

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

شماره
تاریخ معاصر ایران

سال ۱۳۰۶ خورشیدی

جلد دوم

ناشر: انتشارات معاصر، تهران

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

روز شمار تاریخ معاصر ایران

نویسنده:

هدایت الله بهبودی

ناشر چاپی:

موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	روزشمار تاریخ معاصر ایران جلد دوم
۶	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۱۲	مقدمه
۲۰	[اسفند ۱۳۰۰]
۲۱	[فروردین ۱۳۰۱]
۱۴۸	[اردیبهشت ۱۳۰۱]
۳۷۰	[تیر ۱۳۰۱]
۴۹۳	[مرداد ۱۳۰۱]
۶۲۱	[شهریور ۱۳۰۱]
۷۴۱	[مهر ۱۳۰۱]
۸۵۷	[آبان ۱۳۰۱]
۹۸۰	[آذر ۱۳۰۱]
۱۰۹۹	[دی ۱۳۰۱]
۱۲۱۹	[بهمن ۱۳۰۱]
۱۳۳۲	[اسفند ۱۳۰۱]
۱۴۶۴	* فهرست منابع
۱۴۹۸	* فهرست تصاویر
۱۵۲۲	* فهرست اعلام
۱۷۸۷	درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه: فراهانی، حسن، ۱۳۴۷ -

عنوان و نام پدیدآور: روزشمار تاریخ معاصر ایران / حسن فراهانی.

مشخصات نشر: تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ۱۳۸۵ -

مشخصات ظاهری: ۱۸ ج؛ ۲۲×۲۹ س م.

شابک: دوره: ۵-۷۳-۵۶۴۵-۹۶۴؛ ج. ۱: ۷-۷۲-۵۶۴۵-۹۶۴؛ ۱۵۰۰۰۰ ریال: ج. ۲: ۵-۹۷-۵۶۴۵-۹۶۴؛ ج. ۳: ۵-۹۷۸-۹۶۴-۶۰۰-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ج. ۴: ۳-۰۳-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ج. ۵: ۳-۲۹-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ج. ۶: ۳-۰۳-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸؛ ج. ۷: ۵-۲۵-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸

یادداشت: ج. ۲ (چاپ اول: بهار ۱۳۸۸).

یادداشت: ج. ۳ (چاپ اول: ۱۳۸۹) (فیپا).

یادداشت: ج. ۴ (چاپ اول: ۱۳۹۰) (فیپا).

یادداشت: ج. ۵ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فیپا).

یادداشت: ج. ۷ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج. ۱. سوم اسفند ۱۲۹۹ - ۱۳۰۰. ج. ۲. سی ام اسفند ۱۳۰۰ - یکم فروردین ۱۳۰۲ / هدایت الله بهبودی. ج. ۳. ۱۳۰۲ شمسی / هدایت الله بهبودی. ج. ۴. ۱۳۰۳ خورشیدی / هدایت الله بهبودی. ج. ۵. ۱۳۰۴ خورشیدی / هدایت الله بهبودی. ج. ۷. ۱۳۰۶ خورشیدی / حمیدرضا آریانفر

موضوع: سال شمار

موضوع: ایران -- تاریخ -- سالشمار

شناسه افزوده: بهبودی، هدایت الله، ۱۳۳۹ -

شناسه افزوده: آریان فر، حمیدرضا، ۱۳۵۶ -

شناسه افزوده : موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

رده بندی کنگره : DSR۷۶/ف۹ر۴ ۱۳۸۵

رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۰۲

شماره کتابشناسی ملی : م۸۵-۲۹۲۶۰

ص: ۱

اشاره

ص: ٥

مقدمه

دومین مجلد از مجموعه کتابهای روزشمار تاریخ معاصر ایران دربرگیرنده تقویم رخدادهای سال ۱۳۰۱ ش است. ایران در سال ۱۳۰۱ سه دولت کوتاه مدت را تجربه کرد. دولت مشیرالدوله که سال گذشته (۱۳۰۰) کابینه خود را تشکیل داده بود، نتوانست در برابر زیاده خواهیهای رضا خان وزیر جنگ دوام بیاورد. پس از استعفای مشیرالدوله، مجلس به قوام السلطنه رأی اعتماد داد. او تمامی توان خود را صرف تصویب لایحه اعطای امتیاز نفت شمال به امریکا کرد. اما مخالفت‌های روسیه که با اهرم فشار قطع روابط تجاری همراه بود، این دولت را به سقوط کشاند و مستوفی الممالک که ظاهراً مورد پذیرش همسایه شمالی بود، قدرت اجرایی را در دست گرفت.

نشانه های ناپایداری کابینه او از اواخر سال ۱۳۰۱ رخ نمود، چرا که پشتیبانی مجلس را رفته رفته از دست داد.

مجلس دوره چهارم مشروطه بیشترین عمر خود را با نظم و بدون فترت در ۱۳۰۱ گذراند.

مجلس این دوره را اگر تنها نهاد مدنی، و خیرخواه وطن بدانیم داوری بجایی کرده ایم. اما سازوکار کند تصویب لوایح، شکننده بودن فراکسیون ها و ناپختگی سیاسی تعدادی از نمایندگان، مجلس را از بخشیدن ثبات به کشور ناتوان می ساخت. مجلس چهارم هرچه بود، جنبه فرمایشی نداشت؛ از این توان برخوردار بود که بر کارکرد وزارت خانه ها، حتی وزارت خانه یکه تازی چون وزارت جنگ که رضا خان بر آن حکم می راند، نظارت کند و گاه آنها را به استیضاح کشیده تا مرز استعفا پیش ببرد. طرح هایی که در این دوره از مجلس شورای ملی به تصویب رسید طرح های کم اهمیتی نبود، اما خزانه خالی دولت امکان تحقق آنها را منتفی می کرد. همین موضوع، دولت ها را با اعتصاب های دائمی کارکنان خود روبه رو کرده بود. پرداخت حقوق برخی وزارت خانه ها گاه تا نه ماه به تعویق می افتاد. موج اعتصابها به بدنه نیروهای نظمیه (آزانها) نیز سرایت کرده بود. کمتر روزی است که در روزنامه های وقت شاهد خبری از اعتصابها نباشیم.

روزنامه ها محدودیتی برای موضع گیری نداشتند. به ویژه روزنامه های چپگرا در حمله به شاه،

دولت، وزراء و نمایندگان تا مرز هتاکی پیش می رفتند. جراید راست گرا برخلاف آنها طرفدار آرامش و روند طبیعی اوضاع بودند. اما هرچه بود، فضای ضد انگلیسی بر بیشتر روزنامه ها غلبه داشت. سفارت انگلیس برای مقابله با این فضا تا حد تهدید به بیرون بردن همه مأموران سیاسی خود پیش رفت و در نهایت قوام السلطنه با تعطیلی حدود نه نشریه به رویارویی مطبوعات رفت.

بی شک قوام السلطنه منفورترین چهره در مطبوعات چپگرای این دوره است. این اقدام قوام السلطنه قبل از این که تمکین در برابر خواست انگلیس باشد، ایجاد موازنه قدرت برای پیشبرد امور دولت در برخورد با فشار روسیه شوروی و انگلیس بود.

مهم ترین موضوع اقتصادی در این سال اعطای امتیاز نفت شمال به امریکا بود. این مسئله به واسطه عوامل گوناگون چنان پیچیده و گره دار شد که امکان اعطای آن منتفی گردید. ایران امیدوار بود با دادن امتیاز و گرفتن وام هم پولی به خزانه خالی خود بریزد و هم با حضور نیروی سوم (امریکا) از فشار انگلیس و روسیه شوروی بکاهد. انگلیس بدون گرفتن سهمی برای خود، تمایلی به موافقت با اعطای این امتیاز نداشت. روسیه شوروی هم که قرار بود لوله های نفت شمال ایران از خاک او بگذرد، برای خود فایده ای پیش رو نمی دید. حتی این امتیاز را حق از دست رفته خود در امتیاز خوشتریا تلقی می کرد. نمایندگان مجلس متأسفانه در این موضوع منافع ملی را فدای گرایشهای سیاسی خود کردند. رویارویی دو فراکسیون به رهبری مدرس و سلیمان میرزا در برخی مقاطع متوجه این موضوع بود. مدرس تصویب این لایحه را در جهت منافع کشور ارزیابی می کرد و سلیمان میرزا تصویب آن را پیروزی جناح مقابل دانست.

غیر از این رقابت دو کمپانی امریکایی سینکлер و استانداراویل برای گرفتن این امتیاز، مسئله را تا همراه کردن برخی از دولتمردان پیش برد و به پیچیده شدن آن کمک کرد. در روند همین رقابت کمپانی سینکлер پیشنهادهای اغواکننده ای به رضا خان وزیر جنگ داد.

مداخلات روسیه و انگلیس در امور داخلی ایران از وجوه غالب رخدادهای پنهان این سال است. روسیه شوروی با پرداخت پول به روزنامه ها، گسترش کنسولگریها، تأسیس قرائت خانه ها، وارد کردن مسکوکات ایرانی که در خاک روس ضرب شده بود و توزیع آن میان طرفداران خود، تشکیل اتحادیه های کارگری، ایجاد بنگاه های اقتصادی و منحصر کردن تجارت شمال کشور به خود، ایجاد ارتباط با سران طوایف مستقر در نقاط مرزی، عملاً در امور ایران دخالت می کرد و از آنها برای مقابله با سیاستهای انگلیس سود می جست. سیاستهای مداخله جویانه انگلیس مانند روسیه آشکار و علنی نبود. شواهد نشان می دهد که خالی نگاه داشتن خزانه دولت یکی از عمده ترین ابزار انگلیس برای تحمیل سیاستهای خود به ایران بود. بانک شاهنشاهی در این مسئله نقش ایفا می کرد و با بهانه افزایش قروض ایران به انگلیس از پرداخت مساعده، حق السهم شرکت نفت انگلیس و ایران و همکاریهای اقتصادی خودداری می نمود. اما هنگامی که قرار شد توسعه ارتش ایران در نیمه شمالی کشور همان نقشی را ایفا کند که انگلیس با نظامیان خود قرار بود انجام دهد، پرداخت مساعده ها و پیش پرداختها به وزارت جنگ آغاز شد. تقریباً نیمی از بودجه کشور صرف قشون تازه تأسیس می شد. سربازهای انگلیسی علناً در جنوب کشور حضور داشتند و با وجود انحلال پلیس جنوب و اعتراضات پی در پی دولت، انگلیس از بردن نظامیان

خود امتناع می کرد. کنسولهای انگلیس که از خلال گزارشهای شان روشن می شود مأموران آگاه و کارآمدی بودند مجموعه تحولات کشور را رصد می کردند و با ارتباطات پنهان و آشکار خود با عوامل داخلی سیاستهای خود را پیش می بردند. انگلیس پولهای طلا و نقره ایران را از مرزهای غربی به سوی بین النهرین و از مرزهای جنوب شرقی به سوی هندوستان خارج می کرد. گزارشها می گویند در مناطق مرکزی که غارتگریهای طوایف شرور به اوج خود رسیده بود، رد مأموران انگلیسی پیداست. مناطق نفت خیز جنوب عملاً در سیطره نظامی انگلیس بود. بدون اجازه ایران در جزایر ایرانی خلیج فارس به کشف منابع جدید می پرداخت. روند جداسازی بحرین همچنان ادامه داشت. اما در این میان بیشتر توجه انگلیس به وزارت جنگ و شخص رضا خان بود؛ چرا که به اذعان سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در ایران او در حال اقداماتی بود که خلأ قرارداد ۱۹۱۹ را آن هم از جیب ایران، پر می کرد؛ و آن حرکت به سوی تمرکز قدرت بود که در سایه آن اولاً- دخالتهای روسیه و توسعه سیاستهای او سد می شد و ثانياً سازوکار اصلاحات داخلی در جهت منافع انگلیس سامان می یافت. حمایت انگلیس از تأسیس و توسعه ارتش از این رو بود؛ و بی جهت نبود که نخستین اقدامات این ارتش در مناطق شمالی کشور رخ نمود؛ یعنی جایی که امکان جولان سیاستهای روسیه بیشتر از انگلیس بود. این ارتش زمانی اجازه یافت نگاه خود را به جنوب کشور بیندازد (سال ۱۳۰۲ و ۱۳۰۳) که وزارت امور خارجه انگلیس احساس کرد که برای حفظ منافع انگلستان، به رضا خان بیش از سران طوایف محلی می تواند اطمینان داشته باشد.

این خلاصه و فشرده ای بود از اهم حوادث و وقایع و جریان های تأثیرگذار در روند اداره ایران در سال ۱۳۰۱؛ اگرچه در پانوشت هر خبر، منبع و مأخذ آن آورده شده است و خواننده از این طریق می تواند تا حدودی به شیوه تدوین و نگارش این اثر پی ببرد، با این حال برای آنکه خواننده پیشاپیش از نحوه و شیوه تدوین این اثر و شناخت اسناد و مدارک و نوع برداشت از آنها، آگاهی داشته باشد، ذکر چند نکته زیر ضروری به نظر می رسد:

۱. بنیان این مجموعه از کتابها (روزشمار تاریخ معاصر ایران)، بر اسناد «کاخ مرمر» گذاشته شده است. تولد این سندها با آغاز وزارت جنگ رضا خان همزمان است. مکاتبات اداری، بخش نامه ها، مراسلات افراد عادی، و رجال کشوری و لشکری، و هر آن چه که مربوط به وزارت جنگ و شخص رضا خان می شد، با دسته بندی ابتدایی و معمولاً موضوعی، رفته رفته گرد هم آمد. شمار این سندها در سال ۱۳۰۰ ش بسیار اندک است، اما با شکل گیری ارتش و توسعه آن در سال ۱۳۰۱ ش با رشد چشمگیر روبه رو گردید. در سال بعد (۱۳۰۲ ش) با رسیدن رضا خان به رئیس الوزرای و تمرکز قدرت در دو نهاد وزارت جنگ و ریاست وزراء، به تعداد مکاتبات و مراسلات افزوده شد. از سال ۱۳۰۵ ش و آغاز سلطنت پهلوی، اسناد رنگ و روی درباری هم گرفت، و از این رهگذر حدود ۱۵۰ هزار نسخه سند به جای ماند. از این رو سندهای یاد شده که به واسطه نگهداری در کاخ رضا شاه «اسناد کاخ مرمر» نامیده شده است، از دو دوره کوتاه وزارت جنگ و ریاست الوزرای رضا خان و دوره بلند سلطنت او حکایتها می کند.

سندهای سال ۱۳۰۱ (استفاده شده در این مجلد) با این که نوعاً مختص به وزارت جنگ است، اما ماهیت صرفاً نظامی ندارد. علت آن، اعمال نفوذ این وزارت خانه به ویژه شخص رضا خان در امور سیاسی و کشوری است. اهمیت اسناد نیز بیش از هر

چیز متوجه همین موضوع

است. این سندها از ابقای رئیس یک تلگراف خانه گرفته تا برکناری حاکم یک ایالت؛ از دستور اعدام رئیس یک طایفه گرفته تا تعیین نماینده برای مجلس شورای ملی، آن هم به خواست وزیر جنگ و امرای لشکرهای او، با ما سخن می گویند.

علاوه بر «اسناد کاخ مرمر»، برای حفظ قالب تقویم نگاری (کرونولوژی) و به دست دادن نمایی منسجم از فضای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن دوره، منابع مهم دست اولی چون روزنامه های آن دوره، کتاب هایی که منابع اصلی آن دوره تاریخی به شمار می روند و نیز اسناد مراکزی چون بایگانی ملی انگلیس، وزارت امور خارجه ایران، سازمان اسناد ملی ایران و مجلس شورای اسلامی نیز در تدوین این اثر مورد استفاده قرار گرفته است.

۲. از نکات گفتنی در این تقویم نگاری، تطبیق تاریخهای شمسی، قمری و میلادی است.

اهمیت این موضوع از آن جاست که منابع متأخر در معادل سازی تاریخها برای پیش از سال ۱۳۰۴ ش معمولاً دچار اشتباه می شوند. در آن دوره، هر دو تاریخ شمسی و قمری کاربرد داشت، اما در مکاتبات رسمی تاریخ شمسی از رسمیت بیشتری برخوردار بود. نام ماه ها، نام بروج فلکی بود: حمل (فروردین)، ثور (اردیبهشت)، جوزا (خرداد)، سرطان (تیر)، اسد (مرداد)، سنبله (شهریور)، میزان (مهر)، عقرب (آبان)، قوس (آذر)، جدی (دی)، دلو (بهمن)، حوت (اسفند). در تقویم رایج آن زمان، حمل (فروردین) ۳۰ روز، جدی (دی) ۲۹ روز و حوت (اسفند) ۳۰ روز بود. نکته دیگر آن که هر سال یکی از ماه های خرداد یا تیر ۳۲ روز محاسبه می شد. برای نمونه در دو سال ۱۳۰۰ و ۱۳۰۱ ش تیرماه ۳۲ روز، و در دو سال ۱۳۰۲ و ۱۳۰۳ ش خرداد ۳۲ روز داشت. از این رو تطبیق تاریخهای هر روز از این کتاب با استناد به مدارک همان زمان انجام شده است. برای این کار روزنامه های وقت - که معمولاً در صفحه اول خود هر سه تاریخ قمری، شمسی و میلادی را درج می کردند - یکی از مآخذ تطبیق تاریخ بوده است. دیگر، مکاتبات اداری است که بعضاً هر دو تاریخ قمری و شمسی را در سربرگ های خود می نوشتند. غیر از این، مراسلاتی که میان سفارت خانه های کشورهای خارجی و مراکز داخلی رد و بدل می شد، یا نامه ها و تلگرام هایی که مأموران سیاسی ایران از کشورهای مختلف به وزارت امور خارجه می فرستادند، در کنار تاریخ میلادی، معادل شمسی یا قمری آن را نیز می نگاشتند. بررسی روزانه این مدارک و مقایسه آنها، موجب شده که تطبیق تاریخی این روزشمار بی نقص بوده، و قابل استناد باشد.

۳. در این روزشمار بنا بر آن بوده است که وقوع حوادث، معیار اصلی جای گرفتن آنها در روز مورد نظر باشد. تلگرامهای وزارت جنگ که حجم قابل توجهی از اخبار را به خود اختصاص می دهند، دو تاریخ در سرصفحه خود دارند: تاریخ اصل تلگرام و تاریخ کشف. اگر غیر از این دو زمان، تاریخ تحریر نیز در پایان تلگرام نوشته شده باشد، همان به عنوان زمان وقوع لحاظ می شود، در غیر این صورت تاریخ اصل تلگرام معیار درج در روز مورد نظر است. نامه ها نیز که معمولاً یک تاریخ دارند، ملاک زمان وقوع خبر هستند. و در این بین چه در تلگرامها و چه نامه ها اگر از رخدادی با تاریخ مشخص یاد شده باشد، فارغ از زمان تحریر یا تاریخ اصل تلگرام، تاریخ آن حادثه معیار وقوع خبر بوده است. برای نمونه یکی از حوادث مهم سال ۱۳۰۱ کشتار نظامیان اعزامی به خوزستان در منطقه شلیل توسط بختیارها با مجوز انگلیس است. تمامی

منابعی که از این حادثه یاد کرده اند آن را مربوط به ۱۲ مرداد دانسته اند؛ در حالی که اصل حادثه مربوط به ۷ مرداد است. از آنجا که نخستین خبر از این رخداد در تلگرامی به تاریخ ۱۲ مرداد از اصفهان به تهران مخابره شد، به اشتباه زمان وقوع آن را دوازدهم مرداد نوشته اند، در حالی که متن سند می گوید: «پنج روز پیش ...».

در مورد اخبار مندرج در جراید نیز همین ملاک موردنظر بوده است. اما اگر در متن خبر روزنامه ها تاریخ وقوع ذکر نشده باشد، روز چاپ خبر، معیار شمرده شده است. و در چنین حالتی، خبر با این توضیح که «روزنامه فلان در شماره امروز خود نوشت ...» تنظیم شده، در روز معین قرار گرفته است.

۴. خبررسانی در این دوره برای روزنامه ها از چند منبع صورت می گرفت. اخبار خارجی با دو آژانس رویتر و بی سیم مسکو به نشریات می رسید. جراید از طریق اشتراک، و پرداخت آبونمان خبرهای خارجی را از این دو بنگاه خبرپراکنی دریافت می کردند که البته سهم رویتر بسیار بیشتر بود. اخبار داخلی نیز عمدتاً از طریق وزارت خانه ها، هیأت دولت و مجلس شورای ملی به دست روزنامه ها می رسید. خبرها در مبدأ تنظیم می شد؛ به همین دلیل متن آنها در روزنامه های مختلف یکسان است. غیر از این برخی جراید از مخبران محلی نیز سود می جستند که خبرها را از شهرهای دیگر به روزنامه متبوعشان می فرستادند. این نوع خبرها معمولاً بلند، مشروح و شامل چندین خبر در ظرف زمانی معین (حوادث یک هفته، یا یک ماه) بود. منابع خصوصی که اخبار اختصاصی را در اختیار مطبوعات قرار می دادند، منبع دیگر اخبار داخلی بود که درصد کمتری از میان خبرهای درج شده در مطبوعات را به خود اختصاص می داد. در میان نامه هایی که افراد برای جراید می فرستادند، گاه از اخبار مهم یاد می شد. برای نمونه شهادت شیخ حسین خان چاه کوتاهی در بوشهر، نخست در نامه ای که یکی از خوانندگان به روزنامه مورد علاقه خود فرستاد، یاد شده بود.

۵. این کتاب تا رسیدن به دست خوانندگان خود راهی را طی کرده که در آن محققان، سازمان های اسنادی و کتاب خانه ها نقش داشته اند. در این بین اداره کل اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه؛ سازمان اسناد و کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران؛ کتاب خانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛ مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران؛ کتاب خانه تخصصی انقلاب اسلامی و تاریخ معاصر ایران وابسته به دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه هنری؛ و بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی همکاری مؤثری داشته اند.

به پاس قدردانی، نام دستیاران نزدیک مؤلف یاد می شود:

همکاران بخش گویاسازی:

یحیی آریابخشایش، رئوف گوهریان، طیبه پازوکی، سید مسعود روشن بخش، لیلا مرادی، مهرنوش کاظمی، فاطمه قلی زاده، افسانه لک، رقیه کمانی.

همکاران بخش اسناد:

محمد قبادی.

همکاران بخش ترجمه:

محمد کریمی، عادلہ حاجی میرزایی، احمد رضا سامانی، محمد باقر خوشنویسان.

همکاران بخش روزنامه ها:

جواد کامور

این کتاب مدیون نگاه عالمانه جناب آقای علی اکبر رنجبر کرمانی و سخت کوشی سرکار خانم لیلا قدیانی است.

هدایت الله بهبودی

زمستان ۱۳۸۷

[اسفند ۱۳۰۰]

سه شنبه ۳۰ اسفند ۱۳۰۰ / ۲۱ مارس ۱۹۲۲ / ۲۱ / ۱ رجب ۱۳۴۰

* آتش بازی شب اول سال

امشب که شب اول سال است بساط آتش بازی از طرف دولت در میدان توپ خانه مقابل اداره نظمیۀ تدارک دیده شده است که برای نمایش عموم به اجرا گذاشته خواهد شد. (۱)

* روزهای تعطیل سال جدید

جلسه های مجلس شورای ملی این هفته تعطیل خواهد بود و هفته آینده، سه شنبه هشتم فروردین نخستین جلسه مجلس در سال جدید منعقد می گردد. وزارت خانه ها و ادارات دولتی هم تا روز شنبه آینده تعطیل خواهند بود و از آن به بعد هم تا روز سیزدهم فروردین فقط تا ظهر دایر می شوند و بعد از ظهرها تعطیل خواهند بود. (۲)

* انحلال اداره ثبت اسناد

بنابر اطلاع رسیده با تصمیم وزارت عدلیه، اداره ثبت اسناد منحل شد «تا بعد برطبق قانون مصوبه با رعایت بودجه جدید، دستور تشکیل آن اعلام و اجرا شود. اداره ثبت اسناد یکی از دوایر بسیار مهم و لازم وزارت عدلیه است.» (۳)

* تشویق به پوشیدن لباس داخلی

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود از قول بیانیه ای که از طرف علمای قزوین صادر شده نقل کرد که در این بیانیه با ذکر دلایل شرعی و عقلی مردم تشویق به استفاده از لباسهای تولید داخل کشور شده اند. این بیانیه گویا با پشتیبانی حاج سید حسین مجتهد تدوین شده است. شفق سرخ نوشت که «البته ما مکلف هستیم که در این زمینه مطالعات مبسوط خود را شرح دهیم؛ ولی قبل از آن که فرصت کنونی را از دست بدهیم از تذکار این نکته خودداری نمی کنیم که برای عملی شدن این

فکر مقدس قبل از همه باید عناصر برجسته جامعه به این کار اقدام کنند. یعنی اول وزرا، اشراف، اعیان، وکلا، ارباب جراید، تجار، علمای اعلام به ترک امتعه خارجه مبادرت نمایند.» (۴)

* گوارا باد این بهار

«وی چه فرخنده دمی است صبح و نسیم بهار. دل را بگوید هان وقت فروز است. امروز نقاب سیه زمستان از چهره زیبای ربیع برداشته و عروس طبیعت تازه تر از غنچه گل پدیدار شده، هم روح کش و هم روح پرور. گویی عالم سالخورده نشاط خیام را به خود گرفته، سر به سر مست و خراب است ...

اشجار به اهتزاز و طیور به طرب و بشر به فرح آمده، حتی حشرات، مور و زنبور خشنود و مسرور است. ای همه را گوارا باد.» این جملات، طلعه سرمقاله امروز روزنامه اقدام بود که با عنوان «سال نو و روز مبارک» به چاپ رسیده بود. نویسنده در بخشهای بعدی مقاله می نویسد که «عید است ولی عید ما روزی خواهد بود که اصلاحات مهمه را مشاهده کنیم.» (۵)

[فروردین ۱۳۰۱]

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۸، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- همان جا.

۴- همان، ص ۳.

۵- روزنامه اقدام، شم ۲۰، ص ۱.

چهارشنبه ۱ فروردین ۱۳۰۱ / ۲۲ مارس ۱۹۲۲ / ۲۲ رجب ۱۳۴۰

* سلام عید نوروز

چهل و هشت دقیقه بعد از ظهر، سال تحویل شد. (۱) مراسم رسمی سلام دو ساعت پیش از ظهر در کاخ گلستان و در حضور اعتضاد السلطنه (۲)، نایب السلطنه احمد شاه برگزار گردید.

در این مراسم وزرای مختار و نمایندگان سیاسی دولتها در ایران حاضر بودند و وزیر مختار بلژیک به عنوان شیخ السفرا عید را به نایب السلطنه تبریک گفت. اعتضاد السلطنه نیز در سخنانی از حضور و اظهارات آنان تشکر کرد. (۳)

* تشکیل امنیه

از امروز اداره امنیه در کشور آغاز به کار کرد. دستور تشکیل امنیه در ماده ۷ حکم عمومی قشونی ۱۹ چنین آمده بود: «از تاریخ اول حمل (فروردین) ۱۳۰۱ اداره امنیه در تحت اوامر وزارت جنگ تشکیل و ریاست آن به عهده علی خان سردار رفعت واگذار می گردد.

مشارالیه موظف است فوراً وسایل تشکیلات این اداره را فراهم نماید. ارتباط اداره امنیه با ارکان حرب کل قشون به توسط دایره عملیات (۴) خواهد بود. علی خان سرهنگ که مأمور اصفهان است از همان تاریخ به معاونت امنیه منصوب می گردد.» (۵)

* انتصاب رؤسای نواحی پنج گانه امنیه

رضا خان، وزیر جنگ و فرمانده کل قشون، در حکم عمومی قشونی شماره ۳۰ رؤسای نواحی پنج گانه اداره تازه تشکیل امنیه را منصوب کرد.

به موجب این حکم از اول فروردین نایب سرهنگ سالار منظم (۶) به ریاست امنیه جنوب، نایب سرهنگ اقتدار نظام به ریاست امنیه شرق، نایب سرهنگ ابو الفتح خان (۷) به ریاست امنیه مرکز، نایب سرهنگ کیوان میرزا (۸) به ریاست امنیه غرب و یاور اکبر میرزا به ریاست امنیه شمال غرب منصوب شدند. (۹)

* انحلال تشکیلات وزارت معارف و اوقاف

طبق حکمی که نیر الملک وزیر معارف و اوقاف صادر کرد «تشکیلات جاریه وزارت خانه را از اول برج حمل (فروردین) منحل نموده و اعضاء را از خدمت معاف داشته اند و ضمناً تذکر داده شده که بعد از تعطیل حمل هریک از اعضاء را بخواهند، ثانیاً ابلاغ می نمایند که به سر کارهای معینه حضور به هم رسانند.» (۱۰)

سردار معظم خراسانی (تیمور تاش) به دلیل کسر بودجه، بعضی از دواير وزارت عدلیه را از اول فروردین ۱۳۰۱ منحل کرد. «سه شعبه استنطاق، یک عده از اداره ثبت اسناد، یک عده از اداره امور، ده نفر از مأمورین اجرا، یک عده از پیش خدمتان» از جمله ادارات و افراد کنار گذاشته شده بودند. «از تشکیلات عدلیه ولایات نیز مقداری کسر شده و محاکم صلح بدون بودجه هم در ولایات عجالتاً منحل گردیده است تا در آینده اقدام اساسی برای آنها بشود.» (۱۱)

در این تصمیم به خدمت حدود ۹۰ نفر قاضی خاتمه داده شد. (۱۲)

* انحلال گارد شهری

به دنبال کسر بودجه اداره نظمیّه مقرر شد گارد شهری «که در کابینه سابقه تشکیل شده و جزء اداره نظمیّه بود از اول برج حمل (فروردین) منحل گردد.» بودجه اداره نظمیّه ۳۷ هزار تومان تعیین شده، در حالی که در ابتدای سال گذشته رقم این بودجه ۶۰ هزار تومان بود. (۱۳)

* اعمال قانون بازنشستگی برای نظامیان و خانواده هایشان

از اول فروردین امسال مقررات بازنشستگی نظامیان با عنوان «تقاعد صاحب منصبان و افراد و سایر مستخدمین قشونی و ورثه آنها» اعمال شد.

۱- خاطرات جعفر قلی ...، ص ۶۵.

۲- حسینعلی میرزا فرزند ارشد محمد علی شاه قاجار (۱۲۷۰-۱۳۳۲ ش) در تبریز تولد یافت. تحصیلات خود را در اندرون و مکتب خانه سلطنتی تبریز انجام داد. در ۱۳۱۳ ق پدرش به ولایتعهدی مظفرالدین شاه رسید و او نیز به اعتضاد السلطنه که پیش تر، از آن محمد علی میرزا بود، ملقب شد. در جوانی مردی فاضل و جامع بود. بعد از خلع پدرش از سلطنت چند سالی او را در روسیه عثمانی و اروپا همراهی کرد؛ سپس به تهران آمد و حکومت چند شهرستان را در عهده تصدی گرفت. چندی حاکم اصفهان شد. یک بار هم در ۱۳۰۱ ش در غیاب برادرش احمد شاه و محمد حسن میرزا ولیعهد، نایب السلطنه گردید. در ۱۳۰۴ ش پس از خلع قاجاریه، دولت متعرض او نشد و در تهران باقی ماند و اوقات خود را به مطالعه و شکار می گذرانید. مادرش ربابه خانم ملیح السلطنه دختر سلطان یوسف میرزا بیان الممالک بود و چون از قاجاریه نبود، حسینعلی میرزا به ولیعهدی انتخاب نشد. در جوانی با قمر الدوله دختر ابو الفتح میرزا سالار الدوله ازدواج کرد ولی پس از چندی از هم جدا شدند که حاصل این ازدواج دو پسر بود. از همسر دیگر خود نیز چند فرزند پیدا کرد. در ۱۳۳۲ ش در تهران درگذشت و در مقبره ناصرالدین شاه دفن گردید. (بهار (ملک الشعرا)، محمد تقی، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۱۹۲؛ عاقلی، شرح حال رجال ...، ج ۱، ص ۱۳۴).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۲، ص ۲؛ همان، شم ۱۱۰۴، ص ۱.

۴- تشکیلات دایره عملیات قشونی شامل چهار شعبه بود: تنسیقات، استخبارات، نقشه برداری، تربیت.

- ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، بی شم «سازمان کل اداره
- ۶- وی پیش از این سرهنگ بریگاد مرکزی بود.
- ۷- وی پیش از این در تیپ سوار بود.
- ۸- وی پیش از این صاحب منصب منتظر خدمت بود.
- ۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، بی شم.
- ۱۰- روزنامه اتحاد، شم ۱۳۵، ص ۲.
- ۱۱- همان، شم ۱۳۶، ص ۲.
- ۱۲- عاقلی، تیمور تاش در صحنه سیاست ایران، ص ۱۹۳.
- ۱۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۳۴، ص ۲.

در این قانون مدت خدمت، سن بازنشستگی، مواجب و دیگر موارد، مشخص شده بود. (۱)

* دیدار رضا خان با سفیر شوروی

به نوشته برخی منابع امروز رضا خان وزیر جنگ، با رتشتین نماینده سیاسی دولت شوروی در تهران دیدار کرد. موضوع این ملاقات درخواست سفیر شوروی برای لغو حکومت نظامی و رفع محدودیت از مردم بود. (۲)

* تکذیب شایعه استعفای مشیر الدوله

روزنامه ایران در شماره امروز خود در خبری کوتاه استعفای مشیر الدوله رئیس الوزراء را شایعه خواند و آن را به کلی بی اصل دانست. (۳) با این حال خبرهایی از اختلاف بین مشیر الدوله و رضا خان وزیر جنگ در این زمان ثبت شده است که «کار به مشاجره پنهان و آشکار کشید». (۴) روزنامه اقدام با درج خبر استعفای مشیر الدوله از علت آن اظهار بی اطلاعی کرد.

(۵)

* مقررات جدید برای نظامیان

برگزیدن نام خانوادگی از جمله مقرراتی بود که نظامیان عالی رتبه از ابتدای فروردین موظف به انتخاب آن شدند. غیر از این به هر فرمانده یک شماره اختصاص یافته بود که در مکاتبات با آن شناخته می شدند: امیر لشکر نمره ۵ (سردار رفعت)، امیر لشکر نمره ۷ (محمود آیرم)، امیر لشکر نمره ۳ (قاسم والی) (۶)، امیر لشکر شماره ۱۰ (امیر اقتدار)، سرتیپ شماره ۵ (سیف السلطنه) (۷)، سرتیپ شماره ۲۲ (فضل الله زاهدی). (۸) همچنین قانون بازنشستگی برای صاحب منصبان و دیگر مستخدمین قشونی و تعیین وضعیت ورثه آنها از دیگر مقرراتی بود که از ابتدای سال ۱۳۰۱ به اجرا گذارده شد. (۹)

* محاصره نظامیان در راه خلخال- اردبیل

یاور احمد خان فرمانده تیپ مستقل شمال در تلگرامی از رشت به وزارت جنگ یادآور شد که «یک صاحب منصب با هشتاد نفر نظامی لشکر شمال غرب که حامل سی و سه بار اسلحه بودند در بین راه خلخال به اردبیل محصور شده اند.» نخستین دستور به رشت، ارسال قوای کمکی از نزدیک ترین راه به محل محاصره بود. (۱۰)

* نصرت الدوله فیروز زیر عمل جراحی

امروز نصرت الدوله فیروز برای دومین بار تحت عمل جراحی قرار گرفت. او که از ناحیه دست مجروح شده بود پیش از ظهر «اطبای معروف از اسکات و امیر اعلم و ویلهلم و غیره آمدند در بازوی راست که به واسطه درد مفصل تولید زخم کرده بود، عمل کردند و شکافتند و قدری استخوان سیاه شده برده تراشیدند و بستند ... تا دست صحیحا معالجه شود دو ماه دیگر طول خواهد داشت. زخمهای ساچمه برده رو به التیام است.» (۱۱) نصرت الدوله در کاربرد تفنگ بی احتیاطی کرده، تیر به سوی

خودش شلیک شده بود.

* سید ابو القاسم کاشانی در راه هند

در گزارش مأموران سیاسی انگلیس در ایران آمده است که «حاجی سید ابو القاسم کاشانی» قرار است در حدود ۲۲ مارس (امروز) تهران را از طریق خراسان (مشهد) با هدف تبلیغات به مقصد هند ترک کند. او قرار است با اعلامیه های تبلیغاتی برای توزیع در آن منطقه به هند برود. از نظر این گزارش سید ابو القاسم کاشانی یکی از نمایندگان جامعه کمالیست در تهران است. (۱۲) انگلیس در گزارش تکمیلی، مشخصات آقای کاشانی را چنین نقل کرد: سن ۴۰ تا ۴۵ سال، ریش سیاه با مقداری موی سفید، چشمهای مشکی، لباس وی با دستار سفید عربی، عبای نازک، عینک رودماغی طلایی، لاغر، با قدی متوسط. (۱۳)

* آمار مرگ و میر تهران در سال ۱۳۰۰

براساس «احصائیه متوفیات شهر تهران» در سال ۱۳۰۰ شمسی ۲۸۰۲ مرد و ۱۹۱۶ زن و در مجموع ۴۷۱۸ نفر از اهالی تهران دار فانی را وداع گفتند. برطبق این آمار «امراض عمومی» بالاترین و «امراض عصبانی و محرکه» پایین ترین عامل مرگ و میر در تهران بوده است. نکته قابل توجه در این آمار ذکر متوفیات سال ۱۲۹۷ شمسی است. در این سال ۲۰ هزار و ۴۱۲ نفر در تهران فوت کردند که در مقایسه با سال ۱۳۰۰ بیش از چهار برابر بوده است. (۱۴)

* آمار کشتار دام تهران در سال ۱۳۰۰

طبق گزارش «بلدیه طهران» در سال ۱۳۰۰ شمسی ۱۴۵/۹۶۴ رأس گوسفند، ۹۸/۵۸۶ رأس بز، ۱۵۹ رأس بره، ۳۷۷۷ رأس گاو، ۵۴۴ رأس گوساله، ۱۵ نفر شتر ذبح شده است که در مجموع ۲۴۹/۰۵۵ رأس و معادل ۱/۹۵۵/۷۳۳ من گوشت برای مصرف اهالی تولید شده است. (۱۵)

* نان و نانوائی تهران در سال ۱۳۰۰

در سال ۱۳۰۰ شمسی ۲۴۹ نانوائی در ده ناحیه تهران (۱۶) کار می کردند که در مجموع ۹ میلیون و ۸۱۵ هزار و ۸۹۷ من آرد مصرف کرده و ۱۴ میلیون و ۲۹۱ هزار و ۶۷۵ من نان تولید کرده اند. بیشترین نان مصرفی تهران (بیش از نود درصد) سنگک و لواش بوده است. (۱۷)

۱- «برای تقاعد صاحب منصبان و افراد و سایر مستخدمین قشونی و ورثه آنها مقرراتی وضع و از اول حمل ۱۳۰۱ به مورد اجرا گذارده شد. ۱- مدت خدمت کامل صاحب منصبان و مأمورین نظامی چهل سال است که بعد از انقضاء آن به خروج از خدمت مجبور و حقوق تقاعدی را مستحق خواهند بود مگر امرا که بعد از چهل سال به موجب ماده آتیه حق تقاضای بقاء در خدمت را دارند. ۲- کناره گیری صاحب منصبان از خدمت تحت سلاح در سنین ذیل مجبوری خواهد بود: برای صاحب منصبان جزء بعد از بیست و یک سال خدمت، برای صاحب منصبان زیردست بعد از سن چهل و پنج سال، برای یاوران تا

پنجاه سالگی، برای نایب سرهنگان در سن پنجاه و پنج، برای سرهنگ ها منتهی در سن شصت سال، برای سرتیپان در سن شصت و دو سال، برای امرا در سن شصت و پنج سال و برای بالاتر در سن ۶۷ سالگی است. این قبیل متقاعدین تا پنج سال دیگر جزو احتیاط منظور شده لدی الاقتضاء از آنها استفاده به عمل می آید. ۱- مدت تحصیلات نظامی صاحب منصبان از زمان دخول به وظیفه نظامی مدرسه صاحب منصبی جزو خدمت محسوب می شود. ۲- مدتی که صاحب منصبان نظامی مأمور جنگ یا مأمور خدمت در نواحی سخت که موجب ضعف قوای بدنی اشخاص می شود دو برابر خواهد شد. تبصره- نواحی سخت عبارت است از سیستان و بلوچستان، عربستان و بنادر جنوب. ۱- به صاحب منصبانی که در آخر مدت چهل سال خدمت معاف و متقاعد می شوند عشر موجب منصب و درجه (بدون فوق العاده و جیره و علیق) به عنوان تقاعدی داده می شود. ۲- موجب هر درجه و منصب در صورتی به عنوان تقاعد به صاحب منصبان تعلق می گیرد که لامحاله سه سال در آن رتبه خدمت کرده باشند و الا موجب درجه مادون آن را مستحق خواهند بود. ۳- صاحب منصبانی که به واسطه ضعف مزاج و علل خارجی از ابقاء در خدمت نظامی معذورند پس از ده سال خدمت، یک ثلث موجب و پس از پانزده سال خدمت، سه ثمن موجب درجه خود را به عنوان حقوق مستحق خواهند بود و هرچند سال خدمت که از پانزده سال تجاوز نماید، هر سالی از قرار پنجاه و یک از کلیه موجب به ثمن موجب افزوده می شود. ۴- رسیدگی به ضعف مزاج و علل خارجی مذکوره در ماده فوق را هیأت کمیسیون مرکب از اطباء و صاحب منصبان نظامی باید تصدیق نمایند. ۵- صاحب منصبان متقاعد هرگاه در سایر ادارات دولتی قبول خدمت نمایند حقوق تقاعدی از حقوق اداری آنها کسر خواهد شد. ۶- صاحب منصبان نظامی که قبل از وضع این قانون سابقا در نظام خدمت کرده اند اگر با رعایت شایستگی و تقاضای سن برای خدمات نظامی در تشکیلات جدید پذیرفته شوند مدت خدمت سابق آنها در نظام جزو مدت سنین خدمت محسوب می شود. ۷- مدت خدمت صاحب منصبان منتظر خدمت جزو سنین خدمت محسوب می شود. ۸- حقوق تقاعدی فقط درباره رعایای ایران منظور خواهد بود و ترک تابعیت مستلزم محرومیت از حقوق تقاعدی و مستمری است. در این مقررات برای مجروحین نیز شرایطی در نظر گرفته شده بود که به موجب آن شرایط زندگی آنها تأمین و حقوقی به آنها تعلق می گرفت. علاوه بر پای گیری حقوق تقاعد برای افسران و درجه داران و سربازان در مورد کشته شدن آنها در جنگ یا مجروح شدن و نقص عضو حقوقی معادل تقاعد به وراثت آنها پرداخت می شد.» (ارتش در عصر پهلوی ...، صص ۳۳-۳۱).

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران؛ ج ۲، ص ۸۰.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۳، ص ۱.

۴- عاقلی، تیمور تاش در صحنه سیاست ایران، ص ۱۹۳.

۵- روزنامه اقدام، شم ۲۰، ص ۲.

۶- قاسم والی معروف به سردار همایون فرزند علی خان والی، حاکم ارومیه، به سال ۱۲۵۳ ش (۱۲۷۱ هم نوشته اند) به دنیا آمد. او تحصیلات خود را در مدرسه سن سیر پاریس به انجام رساند و آجودان محمد علی میرزا ولیعهد بود. گفته شده ماشین چاپ با حروف سربی را به تبریز وارد و راه اندازی کرده است. وی معاون فرمانده قشون آذربایجان، سازمان دهنده نخستین گارد مخصوص سلطنتی، بنیانگذار شرکت تلفن و کارخانه برق در تبریز، رئیس قشون آذربایجان، مؤسس نخستین شهرداری تبریز، رئیس شهربانی مرکز، حاکم تهران، رئیس بریگاد قزاق بوده، پس از کودتای ۱۲۹۹ خورشیدی با درجه سرلشکری به ارتش جدید ایران پیوست و به عضویت شورای عالی قشون برگزیده شد. روز ۲۳ مرداد ۱۳۱۲ در ارومیه درگذشت و در صحن امام زاده ابراهیم در چهارفرسنگی آن شهر به خاک سپرده شد. (کتاب نارنجی، ج ۱، ص ۲۶۰).

۷- سیف السلطنه یا علی اکبر سیف افشار فرزند محمد حسین خان سردار کل در ۱۲۶۲ ش به دنیا آمد. در مدرسه دار الفنون و نظام تحصیل کرد و وارد رشته پیاده نظام شد. درجات نظامی را به تدریج طی کرد و تا مقام سرداری ارتقاء یافت. فرماندهی اردوی تبریز، ریاست بازرسی کل قشون و فرماندهی بریگاد مرکزی از مناصب او بود. وی در سازمان دهی جدید ارتش به درجه سرتیپی رسید و دبیر شورای عالی ارتش، ریاست عشایر شمال غرب و معاونت اداره بازرسی کل ارتش را به عهده داشت. یکی از مأموریت‌های او تحویل جنازه ماژور ایمبری کنسول مقتول امریکا به رزم ناو امریکایی در بوشهر بوده است. او آجودان رضا شاه و چندی نیز استاندار گیلان و خراسان هم بود. سرانجام در دوره دوم مجلس سنا سناتور شد و تا دوره پنجم بر این سمت بود. وی در ۱۳۴۸ وفات یافت. فرزندش امیر خسرو افشار قاسملو سفیر ایران در پاریس و لندن و سپس وزیر امور خارجه شد. (عاقلی، رجال سیاسی و نظامی ...، ج ۲، ص ۸۵۰؛ رامیان، بزرگان و سخن سرایان آذربایجان غربی، ص ۱۳۸).

۸- عاقلی، رضا شاه و قشون متحد الشکل، ص ۱۲۹.

۹- همو، ص ۱۲۵.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، بی شم، بی تا.

۱۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه ...، ج ۳، ص ۹۸۶.

۱۲- FO E ۴۷۵۱ / ۲۸۵ / ۳۴.

۱۳- FO E ۲۵۳۰ / ۲۸۵ / ۳۴. در این زمان کم نبودند کسانی که به بازگشت قدرت به دولت عثمانی جهت کسب توانایی‌های گذشته و ایجاد حکومت اسلامی امید بسته بودند؛ و نیز در این برهه مصطفی کمال پاشا به عنوان «سردار اسلام» که امکان بازگرداندن هیمنه گذشته عثمانی را دارد در ایران مطرح بود. خود او هم - حد اقل در ظاهر - از شعائر اسلامی برای پیشبرد اهداف خود بهره می برد. دولت انگلیس از واژه «کمالیست» برای افرادی که سیاست ضد انگلیسی دارند و خواستار اعاده امپراتوری عثمانی هستند، استفاده می کرد.

۱۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۱۵۷۹۳، ۲۴۰۰، آرشیو ۸۰۹ ل آ آ ا، شم میکروفیلم ۲۹۲۰۱۰۰.

۱۵- همان جا.

۱۶- نواحی ده گانه تهران در آن زمان عبارت بودند از: ارک دولت، حسن آباد، سنگلج، قنات آباد، محمدیه، قاجاریه، عودلاجان، شهر نو.

۱۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۱۵۷۹۳، ۲۴۰۰، آرشیو ۸۰۹ ل آ آ ا، شم میکروفیلم، ۲۹۲۰۱۰۰.

امنیه مملکتی در سال ۱۳۰۱ به شرح زیر بود: رئیس کل اداره امنیه، امیر لشکر؛ معاون کل، سرهنگ؛ آجودان ریاست کل، سا؟؟؟. و ترکیبات آن از دو دایره و پنج ناحیه تشکیل می شد: دایره کابینه، دایره محاسبات، ناحیه امنیه مرکز، امنیه شمال غرب، امنیه جنوب، امنیه شرق، امنیه غرب.

محل امنیه کل مملکتی نخست در عمارت شمس العماره محل سابق ژاندارمری دولتی بود و افراد ناحیه مرکز در سرباز خانه محمدیه مستقر بودند.» (تاریخ ارتش نوین ایران، ج ۱، ص ۶۷) لایحه تشکیل امنیه در اسفندماه ۱۳۰۰ توسط مجلس شورای ملی تصویب شد و وظیفه آن حراست از جاده های اصلی بود. (کرونین، ارتش و تشکیل حکومت ...، ص ۲۵۴) امنیه مرکز از دو بهادران و ۳۵۰ نفر، امنیه شرق از سه بهادران و ۳۵۰ نفر، امنیه غرب از سه بهادران و ۳۰۰ نفر، امنیه جنوب از چهار بهادران و ۴۰۰ نفر، امنیه شمال غرب از سه بهادران و ۳۰۰ نفر تشکیل شده بود. (علی بابایی، تاریخ ارتش ایران ...، ص ۲۶۸).

پنج شنبه ۲ فروردین ۱۳۰۱/۲۳ مارس ۱۹۲۲/۲۳ رجب ۱۳۴۰

* تلگرام امیر لشکر شمال غرب از تحرکات اسماعیل آقا سیمیتقو

عبد الله طهماسبی (۱) امیر لشکر شمال غرب (۲) در تلگرامی از اردبیل به وزیر جنگ نوشت که براساس گزارش رسیده اسماعیل آقا (۳) می خواسته با ۳۰۰ سوار «پشت در» از راه سردشت به ساوجبلاغ بیاید اما با عثمان آقا رئیس ایل پشت در از راه رانیه به «بی طواط» واقع در هشت ساعتی رواندوز رفته است.

این امکان هست که با اطلاع عثمانیها به «زیران» بیاید.

این گزارش اضافه کرده است: «چند روز قبل طیاره انگلیس ها به دهات شیخ محمود (۴) و کسان او در اطراف سلیمانیه بمب انداخته اند.» (۵)

* مسافرت تبلیغی روزنامه نگاران به شمال کشور

حکومت نظامی قزوین در تلگرامی به اداره ارکان حزب کل قشون اطلاع داد که مدیران روزنامه های اتحاد (۶) و ایران (۷) به همراه شخص دیگری به نام ربیع زاده وارد قزوین شده و از آنجا به سمت رشت و انزلی حرکت کرده اند. «از قرار اطلاعات واصله مقصودشان ارکان انتخابات [مجلس شورای ملی] و تهیه پروپاگاندا است.» (۸)

۱- امیر لشکر عبد الله خان امیر طهماسبی حدود ۱۲۶۰ ش در تهران متولد شد. پدرش نظامی بود و خود پس از ورود به مدرسه افسری قزاق خانه به درجه افسری رسید. در سال ۱۲۹۸ با درجه امیر تومانی (سپهبدی) به ریاست گارد احمد شاه منصوب شد. با این که پس از کودتا تنزل درجه یافت اما به سبب لیاقتی که از خود نشان داد طرف توجه رضا خان واقع شد و با درجه امیر لشکری به فرماندهی لشکر آذربایجان منصوب شد. او در آذربایجان در سرکوبی ایلات و عشایر و نیز ساخت اماکن عام المنفعه تلاش کرد. مهم ترین کار او در آن خطه توقیف اقبال السلطنه ماکویی مرزدار سنتی شمال غرب ایران و انتقال اموال چشمگیر او به وزارت جنگ بود. او در خلع قاجاریه و استقرار سلطنت پهلوی بسیار کوشید. در نخستین دولت رضا شاه به ریاست محمد علی فروغی وزیر جنگ شد. در دولت مخبر السلطنه وزیر فوائد عامه و تجارت بود. در سال ۱۳۰۷ هنگام بازدید از راه های خوزستان و لرستان بین بروجرد و خرم آباد با عده ای مسلح روبه رو شده مورد اصابت چند گلوله قرار گرفت و کشته شد. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و نظامی ...، ج ۱، صص ۱۹۹-۱۹۶).

۲- لشکر شمال غرب شامل: ۱- تیپ پیاده شمال غرب متشکل از فوجهای ۱۳ به فرماندهی سرهنگ محمد علی خان آقا خانی، ۱۴ به فرماندهی سرهنگ ابو القاسم خان رشید نظام و ۱۵ به فرماندهی سرهنگ علی اکبر خان درخشانی؛ ۲- تیپ سوار شمال غرب متشکل از فوج ۹ به فرماندهی سرهنگ کلبعلی خان نخجوانی، ۱۰ به فرماندهی نایب سرهنگ غلامعلی خان زندیه، ۱۱ به فرماندهی نایب سرهنگ امیر قاسم خان سالار اشرف، ۱۲ به فرماندهی نایب سرهنگ حسین آقا خان محتشم

نظام؛ ۳- فوج ۷ توپ خانه به فرماندهی سرهنگ یوسف خان ارفعی طراحی شده بود. (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۴، ص ۱۰).

۳- برای آگاهی از زندگی نامه اسماعیل آقا سیمیتقو، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۶۴.

۴- شیخ محمود برزنجی از رهبران کرد ناحیه عراق بود که در این زمان با حاکمان انگلیسی در عراق درگیر بود. او در این زمان ۴۴ سال داشت و از نفوذ بسیاری در اطرافیان خود برخوردار بود و بر طایفه برزنج سیادت می کرد. وی زبانهای ترکی، عربی، فارسی را می دانست. انگلیسها از او با نفرت یاد می کردند. انگلستان در اکتبر ۱۹۲۲ مجبور شد حاکمیت او را بر سلیمانیه بپذیرد. (کوچرا، جنبش ملی کرد، صص ۸۳-۸۱).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۲۳.

۶- سید کاظم سرکشیک زاده مدیر مسئول و سردبیر روزنامه اتحاد. روزنامه اتحاد تا ۸ فروردین برای تعطیلات سال نو منتشر نشد.

۷- زین العابدین رهنما مدیر روزنامه ایران. روزنامه ایران از دوم تا ۸ فروردین منتشر نشد.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، حکومت قزوین به ارکان حزب کل قشون، نمره ۲۱.

جمعه ۳ فروردین ۱۳۰۱/۲۴ مارس ۱۹۲۲/۲۴ رجب ۱۳۴۰

* دفع تهاجم ترکمانها

هجوم ترکمانهای دویچی در ناحیه فاضل آباد شکست خورد.

علت این شکست آمادگی اهالی بود. در این درگیری «سیزده نفر از تراکمه مقتول و سه نفر زخمی دارند.» (۱)

* پاسخ روسیه شوروی درباره روستای فیروزه

به دنبال اعزام مأموری از طرف دولت ایران به روستای فیروزه برای حل موضوع این روستا که در معاهدات بین ایران و شوروی بخشی از خاک ایران به شمار می رفت، امروز سفارت شوروی به وزارت امور خارجه نوشت که «همانطور که در مذاکرات شفاهی تذکر داده خواهد شد خواهشمند است دولت ایران اقدامات لازم در حفظ کشت و زرع اتباع شوروی در خاک فیروزه به عمل بیاورد.» (۲) با این که روسیه شوروی در این پاسخ روستای فیروزه را جزئی از خاک ایران شمرد، اما بلافاصله عده ای از نظامیان خود را از پادگان عشق آباد به فیروزه فرستاد. (۳) «این قصبه در شمال خراسان تقریباً در سی کیلومتری مغرب محور قوچان، باجگیران، عشق آباد و به فاصله ۴۳ کیلومتر از عشق آباد در یک دره بسیار مصفا، پر آب و حاصلخیز واقع شده است. از قصبه سرانی که در خاک ایران واقع است شانزده کیلومتر فاصله دارد.

کوه های سرحدی بوزین به طرف فیروزه سرازیر می شود. فیروزه کاملاً مشرف به شهر مهم عشق آباد است که ایستگاه بزرگ راه آهن سبیری در ترکستان می باشد و به این جهت از لحاظ سوق الجیشی تنها معبری است که در یک جبهه ۱۳۰ کیلومتری باجگیران، غلامان از ایران به ترکستان می روند. با تصرف فیروزه توسط شوروی و قرار دادن خط مرزی روی ارتفاعات کوه های ریزه، بوزین، شمال خیرآباد قوای مرزی شوروی بر خاک ایران کاملاً مسلط و در صورتی که فیروزه متعلق به ایران باشد بر عکس خواهد بود. این قصبه دارای قراء و قصبات متعدد و به واسطه رود خانه فیروز که با چند شعبه از خاک ایران به طرف ترکستان جاری است و از فیروزه می گذرد پرجمعیت و حاصلخیز است که عمده ترین آنها عبارتند از: هند، بلوچ، کوندلی، پست چاه، پست لورند علی، گرم آب، چارترین، گل گلاب، باغچه، عرب کاشی، توچه، که جمعا بیش از بیست هزار نفر جمعیت دارند.» (همان جا). (۴)

* نامه فرمانفرما به سالار لشکر

امروز فرمانفرما در نامه ای به پسرش عباس میرزا سالار لشکر (۵) که حاکم بروجرد بود، به رفتارهای حکومتی او اعتراض کرد، از خرج هایی که برای او می تراشد نوشت و پس از توییح او در بخشی از نامه گفت که گمان نبرد که او تنها کسی است که دولت می تواند برای حکومت بروجرد تعیین کند. اگر حکومت بروجرد را به تو داده اند به دلیل اقدامات فراوان، دیدن این و آن و دوندگی های فراوان من بوده است. «تا حالا برای همین مسائل که شاید به نظر شما اهمیتی ندارد، با هزار

دوندگی بالغ بر دو هزار تومان به این و آن داده ام، نازها کشیده ام تا کار بروجد و نهایند شما تمام شده.» وی در ادامه این نامه بلند به حفظ الیگارشی موجود در حکومت و توجه عباس میرزا به این موضوع تأکید کرد و نوشت که نباید خاندانهای بزرگ را رنجاند و آنها را از خود دور کرد. (۴)

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۰۸.

۲- منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس ...، ص ۲۰۸.

۳-

۴-

۵- عباس میرزا فیروز فرمانفرمایان معروف به سالار لشکر دومین پسر عبد الحسین میرزا فرمانفرما و از نواده های عباس میرزا نایب السلطنه است. تولدش را به سال ۱۲۶۸ ش در تبریز نوشته اند. پس از تحصیل دروس مقدماتی نزد معلمین خصوصی در سال ۱۳۱۷ ق به هنگام تبعید پدرش به عتبات همراه وی به عراق رفت؛ در مدارس بیروت به تحصیل اشتغال ورزید. او پس از دریافت مدرک متوسطه در بیروت عازم لندن شد و در مدرسه نظام آنجا تحصیلاتش را پی گرفت. پس از بازگشت به ایران به لقب سابق پدرش (سالار لشکر) ملقب گردید. عباس میرزا به هنگام جنگ جهانی اول و تجاوز نیروهای روسیه تزاری به ایران، در جریان مهاجرت آزادیخواهان و ملیون به سمت غرب کشور آنان را همراهی کرد. گفته شده است وی از طرف پدرش و عناصر انگلیسی در این مهاجرت مأموریت‌های ویژه ای را دنبال می نموده است. او در کابینه وثوق الدوله حکومت کرمانشاه را داشت و در جریان قرارداد ۱۹۱۹ و وثوق الدوله که برادرش نصرت الدوله فیروز از عاقدین این قرارداد بود سخت از آن پشتیبانی نمود. سالار لشکر قبل از کودتای ۱۲۹۹ در کابینه فتح الله اکبر (سپهدار رشتی) ابتدا به وزارت تجارت و فواید عامه برگزیده شد و بعد در ترمیم همان کابینه به وزارت عدلیه رسید. او در

۶- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۹۸۵ تا ۹۹۳.

کودتای ۱۲۹۹ به همراه پدر و برادرش نصرت الدوله دستگیر و مدتی زندانی گردید. پس از آزادی، در دوره های پنجم، ششم و هفتم نماینده مردم مراغه در مجلس شورای ملی بود و در دوره هفتم نیز مدتی نایب رئیسی مجلس را بر عهده داشت. او اندکی بعد به علت بیماری درگذشت و هنگام فوت حدود ۴۳ سال سن داشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و نظامی ...، ج ۲، ص ۱۱۰۰؛ مرسلوند، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، صص ۱۵ و ۱۶).

[تصویر] عباس میرزا سالار لشکر

شنبه ۴ فروردین ۱۳۰۱/۲۵ مارس ۱۹۲۲/۲۵ رجب ۱۳۴۰

* دیدار احمد شاه با رئیس جمهور فرانسه

احمد شاه که در سفر اروپا بسر می برد و در این روزها از فرانسه دیدن می کرد، امروز با رئیس جمهور این کشور دیدار کرد. مطبوعات فرانسه نوشتند که «سلاطین ایران از روی سرمشق ناصر الدین شاه همواره اصرار داشته اند که به فرانسه رفته و در آنجا مدت مدیدی اقامت نمایند.» (۱) احمد شاه ۵ بهمن ۱۳۰۰ به اروپا رفته بود و حسینعلی میرزا اعتضاد السلطنه برادر بزرگتر و ناتنی خود را به نیابت سلطنت برگزیده بود.

[تصویر] احمد شاه

* یادآوری دولت فرانسه به لندن درباره منافع خود در ایران

دولت فرانسه در یادداشتی که امروز به دولت انگلستان فرستاد با اشاره به مذاکراتی که بین آن کشور (کمپانی نفت انگلیس و ایران) و کمپانی استاندارد اویل امریکا در جریان است، یادآور شد که دولت فرانسه در مسئله واگذاری نفت شمال نمی تواند دور از کوران مبادلات باشد.

دولت فرانسه در این یادداشت به موافقت نامه سان ریمو (۲) اشاره کرد که براساس آن این قبیل مسائل قبلا باید بین دو دولت بررسی گردد. (۳)

* درخواست دستگیری محمد علی خان فراشبازی

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب (۴) در تلگرامی که امروز به رئیس ارکان حرب کل قشون فرستاد، نوشت که محمد علی خان فراشبازی «که یکی از اشرار بزرگ» است، با دو پسرش به تهران فرار کرده و در تکیه اسماعیل بزاز، خانه سید محمد علی دلال موغاری یا خانه عزیز دلال موغاری ساکن هستند. وی مشخصات آنان را چنین ذکر کرد: «محمد علی خان هیکل قوی، گردن کوتاه، صورت درشت و حدود سن شصت سال، ریش با ماشین زده می شود و سفید است. پسر بزرگ او محمد خان تریاکی، سن بیست و هفت سال. پسر کوچک عباس خان سن ۲۰ سال.» (۵) او خواستار دستگیری فراریان شد.

* اعلام ذخیره اسلحه کرمان

محمود آیرم (۶) امیر لشکر جنوب امروز تسلیحات موجود در لشکر جنوب را به اطلاع رئیس ارکان حرب کل قشون رساند:

کارابین ۱۱، ورنندل بلند ۲۲، ورنندل کوتاه ۱۶، مکتز ۱۳، دکمعلی [؟] ۴۷، طلیمه ۱، جکسن ۱، توپ ۹ سانتی متری ۱، توپ هفت سانتی متری ۴، فشنگ متفرقه ۲۹۵۱، گلوله توپ ۱۸۹۵. (۷)

امروز رئيس گردان نهاوند در تلگرامی به رياست قواى نظامی تويسرکان خبر داد که عده ای از اشراار چهارراهی برای غارت تويسرکان حرکت کرده اند. او با این که به نایب محمد باقر خان رئيس قواى نظامی تويسرکان آماده باش داد، اما از آنجا که شمار نیروهای تويسرکان برای رویارویی با اشراار کافی نبود، تقاضای کمک از روستاهای اطراف شد که ظاهراً با موافقت اهالی روبه رو شد. (۸)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۴، ص ۲.

۲- در جنگ جهانی اول سياستمداران دول متفق (انگلیس، فرانسه، روسیه) با پیش بینی شکست عثمانیها، سلسله یادداشت هایی را در ۱۹۱۶ م که بعدها از آن به عنوان موافقت نامه «سایکس پیکو» یاد شد به انجام رساندند و همین زمینه لازم را برای تقسیم امپراتوری عثمانی فراهم ساخت. در این میان وقوع انقلاب اکتبر شوروی در ۱۹۱۷ م شکست حتمی عثمانیها را عقب انداخت و از سویی دیگر یکی از مدعیان تصاحب بخش هایی از قلمرو عثمانی را حذف کرد. در نتیجه فرانسه و انگلیس به عنوان برندگان اصلی جنگ در خاورمیانه، تقسیم بخشهای جنوبی امپراتوری را آغاز کردند. در ژوئن ۱۹۱۸ دولت انگلیس طی اعلامیه ای خطاب به شخصیت‌های عرب از تشکیل حکومتی در آینده نزدیک در سرزمین هایی که در اثر تلاش ارتشهای متفقین از سلطه ترکها آزاد شده اند سخن گفت. آنها علاوه بر بین النهرین در فلسطین نیز تسلط یافتند و فرانسویان، سوریه و لبنان را تحت کنترل خود قرار دادند. براساس ماده ۲۲ میثاق جامعه ملل قرار بود یک نظام قیمومت تحت نظر قدرتهای پیروز جنگ در سرزمینهای اشغال شده عثمانی برقرار گردد. در بند ۴ ماده ۲۲ میثاق مذکور اعلام شد: «برخی ملتهای جدا شده از امپراتوری عثمانی لیاقت استقلال را دارند ولی باید برای امور خود از دول پیشرفته مشورت جویند.» کنفرانس صلح پاریس (۱۹۱۹) کلیات نظام سرپرستی بر سرزمینهای مذکور را تصویب کرد. متعاقباً کمیسیون کینگ- گرین به خاورمیانه سفر کرده، با وجود عدم حضور در عراق، توصیه کرد: «وحدت عراق محفوظ مانده و مرزهای دقیق آن توسط کمیسیون ویژه امور مرزی پس از تعیین سرپرستی، مشخص شود.» [تصویر] کنفرانس سان ریمو؛ چپ به راست: لویج جرج، لرد کرزن، میلران، نیستی سرانجام در ۲۵ آوریل ۱۹۲۰ جلسه ای در بندر سان ریمو (در ایتالیا) تشکیل شد و طی آن موافقت گردید که سرزمین شام به چهار بخش سوریه و لبنان تحت سرپرستی فرانسه و فلسطین و اردن تحت سرپرستی انگلستان تقسیم گردد. بریتانیا با قبول قیمومت فلسطین تعهد کرد تا «اعلامیه بالفور» را اجرا کند و تسهیلات لازم را برای مهاجرت یهودیان به فلسطین و تأسیس یک «موطن یهودی» فراهم نماید. تنها حجاز که عقب افتاده ترین سرزمینهای عرب بود به طور مستقل باقی ماند. در مورد عراق دو دولت تصمیم گرفتند که در برابر دادن آزادی عمل در سوریه و نیز اعطاء سهم قابل ملاحظه ای از نفت موصل به فرانسه، دولت مزبور ادعای خود را از این ناحیه پس بگیرد و عراق با حفظ تمامیت ارضی از سوریه جدا و به سرپرستی بریتانیا واگذار شود. (مشایخ فریدنی، مسائل مرزی ایران و عراق، صص ۱۱۱ و ۱۱۲؛ کوهستانی نژاد، چالشها و تعاملات ایران و عراق در ...، صص ۴۵ و ۴۶).

۳- پورشالچی، قزاق: عصر رضا شاه ...، ص ۷۵.

۴- لشکر جنوب با تیپ پیاده شامل فوج ۲۱ به فرماندهی نایب سرهنگ سید جواد خان صوفی، ۲۲ به فرماندهی نایب سرهنگ محمد خان شاه بختی، ۲۳ به فرماندهی نایب سرهنگ محمد رضا خان کنی، و تیپ سوار شامل فوج ۱۷ به فرماندهی سرهنگ

ضیاء الدین خان، ۱۸ به فرماندهی نایب سرهنگ حسین آقا خان مهاجری، ۱۹ به فرماندهی نایب سرهنگ محمد قلی خان سردار بختیاری، و توپ خانه شامل فوج ۱۵ به فرماندهی سرهنگ ابو الفتح خان سردار اعظم قهرمانی تشکیل شده بود. (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۴، ص ۹).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۱.

۶- برای آگاهی از زندگی محمود آیرم، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۱۹.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۴.

۸- روزنامه اقدام، شم ۲۱، ص ۲.

یکشنبه ۵ فروردین ۱۳۰۱/۲۶ مارس ۱۹۲۲/۲۶ رجب ۱۳۴۰

* پاسخ رضا خان به امیر لشکر جنوب

رضا خان وزیر جنگ در پاسخ به درخواست محمود آیرم امیر لشکر جنوب مبنی بر عدم انحلال سواران ایالتی در کرمان نوشت که سواران را در خدمت نگاه داشته، حقوق آنها از بودجه وزارت جنگ پرداخت شود.

آیرم در پایان اسفندماه سال گذشته، درخواست کرده بود:

«چون تشکیل قشون هنوز در کرمان داده نشده، انحلال سواران ایالتی تولید زحمت خواهد کرد. چنانچه مقرر فرماید تا یک ماه دیگر که تشکیلات داده می شود، سواران مزبور در خدمت باشند.» (۱) جعفر قلی خان سردار اسعد این موضوع را در خاطرات خود نوشته است. وی ضمن بیان این خبر که امروز محمود آیرم با اتومبیل از راه سیرجان و نیریز به طرف شیراز حرکت کرد تا از تشکیلات قشونی دیدار کند، می نویسد که چند روز است در حال جذب نیرو هستند و هزار نفر نیروی پیاده خواهند گرفت.

«سوار کرمان بسیار بد است. لکن پیاده او را می شود تربیت کرد ... چون هنوز ترتیبات قشونی برگزار نشده است یک ماه حقوق به سواران بختیاری وزارت جنگ می دهند که برای نظم بمانند تا این که به یک اندازه سوار و پیاده حاضر کنند.» (۲)

* ورود وزیر مختار امریکا

روزنامه اتحاد نوشت که «وزیر مختار امریکا وارد کرمانشاهان شده و شب پنجم برج حمل میهمان حکمران» بوده است. «دو روز است قنصل دولت جمهوری روسیه نیز ورود به کرمانشاهان نموده اند.» (۳) وزیر مختار جدید امریکا یک حاخام یهودی به نام «جوزف سائول کورنفلد» (Joseph Saul Kornfeld) بود که جانشین کالدول وزیر مختار پیشین امریکا در ایران شده بود. این جابه جایی در ۱۷ آبان ۱۳۰۰ صورت گرفته بود. (۴)

* تهیه مقدمات برای اعزام هیأت تحدید حدود

امروز پیش از ظهر کمیسیونی به ریاست حکیم الملک (۵) وزیر امور خارجه تشکیل شد. «اولا- علاوه بر عده ای که برای عضویت در کمیسیون تحدید حدود مدنظر گرفته شده لازم دانستند یک نفر تلگرافچی اضافه شود. تلگرافچی مزبور باید یک دستگاه تلگراف [سفری] و در صورت امکان یک دستگاه تلفن صحرائی همراه داشته باشد. ثانيا عده مستخدمین جزء از قرار ذیل معین گردید: فراش پنج نفر، پیش خدمت سه نفر، آشپز و شاگرد آشپز دو نفر، آبدار و قهوه چی دو نفر، [؟] سه نفر، میرآخور یک نفر. ثالثا مصارف خوراک اعضاء و مستخدمین در هر ماه یک هزار تومان و اعتبار برای کرایه مال و علیق در هر ماه پانصد تومان تصویب شد.» (۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، صص ۵ و ۶.

۲- امیر بهادر، خاطرات جعفر قلی خان ...، ص ۶۵. برای آگاهی از زندگی سردار اسعد بختیاری، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۲۹۸.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۲۷، ص ۳.

۴- غنی، ایران- برآمدن رضا خان ...، ص ۲۵۵. گزارشی از حسین علاء در دست است که در مهرماه ۱۳۰۰ به وزارت امور خارجه فرستاده است. در این گزارش از چگونگی تعیین کرنفلد به عنوان وزیر مختار امریکا در ایران، زندگی نامه او و گفت و گو هایی که میان علاء و مسئولان امریکایی درباره این سفیر صورت گرفته مطالبی طرح می شود که درج عین سند مفید است. «از وقتی که مذاکرات اساسی با وزارت خارجه شروع شد، چندین مرتبه خاطر دولت امریکا را به اهمیت موقع ایران و روابط دولتی متوجه نموده، متذکر شدم که زودتر یک نماینده قابل عالی مقامی برای ایران انتخاب نمایند. وعده می دادند که در نظر گرفته اند زودتر معین کنند؛ تا اینکه صبح ۱۷ اکتبر در باب انتخاب رابای کرنفلد (Rabbi Joseph Saul Kornfeld) به سمت نمایندگی امریکا در ایران شرحی در روزنامه واشنگتن پست منتشر شد. (رابا مشتق از لغت عربی است که رب باشد و در میان طایفه بنی اسرائیل اشخاصی را که رتبه عالی کشیشی دارند و در قوانین متبحر و مجتهد هستند به این اسم می خوانند، یعنی حاخام) چنانکه در قطعه روزنامه ملفوف ملاحظه می فرمائید مشار الیه در اطریش تولد شده و بعد با والدین خود به شهر کلمبوس (Columbus) (از توابع اهایو) Ohio) مهاجرت کرده است. چون مسقط الرأس پرزیدان هاردینگ هم در اهایوست و مشار الیه به جهت انتخاب شدن سر هاردینگ به ریاست جمهوری نطقها داده است، از دوستان شخصی جناب رئیس جمهوری شمرده می شود. رابای کرنفلد شغل آخوندی نداشته، فقط در اعیاد رسمی بنی اسرائیل حضور به هم رسانیده است. و در راه معارف خدمات نموده [است]. از ۱۹۱۱ عضو هیأت معارف کلمبوس بوده و در ۱۹۱۸ به ریاست آن هیأت انتخاب شده و دو کتاب هم در باب احیای بنی اسرائیل و یهودیان در امریکا تألیف کرده است. [تصویر] وزیر مختار امریکا جوزف سائول کرنفلد نظر بر اینکه شاید یهودی بودن او در ایران حسن اثر نکند بنده با معاون وزارت خارجه ملاقات کرده دوستانه گفتم از اینکه نماینده خود را زودتر انتخاب کردید خوشوقت هستم ولی چون دولت امریکا در ایران مصالح عمده خواهد داشت کسی باید انتخاب شود که روابط بین دولتی را محکمتر ساخته به مصالح امریکا توجه مخصوص نماید و در ایران هم حسن اثر داشته باشد. نمی توانم از شما پنهان نمایم که یهودی بودن وزیر مختار جدید امریکا چندان حسن اثری در ایران نخواهد کرد و ممکن است برای حیثیت امریکا مضر باشد. به خاطر ندارم که تاکنون از امریکا نماینده یهودی به ایران اعزام شده باشد حتی از جانب دول دیگر جز دولت سویت [شوروی] نماینده یهودی تا به حال به ایران فرستاده نشده است. رابای کرنفلد را نمی شناسم و نمی دانم دارای چه معلوماتی است؛ در صورتی که مشار الیه دارای صفاتی باشد که یهودی بودن او را بپوشاند، کسی باشد که به خوبی از عهده انجام خدمات دولت امریکا برآید ایرادی نخواهد بود. معاون وزارت خارجه گفت اولاً به طور قطع رابای کرنفلد معین نشده است و نایستی در روزنامه منتشر کرده باشند؛ ثانیاً بعد از اینکه شما پیشنهادات مهمه خود را به وزارت خارجه دادید و نظر به اهمیت آنها ما بایستی نماینده فعالی در ایران داشته باشیم. خلاصه پیشنهادات شما را حضور رئیس جمهوری راپرت نمودیم. و حضرت معظم له نظر به موقع ایران و مذاکراتی که پیش آمده این شخص را که از دوستان متعهد خودشان است در نظر گرفته و می خواهند نامزد کنند. همان وقت هم این تصور برای ما پیدا شد که شاید یهودی بودن او اسباب ملاحظه باشد ولی بعد ملاحظه کردیم که نباید این نکته مانع قبول او شود و می خواستیم موقعی که او قطعاً انتخاب شد آگرمان بخواهیم و به شما نیز اطلاع بدهیم. ثالثاً این انتخاب برای ایران بسیار مغتنم خواهد بود،

زیرا که او یک نفر از دوستان صمیمی شخص رئیس جمهوری است و راپرت هایی که بدهد قابل توجه خواهد بود؛ در صورتی که شما تصور می کنید یهودی بودن او ممکن است در ایران حسن اثر نبخشد مطلب دیگری است. به علاوه دولت امریکا سابقا نماینده یهودی به اسم بنجامین (Benjamin) در طهران داشته و کتابی هم در باب ایران نوشته است و در اسلام بول هم مکرر نماینده یهودی داشته و اخیرا نیز مرگان تو (Morgenthau) سفیر کبیر ما در آنجا یهودی بود. یک نفر هم مأمور چک اسلاوکی کرده اند موسوم به فنستین (Fenstein)، رابعا در ایران یهودی زیاد نیست که انتخاب این شخص از نقطه نظر پلتیکی قابل تأمل باشد. با این حال نظریات شما چیست؟ جواب دادم اوصاف و لیاقت او شرط است، نه اینکه در ایران اغراض مذهبی زیادتر از سایر جاها باشد، بلکه ممکن است انتخاب مزبور در ایران حسن اثر ننماید. مقصود پیشرفت مصالح طرفین می باشد. گفت به هر حال یهودی بودن او دلیل کوچکی است و هرگاه نظریات دیگری داشته باشید اظهار خواهید کرد. و بالاخره قرار شد که بنده تلگراما دولت علیه را مسبوق نمایم و تلگرام نمره ۴۵ را عرض کردم تا اگر فقط به یهودی بودن او اهمیت می دهند موقع خواستن آگرمان یا زودتر اشعار فرمایند. موافق نظریاتی که معاون وزارت خارجه اظهار کرد نامزد مزبور آدم بسیار ساده [و] متینی است و سیاست چی نیست. بنابراین مقدمات بنده ضمن تلگرام فوق الذکر نظریات دولت علیه را استفسار کرده منتظر جواب آن وزارت خانه بودم تا روز ۲۲ اکتبر از وزارت خارجه به بنده خبر دادند که برای او آگرمان خواسته اند. شرح حال او را که از کتاب شرح احوال رجال امریکا استخراج کرده ام اینک ارسال می دارم که ملاحظه فرمائید. عکس او هم که در واشنگتن پست انتشار یافته تلوا اعطا می گردد. موافق تحقیقاتی هم که از خارج کرده ام رابای کرنفلد آدم خوبی است و اگر یهودی بودنش اثری در ایران نکند محتمل است که روابط دولتین را بهتر بسازد.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۳۸ تا ۳۶-۴-۱۰-۱۳۰۱).

۵- میرزا ابراهیم خان حکیم الملک که بعد شهرت حکیمی گرفت، فرزند میرزا ابو الحسن حکیم باشی در ۱۲۸۸ ق در تبریز به دنیا آمد. او تا ۱۳۰۶ ق در دار الفنون مظفری تبریز به تحصیل پرداخت و در همین سال به تهران رفت و به ادامه تحصیل در دار الفنون تهران پرداخت. در ۱۳۱۰ ق بر اثر بروز بیماری وبا در تهران که تحصیلات خود را در دار الفنون به اتمام رسانده بود به تبریز بازگشت و به کمک برادر خود، نصرت الحکما، توانست از ولیعهد مظفر الدین میرزا اجازه ادامه تحصیل در فرنگ را بگیرد. وی در ۱۳۱۰ ق برای ادامه تحصیل در رشته پزشکی دانشگاه پاریس عازم فرانسه شد اما پس از چند سال تحصیلاتش را در آنجا ناتمام رها کرد. در سفر اول مظفر الدین شاه به اروپا میرزا ابراهیم خان به استقبال شاه در اتریش رفت و از آن پس در التزام رکاب شاه درآمد. به تهران بازگشت و با منصب پیشخدمت باشی سلام به خدمت در دربار مظفری پرداخت. وی در سفر دوم مظفر الدین شاه به فرنگ در ۱۳۲۰ ق طیب مخصوص شاه شد. یک سال بعد، پس از مرگ عموی خود، میرزا محمود خان حکیم الملک، لقب حکیم الملک را دریافت کرد. اما چهار ماه بعد به دلیل تجویز داروی اشتباه برای مظفر الدین شاه از سمت خود برکنار شد و جای او را دکتر خلیل خان اعلم الدوله گرفت. با این حال میرزا ابراهیم خان همچنان در جرگه درباریان بود. در ۱۳۲۳ ق در سفر سوم شاه به فرنگ او را همراهی کرد. وی در دوران تحصیل در فرانسه با اندیشه فراماسونری آشنا شد و درصدد برآمد تا این تشکیلات را در ایران بنیاد گذارد. تلاشهای او و همفکرانش سرانجام در ۱۳۲۵ ق نتیجه داد و در همین سال فرمان تأسیس لژ بیداری ایران از سوی لژ فراماسونری گراند اوریان فرانسه صادر شد. او که از مشروطه خواهان بود در ۱۳۲۵ ق به همراه عده ای دیگر از اعضای لژ بیداری مانند ملک المتکلمین و سید حسن تقی زاده و برخی دیگر، کمیته سری انقلاب ملی را تشکیل داد. از اهداف این کمیته مبارزه با مخالفان مشروطه و تشکیل نیروی نظامی بود. با پیروزی مشروطه خواهان و تشکیل مجلس شورای ملی، میرزا ابراهیم خان در ۱۳۲۶ ق به نمایندگی مردم تهران

منصوب شد. در روز بمباران مجلس، وی به همراه عده ای از نمایندگان به پارک امین الدوله گریخت و روز بعد به سفارت فرانسه پناهنده شد. او در دوره استبداد صغیر علیه محمد علی شاه فعالیت بسیار کرد. پس از فتح تهران نیز به فاتحان پیوست. حکیم الملک یکی از بیست و هشت عضو کمیسیون عالی بود که توسط فاتحان برای رسیدگی به امور کشور تشکیل شده بود. از اولین اقدامات این کمیسیون انتصاب احمد میرزای ولیعهد به پادشاهی است. حکیم الملک در دوره دوم مجلس شورای ملی به نمایندگی از آذربایجان انتخاب شد و به همراهی سید حسن تقی زاده، حسینقلی نواب و سید محمد رضا مساوات حزب تندروی دموکرات را بنیان گذاشت. همچنین مجلس به حکیم الملک مأموریت داد تا به وضع دربار رسیدگی نموده و تربیت سلطان احمد میرزا را بر عهده بگیرد. او نیز محمد علی فروغی، ابو الحسن فروغی و کمال الملک را به آموزگاری شاه گماشت. وی پس از هشت ماه در ۱۳۲۹ ق از نمایندگی مجلس استعفا داد و در کابینه مستوفی الممالک به وزارت مالیه منصوب شد. وی در کابینه نجفقلی خان صمصام السلطنه در مرداد ۱۲۹۰ ش نیز همین سمت را دارا بود. در کابینه میرزا محمد علی خان علاء السلطنه در ۱۲۹۲ ش وزیر علوم شد و از ۱۲۹۴ ش به طور متوالی در کابینه های میرزا حسن خان مشیر السلطنه و در ۱۲۹۴ ش در کابینه عین الدوله و در ۱۲۹۶ ش در کابینه میرزا محمد علی خان علاء السلطنه وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه را عهده دار شد. وی در کابینه صمصام السلطنه در ۱۲۹۷ ش از وزارت معارف به وزارت دارایی رفت و پس از آن در ۱۲۹۹ ش در کابینه میرزا حسن مشیر الدوله به وزارت معارف رسید. و در ۱۳۰۰ ش در کابینه بعدی مشیر الدوله به وزارت امور خارجه دست یافت. در ۱۳۰۲ ش هم وزیر عدلیه کابینه مشیر الدوله گردید. از آن پس حکیمی تا ۱۳۲۱ ش در هیچ کابینه ای شرکت نداشت. وی در این زمان از فعالیتهای سیاسی کناره گرفت و به تألیف پرداخت. حاصل آن فرهنگ لغت فرانسه به فارسی و کتابی درباره کالبدشکافی است. وی پس از شهریور ۱۳۲۰ به صحنه سیاست بازگشت و در مرداد ۱۳۲۱ وزیر کابینه قوام شد. سپس به مدت سه دوره نخست وزیر گردید؛ ابتدا در ۱۳۲۴ ش و کابینه دوم وی در آبان همان سال تشکیل شد. در این دوره با هدف تخلیه قشون روسیه از ایران، به سازمان ملل شکایت برد. در کابینه سوم در ۱۳۲۶ برنامه اصلاحات کلی از قبیل تعدیل بودجه، صرفه جویی زیاد در هزینه و گماردن اشخاص درست در سر کارها را در دولت خود تعیین نمود که با وجود مخالفان خود مجبور به استعفا شد. حکیمی از آبان ۱۳۲۸ به مدت یک سال وزیر دربار شد. وی همچنین نماینده تهران در دوره های اول و دوم مجلس سنا و از بهمن ۱۳۲۸ تا اسفند ۱۳۳۲ و بار دیگر از فروردین ۱۳۳۲ به مدت دو سال ریاست مجلس سنا را به عهده داشت. در دوره وزارت حکیمی بر معارف ایران، مدرسه حقوق، طرح اعزام محصل به خارج از کشور در رشته های مختلف از جمله رشته تعلیم و تربیت، ارائه طرح تأسیس دار المعلمین، تأسیس مدرسه صنایع مستظرفه به معاونت محمد غفاری کمال الملک، محقق شد. وی در ۹۲ سالگی در ۱۳۳۷ ش درگذشت و در ابن بابویه به خاک سپرده شد. (بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، صص ۱۰-۸؛ سرمد، اعزام محصل به خارج از ...، صص ۲۹۴ و ۲۹۵؛ «مجموعه اسناد منتشر نشده درباره لژیونری ایران-۵»، ایران، ۱۳۷۴ ش، شم ۵ (۵/۲ / ۱۳۷۴)، ص ۱۲؛ یغمایی، وزیران علوم و معارف و ...، صص ۱۳۶-۱۲۸).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۵-۷۲-۴۹-۱۳۰۱.

[تصوير] نشسته سمت راست: حكيم الملك

دوشنبه ۶ فروردین ۱۳۰۱/۲۷ مارس ۱۹۲۲/۲۷ رجب ۱۳۴۰

* پاسخ سفارت شوروی به اعتراض وزارت امور خارجه ایران

به دنبال یادداشت اعتراض وزارت امور خارجه ایران به دولت شوروی مبنی بر اجحافات دو بنگاه اقتصادی «ساتر سایوز» و «ونشترک» نسبت به تجار ایرانی، نمایندگی مختار دولت جمهوری سوسیالیستی فدراتیو شوروی روس نوشت که «اولیای امور شوروی بادکوبه مستقیماً در تحت اوامر دولت و حکومت جمهوری سوسیالیستی آذربایجان که در سیاست خود کاملاً مستقل و آزاد است، می باشند.» مرکزیت این دو بنگاه اقتصادی در باکو مستقر بود، از این رو سفارت شوروی یادآور شد: «به توسط نماینده خود در بادکوبه به دولت جمهوری شوروی سوسیالیستی آذربایجان مراجعه نمایید.» (۱) دولت ایران مجبور شد هیأتی را به قفقاز اعزام کند. (۲)

* بالا رفتن پرچم کنسولگری افغانستان در مشهد

امروز در مراسمی پرچم کنسولگری افغانستان در مشهد برافراشته شد. عبدالباقی خان کنسول دولت افغانستان برای این مراسم از نظام السلطنه (۳) والی خراسان و کنسول دول انگلیس و شوروی و رؤسای ادارات و امیر لشکر شرق و صاحب منصبان نظامی و ... دعوت کرده بود. در این مراسم پرچم افغانستان به آستان قدس رضوی نیز برده، طواف داده شد و بدایع نگار رئیس آستان قدس و احمد راتب خان پسر کنسول افغانستان درباره اتحاد و اتفاق دو کشور ایران و افغانستان سخنرانی کردند. (۴) عبدالباقی خان کنسول دولت افغانستان ۲۹ اسفند وارد مشهد شده بود. (۵)

* تیراندازی در بروجرد

امشب صدای شلیک گلوله هایی در بروجرد شنیده شد. بنابر آنچه که اهالی می گفتند «الوار خیال حمله و سرقت را داشته ولی گشتی های نظمیه مسبوق شده از آنها جلوگیری نموده اند.» (۶)

* تشویق ایرانیان به حمایت از فلسطین

روزنامه اقدام امروز در سرمقاله خود با لحنی عاطفی و گلایه آمیز از این که ایرانیان نسبت به آنچه که در فلسطین می گذرد بی اعتنا هستند، به شدت انتقاد کرد. در این مقاله با عنوان «عالم اسلامی» جنایات انگلستان در آن سرزمین محکوم شده بود. نویسنده خطاب به خوانندگان نوشته بود که جهان اسلام فقط ایران نیست. «امروز اهالی فلسطین که دستخوش ظلم و اراده قاهره شدید اجانب شده به ما ایرانی ها استغاثه می کنند؛ نعره وا اسلاما می زنند. معبد مقدس و مسجد اقصی به تعدی یهود ملوث شده و کلیمیهها برخلاف عقل و منطق و انصاف، برخلاف قاعده استقلال اکثریت، وطن مبارک اسلام را تصرف کرده و حکومت مستقله تحت الحمايه انگلیس تشکیل می دهند.» این مقاله در پایان توصیه می کند: «اگر مسلمان هستید به نام هم دینی و عاطفه اسلامی و اگر گبر و مسیحی و یا هرچه باشید به نام انسانیت به حالت شگفت انگیز برادران خود نظر کنید که

* بسته شدن راه در پی بارش برف

بنا به گزارشهای رسیده از همدان به دلیل سه روز بارش برف راه همدان به قزوین بسته شده و امکان تردد وجود ندارد. (۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲- ۲۲- ۶۶- ۱۳۰۱.

۲- یکی از مسائل مهم بین دو کشور ایران و شوروی در این زمان روابط بازرگانی بود که روسها از این موضوع به عنوان اهرم فشار علیه ایران استفاده می کردند. بنابر گزارشی که دایره سیاسی وزارت امور خارجه ایران تهیه کرده روابط تجاری دو دولت پس از انقلاب ۱۹۱۷ م در پاره ای از نقاط شمالی ایران شکل گرفت. سفارت شوروی ابتدا «پلکوف» را به عنوان نماینده کمیساریای ملی تجارت خارجه شوروی در تهران معرفی کرد. وی تجارت خانه ای به نام «ونشترک» تأسیس و نمایندگان خود را به ولایات مختلف اعزام کرد. همزمان افراد دیگری از ترکستان، قفقاز به خراسان، گیلان و آذربایجان آمدند و شرکت هایی به همین نام یا به عنوان «سانترسایوز» دایر کردند؛ بی آنکه تابعیت خود را به تجارت خانه ونشترک تهران اعلام نمایند. این گزارش می افزاید که دادوستد بین بازرگانان ایران و این شرکتهای به شکل مبادله صورت می گرفت؛ البته روسیه شوروی از طریق همین تجارت خانه ها چندین بار اقدام به وارد کردن پنج قرانی مسکوک کرد که با اعتراض دولت ایران روبه رو گردید. بخش مهم واردات ایران از روسیه شوروی نفت و قسمت اعظم صادرات ایران غله و برنج بوده است؛ با این حال کالاهای دیگری چون قند، شیشه، بلورآلات و منسوجات هم از شوروی وارد می شد که با قیمت های گران به فروش می رساندند. اغلب دادوستدها توسط تجار ایرانی صورت می گرفت، اما رفته رفته این دو شرکت مغازه هایی در تهران و جاهای دیگر باز کرده، خرید و فروش را به طور کلی در اختیار خود گرفتند. بدین ترتیب تاجران ایرانی کنار گذاشته شدند و صدای اعتراض آنها بلند شد؛ حتی اجازه ورود کالا- از قفقاز و حمل آن توسط کشتی های شوروی را نیز از بازرگانان ایرانی منع کردند. بدین ترتیب انحصار تجارت شمال ایران به دست شوروی افتاد و در واقع خریدار و فروشنده یکی شد. تعیین قیمت اجناس نیز به دور از رقابت تحت اراده آن کشور قرار گرفت. این گزارش با اشاره به لشکرکشی های زمان جنگ جهانی اول که پی آمد آن خسارات فوق العاده به اقتصاد ایالات شمال ایران بوده به طوری که رقم این خسارات ۳۷۸ میلیون تومان برآورد شده، اضافه می کند که قطع روابط تجاری در سالهای اخیر بین ایران و شوروی مزید بر علت شد و بازار فروش محصولات داخلی از دست رفت و بدین ترتیب بسیاری از زمینهای زراعتی بایر مانده و تولید ثروت بسیار ضعیف و صادرات فوق العاده کم شده است. امید بود این ضایعه اقتصادی با تجدید روابط تجاری بین ایران و شوروی بهبود یابد اما منش تجاری شرکتهای ونشترک و سانترسایوز بازرگانان ایرانی را ناامید کرده است. (اسناد وزارت امور خارجه ۵ و ۴- ۳- ۸۶- ۱۵/۲- ۱۳۰۱) در گزارشی دیگر آمده است که تجارت خانه سانترسایوز شعبه ای در بندر جز دایر کرده بود که «نفت را به قیمت نازل حمل می نمایند و ضمناً قدغن به قونسول بالشویکی شده است که به رعایای ایران تذکره ندهند. اگر بتوانند خیال دارند کلیه مال التجاره روسیه را به توسط تجارت خانه سانترسایوز حمل به ایران نمایند.» (مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۰۸).

۳- رضا قلی خان نظام السلطنه در ۱۲۸۴ ق به دنیا آمد. وی فرزند حیدر قلی خان برهان الدوله و برادرزاده حسینقلی خان نظام

السلطنه که به القاب مجیر السلطنه، سالار معظم و سردار مکرم نیز ملقب بوده، بعدها خانواده اش با عنوان نظام مافی شناخته شد. تا ۱۵ سالگی به تحصیل مشغول بوده، فنون نظامی را هم فراگرفت و بر دستگاه عموییش که در حکومت جنوب ذی نفوذ بود، درآمد و مشاغلی را به عهده گرفت: از جمله ریاست عدلیه خوزستان، نایب الحکومه بنادر، ریاست گمرکات جنوب، حکومت بندر و دشتستان و در ۱۳۲۲ ق به حکومت لرستان و خوزستان گمارده شد. آنگاه به ولایت کرمان رفت. چندی هم حکمران کرمانشاه بود تا اینکه والی گری فارس را در دست گرفت اما طولی نکشید که به تهران فراخوانده شده، بدون شغل ماند. چندی گذشت تا اینکه بار دیگر حکومت لرستان و خوزستان و بروجرد را بدو سپردند. در بحبوحه جنگ بین المللی اول قوای روس تهران را تهدید به اشغال نمودند که در این زمان عده ای از رجال، نمایندگان مجلس و روحانیون برای مبارزه با قوای مهاجم تهران را ترک گفته، به قم، اصفهان و کرمانشاه رفتند. نظام السلطنه هم که ولایت خوزستان را در دست داشت به آنان پیوست و با برخورداری از کمک های دولتهای آلمان و عثمانی (ترکیه بعدی) علیه دولتهای روس و انگلیس دولت موقت ملی تشکیل داد و خود ریاست کابینه را بر عهده گرفت. دولت موقت در چند منطقه با روسیان جنگید. پس از مدتی گریز و جابجایی نظام السلطنه به اسلامبول رفت. در این زمان، دولت مرکزی ایران به سبب جنگ و مبارزه او با دول روس و انگلیس نشان هایش را از او پس گرفت و همه اموال وی را مصادره کرد. چند سالی را در اسلامبول گذراند تا در ۱۲۹۸ ش که احمد شاه به آنجا رفت، موفق به دیدار شاه گشت و با دادن هدیه درخوری مورد عفو قرار گرفت. پس از آن به ایران بازگشت و تمام اموال مصادره شده اش را پس گرفت. مدتی به انتظار شغل ماند و همین که کلنل محمد تقی خان پسیان در خراسان شکست خورد، از سوی قوام السلطنه، رئیس الوزرا، والی خراسان شد. حدود یک سال و نیم در مشهد حکم راند ولی ناگهان حالش دگرگون شد و به حال بیماری به تهران انتقال یافت. [تصویر] نظام السلطنه نظام السلطنه پس از مدت کوتاهی بستری به سال ۱۳۰۳ ش در ۵۷ سالگی درگذشت و جنازه اش در امام زاده عبد الله تهران به خاک سپرده شد. (بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، ج ۲، صص ۳۱ تا ۳۴، عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، صص ۱۶۳۱ تا ۱۶۳۳).

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۳۷، ص ۳.

۵- روزنامه اقدام، شم ۲۰، ص ۲.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۳۸، ص ۲.

۷- روزنامه اقدام، شم ۲۱، ص ۱.

۸- همان، ص ۲.

سه شنبه ۷ فروردین ۱۳۰۱ / ۲۸ مارس ۱۹۲۲ / ۲۸ رجب ۱۳۴۰

* تشکیل هیأت دولت

صبح امروز رئیس الوزرا در دربار حاضر شد و همراه وزراء جلسه هیأت دولت تشکیل گردید که تا غروب ادامه داشت. (۱)

* درخواست معرفی رئیس نظمی

مسئولان لشکر جنوب، امروز در دو تلگرام جداگانه از نخست وزیر و وزیر جنگ خواستند که فردی «مغرب از نظامیان» معرفی شود تا ریاست نظمی اصفهان را به عهده بگیرد «و کاملاً در تحت امر حکومت [نظامی] باشد». (۲) حیدرقلی (۳) رئیس ارکان حرب لشکر جنوب ارسال این دو تلگرام را به اطلاع رئیس ارکان حرب کل قشون رساند که ظاهراً هماهنگی قبلی برای آن صورت گرفته بود. (۴) در همین حال روزنامه اتحاد خبر داد که یاور احمد علی خان رئیس نظمی اصفهان برای آن چه رفع نواقص امورات آن اداره خوانده شد به همراه شاهزاده عبد العلی میرزا یکی از صاحب منصبان ارشد نظمی همدان راهی تهران شده است. (۵)

* ارسال تجهیزات نظامی به اصفهان

امان الله جهانبانی رئیس ارکان حرب کل قشون، در تلگرامی به لشکر جنوب خبر داد که اسلحه و فشنگ فرستاده شد.

«حکم دهید نظامیان کاشان آنها را تحویل گرفته به اصفهان حمل نمایند که مأمورین مرکز مراجعت نمایند». (۶)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز دو ساعت به غروب مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک (۷) تشکیل جلسه داد. در این جلسه گزارش کمیسیون فوائد عامه راجع به الحاق رود کارون به زاینده رود مطرح و درباره آن بحث و گفت و گو شد (۸) و به تصویب رسید.

این لایحه در (۹) ماده با اکثریت ۵۸ رأی از ۷۰ نفر نماینده حاضر تصویب گردید. ۹ موضوع بعدی مطرح شده در مجلس راجع به مالیات طواحین [آسیاها و کارگاه های آرد] بود که شور در کلیات آن شروع شد. (۱۰)

* تقاضای انگلیس برای همکاری با یک ماجراجو

سرپرسی لورن (۱۱) سفیر انگلیس در تهران امروز نامه ای به وزارت امور خارجه ایران نوشت مبنی بر این که سر راس اسمیت، جهانگردی که با هواپیما دور دنیا را خواهد گشت در اواسط ماه آوریل از بندرعباس می گذرد. «قبول زحمت فرموده هر مساعدتی که مشار الیه برای تسهیل فرود آمدن و حرکت خود بخواهند نسبت به ایشان به عمل آورند». وی یادآور شد که این ماجراجو پیش از این فاصله بین انگلیس تا استرالیا را پرواز کرده و به همین دلیل شهرت یافته است. (۱۲)

امروز در حالی که حاج عسکر کرد محله ای با چهل رأس گاومیش و مقداری وجه نقد از بیم ترکمانان راهزن از کنار دریا به سمت گلوگاه می رفت با هجوم تراکمه جعفریایی مواجه شد. گاومیشها و پول او به یغما رفت و خودش نیز با کارد چند زخم برداشت. (۱۳)

* انتشار مجله سپیده دم

امروز ماهنامه سپیده دم به مدیریت لطفعلی صورتگر (۱۴) منتشر شد. این ماهنامه معمولا ۴۸ صفحه و با چاپ سنگی در قطع کوچک خشتی طبع می گردید. سپیده دم مجله ای علمی، ادبی و اجتماعی بود و بیشتر مقالات آن بر محور همین موضوعات دور می زد. (۱۵)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۴، ص ۱. بنا به اخبار مندرج در روزنامه های وقت، هیأت دولت تقریبا هر روز تشکیل جلسه می داد. اما تصمیمها و مصوبات آن اعلام نمی گردید. پس، از آن جا که تکرار هر روز این خبر مناسب نیست، صرفا به درج جلساتی اکتفا می شود که مصوبه یا تصمیمی مهم در آن گذشته یا گرفته شده باشد.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۸.

۳- سرتیپ حیدر قلی پسیان سومین پسر ژنرال حمزه پسیان به سال ۱۲۶۸ ش در تبریز دیده به جهان گشود. تحصیلاتش را در مدرسه نظام تهران آغاز کرد و با درجه ستوان دومی وارد خدمت نظام گردید. او مدتی در ژاندارمری فارس به خدمت مشغول شد. با استخدام مورگان شوستر امریکایی توسط مجلس به منظور ایجاد اصلاحات و تجدید ساختار امور مالی ایران، شوستر ریاست خزانه داری کل ایران را عهده دار شد و مصمم گردید تا برنامه های خود را برای سازمان دادن یک نیروی ویژه ژاندارمری (قراسوران مالیه) به اجرا درآورد. او قصد داشت این نیرو در امر وصول عایدات، مأمورین ذی ربط خزانه داری را در سراسر کشور یاری نماید. متعاقب همین طرح تشکیل ژاندارمری خزانه را پیشنهاد داد که در تیر ۱۲۹۰ ش / ۶ ژوئیه ۱۹۱۱ توسط مجلس به تصویب رسید. بدین ترتیب ژاندارمری خزانه مرکب از افسران اروپایی، امریکایی و ایرانی تشکیل و افسران ایرانی از جمله حیدر قلی پسیان در آن عضویت یافتند. رضا خان به منظور تحت کنترل درآوردن ناحیه جنوب ایران توجه خاصی به تشکیل لشکر جنوب نشان می داد و به همین منظور در دی ۱۳۰۰ امیر پنجه محمود خان آیرم را به سمت فرماندهی لشکر جنوب منصوب کرد. به دنبال آن در اواسط اردیبهشت ۱۳۰۱ تشکیل ارکان حرب زیر نظر آیرم ادامه یافت و او سرهنگ حیدر قلی خان پسیان را که قبلا فرمانده هنگ ژاندارمری اصفهان بود به سمت رئیس ارکان حرب لشکر جنوب انتخاب کرد. در دوره ای که سردار سپه در مقام وزارت جنگ و فرماندهی قوا، جهت سامان دادن به وضع بختیارها و شیخ خزعل عازم خوزستان شده بود و در آن دوره حیدر قلی پسیان در اصفهان با درجه سرهنگی ریاست ستاد نیروهای جنوب را بر عهده داشت از سوی رضا خان به درجه سرتیپی نایل آمد و به عنوان اینکه «در تهران بیشتر می توانید خدمت کنید» به تهران فراخوانده شد. ظاهرا این اقدام رضا خان، متأثر از قضایای کلنل محمد تقی خان پسیان در مشهد بوده است. پس از آن سرتیپ حیدر قلی پسیان در اقداماتی همچون رسیدگی به مناطق آشوب زده و تحقیق در مورد عملیات فرماندهان نظامی در لرستان، کردستان و آذربایجان مأموریت یافت. او در سال ۱۳۱۰ با مقام سازمان بازرسی ارتش از طرف رضا شاه برای رسیدگی به

کارهای تیمور تاش در ارتباط با شورویها و فرار باژانف از مسکو عازم بوشهر شد. وی چندی بعد مورد غضب رضا شاه قرار گرفت و تا شهریور ۱۳۲۰ در زندان ماند. او در سال ۱۳۳۰ به علت بیماری به اروپا رفت و در هامبورگ درگذشت. (کرونین، ارتش و تشکیل حکومت ...، ص ۲۷۵؛ امیر احمدی، خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۵۵۹).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۷.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۳۷، ص ۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۹.

۷- برای آگاهی از زندگی حسین مؤمن الملک، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۴۵۵.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۵، صص ۲ و ۳.

۹- روزنامه اتحاد، شم ۱۳۷، ص ۱.

۱۰- همان جا؛ (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ص ۲۶۴)

۱۱- سرپرسی لیهام لورن، (Percy Lyham Lorain) در ۵ نوامبر ۱۸۸۰ به دنیا آمد. در ۲۵ فوریه ۱۹۰۷ به عنوان دبیر سوم و در ۵ مه ۱۹۰۹ به عنوان دبیر دوم سفارت انگلستان در ایران خدمت کرد، ولی در این سمت چندان باقی نماند و در نهم مه همان سال به رم منتقل شد. وی همچنین به عنوان وزیر مختار بریتانیا، از اول اکتبر ۱۹۲۱ / ۱۰ مهر ۱۳۰۰ عازم ایران شد و در ۱۸ دسامبر ۱۹۲۱ / ۲۶ آذر ۱۳۰۰ وارد تهران گردید. سپس در ۲۹ ذر ۱۳۰۰ / ۲۱ دسامبر ۱۹۲۱ با قوام السلطنه رئیس الوزراء و در ۲۶ دی ۱۳۰۰ / ۱۸ ژانویه ۱۹۲۲ با رضا خان سردار سپه وزیر جنگ وقت ملاقات کرد. به دنبال آن از مه ۱۹۲۲ / اردیبهشت ۱۳۰۱ وزارت خارجه بریتانیا به صلاح دید سرپرسی لورن وزیر مختار خود در تهران، تحریم پرداخت مساعده از بانک شاهنشاهی به ایران را خاتمه داد؛ مشروط بر اینکه این مساعده به شخص سردار سپه پرداخت گردد. همچنین لورن در ۲۲ آبان ۱۳۰۱ / ۱۳ نوامبر ۱۹۲۲، طی نامه ای کلیه بدهیهای معوقه به انگلستان را از دولتمردان ایرانی طلب کرد، هر چند انگلیسها به خوبی از خالی بودن خزانه ایران آگاه بودند. با ختم غائله سیمیتقو در کردستان و شیخ خزعل در جنوب، لورن جایگاه سردار سپه را از گذشته قوی تر یافت و برای رساندن وی به رأس حکومت بسیار کوشید. لورن از حامیان سرسخت رضا خان و از عوامل مؤثر در صعود وی به حکومت بود و برای هماهنگ کردن سیاست وزارت خارجه به نفع رضا شاه بسیار تلاش کرد. در سال ۱۳۰۴ ش / ۱۹۲۵ م لورن پیشنهاد خود مبنی بر جداسازی جزایر «ابو موسی» و «شیخ شعیب» واقع در خلیج فارس را طی نامه ای به رئیس الوزراء داد؛ اما این نامه توسط دکتر مصدق مورد بررسی قرار گرفت و معلوم شد این جزایر متعلق به ایران است. این موضوع در هیأت وزیران نیز مطرح گردید. هر چند مصدق نتوانست لورن را متقاعد سازد و پیشنهاد کرد این مسئله به جامعه ملل ارجاع گردد. سرپرسی لورن در نامه ای به تاریخ ۳۱ دسامبر ۱۹۲۵ / ۲۰ دی ۱۳۰۴، علنا به حمایت از رضا شاه پرداخت و وی را تنها فردی معرفی کرد که می تواند اداره امور ایران را انتظام بخشد و ایران را در مسیر ترقی قرار دهد. لذا توصیه کرد که انگلستان باید ن هایت حمایت خود را از وی اعلام کند. سرپرسی لورن در هفتم دسامبر ۱۹۲۶ / ۱۷ آذر ۱۳۰۵ به آتن منتقل شد. (لویی، دیپلماتها و کنسولهای ایران و انگلیس، ص ۹۹؛ همین کتاب، ج اول، صفحات متعدد).

۱۲- اسنادی از صنعت جهانگردی در ایران، ج ۱، ص ۲.

۱۳- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۰۸ مشابه این اقدام چند روز پیش نیز رخ داد و این طایفه بیست رأس گاومیش از کردمحله دزدیدند. (همان جا)

۱۴- لطفعلی صورتگر فرزند میرزا آقا خان شیرازی و نوه لطفعلی خان، نقاش معروف قرن ۱۳، در ۱۲۷۹ ش در شیراز به دنیا

آمد. تحصیلات ابتدایی را در زادگاه خود گذراند و در هندوستان تحصیلات متوسطه را تمام کرد. با بازگشت به شیراز چندی در اداره دارایی و سپس در وزارت فرهنگ به عنوان معلم مدرسه مشغول به کار شد. در این مدت مجله سپیده دم را منتشر کرد و هم زمان در محضر درس فرصت الدوله به تکمیل فنون ادب و نقاشی پرداخت. صورتگر در ۱۳۰۶ ش جزو محصلین اعزامی به انگلستان سفر کرد و در رشته ادبیات انگلیسی لیسانس گرفت. پس از آن به تهران بازگشت و به تدریس در دانشسرای عالی پرداخت. در ۱۳۲۶ ش بار دیگر به انگلستان رفت و دکترای خود را در رشته ادبیات انگلیس اخذ کرد. با مراجعت به ایران تدریس در دانشگاه تهران را آغاز کرد و با حفظ سمت، از بدو تشکیل دانشکده ادبیات شیراز به ریاست آن دانشکده منصوب شد و چند سال هم ریاست دانشگاه شیراز را به عهده داشت. او یک سال نیز به دعوت دانشگاه کلمبیا استاد ادبیات فارسی و انگلیسی آن دانشگاه شد. هم زمان با تدریس به عنوان عضو هیأت ایرانی در مجمع های ادبی و فرهنگی کشورهای مختلف از جمله روسیه، امریکا و پاکستان شرکت کرد. صورتگر سردبیری مجله آموزش و پرورش را به عهده داشت و سالها رئیس دارالانشای بانک ملی ایران نیز بود. صورتگر را جزو قصیده سرایان مطرح معاصر دانسته اند که قصایدش را به سبک خراسانی می سرود. سادگی، روانی، انسجام کلام و معانی و ترکیبهای تازه از ویژگیهای زبان شعری اوست. منتخبی از اشعارش در مجموعه برگهای پراکنده چاپ و منتشر شده است. از دیگر آثار او می توان به اصول علم اقتصاد و تجارت، تاریخ ادبیات انگلیسی و سخن سنجی اشاره نمود. وی عضو فرهنگستان زبان و نیز عضو کمیته مرکزی حزب ملیون ایران بود. صورتگر در ۳ مهر ۱۳۴۸ در تهران به عارضه قلبی درگذشت و پیکر او را به شیراز برده و در حافظیه به خاک سپردند. (صبور، تذکره ای از سخنوران روز، صص ۴۹۷ تا ۵۱۰؛ رکن زاده آدمیت، دانشمندان و سخن سرایان فارس، ج ۳، صص ۴۶۸ تا ۴۸۳؛ بامداد، سیمای شاعران فارس ...، ج ۱، صص ۷۰۸ تا ۷۱۰).

۱۵- رومی، تاریخ مطبوعات فارس: قاجاریه، صص ۱۱۴ و ۱۱۵.

چهارشنبه ۸ فروردین ۱۳۰۱ / ۲۹ مارس ۱۹۲۲ / ۲۹ رجب ۱۳۴۰

* نامه حسین علاء به مشیرالدوله

حسین علاء (۱) نماینده سیاسی ایران در امریکا امروز در نامه ای محرمانه به مشیرالدوله (۲)، نخست وزیر، ضمن ارسال «صورت اختیارنامه مستر شوستر، سواد امتیازنامه ای که انشاء شده، راپورت مستر شوستر، مکاتبات راجعه به استقراض یک میلیون دلار» نوشت که به شکلی محرمانه توانسته است گزارش «کرنفلد» دیپلمات امریکایی به کشور متبوع خود را درباره دیدارش با مسئولان انگلیسی هنگام عبورش از لندن، به دست آورد. کرنفلد در مذاکرات خود با «سرچارلز گرینوی» رئیس کمپانی نفت انگلیس و ایران می گوید که «سرچارلز می گفت کمپانی استاندارد اویل و کمپانی نفت انگلیس و ایران در صدد موافقت هستند که با اسهام متساوی و به اسم نفت انگلیس و امریکا امتیازات نفت شمال ایران را عمل نمایند و متفقا پنج میلیون به ایران قرض بدهند ... سرچارلز در چند مورد جمله ائتلاف انگلیس و امریکا در ایران را استعمال نموده و به قدری از خیال اقدامات مشترکه در ایران خوشوقت بود که پیشنهاد می کرد ممکن است مصالح امریکایی برای ساختن راه آهن ایران با مصالح انگلیس کاملا متحد شود». کرنفلد نقشه ای از ایران نیز به ضمیمه گزارش خود داشت که در آن خط راه آهن سراسری ایران از شمال غربی به جنوب شرقی ترسیم شده بود. علاء در پایان گزارش خود با خوشنودی فراوان از اتحاد انگلیس و امریکا برای حضور در ایران از نخست وزیر می خواهد که گزارش کاملی از وضعیت راه آهن ایران، قراردادهای منعقد و فسخ شده و اولویتهای ایران برای خطوطی چون خرم آباد به خورموسی را تهیه و برای او به امریکا بفرستند. (۳)

* اعلان برقراری خطوط هوایی پست

امیل پی یر کفیل ریاست کل پست ایران خبر داد که با برقراری حمل و نقل هوایی بغداد به قاهره که هر ماه دو بار صورت می گیرد، نامه ها ۱۵ روز زودتر از راه قبلی یعنی بصره، بمبئی و پرت سعید فرستاده خواهد شد. وی در اعلان خود یادآور شد که با موافقت پست بین النهرین، تعرفه و هزینه های جدید آن متعاقبا اعلام خواهد شد. «اولین پستی که از تهران برای حمل این قسم مراسلات حرکت می نماید ساعت پنج بعد از ظهر ۹ حمل (فروردین)، ۳۰ مارس است». (۴)

* دیدار وزیر مختار بلژیک با نخست وزیر

امروز نیم ساعت پیش از ظهر وزیر مختار بلژیک با مشیرالدوله نخست وزیر دیدار کرد. (۵) از محتوی این دیدار خبری درج نگردید.

* ورود حاکم جدید اردبیل

امیر السلطنه که از طرف والی آذربایجان به سمت حکومت اردبیل تعیین شده بود امروز وارد این شهر شد و متعاقبا بصیر السلطنه حکمران قبلی یک روز بعد اردبیل را ترک کرد. (۶)

* فرمان وزیر جنگ برای حضور روحانیان در قشون

امروز رضا خان وزیر جنگ در فرمانی مقرر داشت که واعظان روحانی در همه بخشهای قشون با وعظ و خطابه در راه تحکیم مبانی دینی و تعالیم اخلاقی به افراد قشون مشارکت کنند. (۷)

* مخالفت روحانیان کاشان با قانون جزای عرفی

امروز سیزده تن از روحانیون کاشان در نامه ای که به رئیس مجلس شورای ملی نوشتند مخالفت خود را با لایحه قانون جزای عرفی که شنیده شده برای تصویب نمایندگان تقدیم مجلس خواهد شد ابراز کردند. آنان این اقدام را خلاف قانون اساسی، خط مشی مجلس و حکم عقل و وجدان دانستند. (۸)

۱- میرزا حسین خان ملقب به معین الوزاره و مشهور به حسین علاء در ۱۳۰۳ ق / ۱۲۶۴ ش در تهران زاده شد. پدرش محمد علی خان علاء السلطنه از اعضای وزارت امور خارجه بود. میرزا حسین خان وقتی چهار ساله بود به حوزه مأموریت پدرش به قفقاز برده شد و پس از آن که پدرش به وزیر مختاری ایران در لندن منصوب شد او نیز به لندن رفت و در مدرسه «وست مینیستر» به تحصیل پرداخت. در هفده سالگی با سمت وابسته سفارت ایران در لندن به استخدام وزارت خارجه ایران درآمد. در مراتب اداری پیش رفت. مدتی نایب سوم و بعد نایب دوم آن سفارت گردید و در کنار کارهای سفارت به تحصیل پرداخت و از دانشکده حقوق دانشگاه لندن درجه لیسانس گرفت. در ۱۳۲۴ ق در اولین کابینه مشروطه، پدرش به وزارت امور خارجه گمارده شد و در پی آن حسین خان نیز به تهران آمد و برخی از امور مربوط به وزارت خارجه را بر عهده گرفت و سالها در مقام رئیس کابینه وزارت امور خارجه (مدیر کل حوزه وزارتی) به فعالیت پرداخت و از نفوذ بسیاری برخوردار گردید. وی در ۱۲۹۶ ش در کابینه مستوفی الممالک به وزارت فوائد عامه منصوب و در اولین اقدام خود نام این وزارت را به وزارت فلاح و تجارت تغییر داد. حسین خان معین الوزاره این وزارت را در کابینه های بعدی مستوفی الممالک و صمصام السلطنه بختیاری نیز بر عهده داشت. در آذر ۱۲۹۷ او در هیأتی مرکب از مشاور الممالک انصاری و محمد علی فروغی برای شرکت در کنفرانس صلح و رسای راهی پاریس شد که البته با علنی شدن قرارداد ۱۹۱۹ م بی نتیجه به ایران بازگشتند. پس از آن حسین علاء از مهر ۱۲۹۸ تا فروردین ۱۳۰۰ به عنوان وزیر مختار راهی اسپانیا شد و سپس تا بهمن ۱۳۰۲ وزیر مختار ایران در امریکا بود. وی در انتخابات دوره پنجم مجلس شورای ملی به نمایندگی تهران رسید و هنگام خلع سلسله قاجار جزء اقلیت مجلس و از مخالفان طرح تغییر سلطنت بود. پس از اتمام دوره مجلس به سفارت ایران در پاریس منصوب شد و تا ۱۳۱۱ ش در فرانسه ماند. پس از مراجعتش به تهران به علت سوءاستفاده های رئیس آلمانی بانک ملی به ریاست هیأت مدیره بانک ملی ایران منصوب شد تا اینکه در شهریور ۱۳۱۳ به وزیرمختاری ایران در لندن منصوب و سه سال در این منصب به فعالیت پرداخت. تا فروردین ۱۳۱۷ که از وزارت تجارت و فلاح استعفا داد، مدتی ریاست هیأت ناظر بر شرکتهای را بر عهده داشت و پنج ماه نیز رئیس اداره کل محاسبات بود. [تصویر] حسین علاء علاء در مهر ۱۳۲۰ از طرف محمد رضا پهلوی به ریاست بانک ملی ایران برگزیده شد و پس از آن در دی ۱۳۲۱ به وزارت دربار منصوب شد تا اینکه در ۱۳۲۴ به عنوان سفیر کبیر ایران به واشنگتن رفت. از مهم ترین اقدامات علاء در امریکا، قرائت و پی گیری یادداشت اعتراض آمیز علیه شورویها در شورای امنیت بود، چرا که شورویها در حمایت از حکومت خودمختار آذربایجان به تحرکات نظامی پرداخته، نیروهای بسیاری

را در این راستا وارد خاک ایران کرده بودند. علاء تا اسفند ۱۳۲۸ که در کابینه ساعد مراغه ای به وزارت امور خارجه منصوب شد، در امریکا به سر برد و پس از آن این وزارت را در کابینه رجبعلی منصور حفظ کرد. پس از کشته شدن رزم آرا توسط فداییان اسلام در اسفند ۱۳۲۹، حسین علاء مأمور تشکیل کابینه شد اما کابینه او تا ۶ اردیبهشت ۱۳۳۰ بیشتر روی کار نماند و پس از آن او به وزارت دربار منصوب شد. در فروردین ۱۳۳۴ دوباره علاء به نخست وزیری رسید. در آبان همین سال که عازم شرکت در کنفرانس پیمان سنتو در بغداد بود توسط جمعیت فدائیان اسلام مورد سوء قصد واقع شد اما جان سالم بدر برد. حسین علاء در نیمه فروردین ۱۳۳۶ جای خود را به منوچهر اقبال داد و بار دیگر به وزارت دربار منصوب شد و تا آبان ۱۳۴۲ که حسین قدس نخعی جانشین وی گشت عهده دار وزارت دربار بود. او در چهارمین دوره مجلس سنا، سناتور انتصابی بود اما یک سال بیشتر این سمت را بر عهده نداشت. حسین علاء از چهره های بانفوذ و مؤثر در تشکیلات فراماسونری بود و در انحلال لژ همایون و تأسیس لژ مهر وابسته به اتحادیه لژهای آلمانی نقش اساسی و مهم داشت. حسین علاء در تیر ۱۳۴۳ در تهران درگذشت. (آریابخشایش، «حسین علاء»، صص ۶۱-۹؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۲، صص ۱۰۱۵-۱۰۱۱).

۲- میرزا حسن خان، ملقب به مشیر الملک، مشیر الدوله و بعدها با نام حسن پیرنیا در ۱۲۹۱ ق به دنیا آمد. برای تحصیلات عالی به مسکو رفت و در مدرسه نظامی کادکسی کرپوس درس خواند. سپس در دانشکده حقوق مسکو تحصیلات خود را ادامه داد و همان زمان وابسته سفارت ایران در سن پترزبورگ شد و تا ۱۳۱۷ در آنجا ماند. وقتی به ایران بازگشت منشی گری وزارت خارجه را بدو سپردند و چندی بعد ریاست کابینه وزارت امور خارجه را به عهده گرفت. [تصویر] مشیر الدوله او مؤسس و رئیس مدرسه سیاسی یا مدرسه علوم سیاسی تهران بود. این مدرسه در جذب بسیاری از اعضای صاحب نام لژ بیداری ایران مؤثر بود. میرزا حسن خان نیز از اعضای برجسته این لژ بود. مشیر الدوله در سفرهای اول و دوم مظفر الدین شاه به فرنگ مترجم او بود. او بعد از بازگشت به ایران وزیر مختار ایران در سن پترزبورگ شد. در سومین سفر شاه به فرنگ بار دیگر او را همراهی کرد. او به تأسی از انقلاب ۱۹۰۵ م روسیه بنای اصلاح طلبی را گذارد. با روی کار آمدن محمد علی شاه از طرف او همراه هیأتی عازم اروپا شد تا تاجگذاری پادشاه جدید ایران را به کشورهای روسیه، فرانسه و انگلستان اعلام کند. او در ۱۳۲۵ ق به وزارت عدلیه منصوب شد. وزارت امور خارجه در دولت بعدی سمت دیگر او بود. او در دو کابینه بعدی همچنان وزارت امور خارجه را به عهده داشت. بعد از به توپ بسته شدن مجلس وزیر علوم و عدلیه بود. در مشروطه دوم از استرآباد به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شد. در کابینه دوم سپهدار اعظم وزیر عدلیه بود و سپس به وزارت تجارت و فلاح رسیده. وزارت او در وزارت خانه های مختلف همچنان ادامه داشت تا این که در اسفند ۱۲۹۳ به فرمان احمد شاه کابینه تشکیل داد که پس از دو ماه دولت او سقوط کرد. او در کابینه های بعدی وزیر جنگ بود. در سال ۱۳۳۸ ق دومین کابینه خود را تشکیل داد. در دوران حاکمیت سید ضیاء از کارها برکنار بود. او در ۳ بهمن ۱۳۰۰ بعد از قوام السلطنه بار دیگر کابینه ای تشکیل داد که تا خرداد سال بعد دوام یافت. در آستانه مجلس پنجم بار دیگر به نخست وزیری رسید، اما خیلی زود با زیاده خواهی های رضا خان استعفا داد و در مسند نمایندگی مردم تهران به مجلس شورای ملی راه یافت. با پایان دوره مجلس پنجم، از سیاست کناره گرفت و در خانه به تحقیق و تألیف در تاریخ ایران پرداخت. ایران باستان، معروف ترین اثر اوست. وی در سال ۱۳۱۴ درگذشت و در امام زاده صالح تجریش به خاک سپرده شد. (آریا بخشایش، تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۳، صص ۵۱۳ تا ۵۳۸).

۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال...، صص ۹۵ تا ۹۸، علاء یک گزارش ضمیمه هم به تاریخ امروز دارد که متن آن چنین است:

«وزارت جلیله امور خارجه- در تعقیب راپرت نمره ۱۳۳۳ به تاریخ ۱۳ حوت ۱۳۰۰-۳ مارس ۱۹۲۲ و تکمیل تلگرام نمره ۱۰۱ حضور حضرت اشرف آقای رئیس الوزرا اینک خاطر محترم را مسبوق می دارد، که از تاریخ تغییر کابینه برحسب دستور العمل ریاست وزراء همان سیاست سابقه دولت علیه تعقیب و همینطور به دولت امریکا نیز اعلام گردیده و مذاکرات با کمپانی استاندارد دنبال شد. به طوری که در تلگرام ۹۴ به ریاست وزراء عرض کردم تأخیر انجام قرض پنج میلیون و امتیاز نطف به سبب تعویق موافقت دو کمپانی راجع به قرارداد بین خودشان بود. کمپانی نطف انگلیس و ایران اصرار داشت نصف مبالغی را که برای ترک دعوا به خوشتاریا داده است کمپانی استاندارد بدهد. از طرف دیگر بواسطه اشکالاتی که کمپانی جنوب پیش آورد در مقدمه امتیازنامه هر روز تغییرات تازه می دادند. اندازه شرکت سرمایه آنها هم در استخراج نطف معلوم نبود. اما در باب مساعدت یک میلیون، با اینکه کمپانی استاندارد برای ابراز حسن نیت خود نسبت به دولت علیه وعده داده بود که اعم از امضای امتیاز یا عدم قبول آن این وجه را به مجرد صدور قطع نامه از مجلس بپردازد، همه روزه به طفره می گذارند و مترصد بود همین که قرار قطعی راجع به امتیاز را به کمپانی جنوب اتخاذ کرد مبلغ مزبور را تأدیه نماید. وزارت خارجه امریکا هم با اینکه مداخله مستقیم در مذاکرات نمی کرد به موافقت دو کمپانی تمایل داشت و از جزئیات امر مسبوق بود. بنابراین ادعای کمپانی انگلیس که از ابتدا کار را دچار مشکل کرده بود باعث عمده تأخیر شد. ریاست وزراء هم رعایت اصول مصوبه مجلس شورای ملی را تأکید می فرمودند و با وجود اینکه بنده مصر بودم که زودتر کار بر وفق رضای دولت انجام پذیرد کمپانی استاندارد هر روز حرف تازه پیش می آورد و تمام تغییر عقیده ها و اشکالات ناشی از ادعای راجعه به فرمان سپهسالار و امتیاز خوشتاریا بود که همه را دچار زحمت ساخته بود، تا اینکه بالاخره کار به صورتی درآمد که مستر شوستر در ۱۷ فوریه راپرت داد و خلاصه آن تحت نمره ۱۰۱ حضور ریاست وزراء عرض شد و اینک راپرت مزبور را برای تکمیل استحضار اولیاء دولت علیه تلوا ارسال می دارد. (عین راپرت مستر شوستر ضمیمه شد). معامله یک میلیون هم موافق قطع نامه مجلس مورخه ۵ ژانویه ۱۹۲۲ علیحده صورت گرفت و فوراً به ریاست وزراء تلگرام و عرض شد که معامله مزبوره با استاندارد واقع شده و ارتباط مستقیمی با امتیاز و قرض پنج میلیون ندارد و راجع به قبول امتیاز از طرف دولت علیه یا مسئله دیگرش طی نشده است. مجدداً توضیحات خواستند و باز عرض کردم که دولت علیه به هیچ وجه ملزم نشده است جز به ادای یک میلیون و فرع آن از عایدی نطف جنوب که به تاریخ دسامبر ۱۹۲۲ وعده آن می رسد... از ملاحظه نوشتجات فوق حدود و اختیارات مستر شوستر و کیفیت مذاکرات و منفک بودن مسئله یک میلیون دلار کاملاً بر خاطر مبارک واضح می شود. با اینکه تلگراما چند مرتبه در جواب حضرت اشرف آقای رئیس الوزراء عدم ارتباط قرض یک میلیون دلار تصریح و عرض شده است که به هیچ وجه دولت را در قبول امتیاز و قرض پنج میلیون متعهد نکرده و نمی کند و اطلاع از مضامین فوق نیز مؤید اظهارات سابقه بنده است تا بدانید یک قدم برخلاف تعلیمات و صلاح مملکت و دولت برداشته نشده است.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۶۰ تا ۵۸-۳۹-۱۳۰۱).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۴، ص ۲.

۵- همان، شم ۱۱۰۵، ص ۲.

۶- همان، شم ۱۱۰۶، ص ۲.

۷- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، ج ۱، ص ۱۸.

۸- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، صص ۱۳۶ و ۱۳۷.

پنج شنبه ۹ فروردین ۱۳۰۱ / ۳۰ مارس ۱۹۲۲ / ۱ شعبان ۱۳۴۰

* تفسیر اصل ۷۹ قانون اساسی

امروز مقاله ای با دو امضاء مشیر الدوله رئیس الوزراء و سردار معظم وزیر عدلیه خطاب به مجلس شورای ملی در صفحه اول روزنامه ایران چاپ شد که در مورد تفسیر اصل ۷۹ قانون اساسی و موضوع آن حضور هیأت منصفه در دادگاه برای اتهامات مربوط به مطبوعات بود. نویسندگان، اتهاماتی را که به مطبوعات وارد می شود مورد تفسیر قرار داده و حضور هیأت منصفه را فقط در اتهامات سیاسی مطبوعات که دارای حیثیت عمومی است لازم دانستند. امضاء کنندگان نوشته اند:

«نظر به این که وزارت عدلیه تقدیم لایحه قانونی راجع به محاکم با حضور هیأت منصفین را در نظر دارد، قبلاً تفسیر اصل ۷۹ را لازم شمرده و معتقد است که باید اصل مزبور بدین طریق تفسیر شود. در موارد تقصیرات سیاسی که مطابق قانون معین می شود تقصیرات مطبوعات که مخالف نظم و حقوق عمومی و اصول مستقره مطابق قانون اساسی بوده و بدین واسطه دارای حیثیت عمومی است، هیأت منصفه در محاکم حاضر خواهند بود.» (۱)

* به نام اسلامیت و ایرانیت

امروز اعلامیه ای با عنوان «به نام اسلامیت و ایرانیت» در روزنامه ایران چاپ شد که حدود ۲۰۰ امضاء داشت و تأییدیه ای بود از اقدامات رضا خان وزیر جنگ. این اعلامیه عید نوروز را تبریک گفته و از رضا خان به عنوان «قائد جیش اسلام» نام برده بود. (۲) برخی منابع تهیه این اعلامیه را سفارشی و آن را به دستور مستقیم عوامل سردار سپه دانسته تا در برابر مخالفت‌های آشکاری که علیه رضا خان صورت می گرفت، کاری صورت گرفته باشد. «برای این منظور به چند نفر هوچی و استفاده طلب بازار که محرمانه با سردار سپه و عمال او رفت و آمد داشتند، دستور داده شد که لایحه ای تنظیم و به امضای کسبه و تجار بازار برسانند تا به نام قدردانی نزد سردار سپه فرستاده شود. طولی نکشید که این لایحه از امضاء پر شده و بلافاصله به صورت اعلامیه ای ... در تهران منتشر گردید و برخی از جراید موافق سردار سپه هم عیناً در روزنامه های خود نقل نمودند.» (۳)

* پرسش مصدق السلطنه از مشیر الدوله درباره نفت

به دنبال انتشار اخباری پیرامون نفت شمال در آذربایجان، مصدق والی آذربایجان در نامه ای به مشیر الدوله رئیس الوزراء نوشت که این موضوع «اذهان را فوق العاده متوجه نموده ...

وقایع را تلگراف نمایند که به اطلاع عموم برسد.» (۴) مشیر الدوله در پاسخ مصدق از اقدامات حسین علاء نماینده سیاسی ایران در امریکا گفت و این که اختلاف دو کمپانی نفت استاندارد اویل و انگلیس- ایران (کمپانی نفت جنوب) درباره امتیاز خوشستاریا مرتفع شده و «استاندارد با کمپانی جنوب شرکت کرده است.» اما دولت ایران با این ترتیب موافق نبود «و به وزیر مختار ایران در واشنگتن دستور داد که با استاندارد مذاکره کرده دلایل و محذورات ایران را با این ترتیب بیان و کوشش

نماید که مسئله شرکت را مابین دو کمپانی موقوف دارد تا امتیاز موافق قطع نامه مجلس شورای ملی پیشنهاد گردد ... اگر غیر از این مطلب در باب امتیاز انتشاری در آن جا داده باشند برخلاف واقع است.» (۵)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد.

یکی از سخنرانان امروز سید حسن مدرس بود که نسبت به اختلافات لفظی و تجزیه نیروی ملت هشدار داد و گفت: «بنده عقیده ام این است از این اختلافات لفظی ما، بعضی ضررها متوجه می شود ... باید بیانات ما قسمی باشد که نسبت به تمام مملکت خوب باشد.» او در ادامه از ستم مأمورین و متفدین محلی نسبت به مردم گلایه کرد و گفت: «بنده تصدیق دارم که امروز مردم

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۵، ص ۱.

۲- همان.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۸۵ و ۸۶.

۴- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۹۹.

۵- همان، ص ۱۰۰.

چندان آسودگی ندارند و یک قسمت بزرگش از دست مأمورین جزء دولت است. بلااستثناء چه فقیر و رعیت و کاسب و تاجر همه از دست آنها در صدمه هستند. باید قسمی کنیم که از این صدمات راحت باشند. یک قسمت هم از دست بزرگان محلی است و مردمانی که در حوزه آنها واقعند در زحمت هستند. دولت باید با تمام قوای خودش جلوگیری کند که قوی صدمه اش به ضعیف نرسد و اگر ما بخواهیم به موکلین خود خدمت کنیم بنده عرض می کنم که موکلین من تمام اهالی ایران است، بلااستثناء و باید صلاح بینی برای تمام آنها بکنیم. پس دولت باید قسمی کند که راحتی از برای تمام مردم فراهم کند.» (۱) مدرس این بخش از سخنان خود را در پاسخ به دسته بندی سلیمان میرزا ایراد کرد.

سلیمان میرزا در سخنرانی خود مجلس را به دو گروه اکثریت و اقلیت تقسیم بندی کرده بود.

* ورود حاج شیخ عبد الکریم مجتهد یزدی (۲)

بنا به اخباری که از شهر قم رسیده، حاج شیخ عبد الکریم مجتهد یزدی که در عراق (اراک) اقامت داشت برای زیارت حضرت معصومه (س) وارد قم شده و از طرف علما و اهالی استقبال شایانی از ایشان شده است. (۳)

[تصویر] آیت الله حاج شیخ عبد الکریم حائری یزدی

* استقلال مصر به رسمیت شناخته شد

به نوشته روزنامه ایران، دولت ایران استقلال مصر را به رسمیت شناخت. (۴) این خبر به نقل از خود روزنامه به چاپ رسید و از قول منبعی رسمی یاد نشد. (۵)

* رضایت وزیر مختار انگلیس از وزیر امور خارجه ایران

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در نامه ای به کرزن وزیر امور خارجه انگلستان نوشت با اینکه حکیم الملک از امور سیاست خارجی بی خبر است، ولی چون طرفدار انگلستان است، ترجیح می دهم سروکارم با او باشد تا با ایرانیهای دیگر. (۶)

* خبر کارگزاری گیلان از زندانی بودن ۲۰ تبعه خارجی

کارگزاری گیلان امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه خبر داد که بیست نفر زن و مرد قفقازی، روسی و لهستانی در نظمیة رشت زندانی هستند. «علت توقیف آنها معلوم نیست زیرا که سابقه در ادارات دولتی و در نظمیة ندارند. از قرار معلوم در مقطع انقلاب در گیلان بوده اند.» میرزا محمود بهادری مسئول کارگزاری گیلان یادآور شد که کنسول روس در این مورد نامه ای نوشته و خواستار آزادی آنها شده است. وی در این نامه اسامی این ۲۰ زندانی را ذکر کرده بود. (۷)

* مخالفت هیأت علمیه اصفهان با قانون جزای عرفی

هیأت علمیه اصفهان، متشکل از روحانیون این شهر، امروز در نامه ای به مجلس شورای ملی مخالفت خود را با تصویب قانون جزای عرفی اعلام کرد. آنان ضمن تبریک عید تقاضا کردند «با کمال جدیت در الغای عملیات اداری به مواد جزای عرفی» اقدام شود. (۸)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۶، ص ۲؛ ترکمان، آراء، اندیشه ها و فلسفه ...، صص ۷۳ و ۷۴.

۲- آیت الله شیخ عبد الکریم حائری یزدی بنیانگذار حوزه علمیه قم و از شخصیت‌های برجسته علمی- مذهبی شیعه در عصر حاضر می باشد. وی به سال ۱۲۷۶ ق در خانواده ای کشاورز در روستای مهرجرد از توابع میبد یزد به دنیا آمد. مقدمات علوم را در اردکان نزد شیخ علی اصغر مجد العلماء اردکانی و دیگران فراگرفت. آنگاه به یزد آمد و در مدرسه خان از محضر حاج میرزا حسین وامق و آقا سید یحیی کبیر مجتهد یزدی بهره برد. او برای ادامه تحصیل عازم عراق شد و در سامراء در حوزه درسی عالمان و مراجع بزرگی همچون آیت الله مجدد، میرزا محمد حسن شیرازی صاحب فتوای تحریم تنباکو، میرزای شیرازی دوم و دیگران شرکت نموده به درجه عالی علم و فقاہت نایل گشت. پس از وفات میرزای بزرگ شیرازی در سال ۱۳۱۲ ق به نجف آمد و به حلقه درس آخوند ملا- محمد کاظم خراسانی پیوست. همچنین در زمان حیات آخوند خراسانی عازم کربلا- شد و در تشکیل حوزه درسی و تربیت طلاب علوم دینی همت گماشت. پس از درگذشت مراجع تقلید عراق مانند آیات سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، میرزا محمد تقی شیرازی و شیخ الشریعه اصفهانی در میان شیعیان ایران و برخی از کشورها مرجعیت یافت. وی تا سال ۱۳۳۲ ق در کربلا مقیم بود و به همین جهت به «حائری» ملقب گردید. آیت الله حائری در ۱۳۳۳ ق به قصد زیارت امام رضا (ع) به ایران آمد و با استقبال فراوانی روبرو شد. او در این سفر بنا به تقاضای عده ای از بزرگان اراک (سلطان آباد سابق) به این شهر کوچید و ضمن تأسیس حوزه علمیه، طلاب فراوانی را از اکثر نقاط در آنجا جمع آورد. وی در ۱۳۴۰ ق در سفر زیارتی به قم با اصرار علما و بزرگان این شهر در آنجا اقامت کرد و با تأسیس حوزه علمیه قم از این پس به لقب «مؤسس یا مجدد» ملقب گردید. شیخ عبد الکریم حائری در قبال فشارهای شدید رژیم دیکتاتوری رضا خان مبنی بر تغییر لباس، کشف حجاب و ممنوعیت وضع مجالس و مظاهر مذهبی و غیره با کمال متانت استقامت نمود و به دور از جنجال های سیاسی با پرورش طلاب، نهضت فرهنگی- اجتماعی وسیعی را در ایران و جهان پدیدار ساخت. وی افزون بر تدریس، آثار علمی ارزشمندی از قبیل: کتاب الصلاه (مباحث فقهی استدلالی)، درر الفوائد مشهور به درر الاصول مشتمل بر مباحث اصول فقه، تقریرات درس اصول مرحوم فشارکی، کتاب الرضاع، کتاب الموارث و کتاب النکاح را از خود به یادگار گذاشت. حائری به عنوان بزرگ ترین مرجع شیعه در ن هایت زهد و سادگی زندگی کرد و در دوران حیاتش در تأسیس و یا تجدید چندین مؤسسه خیریه همت ورزید. سدّ رود خانه قم، تأسیس بیمارستان سهامیه، دار الایتام، تعمیر مدرسه فیضیه و دار الشفاء و تأسیس کتاب خانه فیضیه از اقدامات او بود. سرانجام او در دهم بهمن ۱۳۱۵ مصادف با ۱۷ ذی قعدة ۱۳۵۵ در سن ۷۹ سالگی بدرود حیات گفت و پس از تشییع مفصل و باشکوه در مسجد بالاسر در جوار مرقد مطهر حضرت معصومه (س) به خاک سپرده شد. (دانشنامه مشاهیر و مفاخر یزد، ج ۱، صص ۱۹۲-۱۸۸؛ دایره المعارف تشیع، ج ۶، صص ۴۵-۴۴).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۵، ص ۲. ورود آیت الله حائری یزدی به قم را باید مقدمه تأسیس حوزه علمیه قم دانست.

۴- همانجا

۵- پیش از آنکه عثمانی ها بر مصر تسلط یابند خلفای عباسی و اموی و فاطمی بر آن حکم می راندند. در ۱۵۱۷ م مصر به

دست عثمانیها افتاده، نزدیک به دو سده تحت سلطه آنها ماند. در ۱۷۹۸ م ناپلئون بناپارت فرانسوی به آنها هجوم برد و خاک آن را فتح کرد. تا اینکه چندی بعد در ۱۸۰۵ م محمد علی پاشا از سوی دولت عثمانی پاشای مصر شد و سلسله جدیدی را در آن بنیان نهاد. پاشاهایی که پس از وی در مصر به قدرت رسیدند، همگی از عقب او بودند. اگرچه در این دوران، سرزمین مصر رسماً بخشی از امپراتوری عثمانی محسوب می شد و حاکمان مصر فرمان حکومت خود را از سلطان عثمانی می گرفتند، اما این امر، کاملاً تشریفاتی بود و اعقاب محمد علی با لقب خدیو (پادشاه) با استقلال بر مصر حکومت می کردند. با ضعف روزافزون دولت عثمانی، نفوذ آن دولت در مصر بالمره از بین رفت و دولتهای اروپایی بویژه مصر و انگلستان در امور مصر به دخالت و گسترش نفوذ خود پرداختند؛ در ۱۸۸۱ م اعتراضاتی بر ضد دخالت بیگانگان برپا شد که پس از حدود یک سال سرانجام توفیق پاشا چاره ای جز این ندید که یک دولت ملی روی کار آید. اما انگلستان که همواره مترصد تسلط بر مصر بود او را یاری داد تا دولت ملی را ساقط کند. در ۱۸۸۲ م قوای انگلیسی بندر اسکندریه را که به اعتراض برخاسته بودند بمباران کرد. از این به بعد سلطه و نفوذ انگلستان در مصر روز بروز بیشتر شد تا سرانجام هنگام جنگ جهانی اول (۱۹۱۴ م) که دولت عثمانی به قدرتهای مرکزی اروپا پیوست انگلستان مصر را رسماً به تحت الحمایگی خود درآورد و حسین کامل را به خدیوی مصر گماشت. پس از پایان جنگ، ملیون اعضای حزب «وفد» به ریاست زغلول پاشا مصرانه خواستار آزادی سرزمینشان شدند که به دنبال آن در ۱۹۲۲ م / ۱۳۰۱ ش انگلیسها قراردادی را مبنی بر استقلال مصر امضا و اعلامیه ای را هم در این باره منتشر کردند. این قرارداد بعد از مدتی تأخیر سال بعد به اجرا درآمد و با پادشاهی ملک فؤاد اول، مصر صورت مملکتی مشروطه ای و پارلمانی پیدا کرد. [تصویر] انگلیسها در مصر ۱۹۱۷ م

۶- غنی، ایران، برآمدن رضا خان ...، ص ۲۷۱، به نقل از: Fo E ۳۷۱/۷۸۰۵, Lorraine to Curzon, ۳۰ March ۱۹۲۲

۷- فعالیتهای کمونیستی در دوره ...، صص ۱۹ و ۲۰.

۸- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، صص ۱۳۹ و ۱۴۰.

جمعه ۱۰ فروردین ۱۳۰۱ / ۳۱ مارس ۱۹۲۲ / ۲ شعبان ۱۳۴۰

* آتش بازی در میدان توپ خانه

با فرارسیدن سوم شعبان و در آستانه سالروز تولد امام حسین (ع) امشب در میدان توپ خانه تهران آتش بازی بود. (۱)

* حرکت قریب الوقوع هیأت ایرانی به مسکو

یک هیأت تجاری به ریاست سید حسن تقی زاده به زودی به سوی مسکو حرکت خواهد کرد. این خبر امروز در روزنامه ایران چاپ شده بود. مأموریت این هیأت، تجاری بوده و برای بستن قراردادهای تازه و نیز گفت و گو درباره روابط بازرگانی دو کشور خواهد بود. (۲) تقی زاده در این زمان در آلمان بسر می برد و می بایست از آن کشور اروپایی راهی مسکو می شد.

* تخصیص اعتبار برای ایجاد انضباط پستی بین ایران و شوروی

به علت نبود پست منظم بین ایران و شوروی مقرر شد مبلغ ۳ هزار تومان برای مدت ۵ ماه از محل اعتبار مصوبه مجلس شورای ملی به وزارت امور خارجه اختصاص داده شود تا برای رساندن مراسلات دولتی به سفارت مسکو و هیأت اعزامی قفقاز، ماهی دو مرتبه پیک مخصوص از تهران به مسکو و تفلیس اعزام شود. (۳)

* آتش سوزی در بازار علافهای کرمانشاه

۵ ساعت پس از غروب، بازار علافها در کرمانشاه آتش گرفت. با این که مسئولان حکومتی در محل حاضر شده و با کمک مردم از سرایت آتش جلوگیری کردند، اما گفته ها حاکی بود که ۴۶ باب مغازه و به قولی دیگر ۱۵ تا ۲۰ باب مکان سوخته است. (۴)

* کشته شدن قازان خان بیک

قازان خان بیک همدست زبردست خان و از مرتکبین قتل رضا خان حاکم دره جز، پس از مدتها فرار و اختفا در اطراف باجگیران کشته شد و سر او را بریده به باجگیران آوردند.

روزنامه ایران ضمن درج این خبر نوشت که قاتل قازان خان معلوم نیست. (۵)

* ابهام در پرداخت وام به ایران

روزنامه تایمز امروز خبری تأیید نشده از پرداخت وام از طرف کمپانی استاندارد اوپل به ایران چاپ کرد. خبرنگار اقتصادی این روزنامه به نقل از خبری که در روزنامه فیلادلفیا به چاپ رسیده و مبدأ آن از پاریس بوده، نوشت که استاندارد اوپل

پرداخت وام به مبلغ یک میلیون دلار معادل ۲۷۰ / ۰۰۰ پوند به ایران را تأیید نمی کند. روزنامه تایمز نوشت که این توافق بخشی از قرارداد شرکت یاد شده با ایران است اما خبر هنوز تأیید نشده است. (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۶، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- همان جا.

۴- همان، شم ۱۱۰۷، ص ۲.

۵- همان، شم ۱۱۰۶، ص ۲.

۶- تایمز، مورخ اول آوریل ۱۹۲۲، ص ۱۸.

شنبه ۱۱ فروردین ۱۳۰۱ / ۱ آوریل ۱۹۲۲ / ۳ شعبان ۱۳۴۰

* تعطیلی وزارت خانه ها و دواير دولتي

به مناسبت سوم شعبان، تولد امام حسين (ع) امروز مراکز دولتي تعطيل بود. (۱)

* حاکم نظامی جدید قزوین

غلامرضا خان امیرپنجه، از صاحب منصبان قدیمی و ارشد اداره قشونی، از طرف مسئولان وزارت جنگ به سمت حاکم نظامی قزوین منصوب و به طرف آن شهر حرکت کرد. (۲)

* اعتصاب در شرکت نفت انگلیس و ایران

روزنامه تایمز در شماره امروز خبر از اعتصاب کارکنان هندی شرکت نفت انگلیس و ایران داد. این منبع اعتراف کرد که ماهیت این اعتصاب سیاسی و بازتابی از حوادث رخ داده در هند بوده است. اعتصاب کنندگان به کشورشان بازگردانده شدند و احتمال تکرار چنین حادثه ای بعید خواهد بود. تایمز نوشت که جریان استخراج نفت در طول مدت اعتصاب روال عادی خود را داشت. (۳)

* یادآوریهای لازم به سالار لشکر

امروز در نامه ای خانوادگی که به عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد و پسر فرمانفرما فرستاده شد از او خواسته شد تا درک درستی از مسائل روز داشته باشد و به او یادآوری گردید که حقایق را بشنود. در این تذکرات گوشزد شده بود که «تصور نفرمایید کار بروجرد و لرستان را رئیس الوزراء [مشیر الدوله] به طیب خاطر به حضرت اشرف والا واگذار فرموده اند. یک ماه تمام حضرت اقدس [فرمانفرما] این در و آن در زده، پدر من دو آتش شده از بس که دویده ام تا حضرت اشرف والا حاکم بروجرد و لرستان شده اید. در مقابل ده نفر کاندید مسلم آنجا، که هر کدام با پنجاه نفر هوچی و آتش افروز این شهر همدست بودند، اگر خودتان بودید و سه چهار هزار تومان خرج می کردید موفق به این کار نمی شدید.

زحماتی که در این یک ماه کشیده شده، اگر بخواهم جزئیات را عرض کنم کتابی علیحده باید تألیف کرد. همین قدر بدانید که مفت به چنگ نیامده است و در نتیجه یک زحمت فوق العاده و دوندگی های طولانی انجام پذیر شده است. این نکته را هم در خاتمه متذکر می شود که همیشه وضعیت را در نظر بگیرید. اگر نصرت الدوله و کیل مقتدر مجلس نبود، حضرت اقدس [فرمانفرما] تهران نبودند و دنبال نمی کردند، و من مادر مرده خورد و خواب را به خودم حرام نمی کردم، حضرت اشرف والا نمی توانستید مقاصد خودتان را پیش ببرید.» (۴)

۲- همان، شم ۱۱۰۷، ص ۲.

۳- روزنامه تایمز، مورخ اول آوریل ۱۹۲۲، ص ۱۸.

۴- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، صص ۹۹۳ و ۹۹۴.

یکشنبه ۱۲ فروردین ۱۳۰۱ / ۲ آوریل ۱۹۲۲ / ۴ شعبان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. گفت و گوهای امروز پیرامون ممنوعیت صدور پوست بره، یکی از اقلام صادراتی ایران، بود که موافقان و مخالفان درباره این لایحه که دولت به مجلس داده بود صحبت کردند.

(۱)

* توضیحات حسین علاء به مشیر الدوله درباره اختیارات مورگان شوستر

حسین علاء نماینده سیاسی ایران در امریکا در نامه ای که امروز به مشیر الدوله، نخست وزیر نوشت (ظاهراً) به پرسشهای او پاسخ داد. علاء گفت که طبق مجوزی که از قوام السلطنه (نخست وزیر پیشین) دارد از اختیار مذاکره با طرف امریکایی درباره هرگونه درخواست وام یا اعطای امتیاز برخوردار است.

و با این که مورگان شوستر را به عنوان وکیل مالیه تعیین کرده، اما او نمی تواند از طرف ایران امتیازی بدهد، چون نیازمند تصویب مجلس شورای ملی است. علاء در بخش دیگری از نامه خود از پیشنهاد شوستر مبنی بر امکان جلب رضایت کمپانی نفت جنوب (انگلیس و ایران) از طرف امریکا برای تشکیل کمپانی نفت ایران و امریکا خبر داد که ترفندی است برای نادیده گرفتن امتیاز نفت خوشتاریا. علاء یادآور شد که موافقت امریکا با اعطای وام و نیز پذیرش امتیاز نفت در ایران منوط به استخدام فوری مستشاران امریکا است. (۲) علاء به نخست وزیر پیشنهاد می دهد که خوب است دولت ایران فعلاً از دادن امتیاز نفت خودداری کند و تلاش نماید اصلاحات داخلی و استقراض خارجی را هم زمان پیش ببرد. «این تأخیر [در دادن امتیاز نفت] دو فایده حیاتی دارد. یکی بی نیازی از قرض پنج میلیون و اعطاء امتیاز از روی احتیاج و شتاب. چه، به توسط مستشاران تشکیلات و ممر عایدات منظم، دولت قادر خواهد بود بدون التماس قبول وثیقه نفت، عایدات را مستقیماً به واسطه مستشار امریکایی برای قرض بپردازد. دیگر این که بعد از بازدید مهندسین تکلیف دولت در باب معادن نفت و غیره بهتر روشن می شود.» علاء در پایان دیدگاه شوستر را درباره دولت و مردم ایران چنین بیان می کند:

«وظیفه رجال دولت هدایت افکار عمومی است به طریق صحیح نه تسلیم [شدن] به آن. رنجاندن انگلیس را مضر و مانع انواع مساعدتهای امریکا، و احیاء ایران را بسته به معامله [کمپانی] استاندارد [اوایل] می داند.» (۳)

[تصویر] مورگان شوستر

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۷، صص ۱ و ۲.

۲- منظور استخدام میلیسپو و همکاران اوست.

۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۰۱ تا ۱۳۰.

* نامه وزارت امور خارجه ایران به رئیس هیأت اعزامی به قفقازیه

اداره دوم سیاسی وزارت امور خارجه ایران در نامه ای به هیأتی ایرانی که برای مذاکره با مسئولان حکومتی آذربایجان شوروی به قفقاز رفته بود، با ضمیمه کردن نامه سفارت شوروی به یادداشت خود یادآور شد، دولت شوروی در موضوع اجحافات که بنگاه های سانترسایوز و ونشترک نسبت به بازرگانان ایرانی روا می دارند، خود را پاسخگو ندانسته، دولت جمهوری آذربایجان را به دلیل استقلال سیاسی [!] مسئول می داند. (ر. ک: ۶ فروردین) «اینک ... با مقامات مربوطه [جمهوری آذربایجان] در تغییر رفتار ادارات فوق الذکر و رفع توقیف مال التجاره های اتباع دولت علیّه و صدور اجازه حمل آنها اقدام و نتیجه را اشعار فرماید.» (۱)

* درخواست توضیح برای شایعات

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که «شایعاتی از قبیل بستن مجلس [شورای ملی]، گرفتاری شیخ الاسلام و بعضی از وکلا و عدلیه در شهر [اصفهان] منتشر شده است.» از آنجا که مدرکی دال بر درستی یا نادرستی آنها در دست نیست، درخواست کرد اطلاعات ضروری را برایش بفرستند. از مرکز نیز پاسخ دادند که وظایف نظامی به موقع ابلاغ خواهد شد، اما «راجع به شایعاتی که در تلگرام خود می گوئید به هیچ وجه اساس ندارد.» (۲)

حیدر قلی در تلگرام دیگری به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت که یحیی خان [؟] برای تحدید [تریاک] اصفهان تعیین شده است. از آنجا که او بدسابقه است و با قاچاق فروشان متنفذ مرتبط است از حرکت او به طرف اصفهان خودداری شود. (۳)

* تولد پسر دوم رضا خان

امروز علی رضا، دومین پسر رضا خان از تاج الملوک آیرملو و تنها برادر تنی محمد رضا، متولد شد. (۴)

[تصویر] علی رضا پهلوی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱- ۲۲- ۶۶- ۱۳۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، صص ۱۳ و ۱۴.

۳- همان، پ ۹، ص ۱۲.

۴- پسیان، نجفقلی و ...، معماران عصر پهلوی، ص ۳۰۵. در منابع رسمی دوره پهلوی آمده است که علی رضا پهلوی در ۱۲ فروردین ماه ۱۳۰۱ پا به عرصه وجود گذاشت و در دبستان نظام تا کلاس چهارم ابتدایی را خواند و آنگاه برای ادامه تحصیلات خود روز سیزدهم شهریورماه سال ۱۳۱۰ عازم اروپا گردید و مدت پنج سال در لوزان مشغول تحصیل بود و در تاریخ نوزدهم اردیبهشت ماه سال ۱۳۱۵ به ایران بازگشت و تا سال ۱۳۱۸ در دبیرستان نظام به تحصیل اشتغال داشت و پس از

پایان دوره دبیرستان به دانشکده افسری وارد شد و در سال ۱۳۲۰ دوره دانشکده را هم با موفقیت به اتمام رسانید. علی رضا پهلوی پس از بازدید از املاک خود در گرگان و سرکشی به امور زارعین، هنگام مراجعت به تهران در ششم آبان ماه سال ۱۳۳۳ هواپیمای حامل او در کوه های نزدیک تهران سقوط کرد و کشته شد. (الول ساتن، رضا شاه کبیر یا ایران نو، صص ۲۲۵ و ۲۲۶).

دوشنبه ۱۳ فروردین ۱۳۰۱/۳ آوریل ۱۹۲۲/۵ شعبان ۱۳۴۰

* تعطیل عمومی

امروز به مناسبت سیزدهم فروردین همه وزارت خانه ها و دواير دولتی تعطیل بود. (۱)

* ملاقات چند نفر از خوانین کشکولی با کنسول انگلستان در بوشهر

کارگزاری وزارت امور خارجه ایران از بوشهر در تلگرافی به اداره اول سیاسی گزارش داد که چند تن از خوانین کشکولی که به همراه مستر کلک از کارکنان کمپانی نفت جنوب دو روزی است وارد بوشهر شده اند؛ و امروز با ژنرال کنسول ملاقات و مذاکره کرده اند؛ اما از موضوع گفت و گوهای آنان اطلاعاتی به دست نیامده است. (۲)

* تحویل اسلحه ژاندارمهای فراری به ایران

روزنامه ایران در شماره امروز خود بنا بر اخبار رسیده از باجگیران نوشت که اسلحه ژاندارمهای فراری ایران به عشق آباد، توسط مأمورین روسیه و در حضور آقا سید مهدی نماینده کنسول ایران در ترکستان تحویل طرف ایرانی شده است: ۲۶ قبضه تفنگ، ۱۷۹۸ فشنگ، دو قبضه ماوزر و برونیک، ۲ قبضه ۶ لول، یک دستگاه دوربین، ۴۸ عدد مهر اسم. (۳)

* ورود وزیرمختار امریکا به تهران

امروز وزیرمختار امریکا که پنجم فروردین وارد کرمانشاه شده، پس از چند روز توقف به سوی همدان حرکت کرده بود، وارد تهران شد و در سفارت خانه کشور متبوع خود مستقر گردید. او قرار است به زودی خود را به نایب السلطنه معرفی کند. (۴)

* فراهم شدن مقدمات تشکیل امنیت

«از طرف اولیای دولت برای تشکیلات امنیت در ولایات اقداماتی شده و عده ای از صاحب منصبان قشون برای بازدید ولایات تعیین و عزیمت نموده اند که هریک در محل های معینه تحقیقات نموده، راپرت دهند که در حدود موقعیت نقاط مزبور شروع به تشکیلات امنیت شود.» (۵) از جمله استقرار تشکیلات امنیت در خراسان آغاز شد و کلنل اقتدار نظام رئیس امنیت خراسان با عده ای صاحب منصب در شاهرود مشغول این امر است. (۶)

* توزیع تعرفه انتخابات در خراسان

به دستور وزارت داخله، والی خراسان ضمن تشکیل انجمن نظار محلی از معتمدین، شروع به دادن تعرفه بر انتخابات مجلس شورای ملی کرده است. (۷) ظرف چهار روز ۱۰۳۱ ورقه تعرفه توزیع شد. (۸)

«انجمن نظار انتخابات ارامنه همه روزه تشکیل و با حضور نماینده حکومت تهران مشغول می باشند و بعد از سیزده عید شروع به استخراج آراء می شود.» (۹)

* تغییر در تشکیلات وزارت معارف و اوقاف

با تغییراتی که در سازمان وزارت معارف و اوقاف پدید آمد، اداره معارف و تعلیمات عمومی یکی شده، ریاست آن به علی اکبر داور (۱۰) سپرده شد. محمد علی بامداد (۱۱) نیز به ریاست کل اوقاف مرکزی منصوب گردید. تصدی اداره کابینه و دایره پرسنل و ملزومات به میرزا عبد الوهاب خان واگذار شد و اداره محاسبات به معیر الممالک. ریاست تفتیش به علی اصغر حکمت و تفتیش کل اوقاف به هادی حائری سپرده شد. (۱۲)

* بسته شدن کلیسا در محل سابق سفارت شوروی

دولت شوروی به دلیل آنچه که جدایی تشکیلات سیاسی از تشکیلات مذهبی خواند، از سفارت خود در تهران خواست که

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۷، ص ۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، شم سند ۲۹۳۰۰۳۲۵۷، آرشیو ۶۰۴ ع ۳ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۲۰۱۵۶.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۷، ص ۲.

۴- همان، شم ۱۱۰۸، ص ۲.

۵- همان، شم ۱۱۰۷، ص ۲.

۶- همان، شم ۱۱۰۹، ص ۲.

۷- همان، شم ۱۱۰۷، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۱۰۹، ص ۲.

۹- روزنامه اتحاد، شم ۱۳۹، ص ۳.

۱۰- علی اکبر داور فرزند کلبعلی خان خازن خلوت در ۱۲۶۴ ش در تهران به دنیا آمد. علوم مقدماتی را در زادگاهش خواند. آنگاه با تلاش پدرش به مدرسه دار الفنون راه یافت و در رشته طب تحصیلاتش را پی گرفت. اما چندی بعد از ادامه آن منصرف گشت و به ادبیات و فلسفه و تاریخ روی آورده، در ۱۲۸۸ ش در رشته علوم انسانی فارغ التحصیل شد. در این اوان به حزب دموکرات پیوسته، با کمک آن حزب به وزارت عدلیه (دادگستری) راه یافت. جدیت و پشتکار در کار سبب شد سریعا پله های ترقی را در آن وزارت خانه طی کرده، پس از مدت کوتاهی درحالی که ۲۵ سال بیشتر نداشت، دادستان تهران شد. همچنین به عضویت هیأت تحریریه روزنامه شرق که نشریه ای تندرو بود و با مدیریت سید ضیاء الدین طباطبایی به چاپ می رسید، در آمد. او یک سال دادستان تهران بود تا اینکه از آن کناره گرفت و در سوئیس تحصیلاتش را ادامه داد؛ یازده سال در اروپا مانده، در رشته حقوق و علوم سیاسی و اقتصادی لیسانس دریافت کرد. داور دوره دکتری حقوق را هم به پایان رساند. اما به سبب بروز کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ از دفاع و تصویب آن بازمانده، در ۱۳۰۰ ش به تهران آمد. از جمله فعالیت

های وی در اروپا تأسیس حزب ملی ایرانی بود که هنگام عقد قرارداد ۱۹۱۹ میان دولت انگلیس و وثوق الدوله، به مبارزه با آن برخاست و مقالاتی را در مخالفت با آن در روزنامه های سوئیس منتشر ساخت. داور چندی در تهران به وکالت دادگستری پرداخت. در آبان ۱۳۰۰ به وزارت فرهنگ انتقال یافت. ریاست تعلیمات عمومی و ریاست کل معارف عنوان مشاغل او در آن وزارت خانه بود که پس از آن برای ورود به مجلس شورای ملی به تکاپو افتاد و در تیر ۱۳۰۱ از سوی مردم ورامین به نمایندگی مجلس انتخاب شد؛ همزمان روزنامه مرد آزاد را هم منتشر کرد که مقالات تند به قلم خود وی به چاپ می رسید؛ حزب رادیکال را هم بنیان نهاد؛ در دوره پنجم شورای ملی نمایندگی لار را پذیرفت. او در این دوره با عبدالحسین تیمورتاش و نصرت الدوله فیروز آشنایی یافته، مثلث سیاسی تشکیل دادند. به غیر از مخالفت با جمهوری خواهی رضا خان، در ایام نمایندگی از هواداران جدی وی بود و با تلاش و پیشنهاد طرحی، مقدمات فرماندهی رضا خان بر کل قوا را فراهم آورد. همچنین داور از طراحان اصلی ماده واحده تغییر سلطنت قاجاریه بود که سرانجام رضا خان را به سلطنت و قدرت رساند. او پس از آغاز پادشاهی رضا خان، در کابینه محمد علی فروغی، وزارت فوائد عامه و تجارت را برعهده گرفت. در دوره ششم بار دیگر نماینده مردم لار شد. اما با روی کار آمدن کابینه حسن مستوفی وزارت دادگستری را بر آن سمت ترجیح داد و وزیر شد. در همین سمت تشکیلات جدید دادگستری و قضاوت را بنیان نهاد. در ۱۳۱۲ ش از وزارت دادگستری به دارایی رفت و با انتقال برخی از قضات دادگستری، شریان وزارت دارایی را در دست گرفت. پس از برکناری فروغی در ۱۳۱۴ ش، داور همچنان وزیر دارایی بود؛ تا زمانی که مورد عتاب رضا شاه قرار گرفت و احتمال داد که همچون دوستانش تیمورتاش و نصرت الدوله کشته خواهد شد. از این رو دست به خودکشی زده، در شب ۲۱ بهمن ۱۳۱۵ به زندگی اش پایان داد. جنازه اش در صفائیه تهران مدفون است. (سپهر، تاریخ برگزیدگان و عده ای از مشاهیر...، صص ۲۲۲ تا ۲۲۵؛ مبارکیان، چهره ها در...، صص ۳۶۹ تا ۳۷۲).

۱۱- محمد علی بامداد به سال ۱۲۶۳ ش در مشهد به دنیا آمد. پدرش میرزا محمد رفیع الممالک، فقیه اصولی، ادیب و خوشنویس بود و در مدارس قدیمی به تدریس علوم دینی می پرداخت. محمد علی تحصیلات مقدماتی را در خدمت استادانی چون میرزا حبیب خراسانی، سید علی حایری یزدی، شیخ محمد علی فاضل و میرزا محمد آقازاده فراگرفت و برای تکمیل تحصیلات و شرکت در درس خارج آخوند ملا محمد کاظم خراسانی از مشهد به قصد عزیمت به نجف به تهران آمد. چون ورود او به پایتخت مصادف با جنبش مشروطیت بود در تهران ماند و به مشروطه خواهان پیوست. در دوره استبداد صغیر چندی در میان بختیارها به سر برد و در فتح تهران با مجاهدان اصفهان به تهران بازگشت. با برافتادن دولت محمد علی شاه به روزنامه نگاری پرداخت. وی مدتی سردبیر روزنامه هایی چون آفتاب و شورا بود و پس از آن خود روزنامه بامداد روشن را تأسیس کرد و اولین شماره آن را در ۱۶ ربیع الاول ۱۳۳۳ منتشر ساخت. بامداد به علت مخالفت سرسختانه با قرارداد ۱۹۱۹ وثوق الدوله دستگیر و به کاشان تبعید گردید. پس از سقوط دولت وثوق الدوله و تشکیل دولت میرزا حسن خان مشیر الدوله پیرنیا به تهران بازگشت و داخل خدمت در وزارت معارف شد. او پس از چندی به ریاست یکی از ادارات آن رسید و در سال ۱۳۰۳ ش مدیر کل اوقاف و بعد رئیس اداره فرهنگ اوقاف فارس شد. محمد علی بامداد در دوره ششم مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه فارس به نمایندگی انتخاب گردید و پس از پایان دوره نمایندگی به دعوت داور در ۱۳۰۶ ش به خدمت دادگستری درآمد. نخست رئیس اداره نظارت و سپس با حفظ سمت مدیر کل قضایی وزارت دادگستری شد. وی در ۱۳۲۱ ش به جای محمد سروری به سمت بازرس دولت در بانک ملی ایران تعیین گردید و تا سال ۱۳۳۰ ش در این سمت باقی بود. او در همین سال بر اثر تصادف مصدوم و بستری گردید و در ن هایت در ۶۷ سالگی درگذشت. محمد علی بامداد ادیبی

فاضل و با عرفان آشنا بود. به زبان و ادبیات فرانسه کاملاً آشنایی داشت. هانری کربن، ضمن سرگذشت ملاصدرا، بامداد را نیز، به خاطر مسلک عرفانی که داشت به فضل و درایت ستوده است. وی شعر نیز می سرود و بامداد تخلص می کرد. کتب ادب چیست و ادیب کیست؟، حکمت عملی و اخلاق، الهامات خواجه یا حافظشناسی از آثار اوست. (اتحاد، پژوهشگران معاصر ایران، ج ۴، صص ۵۲۸ و ۵۲۷؛ دایره المعارف تشیع، ج ۳، ص ۷۶؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۲۶۸ و ۲۶۷).

۱۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۳۹، ص ۳.

در عرض دو هفته کلیسای مستقر در سفارت سابق خود را در پامنار تخلیه کند. «این مسئله اسباب نگرانی عده ای از روسهای مقیم تهران را فراهم کرده است.» (۱)

* اعتراض روزنامه اقدام به سیاست تعدیل در وزارت عدلیه

روزنامه اقدام در شماره امروز خود در مطلب کوتاهی با عنوان «اصلاح معکوس در عدلیه» به اقدامات سردار معظم وزیر عدلیه که موجب حذف نیروهای کارآمد و دلسوز این وزارت خانه شده اعتراض کرد. (۲) این روزنامه همچنین در مقاله ای بلند و داستان وار با عنوان «مجمع یهود» به استهزاء یهودیان سیاسی مسلک پرداخت، که گویا همین مقاله باعث تعطیلی یک شماره ای آن شد. (۳) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۲۸ * اعتراض روزنامه اقدام به سیاست تعدیل در وزارت عدلیه ..... ص : ۲۸

۱- همان جا.

۲- روزنامه اقدام، شم ۲۳، ص ۲.

۳- همان، شم ۲۳، ص ۴ و شم ۲۴، ص ۳.

سه شنبه ۱۴ فروردین ۱۳۰۱/۴ آوریل ۱۹۲۲/۶ شعبان ۱۳۴۰

* انتخاب هیأت رئیسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست سید حسن مدرس، نایب رئیس، تشکیل جلسه داد. از موارد مهم جلسه امروز انتخاب هیأت رئیسه بود. در این رأی گیری مؤتمن الملک بار دیگر به ریاست مجلس انتخاب گردید. ۶۴ نفر از ۷۴ نماینده حاضر به او رأی دادند. نایب رئیسان نیز سید حسن مدرس، نایب رئیس اول، و شاهزاده نصرت الدوله، نایب رئیس دوم انتخاب شدند. همچنین در انتخاب چهار نفر منشی، منتصر الملک، حاج میرزا اسد الله خان کردستانی، و امیر ناصر با اکثریت آراء و در دور دیگر نظام الدوله انتخاب شدند. برای اداره مباشرت نیز ارباب کیخسرو، عدل السلطنه کرمانی و نصیر دیوان برگزیده شدند.

(۱)

* مخالفت رضا خان با درخواست امیر لشکر غرب

رضا خان، وزیر جنگ، در یادداشتی که به امیر لشکر غرب (۲) فرستاد، با درخواست او «راجع به تبدیل رئیس ارکان حرب لشکر غرب به رئیس ارکان حرب جنوب» مخالفت کرد و یادآور شد که حیدر قلی خان طرف اعتماد و اطمینان من است «و وجودش در کار لشکر جنوب به مناسباتی فوق العاده لازم و مهم است». رضا خان درباره دیگر درخواست امیر لشکر غرب مبنی بر حفظ افراد و فرماندهان آن لشکر که بیشتر از ژاندارمهای سابق بودند نوشت که یکباره نمی توان به این امر اقدام کرد. «قدری تأمل لازم است تا ترتیبی در اجرای این امر اتخاذ شود که به سهولت، بدون ایجاد مشکلاتی، صورت انجام بگیرد.» (۳)

* محکومیت سعد الدوله و زیر بار نرفتن او

سردار معظم وزیر عدلیه امروز در نامه ای به هیأت دولت با اشاره به محکومیت سعد الدوله در پرداخت پنج هزار تومان در وجه حاجی محمد حسین و امتناع او از این اقدام و نیز حواشی به وجود آمده از این موضوع نوشت: «آیا تصویب می فرمایند مبلغ مزبور از بابت مطالبات آقای سعد الدوله از بانک یا از دولت تأدیه شود یا خیر؟» (۴) دولت پاسخ صریحی به این درخواست نداد.

* درخواست وزارت کشور از وزارت جنگ برای خلع سلاح طرفداران سردار صولت

وزارت کشور در نامه ای به وزارت جنگ نوشت که طبق گزارشهای رسیده به این وزارت خانه، «کسان سردار صولت در اردستان به وسیله اسلحه [ای] که دارند اسباب زحمت رعایا شده اند.» و تقاضا کرد ضمن انجام تحقیقات به خلع سلاح و جمع آوری اسلحه هایی که پنهان کرده اند اقدام شود. (۵)

* درگذشت حاج ملا علی اکبر مجتهد قزوینی

امروز حاج ملا علی اکبر مجتهد از علمای قزوین که مرجع تقلید نیز بود در قزوین درگذشت. به همین مناسبت مردم اماکن کسب را بستند و مجلسی نیز به پاس مقام او در مسجد جامع برگزار شد. (۶)

* درگیری دو طایفه از ترکمانها

امروز تراکمه جعفریایی با تراکمه اتابایی درگیر شدند. علت آن دزدیدن «یک بلوک گوسفند زیارتی [توسط طایفه جعفریایی] که به رسم امانت در اتابایی» نگهداری می شد، بوده است. پس از درگیری و زخمی شدن یکی از سواران جعفریایی گوسفندها را پس می دهند. (۷)

* نامه گروهی از روحانیون به مجلس و ابراز نگرانی از سرنوشت جواهرات ملی

امروز گروهی از روحانیان در نامه ای به ریاست مجلس شورای ملی ضمن تقدیر از اقدامات ارباب کیخسرو در

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۸، ص ۱.

۲- تشکیلات لشکر غرب عبارت بود از: فوج ۱۱ کردستان، فوج ۱۲ کرمانشاهان، فوج ۷، فوج ۸ بروجرد، قسمت قشونی بروجرد و لرستان. ناحیه تحت تسلط لشکر غرب نیز شامل کردستان، همدان، کرمانشاه، اراک و ولایات ثلاث بروجرد و لرستان و نهاوند بود. مرکز ارکان حرب لشکر غرب شهر همدان بود. براساس «حکم عمومی قشونی نمره ۱۳» احمد خان امیر پنجه رئیس لشکر غرب و سرهنگ عبد الرضا خان ریاست ارکان حرب آن لشکر را از ۱۷ بهمن ۱۳۰۰ به عهده گرفتند. (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۵، ص ۶۷).

۳- اسناد نخستین سپهد ایران ...، صص ۱ و ۲.

۴- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۲۸۲ و ۲۸۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۲۱.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۴، ص ۲.

۷- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، صص ۸۰۹ و ۸۱۰.

پی گیری موضوع جواهرات سلطنتی نوشتند که نمایندگان مجلس باید مردم را در حفظ این گنجینه مطمئن کنند. «به نام شرافت ملی با کمال نگرانی از مقام منبع مجلس مقدس استرحام می نمایم با کمال فداکاری که از مسلمیات حافظین حقوق ملی است این عمل بخصوص را تعقیب و عملی نموده، نگذارید مال ملت به غارت رود و برای مبلغی بخس هر روز دست نزد اجانب دراز باشد.» (۱)

[تصویر]

چهارشنبه ۱۵ فروردین ۱۳۰۱/۵ آوریل ۱۹۲۲/۷ شعبان ۱۳۴۰

* پاسخ مشیر الدوله به حسین علاء

در پی نامه ای که حسین علاء نماینده سیاسی ایران در امریکا به مشیر الدوله، نخست وزیر نوشت (ر. ک: ۱۲ فروردین) وی امروز در پاسخ او اختیارات مورگان شوستر را برای گفت و گو با کمپانی استاندارد اوایل به اندازه ای ندانست که بتواند ایران را ملزم به دادن امتیاز نفت کند. «دولت ایران با تصویب مجلس امتیاز را اعطا خواهد کرد زیرا که او اختیار ملزم کردن ایران را ندارد ... باید در انتخاب کلمات خیلی دقیق بود و رشته امور باید کاملاً در دست خودتان باشد.» مشیر الدوله در بخش دیگری به حسین علاء نوشت که به دلیل محظورات سیاسی از طرف روسها لازم است امتیاز نفت شمال به استاندارد اوایل داده شود؛ اما اگر قرار است این کمپانی با کمپانی نفت جنوب (انگلیس و ایران) مصالحه ای کند به ایران مربوط نمی شود.

مشیر الدوله ضمن تأیید نظر علاء در مورد استقراض بدون دادن امتیاز نفت گفت که اگر عایدات نفت جنوب به عنوان وثیقه این استقراض اشکالی داشته باشد، «عایدات تحدید [تریاک] و د خانیات» را می توان وثیقه قرار داد. مشیر الدوله به دادن امتیاز نفت شمال به امریکا تأکید کرد و آن را جلب سرمایه مملکت بی طرف دانست. «موقع هم حالا- است. چه، در آتیه ممکن است وضعیات روسیه طوری شود که دیگر برای دولت ایران مجال این گونه اقدامات نباشد.» مشیر الدوله تأکید کرد که جوش دادن این معامله بزرگ ترین خدمتی است که علاء می تواند به ایران بکند. (۱)

* اعزام هیأتی ایرانی به مسکو برای مذاکرات مرزی

هیأتی به ریاست مستشار الدوله (۲) عازم سرحدات شمالی می شود. دولت تصمیم گرفت این مأموریت برای مذاکره درباره حدود مرزی و دیگر مسائل با نمایندگان شوروی صورت پذیرد. از دیگر تصمیمات دولت این بود که یکصد نفر سوار برای امنیت عربستان (خوزستان) برای دو ماه استخدام شوند.

حقوق هریک از این سواران ماهی ۱۵ تومان معین شد که از محل اعتبار امنیه پرداخت شود. (۳)

* درخواست محمود آیرم برای تمرکز نیروی نظامی در کهگیلویه

محمود آیرم امیر لشکر جنوب در تلگرامی به وزیر جنگ اطلاع داد که برای برقراری نظم و امنیت در منطقه کهگیلویه لازم است ۱۵۰۰ نفر نیرو در آنجا مستقر شود. پیشنهاد آیرم این بود که چون تدارک این تعداد نیروی نظامی برای فارس امکان پذیر نیست بهتر آن است که هیأت دولت حکومت کهگیلویه را از بختیاری سلب نکند تا تشکیلات قشون فارس پاسخگویی انتظامات آن حدود شود.

رضا خان وزیر جنگ نیز در پی نوشت این تلگرام نوشت که این درخواست پذیرفتنی نیست. «لازم است برای اجرای نظریات دولت با یک روش و سیاست عاقلانه خوانین و متنفذین آن حدود را همراه نمایید تا حاکمی که از طرف دولت معین می شود

بدون داشتن قوه زیادی بتواند در محل خود مستقر شده امورات را فیصله دهد...» (۴)

* سخنرانی داور در مدرسه تدین

به موجب اطلاعیه ای که امروز در روزنامه ایران منتشر شد «کمیسیون تفتیش فرقه دمکرات مستقل ایران» اعلان کرد میرزا علی اکبر خان داور در نشست که روز جمعه ۱۷ فروردین در مدرسه متوسطه تدین برپا می شود درباره اوضاع اقتصادی ایران سخن خواهد راند. اطلاعیه از هم مسلکان این فرقه و دیگر علاقه مندان دعوت کرد که برای شنیدن سخنرانی در محل یاد شده حاضر شوند. (۵)

* افتتاح مدرسه دینی

به نوشته روزنامه اتحاد در خیابان چراغ برق مدرسه علوم

۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۰۴ و ۱۰۵.

۲- میرزا صادق مستشار الدوله پسر میرزا جواد خان مستشار الدوله پسر کریم خان کدخدای محله خیابان در تبریز از وکلای دوره اول و دوم مجلس شورای ملی از آذربایجان بود. وی در اسلامبول تحصیل کرد، سپس در سفارت ایران در اسلامبول مدت کوتاهی به کار مشغول گردید. در آن ایام شیخ محسن خان مشیر الدوله، دایی میرزا صادق، سفیر کبیر ایران در اسلامبول بود. میرزا صادق پس از بازگشت به ایران در وزارت خارجه به خدمت پرداخت. در ۱۳۲۴ ق در دوره اول مجلس شورای ملی از سوی مردم تبریز به نمایندگی انتخاب شد و در جریان به توپ بسته شدن مجلس، به دستور محمد علی شاه دستگیر و مدتی در باغ شاه زندانی گردید. پس از فتح تهران، دوباره از سوی مردم تبریز نماینده دوره دوم مجلس انتخاب شد و مدتی نیز به ریاست مجلس رسید. او در ۱۳۲۹ ق در کابینه سپهدار اعظم وزیر داخله و یک سال بعد در کابینه نجفقلی خان صمصام السلطنه بختیاری، وزیر پست و تلگراف شد و بعدها در کابینه میرزا حسن خان مشیر الدوله به وزارت داخله رسید. وی در مجلس مؤسسان ۱۳۰۴، که برای تغییر برخی از اصول قانون اساسی تشکیل شده بود، به ریاست برگزیده شد. [تصویر] مستشار الدوله در ۱۳۱۳ ش سفیر کبیر ایران در آنکارا و در ۱۳۲۱ ش وزیر مشاور کابینه احمد قوام بود. مستشار الدوله از نطق و بیان بی بهره نبود اما انشاء و حسن خطش بر معلومات دیگر او پیشی داشت. او پس از مرگ پدرش لقب مستشار الدوله یافته بود و سرانجام در ۱۳۷۲ ق در تهران دیده از جهان فرو بست. (بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، صص ۱۶۸-۱۶۷؛ سلیمانی، القاب رجال دوره قاجاریه، ص ۱۴۲). در زندگی نامه هایی که برای میرزا صادق مستشار الدوله نوشته شده کمتر به این سمت و فعالیتهای او به عنوان رئیس کمیسیون سرحدی ایران در سال ۱۳۰۱ ش اشاره شده است.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۸، ص ۲؛ روزنامه اتحاد، شم ۱۴۰، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، صص ۱۵ و ۱۶.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۸، ص ۱.

دینی که دروس پیش از اجتهاد را تدریس می کند افتتاح شد.

این مدرسه «از طرف برخی مقدسین که در آن جا مقدمه اجتهاد و علوم دینی با شرایط مخصوص تدریس می شود در خیابان چراغ برق کوچه سراج الملک باز شده و مردم را دعوت به دخول آن مدرسه می نمایند.» (۱)

[تصویر]

* تغییر در سازمان وزارت داخله

امروز مشیرالدوله نخست وزیر و وزیر داخله در حکمی که شش ماده داشت استخدام در وزارت کشور را ممنوع کرد مگر با شرایطی که قانون استخدامی کشور و نظامنامه داخلی وزارت کشور تعیین کند. برخی از آن مواد عبارت بودند از: در صورت وجود پست در این وزارت خانه، به یکی از منتظرین خدمت که سابقه رسمی در وزارت داخله داشته باشد سپرده می شود.

مستخدم رسمی وزارت داخله به کسی گفته می شود که با حکم شاه یا حکم رسمی وزارت داخله به مدت دو سال متوالی یا چهار سال متناوب در خدمت رسمی وزارت خانه بوده باشد. در تعیین فرمانفرمایان و حکام درجه اول و دوم رعایت این نکات الزامی نیست. (۲)

* شیوع بیماری در بیجار

بنابه گزارش های رسیده از بیجار نوعی بیماری شبیه طاعون در آن منطقه دیده شده، مجلس حفظ الصحه دولتی به حکومت آن شهر دستور داده تحقیقاتی پیرامون آن صورت دهد و گزارش کند تا اقدامات بعدی انجام پذیرد. همچنین برای پیشگیری از سرایت بیماری تیفوس که در ناحیه عشق آباد شیوع یافته، دستورهای لازم به منطقه مرزی باجگیران ابلاغ شد. (۳)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۰، ص ۳.

۲- همان جا.

۳- همان جا؛ روزنامه ایران، شم ۱۱۱۲، ص ۲.

پنج شنبه ۱۶ فروردین ۱۳۰۱/۶ آوریل ۱۹۲۲/۸ شعبان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد. وی ابتدا در سخنانی ضمن تشکر از نمایندگان برای انتخاب خود به ریاست مجلس درباره دخل و خرج کشور و شیوه درست بودجه بندی توضیحاتی داد. در ادامه برای شعبه های مجلس انتخابات صورت گرفت و پس از رأی گیری اعضای شعبه های مختلف برگزیده شدند. سپس گزارش کمیسیون امور خارجه خوانده شد که موضوع آن مدت مأموریت مأموران ایرانی در خارج از کشور بود. مخبر کمیسیون در مورد لایحه گفت که با تغییر دولتها مأمورین سیاسی هم تغییر می کنند ولی «از اول مشروطیت تاکنون مأمورین خارجه ما همان مأموران قدیم است و به همین سبب است که سیاست خارجی ما همان سیاست قدیمی است و همین سفرایی که در تهران هستند اگر ملاحظه کنید می بینید که هیچ مأموری مدت مدیدی نمی ماند.» در این لایحه پیشنهاد شده بود که حد اکثر دوره مأموریت مأموران سیاسی در خارج ۵ سال باشد که به تصویب رسید. موضوع بعدی بحث در مورد اعتبارنامه مخبر السلطنه بود که موجب تنش در مجلس شد، چرا که سلیمان میرزا رهبر اقلیت مجلس مخبر السلطنه را تلویحا در قتل شیخ محمد خیابانی و آشوبهای تبریز مقصر دانست. مخبر السلطنه در پاسخ، خدمات خود را در گرفتن دست خط مشروطیت از مظفر الدین شاه و تلاش هایی که برای استقرار مشروطیت کرده بود برشمرد و خود را طرفدار آزادی خواند. او خیابانی را یک یاغی خواند. در ادامه سخنان موافقان و مخالفان، سید حسن مدرس ضمن حمایت از خیابانی، محمد تقی خان پسیان و میرزا کوچک خان، جهت گفت و گوها را خارج از موضوع دانست و خواستار رأی گیری برای اعتبارنامه مخبر السلطنه شد.

سلیمان میرزا با کفایت مذاکرات مخالفت کرد و گفت: «نه تنها بر علیه ایشان [مخبر السلطنه] بلکه بر علیه تمام کسانی که به مملکت و آزادی و مشروطیت بد کرده اند [فریاد خواهم زد] و یکی از کسانی که بر علیه انتخابش فریاد خواهم زد همان وثوق الدوله است که قرارداد بسته است.» پس از رأی گیری ۴۹ تن از ۷۲ تن نماینده حاضر به اعتبارنامه مخبر السلطنه رأی مثبت دادند. (۱)

* انتخاب نماینده ارامنه

ارامنه ایران برای انتخاب نماینده خود در مجلس شورای ملی رأی گیری کرده، یوسف میرزایانس را با ۴۳۷ رأی به مجلس فرستادند. نفر بعدی و رقیب او آرام مول نام داشت که با ۲۶۳ رأی از رفتن به مجلس بازماند. در این انتخابات ۷۲۹ تعرفه توزیع شده بود که ۷۱۰ برگ آن برگشت. (۲)

* اعتراض به تحصن

عصر امروز حدود یکصد نفر به دربار رفته، با مشیر الدوله رئیس الوزراء دیدار کردند و ضمن صحبت درباره حوادث اخیر به تحصن در سفارت شوروی و نیز تحصن عده ای در صحن حضرت عبد العظیم اعتراض کردند و از نخست وزیر خواستند که

از این اقدامات جلوگیری کند که مشیرالدوله هم قول مساعد داد. (۳) روزنامه های اتحاد و ایران با چاپ سرمقاله هایی علیه تحصن در سفارت شوروی قلم فرسایی کردند. روزنامه اتحاد نام فرخی یزدی مدیر روزنامه طوفان را به عنوان معروف ترین فرد متحصن در سفارت شوروی چاپ کرد و نوشت که تعداد آنها به ۱۴ نفر می رسد. فرخی یزدی در اعتراض به استمرار حکومت نظامی و عدم التزام رضا خان وزیر جنگ به رعایت قانون اساسی، متحصن شده بود. برخی منابع تعداد تحصن کنندگان را تا ۳۰ نفر هم نوشته اند.

* انتقاد شفق سرخ از رضا خان

نماینده سیاسی انگلیس در تهران به وزارت خارجه دولت

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۰، صص ۲ و ۳؛ همان، شم ۱۱۱۱، ص ۳.

۲- همان، شم ۱۱۰۹، ص ۲؛ روزنامه اتحاد، شم ۱۴۱، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۰، ص ۱؛ روزنامه اتحاد، شم ۱۴۴، ص ۴. «اولین تحصن ۱۸ اسفند ۱۳۰۰ تا ۲۵ مرداد ۱۳۰۱ به طول انجامید. دلیل اصلی ماجرای تحصن به نقد و انتقاد بعضی روزنامه ها درباره کودتای سوم اسفند مربوط می گردد که باعث شد رضا خان سردار سپه در پاسخی آمرانه، خود را مسبب اصلی کودتا دانسته و در پایان بیانیه خود روزنامه ها را تهدید کند که اگر به انتقادات خودشان ادامه دهند به مجازات خواهند رسید. تهدیدات رضا خان چندین روز ادامه داشت تا اینکه فرخی یزدی در طوفان شماره ۲۲ مقاله شدید اللحنی بر ضد رضا خان نوشت و به دنبال آن مأموران برای دستگیری اش اقدام می نمایند اما فرخی خود را به سفارت روسیه شوروی رسانده و تحصن اختیار می کند. چند روز بعد فلسفی مدیر حیات جاوید نیز به دلیل انتشار مقاله انتقاد آمیزی تحت تعقیب قرار می گیرد که او هم به همراه عده ای دیگر ابتدا در حرم حضرت عبد العظیم تحصن می کند و بعد از چند روز وی و همراهانش مخفیانه به سفارت روسیه رفته و تحصن خود را در آنجا ادامه می دهند. عده ای دیگر از روزنامه نگاران نیز از ترس جو رعب و وحشت در مجلس شورای ملی تحصن کردند. در واکنش به مطالب، بعضی از روزنامه های طرفدار دولت حملاتی نسبت به متحصنین در سفارت روسیه کرده و این عمل آنان را مورد شماتت قرار داده بودند. متحصنین سفارت بیانیه ای در روزنامه حقیقت منتشر کردند و در آن درباره علت تحصن خود را نوشتند. (آذر شهرضایی، فرخی یزدی سرانجام...، صص ۵ و ۶).

متبوع خود خبر داد که روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود از رضا خان به علت تعقیب فرخی یزدی مدیر روزنامه طوفان و تبعید ضیاء الواعظین مدیر روزنامه ایران آزاد انتقاد کرده است. «فرخی اینک در سفارت شوروی بست نشسته است. این روزنامه ضمن قدردانی از خدمات رضا خان و بیان این که رضا خان حتی می تواند گوی سبقت از امین الدوله و امیر کبیر برآید، اقدامات دیکتاتور مآبانه او را مورد انتقاد قرار داده است.» (۱)

* مزایده رود خانه های گیلان و مازندران

وزارت فواید عامه محصول رود خانه های گیلان و مازندران را به مزایده گذاشت و اداره گمرک محلی را موظف کرد این مزایده را به انجام برساند. وزارت فواید عامه همچنین به شیلات مازندران دستور داد که غیر از محصول رود خانه ها، در استرآباد از صید یک من ماهی یکصد دینار و در سایر نقاط چهارصد دینار و از خاویار سیاه در همه جا یک من شش قران مالیات گرفته شود. (۲)

* دستور دولت انگلیس به سفارت خود در تهران

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا، امروز در دنباله نامه ای که ۱۲ فروردین به مشیر الدوله نخست وزیر نوشت و از پیگیریهای مورگان شوستر برای جلب رضایت کمپانی استاندارد اوایل برای گرفتن امتیاز نفت شمال خبر داد، اضافه کرد که ریزنی های شوستر موجب شده که کمپانی نفت جنوب (انگلیس و ایران) از سفارت انگلستان در تهران بخواهد در این موضوع دخالت نماید. موضوع به استاندارد اوایل نیز گفته شده و مذاکرات توسط شوستر همچنان ادامه دارد. (۳) این در حالی است کنسول انگلیس می نویسد: «گفت و گو درباره واگذاری امتیاز نفت شمال به شرکت نفت استاندارد و شرکت نفت انگلیس همچنان ادامه دارد. دریافت وام به مبلغ ۲۰۰ / ۰۰۰ پوند از دولت امریکا تا اندازه ای باعث تقویت بنیه مالی ایران شده است.» (۴)

* بارش باران

به نوشته روزنامه اتحاد دیروز و امروز در بیشتر نواحی کشور باران بارید و «اکثر جاها رعایا و زارعین به واسطه دیر شدن باران متوحش بوده، بحمد الله رفع توحش آنها شده است و در بعضی نقاط نیز آب و سیل جاری شده است.» (۵)

* تجارت خانه لیانازوف به روایت خود

بنابر آن چه که تجارت خانه لیانازوف می نویسد، لیانازوف در ۱۷ صفر ۱۲۲۴ با انعقاد قراردادی امتیاز صید ماهی را در سواحل دریای مازندران به دست آورد. این قرارداد می گفت سواحل بحر خزر تا ۱۹۲۵ میلادی در اجاره لیانازوف خواهد بود. با حاکم شدن هیجانان سیاسی ناشی از انقلاب روسیه شرکت لیانازوف نتوانست تعهدات مالی خود را به ایران ادا کند؛ چرا که باید این تعهدات با پول طلایی که از روسیه به ایران حمل می شد پرداخت شود و خروج این پول از روسیه شوروی

ممنوع شده بود. از دیگر سو انقلابیون روسیه اموال لیانازوف را در روسیه ضبط کردند. پس از مهلتی که دولت ایران به این تجارت خانه برای پرداخت تعهدات خود داد و مارتین لیانازوف نتوانست به آن عمل کند، قرارداد یک طرفه از سوی ایران لغو شد. دولت و ثوق الدوله امتیاز را به میردانسف واگذار کرد و اقدام به ضبط و فروش اموال و اثاثیه تجارت خانه نمود. در این گزارش کشمکشهای بعدی این تجارت خانه با دولت و دیگر افراد به تفصیل یاد و در پایان خواستار رسیدگی و احقاق حق شده است. (۶) این نامه توسط ورثه لیانازوف امروز به مجلس شورای ملی فرستاده شد.

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۰.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۰۹، ص ۲.

۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال...، ص ۱۰۶، دولت انگلستان و به تبع آن کمپانی نفت ایران و انگلیس با تصمیم دولت ایران برای اعطای امتیاز نفت شمال به امریکا برخوردی یک سویه نداشت. گاه با آن مخالفت می کرد، گاه موافقت و گاه پیشنهاد مشارکت به امریکا می داد. آنگاه که مخالفت می کرد نمی خواست درآمدهای نفتی ایران وثیقه وامی قرار گیرد که ایران از امریکا تقاضا کرده بود. دیگر آن که گرفتن وام از امریکا از نفوذ انگلستان در ایران می کاست و این چیزی نبود که انگلستان به راحتی آن را بپذیرد. آنگاه که موافقت می کرد، امریکا را در گرفتن امتیاز نفت نسبت به شوروی ارجح می دانست تا مبادا پای بلشویسم بیش از پیش به ایران باز شود. و زمانی که پیشنهاد مشارکت می داد به آن فکر می کرد که انگلستان دیگر نمی تواند تمامی ایران را در انحصار خود داشته باشد و باید جایی به دیگر پایگاه های سرمایه داری- هرچند بناچار- بدهد. علیرغم تمایل دولت مشیرالدوله به باز کردن پای کمپانی استاندارد اوپل به ایران، تردید این کمپانی از یک سو و سیاستهای چندرنگ انگلستان از سوی دیگر، در نهایت اجازه نداد امتیاز نفت شمال به استاندارد اوپل واگذار گردد.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۰.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۲، ص ۳.

۶- اسناد مجلس شورای اسلامی، ۶۳-۲-۱۸-۳۶-۴.

جمعه ۱۷ فروردین ۱۳۰۱ / ۷ آوریل ۱۹۲۲ / ۹ شعبان ۱۳۴۰

* تأمین امنیت اردبیل

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که به دنبال درخواست اهالی اردبیل از وزارت داخله برای برقراری امنیت در آن حدود، موضوع به وزارت جنگ احاله گردید و امیرلشکر شمال غرب مأمور شد با اعزام نیروی نظامی به آن ناحیه امنیت منطقه را تأمین کند.

در همین حال والی آذربایجان اطلاع داد که در پی نصایح و اقدامات امیر السلطنه حکمران اردبیل، خوانین شاهسون در اردبیل اجتماع کرده، و نسبت به دولت مرکزی ابراز خدمتگزاری کرده اند. (۱)

[تصویر] نمایی از اردبیل قدیم

* اخاذی رئیس نظمی لاهیجان از مردم

در پی انتصاب غلامرضا خان به ریاست نظمی لاهیجان، اعلامیه ای از طرف او منتشر شد که هر کس بخواهد در سطح شهر رفت و آمد کند باید از نظمی اجازه بگیرد. با مراجعه مردم به نظمی، غلامرضا خان در برابر گرفتن مبلغی اجازه رفت و آمد به آنان می داد.

به دنبال این اخاذی مردم شهر شکایتی را علیه او تهیه کردند که امروز در روزنامه ایران به چاپ رسید. (۲)

* وزیرمختار امریکا در انتظار اسباب و اثاثیه

وزیرمختار جدید امریکا که ۱۳ فروردین وارد تهران شد و مطابق رسم باید در روز سوم ورود خود در دربار حاضر می شد و خود را به مقامات رسمی کشور معرفی می کرد، به دلیل نرسیدن اسباب هایش هفته آتی به حضور نایب السلطنه خواهد رسید. (۳)

* پیچیدن صدای شلیک گلوله در بروجرد

امروز به همراه شلیک گلوله و پیچیدن صدای آن در شهر بروجرد عده ای از الوار (۴) به قصد دزدی به سوی شهر آمدند اما با نیروهای نظمی که در خارج از شهر در کمین آنها بودند درگیر و در نتیجه یکی از سارقان کشته و چند نفر مجروح شدند. سارقان فرار کرده، شش کشته را که احتمالاً از افراد نظمی بودند به شهر آوردند. (۵)

* دستگیری کبریت خان

بنا به گزارش حکمران گیلان با عملیاتی که اداره قشونی صورت داد کربلایی ابراهیم خان معروف به کبریت خان برادر حاج احمد کسمایی دستگیر و امروز توسط نظامیان به شهر آورده شد. (۶)

روزنامه اقدام در خبری اختصاصی نوشت که کربلایی ابراهیم جنگلی قرار است روز ۲۳ فروردین تیرباران شود. (۷) نماینده سیاسی انگلیس در گزارش خود دستگیری کربلایی ابراهیم را «از طرفی باعث دلسردی انقلابیون و از طرف دیگر موجب برقراری مجدد امنیت در منطقه» (۸) ذکر کرده است.

* آرایش نیروهای نظامی علیه سیمیتقو

کنسول انگلیس در تبریز آنچه را که «اماکن استقرار نیروهای دولتی علیه سیمیتقو» نامید چنین شرح داد: تبریز ۸۵۰ سوار، ۶۵۰ پیاده، ۸ توپ، ۱۰ مسلسل، ۱۳ لوئیس؛ شرف خانه ۳۰۰

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۰، ص ۱.

۲- همان، شم ۱۱۱۰، ص ۳.

۳- همان، ص ۱.

۴- «جمع لفظ عربی لر که ایلی است در ایران ... به نظر می رسد که لر در عربی به صورت لور درآمده و برطبق قاعده عربی به الوار جمع بسته شده است و فارسی زبانان آن را به صورت عربی به کار برده اند.» (لغت نامه دهخدا، ج ۳، دانشگاه تهران، چاپ دوم از دوره جدید، ۱۳۷۷، ص ۳۲۷۵). اما منظور از الوار عبارت بودند از الوار پیش کوه و بروجرد، الوار پشت کوه و ماسبندان که مرکزشان حسین آباد بود. الوار چهارلنگ که در بخشی از عراق و اصفهان سکنی داشتند و از جمله طوایف بختیاری محسوب می شوند. الوار هفت لنگ که آنها هم در خاک بختیاری سکونت داشتند. طوایف حدود کوهگیلویه و بهبهان هم طایفه ای از الوار به شمار می رفتند. (بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب ...، ج ۱، صص ۲۷۱ و ۲۷۲).

[تصویر] تفنگداران بختیاری

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۴، ص ۲

۶- همان، ص ۲.

۷- روزنامه اقدام، شم ۲۵، ص ۲. برای آگاهی از زندگی کبریت خان، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۶۰۲.

۸- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، صص ۱۵۰ و ۱۵۱. مقامات انگلیس معتقد بودند مقامات رسمی شوروی در باکو به کمک احسان الله خان در منطقه گیلان بلوا می کنند.

پیاده، ۴ توپ، ۱۷ مسلسل؛ میاندوآب ۲۰۰ سوار، ۸۰۰ پیاده، ۴ توپ، ۱۰ مسلسل؛ خوی ۵۰ سوار، ۵۰۰ پیاده. (۱)

۱- همان، ص ۱۵۰.

شنبه ۱۸ فروردین ۱۳۰۱/۸ آوریل ۱۹۲۲/۱۰ شعبان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

عصر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. بحث و شور امروز درباره تفسیر اصل ۷۹ قانون اساسی توسط وزارت عدلیه بود. سردار معظم وزیر عدلیه که در جلسه حضور داشت به مخالفان این تفسیر پاسخ داد. ملک الشعراى بهار صاحب نشریه بهار در تأیید وجود هیأت منصفه که در تفسیر این قانون بدان اشاره شده صحبت کرد. وی با اشاره به عدم دخل و خرج در کار مطبوعات گفت: «سابق از فنلاند کاغذ می آوردیم بندی سه تومان تمام می شد. حالا از بمبئی و غیره می آوریم بندی ۱۰ تومان وارد می شود. سابق از تفلیس حروفهای خوب می آوردیم و خرواری ۲۰۰ تومان تهران می آمد و حالا یک ماشین شکسته حروف ریزی هست که خرواری ۷۰۰ تومان حروف را می فروشد. این است که روزنامه ها دخل و خرج نمی کند. روزنامه ها در قسم اول دچار بحران اقتصادی می شوند. مجبورند یا متوسل به یک سفارت خانه اجنبی شوند ...»

یا اینکه در تحت نفوذ فلان اعیان در آیند و یا اینکه فحش بدهند و با زور فحش بودجه خود را تأمین کنند.» بهار گفت اگر این مصائب و مشکلات در کار روزنامه نباشد، طبعاً جرمی نمی کند که نیازمند تفسیر اصل ۷۹ و بود و نبود هیأت منصفه برای رسیدگی به آن جرم باشد. ۱

* سفارش مشیر الدوله به علاء برای مذاکره با کمپانی سینکالر

مشیر الدوله نخست وزیر، امروز در تلگرامی به حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا ضمن دادن این خبر که بودجه آن سفارت خانه برای تصویب به مجلس شورای ملی داده شده و منتظر تصویب آن است، از علاء خواست که اگر کمپانی نفت سینکالر برای گرفتن امتیاز نفت شمال ایران پیشنهادی کرد، پاسخ منفی ندهد. «زیرا این طوری که خودتان هم متذکر شده بودید باید این کمپانی را هم در دست داشت تا ببینیم مذاکره با [کمپانی نفت] استاندارد [اویل] به کجا می رسد و رفع محظورات سیاسی ایران می شود یا نه.» (۱)

* خلع سلاح منطقه اردستان

به دنبال درخواست وزارت داخله از وزارت جنگ برای خلع سلاح طرفداران سعد الدوله در منطقه اردستان، رئیس ارکان حرب کل قشون امروز از مسئولان نظامی آن منطقه خواست که پیرامون موضوع تحقیق کرده و در صورت اقتضاء اقدام کنند. (۲)

* دارو خانه شبانه روزی

اداره صحیه و معاونت عمومی امروز در یک آگهی اعلان کرد که چون بیشتر اهالی تهران از تأسیس دارو خانه شبانه روزی

آگاه نشده اند، بدین وسیله «به اطلاع می رساند که دوا خانه امدادی بلدی واقع در میدان توپ خانه شب تا صبح دایر بوده و برای رفع حوائج فوری اهالی حاضر خواهد بود.» (۳)

* کمک به قحطی زدگان روسیه

حاکم استرآباد (۴) امروز در گزارشی به رضا خان وزیر جنگ نوشت که مقداری مواد غذایی برای کمک به قحطی زدگان روسیه شوروی از طرف اهالی دامغان آماده شده تا از طریق بندر جز به آن کشور انتقال داده شود و درخواست کرد «اجازه به گمرک خانه داده، حمل نمایند.» (۵)

* آژانهای معترض در تبریز

امروز عده ای از آژانهای تبریز که حقوق شان به تعویق افتاده بود برای نشان دادن اعتراض خود به بازار تبریز آمده، اهل بازار را به بستن مغازه ها ترغیب کردند. چون بازاریها شنوای حرف آنها نبودند، از آنجا به مقر حکومتی رفتند و بنای اعتراض گذاشتند.

۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۰۶ و ۱۰۷، سینکالر یک شرکت نفتی امریکایی بود که نمایندگانش به ایران هم آمدند. از آنجا که دولت مشیر الدوله گمان می برد دادن امتیاز نفت شمال به امریکا می تواند از مشکلات اقتصادی و سیاسی ایران بکاهد، نسبت به آن اصرار می ورزید. پس از تردیدهای کمپانی استاندارد اوایل در پذیرش این امتیاز، کمپانی سینکالر به عنوان جایگزین و حتی اهرم فشار مدنظر ایران قرار گرفت. یکی از دلایل نزدیکی کمپانی نفت جنوب یا (کمپانی نفت انگلیس و ایران) به استاندارد اوایل و ملاقات نمایندگان آنها در واشنگتن و ریختن طرح مشارکت- که صورت عملی نگرفت- نزدیکی ایران به کمپانی سینکالر بود. ظاهرا کمپانی نفت جنوب در حفظ منافع خود با استاندارد اوایل نزدیکی بیشتری احساس می کرد تا سینکالر.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۲۰.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۴، ص ۴.

۴- عباس خان میرپنجه از ابتدای فروردین به عنوان حاکم نظامی استرآباد از طرف رضا خان به آنجا فرستاده شد. (مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۱۹).

۵- همو، ص ۸۱۰.

[تصویر] پل آجی چای تبریز

به نوشته روزنامه اتحاد «ایالت کبرا که مسبوق بودند که این مسئله منتهی به یک آنتریک و مقدمه یک انقلابی است» از ریاست قشون خواست که آنها را دستگیر کند که چنین نیز شد. (۱)

منابع انگلیسی اعتصاب پاسبانهای تبریز را دو روز بعد نوشته اند. (۲)

* سهم خواهی اتباع سیمیتقو از اهالی سقز

امروز نمایندگان حاکم بانه که گماشته سیمیتقو بودند وارد سقز شدند و به اداره حکومتی رفته، نامه ای را از طرف خوانین بانه به «احمد بیگ» حاکم سقز نشان دادند که حسب الامر اسماعیل آقای سردار نصرت (سیمیتقو) نصف حکومت سقز به نصر الله خان پسر خان بانه واگذار شده است. در نامه از قول سیمیتقو آمده بود که «محض تقسیم عایدات محلی» آن را فرستاده ام و خودم نیز به زودی همراه نصر الله خان خواهم آمد.

این حکم با نظر مخالف بزرگان سقز مواجه شد و تصمیم گرفتند تمکین نکنند. (۳)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۹، ص ۱.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۱.

۳- تیمورزاده، وحشت در سقز، ص ۹۹. عایدات سقز در این زمان حد اقل روزی سیصد تومان بود و این موضوعی وسوسه کننده برای سیمیتقو و اتباع او به شمار می رفت. منابع اصلی موقعیت آن زمان سرزمینهای تحت سیطره سیمیتقو را چنین توصیف کرده اند: «چهریق پایتخت بود. حمامیان و سنندج و ایالت ساوجبلاغ مرکز قوای حریبه و امارات لشکری بود. فرمان قره نی آقای مامش و علی آقای امیر اسعد مثل امر امیرلشکر غرب بود. خواهش حاج ایل خانی به منزله خواهش رئیس مجلس شورای ملی مهم بود. بیگ زاده و سوارهای بانه ای مأمور غضب و قهر اسماعیل آقا بودند. از ایران و سپاه ایران و ایرانیان اسمی بی مسمما گاه گاهی شنیده می شد. هر کس از دولت ایران یا اوضاع آن غیر از بیچاره و مفلوک جلوه دادن آن، اظهاراتی می نمود بلافاصله برای مجازات تحویل اداره نظمی می گشت و به مجازات غیرقانونی می رسید.» (همو، ص ۹۸).

یکشنبه ۱۹ فروردین ۱۳۰۱/۹ آوریل ۱۹۲۲/۱۱ شعبان ۱۳۴۰

* تقاضای دادن تأمین به امامقلی خان

محمود آیرم امیرلشکر جنوب که روز پنجم فروردین از کرمان به شیراز رفته، در این روزها در آن شهر به سر می برد در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ نوشت که در شیراز راجع به قضیه ممسنی و امامقلی خان مطالعه کافی کرده و مسبوق به اوضاع شده است. «امامقلی خان دست تنها نیست. تمام ایلات بویراحمدی و باوی و کهم همدست به محل مزبور رفته امامقلی خان را تأمین داده به شیراز یا اردوگاه آورده» (۱) تا رفع غائله شود.

[تصویر] هادی خان کشکولی و امام قلی خان رستم

آیرم نوشت که اگر به امامقلی خان تأمین داده شود بهتر است؛ چون ایلاتی که در کهگیلویه و بهبهانی ساکن هستند با امامقلی خان (۲) خویشاوند بوده، در صورت بروز جنگ به یاری او خواهند شتافت. آیرم تلویحا یاد آور شد که نیروهای دولتی امکان مقابله با همه آنها را ندارند. «با مقتضیات محلی امروزه جنگ صلاحیت ندارد ... نقض تأمین مضر برای پیشرفت مقاصد مالی و مالی خواهد گردید و اسباب یأس سایر رؤسای طوایف» خواهد شد. آیرم در پایان تلگرام خود یاد آور شد که قوام الملک همه نوع ابراز وفاداری و فداکاری کرده است.

رضا خان وزیر جنگ در پاسخ به پرسش آیرم نوشت که «هر طور صلاح می دانید کار را خاتمه داده نتیجه را راپرت نمایید.» (۳)

* خوش آمدگویی به وزیرمختار امریکا

صبح امروز آصف السلطنه از طرف اعتضاد السلطنه نایب السلطنه احمد شاه و معاون الدوله رئیس تشریفات وزارت امور خارجه از طرف هیأت دولت به سفارت امریکا رفته و ورود وزیرمختار را به ایران تبریک گفتند. (۴)

طبق عرف مأموران سیاسی، وزیرمختار امریکا سه روز پس از ورود به تهران باید به دربار می رفت و خود را معرفی می کرد.

* گزارش مطبوعات ایران از محدود شدن بازرگانی با ایران توسط بنگاه های اقتصادی شوروی

به دنبال ایجاد محدودیت توسط دو بنگاه اقتصادی سانترسایوز و ونشترک شوروی و نیز اعتراضات بی اثر وزارت امور خارجه به مسکو و همچنین اعزام بی نتیجه هیأت به آذربایجان شوروی، خبر تضيیقات به عمل آمده از طرف این دو بنگاه در روزنامه ها نیز منعکس شد. امروز روزنامه ایران نوشت که اطلاعات رسیده از شمال کشور حاکی است پس از آزادی حمل برنج و تجارت آن با

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، صص ۱۷ و ۱۸.

۲- برای آگاهی از زندگی امام قلی خان، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۰۰.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، ص ۹. این در حالی است که در کتاب تاریخ ۲۵ ساله ارتش شاهنشاهی ایران آمده است: «در ۱۹ فروردین ۱۳۰۱ عده ای از افراد دلیر ارتش برای سرکوبی بویراحمدی و باوی و کهم و امام قلی خان که علم شورش و طغیان برافراشته بودند به طرف ممسنی اعزام می گردند.» (قدیمی، تاریخ ۲۵ ساله ارتش ...، صص ۹۵ و ۹۶).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۲، ص ۲.

خارج از کشور، در ابتدای رونق آن، تجارت خانه سانترسایوز که یک مؤسسه روسی است و در رشت و انزلی شعبه دارد اشکالاتی فراهم کرد و برای حمل برنج محدودیت هایی پدید آمد. (۱)

* حمله روزنامه ایران به روزنامه حقیقت

روزنامه ایران امروز در صفحه اول خود به همراه پاسخی به دهکان (۲) مدیر روزنامه حقیقت او را به باد ناسزا گرفت. طلیعه پاسخ چنین آغاز شده بود: «تو به قدری بی شرف و جنایت کار هستی که شایسته نیست نویسنده معظم ایران به تو جوابی بدهد.» نویسنده - که شاید زین العابدین رهنما بوده باشد - با برملا کردن گذشته مدیر روزنامه حقیقت که متمایل به سیاست شوروی است، او را دزد، قاچاقچی و مبلغ ب هاییت دانسته بود. (۳) گفتنی است که پس از تحصن فرخی یزدی در سفارت شوروی حملاتی بین روزنامه های وابسته به دو سیاست انگلستان و شوروی شروع شد که مطالب شماره امروز روزنامه ایران بخش کوچکی از آن نزاع مطبوعاتی است.

نکته دیگر آنکه نماینده سیاسی انگلیس در ایران معتقد بود روزنامه حقیقت اخیرا ۷۵۰ روبل طلا از روتشتین وزیرمختار روسیه شوروی در ایران دریافت کرده، تا دست به انتشار مقالات کمونیستی بزند. (۴)

* دستگیری تحصیل دار مالیه قم

میرزا سید احمد خان تحصیل دار مالیه قم که مبلغ ۱۸ هزار تومان از صندوق مالیه آنجا برداشت کرده بنا به تقاضای وزارت مالیه تحت الحفظ به مرکز فرستاده شد و امروز به وزارت مالیه تسلیم گردید (۵) تا به جرم او رسیدگی شود.

* انعکاس درخواست رافائیل خان ارمنی به رئیس الوزراء

امروز رضا خان وزیر جنگ نامه ای را که ژنرال کنسولگری بغداد درباره رافائیل خان ارمنی نوشته بود برای مشیرالدوله رئیس الوزراء فرستاد. در نامه کنسولگری بغداد آمده بود که رافائیل از محترمین ساکن ارومیه بوده که چند سال است برای ملحق شدن به طایفه خود بدین سو آمده، اما اینک مایل است باز گردد. موضوع بازگشت رافائیل فردی نبود، بلکه او می خواست با حدود دو هزار نفر از بستگان و عشیره خود به ایران مهاجرت نماید. رافائیل از آمادگی حدود هزار نفر از این عده که توان کار نظامی دارند نیز خبر داده بود. (۶)

۱- همان، شم ۱۱۱۱، ص ۲.

۲- «سید محمد دهگان فرزند سید تقی عندلیب کاشانی شاعر مشهور دوره ناصری و عموزاده مؤید الاسلام مدیر حبل المتین، از تحصیل کرده های دانشگاه مسکو در رشته سیاسی و اقتصاد بود و به آلمان و اتریش و فرانسه نیز سفر کرده و در ۱۹۱۱ به ایران بازگشته و بعد از انقلاب ۱۹۱۷ روسیه، اتحادیه های کارگری را در ایران تشکیل داد و حتی در کنفرانس چهارم بین الملل سوم به عنوان نماینده رسمی کارگران ایران شرکت کرد. روزنامه حقیقت که ترجمه همان کلمه روسی پراودا است،

ارگان جناح چپ بود و در آن روزگار ۵ هزار شماره تیراژ داشت. وی در اوایل سلطنت پهلوی از سیاست کناره گرفت و مدتها ریاست بانک ایران و شوروی را داشت و مرحوم چراغلی خان امیر اکرم واسطه تأمین او بود. چند روز بعد از وقایع شهریور ۱۳۲۰ در همدان به طور ناگهانی درگذشت.» (باستانی پاریزی، تلاش آزادی ...، ص ۳۴۷). [تصویر] سید محمد دهگان

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۲، ص ۱.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۰.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۴، ص ۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، صص ۶۲، ۶۵ و ۶۶.

دوشنبه ۲۰ فروردین ۱۳۰۱/۱۲ شعبان ۱۳۴۰/۱۰ آوریل ۱۹۲۲

* جدال در محله کلیمیا

امروز گروهی از مسلمانان و کلیمیا در محله کلیمیا درگیر شدند. منابع نوشته اند که سه نفر مسلمان در حین عبور از آن محله درحالی که با یکدیگر مشغول صحبت بودند مورد اهانت یک نفر یهودی قرار می گیرند و مسلمانها با وی مشغول نزاع می شوند. یهودی هم کمک می خواهد و به زودی عده ای از هم کیشان او بر سر آن سه نفر می ریزند. رفته رفته شمار مسلمانها و کلیمیا زیاد می شود و هنگامه ای برپا می گردد.

مردم هم از محلات تهران با چوب و چماق به محله کلیمیا می ریزند. دخالت نیروی نظمیه نتیجه نمی دهد و در ن هایت حدود دویست نظامی قزاق به آن منطقه فرستاده می شوند و به آن درگیری پایان می دهند. (۱)

* دیدار چند تن از خوانین کشکولی با نماینده دولت در بوشهر

مشار الدوله (۲) نماینده دولت در بوشهر در تلگرامی که امروز به مشیر الدوله رئیس الوزراء فرستاد خبر داد که چند نفر از خوانین کشکولی که به بوشهر آمده بودند با او ملاقات و مذاکره کرده اند. وی در این تلگرام مهم ترین موضوعی را که به خوانین کشکولی یادآور شد چنین نوشت: «تأکید کردم که هیچ یک از خوانین حق ندارند عقد قرارداد با کمپانی [نفت جنوب] نمایند. اگر مطالبی داشته باشند باید از طریق دولت اقدام شود و با اطلاع مأمورین دولت باشد.» (۳) روز سیزدهم فروردین خوانین کشکولی با ژنرال کنسول انگلیس دیدار و مذاکره کرده بودند.

* دیدار نماینده دولت در بوشهر با کنسول انگلیس

مشار الدوله نماینده دولت در بوشهر امروز تلگرام دیگری به مشیر الدوله رئیس الوزراء ارسال کرد که در آن خبر دیدار خود را با کنسول انگلیس یاد کرده بود. وی به کنسول انگلیس همان موضوعی را گفت که به خوانین کشکولی گفته بود:

«خاطر نشان نمودم که کمپانی [نفت جنوب] نمی تواند عقد قرارداد با خوانین محلی بنماید و بالاخره در نتیجه مذاکرات مقرر شد که پس از ورود سر [آرنولد] ویلسن (۴) ریاست کمپانی، مذاکرات لازمه به عمل آورده از نتیجه خاطر مبارک را مستحضر دارد.» (۵)

* جلوگیری از ورود اتباع بدون ویزای شوروی به ایران

وزارت امور خارجه در نامه ای به وزارت مالیه خواست که به ادارات گمرک خود دستور دهد از این به بعد اگر گذرنامه اتباع روسیه شوروی و نیز جمهوریهای ناحیه قفقاز ویزای ورود مأموران ایران را نداشته باشند، از طرف مأموران گمرک از ورود آنها جلوگیری شود. (۶) روزنامه ایران این خبر را امروز بدون توضیح چاپ کرد و شاید پاسخی بوده باشد به محدودیت

هایی که بنگاه های اقتصادی سانترسایوز و ونشترک نسبت به بازرگانان و کالاهای آنان روا می داشتند.

* درخواست وزارت فواید عامه برای معافیت حقوق گمرکی ورود یک کارخانه ریسمان بافی

وزارت فواید عامه در نامه ای به وزارت مالیه خبر داد که آقای حاج رحیم قزوینی در حال وارد کردن یک دستگاه کارخانه ریسمان بافی و یک دستگاه کارخانه پشم ریزی است.

«از وزارت مالیه به مأمورین گمرک در سرحد دستور داده شود که از کارخانه های مزبور در سرحد اخذ حقوق گمرکی نشود.» (۷)

* دیدار مسئولان دولتی از انستیتو پاستور

صبح امروز نیر الملک (۸) وزیر معارف و اوقاف به همراه رفعت الدوله نماینده کرمان در مجلس شورای ملی و دکتر سیف الاطبا (۹) مدیر اداره صحیه و دکتر لقمان (۱۰) رئیس مدرسه

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۸۰. برخی منابع علت این درگیری را به رضا خان وزیر جنگ نسبت داده اند از این قرار که به دنبال درخواست نماینده سیاسی شوروی، روتشتین از رضا خان برای لغو حکومت نظامی، «سردار سپه برای شانه خالی کردن از زیر بار قولی که به سفیر روس در مورد الغای حکومت نظامی داده بود پی بهانه می گشت و منتظر بود که انقلابی در شهر ایجاد شود و آن را دستاویز قرار دهد و حکومت نظامی همچنان استوار برجای بماند ... و این موضوع بهانه ای به دست سردار سپه داد که اگر حکومت نظامی ملغی شود اوضاع چنین و چنان خواهد شد و امنیت از مردم سلب خواهد گردید.» (همان) غیر از این - و چه بسا با این - تحرکات «تشکیلات صهیونیست ایران» را نیز نباید از نظر دور داشت که در تشویق یهودیان ایران برای مهاجرت به فلسطین می کوشیدند. چنانچه در میان گزارشهای بعدی خواهید خواند مهاجرت یهودیان ایران به فلسطین به یکی از معضلات دولت ایران تبدیل می شود. به هر حال «دست عمال سردار سپه مسلما بی مداخله نبوده و این یکی از کارهای بی رویه این روزهای اوست.» (مستوفی، تاریخ اجتماعی و اداری ...، ج ۳، ص ۵۰۰).

۲- برای آگاهی از زندگی مشار الدوله، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۵.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۲۵۷، آرشیو ۶۰۴ ع ۳ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۲۰۱۵۶.

۴- برای آگاهی از خلاصه زندگی و مشاغل و مناصب آرنولد ویلسن، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۴۸.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۲۵۷، آرشیو ۶۰۴ ع ۳ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۲۰۱۵۶.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۲، ص ۲. تجار ایرانی برای گرفتن روادید روسیه شوروی پول پرداخت می کردند. برای نمونه کنسول شوروی در استرآباد از هر ایرانی متقاضی تذکره پانزده منات طلا می گرفت و آن را صادر می کرد. اما یک ماه و نیم بعد این رویه متوقف شد. و چه بسا این تصمیم مقامات ایرانی در برابر چنان رویه ای بوده باشد. البته ایران نیز پیش از این مقابله به مثل کرد و از کارگزار خود در بادکوبه خواست که معادل همان مبلغ را از اتباع روسیه شوروی برای ورود به ایران بگیرد. اما از آنجا که تعداد ایرانیان متقاضی برای رفتن به همسایه شمالی بسیار بیشتر از متقاضیان روسی برای ورود به ایران بود، این مقابله به مثل چندان مؤثر نیفتاد و در ن هایت پس از مشورت با سفارت شوروی بنا شد از تجار ایرانی پنج منات

بگیرند و روایت بدهند. (مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۱۱).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۲، ص ۲.

۸- رضا قلی خان هدایت ملقب به نیر الملک از افراد خانواده هدایت که در دوره قاجار و پهلوی صاحب نفوذ بودند، فرزند جعفر قلی خان نیر الملک است که در ۱۲۵۰ ش در تهران چشم به جهان گشود. پس از طی دوره مقدماتی، برای تحصیل به مدرسه دار الفنون رفت و در آنجا زبانهای انگلیسی و فرانسه را آموخت. با اتمام تحصیلاتش به فرمان ناصر الدین شاه نایب رئیس مدرسه شد و هم زمان به تدریس پرداخت. در ۱۳۱۴ ق به جای پدر رئیس مدرسه دار الفنون شد و تا چند سال مدرسه را اداره می کرد. در ۱۳۲۹ ق معاون وزارت معارف و اوقاف شد. در ۱۳۳۴ ق با مرگ پدر و به جای او نیر الملک لقب گرفت. نیر الملک سه دوره وزیر شد. در کابینه مشیر الدوله از تیر تا آبان ۱۲۹۹ وزیر پست و تلگراف، در کابینه سید ضیاء الدین طباطبایی از اسفند ۱۲۹۹ تا خرداد ۱۳۰۰ وزیر معارف و اوقاف، و در کابینه میرزا حسن خان مشیر الدوله پیرنیا در بهمن ۱۳۰۰ تا خرداد ۱۳۰۱ وزیر معارف و اوقاف بود. در دوران حکومت رضا شاه به وزارت نرسید. با این حال در دوره وزارت عدلیه علی اکبر داور، وقتی که وی مأمور تجدید سازمان عدلیه شد، نیر الملک به پیشنهاد داور و تصویب رضا شاه به ریاست شعبه دوم دیوانعالی تمیز انتخاب شد. در ۱۳۰۶ ش کفیل دیوان عالی تمیز شد و مدتی بعد به ریاست دیوان عالی تمیز ارتقا یافت. وی زمانی نیز در هیأت نظارت بر کار بانک ملی عضو بود. او که بعدها نام خانوادگی هدایت را برگزید، در ۱۳۱۵ ش از ریاست دیوان عالی کشور استعفا داد و از کارهای دولتی کناره گرفت. رضاقلی هدایت پس از شهریور ۱۳۲۰ مجدداً فعالیت سیاسی را آغاز کرد و در تشکیل حزب اراده ملی با سید ضیاء الدین طباطبایی همکاری نزدیک داشت و ریاست شورای عالی حزب با او بود. هدایت در ۱۲۸۰ ش به عضویت افتخاری آکادمی فرانسه درآمد و نشان لژیون دونور را دریافت کرد. وی فراماسون و عضو لژیون بیداری ایران بود. ترجمه کتاب پرورش روح و جسم و اخلاق از اوست. هدایت در ۴ آذر ۱۳۲۴ پس از مدتی بیماری فوت کرد. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، صص ۱۷۲۶-۱۷۲۵؛ یغمایی، وزیران علوم و معاون فرهنگ ایران، صص ۲۰۳ تا ۲۰۶). [تصویر] نیر الملک

۹- میرزا نصر الله خان فرزند میرزا عبد العلی سیف الاطباء به سال ۱۲۸۷ ق در تبریز متولد شد. پدرش از طبیبان مشهور زمان خود بود و به همین علت زمینه تحصیلات فرزندش را در طب فراهم ساخت. میرزا نصر الله پس از پایان دروس مقدماتی جهت ادامه تحصیل در دوره متوسطه و طب به مدرسه امریکایی وارد شد و پس از ۱۲ سال تحصیل به عنوان طبیب مزاجی از آن مدرسه فارغ التحصیل گردید. وی پس از طی مدارج و مراتب علمی و طبی در سال ۱۳۱۳ ق به سمت حافظ الصحه آذربایجان گشت و یک سال بعد به عنوان معلم در دار الفنون دولتی تبریز به تدریس تشریح و زبان فرانسه و انگلیسی پرداخت. او در سال ۱۳۲۲ ق به سمت طبیب مخصوص دربار منصوب گردید و در سفر اروپا به اخذ نشان لژیون دونور نایل آمد. میرزا نصر الله خان سیف الاطبا در سال ۱۳۳۰ ق از سوی وزارت داخله به ریاست حفظ الصحه رسید و در سال ۱۳۴۰ ق به ریاست اداره صحیه کل و مریض خانه دولتی برگزیده شد. او در سال ۱۳۵۱ ق به عنوان طبیب مخصوص سفارت کبرای دولت شاهنشاهی در افغانستان منصوب گردید و سرانجام به علت بیماری در ۲۳ خرداد ۱۳۱۴ مطابق با ۱۲ ربیع الاول ۱۳۵۴ ق در تهران وفات یافت. (تاریخ طب و طبابت در ...، ج ۲، صص ۳۰۰ و ۳۰۱).

۱۰- محمد حسین لقمان ادهم معروف به لقمان الدوله در ۱۲۹۶ ق / ۱۲۵۸ ش در تبریز زاده شد. جد او پیراحمد کنی طبیب محمد شاه؛ پدر بزرگش میرزا محمد کنی ملقب به فخر الاطباء طبیب ناصر الدین شاه؛ و پدرش فخر الاطبا میرزا زین العابدین خان بود که پس از فوتش لقب «فخر الاطبا» به فرزند ارشدش - محمد حسین لقمان ادهم (لقمان الدوله) - رسید. محمد حسین

لقمان ادهم تحصیلات مقدماتی و متوسطه را در تبریز و در مدرسه لقمانیه انجام داده، چندی نیز معلم جغرافیا و ناظم آن مدرسه بود. پس از آن نزد استادان طب و پدرش، طب ایرانی را فراگرفت و در ۱۳۱۸ ق به فرانسه مسافرت کرد و در دانشکده پزشکی پاریس مشغول تحصیل شد تا اینکه در ۱۹۰۸ م / ۱۲۸۹ ش پایان نامه خود را در باب بیماریهای سالک با درجه ممتاز گذرانید و به ایران بازگشت و به لقب لقمان الدوله ملقب گشت و به سمت طبیب مخصوص احمد شاه منصوب شد و به عضویت مجلس حفظ الصحه انتخاب گردید. در ۱۳۳۵ ق ریاست کلاس طب مدرسه دار الفنون را عهده دار شد و پایه و اساس دانشکده پزشکی را پی ریزی نموده و کلاس طب را از دار الفنون مجزا و به مدرسه طب تبدیل کرد و خود ریاست آن را برعهده گرفت و بعلاوه به تدریس بیماریهای عمومی و تشخیص بیماریها پرداخت و ۶۰۰ جلد کتاب از کتابخانه شخصی خود به مدرسه اهدا کرد. لقمان الدوله در ۱۳۳۸ ق به اتفاق حکیم الدوله و پرتو اعظم در التزام احمد شاه قاجار راهی اروپا شد و در بازدید از بنگاه پاستور، شاه را به تأسیس چنین بنگاهی در ایران تشویق نمود و برای این کار دکتر منارد فرانسوی را استخدام و به ایران آورد. او در تصویب قانون طبابت کوشش های بسیاری به کار بست. وی در ۱۳۱۲ ش به سمت پزشک مخصوص رضا شاه؛ و مدتی نیز به ریاست دانشکده پزشکی منصوب شد. وی در سال ۱۳۱۷ از ریاست دانشکده پزشکی کناره گرفت. در ۲۴ شهریور ۱۳۲۸ به پاس خدمات پنجاه ساله اش از طرف وزارت فرهنگ و دانشگاه تهران و فرهنگستان ایران از او تقدیر شد و محمد رضا شاه یک قطعه نشان همایون؛ و وزارت فرهنگ نشان دانش درجه یک به او اعطا کردند. او همچنین نشانهای متعددی از کشورهای فرانسه، انگلیس، آلمان، بلژیک، ایتالیا، ترکیه و اسپانیا دریافت کرده است. محمد حسین لقمان الدوله در اول آبان ۱۳۲۹ درگذشت. در حدود یک سال بعد (۱۵ دی ۱۳۳۰) طی مراسمی از سوی وزارت بهداشت بیمارستان سیصد تختخوابی تهران به نام او نامگذاری شد. (تاریخ طب و طبابت در ایران ...، ج ۲، صص ۴۳۱-۴۲۴).

طبی به انستیتو پاستور رفته، از دوایر و شعب و آزمایشگاه های آن دیدن کردند. آنان از دکتر «منار» فرانسوی رئیس انستیتو پاستور و خدمات او قدرشناسی کردند. (۱)

* ابلاغ قانون الحاق اجاره آب کوهرننگ به زاینده رود

مشیر الدوله رئیس الوزراء قانون الحاق اجاره آب کوهرننگ به زاینده رود را که در مجلس شورای ملی تصویب شده بود به وزارت مالیه ابلاغ کرد. «ماده ۱: مجلس شورای ملی برای تهیه وسایل الحاق آب کوهرننگ به زاینده رود مبلغ ۳۰۰ هزار تومان به وزارت فوائد عامه می دهد. ماده ۲: ۲۰۰ هزار تومان از مبلغ مزبور را وزارت مالیه از اهالی آبخور زاینده رود استقراض نموده بعد از جریان و الحاق آب کوهرننگ به زاینده رود در ظرف ۱۵ سال به اقساط متساویه از محل مالیات اصفهان به قرض دهندگان مسترد خواهد شد و یکصد هزار تومان بلا-عوض به عهده خود قرض دهندگان خواهد بود و در صورت عدم موفقیت کلیه ۳۰۰ هزار تومان برعهده قرض دهندگان بوده و به دولت وجهی تعلق نخواهد گرفت.

ماده ۳: چنانچه از الحاق آب کوهرننگ به زاینده رود خساراتی به محلی وارد شود ... به تصدیق اهالی خبره جبران آن بر عهده خود مالکین آبخور زاینده رود خواهد بود.» (۲)

* بالا رفتن پرچم کنسولگری شوروی در کرمانشاه

امروز ساعت ۲ بعد از ظهر در مراسمی که با حضور مسئولین شهر کرمانشاه و کنسول شوروی در محل کنسولگری آن کشور برپا شد پرچم روسیه شوروی بالا-رفت. در این مراسم کنسول به زبان روسی نطق مفصلی ایراد نمود و در مقابل نیز حاکم کرمانشاه در سخنرانی خود از دوستی بین دو کشور صحبت کرد. شب هنگام نیز رؤسای ادارات در میهمانی شام کنسولگری حاضر شدند. (۳)

* حرکت گروهی از اهالی سقز به حمامیان

به دنبال حضور اتباع سیمیتقو در سقز برای بهره مندی از عواید حکومت آن شهر و مخالفت بزرگان شهر با این موضوع (ر. ک: ۱۸ فروردین) بیش از دویست نفر از تجار و اصناف و دیگر اهالی پس از تعطیل اماکن کسب به نشانه اعتراض به حمامیان رفتند تا اعتراض خود را به امیر اسعد اعلام کنند.

امیر اسعد اظهارات سقزیها را نپذیرفت، چون «سقز از طرف شخص اسماعیل آقا ... اعطا شده خواهش من پذیرفته نخواهد شد.» (۴)

* آمار وزارت معارف از دانش آموزان و مدارس

وزارت معارف امروز اعلام کرد که کشور در سال گذشته با ۴۴۰ باب دبستان دولتی و ۴۳/۰۰۰ محصل، ۴۶ باب دبیرستان

دولتی و ۹۳۰۰ دانش آموز روند تحصیلی خود را پی گرفته است. (۵)

* دستور دستگیری سردار عشایر قراچه داغی

دستور دستگیری سردار عشایر قراچه داغی صادر شد. در جلسه ای که معاریف و اعیان و تجار تبریز برای گفت و گو درباره نان و آذوقه آذربایجان برگزار کرده بودند، دستور دستگیری سردار عشایر هم داده شد. در این جلسه مصدق السلطنه والی آذربایجان گفت: «رپرت هایی که روز ورود اینجانب در سیئات اعمال آنها رسیده، حقیقت، من از گفتن آنها شرم دارم و از قراری که می شنوم می گویند سردار ارشد و سردار عشایر ثروتی که از اموال مردم جمع کرده و پول هایی که در سایه تدلیسات خودشان از دولت گرفته و در این مدت اسلحه و مهمات معتناهی با اسامی مختلفه از ذخیره دولت برده، به علاوه از خوانین قراچه داغ خلع سلاح کرده که در آبخواره که محل نشیمن آنها است ذخیره درست کرده اند. از اموال و احشام رعایای آن صفحات رمه های گوسفند و گله های گاو ... ترتیب داده ...» (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۳، ص ۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۴، ص ۴. این لایحه مورد توجه سفارت انگلیس در تهران قرار گرفت و گزارش آن را به لندن فرستاد.

۳- همان، شم ۱۴۷، ص ۲.

۴- تیمورزاده، وحشت در سقز، ص ۱۰۰.

۵- گاهنامه پنجاه سال ...، ج ۱، ص ۱۹.

۶- روزنامه اقدام، شم ۲۵، ص ۲. روزنامه اتحاد در اواسط اردیبهشت ماه چگونگی دستگیری سردار عشایر را نوشت: «روز [دو] شنبه ۱۲ [شعبان] جمعی از محترمین شهر را به ایالت برای مشاوره راجع به مسئله نان شهر دعوت نموده بودند. سردار عشایر و حاج ناظم ... رئیس بلدیة هم به ایالت احضار شده، از آنجایی که عمده اسباب اختلال نان و سایر اصلاحات شهر وجود حاجی ناظم بود و درصدد تهیه انقلابی بود که مبادا به عرایض متظلمین رسیدگی شده و به مجازات برسد و اخیرا هم به واسطه دوستی که با رؤسای ایلات و طوایف شاهسون داشته داخل یک رشته مکاتبات شورش انگیزی شده بود به امر ایالت در نظمیة توقیف گردید. سردار عشایر که چندین سال بود تمامی مالیات نقدی و جنسی قراچه داغ را به خود تخصیص داده و صاحب نفوذ بزرگی در آن صفحات گشته و همه گونه اسلحه جنگی را هم دارا شده و در این انقلابات هم علاقه مند و شرکت داشته به امر ایالت در آن مجلس گرفتار و به قزاق خانه اعزام و در آنجا توقیف گردید.» (شم ۱۵۹، صص ۱ و ۷). روایت مصدق السلطنه والی آذربایجان هم چنین است: «یکی دیگر از وقایع مربوط به دوره ایالت آذربایجان این بود که عدل الدوله (اگر فراموش نکرده باشم یکی از مأموران مالیه در مراغه بود) به واسطه بدهی به دولت در منزل سردار عشایر (ضرغام حاج علیلو) متحصن شد و من او را از آنجا خارج و در دار الایاله بازداشت کردم. این عمل سبب شد که سردار عشایر به توسط شاهزاده محمد ولی میرزا پیغام فرستاد که زندگی دیگر برای من ارزشی ندارد، زیرا شما آبروی مرا در اینجا برده اید. گذشته از این حاج مخبر السلطنه در امور ایالتی همیشه با من مشورت و در بیشتر کارهای ایالتی با نظر من اتخاذ تصمیم می کرد. اما شما برای من هیچ ارزشی قائل نیستید. گفته بود: «آنها به تحصن میرزا اسمعیل نویری که در زمان محمد حسن

میرزای ولیعهد در خانه من متحصن شده بود احترام گذاشتند. ولی شما عدل الدوله را از خانه من بردید و در دار الایاله توقیف کردید و مرا بین مردم این ایالت سرافکنده کردید. بست خانه مرا شکستید.» در جواب، به او پیغام فرستادم که من هیچ وقت در امور ایالتی با کسی مشورت نمی کنم. اگر هم مذاکره بکنم جنبه مشورتی دارد نه الزامی. شما هم نباید چنین انتظاری از من داشته باشید. این مسائل سبب شد که سردار عشایر از من به کلی مأیوس شد و درصدد برآمد که وسایل تخریب و عدم پیشرفت کار مرا در امور آن ایالت فراهم کند. سردار عشایر یکی از تفنگداران محمد علی میرزا در موقع ولیعهدی بود و مشهور بود که جعفر آقای شکاک را به دستور ولیعهد در اتاقی مجاور دفتر ایالتی (که جعفر آقای شکاک آمده بود اسناد و احکام خود را بگیرد) با گلوله به قتل رسانیده بود. غوغای اسمعیل آقای سیمیتقو که از همان طایفه بود و شاید هم از اقوام جعفر آقا بود (من درست اطلاع ندارم) روی خونخواهی جعفر آقا بروز کرد. در مورد جعفر آقا شکاک هم می گفتند که روی خونخواهی شیخ عبید الله کرد (که در زمان ناصر الدین شاه کشته شده بود) چنان ناآرامی را برپا کرده بود. ضرغام سردار عشایر و سام خان سردار ارشد که هر دو از مشاهیر طایفه حاج علیلو بودند، موقع رجعت قشون روسیه بعد از جنگ بین المللی اول از ایران و در آغاز انقلاب روسیه اسلحه زیادی در ارسباران از روس ها گرفته بودند. به نظر می آمد که این اسلحه برای مبارزه با متجاسران جمع آوری شده بود. این دو سردار دارای قوای مجهز و قوی در آن حدود بودند و هرکسی در تمام نقاط آذربایجان از آنها حساب می برد. روی همین اصل بود که ایالتهای قبلی با آنها مماشات می کردند. چون در آن اوقات وزارت جنگ بودجه زیادی نداشت، حاج مخبر السلطنه والی وقت، سام خان سردار ارشد را که دارای قوا بود به کمک قشون دولتی روانه جنگ با اسمعیل آقا سیمیتقو کرده بود و سردار ارشد در آن جنگ کشته شد. معروف است که به حاج مخبر السلطنه گفته بودند شما چطور سردار ارشد را به جنگ اسمعیل آقا می فرستید؟ نیز معروف است هر وقت یکی از این دو برادر می خواست به عالی قاپو (محل سکونت ولیعهد) برود آن برادر دیگر در خانه مسلح و مجهز می نشست تا برادرش مراجعت کند. مقصودش آن بود که اگر برادرش را دستگیر می کنند، او بتواند از مأموران دولت انتقام برادر خود را بگیرد. سردار عشایر وقتی نزد من به دار الایاله می آمد، چون دیگر برادری نداشت که در خانه بماند و وسیله تأمین او را فراهم کند، عده ای افراد مسلح با خود همراه داشت. این بود وضع سردار عشایر.» (خاطرات سیاسی رجال ایران، صص ۱۰۸ تا ۱۱۰).

سه شنبه ۲۱ فروردین ۱۳۰۱ / ۱۱ آوریل ۱۹۲۲ / ۱۳ شعبان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. بنا بود نمایندگان بحثهای خود را درباره تفسیر ماده ۷۹ قانون اساسی ادامه دهند اما پیش از آن شکایت مردم مشهد از کارهای مسیو دبوا (۱) مطرح شد. همچنین تلگرام شیخ حسن مجتهد کاشانی هم از مشهد خوانده شد که در آن دبوا را عامل اصلی هرج و مرج اخیر این شهر دانسته، خواستار مجازات وی شده بود. نامه ای مشابه با امضاء بیش از صد نفر از متنفذین شهر مشهد نیز قرائت شد و در ن هایت از دولت درخواست گردید موضوع را پی گیری کند. به دنبال آن، موضوع حقوق رئیس الوزراء در سال جاری مطرح شد. رقم پیشنهادی ماهی ۳۵ تومان و در سال ۴۲۰ تومان بود.

گفت و گوها در این مورد آغاز شد. مخارج اداره کابینه نیز ۱۶ / ۴۴۰ تومان پیشنهاد شده بود که به همراه دیگر هزینه های مصرفی تصویب گردید. (۲)

* دیدار وزیر مختار امریکا با نایب السلطنه و رئیس الوزراء

وزیر مختار تازه امریکا امروز با اعتضاد السلطنه نایب السلطنه احمد شاه دیدار و اعتبارنامه خود را تسلیم کرد و سخنانی در دوستی دو ملت ایران و امریکا ابراز نمود و متقابلا- سخنانی با همین مضمون از طرف نایب السلطنه ایراد شد. بعد از این ملاقات، وزیر مختار امریکا به دیدار مشیر الدوله رئیس الوزراء رفت و سپس به قصد دیدار وزیر امور خارجه ایران راهی وزارت امور خارجه شد. (۳)

* اعتصاب در وزارت داخله

گروهی از کارمندان وزارت داخله که به دلیل عقب افتادگی شش ماهه حقوق خود دست از کار کشیده بودند، همچنان با نیامدن بر سر کار اعتراض خود را نشان دادند. (۴) روزنامه اتحاد نوشت: «بر حسب وعده کفیل [وزارت داخله] که به مدت هشت روز دیگر وسایل آسایش آنها را فراهم می نماید» مقدمات بازگشت «اعضا و اجزاء وزارت داخله که چند روز برای وصول پول عقب افتاده خود تعطیل نموده بودند» (۵) فراهم شد. به نوشته این منابع کارمندان اعتصابی امروز به سر کارهای خود بازگشتند. گویا مشیر الدوله (رئیس الوزراء و وزیر کشور) با پرداخت حقوق شهریورماه سال گذشته آنان موافقت کرده بود. (۶)

* افزایش قیمت ارزاق در تبریز

با فزونی گرفتن بهای ارزاق عمومی در تبریز، والی آذربایجان، مصدق السلطنه، با تهیه وسایل حمل و نقل، آنها را به شهرهای کوچک و بزرگ و روستاهای اطراف تبریز فرستاد تا هرچه زودتر غله ما زاد مصرف را به تبریز حمل کنند. (۷)

* ارسال عریضه محمد رضا طباطبایی بهبهانی به رئیس الوزراء

به دنبال تظلم محمد رضا طباطبایی بهبهانی به مجلس شورای ملی و دادخواهی از مجلس برای بازگرداندن اموال به غارت رفته خود و اطرافیانش، نامه او از طرف مجلس به مشیر الدوله رئیس الوزراء فرستاده شد.

در این نامه آمده است که «دو هزار و پانصد رأس گوسفند و یکصد و بیست عوامل و الایغ» در یک مرحله و «پنجاه رأس گوسفند و معادل هفتصد تومان قماش مال یک نفر بهبهانی» در مرحله ای دیگر، ترکان قشقایی به سرقت برده و یک نفر جوان را نیز به قتل رسانده اند. محمد رضا طباطبایی بهبهانی به دنبال این حوادث به شیراز آمده، تظلم نامه خود را به مجلس شورای ملی نوشته بود.

رئیس مجلس شورای ملی در نامه خود به ریاست وزراء خواست «تا به ایالت فارس امر اکید صادر شود از اقدامات طائفه اتراک و تجاوزات آنها جلوگیری» شده، اموال و احشام به غارت رفته به صاحب ان شان بازگردانده شود. (۸)

۱- دبوا در اواخر اسفند سال ۱۲۹۹ به پیشکاری مالیه خراسان منصوب شد. پیش از آن مسئول گمرک انزلی بود. او در مرداد ۱۳۰۰ استعفا داد و امور مالیه خراسان دچار اختلال شد اما به خواست و دستور محمد تقی خان پسیان به کار بازگشت. او در همان زمان قوام السلطنه را به اختلاس مالی متهم کرده بود. دبوا در آبان همان سال پس از استعفا راهی تهران شد. در روزهای پایانی سال ۱۳۰۰ روزنامه اقدام تقدیرنامه ای به امضاء حدود ۳۰ نفر از دبوا به چاپ رساند که در دوره خدمت خود مانع از سوءاستفاده عده ای شده است. (روزنامه اقدام، شم ۲۰، ص ۲۰) چند روز بعد از طرح شکایات یاد شده بار دیگر روزنامه اقدام در مقاله ای رسیده به قلم م. ک. ن نوشت که تنها تقصیر دبوا رو کردن اختلاسهای والی سابق خراسان (قوام السلطنه) در جراید آن خطه و اقدام برای وصول مالیاتهای معوقه بوده است. (همان، شم ۲۸، ص ۳).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۴، صص ۱ و ۲؛ همان، شم ۱۱۱۵، ص ۱.

۳- همان، شم ۱۱۱۴، صص ۱ و ۲؛ روزنامه اتحاد، شم ۱۴۵، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۳، ص ۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۵، ص ۲.

۶- روزنامه اقدام، شم ۲۵، ص ۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۳، ص ۲.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۶۳۰، آرشیو ۴۱۲ ط ۲۰ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۱۰۰۵۵.

* اظهار تأسف جریده گلشن

در پی حملات روزنامه‌ها به یکدیگر، به ویژه دو روزنامه اتحاد و ایران که در برابر روزنامه حقیقت موضع‌گیری سختی داشتند و هر دو با واژه‌های سخیف و موهن یکدیگر را خطاب قرار می‌دادند، نشریه گلشن در سرمقاله امروز خود این شیوه از روزنامه‌نگاری را تقبیح کرد و نوشت این روش «تنفر عمومی را به عالم مطبوعات جلب و به جای تهذیب اخلاق، فساد اخلاق را ایجاد می‌نماید... آیا وقتی که بعضی از ارباب جراید و نویسندگان... روزنامه‌های خود را فحش‌نامه و صندوقچه فساد اخلاق و تهمت و افترا می‌نمایند، برای صاحب‌ان قلم با عفت و علاقه‌مندان به مطبوعات موجب تأسف و تأسف بی پایان نیست؟» (۱)

* دسیسه سرخ علیه وزیر ایران

«دسیسه سرخ علیه وزیر ایران» عنوان خبری است که خبرگزاری رویترا امروز از مبدأ تهران ارسال کرد و روزنامه تایمز آن را به چاپ رساند. این خبرگزاری نوشت که تحریکی قدرتمند علیه رضا خان وزیر جنگ دیکتاتور در حال شکل‌گیری است. در این خبر با اشاره به تحصن در حرم شاه عبدالعظیم و نیز سفارت مسکو در تهران آمده است «این تحریکات را به فعالیتهای سفیر روسیه در اینجا نسبت می‌دهند که گفته می‌شود دریافته است که وزیر جنگ یک ضد بلشویست است.» خبرگزاری رویترا عقیده داشت سفارت روسیه با این اقدامات می‌خواهد رضا خان را وادار به ترک سمت خود کند. (۲)

[تصویر] نمایی از دروازه شاه عبدالعظیم (س)

۱- اسناد و گزارشهای گروه‌ها...، ص ۷۵.

۲- روزنامه تایمز، مورخ ۱۳ آوریل ۱۹۲۲.

چهارشنبه ۲۲ فروردین ۱۳۰۱/۱۲ آوریل ۱۹۲۲/۱۴ شعبان ۱۳۴۰

* دیدار نماینده سیاسی ایران در لندن با مسئولان وزارت خارجه انگلیس

به دنبال درخواست دولت ایران از سفیر خود در لندن برای روشن شدن وضعیت نیروهای نظامی انگلیس در بوشهر که به عنوان حفاظت از کنسولگری آن کشور در آنجا بودند، امروز سفیر ایران به وزارت امور خارجه انگلیس رفت و با «مستر لنزی» یکی از معاونان آن وزارت خانه دیدار و گفت و گو کرد.

لنزی در توجیه حضور نظامیان انگلیس در بوشهر گفت که از سابقه امر بی خبر است ولی گمان دارد نگاه داشتن آنها بعد از انحلال پلیس جنوب اطمینان از امنیت بوده باشد.

سفیر ایران در پاسخ می گوید: «قشون جنوب مدتی است منحل شده و امنیت آن صفحات تغییری نکرده و البته دولت لوازم امنیت را خود تهیه نموده و می نماید.» سفیر ایران می نویسد که لنزی مایل بود به سابقه موضوع رجوع کند و سپس پاسخ دهد. «معلوم شد که غرض یا بهانه آنها از نگاهداری قشون منحل شدن قشون جنوب و عدم اطمینان از دوام نظم و امنیت است. لهدذا بهترین راهی که برای رفع بهانه و دادن جواب به نظر می رسد این است که اقداماتی که بعد از منحل شدن قشون جنوب به عمل آمده و ترتیبی را که برای برقراری امنیت و نظم آن حدود [کرده اند] اطلاع بدهند تا بر طبق آن در این جا مذاکره ... شود والا فقط خواهش این که قشون خود را ببرند به قدری که لازم است مفید و منتج نتیجه نتواند شد.» (۱)

* پیشنهاد سپردن امنیت راه های جنوب ایران به صولت الدوله

در نامه ای که شخصی به نام «سیاح» به مشیر الدوله رئیس الوزراء نوشته و امروز در دفتر نامه های نخست وزیری ثبت شده، پیشنهاد شده که صولت الدوله قشقایی (سردار عشایر) (۲) آماده است امنیت راه ها را از «اول خاک فارس الی بوشهر» به عهده بگیرد.

در این نامه که با ادبیات خاصی شروع می شود آمده است:

«یا علی مدد. جمال با کمال عدیم المثل خجسته خصال حضرت مستطاب اشرف اعظم دامت شوکته را عشق است.» سیاح تأکید کرده که «چنانچه دیناری از مال تجار و غیره را سارقین و قطاع الطریق بردند با ... اضافات جبران و غرامت بدهد.» در حاشیه این نامه پس از احاله آن به وزارت داخله نوشته شده است که «با تشکیل امنیه که دولت در نظر دارد این پیشنهاد مورد توجه [واقع] نمی شود.» (۳)

* انتصاب دبیر اعظم به مدیریت مجله قشون

رضا خان وزیر جنگ در حکمی دبیر اعظم رئیس کابینه وزارت جنگ را به مدیریت مجله قشون منصوب کرد. او در این

حکم از وضعیت این مجله ابراز نارضایتی کرده بود. (۴) حکم رضا خان چنین بود: «چون اینجانب از تأسیس مجله قشون و کلیه تشکیلات وزارت جنگ جز حفظ شعائر ملیت و استحکام مبانی ایرانیت قصد و منظور دیگری نداشته و ندارم و مجله مزبور آن طوری که منظور نظر اینجانب است فعلا- اداره نمی شود، لهذا نظر به احساسات ملی شما و امتحان هایی که در پیشرفت این مقصود عملا از شما به موقع ظهور رسیده است، مجله مزبور را در تحت مدیریت و نظر مستقیم شما قرار می دهم که در تحکیم اساس آن جد بلیغ نموده در ضمن تسویه امورات کابینه وزارت جنگ موجبات تنظیم اداره مجله قشونی را نیز فراهم فرمایید.» (۵)

* دیدار رئیس الوزراء از وزیر مختار امریکا

امروز مشیر الدوله رئیس الوزراء در پاسخ به دیدار وزیر مختار امریکا، به سفارت آن کشور در تهران رفت و با وزیر مختار امریکا دیدار کرده، بعد از ظهر نیز حکیم الملک وزیر امور خارجه، در اقدامی مشابه در سفارت خانه امریکا حاضر شد و حضور وزیر مختار جدید را تبریک گفت. (۶) مشیر الدوله امروز

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۹-۱-۱۴-۱۳۰۱.

۲- اسماعیل خان قشقایی مشهور و ملقب به صولت الدوله و سردار عشایر به سال ۱۲۹۵ ق در فیروزکوه به دنیا آمد. پدرش داراب خان ایل بیگی و ریاست ایل قشقایی را به عهده داشت. از این رو تربیت اسماعیل خان نیز در میان ایل انجام یافت و علاوه بر تحصیلات، تیراندازی، سوار کاری و فنون نظامی را فراگرفت. در سالهای پایانی سلطنت مظفر الدین شاه قاجار لقب صولت الدوله دریافت کرده، پس از مرگ پدر، ریاست ایل هم بدو رسید. با آغاز جنگ جهانی اول قوای نظامی متفقین منطقه جنوب ایران را هم صحنه تاخت و تاز قرار دادند که وی با همکاری سایر ایلات آن ناحیه، به دفاع از خاک خود پرداخته، با مهاجمین جنگیدند. اما در سایه فشار انگلیسها از ریاست ایل برافتاد و چندی را در فرار و گریز گذراند تا اینکه جنگ پایان یافت. او نیز به جنوب برگشت و بار دیگر رئیس ایل قشقایی گردید. صولت الدوله در دوره پنجم مجلس شورای ملی نماینده مردم جهرم شد. حدود دو سال بعد به موجب خلع سلاح عشایر و بروز ناامنی در جنوب، دستگیر و در تهران زندانی شد. ولی با پشتیبانی عشایر منطقه از زندان رهایی یافت و به شیراز رفت. در هشتمین دوره مجلس هم نمایندگی مردم آباد را به عهده گرفت. تا اینکه در شهریور ۱۳۱۱، به همراه پسرش (محمد ناصر خان) که او نیز سمت نمایندگی مجلس را داشت، بار دیگر دستگیر و روانه زندان قصر شد. حدود شش ماه در آنجا به سر برده، سرانجام بر اثر بیماری یرقان درگذشت. برخی گفته اند که او نیز با آمپول هوای پزشک احمدی در زندان، درگذشت. جنازه اش در امام زاده عبد الله شهر ری مدفون است. (بهبودی، رضا شاه (خاطرات بهبودی)؛ قهرمانی ابیوردی، تاریخ وقایع عشایر فارس، کتاب آبی؛ ج ۷ و ۸). [تصویر] نفر سمت راست: صولت الدوله سردار عشایر

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۲۵۸، آرشیو ۶۰۵ ع ۳ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۲۰۱۵۷.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۴، ص ۲.

۵- عاقلی، رضا شاه و قشون متحد الشکل، ص ۱۴۶.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۵، ص ۱.

به ملاقات وزیر مختار روس هم رفت. (۱)

* ورود اولین پست پاریس

در میان اخبار کوتاهی که در مطبوعات درج گردید، روزنامه ایران نوشت که امروز نخستین پست پاریس از راه روسیه شوروی وارد انزلی شد. (۲)

* اقدام به خودکشی کفیل قشون شاهرود

امروز سرهنگ مصطفی قلی میرزا کفیل قشون شاهرود با اسلحه هفت تیر به پهلوی خود شلیک کرده، اقدام به خودکشی نمود. باوجود این وی از مرگ جست. گفته شد گلوله در بدن او مانده که هنوز نتوانسته اند بیرون بکشند. (۳) مطبوعات درباره علت اقدام به خودکشی این سرهنگ چیزی نوشتند.

* دعوت برای شرکت در جشن

جامعه اسلامی در اطلاعیه ای که امروز منتشر کرد از عموم مسلمانان دعوت کرد تا به مناسبت پانزدهم شعبان، روز تولد امام زمان عجل الله تعالی فرجه، در مجلس جشنی که در مسجد جامع صنیع دیوان واقع در میدان قزوین اول خیابان امیربهادر برپا خواهد شد شرکت کنند. (۴)

* درخواست اعتبار برای مقابله با الوار

عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد امروز از مسئولان دولتی تقاضا کرد تا زمان از دست رفته ماهی هزار تومان اعتبار به او تخصیص دهند. چون «موقع نزدیک شدن [کوچ] ایلات است و قطعاً اگر یک اقداماتی جدی نشود، مشغول شرارت خواهند شد. اولاً تکمیل قوه نظامی واجب و نیز به طوری که سابق عرض کرده ام یک عده از خوانین الوار به دولت اطاعت می کنند و برای مخالفت با متمردين دولت حاضر می شوند. حسب معمول از طرف دولت به بعضی از آنها خلعت داده می شود و سابق به بعضی ها سوار ایالتی داده می شد که [در] شهر باشد برای نگاه داری این اشخاص ... مستدعی است امر صادر شود که این اعتبار را بدهند.» (۵)

* تشکیل جلسه برای یکسان سازی محاسبات وزارت خانه ها

امروز بعد از ظهر کمیسیونی در وزارت مالیه تشکیل شد که از اداره محاسبات هر وزارت خانه نماینده ای در آن شرکت کرده بود. این جلسه برای یکسان سازی نظام حسابرسی در دواير دولتی تشکیل شد. (۶)

- ۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۵، ص ۱.
- ۳- همان، شم ۱۱۱۶، ص ۲.
- ۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۵، ص ۴.
- ۵- اسناد نخستین سپهبد ایران ...، ص نه.
- ۶- روزنامه اقدام، شم ۲۵، ص ۲.

پنج شنبه ۲۳ فروردین ۱۳۰۱/۱۳ آوریل ۱۹۲۲/۱۵ شعبان ۱۳۴۰

* مراسم سلام به مناسبت نیمه شعبان

امروز به مناسبت تولد امام زمان (ع) همه وزارت خانه ها و دواير دولتي تعطيل بود و به همین مناسبت مراسم سلام پیش از ظهر در حضور نایب السلطنه و در باغ گلستان اجرا شد.

دیشب نیز آتش بازی مفصلی از طرف قور خانه در برابر اداره نظمی به نمایش گذاشته شد. (۱)

* ناآرامی در مرز آستارا

عده ای مجهول الهویه با تجاوز به آستارای ایران از طرف آستارای روسیه شوروی باعث آزار اهالی این سوی مرز شده اند.

روزنامه ایران در شماره امروز خود ضمن اعلام خبر نوشت که غیر از این چند نفر از نگهبانان مرزی ارس از حدود باغچه سرا به مرز ایران تجاوز کرده و حدود پنجاه رأس دام اهالی باغچه سرا را دزدیده و با خود برده اند. این منبع افزوده است که پس از مذاکره با مقامات روس دامها بازگردانده شده است. (۲)

به دنبال این تعدیات متنفذین آستارا در نامه ای «نوشته اند که با وجود مساعدت لازمه با روسیه و دادن آذوقه و غیره به آنها از طرف یک عده اشخاص نامعلوم از طرف آستارای روس دستبرد و سرقت در آستارای ایران می شود.» (۳)

* تصمیم به اعزام دانشجو

وزارت فواید عامه پیشنهادی به دولت داد که در صورت تصویب بیست نفر از طرف این وزارت خانه برای تحصیل فنون صنعتی به اروپا خواهند رفت. در این پیشنهاد آمده بود که شش نفر به آلمان (دو نفر برای کاغذسازی، دو نفر چرم سازی، دو نفر آهنگری و شعبات آن)، هشت نفر به فرانسه (دو نفر برای صحافی، دو نفر مبل سازی و چهار نفر گراورسازی)، شش نفر به امریکا (دو نفر کفش دوزی، چهار نفر مکانیک و الکتریک) اعزام خواهند شد. (۴) این پیشنهاد با انتقاد برخی مطبوعات مواجه شد و در مخالفت با آن مطالبی نوشتند. (۵)

* سخنرانی علیه مدرس

امروز در محل روزنامه ایران آزاد، مراسمی برپا شد که در آن ضیاء الواعظین سخنرانی کرد. به نوشته روزنامه اقدام، او علیه مدرس به عنوان «نماینده بی اعتبار» و نصرت الدوله «خطابه انشاء کرد. حاضرین با دست زدنهای متوالی و حمایت شایان نطق ایشان را تلقی نمودند.» (۶)

* اقدامات امیر السلطنه حکمران اردبیل

روزنامه ایران در شماره امروز خود از اقدامات امیر السلطنه در اردبیل نوشت که با کارهای عام المنفعه در جهت رفاه حال مستمندان قدم برداشته است. او برای رسیدگی به حال فقرا آنها را تحت نظارت معاریف و طوایف گوناگون قرار داده تا به حوائج آنها توجه کرده، اقدام نمایند. و نیز موفق شده اختلافات موجود بین امیر ناصر و وکیل الرعایا را رفع کرده، آنها را آشتی دهد. (۷)

* مقاله انتقادی روزنامه اقدام علیه مشیر الدوله

روزنامه اقدام در شماره امروز در سرمقاله ای با عنوان «ما حقایق را می گوئیم، می گوئیم و می رویم» به انتقاد از مشیر الدوله رئیس الوزراء پرداخت و او را بی کفایت دانست.

تعطیلی مطبوعات، کشته شدن شیخ محمد خیابانی، عدم استقلال سیاسی، شکست نهضت جنگل و محمد تقی خان پسیان را مستقیم و غیرمستقیم به مشیر الدوله نسبت داد.

نویسنده انتقاد خود را متوجه شاه نیز کرد و نوشت: «شاه غایب و ولیعهد غایب. و اگر حاضر باشند چیست؟ ملتی که بیوه زنان وی به جمع [آوری] کتیرا مشغول می شوند و از دسترنج آنان مالیات به دولت می دهند [و] برای شاه حقوق گزافی معین می کنند، عمل می خواهد و اقدام. شاه وطن دوست و غیوری می خواهد. شاه بایستی به مصالح ملت توجه نموده و شبها را به بی خوابی و تفکر در ترقی و تعالی قوم احیاء کند.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۵، ص ۱؛ روزنامه اتحاد، شم ۱۴۶، ص ۲.

۲- روزنامه ایران، ص ۲.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۶، ص ۳.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۵، ص ....

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۶، ص ۳.

۶- مکی در کتاب تاریخ بیست ساله از جلسه مشابه دیگری خبر می دهد که ۱۸ شعبان و با سخنرانی ضیاء الواعظین برپا شد که محل آن قرائت خانه جمهور بود. قرائت خانه جمهور در ابتدای خیابان باب همایون قرار داشت. مدیر و مؤسس آن محمد خان وزیر نظامی بود که «جمهور» نام مستعار او بود. قرائت خانه جمهور محلی بود برای خواندن نشریات داخلی و خارجی و کتاب. در این مکان نشریه و کتاب هم به فروش می رسید. (اقدام، شم ۲۱، ص ۳)، سخنرانی ضیاء الواعظین در این مکان بنا به نوشته مکی ضد دولت و مجلس و شاه بود و مردم را به شورش علیه وضع موجود دعوت می کرد. «مقصود تمام هیاهو و جار و جنجال ها این بود که مشیر الدوله استعفا بدهد و سردار سپه زمام اختیار و ریاست وزرایی را به دست بیاورد. ولی در این موقع نماینده دولت شوروی با سردار سپه موافق نبود و انگلیسها هم برای رلهای بعدی که سردار سپه بایستی بازی نماید ظاهرا بی طرفی نشان داده، طوری از وی حمایت نمی کردند که موجب سوءظن همسایه شمالی شود.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۸۱).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۵، ص ۲.

فعلا شاه کجا، ولیعهد کجاست؟ ما نمی دانیم مهاجرت و اقامت آنها در اروپا بهتر است یا عودت و رجوع؟» (۱)

[تصویر]

* تحسن در خانه سید محمد بهبهانی

به دنبال درگیری مسلمانان و یهودیان در محله کلیمیا عده ای از کسبه مسلمان به خانه حجت الاسلام آقای میرزا سید محمد بهبهانی رفته، تحسن کرده اند. آنان در نامه ای به رئیس الوزراء خواستار اقداماتی برای محدودیت یهودیان شده اند. (۲)

* بسته شدن برخی سفارت خانه های ایران

سفارت خانه های ایران در اسپانیا، سوئد، لاهه، بالکان و وینه منحل شد. دولت ایران انحلال این سفارت خانه ها را اعلام کرد که به احتمال زیاد به دلیل کسر بودجه بوده است. انحلال کارگزاریهای ولایات نیز در کمیسیون بودجه مجلس شورای ملی در دست مطالعه و دولت منتظر تصویب بود تا پس از موافقت نسبت به انحلال آنها نیز اقدام کند. (۳)

* ادامه محدودیت های بنگاه های اقتصادی شوروی برای تجار ایرانی

بنابه گزارش رسیده از مازندران تجارت خانه ونشترک از فروش کالاهای بازرگانان ایرانی که از روسیه وارد کرده اند، جلوگیری کرده، اظهار می دارد تجارت منحصر به این تجارت خانه است. بازرگانان مازندرانی شکایت به حکومت آن ایالت برده و از آن جا نیز از مرکز کسب تکلیف کرده اند. «قرار شد مال التجاره های مزبوره در اداره گمرک توقیف باشد تا تکلیف قطعی از مرکز معین شود.» (۴)

* آمادگی یک بانک انگلیسی در دادن وام به ایران

امروز نماینده سیاسی ایران در انگلیس در نامه ای کوتاه از مبدأ لندن به وزارت امور خارجه نوشت که بانکی معروف در انگلستان حاضر است به اعتبار عایدات نفت جنوب پنج میلیون لیره با بهره صدی شش «از قرار صد لیره هشتاد و چهار لیره و نیم بردازد. مدت استقراض بیست و پنج سال خواهد بود.» (۵)

* توقیف بهادر السلطنه

بنا به گزارش رسیده از مراغه بهادر السلطنه چهاردولی امروز به دلیل عدم پرداخت مالیات چند ساله از طرف حکومت توقیف شد. «به طوری که در راپرت اظهار شده است بهادر السلطنه به تأدیه وجه مالیاتی مدیون خویش ابدا حاضر نیست و اظهار می نماید ندارم. دولت از من عوض مالیات، ملک قبول کند.» (۶)

- ۱- روزنامه اقدام، شم ۲۵، ص ۱.
- ۲- همان، ص ۲. روزنامه اقدام اشاره به «واقعه شب قبل در محله کلیمیهها» می کند که به استناد تاریخ روزنامه، شب قبل مصادف با ۲۲ فروردین خواهد شد. در کتاب تاریخ بیست ساله، تاریخ درگیری بین مسلمانان و یهودیان ۲۰ فروردین یاد شده. از آنجا که امکان دارد این دو منبع به دو حادثه جداگانه اشاره کرده باشند، آنها را در دو روز مختلف آوردیم.
- ۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۶، ص ۳.
- ۴- همان جا.
- ۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۳-۱۴-۱۳۰۱.
- ۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۸، ص ۳.

جمعه ۲۴ فروردین ۱۳۰۱/۱۴ آوریل ۱۹۲۲/۱۶ شعبان ۱۳۴۰

* اصرار مشیر الدوله برای گرفتن جواب از استاندارد اوایل

مشیر الدوله رئیس الوزراء در تلگرامی به حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا از او پرسید که نتیجه مذاکرات با کمپانی استاندارد اوایل به کجا انجامید؟ «شرکت استاندارد با کمپانی نفت جنوب تولید محظورات می کند و هیچ تصور نمی کنم در مجلس قبول شود. چون نقطه نظر دولت ایران را در تلگرام سابق بیان کرده ام. بدون تکرار، زحمت می دهد که هر چه زودتر یک جوابی از استاندارد تحصیل کنید که بالاخره معلوم شود امتیاز را موافق قطع نامه که از مجلس گذشته قبول می کند یا نه.» (۱) مأموران سیاسی انگلستان هم که موضوع را تعقیب می کردند نوشتند که «در مذاکرات مربوط به نفت شمال نه تنها پیشرفتی حاصل نشده بلکه شرکت نفت سینکالر نیز به رقابت با شرکت استاندارد برخاسته است.» (۲)

* اقدام سردار معظم برای پایان دادن به تحصن در سفارت شوروی

امروز سردار معظم خراسانی وزیر عدلیه برای پایان دادن به تحصنی که در سفارت شوروی در جریان بود به آنجا رفت.

تلاش او برای راضی کردن فرخی یزدی، یمین السلطنه و دیگران برای خروج از تحصن کارگر نیفتاد. در برخی منابع آمده است که رضا خان وزیر جنگ، سردار معظم را مأمور این کار کرد. (۳) «در حال حاضر حدود سی نفر از مخالفان رضا خان در سفارت شوروی نشسته اند. تظاهرات ضد دولتی انجام می شود و روزنامه ها مقالاتی علیه رضا خان و دولت نشر می دهند. رضا خان مطمئن است که کابینه مشیر الدوله در آینده نه چندان دور سقوط می کند.» (۴)

* پاسخ به درخواستهای سالار لشکر

به دنبال درخواستهای عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد که حد اقل ماهی هزار تومان اعتبار برای خاموش کردن دست اندازیهای الوار منطقه خواسته بود، امروز فطن الدوله به او نوشت که قول صریح از مشیر الدوله رئیس الوزراء گرفته است که دوازده هزار تومان اعتبار برای یک سال به او بدهند. این مبلغ از محل یکصد هزار تومان بودجه تأمیناتی که در اختیار وزارت داخله خواهد بود پرداخت می شود. فطن الدوله اضافه کرد «ولی راجع به علیق، نخواهند داد و بی جهت خودتان را خسته نکنید. از حرف زدن و مذاکره مضایقه نخواهد شد ولی قطع دارم انجام پذیر نخواهد بود.» (۵)

* حمله به بریتانیای کبیر

خبرگزاری رویترا امروز از مبدأ تهران خبری فرستاد که روزنامه تایمز آن را با عنوان «حمله به بریتانیای کبیر» چاپ کرد. رویترا در این خبر حملاتی را که در مطبوعات ایران به انگلیس، روسیه و خاندان سلطنتی ایران می شود مورد توجه قرار داد و نوشت که روتشتین وزیرمختار روسیه شوروی در ایران مورد سرزنش قرار گرفته و به نخست وزیران سابق ایران، وثوق الدوله و سید ضیاء به طور گزنده ای با نام خادمان انگلیس حمله شده است. شاه و ولیعهد متهم شده اند به تلف کردن ثروت کشور؛ یکی با

سفر به اروپا و دیگری با لژاند شخصی.

رویتراز قول مطبوعات ایران نوشت که نمایندگان مجلس به عنوان فرزندان ناخلف کشور تلقی می شوند که به شرم آورترین شکل انتخاب شده اند؛ یعنی با سفارش دربار لندن.^(۶) شاید سرمقاله دیروز روزنامه اقدام در تنظیم این خبر مؤثر بوده باشد.

(ر. ک: ۲۳ فروردین).

* دیدار رضا خان با وزیرمختار انگلیس

سرپرسی لورن، امروز مذاکرات طولانی با وزیر جنگ، رضا خان داشت. این گفت و گو با پرسش رضا خان درباره اقدامات او که نقض قانون اساسی است شروع شد. وزیر جنگ در ادامه این پرسش گفت که اقدامات مستبدانه او مانند تنبیه

۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ۱۰۸.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۱.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۸۰

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۱.

۵- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، صص ۱۰۰۳ و ۱۰۰۴.

۶- روزنامه تایمز، مورخ ۱۵ آوریل ۱۹۲۲، ص ۱۱. این مقاله از نظر مأموران سیاسی ایران در لندن دور نماند و ترجمه آن را به تهران فرستادند. متن ارسالی چنین بود: «هفته قبل روتر [رویترا] انتشار داد در طهران اقدامات ضد وزیر جنگ که ایشان را مخالف بالشویک می دانند شروع [شده] و غرض این است ایشان از کار خارج شوند. پنجاه نفر قزاق در شاهزاده عبد العظیم بست نشسته و ۱۲ نفر مدیر روزنامه های دمکرات حمله سخت به انگلیس و روس کرده و همچنین ضد خانواده سلطنت، و ثوق الدوله و سید ضیاء الدین را خیلی سخت تنقید و می گویند نوکر انگلیس هستند. این دو نفر و مشیر الدوله و مؤتمن الملک را که مستبد هستند باید کشت. شاه و ولیعهد هم که تمول مملکت را در خارجه تفریط می کنند و مجلس شورا را می نویسند اولاد حق ناشناس مملکت هستند که با تأثیر شرم آمیز به توسط دربار لندن منتخب شده اند. مستدعی است در تفصیل اطلاع دهید.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۲- ۱۴- ۲۹- ۱۳۰۱).

بدنی و تبعید مخالفان و توسل به ابزارهای فیزیکی دامی است که برای او پهن کرده اند. لورن ضمن تشویق رضا خان به حرکت در موازات قانون گفت که این بلواها از سفارت روسیه آب می خورد. او برای مقابله با مدعیانی که به قانون اساسی متوسل می شوند، پیشنهاد تأسیس مجلس سنا را کرد. از نظر لورن در کشور هایی که با یک مجلس اداره می شوند، مجلس دومی برای ایجاد موازنه ضروری است. در ادامه لورن از دولت مشیرالدوله که نتوانسته با بریتانیای کبیر به سازش برسد انتقاد کرد و گفت که ایران بدون انگلستان ضعیف تر شده است.

لورن پیشنهاد کرد بهترین راه دخالت دادن انگلیس و امریکا در سازماندهی اقتصادی و مالی است. او اضافه کرد احساس می کنم هر زمان پیشنهاد کمکی به دولت می کنم آنها تردید دارند که مبادا تپانچه ای در دست دیگر من که پشتم پنهان شده، وجود دارد. لورن گفت اگر این دیدارها کمتر صورت می گیرد به دلیل لطمه نخوردن به رابطه نزدیک سفارت با رضا خان است. (۱)

[تصویر] سرپرستی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران

* مسابقه فوتبال

امروز مسابقه فوتبال بین کلپ شرق و کلپ دوم مدرسه امریکایی در ساعت چهار بعد از ظهر برگزار شد. محل برگزاری این مسابقه «کالج امریکایی بیرون دروازه یوسف آباد» بود. در یک آگهی از علاقه مندان مرد دعوت شد که برای تماشا به محل یاد شده بیانند. (۲)

۱- FO E ۵۲۳۷ / ۶ / ۳۴ - ۱

۲- روزنامه اقدام، شم ۲۵، ص ۴.

شنبه ۲۵ فروردین ۱۳۰۱/۱۵ آوریل ۱۹۲۲/۱۷ شعبان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از غروب مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و موافقان و مخالفان تفسیر اصل ۷۹ قانون اساسی درباره آن صحبت کردند. از جمله مخالفان آقا سید یعقوب (۱) بود که ضرورتی برای تشکیل هیأت منصفه در محاکمات مربوط به مطبوعات نمی دید. او در سخنان خود با اشاره به قانون مطبوعات که در سال ۱۳۲۵ ق به تصویب رسیده بود گفت که در سال ۱۳۲۶ ق بعد از آن که روزنامه ها بحران آفرینی کردند به همان قانون عمل شد و پاسخ هم داد. او افزود، مطبوعاتی که به حیثیت عمومی تجاوز کنند بایست محاکمه و مجازات شوند و هیأت منصفه برای زمانی نیست که این مطبوعات دعوت به هرج و مرج می کنند. (۲)

تفسیر اصل ۷۹ اجازه می داد هیأت منصفه در اتهامات مربوط به امور سیاسی و مطبوعاتی در دادگاه حاضر باشد.

* اجتماع آژانها در مقابل نظمی

نزدیک به یکصد نفر آژان که از خدمت نظمی استعفا داده بودند عصر امروز در برابر ساختمان نظمی اجتماع کردند و خواستار حقوق عقب مانده و پرداخت نشده خود شدند.

روزنامه اتحاد نوشت که ۱۸۰۰ تومان بابت حقوق یک ماهه آنها تهیه شده اما برای بقیه طلبشان وزارت مالیه باید اقدام کند. (۳) گویا پنج ماه حقوق آنها به تعویق افتاده بود.

* پاسخ سفارت ایران در واشنگتن به درخواست مشیر الدوله

به دنبال درخواست مشیر الدوله رئیس الوزراء از حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا برای گرفتن هرچه سریعتر پاسخ از کمپانی استاندارد اویل درباره امتیاز نفت شمال که دیروز صورت گرفت، امروز میرزا علی اصغر خان از کارگزاران آن سفارت خانه در واشنگتن در تلگرافی به مشیر الدوله نوشت که وزیرمختار به نیویورک رفته و از آنجا که رؤسای کمپانی استاندارد اویل برای شرکت در کنفرانس ژنو به سوئیس رفته اند و نیز «به واسطه امتیازی که استاندارد با انگلیسها در فلسطین تهیه کرده و در عراق عرب هم مشغول است، [مورگان] شوستر را به اهمیت تأخیر جواب استاندارد متوجه فرمودند.» شوستر هم نظرات دولت ایران را به کمپانی استاندارد اویل یادآور شده و یک هفته فرصت داده تا تقاضاهای دولت ایران را بپذیرد. شوستر نیز تهدید کرده اگر پاسخی ندهند دیگر نقشی در این مورد ایفا نخواهد کرد.

«کمپانی اطمینان داده است که روابط آن با کمپانی جنوب راجع به امتیاز شمال به کلی جدا و مستقل است، به هیچ وجه مستقیم یا غیرمستقیم، جزئی و کلی با مشارکت آن در سایر نقاط مربوط نیست.» (۴)

* گردهم آیی در خانه شوکت الملک

امروز بنا بر دعوت محمد ابراهیم خان شوکت الملک (۵)، عده ای از علما و معلمان مدرسه متوسطه شوکتیه، طلاب، تجار و اعیان بیرجند کرده بود، در خانه او گرد آمدند. در این نشست شوکت الملک از ناکارآمدی مدارس با نظام آموزشی سنتی سخن گفت و تمام بدبختی های کشور را متوجه «مدارس قدیمه» دانست و پیشنهاد کرد مدرسه قدیمی بیرجند متحول شود و برای این کار هیأتی از حاضران داوطلب شده، نظامنامه مدرسه جدید را تهیه کنند. در این جلسه پنج نفر انتخاب شدند تا پس از تهیه نظامنامه آن را به نظر دو عالم شیخ محمد هادی مجتهد بیرجندی و حاج شیخ محمد باقر مجتهد جازاری قاضی برسانند. شوکت الملک گفت پس از تصویب نظام نامه ۱۲۰۰ تومان برای این موضوع اختصاص خواهد داد. (۶)

* معرفی کتاب «رویدادهای اخیر ایران»

نشریه اسپکتاتور (Spectator) لندن امروز در مقاله ای کتاب رویدادهای اخیر در ایران به قلم جی. ام. بالفور James Moncreiffe

۱- آقا سید یعقوب مشهور به سید یعقوب انوار شیرازی و انوار اردکانی، فرزند آقا سید خلیل واعظ است که در سال ۱۲۵۳ ش به دنیا آمد و تحصیلاتش را در یزد، حوزه علمیه اصفهان و بعد در تهران به انجام رسانده، درجه اجتهاد گرفت. در دوره چهارم مجلس شورای ملی به نمایندگی از سوی مردم شیراز به آن جا راه یافت. او در این دوره در دسته و هواداران سردار سپه وارد شده در دوره بعد هم به نمایندگی انتخاب شد. این بار نماینده ایلات خمسه بود و هنگام شور و رأی گیری درباره ماده واحده تغییر سلطنت قاجاریه که سلطنت و حکومت را به دست رضا خان سردار سپه می سپرد تلاش و تقلائی زیادی نشان داده، بسیاری از مخالفان و سخنرانان را به عنوان موافق پاسخ گفت. به پاداش همین کوششها در ادوار ششم و هفتم مجلس شورای ملی نمایندگی اش را از شیراز حفظ کرد. لیکن قدری زیاده روی نمود و در چند دوره از ورود به مجلس بازماند. تا اینکه در دوره های ۱۲ و ۱۳ نمایندگی کاشان را در مجلس به دست آورد. سید یعقوب بعد از استعفای رضا شاه، یک باره تغییر جهت داد و علیه او سخنانی مطرح کرد. چندی کوشید که به محمد رضا پهلوی نزدیک شود اما حربه اش کارساز نشد و به کلی از صحنه سیاست بدور ماند. مرگش در ۱۳۳۴ ش در تهران روی داد. (انوار، «یک رجال از میان رجال»، صص ۱۲-۸؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۲۳۸ و ۲۳۹).

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۷، ص ۱.

۳- همان جا، ص ۳.

۴- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۰۷ و ۱۰۸.

۵- محمد ابراهیم علم معروف به امیر شوکت الملک علم، فرزند امیر علم خان حشمت الملک و پدر اسد الله علم به سال ۱۳۰۰ ق در بیرجند به دنیا آمد. خاندان علم از سران طوایف عرب خزیمه هستند و قریب یازده قرن فرمانروایی سیستان و خراسان را به طور متناوب عهده دار بودند. محمد ابراهیم تحصیلات مقدماتی را نزد معلمین خصوصی فراگرفت. سپس مدتی آموزش نظامی دید و در تیراندازی، اسب سواری و جنگهای پارتیزانی مهارت یافت. با درگذشت برادرش امیر اسماعیل خان شوکت الملک در سال ۱۳۲۳ ق به حکومت قائنات و سیستان منصوب شد و لقب امیر شوکت الملک گرفت. او به هنگام

جنبش مشروطه خواهی به مشروطه طلبان تمایل نشان داد و پس از به توپ بسته شدن مجلس، به حکم ضرورت استبداد از حکومت عزل گردید. وی همچنان از حمایت مادی و معنوی مشروطه طلبان دست برنداشت و پس از خلع محمد علی شاه و پیشرفت کار مشروطه طلبان بار دیگر به حکومت قاینات منصوب شد. پس از تغییر اوضاع سیاسی ایران، امیر شوکت الملک علم در حکومتش تحولاتی به وجود آورد و با پشتیبانی دولت مرکزی و ایجاد قشون منظم، اشرار طوایف منطقه را سرکوب ساخت. همچنین با اردو کشی به بلوچستان سرحدی، امنیت را در آن منطقه برقرار نمود. پس از آغاز جنگ جهانی اول ناملایماتی در قلمرو حکومتی او رخ داد. نیروهای متحدین اعم از مأمورین آلمانی و اطریشی از طریق قاینات، قلمرو حکومتی وی خواستار اعزام به خاک افغانستان شدند و به همین منظور دسته ای را تحت ریاست نیدر مایر آلمانی به آن منطقه گسیل داشتند. کنسول انگلیس پس از اطلاع، خواستار توقیف آن نیروها توسط شوکت الملک شد. چون دولت ایران اعلام بی طرفی کرده بود درخواست کنسول انگلیس مقبول نیفتاد و در نتیجه وی با فشار کنسول انگلیس از حکومت قاینات عزل و به تهران احضار شد. بعد از یک سال مجدداً به مقر حکومتی خود بازگشت و در مقام حکومت قاینات و سیستان، که بلوچستان نیز ضمیمه آن شده بود باقی ماند. او در ۱۳۰۳ ش بنا به مصلحت شخصی و مقتضیات زمان از کار کناره گرفت و منطقه حکومت خود را به دو برادرزاده اش سپرد. در ۱۳۱۰ ش از طرف رضا شاه برای روشن کردن وضع رود هیرمند و تأمین آبیاری سیستان در رأس هیأتی عازم افغانستان شد. امیر شوکت الملک علم از ۱۳۱۴ ش در تهران سکنی گزید. در طول این مدت از ۱۷ شهریور ۱۳۱۶ تا ۱۹ بهمن ۱۳۱۷ استانداری فارس را بر عهده داشت. او همچنین در کابینه های محمود جم، احمد متین دفتری، علی منصور و محمد علی فروغی وزیر پست و تلگراف بود. پس از استعفای رضا شاه از کار دولتی کناره گرفت و به بیرجند بازگشت. سرانجام در نیمه اول آذر ۱۳۲۴ به علت سکنه قلبی درگذشت. (برخی منابع سال فوت او را ۱۳۲۳ ش نوشته اند.) از مهم ترین وقایع دوران حکومت او در قاینات قیام کلنل محمد تقی خان پسیان در خراسان بود. وی با اتخاذ سیاست میانه روی و دفع الوقت دستور قوام السلطنه نخست وزیر وقت را برای سرکوبی کلنل اجرا نکرد. افزون بر حکومت داری و مناصب دولتی در قلمرو حکومتی خود مؤسساتی نیز بنا کرد. تأسیس مدرسه شوکتیه، بیمارستان و کتابخانه ای مجهز در بیرجند و مقدمات لوله کشی آب آشامیدنی و تأسیس نوان خانه بیرجند از اقدامات اوست. و به دوستی با انگلیسی ها مشهور بود (اتحاد، پژوهشگران معاصر ایران، ج ۲، صص ۵۵۷-۵۵۵؛ کریمیان، «نمونه امضای اعضاء هیأت دولت»...، صص ۸۴-۷۵؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۲، صص ۱۰۳۱-۱۰۲۸).

۶- منصف، امیر شوکت الملک علم، صص ۱۴۱-۱۳۹.

را معرفی کرد. در پایان این مقاله آمده است که نویسنده کتاب مدتی در وزارت مالیه ایران مشغول به کار بوده و از این طریق اطلاعات هولناکی از فساد مالی که ایران را به این ورشکستگی رسانده است، به دست می دهد. بخشی از این کتاب به قرارداد ۱۹۱۹ انگلیس و ایران اشاره دارد. نویسنده معتقد است اوضاع مالی و اداری ایران پس از جنگ جهانی اول چنان وخیم بود که تنها راه نجات آن در سازمان یافتن مجدد به دست یک قدرت خارجی نهفته بود! اما این قرارداد چنان پنهانی بسته شد که ایرانیان بلادرننگ به دنبال انگیزه های پنهانی آن گشتند و بدگمانی آنها پس از افشای یک فقره رشوه ستانی بیشتر شد. نویسنده عملکرد کشور متبوع خود را درباره این قرارداد نقد می کند اما از طرف ایرانیان هم می گوید که ایران احتمالاً بازسازی خود را به دست ما پذیرفته و ما برای تضمین در امان بودن او از همسایه بلشویکس آماده بوده ایم، اما تخلیه قفقاز و خزر یک ماه پس از امضای قرارداد و عقب نشینی نسنجیده ما پیش از [عقب نشینی] ارتش بلشویک از انزلی در می ۱۹۲۰ منجر به تزلزل اعتماد ایران گردید. او کودتای سید ضیاء الدین طباطبایی و اقدام او را برای اصلاحات امری شرافتمندانه توصیف می کند (!) در فرازهای دیگری از این مقاله با دیدگاه های تحقیرآمیز نویسنده نسبت به ایرانیان بیشتر آشنا می شویم.

(۱)

۱- اسناد وزارت امور خارجه ۲-۳-۱۴-۱۳۰۱. این کتاب با نام **Recent happening in Persia** با شماره ۸/۱۹۳۰۱ ب/ DSR ۱۴۵۵ در کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران نگهداری می شود. روزنامه شفق سرخ این مقاله را ترجمه و در شماره ۴۰ خود درج کرد و بخشی از نوشته بالفور را در صفحه ۲۸۳ کتاب چنین نقل کرد که «مشار الیه به طور خلاصه به خطمشی دولت خود در ایران طریق ذیل را طرح می کند «تعقیب شرق نزدیک و شرق اقصی در ایران یعنی اعمال فشار در صورتی که منافع انگلیس ایجاب کند ۲. صرفنظر کردن از سیاست گربه بازی کهنه وزارت امور خارجه انگلیس ۳. حفظ منافع سیاسی و اقتصادی انگلیس فقط در قسمت جنوب ایران و در صورت حدوث هرج و مرج در قسمت مزبور توسل به اعمال قوه و احتراز از دادن رشوه و امتناع از دسیسه و آتریک. این است نمونه افکار انگلیسها نسبت به ما.» (شفق سرخ، شم ۴۰، ص ۴).

یکشنبه ۲۶ فروردین ۱۳۰۱/۱۶ آوریل ۱۹۲۲/۱۸ شعبان ۱۳۴۰

* توسعه تشکیلات امنیه

از ابتدای امسال «امنیه» به عنوان نیروی تازه ای که از راه ها محافظت می کند تشکیل شد و رفته رفته در نقاط دور و نزدیک کشور مستقر گردید. امروز روزنامه ایران، در خبری نوشت که «مرکز عمده قوای مزبور تهران، مرکز کل ژاندارمری سابق می باشد. از وزارت جنگ یک عده صاحب منصب نظامی به ولایات اعزام گردیده، هر یک در حدود مسئولیت خویش مشغول تشکیلات قوای امنیه می باشند.» (۱)

* دستور وزارت داخله به تعقیب محمد ولی خان

محمد ولی خان یکی از رؤسای طایفه بلوچ که با همدستان خود در اطراف بمپور طغیان کرده و بنا بر گزارشهای رسیده صدماتی به اهالی وارد نموده تحت تعقیب قرار گرفت. وزارت داخله از سردار خداداد خان و چند نفر دیگر از رؤسای طایفه بلوچ خواست که برای تعقیب و دستگیری او اقدام کنند. (۲)

* آزادی از حبس سردار عشایر

گروهی از افراد ایل چلبیانلو (۳) که در زندان سردار عشایر قراچه داغی بسر می بردند پس از آزادی، امروز درحالی که وضعیت رقت باری داشتند، با زنجیر در پا و گردن وارد اهر شدند و از مسئولان منطقه تقاضای رسیدگی به حال زار خود کردند. (۴)

* توزیع برگه های تعرفه انتخابات در منطقه خوار

برای انتخاب نماینده در منطقه خوار و ورامین جهت راه یابی به مجلس شورای ملی، توزیع برگه های تعرفه انتخابات امروز در خوار پایان پذیرفت و ۲۶۶۵ برگه توزیع شد. روز ۲۸ فروردین رأی گیری در این منطقه آغاز خواهد شد. (۵) روزنامه های ایران و اتحاد در چند روز اخیر در صفحه اول خود برای علی اکبر خان داور به عنوان نامزد آن منطقه تبلیغ می کردند. برای نمونه روزنامه اتحاد در یکی از شماره های خود چنین نوشت: «داور صفات عالیه را داراست. راستگو، متدین، فاضل، دارای فتوت است. آقایان خوار و ورامین و ایوانکی! این است و کیل فاضلی که ما به شما انتخاب او را توصیه می کنیم.» (۶)

* دستور آمادگی برای سالروز تاجگذاری

از آنجا که ۲۷ فروردین سالروز تاجگذاری احمد شاه بود، غیر از تعمیرات و تدارکاتی که در کاخ گلستان صورت می گرفت، به دوایری چون وزارت امور خارجه نیز دستور داده شد آماده پذیرایی از نمایندگان سیاسی کشورهای دیگر در این مراسم باشند. «به ایالات و ولایات نیز دستور داده شده است که مقدمات جشن مزبور را تهیه نمایند.» (۷)

* درگیری در اراک

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت بنابر گزارش حاکم عراق (اراک) در نزاع بین رعایای خیرآباد و رعایای میرزا یحیی خان مستوفی، کار به اسلحه کشی رسیده، چهار نفر

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۶، ص ۱.

۲- همان، صص ۱ و ۲.

۳- کوچ نشینان حوزه ارسباران قره داغ از شش طایفه چلبیانلو، قراچورلو، محمد خان لو، حسین کلو، حاجی علی لو و قورتازلو تشکیل شده است. مردم طایفه چلبیانلو، نسبت به ایلات دیگر ارسباران کمتر اسکان یافته اند. سردسیر آنان کوه های شیور و گرمسیرشان کنار رود ارس از لاریجان به بالا می باشد. ریاست ایل از قدیم با اولاد خدر یا خضر سلطان جد حاجی علی خان پدر رحیم خان بوده است. سواران چلبیانلو در جنگهای ایران و روسیه، افغان و خراسان شرکت داشته اند. باقر خان، رئیس این طایفه در سال ۱۲۶۵ ق هنگام لشکر کشی محمد شاه قاجار به هرات در جنگ غوریان هشت زخم برداشت ولی مردانه جنگید و کشته شد. رحیم خان ابتدا نصرت السلطان و بعدا به سردار نصرت ملقب گشت و پس از فوت پدر، رئیس ایل شد. در سال ۱۳۲۷ ق رؤسای ایلات و عشایر اردبیل، مشکین شهر، سراب، خلخال و قراچه داغ متفقا او را با عنوان حضرت اجل رئیس خود قرار دادند. او که به دستور محمد علی شاه زمانی مأمور سرکوب مشروطه خواهان آذربایجان شده بود در یکی از شبهای رمضان ۱۳۲۹ به دستور بلوری که همه کاره انجمن ایالتی و مشروطه خواهان بود به طرز فجیعی قطعه قطعه و کشته شد. پس از رحیم خان پسر او بیوک خان نصر الممالک به سردار نصرت ملقب گشته و مدتها رئیس طایفه بوده است. بیوک خان در سال ۱۳۱۳ ش در ارسباران درگذشت. کریم خان رشید الدوله برادرزاده رحیم خان و پس از او علیقلی کریمی پسرش ریاست طایفه را به عهده داشته است. (افشار سیستانی، ایل ها، چادر نشینان و طوایف ...، ج ۱، صص ۱۱۲، ۱۱۱، ۱۱۰).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۹، ص ۱.

۵- همان جا.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۶، ص ۱.

۷- همان، شم ۱۴۷، ص ۲.

از طرفین مجروح که یکی از آنها کشته شده است. اغلب متهمان دستگیر و به شهر آورده شده اند و بازجویی از آنها آغاز شده. «از وزارت داخله به حکمران عراق تأکید شد که استنطاق مضمونین را تکمیل نموده راپرت دهند تا قرار مجازات آنها داده شود.» (۱)

* دست از کار کشیدن کارگران هندی کمپانی نفت جنوب

روزنامه اقدام در شماره امروز خود در خبری کوتاه نوشت که به دلیل دستگیری «مهاتما گاندی» رهبر نهضت مقاومت هند، کارگران هندی کمپانی نفت انگلیس و ایران دست از کار کشیدند. (۲)

* آتش سوزی در بارفروش

کاروانسرای معروف به بادکوبه در شهر بارفروش (بابل) امشب طعمه حریف شد. آتش از یک مغازه قنادی شروع شد و پس از سرایت به دیگر دکانها نیمی از کاروانسرا را سوزاند.

گفته شد محمد حسین خان سرتیپ رئیس قشون با نیروهایش در محل حاضر شده، با متفرق کردن مردم، گذاشتن قراول برای نگهداری از اموال مغازه ها به خاموش کردن آتش کمک کرده اند. بنابراین گزارش یک صاحب منصب و دو نفر از افراد قشون بی هوش و یک نظامی هم زیر آوار سوخته می افتد که نجاتش می دهند. (۳)

* تشکر انجمن کلیمیان از مشیر الدوله

به دنبال درگیری بین مسلمانان و کلیمی ها در محله یهودیه های تهران، امروز «چند نفر از طرف انجمن کلیمیا به همراه رئیس انجمن به دربار رفته و توسط آقای شکوه الملک از حسن توجهی که آقای رئیس الوزراء از برای صیانت جان و مال کلیمیا مبذول فرموده اند، تشکرات فوق العاده ملت کلیمی را تقدیم داشتند.» (۴)

* دیدار میرزا عباس خلیلی با مشیر الدوله

به دنبال انتقاد روزنامه اقدام از دولت مشیر الدوله، امروز پیش از ظهر میرزا عباس مدیر این روزنامه (۵) به دعوت مشیر الدوله رئیس الوزراء به خانه او رفت و با یکدیگر گفت و گو کردند. این گفت و گو در شماره ۲۶ روزنامه اقدام به چاپ رسید. بخشی از گفت و گوهای این دیدار مربوط به استمرار بدون توجیه حکومت نظامی بود. مشیر الدوله گفت که این اثری است که از دولت گذشته رسیده، با این حال از حکومت نظامی فقط یک اسم مانده؛ روزنامه ها، اجتماعات و تلگرامها آزاد است و سانسور اعمال نمی شود. خلیلی گفت که مراسلات گیلان سانسور می شود و حکومت نظامی در شهرها در تمام امور دخالت می کند؛ وزیر جنگ نباید از حدود اختیارات خود تجاوز کند.

در ادامه، روی سخن به مجلس کشیده شد و خلیلی از سید حسن مدرس انتقاد کرد که چرا او نصرت الدوله را که یکی از

عوامل عقد قرارداد ۱۹۱۹ بود به نیابت دوم ریاست مجلس معرفی کرد. (۶) خلیلی از این که در میان نمایندگان مجلس عده ای «فاسد و جانی و مختلس» هستند، انتقاد کرد و مشیر الدوله نیز حرفهای او را رد نکرد. واپسین حرفها این بود که خلیلی گفت: «در صورتی که دولت کنونی موافق آرزو و اراده ملت عمل کند دوام و توفیق آن را خواهیم. مشیر الدوله:

ما می خواهیم با مردم متفقا کار کنیم.» (۷)

* عدم موافقت با صدور حکم ریاست بلدیة بروجرد به نام یمین الملک

در پی درخواست حکومت بروجرد و لرستان مبنی بر صدور حکم ریاست بلدیة بروجرد به نام یمین الملک، وزارت داخله در نامه ای که امروز به مقصد بروجرد فرستاد یادآور شد که بنا بر نظام نامه تازه وزارت داخله استخدام تابع مقررات تازه ای شده که صدور این حکم را ممکن نمی گرداند. «چون آقای یمین الملک مشمول حکم اخیر نیستند، نمی توان در این خصوص حکمی صادر کرد.» (۸)

* نامه وزارت امور خارجه درباره زندانیان اتباع خارجی

وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به وزارت داخله خبر زندانی بودن بیست تن از اتباع روس، قفقاز و لهستانی را که از کارگزاری گیلان اطلاع داده شده بود، به آگاهی وزارت داخله رساند و درخواست کرد «امر لازم صادر بفرمایند که آنها را در محاکم صالحه محاکمه نموده و در صورت ثبوت بی گناهی آنها را مستخلص سازند.» (۹)

۱- همان جا.

۲- روزنامه اقدام، شم ۲۶، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۰، ص ۳.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۹، ص ۲.

۵- عباس خلیلی فرزند اسد الله و از نوادگان حاج میرزا حسین حاج میرزا خلیل از مراجع بزرگ شیعه در دوره مشروطه در سال ۱۲۷۲ ش به دنیا آمد. او در نجف متولد شد و همان جا هم تحصیل کرد. به دنبال پیدایش نهضت ضد انگلیسی در عراق به مبارزه علیه انگلیسها پرداخت که از طرف آنها به اعدام محکوم شد ولی از عراق به ایران آمد و در ۱۲۹۶ ش در روزنامه رعد به مدیریت سید ضیاء الدین طباطبایی مشغول کار شد. سپس به کمک سید ضیاء الدین اداره روزنامه بلدیة را به عهده گرفت. در [تصویر] نشسته از چپ: شکر الله صفوی، سید محمد طباطبایی ردیف وسط از چپ: سید کاظم اتحاد (سرکشیک زاده)، عباس خلیلی، علی دشتی، فرخی یزدی، زین العابدین رهنما ردیف ایستاده از چپ: عباس مسعودی، امیر رضوانی، اعتصام زاده. ۱۲۹۹ ش روزنامه اقدام را تأسیس و منتشر کرد که چندین بار به دلیل قلم تند و گزنده اش توقیف شد. در ۱۳۰۳ ش با فخر عظمی ارغون ازدواج کرد. او از شاعران زمان خود، عضو کانون بانوان و انجمن نسوان وطن خواه و مدتی نیز سردبیر روزنامه آینده ایران بود. حاصل این پیوند، سیمین بهبهانی از شاعران معاصر است. وصلت خلیلی با فخر عظمی ارغون دیری نپایید؛ و خلیلی با ماه منیر معینی آزاد ازدواج کرد و صاحب چهار پسر شد. او در ۱۳۰۷ ش جایزه دوم شعر عرب را به دست آورد. سپس مدتی در شهرداری و چندی در دادگستری و اداره شیلات کار کرد. از ۱۳۱۳ ش تا ۱۳۱۸ ش نایب رئیس

کنگره مطبوعات جهان شد. پس از شهریور ۱۳۲۰ بار دیگر به فعالیت سیاسی روی آورد و در ۱۳۲۴ ش روزنامه های ندای آزادی، مظفر، و سال بعد تهران مصور، بازپرس، محیط و کانون را منتشر کرد. در شهریور ۱۳۲۷ به نیابت ریاست عمومی «اتحاد اسلام» که مرکز آن در مصر بود انتخاب شد و ناظر امور مسلمین ایران، افغانستان، پاکستان و مسلمین ممالک شوروی شد. در مهر ۱۳۲۸ با مصدق و عده ای دیگر به منظور آزادی انتخابات مجلس شانزدهم در برابر کاخ محمد رضا شاه تحصن کرد که همانان در آبان همان سال جبهه ملی را بنیان نهادند. در خرداد ۱۳۲۹ به عنوان سفیر کبیر فوق العاده ایران به حبشه (اتیوپی) رفت. از دیگر آثار اوست: روزگار سیاه، انتقام، انسان و ... و ترجمه بخشی از شاهنامه و قسمت عمده کلیات سعدی به عربی. خلیلی در بهمن ۱۳۵۰ به علت سکت قلبی درگذشت. (اثر آفرینان، ج ۲، ص ۳۵۸؛ دایره المعارف تشیع، ج ۷، ص ۲۵۲).

- ۶- انتخاب رئیس و نایب رئیس اول و دوم توسط نمایندگان صورت می گرفت و منظور خلیلی در اینجا از معرفی نصرت الدوله توسط مدرس چندان مفهوم نیست.
- ۷- روزنامه اقدام، شم ۲۶، صص ۱ و ۲.
- ۸- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ص ۱۰۰۴.
- ۹- فعالیت‌های کمونیستی در دوره ...، ص ۱۸.

دوشنبه ۲۷ فروردین ۱۳۰۱ / ۱۷ آوریل ۱۹۲۲ / ۱۹ شعبان ۱۳۰۱

اشاره

روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۵۸ * من مأمور سیاسی هستم نه تجاری ..... ص : ۵۸

* من مأمور سیاسی هستم نه تجاری

وزیرمختار امریکا که به تازگی وارد ایران شد، پیش از ورود و هنگام درنگ در بغداد، مصاحب ه ای با خبرنگار نشریه تایمز کرد که روزنامه اقدام آن را در شماره امروز خود چاپ نمود.

سفیر امریکا در پاسخ به این سؤال خبرنگار تایمز که «موضوع امتیاز نفت شمال ایران به دولت امریکا چیست و بالاخره به کجا خواهد انجامید؟» گفت: «مسئله نفت شمال ایران یک موضوع تجاری است و من نماینده سیاسی از طرف دولت متبوعه خود در دربار ایران بیش نمی باشم!» (۱)

* حرکت تقی زاده به طرف مسکو

سید حسن تقی زاده به عنوان رئیس هیأت اعزامی ایران به مسکو تعیین شده بود، امروز از برلن به سوی مسکو حرکت کرد. او در این زمان در آلمان بود. گفته می شود وی ۲۰ آوریل به مسکو می رسد. این هیأت مأموریت دارد درباره امور بازرگانی با دولت روسیه شوروی گفت و گو کند و قراردادهای تازه ای منعقد نماید. (۲)

* دیدار رضا خان با متحصنین سفارت شوروی

امروز رضا خان وزیر جنگ برای جلب نظر تحصن کنندگان در سفارت روسیه شوروی به آنجا رفت و مدتی با فرخی یزدی که معروف ترین چهره تحصن کننده در آن سفارت بود و نیز دیگران گفت و گو کرد و قول هایی به آنها داد تا شاید تحصن شکسته شود. این قول و قرارها هرچند از طرف متحصنین رد نشد اما موجب نگردید که تحصن خود را برچینند و به موضوع خاتمه دهند. رضا خان در این مذاکرات خود را پای بند به قانون اساسی خواند و قول داد حکومت نظامی را لغو کند.

* اجتماع در خانه رضا خان

امروز گروهی که گفته می شد از اصناف هستند و شمار آنها بالغ بر سیصد نفر است به خانه رضا خان وزیر جنگ رفتند و چند نفر به نمایندگی از جمع سخن رانده از اقدامات رضا خان تمجید کردند و خواستار تداوم آن شدند. یکی از سخنرانان خواستار دخالت رضا خان در قانون اساسی شد. دیگری در امنیتی که او فراهم کرده، سخن گفت. رضا خان نیز در پاسخ به ابراز احساسات حاضران گفت که «تا جان در بدن و رمق به تن دارم از خدمت به این مملکت کوتاهی نکرده و برای اجرای

قانون اساسی و حفظ شعائر نیز کوشش نموده، و از مبادی غیبی توفیق خدمت گزاری را به این مملکت و ملت تمنا می نمایم.»

(۲)

[تصویر] فرخی یزدی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۹، ص ۱.

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۸۱؛ آذر شهرضایی، فرخی یزدی سرانجام...، صص ۷ و ۸.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۹، ص ۳.

* توافق خوانین کشکولی با کمپانی نفت انگلیس و ایران

کارگزاری وزارت امور خارجه ایران در بوشهر، امروز در تلگرافی به وزارت خانه ضمن اعلام دوباره خبر دیدار خوانین کشکولی با مسئولین کمپانی نفت جنوب نوشت که قراردادی بین طرفین منعقد شده «که از کلیه مواد آن اطلاعی ندارم ولی آنچه معلوم است دو ماده آن این است که کمپانی نقداً بالغ بر ده هزار تومان به خوانین پرداخت نماید و پس از کشف نفت هم صدی سه از عایدات به خوانین پردازد.» (۱)

* اعتراض اهالی گیلان به سانسور

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که «اهالی رشت به وزارت داخله شکایت کرده اند که از طرف حکومت [نظامی] گیلان در مکاتیب و مراسلات عمومی سانسور برقرار و مراسلات در راه باز می شود و در این موقع علتی از برای سانسور مراسلات موجود نیست و تقاضا نموده اند مقرر شود رفع سانسور بنمایند.» (۲)

* انتصاب رئیس لشکر استرآباد

کنل محمد خان از طرف وزارت جنگ به سمت ریاست لشکر استرآباد منصوب شد. این خبر را روزنامه اتحاد در شماره امروز خود به چاپ رساند. (۳)

* آغاز انتخابات در شهر رشت

انتخابات برای مجلس شورای ملی در شهر رشت آغاز شد و انجمن نظار نیز تعیین شده، شروع به کار کردند. خبر دیگر از این شهر حاکی است که از طرف حکومت نظامی اعلامی منتشر شده که قمار را در مهمان خانه ها و کلوپها ممنوع کرده است. (۴)

* شیوع سالک در تهران

با گسترش محسوس بیماری سالک در تهران مجلس حفظ الصحه دولتی در نامه ای به وزارت داخله خواست که به اداره نظمی امر شود سگهای ولگرد شهر را از بین ببرند. (۵) همچنین اداره صحیه بلدی تهران نیز در اطلاعیه ای خطاب به مردم نوشت که گرچه اوضاع بهداشتی شهر تهران خوب است ولی به دلیل واقع شدن در فصل بهار بعضی امراض شایع می شود که لازم است مراقبتهای لازم صورت گیرد. این اداره نظافت خانه و مستراح، ریختن آهک و کوئولین در جا هایی که احتمال تجمع پشه هست، استفاده از پشه بند، شستن سبزی هایی که خام مصرف می شود، جوشاندن آب مشروب، نشستن لباس در آبهای جاری را به مردم توصیه کرد. (۶)

* رسیدگی به مطالبات سعد الدوله

امروز به دعوت هیأت وزیران کمیسیونی تشکیل شد تا به مطالبات سعد الدوله رسیدگی کند. این جلسه در ساختمان هیأت وزراء برپا شد و مشار السلطنه و عمید السلطنه نیز دعوت شده بودند در آن شرکت کنند. نتیجه این نشست چنین بود:

«چون مطالبات حضرت آقای سعد الدوله فقط شامل یک مقدار اسناد خرج است که رسیدگی و تشخیص آنها از وظایف مخصوص وزارت جلیله مالیه است علیهذا کمیسیون قانونا نمی تواند وارد در تشخیص حساب و تعیین طلب معظم له بشود و باید از طرف هیأت معظمه دولت امر و مقرر شود وزارت مالیه که تنها صلاحیت رسیدگی و تعیین طلب حضرت معظم له را دارد مطابق مقررات اداری به اسناد و نوشتجات رسیدگی و مطالبات حقه ایشان را معلوم و در طریقه پرداخت آن پیشنهادی به هیأت محترم دولت نموده تا از طرف دولت به وسایل مقتضیه قرار تأدیه آن داده شود.» (۷)

* ورود تجهیزات سردار عشایر قراچه داغی به تبریز

به نوشته روزنامه ایران «پانصد شتر از شهر [تبریز] که به آبخوره برای حمل اسلحه سردار عشایر برده بودند امروز قریب دویست شتر و قاطر که از تفنگ و سه تیر و فشنگ و دینامیت و گلوله توپ و دو عراده توپ هفت سانتی متری که پنجاه نظامی همراهش بود وارد شهر نمودند.» (۸)

* تشویق دانش آموزان به مناسبت جشن تاجگذاری

حدود یک هزار نفر از محصلان مدارس رشت امروز در دار الحکومه گرد آمده، سرود ملی خواندند. وثوق السلطنه والی گیلان برای تشویق شاگردان یکصد تومان به معلمان آنها داد.

به همین مناسبت هم نزدیک به یکصد و پنجاه نفر از مقامات داخلی و خارجی در میهمانی حاکم رشت شرکت کردند. (۹)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۲۵۷، آرشیو ۶۰۴ ع ۳ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۲۰۱۵۶.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۷، ص ۲.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۷، ص ۳. احتمال دارد وی همان سرتیپ محمد خان فرمانده فوج پهلوی تیپ گارد تیرانداز باشد که از ابتدای فروردین ۱۳۰۱ ریاست تیپ پیاده لشکر غرب را به عهده گرفته بود. (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۵، ص ۴۸).

۴- همان جا.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۷، ص ۳.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۷، ص ۴.

۷- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۲۸۴ و ۲۸۵.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۱، ص ۱.

۹- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۹، ص ۱. در آن زمان سرود ملی به مفهوم امروز وجود نداشته است. شاید منظور سرودی با احساسات ملی بوده است.

سه شنبه ۲۸ فروردین ۱۳۰۱/۱۸ آوریل ۱۹۲۲/۲۰ شعبان ۱۳۴۰

* گزارشی از استقرار امنیه در راه های کشور

روزنامه ایران امروز در گزارشی از مستقر شدن نیروهای امنیه در برخی راه ها خبر داد: «خط تهران به قم تا کاشان- خط قم به عراق [اراک]- خط قم به ساوه- خط تهران به رباط کریم و ساوه- خط تهران به ساوه و همدان- خط تهران به قزوین- خط قزوین تا آوه و خط قزوین به عراق [اراک]». این منبع در بخش دیگری از این گزارش رؤسای امنیه را چنین معرفی کرد: نایب سرهنگ ابو الفتح خان رئیس امنیه مرکز- نایب سرهنگ اقتدار نظام رئیس امنیه ناحیه شرق به مرکزیت خراسان- نایب سرهنگ کیوان میرزا رئیس امنیه ناحیه غرب به مرکزیت همدان، نایب سرهنگ سالار منتظم رئیس امنیه ناحیه جنوب به مرکزیت اصفهان- یاور اکبر میرزا رئیس امنیه ناحیه شمال به مرکزیت تبریز. (۱)

* اقدامات عباس میرزا در رویارویی با الوار

عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد که از مسئولان حکومتی تقاضای بودجه ماهیانه برای مقابله با شورشهای الوار کرده بود در یادداشتهای امروز خود یادآور می شود که اگر این بودجه تصویب نشود تمام کارهای لرستان فلج شده، دیگر نمی توان دست به کاری زد. «چاره به غیر از دخالت در کار ایلات و نفاق انداختن در آنها و جلب عده ای به [سمت] دولت نیست.» او می نویسد که تاکنون خلعتهای زیادی برای جلب نظر سران طوایف لر داده، اما اگر بودجه نرسد کار لرستان ترتیب نخواهد یافت. (۲)

* پی گیری درخواستهای سید محمد طباطبایی

به دنبال درخواست ریاست مجلس شورای ملی از رئیس الوزراء در رسیدگی به تظلمات سید محمد طباطبایی بهبهانی، و انعکاس موضوع به وزارت داخله، این وزارت خانه امروز در نامه ای به ریاست مجلس شورای ملی نوشت که عرض حال سید محمد طباطبایی بهبهانی را طی احکامی به ایالت فارس و صولت الدوله سردار عشایر فرستاده است. نامه وزارت داخله به ایالت فارس چنین بود: «مشروحه ای از شیراز به امضای سید محمد طباطبایی بهبهانی به مجلس محترم شورای ملی رسیده از غارتگری دره شورپها و کشکولی ها شکایت کرده و اظهار می دارد مقدار زیادی گوسفند و گاو و الاغ متعلق به مشار الیه و کسان او را غارت کرده اند. در این باب به آقای سردار عشایر تلگرام زده شده است مقرر فرمایید ... احقاق حق صاحب ان اموال را از سردار عشایر بخواهند.» (۳)

* درخواست اعطای لقب

مشیر الدوله رئیس الوزراء امروز از پادشاه خواست که «نظر به مراتب لیاقت و دولتخواهی امین خاقان که از خانواده های محترم شیراز است، لقب امین الممالک را درباره پسرش میرزا منصور خان اعطاء نماید.» (۴)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. موضوع گفت و گوهای نمایندگان در این جلسه بیشتر پیرامون چگونگی رونق بخشیدن به اقتصاد کشور بود که شامل مسائلی چون صادرات و واردات، حمایت از بازرگانان، حقوق گمرکی، تشویقهای صادراتی با برداشتن مالیات می شد.

در این جلسه رئیس الوزراء، وزیر جنگ و برخی دیگر وزراء و معاونین حضور داشتند و به پرسشهای نمایندگان پاسخ دادند.

[\(۵\)](#)

* طمع فرانسویان برای نفت شمال

روزنامه ایران در شماره امروز خود ترجمه مقاله ای از نشریه کوریه دنپول چاپ فرانسه درج کرد که در آن با اشاره به سابقه نفت شمال ایران و ارائه امتیاز آن به کمپانی استاندارد اوپل امریکا و ایجاد رقابت بین این کمپانی و کمپانی نفت انگلیس و

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۸، ص ۱.

۲- اسناد نخستین سپهد ایران ...، ص ده.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۶۳۰، ۲۹۳۰، در محل آرشیو ۴۱۲ ط ۲۰ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۱۰۵۵.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۵۹. در پی نوشت این درخواست به تاریخ دوم اردیبهشت آمده است که فرمان صادر شود. بنا به سندی که با سربرگ دفتر مخصوص شاهنشاهی، در کارتن یک، پرونده ۲۱ موجود است، در سال ۱۳۰۱، چهل و نه لقب به افراد مختلف داده شده است. (همان، پ ۶، صص ۶۵-۶۳).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۹، ص ۲ و شم ۱۱۲۰، ص ۲.

ایران مطالبی چاپ شده بود. به نوشته این روزنامه پس از سلسله مذاکراتی بنا شد منافع هر دو کمپانی تأمین شود و آنها در عرض یکدیگر قرار نگیرند. در این مقاله آمده است که فرانسه هم در شمال ایران منافع دارد و نباید درباره این مسائل ساکت باشد! (۱)

* اعتصاب گروهی دیگر از آژانها

امروز آژانهای کمیساریای ناحیه محلات به دلیل تعویق حقوق پنج شش ماهه خود بر سر کار حاضر نشدند و از هیأت دولت خواستند که برای رفع گرفتاری از زندگی امر به پرداخت حقوق عقب مانده آنها کنند. (۲) نمایندگان سیاسی انگلیس در تهران نوشتند که رضا خان ۱۵۰ نفر نظامی را برای پیش گیری از رخدادهای پیش بینی نشده و حفظ امنیت شهر در اختیار نظمیه گذاشت. (۳)

* دیدار حاکم استرآباد با خوانین جعفربایی

امروز رؤسای طایفه جعفربایی از ترکمانهای استرآباد نزد حاکم منطقه رسیده، اظهار ارادت کردند؛ که در مقابل هدایایی نیز به آنها داده شد. (۴)

* دیدار سران عرب و شیخ خزعل با سرپرسی کاکس

سفارت ایران در برن امروز نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که در آن به استناد مقاله ای که در ماهنامه انجمن ایران و آلمان چاپ شده، خبر از ملاقات شیخ خزعل، امیر فیصل پادشاه عراق، سلطان عبد العزیز پادشاه نجد، سلطان احمد [شیخ احمد آل صباح] پادشاه کویت [کذا] و سرپرسی کاکس داد. آنان در بندر کویت دیدار و گفت و گو کرده اند. این دیدار در اواخر سال گذشته رخ داده بود. مأمور سیاسی ایران با نگرانی می نویسد که امروز ادعای استقلال کردستان توسط توطئه های خارجی به گوش می رسد و از این جهت خساراتی هم به مال و جان اهالی ایران رسیده. اگر قرار است این آوازه بعدها در خوزستان هم تکرار شود و بعضی از روی خواب اتحاد امرای عرب را برای پیشرفت مقاصد خود ببینند، کار مشکل خواهد شد. (۵)

[تصویر] کاکس و ابن سعود

۱- همان، شم ۱۱۱۸، ص ۴.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۹، ص ۲.

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۳.

۴- مقصودلو، مخبرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۱۲.

۵- سیاست بریتانیا در...، ص ۱۶۷.

چهارشنبه ۲۹ فروردین ۱۳۰۱/۱۹ آوریل ۱۹۲۲/۲۱ شعبان ۱۳۴۰

* تحصن در مجلس شورای ملی

امروز عده ای که تعدادشان را بین ۶۰ تا ۷۰ نفر نوشته اند در اعتراض به خودکامگی های رضا خان وزیر جنگ به مجلس شورای ملی رفته و تحصن اختیار کردند. آنان خواستار برکناری رضا خان بودند. سرپرستی این افراد با «موسوی زاده یزدی مدیر روزنامه پیکار، یمین السلطنه، یمین الملک، سید مهدی نبوی تفرشی مدیر روزنامه تنبیه درخشان، مشکوه حضرتی و دیگران» (۱) بود. اینان در مجلس با نطقهای مهیج، اجرای قانون اساسی و عزل سردار سپه وزیر جنگ را می خواستند. «چون مشیر الدوله رئیس الوزراء وقت و مؤتمن الملک رئیس مجلس هم معنا از عملیات خودسرانه سردار سپه ناراضی بودند، آنها را تقویت کرده از طرف رئیس مجلس هم به اداره مباشرت مجلس دستور داده شد که به خرج مجلس مدتی را که در تحصن می باشند پذیرایی شوند و شام و ناهار و کلیه وسائل لازمه را برای آنان فراهم نمایند.

این پذیرایی آبرومند برای این بود که اولاً به سردار سپه بفهمانند مردم از عملیات او ناراضی هستند و باید اعمال خودسرانه را ترک کند. ثانیاً به متحصنین سفارت روس هم بفهمانند که خانه ملت مجلس است و باید به آنجا پناه بگیرند نه به سفارت روس.» (۲)

* تظلم نامه اهالی بارفروش

اعمال محدودیت و نیز ممانعت از امور بازرگانی تجار ایرانی توسط دو بنگاه اقتصادی سانترسایوز و ونشترک متعلق به روسیه شوروی موجب شد که گروهی از بازاریان شهر بارفروش (بابل) تظلم نامه ای تهیه کرده، ضمن ارسال آن به مجلس شورای ملی و ریاست وزراء بنویسند که اگر به داد تجار نرسند به زودی در تلگراف خانه متحصن خواهند شد.

روزنامه ها همچنان از انحصار تجارت این دو شرکت یاد می کردند. روزنامه ایران در شماره امروز خود بار دیگر نوشت که تجارت خانه های ونشترک و سانترسایوز نه فقط در داخل ایران نسبت به تجار ایرانی فشار آورده، از خرید و فروش کالاهای تجاری جلوگیری می کنند بلکه در بادکوبه و تفلیس نیز وسایل زحمت و صدمه تجار ایرانی را فراهم نموده، تجارت آزاد را منحصر به خود می دانند. (۳)

* دعوت دولت از مجلس برای ایجاد کمیسیون مشترک

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود بنابر اطلاعی که «از مجاری صلاحیت دار» کسب کرد خبر داد که دولت طرحی به مجلس شورای ملی داده که در آن خواستار تشکیل کمیسیونی مرکب از نمایندگان گروه های مختلف مجلس و دولت شده تا «در باب خطمشی دولت و طرح و اجرای اصلاحات لازمه مذاکراتی به عمل آید.» (۴)

برخی منابع نوشته اند که ارائه این طرح از طرف مشیر الدوله رئیس الوزراء اقدامی در جهت تهدید رضا خان وزیر جنگ و

اقدامات خودسرانه او بوده است. (۵)

* دیدار رئیس اداره نظمیّه با مشیر الدوله

امروز ژنرال وستداهل رئیس تشکیلات اداره نظمیّه و دیگر مسئولان این اداره در دربار حاضر شدند و درباره تعطیلی کار آژانها و تعیین تکلیف آنها گفت و گو کردند. مشیر الدوله رئیس الوزراء در این دیدار به مسئولان نظمیّه اطمینان داد که موضوع حل می شود؛ بدین ترتیب که عده ای از آژانها به ناحیه های محلات مأمور گردند، مشغول کار شده، مبلغ ۷۵ هزار تومان نیز حواله شد که بابت دیرکرد حقوق پرداخت گردد و باقی مانده نیز به تدریج پرداخت خواهد شد. (۶) غیر از این دیدار، عده ای نیز از تجار و اصناف و اهالی محلات به دربار آمده، خواستار پایان یافتن اعتصاب آژانها شدند.

مشیر الدوله رئیس الوزراء و وزیر داخله قول مساعد داد که موضوع هرچه زودتر حل شود. (۷)

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۸۸ و ۸۹.

۲- همان جا.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۹، صص ۱ و ۴.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۹، ص ۳.

۵- رحمانیان، چالش جمهوری و ...، ص ۱۰۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۰، ص ۲.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۰، ص ۵. یک روز بعد آژانها اعتصاب را شکسته، بر سر کارهای خود رفتند. (روزنامه ایران، شم

۱۱۲۱، ص ۱).

* درخواست امین مالیه گیلان برای بخشودگی مالیات چای کاران

امین مالیه گیلان در تلگرامی به وزارت مالیه با این توضیح که چون زراعت چای به تازگی در اماکنی چون فومن رونق گرفته و عشر آن می باید به عنوان مالیات دریافت شود، پیشنهاد می کند، با عدم دریافت این بخش از محصول به عنوان مالیات، کشاورزان تشویق شوند و این زراعت گسترش یابد. (۱)

* بازگشت وضعیت مطلوب به تبریز

به دنبال کمبود ارزاق به ویژه غله که اهالی شهر تبریز را دچار نگرانی کرده بود، بنا به گزارشهای رسیده از این شهر به وزارت داخله، اینک غله از اطراف وارد شهر شده و نانوائیها هم پخت نان را بهتر کرده اند و تا حدودی رفع نگرانی شده است. (۲)

[تصویر] محله لیل آباد تبریز

* تعقیب محمد ولی خان بلوچ

به دنبال درخواست وزارت داخله از سردار خداداد خان و سردار علی خان برای تعقیب محمد ولی خان بلوچ و جلوگیری از اقدامات شرورانه او، آنها به حدود ریکان و نرمان شیر آمده و افراد خود را برای جست وجو و تعقیب محمد ولی خان اعزام کرده اند. ایالت کرمان برای این اقدام همراهی های لازم را کرده است. (۳)

* برپایی امنیت در راه های ورودی اردبیل

در پی برقراری صلح بین دو طایفه فولادلو و پورتچی در ناحیه اردبیل راه های ورودی شهر امن شده و ارزاق هم وارد شهر می شود. بر اثر درگیریهای این دو طایفه امنیت راه میان سراب و اردبیل از بین رفته بود. روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که به دنبال دیدار امیر ناصر ایل بیگی و حسینعلی خان سالار دیوان رئیس ایل فولادلو که بنابر خواست حکومت نظامی اردبیل با نصر الله خان سردار نصرت رئیس طایفه پورتچی صورت گرفت، این مصالحه نیز پدید آمد. (۴)

* سخنرانی رضازاده شفق درباره ورزش

امروز علی اکبر داور رئیس کل معارف در یک آگهی خبر از سخنرانی رضازاده شفق درباره ورزش داد و از همه کسانی که «مایل ترقی نژاد ایرانی هستند» دعوت کرد یکشنبه ۲۴ شعبان در تالار دار الفنون حاضر شوند. کلوپ ژیمناستیک نیز در یک آگهی دیگر از علاقه مندان به ژیمناستیک سوئدی دعوت به شرکت در کلاسهای آموزشی این ورزش کرد. اسماعیل بازرگان مدیر کلوپ ژیمناستیک به خوانندگان این آگهی یادآور شد که در ژیمناستیک هر عضو وظیفه خود را به خوبی انجام خواهد داد و ورزشکار صاحب تناسب اندام خواهد شد.

* درخواست اعطای لقب

مشیر الدوله رئیس الوزراء امروز در نامه ای با عنوان «فهرست عرض عبیدانه» از شاه درخواست کرد که چون حاجی امین دیوان در گذشته و لقب امین دیوان همواره در این خانواده از پدر به پسر رسیده، این لقب به حمزه خان پسر آن مرحوم داده شود. (۵)

* ارائه تصویری از کویت

ابو القاسم نجم الملک (۶) فرستاده ایران به کویت امروز گزارش نسبتاً مفصلی از این ناحیه به وزارت امور خارجه داد که در آن به نکات جالبی اشاره شده است. وی با اشاره به دعوی استقلال کویت پس از فروپاشی امپراتوری عثمانی و حضور همه جانبه انگلستان در آنجا، جمعیت این منطقه را ۴۵ هزار نفر یاد می کند و این که حاکم کویت، شیخ احمد، ظاهراً حکمرانی می کند ولی عملاً دولت انگلیس برای حفظ منافع سیاسی خود در آنجا حضور دارد؛ چنانچه در آمد حاصل از پست خانه و تلگراف خانه در دست انگلیس است. کنسول انگلیس در کویت مستر مور است. امریکاییها هم در آنجا بیمارستان و کتابخانه ساخته، مشغول تبلیغات مذهبی هستند.

عده ایرانیها در این منطقه نزدیک به (۷) هزار نفر است که بیشتر تاجر و کاسب هستند و بقیه هم کارگر. عموم ایرانیان ساکن کویت از اهالی شیراز، اصفهان، بهبهان، شوشتر، دزفول، بندرعباس، یزد و کرمان هستند. وی در ادامه به ضرورت ایجاد نمایندگی سیاسی ایران در کویت اشاره می کند که باید با اجازه دولت انگلیس باشد. درخواست ایرانیان کویت ایجاد کنسولگری در این منطقه است چرا که حقوق آنها ضایع می شود و امکان حفظ آن نیست. (۸)

[تصویر] نمایی از کویت قدیم

* پاسخ وزیر عدلیه به انتقادات روحانیان

در پی انتقادات و اعتراض های گروه های مختلف روحانیان به ویژه حاج شیخ نور الله اصفهانی در مورد قانون جزای عرفی، امروز سردار معظم خراسانی وزیر عدلیه در نامه ای به رئیس مجلس شورای ملی یادآور شد که اصلاحات لازم در مورد این قانون صورت گرفته که باید از تصویب مجلس هم بگذرد. (۹) (ر. ک: ۸ و ۹ فروردین).

۱- روزنامه اتحاد، شم ۱۴۹، صص ۲ و ۳.

۲- روزنامه اقدام، شم ۲۷، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۹، ص ۲؛ روزنامه اقدام نام سردار خداداد خان را سردار خدایار خان چاپ کرد. (شم ۲۷، ص ۲).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۱۹، ص ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۲۲.

۶- ابو القاسم نجم ملقب به نجم الملک فرزند محمود و نوه میرزا عبد الغفار خان نجم الدوله در ۲۱ اردیبهشت ۱۲۷۱ در

تهران متولد شد. تحصیلات مقدماتی و متوسطه را در تهران گذرانده، در ۱۲۸۶ ش به مدرسه علوم سیاسی وارد و در ۱۲۹۱ ش با دریافت درجه لیسانس فارغ التحصیل شد و به استخدام وزارت امور خارجه درآمد. همزمان با آن در مدرسه علوم سیاسی نیز تاریخ و جغرافیا تدریس می کرد. مهم ترین مشاغلی که او در وزارت امور خارجه برعهده گرفته عبارت است از معاونت و ریاست اداره محاسبات و ریاست اداره تذکره محاسبات، تابعیت و سجلات. چندی هم با سمت مستشار سفارت ایران در پاریس خدمت کرد. او در ۱۳۰۹ ش مدیر کل و معاون پارلمانی وزارت دارایی شد. نجم الملک که در این اوان شهرت نجم گرفته بود، در دی ۱۳۱۲ با سمت وزیرمختار به آلمان رفت که از مهم ترین اقدامات او در این سمت، برپا کردن جشن هزار ساله فردوسی در سرتاسر آلمان و دیگری شناساندن ایران به جای پارس به آلمانیها بود. او در ۱۳۱۴ ش وزارت مختاری ایران را در فرانسه به عهده گرفت که به مدت یک سال ادامه یافت. در ۱۳۱۷ ش مدیر کل وزارت پیشه و هنر و پس از دو سال، وزیرمختار عراق شد. در زمان نخست وزیری علی منصور (۱۳۱۹ ش) هم با سمت وزیرمختار راه توکیو را در پیش گرفت که پس از قطع رابطه ایران و ژاپن (در ۱۳۲۱ ش) به تهران بازآمد. نجم سال بعد سفارت کبرای ایران در افغانستان را پذیرفت. از دیگر مشاغل مهم او وزارت امور خارجه و وزارت دارایی به ترتیب در کابینه های دوم و سوم ابو الحسن حکیمی است. نجم در ۱۳۳۰ ش در دوران نخست وزیری دکتر مصدق به عنوان سناتور، برای خلع ید از شرکت ملی نفت به عضویت هیأت مختلط درآمد که اندکی بعد به دلیل اختلاف نظری که میان حسین فاطمی (وزیر امور خارجه وقت) و چند تن از سناتورهای عضو در آن هیأت پیش آمد از ادامه فعالیت در هیأت مختلط کناره گرفت. در ۱۳۳۵ ش هم استاندار خوزستان شد که سال بعد برای گزارش پاره ای از مسائل استان به دیدار محمد رضا پهلوی رفت، اما در همین جلسه تذکرات دولتخواهی وی مورد پسند شاه واقع نشده، به مرور زمان از صحنه سیاست هم کنار گذاشته شد. ابو القاسم نجم مشاور عالی جبهه ملی در امور سیاست خارجی، عضو حزب عامیون و فراماسونر نیز بود. مرگش در مهر ۱۳۵۹ در تهران اتفاق افتاد. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، صص ۱۶۰۹ - ۱۶۱۰؛ «من مرد کار هستم، نه مرد سیاسی»، سالنامه دنیا، ص ۱۵۲).

۷- همان، ص ۴.

۸- سیاست بریتانیا در ...، صص ۱۳۷ تا ۱۴۱.

۹- اسناد روحانیت و مجلس، ص ۱۱۷.

پنج شنبه ۳۰ فروردین ۱۳۰۱ / ۲۰ آوریل ۱۹۲۲ / ۲۲ شعبان ۱۳۴۰

* تصویب لایحه کمیسیون ۱۲ نفری

مشیر الدوله رئیس الوزراء امروز در جلسه مجلس شورای ملی لایحه ای را به مجلس داد که در آن خواسته شده بود، کمیسیونی ۱۲ نفره از نمایندگان مجلس شورای ملی برای «تعیین خطمشی مشاوره» تشکیل شود. وی که در این جلسه حاضر بود گفت که این کمیسیون محرمانه نیست و «مقصود دولت این است که مطالعاتی که لازم است برای خطمشی در کمیسیون و نتیجه اش، بعد به عرض تمام نمایندگان برسد.» بعد از صحبت موافقان و مخالفان، لایحه پس از رأی گیری تصویب شد. (۱)

گفته شد منظور از ارائه این لایحه به مجلس این بود که مشیر الدوله «بدین وسیله اولاً- موقعیت کابینه را محکم نموده، ثانياً رفتار و عملیات سردار سپه را به مجلس نشان بدهد، شاید سردار سپه اندکی تنبه حاصل نموده و او بتواند با این تدبیر قدری سردار سپه را محدود و از مداخلات بی جا و غیرقانونی وی در امور کشور جلوگیری به عمل آورد.» (۲) در جلسه امروز مجلس شورای ملی بیشتر گفت و گوها پیرامون شرایط انتخاب شوندهگان، انتخاب کنندگان و به طور کلی قانون انتخابات بود. (۳)

[تصویر] گروهی از نمایندگان در محوطه مجلس

* تظاهرات علیه دولت مشیر الدوله

امروز در صحن وزارت عدلیه هیجانی در گرفت که منشأ آن ظاهراً شخصی بود به نام سید نصر الله معروف به شجر الواعظین.

او با یک خورجین خود را به بالای یک درخت رساند و شروع به سخنرانی کرد. با فریادهای او مردم جمع شدند. «ابتدا سید خرابی شهرداری تهران را پیش کشید و خود را وکیل محله چاله میدان معرفی نمود و بنای بدگویی را به رئیس الوزراء گذاشته سپس موضوع تنظیف آن محله را در میان آورده برای نمونه کثافات جنوب شهر را از خورجین بیرون آورد و یک گربه مرده ای که همراه داشت پس از قدری نمایش به صحن داد گستری پرتاب کرده گفت: من به عوض آن که به سفارت روس متحصن سوم در این وزارت خانه می مانم تا تکلیف کابینه معلوم شود ... این تظاهرات کاملاً می رسانید که منظور از این عملیات تحریک افکار عمومی علیه کابینه می باشد و مقصود این است که مشیر الدوله استعفا نماید.» (۴)

* تحصن در تلگراف خانه استرآباد

روزنامه ایران در شماره امروز خود از تحصن قراسورانها در تلگراف خانه استرآباد خبر داد. «از وزارت داخله به وزارت مالیه نوشته اند که چون قراسورانهای استرآباد برای حقوق معوقه خود در تلگراف خانه استرآباد متحصن شده اند لازم است از طرف آن وزارت خانه مقرر شود هرچه زودتر اجازه پرداخت حقوق آنها به امین مالیه استرآباد صادر شود.» (۵)

* ممنوعیت خروج طلا و نقره

وزارت مالیه در پاسخ اداره گمرکات راجع به صادرات فلزات به خارج از کشور یادآور شد که خروج طلا و نقره به شکل سکه و غیر آن مطلقاً ممنوع است ولی صادرات سایر فلزات آزاد است. وزارت مالیه از اداره گمرکات خواست که این دستور العمل را به همه دفاتر گمرکی اطلاع دهد. (۶)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۲، ص ۲. متن لایحه پیشنهادی چنین بود: «مطابق اصل ۳۴ قانون اساسی از مجلس شورای ملی تقاضا می شود که کمیسیونی مرکب از ۱۲ نفر از نمایندگان محترم انتخاب شوند که با دولت داخل مطالعه و تبادل نظر شده خطمشی آتیه مملکت و تهیه موجبات اصلاحات لازمه با سنجیدن اطراف کار معین گردد که پس از تبادل نظر و تصویب سایر نمایندگان محترم به موقع اجرا گذارده شده و موجبات وحدت عملیات مجلس شورای ملی و دولت بیش از پیش فراهم آید.

مشیر الدوله رئیس الوزراء.» (روزنامه ایران، شم ۱۱۲۲، ص ۱).

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۱، ص ۱

۴- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۸۷.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۰، ص ۳.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۰، ص ۵.

* متحد المال وزارت فواید عامه

از طرف وزارت فواید عامه بخش نامه ای به همه نمایندگان گلهای این وزارت خانه در سراسر کشور صادر شد که در آن پیرو درخواست قبلی برای تهیه فهرستی از محصولات صادراتی، تحقیق کرده و گزارش دهند که دانه های روغنی مانند کنجد، بزرک و ... تا چه میزان قابلیت صادرات دارند.

همچنین درباره روغن حیوانی «از قبیل پیه گاو و گوسفند و شتر از همان قرار اطلاعات کاملی تهیه و ارسال» دارند. (۱)

* تأسیس انجمن آبادی خواهان ایران

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود به نقل از گزارشهای ایالت کرمان نوشت که دکتر منوچهر زرتشتی که به تازگی از بمبئی و از طریق شیراز وارد کرمان شده درصدد تأسیس انجمن آبادی خواهان ایران است. ظاهراً این انجمن در شیراز پایه گذاری و مرامنامه آن برای تصویب به تهران فرستاده شده بود. دکتر زرتشتی خود نیز برای دادن پیشنهادهای دیگر راهی تهران شده است. روزنامه اتحاد نوشت دکتر منوچهر زرتشتی مایل است سرمایه هنگفت خود را در ایران به کار اندازد. (۲)

* افتتاح شعبه دواسازی

لقمان الدوله رئیس مدرسه طبی امروز در یک آگهی خبر داد که شعبه تعلیمات دواسازی مدرسه طب از اول ماه رمضان افتتاح می شود و گیاه شناسی، شیمی، فیزیک و دواشناسی و دواسازی علمی و عملی تدریس خواهد شد. در این آگهی از علاقه مندان ورود به این شعبه خواسته شده بود اگر دارای ضوابط ورود به این مدرسه هستند، رجوع کرده، ثبت نام کنند. (۳)

* خروج برخی از متحصنین از سفارت روس

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که تعدادی از تحصن کنندگان سفارت روس از آن محل خارج شدند. این روزنامه با چاپ نام هشت نفر که همگی محصل بودند نوشت که «در نتیجه مذاکراتی که برای طرفداری از ملت و مملکت کردند به طور تعرض از سفارت خارج شدند.» (۴) در گزارشهای سفارت انگلستان آمده است که فقط فرخی در سفارت باقی مانده است. ۱۱ (۵)

* بدهیهای سپهسالار

مرتضی ممتاز الملک (۶) امروز در نامه ای به مشیر الدوله رئیس الوزراء ضمن ارائه فهرستی از املاک و تعهدنامه های سپهسالار به بانک یادآور شد که بدهکارانی چون او از آن دسته از وام گیرندگانی هستند که پول های دریافتی را خرج خرید زمین کرده و از عواید سالانه آن بهره مند می شوند. و حال که بانک ایران در صدد بازپس گیری بدهیهای خود است ناچار به در اختیار گرفتن املاکی چون املاک سپهسالار است.

وی اضافه کرد که ضرب الاجل تعیین شده برای بازپرداخت بدهی سپهسالار ۱۴ فروردین سال جاری به پایان رسیده است. (۷)

۱- همان جا.

۲- همان جا.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۰، ص ۳.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۰، ص ۵.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۲.

۶- مرتضی ممتاز الملک پسر سوم میرزا جبار ناظم المهام در ۱۲۸۶ ق در تهران زاده شد. پدرش از مردم خوی بود که در آذربایجان در دستگاه عباس میرزا و میرزا ابو القاسم قائم مقام خدمت می کرد و با امیر کبیر هم دوستی داشت. در ایام صدارت همو به تهران آمد و در تأسیس مدرسه دار الفنون به امیر کبیر یاری رساند. مرتضی خان پس از انجام تحصیلات اولیه به مدرسه دار الفنون رفت. آنگاه راه اروپا را در پیش گرفت و در پاریس درس خواند. پس از آن به تهران بازآمد و در اداره انطباعات و دار الترجمة دولتی مترجم زبان فرانسه شد. چندی بعد به خدمت وزارت امور خارجه درآمد و در ۱۳۲۴ ق وزیر مختار ایران در ایالات متحده امریکا شد. چندی را هم در اروپا گذراند. تا اینکه به تهران برگشت و در ۱۳۳۴ ق وزارت معارف و اوقاف را در کابینه سپهسالار به عهده گرفت. همین وزارت را در کابینه وثوق الدوله نیز حفظ کرد. او در این سمت به بنیان موزه ملی همت گماشت که از جمله آثار ماندگار وی است. در کابینه های مستوفی الممالک و صمصام السلطنه هم وزیر فرهنگ شد. پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ که تمام امتیازهای روس در کشورهای دیگر از جمله ایران لغو و اداره بانک استقراضی به دولت ایران واگذار شد، ریاست آن هم در عهده تصدی ممتاز الملک قرار گرفت. او در همین سمت بدهی رجال و معاریفی چون سپهسالار اعظم تنکابنی و کامران میرزا را از دفاتر بانک استخراج و عیان ساخت. همچنین با قرارداد ۱۹۱۹ مخالفت نمود که به سبب آن همراه با عده ای دیگر به کاشان تبعید شد. از دیگر مشاغل مهم ممتاز الملک که در اواخر امر به مرتضی مرتضایی معروف گردید، وزارت عدلیه در دولت بعدی مستوفی الممالک است. مرگش در تهران به سال ۱۳۰۴ ش اتفاق افتاد و در امام زاده عبد الله شهر ری مدفون شد. (بامداد، شرح حال رجال ایران در...، ج ۴، صص ۶۱ و ۶۲؛ ممتحن الدوله، رجال وزارت خارجه در عصر...، ص ۲۰۸).

۷- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۷۵ و ۷۶.

[اردیبهشت ۱۳۰۱]

جمعه ۱ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۱ آوریل ۱۹۲۲ / ۲۳ شعبان ۱۳۴۰ (۱)

* حسابرسی از تجارت خانه طومانیانس

وزارت مالیه از وزارت خانه های جنگ، امور خارجه، فواید عامه و عدلیه خواست بنابر تصویب هیأت وزراء کمیسیون در وزارت مالیه با شرکت نمایندگان آن وزارت خانه ها تشکیل شده تا درباره «تصفیه محاسبات تجارت خانه طومانیانس مطالعاتی نموده و مطابق مفاد تصویب نامه به موقع اجرا گذاشته شود.» وزارت مالیه یادآور شد که این کمیسیون دوم اردیبهشت ماه برپا خواهد شد. (۲)

* جلب میرزا اسماعیل خان وصالی

«میرزا اسماعیل خان وصالی امین مالیه سابق بندرعباس که مقداری از اراضی خالصه سواحل بندر مزبور را بدون مجوز قانونی به اتباع خارجه فروخته بوده است به توسط مدعی العموم دیوان محاکمات مالیه جلب گردیده است.» (۳) روزنامه ایران ضمن چاپ این مطلب اشاره ای به ملیت اتباع خارجی و چگونگی موضوع نکرد.

* بی تعهدی علیقلی خان مهندس الدوله و تخریب سد جاجرود

در قراردادی که بین اداره مالیات تهران و علیقلی خان مهندس الدوله بسته شده بود، وی تعهد کرده بود سد جاجرود را بسازد، اما براساس گزارشهای اداره مالیات نامبرده که یازده هزار تومان بابت این قرارداد دریافت کرده بود، پس از ساختن بخشی از سد جاجرود، عملیات را متوقف کرده، همان بخش از سد نیز در نخستین طغیان رود خراب شد و از بین رفت. «برای رفع خسارتی که در این قضیه به دولت وارد شده، دوسیه به دیوان محاکمات ارسال شد تا مهندس الدوله را احضار و پس از رسیدگی نتیجه را به مقام وزارت راپورت دهند تا تصمیم لازم اتخاذ شود.» (۴)

* تأمین نیازمندیهای نظامیان توسط وزارت مالیه

وزارت مالیه در دستور العملی که به همه ادارات خود در ولایات فرستاد یادآور شد که هر مقدار کالا که نیاز افراد قشون باشد «به حواله رئیس قشون تحویل داده، مقدار و قیمت آن را به نرخ روز با تعیین تاریخ تحویل به امضای رئیس قشون و پیشکار مالیه تلگرافا مخابره نمایند.» (۵) این حمایت از تشکیلات وزارت جنگ در حالی صورت می گرفت که به نوشته برخی منابع، رضا خان «کنترل مستقیم کلیه سازمان های درآمدزا، املاک سلطنتی، بلدییه، ادارات مالیه غیرمستقیم، شوارع، گمرکات، انحصار تریاک» را هم برعهده داشت و درآمدهای آنها را به امور نظامی اختصاص می داد. (۶)

* حمله روزنامه اتحاد به روزنامه حقیقت

در ادامه رویاروییهای لفظی مطبوعات این زمان که معمولاً از روی گرایش به سیاستهای غرب (انگلیس) و شرق (روسیه شوروی) صورت می گرفت، امروز نیز روزنامه اتحاد در صفحه اول خود حمله سختی به روزنامه حقیقت کرد و آن را «شعبه جاسوسی سفارت روس» نامید. اتحاد با واژه هایی چون «بی شرف» و «قاچاقچی» از مدیر جریده حقیقت یاد کرد. (۷)

* هنگام قیام!

روزنامه اقدام در سرمقاله امروز خود با عنوان «هنگام قیام»، درباره تحركات سیاسی- اجتماعی پدید آمده در پایتخت این سؤال را مطرح کرد که «آیا جنبش کنونی واقعا ناشی از حس حریت است یا ما آلت [دست] دیگران هستیم؟» و در پاسخ به این سؤال، نوشت که کسی نمی داند. نویسنده در این مقاله همه آحاد ملت، مسئولان، ارباب جراید و حتی خود روزنامه اقدام را آلوده به فساد معرفی کرد و بی آنکه راهی مطمئن و عملی برای برون رفت از این موقعیت به دست دهد نوشت که «ای قوم شما همه فاسد هستید؛ از شاه تا گدا، از عارف و عامی، وزراء و وکلاء، روزنامه نگاران و تمام قائدین یکی از یکی بدتر. اگر انصاف دهید تمام طبقاتی که در سیاست

۱- در تقویم سال ۱۳۰۱ پس از مراجعه به چندین روزنامه و دیگر منابعی که در آن دوره تاریخهای شمسی، قمری و میلادی را در تطبیق با یکدیگر ثبت کرده اند، مانند نامه های اداری و ... روشن شد که ماه فروردین معادل سی روز محاسبه شده است. همین منابع نشان می دهند که ماه اسفند ۱۳۰۰ نیز سی روز در نظر گرفته شده است. به تاسی از این روش و نیز رعایت نظم موجود، تقویم نگاری این روزشمار مطابق همان روال درج می شود.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۰، ص ۱. برای آگاهی از وضعیت تجارت خانه طومانیانس، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۲۹.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۱، ص ۱.

۴- همان جا؛ روزنامه اتحاد، شم ۱۵۰، ص ۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۰، ص ۱.

۶- کرونین، ارتش و تشکیل حکومت ...، ص ۲۱۴؛ به نوشته همین منبع با وجود تنوع مبادی درآمدی وزارت جنگ رضا خان از فروردین ۱۳۰۱ حقوق همه بخشهای نظامی را به میزان ۳۰ درصد کاهش داده و در اردیبهشت ۱۳۰۱ نیز اعلام کرد که حقوق معوقه افسران در دوره زمانی منتهی به نوروز ۱۳۰۱ پرداخت نخواهد شد.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۰، ص ۱.

ذی مدخل هستند فاسدند...» این مقاله سیاستهای انگلیس و روس را چه در گذشته و چه در حال برای ایران زیان بخش دانست و در پایان نوشت که «حکومت مشیری [- مشیر الدوله] به واسطه غفلت مضر است. حکومت قوامی ... [- قوام السلطنه] مضرتر و خطرناکتر.» (۱)

* شاکیان سردار عشایر در پارک ایالتی

امروز گروهی از بزرگان شهر تبریز به دعوت والی، مصدق السلطنه، در پارک ایالتی گرد آمدند تا به شکایات مردم از سردار عشایر گوش دهند و راه حل ارائه کنند. حاضران به اتفاق رأی دادند با تشکیل هیأتی از معاریف به این شکایات رسیدگی شود. چهارده نفر انتخاب شدند که سه تن از آنان با سفر به قراچه داغ (۲) از نزدیک اقدامات سردار عشایر را در آن منطقه پی گیری کنند و گزارش دهند. روزنامه اتحاد ضمن درج این خبر آورده است که مسئله نان در تبریز خوب است و بارانهای قابل توجهی هم می بارد. (۳)

۱- روزنامه اقدام، شم ۲۸، ص ۱.

۲- برای آگاهی از منطقه جغرافیایی قراچه داغ، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۴۲۴.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۳، ص ۲. [تصویر]

شنبه ۲ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۲ آوریل ۱۹۲۲ / ۲۴ شعبان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از غروب به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و غیر از قانون انتخابات که مشورت درباره آن از جلسه گذشته آغاز شده بود، بودجه کابینه سلطنتی مطرح و پیرامون آن بحث و گفت و گو شد. برخی نمایندگان که در مخالفت با این بودجه اظهار نظر کردند عقیده داشتند هم به دلیل نیاز مبرم کشور به صرفه جویی و هم از آن رو که شاه طبق قانون اساسی مسئولیتی ندارد، نیازمند کابینه ای نیست که بودجه ای به آن اختصاص یابد. سلیمان میرزا (۱) که از مخالفان اختصاص بودجه به کابینه سلطنتی بود گفت که اگر «خود اعلیحضرت تشریف داشتند و از ایشان درخواست می شد، با این فقر و فاقه امروز صرف نظر می نمودند.» مبلغ پیشنهادی برای بودجه کابینه ۱۴۷۰۰ تومان بود. برخی از نمایندگان مخالف عقیده داشتند این مبلغ صرف مخارج شخصی شاه می شود و خوب است از جیب خود پردازد نه از جیب دولت. (۲)

* دیدار وزیرمختار انگلیس با مشیر الدوله

سرپرستی لورن وزیرمختار انگلیس بعد از ظهر امروز به دربار آمد و با مشیر الدوله رئیس الوزراء دیدار و گفت و گو کرد. این خبر بدون جزئیات بیشتر در جراید به چاپ رسید. (۳)

* اعزام نیرو برای سرکوب اشرار

حیدرقلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در تلگرامی که امروز به ریاست ارکان حرب کل قشون فرستاد خبر داد که «ده سوار از امنیه و بیست سوار با دو قبضه پلیمیوت برای تعقیب اشرار که محرک آنها سردار ظفر (۴) و پسرش امیر حسین خان که به حکومت یزد علاقه مند هستند اعزام شد.» (۵)

* درخواستهای سالار لشکر از رضا خان برای ساماندهی لرستان

به دنبال مکاتبات قبلی بار دیگر امروز عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد نظرات خود را راجع به ساماندهی وضع لرستان به اطلاع وزیر جنگ رساند و ضمن اشاره به اقداماتی که نظام السلطنه و قوام الدوله صورت داده اند نوشت که باید بروجرد تا خرم آباد تحت نفوذ دولت مرکزی درآید و بزرگ ترین مانع برای رسیدن به این نتیجه طوایف بیرانوند هستند (۶) که با دو نیروی دولتی و محلی می توان آنها را شکست داد. وی توضیح داد که منظور از قوای محلی تیره های بیرانوند هستند که نسبت به دولت اظهار تمایل می کنند که برای جلب نظر گروه های اخیر باید پول خرج کرد. سالار لشکر نتایج تسلط بر کل لرستان را چنین توصیف کرد: وصول بیش از یکصد هزار تومان مالیات لرستان، تأسیس دوایر دولتی در خرم آباد، جمع آوری منافع املاک خالصه و تحدید تریاک و باز کردن راه خوزستان که منافع بسیاری به لحاظ تجاری و سیاسی برای دولت دارد.

(۷)

* پاسخ وزیر جنگ به مشیر الدوله درباره رافائیل خان ارمنی

به دنبال پیشنهاد رافائیل خان ارمنی برای هجرت به ایران به همراه دو هزار نفر از خاندان و عشیره اش که تعداد قابل توجهی از آنان آشنا به امور نظامی بودند، مشیر الدوله رئیس الوزراء در نامه ای که امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت خواستار ارائه پیشنهاد هایی از طرف او شد. رضا خان نیز در پاسخ به این نامه یادآور شد که در قشون، محلی برای جذب این عده وجود ندارد و نمی تواند پذیرای آنان باشد. (۸)

* تقویت نظمیۀ در آذربایجان، خراسان و اصفهان

نماینده سیاسی انگلیس در ایران در خلال گزارشهای خود نوشت که امروز دولت ایران اعلام کرد به زودی نیروی پلیس را در شهرهای آذربایجان و خراسان و اصفهان تقویت خواهد کرد و نیروی مذکور که پیش از آن از رؤسای محلی دستور می گرفت از این به بعد زیر نظر اداره پلیس مرکزی انجام وظیفه

۱- برای آگاهی از زندگی سلیمان میرزا، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۲۱۵.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۲، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- برای آگاهی از زندگی سردار مظفر، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۸، ص ۴.

۶- بیرانوند از دو طایفه بزرگ یار احمد و مال اسد و طوایف کوچکی چون سبزعلی، شعبان، شاهوردی و طاری تشکیل شده بود. رؤسای مهم این طایفه در آن زمان شیخ علی خان، علی مردان خان و غلامعلی خان بودند. تیره های این طایفه در کوه ها و دره های سخت اطراف بروجرد ساکن بودند. تعداد خانواده های این طایفه بین هفت تا هشت هزار خانوار تخمین زده می شد. (فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، ص ۱۰۰۶).

۷- همو، ج ۳، صص ۱۰۰۸-۱۰۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، صص ۶۳ و ۶۴.

خواهد کرد. (۱)

* تشکر سفیر انگلیس از رضا خان

در برابر اقداماتی که رضا خان برای سفارت انگلیس در منطقه فارس انجام داده بود و از او تشکر شده بود، امروز رضا خان در پاسخ به این تشکر، نامه ای به سفارت فرستاد که متن آن چنین است: «فدایت شوم. از اظهارات مودت و بروز مسرتی که در ضمن اقدامات وزارت جنگ از حیث صدور توصیه و غیره در مورد سر اولیسن فرموده اید فوق العاده مشعوف و مسرورم و از این که مذاکرات مشار الیه با صولت الدوله سردار عشایر به خوبی و خوشی خاتمه یافته بیشتر مشعوف و بدیهی است که این جانب در نظایر این موارد از ابراز مساعدتهای لازم خودداری نخواهم بود [کرد] و قرین کمال امتنان خواهم شد از این که مراتب مودت و احترامات فایقه ام را نیز ضمنا قبول فرمایید.» (۲)

[تصویر]

۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، صص ۱۵۴ و ۱۵۵.

۲- FO E ۲۴۸/۱۳۶۷.

یکشنبه ۳ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۳ آوریل ۱۹۲۲ / ۲۵ شعبان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و درباره صادرات فرش و این که مالیات بر آن بسته شود یا نه گفت و گو شد. مدرس که یکی از سخنرانان بود گفت: «به عقیده بنده از این دو سه فقره صادرات مان که قالی و آنقوزه (۱) و کتیرا باشد نباید گمرک بسته شود؛ علی الخصوص قالی و کتیرا و آنقوزه که در واقع این سه فقره صادرات مهم مملکت ما است. بلکه شاید ان شاء الله صادرات ما زیاد شود و چهار تا پول در این مملکت پیدا شود.» (۲) در این جلسه مدرس به آن دسته از افرادی که با طرح شعارهای دفاع از بی کار و بی نان موجبات اختلاف امور مجلس را در قانون گذاری فراهم می کنند انتقاد کرد و گفت که فقیر و غنی باید به قدر مقدور از این مملکت بهره ببرند و زندگی کنند. (۳)

* اعتراض اهالی ساوه به پرداخت مالیات

بنابر گزارش حکومت ساوه همزمان که آفت سن در ناحیه زرنند ساوه زراعت را کساد کرده، اداره مالیه برای وصول مالیات جدید از روستاهای علایی، یحیی آباد، اسکندرآباد و چهل قپان فشار می آورد. «مالکین قبول ننموده می گویند مالیات سابق را پرداخته ایم و مالیات جدید نیز باید ممیزی صحیح بشود. لهذا جمعی به حضرت معصومه علیها السلام رفته و جمعی نیز تعطیل نموده و در مسجد جامع متحصن و تکلیف قطعی خواسته اند.» (۴) به دنبال این موضوع از وزارت داخله به وزارت مالیه نوشته شد که رعایت حال مالیات دهندگان بشود. (۵)

* استمداد از رئیس مجلس شورای ملی

در نامه ای که امروز در کمیسیون عرایض مجلس شورای ملی به ثبت رسیده صدر الدین حسینی از طرف جمعی از کسبه از ریاست مجلس شورای ملی خواسته است از رسم قدیمی که دولت در دوره استبداد در ابتدای هر سال و به رسم عیدی مبلغ یک قران از کسبه و اصناف دار الخلافه می گرفت و امسال به دوازده قران و بیست و چهار قران افزایش یافته جلوگیری شود. در این نامه آمده است که مطابق اصل دوم قانون اساسی با پرداخت آن یک قران دیگر مالیاتی گرفته نمی شد. وی تقاضا کرد از این اقدام که بدون تصویب مجلس شورای ملی صورت می گیرد جلوگیری شود و یا حد اقل همان مبلغ یک قران دریافت شود. (۶)

* اعطای نشان به منبع السلطنه

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر از اعطای نشان به سید جواد منبع السلطنه عضو سفارت کبرای اسلامبول داد. این نشان به پیشنهاد وزارت امور خارجه، تصویب رئیس الوزراء و صدور فرمان شاه به وی داده شد. نشان یک قطعه شیر و خورشید از درجه اول و یک رشته حمایل سبز بود. (۷)

* تشکیل کمیسیون عهدنامه تجاری

امروز کمیسیون عهدنامه تجاری در محل وزارت امور خارجه تشکیل شد که با مطالعات لازم، زمینه برای سفر هیأت ایرانی به مسکو فراهم شود. (۸)

* شکایت از بی پولی

امروز کارمندان وزارت داخله با نوشتن نامه ای به مشیر الدوله رئیس الوزراء و وزیر داخله از نرسیدن حقوق و پریشانی حال گلایه کردند. گویا شش ماه بود که حقوق ایشان به تعویق افتاده، پرداخت نشده بود. «چون ماه مبارک رمضان در پیش است استدعا می نمایم امر فرمایید که حقوق عقب افتاده ما را بپردازند.» (۹)

* افشای اختلاس قوام السلطنه

روزنامه اقدام نامه ای را که دوبوا پیشکار سابقه مالیه

۱- آنگوزه: از گیاهان صادراتی و مرتعی ایران است که ارزش علوفه ای چندانی ندارد ولی اهمیت آن به سبب وجود ماده ای است که از آن استخراج می شود. این ماده مصرف دارویی، صنعتی و ارزش اقتصادی فراوانی برای روستاییان و صادرکنندگان دارد.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۲۷۹.

۳- ترکمان، آراء اندیشه ها و فلسفه ...، ص ۷۶.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۲، ص ۲.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۲۱، ص ۲.

۶- اسناد مجلس شورای اسلامی، دوره چهارم، ک ۲۰، پ ۱۱۴.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۲، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۱۲۳، ص ۱.

۹- روزنامه اقدام، شم ۲۹، ص ۲.

خراسان (۱) با تاریخ امروز برای این نشریه فرستاده و در آن ارقام اختلاس قوام السلطنه را درج کرده بود، چاپ نمود. دوباو در این نامه مدعی است که قوام السلطنه حدود یکصد و نود و سه هزار تومان برخلاف اوامر دولت و خارج از حدود از بودجه برداشت کرده، حساب پس نداده است. دوباو نوشته متعهد هستم «در کمیسیونی که برای رسیدگی به یکصد و نود و سه هزار تومان مأخوذی قوام السلطنه به عنوان علاوه بودجه از صندوق مالیه خراسان دریافت داشته تشکیل خواهد شد حاضر شده و این قضیه را ثابت و مدلل» نمایم. (۲)

۱- دبوآ Dubois در ژوئیه ۱۹۱۳/ تیر ۱۲۹۲ بنا به پیشنهاد مرنارد بلژیکی خزانه دار کل ایران به استخدام دولت ایران درآمد. ابتدا مسئول گمرک بندر انزلی بود که پس از چندی به عنوان کفیل مالیه خراسان به مشهد رفت. آنگاه در مارس ۱۹۲۱/ اسفند ۱۲۹۹ به پیشنهاد وزارت مالیه و تصویب رئیس الوزراء به پیشکاری مالیه خراسان منصوب شد. یک روز بعد به دستور والی خراسان میرزا احمد خان قوام السلطنه در جمع هیأتی مرکب از رجال خراسان مأمور ضبط اموال بانک استقراضی روس در خراسان شد. در این ماجرا دفتر بانک و یک خانه مسکونی واقع در خارج از مشهد را نیز توقیف کرد. در اوایل اردیبهشت ۱۳۰۰ همزمان با دستگیری قوام السلطنه و انتقال او به تهران توسط کلنل محمد تقی خان پسیان، دبوآ که از این اتفاق بسیار خوشحال بود، کمیسیون مالی برای تحقیق و بررسی ادعاهای مربوط به تقویم درآمدها را تشکیل داد. وی از جمله افرادی است که روزنامه خراسان در تاریخ ۱۴ خرداد ۱۳۰۰ به شدت به وی حمله برده، او را خائن و رذل و بی سواد خواند و نوشت که پاتوق قبلی وی قهوه خانه های روسیه بوده است. به دنبال این ماجرا کار گزار خراسان خواستار تعطیلی روزنامه مزبور شد، اما میرزا صدرا ملقب به نجد السلطنه (والی خراسان) فقط به توییح سردبیر آن اکتفا کرد. دبوآ هم پس از مشاهده چنین برخورد ملایمی، تهدید کرد که اداره مالیه را تعطیل و از شغلش استعفا خواهد کرد. او در ۲۸ ژوئن ۱۹۲۱/ ۸ تیر ۱۳۰۰ اداره مالیه را به شاهزاده جلال الملک (ایرج میرزا) که سمت معاونش را داشت تحویل داد و از سمت خود کناره گرفت. ولی کناره گیری او چندان نپایید و پس از حدود یک ماه به دستور محمد تقی خان پسیان رئیس کل ژاندارمری خراسان بر سر کار خود بازگشت. دبوآ که سعی در جمع آوری مالیات خراسان می نمود با کسانی چون احمد قوام السلطنه روبرو بود که عادت به پرداخت آن نداشتند. از این رو اختلافاتشان بالا گرفت تا اینکه در اوایل اوت ۱۹۲۱/ مرداد ۱۳۰۰ از کار برکنار شد و میرزا غلامحسین خان منگنه به جای او نشست. در این اوان کلنل محمد تقی خان پسیان بسیار کوشید تا او را به همان سمت قبلی بازگرداند، اما تلاشهای وی سودی نبخشید و با مرگ پسیان در ۱۱ مهر ۱۳۰۰ دبوآ نیز بزرگ ترین حامی خود را در خراسان از دست داد. وی که از جمله مشوقان کلنل برای اعلام مبارزه با حکومت مرکزی ایران بود، پس از این اتفاق، در ۱۲ آبان همان سال به همراه خدمتکار روسی خود به تهران آمد. (کرونین، ارتش و حکومت پهلوی صص ۱۸۳ و ۱۸۸؛ دستره، مستخدمین بلژیکی در خدمت دولت ایران، صص ۲۹۱ و ۳۰۲؛ روزنامه ایران (۱۲/۴/۱۳۰۰)؛ ص ۱).

۲- روزنامه اقدام، شم ۲۹، ص ۴.

دوشنبه ۴ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۴ آوریل ۱۹۲۲ / ۲۶ شعبان ۱۳۴۰

* آشوب در قرائت خانه جمهور

عصر امروز ضیاء الواعظین که خود در کسوت نمایندگی مجلس شورای ملی بود در قرائت خانه جمهور علیه مشیر الدوله رئیس الوزراء و به نفع رضا خان وزیر جنگ سخنرانی کرد و پس از اعتراض یکی از حاضران به سخنان وی، کار به درگیری لفظی و سپس زد و خورد کشید. نیروهای نظمیه مداخله کردند؛ اما جمعیت قرائت خانه که حدود یکصد نفر بودند بنا بر تصمیم قبلی به طرف مجلس شورای ملی حرکت می کنند. نگهبانان مجلس از ترس اغتشاش درهای ورودی مجلس را می بندند. سید نصر الله که سابقه سخنرانی بالای درخت در برابر دادگستری داشت پشت در بسته مجلس شروع به سخنرانی کرده، می گوید اگر اجازه ورود ندهند به سفارت شوروی رفته، در آنجا متحصن می شوند. در مجلس باز می شود و متظاهرين به داخل مجلس ریخته علیه دولت مشیر الدوله سخن می رانند و شعار می دهند و سپس از راه آمده برمی گردند. (۱)

* شرکت رئیس الوزراء در کمیسیون ۱۲ نفره

امروز مشیر الدوله رئیس الوزراء در محل مجلس شورای ملی حاضر شد و برای بررسی مسائل روز در کمیسیون ۱۲ نفره شرکت کرد. (۲) تشکیل این کمیسیون در روزهای پایانی فروردین از تصویب مجلس گذشت و اعضاء آن نیز انتخاب شدند. روزنامه تایمز لندن نیز از قول نماینده خود در تهران از این کمیسیون نوشت که به دلیل نارضایتی نخست وزیر از وضعیت دولت کمیسیونی از نمایندگان همه گرایشها تشکیل شده تا دولت بتواند سیاستهای خود را در ارتباط با منافع کشور بازنگری کند. تایمز مشیر الدوله، رئیس الوزراء را طرفدار دخالت مشاوران خارجی در کشور و نیز توسعه میدان نفت شمال دانست. این روزنامه نوشت که همه منتظر اعلام سیاستهای جدید هستند. (۳)

در گزارشهای سفارت انگلستان در تهران نیز آمده است که مجلس شورای ملی امروز با استخدام ۱۲ بلژیکی دیگر برای خدمت در گمرکات موافقت کرده است. «رئیس فعلی گمرکات مولیتر نیز تبعه بلژیک است». (۴)

* جشن نظامیان در استرآباد

امشب اداره قشونی استرآباد در ساختمان آقا محمد خان جشن گرفتند. برای حضور مردم، حکومت استرآباد پانصد تومان بلیت مجانی پخش کرد. در این مراسم نمایشی هم اجرا شد که موضوع آن رشوه ستانی مأموران دولتی بود. (۵)

* تجاوز اتباع روس به خاک ایران

براساس گزارشهای رسیده از سرخس برخی از اتباع دولت روسیه شوروی از مرز عبور کرده، داخل خاک ایران می شوند و ضمن دستبرد به اموال و احشام اهالی مرزنشین، آنها را با خود به خاک روسیه می برند. مأمورین سرحدی روسیه به موضوع بی توجه هستند. ترکمانان مرزنشین چندین بار به دولت مرکزی شکایت کرده که اگر اقدامی صورت نگیرد، خود تلافی

* درخواست وزارت داخله از حکومت نظامی تهران برای شروع انتخابات

وزارت داخله در نامه ای به حکومت نظامی تهران نوشت که دو هزار تومان بابت مخارج انتخابات تهران به مسئولان آن حکومت پرداخته است، بنابراین مقرر شود انتخابات تهران آغاز گردد.

اما حکومت نظامی تهران هم مدعی است هنوز پول به دستش نرسیده تا در این باره اقدام کند. از دیگر خبرهای انتخاباتی که روزنامه ایران امروز آن را چاپ کرد آن که در ایوان کی استخراج آراء شروع شده و از ورامین نیز خبر رسیده که به دلیل عدم استقبال کشاورزان و دهقانان از گرفتن برگه

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۳. مکی معتقد است این تظاهرات در باطن امر آن بود که رضا خان می خواست به مشیرالدوله بفهماند که اگر رئیس الوزراء و رئیس مجلس مردم را علیه او تشویق به تحصن در مجلس می کنند، او هم عاجز نیست که مردم را علیه دولت و مجلس بشوراند. (همان، صص ۹۳ و ۹۴).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۴، ص ۲.

۳- روزنامه تایمز، مورخ چهارشنبه ۲۶ آوریل ۱۹۲۲، ص ۱۳.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۴.

۵- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۱۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۳، ص ۲.

تعرفه به دلیل کارهای کشاورزی و امور رعیتی، اجازه داده شد توزیع تعرفه تا روز ۲۴ ماه رمضان به عقب بیفتد. (۱)

* استقرار پستهای امنیه

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که پستهای امنیه از تهران تا سمنان، از کاشان به اصفهان، از تهران تا سیاه کو و از قزوین تا زنجان مستقر شده است. همچنین سالار منظم در اصفهان مشغول استخدام داوطلب است تا نیروهای قراسوران (۲) را منحل کرده، امنیه را جایگزین آن نماید. (۳)

* افزایش مالیات فرشهای جوهری

از وزارت مالیه به مجلس شورای ملی اطلاع داده شد که تعرفه گمرکی صدی شش برای اخذ مالیات از صدور فرشهای جوهری، از آنجا که کارساز نبوده و همچنان این نوع فرشها که رنگشان ثابت نبوده و به اعتبار فرش ایران لطمه می زند صادر می شود، این تعرفه به صدی دوازده افزایش یافته است. (۴)

* دیدار وزیر معارف از بیمارستان وزیری

امروز نیر الملک وزیر معارف از بیمارستان وزیری دیدن کرد.

این بیمارستان پیش از این مریم خانم آقا شیخ هادی نامیده می شد و اکنون از مؤسسات خیریه وزارت معارف است. در این بیمارستان، دکتر سید عبد الوهاب متخصص بیماری های «خارجی»، دکتر ویلهلم فرانسوی متخصص جراحی و دکتر ولاند فرانسوی متخصص داخلی بیماران را معاینه می کردند. (۵)

۱- همان جا.

۲- نیروی سواره نظام که برای حفظ امنیت در جاده ها و راه های مواصلاتی کشور ایجاد شد. در ۱۲۹۰ ق پس از آنکه ناصر الدین شاه از سفر اروپا بازگشت، با پیشنهاد میرزا یحیی خان مشیر الدوله، وزیر خارجه وقت برای تشکیل نیرویی که با روشی منظم به حفظ و حراست از راه ها و مناطق روستایی پردازد موافقت نموده، به دنبال آن تشکیلاتی که طرحی کم رنگ از ژاندارمری های اروپا، به ویژه عثمانی داشت، با نام «قراسوران» به وجود آمد. به دستور سپهسالار در راه های اصلی خراسان، گیلان، گرگان و مازندران نیروی سواره مسلح گماشته و در برخی از آنها پاسگاه هایی نیز ساخته شد. قراسوران تا زمانی که زیر نظر دولت مرکزی انجام وظیفه می کرد عملکرد رضایت بخشی داشت و در اکثر جاده ها و راه های کشور نظم و امنیت برقرار بود. اما همین که دولت به منظور کاهش هزینه ها، اداره آنان را به خان های محلی و انهاد، کارآیی آنها روزبه روز روبرو افول نهاده، به مرور امنیت در جاده ها جای خود را به تاراج و غارت سپرد. چه، افراد این نیروی انتظامی عمدا و عمدتا از میان نوکران و گماشتگان خوانین محلی برگزیده می شد که این امر هرچه بیشتر حکومت ملوک الطوائفی و ناامنی برخی مناطق و راه ها را تشدید می کرد. این ارگان با همین شیوه اداره شد و تا پایان سلطنت محمد علی شاه پابرجا ماند؛ تا اینکه مشروطه

خواهان موفق به خلع او از سلطنت شدند. در این زمان ادامه کار قراسوران به روش قبلی ممکن نبود. بر همین اساس پس از مدتی نیرویی با عنوان «ژاندارمری» جای قراسوران در حفظ امنیت راه های خارج از شهر را گرفت. ظاهراً قراسوران دولتی تا اواخر ۱۳۰۰ ش در برخی از ولایات و ایالت کشور فعالیت خود را ادامه می دادند تا اینکه از ۱۳۰۱ ش فعالیت آنان پایان و در سراسر کشور امنیه و وظیفه امنیت راه ها را به عهده گرفت. (قائم مقامی، تاریخ ژاندارمری ایران از ...، ص ۲۲؛ مدرسی، فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار ...، ص ۴۴۵).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۳، ص ۲.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۳، ص ۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۸، ص ۲.

سه شنبه ۵ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۵ آوریل ۱۹۲۲ / ۲۷ شعبان ۱۳۴۰

* توطئه های بلشویکی در ایران

«توطئه های بلشویکی در ایران» عنوان گزارش کوتاهی بود که روزنامه تایمز امروز آن را از مبدأ تهران تهیه کرد و دو روز بعد در آن نشریه درج گردید. دارالترجمه وزارت امور خارجه ایران آن را چنین ترجمه کرد: «رتشتین، وزیرمختار روسیه شوروی در تهران، مدتها بود به واسطه فقدان وجه بدون حرکت مانده، لکن اینک مجدداً با ن هایت جدیت تبلیغات را شروع نموده و مشغول مداخله در سیاسیات محلی گردیده. بالشوئیکها برای تغییر کابینه و مخصوصاً برداشتن سردار سپه مرد مقتدر ایران از سر کار در ظرف چند هفته گذشته بعضی اشخاص متنفذ را اغوا کرده اند که بر علیه دولت در سفارت روسیه تحصن اختیار نمایند.

[تصویر] متن خبر روزنامه تایمز

عقل سلیم ایرانیان بر تبلیغات مزبوره فائق آمده و زحمات مزبوره بلا نتیجه مانده است. اگرچه اصول بالشویزم در مقابل احساسات ملی و مذهبی ایرانیان مکروه و ناپسند است لکن آنها طوفان انقلابی را که فتنه جویان بالشویکی ایجاد نموده اند تاکنون تحمل نموده اما حالیه که مشاهده می کنند عمال روس با ن هایت شدت آتش نقار سیاسی داخلی را دامن می زنند و حتی اهتمام دارند خصومت دینی بین ملل متنوعه پایتخت تولید نمایند رویه بی اعتنائی را از دست داده و پیوسته ملول تر و آزرده خاطر می گردند...» (۱)

* تعطیلی دواير دولتی

امروز به مناسبت سالروز جشن تاجگذاری احمد شاه، همه دواير دولتی تعطیل بود. (۲) به همین مناسبت وزرای مختار مقیم مرکز در کاخ گلستان حاضر شدند تا مناسبت این روز را به اعتضاد السلطنه، نایب السلطنه، تبریک بگویند. وزیر مختار بلژیک به عنوان مقدم السفرا متنی خواند و سپس اعتضاد السلطنه هم در سخنانی از حضور سفرا تشکر کرد. همچنین امشب مراسم جشنی در باغ گلستان با شرکت وزراء مختار، شاهزادگان، اعیان، اشراف و مسئولان کشوری برگزار شد. (۳)

* کمک به بازگشت اتباع ایرانی

مشیر الدوله رئیس الوزراء به وزارت مالیه دستور داد که بر اساس گزارش هیأت اعزامی ایران به قفقاز مبنی بر اینکه عده ای از اتباع ایرانی به واسطه صدمات وارده به آنها در روسیه و شمال قفقاز از هستی ساقط و با حال پریشان وارد تفلیس شده اند و لازم است به ایران بازگردند، مبلغ پانصد تومان اختصاص دهد. (۴)

* ادامه درگیری میان طوایف ترکمان

- ۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۳-۱۴-۱۳۰۱؛ روزنامه تایمز، مورخ ۲۷ آوریل ۱۹۲۲، ص ۱۳.
- ۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۴، ص ۲.
- ۳- همان، شم ۱۱۲۵، ص ۲.
- ۴- همان، شم ۱۱۲۴، ص ۲.

کردند. در اقدامی متقابل تعدادی از طایفه جعفریایی به دست اتابایی اسیر شدند. یکی از اسیران با استفاده از فرصت با کشتن یکی از افراد اتابایی با اسب خود را به خانه اش می رساند. (۱) طایفه اتابایی از آنجا که قاتل از فرزندان عثمان و رئیس سلسله بوده، از خونش گذشته، تقاص نمی کنند.

* اعتراض به اعزام دانشجو

علی ادیب در متنی که به مجلس شورای ملی نوشت و امروز در روزنامه ایران چاپ شد گفت که پس از تحصیل و آموزش در رشته دباغی در فرانسه به ایران بازگشته تا شاید از او و تخصص اش استفاده شود. چندین بار به وزارت فوائد عامه در خصوص تأسیس دباغ خانه مراجعه کرده اما همیاری نشده است. اکنون که وزارت فوائد عامه در صدد اعزام دانشجو به اروپاست، آن هم در رشته دباغی، چرا از تجربیات او استفاده نمی شود. وی در این نامه این طعنه را هم به دولت زده که اگر مقصود اعزام چند نفر آدم نشان شده به اروپاست، امری علیحده است. (۲)

* جشن در سفارت ایران در کابل

امروز که سالروز تولد و تاجگذاری احمد شاه بود از طرف اعتلاء الملک وزیرمختار دولت ایران در افغانستان مجلس جشنی برپا شد که در آن وزراء، مستشاران، معاونان، مدیران ادارات، اعضای مجلس شورای دولتی و تعدادی از صاحب منصبان درجه اول افغانستان حضور داشتند. (۳)

[تصویر] اعتلاء الملک خلعتبری

-
- ۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۱۳؛ برای آگاهی از طوایف ترکمن، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۹.
  - ۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۴، ص ۴.
  - ۳- همان، شم ۱۱۵۴، ص ۴.

چهارشنبه ۶ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۶ آوریل ۱۹۲۲ / ۲۸ شعبان ۱۳۴۰

* اعلان قیمت گوشت، شیر و ماست

محمود انصاری حاکم نظامی تهران امروز در اعلانی که به مناسبت نزدیکی ماه مبارک رمضان صادر کرد قیمت گوشت، شیر و ماست را که باید از ابتدای ماه رمضان رعایت شده، خارج از آن قیمت به فروش نرسد، به آگاهی اهالی تهران رساند. «قیمت گوشت از غره شهر مبارک رمضان چارکی دو قران؛ قیمت شیر روی نگرفته بدون آب چارکی ده شاهی؛ قیمت ماست قالبی در صورت خریداری از ماست بند یک من یک قران و ششصد دینار و از بقال یک من دو قران و چارکی ده شاهی؛ ماست کوزه ای نیز چارکی سیصد دینار.» انصاری از تهرانیها خواست که در صورت دیدن تخلف، قصاب، ماست بند و بقال مربوطه را به آژان پست معرفی کرده، تا آنها متخلفان را جلب و به اداره حکومت نظامی ببرند. (۱)

* آگاهی سفارت انگلیس از تغییر وزیرمختار شوروی در تهران

سفارت انگلستان در گزارشی به کشور متبوع خود خیر از تغییر وزیرمختار روسیه شوروی در ایران داد و نوشت که قرار است «شومیاتسکی» Shoumiatski جانشین روتشتین شود. شومیاتسکی پیش از انتصاب به سمت اخیر عضو کمیته مرکزی در مسکو و کارمند عالی رتبه وزارت امور خارجه شوروی بود. وی که ۳۵ سال دارد آدمی است پرحرارت و مؤمن به ایدئولوژی کمونیسم.

شومیاتسکی از طرفداران پر و پا قرص سیاستهای تروتسکی است.

سرهنگ روگاجف Rogachof نیز به زودی جانشین رفیق آپین Apin وابسته نظامی فعلی سفارت شوروی خواهد شد. سرهنگ روگاجف ۲۷ ساله است و قبلاً یعنی پیش از انقلاب، دانشجوی رشته بازرگانی مسکو بوده است. (۲)

* اعزام سرتیپ ایوب خان به مازندران

امروز سرتیپ ایوب خان برای تصدی فرماندهی کل نیروهای مستقر در مازندران تهران را به قصد محل مأموریت خود ترک کرد. (۳)

[تصویر] شومیاتسکی

* ورود یمین الملک به بندر عباس

امروز یمین الملک (۴) به عنوان کارگزار کل بنادر وارد بندر عباس شد و مورد استقبال قرار گرفت. از طرف حکومت محل نیز ۲۱ تیر توپ به پاس احترام او شلیک شد. گفته می شود کنسول انگلیس مقیم در بندر عباس نیز به دیدن او خواهد رفت.

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۶۵۰، آرشیو ۲۰۳ ف ل ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۴۵۰۰۴۱.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۳.

۳- همان، ص ۱۵۴.

۴- اسد الله یمین اسفندیاری معروف به یمین الممالک- که در این خبر از او یمین الملک یاد شده و به نظر می رسد درست هم باشد- فرزند جعفر خان یمین الممالک مازندرانی در ۱۲۶۵ ش در تهران متولد شد. وی از خاندان معروف اسفندیاری مازندران است. تحصیلات خود را در مدارس سن لویی و دار الفنون به پایان برد؛ سپس به خدمت وزارت خارجه درآمد و به عضویت ژنرال قونسولگری ایران در تفلیس منصوب و به آن شهر سفر کرد. پس از مدتی به ایران بازگشت و به عضویت اداره تذکره درآمد و ابتدا معاونت و مدتی بعد ریاست کل اداره تذکره را عهده دار شد. در ۱۳۲۳ ق لقب موفق السلطنه گرفت. پس از آن سمتهای زیر را برعهده داشت: ریاست یکی از شعب محاکمات وزارت خارجه، کارگزار و کفیل حکومت سلطان آباد (اراک)، عضویت کمیسیون تفکیک تابعیت ایران و عثمانی در کردستان و معاونت و کفالت آن حکومت، کارگزاری اراک، کارگزاری اصفهان، کارگزار کل بنادر خلیج فارس و حکومت بنادر جنوب، مأمور مخصوص از سوی دولت برای محو آثار جنگی بیگانه بعد از جنگ جهانی اول در آن حدود، ژنرال قونسولگری ایران در بادکوبه، سرپرستی اولین دسته محصلین ایرانی به اروپا در ۱۳۰۷ ش، حکومت مازندران و تنکابن. در ایامی که حکومت تنکابن را داشت از سوی رضا شاه از سمت خود عزل گردید و به تهران بازگشت و به مشاغل آزاد روی آورد. تأسیس شرکت رازان برای ساختمان قسمتی از راه آهن جنوب، بازرسی کل شرکت تلفن، ریاست هیأت مدیره شرکت ری، ریاست هیأت مدیره کنسرسیوم ساختمان، ریاست تصفیه شرکت راه، بازرسی کل شرکت حریر از مشاغل و پستهای وی در دوره کناره گیری اش از پست ها و سمتهای دولتی است. یمین الممالک پس از شهریور ۱۳۲۰ و روی کار آمدن محمد رضا پهلوی فعالیت بیشتری در امور سیاسی از خود نشان داد و در دوره های سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم از بابل به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب گردید. او در دوره اول و دوم سنا نیز سناتور انتخابی مازندران بود. او به بیماری فشار خون مبتلا بود و سرانجام در ۲۳ بهمن ۱۳۳۲ چشم از جهان فروبست. (روزنامه پست تهران، شم ۱۶۹ (۲۳ بهمن ۱۳۳۲)، صص ۱ و ۷؛ شایان، شرح حال رجال معاصر مازندران، ص ۶۴؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، صص ۱۸۱۷ و ۱۸۱۸).

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۷، ص ۲.

* ورود تقی زاده به مسکو

سید حسن تقی زاده به عنوان رئیس هیأت اعزامی ایران برای مذاکره با مسئولان دولت روسیه شوروی امروز وارد مسکو شد و در سفارت ایران منزل کرد. (۱)

[تصویر] نمایی از شهر مسکو

۱- تقی زاده، زندگی طوفانی (خاطرات)، ص ۱۹۰.

پنج شنبه ۷ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۷ آوریل ۱۹۲۲ / ۲۹ شعبان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از غروب مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. موضوع این جلسه قانون انتخابات بود که از جلسات گذشته شروع شده بود. پیشنهادهای متعددی برای رفع اشکالات موجود در شیوه انتخابات داده شد، اما بخشی از سخنها روی این موضوع بود که آیا بی سوادها هم می توانند رأی دهند یا نه.

شیخ العراقین زاده (۱) معتقد بود که باسوادها حق دو یا سه رأی داشته باشند. حاج شیخ اسد الله گفت که باید قانونی وضع شود که جلو اعمال نفوذ مأموران دولتی در انتخابات گرفته شود.

دستغیب نیز بر همین موضوع تأکید کرد که قانونی بگذرد که بتوان در مقابل نفوذ حکام و مأموران ایستاد و گرنه این قانون انتخابات خوب است.

مدرس هم به وضعیت فعلی انتخابات انتقاد کرد اما گفت:

«این حرفها هم که باسواد دو رأی بدهد و دولت مند سه رأی، اینها فلسفه ندارد.» مدرس اشکال اصلی را فرهنگ پایین سیاسی بخشی از مردم دانست که دور از مرکز و تمدن هستند و صلاح و فساد خود را نمی توانند تشخیص دهند، اما به هر حال «ما وکیل آنها هستیم ... شهرها و قصبات بلااستثناء در همه جا حق انتخاب» دارند اما باید قیدی باشد که انتخابات از وضعیت فعلی خارج گردد. (۲)

* انتخاب علی اکبر داور

روزنامه ایران در شماره امروز خود اعلام کرد که پس از شمارش آراء ایوانکی، معلوم شد که علی اکبر داور از ۵۴۹ رأی ۴۹۰ رأی کسب کرده و به عنوان نماینده آن منطقه در مجلس شورای ملی انتخاب شده است. (۳) روزنامه اتحاد هم با خرسندی نوشت «این فتح نمایانی که رفیق ما داور در ایوان کی نموده است به ما بشارت می دهد که از نتیجه انتخابات خوار و ورامین مطمئن هستیم.» (۴)

[تصویر] علی اکبر داور

* رسیدگی به مشکلات یهودیان در وزارت داخله

پیش از ظهر امروز کمیسیونی برای رسیدگی به درگیریهای چندی پیش که بین مسلمانان و کلیمیان در تهران رخ داد، در وزارت داخله تشکیل شد. دکتر لقمان نماینده کلیمیان در مجلس شورای ملی در این جلسه حاضر بود و با مشیرالدوله رئیس

۱- شیخ العراقین زاده یا محمد رضا تجدد فرزند حاج شیخ علی شیخ العراقین زاده مازندرانی در ۱۲۶۷ ش در کربلا زاده شد. پدرش روحانی بود و او نیز تحصیلاتش را در رشته علوم قدیم و ادبیات عرب و ادبیات فارسی تا حدود مدرسی در حوزه علمیه کربلا و نجف گذراند. سپس در ۱۲۹۸ ش به اتفاق برادرش زین العابدین رهنما (ناشر روزنامه ایران) به ایران بازگشت و به محافل سیاسی راه پیدا کرد. با شروع به کار مجلس چهارم در تیرماه ۱۳۰۰، وی از طرف مردم ساری به مجلس شورای ملی راه یافت. در اواسط سال ۱۳۰۱ ش که حزب رادیکال توسط علی اکبر داور تأسیس گردید، شیخ العراقین زاده از جمله اعضای مؤسس آن بود. وی در دوره بعدی مجلس نیز از همان حوزه انتخابیه به مجلس شورای ملی راه یافت و همزمان با افتتاح مجلس پنجم در ۱۳۰۲ ش، با کسب امتیاز انتشار روزنامه تجدد، به نشر اولین شماره آن در ۲۳ اسفند ۱۳۰۲ مبادرت ورزید. این روزنامه ارگان فرقه دموکرات مستقل ایران بود و اعضای هیأت تحریریه آن همگی از نمایندگان مجلس شورای ملی بودند. وی از این زمان به بعد به نام «تجدد» معروف شد. محمد رضا تجدد در دوره پنجم مجلس از جمله نمایندگان بود که برای خلع قاجاریه از سلطنت و واگذاری حکومت موقت به رضا خان تلاش بسیار کرد؛ از جمله، در دومین شماره روزنامه خود، قطعنامه ای مشتمل بر چهارده ماده مبنی بر: ۱- خلع احمد میرزا از سلطنت؛ ۲- تغییر قانون اساسی از طرف مجلس شورای ملی؛ ۳ و ۴- اجرای مفاد قطعنامه توسط حکام و وکلای مجلس منتشر نمود. برنامه جمهوری بلافاصله مخالفت سید حسن مدرس و جمعی دیگر از روحانیون را برانگیخت؛ لذا برای مدتی تغییر حکومت از سلطنت به جمهوری منتفی شد. اما چندی بعد در ۲۴ آذر ۱۳۰۴، با تصویب مجلس مؤسسان سلطنت ایران به رضا خان پهلوی واگذار گردید. در این زمان تجدد نمایندگی مردم لار در مجلس مؤسسان را برعهده داشت. محمد رضا تجدد پس از خلع احمد شاه و تفویض سلطنت به رضا خان، روزنامه نگاری را کنار نهاده، در ۱۳۰۶ ش به دعوت علی اکبر داور به وزارت عدلیه رفت و با رتبه ۹ قضایی، مشاغل مختلفی همچون ریاست استیناف کرمان، ریاست دادگستری خراسان و مستشاری دیوان عالی کشور را عهده دار گردید. در ۱۳۱۴ ش به دلیل سوءظن رضا شاه به برخی از رجال کشور و از جمله محمد رضا تجدد، وی مدتی زندانی و سپس با وساطت مخبر السلطنه هدایت آزاد و به عراق تبعید شد. پس از شهریور ۱۳۲۰، او به ایران بازگشت و با حضور در کابینه محمد علی فروغی با سمت معاونت وزارت فرهنگ، فعالیت سیاسی خود را از سر گرفت. سپس با شروع انتخابات دوره چهاردهم برای سومین بار از حوزه انتخابیه ساری به مجلس رفت. تجدد پس از پایان این دوره، به دادگستری بازگشت و مدتی معاونت وزارت دادگستری و پس از آن سرپرستی دیوان عالی کشور را برعهده داشت و چندی بعد هم بازنشسته شد. او در ۲۱ اسفند ۱۳۵۲ در تهران و در سن ۸۵ سالگی درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۴۹۲-۴۹۱؛ فهرست اسامی مشخصات نمایندگان ۲۴ ...، ص ۴۴؛ دایره المعارف تشیع، ج ۴، صص ۱۱۲-۱۱۱).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۶؛ مدرس در پنج دوره تقنینیه، صص ۲۸۲-۲۷۹.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۵، ص ۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۴، ص ۱.

۵- روزنامه اقدام، شم ۳۰، ص ۲.

* تأکید شهاب السلطنه در رسیدن ارزاق به کردستان

شهاب السلطنه حاکم کردستان برای رفع کمبود ارزاق، از حکومت کرمانشاهان درخواست کرد به دلیل نبود مال و مکاری در کردستان تعدادی در اختیار قرار دهند تا کالاهای مربوطه از سنقر به کردستان حمل شود و موقعیت ارزاق در این ناحیه به حالت عادی بازگردد. (۱)

* ادامه تعرضات اتباع کریم بلوچ

تعدیها و دست اندازیهای اتباع کریم بلوچ در مناطق مرزی سرخس آن هم از داخل خاک روسیه همچنان ادامه دارد. «با وجود وعده های سفارت روس در تسلیم کریم و زبردست خان به مأمورین دولت ایران در لطف آباد هنوز اثری ظاهر نشده و از اقدامات اتباع آنها هم جلوگیری نمی کنند.» (۲)

* لغو مالیات گوش خری (۳)

وزارت مالیه در نامه ای به اداره مالیه فارس نوشت که مالیات گوش خری که در شولستانات ممسنی (۴) مرسوم و به عنوان نوعی مالیات غیرقانونی گرفته می شود ملغی شده و به هیچ اسم و رسمی به عنوان حق العبور نباید چیزی دریافت شود.

«هرگاه کدخدایان یا افراد متفرقه مرتکب این امر شوند توسط ایالت مورد مؤاخذه و تعقیب خواهند بود.» (۵)

* تخصیص بودجه برای بروجرد

هیأت دولت در جلسه امروز خود به پیشنهاد وزارت داخله و تقاضای ایالت بروجرد و لرستان پرداخت مبلغ یک هزار تومان را بابت خلعتها و انعام هایی که به رؤسای الوار داده خواهد شد تصویب کرد. همچنین نظر به ضرورت تعمیر برجهای اطراف شهر بروجرد برای حفاظت شهر از تهاجم اشرار و الوار به پیشنهاد ایالت بروجرد و لرستان مبلغ پانصد تومان از محل اعتبار مصوبه مجلس شورای ملی برای ساختمان و تعمیر برجهای دور شهر به آن ایالت اختصاص داده شد. این مبلغ با نظارت اداره مالیه به مصرف می رسد. (۶)

* نامه خشاب به رئیس الوزراء

«خشاب» مفتش سابق بانک استقراضی ایران امروز در نامه ای به مشیر الدوله رئیس الوزراء نوشت که در پی ضبط بانک استقراضی ایران در تاریخ ۲ مارس ۱۹۲۱ / ۱۱ اسفند ۱۲۹۹، انتقال بانک صورتی رسمی نداشت تا این که ممتاز الملک این کار را انجام داد و «حالیه تمام مراسم تحویل به عمل آمده و فقط امضای تحویل نامه [مانده] و همچنین حقوق اعضای که متصدی امور سابق بوده» پرداخت نشده است. این بدهی در شعب تهران، مشهد، تبریز و رشت و انزلی در مجموع بیست و هشت هزار و سیصد و پانزده تومان و یکهزار و هشتصد و پنجاه دینار است. خشاب یادآوری کرد که دیرکرد در پرداخت

حقوق شامل بدهی مابعد نیز خواهد شد. «بدیهی است که این تأخیر سبب خسارت دولت علیه و معطلی اعضا و عدم تصفیه عمل بانک خواهد شد.» (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۵، ص ۲.

۲- همانجا.

۳- مالیاتی بود که از هر کشاورز ۳ شاهی برای هر رأس خر می گرفتند و در عوض گوش خر را داغ می کردند.

۴- شولستانات یا شولستان بلوکی از توابع شاپور کازرون در فارس که پس از استیلای طایفه «شول» بر این ناحیه بدان نام مشهور گردید. طایفه شول یکی از طوایف قدیمی ایران بود که ابتدا در لرستان زندگی می کردند و بر نیمی از آن منطقه حکومت داشتند. برخی از مورخین آنها را با طایفه شبانکاره یکی دانسته اند. آنان مردمی کمابیش صحرانشین بودند که به سبب زندگی در کنار شاهراه همواره مورد هجوم دیگران قرار می گرفتند. در حدود اوایل قرن دوازدهم قمری شولستان تحت اشغال طوایف ممسنی درآمده از آن پس این ناحیه به ممسنی معروف شد. مرکز آن نویندجان بود و از آثار جالب توجه آن قلعه سفید است، که بر قله تقریباً غیرقابل دسترس کوهی بنا شده است. هم اکنون از شولستان تنها نامی در برخی اعلام باقی مانده، که از آن جمله می توان دره شولی (دره شوری) و آبادی شول (نزدیک دالکی) را نام برد. (دایره المعارف فارسی، ج ۲، ص ۱۵۰۷).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۵، ص ۲.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۸، ص ۳.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۸-۲-۳۸-۱۳۰۱.

جمعه ۸ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۸ آوریل ۱۹۲۲ / ۳۰ شعبان ۱۳۴۰

* پایان مهلت تعیین شده برای کمپانی استاندارد اوایل

حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا امروز با فرستادن تلگرامی به مشیر الدوله رئیس الوزراء نوشت که مهلت مقرر برای گرفتن پاسخ از کمپانی نفت استاندارد مبنی بر موافقتش در گرفتن امتیاز نفت شمال به پایان رسیده اما جوابی نداده است. علاء گفت که همچنان با مورگان شوستر مرتبط است و او وساطت خود را بین ایران و آن کمپانی حفظ کرده، پا پس نمی کشد. «علیهذا قطع مذاکرات منوط است به اجازه دولت.» (۱) سفارت انگلستان هم که با دقت این مذاکرات را پی گیری می کرد، اطلاع داشت که گفت و گوهای نفتی بین ایران و امریکا جریان دارد. این سفارت معتقد بود که کابینه مشیر الدوله به دلیل بی کفایتی در اداره امور و مشکلات مالی در آستانه سقوط است. (۲)

* ورود شومیاتسکی به تهران

برخی منابع نوشته اند که شومیاتسکی امروز به عنوان کاردار سفارت روسیه شوروی وارد ایران شد. (۳) این خبر در گزارشهای سفارت انگلستان نیز آمده است و اضافه می کند که «آیین به فرخی [یزدی که در سفارت شوروی متحصن بود و] گرایشهای کمونیستی دارد گفته است سفارت شوروی در نظر دارد از این پس با قدرت تمام به پی گیری سیاستهای خود در ایران پردازد و کاری خواهد کرد که برنامه های تبلیغاتی با اصول دین اسلام در تضاد نباشد.» (۴)

* کارگران و نزدیکی اول ماه مه

سفارت انگلیس در تهران در میان خبرهایی که تهیه می کرد، یادآور شد که سفارت شوروی مشغول برنامه ریزی برای وادار کردن کارگران به دست زدن به یک اعتصاب عمومی در روز اول ماه مه، (۵) روز کارگر است. ولی گمان نمی رود که کارگران تحت تأثیر این گونه تبلیغات قرار گیرند. (۶)

* انتقاد زین العابدین رهنما از مصدق

زین العابدین رهنما مدیر روزنامه ایران امروز در مقاله ای خطاب به مصدق السلطنه والی آذربایجان از دستگیری سردار عشایر قراچه داغی انتقاد کرد و با اشاره به تلاش هایی که او و برادرش امیر ارشد در برابر سیمیتقو به خرج داده اند و این که امیر ارشد در این درگیریها کشته شده، نوشت که اینها نشانه دولت خواهی است. رهنما اذعان کرد که خلع سلاح حق دولت مرکزی است، اما نباید جنگهای او با سیمیتقو و کمک به قوای دولتی را از یاد برد. وی در انتهای مقاله خواستار آزادی سردار عشایر شد. (۷)

[تصویر] زین العابدین رهنما

۱- اسنادی از امتیاز نفت ...، ص ۱۰۹.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۳.

۳- هروی بصیر الدوله، دو سال روابط محرمانه ...، ص ۲۷/ مقدمه؛ «بورسزخاریه ویچ شومیاتسکی متولد ۱۸۸۶ م با اسم مستعار آندره چرونی از بلشویکهای قدیمی، عضو کمیته حزبی بلشویک در کراسنویارسک، عضو کمیته اعتصاب کارگران راه آهن در انقلاب ۱۹۰۵ بازداشت شد ولی از زندان گریخت و به فعالیتهای مخفی حزبی در سبیری پرداخت. در شورش کارگری ولادی وستک در ۱۹۰۷ از رهبران آن بود. پس از یک دوره کوتاه مهاجرت بار دیگر درگیر فعالیتهای انقلابی شد و مجدداً بازداشت و محاکمه شد. وی پس از محاکمه به ارتش پیوست و پس از انقلاب فوریه ۱۹۱۷ بار دیگر در کراسنویارسک به فعالیت پرداخت و سردبیر جریده سیبری‌کایا پراودا گردید. در سال ۱۹۱۷ سردبیری یک مجله کارگری در پترزبورگ را برعهده داشت و در کنگره ششم حزب به عنوان نماینده حاضر بود. پس از انقلاب اکتبر در مقام صدر کمیته اجرایی شوراها به سبیری بازگشت. در جنگ‌های داخلی ۱۹۱۹-۱۹۱۸ شرکت فعال داشت و عضو دفتر سبیریایی و بعدها دفتر شرق دور کمیته مرکزی حزب کمونیست روسیه شد. شومیاتسکی در سبیری و همزمان در دولت شوروی، حزب کمونیست و کمینترن مقامات بالایی داشت و عضو شورای نظامی انقلابی ارتش پنجم سرخ بود. در سالهای ۱۹۲۱-۱۹۲۰ نماینده تام‌الاختیار کمیساریای امور خارجه در سبیری و مغولستان بود. سپس سرپرستی دبیرخانه خاور دور کمینترن در ایرکوتسک و شورای وزرای جمهوری خلق را از فوریه تا مه ۱۹۲۱ برعهده داشت. در سالهای ۱۹۲۵-۱۹۲۲ وزیرمختار شوروی و نماینده تجارتهای روسیه در ایران بود. احمد شاه در مراسم معرفی شومیاتسکی به وی در ۱۷ سرطان در مورد رشتین خطاب به وزیرمختار جدید گفت: «مشاریه در مدت اقامت خود در تهران مأموریت خویش را با صداقت و فعالیت انجام داد و مراتب خوشوقتی و رضایت خاطر ما را نسبت به خود جلب نموده است.» (همان، صص ۲۹-۲۸/ مقدمه).

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۴.

۵- اوایل ماه مه ۱۸۸۶، پس از چهار روز اعتصاب کارگران در شیکاگو، پلیس روی معترضین آتش گشود و عده‌ای از آنها را کشته، عده‌ای را مجروح ساخت. کارگران خواهان کاهش ساعت کار روزانه از ده ساعت به هشت ساعت بودند، و برای افزایش دستمزد و برقراری قانون عادلانه کار و داشتن حق استفاده از مرخصی دست به اعتصاب زده بودند. در پی این اعتصاب، چهار تن از رهبران کارگران دستگیر و اعدام شدند، اما مبارزه کارگران به نتیجه رسید و نزدیک به پانصد هزار کارگر حق کاهش ساعات کاری را به دست آوردند. سه سال بعد در ژوئیه ۱۸۸۹، اولین کنگره بین‌الملل دوم، که در پاریس منعقد شد، روز اول ماه مه را که همان روز کشتار کارگران شیکاگو بود، روز کارگر اعلام کرد. این روز در سراسر جهان به استثنای ایالات متحده آمریکا و کانادا روز جهانی کارگران اعلام گشت و چندین دهه است که به این مناسبت مراسم ویژه‌ای در کشورهای مختلف برگزار می‌شود. در روسیه شوروی و دیگر کشورهای کمونیست، به روز اول ماه مه اهمیت خاصی داده می‌شد و آن روز را یکی از بزرگ‌ترین اعیاد سال به شمار می‌آوردند. ایالات متحده آمریکا و کانادا نخستین دوشنبه سپتامبر هر سال (شهریورماه) را به عنوان روز کارگر برگزار می‌کنند. در ایران مراسم ویژه اول ماه مه، برای اولین بار، در سال ۱۲۹۹ ش برگزار شد. در دوره دیکتاتوری رضا شاه این مراسم اغلب به صورت مخفیانه برپا می‌شد. بعد از سقوط سلطنت رضا شاه، دوباره امکان برگزاری علنی مراسم روز کارگر پیدا شد و بعضی از اسناد تاریخی از تظاهرات بزرگ کارگران در اول ماه مه در سالهای ۱۳۲۴ ش و ۱۳۲۵ ش حکایت دارند. در سال ۱۳۳۱ به دستور دکتر محمد مصدق روز اول ماه مه عید کارگران و تعطیل رسمی اعلام شد. اما پس از کودتای ۲۸ مرداد ۳۲ مجدداً این مراسم مخفیانه برگزار می‌شد. چندی بعد محمد رضا شاه

روز تولد پدرش - رضا شاه - ۲۴ اسفند را روز کارگر اعلام کرد. ولی با اوج گیری جنبش دانشجویی در داخل و خارج کشور و افشای ماهیت سرکوبگر و فاسد حکومت در افکار بین المللی، شاه ناچار شد عقب نشینی کند و به دنبال آن روز اول ماه مه، بار دیگر به عنوان روز کارگر، تعطیل کارگری اعلام شد. در سالهای آخر حکومت پهلوی، از طرف اتحادیه ها و سندیکاهاى فرمایشی، مراسمی به نام «روز کارگر» برای ستایش از به اصطلاح خدمات شاه به کارگران برپا می شد، که چندان مورد پذیرش توده ها نبود. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز مراسم ویژه روز کارگر هر ساله در اول ماه مه / ۱۱ اردیبهشت برپا و علاوه بر معرفی کارگران نمونه، به همین قشر از جامعه هدایایی نیز اعطا می شود. (دایره المعارف فارسی، ج ۱، ص ۱۱۱۷).

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۴.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۶، ص ۱.

* دیدار گروهی از اهالی ارومیه با رضا خان

امروز گروهی از اهالی ارومیه که روزنامه اقدام آنان را «مهاجران بی خانمان ارومیه» توصیف کرد در خانه رضا خان وزیر جنگ حضور یافته «پس از شرح فجایع استخوان گداز ارومیه و مظلومی که اکراد به اهالی ستمدیده آنجا وارد می آوردند» از سردار سپه پرسیدند که چرا اردوی نظامی دولت به غائله اشرار آن ناحیه رسیدگی نمی کند. وزیر جنگ پس از شنیدن سخنان جمع حاضر گفت که «اردو در این زودی به حملات و شورش شروع خواهد کرد. فقط مصدق السلطنه می خواسته است که اول قطع ریشه اشرار و متنفذین داخلی را بکند و بعد در قبال اصرار مهاجرین وزیر جنگ وعده داده اند که در این چند روز اقدام جدی فرمایند.» (۱)

* دیدار نماینده رضا خان با مصدق السلطنه

حاج شعبان علی در تلگرافی به رضا خان - از فحوی متن روشن است که او نماینده رضا خان وزیر جنگ است - نوشت که امروز با «ایالت کبری دامت شوکته تعالی» دیدار کرد و ضمن مذاکرات حرف از «مواد پنج گانه» پیش آمد. مصدق به او گفت که «شما چه حقی داشتید در موضوع مواد پنج گانه با امیر عشایر مذاکره کنید؟» شعبان علی این اقدام را مأموریتی از طرف وزیر جنگ دانست که «باید عشایر و سایر عشایر با طریقه ای مخصوص ... مذاکره و ملاقات و [آنها را] در خدمات دولت حاضر نمایم.» او اجرای مواد پنج گانه را به نفع دولت تعبیر کرد. مصدق السلطنه در پاسخ می گوید: «من می گویم وزیر جنگ حقی ندارد شما هم بیخود کرده اید ...» شعبان علی این جمله را مایه حیرت می داند و ناشی از بی اطلاعی والی آذربایجان. او درخواست می کند حکم تازه ای به او بدهند تا بتواند «مباشرین، صاحب ان املاک و تجار و امین مالیه» را به کار گیرد. (۲)

* درگیری مسلمانها و ب هایها در سمنان

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که مسلمانها و ب هایها در سمنان درگیر شده، کار به زدو خورد کشیده است.

این حادثه پس از وعظ یک روحانی مسلمان علیه ب هایها در مسجد رخ می دهد. واعظ پس از خروج از مسجد با اعتراض و تهاجم یک فرد ب هایی روبه رو می شود و کار به زدو خورد می کشد. «اهالی دکاکین را تعطیل و در محضر علما حاضر شده، جدا تقاضای مجازات شخص مزبور را درخواست نموده اند.» (۳)

* کمبود ارزاق در شاهرود

شهر شاهرود به دلیل نبود حیوانات باربر که برای حمل و نقل گندم دولتی از شهر خارج شده اند دچار کمبود ارزاق شد.

همین امر باعث گرانی شده و مردم به لحاظ معیشتی در تنگنا هستند. تقاضا شده شتر و گاری برای انتقال گندم و اسب و قاطر و الاغ برای جابه جایی کالاهای دیگر در اختیار مسئولان شهر قرار گیرد. (۴) اهالی شهر شاهرود شکایتی هم تنظیم کرده به

وزارت داخله فرستادند. (۵)

* ادامه اعتصاب قراسورانهای استرآباد

با ادامه اعتصاب قراسورانهای استرآباد و تحصن آنها در تلگراف خانه، از وزارت مالیه مبلغ پنج هزار تومان برای پرداخت حقوق معوقه به اداره مالیه استرآباد کمک خرج داده شد. ظاهراً عقب افتادن حقوق تنها مربوط به این گروه نبود و دواير دولتی استرآباد با این مسئله روبه رو بودند. قراسورانها تهدید کرده بودند که تا حقوق خود را نگیرند دست از تحصن برنخواهند داشت. (۶)

* تعیین و تهیه بودجه سال ۱۳۰۱

«وزارت مالیه بودجه کل عایدات و مخارج و جزء جمع های ایالات و ولایات، حتی قرا [را] تهیه نموده و نظر به وعده ای که از طرف وزیر مالیه به مجلس شورای ملی داده شده بود که برای آخر برج حمل (فروردین) به مجلس بفرستند کلیه بودجه را تهیه و روز شنبه (فردا) به مجلس ارسال می دارند.» (۷)

* استقبال روزنامه اقدام از ماه مبارک رمضان

روزنامه اقدام در سرمقاله امروز خود با عنوان «ماه صیام است زهی فضیلت و تقوی» با همان لحن انتقادی خود ضمن گرفتن برخی از مسئولان کشوری به باد انتقاد، به استقبال ماه مبارک رفت و در صفحه ای دیگر با چاپ قطعه شعری سیاسی از سید حسین مدنی یاد این ماه را گرامی داشت. طلیعه شعر چنین بود:

روز قیام است ای نژاد هنرمندماه صیام است ای گروه رجامند

موقع صوم و صلوه باشد و تقوی موسم ذکر است و وقت وصلت و پیوند

هان بشتابید در پرستش یزدان حضرت حق را کنید از خود خورسند

حرص و طمع را ز قلب خود بزداید تا شود ایرانتان نهال برومند

اندکی اندر طریق حق بشتابیدزان که نباشد امید جز به خداوند

شور و نشور است در جهان و تو در خواب گیرم خواب تو مرگ تا کی و تا چند ...

بیت آخر از شعر ادیب الممالک اقتباس و تضمین شده بود. (۸)

* اعزام بقاء الدوله به انزلی برای بازپس گیری مؤسسات دولتی

«در تعقیب اقدامات وزارت امور خارجه برای تصرف مؤسسات روسیه در انزلی از قبیل پرت کشتی و جاده آهن و غیره که

باید موافق عهده نامه به دولت ایران واگذار شود، با سفارت دولتی جمهوری روسیه مذاکره شده و بالاخره بر حسب دستور وزارت امور خارجه که به اداره کل گمرکات صادر گردیده آقای بقاء الدوله به سمت نمایندگی دولت ایران به انزلی رفته که از مأمورین دولت روسیه مؤسسات مزبور را تحویل گیرند.»(۹)

* ورود سالار محتشم به تبریز

امروز سالار محتشم که در مراغه دستگیر شده بود، توسط نظامیان وارد تبریز شد. از طرف ایالت آذربایجان به مراغه تلگرام شد که اسلحه او، عدل الدوله و کسان شان را هم گرفته به مأمورین تحویل دهند. (۱۰)

۱- روزنامه اقدام، شم ۳۱، ص ۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، صص ۳۴ تا ۳۶.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۶، ص ۱.

۴- همان جا.

۵- روزنامه اقدام، شم ۳۰، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۶، ص ۱؛ روزنامه اتحاد، شم ۱۵۵، ص ۲.

۷- روزنامه اقدام، شم ۳۰، ص ۲.

۸- همان جا.

۹- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۵، ص ۲.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۷، ص ۲.

شنبه ۹ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۹ آوریل ۱۹۲۲ / ۱ رمضان ۱۳۴۰

* اخطار به روزه خواران و قماربازان

محمود انصاری حاکم نظامی تهران در اطلاعیه ای خطاب به اهالی تهران، اعلام نمود که همه آن کسانی که برخلاف مقررات قانون مقدس اسلام در روزها و شبهای متبرکه ماه رمضان که مختص عبادت است مرتکب خلاف شرع انور گردند، از قبیل خوردن روزه بدون عذر موجه شرعی یا تأسیس قمار و دعوت مردم به آن و یا کسانی که از خانه هایشان صدای ساز و آواز شنیده شود و نیز با برپا کنندگان تئاترها، برخورد شده، مؤاخذه و سخت تنبیه خواهند شد. (۱)

[تصویر]

* شروع آمارگیری در تهران

از امروز آمارگیری در تهران شروع شد. نه گروه دو تا چهار نفره که هر گروه را یک آژان همراهی می کند، از طریق پرسش مستقیم از مردم کار آمارگیری را آغاز کردند. روزنامه اقدام ضمن انعکاس این خبر نوشت که همکاری خانواده های فقیر با آمارگیران بسیار بهتر از خانواده های ثروتمند است. و نیز «نظر به این که اوراق خصوصی تولید زحمت و اشکال می نماید اداره بلدیة اوراق عمومی ترتیب و به واسطه این ترتیب احصایه تهران تا یک ماه به طول خواهد انجامید.» (۲)

* تقاضای رسیدگی به اتباع خارجی زندانی

وزارت داخله امروز در نامه ای به وزارت جنگ درباره بیست زن و مرد تبعه روسیه، قفقاز و لهستان که در شهر رشت توقیف هستند، یادآور شد که از وزارت امور خارجه پیرو تقاضای سفارت روسیه شوروی و فرانسه، شرحی به وزارت داخله نوشته شده که بدین وسیله لازم است به اداره قشونی دستوری داده شود که هرچه زودتر به اتهامات آنها رسیدگی و نتیجه اطلاع داده شود تا به سفارتهای مربوطه منعکس گردد. (۳)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۷، ص ۴.

۲- روزنامه اقدام، شم ۳۲، ص ۲.

۳- فعالیتهای کمونیستی در دوره ...، ص ۲۱.

یکشنبه ۱۰ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۳۰ آوریل ۱۹۲۲ / ۲ رمضان ۱۳۴۰

* سهم خواهی کمپانی نفت جنوب از نفت شمال

حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا در تلگرامی که امروز به مشیر الدوله رئیس الوزراء فرستاد بار دیگر از بی تصمیمی کمپانی استاندارد اوایل برای پذیرش امتیاز نفت شمال خبر داد. مورگان شوستر که واسطه ایران و کمپانی یاد شده بود «تصور می کند کمپانی مزبور کمال سعی را خواهد کرد که کمپانی جنوب را متقاعد بسازد. به این واسطه دادن فرجه را برای مخابره با لندن مصلحت می داند.» علاء نوشت که نمی دانم دارند وقت تلف می کنند یا به راستی دنبال جلب نظر کمپانی نفت انگلیس و ایران هستند.

علاء یادآور شد که کمپانی نفت جنوب نصف یا کمتر شریک این امتیاز خواهد بود. «در هر صورت در اسهام کمپانی نایب مناب استاندارد ... کمپانی جنوب به نسبت نصف یا کمتر شریک خواهد بود.» (۱)

* نظر مساعد انگلیس در استخدام مستشاران امریکایی

سرپرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران در نامه ای که امروز به کرزن وزیر امور خارجه کشور متبوع خود نوشت، ضمن بیان جزئیات دیدار خود با مشیر الدوله نخست وزیر ایران و گفت و گو راجع به جلب مستشاران امریکایی برای ساماندهی به امور مالی کشور نوشت که به مشیر الدوله گفتم که اگر این مستشاران رفتار عادلانه ای در برابر منافع خارجیان داشته باشند دولت انگلیس ورود آنها را به ایران با رضایت خواهد پذیرفت. وی در بخش دیگری از نامه بلند خود به کرزن نوشت که توانسته است از آشکار شدن تمایل انگلیس نسبت به جلب مستشاران امریکایی جلوگیری کند و از این طریق نمایندگان مخالف انگلیس در مجلس شورای ملی و نیز مطبوعات مخالف را از واکنش دور بدارد. لورن تلویحا گفت که اگر این گروه ها از تمایل انگلیس برای استخدام مستشاران امریکایی باخبر شوند علیه آن اقدام خواهند کرد. (۲)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی سه ساعت پس از غروب به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. مذاکرات پیرامون قانون انتخابات و در ادامه موضوع جلسه های گذشته بود. در این جلسه زمان نمایندگی که در آن اوان دو سال بود مورد بحث قرار گرفت و موافقان و مخالفان درباره آن صحبت کردند. کسانی که در مخالفت صحبت کردند، علت ایجاد فترت در سه دوره گذشته مجلس را کوتاه بودن دوره نمایندگی دانستند و خواستار تبدیل آن به چهار سال بودند. (۳)

* توصیه های وزارت امور خارجه به رئیس هیأت اعزامی به مسکو

امروز حکیم الملک وزیر امور خارجه ایران، در نامه ای به رئیس هیأت اعزامی ایران به مسکو دو نسخه از عهدنامه مودت (۴) و قرارداد تجارتي با دولتهای قفقاز را که در وزارت خارجه تدوین شده و پیش از این به سفارت ایران در مسکو فرستاده شده

بود برای رئیس هیأت ارسال کرد و نوشت که اصلاحاتی در قرارداد تجارتي صورت گرفته که لازم است هیأت از آن آگاه باشد. (۵) نکته دیگر درباره این هیأت که در بین گزارشهای سفارت انگلیس دیده می شود آن است که سید حسن تقی زاده که به عنوان رئیس این هیأت تعیین و از آلمان راهی مسکو شده بود به تهران فراخوانده شد و به جای او میرزا علی عیوضی به سمت رئیس هیأت بازرگانی در مسکو منصوب شد. (۶) این ادعا مقرون به صحت نبود.

* خطر حمله وهابیان به نجف

روزنامه ایران در شماره امروز خود بنا بر اخباری که از عتبات عالیات رسیده، نوشت که وهابیهای مسلح پس از درگیری هایی در حال نزدیک شدن به شهر نجف هستند. آنها قصد دارند پس از رسیدن به نجف بارگاه امام اول شیعیان را خراب کنند.
بنا بر

۱- اسنادی از امتیاز نفت ...، صص ۱۰۹ و ۱۱۰.

۲- FOE ۵۸۹۶ / ۷ / ۳۴.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۸، صص ۲ و ۳. از زمان افتتاح اولین دوره مجلس شورای ملی در ۲۰ شعبان ۱۳۲۴ تا اواسط دوره مجلس نوزدهم دوره نمایندگی مجلس دو سال بوده است. اما در دوره مجلس نوزدهم با تصویب نمایندگان مدت دوره نمایندگی مجلس شورای ملی از دو سال به چهار سال افزایش پیدا کرد. (سائلی کرده ده، سیر تحول قوانین انتخاباتی ...، صص ۶۳).

۴- قرارداد مودت ۱۹۲۱ ایران و شوروی: با پیروزی انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ و برافتادن رژیم تزاری روسیه، دولت جدید شوروی اعلام کرد که همه قراردادهای سابق این کشور با دول دیگر از جمله ایران ملغی است؛ از این رو به عقد قراردادهای جدید روی آورد. در ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ / ۷ اسفند ۱۲۹۹ مشاور الممالک انصاری در رأس هیأتی به نمایندگی از طرف ایران عازم مسکو شد و با همتای سیاسی خود چیچرین قرارداد مودت ایران و شوروی را به امضاء رساند. این عهدنامه مشتمل بر ۲۶ ماده بود و پس از یک دوره مذاکرات و مکاتبات درباره برخی مفاد آن و برطرف کردن کاستی های آن در روز ۲۴ آذر ۱۳۰۰ به اتفاق آراء به تصویب مجلس شورای ملی رسید و بلافاصله احمد شاه نیز آن را امضاء کرد. بنابه مفاد عهدنامه مذکور، روسیه شوروی ملزم به رعایت این موارد گردید: علاوه بر صرفنظر از کلیه حقوق و امتیازاتی که در دوران تزارها به زور از ایران گرفته، شورویها تعهد دادند کلیه قروض ایران را که بالغ بر ۱۱ میلیون لیره انگلیسی بود، ببخشند. واگذاری امتیاز خطوط آهن و راه های شوسه و تأسیسات بندری و گمرکی شمال به ایران، الغای اصل قضاوت کنسولی (کاپیتولاسیون)، کسب حق کشتیرانی برای ایران در دریای خزر، واگذاری بانک استقراضی، خطوط تلگرامی، جزیره «آشوراده» و سایر جزایر مجاور استرآباد به علاوه قصبه «فیروزه» به ایران از دیگر موارد این عهدنامه است. ایران نیز متقابلاً به رعایت موارد ذیل متعهد گردید: حقوق و امتیازاتی را که شورویها به طور یک جانبه به ایران واگذار کرده اند به دولت ثالثی نداد، خاک خود را پایگاه یک دولت ثالث برای حمله به شوروی قرار ندهد. مهم تر اینکه هرگاه خطری از ناحیه ایران متوجه شوروی شود، دولت شوروی حق داشته باشد رأساً قشون وارد ایران کرده و نیروهای مزبور را از بین ببرد. ضمناً هر دو طرف متعهد شدند اجازه ایجاد تأسیسات هر گروه یا سازمانی را که دشمن طرف دیگر باشد در خاک خود ندهند و حتی به ارتش دولت ثالث که تهدیدی

برای مرزهای یکی از طرفین به شمار می رود یا امنیت یکی از طرفین متعاهدین را با خطر مواجه کند، اجازه اقامت در خاک خود را ندهند. پس از امضاء این قرارداد مشاور الممالک انصاری با سمت وزیرمختار ایران در مسکو باقی ماند و دولت شوروی نیز نخستین وزیرمختار خود را به نام تئودور روتشتین راهی تهران کرد. که در ۱۸ اردیبهشت ۱۳۰۰ استوارنامه خود را به احمد شاه تقدیم نمود و پیام خصوصی کمیته مرکزی حزب بلشویک مبنی بر حمایت دولت سابق روسیه از اولاد عباس میرزا در مقام پادشاهی ایران را در شمار تعهدات حکومت جدید روسیه متذکر شد. با برقراری عهدنامه مودت بین ایران و شوروی فصل جدیدی از سیاست خارجی به روی دو کشور گشوده گردید. سیاست خارجی شوروی در مورد ایران، نسبت به گذشته بر مدار اعتدال چرخید. همچنین این قرارداد سبب بهبود روابط تجاری و ترانزیتی ایران و شوروی گردید و حدودمرزی دو کشور را تعیین کرد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی چند بند از مفاد عهدنامه، از سوی ایران در ۱۹۷۹ م/ زمستان ۱۳۵۸ ش کان لم یکن اعلام شد. (امینی، تاریخ روابط خارجی ایران در ...، صص ۲۵-۲۲؛ طاهر احمدی، روابط ایران و شوروی در دوره رضا شاه، صص ۷-۳؛ زرگر، تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس ...، ص ۸۰).

۵- نامه های تهران ...، ص ۶. تجارت بین ایران و روسیه شوروی در سالهای ۱۲۹۹ تا ۱۳۰۱ فراز و فرودهایی داشت. در دولت سید ضیاء مرادات تجاری بین آذربایجان و قفقاز و برخی از بنادر شمالی ایران شروع شد. در ابتدا قیمت کالاهای دادوستد شده عادلانه بود اما از آنجا که رقیبی وجود نداشت دولت آذربایجان قیمتها را افزایش داد و در مقابل محصولات ایران را با قیمت کمتری خرید. به دنبال این اقدام و شکایات بازرگانان ایران، وزارت مالیه به بررسی و چاره جویی راه های مقابله به مثل پرداخت؛ اما دولت کودتا سقوط کرد، و موضوع ابتر ماند. در ابتدای دولت قوام السلطنه بار دیگر موضوع مطرح و قرار شد تجارت همچنان آزاد باشد و دخالتی از طرف دولت صورت نگیرد، مگر در مورد آذوقه. این تصمیم باز هم موجب ارزانی کالاهای ایرانی و گرانی اجناس روسی در تبادلات تجاری شد. نارضایتی بازرگانان ایرانی باعث شد که دولت آزادی تجارت را لغو کند و از صادرات کالا به روسیه هم جلوگیری گردید. قطع تجارت نیز چاره ساز نشد، عواید گمرکی از بین رفت و بر نارضایتی تجار نیز افزوده شد. این بود که ناگزیر تجارت آزاد اعلام شد و این بار بنگاه های اقتصادی روسیه یعنی سانترسایوز و ونشترک شعب خود را در بیشتر شهرهای شمالی حتی تا سمنان دایر کردند و تجارت در انحصار این دو شرکت قرار گرفت و اجازه خرید و فروش از اتباع ایرانی گرفته شد. نمایندگان سیاسی ایران در تفلیس و بادکوبه بارها تقاضا کردند که ایران نیز مقابله به مثل کند تا شاید تغییری در روش تجاری خود بدهند. در چنین موقعیتی هیأت هایی از ایران به قفقاز و مسکو رفتند تا به وضع موجود خاتمه دهند. وزارت امور خارجه ایران سه توصیه را به رئیس هیأت اعزامی ایران به مسکو کرد که چنین بود: «۱- باید سعی بفرمایید آزادی تجارت برای تجار ایرانی کاملاً تأمین گردد. ۲- در صورتی که روسیه این استثناء را با ابقاء اوضاع حاضره خود نسبت به ایران قائل نشود باید ملتزم شود که حقوق ملت کامله الوداد را در مسائل مربوط به تجارت نسبت به ایران منظور دارد. ۳- هرگاه تصور شود که ونشترک در روسیه باقی خواهد ماند و با احتیاط این که این مؤسسه از میان نخواهد رفت باید با تمام وسایل ممکنه تدابیری اتخاذ شود که عملیات ونشترک تعدیل شده و از تضییقات انحصار تجارت حتی الامکان جلوگیری به عمل آید. و این مقصود تحصیل نخواهد شد مگر به واسطه تحصیل حق ترانزیت آزاد نسبت به صادرات و واردات مملکتی و تسهیلات ممکنه برای این کار از قبیل تأمین وسایط نقلیه از راه آهن و کشتی های تجاری و ترتیب تعرفه گمرکی مساعد و امثال آن.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۵ تا ۳-۸۶-۱۵/۲-۱۳۰۱).

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر ...، ص ۱۵۴.

این خبر، فاصله آنها با نجف حدود یازده فرسخ است. علماء کربلا پس از شنیدن این موضوع به طرف نجف حرکت کرده اند.

از طرف امیر فیصل سلطان بین النهرین نیز از رؤسای قبایل عرب و مشایخ دعوت شده که در نجف حاضر شوند تا مجلس شورای عالی تشکیل شده، تصمیم بگیرند. (۱)

[تصویر] نمای عمومی شهر نجف

* آگاهی از مقررات آبیاری

وزارت فوائد عامه از نمایندگان سیاسی ایران، مقیم در مصر و بغداد، خواست که مقررات آبیاری اطراف رود خانه های نیل، دجله و فرات را گرفته به ایران بفرستند. (۲)

* دستور مشیر الدوله به وزارت مالیه نسبت به پرداخت بدهی سعد الدوله

مشیر الدوله رئیس الوزراء امروز در نامه ای از وزارت مالیه خواست که پیرو شرحی که وزارت عدلیه نوشته سعد الدوله به پرداخت پنج هزار تومان در وجه حاج محمد حسین تاجر بلورفروش محکوم شده است، از آن جا که وی این مبلغ را نپرداخته، وزارت مالیه از بابت مطالبات سعد الدوله طلب تاجر یادشده را پرداخت نماید «که اجرای حکم عدلیه بیش از این به تأخیر نیفتد». (۳)

* اجازه دولت به حمل کالا برای قحطی زدگان ناحیه قفقاز

دولت ایران به یک گروه کمک رسان امریکایی در تبریز اجازه داد تا ۲۵۰ پوت گندم و ۳۷۸ پوت پشم برای نیازمندان قفقاز بدون اخذ حق گمرک حمل کند و به آنجا برود. (۴)

* صادرات کالا با اجازه حکام محلی

اداره کل گمرکات در اجرای حکم وزارت مالیه به همه رؤسای گمرک ایالات و ولایات دستور داد، مانع صادرات اغذیه و مال التجاره نشوند؛ مشروط بر اینکه پیش از آن حکام محلی تأیید کنند که خروج این اجناس موجب تضییقات محلی از نظر آذوقه نمی شود. (۵)

* گزارش نماینده رضا خان از تبریز

حاج شعبان علی امروز در تلگرام بلندی- از فحوای متن روشن می شود که او نماینده سردار سپه است- به رضا خان وزیر جنگ خبر داد که به دنبال دستگیری سردار عشایر مقدار کمی از اسلحه او را به دست آورده اند. عمده سلاحها در منطقه باقی

مانده است. او همچنین یادآور می‌شود که «هزاران» شاکی از سردار عشایر در اهر گرد آمده‌اند. هیأتی هم که تعیین شده بود از تبریز به اهر برود و اموال به غارت رفته آنان را برآورده کرده، مقدمات بازپس دهی آنها را فراهم کند، از رفتن به اهر امتناع کرده است. شعبان علی که گویا اقدامات مخفیانه نیز انجام می‌داد به رضا خان می‌نویسد: با اقداماتی که صورت خواهد داد، از میزان واقعی عده و عده سردار عشایر باخبر و آن را گزارش خواهد کرد. (۶)

روزنامه ایران نیز در شماره امروز خود از وضعیت آن دسته از مردمی که از سیطره سردار عشایر رها شده و خود را به اهر رسانده بودند نوشت، و این که رعایای چلبیانلو پس از آزادی از حبس وارد اهر شده و جمعیت کثیری در تلگرام خانه متحصن شده‌اند تا وضعیت پریشان خود را به گوش مسئولان برسانند. آنها گرسنگی و فقر را مشکل اصلی خود اعلام کردند. (۷) حاج شعبان علی در پایان تلگرام خود از رضا خان می‌خواهد «به فرمانده کل قوای آذربایجان امر صادر فرمایید و جهی به فدوی مرحمت فرمایند که خرجم تمام شده.» (۸)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۷، ص ۲. تهاجم وهابیه به ناحیه عراق از اواخر اسفند سال گذشته شروع شد. این اقدام در نزد علمای شیعه و مخالفان دولت دست نشانده انگلیس در عراق، تحت حمایت انگلیس صورت گرفت. از آنجا که در این زمان تمام تلاش انگلیس انعقاد قراردادی با عراق بود تا در صورت لغو قیمومت، طرحی جایگزین برای آن داشته باشد، حمله وهابیون اهرم فشاری بود برای تحریک افکار عمومی و وادار کردن علما به پذیرش این قرارداد. عکس العمل روحانیون شیعه در قبال تجاوزات وهابیون آن بود که در اواسط ماه شعبان ۱۳۴۱ گردهم آیی بزرگی با شرکت همه رؤسای عشایر و علما و شخصیت‌های بزرگ در نجف تشکیل دهند. این نشست برگزار شد و تحت عنوان «منشور ملی»، حاضران آمادگی خود را برای دفاع از کشور در برابر وهابیه اعلام کردند. (ر. ک: الرهیمی، تاریخ حرکت اسلامی در عراق، صص ۲۴۲ تا ۲۴۹).

۲- همان جا.

۳- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۲۸۳ و ۲۸۴.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۷، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، پ ۱۸، صص ۳۴ تا ۳۶.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۷، ص ۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، پ ۱۸، صص ۳۴ تا ۳۶. در حاشیه صفحه اول این سند در برابر درخواست پول از طرف حاج شعبان علی چنین نوشته شده است: «حیب الله خان [شیبانی]! صد تومان داده شود.» حیب الله خان شیبانی در این زمان فرمانده کل قوای آذربایجان بود. این دستور رضا خان یک روز بعد رسماً از طرف رئیس ارکان حرب کل قشون به شیبانی ابلاغ گردید. (همان، پ ۱۸، ص ۳۲).

دوشنبه ۱۱ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۱ مه ۱۹۲۲ / ۳ رمضان ۱۳۴۰

* پاسخ مشیر الدوله به سالار لشکر

امروز مشیر الدوله رئیس الوزراء در پی درخواستهای عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد نوشت که فعلا- به جلب نظر رؤسای عشایر آن منطقه به مراسم دولت اکتفا شود.

«احضار والی به پیشکوه و اعزام قوه به لرستان فعلا مقتضی نیست.» بودجه ماهیانه یک هزار تومان نیز برای خلعت دادن و جلب نظر رؤسای عشایر تصویب شده است. (۱)

* رسیدگی به وضعیت دستگیرشدگان قضیه لاهوتی

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که پرونده همه آنانی که در قضیه لاهوتی اعم از نظامی و غیرنظامی دستگیر و زندانی شدند، مقرر گردید به عدلیه برود تا «در آن جا تحقیقات صحیحه نموده هر یک را موافق رسیدگی کامل تقصیراتشان را معین نمایند تا قرار مجازات آنها تعیین شود.» (۲)

[تصویر] ابو القاسم لاهوتی

* درگیری ایلات کلهر و سنجابی

بنا به گزارشهای رسیده تاکنون چندین بار بین ایل کلهر و سنجابی زدوخوردهایی صورت گرفته و چند نفر از طرفین کشته یا مجروح شده اند.

«از طرف اولیای دولت تعلیمات لازمه به رؤسای ایلات مزبور صادر گردید، و برای جلوگیری از نظایر آن اوامر لازم صادر گردیده است.» (۳)

* تعطیلی دوشنبه ها در ماه مبارک رمضان

به مناسبت فرارسیدن ماه مبارک رمضان به وزارت خانه ها و دوایر دولتی ابلاغ شد که روزهای دوشنبه این ماه تعطیل است تا کارکنان دولت برای درک عبادات و مواعظ ویژه ماه مبارک آمادگی بیشتری داشته باشند. (۴) امروز وزارت خانه ها و دوایر دولتی تعطیل بود. ساعات حضور کارمندان در وزارت خانه ها هم از ساعت دو بعد از ظهر تا ۶/۳۰ بعد از ظهر تعیین گردید. (۵)

* ناکامی روس ها از نگاه انگلستان

نماینده سیاسی انگلیس در ایران در اخبار ارسالی خود به کشور متبوعش نوشت که سفارت شوروی در کوشش خود به منظور برگزاری یک اعتصاب عمومی کارگری در روز اول ماه مه با شکست مواجه شد و تنها کارگران چاپخانه‌ها در این روز دست از کار کشیدند. (۶)

* پایکوبی روسها در اول ماه مه

کنسول روسیه شوروی در بندر جز به مناسبت اول ماه مه که آن را عید می گرفتند، عده زیادی از بلشویکهای منطقه را دعوت کرد و «خیال داشتند یک ماهه، ماه مبارک را در قونسول خانه تشکیل کافه داشته باشند که تبلیغ نمایند.

به سبب نیامدن مدعوین و مسافرین خودشان لهذا کافه به هم خورده، به قرب یکصد و پنجاه نفر اهالی استرآباد و اجزاء

۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، ص ۱۰۱۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۸، ص ۱. افراد بسیاری در قضیه لاهوتی مغبون شدند و رفته رفته تقاضای عفو و گذشت نمودند و یا کسان شان از دولت خواستند که از اتهامات وارده بر آنها بگذرند. یکی از آنها عبد الصمد خان برادرزاده میرزا طاهر تنکابنی بود که میرزا طاهر با فرستادن نامه ای به مشیر الدوله و با اشاره به مراتب شجاعت او در جنگ ها علیه سیمیتقو نوشت که در وقایع اخیر تبریز او و امثال او گناهی نداشتند؛ صاحب منصبان مافوق آنها را اغفال کردند و به اسم مطالبه حقوق معوقه به شهر آوردند و آنها که نمی توانستند از دستور مافوق خود تخطی کنند مجبور شدند که با لاهوتی هم آوایی کنند. میرزا طاهر بدین ترتیب خواست که به او تأمین دهند. با دستور مشیر الدوله به ساعد الوزراه کنسول ایران در باکو مقدمات بازگشت عبد الصمد خان، که در قفقاز به سر می برد، به ایران فراهم شد. (بیات، کودتای لاهوتی تبریز ...، ص ۱۰۰).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۷، ص ۲.

۴- همان جا.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۶، ص ۲.

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۴.

ادارات و اداره قشونی و غیره از بعد از ظهر تا ساعت هفت از شب مشغول عیش و نواختن موزیک و رقص خانم های روسی و استعمال مشروبات زیادی بودند.» (۱)

[تصویر] تمبر روز کارگر

* سفارش دولت به مسافران خانه خدا

از طرف وزارت داخله تلگرافی به همه حکام مخابره شد که پیرو دستورهای قبلی به حجاج در بستن هرگونه قرارداد با حمله دارها هشدار دهند. «حمله دارها با دسایس مختلف زوار را به عنوان تسهیل مسافرت آنها به طرف خود جلب و اسباب زحمت فوق العاده فراهم می آورند. لزوما تأکید و یادآوری می شود که زوار بیت الحرام در دریا و خشکی از عقد هرگونه قرارداد با حمله دارها احتراز نمایند.» (۲) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۸۹ * سفارش دولت به مسافران خانه خدا .... ص: ۸۹

[تصویر]

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۱۴.

۲- روزنامه اقدام، شم ۳۱، ص ۲.

سه شنبه ۱۲ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲ مه ۱۹۲۲ / ۴ رمضان ۱۳۴۰

* جلوگیری از وعظ سید محمد رضا خراسانی

رضا خان وزیر جنگ دو- سه روز پیش از ماه مبارک رمضان سید محمد رضا خراسانی (۱) را که در مسجد جامع وعظ می کرد فراخواند و به او تکلیف کرد که در ماه رمضان به نفع او صحبت کند. رضا خان مبلغ ۲۰۰ تومان به او می دهد.

سید محمد رضا خراسانی می گوید که من داخل سیاست نمی شوم، پول را هم نمی گیرم.

[تصویر] رضا خان

امروز هنگامی که سید مشغول سخنرانی در مسجد جامع بود، نامه ای از رضا خان دریافت کرد که به او نوشته بود، از رفتن به منبر و سخنرانی امتناع کند. سید محمد رضا هم در حاشیه نامه می نویسد اطاعت می شود و از منبر پایین می آید. (۲)

* اجتماع در مجلس شورای ملی

امشب عده زیادی به مجلس شورای ملی آمده، اجتماع کردند. گویا آنها به موضع گیری مدرس در وقایع اخیر شهر تهران اعتراض داشتند. در این اجتماع «آقای موسوی زاده نطقی راجع به اظهارات آقای مدرس ایراد کرده و حضار پس از استماع عقاید آقای موسوی زاده با یک حالت عصبانی [علیه مدرس] فریاد مرده باد کشیده و اظهار تنفر نموده اند.» (۳)

به نوشته روزنامه اقدام، مدرس با موضع گیریهای تحصن کنندگان در مجلس شورای ملی موافق نبود.

* ورود محمد خان به استرآباد

امروز کنل محمد خان با یکصد و پنجاه نفر قزاق پیاده از شاهرود وارد استرآباد شد. (۴)

* تهدید مدیر روزنامه اقدام

امشب عده ای به دفتر روزنامه اقدام در لاله زار رفته، می خواستند وارد اتاق کار میرزا عباس خلیلی مدیر روزنامه اقدام شوند که از ورود آنها جلوگیری می شود. به نوشته همین نشریه اینان بنای ناسزاگویی گذاشته و علت حضور معترضانه خود را توهین روزنامه به مدرس دانستند. در این خبر آمده است که مهاجمان، خلیلی را به قتل هم تهدید کرده اند. (۵)

* تلگرام نماینده انگلیس در بحرین به سرپرسی کاکس درباره تهاجم وهابیان

در پی شیوع اخباری از تهاجم وهابیان به سرزمین عراق و

۱- آقا سید محمد رضا خراسانی فرزند حاج سید محمد جواد خراسانی معروف به جارچی به سال ۱۳۱۱ ق/ ۱۲۷۳ ش در اصفهان چشم به جهان گشود. اجداد وی همگی از علماء و فقها و مجتهدین صاحب تألیف و تصنیف بودند. سید محمد رضا خراسانی، پس از گذراندن مقدمات علوم اسلامی، دوره خارج را نزد آیت الله سید ابو القاسم دهکردی و میرزا صادق یزدآبادی فراگرفت و از محضر استادان دیگر همچون شیخ محمد رضا مسجدشاهی و آیت الله سید محمد باقر درچه ای نیز بهره جست، به درجه اجتهاد رسید. وی در مدرسه صدر و مدرسه چهارباغ (سلطانی) به تدریس خارج فقه و اصول اهتمام داشت و پس از فوت آقا سید علی نجف آبادی، ریاست حوزه علمیه اصفهان را نیز عهده دار گردید. حاج سید محمد رضا خراسانی، در مرمت مدارس قدیم اصفهان از جمله مدرسه عریان در محله حسن آباد و تأسیس کتاب خانه ای در مدرسه علمیه صدر بازار که به نام کتاب خانه رضویه مشهور است، مشارکت داشت. وی در دوره رضا شاه و در قضیه تغییر لباس به علماء گوشزد کرد که در خانه های خود بنشینند و لباس خود را تغییر ندهند و خود به تأمین زندگی عده ای از آنها اهتمام ورزید. تا اینکه در شهریور ۱۳۲۰ و پس از خروج رضا شاه از ایران، مجدداً حوزه علمیه اصفهان را احیاء نمود. در سال ۱۳۴۶ ش به دستور اداره اطلاعات، نام آیت الله خراسانی در شمار افرادی بود که در ایام محرم و صفر ممنوع المنبر گردیدند. وی در ۱۳۵۶ ش در اصفهان و در سن ۸۳ سالگی درگذشت و در تخت فولاد، جنب قبر فاضل هندی به خاک سپرده شد. (کتابی، رجال اصفهان در علوم و ...، ج ۱، ص ۲۳۵؛ مهدوی، تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان ...، ج ۲، صص ۳۱۷-۳۱۵).

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۴.

۳- روزنامه اقدام، شم ۳۲، ص ۲.

۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۱۳.

۵- روزنامه اقدام، شم ۳۲، ص ۱.

قصد این طایفه در تخریب مراقد ائمه شیعه (ر. ک: ۱۰ اردیبهشت) احتمالاً در پی اقدامات صورت گرفته، نماینده انگلیس در بحرین در تلگرامی به سرپرستی کاکس نماینده عالی انگلیس در عراق نوشت که «در جواب تلگرام شما که به امیر ابن السعود در باب تعیین حدود عراق و نجد مخابره کرده بودید» ابن السعود نامه ای نوشته و از هجوم وهابی ها تحت ریاست «ابن دوش» اظهار تأسف کرده است. اما هجوم دوم که گفته شده در نزدیکی «سماوه» رخ داده این حادثه از طرف وهابیها رخ نداده و مربوط به اعراب بدوی همان ناحیه است.

وی در ادامه این تلگرام از قول ابن السعود یادآور شد که «هیچ گاه مایل نیستند که برخلاف نظریات حکومت بریتانی اقدامی بکنند.» (۱)

[تصویر] ابن سعود

چهارشنبه ۱۳ اردیبهشت ۱۳۰۱/۳ مه ۱۹۲۲/۵ رمضان ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز جلسه مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک پس از افطار و دو ساعت و نیم گذشته از شب، آغاز شد. (۱) در این جلسه سدید الملک (۲) در پرسشی از وزارت فوائد عامه از علت تعطیلی مدرسه فلاحی کرج جویا شد. (۳) معاون این وزارت خانه نیز پاسخ داد که خالصجات تحویل وزارت جنگ شده و آن وزارت خانه هم تشخیص داده عده ای نظامی را آنجا مستقر کند. البته مدرسه به جای دیگری منتقل شده، منحل نشده است. وی گفت که چهاردانگه محل تازه مدرسه فلاحی است. گفت و گوهای امروز مجلس همچنان در موضوع قانون انتخابات بود و بیشتر روی دوره نمایندگی که دو سال بیشتر باشد یا نه، متمرکز بود. در رأی گیری، اکثریت به تغییر مدت نمایندگی رأی دادند. (۴)

* مکاتبه مشیر الدوله با علاء و مهلت به کمپانی استاندارد اوایل

مشیر الدوله رئیس الوزراء امروز در تلگرافی که به حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا فرستاد، پیرو تلگراف علاء به او درباره وقت کشی استاندارد اوایل در پذیرش امتیاز نفت شمال، نوشت که اگر استاندارد اوایل «حاضر است اصلاحات را موافق نظریات دولت قبول کند و با کمپانی نفت جنوب مذاکره نماید ضرری ندارد» مهلت داده شود. (۵)

* نامه شوستر به حسین علاء

مورگان شوستر واسطه ایران برای مذاکره با کمپانی استاندارد اوایل در نامه ای که امروز به حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا نوشت خبر داد که شخصی به نام «هنکز» که خود را نماینده کسی به نام ژنرال «پوتوپف» می خواند ادعا می کند که قبل از جنگ جهانی اول «امتیاز نفت و سایر حقوق ۱۷۵۰۰۰ جریب زمین واقعه در ایالات مازندران و استرآباد از طرف دولت علیه به وی عطا گردیده است.» به هنکز گفتم آیا سندی درباره این ادعا در دست هست؟ امروز صبح هم نوشته ای از طرف «ولمن» عضو کمپانی استاندارد اوایل در نیوجرسی به دستم رسید که در آن هنکز نزد ولمن رفته و ادعا می کند امتیازی که ایران به ژنرال پوتوپف داده متعلق به سندیکایی است که هنکز می گوید عضو آن است. هنکز اظهار داشته که تاریخ اعطاء امتیاز در تهران ثبت شده است. شوستر از علاء خواست که درباره این مدعیات تحقیق کرده، جواب رسمی از ایران گرفته و به او بدهد. (۶)

* مزایای جلب مستشاران امریکایی

روزنامه ایران امروز در سرمقاله ای بلند درباره مزایای جلب مستشاران امریکایی نوشت که «تجربیات شانزده ساله به ما ثابت کرد که یگانه وسیله اصلاح امور پریشان دولت و خلاصی از تنگنای فلاکت و اختلال، تنظیم مالیه دولت است.» نویسنده با اشاره به خزانه خالی از پول دولت و این که با بستن مالیاتهای مختلف نمی توان این خزانه را پر کرد، اضافه کرد: «راه و علاج

منحصر به فرد، دعوت مستشاران و متخصصین مالی و اداری است.» نویسنده یادآور شد که مجلس دوره دوم به این نتیجه رسید و با دعوت از مستشاران امریکایی آنها را در امور مالیه گمارد اما «مصادف با بعضی مشکلات سیاسی شده دچار آن اولتیماتوم جابرا نه گردیده از ایران عودت نمودند.» نویسنده در ادامه مقاله می نویسد که سال گذشته نیز تصمیمی مشابه گرفته شد اما بنا شد تا آمدن سفیر جدید امریکا و مشورت با وی صبر شود و از نظرات او نیز استفاده گردد. با آمدن سفیر نظرات او اخذ و در نهایت تصمیم گرفته شد نظر دولت امریکا هم دخالت داده شود. در سرمقاله این خبر هم آمده بود که حسین علاء نماینده سیاسی ایران در امریکا موضوع را به دولت امریکا منتقل کرده است. (۷) نماینده سیاسی انگلیس در ایران هم با این خبر آن را تأیید کرد:

۱- از دوره دوم مجلس شورای ملی و بنا به پیشنهاد امام جمعه خویی، جلسات مجلس در ماه مبارک رمضان ساعاتی پس از افطار تشکیل می شد (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۲۸۲).

۲- مهدی قلی خان سدید الملک در ۱۲۵۶ ق در قمشه دیده به جهان گشود. پدرش حشمت الممالک نام داشت. تحصیلات مقدماتی را در حد متعارف فراگرفت و سپس به استخدام دولت درآمد. او در دوره چهارم به نمایندگی از سوی مردم شهرضا (قمشه) وارد مجلس شورای ملی شد. دوره چهارم مجلس شورای ملی در اول تیر ۱۳۰۰ افتتاح گردید و تا مرداد ۱۳۰۲ تداوم یافت. (اسامی و مشخصات نمایندگان مجلس شورای ملی در ...، ص ۷۸).

۳- در حدود ۱۲۸۵ ش نخستین و آخرین گروه محصلین مدرسه فلاحت مظفری که برای آموزش علمی و عملی فنون کشاورزی در تهران تأسیس شده بود، فارغ التحصیل شدند؛ و مدرسه تعطیل شد و تا یازده سال کشور از وجود مدرسه فلاحتی (کشاورزی) محروم ماند. تا اینکه در ۱۲۹۶ ش حسین علاء وزیر فواید عامه و تجارت و فلاحات اقدام به تأسیس شورای عالی کشاورزی کرد. از جمله توصیه های این شورا احداث و ایجاد یک باب مدرسه عالی فلاحت در تهران و دبستان های روستایی در دیگر نقاط کشور بود، که از جمله آن دبستان برزگران را در کرج می توان نام برد. در این دبستان تا ۱۳۰۰ ش دو دوره کشاورز فنی پرورش یافتند. لیکن سال بعد (۱۳۰۱ ش) این دبستان از وزارت فواید عامه جدا و به اداره کل خالصجات واگذار شد که طولی نکشید به علل مختلف از ادامه کار بازماند و تعطیل گشت. در همین سال به دستور دولت «مدرسه عالی فلاحت و صنایع روستایی» که پیش از این شورای عالی کشاورزی توصیه کرده بود گشایش یافت. محل آن در سبزی کاربهای امین الملک و ریاست آن با موسی خان میرپنج بود که پس از او محمود فاتح رئیس آن شد. دوره تحصیل در این مدرسه دو سال در تهران و یک سال در کرج بود. کلاس دوره فارغ التحصیل از این مدرسه بیرون آمد. در ۱۳۰۷ ش وزیر فواید عامه وقت دستوری مبنی بر انتقال مدرسه متوسطه کشاورزی به کرج را صادر کرد که به تدریج پس از حدود دو سال در آذر ۱۳۰۹ مدرسه عالی فلاحت در آن شهر گشایش یافت. (قاسمی پویا، مدارس جدید در دوره قاجاریه ...، صص ۵۰۱-۵۰۰؛ معتمدی، جغرافیای تاریخی تهران، ص ۶۲۱).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۰، ص ۲. با این حال روشن نیست چرا این مصوبه اجرا نشد.

۵- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۱۱۴.

۶- همان جا.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۹، ص ۱.

«دولت در نظر دارد گروهی از مشاوران امریکایی را به استخدام خود در آورد.» (۱) روزنامه اتحاد هم در سرمقاله ای که دو روز بعد (۱۵ اردیبهشت) به چاپ رساند با عنوان «ما مستشار می خواهیم» همین موضوع را مورد توجه قرار داد.

* آگاهی مؤتمن الملک از استعفای مشیر الدوله

امروز مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی از متحصنین در مجلس که علیه اقدامات خودسرانه رضا خان وزیر جنگ در آن محل تحصن کرده بودند، می خواهد که از تظاهرات خودداری کنند و از آنها تقاضا می کند که با پیش گرفتن این رویه و صبر بیشتر، مطالب خود را با رئیس الوزرای جدید طرح و حل و فصل نمایند. او به متحصنین می گوید که مشیر الدوله رئیس الوزراء تا چند روز دیگر استعفا خواهد کرد. (۲) سفارت انگلیس هم از استعفای مشیر الدوله و سقوط دولت او خبر داد.

«کابینه مشیر الدوله به دلیل بی کفایتی در اداره امور و مشکلات مالی در آستانه سقوط است.» (۳)

[تصویر] مؤتمن الملک

* خروج قریب الوقوع رتشتین از ایران

روزنامه ایران امروز خبر داد که رتشتین وزیرمختار روسیه شوروی به زودی عازم مسکو خواهد شد. «به طوری که اطلاع داده اند روز هفتم ماه مه به طرف مسکو حرکت خواهند نمود.

برای مدت غیبت وزیرمختار دولت روسیه یک نفر به سمت مستشاری سفارت روسیه از دربار مسکو معین شده و به طهران وارد شده است و به طوری که اطلاع یافته ایم سفارت را از وزیرمختار حالیه تحویل گرفته و به سمت مزبور معرفی شده است.» (۴)

در همین زمان سفارت انگلیس در تهران خبر یافت که سفارت شوروی چند جاسوس خود را برای بررسی امکان تحقق جنبشهای انقلابی جدید تحت حمایت کمونیستهای باکو و گیلان گسیل داشته است. رضا خان نیز با دقت مواظب جریان امور است و حرکات آنان را از طریق والی زیر نظر دارد. (۵)

* ضرب سکه های تقلبی توسط ترکمانها

اداره کل گمرکات به وزارت مالیه گزارش داد که طبق اخبار رسیده از بندر جز تراکمه گمیش تپه مشغول ضرب سکه های دو قرانی و یک قرانی هستند. رئیس گمرک بندر جز مراتب را به حکمران استرآباد اطلاع داده و یک نمونه از سکه های تقلبی را نیز به مرکز فرستاده تا در ضراب خانه آزمایش شود. (۶)

* کشته شدن افتخار التجار به دست عوامل سیمیتقو

امروز اول افطار تعدادی از بازرگانان سقز همچون حاج محمود افتخار التجار معروف به وکیل الرعایا در سقز دستگیر و به جرم مخالفت با اقدامات سیمیتقو کشته شدند. پس از تسلط افراد سیمیتقو بر شهر سقز (ر. ک: ۱۸ و ۲۰ فروردین) و تظلم خواهی عده ای از اهالی از مسئولان حکومتی در سنندج و در پی آن لو رفتن این موضوع، سیمیتقو دستور تأدیب ناراضیان سقزی را صادر کرد. اعدام افتخار التجار در جهت همین دستور بود. (۷)

* شیوع وبا در تاشکند

بنابر اطلاعات رسیده مرض وبا در تاشکند شایع شده و رئیس صحیه خراسان اطلاع داده که برای جلوگیری از این بیماری با ایجاد قرنطینه در مرز از سرایت آن جلوگیری شود. همچنین از طرف مجلس حفظ الصحه دولتی به رئیس صحیه مشهد دستور داده شد که فعلا- مسافری را در سرخس و لطف آباد معاینه کرده، گزارش کنند تا در صورت لزوم قرنطینه در آن نقاط نیز ایجاد شود. (۸) همین منبع از گسترش طاعون در کردستان هم خبر داده است. (۹) از طرف مجلس حفظ الصحه دولتی نامه ای به رئیس الوزراء نوشته شد که برای جلوگیری از بیماریهای واگیردار اعتبار لازم را به این مجلس اختصاص دهد. مشیر الدوله رئیس الوزراء هم دستور پرداخت دو هزار تومان را صادر کرد.

* شکایت بازرگانان قم

به دلیل اختصاص چهارپایان به حمل غله به مرکز، کار تجارت در شهر قم رو به کساد نهاد. بازرگانان قم در شکایتی که به حکمران قم کردند، گفتند: «مأمورین اداره ارزاق با تعلیمات والی زاده رئیس ارزاق، مکاریان را گرفتار زحمت و فشار ساخته و حمل مال التجاره به خارج ابدا ممکن نیست ...

در صورتی که اقدام عاجل نشود امورات تجارت از هم گسیخته خواهد شد.» (۱۰)

* پایان آمارگیری در برخی محلات تهران

آمارگیری در شهر تهران که از ۹ اردیبهشت شروع شده بود در مناطق ارک و حسن آباد تمام شده و نتایج آن به زودی اعلام خواهد شد. (۱۱)

* درگیری و پشیمانی

به گزارش نایب الحکومه آستارا امروز نیروهای رشید خان طالشی مانع عبور نظامیان دولتی شده، با آنها درگیر شدند. اما ظاهرا رشید خان از این موضوع پشیمان شده «و اظهار اطاعت و انقیاد نموده، درخواست کرده است که نظامیان محترما به آستارا ورود نمایند.» (۱۲)

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۴.

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۳.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۹، ص ۱. برخی منابع در عملکرد رتشتین در ایران چنین اظهارنظر کرده اند که «او پس از ورود به تهران و تصدی وزیرمختاری کشورش، «بی درنگ مشغول فعالیت شد و یک سازمان تبلیغاتی کامل به وجود آورد. فیلمهای شوروی بین سینماهای تهران رایگان به صورت وسیعی پخش گردید. یک مدرسه روسی که سابق بر این در تهران وجود داشت مجدداً افتتاح شد. عده ای از کمونیستها به سمت آموزگار آن مدرسه مشغول تدریس شدند و به کار پرداختند. رتشتین، به مطبوعات بیشتر از سایر وسایل تبلیغاتی توجه داشت. با استفاده از گزارش هایی که به وسیله بی سیم سفارت از مسکو گرفته می شد بولتنهای روزانه ای حاوی اخبار تهیه می کرد و برای جراید می فرستاد. بر اثر اعمال نفوذ او عده ای جراید روزانه و هفتگی جدید پا به عرضه وجود گذاشتند. قبل از آمدن رتشتین فقط دو روزنامه در تهران چاپ می شد که یکی ایران و دیگری رعد نام داشت ... دو روزنامه کمونیستی حقیقت و اقدام به ترتیب طبقه کارگر و جوانان ایران را علیه طبقه حاکمه و آریستوکراسی و سرمایه داری تحریک می کردند...» (لنوسکی، رقابت روسیه و غرب در ایران، صص ۱۰۶ و ۱۰۷).

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۴.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۹، ص ۱.

۷- تیمورزاده، وحشت در سقز، صص ۱۰۴ و ۱۰۵.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۱۲۹، ص ۱.

۹- همان، ص ۲.

۱۰- همان، ص ۱.

۱۱- روزنامه اقدام، شم ۳۲، ص ۲.

۱۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۳، ص ۲.

پنج شنبه ۱۴ اردیبهشت ۱۳۰۱/۴ مه ۱۹۲۲/۶ رمضان ۱۳۴۰

* تکذیبیه فرقه دمکرات مستقل ایران (۱)

امروز فرقه یا کمیته دمکرات مستقل ایران با چاپ خبری در صفحه اول روزنامه اتحاد، پیرو اخباری که در برخی جراید مبنی بر عضویت نمایندگان این فرقه در کمیسیون ۱۲ نفری مجلس شورای ملی چاپ شده بود، نوشت که اعضای فرقه دمکرات مستقل ایران در مجلس شورای ملی چند نفر بیشتر نیستند و هیچ یک از آنان نیز به عضویت کمیسیون ۱۲ نفری (کمیسیون مشترک دولت و مجلس) درنیامده اند. در این اطلاعیه یادآوری شده بود که این کمیته همچنان در اقلیت است و به مواضع اکثریت مجلس نپیوسته است. (۲)

* در دسر زیادی محصول غله

اداره کل گمرکات به وزارت مالیه اطلاع داد که بنا به گزارش رئیس ایالتی گمرکات بوشهر محصول غله نواحی مجاور خلیج فارس در سال جاری بسیار خوب بوده است.

کشاورزان درصدد هستند ما زاد برداشت خود را به خارج صادر کنند. اداره کل گمرکات عقیده داشت ما زاد غله به شکل قاچاق به خارج صادر خواهد شد و خوب است دولت حکمی راجع به مجوز خروج این کالا صادر کند. (۳) این گزارش بر این نکته نیز تأکید دارد که روستاهای کوچک این منطقه اغلب خرما را قوت غالب خود می دانند و نان غذای فرعی آنهاست. (۴)

[تصویر] نمایی از شهر بوشهر

* پیشنهاد برای برچیدن سلولهای انفرادی

وزارت عدلیه با پیشنهادی روبه رو گشت که در آن خواستار برچیده شدن سلولهای انفرادی شده بود. شریف الملک با پیشنهاد این موضوع یادآور شد که «محبس های انفرادی از عدالت و حفظ الصحه» به دور است. پس از این اقدام «محبس های نمره ۲۲ و ۲۳ و ۲۴ متروک گردیده. اگرچه وجود محبس انفرادی برای اقرار کردن مظنون است ولی محبس های فوق که تاریک و متعفن و مرطوب بوده است شبیه به قبر بوده، از این نقطه نظر متروک شده است.» (۵)

[تصویر]

* خبر روزنامه تایمز از بازگشت رتشتین

روزنامه تایمز از قول خبرنگارش در تهران نوشت که رتشتین سفیر بلشویکها در تهران به مسکو فراخوانده شده است و این امر

ظاهرا برای نارضاییتی شوروی از نتایج سیاستهای او در ایران بوده است. این روزنامه می افزاید کاردار جدید کمیسر شومیاتسکی که برای گرفتن جای رتشتین در نظر گرفته شده از کمونیستهای تندرو است و به نظر می رسد این تغییر منجر به بروز سیاستهای خصمانه تری گردد. تایمز به سابقه حضور رتشتین در ایران هم اشاره کرد و نوشت که او در ۲۵ آوریل ۱۹۲۱ به تهران وارد شد

۱- از اوایل سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۱ ش مهمترین مسئله مورد بحث در کشور طرح جمهوریت بود که علاوه بر سوسیالیستها و اصلاح طلبان، افرادی هم که با تمهیدات وزیر جنگ (رضا خان سردار سپه) و نفوذ امیر لشکرها به مجلس شورای ملی راه یافته بودند، در جهت تحقق آن می کوشیدند. عده ای از آنان که در مجلس چهارم فراکسیون اقلیت را در دست داشتند، تشکیلاتی با عنوان «فرقه دموکرات مستقل ایران» به راه انداخته، به فعالیت حزبی پرداختند. تشکیلات آنان و جریان سیاسی- اجتماعی هوادار آنها اساسا ساخته و پرداخته محافل نزدیک به سردار سپه و به طور مشخص مشاوران فکری و سیاسی او بود؛ هرچند گروهشان هیچ یک از اصول و مناسبات اولیه حزبی را نداشت و تنها اعتقاد به جمهوریت باعث شده بود که بدون سازماندهی به هم نزدیک شوند. سید محمد رضا شیخ العراقرین زاده، که بعدها به سبب انتشار مدیریت روزنامه تجدد به محمد رضا تجدد مشهور شد در ظاهر رهبری این فرقه را بر عهده داشت و برادرش سید محمد نیز بدو یاری می رسانید. فرقه دموکرات مستقل در ۱۳۰۲ ش روزنامه ای را هم به نام تجدد منتشر ساخت و آن را ارگان حزبی خود قرار داد. رفته رفته روزنامه شهرت همگانی یافت و فرقه نیز به «حزب تجدد» تغییر نام داد. این حزب در سایه مداخله گسترده در انتخابات مجلس پنجم که با کمک و نفوذ نیروهای نظامی و انتظامی عملی شد، عده ای از اعضای خود را به درون مجلس فرستاد و برخلاف تلاش دیگر نمایندگان مستقل و اقلیت که خواستند اعتبارنامه اعضای آن را رد کنند، فراکسیون اکثریت مجلس را در دست گرفت. اعضای حزب تجدد کوشیدند بلافاصله پس از شروع به کار مجلس طرح جمهوریت را مطرح کرده، رضا خان سردار سپه را به ریاست جمهوری بنشانند. اما چنین نشد؛ فراکسیون اکثریت پس از آنکه بهرامی (یکی از اعضای حزب) به سید حسن مدرس سیلی زد به سمت انشعاب و چنددستگی رونهاد و فراکسیون های کوچکی چون تجدد، قیام، آزادیخواه، ملیون و تکامل از درون آن پدید آمد. از جمله اصولی که در اساسنامه و برنامه حزب تجدد مطرح بود می توان به «جدایی دین از سیاست، ایجاد ارتشی منظم و منسجم و کارآمد، بوروکراسی پرتوان، پایان دادن به امتیازات اقتصادی بیگانگان در ایران، صنعتی کردن کشور و تلاش برای نوسازی آن، جایگزین سرمایه داخلی به جای سرمایه خارجی، تغییر زندگی عشایر کوچ نشین به کشاورزان یکجانشین، وضع قوانین مالیات بر درآمد تصاعدی، فراهم ساختن امکانات آموزشی برای همگان به ویژه زنان، تدارک مشاغل حکومتی برای افراد مستعد و گسترش زبان فارسی به جای زبان اقلیتها و قومیتها در سراسر کشور» اشاره کرد. (بهار، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۲، صص ۲۹-۲۶؛ ملایی توانی، مشروطه و جمهوری، صص ۲۹۲-۲۸۹؛ نوذری، تاریخ احزاب سیاسی در ایران، صص ۱۶-۱۵).

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۸، ص ۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۰، ص ۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۸، ص ۳.

۵- همان جا.

اما تا ۲۶ ژوئن به عنوان سفیر شناخته نشد. در ۲۶ ژوئن پرچم سرخ برای اولین بار بر فراز دفتر نمایندگی سفارت روسیه در تهران به اهتزاز درآمد و میهمانی باشکوهی توسط بلشویکها برگزار شد که بسیار باشکوه تر از میهمانی‌هایی بود که توسط روسیه در دوران تزار برپا می شد. (۱)

۱- روزنامه تایمز، مورخ دوشنبه ۸ می ۱۹۲۲، ص ۲۲.

جمعه ۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۵ مه ۱۹۲۲ / ۷ رمضان ۱۳۴۰

* ابلاغیه مشیر الدوله درباره قانون بلدی

مشیر الدوله رئیس الوزراء در ابلاغیه ای به «فرمانروایان ایالات و حکام ولایت» یادآور شد که «لایحه قانون بلدی» در مجلس شورای ملی در حال تصویب است، اما تا رسیدن آن روز و تشکیل انجمنهای بلدی، لازم است توجه خاصی به امور شهری شده، از هرگونه رسیدگی مضایقه نشود. فرمانروایان و حکام توجه کنند که «عایدات بلدی به مصارف نظیف و روشنایی شهر و تأسیسات خیریه و صحیه برسد.» در این دستور آمده است که وزارت مالیه موظف است درآمد وسایل نقلیه را پس از کسر یک دهم آن به بلدی بدهد تا صرف آبله کوبی کند. وی در پایان «مخصوصاً رسانیدن حقوق اطباء صحی بلدی را توصیه» کرد. (۱)

* ادامه دستبردها در منطقه گمیش تپه

ترکمانان سارق در منطقه گمیش تپه آذوقه یک گروه گیلانی را دزدیدند. گیلانی ها آرد خریداری شده خود را از منطقه گمیش تپه با کشتی کوچک حمل می کردند که دزدان با قایق دیگری به آنها حمله کرده ۱۳ عدل آرد و دیگر اشیاء همراه گیلانیها را بردند. (۲)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز دو ساعت پس از غروب تشکیل جلسه داد. در این جلسه گزارش کمیسیون مربوطه راجع به فرش با رنگ جوهری و فرش با رنگ ثابت خوانده شد. مفاد این گزارش به نحوی تنظیم شده بود که صادرات فرش جوهری را کاهش و بازرگانان را به صدور فرش با رنگ ثابت تشویق کند.

موافقان و مخالفان موضوع صحبت کردند. در نهایت ورود به جزئیات طرح تصویب شد. در این جلسه برخی نمایندگان درباره تحسن جاری در مجلس از مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی پرسیدند. مؤتمن الملک گفت که قرار است کمیسیون ۱۲ نفره خواستهای آنها را بررسی کرده، پاسخ دهد. آنها توضیحات و خواستهای خود را به کمیسیون انتقال داده اند؛ خلاصه آن به من گفته خواهد شد که متعاقباً به هیأت دولت ارجاع و پاسخ قطعی متحصنین داده می شود. (۳)

[تصویر]

* مطالعه پیرامون الحاق آب رود کوهرنگ به زاینده رود

به دنبال تصویب مجلس شورای ملی در خصوص الحاق آب رود کوهرنگ به زاینده رود و ابلاغ آن به وزارت فواید عامه از طرف آن وزارت خانه، اقداماتی برای اجرای این طرح آغاز شد و یک نفر مهندس ایرانی از مرکز به اصفهان رفت تا پس از

بازدید و برآورد هزینه ها نتایج مطالعات خود را به هیأت دولت ارائه دهد. (۴)

* اعزام پزشک به آستارا

به دنبال رسیدن گزارش هایی از بروز بیماری در منطقه آستارا، وزارت داخله از مجلس حفظ الصحة دولتی خواست که هرچه زودتر در این مورد تحقیق گردد و گزارش دهند. پیرو این درخواست مقرر شد که دکتر محمد خان به طرف آستارا حرکت کند. (۵)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۱۵۹، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- همان، شم ۱۶۰، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۱، ص ۲.

۵- همان جا.

* محکومیت کارمند خاطی

میرزا مهدی خان که مدتی در اداره مالیات غیرمستقیم گیلان و تهران مشغول خدمت بوده به دلیل «سوء جریان امورات اداری و بعضی تقصیرات دیگر» از طرف مدعی العموم دیوان محاکمات وزارت مالیه جلب شد و پس از رسیدگی و تحقیق به کسر ثلث حقوق به مدت سه ماه محکوم گردید. (۱)

* آگهی فروش کتاب

روزنامه اقدام در شماره امروز خود این کتاب را معرفی کرد:

«ترجمه تاریخ انقلاب ایران، مصور، تألیف مستر شوستر امریکایی، مشتمل بر وقایع مهمه که خواندن آن برای ایرانیان شایسته بلکه لازم است جدیداً وارد تیمچه حاجب الدوله کتاب خانه ایران [شده] حاضر است.» (۲)

* گروه آزادی خواهان در قزوین

منابع سیاسی دولت انگلیس در ایران گزارش دادند که امروز اعلامیه هایی به امضای گروه آزادی خواهان در قزوین نشر یافت که در آن حاکم شهر و سایر مقامات رسمی محکوم شده بودند. به دستور رضا خان جست و جو به منظور دستگیری کسانی که اقدام به انتشار این اعلامیه کرده اند آغاز شده است. (۳)

[تصویر] عمارت کلاه فرنگی قزوین

۱- همان جا

۲- روزنامه اقدام، شم ۳۳، ص ۴. تاریخ ایران نوشته ویلیام مورگان شوستر (۱۸۷۷-۱۹۶۰ م) است. او یک سال بعد از انتشار کتاب انقلاب ایران نوشته ادوارد براون در بریتانیا (در اوایل ۱۲۹۰ ش) به عنوان مستشار مالی دولت ایران به تهران آمد و امور خزانه داری را بر عهده گرفت. او کتاب براون را خوانده و تا حدودی با مسائل ایران آشنا بود. شوستر را با توجه به مأموریت‌های قبلی که پیش از این پذیرفته بود، می توان به عنوان دیپلماتی دانست که از حقوق مردم کشورهای محل مأموریت خود طرفداری می نمود. وی در ایامی که تهران بود از نزدیک با وقایع سالهای نخست بعد از انقلاب مشروطه آشنایی یافت و بسیاری از جریانها را مشاهده کرد. اگرچه فشارهای زیاد دولت روس باعث اخراج سریع او از ایران در اواسط همان سال ۱۲۹۰ ش شد اما ایران و اوضاع اجتماعی و سیاسی آن همچنان مورد توجه وی بود. او پس از آن چند کتاب درباره ایران به نگارش درآورد. اختناق ایران مشهورترین نوشته شوستر است که بیشتر به دوران مأموریت و خاطرات آن ایام او در ایران می پردازد. تاریخ انقلاب ایران یا تاریخ ایران دیگر نوشته وی است که به تاریخ جنبش مشروطیت ایران توجه دارد. این کتاب توسط محمد حسین صاحب به فارسی برگردانده شد و در ۱۳۳۳ ق/ ۱۲۹۳ ش در بمبئی توسط مطبعه شرافت در ۵۰۰ صفحه به چاپ رسید. کتاب حاضر در ۱۳۰۱ ش به بازار نشر ایران راه یافته است.

۳- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۵.

شنبه ۱۶ اردیبهشت ۱۳۰۱/۶ مه ۱۹۲۲/۸ رمضان ۱۳۴۰

* چگونگی اخذ مالیاتهای مستقیم

عصر امروز کمیسیونی در وزارت مالیه تشکیل شد تا زمینه های وصول مالیات مستقیم را مطالعه کرده، نتایج آن را اعلام کند. (۱) شرکت کنندگان مدیر کل، رئیس محاسبات، رئیس محاکمات، میرزا همایون خان، میرزا حبیب الله خان و میرزا علی تقی خان بودند. (۲)

* گردهم آیی مدیران دواير دولتی

امروز بعد از ظهر مدیران دواير وزارت خانه ها دور هم گرد آمدند تا نسبت به محاسبات شاهزاده امیر اعظم (۳) که خود را طلبکار می دانست و در برابر این طلب از پرداخت مالیات امتناع می ورزید، رسیدگی کنند. (۴)

* درگیری با الوار

احمد خان امیر احمدی امیر لشکر غرب (۵) امروز در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ نوشت الوار از چند طرف به خاک نهند هجوم آورده، در نتیجه مقاومتی که نیروهای نظامی به خرج دادند، متحمل تلفات و ضایعات شدند. وی اضافه کرد که «باویله» رئیس ایل جاوری هم کشته شده و «سلیمان» نامی هم از طایفه ایتوند مجروح و دستگیر شده است. وی در پایان این تلگرام به وزیر جنگ پیشنهاد کرد که چند قطعه مدال جنگی برای رئیس قوای بروجرد و افرادی که در این درگیری حضور مؤثر داشته اند، در نظر بگیرد. (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۲، ص ۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۰، ص ۲.

۳- ید الله عضدی (امیر اعظم) فرزند نصرت الله امیر اعظم و از نوادگان فتحعلی شاه قاجار در ۱۲۷۷ ش به دنیا آمد. او در منزل نزد معلمان خصوصی علوم جدید و زبان فرانسه را فراگرفت و در پانزده سالگی برای ادامه تحصیل به عثمانی سفر کرد و دو سالی در آنجا اقامت گزید. در ۱۲۹۴ ش با قتل پدرش به تهران احضار شد و به همراه عین الدوله، عموی پدرش به ملاقات احمد شاه رفت. شاه قاجار برای دلجویی از وی لقب و شغل پدر را به وی داد و با لقب امیر اعظم حاکم شاهرود و سمنان و دامغان گردید. در ۱۳۰۶ ش به خدمت وزارت امور خارجه درآمد. مستشاری ایران در برلن اولین سمت اداری او بود. پس از بازگشت به تهران ریاست اداره کارگزینی وزارت امور خارجه را عهده دار شد. در ۱۳۱۰ ش نیز با سمت کاردار ایران به واشنگتن رفت و پس از دو سال اقامت وزیرمختار ایران در لهستان گردید. از دیگر مشاغل وی بازرسی و ریاست اداره گذرنامه و تابعیت بود. کمی بعد مدیر کل وزارت امور خارجه شد. در ۱۳۱۹ ش رئیس کمیسیون ارز در وزارت دارایی و سال بعد معاون اول آن وزارت خانه گردید. وی در ترمیم کابینه محمد علی فروغی در اسفند ۱۳۲۰ کاندیدای وزارت دارایی

بود اما به دلیل رأی اعتماد ضعیف مجلس به کابینه، نخست وزیر استعفا داد و علی سهیلی مأمور تشکیل کابینه گردید. سهیلی در کابینه خود وزارت راه را به ید الله عضدی سپرد. او در کابینه قوام همین سمت را حفظ کرد. عضدی در ۱۳۲۲ ش به وزیرمختاری ایران در برزیل منصوب شد و سفارت ایران را در آنجا بنیاد نهاد. پس از پنج سال وی علاوه بر حفظ سمت خود وزیرمختار اکرودیته در شیلی و آرژانتین شد. سپس سفارت کبرای ایران در هندوستان را پذیرفت. در ۱۳۳۲ ش هم رئیس کل تشریفات دربار شد و سال بعد وزارت مختار ایران در اسپانیا را به عهده گرفت. در ن هایت در ۱۳۳۹ ش سفیر کبیر ایران در عراق شد. ید الله عضدی در شهریور ۱۳۳۹ به تهران بازگشت و به مدت نه ماه در کابینه شریف امامی وزیر امور خارجه گردید؛ سپس سفیر کبیر ایران در آرژانتین شد. اما پس از چند ماه در ۱۳۴۰ ش به علت سکت قلبی در بوئنوس آیرس درگذشت. او را در آرامگاه خانوادگی شان در نیشابور به خاک سپردند. عضدی فراماسونر و از عمده مالکان سمنان و شاهرود بود و یک کارخانه قند نیز در آنجا بنیاد نهاد. (زاوش، دولتهای ایران در عصر مشروطیت، ج ۱، ص ۲۹۱؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، صص ۱۰۰۸-۱۰۰۷).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۲، ص ۲.

۵- لشکر غرب شامل فوج ۱۱ کردستان، فوج ۱۲ کرمانشاهان، فوج ۷ و فوج ۸ بروجرد بود. احمد خان امیر احمدی پیش از اینکه به امیرلشکری منصوب شود، رئیس تیپ گارد سوار بود. پس از این جابه جایی عبد الله خان امیر تومان (عبد الله طهماسبی) به ریاست تیپ گارد سوار منصوب شد. (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۵، صص ۶۷ و ۶۸).

۶- اسناد نخستین سپهد ایران ...، ص ۲.

یکشنبه ۱۷ اردیبهشت ۱۳۰۱/۷ مه ۱۹۲۲/۹ رمضان ۱۳۴۰

* انتقاد روزنامه شفق سرخ از استخدام مستشاران خارجی

پیرو درج مقالاتی از سوی روزنامه های ایران و اتحاد در مزایای استخدام مستشاران امریکایی، روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود نوشت که یازده سال پیش وقتی ایران اقدام به جلب مستشاران خارجی در زمینه مالیه و امنیه کرد واکنش پر ولوله ای در فضای کشور داشت، اما آن حسن استقبال اینک دیده نمی شود؛ «چرا؟ برای این که «مولیتور»، «گلروپ» و «وستداهل» امتحانات خیلی ناپسند به جامعه پس دادند و ملت ایران را از هرچه مستخدمین خارجی است بیزار نمودند.

اطلاعات فنی و معلومات آنان بود که از نظر اغلب مردم و ارباب جراید باعث جلب مستشاران خارجی شد، زیرا می خواستیم با سیر ترقیات و تمدن امروز جهانی همراهی کنیم.

دومین نکته ای که ما را محتاج مستشاران خارجی کرد ناتوانی رجال ما در استقرار و اجرای یک اصل ثابت و معین بود. در هر صورت امید است هیأت دولت و وکلاء و سایر عناصر علاقه مند از اطوار و اعمال بی رویه بعضی از این مستخدمین اروپایی درس عبرت گرفته باشند.» (۱)

* بخش نامه وزارت مالیه: اضافه حقوق پرداخت نمی شود

وزارت مالیه در بخشنامه ای به مسئولان ادارات مالیه در ایالات و ولایات نوشت که به دلیل تصویب و تخصیص بودجه جدید «از این تاریخ تا شش ماه دیگر درباره هیچ کس و به هیچ اسم و رسم اضافه حقوق داده نمی شود و ارسال پیشنهاد و تقاضا در این زمینه که جز اتلاف وقت نتیجه ندارد، به کلی ممنوع است.» (۲)

* رایزنی مشیر الدوله با متحصنین در مجلس شورای ملی

به دنبال تهدیدات رضا خان وزیر جنگ و سپس ایجاد اختلاف بین متحصنین مجلس، این نقشه عملی شد و بین آزادی خواهان نزاع در گرفت. این موضوع وقتی به گوش مشیر الدوله رئیس الوزراء رسید، از آنجا که او از تحصن کنندگان حمایت می کرد امروز در جمع آنها حاضر شد و برخی از آنان را به خانه خود دعوت کرد. این دعوت محرمانه صورت پذیرفت.

موسوی زاده، یمین السلطنه، یمین الملک و سید مهدی نبوی از جمله حاضران بودند. مشیر الدوله خطاب به آنها گفت که من فردا استعفا خواهم داد و وسیله خروج شما را به طرزی آبرومند به وسیله قوام السلطنه که نامزد ریاست وزرای است فراهم می کنم.» (۳)

* جمع آوری کمک برای طلاب قم

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود خبر داد که بنابر دعوتی که از بازرگانان برای حضور در خانه میرزا ابوطالب اسلامی به عمل آمد، جمع آوری کمک «برای طلاب قم که در خدمت حجت الاسلام حاج شیخ عبد الکریم یزدی هستند» مطرح شد.

اسلامی، اسلامبولچی، (۴) حاجی عباسقلی تاجر تبریزی (۵) و معاون التولیه هریک در این مورد اظهاراتی کرده و نزدیک به هزار تومان از طرف حاضران جمع شد. (۶)

* ملحق شدن کاظم بیگ به سیمیتقو

فرمانده کل قوای آذربایجان، حبیب الله شیبانی، امروز در تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون خبر داد که کاظم بیگ صاحب منصب اهل عثمانی از بوکان به ساوجبلاغ و از آنجا به چهریق نزد سیمیتقو رفته است. شیبانی اضافه می کند که این نظامی اهل عثمانی در مهرماه سال گذشته در نظمیة تبریز توقیف بوده و اسماعیل خان، فرمانده لشکر وقت او را آزاد کرد. و باز به توصیه اسماعیل خان بود که اواخر اسفندماه همان سال اداره نظمیة مجوز حمل دو اسلحه را به او داد.

شیبانی در پایان تلگراف می خواهد موضوع از اسماعیل خان پرسیده شود و او را هم در جریان بگذارد. (۷)

۱- سیفی فمی تفرشی، پلیس خفیه ایران، ص ۶۱؛ به نقل از: روزنامه شفق سرخ، شم ۲۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۰، ص ۲.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۸۹ و ۹۰.

۴- سید محمد اسلامبولچی از بازرگانان و آزادیخواهان صدر مشروطه است که از تاریخ تولد و زادگاهش اطلاعی در دست نیست. در ۱۳۳۳ ق در انتخابات مجلس سوم از نامزدهای حزب اعتدال بود که با مخالفت انجمن اتحادیه اصناف به رهبری محمد تقی بنکدار مواجه شد. در این برهه مجلس سوم نیز به سبب مهاجرت تعداد زیادی از نمایندگان به قم و از آنجا به کرمانشاه برای مقابله با اشغال تهران توسط قوای روس، از اکثریت افتاد و تعطیل شد. اسلامبولچی نیز از جمله شخصیت های مهم و صاحب نفوذی بود که در این مهاجرت شرکت داشت. انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی نیز به دلیل اوضاع آشفته کشور ناشی از حضور بیگانگان، حدود چهار سال به طول انجامید. در این مدت اسلامبولچی همواره یکی از حاضرین در جلسات اعتدالی ها بود و برای کسب رأی اصناف خرده پا و کسبه چاله میدان به نفع اعتدالیون، علیرغم نفوذ دموکراتها در بازار، تلاش می کرد. پس از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹، اسلامبولچی نیز از اشخاص متنفذی بود که به دستور سید ضیاء الدین طباطبایی دستگیر و زندانی شد. در مجلس پنجم، نمایندگان با تصویب ماده واحده تغییر سلطنت، تعیین حکومت قطعی را به مجلس مؤسسان واگذار نمودند. لذا در ۱۴ آبان ۱۳۰۴ از ۳۶ مدعوی که در عمارت دارالفنون برای تشکیل انجمن نظارت انتخابات گردهم آمدند ۱۸ نفر انتخاب و به دو گروه ۹ نفره هیأت ناظران اصلی و فرعی تقسیم شدند که اسلامبولچی در شمار هیأت ناظران اصلی قرار داشت. سپس در آذر همان سال به عنوان نفر هفدهم از ۲۴ نماینده تهران به مجلس مؤسسان راه یافت. اسلامبولچی از جمله نمایندگان بود که در ۲۱ آذر ۱۳۰۴ به تغییر اصل ۳۶، ۳۷ و ۳۸ متمم قانون اساسی که به نفع سلطنت رضا شاه و جانشینی فرزندش بود، رأی دادند و در ۲۴ آذر ۱۳۰۴ سلطنت ایران را به رضا خان واگذار نمودند. از تاریخ و محل فوت وی اطلاعی در دست نیست. (امیر طهماسبی، عبد الله، تاریخ شاهنشاهی اعلیحضرت ...، صص ۳۹۷-۳۹۶؛

شروین، دولت مستعجل، صص ۳۲-۳۱؛ مختاری، اصفهانی، «اسلامبولچی، سید محمد»، صص ۵۵۹-۵۵۸).

۵- عباسقلی بازرگان (پدر مهندس مهدی بازرگان) معروف به تاجر تبریزی، تجارتي و اسلامبولچی فرزند حاج کاظم به سال ۱۲۴۷ ش در تبریز زاده شد. ابتدا در زادگاهش به شغل پدرش، تجارت پرداخت و در ۱۸ سالگی همراه خانواده به تهران آمد و در این شهر ساکن گردید. او در تهران به فعالیت های گوناگون اقتصادی روی آورد و از بازاریان، تاجران و فعالان اقتصادی به نام در سطح کشور گردید و به دلیل پیشه ای که داشت به «بازرگان» مشهور شد. افزون بر کار تجارت، کارخانه داری، خرید و فروش املاک، امانت فروشی، سهامدار تلفن و عضویت در هیأت مدیره شرکت توسعه مخابرات از دیگر فعالیت های او بود. وی مدتی نیز ریاست «هیأت تجارت» و «اتاق تجارت» تهران را برعهده داشت. عباسقلی بازرگان در سیاست و اقتصاد سیاسی نیز صاحب نظر بود و در سومین دوره مجلس شورای ملی یک بار از طرف آذربایجانیان مقیم مرکز نامزد شد ولی رأی لازم را به دست نیاورد. او با همکاری همفکران و دوستانش در بازار و صنعت تلاش می کرد تا اقتصاد کشور در دوران پس از مشروطیت در مسیر درست و به نفع تولید و توسعه اقتصادی جریان پیدا کند. همچنین در دوران نهضت ملی از حامیان دولت محمد مصدق بود و در انسجام و گرایش نیروهای ملی و مذهبی به ویژه بازاریان بر ائتلاف و حمایت از دولت و نهضت ملی تلاش وافر داشت. وی در انتخابات مجلس هفدهم شورای ملی در پیروزی ملیون و دولت ملی کوشا بود. همچنین در راستای اهتمام به مسائل دینی و اجتماعی به منظور روشنگری مذهبی و تعالی فکری جوانان از سال ۱۳۰۳ ش تا اواسط سلطنت رضا شاه جلساتی را به صورت یک تشکیلات فکری و تا حدودی سیاسی در منزلش برگزار می کرد و در این زمینه نشریه ای به عنوان «ارگان انجمن انتشار» نشر می داد که سرانجام با مخالفت رضا شاه و دربار به تعطیلی گرایید. عباسقلی آقا تبریزی از نظر اخلاقی و شخصیتی نیز مردی متعادل و متوازن بود. وی به سال ۱۳۳۳ ش درگذشت. (بازرگان، خاطرات بازرگان شصت سال خدمت و مقاومت، ج ۱، صص ۵۲-۱۰؛ یوسفی اشکوری، در تکاپوی آزادی، ج ۱، صص ۳۶-۲۹).

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۰، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۸، ص ۱۰.

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

جلسه مجلس امروز سه ساعت پس از غروب به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد و بحث و بررسی پیرامون فرشهای جوهری و رنگ ثابت ادامه یافت. موافقان و مخالفان گرفتن مالیات از صادرات قالی های جوهری به نتیجه ای یکسان نرسیدند و موضوع به کمیسیون مربوطه ارجاع شد تا لایحه پیشنهادی را با تغییراتی به صحن مجلس بیاورد. در این جلسه رضا خان وزیر جنگ بودجه وزارت خانه خود را به مجلس داد. لایحه دیگر او اعزام دانشجو به فرانسه برای آموزش دوره های نظامی بود. رضا خان اعزام ۵۶ دانشجو و چهار صاحب منصب ارشد، در مجموع ۶۰ نفر را پیشنهاد داد و گفت که سی نفر از اعزام شدگان پس از یک سال آموزش و نیمی دیگر پس از دو سال به ایران بازمی گردند. مخارج برآورد شده برای این کار ۱۶۰۰/۶۷۱ فرانک در یک سال بود. (۱) «این طرح در عمل بسیار پرخرج و گران از آب درآمد. در سال ۱۳۰۱ ش مسئله تأمین نقدینگی کافی برای عزیمت دانشجویان به فرانسه منجر به تعلیق این برنامه تا سال بعد شد.» (۲)

* عقب افتادن حقوق نظمی و قراسورانهای فارس

مشیرالدوله رئیس الوزراء از وزارت مالیه خواست حقوق پرداخت نشده نظمی و قراسورانهای فارس پرداخت گردد.

«هرگاه از این بابت وجوهی باید قوام الملک بپردازد گرفته [حقوق های معوقه را] پرداخت نمایند.» (۳)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۱، صص ۱ و ۲.

۲- کرونین، ارتش و تشکیل حکومت ...، ص ۲۴۰.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۰، ص ۲.

دوشنبه ۱۸ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۸ مه ۱۹۲۲ / ۱۰ رمضان ۱۳۴۰

* استعفای مشیر الدوله

امروز مشیر الدوله رئیس الوزراء از سمت خود استعفا داد.

منابعی که در علت استعفای مشیر الدوله سخن رانده اند این نکته را یادآور می شوند که روزنامه حقیقت در شماره امروز خود شرحی از «اختلاسهای سردار اعتماد رئیس قور خانه که در دوره قبل به مناسبت ساختن وسایل آتش بازی اعیاد او را سردار فشفشه موسوم کرده بودند، شرحی نگاشته و ضمناً سردار سپه را طرف حمله قرار داده بود. سردار سپه می خواست این روزنامه توقیف شود. مشیر الدوله این کار را صلاح نمی دانست. آقای وزیر جنگ به وسیله دو نفر (سالار نظام و محمود آقا خان حاکم نظامی شهر) برای مشیر الدوله پیغام داد که یا روزنامه را توقیف کنید یا می سپارم دیگر شما را به هیأت وزراء راه ندهند.» (۱) با این ترتیب مشیر الدوله چاره ای جز استعفا به خاطرش نمی رسد و کابینه با این وضع سقوط می نماید. (۲) مشیر الدوله استعفای خود را تلگرافی به شاه اطلاع داد. (۳) نظر سفارت انگلیس نیز در مورد این حادثه چنین است:

«نخست وزیر به جای اطاعت از دستور وزیر جنگ در سرکوب جراید استعفا داد.» سرپرسی لورن با اظهار این عقیده اضافه می کند که استعفا در چنین موقعیتی بجا نبود. «من آشتی و سازش را توصیه می کنم، اما نگرانم که تأثیری نداشته باشد.» (۴)

* حرکت ولیعهد به طرف ایران

روزنامه ایران در شماره امروز خود بنابر اخبار رسیده از پاریس نوشت که ولیعهد ایران، محمد حسن میرزا، که همراه احمد شاه در سفر اروپا بسر می برد، از پاریس به طرف ایران بازگشته. وی در بازگشت به اسلامبول رفته از آنجا راهی ایران خواهد شد. (۵)

روزنامه تایمز نیز نوشت که شاهزاده محمد حسن میرزا، ولیعهد، وارد قاهره شد و قرار است امروز میهمان پادشاه مصر باشد. او فردا عازم تهران خواهد شد. (۶)

[تصویر] محمد حسن میرزا

* اجازه حمل پول سفید

از طرف وزارت مالیه به اداره کل گمرکات نوشته شد که چون بانک شاهنشاهی برای پرداخت حقوق کارکنان شرکت نفت جنوب باید مقداری پول نقره به محمره (خرمشهر) حمل کند، برای سرعت بخشیدن به کار مایل است این کار از راه همدان، کرمانشاه و بغداد صورت گیرد. پس به گمرک کرمانشاهان اجازه بدهید مبلغ سیصد هزار تومان پول سفید (۷) که بانک شاهنشاهی در شعبه همدان و کرمانشاه دارد، از راه بغداد به محمره ترانزیت شود. وزارت مالیه از اداره کل

۱- مستوفی، تاریخ اجتماعی و اداری ...، ج ۳، ص ۵۰۳. سردار اعتماد یا خسرو خان مقتدر نظام از سرکرده ها و باباشمل های محله سنگلج تهران بود. او در زمان مظفرالدین شاه منصب سرتیپی داشت و از سال ۱۳۲۴ ق «مباشر عمل آتش بازی» در قورخانه مبارکه بود. در زمان سلطنت محمد علی شاه و در دوره مشروطیت، در ردیف طرفداران شاه قرار گرفت و اقدامات و عملیاتی علیه مشروطه نمود. در ۹ ذی قعدة ۱۳۲۵ عمال وی به اتفاق سید محمد خان صنیع حضرت به مدرسه سپهسالار حمله بردند تا از این طریق به مجلس بریزند ولی موفق نشده، در اثر تیراندازی محافظین پراکنده شدند. محمد علی شاه، چون مرعوب شده بود برای فریب مردم و برای اینکه خود را حامی مشروطه جلوه دهد به نظمیة دستور داد سرسلسله اشرار را دستگیر و در عدلیه محاکمه کنند. سرانجام با حکم محکمه چهار نفر از سرکردگان از جمله صنیع حضرت و مقتدر نظام به جرم حمله به مجلس شورای ملی و مجروح کردن چند نفر از مشروطه خواهان و شرارت، محکوم به دو هزار تازیانه و ده سال حبس در کلات و خلع از مقامات دولتی شدند و حکم همان روز اجرا شد. اجرای این حکم طولی نکشید و محمد علی شاه دستور آزادی آنان را داد و بالاخره تبعیدشدگان در روز ۱۳ جمادی الثانی ۱۳۲۶ به تهران وارد شدند. خسرو خان مقتدر نظام در دوره مشروطیت جان سالم به در برد و از طرف محمد علی شاه به سردار اعتماد ملقب گردید. او پس از پیروزی انقلاب مشروطه تا مدت بیست سال و اندی سرپرست آتش بازیهای قورخانه بود و برای همین پیشینه بود که به او «سردار فشفشه» نیز می گفتند. (کتاب نارنجی، ج ۱، ص ۲۵۱؛ ملک زاده، تاریخ انقلاب مشروطیت ایران، ج ۱، صص ۵۹۱-۵۹۰؛ بامداد، شرح حال رجال ایران ...، ج ۱، ص ۴۷۹).

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۵.

۳- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، ص ۱۰۱۲. گفتنی است که این علت با آن چه که در خبرها و گزارشهای روزهای گذشته آمد، همگن نیست. مشیرالدوله پیش از این تصمیم به استعفا گرفته بود، حتی روز آن را هم می دانست. کار رضا خان شاید علت تامه برای این تصمیم گیری قبلی بوده باشد. در این جا این پرسش را باید مطرح کرد که اگر کمپانی استاندارد اویل امریکا امتیاز نفت شمال را می پذیرفت و در صفحه شطرنج منافع ایران، در کنار انگلیس و روسیه شوروی قرار می گرفت، مشیرالدوله استعفا می کرد؟ کمپانی نفت انگلیس و ایران اجازه حضور امریکا را در این مقطع از زمان در ایران نداد. مشیرالدوله امید فراوانی به باز شدن پای نیروی سوم در ایران داشت؛ هم برای ترمیم خزانه خالی و هم بازی با کارت امریکا برای ایجاد توازن قدرت. به هر حال عوامل خارجی را می بایست هم پای عوامل داخلی در سقوط دولت کوتاه مدت مشیرالدوله به حساب آورد.

۴- FOE ۴۸۳۶ / ۶ / ۳۴

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۳، ص ۲.

۶- روزنامه تایمز، مورخ ۸ می ۱۹۲۲، ص ۹.

۷- پول سفید مسکوک نقره ای است؛ در برابر پول سیاه که از فلزی غیر از سیم و زر بود (پول کم ارزش).

گمرکات خواست که به گمرک محمره نیز دستور دهد که وجه یاد شده را تحویل گرفته، وارد مرز ایران کند. (۱)

* رسیدگی به مطالبات ارباب جمشید

وزارت مالیه از ریاست وزراء خواست از آنجا که محاسبه بدهی ارباب جمشید (۲) به دولت سالهاست به تعویق افتاده و رسیدگی به آن باید با موافقت دولت به کمیسیون صالحی سپرده شود، دستور دهید این کمیسیون از نمایندگان وزارت خانه و بانک ایران در وزارت مالیه تشکیل شده و پس از تعیین بدهی ارباب جمشید به همان میزان از املاک مرغوب او به نفع خالصجات دولت ضبط شود. (۳)

* پی گیری ادعاهای هنکز درباره نفت شمال

به دنبال ادعای استدمن هنکز (ر. ک: ۱۳ اردیبهشت) مورگان شوستر امروز به حسین علاء نوشت که سند ادعای هنکز را دیدم و آن را برای شما می فرستم؛ به عقیده من موکلین هنکز حقی در باب نفت های ایران ندارند. گویا هنکز سندی ارائه داده بود که نشان می داد سپهسالار بخشی از املاک خود در ناحیه شیرگاه مازندران و نفت نهفته در آنجا را به موکلان هنکز واگذار کرده بود. علاء نیز امروز در پاسخ شوستر نوشت که «برای من مسلم شد که نه ژنرال پوتوپف و نه نوبل سیندیکیت به اندازه ذره ای حق استخراج نفت یا چیز دیگری را در ایران ندارند. اولاً- مالکیت شیرگاه و سایر اراضی وسیعه از جانب سپهسالار اعظم همیشه متنازع فیه واقع بوده و در صورتی که مشار الیه صاحب اصلی آن نقاط باشد قانوناً حق انتقال حقوق خویش را به اتباع خارجه ندارد. ثانياً... اتباع خارجه حق داشتن اراضی و مستغلات را ندارند و فقط اجازه دارند که خانه برای سکونت اجاره یا ابتیاع نموده و انبارهایی نیز برای امتعه خود داشته باشند.» علاء یادآور شد که حقوق مدنی متعلق به دولت است نه فرد؛ و به شوستر گفت که پس از اطلاع از تهران موارد دیگر را غیر از آنچه به خاطر رسید و نوشتیم، خواهم فرستاد. (۴)

* پی گیری درخواستهای سالار لشکر

امروز مشیر الدوله در تلگرامی به عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد نوشت که به وزارت جنگ گفته بر نیروهای نظامی آن منطقه بیفزاید که اقداماتی هم شده است. برای آمدن قوای امنیه نیز مقدماتی فراهم شده تا رفع نگرانی بشود. (۵)

* افزایش قیمت برنج در رشت

به دنبال اجازه خروج ارزاق از مرزها قیمت برنج در رشت بالا رفت. روزنامه اتحاد در شماره امروز خود ضمن بیان این موضوع نوشت که قیمت برنج یک خروار شانزده تومان، اینک به چهل تومان ترقی پیدا کرده، سایر ارزاق نیز به همین ترتیب رشد قیمت داشته است. (۶)

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۳، ص ۲.
- ۲- برای آگاهی از زندگی ارباب جمشید، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۳۲.
- ۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۳، ص ۲.
- ۴- اسنادی از امتیاز نفت ...، صص ۱۱۵ تا ۱۱۷.
- ۵- فرمانفرما؛ گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، ص ۱۰۱۱.
- ۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۱، ص ۳.

سه شنبه ۱۹ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۹ مه ۱۹۲۲ / ۱۱ رمضان ۱۳۴۰

* مصاحب ه اختصاصی روزنامه اقدام با وزیر جنگ

میرزا عباس خلیلی مدیر روزنامه اقدام امروز در مصاحب ه ای اختصاصی با رضا خان وزیر جنگ شرکت کرد. به دنبال استعفای مشیر الدوله، یکی از گزینه های جانشین برای نخست وزیری در نزد ارباب مطبوعات، رضا خان بود. از این رو خلیلی در میان پرسشهای خود ضمن تمجید از رضا خان به شکلی تلویحی از برنامه های او سؤال کرد و رضا خان نیز پاسخ صریحی نداد. او گفت: «جز حکومت لایق و شجاع، نه از آن هایی که امتحان بی لیاقتی را داده، به کار گماشته نمی شوند و مردم آگاه باشند که من تا نفس آخر از بقیه رمق ایران دفاع و آن را به یک حیات نوین مبدل می کنم.» روزنامه اقدام به علت استعفای مشیر الدوله هم اشاره کرد که در نتیجه تهدیدات رضا خان در بستن مجلس و مطبوعات بود، اما وزیر جنگ آن را تکذیب کرد. (۱)

* ورود رضا خان به عرصه هدایت دولت

در پی استعفای مشیر الدوله، رضا خان وزیر جنگ امروز به همه معاونین وزارت خانه ها دستور داد که به وزارت خانه های خود آمده، حاضر باشند و مثل گذشته به امور رسیدگی کنند.

روزنامه ایران نوشت که بر مبنای همین «دستور و تعلیمات فوق امروز شکوه الملک معاون مشیر الدوله، میرزا سید محمد خان رئیس کابینه ریاست وزراء و معاونان وزارت خانه ها از بعد از ظهر بر سر کار حاضر شدند و مشغول کار شدند.» همچنین امروز رضا خان در دربار حاضر شد و همان نقشی را که مشیر الدوله به عنوان نخست وزیر ایفا می کرد، به عهده گرفت: صدور تعلیمات برای حسن جریان امور و مراقبت در حفظ امنیت شهر و اطراف؛ و سپس «به حضور والاحضرت نایب السلطنه مشرف شدند.» (۲)

* تلگرام رضا خان به حسین علاء

مکاتبات مشیر الدوله رئیس الوزراء و حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا درباره ترغیب کمپانی استاندارد اوپل برای گرفتن امتیاز نفت شمال که در روزهای گذشته ادامه داشت، امروز توسط رضا خان وزیر جنگ دنبال شد. رضا خان که همه امور کابینه را به دست گرفته بود به حسین علاء نوشت که کابینه سقوط کرده، هنوز نخست وزیر تازه تعیین نشده است.

«نظریات و سئوالات شوستر مورد توجه است و به محض تشکیل کابینه مطالعه و جواب قطعی داده خواهد شد. در باب ادعای ژنرال پوتوپف تحقیق شود جواب می دهم. سینکله هم در تهران است.» (۳)

* ورود ایوب خان میرپنج به استرآباد

ایوب خان میرپنج که از طرف رضا خان وزیر جنگ به ریاست خالصه استرآباد منصوب شده بود، امروز وارد این شهر شد.

(۴)

* انعکاس نامه مدیر روزنامه سیاست به وزارت داخله

وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به وزارت داخله، شرحی که از مدیر روزنامه سیاست، عباس میرزا (۵)، دریافت کرده بود، منعکس کرد و نوشت که این شرح راجع به زندانیان اتباع خارجه در نظمیہ رشت است و خواست که اقدام کرده، وزارت امور خارجه را از نتیجه باخبر کند. نامه مدیر روزنامه سیاست چنین بود:

«مقام منبع وزارت امور خارجه دام بقائه. محترما خاطر اولیاء آن وزارت خانه را مستحضر می دارد که به موجب مراسلات وارده از رشت یک عده از اتباع خارجه که زن و بچه هم ضمیمه است در محبس نظمیہ گرفتار و تاکنون چند نفر از آنها مرده اند. تصور می کنم که بایستی حفظ منافع اتباع دول خارجه بهتر از این ها در یک مملکت بی طرف مراعات شود. از نقطه نظر حفظ منافع دولت تاکنون عرایض محبوسین را در روزنامه درج ننموده و به مذاکرات شفاهی اکتفا نموده است و

۱- روزنامه اقدام، شم ۳۵، ص ۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۴، ص ۲.

۳- اسنادی از امتیاز نفت ...، ص ۱۱۱.

۴- پورشالچی، قزاق: عصر رضا شاه ...، ص ۸۱۴. ایوب خان میرپنج نصیر خانی فرزند حاجی احمد خان سرتیپ ابروانی، در ۱۲۵۹ ش به دنیا آمد. پدر وی از اهالی قفقاز بود. در زمان انعقاد عهدنامه ترکمان چای که تعدادی از شهرهای ایران به روسیه واگذار گردید، پدرش چون نمی خواست تابعیت دولت روسیه را بپذیرد با فرزندان و خانواده خود به ایران مهاجرت کرد، وارد گارد شاهی گردید و سالها در گارد مخصوص ناصر الدین شاه خدمت کرد. فرزندان وی نیز اغلب وارد کارهای لشکری شدند. از جمله آنان، سرتیپ پولاد نصیری که افسر نیروی هوایی شاهنشاهی ایران شد. چون پدر حاجی احمد خان، یعنی پدر بزرگ ایوب خان، «حاجی نصیر خان» نام داشت و خانواده اش از روسیه، به ایران هجرت کرده بودند فرزندان او نام خانوادگی خود را نصیر خان مهاجر قرار داده، بدان مشهور شدند. ایوب خان وارد قزاق خانه شد و مدارج نظامی را تا درجه میرپنجی (سرتیپی) طی کرد. تا اینکه در حدود ۱۳۰۱ ش به فرماندهی نیروهای نظامی مستقر در مازندران رسید. او در ۲۱ تیر ۱۳۱۵، در تهران پس از یک سال بیماری شدید درگذشت و در مقبره خانوادگی در صحن حضرت عبد العظیم مدفون گردید. (سپهرم، تاریخ برگزیدگان و عده ای از ...، صص ۲۱۹-۲۱۸؛ فخرایی، سردار جنگل، ۱۷۵)

۵- «دوره نخست انتشار روزنامه سیاست به سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۳ محدود است. عباس اسکندری پس از شهریور بیست نیز انتشار مجدد روزنامه سیاست را از سر گرفت که در مراحل نخست نیز روشی مشابه دوره اول آن داشت.» این روزنامه متمایل به سیاستهای روسیه شوروی بود. (فعالیتهای کمونیستی در دوره ...، ص ۲۱).

باز هم امیدوار است که هرچه زودتر امر اکید به استخلاص محبوسین مذکور صادر شود.» (۱)

۱- همان، صص ۲۰ و ۲۱.

چهارشنبه ۲۰ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۱۰ مه ۱۹۲۲ / ۱۲ رمضان ۱۳۴۰

* سقوط کابینه مشیر الدوله

روزنامه ایران سرمقاله امروز خود را به سقوط کابینه مشیر الدوله و استعفای او اختصاص داد. این روزنامه بی آنکه بتواند علت این حادثه را بیان کند، فقط آن را متوجه هرج و مرج سیاسی یکی - دو ماهه اخیر تهران دانست و بر این نکته تأکید کرد که استعفای مشیر الدوله زیان قابل توجهی به سیر ورود سرمایه به ایران زده و نگاه خارجیان را نسبت به ایران تیره و تار کرده است. (۱)

* تکذیب کنار کشیدن کمپانی استاندارد اوایل

روزنامه ایران در شماره امروز خود جمله ای کوتاه با امضاء «ریاست وزراء» چاپ کرد که در آن آمده بود: «شایعه این که امتیاز استاندارد اوایل ملغی شده به کلی بی اصل و عاری از حقیقت می باشد و مذاکرات در جریان است.» (۲)

* تلگراف رضا خان به سالار لشکر

در پی درخواست های عباس میرزا سالار لشکر، حاکم بروجرد، از مشیر الدوله و پاسخهای مثبت او در تقویت امور نظامی و انعکاس آن به وزارت جنگ، امروز رضا خان وزیر جنگ خطاب به سالار لشکر تلگرافی فرستاد و نوشت که «چنانچه دولت بخواهد در هر نقطه کلیه این قبیل امور مناقشه را به وسیله قوای نظامی تصفیه نماید دیگر وجود حکام به هیچ وجه مورد ضرورت نخواهد بود. اداره ولایات از ولایت حکام است که با اطلاعات محلی و سیاست عاقلانه این گونه محذورات ... جزیی را مرتفع نمایند که برای هر امری مختصر دولت مجبور به اعمال قوای نظامی و متحمل خسارت نگردد.» (۳)

* دست اندازیهای طایفه زلّقی

بنابر گزارشهای رسیده از کاشان یک صد و پنجاه نفر از طایفه «زلّقی» (۴) سوار و پیاده برای غارت حرکت کرده، سه - چهار دسته شدند.

یک دسته ۳۶ نفری پیاده به ناحیه «نابر» در شش فرسخی کاشان آمده، «هرچه اسباب و اثاثیه رعیت قلعه نابر بوده با گوسفند و الاغ های رعایای آن جا غارت و یک دسته هم به جوشقان ... رفته چهارصد رأس گوسفند برده و یک دسته هم به طرف قمسر [قمصر] حرکت کرده اند.» در پی این گزارش، وزارت داخله موضوع را به وزارت جنگ منعکس کرد و درباره تجاوزات و شرارت های طایفه زلّقی یادآور شد «... هرگاه رئیس قشون بروجرد به فوریت قوه کافی برای انتظامات آن صفحه اعزام نکنند صفحه عراق [اراک] و ملایر، قم و کاشان مورد تاخت و تاز اشرا مزبور واقع و کار جلوگیری سخت خواهد شد.»

(۵)

* تقاضا برای حضور نیروهای امنیه

حکومت محلات در گزارشی به وزارت داخله یادآور شد که به دلیل «خلع حکومت بختیاری از جاپلق» (۶) و عزیمت نیرو هایی که در محلات و «ولایات ثلاث» مأموریت داشتند، اهالی وحشت زده اند و از دواير دولتی تقاضای فرستادن امنیه به منطقه کرده اند. «از قرار مذکور سارقین در تهیه برای سرقت طرق و شوارع این حدود هستند».

از طرف وزارت داخله دستور لازم برای رفتن نیرو به محلات داده شد. (۷)

* اظهار اطاعت نماینده سیمیتقو

بنابر گزارش هایی که به مقامات رسمی رسیده حاکم ساوجبلاغ که از طرف اسماعیل آقا سیمیتقو در آن جا حکم می راند در برابر نیروی نظامی دولت اظهار اطاعت و انقیاد کرده «و پیغامی به رئیس اردوی ساوجبلاغ فرستاده که من ابدًا یاغی نبوده و در هر قسم اوامر حاضر می باشم» (۸)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۴، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، ص ۱۰۱۲.

۴- زلّقی یا ذلکی یکی از طوایف بزرگ شاخه چهار لنگ ایل بختیاری است که در میان کوه معروف به بزم نوی، پرچل، قلعه نو و دره کائندی زندگی می کنند. براساس اطلاعات سرشماری اجتماعی و اقتصادی عشایر کوچنده ایل بختیاری که در تیرماه ۱۳۶۶ به عمل آمده زلّقی طایفه های دره اشکفتی، چوبازوند، تری، لیرکی، هزار سی، مفروش، مدروک، شیخ گوشه، تاجمیری، غیب اله وند، خدروند، ماندنی، گاثر، جمالوند، رحمت وند، غیبی وند، سادات احمد فداله، دره کائندی، چهاربری و میانجایی را دربرمی گیرد. گویش این طایفه بختیاری و بیلاقشان در اطراف فریدون شهر است که برای رفتن به قشلاق از قطار باربری جنوب استفاده می کنند. قلعه سرخ، میدانک، دره سای، چمن سلطان، الیگودرز، ازنا (ازازنا با قطار تا اندیمشک)، اندیمشک، دزفول و سردشت هم مسیر بیلاق و قشلاق طایفه زلّقی است. رئیس زلّقی ها اصلان خان و سام خان بوده است. (امیر احمدیان، ایل بختیاری، صص ۲۴۹ و ۲۴۸).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۸، صص ۷ و ۸.

۶- جاپلق که در لهجه اهالی این ناحیه جاپلق تلفظ می شود نام ناحیه ای است از نواحی اصفهان و با استناد به معجم البلدان شهرت آن به خاطر جنگی است که بین قحطبه بن شیب و داود بن عمر بن هبیره در ابتدای ظهور عباسیان در آن ناحیه روی داده است. یاقوت حموی آن را جاپلق ضبط کرده و ظاهرا این به دلیل تصحیفی است که در کلمه جاپلق روی داده است. حمد الله مستوفی جاپلق را از نواحی لر بزرگ می داند و این واژه در مرآت البلدان چنین توضیح داده شده است: «خاک بروجرد اولًا منقسم به سه بلوک می شود، و یکی از آن سه جاپلق است؛ و جاپلق را نیز چهار بلوک می باشد: بلوک حمزه لو، بلوک بیات، بلوک ایقرلو، بلوک پشته. جاپلق از حیث هوا بیلاق؛ و جمعیت آن تقریبًا هفده هزار نفر است و مسافت آن تا شهر بروجرد دوازده فرسخ می باشد که تمام راه از خاک سیلاخور و بختیاری عبور می کند. زبان سکنه ترکی است. آرامنه در

جاپلق بسيارند و در بعضی دهات رعایای مسلمان و ارمنی درهم می باشند. زراعت جاپلق اغلب دیم است و محصول آن جو، گندم، نخود و خربزه». (لغت نامه دهخدا، ذیل جاپلق).

۷- روزنامه اقدام، شم ۳۵، ص ۲.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۴، ص ۲.

* تذکر به حکمران کردستان نسبت به تحرکات سردار رشید

روزنامه ایران در شماره امروز خود از قول «اولیای دولت» - که آنها را مشخص نکرد - به حکمران کردستان نوشت که نسبت به اقدامات و تحرکات سردار رشید کردستانی هوشیار باشد. نیروهای «سید طه» در آن حدود دیده شده اند و احتمال دارد با سردار رشید تباری کرده، اقداماتی را علیه دولت مرکزی صورت دهند. (۱)

* آمادگی نماینده ایران در بادکوبه برای خرید کشتی

به دنبال نیاز دولت ایران برای بهره مندی از کشتی در آبهای خزر و درخواست از نماینده ایران در بادکوبه برای تحقیق و ارائه نتیجه در این مورد، این نماینده اطلاع داد که کشتی مزبور برای خرید آماده است؛ اگر پول بفرستید خرید می شود. (۲)

* حوزه بندی و ترسیم نقشه

وزارت داخله برای ترسیم نقشه اداری ایالات و ولایات از مدتی قبل زمینه سازی می کرد و برای رسیدن به این مقصود فردا ۲۱ اردیبهشت هیأتی مرکب از نمایندگان مجلس شورای ملی (میرزا طاهر تنکابنی، (۳) شیخ العراقرین زاده نمایندگان مازندران، عمید الممالک نماینده سمنان، (۴) مسعود الملک هزار جریبی) (۵) و رؤسای دوایر وزارت داخله و میرزا عبد الرزاق خان مهندس و چند نفر از مطلعین تشکیل خواهد شد تا برای حوزه بندی و ترسیم نقشه ولایات بحر خزر و صفحات سمنان و دامغان و حوزه پایتخت مطالعات لازم به عمل آید. (۶)

* درخواست وزارت داخله از وزارت جنگ در رسیدگی به زندانیان خارجی

در ادامه پی گیریهای وزارت داخله از وضعیت زندانیان خارجی (روس، قفقاز و لهستان) امروز این وزارت خانه نامه روزنامه سیاست در این باره را به وزارت جنگ فرستاد و خواستار پاسخ شد. (۷) (ر. ک: ۹ اردیبهشت).

۱- همان جا.

۲- همان جا.

۳- برای آگاهی از زندگی میرزا طاهر تنکابنی، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۲۱۵.

۴- میرزا محمود خان عمید الممالک، فرزند میرزا محمد حسین در ۱۲۴۷ ش زاده شد. او پس از اتمام تحصیلاتش به استخدام دولت درآمد و کارمند شد. عمید الممالک در دوره چهارم مجلس شورای ملی از سوی مردم دامغان و سمنان به نمایندگی انتخاب و وارد مجلس شد. (فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴ ...، ص ۱۱۱).

۵- علی قلی خان هزار جریبی (مسعود الملک) در ۱۲۴۹ ش در قریه سرخ گریه هزار جریب مازندران متولد شد. پدرش حاجی نجفقلی خان سرتیپ فوج چهاردانگه بود. تحصیلات مقدماتی را در زادگاهش آغاز کرد و سپس در تهران ادامه داد و تا حدود مدرسی پیش رفت. او در جوانی از مشروطه طلبان و آزادیخواهان بود. در ۱۳۲۹ ق به هنگامی که ارشد الدوله همراه

با عده ای از ترکمانان از سوی محمد علی میرزا مأموریت یافت تهران را تصرف و مشروطه طلبان را سرکوب کند علی قلی خان هزار جریبی در دامغان با وی به زدو خورد پرداخت اما شکست خورد و خود را به اردوی ملی و مجاهدین در ورامین رساند. هزار جریبی در ابتدای مشروطیت چندی جزو ساخلوهای تبریز بود. او از ۱۳۰۷ تا ۱۳۱۶ از سوی مردم گرگان نماینده دوره های هفت، هشت، نه و ده مجلس شورای ملی بود. هزار جریبی علاوه بر فعالیت در امور سیاسی به نویسندگی نیز علاقه مند بود. او سلسله مقالاتی درباره تاریخ مازندران در شفق سرخ، به چاپ رسانده و کتاب میش و بره را تألیف کرده است. (شایان، شرح حال رجال معاصر؛ فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴...).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۴، ص ۲.

۷- فعالیتهای کمونیستی...، ص ۲۴.

پنج شنبه ۲۱ اردیبهشت ۱۳۰۱/۱۱ مه ۱۳/۱۹۲۲ رمضان ۱۳۴۰

* جلوگیری از حمله احتمالی وهابیه به نجف

در پی درج اخباری مبنی بر تهاجم وهابی ها به شهر نجف و تخریب مقبره امام اول شیعیان، روزنامه ها نوشته بودند که این طایفه متعصب به چند فرسخی نجف رسیده و حتی صدای انفجار توپ در این شهر به گوش رسیده، اما به نوشته روزنامه ایران، وزارت امور خارجه ایران وارد مکاتبه با لندن و بغداد شده و نیز از قرار مذاکراتی که با سفارت انگلیس در تهران داشته، گویا از طرف نیروهای انگلیسی مستقر در عراق اقداماتی برای پیش گیری از این حادثه صورت گرفته و موضوع خاتمه یافته است. (۱) (ر. ک: ۱۰ و ۱۲ اردیبهشت)

[تصویر] بقیع پیش از تخریب توسط وهابیه

* تهاجم ملخها به دشت مغان

براساس گزارشهای رسیده از بیل سوار ملخها به ناحیه مغان در خاک روسیه شوروی و ایران هجوم آورده، دولت آذربایجان با امکانات خود برای مبارزه با این آفت به سرحدات آمده و مشغول کشتن ملخها شده است. این دولت به گمرک ایران هم اطلاع داده یا دولت ایران خود اقدام کند و یا اجازه دهد نمایندگان آذربایجان وارد سرحدات شده ملخ کشی کنند. آذربایجان «یک عده عمه و چند عدد فرقون و سوار مسلح تقاضا کرده» که ایران در اختیار آنها بگذارد. (۲)

* عدم لیاقت مسیو دفلین برای خدمات دولتی

مسیو دفلین بلژیکی رئیس سابق محاسبات ایالت آذربایجان که به دلیل بی کفایتی از طرف مدعی العموم دیوان محاکمات مالیه جلب شده بود، از طرف همین دیوان به عدم لیاقت برای هرگونه خدمات دولتی محکوم گردید. (۳)

* هرج و مرج در جاده سراب- تبریز

دست اندازیه‌ها و غارت سارقین در جاده سراب- تبریز آغاز شده و غیر از دزدیدن کالا هایی که در این جاده انتقال می یافتند پست دولتی هم مورد سرقت قرار گرفته و دزدان همه بسته های پستی را برده اند. (۴)

* ضرب و شتم مدیر روزنامه اقدام

میرزا عباس خلیلی مدیر روزنامه اقدام امروز پیش از غروب و پس از خروج از دفتر روزنامه مورد حمله سه نفر قرار گرفت. خلیلی که مسلح به اسلحه کمربندی بود موفق شد با تعقیب آنها دو نفرشان را دستگیر کند، اما با استفاده از غفلت خلیلی توانستند فرار کنند. وی بعد از این حادثه شکایت به حکومت نظامی برد و آنها قول دادند که موضوع تعقیب شود. (۵)

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود خبر از شروع اختلافات بر سر استفاده از رودهای مرزی ایران و روسیه شوروی داد که با شکایت ایرانیان مواجه شده است. «در این موقع که آب رودخانه زیاد می شود از طرف روسها اشکالاتی برای ایرانیان تهیه می شود و هرگاه به فوریت در این موضوع از طرف مأمورین دولت ایران اقدامی نشود احجافات زیادی متوجه اتباع ایران خواهد گردید و حرکت میسیون سرحدی را این موقع خیلی لازم می دانند که آب را تقسیم بندی صحیح نموده از تعدیات جلوگیری نمایند.» (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۵، ص ۱. روزنامه اقدام درباره حمله وهاییان به منطقه عراق، در گزیریهای پیش آمده و اقدامات علمای شیعه مانند آیات نائینی و اصفهانی مطالبی نوشت که تفصیل آن در شماره ۳۷، صفحه دوم با عنوان «مسئله وهابی» چاپ شده است.

۲- همان جا.

۳- همان جا. ویکتور دفلین در ۱۴ سپتامبر ۱۸۶۷ در تورنه (Tournai) به دنیا آمد. تورنه یکی از شهرهای ایالت «انو» در جنوب غربی بلژیک است. دفلین با اتمام تحصیلاتش به شغل نظامی روی آورد و در رژیمان- واحد پیاده نظام- تا درجه استواری پیش رفت. وی با ورود به ایران در اداره راه آهن مشغول به کار شد. بروز اختلاف میان وی و مدیر اداره راه آهن منجر به بازگشت دفلین به موطنش گردید. پس از مدتی به بلغارستان رفت و دفتردار اداره تراموا- واگن شهری- صوفیه شد. در سال ۱۹۰۰ م/ ۱۳۱۸ ق همزمان با استخدام بلژیکی ها در اداره گمرک ایران، دفلین نیز به ایران آمد و مستخدم آن اداره شد. در ۱۹۱۱ م/ ۱۳۲۹ ق که ریاست دفتر محاسبات اداره مزبور را برعهده داشت، به جرگه فراماسونرها پیوست و در لژ بیداری ایران که به عنوان نخستین لژ سازمان یافته وابسته به شرق اعظم (گراند اوریان) فرانسه در تهران به راه افتاد، عضویت یافت. (دستره، مستخدمین بلژیکی در خدمت ...، ص ۳۰۱).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۵، ص ۱.

۵- روزنامه اقدام، شم ۳۶، ص ۱.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۳، ص ۱.

جمعه ۲۲ اردیبهشت ۱۳۰۱/۱۲ مه ۱۹۲۲/۱۴ رمضان ۱۳۴۰

* دیدار مشیر الدوله با کمیسیون ۱۲ نفری

پس از استعفای مشیر الدوله از رئیس الوزرائی، وی در نشستی با کمیسیون ۱۲ نفری (هیأت مختلط دولت و نمایندگان مجلس) دلایل خود را برای این اقدام بازگفت و مقرر شد رضا خان وزیر جنگ نیز در این جلسه حاضر شده، مذاکراتی با وی به عمل آید. (۱)

* حضور نایب السلطنه در غیاب مشیر الدوله

در پی استعفای مشیر الدوله، و در سه روزی که کابینه ای وجود نداشت «نایب السلطنه غالباً در عمارت گلستان تشریف فرما می شوند و کارهای مهم را رسیدگی و تعلیمات عمده به وزارت خانه ها و مقامات مربوطه صادر می فرمایند.» (۲)

* اقدام برای بازپس گیری آشوراده و فیروزه

وزارت امور خارجه در نامه ای به وزارت مالیه نوشت که هر چه سریع تر برای بازپس گیری دو ناحیه آشوراده و فیروزه که در پی عهدنامه منعقد شده بین ایران و روسیه شوروی باید تحویل ایران شود، اقدام کند. (۳)

* جمع آوری مالیات قالیهای جوهری

بنابر دستور رئیس الوزراء به وزارت فواید عامه قرار شد، وزارت مالیه به اداره گمرکات دستور دهد، همه عوایدی که از بابت حق گمرکی فرشهای جوهری گرفته می شود در صندوق مخصوصی جمع آوری و نگهداری شود تا توسط وزارت فواید عامه به مصرف تأسیس مراکز رنگ رزی در ولایات برسد. (۴)

* تشکیل جمعیت شیر و خورشید سرخ

امروز مقاله ای به قلم دکتر امیر اعلم (۵) در روزنامه ایران چاپ شد که در آن به توضیح کارکرد جمعیت شیر و خورشید سرخ پرداخته، و نوشته بود که این نام در برابر «صلیب احمر ملل مسیحیه و هلال احمر عثمانی» انتخاب شده است. وی در این مقاله بلند به علت تأسیس چنین جمعیت هایی در کشورهای دیگر اشاره کرد و با یادکرد تاریخ تشکیل این جمعیت در ایران از اقدامات خود برای بنیانگذاری آن از سال ۱۳۲۷ ق نوشت. (۶)

[تصویر] دکتر امیر اعلم

* اعطای لقب

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۶، ص ۱.
- ۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۴، ص ۱.
- ۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۶، ص ۱.
- ۴- همان جا.
- ۵- امیر خان امیر اعلم فرزند علی اکبر خان معتمد الوزراه به سال ۱۲۵۶ ش / ۱۲۹۴ ق در تهران به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی خود را در ایران، ترکیه و سوریه به اتمام رساند و در دانشکده پزشکی بیروت ادامه تحصیل داد. او در اواخر سال ۱۳۱۷ ق عازم فرانسه شد و پس از تحصیل در دانشگاه لیون فرانسه به دریافت دیپلم دولتی از آن دانشگاه نایل آمد. همچنین در حین تحصیل در ۱۹۰۲ م در کنفرانس بین المللی راجع به بیماریهای آمیزشی و سال بعد در کنفرانس بهداشت بین المللی راجع به مسائل قرنطین به نمایندگی دولت ایران شرکت کرد. او در این کنفرانس با تلاش فراوان بندر بوشهر را به عنوان بندر صحی رسمی ایران شناساند و به دنبال همین اقدام از طرف دولت فرانسه نشان درجه اول علمی و نیز از طرف ایران به وابستگی سفارت شاهنشاهی در پاریس و نشان درجه سوم شیر و خورشید نایل آمد. در سال ۱۹۰۴ م با رتبه سروانی در دانشکده طبی نظامی پاریس موسوم به «والدوگراس» وارد شد و مدت دو سال طب نظامی را تحصیل کرد. او در ضمن به عنوان نماینده نظامی ایران در مراسم عروسی ولیعهد سابق آلمان شرکت کرد و به اخذ نشان «تاج پروس» از درجه سوم نایل آمد. امیر اعلم به سال ۱۹۰۶ م / ۱۳۲۳ ق به ایران بازگشت و به استادی تشریح در مدرسه طب و عضویت مجلس حفظ الصحه دولتی انتخاب گشت. در دومین دوره مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه تهران نماینده شد و قانون طبابت را با مساعدت پزشکان دیگر از جمله شاهزاده لسان الحکما به تصویب مجلس رساند. وی در سال ۱۳۲۸ ق با درجه سرتیپی به ریاست بهداری ارتش انتخاب شد و برای ارتش، بهداری مرتب و منظم طبق اصول جدید تأسیس نمود. امیر اعلم در ۱۳۳۰ ق تنظیم تشکیلات بهداری ژاندارمری تازه تأسیس را بر عهده گرفت و در این دوره «بیمارستان نظامی احمدیه» را به نام پادشاه وقت تأسیس نمود. او سپس در سال ۱۳۳۵ ق بیمارستانی برای زنان و کودکان دایر ساخت. متعاقب همین به پاس زحماتی که در تأسیس بهداری ارتش متحمل شده بود به دریافت رتبه و حمایل نشان سرداری مفتخر گردید و نیز از طرف احمد شاه قاجار به سمت طبیب حضور همایونی و ریاست مجلس حفظ الصحه دولتی منصوب گردید. در سال ۱۲۹۶ ش به مشهد رفت و بیمارستان مخروبه حضرتی را با درآمد مطب شخصی خود ترمیم و تجهیز نمود. او در ۱۳۳۸ ق به عضویت شورای ملی فرهنگ در آمد و در همان سال به وزارت فواید عامه رسید. همچنین در دوره چهارم به نمایندگی مردم مشهد و به سمت نایب رئیس دوم مجلس انتخاب شد و سپس به وزارت فرهنگ انتصاب یافت. او در سال ۱۳۰۲ ش پس از ۱۷ ماه تلاش جمعیت خیریه شیر و خورشید سرخ را دایر ساخت و خود نیابت ریاست آن را پذیرفت. در این دوره کمکهای شایانی به آسیب دیدگان نقاط مختلف کشور شد. در دوره پنجم مجلس شورای ملی بار دیگر از طرف حوزه انتخابیه مشهد به نمایندگی برگزیده شد و در ضمن ریاست بهداری کل کشور را بر عهده گرفت. در سال ۱۳۰۴ ش به سمت طبیب مخصوص احمد شاه و پس از روی کار آمدن رضا شاه به عنوان طبیب مخصوص او نیز منصوب گردید. ریاست تالار تشریح دانشکده پزشکی، کارمند پیوسته و رئیس کمیسیون پزشکی فرهنگستان، نایب رئیس فرهنگستان، استاد کرسی کالبدشناسی و ریاست دانشکده پزشکی از دیگر سمتهای او بود. وی در سال ۱۳۲۷ ش به وزارت بهداری انتخاب شد ولی به علت کسالت پس از مدت

کوتاهی کنار گرفت. در سال ۱۳۲۹ ش به درخواست خود بازنشسته شد و طبق رأی شورای دانشکده در زمره استادان افتخاری دانشکده درآمد. وی در دوره های اول، دوم و سوم سنا سناتور انتصابی از سوی محمد رضا شاه بود و سرانجام در ۱۳۴۰ ش از دنیا رفت. (تاریخ طب و طبابت در ایران ...، ج ۲، صص ۱۲۸-۱۲۳؛ موحدی، زندگی نامه پزشکان نام آور معاصر ایران (۲)، صص ۴۷-۴۳).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۶، صص ۱ و ۲؛ همان، شم ۱۱۳۷، ص ۲.

چهار لقب پس از تصویب شاه داده شد: انتظام السلطان به محمد علی خان، امین الممالک به میرزا منصور خان، اعتماد همایون به شعبان خان سرهنگ، حشمت لشکر به حسین خان (پسر حاجی حشمت لشکر سمنانی) اعطا گردید. (۱)

* چپاول در راه آباده به شیراز

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود خبر داد که «گاری بیست و یک فوق العاده که از اصفهان می آمده است در پنج فرسخی آباده با سارقین مواجه شده محمولات گاری را با پنج رأس اسب به سرقت برده که یک اسب را هم تلف کرده اند.

یک نفر از مسافرین را مجروح نموده، بقیه را برهنه می کنند.» خبر دیگر آن که دزدها به باغ حاج محمد مهدی تاجر اصفهانی که وصل به شهر است، زده، اسباب و اثاثیه آن را برده اند. (۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۰۹، ۱۵۶، ۱۵۸ و ۱۶۰.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۴، ص ۲.

* دیدار کمیسیون ۱۲ نفری با رضا خان

به دنبال دیدار مشیر الدوله با کمیسیون ۱۲ نفری و گفت و گو درباره علت استعفا، این کمیسیون از رضا خان نیز دعوت کرد که در جلسه اعضای آن حاضر شده و دیدگاه های خود را بیان کند.

در این جلسه که امشب برگزار شد رضا خان گفت که درباره انتقال پیام او به مشیر الدوله سوء تفاهم شده و حرف او درست منتقل نشده است. (ر. ک: ۱۸ اردیبهشت) وی خود را متمایل به مجلس شورای ملی معرفی کرد و گفت که مجلس هر تصمیمی بگیرد بدان گردن خواهد گذاشت. به دنبال این دیدار، سه تن از اعضای کمیسیون ۱۲ نفری (آشتیانی، نصرت الدوله و مساوات) برای انتقال نتایج دیدار فوق نزد مشیر الدوله رفتند و سوء تفاهم پیش آمده را به او گفتند و از او خواستند که استعفای خود را پس بگیرد. آنها گفتند که مجلس شورای ملی نسبت به ادامه کار او حسن اعتماد دارد. مشیر الدوله گفت که برطرف شدن سوء تفاهم را می پذیرم اما همچنان بر استعفای خود باقی هستم و آن را پس نمی گیرم. (۱) روزنامه اتحاد این دیدار را در ۲۲ اردیبهشت می نویسد و این گفته را از طرف رضا خان وزیر جنگ نقل می کند که «من گفتم اگر این مسئله انجام نشود ممکن است صاحب منصبان نظامی به واسطه غلیان احساسات از تشکیل هیأت [دولت] جلوگیری کنند.» (۲)

مکی قول رضا خان وزیر جنگ را چنین نقل می کند: «من چنین پیامی را به مشیر الدوله نداده ام [این که نمی گذارم به هیأت دولت راهت دهند] و سوء تفاهم شده است. من پیغام دادم اگر بنا باشد روزنامه نویس این طور بنویسد و توقیف نشود ما را به دربار [هیأت دولت در دربار تشکیل می شد] راه نخواهند داد.» (۳) روزنامه اقدام جزئیات بیشتری از جلسه کمیسیون ۱۲ نفری با رضا خان منعکس کرد. به نوشته این روزنامه بعضی از وکلا از جناح اکثریت، قوام السلطنه را به عنوان نخست وزیر پیشنهاد می کنند که رضا خان با عتاب پاسخ می دهد: «نه ایران و نه ملت آن دیگر طاقت تحمل این زالوهای قساوت شعار را ندارند. دیگر ایران و ایرانی برای حکمرانی اشخاص مختلس و جانی و بد سابقه حاضر نیست. تنها کسانی می توانند حکومت و زمامداری نمایند که در محکمه افکار عامه به خیانت محکوم نشده باشند... اشخاصی می توانند مقدرات این ملت را به دست بگیرند که افکار و عقاید ملت حکمرانی آنها را تصویب نماید و نیروی ملی را هم پشتیبان آنها قرار دهد.» نویسنده روزنامه اقدام از این گفته رضا خان چنین نتیجه گیری می کند که او آماده تصدی سمت نخست وزیری است و آن را به عنوان «سروش غیب هاتف» به خوانندگان نوید می دهد. (۴)

برخی منابع نیز تشکیل جلسه کمیسیون ۱۲ نفری را با حضور رضا خان عصر امروز یاد می کنند که ساعت ۱۱ شب تشکیل می شود. «گویا تقاضا داشته که مجلس با ریاست وزرایی وی توافق نظر حاصل کند ولی چون این موضوع عملی نبود، سردار سپه اظهار می کند که پس در این صورت لازم است هرچه زودتر نمایندگان توافق نظر حاصل نموده رفع بحران شود زیرا ادامه بحران اسباب تعویق کارهای عمومی و نگرانی مردم خواهد شد و اتخاذ تصمیم قطعی از طرف مجلس شورای ملی ضروری است.» (۵)

* پاسخ احمد شاه به تلگرام مشیر الدوله

در پی استعفای مشیر الدوله و تلگراف این موضوع به احمد شاه در فرانسه پاسخ آن به این مضمون که این استعفا موجب تأسف شده است به ایران رسید. «به واسطه دوری از جریان بی اطلاع هستم. تلگرافی به آقای مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی نمودم که عقاید و نظرات مجلس را در این خصوص به من اطلاع دهند.» (۶)

* رایزنی فراکسیون های مجلس درباره استعفای مشیر الدوله

امروز عصر فراکسیونهای مجلس شورای ملی تشکیل جلسه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۷، ص ۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۵، ص ۱.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۵.

۴- روزنامه اقدام، شم ۳۷، ص ۱.

۵- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۶.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۷، ص ۱.

دادند و در مورد سقوط کابینه مشیر الدوله گفت و گو کردند. این جلسه بعد از افطار هم ادامه داشت. به نوشته روزنامه ایران تقریباً همه فراکسیونها نسبت به رد استعفای مشیر الدوله توافق نظر داشتند. (۱)

* هشدار به مسئولان حکومت فارس و بنادر

در پی رسیدن اخباری از کارگزاری بنادر مبنی بر دیدار تنی چند از خوانین کشکولی با کنسول انگلیس در بوشهر و تنظیم قراردادی نفتی با کمپانی نفت جنوب (ر. ک: ۲۰ و ۲۷ فروردین) وزارت داخله امروز به وزارت امور خارجه نوشت در پی گیری موضوع از ایالت فارس و حکومت بنادر توضیح خواسته و تأکید کرده است که مراقبت نمایند راجع به نفت مستقیماً قراردادی بین آنها منعقد نشود. (۲)

* نامه شعبه مرکزی بانک سابق استقراضی به وزارت امور خارجه

شعبه مرکزی بانک سابق استقراضی امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که طبق گزارش رسیده از شعبه رشت، ایوانف یکی از کارمندان بانک سابق به همراه همسر خود اسباب و اثاثیه این شعبه را بدون اجازه مرکز فروخته است. شعبه مرکزی از وزارت امور خارجه خواست که با سفارت روسیه شوروی وارد مذاکره شده و توصیه به کنسولگری روسیه در گیلان شود که ایوانف اموال بانک را پس بدهد. (۳)

۱- همان جا.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۲۵۷، آرشیو ۶۰۴ ع ۳ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۰۱۵۶.

۳- شاهی، تاریخ بانک استقراضی ...، صص ۸۳۱ و ۸۳۳. فروش اسباب شعبه های بانک استقراضی روشی بود که برخی از کارمندان، آن را بدون اطلاع مرکز انجام می دادند و بدین طریق از اموال و دارایی بانک کاسته می شد. بانک ایران که بر مرده ریگ بانک استقراضی تأسیس شد با چنین مسائلی مواجه بود. یک سال پس از امضای امتیازنامه بانک شاهنشاهی توسط انگلیسیان، روسها نیز در مقام گرفتن امتیاز بانکی در ایران برآمدند. آنها ژاک پولیاکف را که مدت ۲۵ سال جنرال قنصل [احتمالاً افتخاری] ایران در تاگابزدک و سنت پترزبورگ بود، راهی ایران کردند. وی ابتدا موافقت ناصرالدین شاه را برای تأسیس یک مؤسسه استقراضی به دست آورد و چون قرار بود کارهایی را که در انحصار بانک شاهنشاهی نیست به عهده بگیرد و بیشتر به منظور پوشاندن جنبه رقابت، مؤسسه مزبور را «انجمن استقراضی ایران» نام نهاد. این امتیازنامه در شوال ۱۳۰۷ در ۱۸ فصل و به مدت ۷۵ سال امضا گردیده، از هرگونه حقوق و باج و مالیات هم معاف بود و تنها ده درصد از عواید خالص خود را به خزانه دولت ایران واریز می کرد. این انجمن در رمضان ۱۳۰۹ / آوریل ۱۸۹۲ با موافقت دولت ایران به «بانک استقراضی رهنی روس» تغییر نام داد. سرمایه اولیه بانک ۳۰ میلیون منات / پانصد هزار تومان و نخستین مدیر آن هم «گروب» بود که با «رابینو» مدیر بانک شاهنشاهی، رقابت می نمود. او در اداره بانک بسیار می کوشید، به طوری که پیشرفت های بانک موهون تلاشها و اقدامات وی بود. چندی پس از آغاز کار بانک، بانک دولتی سنت پترزبورگ تمام سهام آن را خریداری کرد. از این رو بانک استقراضی در ایران به یک مؤسسه مالی دولت روسیه مبدل گشت که بیشتر هدفهای اقتصادی،

تجاری و سیاسی روسیان را در ایران دنبال می کرد و چون اساس کار بانک بر مبنای معاملات رهنی بود، این نوع معاملات هم مورد توجه روسها قرار گرفته، طی چند سال نفوذ سیاست روس در ایران گسترش یافت. کار عمده بانک، پول قرض دادن به ایرانیان متنفذ و طرفداران سیاست روس بود که با شرایط بسیار آسان و ساده، با اقساط طولانی مدت، انجام می گرفت؛ به گونه ای که پس از ۱۳ سال فعالیت، بسیاری از درباریان و اعیان و صاحبان نفوذ به آن بانک مقروض بودند. این قرضها وسیله اجرای سیاست روسیه در ایران بود. چرا که در مواقع ضروری و حساس دولت روس که بانک استقراضی شعبه ای از وزارت مالیه آن دولت به شمار می رفت، به مقروضان خود فشار می آورد و خواسته هایش را در ایران به کرسی می نشاند. بانک استقراضی افزون بر تهران در شهرهای تبریز، اورمیه، جلفا، رشت، بندر انزلی، مازندران، همدان، کرمانشاه، قزوین، اصفهان، مشهد، سبزوار و قوچان و زابل هم شعبه هایی دایر کرد و به این واسطه روسیان توانستند رشته های نفوذشان را بیش از پیش در بخشهای شمالی ایران بگسترانند. همانگونه که رقیب دیرینه اش (انگلیسیان) در جنوب ایران به این کار می پرداختند. این بانک در فوریه ۱۹۲۱ / بهمن ۱۲۹۹ به دولت ایران واگذار و به «بانک ایران» موسوم گردید. (شاهدی، تاریخ بانک استقراضی ...، صفحات متعدد؛ محبوبی اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی ...، ج ۲، صص ۹۹ تا ۱۰۶).

یکشنبه ۲۴ اردیبهشت ۱۳۰۱/۱۴ مه ۱۹۲۲/۱۶ رمضان ۱۳۴۰

* پی گیری قرارداد نفتی خوانین کشکولی با کمپانی نفت جنوب

امروز وزارت داخله در نامه ای به وزارت امور خارجه، پیرو انعکاس گزارش کارگزاری بنادر به وزارت داخله، نوشت که راجع به قرارداد خوانین کشکولی با کمپانی نفت اقدامات و مذاکراتی در تهران و شیراز به عمل آمده که سابقه همه آنها در دفتر ریاست وزراء موجود است. «حال هرطور مقتضی بدانید در قسمتی که راجع به آن وزارت جلیله است اقدامات» لازم صورت خواهد گرفت. (۱)

* دیدار رضا خان با وابسته نظامی سفارت انگلیس

امروز رضا خان وزیر جنگ با سرهنگ دوم م. ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس دیداری خصوصی داشت. این دیدار در خانه رضا خان صورت گرفت و رضا خان گزارشی از وضعیت ارتش در جبهه تبریز، سامان یافتن ارتش در دیگر نقاط ایران و ... به سرهنگ ساندرز داد. او گفت که از روند عملیات علیه سیمیتقو راضی نیست و مایل است خود به تبریز برود اما موقعیت سیاسی تهران آن هم در نبود دولت، مسئولیت و هدایت امور را به عهده او گذاشته است. رضا خان در برابر این سؤال ساندرز که چرا روسها در جایی مثل کرمان که تبعه روسی ندارد کنسولگری ایجاد می کنند، گفت که هدف آنها گسترش تبلیغات کمونیستی است و دیگر آن که بتوانند ایستگاه هایی برای جاسوسی و تبلیغات در هند ایجاد کنند. در این دیدار رضا خان به ساندرز گفت که براساس گزارشها انگلیس با تقویت بختیارها و عربها در جنوب که مخالف دولت مرکزی هستند عملا با گسترش ارتش و به دست گیری امور در آن نواحی مخالفت می کند. ساندرز موضوع را تکذیب کرد. در این دیدار ساندرز خبر داد که به زودی عازم گیلان خواهد شد چرا که اخبار موثقی دارد که روسها در حال راه اندازی یک شورش کمونیستی در آن ناحیه هستند. (۲)

* فراهم شدن زمینه استخدام ۱۲ مستشار امریکایی

دولت ایران آمادگی خود را برای استخدام ۱۲ مستشار امریکایی به حسین علاء وزیرمختار خود در امریکا اعلام کرد.

این مستشاران در دو وزارت مالیه و فوائد عامه مشغول کار خواهند شد.

علاء نیز در این مورد وارد عمل شده، با مسئولان دولت امریکا در حال مذاکره است. (۳) میلسپو معروف ترین عضو این گروه بود

* ایرانیان در تنگنای قحطی روسیه شوروی

بنابر گزارشهای رسیده اتباع ایران در ناحیه قفقاز به دلیل سیطره قحطی در آن ناحیه در سختی هستند و از دولت ایران

درخواست کمک کرده اند. آنها خواستار گندم و برنج هستند تا بتوانند بر وضع موجود غلبه کنند. اهالی بادکوبه و تفلیس در این زمان با قحطی دست و پنجه نرم می کردند. مناطق عشق آباد و تاشکند نیز در وضعیتی مشابه قرار داشتند. (۴) قحطی در نقاط دیگر مثل اطراف رود ولگا به جایی رسیده «که مادر و پدرها اطفال خود را کشته در چند نوبت تغذیه می نمایند.» (۵)

[تصویر] مردم قحطی زده ترکستان

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۲۵۷، آرشیو ۶۰۴ ع ۳ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۲۰۱۵۶. البته قراردادی بین کمپانی نفت جنوب با ایل خان قشقای در سی ام اردیبهشت با مشارکت خوانین کشکولی بسته می شود. (ر. ک: ۳۰ اردیبهشت) در همان قرار می خوانیم که در ۲۲ مهر ۱۳۰۰ قراردادی بین کمپانی نفت جنوب و خوانین کشکولی منعقد شده بود که چندی بعد وزارت امور خارجه به آن اعتراض کرد و نوشت که «تصدیق می فرمایید که کمپانی نباید رفتار خود را از حدود امتیازنامه و رعایت حقوقی که دولت در مملکت خود دارد منحرف سازد ... هر نوع مذاکره با کشکولی ها، بلاواسطه دولت ایران، مخالف امتیازنامه و حقوق دولت است.» (FO E ۲۴۸ / ۱۳۶۵) انگلیس هرگز به این تذکرات ملایم اعتنا نمی کرد.

۲- FO E ۶۹۸ / ۶ / ۳۴

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۷، ص ۱.

۴- همان، ص ۲.

۵- همان، شم ۱۱۳۸، ص ۲.

* ادامه تعرضات تراکمه

گزارشهای رسیده از بنادر شمالی و گمیش تپه به مرکز حاکی است که ترکمانان استرآباد هر روز بر تعرضات خود نسبت به اهالی این منطقه می افزایند و به راهزنی و غارت اموال مردم ادامه می دهند. اهالی گمیش تپه، خواجه نفس و آشوراده، دایم در حال شکایت به حکومت هستند تا شاید اقدامی برای پیشگیری از دست اندازیه‌ها از مرکز صورت گیرد. (۱)

* بازگشت امامقلی از نیمه راه

در پی تلاشهای مسئولان دولتی برای جلب نظر امامقلی برای تبعیت از حکومت مرکزی، امیرلشکر جنوب امروز در تلگرافی به ریاست ارکان حرب کل قشون و به نقل از یکی از صاحب منصبان نظامی نوشت که امامقلی برای آمدن به شهر متقاعد شد و تا سه منزل همراه آن صاحب منصب آمد، اما در میان راه ریش سفیدان ممسنی سر رسیدند و او را از آمدن به شهر منع کرده، برگرداندند. امیرلشکر معتقد بود «اهالی ممسنی با ایلات آن اطراف با امامقلی متحد، دست خارجی هم در میان آنها کار می کند.» (۲)

۱- همان، شم ۱۱۳۷، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۸، ص ۳. [تصویر] صفحه اول قرارداد نفتی خوانین کشکولی با انگلیس

دوشنبه ۲۵ اردیبهشت ۱۳۰۱/۱۵ مه ۱۹۲۲/۱۷ رمضان ۱۳۴۰

* تلگرام احمد شاه به رضا خان

به دنبال استعفای مشیر الدوله، احمد شاه در تلگرامی که به رضا خان وزیر جنگ فرستاد یادآور شد که «راجع به استعفای آقای مشیر الدوله تلگرافی به آقای مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی نموده ام که عقاید و افکار نمایندگان را به من اطلاع دهند. تا موقع رفع بحران باید در حفظ امنیت و اوضاع عمومی کمال مراقبت را داشته باشید.» (۱)

* دیدار رضا خان با وابسته نظامی سفارت انگلیس

امروز بار دیگر رضا خان با سرهنگ دوم م. ساندرز ملاقات کرد.

ملاقات امروز به درخواست وزیر جنگ و به واسطه تصمیم ساندرز برای رفتن به گیلان انجام شد. این دیدار پس از دریافت یادداشتی فوری توسط وابسته نظامی انگلیس از سوی وزیر جنگ صورت گرفت. «بلافاصله به خانه او رفتم. او گفت از این که برنامه های مرا به هم زده است متأسف است، اما از من خواست به عنوان یک لطف شخصی در حال حاضر به گیلان نروم.» رضا خان گفت روسها با شک و تردید به این دیدارها می نگرند و نمی خواهد در این شرایط سیاسی آنها را ناراحت کند چرا که روسها اعتقاد دارند پیشنهادهای وابسته نظامی انگلیس در سال گذشته به او توانسته است جنبش کمونیستی را پارسال در گیلان سرکوب کند. دیگر این که اخیراً دو تبعه روس در ماکو کشته شده اند و اعتراض شدید روسها متوجه دولت ایران است. سوم این که تمرکز قوای نظامی ایران در ناحیه تبریز برای مقابله با سیمیتقو شک روسها را برانگیخته است. رضا خان بنابراین دلایل از من خواست تا در حال حاضر به گیلان نروم.» ساندرز بنا به درخواست رضا خان دیدارش را از ناحیه گیلان به ماه دیگر انداخت. (۲)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی در نیمه های شب

مجلس شورای ملی در نخستین ساعت امروز (نیمه شب) جلسه خصوصی تشکیل داد تا در مورد ابقای مشیر الدوله در سمت رئیس الوزرایی بحث کند. در این جلسه نمایندگان به بازگشت مشیر الدوله و تصدی مقام نخست وزیری رأی دادند، اما در مورد زمان تلگرام این تصمیم به احمد شاه اختلاف نظر داشتند. بخشی از نمایندگان که به جمعیت اصلاح طلب یا همان اکثریت شهرت داشتند، عقیده داشتند پیش از تلگراف باید با مشیر الدوله وارد مذاکره شوند و پاسخ او را هم در تلگرام بکنجانند. (۳) تعداد دیگری از نمایندگان می گفتند که در فرستادن تلگرام نباید وقت را از دست داد. پس از رأی گیری از ۶۴ نماینده حاضر ۳۳ نفر به فرستادن تلگرام پیش از مذاکره با مشیر الدوله رأی دادند و قرار شد پاسخ مجلس شورای ملی امروز به احمد شاه ارسال شود. (۴)

* خبر روزنامه اقدام از وضعیت دولت

«کابینه هنوز در بوته بحران قرار گرفته و آقای وزیر جنگ شخصا به تمام امور رسیدگی می نمایند و جلسات خصوصی مجلس هم تاکنون تصمیم قطعی اتخاذ ننموده و در جلسه گذشته مذاکرات در اطراف کابینه به عمل آمده و تلگرافی که شاه به مجلس مخاطره نموده بودند مشعر بر این بوده که در این موقع استعفا مورد نداشته و به مجلس دستور داده اند که هرچه زودتر در این موقع بحران را خاتمه دهند.» (۵)

* تلگرام وزارت داخله به سردار عشایر در فارس

اقدامات متجاوزانه طایفه کشکولی در منطقه فارس در راهزنی و غارت اموال، موجب شد که وزارت داخله در تلگرافی به صولت الدوله سردار عشایر بنویسد که طایفه کشکولی در شمار ایل قشقایی است و جلوگیری از اقدامات آن جزو وظایف اوست؛ متجاوزان باید دستگیر و مجازات شوند. «از طرف آقای سردار عشایر جوابا اشعار داشته اند که در مقابل خدمات و اوامر اولیای دولت مطیع بوده و فورا یک عده

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۸، ص ۱.

۲- FOE ۶۵۹۸ / ۶ / ۳۴

۳- همان جا. سندی در دست است که مدرس نیز از امضاکنندگان آن است و به همین موضوع تأکید دارد: «امضاکنندگان ذیل پیشنهاد می نمایند که در جلسه خصوصی امشب عده ای از طرف آقایان نمایندگان معین شده، بروند آقای مشیرالدوله را ملاقات نموده و نتیجه تمایلات قطعی مجلس را در بازگشت معظم له اظهار داشته، جلب موافقت ایشان را تحصیل نمایند که بالتیجه جواب تلگراف اعلی حضرت همایونی را تدارک و مخاطره کنند. بیان الملک، مقبل السلطنه، صدر الاسلام، بیان الدوله، ملک الشعراء، نصیر دیوان، حسن علی، فیروز، سهام الدوله، امین الشریعه، سید کاظم غروی، سلطان العلماء، عبد الوهاب الرضوی، مدرس، رکن الملک، رئیس التجار، محمد میرزا، ناصر الحکما، سعید الاطباء، یعقوب الموسوی.» (مدرس و مجلس ...، ص ۷۷).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۸، ص ۱.

۵- روزنامه اقدام، شم ۳۷، ص ۲.

[تصویر] نمایی از تهران قدیم

سوار برای انجام این مأموریت تعیین و مرتکبین را تعقیب و مجازات خواهند نمود.» (۱)

* ادامه تصرف روستای فیروزه توسط روسیه شوروی

وزارت مالیه ایران مأمور شد برای بازپس گیری روستای فیروزه و آشوراده از روسیه شوروی- پیرو عهدنامه ای که ایران با آن دولت منعقد کرده بود- اقدام کند. این وزارت خانه نیز اداره کل گمرکات را مأمور این کار کرد، اما گزارشهای رسیده از گمرک مشهد حاکی است که دولت روسیه شوروی دستوری در این مورد به پادگان خود مستقر در آن محل نداده، تا زمانی که این دستور نرسد، نظامیان روسیه آن جا را رها نخواهند کرد. (۲)

* آمار ارک

در پی آمارگیری از ناحیه ارک تهران روشن شد که در این منطقه ۱۳۸۹ نفر مرد و ۱۲۰۰ نفر زن و جمعا ۲۵۸۹ نفر زندگی می کنند. این آمار غیر از خانواده ولیعهد است که تعداد نفوس آن خانواده هم باید به رقم به دست آمده اضافه شود. (۳)

* جمعیت ضد قانون جزای عرفی

گزارشهای رسیده از اصفهان حاکی است که جمعیتی به نام «جمعیت ضد قانون جزای عرفی» در آن شهر اعلام موجودیت کرده «روزبه روز بر توسعه و قوای خود افزوده و جدا مشغول اقدامات و تبلیغات ضد قانون جزای عرفی» هستند. (۴)

* صدور بذر گندم به ارمنستان

در پی تقاضای ارمنستان از ایران برای ورود بذر گندم، اداره کل گمرکات به وزارت مالیه اطلاع داد که دستور داده شد چهار هزار پوط گندم پس از پرداخت حقوق گمرکی از تبریز به ارمنستان صادر شود. (۵)

* توصیف اوضاع اسفناک مهاجرین ارومیه در تبریز

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود به نقل از اخبار رسیده از تبریز نوشت که روزانه نزدیک به پنجاه نفر از مهاجران ارومیه ای در تبریز می میرند. «غذای بدبختان آنجا به گوشت سگ و گربه رسیده و در اثر اجحافات و جنایات اکراد سیمیتقو تمام اهالی از اعلی تا ادنی به کلی از هستی ساقط گردیده، صاحب دیناری از مال دنیا نمی باشند. وضع حالت بقیه السیف اهالی ارومی را بی مناسبت نیست که به ساکنین کشتی شکسته که در وسط دریا مانده ... تشبیه نمایم.» (۶)

* اعزام نیرو به تبریز برای مقابله با سیمیتقو

«حدود ۲۰۰۰ نیروی [دولتی ایران] به قصد تقویت نیروهای عملیات کننده علیه سیمیتقوی کرد (اسماعیل آقا) در منطقه شمال غرب دریاچه ارومیه عازم تبریز شدند.» این خبر را روزنامه تایمز امروز چاپ کرد و افزود که سیمیتقو معتقد است دولت سالهاست به جز خالی کردن جیب اهالی این منطقه کاری دیگر نکرده است. (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۸، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- روزنامه اقدام، شم ۳۷، ص ۳.

۴- همان جا.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۶، ص ۲.

۶- همان جا.

۷- روزنامه تایمز، مورخ ۱۵ می ۱۹۲۲، ص ۹.

سه شنبه ۲۶ اردیبهشت ۱۳۰۱/۱۶ مه ۱۹۲۲/۱۸ رمضان ۱۳۴۰

* دست اندازیهایی بیش از پیش سیمیتقو

روزنامه شفق سرخ از مجاری اخبار خود نوشت که «تجری اشرار اکراد اتباع اسماعیل آقا و سید طه رو به تزاید گذارده و بی اندازه اهالی را دچار وحشت و اضطراب نموده اند. به علاوه دسایس و تحریکات زیاد به توسط مبلغین مخصوص در کار جریان می باشد که لزوم اقدامات فوری و جلوگیری از عملیات آنها را ایجاب می نماید.» (۱)

[تصویر] سیمیتقو

* در دسر تعطیلی عدلیه در گیلان

حاجی سیف الشریعه در نامه ای به روزنامه شفق سرخ اظهار داشت که نبود عدلیه همه امور قضایی را در منطقه گیلان مختل کرده، طرح دعاوی در حال تعطیل است. اهالی گیلان توانایی آمدن به تهران و «عرض استیناف را ندارند. لهذا تقاضای تشکیل محکمه استینافی را در گیلان نموده و ضمناً استدعا نموده که به کلیه دوایر تأکید شود که در امور حقوقی دخالت نمایند.» (۲)

* راهزنی در آباد

بنا به گزارش رسیده در نزدیکی آباد یک دسته از دزدان راهزن، محموله پستی را گرفته، یکی از مسئولان آن را کشته، دو اسب گاری را نیز از پا در آورده، اموال و اسبهای به جا مانده را برداشته، پا به فرار می گذارند. (۳)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۲۶، ص ۲.

۲- همان جا.

۳- همان، ص ۱.

چهارشنبه ۲۷ اردیبهشت ۱۳۰۱/۱۷ مه ۱۹۲۲/۱۹ رمضان ۱۳۴۰

* سوء تفاهم در مساعده های بانک شاهنشاهی

خزانه خالی دولت موجب می شد که هر از گاه از بانک شاهنشاهی (از محل سهم ایران از نفت جنوب) تقاضای مساعده کند. در این زمان دولت انگلیس به پرداخت مساعده رضایت نداشت. لرد کرزن وزیر امور خارجه انگلیس با این کار مخالف بود، اما سرپرسی لورن وزیرمختار آن کشور در ایران اعتقاد داشت که می توان با محدودیت هایی پرداخت مساعده را به حساب درآمدهای نفتی آغاز کرد؛ مثلاً ماهی سی هزار لیره. این پیشنهاد باعث شد که مقامات لندن احساس کنند وزیرمختارشان در ایران خواستار اعمال مسئولیت در بانک شاهنشاهی و تعیین مبلغ مساعده است. لورن امروز در نامه ای که به کرزن نوشت این موضوع را یک سوء تفاهم دانست که به واسطه برداشت غلط از واژگان به کار گرفته شده پیش آمده است. (۱)

[تصویر] بانک شاهنشاهی

پنج شنبه ۲۸ اردیبهشت / ۱۸ مه ۱۹۲۲ / ۲۰ رمضان ۱۳۴۰

* متن تلگرام احمد شاه به مشیر الدوله

امروز احمد شاه تلگرامی از فرانسه خطاب به مشیر الدوله فرستاد که دومین پیام او به نخست وزیر مستعفی بود. احمد شاه ضمن اشاره به تمایل مجلس به ادامه کار مشیر الدوله در دولت نوشت که «وظیفه مخصوصی که در دولت خواهی دارید مقتضی است بدون تأمل از استعفای خودتان صرف نظر نموده و جدا به ادای تکلیف خدمت به مملکت مداومت نمایید.» در پی این تلگرام دیدارهایی بین مسئولان کشوری با مشیر الدوله صورت گرفت.

روزنامه ایران نوشت که این دیدارها مشیر الدوله را ترغیب کرده که بار دیگر کابینه را تشکیل دهد. (۱)

* پایان رأی گیری در رشت

امروز رأی گیری در رشت به پایان رسید. صندوق مربوطه در محلی امن نگهداری خواهد شد تا آراء در منطقه رحمت آباد و رودبار هم برسد و در نهایت شمارش آراء برای مشخص شدن نماینده مجلس شورای ملی آغاز گردد. از قیمت ارزاق در رشت هم خبری به ضمیمه این گزارش بود که «برنج صدی صد من ۳۵ تا ۴۰ تومان، آرد ۴۸ تومان، جو کوهی ۲۵ تومان، جو شالی ۱۳ تومان.» (۲)

* نامه وزارت داخله به وزارت امور خارجه درباره روستای فیروزه

وزارت داخله امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه اطلاع داد که دولت روسیه شوروی از تحویل روستای فیروزه خودداری می کند. (۳)

پیش از این دولت ایران مطابق ماده سوم معاهده با دولت شوروی یک مأمور گمرکی به قصبه فیروزه اعزام داشته، موضوع را کتبا به آن دولت ابلاغ کرده بود، اما عملاً از تحویل روستا خودداری می شد.

* نامه ممتاز الدوله از قفقاز به تهران

ممتاز الدوله نماینده ایران در ناحیه قفقاز امروز در نامه ای توصیه آمیز به مسئولان وزارت امور خارجه خواست که با تصویب اعتبار لازم، مقدمات بازگشت فراریان ایران به ناحیه قفقاز - در پی شورش لاهوتی - را فراهم کند چرا که «فراریان مزبور با احسان الله خان (۴) و سایرین ملاقات نکرده و زمینه فساد تهنیه نموده اند.» (۵)

[تصویر] ممتاز الدوله

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۹، ص ۱.

۲- همان، شم ۱۱۴۰، ص ۲.

۳- منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس ...، ص ۲۰۸.

۴- احسان الله خان دوستدار فرزند میرزا علی اکبر حافظ الصحه به سال ۱۲۶۳ ش در ساری به دنیا آمد. تحصیلاتش را در مدرسه تربیت تهران به پایان رساند. مدتی هم در مدرسه سن لویی زبان فرانسه را فراگرفت. در جوانی افکار آزادی خواهانه یافته، پس از پیروزی نهضت مشروطه، عضو انجمن حقیقت در ساری شد. ظاهراً هنگام فتح تهران با مجاهدان گیلانی همراه بوده، که پس از دستیابی به مقصود به زادگاهش بازگشت. مدتی به تدریس اشتغال ورزید. آنگاه همزمان با شروع جنگ جهانی اول، به دولت موقت مهاجرین که به ریاست رضا قلی خان نظام السلطنه در کرمانشاه تشکیل شده بود پیوست. اما خیلی زود با آنان اختلاف پیدا کرده، به تهران آمد. در تهران به کمیته مجازات پیوست. گفته اند در ترور میرزا محسن مجتهد (۱۷ شعبان ۱۳۳۵) دست داشت که توسط نظمیہ بازداشت شد اما به دنبال تهدیدات کمیته از آن رهایی یافت؛ هرچند طولی نکشید که اعضای کمیته مجازات، دستگیر و کمیته نیز منحل گردید. احسان الله این بار از خطر جست و به رشت گریخته، به نهضت جنگل، که چندی پیش میرزا کوچک خان در جنگلهای گیلان آغازیده بود، پیوست. او رفته رفته به رهبری نهضت نزدیک و به مهم ترین فرد جنگل پس از میرزا کوچک خان مبدل شد. در کمیته انقلاب جنگل هم عضویت یافت، اما در پی بروز اختلافاتی میان میرزا و وابستگان حزب کمونیست ایران، او هم از رشت خارج شد و با همدستی خالو قربان بر ضد میرزا عملیاتی را آغاز و برخی از جنگلیان را گرفتار کرد. وی در مرداد ۱۲۹۹ دولت جدیدی را تشکیل داد و برنامه هایی را اعلام کرد؛ از جمله تشکیل ارتش سرخ ایران مطابق تیپ ارتش سرخ روسیه و حمله به تهران و لغو اختیارات مالکان و امحای اصول ملوک الطوائفی. همچنین املاک و ثوق الدوله، سپهدار تنکابنی و امین الدوله را ضبط نمود. اندکی بعد با پشتیبانی کشتی جنگی ارتش سرخ رشت را تصرف کرد. اما با میانجی گری حیدر خان عمواوغلی میان او و میرزا کوچک خان آشتی برقرار شده، احسان الله خان به عضویت کمیته پنج نفری (کمیته ائتلاف) درآمد. در این اوان همگام با ساعد الدوله (پسر سپهسالار تنکابنی) قصد حمله به تهران را داشت. ولی از قوای دولتی شکست خورد و به جنگل بازگشت. به دنبال آن نیروهای دولتی به جنگل درآمد، رشت را در دست گرفتند. احسان الله خان ابتدا به انزلی و از آنجا هم با کمک شوروی ها به باکو رفت. در آنجا کمیته «انقلاب آزادکننده ایران» را راه انداخت. در مرداد ۱۳۰۱، به رضا خان سردار سپه (وزیر جنگ وقت) نامه نوشت که سلطنت قاجار را براندازد و حکومت جمهوری در ایران برقرار سازد. هرچند مقامات شوروی بدو خشم نمودند و از او خواستند که سکوت کند. گویا در ۱۳۰۶ ش کوشید با رضا شاه مبارزه مسلحانه کند، اما توفیقی به دست نیاورد. پس از آن به نوشتن خاطراتش پرداخت؛ و نیز در فیلم تبلیغاتی شوروی که با نام گیلان قیزی (دختر گیلان) درباره جنبش جنگل ایران ساخته می شد، ایفای نقش کرد. در ۱۳۱۵ ش شوروی ها از او خواستند که به تابعیت اتحاد جماهیر شوروی درآید اما چون احسان الله خان نپذیرفت به تدریج بهانه به دست آنان افتاده، در پی دستگیری برخی ایرانیان، او را هم در ۲۴ آذر ۱۳۱۶ بازداشت کردند. دست داشتن در فعالیتهای ضد شوروی، عاملیت بریتانیا و بعدها آلمان، عضویت در محفل تروتسکی-زینوویف و فعالیت ضد کمینترن و ضد حزب کمونیست ایران موارد اتهامی احسان الله خان بود که وی به رغم شکنجه های سخت آنها را رد نمود. شورویها وی را برای بازجویی های بیشتر از باکو به مسکو فرستادند و در ۱۹ اسفند ۱۳۱۷، اعدام کردند. پس از وقایع شهریور ۱۳۲۰ همسر و فرزندان احسان الله خان دوستدار به ایران آمدند. (کیانفر، «احسان الله خان»، ...، صص ۱۶۳-۱۶۱).

۵- بیات، کودتای لاهوتی ...، ص ۱۰۲؛ احسان الله خان در این زمان خود را در اختیار روسیه قرار داده بود و عامل برخی از تشنجات ناحیه گیلان شناخته می شد.

خبرگزاری رویترا امروز سخنان سرپرسی سایکس را که در مجمع آسیای مرکزی ایراد کرده بود منعکس کرد. سایکس در این سخنرانی ادعا کرد که ایران از عملیات انگلستان در جنگ جهانی اول بهره‌های فراوانی برده اما اینک افق ایران تیره و تاریک است زیرا بر ترقی و اصلاح پشت کرده ... امیدوارم ایران به خاطر آورد که منافع و مصالح حقیقی وی منوط و مربوط به استقرار مناسبات دوستانه با انگلستان است. در پی رسیدن خبر این سخنرانی به کشور، روزنامه ایران در نقد آن مطلبی نگاشت و پاسخ مدعیات سرپرسی سایکس را داد. (۱)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۵، ص ۱. روزنامه تایمز تاریخ سخنرانی سرپرسی سایکس را روز پنج‌شنبه ۱۱ می ۱۹۲۲ یاد کرده است؛ روزنامه تایمز، مورخ ۱۲ می ۱۹۲۲، در صفحه ۹ این خبر را چاپ کرد و پس از اظهارات سایکس خلاصه گفت و گوهای بعدی را چنین انعکاس داد: «رئیس جلسه لرد کارنوگ بود و لرد لمینگتون، سر هیو بارنز و ژنرال سرادموند بارو در بحث شرکت جستند. سر ا. بارو درباره سیاست جنگی ما در بین‌النهرین ارجاعات مهمی ارائه کرد. خصوصا از این جهت که وی شخصا در مراحل اولیه جنگ در این منطقه به عنوان رئیس اداره نظامی دفتر هندوستان در گیر بود. وی اظهار داشت بین‌النهرین و ایران تأثیر بسزایی در راهبرد جنگ کبیر داشته‌اند. این ترس از اعمال نفوذ مسلمانان بر جبهه هندوستان از طریق ایران و افغانستان بود که باعث شد ما از کوت به تیسفون میل کنیم. سرادموند بارو گفت مطبوعات و مردم این حرکت نابسرانجام را تلاشی برای جبران شکست ما در داردانل تلقی کردند اما وی توانست با اطمینان به حضار اطمینان دهد که مهم‌ترین دغدغه فعلی، اوضاع ایران و تهدید هندوستان است چرا که رویدادهای ایران در دورانی دارند رخ می‌دهند که ما در خود هندوستان دچار خطر ضعف نظامی هستیم. وقتی در مارس ۱۹۱۸ لشکر پنجم ما در جبهه فرانسه شکست سختی از آلمان خورد، ایرانیان گمان کردند که ما از آلمان شکست خواهیم خورد و از این رو به ما پشت کردند و این امر نشان‌دهنده اهمیت جبهه ما در امور شرق است. به خاطر یک شکست نظامی در دوردست در اروپا، جبهه ما دچار خلل شد و شرقی‌ها داشتند بار دیگر به دور دشمنان ما جمع می‌شدند. اینکه سرپرسی سایکس توانست شیراز، مشهد و بوشهر را با نیروهای اندک خود در آن لحظات بحرانی نگهدارد، اوضاع را کنترل کرد. لکن در بین آن محدود مراکز مقاومت، در کابل امکان بالا گرفتن اوضاع مشابهی وجود داشت. دست کم در شرایط فعلی ما بار دیگر به واسطه تأثیر یک نمایش جنبی حفظ شدیم. آتشی که تهدیدمان می‌کرد فروخفت.» (روزنامه تایمز، مورخ ۱۲ می ۱۹۲۲، ص ۹).

جمعه ۲۹ اردیبهشت / ۱۹ مه ۱۹۲۲ / ۲۱ رمضان ۱۳۴۰

* اقدامات تجاری شوروی از نگاه انگلیس

مسیر حرکت تجاری شوروی در ایران «از شمال به سمت جنوب در نظر گرفته شده بود که از ماوراء قفقاز و ماوراء خزر آغاز شده و بنا بود تمام کشور را تا سواحل خلیج فارس دربر بگیرد ... این حرکت چالش تجاری کمونیسم با کاپیتالیسم بود ...

بنا بود کاتالوگهای تجاری همراه با تراکتهای انقلابی توزیع گردند و بلشویسم به صورت یک رود پویای تجاری رو به جلو جریان داشته باشد.» گزارش مفصل سرگرد ب. تمپل وابسته بازرگانی انگلیس در ایران با این جملات آغاز می شود.

وی در ادامه به چگونگی ورود گسترش بنگاه تجاری ونشترک اشاره کرد که از اوت ۱۹۲۱ تا می ۱۹۲۲ توانست شعب خود را تا کرمان و شیراز بسط بدهد، و سپس در ارزیابی عملکرد این شرکت نوشت که به لحاظ حجم نتوانسته است به اندازه بزرگی سازمان خود کاری صورت دهد. «همه این خریدها و همه این فروشها روی هم احتمالاً نمی توانند یک دهم کل ارزش مبادلات انگلستان با ایران در همین دوره را پوشانند.» تمپل در انتقاد از سازمان متورم و بی مهارت ونشترک به تحمیل انحصار تجاری به ایران اشاره کرد که از این رهگذر بازرگانان ایرانی را دشمن خود کرده است. وی با اشاره به این که «هم اکنون فرانسه، آلمان، ایتالیا، سوئیس و بلژیک کالاهای خود به مقصد ایران را به جای مسیر دریای سیاه از مسیر بین النهرین گسیل می دارند نتیجه گیری کرد: اکنون به هیچ عنوان دلیلی وجود ندارد که به خاطرش از ایرانیان خواسته شود تا باور کنند در بلشویسم می شود نوزایش اقتصادی یافت، و یا آن که از جهان خواست تا باور کند که دولت شوروی به عنوان شریک تجاری از همه بهتر است.» (۱)

* نظر وزیرمختار انگلیس در بازگشت رشتین

سرپرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران امروز به کرزن وزیر امور خارجه کشور متبوع خود نوشت که وزیرمختار روسیه به مسکو فراخوانده شد. آن گونه که من دریافتم او این دستور را قهرآمیز دریافت کرده است. (۲)

۱- FO E ۶۵۹۹ / ۶۵۹۹ / ۳۴

۲- FO E ۵۱۷۴ / ۶ / ۳۴

شنبه ۳۰ اردیبهشت ۱۳۰۱ / ۲۰ مه ۱۹۲۲ / ۲۲ رمضان ۱۳۴۰

* دستور وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب

در پی رسیدن گزارش هایی از دست اندازیهای طایفه زلّقی در اطراف کاشان (ر. ک: ۲۰ اردیبهشت) و انعکاس آن از طرف وزارت داخله به وزارت جنگ، امروز وزارت جنگ در نامه ای به اصفهان از امیرلشکر جنوب خواست که اقدامات لازم را برای جلوگیری از غارت و چپاول این طایفه در آن نواحی به عمل آورد. (۱)

* انعقاد قرارداد میان شرکت نفت انگلیس و ایران و محمد ناصر خان قشقایی

در میان اسناد موجود در بایگانی ملی اسناد انگلیس قراردادی بین شرکت نفت انگلیس و ایران از یک طرف و محمد ناصر خان ایل خان قشقایی از طرف دیگر وجود دارد که با چهار ماده و در ادامه قراردادهای گذشته در چنین روزی منعقد شده است. (۲) احتمالاً این همان قراردادی است که مأموران ایرانی از آن آگاهی یافته و در مکاتبات خود به مسئولان وزارت امور خارجه و وزارت داخله منعکس کردند. در این قرارداد خوانین کشکولی تضمین داده اند که اسباب مزاحمت برای طرفین این قرارداد یعنی کمپانی نفت جنوب و ایل خانی قشقایی فراهم نکنند.

متن کامل این قرارداد در پاورقی آمده است. اما قرارداد دیگری نیز در سیزده ماده در دست است که با ایل خان یاد شده منعقد گردیده که تاریخ آن نیز مصادف با قرارداد چهار ماده ای فوق است. در ماده نهم قرارداد اخیر صراحتاً به قراردادی که شرکت نفت انگلیس و ایران با خوانین کشکولی منعقد کرده اشاره شده است. (۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۸، ص ۶.

۲- FO E ۲۴۸ / ۱۳۶۵

۳- همان. قراردادی است که فیما بین جنابان شرکت نفت انگلیس و ایران و جناب آقای محمد ناصر خان ایل خانی قشقایی اصالتاً از جانب خودشان و وکالتاً از طرف وراث و اخلاف جانشین خودشان و رؤساء و عشایر قشقایی منعقد گردیده است. ماده اول: جناب ایل خانی قبول می فرماید قرارداد مورخ ۲۲ میزان تخاقوی ایل ۱۳۰۰ را که فیما بین شرکت مذکوره و خوانین کشکولی منعقد گردیده است تصدیق فرماید به شرط اینکه: اولاً خوانین مذکورین جمیع اوامر و تعلیمات جناب ایل خانی را از هر حیث اطاعت و انقیاد کنند و ابداً از اجرای وظایف و ... خودشان نسبت به جناب معظم الیه تخلف نوزند. ثانیاً خوانین مذکورین مالیات خود را برحسب قواعدی که میان عشایر خودشان مرعی و معمول است به جناب ایل خانی بپردازند و به هیچ وجه از تأدیه آن فروگذار نمایند. ثالثاً هرگاه از اجرای یکی از آن دو شرط مذکور فوق فروگذار کردند شرکت به هیچ وجه از خوانین مذکورین طرفداری نکند. ماده دوم: جناب ایل خانی تعهد می فرماید که مادامی که خوانین مذکورین آن شروط مذکوره را که در ماده اول ذکر شده است کاملاً اجرا و مرعی بدارند ایشان نیز در حق خوانین مذکورین التفات و محبت داشته باشند و ایشان را مورد قهر و غضب خود نسانند. ماده سیم: شرکت تعهد می کند که آن صد سه از اسهامی را که

برحسب قرارداد مذکور به خوانین کشکولی داده بود به خود جناب ایل خانی بدهد و فقط همان مبلغ ده هزار و ششصد و شصت و هشت تومان را که کمپانی برطبق قرارداد مذکور برای خوانین مذکورین معین کرده بودند به خوانین بپردازند. ماده چهارم: جناب ایل خانی تعهد می کند که خوانین کشکولی نیز شروطی را که در ماده سوم ذکر شده است اطاعت نموده و اسباب تصدیع و زحمت شرکت نشوند. به تاریخ ۲۲ شهر رمضان المبارک ۱۳۴۰ مطابق ۲۰ ماه می ۱۹۲۲ تحریر شد. این قرارداد که دارای مواد چهارگانه از طرف فرزندی محمد ناصر خان با شرکت نفت انگلیس و ایران بسته شده ممحض و صحیح است. اسماعیل قشقایی حقیران این مقاوله را اصالتاً از جانب خود و نیابتاً از طرف سایر خوانین کشکولی که قرارداد مورخ ۲۲ میزان ۱۳۰۰ را امضا کرده اند تصدیق نموده متعهد می شویم که نه خودمان و نه ایشان اسباب اشکال و اعتراض برای شرکت و ایل خانی فراهم نیاوریم. فی ۲۲ رمضان المبارک ۱۳۴۰ چاکر غلامحسین کشکولی چاکر هادی کشکولی

روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۱۲۴ * ملاقات رضا خان با مشیرالدوله ..... ص : ۱۲۴

* ملاقات رضا خان با مشیرالدوله

امشب رضا خان وزیر جنگ به دیدار مشیرالدوله رفت.

مطبوعات خبر این دیدار را چاپ کردند اما از محتوای گفت و گوها آگاهی ندادند. (۱)

* اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان

در بین اوراق موجود در وزارت جنگ نامه ای با تاریخ امروز ثبت شده است که در آن آمده «از سفارت دولت علیه مقیم لندن راپرتی راجع به اسلحه خریداری دولت علیه از آلمان رسیده؛ مشعر است که وزارت خارجه لندن می گوید اگر این اسلحه متعلق به سابق است در حمل آن مانعی نخواهد بود و الا دولت آلمان مطابق قرارداد جدید نمی تواند اسلحه جدید بسازد و بفروشد.» (۲)

* درخواست امیرلشکر غرب از حاکم بروجرد

احمد خان امیر احمدی رئیس لشکر غرب در تلگرامی از عباس میرزا سالار لشکر حاکم ایالت بروجرد و لرستان خواست که نیروهای خود را برای سرکوب اشرار به همدان بفرستد و یادآور شد که «خود من هم با عده کافی قریبا برای سرکوبی اشرار و خاتمه دادن به وضعیات آنها یک هفته دیگر حرکت خواهم کرد.» (۳)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۹، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۵۰. ایران از دولت آلمان به میزانی که مشخص نیست تجهیزات نظامی خریداری شده بود و می خواست مقدمات انتقال آن را به کشور فراهم کند. در ماه های آینده خواهید خواند که سرهنگ اسماعیل خان نماینده وزارت جنگ برای انتقال این اسلحه ها راهی برلن می شود.

۳- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، ص ۱۰۱۲. [تصویر] احمد خان امیراحمدی

دوشنبه ۱ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۲ مه ۱۹۲۲ / ۲۴ رمضان ۱۳۴۰

* ملاقات رضا خان با مشیر الدوله

امشب بار دیگر رضا خان وزیر جنگ و مشیر الدوله با یکدیگر دیدار و گفت و گو کردند. دیدار آنها در هیأت دولت صورت گرفت و تا نیم ساعت پس از نیمه شب به درازا کشید. (۱) «این مذاکرات دایر بر این بود که سردار سپه می خواست چند نفر از وزرا را به میل خود به رئیس الوزراء تحمیل کند و این تقاضایی بود که مشیر الدوله نمی توانست انجام دهد.» (۲)

* سرمقاله روزنامه اقدام درباره دولت

روزنامه اقدام در شماره امروز خود با عنوان «مسبب تزلزل کیست؟ ما و حکومت مشیری» نوشت که حکومت مشیری به اعتقاد بسیاری از مدعیان سیاست پایدار نیست. «جمعی برای آوردن معبود خود مشغول تبلیغات هستند و به هزار وسیله مشروع و نامشروع تشبث جسته اند.» این روزنامه با مقصر دانستن طیف اکثریت مجلس به عنوان علت العلل بحران های کشور نوشت که «آقای مشیر الدوله که از دزدی و خیانت منزله است از سایرین [منظور نویسنده، قوام السلطنه است] بهتر و مقدم تر و لکن مع الاسف انتخاب آقای مشیر الدوله همیشه مقرون به خبط و غلط است. او متصلا حکیم باشی هایی را که ۹۹ مرتبه آمده و کاری نکرده اند انتخاب می کند.» (۳)

* لایحه سیاسی اسلامی

«لایحه سیاسی اسلامی» نام کتابی است نوشته حاج محمد ابراهیم تاجر کاشانی که نسخه ای از آن به روزنامه اقدام رسیده و در شماره امروز خود آن را معرفی کرده است. این معرفی ضمن این که نویسنده را دین دار و اسلام پرست می خواند مفاد کتاب را یکی از راه های خلاصی ایران از بحران اقتصادی و تیره بختی می داند. (۴)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۹، ص ۱.

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۸.

۳- روزنامه اقدام، شم ۳۸، ص ۱.

۴- همان، ص ۳. [تصویر] خانه عباسیان در کاشان متعلق به حاج محمد ابراهیم تاجر کاشانی

سه شنبه ۲ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۳ مه ۱۹۲۲ / ۲۵ رمضان ۱۳۴۰

* استنکاف مشیر الدوله از تشکیل کابینه

امروز مشیر الدوله با سه نفر از نمایندگان فراکسیونهای اصلاح طلب، اقلیت و بی طرف دیدار کرد و تصمیم قطعی خود را به استعفا به اطلاع آنها رساند. این در حالی بود که وی در دو روز گذشته در خانه خود به امور اجرایی رسیدگی می کرد و دستورهای لازم را به دوایر دولتی صادر می نمود. مجلس شورای ملی امشب تصمیم به برپایی جلسه علنی داشت؛ با این گمان که بحران پیش آمده در پی سقوط کابینه رفع شده است، اما پس از شنیدن تصمیم قطعی مشیر الدوله تعدادی از نمایندگان تصمیم گرفتند نزد مشیر الدوله رفته و با او وارد مذاکره شوند. گویا یکی از علل استنکاف وی از پذیرش دوباره نخست وزیری دخالت برخی نمایندگان در تعیین اعضاء هیأت دولت بود. نمایندگان می خواستند به مشیر الدوله بگویند که دخالتی در تعیین وزراء نخواهند داشت و اعضاء کابینه با نظر مستقیم او تعیین خواهد شد. (۱) دیدار دیروز رضا خان وزیر جنگ با مشیر الدوله را نیز در همین جهت باید ارزیابی کرد. (۲)

* تعطیلی محاکم عدلیه

با به تعویق افتادن حقوق نه ماهه کارمندان وزارت عدلیه، آنان امروز دست از کار کشیدند و محاکم عدلیه عملاً تعطیل شد. آنها با نوشتن نامه ای به رئیس الوزراء خواستار «تساوی در تأدیه حقوق دوایر دولتی و پرداخت حقوق معوقه خود» شدند. (۳)

* اعلام موجودیت قرائت خانه خیام

شرکت «قناعت امروز» در یک اعلان به اطلاع مردم رساند که به دلیل بی احترامی هایی که می خانه ها در استفاده از نام و شعر خیام، شاعر ایرانی می کنند و از آنجا که آثار فکری و قلمی حکیم عمر خیام دینی به گردن حیات ادبی ایران دارد، تأسیس قرائت خانه خیام را در کوچه میرزا محمود اعلام می دارد. (۴)

* ورود ولیعهد به بصره

محمد حسن میرزا ولیعهد احمد شاه که همراه او در سفر اروپا به سر می برد و چندی قبل به سوی ایران حرکت کرده بود، امروز وارد بصره شد.

[تصویر] نمای عمومی شهر بصره

وی از آنجا راهی محمره (خرمشهر) شده، سپس به بغداد و از بغداد به کرمانشاه، همدان، قزوین و وارد تهران خواهد شد.

«برای احترامات لازم در ورود و حرکت موبک والاحضرت ولیعهد به ولایات، از مرکز به کلیه حکام عرض راه تعلیمات

لازمه صادر شده که مراقبت تامه در اجرای احترامات بنمایند.» (۵)

همچنین از طرف وزارت جنگ به امیرلشکر غرب دستور داده شد با هفت اتومبیلی که از مرکز فرستاده شده به همراه تعدادی از صاحب منصبان ارشد لشکر غرب به قره تو برای استقبال بروند. (۶)

* گلایه های رئیس سابق قشون اردبیل به رضا خان

در پی برکناری رئیس قشون اردبیل وی امروز در نامه ای

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۱، ص ۱.

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۹۹.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۳۹، ص ۱.

۴- همان، ص ۴.

۵- همان، شم ۱۱۴۰، ص ۲.

۶- روزنامه وطن، شم ۱۰، ص ۱.

[تصویر] نفر وسط حبیب الله خان شیبانی

«خصوصی و محرمانه» به رضا خان وزیر جنگ شرحی از خدمات نظامی خود در جنگهای مناطق آذربایجان و گیلان نوشت و آن را از تبریز به تهران فرستاد. او که خود را شایسته دریافت مقام سرتیپی می دانست نوشت که «متأسفانه نتیجه زحمات و جان فشانی فدوی عاید جناب سرتیپ حبیب الله خان [شیبانی] گردید و در عوض درجه سرتیپی از همان زمان بنای لجاج و عناد را با فدوی گذاشتند.» او آشفتگی در حسابهای قشون اردبیل را متوجه خود ندانست و یادآور شد «خریداری نخود و لویا و گاه و یونجه کار بنده نبود و فدوی مسئولیتهای مهم تر داشتم.»

برکناری رئیس قشون اردبیل در پی انحلال و ضمیمه شدن آن به تبریز روی داد. این نظامی که نام خود را در نامه ننوخته و «رئیس سابق قسمت اردبیل» امضاء کرده در پایان می نویسد که مرا به تهران احضار کرده اند. «توقف در آذربایجان برای فدوی آش دهن سوزی نیست ولی همین قدر خاطر مبارک بندگان حضرت اشرف را راپورتا به این نکته متوجه می نمایم که وضعیات این صفحه به اندازه ای اسباب تأسف و تأثر است که زبان و قلم از تقریر و تحریر آن عاجز می باشد.» (۱)

* به هم خوردن میتینگ

امروز عصر بنا بود در میدان توپ خانه تهران گردهم آیی صورت گیرد. «قبل از شروع عده ای درصدد اغتشاش برآمده و بالاخره میتینگ را به هم زده و جمعیت متفرق شدند.» (۲) روزنامه اقدام با چاپ این خبر بانیان این گردهم آیی و علت آن را یاد نکرد.

* بازپس گیری اموال به یغما رفته

در پی غارتهای الوار در منطقه ملایر، روستاییان این منطقه با ایستادگی در برابر غارتگران موفق شدند پس از زدوخورد مقداری از اموال به سرقت رفته را بازپس گیرند. حکومت بروجرد امروز مأموران خود را به منطقه درگیری فرستاد تا اموال غارت شده را که پنج رأس یابو و سه رأس قاطر و مقداری قند بود به بروجرد آورده، تحویل اداره قشونی بدهند تا به صاحب انش مسترد شود. (۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹، صص ۲۹ تا ۳۲.

۲- روزنامه اقدام، شم ۳۹، ص ۲.

۳- همان جا.

چهارشنبه ۳ خرداد ۱۳۰۱/۲۴ مه ۱۹۲۲/۲۶ رمضان ۱۳۴۰

* دیدار نمایندگان مجلس شورای ملی با مشیر الدوله

در پی استنکاف مشیر الدوله از تشکیل دولت جدید، تعدادی از نمایندگان مجلس شورای ملی بنا به تصمیمی که گرفته بودند در نخستین ساعت امروز (نیمه شب) به خانه مشیر الدوله رفتند. مدرس، آشتیانی (۱)، نصرت الدوله، سلیمان میرزا، مساوات و دولت آبادی اعضای این هیأت بودند. مذاکرات مفصلی در ترغیب وی به پذیرش مسئولیت به عمل آمد. «بالجمله با تمام اصرار و اظهارات نمایندگان محترم بالاخره آقای مشیر الدوله به هیچ وجه حاضر به قبول مسئولیت نشدند و عدم مراجعت خود را مربوط به خستگی فوق العاده خود اظهار داشتند.» مذاکرات نیمه تمام ماند. برخی منابع نوشته اند که به دلیل حضور رضا خان در آن جلسه مشیر الدوله خستگی را بهانه عدم تشکیل دوباره کابینه کرد. (۲) امروز نمایندگان مطبوعات نیز به دیدار مشیر الدوله رفتند. درخواست آنها نیز برای تشکیل کابینه قرین موفقیت نبود. بعد از ظهر امروز بار دیگر نمایندگان یاد شده مجلس شورای ملی با مشیر الدوله گفت و گو کردند و خطاب به مشیر الدوله گفتند که ما «نمی توانیم این نظریه بی دلیل و اظهار خستگی را به آقایان نمایندگان اظهار داریم بنابراین خوب است خودتان به مجلس آمده مجدداً با تمام و کلا مذاکراتی بنمایید؛ یا شما آنها را قانع کنید و یا آنها شما را قانع می کنند.»

حضور مشیر الدوله در مجلس نیز کارساز نشد و نمایندگان نتوانستند نظر او را برگردانند. این گفت و گوها در یک جلسه خصوصی هم ادامه یافت اما نتیجه تغییری نکرد. (۳)

* جدال برای تشکیل کابینه

روزنامه ایران در شماره امروز خود با عنوان «در اطراف کابینه» نوشت که مشیر الدوله در نتیجه اصرار و اعتماد مجلس شورای ملی و نیز تأکیدات شاه پذیرفت که بار دیگر مسئولیت دولت را بپذیرد، اما جدالی که در بیرون برای انتخاب وزراء و ترکیب هیأت دولت وجود دارد، او را از این کار منصرف کرد؛ جدالی که بیشتر از ناحیه افراد غیر مسئول صورت می پذیرد. (۴)

* آرزوی کرزن به بازگشت ایران

لرد کرزن وزیر امور خارجه انگلیس در نامه کوتاهی که امروز به وزیرمختار انگلیس در تهران فرستاد بحران های سیاسی پیش آمده برای ایران را یک داوری عالی دانست تا عقل و فهم خود را باز یابد. «ما باید اجازه دهیم آنها با نظم و ترتیب بسیار دقیق از عهده یکدیگر برآیند، اما نباید کوچکترین نگرانی از خودمان نشان دهیم. روزی ایران دوباره به سراغ بریتانیا خواهد آمد.» (۵)

[تصویر] لرد کرزن

۱- میرزا هاشم آشتیانی، سومین پسر میرزا حسن آشتیانی مجتهد معروف دوره ناصر الدین شاه است. تحصیلات مقدماتی، فقه و اصول را نزد میرزا حسن کرمانشاهی و شیخ علی نوری فراگرفت. در واقعه رژی و تحریم تنباکو، از همراهان پدر بود. وی فعالیت سیاسی را از نخستین سالهای دهه ۱۳۳۰ ق آغاز نمود و در جریان انتخابات مجلس شورای ملی از سوی تجار و اصناف اعتدالی به نمایندگی برگزیده شد. همچنین در تشکل سیاسی تازه تأسیس مجلس، به نام هیأت علمیه عضویت یافت. به دنبال تجاوز روسیه و نفوذ روزافزونش در ایران که در ۶ محرم ۱۳۳۴ به تعطیلی مجلس و انحلال هیأت علمیه منجر شد، وی به همراه برخی دیگر از رجال دولتی در نامه ای به احمد شاه موافقت خود را با تغییر پایتخت از تهران به اصفهان اعلام نمود. آشتیانی در سالهای فترت مجلس شورای ملی (۱۳۳۴ ق/ ۱۲۹۴ ش تا ۱۳۰۰ ش) برای احراز نمایندگی در دوره بعدی مجلس نیز تلاش فراوان به کار بست. حضور در جمعاعتدالیون، حضور در هیأت دولت و تقاضای رفع مشکل توزیع نان در قضیه گرانی نان، نمونه ای از تلاشهای او بود. با تصویب قرارداد ۱۹۱۹ م، انگلستان به مستمسک تجاوز شوروی به ایران، طرحی ۶ ماده ای به عنوان اولتیماتوم به ایران ابلاغ کرد. متعاقب همین، سپهدار رشتی رئیس الوزرای وقت، در غیاب مجلس شورای ملی با تشکیل مجمعی تحت عنوان مجلس عالی در ۶ آذر ۱۲۹۹ با حضور احمد شاه و هیأت دولت و دعوت شدگان از جمله آشتیانی در مقام عضو مجلس عالی جلسه ای تشکیل داد و بیانیه ای با امضای هفت تن از علمای حاضر در جلسه، از جمله آشتیانی صادر گردید. در این بیانیه سیاست بی طرفی ایران در برابر دولتهای بیگانه و تلاش در جلب موافقت دولت روس برای خروج نیرو هایش از مرزهای ایران اعلام شد. پس از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ آشتیانی و عده زیادی از مقامات مملکتی، بازداشت شدند. وی تا سقوط کابینه سید ضیاء در زندان به سر برد. پس از آزادی در دوره چهارم مجلس شورای ملی از سیزوار به نمایندگی برگزیده شد و در این دوره به همراه مدرس و سید محمد بهبهانی برای اجرای اصل دوم متمم قانون اساسی تلاش نمود. در جریان کشمکش سیاسی میان سردار سپه و مشیر الدوله، آشتیانی در کمیسیون ۱۲ نفره متشکل از نمایندگان برای حل اختلاف مشیر الدوله با سردار سپه عضویت یافت و به علت عدم موفقیت کمیسیون در حل اختلاف، کابینه مشیر الدوله سقوط کرد. [تصویر] میرزا هاشم آشتیانی میرزا هاشم آشتیانی در دوره پنجم مجلس شورای ملی از حوزه تهران به نمایندگی رسید و در مجلس مؤسسان که در ۲۲ آذر ۱۳۰۴ شروع به کار کرد در مقام نماینده تهران حاضر شد. در همین مجلس سلطنت از سلسله قاجار به پهلوی منتقل گردید. وی در دوره های ششم، هفتم و هشتم نیز از حوزه تهران به مجلس راه یافت. پس از دوره هشتم مجلس، ترک سیاست گفته، به کارهای ملکی پرداخت. سرانجام وی در ۲۳ فروردین ۱۳۳۹ در تهران در گذشت و در صحن امام رضا (ع) به خاک سپرده شد. (گلشن روغنی، «آشتیانی، میرزا هاشم: ...»، صص

۱۹۵-۱۹۲؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، ص ۲۲).

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۰۰.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۱، ص ۱.

۴- همان، شم ۱۱۴۰، ص ۱.

۵- FO E ۵۲۳۷ / ۶ / ۳۴.

* حضور رضا خان در دربار

عصر امروز رضا خان وزیر جنگ در دربار، محل تشکیل هیأت دولت، حاضر شد و در یک ساعتی که آن جا بود «تعلیماتی که لازم بود به وزارت خانه ها صادر و مراجعت کردند.» (۱)

* شکایت بازرگانان مشهدسر

برطبق گزارشهای رسیده تجارت خانه «روح» در مشهدسر حمل و نقل برنج را با کشتی، اختصاص به خود داده و تجار این منطقه به دلیل انحصار تجارت «شکایت های مفصل نموده و انتظار جواب دارند.» (۲)

* لغو قرارداد با برادران رودمتکین

پست قزوین به تبریز که پیش از این در اختیار برادران رودمتکین بود و با شیوه کنترات خصوصی اداره می شد، شاکیان زیادی داشت که عمدتاً مربوط به تعویق حرکت پیک ها بود. از این رهگذر لطمه قابل توجهی به تجارت این منطقه وارد می شد. برطبق تصمیمی که گرفته شد قرارداد کنترات برادران رودمتکین لغو و اداره حمل و نقل پست به عهده اداره پست ایران محول گردید. «به قرار اطلاع واصله حمل و نقل پستهای آن خط بالنسبه تحت انتظام در آورده شده است.» (۳)

* انتظار مشاور الممالک برای تشکیل هیأت دولت

مشاور الممالک نماینده فوق العاده ایران در دربار مسکو که قرار بود به ایران بازگردد، به دلیل سقوط کابینه و استعفای مشیر الدوله در مسکو متوقف، و منتظر است پس از تشکیل دولت و گرفتن دستور تازه راهی ایران شود. (۴)

* کمبود آذوقه در عشق آباد

کمبود ارزاق و کالاهای مصرفی در عشق آباد موجب شده که اتباع ایرانی و مأمورین سیاسی دولت ایران در آن منطقه در تنگی معیشت بسر برند. از طرف کنسول دولت ایران در عشق آباد به وزارت امور خارجه پیشنهاد شده که نظر به گرانی و کمیابی آذوقه و عسرت کارمندان کنسولگری «هر ماه صد پوپ آرد و سایر اجناس لازمه در مقابل وجه برای قونسولگری آنجا اختصاص دهند.

مراتب از وزارت امور خارجه به وزارت مالیه اطلاع داده شده که به همین ترتیب اجازه خروج از سرحد صادر نمایند.

از وزارت مالیه نیز به اداره کل گمرکات حکم لازم صادر شد.» (۵)

* آزادی ناظم العداله

ناظم‌العداله که در تبریز مسئول ارزاق بود و متهم شده بود که در کمبود ارزاق نقش داشته و هنگام دستگیری سردار عشایر، او نیز دستگیر شد، پس از مدتی حبس با گرفتن ضمانت آزاد گردید. شترداران و مکاری‌هایی که از او شکایت کرده، او را متهم به گرفتن رشوه کرده بودند به دلیل عدم ارائه مدرک قابل قبول نتوانستند اتهام او را به اثبات برسانند در نهایت پرونده او به دادگاه شرع احاله شد که رسیدگی شود.

شکایاتی هم از طرف ادارات مالیات غیرمستقیم و بلدیة تبریز از ناظم‌العداله شده بود که مقرر گردید مجلسی از رؤسای دواير در اداره مالیه تشکیل شود و به اتهامات او رسیدگی کند. (۶)

* ورود مخفم الدوله به اسلامبول

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که مخفم الدوله به عنوان وزیرمختار ایران در دربار باب عالی وارد اسلامبول شده و سفارت را تحویل گرفته است. (۷)

* مقاله ای درباره رفتن روتشتین

روزنامه اقدام سرمقاله امروز خود را به خبر رفتن روتشتین وزیرمختار روسیه شوروی در ایران اختصاص داد و با واکاوی گذشته او در روسیه و دیگر کشورها، او را شخصیتی حلیم و صبور معرفی کرد که در زمان مسئولیت خود در ایران خدمات شایانی به دولت متبوع خود کرد. وی بازی سیاسی روسیه را در ایران رو، و بازی سیاسی انگلستان در ایران را زیرکانه و پنهانی توصیف کرد. «میان سیاست ساویت [شوروی] هر قدر هم انقلابی یا مسالمت آمیز باشد و سیاست انگلیس هر قدر با خدعه و متانت باشد ابتدا تفاوتی نیست. مابین سفیر انگلیس و سفیر ساویت هر که و هر چه باشد ابتدا فرق نمی گذاریم و ضرر آنها نسبت به ایران بلکه برای تمام ملل ضعیفه متساوی است.» (۸)

* کاهش قیمت گوشت در مشهد

در پی گرانی گوشت در شهر مشهد بنا به دستور والی ایالت و جهت رفاه عامه، اداره بلدیة قصابها را در بلدیة گردهم آورد و به آنها گفته شد که در فصل فراوانی گوسفند، فروش گوشت یک من هشت قران ظلم فاحشی است که در حق مردم روا می دارید؛ این قیمت باید به یک من تبریز دو قران کاهش یابد.

از این رو قیمت گوشت یک من شش قران در مشهد به فروش می رسد. (۹)

* حمله به نیروهای سید جلال

بنا به گزارش مأموران سیاسی انگلیس در ایران، امروز سرهنگ میرزا علی خان با یک نیروی چهارصد نفری به افراد سید جلال حمله کرده، نه ساعت با آنان جنگیده است. در حال حضار تمام قایقهای موجود در مرداب انزلی برای حمل و نقل نیروهای نظامی ضبط شده اند. سید جلال از روشهای جنگی میرزا کوچک خان استفاده می کند و ضمناً از کمکهای سردار مقتدر نیز برخوردار است. (۱۰) سید جلال که در تهران زندانی بود، پس از فرار به گیلان رفته، همراه با عده ای از هواداران

خود در جنگل پناه گرفت. نیروهای دولت از همان زمان برای مقابله با او به حوالی محل اقامت او رفتند. (۱۱) همین منبع می افزاید که سید جلال حدود دویست مرد جنگی در اختیار دارد.

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۱، ص ۲.
- ۲- روزنامه وطن، شم ۱۰، ص ۲. توضیح این که روزنامه وطن در صفحه دوم، شماره سلسله انتشار خود را «۹» نوشته که با شماره ۱۰ صفحه اول متفاوت است.
- ۳- همان جا.
- ۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۰، ص ۲.
- ۵- همان جا.
- ۶- همان جا.
- ۷- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۷، ص ۱.
- ۸- روزنامه اقدام، شم ۳۹، ص ۱.
- ۹- همان، ص ۲.
- ۱۰- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۷.
- ۱۱- (همان، ص ۱۵۶).

پنج شنبه ۴ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۵ مه ۱۹۲۲ / ۲۷ رمضان ۱۳۴۰

* توطئه یک انگلیسی در میان عشایر

وزارت داخله امروز در تلگرافی به عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد و لرستان و نهایند نوشت که بنا بر اطلاعات رسیده یک انگلیسی به نام کاپیتان بوایل در منطقه لرستان میان عشایر مشغول تبلیغات، حتی تقسیم اسلحه است. «اطلاعات آن حکومت جلیله در این خصوص از چه قرار است و این اخبار تا چه حد صحت دارد؟» وزارت داخله در این تلگراف درخواست کرد تحقیقات کاملی در این مورد صورت گیرد و فوری اطلاع داده شود. (۱)

* عوارض صدور برنج: پوطی پنج شاهی

بنا بر دستور دولت مقرر شده بود از هر پوط برنجی که از انزلی به روسیه شوروی حمل می شود، پنج شاهی بابت معارف گرفته شود. اتباع روس از پرداخت این مبلغ امتناع می کردند. با پی گیریهای وزارت امور خارجه ایران و مذاکرات با سفارت دولت جمهوری روسیه توافق شد که این قانون اجرا شود و «موقع خروج برنج از سرحد پوطی پنج شاهی را پردازند». (۲)

* انتخابات تهران

انتخابات تهران برای کامل شدن نمایندگان خود نیازمند دو هزار تومان بود تا هزینه برگزاری انتخابات شود. انتخاب دو تن از نمایندگان به همین جهت عقب افتاده بود. در آخرین تصمیمی که گرفته شد بنا شد وزارت داخله در این خصوص اقدام کند و پس از پایان ماه مبارک رمضان مبلغ یادشده را به حکومت تهران بپردازد تا انتخاب نمایندگان باقی مانده آغاز شود. (۳)

* تحقیق درباره مهاجران بین النهرین

به دنبال گزارشهای متعددی که از موضوع مهاجرت اتباع بین النهرین و غیره به خاک ایران می رسید، وزارت امور خارجه کار گزار کرمانشاه را مأمور کرده بود درباره این مسئله تحقیق کرده، گزارش بدهد. او با گرفتن این مأموریت راهی مرزهای غربی شد تا گزارشی تهیه کند. وی پس از مدتی از گذشت این مأموریت، امروز گزارش مربوطه را آماده و به وزارت امور خارجه فرستاد. (۴)

* قتل و غارت در ترکمن صحرا

امروز عده ای از اهالی کردمحله به طایفه جعفریایی حمله کرده، دو نفر آنها را به قتل رسانده، دو نفر را به اسارت گرفته و ۴۷ گاو میش را نیز دزدیده، با خود بردند. (۵)

* اعتراض دولت ایران به دولت روسیه شوروی

در پی واگذار نکردن روستای فیروزه به ایران، که دولت روسیه شوروی طبق قرارداد فیما بین باید آن را تحویل می داد، ایران امروز در اعتراض شدیدی به دولت یادشده تقاضا کرد روستای فیروزه تخلیه شود. وزارت مالیه ایران در ۱۸ اردیبهشت به وزارت امور خارجه اطلاع داده بود که مأمورین شوروی از تحویل روستای فیروزه استنکاف می ورزند. (۶) غیر از روستای فیروزه، آشوراده نیز چنین وضعیتی داشت. روزنامه اتحاد این خبر را در قالب دستور ایران به نماینده فوق العاده خود در مسکو یاد کرد که در حین مذاکرات این موضوع را نیز یادآوری کند. ظاهراً این مذاکرات حسن اثر داشته و مقامات روسیه شوروی وعده دادند «به زودی احکام مؤکده برای تحویل دادن آنجا به نماینده دولت ایران صادر نمایند.» (۷)

* استقرار امنیه در راه های کشور

در پی ادامه استقرار امنیه در راه های کشور، روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که خط زنجان به گردنه سقر، خط قزوین از سیاه دهن تا زنجان، خط زنجان به منجیل، خط زنجان به گروس، خط زنجان به میانه، خط زنجان به کژن، خط آوه به

۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۱۰۱۲ و ۱۰۱۳.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۱، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- همان جا.

۵- مقصودلو، مخبرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۱۶.

۶- منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس ...، ص ۲۰۸.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۹، ص ۱.

قصر شیرین، خط مشهد به تربت و خط قوچان صاحب پاسگاه های امنیه شده است. همچنین از طرف اداره کل امنیه دستورهای موقتی برای تنظیم امور این نیرو به همه نواحی صادر شده تا نظامنامه مفصل آن متعاقبا ابلاغ شود. (۱)

* کشف اسلحه های دیگری از سردار عشایر

پس از دستگیری سردار عشایر قراچه داغی توسط والی آذربایجان و تسلیم سلاح های او، گزارش هایی از وجود تجهیزات نظامی بیشتر در محل سیطره سردار عشایر، آبخواره، می رسید. طبق گزارشهای رسیده از مأموران ایالتی آذربایجان پس از تحقیقات و جست و جویهای بیشتر در آبخواره، یکصد و سی هزار فشنگ «از ذخیره تحت الارضی به دست آورده اند که امر شده است کلیه را تحویل نظامیان بدهند و از طرف ایالت تأکید شده است که جدا تفتیش نموده و کلیه اسلحه و مهمات مخفی را به دست آورده راپرت دهند.» (۲)

* تشکیل کمیسیون برای مؤدیان مالیاتی

پس از اقداماتی که برای وصول مالیات آن دسته از افرادی که مالیات خود را پرداخت نکرده بودند، صورت گرفت و نتیجه ای دربر نداشت، امروز بار دیگر کمیسیونی مرکب از رؤسای دوایر وزارت مالیه در آن وزارت خانه تشکیل گردید که اقدامات تازه تری برای وصول مالیات از مؤدیان صورت پذیرد. (۳)

* درگیری در اردبیل

براساس اخبار رسیده از تبریز، امشب نظامیان در اوچ دره اردبیل با افرادی از طایفه ناآرام قوچه بیگلو (۴) درگیر شده، پس از چند ساعت جنگ، تلفات قابل توجهی به اشرار وارد کرده و آنها را فراری داده اند. سه نفر از افراد این طایفه کشته شدند. (۵)

* عقب نشینی نیروهای سیمیتقو

بنابر گزارشهای رسیده از گروس امروز سید طه و نیرو هایش به روستای قزل کوه در نزدیکی صائین قلعه آمده و در آنجا توقف کردند، اما پس از شنیدن خبر فتوحات قوای دولتی در ناحیه شرف خانه و این که ۶۰۰ نفر از نیروهای سیمیتقو تلف شده اند، مقاومت خود را بی حاصل دیده از آن منطقه عقب نشینی کردند. (۶) اما در گزارشهای دیگری که دقیق تر است، می خوانیم که امروز دو اردو به طرف ساوجبلاغ حرکت کرد. این دو اردو یکی در قراویرن و میاندوآب و دیگری در صائین قلعه که ریاست آنها با خالو قربان، حاجی سطوت السلطنه و ماژور نصر الله خان است، برای دفع اسماعیل آقا سیمیتقو حرکت کردند. (۷)

۳- همان، شم ۱۱۴۲، ص ۲.

۴- قوجه بیگلو (قوجا بیگلو) طایفه ای از ایل شاهسون هستند که در زمان ریاست نور الله بیگ به غارتگری و راه زنی شهرت داشتند. به همین جهت در ۶- ۱۲۴۵ ش / ۱۸۶۷ م به درخواست روسیه از مغان کوچانده شدند. در این دوره ناحیه برزند که در کنار جاده اردبیل - بیله سوار قرار داشت به تصرف قوجاییگلوها درآمد. آنها به علت موقعیت جغرافیایی برزند از کاروانها و عشایر عوارض دریافت می کردند و هرگونه مقاومتی را به زور اسلحه سرکوب می کردند. در ۱۸۷۱ م / ۵۰- ۱۲۴۹ ش حاکم اردبیل در پی یک عملیات تنبیهی برزند را به آتش کشید و اموال قوجاییگلوها را برای پرداخت غرامت به غارت شدگان، مصادره نمود. نور الله بیگ نیز به همراه مبالغ هنگفتی پول به تهران گریخت اما با فرمانی از شاه مبنی بر لزوم استرداد املاک و اموال طایفه قوجاییگلوها به برزند بازگشت. طایفه قوجاییگلوها بارها با فشار روسها به دولت ایران به نواحی مختلف از جمله ارومیه، میاندوآب و کردستان تبعید شدند. بروز دشمنی خونی سبب تجزیه قوجاییگلوها به دو گروه علی حسن لو (پدر نور الله بیگ) و عیسی بیگلو یا عیسی لو شد. در پایان دهه ۱۸۸۰ م / ۱۲۶۰ ش حسن علی خان گروسی فوج سواران قوجاییگلو را برای سرکوب شیخ عبد الله و حمزه آقا دو یاغی کرد در ساوجبلاغ به خدمت گرفت. [تصویر] شاهسونها بعدها تیره بزرگتر قوجاییگلو بار دیگر نیز دچار انشعاب گردید. از این انشعاب دو تیره جور و غلو به وجود آمد. تمام سرزمین های میان ساری کامیش تا دره یوت تحت قلمرو سردار بیگ بود. سردار بیگ از دهه ۱۸۹۰ م / ۱۲۷۰ ش به بعد تاخت و تازهای غارتگرانه خود را به نواحی مرزی روسیه و قلمرو ایران گسترش داد. از جمله اقدامات امیر نظام در این دوره برای کاهش قدرت قوجاییگلو، ایجاد تعادل قدرت در طوایف شاهسون بود. بنا به گزارشی عشایر شاهسون در ۱۹۰۷ م / ۶- ۱۲۸۵ ش توسط کردها از مراتع اطراف میاندوآب بیرون رانده شدند. مطابق نوشته تیگرانف، سردار بیگ در ۱۹۰۳ م / ۲- ۱۲۸۱ ش بر ۵۰۰ خانوار قوجاییگلو ریاست می کرد. تیره عیسی لو نیز مجموعاً ۱۵۰ خانوار بودند. عیسی لو در مخالفت با قوجاییگلو همواره برای سرکوب شورشها و طوایف راهزن نیرو در اختیار دولت قرار می داد. اما عدم تشویق و پاداش دهی دولت موجب سرخوردگی و دلسردی آنان شد. (تایپر، تاریخ سیاسی اجتماعی شاهسون های مغان، صص ۴۳۳-۴۳۱؛ دایره المعارف فارسی، ج ۲، ص ۲۰۹۰).

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۷۱، ص ۲.

۶- همان، شم ۱۷۲، ص ۲.

۷- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، ص ۱۰۱۸.

جمعه ۵ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۶ مه ۱۹۲۲ / ۲۸ رمضان ۱۳۴۰

* وخامت تجارت خارجی

روزنامه ایران در سرمقاله امروز خود با عنوان «تجارت خارجی ایران» بنابر آمار گمرکات اعلام کرد که مجموع واردات و صادرات سال ۱۲۹۹، ۶۱ میلیون و ۹۷۲ هزار تومان (شامل ۴۸ میلیون و ۲۳۰ هزار تومان واردات و ۱۳ میلیون و ۷۳۶ هزار تومان صادرات) بوده است که به نسبت سال ۱۲۹۲ یک سال پیش از جنگ جهانی اول بسیار کاهش یافته است. در سال ۱۲۹۲ تجارت خارجی ایران شامل واردات و صادرات معادل ۱۰۸ میلیون و ۵۰۳ هزار تومان بوده است. نویسنده با ذکر این رقم نوشت که سال به سال از حجم تجارت خارجی ایران کاسته شده و پریشانی امروز کشور مربوط به همین وضعیت کساد اقتصادی است. نویسنده تأثیرات جنگ را در کاهش این ارقام دخیل دانست و در پایان این سؤال را مطرح کرد که «آیا باز هم موقع آن نرسیده است که از زمامداران محبوب خودمان که با یک عالم منت زمام و مهام مملکت را هریک به نوبت خود در دست می گیرند سؤال نماییم که در زمینه اصلاحات اقتصادی چه قدم هایی برداشته و یا در نظر دارند که بردارند؟» (۱)

* وضعیت نابهنجار تجار ایرانی در قفقاز

شکایت و تظلمهای بازرگانان ایرانی در ناحیه قفقاز همچنان ادامه دارد. بنابر گزارشهای رسیده تجار ایرانی از فرط رکود اقتصادی تمایل به ترک شغل خود پیدا کرده اند. دولت نیز «پس از تظلمات مکرره ... تعلیمات فوری و مؤکده به نماینده ایران در مسکو صادر کرده» و برطبق اخبار به دست آمده مذاکرات ضروری برای رفع محذورات پدید آمده با مسئولان روسیه شوروی صورت گرفته است. (۲)

* پیشنهاد وزارت داخله به حاکم بروجرد

وزارت داخله امروز در تلگرافی به عباس میرزا سالار لشکر نوشت که سالار ناصر زند به دلیل ورود به مناسبات آن ناحیه توان خدمتگزاری به دولت را دارد. در این تلگراف مشخصا پیشنهاد شده بود که او می تواند نیابت حکومت لرستان و تنظیم امور طوایف را به عهده بگیرد. «پس از وصول جواب سریعا از تهران به طرف بروجرد عزیمت و با دریافت تعلیمات از حکومت جلیله به انجام خدمات شروع و رضایت حضرت اشرف والا را جلب خواهند کرد.» (۳)

* ادامه مذاکرات نمایندگان دولت ایران در روسیه شوروی

سید حسن تقی زاده رئیس هیأت اعزامی به مسکو که برای انعقاد قراردادهای تجاری راهی پایتخت روسیه شوروی شده بود، مشغول مذاکره با همتای روسی خود است. همچنین ممتاز الدوله رئیس هیأت اعزامی به تفلیس دستور یافت پس از رایزنیهای اقتصادی خود در آن منطقه راهی آنکارا شود. (۴)

* اجازه استخدام نیرو به لشکر جنوب

امروز رئیس ارکان حرب کل قشون به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب اطلاع داد که پیرو تقاضای آن لشکر در گرفتن نیرو به تناسب نفرات تعیین شده برای آن لشکر «از هر کجا مایل باشند می توانند استخدام نمایند.» (۵)

* انتصاب در امور خالصجات

دو انتصاب جدید در امور مربوط به خالصجات صورت گرفت که یکی از آنها مربوط به «علوی زاده» مدیر جریده «خلق» بود که به سمت منشی خالصجات منصوب شد و دیگری «اعتضاد دفتر» که مسئولیت خالصجات تهران را به عهده گرفت. (۶)

* اعاده اموال غارت شده

بنابر گزارشهای رسیده از تبریز از طرف ایالت آذربایجان و

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۲، ص ۱.
  - ۲- همان، صص ۱ و ۲.
  - ۳- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، ص ۱۰۱۳.
  - ۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۲، ص ۲.
  - ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۱۰۳.
  - ۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۲، ص ۲.

اداره نظمیة برای جمع آوری اموال غارت شده شهر اقداماتی صورت گرفته، مقداری از این اموال در اداره نظمیة جمع شد.

«چون صاحب انش معلوم نبوده اند از طرف ایالت اعلانی در شهر منتشر شده که صاحب ان اموال به اداره نظمیة رفته، نشانی داده، اموال خود را مأخوذ کنند.» (۱)

* تلگراف حاکم مراغه درباره تصرف ساوجبلاغ

سردار ناصر حاکم مراغه در تلگرافی به ایالت آذربایجان خبر داد که امروز به میاندوآب رسیدم. ساوجبلاغ به تصرف نیروهای دولتی درآمده و امید است تمام اشرار [سیمیتقو و یارانش] به جزای کارهای خود برسند و موفقیت کامل به دست آید. (۲)

[تصویر] نمایی از منطقه ساوجبلاغ

* پایان آمارگیری در محله قنات آباد

در پی آمارگیری از محلات مختلف تهران، احصاییه ناحیه قنات آباد به پایان رسید. جمعیت آن منطقه تقریباً ۲۵۰۰۰ نفر، تعداد خانه ۳۶۰۰ باب و تعداد خانوار ۵۰۳۲ است. «از قرار معلوم تا هفته آتیة احصاییه نواحی حسن آباد و شهر نو هم به اتمام خواهد رسید.» (۳)

* ادامه شرارت تراکمه

بنا به گزارشهای رسیده از استرآباد، ترکمانانی که در آن منطقه به یکه تازی و شرارت مشغول بودند این بار نیز در شهر و اطراف استرآباد در کار غارت اموال اهالی هستند «و اهالی به واسطه شلیک های تفنگ بی اندازه متوحش هستند و حکومت هم به هیچ وجه از عهده جلوگیری برنمی آید.» (۴)

* تأمین به اتباع فراری روسیه شوروی

براساس گزارشهای رسیده از خراسان، گروهی از اتباع روسیه شوروی به ایران پناهنده شده، می گویند که اگر ما را به دولت شوروی تحویل دهید تیرباران خواهند کرد. «از مرکز به ایالت خراسان تعلیمات داده شد که آنها را پناه داده و وسایل آسایش و راحتی آنها را فراهم نمایند.» (۵)

* احضار معاون وزارت عدلیه توسط رضا خان

به دنبال تعطیلی محاکم و دوایر وزارت عدلیه که با اعتصاب کارکنان آن وزارت خانه صورت گرفت (ر. ک: ۲ خرداد) امروز رضا خان وزیر جنگ که عملاً اداره دولت را به عهده گرفته بود، معاون وزارت عدلیه را فراخواند تا برای رفع بحران وزارت عدلیه چاره کند. در پی این دیدار معاون وزارت عدلیه با رؤسای دوایر دیدار کرد و وعده داد که به زودی دو ماه حقوق از

حقوق های معوقه آنها را پرداخت خواهند کرد. این وعده مورد پذیرش قرار گرفته، کارکنان مشغول کار شدند. (۶)

* دستور به اداره مالیه استرآباد پرداخت حقوق متحصنان

قراسورانهای استرآباد به دلیل پرداخت نشدن حقوق شان در تلگراف خانه آن شهر متحصن شده بودند. طی دستوری که به اداره مالیه استرآباد داده شد، مقرر گردید مبلغ ده هزار تومان برای پرداخت حقوق آنها تخصیص داده شود. (۷)

* اعزام نیرو برای مقابله با سید جلال

امروز نیرویی متشکل از ۳۶۰ سوار و ۳۰۰ پیاده برای مقابله با سید جلال، از قزوین راهی شمال کشور شد. نیروهای اعزامی مجهز به چندین قبضه مسلسل هستند. (۸) سید جلال در این زمان چندین روستا را تصرف کرده، بر جنوب غربی مرداب انزلی مسلط بود.

* میهمانی برای احمد شاه

امروز سفیر ایالات متحده امریکا در پاریس به افتخار شاه ایران، احمد شاه، میهمانی داد و احمد شاه در ضیافت شام سفیر شرکت کرد. (۹)

۱- همان جا.

۲- همان، شم ۱۱۴۳، ص ۱.

۳- روزنامه اقدام، شم ۴۰، ص ۲.

۴- همان جا.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۶۹، ص ۱.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۲۹، ص ۲.

۷- همان جا.

۸- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۷.

۹- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۹ می ۱۹۲۲، ص ۹.

شنبه ۶ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۷ مه ۱۹۲۲ / ۲۹ رمضان ۱۳۴۰

* گزارش کارگزاران انگلیس از شکست نیروهای دولتی در ساوجبلاغ

نمایندگان دولت انگلیس در ایران در میان گزارش های ارسالی خود به کشورشان نوشتند که امروز نیروهای دولتی در ساوجبلاغ متحمل شکست سختی شده اند. سید طه در رأس یک نیروی چهارصد نفری از کردها پس از حمله به بوکان به شورشیان مستقر در ساوجبلاغ پیوسته است. در این درگیریها خالو قربان (۱) و دوستان نفر از نیروهای دولتی به هلاکت رسیده اند و بقیه از طریق مراغه به تبریز بازگشته اند. (۲) این گزارش در حالی عنوان می شود که روزنامه ها دیروز از قول سردار ناصر حاکم مراغه نوشتند که قوای دولتی موفق شده است ساوجبلاغ را به تصرف درآورد. (ر. ک: ۵ اردیبهشت) از دیگر اخباری که در جراید درج شد این بود که سید طه در اطراف تیکان تپه (۳) و صائین قلعه (۴) شروع به عملیاتی کرده، با قوای نظامی درگیر شده است. (۵) در نامه شجاع الملک که از مراغه به عباس میرزا سالارلشکر نوشته و در آن توضیحاتی درباره درگیری قوای دولتی با اتباع اسماعیل آقا سیمیتقو داده، می خوانیم که «قشون دولتی تماما شکست خورده، مهمات دولتی در تصرف قشون اسماعیل خان رفته. خالو قربان مقتول و حاجی سطوت السلطنه با منشی اش در دست دشمن دستگیر شده. باقی قشون شکسته بسته به مراغه آمده.» (۶)

* ادامه رایزنیها در مجلس برای تشکیل کابینه

امروز نیز جلسه های خصوصی و گروهی نمایندگان مجلس برای تعیین تکلیف دولت و رسیدن به یک نتیجه واحد ادامه داشت. روزنامه وطن ضمن بیان این خبر نوشت که نتایج این رایزنیها فردا به اطلاع خواهد رسید. (۷)

* خبر جریده العراق از گشایش مدرسه انگلیسی در لرستان

روزنامه العراق در شماره ۷۱۸ خود خبری مبنی بر افتتاح یک مدرسه انگلیسی در لرستان چاپ کرد که امروز گشایش یافته است. «سرپرستی آن فعلا به عهده امیرزاده امیر خان ... که دارای نشان جنگ «کروادو گیر» است واگذار شده و عده ای از شاگردان که پیش آهنگ ایشان امیر قلی خان سردار مظفر پسر آقای امیر جنگ است داخل این مدرسه شده اند و امید می رود که در آتیه نزدیکی فرانسه هم در این مدرسه به طور اضافه تدریس شود.» (۸)

* درخواست وزارت امور خارجه از وزارت جنگ برای توضیح اقدامات انجام شده در منطقه بوشهر

حضور حدود ۶۰۰ نظامی انگلیس در بوشهر موجب شد که وزارت امور خارجه از نمایندگی خود در لندن بخواهد که مقامات مسئول آن کشور در این باره توضیح دهند. متعاقبا سفارت ایران در لندن پاسخ داد که «بهانه نگاهداری قشون در جنوب، عدم اطمینان [انگلیس] از ابقاء امنیت است.» سفیر ایران از وزارت امور خارجه خواست که گزارش اقدامات انجام شده برای تأمین امنیت در این منطقه را برایش بفرستند تا بتواند پاسخ مقامات انگلیس را بدهد. از این رو امروز وزارت امور

خارجه در نامه ای به وزارت جنگ خواست «اقداماتی که از طرف دولت پس از انحلال پلیس جنوب برای بقاء نظم و امنیت به عمل آمده است» توضیح دهد تا به لندن ارسال کند. (۹)

* دیدار معاون وزارت خارجه با وزیرمختار انگلیس

رضا خان وزیر جنگ که اینک اداره دولت را نیز تا تشکیل کابینه به عهده دارد، معاون وزارت امور خارجه را نزد سرپرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران فرستاد و دو خواسته را مطرح کرد: گرفتن ۳۰۰ هزار تومان مساعده، دریافت مساعده های ماهیانه از بانک شاهنشاهی یا شرکت نفت انگلیس و ایران از محل حق امتیاز نفتی ایران. لورن در پاسخ این درخواستها گفت این موضوع به عهده بانک است، اما در

۱- خالو قربان از اکراد هرسین در دره گاماسب، در نزدیکی بیستون کرمانشاه است. وی در حدود ۱۸۷۶ م/ ۱۲۹۳ ق به دنیا آمد. سالهای بسیاری او در خانه مخبر الدوله و دیگر شخصیتهای تهران فراش بود. پس از شکست سالار شجاع از جنگلی ها وی که به دادوستد کتیرا در ماسوله و گاهی در زنجان اشتغال داشت به نهضت جنگل پیوست و چنان نفوذ و قدرت پیدا کرد که فرماندهی حدود ۸۰۰ نفر از نیروهای جنگل را در اختیار گرفت؛ و علاوه بر رشت و سیاهرود، حکومت شهر انزلی را عهده دار شده، در حکومت جمهوری گیلان، کمیسر جنگ شد. مخالفین میرزا کوچک خان، خالو قربان را به علت سادگی و بی سوادی اش، به عنوان مهره ای علیه میرزا به کار گرفتند. چون وی روابط نزدیکی با روسها داشت و زمانی که یک روز در میان از رشت به انزلی می رفت در خانه یکی از افسران روسی اقامت می کرد، در کودتا علیه میرزا شرکت کرد و سرانجام با محمد جعفر کنگاوری به نیروهای دولتی که تحت امر رضا خان وزیر جنگ بود، پیوست. پس از آن با گشودن راه رشت به روی قزاقها، به مقابله با میرزا پرداخت و وی را ناگزیر به عزیمت به درون مناطق جنگلی گیلان کرد. پس از این خیانت، خالو قربان از سوی رضا خان به درجه سرهنگی رسید و به سالار مظفر و سالار منصور ملقب گردید و علاوه بر انتصاب به حکومت انزلی، مبلغ سی هزار تومان پول نقره به عنوان پیشکش دریافت نمود. اگرچه سر میرزا کوچک خان را رضا اسکستانی از بدن جدا کرد ولی بنا به تحریر همه تاریخ نگاران جنگل، خالو قربان به منظور ابراز صمیمیت به رضا خان سر بریده میرزا را به تهران برد و به رضا خان میرپنج تحویل داد. سردار سپه پس از اینکه به خالو قربان درجه سرهنگی داد، سایر سرداران کرد را هم صاحب درجات نظامی کرد و همه را به جنگ با اسماعیل آقا سیمیتقو به آذربایجان فرستاد. کریم خان کرد که روزگاری در رشت حکومت داشت و از عمل خالو قربان نیز در تسلیم شدن به قوای دولت ناراضی بود سرانجام در یکی از روزهای نبرد با قوای سیمیتقو با یادآوری خاطرات دوران حکمرانیش در رشت و مقایسه آن با این ایام از فرط عصبانیت خالو قربان را مورد حمله قرار داده و به قتل رسانید. (شایسته، نهضت جنگل از آغاز تا فرجام، صص ۶۴-۶۲؛ فورتسکیو، ل. سی، رجال تهران و برخی ولایات ...، ص ۹۹).

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، صص ۱۵۶ و ۱۵۷. برخی منابع ایرانی این درگیری را در تاریخ دوم اردیبهشت ذکر کرده اند. (مثلا ر. ک: شورشهای کردان ...، صص ۶ و ۷؛ سیری در تاریخ ارتش ...، صص ۳۲۶ و ۳۲۷). با توجه به این که روزنامه ها نیز در همین دوره زمانی (دهه اول خرداد ۱۳۰۱) در گیریهای آن منطقه را منعکس می کردند، می توان گمان برد که تاریخ اخیر (۶ خرداد ۱۳۰۱) درست تر باشد. استفاده از خالو قربان از آن رو بود که وی پس از شکست نهضت جنگل

خود را تسلیم کرد و درجه سرهنگی گرفت و چون کرد بود و با موقعیت منطقه کردستان آشنایی داشت، او را علیه سیمیتقو بسیج کردند اما در عمل با شکست مواجه شد.

۳- تیکان تپه، نام قدیمی تکاب در استان آذربایجان غربی است که فرهنگستان ایران در ۹ مهر ۱۳۱۶ تبدیل نام آن از تیکان تپه به تکاب را تصویب کرد. این بخش در اردیبهشت ۱۳۲۵ از شهرستان مراغه مجزا و ضمیمه شهرستان سنندج گردید. اما در خرداد سال بعد بار دیگر ضمیمه شهرستان مراغه شد و در دی ماه ۱۳۳۹ از مراغه هم منتزع و جزو شهرستان جدید التاسیس میان‌دوآب گشت. امروزه شهر تکاب مرکز شهرستان تکاب است که ۱۸۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع و در ۲۷۰ کیلومتری جنوب شرقی از ارومیه و در مسیر راه میان‌دوآب- بیجار قرار دارد. بیوک تپه (تپه بزرگ)، موسی تپه، پیچه میرزا و کوه بلاغ از کوه های آن است. آب و هوای آن نسبتاً سرد و نیمه خشک است و رود سارق نیز از میان شهر تکاب می گذرد. تکاب به معنی آب باریک و زمینی است که آب کم و باریکی در آن روان باشد. (دایره المعارف فارسی، ج ۱، ص ۶۵۹؛ سعیدیان، شناخت شهرهای ایران، ص ۳۰۷).

۴- صائین قلعه نام قدیمی شهر شاهین دژ کنونی در استان آذربایجان غربی است که از دو کلمه صائین و قلعه ترکیب یافته است. صائین معرب کلمه شاهین (عقاب) و قلعه هم به معنی دژ است. سبب این نام گذاری از آن رو بوده است که پیش از اسلام بزرگان زرتشتی که برای زیارت و نیایش به آتشکده آذرگش (واقع در تخت سلیمان) می رفتند، برای رفع خستگی، در ۳۰ کیلومتری غرب آتشکده بنایی را ساختند که به مرور زمان تبدیل به شهر شد. آنان شاهین را نیز نماد نگهبان برای آنجا (قلعه- دژ) قرار دادند. تا زمان ساسانیان عنوان شاهین دژ بر این شهر اطلاق می شد که پس از ظهور اسلام نام آن به صائین قلعه تغییر یافت. تا اینکه حکومت پهلوی نام شهر را به شاهین دژ برگرداند. امروزه شاهین دژ در گویش محلی صائین قلاع و شاهان دژ هم گفته می شود. شاهین دژ مرکز شهرستانی به همین نام است که در جنوب شرقی ارومیه و در مسیر جاده تکاب- میان‌دوآب قرار دارد. از اماکن جالب آن شیز و غارهای کرفتو است. در این ناحیه از دیرباز طایفه ترک افشار سکونت داشتند که پس از اینکه فتحعلی شاه قاجار الوار چهاردولی را از شیراز به آنجا کوچانید، قسمتی از آن طایفه هم به ارومیه مهاجرت کردند. (دایره المعارف فارسی، ج ۲، ص ۵۵۱؛ حقیقت، فرهنگ تاریخی و جغرافیایی شهرستانهای ایران، ص ۵۸۷).

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۷۰، ص ۱.

۶- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۱۰۱۷ و ۱۰۱۸.

۷- روزنامه وطن، شم ۱۲، ص ۱.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۳- ۳۴- ۳۲- ۱۳۰۱.

۹- همان، ۲۸- ۲- ۴۱- ۱۳۰۱. در این گزارش آماری وجود دارد که ثبت آن را در این جا ضروری می کند. عین گزارش چنین است: «در سنه ۱۳۲۷ به واسطه ظهور انقلابات در بوشهر و هجوم سید مرتضی اهرمی و غیره، انگلیسها متجاوز از دو هزار نفر قشون انگلیسی و هندی به بوشهر وارد کردند. پس از رفع آن غائله قسمتی از قشون مزبور مراجعت و عده ای باقی بودند و دولت هم همواره به وجود قشون مزبور اعتراض می نمود. تا اینکه در موقع جنگ بین المللی متجاوز از شش هزار نفر برای جنگ با تنگستانیها وارد نمودند و پس از خاتمه جنگ متدرجا قشون مزبور حرکت و فعلاً قریب هشتصد نفر باقی هستند که به عنوان حفاظت قونسولگری و تجارت خانه های انگلیس عده مزبور را در آنجا نگاهداری کرده اند. پس از اینکه در تاریخ چهارم حوت عده ای که قریب ششصد نفر هندی هستند به جای عده سابق به بوشهر وارد شد وزارت امور خارجه در تعقیب اقدامات سابقه مراسله ای مبنی بر اعتراض به ورود و توقف قشون مزبور به سفارت انگلیس ارسال داشت که مواد آن برای

استحضار آن وزارت جلیله لفا ارسال می شود. به سفارت دولت علیه مقیم لندن نیز دستور داده شد که اعاده قشون مزبور را از مقامات لازمه بخواهند. سفارت لندن در ضمن تلگراف رمز خود اطلاع داده که بهانه نگاهداری قشون در جنوب عدم اطمینان از ابقاء امنیت است و تقاضا کرده است اقداماتی که پس از انحلال قشون جنوب برای امنیت آن حدود به عمل آمده به لندن تلگراف شود که رسماً به وزارت امور خارجه انگلستان اعلام و تقاضای اعاده قشون مزبور را بنمایند. علیهذا متمنی است اقداماتی که از طرف دولت پس از انحلال پلیس جنوب برای بقاء نظم و امنیت به وجود آمده است مرقوم فرمایند که از روی بصیرت به سفارت لندن دستور داده شود.» انتظام الملک.

نبود دولت من نمی توانم بانک را تحت فشار قرار دهم. معاون وزارت امور خارجه در این دیدار اظهار داشت اگر به ایران یاری داده نشود، کشور در وضعیت ناامیدکننده ای قرار خواهد گرفت. وزیرمختار هم گفت: «این نتیجه منطقی سیاستهای مصیبت بار دولتهای پی در پی ایران می باشد که قطعاً دولت بریتانیای کبیر را برای کمک به ایران ملزم نمی کند.» لورن خلاصه ای از این دیدار را به لرد کرزن فرستاد و در پایان آن نوشت: «خودداری از بررسی این پیشنهادات ممکن است تشکیل دولت را تسریع کند. مطمئناً وضعیت مالی ایران ناامیدکننده است؛ [و] تنها نگرانی من این است که مبادا این وضعیت منجر به سقوط رضا [خان] و همراه او منجر به از بین رفتن آخرین عناصر مؤثر [ایجاد] ثبات در این کشور شود.» (۱) (ر. ک: ۱۲ خرداد)

یکشنبه ۷ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۸ مه ۱۹۲۲ / ۳۰ رمضان ۱۳۴۰

* برپا نشدن جلسات مجلس شورای ملی

در پی استعفای مشیر الدوله و بحران پیش آمده در مدیریت اجرایی کشور، مجلس شورای ملی نیز جلسات خود را برای پی گیری لوایح تعطیل کرد، اما فراکسیونها جلسات خود را دایر کرده، درباره مسائل روزمره سیاسی گفت و گو می کردند. از این رو سه فراکسیون اصلاح طلب، اقلیت و بی طرف هر یک با تعیین سه نماینده قرار گذاشتند درباره ریاست وزراء تبادل نظر کنند. نمایندگان جناح اصلاح طلب: سهام السلطان، امین الشریعه، رئیس التجار؛ نمایندگان جناح اقلیت: امین التجار، جلیل الملک، سید حسن کاشانی؛ نمایندگان جناح بی طرف: آشتیانی، نصیر السلطنه و نظام الدوله بودند. (۱) هنوز نتیجه اقدامات این ۹ نفر و تصمیم ن هایی آنها اعلام نشده اما برخی از مطبوعات نوشتند که بیشتر نمایندگان مجلس به قوام السلطنه برای تشکیل کابینه تمایل دارند. (۲)

* مقاله ای در تبرئه قوام السلطنه

در پی اتهاماتی که به قوام السلطنه زده شد و به استناد اظهارات «دبوا» پیشکار سابق مالیه خراسان که او را به اختلاس اموال دولتی متهم کرده بود، امروز مقاله ای در روزنامه وطن چاپ شد که نویسنده تمام این اتهامات را رد کرده، آن را به دور از حقیقت دانست. وی که خود را از نزدیکان قوام السلطنه می دانست و از نزدیک شاهد امور اجرایی خراسان بوده، می نویسد که گفته می شود او یکصد و نود و سه هزار تومان از صندوق مالیه خراسان اختلاس کرده؛ «آیا از وزارت مالیه سؤال کرده اند که این مبلغ اختلاس قوام السلطنه به موجب حواله وزارت مالیه بوده یا خودسرانه اخذ کرده اند. اگر به موجب حواله مالیه نبوده چرا وزارت مالیه مبلغ هنگفت را نمی گیرند. اگر دروغ است چرا راپورت دهنده را تعقیب نمی کنند. قوام السلطنه در ایالت خراسان بدون اجازه مرکز دیناری از مالیه دریافت نکرده اند.» وی در ادامه قوام السلطنه را عامل مرگ کلنل محمد تقی خان پسیان ندانست «بلکه دو نفر عامل مهم سیاسی خارجی [او را] به کشتن دادند که حالیه در تهران آزاد راه می روند.» (۳)

* خواندن رئیس فرهنگ گیلان به مرکز

رضا خان وزیر جنگ که در این روزها امور اجرایی دولت را در غیاب مشیر الدوله به دست گرفته بود، امروز عیسی صدیق (۴) رئیس فرهنگ گیلان را به مرکز فراخواند. صدیق در خاطرات خود علت این فراخوانی را چنین می نویسد: «سردار سپه که در واقع زمامدار مملکت بود از یک طرف با اخلاصگران و قاطعان طریق و عوامل تخریب مبارزه می کرد و از طرف دیگر با دولت شوروی مذاکره و مساعدت او را تقاضا می نمود. دولت شوروی هم مساعدت خود را مشروط به شرایطی کرده بود که از قرار معلوم یکی از آنها تغییر رئیس فرهنگ گیلان بود.» (۵)

* اقدامات وزارت عدلیه برای پرداخت حقوق معوقه کارکنان

میرزا رضا خان نائینی معاون وزارت عدلیه موفق شد دو ماه حقوق معوقه کارکنان وزارت عدلیه را آماده پرداخت کند و «برای بقیه حقوق آنها پیشنهادهای دیگری تهیه خواهد شد که حقوق معوقه تا برج حمل عاید شود.» (۶)

* تقسیم بندی نواحی ایران

در کمیسیون نقشه بندی ایران که اخیراً توسط تعدادی از متخصصان تشکیل و مشغول کار شده تاکنون حدود مازندران، استرآباد، شاهرود، سمنان و دامغان تعیین شده «و بعضی نقاط را از جهت قرب جوار بودن به بعضی نقاط دیگر منضم و بعضی را مستقلاً قرار داده؛ از این قبیل طالقان است که جزء تنکابن شده و فیروزکوه و دماوند می باشد که جزء تهران گردیده است.» (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۳، ص ۱.

۲- روزنامه وطن، شم ۱۲، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- عیسی صدیق، فرزند میرزا عبد الله شاملو (صدیق التجار) در ۲۸ خرداد ۱۲۷۳ در تهران متولد شد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در زادگاهش به پایان رساند. آنگاه در ۱۲۹۰ ش جهت ادامه تحصیل به فرانسه رفت که همزمان با تحصیل در پاریس به عضویت حزب سوسیالیست درآمد. پس از چندی تحصیلاتش را در انگلستان ادامه داد و به دعوت ادوارد براون به عنوان معاون وی به تدریس ادبیات فارسی در دانشگاه کمبریج پرداخت. پس از آن مجدداً به فرانسه بازگشت و در آنجا توانست زبان فارسی را در ردیف زبان هایی قرار دهد که هرکس می توانست به جای زبان خارجی در امتحانات رسمی آن را انتخاب کند. در ۱۲۹۷ ش به ایران بازگشت و در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه تصدی مشاغل مختلفی را برعهده گرفت که عبارتند از: بازرس مخصوص مدارس متوسطه و عالییه، ریاست معارف گیلان، معلمی دار الفنون و ریاست تعلیمات عالییه. در آذر ۱۳۰۰ به درخواست ممتاز السلطنه (وزیر معارف) از طرف احمد شاه لقب صدیق اعلم گرفت. در اواخر سال بعد به عضویت هیأت مؤسس حزب رادیکال به رهبری علی اکبر داور درآمد و مدیر داخلی روزنامه مرد آزاد شد. در ۱۳۰۴ ش نماینده مجلس مؤسسان گردید. چندی بعد که داور وزیر عدلیه شد ریاست دفتر او را برعهده گرفت؛ و همزمان با آن در دار المعلمین مرکزی و مدرسه حقوق نیز درس می داد. در ۱۳۰۹ ش به دعوت دانشگاه کلمبیای نیویورک به امریکا رفت و یک سال بعد، از همین دانشگاه دکترای فلسفه گرفت. او همزمان با تحصیل در این دانشگاه اقدام به تهیه طرح تأسیس دانشگاه تهران نمود که پس از بازگشت به ایران در ۱۳۱۰ ش مأمور اجرای طرح پیشنهادی خود شد. از ۱۳۱۱ تا ۱۳۱۹ ش نزدیک به ۹ سال ریاست دار المعلمین و استادی دانشکده های ادبیات و علوم دانشگاه تهران را برعهده داشت. در ۱۳۱۴ ش طرحی برای تأسیس فرهنگستان ایران تهیه نمود و خود نیز جزو اعضای پیوسته اولیه آن شده، ابتدا به نیابت ریاست و چند سال بعد به ریاست آن رسید. آنگاه اداره کل انتشارات تبلیغات و رادیو را تأسیس کرد و به ریاست آن نشست. با استعفای رضا شاه و تشکیل کابینه فروغی، با حفظ سمت وزیر کار کابینه فروغی شد. همچنین ریاست دانشگاه تهران را نیز عهده دار بود. دو سال بعد به ریاست دانشکده علوم دانشگاه تهران منصوب گردید. عیسی صدیق از ۱۳۲۲ تا ۱۳۳۹ ش به ترتیب در کابینه های علی سهیلی، مرتضی قلی بیات، قوام السلطنه و جعفر شریف امامی عهده دار وزارت فرهنگ بود. در دوره ای که وزیر فرهنگ

کابینه قوام بود دانشگاه تبریز تأسیس یافت. وی در دوره های اول و دوم و چهارم و پنجم و هفتم مجلس سنا، سمت نمایندگی داشته، در شورای فرهنگی سلطنتی، شورای فرهنگی انجمن ایران و انگلیس، هیأت مدیره انجمن فرهنگی ایران و امریکا، انجمن آثار ملی و سازمان پرورش افکار عضو بوده است. صدیق در ۱۳۵۰ ش استاد ممتاز دانشگاه تهران شناخته شد و در ۱۶ آذر ۱۳۵۷ در تهران درگذشت. (اتحاد، پژوهشگران معاصر، ج ۲، صص ۵۸ - ۵۱؛ صدیق، یادگار عمر (خاطراتی از سرگذشت)، ج ۱، صفحات متعدد).

۵- صدیق، یادگار عمر، ج ۱، صص ۲۵۹ و ۲۶۰.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۳، ص ۱.

۷- همان، صص ۱ و ۲.

* بسته شدن راه شوسه آستارا

رئیس راه شوسه در تلگرامی به مرکز اطلاع داد که گرفتن عوارض اجباری و غیرقانونی سواران طالش و فولادلو از عابران و مکاریان، موجب امتناع مکاریان از ادامه حمل و نقل کالا شده، راه هم بسته است. (۱)

* تقاضا برای حمل غله از زنجان به قزوین

حاکم قزوین در تلگرافی به مرکز اطلاع داد که چون مایحتاج غله قزوین از زنجان تأمین می شود و به ویژه امسال که این احتیاج بیشتر شده است، مأموران حکومت خمسه (۲) از آمدن غله به قزوین جلوگیری می کنند. شهر قزوین دچار عسرت شده، لازم است از حکومت خمسه خواسته شود که از حمل غله به قزوین ممانعت نکند و با مأموری که برای خرید و حمل کالا و ارزاق به زنجان رفته همکاری کنند. (۳)

* اجازه حمل ارزاق به نخجوان

در پی درخواست ممتاز الدوله رئیس هیأت اعزامی به تفلیس مبنی بر صدور مجوز برای ورود کالا- و ارزاق به نخجوان، از وزارت مالیه به اداره کل گمرکات دستور داده شد که گندم و سایر ارزاق لازم برای حمل به نخجوان مجاز است. (۴)

* کمبود گندم در کردستان

«نظر به کمیابی گندم در کردستان و عسرت اهالی بر حسب تقاضای حکمران کردستان مقدار پانصد خروار گندم مقرر گردیده است از سقز حمل به کردستان نمایند.» (۵)

* بازپس گیری اموال غارت شده

امروز در نزدیکی چمیل آباد واقع در ۹ فرسخی همدان گروه زیادی از الوار که «۱۷۰ بار قند را سرقت نموده بودند، با عده ای از سواران امنیه تصادف نموده، زدوخورد بین آنان شروع و پس از مقاومت قوای امنیه و قتل چند نفر از الوار مقدار زیادی از بارهای مسروقه مسترد و الوار فرار می نمایند.» (۶)

* جلب ارفع الممالک

ارفع الممالک حاکم دزداب در پی شکایات و نیز قرائن به دست آمده از ناکارآمدی او توسط وزارت داخله تحت تعقیب قرار گرفت و هنگام ورود به تهران دستور دستگیری او صادر شد. هنگام حضور او در کرج اسباب و اثاثیه او توقیف می شود اما خودش موفق به فرار می گردد. امروز وسایل توقیف شده او تحویل وزارت داخله شد. خود او نیز مدتی بعد دستگیر و اینک «اداره تفتیش وزارت داخله مشغول رسیدگی به اسبابها می باشد که پس از تفتیشات لازمه شروع به محاکمه مشارالیه می

۱- همان، ص ۲.

۲- ولایت سابق ایران که در جنوب آذربایجان و غرب قزوین قرار داشته، کرسی آن زنجان و از شهرهای معروف آن سلطانیه بود. پنج بلوک عمده ای که این ناحیه به مناسبت آنها خمسه خوانده شده است عبارت بوده است از ابهررود، خررود، زنجان رود، ایجرود، و سجاسرود، که اکنون همگی جزو شهرستان زنجان اند. ناحیه خمسه از دو دره بزرگ تشکیل یافته است یکی دره زنجان رود و دیگری قسمتی از دره قزل اوزن. به علاوه قسمتی از دره ابهررود و خررود جزو آن است. (دایره المعارف فارسی، ج ۱، ص ۹۱۷).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۳، ص ۲.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۷۰، ص ۱.

۵- همان جا.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۶، ص ۲.

۷- همان، شم ۱۱۴۴، ص ۲.

دوشنبه ۸ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۹ مه ۱۹۲۲ / ۱ شوال ۱۳۴۰

* مراسم عید فطر در دربار

امروز به مناسبت عید فطر مراسم سلام در حضور اعتضاد السلطنه نایب السلطنه در باغ گلستان اجرا شد. دو ساعت پیش از ظهر شارژدافر سفارت عثمانی برای تبریک حاضر شد و عید را تبریک گفت. (۱) قرار بود وزیرمختار افغانستان هم در این مراسم حاضر باشد که به دلیل کسالت نتوانست شرکت کند. (۲)

* عید فطر در سفارت ایران در امریکا

حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا در نامه ای به رئیس الوزراء خبر داد که روز عید فطر میهمانی باشکوهی در سفارت ایران داده است. در این میهمانی «وزیر امور خارجه با کمال گرمی به سلامتی اعلی حضرت اقدس باده نوشید و از دوستی خود نسبت به ایران اطمینان داد.» در گفت و گو بین این دو مقام، علاء از علاقه احمد شاه برای دیدن امریکا گفت که با پاسخ مثبت وزیر امور خارجه آن کشور روبه رو شد. (۳)

* نامه خلیفه خدابخش به ایران

خلیفه اسحق معروف به خدابخش رئیس روحانی کلدانیها در بیت المقدس امروز نامه ای به ایران نوشت و از موقعیت کلدانیهای مقیم ایران در ناحیه تحت سیطره سیمیتقو اظهار نگرانی کرد. این نامه در واقع به سفارت ایران در مصر نوشته شده بود که نسخه آن به تهران فرستاده شد. خلیفه خدابخش طبق خبرهایی که از رم دریافت کرده بود، نسبت به موقعیت کلدانیهای ایران نگران بود؛ به ویژه آن که خلیفه اظهار کرده بود دولت مرکزی قدرت رویارویی با تحرکات سیمیتقو را ندارد. (۴)

* سیطره بنگاه های اقتصادی روسیه بر تجارت مناطق شمالی

بنگاه های ونشترک و ساتترسایوز که شعب خود را در مناطق شمالی ایران گسترش داده و امور تجارتنی این منطقه را رفته رفته به دست گرفتند، دخالتهای خود را به جایی رساندند که شعبه ونشترک در بندرجز توسط کنسول روسیه شوروی رسماً به کارگزاری استرآباد نوشت که رفتن تجار ایرانی به شوروی را ممنوع کنید. آنها می توانند کالاهای تجاری خود را به بندرجز آورده با قند و نفت معاوضه کنند. «هر آینه از طرف دولت ایران قندغن نشود ما حکم می کنیم مال التجاره ایرانی را کلیتا در دریا ضبط و توقیف نمایند.» (۵)

* رضا خان بر مصدر امور اجرایی

عصر امروز رضا خان در دربار حاضر شد و پس از حضور معاونین وزارت خانه ها ضمن رسیدگی به کارها دستورهای لازم

را برای امور اجرایی به حاضران صادر کرد. (۶)

* اقدام برای صلح

براساس گزارش رسیده از مناطق ترکمن نشین حدود ۲۰۰ نفر از رؤسا و ریش سفیدان ترکمنها برای صلح با کردمحلله ای ها تقاضای صلح خود کردند. کردمحلله ای ها در پاسخ گفته اند اگر آنچه که تاکنون از اموال غارت شده، بازپس دهید امکان برپایی صلح وجود دارد و گرنه محلی برای عقد صلح وجود نخواهد داشت. (۷)

* ورود نظامیان به ملایر

در پی غارتهای پیاپی الوار در اطراف و خود ملایر، نظامیان در شهر مستقر شدند و ضمن مراقبت آماده می شوند تا اشرار را تعقیب کرده، قلع و قمع نمایند. (۸)

* پاسخ روزنامه ایران به مدعیات سرپرسی سایکس

در پی ادعاهای واهی سرپرسی سایکس در مجمع آسیای مرکزی (ر. ک: ۲۸ اردیبهشت) روزنامه ایران در سرمقاله امروز

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۴، ص ۲.

۲- همان، شم ۱۱۴۵، ص ۲.

۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۹۸ و ۹۹. علاء برای این که مطمئن شود پاسخ مثبت وزیر امور خارجه امریکا جدی است یا نه، به محل وزارت امور خارجه امریکا رفت و با «نایب سوم مستر بلیس» که مسئولیت این گونه کارها را داشت گفت و گو کرد. بلیس به علاء گفت که مایل به گسترش روابط هستیم «ولی معمول دولت ما نیست که از سلاطین دعوت کنیم.» (همان، ص ۹۸).

۴- سازمان اسناد ملی ایران، شم سند ۲۹۳۰۰۱۵۴۸، آرشیو ۱۰۳ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۵۵.

۵- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۱۶.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۵، ص ۲.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۱۷۱، ص ۲.

۸- همان، ص ۳.

خود در پاسخ به این که ایران در جنگ جهانی اول بیشترین بهره را از فعالیتهای انگلستان برد و اکنون در افقی تیره و تاریک به سر می برد، نوشت که هیچ امتیازی برای انگلستان از امتیاز نفت جنوب ایران پرسودتر نبوده است و انگلستان نفعی که از ایران برده، چه از نظر سیاست و چه از نظر اقتصادی قابل مقایسه با دیگر جاها نیست. روزنامه ایران یادآور شد که از «۹/۵ میلیون واردات ایران، ۷/۵ میلیون مال التجاره انگلیس بوده است.

بنابراین خوب بود اقلای سرپرسی سایکس به این طرف قضیه هم اشاره می کردند و به منافی که انگلستان از ایران برده توجهی می نمودند.» (۱)

[تصویر] سرپرسی سایکس

* خروج رتشتین از تهران

به نوشته روزنامه تایمز، کمیسر رتشتین وزیرمختار شوروی در ایران که یک ماه پیش فراخوانده شده بود، اما به دلیل بحران پیش آمده در کابینه در تهران مانده بود، پایتخت را به سوی مسکو ترک کرد. (۲)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۴، ص ۱. روزنامه ایران رقم یادشده را از قول سخنان رئیس بانک انگلیس در مجلس سالیانه بانک شاهنشاهی نقل کرد که ایران در ۱۹۲۱ در مجموع ۴۸۲/۰۰۰/۰۰۰ قران یا نزدیک ۹/۵ میلیون لیره کالا- وارد کرده که ۷/۵ میلیون لیره آن کالاهای وارداتی از انگلستان و هندوستان بوده است. (همان، ص ۲).

۲- روزنامه تایمز، به تاریخ ۳۰ مه ۱۹۲۲، ص ۹.

سه شنبه ۹ خرداد ۱۳۰۱ / ۳۰ مه ۱۹۲۲ / ۲ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه خصوصی مجلس شورای ملی

امروز عصر جلسه خصوصی نمایندگان مجلس شورای ملی برای تصمیم گیری درباره بحران پیش آمده در دولت تشکیل شد. در این جلسه گفته شد که شاه از استعفای دوم مشیرالدوله اطلاع ندارد؛ چون تلگرافی در این مورد مخابره نشده است.

تصمیم گرفته شد تلگرافی از طرف مجلس شورای ملی به احمد شاه فرستاده شود و ضمن دادن خبر استعفای قطعی مشیرالدوله «رفع بحران را تقاضا کنند». (۱) پیش از تشکیل این جلسه خصوصی و هنگامی که فراكسیونها در شرف تشکیل بودند عده ای از نمایندگان اقلیت، اصلاح طلب و بی طرف قطع نامه ای راجع به تشکیل حکومت مقتدر و فعال نوشتند و به امضاء ۲۵ تن از نمایندگان رساندند. این نمایندگان تصمیم گرفتند تمام فراكسیونها منحل شده، فراكسیون متحد تازه ای تأسیس شود که عملی نگردید. (۲)

* نامه وصیت گونه لرد کرزن به سرپرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران

کرزن وزیر خارجه انگلیس نامه ای بلند، که در واقع یک دستور العمل سیاسی برای کار در ایران بود، برای سرپرسی لورن وزیرمختار جدید انگلیس در تهران فرستاد و در آن ضمن گلایه از موقعیت پیش آمده که عمدتاً مربوط به شکست قرارداد ۱۹۱۹ بود نوشت که در ده سال گذشته میلیونها لیره خرج کردیم، عمر صرف کردیم، اما با چه نتیجه ای؟ کرزن صرف این هزینه ها را برای استقلال (!) ایران یاد کرد و گفت حیثیت و نفوذ بریتانیا در ایران کاملاً از بین رفته و بریتانیای کبیر آنچنان که می بینیم منفور خاص و عام شده. کرزن هفت عامل داخلی و خارجی را عامل وضعیت پیش آمده خواند و برای هر یک توضیحی نوشت. کرزن به لورن تأکید کرد که هدف اصلی تو باید این باشد که بگردی، ایرانیان فهمیده، صاحب تمیز و وطن پرست را پیدا کنی. مبادا اغفال شوی و خود را با عجله به آغوش اولین وزیری که به سراغت آمد، بیندازی. وزراء و رجال معلوم الحال ایران داخل آدم نیستند.

کرزن با توهین فراوان به دولتمردان ایران از لورن خواست فقط مواظب باشد که هیچ وقت سرش را در مقابل یک ایرانی خم نکند و هرگز نگذارد کسی بویی از این حقیقت ببرد که ما از وضع کنونی ایران ناراحت هستیم. (۳)

* آمادگی کرمانشاه برای استقبال از ولیعهد

محمد حسن میرزا ولیعهد و برادر احمد شاه که از اروپا حرکت کرده و به مناطق مرزی ایران رسیده بود، امروز وارد قصر شیرین شد. (۴) به همین مناسبت سردار سطوت نیز امروز وارد همین منطقه شد تا تشریفات مرسوم را به عمل آورد. (۵)

* بیماری مصدق والی آذربایجان

امروز مصدق السلطنه والی آذربایجان سخت مریض شد.

تعدادی از پزشکان بر بالین او حاضر شدند و بیماری او «کاتار مزمن و لدرن ژیت تشخیص داده» و دستور دادند چند روزی استراحت کامل کرده، «ابدا تکلم ننماید.» (۶)

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۵، ص ۱.
  - ۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۰۲.
  - ۳- شیخ الاسلامی، سیمای احمد شاه قاجار، ج ۲، صص ۳۸۰ تا ۳۸۳.
  - ۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۵، ص ۲.
  - ۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۰، ص ۲.
  - ۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۷۲، ص ۲. مصدق السلطنه که تا اوایل بهمن ۱۳۰۰ وزیر مالیه دولت قوام السلطنه بود، در ۲۸ بهمن ماه آن سال به اصرار مشیر الدوله که بعد از سقوط کابینه قوام رئیس الوزراء شده بود والی آذربایجان گردید. به نوشته مصدق وی به شرطی حاضر به قبول این مأموریت شده بود که قوای انتظامی زیر نظر شخص او باشد. رضا خان هم به او قول داد که فرمانده لشکر آذربایجان خود را مطیع او بداند. (آخرین سنگر آزادی، ص ۴۸۶).

چهارشنبه ۱۰ خرداد ۱۳۰۱ / ۳۱ مه ۱۹۲۲ / ۳ شوال ۱۳۴۰

* رسیدن کشتی های جنگی روسیه شوروی به بندر جز

در پی مانور نظامی روسیه در آبهای دریای خزر و موافقت ایران با این مانور و آمدن کشتی ها به چند بندر شمالی ایران که شوروی آن را نشان دوستی می دانست، امروز «پنج پراخوت از طرف بلشویکها وارد بندر جز شده نمایش» دادند. (۱) پیش از این سفارت دولت روسیه شوروی به وزارت امور خارجه اطلاع داده بود که ناوهای جنگی آن کشور در دریای خزر مانور نظامی خواهند داشت و این که دولت شوروی مایل است در حین این مانور در بنادر ایران نیز حاضر شده و تشریفات لازم را برای نشان دادن دوستی خود به عمل آورد. این تقاضا با موافقت وزارت جنگ و وزارت امور خارجه روبه رو شد و به اطلاع سفارت روسیه رسید. بنادر آستارا، انزلی، مشهدسر و بندر جز آماده پذیرایی از کشتیهای جنگی روسیه شوروی شدند. (۲)

* اطلاعیه سفارت شوروی در تهران

«دولت جمهوری سوسیالیستی فدراتیو شوروی روس» امروز در اطلاعیه ای اعلام کرد که در غیاب رتشتین وزیرمختار روسیه شوروی در ایران «رفیق آستروف نایب اول نمایندگی مختار از روز دهم جوزا روزهای شنبه و دوشنبه و چهارشنبه را در پارک اتابک» پاسخگوی متقاضیان خواهد بود. (۳)

* لزوم محرمانه ماندن تضمین های رضا خان به شیخ خزعل

بالفور مشاور عالی پادشاه انگلیس در نامه ای که امروز به سرپرستی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران نوشت به او تأکید کرد که نباید شما تضمین هایی را که رضا خان وزیر جنگ توسط دولت انگلیس به شیخ خزعل داده می شود، افشا کنید.

«چنانچه در این مورد سؤال شد، شما باید به طور کلی چنین اظهار کنید که حمایت وعده داده شده به شیخ منوط به رعایت الزامات او نسبت به دولت ایران است.» بالفور اضافه کرد که «شما می توانید اضافه کنید که شیخ کاملاً از این مسئله آگاه است که روابط دولت انگلیس نسبت به او منطبق با اهداف ما در احترام به استقلال و یکپارچگی ایران است.» (۴)

[تصویر] شیخ خزعل

* تقاضای ایران برای تسلیم زبردست خان

وزارت امور خارجه ایران بار دیگر درخواست دستگیری و

۱- مقصودلو، مخایرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۱۷. در ادامه این گزارش نقل شده است که روسها خواستار قاتلان سه نفر ترکمن از اهالی روسیه که پس از ارتکاب جنایت به مرزهای ایران فرار کردند، هستند. حضور نیروهای نظامی روسیه باعث

وحشت اهالی شد. از این رو «وزیر جنگ اطلاع می دهد ورود چند پراخوت در بندر جز باعث خیال اهالی نشود. بالشویکها دوستانه آمده اند و قاتل خود را می خواهند. چند روزی توقف نموده قاتلها به دست نیامده، مراجعت به کراسنودسکی نمودند.» (همان، صص ۸۱۷ و ۸۱۸).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۵، ص ۲.

۳- همان، ص ۱.

۴- FO E ۵۳۹۳ / ۶ / ۳۴.

تحویل زبردست خان را از سفارت روسیه شوروی کرد. در این مورد دستور هایی نیز به مشاور الممالک نماینده فوق العاده ایران در مسکو داده شد که آن را پی گیری کند. (۱)

* بازگشت اشرار خاک شوروی

طبق گزارشهای رسیده کریم خان بلوچ و صفر خان که به عنوان اشرار شمال شرق کشور شناخته می شدند، از خاک روسیه بازگشته، در کنار هریرود متوقف شده اند. «از وزارت داخله به وزارت امور خارجه مراجعه شده و اقدامات لازم را در این خصوص خواسته اند.» (۲)

* دستور رضا خان برای اعتراض به سفارت انگلیس

وزارت امور خارجه خبر دیدار نمایندگان دو کشور تحت سلطه انگلیس، عراق و هند را با نماینده انگلیس در شهر محمره (خرمشهر) به اطلاع رضا خان رساند. رضا خان وزیر جنگ در دوره ای که کابینه سقوط کرده بود، امور اجرایی کشور را در دست داشت. وی امروز در پاسخ نامه وزارت امور خارجه نوشت «در باب این که محمره را برای ملاقات و مذاکره انتخاب نموده اند به سفارت اعتراض نمایید و نتیجه را نیز اشعار دارید استحضار حاصل شود.» (۳)

* ورود ولیعهد به کرمانشاه

محمد حسن میرزا، ولیعهد، صبح امروز از کرند به طرف کرمانشاه حرکت کرد و بعد از ظهر به شهر کرمانشاه رسید. وی فردا به سمت همدان حرکت خواهد کرد. (۴)

* تلگراف حضوری اهالی اصفهان با نمایندگان این شهر

عصر امروز به درخواست اهالی اصفهان، نمایندگان شهر یادشده در تلگراف خانه حاضر شدند و با وکلای خود از طریق تلگراف حضوری گفت و گو کردند. موضوع مورد بحث آنان «تعدیات و اجحافات معین الممالک» بوده است. (۵)

* مقابله با اشرار و بازپس گیری اموال غارت شده

براساس گزارش حکمران بروجرد، امشب اشرار حسن وند (۶) اموال غارت شده ای را از سمت ملایر با خود حمل می کردند که از خاک گودرزی عبور دهند. خوانین گودرزی خبردار شده، جلوگیری می کنند اما درگیری پیش می آید و از طرفین تعدادی کشته و زخمی می شوند. دزدان تعدادی از افراد طرف مقابل را به اسارت می گیرند اما بخشی از اموال غارت شده را نیز از دست می دهند. (۷)

* نامه حاییم به مجلس شورای ملی

ش. ح. حاییم امروز نامه ای به مجلس شورای ملی نوشت و خواست به وضعیت کلیمیان شیراز توجه شود. او نسبت به «مشکلات و بی عدالتی هایی که نسبت به ملت بدبخت یهود ایران مخصوصا شیراز وارد می شد» این نامه را نوشت. (۸)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۵، ص ۲.

۲- همان جا.

۳- سیاست بریتانیا در ...، ص ۱۴۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۶، ص ۱.

۵- همان جا.

۶- حسن وند، از طوایف مشهور لرستان است که در اواخر قاجاریان ریاست آن را مهر علی خان امیر منظم (از اعقاب خدایی خان) به عهده داشت. او در سخاوت معروف و از مردان فهیم منطقه بود که مدتی هم حکومت الشتر را در دست گرفت. طایفه حسن وند در سالهای هرج و مرج بخشی از منطقه خرم آباد، از خط رباط را زیر سلطه گرفت که از هیچ کاری در آنجا روگردان نبود. از تیره های مشهور این طایفه تیره جهان سلطانی حسن وند به ریاست صید هاشم است که در زمان حکومت امیر منظم بر الشتر با وی به نزاع برخاستند. (والی زاده معجزی، تاریخ لرستان، صص ۷۵-۲۷).

۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۰، ص ۲.

۸- روزنامه هحیم، شم ۲، ص ۲. [تصویر] ش. ح. حاییم

پنج شنبه ۱۱ خرداد ۱۳۰۱ / ۱ ژوئن ۱۹۲۲ / ۴ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پس از روزها تعطیلی، امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. این جلسه که به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد، ابتدا در مورد مخارج قوایی که باید به آذربایجان و لرستان گسیل شوند بحث شد که از کدام ناحیه تهیه شود. محل پیشنهادی اداره گمرکات بود که یک کرور تومان از آنجا قرض گرفته شود و سپس در چهار قسط پرداخت گردد. این پیشنهاد به تصویب نمایندگان رسید. پس از آن «لایحه مستمریات اعضای دولت و هیأت‌های شوروی» مطرح و درباره آن مذاکره شد. (۱)

* تلگراف رضا خان به حسین علاء

رضا خان وزیر جنگ که در غیاب رئیس الوزراء امور اجرایی کشور را در دست داشت، امروز در تلگرافی به حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا نوشت «ظاهراً کمپانی سینکدر نمایندگان خود را از ایران خواسته است. اگر صحت داشته باشد برای تأخیر حرکت آنها اقدام بفرمایید.» (۲)

* خبرهای انتخاباتی

حکومت تهران به وزارت داخله اطلاع داد که مفتش انتخابات گزارش داده است که انتخابات ورامین نیازمند هزینه هایی است که باید تأمین شود. وزارت داخله مراتب را به وزارت مالیه ابلاغ کرد تا در ارسال وجه سرعت به خرج دهند.

همچنین از وزارت داخله به ایالت خراسان دستور داده شد انتخابات قائنات را تجدید کند و به حکومت محلی دستور دهد هرچه زودتر اقدام نماید و انتخابات آنجا خاتمه یابد. (۳)

* درخواست وزارت مالیه از وزارت جنگ

وزارت مالیه در پی شرارتهای صورت گرفته در اطراف شهر محلات که منجر به چپاول تحصیلدار محلات نیز شده از وزارت جنگ درخواست کرد از اقدامات این افراد جلوگیری شود. در درخواست یاد شده، این خبر هم آمده بود که اینک «یک عده ۲۰۰ نفری در اطراف محلات و نراق مشغول شرارت هستند. لازم است برای استرداد اموال غارتی» اقداماتی صورت گیرد. (۴)

* اولویت مسلمانان ایرانی

اداره مالیات غیرمستقیم از وزارت مالیه خواست که اگر نظامنامه ای درباره استخدام مسلمانان، غیرمسلمانان و اتباع خارجی وجود دارد، به این اداره ارسال دارد. وزارت مالیه در پاسخ نوشت که چنین نظامنامه ای تاکنون تدوین نشده، ولی مسلمانان ایرانی که دارای سابقه خیانت نباشند، در اولویت استخدام قرار دارند. (۵)

* درخواست وزارت دربار از وزارت امور خارجه

امروز «وزارت دربار اعظم» در نامه ای به وزارت امور خارجه یادآور شد که یکشنبه هشتم شوال محمد حسن میرزای ولیعهد وارد دار الخلافه خواهد شد. «مقرر فرمایید چهار ساعت بعد از ظهر روز مزبور رؤسای آن وزارت جلیله در باغ جناب مستطاب اجل اکرم سردار محتشم به استقبال موکب مبارک حضور به هم برسانند.» (۶)

* پیشنهاد دولت افغانستان به ایران

وزارت امور خارجه افغانستان امروز در نامه ای به سفارت ایران در کابل پیشنهاد کرد در فصلهای الحاقیه بر معاهده ۱۲ ماده ای که بین دو دولت منعقد شده، این مواد نیز مورد ملاحظه قرار گیرد.

«فصل اول- مقصود از عبارت فصل سوم این عهدنامه (اتباع دولتمتین معاهدتین خواه در موقع مسافرت و خواه در موقع اقامت مورد احترام واقع شده کاملاً در حمایت مأمورین دولت متبوعه خودشان خواهند بود) این است که مأمورین

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۷، صص ۱ و ۲.

۲- اسنادی از امتیاز نفت شمال...، ص ۱۱۲. کمپانی سینکلر، یک شرکت نفتی امریکایی بود که در آن زمان نمایندگانش در ایران بودند و دولت ایران سعی داشت از این شرکت به عنوان جایگزین برای کمپانی استاندارد اویل در پذیرش امتیاز نفت شمال استفاده کند. این توصیه رضا خان در همان جهت کوششهای مشیر الدوله برای قبولاندن امتیاز نفت شمال به یکی از این دو کمپانی است.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۶، ص ۲. خبرهایی که در این زمان درباره انتخابات می خوانید مربوط است به تکمیل نمایندگان. پس از برکناری سید ضیاء نخست وزیر دولت کودتای سیاه و روی کار آمدن قوام السلطنه «وی مجلس را در ۱۵ شوال ۱۳۳۹ با ۶۵ نماینده افتتاح کرد. انتخابات بقیه نقاط پس از آن تاریخ انجام گرفت. در مجلس چهارم مانند دوره های قبل، انتخابات کامل نشد.»

۴- همان جا.

۵- همان جا.

۶- اسناد وزارت امور خارجه ۲۵-۳-۳۶-۱۳۰۱.

دولت متبوعه می توانند در حدود قوانین جاریه مملکت متوقف فیها با مراجعه به مأمورین مملکت مزبوره تسهیلاتی برای اتباع خودشان فراهم نمایند.

فصل دوم- طوایف و ایلاتی که سابقاً از افغانستان به ایران و از ایران به افغانستان آمده اند کما فی السابق تبعه دولتین متوقف فیها می باشند بدون اینکه تذاکرشان به امضای مأمورین دولتین ممضی باشد حق ورود به خاکهای طرفین نخواهند داشت.

طوایف سرحدنشین که در خاک های دولتین ایلاق و قشلاق می نمایند در مدت توقف در خاک ایران تابع قوانین داخلیه ایران و در مدت توقف در خاک افغانستان تابع قوانین داخلیه افغانستان خواهند بود. افرادی که قبل از تأسیس سفارتهای دولتین به خاکهای طرفین آمده و سکنی اختیار کرده اند کما فی السابق تبعه دولتین شمرده می شود. تجاری که فقط برای معاملات تجارتهای به مملکت های طرفین مسافرت نموده اقامت دائمی اختیار نکرده اند و نیز به موجب اسناد محقق است که در دوائر رسمی حکومتین با آنها معامله تبعیت نشده است تبعه دولت خودشان شناخته خواهند شد.» (۱)

* تصمیم هیأت دولت درباره تجارت خانه طومانیانس

هیأت دولت پس از تصمیم گیری برای تسویه محاسبات تجارت خانه طومانیانس، مصوبه ای تهیه کرد و برای اجرا آن را ابلاغ نمود. این مصوبه در هشت ماده و با این مقدمه نوشته شده بود: «نظر به اتخاذ وسایل لازمه برای وصول مطالبات عمده دولت و دایر نگاه داشتن تجارت خانه طومانیانس که مؤسسه تجارتهای ایرانی و وجود آن باعث منفعت مملکتی [است]، هیأت وزرا مواد هشت گانه ذیل را تصویب نموده اند.» تشکیل کمیسیونی در وزارت مالیه برای پی گیری و رسیدگی به موضوع، دادن صورت تمام مطالبات توسط تجارت خانه به کمیسیون، تعیین ضرب الاجل از طرف کمیسیون برای مدیونین پس از رسیدگی به اسناد، اقدام کمیسیون برای گرفتن مطالبات از مدیونین پس از سررسید زمان، ۴/۱۰ مطالبات بابت بدهی تجارت خانه به دولت، ۴/۱۰ برای پرداخت بدهی های طلبکاران و ۲/۱۰ برای ادامه کار تجارت خانه از جمله مواد این تصویب نامه بودند. (۲)

* اعلامیه کنسول روسیه شوروی در رشت

امروز کنسول روس در رشت اعلامیه ای منتشر کرد و به اطلاع اهالی رساند که در پی مانور کشتی های جنگی دولت روسیه شوروی عده ای از این موضوع سوءاستفاده کرده، شایعه نموده اند که ورود کشتی های نظامی به آبهای ایران مقدمه اقدامات دیگر است و «می خواهند به این وسیله ارتباط حسن ه بین دولتین ملتین ایران و روسیه را برهم بزنند. در صورتی که دولت کارگران و دهاقین ابدا مقصود و منظوری نداشته ... پس از انعقاد معاهده مابین دولتین هیچ گونه اقدامی که مخالف روابط و دادیه باشد اجرا نخواهد گردید.» (۳)

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۰، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۸، ص ۳.

جمعه ۱۲ خرداد ۱۳۰۱ / ۲ ژوئن ۱۹۲۲ / ۵ شوال ۱۳۴۰

* قطع سیم تلگراف ساوجبلاغ

در پی قطع سیم تلگراف ساوجبلاغ از طرف افراد سیمیتقو، امکان مخابرات بین مرکز و ساوجبلاغ از بین رفت. وزارت تلگراف دستور هایی برای وصل شدن این سیم صادر کرد. در روزهای قطع ارتباط بین ساوجبلاغ و مرکز، گزارشها و اخبار از طریق میان دو آب به مرکز مخابره می شد. (۱)

* شومیاتسکی در باد کوبه

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که «شومیاتسکی مستشار سفارت دولت روسیه وارد باد کوبه شده و چون در غیبت وزیرمختار روسیه باید در طهران باشد قریباً عزیمت به ایران خواهد نمود.» (۲)

* واگذاری پست خط شمالی به خوانین ترکمن

امروز مبلغ ده هزار تومان با حواله تلگرافی به حکومت استرآباد رسید. حکومت نیز با احضار خوانین اتابایی و جعفربایی، هشتاد نفر سوار ماهی شانزده تومان، دو نفر رئیس ماهیانه پنجاه تومان، دو نفر خان طایفه ماهی صد تومان حقوق ماهیانه برای هریک معین کرد و با دادن مساعده، پست خط شمال را به ایشان واگذار کرد. (۳) خبر دیگر از منطقه استرآباد این که سیم تلگراف راه استرآباد توسط تراکمه قطع و به سرقت رفته است. (۴)

* بالا رفتن پرچم روسیه شوروی در رشت

امروز پرچم دولت جمهوری روسیه در رشت برافراشته شد و کنسول روسیه به همین مناسبت سخنانی در اتحاد و اتفاق دو دولت ایران و شوروی ایراد کرد. (۵)

* تحرك نیروهای دولتی برای بازپس گیری ساوجبلاغ

بنابر آن چه که روزنامه تایمز در شماره امروز خود چاپ کرد، نظامیان ایران که مشغول عملیات علیه کردهای شورشی به رهبری اسماعیل آقا سیمیتقو هستند، توانستند ساوجبلاغ را به تصرف خود در آورند، اما بیش از ۲۴ ساعت نتوانستند آن را نگه دارند؛ و عقب نشینی کردند. (۶)

* توصیه غیرمستقیم به بانک برای پرداخت مساعده به رضا خان

کنت بالفور مشاور عالی پادشاه انگلیس در پی ابراز نگرانی وزیرمختار کشور متبوعش در ایران، سرپرسی لورن، نسبت به سقوط رضا خان در صورت عدم اعطای مساعده (ر. ک: ۶ خرداد) امروز به لورن نوشت که «من به اطلاع بانک [شاهنشاهی]

می رسانم که هیچ مشکل سیاسی با دادن مساعده به وزیر جنگ به صلاح دید خود ندارد؛ و این که دولت انگلیس می تواند در این باره مسئولیتی نپذیرد.» (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۷، ص ۲.

۲- همان، ص ۳.

۳- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۱۸.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۷۴، ص ۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۰، ص ۴.

۶- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲ ژوئن ۱۹۲۲، ص ۷.

۷- FO E ۵۵۸۵ / ۷ / ۳۴.

شنبه ۱۳ خرداد ۱۳۰۱ / ۳ ژوئن ۱۹۲۲ / ۶ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و در ادامه جلسه گذشته به مفاد لایحه مستمریات پرداخته شد. نمایندگان درباره دو شغله بودن مسئولان و حقوقی که دریافت می‌دارند بحث کردند. در این جلسه بین سلیمان میرزا و نصرت الدوله بحثی در گرفت که بیشتر وقت مجلس را به خود اختصاص داد. (۱)

* نگرانی خلیفه کلدانیها نسبت به کلدانیهای ایران

سفارت ایران در مصر امروز نامه ای را که خلیفه اسحق معروف به خدابخش رئیس روحانی کلدانیها در بیت المقدس نوشته بود برای وزارت امور خارجه ایران فرستاد. در این نامه آمده است «از قرار اطلاعی که از رم به خلیفه مشار الیه رسیده است خبرهای موحشی راجع به حرکات اسمعیل آقا سیمیتقو در آذربایجان و ضعف دولت از جلوگیری او به دربار پاپ رسیده است. مستدعی است امر و مقرر فرمایید هرچه زودتر از وضعیت آذربایجان و از اقداماتی که دولت علیه برای دفع سیمیتقو و تصمیمی که در باب کلدانیها فرموده اند مشروحا برای این سفارت مرقوم بفرمایید که بتواند به توسط خلیفه اسحق اخبار مجعوله را تکذیب نمایند.» (۲) (ر. ک: ۸ خرداد)

* نامه های محمد ابراهیم امیر معظم

محمد ابراهیم امیر معظم یا امیر معظم کاکاوند امروز دو نامه از لرستان، یکی به امام جمعه کرمانشاه و دیگری به آقا سید حسن اجاق (۳) به کرمانشاه فرستاد. مفاد هر دو نامه درباره خیر الله خان امیر اسعد و دیدار او با حاکم بروجرد و دادن تعهداتی که امیر معظم آنها را بی اساس و دروغ می‌دانست، بود. وی از این دو مخاطب متنفذ ساکن کرمانشاه خواست که ضمن تماس با حاکم بروجرد، مواضع غیرقابل اعتماد خیر الله خان را یادآور شوند و «در ضمن فداکاری فدوی را در انتظام محل و پرداخت مالیات دولت و ترضیه خاطر مبارک ایالت اظهار فرمایید.» (۴) حاکم بروجرد عباس میرزا سالار لشکر ریاست طایفه کاکاوند را به خیر الله خان امیر اسعد واگذار کرده بود.

* نامه وزارت امور خارجه به وزارت جنگ درباره رافائیل خان

وزارت امور خارجه امروز نامه ای را که نماینده سیاسی ایران در بغداد راجع به رافائیل خان ارمنی «که یکی از رؤسای نصرانی ارومیه است» نوشته بود به وزارت جنگ فرستاد. (۵)

* شکست الوار در منطقه ساروق

امروز چهار جاسوس محلی در ساروق دستگیر شدند. در پی این اقدام چهارصد تن از الوار، ساروق را محاصره کرده، جنگ

آغاز می شود. نیروهای نظامی در این درگیری موفق می شوند سنگرهای الوار را تصرف کرده، چند نفر از آنها را بکشند و متواری شان کنند. از قوای دولتی یک نفر مجروح و یک اسب هم تلف می شود. (۶) (ر. ک: ۱۶ خرداد).

* ترسیم وضعیت بد مراغه از زبان شجاع الملک

شجاع الملک امروز در نامه ای به عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد وضعیت مراغه را در پی شکست قوای دولتی از اتباع سیمیتقو بسیار بد توصیف کرد و نوشت که «رعایا و اهالی کلیه دهات مراغه از صائین قلعه الی مراغه و بناب کوچیده، فرار کردند. دهات قراویرن و سایر دهات الآن که چاکر این عریضه را عرض می نمایم خالی از سکنه و محصول بلاصاحب است ... اغلب اشخاص معتبر در مراغه خانه و اهل عیال خودشان را برداشته به تبریز رفته اند.» (۷)

* درخواست کارگزار محمره از مسئولان کمپانی نفت جنوب

وحید السلطنه کارگزار محمره (خرمشهر) امروز وزارت امور

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۸، صص ۱ و ۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۴۸، آرشیو ۱۰۳ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۵۵.

۳- سید حسن کزازی مشهور به اجاق فرزند حاج سید اسماعیل اجاق در ۱۲۴۸ ش به دنیا آمد. تحصیلات او را در حدود مدرسی خوانده اند و او را از منسوبین به طریقه نعمت اللهی دانسته اند. سید حسن اجاق در دوره دوم مجلس شورای ملی (آبان ۱۲۸۸ - دی ۱۲۹۰) از کرمانشاه به نمایندگی رسید. وی در دوره پنجم (بهمن ۱۳۰۲ - بهمن ۱۳۰۴) نیز از کرمانشاه به نمایندگی برگزیده شد و در جناح اقلیت که رهبری اش با سید حسن مدرس بود، قرار داشت و از مخالفان سردار سپه و در واقع از مخالفان ماده واحده خلع قاجاریه از سلطنت به شمار می رفت و در همین اوان که احمد شاه در اروپا به سر می برد رحیم زاده صفوی با وی دیدار کرد و از قول مدرس به احمد شاه گفت که سید حسن اجاق تعهد کرده است که ایلات و مردم کرمانشاه را در موقع عزیمت شاه به کشور آماده نگه دارد. در این ایام او رابط بین احمد شاه و سید حسن مدرس بود چرا که نامه ها و پیام های احمد شاه به وسیله رحیم زاده صفوی برای سید حسن اجاق در کرمانشاه فرستاده می شد و او این پیامها و نامه ها را به سید حسن مدرس می رساند که این امر پس از چندی برای قوای انتظامی آشکار شد و او تحت مراقبت قرار گرفت. (مرسلوند، زندگی نامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۱، صص ۸۰-۷۹).

۴- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۱۰۱۴ تا ۱۰۱۷. سه روز بعد امام جمعه درخواست امیر معظم کاکاوند را پاسخ گفت و در نامه ای به عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد پس از مقدماتی یادآور شد که سردار فاتح کاکاوند (احتمالا- همان خیر الله خان امیراسعد) آدم دروغگو، بی لیاقت و بی صداقتی است. او پیشنهاد کرد رهبری ایل کاکاوند، به ابراهیم خان داده شود. (۱۳۰۱/۷۵، صص ۱۰۲۵ و ۱۰۲۶) سپردن ریاست ایل کاکاوند به سردار فاتح کاکاوند در واقع نوعی جلوگیری از شورشهای این طایفه بود.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۶۰، متن نامه کارپردازی بغداد چنین بود: «سابقا به عرض رسانده بودم که رافائیل خان که یکی از رؤسای نصرانیهای ارومیه است به واسطه ضدیت با آقا پطرس ملعون چند ماهی در بصره

محبوس انگلیسها شده و از آنجا پایه ضدیت و نفاق محکم شد؛ البته لازم بود مأمورین دولتی استفاده کرده، مهربانی به رافائیل خان و لوازم تهیه تکمیل ضدیت را به هر شکل است تهیه نمایند. بنده هم فروگذار نکرده همیشه به هر وسیله بود این کار را کرده است. و بالاخره رافائیل خان مصمم شد که به طهران آمده خدمات خوبی به وزارت جلیله جنگ تقدیم دارد و شرحی هم تلگرافا در این خصوص به عرض رسانده بودم. بالاخره چون دولت قبول نفرمودند و بنده نمی بایست صریحا به او جواب داده او را مأیوس نمایم ناچار به وعده و وعید باز مدتی وقت گذرانند تا خودش خواست به کرمانشاهان برود که از آنجا عرایض خود را به عرض برساند. بنده هم چون می دیدم که از دیگران مأیوس و به کلی سرخورده است بی میل نبودم خدمتی به دولت کرده تشویق شود. باری وقت حرکت از قصر از گاری افتاده پای او شکست و به حال مردن افتاد. زن و بچه او پناهنده به قونسولگری شدند. بنده هم یکصد روپیه از خودم به آنها دادم که رافائیل خان را از قصر شیرین حمل به کرمانشاهان کنند. یکصد روپیه هم برای حرکت بچه ها دادم. مسلم است که با آن حال پریشان آنها این کمک ها بی اثر نبوده و به کار دولت خواهد خورد و به نظر بنده اگر وزارت جلیله جنگ با او مهربانی نماید ممکن است [ناخوانا].» (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۶۱).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۱، ص ۲.

۷- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۱۰۱۷ تا ۱۰۱۹.

خارجه را مطلع کرد که انگلیس به وعده خود مبنی بر انحلال پلیس عبادان (آبادان) عمل نکرده است. مضاف بر اینکه کارگرانی را نیز از بین النهرین به این محل آورده، استخدام کرده است. «نظر به این که انتخاب آنها برخلاف قرارداد» به علاوه موجب زحمت و اغتشاش محل شده بود، رسماً اقدام و اخراج آنها را خواسته است. (۱)

* اقدامات مشاور الممالک درباره ایرانیان فراری

مشاور الممالک نماینده فوق العاده ایران در دربار مسکو امروز در تلگرافی از مسکو که از راه لندن به تهران رسید، نوشت که به رئیس اداره سیاسی قفقاز دستور العملی داده شده که در استرداد فراریها و جلوگیری از عملیات آنها اقدامات جدی کند. همچنین در توقیف «کمیته نخجوان» اقداماتی صورت گرفته. مشاور الممالک در ادامه یادآور شد که به قفقاز تلگراف کرده ام مراقب اجرای دستورات مسکو به رئیس اداره سیاسی قفقاز باشند. (۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲- ۹- ۵۱- ۱۳۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، سند شم ۳۷۴۷.

یکشنبه ۱۴ خرداد ۱۳۰۱ / ۴ ژوئن ۱۹۲۲ / ۷ شوال ۱۳۴۰

* استعفای مصدق السلطنه

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر از استعفای مصدق السلطنه والی آذربایجان داد. وی علت استعفای خود را کسالت مزاج اعلام کرد. (۱)

[تصویر] مصدق السلطنه

* اعلامیه وثوق السلطنه

وثوق السلطنه حاکم رشت در پی وقوع هیجاناتی در مناطق جنگل در اعلامیه ای به اطلاع عموم رساند که «سید جلال» پس از عفو دولت وارد این ناحیه شده، به جنگل رفته که گفته می شود اقداماتی صورت می دهد که بی جهت باعث وحشت اهالی شده است. «اولا- قوای نظامی برای سرکوبی آنها به جنگل اعزام و نباید اسباب تشویش اهالی شود و اقدامات لازم برای قلع و قمع آنها توسط قوای نظامی به عمل آمده است.

(ر. ک: ۳ خرداد) ثانیاً اهالی باید بدانند امنیت در گیلان برقرار و خودسریهای سابق عود نخواهد کرد. (۲)

* ورود ولیعهد به تهران

امروز بعد از ظهر محمد حسن میرزای ولیعهد پس از ورود به تهران در باغ سردار محتشم حاضر شد و رؤسای دوایر دولتی، رضا خان و دیگر رجال کشوری و لشکری نیز در آنجا گرد آمدند. در مراسم استقبال از محمد حسن میرزا «دسته موزیک به ترنم و سرود و سلام ایرانی اشتغال داشتند». (۳)

* شیوع بیماری در عشق آباد و خطر سرایت به مرزهای ایران

به گزارش رسیده از مناطق شمال شرقی «بیماری معروف در عشق آباد شیوع یافته و احتمال بروز آن در سرحدات خراسان می رود. از طرف نماینده دولت در عشق آباد به مرکز اطلاع داده شده است که لازم است به فوریت وسایل برقراری قرنطینه در سرحدات اقدام فوری نموده و لوازم دیگری که برای جلوگیری مرض لازم است ارسال گردد و در آنجا قدغن شده است کسی به داخله ایران عزیمت ننماید». (۴) در این خبر به نوع «بیماری معروف» اشاره ای نشده است.

* شرارت گلباغی ها

بنابر گزارشهای رسیده از گروس شرارت و یاغی گریهای ایلات گلباغی (۵) در آن منطقه همچنان ادامه دارد بلکه بر دست اندازیهای خود اضافه کرده، اخیراً در شش فرسخی کردستان دست به نهب و غارت زده و هرچه رمه و حشم در

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۸، ص ۲.

۲- همان، ص ۳.

۳- همان، شم ۱۱۴۹، ص ۱.

۴- همان، شم ۱۱۴۸، ص ۳.

۵- گلباغی طایفه ای است از ایلات کرد ایران. در وجه تسمیه ایل گلباغی گفته شده که عباس آقا نامی از بزرگان ایل استاجلو آذربایجان پس از ترک سرزمین اجدادی خود به سرزمین کردستان آمد. در این زمان بیگه بیگ از طایفه اردلان حاکم کردستان بود. عباس آقا ضمن بیان سرگذشت خود به حاکم، در بین مردم آن سامان ادامه زندگی داده و با دختر یکی از بزرگان ایل عقد ازدواج بست. همچنین در آنجا مبادرت به آبادی زمین و ایجاد باغ نمود و چون مردمی را که از حوالی زمین و باغ تردد می کردند به زبان ترکی «گل باغه» تعارف می کرد بدین جهت در بین کردان به عباس آقا گلباغی ملقب گردید. او در عهد شاه تهماسب صفوی (۹۳۰-۹۸۴ ق/ ۱۵۲۴-۱۵۷۶ م) در سرکوب ازبکان، شاه را همراهی کرده، مردانه جنگید. شاه تهماسب به پاس قدردانی، به موجب فرمانی سرزمین بیلاور و سرپرستی چند طایفه را به او واگذار نمود. وی به مدت چند سال در آن ناحیه حکومت نمود تا اینکه طایفه های سلیمانی، مادکی، کلهر و ... به او ملحق شده و یک ایل متحد را شکل دادند. به پاس خدمات عباس آقا نام ایل از لقب وی گرفته شده و به ایل «گلباغی» معروف گردید. پس از فوت عباس آقا رئیس ایل گلباغی، بیگه بیگ، نوه عباس آقا، علی بیگ را به سرپرستی ایل و حکومت برگزید. پس از درگذشت علی بیگ نیز براساس سنت موروثی سرپرستی ایل به فرزندانشان رسید. از سال ۱۳۰۱ ش به بعد ایل گلباغی از کردستان به همدان و اصفهان و تا دورترین نقطه مانند یزد کوچانده شدند و پس از استعفای رضا شاه آنان دوباره به مساکن خود بازگشتند. رؤسای این ایل از سال ۱۳۳۳ ش به بعد محمد علی قبضه، محمد علی امیرحسینی، یحیی امین، گلباغی و توفیق کلالی بوده اند. مسعود کیهان در سال ۱۳۱۱ ش و احتسایبان در ۱۳۱۵ ش جمعیت ایل گلباغی را پانصد خانوار و مردوخ کردستانی نیز در ۱۳۵۱ ش تعداد آنان را دو هزار خانوار تخمین زده اند. براساس گزارش سازمان امور عشایر این ایل در سال ۱۳۶۰ ش دارای ۳۷۳۵ خانوار (۱۸۶۷۹ نفر) بوده است. این ایل از طایفه های قلقالی، جوجه رشی، کاملی، مرادگورانی و سندولی تشکیل یافته؛ مذهب سنی شافعی دارند و از طریق زراعت گندم، توتون و گله داری امرار معاش می نمایند. (افشار سیستانی، مقدمه ای بر شناخت ایل ها، ...، ج ۱، صص ۲۴۸-۲۴۵؛ لغت نامه دهخدا، ج ۱۱، ص ۱۶۹۴۲).

آن حوالی بوده به سرقت برده اند. این گزارش ها حاکی است قوای کافی برای جلوگیری از شرارتها وجود ندارد. (۱)

* سرمقاله شفق سرخ علیه مجلس شورای ملی

روزنامه شفق سرخ امروز در سرمقاله ای بلند با عنوان «مجلس شورا در چه حال است» به انتقاد عملکرد این مجلس پرداخت و از این که نتوانسته است ظرف یک ماه گذشته بر بحران حاصل از سقوط کابینه غلبه کند، آن را فاقد «پرنسیب، عزم و شجاعت، عقیده و ایمان» دانست.

شفق سرخ با یادآوری شرارتها در نقاط مختلف کشور، توطئه های انگلیس را برشمرد و آنها را مقدمه حادثه ای مشابه رخدادهای ۱۹۰۷ دانست که یک بار دیگر ایران بین روس و انگلیس تقسیم شود. (۲)

* تعیین ریاست معارف عربستان

وزارت معارف و اوقاف، فخر المحققین (۳) را به ریاست معارف و اوقاف عربستان (خوزستان) برگزید و به حاکم آن ناحیه توصیه کرد در کمک و پیشرفت کار وی فروگذاری نکند. (۴)

* رئیس اداره کمپانی نفت جنوب در تهران

مستر ویلسن (۵) رئیس اداره کمپانی نفت جنوب به تهران آمد و با اولیای دولت راجع به کشف و استخراج نفت در مناطق جدید گفت و گو کرد.

منابع جزئیات بیشتری از ملاقاتها و نیز توافق دولت ایران خبری درج نکردند. (۶)

* سه پرسش از دولت روسیه شوروی

در پی رایزنیهای فراوان در چگونگی امر تجارت بین ایران و روسیه شوروی، دولت روسیه اجازه داد کالاهای ایرانی آزادانه وارد بازار مکاره شود. سفارت ایران در مسکو درباره این اجازه سه پرسش از دولت روسیه کرد: «اگر تاجر ایرانی بخواهد مال خود را به پول نقره بفروشد با چه پول قیمت به او پرداخته می شود؟ آیا حقوق گمرکی بر مال التجاره که از ایران حمل می شود تعلق می گیرد و میزان آن چه خواهد بود؟ اگر مال التجاره ایران در بازار مکاره به فروش نرسد، آیا صاحب مال حق دارد آن را به خاک ایران یا به سایر نقاط روسیه یا به خارجه حمل نماید یا نه؟ در صورتی که صاحب مال بخواهد مال التجاره خود را در روسیه نگاه دارد حفظ آن چگونه تأمین خواهد شد؟» (۷)

* تقاضای کارگر از ایران

دولت روسیه شوروی از دولت ایران تقاضای یک هزار کارگر برای کار در معادن نفت باکو کرده است. «وزارت امور خارجه

مشغول اقدام است که عملیات مزبور را با قرارداد صحیحی اعزام دارد.» (۸)

* محاصره گلپایگان

براساس اخبار رسیده قوای الوار به شهر گلپایگان هجوم آورده «قلاع اطراف شهر را خراب و غارت زیادی برده اند.

رؤسای دواير تمام در سه برج داخل شهر محصور و متوسل به مراکز رسمی شده چنانچه تا یک روز دیگر امدادی به آنها نرسد خود را در مخاطره می بینند.» (۹)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۸، ص ۳.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۱، ص ۱.

۳- سید محمد تقی فخر داعی گیلانی ملقب به فخر المحققین به سال ۱۲۵۸ ش در قریه تمیجان از بلوک رانکوه گیلان به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را در ایالت گیلان گذراند. سپس به تهران آمد و به تحصیل علوم دینی پرداخت. از آن پس راهی نجف گردید و در محضر آخوند ملا محمد کاظم خراسانی و شیخ عبد الله مازندرانی شاگردی کرد و از ایشان اجازه اجتهاد گرفت. او در ۱۲۸۴ ش فخر المحققین لقب گرفت؛ در نهضت مشروطه به پیروی از استادانش به جرگه آزادیخواهان ایرانی مقیم عراق پیوست. وی به دستور آخوند ملا- محمد کاظم خراسانی برای تبلیغ و دعوت به دین اسلام به بمبئی رفت و اداره امور انجمن دعوت الاسلام آن شهر را به عهده گرفت و مجله الدعوه الحق را نیز انتشار داد. به این دلیل به «داعی الاسلام» معروف شد. در این زمان در کنار فعالیتهای خود زبان انگلیسی و اردو را فراگرفت. پس از آن به دعوت کالج ایندور برای چهار سال به تدریس زبان و ادبیات فارسی و عربی پرداخت. دوستان او در هند بزرگانی چون شبلی نعمانی بودند. فخر داعی پس از ۱۵ سال به ایران بازگشت و خدماتش را در ایران در وزارت معارف دنبال کرد و به عنوان اولین رئیس معارف استان خوزستان کار خود را آغاز کرد. در کنار خدمات اداری خود آثار ارزنده ای از زبان اردو و انگلیسی و فرانسه با فارسی ترجمه کرد؛ ضمن آنکه چند سالی را نیز به تدریس گذراند. در نهایت به پاس خدماتش نشان دانش را از وزارت معارف نشان سرپرسی سایکس را از انجمن سلطنتی آسیای لندن دریافت کرد. فخر داعی در ۲۳ آذر ۱۳۴۳ در تهران فوت کرد و در قم در کنار آرامگاه میرزا یوسف مستوفی مقابل صحن طلا دفن شد. از آثار ترجمه وی تمدن اسلام و عرب، تألیف گوستاو لوبون؛ تاریخ عرب، تألیف امیر علی؛ تاریخ ایران، اثر سرپرسی سایکس؛ تاریخ ادبیات ایران یا شعر العجم، تألیف شبلی نعمانی و تفسیر قرآن مجید از سید احمد خان هستند. (مشار، خانابا، فهرست کتابهای چاپی فارسی، ج ۱، صص ۶۷۳ تا ۹۳۳ و ج ۲، ص ۶۰۳۲، «مرحوم سید محمد تقی فخر داعی» ...، ص ۱۶).

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۱، ص ۲.

۵- سر آرنولد ویلسون (Sir Arnold Wilson) متولد ۱۸۸۴ م، نظامی انگلیسی و مأمور اداره سیاسی هندوستان در ۱۹۰۳ م وارد خدمت ارتش گردید. در نوامبر ۱۹۰۷ / شوال ۱۳۲۵ در سن ۲۳ سالگی و با درجه ستوانی از هندوستان به ایران اعزام گردید. وی فرمانده بیست سرباز از هنگ هجدهم نیزه دار بنگال بود که بنا به نوشته خود به ظاهر برای حفاظت از کنسولگری اهواز ولی در حقیقت برای حراست از میدان نفتی به خوزستان فرستاده شدند. از سال ۱۹۰۹ م / ۱۳۲۷ ه ق تا ۱۹۱۱ م / ۱۳۲۹ ه ق کنسول انگلیس در خرمشهر و اهواز بود. از سال ۱۹۱۱ م / ۱۳۲۹ ه ق تا ۱۹۱۲ م / ۱۳۳۰ ه ق مأموریت یافت تا مساحی و

نقشه آینده راه آهن لرستان و فارس را تهیه کند. در ۱۹۱۲ م / ۱۳۳۰ ه ق تا ۱۹۱۳ م / ۱۳۳۱ ه ق معاون دوم کنسولگری بوشهر شد. وی در ۱۹۱۴ م / ۱۳۳۲ ه ق با درجه سروانی مأمور جبهه جنگ جهانی اول گردید. در خلال سالهای ۱۹۲۱ م تا ۱۹۲۴ م / ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۳ ش نیز ریاست کل امور اداری شرکت نفت ایران و انگلیس را برعهده داشت. در ۱۹۲۴ م به شرکت نفت ایران و انگلیس در لندن منتقل شد. چند سال بعد از شرکت نفت استعفا کرد و نماینده مجلس شد. وی مناصب دیگری نیز به دست آورد. همچنین نشان های زیادی از دولت انگلیس به وی داده شد و کتاب هایی را نیز به رشته تحریر درآورد که از جمله آنها خلیج فارس، جنوب غربی ایران، کانال سوئز است. او در ۳۱ ماه مه ۱۹۴۰ در جنگ جهانی دوم کشته شد. ویلسون به واسطه نفت با منطقه بختیاری آشنایی زیادی پیدا نمود و با خوانین بختیاری ملاقاتهای متعددی داشت. [تصویر] سر آرنولد ویلسون به نوشته وی یکی از این ملاقاتها بر سر نفت، در منطقه «آب بید» نزدیک شوستر صورت گرفت که خوانین بختیاری در آنجا ن هایت ادب و مهمان نوازی خود را نشان دادند. به سبب همین ارتباط و آشنایی، ویلسون نسبت به مسائل و اوضاع ایل بختیاری آگاهی و اطلاعات ارزنده ای کسب نمود. وی در مورد قوم بختیاری تحقیقی به نگارش درآورد و آن را به صورت خطابه در برابر اعضای انجمن پادشاهی هنرهای زیبا و انجمن پادشاهی آسیایی و انجمن ایران ایراد کرد که بعدها در نشریه انجمن آسیای مرکزی در شماره جولای ۱۹۲۶ م / تیر ۱۳۰۴ (صفحات ۲۰۴ تا ۲۳۵) در لندن منتشر گردید. (رایینو، دیپلماتها و نمایندگان کنسولهای ...، ص ۱۲۲؛ فاتح پنجاه سال نفت ایران، صص ۲۵۸، ۲۵۷ و ۴۲۵).

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۱، ص ۲.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۱۷۵، ص ۳.

۸- همان جا.

۹- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۲، ص ۳.

دوشنبه ۱۵ خرداد ۱۳۰۱ / ۵ ژوئن ۱۹۲۲ / ۸ شوال ۱۳۴۰

* گفت و گو با مصدق السلطنه

امروز پیش از ظهر منصور الملک کفیل وزارت داخله و محمد ولی میرزا نماینده آذربایجان در مجلس شورای ملی، در دربار مشغول مخابرات با تبریز بودند و در مورد استعفای مصدق السلطنه رایزنی کردند. (۱)

* درگیری در گردنه شبلی

براساس گزارشهای رسیده از تبریز حدود یکصد نفر از شاهسونها با گروهی از امنیه در گردنه شبلی روبه رو شده، درگیری پیش می آید. برطبق این گزارش که روزنامه ایران آن را در شماره امروز خود چاپ کرد در چهار ساعت درگیری، سه نفر شاهسون کشته و مجروح شدند و سواران امنیه موفق شدند پست همراهشان را سالم به تبریز برسانند. (۲) این خبر در حالی مطرح شد که در گزارشهای انگلیس آمده بود شاهسونها اردبیل را محاصره کرده، اینک کلیه ارتباطات شهر با خارج قطع شده است. شاهسونها به کاروان هایی که در جاده میانه- تبریز در رفت و آمد هستند حمله می کنند و اموال آنها را به یغما می برند. (۳)

* برقراری امنیه در خطوط مرتبط با تبریز

در پی گسترش استقرار نیروهای امنیه، در خطوط تبریز به مراغه، تبریز به اهر، تبریز به اردبیل، تبریز به جلفا و مرند به خوی امنیه ها مستقر شده اند. (۴)

* کشف توتون قاچاق

۱۶۳ بار توتون قاچاق در نزدیکی کرند به دست نظامیان افتاد. امیرلشکر غرب امروز در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ نوشت که یک عده مکاری که بارشان توتون بود و به طور قاچاق از بی راهه حمل می کردند، پس از روبه رو شدن با نظامیان مأمور در کرند، «مکاریان مبادرت به مجادله نموده، پس از مختصر مصادمه ۱۶۳ بار توتون را با مرکب دستگیر و حبس می نمایند.» احمد خان امیراحمدی در پایان تلگراف از رضا خان خواست که اجازه فروش اموال مصادره شده و تخصیص آن به قشون داده شود. (۵)

* تأسیس بیمارستان در خرمشهر

وحید السلطنه کار گزار خوزستان امروز نامه ای به وزارت امور خارجه فرستاد و گزارشی از ساخت بیمارستان در محل ساختمان توپ خانه، جنب عمارت کارگزاری و پست خانه و تلگراف خانه داد.

او نوشت که شیخ خزعل (سردار اقدس) پنجاه هزار روپیه خرج این بیمارستان کرده و علاوه بر آن شصت هزار روپیه هم مستر ویلسن رئیس کمپانی نفت جنوب برای خرید اسباب و لوازم بیمارستانی هزینه کرده تا از لندن وارد شود. وی نوشت که برای اداره این مریض خانه نیروی کافی وجود ندارد. «امور صحیه این جا هم به عهده دکتر لینکن کفیل قنصلگری است.» سردار اقدس تصمیم دارد اداره بیمارستان را به عهده رئیس کمپانی نفت بسپارد و پزشک از خارج بیاورد. وی در پایان گزارش خود نوشت: «این رویه دخالت خارجی در امور داخلی است. نظر به اینکه اساسا مریض خانه متعلق به دولت است، معظم له (شیخ خزعل) را ترغیب و تشویق نمایند که ریاست و اداره کردن مریض خانه مزبور را به کلی از اطبا و دکترهای لایق و قابل ایرانی که از طرف مرکز انتخاب و معین شده باشد واگذار نمایند که مداخله مستقیمه غیر در آن نباشد.» (۶)

* تلگراف حضوری بین منصور الملک و عباس میرزا

امروز منصور الملک (۷) کفیل وزارت داخله و عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد از طریق تلگراف گفت و گو کردند.

حاکم بروجرد برای غلبه بر وضعیت این منطقه که با

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۹، ص ۱.
  - ۲- همان جا.
  - ۳- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر...، ص ۱۵۷.
  - ۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۴۹، صص ۱ و ۲.
  - ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۳۲.
  - ۶- سیاست بریتانیا در...، صص ۱۴۳ و ۱۴۴.
  - ۷- رجبعلی منصور الملک در ۱۳۰۴ ق در تهران به دنیا آمد. پدرش میرزا علی اکبر خان تفرشی کارمند وزارت امور خارجه بود. او نیز پس از تحصیلات مقدماتی در مدرسه های شرف و علمیه به مدرسه علوم سیاسی رفت و از آنجا دیپلم گرفت. سپس وارد خدمت وزارت امور خارجه شد. پس از آن رئیس شعبه تجارت اداره محاکمات شد. تا اینکه از این سمت برکنار و مدتی بیکار شد، اما بعد به عنوان ممیز حساب در خزانه داری کل به کار پرداخت. سال بعد در آغاز جنگ جهانی اول (۱۹۱۴ م / ۱۳۳۲ ق) به وزارت امور خارجه بازگشت و در اداره انگلیس (اداره سوم سیاسی) مشغول کار شد. پس از چندی به جای ظهیر الملک، ریاست اداره مزبور را به عهده گرفت. در ۱۲۹۸ ش به کفالت وزارت امور خارجه رسید. و سال بعد به وزارت داخله (کشور) منصوب گردید؛ و سپس حکمرانی ارومیه را عهده دار شد. او در کابینه احمد قوام السلطنه از ۲۷ خرداد تا پایان دی ۱۳۰۱ کفالت وزارت داخله را داشت و در کابینه رضا خان سردار سپه از اواخر بهمن ۱۳۰۳ تا ۱۸ مرداد ۱۳۰۴ بار دیگر کفالت وزارت داخله را پذیرفت. وی در کابینه مستوفی الممالک نیز از ۱۶ مرداد ۱۳۰۵ همین سمت را از آن خود کرد. در ۱۳۰۶ ش رجبعلی خان به مدت دو سال والی آذربایجان شد. در اول بهمن ۱۳۰۹ در تغییر کابینه مخبر السلطنه هدایت به وزارت داخله منصوب شد و در اول شهریور ۱۳۱۱ به وزارت طرق و شوارع (راه) انتقال یافت. وی در کابینه محمد علی فروغی (۱۳۱۲ تا ۱۳۱۴ ش) نیز سمت خود را حفظ کرد و دو ماه هم در کابینه محمود جم در وزارت راه باقی ماند. در اول بهمن ۱۳۱۳ محسن صدر وزیر دادگستری از وی به مجلس شورای ملی شکایت کرد و خواستار تعقیب او به اتهام دریافت

رشوه از شرکت کامپاکس در زمان تصدی اش در وزارت راه شد. [تصویر] رجبعلی منصور مجلس نیز در ۲۸ دی ۱۳۱۴ تصمیم به برکناری وی گرفت. سپس وی بازداشت و محاکمه شد، اما در دادگاه از اتهامات وارده تبرئه گردید. رجبعلی که در این اوان به علی منصور شهرت داشت پس از آزادی به تفرش رفت و تا ۱۳۱۷ ش به کشاورزی پرداخت. در مرداد ۱۳۱۷ محمود جم وی را به کابینه خود دعوت کرد و وزارت صناعت (پیشه و هنر) را به عهده وی گذارد. پس از آن در کابینه متین دفتری هم وزیر پیشه و هنر ماند تا آنکه به جای متین دفتری مأمور تشکیل کابینه گردید. او که بیشتر به بی طرفی و محافظه کاری مشهور بود نخستین کابینه اش را در ۴ تیر ۱۳۱۹ تشکیل داد. ضمن آنکه وزارت پیشه و هنر را نیز بر عهده داشت. دوران نخست وزیری وی با جنگ جهانی دوم و پی آمدهای آن همراه شد. منصور راه رهایی از مشکلات ناشی از جنگ را در طرفداری از آلمان می دانست. اما با شکست قوای آلمان، به جهت قوای پیروز جنگ تغییر موضع داده و موافقت خود را با اخراج کارشناسان آلمانی از ایران اعلام کرد. با ورود قوای متفقین به خاک ایران در شهریور ۱۳۲۰ رضا شاه برای جلوگیری از هجوم نیروهای اشغالگر و مذاکره با ایشان علی منصور را برکنار و محمد علی فروغی را به جای وی به نخست وزیری منصوب کرد. منصور نیز به استانداری خراسان رفت. سه سال در آنجا ماند و در ۱۳۲۳ ش به تهران فراخوانده شد تا در ۱۳۲۶ ش به پیشنهاد میرزا علی آقا هیئت و اسد الله ممقانی به استانداری آذربایجان منصوب گردید. در این زمان با تأسیس شعبه های حزب دمکرات در ایران- که قوام پایه گذار آن بود- مخالفت کرد. علی منصور پس از طی دوره استانداری خود به تهران بازگشت و عضو شورای عالی اقتصاد شد. چندی هم رئیس شورای عالی برنامه کشور بود. تا اینکه در فروردین ۱۳۲۹ بار دیگر به نخست وزیری برگزیده شد. از جمله مسائل مهم این دوره نخست وزیری او لایحه الحاقی نفت «گس- گلشائیان» بود که وی آن را در ۲۸ خرداد ۱۳۲۹ برای تصویب به مجلس برد اما با مخالفت نمایندگان اقلیت مجلس روبه رو شد. نمایندگان تصویب لایحه را برابر با تسلیم کامل ایران به منافع خارجی دانستند، بنابراین ضمن رد این لایحه رأی به برکناری نخست وزیر دادند. محمد رضا شاه نیز در پی این نظر، منصور را در ۵ تیر ۱۳۲۹ علی رغم تلاشهای وی برای ابقای خود برکنار ساخت. پس از آن منصور به ایتالیا رفت و تا خرداد ۱۳۳۱ سفیر ایران در رم شد. سپس در آبان ۱۳۳۲ به سفارت ایران در ترکیه رفت که علاوه بر آن سفارت ایران در یونان را نیز سرپرستی می کرد. وی تا آبان ۱۳۳۶ در آنکارا بود. مدتی هم سفیر سیار ایران در دول اروپایی شد. در آبان ۱۳۴۲ به عنوان نماینده دائمی ایران در دفتر سازمان ملل متحد به ژنو رفت و تا خرداد ۱۳۴۷ در آنجا اقامت گزید. او فراماسون و عضو لژ بیداری ایران بود. علی منصور در ۱۷ آذر ۱۳۵۱ درگذشت. (مکی، تاریخ بیست ساله، ج ۶، ص ۲۷۴؛ زرگر، تاریخ روابط سیاسی ایران و ...، صص ۴۴۱-۴۱۵).

شورشهای پی در پی الوار و غارتگریهای آنان روبه رو بود چهار شرط را به اطلاع منصور الملک رساند:

۱. اختیارات وسیع تری که کتبا به حضرت اقدس فرمانفرما عرض کرده بودم.

۲. به واسطه اینکه تشکیلات نظامی تکمیل نیست و عجالتا دائم باید مشغول جلوگیری از الوار بود، تا موقع تکمیل قوای نظامی پانصد نفر سوار اداره قشونی به اطلاع بنده استخدام تا جلوگیری قطعی از تخطیات الوار بشود.

۳. ماهی هزار تومان اعتبار داده شود برای نگاهداری بعضی از سرکردگان و غیره.

۴. تشکیل امنیه از طوایف مختلف. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۱۵۳ * تلگراف حضوری بین منصور الملک و عباس میرزا ..... ص : ۱۵۲

کم بروجرد تأکید کرد اگر این شرایط محقق نشود «تصور نمی کنم اقامت بنده در اینجا صورت ضرورتی داشته باشد.» وی خواست مراتب به اطلاع وزیر جنگ رسانده شود تا اقدامی کند. منصور الملک در پاسخ گفت که مراتب را به وزارت جنگ خواهم گفت، اما تا تشکیل کابینه جدید نمی توان کاری جدی صورت داد. وی از عباس میرزا سالارلشکر خواست تا علت واقعی این شورشهای غیرطبیعی را روشن کند. «رپرت هایی راجع به مسافرت بعضی اشخاص در صفحات لرستان سابقا رسیده. آیا تصور می فرمایید قضایا چندان ساده نباشد؟» حاکم بروجرد گفت که شرایط یاد شده باید محقق شود تا بشود بر اوضاع غلبه کرد. (۱)

[تصویر] عباس میرزا سالارلشکر

* امتیازگیری برای ایجاد نظم

امروز نظر علی خان امرایی در نامه ای به عباس میرزا سالارلشکر حاکم بروجرد که پاسخ احضار او به خرم آباد بود نوشت که اگر مناطقی از لرستان را برای حکومت فرزندانش در نظر بگیرد «آن وقت فدوی متعهد حفظ نظم امورات لرستان هستم.» (۲)

* گزارش امیرلشکر غرب از جنگ با الوار در ناحیه سیلاخور

امشب احمد خان امیراحمدی امیرلشکر غرب در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ از نتیجه دو روز درگیری با الوار چنین نوشت که در نتیجه این دو روز جنگ در نواحی سیلاخور (۳) و هجوم الوار «یک نفر وکیل دوم و یک نفر نظامی مقتول، تلفات الوار دوازده نفر و عده ای مجروح، اموال غارتی که از حدود ولایات ثلاث حمل نموده بودند، مقداری مسترد، یک نفر هم اسیر شده است.» (۴)

* دیدار حاکم کرمانشاه با برخی رؤسای ایلات منطقه

موفق الدوله حاکم کرمانشاه، امروز در دو فرسخی شهر با منصور سنجابی و رشید السلطنه قل خانی ملاقات کرد. در این دیدار توافقاتی برای آرامش منطقه صورت گرفت. (۵)

* اعزام نیروی نظامی به تبریز

امروز نیرویی متشکل از ۲۳۰۰ نفر پیاده و ۱۱۵۰ سوار مجهز به هفت توپ صحرائی و شش مسلسل تهران را به سوی تبریز ترک کردند. همچنین نیروهای اعزامی از قزوین امروز وارد گیلان شدند. آنان مجهز به دو توپ صحرائی و مترالیوز هستند. (۶) نیروهای اخیر برای رویارویی با تحرکات سید جلال به این منطقه وارد شدند. بنا به گزارش منابع انگلیسی نوروز خان طالشی عده ای را به کمک سید جلال گسیل داشته، سردار مقتدر هم به او کمک می کند. همچنین امیر حشمت از طرفداران میرزا کوچک خان به سید جلال پیوسته است. (۷)

۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، صص ۱۰۲۰ تا ۱۰۲۴.

۲- همان، صص ۱۰۱۹ و ۱۰۲۰.

۳- سیلاخور مخفف سیلاب خور بزرگ ترین زمین هموار استان لرستان در غرب ایران است که بیشترین مساحت شهرستانهای بروجرد و دورود را دربرمی گیرد. بنابر آثار موجود، اقوام مهاجم، هجومهای گسترده ای به این ناحیه داشته اند. سیلاخورها در افواج نظامی سابق ایران و هنگام جنگ به تهور و جنگاوری مشهور بوده اند. سیلاخور به دو بخش سیلاخور بالا (علیا) و سیلاخور پایین (سفلی) تقسیم می شود. سیلاخور بالا از جنوب ملایر و شرق نهاوند شروع شده تا حوالی بروجرد ادامه می یابد و هم اکنون مرکز عمده آن شهر اشترینان است. سیلاخور پایین هم بخش اصلی دشت سیلاخور است که از بروجرد شروع شده و در جهت جنوب شرقی تا دورود پیش می رود. این نواحی به دلیل وجود آب فراوان، خاک خوب و زمین هموار از کشاورزی پررونقی برخوردار بوده است. دورود و چالان چولان از مناطق پرجمعیت سیلاخور است. در اواسط خرداد ۱۳۰۱ قوای نظامی غرب به فرماندهی امیراحمدی به این ناحیه هجوم برد و پس از چند ماه زدوخورد آنجا را تسخیر کرد. (دایره المعارف فارسی، ج ۱، ص ۱۴۱۳؛ والی زاده معجزی، تاریخ لرستان، صص ۶۱-۳۱).

۴- اسناد نخستین سپهد ایران...، ص ۳.

۵- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، صص ۱۰۲۶ و ۱۰۲۷.

۶- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۵۸.

۷- همان جا.

سه شنبه ۱۶ خرداد ۱۳۰۱ / ۶ ژوئن ۱۹۲۲ / ۹ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه اعتبارنامه سالار معظم به تصویب رسید و سپس گفت و گوها درباره مواد لایحه مستمریات ادامه یافت و برخی از بندهای آن تصویب شد. (۱)

* پاسخ احمد شاه به نمایندگان مجلس

در پی تلگرام نمایندگان مجلس به احمد شاه مبنی بر اینکه مشیرالدوله از تشکیل کابینه استنکاف می کند، پاسخ احمد شاه از اروپا به تهران رسید و مؤتمن الملک رئیس مجلس امروز آن را برای نمایندگان خواند. «تلگراف شما رسید. با تلگرافات مکرری که کردم و مساعی که مجلس به عمل آورد خیلی افسوس می خورم که جناب اشرف مشیرالدوله از خدمت امتناع نموده. حالا هم احسن وجوه این است که خود ایشان متقاعد شوند و در صورتی که ممکن نباشد تمایلات اکثریت مجلس را تلگراف نمایند تا از آن قرار به بحران خاتمه داده شود.

شاه» (۲)

* اظهار تمایل مجلس شورای ملی به نخست وزیری قوام السلطنه

در پی رسیدن پاسخ شاه به تلگرام نمایندگان مجلس، نمایندگان در یک جلسه خصوصی شرکت کردند و به اتفاق تمایل خود را به تشکیل دولت به ریاست قوام السلطنه ابراز کردند و آن را تلگرافی به اطلاع احمد شاه رساندند. در این جلسه خصوصی «جمعیت هیأت متحده» که یک فراکسیون تازه تأسیس در مجلس بود و تعدادشان ۴۸ نفر برآورد می شد به ریاست الوزرایی قوام السلطنه ابراز تمایل کرد. وحید الملک عضو این فراکسیون تازه، نظر این جمعیت را بازگو کرد.

همچنین فراکسیون بی طرف که شمارشان ۱۴ نفر بود، غیر از دو نماینده، به تصدی پست نخست وزیری از طرف قوام السلطنه تمایل نشان دادند. از طیف مستقل مجلس که افرادی چون مدرس، نصرت الدوله، رفعت الدوله، مؤتمن السلطنه، ارباب کیخسرو در آن شمار بودند اظهار کردند که از اکثریت مجلس تبعیت خواهند کرد. سلیمان میرزا نیز از طرف اقلیت مجلس که ۱۲ نفر بودند، نامزدی برای نخست وزیری معرفی نکردند و در مجموع ۶۵ نفر تمایل خود را به تشکیل دولت به ریاست قوام السلطنه ابراز کردند. (۳)

* گزارش تکمیلی امیرلشکر غرب

امیرلشکر غرب امروز در گزارشی تکمیلی از رویارویی اردوی نظامی با الوار در منطقه ساروق به رضا خان وزیر جنگ نوشت که «نتیجه مصادمه که در ساروق با الوار نموده به عرض مبارک می رساند؛ یک عده چهارصد نفری الوار، ساروق را محاصره

و مشغول غارت بوده، احشام اهالی را مشغول حمل بوده اند. در حین عملیات اردو رسید. پس از چند ساعت محاربه شدید کلیه احشام و اموال غارتی را مسترد داشته. در نتیجه یک نفر مجروح و یک اسب از اردو کشته شده است. از دشمن سی نفر و دو اسب دستگیر و عده ای مقتول و مجروح شده است.» (۴)

* پاسخ منصور الملک به عباس میرزا

پس از تلگراف حضوری منصور الملک کفیل وزارت داخله با عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد (ر. ک: ۱۵ خرداد) امروز منصور الملک در تلگرامی به بروجرد یادآور شد که با وزارت جنگ مذاکره کرده، خواسته های شما را به اطلاع آنان رسانده ام و منتظر توضیحات وزیر جنگ هستم. «در باب گرفتن سوار، از طرف وزارت جلیله جنگ به امیرلشکر دستور داده شده است که هزار نفر قوه محلی بگیرند. البته پانصد سوار که حضرت والا نظر دارید به اداره قشونی معرفی خواهید کرد.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۰، ص ۱.

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۰۷.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۰، ص ۱.

۴- اسناد نخستین سپهد ایران ...، ص ۳.

در خصوص امنیه به اداره امنیه تعلیمات داده شد که با توافق نظر حضرت والا اقدام نمایند. مسئله هزار تومان اعتبار ماهانه به محض تشکیل کابینه اقدامات و نتیجه اطلاع داده می شود.» (۱)

* انتقاد شفق سرخ از مسافرت شاه به اروپا

روزنامه شفق سرخ در سرمقاله امروز خود با نام «مسئول بحران کیست: شاه یا مجلس؟» بار دیگر مجلس شورای ملی را عامل اصلی اوضاع کشور دانست و با انتقاد از این که چرا شاه در چنین موقعیتی کشور را ترک کرده، نوشت که احمد شاه علاقه ای به سرنوشت کشور ندارد و گرنه هوس رفتن به فرنگستان نمی کرد. نویسنده سپس به ورود ولیعهد به کشور اشاره کرد و پرسید ولیعهد برای چه به فرنگ رفته بود؟ «در آخر کابینه سید ضیاء این تصمیم اتخاذ شد و ما آن وقت در حبس بوده و نمی دانستیم در تحت تأثیر چه عواملی ایشان حرکت کردند. ولی آنچه معلوم بود یک قصد مقدس، یک نظریه اجتماعی، یک خیال عالی برای خیر جامعه و ملت ایشان را به طرف اروپا حرکت نداد. فقط این یک هوس یا یک آرزوی عیاشی بیشتر نام نخواهد داشت.» (۲)

* گسترش شعب بانک فرانکواتومان

بانک «فرانکواتومان» که شعبی را در شهرهای همدان و کرمانشاه تأسیس کرده بود، در حال گشایش شعبه جدید خود در تهران است. این بانک با سرمایه شرکای انگلیس، فرانسه و عثمانی تشکیل شده بود. (۳)

* تخریب تدریجی روستای فیروزه

با تحویل نشدن روستای فیروزه از طرف دولت روسیه شوروی به ایران که برخلاف مقررات عهدنامه بود، به دلیل عدم مراقبت از تأسیسات آن جا، امکانات موجود در حال از بین رفتن و فرسودگی است. «در این خصوص از وزارت امور خارجه به سفارت روس مراجعه شده و نیز مجدداً تلگرافی هم به آقای مشاور الممالک در مسکو مخابره شده است.» (۴)

* رد استعفای مصدق السلطنه

در پی استعفای مصدق السلطنه والی آذربایجان که خواسته بود پس از پذیرش استعفا به سمت تهران حرکت کند، منصور الملک کفیل وزارت داخله با این استعفا مخالفت کرد و غیر از اعلام این موضوع در تلگراف حضوری، تلگرام دیگری نیز به تبریز فرستاد و مصدق را به ادامه کار دعوت کرد تا بحران فعلی دولت برطرف شود. (۵)

* پرسش روزنامه شفق سرخ از وزیر جنگ

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود با اشاره به دو نامه از شاهزاده عضد السلطان که به دفتر روزنامه رسیده و نسخه ای از آن نیز به وزارت جنگ ارسال شده، سؤال کرد که «آیا مطلب صحیح است و تحقیقاتی در این باب شده است؟» یکی از این

دو نامه خطاب به شیخ علی خان بیرانوند و دیگری خطاب به مردان خان بیرانوند بود که هر دو توسط عضد السلطان به شورش و یاغی گری تشویق شده بودند. «در صورت صحت، علت این که نسبت به این گونه مفسده جویی هایی که هزارها نفوس زکیه و نوامیس مقدسه در نتیجه آن پایمال شد سکوت اختیار کرده اند چیست؟» (۶)

* سخنرانی سایکس درباره کوروش

امروز سرپرسی سایکس در مؤسسه سلطنتی در سخنانی که عنوانش «بنیان گذاری پادشاهی ایران» بود از کوروش سرسلسله امپراتوری هخامنشیان تمجید کرد و در وصف او برای حاضران سخن راند. وی در این سخنان گفت که کوروش یهودیان را برای یاری خود به کمک گرفت. وی در ادامه با نشان دادن عکسی از مقبره کوروش که درختی وسط آن روییده بود، گفت در سال ۱۹۱۶ دستور داد درخت را بریدند و جای آن را با سیمان پر کردند. خلاصه این سخنرانی در روزنامه تایمز منعکس شد که در پاورقی آمده است. (۷)

۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، ص ۱۰۲۴.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۲، ص ۱. در پی درج این مقاله دفتر روزنامه شفق سرخ از سوی نظمیه محاصره شد. ر. ک: شم ۳۳، ص ۱. در مورد آنچه که علی دشتی در این سرمقاله درباره چرایی مسافرت محمد حسن میرزای ولیعهد نوشته، برخی منابع مسافرت محمد حسن میرزا به اروپا پس از سقوط کابینه سید ضیاء را به دلیل روابط سیاسی و تباری های او با سید ضیاء نوشته اند. گویا این دو رابطه پنهانی ای داشته اند و سید ضیاء مایل بود از او به عنوان جانشین احمد شاه بهره برد. «دو هفته پس از سقوط ضیاء ولیعهد ظاهراً به قصد سفر به اروپا از راه عراق در بغداد با سید ملاقات کرد.» (شوکت، در تیررس حادثه- زندگی سیاسی قوام السلطنه، ص ۱۰۲).

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۲، ص ۳.

۴- همان جا.

۵- همان جا.

۶- همان، ص ۱.

۷- «روز گذشته سرپرسی سایکس در مؤسسه سلطنتی واقع در خیابان البمارل تحت عنوان «بنیانگذاری پادشاهی ایران» سخنرانی داشت. سرپرسی سایکس گفت این پادشاهی که توسط کوروش در ۵۵۰ پیش از میلاد بنیانگذاری شد، بزرگ ترین پادشاهی جهان تا زمان خود بود و برای نخستین بار در تاریخ، تمدنی از نژاد آریا را به عرصه آورد که ما به آن بسیار مغروریم. ایران نام بومی پرشیا، شکل دیگری از واژه آریا است. وی با اشاره به فتح بابل، اظهار داشت که کوروش یهودیان را برای یاری خود به کار گرفت. آنها نه تنها صرافان خوبی بودند بلکه کار اطلاعاتی خوبی نیز ارائه کردند. وی گفت هنگامی که کودک بوده است، به هنگام خواندن عزرا و نحیمیا، با این پرسش روبرو بوده است که چرا کوروش تا این اندازه با یهودیان خوش رفتار بوده است و علاوه بر همه اینها چرا بشقابهای بسیار ارزشمند زرین و سیمین که ویژه خدمت در معبد بودند، به ایشان داد. وی گفت که فکر می کند توضیح این امر را باید در خدمتی که آنها به کوروش کرده اند یافت. سرپرسی سایکس گفت به عنوان یک سرباز، نحوه جنگیدن کوروش را شگفت انگیز می داند. کوروش پس از شکست کروسوس، به جای

آنکه به شیوه رایج در جنگ که تا همین اواخر هم مرسوم بود، به پادگان زمستانی برود، او را تعقیب کرده، بار دیگر او را در ساردیس شکست می دهد. سرپرسی سایکس هنگام سخن گفتن درباره ستایش آتش به عنوان نمادی الهی از سوی ایرانیان، اشاره به چاه های نفت در ایران کرد. وی گفت در آنجا مکان هایی بوده است که اگر بیش از چهار اینچ می کنید، فواره ای از آتش شعله می کشید. یکی از تصاویر جالبی که هنگام سخنرانی به نمایش گذاشته شد، نمایی از آرامگاه کوروش بود که درختی در وسط بنای آن روییده بود. سرپرسی سایکس گفت که وی این درخت را از بیم وارد کردن خسارت در ۱۹۱۶ برچیده است و حفره به جا مانده از آن را با سیمان پر کرده است. او اظهار امیدواری کرد که از این پس این آرامگاه تا چند قرن آینده در امان باشد.»

چهارشنبه ۱۷ خرداد ۱۳۰۱ / ۷ ژوئن ۱۹۲۲ / ۱۰ شوال ۱۳۴۰

* اطلاعیه رئیس ارکان حرب کل قشون

سرتیپ امان الله جهانبانی رئیس ارکان حرب کل قشون در اطلاعیه ای که امروز در جراید به چاپ رساند نوشت که مدعی العموم محاکمات نظامی، حسین قلی خان حاکم نظامی سابق دامغان را احضار کرده و چنانچه از این تاریخ تا بیست روز دیگر خود یا وکیلش در دادگاه نظامی حاضر نشوند حکم غیابی علیه او صادر خواهد شد. (۱)

* حرکت کشتی جنگی انگلیس

براساس گزارش رسیده از بندر عباس ناو جنگی کشور انگلیس موسوم به «دراید» که در بندرعباس لنگر انداخته بود فردا به سمت «هتام» حرکت خواهد کرد. (۲)

* چپاول کالا توسط طایفه جعفربایی

سی نفر از طایفه جعفربایی پس از کمین چهل رأس قاطر را که قند و شکر حمل می کردند و از «بارکلاه» به بندرجز می بردند، دزدیدند. از مکاریها یک نفر موفق به فرار شد و خبر به کردمحله برد. اهالی کردمحله برای جلوگیری از غارتگری به محل دزدی آمده یک ساعت به درگیری گذشت. دو ترکمن کشته شدند و سه قاطر را با اجساد ترکمانها به کردمحله بردند.

«تراکمه برای نعلش های خودشان ناعلاج مانده مالهای مکاری را در شهر خدمت حکومت فرستاده تسلیم نمودند و امر شد نعلشهای تراکمه را مسترد نمودند.» (۳)

* درگیری بین صولت الدوله و صولت الملک

خبرهای رسیده از شیراز حاکی است که مصادماتی بین صولت الدوله و صولت الملک به وقوع پیوسته و نیروهای این دو باهم درگیر شده و از طرفین عده ای کشته شده اند. «برای اصلاح فی مابین از مرکز به ایالت فارس تعلیماتی داده شده است که زودتر این غائله را رفع و طرفین را ساکت نمایند.» (۴)

* ادامه یکه تازیهای ونشترک

براساس گزارشهای رسیده از مشهدسر تجارت خانه ونشترک از حمل کالاهای تجاری بازرگانان ایرانی به روسیه شوروی و بالعکس جلوگیری می کند و به کشتی های حامل اجازه نمی دهد کالای تجار ایرانی را حمل کنند. (۵)

* تقاضای امتیاز نشریه

امیر محمد رضا خراسانی با مراجعه به اداره معارف شیراز و طی کردن مقررات جاری تقاضای امتیاز نشریه اندرز را کرد. اداره معارف شیراز نیز امروز این تقاضا را به وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه ارسال کرد تا اجازه این امتیاز صادر شود. [\(۶\)](#)

* دستگیری محمد حسن خان امیر نصرت

امروز محمد حسن خان امیر نصرت (ظفر نظام شاهسون) که در صدد اغفال مأمورین حکومت نظامی بود و می خواست از تهران فرار کند، دستگیر و بازداشت شد. [\(۷\)](#)

* انتخاب نمایندگان مشهد

امروز استخراج آراء مشهد برای انتخاب دو نفر از نمایندگان به پایان رسید و قوام السلطنه با اکثریت ۱۶/۱۵۹ رأی و سالار ممتاز با اکثریت ۱۰/۹۹۲ رأی به نمایندگی در مجلس شورای ملی انتخاب شدند. [\(۸\)](#)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۰، ص ۱.

۲- همان، ص ۳.

۳- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۱۸.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۰، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- رومی، تاریخ مطبوعات فارس: قاجاریه، ص ۱۱۸.

۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۳، ص ۳.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۲، ص ۳.

پنج شنبه ۱۸ خرداد ۱۳۰۱ / ۸ ژوئن ۱۹۲۲ / ۱۱ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد و لایحه اعزام دانشجو برای تحصیلات نظامی مطرح و با اصلاحاتی تصویب شد. پس از آن لایحه ای که به امضاء ۴۲ تن از نمایندگان رسیده بود خوانده شد.

این لایحه مربوطه به نفت شمال و اعطای امتیاز آن بود. از آنجا که پس از شش ماه کمپانی استاندارد اوپل امریکا به پذیرش امتیاز نفت شمال (آذربایجان، گیلان، استرآباد، مازندران و خراسان) پاسخ صریحی نداد، (۱) «مجلس شورای ملی ایران واگذاری اعتبار حق استخراج نفت ایالات مفصله الاسلامی شمال ایران را به کمپانی استاندارد اوپل یا کمپانی معتبر مستقل امریکایی دیگری تصویب می نماید.» (۲) این لایحه انحصار دادن امتیاز به کمپانی استاندارد اوپل را می گرفت و جنبه رقابتی به آن می بخشید.

* ورود قوای نظامی به گلپایگان و خمین

بنا به گزارش رسیده از عراق (اراک) تعدادی نیروی نظامی برای سرکوبی الوار غارتگر از عراق به طرف گلپایگان و خمین حرکت کرده، امروز به این دو شهر رسیده اند. (۳) فرمانده این اردوی نظامی یاور نصر الله خان بود. (۴)

* دستور بازگشت مسئولان دولتی از رشت

در پی ورود کشتی های جنگی روسیه به آبهای ایران و مانور در این منطقه و پهلوگیری در برخی بنادر ایران، مسئولان دواير دولتی ترک پست کرده و به رشت آمدند.

از مرکز تلگراف شد که ورود این کشتی ها برای مانور بوده، قبلا- موضوع به اولیای دولت ایران اطلاع داده شده بود. لازم است مسئولانی که در رشت جمع شده اند هرچه زودتر، سر کارهای خود باز گردند.

گویا این افراد از انزلی به رشت آمده بودند که در پی این دستور به انزلی بازگشتند. (۵)

* چاپ نامه عضد السلطان

در پی سئوال روزنامه شفق سرخ از وزارت جنگ درباره دو نامه ای که شاهزاده عضد السلطان به شیخ علی خان بیرانوند (امیر عشایر) و مراد خان بیرانوند نوشته و آنها را تشویق به شورش برای بازپس گیری مناطق از دست رفته کرده (ر. ک: ۱۶ خرداد) و عدم پاسخگویی وزارت جنگ، امروز یکی از آن نامه ها در صفحه اول روزنامه چاپ شد. در این نامه صراحتا اشاره شده بود که «شما باید طوری اغتشاش کنید که دولت ناچار باشد مجددا آن صفحات را به من واگذار بکند آن وقت من هم

تقاضای شما را پیشنهاد بکنم و املاک شما را بخواهم.» (۶)

* قسم به حضرت ابو الفضل (ع)

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبری چاپ کرد که یک عضو نظمی اردبیل که وظیفه اش «اسب بگیری» بود به خانه یک مکاری که فقط یک اسب داشته مراجعه کرده، آن را به زور از طویله بیرون می کشد و به اصرار اهل خانه که این کار را نکنند توجهی نمی کند. زمانی که اهل خانه او را به حضرت ابو الفضل (ع) قسم می دهند که اسب را از آنها نگیرد چون زندگی شان به آن بستگی دارد، عضو نظمی می گوید هر وقت ابو الفضل (ع) آمد و توانست این اسب را از من بگیرد آن را نمی برم. در این حین رنگ رخسار نظمی چی سیاه شده، در دم جان می سپارد. جنازه او را به آستانه شیخ صفی آورده، عکس می گیرند و سپس نعش را در بازار و محلات می گردانند. اهالی اردبیل در پی شنیدن خبر آذین بندی کرده، شادمانی می کنند. (۷)

* جلوگیری از شیوع بیماریهای مسری

گزارشهای رسیده از مناطق مرزی حاکی است که بیماری وبا در تفلیس، بادکوبه و ایروان شایع شده، تلفات می گیرد.

مسئولان منطقه خواستار جلوگیری از ورود این بیماری به

-
- ۱- امتیاز استخراج نفت مناطق شمالی ایران به کمپانی استاندارد اوپل امریکا در جلسه ۳۰ آبان ۱۳۰۰ در مجلس شورای ملی با قید فوریت به تصویب رسیده بود. (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۲۸۸).
  - ۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۲، صص ۱ و ۲.
  - ۳- همان، شم ۱۱۵۱، ص ۲.
  - ۴- همان، شم ۱۱۵۴، ص ۴.
  - ۵- همان، شم ۱۱۵۱، ص ۲.
  - ۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۳، ص ۱.
  - ۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۱، ص ۲.

ایران شدند. از طرف مجلس حفظ الصحه دولتی مقرر شد قرنطینه هایی در شهرهای انزلی، آستارا، مشهدسر، بندرجز و نواحی مرزی آذربایجان برقرار شود و برای احتیاط محصولات وارداتی ضدعفونی گردد. همچنین مبلغ یک هزار تومان به کمیسیون صحتی خراسان ارسال شد تا قرنطینه های باجگیران، لطف آباد و سرخس فعال شوند تا امراض جاری در مناطق تاشکند و عشق آباد به ایران سرایت نکند. (ر. ک: ۱۴ خرداد) (۱)

* درخواست وابسته تجاری سفارت انگلیس

وابسته تجاری سفارت انگلیس در تهران از وزارت فواید عامه خواسته است بازرگانانی را که در کار صادرات چربی و پیه بز هستند و یا هر ماده ای که در صابون سازی کاربرد دارد به این سفارت معرفی کند تا تجار انگلیسی با آنها وارد داد و ستد شوند. (۲)

* خروج سردار صولت از اصفهان

طبق دستور دولت سردار صولت باید در اصفهان توقف کرده، از شهر خارج نشود، اما وی به طرف اردستان حرکت کرد. از این رو «برای جلوگیری از عملیات مشارالیه تلگرافا مقرر گردید که به اصفهان مراجعت داده شود.» (۳)

* تحصن در تلگراف خانه بجنورد

در پی اقدامات مأموران مالیات در روستاهای اطراف بجنورد - که احتمالا - با فشار و توهین برای گرفتن مالیات همراه بود - «اجتماعی از طبقات مختلفه حتی علما و تجار در تلگراف خانه تحصن اختیار کرده و همه روزه جمعیت آنها رو به تزاید است. حکومت آن چه اقدام نموده متظلمین متقاعد نشده» تصمیم گرفته اند به زور آنها را بیرون کنند. (۴)

* دعوت از ایران برای شرکت در کمیسیون بین المللی سل

کمیسیون بین المللی سل تابستان آینده در مسکو برگزار می شود. از ایران نیز دعوت به عمل آمده در این نشست علمی شرکت کند. قرار است به زودی یک نفر نماینده از مجلس حفظ الصحه دولتی تعیین شده، حرکت کند. (۵)

* ناامنی در اطراف سراب و دوزدوزان

براساس گزارشهای رسیده، دزدان منطقه سراب و دوزدوزان بر شرارتهای خود افزوده، امنیت مسافران و مکاریان این ناحیه را از بین برده اند. وزارت پست و تلگراف ضمن اعلام این خبر به وزارت داخله گفته است که دزدان تاکنون چندین پست دولتی را به یغما برده، لازم است به سرعت اقدامی صورت گیرد. (۶)

* پایان ضرب الاجل کارکنان عدلیه

در پی پرداخت نشدن حقوق کارکنان عدلیه و اعتصاب آنان، وعده هایی در پرداخت حقوق معوقه آنان داده شد که آنها نیز با پذیرش این وعده به سر کار بازگشتند، اما هم زمان ضرب الاجلی نیز تعیین کردند. این ضرب الاجل امروز تمام شد و از آن جا که وعده داده شده عملی نگردید، کارکنان عدلیه بار دیگر دست از کار کشیدند. (۷)

* تأکید مصدق السلطنه بر تسلیم سلاح های سردار عشایر

مصدق السلطنه والی آذربایجان امروز در پاسخ نامه صادق مستشار الدوله که از او خواسته بود «توقف آقای سردار عشایر طول پیدا کرده ... حالا- موقع آن رسیده که با یک عطوفت و توجه از ایشان دلجویی و تشویق شود» نوشت که «استخلاص آقای سردار عشایر به طوری که به خود ایشان دیروز شفاها [اطلاع] دادم موکول به تسلیم کلیه اسلحه ایشان است. شرایط دیگر در ذیل این شرایط جزئی است. البته هر وقت اسلحه را تحویل داد مذاکره خواهد شد و قرار استخلاص ایشان داده خواهد شد.» (۸)

* درگذشت برادر آیت الله سید عبد الله بهبهانی

آقا سید جلال الدین پس از مدتی بیماری امروز درگذشت.

وی برادر آیت الله سید عبد الله بهبهانی بود. از بعد از ظهر روز جمعه تا ظهر روز شنبه مجلس ترحیم او از طرف سید محمد بهبهانی در مسجد سربولک برپا خواهد بود. (۹)

* اجازه فروش توتونهای مصادره شده

در پی مصادره ۱۶۳ بار توتون توسط نیروهای تحت امر لشکر غرب (ر. ک: ۱۵ خرداد) و این که آیا اجازه فروش و تخصیص پول آن به قشون را دارد یا نه، از تهران پاسخ داده شد همه اموال را بفروشند و گزارش کنند. در این پاسخ تصریحی در اختصاص آن به نیروهای نظامی دیده نمی شود. (۱۰)

۱- همان جا.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۳، ص ۳.

۳- همان جا.

۴- همان جا.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۷۸، ص ۲.

۶- همان جا.

۷- همان، شم ۱۷۹، ص ۴.

۸- مجموعه اسناد سرداران قره داغ ...، ص ۸۰.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۳، ص ۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۳۱.

جمعه ۱۹ خرداد ۱۳۰۱ / ۹ ژوئن ۱۹۲۲ / ۱۲ شوال ۱۳۴۰

* هیأت اعزامی ایران در لطف آباد

براساس گزارشهای رسیده، هیأت اعزامی ایران برای تحویل گرفتن آشوراده در لطف آباد متوقف است و از طرف مأموران دولتی روسیه شوروی برای حرکت آنها به آشوراده مجوزی صادر نمی شود. از طرف وزارت امور خارجه به سفارت دولت روسیه مراجعه شده که به نماینده دولت ایران اجازه ورود دهد. (۱)

* تأمین به غلامحسین خان اصانلو

غلامحسین خان اصانلو (۲) که مدتی با قوای امیر افشار (۳) در اطراف زنجان زدوخورد داشت پس از ورود تقی خان نایب اول که از مرکز مأمور شده بود، خیر رسید که غلامحسین خان تقاضای تأمین کرد. وزارت جنگ با این تقاضا موافقت نموده، غلامحسین خان به زنجان آمد و اینک شکایات رسیده و تظلمات اهالی از وی آغاز شده است. (۴)

* غارت کالاهای تجاری

به گزارش رئیس نظامیان کرمان امروز بین یزد و کرمان مال التجاره عمده ای را با شتر غارت کردند. موضوع توسط رئیس ارکان حرب لشکر جنوب به وزارت جنگ گزارش داده شد. (۵)

* جشن فارغ التحصیلی دختران مدرسه امریکایی

دیروز و امروز جشن فارغ التحصیلی دختران مدرسه امریکایی برگزار شد. در این مراسم سخنرانی هایی از طرف دختران به زبان های فارسی، ارمنی و انگلیسی ایراد گردید.

یکی از دختران فارغ التحصیل به نام «همدم نبوی»، خطابه ای «در حالات روحیه نسوان ایرانی» خواند که وضعیت زنان ایرانی را بسیار اسف ناک و گاه دور از واقع ترسیم کرد. متن کامل این سخنرانی را روزنامه ایران چاپ کرد. (۶)

[تصویر] شاگردان مدرسه دختران آمریکایی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۲، ص ۳.

۲- غلامحسین خان اصانلو، پدرش محمد خان اصانلو از خوانین خمسه (زنجان) بود که بیش از پنجاه- شصت نفر سواره داشت. آنها گاه به داخل شهر زنجان می ریختند و خانه ها را غارت می کردند. غلامحسین خان نیز در شمار خانها و متنفذین زنجان به شمار رفته که بعدها به همراه برادرش علی خان به حزب توده ایران درآمدند. هر دو برادر در ماجرای فرقه دموکرات (در سال ۵- ۱۳۲۴ ش) از افسران و سران فرقه در زنجان بودند. در اواخر آذر ۱۳۲۵ که ارتش برای سرکوبی قوای پیشه وری

به آذربایجان لشکر کشیده بود، میان عده ای از افسران فرقه در میانه و زنجان اختلاف پیش آمد و او در رأس حدود ۴۰۰ نفر و با تعدادی مسلسل سبک و سنگین به سمت آستارا حرکت کرد. وی بعدها به روسیه فرار کرد. (بیانی، غائله آذربایجان، ص ۶۴۳؛ شکوری، خط سوم در انقلاب مشروطیت ایران، صص ۳۱۳-۳۱۲).

۳- محمد حسن خان افشار معروف به جهانشاه خان امیر افشار و ملقب به سردار افشار و امیر تومان فرزند حسن علی خان سردار فاتح در ۱۲۱۷ ش / ۱۲۵۴ ق در روستای کرسف زنجان به دنیا آمد. جهانشاه خان از مالکین بزرگ منطقه خمسه (زنجان)، رئیس ایل شاهسون، سرتیپ قراق و فرمانده افواج و سوار افشار بود و به همین دلیل ملقب به «امیر افشار» شد. وی از ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۲ ق با فوج افشار فرماندهی قوای نظامی خراسان را به عهده داشت. در ۱۳۰۹ ق وی به خاطر قتل همسر و چند نفر دیگر مقرر شد توسط احتشام الدوله حاکم زنجان مورد بازجویی قرار گیرد. متعاقب همین بر اثر درگیری بین طرفین، امیر افشار، احتشام الدوله را دستگیر نمود و به دنبال تعقیب وی از سوی مرکز، از طریق بندر انزلی به روسیه متواری شد و یک سال در آنجا ماند. سال بعد پس از مراجعت در تبریز در منزل میرزا جواد آقا مجتهد معروف تبریز متحصن گردید و با وساطت مجتهد از تقصیراتش چشم پوشی شد. امیر افشار اگرچه به ظاهر طرفدار مشروطه بود اما به استبداد بیشتر گرایش داشت به طوری که پس از به توپ بسته شدن مجلس توسط محمد علی شاه قاجار وی به همراه اسعد الدوله، به سرکوب مشروطه خواهان خمسه مأموریت یافت. او در ۱۳۳۴ ق با توافق روسها حکمران خمسه شد. پس از کودتای سید ضیاء الدین طباطبایی در ۱۲۹۹ ش، میرزا غفار خان سالار منصور قزوینی در ۳ رجب ۱۳۳۹ به حکمرانی زنجان منصوب گردید و به دستگیری و اعزام جهانشاه خان امیر افشار به تهران مأموریت یافت. سردار افشار پس از اطلاع مخفیانه به قزوین فرار کرد و طی تلگرافی از سردار سپه تأمین خواست. تأمینش مشروط به خلع سلاح خود و همراهانش گردید. او سپس مخفیانه خود را به تهران رساند و مستقیماً به منزل سردار سپه رفت. اموال و دارایی های وی توسط حاکم زنجان غارت و مصادره شد. او در ۱۳۰۲ ش طی درخواستی از وزارت داخله خواهان استرداد اموالش شد اما به نتیجه ای نرسید. سردار افشار در اردیبهشت ۱۳۰۵ به عنوان نماینده زنجان در مراسم تاجگذاری رضا شاه شرکت کرد. [تصویر] محمد حسن خان افشار وی در سن نود سالگی در شب پنج شنبه ۱۵ رجب ۱۳۴۷ مطابق با ۱۳۰۷ ش در نجف از دنیا رفت و در همانجا مدفون گردید. احداث مسجد و مدرسه علمیه قیدار، بقعه حضرت قیدار نبی؛ و تعمیر مسجد چهل ستون زنجان از اقدامات اوست. (دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، آرشیو؛ احتشام السلطنه، خاطرات، صفحات متعدد؛ بامداد، شرح حال رجال ایران قرنهای ...، ج ۲، صص ۲۷۱ و ۲۷۲).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۲، ص ۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، ص ۸.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۶، صص ۲ و ۳.

شنبه ۲۰ خرداد ۱۳۰۱ / ۱۰ ژوئن ۱۹۲۲ / ۱۳ شوال ۱۳۴۰

* تلگرام احمد شاه به قوام السلطنه

امروز احمد شاه در تلگرامی از پاریس، قوام السلطنه را مأمور تشکیل دولت کرد. «مسرور هستم که بار دیگر موقع خدمتگزاری شما رسیده و نظر به اعتمادی که به شما داشته و دارم شما را به ریاست وزرا منصوب می داریم که هرچه زودتر کابینه را تشکیل نمایید. امیدوارم که ان شاء الله تعالی موفقیت کامل در خدمات به مملکت حاصل کنید.»

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه لایحه پیشنهادی ۴۲ نماینده برای واگذاری امتیاز نفت شمال به کمپانی استاندارد اوپل یا کمپانی دیگر امریکایی و در واقع رقابتی کردن این موضوع در دستور جلسه قرار گرفت.

پیشنهاد تعدادی از نمایندگان مبنی بر تعویق چهل روزه این لایحه با این استدلال که در این دوره زمانی با کمپانی یاد شده مذاکره شود و نتیجه ن هایی به دست آید تصویب نشد و در ن هایت لایحه ۴۲ نماینده با ۵۵ رأی موافق از ۷۴ نماینده حاضر تصویب شد. (۱)

* وعده های وزارت داخله به حاکم بروجرد

به دنبال تلگرام حضوری کفیل وزارت داخله با حاکم بروجرد (ر. ک: ۱۵ خرداد) امروز از وزارت داخله تلگرامی به عباس میرزا سالار لشکر فرستاده شد با این مضمون که پس از گفت و گو با وزارت جنگ و تقاضای هزار نفر نیروی سوار محلی، امیرلشکر غرب بدان جا آمده و «از این هزار نفر عده ای که لازم است برای خرم آباد تعیین نمایید که به اتفاق نایب الحکومه حرکت نمایند.»

بنا بود نایب الحکومه لرستان پس از فراهم آمدن مقدمات امنیت خرم آباد بدان محال برود. (۲)

* عزیمت رئیس ارکان حرب لشکر مرکز به خارج از کشور

از نامه ای که رئیس ارکان حرب لشکر مرکز - صاحب منصبی با درجه نایب سرهنگی - امروز به مالیه کل قشون نوشته روشن می شود که وی مأموریتی برای خارج از کشور گرفته و عازم است: «تمنی است قدغن فرمایید مخارج مسافرت و فوق العاده ایام مأموریت بنده را به طور آوانس ... هر چه زودتر پردازند که به فوریت به محل مأموریت حرکت نمایم.» (۳)

۲- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، ص ۱۰۲۷.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۷۸. وی نایب سرهنگ اسماعیل خان بود که عازم آلمان می شد تا اسلحه هایی که پیش از این دولت ایران از آن کشور خریداری کرده بود، به ایران منتقل کند.

یکشنبه ۲۱ خرداد ۱۳۰۱ / ۱۱ ژوئن ۱۹۲۲ / ۱۴ شوال ۱۳۴۰

* ابلاغ حکم احمد شاه به قوام السلطنه

تلگرام دیروز احمد شاه مبنی بر تشکیل کابینه توسط قوام السلطنه امروز به او ابلاغ شد و قوام السلطنه متعاقبا تلاشهای خود را برای مشخص کردن ترکیب هیأت دولت آغاز کرد. (۱)

[تصویر] قوام السلطنه

* نخستین مکاتبه قوام السلطنه

قوام السلطنه امروز و پیش از به دست گیری رسمی قدرت و تشکیل کابینه، نامه ای برای حسین علاء سفیر ایران در امریکا فرستاد و تصمیم نمایندگان مجلس را برای به رقابت واداشتن کمپانی های نفت امریکا یادآور شد. متن این مکاتبه که حکایت از اهمیت فراوان واگذاری امتیاز نفت شمال به یکی از شرکت های امریکایی دارد چنین است:

«به طوری که اطلاع دارید آقای مشیر الدوله متأسفانه به واسطه پاره [ای] سوانح استعفا داده و اینجانب نظر به تمایل قریب به اتفاق مجلس و امر قطعی اعلیحضرت با وجود تمام مشکلات فعلی مجددا باید رشته های گسیخته را در دست گیرم. قبل از اینکه کابینه خود را تشکیل و معرفی کنم نظر به فوریت و اهمیت امر لازم می دانم جناب عالی را از پیشامد اخیر راجع به موضوع امتیاز نفت مسبوق سازم. از قرار معلوم انتظام الملک تصمیم مجلس را نسبت به ماده اول قانون راجع به استاندارد به جناب عالی اطلاع داده است.

لزوما جناب عالی را از کیفیت وقوع امر مستحضر می نمایم. به طوری که می دانید در این مدت دولت با نمایندگان سینکرا به هیچ وجه رسماً داخل مذاکره نشد ولی آنها در موقع بحران به وسایلی که تهیه کرده بودند عده زیادی از وکلا را با خود همراه کردند. وکلا- نیز که در مسئله دادن اسهام از طرف استاندارد به کمپانی نفت جنوب مطلع شده و اعتراض داشتند پیشنهادات نمایندگان سینکرا را برای مملکت مساعدتر دیده برای اینکه در مقابل استاندارد رقیبی تهیه شده و امتیاز بیشتر به نفع مملکت تمام شود به طریقی که انتظام الملک تلگراف نمود ماده اول قانون را اصلاح نمودند. ولی واضح است که این اصلاح به هیچ وجه متضمن قطع مذاکرات با استاندارد نخواهد بود و دولت مذاکرات خود را با کمپانی استاندارد تعقیب خواهد کرد.

لازم است جناب عالی مخصوصاً متوجه باشید که دیگران از این پیشامد در مقام استفاده برنیامده تحریکاتی نکنند و اذهان سرمایه داران را آشوب نمایند. در حقیقت مقصود اصلی مجلس در این اصلاح این است که برای استاندارد رقیبی تهیه نموده باشد که بلکه استاندارد با شرایط مساعدتری با دولت کنار آید و زودتر این کار خاتمه پذیرد. منتظر نظریات خودتان و شوستر و لانسینگ را نسبت به این پیشامد به فوریت اطلاع دهید.» (۲)

۱- بهار (ملك الشعراء)، تاريخ مختصر احزاب سياسى ...، ج ۱، ص ۲۱۴.

۲- اسنادى از امتياز نفت ...، صص ۱۲۱ و ۱۲۲.

* تأکید وزارت مالیه برای خرید کشتی

وزارت مالیه در نامه ای به وزارت امور خارجه تأکید کرد که درخواست خرید کشتی برای دریای خزر جهت جلوگیری از امر قاچاق همچنان ضرورت خود را حفظ کرده است، اما تاکنون این اقدام به عهده تعویق افتاده است و «سکته بزرگی به عایدات گمرکی وارد می نماید. لازم است در صورت موافقت، خرید کشتی مزبور را به عهده میسیون تجارتنی مسکو رجوع فرمایند تا تسهیلات این امر فراهم و هرچه زودتر ترتیب خریداری آن داده شود.» (۱)

* تقاضای تذکره مجانی برای ایرانیان

موفق السلطنه رئیس صندوق تذکره قفقاز در پیشنهادی به وزارت مالیه خواست به دلیل پریشان حالی گروهی از ایرانیان مقیم این ناحیه «که خود و اهل و عیال آنها بی لباس و گرسنه می باشند» و قدرت پرداخت اخذ تذکره را ندارند، اجازه داده شود هر ماه سی تا چهل تذکره مجانی به آنها داده شود. (۲)

* پهلو گرفتن کشتی توفان زده در چمخاله

براساس تلگراف رسیده از لنگرود یک کشتی بادبانی روسی در حرکت به ایران گرفتار توفان شده، دو تن از مسافران آن در اثر سرگردانی در میان دریا تلف می شوند و کشتی در ن هایت در ساحل چمخاله پهلو می گیرد. (۳)

* آذین بندی در رشت

به گزارش رسیده از رشت این شهر امروز به واسطه بروز معجزه حضرت ابو الفضل (ع) - احتمالاً به واسطه کرامت آن حضرت در شهر اردبیل (ر. ک: ۱۸ خرداد) - آذین بندی شده است. مغازه ها و بازار نیز چراغانی شده، روضه خوانها در کوی و برزن در نعت حضرت ابو الفضل (ع) نوحه می خوانند. (۴)

[تصویر] طرحی از شهر رشت

* درگیری با شاهسون ها

قافله بزرگی که امروز از تبریز به اهر حرکت می کرد در بین راه با گروهی از شاهسونهای سارق روبه رو شده، درگیر و در نتیجه چهار نفر به ضرب گلوله مجروح می شوند و تمام اموال کاروان به یغما می رود. شماری که موفق شده بودند فرار کنند خبر به رئیس امنیه محلی می دهند. امنیه ها در پی شاهسون ها برآمده به آنها می رسند و پس از درگیری تعدادی از آنها را کشته، اموال مسروقه را پس می گیرند و به صاحب انش بازمی گردانند. (۵)

۲- همان جا.

۳- همان جا.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، راپرت ۲۱ جوزا؛ روزنامه ایران، شم ۱۱۵۵، ص ۳.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۲، ص ۲.

دوشنبه ۲۲ خرداد ۱۳۰۱/۱۲ ژوئن ۱۹۲۲/۱۵ شوال ۱۳۴۰

* تلاش قوام السلطنه برای تشکیل کابینه

به دنبال دستور احمد شاه به قوام السلطنه برای تشکیل دولت وی در این چند روزه مشغول رایزنی برای رسیدن به ترکیب هیأت دولت بوده، امروز در مجلس شورای ملی حاضر شد و با برخی نمایندگان مشورت کرد. (۱)

* جمع آوری کمک برای قحطی زدگان روسیه

کمیسیون جمع آوری اعانه برای قحطی زدگان روسیه به وزارت امور خارجه اطلاع داد که ۳۰ هزار پوپت برنج برای حمل به روسیه و هزار پوپت برای عشق آباد و هزار پوپت برای گنجه حاضر شده است که حمل گردد و بین قحطی زدگان توزیع شود. وزارت امور خارجه برای رسیدن آذوقه تهیه شده، اقداماتی به عمل آورد. همچنین وزارت مالیه از طریق اداره کل گمرکات به اداره گمرک آذربایجان دستور داده است که ۶۰ خروار برنج برای قحطی زدگان ارامنه بدون اخذ حقوق گمرکی صادر کنند. (۲)

* انتقال دفاتر کارگزاریهای منحل شده به مراکز حکومتی

در پی صرفه جویی در بودجه سال جاری کارگزاریهای وزارت امور خارجه در فارس، اصفهان، کردستان، عراق، همدان، قزوین، ارومیه، خوی، تربت، بیرجند، بجنورد، انزلی، لاهیجان، ناصری و ذهاب منحل شدند. این دستور از اول فروردین ۱۳۰۱ اجرا شد. پس از گذشت حدود سه ماه از این موضوع وزارت امور خارجه از سازمان های ذی ربط خواست که همه دفاتر، اسناد و اثاثیه کاری را تحویل اداره حکومتی دهند. (۳)

* گزارش مورنینگ پست از ایران

روزنامه مورنینگ پست در شماره امروز خود از مبدأ تهران نوشت که احمد شاه نظر مجلس شورای ملی را راجع به تشکیل کابینه از طرف قوام السلطنه پذیرفته و در حال حاضر وی مشغول کار است. اما اوضاع ایران چندان مطلوب نیست چرا که راهزنها راه های اصلی را ناامن کرده اند؛ کردها قوای دولتی را در ساوجبلاغ شکست داده اند؛ عشایر اردبیل مزاحمت هایی فراهم کرده اند؛ اغتشاشات تازه ای در گیلان روی داده؛ و عشایر، روستاها و شهرهای مجاور سلطان آباد را غارت می کنند. علاوه بر اینها یک کشتی جنگی روسیه شوروی در انزلی لنگر انداخته و به اسم مانور مدتهاست به اقامت خود ادامه می دهد که باعث پریشانی خاطر اهالی انزلی و رشت شده است. (۴)

* دادخواهی ابو تراب موسوی خوانساری

ابو تراب موسوی خوانساری از روحانیان مقیم کوفه امروز در نامه ای خطاب به وزیر امور خارجه ایران شکایت خود را نسبت

به عدم جبران خسارات وارد شده به او به هنگام «ثوره عربیه در عراق» بیان کرد. وی در این نامه نوشته بود که کارش تهیه یخ و آرد کوفه و نجف بوده و با این که از امور سیاسی کنار است حدود هزار و ششصد لیره خسارت دیده است.

خوانساری نوشت از ارجاع این موضوع به مندوب سامی (نماینده عالی انگلیس در عراق) و اقدامات کنسولگری دولت ایران نتیجه نگرفته، در نهایت با وزارت امور خارجه ایران مکاتبه کرده است. در حاشیه این نامه توصیه ای از طرف شیخ حسین یزدی وجود دارد که ضمن معرفی ابو تراب موسوی خوانساری خواستار رسیدگی به این مسئله شده است. (۵)

* جشن سالیانه در مدرسه سن لویی

امروز بعد از ظهر جشن سالیانه مدرسه سن لویی با عده ای از رجال ایران و وزیرمختار فرانسه برپا شد. در این مراسم مدرک سیکل به هفت نفر از دانش آموزان ایرانی آن مدرسه داده شد. (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۵، ص ۲؛ روزنامه شفق سرخ، شم ۳۵، ص ۲.
۲- همان، شم ۱۱۵۴، ص ۴. کشور روسیه شوروی با وجود منابع سرشار تا قبل از انقلاب ۱۹۱۷ از لحاظ اقتصادی جزء ممالک عقب افتاده بود و این وضعیت تا سالها ادامه داشت. در پی انقلاب ۱۹۱۷ م ایران اولین کشوری بود که روسیه را به رسمیت شناخت و از این رو در فوریه ۱۹۲۱ معاهده ای میان دولت ایران و حکومت جدید روسیه منعقد گردید و روتشتین در اردیبهشت ۱۳۰۰ به عنوان وزیرمختار روسیه شوروی وارد تهران شد و مناسبات سیاسی در ظاهر رو به حسن تفاهم و مسالمت گذارد. در این ایام مردم روسیه دچار قحطی شده بودند و لذا دولت ایران در صدد کمک به ملت قحطزده روسیه برآمد. در ۲۵ مرداد ۱۳۰۰ دولت ایران تصویب نمود که مقدار ۲۰۰۰ خروار گندم و ۱۰۰۰ خروار برنج جهت کمک به ملت روسیه ارسال شود. ضمناً مبالغی پول هم به عنوان اعانه جمع آوری و ارسال شد. یک مرتبه دیگر نیز در ۲۵ آبان ۱۳۰۰ کمیته اعانه ای تشکیل و ریاست آن را خود سردار سپه متقبل شده مبالغ زیادی پول جمع آوری و به روسیه فرستادند و در این بین سردار سپه توانست از این راه خود را به شورویها نزدیک کند. (لغت نامه دهخدا، ج ۸، ص ۱۲۳۷۶؛ منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس در ایران، صص ۱۷۱-۱۷۰).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۴، ص ۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه ۹-۳-۱۴-۱۳۰۱؛ ۳-۳-۱۴-۱۳۰۱.

۵- همان، ۱۱-۲۹-۱۶-۱۳۰۱.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۵، ص ۲. لازاریستهای کاتولیک فرانسوی که از حدود سال ۱۸۳۷ م/ ۱۲۵۳ ق در برخی از نواحی مسیحی نشین غرب آذربایجان فعالیت می کردند، به پیشنهاد کنت دو گوینو سفیر فرانسه در ایران طرح «خانه و مدرسه لازاریست» را در تهران پی ریختند. اندیشه ایجاد خانه و مدرسه لازاریست در تهران، پس از حدود دو سال فعالیت، سرانجام در ۱۸۶۲ م/ ۱۲۷۸ ق نتیجه بخشید و در ۱۰ مارس/ ۹ رمضان همین سال آموزشگاه پسرانه تهران با نام «سن لویی» گشایش یافت. این مدرسه یک آموزشگاه عرفی بوده، در همان سال نخست پانزده دانش آموز در آن نام نویسی کردند که از آن میان نیمی مسلمان بودند. دانش آموزان مسلمان دروس مذهبی را جداگانه و بیرون از مدرسه می آموختند. دوره تحصیلی در آن ۵ سال بود و شاگردان در پایان تحصیل تصدیق ابتدایی مدارس فرانسوی را دریافت می کردند. برنامه درسی مدرسه در آن

زمان عبارت بود از: ادبیات فرانسه، زبان فارسی، تاریخ و جغرافیای عمومی و تاریخ و جغرافیای ایران، حساب، سیاق، مشق خط و نقاشی. مدرسه سن لویی بعدها توسعه یافت و به یکی از مدارس مهم و تأثیرگذار در ایران تبدیل شد. بسیاری از اعیان و اشراف، فرزندان خود را به این مدرسه می فرستادند. (قاسمی پویا، مدارس جدید در دوره قاجاریه ...، صص ۵۲۴ و ۵۲۵؛ ناطق، کارنامه فرهنگی فرنگی در ایران ...، صص ۱۹۷-۱۹۵).

سه شنبه ۲۳ خرداد ۱۳۰۱/۱۳ ژوئن ۱۹۲۲/۱۶ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه لایحه ازدیاد حق عبور تهران به دماوند مورد بحث و گفتگو قرار گرفت که از طرف وزارت پست و تلگراف پیشنهاد شده بود. پس از سخنان موافقان و مخالفان به پیشنهاد سید حسن مدرس قرار شد لایحه برگردد و توسط وزارت فواید عامه با مطالعات و تفصیل عایدات و مخارج سالیانه سالهای گذشته پیشنهاد شود تا بار دیگر به شور گذاشته شود. (۱)

* آرامش نسبی در استرآباد

حکمران استرآباد در تلگرافی اطلاع داده است که پس از دادن مسئولیت به «تراکمه ولایتی» اموالی که ترکمن های ولایتی از یکدیگر برده بودند تماما گرفته شده، به مالکان شان داده شده است. «فعلا صفحه استرآباد از هر جهت منظم و خودم مشغول تکمیل انتظامات هستم.» (۲) گزارش دیگری از استرآباد حاکی است که راه ها نیز امن است و امروز محمد حسین انجیلانی سردسته اشار تراکمه که مدتی در میان ترکمنها مستقر شده بود دستگیر و تحویل حکومت شده است. دستگیری او توسط باقر خان رئیس سواران طایفه جعفربای بوده و یک صد تومان دستمزد گرفته است. اهالی خواستار اعدام محمد حسین بودند. وی امروز در محل بارانداز تراکمه اعدام شد تا عبرت دیگر اشار شود. (۳)

* تحرك تازه ایل زلّقی

به گزارش حیدرقلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب هزار نفر از ایل زلّقی سوار و پیاده که ساکن بربرود هستند به تحریک خوانین بختیاری روستاهای اطراف خوانسار را غارت کرده، با خوانین گلپایگان هم درگیر شده اند که از نتیجه این جنگ خبری در دست نیست. (۴) روزنامه شفق سرخ نیز در شماره امروز خود به نقل از اخبار رسیده از اصفهان نوشت که اشار زلّقی در حدود جوشقان چهار هزار دام را غارت کرده، از کشتار مردم عادی هم ابایی ندارند. (۵)

* درخواست توقیف ابو الفتح خان کشکولی

محمد رضا طباطبایی بهبهانی که در مکاتبات خود با مجلس شورای ملی گفته بود که اشار و غارتگران طایفه کشکولی ۲۵۰۰ رأس گوسفند و دیگر اموال او را دزدیده اند، امروز در نامه ای به وزیر جنگ نوشت که سرکردگان کشکولی در شیراز بودند، بدون احقاق حق آنها را مرخص کردند. او خواستار دستگیری ابو الفتح خان کشکولی که یکی از مرتکبین اصلی غارتهاست شد. (۶)

[تصویر] ردیف وسط از چپ: ابو الفتح خان کشکولی به همراه فرزندان

امروز سرتیپ بصیر دیوان (فضل الله زاهدی) همراه با نیروهای خوی با یک عراده توپ از شهر خارج شده، ضمن درگیری با کردها موفق شد یک روستا را از چنگ آنها خارج کند. در این رویارویی پنج کرد کشته و گویا دو نفر از آنها نیز به اسارت درآمده اند. (۷)

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۵، ص ۲.
  - ۲- همان، ص ۳.
  - ۳- همان، شم ۱۱۵۶، ص ۲.
  - ۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، ص ۴.
  - ۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۵، ص ۲.
  - ۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۶۳۰، آرشیو ۴۱۲ ط ۲۰ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۱۰۰۵۵.
  - ۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۷، ص ۳.

* اعدام کریم کلهر

براساس اخبار رسیده از کرمانشاه امروز کریم کلهر که در محکمه نظامی محکوم به اعدام شده بود در میدان توپ خانه شهر به دار مجازات آویخته شد. (۱) وی از سارقین معروف منطقه بود.

* بیماری واگیردار در دزداب

به گزارش رسیده از دزداب بیماری مسری در این منطقه شیوع پیدا کرده، به طوری که به فاصله چند ساعت مبتلایان را از پا درمی آورد. «دکتر نظامی خارجی مأمور آن جا نتوانسته مرض مذکور را تشخیص بدهد.» به مجلس حفظ الصحة مراجعه شده تا اقدامی در این مورد به عمل آورد. (۲)

* تشکیل شورای عالی تجارت

شورای عالی تجارت که روزهای شنبه و سه شنبه هر هفته بعد از ظهرها تشکیل می شود، امروز هم تشکیل جلسه داد و در مورد تجارت قالی بحث و گفت و گو کرد. (۳)

* اثرات مثبت دستگیری حاج عباسقلی خان در خمین

براساس اخبار رسیده از خمین دستگیری حاج عباسقلی خان اثرات نیکویی بخشیده، «متنفذین و آنتریک چی های داخل به تکالیف آگاه و ساکت شدند.» امروز هم در اداره حکومتی در جلسه ای که علما و رؤسای دوایر قشونی حضور داشتند، بازجویی از او شروع شد. (۴)

* اظهار نظر لندن درباره لایحه الحاق آب کوهرنگ به زاینده رود

پس از تصویب لایحه الحاق آب کوهرنگ به زاینده رود و ابلاغ آن توسط دولت (ر. ک: ۲۰ فروردین) موضوع که مورد توجه سفارت انگلیس در تهران قرار گرفته بود به لندن منعکس شد. این توجه از آن رو بود که امکان داشت تغییری محسوس در حجم آب رود کارون پدید آورد.

[تصویر] بالفور

کنت بالفور امروز در واکنش به آن گزارش به سرپرسی لورن وزیرمختار انگلیس در تهران نوشت که این طرح در سال ۱۹۱۳ مطرح شد و در ن هایت با مخالفت شدید دولت روسیه کنار گذاشته شد. وی افزود لرد کرزن در مکاتبات سالهای ۱۸۸۹ و ۱۸۹۰ بر این عقیده بود که چنین طرحی اجرا شدنی نیست و اگر هم اجرا شود حجم رود کارون را در شوشتر کاهش نخواهد داد. «با توجه به موقعیت کنونی مالی و سیاسی در ایران، به نظر می رسد این طرح محکوم به شکست است.» (۵)

۱- همان جا.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۵، ص ۲.

۳- روزنامه اقدام، شم ۴۳، ص ۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۱۸۵، ص ۲.

۵- FO E ۵۳۱ / ۵۲۳۱ / ۳۴.

چهارشنبه ۲۴ خرداد ۱۳۰۱/۱۴ ژوئن ۱۹۲۲/۱۷ شوال ۱۳۴۰

* خبرهای رویترا از ایران

خبرگزاری رویترا امروز خبرهایی از ایران داد که یکی از آنها درباره پیشروی قوای سیمیتقو بود که کردها پس از اشغال ساوجبلاغ نیروهای دولتی را تعقیب کرده و آنان را شکست داده و میاندوآب را تصرف کرده اند. مراغه در حال تهدید است و اهالی به طرف تبریز فرار می کنند.

رویترا اضافه می کند که قبایل شاهسون، اردبیل را تصرف کرده، راه های تبریز و میانه را در دست گرفته اند. پیروزی کردها در منطقه ساوجبلاغ، شاهسون ها را به این گونه عملیات تشویق کرده است. رویترا علت طغیان طوایف مختلف لر را در مناطق مرکزی، تعویض حاکم لرستان که یکی از رؤسای بختیاری بود، دانسته است. (۱)

* ادامه تحصن در بجنورد

شهر بجنورد به واسطه اعتراض به شیوه مالیات گیری تعطیل است و گروه هایی از مردم در خانه علما و مساجد متحصن هستند. با این که قرار بود با قوه قهریه این تحصنها شکسته شود اما موضوع همچنان ادامه دارد و ناراضیان منتظر رسیدن جواب از ایالت خراسان هستند. سواران نظامی برای مراقبت بیشتر در سطح شهر گردش می کنند. (۲)

* عدم دخل و خرج بلدیه

درآمد روزانه بلدیه ششصد تا نهصد تومان برآورد می شود.

این در حالی است که مخارج بلدیه در روز ۱۴۰۰ تا ۱۸۰۰ تومان است.

روزنامه ایران در شماره امروز خود با درج این خبر نوشت که بلدیه اضافه بر این، بدهی داخلی و خارجی دارد. با این حال حقوق مستخدمین جزء تا پایان اسفند سال گذشته پرداخت شده. هم اینک شورای عالی اداری با هفته ای یک جلسه، مدیریت امور اجرایی بلدیه را انجام می دهد. (۳)

* فرصتی برای جمع آوری مالیات

وزارت مالیه در نامه ای به وزارت خانه های جنگ و داخله نوشت از آن جا که نیروهای نظامی برای سرکوب اشرار به گلپایگان رسیده اند، لازم است به مأموران خود در آن ناحیه دستور دهید که در وصول مالیتهای باقی مانده با اداره مالیه محل همکاری کنند. (۴)

* تقسیم بودجه

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که مبلغ یکصد هزار تومان که در وزارت مالیه موجود بوده به حقوق معوقه وزارت خانه ها و دواير دولتي اختصاص یافته، چگونگی تقسیم آن مشخص شده و پرداخت آن آغاز شده است. (۵)

* تشکیل محکمه برای ارفع الممالک

ارفع الممالک حاکم سابق دزداب به دلیل سوء عملکرد در منطقه تحت حکومت خود دستگیر شده بود. امروز دادگاهی برای رسیدگی به کارهای او تشکیل شد که ریاست محکمه آن با منصور الملک کفیل وزارت داخله خواهد بود و از یکشنبه آینده محکمه شروع به کار می کند. (۶)

* ضیافت در کنسولگری روسیه

امروز حکمران گیلان، حاکم نظامی انزلی و رئیس قوای منطقه بنا به دعوت کنسولگری روسیه در انزلی در میهمانی نمایندگی روسیه شوروی شرکت کردند. در این مراسم بر روابط دوستی بین ایران و دولت شوروی تأکید شد. (۷)

* پاسخ مدرس به دادخواهی حاییم

سید حسن مدرس نایب رئیس مجلس شورای ملی، امروز در پاسخ به درخواست ش. ح. حاییم (ر. ک: ۱۰ خرداد) خطاب به او نوشت که در موضوع کلیمیان مقیم شیراز «تأکیدات متوالیه لازمه به

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۶، ص ۱؛ امیر بهادر، خاطرات جعفر قلی خان ...، ص ۷۱؛ در پی این اخبار روزنامه اتحاد در شم ۱۸۴ خود (۲۶ خرداد) از قول شعبه شمال وزارت داخله این اخبار را تکذیب کرد (ص ۳).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۵، ص ۳.

۳- همان جا.

۴- همان جا.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۵، ص ۲.

۶- همان جا.

۷- همان، شم ۱۱۵۹، ص ۳.

دولت شده و یک سلسله اقدامات مستقیم هم در خصوص آسایش آنها به عمل آمده که قریباً از نتیجه مستحضر خواهید شد.»
[\(۱\)](#)

[تصویر] سید حسن مدرس

* اطاعت سه تن از رؤسای ایل گلباغی

بنابر گزارش رسیده از کردستان رؤسای عمده ایل گلباغی:

معین لشکر، سیمین [سمین] خان و مجید خان که تا این زمان در شمار متمردان بودند امروز با پنجاه سوار به شهر آمده، نزد حکمران کردستان رفته و اظهار اطاعت و خدمتگزاری کردند.

حکمران نیز مراجع دولت را به اطلاع آنها رساند. [\(۲\)](#)

[تصویر] یکی از خوانین گلباغی

۱- روزنامه هجیم، شم ۲، ص ۲.

۲- همان، شم ۱۱۵۸، ص ۳.

پنج شنبه ۲۵ خرداد ۱۳۰۱ / ۱۵ ژوئن ۱۹۲۲ / ۱۸ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه محمد هاشم میرزا پیشنهاد کرد به تمام نمایندگان که به مرخصی رفته اند تلگراف شود تا هرچه زودتر به مجلس بیایند و نیز به شهرهایی که انتخابات در آنها جریان دارد توصیه شود هرچه زودتر آن را به پایان برسانند.

این پیشنهاد مورد پذیرش دیگر نمایندگان قرار گرفت. پس از آن عنوان ۴۴ لایحه که به کمیسیونهای مربوطه رفته و هنوز بازنگشته بود قرائت شد و درخواست گردید مهم ترین آنها هر چه زودتر به صحن مجلس بیاید. (۱)

* تلگرام حسین علاء به قوام السلطنه

حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا امروز تلگرامی به قوام السلطنه فرستاد و «صدارت حضرت اشرف که بانی نقشه سعادت ایران هستید» را مژده ای دانست که دریافت کرده و خبر داد که کمپانی نفت جنوب به کمپانی استاندارد اویل تلگراف کرده که به درخواست فیروز میرزا (نصرت الدوله) در مجلس لایحه ای تنظیم شده که به جای «استاندارد»، «کمپانی معتبر امریکایی» گذاشته شود. و نیز به نماینده کمپانی جنوب در تهران گفته شده اگر استاندارد اویل ۲۰۰ هزار تومان رشوه بدهد امتیاز داده خواهد شد و گرنه امتیاز نفت شمال به کمپانی سینکلر داده خواهد شد. علاء ادامه می دهد: «بنده فوراً تکذیب [کردم] ... ولی تصور بفرمایید اگر چنین جریان هایی در تهران باشد چه اندازه بنده در اینجا مفتضح و زحمات این مدت پایمال می شود.»

(۲)

* مأموریتی برای مستشار الدوله

وزارت امور خارجه مستشار الدوله را مأمور کرد که برای اجرایی کردن فصل سوم عهدنامه ایران و روسیه شوروی به استرآباد برود. به همین جهت از وزارت مالیه خواست به اداره کل گمرکات دستور دهد، گمرک محلی «بارکاس دولتی» (قایق دولتی) را پس از ورود هیأت در اختیارشان بگذارد تا بتوانند به آشوراده و دیگر مناطق موردنظر رفت و آمد کنند. (۳)

* گزارش امیرلشکر غرب از شکست الوار

احمد خان امیر پنجه (امیر احمدی) امیرلشکر غرب در گزارشی به رضا خان وزیر جنگ نوشت که امروز عده زیادی از الوار احشام روستای «داویجال را که متجاوز از ۲۵۰۰ گاو و گوسفند بوده از نرگس ملایر» دزدیدند؛ قوای نظامی آگاه شده، پس از تعقیب، تمام غنایم بازپس گرفته شد و تلفات قابل توجهی به دزدان وارد گردید به طوری که هشت جنازه از آنها به جا مانده، بقیه فرار کردند. (۴)

* پایان پهلوگیری کشتی های جنگی روسیه در بنادر ایران

ظهر امروز کشتی های جنگی روسیه شوروی که برای مانور به سواحل ایران آمده، در برخی بنادر شمالی پهلو گرفته بودند، به کشور خود بازگشتند. در مراسمی که به همین مناسبت در انزلی برپا شد مأمورین و رؤسای دواير دولتی در محل حاضر شده، کشتی ها نمایش هایی دادند و هنگام خداحافظی چند تیر توپ هم شلیک شد. (۵)

* جمع آوری اسلحه در منطقه بوشهر

وزارت جنگ از وزارت مالیه خواست به اداره کل گمرکات دستور دهد که گمرک بوشهر همکاری لازم را با نماینده وزیر جنگ صورت دهد. نماینده وزارت جنگ از طرف امیرلشکر جنوب مأموریت یافته بود توپ خانه و ذخایر تسلیحاتی بنادر جنوب را جمع آوری کند. (۶)

* بحران تجارت برای بازرگانان ایرانی

با سیطره بنگاه تجاری ونشترک، بازرگانان ایرانی در بادکوبه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۷، صص ۱ و ۲.

۲- اسنادی از امتیاز نفت ...، صص ۱۲۲ و ۱۲۳.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۶، ص ۲.

۴- اسناد نخستین سپهبد ایران ...، ص ۴.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۸، ص ۳.

۶- همان، شم ۱۱۵۶، ص ۲.

تبدیل به دلال کالا شده، از هرگونه کارهای تجاری دور افتاده اند. ونشترک انحصار تجارت ایران را در آن منطقه در دست گرفته و بازرگانان ایرانی اگر بخواهند کالایی از طریق قفقاز حمل کنند باید ۲۰ درصد حق گمرکی پرداخت کنند و با اضافه شدن حق ترانزیت، صرفه تجارت عملاً برای ایرانیان از بین رفته است. در کنار این موضوع کشتی های روسی نیز از حمل کالاهای تجار ایرانی امتناع کرده، ترکمنها با کرجی های خود جای کشتی های روسی را گرفته و به شکل قاچاق، کالاهای ایرانی را حمل می کنند. از این رو برخی اقلام همچون برنج در بادکوبه ارزانتر از ایران عرضه می شود و باز صرفه ای برای حمل کالاهایی از این دست برای تجار ایرانی وجود ندارد. (۱)

* دو گزارش از ناحیه ترکمن

اول این که صد نفر از تراکمه ساکن «حسن قلی» و «چکشلر» که قاتل سه تبعه روس بودند و به گمیش تپه پناهنده شده بودند، اهالی از دادن آنها به نظامیان روسی که با پنج کشتی جنگی در ساحل آشوراده لنگر انداخته بودند امتناع کردند.

پراخوتهای نظامی هم به کراسنوسکی بازگشتند. دوم این که تجارت خانه روسها در بندر جز با مدیریت مجیداف بازرگان اهل بادکوبه غیر از کارهای تجاری در جذب عقاید مردم به عقاید کمونیستی می کوشد. علاوه بر او کنسول روس هم به خوانین و رؤسای طایفه یموت مهربانی و پول نشان می دهد. (۲)

[تصویر] نمایی از زندگی ترکمنها

* تغییر در ریاست قشون فارس

بنا به گزارش رسیده از شیراز لطفعلی آقای سرتیپ از ریاست قشون ایالتی فارس منفصل و به جای وی آقا یاور سردار بهادر موقتا منصوب شده است. (۳)

* شکایت اهالی ری

روزنامه شفق سرخ به استناد نوشته ای که اهالی شاه عبد العظیم به دفتر روزنامه فرستاده بودند خبر داد که بلدیة این منطقه ناکارآمد بوده، با گرفتن پولهای نابجا توجهی به بهداشت و پاکیزگی این محله نمی کند. «بلدیة عبد العظیم فقط به آب پاشی یک خیابان آن هم در روزهای جمعه و مقارن غروب اکتفا کرده است.» (۴)

* اختلاس حاکم سابق اردبیل

بصیر السلطنه حاکم سابق اردبیل متهم است که ۳۸۰۰ تومان «گرامت پست مسروقه بین سراب و اردبیل را دریافت داشته به اداره پست نداده است.» از این رو از وزارت داخله به ایالت آذربایجان تلگراف شده که مبلغ یاد شده را از بصیر السلطنه بگیرند و به اداره پست بدهند. (۵)

در پی شکایت هایی که از عدم مرغوبیت نان می شد از امروز توسط مأمورین کمیساریاها به تمام نانوایی ها دستور داده شد «چهار من گندم و یک من جو مخلوط نمایند؛ بدین وسیله رفع نگرانی اهالی بشود.» (۶)

* پاسخ وزارت امور خارجه به موفق السلطنه

موفق السلطنه رئیس صندوق تذکره قفقاز از وزارت امور خارجه خواسته بود با توجه به پریشانی حال گروهی از ایرانیان ماهیانه تعدادی تذکره مجانی برای ورود به ایران به آنها داده شود. (ر. ک: ۲۱ خرداد) وزارت امور خارجه امروز در پاسخ موفق السلطنه نوشت که دادن تذکره مجانی به اتباع ایرانی بی مورد است. «شهادت نامه های پنج قرانی توسط پست ارسال گردید که برحسب اجازه دولت به موجب دستوری که داده شده برای کارگران و اشخاص بی بضاعت صادر نمایند. اگر کسانی هستند که قادر به تأدیه پنج قران هم نیستند توقف آنها در قفقاز صحیح نیست و باید به وطن خود مراجعت نمایند.» (۷)

۱- همان جا.

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، صص ۸۱۸ و ۸۱۹.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۶، ص ۲.

۴- همان جا.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۸۳، ص ۱.

۶- روزنامه اقدام، شم ۴۴، ص ۱.

۷- همان جا.

جمعه ۲۶ خرداد ۱۳۰۱/۱۶ ژوئن ۱۹۲۲/۱۹ شوال ۱۳۴۰

* شکست الوار در ناحیه گلپایگان

کفیل ارکان حرب امروز در تلگرافی به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب خبر داد که «قوای لشکر غرب اشرا را [در ناحیه گلپایگان] شکست داده، منطقه را از وجود آنها پاک نموده است. چون ممکن است متواری شدگان به صفحه جنوب متوجه شوند لذا لازم است در صدد وسایل جلوگیری برآمده که در صورت ورود به آن ناحیه قلع و قمع شوند.» (۱)

* ضبط محصولات کشاورزی بدهکاران مالیاتی

وزارت مالیه به همه ادارات مالیه ایالات و ولایات دستور داد که هنگام برداشت خرمن سال جاری، محصول خرمن بدهکاران مالیاتی را که از سالهای گذشته پرداخت نکرده اند توقیف کنند و معادل بدهی سالهای گذشته و نیز معادل مالیات سال جاری مصادره کنند. در این دستور تأکید شده بود که پیش از تسویه حسابهای مالیاتی، بدهکاران حق تصرف محصول خود را ندارند. (۲)

* بازرسی بهداشتی کشتی ها

از آنجا که در بنادر انزلی لوازم و اسباب قرنطینه کامل تر از دیگر نقاط است و نیز در پی برپایی وسایل قرنطینه در آستارا مقرر شد همه کشتی هایی که به بنادر شمالی ایران می آیند در این دو بندر پهلو بگیرند تا تفتیش شده، «تذکره صحی» بگیرند و سپس به بنادر دیگر بروند. (۳)

* طاعون در خرمشهر

بنا به گزارش رئیس قرنطینه بوشهر، در محرمه (خرمشهر) ۸۱ نفر به مرض طاعون مبتلا شده اند. (۴)

* شکایت اهالی خیابان ماشین (۵)

اهالی خیابان ماشین شکایت کردند که این خیابان محل عبور و مرور عمومی بوده، از اماکن مهم محسوب می شود اما هنوز چراغ برق ندارد و شبها کاملاً تاریک است. پیش از این از طرف اداره بلدیة به حاج امین الضرب گفته شده که در این مورد اقدامی کند اما تاکنون کاری صورت نگرفته است. (۶)

* تأسیس قرائت خانه برای زنان

امروز اطلاعیه ای با امضاء «مدیر مدرسه مخدرات» منتشر شد که در آن خبر از تأسیس قرائت خانه «مخدرات اسلامی» واقع در محله پامنار، کوچه صدر اعظم نوری می داد. در این اطلاعیه از بانوان دعوت شده بود که برای مطالعه کتاب و نشریات بدان

* حرکت رئیس کل ارکان حرب قشون به طرف آذربایجان

امان الله میرزا جهانبانی رئیس کل ارکان حرب قشون بنا به دستور رضا خان وزیر جنگ امروز از مرکز به طرف آذربایجان حرکت کرد.

[تصویر] امان الله میرزا جهانبانی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، ص ۶، در منابع دیگر هم آمده است که «تجاوز و طغیان الوار مخصوصا از فروردین سال ۱۳۰۱ تا شهریورماه شدت فوق العاده ای داشت. در ۱۸ خرداد یک عده ۸۰۰ نفری از الوار به لرهای کمره و گلپایگان و خوانسار کمک و امداد رسانده و شرارت شروع شد و در ۲۶ خرداد لشکر غرب دست آنها را از تجاوز کوتاه نمود.» (قدیمی، تاریخ ۲۵ ساله ارتش ...، ص ۹۹).

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۸۴، ص ۲.

۳- همان، ص ۳.

۴- همان.

۵- خیابان ماشین نام قدیمی خیابان اکباتان در مرکز شهر و منطقه بازار تهران است که به سبب آنکه در دوره قاجار ماشین برق در آن قرار داشته به خیابان ماشین مشهور بوده است. در آذر ۱۳۰۷ که شهر تهران به چهار ناحیه شمال، جنوب، شرق و غرب تقسیم شد، خیابان ماشین جزو شعبه های محله بهارستان به شمار آمد. امروز خیابان اکباتان از میدان امام خمینی (توپ خانه / سپه سابق) به سمت شمال شرقی شروع و پس از قطع خیابان سعدی، تا خیابان ملت امتداد می یابد؛ و همین محدوده از خیابان اکباتان، به خیابان ماشین مشهور بوده؛ افزون بر این در امتداد خیابان اکباتان، مسیر کوتاهی حدفاصل خیابان ملت تا میدان بهارستان هم به همین عنوان نامگذاری شده است. (تکمیل همایون، تاریخ اجتماعی و فرهنگی تهران، ج ۲، ص ۸۱).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۷، ص ۳.

۷- روزنامه اقدام، شم ۴۴، ص ۲.

«به قرار اطلاع خصوصی ریاست اردو و کل قوای آذربایجان» به عهده او خواهد افتاد و اسماعیل خان امیرلشکر سابق شمال به ریاست بخش هایی از قوای کردستان و آن حدود منصوب شده است. با این جابه جایی امیر موثق هم به کفالت ریاست ارکان حرب کل قشون رسید. (۱) منابع انگلیسی هم این موضوع را در گزارشهای خود منعکس کردند و نوشتند «سرتیپ امان الله میرزا به منظور تحویل گرفتن پست حبیب الله خان که در درگیریهای اخیر علیه سیمیتقو ناتوانی خویش را به اثبات رسانیده ... تهران را به قصد تبریز ترک گفت. امان الله خان ۳۴ سال دارد. وی باهوش و تحصیل کرده و بسیار مؤدب است و تنها عیبش ضعف شخصیت است.» (۲)

* تعطیل شدن کنسولگریهای ایران در عشق آباد

بنا به نوشته کنسول ایران در عشق آباد، امروز کنسولگری ایران در این شهر تعطیل شد. (۳)

[تصویر] نمایی از عشق آباد

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۷، ص ۲.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۹.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶-۱۲-۱۵/۱-۱۳۰۱.

* معرفی کابینه

پیش از غروب امروز قوام السلطنه در مجلس شورای ملی حاضر شد و کابینه خود را معرفی کرد: قوام السلطنه وزیر امور خارجه، سردار سپه وزیر جنگ، میرزا حسن خان محتشم السلطنه اسفندیاری وزیر معارف و اوقاف، میرزا خلیل خان فهیم الملک وزیر مالیه، وحید الملک شیبانی وزیر پست و تلگراف، میرزا اسد الله خان مشار السلطنه وزیر عدلیه، سید ابراهیم عمید السلطنه طباطبایی وزیر فواید عامه. قوام السلطنه در این جلسه گفت که وزیر داخله را بعدا معرفی خواهد کرد. وی در سخنانی موفقیت خود را مرهون هماهنگی مجلس و دولت دانست و گفت که پی گیر همان برنامه ای خواهد بود که در دوره پیشین به مجلس ارائه داده بود که از طرف نمایندگان پذیرفته شد، اما در عمل پیاده نشد. ایجاد امنیت، ساماندهی به امور مالی از طریق استخدام متخصصان خارجی و بهبود وضع اقتصادی از اهم اموری بود که قوام السلطنه آنها را در اولویت کاری خود دانست. وی دادن امتیاز نفت شمال را در رونق اقتصادی کشور مؤثر یاد کرد. او تصویب قانون هیأت منصفه را برای پایان دادن به وضعیت هرج و مرج حاکم بر برخی مطبوعات ضروری شمرد که نمایندگان مجلس بدان همت گمارند تا محاکمه مطبوعات طبق قانون صورت گیرد. (۱)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی به ریاست سید حسن مدرس نایب رئیس تشکیل جلسه داد. بیشتر گفت و گوهای این جلسه در مورد مالیات کتیرا بود. برخی نمایندگان با مالیات بر صادرات کتیرا موافق و برخی مخالف بودند. با این حال بیشتر نظرات بر نگرفتن مالیات در صادرات کتیرا بود و با همین توضیح لایحه به کمیسیون مربوطه برگشت داده شد تا پس از تنظیم بار دیگر به صحن مجلس بیاید. (۲) مجلس، عصر هنگام نیز جلسه داشت و لایحه دو شغله بودن نمایندگان مجلس طرح و درباره آن بحث شد. لایحه تأکید داشت که نماینده نمی تواند در طول مدت تقنینیه شغل دیگری بپذیرد. در ادامه پس از معرفی وزرا در مورد برنامه ارائه شده توسط قوام السلطنه گفت و گو شد و مؤتمن الملک رئیس مجلس نسبت به آن مخالفت کرد و گفت که به تأسیس انجمن های ایالتی و ولایتی که جزو ملزومات حکومت مشروطه است باید اولویت داده شود و به دنبال آن باید تأسیس انجمن های بلدی در دستور قرار گیرد. (۳)

* گزارش حاکم نظامی اصفهان به وزیر جنگ در مورد قانون تحدید تریاک

سلطان محمد حاکم نظامی اصفهان امروز در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ نوشت که در پی تشکیل کمیسیون تحدید تریاک، تجار و دلالها قانع شدند «تریاک شیره در یازده کاروان سرا معامله و انبار شود». اما پس از آن اشخاص ذی نفع شروع به مخالفت کردند و با تحصن در تلگراف خانه بر تعداد خود افزودند. «چهارده سال است [در] اصفهان قانون تحدید اجرا نشده، حالیه هم بدون اقدامات جدی ممکن نیست حاضر شوند [به این قانون گردن نهند.]» سلطان محمد یاد آور شد بدون

زور نمی توان اقدام جدی کرد. «احتمال دارد بدون حادثه، رأی کمیسیون اجرا، یا اتفاقاتی رخ دهد. پیش بینی نمی شود کرد.» وی خواستار ابلاغ نظر مرکز شد تا تکلیف قطعی روشن شود. (۴) روزنامه ایران هم در این مورد نوشت که حدود پانزده روز است عده ای از زارعین و دلالهای شیره تریاک در تلگراف خانه متحصن شده اند. چندین تلگراف از طرف روحانیون و اتحادیه تجار و متحصنان به مقامات فرستاده شده، اما تعداد تحصن کنندگان همچنان رو به افزایش است. (۵)

* انتشار نخستین شماره نشریه حمیم در تهران

امروز نخستین شماره نشریه «حمیم» در چهار صفحه به

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۸، ص ۱؛ دولتهای ایران ...، ص ۱۲۸.

۲- همان، صص ۱ و ۲.

۳- همان، شم ۱۱۵۹، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، صص ۱۲ و ۱۳.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۱، ص ۲.

مدیریت ش. ح. حایم (۱) در تهران منتشر شد. این نشریه که ستون‌هایی نیز به زبان عبری داشت با این توضیح که فعلا هفته‌ای یک شماره منتشر می‌شود در سرمقاله خود با عنوان «اسباب انتشار» نوشت که کلیمیان ایران از سیاست دور مانده‌اند. «برای آشنا ساختن یهود ایران به اصول سیاست و شرکت آنها در قضایای ملی که از لوازم آزادی و مشروطیت است ما را وادار نمودند هحییم را منتشر سازیم و از این طریق اول به مملکت و بعد به ملت یهود ایران خدمت کرده باشیم.» در پایان این سرمقاله این جمله آمده بود که «ضمناً برای این که اورشلیم وطن اجدادی ماست استقلال یهود آنجا را از خداوند مسئلت می‌نماییم.» در این نشریه اخبار ویژه‌ای در مورد فلسطین وجود داشت که اقدامات یهودیان آن کشور را منعکس می‌کرد که عمدتاً آمار یهودیان مهاجر به فلسطین، اقدامات «صندوق اجرایی صهیونیست»، خبر تشکیل «مجلس ملی بنی اسرائیل» و ... بود. در صفحه چهارم این نشریه خبری از کشف حجاب زنان یهودی ایران چاپ شده است که جوانان منور الفکر یهودی پیشنهاد‌هایی برای رفع حجاب به انجمن محلی کلیمیان داده‌اند و انجمن نیز با مطالعه در اطراف قضیه پیشنهاد مذکور را تصویب کرده است. (۲)

* نپرداختن اجاره به ناصر السلطنه

وزارت امور خارجه امروز در نامه‌ای به رئیس الوزراء با طرح این موضوع که کنسولگری روسیه اجاره بهای ساختمانی را که از ناصر السلطنه اجاره کرده بود، نپرداخته و پس از انقلاب روسیه این مسئله همچنان ادامه دارد و مکاتبات با سفارت روسیه شوروی هم اثری نبخشیده، نوشت که در نهایت قرار شد ۱۲۲۰ تومان به ناصر السلطنه پرداخت شود. سفارت روسیه آن را به بانک روس حواله داد. آن بانک توسط دولت سید ضیاء توقیف و پس از افتتاح دوباره و براساس فصل پنجم معاهده‌ای که بین نمایندگان ایران و سفارت روس بسته شد بانک ایران ۳۴۰۰ تومان و کسری از حوالجات سفارت را قبول کرد. حال که بدهی ناصر السلطنه همچنان پرداخت نشده باقی مانده، وزارت خارجه از رئیس الوزراء تقاضا کرد این بدهی از طرف بانک ایران داده شود. (۳)

* گزارش حاکم نهاوند به عباس میرزا سالار لشکر

فخر الممالک حاکم نهاوند و خزل در نامه‌ای که امروز به حاکم بروجرد عباس میرزا سالارلشکر فرستاد از تمردهای مهر علی خان امیر منظم در منطقه خود خبر داد که امروز سوارهای او با نظامیان درگیر شده، سه نفر مجروح و یک کشته به جا گذاشته است. وی یادآور شد که این حرکت مهر علی خان احتمالاً به دلیل رفتن امیرلشکر غرب از همدان به عراق (اراک) بوده که باعث تجری او شده است. «فعلاً حال اهل شهر و اطراف خیلی خیلی متزلزل، اغلب دهات بلوک بالا کوچ کرده از ترس اثاثیه و اموال خود را به طرف شهر آورده و می‌آورند.» فخر الممالک خواستار اعزام نیرو به این منطقه شد. (۴)

* درگیری نیروهای نظامی با سید جلال

بنا به گزارش منابع انگلیسی امروز برخورد سختی بین نیروهای دولتی و طرفداران سید جلال در کسما به وقوع پیوست.

«شورشیان ۲۸ نفر تلفات دادند و از نیروهای دولتی نیز پنج نفر کشته و ۲۵ نفر زخمی شدند. مقامات روسی ظاهراً می گویند که آرزو دارند این درگیریها خاتمه یابد. ولی در باطن به شورش و بلوا دامن می زنند.» (۵)

* احمد شاه در راه سوئیس

به نوشته روزنامه تایمز احمد شاه پاریس را به قصد سوئیس ترک کرد. (۶)

۱- شموئیل حیم (حایم) حدود ۱۲۶۷ ش در کرمانشاه متولد شد. در مدرسه آلیانس آن شهر درس خواند. رفته رفته با چند زبان خارجی آشنایی یافت. مناصب دولتی را با استخدام در اداره دارایی و گمرک کرمانشاه آغاز کرد. سپس به گمرک محمره (خرمشهر) منتقل شد و در نهایت به ریاست گمرک کردستان رسید. در جنگ جهانی اول به خدمت نیروهای انگلیس درآمد و معاون اداره سیاسی قوای انگلیس در ایران شد و از کردستان به قزوین رفت. وی در این دوره با رجال انگلیس و ایرانیان مرتبط با آنها پیوند یافت. او از دوستان نزدیک سید کاظم سرکشیک زاده مدیر روزنامه اتحاد بود. بعدها به دلیل اختلاف حساب از تشکیلات سیاسی - نظامی انگلستان در ایران جدا شد و به تهران آمد؛ در پایتخت به سازماندهی جوانان یهودی پرداخت و در تأسیس و انتشار روزنامه اتحاد با سرکشیک زاده همکاری کرد؛ در سال ۱۳۰۱ روزنامه هحیم را تأسیس کرد و به تقویت جنبش صهیونیسم در ایران پرداخت؛ به عنوان نماینده یهودیان ایران به مجلس پنجم راه یافت؛ در مجلس مؤسسان با دادن رأی موافق از برپایی سلطنت پهلوی حمایت کرد؛ در دوره ششم مجلس رقیب او دکتر لقمان یهودی - به گفته برخی با نظر مثبت دولت - به مجلس راه یافت. حایم بعدها به دنبال اعتراض به این امر دستگیر و زندانی و در ۱۳ آذرماه ۱۳۱۰ اعدام شد. (یهودیان ایران در تاریخ معاصر، ج ۳، مرکز شفاهی یهودیان ایرانی، کالیفرنیا، ۱۹۹۹ م، صص ۴۳ تا ۵۷). در برخی منابع ضمن تقدیر از پایداریهای حیم در زندان به این نکات هم اشاره کرده اند که احتمالاً «از طرف حزب صهیونیست کلیمیان ماهی حدود پنجاه یا شصت تومان برای مخارج هحیم [به او] داده می شد.» (آخرین سنگر آزادی، ص ۴۶۰).

۲- روزنامه هحیم، شم ۱، صص ۱ تا ۴.

۳- سردار آبادی، موانع تحقق توسعه ...، صص ۲۵۶ و ۲۵۷.

۴- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۱۰۲۸ و ۱۰۲۹.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۵۹.

۶- روزنامه تایمز، مورخ ۱۷ ژوئن ۱۹۲۲، ص ۷.

یکشنبه ۲۸ خرداد ۱۳۰۱ / ۱۸ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲۱ شوال ۱۳۴۰

* بیانیه قوام السلطنه درباره مطبوعات

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز در بیانیه ای خطاب به ارباب جراید ضمن توضیح این مسئله که قانون مطبوعات به واسطه نبود هیأت منصفه دچار وقفه است، از آنان خواست که از هر گونه تعرض و تجاوز بی رویه خودداری کنند در غیر این صورت «نظر به حفظ مصالح مملکت و نظر به این که محاکمه مطبوعات فعلا مقدور نیست هر روزنامه که از حدود نزاکت خارج شده و به تعرضات نامناسب و حملات بی رویه مبادرت ورزد تا تشکیل محکمه صالحه آن روزنامه تعطیل خواهد شد.» (۱)

* اطلاعیه دولت جمهوری سوسیالیستی فدراتیو روس

سفارت دولت روسیه شوروی در ایران، امروز در اطلاعیه ای اعلام کرد که «رفیق شومیاتسکی» شارژ دافر آن دولت روزهای چهارشنبه در پارک اتابک و روزهای شنبه در پارک زرگنده پذیرای مراجعان خواهد بود. (۲)

[تصویر] پارک اتابک

* بازتاب نگرانیهای حسین علاء به قوام السلطنه

حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا امروز در تلگرامی به قوام السلطنه رئیس الوزراء ضمن برشمردن مسائلی چون معرفی مستشارهای امریکایی در آینده نزدیک؛ و این که مورگان شوستر می گوید کمپانی استاندارد اویل موافق شرایط دولت ایران است و از دادن سهم به کمپانی نفت جنوب صرف نظر خواهد کرد ولی انگلیسها هنوز نپذیرفته اند، به موضوع اصلی تلگرام خود پرداخت و نوشت که «از تهران اخبار وحشت انگیز راجع به خستگی و استعفای اعلیحضرت و قصد تشکیل جمهوری و اختلاف و کلا و ضعف وزرا و افراط روزنامه ها و ازدیاد تحریک بلشویک و دیکتاتوری رضا خان و تهیه مشارالیه در بستن مجلس شورا و مداخلات دائم سیاست چی ها در انتخاب کابینه ها ... بنده را حقیقتا مضطرب نموده است.» علاء ادامه حکومت نظامی با حضور مجلس شورای ملی و توقف احمد شاه در اروپا را زمینه ساز این گونه تحلیل برای محافل خارجی می دانست. علاء ادامه داد که اگر این خبرها به گوش مستشاران امریکایی برسد آیا حاضرند با این وضعیت در ایران بمانند؟ و آیا این وضع امریکا را به دادن وام به ایران ترغیب می کند؟ وی در پایان اظهار امیدواری کرد این مسائل در مجلس فوق العاده ای طرح و رفع شود. (۳)

* معطل ماندن انتخابات کرمانشاه

با این که انتخابات نمایندگان مجلس شهر کرمانشاه در جریان است اما به جهت نبود مخارج، تعطیل مانده. از این رو وزارت داخله از وزارت مالیه خواست که دستور لازم برای تأمین هزینه انتخاب کرمانشاه پرداخت شود تا بیش از این خللی در امر انتخاب نمایندگان شهر روی ندهد. (۴)

در پی انتشار خبر کرامت حضرت ابو الفضل (ع) (ر. ک: ۱۸ و ۲۱ خرداد) شهر لنگرود نیز آذین شد، بازار و مغازه ها چراغانی و اهالی «برای معجزات متواتر حضرت ابو الفضل علیه السلام در تمام معابر مجلس روضه و ذکر و مناقب و مصائب ائمه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۸، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- اسنادی از امتیاز نفت ...، صص ۱۲۳ و ۱۲۴.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۸، ص ۳.

هدی علیهم السلام منعقد است و تا آخر ماه شوال ادامه خواهد داشت.» خبر دیگر از لنگرود این که یاور عباسقلی [حسین قلی درست است] خان از صاحب منصبان وزارت جنگ به حکومت لنگرود و رودسر منصوب شد. (۱)

* درخواست سفارت امریکا برای گرفتن اطلاعات جمعیتی و جغرافیایی ایران

در نامه ای که سفارت امریکا به وزارت امور خارجه ایران نوشت خبر داد که دایره المعارفی بین المللی در امریکا تهیه می شود که نیازمند داشتن اطلاعاتی از مساحت و جمعیت ایالات و ولایات ایران است. وزارت امور خارجه هم موضوع را به وزارت داخله ارجاع داد و نوشت «هرگونه اطلاعاتی که در این گونه امور در آنجا موجود و تصور می نمایند که برای این منظور مفید خواهد بود به وزارت خارجه ارسال دارند که به سفارت مشارالیها نوشته شود.» (۲)

* مالیات و سایل نقلیه

طبق بخش نامه ای که وزارت داخله به ایالات و ولایات صادر کرد دستور داد از آنجا که اخذ عایدات نواقل به مأموران مالیات غیرمستقیم واگذار شده دوایر دیگر در این امر دخالت نکنند و «صورت جمع و خرج و محاسبات خود را به مأمورین مزبور تحویل دهند.» (۳)

* پی آمدهای دستگیری ظفرنظام

پس از دستگیری ظفرنظام و رسیدن خبر آن به محل، برادرش همایون با اتباع خود اسلحه های ذخیره کرده را برداشته، با خود به کوه برده اند. گویا به کوه های انجک و نزد پسران حاج شفیق رفته اند. ظفرنظام در بند اداره ارکان حرب است و برای بازجویی آماده می شود. «ولی مایه تعجب، وسایل شفاعتی است که از طرف بعضی متنفذین برانگیخته شده و در صدد براءت او می باشند.» (۴) روزنامه شفق سرخ نام سپهسالار اعظم را به عنوان یکی از شفاعت کنندگان ظفرنظام یاد کرد. (۵)

* مصوبات اقتصادی دولت جدید

هیأت دولت امروز تشکیل کمیسیونی به ریاست وزیر فواید عامه را تصویب کرد که موظف است علت کاهش صادرات، چگونگی ترویج محصولات داخلی در خارج از کشور، تسهیل وسایل حمل و نقل، تشویق به استفاده از تولیدات داخلی را بررسی کرده، راهکار دهد. این کمیسیون با شرکت معین التجار، صدیق حضرت، کمال الوزاره، امین الضرب، منصور السلطنه، میرزا مجید خان آهی، عباسقلی آقا، اویسی و مسیو ملینور تشکیل گردید. (۶)

* دیدار با خوانین بختیاری

سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام امروز گزارش دیدار خود را با سران بختیاری برای رضا خان وزیر جنگ فرستادند. آنها از اعتراض و شورش آشکار بختیارها خبر دادند و نوشتند: «در نتیجه مذاکرات تصمیمی گرفته شد دست از حکومت

کشیده بنای اغتشاش را دامن بزنند. به همین واسطه قوای نظامی را که قدم به رشد گذارده ناتوان نمایند.» آنها یادآوری کردند که انگلیسها هم در این سیاست شرکت دارند.

این دو از دو ملاقات خصوصی خود با سردار اشجع و امیر جنگ گفتند: «در ملاقات خصوصی، سردار اشجع اظهار می کرد که دولت عوض همراهی با خوانین بختیاری کج رفتاری می کند. سواد دولت را انگلیسها برای ما فرستادند که دستور داده شده کمپانی نفت جنوب صدی سه حق بختیاریها را ندهند. امروز موقع نداشت که این معامله را با ما بکنند و بعد بنده را هم از حکومت منفصل نمایند.» این گزارش اظهارات امیر جنگ را چنین منعکس کرد: «مذاکره ما با انگلیسها به واسطه نداشتن پول بود که می خواستیم از آنها قرض بگیریم.» وی اضافه کرد که دست تحریک دولت انگلیس در میان سران بختیاری قویا کار می کند ولی «به زودی می توان از رؤسای آنها را جلب کرده و از منافقت باطنی آنها استفاده نمود، چنانچه شهاب السلطنه در خلوت» تلگراف وزیر جنگ را به ساعد الدوله و سالارنظام نشان داد و گفت: «بنده برای خدمتگزاری حاضریم. فقط حضرت اشرف به من قول بدهند در موقع لزوم بنده را در مقابل خوانین دیگر ملاحظه و همراهی نمایند.» (۷)

* آغاز به کار مصدق السلطنه

مصدق السلطنه والی آذربایجان که به واسطه کسالت و استعفا از اداره امور ولایتی کنار کشیده بود، امروز شروع به کار کرد و گزارش هایی با امضاء او از آذربایجان به تهران فرستاده شد. (۸)

* تشکیل کانون ایران جوان

به نوشته روزنامه اتحاد امشب «کانون ایران جوان» اعلام موجودیت کرد. کسانی که در این کانون دور هم جمع شده بودند «توجه ... به تمدن اروپایی از وجنات آنها تظاهر می نمود.» (۹)

۱- همان، ص ۴.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۳۷، ص ۲.

۳- همان، ص ۳.

۴- همان جا.

۵- همان، شم ۳۸، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۱، ص ۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، صص ۱۷ و ۱۸.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۹، ص ۲.

۹- روزنامه اتحاد، شم ۱۸۶، ص ۳.

دوشنبه ۲۹ خرداد ۱۳۰۱ / ۱۹ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲۲ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه هیأت دولت

پیش از ظهر امروز هیأت دولت به ریاست قوام السلطنه در دربار تشکیل شد و جلسه تا نزدیک غروب ادامه یافت.

همچنان صبح امروز وزرای جدید در محل وزارت خانه های خود حاضر شدند و رسیدگی به امور جاری کشور را شروع کردند. (۱)

* مجلس ترحیم آیت الله محمد حسین مجتهد مازندرانی حائری

امروز مصادف با سالروز رحلت آیت الله محمد حسین مجتهد حائری است که سال گذشته در کربلا دار فانی را وداع گفت.

«لذا محض احترام مقام جلیل روحانیت اسلام از طرف دولت علیه مجلس سالیانه ترحیم در مسجد شاه از سه به غروب منعقد می شود.» (۲) در اطلاعیه ای که به همین مناسبت صادر شد از طرف رئیس الوزراء به وزارت خانه ها و دوایر دولتی ابلاغ شد که در این مراسم شرکت کنند. (۳)

* پاسخ رضا خان به سرهنگ ساعد الدوله و سالارنظام

در پی ارسال گزارش دیدار و مذاکره سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام با سران بختیاری (ر. ک: ۲۸ خرداد) رضا خان وزیر جنگ امروز دستورهای دیگری به آنها داد که «در ضمن ملاقات با رؤسای بختیارها عدم همراهی دولت را با آنها قویا تکذیب و به آنها اطمینان دهید که دولت ن هایت مساعدت و همراهی را با خوانین بختیاری دارد. قضیه منع پرداخت صدی سه نفت به خوانین بختیاری عاری از حقیقت و فقط ممکن است در این باب سوء تفاهمی شده باشد.» رضا خان در ادامه به دو کار گزار خود تأکید کرد: «خوانین کوچک بختیاری را از قبیل شهاب السلطنه و غیره جلب و به مراسم دولت و مساعدت و سرپرستی من کاملا مستظهر نمایید که در صورت مخالفت سایرین، به وسیله خوانین کوچک قوایی در مقابل آنها تهیه شده باشد.» وزیر جنگ یادآوری کرد:

«از شما می خواهم این مأموریت را با یک سیاست و تدبیر عاقلانه سریعاً انجام و هرچه زودتر به قشقای رفتی و به طوری که دستور داده ایم در جلب و عقد اتحاد معنوی از طرف من اقدام نموده، نتیجه عملیات خودتان را مرتب راپرت نمایید.» (۴)

* جلوگیری از درگیری صولت الدوله با برادرش

در پی دستورهایی که از مرکز در خصوص جلوگیری از مصادمات صولت الدوله سردار عشایر قشقای با برادرش صورت گرفت، اقداماتی از طرف مأمورین والی ایالت فارس انجام شد که «مصادمات بین طرفین رفع شده، صولت الدوله به طرف

بیلاق حرکت نموده و برادر ایشان در اطراف شیراز توقف دارند.»^(۵)

* نتیجه دیدار سرهنگ ساعد الدوله با صارم الدوله

در ادامه مأموریتی که سرهنگ ساعد الدوله برای دیدار با سران بختیاری داشت، امروز نتیجه مذاکرات خود را با صارم الدوله به رضا خان وزیر جنگ فرستاد: «در نتیجه مذاکرات مفصل، صارم الدوله قول خدمتگزاری داد و حاضر شد به جهت پیشرفت آمال مقدسه حضرت اشرف ن هایت فداکاری را بنماید.» در این گزارش کوتاه ساعد الدوله از مفاد قرارداد شیخ خزعل با بختیارها هم خبر داد که از قول صارم الدوله به دست آورده بود: «قرارداد بین خزعل و بختیاری از این قرار است؛ در موقع لزوم پنجاه هزار تفنگ، پنج میلیون فشنگ، دوازده توپ کوهستانی، سی توپ صحرائی و تا یک میلیون لیره خزعل به بختیاری خواهد داد.»^(۶)

* دستور فوری کفیل ارکان حرب کل قشون به اصفهان

کفیل ارکان حرب کل قشون امروز دستوری به ریاست ارکان حرب کل جنوب نوشت که خبر شرارتهای طایفه زلّقی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۹، ص ۲.

۲- همان، ص ۱.

۳- همان، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، صص ۱۵ و ۱۶.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۵۹، ص ۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، ص ۱۰.

در حدود کاشان، اصفهان و جوشقان که مشغول غارت اموال اهالی هستند رسیده و با این که بارها برای دفع آنها تأکید شده اما نتیجه در پی نداشته است. «خوب است در عوض مخابره تلگرافاتی که به هیچ وجه برای وزارت جنگ نتیجه ندارد، سعی و کوشش در جلوگیری از تجاوزات متهاجمین نموده، آسایش اهالی را فراهم می داشتید.» وی دستور داد توسط قوای کاشان یا دیگر قوا شرارت طایفه زلّقی دفع شود. «ضمناً متذکر می شود به رئیس قسمت کاشان مستقیماً امر شد که با تمام قوای خود به طرف جوشقان که در محاصره اشراک واقع است فوراً حرکت نماید.» (۱)

* پاسخ ناظم العلوم به رئیس الوزراء درباره پوتویف

در پی ادعاهای ژنرال پوتویف روسی درباره داشتن حقوقی در امتیاز نفت شمال، امروز ناظم العلوم (۲) در نامه ای به قوام السلطنه رئیس الوزراء نوشت که «با کمال دقت به دوسیه های این وزارت خانه (فلاحت و تجارت و فوائد عامه) راجع به نفت شمال مراجعه نموده ابتدا همچو امتیازی به ژنرال پوتویف نام روسی از طرف این وزارت خانه داده نشده بلکه در هیچ یک از دوسیه ها اسمی هم از همچو شخصی برده نشده است.» (۳) پیش از این حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا خواسته بود که در این تحقیقاتی شود. (ر. ک: ۱۳ اردیبهشت)

* اعدام دو تن از الوار شرور

از همدان خبر رسید که دو نفر از الوار اشراک که در ملایر به دست اردوی نظامی دستگیر و به همدان فرستاده شدند، یکی امروز و دیگری در ۳۰ خرداد به دار آویخته و اعدام شدند.

همچنین امروز فوج سنگین اسلحه از همدان به سوی کردستان حرکت کرد و فوج پهلوی وارد همدان شد. (۴)

* اخطار به عموم کبابیها

معاونت عمومی اداره صحیه امروز در اعلامیه ای با عنوان «اخطار به عموم کبابیها» در ده دستور العمل از آنان خواست که در انتخاب گوشت، شیوه پخت آن، استفاده از پیش سینه با پارچه سفید، بیمار نبودن متصدیان، پاکیزه بودن اسباب طبخ و ... دقت کنند و «اگر خلاف این موارد رفتار شود مرتکب جلب شده مطابق مقررات بلدیّه مجازات خواهند شد.» (۵) همچنین محمود انصاری امیرلشکر و حاکم نظامی تهران در اعلانی که خطاب به اهالی دار الخلافه تهران نوشت نرخ میوه و تره بار را اعلام کرد. وی در ابتدای این اعلان یادآور شد که یک هفته نظارت بر کار میوه فروشان صورت نگرفت، قیمتها افزایش یافت «به قسمی که هلو را یک من هفت قران و گلابی را پنج قران و گوجه فرنگی را دوازده عباسی فروختند.» در این اعلان با ذکر ۴۰ قلم میوه و تره بار و ذکر بهای آنها از مردم خواسته شد که در صورت مشاهده تخلف اطلاع دهند موافق قانون جلب و با آنها رفتار خواهد شد. (۶)

* ردّ استعفای میرزا رضا خان نائینی

استعفای میرزا رضا خان نائینی معاون وزارت عدلیه که به تازگی صورت گرفته بود، مورد پذیرش قرار نگرفت و با حضور وزیر عدلیه در وزارت خانه استعفای خود را امروز پس گرفت و مشغول کار شد. (۷) وی روز ۲۵ خرداد استعفا داده بود. (۸)

* آتش سوزی در خانه مشیر السلطنه

امشب «در منزل مشیر السلطنه واقع در خیابان گمرک حریق واقع و مقدار زیادی از در و تیرهای آن جا را طعمه حریق خود و قسمت بزرگی از عمارت را به کلی خراب نموده است.» (۹)

* دیدار ولیعهد با وزیرمختار انگلیس

ولیعهد که دهم خرداد از سفر اروپا بازگشت و به ایران رسید، امروز بعد از ظهر بدون برنامه ریزی قبلی با سرپرستی لورن وزیرمختار انگلیس دیدن کرد. محمد حسن میرزا به سفیر انگلیس گفت که روابط خوب با انگلیس یک ضرورت است.

لورن می نویسد: «وی تمایل داشت روابط نزدیک و محرمانه ای با خود من داشته باشد و از مشاوره من در تمام فرصتهای مناسب بهره ببرد.» لورن در پاسخ به اظهارات ولیعهد به او می گوید که لازم است بدهیهای ایران فوراً تسویه شود و اقدامات مجلس و مطبوعات علیه انگلیس متوقف گردد.

«اینجانب روی پی آمدهای جدی عدم انعقاد امتیاز [نفت] استاندارد [اوایل] انگشت گذاشتم و توجه او را به وضعیت وخیم اقتصادی کشور و لزوم ترغیب شرکتهای سرمایه های خارجی به جای آن چه که تاکنون پیش گرفته شده جلب کردم.» (۱۰)

۱- همان، ص ۲.

۲- محمد صفی خان ناظم العلوم معروف به ناظم العلوم بختیاری در ۱۲۹۱ یا ۱۲۹۲ ق به دنیا آمد. او فرزند میرزا علی خان و از وابستگان خاندان هدایت است که پس از اتمام تحصیلاتش به تدریس تاریخ در مدرسه علوم سیاسی تهران پرداخته، در اوایل ۱۳۲۵ ق نیز مفتش کل وزارت معارف و اوقاف و فواید عامه در مدارس شد که همین سمت را چندین سال بر عهده داشت. در کنار آن، در جمادی الثانی همان سال از سوی نخستین دوره مجلس شورای ملی مأموریت یافت در گیلان انجمن ایالتی و انجمن بلدی (شهرداری) انزلی را تأسیس نماید. او هنگام بازگشت از گیلان مأموریت دیگری را نیز به عهده گرفت و آن سامان بخشیدن به انجمن قزوین بود. در صفر ۱۳۲۶ بار دیگر به قزوین رفت تا به دادخواهی مردم آن شهر از حاج عمید الملک (حاکم قزوین) رسیدگی کند. از دیگر مأموریتهای وی، اصلاح اشکالات امور انتخابات همدان است که هنگام بازگشت از قزوین به دستور علاء السلطنه (رئیس الوزرای وقت) به آن ولایت مأمور شد. عضویت در انجمن نظارت مرکزی بر انتخاب دومین دوره مجلس شورای ملی (۱۳۲۷ ق) و عضویت در کمیته دائمی امتیازات کشور (در حدود ۱۳۳۵ ق) از دیگر مناصب مهم ناظم العلوم است. وی در جرگه فراماسونرها نیز داخل و فعال بوده، در «لژی بیداری ایران» که در تهران تأسیس یافت و از شرق اعظم (گرانداوریان) فرانسه پیروی می کرد، عضویت داشت. (تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۳، صص ۳۱-۲۹؛ جبل المتین، شم ۲۰۷، (۱۱ ذی الحجه ۱۳۲۵)، ص ۴).

۳- اسنادی از امتیاز نفت ...، ص ۱۲۰.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۱، ص ۲. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۱۸۰ * دیدار ولیعهد با وزیرمختار انگلیس ..... ص :

۱۸۰

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۴-۱۰-۱۳۰۱.

۶- همان، ۲۸-۴-۱۰-۱۳۰۱.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۰، ص ۳.

۸- روزنامه اقدام، ش ۴۴، ص ۱.

۹- همان، شم ۴۶، ص ۲.

۱۰- FO E ۶۲۲۵ / ۶ / ۳۴.

سه شنبه ۳۰ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۰ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲۳ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد. بحث امروز ادامه موضوع ممنوعیت دو شغله بودن و کلای مجلس بود. مدرس در شمار موافقان بود؛ این که اگر این قانون از مجلس بگذرد برای دوام و بقای مجلس مفید خواهد بود. «کسی که وجودش برای کار دیگر اهمیت دارد قبول و کالت نمی کند و اگر کسی قبول کرد دیگر نبایستی کار دیگری قبول کند.» موضوع طرح بعدی لایحه «طواحین» [آسیاها] بود. این لایحه تصویب و سپس لایحه منع ذبح بره طرح گردید. این لایحه نیز تصویب شد. (۱)

* پیشنهاد عقد قرارداد نفت شمال توسط کمپانی سینکالر

لستر تامسون نماینده کمپانی نفت سینکالر امروز «لایحه امتیازنامه مابین کمپانی Sinclair Exploration و دولت ایران» را به قوام السلطنه رئیس الوزراء داد. وی در نامه ای که نوشت این شرکت را «اختصاصا و مطلقا امریکایی که متصدی تحصیل و حمل و نقل و تصفیه و توزیع نفت است» معرفی کرد. (۲)

[تصویر] نشان کمپانی نفت سینکالر

* حضور قوام السلطنه در وزارت امور خارجه

قوام السلطنه رئیس الوزرا که وزارت امور خارجه را نیز در تصدی خود داشت امروز در محل این وزارت خانه حاضر شد و ضمن معرفی رؤسای دوائر مختلف از برخی شعبات دیدن کرد. وی سپس برای تشکیل هیأت دولت به دربار رفت. (۳)

* دستور اعزام نیرو به طرف کاشان

رضا خان وزیر جنگ امروز در دستوری که به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب داد ضمن یاد این نکته که اقدامات آن لشکر در دفع شرارتها و سرقتهای طایفه زلّقی بی اثر بوده، تأکید کرد «لازم است امروز فوراً عده ای برای سرکوبی اشرار آن حدود اعزام و آسایش اهالی را فراهم» کنید. (۴)

* تصمیم هیأت دولت به مدارا با تحصن کنندگان

در پی گزارش حکومت اصفهان از تحصن زارعین و دلالان تریاک و اعتراض آنها به اجرای قانون تحدید (ر. ک: ۲۷ خرداد) رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرافی به حکومت اصفهان یادآور شد که «در هیأت وزراء مذاکره شد مقرر [گردید] به آنها فشار نیاورده و غائله را به طور مسالمت ختم نمایند.» (۵) حاکم اصفهان در گزارش خود تصریح کرده بود بدون زور امکان

مقابله با این موضوع نیست.

* اخطار اداره صحتیه به بقالان

معاونت عمومی اداره صحتیه امروز توصیه هایی به بقالان کرد که در صورت عدم رعایت آنها تحت تعقیب و مجازات قرار می گرفتند. بقال و شاگردانش نباید بیماری کچلی و سفلیس و غیره داشته باشند؛ عدم فروش لبنیات فاسد شده، پوشاندن خوردنیها با پارچه سفید و تمیز بودن مکان از جمله این شرایط بود. (۶)

* درخواست نماینده مجلس از وزارت داخله برای دستگیری ابو الفتح خان کشکولی

به دنبال نامه نگاریهای سید محمد طباطبایی بهبهانی و تظلم او به وزارت خانه ها و مجلس و ... امروز م.ع. کازرونی نماینده مجلس شورای ملی در نامه ای به وزارت داخله تقاضای

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۰، صص ۱ و ۲.

۲- اسنادی از امتیاز نفت ...، صص ۱۲۷ و ۱۲۸. «مجلس ایران با تغییر قانون اعطای امتیاز نفت شمال، به جای کلمه «استاندارد اوایل» از عبارت «هر یک از کمپانیهای امریکایی» استفاده کرد. این اقدام در واقع نمایانگر حرکت ایران برای مذاکره و گفتگو با شرکت دیگری غیر از استاندارد اوایل است، مشروط بر آنکه آن شرکت بتواند ۱۰ میلیون دلار وام در اختیار دولت ایران قرار دهد. سرانجام مذاکرات رسمی مابین دولت ایران و شرکت نفت سینکالر آغاز شد. علت این انتخاب چنین بود که شرکت سینکالر توانسته بود امتیاز نفت ساخالین را از شوروی ها بگیرد، بنابراین احتمال کمتری برای مخالفت شوروی ها با این انتخاب پیش بینی می شد. دیگر اینکه سینکالر می توانست با اخذ مجوز حمل از روسیه محموله های نفت ایران را به دریای سیاه رسانده، در بازارهای اروپایی به فروش برساند. سینکالر همچون راکفلر از افراد گمنام جامعه امریکا بود که در اوایل قرن حاضر با معاملات زمین توانسته بود بر ذخایری از نفت امریکا دست یابد. اقدام او در عقد معاهده استخراج نفت ساخالین با شوروی پیروزی مهمی بود که می توانست با قرارداد نفت شمال ایران تکمیل شود. این وقایع او را به مرتبه رقیبی خطرناک در برابر راکفلر (شرکت استاندارد اوایل) قرار داد. اما در اواخر سال ۱۹۲۳ بر اثر یک رسوایی مالی با ورشکستگی روبرو و محاکمه شد و امتیازهای باارزش او در ساخالین و ایران نیز بر باد رفت. قرارداد [پیشنهادی] ایران با شرکت سینکالر در ۱۱ ماده تهیه شد. براساس آن سینکالر تعهد کرد طی ۵ سال به حفر چاه اقدام کند و پس از ۸ سال اراضی فاقد نفت در حوزه استخراج را به دولت ایران بازگرداند، نفت مورد نیاز ایران را با سود ۱۰٪ نسبت به هزینه تمام شده در اختیار دولت ایران قرار دهد، امتیاز را به دیگری واگذار ننماید، تفکیک سهام شرکت های تابعه بین ایرانیان و امریکاییان، استفاده از نیروی کار ایران، واگذاری ۱۶٪ از سهام به صورت رایگان به دولت ایران و اجازه خرید ۲۰٪ دیگر از سهام به دولت ایران و اجازه عضویت ایران در هیأت مدیره بخشی از مواد قرارداد بود.» (موجانی، بررسی مناسبات ایران و امریکا، صص ۱۱۶ و ۱۱۷).

۳- همان، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، ص ۱.

۵- همان، ص ۳.

دستگیری ابو الفتح خان کشکولی را به عنوان عامل اصلی غارت اموال و احشام سید محمد طباطبایی بهبهانی کرد. او در این نامه نوشت که ابو الفتح خان «چنانکه می دانم مورد توجه مخصوص متنفذین محلی، داخلی و خارجی است، اما تقاضا می کنم حکم اکید صادر کنید که او را دستگیر کرده، احقاق حق متظلمین شود و نیز تأکید شود که [از] قبیل اردشیر خان دزد کشکولی برخلاف حکم آن وزارت جلیله او را رها نکنند برود و به وظایف خود که شرارت و غارت است» پردازد. (۱) (ر. ک:

۲۸، ۲۱ فروردین و ۲۴ خرداد).

* حرکت امیرلشکر غرب به سوی بروجرد

اردوهای اعزامی از مرکز به همراه امیرلشکر غرب امروز برای سرکوب اشرار الوار به سمت بروجرد حرکت کردند.

گزارشهای بعدی حاکی است که حضور او در منطقه که با استقرار پستهای نظامی در نواحی خطرپذیر همراه بود امنیت نسبی به این ناحیه بخشیده است. (۲)

* شکست شاهسونها در نواحی اهر

بنا به گزارش رسیده از تبریز امروز یک صد و سی نفر از شاهسونهای گردنه گیر کاروانی را در حدود اهر به دام انداخته، اموال و بارهای آن را به غارت می برند. پس از اطلاع پست امنیه درگیری بین آنها رخ می دهد که سه تن از شاهسونها کشته، و چند نفر مجروح می شوند و بخش قابل توجهی از اموال غارت شده بازپس گرفته می شود. (۳)

* ادامه گزارش دهی نمایندگان رضا خان از خوانین بختیاری

سرهنگ سالارنظام و سرهنگ ساعد الدوله در ادامه مذاکرات خود با سران بختیاری در اصفهان امروز به رضا خان نوشتند که از این خوانین دو - سه تن در اصفهان هستند. شهاب السلطنه (۴) کاملاً قول خدمتگزاری داده، خودش هم شرفیاب خواهد شد.

«مابین رؤسای بختیاری از بابت قرضی که از انگلیسها کرده اند ضدیت پیدا شده، احتمال دو - سه تیرگی می رود.» این دو ادامه می دهند که مضرات این قرضه را برای آنها توضیح داده و فهمیده اند که چه فریبی خورده اند. «سیاست انگلیسها را از برای خفه کردن خودشان» توضیح دادیم. (۵)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۶۳۰، آرشیو ۴۱۲ ط ۲۰ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۱۰۰۵۵.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۴، ص ۱.

۳- همان، شم ۱۱۶۵، ص ۱.

۴- غلامحسین خان سردار محتشم (۱۲۸۱ ق - ۱۳۲۸ ش) پسر چهارم امامقلی خان حاجی ایل خانی از خوانین بنام بختیاری

است که به شجاع السلطان و شهاب السلطنه نیز ملقب بوده است. او بارها به عنوان ایل بیگی بختیاری مصدر کار شد و پس از فتح تهران هم در برخی از کابینه ها عضویت یافت. سردار محتشم از جمله متمول ترین خوانین بختیاری بوده، بیشتر با انگلیسها نزدیکی داشت. آقا خان، قهرمان، مجید، حمید و ابدال که همگی با نام خانوادگی بختیار مشهورند فرزندان او هستند. (مکین روز، با من به سرزمین بختیاری بیاید، صص ۲۲۶-۲۲۲؛ اطلاعات، شم ۷۱۷۵ (۲۰/۱۲/۱۳۲۸)، ص ۵).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱.

چهارشنبه ۳۱ خرداد ۱۳۰۱ / ۲۱ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲۴ شوال ۱۳۴۰

* بیانیه رئیس الوزراء

در پی بیانیه ۲۹ خرداد، قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز بیانیه بلندی با استناد به اصل ۴۲ قانون مطبوعات خطاب به ارباب مطبوعات منتشر کرد و نوشت که «مقالات مضره به مذهب و اوراقی که باعث سلب و اختلال آسایش عمومی است و کذلک هتک احترام نسبت به سلطنت عظمی و توهین به وزراء و نمایندگان ملت و دولت و مأمورین قشونی و همچنین کسر اعتبارات شخصیه با الفاظ قبیحه اکیدا ممنوع و مستلزم مجازات» است. (۱)

* تلگرام قوام السلطنه به سالارلشکر

امروز قوام السلطنه رئیس الوزراء در تلگرامی به عباس میرزا سالارلشکر حاکم بروجرد نوشت که از درخواستهای گذشته شما مطلع شدم.

با توجه به اینکه امیرلشکر غرب در عراق (اراک)، به آشوبهای آن جا خاتمه داده است، همکاری شما با امیرلشکر غرب ضرورت دارد.

قوام السلطنه افزود از بعضی درخواستهای خود چشم پوشید و با او هماهنگ شوید؛ و نیز تأکید کرد که «مطابق اخبار اخیر در خطوط عراق و کمره و گلپایگان الوار شکست خوفناک خورده، متفرق شدند.» (۲)

* بخش نامه وزارت مالیه

فهمیم الملک وزیر مالیه در بخش نامه ای به مسئولان ادارات مالیه ایالات و ولایات نوشت که «نهایت مراقبت و مواظبت را در تسریع امور وصول و ایصال مالیتهای معوقه هذه السنه به عمل آورده، موجبات پیشرفت این وزارت خانه را فراهم نموده که امورات مالیه سرانجام گرفته کارها از مجرای طبیعی خود سیر نمایند و احکام صادره مرکز را بدون فوت وقت به موقع اجرا گذارند.» (۳)

* ساعات کار وزارت مالیه

وزارت مالیه در پاسخ به اداره مالیه عراق (اراک) درباره تعطیلی بعد از ظهرها در فصل تابستان نوشت که تابستان، فصل خرمن است و بحبوحه کار مالیات و حتی المقدور نباید بعد از ظهرها تعطیل کرد. این وزارت خانه سپس اوقات کار ادارات مرکزی را چنین تعیین نمود: از نیمه خرداد تا نیمه شهریور پنج ساعت کار پیش از ظهر و بعد از ظهر تعطیل. از نیمه شهریور تا آخر مهر سه ساعت پیش از ظهر و دو ساعت و نیم بعد از ظهرها. از اول آبان تا اول اردیبهشت صبحها سه ساعت و عصرها دو ساعت باید وقت کاری باشد. روزنامه اقدام با چاپ این خبر در پایان آن این جمله را افزود: «اگر یکباره تعطیل کنند شاید ما و

آنها از بعضی ... آسوده شویم.» (۴)

* دستور پرداخت عایدات وزارت عدلیه به همین وزارت خانه

در پی شکایات ادارات عدلیه از ولایات مختلف مبنی بر این که عایدات عدلیه توسط ادارات مالیه گرفته می شود، وزارت مالیه در بخش نامه ای به ادارات مالیه آذربایجان، خراسان، فارس، کرمان، اصفهان، همدان، گیلان، مازندران، قزوین، یزد، کرمانشاه و خمسه نوشت که چون بودجه سال جاری عدلیه تصویب نشده است، عایدات عدلیه باید به همین اداره داده شود تا بین اعضای خود تقسیم کنند. (۵)

* دستور حرکت به طرف قشقایی

کفیل ارکان حرب کل قشون امروز در تلگرامی به سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام نمایندگان وزارت جنگ در اصفهان و مناطق مرکزی دستور داد «لازم است هرچه زودتر به طرف قشقایی حرکت» کنند. (۶) این دو پیش از این با خوانین بختیاری دیدار کرده و گزارشهای لازم را به مرکز ارسال کرده بودند.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۱، ص ۱.

۲- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۸۷، ص ۳.

۴- روزنامه اقدام، شم ۴۶، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۷، ص ۱۱.

* نشریه زبان زنان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که از سال گذشته روزنامه هایی درباره زنان منتشر می شد که یکی از آنان زبان زنان بود که در اصفهان چاپ و منتشر می شد. نشریه دیگر جهان زنان (۱) نام داشت که ابتدا در مشهد و سپس در تهران ادامه حیات داد. پس از چندی هر دو نشریه تعطیل شدند اما اینک شماره دوم نشریه زبان زنان در ۳۲ صفحه با مدیریت صدیقه دولت آبادی منتشر شده، به دفتر روزنامه رسیده است. (۲)

[تصویر] صدیقه دولت آبادی

* تشکیل محکمه ارفع الممالک

با تأخیری چند روزه، امروز دادگاه رسیدگی به جرائم ارفع الممالک حاکم سابق دزداب به ریاست منصور الملک کفیل وزارت داخله تشکیل و کار رسیدگی آغاز شد. (۳)

* مصرف گوشت پایتخت در خردادماه

در خردادماه سال جاری میزان مصرف گوشت در شهر تهران چنین بوده است: گوسفند ۱۶۰۰۵ رأس، بز ۴۳۷۱ رأس، گاو ۸۲ رأس، گوساله ۱۴ رأس، بره ۲۰ رأس، کشتار کلیمی ها ۵۶۱ رأس؛ جمع ۲۱۰۵۳ رأس. (۴)

۱- این مجله را فرخ دین پارسا ابتدا در مشهد تأسیس کرده، همسرش فخر آفاق پارسا نیز مسئولیت آن را به عهده داشت. شماره اول آن در ۲۴ صفحه به قطع کوچک در چاپ خانه سربی مشهد مقدس، مطبعه طوس، چاپ و در ۱۵ دلو (بهمن) ۱۲۹۹/۲۵ جمادی الاولی ۱۳۳۹ منتشر گردید. محل اداره آن در بازارچه سراب بوده، در هر ماه دو شماره از مجله بیرون می آمد و چنانکه روی جلد هر شماره معرفی شده، مندرجات آن بیشتر امور مربوط به زنان و تربیت انسان را دربر می گرفت. قیمت اشتراک سالانه مجله ۳۰ قران، شش ماهه ۱۸ قران، و برای خارج از ایران سالی ۴۰ قران بوده، هر شماره آن هم با قیمت ۲ قران به فروش می رسید. چهارمین شماره مجله جهان زنان در مشهد، در ۱۷ شعبان ۱۳۳۹ منتشر شده است. پس از آنکه فرخ دین پارسا به همراه خانواده اش به تهران آمد و اداره مجله را نیز به تهران (خیابان ناصریه) انتقال داده و با همان روش و قیمت سابق، انتشار آن را از شماره پنجم به بعد در تهران از سر گرفت. شماره پنجم مجله پس از نزدیک به شش ماه تأخیر، در میزان (مهر) ۱۳۰۰/ محرم ۱۳۴۰ انتشار یافت. در این زمان هنگامه ای در تهران به پا خاست. برخی مندرجات مجله را مخالف دین دانسته، خواهان مجازات مؤسس و ناشر آن شدند. تا اینکه مجله جهان زنان تعطیل گردید و فرخ دین پارسا و همسرش فخر آفاق پارسا نیز به عنوان تبعیدی رو به سمت اراک نهادند؛ مدتی در قم ماندند؛ در این اوان فخر آفاق پارسا مدیر مجله اعلانیه ای را در ۲۲ قوس (آذر) ۱۳۰۱ در روزنامه ایران به چاپ رساند و در آن از مشترکان جهان زنان که طلبی از بابت مجله دارند خواست در صورت تمایل می توانند مجلات زبان زنان یا عالم نسوان را به جای آن دریافت دارند. این مجله از این پس دیگر

- چاپ و منتشر نشد. هر چند در شهریور ۱۳۰۹ تلاش مجددی انجام گرفت که احیا شده، دوباره انتشار یابد، اما چنین کوششی جامه عمل نپوشید. (برزین، شناسنامه مطبوعات ایران، ص ۱۵۴؛ صدر هاشمی، تاریخ جرائد و مجلات ایران، ج ۲، صص ۱۸۴-۱۸۱؛ کهن، تاریخ سانسور در مطبوعات ایران، ج ۲، ص ۷۰۵).
- ۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۰، ص ۳.
- ۳- همان، ص ۲.
- ۴- روزنامه اقدام، شم ۶۸، ص ۲.

[تیر ۱۳۰۱]

پنج شنبه ۱ تیر ۱۳۰۱ / ۲۲ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲۵ شوال ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه گفت و گوها درباره اخذ مالیات از صدور کتیرا ادامه یافت. موافقان و مخالفان صحبت کردند.

ارباب کیخسرو با هرگونه مالیات بر صادرات مخالف بود و آن را به زیان درآمدهای کشور می دانست. نظرات مختلف به کمیسیون مربوطه بازگشت داده شد تا برخی مواد لایحه دوباره تنظیم شود. (۱)

* تلگرافهای حیدرقلی خان درباره شرارتهای طایفه زلّقی

در پی دستورهایی که وزیر جنگ و رئیس ارکان حرب کل قشون در مورد سرکوب شرارتهای طایفه زلّقی به حیدرقلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب فرستادند و در واقع به او عتاب کردند که اقدامات او تاکنون برای دفع این شرارتهای کارساز نبوده (ر. ک: ۲۹ و ۳۰ خرداد) وی امروز در دو تلگرام جداگانه یکی خطاب به رضا خان وزیر جنگ و دیگری به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت که «قضیه تا این درجه هم قابل اهمیت نبوده.

نمی دانم به چه نقطه نظر در این موقع باریک درصددند که کاهی را کوهی در نظر مبارک جلوه دهند.» وی یادآور شد رئیس ارکان حرب کل قشون برخی تلگرافهای من را «بی خود» ارزیابی کرده، مشخص کنید تا پس از این از آن نوع تلگراف های بی خود مخایره نکنم! وی در مورد اقدامات خود برای سرکوب شرارتهای یادشده اضافه کرد که «بهادران با یک دسته کلت به ریاست سرهنگ ضیاء الدین خان امروز حرکت و دستورات لازم برای جلوگیری و دفع اشرار به مشار الیه داده شد.»

(۲)

* فعالیت موفقیت آمیز قرنطینه در مرز عشق آباد

در پی بروز بیماری های مسری در عشق آباد و نیز آماده باش قرنطینه در این بخش از مرز و حضور دکتر سید محمد خان، کسانی که از عشق آباد وارد ایران می شوند به مدت پنج روز در قرنطینه نگهداری شده، پس از اطمینان از نداشتن بیماری اجازه ورود به ایران می گیرند. از این رو تاکنون از مشاهده بیماریهای مسری در خاک ایران گزارشی داده نشده است. (۳)

* توصیه به همکاری با کمیته خیریه امریکاییان

وزارت امور خارجه به وزارت مالیه خبر داد که کمیته خیریه امریکایی در تبریز از طریق سفارت امریکا درخواست کرده اجازه خروج ۷۶ رأس گاو برای مهاجران ایرانی ساکن قفقاز صادر شود. «چون این تقاضا برای رفاهیت حال ایرانیان مقیم قفقاز است

در صورت امکان لازم است با تقاضای کمیته مزبور مساعدت شود.» (۴)

* تلگرافهای قوام السلطنه به حاکم بروجرد

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز در دو تلگرام جداگانه به عباس میرزا سالارلشکر حاکم بروجرد و لرستان خواست که صادق خان سگوند «که در عربستان مصدر شرارتها شده و به لرستان رفته، بعد برحسب احضار حضرت والا به بروجرد آمده؛ این شخص مقصر و مستوجب تنبیه سخت است و زحمات عمده در عربستان تولید نموده، لازم است او را فوراً توقیف نموده، اطلاع دهید.» در تلگرام بعدی نیز از حاکم بروجرد و لرستان خواست که مهر علی خان را با نصیحت به تبعیت از دولت مرکزی وادار کند. (۵) تمردهای مهر علی خان به کشته شدن چند نظامی انجامیده بود.

* تعقیب الوار

گزارش رسیده از عراق (اراک) و همدان حاکی است که پس از ورود اردوهای نظامی به این شهر و نیز ورود امیرلشکر غرب به اراک دستورهایی لازم برای تعقیب و سرکوب الوار داده شده و نیروهای نظامی به طرف بروجرد و لرستان حرکت کرده اند. (۶) همچنین امروز احمد خان امیر احمدی امیرلشکر غرب

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۲، ص ۱.
  - ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، صص ۳۴ و ۳۵.
  - ۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۱، صص ۱ و ۲.
  - ۴- همان، ص ۲.
  - ۵- مقصودلو، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، صص ۱۰۳۰ و ۱۰۳۱.
  - ۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۱، ص ۱.

اطلاع داد که «قلعه کیوره که چند روز بود در محاصره سخت الوار و به کلی راه آذوقه به آنها بسته شده بود روز اول سرطان در نتیجه عملیات متهورانه محصورین و آتش توپ خانه از محاصره خارج و الوار با تلفات سنگین پراکنده شده اند.» (۱)

* درخواست امیر جنگ از وزیر جنگ

امیر جنگ بختیاری (۲) امروز پس از دیدار با نمایندگان وزارت جنگ (ر. ک: ۲۸ خرداد) خطاب به رضا خان وزیر جنگ نوشت که حضور ساعد الدوله و سالارنظام در منطقه اسباب پیشرفت شده است. «رؤسای بختیاری هم کاملاً با افکار عالی همراه هستند. بنده شخصا با جدیت تمام کوشش دارم نظام اصفهان به اقتدارات خود بیفزاید. اگر صلاح بدانید تلگراف نمایید آقایان [پس از] مراجعت از فارس (ر. ک: ۳۱ خرداد) به اتفاق بنده [به منطقه] بختیاری رفته عقاید [خود را] به تمام سرداران بختیاری ابلاغ نمایم.» (۳)

* ادامه مذاکرات تقی زاده در مسکو

سید حسن تقی زاده رئیس هیأت اعزامی ایران به مسکو برای مذاکرات تجاری و اقتصادی و رسیدن به توافقات تازه، گفت وگوهای خود را با مسئولان روسی آغاز کرده، «منتظر وصول دستور و تعلیمات لازمه از مرکز» است تا هرچه زودتر برای حمل کالا و آزادی تجارت بین دو دولت قراردادهای لازم منعقد شود. (۴)

* انتصاب در اداره کل خالصجات و ارزاق

اداره کل خالصجات و ارزاق به وزارت مالیه اطلاع داد که ناصرقلی خان از طرف این اداره به سمت ریاست خالصجات گیلان منصوب شده، لازم است نماینده مالیه گیلان پرونده ها و سوابق خالصجات گیلان و اراضی کنار دریا را به وی تحویل دهد.

همچنین فلاح زاده به ریاست خالصجات قم و کاشان تعیین گردید. درخواست مشابه از مالیه کاشان نیز برای تحویل مدارک به وزارت مالیه تسلیم شد. (۵)

* عدم همکاری دولت روسیه در تسلیم اشرار فراری

در پی ادامه شرارتهای کریم و صفر بلوچ که بین مرز ایران و روسیه در رفت و آمد بودند و از این طریق امکان دستگیری آنها برای مأموران ایران وجود نداشت، وزارت داخله از وزارت امور خارجه خواست که از دولت روسیه بخواهد هر چه زودتر آنها را دستگیر کرده، تحویل ایران دهد. همچنین تقاضاهای مکرر وزارت امور خارجه از دولت روسیه برای تسلیم زبردست خان به جایی نرسیده است. (۶)

* بازداشت قصاب های آمل

بنا به گزارش رسیده از آمل قصابهای این شهر تصمیم گرفتند قیمت گوشت را گران کرده، یک من گوشت را یک قران بفروشند. به دنبال این تصمیم نایب الحکومه آمل آنها را احضار و بازداشت کرد. همین امر موجب شد تا گوشت به همان قیمت اولیه بازگردد و به فروش برسد. (۷)

* معطل ماندن تحویل ن‌هایی بانک استقراضی به دولت ایران

«خشاب» نماینده بانک استقراضی امروز در نامه ای به قوام السلطنه نخست وزیر نوشت که هنوز موضوع تحویل بانک استقراضی به دولت ایران خاتمه نیافته که علت اصلی آن عدم پرداخت حقوق معوقه برخی کارکنان است. وی یادآور شد که تمام مراسم تحویل مدتی است به پایان رسیده اما امضای تحویل نامه به علت یادشده معطل مانده «فعلا هنوز هفت نفر از اعضای روسی، دو سه نفر در تهران و دو نفر در تبریز و دو نفر در مشهد برای خاتمه دادن تحویل برحسب کمیسیون مختلط مانده اند؛ عجالتا به واسطه نرسیدن مواجب جاریه و عدم پرداخت حقوق ماضیه معطل و سرگردانند.» خشاب نوشت که این موارد را به مشیر الدوله نخست وزیر قبلی هم گفته بود اما به دلیل کناره جویی کابینه موضوع حل نشده باقی ماند. وی از قوام السلطنه خواست با پرداخت حقوق کارمندان موضوع به پایان برسد. (۸)

* تشکیل کمیسیون تعرفه گمرکی

بنا به دستور قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز کمیسونی در وزارت مالیه تشکیل شد که درباره «تعرفه گمرکی شمال» تصمیم گیری کنند. این کمیسیون مرکب از مسیو مولیتر، مسیو پرنی، مسیو دلکروا، صدیق حضرت، منصور السلطنه و اویسی بود. (۹)

* انتشار روزنامه خنده

امروز نخستین شماره روزنامه خنده با مدیریت غلامعلی خان منتشر شد. روزنامه اتحاد ضمن معرفی کوتاهی از این جریده، آن را بدون کاستی ندانست، اما نوشت که کاریکاتورهای آن را بهترین های این حرفه می کشند. (۱۰)

۱- اسناد نخستین سپهد ایران ...، ص ۴.

۲- برای آگاهی از زندگی امیر جنگ بختیاری، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۶. رضا خان وزیر جنگ در ششم تیر در تلگرافی به امیر جنگ مواضع و درخواست او را تأیید کرد.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۱، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

۷- همان جا.

۸- اسناد وزارت امور خارجه ۱۰۹-۲-۳۸-۱۳۰۱.

۹- روزنامه اقدام، شم ۴۷، ص ۱.

جمعه ۲ تیر ۱۳۰۱ / ۲۳ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲۶ شوال ۱۳۴۰

* تأسیس تلگراف بی سیم

نماینده سیاسی ایران در فرانسه امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه یادآور شد که هنگام حضور احمد شاه در این کشور مذاکراتی با رئیس جمهور فرانسه در مورد تأسیس تلگراف بی سیم در ایران صورت گرفته، پیرو آن تلگرامی هم به مسئولان دولتی ایران شده است. اینک در پی گیری همان تلگرام یادداشتی را که وزارت امور خارجه فرانسه در این مورد داده ارسال می شود تا «بعد از ملاحظه آن هر جوابی را که مقتضی بدانند صادر بفرمایند که به دولت فرانسه ابلاغ نماید.» (۱)

* درخواست رسیدگی به وضعیت لشکر جنوب

به دنبال گزارشی که از وضعیت لشکر جنوب به وزارت جنگ داده شد، رضا خان وزیر جنگ دستور رسیدگی در محل را داد. امروز نامه ای به ریاست ارکان حرب کل قشون رسید که چون سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام (۲) به نواحی جنوبی کشور آمده اند، شایسته است «جهت کشف قضایا امر و مقرر فرمایید ... اوضاع لشکری را به طور مخفی کاملاً در تحت مذاقه درآورده مراتب را با کمال بی طرفی راپرت نمایند.» (۳)

* اجازه مشروط برای صدور جو

در پی استعلام وزارت مالیه از رئیس الوزراء نسبت به صدور ۱۲۵ هزار پوپ (۴) جو از بندرجز، پاسخ داده شد در صورتی که محصول سال جاری استرآباد خوب باشد و صادرات آن موجب تنگی معیشت اهالی نشود صدور جو بلامانع است «مشروط بر این که اقدامات لازمه برای جلوگیری قاچاق از حدود گمیش تپه و غیره به عمل آید.» (۵)

* درخواست روسیه برای واردات گوسفند از ایران

سفارت روسیه در تهران از وزارت امور خارجه خواست که امکان صدور دوباره گوسفند و دیگر مواشی را هموار کند.

پیش از این هر ماه ۳۰ هزار رأس دام توسط شرکت ونشترک به قفقاز حمل می شد که از ادامه این تجارت جلوگیری به عمل آمد.

وزارت امور خارجه درخواست سفارت روسیه را به وزارت مالیه ارجاع داد تا پاسخ دهد. (۶)

* توقیف روزنامه ایران آزاد

روزنامه اقدام در شماره امروز خود نوشت که جریده ایران آزاد توقیف و اوراق نیمه چاپ آن توسط مأمورین نظامی جمع آوری و به نظمیته برده شد. (۷)

* ورود امیرلشکر غرب به بروجرد

امیرلشکر غرب امروز وارد بروجرد شد و مورد استقبال علما و معتمدان شهر قرار گرفت. همچنین گزارشهای رسیده از بروجرد حاکی است که هشت نفر از الوار متمرّد که در چند روز گذشته دستگیر شده بودند در نزدیکی دروازه شهر به دار آویخته شدند. (۸)

* درخواست تجدیدنظر در قانون منع صدور پوست بره

در نامه ای که مستر بازیل (احتمالاً) به بوگارت می نویسد خواستار لغو قانون منع صدور پوست بره می شود که اوایل سال جاری در مجلس شورای ملی تصویب شد. بازیل یادآور می شود که دلایل کافی برای تجدیدنظر در این قانون وجود دارد چرا که سبب می شود نزدیک به یک میلیون تومان بر صادرات کشور و سیصد هزار تومان نیز بر درآمدهای گمرکی افزوده شود.

وی می نویسد که «مقصود از منع صدور بره جلوگیری از کشتن بره های ۴ یا ۵ روزه بوده است و حالیه گوسفنددارها این کار را می کنند. قیمت پوست یک بره ۳۵ قران است و با کمال میل صاحب آن حاضر است برای هر پوستی ۲ یا سه قران حق گمرک بدهد.» (۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸- ۱- ۳۳- ۱۳۰۱.

۲- محمد صادق کوپال معروف به سالارنظام فرزند میرزا محمد تاجر در ۱۲۷۲ ش در خوی به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را در ایران گذراند. پس از آن به استانبول رفت و از دانشکده افسری آنجا در رشته توپ خانه فارغ التحصیل شد. او دانشگاه جنگ را نیز در آن کشور گذراند. وی با ارتقاء به درجه نایب دومی در سال ۱۳۲۸ ق به ایران بازگشت و به فرماندهی آتشبار توپ شنیدر کوهستانی در توپ خانه منصوب گردید. در جنگهای مختلف از جمله در جنگ با طرفداران سالار الدوله شرکت کرد و به سبب رشادت در ۱۳۳۰ ق به درجه سلطانی (سروانی) رسید. در جنگ جهانی اول جزو مهاجرین بود و در کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ جزو افسران کودتایی و مورد اعتماد رضا خان که به مشاغل مهمی انتصاب یافت. [تصویر] رضا خان و محمد صادق کوپال کوپال در دوره ای که رضا خان وزیر جنگ بود به نمایندگی از او به گیلان مأمور شد تا با انقلابیون جنگل مذاکره و ضمن انصراف از رفتن آنها به روسیه، به همکاری با سردار سپه تشویق کند. وی مدتی بعد از سرکوبی نهضت جنگل به ریاست نظمیّه (شهربانی) رشت انتخاب گردید. محمد صادق کوپال مدتی آجودان سردار سپه بود و مأموریت هایی را در شهرهای مختلف انجام داد. در سال ۱۳۰۴ ش وابسته نظامی ایران در ترکیه شد و در ۱۳۰۷ ش به حکمرانی پشتکوه رسید. یک سال بعد با ارتقاء به درجه سرتیپی در ۱۲ آذر همان سال به جای سرتیپ محمد درگاهی، رئیس کل نظمیّه شد. ریاستش بر آنجا دیری نپایید و در آذر ۱۳۰۹ به دلایل نامعلومی برکنار گردید. او در سال ۱۳۱۰ ش به سرپرستی کل اداره هواپیمایی کشور انتصاب یافت و در ۱۳۱۴ ش جزو ملترمین رضا شاه در سفر به ترکیه بود. افزون بر اینها مدتی هم ریاست اداره کل ژاندارمری را برعهده داشت. بعد از شهریور ۱۳۲۰ کوپال استاندار رضائیه (اورمیه) شد و پس از مدتی به اتهام عضویت در سازمان مخفی ستون پنجم آلمانها توسط متفقین بازداشت و زندانی گشت. پس از رهایی از زندان ریاست

دادرسی ارتش را گرفت و در ۱۳۲۶ با احراز درجه سرلشکری، رئیس ژاندارمری کل کشور گردید. در ۱۳۳۰ ش ریاست شهربانی به او واگذار شد. پس از واقعه سی تیر ۱۳۳۱ از کار کنار رفت و بازنشسته شد. سرلشکر محمد صادق کوپال در اواخر ۱۳۳۴ ش چشم از جهان فرو بست. (کرونین، استفانی، ارتش و تشکیل حکومت پهلوی در ایران، مترجم غلامرضا علی بابایی، تهران، خجسته، ۱۳۷۷ ش؛ عاقلی، باقر، شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، ج ۳، تهران، گفتار و علم، ۱۳۸۰ ش؛ مرسلوند، حسن، زندگی نامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۵، تهران، الهام، ۱۳۷۵ ش.)

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۸.

۴- پوت یا پوط (Put)، و در زبان روسی پود، واحد قدیم وزن در روسیه، برابر ۴۰ فونت و معادل ۱۶/۳۸ کیلوگرم؛ و آن وزنی است معادل پنج من و نیم تبریز. یک پوط، یک حلب، هجده لیتر: (لغت نامه دهخدا، ج ۴ (پ- تنگ جام)؛ دایره المعارف فارسی، ج ۱، بخش اول (۱-ت)).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۲، ص ۲.

۶- روزنامه اقدام، شم ۴۷، ص ۲.

۷- همان جا.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۴، ص ۱.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۵۷۹۳، آرشیو ۸۰۹ ل آ آ، شم میکروفیلم ۰۲۹۲۰۱۰۰.

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. در این جلسه درباره نرخ مراسلات پستی با دیگر کشورها که مفاد آن در کنگره مادرید به تصویب رسیده بود گفت و گو و لایحه یادشده با رأی مثبت ۶۹ نفر از نمایندگان تصویب شد. سپس اعتبار مجلس شورای ملی برای سال جاری مطرح شد که کلیات آن به تصویب رسید. بودجه مجلس برای آن سال ۸۷۸ / ۲۹۷ تومان برآورده شده بود که ۲۰۰ / ۲۴۱ تومان آن مقرری نمایندگان مجلس با احتساب ۱۰۰ نماینده برای ۱۲ ماه بود. (۱)

* مکاتبه قوام السلطنه با حسین علاء درباره پیشنهاد کمپانی سینکالر

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز به حسین علاء سفیر ایران در امریکا نوشت با موافقتی که وزیرمختار امریکا در تهران نشان می دهد هرچه زودتر مستشاران را معرفی کرده، میزان حقوقشان را اطلاع دهید تا پیشنهاد استخدام آنها به مجلس شورای ملی داده شود. سپس قوام السلطنه مفاد اصلی قرارداد پیشنهادی سینکالر را برای علاء نوشت (۲) و یادآور شد وزیرمختار امریکا بنا به دستور دولت خود نسبت به دو کمپانی استاندارد اویل و سینکالر بی طرف است. وی از علاء خواست با مسئولان کمپانی سینکالر مذاکره کرده احساسات آنها را نسبت به ایران استنباط نماید. و نیز از مذاکره با دیگر کمپانیهای نفتی ابا نداشته باشد. همچنین علاء را موظف کرد پیشنهادهای ارائه شده از طرف سینکالر را به استاندارد اویل ارائه دهد و نظر آنها را نیز بگیرد. شاید با ایجاد رقابت نظر استاندارد به اخذ امتیاز نفت شمال جلب گردد. (۳)

* پراکندگی آرامنه شمال و عدم امکان تشکیل انجمن نظارت

حکومت مازندران در تلگرامی که امروز به وزارت داخله فرستاد در این باره که آرامنه ساکن در شمال کشور بتوانند در انتخاب نماینده خود برای مجلس شورای ملی شرکت کنند ابراز تردید کرد و نوشت شمار آرامنه واجد شرایط برای شرکت در انتخابات در این ناحیه بیش از چهل - پنجاه نفر نیست و آنان هم در شهرهای ساری، بارفروش (بابل)، آمل و اشرف و مشهدسر پراکنده هستند. «تشکیل انجمن مطابق مواد نهم و دهم و دادن تعرفه به این عده قلیل و جمع آوری آنها در یک محل مقدور نمی شود.» حکومت مازندران پیشنهاد کرد دو نفر نماینده انجمن نظارت مرکزی آرامنه به هر نقطه ای که آرامنه هستند، بروند و رأی مخفی بگیرند و به انجمن نظارت معرفی کنند. (۴)

* رسیدن قوای نظامی به جوشقان

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون خبر داد که نظامیان تحت ریاست سرهنگ ضیاء الدین خان برای سرکوبی اشرار زلّقی از خط مورچه خورت و میمه به طرف کاشان حرکت کرده اند و امروز وارد جوشقان شدند. حیدر قلی خان استعداد این گروه اعزامی را با جزئیات کامل ذکر کرد. (۵)

اعضای شورای عالی تجارت در جلسه امروز خود که با حضور وزیر فواید عامه و تجارت تشکیل شد راجع به تجارت قالی مذاکراتی صورت دادند و نتیجه گرفتند به مجلس شورای ملی پیشنهاد کنند که فعلا- مذاکرات مربوط به قالی جوهری از دستور خارج شود تا نظرات شورای عالی تجارت مطابق مصالح مملکتی ارائه گردد و سپس تصمیم ن‌هایی از طرف مجلس گرفته شود. (۶)

* بسته شدن شرکت ونشترک در بندرجز

امروز میلکوف رئیس بنگاه تجاری ونشترک در تهران که

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۳، صص ۱ و ۲.

۲- اصول پیشنهادی کمپانی سینکلر از زبان قوام السلطنه چنین بود: «اولا بعد از آنکه مجلس اعلام نماید که هیچ گونه امتیاز معتبر قانونی در حدود این امتیاز به کمپانی دیگری داده نشده است مسئولیت هر نوع دعاوی را سینکلر نسبت به این امتیاز برعهده خواهد گرفت. ثانيا صریحا تعهد می کند که امتیاز مزبور یا سهام آن را جز به اتباع امریکا و ایران به دولت دیگر یا اتباع دولت دیگر واگذار ننماید. ثالثا تمام مصرف نفت و بنزینی را که برای ایران و صنایع ایران دولت لازم بداند به قیمتی که برای کمپانی تمام شده است به علاوه ۱۵٪ در ایران بفروشد. رابعا نظر به اینکه ماده فوق برای اهالی ایران و صنایع مملکت کلی اهمیت را دارد به این جهت عائدات دولتی را کمتر تقبل می نماید. به این ترتیب که از ۱۶٪ منافع خالص شروع و به نسبت ازدیاد منافع تا ۲۵٪ از منافع خالص می پردازد. خامسا بعد از امتیازنامه فورا برای استقراض ده میلیون دلار که معادل ۱۴ میلیون تومان است با یکی از بانکهای معتبر امریکا به توسط نماینده خودشان و وزیرمختار ایران داخل مذاکره شده از قرار ۷٪ و به اعتبار عائدات نفت جنوب و تحدید تریاک و د خانیات به موعده بیست سال استقراض می نماید و تعهد می کند که بعد از امضای امتیاز به فاصله دو هفته شروع به پرداخت وجه شود.» (۲۴ / ۱۳۰۱، صص ۱۲۵ و ۱۲۶).

۳- اسنادی از امتیاز نفت ...، صص ۱۲۵ و ۱۲۶.

۴- اسنادی از انتخابات مجلس ...، صص ۳۱۲ و ۳۱۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۳۶.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۰، ص ۱. قالی جوهری به آن دسته از فرش هایی گفته می شد که با نخهای رنگ شده غیر ثابت بافته می شد و قدرت حفظ رنگ ثابت را نداشت.

چندی قبل از راه انزلی وارد بندرگز شده بود به همراه نایب کنسول، حاکم بندرگز و رئیس نظمی و نیز چند آژان و نظامی، اداره ونشترک را محاصره کرده، پس از بازرسی مهروموم می کنند. روزنامه ایران با چاپ خبر به علت این کار اشاره نکرد. (۱) در خبرهای روزهای بعد تا حدودی به سمت این امر اشاره شده است. (ر. ک: ۸ تیر)

* اعلامیه مسلمانهای فرانماسون

نشریه هحیم در شماره امروز خود با عنوان «اعلامیه مسلمانهای فرانماسون» نوشت که به مناسبت «عید نبی موسی لژ بزرگ اعراب مصر اعلامیه صادر و ملت فلسطین را دعوت به صلح نموده است. این اعلامیه مناسبات حسن ه فرانسویها و انگلیسها را در کانادا و مناسبات دوستانه آلمان ها و ایتالیاییها و فرانسویها را در سوئیس خاطر نشان نموده، اظهار می دارد یهود برادران دینی اعمام ما هستند که به حکم اجبار در ممالک خارجه توطن جسته اند. امروز یک میل باطنی [!] آنها را تحریک می کند که مجددا به سوی شما مراجعت کرده و از برای عظمت و سعادت وطن اجدادی ... بذل مساعی بنمایند.» (۲)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۵، ص ۱.

۲- روزنامه هحیم، شم ۲، ص ۳.

یکشنبه ۴ تیر ۱۳۰۱ / ۲۵ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲۸ شوال ۱۳۴۰

* دیدار رضا خان و نماینده شرکت سینکالر

بنا به نوشته مأموران سیاسی انگلیس در تهران امروز «تامسون» یکی از نمایندگان شرکت نفتی سینکالر در دیدار با وزیر جنگ، رضا خان، از او خواست تا از نفوذ خود بر کابینه برای حمایت از اعطای امتیاز به گروه سینکالر استفاده کند و به او قول پرداخت پول هنگفت در صورت موفقیت را داد. (۱)

* تلگراف احمد شاه به قوام السلطنه

امروز احمد شاه تلگرافی مبنی بر خرسندی خود از این که قوام السلطنه ریاست وزراء را پذیرفته به تهران فرستاد و نوشت «از این که در این موقع حاضر به خدمتگزاری شده اید کمال خوشوقتی و قدرشناسی دارم و برای شما و وزراء از خداوند متعال موفقیت تامه مسئلت می کنم. البته مرا مرتباً از جریان امور مستحضر خواهید کرد.» (۲)

* ابلاغ مصوبه مجلس به دولت

مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی امروز «اصلاح قانونی در مواد ۱ و ۵ قانون ۳۰ عقرب راجع به امتیاز نفت شمال» را به دولت ابلاغ کرد.

این دو اصلاحیه در جلسه های ۲۳ و ۲۵ خرداد سال جاری به تصویب نمایندگان رسیدند: «ماده اول - مجلس شورای ملی واگذاردن امتیاز استخراج نفت را در ایالات آذربایجان، خراسان، گیلان، استرآباد و مازندران به کمپانی استاندارد اوپل یا کمپانی معتبر مستقل امریکایی دیگری به شرایط ذیل تصویب می نماید.

ماده پنجم - کمپانی استاندارد اوپل یا هر یک از کمپانیهای امریکایی که مورد قبول واقع شود نمی تواند به هیچ وجه این امتیاز را به هیچ دولت یا کمپانی یا شخصی انتقال بدهد و همچنین شراکت با سرمایه داران دیگر منوط به تصویب مجلس شورای ملی ایران است.» (۳)

* تعمیر صاحب قرانیه

هیأت وزرا به دلیل استقرار ولیعهد در کاخ صاحب قرانیه تصویب کرد که مبلغ یک هزار تومان برای مخارج تعمیرات این ساختمان در وجه وزارت فواید عامه پرداخت شود. (۴)

* ورود آشوریهای مهاجر

به گزارش رسیده از کرمانشاه تاکنون بیش از هشت هزار آشوری مهاجر که در بغداد بودند وارد ایران شده اند. ۲۵۰۰ نفر

آنان در حدود کنگاور ساکن شده اند و به کارهای کشاورزی می پردازند؛ عده ای هم اطراف کرمانشاه هستند. با این حال تعداد آشوریان منزل گرفته در کاروانسراهای کرمانشاه کم نیست و به دلیل ناتوانی در پرداخت اجاره بها آواره شده اند.

کفیل حکومت کرمانشاه از مرکز تقاضا کرده تصمیمی در این مورد گرفته شود. (۵)

* درگیری در اطراف صائین قلعه

عده ای از کردهای طرفدار سیمیتقو در نواحی صائین قلعه با حمله به روستاها قصد تعدی داشته که گفته می شود سردار افشار، مالک آن بخش به مقابله با کردها برآمده و در نتیجه درگیری چهار تن از اکراد کشته، بقیه متواری می شوند. (۶)

* گزارش مجید مگری به سالارلشکر

مجید مگری یا مجید خان بیگ زاده امروز در تلگرامی شرح مشارکت خود را با اردوی نظامی مراغه در جنگ ساوجبلاغ با نیروهای سیمیتقو برای عباس میرزا سالارلشکر حاکم بروجرد و لرستان فرستاد و در خلال آن نوشت که با وجود شکست اردوی دولتی و کشته شدن خالو قربان (سرتیپ سالارظفر) توانست کلنل نصرالله خان را از مرگ نجات دهد و همین امر موجب تشکر رضا خان وزیر جنگ و حبیب الله شیبانی فرمانده کل قوای آذربایجان از او و برادرش شده است. وی در این

۱- FO E ۸۶۳۱ / ۲۸۵ / ۳۴

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۱۴؛ روزنامه ایران، شم ۱۱۶۴، ص ۱.

۳- اسنادی از امتیاز نفت ...، ص ۱۳۸.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۳، ص ۲.

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۰، صص ۱ و ۲.

۶- همان، ص ۲.

تلگرام تشکرنامه رضا خان و شیبانی را نیز به ضمیمه برای سالارلشکر فرستاد. (۱)

* شرارت افغانها در مرز

به گزارش رسیده از خوفا مأموریتی که دزدان افغانی را تعقیب می کردند، نتوانستند آنها را مهار کرده، یک کشته و یک مجروح دادند. افغانها ۲۲ نفر را هم به خاک خودشان بردند.

مراتب از طرف وزارت امور خارجه به سفارت افغانستان منعکس شد و اینک مشغول مذاکره هستند تا نتیجه بگیرند. (۲)

* نتیجه انتخابات آباد

نصرت السلطنه والی شیراز در گزارشی از فارس اطلاع داد که نتیجه انتخابات آباد برای تعیین نماینده مجلس شورای ملی بدین قرار است: «بعد از آقای قوام السلطنه، سردار فاخر [تصویر] سردار فاخر حکمت

چندی هم به شیراز رفت و تحصیلاتش را پی گرفت. پیش از اوج گیری نهضت مشروطیت راه اروپا را در پیش گرفت اما بدون آنکه تخصصی یاد بگیرد به کشورش بازگشت. مدتی به حزب دموکرات فارس پیوست و به فعالیت سیاسی رو آورد. در همین اوان به پیشنهاد مهدیقلی خان مخبر السلطنه (والی فارس) لقب فاخر السلطنه گرفت؛ با قرارداد ۱۹۱۹ که دولت وثوق الدوله با انگلیسها بسته بود به مخالفت برخاست. چندی بعد از احمد شاه لقب سردار فاخر دریافت کرد. میرزا رضا خان در دوره چهارم مجلس شورای ملی از سوی مردم آباد به نمایندگی انتخاب شد. همین سمت را در دوره بعدی هم حفظ کرده، هنگامی که ماده واحده تغییر سلطنت به رأی گذاشته شد، بدان رأی موافق داد. در دوره ششم از راه یابی به مجلس شورای ملی بازماند. اما در ادوار هفتم و هشتم بار دیگر سمت نمایندگی مجلس را به دست آورد. پس از آن حکومت یزد را به وی دادند. آنگاه به حکومت استرآباد (گرگان) منصوب گردید تا اینکه در ۱۳۱۴ ش از حکومت آنجا هم کناره گرفت و تا ۱۳۱۹ ش منتظر شغل ماند. در این سال با وساطت و سفارش علی اصغر حکمت (وزیر وقت کشور) فرمانداری کرمان را به او نهادند. سردار فاخر بعد از وقایع شهریور ۱۳۲۰ مدتی رئیس اداره کل آمار و ثبت احوال شد. اما همچنان نگاهش به صندلی های مجلس شورای ملی بود. تا اینکه در چهاردهمین دوره آن به نمایندگی از سوی مردم شیراز یکی از صندلیهای مجلس را از آن خود کرد. در همین دوره برای خود اسم و رسمی پیدا نمود و در بیشتر امور مجلس و دولت نیز دخالت می کرد. حزبی هم به نام حزب سوسیالیست به راه انداخت. در ۱۳۲۵ ش که احمد قوام (قوام السلطنه) حزب دموکرات ایران را پایه ریزی کرد، از همراهان او شد و قلما و قدما به وی یاری رساند. در همین سال استاندار کرمان و بلوچستان شد. پس از آن با برخورداری از حمایت حزب دموکرات به دوره پانزدهم مجلس شورای ملی راه یافت. افزون بر این توانست ریاست مجلس را نیز تصاحب کند. اما طولی نکشید که از قوام فاصله گرفت و به دربار متمایل گشت. به طوری که در استعفای وزیران کابینه قوام (به جز سید جلال الدین تهرانی) و سقوط دولت او محرک اصلی بود. در این زمان برای تکیه به مسند نخست وزیری دست و پای زد و از محمد رضا شاه نیز فرمان آن را دریافت کرد، اما پیش از آنکه لباس نخست وزیری را بر تن کند، به

مجلس بازگشت و همان ریاست مجلس را چسبید. او در دوره شانزدهم مجلس همین سمت را نگه داشت اما در تمام دوران نخست وزیری دکتر مصدق خانه نشین شد. پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ بار دیگر به صحنه سیاست بازگشت و در ادوار هجدهم و نوزدهم علاوه بر نمایندگی، ریاست مجلس شورای ملی را در دست گرفت. در دوره بعدی نیز به مجلس رفت اما طولی نکشید که با انحلال آن از کار بی کار شد. از آن پس به دربار رفت و آمد می کرد و وقتی که دریافت شاه رغبتی به دیدن او ندارد، در سلامهای دربار هم حاضر نمی شد.

میرزا رضا خان سردار فاخر حکمت در ۱۳۵۶ ش در تهران درگذشت.

(رکن زاده آدمیت، دانشمندان و سخن سرایان فارس، ج ۲؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۵۸۵-۵۷۸؛ فراشبندی، تاریخچه حزب دموکرات فارس). (۳) با پنجاه رأی حائز اکثریت شده اند. (۴)

* دستور رضا خان به اظهار دوستی با خوانین بختیاری

رضا خان وزیر جنگ و فرمانده کل قشون امروز در تلگرافی به مأموران اعزامی خود به مناطق بختیاری و قشقایی (سرهنک ساعد الدوله و سرهنک سالارنظام) نوشت که «مختصر سوء تفاهمی که برای ملاقاتهای معمولی با آقای صمصام السلطنه پیش آمده بود مخصوصاً به وسیله مساعدت آقای سردار جنگ به کلی مرتفع و امروزه دوستی و مودت کاملی با خوانین محترم بختیاری برقرار و روابط فی مابین به وجه احسن است. (ر. ک: ۱ تیر) مطابق تعلیماتی که شفاها به شما داده ام لازم است با خوانین محترم ایل جلیل بختیاری ...

ملاقات و راجع به مطالبی که دستور داده ام مذاکره نموده هر قول و قراری که لازم است از طرف من به آقایان خوانین بدهید، نتیجه را راپرت نمایید، مستحضر شوم.» (۵)

* درخواست وزارت داخله از حاکم شیراز

به دنبال نامه نگاریها و تظلمات محمد رضا طباطبایی بهبهانی مال باخته بزرگ منطقه فارس و درخواست های پی در پی او برای دستگیری اشرار کشکولی، وزارت داخله امروز در نامه ای به حاکم شیراز درخواست کرد ابو الفتح خان کشکولی یکی از سرکردگان غارتگر منطقه که اینک در شیراز است، «مقرر فرمایید رسیدگی نموده مسروقات را عیناً ... از مشار الیه گرفته مسترد دارند.»

وزارت داخله نوشتن این نامه را به اطلاع میرزا علی کازرونی (۶) نماینده فارس در مجلس شورای ملی هم رساند. (۷)

* گزارش مشروح منتخب الدوله از کردستان متحد و توطئه های انگلیس

منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد امروز در شرحی که به وزارت امور خارجه فرستاد با توضیح فعالیت های انگلیس پس از جنگ جهانی اول در منطقه کردستان، برکشیدن شیخ محمود برزنجی در سلیمانیه، تحریک سید طه و تسلیح و تطمیع او و نیز حمایت از اقدامات اسماعیل آقا سیمیتقو در ایران را تحرکاتی دانست که با اندیشه سیاسیون انگلیسی صورت می گیرد و علت

اصلی آن نیز مشغول کردن کردهای عثمانی است تا نتوانند به عراقیها کمک کنند. نظر به اهمیت این نامه متن کامل آن را می خوانید. (۸)

* دست اندازی زلّقی ها به اطراف جوشقان

طایفه زلّقی امروز در حدود جوشقان نزدیک به پنج هزار گوسفند و صد و پنجاه الاغ را غارت کردند. آنها در نزدیکی گلپایگان با سواران لشکر غرب هم مواجه شدند اما توانستند اموال غارت شده را با خود ببرند. تعداد زلّقی ها در این غارت، هشتاد سواره و یکصد و پنجاه پیاده بود که اکثرا اسلحه نداشتند. (۹) این دست اندازی در حالی صورت می گیرد که نیروی اعزامی از لشکر جنوب به منطقه جوشقان رسیده است.

اما این گروه توان مقابله با اشرار را نداشت. (ر. ک: ۵ تیر)

* تقاضای ساخت سد روی رود کارون

علما و اهالی شوشتر برای احداث سد بر رود کارون که موجب آبادی منطقه می شد تقاضا هایی به مجلس شورای ملی فرستادند. مجلس نیز برای پی گیری، تقاضاهای یادشده را به وزارت فواید عامه ارجاع داد و در نهایت مقرر شد هیأتی مرکب از سه نفر نمایندگان مجلس شورای ملی و چند نفر از آگاهان در وزارت فواید عامه تشکیل شده نظرات خود را اطلاع دهند. قرار بود نخستین جلسه آن امروز تشکیل شود. (۱۰)

* ورود رئیس هیأت روسی به ایران

رئیس هیأت نمایندگان دولت روسیه که از تاشکند مأمور ایران شده و قرار است مذاکراتی پیرامون مسائل مرزی با مسئولان ایرانی داشته باشد وارد تهران شد. هیأت همراه او نیز به زودی وارد تهران خواهد شد «که قبلا به استرآباد و سپس به سرحدات شرق رفته» تا مسائل مختلف و مطرح مرزی را حل و فصل نمایند. (۱۱)

* دیدار رضا خان با وابسته نظامی سفارت انگلیس

امروز رضا خان با سرهنگ دوم م. ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس دیدار کرد و گزارش هایی از اقدامات خود علیه سیمیتقو، لره های شورشی و شورشیان جنگلی به او داد. رضا خان گفت که امان الله میرزا راهی آذربایجان خواهد شد و تقریبا یک ماه طول خواهد کشید تا حمله ای علیه سیمیتقو تدارک ببیند.

رضا خان در گفت و گو با ساندرز وقتی از روی نقشه به بیان نظرات نظامی خود پرداخت از نظر طرف انگلیسی آگاهی های جغرافیایی او بسیار نامناسب و قدیمی جلوه کرد. «این مسئله باعث تعجب نخواهد بود اگر روش تربیتی او را به یاد آوریم». در این دیدار رضا خان خواهان اطلاعاتی در مورد جغرافیای کشورهای همجوار ایران شد. «رفتار او در طول گفت و گو بسیار دوستانه بود و نسبت به ملاقات پیشین، در مورد آینده بسیار مطمئن تر به نظر می رسید.» (۱۲)

۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، صص ۱۰۳۱ و ۱۰۳۲.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۰، ص ۲.

۳- رضا حکمت فرزند حسام الدین مسیح الملک شیرازی در ۱۳۱۱ ق در تهران به دنیا آمد. پدرش از اشراف زادگان فارس و پزشکان مخصوص ناصر الدین شاه بود. او تحصیلات ابتدایی را در مدرسه علمیه زادگاهش آموخت.

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۰، ص ۲. در منابع آمده است: «قبل از ایشان [حکمت] اسماعیل میرزا معتمد الدوله انتخاب شده بود ولی اعتبارنامه او رد شد. بعد قوام السلطنه انتخاب گردید و چون از خراسان هم انتخاب شده بود، استعفا کرد.» (اسامی نمایندگان مجلس شورای ملی از آغاز مشروطه تا دوره ۲۴ قانون گذاری و نمایندگان مجلس سنا در هفت دوره تقنینیه، تهران، مجلس شورای ملی، ۱۳۵۶، ص ۴۰).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۳. سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام در این زمان در راه شیراز بودند برای ملاقات و مذاکره با سران ایل قشقایی.

۶- علی کازرونی ملقب به لسان المله و صدر الاسلام فرزند میرزا حسین کازرونی به سال ۱۲۴۷ ش در بوشهر زاده شد. علوم مقدماتی را نزد شیخ اسماعیل فاضل عبد الجبار آموخت. همزمان در تجارت خانه حاج محمد حسن کازرونی هم کار می کرد. در اندک زمانی با کسب اعتماد بازرگانان منطقه مورد اعتماد مردم بوشهر و دشتستان قرار گرفت. او از کوشندگان نهضت مشروطیت در جنوب و چون نماینده آخوند ملا- محمد کاظم خراسانی بود به فتوای وی مستبدین را از کار برکنار کرده، مشروطه خواهان را بر سر کار آورد. در دوره استبداد صغیر نیز آرام ننشست و بر ضد محمد علی شاه جنبش مردم بوشهر را اعلام کرد. در همین اوان به عضویت انجمن ولایتی بوشهر درآمد و با آغاز جنگ جهانی اول به مبارزه با قوای انگلیس که بوشهر را تصرف کرده بودند همت گماشت. پس از آن چندی پنهانی زیست. آنگاه به تهران آمده، پس از پایان جنگ به زادگاهش بازگشت. میرزا علی خان در دوره چهارم و پنجم مجلس شورای ملی نماینده مردم بوشهر شد. ابتدا به صف مخالفان رضا خان سردار سپه پیوست و از جمله امضاکنندگان نامه استیضاح رضا خان در مجلس پنجم بود که بر سر همین کار کتک خورد و به شدت زخمی شد. لیکن پس از تصویب ماده واحده تغییر سلطنت و به قدرت رسیدن رضا خان برخی از نمایندگان مجلس، از جمله میرزا علی خان کازرونی مجذوب و مرعوب قدرت او شدند. در این زمان کسوت روحانیت را کنار گذاشت و مکلا شد. او با تشکیل مجلس مؤسسان به عنوان نماینده ایل قشقایی بدان نیز راه یافت. افزون بر این در ادوار ششم تا نهم مجلس شورای ملی نماینده مردم بوشهر بود. میرزا علی کازرونی در اسفند ۱۳۱۲ پیش از آنکه عمر دوره نهم مجلس به سر آید درگذشت. (رکن زاده آدمیت، فارس و جنگ بین الملل؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳؛ مستوفی، شرح زندگانی من، ج ۳).

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۶۳۰، آرشیو ۴۱۲ ط ۲۰ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۱۰۰۵۵. شش روز بعد نصرت السلطنه حاکم شیراز به وزارت داخله نوشت که ابو الفتح خان در شیراز نبوده و این شکایت باید در ضمن مسائل مربوط به قشقایان حل و فصل شود و خاتمه یابد. وی یادآور شد که در این زمینه مشغول اقدام هستیم. اما تا ماه ها بعد، یعنی دی ماه ۱۳۰۱ که بار دیگر مال باخته محمد رضا طباطبایی بهبهانی به رئیس مجلس نامه نوشت و از عدم رسیدگی به این موضوع شکایت کرد، خبری از این اقدامات در دست نیست.

۸- اسناد وزارت امور خارجه ۲ و ۱ و ۸/۰-۱۱-۴۷-۱۳۰۱. «انگلیسها پس از فتح بغداد تقریباً یک سال طول کشید تا عثمانیها را به کلی از خاک عراق عرب خارج کرده و استیلای تمام پیدا کردند، ولی تصرف کردستان چون برای آنها خیلی

مشکل بود. برای اینکه آنجا را هم به تصرف درآورند هیچ تدبیری به نظر آنها نرسید جز اینکه اهالی آنجا را به کلمه استقلال فریب دهند. این بود که از راه سیاست داخل شده و برای اطمینان و جلب قلوب آنها شیخ محمود نواده کاکا احمد را که از سادات برزنجی و مرکز آنها در سلیمانیه و در آنجا صاحب تکیه و خود کاکا احمد هم در آنجا مدفون است و تمام رئوس و عشایر اکراد به خصوص اکراد نواحی سلیمانیه این خانواده را فوق العاده احترام می کرده و در واقع اجاق دانسته یک نوع پرستش می کردند [وارد عرصه کردند]. برای رفع شبهه که اکراد مطمئن شوند انگلیسها طرفدار استقلال اند شیخ محمود مشار الیه را حاکم سلیمانیه معین کردند و نوید پادشاهی به او دادند و ماهی بیست و پنج هزار روپیه هم برای او تخصیص نموده و زبانی وعده دادند تمام کردستان تا خانقین و [ناخوانا] در تصرف ایشان باشد و از همان روز بنای تلقینات را به آنها گذاردند که کردستان عثمانی و ایران باید هر دو متحد و متفق بوده و در تحت حاکمیت و سلطنت یک سلطان از خود اکراد اداره شود. در اوایل کار شیخ محمود فریب خورده و بنا به تحریکات انگلیسها تخم استقلال را در خاک عثمانی و ایران پاشید همین که انگلیسها توانستند که با تمام طوایف مستقیما مرآده کنند آن وقت پیشرفت کار شیخ محمود را محل سیاست خود دانسته و در صدد برآمدند که او را از میان بردارند و اقل کاری که کردند از ماهی ۲۵ هزار روپیه حقوق او پنج هزار روپیه کم کردند و بعد از چند ماه پنج هزار روپیه دیگر کسر کرده و حقوق او را به پانزده هزار روپیه رساندند و از طرف دیگر عشایر و ایلات کردستان را که همه به شیخ محمود بیعت کرده بودند اغوا کرده یک یک افراد مجزا شدند و کار به جایی رسید که سید احمد افندی نماینده شیخ محمود را که برای حاضر شدن در مجلس اتفاق ملل به اروپا روانه شده بود در بیروت توقیف کرده و نگذاشتند به محل مقصود برسد و چون خود انگلیسها تا اندازه ای قوت گرفته و اطمینان حاصل کرده بودند به شیخ محمود اظهار نمودند که عشایر به ریاست شما مایل نیستند و شما فقط حاکم سلیمانیه خواهید بود. [تصویر] شیخ محمود برزنجی شیخ محمود هم نکته را فهمیده در مقام زدو خورد برآمد و بالاخره مغلوب و اسیر شده او را به هندوستان بردند و هفت ماه قبل او را به کویت آوردند و فعلا در کویت است و پس از این اقدام اداره را خودشان به دست گرفته و اول کاری که کردند سید طاها نواده شیخ عبید الله را به بغداد طلبیده و تعلیمات لازمه را به او داده با پانزده هزار لیره روانه کردستان آذربایجان کردند که به اتفاق اسمعیل آقا سیمیتقو القآت [القائات] و دسایس انگلیس را در آنجا به کار ببرند و به کردستان ایران آمده اکراد را تحریک و اغوا کنند و بابابکر آقا رئیس ایل پشت در که عشایر مامش و مانگو و گویان هم جزو آنها است همیشه به بغداد آمده و برای عشایر اسلحه و قور خانه می برد و برای همین خدمت ماهی ۱۸ هزار روپیه موجب می گیرد و خودش با عشایرش به عینه مثل سربازهای انگلیس هستند و برای استقلال کردستان در تحت حمایت انگلیس کوشش می نمایند. عجالتا از راه سلیمانیه و حتی از راه گویان و قوره تو به صورت مال التجاره متصل اسلحه و قور خانه برای توزیع به اکراد و عشایر سرحدی حمل می شود و این ترتیبات هم در تحت اداره صاحب منصبان انگلیس که خودشان را به اسم مأمورین نفت قصر معرفی کرده اند اداره می شود و رئیس آنها ماژور گرینهاوس است که همیشه در میان عشایر گوران و کلهر و کردستان و غیره در گردش است و اگر وضع به همین ترتیب بماند کار روزبه روز سخت شده و برای ایران عاقبت خیلی وخیمی خواهد داشت و لازم است که هرچه زودتر از طرف اولیای امور در جلوگیری از پیش آمدهای ناگوار اقدام و علاج واقعه قبل از وقوع بشود و البته بر خاطر اولیای امور واضح است که مقصود انگلیسها از این تحرکات و اقدامات این است که حکومت صغیره تشکیل داده و همه در تحت ریاست و نظارت خودشان باشند و غرض آنها در مقدمه کردستان هم این است که می خواهند اکراد عثمانی را مشغول کنند که نتوانند با عراقیها متفق شده به آنها کمک نمایند و خودشان از این مشغولیت و غفلت آنها استفاده نموده مقاصد و آمال خودشان را در عراق عرب اجرا نمایند. برای استحضار خاطر مبارک عرض نمود. منتخب الدوله»

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۳۷.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۴، ص ۱.

۱۱- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۰، ص ۲.

۱۲- FO E ۸۴۳۰ / ۶ / ۳۴.

دوشنبه ۵ تیر ۱۳۰۱ / ۲۶ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲۹ شوال ۱۳۴۰

* درخواست تلگراف رایگان برای سرهنگ اسماعیل خان

وزارت جنگ در نامه ای به وزارت پست و تلگراف درخواست کرد که چون سرهنگ اسماعیل خان (۱) رئیس ارکان حرب لشکر مرکز مأموریت یافته به طرف مسکو و برلن برود «قدغن فرمایید مخابرات مشار الیه را در ایران از قزوین تا انزلی و در اروپا از بادکوبه تا مسکو و برلن به عنوان وزارت جنگ مجاناً قبول و مخابره نمایید.» (۲) سرهنگ اسماعیل خان برای تعیین تکلیف اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان به برلن می رفت.

* رئیس تازه صحیه کل قشون

رضا خان وزیر جنگ و فرمانده کل قشون، سرتیپ دکتر سعید خان لقمان الملک را که از اروپا به ایران بازگشته بود، به سمت رئیس صحیه کل قشون منصوب کرد. (۳)

* درخواست نیروی بیشتر برای رویارویی با زلّی ها

حیدرقلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب از قول سرهنگ ضیاء الدین خان رئیس قوای اعزامی به جوشقان به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت که زلّی ها تقریباً هشتصد نفر سوار و پیاده هستند که در دامنه کوه «صالح پیمبر» استقرار یافته اند و از آن جا دسته های غارتگر خود را به اطراف می فرستند. اگر بناست به محل اقامت آنها یورش برده شود یک بهادران سوار، یک توپ کوهستانی و دو گروهان [ناخوانا] علاوه بر نیروی اعزامی لازم است. وی افزود: «عده اعزامی فوق العاده بی پول هستند.» (۴)

* مبارزه با ملخ در اطراف تهران

حضور ملخ های فراوان در اطراف تهران و هجوم آنها به شهر و امکان خسارت به زراعت های این منطقه موجب شد که نامه ای از طرف مجلس شورای ملی به رئیس الوزراء ارسال شود و خواستار اقداماتی برای مبارزه با این آفت گردد.

موضوع به وزارت فواید عامه ارجاع شده است. (۵)

* واکنش مراغه به استعفای مصدق السلطنه

در پی شیوع خبر استعفای مصدق السلطنه والی آذربایجان- با این که او در این روزها مشغول کار شده و عملاً استعفای خود را پس گرفته بود- گروهی از علما و هیأت تجار مراغه و ... با مخابره تلگراف هایی به مجلس شورای ملی و رئیس الوزراء خواستار پس گرفتن استعفای والی آذربایجان شدند. (۶)

منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد امروز شرحی به وزارت امور خارجه نوشت و از گروه بندیهای سیاسی موجود در کردستان عراق خبر داد. منتخب الدوله معرفی این افراد و گروه ها را موجب شناخت اولیای دولت ایران و اقدامات احتمالی آنان برای حفظ منافع ملی می دانست. او نوشت که در کردستان عراق دو گروه عمده وجود دارند که یک دسته برای منافع انگلیس و دسته دیگر به نام خلافت اسلامی علیه آنها فعالیت می کنند. طرفداران انگلیس عبارتند از: سید احمد افندی عموزاده و نماینده شیخ محمود، مازور رضا بیک حاکم سلیمانیه، مصطفی پاشا امیر تومان سابق عثمانی که اصلا کرد و اهل سلیمانیه است. او در جهت منافع انگلیس چند بار به اشنویه و ساوجبلاغ به ملاقات اسماعیل آقا سیمیتقو و سید طه رفته است. نفر بعدی سید طه نواده شیخ عبید الله است که دو- سه بار به موصل و بغداد آمده و با مأمورین انگلیس ملاقات کرده و علنا برای منافع آنها کار می کند. بابابکر آقا رئیس ایل پشت در که واسطه حمل و نقل اسلحه و قور خانه از انگلیسها برای اکراد است. کریم بیک جاف و محمود خان رئیس ایل دیزدی در نواحی اربیل. منتخب الدوله این افراد را دستیاران دولت انگلیس نامید که به کمک آنها انگلستان کار هایش را در

۱- اسماعیل شفایی در ۱۲۶۴ ش در تهران زاده شد. تحصیلاتش را در ایران و روسیه گذراند. آنگاه در ۱۲۸۹ ش به بریگاد قزاق پیوست و در ۱۳۰۱ ش به ریاست قور خانه منصوب گردید. در این زمان ریاست ارکان حرب لشکر مرکز را هم به عهده گرفت. او در ۱۳۰۱ ش به اروپا رفت و مقداری تفنگ و مهمات خرید. همچنین درباره خرید کارخانه های اسلحه سازی و مهمات سازی بررسی های لازم را به عمل آورد. او برای بار دوم در ۱۳۰۵ ش باز راه اروپا را در پیش گرفت. وی چند سالی در برن ماند تا اینکه رئیس کمیسیون خرید اسلحه شد و تا ۱۳۰۶ ش اموری را که بر عهده داشت به انجام رسانید. سرتیپ اسماعیل خان به دو زبان روسی و آلمانی مسلط بود و با درجه سرلشکری هم بازنشسته شد. (تاریخ ارتش نوین ایران، ج ۱؛ کرونین، ارتش و تشکیل حکومت پهلوی در ایران).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۵۷.

۳- گاهنامه پنجاه سال ...، ج ۱، ص ۲۰.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۳۷. در پاسخ این درخواستها رضا خان وزیر جنگ نوشت که همه این مسائل مربوط به آن لشکر است و باید با تأیید فرماندهی حل و فصل شود. (همان، ص ۳۹).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۴، ص ۱.

۶- همان جا.

کردستان عراق پیش می برد.

گروه دوم که با نام خلافت اسلامی علیه انگلیسها فعال هستند، عبارتند از: طرفداران شیخ محمود برزنجی، محمود خان دیزلی رئیس ایل هوامان، محمود خان نام دیگری که او هم رئیس ایل است. کریم فتاح بیگ رئیس ایل هموند و ایل جباری و زنگنه و بیات. (۱)

* رسیدگی به اقدامات مولیتور

امروز کمیسیونی در ساختمان هیأت وزرا برای رسیدگی به اموری که در زمان مسیو کامیل مولیتور (۲) رئیس سابق پست روی داده تشکیل شد. این کمیسیون مرکب بود از سپهدار اعظم، محاسب الممالک، امین الملک، وحید الملک که همگی از وزرای سابق بودند و نیز تدین، شیخ الاسلام، مستشار السلطنه، شیخ الاسلام اصفهانی که از نمایندگان مجلس شورای ملی هستند. (۳) از جمله اتهامات مولیتور اختلاس و سوءاستفاده از مقام خود بوده است.

* جمع آوری اوراقی از جریده حقیقت

امروز اوراقی از روزنامه حقیقت توقیف شد. شفق سرخ نوشت که مأموران نظمی به چاپ خانه ای که حقیقت در آن چاپ می شد رفتند و ضمن بررسی مفاد درج شده در روزنامه زیر چاپ موفق به خواندن آن نشدند و قسمتی از اوراق چاپ شده را جمع کردند. (۴)

روزنامه اقدام هم خبر توقیف حقیقت را چاپ کرد، اما نوشت که این جریده و ایران آزاد که چند روز پیش تعطیل شد (ر. ک):

۲ تیر) با حکم توقیف، بسته شدند. (۵)

* شکست شورشیان کرد در اطراف خوی

بنابر اخبار رسیده از خوی امروز کردهای شورشی منطقه به روستای «رهال» هجوم آورده با نیروهای پادگان آن محل درگیر می شوند.

خبر که در نواحی پخش می شود نیروهای سایر محلها به نقطه درگیری می آیند؛ جنگ سختی درمی گیرد و کردها شکست می خورند و عقب نشینی می کنند. (۶)

* اوقات کاری یک وزیر

رئیس کابینه وزارت معارف و اوقاف در اعلامی که امروز در روزنامه به چاپ رساند، اوقات کاری وزیر را به تفکیک

روزهای هفته به اطلاع مردم رساند. در این اعلان آمده بود:

«روز شنبه- صبح در وزارت خانه برای رسیدگی به امور اداری، بعد از ظهر در هیأت وزراء؛ روز یکشنبه- صبح در وزارت خانه برای امور اداری و پذیرایی اشخاصی که رجوعاتی دارند، بعد از ظهر در هیأت وزراء؛ روز دوشنبه- چهار ساعت به ظهر مانده تا یک ساعت قبل از ظهر و از اول شب تا دو ساعت از شب رفته در منزل برای پذیرایی آقایان واردین؛ روز سه شنبه- صبح در وزارت خانه برای امور اداری، بعد از ظهر در هیأت وزراء؛ روز چهارشنبه- صبح در وزارت خانه برای پذیرایی و از اول غروب تا دو ساعت از شب رفته در منزل برای پذیرایی آقایان واردین؛ روز پنجشنبه- صبح در وزارت خانه برای رسیدگی به امور اداری، عصر در هیأت وزراء؛ از آقایان محترمین خواهش می شود که رعایت این اوقات را بفرمایند، تضييع وقت نشود.»(۷)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱ و ۰ - ۸۰ - ۱۱ - ۴۷ - ۱۳۰۱.

۲- کامیل مولیتور (C. Molitor) از مستشاران بلژیکی که دو تن از برادرانش به نام های او گست و لامبرت نیز به تهران آمده در خدمت دولت ایران مشغول شدند. او در ۱۹۰۴ م / ۱۳۲۲ ق با دولت وقت ایران قرارداد بست و اداره پست را به عهده گرفت. بیشتر کسانی که با وی همکاری می کردند بلژیکی و توأماً مأمور اداره پست و مالیات نیز بودند. به رغم وقایعی که در سالهای اوج گیری نهضت مشروطیت پیش آمد و تغییراتی که در اداره گمرک به ریاست مسیونوز بلژیکی روی داد، همچنان پست خانه با مدیریت کامیل به کار خود ادامه می داد. در ۱۹۰۵ م / ۱۳۲۳ ق مقررات جدید عوارض داخلی در آن برقرار شد و سال بعد هم مقرراتی برای بهبود وضع پست ایران در خارج با بعضی از ممالک خارجی منعقد گردید. در همین اوان مرنارد جای نوز را در ریاست اداره گمرک گرفت. ولی او همچنان در رأس اداره پست ایران بود و برخی امور گمرک را نیز انجام می داد، تا اینکه چندی گذشت و برپایه اصلاحاتی که روی داد یک ایرانی ریاست پست را برعهده گرفته، مولیتور هم زیر نظر او امور محوله را انجام می داد. مولیتور در فاصله سالهای خدمتش در ایران رساله کوچکی درباره پست ایران تهیه، و چگونگی کار و وسعت عملیات و فعالیت مأموران آن را بیان کرده است. (دستره، مستخدمین بلژیکی در خدمت دولت ایران، صص ۱۱۱ و ۱۶۰ و ۲۱۵).

۳- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۱، ص ۱.

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۱، ص ۳.

۵- روزنامه اقدام، شم ۴۹، ص ۳.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۲، ص ۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۳، ص ۳.

سه شنبه ۶ تیر ۱۳۰۱/۲۷ ژوئن ۱۹۲۲/۱ ذی قعدة ۱۳۴۰

* دستور اعزام نیرو برای تأمین امنیت کهگیلویه و بهبهان

رضا خان وزیر جنگ و فرمانده کل قشون در تلگرامی به محمود آیرم امیرلشکر جنوب یادآور شد که پیش از این دستور اعزام نیرو به منطقه کهگیلویه و بهبهان را داده بود و آیرم در پاسخ گفته بود که پس از تکمیل نفرات قشون این کار صورت خواهد گرفت، اما اینک «چنانچه فعلا ممکن هست به قدر کفایت قوه به آن حدود فرستاده، اطلاع دهید که یک نفر حاکم با کفایتی از طرف ایالت تعیین و فرستاده می شود تا آن صفحه منظم و در تحت استیلای دولت درآید و اگر هنوز هم اعزام قوه غیرمقدور و لازم است حکومت آن حدود با بختیارها باشد، نظریات خودتان را در این باب سریعا راپرت دهید تا دستور لازم داده شود.» (۱)

* درخواست مأمور اعزامی به برلن از رضا خان

در نامه ای که - احتمالا - اسماعیل خان مأمور وزارت جنگ - امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشته آمده است که از پرونده موزرهای خریداری شده از آلمان چنین به نظر می رسد که اگر و کالتی از طرف دو آلمانی تباری که در این چند سال واسطه خرید اسلحه برای ایران بوده اند به من داده شود پی گیری امور در آلمان راحت تر خواهد بود؛ مضاف بر این که مخارج و دستمزد این دو آلمانی هم احتمالا پرداخت نشده و این مسئله در عدم پیشرفت کار مؤثر بوده است. (۲)

* تقاضای تلگراف رایگان برای سلطان سالار انتظام

وزارت جنگ در نامه ای به وزارت پست و تلگراف درخواست کرد از آن جا که سرهنگ اسماعیل خان رئیس ارکان حرب لشکر مرکز عازم مأموریت است و به جای او سلطان سالار انتظام به امور ارکان حرب یادشده رسیدگی خواهد کرد، تقاضا دارد تلگرافاتی که با امضا سلطان سالار انتظام به ولایات مخابره می شود رایگان صورت گیرد. (۳)

* تلگرام کار گزار محمره درباره بیمارستان تازه ساخت شیخ خزعل

وحید السلطنه کار گزار وزارت امور خارجه در محمره (خرمشهر) امروز پیرو گزارش تفصیلی خود درباره چگونگی ساخت بیمارستانی توسط شیخ خزعل در این شهر و کمک های مأموران انگلیسی به او، نوشت که از قرار معلوم ۶۰ هزار روپیه ای که برای تهیه و لوازمات مریض خانه مزبور صرف شده از طرف کمپانی نفت انگلیس و ایران داده شده؛ به عبارت دیگر رئیس کمپانی مزبور معادل شصت هزار روپیه اسباب و لوازمات از فرنگ برای مریض خانه عمومی یاد شده وارد کرده است. «ریاست مریض خانه هم از طرف آقای سردار اقدس (شیخ خزعل) به رئیس کمپانی مزبور واگذار شده است.» (۴)

* پاسخ قوام السلطنه به سالارلشکر

در پی درخواست های عباس میرزا سالارلشکر حاکم بروجرد و لرستان از وزارت داخله مبنی بر دادن اختیارات و نیروی نظامی بیشتر به این حکومت امروز قوام السلطنه رئیس الوزراء که وزارت خارجه و داخله را نیز اداره می کرد، در پاسخ به حاکم بروجرد نوشت در مورد درخواست های شما با وزارت جنگ مشورت شد و آن وزارت خانه پاسخ داد که اختیارات لازمه را پس از تأیید امیرلشکر غرب تصویب خواهد کرد.

«امیرلشکر غرب شاید تاکنون وارد شده باشد. مقتضی است راجع به دقایق با مشار الیه تبدیل [تبادل] نظر و با موافقت ایشان مراتب را پیشنهاد فرمایید.» (۵)

* پایان تحصن در مجلس شورای ملی و شاه عبد العظیم

روزنامه اقدام نوشت که امروز پیش از ظهر «آقای رئیس الوزراء به مجلس شورای ملی رفته و آقایان متحصنین مجلس و حضرت عبد العظیم هم به حضورشان رفتند و آقای رئیس الوزراء راجع به خروج ایشان از تحصن مذاکراتی فرموده

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، پ ۶، ص ۲۲.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۷۶.

۳- همان، ص ۵۶.

۴- سیاست بریتانیا در ...، ص ۱۴۵.

۵- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، ص ۱۰۳۳.

و بعضی از آقایان متحصنین هم متدرجا نطق‌هایی مبنی بر الغاء حکومت نظامی و رفع توقیف جراید و آزادی قلم و غیره نمودند و آقای رئیس الوزراء هم تمام پیشنهادهای آنان را پذیرفته و وعده دادند که به زودی مقاصد آن‌ها را انجام خواهند داد و لذا قرار بر این شد که ایشان از تحصن خارج شده و آقایان متحصنین هم پذیرفته و از روز گذشته خارج شدند.

آقای رئیس مجلس [مؤتمن الملک] هم شرحی راجع به متحصنین سفارت روس اظهار فرمودند که هرچه زودتر ایشان هم باید از تحصن خارج شوند...» (۱)

* مذاکرات بی سرانجام با محمد علی خان حسن ون

مأموران دولتی برای خاتمه دادن به شرارت‌های الوار با محمد علی خان حسن ون از صاحب نفوذان و یکی از رؤسای طوایف الوار وارد مذاکره شده، خواستار تبعیت او از دولت شدند.

حسن ون در برابر این تبعیت خواستار بازگرداندن زمین‌های توقیفی خود شد که در زمان ریاست وثوق الدوله توسط قوام الدوله والی وقت مصادره شده بود. گویا این درخواست با موافقت مقامات دولتی روبه رو نمی‌شود و درگیری با اتباع محمد علی خان حسن ون ادامه می‌یابد. (۲)

* تصرف خان دیزج

براساس گزارش‌های رسیده از خوی قوای نظامی مستقر در آن منطقه در درگیری با کردهای شورشی موفق شده اند خان دیزج را به تصرف درآورند. «اشرار با دادن چند نفر تلفات مغلوب و متفرق شده اند.» (۳)

* مکاتبات قوام السلطنه با مصدق السلطنه

قوام السلطنه رئیس الوزراء در پی استعفای مصدق السلطنه والی آذربایجان، با این که وی به سر کار بازگشته بود، علت آن را جویا شد که مصدق نیز دلایل خود را عنوان کرد.

قوام السلطنه برای تثبیت موقعیت مصدق قول‌هایی به او داد و دستور‌هایی نیز به مقامات مرتبط و مسئول صادر کرد. (۴)

* اعتصاب در کمپانی نفت جنوب

به نوشته روزنامه شفق سرخ کارگران معادن نفت جنوب چند روزی را در اعتصاب گذراندند. یکی از علل این اعتصاب درخواست اخراج کارگران هندی بود. شیخ خزعل نیز برای رفع این مسئله خود را به مسجد سلیمان رساند.

[تصویر] کارگران نفت هنگام لوله‌گذاری

نمایندگان و کارگران ایرانی درخواستهای خود را در ده- یازده ماده به شیخ خزعل دادند. «اینک در خصوص یکی از درخواستهای مهم ایشان که خارج نمودن عملجات هندی از خدمت معادن بوده از طرف دولت نیز اقدامات شده و در نتیجه موفقیت حاصل گردید که عملجات هندی را که بالغ بر چهار هزار نفر می شدند منفصل و به هندوستان عودت دهند و به جای آنها عملجات ایرانی استخدام نمایند.» (۵)

* ادامه تحصن در تلگراف خانه فیروزه کوه

ایل اصانلو و اهالی روستاهای پشت کوه مازندران از تجاوزات ارشد الممالک به ستوه آمده، در تلگراف خانه متحصن شدند. با وجود دستور هایی که از تهران رسیده بود که ارشد الممالک متعرض ایل یادشده نشود، با این حال نزدیک به پانصد رأس گوسفند و ۴۰-۳۰ شتر متعلق به ایل اصانلو به دلیل ممانعت ارشد الممالک از رفتن آنها به مراتع تلف شده اند. (۶)

۱- روزنامه اقدام، شم ۴۹، ص ۳.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۱، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- همان جا.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

چهارشنبه ۷ تیر ۱۳۰۱ / ۲۸ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲ ذی قعدة ۱۳۴۰

* دخالت کنسول انگلیس در قضیه توتونهای قاچاق

نیروهای لشکر غرب در پی کشف توتونهای قاچاق (ر. ک):

۱۵ و ۱۸ خرداد) دستور یافتند آنها را فروخته و خرج لشکر کنند اما «اینک رئیس تیپ سوار از کرمانشاه راپرت می دهد که قونسول انگلیس می گوید «که مکاریان، مندلیچی [- مندلیچی] و بارهای توتون متعلق به اتباع بین النهرین است.» امیرلشکر غرب امروز به وزیر جنگ این موضوع را منعکس کرد و نوشت که دستور داده شده فعلا از فروش آنها خودداری کنند.

او در پایان نامه خود خواستار کسب تکلیف از رضا خان شد. (۱)

* دستور قوام السلطنه به وزارت خانه ها

قوام السلطنه رئیس الوزراء در بخش نامه ای به وزارت خانه ها تأکید کرد مذاکره و مکاتبه با سفارت خانه های کشورهای مختلفی که در ایران هستند، در صلاحیت وزارت امور خارجه است. «لهذا وزارت خانه ها و ادارات دولتی باید متوجه این نکته بوده و اگر از سفارت خانه ها هم مستقیما به وزارت خانه ها مراجعاتی بشود باید به وزارت خارجه ارجاع و از مذاکره و مکاتبه مستقیم خودداری نمایند.» (۲)

* اجازه صدور کمکها به روسیه شوروی

اداره کل گمرکات به وزارت مالیه اطلاع داد که بنا به دستور آن وزارت خانه، گمرک انزلی موظف شد پانزده هزار پوط برنج و دویست صندوق نان و گوشت که برای قحطی زدگان روسیه تخصیص داده شده با معافیت گمرکی از ایران به آن کشور صادر خواهد شد. (۳)

* شمارش آراء انتخابات مجلس در منطقه ورامین

برخی روزنامه ها پیش از این خبر انتخاب علی اکبر داور را که از منطقه خوار، ورامین و ایوانکی خود را نامزد مجلس شورای ملی کرده بود، داده بودند. روزنامه ایران در شماره امروز خود تعداد آراء این منطقه را اعلام کرد که به موجب آن از ۵۱۱۲ رأی به صندوق ریخته شده ۴۸۰۴ رأی به نام علی اکبر داور نوشته شده، ۱۲۲ رأی به اسم سید مصطفی کاظمی و ۱۶ برگه سفید و ناخوانا بوده است. (۴)

* بخش نامه وزارت مالیه

وزارت مالیه در بخش نامه ای به ادارات مالیه اطلاع داد که «املاک متنازع فیه که در محاکم عدلیه طرف دعوا واقع می شوند،

دولت در هر سنه مالیات آن را از عایدات ملک دریافت خواهد نمود.» و مشمول معافیت نخواهد بود. (۵)

* مرگ و میر گاوها در خرم آباد تنکابن

بنابر گزارش رسیده از منطقه خرم آباد تنکابن بیماری گاومیری یا طاعون گاوی که از قرار ناخوشی سختی است به جان گاوهای اطراف خرم آباد افتاده و تاکنون یکصد و هفتاد رأس گاو را تلف کرده است. دکتر و داروی کارساز نیز در منطقه وجود ندارد. اهالی از سرایت این بیماری به انسانها در وحشت هستند. (۶)

* درخواست رئیس بانک ایران از قوام السلطنه

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران در مورد عدم امکان تسویه بانک با بدهکاران نامه ای به قوام السلطنه رئیس الوزراء نوشت و یادآور شد که پیش از این قرض عمده بدهکاران توسط املاکی که در رهن بانک داشتند امکان تسویه داشت و برای بدهکاران عمده ای چون سپهسالار اعظم، عین الدوله، حاج امین الضرب، ارباب بهمن و ارباب جمشید اقدام شد اما پاسخی از دولت نیامد. ممتاز الملک از اعمال نفوذ برخی دستگاه ها نیز برای جلوگیری از تسویه بدهی ها نوشت و در پایان از قوام السلطنه خواست زمینه این تسویه حساب را فراهم کند. «سه ماه است حقوق به اعضاء نرسیده و قادر به تأدیه مخارج عادی لازم و

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۳۰. رضا خان در حاشیه این نامه دستور داد: «از فروشش دست نگاه دارید و به آنها بگویید مال هر کجا است چون قاچاق هست نخواهیم داد.» این جمله نسبتاً عامیانه و محاوره ای روز دهم تیر با تعبیرات رسمی به امیرلشکر غرب منعکس شد. (همان، ص ۲۹).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۵، ص ۱.

۳- همان جا.

۴- همان جا.

۵- همان، ص ۲.

۶- همان جا.

پرداخت حقوق اعضای روسی» نیست و امکان پاسخگویی به طلبکاران خرد که هر روز به بانک مراجعه می کنند وجود ندارد. (۱)

* یک دختر جدید الاسلام در یزد

گزارش رسیده از یزد حاکی است که یک دختر زرتشتی به دین اسلام گروید. وی از اهالی نصرت آباد یزد بود. از این رو او را به نزد حجت الاسلام حاجی میرزا سید علی مجتهد برده، «کلمه طیبه را به او تلقین نموده، قبول دین اسلام کرده است.» والدین و جمعی از زرتشتیان محل معتقدند که دختر به میل خود به اسلام نیاورده، او را تحریک کرده اند. (۲) اما واقعیت چیز دیگری بود. (ر. ک: ۲۸ تیر)

* خودکشی میرزا حبیب الله خان میکده

حبیب الله خان پسر میرزا سلیمان خان میکده امروز خودکشی کرد. علت خودکشی او تمرد از دستور مافوق و سپس کسر درجه نظامی بوده که از «تایین» به «معین» نزول کرده، او تحمل نیاورده و اقدام به خودکشی می کند. (۳)

* ورود امان الله جهانبانی به تبریز

سرتیپ امان الله میرزا رئیس کل ارکان حرب امروز وارد تبریز شد. از دیگر اخبار مربوط به تبریز این که؛ با وجود استقرار پست امنیه در برخی از راه های منتهی به تبریز، به دلیل شمار اندک آنها امکان برقراری امنیت در این نواحی وجود ندارد و نقل و انتقال مشکل انجام می شود. (۴)

* گزارش امیرلشکر غرب در نخستین رویارویی جدی خود با الوار

در این گزارش آمده است که ساعت سه صبح امروز حمله به چادرهای الوار شروع شد. آنها تنگه های مهم سیلاخور را در دست داشتند. جنگ تا ساعت پنج عصر دوام داشت. امیرلشکر غرب تأکید کرد که تاکنون نظیر این جنگ در صفحه لرستان واقع نشده بود.

[تصویر] احمد آقا خان امیراحمدی

تنگه و قلعه چگینی کش که در دست الوار و محل عبور و مرور به صفحه سیلاخور و یگانه امید آنها بود در ساعت ۱۱ صبح به دست اردوی دولتی فتح شد. تلفات الوار به قدری سنگین بود که از قرار اطلاعات خود آنها تصور نمی کردند.

یک گروهان پیاده و دو مسلسل برای محافظت خرابه های چگینی کش گذاشته و کارگران با مصالح که قبلاً تهیه شده بود شروع به ساختن برجها کردند. کوه هایی که به تصرف اردوی دولتی درآمده بسیار صعب و دشوار بود. آمار کشته های الوار

را از یکصد و پنجاه الی دویست نفر و تلفات اردو را یک صاحب منصب مجروح، چهارده تائین کشته، بیست و سه نفر مجروح یاد کرد. (۵)

* ادامه شرارت‌های شاهسونها در آذربایجان

در ادامه دست اندازیه‌ها و غارتگریهای گروهی از شاهسون‌ها امروز حدود دویست شاهسون ناگهان به کاروانی در «صحن حاجی آقا» یورش برده و مال و حشم آن را به چنگ می‌آورند.

سواران پست حاجی آقا و روستاهای اطراف با اسلحه متجاوزان را تعقیب کرده پس از چند ساعت هشت اسب شاهسونها کشته و چند نفر از آنها نیز مقتول شدند و اموال به غارت رفته جمع‌آوری شد. (۶)

۱- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۲۲ تا ۲۴.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۵، ص ۲.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۲، ص ۲. «حبیب‌الله خان میکده که از افسران جزء ژاندارمری بود در این انحلال و انتقال خواهی نخواهی و اجبارا به تیپ عراق منتقل گردید. می‌گویند جان محمد خان [فرمانده اش] نسبت به وی سوءنیتی داشته و مدتی او را بدون علت زندانی می‌کند و سخت‌گیریهای بی‌موردی درباره مشارالیه اعمال می‌نموده است. بالاخره دایره زندگی بر جوان حساس تنگ می‌شود. بدو قصد ترور کردن جان محمد خان را می‌کند ولی بعدا پشیمان شده قصد انتحار خویش را می‌نماید و قبل از خودکشی این ابیات را می‌سراید: به پایان کی رسد اندوه و غم، ای عمر، پایانی به جان از سخت جانی آمدم، ای مرگ احسانی ... و این دو بیت را برای نقش سنگ مزار خویش می‌سراید: در حضرت دوست، با گناه آمده ام با حال پریشان و تباه آمده ام شادم که رخم ز خون سر، گلگون است هرچند که من نامه سیاه آمده ام.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۲۳).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۷، ص ۲.

۵- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۱۷.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۱، ص ۲.

پنج شنبه ۸ تیر ۱۳۰۱ / ۲۹ ژوئن ۱۹۲۲ / ۳ ذی قعدة ۱۳۴۰

* دیدگاه های آیرم نسبت به موقعیت کهگیلویه

به دنبال درخواست رضا خان از امیرلشکر جنوب نسبت به اعزام نیروی نظامی به منطقه کهگیلویه و یا در اختیار گذاردن آن حدود به بختیاریها (ر. ک: ۶ تیر) محمود آیرم امیرلشکر جنوب امروز دیدگاه های خود را درباره کهگیلویه و بختیاریها توضیح داد و نوشت که در حال حاضر خوانین بختیاری و کهگیلویه در اتحاد به سر می برند و اکنون نیز مشغول مذاکره هستند و «چنانچه قوایی به آن حدود اعزام شود به تحریک بختیاریها نخواهند پذیرفت و از طرف بختیاریها کمک به آنها خواهند کرد و بهانه برای اقدامات خودشان به دست می آورند.»

[تصویر] ۱. محمود آیرم ۲. عبد الله طهماسبی ۳. رضا خان

وی اضافه کرد اعزام نیرو از طرف فارس هم ممکن نیست چون با موقعیت فعلی آن منطقه قوای نظامی مشغول رویارویی با راهزن ها هستند. آیرم در پایان، چنین نوشت: «عقیده این جانب این است که حکومت کهگیلویه باید با بختیاریها باشد تا پس از تسویه کار آنها و یا اطمینان حاصل کردن از ایشان به هر نوع امر فرماید اطاعت خواهد شد.» (۱)

* نبود قرارداد با تلگراف خانه های روسیه

وزارت پست و تلگراف در پاسخ به درخواست وزارت جنگ مبنی بر رایگان حساب کردن تلگرافهای سرهنگ اسماعیل خان رئیس ارکان حرب لشکر مرکز که مأموریت خارج از کشور دارد (ر. ک: ۶ تیر) نوشت که رایگان بودن تلگرام ها در خاک ایران بلامانع است اما چون قراردادی با تلگراف خانه های روسیه نداریم این امر غیرممکن است؛ اما می شود توسط کنسولگری ایران در بادکوبه و سفارت ایران در مسکو ترتیب مخابرات مجانی اسماعیل خان را داد که در این مورد وزارت امور خارجه باید اقدام کند. (۲)

* موضع گیری شفق سرخ در قبال توقیف روزنامه حقیقت

روزنامه شفق سرخ در مقاله کوتاهی که در شماره امروز خود درج کرد از بسته شدن روزنامه حقیقت ابراز تأسف نمود و تلویحا آن را خواست دولت انگلیس و تحمیل آن به دولت ایران دانست. این مقاله نظر وزارت امور خارجه ایران را به این موارد جلب کرد: «۱- مراقبت کامل از مأمورین انگلیسی و جلوگیری از اقدامات آنها در میان ایلات و طوایف ۲- تفتیش کامل نسبت به تحریکاتی که در مسئله استقلال کرد و طغیان سیمیتقو می شود. ۳- بستن دفاتر پستی انگلیس در بنادر جنوب و در عربستان (خوزستان). ۴- برچیدن اداره سیاسی انگلستان در عربستان و بعضی از نقاط دیگر. ۷- عدم اعتنا به تقاضاهای مأمورین انگلیس راجع به امور داخلی.» (۳) شفق سرخ با این

- ۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۲۳. در حاشیه این تلگراف رضا خان وزیر جنگ به وزارت داخله می نویسد که «عجالتاً صلاح است حکومت کهگیلویه را به بختیاریها بدهند.»
- ۲- همان، پ ۱۸، ص ۵۲.
- ۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۲، ص ۲.

پیشنهادها این موضوع را یادآور شد که خطر انگلستان برای ایران نه تنها کمتر از روسیه نیست، چه بسا بیشتر هم هست و وعده داد در شماره های آتی مواضع خود را نسبت به دولت روسیه شوروی ارائه دهد. روزنامه تایمز هم نوشت که اقدام دولت در تعطیلی مطبوعات جلوگیری از نشر اکاذیب علیه انگلستان است. (۱)

* انتصابات جدید

در پی تشکیل دولت جدید برخی انتصابهای تازه نیز در دوایر دولتی صورت گرفت که از آن جمله است: حاج عز الممالک پهلوی برعهده گرفت. چندی هم مأمور استانداری آذربایجان غربی شد.

او در مهر ۱۳۲۰ در نخستین جلسه مؤسسان حزب توده شرکت کرد اما هنوز جلسه پایان نیافته بود آن را ترک گفت و دیگر در جلسات حزب توده شرکت نکرد. او در بهمن ۱۳۲۱ پس از حدود دو دهه دوری از مقام وزارت، وزارت بهداری را پذیرفت. وزارت دارایی، بازرگانی و پیشه و هنر، دادگستری، راه و کشور، مناصب متعددی در کابینه های مختلف است که برخی از آنها را چند بار برعهده گرفت. در روز ترور رزم آرا لایحه اعلام حکومت نظامی را در تهران تهیه کرده بود که شاه چندان از آن استقبال نمود و اردلان نیز برکنار شد. در دوران نخست وزیری مصدق سمتی بدو واگذار نشد تا اینکه در بهمن ۱۳۳۲ از سنندج به مجلس شورای ملی راه یافت. در دوره نوزدهم مجلس نیز همین سمت را حفظ کرد. پس از آن در ۱۳۳۷ ش سفیر کبیر ایران در عراق شد و حدود ۲ سال در بغداد ماند. آنگاه بار دیگر استانداری آذربایجان شرقی را پذیرفت. اما در تبریز بیش از چند ماهی نماند و دوره دیگری از فترت شغلی او آغاز شد. از این پس با کمک چند تن دیگر کمیته نجات ملی را تشکیل داد که از اجرای قانون و اصلاحات و حکومت مستقل و ملی دفاع می کرد.

اردلان در مهر ۱۳۵۵ به عنوان سناتور انتخابی ارومیه به مجلس سنا هم راه یافت و یک روز پیش از پیروزی انقلاب اسلامی از سمت خود در آن مجلس استعفا کرد. چندی در بازداشت بود تا در خرداد ۱۳۵۸ آزاد شد.

چند سالی را به انزوا گذرانده، در ۱۳۶۶ ش درگذشت. (محبوبی اردکانی، چهل سال تاریخ ایران، ج ۲، صص ۵۸۷ و ۵۸۸؛ «حاجی عز الممالک (میرزا امان الله اردلان)»؛ ...، صص ۴-۱؛ عادلر، «اردلان، امان الله»، صص ۳۸۳ تا ۳۸۹). (۲) مدیرکل وزارت مالیه به پیشکاری مالیه ایالت فارس تعیین شد. میرزا زین العابدین خان (۳) به سمت مدیریت کل وزارت مالیه انتخاب گردید و حاج احتشام نظام از طرف وزارت داخله عهده دار معاونت بلدیة گیلان شد. (۴)

* کشف معدن سرب

«گردان مهندسین نظام» که برای عملیات و معاینه و نقشه کشی و ... به اطراف می رفتند، در کوه بی بی شهربانو تپه ای را با دینامیت منفجر کردند که متوجه وجود معدن سرب در آن شدند. (۵) گردان مهندسی وابسته به تیپ گارد پیاده لشکر مرکز بود. خبرهای بعدی از این معدن حاکی است که از هر صد من ۸۵ من سرب به دست می آید. (۶)

* تقاضای جلوگیری از نخ‌های رنگی غیر ثابت

وزارت فواید عامه در نامه‌ای که به ریاست الوزراء نوشت تقاضا کرد از ورود نخ‌هایی که رنگ ثابت ندارند جلوگیری شود. استفاده از این نخها در فرش بافی، اعتبار فرش ایران را به خطر انداخته بود. (۷)

* تشکیل کمیسیون اقتصاد

در پی دستور قوام السلطنه رئیس الوزراء برای تشکیل کمیسیون اقتصاد امروز این کمیسیون با اعضاء منتخب آن تشکیل جلسه داد تا موقعیت تجاری و اقتصادی کشور را مورد بررسی قرار دهد. (۸)

* راهی کردن کارمندان ونشترک بندر جز به روسیه

والتر کردنیک، همسرش و سه نفر دیگر از اجزاء شرکت ونشترک بندر جز که از طرف رئیس کل ونشترک و حکومت و اداره قشونی توقیف شده بودند، امروز با کشتی به طرف روسیه حرکت داده شدند. (۹) (ر. ک: ۳ تیر) در منابع دیگر علت بسته شدن این شرکت در بندر جز اقدامات سیاسی کارمندان این شرکت بود. «صد هزار تومان بالشویکها به او اعتبار داده بودند که ... خرید آذوقه نماید ... چند قبضه تفنگ و سی دانه نارنجک و بمب تهیه نموده بودند. خرید آذوقه [هم می کردند] به قیمت گزاف با دولت بلشویکی محسوب می نمودند.» (۱۰)

* تکذیبیه ایران برای جراید انگلیس

در پی درج اخبار نادرست از ایران در نشریه‌های چاپ انگلیس، نمایندگی سیاسی ایران در لندن تکذیبیه‌ای تهیه و امروز به روزنامه‌های دیلی تلگراف، تایمز، دیلی میل و مورنینگ پست فرستاد. متن تهیه شده سفارت ایران چنین بود:

«در موضوع اخباری که در مطبوعات اشاعت یافته اینک سفارت من باب استحضار خاطر شما اطلاع می دهد که به موجب تلگراف رسمی واصله خبر راجع به تصرف مراغه از جانب اکراد بی اصل می باشد. دولت یک عده قوای مکفی در ایالت آذربایجان تمرکز داده، انتظار می رود عملیات نظامی که حالیه در جریان است به موفقیت خاتمه یابد. و اما راجع به اینکه عشایر لر بروجرد را تحت تهدید در آورده اند لازم است این نکته تصریح شود که هنگامی که ایالت از بیلاق به قشلاق حرکت می کنند معمولاً اصطکاکاتی بین آنها و اهالی روی می دهد در صورتی که این واقعه به هیچ وجه مربوط به اوضاع سیاسی نیست. امسال دولت اقدامات مقتضیه برای جلوگیری از وقوع حوادث غیر مترقبه به عمل آورده و بعضی عشایر را تنبیه نموده است.» (۱۱)

۱- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۹ ژوئن ۱۹۲۲، ص ۷.

۲- امان الله اردلان مشهور به عز الممالک در سال ۱۳۰۰ ق ۱۲۶۳ ش به دنیا آمد. پدرش ابو الحسن خان فخر الملک اردلان از حکام کردستان و مادرش نوه محمد شاه قاجار بود. او تحصیلات اولیه را در تهران گذرانده، زبان فرانسه را به خوبی آموخت. چندی هم نزد کمال الملک نقاشی یاد گرفت. علاوه بر این از دوران نوجوانی به فنون سوارکاری و تیراندازی علاقه

مند بوده، مهارت ویژه ای در آنها داشت. زمانی که پدرش به وزارت تجارت رسید، او نیز به آن وزارت خانه راه یافت. در ذی قعدة ۱۳۲۲ از مظفرالدین شاه لقب عز الممالک دریافت کرد که پس از آن بیشتر بدان مشهور گردید. در دوران نهضت مشروطیت از فعالان به نام تهران بود. در ۱۳۲۷ ق نایب الحکومه دزفول شده، در همان سال هم از سوی مردم خوزستان به نمایندگی دومین دوره مجلس شورای ملی انتخاب شد و به تهران آمد. با انحلال مجلس به اداره خزانه داری کل رفته، پس از مدتی ممیز مالیاتی اداره ولایتی کرمانشاه شد. [تصویر] از چپ: محمد علی نظام مافی، امان الله اردلان، سید حسن مدرس، رضا قلی مافی، محمد علی فرزین، حسین سمیعی، قاسم صور اسرافیل در دوره سوم مجلس باز به نمایندگی برگزیده شد. در بحبوحه جنگ جهانی اول که قشون روس تهران را تهدید کرد، او نیز به همراه بسیاری از کسبه و رجال زمان، تهران را ترک کرد و در شمار مهاجرین قم درآمد. در کمیته دفاع ملی که مهاجرین در کرمانشاه تشکیل دادند نقش بسزایی ایفا نمود و در هیأت دولتی که به ریاست رضا قلی خان نظام السلطنه مافی کار می کرد وی وزارت فوائد و تجارت را پذیرفت. به هر روی پس از پایان یافتن جنگ جهانی عز الممالک به تهران برگشت و در ۱۲۹۸ ش پیشکار مالیه کرمان و بلوچستان شد. در ۱۳۰۱ ش از سوی میرزا محمود مدیر الملک (جم) که کفیل وزارت مالیه (دارایی) بود، مدیرکل آن وزارت خانه و سپس به پیشکاری مالیه فارس برگزیده شد. نمایندگی پنجمین دوره مجلس، بازرسی مالی گیلان و مازندران و استرآباد، وزارت فوائد عامه و بعد مالیه، پیشکاری کرمان و فارس، حکومت لرستان و بروجرد، حکمرانی بنادر جنوب، ولایت کرمان و استانداری آذربایجان شرقی عمده مشاغل امان الله خان اردلان است که در زمان سلطنت رضا شاه

۳- زین العابدین خان مستوفی در ۱۲۹۱ ق در تهران به دنیا آمد. او فرزند میرزا محمود وزیر و از نوادگان میرزا نصر الله گرکانی بود. وی از خانواده مستوفیها، و برادرزاده عبد الله مستوفی نویسنده کتاب سه جلدی شرح حال زندگانی من، است. او تحصیلاتش را در مدارس جدید به انجام رسانده، زبان فرانسه را هم آموخت. افزون بر این به علم سیاق تسلط کافی یافت و از حساب جدید هم بهره داشت. پس از مرگ پدرش به استخدام وزارت مالیه (دارایی) درآمد، چندی بعد ریاست دفتر محاسبات مرکزی آن را به عهده گرفت. از جمله اقدامات مهم و شایسته وی تشکیل «دفتر وظایف» در وزارت خانه مالیه بود که خود نیز مدیرکل آن شد. از دیگر مشاغل اوست: مدعی العمومی دیوان محاکمات و عضویت در کمیسیون در وزارت مالیه که با شرکت دکتر مصدق و عبد الله مستوفی برای تصویب اعتبارات تشکیل شده بود. (دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، آرشیو؛ مستوفی، شرح زندگانی من یا ...، ج ۳- ۱، صفحات متعدد).

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۲، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۵، ص ۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۶، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۱۶۷، ص ۱.

۹- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۴، ص ۲.

۱۰- پورشالچی، قزاق: عصر رضا شاه ...، ص ۸۲۱.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴- ۳- ۱۴- ۱۳۰۱.

جمعه ۹ تیر ۱۳۰۱ / ۳۰ ژوئن ۱۹۲۲ / ۴ ذی قعدة ۱۳۴۰

* اقدام به تأسیس مدارس رنگری

وزارت فواید عامه به دنبال تأسیس مدارس رنگری در ایالات و ولایات و تعلیم معلمان برای تدریس در آن مدارس لایحه ای در هیأت دولت تنظیم کرد تا برای تصویب به مجلس شورای ملی بدهد. در این لایحه آمده بود که مبلغ ۲۹ هزار تومان برای بودجه مدارس رنگری تبریز، مشهد، کرمان، عراق (اراک) و کاشان به ضمیمه ۷۵۰ تومان خرج مسافرت معلمین و هفت هزار تومان برای تهیه اسباب مدارس، در نظر گرفته شده است. (۱)

* تأکید بر دریافت وجوه صدی یک

وزارت مالیه در بخش نامه ای به مسئولان ادارات مالیه در سراسر کشور اعلام کرد که در پی دستورات گذشته تأکید می شود «بدون هیچ عذری وجوه صد یک باید در آخر هر برج به مرکز ارسال شود و آن چه از این بابت از ابتدای برقراری تاکنون باقی است اگر تا آخر سرطان (تیر) نرسد مسئول خواهید بود.» (۲)

* جمعیت تخمینی شهرهای گیلان

به دنبال درخواست وزارت داخله از حکمران برخی ایالات در مورد تعداد نفوس نواحی ای که دارای بازار و آبادی هستند، حکمران گیلان گزارش داد که رودسر ۲۰۰۰ نفر، سیاهکل و دیلمان ۵۰۰۰ نفر، لشت نشا ۵۰۰۰ نفر، خشکبار ۲۰۰۰ نفر، کوچصفهان ۳۰۰۰ نفر، خمما ۱۵۰۰ نفر، کسکر ۴۰۰۰ نفر، شفت ۵۰۰۰ نفر، تولم ۲۰۰۰ نفر، فومنات ۱۵۰۰۰ نفر، بازار سنگر ۵۰۰۰ نفر، کیسم ۱۵۰۰ نفر، بازار دهشال ۱۰۰۰ نفر، بازار آستانه ۱۰۰۰ نفر جمعیت دارد. (۳)

* عتاب سلیمان میرزا میکده نسبت به رضا خان

در پی خودکشی پسر سلیمان میرزا (ر. ک: ۶ تیر) امروز مجلس ترحیم او برپا شد. در این مجلس مسئولان لشکری و کشوری هم حاضر بودند. «سردار سپه وارد آن مجلس می شود.

میرزا سلیمان خان به محض آن که چشمش به سردار سپه می افتد ناگهان نسبت به او تندی و فریاد می کشد این است وضع قشون؟ فساد اخلاق سرتاسر قزاق خانه را گرفته است.» (۴)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۷، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- همان، ص ۲.

۴- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲؛ شهریار در مرثیه حبیب قطعه ای ساخت که چنین است: واحسرتا به مرگ حبیبی، که

روزگار چون او گلی نداشت، اگر صد بهار کرد آه از سموم دی، که چنان سرو سرفراز از پا فکند و چشم مرا، چشمه سار کرد تا تیر دشمنان عفافش، خورد به سنگ سنگر به پشت سنگ لحد استوار کرد گر سیل خون ز دیده دشمن رود، رواست کین دوستدار فضل و هنر، انتحار کرد جان داد و نوعروس شرافت، به بر کشید مردانه جان به مقدم جانان، نثار کرد آوخ که شمع بزم محبت حبیب، مرد پروانه را بلاکش شبهای تار کرد بی ما به اختیار سفر کرد و دور از اوبا ما چه ها که گریه بی اختیار کرد خواهم چون ابر لاله برویانم از سرشک در گلشنی که سرو من آنجا، مزار کرد. (همان)

شنبه ۱۰ تیر ۱۳۰۱ / ۱ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۵ ذی قعدة ۱۳۴۰

* ادامه مکاتبات قوام و علاء درباره نفت شمال

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز در تلگرامی به حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا نوشت همان طور که قبلا گفته بودم باید با روزولت رئیس کمپانی سینکالر وارد مذاکره شوید. این مذاکره باید مستقیم و بدون واسطه باشد. «چون از حیث پول فوق العاده در مضیقه هستیم لازم است به فوریت نتیجه مذاکرات با روزولت و استاندارد را معلوم نموده، اطلاع دهید که تکلیف قطعی هرچه زودتر معلوم شود.» علاء هم که منعکس کننده نظرات شوستر، واسطه ایران برای عقد قرار با استاندارد اوایل و دیگر مقامات امریکا، به تهران بود امروز به قوام السلطنه نوشت که شوستر اینک خبر آورده که کمپانی استاندارد تمام تقاضاهای دولت و مجلس را قبول کرده است. (۱)

* درخواست های وزارت جنگ از سفارت ایران در مسکو و وزارت امور خارجه

وزارت جنگ برای هموار کردن مأموریت سرهنگ اسماعیل خان رئیس ارکان حرب لشکر مرکز که عازم مسکو و از آنجا برلن بود، در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت با ذکر این مأموریت درخواست کرد به کنسولگری ایران در بادکوبه و سفارت ایران در مسکو دستور داده شود تا مخابرات این صاحب منصب به هنگام مأموریت رایگان باشد. و نیز نامه ای به مشاور الممالک سفیر فوق العاده ایران در مسکو فرستاده شد که در آن تقاضا شده بود این سرهنگ از وزارت جنگ برای انجام بعضی امور مهمه عازم است، با او همکاری شود. (۲)

* اعلان حکومت نظامی تهران درباره نرخ میوه و سبزی

محمود انصاری حاکم نظامی تهران امروز در اعلانی به میوه فروشان آنان را وادار کرد از نرخ تعیین شده تبعیت کنند.

آنها حق دارند برای هر تومان میوه و سبزی خریداری شده از میدان تره بار تا دو قران و پانصد دینار روی آن کشیده به مشتری بفروشند. «عموم اهالی دار الخلافه مکلفند اگر برخلاف این اعلان ببینند [که] کسبه رفتار می کنند یا این که میوه جاتی که میوه فروشان خریداری می نمایند و میوه جات صحیح را در دکان خودشان مخفی نمایند و به طور علنی برای فروش نگذارند به آژان پست آن نقطه اطلاع دهند که خلاف کننده را به اداره حکومتی جلب و مؤاخذات لازمه به عمل آید.» (۳)

* تغییر ساختمان هیأت دولت

محل انعقاد جلسه های هیأت دولت به دلیل فرارسیدن گرما به عمارت بادگیر در باغ گلستان منتقل شد و از امروز اعضای دولت در این ساختمان تشکیل جلسه دادند. (۴)

* علل بدبختی ما و علاج آن

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که کتاب «علل بدبختی ما و علاج آن» تألیف حاج محتشم السلطنه وزیر معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه به اداره روزنامه رسیده است. این روزنامه در معرفی کتاب از قول نویسنده می گوید که «تمسک به دیانت اسلامی یگانه چاره علاج نجات از این بدبختی است.» (۵)

* ادامه تجاوزات شاهسونها

بنا به گزارشهای رسیده «شرارت عده ای [از] شاهسونها در اطراف اردبیل و سراب و میانج دوام دارد و مکاریان و قوافل حتی پست دولتی در موقع تصادف با آنها به سرقت می رود.» (۶)

۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۴۰ و ۱۴۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، صص ۵۳ و ۵۵.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۴-۱۰-۱۳۰۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۸، ص ۲.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۵، صص ۲ و ۳.

۶- همان، ص ۳.

یکشنبه ۱۱ تیر ۱۳۰۱ / ۲ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۶ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و لایحه مالیات کتیرا که در جلسه های گذشته طرح و مورد بحث قرار گرفته بود، برخی دیگر از مواد آن مطرح شد و پس از سخنان موافقان و مخالفان موادی چون «مالیات کتیرا صدی چهار از قیمت کتیرا است؛ به نرخ محل صدور آن از سرحد که مأمورین گمرک در موقع صدور دریافت می دارند» تصویب شد. (۱) در ادامه جلسه گفت و گوها در مورد «ارباب شهریه» و «ارباب مستمری» بود.

برخی نمایندگان با این توضیح که برخی اغنیا با تظاهر به فقر از این شهریه ها و مستمری ها استفاده می کنند، با ادامه پرداخت آنها به شکل سابق مخالف بودند. برای نمونه سلیمان میرزا گفت اگر وزارت مالیه پول دارد بهتر است حقوق معوقه طبقاتی چون آزانها و معلمین را بپردازد. مدرس نظر مخالف این را داشت و به واسطه احتیاجی که برخی شهریه بگیرها به این پول داشتند با ملاحظاتی موافق پرداخت آن بود. (۲)

* دیدار رئیس الوزراء با سفیر امریکا

پیش از ظهر امروز وزیرمختار دولت امریکا با قوام السلطنه رئیس الوزراء دیدار کرد. این دیدار و مذاکرات آن یک ساعت به درازا کشید. (۳) بیشتر گفت و گوها در مورد امتیاز نفت شمال و روابط فی مابین بود.

قوام خلاصه این مذاکرات را امروز برای حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا گزارش داد و خواست که موضوع آن محرمانه بماند. «وزیرمختار می گوید اگر دولت ایران مساعدت کامل و واقعی امریکا را طالب است باید سعی نماید که این امتیاز فقط به کمپانی امریکایی داده شود و غیر امریکایی در آن شرکت و دخالت نداشته باشد و صریحا اظهار نمود که اگر به این ترتیب کار صورت بگیرد سعادت ایران تأمین و دولت امریکا ایران را در مخاطرات حفظ خواهد نمود و می گوید نباید دور بودن امریکا را مانع مساعدت تصور نمود.

اگر آوردن قشون در ایران برای امریکا مقدور نباشد تنها نفوذ و صدای امریکا در عالم برای دفاع حقوق ایران کافی است.

وزیرمختار از انتخاب میلسپو (۴) تبریک گفت و فوق العاده خوشوقت شد. او را شخص مهم و مفیدی می داند. (۵)

[تصویر] آرتور میلسپو

* تشکیل دومین جلسه کمیسیون اقتصاد

امروز دومین جلسه کمیسیون اقتصاد که به دستور

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۹، صص ۱ و ۲.

۲- همان، شم ۱۱۷۰، صص ۱ و ۲.

۳- همان، شم ۱۱۶۹، ص ۲.

۴- «سرآرتور میلسپو در سال ۱۸۸۳ میلادی متولد شد. تحصیلات خود را در تاریخ و علوم اقتصادی و سیاسی در دانشگاه های ایلینویز و جانزهاپکینز به پایان رساند و مدتها در رشته علوم سیاسی به تدریس پرداخت. از سال ۱۹۱۸ به عنوان مستشار مالی در وزارت خارجه امریکا مشغول به کار شد. با توجه به تجارت میلسپو در امور مالی و اقتصادی و با تلاشهای گسترده مورگان شوستر، در سال ۱۳۰۱ ه ش دولت ایران از وی درخواست نمود که به منظور تنظیم امور مالی و اقتصادی کشور به ایران بیاید. میلسپو نیز در رأس هیأتی وارد ایران شد، اما به دلیل خودسریها و زیاده رویهای وی و اختلافاتش با رضا خان، اندک زمانی بعد ایران را ترک کرد. مأموریت بعدی میلسپو در ایران، در دوران اشغال ایران بعد از شهریور ۱۳۲۰ صورت گرفت.» (اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۱۴۳).

۵- همان، صص ۱۴۲ و ۱۴۳.

رئیس الوزراء و برای مطالعه درباره برون رفت از رکود اقتصادی کشور تشکیل شده بود، منعقد شد. وزیر فواید عامه نیز در این جلسه حضور داشت. (۱)

* ادامه مذاکرات تقی زاده با مسئولان روسیه شوروی

در پی ورود هیأت اعزامی ایران به مسکو به ریاست سید حسن تقی زاده که برای عقد قراردادهای جدید تجاری صورت گرفت و نیز به دنبال دستوره‌های تازه ای که از وزارت امور خارجه به این هیأت رسید چندین جلسه مذاکرات مقدماتی بین تقی زاده و «کمیساریای خارجه و مقامات مربوطه روسیه» برگزار شد و آن طور که گزارش می شود این مذاکرات رضایت بخش بوده است. (۲)

* بیماریهای مسری و نرسیدن حقوق معوقه

حکمران مازندران اطلاع داد که برای پیش گیری بیماریهای مسری، صحیه مازندران نیازمند اقدامات فوری است و این موضوع با نرسیدن حقوق یک ساله کارمندان این اداره مشکل افزا شده است. حکمران مازندران تلویحا خواست که با پرداخت حقوق معوقه کارکنان اداره صحیه مازندران فعالیت این اداره برای پیش گیری از امراض مسری آغاز شود. درج این خبر در روزنامه ایران در حالی صورت گرفت که کنار آن این مصوبه به چشم می خورد: «هیأت وزرا تصویب نموده اند که مبلغ پانصد تومان از وزارت مالیه به اداره کلوپ شاهنشاهی برای مخارج اسب دوانی پرداخته شود.» (۳)

* پاسخ قوام السلطنه به حسین علاء درباره موافقت استاندارد اوایل با شرایط ایران

حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا دیروز از قول مورگان شوستر به قوام السلطنه تلگراف کرد که کمپانی استاندارد اوایل شرایط ایران را کاملا پذیرفته است.

قوام السلطنه رئیس الوزراء این پذیرش را تلقی به قبول نکرد و در آن تردید نموده، امروز به علاء نوشت که «هر وقت دولت از موافقت استاندارد مایوس و به فکر راه حل دیگری افتاده است از طرف او نمایش موافقت داده شده، لیکن مطلب صورت عملی پیدا نکرده است.» او از علاء خواست ده روز برای قطعی شدن پذیرش استاندارد مهلت بدهد. «اگر ظرف ده روز پیشنهاد قطعی از او نرسید دولت جدا با سینکدر داخل مذاکره شود.» قوام السلطنه تأکید کرد علاء محرمانه با معاون وزارت بحریه امریکا ملاقات کند تا از نظرات دولت امریکا مطلع شود. این معاون، برادر رئیس کمپانی سینکدر (روزولت) بود. (۴)

* پیشنهاد دخالت حکومت اصفهان در سرکوب اشرار زلّقی

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز به رضا خان وزیر جنگ پیشنهاد داد از آن جا که خوانین بختیاری از وضعیت منطقه ای که اشرار زلّقی در آن فعال هستند به خوبی آگاهی دارند، از حاکم اصفهان، سردار اشجع بختیاری بخواهد که حکومت اصفهان در این قلع و قمع متجاوزان، نظامیان لشکر جنوب را یاری دهد. (۵) حیدر قلی خان با این پیشنهاد، هم بر

کمبود نیروی نظامی خود برای رویارویی با اشرار منطقه غلبه می کرد و هم بختیارها را در مقابل کار انجام شده قرار می داد.

* درخواست وزارت داخله از سالارلشکر

وزارت داخله که این روزها در تصدی قوام السلطنه رئیس الوزراء بود در تلگرافی که امروز به عباس میرزا سالارلشکر حاکم بروجرد و لرستان فرستاد از او خواست که میرزا احمد خان را به عنوان حاکم جابلق بپذیرد و با ارسال قوه نظامی به آنجا او را یاری دهد؛ چون در نقطه دیگری کاری برای او نیست. معطل کردن او بیش از این جایز نیست. (۶)

* دستور پرداخت حقوق معوقه آژانها

قوام السلطنه رئیس الوزراء در ابلاغی به وزارت مالیه دستور داد برای پرداخت حقوق معوقه آژانها و مطالبات نظمیه اقدام فوری صورت دهد. همچنین «از بابت سه هزار و ششصد تومان حقوق و شهریه آقای حاج امام جمعه خویی که هزار تومان آن چندی قبل تأدیه شده، دو هزار و ششصد تومان بقیه را این دو روزه پرداخته اند و شهریه کامران میرزا امیرکبیر را نیز امر پرداخت نموده اند.» شفق سرخ در کنار چاپ این خبرها نوشت که «آژان از گرسنگی بمیرد، معلم گلیم زیر پای خود را گرو بگذارد، اعضاء بدبخت ادارات با فقر دست به گریبان باشند.» (۷)

* انتصاب رئیس معارف گیلان

میرزا محسن خان قریب (۸) که از اعضای قدیمی وزارت معارف بود و مدتی به ریاست معارف و اوقاف خراسان منصوب بود، اینک به ریاست معارف و اوقاف گیلان انتخاب شده است. (۹)

* جنگ در قراجه داغ

براساس اطلاعات رسیده جنگ میان طوایف قراجه داغ آغاز شده و اختلافاتی که میان آنها از چندی قبل بروز کرده بود، اینک به رویارویی مسلحانه کشیده است. طرفین در این درگیریها تلفات هم داده اند. (۱۰)

* مخالفت مردم گیلان با صدور برنج به روسیه

صادرات برنج از گیلان به روسیه شوروی با مخالفت اهالی گیلان روبه رو شده است. عده ای برای جلوگیری از این امر به حکومت محل مراجعه کرده و گفته اند که در صورت ادامه این روند، قحطی گریبانگیر این منطقه خواهد شد. در برخی از شهرهای گیلان این مخالفت به درگیری با مأموران هم منجر شده و مأموران حکومتی افرادی را به جرم «غوغاطلبی» دستگیر کرده اند. همسران افراد دستگیر شده به دادخواهی برخاسته برای آزادی آنها به حکومت محلی مراجعه کرده، اما کتک خورده اند و «یک نفر ضعیفه علویه را به طوری کتک زده [اند] که بیم مخاطره می رود.» (۱۱)

* تهیه فهرست غارتها

به دستور قوام السلطنه رئیس الوزراء گزارشی از مهم ترین چپاول هایی که اخیرا صورت گرفته تهیه و به او تقدیم شد.

«طایفه عرب ابواب جمعی قوام الملک به شهر بابک حمله کرده و سه نفر را مقتول و چند نفر را مجروح نموده، مقداری احشام را غارت کرده اند. طائفه بویراحمدی به قریه منصوریه بهبهان حمله برده و چهار هزار گوسفند به سرقت برده اند. الوار از اطراف محلات دو هزار گوسفند از قریه برده و پنج قریه دیگر را روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۲۰۸ * تهیه فهرست غارتها ..... ص: ۲۰۷

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۹، ص ۲.
- ۲- همان، شم ۱۱۶۸، ص ۲.
- ۳- همان جا.
- ۴- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۴۲ و ۱۴۳.
- ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۳۸.
- ۶- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۱۰۳۳ و ۱۰۳۴.
- ۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۳، ص ۲.
- ۸- محسن قریب، علاوه بر ریاست معارف و اوقاف گیلان (۱۳۰۱ ش) و ریاست فرهنگ خراسان، در سالهای بعد مشاغل دیگری را نیز برعهده گرفت تا اینکه در ۱۳۱۱ ش از وزارت فرهنگ به وزارت دارایی انتقال یافت و چون اطلاعات قضایی هم داشت در دیوان محاکمات مالیه مشغول شد. پس از مدتی بازرس محاکمات آن وزارت شد. سپس به ریاست محاکمات تجدیدنظر دیوان محاسبات منصوب گردید. مستشاری ریاست دیوان محاسبات، مدیر کلی بازرسی (در ۱۳۲۷ ش)، مدیر کلی وزارت دارایی و دادستانی دیوان محاسبات از دیگر مشاغل مهم وی است. وی در اواخر ۱۳۳۰ ش از سوی محمد علی وارسته، وزیر دارایی، به جای فروزان به معاونت وزارت مزبور تعیین گردید. (اطلاعات، شم ۷۷۷۰ ...، ص ۱۰؛ آذری، قیام کلنل محمد تقی خان پسیان، صفحات متعدد).
- ۹- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۳، ص ۲.
- ۱۰- همان جا.
- ۱۱- همان جا.

غارث کرده اند. در اطراف فریدن اشرار حمله کرده مقدار زیادى اغنام رعایا را غارت کرده اند. اشرار زلّقى در اطراف جوشقان، خمین، خوانسار، گلپایگان و نراق و قصبات اطراف آن حدود چندی تاخت و تاز کرده و غارتهای زیادى از آن حدود برده اند.» گویا این گزارش برای آغاز اقداماتى جهت بازپس گیرى اموال غارت شده و رفع شکایت های مال باختگان تهیه شده است. [\(۱\)](#)

* برشماری سیاستهای نامطلوب روسیه شوروى در ایران

روزنامه شفق سرخ که در شماره هشتم تیر خود نظر وزارت امور خارجه را به مداخلات دولت انگلیس در ایران جلب کرده بود، و وعده داده بود که سیاستهای نامطلوب روسیه شوروى را در ایران بیان کند، امروز در سرمقاله ای مفصل به این موضوع پرداخت و در بخشى از آن مداخلات دولت شوروى در ایران را چنین برشمرد: «عدم تسلیم پرت (بندر) انزلی و [روستای] فیروزه، مسئله انحصار مونوپول تجارت ایران، وارد ساختن کشتى های جنگى در آبهای ایران، تسلیم نکردن اشرار و یاغیانى که به خاک روسیه پناهنده شده اند (مانند زبردست خان و کریم خان و غیرها) مداخله در کارهای داخلى و ... بزرگ ترین لطمه که روسها به اصول عهدنامه و مناسبات حسن ه ما وارد کردند مسئله انحصار تجارت است که مال التجاره ما را چون نمى توان در بازار رقابت گذاشت به هر قیمت نازلى که میل دارند خریدارى کرده و امتعه خود را چون به تجار ایرانی اجازه نمى دهند که وارد نمایند به هر قیمتى که میل دارند مى فروشند و این مسئله تجارت ما را فلج کرده ...» [\(۲\)](#)

۱- همان جا.

۲- همان، ص ۱.

دوشنبه ۱۲ تیر ۱۳۰۱/۳ ژوئیه ۱۹۲۲/۷ ذی قعدة ۱۳۴۰

* توافق با استاندارد اوایل

حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا امروز دو تلگراف به قوام السلطنه رئیس الوزراء فرستاد که یکی پاسخ درخواست های او بود و دیگری اعلام موافقت قطعی کمپانی استاندارد اوایل با شرایط ایران. علاء در تلگراف اول یادآور شد که اصرار قوام برای مذاکره با روزولت، از مسئولان کمپانی سینکالر، به این دلیل که این شخص چندان صاحب نفوذ نیست و در حل و عقد مسائل تجاری ورودی ندارد، ضرورت چندانى ندارد.

دیگر این که استاندارد اوایل به جهت قدرت، قابل مقایسه با کمپانی سینکالر نیست؛ قدرت استاندارد در مراکز مالی و اقتصادی بیش از سینکالر است. علاء اعتقاد خود را با این توضیح که تمایلی به هیچ یک از دو کمپانی ندارد چنین بیان کرد: «حالا که [استاندارد اوایل] با دولت آن طور کاملا موافقت کرده اگر باز با سینکالر مذاکره شود ممکن است به اعتبار ایران صدمه برسد.» (۱) علاء در تلگراف بعدی خود جزئیات توافق کمپانی استاندارد را با شرایط ایران به قوام مخابره کرد که ظاهرا مهم ترین بخش آن خروج دیگر شرکتها و استقلال استاندارد اوایل در اخذ امتیاز نفت شمال بود. ایران هیچ تمایلی به باز شدن پای انگلستان و کمپانی نفت جنوب به این قرارداد نداشت و از این رو علاء در این تلگراف یاد می کند که «کنار کشیدن کمپانی جنوب از این کار محال به نظر می آمد. به حمد الله در نتیجه ایستادگی دولت و مشقت شب و روز شوستر و بنده این موفقیت حاصل گشته.» (۲)

* اعطای خلعت به رضا خان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که «روز چهارشنبه خلعت و شمشیر مرحمتی آستان حضرت ابو الفضل سلام الله علیه در منزل آقای وزیر جنگ زیب پیکر آقای وزیر جنگ خواهد شد و احترامات نظامی کاملا به عمل خواهد آمد.

و در عصر پنج شنبه و جمعه از یک ساعت به غروب تا نیم ساعت از شب گذشته از آقایان حجج اسلامیه و اعیان و تجار و واردین محترمی که برای تبریک این موهبت افتخاری در منزل ایشان تشریف می برند پذیرایی خواهد شد.» (۳)

* بخش نامه وزارت مالیه

وزارت مالیه در بخش نامه ای به همه ادارات مالیه ایالات و ولایات نوشت که به سئوالاتی که از طرف این وزارت خانه از آنها می شود بی قیدی نشان ندهند. از این رو چنانچه درخواستهای بعدی وزارت مالیه از ادارات تابعه با بی پاسخی روبه رو شود جرایمی تعیین شده که در حق آنها اعمال خواهد شد. (۴)

* تصویب بودجه محصلین اعزامی وزارت جنگ

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبری چاپ کرد مبنی بر این که مجلس شورای ملی در سال جاری مبلغ ۶۷۱ / ۶۰۰ فرانک برای مخارج تحصیل یک ساله ۶۰ نفر محصل نظامی در اروپا و ۱۸ هزار تومان مخارج مسافرت این افراد به فرانسه را تصویب کرد. این اعتبار از طرف وزارت مالیه در اختیار وزارت جنگ قرار خواهد گرفت. (۵)

* ورود ممتاز الدوله به آنکارا

ممتاز الدوله (۶) رئیس هیأت اعزامی ایران به قفقاز که از آن جا مأمور شد به آنقوره (آنکارا) برود، اطلاع داد که وارد آنقوره شده است. وی و همراهان او از راه باطوم راهی آنکارا شده بودند. (۷)

* نامه رضا خان به حاکم اصفهان

به دنبال درخواست حیدرقلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب از رضا خان برای وارد کردن قوای بختیاری برای سرکوب شرارتهای طایفه زلّقی (ر. ک: ۱۱ تیر) رضا خان وزیر

۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۱۴۶.

۲- همان، صص ۱۴۴ و ۱۴۵.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۹، ص ۲.

۴- همان جا.

۵- همان جا.

۶- میرزا اسماعیل خان ممتاز الدوله فرزند علی اکبر خان مکرم السلطنه در دهم ذی الحجه ۱۲۹۳ در تبریز به دنیا آمد. تحصیلاتش را در تبریز در مدرسه فرانسوی اسلامبول گذرانده، زبان فرانسه را به خوبی آموخت؛ به هنگام صدارت عین الدوله به تهران آمد و با سمت مترجمی در وزارت امور خارجه مشغول به کار شد؛ در این زمان قانون عدلیه عثمانی را به امر شاه و سفارش عین الدوله به فارسی ترجمه کرد. در ۱۳۱۵ ق و با عنوان نایب سفارت ایران به استانبول رفت و پس از چندی به سمت کنسول و سرکنسول ارتقاء یافت؛ در این مقام وی کمک فراوانی در بهبود وضعیت مدارس ایرانیان نمود؛ با بالا گرفتن قیام مشروطه خواهی به ایران باز آمد؛ به پیشنهاد میرزا نصر الله خان مشیر الدوله صدر اعظم وقت لقب ممتاز الدوله گرفت. وی در نخستین دوره مجلس شورای ملی نماینده مردم اراک شد و پس از استعفای میرزا محمود خان احتشام السلطنه از ریاست مجلس (۲ ربیع الاول ۱۳۲۶) در سن ۳۲ سالگی به جای او نشست، اما تلاش وی برای ایجاد آشتی میان محمد علی شاه و مجلس به جایی نرسید و سرانجام شاه مجلس را به توپ بست. در این میان میرزا اسماعیل خان به همراه حکیم الملک به پارک امین الدوله گریخت و از آنجا به سفارت فرانسه پناهنده شد و با وساطت سفیر از کشور خارج شد و به فرانسه رفت؛ با فتح تهران دوباره به ایران بازگشت و در دوره دوم مجلس از سوی هیأت مؤتلفه اعتدالی آذربایجان به وکالت انتخاب شد. او در این دوره نیز مدتی رئیس مجلس بود و چند ماهی نیز نیابت ریاست را داشت. اما پس از چندی وزارت مالیه کابینه سپهدار اعظم را پذیرفت. پس از آن ممتاز الدوله به دفعات در کابینه های مختلف به مقام وزارت رسید؛ از جمله: وزیر مالیه در کابینه اول مستوفی الممالک، وزیر پست و تلگراف و تلفن در کابینه دوم سپهدار اعظم، وزیر عدلیه در سه کابینه علاء السلطنه و نیز

وزیر عدلیه در کابینه صمصام السلطنه. وی در ۱۳۳۷ ق، در دوره ریاست الوزرای و ثوق الدوله با قرارداد ۱۹۱۹ مخالفت نمود که به همین دلیل هم به کاشان تبعید شد؛ او پس از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ دوباره به زندان افتاد؛ پس از آزادی، در کابینه احمد قوام السلطنه به عنوان وزیر معارف و اوقاف انتخاب شد. از اوایل سلطنت رضا شاه عضو شورای عالی معارف بود و نیز در انجمن طرفداران ایران و انگلیس، انجمن ایرانیان در پاریس، جمعیت فرانسه در ایران و حزب اجتماعیون اعتدالیون و نیز انجمن شیر و خورشید سرخ ایران عضو بود. وی فراماسونر بود و در لژ بیداری ایران عضویت داشت. ممتاز الدوله در ۲۲ آذر ۱۳۱۲ درگذشت. (بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، ج ۱، صص ۱۴۰ تا ۱۴۳؛ ملک زاده، تاریخ انقلاب مشروطیت ایران، ج ۶-۱، صفحات متعدد؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، صص ۱۵۴۰ و ۱۵۴۱).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۹، ص ۲.

جنگ امروز در نامه ای به سردار اشجع بختیاری حاکم اصفهان (۱) با یادآوری این نکته که حکام در حفظ امنیت حوزه حکمرانی خود موظف هستند «در این موقع که اشرار زلّقی در حدود کاشان و جوشقان به چپاول و غارت» مشغول هستند هر اندازه قوای نظامی که برای رفع اشرار لازم است از لشکر جنوب تقاضا کرده در اختیار بگذارد. (۲)

* شکایت اهالی نیشابور

گروهی از اهالی نیشابور در نامه ای به وزارت داخله نوشتند که انتخابات در این شهر برخلاف قانون صورت گرفته و آرا با تهدید و تطمیع اخذ شده. آنان تقاضا کرده اند از این روال جلوگیری و به موضوع رسیدگی شود. (۳)

* دست اندازی شاهسونها در اطراف میانه

بنا به گزارش رسیده از میانه، شاهسونهای متجاوز صبح زود درحالی که گله ها و رمه ها برای چرا از روستاهای کلهر، ینکجه و بلفه تیمور از املاک دو برادر حاج عباسعلی خان بهبودی و امیر ارفع خان بهبودی بیرون می رفتند با یورش شاهسونها روبه رو شده و همگی به غارت رفتند. در پی شیوع خبر گماشتگان و اتباع صاحب ان مال به علاوه نیروهای امنیه به تعقیب غارتگران رفتند. جنگ سختی در گرفت و تا غروب ادامه یافت که در نتیجه هشت شاهسون کشته و مجروح و پنج اسب آنان نیز مقتول شد. اموال به غارت رفته بازپس گرفته شد. حسن بیگ از اتباع امیر ارفع خان در این درگیری کشته و سه اسب صاحب ان مال نیز از بین رفت. (۴)

[تصویر] نشسته در وسط: ابراهیم خان امیر ارفع (بهبودی)

۱- سلطان محمد خان سردار اشجع بختیاری فرزند امامقلی حاجی ایل خانی، برادر تنی غلامحسین خان سردار محتشم و برادر ناتنی لطفعلی خان امیر مفخم است که پنج مرتبه به حکومت اصفهان رسید. بار نخست در ۲۰ ذی حجه ۱۳۲۷/۱۲ دی ۱۲۸۸ که رسماً انتصابش به این سمت را به کنسول های روس و انگلیس در اصفهان اطلاع داد. منابع نوشته اند که به دوستی با انگلیسیان تمایل داشته است. از جمله وقایع مهم حکومت او در این سالها شورش غریب خان رئیس سابق نظمیه (شهربانی) اصفهان است که با کمک سواران بختیاری بر آن پیروزی یافت. بار دوم در ۱۵ جمادی الاول ۱۳۲۹/۲۳ اردیبهشت ۱۲۹۰ به حکومت اصفهان نشست که در همین دوره، دزدی و راه زنی در جاده های اصفهان نه تنها از بین نرفت، بلکه ناامنی و پریشانی در معابر فزونتر گردید. حکومت سوم سردار اشجع بر اصفهان پس از عزل خسرو خان سردار ظفر در ۱۹ محرم ۱۳۳۱/۸ دی ۱۲۹۱ آغاز گردید که از وقایع مهم آن ایام منابع آگاهی چندانی به دست نمی دهند. فقط می توان گفت که سبب عزل وی از این سمت نارضایتی مردم و علمای اصفهان بوده است که در ذی حجه ۱۳۳۱/آبان ۱۲۹۲ روی داد. او در دوران جنگ جهانی اول بار دیگر حکومت اصفهان را در دست گرفت که نوشته اند این بار به طور غیرمستقیم از آلمانها هواداری می کرد. سردار اشجع در ۲۰ دی ۱۳۰۰ برای پنجمین بار حاکم اصفهان شد که توانست تا شهریور سال بعد در حکومت آنجا بماند. در این میان بیماری گریبانش را گرفت و به همین سبب از سمت خود استعفا کرده، برای درمان به تهران و پس از آن به اروپا

- رفت. اما بیماری امانش نداد و در اسفند ۱۳۰۲ در اروپا درگذشت. (پوربختیار، «حاکمان بختیاری تبار اصفهان از مشروطیت تا سقوط قاجاریه»، صص ۴۲ تا ۵۵؛ دانشور علوی، جنبش وطن پرستان اصفهان و بختیاری، ص ۵۵).
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۸.
- ۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۶۹، ص ۲.
- ۴- همان، شم ۱۱۷۱، ص ۲.

سه شنبه ۱۳ تیر ۱۳۰۱/۴ ژوئیه ۱۹۲۲/۸ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه لایحه قانون استخدام مطرح شد و مواد آن یک به یک مورد بررسی قرار گرفت و ادامه شور در این لایحه به جلسه بعد واگذار شد. (۱) موضوع بحث امروز سن استخدام شوندگان بود که در لایحه پیشنهادی ۱۸ سال یاد شده بود که مدرس و تعداد دیگری از نمایندگان ۲۰ سال را بهتر دانستند و در اصلاح آن سخن گفتند. (۲)

* پاسخ سردار اشجع به رضا خان

سلطان محمد سردار اشجع بختیاری حاکم اصفهان امروز در پی درخواست رضا خان برای مقابله با اشرار زلّقی (ر. ک: ۱۲ تیر) نوشت که در تهران با «حضرتین صمصام السلطنه و سردار جنگ مذاکره فرمایید» و بعد دویست نفر نظامی و دو عراده توپ در اختیار یکی از خوانین بررود و جاپلق بگذارید و اردوی نظامی به سرکردگی حکومت بررود روانه شود، من هم از اتباع خودم اعزام می کنم. وی در انتها خطاب به رضا خان، وزیر جنگ نوشت که «سال قبل آنجاها را کاملاً محفوظ داشته؛ [اینک] به اندک توجهی قلعه زلّقی ها خراب، خودشان تنبیه کامل و اموال مسترد می شود.» (۳)

* گزارش نمایندگان رضا خان از شیراز

سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام که پس از حضور در بین خوانین بختیاری و انعکاس موقعیت آنان به رضا خان، به طرف قشقاییها رفتند، امروز نخستین گزارش خود را از فارس برای وزیر جنگ فرستادند. آنها ضمن بیان استقبال سردار عشایر و ناصر خان پسر او از فرسخها مانده به مقصد، نوشتند که سردار عشایر خود را نسبت به حضرت اشرف (رضا خان) صمیمی و فداکار معرفی می کند و سپس در وصف موقعیت سیاسی او گفتند که «سردار عشایر در ضدیت با انگلیسها دچار زحمات و خسارات فوق العاده شده»؛ و در باب اختلافات میان سران ایل و متنفذان فارس توضیح دادند که «سردار احتشام و علی خان به تحریک انگلیسها و قوام الملک بر ضد سردار (عشایر) بلند شده بودند. عجالتا سردار احتشام در شیراز متوقف، علی خان با بیست خواجه در ده فرسخی شیراز می باشند ... اغتشاش فارس به واسطه همین تفرقه ها است که از ضدیت قوام الملک و سردار عشایر استفاده کرده در سامان همدیگر مشغول دزدی می باشند. حتی راضی هستند در سامان خودشان اغتشاش شود که عطف به دیگری» کنند. در پایان این گزارش آمده است که «بختیاریها و سردار اقدس (شیخ خزعل) خیلی مایل می باشند که اتحاد محکمی با سردار عشایر داشته باشند؛ به همین ترتیب قوام الملک را هم با سردار متحد نمایند.

حاجی معین بوشهری هم در این کار دخیل است. تا به حال سردار [عشایر] تکیه به مراجع حضرت اشرف (رضا خان) کرده، منتظر دستور العمل است.» (۴)

وزارت امور خارجه امروز در پاسخ به درخواست وزارت جنگ (ر. ک: ۱۰ تیر) در خصوص مأموریت سرهنگ اسماعیل خان رئیس ارکان حرب لشکر مرکز به مسکو و برلین و مجانی حساب کردن مخابرات او در این سفر یادآور شد که «فقط نقاطی که کمپانی هند و اروپا شعبه دارد مخابرات تلگرافی ... مجاناً مخابره می شود. در سایر نقاط مثل برلن و مسکو و بادکوبه مأمورین وزارت خارجه اجرت مخابرات را نقداً به تلگراف خانه می پردازند.» وزارت امور خارجه توصیه کرد بودجه کافی برای ارسال گزارشهای مأمور یادشده توسط وزارت جنگ در نظر گرفته شود. (۵)

* انضمام گروس به حکومت بیجار

بنا به تصویب کمیسیون نقشه کشی که چندی است در

۱- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۷، صص ۱ و ۲.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۲۹۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۶.

۴- همان، پ ۶، صص ۱۰ و ۱۱.

۵- همان، پ ۱۸، ص ۲۲.

وزارت داخله تشکیل می شود حکومت گروس که در سال های اخیر ضمیمه حکومت کردستان شده بود اخیرا از حوزه حکمرانی کردستان جدا شده و به حکومت بیجار پیوست. (۱)

* توقیف دو روزنامه در خراسان

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود خبر از توقیف دو نشریه در خراسان داد که نظام السلطنه آنها را بسته است: مهر منیر و خراسان. در خبر آمده است که جریده خراسان به دلیل انعکاس شکایات اهالی تون و طبس در انتخاب سالار معظم که فرزند نظام السلطنه است، بدون رسیدگی و محاکمه با قوه قهریه توقیف شده است. و نیز سید محمد طباطبایی مدیر روزنامه خراسان دستگیر و به کلات تبعید شده است. (۲)

* فلسطین ربطی به ایران ندارد

مدیر نشریه هحییم امروز در مقاله ای با اشاره به توجه برخی از مطبوعات ایران به موضوع فلسطین نوشت که مسائل فلسطین به ایران ارتباطی ندارد و طرح این موضوع مربوط به طرفداران فرانسه در ایران است که پیش از انگلیس، قیمومت فلسطین را به عهده داشت و اینک از دست داده است! وی از مطبوعات خواست به جای توجه به موضوع فلسطین مشکلات مردم ایران را منعکس کنند. (۳)

[تصویر] نقشه فلسطین

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۴، ص ۲.

۲- همان، ص ۳. روزنامه اتحاد بیست روز بعد از قول مخبران ولایات نوشت که مدیر روزنامه خراسان ۲۵ جوزا (خرداد) برحسب حکم ایالت و از طرف نظمیہ توقیف و به کلات تبعید شده است. (شم ۲۱۱، ص ۴).

۳- روزنامه هحییم، شم ۳، ص ۲.

چهارشنبه ۱۴ تیر ۱۳۰۱ / ۵ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۹ ذی قعدة ۱۳۴۰

* احتمال دخالت انگلیس در شورش الوار

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز در تلگرامی به عباس میرزا سالارلشکر تأکید کرد که حوادث امسال لرستان و طغیان غیرعادی الوار که مصدر قتل و غارتها بوده است امری طبیعی نیست. برخی اطلاعات رسیده حکایت از آن دارد که مأمورین انگلیس به عنوان خرید اسب و قاطر به میان طوایف لر رفته اسلحه زیادی با قیمت کم به آنها می فروشند و الوار را تحریک می کنند. قوام السلطنه متذکر شد که این خبرها، شنیده هایی است که نمی توان به آن استناد کرد. «برای کشف قضیه می خواستم مأموریتی از مرکز بفرستم ولی چون در خود محل بهتر می توان شخص رابط انتخاب نمود که با عادات الوار آشنا باشد» می خواهم که افرادی را انتخاب کرده و تحقیق کنید که آیا انگلیسها در آن مناطق اسلحه پخش می کنند یا نه.

«اشخاصی که می فرستید به عنوان سوداگری یا روضه خوان یا به هر عنوان دیگری که مقتضی بدانند روانه دارید. نتیجه را هر چه زودتر اطلاع دهید.» قوام السلطنه خواست در این موضوع پنهان کاری در نظر گرفته شود تا قضیه لو نرود. (۱)

* ابلاغ قانون منع صدور پوست بره

قانون منع صدور پوست بره که در چهارده ماده از تصویب مجلس شورای ملی گذشته بود از طرف قوام السلطنه رئیس الوزراء به وزارت مالیه ابلاغ شد تا به موقع اجرا گذاشته شود. (۲)

* چگونگی عرضه کالاهای ایرانی در بازار مکاره

سفارت دولت روسیه در پاسخ به نامه وزارت امور خارجه که چهار سؤال را درباره چگونگی عرضه کالاهای ایرانی در بازار مکاره روسیه مطرح کرده بود نوشت که «معاملات مال التجاره اتباع ایران به پول روس خواهد بود. به مال التجاره اتباع ایران حقوق گمرکی جاریه تعلق خواهد گرفت.

مال التجاره اتباع ایرانی ممکن است یا در داخله روسیه به فروش برسد و یا آنها را به ایران عودت دهند.» در این پاسخ آمده بود که امکان نگهداری کالاهای ایرانی در شرکت های حمل و نقل دولتی یا شخصی وجود دارد. (۳)

* تأکید برای رفع ابهامات

قوام السلطنه رئیس الوزراء در تلگرامی که امروز به حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا فرستاد خواستار رفع ابهام از برخی مواد پیشنهادی کمپانی استاندارد اوپل شد. این مواد و شرایط را علاء در پنج بند روز دوازدهم تیر برای نخست وزیر ایران فرستاده بود. قوام السلطنه در تمام ابهام زدایی ها خواستار در میان نبودن پای کشور سوم به غیر از ایران و امریکا در این قرارداد شد.

وی در ادامه نوشت که کمپانی سینکرا امروز پیشنهاد نمود که بیست هزار سهم نیز مجاناً به دولت خواهد داد. کتبا هم این مطلب را تعهد کرد و خواست نظر استاندارد اوایل را در این مورد جویا شود. وی یادآور شد که در این قرارداد هیچ ابهامی نباید باشد. و مصالح حال و آینده ایران و نظریات دولت باید کاملاً مدنظر قرار گیرد. (۴)

* شکست اتباع سیمیتقو

براساس تلگرامی که از آذربایجان رسیده، در اطراف خوی نیروهای دولتی با کردهای طرفدار اسماعیل آقا سیمیتقو درگیر شده که در نتیجه ۲۸ نفر از متمردان شامل ۲ نفر ارمنی، ۶ نظامی، ۲۰ کرد و ۲۸ رأس اسب کردها کشته شده و «محمد آقا نام که از بزن بهادران اسماعیل آقا و رئیس همین ششصد نفر سواره بوده به قتل رسیده است.» (۵)

* رسیدگی به شکایات اهالی خیابان ماشین

در پی شکایاتی که ساکنین خیابان ماشین از نبود روشنایی

۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، صص ۱۰۳۴ و ۱۰۳۵.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۰، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- اسنادی از امتیاز نفت شمال...، صص ۱۴۷ و ۱۴۸.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۷، ص ۲.

کرده بودند، و نیز از عدم نظافت این محله و ناکارآمدی بلدیه شاکی بودند، «اداره بلدیه مشغول اقدامات شده و چند خیابانی که فاقد روشنایی است در نظر گرفته و ابتدا خیابان ماشین را امر به نصب چراغ برق نموده و تا به حال چند لامپ نصب شده و منتظر سیم می باشند که سایر خیابانها را هم چراغ نصب نمایند.» (۱)

* تشکیل سومین جلسه کمیسیون اقتصاد

امروز سومین جلسه کمیسیون اقتصاد که به دستور قوام السلطنه رئیس الوزراء تشکیل شده بود برپا شد و با حضور وزیر فواید عامه مشغول تهیه پیشنهاداتی برای بهبود موقعیت اقتصادی کشور هستند. (۲)

* اسیران جنگل در تهران

عصر امروز نزدیک به چهل نفر از اسیرانی را که اخیراً در جنگل دستگیر شده بودند به تهران آورده، در قصر قاجاریه زندانی کردند. (۳) درباره فعالیت نیروهای مستقر در جنگل در مطبوعات داخلی، اخبار و گزارشهای قابل توجه درج نمی شد، اما نیروهای سیاسی انگلیس در ایران این موضوع را با حساسیت دنبال می کردند و آن را در گزارشهای ارسالی خود می آوردند. (۴)

* جشن در خانه وزیر جنگ

امروز در خانه رضا خان وزیر جنگ به مناسبت اهدا خلعت و شمشیر از ناحیه مقام حضرت ابو الفضل (ع) جشنی برپا شد. (۵) برخی منابع این مراسم را با نگاه دیگری تحلیل کردند.

«سردار سپه برای آنکه به مردم وانمود کند که او شخص مذهبی است و معتقداتش به حدی است که حتی مورد توجه ارواح و ائمه اطهار و اماکن متبرکه مذهب تشیع می باشد نقشه ای طرح کرد که شمشیری از طرف حضرت عباس (فرزند علی بن ابیطالب (ع)) که مورد احترام عموم ایرانیان است برای او فرستاده شود و روی این هدیه دروغی و مصنوعی تظاهراتی بنماید تا بدین وسیله وانمود کند که نجات دهنده این کشور خواهد بود و از طرف خدا و ارواح پاک ائمه اطهار تأیید شده است که ایران را از بدبختی نجات دهد!

گرچه طرح این نقشه هم مانند سایر نقشه ها به دستور اساتید فن سیاست بود معهداً سردار سپه هم ن هایت مهارت را به خرج داده توانست موفق شود که رل خود را خوب بازی کند به این ترتیب ناصر التولیه و معاون التولیه شمشیر کذایی را برای سردار سپه از عتبات عالیات آوردند.»

این شمشیر با تشریفات مخصوصی به تهران رسید و امروز «با خلعتی که به نام مرحمتی آستان حضرت ابو الفضل (ع) در منزل سردار سپه زیب پیکرش گردیده بود، احترامات نظامی کاملاً به عمل آمد ... بدیهی است این تظاهرات در مردم عوام و معتقد به مذهب تشیع بی تأثیر نبوده و سردار سپه کاملاً به نتیجه ای که از این عمل انتظار داشت نایل گردید.» (۶)

* تهدید به اعتصاب توسط کارمندان جزء دربار

از صبح امروز مستخدمین جزء دربار همچون فراش، سرایدار، کالسکه چی، پیشخدمت، باغبان و غیره به دلیل عقب افتادن حقوق هشت ماه گذشته و پرداخت نشدن آن در باغ کالاری گرد آمده و خواستار پرداخت حقوق شان شدند. (۷)

- ۱- روزنامه اقدام، شم ۵۲، ص ۳.
- ۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۱، ص ۲.
- ۳- روزنامه اقدام، شم ۵۳، ص ۲.
- ۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ج ۲، ص ۱۶۳.
- ۵- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۹، ص ۲.
- ۶- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ص ۱۲۶.
- ۷- روزنامه اقدام، شم ۵۴، ص ۳.

پنج شنبه ۱۵ تیر ۱۳۰۱ / ۶ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۱۰ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و نمایندگان گفت و گوهای خود را پیرامون قانون استخدام ادامه دادند. چگونگی مراسم تحلیف استخدام شونده یکی از مواد این قانون بود. پیش از طرح این قانون، تدین علت برکناری مخبر الدوله معاون وزارت خانه را از وزارت پست و تلگراف مطرح کرد و در این مورد از وزیر وزارت خانه مربوطه سؤال نمود و علت آن را جویا شد که چرا بدون تشکیل محکمه چنین تصمیمی گرفته شد. برخی نمایندگان برکناری مخبر الدوله را در نسبت با عملکرد کامیل مولیتور ارزیابی کردند که او کارهای غیرقانونی مولیتور را افشا کرده است. وزیر، منکر این اظهارات شد. (۱)

* پیشنهادهای ممتاز الملک برای رونق کار بانک ایران

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران امروز در نامه ای به قوام السلطنه رئیس الوزراء با ذکر این نکته که بانک ایران با عدم رونق کار مواجه است و آن هم به دلیل انتظارش برای وصول مطالبات می باشد و این انتظار در موقعیت رکود اقتصادی کشور پاسخگو نخواهد بود، پیشنهاد هایی را برای خارج کردن بانک از وضعیت کنونی ارائه داد و یادآور شد اگر این پیشنهادها مورد پذیرش قرار نمی گیرد، او را مرخص کرده، شخص دیگری که تحمل اداره چنین موقعیتی را دارد به کار گیرند. تمرکز همه عایدات دولت در بانک، انتشار ده کرور تومان سهام به اعتبار گمرکات شمال ایران یا محل دیگر، حفظ و ضبط جواهرات دولتی در بانک که موجب اعتبار بانک خواهد بود، (۲) از پیشنهادهای مرتضی ممتاز الملک به نخست وزیر بود.

* مکاتبه رضا خان با امیرلشکر جنوب

رضا خان امروز در ادامه ردوبدل کردن تلگرامها درباره چگونگی سرکوب اشرا، به محمود آیرم امیرلشکر جنوب نوشت که «برای سرکوب اشرا کهگیلویه و بهبهان که حکومتش به بختیارها واگذار شده است می خواهند اردویی عبارت از هزار نفر بختیاری اعزام دارند ولی تقاضا می کنند که دولت به آنها توپ خانه بدهد. ضمناً ریاست کل اردو را به صاحب منصب توپ خانه واگذار می نمایند. در صورتی که به شما مراجعه نمایند مسبوق باشید.» (۳)

* عزیمت هیأت روسی به بادکوبه

هیأت روسی که برای حل و فصل دعاوی باقی مانده بین ایران و روسیه شوروی در مناطق مرزی به تهران آمده بود به طرف بادکوبه حرکت کرد. این هیأت پس از تجهیز، دوباره به طرف بندر جز خواهد آمد. از ایران نیز مستشار الدوله رئیس هیأت ایرانی به زودی عازم استرآباد می شود که هنگام ورود هیأت روسی در آنجا حاضر باشد و برای بازدید از آشوراده و روستای فیروزه و دیگر نقاط مرزی همراهی کند و در مذاکرات شرکت نماید. (۴)

روزنامه شرق نزدیک در شماره امروز خود با عنوان «تهدید اعتصاب از طرف پلیس تهران» نوشت از جمله مسائلی که دولت جدید با آن روبه روست و حل و فصل آن ضروری است راضی کردن پلیس تهران و برآوردن تقاضاهای آنها می باشد. پلیس در ماه آوریل گذشته به دلیل عقب افتادن حقوق اعتصاب کرد؛ گرچه در آن زمان سرپوش گذاشته شد ولی اینک با شدت خودنمایی کرده است. نفرت پلیس می گویند که چند ماه است حقوق نگرفته اند و قصد دارند در هفته پیش رو اعتصاب کنند؛ کسی نیز حرف آنها را تکذیب نمی کند. اهالی تهران از شیوع این خبر متأثر هستند و می توان احتمال داد که

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۲، صص ۱ و ۲. روزنامه سروش ایران در این مورد نوشت که این مولیتور بلژیکی به واسطه اقدامات مخبر الدوله «از پست خانه که موروثی خود می دانست خارج گشت و مخبر الدوله که در حقیقت این عنصر اجنبی وظیفه ناشناس متهم به اختلاس ها و هزار گونه خلاف کاری را از پست بیرون نموده در میان اعضای صالح پست و اغلب اصلاح طلبان محبوبیت پیدا کرده متأسفانه وحید الملک وزیر فعلی پست که سابقه خوبی هم ندارد همین که زمام امور پست را به دست گرفت» مخبر الدوله را از سمت خود برکنار کرد. (شم ۳، ص ۱).

۲- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، ص ۲۴ تا ۲۶.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۲۴.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۱، ص ۲.

دولت تمام تلاش خود را برای برآوردن نظرات آنها به کار برد.

شرق نزدیک در پایان این خبر نوشت که از قرار معلوم اوضاع مالی آن قدر ناگوار است که پرداخت کمترین مبلغ، بار سنگینی بر دوش دولت خواهد بود. (۱)

* انتصابات تازه در وزارت امور خارجه

پس از مذاکراتی که در مجلس شورای ملی درباره مدت مأموریت نمایندگان سیاسی ایران در کشورهای دیگر صورت گرفت و اظهار تمایل به محدود بودن این زمان، اخیراً مفخم الدوله به ایران احضار شده و در مورد دیگر مأموران مطالعه ادامه دارد. ساعد الوزراه کنسول ایران در بادکوبه که اخیراً به تهران خوانده شد، نادر میرزا به جای او به بادکوبه خواهد رفت و نیز علی رضا خان مدیر السلطان به کنسولگری گنجه منصوب شد. (۲)

همچنین مؤتمن السلطنه به عنوان ژنرال کنسول ایران در بغداد تعیین شد. (۳)

* اقدامات خودسرانه انگلیس در جنوب ایران

پیاپی کردن قوای نظامی در صفحات جنوب و کشیدن خط خصوصی تلگراف توسط کمپانی نفت جنوب از اقدامات خودسرانه ای بود که انگلستان در این ناحیه از کشور ایران صورت داد. در هر دو مورد وزارت امور خارجه وارد مذاکره با مأموران سیاسی انگلیس در ایران شد. انگلستان هنوز در نواحی جنوب ایران پادگان دارد. درخواست پی در پی وزارت امور خارجه منجر شد که مقامات انگلیسی بگویند بیشتر نیروهای نظامی مستقر در جنوب ایران فراخوانده خواهند شد و عده کمی از آنها برای حفاظت کنسولگری باقی می ماند. در مورد اعتراض به خط تلگراف خصوصی اقدامات ادامه دارد. (۴)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۱۰-۳-۱۴-۱۳۰۱.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۵، ص ۲.

۳- همان، شم ۴۶، ص ۲.

۴- همان، شم ۴۵، ص ۲.

جمعه ۱۶ تیر ۱۳۰۱/۷ ژوئیه ۱۹۲۲/۱۱ ذی قعدة ۱۳۴۰

* گزارش نمایندگان رضا خان از اوضاع فارس

سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام که برای تهیه گزارش از اوضاع فارس بدان ناحیه رفته بودند، امروز برای رضا خان وزیر جنگ نوشتند که ادارات دولتی و اهالی فارس مأموریت ما را صلح بین قوام الملک و سردار عشایر فرض می کنند.

[تصویر] فرمانفرما، قوام الملک، سایکس

والی فارس هم با این تلقی، در دیدار با ما گفت که اگر ترتیب این کار را ندهید و امنیت فارس برقرار نشود من به همراه شما یا زودتر، از فارس خارج خواهم شد. در این گزارش آمده است که تمام راه ها ناامن است و روزی نمی گذرد که قافله ای چپاول نشود و چند نفر به قتل نرسند.

این دو مأمور از بی کفایتی والی فارس نوشتند که حتی در خود شهر هم به او اعتنایی نمی کنند؛ اما صمیمیت و دوستی «بین ایالت و قوام الملک و قونسول انگلیس موجود است و بدون اذن دوست اخیر الذکر (کنسول) هیچ اقدامی نمی شود.

تمام فتنه و اغتشاش فارس از ناحیه قوام الملک و یا سردار عشایر برخاسته می شود.» در این گزارش تأکید شده است که فارس نیازمند حکومت مقتدری است و «حتی عرض می کنم حکما باید حکومت نظامی باشد. قشون فارس ابدا مکفی نیست.» تعلیمات و آموزش برای نظامیان صورت نگرفته، صاحب منصبان را باید عوض کرد. در پایان این گزارش بار دیگر آمده است که «قوام الملک را ملاقات کردیم.

عجالتا بر ضد منفعت انگلیس اقدامی نخواهد کرد. با بختیارها هم اتحاد محکمی دارند به اندازه ای که ممکن است در موقع لزوم همه نوع کمک به یکدیگر بنمایند. امنیه فارس با اغتشاش حالیه جز اتلاف پول فایده ای ندارد.» (۱)

* پذیرش سه ماه فرصت به اتباع ایرانی مقیم عشق آباد

در پی فشار مأموران روسیه شوروی در عشق آباد به ایرانیان مقیم آن شهر در خصوص «تسجیل و ثبت املاک و علاقه جات» و تعیین ۱۵ روز فرصت برای این کار، وزارت خارجه ایران وارد عمل شده، تقاضای تمدید این مدت از ۱۵ روز به سه ماه را از دولت روسیه کرد. دولت روسیه با این تمدید زمان موافقت کرد. (۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، صص ۲۰ و ۲۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۱۹۹، ص ۲.

شنبه ۱۷ تیر ۱۳۰۱/۸ ژوئیه ۱۹۲۲/۱۲ ذی قعدة ۱۳۴۰

* توصیه های رضا خان به نمایندگان اعزامی خود در فارس

به دنبال گزارش سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام از اظهار تبعیت سردار عشایر از دولت مرکزی به ویژه وزیر جنگ (ر. ک: ۱۳ تیر) رضا خان امروز در تلگرامی به این دو مأمور تأکید کرد که «حتی الامکان اهتمام نمایید که ایل قشقایی را در تحت ریاست سردار عشایر جمع آوری نموده و علی خان را به وسیله تهدید یا طریق دیگری که مقتضی باشد با سردار عشایر صلح دهید.» رضا خان همین توصیه را نسبت به قوام الملک کرد که بین او و سردار عشایر آشتی داده شود «و دوئیت را از بین آنها مرتفع سازید. چنانچه به اصلاح بین قوام الملک و سردار عشایر موفق نشوید هر یک از آنها بایستی به محبت من امیدوار و مستحضر باشند ولی یقیناً سردار عشایر مقدم است.» رضا خان در پایان خواستار ارائه گزارش از عملیات و اقدامات صاحب منصبان قشون آن ناحیه شد. (۱)

[تصویر] صولت الدوله

* صدور اعلامیه توسط کارمندان جزء دربار

امروز اعلانی به در باغ کالاری نصب شد که در آن کارمندان جزء دربار نوشته بودند چنانچه تا عصر امروز حقوق معوقه آنها (ر. ک: ۱۴ تیر) پرداخت نشود اعتصاب کرده دست از کار خواهند کشید. آنها می گفتند در زمان محمد علی شاه وقتی قهرمان خان حاجب الدوله دربار بوده، هفده ماه حقوق آن را بالا کشیده است. آنها می خواستند به هر وسیله ای که شده حق شان گرفته شود. (۲)

* ادامه محاکمه ارفع الممالک

محکمه اداری برای رسیدگی به اتهامات ارفع الممالک حاکم سابق دزداب امروز پیش از ظهر با حضور کفیل وزارت داخله در محل این وزارت خانه تشکیل شد. «به قراری که تحقیق شده راپرتها و تلگرافات واصله عملیات ایشان را تأیید می نماید و برای تکمیل دوسیه از وزارت داخله تحقیقاتی از محل خواسته شده که پس از وصول آنها محکمه رأی خود را اظهار دارد.» (۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۲.

۲- روزنامه اقدام، شم ۵۴، ص ۳.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۰، ص ۲.

یکشنبه ۱۸ تیر ۱۳۰۱ / ۹ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۱۳ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و برخی مواد پیشنهادی کمیسیونها مورد گفت و گو قرار گرفت. از آن جمله بود ماده واحده کمیسیون بودجه راجع به سیم کشی خط تلگراف در برخی از مناطق و ماده واحده دیگری از همین کمیسیون راجع به غرامات پستی. در این جلسه سید حسن مدرس نسبت به برخی از نمایندگان که خواستار تحقیق و تفحص درباره پیشنهادهای دولت شده بودند گفت که وقتی دولت پیشنهاد می کند که خط تلگراف از این محل به آن محل برود، چون به این دولت اعتماد داریم باید تصدیق کنیم.

[تصویر] ردیف جلو از چپ: سید حسن مدرس

البته تحقیق حق مجلس است. گاهی دولت اشتباه می کند و مجلس به آن رسیدگی می نماید. «بنده هم به تفتیش معتمد و ضرر هم ندارد ولی دولتی که معتمد ما است پیشنهادی کرده و آن را هم صلاح می دانم، زیرا هم برای تجارت و هم برای مملکت نافع است.» (۱)

* توسعه قشون در عربستان (خوزستان)

رضا خان وزیر جنگ و فرمانده کل قشون امروز در نوشته ای که برای محمود آیرم امیرلشکر جنوب به شیراز فرستاد تأکید کرد که «مکرر متذکر شده ام در عربستان (خوزستان) و بنادر و سایر نقاط جنوب تشکیلات قشونی را بسط دهید. مخصوصاً در عربستان اجرای این کار بیشتر مورد ضرورت است. البته اقدامات فوریه در اجرای این حکم به عمل آورده، نتیجه را اطلاع دهید.» (۲)

* اعطای نشان شیر و خورشید به دیمتریوف

دیمتریوف مهندس و رئیس اداره کشتی رانی دریاچه ارومیه به جهت کوشش در کشیدن خط تلفن و تلگراف زیر آبی در این دریاچه یک قطعه نشان شیر و خورشید از وزیر جنگ دریافت کرد. (۳)

* حکمران جدید قم

به موجب تصویب وزارت داخله ثقه السلطنه به حکومت قم منصوب و احکام رسمی او صادر شد. (۴)

* ارسال طرح قانون استخدام مأمورین کشوری به وزارت خانه ها

مجلس شورای ملی طرح قانون استخدام مأمورین کشوری را به وزارت خانه های مختلف ارسال کرد تا مفاد آن را با

- ۱- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۳۰۰.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۲۵.
- ۳- گاهنامه پنجاه سال ...، ج ۱، ص ۲۱.
- ۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۶، ص ۳.

نظرشان می‌رسد به مجلس شورای ملی ارائه کنند، تا «پس از تصویب در آتیه باعث محظوراتی در دوائر دولتی نشود.» (۱)

* آزمون برای کارکنان وزارت عدلیه

لایحه امتحان وزارت عدلیه که از کمیسیون مربوطه مجلس شورای ملی گذشته، آزمون را برای کارکنان وزارت عدلیه ضروری می‌کند. همه کارمندان وزارت عدلیه که از سال ۱۳۳۲ ق به بعد وارد این وزارت خانه شده اند باید امتحان بدهند.

کارنامه مدارس کفایت از این امتحان نمی‌کند «مگر آن که پروگرام آن مدرسه موافق مواد امتحان وزارت عدلیه بوده و از تصویب مجلس شورای ملی گذشته باشد.» (۲)

* آمارگیری از محصولات

وزارت فواید عامه از وزارت داخله درخواست کرده است که به علت نیاز به آگاهی از میزان محصولات هر منطقه، از حکام ولایات بخواهد با تشکیل هیأتی از اشخاص مطلع روشن کنند که محصول سال جاری با سال گذشته از حیث کمیت و کیفیت چه تفاوتی دارد؛ و این که میزان تقریبی محصولات و احتیاج محل در چه حدود است؛ و چه اقداماتی برای ازدیاد محصول بهبود آن می‌توان به عمل آورد. وزارت داخله درخواست وزارت فواید عامه را به ولایات منعکس کرد. (۳)

* گزارش روزنامه ایران از جراید تازه انتشار

روزنامه ایران در شماره امروز خود با ذکر این نکته که با همه مشکلاتی که در راه انتشار مطبوعات وجود دارد که از همه مهم تر گرانی و نبود لوازم کار است، اما شمار مطبوعات در حال افزایش است. این روزنامه از ده جریده که به تازگی منتشر شده اند نام برد: روزنامه میهن که هفتگی انتشار می‌یافت چند روز است که روزانه منتشر می‌شود. جریده پژوهش به جای روزنامه ایران آزاد روزانه چاپ می‌شود. گل زرد که حاوی مطالب ادبی است، انتشار یافته. هحیم با مدیریت «مسیو هایم» چاپ و منتشر می‌شود. روزنامه خنده که حاوی مطالب طنز است از چند روز پیش آغاز به انتشار کرده. مجله خورشید با مطالب علمی و ادبی ماهیانه به نشر خود ادامه خواهد داد. نجات ایران هفته ای دو شماره و حیات ایران روزانه از طرف جمعیت قیام ایران منتشر می‌شوند. جریده شمس که در شماره اول خود عکس وزیر جنگ را چاپ کرده، منتشر شده.

جریده امروز ایران چند شماره انتشار پیدا کرده، اما فعلا تعطیل است. فکر آزاد در مشهد چاپ می‌شود. در پایان این گزارش از توقیف روزنامه خراسان و تبعید مدیر آن اظهار تأسف شده است. (۴)

* تأسیس دارو خانه شبانه روزی

با تأسیس یک باب دوا خانه در میدان توپ خانه فقرا می‌توانند «به تصدیق اطباء و کمیساریای محل دوا می‌بایست خود را از آنجا دریافت نمایند.» (۵)

روزنامه اقدام در شماره امروز خود خبر از تعطیل کردن جریده پژوهش داد و ابراز تأسف نمود. (۶)

* سکه های ضرب روسیه در آستارا

امروز محموله ای معادل ۲۰۸ جعبه سکه نقره ایرانی، ضرب روسیه، از باکو وارد آستارا شد. قیمت این سکه ها معادل ۱۰۰۰/۱۰۴ تومان برآورد شد. ت. و. برانان کنسول یار انگلیس در رشت نوشت که محموله یادشده توسط کشتی بخار «بوجج» که شش سرباز مسلح بلشویک آن را محافظت می کردند به ایران رسید. کشتی توسط مأموران ایرانی بازرسی شد و م. فرمن بازرس بلژیکی گمرک ایران دستور داد کشتی همراه تعدادی از نظامیان ایرانی به انزلی برود. این کار با اعتراض روسها مواجه گردید. در انزلی حاکم شهر وارد کشتی شد و گفت تا رسیدن دستور از تهران سکه ها در گمرک می ماند. روسها بار دیگر اعتراض کردند. (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۳، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- همان جا.

۴- همان، ص ۲.

۵- روزنامه اقدام، شم ۵۴، ص ۳.

۶- همان جا.

۷- FO E ۱۰۱۱۱ / ۶ / ۳۴ در ۲۳ تیرماه از تهران دستور رسید که سکه ها در کنسولگری روسیه در انزلی باقی بماند تا موضوع بین دولت ایران و سفارت روسیه حل و فصل شود.

دوشنبه ۱۹ تیر ۱۳۰۱ / ۱۰ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۱۴ ذی قعدة ۱۳۴۰

* توصیه سیاسی جنرال کنسول ایران در بغداد

منتخب الدوله جنرال کنسول ایران در بغداد امروز دو نامه به وزارت امور خارجه و شخص وزیر (قوام السلطنه رئیس الوزراء وزیر خارجه هم بود) نوشت. در نامه اول وی از قول «عموم رؤسای عشایر» و نیز درخواست «عموم حجج اسلامیه» نوشت که «اینان حاضر هستند عراق را به ممالک ایران الحاق نمایند.» و در تأیید این نظر اضافه کرد که «عده کثیری از آنها به همراهی یکی از آقازادگان به اسم تشرف به زیارت مشهد مقدس برای اخذ تصمیمات عازم تهران بودند؛ انگلیسها مطلع شده، موانعی پیش آوردند.» کنسول ایران از ناحیه روحانیون عراق هم یاد آور شد که «قول داده اند هر تعلیماتی را که دولت علیه ایران برای وصول به این مقصود بدهد متابعت نمایند.» منتخب الدوله پیشنهاد کرد اینک مناسب است نمایندگان ایران در مجلس بین المللی به اقدامات انگلیس اعتراض کرده، حقوق تاریخی ایران را بر اماکن مقدسه مطرح کنند؛ و نیز خواستار تعیین هیأتی بین المللی برای همه پرسه‌ها از اهالی عراق در این موضوع شوند. وی در پایان نوشت که «این معروضات فوق بنا به اظهارات حجج اسلامیه عرض شد.» (۱)

منتخب الدوله در نامه ای دیگر همین موضوع را با این اشاره که شنیده شده مجلس ایران در مسئله وصایت عراق عرب وارد شده و پیرامون آن بحث کرده است، می نویسد خوب بود این بحثها در ابتدای جنگ رخ می داد؛ ایران «با فقدان مالیه و اسباب چگونگی می تواند عراق عرب را اداره کند و جواب اعراب وهابی را چگونه خواهد داد. وانگهی دولت ایران به قدر ملک حسین شریف مکه هم که از حکومت فرانسه و انگلیس قبلا عهد و میثاق گرفته و مستمسکی در دست دارد نیز اقدام نکرده است که حق مداخله در این امر را داشته باشد.» با این حال او توصیه می کند خوب است دنباله مطلب گرفته شود و تعقیب گردد، چرا که «دولت علیه در عراق عرب حقوق تاریخی دارد و به علاوه اماکن مقدسه در اینجا واقع و تمام آقایان علماء اعلام و جمع کثیری اتباع دولت علیه هم در اینجا اقامت دارند و دائما از زوار و مسافران ایرانی به این خاک آمدورفت می نمایند. در حقیقت حقوق دولت علیه در این خاک از همه بیشتر و بیشتر است. و در واقع دولت علیه حق تملک و تصرف این خاک را دارد.» (۲)

* موافقت با درخواست مالی سالارلشکر

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز در تلگرامی به عباس میرزا سالارلشکر حاکم بروجرد نوشت که برای مساعدت با پیشنهادهای ارائه شده تصویب شد سه هزار تومان برای مخارج فوق العاده از قبیل دادن انعام و خلعت به رؤسای الوار پرداخت شود. هزار تومان آن قبلا فرستاده شد، بقیه نیز در چهار ماه، ماهی پانصد تومان پرداخت می شود. «انتظار دارم در حسن جریان امور مملکتی و انتظامات محل کمال مراقبت را به عمل آورید.» (۳)

* تعیین رئیس جدید نظمیة قزوین

ماژور عبد الله خان به ریاست نظمیة قزوین انتخاب شد. (۴) وی جانشین «فوگل کلو» رئیس پلیس سوئدی شد. (۵)

* تعویض تحویل دار مالیه کل بنادر

میرزا مصطفی خان امین دربار از طرف وزارت مالیه به سمت تحویل داری کل بنادر جنوب منصوب شد. (۶)

* آرامش قبل از جنگ

بنا به گزارشهای رسیده از آذربایجان امنیت در اطراف این ایالت برقرار است و قوای نظامی در جبهه ها مستقر هستند.

«اخیرا تصادماتی از طرفین به وقوع نیوسته است. اردوهای دولتی متوقف و فرونت ها انتظار ورود قوای اعزامی از مرکز را دارند که متفقا شروع به اقدامات نموده اکراد را قلع و قمع

۱- اسناد وزارت امور خارجه ۱۱۳-۲-۱۶-۱۳۰۱.

۲- همان، ۶۸-۲-۱۶-۱۳۰۱.

۳- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، صص ۱۰۳۸ و ۱۰۳۹.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۰، ص ۲.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر...، ص ۱۶۳. فوگل کلو در دوره قیام مرحوم خیابانی در تبریز بود و بعد رئیس نظمیة قزوین شد. او با افراطکاریهای خود نارضایتی های فراوانی پیش آورد. بعد از انفصال از سمت خود در قزوین به وزارت داخله شکایت کرد که انفصال او از خدمت بدون مجوز صورت گرفته است (سیفی فمی تفرشی، پلیس خفیه ایران، ص ۶۴).

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۰، صص ۲ و ۳.

نمایند.» (۱) منابع انگلیسی هم نوشتند که نیروهای دولتی مستقر در آذربایجان خود را برای حمله ن‌هایی به قوای سیمیتقو آماده می‌کنند. (۲)

* ضبط اسلحه‌های سردار عشایر در آبخواره

بنا به گزارش ایالت آذربایجان اسلحه و مهماتی که در اختیار سردار عشایر قراچه داغی بوده و مأموران دولتی آنها را در آبخواره به دست آورده‌اند بدین شرح است: تفنگ ۸۴۵ قبضه، باتری پنجاه تیر و شصت تیر دو عراد، دینامیت دو بار شتر، فشنگ سه و پنج تیر یک بار شتر و ... پس از ارائه این فهرست دو مأمور ایالتی نیز به قراچه داغ و آبخواره رفته تا مقدار این مهمات را تأیید کنند. سردار عشایر این سلاحها را از خوانین اطراف، نیروهای شکست خورده آن منطقه، ارامنه پناهنده شده به این ناحیه در دو سال گذشته و ... جمع کرده بود. ظاهراً سلاح‌های دیگری هم هست که هنوز کشف نشده است. (۳)

* استعفای مصدق السلطنه

مصدق السلطنه برای بار دوم استعفا داد. والی آذربایجان استعفای خود را تقدیم قوام السلطنه رئیس الوزراء کرد اما مورد پذیرش قرار نگرفت. (۴) منابع دیگر استعفای مصدق را بیستم تیر نوشته‌اند و علت آن را چنین توضیح داده‌اند که وی به دلیل مداخله قشون و در واقع وزیر جنگ در امور ایالتی و عدم مشورت با او استعفا داد. (۵) اما در ن‌هایت قوام السلطنه با استعفای مصدق موافقت می‌کند، چرا که پس از او امان‌الله جهانبانی با عنوان کفیل ایالت آذربایجان عهده دار امور می‌شود.

طرفه این که در همین روز استعفا از وزارت داخله به «ایالت جلیله آذربایجان» تلگراف می‌شود که «راجع به لزوم پرداخت استقراض سابق قشونی ... از مقام ریاست وزراء عظام به مالیه تأکید شد که زودتر پرداخت» شود. (۶)

* اسلام و بریتانیا

روزنامه تایمز در شماره امروز خود مقاله‌ای با عنوان «اسلام و بریتانیا- دلایل بی‌اعتمادی ایران و ترکیه» به چاپ رساند.

این مقاله به قلم «آرتور مور» که به تازگی از هندوستان و افغانستان به انگلیس برگشته نوشته شده بود. آرتور مور مدتی هم به عنوان خبرنگار در تهران مشغول به کار بوده است. مور با این سؤال که «چرا اسلام به طور خاص با ما این قدر ترش رو است؟» مقاله خود را آغاز می‌کند و می‌نویسد «اگر بخواهیم خود را سفیدکاری کنیم و ثابت کنیم که بخشی از این مسئله به خاطر درک نادرست شرق از ما است و بخش دیگر ناشی از درک نادرست آنها در اثر تبلیغات خصمانه است، صرفاً جوهر هدر می‌دهیم و کسی را هم قانع نمی‌کنیم.» وی سپس به وعده‌های عمل‌نکرده انگلیس در جوامع مسلمان پس از جنگ جهانی اول اشاره کرد و از قرارداد ۱۹۱۹ یاد نمود. «ما با بهره از یک رشوه شخصی ۱۳۰/۰۰۰ پوندی که از جیب مالیات دهندگان انگلیسی ربوده شده بود یک دولت انگلوفیل دست ساخته خود را که بنا بود خودمان از مرزهای شمالی اش دفاع

کنیم، ترغیب کردیم تا «به قرارداد میان ایران و انگلیس مشروعیت بخشد» و قرارداد ایران و انگلیس امضا شد.

(انگلیسها از این پول که در ۱۹۱۹ به دست وزارت خارجه پرداخت شد، چیزی نمی دانند، لکن اسلام می دانند). ... از نظر ایرانی ها ما به حفظ نیروهای خود در این کشور صرفا از این جهت ادامه دادیم که برای تصویب قرارداد ایران و انگلیس به آن فشار وارد کنیم و بتوانیم به واسطه آن دسته از «افسران/رجال سیاسی» که در شمال این کشور پراکنده بودند با اقتدار و وجهه لازم در امور محلی و قومی دخالت کنیم. تا نزدیک به سال پس از آتش بس، نخست وزیر ایران مطلقا از سوی سفارت انگلیس برگزیده می شد و همکاریانش متناسب با خواسته های سفیر انگلیس انتخاب می گردیدند.» مور در پایان مقاله خود می نویسد که اسلام برای این دخالتها پاسخ خود را دارد. (۷)

۱- همان، ص ۲.

۲- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، ص ۱۶۴.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۰، ص ۳.

۴- روزنامه اقدام، شم ۵۴، ص ۲.

۵- بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۶۵.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۷- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۰ ژوئیه ۱۹۲۲، ص ۱۵.

سه شنبه ۲۰ تیر ۱۳۰۱ / ۱۱ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۱۵ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و نمایندگان درباره موارد متعددی که از کمیسیونها به صحن مجلس آمده بود نظر دادند که از آن جمله بود خرید ساختمان کنسولگری ایران در بغداد؛ توضیح مدرس درباره قانون هیأت منصفه؛ طرح لوایح کمیسیون مبتکرات مانند انتزاع حکومت ابرقو از اصفهان و انضمام آن به یزد و .... (۱)

* درخواست اطلاعات منطقه ای برای سرکوب اشرار زلّقی

در پی اعلام آمادگی سلطان محمد سردار اشجع بختیاری حاکم اصفهان برای سرکوب اشرار زلّقی (ر. ک: ۱۳ تیر) رضا خان وزیر جنگ در پاسخ او نوشت از آنجا که اهالی جاپلق و بربرود از حکومت فعلی اصفهان راضی هستند لازم است که اطلاعاتی که از آن حدود دارید، ضمن عملیات نظامی آنها را در اختیار مأمورین نظامی قرار داده تا با این مساعدت سرکوب اشرار زلّقی زودتر انجام شود. (۲)

* شایعه خروج مولیتور از ایران

مولیتور یکی از مسئولان سابق پست ایران که متهم به اختلاس و سوءمدیریت است و محاکمه او آغاز شده است گویا توسط سفارت بلژیک تقاضا کرده برای معالجه عازم کشور متبوع خود شود «مشروط بر آن که هر موقع برای تسویه محاسبه، وجودش لازم شود توسط سفارت احضار گردیده مراجعت نمایند». (۳)

* استعفای حکمران کرمانشاه

عضد السلطان (۴) حاکم کرمانشاه استعفا داد و پذیرفته شد.

«راجع به انتخاب حکمران جدید هنوز تصمیم قطعی اتخاذ نشده ولی مشغول تبادل نظریات می باشند که زودتر تعیین و رسمیت یابد». (۵)

* تقاضا برای ازدیاد نفرات امنیه

پس از آغاز به کار امنیه از ابتدای سال جاری و استقرار آن در برخی از راه ها و طرق ارتباطی به دلیل کمبود نفرات، امنیت لازم در نواحی مورد اشاره برقرار نشد و ناامنی ها همچنان ادامه یافت. از این رو شکایتهای فراوانی از حکام، تجار و اهالی شهرها به مرکز رسید و این باعث شد که وزارت جنگ لایحه «ازدیاد ششصد و پنجاه سوار [را] تهیه و ... جهت تصویب مجلس شورای ملی پیشنهاد کند. با این حال وزیر جنگ تا تصویب این لایحه به اداره امنیه دستور داد که برای تشکیلات

جنوب دویست نفر، برای حدود غرب یکصد نفر و سایر نقاط سیصد و پنجاه نفر اضافه شوند. (۶)

* تجاوز ترکمانان روسیه به مرزهای ایران

طبق تلگراف رسیده از سرخس گروهی از تراکمه تابع دولت روسیه شوروی به سرخس کهنه حمله کرده اند و اهالی برای مقابله با آنان مسلح شده اند. وزارت داخله به ایالت خراسان نوشت که به رئیس پادگان مرزی آن ناحیه دستور دهد اهمات لازم را برای جلوگیری از این حوادث پیش بینی کند. (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۵، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۵.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۷، ص ۲.

۴- ابو الفضل عضد معروف به ابو الحسن میرزا و مشهور به عضد السلطان، چهارمین فرزند مظفر الدین شاه در اواخر سال ۱۳۰۰ قمری در تبریز متولد شد. از پنج سالگی و تحت نظر معلمان ایرانی و خارجی ادب فارسی و عربی آموخت و زبان فرانسه را نیز فراگرفت. سپس تعلیمات نظامی را در دسته پیاده نظام و توپخانه آموزش دید. وی در ۱۳۱۰ ق به همراه دیگر برادرانش به حضور ناصر الدین شاه رسید؛ و به «عضد السلطان» ملقب گردید و سالیانه مبلغ یک هزار تومان مقرر برای تعیین شد. در صفر ۱۳۱۶ حکومت همدان به وی واگذار شد اما او میرزا محسن خان مظفر الملک را به نیابت از خود به حکومت همدان فرستاد و خود در تهران ماند؛ تا اینکه در ۱۳۱۹ ق به حکومت اراک که گلپایگان و خوانسار نیز در ضمیمه آن بود منصوب گردید. در این زمان اداره قشون این منطقه نیز به وی واگذار شد، اما مدتی نگذشت که در اثر تعدياتش بر عرض و مال مردم معزول گشت. او در همین مدت اندک املاک بسیاری خرید که مبلغ آن را در همان ایام یکصد هزار تومان شمرده اند. عضد السلطان در شوال ۱۳۲۲ والی گیلان شد. وی در زمان حضورش در آنجا یک باب مریض خانه و یک باب مدرسه به نام «وطن» تأسیس کرد. در ۱۳۲۶ ق که محمد علی شاه مجلس را به توپ بست او حاکم اراک بود. به گفته ناظم الاسلام کرمانی او در این ایام مردم را تحریک کرده بود تا در تلگراف خانه حاضر شده مطالبه حقوقشان را بنمایند که تلگراف شاه مبنی بر به توپ بستن مجلس به دستش رسید. در اثر مخالفت های عضد السلطان با برادرش محمد علی شاه، دستور توقیف او صادر شد. بنابراین او مجبور شد به عراق بگریزد. اما در آنجا نیز به علت اینکه برادر محمد علی شاه است توسط عثمانی ها که بر عراق تسلط داشتند، دستگیر شد؛ هرچند که با تلاش ناصر الملک آزاد گردید. در رجب ۱۳۲۹ محمد علی شاه که از سلطنت خلع شده بود قصد بازپس گیری تهران را داشت. از طرفی هم سالار الدوله از غرب کشور چنین قصدی کرده بود. سالار الدوله کرمانشاه و کردستان را گرفته خود را شاه خواند و به نام خودش سکه زد، و سپس از همدان برای گرفتن تهران عزیمت کرد و به همین جهت حکومت کرمانشاهان را به عضد السلطان داد اما او نیز پس از مدت کوتاهی، وقتی خبر شکست برادرش را شنید به شهبندر خانه عثمانی پناهنده شد و سپس عازم کربلا گردید. عضد السلطان در بین سالهای ۴۰- ۱۳۳۹ ق حاکم لرستان و بروجرد بود و نیز در سالهای حکومت برادرزاده اش، احمد شاه مشاور و همشین شاه؛ و در بیشتر سفرها همراهش بود. پس از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹، او و نصرت السلطنه در حالی که آقا خان را به همراه داشتند در لندن به دیدار لرد کرزن رفتند تا نظر او را در بقای قاجار جلب کنند که البته موفق نشدند. پس از آن وی در دوره پهلوی

اول بیشتر وقت خود را در املاکی که در اراک تهیه کرده بود گذراند و فقط در ۱۳۳۲ ش در دوره دوم مجلس سنا به پیشنهاد سپهبد زاهدی به عنوان سناتور انتصابی یک دوره چهار ساله عضو سنا بود. او چون خود از ملاکین بزرگ محسوب می شد با اصلاحات ارضی در نهران و آشکار مخالفت می کرد. ابو الفضل میرزا عضد السلطان (ابو الفضل عضد) در زمستان ۱۳۴۹ ش در تهران درگذشت. (کتاب آبی، ج ۶، صص ۱۳۴۰-۱۳۳۳؛ «وفیات معاصران، شاهزاده ابو الفضل عضد»، یغما، س ۲۳، شم ۲۶۹ (بهمن ۱۳۴۹)، ص ۶۹۲؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، صص ۱۰۰۳-۱۰۰۲؛ سپهر، مرآه الوقایع مظفری ...، ص ۲۵۸).

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۷، ص ۲.

۶- همان جا.

۷- همان جا.

چهارشنبه ۲۱ تیر ۱۳۰۱/۱۲ ژوئیه ۱۹۲۲/۱۶ ذی قعدة ۱۳۴۰

* استفاده از حق کشتی رانی در دریای خزر

ژنرال کنسول ایران در اسلامبول در پیشنهادی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، نوشت که شایسته است اینک که هیأت تجارتی ایران در مسکو مشغول مذاکره برای انعقاد عهدنامه تجارتی است، از طرف دولت به هیأت یادشده ابلاغ شود که در این مذاکرات حق عبور کشتی های خریداری شده ایران از کانالهای روسیه تا بحر خزر گرفته شود. چون در عهدنامه روس و ایران حق کشتی رانی به ایران داده شده و دولت به هر ترتیبی که شده باید یکی دو کشتی در دریای خزر داشته باشد. با این کار حق ایران در این دریا تثبیت می شود.

وی یادآور شد از آنجا که شاید روسیه این کشتی ها را به ما نفروشد و ما مجبور شویم از کشوری دیگر خریداری کنیم لازم است اجازه عبور از کانال هایی که در خاک روسیه شوروی است برای این کشتی های خریداری شده از هم اکنون گرفته شود. (۱)

* تدارک برای حرکت قوای نظامی به خوزستان و بوشهر

محمود آیرم امیرلشکر جنوب در پی درخواست رضا خان وزیر جنگ مبنی بر فرستادن نیرو به عربستان (خوزستان) و بوشهر و اعلام ضرورت آن (ر. ک: ۱۸ تیر) امروز خطاب به وزیر جنگ نوشت که گردان بوشهر در این هفته حرکت می کند و چون مسلسل نداریم، بدون این سلاح خواهد رفت.

قوای مربوط به خوزستان هم مدتی است در اصفهان تشکیل شده و حکم داده ام هرچه زودتر حرکت کنند. «مستدعی است امر مقرر فرمایند اسلحه و مسلسل به اصفهان بفرستند که ن هایت ضرورت را دارد.» رضا خان در حاشیه این تلگرام نوشته است «لازم بود که ارکان حرب و یک عده مختصری برای تشکیلات به عربستان اعزام دارید و در خود محل اخذ نفرات شود. چون افراد سردسیری در گرمسیری نمی توانند زیست کنند.» (۲)

* رهنمودهای رضا خان به نمایندگان خود در شیراز

به دنبال گزارش سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالارنظام نمایندگان اعزامی رضا خان به اصفهان و شیراز از موقعیت فارس (ر. ک: ۱۸ تیر) رضا خان به آنها نوشت که شما از طرف من مأمور تحقیق و کشف حقایق آن حدود هستید؛ یافته های خود را بی پرده گزارش دهید. وی تأکید کرد: «به طوری که شفاها به شما امر داده ام باید در ن هایت جدیت کلیه رؤسای عشایر و ایلات را به طرف قشون جلب و هریک از آنها را» به مساعدت و پشتیبانی من امیدوار کنید. درباره والی فارس «من هم به خوبی می دانم بی کفایت است و درصدم یک نفر دیگر را برای آن جا در نظر بگیرم.» رضا خان به جلب نظر سردار عشایر و تقویت او تأکید کرد. (۳)

* تعیین امان الله جهانبانی به فرماندهی کل قوای آذربایجان

به فرمان رضا خان وزیر جنگ، امروز سرتیپ امان الله میرزا رئیس ارکان حرب کل قشون به فرماندهی کل قوای آذربایجان منصوب گردید. همچنین سرهنگ اسماعیل خان به سمت حاکم نظامی آذربایجان انتخاب شد. (۴) رضا خان بدون اختیار قانونی حکم کفالت ایالت آذربایجان را نیز به نام سرتیپ جهانبانی صادر کرد. این کار بدون اجازه و مشورت قوام السلطنه رئیس الوزراء که وزارت داخله را نیز در تصدی خود داشت صورت گرفت. مصدق السلطنه والی آذربایجان پیش از این به دلیل مداخله مقامات نظامی در حوزه کاری خود استعفا داده بود. به هر حال «اعتراض قوام نیز با بی اعتنایی مواجه شد و سردار سپه به بهانه دفع سیمیتقو عمل خود را وطن پرستانه معرفی کرد.» (۵)

* حاکم جدید مازندران

اقتدار الدوله حاکم مازندران از سمت خود عزل و به جای او

-
- ۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۵-۳۰-۱۳۰۱.
  - ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۲۶.
  - ۳- همان، پ ۶، ص ۱۹.
  - ۴- گاهنامه پنجاه سال ...، ج ۱، ص ۲۱.
  - ۵- رحمانیان، چالش جمهوری و سلطنت در ایران، ص ۱۰۹.

سالار حشمت سوادکوهی معروف به امیر اکرم به حکمرانی مازندران منصوب شد. (۱) گفته می شود که حکم انفصال حکومت اقتدار الدوله از مازندران و نصب امیراکرم توسط رضا خان صورت گرفت. دخالت او در امور وزارت داخله مناقشه او با قوام السلطنه را آغاز کرد. (۲)

* ادامه تحصن در سفارت روسیه

تحصن کنندگانی که از ابتدای سال جاری در سفارت روسیه شوروی دست به این اقدام اعتراض آمیز زده بودند همچنان در آن محل حضور دارند. «از طرف سفارت دولت ساویت روسیه با هیأت دولت مذاکراتی شده و خاتمه دادن به تحصن آنان را خواستار شده ولی هنوز از طرف دولت جوابی داده نشده است.» تحصن کنندگان در مجلس شورای ملی پس از پایان تحصن خود که بعد از روی کار آمدن دولت قوام السلطنه بود، جمعیت تازه ای به نام «جمعیت دادخواهان» تشکیل داده اند که به زودی مرامنامه خود را منتشر خواهند کرد. (۳)

* انتخاب نمایندگان رشت

بنابر تلگرام ارسالی از رشت، نمایندگان رشت در مجلس شورای ملی مشخص شدند. پس از شمارش آراء سپهدار اعظم و سردار معتمد (۴) با اکثریت آراء به نمایندگی رشت انتخاب شدند. (۵)

* نمایشگاهی برای کالاهای ایرانی

برای ترویج منسوجات ایرانی و تشویق مردم برای خرید آنها محتشم السلطنه وزیر معارف و اوقاف تصمیم گرفته است نمایشگاهی بدین منظور برپا دارند و تکیه دولت برای اجرای این منظور انتخاب شد. پس از بازدید وزیر از تکیه دولت تصمیم گرفته شد تعمیرات لازم برای این کار صورت گیرد و مبلغ سیصد تومان برای تصویب به هیأت دولت پیشنهاد شد که بازسازی آن شروع شود. (۶)

* تأسیس مدرسه تجارت

بنا به دستور قوام السلطنه رئیس الوزراء، وزارت مالیه موظف شد برای تأسیس یک باب مدرسه تجارت در تبریز به اداره مالیه آن شهر دستور دهد که ماهیانه ششصد تومان برای مصارف آن مدرسه اختصاص دهد. (۷)

* اختلاف و درگیری میان خوانین طالش و نمین

براساس گزارشهای رسیده از منطقه، اختلاف میان خوانین طالش و نمین بالا گرفته و تبدیل به درگیری هایی شده که در اثر آن سردار ناصر نمینی به قتل رسیده است. (۸)

* انتصاب حکمران تازه گیلان

وثوق السلطنه (۹) حکمران گیلان و معاون او از حکومت گیلان برکنار و به جای او نیر السلطان منصوب شد. «تلگرافات رسمی ایشان از وزارت داخله صادر و مخابره شده است.» تا رسیدن نیر السلطنه به گیلان قوام السلطنه دستور داد مؤید حضور کارگزار گیلان به عنوان کفیل حکومت مشغول کار باشد. (۱۰) این جابه جایی برای مأموران سیاسی انگلیس جالب بود چون نوشتند: بالاخره تحت فشار مداوم سفارت شوروی حکومت مرکزی وثوق السلطنه را برکنار کرد و قرار است نیر السلطان که به طرفداری از روسها شهرت دارد به عنوان والی گیلان جانشین وی شود. (۱۱)

* خروج کارمندان جزء دربار از اعتصاب

پس از اعتصاب کارمندان جزء دربار (ر. ک: ۱۷ تیر) سه ماه از حقوق معوقه آنها پرداخت شد و امروز از اعتصاب و تحصن باغ گلستان خارج شده و مشغول کار شدند. برای پرداخت حقوق های عقب افتاده نظمی نیز مبلغ ۳۵ هزار تومان به آن اداره اختصاص یافت. (۱۲)

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۵، ص ۲.
- ۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۳۷.
- ۳- روزنامه اقدام، شم ۵۵، ص ۳.
- ۴- صادق خان اکبر مشهور به سردار معتمد فرزند حاج میرزا مهدی خان گیلانی در ۱۲۵۱ ش متولد شد. او از ملاکین درجه اول گیلان به حساب می آمد که ازدواج با دختر اکبر خان بیگلریگی - عمویش - در این کسب ثروت بسیار مؤثر بود. صادق اکبر در ۱۳۱۰ ق لقب محتشم الملک دریافت کرد و هفت سال بعد موقعی که مظفر الدین شاه عازم سفر اروپا بود با دادن پیشکش قابل ملاحظه ای به «سردار معتمد» ملقب گردید. بعد از مشروطه با کمک های مالی اش با مشروطه خواهان همراهی کرد و در دوره های سوم (آذر ۱۲۹۳ - آبان ۱۲۹۴)، چهارم (تیر ۱۳۰۰ - مرداد ۱۳۰۲)، پنجم (بهمن ۱۳۰۲ - بهمن ۱۳۰۴) و هشتم (آذر ۱۳۰۹ - دی ۱۳۱۱) نماینده گیلان در مجلس شورای ملی بود. سردار معتمد در کابینه سپهدار اعظم (فتح الله اکبر) در آبان ۱۲۹۹ به وزارت پست و تلگراف منصوب شد و تا سوم اسفند ۱۲۹۹ در این منصب بود. سردار معتمد (صادق اکبر) در دی ۱۳۱۱ در تهران درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۱۷۰ - ۱۶۹؛ اطلاعات، س ۷، شم ۱۷۹۵ (۱۰ دی ۱۳۱۱)، ص ۱).
- ۵- روزنامه اقدام، شم ۵۵، ص ۳.
- ۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۵، ص ۲.
- ۷- همان جا.
- ۸- همان جا.
- ۹- مهدی دادور مشهور به وثوق السلطنه فرزند میرزا موسی وزیر لشکر در ۱۲۵۷ ش متولد شد. تحصیلاتش را در تهران انجام داد و مدتی لشکر نویس باشی قشون استرآباد شد. در تیر ۱۲۸۸ پس از آنکه محمد ولی خان تنکابنی (سپهدار اعظم) رئیس الوزراء و وزیر جنگ شد او را به ریاست محاسبات کل قشون (وزارت لشکر) منصوب کرد و از این پس او در مناصب

مختلف شاغل بود و مدتی نیز معاونت وزارت جنگ را عهده دار شد تا اینکه در کابینه مشیرالدوله (تیر- آبان ۱۲۹۹) منصب وزارت جنگ یافت؛ اما پس از کودتای اسفند ۱۲۹۹ دستگیر شد. پس از آزادی مدتی حکمران رشت بود و در اسفند ۱۳۰۰ با حکم رئیس الوزرا والی گیلان شد و راهی آنجا گردید اما طولی نکشید که با دخالت روس ها در اواخر تیر ۱۳۰۱ از ولایت گیلان معزول شد و به تهران بازگشت. سپس مدتی والی فارس و در ۱۳۰۳ ش به کرمان رفت و چندی نیز والی خراسان بود. او در دوره های هشتم تا سیزدهم مجلس شورای ملی و کیل تهران بود و در برخی از مجالس به عنوان نایب رئیس انتخاب می شد. وثوق السلطنه (مهدی دادور) در ۱۳۲۳ ش استانداری فارس و سپس آذربایجان را برعهده داشت. وی در ۲۶ مرداد ۱۳۲۶ در تهران درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، ص ۶۵۱؛ جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، صص ۱۳۰ و ۱۳۷ و ۱۵۲ و ۱۶۵؛ اطلاعات هفتگی، س ۸، شم ۳۶۹ (شهریور ۱۳۲۷)، ص ۶).

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۶، ص ۲.

۱۱- جنبش میرزا کوچک خان بنابر ...، صص ۱۶۴ و ۱۶۵.

۱۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۶، ص ۲.

پنج شنبه ۲۲ تیر ۱۳۰۱/۱۳ ژوئیه ۱۹۲۲/۱۷ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه منع ورود کالاهای تجملی که از طرف بازرگانان ایرانی پیشنهاد شده بود مطرح گردید و این که چرا کمیسیون مربوطه آن را به صحن مجلس نیاورده و در این مورد مسامحه کرده است بحث شد.

رئیس کمیسیون مربوط منکر این موضوع شد و گفت که منتظر پیشنهادهای دولت در این زمینه است. در ادامه قانون استخدام که در جلسه های گذشته طرح و برخی از مواد آن به تصویب رسیده بود، در دستور جلسه قرار گرفت. (۱)

[تصویر] صحن مجلس شورای ملی

* ملاقات قوام السلطنه و وزیر مختار امریکا

پیش از ظهر امروز وزیر مختار امریکا با قوام السلطنه رئیس الوزراء دیدار کرد. از مفاد مذاکرات آنان مطلبی در مطبوعات درج نشد. همچنین مستشار سفارت دولت روسیه نیز با قوام السلطنه دیدار و مذاکره داشت. (۲)

* پذیرش استعفای مصدق السلطنه

روزنامه ایران در شماره امروز خود از پذیرش قطعی استعفای مصدق توسط قوام السلطنه یاد کرد که «مورد قبول یافته احضار به تهران شده اند.» (۳) مصدق امروز از تبریز به سوی تهران حرکت کرد. (۴) وی ساعد السلطنه را که معاون ایالت بود به عنوان کفیل انتخاب کرد و از تبریز خارج شد. (۵) اما روزنامه اتحاد براساس یک تلگرام خصوصی نوشت که به موجب حکم وزیر جنگ امیر لشکر یا همان امان الله میرزا جهانبانی به سمت والی آذربایجان منصوب گشته است. (۶)

* توصیه های حکومت اصفهان برای سرکوب اشرا زلّقی

سردار اشجع حاکم اصفهان امروز در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ در پاسخ به این که او می تواند اطلاعات منطقه را در اختیار نظامیان قرار دهد (ر. ک: ۲۰ تیر) نوشت «در صورتی که اهالی بربرود و جاپلق از حکومت خود رضایت دارند دولت پانصد نفر نظامی سواره و پیاده از اصفهان و عراق (اراک) به الیگودرز اعزام فرماید. هوا گرم است. زلّقی ها می توانند به طرف عربستان بروند. به قلعه و طایفه آنها حمله ور شوند و نیز لازم است پانصد سوار و پیاده» از طرف من آنجا باشد که مخارج آن توسط مأمورین نظامی پرداخته شود. این هزار نیرو اشرا را نیست و نابود خواهند کرد. (۷)

* پیوستن سرتیپ خان به سیمیتقو

در گزارشی که امین تذکره خوی به کارگزاری کل آذربایجان فرستاد خبر داد که سرتیپ خان پسر نصرت لشکر که از مدتی پیش با سواران خود به اسم خدمتگزاری در شمار نظامیان ساخلوی شهر بود اینک با یاران خود به نیروهای اسماعیل آقا سیمیتقو ملحق شده و در روستای خان دیزج توقف دارد. این عمل او باعث تجری و تهاجم اکراد شورشی شده است. در این گزارش آمده است که سرتیپ خان به منطقه آشنایی دارد و از آن رو تبدیل به بلد اسماعیل آقا شده، روستاهای اطراف را تهدید می کند و از آنها می خواهد که به سیمیتقو ملحق شوند. (۸)

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۷، صص ۱ و ۲.
  - ۲- همان، ص ۲.
  - ۳- همان جا.
  - ۴- همان، شم ۱۱۷۸، ص ۲.
  - ۵- همان جا.
  - ۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۴، ص ۲.
  - ۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۷.
  - ۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۲، آرشیو ۱۰۷ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۵۹.

* احضار سفرای ایران به مرکز

از طرف وزارت امور خارجه وزرای مختار و نمایندگان سیاسی دولت ایران که در پایتخت ها و شهرهای کشورهای دیگر مأمور هستند، به ایران فراخوانده شدند. (۱)

* لغو کرایه حمل از کالاهای ایرانی

یکی از اجحافات شرکتهای روسی مستقر در مازندران- سانترسایوز و ونشترک- دریافت کرایه حمل از کالاهای ایرانی بود و این برخلاف معاهده ای بود که بین ایران و روسیه برقرار شده بود. وزارت امور خارجه ایران پس از پی گیریهای زیاد و مذاکراتی که کارگزار مازندران با مسئولان این بنگاه اقتصادی به عمل آورد، حق حمل مال التجاره لغو گردید. (۲)

* اطاعت برخی از خوانین نواحی مرکزی از دولت

در ادامه استقرار امنیت نسبی در لرستان چند تن از خوانین طایفه سگوند، دیرکوند (۳) و حسن وند به خواست حاکم بروجرد و امیر لشکر غرب به شهر آمده، اظهار اطاعت از دولت مرکزی کرده اند. (۴)

* بیماری گوسفندان در اطراف تهران

امروز بیرون دروازه تهران پنجاه رأس گوسفند که به بیماری «شاربن» (۵) دچار شده بودند تلف شدند. گزارش مشابهی نیز از بلدیة شاه عبد العظیم رسید که این بیماری در میان گوسفندان این منطقه هم دیده شده، تلفاتی داده است. دکتر مرتضی خان از طرف اداره صحیه بلدیة برای رسیدگی و معاینه گوسفندان و جلوگیری از کشتار دام بیمار مأمور شده است. (۶)

* دامن آلوده انگلیس

در پی چاپ مقاله «آرتور مور» در روزنامه تایمز با عنوان «اسلام و بریتانیا» (ر. ک: ۱۹ تیر) و یادکرد از رشوه ۱۳۰ / ۰۰۰ پوندی به دولت و ثوق الدوله، ج. م. بالفور امروز در نامه ای که در شماره امروز تایمز به چاپ رسید از این مقاله تحسین کرد و نوشت که دولت بریتانیا تلاش می کند این رشوه را وام جلوه دهد اما در واقع این پول رشوه ای «برای مؤثر ساختن سیاست مخرب لرد کرزن در قبال ایران بوده است [و آن را] نمی توان چیزی غیر از لطمه ای به پاکدامنی مالی کابینه [انگلیس] تلقی کرد» (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۶، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- طایفه دیرکوند یکی از ایلات پیشکوه از طوایف کرد و دارای دو شعبه است، یکی بهاروند مرکب از هزار خانوار و مسکن ایشان شمال دزفول، کیلان ملایر و دیگری قلابوند مرکب از هزار خانوار مسکن ایشان در کوه طاف و کوه هشتاد پهلو است.

(لغت نامه دهخدا، ج ۸، دیرکوند).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۶، ص ۲.

۵- شارین یا سیاه زخم مرضی است عفونی که عامل مولدش باکتری شاربونوز می باشد. این بیماری در انسان معمولاً زخمی موضعی و بدخیم تولید می کند و به ندرت اعضای داخلی روده و ریه را می گیرد. میکرب این بیماری در سال ۱۸۵۰ میلادی به وسیله «داون» کشف شد و آن باسیلی است هوازی و هاگ دار. سیاه زخم معمولاً از گوسفند به انسان سرایت می کند و به ندرت به وسیله گاو و اسب به انسان منتقل می شود و نیز سرایتش از انسان به انسان استثنایی است. (لغت نامه دهخدا، ج ۹، ذیل سیاه زخم).

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۸، ص ۲.

۷- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۳ ژوئیه ۱۹۲۲، ص ۸.

جمعه ۲۳ تیر ۱۳۰۱ / ۱۴ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۱۸ ذی قعدة ۱۳۴۰

* اطلاعیه وزارت پست و تلگراف درباره مولیتور

در پی چاپ مطالبی از مولیتور در برخی مطبوعات؛ که قرار است از ایران خارج شده و محاکمه او ناقص بماند، وزارت پست و تلگراف امروز در اطلاعیه ای که صادر کرد نوشت دولت تصمیم دارد کمیسیون تحقیق از اشخاص صلاحیت دار تشکیل داده و پس از رسیدگی و کشف حقیقت نتیجه را به اطلاع عموم برساند. «مسیو کامیل مولیتور متجاوز از پنج ماه است مستعفی شده و اصلاحات اخیر این وزارت به هیچ وجه مربوط به انفصال مشار الیه نبوده و نخواهد بود.» (۱)

* تسخیر قلعه کیوزه

احمد خان امیراحمدی امیر لشکر غرب امروز پس از درگیری با الوار موفق شد قلعه کیوزه مرکز الوار شورشی را به تصرف درآورد. (۲)

* مالیات مازندران

از وزارت مالیه به اداره مالیه مازندران نامه ای فرستاده شد که از مقایسه میزان وصول مالیات که در پایان سال گذشته گزارش شد روشن می شود که ۳۵۶ / ۳۷۲ / ۱ قران از مالیات پارسال باقی مانده که گرفته نشده است. «لازم است صورتی از بقایای مزبوره با تعیین اسامی مؤدیان و توضیحات راجع به وصول نشدن با ذکر ادله کافیه تا ده روز بعد از وصول این مراسله تهیه و ارسال دارید.» در این نامه یادآوری شد که مالیاتهای وصول نشده و مالیات سال جاری باید از محصول امسال گرفته شود. (۳)

* رسیدگی به انتخابات گیلان

در پی شکایات گوناگون از انتخابات گیلان قوام السلطنه رئیس الوزراء نماینده خود را برای بررسی این موضوع و «تفتیش و نظارت در انجمن نظار آن جا» به آن منطقه فرستاد. (۴)

* جایگزینی سفیران جدید

پس از احضار سفرای ایران در کشورهای مختلف، وزارت امور خارجه در حال مطالعه و انتخاب مأموران سیاسی تازه است. «فقط آقای آقا میرزا حسین خان علانی که وزیر مختاری دولت علیه را در امریکا دارا می باشند به جای خود باقی خواهند بود.» (۵)

* مذاکرات بی نتیجه در انزلی

بقاء الدوله که برای تحویل گرفتن مؤسسات دولت روسیه در انزلی به آن بندر رفته پس از مذاکره با مقامات روسی در آن

شهر با این نظر مأموران روسی روبه رو شد که باید دولت مرکزی روسیه دستور واگذاری مؤسسات یاد شده را بدهد.

برخی وسایل و اسباب نیز از انزلی به بادکوبه انتقال داده شده است. «برطبق تعلیماتی که به نماینده ایران در مسکو صادر شده مذاکرات لازم برای این مسئله در جریان می باشد که [هر چه] زودتر، از مقامات مربوطه مسکو به مأمورین دولت روسیه در انزلی امر به تحویل نمودن مؤسسات و اثاثیه صادر شود.» (۶)

* اقدامات نمایندگان رضا خان برای آشتی بین سران ایالت فارس

سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالار نظام امروز رضا خان وزیر جنگ را از اقدامات خود در منطقه فارس مطلع کردند.

یکی از کارهای آنها دیدار با قوام الملک بود. «با قوام ملاقات، [و او را] به مراجع حضرت اشرف امیدوار کردیم. خود را تسلیم مقاصد مقدسه حضرت اشرف نمود.» دیگر این که «زمینه اصلاح قوام و سردار [عشایر را] فراهم کرده ایم. همین چند روزه در همراهی قوام الملک به ده بید حرکت و تلگرافی هم به سردار عشایر مخابره شد که در آن جا حاضر شده رفع مناقشات گذشته بشود. در این مجلس ترتیب الحاق علی خان داده خواهد شد.» آنها خواستند که محمود آیرم امیر لشکر

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۷، ص ۱.

۲- گاهنامه پنجاه سال ...، ج ۱، ص ۲۱؛ قدیمی، تاریخ ۲۵ ساله ارتش ...، ص ۹۹.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۳، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۷، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

جنوب نیز در این موضوع آنها را همراهی کند چرا که برای آینده اقداماتی که می خواهد بکند ضروری است. در این گزارش از اقدامات امیر لشکر جنوب در سازماندهی قشون منطقه جنوب یاد شده است. «عجالتاً ترتیبات داخلی تا اندازه ای بد نیست ولی به واسطه نداشتن صاحب منصبان و وکلای لایق مشکل است ترتیبات مشقی و سرباز خانه رضایت بخش گردد.» (۱)

* شکست سید جلال در جنگل

به گزارش مؤید حضور، کار گزار رشت، امروز قوای دولتی با طرفداران سید جلال (۲) روبه رو شده و جنگ سختی کردند.

«عاقبت بیست نفر از عده سید جلال مقتول و خود مشار الیه هم مجروح و متواری شده؛ قشون، او را دنبال کرده است و از طرف قوای دولتی تلفاتی داده نشده، فقط چند نفری مجروح شده اند.» (۳) مأموران سیاسی انگلیس هم این حادثه را به کشور متبوع خود منعکس کردند. (۴) موضوع در روزنامه اتحاد هم منعکس شد. (۵)

* درخواست برای بازگرداندن عوائد اداره نواقل برای مصارف شهری

براساس اخبار رسیده از استرآباد از زمانی که عواید اداره نواقل به جای مصرف در امور بهداشت شهری به اداره مالیات غیرمستقیم تخصیص داده شده «در شهر جز کثافات و عدم نظیف چیز دیگری مشاهده نمی گردد.» جمعی از اهالی استرآباد تقاضا دارند با دستور دولت بار دیگر درآمدهای اداره نواقل صرف امور شهری شود. (۶)

* ورود سید محمد حائری به ایران

سید محمد حائری معروف به خزانه که از احفاد قائم مقام فراهانی است و بیست سال پیش برای آموزش علوم دینی به عتبات عالیات رفته بود امروز وارد تهران شد. (۷)

* اعتراض به انجمن نظار کلیمیان کاشان

امروز شخصی به نام اسحاق یوسف در نامه ای که به حکومت کاشان نوشت به ترکیب انجمن نظار کلیمیان کاشان که معمولاً برای انتخاب نماینده این گروه مذهبی برای مجلس شورای ملی تشکیل می شد اعتراض کرد. او نوشت که اعضای این انجمن فاقد شرایط لازم هستند. آنها «تبعه خارجه، ب هایی مذهب و [عضو] انجمن صیونیت [هستند] که فقط برای استقلال فلسطین کار می کنند و برخلاف قانون انتخابات سواد فارسی ندارند.» اسحاق یوسف از حکومت کاشان خواست که در این خصوص رسیدگی شود تا «اشخاص صلاحیت داری در انجمن نظار عضویت داشته که انتخابات کلیمیان به طور صحت به عمل آید.»

(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۳.

۲- سید جلال، که بعدها به دلیل مخالفت و اقداماتش علیه دولت مرکزی به شهر آشوب مشهور گردید در دوران جنبش

گیلان نماینده اصناف در انجمن ولایتی رشت بود که فعالیتش به همراه میرزا رحیم شیشه بر در تحریک روستاییان، موجب عزل آنها از انجمن ولایتی گردید. وی پس از پایان قیام میرزا کوچک خان جنگلی دو سه هزار تن از برزگران را در لشت نشاء به قیام برانگیخت. او را به رشت احضار کردند اما امتناع کرد و هفت سال مال الاجاره املاک و مالیات را به برزگران بخشید. برخی نوشته اند که وی ادعای سلطنت کرده و خود را سید جلال الدین شاه می نامید. کارگزاران دولتی او را دستگیر و زندانی کردند اما در همان ایام رعایای لشت نشاء به حمایت از وی برخاسته و اعلام کردند به شهر آمده و او را خلاص خواهند کرد. همین امر موجب شد حاکم گیلان به آزادی او و میرزا رحیم شیشه بر تن دهد. او در دوره حکومت امیر اعظم، حاکم بعدی گیلان، به اتهام ایجاد اغتشاش و فتنه به همراه سه تن دیگر (رحیم شیشه بر، محمد اروسی دوز، مشهدی اسد الله علاقه بند) به چوپ بسته شد. (آدمیت، ایدئولوژی نهضت مشروطیت ایران، صص ۴۷۴-۴۷۱؛ رابینو، مشروطه گیلان، صص ۱۷ و ۱۸). در حوادث ماه های آینده خواهید خواند که سید جلال در همین سال کشته می شود.

۳- نهضت جنگل، ص ۲۵۲.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر...، ص ۱۶۴.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۴، ص ۲.

۶- روزنامه اقدام، شم ۵۶، ص ۳.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۷، ص ۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، بی شم (این سند خارج از پرونده های شماره بندی شده وزارت جنگ و دربار رضا شاه است و در شمار اسناد بهره برداری شده این روز در تیرماه ۱۳۰۱ نگهداری می شود).

شنبه ۲۴ تیر ۱۳۰۱/۱۵ ژوئیه ۱۹۲۲/۱۹ ذی قعدة ۱۳۴۰

* ابلاغ قانون اصلاحات اصلیه به وزارت پست و تلگراف

قوام السلطنه رئیس الوزراء، امروز «قانون تصویب اصلاحات اصلیه قرارداد پستی بین المللی مادرید» را که در سوم تیر به تصویب مجلس شورای ملی رسیده بود به وزارت پست و تلگراف ابلاغ کرد تا اجرا گردد. در توضیح این قانون یک ماده ای آمده است که «مجلس شورای ملی اصلاحات اصلیه را که دولت ایران در آن ذی نفع و در کنگره مادرید ۱۹۲۰ مسیحی مطابق ۱۲۹۹ شمسی به معاهدات و قراردادهای رم (۱۹۰۶) با حضور نمایندگان دولت علیه به عمل آمده تصویب می نماید.»

(۱)

* مانور نظامی در اردوگاه نظامی بروجرد

امروز قشون مستقر در بروجرد اقدام به دادن نمایشهای جنگی و مانور کرد. در این مراسم امیر لشکر غرب، حکمران بروجرد و دیگران سخن راندند و از اهتمام نیروهای نظامی در سرکوب اشرار قدردانی کردند. در این مراسم عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد و لرستان پانصد تومان به نظامیان انعام داد. (۲)

* تحصن در مجلس شورای ملی

نزدیک به یکصد نفر زن و مرد مهاجر ارومیه ای که در اثر تاخت و تاز سیمیتقو زندگی شان به غارت رفته و از خانه و کاشانه خود آواره شده بودند، از امروز در مجلس شورای ملی متحصن شدند. آنها تقاضای رسیدگی به شکایات خود را دارند. (۳)

* نامه سفارت ایران در لندن به وزارت امور خارجه انگلیس

به دنبال خسارات فراوانی که به ایرانیان مقیم عراق هنگام جنگهای سال ۱۹۲۱ م بین مسلمانان عراق و اشغالگران انگلیس خورد و نیز شکایات آنها به دولت ایران، وزیرمختار ایران در لندن امروز نامه ای به وزارت امور خارجه انگلیس فرستاد و این موضوع را یادآور و خواستار جبران آن شد. در این نامه آمده است که طبق درخواست نمایندگان انگلیس در عراق صورت خسارتهای وارده پیش از این داده شده اما اقدامی در جبران آنها دیده نشده است. (۴)

* دیدار رضا خان با وابسته سیاسی - نظامی انگلیس

رضا خان وزیر جنگ امروز با وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران دیدار کرد و از شکست نیروهای جنگل به رهبری سید جلال خبر داد و ابراز امیدواری کرد که هرچه زودتر سید جلال دستگیر شود. در این دیدار نظر سفیر انگلیس درباره تبلیغات گسترده روسها در رشت و انزلی به رضا خان منعکس شد و از اطلاع سفارت از سفر سرهنگ اسماعیل خان به مسکو و آلمان برای خرید سلاح خبر داده شد. در این دیدار ضمن ردوبدل شدن خبرهای مهم داخلی، رضا خان بزرگترین مانع خود را نبود

و کمبود منابع مالی و همچنین بی کفایتی مردان کابینه در تأمین منابع مالی عنوان کرد، که مانع پایان دادن به غائله سیمیتقو است. در ادامه، رضا خان از سازمان دهی نیروها در جنوب و لزوم حضور نیروهای انگلیس در این ناحیه از ایران اظهار رضایت نمود. (۵)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۱-۶۱-۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۰، ص ۳.

۳- روزنامه اقدام، شم ۵۷، ص ۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۹-۱۶-۱۳۰۱.

۵- FO E ۸۶۴۵ / ۶ / ۳۴.

یکشنبه ۲۵ تیر ۱۳۰۱ / ۱۶ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۰ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. بیشتر مشورت نمایندگان در این جلسه درباره لایحه استخدام بود. (۱) پیش از این، تعدادی از مواد این لایحه تصویب شده بود.

* آمادگی امیر لشکر جنوب برای اعزام نیرو به خوزستان

محمود آیرم امیر لشکر جنوب امروز در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ نوشت که «عده ای حاضر، هر وقت حکم می فرمایید حرکت کنند. فقط نبودن وجه و کسری اسلحه مانع است. مجدداً خاطر مبارک را محترماً متذکر می نمایم که امر فرموده اسلحه و مسلسل هرچه زودتر ارسال دارند.» (۲)

* مأموریت اقتصادی برای رئیس ارکان حرب لشکر جنوب

رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرامی به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب نوشت که برطبق مکاتباتی که از وارث ظل السلطان به دست آمده، وی مبلغی وجه نقد در بانک سوئیس داشته که «معمد الدوله (۳) [پسرش] بدون آن که حقی به سایر وراثت بدهد آن را دریافت نموده. علی هذا لازم است شما در این باب از طرف من دوستانه با مشارالیه داخل مذاکره شوید. اگر استرداد حق سایرین را متقبل شد فبها، و الا مراتب را رمزا اطلاع دهید تا فکر بکری بکنم. ضرر ندارد به شاهزاده صارم الدوله هم اطلاع دهید.» (۴)

* گزارش نمایندگان وزیر جنگ از شیراز

سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالار نظام نمایندگان رضا خان وزیر جنگ که در فارس به سر می بردند و مأموریت هایی از جمله رسیدگی و تحقیق از برخی صاحب منصبان نظامی داشتند امروز به وزیر جنگ نوشتند که هیأتی برای رسیدگی به محاسبات سرتیپ لطفعلی آقا و هیأتی برای تحقیق در علت عقب نشینی اردوی نظامی از ممسنی که لطمه بزرگی به نظام وارد آورده معین شد. «سرتیپ لطفعلی آقا با یک لحن توهین آوری نسبت به امیر لشکر اظهار داشت به هیچ وجه حاضر نمی شوم به سئوالات امیر لشکر یا کمیسیون جواب بدهم.» (۵)

* روستای فیروزه همچنان در دست روسها

بنا به گزارشی که امروز از طرف مأموران ایرانی که برای بازپس گیری روستای فیروزه به منطقه مرزی ایران و روسیه رفته اند، به مرکز رسید موفقیتی در تصرف روستای فیروزه نداشته اند. مذاکرات ادامه دارد. مأموران روسی می گویند تا دستوری از مسکو به ما نرسد نمی توانیم این روستا را تخلیه کنیم. (۶)

* هدیه ۲۵۰ تومانی به قشون بیرجند

در میهمانی که امروز از طرف رئیس قشون به افتخار شوکت الملک داده شد، تعداد زیادی حاضر بودند و امیر شوکت الملک ۲۵۰ تومان به رسم هدیه به نظامیان داد. (۷) این مراسم در «بند عمر شاه»، یک فرسخی بیرجند برگزار شد. (۸)

* کم آبی و نارضایتی در لنگرود

براساس اخبار رسیده از لنگرود، به واسطه کم آبی و خشک شدن استخرها، زراعت در حدود لنگرود با خطر خشکی روبه رو شده و این امر موجب وحشت اهالی شده است.

همچنین رئیس نظمیة این شهر برای منافع شخصی اقدامات غیرمعارفی می کند که از آن جمله است گرفتن پول نابجا از مردم. اهالی لنگرود از طبیعت بیمناک و از مسئول یاد شده شاکی هستند. (۹)

* قاچاق برنج از شهرهای شمالی

با این که از طرف مسئولان کشوری صدور برنج از مرزهای

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۵، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۲۷.

۳- اسماعیل مسعود مشهور به معتمد الدوله یکی از یازده پسر مسعود میرزا ظل السلطان در حدود ۱۲۶۶ ش در اصفهان متولد شد؛ تحصیل را در اصفهان آغاز کرد و برای تکمیل آن ابتدا دوره مدرسه نظام را طی کرد و سپس راهی فرانسه شد و از مدرسه سن سیر فارغ التحصیل گردید و به تهران بازگشت. او هفت ساله بود که در معیت پدرش به نزد ناصرالدین شاه رفت و چون مورد توجه شاه قرار گرفت، شاه به پیشنهاد انیس الدوله یک ده از خالصجات اصفهان را به او بخشید و در همان ملاقات، به خواهش ظل السلطان - پدرش - شاه او را به معتمد الدوله ملقب کرده، درجه و مقام میرپنجی (سرتیپی) داد. معتمد الدوله مدتی ژنرال آجودان محمد حسن میرزا ولیعهد احمد شاه بود و سپس آجودان مخصوص سردار سپه گردید و تا زمان تاجگذاری وی در این سمت بود. پس از تاجگذاری رضا شاه از ارتش مستعفی شد و در اصفهان به زندگی خود پرداخت. او علاقه زیادی به جمع آوری عتیقه و اسناد داشت و چندین سالن را در خانه اش به این منظور اختصاص داده بود که پس از فوتش همچون موزه ای نفیس بود. او در اصفهان یک باب بیمارستان (بیمارستان مسعود) و دو باب دبستان پسرانه و دخترانه تأسیس کرد. «تاریخ مسعودی» که خاطرات ظل السلطان است به قلم او نگارش یافته است. معتمد الدوله (اسماعیل مسعود) در ۱۴ فروردین ۱۳۴۸ در اصفهان درگذشت. او را در آرامگاه خانوادگی به خاک سپردند. (کیهان، شم ۷۷۰۹، ۱۸ فروردین ۱۳۴۸)، ص ۱۵؛ اطلاعات، شم ۱۲۸۵۵ (۱۸ فروردین ۱۳۴۸)، ص ۲۱؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، صص ۱۴۲۰-۱۴۱۹).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۵۸.

۵- همان، پ ۶، ص ۱۴.

۶- روزنامه اقدام، شم ۵۷، ص ۲.

۷- همان جا.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۹، ص ۲.

۹- همان، شم ۱۱۷۸، ص ۲.

شمالی ایران به خارج ممنوع و موضوع به اداره گمرکات نیز ابلاغ شده، با این حال برنج از شهرهای ساحلی بحر خزر قاچاق می شود و شبها کشتی هایی که پنهانی در این سواحل پهلو می گیرند برنج را بار زده با خود می برند. (۱)

* توصیه های فرمانفرما به پسرش

فرمانفرما امروز نامه ای به پسرش عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد و لرستان نوشت و از بازگشت آرامش نسبی به آن منطقه و همراهی با امور نظامی در سرکوب اشرار ابراز خرسندی کرد. او در این نامه بار دیگر خواستار پرداخت حقوق فطن الدوله شد، که به کارهای او رسیدگی می کند و پی گیر امورات او در مرکز است.

[تصویر] عبدالحسین فرمانفرما

فرمانفرما تهدید کرد که امکان اخلاص فطن الدوله در کارهای عباس میرزا وجود دارد. «نصایح مرا که در هر مورد خیر خودتان است بشنوید و ترتیب زندگانی خودتان را برای این جزئیات مختل ننمایید.» اما جالب ترین فراز نامه فرمانفرما به پسرش پاسخ به پرسش پسر در این باره بود که در بروجرد بماند یا برای گرفتن مسئولیت جدیدی به مرکز بیاید. «اینکه می نویسید مأموریت بروجرد موقتی است و در کابینه ترتیب کاری داده شود، معلوم می شود به کلی از ترتیبات مرکز و وضعیات حاضره بی خبرید. اولاً ترتیبات حاضره غیر از تصوراتی است که می نمایید.

عجالتاً، اشتغال در مرکز علاوه بر اینکه غیرمقدور است، صلاحیت فعلی هم ندارد. ثانیاً اگر کار بروجرد را هم به این تصورات بخواهید از دست بدهید، نتیجه نخواهید دید مگر بیکار ماندن در تهران و مثل دیگران فحش شنیدن. ثالثاً، در این وقت که عدم انتظامات بروجرد بر حسب تعبیر فرمایشات شاهزاده عضد السلطان تا درجه ای تولید انعکاسات سوئی نموده، به هیچ وجه صلاح فامیلی را نمی دانم از کار بروجرد کناره جویی کنید. بلکه، حالا که، بحمد الله، وسایل موجود و برای رفع اغتشاشات سابقه بروجرد و تکمیل انتظامات صفحه لرستان موجبات میسر است، باید با کمال دلگرمی و بدون اینکه تغییر این مأموریت را تعقیب نمایید، مشغول انجام کار آنجا باشید که، ان شاء الله، به واسطه اعاده انتظامات رفع پاره ای صحبت ها شده و امتحان فعالیت خود را بدهید؛ تا بینم پس از این موفقیت چه اقتضا خواهد کرد.» (۲)

* تأسیس بیمارستان خیریه در شیراز

امروز یک باب مریض خانه خیریه با ۳۷ تخت به همت نصیر الملک در شیراز افتتاح شد. وی برای گردش کار این بیمارستان موقوفاتی را نیز معین کرد که به آن اختصاص یابد. در مراسم گشایش بیمارستان که با حضور مقامات شهر صورت گرفت دکتر کریم خان به سمت دکتری این مریض خانه معرفی شد. (۳)

* بالا رفتن پرچم روسیه شوروی در شیراز

امروز بنا به دعوت کنسول روس گروهی از سران شهر شیراز در محل کنسولگری روسیه شوروی جمع شدند. کنسول روس

در این مراسم نطقی به زبان روسی کرد و منشی سفارت آن را به فارسی ترجمه نمود.

متن سخنان اشاره به اتحاد و اتفاق دو دولت ایران و روس داشت. «بعد بیرق سرخ را بلند کردند. ایالت نیز در جواب اظهار خوشوقتی و تبریک نموده، سپس مدیر جریده گلستان و انیس الواعظین هریک نطقی دایر به اتحاد دولتین و ملتین ایران و روس ایراد کردند.» (۴)

* گزارش روزنامه مورنینگ پست از ایران

نماینده روزنامه مورنینگ پست چاپ انگلستان امروز از مبدأ تهران با عنوان «قضایای داخلی ایران» گزارش کوتاهی به مطبوعه خود فرستاد که روزنامه مزبور آن را در ۱۸ ژوئیه (پس فردا) چاپ کرد.

این گزارش شامل شکست قوای سید جلال در جنگل، سرکوب دست اندازیهای عشایر و الوار در مناطق مرکزی و در ن هایت استعفای مصدق السلطنه از ایالت آذربایجان بود.

«استعفای والی آذربایجان قبول شد و کلنل اسماعیل خان که در طغیان لاهوتی خان رشادتی به خرج داده حاکم نظامی گردید و حکومت نظامی اعلام شده است.» (۵)

* استنکاف مؤتمن السلطنه

مؤتمن السلطنه که به عنوان ژنرال کنسول بغداد تعیین شده بود به دلیل عدم موافقت با پیشنهاد هایش از قبول این مأموریت خودداری کرد. (۶)

* تعیین یک مجتهد برای نظارت بر آیین نامه مدارس دینی

محتشم السلطنه وزیر معارف با دعوت از چند تن علما و روحانیان در خصوص تعیین یک مجتهد مسلم جامع الشرایط جلسه ای برپا کرد که بر تهیه قوانین مدارس علوم دینی و اوقاف و مدارس ابتدایی و عالی که از طرف شورای معارف تهیه می شود نظارت کند. مذاکرات ناتمام ماند و جلسه به دلیل بحث فراوان در میزان اختیارات مجتهد، نتوانست به نتیجه برسد. (۷)

۱- همان جا.

۲- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد...، ج ۳، صص ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۱، ص ۲.

۴- همان، شم ۱۱۸۰، ص ۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۰-۱-۶۴-۱۳۰۱.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۴۹، ص ۳.

۷- همان جا.

ص: ۲۳۴

[تصویر] نمایی از مدارس دینی

دوشنبه ۲۶ تیر ۱۳۰۱ / ۱۷ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۱ ذی قعدة ۱۳۴۰

* قانون سربازگیری

منابعی که درباره تاریخ ارتش ایران سخن رانده اند، تصویب قانون سربازگیری را در چنین روزی یاد کرده اند.

اما آن چه درست می نماید این است که تجدیدنظر در مقررات سربازگیری امروز در دستور کار وزارت جنگ قرار گرفت. (۱) یعنی آن چه شورای عالی قشون از اوایل سال ۱۳۰۱ مشغول تدوین آن بود در چنین روزی به وزارت جنگ داده شد.

* آغاز تحقیقات در مورد ارثیه ظل السلطان

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز در پاسخ به درخواست رضا خان وزیر جنگ مبنی بر تحقیق در مورد ارثیه ظل السلطان که معتمد الدوله به تن هایی مال خود کرده (ر. ک: ۲۵ تیر) نوشت که اقدامات اولیه شروع شده، فعلا معتمد الدوله و صارم الدوله خارج از اصفهان هستند. (۲)

رضا خان پیشنهاد کرده بود در این مورد با صارم الدوله هم مشورت کند.

* دستور حرکت نظامیان به طرف گلپایگان و کمره

رضا خان وزیر جنگ امروز به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب دستور داد برای سرکوب زلّقی ها به طرف گلپایگان و کمره (خمین) حرکت کند. آنها موظف شدند در کنار نیروهای عشایر «متفقا و معا مشغول به اقدام و عملیات شوند.» (۳)

* پاسخ وزارت امور خارجه به مکتوب خلیفه اسحاق

وزارت امور خارجه در نامه ای که امروز به وزارت داخله نوشت متذکر شد که در پی گیری نامه خلیفه اسحاق، رئیس روحانی کلدانیها در بیت المقدس مبنی بر تحرکات خشونت بار سیمیتقو و تهدید شدن آشوریهای این منطقه (ر. ک: ۸ و ۱۳ خرداد) جواب نوشته که از طرف دولت اقدامات لازمه برای قلع و قمع او شده است. (۴)

* تأسیس شعبه تقنینیه در وزارت مالیه

شعبه تقنینیه در وزارت مالیه برای ارائه لوایح قانونی به مجلس و تمرکز قوانین مصوبه مجلس راجع به وزارت مالیه تأسیس شد. ریاست این شعبه به رشید یاسمی (۵) سپرده شد. (۶)

* ورود سید ابو طالب به تهران

امروز «آقای آقا سید ابو طالب، اخوی حضرت آیت الله شهرستانی که پس از مرحوم آیت الله شیرازی از میرزین علما عتبات

و مراکز تقلید شیعه به شمار می روند وارد و در منزل آقای سردار فاخر شیرازی تشریف دارند.» (۷)

* شکایات مستأجران از مالکان

با بالا رفتن نرخ کرایه ها، مستأجران به مقامات دولتی شکایت برده اند.

امروز از طرف مجلس شورای ملی به هیأت وزراء و از آنجا به حکومت نظامی مراجعه و قرار شد کمیسیونی با حضور نمایندگان طرفین و حکومت نظامی تشکیل شود و رسیدگی صورت گیرد. (۸)

* معافیت گمرکی برای بیمارستان امریکایی تبریز

از طرف وزارت مالیه به اداره کل گمرکات دستور داده شد که به اداره گمرک تبریز ابلاغ کند وسایل جراحی برای بیمارستان امریکایی در تبریز هنگام ورود به مرز بدون حقوق گمرکی وارد کشور شود. (۹)

* رضایت کنسولگری روسیه در قزوین از عدلیه

کنسولگری روسیه در قزوین به عدلیه این شهر اطلاع داد که محاکمات اتباع روس که در آن عدلیه صورت گرفته، مراحل

۱- پژمان، فروپاشی ارتش شاهنشاهی ...، ص ۳۵. برخی به اشتباه نوشته اند که لایحه سربازگیری در ۲۶ تیر ۱۳۰۱ در مجلس تصویب شد. (سینایی، دولت مطلقه نظامیان و ...، ص ۲۴۳). درحالی که مجلس در چنین روزی جلسه نداشت و در روزهای پس و پیش آن نیز چنین لایحه ای در صحن مجلس طرح نشد. برای آگاهی از مفاد این لایحه ر. ک: تاریخ ارتش نوین ایران، ج ۱، صص ۱۴۸ تا ۱۵۳. لایحه سربازگیری در مجلس پنجم و در سال ۱۳۰۴ به صحن مجلس برده شد (عاقلی، رضا شاه و قشون متحد الشکل، ص ۲۱۵۶).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۵۷.

۳- همان، پ ۶، ص ۴۰. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۲۳۶ * رسیدگی به تخلفات مولیتور .... ص : ۲۳۶

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۱۵۴۸، ۲۹۳۰، آرشیو ۱۰۳ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۵۵.

۵- غلامرضا رشید یاسمی فرزند محمد ولی خان در ۲۴ آبان ۱۲۷۵ در کرمانشاه دیده به جهان گشود. اجداد وی از چندین نسل در سرزمین گوران واقع در غرب کرمانشاه سکونت داشتند. پدرش از رؤسای گوران و صاحب ذوق بود. مادر رشید از نوادگان شاهزاده محمد باقر میرزا خسروی صاحب دیوان اشعار و نویسنده رمان تاریخی شمس و طغرا بود. رشید یاسمی تحصیلات مقدماتی را در کرمانشاه به پایان برد و زبان و ادبیات فارسی و مختصری از فرانسه و عربی را آموخت. سپس به تهران آمد و در ۱۲۹۲ ش دوره متوسطه را در دبیرستان سن لویی به پایان برد. او در همان ایام مدتی به عنوان ریاست دبیرستان در اداره فرهنگ کرمانشاهان خدمت کرد. اما به تهران بازگشت و به یاری ملک الشعرا بهار، عباس اقبال و سعید نفیسی کارهای مطبوعاتی و ادبی اش را آغاز کرد. در همان دوران به خدمات دولتی نیز اشتغال داشت و مدتی در وزارت خانه های فرهنگ و دارایی مشغول بود. رشید یاسمی در ۱۳۱۲ ش، از زمان افتتاح دانشگاه تهران، در دانشکده ادبیات به

سمت استادی کرسی تاریخ اسلام رسید. در همان ایام جرگه دانشوری را که بعدها به همت ملک الشعرای بهار به انجمن دانشکده مبدل گردید تأسیس کرد و همکاری خود را با نشریاتی چون ایران، نوبهار، آینه، تعلیم و تربیت، ارمغان، مهر و فرهنگستان آغاز کرد. در ۱۳۲۲ ش همراه هیأتی به هند رفت. دو سال بعد برای برخی مطالعات علمی و ادبی به فرانسه رفت و تا ۱۳۲۶ ش در آن کشور ماند. او در ۱۱ اسفند ۱۳۲۷ هنگام سخنرانی در تالار دانشکده ادبیات دچار عارضه سکته شد و برای درمان بیماری به اروپا رفت و دو سال در پاریس اقامت کرد. سپس به ایران بازگشت و در اردیبهشت ۱۳۳۰ چشم از دنیا فروبست و در قبرستان ظهیر الدوله تهران به خاک سپرده شد. [تصویر] رشید یاسمی رشید یاسمی از نخستین گویندگانی بود که اندیشه لزوم تجدد را در شعر فارسی پذیرفت و کوشید رنگ تازه ای به گفته های خود بدهد. غلامرضا رشید یاسمی علاوه بر طبع آزمایی در شعر و چاپ دیوان اشعار و مجموعه های شعری، در عرصه نویسندگی نیز تبحر داشته، آثار زیادی را از خود به یادگار گذاشته است. او همچنین برخی از آثار نویسندگان اروپایی را به زبان فارسی ترجمه کرده است. رشید یاسمی معلم ادبیات و تاریخ محمد رضا پهلوی (در دوران ولیعهدی) هم بود. آثار: الف) تألیف و تصحیح: ۱- احوال ابن یمین ۲- احوال سلمان ساوجی ۳- ادبیات معاصر ۴- تاریخ مختصر ایران ۵- تاریخ ملل و نحل ۶- قانون اخلاق ۷- کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او ۸- دیوان اشعار ۹- اشعار گزیده فرخی سیستانی ۱۰- اشعار گزیده مسعود سعد سلمان ۱۱- اندرزنامه اسدی طوسی ۱۲- دیوان محمد باقر میرزا خسروی کرمانشاهی ۱۳- دیوان مسعود سعد سلمان ۱۴- دیوان هاتف اصفهانی ب) ترجمه: ۱- آئین دوست یابی نوشته دیل کارنگی ۲- آثار ایران نوشته آندره گدا ۳- از قصر شیرین به طوس ۴- ایران در زمان ساسانیان اثر کریستنسن ۵- تئاتر انوش ۶- تاریخ ادبیات ایران، ج ۴، نوشته ادوارد براون ۷- تاریخچه نادر شاه اثر ولادیمیر مینورسکی ۸- تاریخ عمومی قرن هجدهم اثر آلبر ماله ۹- چنگیز خان اثر هارلد لمب ۱۰- دیسیپل اثر پول بورژ ۱۱- فلیسی نوشته کنتس دوسگور ۱۲- مقام ایران در تاریخ اسلام نوشته مارگولیوٹ. («طلیعه نوآفرینی در ادبیات ایران زمین» ...، ص ۱۰؛ نقی پور، نوآوری در شعر فارسی، صص ۶۷-۶۲).

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۵، ص ۳.

۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۰، ص ۳.

۸- روزنامه اقدام، شم ۵۸، ص ۲.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۱۷۹، ص ۱.

خود را به خوبی طی کرده، رضایت خود را اعلام می‌داریم. (۱)

* راه اندازی دستگاه دوبلکس

دستگاه دوبلکس در اصفهان دایر شد. این دستگاه که یک نوع تلگراف جدید است با یک سیستم در آن واحد مطالب را می‌دهد و می‌گیرد. دستگاه دوبلکس در اصفهان راه افتاد و به این وسیله مخابره تلگرامهای اصفهان، شیراز و خوزستان با مرکز سرعت بیشتری پیدا می‌کند. (۲)

* سختی خرید نان در درج

به دلیل دیر رسیدن محصول سال جاری، نان درج دچار مشکل شده است. از این رو حکومت آن منطقه برای جلوگیری از تعطیل شدن نانوائیها «مقداری گندم به ملاکین حواله نموده که به خبازها بدهند. ضمناً مقدار ده خروار گندم از گندم های توقیفی لطف آباد و بیست خروار از حکومت قوچان خواسته اند که به نرخ روز قیمت آنها را تأدیه و به خباز خانه بدهند.» (۳)

* تعیین قیمت یخ توسط حاکم نظامی تهران

امیر لشکر محمود انصاری حاکم نظامی تهران امروز در اعلانی قیمت یخ را «موافق صورتی که یخچالی ها» داده اند به اطلاع عموم رساند. قیمت یخ در یخچالهای داخل شهر، چهار من تبریز پانصد دینار، یخچالهای خارج شهر نزدیک خندق چهار صد دینار، یخچالهای اطراف شهر سیصد دینار، دوره گرد هفتصد دینار و در بقالی و سبزی فروشی هشتصد دینار تعیین شد. (۴)

* رسیدگی به تخلفات مولیتور

امروز کمیسیون تحقیق راجع به عملکرد مولیتور در ساختمان هیأت وزراء تشکیل شد اما به دلیل غیبت ذکاء الملک رسمیت نیافت. در تعقیب مذاکرات همین جلسه قرار شد یک کمیسیون اداری در وزارت پست و تلگراف تشکیل شده، مدارک و اسناد موجود را خلاصه کرده، به کمیسیون تحقیق بدهد. (۵)

۱- همان جا.

۲- همان، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۴-۱۰-۱۳۰۱.

۵- روزنامه اقدام، شم ۵۸، ص ۲.

سه شنبه ۲۷ تیر ۱۳۰۱ / ۱۸ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۲ ذی قعدة ۱۳۴۰

* حرکت نیروهای نظامی به سوی خوزستان

امروز ساعت هفت بعد از ظهر قوای نظامی به طرف عربستان (خوزستان) حرکت کردند. این نیرو از لشکر جنوب تدارک دیده شده بود و توسط دیگر قوای نظامی مستقر در لشکر جنوب با مارش تا یک فرسخ و نیمی شهر مشایعت شد.

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب استعداد نیروی اعزامی را برای رضا خان وزیر جنگ چنین نوشت: یک نایب سرهنگ، یک سلطان، یک نایب یک، دو نایب دو، سه نایب سه، دو اسپیران، ۱۳ معین نایب، ۲۲ وکیل و سرجوخه، ۱۵۸ سرباز، چهار استاز، جمع کل ۲۰۷ نفر. این گروه دارای دو اسب دولتی، ۱۴ اسب شخصی، ۱۳ قاطر دولتی، یک توپ کوهستانی شنیدر، ۵۰ گلوله کوهستانی، دو مسلسل ماکسیم، ۱۵۰۰۰ فشنگ، ۱۹۵ ده تیر انگلیسی، ۳۶۳۴۵ فشنگ، هفت تفنگ کارابین روسی و ۳۰۰۰ فشنگ. (۱) محمود آیرم امیر لشکر جنوب، در تلگرام دیگری با اندکی اختلاف تعداد قوای اعزامی را ۲۰۵ نفر یاد کرد و تعداد فشنگهای کارابین روسی را ۲۰۰۰ عدد نوشت. (۲) امروز سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران از اعزام این نیرو آگاه شد. اطلاعات آنها خبر از ۵۰۰ نفر نیرو می داد که اشتباه بود. به هر حال نماینده سیاسی انگلیس نسبت به این موضوع واکنش نشان داد و «توجه دولت (ایران) را به عواقب احتمالی ناشی از این اقدام که متوجه منافع بریتانیا می شد جلب کرد ... لورن در همان روز به خوانین بختیاری و شیخ خزعل اطلاع داد که باید از موضع سیاست بریتانیا دفاع و حمایت کنند.» (۳) طرفه این که دو روز بعد رضا خان دستور توقف نیرو را می دهد.

* تأکید رضا خان بر اعدام جنگلیها

در پی پیروزیهای به دست آمده توسط قوای نظامی در جنگل و شکست سید جلال و طرفداران او رضا خان به رئیس ارکان حرب لشکر مرکز نوشت که نام کسانی که در این درگیریها فداکاری کرده اند بفرستید تا تشویق شوند و نیز «اشرار متوقف در جنگل هیچ کدام نباید جان به در ببرند و عموماً باید اعدام شوند. مخصوصاً امر می دهم ... کسی [که] سید را زنده یا مرده به دست آورد انعام بزرگی از من خواهد داشت.» (۴)

* اطاعت طوایف سگوند و بالاکوه از دولت مرکزی

در نامه ای که رؤسای طایفه سگوند و بالاکوه به رضا خان وزیر جنگ نوشتند خود را مطیع و منقاد دولت دانستند و گفتند که با بیست هزار سوار و تفنگچی، تحت امر هستیم. این نامه بی ارتباط با اقدامات قوای نظامی در آن منطقه نیست.

نظامیان لشکر غرب در عملیات خود توانستند بیش از ۲۵۰ هزار نفر از الوار را به قتل برسانند و سنگرها و استحکامات آنها را فتح کنند. (۵)

* لغو انتخابات خوار، ورامین و ایوانکی

در پی شکایت هایی که از شیوه انتخابات منطقه خوار، ورامین و ایوانکی شده بود، قرار شد انجمن نظار ایوانکی گزارش این انتخابات را بدهد تا مبنای داوری قرار گیرد. «اینک جوابی که رسیده انجمن مذکور انتخابات سابق آنجا را لغو نموده و تجدید انتخابات آن جا را لازم دیده است.» فرد انتخاب شده این منطقه علی اکبر داور بود. برای جایگزینی دو نماینده شهر تهران یعنی مشیر الدوله و حکیم الملک نیز باید انتخاباتی برای تهران صورت گیرد که به دلیل نبود بودجه به تعویق افتاده است. «از وزارت داخله مجدداً به وزارت مالیه مراجعه شده و خواسته اند که تأکید در تسریع پرداخت وجه آن بشود.» (۶)

* مراسم ختم سردار محیی

امروز به مناسبت درگذشت سردار محیی مجلس ختمی در مدرسه سپهسالار برپا شد. سردار محیی ۲۵ تیر بر اثر سکته در

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۴۱.

۲- همان، پ ۶، ص ۳۰.

۳- ذوقی، تاریخ روابط سیاسی ایران ...، ص ۵۰۶؛ در برخی منابع حرکت این ستون نظامی چنین آمده: «این عده که عبارت بودند از جمعی افسر، افراد قزاق، ژاندارم و پلیس جنوب، برای نخستین بار ستونی را تشکیل دادند و به فرماندهی سرهنگ حسین نصیری در تاریخ ۲۷ تیرماه در ن هایت بی نظمی از طریق سفیددشت و دهکرد حرکت می کنند درحالی که تعدادی زن شرعی و غیرشرعی نیز در معیت آنان بوده اند.» (یکرنگیان، سیری در تاریخ ارتش، ص ۳۵۳).

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۰، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

بادکوبه در گذشت. (۱) روزنامه ها از او به عنوان یکی از آزادیخواهان دوره مشروطه یاد و تمجید کردند.

[تصویر] سردار محیی

* فرود هواپیما در بندرعباس

بنا به گزارش کارگزار بندرعباس امروز یک هواپیما حامل مازور بلیک با دو صاحب منصب دیگر در بندرعباس فرود آمده، پس از چند ساعت توقف به سوی چاه بهار پرواز کرده است. (۲)

* عدم انعکاس تکذیبیه ایران در جراید انگلیس

سفارت ایران در لندن امروز به وزارت امور خارجه نوشت که متن تکذیبیه داده شده به جراید انگلیس (ر. ک: ۸ تیر) مبنی بر نادرست بودن اخباری که از مراغه و بروجرد چاپ کرده بودند «تا امروز در هیچ یک از جراید دیده نشده است و معلوم نیست که جهت مضایقه از انتشار چه بوده است.» (۳)

* تلاش صهیونیستهای امریکا برای استقلال یهودیان

روزنامه هحیم در شماره امروز خود نوشت که عده ای از ملل غیریهود مجمعی به اسم «مجمع دوستان فلسطین یهودی در امریکا» تشکیل داده اند. مرام این مجمع رفع هرگونه مانعی است که از برای امضای استقلال یهود در مجمع ملل پیش بیاید. یکی دیگر از مواد مرامنامه این مجمع این است که دولت امریکا را وادار نمایند حق استقلال یهود را در فلسطین تصدیق کند. در این خبر آمده است که طرفداران این مجمع موضوع استقلال یهود را در مجلس سنای امریکا به تصویب رسانده اند. (۴)

۱- همان جا. برای آگاهی از زندگی سردار محیی، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۴۸۸.

۲- روزنامه اقدام، شم ۵۸، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۳-۱۴-۱۳۰۱.

۴- روزنامه هحیم، شم ۵، ص ۲.

چهارشنبه ۲۸ تیر ۱۳۰۱ / ۱۹ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۳ ذی قعدة ۱۳۴۰

* معاوضه حقوقی دو سفارت خانه

بنا به تقاضای وزارت امور خارجه و تصویب قوام السلطنه رئیس الوزراء «برای سهولت امر» مقرر شده است که بودجه سفارت افغانستان در تهران از درآمدهای گمرک تهران پرداخته شود و در عوض بودجه سفارت ایران در افغانستان را وزارت امور خارجه آن کشور در کابل بپردازد. (۱)

* تخصیص بودجه به آشوریهای آواره در کرمانشاه

در پی مهاجرت آشوریهای ساکن بین النهرین به کرمانشاه و دست تنگی شدید برخی از آنها (ر. ک: ۴ تیر) «هیأت وزراء تصویب نموده اند ۲۵۰ تومان مال الاجاره یک ماهه محلی که برای سکونت آنها در کاروانسراها صرف می شود، از طرف اداره مالیه کرمانشاه پرداخت گردد. (۲)

* تقاضای پرداخت حقوق

خداداد خان نارویی رئیس ایل بلوچ در تلگرامی به نخست وزیر و وزارت داخله اقدامات خود را در لشکرکشی خراسان به استعداد دو هزار نفر یادآور شد که پس از آن پیشکار مالیه وقت حقوق سواران او را نداد. اخیراً نیز در تعقیب سیصد نفر شتر که بلوچها به سرقت برده بودند موفق شده آنها را تعقیب و اموال به سرقت رفته با شترها را به صاحب ان خود بازگرداند. «مستدعی است در مقابل این جان فشانیها مقرر فرمایید حقوق سواران جان نثار را بپردازند.» (۳)

* فارغ التحصیلان مدرسه حقوق

مدرسه حقوق در سومین سال تأسیس خود موفق شد ۲۳ فارغ التحصیل با مدرک لیسانس تربیت کند. مدرسه حقوق سه دوره دارد. در دوره دوم دیپلم و در دوره سوم لیسانس می دهد و اینک دیپلمه های سال گذشته پس از دادن آزمون موفق شدند لیسانس بگیرند. روزنامه ایران ضمن چاپ اسامی فارغ التحصیلان نوشت که «آقای سید منیر الدین احمدی حائز بهترین نمره شد.» (۴)

* دزدی مأموران عوارض راه شمیران

«احیاء الدوله (۵) رئیس صحیه بلدی برای دزدبگیری مأمورین باج راه شمیران دیروقت» راهی شمیران شد. در محل عوارض، مأموران بلیت تقلبی به درشکه چی او فروختند. پس از تحقیقات روشن شد که این مأموران شش نفر هستند که بلیتهای باطل شده را به عابرین می فروشند. متقلبان دستگیر و اینک در حال محاکمه هستند. (۶)

عصر امروز دختر نوسلمان زرتشتی که در یزد به دین اسلام گرویده بود (ر. ک: ۷ تیر) با یک پسر سید ازدواج کرده به خانه شوهر رفت. «جمعیت زیادی که بالغ بر پانزده هزار نفر می شد از کوچه و بازار جمع شده و همراه دختر به خانه شوهر می رفتند و بعضی از نقاط که محل عبور بوده در بازار و

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۰، ص ۲.

۲- همان جا.

۳- همان، ص ۳.

۴- همان جا. سالها پس از تأسیس مدرسه علوم سیاسی در ۱۳۱۸ ق فکر ایجاد مدرسه حقوق به وجود آمد. در ۱۲۹۹ ش در زمان وزارت عدلیه نصرت الدوله این مدرسه تشکیل شد. در آغاز تأسیس، موسیو پرنی مستشار فرانسوی عدلیه به ریاست مدرسه تعیین شد. در همین زمان موسیو پرنی به عضویت هیأت نمایندگی ایران در جامعه ملل (سازمان ملل) درآمد و از این رو به او دستور داده شد که چند معلم صلاحیت دار برای تدریس رشته های حقوق استخدام کند و او چهار نفر از استادان حقوق را در پاریس استخدام کرد. مدرسه عالی حقوق از ادارات مستقل وزارت عدلیه بود و محصلین پس از طی دو دوره با مدرک لیسانس از آن فارغ التحصیل می شدند که در طی پنج دوره فارغ التحصیل، هشتاد و دو نفر به دریافت لیسانس نایل شدند. این مدرسه در ۱۳۰۵ به همراه مدرسه علوم سیاسی ضمیمه وزارت معارف شد و سرانجام نیز با تصویب شورای عالی فرهنگ، مدرسه حقوق و علوم سیاسی تشکیل شد و در مهر ۱۳۰۶ ش علی اکبر دهخدا ریاست مدرسه جدید را برعهده گرفت. در ۱۳۱۳ ش این مدرسه به دانشگاه تازه تأسیس تهران پیوست. (محبوبی اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج ۱، صص ۴۰۵-۴۰۴؛ دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، ص ۲۷۱۶).

۵- ابو القاسم خان شیخ مشهور به احیاء الدوله فرزند شیخ محمد خان احیاء الملک در ۱۳۰۶ ق در تهران متولد شد. پس از تحصیل علوم مقدماتی به ترغیب و تشویق پدرش به تحصیل علم طب پرداخت و برای تکمیل آن به مدرسه دار الفنون وارد شد و در ۱۳۲۷ ق جزء اولین دسته از اطباء دیپلمه از مدرسه طب بود. سپس مدتی در عثمانی در مدرسه اسلامبول دوره های عالی طب را سپری کرد. احیاء الدوله پس از مراجعت به ایران مناصبی چون یآوری در وزارت جنگ، معلم تاریخ طبیعی در مدرسه دار الفنون و همچنین کفالت صحیه بلدیه تهران را برعهده گرفت و در حقیقت او را بنیانگذار بهداری شهرداری در تهران و بسیاری از شهرهای دیگر می دانند. احیاء الدوله علاوه بر این خدمات در بیمارستانها، تیمارستانها، درمانگاه ها و مراکزی از این دست به خدمت پرداخته است. او همچنین در بین سالهای ۱۳۰۵ و ۱۳۰۶ ش عضو مجلس حفظ الصحه دولتی ایران بود. (روستایی، تاریخ طب و طبابت در ایران، ج ۲، صص ۲۸-۳۰ و ۴۲).

۶- روزنامه اقدام، شم ۵۸، ص ۳.

گذرها، دکانها را آذین بسته، گوسفند قربانی می کردند. در خانه شوهر مجلس مفصلی بوده آتش بازی و پذیرایی نیز می نمودند.» (۱)

* بازگرداندن مدیر روزنامه خراسان از تبعید

سید محمد طباطبایی مدیر روزنامه خراسان که پس از توقیف روزنامه اش به کلات تبعید شده بود به مشهد احضار شد. (۲) ر. ک: ۱۳ تیر)

* شعبه شمیران انستیتو پاستور

شعبه انستیتو پاستور در منطقه شمیران واقع در زرگنده، جنب باغ سرتیپ اسکندر خان افتتاح شد و اعلانی در همین مورد چاپ و تکثیر گردید. در این اعلان ضمن بیان خدمات این انستیتو آمده بود که این شعبه همه روزه از ساعت ۷ صبح تا ظهر غیر از روزهای تعطیل دایر است. دکتر منار فرانسوی رئیس انستیتو بود. (۳)

۱- همان، شم ۵۹، ص ۳.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۶، ص ۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۴۷۵، آرشیو ۴۱۶ ف ۴ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۴۰۰۱۶.

پنج شنبه ۲۹ تیر ۱۳۰۱ / ۲۰ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۴ ذی قعدة ۱۳۴۰

* دستور فوری توقف نیروی اعزامی به خوزستان

به دنبال تدارک و اعزام نیرو از لشکر جنوب به خوزستان و نیز راهی شدن این نیرو در ۲۷ تیرماه، امروز رضا خان وزیر جنگ و فرمانده کل قشون در تلگرافی به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب نوشت «به عده ای که برای عربستان اعزام داشته اید به فوریت به وسیله تلفون یا تلگراف و یا سوار دستور بدهید در هر نقطه عرض راه که هستند، در همانجا توقف کنند تا دستور ثانوی داده شود.» (۱)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. ابتدا لایحه های رسیده از طرف دولت خوانده شد و به کمیسیونهای مربوطه ارجاع گردید و سپس برای تکمیل اعضای کمیسیونها مشورتی صورت گرفت. بعد از آن لایحه قانون استخدام مطرح و پیرامون مواد دیگری از آن بحث و گفت و گو شد. (۲)

* گزارش پی گیری از صارم الدوله

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در ادامه پی گیریهای خود از معتمد الدوله، پسر ظل السلطان، که گفته شده موجودی ظل السلطان را در بانک سوئیس به تنهایی تصرف کرده، امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت که با معتمد الدوله و صارم الدوله ملاقات کردم. «معتمد الدوله را در صورت اطاعت به مراجع حضرت اشرف امیدوار و در صورت تخلف به قهر و سخط بندگان عالی گرفتار. جواب قطعی فردا اخذ خواهد شد.» (۳)

* اطلاعیه رئیس کل خالصجات تهران

امیر لشکر خدایار خان رئیس کل خالصجات مملکتی و مالیه ارزاق تهران در اطلاعیه ای که امروز منتشر کرد ضمن اشاره به این نکته که از ۱۳ اسفند ۱۳۰۰ سال گذشته اداره کل خالصجات مملکتی ولایات ایالت تهران ضمیمه وزارت جنگ شده، تأکید کرد که بیش از ۲۹۰ هزار تومان نقد، ۹۵ هزار خروار غله و ۸۸ هزار خروار گاه بقایای مالیات خالصجات سالهای گذشته تأدیه نشده به دستور وزیر جنگ مأمور وصول این مالیات هستیم. او اظهار امیدواری کرد که مؤدیان در پرداخت بدهی خود بکوشند. (۴)

* انتصاب معاون حکومت گیلان

در پی انتصاب نیر السلطان به حکومت گیلان، وی دکتر سعید الملک را که پیش از این کارگزاری و کفالت حکومت اصفهان را به عهده داشت به عنوان معاون خود برگزید. این دو امروز به طرف گیلان حرکت کردند. (۵)

* احضار دو حکمران به تهران

معین الرسائل حکمران ایوان کی و اعتضاد همایون حاکم طالقان به دلیل شکایت مردم از ایشان از طرف حکومت نظامی به تهران احضار شدند و امروز « کمیسیون محاکمه در حکومت نظامی با حضور رئیس کابینه حکومتی و نمایندگان هیأت وزراء و وزارت داخله تشکیل و معین الرسائل را تحت محاکمه قرار دادند تا بعد نوبت اعتضاد همایون برسد. » (۶)

* کسر صندوق مالیه و احضار مسئولان

در پی کسر صندوق مالیه فارس به مبلغ ۴۲ / ۷۰۰ تومان بنا به دستور وزارت مالیه، میرزا علی خان بیان الممالک پیشکار مالیه و میرزا حسن خان فیلی رئیس محاسبات که در تهران هستند به دیوان محاکمات جلب شدند تا مقصر و مرتکب این کسر بودجه مشخص شود.

همچنین قرار شد میرزا علی اکبر خان کفیل محاسبات و میرزا علی محمد خان رئیس صندوق مالیه که در شیراز هستند

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۴۵.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۸، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۵۶.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۷، ص ۱.

۵- روزنامه اقدام، شم ۵۹، ص ۳.

۶- همان جا.

تحت الحفظ راهی تهران شوند. (۱)

* ممانعت از خروج کتابهای خطی

بنا به پیشنهاد وزارت معارف تصمیم گرفته شد از خروج کتابهای خطی از مرزها جلوگیری شود. «به اداره کل گمرکات تأکید شده است که به مأمورین سرحدات دستور اجرای آن را اعلان کنند.» (۲)

[تصویر]

* شکایت انجمن نظارت مرکزی انتخابات ارامنه تهران به حکومت نظامی تهران

پطرس آبراهامیانس رئیس انجمن نظارت انتخابات مرکزی ارامنه تهران در نامه ای که امروز به حکومت نظامی تهران نوشت از دخالت شورای خلیفه گری ارامنه در انتخابات جلفای اصفهان شکایت کرد. وی از حکومت نظامی تهران خواست در تلگرامی به ایالت اصفهان از این کار که آن را غیرقانونی می نامید جلوگیری کنند. (۳)

* جنگ در ساوجبلاغ

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که جنگ سختی در منطقه ساوجبلاغ بین قوای دولتی و کردهای اتباع سیمیتقورخ داده است، اما از جزئیات آن اطلاعی در دست نیست. (۴) بر اساس گزارش منابع انگلیسی، این درگیریها توأم با موفقیت نیروهای دولتی بوده و یک ستون از نیروهای دولتی، اعزامی از همدان، موفق به بازپس گیری صابین قلعه و میاندوآب شده است. براساس همین گزارشها «سرتیپ امان الله میرزا با پانصد نفر از نیروهای دولتی از تبریز عازم شرف خانه شده است. یک افسر سلطنت طلب روسی به نام ژنرال آندریفسکی وی را در این سفر همراهی می کند. آندریفسکی که در ۱۹۱۶-۱۹۱۵ فرمانده رژیمان تفنگداران مستقر در ارومیه بود، پس از انقلاب [روسیه] در ایران اقامت گزید و با باز کردن یک دکان امرار معاش می کرد. وی در حال حاضر مشاور نظامی است و ماهی ۳۰۰ تومان (۶۰ پوند) مواجب دارد.» (۵)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۱، ص ۱.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۱، ص ۲.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۳۲۰ و ۳۲۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۷، ص ۲.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنا بر...، صص ۱۶۴ و ۱۶۵.

جمعه ۳۰ تیر ۱۳۰۱ / ۲۱ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۵ ذی قعدة ۱۳۴۰

* فرستادن يك صاحب منصب با خودرو برای توقف نیروهای اعزامی

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در پی درخواست رضا خان وزیر جنگ مبنی بر توقف فوری نظامیان اعزامی به خوزستان امروز خبر داد که «چون وسایل مخابراتی موجود نبود و سوار هم به قوای اعزامی نمی رسید يك صاحب منصب با اتومبیل اعزام، به رئیس قسمت دستور داده شد حکم حضرت اشرف را فوراً به موقع اجرا گذارند.» (۱)

* اقرار معتمد الدوله به بدهی خود

در ادامه رسیدگی حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب درباره بیرون کشیدن حساب ظل السلطان از بانک سوئیس توسط فرزندش معتمد الدوله (ر. ک: ۲۵ تیر) وی امروز در گزارشی به رضا خان وزیر جنگ نوشت که با صارم الدوله و معتمد الدوله در خانه ام دیدار کردم و معتمد الدوله «به بدهی خود اقرار [کرد] و قرار شد این دو روزه ختم عمل به اطلاع آقای صارم الدوله و بعضی بندگان حضرت اشرف برسد.» حیدر قلی خان اضافه کرد معتمد الدوله بی کار ننشسته و با تماس هایی که با ولیعهد و نصرت الدوله گرفته، خبر از تهدید شدن و دستگیری و حبس توسط من داده که نباید اهمیتی به آن داد. رضا خان در پاسخ به این گزارش نوشت که «اگر تلگرافاتی هم در این خصوص مخابره شود مؤثر واقع خواهد شد.» (۲) که در واقع نوعی فشار بیشتر به معتمد الدوله از طریق علنی کردن خطای او بود.

* عقب نشینی الوار از خمین

خمین تحت محاصره الوار بود و تصمیم داشتند محاصره را تنگ تر و شهر را به تصرف در آورده غارت کنند. «سردار حشمت با عده ای پیش قراول اردو وارد، به واسطه سابقه جنگها، الوار عقب نشینی اختیار و رفع اضطراب اهالی گردید.» (۳)

[تصویر] صارم الدوله در کنار پدرش ظل السلطان

* کمک به مهاجران ارومیه ای

بنا به تصویب هیأت دولت قرار شد روزی ۴۷ تومان از قرار نفری دو قران تا مدت ۱۵ روز به ۲۳۵ مهاجر ارومیه ای «از محل وجوه اعانه ارومی» پرداخت شود.

یکی دیگر از مصوبات هیأت دولت پرداخت ۸۹۳ تومان علاوه بر هزار تومانی که پیش از این تصویب شده بود برای تعمیر کاخ صاحب قرانیه است که وزارت مالیه موظف به پرداخت آن شد. (۴)

۲- همان، پ ۵، صص ۵۴ و ۵۵.

۳- روزنامه اقدام، شم ۵۹، ص ۳.

۴- همان جا.

* خودداری وزارت امور خارجه از خبررسانی

روزنامه اقدام در شماره امروز خود از استنکاف وزارت امور خارجه در دادن اخبار جاری به جراید نوشت و این که «دادن خبر خود دلیل بر جریان امور آن وزارت خانه می باشد.» این روزنامه ابراز امیدواری کرد که وزارت امور خارجه در این امر تجدیدنظر کند. (۱)

* مصوبه هیأت وزراء برای تکمیل ساختمان کتاب خانه معارف

هیأت وزراء تصویب کرد که وزارت مالیه مبلغ هشت هزار و پانصد تومان برای تکمیل بنای کتاب خانه معارف یا همان کتاب خانه ملی (در ابتدای خیابان ۳۰ تیر یا قوام) در مدت سه ماه در وجه وزارت معارف پرداخت کند. (۲) این ساختمان نیمه تمام رها شده بود.

* تقاضای بودجه برای قرنطینه انزلی

مجلس حفظ الصحه دولتی از هیأت دولت درخواست کرد برای تشخیص بیماریهای مسری و شایع، قرنطینه انزلی نیازمند وسایل آزمایشگاهی و میکروب شناسی است. از این رو تقاضای در نظر گرفتن اعتباری برای خرید تجهیزات مطرح شد. (۳)

* تصمیم تازه بلدیة تهران

اداره بلدیة تهران در تصمیمی تازه اعلام کرد که صورت درآمدها و مخارج این اداره را هر روز برای اطلاع عموم تهرانیها در برگه ای نوشته و کنار در بزرگ این اداره نصب خواهد کرد. «هرکس می تواند مراجعه به صورت مزبوره نموده و از کلیه محاسبات آن اداره که روز قبل شده مطلع و مسبوق گردد.» (۴)

* نبود اعتبار برای مبارزه با طاعون گاوی

در پی نامه ای که وزارت داخله به مجلس حفظ الصحه نوشت، این مجلس پاسخ داد که طاعون گاوی که در مناطقی چون خرم آباد تنکابن (ر. ک: ۷ تیر)، کرمانشاه و عراق (اراک) شیوع یافته به دلیل نبود اعتبار امکان مقابله با آن وجود ندارد. (۵)

* گزارشی از محصول آذربایجان در سال جاری

در گزارشی که کفیل حاکم نظامی آذربایجان درباره میزان تولید محصولات کشاورزی به ویژه غلات به مرکز فرستاد، نوشت که محصول سال گذشته از سال جاری بیشتر بوده، به طوری که باقی مانده آن در این سال به مصرف می رسد. اما امسال به واسطه شرارت کردها تولید محصول کاسته شده است. البته تفاوت آن را با سال گذشته نمی توان معین کرد. با این حال آذربایجان نیازی به واردات غله در سال جاری نخواهد داشت. در این نامه تأکید شده بود که تعیین میزان محصول امسال

ممکن نیست. (۶) وزارت فواید عامه از وزارت داخله خواسته بود میزان محصولات هر منطقه مشخص و گزارش شود. (ر. ک:

۱۸ تیر)

* تقاضای جلب جهانگرد

وزارت فواید عامه در نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که به همه نمایندگان گیهای سیاسی و مأموران خود در خارج کشور ابلاغ کند صاحب ان حرف و صنایع و فنون را برای؟؟؟

به ایران تشویق کنند تا «در ایران وسایل صنعت و فن آنها تهیه شده، باعث استفاده عموم گردد.» (۷)

* نگاه نشریات انگلیسی و مسائل روز ایران

روزنامه مورنینگ پست چاپ انگلستان امروز از قول مخبر خود در تهران نوشت: «دولت ایران در نتیجه اقدامات مجدانه وزیر جنگ موفق به استقرار نظم در شاهراه ها گردیده، با دستجات دزد و عشایر غارتگر با ن هایت سختی معامله شده و ضمنا حفظ امنیت راه جنوب از طریق شیراز به یک هزار نفر بختیاری واگذار گردیده. دولت با کمال دقت پیشنهادهای دو کمپانی استاندارد و سینکلا را راجع به نفت شمال مورد توجه قرار داده و اعطاء آن امتیاز باعث خواهد شد که قرضه مهمی به ایران داده شود که خزانه تهی ایران قدری تقویت گردد.» (۸)

۱- همان جا.

۲- همان جا.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۸، ص ۲.

۴- همان جا.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۲، ص ۲.

۶- همان جا.

۷- همان جا.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۵-۱-۶۴-۱۳۰۱ و ۴۱۰-۲۱-۱۳۰۱.

شنبه ۳۱ تیر ۱۳۰۱ / ۲۲ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۶ ذی قعدة ۱۳۴۰

* پیام محرمانه وزیر مختار انگلیس به شیخ خزعل درباره اعزام نیروی نظامی به خوزستان

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران که از اعزام نیروی نظامی به ناحیه خوزستان برآشفته شده، نسبت به آن اعتراض کرده بود، و نیز در پی این اعتراض دستور توقف نیرو داده شده بود (ر. ک: ۲۷ و ۲۹ تیر) امروز در نامه ای محرمانه موضوع را چنین به شیخ خزعل منعکس نمود:

[تصویر] سرپرسی لورن

«میل دائمی این جانب به شرافت و سلامتی آن حضرت از پیغام ذیل مستفاد می گردد. چندی پیش بان هایت تعجب و تألم گسیل شدن قشون ایران را از اصفهان به طریق بختیاری به عزم عربستان استماع کردم. از قرار راپرت، عده آنها پانصد نفر و دارای چند توپ می باشند. رئیس الوزراء تاکنون اطمینان می دهد که فقط ۲۰۰ نفر نظامی اعزام شده. بدوا به وزیر جنگ و رئیس الوزراء اعتراضات جدی نموده اظهار داشتیم ارسال قشون به عربستان غیرلازم بلکه خطرناک است؛ خاصه که امنیت کامل در عربستان حکمفرماست و قشون به جهت اطفای اغتشاش و هرج و مرج آذربایجان و گیلان و لرستان و سرکوبی دستجات سارقین که سر راه تجارتی را گرفته اند واجب تر می باشد. در نتیجه دولت ایران اظهار موافقت نموده که از پیشرفت قشون ممانعت به عمل آورد.

رئیس الوزراء دیروز شخصا مرا ملاقات و استدعا کرد که در ...

خود تجدیدنظر بکنم ولی من استنکاف ورزیدم. مشار الیه بیان داشت چنانچه مستحضر بودیم که اعزام قشون موجب اعتراض شما می شود اقدام نمی نمودیم؛ فعلا هم رجعت آن اشکال دارد زیرا که حیثیات دولت کاسته می شود و در مجلس مشکلاتی تولید خواهد گشت.» سرپرسی لورن به خزعل می نویسد که می گویند این دسته نظامی برای نگاهبانی حکومت شوشتر اعزام شده اما «در این باب من و صمصام السلطنه و سردار جنگ کاملاً مذاکره کرده و در این نکته اتفاق کرده ایم که شما و ایشان باید به دولت ایران فشار وارد آورید تا بداند که اعزام قشون خطرناک، از لحاظ اوضاع محلی غیرلازم و بیهوده است و تمام وسائل ممکنه را بایستی به کار برد که دولت ایران این تصمیم را ترک بگوید و شما و خوانین سابق الذکر دنباله اقداماتی را که من کرده ام [و] کاملاً به منافع شما است گرفته مجری آن بشوید.» (۱)

* دستور تعویض فرمانده نیروهای اعزامی به خوزستان و اعزام مجدد آنها

با وجود دستور فوری برای توقف نیروهای اعزامی به خوزستان، امروز رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی به امیر لشکر

جنوب، محمود آیرم، گفت «نایب سرهنگ حسین آقا [نصیری] قابلیت ریاست قشون مزبور را ندارد و فوراً مشار الیه را احضار نموده» فرد دیگری در نظر گرفته شود. (۱) رضا خان در تلگرام دیگری به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب نوشت که پس از رسیدن این حکم «باید به فوریت به محل مأموریت خود حرکت نماید. علت صدور حکم توقف آن قسمت شناختن رئیس آن بود ... لزوماً امر می‌دهم یک نفر صاحب منصب دیگری را که دارای جنبه سیاسی و نظامی بوده و رشادت هم داشته باشد معرفی نمایید ... خاتماً تذکر می‌دهم که این عده باید مستقیماً به محل مأموریت خود حرکت کرده و در راه به هیچ وجه نباید توقف کنند.» (۲) به هر حال پیک اعزامی برای توقف قوا در «قهوه رخ» به آنها می‌رسد و دستور پیشین وزیر جنگ را ابلاغ می‌کند و در مکانی که از لحاظ آذوقه نیز مناسب بوده متوقف می‌شوند. (۳) رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، حیدر قلی خان، ضمن گزارش این جزئیات یادآور می‌شود که اعزام قوا به عربستان اثرات خوبی در سطح شهر گذاشته و غیر از خوانین بختیاری که از این موضوع ناراحت هستند، «نتایج مستحسنی در شهر و اطراف» دیده می‌شود. (۴)

* دو تلگرام از وزارت داخله به حاکم بروجرد و لرستان

امروز در دو تلگرام جداگانه که از وزارت داخله به عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد و لرستان فرستاده شد درباره حاکمان چند شهر با او رایزنی گردید. در یکی از آنها آمده بود که بنابر مقتضیات محلی معاونت حکومت ملایر و تویسرکان برای میرزا احمد خان در نظر گرفته شده است. «در صورتی که مایل است اطلاع دهید که حکم او صادر و ابلاغ شود.» و در دیگری توصیه شده بود حاکم نهاوند فخر الممالک را جابه‌جا نکرده او را تشویق به ادامه خدمت کنید. «در صورتی که دلایل کافی در الزام تغییر حکومت (نهاوند) نباشد، چنین اقدامی نفرمایید.» (۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۳۱.

۲- همان، پ ۶، ص ۳۳. این که تعویض رئیس قوای اعزامی سرپوشی برای تنش پیش آمده میان دولت و انگلستان و ایجاد فرصت برای تصمیم‌گیری جدید باشد، دور از احتمال نیست. مضاف بر این که حسین نصیری صاحب منصب انتخاب شده، بهترین فرد لشکر جنوب بود. (ر. ک: ۳۲ تیر).

۳- همان، پ ۶، ص ۴۶.

۴- همان، پ ۶، ص ۴۷. به هر حال این همه ماجرا نبود و گسیل حدود ۲۰۰ نیرو به خوزستان باز هم دستخوش تصمیمات دیگری شد که در خلال اخبار بعدی خواهد آمد.

۵- فرمانفرما، گزیده‌ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، ص ۱۰۴۶.

یکشنبه ۳۲ تیر ۱۳۰۱ / ۲۳ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۷ ذی قعدة ۱۳۴۰

* پاسخ امیر لشکر جنوب به علت انتخاب نایب سرهنگ حسین آقا

محمود آیرم امیر لشکر جنوب امروز در پاسخ به تلگرام رضا خان وزیر جنگ درباره نایب سرهنگ حسین آقا نصیری به عنوان فرمانده قوای اعزامی به خوزستان نوشت که وی از سه صاحب منصب ارشد قزاق سابق (سرهنگ باقر خان، سرهنگ ضیاء الدین خان و یاور سید جوان خان) بهتر بوده است.

صاحب منصبان دیگری هم هستند که من با آنها کار نکرده ام و اطمینانی به انتصاب آنها ندارم. (۱)

* تغییر شکل گذرنامه های ایرانی

بنا به دستور رئیس الوزراء به وزارت مالیه از آن جا که قطع و اندازه تذکره ها که تاکنون در یک برگ طبع می شد از اندازه تذکره های دولتهای دیگر خارج و نگهداری آنها هم مشکل است، لازم است برای چاپ ۱۵۰ هزار گذرنامه جدید اقدام شود.

(۲)

* دستور سوزاندن قایقهای قاچاق

پیش از این از طرف وزارت مالیه به رئیس الوزراء پیشنهاد شده بود برای مبارزه با قاچاقچیان، قایق هایی که از آنها گرفته می شود سوزانده شود. رئیس الوزراء در پاسخ نوشت که قایق های حامل قاچاق سوزانده شود «و به طور کلی از هیچ قسم مواظبتی که برای جلوگیری [از قاچاق] ضرورت دارد فروگذار ننمایند». (۳)

* استعفا از معاونت عدلیه

میرزا رضا نایینی (۴) از معاونت وزارت عدلیه استعفا داد؛ و منصور السلطنه به جای وی تعیین شد. (۵)

* ده خروار غله برای مهاجران ارومیه ای

بنا به تقاضای ایالت آذربایجان هیأت دولت تصویب کرد ده خروار غله برای کمک به مهاجران ارومیه ای و سلماس تخصیص یابد. (۶)

* چهار لهستانی در بند کنسولگری روسیه

چهار تن از اتباع لهستان که در کنسولگری روسیه شوروی در بندر جز توقیف هستند تلگرامی به وزارت عدلیه فرستاده به دستگیری و زندانی شدن بدون جهت خود اعتراض و تقاضای رسیدگی دارند. وزارت عدلیه دستور داد هیأت محکمه ای از

تهران به بندرجز عزیمت نماید تا به این موضوع رسیدگی کند. (۷)

* تمجید از اقدامات بلدیة تهران

روزنامه ایران امروز در خبری که از اقدامات بلدیة تهران چاپ کرد با اشاره به موفقیت حکیم اعظم در دوره کفالت خود بر بلدیة تهران نوشت که در این دوره مقصداری از بدهی طلب کاران پرداخت شده، نظافت شهر سر و صورتی پیدا کرده، تعمیر در برخی از خیابانهای مهم تهران آغاز شده، «راه شمیران تا قلعهک و از قلعهک تا نیاوران و سلطنت آباد تعمیر شده و هر روز آب پاشی در راه های مزبور به عمل می آید.» (۸)

* تمایل انگلیسها به جدا دانستن بحرین از ایران

اسد الله یمین مأمور وزارت خارجه در مناطق ساحلی خلیج فارس در نامه ای که امروز به مرکز فرستاد نوشت که کنسولگریهای انگلیس و مأموران آنها مایلند اتباع جزیره بحرین را از ایران جدا بدانند. «بنده حتی المقدور چه در کارگزاری کل و چه به کارگزاریهای جزء تعلیمات داده ام این نکات را رعایت نموده با این عقیده مأمورین انگلیس موافقت ننمایند و از خود سندی ندهند.» وی اضافه کرد چندی پیش کنسولگری انگلیس چه در بوشهر و چه در بندرعباس ضمن مذاکره تقاضا می کردند گذرنامه اهالی بحرین را که توسط

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۶۷.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۹، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- میرزا رضا طباطبایی نایینی فرزند میرزا حسن خان مستوفی در ۱۲۵۰ ش در روستای حصار از توابع ثلاث متولد شد. از پنج سالگی و زیر نظر برادرش مرتضی قلی خان که بعدها متولی باشی آستان قدس رضوی شد تحصیل را آغاز کرد. سپس به حوزه علمیه اصفهان رفت و از آنجا نیز راهی تهران شد و چندی در مدرسه امریکایی به آموختن زبان انگلیسی و دیگر دروس گذراند و در همان زمان که در تهران بود تحت تأثیر آموزه های سید جمال الدین اسدآبادی در زمره آزادی خواهان درآمد. از این رو پس از فرمان مشروطیت، در اصفهان به عضویت انجمن ولایتی درآمد و روزنامه انجمن را در دوره ای منتشر کرد. پس از آن در تهران روزنامه انتقادی «تئاتر» را در یک دوره دو ساله منتشر نمود که در آن مفاصد اجتماعی را با زبانی محاوره ای و البته انتقادی و از زبان عاملان فساد بیان می کرد. میرزا رضا نایینی در دوره دوم مجلس شورای ملی به نمایندگی مردم یزد و نائین به مجلس رفت تا اینکه در ۱۳۲۹ ق و به دعوت مشیرالدوله وزیر عدلیه به وزارت عدلیه (دادگستری) رفت و در حدود ده سال خدمتش در آن وزارت خانه مشاغل و مناصب مختلفی از جمله دادستان استان، رئیس استیناف و مستشاری دیوان عالی تمیز را برعهده گرفت. نایینی در ۱۳۰۰ ش به معاونت وزارت معارف منصوب و تا پنج سال در این منصب بود. در ۱۳۰۵ ش بار دیگر به وزارت عدلیه رفته، یک سال معاونت وزارت را در عهده تصدی داشت. با تشکیل نظام جدید قضایی به دعوت علی اکبر داور با رتبه یازده قضایی دادستان کل کشور شد و تا زمان فوتش در این جایگاه خدمت کرد. میرزا رضا نایینی در ۶ بهمن ۱۳۱۰ درگذشت. دخترش که تنها وارث او بود کتاب خانه نفیس او را به توصیه عمویش مرتضی قلی خان

- متولی باشی، وقف آستان قدس رضوی نمود (گلبن، «میرزا رضا خان طباطبایی نائینی و روزنامه تیتر او»، ...، صص ۳۳-۳۲؛
مرسلوند، زندگی نامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، صص ۲۷۴-۲۷۲).
- ۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۹، ص ۲.
- ۶- همان جا.
- ۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۳، ص ۲.
- ۸- همان جا.

مأموران انگلیسی مقیم بحرین صادر شده و وارد بندر لنگه می شوند را کافی دانسته، متعرض آنها نشوند. «بحرینی ها هم به طوری که سابقا عرض شده از مداخلات انگلیسها رضایت ندارند؛ مکرر شکایت نموده اند.» (۱)

* فلسفه حجاب

روزنامه استقامت در شماره امروز خود سرمقاله مفصلی با عنوان «فلسفه حجاب» به چاپ رساند. این مقاله با اشاره به طرح موضوع کشف حجاب که اخیرا تبدیل به بحث داغی شده و توسط برخی مطبوعات به آن دامن زده می شود، نوشت که «امروزه هزاران درد بی درمان داریم که اهمیت آن بیش از این موضوعی است که در آن مناقشه می نمایم... اخلاق و رسوم اجتماعات و عادات ملل شرق با غرب به کلی مخالف و متباین بوده و به علاوه تمدن امروزه عالم از نتایج شرایع و ادیان الهی است.» در بخش دیگری از مقاله آمده است که «تعجب در این جا است [که] تربیت نسوان با مسئله حجاب چه مانعی دارد؟ در صورتی که برعکس برداشتن حجاب مانع عمده تربیت، تهذیب و تصفیه اخلاق نسوان اسلامی است.» (۲)

[تصویر]

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶۵-۴-۵۱-۱۳۰۱.

۲- روزنامه استقامت، شم ۵، ص ۱.

[مرداد ۱۳۰۱]

دوشنبه ۱ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۴ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۸ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل کمیسیون دیگری برای رسیدگی به اتهامات مولیتور

یک کمیسیون فرعی متشکل از رؤسای پست، چون رئیس کل تفتیش، رئیس مرکز، رئیس کل تفتیش سابق، رئیس سابق ایالتی آذربایجان تحت ریاست خبیر السلطنه معاون وزارت پست و تلگراف تشکیل شد تا به اقدامات کامل مولیتور رسیدگی کند.

این کمیسیون مدارک لازم را برای کمیسیون تحقیق دربار آماده می کند. گفته می شود دولت برای استخدام یک فرد خارجی دیگر با بلژیک وارد مذاکره شده است. «دولت وجود یک نفر متخصص اروپایی را برای پست لازم می داند.» (۱)

* اقدامات دولت برای به دست گرفتن دفاتر پست جنوب

دولت با سفارت انگلستان در تهران وارد مذاکره شده تا دفاتر پست جنوب کشور را که در اختیار انگلستان است تحویل بگیرد.

«دفاتری که باید تحویل داده شود مرکب است از شش دفتر در بنادر خلیج فارس و چهار دفتر در عربستان. وزارت پست و تلگراف انتظار دارد یک قسمت عمده کسر محل پست از این ممر جبران شود. عایدی سالیانه این ده دفتر به پنجاه- شصت هزار تومان بالغ خواهد بود.» گفته می شود وزارت پست و تلگراف ماهیانه نزدیک به ده هزار تومان کسر دارد. مضاف بر این که تعرفه پست در ایران به نسبت رشد نرخ پست در جهان تغییری نکرده و با همان تعرفه های پیش از جنگ جهانی اول انجام می شود. «قیمت زندگانی در ایران امروز دو- سه برابر زیادتر از میزان قبل از جنگ است و تا اندازه ای هم مخارج پست زیاد شده ولی دخلش به همان میزان سابق، بلکه به واسطه انسداد طرق شمال خیلی کمتر شده است.» (۲)

* تبرئه سید ابو الحسن نائینی

میرزا سید ابو الحسن خان نائینی عضو اداره کل مالیات تهران که پیش از این توسط مولیتور با این عنوان که علیه پیشرفت ارزاق شهر اقداماتی کرده و با دادن دو مقاله به روزنامه ستاره ایران خلاف انضباط اداری رفتار کرده، از کار برکنار شده بود، اینک پس از تحقیق و رسیدگی دیوان محاکمات روشن شد که سید ابو الحسن نائینی از این اتهامات مبرا بوده است. (۳)

* گزارشی غیررسمی از آذربایجان

در نامه ای که امروز شجاع الملک از مراغه به بروجرد برای عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد و لرستان نوشت از وضعیت املاک و اموال عباس میرزا گزارش داد و بدهیها و درآمدهای او را یادآور شد. در این نامه گزارشی هم از اوضاع روز

آذربایجان آمده است.

[تصویر] بازار مراغه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۴، ص ۲.

۲- همان جا.

۳- همان جا.

«حالات و وضع آذربایجان، من جمله مراغه، از هر جهت غیر مرتب و امنیت ندارد که ۲۲ شهر ذیقعه اسماعیل خان امیر لشکر که خودش هم ایالت است، با عده ای قشون نظامی وارد قراویران و میاندوآب شده، هنوز قشون دولتی به طرف ساوجبلاغ حرکت نکرده اند. اسماعیل خان یک نفر صاحب منصب در سر قشون معین کرده؛ گذاشته و خودش به تبریز رفت. اشخاص که عبارت [از] سردار العشایر [کذا فی الاصل] و عدل الدوله و سالار محتشم و حاجی ناظم باشد و در زمان ایالت آقای مصدق السلطنه محبوس بودند، هنوز در توقیف هستند و عملشان تسویه نیافته.» (۱)

* حکم به تخصیص نیمی از ارثیه ظل السلطان به رضا خان

رضا خان وزیر جنگ امروز در حکمی به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب نوشت که «راجع به وجوهات ارثیه مرحوم ظل السلطان که شاهزاده اسماعیل میرزا معتمد الدوله باید بدهد لازم است مسبق باشید که نصف تمام آن وجه که در آنجا [ناخوانا] در مرکز حاضر می نماید باید برای مصارف مخصوص به من تخصیص داده شود ولی قبلا در این موضوع نباید به آنها اظهاری بکنید. پس از آن که تمام وجه را در ارکان حرب جنوب [ناخوانا] حاضر کرد اعلان کنید که نصف آن مطابق حکمی که در دست دارید متعلق به وزارت جنگ است.» (۲)

* تحصن فروشندگان سیگار در رشت

بنابر گزارش رسیده از رشت هیأت سیگارفروشان به جهت ناتوانی در پرداخت مالیات کار خود را تعطیل و به تلگراف خانه آمده در آنجا تحصن کرده اند. آنها در تلگرامی به مرکز خواستار رسیدگی به مضایق کاری خود شده اند. (۳)

* تبرئه معین الرسائل

معین الرسائل حاکم ایوانکی که در پی شکایاتی که از او به عمل آمده بود به مرکز احضار شده بود، پس از رسیدگی در کمیسیون حکومت نظامی، اتهامات وارد شده به او بی ربط تشخیص داده شد. وی به زودی به مقر حکومتی خود باز خواهد گشت. (۴)

* مذاکره برای حمل کالاهای ایرانی

عصر امروز کمیسیونی مرکب از رهبر نماینده وزارت امور خارجه، فطن السلطنه (۵) نماینده وزارت فواید عامه و نمایندگان سفارت روس و تجارت خانه ونشترک با حضور وزیر فواید عامه تشکیل شد تا درباره حمل کالاهای تجاری ایران به بازار مکاره روسیه مذاکره و تصمیماتی گرفته شود. (۶)

* ورود قوای نظامی به گلپایگان

امروز قوای نظامی اعزام شده از لشکر جنوب به فرماندهی سرهنگ ضیاء الدین خان وارد گلپایگان شد. آنها ورود خود را به

۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۱۰۴۷ تا ۱۰۴۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۵۳.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۰، ص ۱.

۴- همان، ص ۲.

۵- فطن السلطنه یا محمد علی مجد فرزند محمد مجد الکتاب در ۱۲۷۵ ش در قزوین متولد شد؛ تحصیل را در قزوین آغاز کرد و از مدرسه علوم سیاسی در تهران فارغ التحصیل گردید؛ پس از آن در ۱۲۹۵ ش به عنوان متصدی رمز دفتر نخست وزیری وقت به کار پرداخت؛ سپس به وزارت فوائد عامه رفت و مدتی کفیل معاونت دایره فلاحه شد و پس از آن تا ۱۳۰۰ ش که به شیلات دریای خزر مأمور شد، مناصب مختلفی را عهده دار شد. او در ۱۳۰۱ ش رئیس دایره تجارت و صنایع و امتیازات وزارت فوائد عامه شد؛ در ۱۳۰۵ ش رئیس اداره کل تجارت گردید و مدتی نیز رئیس دانشکده فلاحه کرج، رئیس دفع ملخ غرب کشور و رئیس ادارات مختلف در این وزارت خانه بود تا اینکه در ۱۳۱۷ ش با سمت معاون وزیر، رئیس میسیون اقتصادی ایران در اروپا گردید و برای خرید کارخانه ذوب آهن راهی آلمان شد اما به علت جنگ جهانی دوم مأموریتش نیمه کاره رها شد. محمد علی مجد در ۱۳۱۹ ش به فرمانداری رشت و سپس در ۱۳۲۲ ش به استانداری مازندران منصوب شد. او در مجلس چهاردهم شورای ملی (اسفند ۱۳۲۲ تا اسفند ۱۳۲۴) به نمایندگی از قزوین برگزیده شد؛ در ۱۳۲۹ ش مدتی استاندار گیلان شد. فطن السلطنه در اسفند ۱۳۳۲ به عنوان سناتور انتخابی از قزوین به مجلس سنا رفت و تا ۱۳۳۶ ش عضویت آن مجلس را داشت. وی مردی صاحب ثروت و مکنه بود اما در اواخر عمر وضع مالی خوبی نداشت و با استقراض از بانکها کار خود را جریان می داد و سرانجام نیز در ۸۰ سالگی (۱۳۵۵ ش) در تهران درگذشت. جنازه اش را در شاهزاده حسین قزوین به خاک سپردند. از او کتابی با عنوان «گذشت زمان» که دربرگیرنده خاطرات اوست منتشر شده است. (مجد فطن السلطنه)، گذشت زمان، ج ۱، صفحات متعدد؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، ص ۱۳۵۹).

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۳، ص ۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۵۱.

سه شنبه ۲ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۵ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲۹ ذی قعدة ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدا رئیس مجلس لایحه تازه رسیده از طرف دولت را در مورد مستمریات و تقاضای ۶۸۰ هزار تومان بودجه برای این امر را طرح کرد. سپس گزارش کمیسیون بودجه راجع به شهریه ها خوانده شد. از جمله مواد مربوط به آن این بود که شهریه ها مادام الحیات بوده اما پس از فوت صاحب آن توسط دولت ضبط می شود. نمایندگان مخالف و موافق پیرامون این موضوع و اصل پرداخت یا عدم آن صحبت کردند. در پایان جلسه رئیس مجلس خبر لایحه استخدام مستشاران امریکایی را که توسط رئیس الوزراء به مجلس داده شده بود، به نمایندگان داد و گفت که دولت امریکا دکتر میلسپو را معرفی کرده است. وی لایحه ۱۵ ماده ای استخدام میلسپو را قرائت کرد. (۱)

* نمایندگان کمپانی سینکدر در انتظار پاسخ ایران

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز به نمایندگان کمپانی نفتی سینکدر قول داد که تا یک هفته دیگر جواب صریح دولت ایران را مبنی بر پذیرش شرایط این شرکت در به دست گیری امتیاز نفت شمال بدهد.

از طرفی نمایندگان [کمپانی] مذکور مصمم شده اند هرگاه دولت جواب موافق به پیشنهادهای آنها ندهد، پیشنهادهای خود را پس گرفته، ایران را ترک نمایند. (۲)

* تأکید قوام السلطنه بر بی خطر بودن قوای اعزامی به جنوب

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز بار دیگر به سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران اطمینان داد که نیروی نظامی اعزامی به خوزستان در امور شیخ خزعل و شرکت نفت ایران و انگلیس مداخله نخواهد داشت. (۳)

* پیشنهاد فرماندهی قشون شیراز به سرهنگ سالار نظام

سرهنگ سالار نظام یکی از دو فرستاده وزارت جنگ به اصفهان و شیراز که اینک در منطقه فارس به سر می برند، پیش از این خواستار تعویض فرمانده قشون شیراز شده بودند و منتظر معرفی فردی از مرکز بودند. امروز رضا خان وزیر جنگ به او نوشت که فعلا کسی برای پذیرش این مسئولیت به نظرش نمی رسد؛ اگر میل به عهده دار شدن آن قسمت دارد اطلاع داده، حکم آن صادر شود. (۴)

* رسیدگی به آوارگان و مهاجران ارومیه ای

از امروز پرداخت کمک هایی که برای آوارگان ارومیه ای در نظر گرفته شده بود توسط نظمیة آغاز شد. در پی تحصن ۲۴۰

ارومیه ای در مجلس شورای ملی و تصویب پرداخت روزانه پنجاه تومان برای آنها «چون لازم بود این وجه به اشخاصی داده شود که کاملاً هویت آنها مدلل باشد و تفتیش در این امر را اداره نظمیة بهتر می توانست از عهده برآید» این کار به آن اداره سپرده شد. این وجه «از قرار ۲۰ نفر روزی پنج قران و ۲۲۰ نفر هریک روزی دو قران توسط اداره نظمیة تأدیة خواهد شد.» همچنین کمیسیون در مجلس و یک کمیسیون هم در وزارت داخله برای رسیدگی به وضعیت آوارگان تشکیل شده است.

(۵)

* عدم پذیرش استعفای مؤتمن السلطنه

در پی انتخاب مؤتمن السلطنه به سمت ژنرال کنسول ایران در بغداد، با طرح شرایطی از طرف او، و مورد پذیرش قرار نگرفتن آنها، وی از قبول این سمت امتناع کرد. اما اینک وزارت امور خارجه پیشنهادهای او را مورد بررسی قرار داده، آنها را قبول کرده و استعفای او را نپذیرفته است. «بودجه ژنرال قونسولگری به هیأت دولت تقدیم گردیده که پس از تصویب عازم مأموریت خود گردد.» (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۵، صص ۱ و ۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۲، ص ۲.

۳- ذوقی، تاریخ روابط سیاسی ایران ...، صص ۵۰۶ و ۵۰۷؛ آن چه مسلم است دولت ایران تصمیم می گیرد برخلاف خواست انگلستان این نیرو را به حوزه استحقاقی دولت انگلستان یعنی خوزستان ارسال دارد. پیش از این برخی از خوانین بختیاری برای این که کاملاً در مدار انگلیس نباشند گاه با حرف و گاه با عمل به سوی دولت مرکزی جلب شده بودند، ولی این کوشش به آن حد نبود که آنها را از هم پیمانی با دولت انگلیس - به ویژه منافع که در حوزه های نفتی داشتند - دور سازد. به همین دلیل بود که وقتی قوای نظامی دولت از اصفهان به طرف خوزستان حرکت کرد «بختیارها پیشنهاد بسیج نیروهای خود را برای مقابله با نیروی اعزامی کردند، ولی لورن معتقد بود که بسیج نیروهای طوایف باید به عنوان اقدام ن هایی مورد توجه قرار گیرد.» موضوع به انگلستان که منعکس شد، وزارت خارجه بریتانیا هم از لورن خواست که دولت ایران را وادار کند از مداخله در خوزستان خودداری کند.» (همان) به هر دلیل ایران تصمیم خود را برای گسیل این نیروی ۲۰۰ نفره به خوزستان گرفته بود. سندی در دست است که با وجود فقد صفحه اول آن این تصمیم دولت را به خوبی بیان می کند. این نامه به امیر لشکر جنوب با رئیس ارکان حرب لشکر جنوب نوشته شده است و با شماره ۵۵۰ امضای رضا خان وزیر جنگ را در پای خود دارد. «در مقابل اعتراضات، دولت تاکنون قشون خود را احضار نموده و می گویند اگر دولت ایران قشونی به آن نواحی اعزام دارد ما نیز ناچار خواهیم بود برای حفظ و حراست معادن نفت از شرارت و مخالفت های ایلات و عشایر بر عده قوای خود بیفزاییم. بنا به نظریات فوق فرستادن قشون به این نقاط در درجه اول اهمیت می باشد و چون قوای لشکر جنوب برای انجام این مقصود مکفی نیست امر داده شد یک قسمتی از لشکر مرکز به کمک قوای جنوب اعزام گردد، ولی برای این که اجرای این تصمیم با مشکلاتی مواجه نشود لازم است تا رسیدن این عده به اصفهان شما به وصول این حکم با ن هایت حزم و احتیاط به طوری که احدی از نقشه شما آگاه و مخبر نشود مخفیانه در تحت امر یکی از صاحب منصبان ارشد و مجرب و لایق خودتان شروع به تمرکز قوا در بهبهان نموده و تدریجاً پستهای خودتان را در حدود نواحی معادن و محل هایی که لوله

کشیده شده است مستقر دارید و قوایی که از مرکز می رسد، در قمشه تمرکز داده منتظر دستورات ثانوی باشید.» (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۵۲) تاریخ این سند هم به دلیل نبود صفحه اول مشخص نیست ولی به احتمال قوی به اواخر تیر و اوایل مرداد و پیش از حادثه شلیل مربوط است.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۸۱.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۵، ص ۳.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۳، ص ۳.

* ویژگی های حکمرانی در مناطق مرکزی

در نامه ای که حیدر قلی میرزا قاجار امروز به عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد و لرستان نوشت، یاد آور شد که ورود اردوی نظامی همراه با توپ خانه به این منطقه تأثیرات بسیاری در امنیت این نواحی داشته است، اما تدابیر من را نباید از نظر دور داشت. حیدر قلی که از ملائیر این نامه را نوشته بود خاطرنشان کرد جمع آوری رؤسای طوایف و خوانین محلی و تابع کردن آنها به دولت مرکزی اتفاق کوچکی نبوده است.

کدخدایان حاضر شده اند آنچه از اموال مسروقه نزد افراد ایلات آنها بوده، جمع آوری کرده، پس بدهند؛ مالیات خود را هم داده اند. وی تأکید کرد اینجا مثل بقیه ولایات نیست که بتوان بدون امکانات حکمرانی کرد. «ناهار به قدر کفایت، عبا و خلعت، پذیرایی از واردین چهل - پنجاه نفر و غیره و غیره از لوازم مخصوصه است.» او اضافه کرد «من حقوق خود و اجزاء حکومتی را صرف این امور کرده ام و بیش از این دیگر امکان ندارد. وسایل بقای بنده را برای خدمتگزاری فراهم نمایید.»

(۱)

چهارشنبه ۳ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۶ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۱ ذی حجه ۱۳۴۰

* لایحه استخدام و حدود اختیارات دکتر میلسپو رئیس کل مالیه ایران

روزنامه ایران در شماره امروز خود لایحه استخدام و حدود اختیارات دکتر میلسپو را به عنوان رئیس کل مالیه ایران چاپ کرد. در این لایحه وظایف طرفین نسبت به یکدیگر، اعم از سالهای خدمت و حقوق میلسپو و ... در پانزده ماده ذکر شده است. (۱)

* تهدید محترمانه معتمد الدوله

در پی اقدامات رضا خان وزیر جنگ برای پس گرفتن ارثیه ظل السلطان از معتمد الدوله پسرش، او به برخی از مقامات مرکز متوسل شد، با این حال پذیرفت اموال پدرش را که به تنهایی مال خود کرده پس بدهد. رضا خان در نامه ای که امروز به اصفهان و برای ابلاغ به اسماعیل میرزا معتمد الدوله فرستاد یادآور شد که «گمان نمی کنم شما نخواهید از مساعدتهای من استفاده کنید و به بعضی مقامات ملتجی شوید. در صورتی که به خوبی حس کرده باشید تصمیماتی که اینجانب اتخاذ می کنم تغییرناپذیر است.» (۲)

* بیمارستان های بی پول

بیمارستان های نسوان، وزیری و دولتی به دلیل پرداخت نشدن حقوق کارکنان موقعیت وخیمی پیدا کرده اند. از این رو هیأت وزرا تصویب کرد بودجه ماهیانه این سه بیمارستان از ماه تیر به بعد از عواید گمرکی پرداخت شود. (۳)

* ادامه جلسات کمیسیون ترسیم نقشه و تحدید حدود ولایات

امروز کمیسیون ترسیم نقشه و تحدید حدود ولایات تشکیل جلسه داد و در نتیجه مذاکرات بنا شد برای استقرار امنیت و پیش گیری از عملیات اشرا در گلپایگان، کمره، خونسار، بربود، چاپلق و فریدن که غالباً گرفتار حملات اشرا هستند، «نقاط فوق الذکر مستقل شده و یک حکومت درجه اول برای آنجا از مرکز فرستاده شود تا در آتیه دچار محذورات و کشمکش با سارقین و غیره نشوند.» (۴)

* درخواست رسیدگی به بازماندگان دو امنیه کشته شده

امروز در جاده سراب هنگام عبور پست دولتی، سارقان به آن حمله کرده، اقدام به غارت می کنند، اما امنیه مستقر در منطقه به رویارویی غارتگران می رود و دو امنیه کشته می شوند.

با این حال پست دولتی موفق می شود سالم عبور کند. در تلگرافی که از اردبیل به تهران فرستاده شد، درخواست گردید با رسیدگی به خانواده دو امنیه کشته شده، آنها را به حمایت دولت دلگرم کنند. (۵)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۵، ص ۱؛ همان، شم ۱۱۸۷، ص ۱. نظر به اهمیت این موضوع در تاریخ ایران متن لایحه استخدامی میلسپو آورده می شود. توضیح این که دو روز بعد همین منبع دو ماده الحاقی به مواد پانزده گانه استخدام میلسپو را که مجلس شورای ملی آنها را اضافه کرده بود چاپ کرد. در این جا متن کامل مواد این لایحه را پیش رو دارید: «ماده اول. مجلس شورای ملی به دولت اختیار می دهد که دکتر میلسپو تبعه امریکا را به سمت ریاست کل مالیه ایران برای مدت پنج سال مطابق مواد ذیل استخدام نماید. ماده دوم. ابتدای استخدام از روز حرکت دکتر میلسپو از واشنگتن محسوب می شود و پس از انقضای سه سال، دولت ایران و دکتر میلسپو مختار خواهند بود که دو سال باقی را قبول یا فسخ نمایند. ماده سوم. رئیس کل مالیه از بابت حقوق خدمت پانزده هزار دلار سالیانه از دولت علیه دریافت خواهد کرد. به علاوه برای سال اول خانه و اثاثیه که کفایت مشار الیه را بنماید از طرف دولت برای او تهیه خواهد شد و از سال دوم مخیر خواهد بود که برای مشار الیه تهیه خانه نموده و یا مبلغ سه هزار دلار بر حقوق مشار الیه بیفزاید. ماده چهارم. رئیس کل مالیه مسئول وزیر مالیه است و تعهد می کند که در ایفای وظایف خود تمام تعلیمات قانونی مشار الیه را اطاعت کند. در موقع ظهور اختلاف بین وزیر مالیه و رئیس کل مالیه راجع به مسائلی که در حدود صلاحیت مشار الیه است، رئیس کل مالیه حق دارد نظریات خود را شفاها و کتبا به هیأت دولت اظهار نماید. ماده پنجم. در صورتی که در مدت هجده ماه به جهتی از جهات در حدود وظایف رئیس کل مالیه مساعدت و حمایت نشود، مشار الیه می تواند بعد از انقضای مدت مزبور به کتبات خود خاتمه دهد، مشروط بر اینکه دلایل کافی خود را در اثبات اینکه بعد از این، خدمت شخص او به واسطه عدم تقویت و مساعدت دولت موجب سعادت مالیه ایران نخواهد بود، کتبا به وزیر مالیه و کابینه وزرا اظهار دارد و هیأت وزرا مراتب را به مجلس شورای ملی اطلاع داده، حقوق ۶ ماهه مساعدت و مخارج معاودت به مشار الیه داده خواهد شد. ماده ششم. رئیس کل مالیه تحت تعلیمات قانونی و نظارت وزیر مالیه و با مراعات اصول مسئولیت وزرا کلیه امور مالیه آن را عهده دار خواهد شد. مشار الیه تحت هدایت قانونی و تصویب وزیر مالیه اختیار خواهد داشت که بودجه را تهیه کرده و تشکیلات وزارت مالیه و تمام شعب آن و ادارات دیگر دولتی را که مستقیماً با جمع و محاسبه و پرداخت وجوه عمومی مربوط است اصلاحات نماید. دولت ایران قبول می کند که مطابق توصیه مشار الیه دایر بر ترقی و تنزل و انتقال و عزل مستخدمین وزارت مالیه و تمام شعب تابعه آن و همچنین مستخدمین ادارات دیگر دولتی که مستقیماً با جمع و محاسبه و پرداخت وجوه عمومی مربوط است، اختیار نماید. دولت ایران قبل از آنکه راجع به کلیه مسائل مالی ایران اقدام و تصمیمی بگیرد، با رئیس کل مالیه مشورت خواهد کرد و در هر مجلسی یا کمیسیونی که مربوط به اداره مالیه یا مسائل مالی منعقد شود، مشار الیه بعد از وزیر مالیه مقدم خواهد بود و در کمیسیون یا مجلس بین المللی که راجع به امور مالیه تشکیل گردد، بعد از وزیر مالیه مقام نمایندگی ایران را خواهد داشت. در باب امتیازات تجارتنی و صنعتی، رئیس کل مالیه طرف شور بوده و می تواند عقاید خود را کتبا یا شفاها به دولت اظهار نماید. ماده هفتم. رئیس کل مالیه برای ایجاد منافع عایدات تازه و افزودن حسن جریان ادارات یا شعب مختلفه از قبیل نظارت محاسبات و استعمال وجوه عمومی و صرفه جویی از مخارج عمومی و به طور کلی به جهت مساعدت مالی و اقتصادی ایران، لوایح قانونی برای تصویب به دولت ایران پیشنهاد خواهد کرد و در تزیید و توسعه و جلب و به کار انداختن سرمایه خارجی برای رفع بحران اقتصادی ایران از هر بابت منتهای کوشش را خواهد کرد. ماده هشتم. دولت ایران بدون تصویب کتبی وزیر مالیه و رئیس کل مالیه، مطلقاً، تعهد مالی نخواهد کرد و همچنین دولت تعهد می کند که هیچ مخارج دولتی با انتقال وجوه عمومی نخواهد شد، مگر به امضای وزیر مالیه و تصدیق رئیس کل مالیه. ماده نهم. رئیس کل مالیه یا معاونینی که او معین نماید، به تمام اسناد و دفاتر و احکام و قوانین و تمام کتب و دفاتر محاسبات راجع به اداره مالیه ایران و به هر یک از شعب آن و راجع به جمیع عایدات و

محافظت و تعدیه وجوه عمومی، همه وقت دسترسی نامحدود خواهد داشت. ماده دهم. رئیس کل مالیه هر ۳ ماه راپورت عملیات خود را در باب امور مالیه به دولت ایران تقدیم خواهد کرد و مکاتبات رسمی و دفتر حساب باید فارسی باشد. ماده یازدهم. تمام مستخدمین خارجه برای مالیه، منبعد با تصویب رئیس کل مالیه اجیر و مسئول او خواهند بود. ماده دوازدهم. رئیس کل مالیه تعهد می کند از امور مذهبی و سیاسی و تصدی کسب شخصی، و مکاتبه با مأمورین خارجی اجتناب نماید. رئیس کل مالیه تعهد می کند در ضمن ایفای وظایف خود در هر موقعی قانون ایران و اقتدارات قانونی «کنستیتوسیون» وزرا را کاملاً مراعات و احترام نماید. ماده سیزدهم. رئیس کل مالیه متعهد است ایرانیان را به تجربیات عملی در شعب مختلف مالیه واداشته و تربیت نماید و هرکدام تجربیات و عملیات لازم را تکمیل کرده، شایستگی حاصل نمودند بر خارجی برتری و رجحان دهد تا به تدریج مشاغل مهمه در ادارات به ایرانیان سپرده شود، مگر اینکه رجحان آنها صریحاً با صرفه جویی و حسن اداره مالیه منافی باشد. ماده چهاردهم. به رئیس کل مالیه حق داده می شود که در امریکا برای سه سال یا کمتر یک نفر عالم احصائیه و یک نفر منشی امریکایی که زبان فرانسه بداند و یک نفر محرر را اجیر کند، و این سه نفر منحصرراً برای او خواهند بود که حقوق و مخارج آنها را دولت ایران خواهد داد. به علاوه عدد کافی مستخدمین ایرانی که قابل و کاملاً متعهد باشند، برای حوائج ادارات مخصوص رئیس کل مالیه از طرف دولت معین خواهد شد و تحت اطاعت مشار الیه خواهند بود. رئیس کل مالیه می تواند در مواقعی که مسائل مالی مطرح است در هیأت وزرا حضور به هم رساند. ماده پانزدهم. حقوق و حدود اختیارات رئیس کل مالیه از قراری است که در چهارده ماده فوق مذکور شده است. شرایط فرعیه کتترات رئیس کل مالیه به نظر دولت واگذار می شود، مشروط بر اینکه شرایط فرعیه ای که خارج از حقوق و حدود اختیارات فوق می شود، با رسوم و عادات و قوانین مملکتی منافاتی نداشته و امتیازاتی که از حیث رتبه منظور می شود، بیش از آنچه در فوق ذکر شد، نباشد. ماده شانزدهم. اختیاراتی که برطبق ماده فوق به دکتر میلسپو داده شده است بدون تصویب مجلس شورای ملی به دیگری واگذار نخواهد شد. ماده هفدهم. مواد شش و هشت و یازده پس از ورود رئیس کل مالیه به موقع اجرا گذارده خواهد شد، مگر اینکه دولت لازم بداند در مسائلی که مشمول مواد مزبوره است قبلاً به مشار الیه مراجعه نماید.» (پروین و ...، نصرت الدوله و میلسپو، صص ۴۸ تا ۵۱).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۵۰.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۵، ص ۲.

۴- همان، شم ۱۱۸۷، ص ۳.

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۶، ص ۳.

پنج شنبه ۴ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۷ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۲ ذی حجه ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز یکی از مهم ترین جلسه های خود را تشکیل داد. در این جلسه لایحه استخدام رئیس کل مالیه ایران از امریکا یعنی دکتر میلسپو به تصویب رسید. در این جلسه که به ریاست مؤتمن الملک برپا شد قوام السلطنه رئیس الوزراء و فهیم الملک وزیر مالیه هم حاضر بودند. کسانی که در مخالفت این لایحه سخن راندند شیخ الاسلام اصفهانی (۱)، دستغیب (۲)، حاج میرزا مرتضی و میرزا علی کازرونی بودند.

پاسخ هایی که نمایندگان موافق به مخالفان دادند، همگی حکایت از بازنمایی نوعی استقلال در تصمیم گیری بود. وزیر مالیه اعتقاد داشت که این روز را باید جشن گرفت. او نمایندگان را به یادآوری خروج خفت بار شوستر در دوره دوم مجلس تحت فشار و اولتیماتوم روسیه فراخواند. (۳)

* دستور رضا خان به جلب نظر شیخ خزعل

در پی اعزام قوای نظامی به خوزستان و اعتراض دولت انگلستان به این عمل که عمدتاً ناشی از احساس خطر برای موقعیت شیخ خزعل بود، امروز رضا خان در تلگرامی به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب دستور داد به فرمانده قوای اعزامی ابلاغ کند «سردار اقدس (شیخ خزعل) و سایر مشایخ را به طرف دولت جلب ... [و از بروز] هرگونه سوء تفاهمی جلوگیری نماید که بالاخره مشکلاتی برای دولت تولید شده [ناخوانا] قوا به آن حدود ضرورت پیدا نکند.» (۴)

* اظهار اطاعت معتمد الدوله

پس از تهدید رضا خان (ر. ک: ۳ مرداد) معتمد الدوله امروز نوشت که من و خانواده ام مطیع اوامر هستیم و «هیچ وقت در خیال تشبثاتی نبوده و نیستیم ... برای استحضار خاطر مبارک لازم می داند به عرض برساند که غفلت و نبودن بنده اشتباهاتی برای اخوان و اخوات تولید کرده بود و شاکرم از این که پس (از) ورود و ارائه مستندات و توضیحات لازمه رفع هرگونه اختلاف و اشتباهی از آنها شده» است. وی در پایان این نوشته یادآور شد که «دستور داده ام نصف این وجه متعلق به قشون است بایستی تحویل بگیرید.» رضا خان این تلگرام را برای رئیس ارکان حرب لشکر جنوب فرستاد و نوشت که «باید مقدار وجه معین شود و نصف آن» را بدهد. (۵) با این حال گزارشهای رسیده از اصفهان نشان می دهد که معتمد الدوله بی کار ننشسته و از امکانات خود برای رهایی از مخمصه مالی ای که رضا خان برایش درست کرده بود استفاده می کرد. (۶)

* مهاجران کردستان، سبیری، خراسان

به گزارش روزنامه ایران گروهی از اهالی کردستان که پیش از این در منطقه سبیری روسیه بودند، به علت قحطی و شدت استیصال راه ایران را در پیش گرفته، خود را به مرزهای شمال شرقی رساندند. آنها درصدد هستند به سوی موطن خود حرکت

کنند اما نبود وسیله نقلیه و نداشتن امکانات اولیه آنها را از این امر باز می‌دارد. ایالت خراسان از وزارت داخله تقاضای رسیدگی به موضوع را کرد. وزارت داخله نیز در پاسخ نوشت که نیازمندیهای اولیه آنها گزارش شود تا اقدامات لازم به عمل آید. (۷)

* گزارش محصول سمنان

در پی درخواست وزارت داخله از ایالات مختلف نسبت به دادن اطلاعاتی از محصول سال جاری و مقایسه آن با سال گذشته، ایالت سمنان در این مورد گزارش داد که محصول سال جاری یک پنجم بیشتر از سال گذشته است. با این حال فقط نیازمندی سه ماه اول سال را تأمین می‌کند و برای تأمین آذوقه نه ماهه باید از خوار، دامغان، شاهرود، نیشابور و هزار جریب غله وارد شود. سمنان برای ۵۰ هزار جمعیت خود نیازمند ۱۸ هزار و پانصد خروار غلات است. در این گزارش آمده است که سمنان

۱- میرزا علی اکبر شیخ الاسلام اصفهانی فرزند میرزا محمد رحیم شیخ الاسلام و نوه دختری حاج محمد باقر نجفی مسجد شاهی در ۱۲۴۷ ش به دنیا آمد. او آخرین فرد از خاندان شیخ الاسلام اصفهان است که با تشکیل نظام مشروطه و برافتادن لقب شیخ الاسلامی، عنوان شیخ الاسلام را دریافت کرد. علوم حوزوی را تا حدود سطح نزد علمای اصفهان آموخت. سپس به مشروطه خواهان پیوست و در ۱۳۲۴ ق، پس از تشکیل «انجمن ولایتی» در اصفهان به ریاست آیت الله حاج آقا نور الله نجفی به عضویت آن درآمد. همچنین از اعضای مؤثر شرکت اسلامی هم بود. از ۱۳۳۴ تا ۱۳۳۶ ق ریاست بلدیه (شهرداری) اصفهان را در عهده تصدی گرفت که در همین اوان به سبب سوءمدیریت وی و سودجویی عده ای، قحطی پیش آمد که به نام «قحطی شیخ الاسلامی» معروف گردید. او در دوره چهارم مجلس شورای ملی (۱۳۰۲-۱۳۰۰ ش) نماینده مردم اصفهان شد. سپس در ۱۳۰۶ ش در اعتراض به قانون «نظام اجباری» و اصلاح برخی قوانین دیگر به قم مهاجرت کرد؛ اگرچه دلیل واقعی او و دیگر مهاجران مخالفت با اساس سلطنت رضا پهلوی بود. وی در ۲۲ ذی قعدة ۱۳۵۰/۲۸ اسفند ۱۳۱۱ در مشهد درگذشت و جنازه اش در سرداب مدرسه میرزا جعفر به خاک سپرده شد. (موحد ابطحی، ریشه ها و جلوه های تشیع و حوزه علمیه اصفهان، ج ۱، صص ۴۵۳ و ۴۵۴؛ مهدوی، تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در ۲ قرن اخیر، ج ۲، صفحات متعدد؛ همو، تذکره القبور یا دانشمندان و بزرگان اصفهان، صفحات متعدد).

۲- حاجی سید محمد باقر دستغیب از آزادیخواهان و وعاظ مشهور در ۱۲۶۲ ش در شیراز به دنیا آمد. پدرش آقا میرزا هدایت الله روحانی بود و او نیز پس از اتمام تحصیلات قدیم به کسوت روحانیت درآمده، به برپایی جلسات وعظ و سخنرانی پرداخت. در فاصله جنگ جهانی اول با عضویت و فعالیت در هیأت مرکزی حزب دموکرات فارس به مبارزه با بیگانگان پرداخته، به همین سبب، با دستور عبدالحسین فرمانفرما (والی وقت فارس) دستگیر و مدتی زندانی شد. پس از آزادی به تهران آمد. چندی بعد، از طرف مردم بندرعباس در دوره های چهارم و پنجم مجلس شورای ملی به نمایندگی برگزیده شد. او در هیأت رئیسه اول دوره اخیر، به عنوان کارپرداز عضو بود. از جمله مهم ترین جلسات دوره پنجم مجلس جلسه تصویب ماده واحده تغییر سلطنت ایران بود که وی نیز بدان رأی موافق داد. با تصویب این ماده واحده احمد شاه از سلطنت خلع و حکومت کشور موقتاً به رضا خان سردار سپه داده شد که ن هایتاً با تصویب مجلس مؤسسان، که دستغیب نیز به نمایندگی از طرف مردم بندرعباس (عباسی) عضو آن بود، سلطنت به دست رضا خان افتاد. دستغیب چندی بعد به زادگاهش بازگشت و

بار دیگر وعظ و سخنرانی را از سر گرفت. او در ۳ مهر ۱۳۳۶ درگذشت و در امام زاده سید محمد مدفون گردید. از وی کتاب خانه ای مشتمل بر یک هزار جلد کتاب باقی مانده که به همت برادرزاده و دامادش، سیف الدین دستغیب در جوار مزارش برپاست. (عسگری رانکوهی، «دوره پنجم و ششم مجلس ...» ص ۳۶۰؛ قهرمانی ایبوردی، تاریخ وقایع عشایری فارس، صفحات متعدد).

۳- عاقلی، میرزا احمد خان قوام السلطنه ...، صص ۲۲۸ و ۲۲۹؛ «استخدام دکتر میلسپو در آن ایام واقعا با مسرت عمومی مواجه گردید. مطبوعات بلااستثناء اقدام دولت قوام السلطنه را در این باره تقدیر و تقدیس کردند، زیرا وضع مالیه مملکت در آن ایام واقعا اسف انگیز بود و دولت برای مخارج جاری مستأصل بود و حقوق کارمندان دولت همیشه با چند ماه تأخیر پرداخت می شد. دولت برای سرکوب اشراار و راهزنان، نه اسلحه ای در اختیار داشت نه پولی. مصدق السلطنه وزیر مالیه پیشین هم با وجودی که با آن همه جنجال و سر و صدا اختیاراتی برای اصلاح مالیه از مجلس کسب کرد، نتوانست قدمهای مثبتی بردارد. از طرف دیگر در آن ایام مردم ایران نسبت به امریکاییها خوشبین بودند زیرا مصائبی که از روس و انگلیس و عثمانی نصیب آنها شده بود، باورکردنی نبود. مخصوصا اقدامات مورگان شوستر امریکایی بعد از استبداد صغیر و اولتیماتوم روسها و اخراج مظلومانه وی و همکارانش، احساسات عمومی را جریحه دار ساخته بود و دعوت مستشاران امریکایی در حقیقت دهن کجی به روس و انگلیس بود.» (عاقلی، میرزا احمد خان قوام السلطنه ...، صص ۲۳۰ و ۲۳۱). «استخدام مستشار خارجی جهت مالیه، به خصوص برای مقاومت با زیاده روی های سردار سپه، که هر روز خواب تازه ای برای تصرف یکی از شعب درآمد کشور دیده، و همین که پنجه بدان بند می کرد واگذاشتن آن غیرممکن به نظر می آمد، چیزی بود که لزوم آن از مدتی پیش حس شده، و همه کس آن را دواى منحصر به فرد این تجاوزات تشخیص می داد ... بالاخصاص، در کابینه دوم قوام السلطنه، و وزارت مالیه فهیم الملک، که کار تصرفات غیرقانونی سردار سپه در وزارت مالیه، از مالیات های غیرمستقیم و انبار تجاوز کرده به خالصجات هم که خدایار خان را رئیس آن کرده بود، سرایت نموده و برای وزارت مالیه و مخارج کلیه دواير دولتی، جز چهار پنج میلیون مالیات مستقیم، که آن هم اکثر گرفتار بدبدهی متنفذین بود چیزی باقی نمانده، و خزانه که باید مرکز دادوستد کشور باشد، همیشه خالی و اگر هم وجهی از عایدی همین یک شعبه درآمد به مرکز می رسید، و سردار سپه خیردار می شد، آن را هم به هر عنوانی بود از چنگ باقی دواير بیرون آورده و برای مصارف قشون ضبط می کرد ... این اوضاع هم، بیشتر از هر چیز لزوم مستشار خارجی و رهایی از این وضع نامطلوب را غیرقابل انکار کرده بود.» (مستوفی، تاریخ اجتماعی و اداری ...، ج ۳، صص ۵۲۷ و ۵۲۸).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۴۷.

۵- همان، پ ۵، ص ۴۵.

۶- همان، پ ۵، ص ۴۹.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۶، ص ۱.

زمین های فراوانی برای کشت دارد که از طریق حفر قنات و آوردن آب از دامنه کوه های شمالی می توان آنها را آباد کرد.
(۱)

* مهاجران هندی در راه ایران

بنابر اطلاعات رسیده از سفارت ایران در کابل گروهی مهاجر هندی از طریق افغانستان به ایران خواهند آمد و چون این عده استطاعتی ندارند و نمی توانند تذکره بگیرند، از وزارت امور خارجه به وزارت مالیه دستور داده شد تا اداره کل گمرکات هر مهاجری را که دارای تصدیق نامه کنسولگری دولت ایران در هرات باشد بدون تذکره و مطالبه حق اجازه ورود، بگذارند وارد ایران شود. (۲)

* قاچاق میراث فرهنگی

بنا به تقاضای وزارت معارف، وزارت مالیه به اداره کل گمرکات دستور داد از آنجا که اشیاء عتیقه و گرانبها اخیراً پنهانی از سرحدات خارج می شود، لازم است تعلیمات اکید به مأموران گمرکی داده شود تا نسبت به این موضوع سخت گیری کرده و از خروج هرگونه عتیقه جات اعم از کاشی و فلز و غیره جلوگیری نمایند. (۳)

* تأکید دوباره قوام السلطنه بر مذاکره با رئیس کمپانی سینکالر

قوام السلطنه رئیس الوزراء بار دیگر امروز در تلگرافی به حسین علاء وزیرمختار ایران در امریکا خواستار ملاقات او با روزولت رئیس کمپانی نفت سینکالر شد تا نظرات او را نسبت به ایران دریابد. وی گفت که در دیدارش با وزیرمختار امریکا در ایران با این که در ظاهر نسبت به کمپانی استاندارد و سینکالر اظهار بی طرفی می کند اما تمایل او به سینکالر محسوس است. «تصور می کنم شاید نظر دولت امریکا هم باطنا با استاندارد مساعد نیست ولی در ظاهر نمی خواهند اظهاری نمایند.» قوام از علاء خواست که اطلاعات خود را تکمیل کرده، گزارش کند. (۴)

* کمک روسها به یک نشریه محلی

در میان گزارشهای سفارت انگلیس که امروز به لندن فرستاده شد این خبر هم بود که کنسول روسیه در اصفهان دستور یافته به روزنامه صدای اصفهان به سردبیری میرزا محمد علی مکرم کمک مالی کند. (۵)

۱- همان جا.

۲- همان جا.

۳- همان جا.

۴- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۳۹ و ۱۴۰.

جمعه ۵ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۸ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۳ ذی حجه ۱۳۴۰

* اقلام وارداتی و صادراتی از مرزهای شمالی

عمده تجارت ایران از مناطق شمالی در این زمان از طریق آذربایجان شوروی صورت می گرفت و با استقرار دو شرکت ونشترک و سانترسایوز در این ناحیه از قفقاز جنوبی، مبادلات تجارتي توسط آنان انجام می شد. روزنامه ایران در شماره امروز خود با این مقدمه، اقلام وارداتی و صادراتی ایران را چنین نوشت: «عمده اشیائی که فعلا به ایران فرستاده می شود عبارت است از قند و شکر که از راه اسلامبول و باطوم از اروپا وارد نموده و به طور ترانزیت به ایران حمل می نمایند و نفت بادکوبه است که انحصار حمل آن متعلق به اداره تجارتي ونشترک می باشد ... سایر اشیاء از قبیل ظروف و بلورآلات و شیشه خیلی کم وارد ایران می شود. زیرا کار خانجات روسی از میان رفته و هیچ کار نمی کند.

فقط بعضی ته مانده انبارها که قبل از جنگ باقی مانده جمع نموده حمل می نمایند. همین طور پارچه که به واسطه خرابی کار خانجات به هیچ وجه وجود ندارد ... فقط گاهی از چیت های قرمز روسی که در انبارهای کار خانجات و تجارت خانه های روسی باقی مانده به دست آورده حمل می نمایند ... و اجناسی که ادارات فوق الذکر در مقابل از ایران حمل می نمایند عبارت است از گندم، برنج، پشم، پنبه، پوست گوسفند، چرم، تیماج، خشکبار و احشام» (۱)

* ارسال نامه به شیخ خزعل

به دنبال دستور رضا خان به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در این مورد که ارسال قوای نظامی ایجاد سوء تفاهم برای شیخ خزعل نکند (ر. ک: ۴ تیر) حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز به رضا خان نوشت که «برای جلوگیری از هرگونه سوء تفاهمی یک شرح خصوصی به سردار اقدس (شیخ خزعل) نوشتم» وی دستور هایی نیز به فرمانده قوای اعزامی در این مورد داده بود که آن را نیز به وزیر جنگ متذکر شد. (۲)

* استنکاف سرهنگ سالار نظام از پذیرش ریاست قشون شیراز

سرهنگ سالار نظام نماینده اعزامی رضا خان وزیر جنگ به اصفهان و شیراز که اینک در شیراز به سر می برد، در پی پیشنهاد رضا خان برای پذیرش فرماندهی قشون شیراز (ر. ک: ۲ تیر) در پاسخ نوشت در مرکز بهتر می توانم خدمت کنم.

مضاف بر این که خانواده ام پس از چند سال دوری اینک از اسلامبول وارد تهران می شوند که لازم است نزد آنها باشم. (۳)

رضا خان عذر سالار نظام را پذیرفت. (۴)

* پیشنهاد ریاست ارکان حرب لشکر مرکز به علی اکبر خان

نایب سرهنگ اسماعیل خان رئیس ارکان حرب لشکر مرکز که مأموریت خارج از کشور دارد، امروز در نامه ای به وزیر جنگ پیشنهاد کرد نایب سرهنگ علی اکبر خان (علی اکبر درخشانی) (۵) جانشین او شود، چرا که ناحیه جنگل را به خوبی می شناسد، در جنگهای میرزا کوچک خان علیه او شرکت کرده، واقعه کبریت خان به فرماندهی او خاتمه یافته و جنگهای گیلان را مثل یک نفر جنگلی می شناسد. (۶)

* خبر روزنامه مورنینگ پست از استخدام میلپو

به فاصله دو روز پس از طرح لایحه استخدام مستشاران امریکایی در مجلس شورای ملی روزنامه انگلیسی مورنینگ پست این خبر را امروز منعکس کرد و نوشت که به زودی میلپو امریکایی با هفده نفر دیگر راهی ایران خواهد شد. (۷)

* اجتماع در مسجد هندی نجف

امروز در مسجد هندی نجف اجتماع بزرگی از طبقات مختلف مردم شکل گرفت و سخنرانی هایی علیه حکومت

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۷، ص ۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۴۶.

۳- همان، پ ۵، ص ۷۷.

۴- همان، پ ۵، ص ۷۸.

۵- علی اکبر درخشانی در ۱۲۷۴ ش متولد شد. پدرش علینقی خان کنگرلو از نظامیان و صاحب منصبان مهاجرین قفقاز در بریگاد قزاق بود. او در تهران به دنیا آمد. تحصیلاتش را در مدرسه نظامی اطفال صاحب منصبان بریگاد قزاق و مدرسه افسری ژاندارمری به انجام رساند. در ۱۲۹۷ ش، از ژاندارمری استعفا کرد و به دیویزیون قزاق درآمده، طبق قوانین دیویزیون قزاق با دو درجه تنزل رتبه به مأموریت گیلان فرستاده شد و چندی با نیروهای میرزا کوچک خان جنگلی به زدوخورد پرداخت. از همین رو پس از سه سال از نایب سومی به نایب سرهنگی ارتقا یافت و فرماندهی قوای گیلان را عهده دار گردید. متعاقب آن فرماندهی قشون مازندران، فرماندهی فوج سپهان اصفهان را نیز به عهده گرفت. سپس مأمور لرستان شد و در ۱۳۰۹ ش با سمت حاکم و فرمانده پشتکوه و کبیرکوه مشغول خدمت شد، اما پس از ۶ سال به اتهام اخاذی از اهالی آن حدود، منتظر خدمت گردید. وی در شهریور ۱۳۱۹ که از آن اتهام تبرئه شد، به سمت ریاست بازرسی کل املاک اختصاصی ساحلی رضا شاه تعیین و در اسفند همان سال از سمت مزبور برکنار و به حکومت گرگان و بازرسی املاک اختصاصی گرگان، علی آباد و گنبد کاووس گمارده شد. اما در این سمت هم چندان دوام نیاورد و یک ماه بعد به تهران بازگشت. در خرداد ۱۳۲۲ به سمت معاونت فرماندهی لشکر ۳ آذربایجان انتقال یافت. اما چند ماه بعد از آن سمت کناره گیری و به تهران برگشت و در شمار منتظرین خدمت قرار گرفت. در ۱۳۲۳ ش برای سرکوب اکراد یاغی به رضائیه (ارومیه) رفت و علاوه بر آن، استانداری آذربایجان غربی و فرماندهی پادگان رضائیه را نیز برعهده گرفت. درخشانی توانست تا حدود زیادی امنیت را به آن ناحیه بازگرداند، پس تلاش هایش مورد توجه ستاد ارتش واقع شد و از آبان ماه همان سال (۱۳۲۳ ش) ضمن حفظ سمت استانداری رضائیه، فرماندهی لشکر ۳ آذربایجان را نیز عهده دار شد. اقدامات و فعالیت های درخشانی در تبریز مبنی بر مبارزه

پیگیر با حزب توده و جلوگیری از دخالت فرمانده سپاه شوروی در امور لشکری و کشوری آذربایجان، از اول فروردین ۱۳۲۴ موجب ترفیع درجه او به سرتیپی گردید. در این زمان به دلیل استقرار نیروهای نظامی شوروی در استان آذربایجان و دخالت آنان در امور کشور و از طرف دیگر تشکیل حزب دموکرات آذربایجان به رهبری سید جعفر پیشه‌وری، و برخورداری آنان از حمایت روسها، تقاضای اعزام نیروی کمکی از مرکز کرد؛ اما مقامات شوروی از ورود نیروهای کمکی به آذربایجان جلوگیری کرده، طولی نکشید درخشانی پادگان تبریز را منحل و با کلیه اسلحه تحویل دولت پیشه‌وری داد و خود عازم تهران شد؛ در همان روز ورود به تهران (۲۸ آذر ۱۳۲۴) دستگیر و در باشگاه افسران زندانی شد. درخشانی با رأی دادگاه تجدیدنظر به ۱۵ سال زندان محکوم شد که پس از تحمل چند سال از آن آزاد گردید. او در ۷ فروردین ۱۳۵۷، توسط ساواک به اتهام جاسوسی برای شوروی بازداشت گردید و همان شب در زندان اوین به دلیل سکته قلبی درگذشت. (درخشانی، خاطرات سرتیپ علی اکبر درخشانی، از ...، صفحات متعدد؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، صص ۶۶۷ تا ۶۶۹).

۶- درخشانی، خاطرات سرتیپ علی اکبر درخشانی از ...، صص ۱۲۷ و ۱۲۸.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹-۵-۴۳-۱۳۰۱.

وابسته عراق ایراد گردید «و تلگرافاتی هم به ملک فیصل و کمیسر عالی و عده ای از علمای کاظمین مخابره و چهار مطلب ذیل را جدا خواستار شدند: ۱- تغییر کابینه به واسطه سلب اطمینان ملت از وزراء حالیه؛ ۲- لغو معاهده که امضاء شده است؛ ۳- لغو وصایت قبول مستشاران انگلیسی و این که انگلیسها باید این مسئله را رسماً اعلان کنند؛ ۴- عدم تشکیل مجلس شورای ملی با حالت حاضره.» این خبر را منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد به وزارت امور خارجه فرستاد و در توضیحی از مخالفت‌های روحانیان نجف اشرف با دولت عراق و اشغالگران انگلیس نوشت که پس از معاهده محرمانه ای که دولت عراق با انگلیس امضا کرد حزب «احرار» یا «حزب نجات العراق» که اغلب اعضای آن را روحانیان تشکیل می دهند، پدید آمد. یکی از اقدامات این حزب برپایی گردهم آیی هایی علیه معاهده محرمانه یاد شده وصایت انگلیس بر عراق است که برای نمونه جلسه مسجد هندی از آن جمله است. و افزود تهدیدات دیگری هم از «ابو صخیر» از توابع نجف که در شورش دو سال پیش پیشقدم بود به ملک فیصل و کمیسر عالی شده و به شدت اخطار کرده اند که اگر تقاضاهای ما پذیرفته نشود مجبور به قیام همچون دو سال پیش خواهیم شد. (۱)

۱- همان، ۷۷-۲-۱۶-۱۳۰۱. دولت عراق در ۲۵ ژوئن ۱۹۲۲ / ۲ مرداد ۱۳۰۱ موافقت اصولی خود را با معاهده ای که قیمومت انگلیس بر عراق را تأیید می کرد اعلام کرده بود. (الرهیمی، تاریخ حرکت اسلامی در عراق، ص ۲۵۱).

شنبه ۶ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۹ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۴ ذی حجه ۱۳۴۰

اشاره

[تصویر] داشناکسیون ها

* کارشکنی در انتخابات ارامنه قزوین

پطرس آبراهامیانس رئیس انجمن نظارت مرکزی انتخابات ارامنه تهران در نامه ای که امروز به حکومت نظامی تهران نوشت اطلاع داد که عده ای ۶۳ تعرفه رأی را جمع آوری کرده تا نماینده موردنظر خود را به صاحب ان تعرفه تحمیل کنند. وی این کار را یک دسیسه نامید و نوشت که افراد مزبور دستگیر و تعرفه ها هم جمع آوری شده است. آبراهامیانس خواستار محروم شدن صاحب ان تعرفه از رأی دهی شد. (۱)

۱- اسنادی از انتخابات مجلس در ...، صص ۳۲۲ و ۳۲۳؛ این شکایت در واقع رقابتی بود که ارامنه به لحاظ سیاسی با یکدیگر داشتند. حزب داشناکسیون یک رقیب انتخاباتی بود که در برابر گروه مقابل سعی می کرد نمایندگان مورد علاقه خود را به مجلس بفرستد.

یکشنبه ۷ مرداد ۱۳۰۱ / ۳۰ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۵ ذی حجه ۱۳۴۰

* قلع و قمع نیروهای اعزامی به خوزستان

نیروهای اعزامی از اصفهان به طرف خوزستان، امروز غروب در کاروانسرای شلیل مورد تهاجم قرار گرفتند. درگیری تا ظهر روز بعد طول کشید. نخستین گزارشها از چند نظامی فراری به اصفهان می رسد و از آنجا به تهران تلگراف می شود.

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر مرکز از جزئیات امر چنین می نویسد: «عده ای از نظامیان مقتول و ما بقی را خلع سلاح نموده، بعضی را اسیر و برخی را لخت و برهنه به کوه ها متواری» کرده اند. بیست سرباز اهل فریدن موفق شده اند به خانه های خود بازگردند. سرهنگ حسین آقا فرمانده این گروه سالم ولی دستگیر شده یا نه خبری در دست نیست.

سلطان آقا خان خدایاری زخمی و دستگیر شده، نایب ۲ شکر الله خان کشته و از بقیه خبری نیامده است. (۱)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد.

در این جلسه بار دیگر در مورد پرداخت شهریه به افراد که به شکل یک سنت در نظام مالی دولت عمل می شد گفت و گو شد. سلیمان میرزا که از مخالفان جدی این لایحه بود در مضرات این سنت سخن گفت و خواستار چاپ دخل و خرج کشور در یک کتابچه شد تا نمایندگان بدانند درآمدها و مخارج سالیانه کشور چقدر است. «اگر بودجه را یک مرتبه آورده بودند و دیده بودند که پنج کرور کسر داریم دیگر سالی ۲۴ هزار تومان به کامران میرزا نمی دادند و نمی گفتند بایستی قرض کرد و داد...» وی این روش را موجب عقب ماندن حقوق کارکنان دولت و در ن هایت کسر بودجه دانست. (۲)

* اعتراض کارکنان وزارت داخله

امروز هیأت وزیران با انتصاب مسئولان جدید ولایتی و ایالتی موجب اعتراض کارکنان وزارت داخله شد، تا حدی که دست از کار کشیدند. علت اعتراض آنها انتخاب افرادی بود که برخلاف مقررات تصویب شده در کابینه پیشین صورت گرفته بود. استخدام افراد در وزارت داخله بدین شکل تصویب شده بود که کسی که دو سال مدام و یا چهار سال به دفعات در وزارت داخله سابقه خدمت نداشته باشد نمی تواند شغلی در این وزارت خانه به دست آورد و منتصبین تازه هیأت دولت هیچ یک این شرایط را نداشتند.

نماینده کارکنان معترض وزارت داخله به هیأت وزراء رفته، موضوع را طرح و مسئولان وزارت داخله «امر به توقیف احکام فوق الذکر» دادند. (۳) کارکنان وزارت داخله خود را شایسته تر از دیگران برای این سمتها می دانستند.

* آیا سیاست انگلیس تغییر کرده است؟

«آیا سیاست انگلیس تغییر کرده است؟» عنوان سرمقاله امروز روزنامه شفق سرخ بود. نویسنده با یک مقدمه نوشته است که انگلستان برای حفظ هندوستان باید برخی کشورها را تحت الحمايه، بعضی را مختل و برخی دیگر را تحت نفوذ و سیطره خود نگاه دارد؛ و ایران در شمار کشورهای بخش سوم است. برای سیاست انگلستان ممکن نبود ایران را زیر چکمه سربازان روسی ببیند و خود نیز به دلیل اقتصادی نمی توانست محوکننده استقلال ایران باشد. «پس باید همیشه یک ایرانی ضعیف و ناتوان مقروض انگلیس و مرعوب از روسیه در مشرق زمین وجود داشته باشد که روسیه را از رسیدن به دریای آزاد عمان و خلیج فارس مانع شود و لدی الاقتضا مقهور دسایس انگلستان هم بشود.» (۴)

* نماینده سیاسی ایران در هند

بنا به تصویب وزارت امور خارجه معز الدوله به سمت وزیر مقيم و نماینده سیاسی ایران در دربار هندوستان انتخاب شد که به زودی به آن کشور حرکت خواهد کرد. (۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۳۳. برخی منابع رسمی دوره پهلوی رخداد معروف به شلیل را در ۱۲ مرداد ذکر کرده اند، درحالی که اشتباه است. بنا به سند یاد شده این حادثه در روزهای هفتم و هشتم مرداد رخ می دهد. این اشتباه شاید از آن جا ناشی شده باشد که برای بار نخست، گزارش حادثه روز ۱۲ مرداد به تهران مخابره می شود و تاریخ مخابره به عنوان تاریخ رخداد، در نظر گرفته می شود. درحالی که در سند یادشده آمده است: «پنج روز قبل» این اتفاق رخ داده است. (ر. ک: ۳۵ / ۱۳۰۱، ص ۲۲) تقریباً همه منابعی که به تاریخ شکل گیری ارتش در دوره پهلوی پرداخته اند، از حادثه شلیل یاد کرده اند. و از آن جمله است این روایت: «کوه مروارید بختیاری گردنه مصفایی دارد به نام شلیل، که کاروانسرای نیز در آنجا هست. ستون نامنظم به این محل که می رسند، بدون کوچک ترین احتیاط و برقراری پاسدار، جمعی به عیش و نوش و میخوارگی مشغول می شوند و بقیه پس از خوردن غذا می خوابند. عده ای از بختیارها که به وسیله عمال شیخ خزعل تطمیع و تحریک شده بودند، مأموریت داشتند به هر قیمتی شده از رسیدن این عده به خوزستان جلوگیری کنند. لذا، آنان در اطراف گردنه شلیل مخفی می شوند و هنگامی که دیدند نظامیان خود را دست بسته به دام انداخته اند، یکدیگر را مطلع نموده و نیمه شب بر آنان می تازند. دسته ای از افسران، بر اثر مستی اصلاً متوجه اهمیت موضوع نمی شوند، ولی جمعی از درجه داران و سربازان فوراً از جا جسته و در کمال بی نظمی به دفاع می پردازند. از آنجایی که بختیاری ها به تمام نقاط حساس این محل آشنایی داشتند، در اولین فرصت، سنگرهای مناسبی به دست آورده و شروع به کشتار می نمایند. بالاخره ساعتی پس از طلوع آفتاب قامت های غرقه به خون یک عده درجه دار و سرباز بدبخت، روی هم ریخته و سیل خون از هر طرف جاری می شود. فرمانده و افسران تسلیم می شوند. لره های بختیاری پس از خلع سلاح آنان مرتکب فجایع و اعمالی می شوند که من از ذکر آن شرم دارم.» (۴۸ / ۱۳۰۱، ص ۳۵۳)

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۹، صص ۱ و ۲.

۳- روزنامه اقدام، شم ۶۱، ص ۲.

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۵، ص ۱.

* اختلال در استفاده از تمبر

مدیران وزارت پست متوجه شدند که تمبرهای مصرفی برای امور پستی بیش از عوایدی است که به صندوق درآمدها ریخته می شود؛ و این یعنی استفاده از تمبرهای تقلبی به جای تمبرهای اصلی. از این رو وحید الملک وزیر پست و تلگراف در بخش نامه ای دستور رسیدگی به این قضیه را داد؛ و این که تحقیق کنند تمبرهای چاپ شده در کشورهای اروپا چگونه به مصرف می رسد. (۱)

* شکایت از عملکرد یمین الممالک

بنابر آن چه که برخی روزنامه ها از قول مجامع و اهالی بوشهر چاپ می کردند، عملکرد یمین الممالک کار گزار بوشهر توأم با اجحافات و تعدی به اهالی بوده، در دفعات متعدد از او به مرکز شکایت شده است. برای نمونه «انجمن اتحاد وطن خواهانه وطن» در نامه ای که به روزنامه شفق سرخ فرستاد او را متهم به رشوه، دزدی و خیانت کرد. (۲)

* گزارش امیر لشکر غرب از انهزام گروهی از طوایف زلّقی

امیر لشکر غرب امروز در تلگرافی که برای رضا خان وزیر جنگ فرستاد نوشت که «پس از اعزام اردو به جاپلق، رئیس اردو با معیت حکومت شروع به اقدامات نموده و عده ای از اشرار برای استرداد اموال غارتی و پرداخت بقایای مالیاتی حاضر؛ خواجه شکر الله خان، که یکی از رؤسای اشرار بود، از تسلیم اموال مسروقه امتناع نموده. روز ششم اسد از طرف اردو ده نو، قلعه مشار الیه، محاصره و پس از چند ساعت زدو خورد قلعه و آبادی ده نو به تصرف قوای دولتی درآمده، اشرار با دادن چند تن تلفات فراری، پسر خواجه شکر الله با سه نفر از همراهانش دستگیر شده، در تعاقب خواجه می باشند.» (۳)

* رعایت مصالح صادرات و واردات کشور

وزارت فواید عامه و تجارت از رئیس الوزراء خواست به وزارت مالیه دستور دهد نسبت به وضع مالیاتهای مستقیم و غیرمستقیم در کالاهای وارداتی و صادراتی با دقت عمل کند.

ریاست وزراء هم این خواست را به وزارت مالیه منعکس کرد و نوشت چون این مسئله در امر تجارت و توازن صادرات و واردات مؤثر است «لازم است قبلاً نظریات وزارت فواید عامه را رعایت نموده و بدون توافق نظر آن وزارت خانه اقدامی نشود.» (۴)

* جلوگیری از شیوع مالاریا در شهریار

هیأت وزراء برای جلوگیری از شیوع بیماری مالاریا در شهریار تصویب کرد مبلغ ۶۰۰ تومان برای هزینه های اعزام پزشک، مهندس و عملیات طبی پرداخت شود. این پیشنهاد توسط وزارت معارف و اوقاف داده شده بود. (۵)

* گزارشی از محصولات دامغان

دامغان میزان تولید محصولات غله خود را در سال جاری و سال گذشته بنا به درخواست وزارت داخله به مرکز گزارش داد. در سال گذشته دامغان با دو هزار خروار کسر عمل در تولید غلات روبه رو بود، اما در سال جاری حدود دو هزار خروار تولید ما زاد دارد. تولید تقریبی محصول دامغان در بالا-ترین سطح و در یک سال چهل هزار خروار است که تخمین زده می شود امسال ۳۷ هزار خروار تولید شود. در این گزارش ایجاد سد برای جلوگیری از هدر رفتن آب، تشکیل بانک فلاحتی در این شهر، تعمیر قنوات مخروبه و تشکیل مدرسه فلاحتی را از جمله مواردی دانسته که می تواند به پیشرفت تولید محصول کمک کند. (۶)

* هیأت فارغ التحصیلان سیاسی

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر از تشکیل «هیأت فارغ التحصیلان سیاسی» داد. اینان عده ای از دیپلمه های مدرسه علوم سیاسی هستند که دور هم جمع شده و این عنوان را انتخاب کرده اند. (۷)

* تقاضای معافیت گمرکی برای ورود کارخانه کاغذسازی

میرزا احمد خان نراقی که خواهان وارد کردن کارخانه کاغذسازی به ایران است، از دولت تقاضای معافیت از مالیات گمرک کرده است. این پیشنهاد در کمیته دائمی امتیازات تصویب و به ریاست وزرا فرستاده شد. (۸)

۱- همان جا.

۲- همان، ص ۳.

۳- اسناد نخستین سپهد ایران ...، ص ۶.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۸، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

۷- همان جا.

۸- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۴، ص ۳.

دوشنبه ۸ مرداد ۱۳۰۱ / ۳۱ ژوئیه ۱۹۲۲ / ۶ ذی حجه ۱۳۴۰

* پی گیری رضا خان برای گرفتن نیمی از ارثیه ظل السلطان

در نامه ای که رضا خان وزیر جنگ امروز برای رئیس ارکان حرب لشکر جنوب فرستاد از تلگراف معتمد الدوله او را باخبر کرد که در این مراسله گفته است که «برای اصلاح حاضر و استرضای خاطر ورثه را فراهم کرده است، ولی این طور نیست. همان طور که دستور داده ام بایستی تعیین شود که وجه چه مبلغ بوده و نصف آن حتما به وزارت جنگ» برسد. (۱)

* عیار ناقص پنج هزاری های روسیه

وزارت مالیه در نامه ای که به اداره کل گمرکات فرستاد، نوشت که عیار پنج هزاری هایی که در روسیه شوروی ضرب می شود از عیار سکه های مشابهی که در ایران ضرب می شود کمتر است. «از نقطه نظر انحصار ضرب دولتی قبول این مسکوک معیوب، سخته به عایدی ضراب خانه وارد خواهد آورد.» وزارت مالیه در این نامه دستور داد از گرفتن این سکه ها به عنوان حقوق گمرکی خودداری شود. «ضمنا چند عدد از این سکه ها را به ضراب خانه ارسال دارید تا تجزیه شده و عیار قطعی آنها معین شود.» (۲)

* شکایت کلیددار حرم

کلیددار حرم حضرت علی علیه السلام، از نجف اشرف شکواییه ای ارسال کرده که وجهی که برای تأمین روشنایی حرم از طرف دولت ایران پرداخت می شد، به تعویق افتاده است. این شکایت که گویا به مجلس شورای ملی رفته بود به وزارت مالیه ارجاع داده شد تا اقدام مؤثری صورت پذیرد «که باعث سخته روشنایی آن مکان مقدس نشود.» (۳)

* نزدیکی پایان کار سید جلال

براساس اخبار رسیده از رشت، سید جلال و همراهانش توان بازسازی قوای خود را در برابر نیروهای دولتی از دست داده، در نتیجه عملیات سرهنگ اسماعیل خان رئیس ارکان حرب لشکر مرکز، سید جلال فراری و روزانه عده ای از هم ردیفانش تسلیم اردوی دولتی می شوند. (۴) منابع انگلیس هم نوشتند که سید جلال هنوز دستگیر نشده ولی تمام طرفدارانش تارومار گردیده اند. (۵)

* پایان تحصن

صنف سیگار فروش رشت که به دلیل ناتوانی در پرداخت مالیات در تلگراف خانه شهر متحصن شده بودند، (ر. ک: ۱ مرداد) امروز «در نتیجه مواعید مرکز و اقدامات حکومت و رئیس مالیه غیرمستقیم» به تحصن خود پایان دادند و منتظر تحقق وعده های داده شده هستند. (۶)

به دنبال اختلافاتی که طایفه فندرسک با اهالی پشت بسطام داشت و درگیری هایی که به این دلیل پیش می آمد کمیسیونی از استرآباد و شاهرود تعیین شد و تا حدودی توانست در رفع این اختلافها بکوشد، اما اینک فندرسکی ها در نزدیکی کلاته خنج شماری از احشام اهالی را غارت کرده و ۱۲ هزار تومان خسارت به بار آورده اند. در این دست اندازیها دو نفر نیز بر اثر شلیک گلوله کشته شده اند. (۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۴۴.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۱۸۹، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- همان جا.

۵- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، ص ۱۶۵.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۰، ص ۳.

۷- همان، شم ۱۱۸۹، ص ۲.

سه شنبه ۹ مرداد ۱۳۰۱ / ۱ اوت ۱۹۲۲ / ۷ ذی حجه ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد. در این جلسه گزارشی از وضعیت آوارگان ارومیه ای ارائه شد. در این گزارش آمده بود که یک هیأت نه نفره از طرف مجلس تعیین و اقداماتی را صورت داده که از آن جمله است تقسیم وجه بین آوارگان که تعداد آنها در مرکز حدود ۲۵۰ نفر است و این وجه با نظارت وزارت مالیه و نظمیة همچنان صورت می گیرد. تهیه شغل برای اعاشه این مهاجران آواره از دیگر طرح هایی بود که این هیأت به اجرا گذارده تا در آینده صورت عمل بیابد. این هیأت که به کمیسیون ارومیه شهرت داشت موظف شد اقدامات خود را ادامه دهد.

پس از این مجلس وارد بحث در مورد لایحه مستمریات و شهریه ها شد. (۱)

* رضا خان و ماترک ظل السلطان

رضا خان وزیر جنگ همچنان برای گرفتن نیمی از وجهی که ظل السلطان در بانک سوئیس داشت و معتمد الدوله پسرش آن را به تن هایی و بدون اطلاع دیگر ورثه بالا- کشیده بود، اصرار می کند. او امروز در تلگرافی که از حیدرقلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب دریافت داشت مطلع شد که ورثه بنا گذاشته اند «بین خود کار را انجام دهند. امروز رسماً به معتمد الدوله اخطار نمودم که این امر بایستی یا در ارکان حرب لشکر جنوب به اطلاع این جانب و یا در تهران خاتمه یابد.» (۲) در ن هایت رضا خان تصمیم تازه ای گرفت تا به پشت هم اندازیهای معتمد الدوله پاسخ محکمی دهد. او امروز در حکمی به سلطان رحمت الله خان نوشت که باید به اصفهان برود و «وجوهای متروکه مرحوم ظل السلطان که در بانک سوئیس بوده و شاهزاده معتمد الدوله بدون اطلاع سایر ورثه دریافت داشته با کمال دقت رسیدگی و تحقیق نمایید.» او دو هدف مهم داشت: تعیین میزان وجه و گرفتن نصف آن «که به اداره قشون تعلق می گیرد» و «نصف دیگر را باید نظارت نمایید که مطابق مقررات شرع [ناخوانا] بین ورثه تقسیم شود.» (۳)

[تصویر] ظل السلطان

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۰، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۹.

۳- همان، پ ۵، ص ۳۵.

* فرستادن اطلاعات مربوط به کشاورزی ایران به امریکا

به درخواست کتاب خانه فلاحتی امریکا از واشنگتن و دستور وزارت امور خارجه صورتی از امور تجاری و کشاورزی ایران که توسط وزارت فوائد عامه تهیه شده بود در قالب یک کتابچه تدوین و به امریکا فرستاده شد. سفارت ایران در واشنگتن این کتابچه را تحویل کتاب خانه یاد شده داده است. (۱)

* کار خانه کبریت سازی تبریز

به گزارش روزنامه شفق سرخ کار خانه کبریت سازی تبریز با تولید روزانه پنجاه هزار قوطی کبریت «که از هر جهت نمونه آنها نقصانی از کبریت‌های خارجی ندارد» کفایت از تأسیس کار خانه های دیگر کبریت سازی در تبریز می کند. اما قرار است برای توسعه این نوع کار خانه پیشنهاد هایی به مجلس شورای ملی داده شود تا ساخت آن در سایر ولایات ایران نیز مدنظر قرار گیرد. (۲)

* آغاز برخوردهای نظامی با نیروهای سمیتقو

بنابر اطلاعات رسیده پیش قراولان اردوی نظامی آذربایجان در برخی از نقاط با قوای اکراد مصادف شده و زدو خوردی داشته اند که در مجموع پیشرفت و پیروزی از آن قوای دولتی بوده است. (۳) منابع انگلیسی هم اطلاعاتی در این باره داشتند که بیشتر مربوط به تحرکات قوای دو طرف و اقدامات سیاسی سمیتقو است. «جریان تمرکز نیرو در جبهه های غرب به منظور حمله به سمیتکو همچنان ادامه دارد. نیروهای کمالیست که در مرز ایران تمرکز یافته اند به سمیتکو اطلاع داده اند که او نخست می باید ترکهای تحت امر خود را به مناطق ترک نشین بازگرداند و تمام مهماتی را که از منابع ترک به دست آورده است بازپس دهد. اطلاع یافتیم که سمیتکو اکثر رؤسای کرد را برای مشورت درباره اعزام سه ملا به موصل جهت جلب کمک انگلیسها به نزد خود فراخوانده است.» (۴)

* پیروزیهای تازه در منطقه زلّقی ها

احمد خان امیر احمدی امیر لشکر غرب امروز در گزارش کوتاهی به وزیر جنگ نوشت که قلعه «ایوز» نیز به تصرف در آمد. «پس از آن اردو برای قلع و قمع اشرار زلّقی حرکت نموده، سه آبادی و قلعه نیز از زلّقی ها مفتوح، اشرار با دادن تلفات عده ای تسلیم و عده ای فرار مشغول استرداد اموال غارتی» هستیم. اردوی نظامی تلفاتی نداشته است. (۵)

* ضرب سکه های تقلبی در روسیه

بنا بر گزارش رسیده از مشهد در روسیه شوروی پول نقره تقلبی ضرب و به گمیش تپه وارد می کنند. اهالی این منطقه نیز متوجه شده از دادوستد با آن پولها خودداری می کنند. این پولها هر صد تومان، هفتاد تومان معامله می شود. (۶)

* ورود شاهسونهای دستگیر شده به قزوین

امروز شاهسونهای شورشی دستگیر شده به سرکردگی فارس همایون در منطقه زنجان را وارد قزوین کردند. مقصد آنها پایتخت است. شاهسونهای دستگیر شده ۵۴ نفر هستند.

جمعیت زیادی از روستاهای اطراف برای تماشای این عده به شهر آمده بودند. (۷) روزنامه اقدام ورود آنها را به قزوین، ششم ذی حجه یاد کرده است. (۸)

* رفتار استقلال طلبانه شیخ خزعل

روزنامه المفید عراق در شماره ۹۱ امروز خبری نقل کرد که حکایت از رفتارهای جدایی طلبانه حاکم خوزستان می کرد.

خبر چنین بود که پسر شیخ خزعل (شیخ عبد الکریم) که حاکم هویزه هم هست با کمپانی نفت به ریاست سرویلسن (حاکم سابق عراق عرب) یک قرارداد اقتصادی منعقد کرده است. این موضوع از آن رو تقویت می شود که میرزا محمد کارگزار کمپانی نفت جنوب به بصره آمده، مشغول رسیدگی به کارهای شیخ خزعل و رسیدگی به اموال اوست. (۹) این خبر چند روز بعد به ایران منعکس شد. (ر. ک: ۲۰ مرداد).

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۶، ص ۳.

۲- همان جا. اولین کارخانه کبریت سازی در ایران کارخانه توکلی است که در ۱۲۹۷ ش با وسایل ساده در تبریز به تولید کبریت پرداخت و سپس با وارد کردن ماشین آلات جدید کارخانه به صورت جدید و با ظرفیت بیشتر ادامه کار داد. پس از آن کارخانه ممتاز در ۱۳۰۰ ش تأسیس یافت و سال ها بعد نیز کارخانه کبریت سازی صدقیانی با انتقال از زنجان به تبریز (از ۱۳۴۲ ش) به تولید خود ادامه داد. چوب مورد احتیاج این کارخانه ها از درخت تبریزی (سپیدار) به دست می آید که در اکثر نقاط آذربایجان به ویژه در اطراف تبریز و نیمه غربی آذربایجان شرقی به فراوانی یافت می شود. (افشار سیستانی، نگاهی به آذربایجان شرقی، ج ۲، صص ۹۰۶ و ۹۰۷).

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۶، ص ۳.

۴- جنبش میرزا کوچک خان بنابر...، صص ۱۶۵ و ۱۶۶.

۵- اسناد نخستین سپهبد ایران...، صص ۶ و ۷.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۶، ص ۲.

۷- همان، شم ۲۱۸، ص ۱.

۸- روزنامه اقدام، شم ۶۳، ص ۲.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۳-۵۲-۱۳۰۱. این خبر با واکنش مسئولان وزارت امور خارجه روبرو شد و دستور داده شد در صحت و سقم خبر تحقیق کنند و در صورت درست بودن از طریق نمایندگی ایران در لندن به دولت انگلیس اعتراض شود.

چهارشنبه ۱۰ مرداد ۱۳۰۱ / ۲ اوت ۱۹۲۲ / ۸ ذی حجه ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. با پیچیده شدن لایحه شهریه ها و مستمریات در مجلس، برخی از نمایندگان ناچار از ارائه لایحه های جدید برای خروج از این بن بست شدند. امروز جلسه تا حدودی هم متشنج شد. تدین پس از شرحی از جزئیات شهریه ها آن هم با اعداد و ارقام خواست اسامی تعدادی از شهریه بگیرها را بخواند. بعضی نمایندگان مخالفت کردند. تدین (۱) گفت اگر خواندن این اسامی توهین است پس چرا شهریه می پردازید. در ن هایت اسامی خوانده نشد. اما ارقامی که به اشخاص تعلق گرفته بود قرائت شد و تدین تفاوت آنها را از ۱۵ تومان تا ۲ هزار تومان یاد کرد.

حائری زاده (۲) گفت از ۶۰۰ قلم شهریه ای که باید پرداخت شود ۳۰۰ قلم آن در کابینه وثوق الدوله برقرار شده است. «کابینه ای که بیشتر برای جنایتکارها شهریه برقرار کرده، کابینه وثوق الدوله بود.» او پیشنهاد حذف افرادی را داشت که در کابینه یاد شده شهریه بگیر شدند. نصرت الدوله در پاسخ گفت جنایتکار بودن آنها باید در محکمه ثابت شود نه توسط شما. سلیمان میرزا وثوق الدوله را به واسطه تصویب قرارداد ۱۹۱۹ خائن دانست و تابعین او را منجمله شهریه بگیرها را نیز از آن قماش دانست.

موضوع شهریه ها در این جلسه هم به پایان نرسید. (۳)

* تقاضا برای استخدام استاد حقوق

وزارت امور خارجه طرحی دوماده ای برای استخدام معلم حقوق به مجلس شورای ملی داد. در مقدمه این لایحه آمده است که استخدام معلم حقوق از سال گذشته با دولت فرانسه مطرح و مقدمات امر فراهم شده است. «اینک نظر به لزوم چهار نفر معلم فرانسوی برای تدریس حقوق و نظر به این که مسیو مورل فرانسوی معلم حقوق فعلا در تهران و حاضر است که کنترات خود را تجدید نماید و سه نفر دیگر می باید در فرانسه استخدام شده به ایران عزیمت نمایند.» (۴)

* نیاز ساختمان سفارت ایران در اسلامبول به تعمیر

بنا به گزارش مفخم الدوله (۵) سفیر ایران در اسلامبول ساختمان سفارت «طوری مخروبه شده که اگر به فوریت تعمیر نشود خسارت عمده متوجه دولت خواهد شد.» وی مخارج را از قول «معمار» ۱۴۱۷۲ «لیره کاغذی» برآورد و آن را درخواست کرد. وزارت امور خارجه برای پرداخت رقم یاد شده آن را در ماده واحده ای به مجلس شورای ملی داد تا تصویب شود. (۶)

* آخرین تصمیم احمد شاه

بنا به خبری که از طریق بی سیم پاریس رسیده است «اعلیحضرت سلطان احمد شاه وارد «دویل» شده و تصمیم فرموده اند یک ماه در آنجا اقامت نماید.» (۷)

* اجرای مراسم سلام به مناسبت عید اضحی

روز جمعه دهم ذی حجه به مناسبت عید سعید اضحی مراسم سلام یک ساعت پیش از ظهر در حضور ولیعهد اجرا خواهد شد. «به تمام وزارت خانه ها و دوایر دولتی اطلاع داده شده است که رؤسا و مدیران هریک از ادارات با لباس رسمی در سلام حضور به هم رسانند.» (۸)

* آتش در انزلی

بنا به گزارش رسیده از انزلی با آتش گرفتن یک خانه در محله «تازه آباد» انزلی، آتش به دیگر خانه ها هم سرایت، و نه خانه را طعمه خود کرده است. «حکومت و رئیس نظمی در محل حریق حاضر شده آلت اطفائیه لیانازوف و کشتی جنگی روس را به کمک آورده» و بالاخره پس از سه ساعت موفق به خاموش کردن آتش شده اند. (۹) انگلیس این آتش سوزی را

۱- سید محمد تدین فرزند سید محمد تقی روضه خوان در ۱۲۶۰ ش در قریه «بهل گرد» از توابع بیرجند متولد شد. در پنج سالگی پدرش را از دست داد و تا چهارده سالگی با سرپرستی مادرش در بیرجند به تحصیل مقدمات پرداخت. سپس راهی مشهد شد و در حدود هشت سال به تکمیل تحصیلات پرداخت و از آن پس راهی تهران گردید. چندی در دار الفنون تحصیل کرد تا اینکه در اوایل مشروطیت «مدرسه تمدن» را تأسیس کرد و خود به تألیف کتب درسی نیز پرداخت. او در حدود ۱۲۹۱ ش مسئولیت یکی از شعب حزب دمکرات در تهران را عهده دار بود. سید محمد تدین در دوره چهارم مجلس شورای ملی (اول تیر ۱۳۰۰ - ۳۰ خرداد ۱۳۰۲) به وکالت از تهران انتخاب شد. او در همین دوره از مجلس ابتدا در یک دوره شش ماه (نیمه دوم ۱۳۰۰ ش) منشی هیأت رئیسه بود و سپس در بهار ۱۳۰۲ ش به همراه سید حسن مدرس به عنوان نایب رئیس مجلس انتخاب شد. او سپس در مجلس پنجم شورای ملی (۲۲ بهمن ۱۳۰۲ - ۲۲ بهمن ۱۳۰۴) از بیرجند به وکالت رسید. در این مجلس نیز او در اجلاسهای سوم و چهارم (فروردین - بهمن ۱۳۰۴) به عنوان نایب رئیس مجلس انتخاب گردید. تدین در ششمین دوره مجلس شورای ملی (۱۹ تیر ۱۳۰۵) نیز از بیرجند به وکالت برگزیده شد. اما در بهمن ۱۳۰۵ به عنوان وزیر معارف و اوقاف به کابینه میرزا حسن مستوفی پیوست و این وزارت را تا ۱۷ دی ۱۳۰۶ در کابینه مخبر السلطنه عهده دار بود. از این تاریخ برای مدت دو سال از کار دولت کناره گرفت تا اینکه در ۱۳۰۹ ش چند ماهی استاندار کرمان شد. دو سال پس از تأسیس دانشگاه تهران در ۱۳۱۳ ش رساله ای نگاشت و درجه دکتری در ادبیات دریافت کرد و سالها پس از آن به رتبه استادی دانشگاه نائل شد. پس از شهریور ۱۳۲۰ سید محمد تدین ابتدا در کابینه فروغی منصب وزارت فرهنگ یافت و سپس در کابینه علی سهیلی (۲۸ بهمن ۱۳۲۱ - ۲۲ آذر ۱۳۲۲) عهده دار منصب وزارت کشور، وزارت خواروبار و وزیر مشاور گردید. تدین سناتور مجلس سنا از خراسان و عضو شورای عالی فرهنگ و عضو پیوسته فرهنگستان ایران بود و در روز جمعه ۲۴ آبان ۱۳۳۰ درگذشت. (مشکوه، «زندگانی سید محمد تدین»، ...، صص ۹۶-۹۵؛ سالنامه دنیا، شم ۱ (۱۳۲۴ ش)، ص ۱۰۰؛ کریمیان، «نمونه امضای هیأت دولت»، ...، صص ۳۶-۳۳).

۲- سید ابو الحسن حائری زاده فرزند میرزا سید علی حائری در ۱۲۶۷ ش در مشهد متولد شد. تحصیلات حوزوی را در اصفهان و یزد به پایان برد و از روحانیون به شمار می رفت. چون عنفوان جوانی او همزمان با مشروطیت بود و از همه مهم تر در اصفهان با سید حسن مدرس روحانی و سیاستمدار معروف آشنایی یافت، سودای سیاست داشت و تدریجا در محافل سیاسی داخل شد. در سی سالگی نامزد مجلس شورای ملی شده و از یزد به مجلس دوره چهارم راه یافت. در دوره پنجم که مجددا از یزد وکیل شد، رسماً با مدرس، ملک الشعراء بهار و زعیم و چند تن دیگر به تشکیل اقلیت مجلس پرداختند. حائری زاده از این رهگذر اسم و رسم زیادی یافت. او از همگامان مدرس و در موضع گیریهای قبل از سلطنت رضا شاه با مدرس هم سان بود و پس از شهادت او نیز در مواضع خود استوار ماند. وی در دوره ششم نیز وکیل مجلس شد ولی داور او را به دادگستری دعوت کرد و مستشار دیوان کیفر شد. زمانی نیز مدیر صندوق صغار دادرسی تهران بود. بعد از شهریور ۱۳۲۰ مجددا وارد سیاست شد و خود را از یزد نامزد انتخابات نمود؛ ولی وجود افرادی مانند سید کاظم جلیلی، دکتر طاهری و سید ضیاء الدین طباطبایی مانع از این بود که وارد مجلس شود. در سال ۱۳۲۵ ش قوام السلطنه حزب دمکرات ایران را تشکیل داد و حائری زاده نیز در آن حزب از مؤسسين بود. [تصویر] سید ابو الحسن حائری زاده روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۲۶۶ *

اعزام نیرو برای سرکوب اشرار چهارراهی ..... انتخابات دوره پانزدهم مجلس از طرف حزب، مجری انتخابات در خراسان و خود نیز نامزد نمایندگی مردم سبزوار گردید. مجلس پانزدهمخیلی زودتر از آنچه تصور می رفت، چهره واقعی خود را نشان داد و در اولین مقاومت مجلس در مقابل رئیس دولت، حائری زاده نیز کم کم از وی روی برگردانید و مشغول اجرای سیاستهای خاص خود شد. چندی بعد قوام السلطنه جای خود را به حکیم الملک داد و حکیم الملک نیز کابینه را به هژیر سپرد و هژیر هم تحویل ساعد داد. حائری زاده در حکومت این افراد در نقش یک اقلیت تندرو قرار گرفت و با چند تن دیگر از وکلا به استیضاح و ساقط کردن دولتها پرداختند. در انتخابات دوره شانزدهم چند تن از افراد جبهه ملی از تهران به مجلس راه یافتند که از جمله آنها حائری زاده عضو این جبهه بود. در همین دوره با مساعی اقلیت ۷ نفری جبهه ملی، اندیشه ملی شدن صنعت نفت قوت گرفت. حائری زاده در دوره بعد هم وکیل تهران شد و در جریان ملی شدن صنعت نفت بسیار کوشید. ابتدا موافق دکتر مصدق بود و همراه او در تحصن دربار شرکت کرد. اما در این دوره جبهه ملی از هم پاشید و حائری زاده نیز در صف مخالفان قرار گرفته، با دولت مصدق که خود در به قدرت رسیدن آن نقش داشت درآویخت. او علاقه مند بود که با عنوان سفیر فوق العاده و سیار به کشورهای اروپایی برود ولی دولت به خواسته او اعتنا نکرد و او هم در صف مخالفین جدی قرار گرفت. بعد از انحلال دوره هفدهم، حائری زاده تحت تعقیب قرار گرفت که سرانجام کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ او را نجات داد و مورد توجه سپهبد فضل الله زاهدی قرار گرفت و به سفارت سیار اعزام شد. در انتخابات دوره هجدهم وکیل اول تهران گردید. ولی به علت خوی مخالفتی که با همه دولتها داشت با زاهدی نیز نساخت و به صف مخالفین او پیوست. حائری زاده تا پایان دوره هجدهم در مجلس بود؛ و بعد از آن دیگر نتوانست کاری انجام دهد و با حقوق بازنشستگی و رتبه یازدهم قضایی امرار معاش می کرد. در طول حیات سیاسی خود، مدتی زندانی بود و زمانی نیز در تبعید به سر برد. مرگ او در سن ۸۴ سالگی و در ۱۳۵۱ ش در تهران روی داد. (رائین، اسناد خانه سدان، ص ۹۵؛ عاقلی، خاطرات یک نخست وزیر، صص ۴۳۰-۴۲۹؛ همو، شرح حال رجال سیاسی و ... ج ۱، صص ۵۶۷-۵۶۵؛ مدرسی، مدرس، ج ۲، ص ۱۹۰).

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۷، صص ۱ و ۲.

۴- روزنامه اقدام، شم ۶۲، ص ۲.

۵- اسحق خان مفخم الدوله مشهور به پرنس اسحق خان مفخم الدوله که بعدها شهرت مفخم گرفت، پسر میرزا عبد الغنی در

دی ۱۲۳۹ در تبریز زاده شد. در مدرسه نظامی آنجا تحصیلاتش را به پایان رسانید. چندی به اروپا رفت و در علوم سیاسی لیسانس گرفت. [تصویر] مفخم الدوله پس از مراجعت به ایران در وزارت امور خارجه مشغول کار شد. مدتی آتاشه (وابسته) سفارت ایران در روسیه بود. چند سالی هم در خاک عثمانی (ترکیه) خدمت کرد. آنگاه ژنرال قنصل ایران در مصر شد که در طول شش سال خدمت در آن کشور ثروت قابل توجهی اندوخت. زمانی که مأموریتش در مصر به پایان رسید به تهران آمده، در سایه تقدیم هدایایی ژنرال آجوادان شاه و رئیس دفتر میرزا علی اصغر خان امین السلطان شد. همچنین لقب مفخم الدوله گرفت. پرنس مفخم الدوله در سفر اول مظفر الدین شاه به اروپا که از ملازمان بود، به وزیر مختاری ایران در واشنگتن منصوب گردید، که همزمان با آن در کشورهای مکزیک، برزیل و آرژانتین هم وزیر مختار بود. در اوایل نهضت مشروطیت وزیر مختار ایران در روسیه شد. وزیر مختاری ایران در ایتالیا، روسیه (بار دوم)، اطریش، سوئد، نروژ، انگلستان و بار دیگر ایتالیا دیگر مشاغل اوست. وی در ۱۳۰۱ ش به سفارت کبرای ایران در ترکیه رفت که بعد از دو سال جایش را به سید محمد صادق طباطبایی سپرد. مفخم الدوله دختر بیوه میرزا نصر الله خان مشیر الدوله را به زنی داشته، از پشتیبانی برادران همسرش، میرزا حسین خان مشیر الدوله و میرزا حسن خان مؤتمن الملک، تا زمانی که مصدر کار بودند، برخوردار بوده است. او در ۲۴ مرداد ۱۳۱۸ در لوزان درگذشت؛ جنازه اش برای دفن به ایران منتقل و در تهران به خاک سپرده شد. (بامداد، شرح حال رجال ایران، ج ۱، صص ۱۰۸ تا ۱۱۰؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، صص ۱۵۱۳ تا ۱۵۱۵؛ علوی، رجال عصر مشروطیت، صص ۱۱۱ و ۱۱۲).

۶- روزنامه اقدام، شم ۶۲، ص ۲.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۰، ص ۲.

۸- همان جا.

۹- همان، ص ۳.

متوجه محله های فقیرنشین که به نام «بازار ب هایها» در انزلی شناخته می شود، دانست. آتش سوزی در دو مرحله یک بار سی ام ژوئیه که شش خانه کوچک طعمه حریق و یک بار هم شب سوم اوت (امروز) ۳۵ خانه دیگر نیز دچار آتش سوزی شد. «ظن بر آتش افروزی است و دو نفر بازداشت شدند.» (۱)

* بازگشت مهاجران افشار

از قوچان گزارش شده است که گروهی از ایل افشار که به روسیه مهاجرت کرده بودند، اینک از طریق مرز لطف آباد وارد ایران شده و در حال مراجعت به وطن خود هستند. اینان که با زن و بچه ۷۳ نفر هستند، پس از ورود به ایران از راه قوچان به سوی منطقه بومی خود می روند. (۲)

* ندادن مهر نان به آژانها

با به تأخیر افتادن حقوق آژانها بنا شد برای معیشت روزانه آنها مهر نان بدهند و به هنگام پرداخت حقوق قیمت نان را از حقوق شان کم کنند. امروز دادن مهر نان به آژانها متوقف شد.

آژانها تصمیم گرفتند دست به اعتصاب بزنند ولی از این کار جلوگیری به عمل آمد. (۳)

* اعزام نیرو برای سرکوب اشرا چهارراهی

در گزارشی که محمود آیرم امیر لشکر جنوب به وزارت جنگ فرستاد خبر داد که امروز یک یگان نظامی با ۲۲۳ نیرو، ۲۳ اسب، ۹ قاطر و یک توپ کوهستانی و دو مسلسل و ۳۱۸۹۰ فشنگ وارد «ده بید» شدند. او اضافه کرد که قوام الملک برای همیاری با نظامیان نزدیک صد سوار و پیاده همراه کرده است. فرماندهی این یگان با سلطان امان الله خان رئیس قشون آباده است. او نوشت که اگر در این سرکوب موفقیت حاصل شود قوام الملک متعهد شده نیروهای دیگری نیز در اختیار دهد. «عقیده بنده [این است که] پس از قلع و قمع و متفرق کردن این ایل در ایلات خمسه موجبات آسایش و امنیت» حدود فارس فراهم خواهد شد. (۴) آیرم مأموریت داشت بین قوام الملک و سردار عشایر صلح دهد و امیدوار بود این مصالحه همراه با سرکوب ایلات شورشی آرامش را به منطقه بازگرداند. در خبر دیگری که او برای وزیر جنگ فرستاد نوشت که امروز عده ای دزد در گردنه «آب باریک» به قافله ای حمله کرده، دو نفر از افراد امنیه را کشته اند. دو تن دیگر مجروح شده اند. بخشی از اموال به غارت رفته. «یک صد نظامی فوری به تعقیب آنها فرستاده شد به واسطه بعد مسافت مصادف نشده و بی نتیجه ماند.» (۵)

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۶۹. برخی منابع رسمی اعزام نیرو برای سرکوب ایل چهارراهی (طایفه ای از ایلات ممسنی فارس) را ۱۲ مرداد ذکر کرده اند که اشتباه است. ۱۲ مرداد روز ارسال گزارش است. (ر. ک: ۳۵/۱۳۰۱، ص ۲۲).

۵- همان، پ ۵، ص ۶۸.

پنج شنبه ۱۱ مرداد ۱۳۰۱/۳ اوت ۱۹۲۲/۹ ذی حجه ۱۳۴۰

* تصمیم نماینده سینکدر به خروج از ایران

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که مستر تامسون نماینده کمپانی نفت سینکدر پس از هشت ماه معطلی در ایران و نگرفتن پاسخ قطعی از مسئولان کشور درباره اعطای امتیاز نفت شمال روز شنبه ایران را به طرف امریکا ترک خواهد کرد؛ اما مسیو سوپر نماینده دیگر کمپانی چند روز بیشتر در تهران خواهد ماند، شاید پاسخی دریافت دارد. (۱)

* نظر کارشناسی شورای عالی تجارت درباره قالیهای جوهری

شورای عالی تجارت در پی درخواست وزارت تجارت و فواید عامه از مجلس شورای ملی برای خارج کردن موضوع قالیهای جوهری از دستور کار، نظر کارشناسی خود را در پنج ماده به وزیر مربوطه ارائه کرد تا به مجلس شورای ملی تقدیم کند. ۱- قالیهای رنگ ثابت و غیرثابت برای صادرات مجاز هستند؛ ۲- از قالیهای پست جوهری صدی چهار حقوق گمرکی گرفته خواهد شد؛ ۳- از قالیهای اعلی صدی هشت حقوق گمرکی اخذ می شود؛ ۴- این حقوق گمرکی تا دو سال ادامه خواهد داشت تا کیفیت ارائه، فروش و استقبال قالیها از طریق گزارش نمایندگان ایران در خارج از کشور منعکس شود؛ ۵- درآمدهای حاصله از گمرک صرف تأسیس مدارس رنگ رزی و ترویج رنگ ثابت خواهد شد. (۲)

* اعدام بهرام خان مراغه

به گزارش رسیده از یزد، بهرام خان مراغه ای از سردسته های اشرار که چند سالی در اطراف یزد شرارت و غارت می کرد به دست قشون ناحیه دستگیر شده و به درخواست ارکان حرب لشکر جنوب به اصفهان منتقل و پس از بازجویی و اثبات جنایات، محکوم به اعدام شد. او را از اصفهان به یزد بردند «و در آنجا از طرف اداره قشون مصلوب شد.» (۳)

* تعطیلی بازار در اراک

بنا به گزارشهای رسیده از عراق (اراک) در پی تعدیات حکومت و فشار مأمورین مالیات، بازار و اصناف این شهر، مغازه ها را بستند و عده ای نیز در تلگراف خانه حاضر شدند تا صدای تظلم خود را به مرکز مخابره کنند. (۴)

[تصویر] شهر اراک

* تبعید پزشک کلیمی

به گزارش رسیده از گروس، رافائیل پزشک کلیمی هنگام مشاجره با علی اصغر تاجر، به مذهب اسلام توهین می کند. با پخش شدن خبر اهالی در مقر حکومتی جمع شده خواستار مجازات او می شوند.

حکومت، رافائیل را جلب و پس از بازپرسی روشن می شود که توهین او با جسارت زیاد همراه بوده، حکم به خوردن تازیانه و سپس تبعید می دهند. اهالی این حکم را بسنده ندانسته در خانه علما اجتماع می کنند و تقاضای مجازات مجدد رافائیل را می کنند.

علما مردم را به آرامش دعوت کرده، قرار، همان تبعید وی از شهر می شود. (۵)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۷، ص ۳. این اقدام نماینده کمپانی سینکدر در میان ارباب مطبوعات و بخشی از جامعه واکنش ایجاد کرد. در مجموع نظر کسانی که موضوع امتیاز نفت شمال را در آن زمان پی گیری می کردند، پس از این که کمپانی نفت استاندارد به اجبار یا به دلخواه سهام بودن کمپانی نفت انگلیس و ایران (کمپانی نفت جنوب) را مطرح کرد و تا حدی به آن اصرار ورزید، از این شرکت نفتی برگشت و نسبت به آن بدبین شدند. از این رو دل به پاسخ مثبت دولت ایران به شرایط کمپانی سینکدر بسته بودند و با عملی نشدن آن از خود واکنش نشان دادند که در روزهای آتی خبر آن را می خوانید. همه گروه های سیاسی در آن زمان واگذاری امتیاز نفت شمال را تنها راه یا یکی از مهم ترین راه های برون رفت از ورشکستگی، بی پولی و اوضاع وخیم اقتصادی کشور می دانستند.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۷، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- همان جا.

۵- همان جا.

* اقدام برای پرداخت حقوق پزشکان مرزی

قوام السلطنه ریاست وزراء در نامه ای که به وزارت مالیه نوشت از قول مجلس حفظ الصحه یادآور شد که برای «حقوق معوقه طبای سرحدی و ده یک عواید نواقل ولایات جهت مصرف آبله کوبی، اقدامی نشده است. لازم است دستور مقتضی برای مساعدت امور صحی صادر نمایند تا رفع شکایت مجلس حفظ الصحه دولتی بشود.» (۱)

* تغییر محل مأموریت مأموران مالیات

وزارت مالیه در نامه ای به ادارات مالیه ولایات از پیشکاران و امناء مالیه خواست که تحصیل داران، مدت طولانی در یک محل نمانند. این موضوع هم در بردارنده مفاسدی است و هم اطلاعات آنها محدود می ماند. مسئولان مالیه موظف هستند با حفظ رتبه و حقوق تحصیل داران، پیشنهاد جابه جایی آنها را در حوزه های مالیاتی ارائه دهند. (۲)

* حاکم جدید طالقان

میرزا علی اصغر خان اقبال السلطان که پیش از این به مدت سه سال حکمران لواسانات بود اینک از طرف حکومت نظامی به حکومت طالقان منصوب شد. او امروز به سوی طالقان حرکت کرد. (۳)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۷، ص ۳.

۲- همان جا.

۳- روزنامه اقدام، شم ۶۳، ص ۲.

جمعه ۱۲ مرداد ۱۳۰۱ / ۴ اوت ۱۹۲۲ / ۱۰ ذی حجه ۱۳۴۰

* رسیدن خبر حادثه شلیل به تهران

خبر قلع و قمع نیروهای اعزامی به خوزستان (ر. ک: ۷ مرداد) امروز توسط رئیس ارکان حرب لشکر جنوب با تلگرافی که در سربرگ آن قید «خیلی خیلی فوری» نوشته شده بود به تهران رسید.

رضا خان وزیر جنگ دستوراتی داد که در حاشیه تلگراف چنین منعکس شده است: «حسب الامر لازم است در این موضوع تحقیقات عمیقۀ نموده و راپرت بدهید که این قضیه اتفاقی و یا زمینه سازی بوده و به دست بختیارها و یا کس دیگر تهیه شده بود.» در تلگراف ارسالی به تهران آمده است که قوای اعزامی دیگری امروز به سمت محل حادثه حرکت کرده است. «دستور داده شده که نظامیان متواری شده را جمع آوری و در دهکرد مرکزیت دهند.» (۱)

[تصویر] کاروانسرای شلیل

* تمجید از تغییرات ایالت آذربایجان

یوسف وزیری از تغییراتی که در سطح مسئولان ایالت آذربایجان روی داده تمجید کرد و یکی از نتایج آن را ایجاد امنیت در راه تبریز به زنجان دانست. او امروز در نامه ای که از میانه به عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد نوشت اضافه کرد که «پس [از] رفتن آقای مصدق السلطنه، حضرت والا- شاهزاده امان الله میرزا به ریاست کل قشون آذربایجان منصوب و آقای اسماعیل خان امیر لشکر هم برای ایالت نظامی آذربایجان تصویب. از آن روز به بعد، عیبی ندارد. عجالتاً، طرق منظم و مرتب است. از تبریز الی زنجان امنیت راه ها را به امیر عشایر سپرده شده. آن هم پسر خود را با دویست نفر سوار فرستاده مشغول ترتیبات امنیت راه ها می باشند نقدا وضع تبریز عیبی ندارد و سردار عشایر هم هنوز در حبس است. چند روز است که اردوی نظامی با اسماعیل آقا مشغول و شروع به جنگ نموده اند. تقریباً پانزده هزار قشون نظامی در آذربایجان موجود است.» (۲)

* تکمیل نشدن نمایندگان تهران در مجلس شورای ملی

در نامه ای که گروهی از معاریف تهران به مجلس شورای ملی نوشتند از کامل نشدن نمایندگان تهران در مجلس گله کردند. آنها تقاضا کردند هرچه زودتر تکلیف نمایندگی مستوفی الممالک، رد یا قبول نمایندگی تقی زاده و انتخاب دو نماینده دیگر به جای مشیر الدوله و حکیم الملک روشن شود. (۳)

* فساد در میدان بهارستان

میدان بهارستان که با درختکاری محیطی شاداب برای اوقات فراغت مردم ایجاد کرده، رفته رفته محلی برای افراد فاسد شده است. شب هنگام «افراد بد سابقه و زنهای معروفه در محوطه مذکور مشغول اعمال فساد اخلاق» می شوند. از این رو از طرف

دولت مقرر شد مأمورین نظمیه برای حفظ پاکی این محیط و نیز به احترام مجلس شورای ملی از اجتماع افراد فاسد جلوگیری کنند. (۴)

* بانک عثمانی در ایران

روزنامه اقدام در شماره امروز خود نوشت که بانک عثمانی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۳۳. «به مجرد وصول این خبر به تهران، سردار سپه به خشم می آید و تصمیم می گیرد که با تمام نیرو به بختیاری بتازد و انتقام خون های پاک سربازانش را بگیرد، ولی سردار اسعد از جریان اطلاع پیدا می کند و با خوانین حاضر در تهران، به حضور سردار سپه می رسند و پس از تأمین خسارت اردو (گویا سیصد هزار تومان) حاضر می شوند خودشان مرتکبین را دستگیر و مجازات کنند. در این موقعیت، چون واحدهای مرکز در آذربایجان با اکراد سمیتقو دست به گریبان بودند، وزیر جنگ موقتاً درخواست آنان را می پذیرد و دستور می دهد فوراً ستون دیگری، هدف ستون اول را تعقیب کند و فرمانده نالایق ستون نخستین را تا دو درجه، تنزیل رتبه می دهد و سایر افسران را نیز مجازات می کند.» (یکرنگیان، سیری در تاریخ ارتش ایران ...، ص ۳۵۳) به هر حال شیخ خزعل و در واقع انگلستان زهرچشمی از دولت قوام السلطنه می گیرد تا بدون هماهنگی با آن دولت تصمیمی برای حوزه استحفاظی انگلیس گرفته نشود. مأموران سیاسی انگلیس نظر پیچیده تری دارند. پرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران در گزارش ده صفحه ای خود می نویسد که همه تقصیرها متوجه نخست وزیر بود که سعی می کرد برای رضا خان دردسر درست کند، اما وی پیش بینی نمی کرد که شاید وزیر جنگ زیرک، این برنامه را تدارک دیده بود تا برای قوام السلطنه گرفتاری ایجاد کند. (لورین، شیخ خزعل و پادشاهی ...، ص ۴۶) هرچند این نظریه نوعی تبری از جنایت رخ داده است، با این حال در تحلیل های این حادثه می تواند مطرح باشد.

۲- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، صص ۱۰۵۰ و ۱۰۵۱.

۳- روزنامه اقدام، شم ۶۳، ص ۱.

۴- همان، صص ۱ و ۲.

سلطانی معروف به «بانک امپریال» با ده میلیون لیره سرمایه در مصر و شامات، بین النهرین، فرانسه، انگلیس و یونان شعبه های خود را گشایش خواهد کرد. «بانک مزبور عنقریب نیز شعبات خود را در ایران غیر از تهران از قبیل کرمانشاه، همدان، رشت، قزوین، انزلی و بعضی از ولایات دیگر دایر نموده پس از دو هفته دیگر برای معاملات حاضر خواهد بود.»^(۱) البته در آگهی های بعدی شهر تهران نیز جزو شهرهایی بود که شعبه بانک در آن دایر می شد.

* اطلاعیه مجلس شورای ملی

به مناسبت سالگرد مشروطیت مجلس شورای ملی در اعلانی که امروز در روزنامه ها چاپ کرد به اطلاع مردم رساند که چهاردهم مرداد «یک ساعت قبل از غروب تا سه ساعت از شب گذشته در مجلس شورای ملی بزم جشن و چراغان منعقد و در این جشن تاریخی ملی پذیرایی به طور عمومی» خواهد بود.^(۲)

* تشکیل شورای فلاحی

وزارت فواید عامه تصمیم به تشکیل شورای فلاحی گرفته، چرا که معتقد است این شورا می تواند به گسترش تولید محصولات کشاورزی کمک کند. اعضای این شورا از کارشناسان فن فلاح و تعدادی از مالکان خواهد بود. وزارت فواید عامه این لایحه را در چهارده ماده برای تصویب در مجلس شورای ملی آماده کرده است.^(۳)

۱- همان، ص ۲. در اوایل نیمه دوم سده نوزدهم نخستین بانک های بیگانه در عثمانی (ترکیه فعلی) گشایش یافت که عمده ترین و پرنفوذترین آنها بانک عثمانی بود. این بانک در ۱۸۵۶ م توسط انگلیسها و فرانسوی ها با سرمایه چهار میلیون و یکصد هزار لیره انگلیسی در اسلامبول تأسیس گردید و در ۱۸۶۳ م به نشر اسکناس پرداخت و همچون یک بانک دولتی در امور مالی و مناسبات دولت با کشورهای خارجی مداخله می کرد. از ۱۸۸۰ م/ ۱۲۹۷ ق به بعد مقام مهمی در امتیازات راه آهن ترکیه به دست آورد؛ همچنین دو امتیاز مهم دیگر را کسب کرد: داشتن حق مالکیت زمین بدون پرداخت بها و معافیت از کلیه مالیات ها در معاملات بانکی. بانک عثمانی از ۱۳۰۱ شعبه هایی در تهران، همدان و کرمانشاه تأسیس کرد، اما بیشتر کار آن کمک مالی به تجارت بین ایران و عراق بوده، ضمن انجام عملیات معمولی بانکی در ایران، عملیات بازرگانی با کشور عراق را نیز به عهده داشت. محل بانک عثمانی در خیابان ناصر خسرو (تهران) بود. (رئیس نیا، ایران و عثمانی در آستانه قرن بیستم، ج ۳، صص ۱۶۵ و ۲۱۵ و ۲۱۶؛ محبوبی اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج ۲، ص ۱۰۶).

۲- روزنامه اقدام، شم ۶۳، ص ۴.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۸، ص ۱.

شنبه ۱۳ مرداد ۱۳۰۱/۵ اوت ۱۹۲۲/۱۱ ذی حجه ۱۳۴۰

* تهدید علنی رضا خان

در پی وقت کشی معتمد الدوله پسر ظل السلطان در پرداخت نیمی از ارثیه پدری که در بانک سوئیس ذخیره شده بود، رضا خان وزیر جنگ امروز در نوشته ای معتمد الدوله را تهدید کرد «بدوا بایستی تمام این وجه به اداره قشونی بیاید که پس از تعیین میزان آن به دستور این جانب تقسیم شود و در صورتی که در اجرای تصمیم من مخالفت نموده و خیال دیگری داشته باشید من هم مجبور به معامله دیگری خواهم شد.» (۱) رضا خان نوع «معامله دیگر» را به رابط خود در اصفهان یعنی رئیس ارکان حرب لشکر جنوب توضیح داد: «در صورتی که بخواهد از گفته من تخلف ورزد تمام خانواده آنها را حبس خواهم کرد. مأمور مخصوصی هم برای این کار فرستاده ام.» (۲)

* تحلیل نماینده سیاسی ایران از معاهده انگلستان و فیصل

منتخب الدوله نماینده سیاسی ایران در بغداد امروز در گزارش کوتاهی که به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که بنابر تحقیقات مقرون به صحتی که انجام داده مواد مهم معاهده بین انگلیس و فیصل پادشاه عراق «لغو امتیازات اجنبیه است و تعیین رؤسای انگلیسی در محاکمات و نفوذ جمیع دول در عراق و مجبور بودن عراق در پذیرفتن مستشاران انگلیس در تحت امر نماینده عالی انگلیس و مشورت کردن در هر کاری با نماینده عالی انگلیس است.» وی اضافه می کند که مقصود سرپرسی کاکس از این قیود «سلب حقوق و منع نظارت و مراقبت معنوی دولت علیه [ایران] بر اماکن مقدسه است. عموم رؤسای عشایر و علما، ضد این معاهده هستند.» (۳)

* مدرسه تجارت در تبریز

امروز محمد علی تربیت رئیس معارف آذربایجان با دعوت از حاکم نظامی ایالت و رؤسای ادارات و اعیان و تجار پیشنهاد کرد در تعطیلات تابستان شاگردانی که می خواهند در مدرسه تجارت درس بخوانند از هم اینک نام نویسی کنند که تا یک ماه دیگر که مدرسه تجارت گشایش می یابد، سر کلاس حاضر باشند. (۴)

* گزارش حاکم اصفهان از باز نشدن گره انتخابات ارامنه

سلطان محمد سردار اشجع حاکم اصفهان به وزارت داخله خبر داد که با تلاش فراوان و جلسات متعدد بین گروه های ارامنه در انتخابات جلفا رفع اختلاف شد و یک آگهی نیز از طرف حکومت به زبان ارمنی چاپ و توزیع گردید که در مدرسه عمومی جلفا جمع شوند و با حضور معاون حکومت بار دیگر انجمن نظار را انتخاب کنند. اما «مکر دیج بانبان» نامزد انتخابات نه خودش حاضر شد و نه اهالی را خبر کرد.

سلطان محمد از وزارت داخله خواست اگر انتخابات جلفا بخواهد بی طرفانه برگزار شود باید از انجمن مرکزی نظارت بر

انتخابات کسی را به جای بانبان معرفی کنید و گرنه «با این اختلافات نمایندگی یک نفر مثل مکردیج بانبان بیشتر تولید زحمت و اسباب تأخیر انتخابات فراهم خواهد بود.» (۵)

* نتایج کمیسیون مشترک راجع به تحویل بانک استقراضی

امروز کمیسیون مشترکی با شرکت نظام الملک عظیمی و میرزا اسحاق خان رهبر از طرف دولت ایران، گلبراس و کولاک از طرف دولت شوروی و خشاب بازرس کل اداره سابق بانک استقراضی تشکیل شد. در این جلسه طلب برخی از کارمندان روسی بانک استقراضی و نیز طلب چهل هزار تومانی سفارت روسیه مطرح شد. در این کمیسیون قرار شد بدهی به کارمندان روسی بانک سابق استقراضی به تدریج پرداخت شود، اما طلب چهل هزار تومانی سفارت روس باید بین نمایندگان سیاسی دو دولت مورد بررسی قرار گرفته، تصمیم گیری شود. حاضران قرار گذاشتند توافقات یاد شده نباید موجب تعویق امضای تحویل نامه بانک شود. (۶) بانک استقراضی مراحل ن هایی تحویل خود را به دولت ایران می گذراند و با نام جدید بانک ایران فعالیت می کرد.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۳۷.

۲- همان، پ ۵، ص ۳۶.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۷۳-۱۶-۱۳۰۱. کشور عراق که پس از خاتمه جنگ جهانی اول از امپراتوری عثمانی جدا شده بود، به دلیل موقعیت استراتژیکی و ذخایر غنی نفتی برای دولت انگلستان از اهمیت به سزایی برخوردار بود. انگلستان از طرفی با بستن قرارداد ۱۹۱۹ در ایران نیز رؤیای تسلط بر مناطق نفتی باکو را در سر می پروراند، ولی با شکست این قرارداد در ایران تصمیم گرفت تا به هر نحو که هست عراق را برای خود نگهدارد؛ به همین جهت در ۵ شعبان ۱۳۳۸ با تشکیل کنفرانسی در سان ریمو ایتالیا، عراق با حفظ تمامیت ارضی به قیمومیت انگلستان درآمد. انتشار تصمیمات اتخاذ شده در سان ریمو، آتش انقلاب را در عراق شعله ور کرد و بار دیگر آزادی خواهان و استقلال طلبان اعتراض و مخالفت خود را با حضور بیگانگان اعلام کردند. این بار مردم به قیام مسلحانه روی آوردند؛ که سخت ترین این مبارزات و مقاومت ها به انقلاب ۱۳۳۸ ق عراق منجر شد. پس از آن انگلستان تصمیم گرفت به جای استعمار مستقیم، این کشور را تحت الحمایه خود سازد و به جای اداره و نفوذ مستقیم در این کشور، اداره آن را به یکی از عمال محلی خود واگذار کند. پس برای ایجاد حکومت عربی در عراق و تنظیم روابط بین دو کشور براساس یک قرارداد همکاری، سرپرسی کاکس را روانه عراق کرد. اواخر جمادی الاول ۱۳۳۹، وینستون چرچیل که اداره امور خاورمیانه را به عهده گرفته بود، در صدد سر و سامان بخشیدن به سیاست انگلستان در منطقه و راه حلی برای مسئله عربها و روی کار آمدن دولتهای طرفدار انگلستان در منطقه برآمد. وی با تشکیل کنفرانسی در قاهره در ۱۱ رجب ۱۳۳۹، که مقامات ارشد انگلیسی و افسران عراقی و هواداران امیر فیصل هاشمی در آن شرکت داشتند، امیر فیصل را به عنوان پادشاه عراق معرفی کرد. امیر فیصل در ۶ شوال ۱۳۳۹، یک سال پس از انقلاب خونین عراق برای تصاحب تاج و تخت از حجاز به عراق آمد. وی که به هنگام ورود با استقبال سردی از جانب مردم و روحانیون مواجه شده بود، با یک همه پرسی مخدوش و حمایت شدید انگلستان در ۱۸ ذیحجه ۱۳۳۹ / ۱ شهریور ۱۳۰۰، رسماً در بغداد تاج گذاری کرد. پس از آن، ملک فیصل در ۱۰ اکتبر ۱۹۲۲، قراردادی را با انگلستان امضاء کرد که عراق را تحت حمایت و

سرپرستی انگلستان قرار می داد؛ بدین ترتیب خاندان هاشمی از حمایت انگلستان برخوردار می شد و انگلستان نیز به منابع نفتی عراق دست می یافت. [تصویر] ملک فیصل و کارگزاران انگلیسی با افشای متن قرارداد بین عراق و انگلستان موج جدید اعتراضات مردم آغاز شد. و زمانی که امیر فیصل برای تشکیل کابینه جدید و برگزاری انتخابات عمومی برای مجلس مؤسسان و تصویب قرارداد مزبور اقدام می کرد مخالفت عمومی مردم بالا گرفت. هدایت و رهبری قیام مردم از جانب روحانیونی مانند سید ابو الحسن اصفهانی و میرزا حسین نائینی در نجف و شیخ مهدی خالصی سبب شد تا ایشان فتوا به تحریم انتخابات دادند. با شدت گرفتن اعتراضات و برپایی قیام مسلحانه عشایر، انگلستان به بمباران بعضی از مناطق عراق دست زد و امیر فیصل دستور بازداشت و تبعید روحانیون را داد که شیخ مهدی خالصی به حجاز و روحانیون دیگر نیز به ایران تبعید شدند. امیر فیصل شرط بازگشت روحانیون را به عراق عدم دخالت آنان در امور سیاسی کشور و زمان بازگشت آنان را نیز پس از پایان انتخابات مجلس و تصویب قرارداد تعیین نمود. و نیز طی نامه ای از سردار سپه خواست تا رژیم پادشاهی جدید در عراق را به رسمیت بشناسد. (جعفری ولدانی، بررسی تاریخی اختلافات ...، صفحات متعدد؛ مشایخ فریدنی، مسائل مرزی ایران و عراق، صفحات متعدد؛ لانگریک، استیون، عراق ۱۹۵۰-۱۹۰۰ تاریخ سیاسی، ... صفحات متعدد). در این پاورقی کلیات رویدادهای عراق را در دو دهه اول قرن بیستم تا افشا شدن قرارداد دهم اکتبر ۱۹۲۲ بود خواندید؛ و آن چه در این خبر بدان اشاره شد مربوط است به موافقت اصولی دولت عراق با شرایط انگلستان در ۲۵ ژوئن ۱۹۲۲ که نماینده سیاسی ایران از مفاد آن خبر می دهد.

۴- روزنامه اقدام، شم ۶۴، ص ۲.

۵- اسنادی از انتخابات مجلس در ...، ص ۳۲۶.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۲-۳۸-۱۳۰۱.

یکشنبه ۱۴ مرداد ۱۳۰۱/۶ اوت ۱۹۲۲/۱۲ ذی حجه ۱۳۴۰

* گزارش تکمیلی از رخداد شلیل

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، حیدر قلی خان، امروز آخرین اطلاعات رسیده از قتل عام نظامیان اعزامی به خوزستان را به مرکز فرستاد. او از قول یاور صادق خان رئیس قوای اعزامی بعدی نوشت که مهاجمان به اردوی نظامی کسان خوانین بختیاری بودند و طایفه دیگری در کشتار نظامیان دخالت نداشته است. «کلیه اشیاء و اثاثی که از اردو غارت شده فعلا در منازل و چادرهای بختیاری موجود است و عده آنها از قرار اظهار نظامیان متواری متجاوز از هزار نفر که غفلتا اردو را محاصره و مستأصل نموده اند ... دیروز هم جهت نظامیان متواری لباس و سایر ملزومات ارسال و چنانچه سابقا معروض گردید به یاور صادق خان دستور داده شد که آنها را جمع آوری و در دهکرد مرکزیت دهد.» (۱) حیدر قلی خان که تحرکات خوانین بختیاری را در اصفهان زیر نظر داشت در گزارش کوتاه دیگری یادآور شد که «امیر حسین خان (۲) پسر سردار ظفر امروز صبح وارد اصفهان، در منزل امیر جنگ شروع به پاره ای عملیات از قبیل تشکیل مجمع و غیره نموده، اقدامات آنها تحت نظر گرفته شده است.» (۳)

* ادامه فشار به معتمد الدوله

رضا خان وزیر جنگ با پی گیری مصرانه برای بیرون کشیدن ماترک ظل السلطان از چنگ پسرش معتمد الدوله، برای این که او را بیشتر تحت فشار قرار دهد امروز در نامه ای به صارم الدوله (اکبر مسعود) (۴) برادر معتمد الدوله، که رونوشت آن را برای معتمد الدوله هم فرستاد، یادآور شد که «برای عمل وجه بانک سوئیس مخصوصا یک نفر صاحب منصب به اصفهان مأمور نموده ام که تمام اسناد و مدارک وجه مزبور را به مشار الیه ارائه دهید؛ ترتیب تقسیم آن را با اجازه این جانب از او بخواهید.» (۵)

* شکوایه کارکنان عدلیه سبزواری بی کاری

کارکنان عدلیه سبزواری در شکوایه ای که امروز به مجلس شورای ملی فرستادند نوشتند که پس از ۱۲ سال اشتغال در عدلیه اینک بی کار شده، معطل معیشت روزانه خود هستند.

آنها به انحلال عدلیه ولایات توسط سردار معظم (تیمور تاش) در ابتدای سال جاری در کابینه مشیر الدوله اشاره کردند و نیز با توجه به قانون استخدام که در جراید چاپ شده، خواستار رسیدگی به حال و روز خود شدند. (۶)

[تصویر] سبزواری قدیم

* پایان انتخابات در نیشابور

امروز استخراج و قرائت آراء برای انتخاب نماینده مجلس شورای ملی در شهر نیشابور پایان یافت و میرزا محمود دانش با اکثریت آراء به نمایندگی مردم این شهر در مجلس انتخاب شد. (۷)

* اطلاعات تازه از اقدامات لاهوتی و طرفدارانش

بنا بر گزارشی که یکی از نفوذیان «حکومت علمدار و گرگر» از تحرکات فراریان (ابو القاسم لاهوتی و اطرافیان) از ناحیه قفقاز کسب کرد، آنها در روستایی در نزدیک مرز ایران گرد آمده، مسلح هستند و دو عراده توپ هم دارند. از معاریف

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۴۰.

۲- امیر حسین ایل خان ظفر بختیار پسر سردار ظفر بختیاری در ۱۲۷۱ متولد شد. تحصیلات خود را در ایران و انگلستان انجام داد. او در دوره پنجم مجلس شورای ملی نماینده شهر کرد بود. این سمت را در دوره های ششم، هفتم و نهم نیز حفظ کرد. در سال ۱۳۱۲ دستگیر و به زندان افتاد [تصویر] امیر حسین ایل خان بختیاری و این زمانی بود که سران بختیاری با خشم رضا شاه مواجه شده بودند. پس از ۱۳۲۰ بار دیگر به صحنه سیاست آمد. در دوره پانزدهم مجلس شورای ملی نماینده شد. در اولین دوره مجلس سنا از خوزستان به سناتوری انتخاب گردید. او در پیوند ثریا بختیاری با محمد رضا پهلوی نقش داشت. این ازدواج به نزدیکی امیر حسین ظفر بختیار به دربار انجامید. بعد از کودتای ۱۳۳۲ در دولت سپهبد زاهدی وزیر مشاور بود. او در سال ۱۳۴۰ در یک حادثه رانندگی جان باخت (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۲۴۷ و ۲۴۸).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۳۹.

۴- برای آگاهی از زندگی صارم الدوله (اکبر مسعود) ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۰۷.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۳۸.

۶- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۹۰ / ۲ / ۱۷ / ۳۳ / ۴.

۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۹، ص ۳.

آنها سرتیپ زاده، در جلفای روس است. خلاصه گفت و گوی این فراریان آن است که «تاکنون حکومت آذربایجان [شوروی] آن طوری که لازم بود ابراز مساعدت به ما نکرده ولی اخیراً وعده های حکومت مزبور در پیشرفت مقاصد ما مساعد و امیدبخش است.»^(۱) وزارت امور خارجه این گزارش را به وزارت جنگ فرستاد و یادآور شد که از طریق نمایندگی ایران در کشور شوروی اقداماتی را برای جلوگیری از تحریکات لاهوتی و اطرافیانش انجام داده است.^(۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، سند شم ۳۶۲۳ / ۱۳۰۱.

۲- همان، سند شم ۳۶۲۲ / ۱۳۰۱.

دوشنبه ۱۵ مرداد ۱۳۰۱/۷ اوت ۱۹۲۲/۱۳ ذی حجه ۱۳۴۰

* آغاز مأموریت برون مرزی رئیس ارکان حرب لشکر مرکز

وزیر جنگ از رئیس ارکان حرب لشکر مرکز و فرمانده قوای گیلان، سرهنگ اسماعیل خان، خواست که به مأموریت خود در گیلان خاتمه دهد و به طرف مسکو حرکت کند.

مأموریت او در مسکو خرید اسلحه بود. او باید از آنجا راهی آلمان می شد و مأموریت مشابه دیگری صورت می داد. «به محض ورود به مسکو از شما می خواهم به هر وسیله که ممکن است اعم از تبادل پولی یا معاوضه جنس از قبیل برنج و گندم و غیره از پنج تا ده هزار تفنگ و از پنج تا ده میلیون فشنگ خریداری نموده و به عنوان زین و برگ یا اثاثیه دیگر برای وزارت جنگ بفرستید که از گمرک بگذرانیم.» وی شیوه برخورد اسماعیل خان با مقامات روسی را نیز یادآور شد که او را «از طرف من به دولت روسیه اطمینان دهید که نخواهم گذارد حمل اسلحه مزبور را کسی ملتفت شود و به کلی محرمانه و بین خودمان خواهد بود.» رضا خان اضافه کرد با زبان سیاسی به روسها بگوید «و به آنها تزریق» کند که «چنانچه اسلحه مزبور به ما نرسد از طرف جنوب [انگلیسها] در مضیقه واقع خواهیم شد و دشمنان ما بر تخریب خود خواهند افزود و این مسئله در آتیه باعث اختلال سیاست آنها خواهد گردید.» وزیر جنگ در پایان خاطر نشان کرد که «اسلحه مذکوره در فوق غیر از اسلحه ای است که از برلن باید دریافت و حمل نماید.» (۱)

* زمینه سازی برای صلح بین قوام الملک و سردار عشایر

سرهنگ ساعد الدوله نماینده اعزامی وزیر جنگ به منطقه فارس امروز از آباءه اطلاع داد که سرهنگ سالار نظام، امیر لشکر محمود آیرم و قوام الملک در ده بید هستند و من برای ملاقات با سردار عشایر به آباءه آمدم. قرار ملاقات قوام الملک و سردار عشایر در سه فرسخی آباءه است و قرار است روز ۲۰ مرداد این دیدار صورت گیرد. «امیدوارم پس از این اصلاح امورات فارس مرتب، آسایش و امنیت حاصل گردد.» (۲)

* دستور انتقال اموال شورشیان زنجان به تهران

کفیل ارکان حرب لشکر مرکز امروز از حاکم نظامی زنجان خواست که اسلحه ها، ملزومات، وجوه نقدی و اسب و قاطر هایی که از فارس همایون و کسان او گرفته شده «خصوصاً اسبهای معروف و ثوق الدوله» را تحویل مأمور مرکز دهند تا از زنجان به تهران بیاورد. (۳) (ر. ک: ۹ تیر)

* استیصال حاکم بوشهر

حاکم بوشهر امروز در نامه ای به ریاست وزراء با توضیح ویژگیهای منطقه تنگستان، دشتی و دشتستان در نزدیکی بوشهر، اهالی تنگستان را «مردمان خونخوار جنگ جوی وحشی» نامید که تحت امر زائر خضر (۴) هستند که دو- سه هزار تفنگدار

او نمونه ای از این صفت‌های یاد شده را «قتل صاحب منصبان انگلیسی» در جنگ جهانی دانست و نوشت «به واسطه اتفاق با حزب مخالف انگلیسها و طرفیت و منازعه با آنها یک وجاهت ملی تحصیل کرده اند که حالا از آن سوءاستفاده می کنند ... نظر به مصالح خلیج [فارس] استدعا می کنم به ایالت فارس تأکیدات فرماید هرچه زودتر یک حاکم کافی نظامی برای دشتی و دشتستان بفرستند. دشتی و دشتستان حاکم سیاسی نمی خواهد فقط قوه و تدبیر شخصی لازم است.» وی نامه خود را با این جملات پایان داد: «به سر مبارک خودتان شب و روز بنده از شدت خیال راحت ندارم. تمام قوای بنده منحصر به شصت نفر تفنگچی است ... خدا عاقبت را به خیر فرماید.» (۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۷۰. پس از روی کار آمدن قوام السلطنه، وی اقداماتی را در جهت جلب رضایت دولت روسیه انجام داد. از آن جمله تغییر برخی از استانداران و مهم تر از همه اعزام نیروی نظامی به حوزه استحفاظی انگلستان در خوزستان بود که با واکنش شدید عوامل انگلیس روبه رو شد. شاید به دلیل اتخاذ همین سیاستها بود که توافقاتی برای خرید تجهیزات نظامی از دولت شوروی حاصل شد و این مأموریت در نتیجه همان توافقات صورت گرفت.

۲- همان، پ ۵، ص ۷۴. از نوع رفتار نمایندگان وزیر جنگ چنین برمی آید که با هدف اتحاد بین قوام الملک و سردار عشایر می خواستند بختیاریها را منزوی کرده، از جهت سیاسی بین آنها و متنفذان فارس (قوام الملک و سردار عشایر) فاصله بیندازند. در همین گزارش سرهنگ ساعد الدوله اضافه می کند که «در ورود بنده نزد سردار عشایر یک نفر از طرف بختیاریها آمده بود به جهت مذاکره اتحاد بین سردار و بختیاریها، عجالتاً آن نماینده را به اسم این که باید بروم به آباد و وقت ندارم روانه» کردم.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۷، ص ۱.

۴- زائر خضر خان تنگستانی ملقب به امیر اسلام و مشهور به زائر خضر خان اهرمی از رؤسای محلی تنگستان بود که با وجود لکنت زبان، مردی شجاع و نترس و وطن دوست بود. او به همراه شیخ حسین خان چاه کوتاهی که او نیز از رؤسای محلی و به سالار اسلام ملقب بود، در ۱۳۳۳ ق هنگامی که جنگ جهانی اول به تازگی شعله گرفته بود، به جنگ انگلیسها رفتند. در این زمان قوای نظامی انگلیسی بوشهر را به تصرف خود درآورده، که زائر خضر خان و شیخ حسین خان به رئیس علی دلواری (تنگستانی) پیوسته، در دلوار، ۶ فرسنگی بوشهر با انگلیسیان جنگیدند. در این نبرد به تدریج دیگر رؤسای محلی تنگستانی، از جمله ناصر دیوان و غضنفر السلطنه هم به آنان ملحق شدند. [تصویر] غضنفر السلطنه زائر خضر خان و چاه کوتاهی تا ۱۳۳۹ ق همچنان با قوای انگلیسی در آن نواحی به جنگ خود ادامه دادند تا اینکه در ۱۳۴۱ ق / ۱۳۰۱ ش به تحریک بیگانگان به وسیله یکی از اهالی تنگستان، زائر خضر خان به همراه سام خان به قتل رسید. (بامداد، شرح حال رجال ایران، ج ۶، صص ۱۰۹ و ۱۱۰؛ رکن زاده آدمیت، فارس و جنگ بین الملل).

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۹۱۶، آرشیو ۳۰۱ ظ ۳ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۳۰۰۴۲.

سه شنبه ۱۶ مرداد ۱۳۰۱ / ۸ اوت ۱۹۲۲ / ۱۴ ذی حجه ۱۳۴۰

* نامه ای به امضاء سیصد نفر

روزنامه اتحاد امروز در صفحه اول خود نامه ای با امضاء «قریب سیصد امضاء» و «به نام عموم اصناف و ملت ایران» چاپ کرد که خطاب به رئیس مجلس شورای ملی نوشته شده بود: «در این روزها شنیده شد که یکی از نمایندگان [کمپانی نفت] سینکالر از تهران مسافرت کرده و البته این مسافرت مبنی بر تعللی بوده است که از طرف دولت نسبت به پیشنهادات آنها شده است و چون ممکن است این مسامحه فشار سیاستی باشد که می خواهد تمام امتیازات را احتکار کند و از طرفی کساد بازاری و تجارت عمومی بیش از این سکوت را اجازه نمی دهد از طرف دیگر شرکت استاندارد که از عملیات خود ملت ایران را بی زار و متفر ساخته است درصدد تحصیل این امتیاز است و شرایط خانمانسوز استاندارد و شرکت با انگلیسها ممکن نیست لغو شود و اظهاراتی که شرکت مذکور در لغو این شرط نموده است به هیچ وجه نمی تواند وجدان ملت ایران را متقاعد سازد، به نام عموم اصناف و ملت ایران تقاضا داریم رسماً از دولت بخواهید که شرایط سینکالر را به پارلمان برده، زودتر از نظر و تصویب نمایندگان ملت بگذرانند.»

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد و گفت و گوها در مورد قانون پرداخت شهریه ادامه یافت. مدرس که پیش از این به دلیل کسالت قلبی، در چند جلسه شرکت نکرده بود، در این جلسه حاضر شد و بار دیگر موافقت خود را با پرداخت شهریه اعلام کرد. «نظر به مصالح و منافع [که در] این حقوقها منظور شده؛ بعضی از بابت اضطرار و بعضی از بابت این است که خودشان یا پدرشان خدماتی به مملکت کرده اند.» وی به دلیل طولانی شدن این لایحه خواستار کفایت مذاکرات شد. (۱)

* کشته و مجروح شدن دو نظامی در ناحیه دشتک

دو نظامی که برای بازپس گیری مسروقات پستی و وصول بروات مالیاتی با مأموران ایالت فارس به دشتک رفته بودند «طرف حمله رعایای قریه مذکور واقع شده، یک نفر نظامی مجروح و دیگری را مقتول و مفقود کرده اند.» محمود آیرم امیر لشکر جنوب ضمن اعلام این خبر نوشت که دستور داده ام استعداد کافی به آن روستا اعزام شده و مرتکبین را به شیراز بیاورند. (۲) وی که این گزارش را از ده بید فارس فرستاده بود در خبر دیگری به مرکز نوشت که بنابر شنیده ها، بختیاری هایی که به نیروی اعزامی خوزستان حمله کرده (ر. ک: ۷ مرداد) خیال دارند به قوای مستقر در بربرود حمله کنند. (۳) در این روزها که فرماندهان نظامی در مرکز از قتل عام نظامیان در کاروانسرای شلیل شوکه بودند، همچنان در کسب اطلاعات برای آگاهی از ابعاد این حادثه بسر می بردند. به همین جهت امروز کفیل ارکان حرب کل قشون بار دیگر از همردیف خود در لشکر جنوب خواست که در «اصل قضیه تحقیقات عمیقه و کامل تری به عمل آورده راپرت» دهند. (۴)

* دو درخواست از وزیر جنگ

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز در دو درخواست جداگانه «نظر به اهمیت موقع»، خواست که دولت با صولت الدوله سردار عشایر «فوق العاده مساعدت» کند، (۵) اما به همین دلیل (اهمیت موقع) از صمصام السلطنه و سردار جنگ مراقبت نماید. (۶) سردار عشایر (صولت الدوله) رئیس ایل قشقایی و دو دیگر از سران ایل بختیاری بودند و در تهران اقامت داشتند.

* مراقبت از صادق خان سگوند

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز در تلگرافی که برای عباس میرزا سالار لشکر حاکم بروجرد و لرستان فرستاد خواست که مسئله صادق خان (سگوند) محرمانه و مکتوم بماند. «به هیچ وجه اظهاری به خود او نکنید.» قوام السلطنه از

۱- مدرس در پنج دوره تقنینیه، صص ۳۰۸ تا ۳۱۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۶۳.

۳- همان، پ ۵، ص ۵۹.

۴- همان، پ ۵، ص ۲۴.

۵- همان، پ ۵، ص ۲۳.

۶- همان، پ ۵، ص ۲۲.

حاکم بروجرد خواسته بود که صادق خان را دستگیر کند، چون منشأ دشواری هایی در منطقه خوزستان بوده است. محرمانه ماندن موضوع هم به این دلیل بود که «در آن صورت از حکومت عربستان ظنین می شود و در آتیه تولید زحمت خواهد شد. تأمل نمایید تا با حکومت عربستان مذاکره نموده وسایل اطمینان فراهم شود.» (۱)

* اعطای نشان به اردوی نظامی غرب

به فرمان رضا خان وزیر جنگ یکصد و سی و یک نفر از صاحب منصبان و درجه داران و افراد لشکر غرب که در اردو کشی و جنگ با اشرار در غرب کشور شجاعت به خرج داده بودند نشان های نظامی دریافت کردند. (۲)

* اظهار امیدواری نصرت الدوله به آزادی سردار عشایر قراچه داغی

نصرت الدوله فیروز از دستگیری سردار عشایر قراچه داغی که توسط مصدق السلطنه و در دوره والی گری او در آذربایجان صورت گرفته بود اظهار تأسف کرد. «خاصه که از مجرای مصدق السلطنه که از خودمان است این کار شده است بیشتر مایه تأسف است.» او از این حادثه ابراز تحیر کرد و خود را در حکم فرزند و چاکر سردار عشایر قراچه داغی دانست؛ «در موجبات آسایش ایشان مشغول هستم.» (۳)

[تصویر] نصرت الدوله فیروز و صولت الدوله

* کشته شدن دو شرور در اطراف مرند

محمد و حیدر که دو تن اشرار معروف ناحیه مرند بودند، پس از سه ساعت درگیری با قوای نظامی در سنگری که برای خود تهیه دیده بودند کشته شدند. دو تن دیگر از همراهان این اشرار نیز به قتل رسیدند. اهالی مرند با شنیدن این خبر «فوق العاده شکرگزاری نموده اند.» ۱۱ (۴)

* تعیین تعداد تلفات قوای اعزامی به جنوب

براساس گزارشهای رسیده به ارکان حرب لشکر جنوب در حادثه شلیل حدود هشتاد نظامی کشته شدند. این آمار را به علاوه آمار دیگر یاور صادق خان صاحب منصب اعزامی به اصفهان آورد. فراریان این گروه اعزامی به همراه نایب سرهنگ حسین آقا فرمانده آنها ساعت (۵) دیشب به اصفهان رسیدند.

آنها «ده صاحب منصب و هشتاد معین نایب و نفرات» دیگر هستند. آنها که تحت معالجه قرار گرفته اند یک نایب ۱۲۳، یک آسپیران (۶)، چهار معین نایب (۷)، سه وکیل (۸) و سرجوقه اند. (۹) بختیارها تمام گردنه های آن منطقه را بسته اند. به همین دلیل تمرکز نیروهای باقی مانده در دهکرد امکان پذیر نشد. (۱۰) با این حال عده ای مجروح و بیمار در دهکرد هستند که دستور داده شده به اصفهان حرکت کنند. (۱۱) «یقین کلیه اثاثیه و اسلحه قوای [اعزامی] عربستان نزد خوانین بختیاری باشد.»

* جلسه خوانین بختیاری با کنسول انگلیس

در خبری که امروز از اصفهان به تهران رسید، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب اطلاع داد که خوانین بختیاری از پیش آمد منطقه شلیل و کشتار نظامیان بیم ناک هستند و امروز «حکومت و امیر جنگ در قونسول خانه انگلیس با حضور کنسول مجلس داشته که مشار الیها سابقا مصمم شده بودند که خانواده خودشان را به چهار محال حرکت دهند ولی پس از جلسه مذکوره از انجام این خیال صرف نظر نموده اند ولی بعضی اثاثیه و اشیاء خودشان را متدرجا به خارج حمل نموده و می نمایند.» (۱۳)

* تجهیز شدن زلّقی و تحرکات تازه آنها

در گزارشی که به دست رئیس ارکان حرب کل قشون رسید (۱۴)، امروز «عباسقلی برادر علی قلی رئیس ایل زلّقی که در «چقاخور» که حکومت نشین بیلاقی بختیاری است بوده، با پنج سوار، دو بار فشنگ طرف ایل زلّق حرکت کرده است. فرستنده گزارش، حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب با ارسال این خبر اضافه کرد که سردار اشرف و بهادر السلطنه (۱۵) بختیاری هم که در چهل چشمه فریدن بودند به طرف ایل زلّق حرکت کرده اند. (۱۶)

۱- فرمانفرما، گزیده ای از مجموعه اسناد ...، ج ۳، صص ۱۰۵۱ و ۱۰۵۲.

۲- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی ...، ج ۱، ص ۲۲.

۳- مجموعه اسناد سرداران ...، ص ۸۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۱۹، ص ۲.

۵- نایب: صاحب منصبی پایین تر از سلطان (سروان) و معادل ستوان امروز؛ پایین ترین مرتبه صاحب منصبی که معمولاً فرماندهی رسد (واحد پیاده کوچک تر از دسته یا گروهان و بزرگ تر از بهره یا جوقه) بر عهده او بود. نایبی، درجاتی داشت: نایب اول: صاحب منصب دارای بالاترین درجه در مرتبه نایبی؛ صاحب منصبی میان سلطان و نایب دوم. نایب اول در صف اول در طرف راست بهره اول می ایستاد و روی شانه دو ستاره و سرآستین دو یراق باریک داشت. نایب دوم: صاحب دومین درجه در مرتبه نایبی، پایین تر از نایب اول. نایب دوم روی شانه یک ستاره و در سرآستین یک یراق باریک داشت. نایب سوم: صاحب پایین ترین درجه در مرتبه نایبی، پایین تر از نایب دوم. مدرسی و دیگران، (فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار قشون و نظمیه، ص ۵۸۵؛ و نیز ر. ک: پاورقی معین نایب در پایین).

۶- اسپیران- اسپیران / aespiran / اسپران / aesperan / اسپیران [اسپران] اسپیران: صاحب منصبی پایین تر از نایب و بالاتر از وکیل؛ ستوانیار. سمت اسپیران خود شامل سه درجه بود؛ اسپیران اول: صاحب بالاترین درجه در مرتبه اسپیران. اسپیران دوم: صاحب دومین درجه در مرتبه اسپیران، میان اسپیران اول و اسپیران سوم. اسپیران سوم: صاحب پایین ترین درجه در مرتبه اسپیرانی. اسپیرانها معمولاً فرماندهی رسدها (واحد پیاده کوچک تر از دسته یا گروهان و بزرگ تر از بهره یا جوقه) را بر عهده داشتند. (مدرسی و دیگران، فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار قشون و نظمیه، ص ۱۷).

۷- معین نایب: صاحب درجه ای میان صاحب منصب و صاحب منصب جزء یا میان نایب و وکیل؛ افسریار. هر بریگاد دارای یک اداره ذخیره تحت اوامر یک نفر معین نایب بود. (مدرسی و دیگران، فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار قشون و نظمیه، صص ۵۶۵ و ۵۸۵).

۸- وکیل: صاحب مرتبه ای بالاتر از سرجوقه و پایین تر از نایب یا وکیل باشی؛ گروهبان. وکیل معمولاً فرماندهی بنه درجه اول را عهده دار بود. خود وکیل دارای مراتبی بود: وکیل اول، وکیل دوم، وکیل سوم. (مدرسی و دیگران، فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار قشون نظمیه، ص ۶۱۵).

۹- سرجوقه: صاحب پایین ترین مرتبه نظامی، میان وکیل و سرباز. سرجوقه ها در راست و چپ رسدها همقطار سرباز در صف اول می ایستادند. در هر دسته هم هشت نفر سرجوقه لازم بود. (مدرسی و دیگران، فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار قشون و نظمیه، ص ۳۲۶).

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۲۷.

۱۱- همان، پ ۵، ص ۳۱.

۱۲- همان، پ ۵، ص ۲۷.

۱۳- همان، پ ۵، ص ۲۶.

۱۴- رئیس ارکان حرب کل قشون سرتیپ امان الله جهانبانی بود که پس از مأمور شدن به آذربایجان برای سرکوب سیمیتقو، امیر موثق نخجوان به جای او و با عنوان کفیل ارکان حرب کل قشون منصوب شد.

۱۵- علی رضا خان بهادر السلطنه فرزند هژیر السلطنه (بزرگ ترین خان خانواده حاجی ایل خانی) بود. اطلاعاتی که از او در دست است نشان می دهد که در اواخر ۱۳۳۰ ق سرکرده ۲۰۰ تن از قراولان طایفه زراسوند و اسموند را عهده دار بود. این طوایف که نسبت به تمام طوایف بختیاری بهترین اسلحه را در اختیار داشتند برای تأمین راه لنج، راهی که انگلیسیها کشیده بودند، انتخاب و مأمور شدند که در آن حدود مستقر شده، امنیت رفت و آمد قافله ها و کاروانها را تأمین نمایند. (کتاب آبی، ج ۸، ص ۱۹۹۱).

۱۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۳۰.

چهارشنبه ۱۷ مرداد ۱۳۰۱ / ۹ اوت ۱۹۲۲ / ۱۵ ذی حجه ۱۳۴۰

* صدور حکم عملیاتی علیه سیمیتقو

سرتیپ امان الله جهانبانی امروز سرهنگ حسن بقایی را به کفالت آذربایجان منصوب کرد و خود عازم مرکز ستاد جنگ در شرف خانه شد. او هشت هزار نیرو را برای جنگ علیه سیمیتقو آماده کرده بود. این نیروها از پادگان تهران (فوج پیاده پهلوی، فوج پیاده احمدی، گردان آتشبار و توپ خانه و هنگ سوار سنگین اسلحه)، آذربایجان (دو هنگ پیاده، یک هنگ سوار، آتشبار توپ خانه)، قزوین (یک گردان پیاده، یک اسواران سوار)، همدان (یک گردان پیاده)، و قوای محلی (چریکهای امیر عشایر، شاهسونها) انتخاب شده بودند. (۱) آرایش نیرو نیز بدین شکل بود: «الف»- ستون گارد: هنگ های پیاده پهلوی و احمدی، یک آتشبار صحرائی، یک آتشبار کوهستانی، به فرماندهی سرتیپ فضل الله خان بصیر دیوان [زاهدی]، از ارتفاعات قزل داغ و میشوداغ، به سمت دژ چهریق. (ب)- ستون آذربایجان: هنگ پیاده آذربایجان، یک اسواران سوار، یک آتشبار کوهستانی، به فرماندهی سرتیپ ظفر الدوله (۲) از روی ارتفاعات شکر یازی، به سمت دژ چهریق. (ج)- واحدهای سوار، تحت فرماندهی سرهنگ کلبعلی خان، در احتیاط فرماندهی یاور محمود پولادین (۳) با واحدهای سوار و پیاده ژاندارمری و نیروی چریک در خوی، احتیاط ستون، سمت راست. (د)- جنگجویان غیر نظامی، تحت رهبری افسران آرامنه از شمال دریاچه ارومیه به سمت دژ چهریق. (ه)- پادگان «سنگ کاظم» به فرماندهی سرهنگ ابو الحسن خان (مرحوم سرلشکر پورزند (۴)) با نیروی مقیم شرف خانه، هماهنگ به طرف دژ چهریق تعرض کنند. (۵)

بنا به گزارش رسیده از خوی، امروز اهالی شهر در مسجد شاه گرد آمدند و برای پیروزی نظامیان و شکست سیمیتقو دعا کردند. آنها «غلبه قاهرانه کامله اردوی منصور را از درگاه خداوندی استغاثه و برای تشویق و دلگرمی افراد نظامی بعضی تحفه ها به اردو فرستادند.» (۶)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و بار دیگر موضوع مستمریات و شهریه ها در دستور کار قرار گرفت اما به واسطه حضور قوام السلطنه ریاست وزراء که می خواست در مورد روند انعقاد قرارداد نفت شمال صحبت کند بحث در مورد شهریه ها متوقف شد. قوام السلطنه در ابتدا گفت که یک کمیسیون شش نفره ویژه برای این امر تشکیل شود تا منحصر در باره این موضوع بررسی کرده، پیشنهاد دهد. برخی نمایندگان به دلیل اتلاف وقت و این که دولت، به واسطه آگاهی، صلاحیت لازم را در چگونگی انعقاد این امتیاز دارد با شکل گیری این کمیسیون مخالف بودند.

برخی نمایندگان نیز تشکیل این هیأت را موافق اصل ۳۴ دانسته، آن را بلاشکال دانستند. اما در ن هایت رئیس مجلس با استنادات قانونی تشکیل این کمیسیون را لازم و آن را به عهده خود دانست.

سپس لایحه شهریه در دستور کار قرار گرفت (۷) و در ن هایت کلیات قانون شهریه ها مشتمل بر ۹ ماده با ۵۵ رأی موافق از

عصر امروز هم قوام السلطنه در مجلس شورای ملی حاضر شد و با گروهی از نمایندگان جلسه خصوصی تشکیل داد.

روزنامه اقدام نوشت که این جلسه- بنا بر شنیده ها- در تعقیب مذاکرات راجع به نفت شمال بوده است. (۹)

* ابراز اطاعت معتمد الدوله از درخواست رضا خان

معتمد الدوله پسر ظل السلطان در پی تهدیدی که رضا خان در مورد ارائه مدارک مربوط به پولهای بانک سوئیس کرد (ر. ک):

۱۳ مرداد) امروز در تلگرافی که برای رضا خان فرستاد نوشت آن دسته از مدارکی که در دست دارم به هر کس و هر کجا که می گوید تحویل می دهم. (۱۰)

۱- عاقلی، رضا شاه و قشون متحد الشکل، ص ۱۶۹.

۲- برای آگاهی از زندگی سرتیپ ظفر الدوله، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۴۶۳.

۳- محمود پولادین به سال ۱۲۶۴ ش به دنیا آمد. پدرش سرهنگ حسن خان کفوری از قزاق خانه به علت سیاسی اخراج شد. محمود پس از تحصیلات مقدماتی وارد مدرسه قزاق خانه شد. اما قبل از اتمام تحصیل اخراج گردید. با سازماندهی تشکیلات ژاندارمری در ۱۲۹۰ ش وی به علت سابقه نظامی گری به استخدام ژاندارمری درآمد و پس از تحصیل در آموزشگاه ژاندارمری با درجه نایب دومی (ستوان دو) به خدمت فراخوانده شد. پولادین در جنگ جهانی اول به همراه عده ای از افراد ژاندارم و افسران عازم غرب کشور شد. با افزایش نفوذ آلمانیها در تهران که پیشروی نیروهای روسی مستقر در قزوین به تهران را به دنبال داشت و منجر به مهاجرت نمایندگان مجلس و ملیون شد همراه با مهاجرین به قصر شیرین رفت و در آنجا با همراهی افسران ایرانی، شیلاندر افسر سوئدی ژاندارمری را به اتهام ارتباط با کنسول انگلیس در اصفهان دستگیر کرد. متعاقب همین کنل پوپ افسر آلمانی، پولادین و چندی از افسران ارشد هنگ اصفهان را بازداشت و به بغداد تبعید کرد. با پایان جنگ جهانی اول در ۱۲۹۸ ش به ایران بازگشت. او به هنگام قیام مسلحانه الموت، فرماندهی ژاندارمری قزوین را به عهده داشت و پس از کودتای سید ضیاء الدین طباطبایی به مدت کوتاهی آجودان مخصوص او بود. وی در فروردین ۱۳۰۰ با درجه ماژوری (سرگردی) حاکم نظامی کرمانشاه شد و برای سرکوب و دستگیری صارم الدوله، والی کرمانشاه به آنجا مأموریت یافت. در پاییز همان سال به عنوان فرمانده گروهان مسلسل از طرف دولت برای سرکوب شورش اسماعیل آقا سیمیتقو به آذربایجان رفت و در شرف خانه مستقر شد. در همین هنگام ماژور ابو القاسم لاهوتی افسر سابق ژاندارم با میانجی گری مخبر السلطنه هدایت والی آذربایجان به خدمت ژاندارمری پذیرفته شد و به معاونت پولادین منصوب و به جبهه خوی اعزام گردید. در چهارم آذر ۱۳۰۰ ادغام نیروهای قزاق و ژاندارم از یک سو و شکست نیروی ژاندارم از افراد سیمیتقو و دشواریهای ناشی از عدم پرداخت جیره و مواجب سربازان از سوی دیگر، اعتراض ژاندارم ها به پولادین را برانگیخت و شورشیان به سرکردگی لاهوتی در دهم بهمن همان سال پولادین و ساعد الملک حاکم شرف خانه و رئیس تلگراف خانه را بازداشت و به سوی تبریز حرکت کردند. قیام در بیستم بهمن سرکوب شد و لاهوتی به شوروی فرار کرد. پولادین پس از آزادی

و شرکت در عملیات سرکوب سیمیتقو در آذر ۱۳۰۱ به دستور سردار سپه، به عضویت کمیسیون نشان ذو الفقار درآمد. او در سال بعد از سوی امیر لشکر امیر احمدی، حاکم نظامی خرم آباد شد و در ۱۳۰۳ ش در کمیسیون نشان جنگی سپه عضویت یافت. محمود پولادین در ۱۳۰۴ ش با ارتقاء به درجه سرهنگی به فرماندهی هنگ پهلوی منصوب شد و در تاجگذاری رضا شاه، عنوان آجودانی شاه را گرفته، از افسران نزدیک به شاه محسوب شد. وی در شهریور ۱۳۰۵ به جرم توطئه کودتا بر ضد رضا شاه دستگیر گردید. ظاهراً دسیسه های کینه توزانه محمد درگاهی رئیس نظمی در این میان نقش اساسی داشت و سرانجام سرهنگ محمود پولادین پس از یک دادگاه نظامی فرمایشی در نیمه های شب ۲۴ بهمن ۱۳۰۶ در باغشاه تیرباران شد. (دانشنامه جهان اسلام، ج ۵، صص ۸۰۳ تا ۸۰۵؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۳۸۳ تا ۳۸۷). [تصویر] محمود پولادین

۴- ابو الحسن پورزند فرزند صمصام السلطان در تهران دیده به جهان گشود. تاریخ تولد وی حدود ۱۲۶۷ شمسی بوده است. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در زادگاهش گذراند و در بیست سالگی وارد مدرسه افسران ژاندارمری شد و درجه افسری گرفت. او در ژاندارمری در واحدهای مختلف به فرماندهی دسته و گروهان رسیده در ۱۲۸۷ ش که جنگ جهانی اول روی داد و موضوع مهاجرت پیش آمد و دولت موقتی در کرمانشاه تشکیل گردید، ابو الحسن در زمره افسرانی بود که به منظور پیوستن به مهاجرین با واحدهای تحت فرماندهی شان به سمت کرمانشاه حرکت کرد. او در بین راه در شورآباد قم مستقر گردید و با نیروی قزاق روس به جنگ پرداخت و با این اقدام ورود روسها را به قم برای چند روز به تأخیر انداخت و تلفات سنگینی به قوای روس وارد آورد. آنگاه دوباره به سوی کرمانشاه به راه افتاد اما در بین راه در کنگاور بار دیگر با قوای روس روبه رو شد و به مقابله پرداخت و به شدت مجروح گردید. پس از انتقال به بیمارستان در اثر کمبود لوازم پزشکی به آلمان انتقال یافت و در مونیخ تحت عمل جراحی قرار گرفت و پای راستش شش سانتی متر از پای چپش کوتاهتر شد. در ۱۳۰۰ ش با درجه سرهنگی وارد ارتش شد و به فرماندهی یک قسمت از نیروهای اعزامی به آذربایجان منصوب گردید. در سال ۱۳۰۱ ش در جنگ با سیمیتقو و فتح قلعه چهریق فرمانده واحد نظامی در شرف خانه بود. او در سال ۱۳۰۲ درجه سرتیپی گرفت و فرمانده تیپ لرستان شد و سال بعد در جریان حمله سردار سپه به خوزستان برای سرکوبی شیخ خزعل، برای جلوگیری از پیوستن احتمالی والی پشتکوه به شیخ خزعل راهی آن دیار شد. پورزند در ۱۳۰۷ ش در آغاز شورش عشایر فارس فرمانده تیپ مستقل فارس شد و پس از مدت کوتاهی به فرمانداری نظامی لرستان و خمسه رسید. پس از آن نیز در سمت هایی چون حکمران لرستان، فرمانده لشکر آذربایجان، ریاست اداره دادرسی ارتش، ریاست قور خانه و ریاست اداره اصلاح نژاد اسب ایفای نقش کرد و در ۱۳۲۱ به درجه سرلشکری ارتقا یافت. در جریان جنگ جهانی دوم به فرماندهی نیروهای آذربایجان منصوب شد. در شهریور همان سال به جرم طرفداری از آلمانیها از سوی متفقین دستگیر و در اراک زندانی گردید. حبس او حدود دو سال به طول انجامید. پس از آزادی، در ۱۳۲۴ ش به دنبال تسلیم لشکر آذربایجان به پیشه وری و توقیف سرتیپ درخشانی، پورزند به فرماندهی لشکر آذربایجان رسید و با چند واحد به سمت تبریز به راه افتاد اما در بین راه قوای نظامی روسیه حرکت او را مانع شدند. او در قزوین ستاد لشکر را تأسیس کرد و چون در مذاکره با روسها توفیقی به دست نیاورد به تهران بازگشت. او سرانجام در ۱۳۲۶ ش از دنیا رفت. («درگذشت یک فرزند رشید ایران»، ...، ص ۶؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۳۸۰ و ۳۸۱؛ لارودی، اسد الله، اسیران، ص ۳۱۸).

۵- یکرنگیان، سیری در تاریخ ارتش ایران ...، صص ۳۲۹ و ۳۳۰.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۱۵۵۳، ۲۹۳۰، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۶۰.

- ۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۵، صص ۱ و ۲.
- ۸- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۳۱۱.
- ۹- روزنامه اقدام، شم ۶۵، ص ۲.
- ۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، صص ۱۱ و ۱۲.

* مخالفت روحانیان نجف با وصایت انگلیس بر عراق

در جلسه ای که روحانیان نجف در مسجد هندی این شهر برپا کردند، با وصایت انگلیس بر کشور عراق مخالفت کرده و خواستار لغو معاهده اخیر بین عراق و انگلستان شدند.

محمد حسن بدیع (۱) کارپرداز ایران در کربلا در گزارشی که امروز به ایران فرستاد ضمن اشاره به این موضوع نوشت «آنچه در افواه شایع است در این اجتماع سه مطلب تقاضا شده: برداشتن مستشاران انگلیسی از دوایر حکومت عراق، تغییر اجزای دربار ملک فیصل و تبدیل کابینه عراق، رفض و الغاء وصایت انگلیسی و هرگونه معاهده که مضر به استقلال عرب باشد.» (۲)

* انعکاس درخواست علمای اصفهان به رئیس مجلس

قوام السلطنه ریاست وزراء امروز نسخه ای از تلگراف رسیده از علمای اصفهان را به امضاء «اتحادیه علماء» برای ریاست مجلس شورای ملی فرستاد. مؤتمن الملک هم که پیش از این چنین نامه ای از آقا شیخ نور الله اصفهانی و دیگر روحانیان اصفهان دریافت کرده بود نوشت که قبلاً به این نامه پاسخ داده شده است.

[تصویر] از راست: آقاجنفی و حاج آقا نور الله اصفهانی

در این نامه علمای اصفهان خواستار لغو قانون جزای عرفی و حفظ قوانین اسلامی شده بودند. «نسبت به اصل دوم قانون اساسی هم خاطر نشان شد که مطابق مفاد اصل مذکور باید خود آقایان علما انتخاب و اسامی را معرفی کنند تا انتخاب بشود.» (۳) که منظور همان نظارت پنج مجتهد بر تصویب قوانین بود.

* نبود نیروی نظامی در استرآباد و نگرانی حاکم

به دنبال انحلال سازمان ژاندارمری و خروج عده ای از آنها از استرآباد، نزدیک به ۶۰-۵۰ نفر قزاق برای محافظت از شهر مشغول به کار شدند، اما «عباس خان امیر پنجه برای شرارت تراکمه خیلی متوحش است.» اگر عده ای نظامی برای کمک دادن به قوای موجود در شهر نرسند امکان دارد وی «از حکومت مستعفی» شود. او برای جبران این کار مجبور شده ۲۰ نفر از ترکمانها را به عنوان قزاق به شهر آورده، ماهی سه هزار تومان به آنها بدهد تا فقط از دیوان خانه محافظت کنند.

«شب و روز طایفه جعفریایی و آتابایی تاخت و تاز دارند.» (۴)

* تخصیص اعتبار برای کشیدن راه

وزارت فواید عامه در تصمیمی تازه مقرر کرد صد هزار تومان از درآمد راه های شمال برای ساخت و تعمیر راه ها اختصاص یابد. یکی از آنها جاده فیروزکوه- مشهدسر و دیگری دماوند- آمل بود.

رئیس سابق طرق شمال مسیو تکاتکین و مهندس مسیو دهان مأمور شده اند پس از بازدید و بررسی این راه ها گزارش دهند و پس از تصویب عملیات راه سازی شروع شود. این کار پیش از زمستان باید آغاز شود. در فصل زمستان تسطیح راه ورامین در دستور کار قرار دارد. (۵)

* تقاضای معافیت گمرکی

وزارت معارف در نامه ای به اداره کل گمرکات تقاضا کرد اقلام وارداتی برای انستیتو پاستور شامل سرم و واکسن و دیگر مواد شیمیایی مورد نیاز این مؤسسه از پرداخت مالیات گمرکی معاف شود. (۶)

۱- محمد حسن بدیع ملقب به نصرت الوزاره فرزند ملا رضا بهبهانی در ۱۲۵۱ ش در کاظمین متولد شد. او تحصیل را در زادگاهش آغاز کرد و با زبان فرانسه نیز آشنا شد. مقارن مشروطیت در ایران برای روزنامه جبل المتین در کلکته مقالاتی تند و مهیج می نگاشت و در بصره نیز جمعیت ایرانیان را تشکیل داد و پس از خلع محمد علی شاه از سلطنت، جشن باشکوهی در بصره برپا کرد. وی که ادیب و شاعری توان مند بود در تهران در بهمن ۱۲۹۷ نایب رئیس یک انجمن ادبی شد که فرج الله بهرامی ریاست آن را برعهده داشت و دیگر اعضای آن عبارت بودند از رشید یاسمی، سعید نفیسی، عباس اقبال. محمد حسن بدیع در ۱۲۹۳ ش منشی کنسول ایران در بادکوبه شد و این شاید اولین مأموریتش پس از استخدام در وزارت خارجه بود. او از ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۲ ش کنسول (کارپرداز) ایران در کربلا- بود و سپس از آبان ۱۳۰۲ تا تیر ۱۳۰۴ و نیز از دی ۱۳۰۶ تا خرداد ۱۳۱۱ این مسئولیت را در بصره برعهده داشت و در عین حال از آبان ۱۳۰۵ تا مهر ۱۳۰۷ به عنوان ژنرال کنسول (کارپرداز ارشد) ایران در بغداد بود. ظاهراً او در بین سالهای ۱۲- ۱۳۱۱ ش حکمران ملا-یر شد و از آن پس در بهمن ۱۳۱۲ به سرکنسولی ایران در هرات منصوب شد و تا فروردین ۱۳۱۵ در این منصب بود. محمد حسن بدیع در ۱۳۱۶ ش در تهران درگذشت. او آثاری در ادبیات داستانی دارد و نیز دیوان اشعارش منتشر شده است. (معلم حبیب آبادی، مکارم الآثار در احوال رجال ...، ج ۴، صص ۱۴۰۳-۱۴۰۴؛ برقی، سخنوران نامی معاصر ایران، ج ۱، ص ۴۹۸؛ «سیاستمداران ایران در اسناد محرمانه وزارت ...، ص ۷۸۳).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۵-۳-۱۶-۱۳۰۱. شاید این جلسه اشاره به گزارش پنجم مرداد منتخب الدوله باشد. از آن جا که ممکن است این نشست دیگری باشد خبر آن درج می گردد.

۳- صفایی، نخست وزیران، ج ۱، ص ۱۶۴.

۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۲۴.

۵- روزنامه اقدام، شم ۶۴، ص ۲.

۶- همان جا

پنج شنبه ۱۸ مرداد ۱۳۰۱ / ۱۰ اوت ۱۹۲۲ / ۱۶ ذی حجه ۱۳۴۰

* شروع عملیات نظامی علیه سیمیتقو

حمله علیه مواضع اسماعیل آقا سیمیتقو از امروز آغاز شد.

گفته می شود در ابتدای تهاجم کردها توانستند حمله ستون پیاده گارد را درهم بشکنند و احتمال داشت ارتباط این ستون با ستون آذربایجان قطع شده، هریک محاصره و قتل عام شوند، اما فرمانده قوای دولتی به ستون سواره نظام احتیاط فرمان حمله داد و گذشته از آن توپ خانه کوهستانی و آتشبار صحرائی شلیک و تیراندازی را آغاز کردند. درگیری با پیشروی قوای نظامی دولت ادامه یافت. (۱)

* تلاش بیهوده حسین علاء برای جلب نظر کمپانی استاندارد

با این که حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا در آخرین مکاتبه خود به قوام السلطنه ریاست الوزراء از موفقیت های خود در جلب نظر کمپانی نفت استاندارد اوایل برای پذیرش امتیاز نفت شمال و متعاقبا دادن وام به ایران اعلام کرده بود، اما امروز در نامه ای برای قوام السلطنه نوشت که اعلام شرایط تازه از طرف ایران به ویژه آن که «طرف مقابل اوضاع خراب و شدت احتیاج ایران را احساس نماید هیچ دلیل ندارد که شرایط مخالف صرفه خود و به نفع دولت را که در متن امتیاز گنجانیده شده بود تماما قبول نماید.» وی در مورد ضرب الاجل یک هفته ای که قوام خواسته بود علاء به کمپانی استاندارد برای پذیرش شرایط ن هایی ایران بدهد، جمله نامفهومی نوشته که روشن نمی شود این مهلت را داده یا نه، اما در ن هایت منجر به ارسال پیشنهاد تازه ای از طرف این شرکت به ایران می شود که شوستر درباره آن می گوید «این متن حالیه هم به صرفه ایران نوشته شده و چیزی که مضر باشد در آن مستور نیست و فصول اساسی به هم نخورده است.» (۲)

علاء می نویسد پیشنهاد جدید را دهم مرداد به تهران فرستاده است.

[تصویر] نمایی از فعالیتهای نفتی کمپانی استاندارد اوایل

* ملحق شدن تعدادی از آوارگان به متحصنان سفارت روسیه

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود نوشت با این که هنوز هیأت دولت راجع به تقاضاهای متحصنین سفارت روسیه تصمیمی نگرفته، گروهی پنجاه نفره از مهاجران ارومیه ای نیز به آنها ملحق شده اند. (۳)

روزنامه اقدام تصمیم به تحسن گروهی از آوارگان ارومیه ای را جمعه نوزدهم مرداد یاد کرد، با این توضیح که مأمورین در سفارت از ورود آنها جلوگیری کردند. (۴)

* تخصیص بودجه برای خرید دستگاه های پشم ریزی

هیأت وزراء تصویب کرد که برای خرید شش دستگاه ماشین پشم ریزی دستی که اخیراً در آلمان اختراع شده مبلغ نهصد لیره اختصاص یابد. در این مصوبه آمده است که نصف مبلغ را بلدیة و نصف دیگر را وزارت مالیه باید بدهند. (۵)

* دستور صدور شهریه

در پی تصویب برخی از مواد لایحه شهریه در مجلس شورای ملی وزارت مالیه به اداره محاسبات کل دستور داد «تا

۱- پژمان، فروپاشی ارتش شاهنشاهی ...، ص ۵۶.

۲- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۵۰ و ۱۵۱.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۹، ص ۲.

۴- روزنامه اقدام، شم ۶۶، ص ۲.

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۵۹، ص ۳.

مبلغ پنجاه تومان از بابت هذه السنه معادل دو برج و تا مبلغ سی تومان چهار برج حواله صادر نمایند.» (۱)

* گزارش محصولات غله در زنجان

در پی ارسال گزارشها از تولید غلات در ولایات مختلف، مسئولان زنجان نیز از تولیدات سال جاری این شهر نوشتند که امسال محصول پنج برابر بهتر از سال گذشته است. این برآورد کلی است و اگر ضرورت داشته باشد که با جزئیات بیشتر آمار ارائه شود نیازمند تصویب بودجه ای است که بتوان هیأت هایی را تشکیل داد و به ولایات مختلف خمسه (زنجان) فرستاد تا آمار دقیق تر داده شود. (۲)

* توضیح نماینده سیاسی ایران در لندن

در جریان مکاتبات دولت ایران با مقامات انگلیسی برای اعاده خسارتهای وارد شده به اتباع ایرانی مقیم عراق هنگام جنگ های مردم این خطه با اشغالگران انگلیس، سفیر ایران در لندن امروز به وزارت امور خارجه نوشت که هم مذاکرات شفاهی و هم یادداشت در این مورد به وزارت خارجه انگلیس نوشته شده و جبران خسارات وارده خواسته شده است، اما نتیجه گیری منوط به مکاتبات با حکومت عراق است و این به طول خواهد انجامید. «کلیه اموری که راجع به اداره عراق عرب بشود مدت طولانی را باید برای انجام یا جواب قطعی منتظر بود.» (۳)

* عدم اطمینان به اقدامات و گفته های بختیارها

رضا خان وزیر جنگ امروز در پاسخ به واکنشی که سرهنگ ساعد الدوله نسبت به نماینده بختیارها نشان داده بود (ر. ک: ۱۵ مرداد) خطاب به او نوشت که اقدامات بختیارها کاملاً بر ضد دولت و عداوت آنها را به خوبی ثابت می نماید. بایست آنها را دشمن این آب و خاک دانسته و به اقوال و اعمال آنها اعتماد نکنید. (۴)

* جشن برای استقلال یهودیان در فلسطین

بنا بر گزارشی که وزیر مختار انگلیس در تهران به وزیر امور خارجه کشورش فرستاد امروز کمیته صهیونیستی محلی شهر رشت با برگزاری میهمانی استقلال یهودیان فلسطین را جشن گرفت. (۵)

۱- همان جا.

۲- همان جا.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸- ۲۹- ۱۶- ۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۷۵.

۵- FO E ۱۰۱۳۲ / ۲۸۵ / ۳۴.

جمعه ۱۹ مرداد ۱۳۰۱ / ۱۱ اوت ۱۹۲۲ / ۱۷ ذی حجه ۱۳۴۰

* نخستین انعکاس جنگ با سیمیتقو در مطبوعات

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که اخبار رسیده حاکی است در جبهه خوی بین قوای دولتی و اتباع سیمیتقو درگیری پیش آمده، کردها شکست خوردند و شکرپازی به تصرف اردوی نظامی درآمده است. از جبهه میاندوآب نیز خبر رسیده رویارویی آن بخش نیز به نفع نیروهای دولتی تمام شده است. (۱) دو روز بعد مطبوعات تلگرام سرتیپ امان الله جهانبانی را که در تاریخ نوزدهم مرداد به مرکز ارسال شده بود چاپ کردند. فرمانده قوای آذربایجان در این تلگرام خبر داد که اردوی دولتی موفق شد امروز دیلمقان را به تصرف درآورد و از دست اتباع سیمیتقو نجات دهد. (۲) نشریه اقدام نیز نوشت که سلماس و سلدوز آزاد شدند. (۳)

* اعزام قوای نظامی به بوشهر

محمود آیرم امیر لشکر جنوب در پی درخواست وزیر جنگ در فرستادن نیروی نظامی به سوی بوشهر امروز پاسخ داد که ۱۶۰ نفر از قشون شیراز به ریاست یاور محمد میرزا به سوی بوشهر حرکت خواهند کرد. اما به واسطه این که عده ای از قشون «شش الی هشت برج حقوق مطالبند و وجه ممکن نبود بدین ملاحظه به تأخیر افتاد. در این مسافرت [شیراز] هزار و نهصد تومان از سردار عشایر به بیست و یک روز وعده دریافت شد و دو هزار تومان نقدا از قوام الملک مأخوذ شد. به رئیس موقتی قشون فارس دستور داده شد معجلا حساب نفرات را تصفیه نموده به محل مأموریت اعزام شوند.» (۴)

* ممنوعیت اجاره راه ها

قوام السلطنه ریاست وزراء به وزارت فواید عامه نوشت که واگذاری راه های شوسه دولتی به صورت امتیاز یا اجاره برخلاف مصالح کشور است و موجب بروز مشکلات فراوان.

به موجب مصوبه دولت در ۱۲ تیر سال جاری «کلیه طرق مهمه مملکتی که شهرها و نقاط تجارتنی را به یکدیگر متصل می نماید بایستی مستقیما توسط وزارت فواید عامه حفظ و اداره گردد و واگذاری آنها به طور اجاره و امتیاز به کلی ممنوع است.

(۵)

* دستور تغییر خط

بنا بر گزارش رسیده از بادکوبه «کمیته اجرائیه مرکزی شورای کمیسرهای ملی آذربایجان» در حکمی که به تمام دوایر و ادارات دولتی صادر کرده، دستور داده «باید الفبای جدید که در آن جا اختراع شده تحصیل نموده و معمول دارند تا بدین وسیله الفبای جدید منتشر گردیده و عموم اهالی آن را که عده حروفش کمتر و آموختنش سهل تر است تحصیل نمایند.» (۶)

بنا به گزارشی که از بیرجند رسیده نمی توان محصولات منطقه قائنات را به دلیل تغییرات آب و هوایی درست تخمین زد و میزان برداشت سالیانه را تعیین نمود. در سال هایی که بارش خوبی باشد محصول دیمی کفاف مصارف منطقه را می دهد و در سال هایی که محصول متوسط به عمل می آید، نصف مصارف منطقه باید از سیستان و خراسان وارد شود.

سیستان هم که خالصه دولت است تقریباً ۱۳۰ هزار خروار در سال تولید دارد که همیشه از خوراک اهالی بیشتر است و به قائنات و گاه به هندوستان صادر می شود. (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۶، ص ۲.

۲- همان، شم ۱۱۹۷، ص ۱.

۳- روزنامه اقدام، شم ۶۶، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، صص ۶۱ و ۶۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۶، ص ۲.

۶- همان جا. در سده نهم میلادی که اسلاوها در سرزمین موراویا تازه سامان گرفته بودند راستیلاو فرمانروای آنان به منظور پاکسازی سرزمین خوداز کلیسای رم، آموزگاران را از بیزانس به خدمت گرفت. دو برادر روحانی به نام های سیریل (در گذشته به سال ۸۶۹ م) و متودیوس (در گذشته به سال ۸۸۵ م) به اسلان آمده، انجیل را که کلیسای رم بر گردان (ترجمه) آن را تنها به زبان های عبری، یونانی و لاتینی می پذیرفت به زبان اسلاوی برگرداند. پس از آن الفبای آن، الفبایی که سیریل ساخته بود، به نام او سیریلیک خوانده شد. این الفبا رفته رفته خط اسلاوها شد. آنگاه روسها، اوکراینیها، بلغارها، صربها هم خط سیریلیک را به همراه آیین ارتدکس پذیرفته، سیریلیک الفبای زبان روسی گردید. این خط را سیریلی (Sirilli) و کیریل (Cyrille) نیز می خوانند و شامل ۳۶ حرف است. خط سیریلیک در زمان پتر کبیر و تا حدی به دستور وی در روسیه تثبیت گردید. کم کم تلاش هایی برای رواج آن در دیگر مناطق صورت گرفت که بیشتر به منظور ترویج و تبلیغ آئین ارتدکس در سرزمین هایی بود که سیریلیک به آنها می رفت. (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۱۴۰۴؛ فرهنگ فارسی (معین)، ج ۵، صص ۶۲۵ و ۶۲۶). [تصویر] الفبای سیریلیک

۷- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۶، ص ۳.

شنبه ۲۰ مرداد ۱۳۰۱ / ۱۲ اوت ۱۹۲۲ / ۱۸ ذی حجه ۱۳۴۰

* خبر حمله به چهریق

از خوی خبر رسید که بنا به گفته سرهنگ شجاع الدوله اردوهای دولتی مستقر در دیلمقان و سایر نقاط سلماس امروز به طرف چهریق هجوم خواهند برد. وی گفته که از یزدکان با قوای خود به طرف چهریق حرکت می کند و نیز اردوی سرتیپ بصیر دیوان (فضل الله زاهدی) و کاظم خان قوشچی نیز حرکت کرده اند. (۱)

* تصویب نشان ذوالفقار

به فرمان وزیر جنگ نشان ذوالفقار به عنوان عالی ترین نشان قشونی تصویب و اعلام شد که این نشان دارای چهار درجه است و کسانی استحقاق دریافت آن را دارند که در میدان های جنگ رشادت فوق العاده ای از خود نشان داده باشند. (۲) برخی منابع نوشته اند که این نشان در کمیسیونی «متشکل از سرتیپ امان الله میرزا جهانبانی، سرتیپ فضل الله زاهدی، سرهنگ آقا خان (آذربرزین)، نایب سرهنگ محمود خان پولادین و نایب اول غلامعلی بایندر» به عنوان عالی ترین نشان جنگی ایران تصویب شد. (۳)

* خبر فتح قلعه چهریق

خبر فتح قلعه چهریق مأمون و مرکز اسماعیل آقا سیمیتقو توسط سرتیپ امان الله میرزا به تهران ارسال شد: «قوای ما در تعاقب دشمن امروز بیستم برج اسد (مرداد) ساعت ۱۱ صبح قلعه چهریق را متصرف، توپ و مسلسل هایی که در این مدت از قوای دولتی به دست آورده بود مسترد، دشمن منکوب، فراری و متواری گردید. قوای ما در تعقیب دشمن سریعا پیش می روند.» (۴) در پی شکست، اسماعیل آقا سیمیتقو با خانواده خود به محل ساری داش فرار کرد. اسباب و اثاثیه و مهمات او حدود یکصد شتر برآورد شد که با خود برد. برای سهولت ارتباط، مأموران در حال کشیدن سیم تلگراف به شهر سلماس هستند. ۵ «در این پیکار، گروه زیادی از اکراد کشته شدند و آنان که زنده ماندند، یا به اطراف متواری شده و یا در معیت رؤسای خود به خاک ترکیه پناهنده شدند. چون عساکر ترک شنیده بودند که قاطرهای بنه اسماعیل آقا مملو از لیره است، در «باش قلعه» بر او تاختند. گروهی از همراهانش از جمله جواهر خانم زن سوگلی اش کشته شدند. احمد آقا شکاک، برادرش زخمی و پسرش دستگیر شد.» (۵)

[تصویر]

* پشیمانی بختیارها از حادثه شلیل

با گذشت زمان، خبر ماجرای کشتار منطقه شلیل رفته رفته

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۲- عاقلی، رضا شاه و قشون متحد الشکل، ص ۲۲.

۳- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی ...، ج ۱، ص ۱۴۰. «اشخاصی استحقاق گرفتن چنین نشانی را داشتند که در میدان جنگ ابراز رشادت فوق العاده نموده یا به واسطه تدابیر متهورانانه و عاقلانه آنها نتایج مطلوب در جنگ حاصل شده باشد و یا اینکه در جنگ مجروح شده و با همان حالت تا انتهای جنگ وظیفه خود را انجام داده باشند. کسانی که مفتخر به دریافت چنین نشانی می شدند باید همیشه نشان را به سینه خود نصب نمایند. این نشان علاوه بر حقوق، امتیازاتی نیز مانند توقف مدت کمتری در هر درجه برای صاحب منصبان ایجاد می نمود. در هر حال این نشان فقط در موارد نادر و فداکاریهای مخصوصی داده می شد. یک طرف این نشان جنگی صورت حضرت علی علیه السلام بود و طرف دیگرش یک ذوالفقار سفیدی که به طور برجسته روی مینای آبی رنگی می درخشد به چشم می خورد. این نشان فقط مدت دو سال دوام کرد.» (همان جا).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۸، ص ۱.

۵- یکرنگیان، سیری در تاریخ ارتش ایران ...، ص ۳۳۰. با این که همه منابع براساس تلگرام سرتیپ امان الله میرزا فتح قلعه چهریق را روز بیستم مرداد نوشته اند، اما تلگرام حاکم نظامی آذربایجان، امیر لشکر اسماعیل خان، که روز ۲۲ مرداد آن را به مرکز فرستاده، می گوید قلعه چهریق از سنگرهای محکم و معروف سیمیتقو در حال بمباران شدن است. در چهریق فقط سیمیتقو و تعداد محدودی که طایفه اوست باقی مانده، سایر قوا فرار کرده در قره دره هستند. «ظن قوی می رود که چهریق نیز به زودی به تصرف اردوی منصور برآید.» (سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰). «درباره فتح قلعه چهریق و شکست اسماعیل آقا سیمیتقو در آن روزها سروصدای زیادی برخاست و جراید طرفدار سردار سپه با آب و تاب کامل به شرح واقعه پرداخته و آن را یک پیروزی عظیم برای قشون جدید التاسیس ایران دانستند و سردار سپه نیز مشغول بهره برداری از این موفقیت گردید. سرتیپ امان الله میرزای آن روز و سپهد جهانبانی بعدی جریان این جنگ داخلی و یافتن قلعه چهریق را با قلمی شیوا و روان به رشته تحریر درآورد. ابتدا این یادداشت ها در جلد دوم تاریخ بیست ساله مکی تحت عنوان یادداشت های یک افسر دخیل در قضایا ثبت گردید که متعاقب آن عبد الله مستوفی هم در جلد سوم تاریخ قاجار آن را تکرار نمود. بعدا سپهد جهانبانی یادداشت های مزبور را تکمیل نمود و کتابی تحت عنوان «نبرد شکریازی» انتشار داد.» (عاقلی، روزشمار تاریخ ایران ...، ج ۱، ص ۱۷۳).

به جامعه هم درز کرد و افکار عمومی از خبر آگاه شد «که حادثه مذکور فقط از طرف بختیاری [است] و انزجار کاملی از آنها حاصل نموده اند.» این تحلیلی بود که رئیس ارکان حرب لشکر جنوب امروز به هم ردیف خود در تهران فرستاد و افزود که «خود خوانین هم از این اقدام نادم و خائف و به علما و غیره [ناخوانا] و متبشث گردیده درصددند که به هر ترتیبی است اشتباه کاری و تبری نمایند.» (۱)

* هشدار کنسول ایران در بغداد

منتخب الدوله در تحلیلی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد، بنابر اطلاعات پنهانی به دست آمده از طرف «علمای اعلام» نوشت که انگلیسها درصدد عقد پیمانی با شیخ خزعل هستند تا «خوزستان را به اسم این که تمامی اهالی آن عرب اند از ایران مجزی و کویت را هم ملحق کرده، حکومت مخصوصی در تحت حمایت خود تأسیس نمایند. از طرف انگلیسها، کلنل ویلسن رئیس معدن نفت و سرپرستی کوکس و از طرف شیخ خزعل، میرزا محمد خان که از اجزای قدیمی قونسولگری انگلیس در بوشهر بوده و در عراق عرب از اجزای رده سیاسی بوده و در سفر اول تشریف فرمایی موبک مسعود بندگان اعلیحضرت اقدس همایونی ارواحنا فداه به عراق عرب حاکم کربلا بوده و الآن از مأمورین اداره نفت ایران است، به وکالت تعیین شده اند.» منتخب الدوله با برشماری افراد و طوایفی که در خوزستان علیه خزعل و به نفع دولت مرکزی ایران آماده اقدام هستند، نوشت: «چنانچه در این موقع از طرف دولت اقدامات مهمی نشود عنقریب عربستان [خوزستان] به دسایس ویلسن و کوکس از ایران مجزی خواهد گردید و پس از آن نوبت به پشتکوه و کردستان خواهد رسید و از قراری که روزنامه جات محلی اطلاع می دهند در عبادان [آبادان] انگلیسها طرح شهر جدیدی می ریزند. برای استحضار خاطر مبارک عرض نمود.» (۲)

[تصویر] نمایی از شهر بغداد هنگام ورود قوای انگلیس

مشابه چنین گزارشی را احتشام حضور دیگر مأمور سیاسی ایران برای وزارت امور خارجه فرستاد. او با اشاره به این خبر روزنامه *Times of Mesopotamia* چاپ بصره، درباره استخدام مستشاران امریکایی (میلسپو و هیأت همراهش) که نوشته «امیدوارم این هیأت مانند شوستر گول و فریب بعضی دستجات سیاسی تهران را نخورده با سفارتهای بنای زدوخورد را نگذارد» خواستار برخورد مقامات ایرانی با چاپ چنین مطالبی شد. و در ادامه از میرزا محمد خان معروف به خان بهادر نماینده شیخ خزعل یاد کرد که مطبوعات وابسته به انگلیس عراق نوشته بودند این فرد با حکومت بصره درباره حدود مرزی وارد مذاکره شده است. احتشام حضور، میرزا محمد خان نماینده شیخ خزعل را یک انگلوفیل و بالاتر از آن شخصی انگلیسی پرست می نامد که «از پرتو ایذا و اذیت مسلمین در عراق به جهت نفوذ انگلیس و دچار کردن ایرانیان بدبخت را در کربلا به تأدیه جزای هنگفت غیرقابل تحمل با شرکت شورشیان به لقب خان بهادری ملقب شده، ن هایت درجه بی مناسبت است شیخ خزعل عوض یک نفر مستخدم دولت او را که مستخدم کمپانی نفت است مأمور کرده.» وی یکی دیگر از نشانه های تمایل شیخ خزعل به جدایی خوزستان از ایران را تعرفه مخابرات تلگرافی دانست که هزینه آن بین خرمشهر و عراق به اندازه هزینه داخله محسوب می شود. (۳)

شیخ خزعل امروز در نامه ای به کاپیتان والیس کنسول انگلیس از دو فقره تلگرام سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران و فیتز پاتریک کنسول انگلیس در اهواز که «توجه و مرحمت در حق این دوستدار دارند و در امورات این دوستدار غفلت نمی فرمایند» تشکر کرد و پس از تفضلات خداوند، خود را «به التفات و توجهات اولیای دولت قوی شوکت بریتانیای عظمی» مستظهر دانست. (۴) سپاس خاضعانه شیخ خزعل به احتمال قوی مربوط به هشدار هایی است که نمایندگان انگلیس به دولت ایران نسبت به اعزام قوای نظامی به خوزستان دادند و ضمن باخبر کردن خزعل از این موضوع با عوامل داخلی خود آنها را قلع و قمع کردند.

* نامه یک ایرانی از جزیره بحرین

محمد اسیری یک ایرانی ساکن بحرین در نامه ای که امروز به «کارگزاری اول بنادر خلیج فارس و عربستان» فرستاد از بی توجهی دولت ایران نسبت به جزیره ایرانی بحرین و تعاقب دولت انگلیس در کوتاه کردن دست ایران از این جزیره و تبدیل آن به یک جزیره انگلیسی هشدار داد. او نوشت که این جزیره هشتاد هزار ایرانی دارد، مرکز پرورش مروارید جهان و یکی از بنادر مهم تجاری است؛ و این که ۳۶۳ پارچه ده و قریه و دو شهر بزرگ دارد. دولت ایران در این جزیره نه کار گزار، نه پست، نه حکومت، نه مالیه و نه چیز دیگری که اهالی این جزیره به آن دلخوش باشند ندارد. محمد اسیری از درآمدهای تذکره و روایدی که ایران می تواند از آن خود کند نوشت و اضافه کرد تقریباً شش ماه است ایرانیان جزیره بیدار شده اند، خواستار حضور کارگزاری ایران هستند. وی از واکنش انگلیس نسبت به ایرانیها نوشت که یکی از آنها را به قتل رسانده و دیگری را تبعید کرده که جرم هر دو وطن خواهی بوده است.

او پیشنهاد کرد شیخ عیسی، حاکم بحرین را که فعلاً دلش از اجانب پردرد است به سمت خود جلب کنید. «استرحام از جانب عمومی هم مسلکان خود می نمایم که درصدد استخلاص ما و این جزیره ایرانی برآمده» هرگونه اطلاعاتی که بخواهید تهیه خواهم کرد. (۵)

* ادامه اطاعت طوایف نسبت به دولت

پس از قلع و قمع اشرار در نواحی مرکزی از بروجرد گزارش داده اند که رؤسای الوار روزانه با فرستادن مراسلاتی اظهار خدمتگزاری می کنند. این گزارش حاکی است «نزدیک برج حاجی آباد چند دزد از الوار عبور می کرده، نظامیان از

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۱۸.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱- ۳- ۵۲- ۱۳۰۱. یک روز بعد منتخب الدوله بریده روزنامه المفید بغداد را برای وزارت امور خارجه فرستاد که همین مطالب را به نوع دیگری (مذاکره شیخ خزعل با انگلیسها) چاپ کرده بود. (همان، ۳۴- ۳- ۵۲- ۱۳۰۱).

۳- همان، ۲۵- ۲۴- ۱۶- ۱۳۰۱.

۴- الموتی، ایران در عصر پهلوی ...، ج ۲، صص ۳۹۹ و ۴۰۰.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۵-۴-۵۱-۱۳۰۱.

داخل برج شلیک کرده یک نفر از آنها مضروب و گرفتار می شود. او را به شهر آورده برای عبرت سایرین به دار آویختند.»
[\(۱\)](#)

* راه اندازی تلگراف گلپایگان

امروز تلگراف خانه گلپایگان راه اندازی شد. نبود تلگراف در این شهر ارتباط شهر را با مرکز مختل کرده بود. در روز افتتاح «آقایان علما و تجار سیم را استقبال نموده تبریک گفتند. همه جا تعطیل و مردم بشاش» بودند. [\(۲\)](#)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۰، ص ۳.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۲، ص ۱. اما سریع ترین اقدامی که وزارت پست و تلگراف در کشیدن سیم تلگراف صورت داد، کشیدن سیم به سلماس بود. پس از آزادی این شهر در ۱۷ مرداد «شب بیست و چهارم همان برج یعنی بعد از هفت روز سیم تلگراف از طسوج به سلماس تمام و تلگراف خانه سلماس دایر گردید.» این سیم غیرنظامی است و با تیرها و مقره های ثابت کشیده شده است. (همان جا)

یکشنبه ۲۱ مرداد ۱۳۰۱/۱۳ اوت ۱۹۲۲/۱۹ ذی حجه ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و لایحه ممیزی عمومی در دستور کار قرار گرفت.

این لایحه در واقع بازنگری در شیوه اخذ مالیات از زمین های مالکان و احشام و اغنام بود. پس از گفت و گوی مخالفان و موافقان کلیات آن تصویب گردید. در این جلسه انضمام ابرقو به یزد به تصویب رسید. (۱)

* اجتماع در مدرسه آلیانس

به گزارش رسیده از همدان امروز رؤسای دواير، تجار و اصناف در مدرسه آلیانس همدان حاضر شده، در جشنی که کلیمیان در این مدرسه گرفته بودند شرکت کردند. «و از طرف سرهنگ فرج الله خان رئیس ارکان حرب لشکر غرب نیز نطق مفصلی به نام دولت شده و آقا میرزا اسماعیل نوبری نیز به نام فرقه دمکرات نطقی ایراد نموده، مجلس خاتمه یافت.» (۲)

[تصویر] جمعی از یهودیان

* هشدار وزیر جنگ به قوای اصفهان

رضا خان وزیر جنگ به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب هشدار داد که گزارشهای رسیده نشان می دهد که طوایف زلّقی و خواجه تحریک شده اند که علیه قوای مستقر در تبریز اقداماتی کنند. لازم است دستورات لازم به رئیس قشون آن قسمت بدهید تا مواظب عملیات احتمالی طوایف یاد شده باشد. (۳)

* نامه قاچاق کنسول ایران در عشق آباد

پس از تعطیل کنسولگری ایران در عشق آباد نماینده سیاسی ایران در آن منطقه از کشور شوروی دچار مضایق عدیده ای شد که از آن جمله بود فرستادن گزارش از طریق قاصد قاچاق با هزینه گزاف. این کار در حالی صورت می گرفت که اطراف کنسولگری نیز مأموران مخفی در آمدوشد بودند. کنسول ایران در نامه پنهانی دیگری که امروز فرستاد بار دیگر موقعیت وخیم ایرانیان آن منطقه را به وزارت امور خارجه منعکس کرد.

فشارهایی که بنگاه تجاری ونشترک به بازرگانان ایرانی وارد می کند، تهدید مقامات شوروی مبنی بر این که اگر تا دو هفته اتباع خارجی بر که هویت ارائه ندهند، شهروند روسی محسوب خواهند شد، ... از جمله گزارشهای او بود. (۴)

* شکایت گروهی از تجار از ناامنی راه کرمان- تهران

گروه قابل توجهی از بازرگانان از ناامنی راه کرمان- یزد و یزد- تهران به مجلس شورای ملی شکایت کردند. آنها نوشتند که ما تاجران کالاهای داخلی کرمان و یزد هستیم و مدتهاست که با از بین رفتن امنیت این راه ها بسیاری از مال التجاره های ما نابود شده است. آنها یادآور شدند که این شکایت به دولتهای پیشین نیز شده بود اما با تعلل و تسامح آنها مواجه گردیده بود.

آنان اظهار امیدواری کردند وزارت داخله یا وزارت جنگ اقدامی در برقراری امنیت این راه ها صورت دهند.^(۵)

این نامه توسط میرزا سلیمان خان حاکم جدید یزد به مجلس ارسال شد.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۷، صص ۱ و ۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۰، ص ۳. مدارس آلیانس توسط دو مؤسسه یکی به نام «آلیانس فرانسه» و دیگری با عنوان «انجمن آلیانس جهانی اسرائیلی (یهودیان)» در ایران ایجاد شدند. در ۱۸۸۳ م / ۱۳۰۰ ق «آلیانس فرانسه کانون ملی برای ترویج زبان فرانسه» در پاریس بنیان گرفت که هدف آن گسترش زبان و فرهنگ فرانسه در جهان بود. آلیانس در هر شهری یک مدرسه و یک کمیته یا انجمن و یک کتاب خانه را در بر می گرفت. در آغاز سده بیستم میلادی علاوه بر پاریس در دیگر کشورها همچون امریکا، استرالیا، روسیه، بلژیک، ایتالیا، مصر و ترکیه جمعاً ۱۲۶ کمیته آلیانس به راه افتاد. در ایران هم دکتر تولوزان حکیم باشی ناصر الدین شاه، برای بنیان کمیته مزبور تعیین شده، در ۱۳۰۶ ق / ۱۸۸۹ م نخستین بار از برپایی کمیته آلیانس تهران سخن به میان آمد و به دو شاخه آن در تهران و شیراز اشاره شد. مدیریت آلیانس تهران به عهده ژوزف ریشارد (مؤدب الممالک) و آلیانس شیراز نیز به دو کروآ واگذار شد. ریاست کمیته آلیانس تهران را بالوآ سفیر فرانسه در تهران در عهده تصدی گرفت و افرادی چون امین السلطان اتابک اعظم و میرزا علی خان امین الدوله، کامران میرزا نایب السلطنه، دکتر فوریه و چند تن دیگر در آن عضویت یافتند. نخستین مدرسه آلیانس در تهران به صورت استیجاری در منزل یک فرد فرانسوی به راه افتاد. پس از چندی حساب پس اندازی نیز در بانک شاهی از سوی کمیته آلیانس تهران افتتاح گردید که از بهره آن برخی از مشکلات مالی مدرسه مرتفع می شد. در دوران سلطنت مظفر الدین شاه به ویژه از ۱۳۱۶ ق / ۱۸۹۹ م با تجدید شیوه ها آلیانس جان تازه گرفت و دکتر شنیدر حکیم باشی مخصوص شاه ریاست آن را در دست گرفت. تعدادی از معلمان تازه نیز به استخدام آن درآمدند. در ۱۳۲۰ ق تلاشی برای معادل سازی دیپلم مدارس آلیانس ایران با «باکالورآ» ی پاریس صورت گرفت. در سالهای انقلاب مشروطیت آلیانس به حیات خود ادامه داد و از دربار مبلغی به عنوان کمک مالی دریافت می کرد. در همین اوان که «لژ بیداری ایران» نخستین جرگه سازمانی فراماسونری از سوی شرق اعظم فرانسه در تهران تأسیس یافت برخی از مدیران و معلمان مدارس آلیانس از جمله آویت وزیوز و مسیو سوگون به عضویت آن درآمد، همزمان در هر دوی آنها به فعالیت خود در ایران ادامه دادند. اما با آغاز سلطنت محمد علی شاه، و قطع کمک مالی دربار، آینده مدارس آلیانس به خطر افتاد. از سوی دیگر مدارس آلمانی به رقابت با آن قد علم کردند. در چنین اوضاعی دولت فرانسه سالیانه مبلغی را برای کمک و سرپا نگه داشتن این مدارس به تهران می فرستاد. علاوه بر مدارس پسرانه و دخترانه در تهران، در شهرهای رشت و تبریز نیز مدارس آلیانس تأسیس شدند. تا ۱۹۲۳ م / ۱۳۰۱ ش آلیانس فرانسه نزدیک به صد دانش آموز داشت. درس فارسی در این مدارس اختیاری بود و یا خیلی به اختصار تدریس می شد. با روی کار آمدن رضا شاه از برنامه های اختصاصی مدارس فرنگی کاسته شد و مدارس آلیانس هم با مشکلاتی مواجه شدند. مدارس آلیانس فرانسه، مدارس کاملاً لائیک و

غیرمذهبی بودند. اما مدارس آلیانس اسرائیلیت یونیورسال (اتحادیه جهانی یهودیان)، مدارس مذهبی و وابسته به سرمایه داران یهودی فرانسوی و دیگر کشورهای اروپایی بودند. آلیانس جهانی اسرائیلی را «آدولف کرمیو» در پاریس به راه انداخت و چند تن از روشنفکران یهودی را در آن گرد هم آورد. آنان در اندیشه ایجاد مدارس افتادند تا از نظر فرهنگی و مالی همکیشان خود را یاری رسانند. مدارس را در مراکش، دمشق و بغداد به راه انداختند. آلیانس مزبور از طریق مدرسه بغداد توانست با ایران رابطه برقرار نماید و در ۱۲۸۱ ق/ ۱۸۷۳ م انجمن آلیانس جهانی اسرائیلی، که جمعیت یهودیان ایران را ۴۰۰۰۰ تن برآورد کرده بود، تلاشی برای راه اندازی مدرسه ای در تهران آغاز کرد. پیش از این چند یهودی در تهران و اصفهان و همدان مدارس کوچکی را راه انداخته، چند آموزگار پروتستان هم با یاری انگلیسها تبلیغ و تدریس فرزندان جماعت یهود را عهده دار بودند. با آغاز زمزمه تأسیس شاخه ای از آلیانس جهانی اسرائیلی (یهودی) در تهران، کمیته آلیانس فرانسه به تکاپو افتاد تا بلکه در ظاهر از رقابت مستقیم با همتای خود به دور و در امان بماند. سرانجام فردی به نام «ژوزف کازه» که تبعه مراکش و رئیس مدرسه بیروت بود به تهران آمد و مدیریت نخستین مدرسه آلیانس جهانی اسرائیلی را در ایران به عهده گرفت. چندی بعد مدرسه دخترانه وابسته بدان انجمن هم در تهران گشایش یافت. رفته رفته پیشرفت آلیانس بیشتر شد و توجه دولتمردان را به خود جلب کرد. کازو مأموریت یافت مدرسه آلیانس دیگری را در اصفهان راه بیندازد. پس از آن در همدان، شیراز، سنه (در کردستان)، کرمانشاه، یزد، کرند، قصرشیرین، سنندج و بروجرد هم شعب آلیانس اسرائیلیت گشایش یافتند. (قاسمی، پویا، مدارس جدید در دوره قاجاریه: بانیان ...، صفحات متعدد؛ ناطق، کارنامه فرهنگی فرنگی در ایران ...، صفحات متعدد).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۱۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶-۱۲-۱/۱۵-۱۳۰۱.

۵- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۱۱۷/۳/۱۶/۳۱/۴.

دوشنبه ۲۲ مرداد ۱۳۰۱/۱۴ اوت ۱۹۲۲/۲۰ ذی حجه ۱۳۴۰

* برپایی صلح میان سردار عشایر و قوام الملک

سرهنگ سالار نظام، سرهنگ ساعد الدوله و محمود آیرم امیر لشکر جنوب در تلگرامی که امروز به تهران فرستادند یادآور شدند که پس از زحمات و پافشاریهای فراوان بالاخره قوام الملک و سردار عشایر «در نیم فرسخی آباده با دو هزار سوار حاضر شده با کمال صمیمیت همدیگر را در آغوش و از گذشته ها صرف نظر» کردند. این آشتی باعث خرسندی عموم اهالی فارس خواهد شد. (۱)

* حبس و خلع درجه از صاحب منصبان

در دستوری که امروز رضا خان به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب داد، خواست که همه صاحب منصبان نیروی اعزامی به خوزستان مسلوب الدرجه شده، محبوس شوند تا پس از ورود سرهنگ ساعد الدوله و سرهنگ سالار نظام محاکمه شوند. (۲)

حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب هم امروز از ورود تعداد دیگری زخمی حادثه شلیل به اصفهان خبر داد و نوشت که «همه روزه از طبقات مختلفه اصناف و غیره برای عیادت [مجروحین] و محبوسین نظامی به مرخص خانه می آیند». (۳)

* تازه ترین گزارش از موقعیت نیروهای نظامی در اردوی جاپلق

بنا به اطلاعی که سرهنگ ضیاء الدین خان رئیس اردوی نظامی مستقر در جاپلق داد، سردار اشرف و بهادر السلطنه که از فریدن حرکت کرده بودند (ر. ک: ۱۶ مرداد) با پانصد سوار بختیاری در منطقه ای به نام «پرسش» در پنج فرسخی اردوی دولتی هستند. (۴)

اردوی دولتی آماده می شد تا به رویارویی طایفه زلّقی برود.

حضور این گروه از بختیارها در منطقه تهدیدی تازه علیه نیروهای دولتی محسوب می شد.

* جشن در آستارا

در خبری که اداره تلگراف آستارا به تهران فرستاد گروه هایی از مردم این شهر در تلگراف خانه گرد آمده، خبر پیروزی نظامیان بر سیمیتقو برای آنها خوانده شد. «مراسم آیین و چراغانی از امشب شروع می شود». (۵)

* کارشکنی روسیه در تحویل روستای فیروزه

قوام السلطنه ریاست وزراء در نامه ای که امروز به سفارت روسیه شوروی در تهران فرستاد از این که کنسول شوروی در مشهد

برای مأمور ایرانی (مترجم الایاله) روادید صادر نکرده تا به محل مأموریت خود برود گله کرد و آن را مباین فصل سوم عهدنامه بین دولتین دانست.

[تصویر] مترجم الایاله مأموریت داشت روستای فیروزه و اراضی مجاور آن را تحویل بگیرد. قوام السلطنه در این نامه این اقدام کنسولگری را موجب آثار سوء بر افکار عام دانست و درخواست کرد دستورهای لازم به ژنرال کنسول روسیه در

-
- ۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۶۴.
  - ۲- همان، پ ۵، ص ۷۶.
  - ۳- همان، پ ۵، ص ۱.
  - ۴- همان، پ ۵، ص ۱۹.
  - ۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

خراسان داده شود. (۱)

* تحویل بانک استقراضی به ایران

بانک استقراضی روس که طبق قرارداد ۲۳ آذر ۱۳۰۰ باید به ایران واگذار می شد امروز تحویل وزارت مالیه شد و با نام بانک ایران به کار خود ادامه داد. یکی از مشکلات عمده بانک ایران وجود رجال مقروض و اعاده قرض آنها بود؛ از آن جمله بود محمد ولی خان سپهسالار با بیش از یک میلیون تومان بدهی. (۲)

* قرارداد با میلسپو

امروز قرارداد بین ایران به نمایندگی حسین علاء وزیر مختار ایران در واشنگتن واقع در ناحیه کلمبیای اتازونی امریکا، و آرتور چستر میلسپو Arthur Chester Millsbaugh در ۲۴ بند منعقد شد. عنوان میلسپو در این قرارداد «رئیس کل مالیه ایران» بود. (۳)

* رسیدگی به عملکرد قائم مقام

کمیسیون مرکب از منصور الملک کفیل وزارت داخله، بیان الدوله و مدیر الدوله مدیر شعبه شمال وزارت داخله، میرزا احمد خان و چند نفر دیگر برای رسیدگی به عملکرد قائم مقام حاکم سابق کردستان امروز در عمارت بادگیر تشکیل جلسه داد. دیروز پرونده و مدارک لازم برای رسیدگی به این موضوع به کمیسیون یاد شده تحویل شده بود. (۴)

* حاکمان جدید یزد و عراق

میرزا سلیمان خان از طرف وزارت داخله به حکمرانی شهر یزد رسید. از مشاغل پیشین او کار در وزارت عدلیه بوده است.

همچنین وقار الملک به حکومت عراق (اراک) منصوب شد. (۵) وثیق السلطنه هم از مدیران وزارت داخله و از اعضای قدیمی این وزارت خانه به معاونت حکومت اراک برگزیده شد.

[تصویر] نمایی از شهر یزد

* پرسش از انحلال عدلیه

در نامه ای که امروز در کمیسیون عرایض مجلس شورای ملی ثبت شد و احتمالاً از تربت حیدریه و به امضاء شیخ محمد حسین قاینی به مجلس فرستاده شده بود، استدلالات مسئولان وزارت عدلیه نسبت به انحلال اجزاء این وزارت خانه در ولایات نقض شد. وی نوشت اگر انحلال عدلیه ولایات برای تصفیه اعضا و اجزا و امتحان گرفتن از آنها بوده، این کار صورت نگرفته است. او دلیل آورد که طبق قانون اساسی قوه قضاییه مثل قوه مقننه و مجریه لازمه حکومت است. و اگر علت انحلال عدلیه

کمبود بودجه بوده، عدلیه ولایات خودکفا بوده و خرجی به دولت تحمیل نمی کردند. این نامه به وزارت عدلیه فرستاده شد.

۱۱(۶)

* تصرف ارومیه به دست قوای دولتی

امروز شهر ارومیه و اطراف آن به دست نظامیان دولتی افتاد.

این خبر را سرتیپ امان الله میرزا به مرکز فرستاد و نوشت که اهالی جشن گرفتند و برای آزادی از اسارت سیمیتقو دست به دعا برداشتند و خداوند را سپاس گفتند. «و با هزاران صدای زنده باد حضرت اشرف و قشون ایران» را استقبال کردند. (۷) در این آزادسازی «عمر آقا [که] همه کاره سیمیتقو [و] به منزله خود او [است] گرفتار شده است.» (۸)

۱- منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس ...، ص ۲۰۹.

۲- عاقلی، روزشمار تاریخ ایران ...، ج ۱، ص ۷۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه ۳- ۶۶ تا ۶۶- ۵- ۴۳- ۱۳۰۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۷، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۱۳۹ / ۲ / ۱۷ / ۳۳ / ۴.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۵، ص ۳.

۸- همان، شم ۲۲۲، ص ۳.

سه شنبه ۲۳ مرداد ۱۳۰۱ / ۱۵ اوت ۱۹۲۲ / ۲۱ ذی حجه ۱۳۴۰

* تقدیر از نیروهای نظامی

صبح امروز به دنبال پیروزیهای به دست آمده در شمال غربی ایران و انهزام نیروهای سیمیتقو، به دستور وزیر جنگ صاحب منصبان یگان‌های مختلف در ساختمان ارکان حرب گرد آمده و برایشان سخنرانی شد. در این مراسم رضایت دولت از عملکرد نیروهای نظامی به ویژه فوج پهلوی به اطلاع نظامیان رسید. (۱)

* خواندن خبر فتح چهریق در شهرهای مختلف

براساس تلگرام‌هایی که از شهرهای مختلف به تهران رسیده چنین به نظر می‌رسد که به دستور رضا خان وزیر جنگ، خبر غلبه بر سیمیتقو می‌بایست در مراکز و محل‌هایی که می‌توانست محل رجوع یا عبور و مرور بیشتر مردم باشد خوانده می‌شد.

[تصویر] قلعه چهریق

این دستور را فرماندهان نظامی هر شهر باید انجام می‌دادند.

امروز رئیس قشون بارفروش (بابل) در سبزه میدان این شهر اطلاعیه یاد شده را برای افراد نظامی و جمعی از اهالی که حاضر بودند خواند. (۲)

* آخرین اخبار از وضعیت سیمیتقو

برمبنای تلگرامی که امروز از تبریز به تهران رسید سیمیتقو که گفته می‌شد در منطقه «ساری داش» توقف کرده، در آنجا نمانده و بدون مقاومت و جنگ فرار کرده است و معلوم نیست به کدام طرف رفته است. (۳)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد. پیش از آن که دو لایحه قانون استخدام و قانون ممیزی عمومی در دستور کار قرار گیرد، اضافه کردن یک کلمه به لایحه استخدام میلسپو مطرح (کلمه «تعیین» به قسمت دوم از ماده شش) و تصویب شد. (۴)

* اعتراض حسین علاء به مندرجات روزنامه ایران آزاد

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا امروز در نامه‌ای به وزارت امور خارجه نسبت به مقاله‌ای که در شماره ۵۲ روزنامه ایران آزاد (۵) با عنوان تاریخچه نفت شمال چاپ شده بود اعتراض کرد و در واقع از عملکرد خود در دوره حضورش در

او نوشت بعد از تصویب مواد پنج گانه در مجلس شورای ملی در سال ۱۳۰۰ هیچ اسمی از کمپانی نفت انگلیس و ایران در میان نبود. «یک مرتبه غفلتا از طرف دولت انگلیس بنای اعتراض و نماینده کمپانی جنوب با استاندارد در داخل مذاکره شد. بعد هم مستر شوستر و بنده برحسب تعلیمات دولت مذاکرات را دنبال کردیم تا این که مجددا استاندارد به مقام اولیه خود در ابتدای مذاکرات برگشت و پای انگلیسها را خارج کرد.» وی خواستار تکذیب نتیجه گیری مقاله روزنامه ایران آزاد از طرف دولت شد. (۶)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۶۰، ص ۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۶.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۸، صص ۱ و ۲.

۵- روزنامه ایران آزاد روزنامه ای بود با گرایش سیاسی، اجتماعی که از ۱۳۰۰ ش در تهران منتشر می شد. ایران آزاد از همان ابتدا با انتشار مقالات تند مورد توجه مردم قرار گرفت و به طرز کم سابقه ای خواننده پیدا کرد و به دلیل چاپ مقالاتی علیه حکومت چند بار توقیف گردید و مدیر مسئول آن تبعید شد. روزنامه ایران آزاد با مدیریت و صاحب امتیازی سید ابراهیم ضیاء الواعظین انتشار می یافت. سید ابراهیم ضیاء الواعظین در ۲۲ خرداد ۱۲۳۷ در شیراز دیده به جهان گشود. تا بیست و پنج سالگی در زادگاهش به تحصیل پرداخت و تحصیلات قدیم را تا حدود مدرسی آموخت و به کسوت روحانیت درآمد. همان ایام به هندوستان رفت و در کلکته با سید جلال الدین مؤید الاسلام مدیر روزنامه جبل المتین همکاری کرد. در ۱۲۹۳ ش به ایران آمد و در ایام جنگ جهانی اول به دلیل ایراد سخنانی های ضد انگلیسی در شیراز، در ۱۲۹۵ ش با تسلط انگلیسها به فارس مدتی توسط آنان زندانی گردید. ضیاء الواعظین پس از آزادی در اواخر سال ۱۲۹۵ ش به تهران آمد و در ۱۳۰۰ ش روزنامه ایران آزاد را انتشار داد و به نگارش مقالات تند و آتشین در آن روزنامه پرداخت. ایران آزاد برای اولین بار در آبان ۱۳۰۱ پس از آن نیز در دی ۱۳۰۱ برای مدت کوتاهی از انتشار بازمماند. همین روزنامه در اواخر سال ۱۳۰۱ به دلیل درج مقالات «وضعیت پوشالی- مجلس پوشالی- اکثریت پوشالی» و زیر سؤال بردن حکومت احمد شاه قاجار و دولت وقت توقیف شد و ضیاء الواعظین و همکارش موسوی زاده که در روزنامه پیکار مقالات تنیدی علیه حکومت می نوشت از سوی احمد شاه به محکمه فرستاده شدند. در محاکمه مزبور، که در ۱۰ بهمن ۱۳۰۱ تشکیل شد، شیخ رضا دهخوارقانی، حسین همدانی، سید هادی نوری، شریعت زاده و شیخ علی اکبر مازندرانی اعضای هیأت حاکمه بودند. پس از پایان جلسه، احمد شاه که پی برد این موضوع ممکن است وسیله تبلیغات سوئی به دست دشمنانش بدهد و یا بر اثر اقدامی حاد جاروجنجال برپا گردد به تبعید ضیاء الواعظین به سمنان و شیراز و موسوی زاده به یزد رضایت داد. در همان ایام، فرخی یزدی در حمایت از ضیاء الواعظین و موسوی زاده در روزنامه اش طوفان در مقاله ای با عنوان «در راه آزادی» از ضیاء الواعظین و موسوی زاده حمایت کرد. ضیاء الواعظین پس از دریافت حکم عازم سمنان و پس از مدتی رهسپار شیراز گردید. در دوران تبعیدش در شیراز از سوی مردم و ایل قشقایی و در نتیجه پافشاری صولت الدوله قشقایی به نمایندگی مجلس شورای ملی در دوره پنجم انتخاب شد و در شهریور یا مهر ۱۳۰۲ به تهران آمد. او در دوره های ششم و هفتم نیز به نمایندگی از سوی مردم آباده در

مجلس حضور داشت. ضیاء الواعظین در اسفند ۱۳۰۲ انتشار روزنامه ایران آزاد را از سر گرفت اما گرفتاریهای سیاسی و اشتغال به امور نمایندگی مانع از آن بود که وی ایران آزاد را به طور مرتب منتشر کند لذا تعداد شماره های منتشر شده روزنامه مزبور در طول حدود سه سال انتشار به صد و بیست شماره رسید و متوقف شد. ایران آزاد دوباره از شهریور ۱۳۰۹ هر روز عصر، به استثنای روزهای تعطیل، انتشار یافت و از آن به بعد به یکی از روزنامه های مهم و کثیرالانتشار پایتخت تبدیل گردید. ایران آزاد در آخرین سال انتشارش (۱۳۱۰ ش) روزهای شنبه، دوشنبه و چهارشنبه و در چهار صفحه به قطع بزرگ انتشار می یافت. سردبیر آن عرفان و مدیر داخلی آن س. عبد الغنی بوده است. در اوایل سال ۱۳۱۱ ش ضیاء الواعظین به انتشار سلسله مقالاتی با عنوان «ای مرد بزرگ» در ایران آزاد پرداخت و در آن مقالات از رضا شاه انتقاد کرد. درج این مقالات به توقیف همیشگی روزنامه ایران آزاد انجامید و ضیاء الواعظین نیز که دوره نمایندگی اش پایان یافته بود از سیاست کناره گرفت و گوشه نشینی اختیار کرد. او در ۱۳۱۵ ش برای تأمین معاش در میدان بهارستان مغازه خواروبارفروشی باز کرد و سرانجام در ۳ خرداد ۱۳۲۲ در تهران درگذشت. ضیاء الواعظین در دوره نمایندگی اش به تأسیس مدرسه صنعتی فارس اقدام کرده، خود نیز برای مدتی ریاست آن را به عهده داشت. (برزین، شناسنامه مطبوعات ایران، ص ۶۷؛ پارس، (روزنامه)، شم ۴۳۵۶ (اردیبهشت ۱۳۵۹)، ص ۳؛ صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱ و ۲، صص ۳۱۸ تا ۳۲۴؛ مرسلوند، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، صص ۲۳۷ تا ۲۳۹).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۲-۸-۳۹-۱۳۰۱.

* دستور رضا خان به تبلیغ علیه بختیارها

رضا خان وزیر جنگ در نامه ای که امروز به اصفهان و برای رئیس ارکان حرب لشکر جنوب فرستاد، ضمن اعلام دریافت تلگراف اظهار تنفر حزب سوسیال دمکرات از بختیارها دستور داد: «به شما امر می دهم تمام افکار عامه را در اصفهان بر ضد بختیارها تهییج نمایید.» (۱)

* گزارش نماینده سیاسی ایران از جناح بندیهای شهر کربلا

محمد حسن بدیع کارپرداز دولت ایران در کربلا- امروز در گزارشی که به وزارت امور خارجه فرستاد جناح های مختلف موجود در کربلا- را به نسبت موضع گیری هایی که با دولت اشغالگر انگلیس دارند یادآور شد. او اعتقاد داشت طرفداران انگلیس در کربلا بیش از آزادی خواهان هستند، اما در نجف اشرف این مسئله برعکس است. نظر به اهمیت این گزارش متن کامل آن در پاورقی می آید. ۸ (۲)

[تصویر] نمای عمومی شهر کربلا

* خبرهای سیاسی سوادکوه

کارگزار مهمام خارجه مازندران خبرهای رسیده از سوادکوه را قابل تأمل دانست؛ اول این که امیر مؤید (۳) مشغول تجهیز نفرات خود است و بر شمار آنها می افزاید. حکومت سوادکوه با این که با تصویب حکومت مازندران و «اجازه وزارت جنگ» به سلطان فضل الله خان واگذار شده، اما «نظریاتی در این حکومت ... ملحوظ است؛ پس از تکمیل تحقیقات که کاملاً مطمئن شد به عرض می رساند.» (۴)

* اظهار ناداری معتمد الدوله

معتمد الدوله (اسماعیل مسعود) پسر ظل السلطان امروز به رئیس ارکان حرب لشکر جنوب نوشت که پول ورثه را از میراث به جا مانده از پدرش در بانک سوئیس پرداخت کرده که می توانند از خواهران و برادران او سؤال کنند. «به طور جد و صریح عرض می کنم در نتیجه این مسائل دیگر دارایی برای بنده باقی نمانده که در ارکان حرب یا محل دیگری حاضر نمایم.» (۵) معتمد الدوله با این جمله از پرداخت نیمی از وجه بانک سوئیس خودداری کرد؛ درحالی که پیش از این قول پرداخت آن را داده بود.

* تغییر سیاست با شلاق

بنا به اطلاع رسیده از رشت مجتهدزاده مدیر نشریه ندای گیلان که امروز برای گردش به باغ سالاریه رفته بود، توسط تنی چند از کمونیستهای شهر دستگیر و به بند کشیده می شود.

مجتهدزاده را به درخت می بندند و با این تهدید که چون طرفدار اعیان و اشراف است و باید چوب بخورد، از او قول می گیرند که «روزنامه خود را ارگان کمونیست نماید» و سپس آزادش می کنند. (۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۶۵.

۲- «در جریانات سیاسی حالیه راجع به رد وصایت انگلیس و الغاء معاهده جدیده جناب حجت الاسلام آقا سید ابو الحسن اصفهانی داخل شده اند ولی جناب حجت الاسلام آقامیرزا حسین نائینی بی طرفی اختیار فرموده اند و آقای فیروزآبادی از اول مسلکشان انزوا و گوشه گیری بود و خود را در هیچ مخصصه داخل نمی کنند. اما آقایان علماء کربلا هیچ کدام با خیالات و افکار احرار همراه نیستند و اغلب با انگلیسها روابطی دارند فقط خانواده مرحوم میرزای شیرازی و متعلقین ایشان با انگلیسها مخالف و طرفدار آزادی و استقلال حکومت عراق هستند و جناب آقا میرزا عبدالحسین پسر مرحوم آیت الله شیرازی در کربلا. رئیس فرقه آزادیخواهان و از آقازادگان محترم می باشند. اما اغلب ایرانیان کربلا. به انگلیسها متمایل و از حکومت عراقی متنفرند و این نفرت را سوء سلوک مأمورین عراقی در ایرانیان تولید کرده؛ اعراب کربلا نیز دو فرقه هستند یک فرقه طرفدار انگلیس و آلت اجرای مقاصد آنها هستند. رئیس این فرقه شیخ محمد علی کتّونه زاده و برادرش شیخ فخرالدین است و این شخص که به شیخ فخری معروف است آدم متحرکی است و در زمان جنگ قشون ترک را از کربلا بیرون کرد و در زمان انقلاب رئیس آشوب طلبان بوده و چند ماهی در کربلا. حکومت کرده، علمای کربلا در جزو این فرقه هستند و فرقه دیگر مخالف انگلیس و طرفدار استقلال حکومت عراق هستند از پیشروان این فرقه سید قاسم رشتی نوه مرحوم آقا سید کاظم رشتی است که از علمای معروف شیخیه است. میان سید قاسم رشتی و شیخ محمد علی کتّونه زاده علاوه بر اختلاف مسلک کینه دیرینه وجود دارد و هر کدام از ایشان که مسلط شوند از قتل و غارت و خراب کردن خانه های همدگر کوتاهی نمی کنند چنانچه در انقلاب اخیر شیخ فخری خانه سید قاسم رشتی را غارت و تاراج و خراب کرد. در کربلا بعضی از شیوخ عرب هست که آنها نیز دو فرقه اند پاره [ای] با سید قاسم رشتی همدست و بعضی دیگر با شیخ فخری همدستان هستند و کلیتا در کربلائی معلی طرفداران انگلیس بیش از احرارند و در نجف اشرف مسئله برعکس است چون لازم بود عرض شد.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۷۹-۳-۱۶-۱۳۰۱).

۳- اسماعیل خان سوادکوهی مشهور به امیر مؤید در ۱۲۳۳ ش دیده به جهان گشود. پدرش ابراهیم خان شعاع الملک نام داشت. تحصیلات خود را در دبیرستان دارالفنون به پایان رساند و در ابتدای جوانی به خدمت دربار درآمد. او در دوران سلطنت ناصرالدین شاه بسیاری از اوقات در تهران و جزو عمله خلوت و شکار بود و ریاست ایل سوادکوه و سوارهای آنجا را برعهده داشت اما در دوره مظفرالدین شاه از تهران به مازندران مهاجرت کرد و اغلب در مازندران ساکن بود و در آن خطه از نفوذ زیادی برخوردار بود. او در جریان مشروطه از قدرت حاکم طرفداری می کرد و پس از استقرار مشروطیت به گروه مشروطه خواهان پیوست. وی در دوره سوم مجلس شورای ملی از سوی مردم ساری به نمایندگی انتخاب شد و در محرم ۱۳۳۴ که قشون روس از سوی قزوین به تهران رهسپار بود و اغلب ملیون در حال مهاجرت از تهران به قم بودند او به همراه شیخ ابراهیم زنجانی، نماینده مردم زنجان در مجلس، برای ضدیت با قشون روس به سمت مازندران حرکت کرد و اقداماتی انجام داد. در ۱۳۳۶ ق/ ۱۲۹۷ ش در دوره نخست وزیری حسن وثوق (وثوق الدوله) او و فرزندانش (سهم الممالک و هژیر السلطان) را به تهران آورده، مدتی تحت نظر قرار دادند. او پس از مدتی به مازندران انتقال یافت و بار دیگر در دوره ای که رضا خان سمت وزارت جنگ را برعهده داشت امیر مؤید را تحت الحفظ به تهران آورده، به کرمانشاه تبعیدش کردند و

فرزندانش نیز کشته شدند. وی سرانجام در ۱۳۱۱ ش بر اثر بیماری سرطان، چشم از جهان فرو بست. گفته می شود که وی از خوانین معروف مازندران بود و سه بار قصد حمله به تهران و واژگونی حکومت وقت را کرد. شورش مرواه تپه هم که در شب دوم تیر ۱۳۰۵ روی داد بی ارتباط با تیرباران فرزندان اسماعیل خان سوادکوهی نبوده است و رهبر شورشیان، سروان لهاک خان، از منسویین امیر مؤید دانسته شده است. (بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، ج ۱، ص ۱۲۶؛ مرسلوند، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، صص ۷۸-۷۶؛ یوسفی، تاریخ تنکابن، ج ۱، صص ۵۷۰-۵۶۹).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۱۴-۴۹-۱۳۰۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۱۳.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۰، ص ۳.

چهارشنبه ۲۴ مرداد ۱۳۰۱/۱۶ اوت ۱۹۲۲/۲۲ ذی حجه ۱۳۴۰

* دست آشکار انگلیس در کشتار نظامیان ایرانی

روزنامه شفق سرخ امروز در تحلیلی از عملکرد دولت انگلستان، کشتار نظامیان در کاروانسرای شلیل (ر. ک: ۷ مرداد) را به دست انگلیس و عوامل او دانست. این مقاله که با عنوان «کشتار هولناک در خاک بختیاری- خطر ظهور سیمیتقوها در قسمت جنوب» چاپ شده بود از واکنش انگلیس نسبت به اعزام این گروه نظامی به جنوب نوشت و دیدارهای سفیر انگلیس با قوام السلطنه و وزیر جنگ را متذکر شد تا شاید از این کار منصرف شوند اما «این دفعه برخلاف سابق خشونت و تشدد آقایان نتوانست تصمیم دولت را متزلزل کند و عربده سفارت نتوانست از اعزام قشون ممانعت نماید.» در مقاله کشتار نظامیان نقشه ای در امتداد سقوط کابینه و ثوق الدوله و نوعی انتقام از آن ناکامی و ناکامی های بعدی (سقوط کابینه سید ضیاء، از بین رفتن زمینه برای بقاء ارمیتاژ اسمیت در مالیه، کلنل اسمایس در نظام، برچیده شدن پلیس جنوب و مشارکت ندادن انگلیس در نفت شمال) عنوان شده است. (۱)

* تلاش بختیارها برای برائت جویی از کشتار نظامیان در شلیل

«خوانین بختیاری به همراه نایب الحکومه فعلی و تحمل مخارج گزاف ن هایت جدیت را در اطفای احساسات اهالی و القاء شبهه به عموم معمول» می دارند. این جمله ای بود که حیدر قلی خان رئیس ارکان حرب لشکر جنوب برای رضا خان نوشت و در پاسخ به درخواست او مبنی بر تهییج افکار عمومی علیه بختیارها یاد آور شد که «این جانب با حفظ مراتب بی طرفی توجهات عامه را به این قضیه ناگوار جلب» کرده و خواهم کرد.

«اینک همه روزها از طبقات مختلفه با دسته های گل برای عیادت مراضی و مجروحین نظامی به مریض خانه آمده احساسات قلبی خود را نسبت به افراد قشون بدین وسیله ابراز و تنفر فوق العاده خود را نسبت به بختیارها اظهار می دارند.» وی در پایان جابه جا کردن نایب الحکومه فعلی اصفهان را برای تفوق قشون در این منطقه مناسب دانست. (۲)

* تشکر هیأت مرکزی تشکیلات صیونیست

هیأت مرکزی تشکیلات صیونیست در اعلانی که امروز در جراید چاپ کرد از وزرا و نمایندگان مجلس شورای ملی، مدیران جراید و برخی تجار و بقیه کسانی که در مجلس جشن ملی کلیمیان شرکت کرده بودند، تشکر کرد. (۳)

[تصویر] انجمن صهیونیستهای تهران

* درخواست لقب برای سرکشیک زاده

قوام السلطنه در نامه ای که امروز با عنوان «فهرست عرض عیبدهانه» برای احمد شاه نوشت درخواست کرد برای حاج میرزا ابو

الفضل سرکشیک زاده «آستان قدس بنیان حضرت رضویه» لقب نقیب الاشراف «که لقب خانوادگی او بوده» تصویب و صادر شود. (۴)

* بحث درباره حجاب

روزنامه اقدام در شماره امروز خود نوشت از آنجا که

- ۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۶۰، صص ۱ و ۲.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۵.
- ۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۸، ص ۱. صهیونیسم در ایران براساس یک نظریه در ۱۹۱۰ م توسط گروهی از جوانان یهودی در همدان شکل گرفت. آنان اولین گروه تحقیق در زبان عبری و نیز اولین روزنامه صهیونیستی ایران به نام «شالوم» را به سردبیری مردخای شالوم در ۲۱ مارس ۱۹۱۵ / ۵ جمادی الاول ۱۳۲۳ راه انداختند. در عید پسخ ۱۹۱۸ م با برگزاری مراسم بزرگداشت اعلامیه بالفور در شهرهای مختلف ایران تشکیل «سازمان صهیونیست» به رهبر کهن صدق اعلام شد و به استحکام روابط تشکیل های صهیونیستی در سراسر ایران اقدام گردید. در جولای ۱۹۱۹ اولین کنگره صهیونیست های ایران شکل یافت و «سازمان صهیونیست» که توسط سازمان مرکز لندن اداره می شد تأسیس و عزیز الله نعیم دومین رهبر آن شناخته شد. پس از کودتای نظامی ۱۹۲۱ م فعالیت صهیونیستها از طرف دولت ممنوع اعلام گردید. و با تقاضای رهبران آنان از جمله یهودا کوپلویتر مبنی بر ادامه فعالیتهای صهیونیستی علی رغم فشار انگلستان موافقت نشد، اما رفته رفته تشکیلات صهیونیسم جان گرفت و در شهرهای مختلف شعبه تأسیس کرد و به فعالیتهای خود که عمدتاً تشویق یهودیان ایران به مهاجرت به فلسطین بود، پرداخت. (فرزندان استر (مجموعه مقالاتی ...، صفحات متعدد؛ دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، صص ۱۵۹۸ و ۱۵۹۹).
- ۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۱۴.

سید علی محمد قمی در مقاله ای که منتشر کرد با استناد به قرآن و احادیث استدلالاتی برای کشف حجاب کرده بود، اینک لطف الله قمی حاضر است امروز ساعت چهار بعد از ظهر در مدرسه صدر برای رد آن استدلالات با وی مباحثه کند. در این اعلان از علاقه مندان خواسته شده بود برای شرکت و شنیدن این گفت و گو به مدرسه یادشده بیایند. (۱)

* پاداش به بازماندگان

مسیو ویلن بلژیکی رئیس گمرکات تنکابن و همسرش که در اثر وقایع جنگل در سالهای گذشته دچار سختی شده، سپس در دریای خزر غرق شدند، اینک وزارت مالیه به پاس خدمات او و رعایت حال بازماندگان، به مجلس شورای ملی پیشنهاد کرده است مبلغ ده هزار فرانک بلژیک به بازماندگان او تخصیص یابد. روزنامه اقدام ضمن چاپ این خبر نوشت:

«متحیر هستیم چه بنویسیم؛ ایتم گرسنه و لخت ما در کوچه دربه در و مالیه ما حاتم بخشی می کند.» (۲)

* تصویر یک رجل ایرانی از ایران ۱۳۰۱

سید حسین عدالت (۳) در نامه ای که امروز به سید حسن تقی زاده رئیس هیأت اعزامی ایران به مسکو نوشت، جدا از تعارفات معمول، تصویری که از ایران ارائه داد چنین بود:

«اوضاع اقتصادی ایران به وضعی است که طلبکاران از مطالبه حقوق شرم دارند و به جای شکایت دلسوزی می نمایند.

اوضاع سیاسی مملکت به مراتب بهتر از سابق است؛ اگر حلال مشکلات بگذارد. احزاب در ایران رسماً باقی مانده هرکسی که هیچ مقامی ندارد یک ورق پاره ای به اسم روزنامه نشر نموده خود را نماینده فرقه به قلم می دهد؛ در صورتی که مخارج روزنامه را از محل‌های نامشروع تحصیل می نماید.

اخلاق ایرانی خصوصاً محصلین که در خارجه و داخله تحصیل کرده اند به کلی خراب است که جز پول و فرار از وطن منظوری ندارند، چنانچه سی سال پیش از اسم معارف و وطن هرکس صحبت می کرد مسخره می شد حال هم همین طور است. ولی اشخاصی که قبل از مشروطه یک صمیمیتی داشتند باقی هستند. مولودهای بعد از مشروطه همه فاسد درآمدند مگر معدودی.» (۴)

۱- روزنامه اقدام، شم ۶۷، ص ۲.

۲- همان، ص ۳.

۳- سید محمد حسین عدالت فرزند سید ابو تراب مجتهد سروسنانی در ۱۳۱۰ ق در شیراز به دنیا آمد. از سن ۱۰ سالگی تا اوایل نهضت مشروطیت در یکی از حجرات مدرسه خان شیراز به تحصیل علوم حوزوی پرداخت. در دوران مشروطیت از دست مرتجعین و مخالفان به سروسنستان رفت و به امور املاک پدری رسیدگی کرد. اما در آنجا معاشری نیافت؛ به ناچار به

زادگاهش بازگشت. در ۱۳۳۳ ق به عضویت حزب دموکرات شیراز درآمده، چندی در آن فعالیت کرد. او در ۱۲۹۹ ش امتیاز روزنامه ای به نام عدالت را گرفت و تا ۱۳۰۸ ش به انتشار آن همت گماشت که به همان نام روزنامه اش نیز مشهور گردید. روزنامه های الحدید، خبر و آنادیلی (که به زبان ترکی چاپ می شد) دیگر نشریاتی است که با مدیریت او منتشر گردید. سید محمد حسین عدالت پس از تعطیلی روزنامه عدالت در ۱۳۰۸ ش به کار کشاورزی و اداره املاک پدری اشتغال ورزیده، چندی هم در تهران مدیریت مدرسه ای را به عهده گرفت. خواب و خیال در مظالم استبداد و صد پند از نوشته های وی است. عدالت در ۱۱ آبان ۱۳۳۰ در شیراز درگذشت. (رکن زاده آدمیت، دانشمندان و سخن سرایان فارس، ج ۳، ص ۶۰۵؛ صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، صص ۷-۶).

۴- نامه های تهران ...، صص ۲۶ و ۲۷؛ وی این نامه را توسط میرزا فضل الله خان نبیل الدوله نایب سفارت ایران در مسکو برای تقی زاده فرستاد.

پنج شنبه ۲۵ مرداد ۱۳۰۱/۱۷ اوت ۱۹۲۲/۲۳ ذی حجه ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز صبح مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. وی در سخنانی پیروزی بر قوای سیمیتقو را مرهمی بر زخمهای یتیمان و بیوه زنان آن دیار دانست. «بنده به نام مجلس از این جا یک سلامی به ارواح طیبه شهدا [ی قشون] می فرستم.» پس از صحبت سید المحققین نماینده آذربایجان، نصرت الدوله هم این پیروزی را یک دست آورد سیاسی نامید. بیشتر وقت امروز مجلس به سخنان نمایندگان در تمجید از این قضیه گذشت. در انتها لایحه تجدید استخدام مأموران بلژیکی در گمرک مطرح شد. برخی نمایندگان به این دلیل که اینان پس از بیست سال کار هنوز نیروی ایرانی تربیت نکرده اند مخالف تجدید استخدام آنها بودند. (۱) قوام السلطنه که در این جلسه حاضر بود در دفاع از تجدید استخدام کارکنان بلژیکی گفت که عایدات گمرک به یمن حضور مستشاران بلژیکی از صفر به شش میلیون رسیده است. تصمیم گیری به جلسه بعد واگذار شد. (۲)

* شرارت شاهسون ها در اردبیل و آستارا

بنا به گزارشهای رسیده تاخت و تاز و دست اندازیهای گروه هایی از شاهسونها در اطراف اردبیل و آستارا پایان نگرفته و همچنان دست به سرقت زده و سد راه می کنند. امین مالیه اردبیل هم در نامه ای به وزارت مالیه خبر می دهد که وصول باقی مانده مالیات سال گذشته و سال جاری که باید با همیاری حکومت اردبیل صورت گیرد، به دلیل عدم همکاری حاکم، اداره مالیه موفق به دریافت آن نمی شود. از مرکز تلگرامی خطاب به حکمران اردبیل ارسال شد تا مساعدت لازم را با اداره مالیه صورت دهد. (۳)

* اظهار بی اطلاعی سردار اسعد بختیاری از رخداد شلیل

سردار اسعد بختیاری از خوانین ذی نفوذ این ایل در یادداشتی که امروز نوشت، ضمن نگارش خلاصه ای از شنیده های خود درباره کشته شدن نظامیان در کاروانسرای شلیل ادامه داد «در تهران جماعتی این کار را به تحریک خوانین بختیاری می دانند و محرک آنها را انگلیس خیال می کنند. بنده هیچ اطلاعی ندارم که در این تاریخچه اظهار عقیده کنم.» (۴) امروز چهار زخمی دیگر از نظامیان مورد تهاجم قرار گرفته از دهکرد به اصفهان منتقل شدند. (۵)

* احتمال اعزام نیروهای بیشتر بختیاری بر حمایت از طایفه زلّقی

در پی استقرار پانصد تن از قوای بختیاری در پنج فرسخی جاپلق (ر. ک: ۲۲ مرداد)، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در خبری که امروز به مرکز فرستاد، نوشت که طبق اخبار رسیده چهارصد سوار دیگر علیه قوای نظامی قصد حرکت به سمت گلپایگان دارند. (۶)

[تصویر] سردار اسعد بختیاری

* مأموران خلع درجه و محاکمه

رضا خان وزیر جنگ امروز به نمایندگان اعزامی خود به فارس دستور داد لازم است به طرف اصفهان حرکت کنند و صاحب منصبان قشونی که به عربستان (خوزستان) اعزام و قلع

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۳، صص ۱ تا ۳.

۲- همان، شم ۲۲۴، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۱۹۹، ص ۳.

۴- ماجرای قتل سردار اسعد بختیاری، ص ۲۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۵، ص ۳.

وقمعه شد، خلع درجه کرده، محاکمه کنند. وی افزود پس از این مأموریت به طرف تهران حرکت کنید. (۱) پیش از این او دستور دستگیری این صاحب منصبان را داده بود. (ر. ک: ۲۲ مرداد)

* رئیس تازه قشون گیلان

روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۳۰۱۲ * رئیس تازه قشون گیلان .... ص: ۳۰۱

پی مأموریت نایب سرهنگ اسماعیل خان رئیس قشون مستقل گیلان به مسکو و برلن، نایب سرهنگ علی اکبر خان درخشانی به این سمت برگزیده شد. حکم «ریاست قسمت مستقل گیلان» امروز به او ابلاغ شد. «به طوری که مقتضی می دانید در خاتمه دادن به اوضاع گیلان و استقرار آن حدود اقدام و به سرتیب جعفر قلی آقا ابلاغ کنید فوراً از گیلان خارج شود.» درخشانی موقعیت آن زمان گیلان را خود چنین بیان می کند: «من کما فی السابق فرماندهی قوای اعزامی به فومنات را به عهده داشتم و شب ها بدون وقفه به حملات سید جلال به سنگرها پاسخ می دادم. شدت عمل و حملات سید در جنگل ها توسعه یافته، اغتشاش در سایر نقاط گیلان آتیه و خیمی را در نظر مجسم می ساخت. در این موقع «حکم من از تهران به رشت مخابره و از آنجا به کسما برای من ارسال شد.» (۲)

* چراغانی و جشن در ساری

از ساری تلگرامی به مرکز رسید که در پی وصول تلگرام ریاست وزراء به این شهر در مورد فتوحات اردوی دولتی در آذربایجان در دار الحکومه چراغانی و جشن مفصلی با حضور محترمین برپا شد و «در نتیجه اقدامات حکومت» در تمام شهر چراغانی شد که «قابل عرض نیست.» (۳)

* پایان تحصن در سفارت شوروی

بنا به قرائنی که در منابع این دوره موجود است فرخی از تحصن چند ماهه خود در سفارت شوروی دست کشید. او در مقاله ای که امروز به همین مناسبت منتشر کرد تلویحاً به عدم موفقیت خود (ر. ک: ۱۶ فروردین) در این اقدام اشاره کرد. وی در این مقاله حتی از وزیر مختار جدید شوروی، شومیاتسکی هم انتقاد کرد که نتوانست به قول هایی که رشتین، وزیر مختار پیشین به تحصن کنندگان داده بود، عمل کند. او ضمن وفاداری به آرمان های «حکومت کارگران و دهاقین» از گله های خود نسبت به نمایندگان شوروی در ایران دست شست تا مبادا امپریالیسم انگلیس از آن سود جوید. (۴) این تحصن از ۱۸ اسفند ۱۳۰۰ تا امروز یعنی ۱۶۲ روز ادامه داشت. (۵)

* مصوبه هیأت دولت درباره تلگراف بی سیم

پس از مذاکرات احمد شاه با رئیس جمهور فرانسه در مورد خرید تلگراف بی سیم از فرانسه و انعکاس موضوع از طرف دولت فرانسه به ایران (ر. ک: ۲ تیر) هیأت دولت در جلسه امروز خود مقرر کرد از وزارت امور خارجه شرحی به سفارت

فرانسه در تهران نوشته شود که دولت ایران حاضر است به مجلس شورای ملی پیشنهاد دهد بهای تلگراف بی سیم معادل هفتاد و پنج هزار تومان تصویب و پرداخت شود «و همچنین صدی ده منافع خالص در مدت ۲۰ سال به کمپانی اختصاص داده شود.» (۶)

* تردید انگلیس در باج دادن به روزنامه ها

سرپرستی لورن امروز به کرزن وزیر امور خارجه انگلیس نوشت که مخالفت با انگلیس در تعدادی از روزنامه ها تمرکز پیدا کرده که باید به آنها کمک مالی کرد. «این کمک بالغ بر ۲۰۰۰ لیره است تا بتوان از این طریق سه روزنامه را برای مدت شش ماه خرید.» وزیر مختار انگلیس اضافه کرد اگر این پرداختها قطع شود انتشار مقالات خصمانه توسط همین روزنامه ها از سر گرفته خواهد شد، با این حال این نوع جراید فعلا- به نگرفتن پول عادت کرده اند. «به همین دلیل به نظر من بهتر است اجازه دهیم روسها همچنان پول خرج کنند و ما پول هایمان را حفظ کنیم.» (۷)

* تبریک وابسته نظامی سفارت انگلیس به رضا خان

سرهنگ دوم م. ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران امروز در دیداری که با رضا خان داشت پیروزیهای ارتش را بر قوای سیمیتقو تبریک گفت و رضا خان نیز آخرین موقعیت جبهه ها را برای ساندرز تشریح کرد. او گفت که سیمیتقو به سوی مرزهای ترکیه فرار کرده و جاده ارومیه اکنون باز شده است و نیروها در راه رسیدن به ارومیه هستند. ساندرز هم افزود مایل است امروز تبریک خود را به امان الله میرزا فرمانده قوای آذربایجان ارسال کند و مشتاق دیدار او هنگام حضورش در تهران بوده است. در این گفت و گو صحبتی هم از کشتار شلیل و قلع و قمع نظامیان اعزامی به خوزستان پیش آمد و رضا خان گفت که فعلا- از کنه ماجرا بی خبر است، اما از لحن او روشن بود که به بختیارها مشکوک است. «وزیر جنگ گفت که به شدت برای پرداخت حقوق ارتشیان به پول نیاز دارد که هنوز هم در پرداخت آن تأخیر شده است. او بیان کرد که تمام تلاش خود را برای حل هرچه سریع تر مسئله امتیاز نفت [شمال] به کار بسته» که شرایط مالی بهبود یابد. وزیر جنگ از فعالیتهای سفارت شوروی هم گفت که سفارت غیرفعال است و مشکلی را از ناحیه آنها احساس نمی کند. (۸)

۱- همان، پ ۵، ص ۷۱.

۲- درخشانی، خاطرات سرتیپ علی اکبر درخشانی از ...، ص ۱۲۸.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، م میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۴- آذر شهرضایی، فرخی یزدی سرانجام یک ...، صص ۸ تا ۱۱؛ آخرین سنگر آزادی، صص ۴۱۴ و ۴۱۵.

۵- آخرین سنگر آزادی، ص ۴۱۵.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۱-۳۳-۱۳۰۱.

۷- FO E ۸۲۰۷ / ۶ / ۳۴

۸- FO E ۱۰۸۵۰ / ۶ / ۳۴

جمعه ۲۶ مرداد ۱۳۰۱/۱۸ اوت ۱۹۲۲/۲۴ ذی حجه ۱۳۴۰

* همکاری وزارت امور خارجه با مطبوعات

امروز روزنامه ایران از قول قوام السلطنه ریاست وزراء و وزیر امور خارجه اطلاعیه ای چاپ کرد که در آن آمده بود که نظر برخی مطبوعات نسبت به «استتار اخبار وزارت امور خارجه» درست نیست. چون مقتضی نبود که اخبار این وزارت خانه از راه های دیگری جز خود وزارت خانه به مطبوعات برسد دستور داده شد، خبرهای وزارت امور خارجه مستقیم از طرف این وزارت خانه به جراید داده شود. «مقصود این نبوده است که از دادن اطلاعات مقتضیه به جراید مضایقه شود.» (۱)

[تصویر] ساختمان قدیم وزارت امور خارجه

* سخنرانی درباره تطور ادبیات زبان فارسی در کانون ایران جوان

کانون ایران جوان که این روزها با برپایی نشست هایی فعالیت خود را ادامه می داد در یک آگهی اعلام کرد که روز شنبه ۲۷ مرداد ساعت هفت بعد از ظهر در محل این کانون واقع در خیابان علاء الدوله پذیرای علاقه مندان خواهد بود. در این نشست رشید یاسمی با عنوان تطور ادبیات زبان فارسی سخنرانی خواهد کرد. (۲)

* اقدام مشترک برای تعمیر پل

پلی که آستارای ایران را به آستارای روسیه وصل می کرد خراب شده است و عابرین برای رفت و آمد در زحمت هستند.

دولت آذربایجان به دولت ایران اطلاع داد که مخارج تعمیر این پل نه هزار منات طلا برآورده شده و لازم است دولت ایران نیمی از آن را در اختیار قرار دهد تا بازسازی پل آغاز شود. مقامات ایرانی در مورد این درخواست اظهارنظری نکرده اند. (۳)

* مزاحمت برای کاسبان انزلی

رئیس خالصجات گیلان، ناصر قلی خان، از آن جا که در رشت خالصه ای وجود نداشت، اداره خود را به انزلی منتقل کرده، آن جا مستقر شده است. وی با دخالت در کار مغازه هایی که در مرداب انزلی تأسیس شده بود، برای کسب و کار آنها مزاحمت ایجاد می کند. این مغازه ها با ایجاد پل و یا شن ریزی تأسیس شده بود و مالیات خود را نیز به اداره بلدیة می پرداختند. با مزاحمت های مأمور خالصجات اسباب شکایت صاحب ان این مغازه ها فراهم شد. (۴)

* یک مرغ و دو مقنی

بنا به گزارش رسیده از مشهد، پس از افتادن یک مرغ در چاه خانه یک زرگر، مقنی برای بیرون کشیدن مرغ داخل چاه می شود اما پس از گذشت زمانی خبری از او نمی شود. مقنی دیگری برای کشف موضوع درون همان چاه می رود اما او هم

افراد منتظر بالای چاه را بی خبر می گذارد. خبر به نظمی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۰، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- همان، ص ۳.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۳، ص ۴.

می دهند. با تلمبه بر سر چاه حاضر می شوند. هر دو مقنی را در حالی که فوت کرده بودند، از چاه بیرون می کشند. (۱)

* چراغانی در گوگان و ده خوارقان

در تلگرافی که امشب با عنوان «راپرت شب ۲۷» گوگان به مرکز فرستاده شد، آمده است که اهالی دو منطقه گوگان و ده خوارقان (۲) پس از شنیدن خبر پیروزی نیروهای دولتی بر اسماعیل آقا سیمیتقو چراغانی مفصلی در معابر کرده و در مناظر به دعاگویی مشغول شده اند. (۳)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۰، ص ۳.

۲- گوگان و ده خوارقان براساس سرشماری سال ۱۳۷۵ ش از شهرهای شهرستان تبریز از استان آذربایجان شرقی به شمار می روند و در حال حاضر به گوگان (گاوکان) و آذرشهر شناخته می شوند. گوگان به استناد لغت نامه دهخدا یکی از دهستانهای بخش ده خوارقان شهرستان تبریز است که در شمال شرقی این بخش و در غرب دریاچه ارومیه واقع شده و از شمال به ممقان (مامقان) و از جنوب به شیرامین محدود است. آب و هوای آن به واسطه مجاورتش با دریاچه ارومیه مرطوب است و دهخوارقان نیز یکی دیگر از دهستانهای بخش ده خوارقان است که در ۵۱ کیلومتری جنوب غربی تبریز واقع شده است. آب آن از رود ده خوارقان و قنات تأمین می شد. بخش (شهر) ده خوارقان چندی به آذرشهر تبدیل شد اما طبق تصویب نامه هفتم اسفند ۱۳۲۵ مجدداً دهخوارقان خوانده شد. (لغت نامه دهخدا، ج ۸، صص ۱۱۳۰۲ و ۱۱۳۰۳؛ همانجا، ج ۱۱، ص ۱۸۹۳۰؛ دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۱۰۱۵).

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۶۰.

شنبه ۲۷ مرداد ۱۳۰۱ / ۱۹ اوت ۱۹۲۲ / ۲۵ ذی حجه ۱۳۴۰

* فعالیت ب هایان در سنگسر

کارگزاری مهم خارج مازندران امروز نامه ای را که از طرف علما و هیأت علمیه شه میرزاد به اولیای دولت و مجلس شورای ملی نوشته بود به وزارت امور خارجه فرستاد که متن کامل آن چنین است:

«سواد تلگراف هیأت علمیه و عموم اهالی شه میرزاد. توسط حضرت حجت الاسلام آقای شیخ کبیر، [و] سایر آقایان علماء مد ظله‌م. طائفه ضاله ب هاییه در سنگسر به طوری غلو و طغیان نموده که علنا در سنگسر و شه میرزاد جمعیتی از مسلمانها [را] دعوت به دین خود نموده، بدون آن که از احدی تقیه نمایند.

به علامه بالغ بر سه هزار تومان مخارج نموده معبدی در سنگسر بنا کرده اند مسمی به مشرق الاذکار. کتابتی بر در و دیوار کعبات بسم الله الابهی نصب نموده اند. این افعال و اقوال شنیعه سبب هیجان کافه مسلمین سنگسر و شه میرزاد گشته.

دعاگویان بر حسب وظیفه اسلامی از آن مبادی عالیه تمنا می نمایند که اولاً تکلیف مسلمین این اهالی را معین نمایند؛ ثانیاً عطف توجه فرموده به اولیای دولت و مجلس شورای ملی مقرر دارند بر انهدام این بناء جدید و قلع شجره خبیثه بسم الله الابها. لا اقل علنا عقیده فاسده نمایند. هیأت علمیه شه میرزاد، خادم الشریعه علی اکبر، حاجی سید صالح، شیخ علی اکبر، اقل الانام شیخ محمد حسین شه میرزادی.» (۱)

* وخامت اوضاع عراق

منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد «وضع عراق عرب [را] این روزها خیلی منقلب» تصویر کرد و علت آن را مخالفت روحانیان و مردم تابع ایشان از وصایت دولت انگلیس بر عراق دانست.

وی نجف را مرکز تمرکز علمای آزادی خواه؛ و اعراب و عشایر نهر فرات را عموماً تابع و مطیع «اوامر آقایان عظام» یاد کرد که به پشت گرمی آنها دست به اقداماتی علیه انگلیس و دولت دست نشانده آن می زنند. «بنابراین این نقطه از حیث اهمیت، اول نقطه عراق است. این است که حکومت عراق همیشه کوشش می نماید که جلب قلوب آقایان را بکند ...

پی درپی در تمام نقاط عراق عرب بر ضد حکومت حاضره اجتماعات می شود.» (۲)

* ملاقات با مسئول انگلیسی در بصره

امروز مترجم کنسولگری ایران در بصره با مازور ویلسن یکی از مسئولان انگلیسی، در بصره ملاقات کرد و یادداشت دولت ایران را به وی داد. از مفاد این یادداشت چیزی در دست نیست اما پاسخ مسئول انگلیسی نشان می دهد که دولت اشغالگر

انگلستان در عراق از عدم شناسایی آن کشور (عراق) توسط ایران ناراضی است. «اگر دولت ایران حکومت عراق عرب را رسماً می‌شناخت، دولت انگلیس در هر خصوص مساعدت و تسهیلات لازمه را برای قونسولهای ایران به عمل می‌آوردند ولی تا حکومت ایران، حکومت عراق عرب را نشناسد قونسولهای بین‌النهرین از مساعدت حکومت انگلیس محروم و استفاده نخواهند کرد و نیز قونسولهای معزی الیه‌م در صورت رسمی شناخته نخواهند شد. این کیفیت را» به تهران گزارش کنید. (۳)

* رسیدگی به عملکرد حاکم سابق استرآباد و کرمانشاه

قائم مقام (۴) حکمران سابق استرآباد و کرمانشاه در وزارت داخله حضور یافته، پاسخگوی عملکرد خود در زمان حکمرانی خود است. امروز عصر هم کمیسیون مربوط به رسیدگی کارهای او برقرار بود. اما نتیجه‌ای از این جلسه‌ها به دست نیامده است. منصور السلطنه معاون وزارت عدلیه عضو این کمیسیون استعفا داد. شرف‌الملک هم که جایگزین او شده بود نتوانست در کمیسیون دوام بیاورد. وزارت عدلیه عضوی در کمیسیون ندارد. پیشکار سابق مالیه کردستان به این

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ و ۲- ۱- ۴۹- ۱۳۰۱.

۲- همان، ۷۷- ۲- ۱۶- ۱۳۰۱.

۳- همان، ۷- ۲۷- ۱۶- ۱۳۰۱.

۴- میرزا یوسف خان عدل قائم مقام تبریزی معروف به مکرم‌الملک و قائم مقام در سال ۱۲۶۰ ش در تبریز به دنیا آمد. پدرش سید حسین شام‌غازانی ملقب به عدل‌الملک از سادات حسینی تبریز و از اعیان و فضلاء آذربایجان بود. میرزا یوسف در سنین جوانی در کارگزاری تبریز و مشهد کار کرد و به هنگام تخلیه قوای عثمانی از آذربایجان، نایب‌الایاله آذربایجان بود. او در سمت نایب‌الایاله با آزادیخواهان بنای ناسازگاری گذاشت و به ماجرای نوبری و اسماعیل آقا سیمیتقو پایان بخشیده، امنیت نسبی را در منطقه برقرار ساخت. بر اثر همین اقدامات از سوی مردم به قائم مقام ملقب شد. وی در ۱۳۰۱ ش به جای ابو‌الفضل میرزا عضد‌السلطان به حکومت کرمانشاهان منصوب گردید و تا اوایل ۱۳۰۲ ش در آنجا حکمران بود. پس از او محمد خان سردار عظیم‌افسر بازنشسته قزاق و پدر همسر احمد آقا خان سپهبد امیر لشکر غرب به جای وی به حکمرانی کرمانشاه منصوب گردید و میرزا یوسف خان در اواخر همین سال از حوزه انتخابیه تبریز به نمایندگی پنجمین دوره مجلس شورای ملی برگزیده شد. او در این دوره از طرفداران سرسخت رضا خان سردار سپه بود و برای انقراض قاجاریه تلاش فراوان به کار می‌بست. وی در دوره‌های ششم و هفتم مجلس نیز سمت نمایندگی خود را حفظ نمود. یوسف مکرم‌الملک به سال ۱۳۱۲ ش درگذشت. پروفیسور یحیی عدل جراح معروف و دکتر غلامرضا خان عدل از فرزندان او هستند. (مجتهدی، رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، صص ۲۷۴ و ۲۹۷؛ سلطانی، جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان، ج ۴، صفحات متعدد؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۲، صص ۹۹۸ و ۹۹۹).

کمیسیون دعوت شده تا اطلاعاتی از او کسب شود. (۱)

* آزادی صادرات برنج

بنابر گزارش رسیده از رشت محصول برنج در سال جاری به اندازه ای هست که بتوان آن را صادر کرد و عسرتی در ارزاق عمومی رخ ندهد. از این رو امروز در اداره حکومتی نشست با شرکت تجار و علما برگزار شد و نتیجه آن آزادی حمل برنج به خارج و داخل بود. (۲)

* جمع آوری اعانه در تبریز

به گزارش رسیده از تبریز امروز عصر گروهی از مردم در باغ ایالتی جمع شده و هرکس به هر مقداری که مایل بود داوطلب پرداخت مبلغی شد که پس از جمع آوری توسط هیأتی به مریض خانه تقدیم شود. این مجلس فردا هم ادامه خواهد داشت. در این تلگراف «همراهی با خورشید سرخ [شیر و خورشید سرخ] و اظهار قدردانی و تشکر از نظامیان غیور» یاد شده بود. (۳)

* گرمای بی سابقه در استرآباد

در ذیل اخباری که امروز از استرآباد مخابره شد یکی هم این خبر بود که هوا به شدت گرم است. در چهل - پنجاه سال گذشته تاکنون چنین گرمایی دیده نشده است. یک ماه و نیم است باران نیامده. اگر به همین منوال پیش رود تا ده روز دیگر نیمی از کشت برنج زارعین از بین خواهد رفت. گرما حاکم استرآباد را هم کلافه کرده، راهی بیلاق شده است. در غیاب حاکم افرادی از طایفه یموت وقت را غنیمت شمرده مشغول دزدیهای معمول خود شده اند. (۴)

* عدم موفقیت سارقان در ناحیه کنگاور

امیر لشکر غرب احمد خان امیر احمدی (۵) در خبری که به مرکز فرستاد نوشت که دزدها ساعت یازده امروز بین صحنه و کنگاور به یک دستگاه گاری حمله کرده، یک نفر نظامی نگهبان آن را می کشند. مهاجمان گماشتگان امیر اسعد کاکاوند بودند. نظامیان محلی به تعقیب دزدان می روند و اموال مسروقه را به دست می آورند. وی از تدارک برای تنبیه امیر اسعد کاکاوند و دستگیری او هم خبر داد. (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۱، ص ۳.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۴، ص ۳.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۲۵.

۵- احمد امیراحمدی فرزند سرتیپ نقی آقا از خانواده مهاجر قفقازی بود که بعد از قرارداد ترکمانچای به ایران آمدند و در

اردبیل ساکن شدند. چندی بعد به تهران کوچ کردند که احمد نیز در همین شهر به سال ۱۲۵۹ ش به دنیا آمد. پس از اتمام تحصیلات مقدماتی با درجه معین نائبی در ۱۲۷۸ ش وارد تیپ قزاق شده، به سبب رشادت و تهور ارتقاء مقام یافت و به درجه سرهنگی رسید. در ۱۲۹۹ ش با درجه سرتیپی فرماندهی قسمت سوار آتریاد همدان را برعهده گرفت. آنگاه رضا خان میرپنج و سید ضیاء الدین طباطبایی را در انجام کودتا یاری رساند. در نخستین مأموریتش پس از کودتا، امیر مؤید سواد کوهی را در مازندران شکست داد. در این زمان سازمان ارتش بازسازی شد که او هم با درجه امیر لشکری به فرماندهی لشکر غرب که مرکز آن در همدان بود، منصوب گردید. او در این سمت برای ایجاد امنیت منطقه تلاش زیادی از خود نشان داده، از هیچ اقدام تند و ستمی، به ویژه در حق مردم لرستان، دریغ ننمود. نشان ذوالفقار را هم بدو دادند. در شهریور ۱۳۰۴ ریاست ژاندارمری را برعهده گرفت که پس از مدتی فرماندهی لشکر تبریز (لشکر شمال غرب) را نیز به عنوان ضمیمه کارش پذیرفت. در بهار ۱۳۰۷ ش حاکم لرستان شد و طرح خلع سلاح اقوام لر را به اجرا درآورد. در فروردین سال بعد به درجه سپهبدی نائل آمد. چندی برای معالجات پزشکی به تهران و بعد از آن به اروپا رفت. پس از مراجعت به ایران بار دیگر مأموریت یافت کردها را خلع سلاح کند. در ۱۳۱۱ ش عملیاتی هم بر ضد جعفر سلطان و سال بعد علیه لرها آغاز کرد. لیکن یکباره از چشم رضا شاه افتاد و مورد بی مهری قرار گرفت؛ دیگر شغل مهمی بدو نداد و مشاغل کوچکی را به سپهبد امیر احمدی سپرد که از آن جمله است ریاست اداره اصلاح نژاد اسب در سال ۱۳۱۴ ش. این وضعیت تا شهریور ۱۳۲۰ ادامه یافته، همچنان از امور نظامی به دور ماند. در همین ماه رضا پهلوی از او دعوت به عمل آورد و با اظهار ندامت فرمانداری نظامی تهران را بر گردن وی نهاد. بعد از وقایع شهریور ۱۳۲۰ در کابینه محمد علی فروغی وزارت کشور را پذیرفت. در ماجرای ۱۷ آذر ۱۳۲۱ و بحران شدید نان که در تهران و بیشتر شهرها پیش آمد حاکم نظامی تهران و فرمانده پادگان مرکز شده، توانست از ادامه بحران جلوگیری کند. در دی همین سال که احمد قوام به ترمیم کابینه اش پرداخت، وزیر جنگ گردید. امیراحمدی در تمام مدت نخست وزیری قوام همین وزارت را حفظ کرد تا آنکه برکنار شد و در چند دولت بعدی بازرسی نواحی ارتش را برعهده گرفت. در ۱۳۲۴ ش بار دیگر به کابینه احمد قوام راه یافت. اما پس از چندی با وی نساخت و جای خود را به محمود جم سپرد. او در کابینه ابو الحسن حکیمی وزارت کشور و در کابینه های عبد الحسین هژیر و محمد ساعد مراغه ای هم وزارت جنگ را برعهده گرفت. در ۱۳۲۸ ش هم که مجلس سنا تشکیل شد به عنوان سناتور انتصابی از تهران بدان راه پیدا کرد و تا مرگش که در ۱۳۴۴ ش رخ داد، همچنان عضو آن مجلس بود. امیراحمدی پس از بازنشسته شدن، رئیس کانون افسران بازنشسته (۱۳۴۱ ش) بود. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۱۸۷-۱۹۰؛ کرونین، ارتش و تشکیل حکومت پهلوی در ایران، صص ۴۲۰-۴۲۱).

یکشنبه ۲۸ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۰ اوت ۱۹۲۲ / ۲۶ ذی حجه ۱۳۴۰

* جشن در میدان مشق

امشب جشنی به مناسبت پیروزی قوای دولتی بر سیمیتقو در میدان مشق تهران برپا شد. میزبان این جشن رضا خان وزیر جنگ بود. پس از شام رضا خان نطق مفصلی ایراد کرد. وی در این سخنرانی نظامیان را فرزندان رشید خود خواند و گفت که افتخار شما وطن پرستی شماست. این سخنان با ادبیاتی حماسی نگاشته شده بود و وطن پرستی محور بیانات بود. او در این سخنرانی به سیاستهای داخلی و خارجی کشور هم اشاره کرد و از موضع یک راهبر حاضران را خطاب قرار داد. فقرات این سخنرانی نشان می دهد که متن پیش از این و توسط فرد یا افراد دیگری نوشته شده و رضا خان آن را خوانده است. «آفتاب عظمت کشور باستان طلوع خود را به شما مژده و نوید می دهد ... خدای ایران و رب النوع عظمت و استقلال ایران با شماست ...» و جمالاتی از این دست در این سخنرانی فراوان بود. (۱)

[تصویر] میدان مشق

منابع رسمی دوره پهلوی می نویسند که وقتی زمان سخنرانی رسید «فرزند برومند مام میهن ... فی البدیهه زبان برگشوده خطاب به ملت و افسرانی که مانند امواج خروشان سراسر میدان را مزین کرده بودند» سخن گفت. (۲) اما روشن بود که این متن نمی توانست فی البدیهه بر زبان کسی چون رضا خان جاری شود. «نطق مزبور به قلم شیوای دبیر اعظم بهرامی (۳) تنظیم گردید.» (۴) برخی منابع هم خواندن آن را از عهده رضا خان خارج دانسته ناطق را کس دیگری معرفی کرده اند که از طرف وزیر جنگ قرائت نموده است. (۵)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

صبح امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. ابتدا رئیس مجلس لایحه ای را که دولت را ملزم می کرد در پی دفع سیمیتقو مناطق اشغال شده و ویران ارومیه، سلماس، خوی و ساوجبلاغ را ترمیم کرده طرح های خود را به مجلس ارائه دهد قرائت شد. سپس سردار جنگ سخنانی در خدمات ایل بختیاری به کشور ایراد کرد که متوجه نوشته های ضد بختیاری مطبوعات و تا حدودی نظر منفی افکار عامه علیه این طایفه بود. این جو در پی کشتار نظامیان در منطقه شلیل پدید آمده بود و البته رضا خان وزیر جنگ هم به آن دامن می زد. رئیس مجلس ضمن تأیید حرفهای سردار جنگ یادآور شد که حادثه کشتار نظامیان در منطقه بختیاری رخ داده و عاملان آن باید مجازات شوند که از خود آقایان (بختیاریها) نیز کمک گرفته خواهد شد. در ادامه جلسه، به لایحه استخدام نیروهای بلژیکی پرداخته شد. در رأی گیری از ۵۷ نفر نماینده حاضر ۳۵ رأی موافق، پنج رأی مخالف و ۱۷ رأی ممتنع دادند.

«آقای رئیس بلا تکلیفی لایحه را اعلام و جلسه تعطیل شد. (۶) برخی روزنامه ها نتیجه این جلسه را ایجاد بحران بین دولت و مجلس ارزیابی کردند و به تحلیل آن پرداختند. (۷)

ظفر نظام، فارس همایون و تیمور خان که پس از دستگیری

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۳، صص ۱ و ۲.
- ۲- قدیمی، تاریخ ۲۵ ساله ارتش ...، ص ۹۱.
- ۳- برای آگاهی از زندگی نامه عبد الله بهرامی، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۵۲.
- ۴- عاقلی، روزشمار تاریخ ایران ...، ج ۱، ص ۱۷۳؛ «فتح قلعه چهریق شهرت عظیمی یافت و در تمام ایالات و ولایات منعکس گردیده، زمینه ای به دست جراید طرفدار سردار سپه داد که مدتی روی آن قلمفرسایی نمایند. تلگرافات تبریک از تمام شهرستانها به رئیس دولت و سردار سپه مخابره شد و در اغلب شهرها از طرف امرای لشکر به افتخار این فیروزی جشن گرفته، چراغانی نمودند. برای سردار سپه هم که ظاهر ساز بود موقع مناسبی به دست آمد که روی فتوحات نظامیان آذربایجان و قوای محلی آن تظاهراتی بنماید. به همین مناسبت ۲۸ اسد ۱۳۰۱ خورشیدی به افتخار موفقیت اردوی دولتی در آذربایجان حسب الامر وزیر جنگ در میدان مشق «باغ ملی فعلی» جشنی برپا گردید. تمام افسران در این جشن شرکت کردند و پس از صرف شام از طرف سردار سپه (وزیر جنگ) خطابه مهمی ایراد شد که از نقطه نظر اهمیت و روح دماغوژی و به اصطلاح برخی در باغ سبز نشان دادن سردار سپه کاملاً شایان توجه است، زیرا منشیان زبردست سردار سپه آن خطابه را بی نهایت خوب تهیه کرده بودند. بیچاره برخی از مردم تصور می کردند که آنچه را که سردار سپه در خطابه اش گفته واقعا معتقد و عمل خواهد نمود. دیگر نمی دانستند که پشت مار بنفش است و زهر او قتال. و این کلمات و عبارات شیرین صرفاً برای فریب مردم می باشد و اساساً سردار سپه هم معلومات خواندن و نوشتن پاره ای از لغات و کلمات آن را نداشته است و این خطابه هم از مغز او تراوش نکرده، بلکه یک سلسله افکاری بوده که به وسیله منشی زبردستش تحریر شده و به وسیله خطیبی به نام نطق وزیر جنگ ایران گردید.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۱۵۲ و ۱۵۳).
- ۵- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۵۳؛ «باری، سردار سپه در ۲۸ اسد، به افتخار این فتح، در باغ جلو قزاق خانه سابق جشنی برپا کرد. در این جشن، که تمام افسران حاضر تهران شرکت جستند، به اسم خطابه آقای وزیر جنگ، شرح مفصلی خوانده شد، که من از آوردن عین آن در این جا خودداری می کنم. در این خطابه اغراقات شاعرانه و تکلفات منشیانه زیاد به کار رفته، و حتی از کلمات و جمله های بی مناسب هم، خالی نیست و چیزی که در آن خیلی نمایان است، توصیه در وطن پرستی و حماسه گذشت و امیدواری به آینده است. و فقط در یک مورد ذکری هم از سلطان احمد شاه رفته است. از لحن این خطابه «و من من» هایی که در آن است، پیداست که نویسنده می خواهد همه چیز کشور را از پیشرفت قشون وانمود کند و سردار سپه را نماینده آن قرار داده و همه پیشرفتها را به او منسوب دارد. مردم که این بیانات را در روزنامه ها می خواندند، مخصوصاً به این جمله های مفرط، که اکثر آنها درخور فهم افسران بی سواد آن روز نبوده، و معنی مقصود به زور از آن استخراج می شد، می خندیدند.» (مستوفی، تاریخ اجتماعی و اداری ...، صص ۵۲۶ و ۵۲۷). برای آگاهی از متن کامل این خطابه ر. ک: بهار (ملک الشعرا)، تاریخ احزاب سیاسی ایران، ج ۱، صص ۲۶۷ تا ۲۷۱؛ روزنامه ایران، شم ۱۲۰۳، (۱۳۰۱ ش)، صص ۱ و ۲.
- ۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۵، صص ۱ تا ۳.

از زنجان به تهران منتقل شدند پس از پایان محاکمه و تحقیقات بنا به دستور وزارت جنگ صبح امروز در میدان مشق تیرباران شدند. (۱)

* قطع مذاکرات تجاری بین ایران و شوروی

به نوشته برخی منابع امروز مذاکرات تجاری ایران به ریاست سید حسن تقی زاده با همتایان شوروی خود قطع شد.

هیأت ایرانی توانست زمینه یک قرارداد تجارتي را تهیه و روی تمام مفاد آن با طرف مقابل به نتیجه برسد، اما موضوع ترانزیت واردات کالاهای اروپایی از خاک روسیه با مخالفت مقامات شوروی روبه رو شد. با وجود تعهد کتبی سفارت شوروی به هنگام تصویب قرارداد ۱۹۲۱ شورویها منکر آن شدند؛ به عبارت دیگر «چون فصل بیستم قرارداد ایران و شوروی دارای ابهام بود، دولت شوروی مدعی بود که مقصود از ترانزیت که در فصل بیستم قید شده، ترانزیت صادرات دولتی می باشد نه ترانزیت واردات. بنابراین بر سر این موضوع مذاکرات بین طرفین مقطوع گردید.» (۲)

* تجدید حیات فرقه دموکرات ایران

فرقه دموکرات ایران امروز در «بیان نامه» ای که در صفحه اول روزنامه اتحاد چاپ کرد، از تجدید حیات سیاسی خود خبر داد. این فرقه پیش از این به دلیل اختلافات درون گروهی به محاق تعطیلی رفته بود. در این بیان نامه که به امضاء سید محمد طباطبایی همدانی منتشر شد خبر تشکیل سی و هفت حوزه نیز به اطلاع مردم رسید. (۳)

* تحصن معلمان در مجلس

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود خبر تحصن معلمان را در مجلس شورای ملی چاپ کرد و نوشت که اینان برای حقوق حقه خود هر روز باید داد و فریاد کنند و اینک با تحصن در مجلس خواستار رسیدگی ادارات مربوطه به حال و روز خود شده اند. (۴)

* رئیس جدید عدلیه زنجان

شیخ حسن رانکوهی که از اجزاء وزارت عدلیه بود، به ریاست عدلیه زنجان منصوب شد. (۵)

* تردید جدی علاء در واگذاری امتیاز نفت شمال به سینکлер

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا که این روزها سخت در تطبیق نظرات دو کمپانی نفت استاندارد و سینکлер برای اعطای امتیاز نفت شمال تلاش می کرد، امروز در تلگرامی که به قوام السلطنه ریاست وزرا فرستاد آخرین نظرات استاندارد را به اطلاع او رساند و یادآور شد که ایران نمی تواند بدون ملاحظه حیثیت و نفوذ این دو کمپانی یکی را بر دیگری ترجیح دهد.

علاء استاندارد را از این نظر برتر از سینکدر دانست و نسبت به آن تأکید کرد و به این هم اشاره نمود که من بی طرف هستم. او نوشت: «رسمای گویم تردید در پیشنهاد استاندارد ضربت شدیدی است به سعادت اقتصادی ایران.» علاء به وجود قرارداد بین استاندارد با کمپانی نفت جنوب (کمپانی نفت انگلیس و ایران) اشاره کرد که این قرارداد می گوید اگر امتیاز استخراج نفت پنج ایالت شمالی ایران به استاندارد داده نشود، استاندارد در امتیاز خوشتریا که کمپانی انگلیسی خود را صاحب آن می داند شریک خواهد بود.

«بنابراین اگر امتیاز به سینکدر داده شود دولت امریکا فیما بین سینکدر و استاندارد که با کمپانی انگلیس شریک است» قضاوت خواهد کرد. وی پیشنهاد کرد ایران، تا صدور رأی وزارت امور خارجه امریکا در این مورد صبر کند و به سینکدر امتیاز ندهد.

(۶)

[تصویر] نشان استاندارد اوایل

* اعدام سالار محتشم

بنا به اطلاع رسیده از تبریز سالار محتشم مراغه ای که از افراد شرور منطقه بود و در دوره والی گری مصدق السلطنه دستگیر شده بود پس از محاکمه «بالاخره قانون شرع و عرف اعدام او را تصدیق نموده» امروز به دار آویخته شد. (۷) به نوشته امیر لشکر اسماعیل خان حاکم آذربایجان غربی برخی از جرایم سالار محتشم کباب کردن گوشت عموزاده خود و به خورد او دادن، داغ زدن بر بدن یک رعیت با امضاء حسن مقدم که نام سالار محتشم برای داغ زدن بر احشام و اغنام بود، راهزنی و ... بود. (۸)

* دردسر سکه های سوراخ و شکسته

رواج سکه های سوراخ شده و شکسته و شکایتی که بانکها و ادارات خارجی از ردوبدل شدن این نوع مسکوکات دارند، موجب شد امروز هیأتی با شرکت کفیل ضراب خانه، رئیس محاسبات، رئیس التجار و معین التجار تشکیل شده، تا تصمیمی گرفته شود. (۹)

* جمع آوری کمک برای بیمارستان ارتش

امشب در محل سینماتوگراف همدان مجلسی تشکیل شد تا حاضران در کمک به مریض خانه لشکر غرب مشارکت کنند.

کمک هایی که جمع شد با مشارکت امیر افخم، رئیس تلگراف خانه، عنایت الملک معاون حکومت و مسیو جرج رئیس سینماتوگراف بود. (۱۰)

* گزارش فرماندهان از عملیاتی ناموفق

امروز سرتیپ امان الله میرزا در خبری که از تحرکات نظامیان تحت امر خود در آذربایجان داد نوشت که براساس گزارش

سرتیپ بصیر دیوان (فضل الله زاهدی) پس از آن که طایفه کره سنی ها دعوت به تسلیم و خلع سلاح را نپذیرفتند به تعقیب آنها پرداخته در حوالی کوه های قرقایه درگیری صورت گرفت که استقامت بسیار زیادی نشان دادند و با آن که سنگرهای

۱- همان جا.

۲- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۱۵۹ و ۱۶۰؛ ۱۲۳ / ۱۳۰۱، ص ۲۱۳).

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۴، ص ۱.

۴- همان، ص ۳؛ (۱۳۰۱ / ۲۱۳)، صص ۴۰۵ و ۴۰۶).

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۵، ص ۳.

۶- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۵۲ تا ۱۵۴.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۷، ص ۳.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۳، ص ۴.

۹- روزنامه اقدام، شم ۷۰، ص ۳.

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۴، ص ۳.

ایشان در ارتفاعات بود موفق شدیم استحکامات آنان را درهم کوبیده، اما خستگی مفرط نظامیان موجب شد که بیش از این نتوانیم به تعقیب آنان پرداخته، شکست قطعی بدهیم. (۱)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۷، ص ۲.

دوشنبه ۲۹ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۱ اوت ۱۹۲۲ / ۲۷ ذی حجه ۱۳۴۰

* گزارشی از مهاجران و آوارگان ارومیه در عراق

از حدود هشت ماه گذشته تا امروز به واسطه تعدیات و تجاوزات اسماعیل آقا سیمیتقو حدود ششصد نفر از مسلمانان ارومیه با خانواده اجبارا راهی خاک عراق شده و در اربیل کردستان عراق ساکن شده اند. با این که برخی از آنها از متمولین شهر خود بودند اینک با فقر و فاقه بسر می برند.

منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد امروز با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه ضمن اشاره به این امور نوشت که «نظر به این که اهالی اربیل از سنی های متعصب و دشمن شیعی هستند درباره این بیچارگان همه نوع تعدی و سختی و بی ناموسی می نمایند.» غیر از این حدود ششصد نفر هم در بغداد به سر می برند «که اسیر آشوریها بوده آنها را به اینجا آورده و در همین جا مانده عمله گی می کنند.» وی نوشت که لازم است دولت در این باره فکری کند تا ایرانیان بتوانند خود را از چنگال اکراد اربیل نجات دهند. (۱)

* نخستین مدرسه عملی روس و ایران

شومیاتسکی وزیر مختار دولت جمهوری سوسیالیستی فدراتیو شوروی امروز در یک آگهی به اطلاع رساند که نخستین مدرسه عملی روس و ایران پاییز امسال در تهران افتتاح خواهد شد. این مدرسه مقدمه ای برای ورود به مدارس روسیه و اروپا معرفی شد و دروس آن: زبان روسی، فارسی، فرانسه و بعدها عربی، قانون دولتی ساوتی، تاریخ عمومی، تاریخ مشرق، تاریخ ایران و روسیه، جغرافیای عمومی، جغرافیای روسیه و ایران، فیزیک، شیمی، ریاضیات، بیولوژی، حفظ الصحه، تاریخ طبیعی، موسیقی، آواز، نقاشی، خطنویسی و صنایع یدی و ژیمناستیک عنوان گردید.

تحصیل در این مدرسه رایگان خواهد بود. (۲)

* دستورات تازه به اداره مالیه گیلان

وزارت مالیه به اداره مالیه گیلان دستور داد اخذ مالیات از مراتع، مواشی و کندوی عسل را متوقف کند و صرفا مالیات اراضی مزروعی از قرار عشر عایدات خالص مالک را مطالبه نماید. همچنین مالیات آبریان (ماهی) که تاکنون از قرار یک من چهارصد دینار بوده مطالبه نشود. وزارت مالیه در دستور العمل خود اضافه کرد که شنیده می شود نفری یک قران به عنوان حق العبور در بعضی از نقاط آن ایالت از مردم می گیرند. «این وجه چه چیز است و چه عنوان دارد؟ فوراً تحقیق نموده راپرت دهند.» (۳)

* مجتهد جامع الشرایط برای وزارت معارف

در پی گوشزد مجلس شورای ملی به وزارت معارف مبنی بر انتخاب یک مجتهد جامع الشرایط برای عضویت در شورای عالی معارف «حضرت حجت الاسلام آقای آقا سید مهدی لاهیجانی» که از آزادی خواهان و نیز صاحب سند اجتهاد از آیت الله محمد تقی شیرازی است برای این شورا انتخاب شد.

روزنامه ایران ضمن چاپ این خبر اضافه کرد که روشن نیست باوجود این گزینش چرا تاکنون از ایشان برای شرکت در شورای عالی معارف دعوت نشده است. (۴)

* تصمیم به راه اندازی پست با خودرو

اداره پست تصمیم گرفته بین تهران- رشت و تهران- همدان از اتومبیل پستی استفاده کند. این پست هفته ای یک بار از تهران به دو شهر یاد شده حرکت خواهد کرد «و اگر بار و مسافر به حد کافی پیدا شود ممکن است به زودی دو سرویس حرکت داده شود. «قیمت بلیت هم زیاد گران نخواهد بود.» (۵)

* ممنوعیت حکمرانها از مکاتبه با کنسولگریهای دول خارجه

وزارت داخله در بخش نامه ای به همه حکام دستور داد از مذاکره و مکاتبه با کنسولگریها و نمایندگان کشورهای خارجی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۲-۲-۱۶-۱۳۰۱.

۲- روزنامه اقدام، شم ۶۹، ص ۱.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۵، ص ۳.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۲، ص ۲.

۵- همان، ص ۱.

خودداری کنند. «بنابراین اختطاری می شود در ولایتی که کارگزاری است حکام از مذاکره و مکاتبه مستقیم با مأمورین و نمایندگان خارجه کاملاً احتراز نموده و در مواقع فوری و ضروری نیز قبلاً نظریه نمایندگان وزارت خارجه جلب و کمال مراقبت را به عمل آورند که اشکالی فراهم نشود.» (۱)

* جابه جایی در بادکوبه

ساعده الوزاره (۲) نماینده سیاسی ایران در بادکوبه به عضویت کمیسیون سرحدی انتخاب شد و به جای او شاهزاده نادر میرزا (۳) تعیین گردید تا اداره کنسولگری را به عهده بگیرد.

او به زودی به سوی بادکوبه حرکت خواهد کرد. (۴)

[تصویر] نمای عمومی شهر بادکوبه

* جابه جایی در سفارت بلژیک

در نامه ای که «ریمن» وزیر مختار بلژیک در تهران به قوام السلطنه نوشت خبر داد که «مسیو پلن ویس قونسول بلژیک که مدتی در بمبئی و قبل از آن مدتی در سفارت بلژیک در بانکوک در سیام بوده» عازم تهران است و دیروز به بصره رسیده است. ریمن خواست به مأموران سرحدی دستور داده شود ورود او را به ایران تسهیل کرده، چون «عما قریب احتمال وقوع آن می رود [و ایشان] به سمت شارژداری دولت بلژیک به جای این جانب خواهد بود.» (۵)

* درخواست علاء از قوام السلطنه

علاء وزیر مختار ایران در امریکا از قوام السلطنه ریاست وزراء خواست به او بنویسد که آیا توضیحات کمپانی نفت استاندارد نمایندگان مجلس را قانع کرده است یا نه؟ علاء بار دیگر از مزایای کمپانی استاندارد گفت که «دخالت او صحرا را شهری می کند.» و این که پس از قرارداد بانک مورگان که اهمیت بین المللی آن زبانزد است ده میلیون قرض درخواستی ایران را از قرار صدی هفت پرداخت خواهد کرد. «دولت ایران در ابتدای کوشش خود برای احیاء مالیه و اقتصاد ایران به وسیله مستشاران و سرمایه امریکا نبایستی به هیچ وجه سینکله و بانک او را بر استاندارد و مرگان رجحان بدهد.» (۶)

* نصب تلگراف خوانسار

امروز تلگراف خانه خوانسار افتتاح شد. به همین مناسبت جمعی از علما و تجار به این مکان آمدند و از گشایش این وسیله ارتباطی ابراز خرسندی کردند. در این مراسم پرچم ایران نیز بر بام تلگراف خانه همراه با تشریفات نظامی به اهتزاز درآمد. (۷)

۲- محمد ساعد مراغه ای، ملقب به ساعد الوزاره که بعدها شهرت ساعد مراغه ای را برگزید و بدان مشهور گردید، فرزند احمد قاضی زاده و متولد ۱۲۹۸ ق در تفلیس است. تحصیلاتش را از مدرسه ایرانیان در بادکوبه (باکو) آغاز کرد و در پترزبورگ و سوئیس هم ادامه داد. در ۱۲۸۲ ش به ایران بازگشت، اما چون وزارت امور خارجه برای استخدام وی اقبالی نشان نداد به استانبول برگشت و منشی ارفع الدوله (جنرال قنصلگری ایران در آن شهر) شد. چندی در باطوم و تفلیس بود تا آنکه کارگزار اردبیل گردید. ولی آن را هم رها کرد و به قفقاز بازگشته، کفیل قنصلگری باکو شد. مدتی در آن شهر عضویت کمیسیون سرحدی را داشت. پس از آن مستشار سفارت آنکارا شد که به گفته خود همه امور سفارت خانه ایران در ترکیه با او بود. در ۱۳۰۹ ش به تهران فراخوانده شد و از وزارت امور خارجه به وزارت داخله (کشور) انتقال یافت. دو سالی به حکمرانی ارومیه نشست. آنگاه بار دیگر به وزارت خانه سابق برگشت و چند سالی مشاغلی چون ریاست اداره اول و دوم سیاسی، کارداری و سفارت ایران در شوروی و وزیر مختاری ایران در ایتالیا را به عهده گرفت. در فروردین ۱۳۱۷ با سمت سفیر کبیر ایران در شوروی راه مسکو را در پیش گرفت و تا اسفند ۱۳۲۰ در آنجا ماند. ساعد در دو کابینه سهیلی و بعد از او در دولت قوام وزیر امور خارجه شد. تا اینکه خود مورد توجه محمد رضا پهلوی قرار گرفت و در روزهای آغازین ۱۳۲۳ ش کابینه اش را تشکیل داد. دولت او تا آذر همان سال روی کار بود. پس از آن نماینده مردم رضائیه (ارومیه) در پانزدهمین دوره مجلس شورای ملی شد. اما طولی نکشید که بار دیگر به نخست وزیری منصوب گردید و تا فروردین ۱۳۲۹ زمام امور کشور را در دست گرفت. چند بار سناتور انتصابی بود. بعد از آن به سفارت ایران در ترکیه گمارده شد. مدتی هم عهده دار سفارت ایران در دربار واتیکان بود. وی در ۱۳۵۲ ش در تهران درگذشت. (ساعد مراغه ای، خاطرات سیاسی، صص ۶ تا ۳۵؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی ...، ج ۲، صص ۷۷۳ تا ۷۷۷).

۳- برای آگاهی از زندگی نامه نادر میرزا (نادر آراسته) ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۹.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۲، ص ۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱-۷-۱۳۰۱.

۶- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۵۴ و ۱۵۵.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۴، ص ۳.

سه شنبه ۳۰ مرداد ۱۳۰۱ / ۲۲ اوت ۱۹۲۲ / ۲۸ ذی حجه ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد. در این جلسه قانون بازنشستگی که بخشی از قانون استخدام بود طرح و درباره آن بحث شد:

«عموم مستخدمین دولتی حق دارند با رعایت یکی از دو شرط ذیل تقاعد خود را از خدمت بخواهند؛ ۱- پس از سی سال خدمت؛ ۲- در صورت داشتن ۶۰ سال عمر و لا- اقل ده سال خدمت. هرگاه تحلیل قوا و ضعف و پیری مانع نشود اگر مایل باشند تا سن هفتاد نیز می توانند مشغول خدمت باشند ولی در هفتاد سالگی باید حتما از خدمت معاف شوند.» پس از بحث درباره این مواد، ادامه مشورتها درباره قانون ممیزی عمومی آغاز شد. (۱)

* درخواست تحکم آمیز پرسى لورن از قوام السلطنه برای برخورد با مطبوعات ضد انگلیس

سرپرسی لورن وزیر مختار دولت انگلیس در ایران امروز در نامه ای اعتراض آمیز به قوام السلطنه ریاست وزراء و وزیر امور خارجه، ضمن تأسف از این که پس از نخست وزیری قوام السلطنه حمله روزنامه ها به دولت انگلستان افزایش یافته، به قولی که نخست وزیر ایران در ماه ژوئن گذشته به او داده بود اشاره کرد. لورن «یک مقاله که بیشتر از همه مضر و بر ضد اعتبارات انگلیس بوده است» مثال زد: روزنامه شفق سرخ، شماره ۶۰. (ر. ک: ۲۴ مرداد) (۲) «در این مقاله به دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان و نمایندگان آن در ایران تهمت زده که عمدا محرک رعایای ایران هستند که بر ضد دولت علیه طغیان نمایند و مسئولیت حادثه که در این اواخر (ر. ک: ۷ مرداد) برای یک دسته قشون ایران در خاک بختیاری رخ داده بر عهده سیاست دولت انگلیس وارد می آورد.» لورن با تفسیح این مقاله آن را «خجلت آور و افتضاح آمیز» دانست و با تحکم چنین ادامه داد: «اولا سخت ترین مجازاتی که به موجب اعلان سابق الذکر جناب اشرف مقرر شده درباره صاحب ان جریده شفق سرخ به موقع اجرا گذارده شود. ثانيا شفق سرخ معذرت نامه کاملی برای اتهامات ساختگی و فتنه انگیز خود درج نماید و اگر قدرت دولت ایران به اندازه ای نیست که انتشار چنین معذرتی تحصیل نماید، خود دولت علیه معجولیت و فتنه انگیزی این اظهارات را ... اعلان نمایند.» لورن در پایان نامه نیز محترمانه تهدید کرد که صبر و تحمل دولت انگلستان حد دارد. (۳)

* نامه احسان الله خان دوستدار به رضا خان

احسان الله خان دوستدار یکی از متمردان نهضت جنگل که پس از اقداماتی علیه میرزا کوچک خان به روسیه فرار کرد، امروز دومین نامه خود را به رضا خان وزیر جنگ نوشت. او نامه اول خود را در همین ماه تقریباً یک سال پس از اقامت در باکو برای وزیر جنگ نوشته بود. در آن نامه او تفوق امپراتوری انگلیس را رو به پایان دانسته، رضا خان را به تغییر نظام سیاسی ایران، از پادشاهی به جمهوری تشویق کرده بود. نامه دوم احسان الله که بیش از بیست صفحه بود با صراحت بیشتر رضا خان را طرف خطاب قرار می دهد که «متوجه وظایف تاریخی و میهنی اش باشد. احسان الله خان در این نامه، پس از

ذکر شرح کشفی از تاریخ ایران در سده نوزدهم میلادی و رقابت‌ها و کشمکش‌ها میان دو قدرت بزرگ، امپراتوری بریتانیا و روسیه تزاری بر سر غارت ایران، تصویری از آرایش نیروهای بین‌المللی آن زمان به دست می‌دهد. بنابر نظر احسان‌الله خان اتحاد جماهیر شوروی تمایلی به پیاده کردن اصول کمونیسم در ایران ندارد، زیرا این امر مغایر استراتژی شوروی در آن زمان است. گذشته از این، به رضا خان توصیه می‌کند که همچون کمالیون ترکیه این روزها را مغتنم شمرده و از اوضاع بین‌المللی و نیز حمایت تاکتیکی دولت شوروی بیشترین بهره را بگیرد. در پایان با اعلام تشکیلات مذهبی

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۷، ص ۲.

۲- در این نامه تاریخ درج مقاله ۱۵ اوت / ۲۳ اسد (مرداد) یاد شده که اشتباه است. مقاله روز ۱۶ اوت / ۲۴ اسد (مرداد) درج گردیده بود.

۳- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر ایران، سند شم ن- ۱۱۱۶۹. قوام السلطنه در سوم شهریور یعنی چهار روز بعد پاسخ وزیر مختار انگلیس را می‌دهد. روزنامه شفق سرخ به مدیریت علی دشتی پس از چاپ این مقاله تا چهار شماره دیگر منتشر شد اما پس از انتشار شماره ۶۴ توقیف گردید. علی دشتی نیز عقب‌نشست و نشریه عصر انقلاب را که صاحب امتیازش میرزا آقاخان همدانی بود منتشر کرد. این نشریه در چهارم شهریور چاپ شد و شماره مسلسل شفق سرخ را نیز در سه صفحه خود یاد کرد؛ و با این توضیح که «موجد و نگارنده علی دشتی» است. روزنامه عصر انقلاب در دومین نوبت انتشار توقیف و دشتی در ۲۵ شهریور روزنامه‌ای که سه عنوان در سرصفحه خود داشت (شفق سرخ، عصر انقلاب، عهد انقلاب) منتشر نمود. این کش وقوسها ادامه یافت تا این که در ۲۷ شهریور بار دیگر شفق سرخ به صحنه مطبوعات کشور بازگشت.

وقت به عنوان فاسدترین و مستبدترین نهاد، رضا خان را به در هم شکستن مقاومت ایشان و تشکیل جمهوری خلق ایران فرا می خواند. کمیته مرکزی حزب کمونیست آذربایجان پس از باخبر شدن از فحوای نامه، آن را- درحالی که چاپ شده بود- جمع می کند و با احسان الله خان و همه کسانی که در نگارش و چاپ آن دست داشتند برخورد می کند.^(۱) نگارش این دو نامه بی ارتباط با ملاقات نماینده رضا خان در بادکوبه با احسان الله خان نیست. (ر. ک: ۶ شهریور)

[تصویر] احسان الله خان دوستدار

* تلگرام تقدیر احمد شاه به رضا خان

امروز احمد شاه که در فرانسه به سر می برد در تلگرامی به رضا خان وزیر جنگ از او و سربازان شجاعی که به غائله اسماعیل آقا سیمیتقو پایان دادند، تشکر کرد.^(۲)

* زلزله در مشهد

چهار ساعت پیش از ظهر امروز زلزله مشهد را لرزاند. این زلزله سخت گزارش شد «ولی شنیده نشده که خرابی و آسیبی به جایی رسیده باشد.»^(۳)

* مطالب روزنامه وارلیق درباره سیمیتقو

روزنامه وارلیق در شماره امروز خود مطالبی از شکست و هزیمت سیمیتقو چاپ کرد که در یکی از آنها با عنوان «سیمقو» ضمن اشاره به شکست او از قوای دولتی ایران و آزاد شدن شهرهای سلماس و دیلمقان، نوشت که ارمنیهای دانشناکسیون که همراه قوای سیمیتقو بودند و با او هزیمت کردند در قتل و غارت مسلمانان دخالت داشتند.^(۴) روزنامه وارلیق در ساری قمیش چاپ می شد.

[تصویر]

۱- امیر خسروی و ...، مهاجرت سوسیالیستی و سرنوشت ایرانیان، صص ۷۴ و ۷۵.

۲- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی ...، ج ۱، صص ۲۲ و ۲۳.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۰، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۱۷.

چهارشنبه ۳۱ مرداد ۱۳۰۱/۲۳ اوت ۱۹۲۲/۲۹ ذی حجه ۱۳۴۰

* نامه خصوصی رضا خان به نماینده دولت انگلیس

در میان اسناد آرشیو ملی انگلیس نامه ای از رضا خان وزیر جنگ با عنوان «خصوصی است» و طلیعه «فدایت شوم» وجود دارد که در واقع پاسخ به نماینده سیاسی انگلیس در تهران است. در این جواب رضا خان «از تبریکات صمیمانه ... راجع به فیصله قضایای آذربایجان» از آن جا که «از روی حسن عقیده و ملاطفت قلبی و احساسات خالصانه» نوشته شده فراوان تشکر کرده و از این که مأمور سیاسی انگلیس نامه را «با قلم شریف به خط فارسی مرقوم» کرده ذوق زده شده است.

رضا خان در بخش دیگری از پاسخ که از او وقت ملاقات خواسته شده بود نوشت که «آن را به میل و اطلاع ثانوی خود جنابعالی واگذار می کنم.» (۱)

* حمله به محل تمرکز نیروهای متواری سیمیتقو

امروز محل تمرکز نیروهای متواری اسماعیل آقا سیمیتقو در گلریش شناسایی شد. هنگ سوار سنگین بدون اسلحه برای درگیری به این منطقه هجوم آورد که با مقاومت تفنگداران سیمیتقو مجبور به عقب نشینی شد و تلفات سنگینی داد. این هنگ در یورش دوباره با کمک سایر واحدهای نظامی در نهایت توانست گلریش را تصرف کند. به دنبال این پیروزی اسماعیل آقا با افراد خود از خط کلارش و گردنه میدان به خاک ترکیه فرار کرد. (۲)

* آزادی نه تن از نیروهای خالو قربان

دستور آزادی نه تن از نیروهای خالو قربان (سالار ظفر) که همگی تبعه کشورهای همجوار بودند، امروز صادر شد. اینان پیش از پیوستن خالو قربان به صفوف دولتی از همردیفان او در نهضت جنگل به شمار می رفتند. وزارت جنگ در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت ضمن اشاره به این موضوع که محاکمه این نه تن تمام شده و اتهام نظامی متوجه آنها نیست «ولی یک نظریه دیگری باقی است که چون مشارالیه در انقلاب گیلان و واقعات جنگل نیز داخل بوده و همگی از اتباع خارجه هستند ممکن است بعد از استخلاص مجدداً از خیالات طغیان آور و اغتشاشات سابقه در داخله ایران خودداری نمایند.» وزارت جنگ درخواست کرد اینان را تحویل سفارت خانه های کشور متبوع شان بدهند تا از کشور خارج شوند.

(۳)

* حاکم جدید ولایات ثلاث

مجلل الدوله (۴) از طرف دولت به حکومت ولایات ثلاث (ملایر، تویسرکان و نهاوند) منصوب شد. (۵)

* معافیت از عوارض راه

وزارت فواید عامه تصویب کرد برای رفاه حال اهالی شهر هایی که راه تسطیح شده از آنها می گذرد تا چهار فرسخ اطراف آن شهر از اهالی باج راه نگیرند. (۶)

* تشویق به آبادی خیابان ناصری

بنا به پیشنهاد وزارت معارف و تصویب هیأت دولت قطعه زمین متعلق به دولت در امتداد مغازه های سمت چپ خیابان ناصری تهران که فعلا محل ریختن آشغال است تحت اختیار وزارت معارف قرار گرفت تا به داوطلبان ساخت مغازه برای مدت معین واگذار شود. هر داوطلبی که بخواهد مغازه کتاب فروشی بسازد و از درآمد آن هزینه ها را برداشت کند، این زمین واگذار می شود با این توضیح که سرقفلی آن متعلق به دولت باشد. (۷)

* نبود تجهیزات در امنیه جنوب

محمود آیرم امیر لشکر جنوب امروز اطلاع داد که رئیس امنیه جنوب می گوید فشنگ و تفنگ کافی برای نیرو هایش

۱- ۲۴۸ / ۱۳۶۷ FO E

۲- یکرنگیان، سیری در تاریخ ارتش ایران ...، ص ۳۳۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸- ۳- ۴۶- ۱۳۰۱.

۴- مجلل الدوله دولتشاهی از اعیان و شاهزادگان قاجار و فرزند سلطان ابراهیم میرزای مشکوه الدوله فرزند محمد علی میرزا فرزند فتحعلیشاه قاجار و نواده دختری پاشا خان امین الملک بود. وی به سال ۱۲۵۶ ش در کرمانشاه به دنیا آمد. تحصیلاتش را در حدود سطح در موطن خویش انجام داد و برای ادامه تحصیل به فرانسه رفت. پس از بازگشت به ایران نایب الحکومه چند شهر شد و چندی نیز در مناطق مختلف حکومت نمود. در سال ۱۳۰۲ ش رضا خان سردار سپه با دختر وی عصمت الملوک دولتشاهی ازدواج کرد و به همین علت وی از قاجار روی گردان شد و در زمره طرفداران رضا خان قرار گرفت. پس از انقراض سلسله قاجار و استقرار رضا خان در سلطنت، مجلل الدوله دولتشاهی در ۲۹ آذر ۱۳۰۴ به ریاست تشریفات داخلی دربار پهلوی تعیین گردید و در جرگه درباریان قرار گرفت. وی در ۲ آبان ۱۳۱۱ به علت سگته قلبی فوت کرد. وی از قماربازان معروف بود و بیشتر وقت خود را صرف آن می کرد. مخبر السلطنه هدایت علت مرگ مجلل الدوله را به علت باخت مبلغ ۲۵ هزار تومان در قمار دانسته است. ظاهرا شبی که وی سگته کرد مبلغ ۲۵ هزار تومان به وکیل الملک دیبا رئیس حسابداری دربار باخته بود. رضا شاه پس از اطلاع از این ماجرا به دیبا دستور داد مبلغ مزبور را به وراثت وی برگرداند و متعاقب همین از دربار اخراج و زندانی شد. (هدایت، (مخبر السلطنه)، خاطرات و خطرات، صفحات متعدد؛ صانعی، «یادی از رجال دربار رضا شاه پهلوی»، ...؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، ص ۶۸۳).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۳، ص ۴.

۶- روزنامه اقدام، شم ۷۰، ص ۳.

۷- همان جا.

وجود ندارد. آیرم از قول رئیس امنیه یزد خبر از اسارت دو نظامی و یک امنیه هنگام تعقیب سارقان داد و از توان آنها در بستن راه ها نوشت. او از وزیر جنگ درخواست کرد از آنجا که فشنگ و اسلحه امنیه را قشون باید تأمین کند «امر فرمایند اداره قشونی یزد مساعدت به امنیه نموده و تجهیزات لازم را در اختیارشان قرار دهد. آیرم در پایان از محدودیت ابزار جنگی لشکر جنوب نوشت و این که «متمنی است تکلیفی در این باب تعیین فرمایند.» (۱)

* اطلاعاتی از طوایف اطراف ارومیه

معتمد الوزاره (۲) امروز در پاسخ به درخواست وزارت داخله، اطلاعاتی از طوایف اطراف ارومیه نوشت و از طریق وزارت خارجه برای آن ارسال کرد. ایلات اطراف ارومیه شامل ایل شکاک، بیکزادگان دشت، هرکی، بیکزادگان مرکور، زرزا و بخشی از طایفه مامش هستند. وی با تقسیم بندی هر یک از این ایلات به بخشهای کوچکتر طایفه عبدوی را زیرمجموعه ایل شکاک نامید و نوشت که اسماعیل آقا سیمیتقو ریاست این دو گروه را به عهده دارد. جمعیت طوایف اطراف ارومیه نیز تا ۱۲ هزار نفر برآورد شد. معتمد الوزاره با ذکر روستاهایی که این ایلات در آنها مستقر هستند، معیشت آنان را از طریق زراعت گندم، جو، ارزن و توتون یاد کرد. محل بیلاق آنها کوه های اطراف و کوه معروف به شهیدان است که حدفاصل خاک عثمانی و ایران است. این طوایف با یکدیگر صمیمی هستند و از رئیسان خود اطاعت می کنند. آنان در مواقع ضروری تا سه هزار نفر سواره و پیاده مسلح حاضر می کنند. در آموزش اطفال خود کوشا نیستند و غیر از اشنویه که دو مکتب قدیمی در آنجا فعال است کودکان به مدرسه نمی روند. زبان همگی با کمی تفاوت کردی است. (۳)

* دیدار رضا خان از مؤسسات خیریه و بیمارستان

امروز رضا خان از مریض خانه، دار الایتام، دار المجانین و دار العجزه دیدن کرده، سی تومان به مربی ژیمناستیک یکی از این مراکز کمک کرد. وی از صنایع دستی تولید شده در مؤسسات یاد شده بازدید نمود و دو قطعه قالیچه به وی هدیه شد. رضا خان سیصد رأس گوسفند برای غذای زمستان اطفال نیز هدیه کرد. وی قول هایی نیز برای جبران نبود و کمبود بودجه به این مؤسسه ها داد. (۴)

* زلزله در کلات

امروز «دو ساعت از آفتاب گذشته بود زلزله سخت و شدیدی در کلات شده، سردرب مسجد جامع که از آثار نادری بوده، خراب و بعضی نقاط دیگر هم خرابی روی داده ولی بحمد الله کسی زیر آوار نرفته است.» (۵)

* اظهار اطاعت کریم خان و صفر خان

کریم خان بلوچ و صفر خان بلوچ که به واسطه شرارتهای خود در مرزهای شمال شرقی تحت تعقیب بودند بنابر گزارشی که امروز از سرخس رسیده این دو با اتباع خود با در دست داشتن شمشیر و قرآن به اداره قشون سرخس آمده، پناهنده شدند «و

اظهار می‌دارند که در مقابل اوامر و تعلیمات اولیای امور مطیع و منقاد بوده و برای هرگونه خدمات و جانبازی در راه ایران حاضر» هستند. (۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۲۶.

۲- میرزا رحمت‌الله خان معتمد‌الوزاره که بعدها نام خانوادگی معتمدی را برگزید اهل ارومیه بود. پس از پایان تحصیلات به استخدام وزارت امور خارجه درآمده، از کارمندان اداره کارگزاری، یعنی نمایندگی وزارت امور خارجه در زادگاهش شد. او در سالهای پایانی جنگ جهانی اول که ارومیه شاهد حوادث بيمناک و آشناسکی شد، و بیشتر به صحنه برخورد هیأت‌های نظامی، سیاسی و مذهبی خارجی تبدیل شده بود و کارگزاران دولتی هم از آنجا دوری گزیده بودند، در مقام کفیل کارگزاری به ایفای نقش در آن صحنه‌ها پرداخت که به نوشته کسروی خود او هم در این حوادث دست داشته است. معتمد‌الوزاره گزارشهای مرتب و مفصلی از رخدادهای محلی و مسائل مربوطه را تهیه و به کارگزاری ارسال کرد که هم اکنون با عنوان «پرونده کارگزاری ارومیه» در آرشیو وزارت امور خارجه ایران نگهداری می‌شود. همچنین شرحی از حوادث را به صورت روزانه از جمادی‌الوال ۱۳۳۶ / اسفند ۱۲۹۶ تا جمادی‌الاول ۱۳۴۰ / بهمن ۱۳۰۰ نوشته به صورت دفترچه تنظیم کرده بود. این دفترچه به صورت کتابی با نام ارومیه در محاربه عالمسوز به کوشش کاوه بیات به چاپ رسیده است. معتمد‌الوزاره در ۱۳۰۰ ش مجبور به ترک ارومیه شد. او پیش از بازگشت به ارومیه رئیس کمیسیون سرحدی ایران در ماکو بود. پس از بازگشت به ارومیه در بازسازی شهر شرکت کرد، مدتی هم ریاست بلدیة (شهرداری) ارومیه را در عهده تصدی گرفت. آنگاه به وزارت امور خارجه بازگشت و در فاصله سالهای ۱۳۰۹ تا ۱۳۱۳ ش در کمیسیون‌های مرزی ایران و افغانستان- محور دربند ذوالفقار تا کوه ملک سیاه- و ایران و ترکیه- مرز آرات- عضویت یافت. در ۱۳۱۴ ش نایب کنسولگری ایران در نجف و سال بعد هم کنسول ایران در سلیمانیه شد. آخرین مشاغل مهم او تصدی کنسولگری‌های ایران در خانقین (۱۳۲۶ ش) و سلیمانیه (بار دوم ۱۳۲۸ ش) بوده است. وی در پاییز ۱۳۳۴ ش درگذشت. (کسروی، تاریخ هجده ساله آذربایجان، صفحات متعدد؛ معتمد‌الوزاره، رحمت‌الله خان، ارومیه در محاربه عالمسوز، صفحات متعدد).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰ و ۱۹ و ۱۸-۶-۲۹-۱۳۰۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۵، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- همان، شم ۱۲۰۴، ص ۳.

پنج شنبه ۱ شهریور ۱۳۰۱ / ۲۴ اوت ۱۹۲۲ / ۳۰ ذی حجه ۱۳۴۰

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد. شور درباره مواد دیگری از قانون استخدام ادامه یافت. در این جلسه سید حسن مدرس ماده الحاقیه ای برای قانون استخدام پیشنهاد کرد که بدین شرح بود:

«کلیه مستخدمین دولت باید لباس آنها از پارچه های ایرانی باشد. از متخلفین از این ماده صدی بیست حقوق کسر خواهد شد، مادام [که] متلبس به آن لباس می باشد.» (۱) در این جلسه سلیمان میرزا هم در اعتراض به وزیر مالیه گفت در این کشور چه معنایی دارد که قبض حواله صندوق به زبان فرانسوی نوشته شود. وزیر مالیه در پاسخ اظهار داشت که مباشر این صندوق مورد نظر اهل فرانسه است، اما قول داد که این حواله ها از این به بعد به دو زبان فرانسه و فارسی نگاشته شود. (۲)

* حذف سمت ریاست کابینه در وزارت پست و تلگراف

منصب ریاست کابینه در وزارت پست و تلگراف حذف شد. وظیفه این سمت که برای دارنده آن ماهی یکصد و پنجاه تومان حقوق داشت آن بود که نامه های وارده به وزارت خانه را تفکیک می کرد و با نوشتن «اداره تلگراف» یا «اداره پست» آنها را به گیرنده های خود می فرستاد. وحید الملک (۳) وزیر پست و تلگراف این سمت را حذف کرد و خبیر السلطنه معاونت وزارت عهده دار این کار ساده شد. با حذف این منصب یک هزار و هشتصد تومان در سال صرفه جویی خواهد شد. (۴)

* ممنوعیت شکار در اطراف تهران

اهمیت پرندگان در مبارزه با ملخ و وجود دسته های ملخ در اطراف تهران موجب شد که شکار پرندگان در اطراف تهران ممنوع شود. امیر لشکر محمود آقا انصاری حاکم نظامی تهران در اطلاعیه ای که امروز منتشر کرد با ابلاغ این موضوع به شکارچیان تهدید کرد «هرکس به قصد شکار از شهر خارج شود مطابق دستوری که به مأمورین نظامی داده شده به حکومت تهران جلب و مؤاخذه خواهند شد.» (۵)

* ادامه ناامنی در اطراف آستارا و اردبیل

نجفقلی خان آلارلو (۶) با نیروهای خود در اطراف دو شهر آستارا و اردبیل شرارت می کند. سرقت، قتل و غارت از کارهای اوست. او سیمهای تلگراف را قطع می کند و حشم و رومه رعایا را به سرقت می برد. دستورات لازم برای مقابله با خودسریهای او صادر شده است. (۷) اخباری هم از همدستی رئیس گمرک آستارا با نجفقلی خان آلارلو منتشر شده است. (۸)

* ادامه مخالفت علمای اصفهان به قانون جزاء عرفی

در پی ارسال نامه هایی از روحانیون اصفهان به مجلس شورای ملی به ویژه حاج آقا نور الله اصفهانی، امروز هیأت علمیه اصفهان بار دیگر در نامه ای به مجلس شورای ملی نوشت که «در باب لزوم حفظ قوانین اسلام و قانون اساسی و الغاء جزاء عرفی و امثال عرض شد، جوابی رسیده. عاجزانه استدعا داریم زیاده بر این راضی به اتهام مجلس مقدس به این که درصدد تبدیل بلکه تخریب اساس شریعت هستند نشده و جواب مساعد مرحمت شود.» (۹)

* تلگرام سراسر تظلم کنسول ایران

اقتدار الملک (۱۰) کنسول کنسولگری تعطیل شده ایران در عشق آباد در تلگرافی که امروز- احتمالاً- متن تلگرام پنهانی از عشق آباد به ایران منتقل شده و از داخل کشور ارسال گردیده است- به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که دو ماه و نیم است کنسولگری تعطیل شده «وضعیت فدوی و اجزاء فوق تصور وخیم و خراب است.» اجازه کمترین حرکتی نداشته و در منزل زندانی هستیم. بدهی فراوان، آبروی کنسول و دولت

۱- ترکمان، آراء اندیشه ها و فلسفه ...، صص ۸۶ و ۸۷.

۲- روزنامه اقدام، شم ۷۱، ص ۳.

۳- میرزا عبدالحسین خان وحید الملک شیبانی فرزند میرزا حسن خان معروف به آقا خان به سال ۱۲۵۲ ش در کاشان به دنیا آمد. پس از فراگیری مقدمات علوم و ادبیات فارسی و عربی در زادگاهش به هندوستان رفت و ضمن ادامه تحصیل، زبان انگلیسی را در آنجا فراگرفت. سپس راهی انگلستان شد و در دانشگاه کمبریج ادامه تحصیل داد. توقف ده ساله وی در انگلستان سبب شد تا با جمعی از دانشمندان صاحب نام آشنا شود. او با ادوارد براون ایران شناس معروف دوست شد و با معرفی او در دانشگاه کمبریج به تدریس زبان فارسی مأمور گردید. شیبانی در اوایل ۱۲۸۷ ش به ایران بازگشت و در مدرسه دارالفنون به تدریس زبان انگلیسی اهتمام ورزید. وی هنگام عزیمت از انگلستان به درخواست مدیر روزنامه تایمز لندن خبرنگاری آن روزنامه را در ایران برعهده گرفت و چون در دوران تجدید فعالیت مشروطه طلبان به جمع آنان پیوسته بود مقالات و خبرهای مهیجی درباره جنبش مشروطه خواهی در ایران به آن روزنامه فرستاد. وحید الملک به نمایندگی مردم تهران در دوره دوم مجلس شورای ملی انتخاب گردید و در این دوره به همراه سید حسن تقی زاده، سلیمان میرزا اسکندری، محمد رضا مساوات و عده ای دیگر حزب دمکرات را پایه ریزی کرد. او در دوره سوم مجلس نیز از طرف حزب دمکرات به نمایندگی رسید و با تعطیلی مجلس به علت وقوع جنگ جهانی اول با نمایندگان مهاجر همراه شد. وی در کابینه مهاجرت یا کابینه حکومت ملی که در تاریخ ۱۴ ربیع الثانی ۱۳۳۴ تشکیل گردید وزیر پست و تلگراف بود و پس از مدتی کوتاه، از طرف این کابینه مأموریت یافت تا ضمن سفر به اروپا با بیان مظالم اشغالگران در مجامع بین المللی، به افشاگری پردازد. [تصویر] وحید الملک وحید الملک به مدت پنج سال در اروپا اقامت کرد و مقارن این ایام با اینکه وی در ایران نبود به نمایندگی دوره چهارم مجلس شورای ملی انتخاب گشت. وی پس از بازگشت، چندی در دارالفنون به تدریس پرداخت و پس از مدتی به ریاست مدرسه علوم سیاسی برگزیده شد و در کابینه سپهدار اعظم، فتح الله خان سردار منصور، وزیر معارف و اوقات و صنایع مستظرفه شد و در کابینه قوام السلطنه که پس از سقوط کابینه مشیرالدوله در نیمه اول ۱۳۰۱ ش تشکیل گردید وزیر پست و تلگراف بود. وحید الملک شیبانی یک بار نیز به سفیری ایران در ایتالیا تعیین گردید اما به جهات شخصی

از این مأموریت صرف نظر کرد و در دانشسرای عالی به تدریس تاریخ پرداخت. او تا آخر عمر همچنان به تدریس در دانشگاه تهران اشتغال داشت و سرانجام در روز جمعه ۱۱ بهمن ۱۳۴۲/۱۵ رمضان ۱۳۸۳ در نود سالگی درگذشت. (یغمایی، وزیران علوم و معارف و فرهنگ ایران، صص ۱۹۵-۱۸۹؛ مرسلوند، زندگی نامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۴، صص ۱۴۴-۱۴۳).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۴، ص ۳.

۵- همان، ص ۱.

۶- نجفقلی خان آلارلو رئیس طایفه آلارلو از طوایف شاهسونهای اردبیل؛ در فاصله سالهای ۱۲۷۸ و ۱۲۷۹ ش، پس از آنکه میان طوایف بیگک زاده انشعاب پیش آمد او و عموزاده اش به نام غلام خان طایفه آلارلو را بین خود تقسیم کردند. وی به عنوان رئیس بخشی از طایفه آلارلو در حوادث گوناگون ناحیه مغان دخالت داشت؛ در اوایل ۱۲۹۹ ش به یاری عظمت خانم (خواهر امیر عشایر شترانلوی خلخال) رفت و با قوای پرشمار بلشویک در آستارا و اردبیل جنگید. همچنین در تابستان همین سال به عضویت یک ائتلاف ضد بلشویکی درآمد که بسیاری از رؤسای طوایف مغان آن را تشکیل داده بودند. نجفقلی خان، هنگامی که عده ای از قوای روس در سالهای آغازین سلطنت احمد شاه به جانب آلارلو حمله ور شدند، سخت با آنان جنگید و روسیان را تارومار کرد و آنها را شکست داد و از طریق دمان به کشورشان عقب راند. (تاپر، تاریخ سیاسی اجتماعی شاهسون های مغان، صص ۲۷۷، ۳۱۳ و ۳۴۵).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۴، ص ۳.

۸- همان، شم ۱۲۰۵، ص ۳.

۹- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، ص ۱۶۷.

۱۰- میرزا عبد الرسول خان اقتدار الملک به سال ۱۳۰۰ ق در رشت متولد شد. او در سال ۱۳۲۳ ق به خدمت وزارت خارجه درآمد. و در ۲۱ جمادی الثانی همان سال نیابت سومی سفارت بروکسل را عهده دار شد. وی در سوم ذی حجه ۱۳۲۳ دارای نشان شیر و خورشید و در همان سال نشان درجه پنجم لئوپلد بلژیک را گرفت. اقتدار الملک در ۱۱ رمضان ۱۳۲۴ نایب دوم سفارت بروکسل شد. سایر مشاغل و مدارج وی عبارتند از: ویس قونسولگری گنجه ۲۴ جمادی الثانی ۱۳۲۵، نشان طلای علمی از درجه اول ۱۲ شوال ۱۳۲۵، معاونت اول اداره انگلیس ۲۶ محرم ۱۳۲۹، منتظر خدمت ۲۹ ربیع الثانی ۱۳۲۹، کارگزاری انزلی ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۳۱، منتظر خدمت غره ربیع الاول ۱۳۳۲، ریاست کل دفتر محاکمات وزارت خارجه ۷ جمادی الاول ۱۳۳۲. (سلیمانی، القاب رجال (دوره قاجاریه)، ص ۳۸؛ ممتحن الدوله، رجال وزارت خارجه در عصر...، ص ۱۸۰).

ایران در خطر و اطراف منزل با مفتش مخفی مراقبت می شود.

امکان مراوده، تلگراف و فرستادن نامه وجود ندارد.

اقتدار الملک از بی اعتنائی اولیای دولت در شهر مشهد هم شکایت کرد. (۱) در همین حال روزنامه اتحاد امروز نوشت که برای رفع عسرت و تنگدستی اعضاء کنسولگری ایران در عشق آباد به دلیل روبه رو شدن آن نواحی با قحطی و جنگ و نیز تأمین اتباع ایران، آذوقه ای که شامل دو هزار پوط برنج می شود برای حمل به عشق آباد در نظر گرفته شده است. (۲)

* مکاتبه فیروز با تقی زاده

نصرت الدوله فیروز امروز در نامه ای که برای سید حسن تقی زاده در مسکو فرستاد ضمن تعارفات مرسوم، نوشت که روسیه شوروی به دلیل اعتقاد به اصول اشتراکی مایل است ضمن معاهدات سیاسی و تجاری اصول اعتقادی- سیاسی خود را هم تحمیل کند. وی در چنین مواقعی اتخاذ تصمیمات بینابینی را مناسب دانست و اضافه کرد که «در این موقع عقیده بنده آن است که هرطور هست باید از قراردادها و معاهداتی که روسها سرا با آلمانها دارند مطلع شد و بیشتر از آن چه به آلمانها داده اند متوقع نبود.» وی در پایان نامه خود- با علم به قطع مذاکرات تجاری ایران و شوروی (ر. ک: ۲۸ مرداد)- نوشت که «بنده تصور می کنم با وضع فعلی که روسها دارند ممکن نخواهد شد که ما بتوانیم با آنها قرارداد هایی منعقد نمایم که کاملاً موافق مقصود و منافع اقتصادی ما باشد و بهتر است برای جریان امور تجاری و حفظ مناسبات یک قراردادهای موقتی به مدت قلیل شش ماه یا یک سال بسته شود که سر و صورتی در کارها گرفته شود.» (۳)

* نمایندگان ایران در مجمع اتفاق ملل

به دنبال تعیین نمایندگان کشورها در مجمع اتفاق ملل از طرف ایران هم «پرنس ارفع الدوله و ذکاء الدوله که سابقاً نیز سمت نمایندگی ایران را در مجمع اتفاق ملل داشتند مجدداً به نمایندگی دولت علیه انتخاب» شدند. (۴)

[تصویر] جامعه ملل

* ادامه رسیدگی به عملکرد قائم مقام

کمیسیون رسیدگی به عملکرد قائم مقام در زمان حکومت بر استرآباد و کردستان یک جلسه به دلیل عدم حضور اعضا تشکیل نشد اما امروز اعضای کمیسیون در دربار حاضر شدند و پس از بررسی پرونده ها، در شرف تنظیم گزارش ن هایی قرار گرفتند. (۵)

* دیدار رضا خان از مدرسه فلاحی

امروز رضا خان وزیر جنگ از مدرسه فلاحتی دیدن کرد. این مدرسه از مؤسسات و زیرمجموعه های وزارت جنگ است. عده شاگردان این مدرسه ۱۹۰ نفر است. در این دیدار رضا خان از امیر لشکر خدایار خان رئیس کل خالصجات مملکتی که در بازسازی این مدرسه کوشش کرده بود، تشکر کرد. (۶)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۹-۱۵/۱-۱۳۰۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۷، ص ۲.

۳- نامه های تهران ...، صص ۱۲۰ تا ۱۲۲.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۲۷، ص ۲.

۵- همان، شم ۲۲۸، ص ۲.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۰، ص ۴.

جمعه ۲ شهریور ۱۳۰۱ / ۲۵ اوت ۱۹۲۲ / ۱ محرم ۱۳۴۱

* انعکاس نظر مخالف میلسپو به ایران در معامله با سینکالر

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا امروز نظر میلسپو را که در آستانه حرکت به ایران است در مخالفت با عقد قرارداد بین ایران و کمپانی سینکالر به اطلاع قوام السلطنه ریاست وزراء رساند.

وی از قول میلسپو نوشت که باید پیشنهادهای آن شرکت نفتی را جامع الاطراف دید. «در این موقع مهم لازم است دولت شما مواظب باشد نیک نامی خود را در امریکا برقرار و ثابت نمایند که طریقه عمل شان مطلقا عادلانه و حسابی است ... مقتضی نیست امتیاز به سینکالر داده شود تا این که استاندارد» موقعیتی برای طرح مطالب خود در تهران بیابد و یا این که من (میلسپو) از شرایط امتیاز و قرض سینکالر مطلع شوم. (۱)

* شرایط الغای کاپیتولاسیون از نظر علاء

در نامه ای که امروز حسین علاء به وزارت امور خارجه نوشت، با توجه به مکاتبه ای در ماه خرداد، خواستار اصلاح عدلیه با توجه به قوانین مدنی، جنایی و حقوقی «دول متمدنه» شد. او نوشت رفع کاپیتولاسیون فقط با اصلاحات قضایی ممکن است. دول خارجی اگر اصلاحات قضایی ایران را مشاهده کنند تقاضای اجرای کاپیتولاسیون برای اتباع خود را نخواهند کرد. «اصلاحات مزبوره گذشته از این که برای جلب موافقت دول به متروک داشتن کاپیتولاسیون لازم است، برای استخلاص مملکت از فقر و فلاکت و رفع بحران اقتصادی کمال فوریت را دارد ... بنده متعجب هستم قوانین مدنی و جنایی و حقوقی که مدتی قبل در شرف اتمام بود چطور تکمیل نشده و از مجلس نگذشته است. پس فایده وجود مسیو پرنی و سایر معلمینی که از فرانسه اجیر کرده اید چیست؟» (۲)

* آوارگان ارومیه در برابر وزارت مالیه

۲۴۲ نفر از مهاجران و آوارگان ارومیه به علاوه ۲۲۶ نفر دیگر که از یک ماه و نیم پیش تاکنون چه با تحصن در مجلس شورای ملی و چه با شکلهای دیگر ابراز تظلم می کردند، اینک در برابر وزارت مالیه اجتماع کرده «مطالبه قوت لایموت می نمایند و ابدا کسی به آنها اعتنا نمی کند.» (۳)

* لقب های جدید

برطبق اسناد ثبت شده در «دفتر مخصوص شاهنشاهی» میرزا محمود افتخار التجار کردستانی ساکن سقز به وکیل الرعایا تغییر لقب داد. همچنین آقا بزرگ خان به ناصر دیوان ملقب شد و لقب صدر العلمای خلخالی به دلیل فوت، به پسرش سید عزیز الله انتقال داده، به صدر العلما ملقب گردید. (۴)

* سخنرانیهای ضد انگلیسی در قزوین

براساس گزارشهای کوتاه و خلاصه سفارت انگلیس در تهران به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود امروز سخنرانیهای ضد انگلیسی در مسجد شهر قزوین ایراد شده است. این خبر به جزئیات بیشتر اشاره نکرده است. (۵)

- ۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۵۶ و ۱۵۷.
- ۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶ و ۲۵-۷-۳۴-۱۳۰۱.
- ۳- روزنامه اقدام، شم ۷۱، ص ۲.
- ۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، صص ۱۳۲ تا ۱۳۵ و ۱۲۳.
- ۵- FO E ۱۰۱۸۸ / ۲۸۵ / ۳۴.

شنبه ۳ شهریور ۱۳۰۱/۲۶ اوت ۱۹۲۲/۲ محرم ۱۳۴۱

* پاسخ قوام السلطنه به لورن

قوام السلطنه ریاست وزراء امروز در پاسخ به نامه اعتراض آمیز سر پرسى لورن درباره مقاله روزنامه شفق سرخ (ر. ک: ۳۰ مرداد)، وزیر مختار انگلیس را از بسته شدن این روزنامه باخبر کرد. قوام السلطنه ضمن ابراز تأسف از انتشار چنین مقاله ای، در پاسخ به یکی از اعتراضات سفیر انگلیس که نوشته بود پس از نخست وزیری او حملات روزنامه ها به دولت انگلیس و سیاستهای آن بیشتر شده، نوشت که چنین نیست و جراید مواضع معتدل تری پیدا کرده اند. او به بیانیه خود درباره مطبوعات اشاره کرد و با استناد به اطلاعیه ای که در ۲۹ و ۳۱ خرداد به اطلاع ارباب مطبوعات رسانده بود نوشت که «مخصوصاً در یکی دو مورد که برخلاف بیانیه دوستدار انتشاراتی داده ... جلوگیری به عمل آمده» است.

قوام السلطنه اضافه کرد که دستور توقیف شفق سرخ را داده است. (۱)

* پیشنهادهای جدید کمپانی سینکالر

«سوپر» نماینده کمپانی نفت سینکالر در تهران امروز در نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء با الغای همه پیشنهادهای گذشته، طرح جدید خود را برای گرفتن امتیاز نفت شمال ایران ارائه کرد. در پیشنهاد جدید «حق تقدم برای خریداری صدی سی از سهام کمپانی را برای دولت ایران» ملحوظ داشته و نیز پذیرفتند «در صورتی که عمل قرض که در امتیازنامه مذکور است انجام نپذیرد دولت ایران حق الغای امتیاز را داشته باشد». (۲) قوام السلطنه در همین روز شرایط سینکالر را برای حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا فرستاد و در ضمن آن به پرسشها و خواستههای او نیز پاسخ داد. او از علاء خواست این شرایط را به اطلاع میل سپو برساند و نظر او را به ایران منعکس کند. قوام السلطنه در این مراسم، نامه سفارت انگلیس به وثوق الدوله در ۳ دسامبر ۱۹۱۹ را نیز که نشان دهنده بطلان امتیاز خوشتاریا از نظر انگلیسهاست، برای علاء فرستاد و در پایان یادآور شد که «در محسنات معامله با استاندارد و ترجیح او بر سینکالر نخواستیم ام اساساً تردیدی کرده باشم» ولی برخی از شرایط استاندارد دچار ابهام است و مجلس شورای ملی نمی تواند به آنها رأی دهد. (۳)

* رفع توقیف از انبارهای نفت اتباع روسیه

هیأت دولت در جلسه امروز خود تصویب کرد که انبارهای نفت متعلق به اتباع روسیه که در سواحل دریای خزر توقیف شده از توقیف خارج و به صاحب انش واکذار شود. (۴)

* ختم موضوع نقره و اسلحه کشف شده در یک کشتی روسی

در اسناد وزارت امور خارجه نامه ای از وزارت مالیه به وزارت امور خارجه وجود دارد که امروز مکاتبه شده و در آن به کشف ۲۰۸ بسته نقره مسکو، اسلحه و مهمات اشاره شده است. (ر. ک: ۱۸ تیر) این بسته ها در یک کشتی پستی روسی

بوده که توسط اداره گمرک انزلی کشف و گزارش آن به وزارت مالیه ارسال شده است. با این که دیگر نامه های مرتبط با این موضوع از جزئیات بیشتر اطلاعی به دست نمی دهند اما وزارت خارجه در پاسخ وزارت مالیه نوشته است: «راجع به دویست و هشت کلی [بسته، عدل] نقره مسکوک و مهمات که در کشتی پستی روس بوده است زحمت افزا می شود که این کار به ترتیبی که حضرت آقای وزیر مالیه نیز مستحضرنند خاتمه یافته است.» (۵)

* دکتر قلابی در آذربایجان

دکتر «لیون» نام جعلی دختری اهل شیروان و تبعه روسیه است که به گفته خودش در ۱۳۲۴ ق «به واسطه جنگ مسلمان و ارمنی ... در دوازده سالگی با مادرش که حامله بوده [از قفقاز]

۱- مؤسسه تاریخ معاصر ایران، سند شم ن- ۱۱۱۶۸.

۲- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۵۷ و ۱۵۸.

۳- همان، صص ۱۷۴ و ۱۷۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲- ۴- ۴۹- ۱۳۰۱.

۵- همان، ۱۴ و ۱۲- ۱۶- ۱۳۰۱. جزئیات این موضوع از زبان اسناد انگلیسی در ۱۸ تیرماه آمده است.

مهاجرت نموده؛ از راه انزلی وارد تهران شده» است. رئیس تأمینات آذربایجان که همراه دو نماینده حفظ الصحه از او بازجویی می کردند، نوشتند که دکتر لیون در صفحات آذربایجان مسافرت هایی داشته و خود را به عنوان یک پزشک معرفی و در مراکز درمانی گوناگون کار کرده، و اسم واقعی او «نینا» است. نینا در بیمارستان روسها در حسن آباد تهران زخم بندی می کرده، بعد به اصفهان می رود و در بیمارستان «دکتر اسکات» کار می کند. از آنجا به قم رفته در این شهر طبابت می کند. سپس به تهران و از آنجا به قزوین می رود. در قزوین در «مریض خانه حاجی محمد علی آقا» خادمه می شود.

تبریز مقصد بعدی او بوده. از راه زنجان به تبریز می رود. در تبریز با مأمور سیاسی انگلیس و امریکا ملاقات می کند. مدتی در مراغه به درمان بیماران می پردازد. سپس به میانه می رود و از آن جا به سراب. در این دو شهر با معرفی خود به عنوان یک پزشک کارهای درمانی می کند. سیصد و پنجاه تومان پول او در سراب توسط صاحب منصب نظامی آن جا مصادره می شود. او که لباس مردانه می پوشید و خود را اسد الله خان معرفی می کرد در توجیه این تغییر نام می گوید که نام اسد الله خان را رئیس نظامیان میانه به او داده که در واقع همان ترجمه لیون (شیر) است. محمد میرزا رئیس تأمینات در پایان گزارش خود چنین نتیجه گیری می کند که «جوابهای بی ربطی که در استنطاق به مستنطق داده و همچنین تغییر لباس و اسم و مذهب، ظن قوی به عامل سیاسی بودن مشارالیها می رود.» (۱)

* قدردانی رضا خان از فرماندهان آذربایجان

رضا خان وزیر جنگ و فرمانده کل قشون به مناسبت تصرف سلماس و قلعه چهریق از فعالیت و سرعت عمل سرتیپ امان الله میرزا رئیس کل ارکان حرب و فرمانده قوای آذربایجان و نیز صاحب منصبان و سربازانی که در این عملیات شرکت داشتند قدردانی کرد. (۲)

۱- همان، ۱۱ و ۱۰ و ۹ و ۸-۶-۳۱-۱۳۰۱.

۲- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی ...، ج ۱، ص ۲۳.

یکشنبه ۴ شهریور ۱۳۰۱/۲۷ اوت ۱۹۲۲/۳ محرم ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و لایحه قانون ممیزی عمومی در دستور کار قرار گرفت. پس از آن لایحه کترات مستشاران بلژیکی برای تجدید استخدام آنها، به خواست قوام السلطنه مطرح شد.

شیخ الاسلام اصفهانی عقیده داشت این لایحه بماند پس از آمدن میلپو، تا صلاحدید او هم در نظر گرفته شود. در این لایحه استخدام ۱۷ بلژیکی تقاضا شده بود. با این حال مجلس با ۷۰ رأی مثبت در برابر ۱۲ رأی منفی به این لایحه رأی داد. (۱)

* لایحه شورای مملکتی

قوام السلطنه ریاست وزراء لایحه شورای مملکتی یا دولتی را به مجلس شورای ملی داد و خواست با فوریت به تصویب برسد. هماهنگ کردن نیازهای دستگاه های اجرایی و ارائه لوایح متناسب با سیاستهای هم سو شده، مطالعه دقیق امتیازات و اتخاذ تصمیمهای کارشناسی، و نظارت بر اجرای قوانین، چهار علت عمده ای بود که قوام السلطنه آنها را برای تأسیس شورای مملکتی یاد کرد.

این لایحه در شماره امروز روزنامه ایران به چاپ رسید. (۲) در لایحه شورای دولتی پیشنهاد حضور ۱۸ مشاور دائم و ۱۲ مشاور فوق العاده داده شده بود و از سه شعبه قوانین، امتیازات و تظلمات تشکیل می شد. (۳)

* تحرکات ناشی از قطع مذاکرات تجاری

در پی قطع مذاکرات تجاری بین ایران و روسیه شوروی، در بین مسئولان هر دو دولت تحرکات تازه ای شکل گرفت.

شومیاتسکی وزیر مختار شوروی در ایران اول شهریور به بادکوبه رفت. چند تن از مقامات روسی به ایران آمدند تا مذاکرات بیشتری جهت خروج از بن بست پیش آمده انجام دهند. (۴) شومیاتسکی امروز به طرف تهران حرکت کرد. (۵)

* دستور تازه رضا خان درباره ارثیه ظل السلطان

به دنبال توجیحات معتمد الدوله پسر ظل السلطان در مورد تقسیم وجه موجود در بانک سوئیس (ارثیه ظل السلطان) بین وراث، رضا خان در نامه ای که امروز برای او فرستاد با عدم پذیرش آن توجیحات نوشت که «کلیه اسهام و وجه نقد بانک سوئیس نزد هرکس است بایستی توسط بانک شاهنشاهی در تهران برات شود. تصمیم آن در اینجا به عهده خود این جانب است.» (۶)

* لقبی دیگر برای سالار رشید

بنابر حکمی که امروز در دفتر مخصوص شاهنشاهی ضبط شد سالار رشید به دلیل آن که «در این سنوات در حدود طولش» منشأ خدماتی بوده به سالار نصرت ملقب شد. این درخواست قبلاً توسط مشیر الدوله و در زمان نخست وزیری اش از شاه شده بود که اینک به او اعطا شد. (۷)

* در دسر رسیدن حقوق

ترکمن هایی که برای استقرار امنیت به استخدام حکومت استرآباد درآمده اند، به دلیل دیر شدن حقوقشان معترض بوده، دست به اقدامات شرارت آمیزی می زنند. البته «حکومت به لجاجت با دولت چون وجه نمی رسد بی میل نیست [که این شرارتهای باشد]». امشب که تکیه های عزاداری در شهر برپا شده بود، به تکیه دباغان حمله می شود، سه تن را در تکیه دستگیر کرده، سه طاقه شال، پارچه های سیاه پوش تکیه و اثاثیه دیگر را برداشته با خود می برند. «تاکنون مدت سه سال است این گونه اتفاق در استرآباد نیفتاده است». (۸)

* تعطیلی مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی به مناسبت فرارسیدن ایام عاشورا «و لزوم شرکت در مراسم تعزیه داری حضرت خامس آل عبا

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۷، صص ۱ و ۲.
  - ۲- همان، شم ۱۲۰۶، ص ۱.
  - ۳- همان، شم ۱۲۰۷، ص ۱.
  - ۴- همان، شم ۱۲۰۶، ص ۲. برخی از جراید قطع مذاکرات تجاری ایران و روس را بی ارتباط با نزدیک شدن ایران به امریکا برای دادن امتیاز نفت شمال ندانستند. (روزنامه هحیم، شم ۱۱، ص ۱).
  - ۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۸، ص ۱.
  - ۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۹.
  - ۷- همان، پ ۶، صص ۱۲۸ و ۱۲۹.
  - ۸- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۲۷. این کار بی جواب نمی ماند. چند روز بعد اهالی که هیجان زده شده بودند سه- چهار نفر از ترکمنهای جعفریایی را گرو می گیرند. اسرا با وساطت حکومت آزاد می شوند. (همان، ص ۸۳۰).

جلسات رسمی» خود را از فردا تعطیل می کند و جلسه بعدی آن به روز هفدهم محرم موکول می شود. البته کمیسیونهای «مجلس، هشتم و نهم و دهم و یازدهم را تعطیل و بقیه را مشغول می باشند ولی اداره مباشرت مجلس فقط هشتم و نهم و دهم را تعطیل می نمایند و بنابر عادت سنواتی بعد از عاشورا هم مراسم روضه خوانی و تعزیه داری را در بهارستان تا سه روز منعقد می نمایند.»^(۱)

[تصویر] عزاداری مردم در ماه محرم

۱- روزنامه اقدام، شم ۷۳، ص ۲.

دوشنبه ۵ شهریور ۱۳۰۱ / ۲۸ اوت ۱۹۲۲ / ۴ محرم ۱۳۴۱

* گزارش مفتش مخفی از اصفهان

مفتش مخفی «دایره عملیات - شعبه استخبارات» لشکر جنوب امروز چهل و دومین گزارش خود را با قید «محرمانه» از موقعیت سیاسی شهر اصفهان تهیه کرد. این گزارش در هشت بند بدین شرح است: اطلاعات لشکر جنوب توسط رئیس نظمی اصفهان یاور احمد علی خان و معاون او لو می رود.

جلاء السلطنه نایب الحکومه این اطلاعات را برای خوانین بختیاری می فرستد. نامه های خوانین بختیاری برای کنسول انگلیس توسط حاکم اصفهان سردار اشجع بختیاری به کنسول داده شده، پاسخ کنسول برای حاکم ارسال گردیده است.

جلاء السلطنه به رؤسای اصناف تأکید کرده که باید در روضه خوانیهای ماه محرم که در چهل ستون برپا می شود مشارکت کنند. حاکم اصفهان همه روزنامه هایی که علیه خوانین بختیاری مطلب نوشته و مشارکت آنها را در کشتار نظامیان به اطلاع مردم رسانده اند، برای خوانین فرستاده است.

اتحادیه علماء اصفهان همچنان موضوع ب هایی بودن رئیس مالیه اصفهان را پی گیری می کنند. عامه مردم از اقدام خوانین بختیاری در قلع و قمع نظامیان اعزامی به خوزستان خشمگین هستند. یک نفر از حزب سوسیال دموکرات قفقاز برای بررسی حوزه های سوسیال دمکرات اصفهان وارد شهر شده است. (۱) مأمور نفوذی شعبه استخبارات برای حفظ پوشش خود عضو یکی از حوزه های سوسیال دمکرات اصفهان بود.

* تقاضای ملاقات با تروتسکی

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که امروز برای مشاور الممالک نماینده سیاسی ایران در شوروی فرستاد، ضمن آگاه کردن او از مأموریت نایب سرهنگ اسماعیل خان درخواست کرد زمینه ملاقات او را با تروتسکی وزیر جنگ روسیه فراهم کند. (۲)

اسماعیل خان برای خرید اسلحه عازم مسکو و برلن شده بود.

[تصویر] لئون تروتسکی

* پرواز هواپیماها بر آسمان قصر شیرین

حسین قلی حاکم نظامی قصر شیرین امروز در تلگرافی فوری به مرکز نوشت که «چهار به ظهر مانده ... دو دستگاه ایروپلان در فضای قصر قریب یک ساعت گردش نموده و بعد به طرف خانقین رفتند.» (۳)

* درخواست اقدام فوری برای تحویل اسلحه

نماینده سیاسی ایران در برلن در تلگرافی که امروز برای وزارت امور خارجه فرستاد، نوشت که پیرو درخواستهای قبلی برای تحویل گرفتن اسلحه باید دستمزد «مسیو هازه» که مشاور سفارت در این موضوع بوده، پرداخت شود. وی از بی پولی سفارت گلایه کرد و نوشت «هرقدر در تحویل گرفتن و تهیه اسلحه دولتی تأخیر شود هر روز عوایقی پیش می آید که

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، صص ۱۸ و ۱۹.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۶۳.

۳- همان، پ ۱۴، ص ۱۰۳.

بالاخره بیم آن می رود مهمات دولتی از میان برود و یا به کلی اسلحه های کهنه و مستعمل داده شود.» او یادآور شد که یک متخصص باید به این امور رسیدگی کند که بدون دریافت دستمزد امکان ندارد. «مسیو هازه هم که متصدی این امر بوده همه روزه مطالبه حقوق و مخارج خود را می نماید ... علی هذا متذکر می شود که برای خاتمه دادن به این امر و مخارج کردید [کردیت] و باربندی و بیمه و غیره لازم است دو سه هزار تومان فوراً حواله بفرمایید.» (۱) نایب سرهنگ اسماعیل خان برای تحویل این سلاحها از ایران عازم مسکو و از آن به طرف برلن می رفت.

* خرید کشتی جنگی

براساس تحقیقاتی که نماینده سیاسی ایران در برلن صورت داده خرید یک کشتی کوچک زره پوش از آلمان برای گشت و حراست در سواحل دریای خزر امکان پذیر است. هرچند «دولت آلمان به واسطه عهدنامه ورسای مجبور است کلیه مهمات بحری و بری که اضافه بر حوائج محدوده خود ... است منهدم سازد» اما با اقداماتی می توان یک یا چند فروند کشتی را از انهدام نجات داد و با تغییراتی در سیستم نظامی آن اجازه خرید آن را از دولت آلمان و کمیسیون متفقین گرفت. «امروزه با پنج شش هزار تومان می توان کشتی که موافق حوائج دولت علیه باشد در آلمان به دست آورد.» در پایان نامه نماینده ایران از نبود اعتبارات لازم حتی برای تلگراف گزارشهای خود گلایه کرد. در حاشیه نامه قوام السلطنه با قید «محرمانه» و «خیلی فوری» دستور خرید دو فروند کشتی را صادر کرد و از مالیه خواست دوازده هزار تومان برای این کار و یک هزار تومان یا کمتر برای مخارج جاری سفارت ایران در برلن اعتبار اختصاص دهد. (۲)

* افزایش نظامیان روسیه در مرزهای آستارا

در پی رسیدن خبرهایی از آستارا مبنی بر استقرار دو هزار نظامی روسی با دوازده عراده توپ در لنکران و زیاد شدن نگهبانان و پستهای مرزی در منطقه آستارا، دولت ایران از مشاور الممالک نماینده سیاسی خود در شوروی خواستار پی گیری موضوع شد. مشاور الممالک امروز در پاسخ نوشت که مقامات روسی نسبت به این موضوع اظهار بی اطلاعی می کنند اما قول تحقیق داده اند. «معلوم می شود این اقدام از طرف حکومت آذربایجان شده ... حالا که به حمد الله غائله اسماعیل آقا مرتفع، دولت آنقره (آنکارا) هم در حدود خود برای سرکوبی او قوه فرستاده شرط احتیاط این است از قوه آذربایجان اگرچه موقتا هم باشد، قوه به اردبیل و آستارا عازم شود.» (۳)

* درخواست سرکوب برادران آلارلو

وزارت داخله به دنبال پی گیریهای وزارت امور خارجه امروز به این وزارت خانه نوشت که در ضرورت پیش گیری از تجاوزها و دست اندازیهای برادران نجف قلی و غلامعلی آلارلو تلگرافی که حاکی از تأکید مجدد بود به ایالت آذربایجان مخابره شده است. (۴)

* ارائه قوانین شهرداری به سفارت امریکا

بلدیه تهران در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد در پاسخ به درخواست این وزارت خانه برای ارائه مقررات بلدی جهت ارسال آنها به سفارت امریکا نوشت که آن چه در بلدیه حکومت نظامی و اداره ارزاق تهران تهیه شده به ضمیمه تقدیم می شود. آن چه به ضمیمه آمده بود، اعلانی در ۲۲ ماده خطاب به عموم چلوکبابیها، اخطار به عموم صاحب ان مهمان خانه ها و رستورانها، و اخطار به عموم میوه فروشان بود. در نامه بلدیه تهران قید شده است که مقررات خاصی درباره آن چه سفارت امریکا خواسته، به دلیل کم توجهی قوای مقننه و مجریه، وجود ندارد «و امروزه غیر از این قبیل نظامنامه ها و اعلانات ... مقررات دیگری را که قابل ملاحظه باشد نداریم که به خارجی ها ارائه داده و به تحمل خجلت مجبور نگردیم.» در حاشیه این نامه نوشته شده که «چون فرستادن این اوراق به سفارت امریکا بی مناسبت بود صلاح دیدند فرستاده نشود.» (۵)

* نداء فلسطین

روزنامه اقدام در شماره امروز خود نامه عبد القادر مظفر را که رئیس هیأت اعزامی فلسطین بود به چاپ رساند. این نامه که به زبان عربی برای این نشریه فرستاده شده بود و عنوان آن نداء فلسطین بود و با طلیعه ای که مدیر اقدام برای آنها نوشت درج گردید. «نخستین قبله مسلمین و مسجد اقصی و سومین حرم محترم به دست یهود و حامیان آن افتاده.

[تصویر] مسجد الاقصی

اهالی فلسطین به تمام ملل و دول عالم تظلم و استغاثه کرده و در راه حق و صیانت دین حنیف و حفظ خانه خدا و معبد مهم اسلام جان فشانی و دشت و هامون فلسطین به خون شهدا و جوانان غیور رنگین نموده.» در این نامه می خوانیم که فلسطین با خطر بزرگی مواجه است و آن عبارت است از تجاوز یهودیان و اسلام کشی آنها. نویسنده برخی از گفته های سران صهیونیست را نسبت به فلسطین یاد کرده، از عکس العمل مسیحیان نسبت به خطر اشغال فلسطین نوشته که اعتراض کردند و حتی مجلس اعیان بریتانیا به دولت انگلیس در این مورد اعتراض کرد اما چرا از مسلمانان خبری نیست؟

چرا «هنوز خاموش نشسته و تاکنون اعتراض به دیگران یا همراهی با برادران خود ننموده و چون نزدیک است آرزوی خام یهود در مجمع اتفاق ملل طرح و مذاکره در سند حمایت فلسطین که مبنی بر وعده مشئومه بالفور که بیهوده داده شده است جاری خواهد شد ما ناگزیر به [جهان] اسلام استغاثه و تقاضای بذل مساعدت» می کنیم. (۶)

* تأمین بودجه انتخابات تهران

دو تن از نمایندگان تهران در مجلس شورای ملی هنوز انتخاب نشده اند و این به دلیل استعفای همین تعداد از وکلای تهران بوده است. برای انتخاب این دو نفر باید انجمن نظر

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۸-۳۱-۱۳۰۱.

۲- همان، ۱۱-۳۱-۳۵-۱۳۰۱.

۳- همان، ۴ و ۱-۲-۴۰-۱۳۰۱.

۴- همان، ۷۷-۸-۱/۴۵-۱۳۰۱.

۵- همان، ۴۱ و ۴۰، ۳۹-۳۲-۴-۱۰-۱۳۰۱.

۶- روزنامه اقدام، شم ۷۲، صص ۲ و ۳.

تشکیل شده، شروع به دادن تعرفه کند. از طرف وزارت مالیه مبلغ دو هزار تومان اختصاص داده شده است تا به حکومت تهران داده شود تا هرچه زودتر انتخابات را آغاز کنند. (۱)

* موافقت ایران با بین المللی شدن زبان اسپرانتو

در پی پرسش مجمع اتفاق ملل از وزارت معارف راجع به نظر دولت ایران در رسمی و بین المللی شدن زبان اسپرانتو وزارت معارف موافقت خود را با رسمیت این زبان اعلام کرد و به زودی آن را به اطلاع ذکاء الدوله نماینده ایران در مجمع اتفاق ملل خواهد رساند. (۲)

* دستگیری برادر سید جلال

درگیری نیروهای دولتی با جنگلیها به ریاست سید جلال همچنان ادامه دارد. خبرهای رسیده حاکی است که اردوی دولتی توانسته تعدادی از طرفداران سید جلال از جمله برادرش گل میرزا را کشته و تعدادی را اسیر کند. تعدادی اسلحه نیز به دست قوای دولتی افتاده است. (۳)

* لباس برای زندانیان

پس از رسیدگی مدعی العموم عدلیه به امور زندانیان نظمی روشن شد که تمام زندانیان لخت و با حالتی تأسف انگیز در زندان به سر می برند. «از وزارت جنگ چهارصد دست لباس برای آنها گرفته به نظمی دادند و محبوسین را از آن حالت نجات دادند.» (۴)

* بانوان در دار الایتام

امروز زنان مسئولان لشکری و کشوری در برنامه ای که مدیریت آن را همسر رضا خان به عهده داشت در دار الایتام گرد آمده، اقدام به جمع آوری کمک به مؤسسات خیریه کردند.

در این مجلس جمعا ۱۶۴۴ تومان جمع آوری شد. همسر قوام السلطنه با ۳۰۰ تومان بیشترین کمک را کرد. (۵) روزنامه اقدام نوشت که در این جلسه ۲۳۱۹ تومان و ۵۰ جلد کتاب برای کودکان بی سرپرست جمع آوری شد. (۶)

* تلاش برای بازگشایی کنسولگری ایران در عشق آباد

از طرف وزارت امور خارجه اقداماتی برای بازگشایی کنسولگری ایران در عشق آباد صورت گرفته است. نماینده ایران در مسکو در این مورد رایزنی هایی با مقامات شوروی صورت داده. گویا احکامی از طرف مسئولان روسی و نیز سفارت شوروی در تهران به عشق آباد صادر شده است. (۷)

قرائت خانه حریت از امروز گشایش یافت. محل این قرائت خانه در مرکز بازار، اواسط پاچنار یاد شد. مؤسس این مرکز فرهنگی عبدالحسین فارسی چین بود. (۸)

- ۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۰، ص ۲.
- ۲- روزنامه اقدام، شم ۷۲، ص ۳. در ۱۸۸۷ م یک چشم پزشک لهستانی به نام لودویگ لازاروس زامنهوف، Ludwig Lazarus Zamenhof. زبانی را پدید آورد که به نام «زبان اسپرانتو» شهرت یافته و به علت ساختار آسان مورد توجه بیشتر متفکران و دانشمندان و زبان شناسان جهان قرار گرفت. این زبان از آنجا که مختص به یک ملت یا کشور خاصی نبود در عرصه های بین المللی خیلی زود شیوع پیدا کرد و در ۱۹۰۵ م که اولین کنگره جهانی اسپرانتو برپا گردید پرچمی به رنگ سبز که در گوشه سمت چپ بالای آن مربعی سفیدرنگ و در مرکز آن یک ستاره سبز قرار داشت به عنوان پرچم رسمی اسپرانتو ثبت و به رسمیت شناخته شد. [تصویر] زامنهوف افزون بر این در ۱۹۵۴ م یونسکو آن را به عنوان زبان بین المللی و بی طرف به رسمیت شناخت و آموزش اسپرانتو را به همه کشورهای عضو خود گوشزد ساخت. به دنبال آن سازمان جهانی اسپرانتو (UEA) تشکیل و با سازمان ملل متحد و یونسکو در زمینه گسترش زبان مزبور به همکاری پرداخت. همچنین در کشورهای مختلف از جمله ایران انجمن هایی به راه افتاد که در جهت ترویج زبان اسپرانتو فعال شدند. شایان ذکر است که زبان اسپرانتو دارای ۲۸ حرف بوده، با الفبای لاتین نوشته می شود. در این میان آنچه حائز اهمیت به نظر می رسد پندار ارتباط آن با برخی از اقلیت ها، اقوام و ادیان است که در برخی از کشورها مطرح و موجب شده چندان با اقبال و پیشرفت روبرو نشود. از جمله در ژاپن و امریکا شایع شده بود که اسپرانتو زبان مشترک کمونیستها و در مقابل آن در شوروی (سابق) هم که بسیاری از روشنفکران به دلیل دانستن آن به اعدام محکوم یا به سبیری تبعید شدند، برچسب امپریالیسم را بر پیشانی خود دیدند. در ایران هم چنین تصویری بود که اسپرانتو زبان مشترک ب هایان یا صهیونیستها بوده، ب هایان ایرانی در ترویج و همگانی شدن آن در تکاپو و تلاشند. به همین سبب برخی بدین باور بودند که این زبان ویژه ب هاییت و صهیونیسم بوده، به مخالفت با آن پرداختند. پیش از انقلاب اسلامی، دکتر ناصر الدین صاحب الزمانی مروج این زبان در ایران بود.
- ۳- روزنامه اقدام، شم ۷۲، ص ۳.
- ۴- همان جا.
- ۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۸، صص ۲ و ۳.
- ۶- روزنامه اقدام، شم ۷۳، ص ۳.
- ۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۷، ص ۲.
- ۸- روزنامه هجیم، شم ۱۱، ص ۴.

سه شنبه ۶ شهریور ۱۳۰۱ / ۲۹ اوت ۱۹۲۲ / ۵ محرم ۱۳۴۱

* عزاداری در تکیه قشون

از امروز چهار ساعت مانده به غروب تا اطلاع بعدی مجلس تعزیه داری در تکیه قشون برقرار شد. سردار منتخب، رئیس مباشرت کل قشون با اعلام این خبر «از عموم مسلمانان» خواست «برای استماع ذکر مصیبت در این ایام به مجلس مزبور تشریف آورده عموم نظامیان را قرین امتنان فرمایند.» (۱)

* بازدید رضا خان از اداره نظمی

صبح امروز رضا خان وزیر جنگ به اداره نظمی آمد تا از زندانیان نظامی و غیرنظامی دیدن کند. جراید نوشتند که وی با کسب اطلاعاتی از اتهامات هریک از این زندانیان درباره آزادی یا ادامه حبس آنها تصمیم گیری کرد. (۲) نظمی در این زمان در اختیار سوئدیها بود. برخی منابع نوشتند که پس از این بازدید که به همراه حکمران نظامی تهران صورت گرفت رضا خان صاحب منصبان سوئدی را مورد تشویق قرار داد. (۳) اما منابعی دیگر نوشته اند که رضا خان با «وستداهل» رئیس نظمی درگیری لفظی پیدا می کند. (۴)

* مذاکره مسئولان ایرانی و روسی درباره جزئیات تحویل بانک استقراضی

ممتاز الملک رئیس کل بانک ایران، نظم الملک عظیمی نماینده وزارت امور خارجه، مسیو کولاک نماینده سفارت شوروی در ایران و مسیو خشاب مفتش کل اداره مرکزی بانک استقراضی سابق امروز تشکیل جلسه دادند تا درباره برخی مسائل جزئی حل نشده گفت و گو کنند. در این جلسه تصمیم گرفته شد کاغذهای بانک استقراضی، لوازم التحریرها، مهرها و ... معدوم نشود، بلکه به نحوی تغییر کند که بانک ایران بتواند از آنها استفاده کند. همچنین توافقاتی در مورد حقوق معوقه برخی از کارمندان روسی بانک استقراضی که پس از تبدیل آن به بانک ایران چند ماهی برای تغییر و تحول امور به مسئولان ایرانی کمک کردند، به دست آمد. (۵)

* رسیدگی به طلب محمد تقی صراف از بانک ایران

قوام السلطنه ریاست وزراء در نامه ای که امروز به بانک ایران فرستاد نوشت که آقا محمد تقی صراف اصفهانی به اظهار خودش مبلغی از بانک ایران طلب دارد و تقاضاهای مکرر او از بانک راه به جایی نبرده است. وی پرسید: «تفصیل چیست و چرا رسیدگی نشده است؟ در صورتی که گفت و گوی حسابی دارد، زودتر قرار رسیدگی و تسویه آن را بدهید و الا مراتب را راپورت نمایید که اطلاع حاصل شود.» (۶)

* اقدامات سیاسی یک مأمور نظامی

نایب سرهنگ اسماعیل خان که برای خرید اسلحه راهی مسکو و برلن شده و اینک به بادکوبه رسیده در نخستین گزارشی که به مرکز فرستاد از اقدامات خود برای تفرقه مخالفان متمرکز شده در آن ناحیه خبر داد. او نوشت که مخالفان چند دسته اند. گروهی که بیش از همه نزد روسها منزلت دارد، گروه احسان الله خان دوستدار است. اسماعیل خان اضافه کرد که یکی دیگر از مخالفان حسین زاده است که کارش خرید و ارسال سلاح برای سید جلال در جنگلهای ایران است.

آنگاه او از موفقیت خود چنین یاد کرد که «احسان [الله خان] را بر ضد سایرین بلند کرده، چندین میتینگهای خیلی سخت بر علیه حاجی احمد و حسین زاده و سایرین داده و در مقامات عالی روس [این] چند نفر را به کلی دزد و همدست سید دزد و خائن وطن، بالاخره مردمان پست فطرتی معروف نمود.» او می نویسد که از این رهگذر کمکهای روسها به مهاجران مخالف به غیر از احسان الله خان قطع شده است و احسان الله خان در این کار به قدری خوب عمل کرده که آنان را همدست انگلیسها معرفی نموده است. او وجود احسان الله خان را در بادکوبه موجب ختنی شدن تلاشهای دیگر مخالفان دولت

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۸، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- (۱۳۰۱/۳۴، ص ۱۵۷).

۴- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۶۳ و ۱۶۴. رضا خان «هنگام سؤال و جواب از رئیس شهربانی و طرز رفتار و حرکات و جوابهای متین و دندان شکن وستداهل بهانه گرفته به او متغیر می شود که چرا در حضور وزیر جنگ با ادب نمی ایستی و رعایت احترامات و شئون مرا نمی کنی، بنای پرخاش و تندی را گذاشته وستداهل هم جوابهای تندی به او می دهد و سردار سپه بر تغیرش افزوده می شود. پس از خروج از شهربانی سردار سپه تصمیم می گیرد که دیگر به هر قیمتی شده باید مستشاران سوئدی را از شهربانی خارج و آن اداره را به دست خویش اداره نماید. اما مقاومت قوام السلطنه مانع از این بود که او بتواند این کار را عملی نماید و بر سر همین موضوع هم اختلاف بین او و قوام السلطنه شدت می یابد. بالاخره سردار سپه محرمانه درصدد برمی آید که در امنیت شهر اختلالی تولید نموده چنین وانمود کند که شهربانی عاجز از ایجاد برقراری امنیت شهر می باشد. بنابراین حاج اسماعیل قهوه چی نامی در پشت پارک مختار السلطنه به قتل می رسد و در چند نقطه دیگر شهر هم چند نفر کشته می شوند و چند شب در تهران آسایش و امنیت از مردم سلب می گردد. ولی این مسئله نه تنها به نقشه مخفیانه سردار سپه کمک نکرده بلکه موجب تکدر خاطر برخی از نمایندگان گردیده در مجلس نیز برای اولین مرتبه بعضی از نمایندگان علیه رفتار و عملیات او اظهاراتی می نمایند و به دولت تذکراتی می دهند که دولت مسئول امنیت شهر و کلیه کشور می باشد.» (همان)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۳-۲-۳۸-۱۳۰۱.

۶- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، ص ۲۶۳.

ایران در آنجا دانست. وی این را هم اضافه کرد که «احسان [الله خان] در صورتی که روسها نیز صلاح بدانند از هیچ قسم اقدامی فروگذار نخواهد نمود و در هر وقتی بخواهد زمینه شورش را در گیلان فراهم کنند، به وسیله او اقدام خواهند نمود.» وی در بخش دیگری از نامه خود با تمجید از میرزا محمد خان ساعد الوزاره نماینده ایران در بادکوبه که از این سمت برکنار و به عنوان نماینده ایران برای مذاکرات مرزی با روسها به طرف ایران حرکت کرده، نوشت که اینک نماینده شایسته ای در این منطقه نیست و آمدن شاهزاده نادر میرزا به جای ساعد الوزاره انتخاب نادرستی بوده است. (۱)

* بخش نامه به نمایندگیهای ایران

بنا به درخواست وزارت فواید عامه، وزارت امور خارجه بخش نامه ای به همه مأموران دولت ایران در خارج از کشور صادر کرد که «در آخر هر برج راپرت جامعی راجع به وضعیات اقتصادی حدود مأموریت خود به انضمام تعرفه کرایه کشتی، راه آهن و بیمه به مرکز ارسال دارند.» (۲)

* کنسول جدید روسیه شوروی در مازندران

وزارت امور خارجه در نامه ای که امروز به وزارت داخله نوشت خبر از تعیین کنسول جدید دولت روسیه شوروی در مازندران داد و خواست «مقرر فرمایند به حکومت آنجا تعلیمات لازمه صادر شود که با رعایت فصول عهدنامه مورخه ۱۶ فوریه ۱۹۲۱ منعقد بین دولتین ایران و روس لوازم مساعدت و امنیت به اظهارات حقه مشارالیه معمول دارند.» (۳)

* قیمومت فلسطین و تشکیل کانون ملی یهود

سرآلفرد موند در جلسه ای که از طرف جمعیت صیونیت دانشگاه آکسفورد انگلستان تشکیل شده بود، در سخنانی که ایراد کرد گفت «دولت انگلستان کما فی السابق در تصمیم قطعی خود راجع به تأسیس یک کانون ملی یهود در فلسطین باقی است. سیاست اعلامیه بالفور جزء معاهده صلح و سیاست ملل متحده است و این معاهده مانند سایر معاهدات بدون رضایت منعقدکنندگان آن ممکن نیست تغییر داده شود.» روزنامه هجیم در شماره امروز خود با نقل این سخنان از قول آلفرد موند نوشت که اگر حتی قیمومت انگلستان بر فلسطین ملغی شود، قیم بعدی فلسطین لابد از تأسیس کانون ملی یهود در فلسطین است و این موضوع غیر قابل تغییر است. (۴)

* گزارشهای مفتش مخفی لشکر جنوب

در گزارشی که امروز مفتش مخفی لشکر جنوب به دایره عملیات این کشور فرستاد اطلاعات به دست آمده خود را در چهار بند یاد کرد. اول این که حاکم اصفهان سردار اشجع تاکنون سه بار از طرف خوانین بختیاری برای ایل زلّقی سلاح فرستاده. «تفنگ و فشنگ مذکور غیر از فشنگ و تفنگی است که سالار اشرف و بهادر السلطنه همراه خود برده اند» و به غلامحسین خان زلّقی داده اند. دوم این که عامل سردار ظفر از چهارمحال به اصفهان آمده و حامل نامه هایی از طرف ایل خانی و سردار

ظفر برای سردار اشجع، کنسول انگلیس، حاج آقا نور الله و صارم الدوله بوده است. سوم این که مراسم عزاداری و روضه امسال از طرف علما در مدرسه چهارباغ برپا شده و سادات بانی هستند. در سالهای گذشته این مراسم در چهل ستون برگزار می شد. و چهارم این که بخش نامه ای از طرف فرقه دموکرات اصفهان به عموم حوزه های این منطقه صادر شده که «ده روز ایام مصیبت را تعطیل کنند و هیچ مشغول عملیات مسلکی نشوند.» (۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، صص ۶۳ تا ۶۵.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۸، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۵-۱-۲-۱۳۰۱. دو روز بعد وزارت داخله در پاسخ وزارت امور خارجه نوشت که «راجع به مسیو ینسکی اگنت قونسولگری دولت جمهوری روسیه توصیه لازم به حکومت مازندران صادر شد.» (همان، ۸۴-۱-۲-۱۳۰۱).

۴- روزنامه هجیم، شم ۱۱، ص ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، صص ۱۵ و ۱۶.

چهارشنبه ۷ شهریور ۱۳۰۱ / ۳۰ اوت ۱۹۲۲ / ۶ محرم ۱۳۴۱

* دستورات تازه نخست وزیری به وزارت معارف درباره مطبوعات

در نامه ای که امروز از نخست وزیری به وزارت معارف و اوقاف نوشته شد دستور داده شد یک نماینده از آن وزارت خانه تعیین شود تا همراه مأموری که از نظمیّه مشخص شده «هر روزه مطبوعات و جراید را به دقت مطالعه و هر روزنامه که برخلاف مقررات قانون مطبوعات رفتار نموده باشد مطابق بیانیه ۳۱ جوزا (خرداد) نسبت به او اقدام نماید. و همچنین مراقبت شود اشخاصی که امتیازات متعدد دارند اگر روزنامه آنها مطابق مقررات قانونی توقیف شد از طبع و انتشار امتیاز دیگر ممنوع باشند و نیز مأمورین معارف و نظمیّه مواظبت نمایند صاحب ان امتیاز روزنامه بدون اجازه و اطلاع وزارت جلیله معارف امتیاز خودشان را به دیگری انتقال ندهند.» (۱) شاید بر مبنای همین دستور روزنامه اقتصاد ایران امروز در سی امین شماره خود توقیف شد. اقتصاد ایران حدود ۲۰ روز بعد از توقیف روزنامه حقیقت به مدیریت ابو الفضل لسانی یکی از فعالان اتحادیه معلمان تهران و از نویسندگان روزنامه حقیقت منتشر شده بود.

اما از امشب اقدامات وسیعی برای تعطیلی مطبوعات شکل گرفت. ۱۸ روز بعد روزنامه اتحاد که در شمار نشریات توقیفی بود از این موضوع خبر داد و با عنوان «کودتای مطبوعات» شرح مفصلی از حوادث شب هفتم محرم تا شنبه شانزدهم شهریور را به آن چه که بر این روزنامه - عمدتاً - و برخی دیگر از روزنامه ها گذشته درج کرد. این تعطیلی گسترده، پس از شفق سرخ که زودتر توقیف شده بود، شامل روزنامه های طوفان، عهد انقلاب، اقدام، بهارستان، اقتصاد ایران و شهاب نیز شد. غیر از این روزنامه های خنده و سیاست و استقامت هم روز بعد توقیف شدند. (۲)

* مخالفت با اشغالگران انگلیسی در عراق

روزنامه دیلی میل چاپ انگلستان در خبری اعلام کرد که منشی سر پرسبی کاکس مأمور عالی دولت انگلستان در عراق نامه ای به دولت عراق نوشته و راجع به حوادثی که امروز مصادف با تاجگذاری امیر فیصل پادشاه عراق رخ داده، اعتراض کرده است. «موقعی که سر پرسبی کاکس و همراهانش برای عرض تبریک پیش سلطان می رفتند ... در این موقع شخصی مشغول ایراد نطق آتشین بر علیه انگلستان بوده، آنان را مورد دشنام و سقط قرار داده و تقاضا می نمود که نفوذ انگلستان در اداره عراق هرچه زودتر خاتمه پیدا کند. جمعیت تماشاچی عده کثیری مشغول استماع صحبت وی بودند.» پادشاه عراق تأسف خود را از این مسئله به اطلاع کاکس رسانده، وعده مجازات عاملان آن را داده است. (۳)

* ورود مستشار الدوله به استرآباد

امروز مستشار الدوله با هیأت همراه وارد استرآباد شد. او برای مذاکره با روسها درباره مسائل مرزی به این منطقه آمد.

خودش می نویسد: «۳۰ اوت هیأت ایرانی به استرآباد وارد؛ از هیأت روس فقط شویرف حاضر» بود. (۴) منابع محلی ورود او را

اول ماه سپتامبر / ۹ شهریور نوشته اند که «وارد استرآباد شده در باغ مرحوم عباس خان منزل نمودند. ۱۵۰ نفر قزاق هم مأموریت دارند که از بارفروش برای ... محافظت اردوی مستشار الدوله بفرستند. عده اجزاء آنها چهل نفر می باشد. ماهی نه هزار تومان حقوق معین شده. پنجاه هزار تومان مخارج بازدید خط مزبور است» که از این جا تا خاک خراسان باید بررسی شود. عجالتا مشغول عزاداری به مناسبت محرم هستند. (۵)

* درخواست از ترکیه برای تسلیم سیمیتقو

ممتاز الدوله نماینده سیاسی ایران در ترکیه در نامه ای که امروز به وزارت خارجه آن کشور نوشت یادآور شد که سیمیتقو که در چند سال گذشته در ایران به نهب و غارت

-
- ۱- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر ایران، شم سند م ۱۱- ۱۳۷۵-۵. پس از توقیف روزنامه چپگرای حقیقت روزنامه اقتصاد ایران جانشین آن شد. و یا پس از توقیف روزنامه شفق سرخ، عصر انقلاب به جای آن منتشر گردید.
  - ۲- آخرین سنگر آزادی، ص ۴۲۱؛ روزنامه اتحاد، شم ۲۲۳، صص ۱ و ۲ و ۳.
  - ۳- روزنامه ایران، سند شم ۱۲۰۹، ص ۲.
  - ۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۴-۲-۴۹-۱۳۰۱.
  - ۵- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۲۹.

مشغول بود اخیراً از قوای دولتی شکست خورده، قلعه چهریق محل استقرار او تصرف شده و او همراه کسانش مجبور به فرار شده است. قوای دولتی در تعقیب او هستند و این احتمال می رود که او وارد خاک ترکیه شده باشد. از آنجا که وجود او «برای آسایش حدود طرفین فوق العاده مضر و محل بوده و تجربیات عدیده نیز این نظریه را تأیید می نماید ... در صورتی که سیمیتقو به خاک عثمانی فرار نماید فوراً دستگیر نموده، به مأمورین ایران تسلیم نمایند.» (۱)

* ارسال پیشنهادهای جدید سینکالر به سفارت ایران در امریکا

با این که قوام السلطنه ریاست وزراء، چند روز پیش (ر. ک: ۳ شهریور) پیشنهادهای جدید کمپانی نفت سینکالر را برای علاء وزیر مختار ایران در امریکا فرستاد تا به نظر میلسپو مستشار تازه استخدام شده امریکایی برساند و نظر او را بخواهد، امروز بار دیگر همان پیشنهادها با تغییراتی و با این توضیح که «چون دو روز قبل پیشنهاد جدیدی به دولت داده و پیشنهاد سابق را استرداد نموده اختلافات عمده را اطلاع می دهیم» برای علاء فرستاده شد. (۲)

* اطاعت خوانین بیرانوند از دولت مرکزی

امیر لشکر غرب در تلگرافی که امروز به مرکز فرستاد یادآور شد که اغلب خوانین طایفه بیرانوند در نتیجه اقدامات لشکر غرب در منطقه حاضر به اطاعت اوامر دولت هستند و «همه روزه وسایل برای اجازه ورود به شهر برمی انگیزند ... فدوی با پیشنهادات عمده و شرایط مفیدی آنها را اجازه ورود به شهر یا تحصن در اردو می دهد.» (۳)

* پیشنهاد پرداخت حقوق به نه کارمند جزء وزارت عدلیه

وزارت عدلیه به دنبال تعطیلی بخش هایی از ادارات خود، تعدادی بی کار به جا گذاشت. از ابتدای سال تاکنون شکواییه های زیادی از طرف این کارمندان جزء به مراکز تصمیم گیری فرستاده شد. حال این وزارت خانه در پیشنهادی به مجلس شورای ملی خواستار برقراری حقوق نه نفر از اجزاء خود شده تا «عائله آنها از گرسنگی نمیرند.» این پیشنهاد پس از عاشورا و تشکیل جلسه های مجلس مطرح خواهد شد. (۴)

* تحصن در شیراز

بنا به اخبار رسیده از شیراز گروهی از مردم در شاه چراغ و گروهی هم در تلگراف خانه متحصن شده اند. اینان به رفتار حاکم شهر اعتراض دارند و می خواهند او را برداشته، حاکم دیگری منصوب کنند. (۵)

* سفارت فرانسه و مدارس اتحاد (آلیانس)

سفارت فرانسه امروز نامه ای خطاب به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت و از توافق قبلی این سفارت و وزارت امور خارجه در ۱۵ رجب ۱۳۴۰ خبر داد که عوارض دریافتی گمرک کرمانشاه از بازرگانان یهودی می باید به مصرف اداره مدارس اتحاد

(آلیانس) شهر کرمانشاه برسد؛ و این که تا این تاریخ به این توافق عمل نشده است. سفارت فرانسه اضافه کرد اخبار تازه حکایت دارد که اداره معارف کرمانشاه بیش از پیش در امور «مدارس آلیانس اسرائیلیان» دخالت می کند و حتی صورت مخارج و جوهی را که این مدارس توسط آن اداره می شوند درخواست کرده و به برنامه امتحانی آنها نیز نظارت می کند. سفارت فرانسه تهدید کرد «در صورتی که فوراً به رئیس معارف کرمانشاه راجع به عدم مداخله در امور مدارس اتحاد اسرائیلیان دستور صادر نشود مستلزم اقدام جدی دوستدار در نزد اولیای دولت علیه خواهد بود.» (۶)

* تبعید روحانیان عراق به ایران

منتخب الدوله ژنرال کنسول ایران در بغداد در گزارشی که به وزارت امور خارجه فرستاد با اشاره به این که «اوضاع عراق عرب این روزها خیلی منقلب است و تکلیف هیچ کس معلوم نیست» نوشت که دیروز از اداره کمیسر عالی به شیخ محمد خالصی (۷) آقازاده حجت الاسلام آقا شیخ مهدی خالصی و آقا سید محمد آقازاده حجت الاسلام آقا سید حسن صدر اخطار کرده اند ظرف ۲۴ ساعت عراق را ترک کنند. اینان ایستادگی کردند «که ما بیرون نمی رویم تا این که ما را مغلولاً ببرند.» ولی پدران آنها بیش از این مخالفت را صلاح ندیده اجازه رفتن دادند. امروز پیش از ظهر هر دو به طرف ایران حرکت کردند «و جمع کثیری از اهالی بغداد و کاظمین هم آنها را بدرقه کردند.» (۸)

* استحکام موقعیت وزیر جنگ پس از شکست سیمیتقو

وزیر مختار انگلیس امروز گزارش داد که شکست سیمیتقو باعث تحکیم موقعیت رضا خان برای تحت نظر قرار دادن استانهای دیگر شده است. سرپرسی لورن در این گزارش که برای کرزن فرستاد تأکید کرد که افزایش قدرت روزافزون وزیر جنگ قابل توجه است به گونه ای که وی قادر است دولت را تغییر دهد. این اظهارات حاصل دیدار رضا خان و لورن بود.

وزیر جنگ ایران در ملاقات یاد شده از وزیر مختار انگلیس پرسید آیا دولت انگلیس با دولت مرکزی ایران همکاری خواهد کرد یا ترجیح می دهد این همکاری بیشتر با رؤسای طوایف محلی باشد؟ لورن در پاسخ خود یادآور شد که هرگز از دوستی با مقامات محلی علیه دولت مرکزی استفاده نخواهد کرد. (۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۳-۶-۱۵-۱۳۰۱.

۲- اسنادی از امتیاز نفت شمال...، ص ۱۷۶. متن نامه و شرایط سینکلر چنین بود: «(۱) در مدت شش ماه صاحب امتیاز اکتشافات را تمام کرده بلافاصله شروع به استخراج می نماید و در هیچ مورد دیرتر از پنج سال شروع به استخراج نخواهد شد. (۲) در ظرف هشت سال از تاریخ امتیاز، صورت و نقشه کلیه اراضی را که برای عملیات خود لازم دارد به دولت می دهد و این اراضی در هیچ موردی زیاده از صدی پانزده کلیه مساحت ایالات شمالی نخواهد بود. (۳) برای حق دولت دو طریق پیشنهاد می کند یکی صدی شانزده تا صدی بیست و پنج عائدات خالص به طوری که در نمره ۲۱۴ نوشته شد. به علاوه صدی سی اسهام کلیه کمپانیها که به دولت فروخته خواهد شد. دیگر ۱۶٪ از کلیه اسهام که مجانی به دولت تسلیم و صدی بیست اسهام که به دولت خواهد فروخت. در موقع صدور اسهام سه ماه به دولت فرجه می دهد که بعد از انقضای سه ماه، اگر دولت اسهام را خریداری نکرد صاحب امتیاز بتواند خودش آنها را بخرد یا به اتباع ایران و امریکا بفروشد و در صورتی که

دولت بخواهد اسهام خود را بفروشد یا موقتا به دیگری منتقل کند با شرایط مساوی صاحب امتیاز حق تقدم خواهد داشت. (۴) تا موقعی که دولت صدی بیست اسهام را مالک باشد یک نفر مدیر در هیأت مدیره کمپانی از طرف خود منصوب خواهد نمود. (۵) مقدار نفتی را که برای مصرف داخله لازم باشد با صدی ده منفعت خواهد فروخت. (۶) سه سال بعد از تاریخ این امتیاز کمپانی می تواند امتیاز را به دولت واگذار نماید و اگر این واگذاری قبل از سال یازدهم امتیاز باشد صاحب امتیاز می تواند ماشین آلات و ملزومات خود را از مملکت خارج نماید. (۷) چنانچه سه ماه بعد از امضای امتیاز، کمپانی ده میلیون قرض دولت ایران را انجام ندهد دولت می تواند امتیاز را باطل نماید انتهی.» (همان، صص ۱۷۶ و ۱۷۷)

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۹۶.

۴- روزنامه اقدام، شم ۷۳، ص ۲.

۵- همان، ص ۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵ تا ۷- ۱۵- ۳۲- ۱۳۰۱.

۷- شیخ محمد خالصی زاده فرزند شیخ محمد مهدی خالصی در کاظمین تولد یافت. علوم دینی را در عتبات عالیات نزد پدر و دیگر استادان حوزه علمیه فراگرفته، به درجه اجتهاد نائل آمد. در ذی حجه ۱۳۳۲/ اکتبر ۱۹۱۴ که تازه جنگ جهانی آغاز شده بود، علمای شیعه عراق، از جمله پدرش بر ضد نیروهای انگلیسی فتوای جهاد صادر کردند که او نیز در آن سالها در مبارزات مردم عراق شرکت فعال داشت. به همراه گروهی تحت فرماندهی پدرش در هویزه استقرار یافتند و با انگلیسیان به نبرد پرداختند. [تصویر] آیت الله خالصی زاده خالصی زاده در این جنگها از ناحیه سر مجروح شد. در ۱۳۴۰ ق که ملک فیصل با پشتیبانی انگلیسیان تازه تاج سلطنت را بر سر نهاده بود، قرارداد اتحاد با انگلیسها را بست و با شیوه جدیدی عراق را به تحت الحمایگی انگلیس برد. به دنبال آن مردم شهرهای شیعه نشین عراق به اعتراض و انزجار از آن برخاستند. کمیته ای هم مرکب از پنج نفر از شخصیتهای مذهبی و سیاسی از جمله شیخ محمد خالصی زاده و سید محمد صدر، ضمن اعلان رد قیمومیت بر مردم عراق، تلگرافی را هم به جامعه ملل و مجالس کشورهای انگلیس، فرانسه، ایتالیا و امریکا مخابره کردند. مردم نیز به تبعیت از آنان انتخابات را در عراق تحریم کردند. تا اینکه مقامات انگلیس، خالصی زاده و صدر را محرکان اصلی این جریان دانسته، آن دو را به ایران تبعید کردند. آنان در محرم ۱۳۴۱/ شهریور ۱۳۰۱ درحالی که با استقبال مردم ایران روبرو شدند به کرمانشاه و از آنجا هم به تهران آمدند. پس از او پدرش نیز به حجاز تبعید شد که به دنبال آن آیات عظام سید ابو الحسن اصفهانی، میرزا حسین نائینی و چند روحانی بلندپایه شیعی، عراق را ترک گفته، راه ایران را در پیش گرفتند. خالصی زاده در تهران جمعیتی به نام «نمایندگان عالی بین النهرین» راه انداخت و با مخابره تلگرافها و انجام اقدامات دیگر، تجاوزات ملک فیصل و انگلیسها را در عراق به گوش جهانیان رسانید. همچنین روزنامه لواء بین النهرین را در ۱۳۰۲ ش منتشر ساخت که به سبب چاپ و انتشار مقالات تند و انتقادی، چندی بعد تعطیل گردید. او از جمله مخالفان سرسخت جمهوری خواهی رضا خان بود که با ایراد سخنرانی، صدور بیانیه، راه اندازی تظاهرات و تجمعات در برابر برنامه های او ایستاد؛ طوری که پس از شکست طرح جمهوری خواهی تقاضا کرد رضا خان از مقام ریاست وزرایی برکنار گردد. در فروردین ۱۳۰۳ از ترور گروهی که تازه از دست نظمی (شهربانی) رها شده بودند جان سالم به در برد. خالصی دو سال هم در مشهد به سر برد. آنگاه به تهران آمد و در مدت ۴ سال اقامت، که رضا شاه به سلطنت نشسته بود، همچنان مبارزاتش را پی گرفت. چند ماهی به زندان افتاده، مدتی را نیز در تویسرکان و نهاوند به حال تبعید روزگار گذراند. دو سال بعد به زادگاهش بازگشت اما یک روز بعد پادشاه عراق حضورش را تحمل نکرده، شیخ را به قصر شیرین بازگرداند. خالصی زاده ۱۱ سال در شهرهای

قصرشیرین، نهاوند و تویسرکان ماند. تا اینکه وقایع شهریور ۱۳۲۰ پیش آمد و بسیاری از محبوسان و تبعیدیان آزاد شدند، اما او همچنان در تبعید بود. چندی بعد به کاشان تبعید شد. آنگاه به تهران باز آمد و با برپایی جلسات سخنرانی از حکومت وابسته دودمان پهلوی انتقاد نمود. او را به یزد تبعید کردند و پس از مدتی در تهران به زندان فرستادند. تا اینکه در آبان ۱۳۲۸ به وطن خود بازگشت. برگزاری نماز جمعه در کاظمین، بازسازی حوزه های درس پدرش و تنظیم علوم جدید و قدیم در آنجا، تلاش برای ایجاد وحدت اسلامی، تألیف کتب متعدد و تلاش برای جلوگیری از به قدرت رسیدن حزب بعث در عراق از جمله فعالیت های مهم خالصی زاده در این سالهاست. او در ۲۱ رجب ۱۳۸۳ / ۲۸ آذر ۱۳۴۲ در کاظمین چشم از جهان فرو بست. (پرتوی مقدم، «تأملی در جمهوری رضا خانی با...»، صص ۱۱۹-۷۵؛ رجیبی، علمای مجاهد، صص ۱۹۱-۱۸۷).

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۱۰-۱۶-۱۳۰۱.

۹- FO E ۸۶۸۴ / ۶ / ۳۴.

پنج شنبه ۸ شهریور ۱۳۰۱ / ۳۱ اوت ۱۹۲۲ / ۷ محرم ۱۳۴۱

* نامه قوام السلطنه به سفیر انگلیس در تهران

در سندی که در دفتر ریاست وزراء به شماره ۶۸۵۵ و تاریخ امروز ثبت شده است قوام السلطنه به سفارت انگلستان چنین می نویسد: «مراسله آن جناب مستطاب مورخه ۳ سنبله (شهریور) دایر بر مندرجات جراید اقتصاد ایران و ایران آزاد عزّ وصول داد. دوستدار در ضمن اظهار تأسف از مندرجات جراید مزبوره احتراماً خاطر شریف را مستحضر می دارد که مقاله مندرجه در روزنامه اقتصاد ایران» به نحوی است که لازم بود این روزنامه توقیف شود. «و به مدیر روزنامه ایران آزاد نیز اکیدا توصیه شد که در آتیه از انتشار مقالاتی که» روابط دولتین ایران و انگلیس را مخدوش کند خودداری نماید. (۱) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۳۳۱ * مأموریت جدید سرهنگ سالار نظام ..... ص: ۳۳۱

* مأموریت جدید سرهنگ سالار نظام

سرهنگ سالار نظام که همراه سرهنگ ساعد الدوله مأموریت هایی از طرف وزیر جنگ در اصفهان و شیراز به انجام رساند، اینک از طرف رضا خان که او را آجودان مخصوص خود عنوان می کرد، مأمور شد به طرف ترکیه حرکت کند. او حامل «پاره ای پیغامات» بود. رضا خان وزیر جنگ در نامه ای که امروز به وزارت خارجه نوشت ضمن اشاره به این مأموریت از آن وزارت خانه خواست وزیر امور خارجه دولت آنکارا و نیز ممتاز الدوله نماینده ایران در آن پایتخت را از این موضوع باخبر کنند و «وسایل ملاقات سرهنگ سالار نظام را با آقای مصطفی کمال پاشا فراهم دارند.» (۲)

* تناقض در پیشنهاد های سینکلر

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا در تلگرافی که امروز به قوام السلطنه ریاست وزراء فرستاد از وجود تناقض در پیشنهاد های کمپانی نفت سینکلر به دولت ایران با آنچه که این کمپانی به وزارت امور خارجه امریکا ارائه داده خبر داد و نوشت احتیاط کنید. علاء از قول شوستر گفت که پیشنهاد های کمپانی استاندارد به نفع دولت ایران است، اما از آنجا که محسن ات شرایط استاندارد برای اولیای دولت ایران جانیهفته «از استاندارد خواسته نماینده ای که به مذاکرات سابق کاملاً مسبوق باشد روانه تهران نماید.» (۳)

* تأسیس یک مدرسه امریکایی در رشت

مستر شید رئیس مدرسه ای که قرار است در رشت تأسیس شود، امروز در نامه ای به رئیس اداره معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه شعبه گیلان نوشت که در نظر است یک مدرسه امریکایی پسرانه در رشت تأسیس شود. «از جناب عالی درخواست اجازه برای افتتاح می نمایم.» وی تاریخ افتتاح مدرسه را ۲۵ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۴ مهر ۱۳۰۱ یاد کرد. این مدرسه دارای هشت کلاس خواهد بود که در سال جاری تحصیلی فقط چهار کلاس آن فعال می شود. مستر شید برنامه درسی این مدرسه را

مطابق مدرسه امریکایی تهران دانست. (۴)

[تصویر] مدرسه آمریکایی در تهران

* عدم پرداخت غرامات پستی

پرداخت غرامات پستی در مجلس شورای ملی به تصویب رسیده، برای اجرا به وزارت مالیه ابلاغ شده بود؛ اما به دلیل نبود

۱- اسناد مؤسسه تاریخ معاصر ایران، سند شم م ۱۵-۱۱۸۷-۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۶-۱/۱۵-۱۳۰۱.

۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۷۹-۱۷۸.

۴- اسنادی از مدارس ایرانی در ...، ص ۱۷۴.

پول در این وزارت خانه، به مال باختگان غرامت پرداخت نمی شد.

وزارت پست و تلگراف در نامه ای که به وزارت مالیه نوشت تقاضا کرد هرچه زودتر در تأدیه وجه مزبور اقدام کند. (۱)

* مشکلات فراوان گمرک باجگیران در ارتباط با عشق آباد

در نامه ای که امروز از گمرک باجگیران به ریاست مالیه ایالتی فرستاده شد از مشکلاتی که در ارسال نامه و پول و ... به عشق آباد وجود دارد خبر داده شد. عطاء الله رئیس گمرک باجگیران نوشت که مسافران ایرانی در نخستین ایستگاه بازرسی حکومت محلی به سختی تفتیش می شوند و اگر نامه مشکوکی پیدا کنند شخص را دستگیر و تحت الحفظ به عشق آباد می فرستند و چند ماه زندانی می کنند. وی افزود نامه ها باز، سانسور و سپس به مقصد می رسد.

او از این شنیده هم گفت که شخصی که ۲۰۰ تومان به طور قاچاق برای اقتدار الملک کنسول ایران در عشق آباد می برد سه ماه حبس و ۲۰ میلیون منات جریمه شده است. عطاء الدوله خواستار رسیدگی به این موضوع از طریق مسئولان بالاتر شد، چرا که این کار روسها خلاف معاهدات بین المللی است. او یادآور شد که مراسلات به ناچار از راه قاچاق به عشق آباد فرستاده می شود.

«تعجب می کنم از این که روسها راجع به مراسلات قنصلگری با این قسم سخت گیری می نمایند، در صورتی که برای مراسلات سیاسی آنها ما باید همه نوع تمهیداتی به عمل بیاوریم و این برخلاف قرارداد مودت می باشد که مابین دولتین روس و ایران منعقد گردیده است.» (۲)

* تصمیم احمد شاه برای سفر به اسپانیا

احمد شاه که در اروپا به سر می برد امروز به قوام السلطنه اطلاع داد که با پادشاه اسپانیا ملاقات کرده، «و چون شخصا مرا به اسپانی دعوت کرده اند پذیرفتم و اول اکتبر چند روزه به اسپانی می روم و ان شاء الله در اواسط اکتبر به طرف ایران عزیمت خواهم کرد.» (۳)

[تصویر] احمد شاه

* نتیجه تحقیقات درباره میزان دارایی ظل السلطان در بانک سوئیس

رحمت الله علایی نماینده ویژه رضا خان که برای پایان دادن به ماجرای معتمد الدوله و پول های ظل السلطان در بانکهای سوئیس به اصفهان رفته بود، امروز نتیجه بررسیهای خود را گزارش داد. گزارش وی مجمل و نامفهوم بود؛ و از وی خواسته شد مفصلاً گزارش دهد. علایی از سه میلیون و سیصد هزار فرانک دارایی ظل السلطان سخن گفته بود. (۴)

سفارت ایران در اسلامبول نتیجه دیدگاه ها و تحلیل های مطرح شده در آن منطقه را درباره کردستان به وزارت امور خارجه ایران منعکس کرد. سفارت خانه نوشت که یک دیدگاه این است که هر دو کردستان (کردستان عراق و ترکیه) باید از نوعی استقلال برخوردار باشد و تحت اوامر عثمانی که «حافظ اسلامیت بوده» قرار گیرد چرا که «در جلو روسیه مثل افغانستان سابق حائلی شود.» دیدگاه دیگر آن است که اگر قرار باشد استقلالی برای کردستان پدید آید از آنجا که پس از جنگ عثمانی تجزیه شده «بهتر است ایران را تکیه گاه» خود کند.

سفارت افزود که روشن است این دو شق هرگز مورد تأیید و تصدیق «خارجه نبوده و نیست، بلکه خارجه (البته مسبوق هستند که خارجه کیست [انگلیس]) به مناسبت موقعیت جغرافیایی کردستان و معادن نفت و غیره، استقلال کلی آنجا را علی الظاهر تصدیق و در باطن مقصود این خواهد بود که زمان اختیار حقیقی آنجا در دست خودشان [انگلیس] باشد.» (۵)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۰۹، ص ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۸ و ۴۷-۱۲-۱/۱۵-۱۳۰۱.

۳- بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۸۶.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، صص ۹۴ و ۹۵.

۵- همان، س ۱۳۰۲، پ ۲، ص ۴۴.

جمعه ۹ شهریور ۱۳۰۱ / ۱ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۸ محرم ۱۳۴۱

* حذف مرزهای ایالتی در جمهوریهای قفقاز

کنسول ایران در باطوم خبر داد که شورای متحده دول قفقازیه امروز در حکمی مرزهای داخلی جمهوریهای قفقاز را حذف کرد. کنسول ایران با نقل جزئیات این حکم نوشت که از هم اکنون حیات واقعی جمهوریهای قفقاز به پایان رسید و حکومتهای گرجستان، آذربایجان و ارمنستان «فقط اسمی بلامسمی می باشند». امور نظامی و تجاری، راه آهن، پست و غیره در دست شورای متحده و تحت نظر مستقیم مسکو اداره خواهد شد. «و حکومتهای سه گانه قفقازیه دیگر اختیاری در حل و فصل امور خود» ندارند. کنسول ایران پیشنهاد کرد لازم است از طرف دولت ایران مأمور کافی در تفلیس معین شود تا به امور این صفحات رسیدگی کنند. چون فعلا تمام احکام و اوامر از طرف حکومتی که در تفلیس مستقر است صادر می شود. (۱)

[تصویر]

* بیانیه قوام السلطنه درباره مطبوعات

قوام السلطنه ریاست وزراء امروز بیانیه بلندی در روش نامطلوب برخی از مطبوعات نسبت به عدم رعایت روابط ایران با دولتهای دیگر - که منظور او مقالات ضد انگلیسی برخی جراید بود - منتشر کرد. او وضعیت فعلی این مطبوعات را تولید هرج و مرج، آشوب و انقلاب دانست و آن را غیرقابل تحمل خواند. وی با اشاره به بیانیه ۳۱ خرداد خود نوشت که اینک مجبور شده برخی از مطبوعات را تعطیل کند و این وضع تا به تصویب رسیدن قانون هیأت منصفه در محاکمات مربوط به جراید ادامه خواهد یافت. وی با این توضیح که دولت او به آزادی مطبوعات وفادار است، تأکید کرد که ارباب مطبوعات تنقید و اظهار عقیده را نباید با فحاشی و هتاکی اشتباه بگیرند. (۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳ و ۲۲ - ۹ - ۱۵ / ۱ - ۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۰، ص ۱.

شنبه ۱۰ شهریور ۱۳۰۱ / ۲ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۹ محرم ۱۳۴۱

* پاسخ ترکیه به درخواست ایران

به دنبال تقاضای ایران از ترکیه برای استرداد اسماعیل آقا سیمیتقو که پس از شکست از قوای دولتی به خاک آن کشور متواری شده بود (ر. ک: ۷ شهریور) وزیر امور خارجه ترکیه امروز در پاسخ به این درخواست گفت که اطلاعات به دست آمده نشان می دهد که سیمیتقو به همراه خانواده خود و دو هزار نفر نیروی مسلح و غیرمسلح به خاک عثمانی پناهنده شده است. «در این مواقع مادامی که قرارداد استرداد مجرمین فی مابین منعقد و موجود نمی باشد موافق قواعد جاریه حقوق دول رفتار می شود و بنا به استناد همان اصول که از قدیم الایام مسلک سیاسی دولت متبوعه دوستدار بوده است در صورتی که سیمیتقو در تحت ... [تعقیب] قوای نظامی دولت علیه ایران به خاک این دولت علیه التجا نموده است اولیای دولت دوستدار انتظار تمنا دارند اولاً در عرض حدود ایران امنیت کامل برقرار گردد و ثانیاً اولیای آن دولت علیه از قبول تقاضایی که مخالف اصول می باشد اولیای این دولت علیه را معذور فرمایند.» پاسخ ترکیه که حکایت از نوعی بهره جویی از موقعیت پیش آمده و خوشنودی از به دست آوردن یک اهرم فشار منطقه ای می کند چنین ادامه می یابد که «محض اطمینان و استحضار خاطر عالی زحمت افزا می شود که به مناسبت روابط حسن ه موجود فی مابین دولتین و نیز محض رعایت اصول جاریه بین المللی حکومت متبوعه دوستدار تدابیر لازمه اتخاذ نموده است که سیمیتقو به هیچ وجه نتواند خاک این دولت را مرکز تجهیزات و عملیات ... خود بر ضد آن دولت علیه قرار بدهد.» (۱)

* اعدام قاتلین نظامیان

رضا خان وزیر جنگ در دستوری که امروز به محمود آیرم امیر لشکر جنوب داد (پیرو گزارشهای او از تعقیب و گریز راهزنان و تلفاتی که نظامیان در این موارد داده اند) نوشت که قاتلین نظامیان را اعدام کنید. (۲)

* تعطیلی روزنامه ها و موضع انگلیس

سر پرسبی لورن امروز خبر تعطیلی نه روزنامه ایرانی توسط قوام السلطنه را به وزیر امور خارجه دولت متبوع خود ارسال کرد و نوشت که در میان آنها دو روزنامه تحت حمایت مالی بلشویکها بودند. وی اضافه کرد قوام السلطنه از من خواسته است تا برای ابلاغ رسمی و دولتی این اقدام اصرار نکنم؛ احتمالاً برای جلوگیری از ایجاد فضای بحث و جدل است.

وزیر مختار انگلیس به کرزن نوشت که «شما اگر موافق باشید می توان این درخواست را مسکوت گذاشت. علاوه بر این می توان آن را با اعمال قدرت بیشتری در صورت لزوم مطرح ساخت.» (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۰-۶-۱۵-۱۳۰۱. با این حال ترکیه علیه سیمیتقو وارد عمل می شود و بقیه السیف او را تارومار می کند.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۲۹.

۳- FO E ۸۷۵۸ / ۶ / ۳۴ ..

یکشنبه ۱۱ شهریور ۱۳۰۱/۳ سپتامبر ۱۹۲۲/۱۰ محرم ۱۳۴۱

* عزاداری سید الشهداء در سلماس

اهالی سلماس که سالها بود امکان عزاداری برای حضرت سید الشهداء را به سبب حضور نیروهای سیمیتقو نداشتند، دیروز به مناسبت تاسوعا و امروز به مناسبت عاشورا عزاداری باشکوهی برپا کردند. نظامیان مستقر در شهر و اهالی در کوچه و بازار دسته های تعزیه داری به راه انداخته، در عزای امام سوم شیعیان سوگواری کردند. (۱)

* آزادی عزاداری در هرات

شیعیان هرات که سالها امکان عزاداری در ماه محرم را نداشتند و پنهانی به سوگ امام شهید شیعیان، حضرت حسین (ع) می نشستند، امسال اجازه یافتند با برپایی تکایا تعزیه داری کنند. روزنامه ایران نوشت که دولت افغانستان از این امر جلوگیری می کرد. پس از جلوس امیر امان الله خان هم حکم داده شد که هرکس صحبت شیعه و سنی نماید مجازات خواهد شد و عزاداری علنی امکان پذیر نبود. اما «به واسطه روابط ودادیه بین دولتین ایران و افغانستان و تأسیس سفارت و قونسولگری، شیعه ها به طور علنی روضه خوانی نموده و وزیر امنیت عموم با لباس مبدل در تکایای تعزیه داری شیعه ها حضور به هم رسانیده و در درب تکیه ها پلیس گماشته بودند.» (۲) خیر دیگر حاکی است امیر افغانستان با تعدادی از وزرا و رجال آن کشور و به همراه وزیر مختار ایران ظهر روز عاشورا در تکیه میر اکبر شاه که یکی از بزرگ ترین اماکن عزاداری افغانستان است حاضر شده و در آن مراسم شرکت کرده است. (۳)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۱۵۵۳/۲۹۳۰، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۲، ص ۲.

۳- همان، شم ۱۲۵۴، ص ۴. [تصویر] عزاداری مردم در ماه محرم

دوشنبه ۱۲ شهریور ۱۳۰۱ / ۴ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۱۱ محرم ۱۳۴۱

* ادامه مکاتبات بین قوام السلطنه و علاء

امروز نیز دو تلگرام بین ایران و امریکا، در باب امتیاز نفت شمال و این که به کدام کمپانی باید دل بست و اطمینان کرد، ردو بدل شد. در تلگرامی که قوام السلطنه ریاست وزراء به حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا فرستاد، ضمن ارائه آخرین اطلاعاتی که از کمپانی سینکسر برای گرفتن امتیاز نفت شمال دریافت کرده، به پیشنهاد علاء درباره آمدن نماینده استاندارد از امریکا به ایران چندان روی خوش نشان نداد و نوشت که این کار نتیجه ندارد؛ دو ماه طول می کشد و اکنون یک سال است که در دادن امتیاز نفت شمال وقت از دست رفته است. (۱) علاء از قول میلسپو به قوام السلطنه نوشت که «معلوم می شود دولت ایران هرچه سینکسر می گوید قبول و آنچه استاندارد می گوید شک می نماید ... طرح سینکسر خام و غیرمنطقی به نظر می آید ... از آنجا که اصلاح مالیه از اعطاء امتیاز واجب تر و حرکت من لازم [و] فوری است پیشنهاد می کنم اگر دولت نمی خواهد امتیاز به استاندارد بدهد اقدام و تعهدی در بار سینکسر نکند تا ورود من به تهران.» (۲)

* جابه جایی نیروهای بختیاری در اطراف فریدن

امیر لشکر جنوب، محمود آیرم، امروز در گزارشی که به تهران فرستاد از قول یاور صادق خان رئیس قوای اعزامی به حدود فریدن نوشت که «چهارصد نفری به اتفاق سه نفر از خوانین زادگان تحت ریاست امیر حسین خان پسر سردار ظفر به قلعه شاهرخ محل فریدن شش فرسخی ... محلی [که] توقف قوای [قشون] ... است آمده اند. لذا امروز پنجاه نفر سوار دیگر اعزام و به قسمت فوق الذکر افزوده گردید و به یاور صادق دستور داده شد که علت آمدن عده مذکوره به فریدن را رسماً از امیر حسین خان استعلام نماید.» (۳)

* ترجیح یکپارچگی ایران

در تلگرامی که سر پرسى لورن امروز به کرزن فرستاد در حمایت بین عوامل محلی و رضا خان نوشت «فکر می کنم باید همواره به خاطر داشت که تهران معیار ن هائی روابط ما با ایران است.» منظور لورن آن بود که حمایت بی چون و چرا و مطلق از عوامل محلی همچون شیخ خزعل نباید اولویت بیشتری نسبت به منافع انگلیس در مقایسه با آن چه که در مرکز ایران می گذرد داشته باشد. «یکپارچگی ... ایران به عنوان یک کل و از لحاظ منافع کلی و درازمدت بریتانیا به مراتب مهم تر از قدرت محلی هریک از سرسپردگان خاص ما می باشد.» (۴)

* عدم مصلحت در فروش سلاح به شیخ خزعل

سر پرسى لورن وزیر مختار انگلیس در رایزنی با وزیر امور خارجه کشورش درباره فروش سلاح به شیخ خزعل پاسخ گرفت که شیخ خزعل از هند اسلحه می خرد، بنابراین لزومی به فروش بیشتر سلاح به او نیست. این امر سوءظن دولت مرکزی را

بر خواهد انگيخت که شيخ خزعل و بختيارها با کمک انگليس در صدد ايجاد يک دولت مستقل هستند. وزير امور خارجه انگليس به لورن توصيه کرد روابط خود را با دولت مرکزی حفظ و در جهت بالا بردن سطح آن بکوشد. وی افزود ما قصد تضعيف دولت مرکزی ايران را نداريم هر چند به دليل ضعف آن مجبوريم گاهي برای حفظ منافع خود برنامه هايی را در برخی استانها به اجرا در آوريم. وی یادآوری کرد انگليس و شيخ خزعل تعهداتی نسبت به هم دارند. شايد با توجه به روابط خوبی که شيخ خزعل با بختيارها دارد اين سلاحها را برای آنها می خواهد ولی بهتر است مدتی صبر کنيم تا لزوم فروش اين سلاحها محرز شود و از ايجاد تنش بيهوده در روابط انگليس و ايران جلوگیری گردد. (۵)

۱- اسنادی از امتياز نفت شمال ...، ص ۱۸۰.

۲- (همان، صص ۱۸۱ تا ۱۸۳).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سياسی، پ ۲، ص ۳۰.

۴- لورين، شيخ خزعل و پادشاهی ...، ص ۶۰. اين نظريه وزير مختار انگليس در ايران نشان می دهد که حد اقل تا اين زمان دولت استعماری انگليس در ادامه شيوه سيطره سياسی خود بر ايران به دو گزينه، یکی بالفعل (حمایت از عوامل محلی و وابسته و پيشبرد سياستهای انگليس با اين سرسپردگان) و دیگری بالقوه (حمایت از اقدامات رضا خان در برچيدن قدرتهای محلی و ايجاد يک قدرت مرکزی وابسته) می انديشيدند؛ که در ن هایت اندیشه دوم به بار نشست. در واقع می توان گفت پس از کودتای ۱۲۹۹، انگليس در رسيدن به یکی از دو گزينه یاد شده، سياست صبر و انتظار را پيشه کرد و با مشاهده تکوين ارتشی که می توانست قدرتهای محلی وابسته را یکی پس از دیگری به زانو در آورد، به گزينه دوم رأی داد. [تصوير] نقشه ايران

۵- FO E ۱۰۱۷۹ / ۴۵ / ۳۴ .

سه شنبه ۱۳ شهریور ۱۳۰۱/۵ سپتامبر ۱۹۲۲/۱۲ محرم ۱۳۴۱

* تهدید به اعدام

رضا خان وزیر جنگ در پیامی که امروز به جلاء السلطنه نایب الحکومه اصفهان فرستاد او را تهدید به مرگ کرد. «از قرار واصله شما مشغول اقداماتی هستید که برخلاف مصالح مملکت است. در صورتی که عملیات خود را متروک ننمایید از اعدام شما صرف نظر نخواهم نمود.» (۱) این تهدید به دنبال گزارش مأمور مخفی لشکر جنوب مبنی بر اینکه جلاء السلطنه اخبار این لشکر را به خوانین بختیاری می‌رساند صورت گرفت. (ر. ک: ۵ شهریور)

* پیشنهاد اعزام نیرو و درگیری با ایل کاکاوند

امیر لشکر غرب با این استدلال که قاتلین نظامیان به ایل کاکاوند (۲) پناهنده شده و رؤسای این ایل از تحویل آنها خودداری می‌کنند پیشنهاد کرد که ۱۶ برج جاری به آن صفحه حمله کند که هم قاتلین را دستگیر و هم مالیات عقب افتاده آن مناطق را بگیرد. وی نایب سرهنگ مهدی قلی خان رئیس فوج اول تیپ سوار را برای این کار مناسب دانست. امیر لشکر غرب این اقدام را گوشمالی الوار- که مدتی کالاها و اموال کاروانها و مردم منطقه را به یغما برده اند- هم دانست. (۳)

* تکذیب سفارت روسیه از وجود نماینده سیاسی در خوزستان

سفارت روسیه شوروی به وزارت امور خارجه ایران خبر داد که شخصی به نام «ترمولن» در خوزستان خود را کنسول دولت امپراتوری روسیه نامیده، در ساختمانی که علامت امپراطوری روسیه بر آن نصب است به امور افرادی که به آنجا می‌آیند رسیدگی می‌کند. «سفارت خواسته است که اقدامات فوریه به عمل آمده و علامت مذکور از درب عمارت مشار الیه برداشته شده و اعلان شود که مشار الیه ابدا حائز سمت رسمی از طرف دولت روس نیست.» وزارت امور خارجه مراتب را به وزارت امور داخله منعکس کرده، درخواست کرد اگر موضوع صحت دارد تقاضای سفارت روسیه شوروی انجام شود. (۴)

* تعیین کنسول جدید ایران در بمبئی

وزارت امور خارجه امروز به کنسولگری ایران در بمبئی خبر داد که میرزا اسد الله خان منیع الملک از اعضای وزارت امور خارجه به سمت کنسول ایران در شهر بمبئی انتخاب شده است. در این نامه ضمن دادن خبر حرکت قریب الوقوع منیع الملک خواسته شد «در موقع ورود ایشان رسوم معموله را مرعی داشته دفاتر و کارها را به ایشان تحویل» دهید. (۵)

* فعالیتهای ضد انگلیسی علمای اصفهان

مفتش مخفی لشکر جنوب در گزارشی که برای دایره عملیات این لشکر فرستاد از تقابل روحانیان اصفهان که در قالب اتحادیه علماء متشکل بودند با فعالیتهای ظاهرا فرهنگی خبر داد. موضوع به مدرسه ای وابسته به انگلیسها برمی‌گردد که با

اقدامات روحانیان این شهر بسته شده است. از این رو اقدامات «حضرات انگلیسها (علیه اتحادیه علما) شروع شده ...

که به اسم معارف پروری در حمایت مدرسه شورشی برپا شده، عما قریب نایره فسادی از محله های مربوط مشتعل خواهد شد.» (۶) از مفاد گزارش برمی آید که مدرسه بی ارتباط با فرقه ب هایت نبوده است.

* شایعه حمله بختیارها به اصفهان

امیر لشکر جنوب، محمود آیرم در گزارشی به مرکز نوشت که امشب خبر حمله بختیارها به شهر را دادند و این که «حکومت هم با متحدین خود به باغ زرشک که در خارج شهر واقع است نقل مکان نموده اند.» من شبانه همه نیروها را حاضر کرده و در مناطق ضروری مستقر نمودم. «نظر به این که

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۳۸.

۲- کاکاوند نام طایفه ای است از کردهای نواحی غرب و شمال غرب قزوین. این طایفه از کرمانشاهان آمدند. در سال ۱۲۷۷ ق/ ۱۸۴۱ م ۶۳۰ خانوار بوده و ۶۵۰۰ رأس گوسفند داشته اند. رؤسای این طایفه شاهرخ خان، ذوالفقار خان و غلامرضا خان بوده اند. طایفه کاکاوند به دو تیره مسیح خانی و نامدار خانی تقسیم می شود و در روستاهای نزدیک و شمال غروه بین قزوین در جاده سیاه دهن و زنجان سکنی داشته اند. قشلاق ایشان روستاهای طارم می باشد. زبان مردم این طایفه لک است ولی به ترکی هم تکلم می کنند. امرار معاش آنان از طریق کشاورزی و گلخانه داری می باشد و مرکز اصلی ایل آنان نزدیک کرمانشاه است. (افشار سیستانی، مقدمه ای بر شناخت ایلها، چادر نشینان و ...، ج ۱، صص ۲۱۰-۲۰۸؛ لغت نامه دهخدا، ج ۱۱، صص ۱۵۹۲۳-۱۵۹۲۲).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۸.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۶-۱-۲-۱۳۰۱.

۵- همان، ۱۵-۲-۱۴-۱۳۰۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۲۱.

عمارت چهل ستون که محل سکونت حکومت است مشرف به سرباز خانه و تصرف آن از نقطه نظر نظامی بسیار لازم بود امر داده شد که عده ای به مستحفظین نظامی آنجا افزوده شود.» مسئول نگهبانی به گمان این که افراد وارده از بختیارها هستند اقدام به دستگیری آنها کردند و این موضوع به مرکز گزارش شد. (۱) رضا خان در برابر آشفتگی دست داده به نیروهای لشکر به آیرم نوشت که درباره این موضوع از طرف حکومت هم تلگرافی به من شده که لحن آن «به من برخورد و می رساند که نظامیها متوحش هستند.» رضا خان توصیه کرد همیشه خودتان را قوی نشان دهید. «من این حرکت را این جا شکل مانور جلوه دادم و تکذیب کردم.» رضا خان توصیه های دیگری نیز به آیرم کرد تا این «گاف» های نظامی تکرار نشود. (۲)

[تصویر] خوانین بختیاری

* اقدام مدیران روزنامه های توقیف شده در استیضاح دولت

مدیران نه روزنامه توقیف شده (ر. ک: ۷ شهریور) امروز در نامه ای که به مجلس شورای ملی نوشتند و آن را توسط سلیمان میرزا رئیس فراکسیون اقلیت به مجلس دادند تقاضای استیضاح دولت قوام السلطنه را مطرح کردند. (۳) این نه روزنامه - غیر از شفق سرخ که پیش از این توقیف شده بود - در روزهای هفتم و هشتم شهریور توقیف شدند.

* اعتراض علمای شیراز به اجرا نشدن قانون اساسی

در نامه ای که گروهی از روحانیان شیراز امروز به مجلس شورای ملی فرستادند از اجرا نشدن آن بند از قانون اساسی که نظارت پنج مجتهد را بر وضع قوانین الزامی می داند، انتقاد کردند. آنها نوشتند که نبود این پنج مجتهد باعث می شود که لایحه هایی چون لایحه قانون جزای عرفی در مجلس مطرح شود و نیز «دخول متهمین به فساد عقیده در هیأت مقننه و انتشار کتب ضلال و سایر منهیات و منکرات شرعیه ... موجب تألم و یأس قاطبه اهل دین شده» است. روحانیان شیرازی پیشرفت امور کشور را بدون دخالت اخلاق اسلامی ممکن ندانستند. (۴)

۱- همان، پ ۵، ص ۲۷.

۲- همان، پ ۵، ص ۲۸.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۳، ص ۳.

۴- اسناد روحانیت و مجلس، صص ۱۶۹ تا ۱۷۱.

چهارشنبه ۱۴ شهریور ۱۳۰۱/۶ سپتامبر ۱۹۲۲/۱۳ محرم ۱۳۴۱

* پاسخ جلاء السلطنه به رضا خان

در پی تهدید به مرگ شدن جلاء السلطنه معاون حکومت اصفهان از طرف رضا خان وزیر جنگ (ر. ک: ۱۳ شهریور)، وی امروز در نامه ای عاجزانه نوشت که «چاکر یک ماه زیاده نیست که به سمت معاونت برقرار شده ام. به سر مبارک و شرافت نظامی قسم یاد می کنم که خود را تقصیر کار نمی دانم، با کمال افتخار برای محاکمه حاضر خواهم بود.» وی در ادامه نامه یادآور شد که با کمال بی طرفی مشغول کار است و هر وقت امر شود از سمت خود استعفا خواهد داد «و به هر کجا که مقرر فرماید فوراً حرکت خواهم کرد.» (۱)

* نامه سفیر ترکیه در ایران به وزارت جنگ

سفیر کبیر ترکیه در تهران امروز نامه ای به وزارت جنگ نوشت که ایران در ناحیه مرزی قطور (۲) نیروهای خود را تقویت کرده و دو بار نیز به مرزهای ترکیه در جنوب شرف خانه تجاوز کرده اند. در اثر همین اقدامات آشوری های منطقه حس خصمانه ای علیه ترکیه پیدا کرده اند. وی ادامه داد که اگر تدابیری برای جبران این اقدامات صورت نگیرد حکومت ترکیه اقدام به تأمین امنیت آن منطقه خواهد کرد. (۳)

* توصیه های کارپرداز ایران در کربلا به مسئولان داخلی

محمد حسن بدیع کارپرداز ایران در کربلا در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد موقعیت کردستان عراق را به ضرر انگلستان اشغالگر دانست و با وجود سانسور اخبار آن منطقه نوشت که چند تن از انگلیسها اخیراً در کردستان عراق کشته شده اند. وی به دولت ایران توصیه کرد از این موقعیت استفاده کرده موقعیت خود را در کردستان ایران و سرحدات آذربایجان به نحوی مستحکم کند که هوس پیدا شدن یک اسماعیل آقای دیگر در سرحدات پیدا نشود. بدیع، جو حاکم بر کردستان عراق را ضد انگلیسی توصیف کرد، آن قدر که حتی اسماعیل آقا سیمیتقو که کرد است، اما شهرت به داشتن روابط با انگلیسها دارد، مورد نفرت و حتی تکفیر اکراد این منطقه است. (۴) نظر به اهمیت سند، متن کامل آن در پاورقی آمده است.

* سانسور نامه های کارپردازی ایران در بصره

کارپرداز ایران در بصره خبر داد که نامه های ارسالی به این اداره پیش از رسیدن بازبینی می شود. این کار به اندازه ای روشن است که چهره پاکتها تغییر کرده و حتی تمبرهای آن نیز عوض می شود. در پی اثبات موضوع، کارپرداز با مازور ویلسن مأمور سیاسی انگلیس در بصره ملاقات می کند، اما وی اظهار بی اطلاعی می نماید و می گوید «در ادارات پست بصره سانسور نیست.» کارپرداز به اداره پست مراجعه کرده، «شفاهای تصدیق کردند در اغلب مراسلات برای کسب اطلاع حکومت (نامه ها) باز و سانسور می شود.» وی یادآور شد موضوع به آگاهی ادارات وزارت خارجه برسد تا در مراسلات خود مراقبت

لازم را رعایت کنند. گزارش کارپرداز بصره امروز به وزارت امور خارجه رسید و مسئولان وزارت خارجه در حاشیه این نامه نوشتند که «به کارپردازی بغداد سواد فرستاده شود که به حکومت محلی اعتراض نمایند. سواد هم به وزارت پست بفرستید که مستحضر باشند.» (۵)

* قرض های ولیعهد در بین النهرین

هنگام بازگشت ولیعهد از اروپا چند روزی که وی در عراق توقف کرد، قرض هایی بالا آورد که دولت ایران باید آنها را پرداخت کند. منتخب الدوله در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت، این موضوع را که پیش از این هم اطلاع داده بود، به اطلاع ارباب وزارت خارجه رساند و گفت که برای پرداخت از طرف مقامات انگلیس در فشار است. این بدهی که میزان آن «یک هزار و یکصد و شصت روپیه» است، «مستدعی است مقرر فرمایند پیش از این راضی به افتضاح دولت نشده و

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، صص ۳۶ و ۳۷.

۲- قطور، ناحیه مرزی میان ایران و ترکیه و نام یکی از دهستانهای بخش حومه شهرستان خوی در آذربایجان غربی؛ از شمال به دهستان الندو و از جنوب هم به کره سنی و مرز ترکیه محدود است. این منطقه کوهستانی سردسیری است که رود خانه ای نیز به همین نام با عنوان «قطورچای» از کوه های ترکیه سرچشمه می گیرد و از سمت روستای راضی وارد خاک ایران می شود. این رود مهم ترین رود خانه این بخش بوده. پس از الحاق با چند رود خانه محلی به سمت شهرستان خوی حرکت می کند. شغل عمده اهالی قطور گله داری و عمده محصولات آن روغن، پشم و جزئی غلات است. پیشتر همه راه های ارتباطی در این ناحیه مال رو و صعب العبور بوده، تنها راهی که ارا به رو بود، در امتداد «دره قطور» قرار داشت. (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، ص ۲۰۶۸؛ لغت نامه دهخدا، ج ۱۱، ص ۱۵۵۶۱).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۲۹. تاریخ این نامه در سرصفحه سند ۶ ایلول ۱۳۴۰ نوشته شده است که به احتمال زیاد سال ۱۳۴۱ درست است. زیرا مفاد نامه نشان می دهد که نیروهای ایران در مناطقی که پیش از این تحت سیطره اتباع سیمیتکو بود مستقر شده اند و در سال ۱۳۴۰ این امکان وجود نداشته است. دیگر آن که سال قمری به تازگی تحویل شده و به احتمال زیاد بنابر عادت نگارش یک سال گذشته به جای ۱۳۴۱، ۱۳۴۰ نوشته شده است.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۷ تا ۱۴۰-۱۱-۴۷-۱۳۰۱. «اغتشاش کردستان برای انگلیسها یک مسئله بغرنجی شده. قریب سه ماه است که عشایر اکراد با قوای امنیه عراق و قشون نظامی انگلیس مشغول جنگ و زدو خورد هستند. غایله آنجا هنوز رفع نشده و معلوم نیست به این زودی برطرف شود. آنچه سرّاً از بعض مأمورین شنیده می شود و مندرجات جراید نیم رسمی عراق هم آن را تأیید می کند عشایر اکراد به کلی از تبعیت و زیردستی انگلیس متنفر و با اشخاصی که طرفدار انگلیس هستند غالباً اظهار مخالفت می کنند و آنها را دشمن و خائن وطن می شمارند؛ حتی اسمعیل آقا سیمیتکو را که معروف است با انگلیسها روابطی دارد تقبیح بلکه تکفیر می کنند و به همان اندازه که از انگلیسها نفرت دارند به واسطه تعصب مذهبی به ترکها اظهار تمایل می نمایند. مأمورین و جاسوسان ترک چون زمینه مساعدی در کردستان یافته اند در اجرای تبلیغات کوتاهی نمی کنند و عشایر را در جزو بر ضد انگلیسها تحریک و تحریض می نمایند. چندی قبل به طوری که در ضمن راپورت نمره ۲۵۲ عرض شد که دو نفر صاحب انگلیس را در منطقه سلیمانیه به قتل رسانیدند و به تازگی هم در اطراف

رواندوز دو نفر صاحب دیگر را کشته اند و در هر جا فرصت را مساعد بیابند مأمورین انگلیس را می کشند و چون مملکت ایشان تمام کوهستان و سنگلاخ است و موانع طبیعی دارد از برای سوق اردوی نظامی مساعد نیست از این جهت انگلیسها تاکنون به رفع غایله و اعاده نظم و امنیت آنجا موفق نشده اند. هر چند اخبار کردستان در اینجاها به واسطه سانسور خیلی کم می رسد ولی آنچه فحواي جرايد مفهوم می شود انگلیسها اجرای نقشه سابق را در موضوع کردستان تعقیب می نمایند؛ یعنی خیلی سعی هستند که یک کردستان مستقلی تأسیس نمایند که از بین النهرین و مملکت ترک هر دو مجزا و در تحت وصایت و حمایت آنها باشد و قسمت کردنشین ایران را که سکنه آن در مذهب و عنصر با اکراد عثمانی یکی هستند ضمیمه کردستان مستقل نمایند و به این سیاست می خواهند دامنه استیلا و نفوذ استعماری خود را تا حدود ارومیه بسط و توسعه بدهند ولی خوشبختانه هنوز این مقصود از قوه به فعل نیامده و فعلا- وضعیات کردستان سخت شده. نفرت طبیعی عشایر اکراد از انگلیس و تحریکات ترکها زمینه یک خودسری و اغتشاش دایمی در آن جهات تهیه نموده که اگر انگلیس بخواهد به قوه قاهره غایله آنجا را رفع و عشایر اکراد را کاملا مطلع و منقاد خود نماید از برای او خیلی گران تمام می شود، زیرا که کردستان مثل بین النهرین اراضی حاصلخیزی ندارد که خسارت مال و رجال انگلیس را تلافی و جبران نماید. یک مملکتی است کوهستانی و کم حاصل و مردمان سلحشوری دارد که استعمار آن برای انگلیس صرفه ندارد؛ چنانچه عثمانیها هم از آن مملکت استفاده مادی نمی کردند. اما داشتن کردستان برای حفظ عراق عرب مفید است و انگلیسها می خواهند آن مملکت را در تحت استیلاي خود در آورند که بین النهرین را از خطر همسایگی و مجاورت ترکها دور نمایند. حالا خوب است اولیای دولت ایران از اغتشاش کردستان استفاده نموده، موقع خود را در قطعات کردنشین ایران محکم و سرحدات آذربایجان را حفظ نمایند که سیاست خارجه هر روز یک اسمعیل آقایی در آن سرحدات برای ایران ایجاد نمایند. چون لازم بود عرض شد. چاکر- محمد حسن بدیع.»

هرچه زودتر این وجه را با وجوه دیگر حواله فرمایند.» (۱)

* ردوبدل چهار تلگرام بین ایران و امریکا

در ادامه مکاتبات قوام السلطنه ریاست وزراء و حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا امروز چهار تلگرام بین آنها رد و بدل شد که سه تلگرام از آن علاء بود. علاء در این مراسلات با لحنی عاجزانه به قوام نوشت که چرا شرایط کمپانی نفت استاندارد را نمی پذیرید؟ «جسارت می کنم که متأسفانه ترتیبی که دولت در تحت فشار اختیار کرده اند سابقه ندارد و محل تعجب و علامت ضعف قوه مجریه است ... هر روزه شرایط طالبان امتیاز (استاندارد و سینکالر) را به یکدیگر جلوه دادن و آن را به مسابقه گذاشتن اسباب بی اعتباری دولت» خواهد بود. (۲) وی نظر میلسپو را نسبت به سینکالر مثبت ندانست و یادآور شد که شرایط جدید پیشنهادی نتوانسته است عقیده مثبت او را از استاندارد دور کند. (۳) علاء در تلگرام سوم خود وضعیت فعلی را قابل تحمل ندانست و آمدن خود را به ایران موقتا واجب دانست. (۴)

* نامه قوام السلطنه به تقی زاده

قوام السلطنه رئیس الوزراء امروز در پاسخ به نامه سید حسن تقی زاده رئیس هیأت اعزامی ایران به مسکو، نوشت که «مخلص برای نیل به مقاصد مهمتری از بدو تشکیل کابینه سعی کرده است پاره ای تقاضاهای غیرمهم سفارت روس را انجام داده و در مذاکرات و مکاتبات حتی الامکان لحن ملایمی اختیار شده است ... روابط موجوده فیما بین وزارت خارجه و سفارت روس ظاهرا خیلی دوستانه ... است. مسیو شومیاتسکی هم تاکنون شخصا متین و جدی به نظر می آید و اشخاصی که میل و اراده خود را بر مسیو روتشتین تحمیل می کردند از قرار معلوم دیگر در سفارت راهی ندارند.» (۵)

[تصویر] تقی زاده و نواب

* اظهار اطاعت سالار منصور آلارلو

بنا به گزارش رسیده از اردبیل امروز نجفقلی خان سالار منصور آلارلو با عده ای از سواران خود به اردبیل آمد و نسبت به حکومت مرکزی اظهار اطاعت کرد. وی در دیداری با رئیس قوای نظامی و حاکم اردبیل قول داد کالاهای به سرقت رفته از پست کنسولگری را از برادرش ید الله خان بگیرد و تحویل دهد. (۶)

* تجاوز به خاک ایران و قتل چند زن و بچه

بنا به گزارش کارگزاری اردبیل، در تجاوز روسیه به خاک ایران، چند «زن و بچه که برای استرداد اموال منهبه خود به آن طرف سرحد رفته بودند» کشته شدند. وزارت امور خارجه در نامه ای به وزارت داخله خواستار رسیدگی به ریشه این عوامل یعنی تعرضات شاهسونها و خودسریهای آنها شد. وزارت داخله هم در پاسخ نوشت که از این نوع اقدامات فروگذاری نکرده اما لازم است آن وزارت خانه نیز در این باب به سفارت مسکو در تهران تذکراتی بدهد و از اقدامات مستقیم روسها در

مرزهای شمالی پرهیز دهد. بنا به آنچه در حاشیه این نامه نوشته شده کشتار زن و بچه در ناحیه بيله سوار رخ داده و در این مورد به مسکو هم تلگرافی شده تا موضوع را پی گیری کنند. (۷)

- ۱- همان، ۵-۲-۳۶-۱۳۰۱.
- ۲- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۸۶ و ۱۸۷.
- ۳- همان، صص ۱۸۵ و ۱۸۶.
- ۴- همان، ص ۱۸۴.
- ۵- نامه های تهران ...، صص ۱۰۶ و ۱۰۷.
- ۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۰، ص ۲.
- ۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳-۱۰-۴۰-۱۳۰۱.

پنج شنبه ۱۵ شهریور ۱۳۰۱/۷ سپتامبر ۱۹۲۲/۱۴ محرم ۱۳۴۱

* مطلع کردن سفارت روسیه از شکست جنگلیها

وزارت امور خارجه ایران در نامه ای که به سفارت مسکو فرستاد از شکست سید جلال و همراهانش در جنگلهای شمال خبر داد. علت نگارش این نامه روشن نیست. با این حال در آن آمده است که «اخیرا دو فقره تلگراف رمز از کارگزاری رشت به وزارت امور خارجه رسیده که عده دیگری از اشرار دستگیر شده اند. مواد استخراج تلگرافهای مذکور تلوا برای استحضار آن سفارت کبرا ایفاد می شود.» (۱)

* کشف ۲۹۲ صندوق کالای قاچاق

وزارت مالیه در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت، یاد کرد که ۲۹۲ صندوق کالای قاچاق از کشتی علی بایرام در بندر جز کشف و تخلیه شده است. وزارت مالیه در این نامه موضوع قاچاق کالا در این حجم را قابل مطالعه و دقت دانست و جسارت قاچاقچیان را که غالبا با مقامات خارجی، و در این جا روسیه، همکاری دارند تعجب انگیز و شرم آور عنوان کرد. وزارت مالیه مؤکدا از وزارت خارجه خواست که در این مورد اقداماتی کند. ارزش این کالاهای کشف شده یازده هزار و پانصد تومان بود. (۲)

* انتظار میلسپو برای حرکت به ایران

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا امروز به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت که یازده روز است تقاضا کرده ام مخارج راه مستشاران استخدام شده امریکایی را بفرستید تا حرکت کنند. امضای قرارداد بقیه مستشاران همراه میلسپو هم معطل مانده.

«اگر مخارج فوری نرسد ترتیب مسافرت به کلی به هم می خورد. دکتر میلسپو استدعا دارد وسایل مسافرت او را فراهم بفرمایید. همه مستشاران از مشاغل خود استعفا داده حیران و معطل مانده اند.» (۳)

* دعوت از کارگران چاپ خانه ها به اعتصاب

مدیران روزنامه های توقیف شده تهران امروز از کارگران چاپ خانه ها دعوت کردند برای همدردی با آنان از کار در مطبوعات دست بکشند. (۴) غیر از نه روزنامه توقیف شده، مطبوعات دیگری بودند که همچنان منتشر می شدند.

* تصمیم به استیضاح دولت

امروز فراکسیون آزادی خواه (اقلیت) مجلس تصمیم به استیضاح دولت قوام السلطنه گرفت. عده ای از دیگر نمایندگان هم به

تصمیم این فراکسیون پیوستند و موضوع غیرمستقیم به اطلاع قوام السلطنه رسید و تهدید شد اگر تا روز یکشنبه رفع توقیف از روزنامه های تعطیل شده نشود، استیضاح به رئیس مجلس تقدیم خواهد شد. (۵)

* حکمران جدید کرمان و بروجرد

روزنامه ایران در شماره امروز خود بنا به اخبار اختصاصی دریافت کرده نوشت که سردار معظم خراسانی (تیمور تاش) از طرف اولیای دولت به حکمرانی ایالت کرمان منصوب شده است. همچنین در تصمیم جدیدی، شریف الدوله (۶) به جای عباس میرزا سالار لشکر به حکمرانی بروجرد و لرستان منصوب گردیده است. (۷)

* عزاداریهای محرم

امسال عزاداریهای محرم نسبت به سال گذشته باشکوه بیشتری برگزار شد. «دستجات عزادار و سینه زن از روز هفتم تا دوازدهم در بازار و محلات شهر در گردش و نوحه سرایی بودند. از طرف اداره نظامی نیز مجلس ذکر و مصیبت در حسینیه قزاق خانه روز و شب دایر و به طور عموم مشغول پذیرایی بودند و دسته هم از طرف افراد نظامی بان هایت شکوه و تجلیل در بازار و خیابانها گردش کرده، باعث ازدیاد مراسم عزا شده بودند.» (۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۳-۴۶-۱۳۰۱.

۲- همان، ۱-۱۳-۴۹-۱۳۰۱.

۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۱۸۹.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۳، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- میرزا علی محمد خان بنی آدم وزیرزاده کاشانی معروف به شریف الدوله به سال ۱۲۵۳ ش در کاشان متولد گردید. وی فرزند میرزا محمد علی تعجب کاشانی معروف به داماد و داماد میرزا زین العابدین خان شریف الدوله برادر بزرگ میرزا نظام مهندس الممالک رئیس محاکمات وزارت خارجه بود. شریف الدوله بخشی از تحصیلاتش را در کاشان به انجام رساند و سپس وارد مدرسه علوم سیاسی گردید. پس از اخذ دانشنامه در وزارت خارجه مشغول کار شد و مقارن مشروطیت در حدود ۱۳۲۴ ق کنسول بادکوبه شد. او در دوره مشروطه برحسب فرمان ژنرال قونسولی اسلامبول از بادکوبه، به سمت کارگزاری گیلان (رشت) انتخاب گشت و در دوره دوم مجلس شورای ملی از طرف مردم گیلان و فومنات به وکالت رسید. چند ماه بعد، از مجلس مستعفی شد و به ریاست اداره تحریرات انگلیس در وزارت خارجه منصوب گردید. بعد از آن در تهران معاونت و کفالت وزارت خارجه و سپس معاونت وزارت داخله را بر عهده گرفت و در ۱۳۲۹ ق معاون وزارت جنگ شد. شریف الدوله در حدود ۱۳۳۲ ق کار گزار آذربایجان بود و بنا به موفقیت در انجام مأموریتهای محوله، مقرر گردیده بود به جای نظام الملک والی آذربایجان و پیشکار ولیعهد شود، اما به تهران احضار و به معاونت وزارت داخله منصوب گشت. وی چندی هم سمت نمایندگی ایران در بالکان را بر عهده داشت و در ۱۷ جمادی الثانی ۱۳۳۷ بعد از عزل امیر معزز به حکمرانی کردستان رسید. او برای سامان بخشیدن به اوضاع نابسامان کردستان، سالار اشرف را با وجود نفوذ و قدرتی که داشت،

بازداشت و به دار مجازات آویخت و تا حدی توانست به وضع آشفته آنجا سروسامان بخشد. علی محمد خان شریف الدوله در ۱۳۰۱ ش به حکومت بروجرد و لرستان انتصاب یافت و در ۱۳۴۳ ق ایالت بروجرد، لرستان و خوزستان را برعهده داشت. وی پس از به قدرت رسیدن سردار سپه در ۱۳۴۵ ق والی آذربایجان شد و یک سال بعد ایالت خراسان را به عهده گرفت. در اواخر عمر به علت اینکه قوه سامعه را از دست داده بود به حالت انزوا زیست و در ۲۱ دی ۱۳۲۵ درگذشت. وی دستی نیز در سرودن شعر داشت و وقایع و جنگهای لرستان در رفع اشرار و تمرد شیخ خزعل در خوزستان را به شعر درآورده بود (پاشا صالح، «شریف الدوله بنی آدم»، وحید، صص ۳۱-۲۶؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۱، صص ۳۱۳ و ۳۱۴؛ بامداد، شرح حال رجال ایران قرنهای...، ج ۲، ص ۴۸۳).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۰، ص ۲.

۸- همان جا.

[تصویر] عزاداری محرم

* گشایش کنسولگری ایران در عشق آباد

با پی گیریهای وزارت امور خارجه ایران و نیز مذاکرات با سفارت روسیه شوروی در تهران و دولت این کشور در مسکو، کنسولگری ایران در عشق آباد امروز پس از چند ماه تعطیلی گشایش یافت. خبر دیگری نیز حاکی است که مدرسه مظفری که تحت حمایت دولت ایران در عشق آباد دایر بود ولی چند ماهی به محاق تعطیلی رفته بود، اینک گشایش یافته و غیر از شاگردان دوره قبل، دانش آموزان جدیدی را برای تعلیم و تربیت جذب کرده است. (۱)

جمعه ۱۶ شهریور ۱۳۰۱ / ۸ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۱۵ محرم ۱۳۴۱

* پاسخ سفیر انگلیس به موضوع تحویل پست جنوب

در پاسخ به نامه ۲۹ تیر قوام السلطنه به سفیر انگلیس در باب تحویل پست خانه های جنوب به دولت ایران، امروز سرپرسی لورن، وزیر مختار انگلیس در تهران، در نامه ای به قوام اطلاع داد که برای این کار قرار است نشستی در بوشهر تشکیل شود.

هندوستان مستر ه. ا. سیمز H. A. Sams نایب رئیس کل پست خانه های هندوستان را به عنوان نماینده خود در این نشست انتخاب کرده است. کمیسر عالی انگلیس در عراق هم به زودی نماینده عراق را معرفی خواهد کرد. سرآرنولد ویلسن رئیس کمپانی نفت ایران و انگلیس هم نماینده دولت پادشاهی انگلیس است. لورن از قوام السلطنه خواست که نماینده ایران را معرفی کند و اگر وی مسیو شوویو Chauviaux است رسماً اعلام نمایند. وزیر مختار انگلیس در ادامه نامه خود نسبت به صلاحیت ایران در به دست گیری مسئولیت پست جنوب تردید کرد و پیشنهاد نمود «بعضی از اجزای حالیه را برای اجرای بعضی از سرویسها که میرزاهای ایرانی هنوز برای آنها تربیت نیافته اند موقتاً استخدام نمایند؛ از نگرانی دول انگلیس و هندوستان و عراق که مبدا پس از انتقال پست خانه ها به اداره [پست ایران] که در آن جدید می باشد وقفه در جریان صحیح سرویس ها رخ دهد.» (۱)

* اعتصاب کارگران چاپ خانه های تهران

منابع چپگرا نوشتند که کارگران چاپ خانه های تهران امروز اعتصاب کردند. (۲) آنها از علت این اعتصاب و جزئیات آن خبر ندادند، اما نامه ای از مجلس شورای ملی به قوام السلطنه ریاست وزراء در دست است که به این موضوع به نحو دیگری اشاره می کند؛ این که «جمعی از کارگران مطابع متظلم هستند که با عدم میل به کار کردن، آنها را مجبور نموده اند که اخبار جراید ستاره ایران، گلشن، نجات ایران و ایران را بچینند» و چون آنها از این کار خودداری کرده اند، تعدادی را در نظمی به زندان انداخته اند. «مؤتمن الملک رئیس مجلس در ادامه توصیه می کند «که در صورت صدق اظهارات آنها اگر مایل به چنین کار کردنی نباشند نمی توان مجبور به کار کردن آنها نمود.» (۳) این اعتصاب به دعوت روزنامه های توقیف شده تهران صورت گرفت. روزنامه اتحاد بعدها نوشت که کارگران را از خانه بیرون کشیدند که اجباراً به سر کار بروند. (۴) این اعتصاب از دیروز شروع شده بود.

* استعفای هیأت نظار انتخابات در انزلی

به گزارش مؤید حضور، کارگزار گیلان (۵)، امروز «به تحریک قونسول روس، دسته حملها و کمونیستهای انزلی شرحی تهدیدآمیز به هیأت نظار نوشته اند که هرگاه آخوندزاده وکیل نشود چند نفر را به قتل خواهیم رساند.» وی که این خبر را به وزارت امور خارجه گزارش کرد در ادامه یاد کرد که «به این واسطه هیأت نظار استعفا داده و امر انتخابات آن جا به تأخیر افتاده است.» (۶)

بنا به اطلاع شوکت الملک حکمران سیستان و قائنات، به سبب عدم مراقبت و مساعدت ایالت هرات نسبت به مسائل مرزی ایران و افغانستان، نظم این حدود دچار مشکلاتی شده است و دزدان و راهزنان جسارت بیشتری پیدا کرده اند. در پی این خبر، وزارت داخله از وزارت امور خارجه خواست که مراتب را به دولت افغانستان منعکس کرده خواستار برقراری امنیت در آن حدود شود. (۷)

* بازگشت قفل طلای به یغما رفته آستان قدس رضوی

امروز «قفل طلای بزرگ دانه نشان» که در زمان بمباران مشهد توسط روسها از آستان قدس رضوی به یغما رفته بود توسط امیر لشکر غرب و در حضور دو هزار تن از عزاداران

-
- ۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵ تا ۴۲-۵-۳۳-۱۳۰۱. در حاشیه نامه نوشته شده است که «فورا سواد به وزارت پست و تلگراف فرستاده شود که فوری جواب بدهند».
  - ۲- ملیکف، استقرار دیکتاتوری رضا خان در ایران، ص ۵۹.
  - ۳- اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شم م ۱۱- ۱۳۴۱-۲۸۱.
  - ۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۳، ص ۳.
  - ۵- وی شاید میرزا اسد الله خان (مؤید حضور) باشد. او در وزارت امور خارجه عضو اداره تحریرات عثمانی بود و در ۲ ربیع الاول ۱۳۲۵ سرپرستی همدان را داشت. در دوم محرم ۱۳۳۰ به کارگزاری ساوجبلاغ رسید و در ۱۳۳۳ ق منتظر خدمت ماند. (سلیمانی، القاب رجال دوره قاجاریه، ص ۱۸۳؛ ممتحن الدوله، رجال وزارت خارجه در عصر...، ص ۱۳۸).
  - ۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۴-۱۰-۴۶-۱۳۰۱.
  - ۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۱، ص ۴.

امام حسین علیه السلام در میدان توپ خانه پس از رؤیت حاضران به آستان قدس تحویل داده شد. گویا این قفل طلا در روسیه به فروش رسیده و خریدار، آن را به ایران بازگردانده، در قوچان نگهداری می شد. شخص دیگری آن را در قوچان خریده و به مشهد آورده است. در این خبر نام خریداران این قفل نیامده اما گفته شده که جای ضربه هایی که برای جدا کردن آن از محل نصب وارد شده معلوم است. آیت الکرسی نقش بسته بر آن و چهار دانه یاقوت کاشته شده روی قفل دست نخورده باقی مانده است. (۱)

[تصویر] حرم امام رضا (ع)

شنبه ۱۷ شهریور ۱۳۰۱/۹ سپتامبر ۱۹۲۲/۱۶ محرم ۱۳۴۱

* معرفی نماینده دولت روسیه برای مذاکره با مقامات ایرانی

کفیل کارگزاری دره جز امروز خبر داد که نیکولای واسیلویچ فیلیپوف از اعضاء کنسولگری روسیه شوروی مقیم خراسان برای مذاکره با مقامات ایرانی معرفی شده است. وی مأمور است «برای انجام مسائل مشترک آب سرحدات و خاتمه دادن حادثات و مناقشات سرحدی و همچنین برای استقرار علاقه جات حسن ه اهالی طرفین در سرحدات ترکستان و ایران ...، و برای وساطت بین اتباع روس و مأمورین دولت علیه ایران» به مناطق مرزی سفر کند. سفارت روسیه خواسته است وسایل سفر و آسودگی او در این مأموریت فراهم شود. (۱) در نامه کوتاه دیگری که وزارت خارجه به کارگزاری کل خود در مشهد فرستاد می خوانیم که سفارت روس تقاضا کرده است فیلیپوف به سمت آژان کنسول دره جز و کلات آن هم برای فصل پاییز پذیرفته شود که مورد موافقت قرار گرفته است. (۲)

* درخواست برای جبران زیان های وارده به روزنامه طوفان

فرخی مدیر روزنامه طوفان که اخیرا پس از ماه ها تحصن در سفارت شوروی به بست نشینی سیاسی خود پایان داد، در نامه ای که امروز به قوام السلطنه نوشت، وعده های او را در هنگام ترغیب فرخی برای خروج از تحصن یادآور شد و این که به آن قولها هنوز عمل نشده است. «خاتمه تحصن به اتکاء قول و امضاء حضرت اشرف صورت گرفته و تنها مسئله که این جانب را برای خروج از تحصن قانع نمود همان تعهدات و تضمینات» بوده است. فرخی گفت که یکی از آن قولها مصونیت روزنامه طوفان در حدود قانون و انتشار دوباره آن بود. لطمه اقتصادی وارد شده به طوفان به واسطه توقیف دو ماه و نیم آن جبران پذیر نیست. «متمنی است به دوسیه کامل خسارت وارده مراجعه و چنانچه لازمه ایفای به عهد است هر چه زودتر در حدود قانون کارکنان طوفان را رهین امتنان و تشکر فرماید.» (۳)

* دستور پرداخت پول به بانک ایران

وزارت مالیه در دستوری که امروز به اداره صندوق مرکزی (خزانه) داد، پیرو اجازه ریاست وزراء، باید یازده هزار و چهارصد و هفتاد و هفت تومان و چهار هزار و نهصد دینار با اطلاع وزارت امور خارجه به عنوان قرض به بانک ایران پرداخت شود. این پول برای حقوق کارمندان سابق بانک روسی در نظر گرفته شده است. «حسب المقرر، بانک از اولین وجه که تهیه شود بایستی این قرض خود را مسترد دارد.» (۴)

* بدهی حتمی محمد تقی صراف اصفهانی

در پی دستور قوام السلطنه ریاست وزراء به مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران در مورد رسیدگی به بدهی محمد تقی صراف اصفهانی (ر. ک: ۶ شهریور) وی پاسخ داد:

«این مسئله قاعده کلی است که نسبت به هر مدیونی که به طور مسالمت آمیز رفتار شد خود را طلبکار خواهد دانست.» رئیس بانک ایران نوشت که محمد تقی براساس اسناد موجود ۸۸ / ۲۱۰ تومان تا اول خرداد سال جاری به این بانک بدهکار است.

(۵)

* تأکید وزارت مالیه به داشتن یک کشتی جنگی

بنا به اطلاع اداره کل گمرکات امکان دارد ترکمنها با بنگاه های اقتصادی روسی ونشترک و سانترسایوز که انحصار تجارت را در شمال ایران در دست گرفته اند، همدست شده و هرچه بیشتر به قاچاق رو بیاورند. وزارت مالیه با نقل این موضوع به وزارت امور خارجه افزود که همه ساله حدود یک میلیون پوپ جو به خارج از کشور حمل می شود و از این راه مبلغ ۵۵ هزار تومان حق گمرک دولت ایران خواهد بود، ولی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۲- ۱- ۲- ۱۳۰۱.

۲- همان، ۵۴- ۱- ۲- ۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شم ن- ۹۵۸۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵- ۲- ۳۸- ۱۳۰۱.

۵- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۲۶۳ تا ۲۶۵.

چون وسایل جلوگیری از قاچاق وجود ندارد، بخش زیادی از این محموله به صورت قاچاق صادر می شود. وزارت مالیه با اشاره به مکاتبات قبلی خود مبنی بر خرید یک فروند کشتی جنگی برای مراقبت از آبهای ساحلی و جلوگیری از قاچاق افزود که «جهاز بادی» به درد نمی خورد؛ نیازمند یک قایق جنگی موتوردار هستیم. «تمنی است برای آخرین دفعه در تعقیب احکام سابق دستور مجددی به نماینده سیاسی ایران مقیم بادکوبه یا به سفارت ایران در مسکو صادر فرمایید که نتیجه اقدامات خود را به فوریت اطلاع دهد تا انجام این امر پیش از این به عهده تعویق نماند.» (۱) در حاشیه این نامه نوشته شده است شرح مؤکدی به بادکوبه و مسکو نوشته شود. این دستور در حالی نوشته می شد که پیش از این نماینده سیاسی ایران در آلمان موظف شده بود- در صورت رسیدن پول- یک کشتی جنگی ابتیاع کند. (ر. ک: ۵ شهریور).

* دستور قوام السلطنه به رفع توقیف مطبوعات

امروز قوام السلطنه بالاجبار پس از ۹ روز کشمکش و جنجال در توقیف نه روزنامه دستور رفع توقیف آنها را صادر کرد. فراکسیون اکثریت مجلس در این تصمیم دولت نقش بسیاری داشت؛ در واقع توصیه کرد با صرف نظر از برخی مفاد بیانیه ۳۱ خرداد، به هیجان پیش آمده در جامعه مطبوعات خاتمه دهد. (۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۰۳-۵-۳۰-۱۳۰۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۳، ص ۳.

یکشنبه ۱۸ شهریور ۱۳۰۱/ ۱۰ سپتامبر ۱۹۲۲/ ۱۷ محرم ۱۳۴۱

* ارائه پیشنهاد های دو کمپانی نفت به مجلس شورای ملی

قوام السلطنه ریاست وزراء امروز پیشنهادات دو کمپانی نفت امریکایی استاندارد و سینکالر را به صحن مجلس شورای ملی آورد تا درباره آن تصمیم گیری شود. سلیمان میرزا در اعتراض به این کار دولت گفت که دولت باید این قدرت را داشته باشد که یک پیشنهاد را ارجح بداند و آن را برای تصویب به مجلس بیاورد. تدین نیز این کار را دخالت مجلس در کار قوه مجریه دانست. در نهایت رئیس مجلس گفت از آنجا که این بحث به درازا خواهد کشید هیأت رئیسه مجلس آن را بررسی کرده، تصمیم می گیرد که آیا به کمیسیونهای مربوطه ارجاع شود یا نه. (۱)

* نامه وزارت امور خارجه به سفارتهای ایران در پاریس و لندن

وزارت امور خارجه ایران به دنبال گزارشی که از سفارت ایران در برلن دریافت کرد، امروز نامه ای به سفارتهای پاریس و لندن فرستاد. موضوع نامه به مفاد گزارش سفارت ایران در برن مربوط می شد؛ این که جراید سوئیس به نقل از مطبوعات انگلیس و فرانسه اوضاع ایران را مشوش جلوه می دهند. از جمله این اخبار چیره شدن رژیم کمونیستی در ایران بود. وزارت امور خارجه نوشت که این گونه خبرها باید از طرف آن دو سفارت به موقع تکذیب شود و آن را یکی از وظایف اصلی نمایندگیهای ایران دانست. «وزارت امور خارجه هم تاکنون مرتباً اوضاع عمومی را در ضمن متحد المآلها به اطلاع کلیه مأمورین خارجه رسانیده و مسائل فوری را نیز تلگراف کرده است ... وزارت امور خارجه مخصوصاً انتظار دارد که [در] این گونه موارد از طرف آن سفارت جدیت مخصوص به عمل آید.» (۲)

* حواله جلاء السلطنه به محمود آیرم

پس از نامه متضرعانه جلاء السلطنه معاون حکومت اصفهان به رضا خان - که در پی تهدید به اعدام آن را نوشت - (ر. ک):

۱۴ شهریور) رضا خان وزیر جنگ امروز پاسخ او را با این جمله کوتاه داد: «تلگراف جوابیه شما واصل گردید. بایستی براثت ذمه خودتان را نزد امیر لشکر جنوب حاصل نمایید.» (۳)

* نظر مثبت اداره معارف و اوقاف گیلان به تأسیس مدرسه امریکایی

اداره معارف و اوقاف گیلان امروز در نامه ای به وزارت خانه متبوع خود با اشاره به تقاضای مستر شید مدیر مدرسه تعطیل شده امریکایی در رشت (ر. ک: ۸ شهریور) درخواست کرد امتیاز تأسیس دوباره این مدرسه صادر شود. «مدرسه امریکایی رشت قبل از وقوع جنگ بین المللی دایر بوده ولی سوابق امتیاز و اجازه تأسیس آن در اداره معارف گیلان موجود نیست.» (۴)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۳-۱۴-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۳۵.

۴- اسنادی از مدارس ایرانی در ...، ص ۱۷۳.

دوشنبه ۱۹ شهریور ۱۳۰۱ / ۱۱ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۱۸ محرم ۱۳۴۱

* واکنش نشریه ندای گیلان به تبعید روحانیان از عراق

نشریه ندای گیلان^(۱) در اعلان فوق العاده ای که امروز منتشر کرد با عنوان «اهانت به عالم اسلام» و با اشاره به تلگرام رسیده از طرف مجتهدان نجف و کربلا به تهران به تبعید روحانیان از عراق اعتراض کرد. «کسانی که حیثیت اسلام و مسلمانان را در مقابل حملات سخت کفار محافظه کرده اند امروز حیات شان از طرف انگلستان در خطر است. مأمورین انگلیس صراحتاً آنها را در مزیقه و فشار افکنده و به قتل و اعدام تهدید کرده اند.» این اعلان فوق العاده (ر. ک: ۷ شهریور) چنین ادامه می یابد که شاگردان سرادواردگری خوب به نصیحت استاد خود عمل کردند که گفته بود «تا قرآن پیغمبر عرب در روی زمین پیروانی دارد نفوذ و سلطه بریتانیای کبیر در مخاطره خواهد بود و ما باید اساسی را که این کتاب ایجاد کرده است منهدم کرده و براندازیم.»^(۲)

* پاسخ وزیر جنگ به سفارت ترکیه در تهران

پس از نامه ای که سفیر ترکیه در تهران درباره تحرکات نظامیان ایران در مرز قطور برای وزیر جنگ نوشت (ر. ک: ۶ شهریور) رضا خان در پاسخی که امروز به سفیر داد «تجاوز قراولها» را به خاک ترکیه تکذیب کرد، اما درباره تقویت قوای مرزی در حدود شرف خانه نوشت که این پیش بینی برای همه نقاط مرزی در کردستان صورت گرفته و صرفاً برای جلوگیری از تجاوز و شرارت است. رضا خان وزیر جنگ در مورد این نظر سفیر ترکیه که این تحرکات موجب تجری آشوریها علیه ترکیه خواهد شد یاد آور شد که «آشوری و غیره هیچ وقت از طریق ایران قادر به حملات و تعرضاتی به سرحدات دولت ترکیه نبوده و هیچ گونه تشبثاتی نیز برای اختلال سرحدات دولت ترکیه امکان پذیر نخواهد بود.» رضا خان تلویحاً از وجود کردهای شورشی در خاک ترکیه که مترصد اقدام علیه ایران هستند نیز یاد کرد و غیرمستقیم وجود سیاست بده بستان در این امور را یاد آور شد.^(۳)

* اظهار تأسف جعفرقلی بختیاری از پیش آمد شلیل

جعفرقلی بختیاری (سردار اسعد، جعفرقلی اسعد) در تلگرامی که امروز به قوام السلطنه ریاست وزراء و رضا خان وزیر جنگ فرستاد نوشت که هر اندازه «تأسف خود را از این اتفاق فجیع که در خاک بختیاری واقع شده است عرض کنم، کم است. امیدوارم خوانین موفق به رفع این سوء تفاهم بشوند.»

[تصویر] سمت چپ: جعفرقلی سردار اسعد

۱- نشریه ندای گیلان که نشریه ای سیاسی بود، در سال ۱۳۰۱ به دست میر محمود مدنی در رشت تأسیس گردید که همه روزه چاپ و منتشر می شد. این نشریه که با قلم منتقدانه سردبیر آن (مدنی) قوت می گرفت، در دی ماه همان سال به دلیل

انتقاد از حکومت استبدادی سردار سپه و وضع ناآرام و بی ثبات کشور توقیف شد. در مدت ۷۰ روز توقیف ندای گیلان، مدنی برای آزادی آن از هیچ کوششی دریغ نکرد، تا اینکه این نشریه در اسفند ۱۳۰۲ از توقیف خارج شد. با آغاز انتخابات دوره پنجم مجلس شورای ملی، مدنی که خود از نزدیک شاهد راه یابی برخی افراد بی لیاقت به مجلس شورای ملی و خرید آرا و بندوبست های تبلیغاتی بود، آرام ننشست و با چاپ و انتشار مقاله هایی شیوه انتخابات نمایندگان و هیأت حاکمه را به انتقاد کشید که در پی آن در ۲۶ اردیبهشت ۱۳۰۳ بار دیگر توقیف شد و با لغو امتیاز آن دیگر چاپ نگردید. (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، ص ۲۸۷؛ نوزاد، تاریخ جراید و مجلات گیلان، صص ۱۳۳ و ۱۳۴).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۰-۱۰-۱۶-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۳۰.

جعفرقلی بختیاری که قصد آمدن به تهران و دیدار با مخاطبان این تلگرام را داشت، نوشت که به توصیه خوانین بختیاری اگر اجازه دهید به دیدار امیر جنگ بروم و بعد راهی تهران شوم. وی برای ادای توضیح درباره حادثه شلیل که منجر به کشتار نظامیان اعزامی به خوزستان شد قصد آمدن به تهران داشت. (۱)

* درخواست نثریات کمونیستی

وزارت امور خارجه از وزارت مالیه خواست نسخه ای از کتابها و مجلات کمونیستی که در گمرک بندرجز توقیف شده اند برای این وزارت خانه فرستاده شود. وزارت مالیه هم در جواب نوشت که هر آن چه بوده به وزارت معارف و اوقاف فرستاده «تا پس از مطالعه ناظر شرعیات در سوزاندن یا نشر آن لدی الاقتضی اقدام نمایند.» و در پایان خواست که موارد یاد شده را از وزارت معارف دریافت دارد. (۲)

۱- همان، پ ۲، ص ۴۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۲-۴۹-۱۳۰۱.

سه شنبه ۲۰ شهریور ۱۳۰۱ / ۱۲ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۱۹ محرم ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی پیش از ظهر به ریاست سید حسن مدرس، نایب رئیس تشکیل شد. در این جلسه استخدام هشت مستشار امور مالی مطرح شد. موافقان و مخالفان این لایحه صحبت کردند. (۱) پس از توضیحات قوام السلطنه ریاست وزراء در جزئیات موضوع و مناصب این مستشاران رأی گیری و به کلیات استخدام آنها رأی داده شد. (۲) این هشت نفر تبعه دولت امریکا بودند و همراه میلیسو باید به ایران می آمدند.

* تلگرام احمد شاه به رضا خان

روزنامه ایران در شماره امروز خود متن تلگرام احمد شاه را که حاوی تقدیر وی از پیروزیهای اخیر قشون ایران در سرکوب اشرار غرب کشور بود، چاپ کرد. احمد شاه خطاب به رضا خان وزیر جنگ نوشت که از شنیدن خبر فتوحات اخیر خوشحال است؛ و این که «مخصوصاً مراحم مرا به عموم نظامیان رشید ابلاغ نمایند.» (۳)

* احتمال ادغام مدرسه سیاسی و مدرسه حقوق

وزارت عدلیه پیشهادی تهیه کرده که مدرسه علوم سیاسی و مدرسه حقوق در یکدیگر ادغام شود و سالی ۱۲ هزار تومان به بودجه این دو مدرسه اضافه شود. این پیشنهاد به مجلس شورای ملی داده خواهد شد تا در صورت تصویب انضمام دو مدرسه عملی شود. (۴)

* اجناس ایرانی در بازار مکاره روسیه

پس از تشکیل بازار مکاره در روسیه و دعوت از بازرگانان ایرانی برای حضور در آن، اطلاعات رسیده نشان می دهد که این بازار رونق خوبی دارد و دادوستد در آن جاری است.

تاکنون چهارصد هزار پوط کالاهای ایرانی و عمدتاً خشکبار، برنج، قالی و ابریشم در آن بازار عرضه شده است. (۵)

* تشکیل هیأتی برای بررسی کشت تریاک

به دستور قوام السلطنه ریاست وزراء عصر امروز هیأتی متشکل از رؤسای وزارت مالیه، نماینده وزارت فواید عامه، نماینده وزارت امور خارجه، نماینده تجار و رئیس مالیات غیرمستقیم گرد آمدند تا درباره کشت تریاک و زراعت آن گفت و گو کرده، نتایج حاصله از آن را به دولت ارائه دهند. (۶)

* تعطیلی مغازه های ناصریه و لاله زار

افزایش اجاره بها تنش هایی را بین مالکان و مستأجران مغازه های دو خیابان ناصریه و لاله زار تهران موجب شده که با صدور احکام تخلیه بعضی از مغازه ها، دیروز و امروز «کسبه دکان [های] ناصریه و لاله زار و غیره موقتا تعطیل نموده» و امروز برای شکایت به مجلس شورای ملی رفتند.

[تصویر] خیابان لاله زار قدیم

قوام السلطنه که در مجلس حضور داشت با شنیدن این موضوع، منصور السلطنه معاون وزارت عدلیه را مأمور رسیدگی به این موضوع کرد تا با تشکیل هیأتی از نمایندگان مالکان، مستأجران و نماینده دولت موضوع بررسی شود. عصر امروز

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۴، ص ۱.

۲- همان، شم ۱۲۱۵، ص ۱.

۳- همان، شم ۱۲۱۳، ص ۱.

۴- همان جا.

۵- همان، ص ۲.

۶- همان، شم ۱۲۱۴، صص ۱ و ۲.

کاسبان این دو خیابان مغازه ها را باز کرده، مشغول کسب و کار شدند (۱) و نیز منتظر نتیجه رایزنیهای دولت با نماینده مالکان.

* اقدام اداره معارف گیلان برای تخلیه مدرسه روسی در غازیان

محسن فهیمی از مسئولان اداره معارف و اوقاف گیلان طبق دستوری که از مرکز به او رسید برای تحویل و تخلیه یک مدرسه روسی در غازیان بندر انزلی، به این محل رفت و در مذاکراتی که با مسئولان روسی مدرسه داشت بنا شد روسها ظرف چهار روز و پس از مذاکره با سفیرشان در تهران پاسخ دهند. در این خانه چند خانواده روسی هم که احتمالاً از کارکنان بندر هستند زندگی می کردند. فهیمی در نامه مفصلی که امروز از شرح اقدامات خود برای تخلیه این ساختمان که آن را «عمارتی بسیار عالی دارای چهار اتاق ... و یک صحنه بزرگ مجلل با نمایشگاه فاخر» نامید، از وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه خواست که او را در این اقدام حمایت کند که مبادا مقهور و مغلوب گردد. (۲)

* درخواست کمک دختر میر محمد بهبهانی از مدرس

دختر آقا میر محمد بهبهانی در نامه ای که امروز به آیت الله سید حسن مدرس فرستاد از او درخواست توصیه برای دریافت کمک مالی از مجلس شورای ملی کرد. او در این نامه خود را نیازمند تهیه «لقمه نانی برای اطفال» دانست و این که «در این فصل تعزیه داری خامس آل عبا تمام اطفال بنده در گرسنگی مانده اند.» مدرس نیز در دو جمله نوشت که «همیشه محترمه ... شما باید خدمت خود ایشان (مؤتمن الملک رئیس مجلس) مجدداً بروید تا خداوند چه مقدر فرموده باشد.» پیش از این اداره مباشرت مجلس مبلغ ده تومان توسط مرحوم مدرس به این بانو پرداخت کرده بود. (۳)

* استعفای حاکم استرآباد

به دنبال بالا گرفتن شرارت ترکمانها در منطقه استرآباد، حاکم نظامی شهر طی شکواییه ای که برای رضا خان وزیر جنگ فرستاد تقاضای استعفا کرد. رضا خان نیز «جواب می دهد صد نفر قزاق برای مجازات تراکمه با دو عرابه توپ از ساری امر شده است به فوریت رسانیده.» (۴)

۱- همان، ص ۲.

۲- اسنادی از مدارس ایرانی در ...، صص ۱۸۰ تا ۱۸۲.

۳- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، صص ۱۷۳ و ۱۷۴.

۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۲۰.

چهارشنبه ۲۱ شهریور ۱۳۰۱/۱۳ سپتامبر ۱۹۲۲/۲۰ محرم ۱۳۴۱

* برقراری خط تلگراف تبریز به ارومیه

وزارت پست و تلگراف در اطلاعیه ای که امروز منتشر کرد خبر داد که خط تلگراف تبریز به ارومیه که به دلیل حوادث اخیر قطع شده بود پس از بازگشت امنیت و اقدامات این وزارت خانه دایر شده «و رشته مخابرات عمومی به ارومیه جریان دارد.»^(۱)

[تصویر] نمایی از تبریز قدیم

* گزارش از وضعیت سید جلال

کارگزاری گیلان امروز در گزارشی که به وزارت امور خارجه فرستاد تحرکات سید جلال و هوادارانش را در جنگل رو به افول خواند به طوری که «هرچند روز یک مرتبه یک عده تسلیم و یا دستگیر می شوند. فعلا سید جلال یک عده شصت هفتاد نفری بیشتر ندارد.» وی در این گزارش از ناامیدی روسها از پیشرفت سید جلال هم نوشت و این که مذاکرات روسها با «سردار مقتدر طالش» و جلب او هم با موفقیت همراه نبوده است. روسها از طریق سردار مقتدر، سید جلال را حمایت تسلیحاتی می کردند.

«اگرچه سردار مقتدر عنصر خوبی نیست و همیشه به اصطلاح آب را گل آلود کرده و ماهی گرفته است و فوق العاده نسبت به اهالی طالش متعددی است ولی امروز که مشار الیه اظهار اطاعت به دولت می کند- با اطلاعات کاملی که فدوی از ایلات شاهسون اردبیل دارد و خویشی سردار مقتدر با حسینعلی خان فولادلو و امیر عشایر خلخال- اگر امروز دولت او را تعقیب نماید دچار زحمات و مشکلات خواهد شد.» وی در پایان این گزارش درباره کنسول روس در گیلان هم نوشت که جوان است و «شأنیت» یک دیپلمات را ندارد.^(۲)

* عشایر منطقه خوی

قوام الوزاره، امین تذکره خوی، در یادداشتی که برای کارگزاری آذربایجان فرستاد، پیرو درخواست مسئولان دولتی نسبت به تشریح وضعیت و موقعیت عشایر و طوایف که باید ذیل چهارده عنوان اطلاعات آن دسته بندی شده، با آمار ارائه می گردید، نوشت که در منطقه خوی عشایری جز «قطور» وجود ندارند. اینان هم با اقدامات شرارت آمیز اسماعیل آقا سیمیتقو هم دست و هم آوا شده و با هجوم قوای دولتی یا فرار کرده یا تارومار شده اند. «در حکم امروزه تحصیل اخلاق و عادات و اعمال و عده شان ممکن نیست.»^(۳)

* اقدامات ایران در بهداشت حیوانات

سفارت امریکا در تهران خواستار اطلاعاتی درباره بیماری سیاه زخم دامی در ایران و چگونگی مبارزه با آن شده بود.

مجلس حفظ الصحة در پاسخ به این درخواست به وزارت امور خارجه نوشت که حدود يك سال است انستيتو پاستور در ايران گشایش یافته و واکسن ها و سرم های لازم را تهیه می کند.

حشم داران اقدام جدی در مبارزه با بیماریهای رایج حیوانات نمی کنند، اما این مجلس اقداماتی به عمل آورده و آن تهیه سرم ها و واکسن های بیماریهاست. (۴)

* کشف اطلاعات جدید در سانسور مکاتبات خوانین بختیاری

در گزارش محرمانه ای که امروز از لشکر جنوب و احتمالا

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۴، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۳-۴۶-۱۳۰۱.

۳- همان، ۳-۶-۲۹-۱۳۰۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱-۳۲-۱۳۰۱.

از طرف رئیس ارکان حرب این لشکر و یا فرمانده لشکر، به وزیر جنگ فرستاده شد اطلاعات تازه ای که در پی سانسور مکاتبات خوانین بختیاری به دست آمده ارائه شد. این اطلاعات نشان می دهد که خوانین بختیاری از این که آنان را علت اصلی کشتار نظامیان می دانند بسیار نگران و از مجازات احتمالی خود خوفناک اند. قصد اولیه خوانین در گیری با دولت و شروع یک جنگ بود، اما اینک آنان پایگاه پیشین خود را در نزد ایلات و طوایف خود از دست داده اند. از سانسور نامه هایی که سردار جنگ و صمصام السلطنه (۱) برای یکدیگر فرستاده اند ضعف و چنددستگی میان خوانین بختیاری روشن است. در این سانسور به مکاتبات شیخ خزعل و خوانین بختیاری هم اشاره شده که چگونه شیخ خزعل راه های برون رفت از موقعیت فعلی را پیش پای آنها گذاشته تا اموالشان محفوظ بماند. در این گزارش تأکید شده است که خوانین بختیاری در جلسات و چاره جوییهای خود راهی جز صلح و مسالمت با دولت به دست نیاورده اند و از این رو برخی بزرگان خود را چون سردار اسعد برای مذاکره و خلاصی از این مسئله جلو فرستاده اند. راه حل ن هایی که خوانین بختیاری اختیار کرده اند نسبت دادن حادثه شلیل به سردار فاتح و امیر مجاهد است؛ چرا که این دو نسبت به دیگر بزرگان بختیاری کم اهمیت بوده و اختلافات پیشین آنها با این دو خان نیز به این نتیجه گیری کمک کرده است. گزارشگر در پایان پیشنهاد می کند که این موقعیت برای دولت یک استثنا است و با جو ساخته شده علیه بختیارها بهترین فرصت است که با تمرکز نیروی نظامی در اصفهان پرونده این خوانین یک بار برای همیشه در هم پیچیده شود. (۲)

* علت نارضایی ایرانیان مقیم شوروی

علی قلی خان مشاور الممالک نماینده سیاسی ایران در مسکو که تقریباً به طور مداوم درباره امور تجاری و سیاسی با ایران در مکاتبه بود امروز در پاسخ به برخی پرسشهای وزارت امور خارجه ایران در مورد تظلم ایرانیان مقیم عشق آباد نوشت که «اساس تظلم کلیه ایرانیان مقیم روسیه و ترکستان و قفقاز یک چیز و آن عدم آزادی تجارت است.» وی در بازگویی علت این امر اظهار داشت: «نمی خواهند بفهمند که این اوضاع کنونی روسیه غیر از اوقات قبل از جنگ [است] و به علاوه هنوز قرارداد تجارتي هم مابین ایران و روسیه بسته نشده.

بدیهی است بعد از انعقاد قرارداد البته امر تجارت سهل تر و شکایت اتباع کمتر خواهد شد.» (۳)

۱- برای آگاهی از زندگی صمصام السلطنه، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۲۶۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، صص ۴۶ تا ۴۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۶-۸-۱۵/۱-۱۳۰۱.

پنج شنبه ۲۲ شهریور ۱۳۰۱ / ۱۴ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۲۱ محرم ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست آیت الله سید حسن مدرس نایب رئیس اول تشکیل جلسه داد. پرداخت ۲۴۰۰ تومان به عنوان قرض به «عادل خان زیاد خانف»، نخستین لایحه ای بود که امروز مطرح و تصویب شد. موضوع بعدی لایحه قانون ممیزی عمومی و طرح مواد دیگری از آن بود که در دستور جلسه قرار گرفت. سپس سئوالات نمایندگان از کمیسیونهای مختلف ایراد شد. قانون انتخابات، قانون هیأت منصفه، قانون انجمنهای بلدی از جمله پرسشهای مطرح شده بودند. (۱)

* پاسخ منفی معلمان متحصن به دولت

معلمان متحصن در مجلس شورای ملی که به دلیل عقب افتادن حقوق شان اقدام به این اعتراض کرده بودند پس از تصویب دولت نسبت به پرداخت ۳۸ هزار تومان بابت حقوق عقب افتاده این مبلغ را کافی ندانسته و آن را جبران کننده حقوق معوقه خود ندانسته، به اعتصاب خود ادامه دادند. (۲)

* تصمیمات دولت نسبت به آوارگان ارومیه

کمیسیونی که برای رسیدگی به آوارگان ارومیه در مجلس تشکیل شده بود پس از بررسیهای خود به این نتیجه رسید که برای بازگشت نسبی اوضاع شهر به موقعیت طبیعی گذشته، یک کروار تومان پول و پنج هزار خروار جنس باید به اهالی پرداخت شود و نسبت به اخذ مالیات روشی در پیش گرفته شود که اهالی امکان جبران خسارات وارد شده را داشته باشند. (۳)

* انتصاب در قشون شمال غرب

امروز به فرمان رضا خان وزیر جنگ و فرمانده کل قشون، سرتیپ عبد الله خان طهماسبی به درجه امیرلشکری ارتقا یافت و به فرماندهی لشکر شمال غرب منصوب شد. سرتیپ امان الله میرزا جهانبانی هم که برای سرکوب سیمیتقو راهی این منطقه شده و فرماندهی موقت قشون این منطقه را به عهده گرفته بود، (۴) به سوی تبریز حرکت کرد.

* جابه جایی نیرو در مناطق جنوب

امروز یک گردان از لشکر جنوب به «دالکی» محلی بین بوشهر و کازرون وارد شد و یک گردان دیگر برای برقراری امنیت در بنادر خلیج فارس به آن خطه اعزام گردید. (۵)

* پاسخ رضا خان به جعفر قلی سردار اسعد

در پی اطلاع سردار اسعد (جعفر قلی بختیاری) به وزیر جنگ و نخست وزیر در مورد زمان آمدن به تهران (ر. ک: ۱۹ شهریور) و اظهار تأسف او از حادثه ای که برای نظامیان در ناحیه شلیل پیش آمده، رضا خان امروز به او نوشت که نامه تأسف و تأثر شما درباره فاجعه در خاک بختیاری رسید. «این جانب کاملاً موافقم که جنابعالی برای تحقیق این فجایع به بختیاری رفته، پس از آن به طرف تهران حرکت فرمایید. تصور می کنم ... آقای رئیس الوزراء هم با این عقیده مخالف نباشند. در هر صورت این جانب با معظم له مذاکره می کنم که از طرف ایشان هم زودتر» خبری به شما بدهند. (۶) خوانین بختیاری برای جبران آن چه که به کشتار نظامیان در هفتم مرداد امسال در منطقه شلیل انجامیده بود، در صدد رفع و رجوع آن برآمده، سردار اسعد را برای این کار راهی تهران کرده بودند.

* گزارشی از اوضاع کردستان عراق

کنسول ایران در بغداد شرحی به وزارت امور خارجه فرستاد و با اشاره به گذشته نزدیک کردستان عراق آخرین خبرهای دریافتی خود را برای دولت ایران نوشت. وی ابتدا از شیخ محمود برزنجی نواده کاکا احمد گفت که انگلیسها او را به

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۶، صص ۱ و ۲.

۲- همان، شم ۱۲۱۵، ص ۲.

۳- همان، صص ۲ و ۳.

۴- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی ...، ج ۱، ص ۲۳؛ قدیمی، تاریخ ۲۵ ساله ارتش ...، ص ۹۵.

۵- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی ...، ج ۱، ص ۲۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۴۱.

حکومت سلیمانیه رساندند، اما ادامه حکومت او را برنتافتند و پس از درگیریهای مسلحانه شیخ محمود را دستگیر و به کویت تبعید کردند. وی پیش از رفتن به کویت حکم اعدام هم داشت ولی او را عفو کردند مشروط به این که ده سال خیال آمدن به کردستان را نداشته باشد. برادر شیخ محمود، شیخ قادر در بغداد و تحت الحفظ ماند. حوادث اخیر کردستان عراق که با خواست اهالی در بازگشت این دو برادر همراه شده بود، موجب شد که انگلیس رضایت دهد شیخ قادر به کردستان بازگردد. «البته معلوم است که عهد و میثاق هم از او گرفته بودند که برای رفع موانع انگلیس کار کند.» خواست انگلیس برای بازگشت شیخ محمود تاکنون به جایی نرسیده و پاسخ داده «که من شخصی هستم درویش پوست نشین. اگر می خواهید که به سلیمانیه بروم، می روم ولی در تکیه خود خواهم نشست و کاری با کسی نخواهم داشت و اگر می خواهید مرا مجبور کنید که دوباره داخل در سیاست بشوم از دست من بر نمی آید.» منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد در پایان این گزارش افزود که انگلیس و ملک فیصل پادشاه عراق هر کدام برای منافع خود سعی در جلب شیخ محمود دارند. (۱)

* انذار مشاور الممالک

علی قلی مشاور الممالک نماینده سیاسی ایران در مسکو با اشاره به مطلبی که در نشریه ترجمه چاپ مسکو درباره کردستان چاپ شده به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت که در این مطلب چنین عنوان شده که نامه ای از کردستان به دست دولت ایران رسیده که کردستان ترکیه و ایران یکی شده تحت رژیم سیاسی ایران اداره شوند. مطلب چنین ادامه می یابد که ریاست وزراء با این مسئله موافق اما ولیعهد موضوع را تصدیق نکرده منوط به بازگشت شاه از اروپا به ایران کرده است. «این نقشه ای است که در مدت اقامت بنده در پاریس شریف پاشا به تقویت انگلیسها تعقیب می کرد و اگر مسئله همان طور باشد که روزنامه ترجمه می نویسد گذشته از این که به خیال تحت سلطنت بودن کردستان، کردستان ایران از دست می رود؛ از طرف روسیه و عثمانی برای ایران مشکلات فراهم خواهد شد و حال آن که در صورت اتفاق ایران و عثمانی ممکن نیست کردستان به مقصود نایل شود. گذشته از آن همین که این باب مفتوح شد از عدم تجزیه سایر قطعات ایران نمی توان ایمن بود.» (۲)

* آخرین وضعیت انگلیسها در کردستان عراق

احتشام حضور (۳) کنسول ایران در خانقین امروز در گزارشی که به وزارت امور خارجه فرستاد موقعیت انگلیسها را در کردستان عراق تشریح کرد و نوشت که در اثر اغتشاشات اخیر، انگلیس نیروهای خود را از داخل کردستان عثمانی بیرون کشیده و در مرزهای مشترک که هنوز هم در آن اختلاف هست مستقر کرده است. احتشام حضور با کشیدن نقشه ای تمرکز قوای انگلستان را نشان داد که هم وغم آنها حفظ اطراف و حدود دجله و بغداد است.

خبر بعدی او این بود که چند روز پیش تعدادی از نیروهای انگلیسی در «رانیه» کشته شدند. به دنبال این حادثه نیروهای انگلیس با «چهارده دستگاه ماشین هر دستگاهی عبارت از شصت واگون، هر واگون تقریباً چهل نفر» با سلاح و تعداد قابل توجهی هواپیمای جنگی و غیرجنگی به سمت همان مرزهای مشترک رفته، مستقر شده اند. وی از شایعه قوی حمله ترکها به عراق خبر داد و در پایان توصیه کرد فرصت خوبی است که ایران یک کنسول در ناحیه کردستان عراق و مشخصاً در موصل

یا کرکوک داشته باشد. (۴)

[تصویر] نقشه ترسیمی از احتشام حضور

* موقعیت زبان فارسی در همسایگان شرقی

اعتلاء الملک (نصر الله خلعتبری) (۵) وزیر مختار ایران در افغانستان که موظف بود درباره گسترش زبان فارسی در صفحات شرقی ایران گزارش بدهد، امروز در شرحی که به وزارت امور خارجه نوشت ضمن هشدار به نفوذ ترکها به این ناحیه و تلاش برای نفوذ زبانشان در افغانستان نوشت که نیازمند تربیت متخصصینی هستیم که علاقه مند گسترش زبان فارسی باشند و با اعزام به این کشورها در توسعه این زبان بکوشند. وی از تلاشهای صورت گرفته برای از رسمیت انداختن زبان فارسی در هندوستان و اینک در افغانستان خبر داد و پیشنهاد کرد با تغییرات اندکی در شیوه نگارش می توان دست آویزهایی که به عنوان معایب زبان فارسی عنوان می شود رفع کرد. متن کامل این نامه در پاورقی آمده است. (۶)

* دیدار علاء با مسئولان کمپانی سینکلر

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا امروز به همراه میلسیو با رئیس کمپانی سینکلر و بانکهای مربوط به این کمپانی در نیویورک دیدار کرد. موضوع این دیدار مذاکره درباره دادن وام به ایران بود. آنها تا دوشنبه آینده فرصت خواستند تا اطلاع دهند. علاء که با بانکهای دیگری هم سر مذاکره را برای گرفتن قرض باز کرده بود یادآور شد که «لحن مذاکرات و زمینه پیشنهادات موجب تشویق نیست.» علاء برای گرفتن قرض از امریکا، فارغ از دادن امتیاز نفت شمال هم فعالیت می کرد. (۷)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۷ و ۹۸-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۲- همان، ۳۶-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۳- عزیز الله خان احتشام حضور در ۱۳۰۳ ق در تبریز دیده به جهان گشود و در ۱۳۲۶ ق مشغول خدمت اداری گردید و در اداره تحریرات آلمان بهکار ثبت مشغول شد. از دیگر شغل‌های وی می توان به موارد زیر اشاره کرد: دفتر اداری در دفتر مرکزی، دفتر اداری جنرال قونسولگری بغداد ۱۳۲۸ ق، دفتر اداری مرکزی ۱۳۳۰ ق. (سلیمانی، القاب رجال دوره قاجاریه، ص ۲۷؛ ممتحن الدوله، رجال وزارت خارجه در عصر...، ص ۱۸۴).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۲-۱۱-۴۷-۱۳۰۱. موضوع حمله ترکها به عراق از آنجا ناشی می شد که «نیروهای تحت فرماندهی مصطفی کمال پاشا، یونانیها را از آناتولی بیرون کنند و به سمت داردانل پیشروی نمایند و به نظر می رسید که جنگ بین بریتانیا و ترکیه- که شاید از جانب روسیه حمایت می شد- قریب الوقوع بود.» لورین، شیخ خزعل و پادشاهی...، ص ۴۷).

۵- نصر الله خان خلعتبری، ملقب به اعتلاء الملک، در ۱۲۸۸ ق در تهران به دنیا آمد. پدرش میرزا شکر الله خلعتبری معروف به نامه نگار در وزارت امور خارجه به کارنامه نگاری اشتغال داشت. پس از اخذ دیپلم در علوم ریاضی از دار الفنون تهران، در ۱۳۰۸ ق به استخدام وزارت امور خارجه درآمد و در اداره محاسبات مشغول به کار شد و در ۱۳۱۶ ق لقب اعتلاء الملک گرفت. پس از فتح تهران، در ۱۳۲۷ ق، به دست مشروطه خواهان و فرار محمد علی شاه، اعتلاء الملک به عضویت محکمه

قضاوت عالی درآمد. کار این محکمه، محاکمه مخالفان مشروطه بود که به حکم آن کسانی چون آیت الله شیخ فضل الله نوری و میرهاشم تبریزی (دوه چی) به دار آویخته شدند... اعتلاء الملک در ۱۳۲۹ ق مدیر و رئیس اداره عثمانی وزارت خارجه شد و پس از چندی معاونت اول کمیسیون سرحدی ایران و عثمانی را عهده دار گردید و به نمایندگی از سوی ایران برای تعیین مرزهای غربی ایران با کشور عثمانی به عثمانی سفر کرد. دولت عثمانی در الحاق بخش هایی از خاک ایران به کشور خود پافشاری می کرد. در این زمینه اعتلاء الملک کاری از پیش نبرد و سرانجام با وساطت روس و انگلیس تفاهم نامه مرزی میان ایران و عثمانی در ۱۳۳۱ ق امضا شد. او در آن ایام رئیس کمیسیون فنی و سیار سرحد ایران و عثمانی بود. اعتلاء الملک خلعتبری در ۱۳۳۶ ق، در کابینه وثوق الدوله به ریاست اداره انگلیس وزارت امور خارجه منصوب شد و در ۱۳۳۷ ق به هنگام عقد قرارداد ۱۹۱۹ م از فعالان و موافقان آن قرارداد بوده است. در آن ایام نصرت الدوله فیروز وزیر امور خارجه بود که دو روز پس از عقد قرارداد به اروپا رفت و در غیاب او اعتلاء الملک مدت کوتاهی کفالت وزارت امور خارجه را برعهده گرفت. اعتلاء الملک سپس در جریان ترمیم کابینه به وزارت مالیه رسید. در دی ۱۳۰۰، پس از تأسیس سفارت ایران در کابل، وزیر مختار آنجا شد و تا ۱۳۰۵ ش در آن سمت ماند. در خرداد همان سال حکمران کردستان شد و سه سال بعد به نمایندگی ایران در کمیسیون سرحدی ایران و ترکیه منصوب گردید. اعتلاء الملک خلعتبری در ۲۸ بهمن ۱۳۰۸ سفیر کبیر ایران در افغانستان شد و حدود سه سال آن سمت را حفظ کرد. مدتی از کارهای دولتی برکنار ماند و در ۱۳۲۴ ش در کابینه ابراهیم حکیمی (حکیم الملک) به وزارت کشاورزی رسید. در ۱۳۲۸ ش در نخستین دوره مجلس سنا به عنوان سناتور انتخابی از تهران برگزیده شد و تا آخر عمر - ۲۶ مهر ۱۳۴۱ - در آن سمت ماند. او را در امامزاده عبد الله تهران به خاک سپردند. فرزند وی عباسعلی در دوران سلطنت محمد رضا پهلوی مدتی وزیر امور خارجه بود. (سیاستگزاران و رجال سیاسی در ...، صفحات متعدد؛ ممتحن الدوله، رجال وزارت خارجه در عصر ...، ص ۹۱).

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۲-۱-۲۶-۱۳۰۱. «در باب اشاعه زبان فارسی در این صفحات در جواب راپورت این سفارت مقرر فرموده بودند که نظریات خود را مجدداً به عرض رساند. این است که نظر به اهمیت موضوع یک دفعه دیگر عرض می کنم که ترکها مسلماً بعد از فراغت از گرفتاریهای کنونی خود به مقام انتشار زبان ترکی در این صفحات برآمده و خودکشیها خواهند کرد ولی مسلماً اشکالاتی که برای آنها موجود است برای ما نیست و ما می توانیم خیلی زودتر از آنها به مقصود خود نائل شویم. زبان ترکی امروز را نمی توان ترکی صرف دانست و معتقد شد که بدون دانستن فارسی می توانند آن زبان را خوب بیاموزند در این صورت اگر ما پیش دستی به آنها نمایم البته پیش خواهیم افتاد. به طوری که در همه جا معمول است این مقوله کارها از امور عادی به شمار نرفته و کار مستخدمین دولت نیست. مردمانی هستند که شور و هوس این مقوله امور را در سر دارند و بدون آنکه کسی آنها را مجبور نماید در این رشته ها کار می کنند و بالاخره متخصص می شوند. دولت اولاً باید از این مقوله اشخاص به دست آورد. و آنها را بدین کار بگمارد و در موقع ضرورت خرج مسافرتی به آنها داده و به ترکستان و افغانستان و هندوستان بفرستد. از ترکها تا حال چندین نفر از این مقوله جوانان به این صفحات آمده و مشغول مطالعات شده و تعصب بعضی از آنها در کار به این اندازه است که برای جلب افغانها به طرف ترکیت لفظ (پشتو) را به عقیده بنده (پشت کوه) و به عقیده افغانها (پژوتن) شاهنامه است (بش توق) ترکی کرده و می گویند دهی بوده است که پنج زوج گاو در آن کار می کرد. ثانیاً تأسیس یک یا دو روزنامه با حروف بسیار خوانا که مندرجات آنها عام المنفعه بوده و از هرگونه مطالب سودمند داشته باشد می باشد که کار این روزنامه فقط مبنی بر پروپاگاندا زبان باشد. این روزنامه ها را مثل سیل باید بیرون آورد. به اسم اشخاص منور الفکر ترکستان و افغانستان و هندوستان فرستاد و در فکر آن نبود که اگر وجه

آبونمان نرسد و روزنامه را نفرستد. ثالثاً در مدرسه سیاسی چند اطاق برای محصلین شبانه روزی تعیین فرموده و عجلالتا چهار نفر از کردستان و چهار نفر از افغانستان دعوت نمایند که در آن مدرسه تحصیل نمایند. مسلم می دانم که این شاگردها وقتی به مملکت خود برگردند اهمیت آنها بیشتر از شاگردانی که در فرنگ از این ممالک تحصیل کرده اند خواهد بود و اینها برای آن مملکتی که در آن تحصیل کرده اند صاحب علاقه خواهند شد و رفته رفته رشته اداره کردن این مقصود کاملاً به دست خواهد آمد. تمام سیاستمداران عالم اتحاد اسلام، اتفاق شرق وسطی را قریب الوقوع می پندارند. دولت علیّه باید از حالا به فکر آن روز بوده و تلاش نماید که به همان دلیل طبیعی که ایران مرکز آن اتحاد خواهد بود زبان فارسی هم زبان مرکزی اتحاد شرق وسطی و اسلام شود. البته به عرض رسیده است که در هندوستان یک حزب بزرگی پیدا شده و می گویند باید زبان اردو را که ریشه آن فارسی است متروک نموده و زبان هندوستانی را رواج داده و عمومی نمود. مسلمانان هندیان بر ضد این عقیده شب و روز کار می کنند. یکی از اشخاصی که کاملاً بر ضد زبان اردو بود خود گاندی معروف بود و نیز همین احساسات در افغانستان پیدا شده است که می خواهند فارسی را از رسمیت انداخته و زبان پشتو را زبان رسمی نمایند. اینها همه برای آن است که کسی از ایران در فکر این مسائل نبوده و ابتدا یک قدم هم به طرف اصلاح زبان و الف بای آن برنداشته. بلی؛ شخص تا وقتی که در مملکت است به این مقوله مطالب اهمیت نمی دهد ولی در این صفحات کاملاً معایب را می بینم. و هندیها که بر ضد زبان اردو شده اند به صورت ظاهر ایرادشان بر اسلوب خط آن و نبودن اعراب جزو کلمه [و] خوانده شدن یک کلمه به چندین قسم و اشکال آموختن آن برای اجانب می باشد. ترکها را هم ملاحظه می فرمایید که چه قدر به این امر اهمیت داده و می گویند تا این الف با در ترکیه موجود است ترقی ترک ممکن نیست و البته طولی نخواهد کشید که فکری برای خود خواهند نمود. بنده آن قدرها تند نیستم که عرض کنم به کلی الف با را باید تجدید کرد ولی آن قدر هم کنسرواتور نیستم که بگویم الفبای اسلامی امروزه را نباید دست زد. به همان دلیلی که احتیاجات حروفاتی را مثل (چ) و (ژ) و غیره داخل الف بای عربی نموده است به همان دلیل عرض می کنم که اعراب باید حتماً جزو همین الفبا بشود و این نه کار مشکلی است و نه باعث تغییر الفبای اسلامی می شود. اگر حروفات را در حال نصبی به الف و جری به ها و رفعی به واو بنویسند و بعضی قواعد مختصر دیگر وضع نمایند که اعراب جزو کلمه شود همین الفبا قابل خواهد بود که تمام دول اسلامی این تغییر را قبول نموده و مجری دارند. ایرانی که همیشه بهترین کتب زبان عربی را نوشته و بهترین ادبیات آن را ایجاد کرده است دلیلی ندارد که امروز به مقتضیات وقت الفبا را اصلاح نکند و حساسیت خود را یک دفعه دیگر بروز ندهد. باری این مسئله خیلی قابل توجه است و امیدوارم وزارت جلیله به خوبی پی به منویات بنده در عرض این راپورت مختصر برده و با وزارت جلیله معارف تبادل فکر جدی فرموده و به مقام اقدامات سودمندی برانید. من دعا کردم جبرئیل امین آمین گفت.

اعتلاء الملک.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۱-۲۶-۱۳۰۱).

۷- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۲۰۱.

جمعه ۲۳ شهریور ۱۳۰۱ / ۱۵ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۲۲ محرم ۱۳۴۱

* واگذاری راه تهران- دماوند

راه شوسه تهران به دماوند که از طرف وزارت پست و تلگراف شوسه و تسطیح شده و مدتی تحت نظر آن وزارت خانه بود، طبق تصمیم جدید دولت در اختیار وزارت فواید عامه قرار گرفت، تا از طرف این وزارت خانه نظارت و اداره شود. (۱)

* توقیف حقوق معلمان

پس از تحصن معلمان در مجلس شورای ملی و اقداماتی که دولت در تخصیص ۳۸ هزار تومان برای جبران حقوق معوقه آنها تا فروردین ۱۳۰۱ صورت داد، معلمان با این تخصیص مخالفت کرده، خواستار اعتباری شدند که حقوق آنها را تا زمان حال و نیز مشخصا در آینده، روشن و مشخص کند.

اخطار وزارت معارف برای شکستن این تحصن هم به جایی نرسید و در نهایت بودجه تخصیص یافته ضبط شد. (۲)

* گشایش بازار مکاره بادکوبه

امروز بازار مکاره (۳) بادکوبه به صورت یک ماه و نیم گشایش یافت. سفارت روسیه شوروی در تهران با اعلام این خبر از بازرگانان ایرانی دعوت کرد در این بازار شرکت کنند و شرایط آن را چنین اعلام نمود که حرکت تجار به این بازار آزاد است؛ ارسال کالاهای وطنی آزاد و بدون اجازه بنگاه تجاری و مشترک انجام خواهد شد. همچنین حمل کالاهای خریداری شده روسی از این بازار و حمل به ایران نیز بدون اجازه بنگاه یادشده آزاد است. (۴)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۶، ص ۲.

۲- همان جا.

۳- بازارهای سالانه یا مکاره، بازارهایی موقتند که سالی یک بار به مدت یک یا چند روز و حتی یک تا سه هفته در موسم و زمان و جای معین برپا می گردند. کلمه مکاره مخفف و برگرفته از مکاریف نام صومعه معروف قدیس مکاریوس در کنار رودخانه ولگا در ۸۸ کیلومتری پایین شهر نوروگرد روسیه است که هر ساله بازاری در پاییز پیرامون آن تشکیل می شده و بازرگانان سرزمینهای مختلف جهان از جمله ایران در آن شرکت می کرده اند. دامنه فعالیت اقتصادی بازارهای سالانه گسترده تر از بازارهای هفتگی و انواع بازارهای دیگر ادواری بوده است و گروه بزرگی بازرگان و سوداگر و پبله و حرفه ای و مردم عادی از شهرها و روستاهای سرزمین های دور و نزدیک در آنها گرد می آمدند. (دایره المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۱، صص ۱۴۲ و ۱۴۳).

۴- روزنامه اقدام، شم ۷۴، ص ۱. [تصویر] نمایی از بادکوبه- باکو

شنبه ۲۴ شهریور ۱۳۰۱/۱۶ سپتامبر ۱۹۲۲/۲۳ محرم ۱۳۴۱

* گزارش مفتش مخفی

مفتش مخفی لشکر جنوب در یادداشتی که امروز به دایره عملیات آن لشکر فرستاد، دو موضوع را یاد کرد. اول این که سردار اسعد (جعفر قلی بختیاری) «در بعضی مجالس راجع به حرکت و ظلمی که در خاک بختیاری نسبت به نظامیها شده اظهار تألم می نماید و در ظاهر از این فجایع متأسف، و به علاوه اظهار می کند من با آن کسانی که این فجایع را مرتکب شده اند کاملاً مخالف هستم ولو این که برادر یا کسانم باشند.

اظهارات مذکور را ایشان در بعضی مجالس که علما هم بوده اند نموده.» وی در بند دوم یادداشت خود از فروکش کردن فعالیت سوسیال دموکراتها در اصفهان یاد کرد که به طور جدی مشغول کار نیستند. «مخصوصاً کی استوان با آن حرارتی که داشتند اظهار خستگی می کنند. گمان می کنم چندی است به ایشان وجه نرسیده است.» (۱)

* ورود نایب سرهنگ اسماعیل خان به مسکو

بنابر تلگرافی که از مسکو به تهران رسید نایب سرهنگ اسماعیل خان مأمور وزارت جنگ به مسکو و برلن، وارد مسکو شده است. «هوا بی اندازه سرد. فدوی هم بی پول. وجهی به سفارت روس در تهران مرحمت فرماید به وزارت خارجه مسکو رسید گویند. دریافت خواهد شد. امروز از قایم مقام وزیر خارجه ملاقات خواهم نمود.» (۲)

* امضا نکردن تحویل نامه بانک استقراضی

کارگزاری آذربایجان در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت از تشکیل جلسه ای در این کارگزاری خبر داد.

نماینده اداره مالیه، مفتش کل مالیه، حاج ظهیر الممالک و مسیو نوخت رئیس سابق بانک استقراضی اعضاء این جلسه بودند.

در این نشست قرار بود مسئول سابق بانک استقراضی آذربایجان تحویل نامه بانک به ایران را امضا کند. اما او با اشاره به موافقت نامه ای که در تهران بین مسئولان بانک ایران و بانک استقراضی سابق امضاء شده بود گفت تا حقوق عقب افتاده کارمندان محلی پرداخت نشود، نمی تواند این تحویل نامه را امضا کند. (۳)

* امکان رویارویی قوای نظامی و امیر مؤید

کارگزار مهمام خارجه مازندران در نامه ای که امروز برای وزارت امور خارجه نوشت از اصطکاک کی که اخیراً بین قشون و امیر مؤید در سوادکوه پیش آمده خبر داد. صاحب منصب قشون امیر مؤید را تهدید کرده و برای او ضرب الاجل تعیین کرده است. نماینده وزارت خارجه در مازندران اضافه کرده که معمول چنین مواقعی، امیر مؤید به علما متوسل شده تا واسطه حل

وفصل مشکلات پیش آمده شوند. «اخیراً از آقای شیخ کبیر شنیدم به اتفاق علما فدوی را تعیین فرموده اند که برای اصلاح به سوادکوه رفته» از مانند حوادثی که سال گذشته پیش آمد جلوگیری کنم، اما نپذیرفتم. وی علت عدم پذیرش را اجازه وزارت خارجه و پرداخت نشدن مخارج آن دانست و از اقدامات سال گذشته خود گفت که بسیار متضرر شده و توجهی از مرکز به او نشده است. (۴)

* در انتظار روسها

مستشار الدوله مأمور سیاسی ایران که برای مذاکره با روسها به استرآباد آمده، همچنان منتظر ورود هیأت روسی است. البته رئیس هیأت روسی وارد استرآباد شده اما هیأت روسی هنوز نرسیده و بنا به اطلاعات رسیده اختیار لازم هم به هیأت داده نشده است. وی در این مدت برای آرام کردن فضای این شهر که با تمرد طوایف ترکمن ناآرام شده، تعدادی از رؤسای طایفه جعفربایی را احضار کرده، آنها را به نوعی به خدمت گرفته است. خبر دیگر از استرآباد این که آژانها به دلیل نرسیدن حقوق، پریشان حال به خانه حاج شیخ حسین پناهنده شده اند.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۴.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۴۳. رضا خان با جدیت پی گیر این سفر بود، چون ره آورد آن اسلحه هایی بود که با مذاکره در مسکو و نیز خرید هایی که قبلاً از آلمان شده، به ایران منتقل می گردید.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۲-۳۸-۱۳۰۱.

۴- همان، ۶-۱۴-۴۹-۱۳۰۱.

این عده پیش از این در تلگراف خانه متحصن شده بودند.

گفته می شود مبلغ شش هزار تومان توسط وزیر جنگ برای تأدیه حقوق آژانها حواله شده اما حکومت این وجه را برای حقوق خود و تراکمه برداشته به آژانها نداده است. (۱)

* تبریک روزنامه هحیم به پیروزیهای اخیر ترکیه

روزنامه هحیم در شماره امروز خود پیروزی ترکیه بر یونان را ستود و نوشت «به واسطه این که دولت عثمانی که یکی از دول مهم اسلامی بوده و همیشه طرفداری از ملت یهود کرده و مهربانیهای آن ملت درباره ملت یهود مشهور خاص و عام می باشد بنابراین برادران اسرائیلی ما در آنجا دائما در راحت و آسایش بوده اند» این فتوحات را به آنان تبریک می گوئیم. (۲)

* سیاست انگلستان در کردستان عراق

منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد در ادامه گزارشهای خود از کردستان عراق امروز نیز با توجه به تحولات پدید آمده در این منطقه از عراق دیدگاه ها و تحلیل خود را به وزارت امور خارجه فرستاد. وی خبر داد که انگلستان بخش معروف به کردستان جنوبی را که سلیمانیه هم جزو آن است تخلیه کرده و به اسم استقلال، شیخ قادر نواده کاکا احمد را به نیابت حکومت سلیمانیه منصوب کرده است. وی با اشاره به مساعدت انگلیس به اسماعیل آقا سمیتقو در گذشته و آوارگی فعلی این شورشی در منطقه کردستان، احتمال داد که انگلیس بار دیگر به جان مرده اسماعیل آقا حیاتی دوباره ببخشد و به نام استقلال کردستان از او به عنوان ابزاری در جهت سیاستهای خود بهره گیرد. (۳)

* اطاعت رؤسای ایلات در اطراف خمین

طبق گزارش رسیده از خمین پس از استقرار نیروهای نظامی در جاپلق و اقداماتی که رئیس اردوی نظامی صورت داده «قسمت عمده ای از رؤسای ایلات و غیره برای انجام اوامر دولت حاضر و مطیع شده و برای استرداد اموال غارتی و مالیات خودشان اظهار قبول و اطاعت نموده اند.» (۴)

* احضار سردار صولت

سردار صولت بختیاری به دنبال اقدامات بی رویه خود در حدود کاشان و اردستان، موجب شکایات فراوانی از طرف مردم شد که مجموعه این تظلمات باعث احضار او به مرکز گردید. «چنانچه اولیای امور بخواهند [به] عملیات او و دوسیه هایی که در وزارت خانه ها دارد رسیدگی کنند تصور می کنیم دچار پنجه عدالت و قانون شود.» (۵)

* تبریک ایرانیان

به دنبال پیروزیهای ترکیه بر یونان که گفته می شود ۹۰ هزار اسیر و ۵ هزار اسلحه غنیمتی برای نیروهای ترک به همراه داشته «طبقه مختلفه تجار و اعیان [تهران] دسته دسته به سفارت عثمانی رفته و تبریکات خود را به جناب نزهت بیگ شازردافر عثمانی تقدیم می دارند.» (۶)

* رسیدگی به عملکرد امین مالیه ملایر

امروز کمیسیون که برای رسیدگی به عملکرد میرزا علی اصغر خان علی آبادی امین مالیه سابق ملایر تعیین شده بود تشکیل جلسه داد. مدیران دوایر وزارت مالیه دور هم جمع شدند تا «مشغول رسیدگی و تفتیش محاسبات دوره تصدی ایشان» بشوند. (۷)

* ورود امان الله میرزا به تبریز

سرتیپ امان الله میرزا فرمانده قوای آذربایجان و رئیس ارکان حرب کل قشون با فوج پهلوی و فوج احمدی با راه آهن از شرف خانه وارد تبریز شد و مورد استقبال قرار گرفت. (۸)

* بزرگ ترین فتح اسلامی

روزنامه اقدام سرمقاله امروز خود را با عنوان «بزرگ ترین فتح اسلامی» به تمجید از فتوحات ترکیه بر یونان اختصاص داد و با لحنی حماسی این حادثه را روز پیروزی اسلام خواند و این که «امروز روح محمد [ص] در فضای آسیای صغیر پرواز کرده، با ارواح شهدا، صف بسته و» به مصطفی کمال آفرین می فرستد. «درفش پیغمبر عربی بر ساحل دریای اژه برافراشته شده. مؤذن با شتاب درجات مناره کبیره از میر را درنوردیده فریاد الله اکبر، لا اله الا الله، محمد رسول الله زده عالم را سربه سر تکان داده» است. نویسنده مقاله در ادامه، حیات ترک را حیات قرآن و ایمان دانسته، ترکیه را تنها «دولت مسلمة که پناهنگاه تمام مسلمین عالم است» معرفی کرده است. (۹) این نشریه روز بعد هم سرمقاله بلندی با عنوان «قهرمان شرق» در وصف مصطفی کمال پاشا به چاپ رساند. (۱۰)

[تصویر] سمت چپ: مصطفی کمال پاشا

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۲۹؛ روزنامه اتحاد، شم ۲۳۵، ص ۲.

۲- روزنامه هجیم، شم ۱۲، ص ۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۱ و ۹۲-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۴، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

۷- همان، شم ۲۳۵، ص ۲.

۸- همان، شم ۲۳۷، ص ۳.

۹- روزنامه اقدام، شم ۷۴، ص ۱.

۱۰- همان، شم ۷۵، ص ۱. «در ۲۶ اوت، ارتش ترکیه رفته رفته حرکت به سوی آنچه را که برای ترکها تحت عنوان تهاجم بزرگ (بویوک تعارض) شهرت یافته بود، آغاز کرد. نیروهای ترک در جبهه ای به وسعت صد کیلومتر از ایزنیک تا افیون قره حصار پیشروی به سوی دشمن را آغاز کردند. مواضع دفاعی اصلی یونان در ۲۶ اوت مورد حمله قرار گرفت و ایزمیت نیز در همان روز سقوط کرد. در ۳۰ اوت، لشکر یونان در دوملویینار منهزم شد و نیمی از سربازانش اسیر یا کشته شدند و تجهیزات آن به کلی از بین رفت. در روز اول سپتامبر در همان زمانی که هزاران تن از سربازان یونانی به سوی ازمیر می گریختند، مصطفی کمال مهم ترین فرمان خود را خطاب به ارتش ترکیه صادر کرد: «سربازان! نخستین هدف شما دریای مدیترانه است، به پیش!» برای موفقیت تلاشهای ملی گرایان در مساجد فاتح و ایاصوفیه استانبول مراسم دعا و نماز برگزار شد. در ۲ سپتامبر، اسکی شهر تصرف شد و حکومت یونان از بریتانیا تقاضا کرد که با میانجیگری خود مقدمات ترک مخاصمه را فراهم آورد تا بتواند دست کم سلطه خود را بر ازمیر حفظ کند. کمال به این درخواست یونان هیچ توجهی نکرد. بالکسیر در ۶ سپتامبر تسخیر شد و آیدین و مانيسا روز بعد سقوط کردند، درحالی که مانيسا پیش از ترک یونانیان به آتش کشیده شد. حکومت آتن استعفا کرد. دو روز بعد سواره نظام ترک در میان شادی هزاران تن از مردم به ازمیر وارد شد. بورسا در ۱۰ سپتامبر به تصرف ترکها درآمد. روز بعد نیروهای تحت امر کمال عازم تسخیر بوسفور، دریای مرمره و تنگه داردانل شدند؛ پادگان های متفقین با کمک سربازان بریتانیا، فرانسه و نیز سربازان ایتالیایی اعزامی از استانبول تقویت شده بود. گملیک و مودانیه در ۱۱ سپتامبر با تسلیم کامل لشکر یونان سقوط کرد. هزاران تن از سربازان و روستاییان یونانی از سراسر آناتولی به داخل ازمیر سرازیر شدند و برای مراجعت به یونان بر کشتیهای حمل و نقل متفقین سوار شدند. حکومت ازمیر در این زمان مجدداً به دست ترکها افتاد و تلاشهای پراکنده ای صورت گرفت که نظم برقرار و از غارت اموال مردم جلوگیری شود. در ۱۳ سپتامبر، در محله ارمنی نشین شهر آتش سوزی ایجاد شد. حریق در ساختمانهای آغشته به بنزین به سرعت گسترش یافت، درحالی که تلاشهای ارتش ترکیه در اطفای حریق ناکام ماند، چرا که آنان دریافتند که همه لوله های آب آتش نشانی شهر قطع و همه مخازن آب شهر تخلیه شده اند. طی یک روز حدود ۲۵۰۰۰ ساختمان در آتش سوخت و نیمی از شهر بزرگ ازمیر ویران شد. شاید آخرین دستاورد ناخوشایند جنگ طرح این ادعا بود که ارتش پیروز ترکیه مسئول بروز آتش سوزی در دومین شهر امپراطوری کهن است؛ ادعایی که به سرعت در مطبوعات غربی انتشار یافت. مجرم واقعی این فاجعه هرگز شناخته نشد. در این احوال، پیشروی ارتش ترکیه ادامه یافت. در ۱۴ سپتامبر سال ۱۳۴۱ ه ق/ ۱۹۲۲ م، برگاما و قوش آداسی به دست نیروهای ترک فتح شد و حکومت فرانسه پیشنهاد داد که تراکیه شرقی بازپس داده شود. حکومت استانبول برای کمال تلگرام تبریکی ارسال داشت و از آنچه که به گمان آنان «یکی از بزرگترین پیروزیهای تاریخ عثمانی [!]» تلقی می شد، تقدیر کرد. در ۱۸ سپتامبر، کمال توانست اعلام دارد که ارتش یونان در آناتولی به کلی منهدم شده است. در همان روز، فرماندهان ارتش متفقین از نیروهای ترک تقاضا کردند که از منطقه خود در تنگه ها عقب نشینی کنند و بی طرفی این مناطق و نیز استانبول را حفظ کنند. سپاه بریتانیا برای جنگ آماده شده و از لندن خواست که نیروی کمکی گسیل دارد. اما در داخل کشور، ریاست ستاد گزارش داد که «زمان به لحاظ موقعیت فصلی برای عملیات زمینی به هیچ وجه مناسب نیست و دشواری هایی را که سربازان بایستی تحمل کنند برای ترکها که با این سختیها دیر آشنا هستند، بسیار قابل تحمل تر از بریتانیاییهاست.» دولت بریتانیا تصمیم گرفت که در صورت لزوم در تنگه داردانل در برابر ترکها مقاومت کند و از فرانسه و ایتالیا تقاضای کمک کرد تا

بتواند امکان ادامه استقرار یونانیان را در تراکیه شرقی فراهم آورد. اما در ۱۹ سپتامبر، فرانسه مواضع خود را در تنگه‌ها ترک کرد و نیروهای بریتانیا را در رویارویی با ترک‌ها تنها گذاشت. در ۲۴ سپتامبر، سربازان کمال به سوی قلمرو تنگه‌ها حرکت کردند و از قبول درخواست‌های بریتانیا مبنی بر ترک منطقه خودداری کردند؛ درگیری نیروهای دو کشور قریب الوقوع می‌نمود. هیأت دولت بریتانیا در تصمیم‌گیری دچار اختلاف شد. مآلاً مسئله به کوشش ژنرال بریتانیایی به نام هرینگتون حل شد؛ وی در این زمان فرماندهی نیروهای متفقین در استانبول را برعهده داشت و افراد تحت امر خود را از گشودن آتش بر روی ترک‌ها برحذر داشت و علیه هرگونه اقدام ماجراجویانه به دولت هشدار داد و کمال را متقاعد کرد که وی می‌تواند در صورت خودداری از بروز جنگ و تشکیل یک کنفرانس صلح به خواست‌های خود دست یابد. در ۲۷ سپتامبر، به تشویق وی، ناوگان یونانی استانبول را ترک کرد. در همان روز، کنستانتین، پادشاه یونان، سرنگون شد و در آتن حکومتی جدید بر سر کار آمد.» (جی شاو، تاریخ امپراتوری عثمانی و ... صفحات متعدد).

یکشنبه ۲۵ شهریور ۱۳۰۱/۱۷ سپتامبر ۱۹۲۲/۲۴ محرم ۱۳۴۱

* جلسه علمای تهران درباره بین النهرین

برای تعقیب حوادث اخیر بین النهرین به ویژه اخراج دو تن از روحانیان از آن ناحیه (ر. ک: ۷ شهریور) علمای تهران جلساتی تشکیل داده، راجع به این موضوع مذاکره کردند. (۱)

* ورود روحانی تبعیدی به همدان

حاج سید محمد آقازاده صدر یکی از روحانیان تبعیدی از عراق توسط انگلستان که چند روز پیش وارد کرمانشاه شده بود، امروز وارد همدان شد. با این که «برای ورود معظم له از طرف حکومت و امیر مفخم و سایرین تجلیلاتی فراهم شده بود، معذالک بدون اطلاع بعد از ظهر امروز به همدان وارد و در منزل آقای حاج میرزا حسن مجتهد توقف نموده اند.» (۲)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. بررسی بودجه وزارت فوائد عامه از نخستین دستورهای جلسه امروز بود. در این جلسه مؤتمن الملک گفت که لایحه ای که دولت درباره نفت شمال به مجلس ارائه کرده بود در هیأت رئیسه مجلس مورد بررسی قرار گرفت. پس از تبادل افکار روشن شد که این قبیل لوایح قانونیت ندارد و مقتضی است دولت راجع به نفت شمال یک لایحه را با اظهار عقیده به مجلس بفرستد تا در آن تبادل افکار شود. پیشنهاد مذکور به دولت بازگردانده شد. منظور مؤتمن الملک لایحه ای بود که قوام السلطنه در آن پیشنهاد هر دو کمپانی نفت استاندارد و سینکرا را برای نظرخواهی از نمایندگان به مجلس آورده بود که با این تصمیم لایحه به خود دولت بازگردانده شد تا دولت یکی از پیشنهادها را بپذیرد و آن را برای تصویب به مجلس بیاورد. (۳)

در این جلسه مدرس عضو کمیسیون بودجه خطاب به نمایندگان گفت که از عمر این مجلس ۹ ماه بیشتر باقی مانده و در مجموع هشتاد جلسه پیش روی ما است. وی با اظهار امیدواری به تصویب لایحه های مهم در این فرصت باقی مانده گفت: «هر کدام [از این لوایح] در این دوره اصلاح نشود یک ضررهای کلی به مملکت وارد می آید.» (۴)

* تعیین جانشین برای ممتاز الدوله

در تلگرافی که قوام السلطنه ریاست وزراء امروز به ممتاز الدوله در آنکارا فرستاد، نوشت که اگر وی بخواهد راهی ایران شود خوب است «حاجی میرزا موسی خان» را جای خود معرفی کند. قوام السلطنه او را شایسته نمایندگی سیاسی ایران در ترکیه دانست و این که فعلا بهتر از او کس دیگری به نظر نمی رسد. «لازم است با ایشان مذاکره و رضایت ایشان را تحصیل و حقوقی که کافی باشد معین و اطلاع دهید تصویب شود.» قوام السلطنه همچنین از ممتاز الدوله خواست در دیگر نقاط آسیای صغیر اگر وجود مأموران ایران ضرورت دارد پیشنهاد دهد. فعلا غیر از آنکارا در ازمیر، ترابوزان و ارزروم مأموران ایرانی

هستند و برای از میر حشمت السلطنه و برای ترابوزان عین الملک تعیین شده اند. (۵)

* ضرورت ایجاد کنسولگری روسیه در ماکو

قوام السلطنه ریاست وزراء در تلگرامی که امروز به اقبال السلطنه ماکویی فرستاد- ظاهرا برخلاف نظر اقبال السلطنه- متذکر شد که «دولت برای ایجاد قونسولگری روس در ماکو ناچار است اظهار موافقت نماید و لازم است جنابعالی هم در استقرار قونسولگری ماکو مساعدت نمایید.» (۶)

* دستور رضا خان برای نظارت بر کار نظامیان

طبق دستوری که امروز رضا خان وزیر جنگ صادر کرد قلعه بیگی ها (دژبانها) در سراسر کشور موظف شدند که رفتار نظامیان را در شهرها و مجامع عمومی زیر نظر گرفته و اگر

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۷، ص ۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۷، ص ۳.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۸، صص ۱ و ۲.

۴- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۳۱۹ و ۳۲۰.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۲-۶-۱۵-۱۳۰۱.

۶- همان، ۶۶-۱-۲-۱۳۰۱. برای آگاهی از زندگی اقبال السلطنه ماکویی، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۰۸.

خلافی دیدند مراتب را به فرمانده قسمت اطلاع دهند و حوادث مهمتر را به وسیله ارکان حرب به فرمانده کل قشون گزارش کنند. (۱)

* شکایت زنان مشهدی

امروز در نماز مغرب و عشا در مسجد گوهرشاد، پیش از اقامه آن توسط حاج آقا حسین مجتهد قمی» (۲) عده ای از زنان وی را از نماز بازداشته و از معین الاسلام به وی شکایت کردند. «بر اثر این اقدام جمعیتی جمع شده؛ به اداره نظمیة اطلاع رسید، مأمورین نظمیة با کمال ملایمت مردم را متفرق کرده و حالیه مشغول تحقیق هستند که محرکین را معین نمایند.» (۳)

* تحصن رودسریها در تلگراف خانه

امروز طبقات مختلف مردم رودسر از علما و تجار و اشراف و کسبه در تلگراف خانه شهر متحصن شدند. اعتراض آنها به تصرف بازار این شهر توسط لنگرودیها است. بازار رودسر هفته ای یک روز تشکیل می شود و به واسطه دخالت رئیس نظمیة، آن هم از طرف حاکم نظامی لنگرود، این بازار را گرفته و از عرضه کالاهای اهالی رودسر ممانعت می شود. (۴)

* گردهمایی اتحادیه سادات اصفهان

امروز مجمعی که عنوانش «اتحادیه سادات» بود در تخت فولاد اصفهان تشکیل جلسه داد. نزدیک به یکصد نفر از سادات در این نشست حاضر بودند. در این جلسه «افتخار السادات» سخنرانی کرد. سخنان او درباره اتحاد و اتفاق سادات و تشکیل شرکتی از طرف این اتحادیه برای دستگیری از فقرا و مستمندان بود. (۵)

* اضطراب خوانین بختیاری

مفتش مخفی دایره عملیات لشکر جنوب در نشستی که خوانین بختیاری امروز در باغ زرشک در نزدیکی شهر داشتند حاضر شد و آنان را نگران توصیف کرد. آنها شنیده بودند که ده گاری تفنگ برای اداره قشون وارد اصفهان شده و نیمی از نظامیهای یزد هم به اصفهان آمده اند. «گویا اضطراب آنها به واسطه همین دو خبر است.» خوانین بختیاری گمان می بردند این اقدامات - اگر صحت داشته باشد - برای انتقام گیری از اقدامی است که آنها در کشتار نظامیان در منطقه شلیل انجام دادند.

(۶)

* ادامه رسیدگی به عملکرد مولیتور

کمیسیونی که راجع به عملکرد کامیل مولیتور در وزارت پست و تلگرام تشکیل شده و چندین جلسه به کارکرد او در این وزارت خانه رسیدگی کرده به این نتیجه رسیده که مولیتور در اختلاس «بیش از یک میلیون و هشتصد و نود و چهار هزار فرانک بابت تمبرهای بین المللی و معادل ۲۹۳ هزار و ۱۸۳ فرانک از بابت تمبرهای داخلی» مشارکت داشته است. این

کمیسیون که به ریاست خیر السلطنه معاونت وزارت پست و تلگراف تشکیل می شود جلسات خود را ادامه خواهد داد. (۷)

۱- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی...، ج ۱، صص ۲۳ و ۲۴.

۲- حاج آقا حسین قمی فرزند سید محمود به سال ۱۲۸۲ ق در قم به دنیا آمد. وی در خانواده سادات طباطبایی حسینی تربیت یافت و تحصیلات مقدماتی را در زادگاه خود و سطح را در تهران گذراند. در ۱۳۰۳ ق به حج مشرف شد و در بازگشت مدتی در سامرا در محضر درس آیت الله میرزای شیرازی حضور یافت. در ۱۳۰۶ ق به تهران آمد و به فراگیری علوم دینی ادامه داد. وی اینک در حوزه علوم عقلی و عرفان شاگرد میرزا ابو الحسن جلوه و شیخ علی مدرس یزدی و میرزا محمود قمی بود و درس فقه و اصول را نزد میرزا حسن آشتیانی و شیخ فضل الله نوری گذراند. در ۱۳۱۱ ق برای تکمیل تحصیلات خود به نجف رفت و از محضر میرزا حبیب الله رشتی و ملاعلی نهبانندی و شیخ محمد کاظم خراسانی و سید محمد کاظم یزدی بهره برد. وی تهذیب اخلاق را در محضر علامه سید مرتضی کشمیری و علم حدیث را نزد علامه محدث نوری فراگرفت. پس از آن به سامرا رفت و نزد آیت الله میرزا محمد تقی شیرازی عمده تحصیلات خود را به انجام رساند و در نهایت از ایشان اجازه اجتهاد گرفت. در ۱۳۳۱ ق با اجازه آیت الله شیرازی و درخواست مردم به مشهد رفت تا حوزه درس تشکیل دهد و مرجعیت مردم را به عهده بگیرد. حوزه علمیه خراسان با وجود وی رونق گرفت. آیت الله قمی در ۱۳۱۴ ش بر سر مسئله کشف حجاب به قصد ملاقات با رضا شاه به تهران آمد. اما وی را در آنجا محبوس و سپس به عراق تبعید کردند. حبس ایشان با قیام مردم مشهد و واقعه خونین مسجد گوهرشاد همراه شد. آیت الله قمی پس از ده سال به عزم زیارت مشهد به ایران بازگشت و با استقبال شایان توجهی مواجه شد. بعد از رحلت آیت الله اصفهانی، ریاست و زعامت شیعه به وی سپرده شد. اما تنها سه ماه در این مقام برقرار ماند؛ و در ۱۳۳۶ ق در اثر بیماری در کاظمین درگذشت و در صحن علوی در مقبره آیت الله شریعت اصفهانی دفن شد. از آثار وی «مجمع الرسائل»، «الذخیره الباقیه»، «مختصر الاحکام»، «طریق النجاه»، «منتخب الاحکام»، «مناسک الحج»، «ذخیره العباد»، «هدیه الانام»، «حاشیه بر عروه الوثقی»، «حواشی بر رسائل ملاهاشم خراسانی» را می توان نام برد. (شریف رازی، گنجینه دانشمندان، ج ۱، صص ۲۶۴ تا ۲۶۶؛ معلم حبیب آبادی، مکارم الآثار، ج ۷، صص ۲۴۶۸ تا ۲۴۷۲؛ آقابزرگ تهرانی، نقباء البشر فی القرن الرابع عشر، ج ۲، ص ۶۵۳).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۸، ص ۳. برخی روزنامه ها حادثه امروز مشهد را در روز بیست و دوم شهریور یاد کرده اند.

۴- همان، شم ۱۲۱۹، ص ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، صص ۲ و ۳.

۶- همان، پ ۲، ص ۶.

۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۶۷، ص ۳.

دوشنبه ۲۶ شهریور ۱۳۰۱/۱۸ سپتامبر ۱۹۲۲/۲۵ محرم ۱۳۴۱

* پولهای قلبی ایران در روسیه

کنسول ایران در عشق آباد از ضرب و توزیع پولهای قلبی در عشق آباد و دیگر نقاط ترکستان خبر داد. وی در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که «پولهای دوقرانی ... احمدشاهی با تاریخ ۱۳۳۲ به طور وفور رایج و در دست اهالی دادوستد می شود. وی گفت آن طور که شایع است این دوقرانیها مثل همان پنج هزاریهای مظفرالدین شاهی است که سه سال پیش در روسیه ضرب و توزیع شد. کنسول ایران در ادامه نوشت که اهالی از بدلی بودن این پولها آگاه هستند به همین دلیل قیمت آنها با قرانهای کهنه فرق می گذارند. «بدیهی است دولت توجهی فرموده، مأخذ و محل این مسکوک تازه وارد را کشف و تعقیب خواهند فرمود که باز یک ضربتی از این حیث بر پیکر ناتوان اتباع ایران وارد نگردد.» (۱) کنسول ایران در عشق آباد که تازگی با باز شدن دوباره این کنسولگری برخی فعالیت هایش را آغاز کرده در نامه دیگری که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد از مشکلات تلگراف و ارسال مکتوبات خود، مسئولان این وزارت خانه را باخبر کرد «زیرا تلگراف خانه روس از مخابره تلگرامهای این قونسولگری، مخصوصا رمز، خودداری» می کند. (۲) اقتدار الملک کنسول ایران گاه مجبور بود تلگرامهای خود را به مسکو بفرستد تا از آنجا به تهران ارسال شود.

* فاتحه تجارت شمال ایران

کنسول ایران در عشق آباد امروز گزارش دیگری درباره شرکت تازه تأسیس نفت روسیه به وزارت امور خارجه فرستاد که پس ضربات هولناک دو بنگاه ونشترک و ساترسایوز به پیکر تجارت شمال ایران اینک این شرکت نفت باقی مانده تجارت شمال ایران را نابود خواهد کرد. نفت یکی از مهم ترین کالا هایی است که از روسیه وارد ایران می شود و بازرگانان ایرانی واردات نفت را در اولویت دادوستد خود قرار می دهند. «اکنون با وجود تشکیل مؤسسه فوق این مختصر تجارت نیز حال انحصار به خود گرفته و به تجارت شمال ایران منظره فاتحه خوانی می دهد.

عملیات ونشترک و ساترسایوز نسبت به ایرانیان فراموش ناشدنی است. این دو مؤسسه آخرین رمق تجارت شمال ایران را ربوده، با ن هایت قدرت امروزه آنچه سابق با توپ تزاری مجری می داشتند با لفظ انسانیت، برابری و برادری به مراتب سخت تر اجرا می کنند.» وی در پایان یادآور شد تا جایی که بتواند از عملیات انحصارطلبانه شرکت نفت تازه تأسیس جلوگیری خواهد کرد. (۳)

* گسیختگی اتحاد ایرانیان مخالف در جمهوری آذربایجان

امین تذکره جلفا، محمد باقر، در گزارشی که وضع ایرانیان مخالف (ابو القاسم لاهوتی و طرفدارانش) را به وزارت امور خارجه توضیح می داد، از بازگشت تعدادی از این مخالفان به ایران خبر داد؛ از جمله علی محمد خان نایب دوم ژاندارمری و از نزدیکان لاهوتی که تأمین گرفت «به طور مخفی از رود ارس به طرف ایران عبور نمود [و] امروز به تبریز اعزام گردید.»

امین تذکره جلفا از قول این نادم نظامی خبر داد که دو تن دیگر از ژاندارمها که در نخجوان هستند، پشیمان و منتظر فرصتی هستند که به ایران برگردند. وی در ادامه از کدورت بین فراریان نوشت که سرتیپ زاده و مکافات از رفقای خود رنجیده و در مکاتبه با وزارت امور خارجه ایران هستند تا تأمین گرفته، مراجعت کنند. از دیگر اخباری که محمد باقر داد، اشتغال ابو القاسم لاهوتی در اداره دولتی روس بود. (۴)

* انعکاس تحریک انگلیسها در کردستان عراق توسط امیر لشکر غرب

نخستین گزارشها از عقب کشیدن نیروهای نظامی انگلیس از کردستان عراق و سپردن آن ناحیه به دست شیخ قادر برادر شیخ محمود برزنجی از طریق کنسولهای ایران در شهرهای

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۶-۲-۱۳۰۱.

۲- همان، ۳۷-۱۲-۱۵/۱-۱۳۰۱.

۳- همان، ۱۶-۳۱-۳۵-۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۳۸. سیاست دولت ایران، کمک به بازگشت مخالفان بود، به طوری که مبلغ چهارصد تومان بودجه برای بازگرداندن این گروه از فراریان تخصیص داده شده، مراتب به کنسولگری نخجوان اعلام گردیده بود. (همان، شم ۳۷۳۷).

عراق به ایران منعکس شد. امروز هم امیر لشکر غرب بنا به اخباری که از رئیس اردوی نظامی بانه دریافت کرد به وزارت جنگ نوشت که هشت روز پیش انگلیسها اعلامی در کرکوک پخش کردند که مطابق دستوری که رسیده رواندوز و کرکوک را تخلیه و وسایل خود را به بغداد منتقل می کنند. امیر لشکر غرب در انتهای این گزارش کوتاه نوشت که «این مسئله اسباب تقویت شیخ محمود شده است.» (۱)

* انتصابات جدید در نمایندگیهای خارجی ایران

بنا به اطلاع رسیده، جلیل الملک به سمت وزیرمختاری در دربار مصر انتخاب شده است و شاهزاده نادر میرزا نیز به سمت مستشاری سفارت لندن منصوب شده است. نادر میرزا پیش از این به عنوان کنسول ایران در بادکوبه انتخاب شده بود و این خبر را روزنامه ها نیز چاپ کردند، اما خبر جدید حکایت از حرکت او به لندن دارد. (۲)

* تحصن در خوار

یکصد نفر از ساکنین خوار وابسته به ایل کیکایی با حمل و نقل بارهای دولتی به جبران مالیاتی که به عهده شان است اقدام می کنند. آنها اینک در تلگراف خانه خوار تحصن کرده اند.

این عده می گویند «در این سنوات اخیر تمام احشام ماها از بین رفته است [و] قادر به حمل نیستیم و از طرف اداره خالصجات وعده نموده اند مفتش بیاید شتر و بارگیرها را معاینه نمایند و هنوز نیامده اند. اداره مالیه خوار هم کمال سختی را می نماید.» (۳)

* حرکت سردار اسعد به طرف بختیاری

سردار اسعد جعفر قلی بختیاری امروز با «اتومبیل طرف بختیاری حرکت» کرد. او طبق قراری که پیش از این با رضا خان وزیر جنگ گذاشته بود و تلویحا نظر مساعد قوام السلطنه را نیز داشت، به طرف طایفه خود رفت تا پس از دو روز توقف در آنجا و مذاکره با خوانین بختیاری درباره کشتار نظامیان در ناحیه شلیل به تهران برگردد و سعی کند به این موضوع فیصله دهد. در واقع او برای تحقیقات پیرامون این حادثه به خاک بختیاری رفت. (۴)

* نامه وزیر امور خارجه ترکیه به ایران

دکتر رضانور وزیر امور خارجه ترکیه در نامه ای که امروز به وزارت خارجه ایران نوشت نظر مسئولان ایرانی را به ناامنی پدید آمده پس از درگیری با سیمیتقو در مناطق مربوط به ترکیه جلب کرد و این که «عایدات دولتی نیز دچار تضییع شده است.» وی از اولیای ایران خواست با تمهیداتی مشکلات پیش آمده رفع گردد. (۵)

* ساخت راه تهران- مازندران

وزارت فواید عامه لایحه ای به مجلس شورای ملی داده که در آن ساخت راه مازندران (از تهران تا مشهدسر) به حاج یوسف ملک التجار آملی و آقا محمد حسین رئیس التجار داده شود و امتیاز آن تا هفتاد سال به ایشان واگذار گردد. این لایحه از کمیسیون گذشته و به زودی برای تصویب به مجلس خواهد آمد. (۶)

* شکایت فکل کلو از وستداهل

فکل کلو رئیس سابق نظمیة قزوین پس از برکناری از سمت خود، به وزارت داخله شکایت کرد که ژنرال وستداهل رئیس تشکیلات نظمیة بدون علت حکم انفصال او را داده است.

برای رسیدگی به این شکایت پیش از ظهر امروز جلسه ای با حضور مدیران دواير وزارت داخله تشکیل شد تا تحقیق لازم به عمل آید. (۷)

۱- همان، سند شم ۳۷۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۸، ص ۳. در خبرهای ماه بعد آمده است که جلیل الملک به سمت سفارت رم برگزیده شد.

۳- همان جا.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، ص ۳۹.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۶-۶-۱۵-۱۳۰۱.

۶- روزنامه اقدام، شم ۷۵، ص ۳.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۶، ص ۳.

سه شنبه ۲۷ شهریور ۱۳۰۱/۱۹ سپتامبر ۱۹۲۲/۲۶ محرم ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدا لایحه مربوط به مدرسه صنعتی ایران و آلمان مطرح شد. ماده اول این لایحه تخصیص سالیانه ۲۰ هزار تومان به این مدرسه بود. ماده دوم نظارت وزارت معارف بر نظام آموزشی این مدرسه بود. بیشتر نمایندگان به این لایحه رأی مثبت دادند. (۱) سپس مواد الحاقی به قانون مالیات کتیرا بررسی شد. لایحه هیأت اعزامی به سواحل بحر خزر و مخارج آنها نیز طرح و تصویب گردید.

زنجانی در این جلسه به بی ترتیبی مستخدمان خارجی انتقاد کرد؛ این که قرارداد برخی از آنها تمام شده، اما همچنان مشغول کار هستند. دیگر آن که دقیقاً روشن نیست چند نفر تبعه خارجی در ایران کار می کنند. قوام السلطنه که در مجلس حاضر بود گفت که اطلاعات کاملی در این زمینه ندارد و ارائه آن را به بعد موکول کرد. در این جلسه نخست وزیر به دیگر سئوالات نمایندگان درباره مسائل سیاسی، شنیده ها و ... پاسخ داد. (۲)

* افزایش سخت گیری دولت انگلیس نسبت به روحانیان عراق

تلگرامها و نامه های رسیده از بین النهرین حکایت دارد که انگلیس برخوردهای متعاضانه خود را نسبت به روحانیان عراق شدت داده، تضيیقات بیشتری برای ایشان به وجود آورده است. پس از حرکت دو تن از این روحانیان مقیم عراق به طرف ایران (ر. ک: ۷ شهریور) نماینده دولت انگلیس سرپرسی کاکس در عراق پیامی به تعدادی از علمای عراق فرستاده و آنها را از دخالت در امور این کشور اشغال شده پرهیز داده است. شنیده شده یکی دو تن از علمای دیگر نیز تصمیم به حرکت به سوی ایران گرفته اند. کاکس با این دست آویز که این روحانیان ایرانی هستند و حق دخالت در امور عراق را ندارند، آنان را از نزدیکی به امور سیاسی منع کرده است. (۳) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۳۶۷ * اقدام دولت برای رفع مضایق از علمای عراق ..... ص: ۳۶۷

* اقدام دولت برای رفع مضایق از علمای عراق

در پی رسیدن تلگرامها و نامه های علمای نجف راجع به تضيیقاتی که انگلیسها در آن جا نسبت به روحانیان پیش آورده اند برخی مقامات دولتی با سفارت دولت انگلیس در تهران تماس گرفته و خواستار برطرف شدن این فشارها شدند.

«هنوز جواب صریحی از طرف سفارت انگلیس نرسیده است.» (۴)

* نامه آیت الله اصفهانی به ملک فیصل

محمد حسن بدیع کارپرداز دولت ایران در کربلا امروز در گزارشی به وزارت امور خارجه از کشته شدن دو نفر از مشایخ

معروف در اثر بمباران هواپیماهای انگلیسی خیر داد که پیامد آن اقدام آیت الله سید ابو الحسن اصفهانی (۵) و برخی روحانیان آزادی خواه در صدد مذاکره با «متصرف کربلا» بود، اما متصرف عذر آورد و آقایان مستقیماً نامه ای به ملک فیصل نوشتند که مضمون آن در گزارش کاربرد از کربلا- چنین است: «بین النهرین از ممالک عثمانی بود و انگلیس به جنگ آن را مسخر نمود و مردم از این پیش آمد رضا به قضا داده و چون و چرایی نداشتند. بعد خود انگلیسها آزادی و استقلال به عراق داده یک حکومتی عربی تأسیس نمودند. حالا اگر واقعا عراق عرب مستقل است پس توقیف و تبعید احرار و بستن جراید آزادی خواه و مجامع ملی چه معنی دارد و اگر بین النهرین استقلال ندارد صریحاً بگویید و به همه اعلان کنند تا مردم تکلیف خود را بدانند و علما هم به مردم نصیحت و جلوگیری از بعضی اقدامات آزادی طلبانه بنمایند که سوء تفاهم از طرفین مرفوع و حرکتی واقع نشود که باعث ریختن خونهای ناحق شود.» بدیع، در پایان گزارش خود اضافه کرد حال ملک فیصل خوب نیست و با بیماری دست به گریبان است. برادر کوچک

۱- «تأسیس مدرسه صنعتی در واقع بر پایه احیا و تجدید سازمان مدرسه آلمانی بود که در طول سالهای ۱۹۱۷-۱۹۰۷ در ایران برپا بود. این مدرسه با حمایت مادی و معنوی دولت ایران و در پاسخ به حمایت و همدلی آلمانی ها در مناقشات مرزی ایران و عثمانی در سال های ۱۹۱۱-۱۹۰۵ تأسیس شد. بانی احداث آن نیز احتشام السلطنه بود که وزیر مختار ایران در برلین بود. وی با این اندیشه که افزایش نفوذ مادی و معنوی آلمان در سیاست خارجی ایران سودمند خواهد بود، بانی تأسیس این مدرسه شد. این مدرسه در ۱۷ سپتامبر ۱۹۰۷/۸ شعبان ۱۳۲۵ در تهران افتتاح شد و در ایام جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۷ در اثر دخالت متفقین تعطیل گردید. پس از مذاکرات طولانی وزارت معارف با سفارت آلمان و برلین، قرار شد این مدرسه مجدداً در ایران دایر شود؛ منتهی مقرر شد که به یک مدرسه صنعتی برای تربیت محصلین فنی برای تأسیس کارخانجات جدید در ایران تبدیل شود. به این منظور هشت هزار تومان بر بودجه پیشین مدرسه افزوده شد که بدین ترتیب بودجه مدرسه سالانه به دوازده هزار تومان [طبق مصوبه ۲۰ هزار تومان درست است] رسید.» (پیرا، روابط سیاسی-اقتصادی ایران ...، ص ۱۹۳).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۱۹، صص ۱ و ۲.

۳- همان، ص ۳.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۶، ص ۳.

۵- برای آگاهی از زندگی نامه آیت الله سید ابو الحسن اصفهانی، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۱۷.

او «امیر زید» دو- سه روزی است از حجاز وارد بغداد شده «علی الظاهر به دیدن ملک آمده ولی چون فیصل سخت رنجور و بستری بود انگلیسها امیر زید را به بغداد خواستند که اگر ملک فیصل فوت شود امیر زید را به جای او بر کرسی حکومت عراق بنشانند.» (۱)

[تصویر] آیت الله سید ابو الحسن اصفهانی

* درباره سردار مقتدر طالش

در گزارش کوتاهی که مؤید حضور از رشت به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که میانه سردار مقتدر طالش و روسها خوب نیست و نمایندگان سیاسی روسیه با او مخالف شده اند.

در مقابل کنسول انگلیس روابط خود را با او استحکام بخشیده و منتظرند که از او علیه دولت ایران بهره برند. «به طوری که فدوی حس می کند قونسول انگلیس هم کاملاً به اغتشاش گیلان مایل است.» (۲)

* ایجاد بدون اجازه تأسیسات دریایی در استرآباد

در بازدید هایی که مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی ایران در استرآباد و اطراف آن صورت داد، امروز درباره «شبه جزیره میان کاله (۳) که به طرف خواجه نفس (۴) ممتد شده، مرداب بندرجز یا خلیج استرآباد را تشکیل می دهد» نوشت که فاصله بین دو خشکی میان کاله و خواجه نفس بدون نگهبان است. چند ماه است که روسها چراغ دریایی در این جا گذاشته اند که بدون اجازه دولت ایران و مداخله در امور داخلی کشور است.

همچنین است نگه داشتن «بارج» یا بارانداز متحرک که روسها با اختیار خود آن را در این منطقه استفاده می کنند بدون این که از دولت اجازه ای گرفته باشند. وی اضافه کرد رفت و آمد از این ناحیه بدون دریافت حقی ادامه دارد. «کشتیهای کمپانی مرکوری از تأسیسات خود استفاده نموده و لتکاهای ترکمانها هم این حال را غنیمت شمرده بدون باج و خراج می آیند و می روند؛ نه عایدات گمرکی محفوظ است نه امنیت ملی ملحوظ.» (۵)

* انتقال رایگان مهاجران ارومیه و سلماس

قوام السلطنه ریاست وزراء به وزارت مالیه دستور داد مقدمات انتقال مهاجران ارومیه ای و سلماسی را که اکنون در تبریز هستند بدهند. برای انتقال آنها به شهر هایشان باید از راه آهن بهره برد و از آنجا که راه آهن به واسطه نداشتن عایدات نمی تواند رایگان این کار را بکند، اداره مالیه تبریز موظف شد مخارج حمل مهاجران را به راه آهن بپردازد. عده ای مهاجر روسی نیز که همین سرنوشت را در تبریز داشتند مقرر شد تا جلفا توسط راه آهن حمل شوند. (۶)

* گردهم آیی در میدان بهارستان

امروز از طرف اتحادیه مرکزی معلمین تظاهراتی در میدان بهارستان شکل گرفت. این گردهم آیی صنفی با اعلام قبلی بود، اما عصر هنگام و با شروع تظاهرات آژانها از طرف نظمی وارد میدان شدند و از ادامه این تظاهرات جلوگیری کردند. (۷)

* تحسن در تلگراف خانه کرمان

در خبری که امروز از کرمان رسید یاد شده است که در پی انتصاب سردار معظم خراسانی (تیمور تاش) به حکمرانی کرمان گروهی از معاریف و طبقات مختلفه در تلگراف خانه متحصن گردیده و عدم رضایت خود را از این انتخاب اظهار داشته، مخابراتی هم از طرف ایشان به دولت و مقامات عالیه در مرکز عرض نموده، ضمناً تمایل خود را به مراجعت و ابقای سردار اسعد ابراز داشته اند. (۸)

* ممانعت از ورود دو هنرپیشه و فیلمبردار

به گزارش رسیده از آستارا «دو نفر که ظاهراً آرتیست خود را معرفی می نمودند با دو دستگاه سینما از طریق غیر معمول وارد ایران شده بودند، چون هویت ایشان کاملاً معلوم نبوده از طرف مأمورین دستگیر و تسلیم حکومت کرده اند.» (۹)

* بازگشت شیخ محمود از تبعید و دیدار نماینده ایران با او

منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد امروز خبر داد که شیخ محمود از تبعید آزاد و اینک در بغداد است. او چهار روز قبل (۲۳ شهریور) وارد بغداد شد و در خانه سابق ژنرال کنسولگری منزل کرد.

[تصویری از بغداد قدیم]

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۳-۱۶-۱۳۰۱.

۲- همان، ۴-۳۳-۴۶-۱۳۰۱.

۳- نام شبه جزیره ای است در شمال خلیج گرگان و طول آن در حدود ۶۰ و عرض آن ۱/۵ تا ۶ هزار گز است. اراضی شبه جزیره، بوته زار بلند و مرتع گاوداران تراکمه محسوب و زراعت صیفی نیز در آن معمول است. در انتهای خاوری شبه جزیره مقابل بندر شاه آباد آشوراده واقع شده که شعبه مهم شیلات مجهز به تمام وسایل در آن واقع است. در قسمتهای دیگر شبه جزیره نیز شعبه های شیلات در آشور بزرگ و میان قلعه و جز آن وجود دارد که ماهیهای خود را با اتومبیل به آشور کوچک میفرستند. بر اثر عقب نشینی آب دریا به تدریج بر عرض شبه جزیره افزوده می شود. (لغت نامه دهخدا، ج ۱۳، ص ۱۹۳۸۹).

۴- خواجه نفس، دهی است از دهستان جعفربای بخش گمیشان، شهرستان گرگان از توابع استان گلستان (کنونی). این دهکده در ۹ کیلومتری جنوب گمیشان و در دشت واقع شده و آب و هوای معتدل و مرطوب دارد. آب آن از رودخانه گرگان و محصول آن غلات و حبوبات و صیفی و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و ملاحی و گله داری و قایق سازی و از صنایع دستی زنان قالیچه و گلیم بافی و نمدمالی است. (لغت نامه دهخدا، ج ۶، ص ۸۷۹۳).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۷ و ۸-۳۱-۴۹-۱۳۰۱.

- ۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۶، ص ۳.
- ۷- همان، شم ۲۳۷، ص ۲.
- ۸- روزنامه شفق سرخ، شم ۶۸، ص ۲.
- ۹- همان جا.

«یک نفر از دوستان معتمد خود را به طور خصوصی و محرمانه نزد مشار الیه فرستاده تبریک ورود گفته.» شیخ محمود هم ضمن امتنان گفته که «من خود را خادم اسلام و اسلامیان می دانم. به خصوص دولت علیه ایران که آباء و اجداد ما نظر به جهت جامعه اسلامیت همه با آن دولت علیه همراه و مساعد بوده اند و ما هم از اولاد آن پدران هستیم. همیشه نقطه توجه و امید ما ایران بوده.» شیخ محمود این را هم گفته که ای کاش آزادی من با توجه اولیای دولت ایران صورت می گرفت (۱) و اضافه کرده که نمی دانم دولت ایران از وضعیت کنونی کردستان باخبر است یا نه، که این طور بی حس و حرکت است. آیا مأمور او در اینجا به دولت خود خبر نمی دهد؟ (۲) منتخب الدوله ادامه می دهد که انگلیس امتیازات قابل توجهی به شیخ محمود داده. او فردا عازم سلیمانیه است تا دولت خود را تشکیل دهد. «از قراری که می گویند برخلاف سابق اختیار کلیه با خود شیخ محمود است و هر ترتیبی بخواهد بدهد مجاز است.» (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه ۹۴-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۲- همان، ۹۳-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۳- همان، ۹۵-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

* فتح بزرگ

«فتح بزرگ» عنوان سرمقاله امروز روزنامه اتحاد بود که در وصف پیروزیهای قوای ترک بر یونان نگارش یافته بود.

[تصویر] مصطفی کمال پاشا (آتاتورک)

این مقاله کمال پاشا را سردار رشید اسلام خواند که با این فتوحات قلوب عامه مسلمین را سرشار از شور و هیجان کرد و یک بار دیگر برخلاف دستور «لرد سالسبوری»، هلال بر صلیب غلبه کرد. این مقاله با یادآوری قرنهای رویارویی جهان اسلام و مسیحیت و تقدیر از امپراتوری عثمانی از این که قرنهای سپری در برابر نفوذ جهان مسیحیت به سرزمینهای اسلامی بود به جنگ جهانی اول اشاره کرد و نوشت «در اثناهی که عالم اسلام به محو و انقراض این دولت بزرگ اسلامی می رفت لباس سوگواری بپوشد و از فروریختن این حصاری که مدت پنج قرن تمام تجاوزات اروپای امپریالیست را ممانعت کرده بود اشک حسرت بریزد ... خدا نخواست عالم اسلام در تاریخ دچار یک فاجعه جدیدی شبیه به فاجعه اندلس شود ... یک مرد شجاع ... به نام کمال پاشا برانگیخت ... و صفحه آنتول را از وجود قطاع الطریق جنایتکار یونان تصفیه کرد.» (۱)

* لایحه ای جدید درباره نفت شمال

قوام السلطنه رئیس الوزراء پس از این که پیشنهادهای دو کمپانی استاندارد و سینکرا را برای تصویب یکی از آنها به مجلس شورای ملی داد و مجلس این روش را (انتخاب یکی از دو پیشنهاد) نپذیرفت و آن را خلاف مقررات داخلی مجلس و نیز دخالت قوه مقننه در مجریه دانست، لایحه دیگری را برای تقدیم به مجلس آماده کرد که در واقع جمع بندی هر دو پیشنهاد یاد شده بود. وی در مقدمه ای بر این لایحه نوشته بود «چون پیشنهادهای مختلفی از کمپانیها رسیده بود که هر یک دارای مزایا و محسناتی بود دولت در تهیه این پیشنهاد با کمال دقت مواد پیشنهادهای مختلفه را سنجیده هر یک را مفیدتر و نافعتر می دانست اختیار و در این پیشنهاد ضمیمه نمود به طوری که نمی توان تصور نمود که این پیشنهاد حاوی تمام مواد هر یک از پیشنهادهای مختلفه بوده و یا مطابق پیشنهاد کمپانی استاندارد و نه موافق پیشنهادهای کمپانی سینکرا است بلکه یک پیشنهادی است که رأساً و مبتکراً از طرف دولت تهیه شده و پس از تصویب مجلس شورای ملی عین آن به هر دو کمپانی مراجعه خواهد شد و هر کدام پیشنهاد مزبور را پذیرفتند امتیاز به آن کمپانی اعطا خواهد گردید و چنانچه هر دو کمپانی حاضر برای قبول آن شدند به هر یک ثانیاً مجلس تصویب نماید واگذار می شود. امیدوار است در این موقع که مملکت از حیث وضعیت اقتصادی فوق العاده دچار بحران و عسرت است و متأسفانه برای به کار انداختن منابع طبیعی مملکت به سرمایه های

داخلی دسترس نیست، آقایان نمایندگان محترم با یک نظر عمیق موضوع فوق را مورد توجه قرار داده در اسرع اوقات به تصویب پیشنهاد مزبور اقدام و مساعی دولت را در سرعت انجام و حسن ختام امر تأیید فرمایند.» (۱) قوام السلطنه خلاصه این نامه را به حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا فرستاد. (۲)

* شرایط بانکهای امریکا برای دادن قرض

حسین علاء امروز در تلگرافی برای قوام السلطنه یادآور شد که قرض مستقل از بانکهای امریکا منوط به سه شرط است:

«تسویه مشکلات فعلی که راجع به اسلامبول تولید شده است؛ دوم اطلاعات کامل تر از اوضاع ایران؛ سوم ارائه نتایج اقدامات مستشار (میلسپو) در اصلاح مالیه ایران با بانکهای امریکا.» (۳)

* آزادی ورود مشروبات الکلی

دولت ایران ممنوعیت ورود شراب و دیگر مشروبات الکلی را که از خارج می آمد لغو کرد ولی برای ورود آنها مالیات تعیین نمود. (۴) این خبر از نظر روزنامه تایمز هم جالب بود. این نشریه نوشت ممنوعیت واردات مشروبات الکلی که به مدت دو سال اعمال می گردید پایان یافت. (۵)

* دستگیری کلیمی ها

عصر روز ۲۷ شهریور هنگام تعطیل شدن مدرسه کلیمی ها نزاعی بین یکی از مستخدمین مدرسه و گماشته حجت الاسلام حاج شیخ عبد النبی مجتهد (۶) صورت می گیرد. مأموران نظمیه طرفین را به کمیساریا جلب کرده و پس از تحقیق، کلیمی ها مقصر شناخته و گماشته یاد شده آزاد می شود. موضوع پایان نمی پذیرد و امروز کسبه گذر سرچشمه و پامنار تعطیل کرده، خواستار تنبیه کلیمی ها می شوند. به دنبال این اعتراض شش تن از کلیمی ها دستگیر شده و قرار تنبیه آنها صادر می شود.

عده ای آژان هم در محل کلیمی ها حاضر می شوند که اتفاق دیگری نیفتد. نویسندگان این خبر در پایان این تذکر را می دهد که پدید آمدن این قبیل حوادث را نباید ساده تصور کرد. (۷)

[تصویر] نمایی از محله کلیمی ها

* بازداشت و بازجویی دو روزنامه نگار

صبح امروز فلسفی صاحب امتیاز جریده حیات (۸) و هدایت الله خان داوری (۹) مدیر این روزنامه توسط دو صاحب منصب نظامی در ساختمان روزنامه دستگیر و به قزاق خانه برده می شوند. علت دستگیری آنها در این خبر یاد نشده است. (۱۰)

اما اصل موضوع به سرمقاله شماره هشت این روزنامه بازمی گردد که ظاهراً قبل از توزیع روزنامه به دست وزارت جنگ می

افتد و دستور توقیف و دستگیری آنها را می دهند. در سرمقاله این شماره از روزنامه حیات با عنوان «در اطراف وزارت جنگ» نوشته شده بود که «نه میلیون بودجه خرج وزارت جنگ باید تحت تفتیش و رسیدگی درآمده صورت جزء آن به مجلس ارائه شود و برای اطلاع عامه اشاعت یابد.» مقاله با تأکید بر وجود قشون مقتدر ادامه می دهد که «ما هنوز عده تحقیقی نظامیان مملکت خود را ندانسته و اطلاع نداریم افراد قشون هریک چه مبلغی حقوق دارند.» نویسنده با اشاره به این که چرا وزارت جنگ در لایحه ای جدید تقاضای هفتاد و پنج هزار تومان مخارج تعمیر سربازخانه های غرب کشور را تقدیم مجلس کرده، ادامه داد: «آیا هجده کرور بودجه وزارت جنگ برای تثبیت حکومت نظامی کافی نبود که هفتاد و پنج هزار تومان دیگر باید علاوه شود ... باید معلم از گرسنگی بمیرد و بعضی از صاحب منصبان خود را آرایش داده و در طول خیابان لاله زار فواحش و غیره را تعقیب کنند. وی در انتها خطاب به «آقای سردار سپه» می نویسد: «شجاعت و شهامت، فداکاری و مجاهدت و سایر صفات عالیه یک سردار را بزرگ کرده و عظیم الشان می کند و بالعکس تجاوز و تخطی، غرور و نخوت رشیدترین سرباز را منفور و در انظار عمومی مبغوض می نماید.» (۱۱)

* ادامه شرارت شاهسونها در منطقه سراب

در تلگرامی که امروز از آذربایجان به وزارت داخله رسید از ادامه دست اندازیهای شاهسونها در برخی مناطق خبر داده شده بود؛ و از آن جمله در جاده سراب به اردبیل. حتی عده ای از شاهسونها به سراب یورش آورده با قوای غیرنظامی روبه رو شده و در اثر درگیری دو تن از مهاجمان کشته شدند که جنازه شان بر زمین ماند. (۱۲)

* شکایت اهالی لشت نشا

تلگرامهای زیادی از طرف علما، سادات و اهالی لشت نشا از تعدیات و اجحافات فخر الدوله و امین الدوله به مقامات فرستاده شده است. آنها خواستار تعیین و اعزام یک حاکم بی طرف از مرکز هستند تا به استغاثه ایشان رسیدگی شود. (۱۳)

۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۱۸۹ تا ۱۹۱.

۲- همان، صص ۲۰۳ و ۲۰۴.

۳- همان، ص ۲۰۲.

۴- پورشالچی، قزاق: عصر رضا شاه ...، ص ۷۷.

۵- روزنامه تایمز، به تاریخ ۸ سپتامبر ۱۹۲۲، ص ۹.

۶- شیخ عبد النبی نوری معروف به شیخ عبد النبی مجتهد، فرزند ملامهدی به سال ۱۲۵۴ ق در روستای «سراسب» شهرستان نور از توابع استان مازندران به دنیا آمد. قبل از تولدش، پدر و در پنج سالگی مادر را از دست داد. در نوجوانی به تحصیل علوم دینی روی آورد و در نزد ملاسمعیل و حاج میرزا محمد تنکابنی داماد علامه محمد تقی نوری به شاگردی نشست. وی به مدت ۵ سال به فراگیری فقه و کلام و تفسیر روی آورد و چندی در بابل نزد سعید العلماء تکمیل تحصیل نمود. پس از فوت سعید العلماء مازندرانی به سوی عتبات عالیات روانه شد و در محضر درس میرزا محمد حسن شیرازی حضور به هم رسانید. وی پس از بهره گیری از استادان مختلف حوزه های علمیه عراق به درجه اجتهاد نایل آمد و به درخواست مردم تهران

به ایران مهاجرت کرد و در تهران به تدریس و ترویج دین اشتغال ورزید. او در خیابان سیروس نزدیک سرچشمه در مسجدی که به نامش بود به نشر حقایق اسلامی، معارف دینی و کتب مذهبی همت گماشت و چون در علوم معقول و منقول نبوغ خاصی داشت شاگردان برجسته ای را تربیت نمود؛ از جمله شاگردان او می توان میرزا ابو الحسن شعرانی و محمد تقی آملی را نام برد. شیخ عبد النبی در کنار تدریس و بحث و رسیدگی به امور مردم دیدگاه سیاسی وسیعی داشت. او از هواداران شیخ فضل الله نوری محسوب می شد و خواستار مشروطه مشروعه بود. به همین سبب خانه اش از سوی مخالفان مورد حمله قرار گرفت و دچار گرفتاریها و سختی فراوان گردید. وی در بلوای جمهوری رضا خانی به طرفداری از مدرس همراه با مردم و عده ای از روحانیان که به طرف مجلس شورای ملی در حرکت بودند، حضور داشت. شیخ نوری سرانجام در ۲۰ مرداد ۱۳۰۴ در تهران درگذشت و پس از تشییع باشکوه که با تعطیلی بازار تهران و اصناف همراه بود در حرم حضرت عبد العظیم حسن ی (ع) در شهر ری مدفون گردید (رئیس آنتی، فرزندگان مازندران، ج ۱، صص ۴۳۹ - ۴۳۶؛ شریف رازی، گنجینه دانشمندان، ج ۴، صص ۵۸۸ - ۵۸۷).

۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۶۹، ص ۲.

۸- میرزا آقا اصفهانی مشهور به اسلامبولی، نفتی، فلسفی و ملقب به اعتماد الملک فرزند آقا خان اعتمادی در حدود ۱۲۸۶ ق به دنیا آمد. تحصیلاتش را تا حد متوسطه به انجام رسانید. منابع موجود اشاره می کنند وی در حدود ۱۳۱۱ ق در تهران به نفت فروشی مشغول بوده و شهرتش نیز به «نفتی» بر همین اساس است. میرزا آقا در ۱۳۱۳ ق به بادکوبه و اسلامبول مسافرت کرد و در اسلامبول مدتی شغل نوکری داشت. او در ن هایت به واسطه شراکت با آقامیرزا بزرگ معاون التجار پسر حاجی قاضی تهرانی به تجارت روی آورد و پس از مدتی ورشکست گردید. در حدود ۱۳۱۸ ق به تهران بازگشت و پس از چند ماه اقامت در تهران بار دیگر به اسلامبول مراجعت نمود. او در سفر آخر مظفر الدین شاه به اروپا به عنوان مسئول ملاقات درباریها شاه را همراهی کرد. با بازگشت عین الدوله او نیز به تهران آمد و به تقاضای عین الدوله، قانونی برای دولت نوشت ولی بعدا به دلیل مخالفت هایی که از خود نشان داد توسط عین الدوله به همراه مجد الاسلام کرمانی و میرزا حسن رشیدی به کلات تبعید شد. او بار دیگر توسط ارفع الدوله به تبریز تبعید گردید و چون با دوره اول مجلس شورای ملی مقارن بود از تبریز به وکالت برگزیده شد. میرزا آقا اصفهانی در تهران توسط «هیأت مدیره انقلاب» به اتهام خیانت در موقع فتح تهران مدتی در حبس بود و بعد آزاد گردید. او در تهران روزنامه عصر را منتشر ساخت و سرانجام به استخدام دولت درآمد. چندی هم ریاست بلدیة تهران و معاونت حکومت یزد را برعهده گرفت. محمد صدر هاشمی مدعی است میرزا آقا اصفهانی همان میرزا آقای فلسفی مدیر روزنامه حیات جاوید و حیات است. روزنامه حیات جاوید در ۱۳۳۷ ق به مدیریت و سردبیری او در تهران تأسیس و نشر یافته است. در آن دوره به خاطر درج مقالات و مطالب انتقادی از وضع دولت و مجلس چند بار توقیف گردیده است. روزنامه حیات جاوید تا پایان ۱۳۰۰ ش به همین نام منتشر شده و پس از آن در حمل ۱۳۰۱ ش با عنوان حیات به فعالیت خود ادامه داده است. (علوی، رجال عصر مشروطیت، ج ۱، ص ۲۵؛ صدر هاشمی، تاریخ جراید و مطبوعات ایران، ج ۱، صص ۲۳۹ - ۳۴).

۹- هدایت الله داوری فرزند میرزا عبد الجواد در حدود ۱۳۱۷ قمری در روستای زرگرآباد دامغان به دنیا آمد. تحصیلات وی ابتدا در حوزه علمیه دامغان و سپس در مدرسه ناظمیه ادامه یافت و در این دوران با علی اصغر کشاورز و حبیب یغمایی هم درس بود. داوری پس از فراغت از تحصیل به سال ۱۳۰۰ ش بر اثر حوادثی، ناچار به ترک دامغان و سکونت در تهران گردید و به مقاله نویسی و خبرنگاری علاقه مند شد. مدتی با فلسفی مدیر روزنامه حیات جاوید همکاری داشت و به سردبیری آن

روزنامه رسید. مدتی هم روزنامه شعله را به صاحب امتیازی م. ی. تهرانی زاده اداره می کرد. در شهریور ۱۳۰۲ به سمت شهرداری دامغان منصوب شد و چندی بعد در تشکیلات نوین قضایی به دادگستری رفت و در شاهرود، گرگان و مدتی نیز در سبزوار به کار اشتغال داشت و پس از آن هم به وکالت دادگستری پرداخت. داوری در دوران نخست وزیری مصدق مدیر روزنامه دهقانان بود و در ابتدای همین ایام (اردیبهشت ۱۳۳۰) امتیاز روزنامه انتقام را گرفت. او در نویسندگی و شاعری توانا بود. داوری در دوم بهمن ۱۳۴۹ در تهران درگذشت و در امام زاده عبد الله شهر ری به خاک سپرده شد. (نجاتی، رحمت الله، «داوری، کشاورز...»، صص ۳۹۷-۳۹۴؛ طاهریا، دامغان شش هزار ساله، صص ۱۹۲-۱۹۱).

۱۰- همان جا.

۱۱- روزنامه حیات، شم ۸، ص ۱. بازجوی دو روزنامه نگار دستگیر شده، کفیل ارکان حرب کل قشون بود. او در گزارشی که پس از بازجویی برای رضا خان فرستاد نتیجه تفتیش خود را چنین عنوان کرد که «اساسا مقاله ناشی افکار مدیرمسئول هدایت الله بوده و صاحب امتیاز هم در آن شرکت داشته است ... اعضا محکمه متفقا بر این عقیده هستند که این دو نفر محکوم و مقصرند، لیکن مدیرمسئول هدایت الله تقصیراتش زیادترو مسئول مستقیم این سرمقاله است و باید هر دو مجازات و سیاست شوند. رأی محکمه بر این است روزنامه و امتیاز آنها توقیف و به اسم دیگری هم حق روزنامه نگاری نداشته، ثانيا مدیرمسئول هدایت الله دویمت ضربه شلاق و شش ماه حبس و صاحب امتیاز فلسفی پنجاه ضربه شلاق و شش ماه حبس شوند.» در پایان این گزارش از تقاضای بخشش هر دو نفر یاد شده «محکمه اجرای مجازات آنها را منوط به امر مبارک می نماید.» در حاشیه این نگاشته از قول رضا خان وزیر جنگ آمده است که «فرمودند فعلا حبس باشند.» هدایت الله داوری چندی پیش با فرخی مدیر روزنامه طوفان در شمار تحصن کنندگان سفارت شوروی بود. فلسفی هم در همان زمان در حضرت عبد العظیم (ع) تحصن اختیار کرده بود. (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۰۵).

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو، ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۱۳- روزنامه اقدام، شم ۷۶، ص ۳.

پنج شنبه ۲۹ شهریور ۱۳۰۱ / ۲۱ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۲۸ محرم ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه پس از گفت و گوهای نسبتاً طولانی درباره نمایندگی پوررضا، انتخاب شده از بوشهر، «مقدمه لایحه امتیاز نفت که به ضمیمه مواد آن تهیه» شده بود خوانده شد. بنا شد کمیسیون خاصی برای این لایحه (ر. ک: ۲۸ شهریور) تشکیل شود و به آن رسیدگی گردد.

بعد از ظهر دوازده تن از اعضای کمیسیون ۱۲ نفره که زمان نخست وزیری مشیرالدوله تشکیل شده بود انتخاب شدند. (۱)

* پی جویی وضعیت کلیمیان از طریق سفارت شوروی

شومیاتسکی «نماینده مختار دولت جمهوری سوسیالیستی فدراتیو شوروی روس» امروز نامه ای از «گالوژسکی» دریافت کرد که از حوادث روزهای ۲۸ و ۲۹ شهریور / ۲۰ و ۲۱ سپتامبر در آن یاد شده بود. در اثر هیجان ایجاد شده در تهران بر ضد کلیمیان، اتباع یهودی روس اعم از زن و بچه به شعبه کنسولگری پناهنده شدند. گالوژسکی رئیس شعبه کنسولگری در این نامه نوشت که با حاکم نظامی تهران، محمود انصاری، دیدار کرده «آقای حکمران در ضمن اظهارات رسمی خود مرا مستحضر داشتند که این هیجان به تحریک انگلیسها واقع گردیده و دو نفر از مقصرین نیز توقیف و اقدامات لازمه از طرف اولیای لشکر در رفع هیجان مزبور به عمل آمده است.» گالوژسکی در ادامه آورده که با وجود این دیدار مطابق اظهارات کلیمیان اتباع روس، حملات نسبت به آنها همچنان ادامه دارد. وی از شومیاتسکی خواست اقدامات لازم و مطالبه خسارات وارده صورت گیرد. (۲)

* تهدید دوباره سفارت فرانسه درباره مدرسه آلیانس

سفارت فرانسه امروز در نامه ای خطاب به قوام السلطنه از بسته شدن مدرسه آلیانس اسرائیلی (Alliance Israelite) ابراز تعجب کرد. وی با اذعان به این که این مدرسه همه تصمیمات خود را طبق آن چه که از فرانسه به او ابلاغ می شود می گیرد، نوشت که «من نمی توانم اجازه دهم که چنین وضعی تداوم یابد.» وی خواستار گشایش دوباره مدرسه بدون از دست رفتن زمان شده و اینکه تحت حمایت دولت فرانسه به فعالیت خود ادامه دهد. «فکر نمی کنم لازم باشد که خدمت حضرت والا بیشتر از این اصرار کنم.» (۳)

[تصویر] یکی از پرونده های مدارس آلیانس تهران

* تحرکات رافائیل در کرمانشاه

بنابر گزارش ژنرال کنسول ایران در بغداد رافائیل خان از

۱- روزنامه اقدام، شم ۷۷، ص ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۴-۲۸-۱۳۰۱.

۳- همان، ۱-۱۹-۳۲-۱۳۰۱. نامه تهدیدآمیزی نیز در هفتم شهریور درباره عواید گمرک بازرگانان یهودی که می بایست صرف مدارس یهودی شود از سفارت فرانسه به دولت ایران فرستاده شده بود.

ارامنه آشوری که تحریکات و اسباب چینی های او موجب قتل جمعی از مسلمانها شده بود اخیرا از عراق متواری شده و به سمت کرمانشاه آمده و چندی است در میان طبقات آشوری شروع به تحریک کرده، و امکان آشوب می رود. ژنرال کنسول از اولیای دولت خواست که مراقب اقدامات رافائیل ارمنی باشند. (۱)

* اطاعت قل خانیها

در نتیجه اقدامات قشون کرمانشاه و اعزام نیرو برای دستگیری و رویارویی با قل خانیها (۲)، گفته شده که این طایفه اظهار اطاعت از دولت مرکزی کرده است. «و همچنین راجع به شرارت یک عده از کاکاوندها در هرسین، رفع شرارت و مناقشات آنها شده است.» (۳)

* نتیجه کمیسیون رسیدگی به عملکرد ارفع الممالک

کمیسیون تحقیق اداری که به عملکرد ارفع الممالک حاکم سابق دزدآب رسیدگی می کرد پس از جلسات متعدد او را محکوم شناخته و به ادای ۴۶۸۰ تومان «از بابت قیمت اراضی ای که به اشخاص متفرقه برخلاف دستوری که داشته فروخته و انفصال از خدمت آن وزارت خانه (وزارت داخله) ملزم می دانند.» (۴)

* مدرسه روسی غازیان

پس از پی گیری رئیس معارف گیلان در تعطیلی مدرسه روسی غازیان (ر. ک: ۲۰ شهریور) کارگزاری گیلان اطلاعات تازه ای از این مدرسه به وزارت امور خارجه داد؛ این که کنسول روس بنا به دستوراتی که دارد می خواهد این مدرسه را دولتی کرده، برای مخارج آن از هر پوط کالای صادراتی توسط اداره بندر یکشاهی دریافت کند و نیز درصدد است در اراضی کنار دریای مدرسه ساختمان دیگری بنا کند که توان پذیرش یکصد دانش آموز را داشته باشد. از روسیه هم مهندسی آمده تا نقشه بریزد. کنسول روس هم اطلاع داده که شصت هزار منات طلا برای خرج این ساختمان در نظر گرفته شده است. (۵)

* پایان تحصن معلمان

امروز معلمان متحصن در مجلس شورای ملی به تحصن خود پایان دادند. اینان حدود چهل روز در تحصن گذراندند.

گفته می شود معلمان مدارس ابتدایی ۴۰ روز، مدارس متوسطه ۷۰ روز و مدارس دختران سه ماه حقوق در سال گذشته دریافت کرده بودند. به معلمان قول داده شد دو ماه حقوق به آنها پرداخت شود؛ و با همین وعده از تحصن خارج شدند. (۶)

* غلبه بر اشرار چواری

امیر لشکر غرب احمد خان امیراحمدی در گزارشی که از اقدامات خود داد از پیروزیهای قشون خود بر اشرار چواری نوشت

که مدت‌ها منطقه ملایر را محل تاخت و تاز و غارت خود قرار داده بودند و اینک پس از پایان کار ایل بیرانوند، و تنبیه طوایف زلّقی و سوکویی «اردوی اعزامی نهاوند را برای سرکوبی چواری‌ها حرکت، اشرار به واسطه در دست داشتن قله‌های مرتفع و سنگ‌های محکم در تنگ تارسوان مانع از ورود اردو به تنگ شده، جنگ بسیار سختی میان قوای اشرار و اردوی اعزامی واقع می‌گردد. لیکن اردوی منصور پس از چند ساعت زدو خورد و وارد آمدن تلفات و گرفتن پنجاه نفر اسیر، در ۲۹ سنبله (امروز) از تنگ گذشته و کلیه خاک چواری را به تصرف درمی‌آورند. غنایمی که از اشرار به دست آمده:

چندین قبضه تفنگ، که تعداد آن را رئیس اردو راپرت نداده و توضیح خواسته شده، و هفتصد رأس مال و حشم است.

دستور لازمه به رئیس اردو برای تعاقب اشرار و تنبیه و سرکوبی سایر اشرار آن صفحه داده شده. (۷)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۶۹، ص ۱.

۲- قل‌خانی یکی از طوایف کرد است از ایل گوران که در کرمانشاه، ماهیدشت و اطراف سنندج سکونت دارند. آنها مذهب علی‌اللهی دارند و یا اهل تسنن می‌باشند. این طایفه چون در درگیریها با قشون عثمانی و متجاوزان مرزی از سپر (قل‌خان) با چالاکی و مهارت رزمی استفاده می‌کرده اند به این نام معروف شده اند. تیره‌های این ایل عبارتند از: ملکی، بارولی، دیوکه، سرآواره، دنگی، پشت‌ماله، نجفی، سبزه، ویستعلی، رستم، بزیرآباد، بچه‌هالی، آیینه‌وند، قلعه‌زنجیر، قری، قرکه. ایل قل‌خانی در سال ۱۳۱۱ ش، ۳۰۰۰ خانوار بوده اند و در ۱۳۶۰ ش جمعیت کوچ رو این ایل ۸۸۳ خانوار شامل ۶۷۶۴ نفر بوده است. (افشار سیستانی، مقدمه‌ای بر شناخت ایلها، چادر نشینان و ...، ج ۱، ص ۳۰۷؛ ستوده، نامنامه ایلات و عشایر و طوایف (ایران تاریخی و فرهنگی)، ص ۳۷۴).

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۶۹، ص ۱.

۴- همان جا.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۲۳-۳۲-۱۳۰۱.

۶- روزنامه اقدام، شم ۷۷، ص ۳.

۷- اسناد نخستین سپهد ایران ...، ص ۷.

جمعه ۳۰ شهریور ۱۳۰۱ / ۲۲ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۲۹ محرم ۱۳۴۱

* استخدام بوگارت امریکایی

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا امروز قرارداد استخدام دولت ایران را با «ارنست لدلو بگارت» به عنوان «یک نفر متخصص در صرافی و مسکوکات» منعقد کرد.

در این قرارداد سیزده ماده ای ارنست لدلو بگارت در قبال دریافت ده هزار دلار برای یک سال به استخدام دولت ایران درمی آید تا زیر نظر رئیس کل مالیه، میلپو وظایف خود را انجام دهد. (۱)

* گزارش وزیر مختار ایران در آلمان از وضعیت سلاح های خریداری شده

وزیر مختار ایران در برلن در نامه مفصلی که امروز به وزیر امور خارجه نوشت پیرو نامه های پیشین بار دیگر از اشکالاتی که در تحویل اسلحه دولتی خریداری شده از طرف ایران وجود دارد، یاد کرد.

وی مهمترین اشکال را عذر دولت آلمان از این که «زیر فشار مؤتلفین است و یا آن که کار خانجات اسلحه سازی بسته شده و مؤتلفین اسلحه های موجوده را معدوم ساخته اند در تهیه و تحویل اسلحه مسامحه» می کند دانسته و سپس تلاشهای یک ساله مسیو هازه کارمند محلی سفارت ایران را یادآور شده است که پس از یک سال پی گیری می گویند «اسلحه نو ندارند و آن هایی را که برای دولت ایران در نظر گرفته اند باید برای تعمیر و سوار کردن به کار خانه بفرستند.» اخیرا هم اطلاع داده اند «مقداری فشنگ حاضر است و فورا یک نفر باید از طرف سفارت فرستاده شود تا بین فشنگهای مزبور آن چه به کار می خورد جدا کند.»

وزیرمختاری ایران از بدهی دو هزار تومان سفارت به مسیو هازه هم نوشت که هرچه سریع تر این پول را ارسال کنند؛ و نیز اظهار امیدواری کرد مأمور اعزامی وزارت جنگ هرچه زودتر به آلمان برسد تا این مسئله را حل و فصل کند. (۲)

[تصویر] نواب (وزیر مختار ایران در آلمان)

* موقعیت ابو القاسم لاهوتی در آذربایجان

فهیمی کنسول ایران در نخجوان در تلگرامی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که پس از اقداماتی که برای جدا کردن لاهوتی از سایر فراریان صورت گرفت اینک لاهوتی با کمک روسها و حکومت محلی مشغول جلب

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۳-۵-۶۵-۱۳۰۱.

۲- همان، ۲۸ و ۲۹-۸-۳۱-۱۳۰۱ دولت ایران مبلغ ۱۳۴ هزار و ۲۵۰ تومان و ۵۸۶ هزار و ۳۵۰ مارک در دسامبر ۱۹۱۳ تا

فوریه ۱۹۱۴ برای خرید ۶ هزار تفنگ کارابین و سه میلیون فشنگ، توپ، مسلسل و مقداری اسباب و لوازم یدکی و تعمیر با مخارج حمل پرداخت کرد. مقداری از این سلاح ها در اوایل جنگ وارد و ما بقی به واسطه وقوع جنگ جهانی اول وارد نشد. از دیگر سفارش های ایران به آلمان در سال ۱۹۱۴ و پیش از شروع جنگ ۱۱۰۰ قبضه موزر و ۳۰ هزار فشنگ برای نظمیة تهران بود که روی دسته موزرها هم علامت شیر و خورشید حک شده بود. موزرها حاضر بود ولی با وقوع جنگ، دولت آلمان آنها را برای مصارف جنگی خود صرف کرد. (همان، ۳۰-۸-۳۱-۱۳۰۱).

مهاجرین باکو است. «ضمناً اقدام کرده است که ۸۳ رأس اسب، ۱۱۹ قبضه تفنگ و یک مترالیوز که در موقع عبور از مهاجرین فراری، روسها ضبط و به ایروان برده اند تحویل بگیرد.» فهیمی توصیه کرد وزارت امور خارجه با مسکو وارد مذاکره شود که این سلاحها به دست لاهوتی نرسد که «اگر اسلحه به لاهوتی برسد کار مشکل خواهد شد.» (۱) وی در تلگرام دیگری که آن هم امروز به ایران فرستاده شد برای اعزام برخی فراریان پشیمان به ایران، تقاضای هزینه کرد. (۲)

* درگیری ترکمنها با اتباع روسیه

ترکمنهای آتابای به حکومت استرآباد اطلاع دادند که در یک فرسخی شمال گنبد کاووس «شصت نفر بالشویک وارد شده خیال دارند تراکمه را بچاپند.» در درگیری که صورت می گیرد چهار- پنج نفر از روسها کشته می شوند، اسلحه آنها ضبط و بقیه فرار می کنند. موضوع توسط کارگزاری به تهران اطلاع داده شد. (۳)

* تسلیم گروه دیگری از یاران سید جلال چمنی

امروز گروه دیگری از طرفداران سید جلال خود را تسلیم نظامیان کردند. تسلیم شدگان ۲۹ نفر بودند. سید جلال نیز به طرف ماسال متواری شده، فرماندهان نظامی می گویند به زودی خود سید هم دستگیر خواهد شد. (۴)

* یکه تازی شاهسونها در اطراف میانه

امنیه آذربایجان اطلاع می دهد که چند روزی است اشرار شاهسون در اطراف میانه از قره بابا تا تکمه داش در تمام بلندیاها مستقر شده، امنیت منطقه را سلب کرده اند. نیروهای امنیه هم با شاهسونها مشغول درگیری است. این ناامنی در اطراف سراب هم وجود دارد. بنا به همین خبر کاروان هایی که کالا- حمل می کنند با کمک افراد محلی می توانند از این راه ها سالم به مقصد برسند. (۵)

* ورود قوای ترک به کردستان عراق

روزنامه ایران با کسب خبر از منابع خصوصی در شماره امروز خود نوشت «قوای ملیون عثمانی» وارد سلیمانیه شده اند و ادارات و مراکز مهم این شهر را اشغال کرده اند. تعداد نیروهای ترک ۱۸ هزار نفر است. همزمان قوای انگلیس هم از این منطقه کنار کشیده اند. نیروهای ترک پس از سلیمانیه کرکوک و موصل را هم تصرف کرده اند. (۶) این موضوع را کنسولهای ایران در بغداد و خانقین پیش از این به ایران منعکس کردند اما از ورود قوای ترک حرفی به میان نیامده بود.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۱۱.

۲- همان، سند شم ۳۷۱۰.

۳- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۳۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۴، ص ۲؛ روزنامه شفق سرخ، شم ۷۱، ص ۳.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۱، ص ۳.

۶- همان جا. منابعی که این حادثه را مورد توجه قرار داده اند درباره آن نوشته اند: «در اوایل بهار سال ۱۹۲۲، درست در همان لحظاتی که راولینسن بر اقدام به راه انداختن ماجرای در آناتولی با حمایت بریتانیا اصرار می ورزید، قائم مقامی کمالیست در رواندوز مستقر شد. در ماه ژوئن سرهنگی به نام علی شفیق، معروف به اوزدمیر، جانشین او شد. اوزدمیر آشکارا می گفت که مأموریتش تصرف مجدد ولایت موصل است. از آنجا که نیروهایی هم در جزیره مستقر شده بود، این ادعا باورکردنی می نمود. دیری نکشید که اوزدمیر پشتیبانی بخش های مهمی از قبایل عمده منطقه را جلب کرد. قبایل سورچی، خوشناو، زنگنه، همه وند و پژدر، و در مناطق اربیل و کرکوک و سلیمانیه عمیقاً نفوذ کرد. در طی ماه های تابستان بخش های بیشتری از قبایل، حکم و اقتدار بریتانیا را بدور افکندند، به قسمی که در اوایل سپتامبر واحدهای ترک بدون برخورد با هیچ مقاومتی رانیه را تصرف کردند و عقره را مورد تهدید قرار دادند. ستونی انگلیسی که به یاری رانیه اعزام شده بود، بی این که به هدف برسد به شدت آسیب دید. اوزدمیر برای اشغال کوی سنجاغ نیز دست به کار شد.» (مک داول، تاریخ معاصر کرد، ص ۲۵۴).

شنبه ۳۱ شهریور ۱۳۰۱ / ۲۳ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۱ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد. در این جلسه سلیمان میرزا نسبت به توهین نیروهای اشغالگر عراق به روحانیون صحبت کرد و پرسید اینان چه کرده اند که مجبور به مسافرت به ایران شده اند؟ «اینها می گفتند بایستی مسلمانها آزاد باشند.» وی گفت که همه ما از این اقدام انگلیس باید اظهار تنفر بکنیم. «ما دشمن هستیم با کسانی که با ما و آزادی ما دشمن هستند و دوست هستیم با کسانی که با ما و اسلامیت و آزادی [ما] دوست هستند.» صحبت‌های مفصل سلیمان میرزا با تأیید همه نمایندگان مواجه شد. قوام السلطنه رئیس الوزراء که در مجلس حضور داشت نیز ضمن تأیید این خطابه توضیحاتی درباره اقدامات دولت درباره تبعید علما داد. (۱)

[تصویر] سلیمان میرزا

* تبعیت سالار رشید طالش

در تلگرامی که امیرلشکر غرب، عبد الله خان طهماسبی امروز به مرکز فرستاد نوشت که سالار رشید طالش امروز وارد تبریز گردید. «به مراحم مبارک امیدوار نموده و از این طریق هم دیگر در بهانه جویی روسها مسدود شد.» (۲)

* اعلام بدهی بانک ایران

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران بدهی این بانک را تا آخر شهریور ۱۳۰۱ در دو بخش «قروض قرانی» و «قروض مناتی» به دولت اعلام کرد. قرض قرانی تهران و شعب ولایات ۱۳ میلیون و ۶۳۰ هزار و ۹۶۵ قران و ۵ / ۰ دینار، و قرض مناتی تهران و شعب ولایات ۴ میلیون و ۱۰۰ هزار و ۶۳ منات و ۴ / ۳۵۱ کاپک است. (۳)

* منع استفاده از وافور در مجامع عمومی

بنا به پیشنهاد اداره صحتیه بلدی در منع وافور هیأتی تحت نظارت اداره مالیات غیرمستقیم، حکومت نظامی و اداره صحتیه بلدی در اداره تحدید تشکیل شد و پس از مذاکرات زیاد به این نتیجه رسیدند که کشیدن وافور در قهوه خانه ها به طور علنی ممنوع شود و فقط چند قهوه خانه برای استفاده از آن مجاز شمرده شدند. (۴)

* وزیر پست و تلگراف در ایتالیا

به نوشته روزنامه اقدام وحید الملک وزیر پست و تلگراف به سمت وزیرمختاری کشور ایتالیا انتخاب و به دربار رم معرفی شده است. «برای مخارج مسافرت قرار شده مبلغ ۱۲ هزار تومان از محل نفت جنوب در وجه ایشان کارسازی شود.» (۵)

قوام السلطنه ریاست وزراء که تصدی وزارت امور خارجه را

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۲، صص ۱ و ۲ و ۳.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۶، ص ۲.
- ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱-۲-۳۸-۱۳۰۱.
- ۴- روزنامه اقدام، شم ۷۷، ص ۳.
- ۵- همان جا.

نیز داشت، امروز به عنوان وزیر امور خارجه ماده الحاقی به عهدنامه ایران و افغانستان را تقدیم مجلس شورای ملی کرد.

متن این الحاقیه چنین است: «همچنین طوایف و ایلاتی که سابقا از ایران به افغانستان رفته اند کما فی السابق تبعه دولت متوقف فیها می باشند و بدون اینکه تذاکر خود را به امضای مأمورین ایران نرسانند حق ورود به خاک ایران را نخواهند داشت.

چنانکه همین ترتیب نظیرا موافق فصل دوم الحاقی نسبت به کلیه طوایف و ایلاتی که سابقا از افغانستان به ایران آمده اند مجری خواهد شد. افرادی که از ایران قبل از تأسیس سفارت ایران در کابل به افغانستان رفته سکنی اختیار کرده اند کما فی السابق تبعه افغانستان شناخته می شوند.

تجاری که فقط برای معاملات تجارتي از ایران به افغانستان مسافرت نموده اند و در افغانستان اقامت دائمی اختیار نکرده اند و نیز به موجب اسناد محقق است که در دوایر رسمی افغانستان با آنها معامله تبعه افغانستان نشده است تبعه ایران شناخته خواهند شد.» (۱)

* تسلیم و اطاعت سید طه

بنا به اخباری که از حاکم نظامی آذربایجان رسیده امروز سید طه با شصت هفتاد نفر از اتباع خود وارد ارومیه شد و ضمن پشیمانی از کرده های خود اظهار اطاعت و خدمتگزاری کرد. سید طه از فرماندهان و سرکردگان آقا سیمیتقو بود. (۲)

* تجلیل از مصطفی کمال پاشا

امروز به دعوت تجار مراسمی در مسجد شیخ عبدالحسین تهران برگزار شد. گروه های مختلف مردم در این مراسم شرکت کرده و یکی از بازرگانان سخنانی در شادمانی از پیروزیهای «اخیر قشون اسلامی ترک قرائت و پس از آن عکس قائل رشید آنها مصطفی کمال پاشا را با دسته های گل آورده و در منظر عمومی نصب کرده پس از اظهار مسرت و شادمانی جلسه خاتمه یافت.» روزنامه اتحاد نوشت که آقا سید جواد سلطان المحدثین در این مراسم نطق بلیغی کرد و عموم مردم از عملیات نمایندگان انگلیس در تبعید علما به ایران اظهار تنفر کردند. (۳)

* تأسف و نگرانی حسین علاء از اقدام قوام السلطنه

پس از لایحه ای که قوام السلطنه به مجلس شورای ملی داد و تلفیقی از پیشنهادهای هر دو کمپانی نفت امریکایی استاندارد و سینکلا را برای تصویب به صحن مجلس برد، حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا که با مسئولان این دو کمپانی نیز رایزنی می کرد در تلگرامی به قوام السلطنه این اقدام را عجیب و خطرناک خواند. «پیشنهاد مخلوط دولت به مجلس و مخابره متن فرانسه آن به بنده خلاف مصلحت ... و بیهوده ساختن تمام زحمات این مدت» است. وی پیش بینی کرد این کار باعث عقب نشینی هر دو کمپانی شود. «جدا استدعا می کنم که دولت پیشنهاد خود را از مجلس پس گرفته تا ورود مستشار (میلسپو) به

تهران که چند هفته بیشتر طول ندارد منتظر بشوند.» (۴)

* دیدار رضا خان با وابسته نظامی سفارت انگلیس

امروز رضا خان و وابسته نظامی سفارت انگلیس با یکدیگر ملاقات کردند. در این دیدار رضا خان به طرف انگلیسی اظهار داشت که قصد دارد به زودی استعفا دهد؛ دلیل آن کارشکنی اطرافینش است. سر پرسى لورن این خبر را به وزارت امور خارجه انگلیس فرستاد و چنین اظهار نظر کرد: «به نظر من بهتر است که اجازه دهیم حوادث روند عادی خود را طی کند، چون: ۱- به خلوص او با توجه به خلوص خودمان اطمینانی ندارم ۲- خطر احتمالی برخورد با بختیارها رفع شده است. ۳- در اداره داخلی کشور بسیار فراتر از قدرت خود، اعمال قدرت می کند. ۴- بعید نیست که با مشاوران امریکایی بر سر مخارج و کنترل هزینه ارتش برخورد کند. ۵- برنامه تسلط نظامی به فراموشی سپرده شده است. باید اضافه کنم که کناره گیری او احتمالا باعث تسهیل تبلیغات بلشویکها و احتمالا تشدید آن خواهد شد.» (۵)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱- ۵- ۶۶- ۱۳۰۱. عهدنامه ایران و افغانستان مشتمل بر ۱۲ ماده اصلی و دو ماده الحاقی بود که به تصویب مجلس شورای ملی، شاه ایران و امیر افغانستان رسیده بود. اما دولت افغانستان مایل بود همان حقی که دولت ایران برحسب دو ماده الحاقی دارا بود، دولت افغانستان هم آن حق را دارا باشد و امضای دو ماده الحاقی را مشروط به قبول این تقاضا کرد. از این رو وزارت امور خارجه امروز این متن را تحت عنوان «فصل سوم الحاقیه» به مجلس شورای ملی داد. مجلس آن را در دستور کار خود قرار داد و در ۱۵ دی ۱۳۰۱ به تصویب رسید.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۵، ص ۳.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۲، ص ۴؛ روزنامه اتحاد، شم ۲۳۹، ص ۲. مواضع اسلام خواهی یا اسلام نمایی کمال مصطفی پاشا در هنگام جنگهای رهایی بخش یکی از موضوعات قابل توجه مورخان و علاقه مندان به تاریخ ترکیه است. برای نمونه آتیلا ایلهان مورخ معروف ترک می نویسد که آتاتورک در دوران جنگ رهایی بخش استراتژی ضد امپریالیستی را بر ضد غرب اعمال نمود، اما پس از جنگ به غرب تمایل یافت که این هم غرب گرایی تمام عیار نبوده است. و یا صاها آکیول روزنامه نگار معروف ترک می گوید که حرف هایی که آتاتورک در زمان جنگ های رهایی بخش زد، اگر در دوره تک حزبی بعد از جنگ زده می شد، شما را به زندان می انداختند. (www.Stargazete.com) اینها نشان می دهد که مصطفی کمال پاشا برای پیروزی بر اشغالگران از فرهنگ اسلام در ترکیه حد اکثر بهره را برده و پس از پیروزی و رسیدن به قدرت نه تنها آن را یکباره کنار گذاشت، بلکه علیه آن نیز کوششهای چشمگیری کرد.

۴- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۲۰۴ و ۲۰۵.

۵- NO. ۱۰۳, NO. ۹۸۴۴ / ۶ / ۴۴, FO E ۹۸۴۴ سه روز پس از این گزارش و اظهار نظر، کرزن پاسخ داد «من نیز با نظر شما موافقم حتی اگر احتمال افزایش تبلیغ بلشویکها باشد.» (همان)، NO. ۹۸۴۴ / ۶ / ۴۴, NO. ۱۰۵.

یکشنبه ۱ مهر ۱۳۰۱ / ۲۴ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۲ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه بودجه وزارت فواید عامه که در جلسات گذشته مطرح شده بود در دستور کار قرار گرفت. پس از تصویب موادی از بودجه این وزارت خانه، حائری زاده در توضیحی گفت: «ما بایستی اول تکلیف خود را با آقایان وزراء معین کنیم بعد قانون وضع نماییم. زیرا ما قانون عادی وضع می کنیم و آنها قانون اساسی را نقض می نمایند و برای جواب سئوالات حاضر نمی شوند.

هنوز بودجه وزارت جنگ به مجلس داده نشده و هنوز وزیر جنگ برای دفاع از لوایحی که به مجلس داده است به مجلس نیامده ... هنوز یک مدیر روزنامه حبس می شود. هنوز امین مالیه یک ولایتی به توسط اداره قشونی تنبیه می شود.» این سخنان با واکنش رئیس مجلس روبه رو شد و آن را خلط مبحث دانست.

در این جلسه سردار جنگ با تصویب نمایندگان چهل روز به مرخصی رفت تا درباره کشتار نظامیان در خاک بختیاری تحقیق کند. (۱)

* بی پولی نماینده وزیر جنگ در مسکو

نایب سرهنگ اسماعیل خان در تلگرامی که امروز از مسکو برای رضا خان وزیر جنگ فرستاد از این که مأموریت خود را با بی پولی طی می کند گله کرد و تقاضا نمود «راجع به پول به وسیله سفارت روس امر به اقدام فرمایند.» وی سپس به ملاقات خود با وزیر خارجه روسیه اشاره کرد که چندین ملاقات داشته و درباره خرید اسلحه با او مذاکره نموده است.

«مسئله اسلحه روسیه را با بعضی شرایط که بعد پیشنهاد خواهد کرد به فدوی امیدواری داد. راپرت مفصل به وسیله چاپار به حضور مبارک معروض خواهد شد.» نکته آخر این که وزیر خارجه روسیه شوروی درباره نفت شمال هم با نماینده وزیر جنگ ایران صحبت کرده «مساعدت حضرت اشرف را به وسیله فدوی خواستار است.» رضا خان در حاشیه نامه پاسخی می دهد تا برای نایب سرهنگ اسماعیل خان در مسکو تلگرام شود: «زودتر به برلن حرکت کنید.» (۲)

* تلاش برای جابه جایی حاکم اصفهان

مفتش مخفی دایره عملیات لشکر جنوب در گزارشی که امروز از ماحصل جست و جوها و شنیده های خود نوشت، از تلاش خوانین بختیاری برای برداشتن حاکم اصفهان خبر داد.

«قصد سردار اسعد ... و حضرات بختیاری عموماً بر این است که هرچه زودتر ممکن است اقدامات نمایند بلکه یا ایشان یا

سردار جنگ حکومت اصفهان بشود چون به عقیده حضرات بی حالی سردار اشجع (حاکم اصفهان) کار آنها را عقب انداخته» است. وی از استعفای سردار اشجع هم نوشت که پی گیری می کند پذیرفته شود. در ضمن از این شنیده خود نیز گفت که «سردار اشجع خیال دارد به عنوان هواخوری و شکار برای قامشلو حرکت نموده از آنجا هم به طرف چهار محال برود.» (۳)

* تکذیب مرگ فیصل

پس از بیماری ملک فیصل پادشاه عراق (۴) شایعاتی مبنی بر مرگ او نیز منتشر شد اما اینک روشن شده که اخبار منتشره دروغ بوده، وی دچار آپاندیسیت شده که پس از عمل جراحی معالجه شده است. (۵)

* منع استعمال تریاک

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت بنابر آنچه که از طرف مجمع اتفاق ملل (۶) به تصویب رسیده، استعمال تریاک ممنوع شده و مصوبه آن به کشورهای مختلف از جمله ایران ابلاغ شده است. گویا بیشتر دولتها این مصوبه را امضا کرده و آن را پذیرفته اند. «به قراری که اطلاع حاصل نموده ایم نظریه کمیسیون مزبور [کمیسیونی که در ایران برای این موضوع

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۳، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۶۱.

۳- همان، پ ۴، صص ۷۸ تا ۸۰.

۴- فیصل بن حسین پادشاه عراق معروف به ملک فیصل اول فرزند سوم شریف حسین، شریف مکه، در مه ۱۸۸۳ در مکه متولد شد. در قسطنطنیه تحصیل کرد. سپس به نمایندگی از جده در پارلمان عثمانی عضویت یافت. در جنگ جهانی اول از ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۶ م در ارتش عثمانی در سوریه خدمت کرد و سپس به عربستان گریخت. او در نقشه خود برای سلطنت بر کلیه سرزمینهای عربی امپراطوری عثمانی موفقیتی کسب نکرد. در ۱۹۲۰ م با حمایت انگلیسها، کنگره ملی سوریه او را به سلطنت رساند. بدین ترتیب قسمتی از آرزویش جامه عمل پوشید اما در همان سال بعد از پیمان سور (SEVR) که میان فرانسه و انگلستان در خصوص تقسیمات جغرافیایی سیاسی خاورمیانه به امضاء رسید، سوریه تحت الحمايه فرانسه شد و ملک فیصل تحت فشار فرانسوی ها، مجبور به ترک سوریه شد. پس از تأسیس کشور عراق، بیشتر با تحریک گک. بل داوطلب سلطنت عراق شد و این بار نیز با حمایت انگلیسها، به عنوان پادشاه عراق انتخاب گردید و در ۱۹۲۱ م به سلطنت رسید. فیصل در دوران حکومتش تا پایان قیمومت انگلستان بر عراق (اکتبر ۱۹۳۲)، فعالانه با انگلستان همکاری کرد. سرانجام در هفتم سپتامبر ۱۹۳۳ در ۵۰ سالگی بر اثر انسداد شرایین در سوئیس درگذشت. پس از وی فرزندش غازی بن فیصل عهده دار حکومت عراق شد. (ساجدی، مشاهیر سیاسی قرن بیستم، صص ۳۱۴ و ۳۱۵؛ دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، ص ۱۹۷۰).

[تصویر] ملک فیصل

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۸، ص ۳.

۶- پس از پایان جنگ جهانی اول، ویلسون رئیس جمهور امریکا در کنفرانس صلح ورسای چهارده اصل را مطرح کرد که

اصل چهاردهم آن درباره تشکیل جامعه ملل بود. به دلیل اهمیت تشکیل این سازمان در ۱۸ ژانویه ۱۹۱۹ نمایندگان ۳۲ کشور جهان بدون حضور امریکا و روسیه در ژنو گرد آمدند تا در مورد تأسیس سازمانی بین‌المللی که مدافع استقلال کشورهای جهان و حافظ صلح و امنیت بین‌المللی باشد، تصمیم بگیرند. بعد از این گردهمایی، در ۱۰ ژانویه ۱۹۲۰ م جامعه ملل تأسیس شد و مقر آن در ژنو قرار گرفت. نخستین اجلاس مجمع جامعه ملل در همین سال تشکیل شد تا به رفع مشکلات کشورهای عضو کمک کند. اما بعدها با خروج ژاپن، ایتالیا و آلمان، جامعه ملل وجودش بی‌اثر شد و در سال ۱۹۴۶ م بعد از بیست و شش سال فعالیت به دلیل ناکامی در برقراری صلح جهانی جای خود را به سازمان ملل متحد داد.

تشکیل شده] مخالف نظریه فوق می باشد و از قدغن کلی تریاک در ایران مضار زیادی ملاحظه نموده اند که یک مرتبه قابل اجرا نمی باشد. در پی این مصوبه در مجمع اتفاق ملل صدور تریاک از ایران در مرز برخی از کشورها متوقف و اجازه ورود نداده اند و این به دلیل گردن نهادن این کشورها به مصوبه یاد شده بوده است. (۱)

[تصویر] مزرعه خشخاش

* دست بیگانه پشت درگیری یهودیان

«در این چند روزه به تحریک انگلیسها جمعی ساده لوح بر ضد کلیمیا قیام کرده و خیال حمله را به محله کلیمیا داشتند.» این جمله را روزنامه اتحاد نوشت و اضافه کرد: «امید است که برادران مسلمان ما این قدر ساده لوح و زودباور نباشند و بدون جهت و به دسیسه مقامات خارجی نسبت به یک مشت یهودی بدبخت ایرانی این گونه اقدامات را که در انظار خارجه تقیح است ترک گویند.» (۲)

* گزارش ب هاییان از درگیریهای محله کلیمیان

«مجمع روحانی طهران» مؤسسه وابسته به ب هاییان ساکن ایران در گزارشی که امروز به شوقی افندی در حیف فرستاد از درگیری پیش آمده در محله کلیمیان تهران خبر داد. این خبر از آن رو برای ب هاییان اهمیت داشت که پس از پایان غائله «وزارت جنگ، امیر خان و محب السلطان را منفصل ساخته» است. غیر از این «یهود را وادار به تأدیه غرامت نموده است.» روشن می شود که افراد منفصل شده یا تابع مسلک ب هاییت بوده و یا وجود آنها در تشکیلات نظامی برای ایشان پراهمیت بوده؛ و ارسال خبر به حیف ضروری می نمود. مجمع روحانی تهران در پایان خواستار تعیین تکلیف از طرف شوقی افندی شده است. (۳)

* اعدام یک شرور

حسینعلی که در اطراف کوچصفهان گیلان به راهزنی و شرارت مشغول بود با اقدامات سرهنگ علی اکبر درخشانی و نیروهای نظامی مستقر در منطقه دستگیر شد. در درگیری که منجر به دستگیری حسینعلی شد یک نفر از یاران او کشته و خودش به حکم وزارت جنگ امروز ساعت هشت صبح در کوچصفهان تیرباران شد. (۴)

* جلوگیری از مجلس ختم کلنل پسیان

امروز عصر قرار بود در مسجد شیخ عبد الحسین (مسجد ترکها) مجلس ختمی برای محمد تقی پسیان برگزار شود که «برحسب حکم دولت قدغن گردیده و مردم را از ورود به مسجد ... منع می نمودند.» (۵)

[تصویر] کلنل محمد تقی پسیان

* ورود آیت الله خالصی زاده به همدان

بنا به اخبار رسیده از همدان آیت الله خالصی زاده یکی از روحانیان تبعید شده از عراق توسط انگلستان، امروز وارد همدان شد. از وی استقبال خوبی به عمل آمد و در منزل آقای ثقه الاسلام مستقر شد. (۶)

* بحرین کجاست و مال کیست؟

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود با عنوان «بحرین کجاست و مال کیست؟» مقاله ای به چاپ رساند و پس از توصیف جغرافیا و وضعیت اقتصادی این جزیره، آن را جزیی از سرزمین ایران دانست که در هیچ زمانی از ایران جدا نبوده است، اما «چه سبب دارد که دولت انگلیس می خواهد ما را از تصرف یک قطعه از خاک طبیعی خود ممانعت کند؟ دولت انگلیس با کدام مسوغ قانونی می خواهد مهم ترین و زرخیزترین جزیره از ایران را بلع نماید؟» نویسنده این مقاله نوشت که اگر این کار به واسطه تمرد حاکم آنجاست خوب است انگلیس همه ایران را ببلعد چون هر از گاهی یکی از خوانین و مشایخ ایرانی سرکشی می کند! مقاله، سنگ اندازیهای انگلیس برای حاکمیت ایران در این جزیره را یاد کرده، راه مقابله با طمع انگلیس را اتحاد با دشمنان انگلیس دانست. (۷)

* آمادگی نه تن از یاران لاهوتی برای بازگشت به ایران

امین تذکره جلفا در گزارشی که به کارگزاری آذربایجان فرستاد نوشت که براساس توافقات به عمل آمده میان وثوق الممالک و ویس کنسول نخجوان که در منطقه مرزی صورت گرفت، مقدمات ورود نه تن از هواداران لاهوتی به ایران فراهم شده، اینان به غیر از لاهوتی آمادگی خود را برای بازگشت اعلام کرده اند. برای این کار نفری پنجاه تومان هم خرج راه تقاضا شده که همگی به بادکوبه بروند و از آنجا پنهانی به ایران بیایند و وارد تهران شوند. (۸) (ر. ک: ۲۶ شهریور)

* احتمال تشکیل دولت توسط شیخ محمود در کردستان عراق

نایب کنسول ایران در خانیقین امروز به وزارت امور خارجه نوشت شیخ محمود در کردستان عراق درصدد تشکیل دولت است. او گفت که عمده کردستان مایل به ایران است و وجود

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۸، ص ۳.

۲- همان جا.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۴-۲۳-۱۳۰۲. دکتر امیر خان از اجزاء نظمیه و محب السلطان از منشیان ژاندارمری یا امنیه بود. ب هابیان اخبار تابعین خود را به لندن فرستاده، از لندن به امریکا منتقل می شد تا از آن طریق دولت ایران نسبت به مواضع خود در قبال این فرقه تحت فشار قرار گیرد.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۲، ص ۴.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۹، ص ۲. برخی از روزنامه ها در وصف مرحوم محمد تقی خان پسیان مقاله نوشته یا اشعاری چاپ

کردند. برای نمونه عارف شعر بلندی برای پسیان ساخت که بخشی از آن چنین است: به سر چه خاک به جز خاک تعزیت ریزم به کشوری که مصیبت زمامدار من است بدان محرم ایرانی اول صفر است که قتل نادر ناکام نامدار من است فشار مرگ که گویند بهترین پس مرگ به من چه، من چه کنم، روح در فشار من است تدارک سفر مرگ دید عارف و گفت در این سفر کلنل چشم انتظار من است. (ذاکر حسین، ادبیات سیاسی ایران ...، ج ۱، ص ۵۷۰). شهادت کلنل پسیان در اول صفر ۱۳۴۰ رخ داد. از این رو مجلس ختم او در مسجد شیخ عبدالحسین با سالگرد قمری صورت گرفته است. اما در سالگرد شمسی نیز مراسمی در مشهد برگزار شد که در یازدهم مهر آمده است.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۴، ص ۲.

۷- روزنامه شفق سرخ، س ۱۳۰۱، شم ۷۰، صص ۱ و ۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۳۹.

یک نمایندگی سیاسی در آنجا ضرورت دارد و نیز این کار برای دریافت منویات آنها درباره کردستان ایران هم مفید است.

(۱)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۹-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

دوشنبه ۲ مهر ۱۳۰۱ / ۲۵ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۳ صفر ۱۳۴۱

* خبر هایی از پشیمانی سیمیتقو

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که اسماعیل آقا سیمیتقو پس از شکست و فرار به رواندوز، چند نفر را به عنوان نماینده خود به تبریز فرستاده «که در تحت شرایطی تأمین بگیرد ... [این افراد] اظهار داشته اند خود اسماعیل آقا خیال دارد به ایران مراجعت نموده و به خدمتگزاری اولیای دولت اشتغال ورزد.» در مقابل به فرمانده قوای آذربایجان دستور داده شد تا بیش از پیش مراقب تحرکات مرزی باشد و از حوادث سوء جلوگیری کند. (۱)

* تسلیم شدن یکی از یاران نزدیک سیمیتقو

عمر آقا یکی از یاران نزدیک سیمیتقو خود را تسلیم نیروهای دولتی کرد. او در همه جنگهای اسماعیل آقا از تفنگداران ورزیده و نزدیک او بود. عمر آقا پس از تسلیم شدن به اردوی نظامی اظهار اطاعت کرده است. (۲)

* درخواست همکاری ترکیه عثمانی با ایران در مورد سیمیتقو

ممتاز الدوله نماینده ایران در ترکیه عثمانی، امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه آن کشور درخواست کرد پیرو ملاقات صورت گرفته و وعده ای که داده شده «از هر تصمیمی که حکومت مجلس کبیر ملی (۳) درباره سیمیتقو اتخاذ خواهد فرمود ... این جانب را مستحضر فرماید تا دولت متبوعه خود را از مراتب مستحضر دارم.» (۴)

* اوج گیری اقدامات ضد انگلیسی در عراق

در پی تبعید دو تن از روحانیان توسط نیروهای اشغالگر انگلیس «اجتماعات اهالی در بین النهرین روزبه روز رو به تزاید می رود و ... بدبینی نسبت به وضعیات شدیدتر شده و پیش بینی بعضی واقعات می شود. از طرف نمایندگان دولت انگلیس عملیات و اقداماتی در نظر گرفته شده و گویا خیال تفرقه اجتماعات را دارند.» (۵) شفق سرخ هم نوشت که آزادی خواهان عراق همچنان علیه انگلیس فعال هستند و بنا به اطلاعات رسیده بین عشایر و انگلیسها درگیری هایی به وقوع پیوسته است. (۶)

* تشنج در محله یهودیها و اعتراض وزیر مختار امریکا

ژوزف. ش. کرنفلد وزیر مختار یهودی امریکا در ایران امروز در نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت که منشی سفارت امریکا ساکن محله یهودیهاست و اطلاع می دهد که از امروز صبح به دلیل حوادثی که رخ داده جرأت خروج از خانه خود را ندارد. «دوستدار از حدوث این اغتشاشات به واسطه مضرات مولده به ایران فوق التصور متأسفم. وقوع این حوادث در هر وقت و خاصه در این موقع که ما اهتمام داریم اعتباری به جهت ایران تدارک کنیم [اشاره به امتیاز نفت شمال و وامی که با این امتیاز به ایران تعلق می گرفت] به غایت موجب تأثر است. در هر حال هرگاه دولت اقتدار ندارد نظم را مستقر سازد، از

حضرت اشرف تقاضا می شود برای منشی [سفارت] به حد کفایت مستحفظ معین شود تا بتواند وظیفه منشی گری خود را در سفارت به انجام رساند.» (۷)

* یکی از عوامل بی نظمی استرآباد

«کارگزاری مهام خارجه استرآباد و مضافات» (۸) به وزارت امور خارجه گزارش داد که نرسیدن حقوق ده ماهه آژانها یکی از عوامل بی نظمی استرآباد است. اینان پس از تحصن در تلگراف خانه تاکنون یکی دو برج بیشتر حقوق دریافت نکرده اند. «بعضی ها از شدت گرسنگی و استیصال و فشار طلبکار متواری و اسلحه دولت را هم برده اند و برخی که باقی مانده اند حالت خدمتگزاری را ندارند. بدیهی است اگر در پرداخت حقوقات آنها بذل توجهی بشود، نظمی عده خود را

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۳، ص ۳.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۹، ص ۲.

۳- در پی اقداماتی که سرانجام به پیمان سور (۱۹۲۰ م) منجر شد و از نتایج آن از بین رفتن امپراطوری عثمانی بود، مصطفی کمال پاشا (آتاتورک) که رهبری عده ای از مخالفان این اقدام را بر عهده داشت، اعلامیه ای صادر و در آن حکومت سلطان محمد و صدر اعظمش را محکوم کرد و در پی این اعلامیه در آوریل ۱۹۲۰ مجلس کبیر ملی (بیوک ملت مجلسی) را در آنکارا تشکیل داد و خود به ریاست آن برگزیده شد. دومین دوره مجلس کبیر ملی - که اکثریت اعضایش از حزب خلق (خلق فرقه سی) بودند و مصطفی کمال آن را تأسیس کرده بود- در ۲۹ اکتبر ۱۹۲۳ در ترکیه جمهوری اعلام کرد و مصطفی کمال را به ریاست جمهوری رساند. این مجلس یک سال بعد (۱۹۲۴ م) نظام حکومت خلافت را در ترکیه ملغی کرد و قانون اساسی جدیدی وضع نمود. مصطفی کمال پاشا (آتاتورک) در مدت ۱۴ سال ریاست جمهوری خود عملاً به عنوان دیکتاتور حکومت کرد و حزب خلق او تنها حزب قانونی ترکیه محسوب می شد.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۵-۶-۱۵-۱۳۰۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۳۹، ص ۲.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۰، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۶-۲۸-۱۳۰۱.

۸- در برخی از شهرها وزارت امور خارجه دفاتری را دایر می کرد و بسیاری از امور مربوط به اتباع خارجی، مراسلات و مخابرات و تهیه گزارشها با دولتها را از طریق آنها به انجام می رساند. در رأس این دفاتر یکی از اجزاء وزارت امور خارجه می نشست که با سمت کارگزاری مشهور بود. او از وزارت امور خارجه دستور می پذیرفت. در این میان برخی از شهرها و نقاط به سبب موقعیت فوق العاده و اهمیت آن در انجام روابط میان دو کشور، به آن دفاتر عنوان «کارگزاری مهام خارجه» اطلاق و امور مهمی که گاه در برهه ای و در جریان روابط سیاسی و خارجی نقش حیاتی را ایفا می کردند، توسط آنها انجام می شد. از جمله این دفاتر «کارگزاری مهام خارجه استرآباد و مضافات» است که علاوه بر استرآباد امور مربوط به نواحی اطراف را نیز بر عهده داشت.

كما في السابق تکمیل و اقلای اهالی شهر شبها از هجوم و سرقت تراکمه آسوده خواهند بود.» این کارگزاری در پایان نوشت که قره سورانهها به واسطه نرسیدن حقوق حاضر به کار نیستند و حرکت پست دولتی را به عهده تعویق انداخته اند. (۱)

* مکاتبات بیهوده

وزارت مالیه در نامه ای که به وزارت امور خارجه نوشت، ادامه مکاتبات بین ادارات مختلف را برای خرید کشتی، کاری بیهوده دانست که نمی تواند جلو «عملیات متهورانه قاچاقچیان» را بگیرد. وزارت مالیه با اشاره به کشف ۲۹۲ صندوق کالای قاچاق، خساراتی را که از این ناحیه به خزانه دولت وارد می شود جبران ناپذیر دانست و اقدام برای خرید یک فروند کشتی موتوردار را ضروری خواند. در پانوشت این نامه آمده است که با مشاور الممالک در مسکو و نواب (۲) در برلن مکاتباتی برای خرید صورت گرفته که باید تعقیب شود و نتیجه امر روشن گردد. (۳)

* قاچاق پول ایران به هندوستان

«کارگزاری اول مهام خارجه خراسان و سیستان» در گزارشی اطلاع داد که پول نقره ایران به هندوستان قاچاق می شود. «دو قرانی ایران را تبدیل به سکه روپیه نموده، هر روپیه سه قران و دهشاهی یا چیزی کمتر می فروشند.» کارگزار هشدار داد که ادامه این روند موجب برچیده شدن پول ایران خواهد شد به طوری که اکنون نیز این نوع مسکوکات ایرانی کمیاب شده است. وی خاطر نشان کرد در زمان زمامداری مشیر الدوله موضوع را متذکر شده بود و پیشنهاد کرده بود «پول نقره ایران را از صورت تجارت خارج نمایند که به خارجه نرود ... مادامی که پول نقره ایران در عراق عرب و هندوستان صرف می کند [به صرفه است] به هر وسیله باشد تجار خارجه و داخله برای منفعت خود به طور قاچاق خواهند برد.» (۴)

* پی گیری بدهی ولیعهد، این بار از طریق سفارت انگلیس

مخارجی که محمد حسن میرزا، ولیعهد هنگام سفر احمد شاه به اروپا و نیز در بازگشت خود به ایران، در عراق کرد یک بار توسط نماینده سیاسی ایران به وزارت خارجه منعکس شد. در پی نداشتن جوابی از سوی ایران موجب شد که سفارت انگلیس در تهران در نامه ای که به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت موضوع را یادآوری کرده، بنویسد که ولیعهد در ژانویه ۱۹۲۱ یک هزار و ششصد و ده روپیه و چهار آنه و در می ۱۹۲۲ چهار هزار و ششصد و پنجاه و یک روپیه و یک آنه و در جمع ۶۲۶۱ روپیه و ۵ آنه بدهکار است. سر پرسی لورن در این نامه خواستار تسویه حساب شد. (۵)

* نادر و رضا خان

پس از کتک خوردن یکی از روزنامه نگاران از رضا خان که در پی درج مقاله ای انتقادی از او صورت گرفت، روزنامه نوبهار در شماره امروز خود نوشت که مدیر جریده احضار شد و از او سؤال شد: مقصودت چیست؟ و او نیز در پاسخ گفت که می خواهم که شما نادر شوید. پس از کتک، این روزنامه نگار را به محکمه نظامی می فرستند. نوبهار ادامه می دهد که

نبود قانون هیأت منصفه موجب پدید آمدن این صحنه ها می شود و «تأسف داریم که چگونه سیاسیون و احرار ما غافل از این هستند که در قرن بیستم کسی نمی تواند نادر یا بناپارت بشود و جریان ترقیات اجتماعی این اصل را محو نموده و به جای نادرها و بناپارتهای "واشنگتن" می پروراند و صلاح بزرگان و رجال ما در نادر شدن نیست.» (۶)

* تقاضای تأسیس مدرسه آلیانس اسرائیلی

امروز نامه ای با سربرگ آلیانس جهانی اسرائیلی **Alliance Israellte Universelle** به قوام السلطنه فرستاده شد که در آن نوشته بود «جناب وزیر مختار فرانسه به اینجانب اجازه افتتاح مدرسه آلیانس داده است. و بی نهایت ممنون می شوم چنانچه حضرت اشرف مقرر فرمایید اوامر لازمه در تأمین وضعیات مؤسسات و شاگرد خود صادر فرمایید.» (۷)

۱- همان، ۱- ۲۱- ۴۹- ۱۳۰۱.

۲- برای آگاهی از زندگی حسینقلی خان نواب، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۷۵.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹- ۵- ۳۰- ۱۳۰۱.

۴- همان، ۱- ۴۱- ۳۰- ۱۳۰۱.

۵- همان، ۱- ۲- ۳۶- ۱۳۰۱.

۶- روزنامه نوبهار، شم ۱، مورخه ۲ میزان ۱۳۰۱، ص ۱۶.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳- ۱۹- ۳۲- ۱۳۰۱.

سه شنبه ۳ مهر ۱۳۰۱ / ۲۶ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۴ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و قانون ممیزی عمومی در دستور گفت و گوها قرار گرفت و مواد دیگری از آن بررسی شد. در این جلسه وزیر مالیه، صدیق حضرت را به عنوان معاونت وزارت مالیه معرفی کرد. (۱)

* درخواستهای مهاجران ارومیه ای

امروز کمیسیون رسیدگی به تقاضاهای گروهی از آوارگان ارومیه ای به ریاست مدیر الدوله، مدیر شمال وزارت داخله، در محل وزارت داخله تشکیل شد. شانزده تن از بزرگان ارومیه درخواست کرده اند امکانات بازگشت آنها را به شهر فراهم کنند. دیگر آن که کمکی بشود برای شروع کشاورزی؛ و این که پنج قران مستمری روزانه که یک ماه است قطع شده بار دیگر پرداخت شود. (۲)

* شایعه ترمیم کابینه

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود با عنوان شایعه ترمیم کابینه و به مناسبت انتخاب وحید الملک وزیر پست و تلگراف به وزیرمختاری دربار رم (ایتالیا) و کسالت وزیر مالیه که باعث غیبت وی از وزارت خانه شده است نوشت که «شایعاتی راجع به ترمیم کابینه و کاندید شدن چند نفری برای عضویت جدید کابینه انتشار پیدا نموده» است. (۳)

* نمایشگاه میلان

وزارت فواید عامه در بخش نامه ای خطاب به حکام ایالات و ولایات اعلام کرد که در سال آینده نمایشگاهی در شهر میلان ایتالیا برپا خواهد بود. در این اعلان از بازرگانان ایرانی داوطلب به شرکت در این نمایشگاه و عرضه کالاهای خود خواسته شده بود که آمادگی خود را به اطلاع وزارت فواید عامه برسانند. (۴)

* ورود شیخ محمود به کردستان عراق

شیخ محمود برزنجی که پس از رهایی از تبعید کویت وارد بغداد شده بود به طرف سلیمانیه حرکت کرد. وی و همراهانش ۲۹ شهریور از طریق صلاحیه به سلیمانیه رفتند. انگلستان کلنل نوئیل را با دو کاپیتان و دو صاحب منصب دیگر از طرفداران انگلیس همراه او کرد؛ و نیز به عوامل خود در سلیمانیه دستور داد که استقبال شایانی از شیخ محمود به عمل آورند.

[تصویر] کلنل نوئیل

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۴، ص ۱.

۲- همان، ص ۲.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۱، ص ۲.

۴- همان، ص ۳.

منتخب الدوله کنسول ایران در بغداد در گزارش امروز خود به وزارت امور خارجه می نویسد که بنابر شنیده ها «تمام رؤسای عشایر آن اطراف نیز با هفت هزار سوار و پیاده در این استقبال اشتراک نموده اند و می گویند عشایر مستقبلین حامل بیرقهای عثمانی بوده اند و انگلوفیلها متعرض این فقره شده اند ولی کلنل نوئیل سیاستا امر کرده است که متعرض نباشند و به علاوه اظهار نموده که برای حکومت کردستان بیرق مخصوصی ترتیب داده شده است و پس از ورود حکمدار به سلیمانیه برافراشته شده و رسماً اعلام خواهد شد.» منتخب الدوله این گزارشها را از طریق معتمد خود که همراه این هیأت بوده کسب کرده، به ایران فرستاد. (۱)

* امتحان در وزارت عدلیه

امتحان از اعضاء وزارت عدلیه شروع و برای این کار هیأتی در وزارت خانه تشکیل شد که اعضاء آن عبارت بودند از نصرت الدوله، ذکاء الملک، حاجی سید نصر الله، منصور السلطنه، حاج شمس العلماء، میرزا سید محمود یزدی. این کمیسیون ظهر امروز در ساختمان اداره تمیز تشکیل گردید. (۲)

* گزارش نمایندگان اعزامی لشکر جنوب در خصوص تعدیات بهادر السلطنه

گروه اعزامی به فریدن برای رسیدگی به تجاوزها و تعدیات بهادر السلطنه در آن منطقه، امروز گزارش خود را به ارکان حرب کل لشکر جنوب ارائه کرد. این گروه عبارت بود از یاور صادق خان رئیس قوای اعزامی به فریدن، حسین آقا معین نایب و خداداد خان بختیاری نماینده حاکم. آنان با سفر به روستای چوق رود و سبیک متوجه شدند که روستای چوق رود غارت شده است و روستای سبیک طعمه حریق. در روستای سبیک سه طفل را نیز در آتش سوزانده اند. گروه اعزامی در ملاقات با بهادر السلطنه از زبان خود او نیز شنید که وی این جنایات را انجام داده و به آن معترف است. علت این اقدام ندادن تنمه هزار تومان پول بود. «گفته بودند که ما این پول را نمی دهیم به واسطه این که این پول، پول زور می باشد. من هم خواستم به آنها یک گوشمالی بدهم تا بدانند ما بختیارها از بعضی انتشاراتی که مخلوق می دهند ترس و واهمه ای نداریم و هر کاری که خودمان بخواهیم می توانیم بکنیم.» (۳)

* شایعه دستگیری سیمیتقو

ژنرال کنسول ایران در بغداد به وزارت امور خارجه خبر داد که شایعه دستگیری اسماعیل آقا سیمیتقو در ارزروم و به دست قوای ترک شنیده می شود «و این خبر انگلیسها را بی اندازه متفکر و مضطرب کرده است و گویا اداره سیاسی این خبر را جزو اخبار دیگر به شیخ محمود زاده کااکا احمد هم اطلاع داده است. و از قرار مسموع انگلیسها این روزها سید طه زاده شیخ عبید الله ... را به جای اسماعیل آقا آلت دست خود قرار داده اند.

در این صورت لازم است که از طرف اولیای دولت جاوید آیت اقدامات مجدانه برای جلوگیری از نشو و نمای او به فوریت به عمل آید.» (۴)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۰ تا ۸۷- ۱۱- ۴۷- ۱۳۰۱.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۲، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، صص ۸۳ تا ۸۸.

۴- همان، پ ۴، ص ۴۹. این گزارش زمانی که به دست وزارت جنگ رسید از حاکم نظامی آذربایجان خواسته شد که درباره موقعیت سید طه تحقیق کند. (همان، پ ۴، ص ۴۸). گفتنی است سید طه توانست با جلب نظر مقامات نظامی به ایران آمده، تأمین بگیرد، اما به بهانه ای بار دیگر ایران را به قصد کردستان عراق ترک کرد.

چهارشنبه ۴ مهر ۱۳۰۱ / ۲۷ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۵ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه ماده واحده ای که به وزارت مالیه اجازه می داد ۳۸۰ تومان و یک قران شهریه را بین افراد، ورثه، همسران از کارافتادگان تقسیم کند قرائت شد. سپس در مورد یک یک اسامی گفت و گو شد، بعضا تصویب و برخی رد شدند. (۱)

* دیدار وزیر مختار انگلیس با قوام السلطنه

سر پرسی لورن وزیر مختار انگلیس در ایران امروز با قوام السلطنه نخست وزیر دیدار کرد. یکی از موضوعات این گفت و گو دفاتر پست جنوب بود. (۲) وزیر مختار انگلیس پس از این دیدار به واسطه رسیدن اخبار تازه نامه ای به قوام السلطنه نوشت مبنی بر این که تلگرام رسیده از هندوستان می گوید که مأمور هند با نخستین کشتی برای شرکت در کنفرانس بوشهر حرکت خواهد کرد. (ر. ک: ۱۶ شهریور) «و چون وقت مشار الیه خیلی کم است حکومت هندوستان امیدوار است که مأمور ایران تا آن وقت به شهر رسیده برای تمام مذاکرات حاضر بوده باشد.» (۳) در این کنفرانس که در بوشهر برپا می شد چگونگی انتقال دفاتر پست جنوب به ایران بررسی می گردید.

* دست پنهان انگلیس در میان کلیمیان

نشریه هحیم در مقاله ای که با عنوان «قضیه کلیمها» در صفحه اول خود چاپ کرد درگیری اخیر میان کلیمیان و مسلمانان را به واسطه اقدامات میرزا لقمان نماینده کلیمیان در مجلس شورای ملی و عوامل انگلیسی سفارت دانست. این نشریه موضوع را به بسته شدن انجمن ملی کلیمیان مربوط دانست که توسط میرزا لقمان صورت گرفت. این انجمن هزینه مدرسه اسرائیلیت تهران را هم با مالیاتی که از گوشت می گرفت تأمین می کرد. با تعطیلی انجمن، موجودیت مدرسه به خطر می افتد و میرزا لقمان برای سرپوش گذاشتن بر اقدامات خود در صدد تعطیلی مدرسه برمی آید و آشوبی پدید می آید که منجر به درگیری کلیمیان و مسلمانان و دستگیری تعدادی از پیروان این مذهب می شود. (۴)

* اعتصاب در وزارت معارف و عدلیه

به دنبال وعده هایی که برای خروج از تحصن به معلمان داده شد مبنی بر این که بخشی از حقوق معوقه آنان پرداخت خواهد شد، مشاجراتی بین معلمان دوره های متوسطه و ابتدایی رخ داد و این موضوع به پایان نرسیده بود که امروز و دیروز کارمندان وزارت معارف برای مطالبه حقوق معوقه خود دست به اعتصاب زدند. کارمندان وزارت عدلیه هم از امروز دست از کار کشیدند و در محل وزارت خانه اجتماع کردند. کارمندان اعتصابی این دو وزارت خانه از پنج تا نه ماه حقوق معوقه پرداخت نشده دارند. (۵)

* تقاضای وزیر مختار روسیه از قوام السلطنه برای ثبت مذاکرات

شومیاتسکی وزیر مختار روسیه شوروی امروز در نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت با اشاره به مذاکراتی که میان مدیر اداره دوم سیاسی وزارت امور خارجه (آقای رهبر) و نایب اول نمایندگی مختار (کلبراس) صورت می گیرد، لازم است خلاصه این مذاکرات نوشته شده ثبت شود تا بتوان به آن استناد کرد.

شومیاتسکی اضافه کرد که مدیر اداره دوم سیاسی آن وزارت خانه این پیشنهاد کلبراس را نپذیرفته و به همین دلیل نامه های شما در مورد مذاکرات مرزی و مراقبت از شورشیان مرزهای آذربایجان با آنچه در مذاکرات، توافق شده تفاوت دارد. وی در پایان نامه خواستار تهیه صورت جلسه از طرف نماینده ایران شد. (۶)

* تجدیدنظر در قانون سجل احوال

بلدیه تهران از وزارت امور خارجه خواست تا نمونه ای از

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۵، ص ۳.

۲- به دنبال حمله ارتش ایران به افغانستان در ۱۲۷۳ ق و تصرف هرات، دولت انگلیس موضع خصمانه ای علیه ایران گرفت و با حمله به جنوب ایران، بوشهر و اهواز و خرمشهر را به تصرف خود درآورد. این تحرکات سرانجام با امضای مصالحه ای بین ایران و انگلستان پایان یافت و از آن به بعد پس نشینی های پی در پی دولت ایران در صحنه های نظامی و سیاسی موجب پیشرفت سریع نفوذ بریتانیا در ایران به ویژه در زمینه سیاسی و اقتصادی گردید؛ چنانکه بعد از جنگ اخیر، دولت انگلیس به بخش عمده ای از اهداف اقتصادی خود در جنوب ایران جامه عمل پوشانده، پس از دایر کردن خطوط منظم کشتی رانی جهت انجام خدمات پستی بین هندوستان و ایران در ۱۲۷۹ ق / ۱۲۴۱ ش تصمیم به تأسیس پست خانه در بنادر و سواحل جنوبی ایران گرفت. پیش از دایر شدن دوایر پستی بیگانه در جنوب کشور، سفارت انگلیس به منظور ارتباط دائم با انگلستان و هندوستان چندین نفر غلام چاپار سواره در اختیار داشت که هر ماهه محمولات پستی سفارت را به شیراز و استانبول و از آنجا به لندن می برد و با دایر شدن پست انگلیس در جنوب، مکاتبات سفارت مستقیماً تحویل پست خانه های انگلیس، و از آنجا به مقاصد مورد نظر ارسال می گردید. نخستین پست خانه بریتانیا در سال ۱۲۸۱ ق / ۱۲۴۳ ش زیر نظر مستقیم اداره کل پست خانه هند- انگلیس در محوطه نمایندگی مقیم واقع در بوشهر گشایش یافت. هرچند دولت ایران به دایر شدن پست خانه جدید انگلیس، که نشانه آشکار نقض حاکمیت ایران از سوی بریتانیا بود، به شدت اعتراض کرد و بارها خواستار برجیده شدن آن تأسیسات گردید ولی تحت فشار سیاسی و استدلال بی اساس آن دولت مبنی بر نبودن مؤسسات پستی قابل اطمینان در ایران، از بسته شدن ادارات جدید التأسیس امتناع و در سالهای بعد اقدام به تأسیس چند پست خانه در بندرعباس و بندر لنگه نمود. با پیاده شدن تشکیلات جدید پست خانه و پذیرفته شدن پست ایران در اتحادیه جهانی پست در ۱۲۹۴ ق / ۱۲۵۶ ش دولت ایران به طور رسمی به گشایش پست خانه های انگلیس و کارکردهای آن اعتراض کرد و آن را با اساسنامه اتحادیه جهانی پست مغایر دانست اما کاری از پیش نبرد. با پا گرفتن تدریجی پست خانه انگلیس در جنوب ایران، دولت ایران نیز به تدریج دوایر پستی خود را در صفحات جنوبی کشور تأسیس کرد. به نوشته فریدون عبدلی فرد، این عوامل از جمله عوامل

- محرک ناصر الدین شاه در ایجاد تغییرات و رفرم های اداری، به ویژه ایجاد تشکیلات پستی جدید و دستور تهیه تمبر پست به سبک اروپایی بود. ادارت پست انگلیس در جنوب کشور تا سال ۱۳۰۱ ش دایر بود. (عبدلی فرد، تاریخ پست در ایران ...، ص ۳۶؛ کیا، مروری بر تاریخ پست ایران، صص ۲۹۸-۲۹۶).
- ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۳-۵-۳۳-۱۳۰۱.
- ۴- روزنامه هجیم، شم ۱۴، ص ۱.
- ۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۲، ص ۲.
- ۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵/۶ تا ۴۵/۱-۲-۴۹-۱۳۰۱.

قانون سجل احوال کشورهایی چون انگلیس، فرانسه، روسیه، آلمان، عثمانی، افغانستان، بلژیک و ایتالیا را تهیه کرده به بلدیّه تحویل دهد. چون این اداره مشغول تجدیدنظر اساسی در قانون مصوبه ۲۰ شهریور ۱۲۹۷ سجل احوال است و حتی قوانین مناطقی چون مصر و هندوستان که زیر نظر انگلستان اداره می شوند می تواند مفید باشد. در این نامه آمده است که قانون سجل احوال به زودی برای تصویب به مجلس شورای ملی داده خواهد شد. (۱)

* اقدام به تبعید گروهی

مصطفی خان نیر السلطان حاکم جدید گیلان و جانشین وثوق السلطنه امروز در تلگرامی به قوام السلطنه از تصمیم خود به تبعید تعدادی از فعالان سیاسی این منطقه خبر داد. معروف بود که نیر السلطان برخلاف وثوق السلطنه طرفدار سیاست روسیه شوروی بود. «با توجه به فعالیت هایی که دیده می شود ضمن انتشار بیان نامه ای سردسته های آنان را مورد تهدید قرار داده و یادآور گردیدم در صورت عدم رعایت مقررات، از سوی اداره نظمیّه که حرکات آنان را کاملاً زیر نظر دارد، جلب خواهند گردید و در عین حال اطلاع دارم چون نواب الملک، محمد خان پسر سردار معتمد، بحر العلوم برادر قائم مقام الملک، شیخ ابو القاسم خورگامی عضو عدلیّه، آقا شریف، سید عبد الوهاب و افراد دیگری که چندان اهمیتی ندارند در جلسه ای که داشتند تصمیم به براندازی حکومت و نظمیّه و عدلیّه گرفته اند طی تلگرامی که به وزارت جلیله جنگ نمودم خواستم تا به اداره قشون دستور دهند که نواب الملک، سید عبد الوهاب، میرزا کریم خان برادر سردار محبی را دستگیر نموده به مازندران تبعید کند.» (۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۱- ۱- ۵۳- ۱۳۰۱. نخستین بار قانون ثبت احوال را هیأت وزیران در جلسه ۲۰ آذر ۱۲۹۷ به تصویب رسانده، به دنبال آن اداره سجل احوال ایران با صدور اولین شناسنامه در ۳ دی ماه همان سال به وجود آمد و کار خود را در تهران آغاز کرد. حدود یک ماه بعد هیأت دولت به پیشنهاد نصرت الدوله (وزیر عدلیّه وقت) تصویب نامه ای را از مجلس شورای ملی گذراند که از نیمه آذر ۱۲۹۸ برای گرفتن تعرفه انتخابات، گذرنامه، جواز حمل اسلحه، اقامه دعوی و حواله پولی از اشخاص مطالبه سجل احوال شود. این اداره سجل احوال زیر نظر شهرداری تشکیل شده، اوراق سجل احوال را هم که گرفتن آن اختیاری بود، در کلانتریها می دادند؛ هرچند از آن استقبال چندانی صورت نگرفت. به هر روی بعد از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ به دستور سید ضیاء الدین طباطبایی (نخست وزیر وقت) سرشماری سکنه تهران، شهر ری و شمیران آغاز و دفتری نیز در شهرداری با عنوان «احصائیه و نفوس شهر تهران» مهیا گردید. در آن دفتر برای نام کوچک، نام اشهر، لقب، سن، تابعیت، مذهب، زادگاه، همسر و فرزندان ستونهای جداگانه تعبیه شده بود که مأموران احصائیه با در دست داشتن آن اوراق در ساعات روز در خانه ها را می کوبیدند و با پرسش از سرپرست خانواده ها، آنها را تکمیل می کردند. ادامه کار احصائیه از فروردین ۱۳۰۱ منتهی به گرفتن سجل احوال (اوراق هویت یا شناسنامه) گردید که زیر نظر اداره نظمیّه (شهربانی) و تنها در تهران انجام شد. گرفتن ورقه سجل احوال همچنان اختیاری بود و مراجعه کنندگان هنگام دریافت آن نام و نام خانوادگی هم برای خود انتخاب می کردند. از ۱۳۰۳ ش به بعد اداره کل سجل احوال تابع وزارت کشور گردید؛ و دفاتر آن در تهران و شهرستانها شروع به کار کردند. سال بعد دریافت ورقه سجل احوال همگانی و اجباری گشته، پس از تصویب

قانون سربازگیری (نظام اجباری) هم برای فراخوانی سربازان از روش شناسنامه ها اقدام شد. در ۱۳۰۶ ش گرفتن شناسنامه برای همه خانوارها اجباری گردید و اداره کل احصائیه و ثبت احوال به اداره آمار و ثبت احوال مبدل شده، در خرداد ۱۳۰۷ نیز این اداره از شهرداری منفک و به شکل مستقل کار خود را ادامه داد. در ۱۳۳۷ ش وظایف اداره های آمار و ثبت احوال باز از یکدیگر تفکیک و قسمت آمار به سازمان برنامه و بودجه منتقل شده، با نام «اداره آمار عمومی» فعالیت کرد. چند سال بعد بار دیگر هر دو اداره، درهم ادغام شدند و تحت نظارت سازمان برنامه درآمدند. تا اینکه در تیر ۱۳۵۵ قانون سازمان ثبت احوال کشور با شروع وظایف جدید تدوین و تصویب شد، و سازمان فعالیت مستقل خود را رسماً پی گرفت. شایان ذکر است در ۱۳۶۳ ش پاره ای اصلاحات در آن قانون انجام شد.

۲- مجموعه مقاله های همایش ...، صص ۲۳۰ و ۲۳۱. این کار عملی می شود و مأموران قشون رشت سه روز بعد به خانه های نواب الملک، سید عبد الوهاب و محمد علی خان امشه ای برادر کوچک تر میرزا کریم خان رشتی رفته و آنان را دستگیر کرده، به مازندران فرستادند. میرزا کریم خان رشتی هم که قرار بود تبعید شود، از آنجا که از طرفداران رضا خان به شمار می رفت ظاهراً با اشاره رضا خان از تبعید وی صرفنظر می شود.

پنج شنبه ۵ مهر ۱۳۰۱ / ۲۸ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۶ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و مبلغ لایحه مستمریات در دستور کار قرار گرفت. نمایندگان مخالف و موافق در این مورد صحبت کردند. کازرونی نماینده بوشهر از اساس با این لایحه مخالفت کرد، چرا که عادت به مفت خوری و تنبلی را اشاعه می دهد. نصرت الدوله با رد این نظر کازرونی لایحه مستمریات را یک قانون دانست که مجلس آن را تصویب کرده است. ادامه مذاکرات به جلسه آینده موکول شد. در خاتمه نمایندگان سئوالاتی از وزرای حاضر مطرح کرده، پاسخ گرفتند. (۱)

* حرکت روحانیان تبعیدی به طرف تهران

دو روحانی تبعیدی از عراق که با فشار دولت انگلستان راهی ایران شدند، پس از چند روز اقامت در همدان راهی تهران شدند. آقایان خالصی زاده و آقا سید محمد صدر بنا بر اطلاع، فردا به تهران خواهند رسید. «از طرف کلیه آقایان علما و حجج اسلام مرکز لازمه احترامات و پذیرایی از آقایان خواهد شد و محل ورود آقایان قبلا به حضرت عبد العظیم معین شده و از آنجا به مرکز وارد شده در منزل آقای بهبهانی توقف خواهند نمود.» (۲)

* اعطای لقب به دو بوشهری

شیخ محمد خان فرزند مرحوم شیخ حسین خان چه کوتاهی (چاه کوتاهی) «که فداکاریها و جان بازیهای او در راه اسلام و آزادی و بر ضد تجاوزات دولت انگلیس محبوب ترین مقامی را در قلوب عناصر ملی برای او ذخیره کرده است» از طرف شاه به لقب «سردار اشجع» ملقب شد. همچنین زائر خضر خان ضابط تنگستان که در وقایع خونین جنوب علیه اشغالگران نقش زیادی داشت، لقب «سردار مفخم» گرفت. (۳)

* اعلام جرم علیه وستداهل

مخبر السلطان امروز در نوشته ای که روزنامه شفق سرخ آن را چاپ کرد، رئیس نظمی وستداهل را یکی از مستخدمانی دانست که بدون قرارداد در حال کار است و ماهیانه ۱۳۰۰ تومان «از صندوق بی صاحب نظمی به عنوان مواجب و مخارج برداشت می کند.» در این کیفرخواست روزنامه ای، وستداهل متهم شده که در زمان ریاست او بیش از یک صد هزار تومان از صندوق نظمی اختلاس شده است. (۴)

[تصویر] نفر وسط: وستداهل

* گرانی نان در مشهد

اخبار رسیده از مشهد حاکی است که قیمت نان از یک قران به شش عباسی ترقی کرده و مردم ناراضی هستند. این نارضایتی موجب اغتشاشاتی هم شده است و اهالی در مضیقه هستند. «بیشتر این واقعات را به واسطه اقدامات منفعت خواهانه ایالت» خراسان می دانند. (۵)

* نامه ایران به سفارت انگلیس در اعتراض به چاپ یک خبر

پس از آن که روزنامه المفید چاپ بغداد در شماره هفتم ذی حجه ۱۳۴۰ خود خبری راجع به انعقاد قرارداد تجاری،

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۶، صص ۱ و ۲.

۲- همان، شم ۱۲۲۵، ص ۳.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۲، ص ۲.

۴- همان، ص ۱.

۵- همان، ص ۳.

اقتصادی و مرزی بین شیخ خزعل و سر ویلسن رئیس کمپانی نفت جنوب چاپ کرد، وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به سفارت انگلیس خبر را تکذیب کرده، آن را عاری از حقیقت دانست «زیرا شیخ محمره همچو صلاحیتی شخصا و اختیاری از طرف مجاری رسمی ایران ندارد. لهندا محترما از آن جناب مستطاب متمنی است به مباشر عالی معزی الیه اعلام فرمایند که خبر مزبور را در جریده بغداد صریحا و رسما تکذیب نمایند.» (۱)

* اعتصاب دوباره صنف سیگارفروش در گیلان

کارگزاری مرکز گیلان در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد از اعتصاب دوباره «تجار د خانیه» خبر داد.

اختلاف این صنف با اداره مالیات غیرمستقیم است. پس از این که بازرگانان د خانیات در حضور حاکم، قراردادی با اداره یاد شده بستند، اداره مالیات غیرمستقیم اینک بنا به دستور مرکز در صدد لغو آن قرارداد است؛ ازاین رو «تجار مزبور تعطیل نموده در تلگراف خانه تحصن اختیار کرده اند.» (۲)

* نبود ایلات در بندرعباس

کارگزاری بندرعباس امروز در نامه ای به کارگزاری اول بنادر خلیج فارس یادآور شد که در میان ساکنان منطقه بندرعباس و مضافات ایل وجود ندارد، فقط «در زمستان ایل ورقبایی که متعلق به لارستان و ایل لومحمدی که متعلق به احمدی [است] ... در مضافات عباس به قشلاق» می آیند. (۳) این اطلاعات را وزارت امور داخله از همه نقاط ایران خواسته بود که تهیه و ارسال کنند.

* ورود سفیر ایتالیا به شیراز

سفیر جدید ایتالیا که از راه جنوب وارد ایران شده، دیشب وارد شیراز شد و از طرف مسئولان مورد استقبال قرار گرفت.

مسیو کالانی در ارک حکومتی پذیرایی شد و امروز به همراه حاکم شیراز ناهار در کنسولگری انگلیس میهمان بود. وی عصرهنگام در باغات شیراز گردش کرد. سردار ناصر نایب الایاله همراه او بود. مسیو کالانی در طول اقامت خود در شیراز «به تماشای پرس پولیس خواهند رفت.» (۴)

[تصویر] نمایی از شیراز قدیم

* نشر اکاذیب در جراید روسیه شوروی

مشاور الممالک نماینده سیاسی ایران در مسکو در نامه ای که امروز به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت از اخباری که روزنامه های روسیه چاپ می کنند سؤال کرد. «در روزنامجات اینجا منتشر شده که علماء و مرتجعین بر ضد مشروطه یاغی

[شده اند و] در شهرهای ایران هیجانها می کنند. تفصیل چیست؟» قوام السلطنه هم نوشت که «به هیچ وجه این خبر صحت ندارد. نه در تهران و نه در سایر نقاط چنین واقعه ای رخ نداده است. لازم است در جراید تکذیب شود.» (۵)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۳-۵۲-۱۳۰۱.

۲- همان، ۴۴-۱۰-۴۶-۱۳۰۱.

۳- همان، ۱۰-۶-۲۹-۱۳۰۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۲، ص ۲.

۵- همان، ۴-۱۴-۲۹-۱۳۰۱.

جمعه ۶ مهر ۱۳۰۱ / ۲۹ سپتامبر ۱۹۲۲ / ۷ صفر ۱۳۴۱

* ورود سید محمد صدر به تهران

امروز آقا سید محمد صدر یکی از روحانیان تبعیدی عراق، وارد تهران شد و در حضرت عبد العظیم (ع) مستقر گردید. اما روحانی دیگر «حضرت آقای خالصی اتومبیلشان در بین همدان و قزوین شکسته» و نتوانست امروز وارد تهران شود.

[تصویر] مقبره شاه عبد العظیم (ع)

استقبال چشمگیری از ورود آقا سید محمد صدر صورت گرفت. مردم «پرچم ایران و عثمانی را بالای سر مهمان عزیز به حرکت درآورده و در هرچند قدم ابراز احساسات» می کردند.

وی به منزل «آقای آقا میر سید علی بهبهانی» وارد شد. (۱) «از دربار هم کالسکه خاص فرستاده شده. در بین راه این استقبال ادامه داشته و شعارهای سیاسی سر داده می شد. (۲) بنابر قرائن شعارهای داده شده در این استقبال بیشتر علیه انگلستان بود.

* اطلاعیه قوام السلطنه درباره مطبوعات

قوام السلطنه ریاست وزراء در اطلاعیه ای که امروز در روزنامه ایران چاپ کرد از موضع گیری و مطالب خارج از نزاکت مطبوعات نسبت به دولت انگلیس و سیاستهای او در منطقه انتقاد کرد و یادآور شد که ارباب جراید نباید فقط به شنیده ها قناعت کنند و آن را مستند مقالات خود قرار دهند، بلکه مطالب باید از منابع موثق تحصیل شده، از حقیقت آن اطمینان داشته باشند. وی نوشت که این نوع مطالب از طرف سفارت انگلیس تکذیب شده است. روزنامه نگاران باید مراقب روابط حسن ه دولتین ایران و انگلیس باشند و «رویه ای را که منظور دولت است در حفظ مناسبات حسن ه مرعی داشته از درج عبارات دور از نزاکت و عاری از حقیقت اجتناب» نمایند. قوام السلطنه در نامه دیگری که به روزنامه ایران فرستاد خبر روزنامه اقتصاد ایران را مبنی بر موافقت دولت ایران با تبعید دو روحانی «آقایان سید محمد صدر و آقا شیخ محمد خالصی» را تکذیب کرد و آن را شایعه ای بی اساس خواند. وی ضمن تکذیب خبر افزود که «بر عکس بعد از وصول خبر حرکت آقایان معزی الیهما دولت اقدام نموده که وسایل معاودت آقایان» را فراهم کند. (۳)

* عدم آمادگی امریکا برای تأسیس کارخانه کاغذسازی در ایران

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا به اطلاع مسئولان

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۶، ص ۱.

۲- روزنامه نوبهار، شم ۲، ص ۳۲، به تاریخ ۹ میزان ۱۳۱۰.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۶، ص ۱.

داخلی رساند که پس از مذاکره با وزارت تجارت امریکا، جواب داده شد که «سرمایه داران و کارخانه های کاغذسازی امریکا حاضر نیستند که در ایران کارخانه تأسیس نمایند، چه مواد اولیه به قدری نیست که بشود در آنجا به مقادیر گزاف تهیه نموده به خارج حمل کرد و به علاوه فقدان وسایل حمل و نقل و راه های صحیح نیز برای خروج امتعه از مملکت لازم است، این نقشه را غیرعملی می نماید.» علاء گفت اگر دولت مایل باشد رأساً کارخانه تأسیس کند کارشناسان امریکایی حاضر هستند اطلاعات فنی بدهند و سپس سئوالاتی را درباره سطح جنگلها، نوع درختها، وسایل حمل و نقل، قیمت کارگر و ... مطرح کرد تا پس از رسیدن پاسخ آنها به رایزنیهای خود ادامه دهد. (۱)

* واردات و صادرات کاغذ ایران

جدول زیر واردات و صادرات کاغذ ایران را در نزدیک به یک دهه نشان می دهد. این جدول در میان اطلاعاتی که وزارت امور خارجه وقت ایران از وضعیت کاغذ ایران جمع آوری کرده بود، (۲)

صورت واردات و صادرات کاغذ در ظرف مدت نه سال اخیر

[تصویر]

* رساله ای علیه قوام السلطنه

در نامه ای که امروز مسیو دبو Deboi به حسین علی پسیان برادرزاده مرحوم محمد تقی خان پسیان فرستاد از عزیمت قریب الوقوع خود از ایران خبر داد. او از دوستی خود با کلنل پسیان یاد کرد و او را ستود و در پایان نوشت که «شاید بتوانم در آینده نیز با شما مکاتبه نمایم زیرا که قصد دارم رساله ای بر ضد قاتل عمومی شما یعنی بر ضد قوام السلطنه تهیه کنم.» (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹ و ۸-۲۶-۳۵-۱۳۰۱.

۲- همان، ۱-۲۶-۳۵-۱۳۰۱.

۳- آذری، قیام کلنل محمد تقی خان ...، ص ۴۸۲.

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد و قانون ممیزی عمومی در دستور کار قرار گرفت و برخی دیگر از مواد آن مطرح شد. در این جلسه شور اول این قانون به پایان رسید. سپس در مورد قانون نواقل (وسایل نقلیه) گفت و گو شد. بعد از ظهر جلسه به ریاست سید حسن مدرس ادامه کار داد و نمایندگان در مورد قالیهای جوهری و نحوه صادرات آن بحث کردند. (۱)

* معرفی تبعیدشدگان

روزنامه اقدام در شماره امروز خود به معرفی دو روحانی تبعیدی از عراق پرداخت و سابقه مبارزاتی ایشان را یاد کرد.

در این مقاله «حجت الاسلام آقای حاج سید محمد آیت الله زاده صدر الدین» یکی از رجال انقلاب و از بزرگ ترین عوامل استقلال عراق معرفی شد که به همراه یوسف افندی السویدی و محمد جعفر چلبی ابو التمن در نجف رهبری انقلابیون را به عهده داشت که پس از شکست قوای ملی راهی دمشق شد و اقدامات ضد انگلیس خود را در آنجا پی گرفت. وی پس از آمدن امیر فیصل به عراق به کشورش بازگشت. این مقاله در مورد آیت الله خالصی زاده هم نوشت که «مسلك سیاسی ایشان از روز نخست عظمت و اتحاد اسلام بوده و هست و نزد رجال عثمانی دارای مقام و محبوبیت هستند و یکی از ارکان انقلاب بزرگ عراق بوده و اخیرا الحزب الوطنی ایشان را به ریاست برگزیده است.» (۲)

* تقاضای هیأت علمیه اصفهان برای معرفی ۲۰ نفر از علما

هیأت علمیه اصفهان در نامه ای که امروز به ریاست مجلس شورای ملی و ریاست وزرا فرستاد ضمن تشکر از پاسخی که مجلس به این هیأت در مورد انتخاب مجتهدانی برای نظارت بر تصویب قوانین داد، تقاضا کرد «صورت بیست نفر علمای منتخب دوره اسبق را که البته در کابینه مجلس ریاست وزراء موجود است تلگرافا مرقوم فرمایید تا این که اگر ناتمامی دارد تمام نموده به عرض برسانیم و نظر به حسن ظنی که به اسلام پروری و دیانت آن دو وجود مبارک داریم مستدعی بذل توجه عاجل می باشیم.» هیأت علمیه اصفهان پی گیر انتخاب پنج مجتهد، برطبق قانون اساسی، برای نظارت بر مصوبات قوه مقننه بود. (۳)

* تقاضا برای یکپارچه شدن ساعات کاری

کارمندان ادارات دولتی درخواست کرده اند ساعات کاری آنها یک پارچه شده، شش ساعت زمان کار آنها متوالی باشد.

حضور در دو زمان، یک بار صبح و یک بار بعد از ظهر «با این اوضاع امروزه وزارت خانه ها و کسالت روحی اعضا و اجزاء

آن از حیث وسایل حمل و نقل تحمیلات فوق العاده به آنها وارد می آید و در واقع قسمت بعد از ظهر را هم با یک کسالتی حاضر برای کار می شوند.» (۴)

* سفیر ایران در مصر

جلیل الملک نماینده مجلس شورای ملی به سمت وزیرمختاری در دربار مصر انتخاب شد که به زودی عازم محل مأموریت خود خواهد شد. (۵)

* دستبرد به اردوی مستشار الدوله

امشب ۲۵ نفر از ترکمنها به استرآباد آمدند تا به اداره حکومتی دستبرد بزنند یا از باغی که مستشار الدوله، نماینده ایران در مذاکرات مرزی با روسها، در آن اقامت دارد دزدی کنند. «اهالی خبردار شده جلو دروازه با ترکمنها نزاع کرده، پنجاه شصت تیر تفنگ طرفین خالی می نمایند. ترکمنها می روند از دروازه دیگر وارد شده سه نفر باغبان را اسیر کرده بردند.» (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۷، ص ۱.

۲- روزنامه اقدام، شم ۷۸، ص ۲.

۳- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، ص ۱۷۵.

۴- روزنامه اقدام، شم ۷۸، ص ۴.

۵- همان جا.

۶- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۳۳.

* پی گیری خسارات ایرانیان در کوفه

وزارت امور خارجه ایران به دنبال اقدامات خود برای جبران «خسارتی که هنگام طغیان اعراب از طرف نظامیان به ایرانیان مقیمین کوفه وارد آمده» بار دیگر از ژنرال کنسول خود در بغداد خواست «مجدداً با کمیسر عالی مذاکره و دلایل بی طرفی و بی تقصیری ایرانیان آن دوره را اظهار و ترمیم خسارات وارده را مطالبه نماید». پیش از این مسئولان ایرانی از طریق سفارت ایران در لندن، و سفارت لندن در تهران موضوع را پی گیری کرده بودند. (۱)

[تصویر] کوفه

* منع وزارت جنگ از ارتباط مستقیم با کنسولگریها

وزارت امور خارجه از وزارت جنگ خواست که به رؤسای قشون خود در ولایات مختلف امر کند که رأساً پاسخگوی مراجعات و پرسشهای کنسولگریهای کشورهای بیگانه نباشند.

در این درخواست برای نمونه آمده بود که کنسول روسیه در استرآباد در تلگرامی به رئیس قشون مازندران نام افرادی را که در آنجا از نظر آن کنسولگری مشغول آنتریک هستند خواسته است، درحالی که «مکاتبه مستقیم قونسولهای خارجه با مأمورین و ادارات داخلی هیچ وقت معمول نبوده است». وزارت خارجه ادامه داد که در این مورد با سفارت شوروی مذاکره و خواسته شده از مکاتبه مستقیم با ادارات خودداری کند. (۲)

* همکاری با نایب کنسولگری اردبیل

مسیو مامین نایب کنسولگری روسیه شوروی در اردبیل برای پاره ای مأموریت راهی آستارای ایران است. بنا به درخواست سفارت روسیه از وزارت امور خارجه، مسئولان وزارت امور خارجه از وزارت داخله و پست و تلگراف خواستند که به حکومتهای محلی دستور دهند با مسیو مامین همکاری و مساعدت کنند. (۳)

* همکاری با سفیر بلژیک

حکومتهای قزوین، همدان و کرمانشاه بنا به دستور وزارت امور خارجه موظف شدند با وزیر مختار بلژیک که روز دوشنبه ۹ مهر) از تهران راهی اروپا می شود همکاری لازم را داشته باشند. «به مأمورین عرض راه دستور العمل بدهید که ن هایت مواظبت و مراقبت را داشته باشند». (۴)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۲۹-۱۶-۱۳۰۱.

۲- همان، ۳-۱۰-۴۹-۱۳۰۱.

۳- همان، ۸۲-۱-۲-۱۳۰۱.

یکشنبه ۸ مهر ۱۳۰۱ / ۱ اکتبر ۱۹۲۲ / ۹ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. لایحه مستمریات بار دیگر در دستور کار قرار گرفت. صحبت مخالفان و موافقان این لایحه و تعدد پیشنهادهای آنان همچنان ادامه یافت. سپس برقراری شهریه برای تعدادی از افراد زندانی طرح و تصویب شد.

بودجه وزارت عدلیه موضوع بعدی بود. (۱)

* لزوم حل و فصل محاکمات اتباع روسیه در محکمه ایران

وزارت امور خارجه خطاب به کارگزاری گیلان نوشت که مطابق عهدنامه ایران و روس «امور قضایای اتباع دولت روسیه باید در محاکمات داخلی حل و فصل شود، ولی موافق اطلاعات واصله کارگزاری کاملاً رعایت این نکته را نمی نماید.» وزارت خارجه تأکید کرد که کارگزاری نباید در امور قضایی دخالت کند و حل قضایای محاکماتی اتباع روس با نظر رئیس عدلیه گیلان حل و فصل خواهد شد. (۲)

* تسلیم یکی دیگر از یاران سیمیتقو

خبر رسیده از آذربایجان حاکی است که قوج خان معروف به سهم الممالک از رؤسای مهم اتباع اسماعیل آقا سیمیتقو «با کمال ذلت و ندامت به ساوجبلاغ وارد شده، به حکومت آنجا پناهنده گردید، و از عملیات سابقه خود اظهار پشیمانی نموده» است. حکومت ساوجبلاغ از دولت خواسته است از گذشته قوج خان صرف نظر کرده، او را عفو کند. (۳)

* سخنرانی آیت الله خالصی زاده

امشب در خانه «آقای میرسید علی بهبهانی و در حضور علما و حجج اسلام و طبقات مختلفه آقای برهان المتکلمین خطابه ای انشاء، بعد از ایشان دو نفر دیگر، سپس حجت الاسلام آقای آیت الله زاده خالصی نطق مهمی مبنی بر تجاوز اجانب به ممالک ضعفاً با ادله و براهین و آیات و احادیث انشاء نمودند. حاضرین بیان ایشان را با استحسان تلقی کردند.» (۴) آیت الله خالصی زاده دیروز وارد تهران شد. (۵)

* دیدار یهودیان از روحانی تبعیدی آیت الله خالصی زاده

امروز گروهی از یهودیان تهران به ریاست ملا سلیمان، حاخام یهودی، و دکتر لقمان نماینده آنان در مجلس شورای ملی، «برای اشتراک در میهمان نوازی و ابراز احساسات به منزل آقای بهبهانی» در شاه عبد العظیم رفتند. ملا سلیمان بخش هایی از

تورات را خواند و دکتر لقمان نیز سخنانی ایراد کرد. سپس یکی از حاضران نطقی در تصدیق رسالت حضرت موسی علیه السلام کرد. در این دیدار گوسفندی هم از طرف یهودیان قربانی شد که مقرر گردید مابین فقرا تقسیم شود. (۶)

* دستگیر سید جلال

بنابر تلگرام رسیده از رشت امروز سید جلال در طالش به دست قشون بازداشت شد. (۷)

* اعتراض ایران به کشتار مسلمانان ترکیه

در نامه ای که وزارت امور خارجه امروز به سفارت فرانسه در تهران فرستاد به جنایات قشون یونان هنگام عقب نشینی از ترکیه اعتراض کرد. در بخشی از این نامه آمده است که «قشون یونان در موقع عقب نشینی برخلاف قوانین بین المللی و قواعد انصاف و عدالت نسبت به ساکنین مسلمان قرا [و] دهات از زن و مرد و بچه و مردمان غیرنظامی جنایاتی از قبیل قتل و غارت و احراق منازل و مساکن و غیره مرتکب شده که شرح آن فوق العاده اسباب تألم و حقیقتاً برای تمام ملل متمدنه دنیا موجب تأثر است.» در پایان این نامه یاد شده که «دولت ایران به جهت جامعه اسلامیت از ابراز تأثر و تأسف خودداری ننموده و به وسیله آن جناب پروتست خود را از فجایع قشون

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۲، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۷-۳۴-۱۳۰۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۷، ص ۲.

۴- روزنامه اقدام، شم ۷۹، ص ۱.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۸، ص ۳.

۶- روزنامه اقدام، شم ۷۹، ص ۳.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۹، ص ۲.

یونان نسبت به مسلمین اظهار می دارد.» (۱)

[تصویر]

* اشرار گلباغی در گروس

بنا به اخبار رسیده از حکومت گروس عده ای از اشرار گلباغی کردستان امروز به خاک گروس آمده از عبور و مرور وسایل نقلیه جلوگیری کردند. مأموران محلی سر رسیده اشرار را تعقیب کرده و پس از سه ساعت جنگ، دو تن از گلباغی ها کشته و دو تن دیگر زخمی و اسیر شدند. اسیران را به شهر آورده حبس کردند. وزارت داخله هم دستور داد از مجازات سرخود اسیران خودداری کرده، حکم آنها توسط محکمه تعیین خواهد شد. (۲)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۴، ص ۲.

۲- همان جا.

دوشنبه ۹ مهر ۱۳۰۱ / ۲ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱۰ صفر ۱۳۴۱

* دروغ وزیر مختار انگلیس در تهران

سفارت انگلیس در تهران به دنبال اعتراضات عمومی مجامع و محافل، مردم و روحانیان به تبعید دو تن از علمای عراق در نامه ای به قوام السلطنه موضوع تبعید را از طرف دولت انگلیس در عراق تکذیب کرده بود. روزنامه ایران در شماره امروز خود با نقل مطالب روزنامه عراق، مورخ هفتم محرم ۱۳۴۱ به شماره ۶۹۵ زیر عنوان «سفر» نوشت که «جناب نماینده عالی انگلیس به آقایان آقا سید محمد صدر و شیخ محمد خالصی ابلاغ نموده که از مملکت عراق خارج شوند. لذا شب سه شنبه آقایان فوق مسافرت کرده به طرف بلاد ایران عازم شدند.» (۱) و بدین ترتیب اظهارات وزیر مختار انگلیس در تهران را دروغ خواند.

* اثاثیه احمد شاه

روزنامه اقدام از منابع خصوصی کسب خبر کرد که بیست خودرو و بارکش برای حمل اسباب و اثاثیه احمد شاه که از اروپا به ایران فرستاده شده از تهران به طرف بوشهر حرکت می کند. اداره قشونی این خودروها را راهی خواهد کرد. (۲) احمد شاه بنا به تلگرام ۳۰ اوت اطلاع داده بود که اول اکتبر به اسپانیا خواهد رفت و اواسط اکتبر به ایران خواهد آمد. (۳)

* درخواست مخارج سیم کشی

وزارت پست و تلگراف بابت سیم کشی خطوط شاهرود به قزوین، قزوین به جاجرم، جاجرم به جغتای و جغتای به اسفراین مبلغ ۲۲ هزار تومان نیاز دارد. این وزارت خانه لایحه هزینه یادشده را به کمیسیون پست و تلگراف داده، از تصویب آن کمیسیون گذشته است و به زودی در صحن مجلس شورای ملی مطرح خواهد شد. (۴)

* راه شهریار به تهران

لایحه امتیاز راه شهریار به تهران برای مدت ۳۰ سال به آقای علی قلی خان مهندس در ۱۶ ماده و ۲ تبصره به همراه شرایط وزارت فواید عامه برای تصویب به مجلس شورای ملی داده شده است. طول این جاده ده فرسخ است. (۵)

* شکایت اهالی گلپایگان

اخبار رسیده از گلپایگان حاکی است که اعظام الدوله امین مالیه گلپایگان نسبت به رعایا و اهالی سلوک درستی نداشته و با خشونت و تنیدی رفتار می کند. او «از اجحاف و تعدی نیز بیم و باکی ندارد؛ اهالی از اقدامات و عملیات ایشان ناراضی و در تلگرام خانه مجتمع و استدعای احقاق حق و رفع فشار» او را دارند. (۶)

* ادامه رسیدگی به عملکرد مولیتور

کمیسیون در دربار با حضور محتشم السلطنه، محاسب الممالک (۷)، عمید السلطنه، وحید الملک و خیر السلطنه در مورد رسیدگی به اختلاسهای کامیل مولیتور تشکیل شد.

[تصویر] محتشم السلطنه

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۸، ص ۴.
- ۲- روزنامه اقدام، شم ۷۹، ص ۲.
- ۳- بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۸۶. احمد شاه که برای دیدار با پادشاه اسپانیا در آن کشور به سر می برد در برگشت به ایران از طریق بوشهر به تهران می آمد. از این رو تشریفات ورود او از هم اینک در حال تدارک است. بخش نامه ای از طرف دولت به حکام صفحه جنوب داده شده است که آماده باشند. همچنین دستور ترمیم و تسطیح راه های عبوری داده شده تا خودرو احمد شاه دچار مشکل نشود. وزارت جنگ نیز در حال آماده سازی «تجلیلات نظامی» است. (روزنامه اتحاد، شم ۲۴۳، ص ۳).
- ۴- روزنامه اقدام، شم ۷۹، ص ۲.
- ۵- همان جا.
- ۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۸، ص ۳.
- ۷- میرزا محمود خان محاسب الممالک شیانی از فرزندان میرزا طاهر بصیر الملک شیانی مستوفی دوره ناصری، به سال ۱۲۵۳ ش در تهران متولد شد. تحصیلات خود را در دار الفنون تهران به انجام رساند و در سن ۱۸ سالگی شاغل در اداره تلگراف خانه شد. وی مدتی به اروپا رفت و در قسمت پست و تلگراف و تلفن مطالعاتی نمود. پس از بازگشت در اوایل مشروطیت شرکت تلفن ایران را با سرمایه گذاری چند نفر تأسیس نمود و پس از آنکه دولت امر تلفن را زیر نظر گرفت وی همچنان از سهامداران عمده آن بود. محاسب الممالک چندی ریاست اتاق دیوان مظالم عدلیه را عهده دار شد و مدتی نیز پیشکار آذربایجان بود. هنگامی که مستشار الدوله وزارت فوائد عامه و پست و تلگراف را برعهده داشت وی معاون آن وزارت خانه بود و در کابینه وثوق الدوله که در ۱۶ مرداد ۱۲۹۷ به حضور احمد شاه معرفی گردید، او کفیل وزارت پست و تلگراف بود و در ترمیم کابینه به عنوان وزیر پست و تلگراف و تلفن معرفی گردید. پس از این محاسب الممالک به تقاضای خود بازنشسته شد و در دوران رضا شاه، نیمی از قریه دروس را خریداری و بین دوستان و آشنایان تقسیم نمود. همچنین چندین قطعه بزرگ برای خود و فرزندانش تدارک دید که قسمت اعظم ثروت فرزندانش از محل زمین های دروس تأمین گردید. وی به سال ۱۳۳۰ ش درگذشت. (بصیر الممالک شیانی، روزنامه خاطرات ...، ص هجده؛ شیانی، خاندان شیانی، ص ۹۴؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، ص ۸۹۶).

در این کمیسیون دو فقره اختلاس مولیتور در مورد تمبرهای داخلی و خارجی مسلم شد و مولیتور گفت که وزرای وقت باخبر بوده اند که من تمبرها را برای خود برمی داشتم. روزنامه اقدام نوشت «به واسطه بعضی موانع داخلی از این کمیسیون هم نتیجه صحیحی گرفته نشد.»^(۱)

* آغاز جمع آوری اطلاعات از ایلات کردستان

کارگزاری مهم خارج کردستان امروز به اطلاع وزارت امور خارجه رساند که اطلاعات درخواستی ذیل چهارده عنوان از ایلات و عشایر این منطقه آغاز شده و «مخبرین و مفتشین» را برای جمع آوری اطلاعات به کار گرفته است. البته این کار فقط در بخش هایی امکان پذیر است که امکان رفت و آمد به آنها وجود دارد. «به تازگی راه مراوده یکی دو بلوک کردستان باز شده که می توان در آنها اقداماتی نمود.»^(۲)

۱- روزنامه اقدام، شم ۷۹، ص ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۶-۲۹-۱۳۰۱.

سه شنبه ۱۰ مهر ۱۳۰۱ / ۳ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱۱ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. موضوع قالیهای جوهری و چگونگی صدور آن در دستور کار قرار گرفت. مواد این لایحه یک به یک خوانده شد و نمایندگان موافق و مخالف درباره آن صحبت کردند. در نهایت این لایحه به کمیسیون مربوطه برگشت داده شد تا اصلاحات لازم در آنجا صورت گیرد.

سپس لایحه افزایش تعرفه های پستی مطرح شد. وزیر پست و تلگراف در دفاع از این لایحه، بالا رفتن هزینه های آن وزارت خانه را خاطر نشان کرد. امروز قوام السلطنه و هیأت دولت در مجلس حاضر بودند. (۱) در این جلسه سلیمان میرزا در خصوص تعدیاتی که قشون یونان هنگام عقب نشینی نسبت به مسلمانان روا داشته از قوام السلطنه ریاست وزراء سؤال کرد که نخست وزیر پاسخ داد در این زمینه رسماً اعتراض شده است. (۲) (ر. ک: ۸ مهر)

* نامه محرمانه قوام السلطنه به وزیر جنگ

در پی اطلاع دهی نیر السلطان به قوام السلطنه از لزوم تبعید تعدادی از فعالان سیاسی گیلان به مازندران (ر. ک: ۴ مهر) قوام السلطنه ریاست وزراء در نامه ای محرمانه به رضا خان وزیر جنگ می نویسد که «بعضی اشخاص در رشت مجامعی دارند و عملیات آنها منتهی به تولید فساد و اخلال نظم و اغتشاش عمومی خواهد شد. از جمله نواب الملک و سید عبد الوهاب (۳) نام می باشند. تقاضای حکومت این است که مشار الیها چندی در رشت نباشند و به آن وزارت جلیله نیز مراتب را تلگرافی اطلاع داده است. قدغن فرمایید به اداره قشونی رسماً دستور داده شود آنها را روانه مازندران نمایند.» (۴) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۳۹۸ * پاسخ قوام السلطنه به علاء ..... ص: ۳۹۸

* پاسخ قوام السلطنه به علاء

حسین علاء پس از اطلاع از ارائه لایحه نفت شمال به مجلس شورای ملی - لایحه ای که دربردارنده آخرین پیشنهادها به دو کمپانی استاندارد اوپل و سینکالر بود و پس از تصویب مجلس باید به این دو شرکت نفتی داده می شد تا هریک با آن موافقت کنند، امتیاز به او داده شود - و اعتراض به قوام السلطنه به در پیش گرفتن چنین کاری، امروز پاسخی دریافت کرد که تا حدی تند بود. قوام السلطنه به او نوشت که این روش تنها راه مقدور بود و این لایحه خارج از پیشنهادهای استاندارد و سینکالر نیست و به زودی از تصویب مجلس خواهد گذشت؛ و پس از تصویب ارسال خواهد شد تا به هر دو کمپانی عرضه کنید. یکی از درخواستهای علاء صبر دولت بود تا رسیدن میلسپو، مستشار و رئیس کل امور مالیه (ر. ک: ۳۱ شهریور) که نخست وزیر در این پاسخ گفت که «مداخله مستشار در این کار با لزوم بی طرف ماندن او در بدو ورود اقتضا نبود.» وی در پایان به علاء یادآوری کرد که خوب نیست او در این موارد با رئیس مجلس وارد مکاتبه شود «زیرا طرف سؤال و جواب جناب عالی دولت است.» (۵)

نماینده وزارت امور خارجه در مازندران امروز به مسئولان آن وزارت خانه خبر داد که اقدامات قشون برای دستگیری امیر مؤید سوادکوهی نتیجه نداده و نظامیان بازگشته اند. رئیس قشون اعلانی منتشر کرده که هرکس امیر مؤید را زنده دستگیر کند هزار تومان و اگر کشته او را تحویل دهد پانصد تومان جایزه خواهد گرفت. وی اضافه کرد که رئیس قشون و امیر اکرم در تلاش اند بلکه از علمای منطقه حکم اعدام امیر مؤید را بگیرند. (۶)

* وعده پایان اعتصاب

پس از چند روز اعتصاب در وزارت عدلیه و گفت و گوی مسئولان با نمایندگان اعتصابی این وزارت خانه وعده داده شد

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۹، صص ۱ و ۲.

۲- همان، شم ۱۲۳۰، ص ۱.

۳- سید عبد الوهاب پسر سید صالح مجتهد ضیاءبری به سال ۱۲۹۴ ق در روستای ضیایر گیلان به دنیا آمد. مقدمات علوم دینی را در زادگاهش فراگرفت و پس از اقامت کوتاهی در رشت و بهره گیری از میرزا علی مجتهد رشتی عازم نجف شد و از محضر آخوند ملا محمد کاظم خراسانی، ملا علی نهانندی و ملا محمد شریانی کسب فیض نمود. وی پس از نیل به مقام اجتهاد در اواخر ۱۳۲۲ ق به رشت بازگشت و مورد اکرام و احترام علماء و مدرسین قرار گرفت. او در رشت به تدریس فقه و اصول اهتمام ورزید. از شاگردان مشهورش در این دوره شیخ علی ناصرانی و شیخ یونس (میرزا کوچک خان جنگلی) و سید رضا رودباری بودند. سید عبد الوهاب در جریان نهضت مشروطه خواهی به صف مشروطه طلبان پیوست و پس از صدور فرمان مشروطیت به عضویت انجمن ایالتی گیلان درآمد. او در استبداد صغیر و در حکومت ظهیر الدوله به دستور محمد علی شاه، مدتی به خراسان تبعید گشت و پس از کشته شدن آقا بالا خان سردار افخم، حاکم گیلان، در محرم ۱۳۲۷ به ریاست انجمن انتصاب یافت. [تصویر] سید عبد الوهاب ضیابری سید در واقعه اولتیماتوم روسیه تزاری در برابر تهاجم روسیان و غارت مطبعه عروه الوثقی و نیز اجحافات و زورگیریهای نکراسف، کنسول مستبد روس در رشت، به شدت مقاومت نمود و متعاقب همین در محرم ۱۳۳۰ به زندان افتاد. وی پس از یک محاکمه فرمایشی در کنسولگری روس در رشت به اعدام محکوم شد اما بر اثر جریانات سیاسی و اعتراض آزادی خواهان حکم اعدام وی و چند تن دیگر به مرحله اجرا درنیامد و او به همراه فرزندش سید صالح از طریق روسیه به استانبول تبعید گردید. پس از سه سال تبعید بار دیگر به رشت برگشت و در جنبش جنگل به رهبری میرزا کوچک خان، ریاست هیأت اتحاد اسلام را برعهده گرفت. سید عبد الوهاب مجتهد پس از پایان کار جنگل، همچنان در رشت به امور اجتماعی مشغول بود و مرجعیت داشت. او در سال ۱۳۰۴ ش به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شد و سرانجام در جمادی الآخر ۱۳۵۷ / ۱۳۱۷ ش در رشت به درود حیات گفت و در گورستان مدیریه به خاک سپرده شد. (کتاب گیلان، ج ۲، ص ۷۰۹؛ سرتیپ پور، نامها و نامدارهای گیلان، صص ۹-۲۹۸).

۴- مجموعه مقاله های همایش بازشناسی ...، ص ۲۳۱. قوام السلطنه از این دستور خود زود عقب نشینی می کند. چون در همین روز از طرف برخی نمایندگان از او پرسش هایی می شود که به درستی جواب نمی دهد و یک روز بعد در نامه محرمانه دیگری به وزیر جنگ دستور دیروز خود را پس می گیرد. «دیروز شرحی به شماره ی ۱۰۱۸، راجع به نواب الملک و

سید عبد الوهاب که حکومت گیلان تقاضا نموده بود از رشت آنها را روانه ی مازندران نمایید زحمت داده بودم چون باید تحقیقات کامل تری در این باب به عمل آید قدغن فرمایید اقدامی نمایند تا در ثانی تکلیف معین گردد.» (همان جا) اما اینان قبلاً تبعید شده بودند و دیگر مجالی برای این نامه نگاریها نبود. یکی از این تبعیدشدگان مجتهد بزرگ شهر بود؛ یعنی آقا سید عبد الوهاب مجتهد. روزنامه ایران دو روز بعد وقتی می خواست این خبر را بنویسد از وی به عنوان «فحول علما و آزادی خواهان» یاد کرد که با جمعی دیگر تبعید شده اند و از علت آن اظهار بی اطلاعی کرد. (روزنامه ایران، شم ۱۲۳۰، ص ۴).

۵- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۲۰۵. برای آن که سلسله رخدادها و اخبار امتیاز نفت شمال که در شش ماهه گذشته سال ۱۳۰۱ ش بدان پرداخته شده، از انسجام و یکپارچگی خارج نشود، مناسب است گزارش کوتاه نشریه نوبهار را که به طور فشرده این ماجرا را از ابتدای تصویب در مجلس تا این تاریخ بیان کرده، مرور کنیم: «در جلسه ۳۰ عقرب [۳۰ آبان] ۱۳۰۰ به فوریت قانونی دارای پنج ماده مربوط به اعطای امتیاز معادن نفت ایالات شمالی ایران در مجلس طرح و تصویب گردید. مذاکرات این امتیاز پس از اعزام هیأت سیاسی ایران به پاریس از زمان حکومت آقای وثوق الدوله بین هیأت مزبور و نمایندگان «استاندارد اویل» کمپانی امریکایی مطرح شد ولی از طرف دیگر مسئله قرارداد ایران و انگلیس موضوع مزبور و سایر مذاکراتی را که بین هیأت اعزامی ایران و سرمایه داران امریکا و وزیر خارجه «لانسنیک» شده بود عقیم نمود. ولی بعدها باز دنباله آن مذاکرات از طرف مأمورین دولت ایران ممتد و به طور خیلی محرمانه با تهران به میان گذارده شده به شکل معلوم به مجلس آمده تصویب گردید. مذاکرات بعدی دولت ایران با کمپانی «استاندارد اویل» طولانی و تلگرافات و مذاکرات زیادی ردوبدل شد و بالاخره معلوم شد که کمپانی مزبور می خواهد کمپانی نفت جنوب را هم در این امتیاز دخیل یا او را به قرار صد پنجاه یا صد چهل در اسهام خود شرکت بدهد. این قضیه باعث تحریک احساسات مجلس شد، با اینکه دولتها و عقلا مطمئن بودند که می توانند این نظریه را با تمديد مذاکرات اصلاح نمایند، در بین بحران یا نبودن هیأت دولت در ۲۵ جوزای ۱۳۰۱ [۲۵ خرداد] قانون مزبور را در مجلس تغییر دادند، و بالاخره دو پیشنهاد یکی از طرف «استاندارد کمپانی» و دیگری از طرف نماینده «سینکلر» کمپانی امریکایی در تهران به دولت تقدیم شده و از طرف دولت در یک کمیسیون مخصوصی از وکلا هر دو پیشنهاد مطرح گردید، و مدتی وقت کمیسیون به قرائت و مطالعه و تشخیص معایب و مضاری که در هر دو پیشنهاد بالسویه و دوش به دوش ملحوظ شده بود، تلف گردیده و عاقبت قسمتی از معایب مشخصه به امریکا مخابره و قسمتی به نماینده سینکلر ارائه شده و از هر دو طرف اصلاحاتی که باز هم قابل اقتناع نبود تدارک و به دولت تقدیم شد. و بالاخره دولت هر دو پیشنهاد را بدون اتخاذ عقیده به مجلس تقدیم داشت و از طرف مجلس پذیرفته نشده تقریباً به عنوان این که دولت خود باید عقیده ثابتی را اتخاذ کرده در مجلس از آن دفاع بنماید آن هر دو پیشنهاد به دولت مسترد گردید. در اینجا هم مجلس محق بود و هم دولت، زیرا مجلس در برابر آن لوایح مدافعی لازم می دید. و دولت برای دفاع از هیچ کدام حاضر نبود و این خلاف اصول پارلمانی بود. دولت هم در نتیجه هرج و مرج فکری و جنجال های هوچپانه ای که در اطراف پیشنهادات به وقوع پیوسته خاصه اتهامات سیاسی که در مورد پیشنهاد «استاندارد کمپانی» از طرف طرفداران «سینکلر» به این و آن زده می شد و حتی رئیس دولت را هم در این اتهامات جریحه دار ساخته بودند و به علاوه مضاری که در هر دو پیشنهاد به تدریج گنجانیده شده بود، دولت راضی نشد جانب یکی را بر دیگری ترجیح دهد. بالاخره وجه حل بالنسبه بهتری که دولت در نظر گرفت این بود که یک لایحه متقابل (کونتر پروژه) که حاوی قسمتهای صحیح هر دو پیشنهاد بود تدارک دید و به نام عقیده دولت آن را به مجلس تقدیم داشت و اکنون آن لایحه در کمیسیون خاصی تحت شور و مطالعه است و معلوم نیست کی و به چه صورت نتیجه بدهد.» (نوبهار، شم ۲، مورخه ۹ میزان ۱۳۰۱).

که دو ماه حقوق کارمندان این وزارت خانه پرداخت شود.

اعتصاب کنندگان خواستار عدم تبعیض در پرداخت حقوق این وزارت خانه با دیگر دواير دولتی بودند. پس از دو بار گفت و گو در نهایت کارمندان متقاعد شدند از امروز اعتصاب را شکسته و کار خود را از سر گیرند. روزنامه شفق سرخ در انتهای این خبر این تک جمله را نوشت که «گمان نمی کنیم تعطیل عدلیه حائز اهمیتی باشد و بلکه غالباً آثار خوشنودی در مردم مشاهده می شود.» (۱)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۴، ص ۲.

چهارشنبه ۱۱ مهر ۱۳۰۱ / ۴ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱۲ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز تشکیل جلسه داد.

در این جلسه اعتبارنامه علی اکبر داور نماینده خوار و ورامین تصویب شد، و نیز با مرخصی پنج ماهه نصرت الدوله فیروز از ابتدای عقرب به مدت پنج ماه موافقت گردید. (۱) وی حقوق این مدت خود را به کتابخانه مجلس واگذار کرد. در ادامه، بودجه سیم کشی تلگراف از قصرشیرین به قره تو تصویب گردید و نیز تخصیص ده هزار تومان برای مرمت برجهای نظامی واقع در بروجرد مطرح شد که حائری زاده مخالفت کرد و گفت تا «نه میلیونی که وزارت جنگ اعتبار گرفته ندانیم چه شده چطور این مخارج را تصویب کنیم.» در ادامه سلیمان میرزا و نصرت الدوله درباره نداشتن سازمان بودجه نویسی و بی خبری از دخل و خرج کشور و نابسامانیهای موجود در این زمینه صحبت کردند. (۲)

* مسافرت گروهی از یهودیان ایران به فلسطین

وزارت امور خارجه گزارش داد که چند روزی است عده ای از کلیمیان ایرانی برای گرفتن روادید جهت رفتن به فلسطین اقدام کرده اند. آنها «متوالیا به موجب ورقه تعرفه نظمیه تهران به اداره تذکره مراجعه» می کنند. در این گزارش پرسیده شده است «اگر با وضعیات کنونی فلسطین صدور تذکره برای کلیمیان اشکالی ندارد، تذکره به آنها داده شود.» (۳) این نامه بدون خطاب تنظیم شده اما به احتمال زیاد خطاب به قوام السلطنه ریاست وزراء که وزارت امور خارجه نیز در تصدی او بود نوشته شده است. (۴)

* ابلاغ شرایط ایران برای خرید تلگراف بی سیم

به دنبال مذاکره احمد شاه با رئیس جمهور فرانسه درباره خرید یک دستگاه تلگراف بی سیم (ر. ک: ۲ تیر) و تصویب دولت برای این کار (ر. ک: ۶ شهریور) وزارت امور خارجه سه شرط دولت ایران را به سفارت خود در پاریس فرستاد تا به اطلاع دولت فرانسه برساند. اول این که پس از نصب دستگاهی که بتواند مطالب را از همه اروپا گرفته و متقابلاً به آن نواحی ارسال دارد، دولت متعهد می شود هفتصد و پنجاه هزار فرانک به کمپانی مزبور بپردازد که ۱۵ هزار تومان نقد و بقیه را به تدریج وزارت پست و تلگراف مستهلک نماید.

دولت حاضر است به مجلس پیشنهاد کند که وزارت پست و تلگراف به مدت ۲۰ سال صدی ده منافع این دستگاه را به کمپانی بپردازد. و آخر این که در خرید دستگاه های دیگر توسط ایران به شرط تساوی شرایط، حق تقدم فروشنده با کمپانی فرانسوی باشد. (۵)

* تقاضای مترجم زبردست روسی برای محکمه

مستشار الدوله نماینده ایران برای مذاکره با روسیه شوروی درباره اختلافات مرزی که در استرآباد به سر می برد امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه و عدلیه از دعاوی مطرح شده بنگاه اقتصادی ونشترک علیه کارکنان خود خبر داد که «کاری است که بعد از الغاء کاپیتولاسیون در این صفحات واقع شده، ن هایت اهمیت را دارد که با کمال بی طرفی و مهارت» به انجام برسد و بر حیثیت عدلیه ایران لطمه ای وارد نشود. «برای ترجمه نوشتجات متهمین» و بازجویی احتیاج به مترجم است.

او تقاضا کرد یک روسی دان حرفه ای را برای ورود به جزئیات این محاکمه مأمور این ناحیه کنند. (۶)

* تحسن اهالی شه میرزاد در تلگراف خانه

بنا به گزارش رسیده از سمنان اهالی شه میرزاد از مرد و زن به عنوان اعتراض در تلگرام خانه تحسن کرده، نسبت به اداره مالیه و عملکرد آن اعتراض کردند. آنها گفته اند که بیشتر مردهای این ناحیه جلائی وطن کرده اند، چون قدرت پرداخت درخواستهای اداره مالیه را از نقد و جنس ندارند. (۷)

۱- خبرهای بعدی نشان می دهد که او به این مرخصی نرفت.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۰، صص ۱ و ۲. ناتوانی در بودجه نویسی یکی از مشکلات عمده ای بود که مجلس شورای ملی در این برهه با آن دست و پنجه نرم می کرد. همین موضوع امکان برنامه ریزی و دخل و خرج دولت را با مشکلات عدیده مواجه می کرد. بسیاری از مصوبات مجلس، از آن جا که محل درآمد آن نامطمئن و حصول آن غیرقابل پیش بینی بود، تحقق نمی یافت. به همین دلیل «وکلائی اکثریت در مجلس در نظر داشتند اصلاح و تعدیل بودجه مملکتی و توافق ارقام جمع با ارقام خرج» به نتیجه برسد. فقر اسناد و اطلاعات مانع بزرگی برای این کار بود. در ن هایت «با زحمات زیادی که در کمیسیون بودجه و غیره کشیده شد بالاخره یک حساب تخمینی» تهیه شد که نام آن را «چهار دیوارهای تخمینی» گذاشتند. در این صورت تهیه شده عایدات یک سال ۴۱۳ / ۳۳۲ / ۱۹ تومان و مخارج همان سال ۸۶۳ / ۸۰۰ / ۲۲ تومان برآورد گردیده بود. بهار در تحلیل این بودجه نویسی عقیده دارد که «استناد می جویند و آنچه محقق است این است که عایدات دولت در حدودی که از مردم مأخوذ می شود بسی زیادتر از اینهاست ولی آنچه به خزانه دولت عاید شده و از تپذیرات و تقلبات مأمورین زیاد می آید در همین حدود با کم و بیش تفاوت است و این است یک تهلکه و خرابی قطعی که می خواهیم بلکه به وسیله «دکتر میلسپو» و یارانش آن را علاج نماییم.» (نوبهار، شم ۳، مورخه ۹ میزان ۱۳۰۱). آنچه که حائری زاده مطرح کرده در واقع اشاره به همین نابسامانی بودجه و پاسخگو نبودن برخی از وزراء به اعتبارات تخصیص داده شده به وزارت خانه های آنها بود که وی برای نمونه از وزارت جنگ و عدم پاسخگویی وزیر جنگ، رضا خان، یاد کرد و از نه میلیون تومانی حرف زد که مجلس چهارم در بهمن ماه ۱۳۰۰ به عنوان بودجه وزارت جنگ در سال ۱۳۰۱ تعیین کرده بود. طرفه آن که منبع تأمین این بودجه مشخص نبود؛ و از آن جا که وزارت مالیه توانایی ساماندهی به درآمدها و مخارج را نداشت، رضا خان تعدادی از ادارات وزارت مالیه را تحت سیطره وزارت جنگ درآورد که عبارت بودند از: اداره مالیاتهای غیرمستقیم که مالیات بر موادی چون تریاک، تنباکو و مشروبات الکلی را زیر نظر داشت، اداره خالصجات، اداره ارزاق عمومی و اداره مالیه تهران. حتی وزارت جنگ ما زاد درآمد اداره تلگراف وزارت پست و تلگراف را نیز به خود اختصاص داده بود (سینایی، دولت مطلقه نظامیان و ...، ص ۲۴۹) رضا خان عواید این مراکز درآمدزا را صرف می کرد؛ اما بدون توضیح به مجلس شورای ملی. و این موجب

اعتراضاتی شد که در ن هایت روز ۱۲ مهر با صراحت بیشتری از زبان معتمدالتجار نماینده تبریز و سپس به نحو دیگری از زبان سید حسن مدرس عنوان شد.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۴۴-۱۶-۱۳۰۱. با زمینه هایی که برای تشویق مهاجرت یهودیان ایران به فلسطین چیده شد، این تقاضاها فزونی گرفت. از آن جمله بود ایجاد درگیریهای حساب شده بین یهودیان و مسلمانان، تشویق نشریه هحیم به مهاجرت به ارض موعود، چاپ مقالات متعدد در این جهت، توسعه تشکیلات صهیونیستی در شهرهای ایران که یکی از اهداف آن ترغیب یهودیان به مهاجرت به فلسطین بود.

۴- اندکی پس از اعلامیه بالفور در ۱۹۱۷ م که به ایجاد میهن ملی یهود در فلسطین وعده داده بود، عده ای از یهودیان ایران به فکر تأسیس «انجمن صهیونیست ایران» و توسعه زبان عبری افتادند. این انجمن در اوایل ۱۹۱۸ م در تهران تشکیل و پس از آن در شهرهای دیگر کشور افتتاح شد. در این اوان و با پایان جنگ جهانی اول و شکست و تجزیه عثمانی، سرزمین فلسطین تحت قیمومیت انگلستان درآمد و مهاجرت یهودیان سراسر جهان زیر نظر دفاتر صهیونیستی به فلسطین آغاز شد که نخستین مهاجرت یهودیان ایران در ۱۲۹۹ ش / ۱۹۲۰ م ذکر شده است. آنچه از گزارش حبیب الله خان آل رضا (هویدا)، کنسول ایران در فلسطین در مهر ۱۳۰۱ ش می توان برداشت کرد این است که جمعیت یهودیان مهاجر از ایران بسیار زیاد یا به تعبیر او «فوج فوج» است؛ از این روست که دولت وقت برای جلوگیری از اعتراض های مردمی و جمعیت های اسلامی فلسطین به این مهاجرت ها، طی اعلامیه ای در ۱۳۰۱ ش بیان کرد که یهودیانی می توانند به خارج سفر کنند که «قصد زیارت یا تجارت داشته و ترک علاقه هم نکرده باشند». اما با وجود این اعلامیه و به دلیل اعمال فشار محافل و مراکز صهیونیستی در داخل و خارج کشور، نه تنها یهودیان ایران، بلکه یهودیان عراق، افغانستان و آسیای مرکزی از راه ایران و به کمک دفاتر متعدد صهیونیستی و با همکاری کنسولگری های انگلستان در ایران به فلسطین مهاجرت می کردند و در این میان محافل و مراکز صهیونیستی برای تحریض و تحریک یهودیان ایران شگرد ایجاد درگیریهای محله ای میان مسلمانان و یهودیان را در پیش می گرفتند تا یهودیان را وادار به ترک کشور و مهاجرت به فلسطین نمایند. (رجبی، «علمای شیعه، جنبش صهیونیسم و ...»، (به نشانی: www.dowran.ir).

۵- همان، ۱۷-۱-۳۳-۱۳۰۱.

۶- همان، ۱۶۰-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۷- روزنامه اقدام، شم ۸۰، ص ۳.

* آزادی مدیر جریده حیات

فلسفی مدیر جریده حیات پس از دوازده روز بازداشت و بازپرسی از طرف وزارت جنگ امروز آزاد شد. (۱) (ر. ک: ۲۸ شهریور) گویا رضا خان فلسفی را کتک زده و دندان او را شکسته بود. روزنامه طوفان در این باره نوشت که «مدیر حیات جاوید از محبس قانون مستخلص و دندان شکسته خود را برای آزادی خواهان و هیأت متحده مطبوعات به ارمغان آوردند.» (۲)

* تقدیر از کلنل پسیان

به گزارش رسیده از مشهد امروز مصادف با سالگرد شمسی شهادت کلنل محمد تقی خان پسیان گروه زیادی از اهالی برای ابراز احساسات در مراسم سوگواری به خارج از شهر آمده، دسته گل هایی نثار روحش کردند. در این مراسم شاگردان مدرسه متوسطه نیز قبر آن مرحوم را غرق در گل کردند. «اداره قشون برای جلوگیری از اغتشاش، از ایراد نطق و قرائت خطابه هایی که از طرف ... محصلین [آماده] شده بود جلوگیری نمود.» از این مراسم عکسهای زیادی برداشته شد. (۳)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۴، ص ۲.

۲- آخرین سنگر آزادی، صص ۴۰۷ و ۴۰۸.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۹، ص ۲.

پنج شنبه ۱۲ مهر ۱۳۰۱/۱۵ اکتبر ۱۹۲۲/۱۳ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز تشکیل جلسه داد. در این جلسه معتمدالتجار نماینده تبریز (۱) نطقی راجع به زیر پا گذاشته شدن قانون اساسی کرد. وی اوضاع فعلی را در شأن یک حکومت ملی ندانست و از بسته شدن مطبوعات بدون مجوز قانونی، حبس و تبعید روزنامه نگاران و این که برخی وزیران در حیطه مسئولیت خود عمل نکرده، دست به کارهای غیرقانونی می زنند، انتقاد کرد. وی گفت همان مظالمی که در دوره فترت صورت می گرفت در دوره حضور این مجلس نیز صورت می گیرد. او از برجیده نشدن حکومت نظامی و نیز برپا نشدن انجمنهای ایالتی و ولایتی شکایت کرد و افزود جای تأسف است که دایره حکومت نظامی تا آخرین نقطه شمالی مملکت توسعه یافته است. «اگر در پایتخت از آن هایی که بر ضد اساس مشروطیت و قانون اساسی علنا صحبت می کنند جلوگیری می شد در ایالات و ولایات هم مرتجعین از بیغوله ها سر بیرون نمی کشیدند.» لبه تیز انتقادات معتمدالتجار متوجه وزیر جنگ بود. مدرس ضمن تأیید گفته های معتمدالتجار درباره آن بخش از صحبت های او که نسبت به مجلس تولید بدبینی می کرد، گفت که مجلس در این چهار دوره خدماتی به کشور کرده که کمتر سراغ آن را می شود در جای دیگر گرفت که از آن جمله است لغو قرارداد ۱۹۱۹. مدرس گفت که چرا در پرده سخن می گوید.

مجلس بالاترین قدرت است. «از رضا خان هم هیچ ترس و واهمه نداریم. ما قدرت داریم پادشاه را عزل کنیم. رئیس الوزراء را بیاوریم. سؤال کنیم. استیضاح کنیم. عزل کنیم ... قدرتی که مجلس دارد هیچ چیز نمی تواند مقابلش بایستد ... مجلس به منزله سی کرور نفوس است ... آقای وزیر جنگ منافی دارد و مضاری هم دارد.

اینها را باید سنجید دید که منافعش بیشتر است یا مضارش و گرنه برای مجلس که سلطنت تغییر می دهد ... تغییر دادن وزیر جنگ کاری ندارد ... اگر اتفاق داشته باشیم هیچ قوه در مقابل ما که برای صلاح مملکت است نمی تواند عرض اندام کند. با وجود این، عقیده من در باب وزیر جنگ این است که منافعش اساسی و مضارش فرعی است. بایستی سعی کرد که مضارش رفع شود تا منافعش عاید مملکت گردد.» (۲) اظهارات این دو نماینده سلسله حوادثی را پدید آورد که در گزارش اخبار روزهای آتی به آن اشاره خواهد شد.

* بخش نامه ای برای بازرگانان ایرانی

در پی درخواست سفارت روسیه از وزارت امور خارجه ایران، این وزارت خانه در بخش نامه ای به حکام ایالات و ولایات ضمن انعکاس مفاد درخواست یاد شده نوشت که دولت روسیه برای استقرار روابط تجارتي با دولت ایران تقاضا کرده هیأتی از طرف بازرگانان ایرانی به شوروی عزیمت کرده، وضعیت اقتصادی آن کشور را مورد بررسی قرار دهند و تحقیقات لازمه را به عمل آورند. «به هیأت های تجار اعلام نمایید که هر کس مایل باشد به این مسافرت اقدام نماید.» (۳)

* تهیه نقشه از جنگلهای مازندران

وزارت فواید عامه هیأتی را به ریاست مسیو شریکر اتریشی مأمور کرده تا ضمن برآورد مساحت جنگلهای این منطقه نقشه کاملی از آن تهیه نموده، ارائه دهد. (۴)

* پیشنهاد لورن برای مقابله با امواج ضد انگلیسی

سر پرسی لورن وزیر مختار انگلیس در ایران امروز به کرزن وزیر امور خارجه آن کشور پیشنهاد کرد برای مقابله با امواج ضد انگلیسی و نیز مقابله با اقدامات روسها تقویت دولت ایران راه مناسبی است.

لورن نوشت که پس از مشورت با نمایندگان شرکت نفت انگلیس و ایران به این نتیجه رسیدند که از لندن بخواهند به ایران کمک مالی کند. (۵)

۱- میرزا محسن معتمدالتجار فرزند حاجی میرزا شفیع امینالتجار اصفهانی، مشهور به آذربایجانی، متولد ۱۷ شوال ۱۲۹۳ در تبریز است. پدرش از تجار طراز اول ایرانی بود که در استانبول سکونت داشت. پس از مرگ وی، میرزا محسن نیز شغل او را در آنجا ادامه داد و به تجارت پرداخت. وی پس از انقلاب مشروطیت (در حدود ۱۳۲۷ ق) به زادگاهش باز آمد و تا پایان عمر در آنجا ماند؛ در انجمن ملی تبریز عضویت یافت و به نمایندگی مجلس شورای ملی هم برگزیده شد. در دوران استبداد صغیر خانه و دارایی اش در تبریز به تاراج رفت. در دومین دوره مجلس شورای ملی نیز از تبریز قبول نمایندگی کرد و به تهران آمد. در این اوان در تشکیل انجمن معارف بسیار کوشید. معتمدالتجار در دوره چهارم مجلس بار دیگر نماینده تبریز شد که نطق مؤثر وی در همین دوره، که در ۱۲ مهر (میزان) ۱۳۰۱ درباره نقض قانون اساسی و اجرا نشدن قوانین در کشور به ویژه در آذربایجان، ایراد کرد مشهور است. او لبه تیز حملات خود را به سمت رضا خان سردار سپه (وزیر جنگ) نشانه رفت و او را متهم به قلدری و قانون شکنی ساخت. سخنانش در مجلس سر و صدایی به راه انداخت. در حمایت از او سید حسن مدرس (نماینده مردم تهران) نمونه هایی از اعمال نیروهای نظامی را برشمرد و وزیر جنگ را تهدید کرد که در صورت ادامه این قانون شکنیها و زورگوییها استیضاح و برکنار خواهد شد. سخنرانیهای آنان در بیرون از مجلس پیامدهایی را سبب شد و برخی را له یا علیه آنان برانگیخت؛ طوری که سردار سپه را واداشت از سمت وزارت جنگ استعفا کند. (علوی، رجال عصر مشروطیت، ص ۱۱۰؛ دولت آبادی، حیات یحیی، ج ۳، ص ۱۵۶؛ بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، صص ۲۲۳ تا ۲۲۹).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۱، صص ۱ و ۲.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۵، ص ۱.

۴- همان جا.

۵- FO E ۱۰۶۴۳ / ۶ / ۳۴

جمعه ۱۳ مهر ۱۳۰۱/۶ اکتبر ۱۹۲۲/۱۴ صفر ۱۳۴۱

* استعفای رضا خان

به دنبال انتقاد شدید اللحن معتمدالتجار و نیز بیانات سید حسن مدرس در جلسه دوازدهم مهر مجلس شورای ملی که علیه اقدامات خودسرانه رضا خان وزیر جنگ و زیر پا گذاشتن اصول مشروطیت توسط او ایراد شد، وی امروز خبر استعفای خود را به ولیعهد داد. (۱) البته استعفای علنی او یک روز بعد و در برابر صاحب منصبان نظامی اعلام شد.

* پخش اعلامیه های بی امضاء در میان نظامیان همدان

امان الله میرزا رئیس ارکان حرب کل قشون و فرمانده کل قوای آذربایجان در نامه ای که امروز به رضا خان وزیر جنگ می نویسد از پخش «کاغذ بی امضا» خبر می دهد که «شرافت [نویسندگان] آنها کامل نبوده و مردانگی ندارند مطالب و مقاصد خود را علنا ابراز کنند.» وی به مفاد این کاغذ بی امضا اشاره نکرد. اما می توان حدس زد که علیه وضع موجود وزارت جنگ یا رضا خان بوده است. امان الله میرزا یادآور شد که قشون قسمت همدان نیازمند بازنگری و حاکمیت نظم است. (۲)

* آوارگان ارومیه در انتظار یاری دولت

خواستهای آوارگان ارومیه ای در تهران پیش از این در دستور کار دولت و مجلس شورای ملی قرار گرفته بود و اینک مقرر شده که «روزانه مبلغ یک تومان به آنها پرداخت و حقوق معوقه آنها را نیز کارسازی» کنند. اقداماتی نیز برای حرکت آنها به طرف ارومیه تدارک شده، اما نمایندگان این عده اظهار می دارند تا همه مبالغ تصویب شده پیشین را نگیرند از تهران خارج نخواهند شد. هشت مهاجر تازه وارد به تهران نیز در سرای رحیم خان میرپنجه اسکان داده شده اند و روزی دو قران به آنها مساعده داده می شود. نظمیه تهران که مأمور پرداخت این مبالغ است از پایان بودجه تخصیص یافته به این مهاجران خبر داده که وزارت مالیه باید اعتبار تازه ای به این امر اختصاص دهد. (۳)

* امتیازهای تازه برای مؤتمن السلطنه

مؤتمن السلطنه که به عنوان نماینده دولت ایران در بین النهرین برگزیده شده و به زودی به طرف بغداد حرکت خواهد کرد «محض خدمات سابقه ایشان برحسب فرمان صادره، به رتبه وزیرمختاری و یک قطعه تمثال همایونی نائل» شد. (۴)

* ورود سید جلال به رشت

امروز پیش از غروب سید جلال و سیزده نفر از یاران او که همگی در طالش دستگیر شده بودند همراه عده ای نظامی و آژان وارد رشت شدند. «اهالی از هر طبقه برای تماشای مشارالیه و اتباعش حاضر شده بودند.» (۵)

- ۱- بهار (ملک الشعراء)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۲۶.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۷۴.
- ۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۱، ص ۴.
- ۴- همان جا.
- ۵- همان، شم ۱۲۳۳، ص ۳.

شنبه ۱۴ مهر ۱۳۰۱/۱۷ اکتبر ۱۹۲۲/۱۵ صفر ۱۳۴۱

* سخنان رضا خان برای نظامیان

امروز ساعت ۹ صبح صاحب منصبان نظامی در وزارت جنگ حاضر شدند و رضا خان برایشان صحبت کرد و از بازگرداندن امنیت و رفع اختلالات در اغلب نقاط کشور گفت که به دست قشون صورت گرفته، اما بیگانگان بر ضد انتظام و تنسيق قشون در کارند. وی غیرمستقیم انتقادهای برخی نمایندگان مجلس شورای ملی را به تحریک اجانب منتسب کرد. وی تاریخچه این مخالفتها را در انحلال ژاندارمری و قزاق خانه دانست که از همان زمان با ایجاد مشکلات در انحلال این دو سازمان غیر ایرانی و تشکیل وزارت جنگ ایرانی سنگ اندازی می کردند. وی گفت من مملکت را فدای اغراض شخصی خودم نکرده ام «و برای این که هرگونه عذری مسدود شده باشد از امروز از کار کناره می کنم و به حضور اعلی حضرت هم تلگراف مخصوصی عرض کردم. چون فرماندهی کل قوا با شخص اعلی حضرت است، به این مناسبت من هم بایستی استعفای خود را حضور اعلی حضرت عرض کنم.» پس از سخنان رضا خان تعدادی از صاحب منصبان نظامی در وفاداری به او سخنانی ایراد کردند. (۱)

* جمع آوری پستهای نگهبانی تهران

پس از اعلام استعفا از طرف رضا خان وزیر جنگ برخی تحركات از طرف نیروهای وابسته به او در سطح تهران و دیگر شهرها آغاز شد. از آن جمله بود برچیده شدن پستهای نگهبانی از برابر مراکز حساس دولتی. «پستهای قراولان شهری و مجلس (از امروز) جمع نموده و کلیه دواير بدون قراول شده است.» (۲) حتی این پستها از مقابل خانه قوام السلطنه هم برچیده شد. (۳)

* رژه نیروهای نظامی در شیراز

عصر امروز در میدان ارک شیراز «از طرف اداره قشونی با حضور ایالت و رؤسای دولتی و وجوه اعیان و طبقات اهالی مانور بسیار باشکوهی به عمل آمده و نمایش مزبور تا مقارن غروب دوام داشت.» (۴)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. بنابر آیین نامه داخلی مجلس امروز می باید هیأت رئیسه مجلس انتخاب می شد. طبق این آیین نامه روز ۱۴ فروردین و ۱۴ مهر این انتخاب باید صورت می گرفت.

مؤتمن الملک با اکثریت ۷۸ رأی بار دیگر به ریاست برگزیده شد. مجلس بعد از ظهر برای انتخاب نایب رئیسان و منشیان بار دیگر تشکیل شد و مدرس با ۶۲ رأی از ۷۹ نماینده حاضر به عنوان نایب رئیس اول و سید محمد صادق طباطبایی با ۵۱ رأی از ۸۰ نماینده حاضر به عنوان نایب رئیس دوم انتخاب شدند. (۵) امروز ولیعهد، خبر استعفای وزیر جنگ را به رئیس مجلس داد. (۶)

به دنبال سخنرانی معتمد التجار نماینده آذربایجان در مجلس شورای ملی و انتقادات او از زیر پا گذاشته شدن اصول مشروطیت توسط رضا خان وزیر جنگ- که تلویحا به آن اشاره کرد- رضا خان امروز از حاکم نظامی آذربایجان خواست که «از طرف اهالی آذربایجان تلگرافی به عنوان ذیل به جراید و مقامات عالیه مرکز مخابره شود.» رضا خان خود متن تلگرام را برای حاکم نظامی آذربایجان چنین دیکته کرد: «در تعقیب تلگرافات و عرایض سابقه، مجددا تأکید می نمایم که این وکلای تبریز از طرف ما ملت آذربایجان انتخاب نشده و ما آنها را به رسمیت و نمایندگی نمی شناسیم و ابدا از تعیین آنها اطلاع نداریم [ناخوانا] آنها بدهند برخلاف رضا و میل اهالی آذربایجان است. به علاوه ما اهالی آذربایجان روحا و جسما

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۲، ص ۲.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۶، ص ۲.

۳- بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۲۶. تولید ناامنی در شهر یکی از اقدامات نظامیان بود تا نشان دهند استعفای رضا خان چه عواقبی می تواند داشته باشد. قتل‌های مشکوک در گوشه و کنار شهر و درگیریهای مسلحانه از آن جمله بود. روزنامه شفق سرخ نوشت که دیشب و امروز در محله شهر نو و اطراف آن بین نظامیان درگیری شدیدی به وقوع پیوست و از اهالی «محلالت قرب دروازه باغشاه و دروازه قروین» سلب آسایش کرد. در چند ساعتی که نظامیان با یکدیگر درگیر بوده اند بیش از یک صد گلوله شلیک شده است. گفته شد مأمورین نظامی چند تن از عوامل این درگیری را دستگیر، توقیف و تازیانه زده اند. (شفق سرخ، شم ۷۶، ص ۲) در همین زمان جسد سه نفر نیز پیدا می شود که حد اقل در مورد یکی از آنها پس از تحقیق روشن می شود که با چند ضربه سرنیزه نظامی به قتل رسیده است (بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۳۸).

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۶، ص ۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۲، صص ۱ و ۲.

۶- بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۲۷.

با [ناخوانا] مقاصد آنها موافقت نداشته و همراه نیستیم.

[ناخوانا] فوری در امر انتخاب جدید صادر فرمایند که وکلای حقیقی خود را انتخاب نماییم.» این تلگرام با شماره ۱۸۱۹/۱۸۱۸ و به تاریخ ۱۴ برج میزان ۱۳۰۱ با امضای وزیر جنگ و فرمانده کل قشون به تبریز فرستاده شد. (۱)

* شایعات شهری

وستداهل رئیس کل تشکیلات نظمی امروز شایعات جاری در شهر تهران را که توسط پلیس مخفی جمع آوری می شد به منصور الملک کفیل وزارت داخله فرستاد: مدیر روزنامه نجات ایران ماهی یک صد تومان کمک از سفارت روسیه شوروی دریافت می دارد و چون این مستمری قطع شد، روزنامه هم به دلیل بدهی تعطیل گردید. هاشم آقای ربیع زاده کارمند اداره نفت جنوب پسر حاج ربیع تاجر، اخبار و اسرار دولتی را از ادارات مختلف جمع کرده و توسط رئیس اداره نفت جنوب به سفارت انگلیس می رساند و ماهیانه مبلغی دریافت می کند.

مذاکرات روز پنج شنبه مجلس علیه رضا خان که در جراید هم منتشر گردید فوق العاده برای عموم جالب بوده است. جمعیت اتحاد اسلام بر علیه سید اسد الله خرقانی (۲) اقداماتی کرده که از آن جمله است حمایت از برهان المتکلمین که در مسجد خازن الملک منبر رفته و علیه خرقانی اظهاراتی کرده است.

اهالی چاله میدان و عودلاجان تهران مجددا علیه یهودیها اظهاراتی می کنند. دست بعضی ها در بین است و مشغول تحریکات هستند. شارژدافر سفارت روسیه به خانه برخی اعیان و اشراف از جمله صمصام السلطنه می رود. (۳)

* شکایت از رئیس گمرک بندرعباس

هیأت علمیه علمای بندرعباس در شکواییه ای که برای دولت فرستاد از رئیس گمرک بندرعباس که حدود پنج ماه است کفالت گمرک بندرعباس را عهده دار شده گلایه کرد. این هیأت نوشت که وی از آشوریهای موصل است که «به فساد اخلاق و رذالت طبع معروف می باشد.» در این نامه این شخص به برداشت غیرمشروع از بیت المال، صرف شراب، ارتکاب فحشا و جسارت به مقدسات مذهبی اسلام متهم شده و اخیرا «در حال سکر شبانه به مجلس روضه داخل شده آداب ملی و مذهبی» را استهزاء کرده است. در انتهای نامه خواسته شده است اقدام به برکناری این شخص شود و گرنه «صبر و تحمل جماعت لبریز شده و این افکار و احساسات مؤلمه منجر به بعضی اقدامات و عملیات خواهد گردید.» (۴)

* قاچاق مسکوکات توسط عوامل انگلستان

احتشام حضور نماینده وزارت امور خارجه در قصرشیرین در گزارشی که امروز به وزارت خانه متبوع خود فرستاد از قاچاق وسیع مسکوکات ایران به عراق خبر داد. «یکی از وسایل عمده قاچاق مسکوکات عدم تفتیش از اتومبیلهای کمپانی نفت است. به عنوان این که رئیس کمپانی قول شرفی داده که در اتومبیلهای کمپانی حمل مسکوک و ممنوعات گمرکی نشود تفتیش

نمی نمایند. هر مأموری نیز بخواهد اقدام نماید مسئول است.» وی ادامه می دهد که از راننده گرفته تا مسافرینی که از این مرز به عراق می روند با پوشیدن لباس انگلیسیان دائما مسکوکات ایران را خارج می کنند تا چه رسد به رئیس اداره نفت و عمال کمپانی. وی اخطار کرد «اگر جلوگیری نشود، شش ماه دیگر در صفحه غرب مسکوک غیر از نیکل نخواهد ماند. زیورآلات زنانه صدی پانزده نمانده» است. احتشام حضور نوشت که اولیای دولت در تهران نشسته اند و از وضع خروج قاچاق در این ناحیه خبر ندارند.

«خدا شاهد است پس از اندک زمانی ایران محتاج تهیه ثروت علی حده است.» (۵) وی یکی دیگر از عوامل خروج پول ایرانی را سهمیه ۲۰ تومان برای هر زیر دانست که گاه تا پنجاه تومان هم همراه دارند و بدون تفتیش رد می شوند. (۶)

* وعده به کارکنان عدلیه

پیش از ظهر امروز منصور السلطنه معاون وزارت عدلیه در جمع اعضای این وزارت خانه گفت که بنابر وعده نخست وزیر حواله پولی که برای پرداخت حقوق صادر شده روز شنبه آینده به دست کارکنان خواهد رسید. این مبلغ معادل دو ماه حقوق است. وی گفت تمهیداتی مقرر شده که حقوق وزارت خانه های مختلف در آینده بدون تبعیض تعیین و پرداخت شود. وی در پایان گفت اگر تا شنبه وعده یاد شده محقق نشد، حق دارید به تعطیلی ادامه دهید. کارمندان، با اعتماد به گفته های معاون وزارت خانه بر سر کارها حاضر شدند. (۷)

* آتش سوزی در نهاد

بنا به گزارش رسیده از نهاد آتش که از یک مغازه کباب فروشی شعله ور شده و به اطراف سرایت کرده بود، حدود ۳۰ مغازه و یک خانه را طعمه خود کرد. گفته شده خسارات وارد شده حدود ۵۰ هزار تومان است. (۸)

* اعدام سید جلال و یارانش

روزنامه اقدام در خبری اختصاصی نوشت که صبح امروز «شاهزاده اسماعیل (۹) که یکی از سردسته های جنگلی و شریک سید جلال بود در محاکمه نظامی محکوم و اعدام گردید.» (۱۰) اما روزنامه شفق سرخ خبر دیگری داشت که سید جلال و همراهانش نیز در همین روز تیرباران شدند. (۱۱) روزنامه تایمز نیز نوشت که سید جلال و سیزده تن از همدستانش در میدان عمومی شهر رشت با آتش مسلسل اعدام شدند. این منبع روز دوشنبه یعنی شانزدهم مهر را تاریخ این حادثه یاد کرده است. (۱۲)

* محل کار و زندگی مستشاران امریکایی

مستشاران امریکایی استخدام شده توسط ایران به سرپرستی میلسپو راهی ایران هستند. آنها هفته گذشته با کشتی «لافاید» از امریکا به طرف ایران حرکت کردند. بخشی از طبقه بالای عمارت وزارت مالیه برای محل کار و باغ مخبر الدوله هم برای اقامت آنها در نظر گرفته شده است. (۱۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، صص ۷۴ و ۷۵. «پس از استعفای وزیر جنگ بلافاصله به امراء لشکر و افسران قزاق به وسیله تلگرامات رمز خبر استعفا داده شد. ضمناً اشاره هم شده بود که در قبال وصول خبر استعفای سردار سپه تظاهراتی بنمایند. بر اثر این دستور در برخی از شهرستانها منجمله گیلان- انزلی- بروجرد و لرستان- گلپایگان- قزوین و بعضی نقاط دیگر برحسب اشاره رؤسای قشونی تعطیل عمومی نموده و در تعقیب آن هم تلگرافات مشروح و مفصلی به مجلس و رئیس الوزراء و ولیعهد مخابره کرده در تمام این تلگرافات پذیرفتن استعفای سردار سپه را درخواست کرده بودند.» (بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۳۹). روایت رسمی منابع دوره پهلوی از حوادث پس از استعفای رضا خان چنین است: «چون در ۱۵ مهرماه ۱۳۰۱ از مقام خود استعفا دادند، مردم ایران در اکثر شهرها دست به اعتصاب عمومی زده، از دولت و مجلس استرداد استعفای معظم له را خواستار شدند. لذا استعفا پس گرفته شد و بیست و چهارم همان ماه نمایندگان مجلس از خدمات معظم له اظهار قدردانی و تشکر کردند!» (نبوی، تاریخ معاصر ایران از انقلاب ...، ص ۴۷۹).

۲- سید اسد الله خرقانی فرزند زین العابدین میرسلامی خرقانی موسوی شیزندی در چهارم ذی حجه ۱۲۵۴ در قریه شیزند افشاریه قزوین به دنیا آمد. مقدمات عربی را در زادگاهش فراگرفت و در ۱۵ سالگی برای ادامه تحصیل به قزوین رفت. پس از فراگیری فقه و اصول در حدود ۱۲۷۶-۱۲۷۵ به تهران آمد و در حوزه درس حکیم معروف میرزای جلوه، حکمت آموخت و علوم جدید و زبان فرانسه را نیز فراگرفت. پس از آن به همراه خانواده به نجف هجرت کرد و در حوزه علمیه نجف از محضر آخوند ملا محمد کاظم خراسانی و دیگران تکمیل علم نمود. خرقانی در نجف، در زمره روحانیون تجددخواه بود که بعدها هم در جریان مشروطه و کشاندن آخوند خراسانی به مشروطه خواهی تأثیر داشت. [تصویر] سید اسد الله خرقانی وی بیشتر، نقش رابط میان مشروطه خواهان و علمای نجف را برعهده داشت. اسد الله خرقانی پس از پیروزی مشروطه خواهان، به همراه میرزا احمد خان دریاییگی در ۱۳۲۷ ق به جهت اصلاح امور عامه، مراقبت و نظارت بر اجرای قوانین مشروطیت به جنوب ایران مأموریت یافت. او طی سالهای ۱۳۳۰ به بعد، در تهران فعال بود و در انتخابات مجلس سوم شورای ملی از حوزه انتخابیه قزوین به نمایندگی انتخاب شد. همچنین در این دوره از مجلس در تشکل «هیأت علمیه» به رهبری سید حسن مدرس که مرکب از علمای موجود در مجلس بود عضویت داشت. خرقانی پس از رویگردانی از مشروطه، که به گفته خود عامل عمده رویگردانی اش، عملکرد مشروطه خواهان در تدوین قوانین جدید، ترجمه قوانین اروپایی و رویگردانی از قوانین اسلامی بود، در ۱۳۳۵ ق در اندیشه ایجاد حزب تازه ای به نام حزب دمکرات اسلامی افتاد که ظاهراً در حد حرف باقی ماند و کار تشکیل این حزب به جایی نرسید. وی در جریان نخست وزیری وثوق الدوله جزو مخالفین او و طبعاً انگلیسها قرار گرفت که در گزارش سفارت انگلیس نامش در گروه «جامعه ملیون اسلامی» یا هیأت جامعه اسلامی به عنوان مخالفان قرارداد آورده شده است. خرقانی در تحولات مربوط به جمهوری خواهی طی سالهای ۱۳۰۲ و ۱۳۰۳ ش، برای نیل به مقصود موردنظرش به دفاع از رضا خان و براندازی سلطنت قاجار پرداخت. اما این حمایت نه تنها سودی برایش نداشت بلکه در جریان درگیری که بین او و سردار سپه در گرفت مورد ضرب و شتم قرار گرفته و به مدت چند ماه به رشت تبعید شد. پس از آزادی از سیاست کناره گیری نمود و تا زمان وفاتش در صفر ۱۳۵۵ / اردیبهشت ۱۳۱۵ به اداره محفل درس قرآنی خود پرداخت. (جعفریان، سید اسد الله خرقانی (روحانی ...)، صص ۶۱-۱۷؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۴، ص ۳۷).

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۷۴۵، آرشیو ۸۱۷ غ ۴ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۳۰۰۶۲.

۴- روزنامه اقدام، شم ۸۱، ص ۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۱۴-۳۰-۱۳۰۱.

۶- همان، ۲۵-۱۴-۳۰-۱۳۰۱.

۷- روزنامه اقدام، شم ۸۲، ص ۳.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۴، ص ۳.

۹- اسماعیل معروف به شاهزاده از مجاهدان نهضت جنگل و از همراهان سید جلال چمنی بود. او هنگام مرگ شعار شاه پرستی و وطن دوستی سر می داد. (فخرایی، سردار جنگل (میرزا کوچک خان)، ص ۴۱۹).

۱۰- روزنامه اقدام، شم ۸۲، ص ۳.

۱۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۷، ص ۲.

۱۲- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۲ اکتبر ۱۹۲۲، ص ۱۱.

۱۳- روزنامه اقدام، شم ۸۱، ص ۲. علیقلی خان مخبر الدوله فرزند رضاقلی هدایت ملقب به الله باشی محمد شاه دارای باغ و ساختمانی بود که پس از مرگ به فرزندانش رسید. این باغ از جنوب به خیابان استانبول، از غرب به لاله زار نو، از شمال به خیابان منوچهری و از سمت مشرق به خیابان سعدی محدود بود و قسمت اعظم آن در سمت شمال غربی چهارراه مخبر الدوله قرار داشت. باغ و عمارت آن میان برادران تقسیم شد. این باغ در چهارراه لاله زار دارای تکیه ای بود که آرامگاه اعضای خانواده است. قسمتی از باغ در سمت شمال شرقی چهارراه لاله زار چند گاهی محل سفارت اتریش بود. (معمدی، جغرافیای تاریخی تهران، ص ۲۹۰).

یکشنبه ۱۵ مهر ۱۳۰۱ / ۸ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱۶ صفر ۱۳۴۱

* وزیر جنگ، نه وزیر مالیه و عدلیه

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود با اشاره به استعفای رضا خان وزیر جنگ نوشت که مجلس شورای ملی حق دارد درباره عملکرد وزیر جنگ اظهار نظر کند چرا که حق نظارت به همه اوضاع داخلی را داراست «و اگر نسبت به آقای وزیر جنگ اظهاراتی شده است از راه غرض یا مقصود سوئی نبوده است بلکه برای این بوده است که به آقای وزیر جنگ بفهمانند که همچنانی که خدمات نظامی ایشان مورد تمجید و تقدیر است، مداخلات در امور عدلیه و وزارت داخله و مالیه و تعرض به مدیران جراید اثر خوبی نداشته است و مایل اند که آقای سردار سپه وزیر جنگ بوده باشد، ولی فقط وزیر جنگ بوده باشد.»

(۱)

* مانور نظامیان در سطح شهر تهران

از صبح امروز پیش از طلوع آفتاب دسته های نظامی در برخی از خیابانهای شهر تهران گردش کرده، تا حدود ظهر نمایش قدرت دادند. «یک دسته نظامی با توپ خانه از جلو مجلس چند دفعه دفیله داده و رد می شدند.» (۲) البته خط سیر تمام دسته های نظامی از مقابل بهارستان می گذشت. «چون سردار سپه دریافته بود که خبر استعفای او برای مردم ایجاد خوشوقتی خواهد نمود و ممکن است پس از استعفای وی مجلس هم دیگر او را به خدمت نگمارد و بدین وسیله دستش از خدمت کوتاه و موفق نگردد که خیالات درونی خویش را به معرض اجرا بگذارد چنانکه قبلا پیش بینی شده بود مخفیانه درصدد اختلال امور شهر بر آمد.» (۳)

از امروز اداره حکومت نظامی هم تعطیل شد (۴) و محمود آقا انصاری امیر لشکر از حکومت نظامی کناره گرفت. بعد از او هم خدایار خان امیر لشکر از ریاست مالیه و ارزاق ایالت تهران و خالصجات دولتی استعفا داد. روزنامه شفق سرخ با چاپ این خبر این جمله را هم افزود: «ما از هر دو این استعفا متشکریم.» (۵)

* دیدار ولیعهد و رضا خان

عصر امروز رضا خان وزیر جنگ و ولیعهد دیدار کردند.

درباره جزئیات این ملاقات خبری منتشر نشد، اما به احتمال زیاد موضوع گفت و گوی این دو درباره رخدادهای سیاسی اخیر است که منجر به استعفای رضا خان شد. رضا خان روز چهاردهم مهر در حضور سران قشون استعفای خود را اعلام کرد و گفت که آن را به اطلاع احمد شاه که فرمانده کل قوا است خواهد رساند. این دیدار در باغ گلستان صورت گرفت. (۶)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. دستور اول، انتخاب چهار منشی و سه مباشر بود. رئیس و نایب رئیسان دیروز انتخاب شده بودند. چهار منشی انتخاب شده عبارت بودند از امیر ناصر با ۶۲ رأی، مستشار السلطنه با ۵۹ رأی، عدال السلطنه با ۵۵ رأی و کازرونی با ۳۹ رأی. تعداد نمایندگان رأی دهنده هفتاد نفر بود. مباشران نیز انتخاب شدند که ارباب کیخسرو با ۶۷ رأی، ناظم دفتر با ۵۶ رأی و میرزا ابراهیم قمی با ۵۵ رأی بودند. در ادامه اعضاء شعب شش گانه تعیین شدند. (۷)

* شکایات کلیمیان خوار

به گزارش رسیده از خوار عده ای از یهودیان که در این ناحیه به قشلاق آمده «از تعدی مأمورین خالصه شکایت می نمایند و تلگرافاتی هم به پاره ای مقامات مخایره کرده که مأمورین خالصه محل آنها را خراب و تمام اموال آنها را برده اند. تقاضای جلوگیری و استرداد اموال خود را دارند.» مأمورین خالصه تحت نظارت و مسئولیت وزارت جنگ کار می کردند. (۸)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۶، ص ۱.

۲- بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۲۷.

۳- همو، ص ۲۳۷.

۴- همو، ص ۲۳۹. «خبر تعطیل حکومت نظامی از یک طرف و انتشار خبر قتل های پی در پی در شهر و حوالی آن و عدم امنیت مالی و سرقت های متوالی از طرف دیگر، چندین شب در شهر اضطراب و نگرانی غریبی در مردم تولید کرده بود و انتشاراتی هم بود که کابینه به واسطه استعفای وزیر جنگ و تزلزل آن سقوط خواهد کرد ولی چون رئیس الوزراء شخص قرص و صاحب استخوانی بود جدا مقاومت کرده درصدد ایجاد امنیت برآمد و به رئیس شهربانی «وستداهل» دستورات مقتضی داد که برای برقراری نظم و آسایش اهالی مساعی لازمه را به عمل آورد.» (همان جا)

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۷، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۳، صص ۲ و ۳. ملک الشعرا بهار در کتاب تاریخ احزاب سیاسی ایران تاریخ دیدار ولیعهد محمد حسن میرزا را با رضا خان شانزدهم مهر، اما روز آن را یکشنبه نوشته که همان پانزدهم مهر درست است. توضیح او درباره این دیدار چنین است: «ولیعهد محمد حسن میرزا از قصر صاحب قرانیه به عمارت گلستان آمده ابتدا رئیس الوزراء را احضار و مدتی در اطراف وقایع جاریه مذاکره نموده. سپس سردار سپه را نیز احضار کرده و مدتی هم با حضور قوام السلطنه با وی به مذاکره پرداخت. بالاخره قرار شد که سردار سپه به مجلس برود و در پشت تریبون اظهار کند که بعدها برطبق قانون اساسی رفتار خواهد کرد و حکومت نظامی را نیز الغاء خواهد نمود و دوایر تابعه وزارت دارایی را هم که تحت نظر وزارت جنگ اداره می شد به وزارت دارایی واگذار نماید. تا بدین ترتیب هم رفع سوءظن مجلس را نموده و هم به مجلس وانمود کند که او متواضع به قانون بوده مجلس شورای ملی را نیز محترم می شمارد.» (بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، صص ۲۳۹ و ۲۴۰).

۷- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۵، ص ۱.

۸- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۶، ص ۲. خوار ناحیه ای در قسمت شمال کشور که از شمال به فیروزکوه و دماوند، از مشرق به

سمنان، از جنوب به کویر و از مغرب به ورامین محدود می شود. در شمال آن بنه کوه واقع است که قسمت هایی از این کوه از سمت غرب تا کویر هم پیش می رود. جبله رود که از فیروزکوه سرچشمه می گیرد و رود ایوانکی که سرچشمه آن زرین کوه در شرق دماوند است رود خانه های مشهوری هستند که در این ناحیه جریان دارند. جلگه خوار حاصل خیز و برای کشاورزی مناسب بوده، غلات و صیفی جات عمده ترین محصولات آنجا است. ناحیه خوار چهار بلوک قشلاق (که امروزه به آن گرمسار می گویند)، ریکان، یاتری و ارادان را شامل می شود. شهر خوار نیز در همین ناحیه قرار گرفته که پیشتر بدان خورنه یا خوآرنه نیز می گفتند. این شهر میان ری و سمنان به عنوان مهم ترین شهرهای شرقی ری مورد توجه قرار داشته، در زمانهای قدیم محل عبور قافله ها بوده است. آن را گاه به ری و گاه به ورامین نسبت می دادند. همچنین برای تمیز آن از شهر دیگری به همین نام که در فارس واقع است، آن را خوار ری می خواندند. گفته اند آغا محمد خان قاجار طایفه اوصانلو را برای دفع شرّ تراکمه در ناحیه خوار سکنی داد. گفتنی است در ادوار مختلف خوار همراه با ورامین یا ایوانکی که در نزدیکی هم اند به عنوان یک حوزه انتخابیه تعیین شده و نمایندگان از آنجا به مجالس مختلف قانونگذاری و غیره راه یافته اند که از مشهورترین آنها نمایندگی علی اکبر داور در دوره چهارم مجلس شورای ملی درخور ذکر است. (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۹۱۹؛ سعیدیان، شناخت شهرهای ایران، ص ۳۹۹).

* گزارش رایزنیها در مسکو برای خرید اسلحه

نایب سرهنگ اسماعیل خان که برای خرید اسلحه از روسیه و ارسال اسلحه های خریداری شده از آلمان راهی مسکو و برلن شده، امروز از مسکو نوشت که عبد الرحمن خان را با سفارشات لازمه از طرف سفارت ایران و آلمان در مسکو به برلن اعزام کرده ام و خود به زودی راهی آن شهر خواهم شد.

وی خطاب به رضا خان وزیر جنگ ادامه داد که روسها امیدواری زیادی برای فروش اسلحه دارند اما هنوز نتیجه ن هایی به دست نیامده است. دیدارهای متعددی با وزیر امور خارجه روسیه شوروی صورت گرفت که تاکنون بی نتیجه بوده است. وی گفت که محض احتیاط، کمی درنگ خواهم کرد. یک یادداشت هم به تازگی به وزارت امور خارجه روسیه داده و تقاضای پاسخ ن هایی کرده ام. (۱) در این اثنا وزارت جنگ از وزارت امور خارجه خواسته بود به سفیر ایران در برلن دستور دهد اسلحه های خریداری شده ایران از دولت آلمان را تحویل گرفته در سفارت خانه نگه دارد تا نماینده وزارت جنگ برسد. (۲)

* اعلان حاکم نظامی آذربایجان

اسماعیل خان امیر لشکر، حاکم نظامی آذربایجان، امروز در اعلامیه ای که در تبریز چاپ و توزیع کرد نوشت که برخی در میان بار یا وسایل دیگر اسلحه و فشنگ و دیگر تجهیزات نظامی برای رساندن به دست اشراک حمل می کنند. «نظر به این که کلیه آلات ناریه از هر قبیل از مختصات اداره لشکری است، خصوصا با تصمیماتی که دولت علیه در تأمین آسایش عامه و استقرار امنیت در تمام نقاط آذربایجان فرموده اند ... از این تاریخ ... هرکس از ملزومات مختصه نظامی به خارج حمل نماید» هم اسلحه ها و هم بار «بدون تأمل ضبط دولت خواهد شد.» (۳)

* موافقت با تأسیس کنسولگری روسیه در ماکو

در پی تقاضای روسیه شوروی از ایران برای تأسیس کنسولگری در شهر مرزی ماکو، وزارت امور خارجه با نظر مثبت موضوع را به اقبال السلطنه حاکم آن منطقه منعکس کرد و موضوع بارها پی گیری شد. آخرین پاسخی که اقبال السلطنه داد امروز به وزارت امور خارجه منعکس گردید. شناسایی کنسول از طرف دولت ایران صورت گرفته بود اما سفارت روسیه خواستار شناسایی رسمی بود. مقاومت اقبال السلطنه در برابر خواست دولت ایران باعث شد که به سفارت شوروی گفته شود که سمت کنسولی شناخته شده اما اجرای مراسم رسمی بعدها به عمل خواهد آمد؛ و اینکه فرد شناسایی شده می تواند وظایف کنسولی خود را انجام دهد. (۴)

* بخش نامه وزارت خارجه به سفارت خانه های ایران

بلدیه تهران در تجدیدنظر نسبت به قانون سجل احوال از وزارت امور خارجه درخواست کرده بود از سفارت خانه های کشورهای مختلف در تهران بخواهد نمونه ای از قوانین شناسنامه ای خود را ارائه دهند. وزارت امور خارجه امروز به بلدیه

تهران نوشت که این درخواست از سفارت خانه های موجود در تهران ممکن نبود، از این رو بخش نامه ای به نمایندگان سیاسی ایران در کشورهای مختلف فرستاده شد تا نمونه ای از قانون سجل احوال آن کشور را تهیه کرده به ایران بفرستند. (۵)

* نبود اطلاعات ایلاتی و عشیره ای در بندر لنگه

کارگزاری بندر لنگه امروز گزارش داد که درباره اطلاعات درخواستی دولت درباره ایلات و عشایر این منطقه گفتنی است که در این حدود ایل و عشیره که بیلاق و قشلاق داشته باشند وجود ندارد. فقط طوایف و قبایل اعراب که در بنادر شیب کوه و توابع آن ساکن هستند، شاید در شمار ایلات به شمار آیند؛ آن صفحات هم جزئی از فارس است. (۶)

* متواری شدن امیر مؤید

از کارگزاری مازندران امروز به وزارت امور خارجه خبر رسید که امیر مؤید سواد کوهی فراری شده است. (۷) در پی تنشهای پدید آمده بین نظامیان و امیر مؤید، برای سر او جایزه گذاشته بودند. (ر. ک: ۱۰ تیر)

* ورود نظامیان به استرآباد

در پی ناآرامیهای اخیر در منطقه استرآباد ۱۲۰ نظامی پیاده با یک دسته موزیک امروز وارد استرآباد شدند. رئیس قشون منطقه، محمد حسین خان، برای همراه نمودن نیروهای محلی با این نظامیان اعلان کرد که حاضر است از طوایف یموت ششصد سوار با ماهی شانزده تومان استخدام کند. «تاکنون ۳۰ نفر از قرقچی ها آمده، سان داده و نفری هشت تومان بابت حقوق پانزده روز مساعده گرفته اند.» (۸)

* تقاضای ممتاز الملک برای استخدام دو کارشناس

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران در نامه ای که برای قوام السلطنه رئیس الوزراء نوشت از او تقاضا کرد با استخدام دو کارمند قدیمی و کارشناس بانک استقراضی در بانک ایران موافقت کند.

اطلاعات اینان می تواند بانک ایران را از گرفتاری در برخی از دعاوی گذشته نجات دهد. اخیرا چهارصد هزار تومان علیه بانک در محاکم عدلیه اقامه دعوا شده بود و برای پاسخ به آنها اگر این دو کارشناس نبودند تا پرونده های قدیمی را بیرون کشیده رد دعوا کنند اکنون بانک دچار محضه شده بود. به گفته ممتاز الملک این دو کارشناس مسیو خشاب و علی اف بودند. «مسیو خشاب که فعلا برحسب اجازه به خدمت مشغول است، نژاد عرب و از اهل شام و در تحت حمایت فرانسه می باشد. زبان عربی و فرانسه و روس و چند زبان دیگر می داند. قطع نظر از اطلاعات عمیقه که در امور مالیه دارد، شخصی درستکار و دارای تخصص و ممتازیت تامه در مسایل بانکی [است]. علاوه بر این مشار الیه اصلا شرقی است و کاملا از اخلاق و قوانین شرعیه و عادات مملکتی مستحضر است و مدت نوزده سال در بانک مرکزی روسیه در ایران به خدمات مهمه اشتغال داشته است. علی اف هم مسلمان و اهل داغستان است. نوزده سال در بانک مرکزی روسیه و ایران مشغول خدمت بوده، فارسی را خوب حرف می زند و از اشخاص درستکار درجه اول است.» از پانوشت های نامه مشخص است که قوام السلطنه

پاسخ مثبتی به این درخواست نداده است. (۹)

* نقشه از سردر مدرسه چهارباغ

امروز پیش از ظهر کنسول انگلیس در اصفهان «با لوازم نقشه کشی به درب مدرسه چهارباغ آمده نقشه سردر مدرسه و سردر بازارچه بلند را برداشته و قریب ظهر نقشه تمام شده به طرف قونسول خانه حرکت کرد.» (۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۶۰.

۲- همان، پ ۱۸، ص ۴۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶ و ۵-۹-۱/۴۵-۱۳۰۱. این اقدام در کوتاه مدت به سوءاستفاده مأموران و ایذاء و آزار مردم انجامید. از اختیار داده شده «اشخاص را دستگیر و حبس و با تهدید جرائم نقدی از آنها اخذ» می کردند به طوری که موجب مهاجرت عده ای به نخجوان شد (همان جا)

۴- همان، ۶۸-۱-۲-۱۳۰۱.

۵- همان، ۴۴ و ۳۲-۱-۵۳-۱۳۰۱.

۶- همان، ۱۲-۶-۲۹-۱۳۰۱.

۷- همان، ۴-۱۴-۴۹-۱۳۰۱. امیر مؤید به همراه پسرانش به منطقه ترکمنها آمدند و در واقع به آنها پناهنده شدند. ورود او به این منطقه با استقبال گرم طوایف جعفریایی و یموت مواجه شد. نخستین اقدامی که پس از رسیدن امیر مؤید و پسرانش به منطقه صورت گرفت آن بود که «چندین پاکت به علما و حکومت و مستشار الدوله مأمور سیاسی سرحدی نوشته می فرستد که امیر مؤید با پسرانش یاغی دولت نمی باشند. فقط اسلحه خود را نمی دهند و حال که پناهنده به جعفریایی گردیده اگر دولت ایران عرض اینجانبان را بپذیرد از امیر مؤید صرف نظر نمایند که بی تقصیر است والا- طایفه یموت کلیه جانا و مالا حاضرند تا زمانی که امیر مؤید با پسرانش پناهنده اند دفاع نمایند.» (مقصودلو، مخبرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۳۵) پیش از التجاء امیر مؤید و پسرانش به ترکمنها، درگیری سختی با نظامیان دولتی داشتند (همو، ص ۸۳۴).

۸- مقصودلو، مخبرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۳۷.

۹- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۳۰ تا ۳۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۸۲؛ مدرسه چهارباغ اصفهان از بناهای شکوهمند دوره صفوی است. بانی این مدرسه شاه سلطان حسین صفوی بوده، که به همین سبب به مدرسه سلطانی هم معروف بوده است. همچنین از آنجا که مادر شاه سلطان حسین چند کاروانسرا و بازار بدان وقف کرده بود، به آن مدرسه مادر شاه هم می گفتند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی این مدرسه به نام مدرسه علمیه امام صادق (ع) نامیده شد. تاریخ شروع ساخت مدرسه را بسیاری ۱۱۱۶ ق و سال اتمام آن را ۱۱۲۶ ق دانسته اند، که زیر نظر آقا کمال صاحب جمع خزانه و به دستور سلطان حسین ساخته شد. این مدرسه بزرگ ترین مدرسه دوره صفوی به شمار می رود که در ساخت آن هنرهای گوناگون معماری، کاشی کاری، حجاری، خطاطی و نقاشی به کار رفته است. از نظر مساحت هم با مدرسه صدر بازار (مرکز حوزه علمیه اصفهان) برابری می کند. مدرسه در دو طبقه و در حدود ۱۵۰ حجره برای طلاب ساخته شده که حجره ها همه به یک شکل اند و از

یک اتاق نشیمن، صندوق خانه و کوشکی فوقانی (بالا خانه) تشکیل یافته است. دو دهانه سردر اصلی آن با کاشی های فیروزه ای تزئین شده و بر روی دو پایه سنگ مرمری که به شکل گلدان است قرار دارد. در طرفین سردر هم دو سکوی مرمر بسیار نفیس و عالی وجود دارد. این در با طلا و نقره تزئین شده و به سوی خیابان چهارباغ باز می شود. مدرسه در دیگر هم دارد که به سوی بازارچه بلند (در طرف شمال مدرسه) که امروزه به بازار هنر شهرت دارد باز می شود. قسمت های داخلی مدرسه چهارباغ شامل هشتی، ورودی، حیاط، گنبد، مناره و اتاقهاست که زیباترین قسمت مدرسه از نظر کاشیکاری هشتی و ورودی است. افزون بر این چهار ایوان مجلل در چهار طرف، دو مناره بلند در دو سمت ایوان بزرگ جنوبی و گنبد مجللی در پشت ایوان، بر روی مسجد زیبای مدرسه قرار گرفته اند. در وسط حیاط مدرسه آبی هم جاری است که بر زیبایی فضای آن افزوده است. از جالب ترین کتیبه های مدرسه، کتیبه های داخل گنبد مسجد است که همه سلامهای خواجه نصیر طوسی بر چهارده معصوم (ع) است. در کنار منبر ۱۲ پله ای آن که یکپارچه از سنگ مرمر ساخته شده محرابی قرار دارد که کتیبه بالای آن به خط عبد الرحیم جزایری است. نخستین مدرس رسمی آن هم آقا سید محمد باقر خاتون آبادی بوده که مقام اجتهاد داشته است. در سمت شرق مدرسه چهارباغ کاروانسرای مادر شاه سلطان حسین قرار دارد که امروزه به هتل عباسی یا مهمانسرای عباسی مشهور است. از دیگر بخشهای این مدرسه، کتاب خانه ای با ۲۴۶۷۰ جلد کتاب است که امروزه با نام کتاب خانه عمومی امام جعفر صادق (ع) در معرض استفاده علاقه مندان قرار دارد. (ابطحی، ریشه ها و جلوه های تشیع و حوزه ...، ج ۲، صص ۱۲۶ تا ۱۵۰؛ جابری انصاری، تاریخ اصفهان، صص ۲۵ و ۲۶ و ۱۴۲).

دوشنبه ۱۶ مهر ۱۳۰۱ / ۹ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱۷ صفر ۱۳۴۱

* اختیارات وزیر جنگ از دیدگاه روزنامه نوبهار

روزنامه نوبهار در شماره امروز خود با ابراز تأسف از استعفای وزیر جنگ و حوادث پیش آمده نوشت که «ما و هر ایرانی میل داریم که وزیر جنگ ما از حدود وزارت جنگ و فرماندهی کل تجاوز نکرده و حتی الامکان در خزانه قشونی بیشتر دقت نموده به عملیات مستخدمین لشکری زیاد دقیق شوند و زیادتر خزانه عمومی ملت را رعایت نمایند. ما می خواهیم که در کارهای وزارت داخله و مالیه به هیچ وجه دخالت از طرف لشکریان به عمل نیاید ... ما دوست داریم که حکومتهای نظامی در بودن مجلس لغو شود ... ما آرزو داریم که نظامیان خانه مردم را برخلاف قانون محاصره نکرده و در مسائل حقوقی - ولو به حق - متعرض کسی نشده، دندان روزنامه نویس را که می توان زبان او را به حکم قانون بست، با مشت تعصب خرد نمایند ... و یک وزیر هر قدر قوی و صالح باشد باید با مجلس کار کرده و از مجرای همکاری با مجلس هر فکری که دارد ... به موقع اجرا بگذارد ...» (۱)

* نامه کمال پاشا به رضا خان

مصطفی کمال پاشا رئیس مجلس کبیر ملی و فرمانده کل قوای ترکیه عثمانی در نامه ای که امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت ضمن اعلام وصول تلگرام رضا خان نوشت که «اینک با کمال افتخار خاطر عالی را مستحضر می دارد که به اقتضای مناسبات موجوده با دولت علیه ایران چنانکه در سایر مسائل اظهار شده در قضیه سیمیتقو نیز [حسن نیت ما] ابراز خواهد شد.» (۲)

* دستور به آبله کوبی

از طرف مجلس حفظ الصحه بخش نامه ای به عموم پزشکان آبله کوب ولایات ارسال شد که از ۲۰ مهر آبله کوبی را شروع کنند. «برای تمام ولایات هم سرم آبله فرستاده شد.» (۳)

* تعمیر پلهای سی و سه پل و خواجه

از طرف وزارت فواید عامه به وزارت داخله نامه ای فرستاده شد که پلهای سی و سه پل و خواجهی اصفهان نیازمند ترمیم است. در این نامه آمده است که بلدیة وظیفه نگهداری از این پلها را به عهده دارد. «به هر نحوی مقتضی باشد از قبیل اخذ باج موقتی یا باز کردن دفتر اعانه یا وسایل دیگر که صلاح بدانند موجبات مرمت پلهای مزبور را فراهم نمایند که یک آثار مهم تاریخی معدوم نشده و ضرر فاحش متوجه دولت نگردد.» (۴)

* شکایت آموزگاران قزوین

معلمان شهر قزوین شکایت دارند که اهالی این شهر عوارضی به اسم معارف به دولت می پردازند که فرزندان آنها به مدرسه رفته تحصیل علم کنند ولی نزدیک سه ماه است که حقوق معلمان پرداخت نشده و این موضوع در پیشرفت تحصیل دانش آموزان اختلال ایجاد خواهد کرد. (۵)

[تصویر] نمایی از شهر قزوین

* انعکاس استعفای رضا خان در اصفهان

مفتش مخفی دایره عملیات لشکر جنوب امروز گزارش داد

۱- روزنامه نوبهار، شم ۳، مورخه ۱۶ میزان ۱۳۰۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۷-۶-۱۵-۱۳۰۱. پیش از این از مصطفی کمال پاشا رئیس مجلس کبیر ملی ترکیه خواسته شده بود سیمیتقو را دستگیر و تحویل ایران دهد و یا حد اقل از پناه دادن به او امتناع شود. پاسخهای داده شده از طرف دیگر مقامات ترکیه عثمانی صورتی دیپلماتیک و بده بستان داشت، اما اکنون مصطفی کمال پاشا با صراحت ابراز داشته که در این قضیه هم به اقتضای مناسبات اقدام خواهد شد که خبر از برخورد با سیمیتقو می دهد.

۳- روزنامه اقدام، شم ۸۲، ص ۳.

۴- همان جا.

۵- همان جا.

که از دیروز «انتشارات قریبی راجع به حضرت اشرف وزیر جنگ ... [بین] مردم شایع بود. بعضی می گفتند سه روز است حضرت اشرف استعفا فرموده اند و از تهران به [حرم] معصومه (س) قم حرکت کرده اند و از آنجا هم خیال مسافرت به اروپا را دارند. بعضی دیگر اظهار می نمودند دو سه روز است به کلی حضرت اشرف مفقود گشته اند.» مفتش مخفی منشأ این شایعات را باغ زرشک، محل تجمع بختیارها دانست که با خوشحالی آنها را پخش می کنند. (۱)

* اخطار نماینده سیاسی ایران به مهاجرت یهودیان به فلسطین

نماینده سیاسی ایران در شام، امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه با اشاره به مهاجرت یهودیان ایرانی به فلسطین اخطار کرد که اگر در این مورد فکری نشود «تمام یهود ایرانی قطره وار در دریای صهیونیست مندمج می شوند.»

وی نوشت: «در این ایام دولت انگلیس در فلسطین مشغول تحریر نفوس خواهد شد و اعلان کرده است که هر اجنبی که بخواهد تغییر تابعیت کرده، فلسطینی شود او را قبول خواهند کرد و از طرفی دیگر صهیونیستها برای این که تعداد نفوس شان در فلسطین زیاد شود ... حتی به دادن پول قیام نموده، یهود اجانب را تشویق می نمایند که ترک تابعیت اصلی کرده، فلسطینی شوند و در فلسطین، یهود ایرانی به عقیده بنده زیاد هستند و پس از جنگ [جهانی] هم چنانچه سابقا هم عرض کرده بودم فوج فوج از ایران هجرت کرده به فلسطین آمده اند.

دیگر خدا می داند که تا به حال تعداد نفوس شان به چه مقدار رسیده است. نه مأمورین دلسوزی و نه احصائیه صحیحی؛ و هرگاه اقدام عاجلی برای این مسئله نشود بلاشبهه تمام یهود ایرانی قطره وار در دریای صهیونیست مندمج می شوند.» (۲)

[تصویر] از جزوه های مربوط به مدارس آلیانس

* پرسش تهدیدآمیز رضا خان از سردار جنگ

در تلگرام کوتاهی که رضا خان وزیر جنگ امروز به اصفهان فرستاد، خطاب به سردار جنگ (نصیر بختیاری) نوشت که «معلوم نیست جنابعالی برای اصلاح رفته اید یا افساد.

اشتهاراتی که از طرف شما داده می شود مبنی بر چیست؟» (۳)

* درخواست سفارت فرانسه برای بازگشایی مدرسه آلیانس

سفارت فرانسه در تهران امروز در نامه ای که به قوام السلطنه فرستاد ضمن اشاره به دریافت نامه ۱۴ مهر / ۱۵ صفر که خبر از تعطیلی مدرسه آلیانس اسرائیلیت می داد نوشت که «از شما می خواهم که اقدامات لازم را برای از سرگیری فعالیت عادی این مدرسه صورت دهید.» در پانوشت این نامه نوشته شده است که اقدامی ندارد. (۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۸۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۴۴-۱۶-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۹۰. رضا خان وزیر جنگ از انشقاق به وجود آمده در بین خوانین بختیاری بهره برداری می کرد. او اینک با بازی دادن سردار جنگ در حال فاصله انداختن به این شکاف بود.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۱۹-۳۲-۱۳۰۱.

سه شنبه ۱۷ مهر ۱۳۰۱ / ۱۰ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱۸ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از غروب به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. دستور امروز مجلس بودجه وزارت امور خارجه بود، اما به تقاضای نصرت الدوله و موافقت نمایندگان از دستور خارج شد و لایحه تعمیر ساختمان های سلطنتی، تخفیف مالیات برای دو روستا از توابع فارس و تقاضای اعتبار چهار هزار تومان برای مخارج گارد شهری مطرح گردید. در این جلسه لایحه یازده ماده ای امتیاز کار خانه کبریت سازی در آذربایجان قرائت و درباره آن گفت و گو شد. (۱)

* درخواست رئیس مجلس برای رهایی تبعیدشدگان رشت

پس از اقدام نیر السلطان حاکم گیلان در تبعید آقا سید عبد الوهاب مجتهد و دو تن دیگر از معتمدان رشت، تلگرامهای زیادی مبنی بر محکومیت این اقدام به تهران رسید و اثر ناخوشایندی در محافل سیاسی تهران مخصوصا بین نمایندگان مجلس گذاشت. (ر. ک: ۴ مهر) امروز مؤتمن الملک رئیس مجلس در نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء خواستار پایان دادن به موضوع شد: «تمنی است قدغن فرمایید با اهتمام در تسریع خاتمه دادن به این شکایت و حصول آسایش خیال آنها نتیجه اقدامات را زودتر به اطلاع مجلس برسانند.» پاسخ قوام السلطنه هم این بود که «دستور لازم برای رجعت دادن آنها به رشت داده شده است.» (۲)

* خروج طلا توسط روسها از تبریز

نماینده سیاسی ایران در تفلیس در نامه محرمانه ای به وزارت امور خارجه که امروز دریافت شد نوشت که «معاون اداره تجارتي روس در این هفته از تبریز پنجاه هزار تومان طلا- در صندوقچه های سر به مهر جنرال قونسولگری روس حمل به تفلیس نمود. رئیس گمرک جلفا چون یک نفر نصرانی است اقدامی برای منع عبور نکرده است. از قراری که می گویند هر هفته حمل طلا- می نماید.» وی اضافه کرد نباید به کنسولگری روس چنین اجازه ای داده شود و نیز رئیس گمرک جلفا باید کسی باشد که از این اقدامات جلوگیری کند. پانوش نامه نشان می دهد که مسئولان وزارت امور خارجه اقداماتی فوری برای پیشگیری از ادامه این قاچاق سیاسی انجام داده اند. (۳)

* پاسخ کنسول روسیه شوروی در گیلان درباره مدرسه روسی غازیان

پس از تلاش مقامات ایرانی در گیلان برای بازپس گیری یک مدرسه روسی در غازیان (ر. ک: ۲۰ شهریور) و نیز مکاتبات صورت گرفته در این مورد، کنسول روسیه شوروی در گیلان امروز در نامه ای به کارگزار مهمام خارجه گیلان نوشت که افتتاح مدرسه روسی غازیان بدون تصمیم سفارت روسیه تهران صورت نخواهد گرفت و پیش از افتتاح به آن اداره اطلاع خواهیم داد. در این نامه درباره کلیسایی که مسئولان محلی ایران در آن مدرسه دیده بودند آمده بود که «در خصوص کلیسا

... دوستدار ابداء از وجود یک کلیسا در انزلی اطلاعی ندارد و چنانچه هم وجود داشته باشد قونسولگری ابداء ارتباط و علاقه به کلیسای مزبور نخواهد داشت.» براکین کنسول روسیه شوروی در گیلان بود. (۴)

* پاسخ سردار جنگ به رضا خان

پس از تلگرام رضا خان وزیر جنگ به سردار جنگ (نصیر بختیاری) در اصفهان و پرسش از این که اقدامات او تولید اصلاح است یا افساد (ر. ک: ۱۶ مهر)، وی در پاسخی که امروز برای رضا خان فرستاد از اظهارات او ابراز حیرت کرد و نوشت که هنگام حرکت به چهارمحال این تلگرام را دریافت کردم.

وی حرف و حدیث هایی را که رضا خان به آنها اشاره کرده،

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۴، ص ۱ و شم ۱۲۳۵، صص ۱ و ۲.
  - ۲- مجموعه مقاله های همایش بازشناسی ...، ص ۲۳۲.
  - ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۶۴-۳۰-۱۳۰۱.
  - ۴- همان، ۳۸-۲۳-۳۲-۱۳۰۱.

«انتشار اراجیف» دانست و خود را از خدمت گزاران صدیق دولت معرفی کرد. (۱)

* ورود کشتی روسی به انزلی با کالاهای دیپلماتیک

امشب یک فروند کشتی در مرداب انزلی و روبه روی کنسولگری روسیه لنگر انداخت. مأمور گمرک ایران وقتی صورت کالاها را درخواست کرد، از دادن آن امتناع کردند، اما در نهایت روشن شد که شش جعبه ای که در انتهای این کشتی کوچک وجود داشت حامل سکه های ایرانی ضرب روسیه شوروی بوده است. در مراحل بازرسی گمرکی، کنسول روسیه رفتار حق به جانبی از خود نشان داد که موجب گردید مراتب بعدها به سفارت خانه شوروی در تهران منعکس شود. (۲)

[تصویر] نمایی از انزلی قدیم

* اطمینان کرزن از بی خطر بودن رضا خان

کرزن وزیر امور خارجه انگلیس پیرو مکاتبات پیشین خود با سرپرستی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران یادآور شد که در شرایط کنونی هرگونه دخالت در سیاست داخلی ایران زیان بار است و ظهور قدرت رضا خان [برای منافع انگلیس] خطرناک نیست. (۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۸۹.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۰۳۳۳، آرشیو ۴۰۶ ض ۳ آ آ، شم میکروفیلم ۰۲۱۱۰۰۳۲.

۳- FO E ۱۰۷۲۳ / ۶ / ۳۴.

چهارشنبه ۱۸ مهر ۱۳۰۱ / ۱۱ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱۹ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از غروب به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. لایحه اعطای اجازه تأسیس کارخانه چراغ برق در همدان از جمله لوایح مطرح شده در جلسه امروز بود. این لایحه می گفت که مؤید الممالک با شرایط مندرج در این لایحه می تواند «کارخانه چراغ برق که لا اقل دارای قوه روشنایی سه هزار چراغ شانزده شمعی» باشد، در همدان تأسیس کند. همچنین امشب وزیر جنگ، رضا خان، در مجلس شورای ملی حاضر شد و در حضور ریاست مجلس، مؤتمن الملک، مذاکرات طولانی با نمایندگان به عمل آورد.

پیش از ظهر نیز قوام السلطنه رئیس الوزراء در مجلس حاضر شد که تا نزدیک غروب درباره مسائل جاریه که همان استعفای رضا خان وزیر جنگ بود با نمایندگان تبادل نظر کرد. (۱)

* توافق رضا خان و نمایندگان مجلس

روزنامه اقدام در شماره امروز خود نوشت که پس از استعفای وزیر جنگ جلسات متعددی با حضور ولیعهد، رئیس مجلس، ریاست وزراء و وزیر جنگ تشکیل شد و پس از مذاکرات و تبادل افکار مقرر شد «تمام حکومتهای نظامی به استثنای ایالت آذربایجان که امروزه بقای حکومت نظامی در آنجا مقتضی می باشد ملغا گردد و راجع به امور مالیه هم عجلتا اقدامی نشود تا ورود مستشاران امریکایی که عنقریب وارد و در تحت نظر ایشان قرار گیرد و آقای سردار سپه به ریاست کل قشون و وزارت جنگ باقی و برقرار خواهند بود.» (۲)

* بازگشت به کار کارمندان وزارت معارف

امروز «از بابت حقوق معوقه ادارات دولتی از طرف وزارت مالیه حوالجات» صادر شد و پرداخت گردید. به دنبال این اقدام قرار است کارمندان اعتصابی وزارت معارف نیز که به دلیل عقب افتادن حقوق خود دست از کار کشیده بودند، بر سر کار حاضر شوند. اما خبر بعدی حکایت دارد که مبلغ ۲۰ هزار تومانی که به وزارت معارف پرداخت شد از طرف وزیر در بانک توقیف شد تا تتمه آن نیز برسد و سپس تقسیم شود.

این خبر می گوید که کارمندان وزارت معارف همچنان در اعتصاب هستند. (۳)

* بودجه وزارت خارجه

بودجه وزارت خارجه که از کمیسیون مربوطه گذشته و به صحن مجلس آمده و به زودی مورد مشورت قرار خواهد گرفت، ۹۳۳ / ۰۲۸ تومان و چهار قران برآورد شده است که از این مبلغ ۷۱۳ / ۶۶۴ تومان بودجه خود وزارت خانه، ۱۷۲ / ۵۰۰ تومان

اعتبارات فوق العاده موقت و ۸۷۴/۴۶ تومان و چهار قران حقوق و شهریه اعضای وزارت امور خارجه است. (۴)

* مقاله روزنامه طوفان علیه رضا خان

روزنامه طوفان در شماره امروز خود ضمن انتقاد از مجلس شورای ملی که چرا پیش از این نتوانست در برابر خودکامگی های رضا خان وزیر جنگ بایستد و او را زیر سؤال ببرد، بین بد و بدتر، از مجلس بد در برابر رضا خان بدتر تلویحا دفاع کرد و نوشت:

«اگر نخستین روزی که وزیر جنگ تعرض به قوانین مملکتی را مباح دانست مجلس استیضاح می نمود، اگر هنگامی که جریده ستاره ایران توقیف شده مدیر آن شلاق خورد دلیل می پرسیدند، اگر وقتی که دواير خالصجات و ارزاق ضمیمه وزارت جنگ شد بازخواستی در میان بود، اگر موقعی که روزنامه ایران آزاد توقیف شد، مدیر آن به سمنان تبعید گردید، پرسشی در کار می آمد، اگر در روزهایی که طوفان با پنجه بی باک توقیف دست به گریبان بود و اداره آن را مهر و موم می کردند تعرض می شد، اگر در اوانی که دو نفر زن با وجود

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۵، صص ۱ و ۲ و ۳.

۲- روزنامه اقدام، شم ۸۲، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۵، ص ۳ و شم ۱۲۳۶، ص ۲.

۴- روزنامه اقدام، شم ۸۲، ص ۲.

محاکم عدلیه در معبر عمومی شلاق می خوردند محملی برای آن می خواستند، بالاخره اگر موقعی که حکومت نظامی ایالات در امور سایر ادارات دخالت کرد و اعلانات تند و تیز حکومت نظامی تهران بیشتر مردم را خشمگین نموده بود، در تمام این موارد لا اقل یک مرتبه وکلای دیر آشنا به وظیفه صریحا استیضاح می نمودند، امروز وزیر جنگ به اشتباه، خود را در این همه خلاف قانون ذیحق ندانسته، مسئولیت خویش را کاملا- احساس می نمود و شاید تسلیم شدن و سر فرود آوردن به قانون مملکتی برای او این قدرها دشوار و ناگوار نبود.» (۱)

* ورود سکه توسط کنسول روس

وزارت مالیه در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت گزارش گمرک انزلی را به این وزارت خانه منعکس کرد که کنسول روس در انزلی جعبه های حاوی مسکوکات را بدون رعایت تشریفات گمرکی وارد کرده و در برابر اقدامات مأمور گمرک با او بدرفتاری نموده و توجهی به انجام وظیفه مأمور یادشده نکرده است. شش صندوق بدون اجرای مقررات گمرکی از کشتی پیاده شده است. مأمور گمرک نوشته است که علی الظاهر درون جعبه ها نقره است. (۲)

* گزارشی از تمرد پسران امیر جنگ

بنا به گزارشی که امروز کنسول ایران در بغداد به وزارت امور خارجه فرستاد «ویس قونسول بدره و مندلی به ژنرال قونسولگری راپورت داده است گویا علیقلی خان صارم السلطنه و آقای رضا قلی خان پسران آقای امیر جنگ والی پشتکوه (۳) با پدر خود در مقام مخالفت و ضدیت برآمده، از محل حکمرانی پدر خارج شده اند.» وی احتمال داد این روزها بین پسران و پدر درگیری هم پدید آید. (۴)

[تصویر] غلامرضا خان ابو قداره (امیر جنگ) والی پشتکوه

* گزارش لورن از دیدارش با رضا خان

سر پرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران امروز شرحی از دیدار خود با رضا خان وزیر جنگ را به کرزن وزیر امور خارجه انگلیس فرستاد. او از قول رضا خان نوشت که [در پی کشتار نظامیان اعزامی خوزستان در شلیل] قصد حمله به شیخ خزعل و بختیارها را ندارد و منتظر است تا سردار جنگ گزارش خود را از این حادثه بدهد. لورن به رضا خان پیشنهاد کرد با خوانین بختیاری دیداری رود و داشته باشد که وزیر جنگ آن را به زمانی موکول کرد که برای استقبال از احمد شاه راهی جنوب کشور می شود. در این دیدار طرفین پس از گفت و گو درباره قوام السلطنه و عقیده بر بی کفایتی او، از موقعیت وخیم مالی کشور نیز صحبت شد. لورن با تعجب نوشت که رضا خان چگونه از او درخواست کمک مالی می کند در حالی که دولت قادر به پرداخت بدهی خود نیست؟ لورن به رضا خان می گوید اگر دولت رفتار خصمانه خود را نسبت به انگلیس تغییر دهد، اوضاع فعلی هم تغییر خواهد کرد. (۵)

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، صص ۱۸۱ تا ۱۸۴.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ و ۴-۱۶-۲-۱۳۰۱. اقدامات وزارت امور خارجه در برابر این گزارش، مذاکره با سفارت روسیه شوروی بود که مقرر شد سفارت تحقیق کند و اطلاع دهد (همان، ص ۶؛ سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۰۳۳۳، آرشیو ۴۰۶ صص ۳ آ آ آ، شم میکروفیلم، ۰۲۱۱۰۰۳۲).

۳- پشتکوه: ناحیه کوهستانی در قسمت غربی ایران در استان لرستان که از دره دیاله تا آب دز کشیده شده است. کوه های آن به دو سمت جداگانه تقسیم می شود. اولی را پیشکوه و دومی را پشتکوه می نامند. و این دو قسمت به واسطه دره رود سیمره (گاماساب و کرخه) از یکدیگر جدا می گردد. از ذهاب به بعد به طرف جنوب یک سلسله کوه موازی به طور منظم وجود دارد که برآمدگی چین خوردگی ها در آن بیشتر به طرف جنوب غربی است. سلسله کوه هایی که در طرف راست سیمره و دشت عراق وجود دارد با نام پشتکوه معروف بوده، رشته کوه عمدۀ آن کبیرکوه نام دارد که بعضی از قله آن ۲۸۰۰ متر ارتفاع دارد. چند رود هم در این ناحیه در جریان است که رود خانه آفتاب از مهم ترین آنهاست. مهم ترین رشته کوه آن هم سوانکوه است. آب و هوای آن بسته به ارتفاعات همواره در حال تغییر بوده، در نقاط مرتفع برف دائمی می باشد. اما جنگلها در گرمسیر واقع شده، هیچ وقت برف در آنها دیده نمی شود. سکنه پشتکوه مخلوطی از کردها (در قسمت شمالی) و لرها (بیشتر در قسمت جنوبی) است که می توان گفت باهم در آمیخته اند. ملکشاهی، یوسف وند، گراوند، غیاث وند از طوایف مهم این ناحیه اند که همواره بیشترین سکنه را در اختیار دارند. از حاکمان پرنفوذ این منطقه حسن خان والی است که در دوره فتحعلی شاه قاجار در آنجا حکم می رانده، به سبب ادامه والیگری در خانواده اش فرزندان او با عنوان والی مشهور شدند. از دیگر والیان پشتکوه حسینقلی خان والی است که بعدها به ابو قداره شهرت یافت. فرزندان او هم با همین عنوان در این ناحیه حکم رانند که غلامرضا خان ابو قداره فرزند بزرگ وی آخرین والی در پشتکوه بوده، با متواری شدن او به بین النهرین در ۱۳۰۷ ش، حکومت آنها که تقریباً سیصد سال حاکمیت لرستان را در دست داشته اند پایان پذیرفت. به گفته برخی از مورخین در نیم قرن پایانی دوره قاجار حوزه پشتکوه لرستان از هر نقطه ایران منظم تر و مردم آن مطیع تر بوده اند. (والی زاده معجزی، تاریخ لرستان روزگار قاجار از ...، صفحات متعدد؛ همو، تاریخ لرستان روزگار پهلوی از ...، صفحات متعدد). برای آگاهی از زندگی غلامرضا خان امیر جنگ مشهور به ابو قداره والی پشتکوه، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۵۶۸.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۳۳-۱۳-۴۷-۱۳۰۱.

۵- FO E ۱۰۹۵۴ / ۶ / ۳۴

پنج شنبه ۱۹ مهر ۱۳۰۱ / ۱۲ اکتبر ۱۹۲۲ / ۲۰ صفر ۱۳۴۱

* اربعین امام حسین (ع)

امروز به مناسبت اربعین امام حسین (ع) تمام ادارات و دواير دولتي تعطيل بود. (۱)

* استقرار اوضاع مناسب در دزداب

به گزارش رسیده از مشهد پس از حضور حامد الدوله حکمران جدید دزداب، قضیه قتل رخ داده در این ناحیه که احتمال می رفت منجر به درگیری میان هندیها و مسلمانان شود مرتفع شده و با اقدامات او «در ایام عزاداری ماه محرم ...

اقدامات اساسی شده و باعث رضایت کلیه اهالی گردیده است.» (۲)

* انعکاس سخنان ذکاء الدوله در مطبوعات سوئیس

ذکاء الدوله (۳) وزیر مختار ایران در سوئیس امروز در گزارشی که از برن به وزارت امور خارجه فرستاد از سخنان خود در «کمیسیون ۶ موسوم به کمیسیون پلتیکی» که سه سال است در آن عضویت دارد خبر داد و این که این سخنان در روزنامه های ژورنال دو ژنو و لاسوئیس منعکس شد. «اظهارات اینجانب با کمال بی طرفی و فقط از نقطه نظر عالم انسانیت و اجرای وظایفی که مجمع اتفاق ملل در خاموش کردن آتش نفاقی که بین نوع بشر عهده دار بود و ضمناً فهماندم که دولت اسلامی ایران آرزومند است در اقصی بلاد شرق و غرب عالم به زودی صلح ابدی را مشاهده نموده رابطه حسن ه بین خود و همسایگان خود را طرفی السابق برای توسعه تجارت برقرار بدارد.» به گزارش ذکاء الدوله حضار پس از سخنرانی کف زدند و بعد برخی تک تک تشکر کردند. (۴)

* ورود احمد شاه به اسپانیا

احمد شاه که آخرین روزهای مسافرتش را در اروپا می گذرانند، امروز در تلگرامی به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت که «به سلامتی دیروز وارد مادرید شدیم. اعلی حضرت پادشاهی اسپانی با کمال مهربانی استقبال رسمی کردند و سان قشون دیده شد. دو روز دیگر به پاریس مراجعت می کنیم.»

[تصویر] نمایی از مادرید ۱۹۲۲

ان شاء الله تعالی به زودی از آنجا به طرف ایران حرکت [می] کنیم.» (۵) روزنامه تایمز روز ورود احمد شاه به مادرید را از قول خبرنگارش دهم اکتبر یاد می کند. «شاه ایران با شش تن

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۵، ص ۱.

۲- همان، ص ۳.

۳- امیر سهام الدین غفاری ملقب به ذکاء الدوله فرزند مهندس الممالک (از ریاضی دانان مشهور ایرانی) در اسفند ۱۲۶۵ در تهران متولد شد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در زادگاهش به پایان برد. همزمان با نهضت مشروطیت برای ادامه تحصیل به اروپا رفت و در رشته اقتصاد علوم مالی دانشنامه گرفت. او بعد از استبداد صغیر به ایران آمد و در وزارت خانه فوائد عامه و تجارت که وزارت آن با پدرش بود مدیر شده، لقب ذکاء الدوله دریافت کرد. چندی بعد در وزارت معارف به ریاست اداره تعلیمات عمومی رسیده، مدتی نیز معلم احمد شاه شد. بعد به ریاست بازرسی منصوب گردید. آنگاه اداره انطباعات را در عهده تصدی گرفت. عضو شورای عالی معارف هم بود. [تصویر] امیر سهام الدین غفاری از دیگر مشاغل اوست: حکومت مازندران، وزیرمختاری ایران در سوئیس، سرپرستی محصلین ایرانی در اروپا، نمایندگی دولت ایران در مجمع اتفاق ملل و کنفرانس بین المللی مشاغل در ژنو و نماینده ایران در کنفرانس بین المللی صلیب سرخ. او مدال هایی هم از دولت ایران و چند دولت خارجی دریافت کرده است. ذکاء الدوله که در این اوان نام خانوادگی غفاری را برگزیده بود به سرپرستی میرزا موسی شیبانی (ذکاء السلطنه) و دکتر محمد مصدق و همکاری عده ای از همدوره ای های خود اقدام به تأسیس و انتشار نشریه ماهانه مجله علمی کرد. در ۱۳۱۳ ش که دانشگاه تهران تأسیس شد از وی هم برای تدریس در دانشکده های ادبیات و حقوق آن دعوت به عمل آمد و چون به چند زبان خارجی از جمله آلمانی تسلط کافی داشت به مدیریت مدرسه صنعتی آلمانیها منصوب گردید. غفاری هنگام احداث خط راه آهن سراسری به انتقاد و بیان آثار منفی آن برای دانشجویان پرداخت و در نظمیة (شهربانی) هم بر گفته هایش پافشرد. از این رو بازداشت شد و زیر شکنجه قرار گرفت. چندی هم به زندان افتاد. تا اینکه پس از وقایع شهریور ۱۳۲۰ علیه سرپاس مختاری (رئیس وقت کل شهربانی) و عمال شهربانی شکایت و اعلام دادخواهی کرد. او پس از آن مدتی به ریاست اداره کل انتشارات و تبلیغات منصوب شد. در بهمن ۱۳۲۴ در کابینه احمد قوام وزارت پست و تلگراف و تلفن را بر عهده گرفت. اما پس از مدت کوتاهی که چند تن از اعضای حزب توده وارد کابینه (مشهور به کابینه ائتلافی) شدند جای خود را به منوچهر اقبال سپرد و خود به ریاست شرکت سهامی بیمه ایران نشست. در اواسط ۱۳۳۰ ش از سوی دکتر مصدق نخست وزیر دعوت به کار شد و حکم استانداری فارس را در دست گرفت. ولی قبل از اینکه به شیراز برود در ۲۶ تیر ۱۳۳۱ درگذشت. (شیبانی، موسی (ذکاء السلطنه)، «مجله علمی»، آینده، شماره ۴-۳ (۱۳۵۹) ش)، ص ۲۷۴؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی ...، ج ۲، صص ۱۰۵۱ تا ۱۰۵۳؛ قاسمی، «سیاستمداران ایران در اسناد محرمانه ...»، ص ۱۰۶).

۴- اسناد وزارت امور خارجه ۳۸/۱ و ۳۸-۱۰-۶۶-۱۳۰۱. مجمع اتفاق ملل در جلسه سوم سالیانه اش، امسال چهارم سپتامبر در ژنو تشکیل شد و تا چهارم اکتبر به کار خود ادامه داد.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۶، ص ۱.

دیگر از جمله سفیر ایران در پاریس ظهر امروز برای یک دیدار سه روزه وارد این جا شدند. در این سه روز اعلی حضرت میهمان شاه آلفونسو در کاخ پادشاهی است. (۱)

* حضور اسماعیل خان در مسکو از نگاه نشریه انگلیسی تایمز

خبرنگار روزنامه تایمز از ریگا (۲) امروز گزارش داد که بنا به اخبار رسیده از مسکو قراردادی میان ایران و روسیه بسته شده است مبنی بر این که در صورت بروز جنگ میان انگلیس و شوروی، ایران به نیروهای شوروی اجازه خواهد داد از طریق خاک ایران به بین النهرین حمله کنند. حضور رئیس ستاد کل ایران، نایب سرهنگ اسماعیل خان در مسکو به خاطر ضرورت تصمیم گیری درباره شماری از مسائل فنی در ارتباط با این قرارداد است. (۳)

۱- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۲ اکتبر ۱۹۲۲، ص ۱۱.

۲- ریگا نام بزرگ ترین شهر کنار دریای بالتیک در شمال اروپا و پایتخت جمهوری لتونی است.

۳- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۳ اکتبر ۱۹۲۲، ص ۱۱.

جمعه ۲۰ مهر ۱۳۰۱/۱۳ اکتبر ۱۹۲۲/۲۱ صفر ۱۳۴۱

* جلسه خصوصی مجلس شورای ملی

به نوشته ملک الشعراى بهار امروز رضا خان وزير جنگ به مجلس رفت و در يك جلسه خصوصى با رئيس مجلس و ساير نمايندگان ملاقات کرده، اظهار اطاعت نمود. در اين دیدار قرار شد رضا خان روز بیست و چهارم مهر در جلسه رسمى مجلس شورای ملی حاضر شود و راجع به لغو حکومت نظامى و واگذارى دواير ماليه به وزارت ماليه رسماً اظهار نظر کند. (۱)

* تعقيب سيميتقو توسط قواى نظامى ترکيه عثمانى

بنا به گزارش رسیده از سلماس نیروهای نظامى ترکيه عثمانى «اسماعيل آقا را در سانیانس خطه عثمانى تعقيب نموده و در قریه مزبور مشار الیه را محاصره نموده و در نتیجه چند نفر مقتول و چند نفر گرفتار» شده اند. در این تعقیب و گریز اموال و هر آن چه همراه سیمیتقو بود به تصرف ترکها درآمد.

بنابراین گزارش ارشد المملک ارومیه ای، و نیز خواهرزن اسماعیل آقا و دو نفر از رؤسای معروف طایفه حسن لو هم در شمار کشته شدگان هستند. خسرو خان پسر اسماعیل آقا هم جزو دستگیرشدگان است. اسماعیل آقا و برادرش احمد آقا موفق به فرار شده و نظامیان ترک در تعقیب او هستند. (۲) این خبر اگر در کنار درخواست ممتاز الدوله (رئیس هیأت اعزامی ایران به آنکارا) از مقامات ترکيه قرار گیرد، مبنی بر این که سیمیتقو خلع سلاح گردد، (۳) نشان از همکاری تنگاتنگ ترکيه با ایران در این موضوع دارد.

* تکرار تقاضای گشایش مدرسه امریکایی در رشت

مدرسه امریکایی پسران رشت در سال ۱۹۰۳ به ریاست مستر مربی تأسیس شد و تا سال ۱۹۱۸ به واسطه مسافرت مستر مربی به مشهد این مدرسه دایر بود، اما بعد بسته شد.

حال که وضعیت شهر به حالت عادى بازگشته تقاضای گشایش دوباره مدرسه مطرح شده است. ا. س. بویس رئیس مدرسه امریکایی تهران برای وزیر معارف نوشت که میسیون رشت تقاضای افتتاح دوباره مدرسه را دارد؛ و «عجالتاً نقشه مدرسه این است که یک مدرسه شش کلاسه افتتاح نموده، متدرجا بر وسعت آن افزوده تا آن را به هشت کلاس برساند که در آن وقت شاگردان قابل از برای کار خواهند بود. و بیش از آن بر عهده کلاسهای مدرسه افزوده نخواهد شد. در آن مدرسه زبان انگلیسى تعلیم خواهد شد. لیکن اولیای مدرسه در نظر دارند که غالب دروس را به فارسى تعلیم داده و تربیت و تعلیمی به اطفال بدهد که به کار زندگانی شهر و مملکت آنها بیاید.» (۴)

* يك روز استثنایى در اعطای لقب

بنابر اسناد موجود در دفتر مخصوص شاهنشاهی امروز ۱۲ لقب جدید به ۱۲ نفر داده شد. همه این القاب به درخواست قوام السلطنه ریاست وزرا و تصویب ولیعهد که از طرف شاه امضا می کرد، داده شد. (۵)

* نشان همایون برای سردار سطوت

امروز به دستور شاه سردار سطوت «یک قطعه تمثال همایون» از نوع درجه اول گرفت. این نشان بنا به درخواست قوام السلطنه به وی داده شد. همچنین امروز غلام خان آلارلو به لقب «سالار رشید» ی نائل شد. (۶)

۱- (۱۳۰۱ / ۵۷، ص ۲۴۰).

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۱۵۵۳، ۲۹۳۰، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۶، ص ۱.

۴- (۱۳۰۱ / ۳۶، صص ۱۷۶ و ۱۷۷).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، صص ۱۱۱ و ۱۱۳؛ ۱۱۷ تا ۱۲۱، ۱۳۰، ۱۳۱ و ۱۳۶ تا ۱۴۰.

۶- همان، س ۱۳۰۲، پ ۸، صص ۱۲۶ و ۱۴۹.

شنبه ۲۱ مهر ۱۳۰۱/۱۴ اکتبر ۱۹۲۲/۲۲ صفر ۱۳۴۱

* ملاقات ولیعهد با رضا خان و قوام السلطنه

عصر امروز ولیعهد با رضا خان، وزیر جنگ دیدار کرد. این دومین ملاقات ولیعهد با رضا خان پس از استعفای او است. از این دیدار که در باغ گلستان صورت گرفت خبر دیگری در مطبوعات درج نگردید. ولیعهد با قوام السلطنه نیز دیدار و گفت و گو کرد. (۱)

* اعتصاب در وزارت داخله

اعتصاب ادارات همچنان ادامه دارد و گاه با وعده مسئولان شکسته می شود، اما به دلیل بی پولی دولت و عدم تحقق وعده های داده شده بار دیگر از سر گرفته می شود. امروز بار دیگر کارکنان آن وزارت داخله دست به اعتصاب زدند. با این که منصور الملک وعده داد که هفته آینده حقوق معوقه کارمندان وزارت داخله پرداخت می شود اما اعتصاب کنندگان متقاعد نشده، اقدام به تعطیل دواير مربوطه کردند. (۲)

* هشدار اداره سوم سیاسی درباره مهاجرت یهودیان به فلسطین

«از وقتی که فلسطین در تحت اختیار دولت انگلیس واقع شده است و تشویقاتی که از طایفه یهودی برای مهاجرت آنجا می شود عده زیادی از هر نقطه عالم به طرف فلسطین مهاجرت می نمایند. عده ای هم از کلیمیهای ایران تاکنون به این قصد اموال خود را فروخته و قطع علاقه از ایران نموده به عنوان تجارت و زیارت برای اقامت به فلسطین رفته اند.» این شروع گزارش کوتاهی بود که اداره سوم سیاسی وزارت امور خارجه به قوام السلطنه نوشت و اضافه کرد که گزارشهای رسیده از نمایندگان ایران نشان می دهد که کلیمیان ایرانی برخلاف وعده هایی که به آنها داده شده بود در فلسطین سرگردان شده، دچار فقر و فلاکت هستند. «وزارت امور خارجه مسئول است که قانونی برای مهاجرت از ایران و مهاجرت به ایران تهیه نموده پیشنهاد نماید.» ولی تا آن زمان برای آن که کلیمیان ایرانی در فلسطین بیش از این دچار بدبختی نشوند و اثرات سوء آن در آینده متوجه کشور ایران نشود لازم است به طور موقت از مهاجرت کلیمیان به فلسطین جلوگیری شود، مگر اشخاصی که معلوم شود برای زیارت یا تجارت به آنجا می روند. (۳)

* شکایت وزارت امور خارجه انگلیس از حمله مطبوعات ایران

تلگرام رمزی که امروز از سفارت انگلیس در تهران به وزارت امور خارجه ایران رسید حاوی این موضوع بود که وزارت خارجه انگلیس از شیوه برخورد مطبوعات ایران با آن دولت بسیار دلتنگ است. البته از طرف ریاست وزراء برای ممانعت از این نوع برخوردهای ضد انگلیسی اقدام شده است و پی گیری می شود اما «بیش از این تحمل این انتشارات و نسبتها مشکل است.» (۴)

کارگزاری مهم خارج مازندران امروز در گزارشی که به وزارت امور خارجه فرستاد وضعیت عدلیه مازندران را اسفناک توصیف کرد و آن را عامل اصلی انزجار مردم و مقدمه تمرد و هیجانات اجتماعی دانست. وی با بیان علت آشفتگی عدلیه مازندران یادآور شد که ادامه چنین وضعیتی امکان و توان تشکیل محکمه برای اتباع روس و دیگر دولتهای تازه تأسیس را نخواهد داد و «مسلماً دولت را از زمینه سازی لغو کاپیتولاسیون سایر دول مأیوس می دارد [که] سهل است به کاپیتولاسیون روسیه هم موفقیت حاصل نخواهد شد.» (۵)

* ادامه پی گیریها برای گرفتن مخارج ولیعهد

سفارت انگلیس در تهران امروز بار دیگر بازپرداخت هزینه هایی را که ولیعهد هنگام رفت و برگشت به اروپا در

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۶، ص ۱.

۲- همان، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۴۴-۱۶-۱۳۰۱.

۴- همان، ۱-۸-۶۳-۱۳۰۱.

۵- همان، ۲-۲۰-۳۴-۱۳۰۱.

عراق تراشیده بود و باید به دولت انگلیس پرداخت می شد، پی گیری کرد. در نامه ای که به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشته شد، با اشاره به پاسخ پیشین او مبنی بر این که ۱۸۱۵ روپیه و ۱۲ آنه توسط کنسول ایران در بغداد پرداخت خواهد شد، آمده بود که این مبلغ فقط مربوط به رفت ولیعهد است.

هزینه های آمد او از طریق عراق در نظر گرفته نشده است.

مخارج ولیعهد دو برابر مبلغ یادشده بوده است و بهتر است هر چه زودتر موضوع حل شده به عهده تعویق نیفتد. (۱)

[تصویر] سفارت انگلیس در تهران

* پاسخ مجلس به هیأت علمیه اصفهان

به دنبال درخواست هیأت علمیه اصفهان از مجلس شورای ملی برای انتخاب پنج مجتهد ناظر بر سیر قانون گذاری مجلس، امروز در پاسخی که به این هیأت داده شد، آمد که «توضیح مطلب به وسیله تلگراف خالی از اشکال به نظر نمی آید.

تفصیل جواب به مشروحه کتبی ثانوی محول» می شود. و سپس توضیح داده شد که به گمان علمای آن هیأت انتخاب پنج مجتهد باید از ۲۰ روحانی منتخب دوره پیشین قانون گذاری صورت گیرد، اما این موضوع هنوز در مجلس حل نشده و اختلافات در اطراف آن وجود دارد. «باید سعی و اهتمام شود که این مشکل حل شده و بتوان موفق به تعیین علماء خمسه گردید.» (۲)

* درخواست نقشه ایران

وزارت مالیه در نامه ای که به وزارت امور خارجه نوشت از نیاز خود به نقشه جغرافیایی جامع ایران یاد کرد که پس از ورود مستشاران امریکایی باید در اختیار ایشان قرار گیرد. از قرار معلوم این نقشه در لندن طبع شده، لازم است به سفارت لندن دستور داده شود با اولین وسیله شش نسخه از بزرگ ترین نقشه ایران را تهیه کنند و بفرستند. (۳)

* درباره مدرسه روسی تهران

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه از وزارت امور خارجه خواست از آنجا که به زودی مدرسه ای روسی در تهران افتتاح می شود و لازم است برنامه درسی آن مطابق دستور العمل این وزارت خانه باشد، اقدام لازم صورت پذیرد.

وزارت امور خارجه هم درخواست یاد شده را به سفارت روسیه شوروی در تهران منعکس کرد و درخواست نمود برنامه درسی خود را به وزارت امور خارجه بفرستد. (۴)

* تعیین نماینده هیأت اتحادیه تجار تهران

هیأت اتحادیه تجار تهران امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه، خبیر خان رضازاده را به عنوان نماینده خود برای سفر به روسیه معرفی کرد و خواست که مقدمات حضور او در آن کشور فراهم شود. (۵) روسها از ایران دعوت کرده بودند که نماینده ای برای حضور در آن کشور و آگاهی از موقعیت بازرگانی و اقتصادی روسیه معرفی شود.

۱- همان، ۱۱-۲-۳۶-۱۳۰۱. روز ۲۶ مهر وزارت امور خارجه ایران به ژنرال کنسولگری خود در بغداد نوشت که ۱۸۱۵ روپیه و کسری که شامل مخارج حمل و نقل اشیاء ولیعهد هنگام رفت به اروپا بوده حواله اش به زودی داده می شود که به انگلستان بپردازد. هزینه های برگشت فعلا در دست بررسی است. (همان، ۸-۲-۳۶-۱۳۰۱).

۲- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، ص ۱۷۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱۴-۱۴-۱۳۰۱؛ اقدام وزارت امور خارجه در دی ماه نتیجه داد و در آن زمان شش نقشه بزرگ وارد ایران شد. یک نسخه آن به دفتر ریاست وزراء داده شد و پنج نسخه آن به وزارت مالیه ارسال گردید. (همان، ص ۲). با وجود تلاش برخی از استادان ایرانی در رشته جغرافیا همچون میرزا عبد الغفار نجم الملک غفاری، عبد الرزاق بغایری و محسن مسعود، که از شهرها و مناطق مختلف ایران نقشه هایی را با ابزار و آلات محدود آن دوره تهیه کردند، اروپاییان در زمینه مطالعات جغرافیایی و تهیه کارتوگرافی ایران پیشگام بوده، امور چاپ و انتشار نقشه های جغرافیایی نیز در کشورهای اروپایی، بیشتر در انگلستان، انجام می گرفت. به گونه ای که حتی با تأسیس اداره جغرافیایی در ارکان حرب (ستاد ارتش) در سال ۱۳۰۰ ش، کار چاپ نقشه همچنان در خارج از مرزهای ایران صورت گرفت. مهم تر این که این امر محرمانه هم تلقی می شد. این وضعیت چند سالی ادامه یافت تا اینکه ابو القاسم سحاب در ۱۳۱۵ ش نخستین قدم را در تکثیر نقشه جغرافیایی در ایران برداشت. پس از او پسرش به طور جدی و علمی کار چاپ نقشه را دنبال کرد و در ۱۳۲۹ ش مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی را در ایران (در ساختمانی در شرق تهران) بنیاد نهاد. از این پس انواع نقشه ها و اطلس های جغرافیایی ایران و جهان در مقیاس های مختلف با کاربردهای متعدد در داخل ایران به چاپ و انتشار رسیده، و سازمان های متعددی در این زمینه به فعالیت پرداختند. (زندگی نامه و خدمات علمی و فرهنگی، صص ۱۰۱، ۹ و ۸).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴ و ۴-۲۸-۳۲-۱۳۰۱.

۵- همان، ۵-۱۱-۳۵-۱۳۰۱.

یکشنبه ۲۲ مهر ۱۳۰۱/۱۵ اکتبر ۱۹۲۲/۲۳ صفر ۱۳۴۱

* تأسف امیر لشکر غرب از استعفای فرمانده کل قوا

احمد خان امیراحمدی امیر لشکر غرب در تلگرامی که امروز از بروجرد به وزارت جنگ فرستاد از کنار کشیدن رضا خان از وزارت جنگ و فرماندهی کل قوا ابراز تأسف کرد و ضمن یادآوری این نکته که فتوحات نظامیان در صفحات غرب «فقط به پشتیبانی وجود مقدس بود و بس» خواست که از این تصمیم خود برگردد و اجازه ندهد «خاک مقدس وطن که با خون نظامی رنگین شده دستخوش حوادث روزگار گشته و فداکاری آنها بی نتیجه شود.» وی در پایان خواست که اگر این کناره گیری حتمی است، او نیز از سمت خود استعفا داده، راهی تهران شود. (۱)

[تصویر] احمد خان امیراحمدی

وی در تلگرام دیگری اطلاع داد که «محمد خنجر» دزد و یاغی معروف این منطقه دستگیر و زیر نظر مهر علی خان امیر منظم محبوس است. عده ای برای تحویل این دزد به نهبانده رفته، مهر علی خان به دلیل شنیدن خبر استعفای وزیر جنگ مایل به تحویل محمد خنجر نیست. «چنانچه مذاکرات کناره گیری [شما] دوام داشته باشد در دست داشتن وضعیات این صفحه بی نهایت مشکل خواهد بود.» (۲) وی نمونه دیگری از تأثیرات انعکاس خبر استعفای وزیر جنگ را در استنکاف شیخ علی خان رئیس طایفه بیرانوند یاد کرد که از تبعیت خود سرباززده (۳) است. اخیراً اکبر خان و کریم خان ایل بیگی سگوند که در شمار شورشیان منطقه سیلاخور بودند اظهار اطاعت کرده بودند. (۴)

* اظهارات محمد حسین خان سرتیپ نسبت به استعفای رضا خان

محمد حسین خان سرتیپ (آیرم) رئیس قشون استرآباد به همراه عده ای از صاحب منصبان نظامی در تلگرامی که به رضا خان وزیر جنگ فرستادند نوشتند که اگر موضوع استعفا صحت داشته باشد «تا دروازه تهران را غارت خواهند کرد.» اما جواب فوری از طرف وزیر جنگ رسید «برحسب دستورات سابقه رفتار کنید و ساکت باشید.» (۵)

* درخواست حمایت از منصور خان بیرانوند

امیر لشکر غرب، احمد خان امیراحمدی، امروز در تلگرامی به وزارت جنگ خواستار حمایت از منصور خان از خوانین بیرانوند شد. او از دولت تبعیت کرده، خود را در شهر معرفی نموده و در جنگهای پیشین چند برادر و فرزند خود را از دست داده است. اینک که «حقوقات سواران ولایتی قطع می شود مستدعی است به پاس خدمات او چون فوق العاده پریشان است ... قریه فلک الدین که تقریباً مخروبه و جز چند خانواری سکنه بیشتر ندارد از طرف اداره خالصه به مشار الیه

۲- همان، ص ۱۰.

۳- همان، صص ۹ و ۱۰.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۹، ص ۴.

۵- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۳۶.

واگذار شده و نیز بیست خروار گندم از عایدات خالصه به او مرحمت شود.» (۱)

* تأسیس بانک شاهنشاهی عثمانی در تهران

بانک شاهنشاهی عثمانی، افتتاح شعبه خود را در تهران اعلان کرد. «مستر هایس نماینده همدان به سمت مدیری و انیس الطیف [یا انیس اللطیف] عضو بانک بیروت به سمت کنترلی انتخاب و معرفی شده، کلیه حوالجات و اوراق اعتباریه» به امضاء این دو معتبر است. (۲)

* کشته شدن یک ایرانی به دست یک انگلیسی

امروز رئیس هنگ شوشتر و سه نفر انگلیسی از کمپانی نفت جنوب برای شکار میهمان چراغعلی خان بودند. «در مراجعت سهوا تفنگ یک نفر از انگلیسها در رفته به شانه برادر چراغعلی خان اصابت می کند.» عصر آن روز انگلیسها با وکیل کنسولگری شوشتر به ملاقات مشار الدوله کارگزار حکومت خوزستان می روند و موضوع را گزارش می دهند. با این که فوری دکتر برای معالجه فرستاده می شود اما لطفعلی خان برادر چراغعلی خان نیم ساعت پیش از رسیدن دکتر می میرد. «برای جلوگیری از غائله اقدامات لازمه شده است.» (۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۹۵. ظاهرا ده یاد شده به منصور خان داده می شود اما پی گیریهای امیر لشکر غرب برای رساندن آن ۲۰ خروار گندم تا پایان اسفندماه این سال ره به جایی نمی برد. (همان، پ ۲۰، صص ۸۷ تا ۹۴).

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۸، ص ۲. روزنامه شفق سرخ در این روز تاریخهای سرصفحه خود را اشتباه درج کرده است.

۳- سیاست بریتانیا در ...، ص ۱۵۰.

دوشنبه ۲۳ مهر ۱۳۰۱ / ۱۶ اکتبر ۱۹۲۲ / ۲۴ صفر ۱۳۴۱

* تحصن در دربار

امروز گروهی از کارکنان و مستخدمین جزء وزارت دربار پیش از ظهر در دربار اجتماع کردند و به علت عقب افتادن حقوق هفت ماهه خود «نزد شاهزاده وزیر دربار بنای فریاد و تضرع را گذارده، آن چه به استمالت و ملایمت خواستند آنها را ساکت نمایند نظر به شدت اضطرار و احتیاج متقاعد نشده و بالاخره شاهزاده معزی الیه امر به خروج آنها از دربار داده یک غوغا و هیاهوی شدیدی برپا داشته اند.» (۱)

* کتک خوردن رئیس سپورها

امروز سپورهای بلدی، در خیابان لاله زار، رئیس نظیف بلدی، مصطفی خان، گیر انداخته، کتک سختی به او زدند. علت این کار عقب افتادن حقوق نظافت چی های شهر تهران بوده است. روزنامه شفق سرخ هم ضمن تقبیح این کار، مصطفی خان را به دلیل بی توجهی به خیابانهای خاک آلود تهران که ربع اهالی را تقریباً مسلول کرده، مستحق این کتک دانست. (۲)

* اعطای نشان به مترجم وزارت خارجه

میرزا عباسقلی خان مترجم الممالک (۳) رئیس دار الترجمه وزارت امور خارجه از طرف شاه به یک قطعه نشان درجه اول و حمایل سبز نایل شد. (۴)

* تحصن سردار جنگ در مجلس

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که سردار جنگ چند روزی است در مجلس شورای ملی متحصن شده است «و شکایت از بی اعتدالیهای مقامات مربوطه دارد.» این روزنامه اعتقاد داشت که به نام دولت و قانون به او جفا شده است اما نوشت که این اجحافات در چه زمینه ای بوده است. (۵) اما روزنامه شفق سرخ نوشت که وی به امید وعده های دولت به شهر آمد و تسلیم دولت گردید و اخیراً از فرط استیصال مجبور به تحصن در بهارستان شد. (۶)

* تنفر از سیاستهای انگلستان

«هیأت دهقانان» امضایی بود که در پای متنی حاوی ابراز تنفر از سیاستهای دولت انگلستان چاپ شده بود. این اعلامیه از یزد به روزنامه اتحاد فرستاده شد. «اعمال قساوت کارانه انگلیسها را از عراق که حاوی از منتهای دشمنی ... است با آخرین درجه از تنفر نگرسته و انزجار انتھاناپذیر خود را از آن جنایات آشکار می داریم و صداهای تأثرآمیز و اندوه انگیز خود را با ناله های مظلومانه برادران عراقی خود وصل نموده و می گوئیم نابود باد مطامع جهان گیری و حریت کشتن و ظلم پرستی.» (۷) این نامه به «حجت الاسلام آقای سید عبد الرسول یزدی» هم فرستاده شد که روزنامه اقدام در معرفی او نوشت که از «احرار عراق

عرب در مقدمه فداکاران محسوب می شوند و به سبب قیام ضد سیاست بریتانی مدتی تبعید و حبس شده بودند.» (۸)

* کفالت نمایندگی در تاشکند و بخارا

اقتدار الملک نماینده سیاسی ایران در عشق آباد موظف شد کفالت نمایندگی دولت ایران را در شهرهای تاشکند و بخارا به عهده بگیرد چون «کسی برای نمایندگی ایران در ترکستان معین نشده و در این موقع لازم است که سرپرستی اتباع ایران در آنجا کاملاً تحت نظر یک نفر بوده باشد.» اخبار دیگر حاکی است که موقعیت اضطراری و تنگدستی اتباع ایران در عشق آباد که شامل حال کنسولگری ایران هم می شد، برطرف شده و اوضاع صورت طبیعی به خود گرفته است. (۹)

بنا به خبری که امروز روزنامه ایران چاپ کرد حاج میرزا حسن خان اختر که از مأمورین قدیمی وزارت امور خارجه است «به جنرال قونسولگری سوریه و فلسطین معین و

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۹، ص ۲.

۲- همان جا.

۳- عباسقلی قریب مشهور به مسیو عباسقلی خان و ملقب به مترجم الممالک متولد ۱۲۹۷ ق تهران است. وی تحصیلات خود را در دار الفنون تهران به پایان رساند و در ذی حجه ۱۳۲۹ / آذر ۱۲۹۰ به استخدام وزارت امور خارجه درآمده، مترجم زبان فرانسه شد. مدتی هم در مدرسه علوم سیاسی و دار المعلمین مرکزی مشغول تدریس گردید. حدود دو سال بعد رئیس دار الترجمه و در ۱۳۱۳ ق رئیس اداره مطبوعات و اطلاعات وزارت امور خارجه شد. او در ۱۳۳۲ ق نشان طلای علمی و نشان درجه سوم شیر و خورشید دریافت کرد. قریب از اعضای لژ بیداری ایرانیان و از کسانی بود که در راه یابی افراد متعدد به داخل لژ نقش مهمی ایفا کرده است. او در ۱۹۱۲-۱۹۱۱ م در جریان انتخابات سالاران به عنوان «کتابدار و آرشیویست لژ» برگزیده شده بود. (آریابخشایش، تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۳، ص ۶۱؛ ممتحن الدوله قشقایی، رجال وزارت خارجه، ص ۱۷۸).

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۷، ص ۱.

۵- همان جا.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۹، ص ۲.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۷، ص ۲.

۸- روزنامه اقدام، شم ۸۵، ص ۳.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۷، ص ۲.

احکام ایشان صادر خواهد گردید.» گفته می شود او سالها در آن مناطق سابقه خدمت داشته است. (۱)

[تصویر] نمایی از عشق آباد قدیم

* معرفی مأموران اعزامی به جنوب

وزارت پست و تلگراف امروز مأمورانی را که برای تحویل گرفتن دفاتر پستی جنوب از انگلستان باید راهی آن مناطق شوند به وزارت امور خارجه معرفی کرد. آنها می بایست در کنفرانس بوشهر شرکت می کردند که نمایندگان از هند، عراق و انگلیس در آن حاضر بودند. مسیو شوبو بلژیکی از مستخدمین پست و معاون کفالت ریاست کل پست ایران با «سمت مفتش کل دفاتر پستی بنادر و عربستان»؛ میرزا حسینعلی خان شهرورزی رئیس پست بنادر جنوب؛ دکتر مسیح خان ارجمند رئیس سابق پست گیلان و رئیس فعلی پست خوزستان. این سه نفر تحت ریاست کارگزار اول و کفیل حکومت بنادر، هیأت ایرانی حاضر در بوشهر را تشکیل خواهند داد. این گروه مأمور بودند دفاتر پستی بنادر جنوب و عربستان را از نمایندگان پستی هند و بین النهرین تحویل بگیرند، آن هم بدون قید و شرط. (۲)

* گزارشی از تأسیس پلیس جنوب در آبادان

نماینده سیاسی ایران در بصره امروز از قول مفتش آبادان به وزارت امور خارجه ایران نوشت که صاحب منصبان پلیس جنوب در آبادان هستند و می خواهند همان سازمان را در آنجا تأسیس کنند. تصمیم آنها به استخدام هزار نفر پلیس است که چهارصد نفر آن جذب شده است. مفتش از قول رئیس صاحب منصبان پلیس جنوب می گوید که تأسیس این پلیس برای حفظ آبادان و لوله های نفت است. هنوز مستخدمین اسلحه ندارند اما اگر سفارت از تهران دستور دهد مسلح خواهند شد. دستمزد چهارصد پلیس جدید هریک شصت روپیه است، با لوازم و لباس. مسئول انگلیسی پلیس جنوب در پاسخ به این سؤال که چرا روپیه، گفت که آن مناطق مربوط به انگلیس است و در آبادان روپیه رواج دارد و پول ایران در آن منطقه گردش ندارد. (۳)

۱- همان جا.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۱-۳۳-۱۳۰۱.

۳- همان، ۱۰-۹-۱۵-۱۳۰۱.

سه شنبه ۲۴ مهر ۱۳۰۱/۱۷ اکتبر ۱۹۲۲/۲۵ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پس از غروب مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد.

در این جلسه رضا خان وزیر جنگ نوشته ای خواند که پیش از این در جلسه ای خصوصی او و نمایندگان برای طرح آن به توافق رسیده بودند. رضا خان با اشاره به خطابه معتمد التجار در ۱۲ مهر علیه او و نیز صراحت مدرس در نام بردن از رضا خان و این که مجلس قدرت دارد او را بردارد و کارهای وزیر جنگ منافع و مضاری دارد، در توضیح و پاسخ به مدرس گفت یک اعتراض در ادامه حکومت نظامی بود که از این به بعد ملغا خواهد شد. سپس در مورد تصدی وزارت جنگ نسبت به اداره مالیات غیرمستقیم و خالصه جات، بدون توضیح آن را نیز ملغا دانست. پس از سخنان کوتاه رضا خان مؤتمن الملک رئیس مجلس سخن راند و گفت که مجلس نظر سوئی به عملکرد وزارت جنگ ندارد. «خدمات و مجاهدات شما و قشون رشید ایران یک خدمات برجسته و محسوس است.» و احساسات نمایندگان را پس از فتح قلعه چهریق مثال زد که از او پشتیبانی و تقدیر کردند. وی سپس به مسئولیت متقابل وزارت خانه و مجلس اشاره کرد و تلویحا گفت که نباید در برابر قانون اساسی و اصول مشروطیت خودسری کرد. (۱) پس از سخنان رئیس مجلس، قوام السلطنه ریاست وزراء هم از اقدامات وزیر جنگ تقدیر کرد.

* اقدام به بازپس گیری دزدیهای یک مستشار بلژیکی

مسیو مرنارد بلژیکی خزانه دار (۲)، در زمان حیات و تصدی خود بر این مرکز حساس کشور دزدی هایی کرد که در همان زمان آنها را به بانکهای خارجی منتقل نمود. «اینک این موضوع را وزارت مالیه قابل تعقیب دانسته و به وزارت امور خارجه مراجعه نموده که به وسیله نمایندگان خود به بازماندگان مشار الیه اعلام شود که بدهی او را بایستی پردازند والا به وسیله اقدامات جدی وجوه مشار الیه توقیف و مطالبه خواهد شد.» (۳)

* یهودی جدید الاسلام

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود نوشت که شخصی به نام عزیز الله فرزند ربیع کلیمی در محضر آقای حاج شیخ عبد النبی از دیانت سابق خود دست کشیده و به آیین مقدس اسلام درآمده است. (۴)

* هشدار کنسول نخجوان درباره تجزیه آذربایجان

نماینده سیاسی ایران در نخجوان شرح مفصلی از پیشینه خیالات و اقدامات مقامات جمهوری آذربایجان و عثمانی برای جدا کردن آذربایجان ایران به وزارت امور خارجه نوشت و این که چون آذربایجان قفقاز از حیث آب و خاک و جمعیت کوچک است و به تنهایی قادر نیست در برابر روسها تاب بیاورد به هر وسیله ای که ممکن است آذربایجان ایران باید منضم به

آذربایجان قفقاز شود که بتواند خود را از نفوذ روسها نجات دهد. این عقیده ای است که «حیدر قره یوف» و «نریمان نریمانوف» در سر داشتند اما پس از غلبه ترکها بر یونان و سیاست جدید ترکیه در قفقاز، قره یوف و نریمانوف متحد و متفق «تصمیم گرفته اند که با کمک ترکها، آذربایجان ایران را ضمیمه آذربایجان قفقاز نمایند. برای اجرای این مقصود یک تشکیلات وسیعه چه با دست ایرانیها و چه مستقلا در این حدود شروع نموده» اند. وی در ادامه افزود که عثمانیها با اقبال السلطنه ماکویی هم وارد مذاکره شده اند تا او را با خود همراه کنند. البته روسها با تردید به روابط ترکها و آذربایجان قفقاز می نگرند و تا می توانند در راه اتحاد این دو دست اندازی می کنند. وی هشدار داد که اولیای دولت ایران باید با هوشیاری موضوع را دنبال کنند. اولاً روسها را در جریان تحرکات قفقاز قرار دهند. ثانیاً نیروی نظامی کافی در حدود آذربایجان وجود داشته باشد. ثالثاً از پلیس مخفی برای کسب اطلاعات در این

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۸، ص ۲؛ «بدین ترتیب هرچند مجلس با پیروزی شایان تحسین خود رضا خان را بر سر جایگاه قانونی خود بازگرداند، اما این تلاش ها، به صورتی پایدار ادامه نیافت تا مجلس بتواند برای همیشه بر زیاده روی ها و خودکامگی های او پایان دهد. این نگرش شاید از این توهم ریشه می گرفت که از نگاه مجلس هنوز رضا خان خطری جدی محسوب نمی شد. تصور نمایندگان مجلس این بود که آنان هر لحظه اراده کنند می توانند بار دیگر سردار سپه را به پذیرش خواست ها و منویات خود وادارند. اما همین نرمش ها، سردار سپه را چونان ماری در آستین نهادی رسمی پرورش داده اندکی بعد نه مجلس و نه هیچ مقام یا نهاد دیگری نمی توانست بر رفتار و عملکرد او نظارت داشته باشد و یا جاه طلبی های او را مهار کند. رضا خان که از این جدال سیاسی درسهای بزرگی آموخته بود، در عمل میزان توانایی و مقاومت مجلس را سنجید و دریافت که رویارویی بدون برنامه با مجلس پیامدهای ناگواری به دنبال خواهد داشت. لذا پس از این کوشید با رفتار سنجیده و کاملاً حساب شده با مجلس روبرو شود، اعتماد طیف های گوناگون مجلس را جلب کند و به آنها نزدیک شود. نمایندگان مخاطب رضا خان این دعوت وی را با تمام وجود پذیرا شدند. زیرا به درستی واقف بودند که بدون همراهی رضا خان و با توجه به نفوذی که وی در سراسر کشور اعمال می کند، گزینش و انتخابشان در دوره بعد دشوار خواهد بود. چنانکه برخی از ناظران سیاسی آن روزگار نوشته اند از همین زمان زدوبندهای سیاسی میان رضا خان و نمایندگان مجلس به شکل محسوسی رو به افزایش نهاد.» (ملائی توانی، مشروطه و جمهوری، صص ۲۷۶ و ۲۷۷).

۲- برای آگاهی از زندگی مسیو مرنارد بلژیکی، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۰۸.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۹، ص ۲.

۴- همان جا.

حدود حد اکثر استفاده شود. رابعا فکری به حال اقبال السلطنه و اتباع او در ماکو بشود، چون امکان دارد سیاست خود را با عثمانی یا روس هماهنگ کند و تولید دردسر نماید. (۱)

* خبر ممتاز الدوله از قلع و قمع اتباع سیمیتقو

ممتاز الدوله نماینده سیاسی ایران در آنکارا در تلگرامی که امروز به تهران فرستاد ضمن خبر دادن از دیدار خود با وزیر امور خارجه ترکیه از قول او به مقامات ایرانی نوشت که «قشون عثمانی با اسماعیل آقا جنگیده سی نفر از طرف مشار الیه مقتول شده. از قراری که اعلام داده اند خیلی احتمال می رود که از مقتولین خود اسماعیل آقا [هم] باشد.» (۲) البته چنین نبود.

* مقاله ای علیه انتظام الملک

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود تحت عنوان «معاون فعلی وزارت خارجه» مطالبی درج کرد که خیلی زود وزارت امور خارجه و شخص قوام السلطنه را به واکنش واداشت. مقاله، مفصل و درباره عملکرد سوء انتظام الملک، مقام عالی رتبه فعلی وزارت امور خارجه بود. اتهام انتظام الملک از نظر نویسنده گم و گور کردن اسناد اختلاس و خیانت برخی مقامات بود. از آن جایی که نویسنده به استناد برخی از مکاتبات و با ذکر شماره نامه مدعیات خود را ابراز کرده بلافاصله هیأتی از طرف قوام السلطنه با عضویت محتشم السلطنه، ذکاء الملک، اسد الله مشار السلطنه، حکیم الملک و نیر الملک تشکیل شد تا به این موضوع رسیدگی کنند. این کمیسیون پس از مدتی با مراجعه به بایگانی چند وزارت خانه مدعیات نویسنده را رد کرد و گزارش خود را کتبا به قوام السلطنه ارائه نمود. (۳)

[تصویر] حکیم الملک

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۵-۱۵-۱۳۰۱.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۷۹، صص ۱ و ۲؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۸/۱ و ۸ و ۷/۳ تا ۷-۱۱-۲۹-۱۳۰۱. «از طرف دولت به [مدیر شفق سرخ] دشتی اخطار شد که نویسنده مقاله را معرفی کند، اما او زیر بار نرفت.» برای آگاهی از زندگی انتظام الملک معاون وقت وزارت امور خارجه، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۳.

چهارشنبه ۲۵ مهر ۱۳۰۱ / ۱۸ اکتبر ۱۹۲۲ / ۲۶ صفر ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز، مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه با مرخصی وکیل الملک به مدت ۴۵ روز با این شرط که حقوقش را به کتاب خانه مجلس بدهد موافقت شد. سپس لایحه الحاق خلیجستان (۱) به قم در دستور قرار گرفت که کلیات آن تصویب شد. سپس لایحه دولت در مورد قانون موقت هیأت منصفه قرائت شد که در آن نبود قانون در مورد مطبوعات و چگونگی برخورد با تخلفات آنها طرح شده، از مجلس درخواست شده بود با قید فوریت در دستور قرار گیرد و تصویب شود.

نمایندگان درباره فوریت آن گفت و گو کردند و سپس قوام السلطنه ریاست وزراء در اهمیت تصویب آن سخن راند و درخواست کرد همین امشب این قانون موقتی تصویب شود.

سلیمان میرزا رهبر فراکسیون اقلیت در اعتراض به تصویب این قانون و نادیده گرفتن قانون اصلی هیأت منصفه تهدید کرد که با اعضای فراکسیون، مجلس را ترک می کند؛ مدرس در اعتراض به او خواست که مجلس را ترک کند. در رأی گیری ن هایی برای فوریت لایحه، نمایندگان به فوریت آن رأی ندادند. (۲) بنا به اظهارات یک تماشاگر، مجلس پس از رأی مخالف نمایندگان به لایحه قوام السلطنه، ریاست وزراء، حال دگرگونی پیدا کرد و صحنه های توصیفی بعدی نشان از موقعیت نه چندان طبیعی مجلس داشته است. (۳) اما موضوع این بود که پس از رد طرح قوام السلطنه و تنفس، بار دیگر قوام السلطنه موضوع را طرح می کند. سخنان سلیمان میرزا علیه این اقدام با اعتراض چند تن از نمایندگان دیگر مواجه می شود. تماشاگران حاضر پس از پایان مجلس در صحن بهارستان شروع به دادن شعار کردند و له سلیمان میرزا و علیه «مرتجعین» فریاد زدند. (۴) اما مهمه ای که از داخل مجلس به بیرون سرایت کرد به دنبال سخنان سلیمان میرزا بود که در توضیح حرفهای سید یعقوب، مجلس را مجلسی اسلامی و نمایندگان را مسلمان خواند و ادامه داد که «ما به تمام پیغمبرها معتقد بوده و نبایستی به وجود عیسی یا موسی یا هر رئیس مذهبی جسارت کنیم. به قول مولوی می گوید: جان گرگان و سگان از هم جداست، متحد جانهای پاکان خداست. اینها هر کدام در موقع خود برای اعلاهی کلمه حق آمده اند و ما هم ایمان تام داریم و همان ارادت و خلوص قلبی که به حضرت رسول صلی الله علیه و آله داریم به سایر رؤسای مذهبی هم داریم.» (۵) پس از این گفته جنجال برپا شد و موضوع با پیچ و تاب بیشتری به بیرون سرایت کرد و برخی سلیمان میرزا را تا مرز کفر پیش بردند.

* پایان اعتصاب در وزارت داخله

پس از اطمینان خاطر مدیران وزارت داخله از مقامات بالاتر در تأمین حقوق کارمندان این وزارت خانه و نیز با توجه به خالی بودن خزانه، بعد از ظهر امروز اعتصابیون قانع شدند که به زودی بخشی از حقوق عقب افتاده آنان تأدیه خواهد شد. مقرر شد از همین روز کارمندان مشغول کار شوند و ظرف دو روز آینده بخشی از حقوق آنان پرداخت گردد، یعنی مبلغ دو هزار

تومانی که از وزارت مالیه تخصیص یافته بین کارمندان تقسیم شود و باقی مانده با گشایشهای بعدی پرداخت گردد. (۶)

* موقعیت اسفناک سیمیتقو

حکومت خوی از قول نایب الحکومه قطور خبر داد که بعد از متلاشی شدن اتباع و کسان سیمیتقو در خاک ترکیه، وی به خانه بهری بیک برادر عثمان بیک پناه برده و اظهار داشته که هشتاد هزار لیره ام از کف رفته است. از طرف دولت عثمانی هم «جار کشیده اند هرکس اسماعیل آقا را در خانه خود سکنا دهد خانه اش [را] آتش و خودش را دار خواهند زد.» در این گزارش آمده است که زن احمد آقا برادر سیمیتقو که زخمی شده بود، مرده است. (۷)

۱- نام یکی از بخشهای قم که در جنوب غربی آن شهرستان واقع است. این ناحیه کوهستانی و پرآب است و محل سکونت ایلات ترک خلیج بود و زمانی جزو ساوه به شمار می رفت؛ و نیز ساوه را اغلب خلجستان می خواندند، اما بعدها جزء شهر قم شد و از بخش های آن گردید. در بهمن ۱۳۳۶ که شهرستان تفرش تأسیس شد بخش خلجستان مرکب از دهستانهای دستجرد، راهجرد و وزوا، تابع آن شهرستان گردید و مرکز آن دستجرد قرار داده شد. خلجستان در حال حاضر یکی از چهار بخش شهرستان قم می باشد.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۰، صص ۱ و ۲.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۹، ص ۱.

۴- همان، شم ۲۵۰، ص ۲؛ (۵۷/۱۳۰۱، صص ۲۵۴ تا ۲۵۷).

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۴۹، ص ۴.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۹، ص ۴.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۱۵۵۳۰۲۹۳۰، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

* تقاضای کمک به مهاجران آسیای صغیر

ذکاء الدوله نماینده سیاسی ایران در ژنو در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد از تصمیم مجمع اتفاق ملل درباره کمک به مهاجران ترکیه خبر داد که در این تصمیم گیری دولت انگلستان تصمیم گرفته پنجاه هزار لیره معادل یک میلیون فرانک سوئیس اعانه برای این کار اختصاص دهد به این شرط که بقیه اعضاء نیز روی هم رفته همین رقم را کمک کنند. وی از دولت ایران خواست که هر قدر می تواند برای مشارکت در این امر پیشگام شود. «تصور می رود ملل مسیحی هر قسم معاضدت در این باب به عمل آورند و با این که این مهاجرین اکثر مسیحی می باشند تصور می کنم اگر مختصر مساعدتی هم از طرف یک دولت اسلامی مثل ایران بشود در انظار خیلی خوش نما و مؤثر خواهد بود.» (۱)

* شکایت از مخبر السلطنه

شیخ ابو الحسن نجفی مرندی در نامه ای که به مجلس شورای ملی نوشت از تولیت خود بر موقوفات مسجد دولت آباد مرند خبر داد که بنا بر حکم «حضرت آیت الله [آخوند] خراسانی مؤسس مجلس شورای ملی» به او داده شده، اما مخبر السلطنه زمانی که والی آذربایجان بود، به نحوی برخورد کرده که این تولیت سلب و به غاصب موقوفه منتقل شده است. وی از مجلس خواست «رقبات (مالکیت) موقوفه و محصولش را به گماشتگان داعی تفویض بفرمایند.» (۲)

* آمار محصلین مدارس عالی

وزارت معارف اعلام کرد که در سال تحصیلی گذشته و امسال ۹۱ نفر در مدارس عالی مشغول تحصیل بوده اند. (۳)

* تعمیر راه قم به اراک

وزارت فواید عامه به میرزا حسن خان، «رئیس راه تهران-قم-عراق» دستور داد به فوریت مخارج تعمیر این راه را که محل عبور کالاهای تجاری است برآورد کند تا دستور بعدی برای اقدام صادر شود. (۴)

* لایحه اعطای امتیاز کارخانه کبریت سازی

بنا به تقاضای میرزا ابو طالب اسلامیه در مورد تأسیس کارخانه کبریت سازی و گرفتن امتیاز آن برای ایجاد این کارخانه در تهران و مازندران آن هم برای مدت ده سال، وزارت فواید عامه با تصویب هیأت وزراء امتیاز تأسیس کارخانه کبریت سازی را در نقاط مزبور جایز دانسته و پیشنهادی مرکب از یازده ماده برای تصویب مجلس شورای ملی فرستاده است. (۵)

* کمک به مدرسه یهودیان

از طرف دولت به مجلس شورای ملی پیشنهاد شد که مبلغ چهل تومان از محل مالیات سرانه ای که یهودیان نهاوند می پردازند

هر ساله در وجه مدرسه یهودیان در آن محل به عنوان کمک پرداخت شود. (۶)

* آمادگی اداری برای ورود میلپو

میلپو مستشار امور مالی و همراهانش که از امریکا حرکت کرده و در حال رسیدن به ایران هستند، پیش از حرکت ۲۹ مورد تذکر را برای شروع کار خود در ایران یادآور شده بودند که مقامات وزارت مالیه در حال تحقق آنها هستند. ظاهراً این ۲۹ مورد بیشتر مربوط به آماده شدن مقدمات کار او و همکاریانش در ایران است. (۷)

* مالاریا در شهریار

به دلیل شدت بیماری مالاریا در شهریار، علاوه بر اعزام طیب و دارو که قبلاً انجام شده بود، مقرر شد «مجموعاً یک هزار و ششصد تومان» به فوریت در وجه صحیه پرداخت شود. (۸)

* تبعیدشدگان عراق در راه مشهد

آقایان سید محمد صدر و شیخ محمد خالصی زاده که پس از تبعید از عراق توسط اشغالگران انگلیس وارد تهران شده بودند، برای زیارت آستان قدس رضوی عازم مشهد مقدس شدند. آنان امروز به میامی رسیدند؛ و روز بعد با کالسکه پستی عازم مشهد شدند. (۹) (ر. ک: ۴ و ۱۷ مهر)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۳- ۱۰- ۶۶- ۱۳۰۱.

۲- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، صص ۱۸۰ و ۱۸۱.

۳- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی، ج ۱، ص ۲۴.

۴- روزنامه اقدام، شم ۸۶، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۳۸، ص ۲.

۸- همان جا.

۹- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۰، ص ۳.

پنج شنبه ۲۶ مهر ۱۳۰۱ / ۱۹ اکتبر ۱۹۲۲ / ۲۷ صفر ۱۳۴۱

* تصمیم به پرداخت یک ماه حقوق

برای پایان دادن به اعتصاب در وزارت معارف، مقرر شد هشت هزار تومان دیگر علاوه بر بیست هزار تومان پیشین تخصیص یافته از طرف وزارت مالیه حواله شود که معادل یک ماه حقوق عقب افتاده آن وزارت خانه خواهد بود. امکان دارد از روز یکشنبه آینده کارمندان وزارت معارف مشغول کار شوند. (۱)

* مقاله ای علیه احمد شاه

روزنامه اقدام امروز تعطیل شد. علت آن چاپ سرمقاله ای با عنوان «ماییم و خسروان پوسیده، ما و شاه ایران» در شماره ۸۶ بود. نویسنده در این مقاله با مقایسه رهبرانی چون گاندی و مصطفی کمال پاشا، و ذکر رهبران پیشین جهان که رخ در نقاب خاک کشیده اند نوشت که آنها را نمی توان ظل الله نامید تا چه رسد به احمد شاه. او علت نگارش این مقاله را چاپ مطلبی با عنوان «شکایت به اعلی حضرت» در یکی از مطبوعات دانست که احمد شاه کیست که به او التجاء می برند. در ادامه مقاله به خوشگذرانیها و بی علاقگی احمد شاه به وطن اشاره شده و الفاظی مانند پدر تاجدار، شاه خادم ملت و ... را درخور اعصار ظلم دانست نه عصر روشنایی. (۲) در پی چاپ این مقاله روزنامه اقدام توقیف شد و تقریباً تا یک ماه بعد منتشر نشد.

* قاچاق پول از مرزهای جنوبی

منتخب الدوله جنرال کنسول ایران در بغداد امروز از قول کفیل کارپردازی عماره اطلاع داد که در منطقه هویزه مأمور گمرک نیست و از این رو «روزی چهل و پنجاه هزار الی یکصد هزار قران ایران وارد عماره» می شود. وی خواستار رسیدگی به این موضوع توسط وزارت امور خارجه شد. (۳)

* ممنوعیت ورود پولهای کاغذی روسیه به ایران

وزارت مالیه امروز جوابیه ای به وزارت امور خارجه فرستاد و در آن یاد کرد که «ورود بن های کاغذی روسیه در اثر جنگ بین المللی و در نتیجه انقلابات و تغییر رژیم دولت مزبوره بر طبق تصمیم دولت وقت برای جلوگیری از خسارات وارده به اهالی ایران مطلقاً ممنوع گردیده است.» در ضمائم این نامه با استناد به مصوبه های سالهای گذشته تأکید شده که این ممنوعیت نه تنها شامل بن های کاغذی بلکه شامل پول کاغذی هم می شود. (۴)

* درخواست وزارت امور خارجه از کنسولگری بغداد

«اخباری می رسد که انگلیسها قوای خود را از قسمت شرقی کردستان خارج کرده اند و دویست نفر قشون مرکز آنجا آمده، صحت و سقم را اطلاع» دهید. در این درخواست آمده است که به کنسولگری موصل دستور داده شود اطلاعات آن منطقه را

هر هفته به طور مفصل ارسال دارند. (۵)

* حادثه در گردنه کولی کش

امیر لشکر جنوب در تلگرام خود به مرکز اطلاع داد که امروز در گردنه کولی کش (۶) «بارکشهای دوچرخه با دسته ای از سارقین مصادف، در نتیجه دو نفر از مسافرین مجروح، چهار عدل قماش به سرقت برده، یک اسب کشته» شده است. (۷)

* پیشرفت امور قشون در شیراز

بنا به اطلاع رسیده از شیراز این روزها مانورهای نظامی در شیراز با حضور عموم صورت می گیرد و امور قشونی با کفالت ناصر قلی خان رو به ترقی گذاشته است. (۸)

* خرید لوازم اداری برای مستشاران امریکایی

روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۴۳۰ * خرید لوازم اداری برای مستشاران امریکایی .... ص : ۴۳۰

زنامه شفق سرخ در شماره امروز خود نوشت که وزارت مالیه برای تهیه اسباب و اثاث مستشاران امریکایی که در راه رسیدن به ایران هستند، مبلغ چهارده هزار تومان در اختیار

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۰، ص ۳.

۲- روزنامه اقدام، شم ۸۶، ص ۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۳-۱۴-۳۰-۱۳۰۱.

۴- همان، ۶ و ۴ و ۳-۲۸-۳۰-۱۳۰۱.

۵- همان، ۲۱-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۶- کولی کش: نام گردنه صعب العبوری بین اصفهان و شیراز در شمال استان فارس است. این گردنه در شهرستان خرم بید فارس و در خاور خونخوره قرار دارد که از دیرباز در زمستان به علت بارش برف و یخبندان شدید، تردد از آن به سختی انجام گرفته، گاه مسیر آن مسدود می گردد. در امتداد همین محل گردنه دیگری با نام «شهید آباد» نیز وجود دارد که در فصول سرما و مواقع بارش نزولات جوی، عبور و مرور از این خط ارتباطی برای مسافران اصفهان و شیراز را ناممکن می سازد. در گردنه کولی کش سنگهای آتشفشانی از نوع سنگهای ربولیت، انواع آندرنیت، بازالت و سنگهای توفی یافت می شود.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۶۹.

۸- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۰، ص ۱.

مؤید السلطان قرار داده است «در صورتی که به قدر لزوم یک قسمت از لوازم اثاثیه در آن وزارت خانه موجود می باشد؛ اختصاص این مبلغ آن هم به نظر و اختیار آقای مؤید السلطان موجب سؤال یک عده از اشخاص توسط این جریده از وزیر مالیه گردیده است.»^(۱)

* تلاش سفارت ایران در برلن برای تهیه اسلحه

وزیر مختار ایران در برلن، حسینقلی نواب امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که پس از دستور قوام السلطنه رئیس الوزراء مبنی بر این که اسلحه های خریداری شده از دولت آلمان را تحویل گرفته در سفارت خانه نگه دارد تا مأمور وزارت جنگ برای تحویل آنها برسد، از اول ماه اکتبر مسیو هازه مأمور محلی برای پی گیری این کار را دوباره استخدام کرده و روزی یک لیره انگلیسی هم برایش دستمزد تعیین کرده است. وی در این نامه از رسیدن ۳۳۶ لیره و ۱۶ شلینگ به سفارت خبر داد؛ و این که نمی داند از طرف چه سازمانی در ایران برایش فرستاده شده است. اما تلگرامی از وزارت جنگ رسید که این پول باید تحویل نماینده آن وزارت خانه پس از رسیدن به برلن شود. نواب درخواست کرد که با توجه به بدهی دو هزار تومانی اش به مسیو هازه که مأمور تسویه و تحویل اسلحه ها از دولت آلمان است و هر روز برای گرفتن طلب خود مراجعه می کند، فکری بشود.^(۲)

[تصویر] برلن قدیم

۱- همان، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، صص ۲۵، ۲۶ و ۵۹.

جمعه ۲۷ مهر ۱۳۰۱ / ۲۰ اکتبر ۱۹۲۲ / ۲۸ صفر ۱۳۴۱

* تشنج در امور سیاسی - فرهنگی

در پی ردّ لایحه قانون موقتی هیأت منصفه در مجلس شورای ملی، برخی مطبوعات قوام السلطنه ریاست وزراء را متهم به تحدید آزادی و اقدامات غیرقانونی کردند. از آن جمله روزنامه اتحاد، تعطیلی بازار و اظهارات برخی علمای دین را علیه مطبوعات از کارهای قوام السلطنه در جریان شکست خود در تصویب لایحه قانون موقتی هیأت منصفه دانست. «جمعی از مفسدین و مستبدین بازار به تحریک شخص آقای قوام السلطنه امر را بر علمای اعلام مشتبه کرده و آنها را به مسجد جامع گرد آورده و از دولت تقاضاهای ذیل را نمودند:

۱. توقیف تمام جراید؛ ۲. لغو کنترات مستشاران مالیه؛ ۳.

تشکیل نظار پارلمان؛ ۴. تبعید و کلای بد؛ ۵. تبعید مدیران میهن و پژوهش از مملکت ایران.» اجتماع در مسجد جامع امروز برگزار شد. در همین زمان فرخی مدیر روزنامه طوفان با ۱۵۰ نفر به سمت مسجد رفته و با کسانی که در آنجا جمع شده بودند زدوخورد کردند. از عصر امروز تا چهار ساعت پس از غروب گروهی که با واژه «آزادی خواهان» نام برده می شوند «درب بهارستان اجتماع و صدا را به زنده باد سلیمان میرزا، زنده باد وزیر جنگ، مرده باد قوام السلطنه بلند کرده بودند.

چهار ساعت از شب، آقای رئیس الوزراء شصت نفر آژان فرستاد که درب مجلس را احاطه کند و معتصم السلطنه، میرزا همایون خان، عباس میرزا مدیر سیاست، حمید خان حاجی سیاح، مرآت الممالک را دستگیر کند. «عده ای در مجلس متحصن اما بقیه دستگیر شدند. دستگیرشدگان در محبس شماره ۲ زندانی و ممنوع الملاقات شدند. (۱)

* تغییر لقب

عماد السلطنه نماینده خراسان به دلیل وفور لقب خود (عماد السلطنه) در میان دیگر افراد با موافقت دولت لقب خود را تغییر داد و مستشار الملک لقب گرفت. به همین مناسبت «یک زوج شمس مرصع» هم به وی داده شد. (۲)

* ادامه راهزنیها در حدود آباده

محمود آیرم امیر لشکر جنوب در تلگرامی که به مرکز فرستاد از درگیری مأموران نظامی با راهزنان که امروز در حدود آباده رخ داد خبر داد. مشابه این حادثه دیروز هم رخ داده بود. اما در درگیری امروز برخلاف آن چه که دیروز روی داد نظامیان موفق می شوند بر راهزنان غلبه کنند و «پس از رسیدن کمک نظامی پست سعادت آباد سارقین را تعاقب نموده اند.» (۳)

* تعقیب موضوع کلیسا و مدرسه روسی غازیان توسط وزیر جنگ

پس از عدم موفقیت رئیس معارف گیلان در بازپس گیری مدرسه روسی غازیان (ر. ک: ۱۷ مهر) اینک وزیر جنگ با پی جویی موضوع، گزارشی از حکومت نظامی انزلی دریافت کرد که در آن آمده بود «از قدیم الایام کلیسایی راجع به روسها در طرف غازیان واقع بوده که قریب به چهار سال قبل آن را به شکل مدرسه درآورده که اطفال روسهای ساکنین انزلی و غازیان در آن تحصیل می نمودند و به طوری که از اداره معارف و کارگزاری گیلان نوشته بودند در این خصوص مذاکرات بسیاری به عمل آمده که بالاخره از طرف معارف مسکوتا عنه مانده است ... (مدرسه) در این چند روزه مفتوح خواهد گردید و شاگردان آن بالغ بر صد و بیست الی صد و پنجاه می باشند.» وی در این گزارش یادآور شد که پس گرفتن مدرسه با مخالفتی که کنسولگری روسیه شوروی در انزلی می کند بسیار سخت است. (۴)

* انتشار متن معاهده انگلیس و عراق

معاهده میان انگلستان و عراق که محرمانه بسته شده بود، از

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۰، ص ۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۰، ص ۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۶۹.

۴- اسنادی از مدارس ایرانی ...، ص ۱۸۳.

بیم مخالفت‌های عمومی مکتوم نگه داشته شده بود. این مخالفتها با واکنش انگلیس اشغالگر مواجه و منجر به بستن روزنامه های المفید و الرفادان بغداد و تبعید آقا سید محمد صدر و شیخ محمد خالصی زاده به ایران شد. اما امروز آن معاهده مکتوم «علنا در روزنامه العراق و تایمس بغداد به عربی و انگلیسی انتشار دادند. فقط ماده مهمی که اضافه نموده بودند این بود که فیصل حق ندارد نماینده اجنبی را که انگلیسها تصدیق نکنند در عراق قبول نماید.» منتخب الدوله جنرال کنسول ایران در بغداد این موضوع را به اطلاع وزارت امور خارجه رساند و نوشت که فیصل هم با یک بیانیه از این معاهده طرفداری کرده، از مجلس خواسته است آن را رسمیت دهند.

منتخب الدوله اعتقاد داشت دولت ایران باید به این معاهده رسماً اعتراض کند چرا که «برای دولت علیّه خیلی ضررهای مادی و معنوی دارد. از جمله می نویسد که تبعه خارجه حق خریداری ملک در این حدود ندارد. اولاً عمدۀ ای ضرر متوجه اتباع ایران خواهد بود، ثانیاً به کلی حقوق تاریخی دولت علیّه را در عتبات از میان خواهد برد. در هر حال این فقره اسباب تنفر عموم اهالی خاصه حجج اسلام شده است.» (۱)

[تصویر] فیصل و کارگزاران انگلیسی

* اقدامات امیر اکرم برای اعتراض به استعفای رضا خان

در خبری که امروز نماینده وزارت امور خارجه از بارفروش به تهران فرستاد از اقدامات امیر اکرم (چراغعلی پهلونژاد) پسر عموی رضا خان (۲) در واکنش به استعفای وزیر جنگ در آن منطقه یاد کرد که «امیر اکرم به دو سه نفر طرفدار خود دستور تعطیلی عمومی و تلگراف هایی به تهران داده، چون موقعیت اجازه نمی داد فوری اشخاصی که وجهه ملی دارند ملاقات شد عجالتاً عملیات مشار الیه خنثی شده» است. (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲۷ و ۲۲۶-۲-۱۶-۱۳۰۱. معروف است که این معاهده در دهم اکتبر/ ۱۷ مهر منعقد شد.
 ۲- چراغعلی پهلونژاد معروفترین پسر عموی رضا شاه پهلوی است. وی اهل آلاشت سوادکوه بود. پس از به قدرت رسیدن رضا خان سردار سپه، او نیز به حکومت‌های محلی در مازندران گمارده شده و به سالار اکرم و بعداً امیر اکرم ملقب شد. پیش از به سلطنت رسیدن رضا شاه مدتی حکومت مازندران با او بود. پس از آن به تهران فراخوانده شد و معاونت وزارت دربار و پیشکاری ولیعهد را برعهده گرفت. با سفر تیمورتاش به اروپا در غیاب وی، کفالت وزارت دربار به او محول گشت و از مقریین رضا شاه به حساب آمد. چندی از صعودش به قدرت نگذشته بود که در سال ۱۳۱۰ ش بیمار شد و با وضع وخیمی برای معالجه به اروپا رفت و در همانجا فوت شد. جنازه اش به تهران منتقل و با تشریفات رسمی در حرم حضرت عبد العظیم در مقبره ساعد سلطان به خاک سپرده شد. روزنامه ها در آن زمان علت مرگش را بیماری سرطان نوشتند ولی ظاهر قضیه این بوده که یک روز رضا شاه به علت عصبانیت با چکمه چند لگد به شکم او می کوبید. بر اثر همین ضربات وی چندی در تهران تحت معالجه بود و چون بهبود نیافت به اروپا اعزام گردید. معالجات سودمند نیفتاد و در همان جا از دنیا رفت. تاریخ فوت چراغعلی خان ۱۳ خرداد ۱۳۱۰ رقم خورده است. (عاقلی، باقر، شرح حال رجال سیاسی و ...، صص ۸۹-۳۸۸؛ نیازمند، رضا

شاه: از تولد تا سلطنت، ص ۱۱).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵-۱۴-۴۹-۱۳۰۱.

شنبه ۲۸ مهر ۱۳۰۱ / ۲۱ اکتبر ۱۹۲۲ / ۲۹ صفر ۱۳۴۱

* اجتماع علیه قوام السلطنه

امروز نزدیک به دو هزار نفر که روزنامه اتحاد آنان را آزادی خواه عنوان کرد در مدرسه ناصری سپهسالار (۱) گرد آمده و علیه قوام السلطنه شعار دادند. در این تجمع «نوری زاده پسر مرحوم حاجی میرزا حسین نوری و دکتر ملک زاده و ناظم التجار و آقای دولت آبادی نطق کرده و مردم را دعوت به بردباری و سکوت» کردند. با این حال یک ساعت پس از غروب «در مسجد و اطراف مجلس صدای زنده باد سلیمان میرزا، زنده باد آزادی بلند بود.» (۲) اجتماع مدرسه سپهسالار در مقابل اجتماع مسجد جامع صورت گرفته بود.

* انعکاس وقایع مجلس به احمد شاه

قوام السلطنه ریاست وزراء امروز گزارش حوادث رخ داده از روز پنجشنبه گذشته تا امروز را برای احمد شاه فرستاد. در این تلگراف رمز آمده است که «شب ۱۹ اکتبر (چهارشنبه ۲۵ مهر) قانون موقتی که برای محاکمه مطبوعات به مجلس پیشنهاد شد اختلافاتی بین وکلای اکثریت و اقلیت در ضمن مذاکرات ظاهر و به ملاحظه پاره ای اظهارات که شاهزاده سلیمان میرزا راجع به مذهب نمود مناقشه سخت بین وکلا واقع شد و ...

عموم علما و طبقات مختلفه اهالی بر ضد هتاک جراید و اظهارات سلیمان میرزا در مسجد جامع مجتمع و بازارها را بستند و تبعید مدیران دو روزنامه و توقیف ... جریده آنها را تقاضا نموده، محض رفع غائله تقاضای آقایان علما راجع به جراید پذیرفته شد لکن موضوع سلیمان میرزا هنوز خاتمه پیدا نکرده و وکلای اکثریت به ملاحظه اظهارات سلیمان میرزا از حضور در مجلس استنکاف دادند. مذاکرات بین دولت و مجتمعین مسجد برای تفرقه جمعیت در جریان است.» (۳)

* توقیف چهار نفر در تهران

میرزا همایون خان، شیخ حسین لنکرانی، معتصم السلطنه و محبعلی خان از طرف اداره نظمیہ جلب و توقیف شدند.

روزنامه ایران بدون اشاره به علت توقیف این افراد اضافه کرد که میرزا همایون خان در نتیجه مذاکراتی آزاد شد اما بقیه همچنان توقیف هستند. (۴) روزنامه اتحاد نوشت که شیخ حسین لنکرانی شب ۲۷ مهر با عده ای به اداره روزنامه میهن می روند و مدیر آن جریده را می خواهند و چون وی در اداره روزنامه نبود برخی اثاث روزنامه را از بالا خانه به سمت خیابان چراغ برق پرت می کنند. (۵)

* ورود سردار معظم خراسانی به کرمان

تیمورتاش (سردار معظم خراسانی) که به حکمرانی کرمان و بلوچستان منصوب شده بود، امروز وارد کرمان شد. وی با سه

دستگاه خودرو به شهر آمد و مورد استقبال رؤسای دواير و خوانين قرار گرفت. (۶)

* در گيری میان دو طایفه کرد

بنا به گزارش رسیده از بازرگان، امروز کردهای «طایفه خلیکانلو (۷) با حاجی عثمان نام از طایفه چندگانلو که سابق قشلاقات خلیکانلو را آتش زده و خانه هایشان را تماماً سوزانده بود جنگ سختی نموده، حاجی عثمان را مقتول و خانه اش را سوزاندند.» (۸)

۱- مسجد و مدرسه سپهسالار در ضلع جنوب شرقی میدان بهارستان و ورودی اصلی آن در خیابان شهید مصطفی خمینی امروزی واقع گردیده است. بنای این مجموعه در ۱۲۹۶ ق توسط میرزا حسین خان سپهسالار قزوینی، صدر اعظم ناصر الدین شاه آغاز شد. وی هزینه ساخت بنا را از محل عواید شخصی خود تأمین کرد. با مرگ او در ۱۲۹۸ ق یحیی خان مشیر الدوله ادامه کار را به عهده گرفته و ساخت بنا را در ۱۳۰۲ ق به پایان رساند. از معماران اصلی آن حاج ابو الحسن معمار و استاد جعفر خان معمارباشی کاشانی را می توان نام برد. این بنا از زمان ساخت تاکنون به عنوان یکی از مهم ترین مراکز آموزش علوم اسلامی در تهران محسوب می شود. مدرسه سپهسالار که در ابتدا به مدرسه ناصری تهران موسوم بود، اولین فعالیت آموزشی خود را با حضور ۵۰ طلبه و به همت میرزا ابو الفضل مجتهد کلانتر تهرانی آغاز کرد. پس از مدتی در جریان به توپ بستن مجلس در ۱۳۲۶ ق به علت آنکه مسجد سپهسالار در وقایع انقلاب مشروطه به صورت پایگاه مقاومت مردم درآمد، به دست سربازان لیاخوف روسی گلوله باران شده بود مدرسه نیز همراه با مسجد به دست قزاقان افتاد و به دلیل صدماتی که بر بنای آن وارد شد چندی به حال تعطیل درآمد تا اینکه در ۱۳۲۷ ق حاج صدر الدوله امور مدرسه را به روال عادی بازگرداند. [تصویر] مدرسه و مسجد سپهسالار از متولیان مسجد می توان به سید حسن مدرس (۴۷-۱۳۴۴ و ۳۲-۱۳۳۰ ق) و حاج شیخ محمد معروف به ابن الشیخ (۴۰-۱۳۹۹ ق) اشاره کرد. در ۱۳۰۴ ش سید حسن مدرس برنامه ای جامع در سطحی گسترده در مدرسه به اجرا گذارد و پنج سال بعد در ۱۳۰۹ ش علی اصغر حکمت عهده دار امور مدرسه گردید و دانشکده معقول و منقول را هم در آن راه اندازی کرد. چندی بعد نیز مؤسسه وعظ و خطابه در مدرسه شروع به کار کرد اما وقایع شهریور ۱۳۲۰ امور مدرسه را بار دیگر مختل نمود. در ۱۳۲۲ ش محسن صدر (صدر الاشراف) تولیت جدید مدرسه، مدرسه را با عنوان دانشگاه روحانی مجدداً احیا کرد. با آمدن سید العراقین در ۱۳۲۹ ش مدرسه رونق بیشتری گرفت و به مدرسه عالی سپهسالار تغییر نام داد. در این دوره بسیاری از مباحث علمی و مذهبی رادیو از طریق مدرسه عالی تولید و پخش می شد. برخی از سخنرانی های وعاظ معروف مانند راشد، صدر بلاغی و محمد تقی فلسفی در رادیو از این مجموعه است. پس از پیروزی انقلاب با حکم امام خمینی مدرسه عالی سپهسالار به عنوان یک دانشگاه علوم اسلامی معتبر و با نام مدرسه عالی شهید مطهری زیر نظر آیت الله امامی کاشانی به فعالیت خود ادامه داد که به همت وی تا به امروز این مسجد و مدرسه عالی با دامنه فعالیت گسترده ای پابرجاست. از استادان معروف این مدرسه محمد کاظم عصار، بدیع الزمان فروزان فر، محی الدین مهدی الهی قمشه ای و مهدی حائری یزدی را می توان نام برد. (دایره المعارف بناهای تاریخی ایران در ...، ج ۳، ص ۱۱۱؛ معتمدی، جغرافیای تاریخی تهران، ص ۴۵۷).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ن- ۵۵۲۳۵.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۰، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۱، ص ۳.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۰، ص ۲. این دستگیریه‌ها و درگیریه‌ها را در ادامه تشنجات پدید آمده در مجلس شورای ملی باید ارزیابی کرد.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۱، ص ۲.

۷- خلیکانلو یا خلکانلو یکی از طوایف ایل جلالی است که در آذربایجان غربی سکونت دارند. ایل جلالی بزرگ‌ترین ایل آذربایجان غربی است که از ده طایفه تشکیل شده است. عشایر این ایل در اطراف ماکو سکونت دارند. ایل جلالی پیش از سال ۱۳۰۹ ش به فرمان رضا شاه به نواحی مرکزی ایران کوچ کردند و بین همدان تا تهران و ورامین پراکنده شدند ولی پس از شهریور ۱۳۲۰ به سرزمین اولیه خود بازگشتند. طایفه خلکانلو از لحاظ گستردگی جمعیت کوچنده در بین طوایف ایل جلالی درخور توجه است. این طایفه در زمان رضا شاه مورد غضب واقع شد و خالد آقا جلالی پس از جنگ و گریز، عاقبت سرکوب شد و اعضای طایفه به شهرستان اهر تبعید و عده‌ای نیز به ترکیه متواری شدند. طایفه خلکانلو از دوازده باو: مزدکی، جنده‌یی، قروه‌چی، اولویی، عودویی، پاشویی، اهمه‌یی، بروتوپال، عبدوکوری، سله تیم، خلیلی و دانویی تشکیل گردیده و در تیر ۱۳۶۴ دارای ۳۳۱ خانوار بوده است. (افشار سیستانی، نگاهی به آذربایجان غربی، ج ۲، ص ۵۶۷؛ نامنامه ایلات و عشایر و طوایف ...، مدخل جلالی و خلیکانلو).

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

یکشنبه ۲۹ مهر ۱۳۰۱ / ۲۲ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱ ربیع الاول ۱۳۴۱

* نظر گروهی از روحانیان درباره حوادث اخیر

پس از اجتماعات و گردهم آیی هایی که در مساجد و خانه علما ظرف روزهای پنج شنبه و جمعه و به دنبال پی آمدهای رد لایحه قانون موقت هیأت منصفه در مجلس شورای ملی پیش آمد (ر. ک ۲۸ مهر)، رضا خان وزیر جنگ «حسب الامر والا حضرت» به مسجد جامع رفت و با روحانیان گرد آمده در آنجا ملاقات کرد. «و چون آنجا را مناسب برای طرح مذاکره ندیده به اتفاق بعضی از آقایان معظم به منزل آقای امام جمعه که اقامه تعزیه داری [به مناسبت رحلت پیامبر و شهادت امام دوم و هشتم] نموده بودند حضور به هم رسانیده» نظر آنها را جویا شد.

روحانیان امروز عقیده خود را که «حاوی اظهارات اجتماع مسجد جامع بوده» اعلام کردند «۱. انتخاب طراز اول برای حضور در پارلمان به موجب نص قانون اساسی که پنج نفر از بین بیست نفر منتخبین حجج اسلام به حکم قرعه در مجلس انتخاب شوند؛ ۲. توقیف جراید تا تصویب قانون هیأت منصفه؛ ۳. تصویب قانون منصفه در ظرف یک هفته؛ ۴. عدم دخالت هیأت منصفه راجع به مندرجات جراید که برخلاف مسائل دینتی مطالبی می نگارند و ارجاع آن به محاضر روحانیون؛ ۵.

الغای قانون جزای عرفی؛ ۶. تعیین نماینده از طرف علما در وزارت معارف برای آن که مندرجات جراید را در اطراف مسائل مذهبی قبلا مراجعه نمایند.» وزیر جنگ نظرات ارائه شده را به رئیس مجلس داد که گفته شد پاسخ داده می شود. (۱)

* ورود تبعیدشدگان رشت به تهران

سید عبد الوهاب، مجتهد شهر رشت به همراه احمد علی خان و نواب الملک که توسط نیر السلطان حاکم گیلان تبعید شده بودند امروز وارد تهران شدند. (۲)

* تصمیم مشترک به اعزام ساعد الوزاره به کنسولگری بادکوبه

قوام السلطنه رئیس الوزراء و رضا خان وزیر جنگ در اعزام ساعد الوزاره برای تصدی کنسولگری بادکوبه به توافق رسیدند و از آنجا که هنوز وی به آن ناحیه اعزام نشده بود، رضا خان تأکید کرد که «چون موقعیت و مقتضیات لزوم تعیین و تسریع حرکت ایشان را ایجاب می نماید این است که منتظر هرچه زودتر ساعد الوزاره را به سمت فوق الذکر منصوب و اعزام فرمایید.» (۳)

* آخرین تصمیم احمد شاه

بنا به گزارش ذکاء الدوله وزیر مختار ایران در برن سوئیس، احمد شاه قرار است ۲۵ اکتبر (۴) «تشریف فرمای لوزان و برن» شود و سفیر ایران را برای استقبال به مرز فرانسه خواسته است.

احمد شاه تصمیم گرفته است یک هفته در لوزان توقف کند و پس از گشت و گذار راهی ایران شود. «بدیهی است این جانب برای سرعت مسافرت ملوکانه و مراجعت به وطن مقدس عرایض لازمه را مثل دفعه گذشته که در پاریس تشریف داشتند حضور مقدس شان عرض و امیدوار است که به زودی به پایتخت نزول اجلال» کند. (۵)

* ارسال صورت هزینه های مسافرت ولیعهد به پیشکار

وزارت امور خارجه که با درخواستهای پی در پی دولت انگلیس نسبت به تسویه مخارج ولیعهد در عراق هنگام مسافرت به اروپا و بازگشت به ایران روبه رو است و توانسته است بخشی از آن را به نماینده سیاسی خود در بغداد حواله کند، در نامه ای که امروز به پیشکار ولیعهد و در واقع به خود او فرستاد خبر داد که این مخارج بیش از اینهاست. وزارت امور خارجه به امید گرفتن بخش دوم هزینه ها از خود ولیعهد «سواد مراسله اخیر سفارت (انگلیس) و ترجمه صورت حساب ارسالی را لفا ارسال می دارد که به عرض رسانیده از نتیجه، وزارت امور خارجه را مستحضر فرمایند.» (۶)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۱، ص ۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۰، ص ۳.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۵۸. موضوع اعزام ساعد الوزاره به بادکوبه مربوط به گزارش مثبت نایب سرهنگ اسماعیل خان مأمور اعزامی وزارت جنگ به مسکو و برلن است که در سر راه خود و هنگام توقف در بادکوبه از اقدامات ساعد الوزاره نسبت به خنثی کردن فعالیتهای سیاسی ایرانیان فراری به آن محال (ابو القاسم لاهوتی و اتباعش و برخی دیگر از فراریان چپگرا) تمجید کرده بود.

۴- وی در نامه به اشتباه ۲۵ سپتامبر نوشته است.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۱-۲۷-۱۳۰۱.

۶- همان، ۱۶-۲-۳۶-۱۳۰۱.

* در دسرهای تحصیل دو شاهزاده در اروپا

ابراهیم میرزا و انوشیروان میرزا دو شاهزاده ای که در انگلستان مشغول تحصیل هستند، به دلیل نپرداختن هزینه های تحصیلاتشان توسط خانواده هایشان باری به دوش سفارت ایران در لندن شده اند. این موضوع به عزالدوله (۱) پدر انوشیروان میرزا و یمین السلطنه پدر ابراهیم میرزا منعکس شد. وزارت امور خارجه ضمن انعکاس پاسخ این دو پدر به لندن، خطاب به سفیر نوشت که این تلگرافها جنبه شخصی دارد و با ارسال آنها از طریق سفارت هزینه های آن به دولت تحمیل می شود و توصیه کرد از پولی که خانواده این دو شاهزاده می فرستند مخارج تلگراف کسر شده به آنها تحویل شود. (۲)

* توسل امیر جنگ به سرپرسی کاکس

به دنبال اختلافی که بین امیر جنگ والی پشتکوه و فرزندانش پیش آمد و موجب شد فرزندانش راه عراق در پیش گیرند (ر. ک ۱۸ مه) اینک به گزارش اخبار محرمانه ای که به دست کنسولگری ایران در بغداد رسیده امیر جنگ به سرپرسی کاکس متوسل شده تا بین او و فرزندانش را اصلاح بکند. این گزارش می گوید که کاکس قرار است یک صاحب منصب انگلیسی را به پشتکوه بفرستد. (۳)

* نامه مؤتمن الملک به فرخی

در پی درج خبری در روزنامه طوفان به مدیریت فرخی درباره ملاقات خصوصی مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی با شارژ دافر سفارت روسیه شوروی، مجلس شورای ملی در نامه ای به آن روزنامه خبر را مطابق واقع ندانست و توضیح داد که مقام روسی اظهار داشت «چون مملکت روس یک مملکت دموکراسی است و مملکت ایران هم مشروطه است از نقطه نظر دموکراسی نماینده دولت ساوتی روسیه در قضایای غیرمترقبه ایران اظهار همدردی می نماید. چون رئیس محترم مجلس این نوع اظهارات و دادآمیز را دخالت در امور داخلی نمی دانستند، بیانات شارژدافر محترم را با حسن قبول تلقی و اظهار امتنان نمودند.» (۴)

* بی حساب و کتابی در معارف آستارا

به گزارش کارگزاری مهام خارجه آستارا، نبیل الدوله، هیأتی به نام معارف در این شهر تشکیل شده و از ورود و خروج کالاها تا روادید و وسایل نقلیه، اعانه برای گرداندن مدرسه می گیرد. «و چون از طرف اداره معارف هم نماینده در آستارا نیست، حساب وجوه مأخوذی را به کسی نمی دهند.» کارگزاری با ذکر نمونه ای از حیف و میل این پولها که توسط شخصی به کسب و کار زده شده بود تا از عواید آن صرف معارف شود، اما چنین نتیجه ای حاصل نشده بود، نوشت که «در این موقع که معلمین تهران برای وصول حقوق خود در ن هایت عسرت می باشند در دخل و خرج معارف آستارا توجه مخصوصی مبذول شود که شاید کمکی هم به معارف تهران بشود.» (۵) ۱۱

۱- عبد الصمد میرزا عز الدوله پسر سوم محمد شاه قاجار و برادر ناتنی ناصر الدین شاه و حاکم قزوین، بروجرد و بختیاری، همدان، زنجان، ملایر، تویسرکان و نهاوند در ۱۲۶۰ ق دیده به جهان گشود. مادرش از ترکمنهای طایفه سالور بود. در ده سالگی به پیشکاری حسن علی خان خویی آجودان باشی و دو سال بعد به پیشکاری حاج میرزا عبد الله خان علاء الملک برادر حاج میرزا حسین خان سپهسالار منصوب شد. در سال ۱۲۷۸ ق به لقب عز الملک ملقب و به حکومت همدان انتخاب گردید و یک سال بعد به جای یحیی خان معتمد الملک به سمت ایل خانی گری ایل قاجار برگزیده شد و در همان سال پس از خانلر میرزا به حکومت بروجرد رسید. پس از بازگشت از سفر اروپا که به همراه ناصر الدین شاه رفته بود به گوشه گیری و انزوا خو گرفت و کمتر مأموریتی را قبول می کرد تا اینکه چند سال بعد دوباره به حکومت همدان رسید. [تصویر] نفر اول سمت راست: عبد الصمد عز الدوله در این دوره بود که کتابی درباره جغرافیای همدان و نهاوند نوشت. او ظاهراً چهار دوره به حکومت همدان منصوب شده است. در ۱۳۰۲ نیز به جای یحیی خان مشیر الدوله وزیر عدلیه بوده است. عز الدوله در ۱۳۰۹ از حکومت همدان عزل و به حکومت ملایر، تویسرکان و نهاوند منصوب شد. وی داماد علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه بود. فرانسه و انگلیسی می دانست و به کتاب و کتابخوانی علاقه داشت. عمر طولانی یافت و تا سال ۱۳۴۸ ق یعنی هشتاد و چند سال زندگی کرد و در جریان حوادث مشروطه چون به تبعیت روسیه درآمده بود آسیبی ندید. عبد الله مستوفی که شوهر نواده او بوده است شرحی از زندگی او را در کتاب شرح زندگانی من آورده است. عز الدوله سرانجام به بیماری استسقا مبتلا شد و از دنیا رفت. (دایره المعارف ایرانیکا، ج ۹، ص ۱۳۱؛ محبوبی اردکانی، چهل سال تاریخ ایران، ج ۲، ص ۴۸۰؛ مولانا بروجردی، تاریخ بروجرد، ص ۵۱۵؛ بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، ج ۲، ص ۲۶۸).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۸-۳۲-۱۳۰۱.

۳- همان، ۳۸-۱۳-۴۷-۱۳۰۱.

۴- آذر شهرضایی، فرخی یزدی سرانجام یک ...، صص ۱۰۹ و ۱۱۰.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۳۲-۳۲-۱۳۰۱.

دوشنبه ۳۰ مهر ۱۳۰۱ / ۲۳ اکتبر ۱۹۲۲ / ۲ ربیع الاول ۱۳۴۱

* عدم تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

به دلیل حوادث رخ داده در تهران که از روز پنج شنبه گذشته شروع شد و منجر به اجتماعات مختلف توسط گروه های موافق و مخالف قوام السلطنه گردید مجلس شورای ملی دیروز و امروز جلسه تشکیل نداد: بنا بود دیروز جلسه خصوصی تشکیل شود که با مخالفت و عدم حضور برخی از نمایندگان منعقد نگردید. آنان منتسب به فراکسیون اکثریت بودند؛ سلطان العما بروجردی (۱)، مدرس، سید فاضل، سید یعقوب از جمله نمایندگان اکثریت بودند.

اما نمایندگان منسوب به اقلیت مانند سلیمان میرزا، مساوات، طباطبایی و چند نفر دیگر در مجلس بودند. (۲)

* تشریح موقعیت آذربایجان

کارگزاری آذربایجان در گزارش مفصلی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد موقعیت آذربایجان را از ابعاد مختلف تشریح کرد. در این گزارش می خوانیم که اوضاع ارومیه پس از شکست سیمیتقو و ورود قوای دولتی به این شهر رو به آرامش گذاشته و مهاجران اعم از مسلمان و آشوری در حال ورود به شهر هستند، اما وضعیت اقتصادی اسفناک است و اگر توجه دولت نباشد روزه روز بر فلاکت اهالی افزوده می شود.

موقعیت خوی، سلماس و ساوجبلاغ نسبت به ارومیه بهتر است. در این گزارش پس از اشاره به قلع و قمع اتباع سیمیتقو توسط قوای عثمانی که اخیراً در خاک ترکیه روی داده از آمدن سرهنگ سالار نظام به ماکو سخن رفته که او در سر راه خود به آنکارا وارد این شهر مرزی شد و چندین قطعه نشان برای برخی از خوانین محل را تحویل اقبال السلطنه داد. گزارش می افزاید که شاهسونها همچنان به راهزنی خود ادامه می دهند و «تا جلوگیری کامل از شاهسونها نشده و تنبیه حقیقی نشوند هیچ وقت در صفحه آذربایجان امنیت کامل برقرار نخواهد گردید.» آخرین موضوعی که کارگزاری آذربایجان به آن اشاره کرد آذوقه تبریز بود که کمبود آن «منشأ هر فتنه و فساد» است.

سال گذشته ذخیره به موقع «راه فساد و فتنه و بهانه جویی را به کلی مسدود کرد»، اما امسال به دلیل نبود پول کرایه حمل تاکنون غله کافی در انبارها ذخیره نشده و از هم اکنون قیمتها رو به فزونی گذاشته است. وی تأکید کرد پیش از آمدن زمستان و بسته شدن راه ها باید فکری برای این موضوع کرد. (۳)

[تصویر] بادکوبه و چاه های نفت آن

* تحلیلی از تجارت نفت روسیه در آستارا

تجارت نفت در ناحیه شمال ایران که پیش از این در دست تاجران ایرانی بود و آن را از بادکوبه وارد می کردند، اینک با

تأسیس شرکت «نفت اکسپورت» به دست روسها افتاده است.

ازاین رو چهار انبار نفتی که در آستارا موجود است در حال اجاره به روسیه است تا از آنها برای ورود و توزیع نفت بهره جویند. کارگزار ایران در آستارا با اشاره به این موضوع اضافه می کند که اگر دولت ایران نتواند که خروج نفت از بادکوبه را آزاد کند و همچنان در دست روسها باقی بماند، عامه مردم ضرر نمی کنند. «زیرا اگرچه چهار نفر تاجر ضرر می کشند، در مقابل مردم به واسطه وارد شدن نفت از طریق بادکوبه در رفاه بوده و قیمت ارزانتر خواهد بود. و همین تجاری که امروز از

۱- حاج علی اصغر سلطان العلماء (اصفهانی) در ۱۲۵۵ ش دیده به جهان گشود. پدرش مرحوم حاجی آقا محمد مهدی نام داشت و در کسوت روحانیت بود. سلطان العلماء نیز تحصیلات خود را تا حدود مدرسی ادامه داده، به کسوت روحانیت درآمد. وی در دوره های سوم و چهارم از سوی مردم بروجرد به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شد. او با میرزا سید محمد طباطبایی از یک خاندان و عموزاده بود.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۱ ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰ و ۳۹-۸-۱/۴۵-۱۳۰۱.

این معامله شکایت می کنند سابقا نفت را هفت هشت قران وارد نموده و چون متحد بوده، متجاوز از دو تومان می فروختند.»
(۱)

* انعکاس گزارش پول های تقلبی به مسکو

پس از آن که کنسول ایران در عشق آباد نظر مقامات وزارت امور خارجه را نسبت به رواج دوقرانیهای احمدشاهی با تاریخ ۱۳۳۲ در آن ناحیه جلب کرد (ر. ک: ۲۶ شهریور) موضوع امروز به سفارت ایران در مسکو منعکس شد و از سفارت خواسته شد آن را به اولیای دولت روسیه شوروی منعکس کند، چرا که «یک لطمه و سخته بزرگ بر حاکمیت ایران است.» (۲)

* بیماری حسینقلی نواب و سپردن کارها به مستشار سفارت

وزیر مختار ایران در آلمان، حسینقلی نواب، نوشت که بیمارم و مدتی باید در بیمارستان بستری شوم. او علت انعکاس این خبر را سپردن پولی که از ایران برای مخارج تحویل اسلحه های خریداری شده از آلمان در دست اوست، به عباس قاجار اعظم السلطنه مستشار سفارت ذکر کرد. «مبلغ سیصد و سی و شش لیره و شانزده شلینگ و یک پنس که توسط بانک عثمانی از تهران برای مخارج تحویل گرفتن اسلحه و مهمات از آن وزارت جلیله رسیده» به نامبرده تحویل شده است. (۳) نواب پیش از این به وزارت امور خارجه نوشته بود که توان پاسخگویی به بدهیهای سفارت ایران را ندارد.

* تجدیدنظر در محکومیت ارفع الممالک

ارفع الممالک که پیش از این در پی تشکیل جلسات متعدد در قبال عملکردش در دزداب مجرم شناخته شده بود، اینک بنا به دستور قوام السلطنه ریاست وزراء بار دیگر کمیسیونی تشکیل شده که در رأی صادره تجدیدنظر کند. اعضای این کمیسیون منصور الملک کفیل وزارت داخله، شکوه الملک و سیف الله خان مدیر شرف وزارت داخله بودند. (۴)

* صدور امتیاز یک نشریه

امروز امتیاز نشریه گفتار راست به مدیریت سید نور الدین گلستانه از طرف وزارت معارف صادر شد. گفتار راست یک نشریه محلی بود که احتمالاً در اواخر سال ۱۳۰۱ در فارس منتشر گردید. (۵)

۱- همان، ۳۸-۴-۴۹-۱۳۰۱.

۲- همان، ۲-۱۶-۲-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، صص ۴۷ و ۴۸.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۱، ص ۳.

۵- رومی، تاریخ مطبوعات فارس: قاجاریه، ص ۱۱۲.

[آبان ۱۳۰۱]

سه شنبه ۱ آبان ۱۳۰۱ / ۲۴ اکتبر ۱۹۲۲ / ۳ ربیع الاول ۱۳۴۱

* ادامه اجتماع در مسجد جامع

اجتماعی که از پنج شنبه گذشته در اعتراض به سخنان سلیمان میرزا و در مسجد جامع تهران برپا شده بود امروز هم ادامه یافت. امروز بازار باز بود و فقط در راسته بزازها چند دکان بسته بود که به توصیه حاج آقا جمال الدین مجتهد (۱) باز کردند. همزمان با این اجتماع گروه دیگر که نظرات مخالف با اجتماع کنندگان مسجد جامع را داشتند در مسجد سپهسالار گرد آمده و مراسم سخنرانی و اظهار نظر به راه بود.

امروز جلسه ای رسمی در مجلس شورای ملی تشکیل نشد، اما فراکسیونها فعال بودند. تصمیم گرفته شد از هر فراکسیونی نماینده ای معرفی شود تا مقدمات گشایش مجلس را فراهم کرده به اختلافات پیش آمده پایان دهند. مقدمه تشکیل این هیأت از نمایندگان، مراجعه بازاریان به مجلس بود. آنها پیش از آمدن به مجلس نزد علما رفته و موقعیت پیش آمده را نامطلوب و مضر ارزیابی و در مجلس هم همین نتیجه گیری را استدلال کردند.

در پی تشکیل هیأتی از فراکسیونهای مختلف در مجلس و مشورتهای صورت گرفته نتایجی برای خروج از این بحران فراهم شد. این موضوع را مؤتمن الملک رئیس مجلس به اطلاع بازاریان رساند. (۲)

* حضور ولیعهد در کاخ گلستان

پس از استعفای رضا خان در ماه گذشته و نیز هیجانات سیاسی اخیر، ولیعهد که معمولاً خانه بیلاقی خود را ترک نمی کرد، این روزها راهی شهر می شود و در کاخ گلستان مقامات را به حضور می پذیرد و درباره امور جاری کشور گفت و گو می کند. وی عصر امروز هم «در عمارت باغ گلستان» حاضر شد و پس از دیدار با قوام السلطنه، با رضا خان وزیر جنگ هم ملاقات و مذاکره نمود. وی در فصل تابستان در کاخ صاحب قرآینه ساکن بود. (۳)

* گزارشی از قاچاق پول طلا از روسیه به ایران و از ایران به عراق

کارگزاری مهمام خارجه مازندران، امروز در گزارشی که به وزارت امور خارجه فرستاد از چگونگی قاچاق پول طلا و بقیه پولها به ایران خبر داد که بیشتر این پولها (منات طلا، روپیه، پنج لیره عثمانی و اتریش) به انزلی و گیلان می آید و معمولاً از طریق دلالهای بازار بادکوبه که شغل شان همین است کارسازی می شود.

یک راه برای این کار گرفتن نامه از کنسولگری دولت ایران در بادکوبه است [که ظاهراً نباید صورت قاچاق داشته باشد] و راه دیگر جاسازی در هندوانه. راه بعدی حمل پول طلا در انبار نفت است که به انزلی یا مازندران می آورند و با ترفند هایی

به دست مشتریان می رسانند. نکته دیگر قاچاق این پولها از ایران به عراق است که یا در خودروهای مأموران سفارت انگلیس که معمولاً بدون تفتیش از مرز رد می شوند جاسازی می شود و یا داخل باک بنزین آن را پنهان می کنند. «به این تقلبات طلا وارد به ایران و آنچه خود ایران دارد حمل بغداد و انگلستان می شود.» (۴)

* اخبار متناقض از نتیجه درگیری امیر مؤید با نظامیان

کارگزاری مهام خارجه مازندران در خبر کوتاهی که امروز به مرکز فرستاد نوشت که اخبار گوناگون از کشته ها و مجروحین درگیری اخیر بین امیر مؤید سوادکوهی با نظامیان می رسد. «جدیدا خبری که تحصیل شده مجروحین نظامیان علاوه بر دو نفر سلاطین، بالغ بر سی - چهل نفرند و از امیر مؤید دو نفر با اسم و رسم گلوله خورده اند. گویا هنوز هم تلف نشده اند.» (۵)

* بازگشت مهاجران ارومیه ای

کارگزاری ماکو در گزارشی که امروز به مرکز فرستاد خبر داد که پس از ختم غائله اسماعیل آقا سیمیتقو تاکنون نزدیک به دو هزار خانواده از روستاهای اطراف ماکو به سلماس و ارومیه

۱- حاج آقا جمال اصفهانی (۱۲۸۴-۱۳۵۴ ق/ ۱۳۱۴ ش) سومین چهره شاخص خانواده آقاجنقی است. عمده شهرت وی به سبب تبعید از اصفهان به تهران به دست نیروهای اشغالگر روس در جنگ جهانی اول است. او در تهران از موقعیت درخوری برخوردار شده، مدتی هم امام جمعه بود. حاج آقا جمال در جریانهای سیاسی و اجتماعی نفوذی یافته، بسیاری او را مانعی در روند غرب گرایی دانسته اند. پس از کودتای اسفند ۱۲۹۹ به مخالفان سردار سپه پیوسته، در جمع هواداران سید حسن مدرس ایستاد. او در نخستین مجلس مؤسسان (۱۳۰۴ ش) هم عضویت داشت. باوجود این هنگام رأی گیری برای تصویب ن های ماده واحده تغییر سلطنت قاجاریه جزو غائبین آن مجلس بود. گفته شده است که در مخالفت با رضا شاه همراه برادرش آقا نور الله نجفی به مبارزه برخاست. اما پس از مرگ برادرش تهران را ترک گفت و رهسپار قم شد. در اوایل ۱۳۵۲ ق/ ۱۳۱۲ ش به اصفهان بازگشت. تا زمان مرگش که در ۲۵ جمادی الاول ۱۳۵۴/ ۲ شهریور ۱۳۱۴ روی داد گوشه عزلت برگزید و با کسی معاشرت ننمود. برخی بر این باورند که در این مدت تحت نظر بوده، مرگش نیز مشکوک بوده است؛ طوری که مجلس ختم وی چند ساعتی با اجازه دولت در مسجد شاه برگزار گردید و پس از آن کسی به سبب مقررات و محدودیتهای دولتی مراسم سوگواری برای او برپا نکرد. (بصیرت منش، علما و رژیم رضا شاه، ص ۳۴۴؛ مرسلوند، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۱، صص ۱۹۰ و ۱۹۱).

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۱، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۲، ص ۳.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰- ۱۶- ۲- ۱۳۰۱. پس از رسیدن این گزارش به وزارت امور خارجه پاسخی که به کارگزاری مازندران نوشته شد، ضمن تشکر از توجه آن مرکز به این مسائل مهم و رضایت از اقدامات مسئولان آن کارگزاری اشاره شد که «در موضوع پول قاچاق که وارد مملکت می شود البته نباید جلوگیری شود ولی در قسمت راجع به خروج آن اقدام لازم به عمل آمده است.» (همان، ۷- ۱۶- ۲- ۱۳۰۱).

۵- همان، ۲۲-۱۴-۴۹-۱۳۰۱. برعکس بسیاری از درگیریه‌های رخ داده در سطح کشور، آن چه بین امیر مؤید و نظامیان حاضر در مازندران رخ داد هیچ انعکاسی در مطبوعات نداشت.

مهاجرت کرده اند. در این گزارش روشن نیست که این عده از اهالی سلماس و ارومیه بودند که اینک به موطن خود بازمی گردند یا اهالی روستاهای اطراف شهر ماکو هستند که به این مهاجرت تن داده اند. چرا که در ادامه خبر آمده است که «تا حال خوانین و مالکین نتوانسته اند [آنان را] در منع عزیمت متقاعد نمایند و حالیه هم مشغول و تدریجا می روند.» (۱)

* بازنگاهداری مدرسه مظفری با چنگ و دندان

کنسول دولت ایران در عشق آباد نوشت با این که وعده های وزارت امور خارجه در کمک به گشایش و ادامه حیات مدرسه مظفری عشق آباد تحقق پیدا نکرده، اما همان وعده ها موجب شد که به هر وسیله مدرسه باز شود و اینک بیش از دویست و پنجاه دانش آموز در آن درس می خوانند. آنها همگی ایرانی هستند.

کنسول یادآور شد که تشویق کارکنان مدرسه به ادامه کار دیگر چاره ساز نیست. «مستدعی است در این موضوع اقدام قطعی فرموده، راضی نشوید این مؤسسه ملی که هجده سال است یگانه افتخار ایرانیان این حدود است معدوم گردد.» (۲)

* بازتاب تغییر دولت انگلستان در ایران

برخی از مطبوعات داخلی جابه جایی قدرت در انگلستان را با اهمیت تلقی کرده، با تفصیل به آن پرداختند. هفته نامه نوبهار نیز این موضوع را مورد توجه قرار داد و در شماره امروز خود نوشت که لوید جرج «به واسطه خبط هایی که پس از جنگ و مخصوصا در سیاست اخیر شرق نزدیک به او نسبت می دهند سبب سلب اعتماد اکثریت از وی شده و او را مجبور به استعفا نموده ... مستر بنارلاو Bonar Law کاندیدای ریاست وزرای در انگلستان است.

بنارلاو از حزب محافظه کار [است] ... در ایران بعضیها از این تغییرات و پیش آمدها اظهار مسرت می کنند ولی معلوم نیست از یک حزب محافظه کار چه توقعی می توان داشت، در صورتی که ما از سیاست حزب لیبرال در آه و فغانیم ... عزل و نصب وزرای ممالک زنده هیچ تغییری در این گورستان نخواهد داد.» (۳)

[تصویر] بنارلاو

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم، ۰۰۳۰۰۰۱۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۲-۳۲-۱۳۰۱.

۳- روزنامه نوبهار، شم ۵، به تاریخ اول عقرب ۱۳۰۱، ص ۸۰.

چهارشنبه ۲ آبان ۱۳۰۱ / ۲۵ اکتبر ۱۹۲۲ / ۴ ربیع الاول ۱۳۴۱

* گزارش قوام السلطنه به احمد شاه

این گزارش که شماره ۲۳۷ را در حاشیه خود دارد درباره ادامه بحران بین اقلیت و اکثریت مجلس است. «دو فقره [درخواست] علما و مجتبعین مسجد [جامع] به توقیف دو روزنامه و تبعید مدیر آنها قبول، بقیه بین دولت و مجلس تحت مذاکره است. علما از مسجد [جامع] خارج نشده ولی بازارها باز و امنیت و نظم کاملاً برقرار است. روزنامه اقدام به ساحت مقدس سلطنت اسائه ادب کرده بود، توقیف شد. اختلافی که بین مجلس و وزیر جنگ بود اصلاح و وزیر جنگ لایحه در الغای حکومت‌های نظامی و واگذار نمودن دوایر مالیه به وزارت مالیه در مجلس قرائت نمود.» (۱)

* اطلاع رسانی احمد شاه

احمد شاه امروز به قوام السلطنه اطلاع داد که تصمیم او برای حرکت به ایران در اواسط اکتبر محقق نشد، چون مسافرت اسپانیا با تأخیر روبه رو شد و پیدا کردن جا در کشتیها هم مشکل بود. اینک در دهم نوامبر با کشتی «نالدرا» از ماریسی فرانسه راهی ایران خواهم شد. «ان شاء الله به زودی به تهران برسم و مساعی من وسیله خیر و سعادت عموم گردد.» (۲) پایان سفر او و رسیدنش به ایران بیش از یک ماه زمان برد.

* اسباب تکفیر یک مسلمان

در پی تکفیر مدیران دو روزنامه میهن (۳) و پژوهش (۴)، مدیر روزنامه میهن در اعلانی که امروز در جراید به چاپ رساند نوشت که «اسباب تکفیر یک نفر مسلمان یکی از سه چیز است: ۱. انکار خدا و رسول؛ ۲. انکار یکی از ضروریات دین از قبیل وجوب نماز و روزه؛ ۳. سب یکی از انبیاء یا ائمه هدا ... من کدام یک از اینها را مرتکب شده ام؟ خوب است آقایان شماره های اخیر میهن را مطالعه فرموده و هر کدام از این مسائل در او ملاحظه فرمودند به عامه اعلام فرمایند.» (۵) روز پنج شنبه گذشته دو واعظ، این دو مدیر را هنگام سخنان خود تکفیر کرده بودند. (۶)

* اظهار عقیده یی از واعظ درباره سلیمان میرزا

عصر امروز یکی از واعظانی که در مسجد جامع سخن می راند با توضیحاتی درباره دیانت سلیمان میرزا که مورد تردید واقع شده بود، برای حاضران رفع شبهه کرد. وی اساس این اتهام را وارد ندانست و گفت که «نمی توان تصور سوئی نسبت به شاهزاده معظم له نمود. حتی چنانچه نسبت به دیانت ایشان اظهار خلافتی بشود شرعاً مسئول خواهند بود.» (۷) آیت الله مدرس نیز در همین روز چنین رأیی صادر کرد که در جلسه سوم آبان مجلس قرائت شد.

* حمله به مرآت الذاکرین

امروز صبح در محله چال میدان نزدیک حمام گلشن به مرآت الذاکرین حمله شد و مورد ضرب و شتم قرار گرفت.

حمله کنندگان افرادی مجهول الهویه معرفی شدند. (۸)

* استعفای والی فارس

به نوشته روزنامه شفق سرخ شاهزاده نصرت السلطنه استعفای خود را از ایالت فارس تلگرافی به تهران اطلاع داده است. «در قبول این استعفا تا امروز تصمیمی گرفته نشده لیکن به موجب اطلاع اخیر امروز تلگرام قبولی استعفای ایشان از طرف ریاست وزرا صادر و مخابره گردید.» (۹)

* دستگیری دبوا

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود با عنوان «ترفیع مقام و توقیف دبوا» نوشت که یحیی نجم آبادی مستنطق دبوا- پیشکار سابق مالیه خراسان که قوام السلطنه را متهم به اختلاس کرده بود- برحسب ابلاغ قوام السلطنه به مدعی العمومی محاکمات وزارت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شم ن- ۵۵۲۳۳.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۴، ص ۱.

۳- روزنامه پژوهش در ۱۳۰۱ شمسی به صاحب امتیازی محمودزاده و مدیرمسئولی و سردبیری میرزا ابو القاسم خان کحال زاده در تهران تأسیس یافت و اولین شماره آن در ۶ محرم مطابق با ۷ سنبله ۱۳۰۱ منتشر شد. میرزا ابو القاسم خان کحال زاده فرزند حسین کحال در ۱۲۹۴ شمسی در حالی که هنوز دوره دبیرستان را به پایان نرسانده بود به خدمت سفارت امپراطوری آلمان درآمد و مدتها در آن سفارت مشغول کار شد. او در زمان وزارت عدلیه داور، وارد عدلیه و با سمت مستنطق مأمور نیشابور شد؛ مدتی بعد به عنوان مدعی العموم خدمت کرد، سپس به همدان انتقال یافت و در زمان وزارت صدر الاشراف از کار دولتی کناره گیری کرد و به شغل آزاد روی آورد. پس از شهریور ۱۳۲۰ دوباره به کار دعوت شد. در آذر ۱۳۲۴ به مدیریت کل اداره رادیو و خبرگزاری پارس رسید و در ۱۳۲۷ شمسی با سمت بازپرس عازم ساری شد و پنج سال در آنجا خدمت کرد. او در ۶۵ سالگی بازنشسته شد و در ۹ مرداد ۱۳۶۰ از دنیا رفت. کحال زاده علاوه بر انتشار روزنامه پژوهش، در ۱۳۰۴ شمسی نیز برای مدتی روزنامه استقلال وطن را منتشر ساخت. روزنامه پژوهش عصرهای شنبه و سه شنبه منتشر می شد و محل روزنامه در خیابان شاه آباد واقع بود. (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱ و ۲، ص ۶۸؛ قاسمی، راهنمای مطبوعات ایران عصر قاجار، ص ۱۰۲؛ مرسلوند، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۵، صص ۲۵۲ و ۲۵۳).

۴- برای آگاهی از فراز و فرود روزنامه میهن، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۶۰۲.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۱، ص ۲.

۶- همان، ص ۱.

۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۲، ص ۳.

۸- همان جا.

خارجه معین «و به همین دلیل و برای تکمیل خدمات خود دبوای بیچاره را توقیف نموده است.» (۱) البته روزنامه شفق سرخ نوشت که روز ۲۹ مهر دستور دستگیری دبوای صادر شد اما وزیر مختار بلژیک با حفظ او در سفارت اجازه این کار را نداد. (۲)

* شیوع آبله در دزداب

به گزارش حکمران دزداب بیماری آبله در این ناحیه شایع شده و چند نفر را به سختی مبتلا کرده است به طوری که امید ادامه زندگی آنها نمی رود. حاکم دزداب تقاضای فرستادن یک پزشک و مایه آبله کرده است. (۳)

* استعفای حاکم اصفهان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که سردار اشجع حاکم اصفهان از مسئولیت خود استعفا داده است و قوام السلطنه ریاست وزراء استعفای او را پذیرفته است. «از طرف دولت کفالت حکومت اصفهان به عهده آقای مفتاح لشکر امین مالیه آنجا واگذار شده تا یک نفر حاکم برای اصفهان معین شود.» (۴)

* کمبود معلم در مازندران

بنا به اطلاع رسیده از مازندران برخی از مدارس معلم کم دارند. این مدرسه ها نمی توانند از «عهد تدریسات لازمه برآیند.» و تقاضا شده است دو معلم از مرکز برای مدارس مازندران فرستاده شود. (۵)

* ورود داعی الاسلام به تهران

روزنامه ایران امروز نوشت که سید محمد علی داعی الاسلام (۶) مدرس زبان های شرقی در مدرسه ای در دکن هند که مدتی در اصفهان متوقف بود اینک وارد تهران شده است. به او یک سال مرخصی داده اند تا مأمور تدارک یک فرهنگ فارسی شود. این مأموریت را حاکم دکن به او داده است. وی «حالیه در پامنار کوچه میرزا محمود امینی» منزل دارد. (۷)

* اعطای نشان

متین الدوله که فارغ التحصیل رشته حقوق است و سمت او منشی اول سفارت آلمان، از طرف دولت به یک قطعه نشان شیر و خورشید از درجه دوم نائل آمد. (۸)

* اعدام یک شرور

به گزارش رسیده از همدان محمد علی آقاجی دزد معروف ناحیه همدان که سلب آسایش و امنیت اهالی را فراهم کرده بود، پس از تعقیب نظامیان دستگیر و در حبس اداره قشونی بود تا این که امروز به دار آویخته شد. (۹)

* درخواست لقب

وزارت داخله امروز از دربار درخواست کرد که نظر به شایستگی میرزا احمد خان، مفتش وزارت داخله، لقب «مشار افخم» به او عطا شود. (۱۰)

* تعیین نماینده سیاسی در شهر خوی

کنسولگری روسیه شوروی با مراجعه به والی آذربایجان خواست که اعتبارنامه نماینده این کنسولگری برای رفتن به شهر خوی امضا شود. او مأمور بود اسباب و وسایل کنسولگری خوی را بازپس گرفته، ساختمان کنسولگری را نیز برای شروع به کار تصرف نماید. والی نظامی آذربایجان ضمن خودداری از دادن امضا، پس از تحقیق از کارگزاری متوجه شد که دو سال پیش نیز یک نماینده برای همین کار عازم خوی شده بود. «کارگزاری خوی جواب نوشته که کلیه اثاثیه کنسولگری پیش هر کس بوده، اسماعیل آقا [سیمیتقو] در موقع تهاجم به خوی گرفته غارت نموده، عمارت نیز ملک حاجی حسن آقا تاجرباشی بوده، کنسولگری کرایه می داد.» با این حال مأمور بدون داشتن اعتبارنامه به طرف خوی حرکت کرده است. (۱۱)

* رقابت در منطقه کردستان

به گزارش حکومت ساوجبلاغ پس از استقرار شیخ محمود در کردستان عراق موضوع استقلال کردستان در ایران و ترکیه تبلیغ می شود.

در برابر این تبلیغات، عثمانیها هم بی کار ننشسته اخیرا صاحب منصبی از آنها نزد طایفه مامش آمده، علیه شیخ محمود تبلیغ می کند؛ که وی طرفدار انگلیسهاست و با دستور آنها مشغول تبلیغات بین طوایف کرد ایران و ترکیه عثمانی است. (۱۲)

[تصویر] شیخ محمود برزنجی

* امتناع از ارسال پیام های ایران در عشق آباد

وزارت امور خارجه امروز به سفارت ایران در مسکو خبر داد که تلگراف خانه عشق آباد از پذیرش تلگرامهای کنسولگری ایران به ویژه تلگرامهای رمز خودداری می کند و از این جهت ارسال پیامها به تأخیر افتاده است. «متمنی است اقدامات مقتضیه در این باب فرموده و اوامر مؤکد به مقامات مربوطه ترکستان در قبول کلیه مخابرات تلگرافی قونسولگری ایران» صورت گیرد.

(۱۳)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۱، ص ۲.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۱، ص ۲.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۱، ص ۳.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۲، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- سید محمد علی داعی الاسلام، از سادات نیاکی لاریجان، در ۱۲۹۵ قمری در قریه نیارک، از توابع لاریجان دیده به جهان گشود. پدرش سید حسن نام داشت. تحصیلات مقدماتی را در آمل و تهران به پایان برد و در ۱۳۱۶ قمری برای تکمیل تحصیلات به اصفهان رفت و فقه و اصول و حکمت آموخت. در کنار آن به زبان انگلیسی نیز آشنایی یافت و در رشته زبان شناسی شرق نیز معلومات کافی به دست آورد و زبان های اوستایی و سانسکریت را فراگرفت. او در دوران اقامت در اصفهان با علما و مبلغان عیسوی (مسیحی) به مباحثه پرداخته، حاصل این مباحثات را در مجله الاسلام به چاپ می رساند. انتشار همین مباحثات سبب شهرت او گردید و وی از سوی مظفر الدین شاه داعی الاسلام لقب گرفت. داعی الاسلام در ۱۳۲۴ قمری به سفر حج رفت و در بازگشت حدود دو سال در بمبئی هندوستان توقف کرده، به مباحثات خود با عیسویان (مسیحیان) آنجا ادامه داد و مجله دعوت الاسلام را منتشر کرد. در همان ایام مسلمانان حیدرآباد دکن او را به مباحثه با مبلغان عیسوی دعوت کردند و او سلسله مباحثات خود را گسترش داد و تمامی آنها را در مجله دعوت الاسلام منتشر ساخت. مجله مزبور در مدت کوتاهی مورد توجه مسلمانان هند و دیگر کشورهای اسلامی قرار گرفت، به گونه ای که آنان برای انتشار و پخش آن از هیچ کوششی فروگذار نبودند. پس از چندی، داعی الاسلام بر اثر تقاضای مکرر دانش پژوهان و با معرفی قنصل ایران در بمبئی به عنوان استاد دانشگاه دکن انتخاب شد و به تدریس زبان و ادبیات فارسی پرداخت و در کنار تدریس، مطالعه و تحقیق را نیز ادامه داد و به تشویق پادشاه دکن به تدوین فرهنگ جامعی به نام «فرهنگ نظام» پرداخت و در طول نوزده سال پنج جلد از آن را منتشر ساخت و خدمت شایانی به زبان و ادبیات فارسی در هندوستان کرد. داعی الاسلام در شهریور ۱۳۲۱ بار دیگر به تهران آمد و بنا به دعوت سخنوران در محافل علمی و ادبی حضور یافت و سخنرانیهای مؤثری درباره مسائل اجتماعی و ادبی و تاریخی و دینی ایراد کرد. او چهار سال بعد دوباره به هندوستان سفر کرد و سرانجام در ۲۶ آبان ۱۳۳۰ در هفتاد و پنج سالگی از دنیا رفت. داعی الاسلام قریحه شعری هم داشت و اشعاری به سبک هندی می سرود. آثار به جا مانده از وی عبارتند از: اقبال و شعر فارسی، تاریخ نادر شاه و ستاره، خط آسان برای تعلیم عمومی، خط داعی، خط لاتین برای فارسی، سه مسمط، شعر و شاعری عرفی، شعر و شاعری عصر جدید ایران، فرهنگ نظام (در پنج جلد)، فرهنگ نویسی، وندیداد (ترجمه قسمت سوم اوستا) و مجلات الاسلام و دعوت الاسلام. الاسلام در رمضان ۱۳۲۰ منتشر شد و تا ۱۳۲۲ قمری ادامه یافت و در طول این مدت ۲۴ شماره از آن انتشار یافت. با سفر داعی الاسلام به هندوستان انتشار الاسلام در اصفهان متوقف شد و داعی الاسلام پس از استقرار در بمبئی انتشار مجله را با همان سبک منتها با قطع بزرگ تر و به دو زبان فارسی و اردو ادامه داد و آن را دعوت الاسلام نام نهاد. اولین شماره مجله مزبور در ۱۳۲۴ قمری منتشر شد. از تعداد شمارگان منتشر شده دعوت الاسلام اطلاعی به دست نیامد. (خلخال، تذکره شعرای معاصر ایران، ج ۲، صص ۸۲ و ۸۳؛ مرسلوند، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۳، ص ۹۸؛ مهجوری، دانشمندان و رجال مازندران، صص ۳۵ و ۳۶؛ مهدوی، تذکره شعرای معاصر اصفهان، صص ۱۸۵ و ۱۸۶).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۲، ص ۴.

۸- همان جا. میرزا احمد خان متین الدوله که بعدها شهرت دفتری برگزید و بدان مشهور شد فرزند ارشد میرزا محمود خان اعتضاد لشکر است. او در ۱۲۷۵ ش در تهران به دنیا آمد. پس از آنکه پدرش ملقب به عین الممالک شد، او هم لقب اعتضاد لشکر گرفت و سمت لشکرنویسی فوجهای دماوند و فیروزکوه و پیاده سیستان و مظفر تبریز را عهده دار شد. تحصیلاتش را در مکتب خانه جدش وزیر دفتر شروع کرده، زبان عربی و ادبیات فارسی و جغرافیا و حسن خط را آموخت. سپس در مدرسه

ایران و آلمان، زبان های فرانسه و انگلیسی و آلمانی را فراگرفت. زبان عربی و معارف اسلامی را هم نزد شیخ محمد عبده خواند. در سال ۱۲۹۳ ش به استخدام وزارت امور خارجه درآمد؛ همزمان با شروع جنگ جهانی اول اخبار رویترا را در روزنامه عصر جدید ترجمه می کرد. پس از جنگ به مجله علمی پیوست و پس از تعطیلی این نشریه، با روزنامه های ستاره ایران و زبان آزاد هم همکاری کرد، و از اعضای فعال حزب دموکرات گردید. وی در کابینه وثوق الدوله، با کمک عبد الرحمن بیگ قنصول عثمانی در تهران، طرح سبج احوال را تهیه و تسلیم هیأت دولت کرد. از دیگر مشاغل او در این هنگام ریاست اداره عهود و جامعه ملل بود. متین الدوله در تیر ۱۳۰۰، به جای ابو القاسم کحال زاده که از کار کنار رفته بود، منشی اول سفارت آلمان در ایران شد. سال بعد با حفظ سمت نماینده محمد مصدق والی آذربایجان، در تهران شد و در ۱۳۰۵ ش از وزارت خارجه به وزارت دادگستری آمد و رئیس اداره نظارت شد. در سال ۱۳۱۳ ش، هم که دانشگاه تهران تأسیس شد، استادی کرسی حقوق جزای خصوصی در آن دانشگاه را در عهده تصدی گرفت، که این سمت را همچنان سالها در اختیار داشت. در ۱۳۱۴ ش به معاونت دادگستری و در ۱۳۱۸ ش به وزارت دادگستری منصوب شد. در آبان همین سال پس از سقوط دولت محمود جم، مأموریت یافت کابینه دولت را تشکیل دهد. اما کابینه اش چندان دوام نداشت و در ۴ تیرماه ۱۳۱۹ کنار رفت. پس از این مورد خشم رضا شاه قرار گرفت و مدتی را در زندان بسر برد. آنگاه به تدریس در دانشگاه تهران و فعالیت در فرهنگستان روی آورد. با وجود این در ۱۸ شهریور ۱۳۲۲، بار دیگر توسط نیروهای متفقین بازداشت و به اراک منتقل شد. در سال ۱۳۲۴ ش در کابینه احمد قوام، عنوان مشاور یافت، اما با شروع دوره پانزدهم مجلس شورای ملی در ۱۳۲۶ ش، علی رغم مخالفت جمعی، از طرف مردم مشکین شهر به نمایندگی رسید و به مجلس رفت. وی در مجلس سنا که در سال ۱۳۲۸ ش تشکیل شد، از تهران سناتور انتخابی شد. در ۱۳۳۰ ش، متین دفتری از طرف مجلس سنا به اتفاق دو سناتور دیگر مأمور نظارت در اجرای قانون ملی شدن صنعت نفت بود. سال بعد با لایحه مصادره اموال قوام السلطنه، که از تصویب مجلس شورای ملی گذشته و به مجلس سنا آورده شده بود، به شدت مخالفت ورزید. عضویت در جمعیت ایرانی طرفدار ملل متحد، ریاست شورای اجرائیه گروه پارلمانی بین المجالس، و ریاست کنفرانس بین المجالس در تهران از دیگر مشاغل او بود. می گویند وی در گرفتاری عبد الحسین تیمورتاش نقش داشته، همو نیز پرونده اش را برای طرح در دادگاه آماده ساخت. از تألیفات او می توان: کلید استقلال اقتصادی ایران، کاپیتولاسیون و محاکمات فوری را نام برد. احمد متین دفتری در تیر ۱۳۵۰ در تهران درگذشت و در باغچه علیجان حضرت عبد العظیم (ع) به خاک سپرده شد. متین دفتری داماد دکتر محمد مصدق بود. (بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، ج ۶، ص ۳۲؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، ص ۱۳۴۷؛ کریمیان، «نمونه امضای اعضای هیأت ...»، ص ۴۹). [تصویر] میرزا احمد خان متین الدوله

۹- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۵، ص ۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۵۷.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۷ و ۵۸-۱-۲-۱۳۰۱.

۱۲- همان، ۲۴-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۱۳- همان، ۷-۱۲-۱۵/۱-۱۳۰۱.

* دیدار سران فرقه ب هایت با حسین علاء

در ضیافت ناهاری که مستر میلز رئیس کل مجامع ب هائیهای امریکا و مستر ویلهلم یکی از ارکان این فرقه در سفارت ایران در واشنگتن با حسین علاء داشتند از بدرفتاری هایی که در ایران نسبت به اتباع ب هائی صورت می گیرد شکایت کردند. آنها گفتند که «دو سه روز قبل تلگرامی راجع به ظلم و انواع بدرفتاری هایی که در طهران، شیراز، کاشان، همدان، سلطان آباد نسبت به ب هائیها می شود برای شان رسیده است» و خواستار جلوگیری از آن شدند.

علاء «به قدری که ممکن بود مشکلات را به آنها حالی کرده» گفت «معلوم نیست این اخبار صحتی داشته باشد و لزوم این نکته را نمی بایستی ب هائیها در تبلیغات اصرار ورزند خاطر نشان» کرد.

علاء در گزارش خود به وزارت امور خارجه از مصادف شدن این اخبار با اقدامات سفارت برای اعزام هیأت مستشاری به ایران ابراز تأسف کرد. وی در پایان نوشت: «در امریکا عده ب هائیها زیاد و اغلب نیز متعصب و علاقه مند به مذهب خود هستند. خیلی به موقع است که دولت اقدامات جدی در جلوگیری از این زیاده رویها که ممکن است اسباب زحمت بزرگی فراهم سازد به عمل آورند.» (۱)

پنج شنبه ۳ آبان ۱۳۰۱ / ۲۶ اکتبر ۱۹۲۲ / ۵ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به دنبال هشت روز تعطیلی تشکیل جلسه داد. دستور امروز لایحه امتیاز راه شهریار و قانون استخدام بود. اما از آنجا که نسبت به پای بندی دینی سلیمان میرزا پس از سخنان او در مجلس هنگام مخالفت با لایحه موقت قانون هیأت منصفه در نزد برخی علما شبهه پیش آمده بود، حل آن به مجلس سپرده شد و نمایندگان، آیت الله مدرس را مأمور این کار کردند.

مدرس هم به شرط پذیرش همه فراكسیونها بنا شد متن سخنان سلیمان میرزا را یک بار دیگر از نظر بگذرانند و نظر دهد. وی امروز نیز پاسخ خود را به اطلاع مجلس رساند.

[تصویر] مجلس شورای ملی

«شاهزاده سلیمان میرزا عباراتی اظهار داشته بودند که بعضی توهم نموده بودند که مشعر بر تساوی رؤسای ادیان و پیغمبران است. شاهزاده حاضر شدند. توضیحاتی از ایشان خواسته شد. از توضیحات ایشان ظاهر شد که بیان شاهزاده نسبت به این موضوع مجملاتی بود و موقع نشده که مفصلاً صحبت بدانند ... نسبت به این عبارات نمی توان ترتیب اثری داد و دیگر هیچ شبهه در آن باقی نیست.» (۱) و بدین ترتیب موضوع فیصله پیدا کرد.

* توقیف روزنامه ایران آزاد

بنا به اطلاعیه ای که روزنامه ایران آزاد در جراید به چاپ رساند، این مطبوعه امروز از طرف مأمورین نظمیه و به امر قوام السلطنه توقیف شد. (۲) به نوشته همین منبع امیر رضوانی مدیر روزنامه گلشن به نظمیه جلب و پس از پرس وجو کردن، عصر هنگام رها شده است. شفق سرخ نوشت که روزنامه گلشن هم توقیف شد. (۳)

* تصمیمات امروز هیأت دولت درباره پست جنوب

هیأت دولت در جلسه امروز خود کامیل مولیتور را به عنوان نماینده دولت در وزارت پست و تلگراف برای تحویل گرفتن دفاتر پست جنوب منصوب کرد. کامیل مولیتور به واسطه عملکرد خود به شدت زیر حمله مطبوعات قرار داشت و او را به اختلاس و دزدی اموال دولت محکوم می کردند. کمیسیونی نیز برای رسیدگی به عملکرد او تشکیل شد که نتیجه ای در پی نداشت. دولت در پی ابلاغ این حکم به وزارت پست و تلگراف یادآور شد که پس از تحویل گرفتن دفاتر پستی از انگلیس و تحویل آن به مأمورین وزارت پست مأموریت مولیتور نیز به پایان خواهد رسید. (۴)

* نگاهی متفاوت نسبت به مذاکرات سرحدی

به نوشته مطبوعات مستشار الدوله نماینده اعزامی دولت به استرآباد برای مذاکره با مأموران روسیه، معطل رسیدن مأموران ذی صلاح روسی است؛ اما مأمور تلگراف خانه استرآباد معتقد

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۲، ص ۲.

۲- همان جا.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۲، ص ۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۶-۵-۳۳-۱۳۰۱.

است که وی به واسطه گرمای هوا و انقلابات مرزی حرکت نمی کند و در باغ مرحوم عباس خان چادر زده، متوقف است.

«... دولت ایران پنجاه هزار تومان مخارج کمیسیون را نقد به مستشار الدوله داده؛ علاوه در هر بلدی روزی صد تومان فوق العاده دولت می دهد. نمایندگان روس هم در قونسولگری منزل دارند. حرکت ایشان از راه گموش تپه و حسینقلی و چکشلر خواهد بود. هر آینه چندی تکدر نقص قرارداد بنمایند ممکن است روسها بگویند گماشته ما اجازه نداشته، لکن دولت ایران نمی تواند بگوید وزیر مملکت ما [مستشار الدوله] اجازه نداشته است.»^(۱)

* تغییرات در خلیفه گری ارامنه

هیأت نمایندگان ارامنه تهران در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت با اشاره به نامه ای که از خلیفه گری کل ارامنه ایران و هندوستان به عموم کشیشهای جلفای اصفهان رسیده و آنها به این هیأت ابلاغ کرده اند، «خلیفه آرسن از مقام نیابت خلیفه گری کل ارامنه ایران و هندوستان منفصل و متمنی است بعد از این ایشان را به این سمت شناسند.»^(۲)

[تصویر] جلفای اصفهان و کلیسای معروف وانک

* مراسم رژه در استرآباد

در ادامه رژه قشون و نمایش قدرت در شهرهایی چون شیراز، امروز قوای نظامی استرآباد نیز از سرباز خانه خارج شده و در خیابان جنب پادگان صف کشیده به طوری که ادامه صف از دروازه خارج شد. ابتدا سرتیپ محمد حسین خان با یک دسته نظامی وارد شد و پس از سلام و سان با اجرای موزیک پیاده نظام و سپس توپ خانه و سواره نظام رژه رفتند. در این مراسم سواران ترکمن که به تازگی به استخدام قشون درآمده اند نیز دیده می شدند.^(۳)

۱- پورشالچی، قزاق: عصر رضا شاه ...، ص ۸۳۷.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۷-۴۸-۱۳۰۱. شواهد موجود حاکی از این است که ارامنه در نیمه دوم قرن هجدهم میلادی در زمان کریم خان زند از جلفای اصفهان به تهران آمده، سکونت یافتند. چند سال بعد عده ای هم از تبریز به تهران کوچ کردند. در این زمان سه حوزه خلیفه گری در ایران تشکیل شده، امور مربوط به ارامنه را سامان می داد. این سه حوزه عبارتند از ۱. حوزه خلیفه گری ایران- هندوستان (حوزه جلفای اصفهان)؛ ۲. جامعه ارامنه که ابتدا به حوزه یادشده وابسته بود و پس از جدایی از آن و مستقل شدن به نام شورای جامعه کار خود را ادامه داد؛ ۳. خلیفه گری ارامنه تهران. از میان آنها حوزه خلیفه گری ارامنه تهران اهمیت دارد که در اوایل سده بیستم میلادی ابتدا به طور موقتی سازماندهی شد و یکی از کشیشان ارشد به عنوان خلیفه به تهران آمد. چندی بعد نیز یک اسقف بر مسند خلیفه ارامنه تهران نشست. در اواسط همین سده ساختمانی به عنوان شورای خلیفه گری ارامنه تهران بنا گردید و هیأتی منتخب از جمع عمومی نمایندگان ارامنه تهران اساسنامه آن شورا را تهیه و تدوین کردند.

جمعه ۴ آبان ۱۳۰۱ / ۲۷ اکتبر ۱۹۲۲ / ۶ ربیع الاول ۱۳۴۱

* پایان اجتماعات در مسجد سپهسالار

اجتماعات و گردهم آیی هایی که در طول هشت روز گذشته در مسجد سپهسالار و در مقابل اجتماعات مسجد جامع تشکیل می شد، امروز خاتمه یافت. ختم این اجتماعات با سخنرانی سعید العلما (۱) بود که گفت این جلسه ها به دو دلیل صورت گرفت؛ یکی تعطیل نشدن مجلس، و دوم آزادی زندانیان. و از آن جا که مجلس دیروز تشکیل جلسه داد و زندانیها هم دیشب آزاد شدند ادامه این اجتماعات ضرورتی ندارد. «پس از اظهارات معزی الیه صدای زنده باد اسلام پاینده باد مجلس شورای ملی، زنده باد ایران از عموم حاضرین بلند شده با هلهله [و] شادمانی متفرق شدند.» (۲)

* خبری رسمی از زخمی شدن سیمیتقو

در پی قلع و قمع افراد سیمیتقو توسط قوای ترکیه امروز «کفیل و کالت خارجه» دولت ترکیه به ایران خبر داد که موافق اطلاعات رسیده در نتیجه درگیری هایی که در نزدیکی «باش قلعه» با سیمیتقو رخ داده، همراهان او متواری و سیمیتقو نیز مجروح شده، اما فرار کرده است. قوای نظامی مشغول تعقیب او هستند. (۳)

* تحلیل فرهنگی کارپرداز کربلا از تأسیس یک مدرسه

محمد حسن بدیع کارپرداز ایران در کربلا پس از دیدن آگهی تأسیس یک باب مدرسه انگلیسی در لرستان که در روزنامه العراق به چاپ رسیده بود، به وزارت امور خارجه ایران یادآور شد که از مضمون اعلان مفهوم می شود که دروس اصلی این مدرسه به زبان انگلیسی است؛ و این در حالی است که منطقه ای مثل لرستان «که هنوز معنی قومیت را درست نمی فهمند و به زبان و ادبیات ملی خود کمابلیق آشنا نیستند وجود مدرسه انگلیسی نتایج خوشی از برای وطن و مملکت ندارد و افکار اطفال آنجا را زهرآلود می سازد.» وی این اقدام امیر جنگ را از نقطه نظر معارف پروری ستود اما نوشت که نباید گمان کرد افتتاح هر مدرسه ای برای کشور مفید است. «لازم است مضرات اخلاقی و سیاسی این گونه مدارس را به معزی الیه خاطر نشان نموده، حالی بفرمایید که مدارس داخله باید از روی دستور و پروگرام وزارت معارف و دروس اساسی آن باید فارسی باشد.»

(۴)

* آخرین وضعیت کردستان عراق

نماینده سیاسی ایران در کربلا امروز ضمن جمع بندی رخدادهای یکی دو ماهه اخیر در کردستان عراق و بازگشت آرامش به آن منطقه نوشت که انگلستان توانست کردستان را از پیکر عراق دور نگه دارد و خوب است اولیای دولت ایران توجه کافی به کردستان ایران بکنند تا مبادا مجال به حریف بدهند تا عشایر سرحدی دعوی استقلال کنند. نظر به اهمیت این گزارش متن کامل آن را در پاورقی می خوانید. (۵)

بنا به گزارش امروز مخبر روزنامه اقدام از بغداد، شیخ محمود تشکیل دولت داده و کردستان عراق را با این دولت صورتی مستقل بخشیده است. وی در توضیح این کار نوشت که پس از تحریک کردهای عراق توسط ترکها علیه انگلیس، انگلیس به فکر افتاد که شیخ محمود برزنجی را که پیش از این با او درگیر شده و تبعیدش کرده بود، بازگرداند «و به امر و دستور نماینده عالی [انگلستان در عراق] به کردستان رفته و در آنجا حکومت کردستان را به طریق ذیل تشکیل نموده و تقریباً خود را به منزله امیر یا سلطان یا رئیس و غیره معرفی نموده» است. (۶) اعضای کابینه حکومت کردستان. تحت ریاست شیخ محمود عبارت بودند از:

نوه شیخ قادر، قاید عام یا سردار کل؛ شیخ محمد غریب، رئیس داخله؛ عبد الکریم علکه، رئیس مالیه؛ میرلو آ مصطفی پاشا، رئیس معارف؛ احمد بیک فتح بیک، رئیس گمرک؛ احمد برزنجی، رئیس

۱- ابراهیم سعید العلماء شمس لاریجانی به سال ۱۲۸۶ ق در شهر آمل به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی و علوم قدیمه را در زادگاهش فراگرفت. سپس در سال ۱۳۱۲ ق برای تکمیل تحصیل به تهران آمد و در آنجا فقه، اصول، علوم فلسفه و منقول را از محضر استادانی همچون شیخ علی مدرس نوری، میرزای جلوه، میرزای آشتیانی و حاج شیخ عبد النبی نوری بهره برد. او در سال ۱۳۱۶ ق با اجازه بعضی از علماء به مدیریت خود مدرسه قدسیه را که بعدها به اقدسیه تغییر نام یافت تأسیس کرد و افزون بر این کلاس شبانه نیز دایر نمود و در آن به تدریس حقوق بین المللی و حقوق اساسی پرداخت. او در کلاسهای تدریس، اذهان محصلین را به تغییر رژیم حکومت و گسیختن زنجیر استبداد و لزوم مشروطیت متوجه ساخته، اغلب رساله های ملکم خان را بدون اسم بردن صاحب آن به شاگردها دیکته می داد. با بلند شدن صدای مشروطیت در انجمن اتحادیه طلاب به همراه جمال الدین واعظ و ملک المتکلمین به عنوان عضو عامل و مؤثر خدماتی به مشروطه نمود و در ترغیب و تشویق دیگران نسبت به تأسیس بانک ملی همت به کار بست. او با بردن شاگردان مدرسه اقدسیه به مجلس و ایراد سخن رانی در همین قضیه و کلاسی مجلس را نیز تحت تأثیر قرار داد. سعید العلماء پس از دولتی شدن مدارس، آموزشگاه اقدسیه را به وزارت معارف و اوقاف و اگذار نمود و چند سالی خود مدیریت مدرسه سیروس، تجارت و عضویت شورای عالی فرهنگ و ریاست اداره تحقیق اوقاف را برعهده گرفت. او بعدها به علت کسالت مزاج از خدمت دولت بازنشسته شد و سرانجام در ۱۳۳۳ ش درگذشت. از آثار مکتوب به جا مانده از وی می توان به جواهر الایمان در اصول عقاید، ترجمه انجیل برنابا از عربی به فارسی، تعلیم الحروف و ترکیب الحروف و مقابله و تصحیح کتاب منازل السائرین خواجه عبد الله انصاری با همکاری میرزا محمد طاهر تنکابنی اشاره کرد. (مشار، مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی، ج ۱، ص ۶۷؛ اثر آفرینان، ج ۳، ص ۲۴۵؛ شایان، شرح حال رجال معاصر مازندران، صص ۱۶-۱۴).

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۳، ص ۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۸-۹-۱۵-۱۳۰۱.

۴- همان، ۳۴-۳۲-۱۳۰۱.

۵- «بالاخره انگلیسها برای رفع غایله و اسکان اکراد صلاح دیدند که یک نوع استقلال به آن مملکت داده و شیخ محمود را به

حکومت کردستان انتخاب نمودند. مشار الیه از خانواده نجیب کردستان و از اولاد کا کا احمد شیخ است. اکراد نسبت به این خانواده عقیدت و ارادت دارند و خود شیخ محمود هم مانند اسلاف خود دعوی طریقت و ارشاد می کند و نزد اکراد متنفذ و محترم است. انگلیسها این شخص را نفی و تبعید کرده بودند. تقریباً یک ماه قبل او را مرخص و حکومت کردستان را به وی واگذار کردند. در وقت اغتشاش کردستان که انگلیسها مجبور به عقب نشینی شده بودند، برادر او شیخ قادر را به حکومت آنجا منصوب نمودند. عشایر اکراد از شیخ محمود استقبال شایانی نموده از حکومت او اظهار بشاشت و خوشوقتی نمودند و صاحب منصبان نظامی اکراد که در قشون عراقی مستخدم بوده اغلب خارج و داوطلبانه مہیای دخول در خدمات نظامی کردستان شدند. فعلاً کلیه ادارات کردستان از مأمورین اکراد تشکیل یافته، فقط یکی دو نفر مستشار انگلیسی با شیخ محمود خواهد بود. بیرق تازه کردستان پارچه سبز مستطیلی است که ماه سرخ و ستاره سفیدی در میان دارد. کردستان به این تمهید از عراق عرب مجزا شده و سابق بر این هم اسما جزو عراق ولی مراجعات آن مستقیماً با اداره کمیسر عالی انگلیس بود. علی الظاهر صفحه کردستان از حکومت شیخ محمود تسکین یافته تا بعد چه پیش آید. خوب است اولیای دولت بذل توجهی به کردستان ایران فرموده، مجال به حریف ندهند که افکار عشایر سرحدی را مسموم و آنها را به دعوی استقلال و منضم شدن به حکومت مستقله کردستان تحریک نمایند.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۷۹-۱۱-۴۷-۱۳۰۱).

۶- روزنامه اقدام، شم ۸۸، ص ۲.

امن عام؛ میرلو آ صدیق قادری پاشا، مفتش حکومت کردستان؛ رئیس عدلیه هنوز معرفی نشده است. (۱)

* اتهام به اختلاس

حکمران رشت می گوید ماژور مدبر الملک در زمان ریاست خود بر نظمیة این منطقه ۲۳ هزار تومان از اداره مالیه دریافت کرده و بی آن که حسابی پس بدهد به حکومت لاهیجان منصوب شده و اکنون با شاکیان فراوان روبه روست. تحقیقات نشان داده که وی حقوق پنج ماهه آژانها را نداده است. اما مدبر الملک مدعی است هفت هزار تومان حقوق به آژانها داده و ۱۶ هزار تومان بقیه را هم هزینه کرده است. (۲)

* فرزند سپهدار اعظم در راه آلمان

فتح الله اکبر (سپهدار اعظم)، امروز در نامه ای به سید حسن تقی زاده، رئیس هیأت اعزامی ایران به مسکو، خبر داد که محسن، پسرش را برای تحصیل راهی آلمان کرده تا از راه مسکو به آن کشور برود. «تحت ریاست عالیہ حضرتعالی هیأتی به نام هیأت سرپرستی محصلین ایرانی در برلن تشکیل شده است.» سپهدار اعظم نوشت که خرج سالیانه طبق اعلام پیشین برای هر محصل ایرانی شصت لیره است؛ «یکصد لیره به اسم حضرتعالی برات گرفته لفا تقدیم داشتیم که در صندوق هیأت سرپرستی محصلین امانت گذارده شود. هر وقت باز پول لازم شد به بنده اطلاع دهند، فرستاده شود.» (۳)

[تصویر] فتح الله اکبر (سپهدار رشتی)

* مرگ سردار مقتدر طالش

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود خبر داد که سردار مقتدر طالش در خلخال ناگهانی فوت کرده، جنازه او را از خلخال به طالش برده اند. (۴)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۳-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۴، ص ۳.

۳- نامه های تهران ...، صص ۷۷ و ۷۸.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۳، ص ۲.

شنبه ۵ آبان ۱۳۰۱ / ۲۸ اکتبر ۱۹۲۲ / ۷ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

بعد از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. دستور اصلی این جلسه بررسی قانون استخدام بود. از جمله موادی که طرح شد شرایط استخدام بود:

تبعیت ایرانی، سن میان ۱۸ تا ۳۵ سال، عدم سوء پیشینه (اقدام علیه حکومت ملی، عدم محکومیت جنایی، عدم محکومیت به فساد، عدم معروفیت به فساد اخلاق، عدم اعتیاد)، داشتن تصدیق سال سوم تحصیلات متوسطه. (۱)

* توصیه های امنیتی کارگزاری کل آذربایجان

کار گزار آذربایجان در تشریح موقعیت آذربایجان پس از رفع غائله سیمیتقو، ناآرامیهای پیش آمده توسط شاهسونها را اصلی ترین عامل ناامنی این منطقه دانست و نوشت که در پی شکست سیمیتقو تا مدتی شاهسونها از بیم رویارویی با قوای دولتی دست به چپاول و راهزنی نزدند، اما زمانی که دیدند تهدیدی متوجه آنها نیست از ابتدای محرم غارتگریهای خود را از سر گرفتند. وی چند پیشنهاد برای این موضوع ارائه داد. اول این که تا قلع و قمع کامل سیمیتقو و همدستانش، تعقیب آنها ادامه یابد تا درسی برای مفسدین باشد. دوم این که اردوی نظامی آذربایجان دو بخش شود؛ یک بخش ثابت که در شهرهای اصلی مستقر است و یک بخش سیار که در میان ایلات و عشایر حرکت کرده، آنها را خلع سلاح کند. با این کار هم نیاز به سلاح کمتر می شود و هم جلو ترمرد و دست اندازیهای طوایف شاهسون گرفته می شود. فایده بعدی اسکان شاهسونها در دهات است و این که از شکل چادرنشینی خارج شده به کارهای کشاورزی پردازند و تعلق خاطرشان به جای اموال دیگران به زمین و محصول آن باشد. وی در پایان تأکید کرد «مادام که از عموم اهالی آذربایجان و مخصوصا از ایلات و عشایر خلع سلاح نشده است و راه وارد کردن سلاح را از خارج اولیای دولت مسدود نفرموده اند، هیچ وقت نقاط آذربایجان خالی از اغتشاش نخواهد بود.» (۲)

* دولت ارمنستان در تبریز

سفارت روسیه شوروی در نامه ای که به وزارت امور خارجه ایران نوشت پیرو دو نامه قبلی خود بار دیگر یادآور شد که گروهی از فراریان منطقه ایروان در تبریز اجتماع کرده و به عنوان این که اعضای سابق حکومت ارمنستان هستند، تشکیل یک دولت داده اند. این سفارت دلیل گفته های خود را روزنامه رسمی حزب داشناکسیون به نام «اسپارز» که در امریکا منتشر می شود دانست که در آن اعلامیه ای به نام دولت ارمنستان منتشر کرده اند.

[تصویر] نمایی از تبریز قدیم

سفارت ادامه داد با این که دولت ایران گفته چنین گروهی در تبریز وجود ندارد ولی دول اروپایی و امریکا آن را شناسایی

کرده، حمایت می کنند. در این نامه آمده است که به هر حال این تجمع سیاسی به دلیل روابطی که با ارمنستان دارد، برای موقعیت فعلی آن کشور (ارمنستان) مضر است و چون دولت روسیه عهده دار حقوق جمهوری ارمنستان است می خواهد که این افراد از تبریز تبعید شوند. در ادامه این نامه اسامی آن افراد نیز یاد شده بود. (۳)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۵، ص ۱.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۳- همان، سند شم ۲۹۳۰۰۳۷۵۶، آرشیو ۷۲۲ ع ۵ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۶۰۰۴۰.

* جایگزینی کمونیستها به جای مسلمانان

کنسول ایران در نخجوان نوشت که در پی اقدامات روسها دواير نخجوان از طرف جمهوری آذربایجان به باد کوبه احضار شده و تعدادی کمونیست که طرف اعتماد روسها هستند جایگزین آنها شده اند. «از جمله تیمور علی اف که به سمت حکومت و صدر کمیسرهای نخجوان تعیین» شده است. وی یادآور شد این عده کم کم جای مسلمانان را در ادارات مختلف می گیرند.

(۱)

* مذاکرات بی نتیجه ایران و شوروی درباره شیلات

به دنبال انتشار شایعاتی از سوی لیانازوف صاحب امتیاز ماهیگیری در شمال ایران و طرح آن در مطبوعات روسیه، منصور السلطنه از طرف ایران و کولاک از طرف روسیه مذاکراتی در باب شیلات کردند و امروز به این نتیجه رسیدند که تا وقتی که اختلافات دولت ایران با لیانازوف به پایان نرسد و حل و فصل نشود، مذاکره درباره شیلات مثمر نخواهد بود. «نظر به اینکه هنوز اختلافات موجوده بین دولت ایران و تجارت خانه لیانازوف راجع به قراردادی که قبلا بین طرفین مزبورین موجود بوده است حل و تصفیه نگشته است، لهذا اینجانان بالاتفاق تصویب نمودیم که مذاکرات و جلسات خود را متروک بدانیم تا آنکه مسائل مختلف فیه بین دولت ایران و تجارت خانه لیانازوف به طریق قانونیه قطع و فصل شود.» (۲)

* مصوبات مجمع روحانی لندن

مجمع روحانی لندن، مؤسسه وابسته به ب هایان انگلستان در جلسه ای که امروز تشکیل داد تصمیم گرفت هر مزاحمتی که برای اتباع ب هایی ایران فراهم می شود آن را به مجمع ملی روحانی امریکا منتقل کند «تا آن که مجمع مزبوره سایر مجامع اتازونی را مستحضر داشته و آنها به هر نحوی که مصلحت می دانند به مصادر امور امریکا فشار وارد ساخته و در نتیجه اقدامات رسمی برای صیانت و آسودگی آنان به عمل آید.» رئیس مجمع روحانی لندن، کلادیا استوارت کولز، به مجمع روحانی امریکا نوشت که «چون حالیه مستشاران امریکایی در ایران هستند و افکار امریکایی مورد حسن استقبال واقع گردیده امید می رود رویه امریکا در موضوع آزادی مذهب به قدری قوی باشد که از حدوث اغتشاشات ممانعت به عمل آورد.» (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۵-۱۵-۱۳۰۱.

۲- مجد (فطن السلطنه)، گذشت زمان (خاطرات)، صص ۱۰۷ و ۱۰۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵ تا ۱۷-۴-۲۳-۱۳۰۲.

یکشنبه ۶ آبان ۱۳۰۱ / ۲۹ اکتبر ۱۹۲۲ / ۸ ربیع الاول ۱۳۴۱

* دیدگاه رئیس بانک ایران درباره بانک روسی

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران پس از باخبر شدن از اقدامات یک بانک روسی که شعبی در ایران دایر خواهد کرد نامه ای به قوام السلطنه رئیس الوزراء نوشت و پیشنهاد کرد که صلاح است بانک ایران با این بانک روسی مشارکت کند؛ سرمایه از آنها، ساختمان و امتیاز از ما. «اگر دولت روس مستقیماً بانک مستقلی در این جا تأسیس کند همان طوری که جنبه پلتیکی بانک استقراضی قدیم بیشتر دو ثلث مدعیاتش سیاسی بود این بانک هم همان نوع نظریات را تعقیب خواهد کرد، لکن شرکت آن با این بانک موجب جلوگیری از مضار مذکور خواهد شد.» ممتاز الملک در پایان پیشنهاد خود ابراز داشت که «ناچار است محرمانه به عرض برساند و آن این است که پلتیک همسایه جنوبی (انگلیس) اجازه نمی دهد که دولت و ملت بدبخت ایران از خود یک بانک دولتی یا ملی داشته باشد. با تمام قوا و قدرت خود بر ضد این چنین بانک و دایر نشدن آن اقدامات خواهد کرد و همه این پیش آمدهایی که تا به حال سبب توقف این بانک (ایران) شده است بنده از آن ناحیه می دانم.» (۱)

* آخرین اقدام برای بازپرداخت حقوق عقب افتاده کارمندان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که طبق اطلاع، از سهم عایدات نفت جنوب «به طور آوانس مبلغی به حواله دولت ایران گذارده شده که از بانک شاهنشاهی دریافت شود.» بخشی از حقوق معوقه کارمندان دولت از این محل پرداخت خواهد شد. (۲)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از غروب تشکیل جلسه داد و مذاکرات درباره مواد دیگری از قانون استخدام پی گرفته شد. از جمله موادی که مطرح و تصویب شد مراسم تحلیف کارمندان تازه استخدام بود که «باید برطبق مراسم مذهبی قسم یاد کنند که به مملکت و ملت و اصول حکومت ملی خیانت ننموده در پیشرفت صلاح و صرفه مملکت و ملت ساعی باشند.» (۳)

* سوءاستفاده از منصب

در پی شکایتهای فراوان از رمضان باصری، وزارت داخله به اداره تشکیلات امنیه نوشت که به رئیس امنیه شرق دستور دهند کمیسیونی از رؤسای دوایر دولتی تشکیل داده، به اقدامات رمضان باصری در شاهرود رسیدگی شود. «به موجب اطلاع خصوصی راه های خط جندق و بیابانک از طرف اداره امنیه به رمضان باصری معروف واگذار شده و مشار الیه عده ای سوار در آن خطوط گماشته حق العبور و بعضی از پولهای غیرقانونی از مکاریان و قوافل من غیر حق دریافت می کنند.» (۴)

* آتش سوزی در بازار مشهد

امشب بازار سرشور مشهد دچار حریق شد. آتش از یک مغازه عطاری شروع و به دیگر مکانها سرایت کرد. سقف چوبی بازار باعث شتاب آتش در طعمه کردن دیگر مغازه ها شد. «مأمورین نظمیه به اتفاق امیر ناصر رئیس نظمیه در مکان حریق حاضر شده با کمک و مساعدت جمعی از اهالی شهر دکاکین اطراف را تخلیه کرده» از سرایت بیشتر آتش جلوگیری کردند. گفته می شود تقریباً هزار تومان خسارات این آتش سوزی بوده است. (۵)

* گلایه از بی خبری

صفاء السلطنه کنسول ایران در شهر نجف، در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت پس از یاد کرد حوادثی که در دو ماه اخیر در ایران رخ داده، همچون درگیری یهودیان

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۶-۳۵-۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۵، صص ۱ و ۲.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۳، ص ۲.

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۳، ص ۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۴، ص ۳.

و مسلمانان، استعفای رضا خان و شایعاتی که در آن جا رواج داشت، گفت که در تکذیب این اخبار که در نشریات عراق منعکس می شود کوشیده ام «ولی برای اطلاع فدوی مستدعی است مقرر فرمایند اخبار تهران و غیره به قدر لزوم مرقوم گردد که بی خبری صرف خیلی اسباب توهین است.» (۱)

[تصویر] شهر نجف، نمایی از بالا در سال ۱۹۱۸

دوشنبه ۷ آبان ۱۳۰۱ / ۳۰ اکتبر ۱۹۲۲ / ۹ ربیع الاول ۱۳۴۱

* گزارش دیدار با وزیر مختار انگلیس درباره نیروهای نظامی

امروز نماینده وزارت امور خارجه با وزیر مختار انگلستان در تهران دیدار و گفت و گو کرد. موضوع این ملاقات اعتراض ایران به ادامه حضور نیروهای نظامی تحت فرمان دولت انگلیس در صفحات جنوب کشور و نیز اضافه شدن «یک اسکادران سوار نظام هندی که علاوه بر قشون سابق وارد بوشهر شده اند» بود. نماینده وزارت امور خارجه گفت که دولت ایران پیش از این نیز اعتراض خود را به اطلاع سفارت رسانده، و حضور این نیروها را ضروری ندانسته، اما پاسخی هم دریافت نکرده است. وی رسماً درخواست کرد که همه این نیروها فراخوانده شوند و از ایران خارج گردند. پاسخ سر پرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران این بود که هم به مشیر الدوله رئیس الوزراء سابق و هم به قوام السلطنه نخست وزیر فعلی گفته ام که «وجود این قشون در بنادر خلیج فارس به هیچ وجه [جنبه] پولتیکی و اشغال بنادر نیست و دولت بریتانیا ... سوءنیتی در این کار ندارد.» او با یادآوری اقدامات ضد انگلیسی تنگستانیها افزود که خطر آنان علیه انگلیس هنوز مرتفع نشده و این نظامیان برای محافظت از کنسولگریها به کار گماشته شده اند.

وی تلویحاً گفت که حضور این نیروها به امنیت ایران هم کمک خواهد کرد چرا که ایران در جنوب کشور منافع اقتصادی دارد و ناامن شدن این مناطق به امنیت اقتصادی ایران لطمه خواهد زد. لورن گفت: «هر وقت دولت ایران قوه که برای امنیت آن جاها کافی باشد بگذارد فوراً قشون ما احضار می شوند.» نماینده ایران در پاسخ گفت که دولت ایران به امنیت این منطقه اهمیت می دهد و سیصد نظامی برای همین منظور فرستاده است، اما وزیر مختار جواب داد که این عدد اغراق آمیز است و شمار نظامیان ایران شاید به یکصد نفر هم نرسد و کافی نیست. (۱)

* تخصیص بودجه برای هموار کردن مسیر برگشت احمد شاه

با نزدیک شدن ورود احمد شاه به ایران و از آن جا که وی از طریق اصفهان عازم تهران خواهد شد، تسطیح و تعمیر بخشی از راه مزبور که به نزار مشهور است لازم دیده شد و هیأت دولت تصویب کرد مبلغ پنج هزار تومان به وزارت فواید عامه پرداخت شود تا این راه هنگام ورود موبک شهریاری آماده باشد. (۲)

* اعطای نشان به وثیق الملک

وثیق الملک معاون محاسبات وزارت داخله از طرف احمد شاه به دریافت یک قطعه نشان شیر و خورشید خارجه از درجه چهارم نائل شد. (۳)

* ورود سید محمد صدر به مشهد

روزنامه ایران در شماره امروز از ورود آقا سید محمد صدر یکی از روحانیان تبعیدی از عراق به ایران، به مشهد خبر داد که

برای زیارت آستان قدس رضوی راهی شهر مشهد شده است. حاکم شهر با کالسکه مخصوص و با عده ای سوار و تعدادی صاحب منصب به استقبال وی رفت. وی در «سرای مشهدی عبد الله که آقایان آیت الله زاده خراسانی و سایر علما حضور داشتند پیاده شده احترامات و پذیرایی شدند.» (۴)

* گرفتاریهای نبود عدلیه در آذربایجان

وزارت عدلیه امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که نبود عدلیه در ولایات جزء آذربایجان موجب شده است که دعاوی دول خارجه مثل عثمانی و روسیه در ادارات مربوط عدلیه حل و فصل نشود و آنها خواهان ارجاع امور حقوقی اتباع خود به شورای ایالتی شوند. وزارت عدلیه خاطر نشان کرد که شورای ایالتی صلاحیت رسیدگی به امور

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۲-۴۱-۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۶، ص ۱.

۳- همان جا.

۴- همان، ص ۲.

حقوقی اتباع بیگانه را ندارد و لازم است این نوع تقاضاها از طرف وزارت امور خارجه رد شود. وزارت عدلیه بدون آن که راه حلی ارائه دهد اضافه کرد که منتظر تخصیص بودجه هستیم تا ادارات عدلیه در ولایات آذربایجان تأسیس شود. (۱) در ابتدای امسال وزارت عدلیه به دلیل نبود بودجه، بسیاری از ادارات خود را در شهرهای کوچک منحل کرد.

* حمله به قوام السلطنه

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود به صور مختلف به قوام السلطنه حمله برد. این روزنامه با درج خبری در صفحه اول مبنی بر اینکه روز شنبه به دستور قوام السلطنه روزنامه اتحاد را در پست خانه نگه داشتند و از توزیع آن در شهرستانها جلوگیری کردند، سرمقاله خود را با واژه های تند و تعابیری که حکایت از منش دیکتاتورمآبانه قوام السلطنه می کند نوشت و در بخش اخبار نیز خبر داد که قوام السلطنه مبلغ ۲۵ هزار تومان از بیت المال صرف جریانات اخیر (تشنجات پیش آمده پس از طرح لایحه موقتی هیأت منصفه در مجلس و تشکیل گردهم آیی ها در دو مسجد جامع و سپهسالار تهران) کرده «در صورتی که حقوق آزان و معلم و عضو ضعیف وزارت خانه ها مدتی است به تعویق افتاده است.» وی از نمایندگان مجلس خواست مطابق اصل ۳۳ قانون اساسی هیأت تحقیق تشکیل و به این موضوع رسیدگی کنند. (۲)

* ادامه تحصن در مجلس شورای ملی

تحصن سالار جنگ در مجلس شورای ملی همچنان ادامه دارد.

مطبوعات اشاره درستی به علت این تحصن نکردند؛ فقط می نویسند که «چون وسایل ترضیه بعضی مقامات را ندارد محکوم و بدبخت و بیچاره شده» به مجلس پناه آورده است.

همچنین مستعان الملک (۳) نیز بست نشینی در مجلس را آغاز کرده است. گفته می شود او در راه آزادی زحمات زیادی را به جان خریده و تحصن او «با آن سوابقی که در راه آزادی دارد یک لکه ای است که به دامان حکومت مشروطیت وارد می شود.» (۴)

* اعلامیه اتحادیه تجار

اتحادیه تجار در حوادث ده روز گذشته تهران که به تجمع روحانیان و گروه های دیگری از مردم در مسجد جامع و مسجد سپهسالار؛ و نیز بسته شدن بازار و دستگیری عده ای انجامید، در برخی گزارشها و تحلیلهای منتشره در مطبوعات به فرصت طلبی و منفعت جویی متهم شد. این اتحادیه با انتشار اعلامیه ای در چهار بند به امضای «حاج عباسقلی آقای تبریزی» اعلام کرد که در حوادث اخیر با کمال جدیت فعال بوده، و این اقدامات نه فقط برای پیش گیری از زیان، بلکه «حفظ دیانت و خدمت به عالم اسلام و پیشرفت مقاصد شریعه و حفظ اساس مشروطیت و احترام به مقام مجلس مقدس شورای ملی» بوده است. این اتحادیه ضمن تأکید بر این موضوع که اختلافی در میان اعضای این هیأت نبوده، یادآور شد که مقام روحانیان را

منزه دانسته «بلکه مؤسس مشروطیت و حامی حکومت ملی» می‌دانند و «اوامر مطاعه رؤسای روحانی خود را لازم‌الاتباع می‌دانند.» (۵)

* بمباران بندر خضره توسط انگلیس

بنابر گزارش کارگزاری بندر لنگه یک کشتی جنگی انگلیس امروز بندر خضره از بنادر تحت امر مسقط را بمباران کرد. بنا به اخبار خصوصی رسیده به این کارگزاری آل سعد که در این بندر زندگی می‌کردند، تمایلی به پرداخت مالیات به انگلیسها را نداشتند. انگلیسها پس از گرفتن جواب سخت از آل سعد ۱۲۲ توپ به این بندر شلیک کرده و آن را تخریب کردند. آنها قایقها و کشتی‌های اهالی این بندر را نیز مصادره کردند. (۶)

[تصویر] نمای قدیمی مسقط

* خروج سفیر ارمنستان از تهران

به نوشته روزنامه تایمز سفیر ارمنستان تهران را ترک کرد و بازگشت او نامعلوم است. دفتر کار او موقتاً به سفارت روسیه پیوسته است. (۷) سفارت ارمنستان به دستور مسکو و توسط شومیاتسکی وزیر مختار روسیه در تهران بسته شد و سورن آراکلیان سفیر ارمنستان تا زمان خروجش از ایران به سفارت روسیه منتقل شد. (۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۳-۳۴-۱۳۰۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۳، ص ۲.

۳- زین العابدین مستعان الملک پیشخدمت مظفر الدین شاه بود. وی در صدر مشروطیت در ردیف مشروطه خواهان قرار گرفت و به دنبال به توپ بسته شدن مجلس و آغاز استبداد صغیر کمیته‌ای به نام جهانگیر بنیاد نهاد. در این کمیته افرادی چون میرزا محمود متفقه، میرزا محمد علی خان مغازه، میرزا عبدالحسین قندی و مقتدر نظام عضویت داشتند. این کمیته در جنگ بادامک کمکهای زیادی به سپاه ملیون کرد. مستعان الملک بعدها به واسطه کمیته جهانگیر نام خانوادگی خود و بستگانش را جهانگیری برگزید. کمیته جهانگیر، تا حدی رهبری مجامع ملی تهران را عهده دار بود و به طور مستقیم با زعمای ملیون تبریز و گیلان مکاتبه داشت. زین العابدین مستعان الملک در ۱۳۲۸ ق امتیاز روزنامه کثیرالانتشار استقلال ایران را گرفت. اولین شماره این نشریه در ۲۲ جمادی الاولی ۱۳۲۸ در چهار صفحه منتشر گردید. استقلال ایران ارگان رسمی حزب اتفاق و ترقی و از جراید معتدل و میانه رو بود که در دوره دوم مجلس شورای ملی در روشن کردن افکار عمومی مؤثر بود. پس از انحلال مجلس و آغاز دوره فترت روزنامه استقلال ایران نیز همانند چند نشریه دیگر از جمله ایران نو و شوروی تعطیل شد. آخرین شماره آن ۲۳۴ به تاریخ شعبان ۱۳۲۹ بود. مستعان الملک عضویت حزب اتفاق و ترقی را داشت و بعدها به همراه عده‌ای از جمله محمد علی خان مغازه به زنجان تبعید گردید. (براون، انقلاب ایران، ص ۳۴۳؛ صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، اصفهان، ج ۱ و ۲، ص ۱۶۱؛ ملک زاده، تاریخ انقلاب مشروطیت ایران، ج ۵، ص ۱۰۱۸).

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۳، ص ۲.

۵- همان، ص ۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۱۳-۵۱-۱۳۰۱.

۷- روزنامه تايمز، به تاريخ ۳۰ اکتبر ۱۹۲۲، ص ۱۱.

۸- FO E ۱۴۴۸۷ / ۲۸۵ / ۳۴

سه شنبه ۸ آبان ۱۳۰۱ / ۳۱ اکتبر ۱۹۲۲ / ۱۰ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از غروب به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه لایحه محاکمه وزراء و مجازات اشخاصی که مرتکب خلاف می شوند به مجلس آمده بود که مطرح و مقرر گردید کمیسیونی خاص آن را مطالعه کرده، به صحن مجلس بیاورد. (۱) در این جلسه منصور السلطنه معاون وزارت عدلیه نتیجه مذاکرات دولت با روحانیون را به صورت یک لایحه جهت تصویب در مجلس قرائت کرد. نکته اول لایحه مربوط به مطبوعات می شد که بعضا مطالبی خلاف اصول مذهبی درج می کنند که لازم است پیش از چاپ بازبینی شود. موضوع دوم قانون جزای عرفی است که روحانیان آن را خلاف شرع می دانند. وی این لایحه را در سه ماده به مجلس پیشنهاد کرد و خواست که فوریت آن تصویب شود، (۲) اما قرار شد لایحه به کمیسیون عدلیه ارجاع داده شود. (۳)

* اقدامات بیمناک اقبال السلطنه

به موجب نامه ای که وزارت داخله به وزارت امور خارجه نوشت، اقبال السلطنه ماکویی پس از ختم غائله سیمیتقو «مشغول بعضی اقدامات از قبیل جمع آوری افراد و غیره می باشد که اگر جلوگیری نشود ممکن است در آتیه نزدیکی مشکلات جدیدی برای دولت در حدود آذربایجان تولید نماید.» وزارت امور خارجه خواستار تحقیق و اتخاذ تصمیم در این مورد شد و این که مراتب به این وزارت خانه اطلاع داده شود. (۴)

* ورود سردار عشایر به تهران

سردار عشایر قراچه داغی که در زمان والی گری مصدق السلطنه در آذربایجان دستگیر و زندانی شده بود امشب وارد تهران شد و در خانه وزیر جنگ ساکن گردید. (۵) روزنامه ایران نوشت که او تحت نظر وارد تهران شده است، نه به صورت آزاد. (۶)

* حاکمان جدید اردبیل و ارومیه

به گزارش رسیده از آذربایجان سردار فاتح که پیش از این حاکم قراچه داغ بود به حکومت اردبیل منصوب شد و نیز سطوت السلطنه برای حکومت ارومیه تعیین و منصوب گردید. (۷)

* کمیسیونی برای مالیات روستاها

بعد از ظهر امروز کمیسیونی مرکب از نمایندگان وزارت مالیه، داخله و مالیات غیرمستقیم دور هم جمع شدند تا درباره مالیات روستا هایی که شامل پرداخت این عوارض می شوند گفت و گو کنند. در این جلسه آن دسته از روستا هایی که می بایست

* تعیین حکم برای امتیاز ماهیگیری شرکت لیانازوف

امروز موضوع امتیاز ماهیگیری در آبهای شمال که به شرکت لیانازوف واگذار شده بود، به حکمیت گذاشته شد. از آنجا که شرکت لیانازوف اجاره خود را به موقع پرداخت نکرده بود، این امتیاز در ۱۲ خرداد ۱۳۳۶ ق از طرف ایران لغو و اداره و اسباب متعلق به آن ضبط شده بود. شکایت این شرکت در باب زیان های وارده بر آن در ن هایت منجر به این شد که طرفین هریک دو حکم و نیز یک حکم مشترک را برای حل و فصل موضوع معرفی کنند.

حکم مشترک ذکاء الملک رئیس دیوان عالی تمیز، و از طرف ایران دکتر ولی الله خان (۹) رئیس ثبت اسناد و سید نصر الله تقوی مدعی العموم دیوان عالی تمیز و از طرف شرکت منحل شده لیانازوف مسیو خشاب و مسیو تارکوف معین شدند. (۱۰)

* درخواست از دولت ترکیه برای دستگیری و تسلیم سیمیتقو

وزارت امور خارجه امروز وزارت داخله را مطلع کرد که از

۱- مقدمه متن لایحه قانون مجازات راجع به تخلفات وزراء و دیگر مسئولین چنین بود: «دولت حاضر از بدو تشکیل اهتمام کامل داشته است که قوانین لازم را تهیه و تقدیم مجلس شورای ملی نموده اساس عملیات خود را حتی المقدور بر اصول قانون مبتنی دارد؛ مخصوصا در اجرای این نیت قایل به هیچ استثناء نبوده و به هر اندازه که مشاغل مهمه به دولت وقت فرصت داده در تعقیب نظریه خود مساعی لازمه به عمل آورده است. از جمله قوانینی که دولت حاضر از بدو تشکیل مطمح نظر قرار داده و در تهیه لایحه آن اقدام نموده است محاکمه وزراء و قانون مجازات راجع به تخلفاتی است که از طرف وزراء و یا سایر مأمورین دولتی ناشی می گردد و بدیهی است که تهیه چنین قانون که ضرورتا باید جامع و کافی باشد و با صرف وقت و مذاقه کامل تهیه شود زودتر از این صورت نمی گرفت. اینک که مطالعات لازمه در قانون مزبور به عمل آمده به صورت جامع و مناسبی مهیا گردیده است، لایحه آن را ضمیمه این پیشنهاد نموده به مقام محترم مجلس شورای ملی تقدیم می نماید تا هر چه زودتر به تصویب رسیده، به موقع اجرا گذاشته شود.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۹۰).

۲- ملک الشعراى بهار در نشریه خود درباره مقید نبودن مطبوعات به حدود آزادی که در ن هایت موجب بروز چنین لوایحی در مجلس شورای ملی می شود، هشدار داد و نوشت: [تصویر] ملک الشعراى بهار «... باید این آزادی که به ما داده شده است قدر دانسته و به قدر لزوم از آن استفاده نموده و زیاده بر گنجایش و وسعت حوصله محیط از آن ننوشید و الا حال تخمه و دل درد عارض شده طیب ما را به پرهیز و امساک کلی امر خواهد کرد و این آزادی مرتعش را از محیط تهران سلب خواهند نمود. قضیه اجتماعات اخیر بایستی آزادیخواهان جوان و محرور را متنبه ساخته باشد که در مقابل سوءاستفاده از حریت و آزادی و در نتیجه فرار آنها از قید وضع قوانین لازمه- عناوین و اظهاراتی دیگر از طرف مقابل پیدا خواهد شد که آن وقت هزار مرتبه این آقایان به قبول شدیدترین قوانینی که متصور است راضی خواهند گردید- از آن جمله «ممیزی مطبوعات» است قبل از نشر و بدیهی است در صورت وضع چنین قانونی تا چه اندازه برای مخالفین آزادی مجال به دست خواهد آمد که به استمساک این قانون، مطبوعات ملی را خفه نمایند؟ این برای نمونه گفته شد که بدانند انسان هرچه دارد در یک روز و یک

دم نباید خورده و تفریط نماید. آزادی را باید با قدردانی و حسن استعمال و نفاست شناسی نگاه داشت و گرنه در گفتار تند رفتن و به هیچ حدی قانع نبودن و هیچ چیزی را قدر ندانستن و هرچیز را لگدمال کردن، همان قدر که آسان است عکس العمل آن خطیر و نجات از آن مشکل و دشوار خواهد بود.» (نوبهار، شم ۶، ص ۹۵، ۸ عقرب ۱۳۰۱).

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۴، ص ۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۳۷-۱/۴۵-۱۳۰۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۴، ص ۳.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۶، ص ۱.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۴، ص ۳.

۸- همان جا.

۹- سید ولی الله نصر فرزند سید احمد نصر الاطباء کاشی به سال ۱۲۵۵ ش در کاشان به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی را در زادگاهش فراگرفت. در سن ۱۲ سالگی برای تکمیل تحصیلات به تهران آمد و وارد مدرسه دارالفنون شد. وی از آن مدرسه در رشته پزشکی درجه دکترا دریافت کرد و به طبابت مشغول شد. او در راستای تکمیل معلومات خود به تحصیل علوم متداوله زمان، از جمله حقوق، فلسفه، حکمت، ادبیات عرب و معارف اسلامی اهتمام ورزید و در سال ۱۲۷۷ ش وارد خدمات دولتی گردید. نخست در بخش پزشکی دارالفنون تدریس نمود و همچنین به خدمت عدلیه درآمد. پس از صدور فرمان مشروطیت و تشکیل مجلس شورای ملی از طرف صنف گرمابه دار تهران به نمایندگی انتخاب گردید و با پایان یافتن دوره نمایندگی، خدماتش را در عدلیه ادامه داد. نصر در تنظیم قانون اساسی و متمم آن نیز همکاری داشت. وی مدتی ریاست کل محاکمات وزارت دارایی را بر عهده گرفت و سرانجام به معاونت وزارت عدلیه منصوب گردید. پس از تشکیل مدرسه عالی علوم سیاسی ریاست این مدرسه را بر عهده گرفت و زمانی ریاست مدرسه طب با او بود. او از سال ۱۳۰۰ به وزارت معارف رفت و یکی از ارکان اساسی و درجه اول آن وزارت خانه گردید. ظاهراً شغل وی مدیرکل وزارت معارف و بعداً فرهنگ بود ولی عملاً تمام کارهای آن وزارت خانه با نظر او انجام می گرفت. چندی نیز کفالت آن وزارت خانه را بر عهده داشت. با گشایش دانشگاه تهران در ۱۳۱۳ ش سید ولی الله نصر به معاونت آن منصوب گردید و با تشکیل فرهنگستان به عضویت پیوسته آنجا برگزیده شد. افزون بر اینها در سمتهای مختلفی از قبیل ریاست دانشکده پزشکی، دانشکده ادبیات و ریاست ثبت اسناد خدمت نمود و سالها در دانشکده های حقوق، طب، معقول و منقول تدریس کرد. نصر به علت بروز حادثه ای و شکسته شدن استخوان ران در حدود ۲ سال زمین گیر شد و به دنبال همین حادثه در بیست و نهم بهمن ۱۳۲۴ درگذشت. پیکرش در امام زاده عبد الله شهر ری به خاک سپرده شد. سید حسین نصر فرزند اوست. (مبارکیان، چهره ها در تاریخچه نظام آموزش ...، صص ۱۰۱ و ۱۰۲؛ اتحاد، پژوهشگران معاصر ایران، ج ۵، صص ۴۶۳ و ۴۶۴؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، صص ۱۶۲۲-۱۶۲۴).

۱۰- مجد (فطن السلطنه)، گذشت زمان (خاطرات)، ص ۹۰. همین منبع نتیجه حکمیت را چنین بیان می کند: «چاره کار چنین به نظر می رسید که دولت قرارداد جدیدی با لیانازها در خصوص صید ماهی بسته، این منبع عایدات را به طریقی که برای دولت هم موافق صرفه و مصلحت باشد، به خود آنها واگذار نماید که از راه انتفاع از شیلات، جبران خسارات خود را بنمایند و تحمیلی هم به دولت نشود و چون در تاریخ الغای قرارداد لیانازوفا مدت هفت سال و کسری از اجاره آنها باقی بوده، مدت قرارداد جدید اضافه بر هفت سال باشد.» (همو، ص ۹۳)

گزارشهای آن وزارت خانه در مورد قلع و قمع سیمیتکو و اتباع او در خاک ترکیه مطلع شده و متعاقبا به نماینده خود در ترکیه، ممتاز الدوله، دستور داده است که با مقامات ترک وارد مذاکره شود «و قرار تسلیم اسماعیل آقا را به طوری که حکومت آنقوره سابقا وعده داده بخواهند.» (۱)

* توقیف اقتصاد ایران

روزنامه اقتصاد ایران (۲) امروز توقیف شد. روزنامه اتحاد ضمن چاپ این خبر، اعلامیه روزنامه ایران آزاد را هم درج کرد که طبق دستور دولت به اداره پست، این روزنامه نباید توزیع شود. دفتر روزنامه ایران آزاد به مشترکان خود گفت که تا شماره ۱۱۳ را چاپ و توزیع کرده و اگر برخی شماره های اخیر به دست مخاطبان نرسیده از جهت توقف در پست است. (۳) مأموران سفارت انگلیس معتقد بودند نشریه اقتصاد ایران از طرف سفارت روسیه حمایت مالی می شد. در سند مربوط به این موضوع یاد شده است که از حجم مقالات ضدانگلیسی در مطبوعات ایران کاسته شده است. (۴)

* تذکر به سفارت روسیه نسبت به رفتار کنسول روسیه شوروی

پیرو پیدا شدن صندوق های محتوی مسکوکات در کشتی روسی در انزلی که کنسول روس با تغییر و رفتار حق به جانب نسبت به مأموران گمرک ایران می خواست آنها را تخلیه کند (ر. ک: ۱۸ مهر) وزارت امور خارجه در نامه ای به وزارت مالیه نوشت که رعایت مقررات گمرکی از وظایف آن وزارت خانه است که باید کاملا به اجرا گذاشته شود. «در موضوع رفتار بی رویه قونسول انزلی نیز با سفارت روس مذاکرات لازمه به عمل آمده و قرار شد تحقیقات نموده نتیجه را اطلاع دهند.» (۵) کنسولگری روسیه در انزلی می خواست جعبه های سکه را با دست آویز کالاهای دیپلماتیک بدون بازرسی معمولی وارد کنسولگری کند.

در منابع انگلیسی آمده است که در همین زمان (هفته منتهی به چهارم نوامبر / ۱۲ آبان) دو دیپلمات روسی از انزلی به تهران حرکت کردند تا یکی دو محموله سکه و مهر برای معاون کنسول روسیه بیاورند. (۶)

* حمل پول به بمبئی

حامد الدوله حاکم دزداب امروز در تلگرامی به وزارت داخله اطلاع داد که بانک «نوزده صندوق که دوازده هزار و چهارصد تومان دو هزاری سفید بوده است حمل به بمبئی نموده.» وی با دادن این خبر تأسف خود را با این پرسش نشان داد که «اگر حمل پول به هندوستان مجاز شده خوب بود چاکر را هم مطلع می ساختید.» (۷) با این که در این تلگرام، نام بانک یاد نشده اما به احتمال زیاد باید بانک شاهنشاهی وابسته به دولت انگلیس باشد.

* التجاء به کنسول انگلیس

اختلاف بین مسیو ابراهیم کفیل گمرکات بندرعباس و نایب الحکومه این بندر به کنسول انگلیس در بندرعباس کشیده شد.

کنسول نیز با دعوت از نایب الحکومه و کفالت گمرک چهار ساعت در کنسولگری با آنها صحبت کرده، ظاهراً نتیجه ای دربر نداشته است. کارگزاری بندرعباس با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه یادآور شد که مسیو ابراهیم اهل موصل است و به همین دلیل شکایت نزد نماینده انگلیس برده است. (۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، مورخ ۸ عقرب، شم ۱۱۷۵/۱۸۱۳.

۲- روزنامه اقتصاد ایران به صاحب امتیازی و مدیرمسئولی حاج حسین اقتصادی ملقب به مستشار الممالک در تهران تأسیس یافت و اولین شماره آن در ربیع الاول ۱۳۳۸ منتشر گردید. اقتصاد ایران ابتدا به صورت هفتگی منتشر می شد و پس از چاپ شماره ۲۸ توقیف شد و دوباره در شوال ۱۳۳۸ شماره بیست و نهم آن انتشار یافت. اقتصاد ایران خود را روزنامه ملی، آزاد و مستقل الافکار معرفی می کرد. مندرجات آن عبارت از درج وقایع داخلی و حوادث خارجی و مقالات مختلف با موضوع اقتصاد ایران بود. اقتصاد ایران بعدها پنج شماره در هفته انتشار یافت. شماره ۶۳ آن تاریخ روز یکشنبه ۸ ربیع الاول ۱۳۴۱ مطابق با عقرب ۱۳۰۱ را بر پیشانی خود دارد. حاج حسین اقتصادی ملقب به مستشار الممالک در ۱۲۴۰ شمسی در تبریز متولد شد. تحصیلات علوم قدیمه از جمله فقه و اصول و فلسفه و ادبیات را از دوران نوجوانی آغاز کرد و به منظور کسب تحصیلات علوم جدید به اسلامبول رفت و ضمن تحصیل در رشته های اقتصادی و سیاسی سفرهایی نیز به شهرهای مختلف اروپا کرد. در ۱۳۱۲ ق به ریاست تجارت آذربایجان منصوب شد و سپس در وزارت امور خارجه به عنوان مشاور تجاری اشتغال یافت. او با انتشار روزنامه اقتصاد ایران، ایرانیان را با علم اقتصاد و روشهای جدید تجارت آشنا کرد. وی پس از ۸۲ سال عمر در ۱۲ بهمن ۱۳۲۳ در تهران دیده از جهان فروبست. در دوره ای که در اسلامبول به سر می برد با یاری عده ای از اصحاب فرهنگ، دبستانی به نام دبستان ایرانیان تأسیس کرد و مدت زیادی در آن به تدریس پرداخت. (سرمه، اعزام محصل به خارج از کشور...، صص ۲۵۱ و ۲۵۲؛ صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱ و ۲، صص ۲۲۵ و ۲۲۶).

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۵، ص ۲.

۴- FO E ۱۴۴۸۷ / ۲۸۵ / ۳۴

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۰۳۳۳، آرشیو ۴۰۶ ض ۳ آ آ، شم میکروفیلم ۰۲۱۱۰۰۳۲

۶- FO E ۱۴۴۸۷ / ۲۸۵ / ۳۴

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳- ۴۱- ۳۰- ۱۳۰۱.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۰۲۹۰۰۰۱۴۳۹.

چهارشنبه ۹ آبان ۱۳۰۱ / ۱ نوامبر ۱۹۲۲ / ۱۱ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی بعد از ظهر امروز تشکیل جلسه داد و مواد دیگری از قانون استخدام مورد بحث قرار گرفت. سپس حق اولویت لایحه امتیاز خط آهن از خلیج فارس تا بحر خزر به کمیسیون فواید عامه ارجاع گردید. در ادامه نام اعضای کمیسیونها و شعب که انتخاب شده بودند، یک به یک خوانده شد. (۱) مدرس به عضویت کمیسیون عدلیه درآمد. (۲)

* توضیح سفارت انگلستان

سفارت انگلیس در تهران در پاسخ به آن چه که روزنامه اقتصاد ایران در مورد کاپیتان وارن و عکسی که او با لباس کردی انداخته توضیحاتی به وزارت امور خارجه داد که امروز در نشریه ایران درج گردید. بنابر توضیح سفارت در سال ۱۹۱۸ کاپیتان وارن «معاون مأمور سیاسی در سنندج بوده و وقتی از آن جا حرکت کرد، یک دست لباس به یادگار خریده و در موقعی که در انگلستان بوده است با آن لباس عکس برداشته و نسخ عکس مزبور را برای برخی از دوستان خود در ایران می فرستد.» در این جوابیه آمده است که کاپیتان وارن هرگز با طایفه قل خانی ارتباط نداشته؛ و اینک ویس کنسول انگلستان در بوشهر است. (۳)

* عذرخواهی رضا خان از قبول دعوت سفارت انگلیس

رضا خان وزیر جنگ امروز در نامه ای که با مطلع «فدایت شوم» به وزیر مختار یا یکی دیگر از مقامات سفارت آن کشور نوشت از قبول دعوتی که برای روز جمعه یازدهم آبان شده بود عذرخواهی کرد و نوشت که «با گرفتاری این روزها که فرصت و مجالی برای اینجانب باقی نگذاشته قبول این دعوت را عجلتا محترما معذرت خواسته، با اشتیاقی که به درک صحبت عالی دارم همین قدر که مجالی پیدا شد البته درک فیض ملاقات را خواهم نمود.» (۴) دیدارهای رضا خان یا با وزیر مختار انگلیس بود و یا با وابسته نظامی آن سفارت خانه در تهران.

* تعجب رضا خان

در تلگرامی که امروز رضا خان وزیر جنگ به حاکم نظامی آذربایجان فرستاد در پاسخ به کمبود آذوقه و علیق، گفت که این موضوع فوق العاده باعث تعجب است. «ایالت، ریاست و تقریبا کلیه امور در دست خود شماها است. چرا این گونه مطالب به من مراجعه می شود؟» آذربایجان محلی است که این گونه نیازها در آن به سادگی تهیه می شود «فقط تا اندازه ای اقدام و حدت لازم دارد.» (۵)

* درخواست تفقد نسبت به سالار رشید و ضرغام

علی اکبر درخشانی رئیس قشون مستقل گیلان از رضا خان وزیر جنگ خواست که در صورت موافقت، سالار رشید و برادرش ضرغام را که میان آستارا و اردبیل و در بخشهای مرزی این منطقه ساکن بودند و هنگام هیجانات نظامی - سیاسی به نظامیان کمک فراوانی کردند، «از مراحم بندگان حضرت اشرف مستحضر و امیدوار کرده، و یک عده پیاده مسلح از نفرات آنها را داخل در قشون بنماییم.» (۶)

* هیأت نشر اطلاعات بلژیکی

«هیأت نشر اطلاعات بلژیکی»، از وزارت امور خارجه خواسته است که اطلاعات اقتصادی، اجتماعی و ... ایران را در اختیار آن هیأت قرار دهد. وزارت خارجه هم موضوع را به دواير مختلف ارجاع داد که وزارت داخله پاسخ داد نیازهای اطلاعاتی این هیأت باید به طور مشخص ارائه شود تا بتوان پاسخ داد. وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه هم جواب داد آن چه که این هیأت می خواهد در ایران طبع و نشر نشده.

«از قرار معلوم بلدیة مشغول تهیه بعضی اطلاعات است که

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۵، ص ۱.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۳۳۷.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۷، ص ۳.

۴- FO ۲۴۸ / ۱۳۶۷

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۵۷.

۶- همان، پ ۱۶، ص ۶۸.

پس از طبع ممکن است یک جلد از برای هیأت [نشر] اطلاعات بلژیکی ارسال گردد. ضمناً برای اطلاع هیأت مزبور می شود احصائیه سالیانه گمرکی و اداره پست و اداره تلگراف را ارسال داشت ولی راجع به تجارت ایران در حدود ورقه چاپی لف اگر اطلاعاتی بخواهند این وزارت خانه تهیه و ارسال خواهد نمود.»^(۱)

* عدم حضور انگلیسها در مرزهای کردستان ایران

بنا بر گزارشی که امروز از کردستان به وزارت داخله رسید از حضور نداشتن قوای انگلیس در مرزهای کردستان ایران خبر داده شد و این که این عدم حضور «به وسیله جلب مفسدین محلی، حفظ نفوذ و سیاست» جبران می شود.^(۲)

* ورود خالصی زاده به مشهد

امروز آیت الله خالصی زاده که از عراق به ایران تبعید شده بود برای زیارت آستان قدس رضوی به مشهد رسید و ضمن استقبال از طرف حاکم شهر، رئیس قشون، ژنرال کنسول روس، رئیس نظمی و گروه زیادی از بازاریان و دیگر قشرهای مردم به مسجد گوهرشاد رفت. وی در آنجا به ایراد سخنرانی پرداخت، اما از مفاد سخنان او خبری درج نگردید. او در خانه آیت الله زاده خراسانی منزل کرد.^(۳) اما بنا بر آن چه مخبر روزنامه شفق سرخ نوشته ورود او به مشهد با مسائلی همراه بود. خبر درج شده در شفق سرخ را در پاورقی خواهید خواند.^(۴)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵ و ۷-۱-۷-۱۳۰۱.

۲- همان، ۱۳-۱۱-۴۷-۱۳۰۱

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۱، ص ۴.

۴- «دیروز (۱۱ ربیع الاول) حضرت آیت الله زاده خالصی وارد مشهد شدند. با این که در ظرف این یک هفته فاصله بین ورود آقای آیت الله زاده صدر و ورود آقای خالصی بعضی پیغامهای تهدید و شکایت از طرف مقامات مربوطه به قونسولگری انگلیس به اشخاص استقبال کننده آقای آیت الله زاده صدر رسیده بود و حتی بعضی را هم رسماً به اداره محترم لشکری جلب و مؤاخذه شدید کرده بودند؛ با آن که روز و ساعت ورود حضرت خالصی را نه تنها اعلان نکرده بلکه با کمال مواظبت مخفی می کردند، باز هم یکی از مدیران جراید چند ساعت قبل از ورود مطلع شده و فوق العاده مختصری مبنی بر خبر ورود آقای خالصی انتشار داد. اگرچه مأمورین انگلیس (آژانهای تأمینات نظمی مشهد) یکی دو نفر از اطفال موزع فوق العاده را گرفتند ولی دو سه نفر دیگر که از چنگ آژان گریختند،] فوق العاده را منتشر کردند. برخلاف انتظار عصر دیروز جمع کثیری از احرار و جم غفیری از عموم طبقات برای استقبال آقای خالصی به خارج شهر حاضر شدند: آقای امیر لشکر و آقای یاور پاشا خان هم با عده کثیری نظامی و پلیس برای اینکه مثل هفته گذشته خلاف انتظامی رخ ندهد (یعنی کسی جرأت فریاد زنده باد حجج اسلام و مرده باد تجاوزکاران به حقوق ملل نداشته باشد) حاضر شدند. یریدون ان یطفؤا نور الله ... همین که ساعت ورود در رسید مأمورین نظمی جمعی از جوانان حساس و شاگردان مدارس را برای این که مبادا اظهار حس بکنند، در مقابل انتظار گرفته و در یک کاروانسرای که خارج شهر بود توقیف کردند. کالسکه میهمان عزیز ما رسید.

حضرت خالصی پیاده شد. فوراً (بدون این که بگذارند علی‌الرسم کسی دست آقا را ببوسد) تیپ نظامی و فوج پلیس اطراف حضرت آیت‌الله زاده را گرفتند. دیده‌اید چطور مقصر را به طرف دار می‌برند؟! [تصویر] آیت‌الله خالصی زاده همان‌طور حضرت حجت‌الاسلام خالصی را در وسط تیپ نظامی و پلیس در حالتی که خود پاشا خان و یک نفر دیگر از اعضای نظمیّه زیر دو بازوی آقا را گرفته بودند به طرف آستانه مقدسه از خارج شهر بردند و در عرض راه هم جمعی نظامی و اجزاء تأمینات در میان مردم پراکنده شده و کاملاً مواظب بودند که از طرف کسی صدایی بلند نشود و به اصطلاح خودشان خلاف انتظام رخ ندهد. فقط چند نفر (صلوات چی) که رئیس نظمیّه اجیر کرده بود صدابه‌صدا انداخته بودند. اما که می‌تواند خورشید را به گل اندود؟ خالصی کسی نبود که از کسی اندیشه داشته باشد. خالصی کسی نبود که از پاشا خان و غیره پروایی کند. خالصی کسی نبود که تصور نماید که اینجا خراسان و مستعمره معنوی انگلیس است. خالصی کسی نبود که اهمیت بدهد به اینکه امروز در خراسان نفوذ انگلیس‌ها در تحت تأثیر فرمانفرمایی نظام السلطنه و ریاست نظمیّه پاشا خان ... از روزی که بیست و پنج هزار قشون در خاک خراسان و سیستان داشته‌تر است. بالاخره خالصی کسی نبود که تبعید و تهدید قوای روحیه‌اش را به تحلیل برده باشد. باری خلاف انتظام رخ داد. حضرت خالصی پس از خروج از حرم وارد مسجد شده و در منظر چند هزار نفر جمعیت ناگهان از دست مأمورین خود را رها کرده و بر عرشه منبر صعود فرمود و در ذیل عنوان آیه کریمه *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ* آنچه را که قونسول انگلیس و آقای فلان و فلان میل نداشتند بشنوند در ظرف یک ساعت با لهجه طبیعی فارسی آمیخته به عربی بیان فرمود. و الله متمم نوره و لو کره الکافرون. دلم می‌خواست می‌بودید پای منبر و مشاهده می‌فرمودید که چطور از شدت غضب رنگ آقای ... و آقای پاشا خان هر لحظه از زردی به کبودی و از کبودی به سیاهی مبدل می‌شد و می‌دیدید که چطور این دو نفر ایرانی با غیرت و تعصب به ناطق و مستمعین از روی کینه نگاه کرده و خیره شده‌اند! ای آقایان و کلا! ای زمامداران مملکت! نشسته‌اید و تماشا می‌کنید، می‌شنوید و ساکتید؟! کلاهتان را بالا-تر بگذارید! مملکت پهناور خراسان و سیستان عضو مهم ایران را توسط نظام السلطنه و آقای ... و آقای پاشا خان به انگلیس‌ها فروخته‌اید! - خیرش را ببینید! (شفق سرخ، شم ۹۰، صص ۱ و ۲). توضیح: نقطه چین‌های متن از خود منبع است.

پنج شنبه ۱۰ آبان ۱۳۰۱ / ۲ نوامبر ۱۹۲۲ / ۱۲ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

بعد از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. ابتدا موادی از قانون استخدام مطرح شد و سپس لایحه ای که از طرف وزارت عدلیه و در پی مذاکرات گروهی از روحانیان با نمایندگان دولت درباره مطبوعات و قانون جزای عرفی صورت گرفته بود، پس از بازگشت از کمیسیون عدلیه، مطرح شد. ماده اول این لایحه می گفت اگر مطبوعات بخواهند مطلبی راجع به دین اسلام درج کنند پیش از آن لازم است توسط ناظر شرعیات که خبریت او توسط دو مجتهد ثابت شود، تأیید گردد. و اگر مطلبی بدون نظارت چاپ شد و پس از تأیید ناظر شرعیات یا مجتهد عادل مسلم مضر بودن آن اثبات شد، آن مطبوعه جمع آوری و مدیر آن مجازات خواهد شد. این لایحه به تصویب نمایندگان رسید. (۱)

* سخنرانی امام جمعه تهران در مسجد جامع

امروز امام جمعه تهران در مسجد جامع سخنانی درباره اتحاد و اتفاق مسلمانان در برابر تجاوزات خارجی ایراد کرد و گفت اگر این اتحاد نبود انگلستان در مصر و هندوستان، و فرانسه در مراکش حقوقی برای مسلمانان قائل نمی شدند. وی درباره آزادی و فوائد مشروطیت نیز سخن گفت و تأکید کرد آن چه به روحانیان غیر از این نسبت دهند، کذب است.

«همیشه از طرف جامعه علمیه و علمای اعلام مشروطیت تقویت شده است.» وی در خاتمه خواستار تصویب نظر علما درباره مطبوعات و قانون جزای عرفی در مجلس شد. (۲)

* تحلیل شفق سرخ از ادامه اجتماع در مسجد جامع

روزنامه شفق سرخ در سرمقاله امروز خود از ادامه اجتماع روحانیان در مسجد جامع ابراز نگرانی کرد و با توجه به درخواست ایشان در مورد ممیزی مطالب آن دسته از جراید که مقالاتی درباره دین اسلام و مسائل مربوط به مذهب دارند و درخواست تصویب آن در مجلس نوشت که ادامه این اجتماع ممکن است سوءظن هایی را پدید آورد که شاید به دور از ساحت علما باشد. «دوام اجتماع مثل این است که بخواهند به قوه فشار یک لایحه را به تصویب مجلس شورا برسانند و بدیهی است در این صورت آن قانون صورت قانونی نخواهد داشت.» (۳)

* میلسپو در نزدیکی ایران

میلسپو مستشار امور مالیه که به استخدام دولت ایران درآمده پس از حرکت از امریکا اینک در عدن است و به زودی وارد بمبئی شده و از آنجا راهی ایران می شود. (۴)

* حاکم جدید بهبهان و کهگیلویه

بنا به تصویب هیأت دولت ضیاء السلطان لشکری به حکومت بهبهان و کهگیلویه منصوب شد. (۵)

* دیدار سردار عشایر با ولیعهد

پس از ورود سردار عشایر قراچه داغی به تهران به همراه برادرزاده اش امیر ارشد- این لقب از پدر به او منتقل شده- و توقف در منزل رضا خان وزیر جنگ، وی امروز به دیدن ولیعهد رفت. سردار عشایر به همراه رضا خان- که احتمالاً به توصیه و خواست او این دیدار صورت گرفته بود- نزد ولیعهد رفت «و پس از معرفی مورد الطاف واقع» شد. (۶)

* پیشنهادی از طرف رئیس کل امنیه

سردار رفعت رئیس کل امنیه که به اصفهان رفته و از جایگاه های نیروهای امنیه در جاده تهران- اصفهان دیدن کرده بود در پیشنهادی به رضا خان وزیر جنگ خواستار قلع و قمع خوانین بختیاری در این صفحات شد. او که احتمالاً برای تأمین امنیت بخشی از راه ورودی احمد شاه از جنوب به تهران به این مأموریت فرستاده شده بود به وزیر جنگ یادآور شد

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۵، ص ۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۹، ص ۲. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۴۶۲ * دیدار رضا خان با وابسته سفارت انگلیس در تهران ..... ص : ۴۶۲

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۵، ص ۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۸، ص ۲.

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۵، ص ۱.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۹، ص ۲.

تحقیقات نشان می دهد که حوادث پی در پی اخیر، فقط سرقت و دزدی نیست، بلکه این تحریکاتی است که از ناحیه خوانین بختیاری روی می دهد. آنها با تشکیل گروه های پنجاه- شصت نفره امنیت منطقه را مختل می کنند. «شاید دولت تصور نماید که امنیت این صفحات بسته به وجود آنهاست ... ولی به عقیده فدوی برای خاتمه دادن به این شرارتها لازم است پس از عبور اعلی حضرت همایونی عده مکفی نظامی برای سرکوبی این چند خانوار اشرار که مرتکب شرارت هستند، مأمور [شوند] که به کلی آنها را قلع و قمع [کنند] و اشخاصی هم که دستگیر می شوند فوری اعدام گردند.» او در پایان نوشت که امیر لشکر جنوب، (محمود آیرم) هم مثل من فکر می کند. (۱)

* موافقت با اعزام هزار نیرو به سردشت

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که امروز به امیر لشکر شمال غرب فرستاد با اعزام هزار نیرو به منطقه سردشت موافقت کرد و در ضمن به او یادآور شد در مناطق مرزی به نحوی عمل نماید که رضایت ترکهای عثمانی را فراهم آورد. (۲)

* ورود اسلحه به ایران توسط روسها

بنابر گزارش تلگرافچی گمیش تپه روسها دو کشتی و دو توپ از مرز اترک و خلیج حسینقلی وارد ترکمن صحرا کرده اند. (۳)

* تحقیق درباره مدرسه ایرانیان در عراق

وزارت امور خارجه امروز به ژنرال کنسول ایران در بغداد دستور داد درباره اوضاع «معارف عراق عرب و مدارس ایرانیان در آن جا» گزارش کاملی تهیه کرده و اگر پیشنهاد هایی برای پیشرفت امور تحصیلی ایرانیان و تربیت نونهالان ایرانی دارد اطلاع دهد. (۴)

* اعدام یک دزد

بنا بر گزارشی که امروز از اصفهان رسید، گروهی از سارقان در جاده اردستان تحت تعقیب قوای نظامی قرار گرفته و درگیری در منطقه حسن آباد اردستان بین این دو گروه، با کشته شدن تعدادی از دزدها و دستگیری یک نفر پایان گرفت. دزد دستگیر شده پس از محاکمه نظامی اعدام شد. (۵)

* ممنوعیت خروج مسکوکات و تذکر وزارت داخله

در پی ارسال خبر انتقال پول ایرانی از مرز دزداب توسط بانک شاهنشاهی به بمبئی (ر. ک: ۸ آبان) وزارت داخله امروز گزارش حاکم دزداب را به وزارت خارجه منعکس کرد و نوشت که «نظر به ممنوع بودن حمل مسکوکات به خارجه به حکومت (دزداب) تلگراف شد بدون اجازه مخصوص از حمل مسکوکات جدا جلوگیری نماید.» (۶)

به نوشته منابع انگلیسی، کنسولگری روسیه در اصفهان امروز جلسه ای در این شهر برگزار کرد که سخنان یا سخنرانان آن در صدد توجیه این موضوع بودند که بلشویسم دقیقاً منطبق با اصول شرع اسلام است. (۷)

* دیدار رضا خان با وابسته سفارت انگلیس در تهران

رضا خان وزیر جنگ امروز با سرهنگ دوم م. ساندرز دیدار کرد و از اوضاع کشور به وی خبر داد؛ این که آذربایجان آرام است و بخشی از نیروهای نظامی از آن ناحیه خارج شده اند، سیمیتقو احتمالاً در خاک ترکیه است، اقدام به آرام کردن شاهسونها شروع شده، گیلان برخلاف میل روسها آرام است و خبر مرگ سردار مقتدر طالشی به عنوان از بین رفتن یک دردسر احتمالی او را خوشحال کرده است. در این دیدار رضا خان به ساندرز گفت که ساماندهی ارتش با سرعت بیشتری ادامه دارد اما بدون پول کار مهمی از پیش نمی رود، اما وی روی کمک میلیسپو حساب باز کرده است. رضا خان از ساندرز تقاضای ۱۰ هزار قبضه تفنگ برای خرید کرد، اما پاسخ شنید که ایران هنوز بدهیهای گذشته خود را نپرداخته است. (۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، صص ۷۱ و ۷۲.

۲- همان، پ ۴، ص ۴۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۲۶-۴۹-۱۳۰۱.

۴- همان، ۵-۲۸-۳۲-۱۳۰۱.

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۶، ص ۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۴۱-۳۰-۱۳۰۱.

۷- FO E ۷۶۷ / ۶۹ / ۳۴

۸- FO E ۱۴۴۸۵ / ۶ / ۳۴

جمعه ۱۱ آبان ۱۳۰۱/۳ نوامبر ۱۹۲۲/۱۳ ربیع الاول ۱۳۴۱

* حفظ شعائر اسلام

قوام السلطنه در اطلاعیه ای که امروز در روزنامه ایران به چاپ رساند نسبت به اشاعه منکرات و مناهای شرعیه هشدار داد. «چون حفظ شعائر اسلام و اجرای احکام شرع مقدس اولین منظور دولت است و باید از منکرات و مناهای شرعیه قویا جلوگیری شود و از آنجا که موافق اطلاعات واصله مأمورین نظمیه در مرکز و ولایات اجرای این وظیفه را به طوری که لازم است مراقبت ندارند به موجب این حکم به کلیه دوائر نظمیه مرکز و ولایات» دستور داده می شود از هر آن چه که مناهای شرعی است جلوگیری کنند و مأمورینی که برخلاف دستور عمل کنند مؤاخذه و مجازات خواهند شد. (۱)

* دستور العمل تازه نظمیه در مشهد

بنا به دستور حکومت خراسان، اداره نظمیه اطلاعیه ای خطاب به مردم مشهد صادر کرد که در راستای بخش نامه جدید قوام السلطنه بود. در این اطلاعیه آمده است که مشروب خواری ممنوع است؛ مجالس قمار قدغن؛ بانوان نمی توانند با جوراب در خیابانها تردد کنند؛ زنان بدسابقه یا باید شوهر کرده، یا شهر را ترک کنند؛ بانوان باید حجاب را رعایت کنند؛ کسب از طریق مطربی ممنوع؛ و صدای ساز و آواز از خانه ها نباید به گوش برسد. مرتکبین دستگیر و مجازات خواهند شد. (۲)

* بدهی وزارت مالیه

در پی درخواست مجلس شورای ملی، وزارت مالیه صورت بدهی خود را در شش ماهه دوم سال گذشته و شش ماهه اول سال جاری، تقدیم مجلس شورای ملی کرد. این بدهی بالغ بر «چهار کرور» است. (۳)

* انتخاب حاکم تهران و شیراز و کاشان

بنابر آنچه روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت «از قرار معلوم شاهزاده صارم الدوله برای حکومت ایالت فارس تعیین شده است و «بنابر اطلاعات غیرمستقیم آقای نظام الدوله به حکومت تهران» منصوب گردیده است.

نظام الدوله وکیل مجلس شورای ملی بود. حکومت تهران پیش از این با امیر لشکر انصاری بود. (۴) روزنامه ایران هم خبر داد که انتظام الدوله از طرف ریاست وزراء به حکمرانی کاشان انتخاب شده است. (۵) حاکم پیشین کاشان مورخ السلطنه بود.

* گزارش امیر لشکر شمال غرب از ترمرد نظامیان بلندپایه

عبد الله طهماسبی در تلگرامی که امروز از قول یک صاحب منصب برای وزیر جنگ فرستاد خبر از تشکیل جلسه ای در تبریز داد که گروهی از نظامیان دور هم جمع شده و از وضع موجود ارتش انتقاد کرده اند. نایب سرهنگ سیف الله خان و نایب

سرهنگ محمود خان پولادین و بعضی از صاحب منصبان ژاندارمری سابق در این جلسه حاضر بوده اند.

اعتراض آنها به این بود که چرا کسانی چون سرهنگ ابو القاسم بیگ و سرهنگ صادق خان «که تماما عامی بی سواد و از نظام بی بهره هستند فرمانده فوج و گردان می شوند.» بنا به گفته آورنده خبر آنها هم پیمان شدند که به تهران آمده و با ولیعهد و وکلای مجلس صحبت کنند و با همراهی آنها رضا خان را از میان بردارند. طهماسبی در پایان می نویسد که طبق تحقیقات به عمل آمده «محمود خان پولادین سابقا به مسلک بالشویکی متمایل بوده و از کمیته کمونیست زنجان ورقه عضویت داشته» است. (۶)

* بالا رفتن پرچم سرخ در بارفروش

نماینده سیاسی دولت روسیه شوروی در بارفروش (بابل) از کارگزار مهم خارجیان دعوت کرد که روز هفتم نوامبر به مناسبت افتتاح رسمی کنسولگری دولت جمهوری شوروی اشتراکی سوسیالیستی روسیه در بارفروش و بالا رفتن پرچم

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۹، ص ۱.

۲- همان، ص ۲.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۵، ص ۱.

۴- همان جا.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۴۶، ص ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، صص ۵۰ و ۵۱.

سرخ در ساختمان کنسولگری حاضر باشد. مراسم ساعت ۱۰ صبح آغاز شده و ساعت هشت شب نیز میهمانی شام خواهد بود.
[\(۱\)](#)

* بازدید از بیمارستان ۱۲۰۰ تختخوابی

امروز وزیر جنگ به همراه ولیعهد، رئیس الوزراء و گروهی از دوایر دولتی و دربار در یوسف آباد تهران از مؤسسات «صحیه نظامی و مریض خانه ها» دیدن کردند. مریض خانه ۱۲۰۰ تختخواب دارد «به علاوه چندین دستگاه جهت فقرا و مساکین متفرقه تخصیص دارد.» [\(۲\)](#)

[تصویر] محمد حسن میرزا ولیعهد

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۷-۷-۴۹-۱۳۰۱.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۶، ص ۲.

شنبه ۱۲ آبان ۱۳۰۱/۴ نوامبر ۱۹۲۲/۱۴ ربیع الاول ۱۳۴۱

* جنگ سیاسی با روسها در ترکمن صحرا

محمد حسین خان آیرم رئیس قشون مازندران و استرآباد در گزارش مفصلی که از اقدامات روسها در منطقه ترکمن صحرا به مرکز فرستاد، نوشت که این اقدامات دیگر جنبه «تبلیغات و پروپاگاندا» ندارد، بلکه پول هایی که از طریق پست کنسولی و با کشتی وارد ایران می کنند اکنون بین ترکمن ها توزیع می شود.

روسها با این کار و نیز وعده های دیگر ترکمنها را تحریک به اغتشاش می کنند و در واقع جنگ سیاسی روسها شروع شده است. وی اضافه کرد که تاکنون توانسته است با ترساندن اهالی این منطقه از خشم رضا خان وزیر جنگ از یک سو و امیدوار کردن آنها در صورت انقیاد، به مراسم حضرت اشرف جلو اقدامات آنها را بگیرد.

[تصویر] محمد حسین خان آیرم

«چون یک نفر واعظ، برای آنها قهر و غضب حضرت اشرف را که چگونه صحرا و کلیه تراکمه کشته و با توپ تمام صحرا کن فیکون شده تشریح کرده ام و برعکس در صورتی که با انقیاد تامه رحم حضرت اشرف را به طرف خود جلب نمایند به چه پاداش و انعام و خلعت هایی مفتخر خواهد شد، شرح داده» ولی این شیوه برای مدت زیاد جواب نمی دهد. روسها گاهی تا هفتصد تومان خرج میهمانی و اسب دوانی و انعام و ...

می کنند بی آن که دیده شوند. وی در پایان نوشت که برای روزی که درگیری شروع شود نیاز به نیروی بیشتری هست اما فعلا در حال جنگ سیاسی با روسها هستم. (۱)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز نزدیک غروب مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. موضوع اصلی ادامه لایحه قانون استخدام بود که درباره موادی از آن بحث و گفتگو شد.

در این جلسه اعتبارنامه سردار فاخر نماینده تازه وارد شهر آباد نیز تصویب شد. (۲)

* جذب اکراد ایران توسط شیخ محمود

امیر لشکر اسماعیل خان والی نظامی آذربایجان امروز با اشاره به اقدامات خود در منطقه سقز و بانه نوشت که شیخ محمود برزنجی که توسط انگلیسها در کردستان عراق مستقر شده، «جدا مشغول دعوت اکراد است و روزنامه کردی را نیز طبع و نشر می کند.» (۳)

* هشدارى ديگر درباره تعطيلى مدرسه مظفرى در عشق آباد

كنسول ايران در عشق آباد امروز بار ديگر به مقامات وزارت امور خارجه هشدار داد كه مدرسه ايرانى مظفرى تاكنون به وسايل مشروع و نامشروع متوسل شده، اعانه جمع كرده،

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۵-۲۶-۴۹-۱۳۰۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۶، صص ۱ و ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

ماه‌یانه گرفته، بالاخره گدایی نموده تا از بسته شدن آن جلوگیری شود (ر. ک: ۱ مهر). با این وسایل نمی شود مدرسه ای بزرگ را باز نگاه داشت. این روش در انظار خارجیان هم افتضاح آمیز است. «اگر مواعید تلگرافی آن وزارت جلیله در این چند روزه صورت فعلیت نیافته به موقع اجرا نرسد انحلال مدرسه ... حتمی و به حیثیت معارف ایران لطمه بزرگی وارد خواهد ساخت.» (۱)

* صدور حواله برای حقوق عقب مانده کارمندان دربار

امروز حواله ای به مبلغ یکصد و بیست هزار تومان معادل حقوق چهار ماه از کارمندان دربار که به واسطه عقب افتادن حقوق اعتصاب کرده بود، صادر شد. (۲)

* تقاضای معرفی بیست نفر برای تحقق اصل دوم قانون اساسی

در پی نامه ای که شریعتمدار کرمانی به رئیس مجلس شورای ملی نوشت و از سفر خود به عتبات خبر داد، این پیشنهاد را نیز مطرح کرد که تقاضایی از مراجع نجف و کربلا برای معرفی بیست نفر روحانی عالی مقام صورت گیرد تا حضور پنج مجتهد برای نظارت بر امر مقننه تحقق یابد. از طرف مجلس هم امروز خطاب به او نوشته شد که «چند ماه قبل راجع به انتخاب پنج نفر آقایان علماء طراز اول از طریق آقایان علماء اعلام طهران انجام امر خواسته شده، متأسفانه تاکنون نتیجه نداده است؛ در این موقع که جنابعالی به عتبات عالیات مشرف می شوید، ممکن است به آقایان محترم علماء اعلام آنجا خاطر نشان نمایید که مفاد اصل دوم قانون اساسی این است که مراجع تقلید بدوا باید بیست نفر را به مجلس معرفی نمایند، تا از بین آنها پنج نفر را مجلس انتخاب کند و این بیست نفر هنوز معرفی نشده اند.» (۳)

۱- همان، ۱۳-۲-۳۲-۱۳۰۱.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۶، ص ۲.

۳- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، صص ۱۹۴ و ۱۹۵.

یکشنبه ۱۳ آبان ۱۳۰۱/۵ نوامبر ۱۹۲۲/۱۵ ربیع الاول ۱۳۴۱

* پایان اجتماع مسجد جامع

پیش از ظهر امروز قوام السلطنه ریاست وزراء و رضا خان وزیر جنگ و برخی دیگر از وزرا به مسجد جامع محل تجمع برخی از علمای تهران رفتند و تصمیمات دولت و مجلس را که وفق خواسته‌های آنان گرفته شده به اطلاع رساندند. شیخ مهدی واعظ این مصوبات را بالای منبر خواند. یکی مربوط به ممیزی مقالات مرتبط با مذهب و دیانت بود، دیگری الغای قانون جزای عرفی، و بعدی، برخی اصول تعطیل شده در عدلیه بود که به وزارت مربوطه امر شد آنها را به اجرا بگذارد، و بالاخره مبارزه با فساد که در این زمینه نیز بخش نامه‌هایی صادر شد. تصویب و تصمیم همه اینها به اطلاع رسید و در نهایت روحانیان حاضر در مسجد جامع متفرق شدند و این اجتماع پس از ۱۹ روز پایان یافت. (۱)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. لایحه پرداخت ۴۳۰۰ تومان به عدلیه بابت سال گذشته چون محلی برای پرداخت نداشت، ماند تا نماینده دولت هم در جلسه حاضر باشد و محلی برای پرداخت آن پیشنهاد کند. در ادامه قانون استخدام در دستور کار قرار گرفت. (۲) در جلسه امروز مدرس به مقتضای گفت و گوهای انجام شده توضیحی درباره قانون جزای عرفی که لغو آن یکی از خواسته‌های اجتماع کنندگان در مسجد جامع تهران بود، داد.

به دلیل اهمیت موضوع این گفتار در پاورقی آمده است. (۳)

* پاسخ مثبت رضا خان به ریاست اداره امنیه

رضا خان وزیر جنگ امروز در پاسخ به پیشنهادهای رئیس اداره امنیه (ر. ک: ۱۰ آبان) به اطلاع او رساند که پیشنهاد شما در مورد قلع و قمع اشرا (و در واقع تحریک شدگان به دست خوانین بختیاری) تصدیق می‌شود. پس از آمدن احمد شاه «جدا در صدد دستگیری آنها برآمده و فوراً آنها را اعدام نماید که به شرارت و دزدی آنها خاتمه داده شود». (۴)

* پاسخ مفصل اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان به تعجب رضا خان

به دنبال تلگرافی که امیر لشکر عبد الله طهماسبی فرمانده قشون آذربایجان درباره کمبود آذوقه و علیق در آذربایجان (ر. ک: ۹ آبان) برای وزارت جنگ فرستاد و پاسخی که وزیر جنگ مبنی بر این که همه آن ایالت در دست شماسست، چطور امکان کمبود وجود دارد؛ امروز اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان پاسخی مفصل برای ارتضای خاطر رضا خان فرستاد و در واقع از مراسله قبلی ابراز پشیمانی کرده، موضوع را به گردن فرمانده قشون آذربایجان انداخت که خواسته «خاطر مقدس را از چاکر آزرده و ملول نماید.» در این گزارش مفصل آمده بود که آذوقه و علیق قشون جای نگرانی ندارد زیرا «هفت هزار خروار غله خالصه» تحت اختیار قشون است و از ابتدای سال هم تاکنون هفت هزار خروار، نصف گندم و نصف جو به مصرف

رسیده است و هنوز نهمصد خروار آرد گندم و جو هم در انبار وجود دارد. وی در ادامه رسیدن پنجاه هزار تومان وجه را نیز یادآور شد که باعث تمشیت بهتر امور نظامی خواهد شد. (۵)

* آخرین نامه از مسکو

نایب سرهنگ اسماعیل خان نماینده وزارت جنگ امروز آخرین گزارش خود را پیش از عزیمت به برلن از مسکو به تهران فرستاد. در این گزارش به خرید اسلحه از روسیه و جلب نظر وزارت امور خارجه آن کشور به این معامله، برخورد با ابو القاسم لاهوتی و اتباع او و نیز احسان الله خان دوستدار، و ابراز علاقه تروتسکی به رضا خان در مقابله او با قوام السلطنه اشاره شده است. نظر به اهمیت موضوعات مطرح

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۶، ص ۳.

۲- همان، ص ۲.

۳- «بنده گمان می کنم این لایحه یک چیز تازه که بر قانون اساسی علاوه شده باشد نیست. یک فرمایشاتی شاهزاده نصرت الدوله فرمودند که لابد در آن زمینه چند کلمه عرض کنم. در دوره سوم که قانون جزا مطرح شد، شاهزاده نصرت الدوله آن قانون را که نمی دانم ترجمه کرده بودند یا تألیف به کمیسیون آوردند و ما هم به مقتضای تکلیف خودمان ۸۰۰ ماده در جزا نوشتیم. هزار سال قبل بلکه متجاوز، این مملکت یک قانون جزایی داشته و مملکت هم منظم بوده، ولی چون امروزه ما با سایر دول ارتباط داریم باید قوانین خودمان را طوری بکنیم که محدود باشد ولی ارتباطمان با سایر دول مقطوع نباشد، و اشخاص [ی] می توانند این کار را بنمایند که عالم به همه علوم باشند. و متأسفانه یک دسته ای هستند که عالم به اخلاق و علوم مملکت هستند، لیکن آنها از ما دوری می کنند، و ما هم دیدیم حاضر نشدند که با ما مشارکت نمایند، تا این که یک قانون جزایی که موافق با مذهب ماست نوشته شود، و بعد هم مهاجرت پیش آمد و این قانون جزا را در مملکت منتشر کردند، و خیلی زحمتهای هم تولید شد. اصولاً و فروعاً بنده در این قانون اشکال دارم، اما این که می گویند اگر پلیس به درشکه چی گفت بایست و ایستاد، ما حکم این را نداریم، بنده عرض می کنم داریم. کی خواست که به او بگوییم [؟] و آنچه را که گفته ایم عمل نکردند. پس اگر خواسته بودند و عمل هم می کردند موافق مقتضیات امروزه ما قانون جزا مرتب شده بود، ولی بعد از این ترتیب، البته آنها هم مساعدند، ما هم باید با آنها مساعدت کنیم و با یک نظریات وجدانی قوانینی تهیه شود که رفع احتیاج مملکت را بنماید و انشاء الله موافق مقتضیات هم خواهد بود.» (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۳۳۸).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۷۰.

۵- همان، پ ۴، صص ۵۲ تا ۵۶.

شده عین تلگرام رمز ارسالی از مسکو را در پاورقی می خوانید. (۱)

[تصویر] احسان الله خان دوستدار

* اجتماع اعتراض آمیز طلاب در یزد

براساس خبر رسیده از یزد طلاب این شهر به همراه گروهی از بازاریان و کسبه در مقابل مصلی اجتماع کرده و با این کار اعتراض خود را نسبت به رفتار محمد خان آژان در مورد یک طلبه اعلام کردند. از طرف حکومت وعده تنبیه آژان داده شده است. در این خبر نوع توهین آژان به آن طلبه یاد نشده است. (۲)

* امتیاز چراغ برق

وجود داوطلبان متعدد برای گرفتن امتیاز چراغ برق در شهرهایی چون اصفهان، قزوین و ایالت مازندران موجب شد وزارت فواید عامه به حاج امین الضرب که صاحب چنین امتیازی است اما آن را مسکوت گذاشته، اخطار کند که اگر تا چند روز دیگر جواب درستی درباره تأسیس و اداره چراغ برق در این نقاط ندهد امتیاز داده شده لغو و با پیشنهاددهندگان جدید وارد مذاکره خواهد شد. (۳)

* دستور وزیر جنگ درباره پسر شیخ فضل الله نوری

رضا خان وزیر جنگ به محمد حسین خان فرمانده قشون مازندران و استرآباد، دستور داد که بنابر اطلاع رسیده «آقا ضیاء پسر شیخ فضل الله نوری که از عناصر فاسده است به طرف مازندران عازم شده. علت این مسافرت غیرمعلوم. لازم است مشار الیه را کاملاً تحت نظر و مراقبت قرار» دهید. امروز امیر اکرم حاکم مازندران، با این که نامه خطاب به او نبود به وزارت جنگ اطلاع داد که به حکام نور و کجور و آمل اخطار شده که ورود آقا ضیاء (۴) را فوراً اطلاع دهند. (۵)

* تکذیب تحرکات ضد دولتی اقبال السلطنه

در پی گزارشی که از تحرکات اقبال السلطنه ماکویی حاکم ماکو و اطراف آن پس از سرکوب سیمیتقو (ر. ک: ۸ آبان) به وزارت داخله نوشته شد، اداره شمال این وزارت خانه اطلاع داد اقداماتی که مبنی بر تحرک ضد دولتی اقبال السلطنه باشد شنیده نشده، با این حال تحقیقات بیشتر صورت خواهد گرفت اما «به طور یقین عرض می نماید راپورت بی مأخذ بوده است.» (۶)

* اعتراض به افتتاح کنسولگری

به دنبال اعلام نماینده سیاسی دولت روسیه شوروی در بارفروش مبنی بر گشایش قریب الوقوع کنسولگری آن دولت در این

شهر (ر. ک: ۱۱ آبان) کارگزاری مهام خارجه مازندران امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که «اعتراض شفاهی در ذکر افتتاح قونسولگری نموده که فقط می باید افتتاح وکالت خانه یا اگنت قونسولگری ذکر شود.» (۷)

* اصرار ممتاز الدوله به بازگشت به ایران

ممتاز الدوله نماینده فوق العاده ایران که از قفقاز به ترکیه رفته بود موافقت قوام السلطنه رئیس الوزراء و وزیر امور خارجه را برای بازگشتش به ایران جلب کرد. قوام السلطنه امروز به او نوشت «حالا که در حرکت اصرار دارید حاجی میرزا موسی خان را به کفالت، معرفی، خودتان عزیزت فرمایید.

دو هزار تومان برای مخارج جنابعالی و دو هزار تومان جهت حاجی میرزا موسی خان حواله شد. سپردم هزار تومان هم به خانواده مشار الیه برسانند رفع نگرانی ایشان بشود.» (۸)

* دستور مذاکره با انگلستان درباره تحركات شیخ محمود

وزارت امور خارجه در تلگرامی که به سفارت ایران در لندن فرستاد از تحركات شیخ محمود برزنجی که «از طرف انگلیسها به سلیمانیه اعزام و ریاست آنجا به او واگذار شده و از قرار راپرت واصله از ورود به آنجا ایلات سرحدی ایران را به عنوان استقلال کردستان تحریک به عدم اطاعت دولت ایران می نماید» خبر داد و از نماینده خود خواست که در این مورد وارد مذاکرات با دولت انگلیس شود تا هرچه سریعتر او را از این اقدامات پرهیز دهند. (۹)

* درخواست مجوز برای پرداخت دیون سعد الدوله

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران از قوام السلطنه ریاست وزراء خواست که اجازه دهد بانک بدهی سعد الدوله را پردازد، چرا که در وضعیت سختی به سر می برد. سعد الدوله انتظار دارد ماهی دو هزار تومان از بابت طلب خود از بانک دریافت دارد؛ و از آنجا که بانک پولی برای دادن این بدهی ندارد دستور دهید اداره کل گمرکات یا خزانه ماهیانه دو هزار تومان به بانک ایران پردازد تا از این محل طلب سعد الدوله ادا شود. وی یادآور شد که بانک استقراضی پیش از واگذاری به ایران و تغییر نام، این بدهی را پرداخت می کرد. (۱۰)

* تقاضای اعطای لقب

قوام السلطنه امروز از احمد شاه درخواست کرد نظر به لیاقت و خدمات میرزا محمد مهدی خان نظام لشکر آذربایجانی، وی به لقب نظام الممالک مفتخر شود. (۱۱)

۱- «طهران- وزارت جلیله جنگ- تعقیب نمره ۸ معروض می دارد پس از جلسات عدیده از طرف فدوی شرایط سخت رد گردید. چنین تصمیم گرفته شد که از طرق وزارت خارجه مسکو به شومیاتسکی امر دهند در موضوع شرایط تسلیم اسلحه با حضرت اشرف مذاکره نماید. در آخرین جلسه یگانه شرطی که به نظر فدوی قابل ملاحظه بود ترتیب مصارف آن است که

تعیین آن ترتیب را البته حضرت اشرف با شومیاتسکی خواهند داد. گمان می‌کنم شومیاتسکی از طرف خود شرایطی نیز اظهار نماید. به کلی بی‌اصل خواهد بود، چون کلیه آنها رد شده است. از طرف وزارت خارجه تلگرافی به شومیاتسکی یک روز قبل مخابره شده است. ثانیاً در موضوع مهاجرین بادکوبه همه وقت با کفیل وزارت امور خارجه مذاکرات می‌نمودم که آنها را یا به ایران بفرستند و یا به نقاط بعیده روسیه تبعید نمایند. این پیشنهاد از همان روز اول پذیرفته شده بود. دلیل عدم انجام آن بر خود فدوی نیز پوشیده نبود. و به همین سبب هم هر روز این مسئله را در جلسات تجدید می‌نمودم، تا اینکه امروز رسماً اطلاع دادند که لاهوتی را به مسکو احضار و از برای احسان الله و سایرین نیز محلی در مسکو تهیه کرده اند و به زودی احضار خواهند شد. رفتن احسان الله به گیلان به کلی بی‌اصل است. ثالثاً راجع به حمل اسلحه از برلن از خاک روسیه پس از زحمات زیاد جواز عبور امروز دریافت داشت. رابعاً چند روز پیش وزیر جنگ تروتسکی را ملاقات و حل مسایل فوق نیز بر حسب حکم مشارالیه بود. مکتوبی خدمت حضرت اشرف عرض کرده است که به وسیله کوریر ارسال داشت. خامساً در آخرین ملاقاتی که برای خداحافظی از وزیر خارجه نمودم بی‌اندازه از وضعیت اخیر ایران اظهار دلتنگی می‌نمودم و مخصوصاً از فدوی درخواست کرد که به حضرت اشرف عرض نمایم مخالفت با مجلس به همراهی چند نفر از روحانیان به اقتضای سیاست قوام السلطنه (ابح ن) [ناخوانا] برای شخص اشرف که پیشوای ملت شناخته شده اند نخواهد داشت و نیز اظهار می‌داشت، فقط از شخص حضرت اشرف انتظار داریم عدم تمایل خودشان را نسبت به این سیاست قهقرایی قوام السلطنه اعلام فرمایند که اجانب در این موقع نتوانند استفاده نمایند. مسائل فوق به وسیله کوریر مفصلاً عرض خواهد شد. در برلن منتظر فرمایشات است. فدوی اسمعیل [نایب] سرهنگ» (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، صص ۶۸ و ۶۹).

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۶، ص ۳.

۳- همان، ص ۲.

۴- ضیاء الدین فرزند شیخ فضل الله نوری است که در هنگام نهضت مشروطه در نجف تحصیل می‌کرد و دو سال پس از شهادت شیخ فضل الله (۱۳۲۷ ق) از نجف به ایران آمد و در تهران در منزل پدری ساکن شد. در این اوان در طرفداری از مشروطیت وارد عرصه سیاست و در سال ۱۳۰۴ ش نماینده مردم تهران در مجلس مؤسسان شد. همچنین روابط پنهانی با دربار داشت و بسیاری از مطالبی را که از علماء، بازرگانان و اشراف می‌شنید به آنجا گزارش می‌کرد. وی در اواخر عمر رئیس دیوان کیفر شده، در اوایل جنگ جهانی دوم و هنگام اشغال ایران توسط متفقین درگذشت. (باقی، مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، ص ۹۱؛ کیوانفر، «اگر به گناه مخالفت با مشروطه...»، ص ۳).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، صص ۴۳ و ۴۴.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۷- ۳۷- ۱ / ۴۵- ۱۳۰۱.

۷- همان، ۵۶- ۷- ۴۹- ۱۳۰۱.

۸- همان، ۱۱- ۶- ۱۵- ۱۳۰۱.

۹- همان، ۱۶- ۱۱- ۴۷- ۱۳۰۱.

۱۰- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۲۸۶ و ۲۸۷.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۱۴۷.

دوشنبه ۱۴ آبان ۱۳۰۱/۶ نوامبر ۱۶/۱۹۲۲ ربيع الاول ۱۳۴۱

* قانون جزای عرفی و خبر روزنامه آسیای وسطی

قوام السلطنه ریاست وزراء در تلگرامی که امروز به مشاور الممالک نماینده سیاسی ایران در مسکو فرستاد ضمن توضیح لغو قانون جزای عرفی که یکی از تقاضاهای جدی روحانیان بود و با این که از تصویب مجلس نگذشته بود بیشتر نمایندگان هم با آن مخالف بودند، خبر داد که اینک قانون جزای دیگری در حال تدوین است که به مجلس داده شود. اما «دیشب یکی از جراید موسوم به آسیای وسطی، فوق العاده ای منتشر کرد که از قرار معلوم سفارت روس یادداشتی به دولت داده و به الغای قانون مزبور اعتراض نموده است. ضمناً در فوق العاده شمه ای از دخالت های سفارت در کارهای مملکت شرح داده و با عبارات تندی تنقید کرده بود. اینجانب فوراً به نظمیۀ امر دادم مانع انتشار فوق العاده مزبور بشوند و در روزنامه آسیای وسطی و ایران نیز» شرحی که متضمن تکذیب این موضوع بود به چاپ رسید. (۱)

* اطلاعیه وزارت امور خارجه و سفارت روسیه

در پی درج خبری در نشریه آسیای وسطی مبنی بر اعتراض سفارت روسیه به دولت ایران نسبت به لغو قانون جزای عرفی، امروز وزارت امور خارجه در اعلانی آن را تکذیب کرد و نظر ارباب جراید را نسبت به حفظ مناسبات حسن ه با دول دوست یادآور و اهمیت آن را متذکر شد. همچنین سفارت روسیه به دو زبان فارسی و روسی موضوع را تکذیب نمود و آن را در شماره امروز روزنامه ایران به چاپ رساند. در این اعلان استقرار رژیم کاپیتولاسیون در ایران که به سفارت روسیه نسبت داده شده تکذیب شد و این که «نمایندگی مختار هیچ گونه یادداشتی ارسال ننموده و کلیتاً هیچ قدمی در مسئله نسخ قانون جزای عرفی دولت ایران و اجرای رژیم کاپیتولاسیون که مخالف شئون یک ملت آزاد است بر نداشته است.» (۲)

* گزارش امیر لشکر شمال غرب از موقعیت سید طه

عبد الله طهماسبی فرمانده کل قوای آذربایجان امروز اخباری را که از سید طه، فرد نزدیک به سیمیتقو، جمع آوری کرده بود به مرکز فرستاد. سید طه پس از شکست قطعی، به ارومیه آمده، تأمین می گیرد و سپس به عنوان آوردن خانواده اش به خاک عثمانی می رود، اما عثمانی ها مانع از بازگشت وی می شوند. «حالیۀ برطبق راپرت واصله اسماعیل آقا و سید طه متفقاً با قریب چهل سوار به طرف سلیمانیه رفته، از قرار ملحق به انگلیسها شده اند.» (۳)

* انتخاب حاکم جدید اصفهان

به دنبال استعفای سلطان محمد سردار اشجع از حکومت اصفهان، حاکم سابق نظامی تهران محمود انصاری (امیر اقتدار) به حکومت اصفهان تعیین شد. (۴)

* انتخاب یک مجتهد در شورای عالی معارف

سید مهدی لاهیجی «که از افاضل علمای آزادی خواه هستند به عضویت شورای عالی معارف معین شدند.»^(۵) اعضای شورای عالی معارف غیر از روحانی یاد شده شامل ذکاء الملک فروغی، تدین، شیخ محمد امین خویی، دکتر امیر اعلم، دکتر مسیح الدوله، میرزا غلامحسین خان رهنما، مجیر الدوله و دهخدا بودند.

* استنکاف حاکم گیلان از بخش نامه دولت

کارگزاری مرکزی گیلان امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که پیرو دستور العمل صادر شده مبنی بر منع مذاکره و مکاتبه مستقیم عوامل حکومتی و دولتی ایران با کنسولگریها و نمایندگان دول خارجی، «حکومت گیلان تصور می کند که این امر برای مأمورین جزء است و به خودشان مربوط نیست.» وی در پایان خواست که به او بگویند مستقیم با نمایندگان کشورهای بیگانه تماس نگیرد. ^(۶) معروف بود که نیر السلطان حاکم گیلان روابط ویژه ای با روسها دارد.

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵- ۱۴- ۲۹- ۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۱، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۴۰.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۶، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵- ۱۰- ۴۶- ۱۳۰۱.

[تصویر] صحن حضرت معصومه (س)

* شکایت از رئیس تلگراف خانه قم

عده ای از اهالی خلیجستان در شکایت از بشارت السلطان رئیس تلگراف خانه قم در صحن حضرت معصومه (ع) تحصن کردند. شکایت از او که تلگراف خانه های گلپایگان، خمین، خوانسار و محلات را هم در اختیار دارد به اهالی آن نواحی نیز گسترش پیدا کرده است. علت این شکایت و اعتراض آن است که وی از مخابره خواستهای مردم به مرکز جلوگیری می کند. شاکیان خواستار انفصال او هستند. (۱) شفق سرخ نوشت که وی مدت بیست سال است در این سمت دوام آورده و این نبود مگر حمایت و توصیه محاسب الممالک. (۲)

۱- روزنامه اتحاد، ص ۴.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۷، ص ۲.

سه شنبه ۱۵ آبان ۱۳۰۱/۷ نوامبر ۱۹۲۲/۱۷ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تعطیلی عمومی

امروز به مناسبت سالروز تولد حضرت رسول اکرم (ص) و امام جعفر صادق (ع) دواير دولتي، سازمان ها، وزارت خانه ها و نشریات تعطیل بودند. در این روز آیین سلام در حضور ولیعهد اجرا شد و جشن هایی در ولایات مختلف برپا گردید. (۱)

* جشن پنجمین سال انقلاب روسیه در گیلان

امروز به مناسبت پنجمین سال پیروزی انقلاب در کشور روسیه از طرف کنسولگری این کشور مراسمی در شهر رشت برگزار شد که از ساعت ده صبح تا سه بعد از ظهر طول کشید.

در این مراسم گروهی از اهالی و رؤسای ادارات در کنسولگری پذیرایی شدند و کنسول اعلانی در شهر منتشر کرد و عموم ایرانیان و روسهای مقیم شهر را به کنسرتی که در مدرسه آرامنه برپا می شد دعوت کرد. در این مراسم غیر از تیاتری که به نمایش گذاشته شد، سخنان مهیجی به زبانهای فارسی، روسی و ارمنی به نفع انقلاب و علیه سرمایه داری ایراد گردید. روزنامه ندای گیلان هم فوق العاده ای در همین موضوع منتشر کرد. (۲) عنوان این ویژه نامه «افتخار انقلاب اکتبر» بود.

همچنین امروز بنگاه اقتصادی ونشترک وابسته به روسیه، به مناسبت پنجمین سال پیروزی انقلاب روسیه «یکصد و پنجاه دست لباس به زنها و یک صد و پنجاه دست به اطفال بی بضاعت داده است.» (۳) مراسم مشابهی هم از طرف کنسولگری روسیه در تبریز در این شهر برپا شد. (۴) چنین مراسمی در شهرهای کرمانشاه، بارفروش و آستارا هم برگزار شد. (۵)

* جشن سالگرد پیروزی انقلاب روسیه در کرمان

کار گزار مهام خارجه کرمان در گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که کنسولگری روسیه شوروی طبق اعلانی از اهالی کرمان دعوت کرد به مناسبت پنجمین سالگرد پیروزی انقلاب و «تأسیس دولت کارگران و بلند کردن بیرق» در محل کنسولگری جمع شوند. رؤسای ادارات و طبقات مختلف مردم در این مراسم شرکت کردند. سردار معظم خراسانی (تیمور تاش) نیز به عنوان والی کرمان در این مراسم حاضر بود که ترجمه سخنان کنسول روس را «بان هایت فصاحت و شیرینی» بیان کرد. (۶) مراسمی نیز به همین مناسبت در قزوین برگزار شد و میهمانی ای از طرف گوردین کنسول روسیه در قزوین بدون سخنران و حضور روسها داده شد. (۷) استرآباد و بندرگز هم شاهد چنین مراسمی بود. (۸)

* جشن سالگرد انقلاب در سفارت روسیه

سفارت روسیه در تهران امروز بعد از ظهر پذیرای میهمانان و مدعوین خود بود که برای شرکت در پنجمین سالگرد پیروزی انقلاب روسیه به آن سفارت خانه آمده بودند. نمایندگان سیاسی کشورها و وکلا و مدیران جراید میهمان شومیاتسکی وزیر

مختار روسیه در ایران بودند. (۹) وزیر مختار روسیه در تهران «در اقدامی نمادین به دو باغبان ایرانی سفارت و دو کارمند ایستگاه رادیو [- بی سیم مسکو] نشان هدیه کرد و گفت که دولت شوروی به این شکل احترام خود به طبقه کارگر را نشان می دهد.» (۱۰)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۴، ص ۴.
۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۷-۱۰-۴۶-۱۳۰۱. منابع انگلیسی نوشتند که نشریه ندای گیلان برای انتشار این ویژه نامه ۲۰۰ تومان دریافت کرده بود و عنوان نشریه ندای گیلان کمونیستی بود. (FO E ۶۹ / ۶۹ / ۳۴)
۳- همان، ۲۷-۱۰-۴۶-۱۳۰۱.
۴- همان، ۱-۵۱-۲-۴۵-۱۳۰۱. انقلاب روسیه در ۱۹۱۷ م در دو مرحله اتفاق افتاد؛ نخست اینکه در مارس ۱۹۱۷ یک حکومت موقتی مرکب از ۱۰ لیبرال و یک سوسیالیست انقلابی به نام الکساندر کرنسکی که همگی با ادامه رژیم استبدادی مخالف بودند تشکیل گردید. مهم ترین کار این مرحله از انقلاب وادار ساختن نیکلای دوم به استعفا از سلطنت بود. مرحله دوم انقلاب در اکتبر ۱۹۱۷ / مهر ۱۲۹۶ شکل گرفت و با روی کار آمدن بلشویکها و قرار گرفتن لنین در رأس قدرت انقلاب نیز کامل گشت. به عبارت دیگر در دوران حکومت موقت که تا ۷ نوامبر ۱۹۱۷ / ۱۵ آبان ۱۲۹۶ بیشتر طول نکشید لنین و پیروانش حکومت کرنسکی را برانداختند و خود زمام امور روسیه را در دست گرفتند. لنین نخستین کابینه کمونیستی در جهان را با نام «شورای کمیسرهای خلق» تشکیل داد و خود به ریاست آن نشست. وقوع این انقلاب بازتابهای مختلفی در سطح جهان، به ویژه در کشورهای همسایه و از جمله ایران، در پی داشت. مردم ایران با شنیدن خبر پیروزی بلشویکها در روسیه بسیار خوشنود و شادمان شدند. [تصویر] چون بسیاری از ایرانیان در آن سالها امیدوار بودند که با پیروزی این انقلاب در سیاست خارجی روسیه تغییرات اساسی به وجود خواهد آمد. همین طور هم شد. از جمله اینکه در اواسط دسامبر ۱۹۱۷ / آذر ۱۲۹۶ لنین اعلام نمود که عهدنامه های سری راجع به تقسیم ایران (اشاره به قرارداد ۱۹۰۷ م که روس و انگلیس سرزمین ایران را به سه منطقه، دو منطقه تحت نفوذ و یک منطقه بی طرف، تقسیم کرده بودند) باطل شده، قشون نظامی روس هم به زودی ایران را ترک خواهد کرد. همچنین دولت جدید التأسیس با انتشار اعلامیه ای، هر قرارداد و معاهده ای را که پیشتر حکومت تزاری روس، بر ملت آزاد ایران تحمیل کرده بود ملغی ساخت. از این پس چون انقلاب روسیه در ماه نوامبر / آبان به ثمر رسید، و در هفتم همین ماه لنین و بلشویکها قدرت را در روسیه در دست گرفتند، همه ساله در این روز مراسم بزرگداشتی به مناسبت انقلاب بلشویکها در مسکو و شهرهای دیگر برپا می شد. علاوه بر این سفارت خانه های روسیه در کشورهای مختلف جهان و کنسولگریهای تابع آن دولت در دیگر شهرها مراسم جشنی را به همین مناسبت برگزار می کردند. (عاقلی، روزشمار تاریخ ایران، ج ۱، ص ۱۲۰؛ ولی زاده، اتحاد جماهیر شوروی و رضا شاه، صص ۹۱ و ۹۲).

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۸، ص ۲

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹ و ۲۰-۱-۵۰-۱۳۰۱.

۷- FO E ۶۹ / ۶۹ / ۳۴

۸- FO E ۷۶۷ / ۶۹ / ۳۴

۹- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۷، ص ۳.

۱۰- FO E ۶۹ / ۶۹ / ۳۴

چهارشنبه ۱۶ آبان ۱۳۰۱ / ۸ نوامبر ۱۹۲۲ / ۱۸ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز، مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. دستور اصلی جلسه گفت و گو و مشورت درباره مواد دیگری از قانون استخدام بود. (۱) در این جلسه مدرس درباره ماده ۳۷ قانون استخدام سخنانی درباره تقصیرات اداری مستخدمین ایراد کرد و گفت که این ماده به نحوی باید تنظیم شود که شاکی از مأمور دولت به عدلیه ارجاع داده نشود.

«وقتی هم به عدلیه رفت آسودگی ندارد و قیامت تلافی می شود. و این مسئله فقط اسباب تجری مأموریت می شود.» (۲)

* زیانهای پرداخت حق السهم ایران براساس محاسبه منافع خالص

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا امروز در پاسخ به پرسش قوام السلطنه ریاست وزراء مبنی بر این که کمپانی سینکلر چه کسوراتی را در عایدی خالص کمپانی و سپس حق السهم ایران در نظر خواهد گرفت، ضمن برشماری آن موارد نوشت که «نمی دانم با وجود تجربیات تلخی که از قبول اساس منافع خالص برای تعیین حقوق دولت در مورد کمپانی نفت جنوب حاصل شده» چرا بار دیگر آن را مطرح می کنند؟

وی یادآور شد که نکات مبهم در این شیوه بسیار زیاد است و سینکلر می تواند به انحاء مختلف از حق السهم ایران کسر کند.

(۳)

* دستگیری فرخی یزدی

امروز فرخی یزدی توسط اداره نظمیة دستگیر شد. اتهام او سوء قصد به جان قوام السلطنه بود. او پس از هجده ساعت توقیف آزاد شد. شفق سرخ با چاپ این خبر اتهام وارد شده به فرخی را مسخره خواند. (۴)

* پایان حکمیت بین ایران و شرکت لیانازوف

امروز داوران معین شده برای تعیین تکلیف شرکت لیانازوف که امتیاز شیلات شمال ایران را داشت اما به دلیل عمل نکردن به مفاد قرارداد، امتیازش از طرف دولت لغو شده بود، حکم کردند که «قرارداد جدیدی به مدت پانزده سال بین دولت و لیانازوف ها منعقد گردد که اساس آن بر صدی پنجاه عایدات خالص سهمیه دولت باشد و این رأی امروز داده شد و عمل حکمیت خاتمه یافت و من بعد دعاوی که طرفین نسبت به یکدیگر داشتند از هر جهت ساقط است و نیز تذکرا توضیح می شود که چون به موجب قرارداد جدید، سهم دولت در این اجاره به نسبت عایدات مقرر می شود البته دولت در امور شیلات حق نظارت و کنترل خواهد داشت.» (۵)

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۲، ص ۱.
- ۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، صص ۳۴۲ و ۳۴۳.
- ۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۲۰۶ تا ۲۰۹.
- ۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۸، ص ۳.
- ۵- مجد (فطن السلطنه)، گذشت زمان (خاطرات)، ص ۹۵.

* پرسش سفارت روسیه درباره علت تأخیر حرکت هیأت ایرانی

سفارت روسیه در تهران، امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که اطلاعات رسیده از استرآباد نشان می دهد که توافق به عمل آمده برای حرکت دو هیأت ایرانی و روسی به مرزها (برای حل و فصل اختلافهای مرزی در این منطقه) از طرف ایران عمل نشده است؛ و یک روز پیش از موعد حرکت هیأت روسی، به موجب یادداشتی که به هیأت می رسد خواستار تعویق حرکت می شود «بدون این که علت تعویق یا تعیین موقع حرکت که چه روز خواهد بود» در یادداشت آمده باشد. در این نامه درخواست شده بود که هیأت ایرانی در نزدیکترین زمان، روز حرکت خود را به مرز تعیین کند. (۱)

* تعیین نماینده روسیه شوروی در کمیسیون سرحدی ماکو

سفارت روسیه شوروی در تهران به اطلاع وزارت امور خارجه ایران رساند که رفیق اسنوروف نایب کنسول ماکو را به سمت قائم مقام رفیق دوسون نماینده این سفارت در کمیسیون سرحدی ماکو تعیین کرده است. در این نامه، از دفتر دولت روسیه در ماکو به عنوان کنسولگری یاد شده بود، درحالی که ایران تأسیس کنسولگری در ماکو را نپذیرفته بود. (۲)

* دستگیری هشت نفر در بندرگز

حاکم بندرگز امروز دستور داد «هشت ایرانی فعال در هدایت تبلیغات علیه روحانیت و دولت بازداشت شوند.» این خبر را منابع انگلیسی یاد کردند و نوشتند که در میان این افراد میرزا عزیز اوغلی و میرزا محمود علی امین التجار هم جزو دستگیرشدگان هستند. امین التجار که از مأموران کنسول روسیه (وینر) در استرآباد است، بلافاصله پس از درخواست معاون کنسولگری روسیه در بندرگز آزاد شد. (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۰-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۲- همان، ۴۹-۱-۲-۱۳۰۱.

۳- FO E ۷۲ / ۶۹ / ۳۴

پنج شنبه ۱۷ آبان ۱۳۰۱ / ۹ نوامبر ۱۹۲۲ / ۱۹ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه با تقاضای یک ماه مرخصی اضافی برای سردار جنگ که برای تحقیقات از حادثه کشتار نظامیان در شلیل عازم منطقه بختیاری شده بود، موافقت شد. دستور اصلی مجلس امروز نیز قانون استخدام بود. همچنین به درخواست دولت مقرر شد که کمیسیون بررسی لایحه نفت شمال، تشکیل جلسه بدهد. لایحه نفت شمال از طرف دولت قوام السلطنه با تلفیقی از شرایط دو کمپانی سینکلو و استاندارد اوایل به مجلس تقدیم شده بود؛ و کمیسیون مزبور نتوانسته بود تا آن وقت جلسات خود را به طور مرتب تشکیل دهد. (۱)

* لزوم برخورد قهرآمیز با شاهسونها

عبدالله طهماسبی امیرلشکر شمال غرب و فرمانده قوای آذربایجان توضیح داد که پس از بازگشت نیروهایی که از مرکز برای سرکوب سیمیتقو به این صفحه آمده بودند برخی از ایلات و طوایف شاهسون مانند آلارلو به سرکردگی نجفقلی خان سرکشی می کنند. برای نمونه نجفقلی خان از بازپس دادن یک عراده توپ و مسلسل‌های خود استنکاف می ورزد. تاکنون روش مسالمت آمیز با ایشان فایده نبخشیده «درخواست می کنم اجازه فرمایند در صورتی که به مسالمت اسلحه سنگین خود را تسلیم نمایند قهرا مطالبه و گرفته شود.» وی در پایان تقاضا کرد برای این موضوع قوای پادگان آستارا تحت فرمان قوای آذربایجان باقی بماند. (۲)

* عدم پیشرفت امور مرزی ایران و روس از زبان هیأت ایرانی

مستشار الدوله مسئول «کمیسیون سرحدی دولت علیه ایران» که برای حل و فصل مسائل باقی مانده بین ایران و روسیه در استرآباد بسر می برند امروز علل ناکامی خود را در پیشبرد امور به وزارت امور خارجه منعکس کرد و آشکارا عدم حمایت مسئولان مرکزی را علت این امر دانست.

[تصویر] در ابتدای این گزارش ضمن یادآوری چهل سال تضییقات آبی و ارضی همسایه شمالی، آمده بود که به موجب فصل سوم عهدنامه مودت (۱۹۲۱ م) انتظار می رفت مسائل مرزی مرتفع شود. اما نبود عده ای کارشناس در مرکز که به موقع بتوانند «اظهارات حقه کمیسیون» را پاسخ دهند، دو ماه و نیم زمان کمیسیون سرحدی را تلف کرده، این هیأت در استرآباد بلا تکلیف مانده است. در این نامه شکواییه گونه آمده است که هرچه نوشتیم، به سفارت ایران در مسکو یا سفارت روسیه در تهران احاله دادید. دیگر آن که همراهی ۶۰-۵۰ سوار نظامی که باید همراه هیأت باشد دچار تردید شد. در یک صحرای هفتاد و پنج فرسخی چگونه می توان بدون وسایل مخابرات و نبود امنیت حرکت کرد. مضاف بر این که محافظت از هیأت

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۳، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۲۶.

مادام که در خاک ایران است به عهده ما خواهد بود. در پایان آمده است که بیش از سه ماه از اعتبار این هیأت گذشته و فقط سه ماه دیگر آن باقی مانده است. و اگر توجه مسئولان مرکزی به همین منوال باشد، اعتبار دولت در این مذاکرات به خطر خواهد افتاد. (۱)

* تعارف ها به جای تهدیدها در مکاتبات رضا خان و معتمد الدوله

آن چه پیش از این میان رضا خان وزیر جنگ و معتمد الدوله پسر ظل السلطان که متهم بود اموال پدر را در بانک سوئیس یک جا مال خود کرده و رضا خان در پی جویی آن مصرا خواستار نیمی از آن بود، می گذشت، چیزی جز تهدید و ارباب از طرف وزیر جنگ نبود. اینک در فقد اسناد که روشن نمی شود موضوع به کجا انجامیده، معتمد الدوله از رضا خان می خواهد که هنگام عبور از اصفهان میهمان او باشد. رضا خان که برای استقبال از احمد شاه راهی جنوب کشور خواهد بود، در پاسخ معتمد الدوله نوشت که «چون اینجانب در اداره قشونی اقامت خواهم کرد با امتنان از اظهار محبت نواب والا از قبول این دعوت معذرت می خواهم.» (۲) این روابط حسن ه همچنان ادامه می یابد تا این که معتمد الدوله به سمت آجودانی رضا خان می رسد.

* پریشانی اهالی اسدآباد

تعدیات حاکم اسدآباد، اهالی این منطقه را مستأصل کرده است. وی به عناوین مختلف از مردم پول می گیرد. غیر از این چند روزی است «ارزاق و غله ابدا به مردم وارد نمی شود؛ سه روز است که اغلب مردم بدون نان مانده و گندم یافت نمی شود. چنانچه به زودی توجهی نشود، جمعی تلف و پراکنده خواهند شد.» (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۳/۱ و ۸۳-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۹۳.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۷، ص ۲.

جمعه ۱۸ آبان ۱۳۰۱ / ۱۰ نوامبر ۱۹۲۲ / ۲۰ ربیع الاول ۱۳۴۱

* بازگشت فوج پهلوی

امروز فوج پهلوی که نقش مؤثری در سرکوب اسماعیل آقا سیمیتقو داشت وارد تهران شد. این یگان در میدان مشق حاضر شد و با حضور رضا خان وزیر جنگ، از سرتیپ امان الله میرزا، سرتیپ بصیر دیوان و دیگر صاحب منصبان قدردانی به عمل آمد. در این مراسم پرچم ذو الفقار به فوج پهلوی اهدا شد و وزیر جنگ نشان ذو الفقار را به سرتیپ امان الله میرزا و بصیر دیوان و دو صاحب منصب دیگر که یکی از آنها در هنگام جنگ کشته شده بود اعطا کرد. «از طرف آقای وزیر جنگ به سرتیپ امان الله میرزا امر شد که مجدداً شغل سابق خودشان را که ریاست کل ارکان حرب است مشغول شوند.» (۱) روزنامه شفق سرخ نام دو صاحب منصب دیگر را که نشان ذو الفقار گرفتند حسن آقای سرهنگ و مرحوم محمد خان رشید نظام یاد کرد. (۲)

[تصویر] نشان ذو الفقار

* کارد در استخوان بازرگانان ایرانی

گروهی از بازرگانان شمال ایران در نامه ای که به سه گیرنده مجلس شورای ملی، وزارت امور خارجه و وزارت فوائد عامه نوشتند با تشریح بهای اجناس صادراتی و وارداتی به مقایسه آن در سالهای گذشته با سال جاری پرداختند. آنان با ارائه آمار تجارت در سال ۱۹۱۶ یعنی ۷۲ میلیون قران صادرات برنج در مقابل ده میلیون قران واردات نفت که بیش از ۶۰ میلیون قران ما زاد داشته، اینک با انحصار تجارت در دست بنگاه های ونشترک و ساترسایوز از دادوستد همین دو قلم کالا ۱۳/۵ میلیون قران کسر در آمد داشته اند.

آنها نوشتند که این دو شرکت با شعبی که در شهرهای شمالی کشور دارند واردات و صادرات را در دست گرفته و خود تعیین قیمت می کنند و «بدبخت تجار ایرانی دست روی دست گذاشته بدبختی آتیه و فلاکت منتظره خود را سیر می نمایند.» (۳)

* تردد دزدان دریایی در سواحل ترکمن

امشب شش قایق مسلح برای دزدی به طرف گلوگاه آمدند اما نظامیان جلوگیری کرده، آنها را فراری دادند. «از قرار معلوم روسها از اغتشاشات دریایی تراکمه مسبوق و خودشان باعث آن هستند و به علاوه روسها می خواهند اغتشاشات دریایی را حتی ادامه دهند که دولت ایران مثل سابق درخواست حفاظت سواحل را از آنها بنماید.» این خبر را رئیس قشون استرآباد و مازندران داد و نیز به ترکمنهای بازرگان اخطار کرد اگر از حرکت بی رویه دزدان دریایی جلوگیری نکنند از آمدوشد کشتی های تجاری آنان به استرآباد جلوگیری خواهد کرد. (۴) به نوشته منابع انگلیسی رئیس نظامیان استرآباد تا امروز توانسته است

۵۰۰ تن از ترکمنها را به استخدام درآورد. این منبع می نویسد رضا خان به او دستور داده بود ۱۵۰۰ ترکمن را جذب کند. (۵)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۴، ص ۲.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۸، ص ۲. روزنامه ستاره ایران نام محمود خان رشید نظام را محمد خان شجاع نظام چاپ کرد. (ستاره ایران، شم ۸۰، ص ۲).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۳۱-۳۵-۱۳۰۱. در میان اسناد وزارت امور خارجه گزارش دقیقی از موقعیت بازرگانی ایران در بادکوبه وجود دارد که توسط ساعد الوزاره تهیه و به مرکز ارسال شده است. این گزارش آماری-تحلیلی با تأکید بیشتر به سیطره بنگاه های اقتصادی متعلق به روسیه شوروی اشاره می کند. (همان، ۱۹ تا ۱۷-۳۱-۳۵-۱۳۰۱).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۶۹۸.

۵- FO E ۷۲ / ۶۹ / ۳۴.

[تصویر] نمایی از همدان قدیم

* حرکت احمد شاه به طرف ایران

بنا به آن چه نماینده سیاسی ایران در فرانسه به ایران مخابره کرده، احمد شاه امروز از مارس به طرف ایران حرکت کرد.

«در این سفر خواه در فرانسه خواه در اسپانی احترامات فوق العاده شد و از هر جهت خاطر مبارک مسرور است.» (۱)

* گردهم آیی در مسجد جمعه همدان

امروز گروه هایی از مردم علاقه مند به دعوت حکومت در مسجد جمعه همدان جمع شدند تا درباره جمع آوری متکدیان و راه های کمک رسانی به ضعف تبادل نظر کنند. در این جلسه سخنانی درباره وضعیت این قشر ایراد و پس از ارائه پیشنهاد هایی مقرر شد برخی از آنها صورت عملی بگیرد. (۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۳-۳۶-۱۳۰۱؛ روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۱ نوامبر ۱۹۲۲، ص ۹.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۸، ص ۱.

شنبه ۱۹ آبان ۱۳۰۱ / ۱۱ نوامبر ۱۹۲۲ / ۲۱ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس تشکیل جلسه داد و به مواد دیگری از قانون استخدام رسیدگی کرد و تا ماده ۶۸ را به تصویب رساند. سپس نمایندگان پیشنهادهاى خود را ارائه کردند که از آن جمله بود حضور وزراء در مجلس برای پاسخگویی به پرسشهای ارائه شده. همچنین نظام الدوله یکی از نمایندگان مجلس که به تازگی به حکومت تهران منصوب شده، امروز در مجلس حاضر شد و استعفای خود را تقدیم کرد. (۱) او جایگزین حاکم نظامی، امیر لشکر محمود انصاری شده بود.

* حرکت رضا خان به طرف جنوب کشور

ساعت ۱۰ صبح امروز رضا خان وزیر جنگ به همراه دبیر اعظم رئیس کابینه وزارت جنگ و قائم مقام الملک و ساعد الدوله برای استقبال از احمد شاه با خودرو راهی صفحات جنوب شدند. آنها ابتدا به شیراز می روند و بعد به سمت بندر بوشهر حرکت خواهند کرد. «سی و چهار اتومبیل نیز که برای حرکت به صوب شیراز از طرف وزارت جنگ تهیه شده بود صبح امروز از مرکز به طرف شیراز حرکت کرد.» (۲) رضا خان پیش از حرکت، سرتیپ مرتضی خان را به ریاست کل ساخلوی تهران منصوب کرد. (۳) امان الله میرزا رئیس ارکان حرب کل قشون جانشین او تا زمان بازگشت از بوشهر شد. (۴)

* آخرین اطلاعات از کردستان عراق

عبد الله طهماسبی فرمانده قوای آذربایجان در گزارشی که امروز به مرکز فرستاد خبر داد که در نتیجه درگیریهای اخیر، قوای عثمانی از رواندوز عقب نشسته و آنجا را تخلیه کرده اند.

اسماعیل آقا سیمیتقو و سید طه به انگلیسها ملحق شده و با برادر شیخ محمود به رواندوز آمده اند. از طرف شیخ محمود نامه هایی به خوانین و سرکردگان طوایف کرد در مرزهای ایران و عثمانی فرستاده می شود و وعده آمدن خودش را می دهد.

عثمانیها به دلیل کمی نیرو، زمستان پیش رو و بدی راه و کمی آذوقه نمی توانند قوایی به آنجا بفرستند. وی احتمال داد شیخ محمود با حمایت انگلیس و با استفاده از زمستان به مرزهای ایران تعرض کند. اینک نیرویی که باید در سردشت متمرکز می شد در ساوجبلاغ مستقر خواهد شد. وی درخواست کرد در صورت امکان قوایی از لشکر غرب در سقز استقرار یابند. (۵)

* نیاز آستارا به نظمیه قوی

کارگزاری آستارا ضمن انتقاد از رئیس بی سواد نظمیه این شهر و هشت پلیس وابسته به آن به وزارت امور خارجه نوشت که این منطقه اهمیت زیادی دارد و فقط با یک نظمیه قوی می شود از مجامع و محافل کمونیستی جلوگیری کرد. وی اضافه کرد که یک رئیس دیگر برای نظمیه آمده است که ظاهرا آدم لایقی است اما اینجا سی نفر آژان می خواهد نه هشت نفر، آن هم

با ماهی شش تومن حقوق. وی از سفر خود به آستارای روس گفت که با این که مخروبه است نظم و نسق خوبی دارد. «چند روز قبل که بنده برای کار اداری به آستارای روس رفتم چون غیرموقع بود یک نفر پلیس در رفتن و مراجعت مواظب بنده بود. حتی با یک زن روسی که تعارف کردم فوراً او را به نظمیہ جلب و سؤال کرده بودند با کارگزار چه گفتی؟» (۶)

* درباره نماینده قلابی روسیه در خوزستان

به دنبال باخبر شدن سفارت روسیه در تهران از وجود یک نمایندگی سیاسی در خوزستان و شخصی که مدعی آن است، و تکذیب موضوع از طرف آن سفارت خانه و درخواست برای پی جویی ماجرا توسط مقامات ایران، امروز مشار الدوله نماینده وزارت داخله در خوزستان خبر داد که بنا به اطلاعات رسیده از کارگزاری آن ایالت، شخصی به نام مسیو ترمولان وجود

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۴، صص ۲ و ۳.

۲- همان، ص ۳.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۸، ص ۲.

۴- FOE ۱۴۴۸۷ / ۲۸۵ / ۳۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۳۸.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱-۵۴-۲ / ۴۵-۱۳۰۱.

خارجی دارد و اینک «سمت قونسولگری هند را در ناصری دارا» است و براساس اسنادی که ارائه داده، سابق بر این نمایندگی کنسولگری امپراتوری روسیه را داشته و صاحب دفتر و مهر و تابلو بود و چون می گوید چهار هزار تومان طلب دارد از پس دادن مدارک خودداری می کند، و تا سفارت این بدهی را پرداخت نکند مهر و تابلو و دیگر مدارک را نخواهد داد. او تقاضا کرده که سفارت روسیه شوروی او را به مقام سابق برقرار کند «ولی فعلا رسمیت در آن خصوص نداشته، عملیاتی هم نمی نماید.»^(۱)

* عریضه بازرگانان مشهدسر

بیش از بیست تن از بازرگانان مشهدسر در نامه ای که امروز به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشتند از انحصار دادوستد و واردات و صادرات این منطقه که در دست شرکتهای روسی قرار گرفته، شکایت کردند. آنان با اشاره به تبلیغاتی که برای بازار مکاره بادکوبه شده بود و اقدامی که تجار ایرانی در بردن کالاهای خود به آن بازار کردند، نوشتند که همه امیدها ناامید شد. «در بادکوبه کسی صاحب یک منات مال خود نیست.

اشخاصی که مال التجاره برده، فروخته اند نمی توانند وجهش را وارد ایران نمایند؛ و نه در آنجا مال التجاره هست که مبادله کنند.» دو شرکت ونشترک و سانترسایوز همه چیز را در اختیار خود گرفته اند و اخیرا تجارت نفت و پنبه را هم به انحصار خود درآورده اند. در ادامه این نامه به بالا- رفتن تعرفه های گمرکی از طرف روسیه اشاره شده که صرفه را از هر نوع کار بازرگانی گرفته است. «چند روزی است که برای پنبه هفت مناط و یک عباسی، برنج یک مناط و خشکبار را پوطی ده مناط طلا- گمرک گذاشته اند ... تمام مقصودشان این است که تجار ایرانی به واسطه زیادتی گمرک نتوانند مال التجاره خود را وارد و خارج نمایند.» در پایان این نامه آمده است که «روسها ... به هیچ معاهده و قانون و قرار اعتنا نداشته و احترام نمی گذارند. در روسیه هر کس صبح زود از خواب بیدار می شود یک قانون به عقیده خود وضع و اجرا می کند.»^(۲)

* حاکم جدید دزفول

آقا میرزا احمد خان به سمت حاکم دزفول منصوب شد. او از کارمندان قدیمی وزارت داخله است.^(۳)

* ورود میلسپو به بغداد

میلسپو و همراهانش امروز وارد بغداد شدند. آنها یک شب در آن شهر توقف کرده، راهی کرمانشاه خواهند شد.^(۴)

* سردرگمی در بانک ایران

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران در نامه مفصلی که امروز به قوام السلطنه رئیس الوزراء نوشت از شرایط و نیازهایی که می تواند این بانک را به نقطه مطلوبی برساند، سخن گفت، اما در ابتدا این سؤال را مطرح کرد «که آیا واقعا اولیای امور و دولت مایل بوده و پولتیک آنها اجازه می دهد که مؤسسه به این اسم و رسم در مملکت وجود داشته باشد یا خیر؟ و اگر

مایل باشند باید معین فرمایند که اولاً با چه سرمایه و اعتبار و در تحت چه اصولی باید این بانک دایر شود؟» از این سؤال روشن می شود که پس از تحویل بانک استقراضی به ایران و نامیده شدن آن به نام بانک ایران، این مؤسسه مالی فقط درگیر حل دعاوی میان طلبکاران و بدهکاران خود است و مجالی برای کارهای بانکی نداشته است. (۵)

* خبر تشکیل کابینه توسط شیخ محمود

شیخ محمود برزنجی که توسط انگلستان به حکومت سلیمانیه برگزیده شد کابینه تشکیل داده است. این خبر را کارگزار کردستان به نقل از نشریه بانگ کردستان، که شیخ محمود در سلیمانیه منتشر می کند، به مرکز گزارش داد. وی پس از یاد اسامی اعضای این کابینه در انتها می نویسد که «پس از ملاحظه روزنامه، نیت شیخ محمود معلوم می شود.» (۶) (ر. ک: ۴ آبان)

۱- همان، ۵۶-۱-۲-۱۳۰۱.

۲- همان، ۱۵-۳۱-۳۵-۱۳۰۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۴، ص ۴.

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۸، ص ۲.

۵- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۳۲ تا ۳۷.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

یکشنبه ۲۰ آبان ۱۳۰۱ / ۱۲ نوامبر ۱۹۲۲ / ۲۲ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تصویب لایحه دولت درباره نفت شمال

امروز لایحه ای که دولت درباره اعطای امتیاز نفت شمال و چگونگی آن به مجلس شورای ملی داده بود، در کمیسیون نفت تصویب شد. قوام السلطنه صبح و بعد از ظهر در مجلس حاضر بود و با حضور او و نمایندگان عضو در این کمیسیون لایحه پیشنهادی به تصویب رسید. این لایحه در بردارنده بهترین شرایط پیشنهاد شده دو کمپانی استاندارد و سینکدر برای کسب امتیاز نفت شمال بود تا پس از ارائه به آنها دو شرکت هر کدام موافقت خود را اعلام نمایند، امتیاز به آن کمپانی داده شود. (۱) این لایحه دو روز بعد به صحن مجلس آمد تا به تصویب ن هایی برسد.

* ورود نماینده وزارت جنگ به برلین

غلامحسین سالار انتظام کفیل ارکان حرب لشکر مرکز امروز خبر داد که براساس تلگراف رسیده، نایب سرهنگ اسماعیل خان وارد برلین شده است. او مأموریت داشت سلاح های خریداری شده ایران از آلمان را تحویل گرفته، راهی کشور کند. (۲)

* گزارشی از تحركات شيخ محمود در كردستان

امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی برابر آخرین اطلاعاتی که به او رسیده بود به مرکز گزارش داد که عثمانیها باش قلعه را پنهانی تخلیه کرده اند. «عشایر حدود ایران خصوصاً مامش، منگور و ده مگری از طرف شیخ محمود دعوت شده، مکاتبات دارند. نماینده شیخ محمود به ساوجبلاغ نزد امیر اسعد آمده و یک نفر از منسوبین او را هم همراه خود نزد شیخ محمود برده است.» (۳)

* بی ارزشی در گیری با شاهسونها برای یک توپ

امان الله میرزا جهانبانی رئیس ارکان حرب کل قشون امروز در پاسخ به پیشنهاد امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی (ر. ک: ۱۷ آبان) مبنی بر در گیری با شاهسون ها در صورت پس ندادن توپ جنگی، نوشت که اولاً وزیر جنگ به طرف جنوب حرکت کرده و بعد هم «به عقیده بنده عملیات با شاهسونها را تماماً موقوف به بهار فرمایید، زیرا اخذ یک توپ ارزش این زحمت» را ندارد. (۴)

* اخذ مالیات با نمایش نظامی

از آن جا که عده ای از نیروهای نظامی از طرف قشون کرمان برای مانور در حدود جنوبی کرمان از قبیل بم و نرمان شیر و جیرفت حرکت کرده اند، پیشکار مالیه کرمان با مناسب دیدن موقعیت در صدد برآمده «با تحصیل اجازه وزارت متبوعه بدان

حدود حرکت نماید که بقایای سنواتی را به وسیله استعانت قوای نظامی به حیثه وصول در آورند.» (۵)

* امیر اکرم بختیاری در پاریس

وزارت امور خارجه امیر اکرم بختیاری را به سمت آتاشه افتخاری سفارت ایران در پاریس تعیین کرده است «و ضمناً گویا مأموریت کوریه دیپلماتیک را نیز دارا خواهند بود.» از دیگر مأموریت‌های ابلاغ شده امروز انتصاب منیع السلطنه به کنسولگری گنجه بوده است. (۶)

* معاملات ملکی شیخ خزعل و سر ویلسن

به گزارش محمد حسن بدیع کارپرداز ایران در کربلا، بنابر اخبار موثق شیخ خزعل همه املاک خود را در بصره و اطراف آن، چه زمین های کشاورزی و چه بناها به سر ویلسن رئیس فعلی کمپانی نفت جنوب واگذار و او را وکیل و ناظر بر آنها تعیین نموده است. «این سر ویلسن، سابق بر این از اجزای وزارت خارجه انگلیس و حاکم سیاسی کل بین النهرین بود و یکی از اسباب عمده انقلاب اخیر عراق عرب را از نتیجه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۲۵، ص ۱. بیشتر منابع تصویب این لایحه در کمیسیون مربوطه را مربوط به روز ۱۹ آبان دانسته اند که اشتباه است.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۳۸. نایب سرهنگ اسماعیل خان یا سرلشگر شفایی بعدی همراه آجودانش سلطان حاجی خان سیاح برادر کلنل کاظم خان سیاح وارد برلین شد. (وثوق، داستان زندگی، خاطراتی از ...، صص ۲۴ و ۲۵).

۳- همان، پ ۴، ص ۳۱.

۴- همان، پ ۴، ص ۳۹.

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۸، ص ۲.

۶- همان جا.

تندروی سیاست خشن او می دانند که دولت انگلیس ناچار شد او را از کار منفصل نموده، و او هم پس از انفصال از خدمت دولت استعفا داده و در اداره انگلوپرشن اوایل کمپانی [کمپانی نفت انگلیس- ایران] مستخدم شده. وی از دولت خواست با دقت این نوع بده بستانها را زیر نظر داشته باشد چرا که نتایج خوبی برای خوزستان ندارد. (۱)

* گفت و گوی نماینده سیاسی ایران با روحانیان نجف

محمد حسن بدیع کارپرداز ایران در کربلا گزارش دیدار خود را با روحانیان نجف به وزارت امور خارجه فرستاد. او در این دیدار نظر علمای آن دیار را نسبت به حقوق تاریخی ایران در بین النهرین یادآور شد و از آنان خواست با توجه به قدرتی که دارند از این حقوق دفاع کنند. نظر به اهمیت این سند متن کامل آن در پاورقی می آید. (۲)

* تحریم انتخابات مجلس در عراق از طرف علمای شیعه

دولت عراق در این روزها با جدیت مشغول انتخاب نماینده و تشکیل مجلس شورا است. بخش نامه ای از وزارت داخله عراق نیز به عموم ولایات فرستاده شده است. «غرض هم از تشکیل مجلس تصدیق و امضاء معاهده انگلیس و حکومت است.» علمای نجف همچون آیات میرزا حسین نائینی و آقا سید ابو الحسن اصفهانی با همراهی دیگر روحانیان حکم به تحریم انتخابات مجلس داده اند.

[تصویر] آیت الله نائینی

و علت تحریم «یکی منظور نداشتن حقوق اکثریت شیعه است؛ دوم تخصیص یک نفر نماینده است از برای کربلا و نجف؛ و سوم عدم شرکت در تصدیق معاهده است که آن را به حال عراق مضر می دانند.» پیرو حرکت روحانیان نجف آقایان سید عبدالحسین حجت و آقا سید حسن طباطبایی که از روحانیان مشهور کربلا هستند، حکم تحریم روحانیان نجف را به هیأت انجمن نظار ابلاغ کرده و گفته اند «هرکس دخالت در عمل انتخاب کند یا مردم را تحریض و تشویق به این امر نماید آن شخص از مراوده و اختلاط با مردم و دخول در حرم مطهر و رفتن حمام ممنوع و از جمیع حقوق عمومیه مسلمانان محروم است.» هیأت نظار هم از کوبندگی این حکم عقب نشینی کرده اند. «البته انعکاس خبر تحریم انتخابات در عراق بی اثر نخواهد بود و این مسئله را دچار وقفه و سکتته خواهد کرد زیرا که عنصر شیعه که اکثریت اهالی عراق عرب را تشکیل می دهد اغلب از آقا سید ابو الحسن اصفهانی تقلید می نمایند.» (۳)

* نگارش قانون جزای جدید

در پی لغو قانون جزای عرفی که یکی از خواستههای روحانیان بود، اینک کمیسیونی با شرکت ذکاء الملک، سید نصر الله تقوی، صدر الاشراف، میرزا سید محمد قمی و منصور السلطنه معاونت عدلیه تشکیل شده تا با تبادل افکار قانون پیشنهادی جزا را با رعایت تطبیق مقررات شرعیه تدوین کنند. (۴)

اخیرا جمعی مرکب از دوستداران موسیقی، نقاشی و سایر گونه های هنر، مجمعی در تهران تشکیل داده و اسم آن را آشیان عشق گذاشته اند. (۵)

* آمار تلفات درگیری با امیر مؤید

کارگزاری مازندران پس از کسب اطلاعات تازه، به وزارت امور خارجه نوشت که در درگیری بین قشون دولتی و امیر مؤید سواد کوهی، پسر سهم الممالک که تیر خورده بود در گمیش تپه فوت کرده و از قوای دولتی هم دو نفر سلطان کشته و چند نفر نظامی زخمی شده اند. (۶)

* اقدامات وزارت امور خارجه نسبت به مداخلات روسیه در ناحیه ترکمن صحرا

پس از گزارش مشروح محمد حسین خان رئیس قشون استرآباد و مازندران درباره تقابل های سیاسی خود با روسها در ترکمن صحرا (ر. ک: ۱۲ آبان)، وزارت امور خارجه امروز وزارت جنگ را مطلع کرد که مداخلات روسها در منطقه و جریانات سیاسی آن صفحات به سفارت کبرای ایران در مسکو فرستاده شد تا برای جلوگیری از عملیات و تحریکات روسها و مداخلات کنسولگری آنها در استرآباد در امور داخلی ایران اقدام کنند. تذکر مشابه به سفارت روسیه در تهران هم داده خواهد شد. (۷)

* بازگشت آیت الله خالصی زاده از مشهد

بنابر اخبار رسیده از مشهد آیت الله خالصی زاده یکی از دو روحانی تبعید شده به ایران که برای زیارت آستان قدس رضوی راهی مشهد شده بود، پس از چند روز توقف، سخنرانی و زیارت امروز راهی تهران شد. (۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱-۳-۵۲-۱۳۰۱.

۲- «سه روز قبل برای زیارت به نجف اشرف مشرف شده و دیروز مراجعت و در آنجا با غالب علمای اعلام و آقایان محترم ملاقات نمودم و با بعضی از ایشان که در امور سیاسی دخالت دارند در ضمن صحبت مذاکره کردم که شما زمام سیاست عراق را در دست دارید و به همت و اقدامات شما حکومت ملی عراق تأسیس یافت؛ چه جهت دارد که فقط مدافعه از حقوق ملت عراقی می فرمایید و از مصالح دولت و حقوق تاریخی ایران هیچ مذاکره نمی کنید و از این مسئله غفلت یا تغافل می فرمائید. در صورتی که شرعا و اخلاقا مکلف هستید که از حقوق ایران در عراق مدافعه و هر وقت موقع را مساعد یافتید به منافع ایران خدمت کنید. در جواب گفتند این وظیفه دولت است که باید به اقدامات سیاسی حقوق خود را در بین النهرین حفظ نماید. گفتم هر کس تکلیفی دارد؛ دولت به وظایف خود عمل خواهد کرد ولی ملت و آقایان علما هم تکلیفی دارند که نباید از آن غفلت نمایند. گفتند از طرف دولت تاکنون در این خصوص به ما اظهار نشده. گفتم بالفرض نشده باشد شما باید به وظایف ملی و دینی خود عمل نمایید و در آتیه در نظر داشته باشید که اگر انقلابی در عراق برپا شد در ضمن پیشنهادهای

که می فرماید چند ماده هم راجع به حفظ حقوق و امتیازات دولت و اتباع ایران داخل کنید. همه سکوت کردند. خوب است از طرف وزارت جلیله به آقا میرزا مهدی آیت الله زاده خراسانی که امروز کلید عقل حجج اسلام است مکتوبی نوشته و این مطلب در آن اشاره شود که خالی از فایده نخواهد بود. چون لازم بود عرض شد. چاکر- محمد حسن بدیع.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹۰-۲-۱۶-۱۳۰۱).

۳- همان، ۱۸۹-۲-۱۶-۱۳۰۱. «بعد از تشکیل سومین دولت «نقیب» در ۳۰ سپتامبر ۱۹۲۲ و موافقت با معاهده در دهم اکتبر همان سال و ارتباط این توافق با برگزاری انتخابات مجلس مؤسسان، ملک فیصل فرمانی صادر کرد که براساس آن روز ۲۴ سپتامبر، تاریخ شروع برگزاری انتخابات تعیین شد. سپس در همان روز، وزیر کشور دستوراتی در مورد برگزاری انتخابات صادر کرد و طی آن دعوت به همکاری و التزام به حفظ آرامش نمود. عکس العمل منفی معارضین در قبال انتخابات بسیار شدید بود، به طوری که هیچ یک از مقامات دولت و قیمومت انتظار آن را نداشتند. این بار اقدام مستقیم علما در برخورد با قضیه، ویژگی اصلی تحریک و فعالیت معارضین بود. عکس العمل علما و اتخاذ چنین مواضعی از آنجا ناشی می شد که به عقیده آنها چون دولت خود معاهده را تصویب کرده است، نمی تواند در اجرای انتخابات بی طرف باشد، و از آنجا که با تصویب چنین مجلسی، آن معاهده جنبه قانون پیدا می کرد، از این رو، علمای نجف و کاظمین و در پیشاپیش آنها، آیت الله سید ابو الحسن اصفهانی، آیت الله نائینی و آیت الله خالصی دست به کار شدند و با صدور فتوایی انتخابات را تحریم کرده و تأکید نمودند تا مادامی که دولت به خواسته های عادلانه آنها پاسخ مثبت ندهد، شرکت در انتخابات جایز نیست. این خواسته ها عبارت بودند از لغو مقررات نظامی، آزادی مطبوعات و اجتماعات، فراخواندن مستشاران بریتانیایی از استانها به بغداد، بازگشت تبعیدشدگان سیاسی و اجازه تشکیل گروه ها و احزاب سیاسی. اما چون دولت به این درخواستها پاسخ مثبت نداد، مرجع اعلا- فتوای دیگری صادر کرد. در این فتوا چنین آمده بود: «الی اخواننا المسلمین! ان هذا الانتخاب یمیت الامه الاسلامیه فمن انتخب بعد علم بحرمه الانتخاب، حرمت علیه زوجته و زیارته- ای زیاره العتبات المقدسه- و لا یجوز رد السلام علیه، و لا یدخل حمام المسلمین.» (برادران مسلمان! این انتخابات باعث مرگ امت اسلامی است. بنابراین هرکس بعد از علم به تحریم انتخابات، در آن شرکت کند، همسرش و زیارت- زیارت عتبات عالیات- بر او حرام می شود و جواب سلام او جایز نیست و نمی تواند وارد حمام مسلمانان شود.) از طرفی دولت شایع کرده بود که علما با انتخابات مخالفتی ندارند، لذا از انتشار این فتوا در بعضی از مناطق جلوگیری کرد. در این باره از علما سئوال هایی شد و آیت الله ابو الحسن اصفهانی و آیت الله نائینی و آیت الله خالصی در پنجم نوامبر سال ۱۹۲۲ (مطابق با پانزدهم ربیع الاول ۱۳۴۱ ه ق) فتوایی را به طور مشترک صادر کردند: بسم الله الرحمن الرحیم. بله، در حال حاضر انتخابات از جانب ما به طور آشکار، تحریم شده است. بنابراین هرکس در آن شرکت کند و یا در برگزاری آن مساعدت نماید، حکم محارب با خدا، پیامبر و اولیاء الله را دارد. پس از صدور این فتوا، دیگر علما نیز به شکل انفرادی فتوایی دادند و در کنار این فتواها اعلامیه های بدون امضایی هم در ترغیب مردم به اطاعت از فتاوی علمای نجف، کاظمین و کربلا پخش شد.» (الرهیمی، تاریخ حرکت اسلامی در عراق، صص ۲۵۷ تا ۲۵۹). [تصویر] نمایی از کربلا

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۸۸، ص ۲.

۵- همان، ص ۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۱۴-۴۹-۱۳۰۱.

۷- همان، ۶-۲۶-۴۹-۱۳۰۱.

دوشنبه ۲۱ آبان ۱۳۰۱/۱۳ نوامبر ۲۳/۱۹۲۲ ربيع الاول ۱۳۴۱

* همکاری همه جانبه ترکها در سرکوب سیمیتقو

نماینده سیاسی ایران در آنکارا از همکاری همه جانبه ترکها در تعقیب و سرکوب اسماعیل آقا سیمیتقو خبر داد. غیر از این ترکها به طوایف ساکن در مرزهای شرقی خود نیز دستور داده اند که از همکاری با سیمیتقو خودداری کنند. وی یادآور شد که سرکوبی اسماعیل آقا توسط ترکها در حالی صورت می گرفت که آنها در مرزهای غربی برای مبارزه با نیروهای یونان متمرکز شده بودند. او جنگ باش قلعه را که ترکها موفق شدند نیروهای سیمیتقو را متلاشی کنند توضیح داده، نوشت که نزدیک به سی نفر از نزدیکان سیمیتقو که اکثراً رؤسای قوای او بودند کشته شدند، که یکی از همسرانش نیز جزو کشته شدگان بود. زن دیگر و پسر هفت ساله اش خسرو نام هم به اسارت نیروهای ترک درآمدند. وی این شنیده خود را هم در این گزارش یاد کرد که «گویا اسماعیل آقا مجدداً به خاک ایران آمده و با شاهزاده امان الله میرزا رئیس قشون [منطقه] مشغول مذاکره و مخابرات است که حکومت سلماس از طرف دولت با معاش کافی به او داده شود.» و با اظهار تعجب خواست که صحت و سقم خبر را به او اطلاع دهند. وی در پایان، جنگ ترکها با سیمیتقو را چنین تحلیل کرد که «دیگر کردها [ی ایران] از همراهی عثمانیها مأیوس شده و با سکونت در ایران زندگی خواهند نمود به شرط این که از طرف مأمورین و حکامی که به آن حدود می روند تدابیر لازمه برای جلب اطمینان اکراد به عمل آید.» (۱)

* لزوم تغییر رفتارهای دیپلماتیک در ترکیه عثمانی

ممتاز الدوله نماینده سیاسی ایران در ترکیه عثمانی در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد لزوم تغییر رفتار نمایندگان سیاسی در ترکیه عثمانی را گوشزد کرد. در زمان استبداد و سلطان عبد الحمید مأموران خارجی فقط می توانستند با سرای سلطنتی مناسبات داشته باشند.

[تصویر] سلطان عبد الحمید دوم

بعد از اعلان مشروطه هم اختیارات اغلب در دست کمیته اتحاد و ترقی بود، اما اینک همه قوا در مجلس کبیر ملی متمرکز است و نمایندگان در تصمیم گیریهای مهم دخالت دارند. به همین دلیل لازم است مأموران سیاسی خارجی با این نمایندگان رابطه داشته با آنها رفت و آمد نمایند. غیر از این داشتن ارتباط با روزنامه ها نیز مهم است. وی در این گزارش

از دیدار سالار نظام نماینده وزیر جنگ با مصطفی کمال پاشا یاد کرد که حامل هدایای رضا خان برای او بود. این دیدار در جراید ترکیه انعکاس داشت. (۱)

* نامه سرپرسی لورن به قوام السلطنه برای بازپرداخت قرضها

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران در نامه ای که امروز به قوام السلطنه ریاست وزراء فرستاد ضمن یادآوری درخواستهای مشابه گذشته خود که به آنها پاسخی داده نشده است، نوشت که مجبور شدم با تقاضای وزیر مالیه برای این که اضافه عایدات گمرکات را به رهن بگذارم مخالفت کنم.

وزیر مالیه اضافه عایدات گمرکات را در عوض وثیقه ای که قبلا برای تأدیه پول قرض گرفته شده از بانک شاهنشاهی برای خرید گندم تهران داده بود، پیشنهاد کرد و رد شد. وی سپس با لحنی آمیخته به تهدید نوشت که «برای صبر و تحمل طولانی دوستدار حدی می باشد.» و در پایان درخواست کرد پرداخت قرض معوقه تحت توجه دقیق قرار گیرد. (۲)

* درخواست سالار انتظام برای جمع آوری اسلحه در گیلان

غلامحسین خان سالار انتظام کفیل ارکان حرب لشکر مرکز امروز از رضا خان درخواست کرد که یک صاحب منصب ارشد از تهران به عنوان رئیس کمیسیون جمع آوری اسلحه در گیلان در نظر گرفته شود. اگر این کمیسیون به ریاست سرهنگ علی اکبر درخشانی رئیس قشون گیلان یا یکی از صاحب منصبان آن قشون تشکیل شود نتیجه مطلوب به دست نخواهد آمد. (۳)

وی در تلگراف دیگری این خبر را هم به مرکز داد که سالار رشید و برادرش ضرغام خبر داده اند که سلاح های سنگین خود را تحویل قشون گیلان داده اند؛ اگر صلاح می دانید «به رئیس قسمت گیلان امر شود از حمایت آنها مضایقه ننماید.» (۴)

* معافیت از حقوق گمرکی

طبق دستور وزارت مالیه به اداره گمرک، یک صندوق حاوی دستگاہ رادیو الکتروترایی، لامپهای الکتریک و دیگر لوازمی که به همراه مقداری جوهر گوگرد توسط پزشکان انگلیسی برای بیمارستان دولتی خریداری شده و از راه بصره و بغداد به تهران می آید از گمرک معاف است. وسایل را دکتر حبیب الله خان و عیالش وارد ایران خواهند کرد. (۵)

* پشیمانی از بازگشت به وطن

کنسول ایران در نخجوان امروز خبر داد که با اقدامات این کنسولگری اجازه بازگشت ۱۹ خانوار مهاجر از ماکو که در نزدیکی نخجوان اقامت کرده اند، داده شد. اما «اداره جلفا از هر نفر آنها به قرار معمولی ۱۵ منات پول طلا مطالبه» می کند. این عده هم به دلیل عدم توانایی در پرداخت چنین پولی «ناعلاج عجالتا از مراجعت صرف نظر نموده اند.» (۶)

* موافقت وزارت امور خارجه برای حضور نماینده آذربایجان در ایران

وزارت امور خارجه ایران امروز به نمایندگی خود در بادکوبه نوشت که با حضور علی حیدر شیروانی به عنوان نمایندگی آذربایجان قفقاز در تهران مخالفتی ندارد. «هرگاه آن نمایندگی از احوالات مشار الیه کاملاً اطلاع دارید و سابقه این شخص را خوب می دانید، نمایندگی او را از طرف وزارت امور خارجه قبول» کنید. (۷)

۱- همان، ۱۱۷-۶-۱۵-۱۳۰۱.

۲- طغرانگار، حقوق سیاسی-اجتماعی زمان ...، صص ۱۷۱ تا ۱۷۳. «در این اوقات سفارت انگلیس برای وصول مطالبات مورد ادعای خود دولت قوام را در فشار گذاشته بود. سفارت انگلیس یک میلیون و دویست و هفده هزار و سیصد و سی لیره و یازده شلینگ (معادل دوازده میلیون و چهارصد و شصت و چهار هزار و هشتاد و پنج تومان و هفتصد و پنجاه دینار) بابت اصل و فرع طلب دولت انگلیس می خواست. از این پول بیست و پنج قسط سیصد و پنجاه هزار تومانی و دو قسط دویست و پنجاه هزار تومانی در ۲۷ ماه از ۱۹۱۸ تا ۱۹۲۰ به دولت ایران و یک میلیون تومان در دو قسط در سالهای ۱۹۱۹ و ۱۹۲۰ (۱۲۹۸-۱۲۹۹) به قزاق خانه و سیصد و نود و سه هزار و چهل و هفت تومان و دو قران و پانصد دینار مساعدده به فرمانفرما والی فارس و یک صد و سی و یک هزار و یک صد و سی و هفت لیره و هفت شلینگ بابت مخارج قرارداد ۱۹۱۹ و بیست و سه هزار و شش صد و شصت و هفت لیره بابت فرع بود.» (صفایی، نخست وزیران، ج ۱، ص ۴۷).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، شم سند ۳۶۸۹.

۴- همان، پ ۱۶، ص ۶۵.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۷، ص ۳.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۰۱۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۴-۱-۲-۱۳۰۱.

سه شنبه ۲۲ آبان ۱۳۰۱ / ۱۴ نوامبر ۱۹۲۲ / ۲۴ ربیع الاول ۱۳۴۱

* امتیاز نفت شمال و موضع گیری روسیه

امروز تلگراف بی سیم مسکو از مبدأ ولادی وستک درباره اعطای امتیاز نفت شمال به امریکا خبری ارسال کرد که در واقع دست ایران را برای معامله با کمپانی های امریکا بست.

این خبر و در واقع اظهار نظر که به فاصله دو روز پس از تصویب لایحه نفت در کمیسیون مربوط منتشر شد، برای ایران بسیار حائز اهمیت بود. این بی سیم با اشاره به این که در امریکا گفته می شود گرفتن امتیاز نفت شمال ایران که با قفقاز هم مرز است بدون مشارکت روسیه امکان پذیر نیست، اضافه می کند این امتیاز بدون اعطای حق ترانزیت از طرف روسیه صورت عملی نخواهد گرفت. دیگر این که حضور شرکتهای خارجی در این منطقه ظن روسیه را برمی انگیزد چرا که از ماهیت آنها باخبر نیست. به هر حال «اگر این امتیازات بدون اطلاع و موافقت او انجام گیرد بدیهی است که روسیه این قبیل مؤسسات خارجی را که تولید سوءظن می کنند در آن حدود راه نخواهد داد.» (۱)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. این جلسه به مواد دیگری از قانون استخدام رسیدگی کرد. در پایان تدین گفت که شنیده شده کامیل مولیتور مأمور دولت ایران برای تحویل گرفتن پست جنوب شده و به آن منطقه خواهد رفت. وی از وزیر پست و تلگراف پرسید که آیا این موضوع حقیقت دارد یا نه؟

مولیتور متهم به اختلاس از این وزارت خانه بود. حائری زاده هم درخواست کرد که محاکمه دبوا پیشکار سابق مالیه خراسان که اینک به سفارت بلژیک پناه برده، علنی باشد. (۲) در این جلسه درباره در دستور قرار گرفتن لایحه نفت هم صحبت شد که مقرر گردید در جلسه آینده نمایندگان وارد شور شوند.

قوام السلطنه هم در نامه ای به رئیس مجلس درخواست کرد که این لایحه در دستور کار مجلس فردا قرار گیرد و فوریت آن نیز تصویب گردد. (۳)

* گزارش وحید السلطنه از نیروهای پلیس انگلیس در خوزستان

پیرو درخواست وزارت امور خارجه از نماینده خود در خوزستان در مورد تشکیل پلیس جدید، وحید السلطنه امروز پاسخ داد که نزدیک چهل نفر از پلیس جنوب را در آبادان گرد آورده اند و کاپیتان ماریس مسئول آنها است. هنوز به این نیروها رسمیت نبخشیده اند ولی در نظر دارند تعداد آنها را افزایش دهند، اما فعلا موضوع مسکوت است؛ عده ای پلیس هم به عنوان حفاظت از ادارات خود دارند. وی در ادامه نوشت که در آبادان و مسجد سلیمان تلگراف بی سیم راه اندازی شده و دفاتر پستی انگلیس همچنان فعال است. در گفت و گویی که با سرویلسن رئیس کمپانی نفت صورت گرفت وی گفت که برای

تحویل دفاتر پستی آماده اند به شرطی که برای دو سال به نحوی سازمان دهی شود که اطمینان خاطر انگلیس فراهم گردد؛ دیگر آن که دفاتر پستی خرمشهر را نزدیک ادارات کمپانی قرار دهند تا برای حمل و نقل امکانات پستی دچار زحمت نشوند.

(۴)

* انعکاس گزارش مستشار الدوله به رضا خان

پس از گزارش مسئولان کمیسیون سرحدی از کاستی های موجود برای شروع مذاکره با هیأت روسی درباره مسائل مرزی به وزارت امور خارجه و از آن جمله نبود سواره نظام همراه هیأت برای تأمین امنیت، (ر. ک: ۱۷ آبان) موضوع به رضا خان وزیر جنگ منعکس شد. وزارت جنگ مقرر داشته بود فقط ده نفر نظامی با کمیسیون سرحدی همراه باشند اما مستشار الدوله «این عده را کافی ندانسته و از خود سلب مسئولیت می کند و جدا تقاضای پنجاه نفر دیگر دارد و اظهار عدم اعتماد به

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۶، ص ۱.

۲- همان، صص ۲ و ۳.

۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۲۱۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۸- ۹- ۵۱- ۱۳۰۱.

سواران جدید تراکمه می کند.» رضا خان هم پاسخ داد که افزودن سواره نظام رسمی مقدور نیست و از همان محل باید سواران محافظی را انتخاب کنند. (۱)

* ورود کاظم خان به تهران

کاظم خان که در منطقه گیلان دستگیر شده بود، تحت الحفظ وارد تهران شد و تعهد گرفته شد که با قید عدم خروج از تهران تحت نظر باشد. رضا خان پس از باخبر شدن از موضوع دستور داد در «توقیف داشته باشند تا خود من مراجعت نمایم.» (۲) وی در راه بوشهر بود و برای استقبال از احمد شاه به آن منطقه رفته بود.

* درخواست الحاق دو مسلسل به قشون گیلان

درخشانی، فرمانده قشون مستقل گیلان با اشاره به این که سالار رشید دو قبضه مسلسل را تحویل این قشون داده، از رضا خان درخواست کرد که این سلاحها به شش قبضه مسلسل موجود اضافه شود تا «یک گروهان هشت توپه کامل تهیه دیده و گروهان مسلسل این قسمت از حیث لوازمات و توپ تکمیل شود.» (۳)

* ورود میلیسپو به خاک ایران

بنابر خبری که روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد میلیسپو رئیس کل مالیه ایران که از امریکا عازم ایران بود از مرز قوره تو وارد ایران شده، احتمالاً باید به کرمانشاه رسیده باشد. پیرو این خبر، وزارت مالیه از اداره محاسبات بیوتات سلطنتی خواست که چون ورود دکتر میلیسپو نزدیک است «چند تخته از قالیهای سلطنتی که در انبارها موجود است موقتاً به وزارت مالیه تحویل نمایند.» (۴) که احتمالاً برای پهن کردن زیر پای او بوده است.

* ورود چرخ خیاطی و پوتین

کشتی پیونیر که از بندر هامبورگ به مقصد ایران حرکت کرده بود، اینک در انزلی پهلو گرفته و مشغول خالی کردن کالاهای خود است. «اجناسی که به همراه آورده عبارت از چرخ خیاطی، پوتین و غیره است.» (۵) این کشتی بخار از طریق کانال کیل، پتروگراد و سپس کانال پیونددهنده به ولگا، به انزلی رسیده است. (۶)

* معاون حاکم تهران

اعتضاد حضور از کارمندان وزارت داخله به سمت معاونت ایالت تهران منصوب گردید. چندی پیش ناظم الدوله که یکی از نمایندگان مجلس شورای ملی بود به حکومت تهران منصوب شده بود. از دیگر انتصابات وزارت داخله نصب میرزا حسین خان معتمد دیوان به حکومت ساوجبلاغ است. (۷)

* ناتوانی در بازپس گیری مدرسه روسی غازیان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه نتیجه اقدامات خود را برای بازپس گیری کلیسایی در غازیان که توسط روسها تبدیل به مدرسه شده بود، به وزارت امور خارجه اطلاع داد. قرار بود این مکان تبدیل به یک مدرسه دولتی ایرانی شود. «اشکالاتی در این خصوص [هست] و این بنا را مشمول ماده پانزدهم عهدنامه روس و ایران مورخه هشتم حوت [اسفند] ۱۲۹۹ ندانسته و از تحویل آن به اداره معارف گیلان امتناع» می کنند. (۸)

* دیدار نماینده اتحادیه تجار تهران با کارگزار آستارا

میرزا جعفر خان رضازاده که از طرف اتحادیه تجار تهران برای مأموریتی تجاری عازم مسکو است به همراه پسر سپهدار اعظم رشتی که او هم از راه مسکو عازم برلن برای تحصیل است، امروز با کارگزار آستارا دیدن کردند. در این دیدار کارگزار (نبیل الدوله) اطلاعات ضروری را برای سهولت این مأموریت تجاری به رضازاده ارائه کرد. (۹)

* انتشار آسیای مرکزی

امروز نخستین شماره نشریه آسیای مرکزی منتشر شد. در سرصفحه این نشریه هفتگی آمده بود که «روزنامه ای است مستقل الافکار، اجتماعی، طرفدار رنجبران و اتحادیه های کارگری ایران». سرمقاله نخستین شماره آسیای مرکزی با واژه هایی تند و غیرمعمول طبقه اغنیا، حاکم و برخوردار را به باد انتقاد گرفته، همه را دعوت به قیام کرده است. (۱۰) عنوان آسیای مرکزی شبیه یکی از عناوین نشریات روسی بود: آسیای وسطی

[تصویر] روزنامه آسیای مرکزی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۶۸۷.

۲- همان، سند شم ۳۶۹۵ و ۳۶۹۴.

۳- همان، پ ۱۶، ص ۵۹.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۶، ص ۴.

۵- همان جا.

۶- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۱ نوامبر ۱۹۲۲، ص ۱۱.

۷- همان جا.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۳-۲۳-۳۲-۱۳۰۱.

۹- همان، ۴-۱۱-۳۵-۱۳۰۱.

۱۰- روزنامه آسیای مرکزی، شم ۱، ص ۱.

چهارشنبه ۲۳ آبان ۱۳۰۱ / ۱۵ نوامبر ۱۹۲۲ / ۲۵ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. ابتدا موادی از قانون استخدام مطرح شد و سید حسن مدرس درباره ماده بیست و چهارم این قانون پیرو پیشنهاد قبلی، بار دیگر خواستار استفاده مستخدمین دولتی از البسه وطنی شد. مدرس گفت که ما نمی‌توانیم نسبت به همه مردم چنین تقاضایی بکنیم، البته نصیحت می‌شود کرد اما در مورد مستخدمین این شرط را می‌توان گذاشت. پیشنهاد مدرس این بود: «بعد از یک سال از اجرای این قانون کلیه ملبوس اوقات کار مستخدمین در ادارات کشوری اعم از لباس که از طرف دولت به مستخدمین داده می‌شود و یا خود آنها تهیه می‌کنند باید از منسوجات و مصنوعات ایران باشد.» این پیشنهاد مدرس به تصویب رسید. پس از آن به لایحه واگذاری امتیاز نفت شمال پرداخته شد، اما بحث اصلی به جلسه بعد افتاد. (۱)

* تهیه اطلاعات لازم از ایلات و طوایف ماکو

وزارت امور خارجه امروز از معتمد الوزاره در ماکو خواست که گزارشی از ایلات و طوایف صفحات ماکو اعم از اسامی، القاب، رؤسا، جمعیت، نیروهای پیاده و سواره، تجهیزات و مهمات تهیه کند.

این درخواست محرمانه برای معتمد الوزاره رئیس کمیسیون سرحدی ماکو فرستاده شد. (۲)

* دستور دستگیری سیف الله خان سوادکوهی

پس از رسیدن خبر درگیری قشون دولتی با امیر مؤید سوادکوهی و کشته و زخمی شدن عده ای از طرفین (ر. ک: ۲۰ آبان) رضا خان دستور داد اگر این گزارش داده شده از طرف کارگزاری مازندران درست باشد، «احکامی که در دست سیف الله خان است از درجه اعتبار ساقط، فوراً او را دستگیر و توقیف نمایید.» (۳) سیف الله خان پسر امیر مؤید سوادکوهی بود.

(ر. ک: ۲۵ آبان)

* تلاش برای عضویت دائم در مجمع اتفاق ملل

کشورهای عضو در مجمع اتفاق ملل یا عضویت دائم در مجلس عالی دارند یا عضویت موقت. و از آن جا که ایران تنها کشور اسلامی عضو این مجمع است «از طرف دولت ایران به وسیله نمایندگان خود اقداماتی شده است که دولت ایران به طور دائمی در این مجلس عالی عضویت داشته باشد و از قرار اطلاعات واصله بعد اقدامات نمایندگان ایران در مجمع اتفاق ملل مؤثر گردیده و امید است که دولت ایران در سال آتی به بدین مقصود موفق گردد.» (۴)

وزارت مالیه به صندوق ذخیره اجازه داد «مبلغ ۳۶۷ تومان از بابت مصارف حرم مطهر حضرت ابو الفضل (ع) در وجه متولی مصارف مزبوره تأدیه نماید.» همچنین مجوز یک هزار تومان بابت مخارج امسال کمیسیون اعزامی به آنکارا و سیصد تومان اعتبار برای تعمیرات ابنیه دولتی صادر شد. (۵)

* معرفی مرتبطین با همسایه شمالی

در تلگرامی که کفیل ارکان حرب لشکر مرکز، غلامحسین سالار انتظام، امروز به رضا خان وزیر جنگ فرستاد از قول معین الرعایا اسامی اشخاصی را «که مشغول دسیسه و هم دست با همسایه شمالی» هستند به اطلاع رساند. معین الرعایا «چند نفر دوستان صمیمی خود را مأمور کشف کرده و در نتیجه اسامی چند نفر را تقدیم می دارد.» براساس این گزارش حاجی آقا ناصر پسر حاج آقا بزرگ رشتی، محمود آقا پسر حاج آقا رضا رشتی، شیخ محمد حسن پسر افتخار العلماء، میرزا محمد تقی پسر شریعتمدار مرحوم، برادر قائم مقام الملک، معتمد همایون پسر معین همایون، مقتدر السلطان برادر معتمد همایون از

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۷، صص ۱ و ۲؛ مدرس در پنج دوره تقنینیه، صص ۳۴۹ تا ۳۵۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۶-۲۹-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۶۸۴ و ۳۶۸۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۷، ص ۴.

۵- همان، ص ۳.

دسیسه گران بوده اند. (۱)

* رسیدگی به مدارس ایرانی خارج از کشور پس از تصویب مجلس

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، در پی انعکاس وضع وخیم مدرسه مظفری عشق آباد، امروز به وزارت امور خارجه نوشت که این وزارت خانه هم برای مدرسه اتحادیه ایرانیان عشق آباد و نیز چهار مدرسه در بین النهرین پیشنهادی را برای تصویب در مجلس شورای ملی آماده کرده است. در صورت تصویب ماهی یک صد تومان به این مدارس تخصیص خواهد یافت. (۲)

* توصیه وزارت امور خارجه به وزارت معارف

وزارت امور خارجه در نامه ای که امروز به وزارت معارف فرستاد نظر کارگزاری خود را در مازندران درباره آقای سعید العلما اطلاع داد و نوشت برخلاف آن چه در برخی مطبوعات منعکس شده انتصاب آقای سعید العلما به ریاست معارف مازندران با توجه به مقام علمی وی بسیار مناسب است؛ با این کار «روح معارف در صفحات مازندران زنده خواهد شد.» (۳)

* التجاء سعد الدوله به مؤتمن الملک

سعد الدوله که یکی از طلبکاران بانک ایران است امروز در نامه ای به مؤتمن الملک رئیس مجلس بار دیگر خواست که تقاضای او را جدی بگیرند. «زیرا بیش از این طاقت تحمل شدايد و سختی طلبکار را نداشته و ندارد.» مؤتمن الملک هم موضوع را به قوام السلطنه ریاست وزراء منعکس کرد و سابقه موضوع را به پاییز سال ۱۳۰۰ مربوط دانست که تاکنون پاسخی داده نشده است. (۴)

* استقبال از وزیر جنگ در اصفهان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که با ورود رضا خان وزیر جنگ به اصفهان «آقایان علما و اعیان و رؤسای دواير به ملاقات آقای وزیر جنگ رفته با کمال مهربانی از عموم پذیرایی نموده اند.» همچنین به دستور وی دو نفر از اشرار طایفه زلّقی که در اداره قشون بازداشت بودند به دار آویخته شدند. (۵) رضا خان امروز وارد اصفهان شد. (۶)

* تقاضای رعایت حال امیر مؤید از طرف متنفذان استرآباد

در پی تلگرام روحانیان، قضات و خوانین جعفریایی برای مراعات حال اسماعیل خان امیر مؤید سوادکوهی که در پی درگیری با نظامیان به استرآباد پناه آورده بود، رضا خان وزیر جنگ پاسخ داد «برای اصلاح کارهای امیر مؤید نماینده از طرف دولت به استرآباد می آید که اطمینان به اسماعیل خان امیر مؤید بدهد به اتفاق به تهران آمده هر نوعی که عقیده مشار الیه باشد منظور خواهد شد.» (۷)

* ورود نماینده بوشهر به تهران

پوررضا نماینده دوم بوشهر که به عنوان وکیل مردم آن منطقه برای حضور در مجلس شورای ملی انتخاب شده وارد تهران شد. روزنامه اتحاد ضمن چاپ این خبر نوشت که خوب است زودتر تکلیف ایشان روشن شود. «با این که شعبه [مربوطه مجلس] نمایندگی ایشان را تصدیق کرده اند تعجب می کنیم چه مانعی در مجلس برای نمایندگی ایشان هست.» (۸) گویا سن کم او از مشکلات تصویب اعتبارنامه اش بود.

* ورود احمد شاه به پورت سعید

احمد شاه در راه بازگشت به ایران، امروز وارد پورت سعید مصر شد. وزیر دربار مصر سعید ذوالفقار پاشا از طرف پادشاه و حاکم پورت سعید و فرمانده پلیس، و نیز هیأتی از تجار ایرانی و مأمور عالی کانال سوئز از طرف کمپانی کانال سوئز از احمد شاه استقبال کردند «و یک صندوقچه نقره بسیار قشنگ تقدیم» او شد. این خبر را نماینده سیاسی ایران در مصر به وزارت امور خارجه فرستاد و اضافه کرد که به او هم «نشان تمثال از درجه اول» دادند. (۹)

[تصویر] بندر پورت سعید

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۶۸۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۲-۳۲-۱۳۰۱.

۳- همان، ۶-۳۳-۳۲-۱۳۰۱.

۴- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۲۹۰ و ۲۹۱.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۸، ص ۴.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۹، ص ۲.

۷- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۳۹.

۸- روزنامه اتحاد، شم ۲۵۸، ص ۱.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۳-۳۶-۱۳۰۱.

پنج شنبه ۲۴ آبان ۱۳۰۱ / ۱۶ نوامبر ۱۹۲۲ / ۲۶ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد. ابتدا لایحه کمک به آوارگان ارومیه و سپس لایحه نفت با حضور قوام السلطنه ریاست وزراء مطرح شد. قرار بود مواد آن یک به یک مطرح شود و موافقان و مخالفان درباره آن صحبت کنند.

گفت و گوها درباره ماده اول این لایحه به پایان نرسید. عده ای از نمایندگان عقیده داشتند که یک ایالت از پنج ایالت شمالی کشور مستثنی شود و به پیمانکاران داخلی سپرده شود. (۱) برخی از نمایندگان هم صحبتها را به اصل موضوع کشاندند که قوام السلطنه با اظهار تأسف گفت که این نمایندگان بار اولی که طرح آمد موافق بودند. مدرس از جمله نمایندگان بود که موافق منها شدن یک ایالت از ایالات خمسه (آذربایجان، خراسان، گیلان، مازندران، استرآباد) بود که بماند برای پیمانکار داخلی. اما این را هم گفت که بعید می دانم در داخل چنین استعدادی برای کشف نفت باشد. (۲)

* درخواست معرفی مولیتور به سفارت انگلیس

وزارت پست و تلگراف امروز از وزارت امور خارجه خواست که پیرو تعیین مسیو شوبو، میرزا حسینعلی خان شهروزی و دکتر مسیح خان ارجمند به عنوان نمایندگان بخشهای مختلف برای رفتن به بوشهر و شرکت در کمیسیون باز پس گیری دفاتر پست جنوب، مسیو کامیل مولیتور هم که به حکم دولت مقرر است از طرف وزارت پست و تلگراف راهی جنوب شود، به همراه آنان به سفارت انگلیس معرفی گردد.

«مسیو شوبو و دکتر مسیح خان وارد محمره [خرمشهر] شده و بعد از چند روز به بوشهر می رسند.» (۳) (ر. ک: ۲۴ مهر).

* تکذیب سفارت روسیه از شرکت در حکمیت برای شرکت لیانازوف

سفارت روسیه در تهران امروز با فرستادن تکذیبیه ای به روزنامه ستاره ایران نوشت که «هیچ فرد ذی حقوق روس ابدا در چنین حکمیتی عضویت نداشته است.» (۴) (ر. ک: ۱۶ آبان) در این حکمیت دو کارشناس (مسیو خشاب و مسیو مارکوف) حاضر بودند. (ر. ک: ۸ آبان)

* طلب کارهای بانک ایران

مرتضی ممتاز الملک خواستار حمایت دولت برای تسریع در پرداخت بدهیهای بانک شد. رئیس بانک ایران به قوام السلطنه نوشت که گروهی از صرافهای تهران از دولت طلب دارند و بانک از صرافها. «مستدعی است به وزارت جلیله مالیه تأکید فرمایید که زودتر در تسریع حواله مزبور اقدام نمایند تا در نتیجه این اقدام رفع مزاحمت از طرفین شده و به طلب حقه خود نائل شوند.» (۵)

روزنامه شفق سرخ در سرمقاله امروز خود با عنوان «ما و اجانب- عملیات ما و فعالیت آنها» با انتقاد از درگیریهای داخلی و سرگرم شدن به امور کوچک و تهمت زدن به یکدیگر، آن را به نفع اجانب دانست و نظر آگاهان داخلی را به آن چه در کردستان عراق می گذرد جلب کرد و استقلال ظاهری آن خطه را با حاکم کردن شیخ محمود، عملیات سیاسی دولت انگلستان خواند؛ که با این کار کردستان ایران را هم به جنبش وادارند و کشور را از پرداختن به امور مهم بازدارند. نویسنده مقاله این اقدام را در جهت عقیم کردن مسئله نفت شمال دانست؛ این که ایران نباید با کشوری چون امریکا ارتباط اقتصادی برقرار کند. سپس با اشاره به تحلیل بی سیم مسکو درباره نفت شمال سیاستهای روسیه شوروی را به باد انتقاد گرفت. «ما تصور نمی کردیم یک روزی روسیه انقلابی و حکومت کارگری در مسایل حیاتی ما یعنی تجارت قطعه شمال، مسئله ترانزیت صادرات و واردات این قدر

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۸، ص ۲.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۳۵۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۱-۳۳-۱۳۰۱.

۴- منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس ...، ص ۲۱۶.

۵- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۲۶۹ و ۲۷۰.

بی اعتنا و نامساعد بوده باشد ... ما تصور نمی کردیم روسیه جوان، دیپلماسی دنیای قدیم را سرمشق مناسبات خارجی خود قرار دهد، آن هم نسبت به یک مملکت اسلامی مشرق زمین که حرص دول مستعمراتی آن را درهم شکسته است.» نویسنده در پایان مقاله خواستار عبرت مسئولان شد. (۱)

[تصویر]

* ناظر شرعیات

وزیر معارف «آقای شمس الافاضل (۲) را برای نظارت شرعیات راجع به مندرجات مطبوعات» انتخاب کرده که قرار است به آقایان علما نیز معرفی شود و اگر ایشان را پذیرفتند رسماً معرفی شود و شروع به کار کند. (۳)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۰، ص ۱.

۲- یوسف ترشیزی ملقب به شمس الافاضل و شمس کاشمیری فرزند عباسعلی به سال ۱۲۸۸ ق در ترشیز (کاشمر) به دنیا آمد. تحصیلاتش را در فقه، حکمت و ریاضی در سبزوار، نجف اشرف و تهران به انجام رسانیده و در فروردین ۱۳۰۰ ش داخل وزارت معارف شد. او در این وزارت خانه عهده دار نظارت طبع کتب مذهبی و رئیس اداره شرعیات گردید. وظایف عمده اداره شرعیات رسیدگی به کلیه روزنامه ها، مجله ها، کتابها، رساله ها، نمایش نامه ها و امثال آن بود تا از نظر مذهبی موضوع خلافی منتشر نشود. آثار برجای مانده از او عبارتند از: ۱. سیاسته المحمدیه؛ ۲. فوائد نصیریه در نحو؛ ۳. کلمه جامد در معنی شوری و دستور و مشروطه؛ ۴. مفتاح النجاه فی تفسیر الصلوه. (مشار، مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی، ج ۶، ص ۸۹۵).

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۰، ص ۲.

جمعه ۲۵ آبان ۱۳۰۱/۱۷ نوامبر ۱۹۲۲/۲۷ ربیع الاول ۱۳۴۱

* دستگیری و آزادی سیف الله خان

بنا به گزارش غلامحسین سالار انتظام کفیل ارکان حرب لشکر مرکز، در ۲۵ مهر به نظمیہ ابلاغ شده بود که سیف الله خان پسر امیر مؤید را دستگیر و تحویل قلعه بیگی دهند. نظمیہ تا ۲۰ آبان ن هایتا او را دستگیر و تحویل داد اما او احکامی در دست داشت که به عنوان امیر مؤید، خودش و سیف الملک و مربوط به تأمین آنها می شد که در هفدهم آبان صادر شده بود. این احکام حکم سابق را باطل می کرد و از این رو سیف الله خان آزاد شد. (۱)

* کسادی تلگراف

با رواج تلفن و استقبال مردم برای مکالمه با آن، تلگراف و درآمدهای حاصل از آن دچار سکتہ شده است. بنا به گزارشهای رسیده از ولایات مختلف کار تلگراف دیگر سکه نیست و عایدی ندارد. «چنانچه از بارفروش و مشهدسر راپورت رسیده که از موقع ورود سیم تلفن به آنجا تاکنون یک نمره از مشهدسر به بارفروش و بالعکس نرسیده است. از این رو مسئولان مربوطه درصدد برآمدند برای استفاده از تلفن حدودی معین شود که کار تلگراف بیش از این به رکود و کساد کشانده نشود.» (۲)

* اطلاعیه لیانازوفها درباره تکذیبیه سفارت شوروی

به دنبال اطلاعیه ای که سفارت روسیه شوروی مبنی بر نداشتن نمایندگی رسمی در حکمیت بین دولت ایران و شرکت لیانازوفها (مارتین و لئون لیانازوف) در روزنامه ستاره ایران به چاپ رساند (ر. ک: ۲۴ آبان) لیانازوفها امروز مطلبی به چاپ رساندند که موفق شده اند پس از سالها حقوق از دست رفته خود را استیفا کنند. این اعاده حقوق ربطی به ماده ۱۲ قرارداد دولتین ایران و روس که در آن بعضی امتیازات گذشته روسیه در ایران لغو می شود، ندارد. «راجع به عمل صید ماده مخصوصی تحت ماده ۱۴ می باشد که برطبق آن حقوق اجاره ما مخصوصا از طرف دولتین روس و ایران تأیید گردیده است.»

(۳)

* احمد شاه در راه ایران

به نوشته روزنامه اتحاد احمد شاه امروز با کشتی لاماریا از پورت سعید مصر به طرف عدن حرکت کرد. (۴)

[تصویر] احمد شاه

* ورود رضا خان به قمشه

رضا خان که برای استقبال از احمد شاه راهی جنوب کشور است، امروز وارد قمشه «و در اداره نظامی پس از صرف نهار»

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۶۸۶.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۸، ص ۴.

۳- منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس ...، ص ۲۱۷. در این خبر صحبت از ماده ۱۲ شده اما موضوع شیلات در ماده ۲۱ قرارداد ۱۹۲۱ آمده بود: «دولت ایران وعده می دهد که در باب اعطای امتیاز شیلات با شرکت های مرکب از اتباع دولت ایران و روس داخل مذاکره شود و برای فروش و حمل و نقل ماهی به روسیه موجبات تسهیل در قرارداد تجارتي و گمرکی را فراهم خواهد نمود.» (پهلوی ها (خاندان پهلوی به روایت اسناد)، ج ۱، ص ۴۵۶).

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۰، ص ۳.

بعد از دو ساعت راهی آباده شد.^(۱)

* تقاضا برای تخصیص آذوقه به مردم نهاوند

امروز حاکم نهاوند در نامه ای که به وزارت داخله نوشت، گفت که غله این منطقه تمامی به قشون داده شده. «اهالی استدعا دارند یک سهم از غلات آنجا را برای مصرف اهالی تخصیص دهند» که بین ناواییها تقسیم شود.^(۲)

* تعرفه های سرسام آور گمرک بادکوبه

از امروز گمرکات بادکوبه از کالاهای ایرانی وارد شده به آن منطقه صدی سیصد گمرک می گیرند. با این افزایش غیرعادی ساعد الوزاره کنسول ایران در بادکوبه به وزارت امور خارجه نوشت «در این صورت علت ندارد گمرکات ایران نسبت به مال التجاره وارده روس مساعدت نماید.» وی پیشنهاد کرد تا رسیدن به توافق جدید خوب است ایران تعرفه های سال ۱۹۲۰ را به اجرا بگذارد.^(۳)

۱- همان جا.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۱، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۳۱-۳۵-۱۳۰۱.

شنبه ۲۶ آبان ۱۳۰۱/۱۸ نوامبر ۱۹۲۲/۲۸ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از غروب امروز تشکیل جلسه داد و مشورتها درباره قانون نفت ادامه یافت. موافقان و مخالفان درباره این که یکی از ایالات شمالی ایران خارج از قرارداد باقی بماند یا نه، گفت و گو کردند. (۱) همچنین درباره مدت قرارداد که پنجاه سال یاد شده بود بحث شد. مواد مورد بحث برای تصحیح و دخالت نظرات نمایندگان به کمیسیون ارجاع شد. (۲) مدرس نیز با حفظ یکی از ایالات برای اینکه از داخل کشور اگر داوطلبی برای گرفتن این امتیاز پیدا شد به او بدهند، موافق بود. وی اساسا با اعطای امتیاز به کمپانی های امریکا موافق بود اما تأکید می کرد که در جزئیات امر نباید عجله کرد. (۳)

* ورود میلسپو به ایران

امشب دکتر میلسپو با همراهان خود وارد تهران شد و در باغ مخیر الدوله مستقر گردید. او قرار است فردا در هیأت دولت حاضر شود و پس از مذاکره با نخست وزیر از ۲۸ آبان در وزارت مالیه شروع به کار کند. (۴) «ورود دکتر میلسپو با مسرت کامل تلقی گردید و در اغلب جراید آن روز نسبت به ورود مستشاران امریکایی به تهران اظهار خوش بینی کرده، خیرمقدم و تبریک ورود گفتند و تا چند روز موضوع ورود مستشاران مورد توجه جراید واقع گردیده روی آن قلمفرسایی و بحث می نمودند.» (۵)

* فعالیت های شیخ محمود در مرزهای ایران

محمد حسن بدیع نماینده سیاسی ایران در کربلا از قول منابع موثق به وزارت امور خارجه نوشت که شیخ محمود حاکم جدید کردستان با کردهای ایران مشغول مکاتبه است و آنها را تحریک و ترغیب به عصیان و تمرد می کند. او هشدار داد «خوب است اولیای دولت مراقب اعمال او بوده، نگذارند به تحریک و اغوای او غایله کردستان تجدید شود.» (۶) گفتنی است انگلیسها معتقد بودند که در این زمان سفارت روسیه در تهران از مسکو دستور گرفته بود تا به تبلیغات کمالیستی در کردستان ایران دامن زده شود. انگلیسها معتقد بودند با رشد این گونه تبلیغات روسها می توانند زمینه نفوذ خود را در این نواحی آماده کنند. (۷)

* تقاضای آب از ایران برای بادکوبه

وزیر مختار روسیه شوروی در ایران امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه از خرابی مجاری آب آشامیدنی در بادکوبه خبر داد و از ایران خواست «از سفاینی که تا زمان تعمیر مرکز مزبور برای حمل آب در شبانه روز به بندر انزلی خواهند آمد جلوگیری و ممانعتی به عمل نیاورند زیرا سایر بنادر بحر خزر استعداد این عمل را ندارند و قابل استفاده نمی باشند.» (۸)

وزارت امور خارجه هم در همین روز موضوع را به اداره گمرکات خبر داد و ضمن موافقت با اصل موضوع تأکید کرد «موقع

ورود و خروج کشتیها کاملا مراقبت نمایند برخلاف انتظار اقدامی نشود.» (۹)

* دستور برخورد با ارمنیان مخالف با شوروی در تبریز

پس از آن که سفارت روسیه شوروی در تهران از وزارت امور خارجه خواست که از فعالیت تعدادی از رجال ارمنی پیش از انقلاب که در تبریز گردهم آمده و تشکیل دولت در تبعید داده اند (ر. ک: ۲۵ آبان) جلوگیری کند، وزارت امور خارجه در نامه ای به وزارت داخله نوشت که سفارت روس که عهده دار حفظ منافع ارمنستان در ایران است از تشکیل یک دولت در تبعید خبر می دهد. موضوع به آذربایجان منعکس شود و پس از تحقیقات اگر نتیجه درست بود، آنها را از تبریز تبعید کنید. (۱۰)

۱- «تجار ایرانی که به منافع کلی امتیاز نفت مخصوصا با آن شرایطی که به کمپانی استاندارد داده می شد واقف شدند به فکر اخذ امتیاز و استخراج با سرمایه های خود افتادند. لذا در اواخر آبان ۱۳۰۱ از طرف چند نفر تجار ایرانی موسوم به ابو طالب اسلامی، رحیم اتحادیه، علی صراف، محمد دهدشتی پیشنهادی با همان شرایط که به کمپانی استاندارد اوایل داده می شد به مجلس تقدیم شد که معادن ولایت مازندران را استخراج نمایند. پیشنهاد دیگری نیز از طرف چند بازرگان دیگر غفور زنجانی، محمد جعفر خامه ای، علینقی کاشانچی، توتون فروش، عبدالحسین بلورفروش و علی افشار راجع به استخراج نفت از اراضی مازندران و گیلان با همان شرایط کمپانی به مجلس داده شد. از طرف دیگر حاج امین الضرب تقاضا کرده بود استخراج نفت ایالت گیلان منحصر به او داده شود البته با همان شرایط که به کمپانی امریکایی داده می شود و یکی دو نفر وکیل مجلس هم طرفدار داشت که برای او فعالیت می کردند و تقاضا داشتند تنها ایالت گیلان از امتیازنامه جدا شود. عده ای دیگر از تجار گیلانی اعتراض کردند که نفت گیلان باید به تجار گیلانی داده شود و ما خودمان حاضریم استخراج کنیم دلیلی ندارد که منحصر به حاجی امین الضرب داده شود.» (منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس در ...، ص ۱۹۹).

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۰، ص ۱.

۳- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۳۵۶ و ۳۵۷.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۰، ص ۳.

۵- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۱۹۱.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴- ۱۱- ۴۷- ۱۳۰۱.

۷- FOE ۷۲ / ۶۹ / ۳۴.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱- ۲۴- ۴۶- ۱۳۰۱.

۹- همان، ۴- ۲۴- ۴۶- ۱۳۰۱.

۱۰- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۷۵۶، آرشیو ۷۲۲ ع ۵ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۶۰۰۴۰.

[تصویر] تبریز قدیم

* مخالفت علاء با روند فعلی لایحه نفت

علاء وزیر مختار ایران در امریکا امروز به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت که خبر تصویب لایحه نفت شمال در کمیسیون مجلس و این که می خواهد در صحن مجلس مطرح شود به وزارت امور خارجه امریکا رسیده است. همان طور که بارها گفته ام این یک روند غیرعادی است که امکان دارد دولت را دچار زحمت کند چرا که معلوم نیست کمپانیهای امریکایی زیر بار شرایط تصویب شده مجلس بروند. علاء پرسید اگر هر دو کمپانی این شرایط را بپذیرند دولت کدام را ترجیح خواهد داد؟ علاء طبق تمایلات یا صلاح دیدهای قبلی خود استاندارد اوایل را حائز اولویت دانست. (۱)

* ورود رضا خان به آباده

پیش از ظهر امروز رضا خان وارد آباده شد و ظهر نیز راهی شیراز گردید. او برای استقبال از احمد شاه به طرف جنوب می رود. در آباده از طرف وزیر جنگ صد تومان به مدرسه دولتی و صد تومان به مدرسه تربیت آباده هدیه شد. (۲) یک روز بعد از رفتن رضا خان دو نفر از اشرار چهارراهی که در اردوی نظامی حبس بودند اعدام شدند. (۳)

* خروج دبوا از ایران

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود نوشت که بنا به اخبار رسیده مسیو دبوا پیشکار مالیه سابق خراسان امروز موفق شده از ایران خارج گردیده، راهی بروکسل شود. (۴) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۴۹۶ * خروج دبوا از ایران ..... ص: ۴۹۶

۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۲۱۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۹، ص ۴.

۳- همان، شم ۱۲۶۱، ص ۴.

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۱، ص ۲.

یکشنبه ۲۷ آبان ۱۳۰۱ / ۱۹ نوامبر ۱۹۲۲ / ۲۹ ربیع الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز یک ساعت به غروب به ریاست آیت الله سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. در این جلسه تصویب شد که ساعات کاری مجلس از عصر به صبح تغییر زمان بدهد. سپس موضوع مستمری ها در دستور کار قرار گرفت. برخی از نمایندگان عقیده داشتند طبق روال سال گذشته مستمری ها پرداخت شود، اما سلیمان میرزا با مثال زدن از افرادی چون وثوق الدوله که ۳۰۰۰ تومان از صندوق فقیر دولت می گیرد یا عبدالحسین میرزا فرمانفرما با آن همه دارایی از صندوق دولت مستمری می گیرد، با روال گذشته مخالفت کرده، خواستار تفکیک نیازمندان از اغنیا شد. (۱)

[تصویر] وثوق الدوله

* اقدامات حاکم استرآباد برای تسلیم کردن امیر مؤید

حاکم استرآباد از اقداماتی که برای به تسلیم واداشتن امیر مؤید که پس از جنگ با قوای دولتی به ترکمن صحرا آمده خبر داد؛ که از آن جمله بود تشکیل جلسه با علما و بازاریان استرآباد در دار الحکومه. او در این نشست وجود امیر مؤید را در منطقه موجب وارد آمدن صدمات و مضرات به روستاها و قصبات دانست. اقدام دیگر حاکم استرآباد اعزام آقا میرزا محمد مهدی مجتهد و میرزا شکر الله خان به [ترکمن] صحرا جهت مذاکره با سران طوایف و انتقال مواضع حاکم استرآباد درباره امیر مؤید سواد کوهی بود. (۲)

وی در گزارش دیگری یادآور شد که سردار رفعت را نیز برای «مذاکره و تبلیغات» با سران ترکمنها راهی کرده است. اگر این اقدامات به تسلیم شدن امیر مؤید نینجامد «علمای استرآباد خروج او را از صحرا جدا از تراکمه تقاضا نمایند.» و اگر این ترفند هم سازگار نیفتد برخی از سران ترکمن قول داده اند او را از ترکمن صحرا بیرون کنند. «تراکمه مردمان پول دوست [هستند] و به وسیله پول ممکن است همه قسم موفقیت حاصل کنند.» (۳)

* ارتباط مستشار الدوله با امیر مؤید

بنابر گزارش حاکم استرآباد به وزارت جنگ، بر او روشن شده که مستشار الدوله رئیس هیأت سرحدی در استرآباد با امیر مؤید مرتبط است. وی با اشاره به این که از ابتدا به او مشکوک بوده می نویسد که مستشار الدوله پنهانی پیشکار خود را به «ابه نفس سردار» که امیر مؤید پیش او پناهنده شده می فرستد. وی نوشت که افرادی را مأمور کرده است که یکی از نامه های مکاتبه شده بین مستشار الدوله و امیر مؤید را به دست آورند و در پایان عقیده خود را چنین بیان داشت که لازم است برای زیر نظر داشتن تحرکات مستشار الدوله موقع حرکت هیأت سرحدی به صحرا یک مأمور ویژه را با آنها همراه کنیم تا گزارش عملیات او را منتقل کند. (۴)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۰، صص ۲ و ۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۶۸۰.

۳- همان، سند شم ۳۶۸۱.

۴- همان، سند شم ۳۶۷۸.

* حرکت امیر لشکر شمال غرب به مناطق مرزی کردستان

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب امروز خبر داد که برای آگاهی از تمایلات و افکار کردهای مرزنشین و نیز ارتباط شیخ محمود با آنها راهی ساوجبلاغ شده؛ و اینک در ارومیه است. وی کار دیگر خود را بازدید از قوای دولتی مستقر در آن نواحی دانست. وی اضافه کرد که اوزدمیر پاشا نیز طبق اطلاعی که قبلاً داده بود قوای شرق رواندوز را تقویت کرده است. (۱)

* تکذیب خبر کارگزاری مازندران در تلفات قشون و افراد امیر مؤید

فرمانده نظامیان مازندران و استرآباد امروز خبر داد که گزارش کارگزاری مازندران از تلفات اعلام شده درگیری نظامیان با امیر مؤید درست نیست. «قضیه جنگ اخیر همان بود که در اوایل میزان (مهر) از ساری راپورت داده شد. دو نفر نایب زخمی بودند معالجه و از افراد تلفات و زخمی نبوده است. در خصوص فوت پسر سهم الممالک شایع است ولی قطعاً نمی توان تصدیق کرد.» (۲)

* تقاضا برای بازگرداندن دو زن از خاک عثمانی

ماه تاج خانم دختر اقبال الملک و عشرت خانم دختر رضا خان ژنرال که توسط سیمیتقو بالاجبار برده شده اند، اینک در خاک عثمانی هستند. ترکها به علت این که آنها از اتباع سیمیتقو هستند، نگاهشان داشته اند، اما خویشان این زن در ارومیه جدا خواستار بازگرداندن آنها هستند. «چون صیغه آنان شرعی نبوده و از روی عنف بوده است.» امیر لشکر شمال غرب با ذکر این موارد نوشت که با نماینده عثمانی در ارومیه صحبت کرده است و قبول کرده مساعدت نماید تا حکومت آنکارا از بازگشت آنها ممانعت نکند. وی بازگشت این دو زن را در ارتقاء روحیه اجتماعی شهر ارومیه مؤثر دانست. (۳)

* استعفای رئیس بانک ایران

مرتضی ممتاز الملک امروز استعفا داد. او امروز در شرحی که به صورت یک جزوه، چاپ شده بود با اشاره به نامه های متعددی که به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشته و هیچ کدام صورت عمل به خود نگرفته، استعفای خود را از این سمت به اطلاع قوام السلطنه رساند. «با وعده و تعهداتی که در بدو امر از طرف اولیای امور در باب این مؤسسه شده امید کلی داشت [که در] فاصله دو سه ماه حسابهای سابق را تصفیه [تسویه] و با اضافه سرمایه ای که پس از تأدیه قروض و تفریغ محاسبات حاصل می شود سرمایه معتبری از برای دایر کردن و به راه انداختن بانک ایران موجود خواهد بود.

غافل از این که کلیه مجاهدات در مقابل سد آهنینی که بدهکاران بانک کشیده و مشکلات سختی که ایجاد کرده و از طرف کارگزاران امور نیز تقویت می گردید تحصیل موفقیت را از مجاهدات، غیرممکن و تمام مساعی اینجانب را بلااثر و بی نتیجه ساخته و منحصر به ترتیب صورت محاسبات و تحریر ارقام نموده است.» وی در پایان با یادآوری ورود میلسپو برای تصدی امور مالی ایران خواست که فرد دیگری را برای ریاست این بانک معرفی کنند. (۴)

روزنامه شفق سرخ در سرمقاله امروز خود با عنوان «استقلال کرد- شیخ محمود» با یادآوری گذشته نزدیک شیخ محمود که هم پیمان عثمانی بود و علیه انگلیس می جنگید و اکنون هم پیمان انگلیس است و علیه عثمانی فعالیت می کند، استقلال کردستان عراق و حاکم کردن شیخ محمود در آن منطقه را ترفندی پس از شکست اسماعیل آقا سیمیتقو ارزیابی کرد که پس از فروپاشی این قدرت، شیخ محمود را در کردستان عراق حاکم کردند، به او استقلال دادند تا از پیشروی کمالیون به طرف بغداد جلوگیری کنند. نویسنده این مقاله با اشاره به نشریه بانگ کردستان که شیخ محمود آن را در سلیمانیه انتشار می دهد توجه خوانندگان خود را به شعار این جریده جلب کرد: ای کردها شورش کنید و خود را از دست ایران خلاصی بخشید. (۵)

* عطر کمال پاشا

مغازه «یک کلام» در آگهی خود عطری که نام «مصطفی کمال پاشا» داشت تبلیغ کرد و به مشتریان خود گفت که «اقسام عطریهای اعلا از جمله عطر معروف به مصطفی کمال پاشا و صابونهای عطری» وارد شده، بشتابید. (۶)

* توبه نویسی دبو

بنابر آنچه روزنامه ایران در شماره امروز خود به چاپ رساند لئون دبو گوستاو از گفته های خود علیه قوام السلطنه پشیمان و آنها را تکذیب کرد. او با وسط گذاشتن شرافت خود نوشت که «اعتراف می نمایم کلیه چیزهایی که خواه در مشهد و خواه در تهران و خواه در هر نقطه دیگری بر علیه حضرت اشرف آقای قوام السلطنه نوشته یا گفته ام و یا اظهار داشته ام و کلیه عملیاتی که بر علیه ایشان نموده ام متکی به هیچ مدرک اساسی نبوده است و از کلیه نوشتجات و عملیات خصمانه خود بر علیه حضرت اشرف آقای قوام السلطنه اظهار تأسف نموده و به ایشان اختیار می دهم این اعتراف مرا که در کمال آزادی به عمل آمده است هرطور مایل هستند به کار ببرند.» پولن وزیر مختار بلژیک در تهران این نوشته را به امضاء دبو تأیید کرد. وی همچنین تعهدنامه ای در شش ماده امضا کرد که نه به ایران برگردد، نه ادعاهای خود را در جایی مطرح کند و نه طلبی را ابراز کند و از خاک ایران خارج شود؛ در عوض دولت از تعقیب او دست بردارد. (۷)

* ورود رضا خان به شیراز

امشب رضا خان وزیر جنگ وارد شیراز شد و مورد استقبال قرار گرفت. (۸) او برای ورود احمد شاه به ایران، راهی بوشهر بود.

[تصویر] شیراز قدیم؛ خیابان زند

۱- همان، پ ۴، ص ۲۸. در این زمان هماهنگی هایی بین ایران و اوزدمیر پاشا، صاحب منصب عثمانی و حاکم رواندوز، پدید آمده بود. پس از آن که قوای انگلیس توانستند اوزدمیر پاشا را از رواندوز برانند، ایران کمک هایی برای رسیدن سلاح، تجهیزات و دیگر ملزومات از خاک خود به طرف رواندوز کرد که شاید پاسخی بود به برخورد قهرآمیز دولت ترکیه با

سیمیتقو. دادن امتیاز به ترکها از دید سفارت انگلیس در تهران پنهان نماند و نسبت به آن اعتراض کرد.

۲- همان، سند شم ۳۶۷۹.

۳- همان، پ ۴، ص ۳۳.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۱-۲-۳۸-۱۳۰۱. در اسناد به جای مانده از بانک ایران، سندی هست که نشان می دهد قوام السلطنه با این استعفا موافقت نکرده است. (اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۴۳ و ۴۴).

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۱، ص ۱.

۶- همان، ص ۴.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۵۹، ص ۱.

۸- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۲، ص ۲. «در آبان ۱۳۰۱ که احمد شاه از سفر اروپا، از طریق بندر بوشهر به ایران بازمی گشت، سردار سپه وزیر جنگ و کفیل ریاست وزراء به قصد پیشواز عازم بوشهر گردید و پدرم را به سمت موقتی مفتش کل وزارت مالیه، برای سرکشی به ادارات مالیه و تحدید تریاک در مسیر راه همراه برد. پدرم از جمله مشاهدات خود در این سفر، اظهار می نمود که سردار سپه اعتیاد به تریاک داشت ولی همیشه در اطاقی وافور می کشید که بتواند دود آن را از سوراخ بخاری بیرون داده و از دود آن اثری باقی نماند. پدرم می گفت، سردار سپه به طور معمول حوالی غروب آفتاب یک گیلان کنیاک صرف می کرد و به جای مزه، کباب بره می خورد ولی شامش بسیار ساده بود و از مقداری کته (برنج پخته) تجاوز نمی کرد و بعد از آن هم تقریباً بلافاصله به رختخواب می رفت که برایش روی کف اطاق پهن می کردند.» (ریاحی، سراب زندگی، ص ۱۰۱).

* توقیف افق روشن

نشریه افق روشن در دهمین شماره انتشار خود امروز توقیف شد. علت تعطیلی این نشریه درج مقالاتی علیه دولت عنوان شده است. (۱)

* انفصال نایب الحکومه سنگسر

در پی تعدیات و اجحافات امر الله خان نایب الحکومه سنگسر و شکایات فراوان اهالی به مجلس شورای ملی و وزارت داخله، وی از طرف وزارت داخله از منصب خود عزل و دستور داده شد به سمنان آمده تا به تظلمات اهالی از او رسیدگی شود. (۲)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۲، ص ۳۴؛ ۲/۶۹ /۷۶۷ FO E.

۲- روزنامه اقدام، شم ۹۱، ص ۲.

دوشنبه ۲۸ آبان ۱۳۰۱ / ۲۰ نوامبر ۱۹۲۲ / ۳۰ ربیع الاول ۱۳۴۱

* معارفه با میلسپو

پیش از ظهر امروز میلسپو در دفتر وزیر مالیه حاضر شد و با مسئولان دواير مالی ملاقات کرد. پس از این معارفه، میلسپو «در خصوص تعهد خدمتگزاری و جدیت و سعی در موفقیت به اصلاحات مالیه ایران شرحی اظهار داشتند.» فرزین، رئیس محاسبات کل هم در یک سخنرانی از حضور میلسپو در ایران ابراز خوشنودی کرد. (۱)

* تلگرامی بدون شرح

«مقام منیع بندگان حضرت اشرف آقای وزیر جنگ دامت عظمته. با مساعدت مسیو فرمی رئیس اداره نطف جنوب فردا وجه دریافت خواهد شد. مسیو فرمی استدعا می نماید وعده ای که بندگان حضرت اشرف روز تشریف فرمایی در طهران فرموده اند، امر به اجرای آن فرمایند. ۹۱۹ / ۷۲۱ خزانه دار کل قشون نایب سرهنگ.» (۲)

[تصویر]

* خوشوقتی روزنامه اتحاد از ورود میلسپو

روزنامه اتحاد در سرمقاله امروز خود از ورود میلسپو به ایران اظهار خوشوقتی کرد و آن را فرصتی برای اصلاح مالیه ایران دانست. نویسنده در این مقاله با اشاره به تجربه تلخ مورگان شوستر که نتوانست به دلیل کارشکنی های دو دولت روسیه و انگلیس در ایران ماندگار شود، نوشت که ورود میلسپو در امور سیاسی ایران بسیار خطرناک است؛ همان کاری که موجب شد شوستر نتواند در ایران بماند و با اولتیماتوم ۱۹۱۳ ایران را ترک کرد. به نظر نویسنده اگر میلسپو بتواند مطالبات دولت را جمع آوری کند، خزانه از وضعیت فلاکت بار فعلی نجات خواهد یافت. (۳)

* انعکاس درخواست وزارت امور خارجه به آذربایجان

وزارت داخله امروز در نامه ای که به ایالت آذربایجان فرستاد درخواست سفارت روسیه شوروی از وزارت امور خارجه را انتقال داد؛ این که «حکومت مرکب از وزراء سابق ارمنستان در تبریز موجود و نظر به رابطه مخفی که با اگنت های خود در ارمنستان دارند، هیأت مزبور برای ارمنستان مضر و خطرناک می باشد.» در این نامه خواسته شده بود بازرسان مطمئنی را برای تحقیق معین کرده، «در صورت صحت در تبعید آنها اقدامات لازمه به عمل» آید. (۴) (ر. ک: ۵ و ۲۶ آبان)

* گزارش امتناع کنسول روس از اظهار صندوقهای وارداتی پول

وزارت مالیه از قوام السلطنه ریاست وزراء خواست که اقدامات لازم را در جهت تصحیح رفتار کنسول روس در انزلی به انجام

رساند. او به هنگام ورود جعبه های حاوی مسکوکات ضرب شده در روسیه، با بازرسی جعبه ها و اعمال مقررات گمرکی مخالفت کرده بود. در ذیل این درخواست آمده است که ضروری است از این سکه هایی که در روسیه ضرب شده و در گیلان رواج دارد چند عدد به مرکز بفرستند تا توسط ضراب خانه تجزیه شده، عیار آن روشن گردد. (۵)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۱، ص ۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۳۴.

۳- همان، شم ۲۶۰، ص ۱. «استخدام دکتر میلسپو در آن ایام واقعا با مسرت عمومی مواجه گردید. مطبوعات بلااستثناء اقدام دولت قوام السلطنه را در این باره تقدیر و تقدیس کردند، زیرا وضع مالیه مملکت در آن ایام واقعا اسف انگیز بود و دولت برای مخارج جاری مستأصل بود و حقوق کارمندان دولت همیشه با چند ماه تأخیر پرداخت می شد. دولت برای سرکوب اشرار و راهزنان، نه اسلحه ای در اختیار داشت نه پولی. مصدق السلطنه وزیر مالیه پیشین هم با وجودی که با آن همه جنجال و سروصدا اختیاراتی برای اصلاح مالیه از مجلس کسب کرد، نتوانست قدمهای مثبتی بردارد، حتی جان او نیز مورد مخاطره قرار گرفت. از طرف دیگر در آن ایام مردم ایران نسبت به امریکاییها خوشبین بودند زیرا مصائبی که از روس و انگلیس و عثمانی نصیب آنها شده بود، باورکردنی نبود. مخصوصا اقدامات مورگان شوستر امریکایی بعد از استبداد صغیر و اولتیماتوم روسها و اخراج مظلومانه وی و همکارانش، احساسات عمومی را جریحه دار ساخته بود و دعوت مستشاران امریکایی در حقیقت دهن کجی به روس و انگلیس بود.» (عاقلی، میرزا احمد خان قوام السلطنه ...، صص ۲۳۰ و ۲۳۱).

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۷۵۶، آرشیو ۷۲۲ ع ۵ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۶۰۰۴۰.

۵- همان، سند شم ۲۴۰۰۱۰۳۳۳، آرشیو ۴۰۶ ض ۳ آ آ، شم میکروفیلم ۰۲۱۱۰۰۳۲.

* مخالفت با ورود ترکمنها به ایران

نزدیک به دو‌یست خانوار «جمشیدی» که از طایفه ترکمن هستند وارد سرخس ایران شده اند. مأموران مرزی ایران پس از استعلام از وزارت داخله برای ورود یا ممانعت از ورود آنان دستور یافتند که از ورود آنها به داخل خاک ایران جلوگیری کنند. (۱)

* کشته شدن پیشکار مالیه فارس

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر از کشته شدن پیشکار مالیه فارس در جاده شاهی داد. ضیاء الدین خان در این جاده مورد حمله دزدان قرار گرفت و جان باخت. اداره مالیه فارس تقاضا کرده است پرداخت حقوق بازنشستگی او به ورثه اش در دستور کار قرار گیرد. (۲)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۰، ص ۳.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۰، ص ۴.

سه شنبه ۲۹ آبان ۱۳۰۱ / ۲۱ نوامبر ۱۹۲۲ / ۱ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست آیت الله سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. در این جلسه ابتدا قانون موقت هیأت منصفه مورد بحث و بررسی قرار گرفت. قانون موقت هیأت منصفه چگونگی برخورد با جراید متخلف را در چهار ماده روشن می کرد.

بعد از این لایحه نفت در دستور کار قرار گرفت و درباره ماده پنجم آن بحث و گفت و گو شد. در پایان جلسه سلیمان میرزا بار دیگر خواستار محاکمه دبوا پیشکار سابق مالیه خراسان شد. او تأکید می کرد پیش از آن که وی از ایران برود باید جلب و محاکمه شود.

دبوا در سفارت بلژیک بود. (۱) خبر هایی هم از خروج او از ایران حکایت می کرد.

* توصیه به امیر لشکر غرب

امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی که برای سرکشی به مرزهای شمال غربی از ارومیه راهی ساوجبلاغ شده و موضوع مأموریت خود را به اطلاع رضا خان وزیر جنگ رسانده بود، امروز چنین رهنمود یافت که «ظاهراً باید قسمی وانمود کرد که طرفدار اوزدمیر پاشا می باشیم و معنا صرفه دولت را رعایت نمود.» (۲)

* پی گیری سوء قصد به جان وزیر مختار فرانسه

امروز سفارت فرانسه در نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء راجع به سوء قصدی که در سفارت فرانسه به وزیر مختار شده و چند تیر به سوی او شلیک شده توضیح داد؛ و این که موضوع به نظمیۀ اطلاع داده شد و رئیس نظمیۀ هم تحقیقاتی به عمل آورده است.

به وزارت امور خارجه هم اطلاع داده اند که اقدامات لازم را در این مورد به عمل آورد. (۳)

* میزان تولید نفت در ایران

وزارت فواید عامه گزارش می دهد که استخراج نفت ایران در سال جاری سه میلیون تن برآورد می شود که روزانه ۶۵ هزار برل است. در سال آینده این میزان بیش از ۱۱۰ هزار برل در روز و در سال متجاوز از پنج میلیون تن خواهد شد. در این گزارش آمده است که کمپانی نفت جنوب با نصب دستگاه هایی نفت خام را تصفیه کرده که از آن «نفت چراغ و روغن چرخ» مشتق خواهد شد. (۴)

- ۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۱، صص ۲ و ۳.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۲۷.
- ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۷-۵-۱۳۰۱.
- ۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۲، ص ۲.

* تصویب بودجه برای خرید کشتی

بنا به تصویب هیأت دولت مبلغ ۲۴ هزار تومان به سفارت ایران در برلن پرداخت خواهد شد تا اقدام به خرید «چهار فروند کشتی جنگی قاچاق گیری» کند. (۱)

* اقدام برای گرفتن مالیات از اقبال السلطنه

در پی عقب افتادن مالیات خوانین ماکو به ویژه اقبال السلطنه، وزارت مالیه شرحی به وزارت داخله نوشته و خواهان اقداماتی جدی در این زمینه شد. وزارت داخله نیز در نامه ای خطاب به حکومت نظامی آذربایجان خواهان مساعدت لازم در این زمینه به اداره مالیه ایالت آذربایجان شد. (۲)

* مبلغین اسلام در امریکا

جمعیتی به نام مبلغین اسلام در امریکا در اطلاعیه ای که منتشر کرد و روزنامه اقدام در شماره امروز خود آن را به چاپ رساند، مذاهب را در آن کشور دارای معابد و محافل دانست، اما آیین اسلام را که فقط یک مسجد دارند، بی بهره از محافل دینی توصیف کرد. این مسجد به همت شیخ محمد خروب تأسیس شده است. این اطلاعیه با اشاره به وجوب ساخت مسجد در امریکا به ویژه در شهرهایی چون شیکاگو، خبر از خرید خانه و تبدیل آن به مسجد در این شهر داد. این اعلان را «محمد صادق المبشر الاسلامی» امضاء کرده و برای کامل شدن این بنا دست یاری به سوی دیگر مسلمانان دراز نموده و از آنان یاری خواسته است. (۳)

[تصویر] مرکز اسلامی واشنگتن

* همکاران میلسپو در راه ایران

تعداد دیگری از مستشاران امریکایی و همکاران میلسپو که با چند روز تأخیر راهی ایران شده اند اینک در حال رسیدن به بغداد هستند. امروز پنج خودرو به همراه مصدق الدوله به بغداد فرستاده شد که آنها را به طرف تهران بیاورد. (۴)

* شکست بازار مکاره باکو از نگاه روزنامه تایمز

روزنامه تایمز در شماره امروز خود از قول نشریات بلشویکی محلی نوشت که نمایشگاه باکو که با هدف تشویق ایران، ترکستان و بخارا به تجارت با شوروی برپا شده بود، با ناکامی پایان یافت. «بازرگانان ایرانی به کلی اعتماد خود را نسبت به امکان تجارت با بازار تحت کنترل دولت روسیه که احتمال می رفت پس از ناکامی نمایشگاه نیجنی نووگراد از دست نداده باشند، از کف دادند.» (۵)

۱- همان جا.

۲- همان جا.

۳- روزنامه اقدام، شم ۹۲، ص ۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۱، ص ۴.

۵- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۱ نوامبر ۱۹۲۲، ص ۱۱.

چهارشنبه ۳۰ آبان ۱۳۰۱ / ۲۲ نوامبر ۱۹۲۲ / ۲ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تلگرام تشکر آیت الله حائری یزدی

آیت الله شیخ عبد الکریم حائری یزدی در تلگرام که از قم فرستاد، «توسط حضرت حجت الاسلام بهبهانی» خطاب به روحانیان تهران نوشت که «از زحمات فوق العاده در ترویج شرع انور و انجام مقاصد و همراهی اولیای دولت ... کمال تشکر و مسرت حاصل» است. ۱ این تلگرام در پی تلاش روحانیان تهران برای الغای قانون جزای عرفی و نیز ترغیب دولت به تصویب قانون هیأت منصفه برای نظارت بر مطبوعات خطاب به علمای تهران فرستاده شد.

* امتناع تعدادی از جراید از سپردن التزام

و سندهل رئیس نظمیة امروز در نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء، خبر داد که برخی از مدیران جراید تهران از سپردن التزام خودداری می کنند. «از قرار راپرت واصله از کمیساریای نمره (۱) ناحیه ارک در خصوص دو ماده قانون مطبوعات مصوبه مجلس مقدس شورای ملی که مقرر شده بود از مدیران مطابع و جراید التزام اخذ شود که برخلاف مقررات آن رفتار نکنند فقط مدیران جراید وطن، گلشن، [ناخوانا]، جنت و قانون از سپردن التزام امتناع دارند.» (۲)

* اتهام اختلاس به رئیس کل محاسبات

روزنامه قانون، فرزین رئیس کل محاسبات (۳) را متهم به اختلاس کرد. اکنون بنا به درخواست فرزین از وزارت مالیه مقرر شد هیأتی در این وزارت خانه تشکیل شده، به این اتهام رسیدگی کند. حکیم الملک، ذکاء الملک، تدین، حاج سید نصر الله تقوی و تعدادی دیگر دعوت شدند تا با مستندات روزنامه قانون به این موضوع رسیدگی کنند. (۴)

* تجمع آوارگان ارومیه ای در برابر مجلس

امروز تعدادی از مهاجران ارومیه ای که بیش از هفتاد نفر بودند در برابر مجلس شورای ملی اجتماع کردند. آنها تقاضا می کردند و وسایل بازگشت شان به ارومیه فراهم شود. (۵)

* تقاضای اضافه حقوق

صبح امروز تعدادی از کارمندان پست مرکزی از رئیس پست تقاضای اضافه شدن حقوق خود را کردند. «گویا این پیشنهاد شامل حال تمام اعضا و اجزاء پست خانه های مرکز و ایالات و ولایات می باشد.» (۶)

* درخواست قوام السلطنه از علاء برای تحقیق از کمپانی های نفت و بانک مورگان

در تلگرام رمزی که قوام السلطنه امروز به علاء وزیر مختار ایران در امریکا فرستاد، درخواست کرد که از افراد صلاحیت دار

بی طرف، به ویژه از بازرگانان نیویورک که حسن شهرت دارند تحقیق شود که آیا دو کمپانی سینکلو و استاندارد، چه دارایی و مایملکی دارند، قیمت سهام هر دو کمپانی در بازار چقدر است، میزان سودی که این دو کمپانی اخیراً بین صاحبان سهام پرداخته اند چه میزان بوده، وسایل فروش نفت آنها در روسیه و هندوستان چگونه است، حسن شهرت و صحت قول رؤسای کمپانی های یاد شده چقدر است، و این که چه روابطی با بانک های امریکایی دارند. وی در پایان درخواست کرد روشن شود که پیشنهاد بانک مورگان برای قرض ده میلیون دلار به قوت خود باقی است یا نه. (۷)

* ابراز تأسف قوام السلطنه از سوء قصد به جان وزیر مختار فرانسه

قوام السلطنه ریاست وزراء امروز در یادداشتی که به وزیر مختار فرانسه فرستاد از سوء قصد به جان او ابراز تأسف؛ و از این که آسیبی به او نرسیده است اظهار خرسندی نمود. او نوشت که دستورات لازم را به رئیس نظمیّه داده است. «از قرار

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۱، ص ۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، سند شم م ۱۱-۱۳۷۵-۴۱.

۳- برای آگاهی از زندگینامه محمد علی فرزین، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۴۹.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۱، ص ۴.

۵- روزنامه اقدام، شم ۹۳، ص ۱.

۶- همان جا.

۷- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۲۱۳ و ۲۱۴.

اظهار جنرال وستداهل شخص مظنون هم توقیف شده است؛» (۱) (ر. ک: ۲۹ آبان)

* نظرخواهی از وزارت معارف درباره مدرسه انگلیسی پشتکوه

وزارت امور خارجه از وزارت معارف خواست درباره افتتاح یک باب مدرسه انگلیسی در پشتکوه لرستان که روزنامه های عراق خبر آن را چاپ کرده اند، تحقیق کرده، اظهار نظر کند. (۲)

* تحقیق درباره سکه های ایرانی ضرب شده در روسیه

وزارت امور خارجه با فرستادن گزارش ضرب پولهای پنج قرانی و دو قرانی به مسکو که توسط نمایندگی سیاسی ایران در بادکوبه اطلاع داده شده بود، از سفارت ایران در مسکو خواست هرگونه اطلاعاتی که در این مورد دارد به همراه نظریات آن سفارت به ایران بفرستد. (۳)

* توضیحات مستر شید درباره مدرسه امریکایی رشت

مستر شید رئیس مدرسه امریکایی رشت نامه ای به محسن قریب رئیس اداره معارف و اوقاف گیلان نوشت که متن آن چنین است:

«اولا مدرسه امریکایی رشت که تاریخ تأسیس آن در سال ۱۹۰۳ مسیحی است قریب بیست سال است تأسیس گردیده است و در این مدت موافق اصول و پروگرام سایر ایالات [و] ولایات داخله که به رؤسای این مدرسه اجازه می داده، همواره تعقیب و معمول گردیده و مسلم است رعایت پروگرام داخلی مملکت هر اندازه که لازم است از طرف اولیای مدرسه امریکایی اعمال نظر می شود و از طرف دیگر خاطر شریف آن دوست استظهاری باید کاملاً مستحضر باشد که ایجاد تشکیلات مدارس امریکایی در ایران فقط برای ملل متنوعه [اقلیتهای مذهبی] بوده است و به غیر این منظوری نبوده و از آنجایی که مدارس امریکایی با اصول و قواعدی که در تعلیم و تعلم در دست دارد و از زمان تأسیسات خود تاکنون خدمات نمایانی به عالم معارف ایران کرده است، مسلمین هم در مقابل [به] ملل متنوعه تاسی نموده داخل در فصول تعلیمات مدارس امریکایی شده و وظایفی را که این مؤسسه مکلف به اجرای آن بوده با کمال میل و رضای خاطر، اطاعت و ایفا کرده اند. جای تردید نیست هرگاه این مدرسه بخواهد برای هر ملتی تعلیمات جداگانه تخصیص داده، تعقیب نماید از حفظ [و] اداره کردن مدرسه بازمانده و با موافقت مواد پیشنهادی وزارت جلیله معارف دچار یک سلسله مشکلات خواهد گردید. نظر به مراتب فوق البته تصدیق خواهید فرمود که اولیای مدرسه امریکایی در ورود محصلین مسلم به هیچ وجه اصراری نداشته و به اختیار خودشان موقوف می نماید. ثانیاً به واسطه حوادث و اوضاع اخیر گیلان، مدرسه امریکایی رشت موقتا تعطیل شده بود که موقعیت، اجازه افتتاح آن را نمی داده و در این وقت که این جانب مأمور افتتاح مدرسه مزبوره شده آن بود که با ن هایت مسرت بشارت افتتاح آن را به آن دوست استظهاری داده و منتظر هستم که از طرف وزارت جلیله معارف دامت شوکتها و آن دوست استظهاری همه گونه بذل همراهی و مساعدت در حصول موفقیت این جانب به توسعه و ترقی معارف گیلان به عمل آید که

بتوانم در انجام این خدمت مهم که یگانه آرزو و آمال من است کاملاً موفق شوم.» (۴)

* اطلاعیه خبرگزاری رویتر در ایران

خبرگزاری رویتر در اعلانی که امروز منتشر کرد به روزنامه‌ها و اصحاب جراید خبر داد که از اول دسامبر ۱۹۲۲ اخبار رویتر را به ضمیمه اخبار تلگرافی بین‌النهرین و هندوستان به زبان فارسی و انگلیسی چاپ و توزیع خواهد کرد. این خبرگزاری از خواهان اخبار خواست که آبونمان اخبار فارسی را از قرار ماهی دو تومان به مسیو جرج در سفارت انگلیس بدهند. (۵)

* تحلیل وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران از فعالیتهای کمونیستی

سرهنگ م. ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران امروز گزارش مفصلی درباره حرکت‌های کمونیستی در ایران ارائه کرد. وی در ابتدا هدف روسها در ایران را ایجاد یک جمهوری کمونیستی و محو نفوذ انگلستان دانست و افزود روسها به این نتیجه رسیده‌اند که حمایت از افرادی مثل کوچک‌خان، لاهوتی و احسان‌الله‌خان بی‌حاصل بوده و حرکت‌های انقلابی باید روی توده‌ها و سازمان‌دهی گروه‌های کمونیستی متمرکز باشد؛ رهبر خودبه‌خود از درون این سازمانها پیدا می‌شود. وی می‌نویسد که اقدامات رتشتین در این زمینه بدون توجه به تأثیر آن بر اسلام صورت گرفته و این اشتباه است. کمونیستها اکنون به این نتیجه رسیده‌اند که هر حرکتی باید با توجه به اصول اسلامی شکل گیرد. برای مثال برخی از آیات قرآن که مطلوب نظر مرام کمونیستی است باید در تبلیغات استفاده شود. در این گزارش آمده است که حزب کمونیست ایران در گیلان و مازندران موفق عمل کرده و روسها لازم می‌دانند فعالیت آن گسترش یابد. آنها می‌گویند این اقدام نباید از طریق کمونیستهای روسی بلکه از ناحیه مسلمانان کمونیست باید صورت گیرد. ساندرز در ادامه به نقش بنگاه اقتصادی ونشترک چنین اشاره شده است: «کارکنان ونشترک که در ایران کار می‌کنند باید کمونیست باشند و باید در کنار اهداف اقتصادی و فراتر از آن اهداف سیاسی را دنبال کنند. برای آنها مأموریت‌های زیر تدوین شده است:

الف) سازماندهی تبلیغات کمونیستی در ایران

ب) تأمین مالی بنیادهای کمونیستی محلی

ج) پیگیری حرکت سلولی حزب کمونیست در ایران

د) گسترش مطبوعات کمونیستی و حمایت مالی از آنها

ه) گسترش تبلیغات ضد انگلیسی

و) سازماندهی ضد جاسوسی و شناسایی سازمان اطلاعاتی انگلیسی.» (۶)

۲- همان، ۸- ۳۴-۳۲-۱۳۰۱.

۳- همان، ۵- ۱۶-۲-۱۳۰۱.

۴- اسنادی از مدارس ایرانی در ...، صص ۱۷۸ و ۱۷۹.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۱، ص ۱. «بنیانگذار خبرگزاری رویتر» Reuters (جولیوس پاول رویتر متولد ژوئیه ۱۸۱۶ در شهر کاسل آلمان است که اصلاً یهودی بوده است. او کارمند بانک بود که با تأسیس یک بنگاه خبرپراکنی خبرهای بانک ها و فعالیت های اقتصادی را به سرعت و به شکل منظم منتشر می کرد. حوزه فعالیت این بنگاه همه شهرهای آلمان را دربر می گرفت و تا بروکسل، پایتخت بلژیک نیز می رسید. سپس مرکز فعالیت های این بنگاه در پاریس مستقر شد. اما در سال ۱۸۵۱ م به دلیل سخت گیریهای قوانین، فعالیتهای بنگاه مزبور در شهر لندن متمرکز شد، تا اینکه بعد از اختراع سیستم مخابرات پیشرفته، رویتر زمینه کاری خود را توسعه بخشید و خبرهای سیاسی و اجتماعی را نیز وارد حوزه فعالیت خود ساخت. از آن پس مطبوعات انگلیس برای کسب خبرهای خود به خبرگزاری رویتر اعتماد می کردند. [تصویر] جولیوس رویتر رویتر در همین اوان که میرزا حسین خان سپهسالار صدراعظم ایران بود امتیازنامه ای را با ایران به امضا رسانید که به موجب آن انحصار احداث راه آهن و تراموا، انحصار استخراج تمام معادن (به جز طلا و نقره و احجار کریمه) و چند انحصار دیگر را به مدت هفتاد سال در اختیار گرفت. از دیگر مواد همین امتیازنامه احداث خط تلگراف در سرتاسر ایران و به عبارتی دست یابی خبرگزاری رویتر به اخبار ایران بود که در ن هایت با مخالفت شدید مردم و علما با امتیازنامه، رویتر به اهداف خود دست نیافت و امتیازنامه او از سوی دولت ایران ملغی شد. با این حال خبرگزاری رویتر فعالیت خود را در ایران ادامه داد و از طریق آبونمان با مطبوعات قرارداد می بست و اخبار دیگر نقاط دنیا را در اختیارشان می گذاشت. سالها بعد وقتی که، ماشین های خبرگیری در ۱۳۳۶ ش تهیه شد و ایران هم با خبرگزاریهای بزرگ دنیا همچون رویتر و آسوشیتدپرس و پاریس قرارداد بست تا از اخبار آنها استفاده کرده اخباری را در اختیار آنها بگذارد. (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۱۱۴۲؛ محبوبی اردکانی، تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج ۲، صص ۱۲-۹؛ همو، ج ۳، صص ۷۵ و ۷۹).

۶- FO E ۸۹ / ۸۹ / ۳۴

پنج شنبه ۱ آذر ۱۳۰۱ / ۲۳ نوامبر ۱۹۲۲ / ۳ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی پیش از ظهر تشکیل جلسه داد.

ابتدا قانون تفریغ بودجه سال گذشته مجلس از طرف کمیسیون محاسبات قرائت شد و سپس لایحه نفت مطرح شد و مواد دیگری از آن به شور گذاشته شد. بحث روی تعداد حلقه های چاه نفت بود که باید در این لایحه به تصویب می رسید. دولت حق حفر چهل چاه را در لایحه پیشنهاد کرده بود که کمیسیون آن را به ۲۵ چاه تقلیل داد. (۱)

* یهودیان ایرانی مقیم فلسطین

به دنبال پی گیری مقامات ایرانی از وضعیت یهودیان ایرانی مهاجر در فلسطین نمایندگی سیاسی ایران در مصر مأمور شد پی جوی تابعیت این گروه از ایرانیان شود. پاسخ نماینده عالی انگلیس در فلسطین امروز از طریق سفارت شاهنشاهی ایران در مصر به وزارت امور خارجه فرستاده شد. نماینده انگلیس گفته است طبق بند ۱۲۹ عهدنامه «سور» همه یهودیان غیر تابع مقیم فلسطین هنگام اجرای این عهدنامه- که از نظر نماینده سیاسی ایران امکان تحقق آن وجود ندارد- تبعه حکومت فلسطین خواهند شد و نیز طبق ماده اول نظامنامه انتخابات فلسطین که به تازگی تدوین شده افراد غیر تابع با دریافت شهادت نامه هایی می توانند در انتخابات شرکت کنند. «نماینده انگلیس در مراسله خود به تغییر محتمل عهدنامه سور اشاره کرده، ضمناً متذکر شده که هرگاه دولت علیه در این مسئله اعتراضاتی داشته باشد لازم است به توسط سفارت لندن در وزارت امور خارجه انگلیس اقدامات بفرماید.» (۲)

* کرایه اسباب احمد شاه

کنسولگری ایران در بمبئی امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که اداره کشتی رانی P.N.O مبلغ دویست روپیه بابت کرایه حمل و نقل چهار دستگاہ خودرو و اسباب و اثاثیه احمد شاه از کشتی «نالدرا» به کشتی «ورسوا» مطالبه می کند. این کنسولگری خواست که وزارت امور خارجه تصمیم خود را به اطلاع برساند. (۳)

* ترمرد نجفقلی خان در مرزهای شمالی

بنا به گزارش کارگزاری اردبیل که امروز توسط وزارت امور خارجه به وزارت جنگ منعکس شد، نجفقلی خان آلازلو اسباب اغتشاش در مناطق مرزی شده است. همین امر باعث توجه روسها به طایفه نجفقلی خان شده، اما از نظر این کارگزاری صلاح نیست فعلاً با او برخوردی صورت گیرد تا کار کمیسیون سرحدی پایان پذیرد. (۴) (ر. ک: ۴ آذر)

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۳، ص ۲.
- ۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲- ۱۹-۱۶-۱۳۰۱.
- ۳- همان، ۴۰-۳-۳۶-۱۳۰۱.
- ۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، صص ۲۳ و ۲۴.

روزنامه ایران با انتشار شماره ۱۲۶۲ خود از امروز وارد هفتمین سال انتشار خود شد. زین العابدین رهنما مدیر روزنامه ایران، سرمقاله امروز خود را به همین موضوع اختصاص داد و نوشت که در این مدت ایران تنها روزنامه ای است که روی توقیف و تعطیلی به خود ندیده است. (۱)

* بارندگی در بیشتر استانها

طبق گزارشهای رسیده از بیشتر ایالات و ولایات در این چند روز بارندگی بوده و نگرانیهای عمومی از کمبود آب رفع شده است. در برخی از نقاط که نرخ اجناس به واسطه نباریدن باران ترقی کرده بود، شروع به تنزل کرده است. (۲)

* رفع اتهام از حاکم گیلان

پس از اتهامی که به حاکم گیلان زده شد، مجلسی از رؤسای ادارات و مدعی العموم تشکیل گردید. اتهام از این قرار بود که حاکم، پس از دستگیری سالار نصرت به دلیل شکایاتی که از او شده بود، مبلغ چهارصد تومان رشوه گرفته او را آزاد می کند. در مجلس تشکیل شده سالار نصرت را حاضر کردند و پس از پرس و جو، او موضوع را کاملاً تکذیب کرد. قرار شد تهمت زننده جلب و استنطاق شود. (۳) انگلیسها معتقد بودند محبوبیت نیر السلطان حاکم گیلان رو به افول است و احتمال می رود علی رغم خواست روسها برای ماندن وی، از این سمت برکنار شود. (۴)

* حرکت رضا خان به طرف بوشهر

امروز رضا خان وزیر جنگ به همراه موثق الدوله (۵) وزیر دربار با دیگر همراهان از شیراز راهی بوشهر شدند. آنان برای استقبال از احمد شاه راهی آن بندر شده اند. «آنان شب را در پل آبگینه (۶) توقف فرموده، میهمان سردار عشایر هستند؛ فردا از کازرون عبور خواهند نمود.» (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۲، ص ۱

۲- همان، ص ۳

۳- روزنامه امروز ایران، شم ۱۷، ص ۱.

۴- FO E ۷۶۷/۶۹/۳۴

۵- مغرور میرزا موثق الدوله از نوادگان حسن علی میرزا شجاع السلطنه پسر فتحعلی شاه قاجار بود. در نوجوانی (حدود ۱۲۸۴ ق) به غلام بچگی حرمسرای ناصر الدین شاه منصوب شد و دو سال بعد به همراه مظفر الدین میرزا ولیعهد راهی تبریز شد و یک سال اول را پیشخدمت حضور ولیعهد بود و پس از آن به منصب نیابت مهرداری و سپس به نیابت نظارت خاصه رسید. وی مدتی حاکم مرنند و سپس خوانسالار مظفر الدین شاه و پس از آن حاکم کاشان شد. (۱۳۱۳ ق) و چندی نیز حکمران مازندران بود. موثق الدوله از درباریانی بود که برای پاسداری از حکومت مشروطه سوگندنامه امضا کرده بود. همچنین یکی

از اعضای کمیسیون تسویه حساب با محمد علی شاه در پس گرفتن جواهرات سلطنتی بود. پیش از این نیز وقتی محمد علی شاه از سلطنت خلع شد و احمد شاه به جای پدر نشست و در ن هایت کابینه تشکیل شد موثق الدوله به وزارت دربار منصوب شد. او طرف اعتماد شاه بود؛ و شاه را در سفر هایش به اروپا همراهی می کرد که از جمله آن می توان به سفر احمد شاه به اروپا در ۱۳۰۰ ش اشاره کرد که موثق الدوله از تهران تا کربلا، شاه را مشایعت کرده بود. مغرور میرزا موثق الدوله در ۱۳۱۱ ش در کربلا درگذشت. (اعتماد السلطنه، «نواب مستطاب اشرف والا...»، صص ۸۲-۸۱؛ کتاب نارنجی، ج ۱، ص ۸۲).

۶- پل آبگینه در استان فارس و در دوازده کیلومتری راه کازرون- شیراز واقع شده و در آن نقشی از دوره قاجار دیده می شود که به نام نقش تیمور شاه معروف است. پل آبگینه از اماکن تاریخی و سیاحتی کازرون به شمار می رود. (فارسنامه دوم (شناختی تاریخی، فرهنگی، اقتصادی)، ج ۲، ص ۸۰۴).

۷- روزنامه امروز ایران، شم ۱۷، ص ۱.

جمعه ۲ آذر ۱۳۰۱ / ۲۴ نوامبر ۱۹۲۲ / ۴ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* ورود احمد شاه به بمبئی و استراحت در خانه آقا خان محلاتی

احمد شاه بر سر راه ورود خود به ایران امروز وارد بمبئی شد. وی پس از یک شب اقامت در آن شهر، راهی بوشهر شد. (۱) گزارش کنسولگری ایران در بمبئی حاکی است احمد شاه هوس گردش در شهر بمبئی را کرد. کنسول به دست و پا افتاد و چون تعطیل بود و او زبان محلی را نمی دانست به هر صورتی که شده به حکومت محلی اطلاع داد و تعدادی پلیس و نگهبان فراهم شد. «صبح جمعه اعلی حضرت اقدس همایونی با کشتی نالدرآ وارد به خشکی نزول اجلال فرمودند.

[تصویر] نمایی از بمبئی قدیم

از طرف حکومت محلی و فرمانفرمای هندوستان و امیر البحر هر یک یک نفر نماینده به حضور شرف و برای راحتی و صرف نهار به موجب ترتیبی که قبلاً تهیه شده بود به منزل آقا خان محلاتی (۲) تشریف برده و در آنجا جمعی از ایرانیان و جماعت پارسی ها [زرتشتی] به حضور احمد شاه رسیدند. وی پس از این ملاقاتها در شهر گردش کرد و بعد از ظهر سوار کشتی درسوا شد تا راهی بوشهر شود. (۳)

* مسامحه پیشکار مالیه اراک

اداره کل ارزاق به وزارت مالیه پیشکار مالیه اطلاع داد که عراق (اراک) در تحویل جنس مالیاتی آن منطقه مسامحه می کند «و این مسئله باعث سکتته بزرگی به امر ارزاق شده.

لازم است ... امر شود برخلاف سابق در حمل جنس تسریع نمایند.» از طرف وزارت مالیه نیز به امنای مالیه اراک، سمنان، شاهرود، ملایر، قزوین و زنجان تلگراف شد که در تحویل جنس به نماینده ارزاق حتی الامکان تسریع نمایند. (۴)

* تحویل ندادن مؤسسات انزلی به ایران

دولت روسیه شوروی همچنان از تحویل مؤسساتی که طبق معاهده دولتین قرار بود در انزلی تحویل ایران شود خودداری می کند. مأموران ایرانی مدتی است برای این کار در انزلی هستند اما مأموران روسی هنوز دستوری دریافت نکرده اند. از طرف وزارت امور خارجه برای چندمین بار به نماینده ایران در مسکو دستور داده شد قرار قطعی تحویل مؤسسات یاد شده را با اولیای دولت روسیه شوروی مطرح کند. (۵)

* بارش برف در اهر

بنا به گزارش رسیده از شهر اهر امروز «به قدر یک چارک برف باریده و هوا به شدت سرد و یخ بسته؛ نان دو روز است نسبت

به سابق فراوان است.» در شهر مرند نیز بارندگی کاملی صورت گرفته است. (۶)

* نظارت وزارت معارف بر مصارف عواید گمرک

به دنبال اعتراض سفارت فرانسه در مورد چگونگی مصرف عواید گمرکی کالاهای بازرگانان یهودی کرمانشاه که به مدارس یهودی این شهر تعلق می گرفت، وزارت معارف در نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که هرگونه عوایدی که

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۳، ص ۱.

۲- برای آگاهی از زندگی نامه آقا خان محلاتی، ر. ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۴۱۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/ ۴۵ و ۴۵-۳-۳۶-۱۳۰۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۳، ص ۴.

۵- همانجا.

۶- روزنامه امروز ایران، شم ۱۷، ص ۱.

به نفع معارف توسط مأمورین دولت علیه مأخوذ شود وزارت معارف قانوناً حق نظارت خواهد داشت و یقین دارد سفارت محترمه فرانسه هم در این باب مخالف نباشد.»^(۱) سفارت فرانسه نسبت به درصد واگذاری این عواید گمرکی که از بازرگانان یهودی گرفته می شد و به مدارس آلیانس داده می شد اعتراض داشت. مدارس آلیانس تحت حمایت دولت فرانسه اداره می شد.

* ائتلاف پان اسلامیزم

وزیر مختار انگلیس در تهران از «منبعی موثق» کسب اطلاع کرد که در جریان کنفرانسی که سه روز پیش در آنکارا با حضور مصطفی کمال پاشا، نماینده افغانستان و نماینده ایران برگزار شد، از ایران خواسته شد به ائتلاف پان اسلامیزمی که با حضور ترکیه و افغانستان شکل می گیرد بپیوندد. به نوشته سر پرسی لورن، نماینده ایران پاسخ داد که مواضع سیاسی ایران و موقعیت جغرافیایی آن مانع چنین اتحادی است. موضوع به تعویق افتاده اما نماینده ایران درخواست یاد شده را به تهران ارجاع داده است.^(۲)

[تصویر] مصطفی کمال پاشا

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱۵-۳۲-۱۳۰۱.

۲- FO E ۱۳۱ / ۷۸ / ۹۵۹۲ / ۶۵.

شنبه ۳ آذر ۱۳۰۱ / ۲۵ نوامبر ۱۹۲۲ / ۵ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد و مذاکرات پیرامون مواد دیگری از قانون استخدام ادامه یافت. (۱) استفاده اجباری مستخدمان دولتی از پارچه وطنی که به کمیسیون رفته بود، بار دیگر به دلیل این که مربوط به قانون استخدام نیست به مجلس بازگردانده شد تا رأی مستقل درباره آن بدهند.

گفت و گوها در این مورد ادامه یافت اما بقیه مذاکرات به دلیل کافی نبودن تعداد نمایندگان به جلسه بعدی موکول شد.

مجلس امروز به ریاست مدرس تشکیل گردید. (۲)

* اظهارات وزیر مختار انگلیس نسبت به قوای نظامی مستقر در جنوب

سرپرستی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران امروز در پاسخ به درخواست قوام السلطنه ریاست وزراء نسبت به برچیدن قوای نظامی انگلیس از صفحات جنوب نوشت که پیش از این پاسخهای لازم داده شده است؛ اما این که به تازگی یک اسکادران نیروی سواره نظام در بوشهر پیاده شده، «این راپرت به کلی بی مأخذ است.» و اضافه کرد که نیروهای نظامی انگلیس مستقر در جنوب ایران از سال ۱۸۵۰ به دلیل نبود وسایل دیگر برای حفظ مصالح انگلیس وارد ایران شدند. اما اینک این اجازه را یافته ایم که اگر ایران بتواند با قوای خود نظم و امنیت را در این بخش حاکم کند «دولت اعلی حضرت پادشاه انگلستان حاضرند داخل مذاکره شوند. البته خاطر جناب اشرف ملتفت خواهند بود که این اظهار دوستدار راجع به عده قلیلی از مستحفظین که در بعضی از قونسولگریهای انگلیس می باشند و وظایف آنها به کلی خارج از این موضوع است نمی باشد.»

(۳)

* تعطیلی مدرسه دار الفنون

مدرسه دار الفنون امروز تعطیل شد. این تعطیلی به دنبال دست از کار کشیدن معلمان و رئیس مدرسه رخ داد. آنان از پنج شنبه گذشته به دلیل عقب افتادن هفت ماه حقوق استعفای گروهی خود را به وزارت معارف اعلام کردند. (۴)

[تصویر] مدرسه دار الفنون

* توقیف روزنامه طوفان

به نوشته روزنامه اتحاد، امروز روزنامه طوفان توقیف شد.

به گزارش همین منبع روزنامه افق روشن نیز در ابتدای آذر توقیف شد، (۵) که اواخر آبان درست است. از دیگر اخبار

مطبوعاتی این که دهکان مدیر روزنامه تعطیل شده حقیقت، از تهران راهی مسکو شد. او قرار است به توصیه شومیاتسکی در بخش شرقی استخدام شود. (۶)

* بخش نامه وزارت داخله برای آمار عمومی

وزارت داخله در بخش نامه ای به همه حاکمان ایالات با این توضیح که «مسئله احصائیه از مدتی قبل نظر اولیای دولت را جلب نموده و چون اطلاع کافی از این مسئله در اصلاحات مملکتی کاملاً مدخلیت دارد» نوشت که وزارت داخله مدتی است برای اجرای این مقصود کوشش می کند و اینک جدولی را برای نخستین بار تدوین کرده که آن را ارسال می دارد. این جدول ستون های مختلفی دارد که باید توضیحات کافی در آنها

۱- «یکی از اصلاحات اداری این دوره، وضع و اجرای قانون استخدام کشوری، در سال ۱۳۰۱ ه ش بود. قبل از تصویب این قانون، سیستم حقوق و دستمزد منظمی برای کارمندان دولت وجود نداشت و مشاغل اغلب براساس میزان درآمد و مداخل شغل به اشخاص واگذار می شد. با تصویب و اجرای اولین قانون استخدام کشوری، دریافت حقوق در ازای کار، اساس استخدام دولتی قرار گرفت و «سیستم موجب»، جایگزین «سیستم مداخل» گردید. در این قانون همچنین اصول اولیه سازمانی از قبیل تعیین هدف، وحدت قدرت اجرایی، تناسب اختیارات و مسئولیت ها، تقسیم وظایف، تعیین سلسله مراتب و درجات شغلی مورد توجه قرار گرفت.» (معظم پور، نقد و بررسی ناسیونالیسم ...، صص ۲۰۱ و ۲۰۲).

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۳، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴ تا ۱۳-۲-۴۱-۱۳۰۱.

۴- روزنامه تملق، شم ۱، ص ۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۳، ص ۳. روزنامه افق روشن در تهران به مدیر مسئولی و صاحب امتیازی آقابزرگ کشوری تأسیس یافت و اولین شماره آن در روز پنجشنبه آخر ذی حجه ۱۳۴۰ منتشر گردید. افق روشن هفته ای یک بار و روی یک ورق بزرگ با چاپ سربی که در مطبعه کلیمیان چاپ می شد روانه بازار می گردید. این روزنامه در سرمقاله اولین شماره خود هدف از انتشار خود را «تنویر افکار و خدمت به جامعه» عنوان کرد. سرمقاله سومین شماره آن حمله سختی به سیاست انگلیس و توقیف روزنامه های شفق سرخ کرد. به طور کلی روزنامه افق روشن دارای سرمقاله های تند و زننده ای است و بیشتر مطالب آن حمله به سیاست قوام السلطنه است. افق روشن به دلیل انتشار این مطالب اول قوس ۱۳۰۱ توقیف گردید. گویا پس از مدتی از توقیف خارج و چند شماره دیگر از آن روزنامه منتشر شده است (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱ و ۲، صص ۲۱۸ و ۲۱۹).

۶- FOE ۷۶۷ / ۶۹ / ۳۴.

نوشته شود. «و مخصوصاً ستون قبل از ستون ملاحظات که مخصوص تاریخ ایل و اعمال تاریخی و افکار و عقاید ایل و نکات دیگری می باشد کمال دقت را به کار برده» اطلاعات جامع را نوشته به مرکز بفرستند. (۱)

* اعلامیه شدید اللحن رضا خان در شیراز

رضا خان وزیر جنگ که برای استقبال از احمد شاه راهی بوشهر شده است، هنگام توقف در شیراز اعلامیه شدید اللحنی علیه دزدان و سارقان و راهزنان صادر کرد و ضمن نصیحت آنان برای آخرین بار تهدید کرد که هرگاه اینان «ترک حرکات زشت را ننمایند، به نام حفظ عظمت و استقلال ایران و تأمین جان و مال عمومی بلافاصله مجبورم که قشون عظیمی از مرکز به خطه جنوب سوق داده از ابتدای صفحه جنوبی گرفته تا به خلیج فارس همه را پاک و مصفا کرده، گریبان این مملکت را از چنگ بی شرمان داخلی رهایی بخشیده و به این زندگانی ننگین خاتمه دهند. در این موقع که فرضاً تر و خشک باهم بسوزند اقلاً زندگی عمومی تأمین گشته و از این حیات شرم آور آسوده و مستخلص گردند.» در این اعلامیه تهدید آمیز و تا حدی تبلیغاتی رضا خان طوایف و عشایر منطقه را نیز مورد خطاب قرار داد تا آنان نیز در کنار راهزنان حساب کار خود را داشته باشند. (۲)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۶۷۶، آرشیو ۳۱۹ ط ۴ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۰۵۰۰۹۰. این جدول در دو صفحه با عنوان کلی «فهرست اطلاعات مربوط به عشیره...» تهیه شده بود. صفحه اول دارای شش ستون کلی بود: رئیس ایل و معرفی خانواده او و تعیین مدتی که این خانواده به ریاست ایل باقی است؛ طوایفی که ایل را تشکیل می دهند؛ محل بیلاق؛ محل قشلاق؛ انواع محصولات طبیعی و مزروعات ایل؛ نقاطی که محصولات و امتعه ایل به فروش می رسد؛ و تعیین مقدار محصولاتتی که به خارجه حمل می شود. صفحه دوم نیز هشت ستون داشت که شامل: تعیین حرف و صنایع مختلفه ایل، عادات و اخلاق و ترتیب زندگانی و مذهب ایل، عده سوار و پیاده...، تعیین مقدار اسلحه...، رفتار ایل با مردم و ایلات مجاور...، تعیین اسامی اشخاص متنفذین...، خلاصه اطلاعات راجع به تاریخ ایل و اعمال تاریخی...، و ملاحظات بود. آمارگیری نفوس از زمان های بسیار قدیم میان ملل متمدن به صورتی ساده و ابتدایی مرسوم بوده است. در ایران باستان برای اخذ مالیات سرانه و جمع آوری سپاه و تعیین نیروی جنگی کشور و نیز به منظور احصاء پیروان ادیان مختلف سرشماری نفوس و مسکن انجام می گرفت. از زمان پادشاهی کوروش آمارگیری در مقیاس وسیع که حتی مغنیان اعم از زن و مرد و نیز شتر و قاطر ممالک تابعه حکومت مرکزی را شامل می شد صورت می گرفت. ساسانیان نیز توجه ویژه ای به آمار داشتند به گونه ای که امور مالی، کشاورزی، صنعتی و بازرگانی خود را براساس آمارها و اطلاعاتی که مأموران سرشماری جمع آوری می کردند انجام می دادند. در زمان خسرو انوشیروان نیز برای اخذ مالیات سرانه ضمن سرشماری نفوس، سن افراد و میزان ثروت آنها نیز تعیین می شد. در ایران بعد از اسلام و در دوران خلفای اسلامی نیز مسئله اخذ جزیه ایجاب می کرد که سرشماری انجام گیرد. این امر در دوران حکومتهای بعدی نیز ادامه یافت. در دوران قاجار نیز موضوع سرشماری با جدیت بیشتری پی گیری شد و با استناد به منابع معتبر نخستین فعالیتهای آماری در ۱۲۳۱ ش، دوران سلطنت ناصرالدین شاه در تهران انجام گرفت. در شهریور ۱۲۹۵ در کابینه وثوق الدوله تصویب نامه ای مشتمل بر ۴۱ ماده برای ثبت احوال، از تصویب هیأت وزیران گذشت که بر اساس آن ثبت احوال تهران در آذر ۱۲۹۷ در وزارت داخله کشور تأسیس گردید. این مصوبه که در آن، آیین

نامه و وظایف اداره آمار و مسئول آن مشخص شده بود، اقداماتی در جهت آمارگیری صورت داد که از آن جمله است همین آمارگیری ذکر شده در خبر. وضعیت آمار و آمارگیری در کشور در سالهای بعد نیز دچار تغییرات و دگرگونیهای زیادی شد. در تیرماه ۱۳۳۴ اداره آمار و سرشماری از اداره کل آمار و ثبت احوال منتزع گردید و عنوان آن به اداره کل آمار عمومی تغییر یافت. اداره کل آمار عمومی در ۱۳۳۵ ش اولین سرشماری عمومی نفوس کشور را انجام داد. در ۱۳۴۴ ش دولت به منظور پی ریزی طرح های گوناگون اقتصادی، اجتماعی و عمرانی لایحه تأسیس مرکز آمار ایران را تهیه و تقدیم مجلس کرد. مجلس شورای ملی نیز در تیر ۱۳۴۴ آن را از تصویب گذراند. به موجب این قانون در شهریور ۱۳۴۴ اداره کل آمار عمومی از وزارت کشور منتزع و رسماً به نام «مرکز آمار ایران» شناخته شد. این مرکز که به سازمان برنامه و بودجه وابسته بود مسئولیت انجام سرشماری های عمومی و آمارگیری های نمونه ای در زمینه های اجتماعی و اقتصادی را عهده دار بود. دومین سرشماری عمومی نفوس که نسبت به سرشماری سال ۱۳۳۵ ش اطلاعات مربوط به مسکن و خانوار به صورت گسترده تری در آن جمع آوری شده بود، در ۲۷ آبان ۱۳۴۵ آغاز گردید. پس از آن هرده سال یک بار سرشماری عمومی نفوس و مسکن در کشور انجام شد. یعنی در آبان ۱۳۵۵ سرشماری سوم و در آبان ۱۳۶۵ با آنکه کشور ایران درگیر جنگ تحمیلی عراق بود و در محاصره اقتصادی و مشکلات دیگر قرار داشت سرشماری چهارم انجام گرفت. با توجه به افزایش غیرقابل انتظار جمعیت کشور در بین سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ ش که لزوم آگاهی از روند تغییرات جمعیت کشور را ضرورت می بخشید و نیز با توجه به جابه جایی های عمده جمعیتی ناشی از جنگ تحمیلی، که چارچوب های آماری حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۶۵ را دستخوش دگرگونیهای زیادی کرده بود نظام برنامه ریزی و مرکز آمار ایران بر آن شد تا در زمانی کوتاه تر از فواصل قانونی ده ساله به انجام برنامه سرشماری ویژه از جمعیت کشور تحت عنوان «طرح آمارگیری جاری جمعیت» اقدام نماید. این کار در ۱۳۷۰ ش صورت گرفت که نتایج آن از تغییرات گوناگون در ساختار جمعیتی و روستایی کشور حکایت داشت. سرشماریهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ نیز در زمان بندی های مشخص خود انجام گرفت. (ماهنامه اقتصاد ایران، ص ۷۱؛ هوشمند فینی، مروری بر تاریخچه سرشماریها و ...، صفحات متعدد).

۲- ایران، شم ۱۲۶۶، ص ۱؛ اتحاد، شم ۲۶۴، ص ۲.

یکشنبه ۴ آذر ۱۳۰۱ / ۲۶ نوامبر ۱۹۲۲ / ۶ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مدرس تشکیل جلسه داد. بعد از روال عادی مجلس، قوام السلطنه ریاست وزراء برای کار مهمی تقاضای جلسه غیرعلنی کرد.

مجلس تنفس داده شد تا از آن جلسه غیرعلنی آغاز شود. (۱)

* تیرئه ظاهری وثوق الدوله

در پی افشاء رشوه ستانی وثوق الدوله از بابت قرارداد ۱۹۱۹ که ج. م. بالفور آن را در کتاب خود یاد کرده بود، وثوق الدوله علیه وی طرح دعوا کرد و «حالیه بالفور اعتراف کرده است که این اتهام اساسی نداشته و اظهار تأسف نموده. کتاب مزبور جمع آوری خواهد شد و مخارج مرافعه را [بالفور] ... خواهد پرداخت.» (۲)

* رفتار روسها با مهاجران ایرانی

بنا به گزارش معتمد الوزاره رئیس کمیسیون سرحدی در ماکو، جمعی از ایرانیانی که از دست مالکان منطقه مجبور به مهاجرت به نخجوان و ایروان شده بودند، اینک که مایل به بازگشت هستند مأموران روسیه ممانعت می کنند، «در صورتی که از مهاجران روسی که مدتها به ایران آمده اند از موقع مراجعت ابدا ممانعتی نمی شود.» حاکم نظامی آذربایجان این موضوع را به وزارت داخله خبر داد و تقاضا کرد اقدامات لازم برای مهاجرین ایرانی در بازگشت به وطن انجام شود. (۳)

* دستگیری نجفقلی خان آلارلو

نجفقلی خان آلارلو به دست قوای نظامی اردبیل دستگیر شد و یک عراده توپ صحرائی به دست آمده تسلیم نیروهای نظامی شد. عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب و فرمانده قوای آذربایجان با اعلام این خبر نوشت که نجفقلی خان اظهار اطاعت و انقیاد می کند. (۴)

* آشنایی میلسپو با نظام مالی کشور

در چند روزی که میلسپو وارد ایران شد، وقت خود را صرف جمع آوری اطلاعات، مراجعه به سوابق اداری، سرکشی به ادارات مختلف، و در نهایت آشنایی با نظام مالی کشور گذرانده است. او هنوز کارهای عملیاتی خود را آغاز نکرده است.

(۵)

* تسطیح برخی راه های مازندران

اقدامات آغاز شده برای تسطیح برخی از راه‌های مازندران اینک نتیجه داده و راه شوسه از ساری به علی آباد رو به پایان است. راه فیروزکوه تا دماوند و از دماوند تا مرکز، شوسه و تسطیح شده و رفت و آمد با خودرو و عرابه به سهولت صورت می‌گیرد.

عوارض راه نیز با برنامه ریزی تازه ای گرفته خواهد شد و «با کنترل وزارت مالیه قرار اخذ وجوه مقرر با ترتیب تعرفه و از روی قبوض» اجرا خواهد شد. (۶)

* کشته شدن یک شرور خوانساری

عبدالحسین خراط که از دزدان نامی اطراف خوانسار بود و سالها به قتل و غارت اهالی منطقه مشغول بود با اقدامات لشکر غرب کشته شد. برادر او محمد علی خراط نیز که هم ردیف و همکار عبدالحسین بوده، در حبس به سر می‌برد. (۷) به نوشته روزنامه ایران او نیز تیرباران شد. (۸)

* بادهای گرم شمال

به گزارش رسیده از رشت بادهای گرم پنج شبانه روز است که در این منطقه وزیدن گرفته، قطع نمی‌شود «به طوری که همه جا را خشک کرده است که هوا مثل تابستان محال عراق شده ولی به حمد الله حریق مهمی واقع نشده، کسبه شبها در دکانین خود متوقف و مواظبت دکانین خود را می‌نمایند.» (۹)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۵، ص ۱. درباره مذاکرات این جلسه غیرعلنی خبری در منابع یافت نمی‌شود. اما برحسب شایعاتی که مأموران مخفی پلیس تهران از سطح شهر جمع آوری و گزارش می‌کردند، و بنابر آن چه میان برخی از اصحاب رسانه و احزاب گفت و گو می‌شد، جلسه غیرعلنی امروز اختصاص به یادداشتی داشت که دولت روسیه شوروی به ایران داده بود. این یادداشت- بنابر شنیده‌ها و شایعه‌ها- اعتراض نامه ای بود به اجتماع مسجد جامع در ماه گذشته در اعتراض به عملکرد مطبوعات قوام السلطنه رئیس الوزراء این یادداشت روسیه را در مجلس خوانده و نظر نمایندگان را جویا شده است. (سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۰۴۷۴۵، آرشیو ۸۱۷ غ ۴ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۶۲).

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۳، ص ۳. «یک جنبه ناراحت کننده دیگر قرارداد ۱۹۱۹ بعدها به دادگاه‌های بریتانیا کشانده شد. بر اثر پافشاری [سرپرسی] «کاکس مبلغ ۱۳۱۰۰۰ لیره به «وثوق الدوله» و «فیروز» و «صارم الدوله» در هنگام امضای قرارداد ۱۹۱۹ پرداخت شده بود. «کرزن» با این که عملاً این موضوع را می‌پذیرفت، اما آن را بسیار ناراحت کننده می‌یافت. «بالفور» معاون مستشار مالی بریتانیا در ایران، پس از بازگشت به انگلستان کتابی تحت عنوان «رویدادهای اخیر ایران» نوشت و طی آن ادعا کرد که شخصیت‌های ایرانی از محل این قرارداد رشوه گرفته‌اند. «وثوق الدوله» با استفاده از «پاتریک هستینگز» معروف به عنوان وکیل خود، از بالفور به دادگاه شکایت کرد. وی در این دعوی پیروز شد و بالفور ناگزیر گردید ادعای خود را پس بگیرد. [در نتیجه] از انتشار بیشتر کتابش جلوگیری شد.» (شیخ خزعل و پادشاهی ...، ص ۴۰).

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۰۱۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۲۵.

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۳، ص ۱.

۶- همان جا.

۷- همان جا.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۵، ص ۱. روزنامه امروز ایران این حادثه را در شمار رخدادهای اول آذر ذکر کرده است (شم ۱۷، ص ۱).

۹- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۳، ص ۱. بادهای گرم امسال بدون دربرداشتن حریق رفع شدند و بارندگی آغاز شد (روزنامه ایران امروز، شم ۱۷، ص ۱).

* لغو فهرست سیاه برای اتباع آلمان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که فهرست سیاه «یعنی صورت اسامی اشخاص ممنوع الورد به ایران از طرف اولیا دولت نسبت به اتباع آلمان کاملاً لغو شده است.» (۱) منابع انگلیسی نوشتند که این فهرست شامل آلمانیها و اتریشیها می شود و به دلیل فشار مجلس شورای ملی و دولتهای این دو کشور و موافقت قوام السلطنه لغو شده است. انگلیسها معتقد بودند نزدیکی روس و آلمان و نقشی که آلمانها می توانند در تبلیغات به نفع روسیه داشته باشند موجب پی گیری این موضوع بوده است. (۲)

* انفصال از خدمت به دلیل اختلاس

میرزا مهدی خان امین مالیه تنکابن که اختلاساتی از صندوق مالیه کرده بود، از طرف وزارت مالیه از خدمت کنار گذاشته شد. (۳)

* اخبار کردستان از زبان فرمانده قوای آذربایجان

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب و فرمانده قوای نظامی آذربایجان اطلاعات حاصل از سفرش را به ساوجبلاغ گزارش کرد. او نوشت که سید طه در بغداد است و با انگلیسها مذاکره می کند تا سیمیتقو و آشوریها را آشتی دهد. سیمیتقو هم تا چندی قبل در نزدیکی اربیل بوده، اما فعلاً خبر تازه ای از او نیست. شیخ محمود که در سلیمانیه مستقر است دوستان سوار به فرماندهی برادرزاده اش به سقر فرستاده است. طهماسبی از نیت فرستاده شیخ محمود مطلبی نوشت. سلطان سلیمان افندی صاحب منصب عثمانی هم برای جلب نظر کردهای ایران در کمک به عثمانی مذاکراتی با رؤسای طوایف، از جمله امیر عشایر مامش کرده، اما از طرف رؤسای طوایف کرد اظهار مساعدتی نشده است. طهماسبی در انتها می نویسد که در ساوجبلاغ با عموم رؤسای طوایف ملاقات نموده امیدوار شده ام که در عملیات بعدی، از طرف آنها تمردی صورت نخواهد گرفت. (۴)

* اقدام وزارت امور خارجه در بازگرداندن دو زن ایرانی

پس از آن که وزارت جنگ خبر از تمایل بازگشت دو زن ایرانی که همراه سیمیتقو هنگام فرار از خاک ایران همراهش بودند به وزارت امور خارجه داد (ر. ک: ۲۹ آبان) این وزارت خانه موضوع را به هیأت اعزامی ایران به آنکارا اطلاع داد که اقدامات لازم را صورت دهند و «در معاودت مشار الیهما به خاک ایران» کوشش کنند. (۵) ماه تاج دختر اقبال الملک و عشرت دختر رضا خان ژنرال دو زنی بودند که به زور همراه سیمیتقو راهی کشور همسایه شده بودند.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۴، ص ۲. در آغاز جنگ جهانی اول با اینکه ایران بی طرفی خود را اعلام نمود، روسها به شمال کشور تجاوز کردند. از سوی دیگر انگلیسها در بصره و در جنوب ایران قوا پیاده کردند تا هم از تشکیلات نفت محافظت نمایند و هم از فعالیت نمایندگان آلمان که از کرمانشاه وارد ایران شده، در اکثر نقاط این کشور مشغول فعالیت بر ضد

انگلیس به خصوص در بین عشایر بودند، جلوگیری نمایند. در بین ایرانیان افراد بسیاری به امید اینکه دست دشمنان دیرینه ایران (انگلیس- روس) را از ایران کوتاه کنند آشکارا یا مخفیانه با آلمانها همکاری داشتند. از طرفی موفقیت‌های آلمان در اروپا نیز که اخبار آن کم و بیش به ایران می رسید و توسط عمال آنها اشاعه می شد مشوق ایرانیان بود. از جمله عمال آلمانی که در ایران معروف بوده، بسیار فعالیت می کردند و اسموس، زوگمایر، زیلبر، پوزن، نیدرمایر، پرنس رویس وزیر مختار آلمان در پایتخت و عده ای دیگر بودند. دولت انگلیس در طول جنگ چندین بار به انتشار لیست سیاهی از اتباع و مؤسسات ایرانی و خارجی که به همکاری با آلمانها می پرداختند دست زد. در ۲۰ مارس ۱۹۱۶ و ۳ فوریه ۱۹۱۷، صورتی از این اسامی تهیه گردید، ن هایتا در سال ۱۹۱۹ دولت انگلیس، ایران را وادار کرد تا صورتی از اسامی ۷۳ نفر از دیپلماتها، نظامیان و اتباع آلمانی که در جنگ به فعالیت‌ها و مأموریت‌های مختلف پرداخته بودند، منتشر سازد و آنها به مدت ده سال اجازه ورود به ایران را نداشتند. پس از خاتمه جنگ بسیاری از افراد شاغل در مؤسسات و تشکیلات آلمانی به ناچار ایران را ترک کردند. از آنجا که فهرست سیاه مانع مهمی در راه از سرگیری مجدد روابط سیاسی با ایران محسوب می شد، پی درپی از سوی مقامات برلین مورد اعتراض قرار می گرفت. از یک سو اعتراض آلمانیها و از سوی دیگر گروهی از نمایندگان مجلس که برخی از آنها عضو حزب دموکرات پیشین بودند، این عده در دسامبر ۱۹۲۲ / آذر ۱۳۰۱ با تهدید دولت قوام السلطنه به استیضاح تحت عنوان سرسپردگی به دولت بریتانیا خواستار لغو این لیست شدند و سرانجام دولت انگلیس پس از فشارهای دیپلماتیک آلمان و به ویژه تلاش‌های روزن، ایران شناس برجسته آلمانی که در این هنگام سرپرستی وزارت خارجه آلمان را برعهده داشت، با الغای این لیست موافقت کرد (اتحادیه (نظام مافی)، «لیست سیاه ایران در جنگ جهانی...»، صص ۳۴-۳۱؛ پیرا، روابط سیاسی- اقتصادی ایران و آلمان...، صص ۱۵۸-۱۵۵).

۲- FO E ۶۳۵ / ۶۹ / ۳۴

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۴، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، پ ۴، ص ۵.

۵- همان، پ ۴، ص ۳۴.

دوشنبه ۵ آذر ۱۳۰۱ / ۲۷ نوامبر ۱۹۲۲ / ۷ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* نخستین بخش نامه میلسپو

میلسپو مستشار کل مالیه، در بخش نامه ای به وزارت خانه ها خواست که بودجه سال آتی خود را ظرف مدت کوتاهی حاضر کرده به وزارت مالیه بفرستند. در این بخش نامه، آمده بود که در صورت عدم ارسال بودجه پیشنهادی، بودجه سال جاری ملاک عمل قرار خواهد گرفت. (۱)

* گسترش مالاریا در لاهیجان

بنا به گزارش حکومت گیلان و طوالش، بیماری مالاریا در این ناحیه بسیار گسترده است. «از این ۳۵ هزار نفر جمعیتی که در لاهیجان می باشد و ۱۲ هزار آن در شهر و بقیه در اطراف و حوالی می باشند، از قرار صدی هفتاد و پنج مبتلا به مرض مالاریا» هستند که علت عمده آن وجود مردابهای فراوان در این منطقه است. (۲)

* جلب نظر اولیای کشور به نوشته یک نشریه در بیروت

عین الملک (۳) ژنرال کنسول ایران در شام در نامه ای که به همراه مطلب چاپ شده ای در یکی از جراید بیروت به وزارت امور خارجه فرستاد نظر اولیای کشور اعم از نمایندگان مجلس، وزراء و ارباب مطبوعات را به محتوای این مطلب جلب کرد. موضوع چاپ شده سخنرانی رأفت پاشا در اسلامبول بود.

عین الملک عقیده داشت این نطق سیاست تازه ای است که ترکها برای انتزاع ایالات ترک زبان ایران تحت لوای قومیت اجرا می کنند. «رأفت پاشا می گوید: ملت ترک در صورتی که خودشان پادشاه داشتند بعضی از آنها در تحت حکومت ایران بودند؛ از جمله ترکان آذربایجان، داغستان و بعضی از ایالات ایران. در اینجا مقصود رأفت پاشا از کلمه ایالات ایران، ایالات ترکی زبان است، از قبیل آذربایجان، قزوین، خمسه و همدان بلکه قبیله قشقایی ... چنانچه در جایی دیگر می گوید: در زمان سلطان سلیم ماها فریب خوردیم و با همدیگر جنگ کرده و یکدیگر را می کشتیم و به اسم صفوی و عثمانی رشته همدیگر را می گسیختیم ... به چه صراحت می خواهد این فکر را در ...

عثمانیها و عالم تزریق کند که سلطان سلیم و صفویها، طرفین ترک بوده اند و ایالات ترکی زبان دولت ایران را از اتراک عثمانی دانسته، در آتیه جهد نمایند که آنها را در داخل قومیت ترکیه درآوردند.» او در انتها می نویسد که این سخنرانی او را متأثر کرده و از این جهت متن کامل آن را به ایران می فرستد. (۴)

* ظلم عدلیه استرآباد

از یک طرف نرسیدن حقوق کارمندان عدلیه و از سوی دیگر اجحافات ادیب السلطان رئیس عدلیه چنان هرج و مرجی در شهر حاکم کرده که اگر بتوانند کفش و کلاه مردم را هم در عدلیه غارت می کنند. عادل الدوله مفتش هم چندی پیش برای بازرسی آمد، اما او هم از گرفتن رشوه فروگذار نکرد. مقداری پول گرفت و از راه بندر جز راهی تهران شد. «اگر از طرف دولت رسیدگی به اعمال رئیس عدلیه نشود اهالی شهر، علما و تجار طرفیت خواهند کرد.» (۵) این گزارشی بود که تلگرافچی استرآباد ذیل یادداشتهای امروزش نوشت.

* حرکت حاکم جدید به شیراز

صارم الدوله (۶) امروز به عنوان حاکم جدید فارس و جانشین نصرت السلطنه عازم شیراز شد. نصرت السلطنه حاکم پیشین فارس که چندی است پس از استعفا از شیراز خارج شده، اینک در اصفهان است. (۷)

* میهمانی وزیر مالیه

امشب وزیر مالیه در منزل خود میهمانی داد و از قوام السلطنه ریاست وزراء، محتشم السلطنه، نصرت الدوله، نبیل الدوله، میلسپو، مولیتور رئیس گمرکات و ... پذیرایی کرد. در این ضیافت وزیر مالیه سخنرانی بلندی در مورد مالیه و اصلاحات

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۵، ص ۱.

۲- روزنامه اقدام، شم ۹۴، صص ۱ و ۲.

۳- حبیب الله خان عین الملک فرزند آقا محمد رضا شیرازی (معروف به قناد) و از نزدیکان بهاء الله بود. او هنگام مرسوم شدن نام خانوادگی، ابتدا شهرت آل رضا (برگرفته از نام پدرش) را برگزید اما از آن منصرف شد و نام خانوادگی هویدا را انتخاب کرد و خانواده اش نیز بدان مشهور گردید. [تصویر] نشسته از راست: امیر حجاز و حبیب الله خان عین الملک حبیب الله خان پس از تحصیلات وارد خدمات دولتی شده، مدتی معاونت حکومت لاهیجان را به عهده گرفت. آنگاه به وزارت امور خارجه انتقال یافت و مشاغلی را عهده دار شد. نیابت سیاسی دولت ایران در مصر، عضویت و ریاست اداره ترجمه، معاونت و ریاست اداره تابعیت، قونسولگری ایران در ازبک، قونسولگری تاشکند، ژنرال قونسولی در شامات و سرکنسولگری ایران در بیروت از جمله مشاغل مهم وی در آن وزارت خانه است؛ تا آنکه در ۱۳۰۸ ش کشورهای نجد و حجاز (عربستان سعودی)، عراق و لبنان استقلال یافتند و او وزیر مختار ایران در کشور نجد و حجاز (عربستان) شد. حبیب الله هویدا تا ۱۳۱۲ ش در این سمت باقی مانده، سپس به تهران آمد. وی چند سال بعد در ۱۳۱۶ ش درگذشت. عین الملک با خانواده امیر سرداری وصلت کرده، صاحب دو پسر به نامهای امیر عباس و فریدون شد که اولی (امیر عباس هویدا) در دهه پایانی حکومت محمد رضا پهلوی از ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۶ ش نخست وزیر ایران بود. عین الملک از مترجمان زبردست و توانا بود که مدتی هم در هیأت تحریریه روزنامه های رعد و برق عضویت داشت و مقاله های زیادی را در آن روزنامه ها به چاپ رسانید. از آثارش مهر فرزندی، یوسف و لیلی و آدم جدید را می توان نام برد. همچنین در نخستین کنگره نویسندگان ایران (تیر ۱۳۲۵) به عنوان یکی از دو مترجم برجسته قرن اخیر ایران شناخته شد. (آشتیانی زاده، «سوابق رضا خان و کودتای حوت ...»، ص ۱۱۹؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، صص ۱۸۰۱ و ۱۸۰۲).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۹-۱۹-۱۶-۱۳۰۱.

۵- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۳۹.

۶- برای آگاهی از زندگی نامه صارم الدوله، ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۱۰۷.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۷، ص ۴.

آن ایراد کرد. (۱)

* باران در مشهد

بنا به خبری که امروز از مشهد رسید در سال جاری شهر مشهد روی باران به خود ندید تا این که شب هنگام هوا منقلب شد و پس از بادی شدید باران باریدن گرفت و اسباب مسرت اهالی شد. (۲)

* پارچه نوشته ای علیه قوام السلطنه

امروز پارچه نوشته ای با این نگاشته که «دست خون آلود جنایتکار قوام السلطنه آزادی کش بدون مجوز قانونی طوفان [و] پیکار را توقیف نمود» بر سر در دفتر روزنامه طوفان نصب شد.

پس از دو ساعت گروهی از پلیس سواره و پیاده به محل اداره روزنامه آمده پارچه نوشته را جمع کردند. فرخی مدیر تعطیل شده طوفان با نامه ای که به مجلس شورای ملی فرستاد این اقدام را محکوم کرد. (۳)

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۴، ص ۲.

۲- همان جا.

۳- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۴۹۰۰۱۰۰۲۰، ۰۴۰۳۱۱۶۰۳۱.

سه شنبه ۶ آذر ۱۳۰۱ / ۲۸ نوامبر ۱۹۲۲ / ۸ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. ابتدا استیضاح سلیمان میرزا، تدین و داور از وزیر پست و تلگراف در خصوص به کارگیری کامیل مولیتور به عنوان نماینده دولت در بازیس گیری پست جنوب از انگلیس ها قرائت شد و تقاضا کردند وزیر هرچه زودتر برای پاسخ در مجلس حاضر شود. سپس موادی از قانون استخدام مورد بررسی قرار گرفت. در این جلسه قوام السلطنه از مجلس خواست که در مورد قطع روابط تجاری ایران و روسیه یک کمیسیون ۱۲ نفری تشکیل و پس از تصمیم گیری، نتایج آن به اجرا گذاشته شود. (۱)

* شایعات و شنیده های شهری

بنابر اخباری که پلیس مخفی تهران از شایعات و شنیده های سطح شهر گزارش می دهد، نقل همه محافل سیاسی در این چند روزه یادداشت دولت روسیه شوروی به ایران است.

شنیده ها آن است که روسیه «از طرف حکومت حاضره ایران ناراضی و اظهار عدم اطمینان نسبت به دولت حاضره نموده است ...» و مایل «به تغییر دولت حاضره و تشکیل دولت جدیدی در تحت ریاست مستوفی الممالک یا مشیر الدوله» است. روسیه در دو نوبت این یادداشت را به تهران داده و قوام السلطنه نیز درصدد استعفا برآمده، اما ولیعهد آن را صلاح ندانسته و گفته تا آمدن احمد شاه باید صبر کرد. در بخش دیگری از این گزارشها آمده است که مردم در خصوص قطع مذاکرات تجاری بین ایران و روسیه نگران هستند و مایل اند اختلافات بین ایران و روسیه مرتفع شود «و همه این قضایا را از ناحیه انگلیسها تصور نموده و از آنها اظهار تنفر می نمایند». (۲)

* موارد اختلاف ایران و روس

سرمقاله امروز روزنامه شفق سرخ با اشاره به اختلافات پیش آمده بین ایران و روسیه شوروی که عامل آن را انعکاس چهره نامناسب توسط سفارت روسیه از دولت فعلی می داند، نوشت که سفارت روسیه یادداشتی مبنی بر عدم اعتماد خود به دولت تقدیم ولیعهد نموده است. این خبر با این که مورد تأیید نیست اما موارد اختلاف ایران و روسیه در چهار موضوع عمده است:

۱. تجارت و انحصار آن توسط شرکتهای روس؛ ۲. لیانازوف و امتیاز ماهیگیری در آبهای شمال؛ ۳. تأسیس بانک روس؛ ۴.

امتیاز نفت شمال. (۳)

* سرپرسی کاکس در خرمشهر

سرپرستی کاکس نماینده عالی دولت انگلیس در بین النهرین امروز وارد محمره (خرمشهر) شد و ناهار را در قصر شیخ خزعل با او خورد.

[تصویر] قصر شیخ خزعل

وحید السلطنه نماینده وزارت امور خارجه در خرمشهر با ارسال این خبر نوشت که کاکس برای تعیین حدود بین عراق و عربستان راهی بحرین می شود. شاید در این سفر قراردادی

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۶، ص ۱.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۷۴۵، آرشیو ۸۱۷ غ ۴ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۶۲.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۴، ص ۱.

هم با امیر نجد ببندد. احتمال دارد شیخ خزعل هم به عنوان یک بی طرف در این مذاکرات شرکت کند. «زیرا که چندی قبل هم قرار بود کاکس مجلسی با حضور امیر فیصل و امیر نجد و شیخ کویت و سردار اقدس (شیخ خزعل) تشکیل نماید.» کاکس فردا به سمت بحرین حرکت می کند. (۱)

[تصویر] کاکس، شیخ خزعل و ابن سعود

* عقب افتادن حقوق افواج نادری و احمدی

بنا به تلگرام امروز سرتیپ جان محمد خان به رضا خان وزیر جنگ، فوج نادری روز دوم و فوج احمدی روز چهارم آذر وارد تهران شدند، اما هنوز حقوق معوقه خود را دریافت نکرده اند. البته «فوج نادری کلیه فوق العاده خود را از لشکر غرب اخذ ولی از روز حرکت تا مراجعت که شش برج است حقوق نگرفته اند.» فوج احمدی هم از ابتدای تیر تا آخر آبان حقوق و فوق العاده پنج ماهه را نگرفته است. وی در این گزارش درخواست کرد از آن جا که نفرات مرکز تا آخر مهرماه حقوق گرفته اند، «مبلغ سی و نه هزار و هشتصد و چهل تومان پردازند» تا حقوق و مزایای این دو فوج پرداخت شود. (۲)

* دیدار مستشاران از اداره مالیات، ارزاق و خالصجات

امروز میلسپو به همراه مسیو پیرسن به ادارات مالیات ایالتی، ارزاق، خالصجات و دوایر غیرمستقیم رفته و از آنها بازدید کردند. (۳)

* آژانها در آستانه اعتصاب

معیشت سخت، عقب افتادن حقوق و لباس و کفش باعث شد که آژانهای نظمیه به فکر تعطیلی کار و اعتصاب بیفتند.

قوام السلطنه پس از باخبر شدن از موضوع از رضا قلی خان معاون اداره نظمیه خواست که آژانها را متقاعد کند تعطیل نکنند. او امروز از وزیر مالیه خواست که ۲۵ هزار تومان از بانک قرض بگیرد و به اداره نظمیه پردازد. (۴)

* قلع و قمع سارقان در اراک

بنا به گزارش رسیده از عراق (اراک) ولی و عباس دو تن از دزدان نامی منطقه اراک و صفحه فراهان و بزچلو که بارها با قوای ژاندارم، امنیه و نظامیان درگیر و هربار در کوه ها متواری شده بودند، این بار سواران امنیه آنها را در روستای آقاربات، به دام انداخته، ولی را کشته، عباس را دستگیر کردند. دفع این اشرار احساس امنیت را به شهر و منطقه بازگردانده است. (۵)

* خرید یک دستگاه ماشین تحریر فارسی

در پی تصویب خرید یک دستگاه ماشین تحریر فارسی دولت تصویب کرد ۲۶۴ تومان و اندی قیمت این ماشین تحریر و کرایه

حمل آن به وزارت امور خارجه پرداخت شود. (۶)

* نگرانی مردم زنجان از برکناری رئیس عدلیه

بنابر خبری که در یکی از روزنامه های تهران مبنی بر برکناری آقا شیخ حسن رئیس عدلیه زنجان به چاپ رسید، مردم این شهر نگران شده و اقدام به ارسال تلگراف کرده، تقاضا از مرکز نموده اند که از این تصمیم خودداری شود. آنها خواستار ابقاء آقا شیخ حسن بوده، او را صحیح العمل می دانند. (۷) روزنامه اتحاد نوشت که در پی این خبر مردم زنجان دست به تحصن زدند و کسبه اماکن کسب خود را تعطیل کردند. (۸)

* توقیف جریده پیکار

روزنامه پیکار که پس از تعطیلی طوفان به جای آن منتشر شد، توقیف گردید. (۹)

* بی پولی محمد تقی میرزا در لندن

نماینده سیاسی ایران در لندن امروز به وزارت امور خارجه نوشت که «به شاهزاده خانم نزهت السلطنه اطلاع دهید دویست لیره برای قروض و مخارج حرکت محمد تقی میرزا به تهران تلگرافا حواله دهند.» ماندن او در این جا مایه آبروریزی است و آینده خوبی ندارد. سفارت با قرض توانسته تا حدی او را رتق و فتق کند اما او را از هتل محل اقامتش بیرون می کنند چون بدهکار هتل و مدرسه است. «افتضاح عجیبی است.» (۱۰)

* تقاضای محمد تقی صراف اصفهانی برای تسویه حساب ن هایی

امروز محمد تقی صراف اصفهانی در نامه ای که به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت درخواست کرد بانک ایران طلب و بدهی او را محاسبه کرده و مابه التفاوت آن را به او پرداخت کند. او نوشت که در سال ۱۳۳۳ بانک استقراضی - پیش از آن که تبدیل به بانک ایران شود - این محاسبات را آغاز کرد اما به واسطه شروع جنگ جهانی و مسافرت رئیس بانک به اروپا کار معطل ماند. (۱۱)

[تصویر] بانک استقراضی

* مخالفت انگلیس با تغییر دولت ایران

وزیر مختار انگلیس در تهران به کشورش اطلاع داد که از نظر من تغییر دولت در این مقطع نامطلوب ترین گزینه است؛ مخصوصا اگر به واسطه فشار روسیه باشد. «از این رو من از ریاست الوزراء حمایت معنوی کافی به عمل می آورم تا بتوان او را تا ورود شاه در مسند باقی نگه داشت. به این منظور من درصدد ارسال یک پیام خصوصی برای اعلی حضرت هستم که بناست فردا در بوشهر باشد و در آن متذکر خواهم شد تا

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۳-۵۲-۱۳۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۳۰. رضا خان وزیر جنگ پس از ملاحظه این تلگراف به خزانه داری امر کرد معوقه های یاد شده پرداخت شود. (همان، سند شم ۳۷۲۹).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۶، ص ۳.

۴- همان جا.

۵- روزنامه امروز ایران، شم ۲۰، ص ۱.

۶- همان جا.

۷- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۴، ص ۲.

۸- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۳، ص ۲.

۹- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۴، ص ۲. پیکار عنوان روزنامه ای است که به دنبال توقیف شماره سی و دوم روزنامه طوفان (به مدیرمسئولی فرخی یزدی) و به جای آن انتشار یافت. مدیر و صاحب امتیاز این روزنامه موسوی زاده بود. روزنامه پیکار با همان قطع و سبک روزنامه طوفان انتشار یافت. اما در همان شماره اول به دلیل انشار سرمقاله شدید اللحنی توقیف و برای همیشه از انتشار بازماند. سرمقاله مزبور با عنوان «حراج در وزارت خانه ها» به شدت به دولت حمله کرد و زمینه توقیف روزنامه را فراهم آورد. فرخی یزدی در زیر عنوان روزنامه پیکار، خطاب به قوام السلطنه نوشته است: «قوام السلطنه خائن بداند کاخ اشرافی او که از خون ملت و دسترنج بیچارگان بنا کرده سرنگون خواهد شد ولی مؤسسه ملی طوفان که متعلق به عموم آزادیخواهان است از بین نخواهد رفت. ما پس از توقیف طوفان می توانیم پیکار را به جای آن منتشر سازیم اما به غیر از این یک شماره تا تکلیف آزادی را با این عفریت حریت کش معلوم نکرده و خسارت توقیف طوفان در پست خانه جبران این توقیف را دریافت نماییم به روزنامه نویسی مبادرت نمی ورزیم.» همانگونه که در روزنامه طوفان مرسوم بوده، در روزنامه پیکار هم در صفحه اول یک رباعی و در صفحه آخر یک غزل منتشر شده است. رباعی صفحه اول پیکار این است: آنان که زبس خرابه تاراج کنند/ ما را به عدو ز فقر محتاج کنند/ دیگر ز چه شغل دولتی را دایم/ با چوب هوای نفس حراج کنند. روزنامه پیکار با چاپ تنها یک شماره برای همیشه تعطیل شد و به جای آن برای مشترکین روزنامه طوفان، روزنامه قیام منتشر گردید. مدیر روزنامه قیام هم موسوی زاده بود. موسوی زاده از مردم یزد و از دوستان فرخی بوده است. وی به دلیل همکاری با فرخی و نشر مطالب تند یک بار از سوی احمد شاه دعوت به محاکمه شد و در نتیجه آن از تهران به یزد تبعید گردید. محاکمه او با ضیاء الواعظین، مدیر روزنامه ایران آزاد، همزمان بود که او را نیز به کرمان تبعید کردند. پس از تبعید موسوی زاده به یزد، دیگر نامی از وی در جراید به چشم نمی خورد تا پس از شهریور ۱۳۲۰ و تأسیس حزب دموکرات ایران به رهبری قوام السلطنه که مجدداً موسوی زاده وارد صحنه مبارزات سیاسی شده، معاونت رهبر کل در حزب و وزارت دادگستری در کابینه قوام السلطنه را برعهده گرفت. وی پس از برکناری از وزارت دادگستری مدتی نیز استاندار تهران شد. با کنار رفتن قوام السلطنه و ضعف تشکیلات حزب دموکرات ایران عمر سیاسی موسوی زاده نیز پایان یافت. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱ و ۲، صص ۸۹-۸۷).

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۸-۳۲-۱۳۰۱.

۱۱- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۲۶۷ و ۲۶۷.

زمانی که او به تهران برسد و خود تصمیم گیری نماید هر نوع تغییر در این جا نادرست است.» لورن این تصمیم خود را مبنی بر اقدامات روسیه علیه دولت فعلی دانست که مایل است دولتی تابع خود روی کار بیاورد. (۱)

چهارشنبه ۷ آذر ۱۳۰۱ / ۲۹ نوامبر ۱۹۲۲ / ۹ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* یادداشت رسمی دولت ایران به انگلیس

دولت ایران امروز یادداشتی رسمی در مورد استقبال مقامات انگلیس از سید طه و همراهانش در بغداد، تسلیم سفارت آن کشور در تهران کرد:

«مقامات انگلیسی در عراق گزارش دادند که سید طه و شماری از پیروانش را با طیاره به بغداد آورده و در آنجا به گرمی از آنها استقبال شده است؛ یادآور می‌گردد که سیمیتقو با همدست خود، طه، مسائلی را در آذربایجان به وجود آورده است. نمی‌توان باور کرد که مقامات انگلیسی که به انسانیت و درستی شهره‌اند، به مرتکبین اقدامات خصمانه علیه نیروها، سکنه و اموال ایران پناه بدهند؛ نظر به مودت کهن میان دولتین، و علاقمندی مشهور دولت اعلاحضرت به صلح [و آرامش] در ایران، اخبار واصله موجب شگفتی است و تقاضا دارد اقدامات مؤثر برای دستگیری و استرداد سریع طه به عمل آمده و دولت اعلاحضرت برای اعمال مجازات مجرمین همکاری کند.» (۱)

* ورود احمد شاه به ایران

بنا به گزارش رسیده از بوشهر کشتی حامل احمد شاه امروز چهار ساعت به ظهر مانده در بوشهر لنگر انداخت. وزیر جنگ، وزیر دربار و کفیل حکومت به استقبال رفته بودند. نیم ساعت به ظهر احمد شاه وارد گمرک شد. دانش آموزان محلی را نیز به لنگرگاه آورده بودند. احمد شاه در میان هلهله کودکان و نوجوانان و «با صدای زنده باد شاهنشاه» وارد امیریه شد. به همین مناسبت در تهران نیز سه تیر توپ شلیک شد. (۲)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. امروز پس از تصویب لوایحی مثل اختصاص حقوق بازنشستگی به نه نفر از صاحب منصبان نظامی، لایحه نفت از ماده هفتم مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در این جلسه قوام السلطنه ریاست وزراء سخنان مفصلی درباره این لایحه ایراد کرد و نظرات میلسپو را نیز که در مشورت‌های اخیر از او گرفته بود، به سمع نمایندگان رساند. مذاکرات درباره لایحه نفت پایان پذیرفت و به جلسه بعدی موکول شد. (۳)

* حکم دولت در مورد مهاجرت یهودیان به فلسطین

حکم قوام السلطنه ریاست وزرا امروز ابلاغ شد. این حکم درباره منع مهاجرت کلیمیان بود. «نظر به این که عده زیادی از کلیمیان اتباع دولت علیّه از دو سال قبل به قصد مهاجرت به فلسطین رفته و برخلاف انتظار در آنجا دچار انواع مصایب شده‌اند و نظر به این که دولت نمی‌تواند ادامه مهاجرت کلیمیان را اجازه دهد علی‌هذا برحسب تقاضای وزارت خارجه تا وضع قانون مهاجرت که قریباً تهیه شده و پیشنهاد مجلس مقدس شورای ملی خواهد شد، برای مسافرت کلیمیان از ایران مراتب ذیل

باید ملحوظ گردد:

۱- فقط از تاریخ صدور این حکم تا پانزده روز در تهران و بیست و پنج روز در ولایات کلیمیان از ایران می توانند بدون قید و شرط مسافرت نمایند.

۲- پس از انقضای مدت مذکوره در فوق کسانی می توانند از کلیمیان به خارج مسافرت کنند که قصد زیارت یا تجارت داشته و ترک علاقه هم نکرده باشند و برای این که این مطلب محقق گردد می بایست ضامن معتبر معرفی نمایند.

۳- وزارت امور خارجه و وزارت امور داخله موظف به اجرای مراتب خواهند بود.» (۴)

* قطع روابط تجاری ایران و روسیه

روزنامه ایران سرمقاله امروز خود را به قطع روابط تجاری ایران و روسیه اختصاص داد و نوشت که این خبر را رادیو

۱- FO E ۱۳۴۳۰ /۹۶ /۶۵

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۷، ص ۳. تلگرام هایی که احمد شاه از بوشهر به تهران فرستاد، تاریخ هشتم آذر دارد و به استناد

همان تلگرافها دیگر منابع روز ورود او را هشتم آذر یاد کرده اند (بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج

۱، ص ۲۸۷؛ روزنامه ایران، شم ۱۲۶۹، ص ۱).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۷، صص ۱ و ۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۴۴-۱۶-۱۳۰۱.

مسکو سه- چهار روز پیش اعلام کرد. نویسندگان با اشاره به انحصاری کردن تجارت شمال ایران توسط دو شرکت ونشترک و سانترسایوز روسیه سؤال کرد که چرا روسیه به مفاد عهدنامه ۱۹۲۱ پای بند نیست و اجازه ترانزیت کالا به تجار ایرانی نمی دهد؟ سرمقاله قطع روابط تجاری را به زیان دو دولت ارزیابی می کند. (۱)

* آزادی ورود اتباع آلمان به ایران

از طرف وزارت مالیه برطبق خواست وزارت امور خارجه، به اداره گمرکات نوشته شد که ورود اتباع آلمان به ایران دیگر ممنوع نیست و من بعد مانع ورود آنها به ایران نشوند. (۲)

* شناسایی متنفذان فارس

وزارت امور خارجه از کارگزاری بنادر و فارس خواست که صورت جامعی از اسامی مشایخ، رؤسا و تمام متنفذین آن حدود و وضعیت، روابط داخلی و خارجی آنها را با درجه اهمیت و نیروهای تحت امرشان تهیه و ارسال کند. (۳)

* ریاست فنی بانک ایران

وزارت مالیه در نامه ای که به رئیس بانک ایران نوشت یادآور شد که در میان مستشاران امریکایی استخدام شده یک نفر هم به عنوان ریاست فنی بانک ایران استخدام شده «لذا فوری محلی را برای ایشان در بانک تعیین و تهیه نمایید و به وزارت مالیه اطلاع دهند که اثاثیه و سایر لوازمات آن زودتر حاضر و تهیه شود.» (۴)

* اعزام گروهی از نظامیان لشکر شرق به طرف سرخس

در پی ادامه شرارتهای کریم بلوچ و صفر بلوچ که با گرد آوردن عده ای از بلوچها درصدد اقدامات ضد دولتی هستند، عده ای نظامی با دستور امیر لشکر شرق، حسین خزاعی برای جلوگیری از تحرکات آنها روانه سرخس شدند. (۵)

* تعطیلی مدرسه دارالمعلمین

به دنبال تعطیلی دارالفنون و استعفای دسته جمعی معلمان، روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که مدرسه دارالمعلمین نیز به دلیل دست کشیدن معلمان از تدریس، تعطیل شد. (۶)

* دستور وزارت مالیه به ضبط اموال

تجارت خانه طومانیانس به دولت بدهکار است و متقابلاً عده ای نیز به این تجارت خانه بدهی دارند و تا زمانی که طلبهای این تجارت خانه وصول نشود، طلب دولت هم اعاده نخواهد شد.

از این رو وزارت مالیه به اداره مالیه مازندران و قزوین دستور داد، از املاک و اموال امیر اسعد، امیر انتصار و منتظم الملک که معادل ۱۰۴ هزار و ۹۳۴ تومان و اندی به تجارت خانه طومانیانس بدهکارند ضبط شود. (۷)

* ناتوانی بانک ایران از پرداخت آب بها

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران امروز در نامه ای که به بلدییه نوشت که «علت تعویق پرداخت وجه حق الشرب به واسطه نبودن وجه در صندوق بانک و عدم وصول مطالبات بوده» است. وی یادآور شد بهتر است با رئیس الوزراء وارد مکاتبه شود و مستقیم از او جواب بگیرد. (۸)

* مجلس عزاداری در پامناز

نظر به فرارسیدن سالروز بمباران گنبد رضوی (ع) امروز و فردا در خانه آقای معتضد الاسلام در پامناز کوچه سید ناصر الدین مجلس ذکر مصیبت دایر است. از عموم علاقه مندان به شرکت در این مراسم دعوت شد برای سوگواری حاضر شوند. (۹)

* کمیسیون نقشه کشی گیلان

کمیسیون نقشه کشی حدود گیلان امروز عصر در وزارت داخله تشکیل جلسه داد و با حضور منصور الملک کفیل وزارت داخله و دیگر اعضا مشغول ترسیم نقشه و تعیین حدود بودند. (۱۰)

* احضار حاکم خراسان

بنا به اخبار رسیده از مشهد طبق دستور قوام السلطنه ریاست وزراء، نظام السلطنه حاکم خراسان به مرکز احضار شد و در نبود او امور ایالتی به عهده متولی باشی با همراهی امیر لشکر شرق خواهد بود. این دستور امروز به مشهد رسید و ابلاغ شد. (۱۱)

* واکنش انگلیس به طرح راه آهن انزلی - بندرعباس

پس از مطرح شدن طرح راه آهن انزلی - بندرعباس، سفارت انگلیس در تهران ابراز داشت در موفقیت اجرای این طرح تردید بسیار است. سرپرسی لورن در تلگرافی که به کرزن فرستاد یادآور شد انگلیس نباید درباره این طرح اظهار نظر (مخالفت) کند. «با صبر کردن ممکن است چیزی به دست آوریم، اما با اعمال زور در این باره، نه.»

[تصویر] لرد کرزن

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۶، ص ۱. تحکیم روابط تجاری ایران و روسیه شوروی از اوایل سال جاری (۱۳۰۱ ش) در زمان نخست وزیری مشیر الدوله شروع شد. پیش از او «قوام السلطنه آن قدر درگیر مذاکره با امریکاییها و سرکوب شورشهای گیلان و خراسان بود که فرصت نکرده بود به مسئله روابط بازرگانی با اتحاد شوروی بپردازد. اما نخست وزیر جدید برنامه خود را بهبود مناسبات با شوروی و انعقاد قرارداد بازرگانی با آن کشور قرار داد و سید حسن تقی زاده را که در برلین به

انتشار مجله کاوه اشتغال داشت مأمور کرد به مسکو برود و برای انعقاد یک قرارداد بازرگانی کوشش کند. اما تقی زاده با مشکلات فراوانی روبرو شد زیرا به رغم امضای عهدنامه مودت ایران و شوروی و عادی شدن روابط دو کشور، بدگمانی دوجانبه بر مناسبات فیما بین حکمروایی می کرد. از یک سو شورویها هیأت حاکمه ایران را انگلوفیل می دانستند و نسبت به آن بدبین بودند و از سوی دیگر دولت و مجلس ایران از طرز رفتار شورویها که چندان فرقی با رژیم تزاری نداشت، نارضایتی داشتند.» (مهدوی، سیاست خارجی ایران در ...، ص ۱۶).

۲- همان، ص ۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۶-۲۹-۱۳۰۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۶، ص ۳.

۵- همان، ص ۴.

۶- همان جا. در دوران احمد شاه قاجار و در زمان وزارت میرزا احمد خان بدر (نصیر الدوله)، مدرسه ای دو کلاسه به نام «دار المعلمین» به منظور تربیت معلم برای دوره ابتدایی و دوره متوسطه در اواخر ۱۲۹۷ ش در خیابان نادری کوچه نوبهار افتتاح شد. به علت تنگی جا در همان سال مدرسه به عمارت شرکت فرهنگ واقع در تخت زمرد کوچه سهیم الملک انتقال یافت. ریاست آن با ابو الحسن فروغی و نظامت آن با اسماعیل مرآت بود. با گسترش و تنگی جا مدرسه مجدداً به باغ قوام الدوله نقل مکان شد. فروغی نزدیک به ده سال (تا ۱۳۰۷ ش) ریاست مدرسه را برعهده داشت. در سال ۱۳۰۸ ش دار المعلمین مرکزی به سبب افزایش مدارس متوسطه و احتیاج به معلم برای تدریس در آنها، به دار المعلمین عالی تبدیل شد. در اسفند ۱۳۱۲ با تصویب قانون تربیت معلم در مجلس شورای ملی، نام مدرسه به دانشسرای عالی تبدیل گردید و در سال ۱۳۵۳ ش به تصویب شورای گسترش وزارت علوم و آموزش عالی، دانشسرای عالی به دانشگاه تربیت معلم تغییر یافت. (صفوی، تاریخ آموزش و پرورش ایران از ...، صص ۱۱۲-۱۱۱؛ قاسمی پویا، مدارس جدید در دوره قاجاریه، ص ۵۰۴؛ معتمدی، جغرافیای تاریخی تهران، صص ۵۱۵-۵۱۴).

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۶، ص ۳.

۸- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۴۴ و ۴۵.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۷، ص ۴.

۱۰- همان جا.

۱۱- همان، شم ۱۲۶۹، ص ۴.

وی نوشت که خوب است تا دریافت نظر مستشار امریکایی (میلسپو)، معلوم شدن ماهیت مجلس شورای ملی در بهار آینده، و این که آیا دولت جدیدی پس از بازگشت شاه تشکیل خواهد شد یا نه، نظری در این مورد ندهیم، بلکه برعکس «در صورت اعتراض به طرح ما باید از ارزشمندی آن حمایت کنیم، لکن در حال حاضر از طرح این موضوع باید خودداری نماییم.» (۱)

* پیش دستی وزیر مختار انگلیس

سرپرسی لورن در گزارشی که امروز به کرزن وزیر امور خارجه انگلیس فرستاد نوشت که برای جلوگیری از هیجانانگیز و تأویلاتی که ممکن است با رسیدن اخبار مرتبط با سیمیتقو به ایران رخ دهد و نیز برای پیش دستی، به طور خصوصی نخست وزیر را از ورود سیمیتقو به آن بخش از بین النهرین که زیر کنترل کامل دولت عراق نیست آگاه کردم و به او گفتم که هدف سیمیتقو از این کار ایجاد روابط با مقامات انگلیسی بود.

لورن وزیر مختار انگلیس در ادامه افزود که قوام السلطنه از این اطلاع رسانی تشکر کرده، گفته است سیمیتقو را دستگیر کرده، تحویل ایران بدهد. لورن از کرزن خواست درباره پاسخی که باید به نخست وزیر بدهد، دستور لازم به او ابلاغ گردد. (۲)

۱- FO E ۱۳۱۹۹ / ۷۰ / ۳۴

۲- FO E ۱۳۴۴۶ / ۱۰۷۶ / ۳۴

پنج شنبه ۸ آذر ۱۳۰۱ / ۳۰ نوامبر ۱۹۲۲ / ۱۰ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد.

یکی از نمایندگان از حضور دیرنگام برخی از وکلا- که موجب اتلاف وقت مجلس می شود انتقاد کرد و درخواست نمود نام این نمایندگان اعلام شود. تصویب شد که تا یک ربع ساعت دیرکرد پذیرفته شود. نمایندگان دیگر نیز تذکراتی دادند که عمدتاً در مورد بودجه و نقص بودجه بندی و نیاز به تصویب لایحه ای برای ساماندهی به بودجه بود. سپس لایحه کنتراست سه معلم فرانسوی برای مدرسه حقوق قرائت شد.

شیخ الاسلام اصفهانی با آن مخالفت کرد و گفت اگر حرفهای این معلمان همان حقوق عرفی است که به درد ما نمی خورد و اگر منظور از حقوق جزا، نکاح، تجارت و ... است که خودمان داریم. نصرت الدوله توضیح داد که علم حقوق فقط به اینها محدود نمی شود و در دنیای امروز نیازهایی وجود دارد مثل تعاملات بین المللی که محتاج علم حقوق است. (۱)

* توجه شومیاتسکی در قطع مذاکرات تجاری ایران و روسیه

روزنامه امروز ایران متن مصاحب ه سادووسکی نماینده آژانس تلگرافی روس در ایران را با شومیاتسکی وزیر مختار روسیه شوروی در تهران، چاپ کرد. این مصاحب ه کوتاه که به نظر می رسد با آهنگ قبلی تنظیم و تدوین شده، در واقع پاسخی است غیرمستقیم به رواج خبر غیررسمی قطع مذاکرات تجاری بین ایران و روسیه و نیز نامه ای که دولت روسیه از نارضایتی خود از مشی دولت فعلی تقدیم مقامات ایران کرده است. در بخش پایانی این مصاحب ه آمده است که نمایندگان اعزامی ایران به روسیه برای مذاکرات تجاری نظرات یک طرفانه و یک سویه داشتند و از طریق میانه که مصالح و منافع طرفین را مدنظر قرار دهد دوری می کردند. شومیاتسکی در این مصاحب ه به نقل از مقامات مذاکره کننده ایرانی گفت که آنها در مسکو گفته اند «رژیم سیاسی و اقتصادی شما به درد نمی خورد». (۲)

* مشوب شدن اذهان عمومی از انتشار مصاحب ه شومیاتسکی

سرتیب مرتضی خان (۳) رئیس ساخلو تهران امروز تلگرافی به رضا خان وزیر جنگ فرستاد و ضمن اشاره به انتشار مصاحب ه شومیاتسکی با آژانس تلگرافی روس نوشت که اشاره او به قطع مذاکرات تجاری «جالب توجه عموم از نقطه نظر احتمال وقوع انقلابات در صحنه شمال گردیده ... به واسطه انتشار خبر، فوق العاده اذهان مشوب» شده است. (۴)

* خودداری میلسپو از امضای حواله وزارت مالیه

وزارت مالیه که با خزانه خالی روبه روست مبلغ ۶۰ هزار تومان به عنوان قرض از بانک شاهنشاهی از قبل عایدات نفت جنوب

تقاضا کرد تا ۲۵ هزار تومان برای نظمیه، ۲۵ هزار تومان در وجه وزارت معارف و ده هزار تومان بابت حواله های متفرقه پرداخت کنند. بانک شاهنشاهی برای پرداخت این وجه خواستار تأیید آن توسط میلسپو شد. رئیس کل مالیه از امضاء و تأیید آن خودداری کرده، خواستار روشن شدن چگونگی این هزینه ها شد. (۵)

* معرفی امضای میلسپو به بانک شاهنشاهی

از طرف وزارت مالیه نامه ای به بانک شاهنشاهی نوشته شد که هر حواله ای که از این وزارت خانه به آن بانک برای دریافت وجه می رسد باید با امضای وزیر مالیه، رئیس کل مالیه (میلسپو) و رئیس صندوق مالیه باشد. همچنین امضای میلسپو نیز در این نامه به بانک شاهنشاهی معرفی شد. (۶)

* یک هزار تومان برای تشریفات ورود احمد شاه

طبق تصویب دولت قرار شده است مبلغ یک هزار تومان بابت مخارج تشریفات ورود احمد شاه از شاه عبد العظیم تا

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۸، صص ۱ و ۲.

۲- روزنامه امروز ایران، شم ۱۹، ص ۲؛ روزنامه نوبهار نوشت که شومیاتسکی مراتب نارضایتی خود از دولت ایران را روز چهارم آذر به اطلاع «والا حضرت اقدس» رسانده است. (شم ۱۰، (۶ قوس / آذر ۱۳۰۱) ص ۱۵۹).

۳- مرتضی یزدان پناه که در بین هم قطاران قدیم خود به مرتضی خان معروف بود به سال ۱۲۷۰ ش متولد شد. پس از تحصیلات ابتدایی وارد مدرسه قزاق خانه گردید و با طی دوره آن مدرسه، به فرماندهی دسته ای از قزاق تهران انتصاب یافت. او در هنگام قیام جنگلیها در گیلان بود و در ۱۲۹۹ که با درجه سرهنگی فرماندهی پیاده نظام قوای کودتا را برعهده داشت بلافاصله پس از ورود به تهران به مقام سرتیپی ارتقا یافت و به فرماندهی تیپ مرکز و بعد لشکر مرکزی منصوب گردید. در ۱۳۰۳ علاوه بر فرماندهی لشکر، حکومت نظامی تهران نیز با او بود. وی چندی از سوی رضا شاه مورد سوءظن واقع گردید و مدتی در منزل خود تحت نظر بود و پس از آن مورد عفو قرار گرفته در سال ۱۳۰۷ ش به ریاست بازرسی کل ارتش گمارده شد. سپس در سال بعد ریاست ژاندارمری کل کشور نیز ضمیمه آن گردید. یزدان پناه در سال ۱۳۱۲ ش به درجه سرلشکری ارتقاء یافت و فرماندهی لشکر دوم و سپس فرماندهی دانشکده افسری را برعهده گرفت. او در شهریور ۱۳۲۰ به جای سرلشکر عزیز الله ضرغامی به ریاست ستاد ارتش برگزیده شد. یک سال در این سمت بود تا اینکه درجه سپهبدی گرفت و بعد به ریاست دفتر نظامی شاه رسید و آجودان مخصوص شاه گردید. در دی ۱۳۲۶ یزدان پناه در کابینه ابراهیم حکیمی به وزارت جنگ انتخاب شد و در کابینه ساعد مراغه ای در مهر ۱۳۲۸ وزارت راه با او بود. او دو دوره در کابینه های بعدی ساعد مراغه ای و همچنین در کابینه علی منصور در ۱۳۲۹ وزارت جنگ را حفظ نمود. وی از دوره دوم مجلس سنا با سمت سناتور انتصابی در مجلس عضویت داشت و در دو نوبت نیز ریاست بازرسی شاهنشاهی را عهده دار بود. سپهبد مرتضی یزدان پناه در بهمن ۱۳۵۱ درحالی که بر شورای عالی بانک سپه ریاست می کرد در دفتر کار خود در بانک به علت سکته قلبی درگذشت. (امیراحمدی، احمد، خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۵۵۵؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، صص ۱۸۱۰-۱۸۰۷). [تصویر] مرتضی یزدان پناه

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیای، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۱۳.

۵- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۵، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۷، ص ۴.

تهران در وجه حکومت تهران پرداخت شود تا هزینه کنند. (۱)

* پایان اعتصاب آژان ها

مأموران نظمیه که به دلیل عقب افتادن حقوق و نگرفتن جیره (ر. ک: ۶ آذر) دست از کار کشیده بودند از شب گذشته و امروز مشغول خدمت شدند و فعلا از حالت اعتصاب خارج گشته اند. «از قرار معلوم از طرف دولت مبلغی به طور مساعده تأدیه و آنها را متقاعد نموده اند که تا روز یکشنبه بابت حقوقات عقب افتاده نظمیه» فرصت دهند. (۲)

* نیاز مبرم ایران به یک کشتی در خلیج استرآباد

مستشار الدوله تأکید کرد اگر خواهان حق تساوی کشتی رانی در آبهای بحر خزر با روسیه هستیم حتما باید یک کشتی ایرانی در این منطقه وجود داشته باشد. او ضمن بیان این نکته که کنسول روس بارها به حکومت استرآباد گفته که تا بندر جزو خلیج استرآباد یک کشتی جنگی به خود نیند جلو اغتشاشات تراکمه و قاچاق آنها را نمی شود گرفت؛ و از آنجا که ما نمی توانیم کشتی بخریم این گفته کنسول روس یعنی درخواست ایران برای حضور روسیه در منطقه برای مبارزه با شرارت های تراکمه. افزون بر این اسلحه و پولی که از این نقطه وارد و توزیع می شود و به ناامنی این صفحات دامن می زند غیرمستقیم دولت ایران را وادار به توقف یک کشتی جنگی روسی خواهد کرد.

وی افزود که کشتی لیانازوفها هم دارد از حیث انتفاع ساقط می شود و اگر غیرقابل استفاده شود امکان تدارک نیروهای نظامی آشوراده هم از بین خواهد رفت. (۳)

* بلا تکلیفی کمیسیون سرحدی

مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی ایران که مدتی است برای مذاکره با هیأت روسی در استرآباد بسر می برد وزارت امور خارجه را باخبر کرد که اختیارات «شویروف» رئیس هیأت روسی در پنج ماده است که چهار ماده آن مربوط به مسائل آبی و فقط یک ماده مربوط به مسائل ارضی است. دیگر آن که گفته شده اختیارات کمیسیون روسی به اندازه هیأت ایرانی است اما شویروف منکر این موضوع است؛ پس برای بازپس گیری روستای فیروزه تکلیفی برای هیأت روسی تعیین نشده است. (۴)

* پرداخت عواید مدرسه آلیانس کرمانشاه

پس از شکایتی که سفارت فرانسه از نرسیدن عواید گمرکی تاجران کلیمی به مدرسه آلیانس کرمانشاه کرد وزارت خارجه موضوع را به وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه منعکس کرد. امروز اداره معارف کرمانشاه پاسخ داد که با توافق تجار ساکن کرمانشاه عواید گرفته شده از کالاها، معادل عدلی یکصد دینار به مصرف معارف کرمانشاه می رسد. تجار کلیمی نیز در این موضوع مشارکت دارند و نیز متقاضی بودند که این عواید به مدرسه آلیانس داده شود. پس از مذاکرات زیاد بنا شد

نیمی از عواید گمرکی تجار کلیمی به مدرسه آلیانس و نیمی دیگر صرف مدارس اسلامی کرمانشاه شود و این شیوه همچنان جریان دارد. (۵)

* لزوم انعکاس روابط شیخ خزعل با عوامل بیگانه

وزارت امور خارجه امروز به کارگزاری خود در بغداد نوشت که «لازم است هرگونه اطلاعاتی راجع به سردار اقدس (شیخ خزعل) و روابط خارجه مشار الیه تحصیل نمودید فوراً تلگرافاً اطلاع دهید.» در این نامه، پاسخ و در واقع تکذیبیه سفارت انگلیس درباره مذاکرات شیخ خزعل و انگلستان که در نشریه المفید به چاپ رسیده بود، به کارگزاری بغداد فرستاده شد. (۶)

(ر. ک: ۲۲ آبان)

[تصویر] شیخ خزعل، ابن سعود و انگلیسیها

* حاکم جدید سبزوار

امیر ارفع که سابق بر این حکومت عراق (اراک) را برعهده داشت به حکومت سبزوار منصوب شد. (۷)

* بارندگی در کردستان

به گزارش رسیده از کردستان بارندگی اخیر نه روز ادامه داشت. شدت بارش به حدی بود که خرابی هایی در شهر پدید آورد که از آن جمله بود تخریب سرباز خانه شهر. در این خرابی پنج نفر زیر آوار ماندند که برای معالجه به مریض خانه اعزام گردیدند. (۸)

[تصویر] نمایی از شهر بانه

* آتش در کمپانی شرق

به گزارش رسیده از همدان امشب خانه رئیس کمپانی شرق که بیرون از شهر است آتش گرفت. وزش باد شدید باعث شد که خانه کاملاً بسوزد. تلاش برای خاموش کردن آتش به جایی نرسید. این حادثه تلفات انسانی نداشت. (۹)

* استرداد اموال غارت شده

کالاها و اموالی که به دست الوار در حوالی ملایر و عراق (اراک) غارت شده بود، با تمهیدات سرتیپ جان محمد خان، بازپس گرفته شد.

نیروهای این صاحب منصب در کمین دزدان نشسته، هنگام مراجعت با آنها درگیر شدند. سارقان ضمن دادن تلفات، اموال غارت شده را جا گذاشتند. گفته شد این اموال به صاحب ان شان بازگردانده می شود. (۱۰)

- ۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۵، ص ۲.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۹۴، ص ۱.
- ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۵-۲-۴۹-۱۳۰۱.
- ۴- همان، ۷۳-۲-۴۹-۱۳۰۱.
- ۵- همان، ۹ و ۸-۱۵-۳۲-۱۳۰۱. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۵۲۵ * استرداد اموال غارت شده ..... ص : ۵۲۴
- ۶- همان، ۲۴-۳-۵۲-۱۳۰۱.
- ۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۷، ص ۴.
- ۸- همان جا.
- ۹- همان، شم ۱۲۷۰، ص ۳.
- ۱۰- همان، شم ۱۲۷۴، ص ۳.

جمعه ۹ آذر ۱۳۰۱ / ۱ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۱ ربيع الثاني ۱۳۴۱

* محصلین ایرانی در آلمان

امور محصلین ایرانی در آلمان «به کلی درهم و مختل گردیده است.» پیش از این سید حسن تقی زاده در برلن عهده دار این امور بود، اما پس از مأموریت او به مسکو برای مذاکرات تجاری با روسیه، محصلین ایرانی به حال خود رها شده و سفارت ایران در برلن نیز برای رسیدگی به این امور اظهار عجز می کند. سرپرست سابق محصلان ایرانی در گزارشی به وزارت امور خارجه، ضمن بیان این وضعیت اضافه کرد برای نمونه دولت تازه تأسیس افغانستان برای رسیدگی امور محصلین خود در پاریس و برلن دو نفر مأمور رسمی با حقوق معین دارد.

[تصویر] نمایی از شهر برلن

افغان ها برای محصلین خود در برلن یک ویلا خریده اند که در آنجا سکونت دارند و بیشتر معلمان سابق آلمانی در ایران را به معاونت خود انتخاب کرده اند و با طرز درستی مشغول تحصیل هستند. وی در پایان گزارش خود پیشنهاد کرد «چون آتیه ایران محتاج به تربیت چنین جوانانی است» خوب است دولت یک نفر را مأمور رسیدگی به محصلین کند تا وقت شان به بطالت نگذرد. (۱) این گزارش را سفیر ایران در سوئیس که برای خرید لوازم سفارت و سرکشی به فرزند خود به برلن رفته بود، امروز به وزارت امور خارجه فرستاد.

* اقدام به حل موضوع امیر مؤید

بنابر آنچه که تلگراف خانه استرآباد یاد کرده، امروز سیف الله خان (سیف الممالک) برادرزاده امیر مؤید سواد کوهی وارد استرآباد شد. او قصد دارد به ابه «نفس سردار» رفته تا با امیر مؤید گفت و گو کند. (۲) روزنامه ها نوشتند که سیف الممالک از طرف وزارت جنگ و برای گفت و گو و پیدا کردن راه حل، راهی این منطقه شده است. امیر مؤید پس از جنگ با قوای نظامی به ترکمن صحرا آمد و در آنجا پناه گرفت. (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/ ۲۱ و ۲۱- ۹- ۳۲- ۱۳۰۱.

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۴۱، اسناد می گویند که وی ۱۳ آذر وارد مذاکره با حاکم استرآباد شد و یک روز بعد راهی نفس سردار نزد امیر مؤید گردید. (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۴۲) و در ن هایت روز ۱۹ آذر با پسر امیر مؤید به استرآباد آمد تا با حاکم این شهر و رئیس قشون گفت و گو کند. (روزنامه اقدام، شم ۹۸، ص ۱).

۳- روزنامه اقدام، شم ۹۸، ص ۱.

شنبه ۱۰ آذر ۱۳۰۱ / ۲ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۲ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد و در ابتدا لایحه چگونگی تشکیل هیأت منصفه که تحت عنوان «قانون موقتی هیأت منصفه» تنظیم شده بود مطرح شد. این قانون از روز تصویب تا اول فروردین ۱۳۰۲ قابل اجرا بود.

مواد چهارگانه آن قرائت شد و نمایندگان پیرامون آن بحث و بررسی کردند و در نهایت تصویب شد. (۱) در این جلسه مدرس از نمایندگان خواست که لایحه نفت مطرح شود و بیش از این مذاکرات پیرامون آن به درازا نکشد. وی در بخشی از این جلسه درباره لایحه امتیاز کبریت سازی آذربایجان و درباره حقوق کارگران نظراتی داد که به نوعی تشویق و ترغیب تولید ثروت ملی بود. «رعایت ضعفای مملکت ما این است که املاک مان را آباد کنیم و کارخانه بسازیم تا آنها کار کنند ... و عقیده ام این است که ما بایستی تحریض و ترغیب کنیم تا هر کس پول دارد به ربح ده دو و ده چهارصد ندهد و ببرد کارخانه بسازد تا هم خودش منفعت ببرد، هم اهل ایران از پرتو آن منفعت ببرند. الآن در همین مملکت خبر دارم از یک دهی که پانصد نفر جمعیت داشته، سیصد نفر آن از خاک اصفهان حرکت کرده اند و رفته اند به سمت اهواز و در معدن نفت کار می کنند و اغلب زن و بچه هایشان نان ندارند و خودشان آواره ولایتها شده اند ... اگر کسی پول دارد بیاورد کارخانه بسازد و از او هم مالیات گرفته نشود و مساعدتی هم بشود. مثلا- اگر یک کارخانه که می خواهد بخرد دوازده هزار تومان دارد و دو هزار تومان کسر دارد، دولت باید دو هزار تومان دیگرش را اگر شده قرض هم بکند، بکند و بدهد تا هم آن شخص فایده ببرد، هم عملجات کار می کنند و مزد می گیرند و هم به جاهای خارج و دوردست نمی روند.» (۲)

* آخرین اطلاعات از وضعیت سیمیتقو

بنابر اطلاعاتی که امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی به دست آورده، اسماعیل آقا سیمیتقو فعلا در «دیره» شش فرسخی اربیل است. او و دوازده نفر همراهش در آن جا هستند. گفته ها حاکی است که او نتوانسته نظر انگلستان را برای کمک به سوی خود جلب کند. انگلیس بیم دارد در صورت حمایت از سیمیتقو موجب رنجش طوایفی دیگر از اکراد شود و آنها به طرف عثمانی میل کنند. جایی که سیمیتقو متوقف است مرز بین عثمانی و انگلیس (عراق) است و قوایی از دو طرف آنجا حضور ندارند. او با فروش «طلاآلات زنانه» روزگار می گذراند. (۳)

* حرکت موکب اعلی حضرت

صبح امروز کاروان احمد شاه از بوشهر به طرف شیراز حرکت کرد. (۴) او سر راه وارد برازجان خواهد شد.

* اطلاعیه مدرسه روسی انزلی

مدرسه روسی مستقر در انزلی امروز در اطلاعیه ای به اهالی شهر اعلام کرد که از نیمه ماه دسامبر مدرسه بازخواهد شد.

«هیأت کارکنان مدرسه خواهش می کند از آن هایی که در موقع اعلان اول اسامی خود را ثبت نمودند در ابلاغ ثانوی هم تجدید نمایند.» (۵)

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۹، صص ۱ و ۲.
- ۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۳۶۱ تا ۳۶۳.
- ۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، صص ۶ و ۷.
- ۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۶۹، ص ۴.
- ۵- اسنادی از مدارس ایرانی و ...، ص ۱۸۵.

یکشنبه ۱۱ آذر ۱۳۰۱ / ۳ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۳ ربيع الثاني ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. در این جلسه بودجه وزارت عدلیه مطرح شد. بودجه عدلیه برای سال ۱۳۰۱ حدود چهارصد هزار تومان پیشنهاد شده بود. (۱)

* ورود مستشاران عقب مانده

امروز «برحسب اطلاعی که قبلا رسیده پنج نفر مستشاران امریکایی که عقب مانده بودند به تهران وارد خواهند شد و منزلی که از طرف وزارت مالیه تهیه دیده شده همان باغ مخبر الدوله است که دکتر میلسپو نیز در آن جا توقف دارند.» (۲)

* فراهم کردن مقدمات بازگشت مهاجران ایرانی

وزارت داخله در نامه ای به ایالت آذربایجان خواست که وسایل بازگشت مهاجران ارومیه، سلماس و ماکو را به داخل کشور فراهم کند. «سابقا هم اشعار شده است وسایل مراجعت آنها را فراهم و از اجحافات و تعدیات خوانین محلی نسبت به آنها جلوگیری» کنید. (۳)

* پرداخت حقوق نظامیان

بنا به گزارش خزانه دار کل قشون «حقوق میزان قسمتها» شامل تیپ پیاده و پهلوی، عراق، سوار، توپ خانه، مصدر کاران، مدرسه نظام، صحیه، نقلیه، بنایی، متفرقه، دواير مرکزی جمعا به مبلغ ۱۱۹ هزار و ۱۱۰ تومان پرداخت شد. (۴) منظور از «حقوق میزان قسمتها»، حقوق مهرماه سال جاری قشون است.

* توپها و پول های نجفقلی آلارلو

نجفقلی آلارلو که اخیرا دستگیر شده و در بند قشون آذربایجان است طبق نظر عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب غیر از یک عراده توپ صحرائی که تحویل داده، اسلحه های سنگین دیگری هم دارد. دیگر آن که اداره مالیه آذربایجان اعتقاد دارد که نجفقلی یک کرور تومان بدهکار است. او فعلا در حبس است، اما اگر قرار شد آزاد شود مراتب قبلا به ارکان حرب کل قشون اطلاع داده خواهد شد. (۵)

* شهر به شهر تا تهران

احمد شاه پس از ورود به بوشهر و دو روز استراحت، راهی تهران شد. او امروز به اتفاق همراهان از برازجان حرکت کرد.

ظهر هنگام در کازرون بود.

[تصویر] امام زاده زید کازرون

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۰، ص ۲.

۲- همان، شم ۱۲۶۹، ص ۴.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۰۱۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۳۲.

۵- همان، پرونده ۴، ص ۲.

بعد از ظهر هم راهی شیراز شد. به گزارش رسیده از شیراز تدارک چشمگیری برای ورود احمد شاه به این شهر صورت گرفته است. صارم الدوله حاکم جدید شیراز هم که هشتم آذر وارد شهر شده در این هیجانات حاضر است. (۱)

* سوءاستفاده از سمت

«میرزا احمد خان صدری که از طرف وزارت فواید عامه مأمور راه خط دزداب و سیستان شده» خودسرانه دایره کارهای خود را توسعه داده و خارج از اختیارات، راه تهران- مشهد را نیز در تصدی خود گرفته، گروه هایی از مردم را با زور برای تسطیح این راه ها به کار می گمارد. شکایتهای پی در پی موجب شد که وزارت فواید عامه دستور توقف کارهای او را بدهد.

همچنین رمضان باصری که خود را منتسب به نیروهای امنیه می کند و بخشی از راه جندق به او سپرده شده، آزار و اذیت مردم منطقه را باعث گردیده است. وزارت داخله هم برای رفع مزاحمت های او اقداماتی کرده است. (۲)

* درگیری با سارقان

بنا به گزارش رئیس امنیه شمال غرب امروز در گردنه آق زوج (۳) زنجان کاروانی که ۷۶ قاطر کالا را شامل می شد و بیش از ده هزار تومان جنس همراه داشت، با گروهی از سارقان برخورد کرده، همه اموال به یغما می رود. پس از رسیدن خبر به پست امنیه، دزدان تعقیب شدند و بنابراین گزارش اموال سرقت شده پس از شش ساعت جنگ پس گرفته شد مأموران نعش یک سارق کشته شده را به زنجان آوردند. (۴)

[تصویر] تنبیه اشرار

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۰، ص ۲.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۶، ص ۲.

۳- آق زوج در منطقه زنجان نام رود خانه ای است به طول ۳۲ کیلومتر که در پایان به رود خانه قزل اوزن می ریزد.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۷، صص ۳ و ۴.

دوشنبه ۱۲ آذر ۱۳۰۱ / ۴ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۴ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* ورود احمد شاه به شیراز

پیش از غروب امروز کاروان احمد شاه وارد شیراز شد. به گزارش روزنامه ایران مسئولان محلی و گروه‌هایی از مردم تا یک فرسخی شهر به استقبال رفته بودند. (۱) «در کلیه شهرها و قصبات که شاه عبور می‌کرد مردم آذین بسته تا مقدار زیاد به استقبال می‌شتافتند، مخصوصاً اهالی شیراز روز دوشنبه ۱۲ قوس که موکب شاه به شیراز ورود می‌نمود از طرف رؤسای دوائر دولتی و تجار و طبقات مختلفه ن‌هایت جدیت در تزیین شهر و لوازم ورود موکب همایونی به عمل آمده بود و تا یک فرسخی شهر شیراز نیز به استقبال شتافته بودند، به ویژه طایفه قشقایی تحت امر مرحوم صولت الدوله تا دو فرسنگ به ردیف سوار مسلح صف کشیده بود. هنگام عبور شاه مردم از صمیم قلب صدای زنده باد شاهنشاه ایران را بلند کرده بودند. و در چند روزه ای که شاه در شیراز توقف کرده بود ن‌هایت احترامات و تجلیلات به عمل آمد و چند شب چراغانی و آتش بازی کردند.» (۲)

[تصویر] نمایی از شیراز قدیم

* ورود یک روزنامه نگار تبعیدی به تهران

ابراهیم حلمی افندی مدیر دو روزنامه لسان العرب که از روزنامه‌های منتشره در شام بود و روزنامه المفید که در بین‌النهرین انتشار می‌یافت، در پی تبعید آقایان خالصی زاده و سید محمد صدر از عراق تبعید شد. انگلیسها روزنامه المفید را تعطیل کردند و او را نیز بالاجبار از عراق راندند. وی وارد تهران شده و در منزل میرزا عباس خلیلی مدیر روزنامه اقدام منزل کرده است. (۳)

* علت مهاجرت روستاییان ماکو به نخجوان

با این که مقامات دولتی در صدد زمینه‌سازی برای بازگرداندن مهاجران ایرانی که به واسطه تعدی مالکان منطقه مجبور به هجرت به خاک روسیه شده‌اند هستند، تلگراف واصله از کارگزاری ماکو حاکی است که سی خانوار مجدداً به محال «شور» مهاجرت کرده‌اند. مهاجرت این گروه که حدود دو هزار تن هستند به آسانی صورت نگرفت. کردهای ساکن در منطقه با مهاجرت آنها مخالفت می‌کردند. «رعایا قبلاً با مأمورین سرحدی روس مذاکره و از مخالفت اکراد، آنها را مستحضر نموده‌اند. مستحفظین سرحدی روس شبانه دو عراده توپ آورده در طرف روس به طور مخفی گذاشته از صبح رعایا با عزم مهاجرت حرکت و اکراد خواسته‌اند ممانعت نمایند روسها شروع به انداختن مترالیوز کرده دو نفر از اکراد مقتول و رعایای مزبور توانسته‌اند از ارس عبور نمایند.» (۴) به هر حال برخی از مهاجران پشیمان شده خواستار بازگشت هستند.

* تاریخچه و وضعیت مدارس ایرانی بین‌النهرین

در پی درخواست وزارت امور خارجه از کنسولگری ایران در بین النهرین راجع به گزارش وضعیت مدارس ایرانی آن نواحی، امروز گزارش مشروحي از تاريخچه و وضعیت مدارس ایرانی بين النهرين به وزارت امور خارجه فرستاده شد.

مدارس ایرانی عراق پس از مشروطه تأسيس شدند. مدرسه علوی توسط آخوند خراسانی و آقا میرزا مهدی آیت الله زاده

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۱، ص ۱.

۲- بهار (ملك الشعرا)، تاريخ مختصر احزاب سياسی ایران، ج ۱، صص ۲۸۷ و ۲۸۸.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۰، ص ۲.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفيلم ۰۰۳۰۰۰۱۱۱.

خراسانی برپا شد. بعد از آن ایرانیان ساکن کربلا مدرسه حسینی را تأسیس کردند. پس از گشایش این دو مدرسه ایرانیان کاظمین مدرسه اخوت ایرانیان را در کاظمین راه اندازی کردند که بهتر از دو مدرسه قبلی بود. مدرسه مرتضوی، آموزشگاه بعدی بود که در شهر نجف تأسیس شد. مدرسه شرافت ایرانیان در سال ۱۳۳۷ ق توسط نمایندگی سیاسی ایران در بغداد به راه افتاد. مدرسه ای نیز به نام احمد شاه در سفر اول او به عتبات در کربلا باز شد. ژنرال کنسول ایران در بین‌النهرین پس از برشماری این مدارس وضعیت نه چندان مطلوب آنها را نیز به اطلاع اولیای دولت ایران رساند. نظر به اهمیت این گزارش متن کامل آن در پاورقی آمده است. (۱)

* تشویق روسها برای حرکت به مرز برای مذاکرات مرزی

پس از این که هشتاد بار آذوقه برای تدارک هیأت‌های مذاکره‌کننده ایران و شوروی به گمیش تپه روانه شد به هیأت روسی پیشنهاد شد که به طرف مرز حرکت کند. رئیس هیأت روسی هم می‌گوید «شما بروید ما در بندر جز کاری داریم» پس از بازگشت از بندر جز به هیأت ایرانی ملحق خواهیم شد.

تلگراف چی استرآباد می‌نویسد «چون سفارت روس تلگرافا به کنسول خبر داده است قرارداد ایران با روسیه لغو شده است روسها علناً ضدیت و برای حمل مال التجاره از دولت ایران جلوگیری و گمرک فوق‌العاده مطالبه می‌نمایند و منتشر است که مأمورین سیاسی روس با مستشار الدوله برای تعیین حدود حاضر نخواهد شد.» (۲) روزنامه ایران نوشت که مستشار الدوله در گمیش تپه است و هفته آینده به طرف موردنظر حرکت خواهد کرد. (۳)

* اعزام تعدادی از نیروهای حزب کمونیست به ایران

بنابر گزارش ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران امروز شش مأمور حزب کمونیست باکو به سرسپردگی جعفر قلی اردبیلی همراه مقداری طلا به آستارا آمدند. همچنین مرادف از طرف همین حزب به بندر جز رسید. (۴)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷ و ۶- ۲۸- ۳۲- ۱۳۰۱. «در جواب مرقومه مورخه دهم عقرب ۱۳۰۱- ۲۸۰۶/۲۱۲۴ آن وزارت جلیله معروض می‌دارد اینکه از اوضاع معارف عراق عرب و مدارس ایرانیان اینجا استفسار فرموده و نظریات این ژنرال قونسولگری را راجع به پیشرفت مدارس ایرانیان و تربیت اطفال ایرانی خواسته اند جواباً خاطر اولیای آن وزارت جلیله را مستحضر می‌دارد که بعد از اعلان مشروطیت یعنی از سنه یک هزار و سیصد و بیست و پنج و شش هجری یک حس وطن خواهی و معارف پروری در بعضی از ایرانیان مقیمین عراق عرب تولید شده به تشویق و ترغیب مرحوم آخوند اعلی‌الله مقامه و آقا میرزا مهدی آیت‌الله زاده خراسانی که مشوق حقیقی بودند یک باب مدرسه به نام مدرسه علوی در نجف تأسیس کرده و در تحت مراقبت و نظارت خود آقا میرزا مهدی آیت‌الله زاده اداره می‌شد و بعد از آن از طرف ایرانیان کربلای معلی که به رقابت این مدرسه یک مدرسه به نام مدرسه حسینی تأسیس و هر دو مدرسه به جمع آوری اعانات و مساعدات آقایان علما اداره می‌شد و بعد از افتتاح این دو مدرسه یک مدرسه هم از طرف ایرانیان کاظمین به اسم مدرسه اخوت ایرانیان در

کاظمین باز شده و این مدرسه بر سایر مدارس برتری داشت و علت آن هم این بود که اولاً به بغداد نزدیک بود و ثانیاً مدیر آن حاج میرزا علی اکبر اهرابی که از تجار ایرانی و شخص لایق و قابل است و تمام اوقات خود را صرف پیشرفت امور مدرسه می نمود، بوده است چنانکه شاگردانی که از مدرسه او بیرون آمده اند فعلاً در مدارس محلی بین النهرین با حقوق کافی معلمی می کنند. بعد حاج میرزا عبد الرحیم بلبله بادکوبه که از تلامیذ مرحوم آخوند بود مدرسه دیگری به نام مدرسه مرتضوی در نجف باز کرد ولی این مدرسه بیشتر از سه سال دوام نکرد و در سنه یک هزار و سیصد و سی و هفت هجری نیز بنا به اظهار و تقاضای ایرانیان بغداد اداره ژنرال قونسولگری مدرسه [ای] به اسم مدرسه شرافت ایرانیان بغداد تأسیس نمود و چون عایدات آن خیلی کم و کفایت مخارج آن را نمی کرد ناچار تفصیل به وزارت جلیله عرض و به تصویب وزارت معارف امری صادر شد که تمبر یک قرانی به اسم تمبر خیریه ترتیب دهد و بر هر تذکره الصاق و یک قران اضافه بر وجه تذکره دریافت شود و از آن تاریخ تاکنون از همان قرار معمول و مدرسه مزبوره اداره می شود. در سفر اول تشرف بندگان اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی ارواحنا فداه به عتبات عالیات یک باب مدرسه دیگری هم به نام نامی بندگان اعلیحضرت اقدس شهریاری ارواحنا فداه در کربلای معلی باز شده که سرهم رفته در عراق عرب پنج مدرسه ایرانی دایر است به مناسبت قرب خاک عراق عرب به حدود پشتکوه عده زیادی از اکراد پشتکوه به بغداد آمده در اینجا اقامت و به حمالی مشغولند و به واسطه طول مدت اقامت آنها در اینجا رفته رفته زبان مادری خود را فراموش کرده که ژنرال قونسولگری سابقاً درصدد برآمده بود که یک باب مدرسه به نام افتخار ایرانیان برای تربیت اطفال آنها باز کند ولی چون اداره کردن آن خیلی مشکل بود موقتاً صرف نظر نمود ولی این مدارس امیدبخش نیست زیرا نه پرگرامی دارد و نه کتابهای فارسی کلاسیکی دارد که اطفال را به زبان فارسی تعلیم و تدریس کنند و نه عایدی درستی که بتوان آن مدارس را به خوبی اداره کرد. در هر حال تمام این مدارس به واسطه نداشتن عایدی در حال نزع اند و ممکن است تا یک سال دیگر بسته شوند و به عقیده فدوی بهتر است که خود دولت اداره این مدارس را در عهده گرفته و مراقبت تامه را نسبت به آنها به عمل آورد. برای اینکه دولت بتواند این کار را به خوبی از عهده برآید اولاً لازم است که دولت علیه برای هر یک از این مدارس اقسالی یک هزار و دویست تومان مقرر و جزو بودجه وزارت معارف منظور گردد و فقط یک نفر مدیر کل که از طرف وزارت معارف معین شود می تواند تمام این مدارس را اداره کند و نظر به اینکه عتبات عالیات مرکز علم و علمای اعلام است شخص مدیر باید از هر جهت آراسته و کامل باشد و تمام این مدارس را از روی پروگرام وزارت معارف اداره کند و البته ژنرال قونسولگری هم لازمه همراهی را چنانکه حالا هم می کند درباره این مدارس و تشویق و ترغیب اهالی به عمل خواهد آورد. در هر حال بر اولیای دولت علیه لازم است که توجهی درباره این مدارس بفرمایند که بالاخره بسته نشده و اسباب سرشکستگی برای ایرانیان فراهم نشود. مجدداً معروض می گردد که خانه های این مدارس تماماً کرایه است مگر خانه مدرسه کاظمین که زمین آن را والده سلطان محمد شاه آقا خانی به مدرسه تبرع کرده و عمارت آن هم از پول اعاناتی است که جمع شده است.» (همان).

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ص ۸۴۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۳، ص ۲.

۴- FO E ۱۷ / ۶ / ۶۹ / ۳۴.

سه شنبه ۱۳ آذر ۱۳۰۱/۵ دسامبر ۱۹۲۲/۱۵ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد.

در این جلسه موادی از قانون استخدام مطرح؛ و نیز در این باره بحث شد که در شهرهایی که مدرسه متوسطه وجود ندارد، فارغ التحصیلان دوره ابتدایی امکان استخدام دارند، اما تا حد منشی گری دوم. (۱)

* معرفی مستشاران تازه وارد به وزیر مالیه

آن دسته از مستشاران امریکایی استخدام شده که پس از میلپو وارد ایران شدند، امروز به وزیر مالیه معرفی شدند.

وزیر مالیه هم دستور داد یکی از این مستخدمین که ریاست ادارات غیرمستقیم و دیگری ریاست کل محاسبات را به عهده دارند، زودتر مشغول کار شوند. (۲)

* آغاز مذاکرات برای واگذاری پست جنوب به ایران

کمیسیونی که قرار بود در بوشهر از نمایندگان ایران، انگلیس، هند، بین النهرین و کمپانی نفت جنوب برای تحویل پست جنوب به ایران منعقد شود، امروز نخستین جلسه خود را تشکیل داد. این نشست تا چهار روز بعد ادامه خواهد یافت. با موافقت طرفین مقدمات انحلال دفاتر پستی انگلستان در جنوب فراهم شد. ریاست نشست امروز با کارگزار بوشهر بود.

به گزارش او، در این نشست «بدواً نطقی از طرف فدوی ایراد و افتتاح کنفرانس پستی را اعلام داشت. پس از آن مسیو آنژلو با زبان انگلیسی جواب گفت [و] سرآرنولد ویلسن به فارسی ترجمه نمود.» (۳)

* استفسار وزارت خارجه در مورد کنسول ارمنستان

وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به سفارت روسیه شوروی در تهران نوشت که مسیو قراقاش (۴) اخیراً وارد تبریز شده و خود را کنسول ارمنستان معرفی می کند. در این نامه سؤال شده بود که آیا این ادعا مورد تأیید سفارت هست یا نه؟ (۵) پاسخ سفارت روسیه این بود که امور ارمنستان در ایران از طریق این سفارت خانه در تهران تعیین می شود و ارمنستان مستقلاً نمی تواند با ایران وارد معامله، مبادله و هر امر دو طرفه دیگری شود.

* نیاز ایران به تأسیس مدرسه در تفلیس

نماینده سیاسی ایران در گرجستان در گزارشی که از وضعیت ایرانیان مقیم آن کشور به وزارت امور خارجه فرستاد،

درخواست کرد دولت در فکر تأسیس یک مدرسه برای ایرانیان این منطقه باشد. «فایده این مدرسه آن است که اطفال از وطن دور افتاده ایرانیهای مقیم این صفحات زبان مادری خود را خواهند آموخت و به علاوه گاهگاهی می توان کنفرانس هایی راجع به اوضاع مملکت در مدرسه داد که اولیای اطفال هم حاضر شوند و علاقه خود را نسبت به وطن مألوف از دست ندهند؛ در مصائب آن غمگین و خود را برای فداکاری و بلند کردن نام مملکت خود حاضر سازند.»^(۶)

* شرارت های یک نظامی در مازندران

بنابر گزارش امیر اکرم حاکم مازندران، نایب دوم ابو القاسم خان از زمانی که وارد سوادکوه شده «مشغول شرارت و چپاول و غارت دهات خالصه نور و کنار و بابل شده قریب هزار تومان» با زور، کتک و حبس از رعایای خالصه دریافت کرده است.

شاکیان در شهر ساری متحصن شده اند. امیر اکرم یادآور شد که این اقدامات آن هم در زمانی که باید محصول جمع آوری شود و عایدات دولت اخذ گردد، غیرمطلوب است. وی خواستار دستگیری او شد. موضوع به رضا خان وزیر جنگ منعکس شد و او هم دستور داد نایب دوم ابو القاسم خان را فوری دستگیر کنند.^(۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۱، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۳/۱-۵-۳۳-۱۳۰۱؛ همان، ۶۲-۵-۳۳-۱۳۰۱.

۴- در نامه ای دیگر از وزارت امور خارجه به کابینه ریاست وزراء «قراتاش» نوشته شده است (اسناد وزارت امور خارجه، ۴۸-۱-۲-۱۳۰۱).

۵- همان، ص ۴۶-۱-۲-۱۳۰۱.

۶- همان، ۴ و ۳-۴۴-۳۲-۱۳۰۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، شم سند ۳۷۲۱ و ۳۷۲۲.

* اقدامات سوء یک کمیسر در ترکمن صحرا

محمد حسین خان آیرم (۱) رئیس قشون استرآباد و مازندران خبر از جولان یک کمیسر داد که «از حسن قلی وارد صحرا و با اشرار صحرائی مذاکرات و بند و بست هایی کرده تا چهار هزار تومان به آنها برای انجام امری وعده پرداخته است.» وی در ادامه می نویسد که دستور داده ام همه افرادی که بدون اجازه از مرز وارد صحرا می شوند اگر صاحب منصب هم باشند دستگیر و تحت الحفظ به استرآباد اعزام شوند. این تصمیم به رضا خان وزیر جنگ منعکس شد و او آن را تصویب نمود. (۲)

* مبارزه با دزدان دریایی، بدون کشتی

بنابر گزارش رئیس قشون استرآباد و مازندران اقداماتی که در مبارزه با دزدان دریایی صورت گرفته مؤثر بوده است؛ اما اینک کشتی ای که با رفت و آمد خود موجب جلوگیری از شرارت های دزدان دریایی شده بود، از کار افتاده است. او درخواست کرد تا ترکمنها متوجه نشده اند خوب است کشتی لیانازوفها به بندر جز بیاید و این کشتی خراب هم برای تعمیر به انزلی برود تا خللی در امر مبارزه با دزدان دریایی پیش نیاید. (۳)

* اطاعت گرگانرودیهها از دولت

تعدادی از اهالی گرگانرود در تلگرامی که به رضا خان وزیر جنگ فرستادند خود را مطیع، دولتخواه و تابع دانستند و از اعمال سردار امجد و طرفدارانش در طالش برائت جستند. «به آواز بلند فریاد می زدیم که اهالی طالش خاصه گرگانرود مطیع اوامر دولت مطبوعه خود بوده یگانه وزیر جنگ را که امروز حیات مملکت و ملت را تجدید و تأیید می نماید، می پرستیم.» آنها در این تلگرام شایعاتی را که درباره گرگانرودیهها وجود دارد تکذیب کردند. (۴)

* درخواست اعطای نشان به کارمندان عالی رتبه بهداشت

امروز برای «دکتر غلامحسین خان عضو مجلس حفظ الصحه دولتی و رئیس کل قرانطیه سواحل بحر خزر» و دکتر یوسف خان علیم السلطنه رئیس دفتر مجلس حفظ الصحه دولتی، به ترتیب یک قطعه نشان شیر و خورشید از درجه اول با حمایل و اعطای نشان شیر و خورشید از درجه دوم با حمایل پیشنهاد شد. پیشنهاددهنده وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه بود. (۵)

* گشایش عدلیه بروجرد

امروز عدلیه بروجرد بازگشایی شد. در این مراسم رؤسای دوایر دولتی شرکت داشتند. گزارش دیگر حاکی است که با وجود بارندگی مناسب در بروجرد، نبود پول و نقدینگی راه معاملات را بسته است. مردم بی اندازه در مضیقه هستند و عایدات ادارات دولتی به یک سوم و گاه تا یک چهارم تقلیل پیدا کرده است. (۶)

را در تهران، قفقاز و روسیه دنبال کرد. آنگاه در سن ۱۹ سالگی به رسته پیاده قزاق وارد شد. وی یک سال نیز در ارتش تزاری، به عنوان افسر خدمت کرد. با تکمیل دوره آموزشی خود در مؤسسات نظامی روسیه، پس از ده سال خدمت به درجه سرهنگی رسید. سپس آجودان کلنل لیاخوف روسی شده، در ۱۲۹۴ ش به مقام ریاست ستاد نیروی قزاق نشست. آیرم در ۱۳۰۰ ش با درجه سرهنگی به فرماندهی تیپ مستقل شمال رسید. در این مدت برای جلب رضایت رضا خان، به مردم رشت سخت اجحاف کرد. وی سپس به ریاست قشون استرآباد و مازندران منصوب شد. لیکن به دنبال تجاوزات و راهزنی های ترکمانان و قتل و غارت مردم در استرآباد موقعیت وی به خطر افتاد؛ در ۱۳۰۴ ش معزول و به پایتخت فراخوانده شد؛ چندی بعد به ریاست قشون آذربایجان منصوب گردید که ریاست املاک سلطنتی را هم برعهده داشت و زمین های مرغوب را برای شاه مصادره می کرد. اعمال خلاف عفت عمومی آیرم و خبر شراب خوردن وی با روسپیان، اعتراض مردم و آیت الله انگجی تبریزی را برانگیخت و سپهبد امیر احمدی او را به امر رضا خان، تحت الحفظ به پایتخت آورد. پس از این غائله آیرم تنزل مقام یافت و به گروه افسران احتیاط پیوست؛ مدتی نیز بی کار بود، اما بعد از طرف شاه به ریاست دژبانی مرکز منصوب شد. وی در فاصله ۱۳۰۶ ش تا ۱۳۰۸ ش، ریاست بازرسی ارتش و ریاست بازرسی پلیس را عهده دار شد و در ۱۳۱۰ ش به ریاست شهربانی دست یافت که در این سمت، تیمور تاش، داور، سردار اسعد و بسیاری از رجال قدرتمند را به زندان، تبعید و کام مرگ فرستاد. آیرم در ۱۳۰۹ ش به آلمان رفت و با سازمان هایی مانند گشتاپو آشنا شد؛ در سال ۱۳۱۲ ش پلیس سیاسی را در ایران راه انداخت؛ در همین سال به درجه سرلشکری رسید و با خرید مایحتاج نظمیه وارد معاملات سودآوری برای خود شد و به عواید سرشاری از املاک تصاحبی در شمال دست یافت؛ در ۱۳۱۴ ش که احتمال داد به سرانجام تیمور تاش یا داور گرفتار شود به بهانه درمان بیماری اش از کشور خارج شد. تلاش رضا شاه برای بازگرداندن او هم سودی نبخشید. وی در آلمان لژیون ایرانی را تأسیس کرد و در ۱۳۱۹ ش با شعار حکومت ایران آزاد، ستادی در آلمان و فرانسه تشکیل داد؛ پس از مدتی از طرف آلمانیها به اتهام قاچاق به زندان افتاد که با مداخله سوئیسی ها آزاد شد. چندی هم در بند زندان امریکایی ها گرفتار گردید. وی پس از آزادی در امیرنشین لیختن اشتاین بسر برد تا اینکه در ۱۳۲۷ ش درگذشت. (آزاد، «سرتیپ آیرم، رئیس شهربانی»، خاطرات وحید، ص ۴۰؛ بهار، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۲، صفحات متعدد).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۲۵ و ۳۷۲۶.

۳- همان، سند شم ۳۷۲۰.

۴- همان، پ ۱۹، صص ۳۸ تا ۴۰. گرگانرود ناحیه ای است کوهستانی که در بخش مرکزی شهرستان طالش از توابع استان گیلان قرار دارد. این دهستان از شمال به آستارا و دریای خزر، از شرق به دریای خزر، از جنوب به بیلاقات اردبیل و از غرب به اسالم و محلات اردبیل منتهی می شود. همچنین دارای ۹۸ آبادی است. (لغت نامه دهخدا، ج ۱۱، ص ۱۶۸۳۷؛ کتاب گیلان، ج ۱، صص ۴۵-۴۴).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، صص ۵۳ و ۵۴؛ در اسناد آمده است که در تاریخ ۱۸ دی با اعطای نشان و حمایل به دکتر غلامحسین خان موافقت شده است. (همان، پ ۶، ص ۵۵).

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۸، ص ۲.

چهارشنبه ۱۴ آذر ۱۳۰۱ / ۶ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۶ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز تشکیل جلسه داد.

ریاست امروز مجلس با آیت الله سید حسن مدرس بود. بررسی بودجه وزارت عدلیه در دستور کار بود. نوزده ماده این بودجه که به تفکیک هزینه های اجزاء وزارت عدلیه را مشخص می کرد، خوانده شد. (۱)

* بیان نامه حزب اجتماعیون

در بیانیه ای که امروز با عنوان «بیان نامه حزب اجتماعیون» منتشر شد دو حزب سوسیال دمکرات و سوسیالیست اونیفیه اعلام کردند که از این به بعد با نام «اجتماعیون» فعالیت خواهند کرد. «از یک سال و نیم پیش اعضای دو فرقه ... که بیشتر همان سربازهای کهن میدان های تحصیل آزادی بودند ... در هر موقع سخت و هر موقع خطیر دوش به دوش یکدیگر مجاهدت کرده و در مقابل ارتجاع مهیب، جبهه واحد، تشکیل داده ... [اینک] با توحید مرام، اختلاف نام دیگر محلی نمی تواند داشت.»

امضاء کنندگان این بیانیه عبارت بودند از: ابراهیم مدیر اقدسیه، سلیمان محسن، محمد صادق طباطبایی، علی اکبر دهخدا، عبد الله بهرامی، محمود پهلوی (۲)، قاسم صوراسرافیل، (۳) حسن فلسفی (۴)، شرف الملک، ناصر الاسلام گیلانی (۵)، حسین راسخ گیوچی، علی محمد الحسینی، دولت آبادی، محمد رضا مساوات. (۶)

* آخرین شنیده ها از منویات شیخ محمود برزنجی

کارگزاری تبریز در گزارش کوتاهی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد خبرهای رسیده از اقدامات شیخ محمود حاکم کردستان عراق را چنین منعکس کرد: «دولت انگلیس متعهد شده شانزده هزار نفر قشون با قور خانه و دو کرور لیره به من [شیخ محمود] بدهد و برای استقلال کرد از خاک عثمانی و ایران همراهی مخفی بنماید. لازم است شما و ایلات آن طرف با من هم دست شده، مشغول اقدامات شویم.» این نامه را بنابر آن چه که گفته می شود، شیخ محمود به «علی آقای امیراسعد» نوشته است. کار گزار تبریز یاد آور می شود که صحت و سقم این موضوع فعلا روشن نیست. (۷)

* تشکیل دار الترجمه در وزارت مالیه

با ورود مستشاران امریکایی و فراهم شدن مقدمات برای شروع کار آنها، دستور داده شد یک دار الترجمه در کابینه وزارت مالیه تشکیل شود تا ترجمه متون ردوبدل شده امور مالی در آن جا ترجمه شود و به نظر رئیس کل مالیه (میلسپو) برسد. (۸)

امروز قوام السلطنه ریاست وزراء «قانون شرایط کنترات مستخدمین خارجه» را به وزارت مالیه ابلاغ کرد. این قانون شامل دو ماده و به این شرح بود:

«ماده اول- مواد کنترات مستخدمین خارجی مربوط به مسائل ذیل باید به تصویب مجلس شورای ملی برسد:

ا- ملیت مستخدم

ب- مدت استخدام

ج- سمت مستخدم

د- حقوق سالیانه و کلیه مسائل مالی مربوط به مستخدم.

ماده دوم- پس از تصویب فقرات مزبوره در ماده اول سایر شرایط را دولت تعیین و کنترات را امضاء نماید و در هر کنترات باید دولت به موجب ماده صریحی قید نماید که مداخله در امور سیاسی و تخلف از قوانین مملکتی و نظامات داخلی اداری موجب نقض کنترات بدون هیچ گونه حقی برای مستخدم متخلف خواهد بود.» (۹)

* دیدار میلسپو از ضراب خانه

میلسپو و یک مستشار دیگر امریکایی به ضراب خانه رفتند و

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۲، ص ۱.

۲- محمود پهلوی که با اختصاص رضا خان سردار سپه، نام خانوادگی پهلوی را به خود، به اجبار نام خانوادگی محمود را برای خویش برگزید به سال ۱۲۶۱ ش در تبریز متولد شد. تحصیلات مقدماتی را در تبریز و در مدرسه امریکایی تهران به پایان رساند. او از مشروطه خواهان بود و ریاست کمیته مرکزی حزب دموکرات را برعهده داشت. خدمات اداری محمود محمود بیشتر در وزارت پست و تلگراف و تلفن سپری شد. او در اداره رادیو نیز کار می کرد. در سال ۱۳۲۸ ش مدتی استاندار تهران بود و در دوره پانزدهم مجلس شورای ملی به نمایندگی انتخاب گردید. وی تألیفاتی نیز دارد. کتاب تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم در ۸ جلد از جمله آثار اوست. (کتیرایی، محمود، «یادی از محمود محمود»، نگین، شم ۴۳ (آذر ۱۳۴۷)، صص ۴۰-۳۹؛ بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، ج ۴، صص ۴۴-۴۵).

۳- قاسم فرزند حاجی میرزا حسن خان (۱۳۲۷ ش - ۱۲۵۸ ش) در محله ششگلان تبریز متولد شد. پدرش از مستوفیان وقت بود. او پس از تحصیلات مقدماتی به همراه مظفر الدین شاه به تهران آمد و در ۳ اسفند ۱۲۷۹ در دربار سلطنتی منشی همایونی شد. [تصویر] قاسم صوراسرافیل با آغاز نهضت مشروطیت، به مشروطه طلبان پیوست و به سرمایه خود روزنامه صوراسرافیل را تأسیس کرد، اما پس از به توپ بسته شدن مجلس، به اروپا رفت. مدتی بعد به ایران بازگشت. در دوره های

دوم و سوم به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شد. وی که به سبب انتشار روزنامه به میرزا قاسم صوراسرافیل شهرت یافته بود، از جمله افرادی بود که در مهاجرت به قم شرکت جست. در دوره چهارم نیز به نمایندگی مجلس راه یافت. صوراسرافیل از جمله مؤسسين حزب اجتماعيون تهران به شمار می رفت. او در سالهای ۱۳۰۱ و ۱۳۰۲ ش رئیس دفتر و معاون رئیس الوزراء شد. در آبان ۱۳۰۲ تا مرداد ۱۳۰۳ هم در کابینه سردار سپه کفیل وزارت داخله شد. در آبان ۱۳۰۶ کفیل و از آبان ۱۳۰۷ تا فروردین ۱۳۱۱ وزیر پست و تلگراف بود. در ۱۳۱۲ ش به حکومت اصفهان رسید و یک سال نیز حاکم رشت شد. از دی ماه ۱۳۱۷ تا مرداد ۱۳۱۸ نیز شهردار تهران بود. او در ۱۸ بهمن ۱۳۲۷ درگذشت. (بامداد، مهدی، شرح حال رجال ایران در قرن ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری، ج ۵، تهران، انتشارات زوار، ۱۳۷۱ ش، ص ۱۷۸؛ علوی، ابو الحسن، رجال عصر مشروطیت، ج اول، به کوشش ایرج افشار، تهران، انتشارات اساطیر، ۱۳۶۳ ش، ص ۸۳).

۴- حسن فلسفی معروف به شرف الملک حکیم زاده فرزند حاج علی آقا مدرس زنوزی به سال ۱۲۵۱ ش دیده به جهان گشود. تحصیلاتش را در معارف اسلامی ادامه داد و در جوانی از مدرسین حوزه علمیه تهران شد. او از روحانیون مشروطه خواه بود و در نهضت مشروطیت از فعالان سیاسی به شمار می رفت. فلسفی در فتح تهران و سقوط سلطنت محمد علی میرزا سهمی داشت. بعد از استبداد صغیر وارد عدلیه شد و به شغل قضایی پرداخت. در جنگ جهانی اول به ریاست عدلیه یزد منصوب گردید و در قضیه مهاجرت عده ای از رجال مخالف روس و انگلیس به کرمانشاه در جریان جنگ جهانی اول جزو مهاجرین بود. ریاست شعبه استیناف، مستشاری دیوان عالی کشور، ریاست شعبه دیوان عالی تمیز، ریاست شعبه عرایض از دیگر سمت های قضایی او بود. وی به سال ۱۳۲۱ درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، ص ۱۱۳۳؛ خاطرات یک نخست وزیر، صص ۹۰-۸۹).

۵- سید یحیی ندامانی ملقب به ناصر الاسلام گیلانی (رشتی)، فرزند سید حسن در ۱۲۵۳ ش در فومن زاده شد. او که از طلاب علوم دینی به حساب می آمد در جنبش مشروطه گیلان به طرفداران این نهضت پیوست. او در دوره دوم مجلس شورای ملی (ذیقعه ۱۳۲۷- محرم ۱۳۳۰) از فومن، شفت و گسکر وکیل بود و این وکالت را در دوره های سوم و پنجم نیز عهده دار بود. او از اعضای حزب اعتدال به حساب می آمد و مدیریت روزنامه شوری که حزب منتشر می کرد برعهده داشت. وی در ۱۳۰۸ ش درگذشت. (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳، ص ۸۶؛ سرتیپ پور، نامها و نامدارهای گیلان، صص ۵۸۵-۵۸۴).

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۸، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۱، صص ۱ و ۲.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۵-۴۳-۱۳۰۱. وزارت امور خارجه در کنار این ابلاغیه که در تاریخ ۲۳ آبان به تصویب مجلس شورای ملی رسیده بود، اسامی ۱۰ مستشار امریکایی را نیز آورده است: دکتر آ. ث. میلیسپو رئیس کل مالیه، چارلز. ی. مک کاسکی رئیس مالیات غیرمستقیم، دکتر ا. ل. بگارت رئیس بانک، ث. ث. ارلی رئیس مالیات مستقیم، فرانک گر رئیس و ممیز محاسبات، کننل د. و. مک کرماک مدیر ایالتی مالیه، ت. ث. میچل مدیر ایالتی مالیه، جون دناوی مدیر احصائیه، پیرسن معاون مخصص، ژ. ه. فلاناگان محرر. (همان، ۱۰-۵-۴۳-۱۳۰۱) برخی از اسامی و سمت های آنها در منابع دیگر با این فهرست که از روی اسناد وزارت امور خارجه تنظیم شده تفاوت هایی دارد. برای نمونه ر. ک: بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۶۴.

از این مکان دیدن کردند. همچنین امروز یکی از مستشاران امریکایی که به ریاست کل محاسبات وزارت مالیه تعیین شده کار خود را آغاز کرد. در ادامه فعالیت های میلسپو، او امروز با خدایار خان رئیس خالصجات و ارزاق دیدن کرد و درباره حوزه فعالیت او گفت و گو کرد. (۱)

* تعیین نمایندگان بارفروش

بنا به گزارش رسیده از بارفروش پس از استخراج آرا و شمارش آن روشن شد سردار کبیر با ۴۷۶۶ رأی و سیف الاسلام با ۱۳۰۰ رأی به عنوان نمایندگان مجلس شورای ملی از این منطقه انتخاب شده اند. (۲)

* دستگیری دو سارق سابقه دار آذربایجان

بنابه گزارش حاکم نظامی آذربایجان صارم السلطان و حشمت السلطان گمرودی دو تن از راهزنان حرفه ای منطقه آذربایجان که سالها پست های دولتی و عابران را در راه های این ناحیه غارت می کردند، بدون شلیک گلوله دستگیر شدند.

دستور داده شده هر دو تحت الحفظ به تبریز منتقل شوند. (۳)

* مجمع ترقی فوتبال

مجمع ترقی فوتبال نزدیک یک سال است که تشکیل شده و اینک برای توسعه این ورزش «کتابچه قوانین بازی» را که به فارسی ترجمه شده به زودی منتشر خواهد کرد. این مجمع تعدادی «توپ اعلی از اروپا» هم خریداری کرده که وارد خواهد شد. در اطلاعیه ای که امروز در روزنامه ایران چاپ شد از علاقه مندان به تشکیل تیم و شرکت در مسابقات «جام نقره» دعوت شد به آقای «تقی خان طایر در بلدیة تهران» مراجعه کنند. (۴)

* کاهش قیمت گوشت در تهران

نظام الدوله حاکم جدید تهران در اعلامیه ای که امروز در روزنامه امروز ایران چاپ شد، قیمت گوشت را چارکی نه عباسی تعیین کرد. وی این اقدام را قدمی در جهت رفاه عامه دانست و تعیین بهای گوشت را بر مبنای تحقیقات از قصاب خانه ها دانست. (۵)

* گمانه زنی کفیل ارکان حرب لشکر مرکز از اقدامات روسیه

غلامحسین سالار انتظام در تحلیلی که امروز به رضا خان وزیر جنگ فرستاد، ضمن اشاره به گزارشهای رئیس قشون استرآباد و مازندران، قطع مذاکرات تجاری ایران و روسیه در مسکو و قرائن موجود نوشت که روسها به عملکرد دولت فعلی بدبین هستند. «از قرار معلوم در جنگل گیلان و سواحل مازندران و استرآباد هم مشغول فرستادن اشخاص برای شروع انقلاب

گردیده اند.» و در ادامه افزود که طبق گزارش مفتش مخفی، در گیلان طوایف طالش دو گروه شده اند؛ عده ای به انگلیس و عده ای متمایل به روسیه هستند. سالار انتظام از این که حکومت طالش را به شخص ناکارآمدی سپرده اند اظهار نگرانی کرد؛ ضمن این که رفتار این حاکم با مردم خوب نبوده است (۶).

* گزارشی از موقعیت والی پشتکوه

منتخب الدوله ژنرال کنسول ایران در بغداد بنا به گزارشهای رسیده محرمانه، وزارت امور خارجه را مطلع کرد که والی پشتکوه علاوه بر تعدیات خود نسبت به اهالی، ۳۵۰ هزار تومان مسکوکات نقره ایران را توسط دو یهودی به بین النهرین آورده است. «کار او همیشه خیانت به دولت و ملت بوده و به علاوه خود را مأمور ایران نمی داند... اگر اولیاء دولت ترتیبی در کار والی پشتکوه ندهند... مثل شیخ خزعل و دیگران عامل اجانب می شود و تقریباً حال هم همین قسم شده است و نمی توان والی پشتکوه را حاکم ایرانی تصور نمود.» در این گزارش منتخب الدوله به نامه های پیشین خود در مورد این والی اشاره می کند و افسوس می خورد که معروضات والی یاد شده نزد اولیای دولت کارسازتر از گزارشهای او بوده است. (۷)

* تقاضای هدایت شده برای برکناری قوام السلطنه

به نوشته منابع انگلیسی با تلاش و تحریک آپرسوف کنسول روسیه شوروی در رشت امروز تلگرافی با ۲۰۰ امضاء برای برکناری قوام السلطنه از رشت به مجلس شورای ملی فرستاده شد. (۸)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۲، ص ۲.

۲- همان، ۱۲۷۱، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- همان، ص ۳.

۵- روزنامه امروز ایران، شم ۲۳، ص ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۲ و ۱/۳۷۲۳.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۹-۴۷-۱۳۰۱.

۸- FO E ۱۷۱۶/۶۹/۳۴.

پنج شنبه ۱۵ آذر ۱۳۰۱/۷ دسامبر ۱۹۲۲/۱۷ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. هشتمین ماده لایحه نفت به بحث و گفت و گو گذاشته شد. مواد ۹ و ۱۰ به دلیل تخصصی بودن، مقرر شد با کارشناسان امر مشورت شود. ماده یازدهم در ادامه جلسه بررسی گردید. (۱)

* اشرار قره باغ در مرز آذربایجان

روزنامه شفق سرخ امروز به نقل از منابع خصوصی نوشت که اشرار قره باغی در مرز آذربایجان از هرگونه شرارتی خودداری نکرده «و اخیراً در نتیجه اقدامات آنها چهار پنج نفر مقتول و چندین نفر مجروح شده، مقداری اموال و احشام اهالی بیچاره را به غارت برده اند.» (۲)

* دستگیری سردار مفخم ابرقویی

سردار مفخم ابرقویی که برای دیدار با حاکم یزد به این شهر آمده بود، از آنجا که مالیات معوقه خود را نپرداخته، دستگیر می شود. پس از این اتفاق وی بیشتر مالیات دیرکرد خود را پرداخت می کند. با این حال او را آزاد نکرده، به اصفهان می فرستند. وزارت داخله در نامه ای به حاکم یزد و نیز وزارت جنگ درخواست کرد رفع شکایت از سردار مفخم ابرقویی بشود. (۳)

* توقیف رئیس مالیه همدان

رئیس اداره مالیه همدان پس از استکفاف از پرداخت پول به قشون این شهر به دلیل نبودن وجه، دستگیر شده است. در پی اقدامات دکتر میلسپو و دستور وزارت جنگ قرار است رئیس اداره مالیه همدان آزاد شود. (۴)

* امتیاز شکار خوک

یکی از مستخدمان بلژیکی اداره گمرک پیشنهادی به وزارت فواید عامه داده و تقاضا کرده اجازه انحصار شکار خوک و گراز و ... در جنگلهای مازندران به او داده شود. این پیشنهاد چهارده ماده ای قرار است در هیأت دولت بررسی و برای تصویب به مجلس شورای ملی داده شود. (۵)

* دستگیری کریم بلوچ

بنا به گزارش رسیده از مشهد، کریم بلوچ که به خاک روسیه فرار کرده بود از طرف مأمورین روسیه شوروی در ناحیه سرخس روس دستگیر شده است و او را خلع سلاح کرده اند.

امیر لشکر شرق درخواست کرده است او را تحویل ایران دهند. (۶)

* سمتی جدید برای تدین

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که تدین نماینده مجلس شورای ملی گذشته از فعالیتهای سیاسی، به نیابت ریاست شورای عالی معارف نیز انتخاب شد. (۷)

* تعرفه آسیایی یا اروپایی

به دنبال شکایت تجار ایران از افزایش تعرفه گمرکی کالاهایی که بین ایران و روسیه ردوبدل می شود و نیز در پی اقدامات دولت ایران برای تعدیل این تعرفه، روسها تعرفه اروپایی را به تعرفه آسیایی که قیمتی پایین تر است تغییر دادند.

اما اینک خبر می رسد «که پس از چند روز اجرای تعرفه گمرکی آسیایی مجددا تغییر داده شده و تعرفه اروپایی اجرا می شود.» (۸)

* نشان علمی به سید باقر خان

یک قطعه نشان درجه اول علمی به آقا میرزا سید باقر خان معلم ریاضیات مدرسه نظام اعطا شد. این نشان به دلیل

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۳، ص ۱.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۷، ص ۲.

۳- همان، ص ۳.

۴- همان جا.

۵- همان جا.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۲، ص ۲.

۷- همان جا.

۸- همان جا.

زحمات فراوان برای گسترش این علم از طرف وزارت معارف به او داده شد. (۱)

* درباره آنوش گرگانودی

بنابر آنچه که غلامحسین سالار انتظام کفیل ارکان حرب لشکر مرکز از قول سلیمان پاشا خان نوشت «آنوش گرگانودی از انقلابیون [- در این جا خرابکار] گذشته مقیم رشت و از کارکنان بالشویکها ... فعلا در گرگانود به وسایل خفیه مشغول عملیات [است]. اخیرا به وسیله معتمد همایون رشتی با قونسولگری [روسیه] داخل مذاکره گردیده» [است]. موضوع پس از انعکاس به وزیر جنگ، از طرف رضا خان چنین پاسخ داده شد که سلیمان پاشا خان به اقدامات خود ادامه دهد «و در هر موقع از مطالب مهمه آن جا مرا مستحضر» کند. (۲)

* تشکیل مدرسه تلگراف بی سیم در تاشکند

یک ایرانی با ایجاد مدرسه ای برای آموزش تلگراف بی سیم در تاشکند موفق شده ۱۲ نفر شاگرد ایرانی را با این فن آشنا کرده، فارغ التحصیل کند. (۳)

[تصویر] نمایی از تاشکند قدیم

* خودداری از صدور حوالجات

اداره مستشاری وزارت مالیه به اداره کل محاسبات دستور داد که از صدور هرگونه حوالجات خودداری کند تا دستور بعدی برسد. همچنین پیش از ظهر امروز دکتر میلسپو از تشکیلات نظمیه تهران دیدن کرد. (۴)

* فعالیتهای حاکم جدید آستارا

بنا به گزارشی که امروز از آستارا رسیده است صادق الملک نایب الحکومه جدید آستارا پس از ورود به شهر موفق شده است ضمن حل و فصل مسائل میان بازرگانان و گمرک، پل بین آستارای ایران و آستارای روس را که مدتی بسته بود، بگشاید؛ و عبور و مرور از سر گرفته شد. (۵)

* شرق در جراید غرب

روزنامه عراق بغداد در شماره امروز خود با استناد به مطالب جریده مورنینگ پست لندن درباره ایران مقاله ای با عنوان «الشرق فی جرائد الغرب» درباره وجود هرج و مرج در جراید ایران که بدون ملاحظه علیه انگلیس مطالبی به چاپ می رسانند، درج کرد. روزنامه عراقی از قول مورنینگ پست نوشت که مداخله انگلیس در ایران ضرورت دارد، چرا که موقعیت فعلی ایران آستن حوادث غیرقابل پیش بینی است.

خزانه خالی که امید پر شدن آن نیست؛ و ضدیت وزیر جنگ با مجلس؛ و فعالیت بلشویکها دلایلی است که به زودی ایران دچار گرفتاری دیگری خواهد شد. «محل تعجب است که چگونه ملت با این وضع صبر کرده است. ولی البته صبر آنها روزی تمام خواهد شد و اگر وسایل مقتضیه را اتخاذ نکنیم نخواهیم فهمید که چه تغییرات مخربی بر امور اداری وارد خواهد آمد و حالت حاضره ایران، انگلیس را مجبور می کند که در آتیه نزدیکی تدابیری برای اعاده تمام موقعیت خود با ایران اتخاذ کند.» این روزنامه آشکارا از مواضع ضد انگلیسی برخی از جراید انتقاد کرد و با تعجب نوشت که «مثل رضا خان شخص مقتدری پیدا شد و او هم از قرار معلوم نتوانسته است نفوذ خود را بر ارباب جرایدی که از دایره قانون خارج شده اند اجرا بدارد.» (۶)

* اطمینان دادن لورن به قوام السلطنه از عدم تهاجم روسیه

سرپرسی لورن وزیر مختار روسیه از دیدارش با قوام السلطنه رئیس الوزراء برای کرزن نوشت. در این دیدار قوام السلطنه به لورن گفته است که روابط میان او و سفارت روسیه در حالت تعلیق است و این سفارت خانه همچنان خواهان برکناری دولت او است. لورن امروز به وزیر خارجه کشورش اطلاع داد که به قوام السلطنه توصیه کرده بایستند، اما درباره تعرفه های گمرکی رفتاری آشتی جویانه داشته باشد. «او نگران اقدام نظامی روسیه است، اما با دانستن دیدگاه شخصی من مبنی بر این که اوضاع داخلی روسیه در حال حاضر چنین اقدامی را مشکل می نمایاند، به نظر می رسد آسوده شده است.» (۷)

۱- همان جا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۱۷ و ۳۷۱۸. چند روز بعد از رشت خبر رسید که سلیمان پاشا خان یک نوجوان ۱۴ ساله است و با آنوش ضدیت دارد. در این گزارش قید شده بود که آنوش اخیرا اقدامی علیه دولت نکرده، با این حال تحت نظر است (همان، پ ۱۹، ص ۳۵).

۳- روزنامه ایران، شم ۲۴، ص ۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۸، ص ۳.

۵- همان، شم ۲۶۹، ص ۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳۰ تا ۲۳۲ - ۲ - ۱۶ - ۱۳۰۱.

۷- FO E ۱۳۸۳۵ / ۷ / ۳۴.

جمعه ۱۶ آذر ۱۳۰۱ / ۸ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۸ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* درخواست اتحادیه کارگران مطابع

اتحادیه کارگران مطابع یا همان صنف کارگران حروف چین روزنامه از مدیران ادارات جراید خواستند که مطالب خود را با زمان بندی مشخصی برای حروف چینی ارسال کنند. این بی نظمی موجب می شود که گاهی تا نیمه شب کارگران حروف چین سر کار مانده، از لحاظ جسمی آسیب ببینند.

«وضعیات یک سال قبل کارگران حروف چین جراید را الی حال مقایسه فرمایید یقیناً ملاحظه خواهید نمود که عمده ای از اجزای مذکور علیل و ضعیف و یا به درد چشم مبتلا شده اند.» آنها از ادارات جراید خواستند که «از صبح تا دو بعد از ظهر ۱۰ ستون، از دو تا ۳ بعد از ظهر ۵ ستون و از سه تا چهار بعد از ظهر ۵ ستون» مطلب ارسال کنند. (۱)

* ادامه مذاکرات با دولت روسیه

با این که اخبار، حاکی از قطع مذاکرات هیأت اعزامی ایران به مسکو با مقامات روسی است، روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که نمایندگان دولت ایران مشغول گفت و گو با اولیای دولت روس هستند که قراردادهای تلگرافی و پستی را به پایان رسانده، امضاء کنند تا باب مخابرات تلگرافی و ایاب و ذهاب پستی گشایش یابد. (۲) انگلیسها معتقد بودند تیرگی روابط میان ایران و روسیه بیش از همه بر سر عدم توافق تعرفه های گمرکی، توافق با شرکت لیانازوف در موضوع شیلات شمال و مخالفت شدید شومیاتسکی با این توافق، تبرئه شش کارمند بنگاه ونشترک در استرآباد توسط عدلیه آن منطقه که از دید شوروی باید به آن کشور بازگردانده شوند، و بالاخره اعطای امتیاز نفت شمال به امریکا است. (۳)

* بازدید وزیر فواید عامه از راه شوسه تهران-قم

عمید السلطنه وزیر فواید عامه امروز از راه شوسه تهران-قم دیدن کرد و دستورهای لازم را برای تعمیر بخش هایی از آن صادر کرد تا هنگام عبور احمد شاه که از جنوب عازم تهران است مشکلی پیش نیاید. (۴)

* دستگیر شدن یاغیان در خراسان

حسین خزاعی امیر لشکر شرق در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد خبر داد که صفر خان، تومان خان و حسین خان بلوچ دستگیر شده اند و کریم خان که فراری بوده پس از چند روز زدوخورد به دست روسها افتاده، دستگیرش کردند. «نایب سرهنگ مهدی خان راپرت می دهد که مشار الیه را به تجن حرکت داده، چاکر هم دستور دادم که محبوسین را با اتباع و احشام کریم خان به مشهد اعزام دارند.» خزاعی در پایان تقاضای اعدام جعفر خان، تومان خان و حسین خان را از رضا خان وزیر جنگ کرد. (۵)

- ۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۸، ص ۱.
- ۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۳، ص ۲.
- ۳- FO E ۶۳۷ /۶۹ /۳۴.
- ۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۵، ص ۴.
- ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۱۰.

شنبه ۱۷ آذر ۱۳۰۱ / ۹ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۹ ربيع الثاني ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. دستور اول ادامه بررسی لایحه نفت بود و ماده یازده درباره مالکیت زمین هایی که نفت در آنها کشف می شود و تعیین تکلیف آنها مورد بحث و بررسی قرار گرفت. سپس قانون محاکمه وزراء قرائت و درباره آن گفت و گو شد. (۱) در این جلسه مدرس نطق مهمی درباره موضوع مالکیت کرد و پس از تقسیم بندی زمین های دولتی و خصوصی، در مورد زمین های خصوصی گفت که اگر پس از کشف نفت صاحب زمین بخواهد قیمت آن را به نحوی بالا ببرد که امکان تصرف در آن پیش نیاید، حکم احتکار را دارد.

مثلاً «شخصی گندم را احتکار کند در صورتی که مردم محتاج باشند و صاحب گندم نخواهد بفروشد، جبراً گندم را از او گرفته و به قیمت عادلانه پولش را به صاحبش می دهند.» (۲)

* پایان کار کمیسیون پستی

امروز کمیسیونی که برای انتقال دفاتر پستی انگلیس به ایران از روز سیزدهم آذر در بوشهر آغاز به کار کرده بود، کار خود را پایان داد. منابع از موفقیت این کمیسیون خبر دادند و نوشتند که قراردادهای جدیدی منعقد شد که عبارت بود از:

۱. قرارداد راجع به مبادله بروات پستی.

۲. قرارداد راجع به مبادله هرگونه کرایه در مقصد.

۳. قرارداد راجع به مبادله امانات بیمه نشده با تأدیه کرایه در مقصد.

۴. قرارداد راجع به مبادله امانات پستی موافق قرارداد منعقد در بالا.

۵. مبادله مراسلات و امانات پستی با قیمت اظهار شده مطابق مقررات معاهده مادرید.

۶. مبادله امانات پستی بین ایران و هندوستان مطابق مقررات عهدنامه مادرید.

۷. بالاخره موافقت نمایندگان ایران و انگلیس با انحلال دفاتر پست خارجه در اول ماه آوریل ۱۹۲۳ (مطابق ۱۱ حمل ۱۳۰۲).

(۳)

* آخرین اخبار از وضعیت سیمیتقو

گزارش های رسیده از بغداد حاکی است که اسماعیل آقا سیمیتقو به وسیله سید طه با ارومیه مناسباتی دارد، به طوری که

«یقین است در ارومیه چند نفر از اهالی هستند که راپرت وقایع را مرتباً به بغداد می‌رسانند...»؛ و بهتر است «تا طرفداران آنها قوی نشده اند جلوگیری شود». این گزارش را امیر لشکر غرب امروز ارسال کرد و یادآور شد «بنده دو صاحب منصب برای کشف قضایا به بغداد و موصل و سلیمانیه اعزام نمودم، در مراجعت آنها اطلاعات را عرض خواهم کرد.» (۴)

* جواز بهداشت در بنادر

امروز کمیسیون با حضور امیر اعلم رئیس مجلس حفظ الصحه دولتی، نماینده وزارت فواید عامه و رؤسای وزارت امور خارجه در وزارت امور خارجه تشکیل شد تا درباره تدوین مقررات صدور جواز بهداشت در بنادر تصمیم گیری کنند. (۵)

* مشکلات شخصی امیر اکرم با امیر مؤید

کارگزاری مهمام خارجه مازندران در گزارش مشروحی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که اختلافات کهنه ای که بین امیر اکرم حاکم فعلی مازندران با امیر مؤید سوادکوهی وجود دارد جنبه طایفه ای داشته و در این میان روش برخورد امیر اکرم با امیر مؤید طوری است که مشکلات فراوانی برای دولت می‌تراشد. وی یادآور شد که ضدیت امیر اکرم با امیر مؤید جنبه شخصی دارد و استفاده او از قشون و حکومت ظاهراً به این دلیل است که امیر مؤید اسلحه خود را

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۴، صص ۱ و ۲.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۳۶۷.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۳۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۹.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۴، ص ۳.

تحويل نمی دهد، اما وجود این اسلحه با یک صد نفر همراه، قابل مقایسه با هزینه های جابه جایی ۱۵۰۰ نفر قشون مسلح برای تعقیب امیر مؤید نیست. وی سپس با تشریح نیت «چراغعلی خان سالار حشمت دیروز و امیر اکرم امروزی» یادآور شد که اکنون مردم این خطه آرزوی بازگشت زمانی را دارند که ظهیر الملک در این جا حکمرانی می کرد؛ «با آن همه ابتلائی که به ذی نفوذین وارد آمد الآن خواهان آن هستند.» وی در پایان نوشت که رضا خان وزیر جنگ بعید است از موقعیت فعلی امیر اکرم- که از خویشان اوست- باخبر نباشد. و تلویحا تعجب خود را از عدم برخورد وزیر جنگ با امیر اکرم ابراز داشت. (۱)

* ادامه تحصن در مشهد

طبق اخبار رسیده از مشهد نمایندگان اصناف این شهر که در تلگراف خانه تحصن کرده بودند، امروز پس از متفرق شدن بار دیگر در منزل آیت الله زاده خراسانی (۲) گرد آمده، در آن جا بست نشستند. شکایت آنها از اداره تحدید است. (۳)

* زلزله در برازجان

امروز زلزله سختی در برازجان آمد. سردر برخی از خانه ها ویران شد و دیوارهای ساختمان تلگراف خانه انگلیس هم ترک برداشت. پس لرزه های این زلزله تا پاسی از شب ادامه داشت.

در این حادثه تلفات جانی نبوده است. (۴)

* بازگشت فوج سنگین اسلحه

فوج سنگین اسلحه که در نبردهای شمال غرب ایران و در رفع غائله سیمیتقو عمل کرده بود در بازگشت از آذربایجان امروز وارد زنجان شد. این فوج فردا به سوی قزوین حرکت خواهد کرد. (۵)

* تکذیب خلیفه گری ارامنه آذربایجان

خلیفه گری کل ارامنه آذربایجان در نامه ای که امروز به امیر لشکر شمال غرب نوشت مندرجات روزنامه وارلیق را تکذیب کرد. (ر. ک: ۳۰ مرداد) این خلیفه گری مطلب چاپ شده را که می گفت ارمینهای همراه سیمیتقو که مجبور شدند با او فرار را برقرار ترجیح دهند در کشتار مسلمانان دخیل بودند، تکذیب کرد و با تأکید اظهار داشت که ارامنه ایران دولت خواه و در هر مورد با مسلمین متفق و هم رأی هستند. (۶)

* دستور رضا خان به اعدام دستگیرشدگان

در پی ارسال خبر دستگیری سه تن از متمردان مرزی توسط امیر لشکر شرق (ر. ک: ۱۶ آذر) و تقاضای اعدام آنها، رضا خان وزیر جنگ امروز پاسخ داد: «بعد از محاکمه هر سه نفر را اعدام نمایید.» (۷)

امشب میلسپو مدیرکل مالیه ایران با سرپرستی لورن وزیر مختار انگلیس دیدار کرد. میلسپو خواستار روابط صادقانه با لورن بود اما دلش نمی خواست این روابط در شرایط فعلی آشکار باشد. میلسپو در این دیدار به لورن گفت که نسبت به منافع خارجی بی طرف است و اظهار امیدواری کرد که موقعیت مالی ایران در صورت نبود معارضات بین المللی و حمایت دولت با یک مدیریت عادی و مناسب قابل سامان دهی است. میلسپو درباره امتیاز نفت شمال هم می گوید، با روشی که ایران برای اعطای امتیاز پیش گرفته، کمپانیهای نفت استاندارد و سینکرتن به گرفتن آن نخواهند داد. هرچند دولت از قبل اعطای این امتیاز مشتاق گرفتن وام ده میلیون دلاری از امریکا است اما با این شیوه عملی نخواهد شد. در این دیدار لورن به میلسپو می گوید که دولت متبوع او همچنان مایل است ایران را تحت فشار نگاه دارد و این موضوع بسیار حائز اهمیت است. (۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۱۴-۴۹-۱۳۰۱.

۲- براساس منابع موجود می توان حدس زد که منظور از آیت الله زاده خراسانی همان میرزا محمد آقازاده خراسانی است. وی فرزند دوم آیت الله ملا محمد کاظم آخوند خراسانی بود. آخوند خراسانی چهار فرزند پسر داشت. میرزا مهدی آیت الله زاده خراسانی؛ که در تیر ۱۳۰۲ از جمله سی تن عالمانی بود که به فرمان حکومت دست نشانده انگلیس از عراق تبعید و وارد کرمانشاه شد. میرزا محمد آقازاده نجفی؛ که از مجتهدان متنفذ خراسان بود. میرزا احمد کفایی خراسانی؛ که مجتهدی صاحب نفوذ بود و حسن کفایی؛ که شش دوره نماینده مشهد و درگز در مجلس شورای ملی و نیز نماینده مجلس مؤسسان در ۱۳۰۴ ش و یک دوره نماینده مجلس سنا گردید. میرزا محمد آقازاده خراسانی در نیمه شعبان ۱۲۹۴/۳ شهریور ۱۲۵۶ در نجف متولد شد. تحصیل را در علوم متداول حوزه گذراند و در محرم ۱۳۲۵ از پدر اجازه اجتهاد دریافت کرد و به توصیه همو راهی مشهد رضوی شد و در مسجد گوهرشاد حوزه درسی تشکیل داد و سالها ریاست حوزه علمیه مشهد را برعهده داشت. آقازاده در نخستین سال اقامتش در ذی القعدة ۱۳۲۶ علیه حکومت محمد علی شاه اعتراض و به ایراد خطبه پرداخت و سه ماه بعد انجمن ایالتی مشهد را افتتاح کرد. با بالا گرفتن اعتراضات مردمی او رسماً خواستار بازگشایی مجدد مجلس شورای ملی گردید و پس از آن در آستانه فتح تهران به همراه سید محمد طباطبایی و به نام رهبران جنبش انقلابی مشهد ارگ حکومتی شهر را محاصره کرد. نفوذ و قدرت او، مخالفانش را بر آن داشت تا او را در ۱۳۲۹ ق ترور کنند که نافرجام ماند. در دی ۱۲۹۹ آقازاده به اتفاق حاج آقا حسین قمی فتوای حرمت مشروب خواری در اماکن متعلق به آستان قدس رضوی را صادر کرد. در همین ایام او که درصدد ایجاد رابطه حسن ه میان دولت مرکزی و کلنل پسیان بود، با شنیدن خبر قتل پسیان در مهر ۱۳۰۰ کسی را مأمور آوردن جسد او کرد. به دنبال ناکامی سردار سپه در ماجرای جمهوری خواهی و نیز عزل وی به فرمان احمد شاه و در پی آن ترک تهران، آقازاده طی نامه ای در ۲۱ فروردین ۱۳۰۳ برای ریاست مجلس خواستار دلجویی دولت از سردار سپه و بازگرداندن او شد. در واقعه مسجد گوهرشاد در تیر ۱۳۱۴ اگرچه او دخالتی نداشت اما حکومت که درصدد منکوب کردن متنفذین بود، او را در آبان ۱۳۱۴ دستگیر و به یزد تبعید کرد. پس از چهار ماه به مشهد بازگردانده شد و سپس به تهران روانه گردید و در دیوان حرب محاکمه شد. او که ابتدا به اعدام محکوم شده بود با وساطت برادرش میرزا مهدی آیت الله زاده خراسانی از مرگ رهایی یافت اما تحت الحفظ در خانه ای در خیابان ری تهران توقیف شد. میرزا محمد آقازاده در ۲۶ دی ۱۳۱۶ در تهران درگذشت و جنازه اش در حرم حضرت عبدالعظیم حسن ی در ری مدفون شد. (گلشن

روغنی، «آقازاده خراسانی، محمد»، صص ۲۵۲-۲۵۰).

۳- روزنامه اقدام، شم ۹۶، ص ۳.

۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۹، ص ۳.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۰، ص ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۱۴.

۷- همان، پ ۱۰، ص ۹.

۸- OF E ۱۳۸۳۵ / ۷ / ۳۴.

یکشنبه ۱۸ آذر ۱۳۰۱ / ۱۰ دسامبر ۱۹۲۲ / ۲۰ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز تشکیل جلسه داد.

در این جلسه تدین، سلیمان میرزا و حائری زاده درباره تخلفاتی که در وزارت پست و تلگراف می شود تذکراتی دادند.

سلیمان میرزا از مجلس خواست که یک کمیسیون تفتیش برای نظارت و بررسی کار وزارت پست و تلگراف تشکیل شود.

این نمایندگان که از جناح اقلیت بودند، اظهار کردند مدارکی در دست دارند که نشان می دهد وزیر پست و تلگراف بی آن که معلمی کند ماهیانه ۷۵ تومان حقوق معلمی می گیرد. او سه هزار تومان بابت مخارج سفر به رم گرفته، اما راهی نشده است.

در ادامه مجلس به همهمه کشانده شد و نمایندگان مجلس را ترک کردند. (۱)

* تذکرات مستشار الدوله به شوپروف

مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی ایران در نامه ای که امروز به شوپروف همتای روسی خود نوشت از او خواست که هیأت روسی برخی از تبلیغات و اقداماتی را که در منطقه سرحدی ایران و روس شروع کرده متوقف کند. از جمله این که «از طرف روسها جار زده و اهالی [حسن قلی] را تهدید نموده اند بر این که هرگاه در موقع ورود کمیسیون کسی بخواهد اطلاعات خود را راجع به خطوط سرحدی اظهار دارد مورد تنبیه و مجازات سخت خواهد گردید.» دیگر آن که شبکه تازه ای از رود اترک آن هم در خاک ایران در حال ساخت به طرف دریای خزر هستید. در هر دو مورد تحقیقات کرده، درستی آن ثابت شده است. مستشار الدوله ضمن اعتراض به این اقدامات، از شوپروف خواست که این نوع عملیات را که خلاف تعهدات دولت روسیه شوروی است متوقف کند «تا کمیسیون قریبا به محل وارد شده به تکالیف خود عمل نماید.» (۲)

* کشف سکه های قدیمی

بنابر اخبار رسیده از دامغان جعبه ای که در میان آن ۶۰۰ عدد سکه نقره عهد شاهرخ بوده در اماکن مخروبه امام آباد در سه فرسخی دامغان پیدا شده است. عین مسکوکات یافت شده به حکومت دامغان تحویل شده و از آنجا به وزارت داخله منتقل گردیده است. (۳)

* ترجمه مکاتبات به زبان های فرانسه یا انگلیسی

وزارت مالیه به تمام دوایر خود اعلام کرد «عموم صادرات و راپرتهای راجع به امور مالیه قبلا برای ملاحظه و نظریات رئیس

کل مالیه تهیه و به فرانسه یا انگلیسی ترجمه گردد تا در نتیجه تهیه مقدمات مزبور از روز دوشنبه ۱۹ (آذر) رئیس کل مالیه شروع به مطالعه صادرات نموده مطابق مقررات دستور فوق الذکر اقدام نماید.» (۴)

* حرکت احمد شاه به اصفهان

احمد شاه پس از چند روز اقامت در شیراز امروز راهی اصفهان شد. (۵)

* سیطره انگلیس در بلوچستان

حاکم دزداب در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد ضمن یادآوری مناطق و محدوده حکومت دزداب یادآور شد که سه چهار ماهی که مأمور این منطقه شده، موفق شده مداخلات انگلیس را در دزداب قطع کند و آخرین مداخله آنها در موضوع بلدیة و دریافت ماهیانه از مغازه ها و شرکت ها بود که آن هم مرتفع شده است. وی افزود این اتفاق فقط در دزداب افتاده اما در دیگر نواحی این منطقه همچنان انگلیسها حاکم هستند.

آنها در هریک از نواحی چون خاش، میرجاوه و ماشکیل (۶) یک صد نفر نیروی نظامی و یک رئیس به نام تحصیل دار دارند

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۹، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۳-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۷، ص ۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۴، ص ۳.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۶۹، ص ۲.

۶- ماشکیل نام منطقه ای است در بلوچستان ایران و نامش برگرفته از رودی بوده پرآب. رود ماشکیل در بلوچستان ایران از بخش سیب و سوران سرچشمه گرفته و از غرب به شرق جریان یافته پس از مشروب کردن دره سراوان از جنوب آبادی کوهک گذشته وارد خاک پاکستان می شود. ماشکیل از رود هایی به حساب می آید که در تمام فصول پرآب است و در گذشته پرآب تر بوده و عظمت بیشتری داشته است. صحرای ماشکیل درختان خرماي خودرو دارد که مردم از آن بهره مند می شدند و گفته شده که خرماي آن را به هند نیز صادر می کردند. (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، ص ۲۵۹۷؛ وزیری، جغرافیای بلوچستان، ص ۱۹).

که حاکم واقعی است. اینان علاوه بر رئیس پلیس بر خوانین و سرداران منطقه حکومت می کنند. البته پول هم به سران طوایف و خوانین می پردازند.

او تأکید کرد که غیر از دزداب بقیه نواحی از ایران تبعیت نمی کنند و با تکیه به پشتیبانی انگلیسها «متصل مشغول سرقت و چپاول در اطراف دزداب می باشند.» وی گفت اگر دولت مرکزی مایل به قطع دخالت های انگلیس و پس گرفتن نواحی بلوچستان است لازم است پانصد نفر قشون که در بیرجند هستند و «بی مصرف خوابیده اند» به دزداب اعزام کنند. «والا اگر به همین حالت حالیه باقی بماند که یک نفر مأمور دولت علیه ایران در دزداب باشد و ببیند که مأمورین دولت نواحی دزداب که خاک ایران است همه قسم مداخلات و حکومت می نمایند و ساکت باشد این خود یک تصدیقی است برای مداخلات آنها.»

(۱)

[تصویر] نقشه ای از بلوچستان

* تلاش ممتاز الملک برای رفع نیازهای سعد الدوله

مرتضی ممتاز الملک رئیس بانک ایران بار دیگر از دولت خواست که از قبل بدهیهای میلیونی دولت به بانک ایران یک مستمری ماهیانه به مبلغ دو هزار تومان برای سعد الدوله در نظر بگیرند. «اختلال اوضاع معاش آقای سعد الدوله به درجه ای است که برای اداره امور روزانه خود در فشار و زحمت هستند.» ممتاز الملک یادآور شد که او از بانک طلب دارد و دولت می تواند از محل درآمد گمرک و یا از خزانه ماهیانه او را برقرار نماید. (۲)

* ساماندهی نظمیه آستارا

در پی رسیدن گزارش هایی از بی نظمی و نبود نیروی کار آزموده در نظمیه آستارا وزارت داخله به ایالت آذربایجان دستور داد در تنظیم تشکیلات نظمیه های ولایات وابسته به آذربایجان، نظمیه آستارا را نیز ساماندهی کند. (۳)

* تغییر نایب الحکومه جوین

به دنبال شکایات زیاد از تعدیات نایب الحکومه جوین و اقدام وزارت داخله، وی برکنار و به بجنورد احضار شد. قرار است با تشکیل هیأتی در بجنورد به اتهامات نایب الحکومه جوین و شکایات صورت گرفته از او رسیدگی شود. (۴)

* ملاقات امیر لشکر شمال غرب با شهیندر عثمانی

به دنبال نامه تکذیبیه خلیفه گری کل ارامنه آذربایجان نسبت به مندرجات روزنامه وارلیق (ر. ک: ۱۷ آذر) امیر لشکر شمال غرب با شهیندر عثمانی در منطقه دیدار کرد و ضمن رد مطالب روزنامه وارلیق مبنی بر مشارکت ارمنیان در کشتار مسلمانان در غائله سیمیتقو از او خواست که موضوع در همان نشریه تکذیب شود. (۵)

- ۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۱۳-۵۰-۱۳۰۱.
- ۲- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۲۸۸ و ۲۸۹.
- ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۵۴-۴۵/۲-۱۳۰۱.
- ۴- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۸، ص ۲.
- ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۱۳.

دوشنبه ۱۹ آذر ۱۳۰۱ / ۱۱ دسامبر ۱۹۲۲ / ۲۱ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* ورود احمد شاه به اصفهان

نزدیک ظهر امروز احمد شاه به اصفهان وارد شد. «طبقات مختلفه تا خارج شهر اجتماع کثیری تشکیل داده و در هر موقع فریاد زنده باد شاهنشاه ایران بلند بوده است. شهر در کمال زیبایی آذین بسته شده بود و طاق نصرت هایی که به منظور ورود شاه پیش بینی و تهیه دیده بودند با بهترین وضعی آراسته شده بود.» (۱)

* غرق کشتی متعلق به شرکت نفت جنوب

بنا به آنچه که روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت یک کشتی متعلق به شرکت نفت جنوب در اطراف جزیره هنگام غرق شده اما بیش از سی نفر از سرنشینان آن نجات پیدا کرده اند. (۲)

* مدرسه روسی غازیان

محسن فهیمی رئیس اداره معارف و اوقاف گیلان امروز وزارت معارف را مطلع کرد که مؤسسين مدرسه روسی غازیان آپرسوف کنسول رشت، براگین ویس کنسول انزلی و نیکلایویچ رئیس سابق اداره لیانازوف هستند. این مدرسه فعلا دارای پنج کلاس خواهد بود و با برنامه آموزشی مدارس جمهوری شوروی اداره خواهد شد. وی اضافه کرد در ابتدا قرار بود این مدرسه جنبه دولتی داشته باشد اما اینک «درصدد برآمده اند مدرسه را به طور اجتماعی و ملی تشکیل دهند.» (۳) تلاش مقامات محلی ایران برای گرفتن این مدرسه منتهی به نتیجه مثبتی نشده بود.

* تبلیغات سیاسی روسها در بارفروش

رکن الوزاره (۴) نماینده وزارت امور خارجه در بارفروش (بابل)، خبر داد که نمایندگی روسیه شوروی در این شهر تبلیغات کمونیستی می کند و گویا تاکنون هفتاد نفر را جذب این مرام کرده است. با رئیس نظمیہ تماس گرفته شد و درخواست گردید یک مأمور نفوذی برای کسب اطلاعات از این تبلیغات در نظر بگیرد تا با مدارک کافی بتوان به روسها اعتراض کرد، چرا که این اقدامات خلاف فصل پانزدهم عهدنامه ۱۹۲۱ است. رکن الوزاره اضافه کرد که نظمیہ توان ورود به این عرصه را ندارد و با تقلیل بودجه کارگزاری هم راسا نمی شود اقدام کرد. وی در پایان درخواست کرد پنجاه تومان اعتبار برای کارگزاری در نظر بگیرند تا اقدامات لازم برای کسب اطلاعات آغاز شود. (۵)

* وضعیت تأسف بار کنسولگری ایران در بمبئی

کنسول جدید ایران در بمبئی در گزارشی، وضعیت محل کنسولگری را چنین توصیف کرد: «بعد از عبور از یک دالان طویل تاریک که مجبور به روشن کردن کبریت شده و طی چندین پله در طبقه چهارم عمارت وارد اطاقی که معروف به قونسول

گری ایران و [در واقع] اداره آوکایی جان آقا میرزا علی اکبر خان می باشد گردیده، عرض و طول این اطاق سه ذرع در دو ذرع، اثاثیه آن عبارت از چند صندلی مستعمل و یک میز تحریر و چند تخته حصیر کهنه و یک قفسه و یک صندوق آهنی می باشد.» وی در ادامه نوشت که میرزا علی اکبر خان یک پیشخدمت کم سواد را که کمی فارسی می داند به جای خود گذاشته که رواید صادر می کند و به جای او هم امضاء می کند.

او ضمن اظهار تأسف شدید در ادامه گفت که این وضع باعث آبروریزی ایران و ایرانی است و این مکان شایسته ده هزار تبعه ایرانی ساکن بمبئی نیست. (۶)

* نشستی درباره تربیت کودکان

امروز در مدرسه تربیت البنات نشستی برگزار شد و تعدادی از معلمان برای حاضران در زمینه تربیت کودکان سخنرانی کردند. (۷)

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۰۶؛ بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، ص ۲۲۸.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۵، ص ۴.

۳- اسنادی از مدارس ایرانی در ...، ص ۱۸۴.

۴- میرزا ابراهیم خان رکن الوزاره در ۱۲۸۰ ق متولد شد. در تهران و همدان و بغداد و عتبات عالیات درس خواند و در ۱۲۹۷ ق وارد وزارت خارجه شد و به عضویت قونسولگری کربلا-درآمد. از دیگر مناصب و مشاغل وی می توان موارد زیر را نام برد: امانت تذکره خراسان ۱۳۰۰ ق، منشی گری اول و دفترداری کارگزاری خراسان ۱۳۰۴ ق، نشان درجه سوم و اول سرهنگی ۱۳۰۷ ق، نشان درجه سوم سرتیپی ۱۳۱۰ ق، نیابت دوم و ریاست محاکمات کارگزاری خراسان و مأموریت بازگرداندن مهاجران کلانی از خاک روس به کلات ۱۳۱۱ ق، نیابت اول و ریاست تذکره خراسان ۱۳۱۲ ق، کارگزاری سرخس ۱۳۱۴ ق، مجدداً کارگزاری سرخس جمادی الاولی ۱۳۱۶، کارگزاری ولایات خمسه تربت ذی حجه ۱۳۱۸، سرحداری بندر گز ذی قعدة ۱۳۲۱، کارگزاری استرآباد شوال ۱۳۲۵، ریاست کمیسیون گنبد قابوس جمادی الاول ۱۳۲۷، کارگزاری مازندران ربیع الثانی ۱۳۲۸، کارگزاری اصفهان ۵ جمادی الاول ۱۳۳۲، منتظر خدمت ۱۳۳۲ ق، کارگزاری سیستان ذی حجه ۱۳۳۲ ق. (سلیمانی، القاب و رجال دوره قاجاریه، ص ۷۰؛ ممتحن الدوله شقاقی، رجال وزارت خارجه در عصر ...، صص ۱۲۵ و ۱۲۶).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۱۲-۴۹-۱۳۰۱. در حاشیه این نامه با پرداخت پنجاه تومان موافقت و تأکید شده در کسب اطلاعات کمال دقت به کار گرفته شود و اگر اعتبار بیشتری هم نیاز باشد، انعکاس دهند تا در هیأت دولت تصویب و پرداخت شود.

۶- همان، ۲۱-۲-۱۴-۱۳۰۱.

۷- روزنامه اقدام، شم ۹۸، ص ۲.

* آغاز به کار رسمی میلپو

میلپو رئیس کل مالیه ایران از امروز رسماً کار خود را شروع کرد. (۱) به نوشته منابع انگلیسی، رضا خان وزیر جنگ به شرطی با واگذاری همه امور مالی وزارت جنگ به میلپو موافقت کرد که ماهانه ۷۰۰ هزار تومان به قشون بدهد. (۲)

* جشن فارغ التحصیلی در دار الفنون

امروز مدرسه دار الفنون شاهد دهمین جشن سالیانه خود بود.

در این مراسم تصدیق نامه ها و دیپلم های دانش آموزان فارغ التحصیل توزیع شد؛ و سه تن از فارغ التحصیلان مقاله های خود را درباره امیر کبیر، فردوسی و مقایسه نظام آموزشی ایران و آلمان خواندند. سپس وزیر معارف درباره برنامه های درسی آینده مدارس صحبت کرد و پس از اعطای جوایز که بیشتر کتاب بود، نمایش های ورزشی اجرا گردید. (۳)

* هشدار مستشار الدوله به وزارت امور خارجه

مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی ایران در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت ضمن اشاره به تعلق کمیسیون روسی و این که به بهانه آغاز فصل سرما تمایلی به شروع کار ندارند و امکان نقشه برداری را منتفی می دانند، نوشت که می خواهند کار را به سال آینده واگذار کنند و اصرار دارند که موضوع از آبهای مرزی شروع شود نه از زمین های مورد اختلاف. «اگر قبل از تصفیه سرحد اترک و اعاده [روستای] فیروزه به تقسیم آب مبادرت شود به آسانی حاضر نخواهند شد که در اعاده اراضی مغصوبه مساعدت نمایند.» وی تصریح کرد بدین طریق فصل پانزدهم عهدنامه اجرا نشده باقی می ماند و روسها می توانند از تسلط ایران بر منطقه ترکمن صحرا جلوگیری کنند. (۴)

* تحلیل لورن از ایران

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران امروز گزارش تفصیلی خود را از ایران به وزارت امور خارجه کشور متبوعش فرستاد. مبنای این گزارش بقای جو ضد انگلیسی در فضای سیاسی ایران بود، و این که در این شرایط خروج دیپلماتهای انگلیسی از ایران خلاف منافع انگلستان و موجب از دست رفتن سرمایه گذاری ها خواهد شد. لورن قوام السلطنه را در آستانه برکناری، و دلایل آن را ناخرسندی رضا خان وزیر جنگ از اوضاع جاری می داند. دیگر آن که دولت فعلی نتوانسته است تغییری در اوضاع مالی کشور پدید آورد و بالاخره ائتلافی ضد قوام السلطنه در مجلس شورای ملی شکل گرفته است. در بخش بعدی این گزارش لورن می نویسد که فضای ضد انگلیسی موجود در ایران «که در قالب افکار میهن پرستانه ناپخته شوونیستی» شکل گرفته ناشی از «ندیدن واقعیت های ایران و جهان است» و این که بخشی از این موضوع ناشی از سیاه نمایی روسها درباره انگلیس است. لورن حضور مستشاران امریکایی در ایران را مفید دانسته و آن را موجب افزایش درآمد نفت و بانک شاهی تلقی می کند. سرپرسی لورن در مورد وزیر جنگ ابراز می دارد که ارتباط نداشتن با او صلاح نیست. او عقاید

ملی گرانه شوونیستی دارد و آدم بدقلقی است اما ارتباط و دیدار مستمر با او مفید و ضروری است. لورن در پایان تحلیل خود یادآور می شود که ترکیبی از سیاستهای تمرکزگرای رضا خان و اصلاحات مالی مستشاران امریکا می تواند ایران را سرپا نگه دارد و از حالت یک همسایه نامطمئن برای انگلستان خارج کند. (۵)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۷، ص ۲.

۲- FO E ۱۷۱۵ /۶۹ /۳۴

۳- همان جا.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲- ۱۹۵ و ۱۹۵-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۵- FO E ۱۱۱۴ /۸۸ /۳۴.

سه شنبه ۲۰ آذر ۱۳۰۱/۱۲ دسامبر ۱۹۲۲/۲۲ ربيع الثاني ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه قوام السلطنه ریاست وزراء درباره طرح استیضاحی که از وزیر پست و تلگراف شده بود صحبت کرد. سپس نمایندگان در موافقت یا مخالفت با طرح استیضاح در همین جلسه صحبت کردند و تصویب شد که موضوع مطرح شود. مدرس ریاست بخش بعدی مجلس را به عهده گرفت و تدین استیضاح را طرح کرد.

از جمله آنها مأموریت کامیل مولیتور بود که با وجود متهم بودن به اختلاس او را مأمور دولت در بازپس گیری دفاتر پستی جنوب کرده اند. تدین تخلفات مولیتور را با جزئیات برای نمایندگان قرائت کرد و سپس وحید الملک وزیر پست و تلگراف در پاسخ گفت که مولیتور پیش از آمدن او از وزارت پست و تلگراف رفته بود و کمیسیونی هم برای رسیدگی به عملکرد او تشکیل داده است. وی گفت که در ن هایت این کمیسیون مولیتور را متهم نشناخت، اما او را ملزم به جبران برخی موارد کرد. اعزام او به تحویل دفاتر پست جنوب اقدام دیگری برای این جبرانها بود چرا که او با کوششهای خود در کنفرانس مادرید موفق شده بود مقدمات تحویل دفاتر پستی جنوب را از انگلیس به ایران فراهم کند. در جلسه بعد از ظهر، سلیمان میرزا مواردی دیگر از استیضاح را که در مورد شخص وزیر بود مطرح کرد. اما قوام السلطنه در سخنانی از عملکرد مولیتور در خدمات ۲۲ ساله اش به گمرک و پست ایران دفاع کرد و اتهامات او را اغراض بدخواهان دانست. قوام السلطنه در مورد برخی از اتهاماتی که متوجه وزیر بود، هم توضیح داد. در ن هایت پس از رأی گیری با اکثریت ۴۹ رأی «اعتماد مجلس به دولت ثابت گردید.» (۱)

* مساعده به نظمیة

با وجود خودداری میلسپو از امضاء حوالجات و جابه جایی پول، گفته می شود وی در وهله اول خواهان پرداخت حقوق معوقه کارمندان و اجزاء دولت است و این کار را مقدم بر دیگر امور می داند. با این حال در برابر پریشانی حال و روز نظمیة عجالتا اجازه پرداخت مبلغ ده هزار تومان به عنوان حقوق شهریور آنان و به عنوان مساعده داده شد. میلسپو همچنین دستور داد که صورت حواله های صادر شده که وجه آنها پرداخت نشده و نیز بدهی صندوق خزانه را به اطلاع او برسانند. مبلغ حواله های نقد نشده، چهارصد هزار تومان و بدهی صندوق تقریبا دویست هزار تومان برآورد شده است. (۲)

* بدهی دوساله قوام الملک به دولت

با طرح بدهی قوام الملک به دولت بابت مالیات های معوقه سالهای ۱۲۹۹ و ۱۳۰۰ از طرف دولت موافقت گردید مبلغ ۵۲ هزار تومان بابت حقوق سوارهای قوام الملک که مدعی است هزینه کرده، کسر شود. روزنامه شفق سرخ ضمن چاپ این خبر افزود که «ما نمی دانیم این پنجاه هزار تومان از بابت حقوق کدام سوار است که دولت آن را قبول کرده است.» (۳)

* جلوگیری از تبلیغات شیخ محمود

روزنامه اقدام در شماره امروز خود نوشت که به دنبال رفت و آمد مبلغین شیخ محمود به خاک ایران برای تبلیغ «کردستان واحد» از طرف دولت بخش نامه ای به تمام رؤسای ایلات صفحه غرب صادر شده است که با کمال جدیت از کار این مبلغین جلوگیری کنند و اگر در برابر آن پافشاری دیدند مبلغین را در هر جا که یافتند دستگیر کنند و تحویل حکومت محل دهند.

[\(۴\)](#)

* بی خبری وزارت جنگ از سابقه مکاتبات مربوط به خرید اسلحه

به دنبال درخواست سفارت ایران در برلن از وزارت جنگ

۱- روزنامه اقدام، شم ۹۷، صص ۲ و ۳.

۲- روزنامه شفق سرخ، شم ۹۹، ص ۲.

۳- همان، صص ۲ و ۳.

۴- روزنامه اقدام، شم ۹۷، ص ۳.

برای فرستادن سابقه خرید تسلیحاتی ایران از آلمان، و نیز قراردادی که با کارمند محلی (مسیوهازه) برای این کار بسته شده، این وزارت خانه امروز اعلام کرد که از نامه سفارت که در این موضوع ارسال شده بود سابقه ای در دست نیست و از قراردادی هم که با مسیوهازه بسته شده بی اطلاع است. (۱)

(ر. ک: ۲۶ مهر)

* انعکاس گزارش امیر لشکر غرب به امیر لشکر شمال غرب

پس از گزارشی که امیر لشکر غرب از تحركات اتباع سیمیتقو در منطقه ارومیه به مرکز فرستاد (ر. ک: ۱۷ آذر) موضوع توسط رئیس ارکان حرب کل قشون به عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب منعکس شد و دستور داده شد «مراقبت نمایند تا مرتکبین قوی نشده و تولید افسادی نکرده اند جلوگیری شود. ضمناً تذکر می دهد که برای کشف قضایا مأمورینی به بغداد و موصل و سلیمانیه اعزام شده که مطالب را کاملاً منکشف سازند.» (۲)

* قتل یک مهاجر ارومیه ای به دست ترکمنها

مهاجران ارومیه ای که در پی غائله سیمیتقو آواره شهرهای گوناگون شدند، یک صد نفر نیز رفته رفته به استرآباد رفتند و در آن جا ساکن شدند. آنان سه سال در این منطقه تاب آوردند. امروز یکی از این آوارگان به شمال شهر رفته بود تا برای احشام خود علف بیاورد. «تراکمه جعفربایی او را به قتل رسانده، الاغ او را بردند.» (۳)

* تلاش قوام السلطنه برای عادی سازی روابط با روسیه

امروز منابع انگلیسی در تهران نوشتند که قوام السلطنه ریاست الوزراء به صورت پنهانی در تلاش است تا اختلافات دولت ایران را با سفارت روسیه برطرف کند. سفارت هم از مسکو برای برقراری روابط کسب تکلیف کرده است ولی تاکنون پاسخی نیامده است. (۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۲۷.

۲- همان، پ ۴، ص ۸ عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب یک روز بعد پاسخ داد که اقدامات لازم را برای جلوگیری از تشبثات سیمیتقو به عمل آورده، نتیجه را گزارش خواهد کرد.

۳- مقصودلو، مخبرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۴۲.

۴- FO E ۱۳۹۴۶ / ۶ / ۳۴.

چهارشنبه ۲۱ آذر ۱۳۰۱/۱۳ دسامبر ۱۹۲۲/۲۳ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* بازدید میلسپو از اراضی خالصه

امروز میلسپو رئیس کل مالیه ایران به همراه چند تن دیگر از مستشاران امریکایی و امیر لشکر خدایار خان که پیش از این رئیس اداره خالصه جات و مالیه و ارزاق تهران بود برای سرکشی به زمین های خالصه اطراف تهران، به فیروزآباد رفتند و با چگونگی مسائل زراعی، مالکیت و ... آشنا شد. همچنین امروز عصر میلسپو در جلسات هیأت دولت شرکت کرد و نظرات خود را درباره چگونگی پرداخت حقوق معوقه ادارات و بدهی های صندوق (خزانه) ابراز کرد. (۱)

* پی گیری بدهی ولیعهد توسط سفارت انگلیس

سفارت انگلیس در تهران امروز بار دیگر موضوع بدهی ولیعهد ایران را که در رفتن به اروپا و بازگشت در بغداد بالا آورده، پی گیری کرد. این سفارت در نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت که ۶۲۶۱ روپیه و ۵ آنه (۲) رقم مخارج ولیعهد است. نخست وزیر دستور پرداخت ۱۸۱۵ روپیه و ۱۲ آنه را بابت مخارج رفت داده است اما از پرداخت آن خبری نشده است.

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس افزود این وعده نمی تواند دولت عراق را در معوق نگه داشتن محاسبات خود توجیه کند. او نوشت که سرپرسی کاکس مأمور عالی انگلستان در بین النهرین در نامه ای که به او نوشته باقی ماندن این بدهی را اسباب زحمت خود دانسته است. «از جناب اشرف اکیدا خواهشمندم نفوذ خود را به کار انداخته که ما بقی قرض والاحضرت، پرداخته و به این طور، رفع زحمت از طلبکاران و مأمور عالی انگلیس بشود.» (۳) سفارت انگلیس در ایران امروز یادداشت دیگری هم به وزارت امور خارجه فرستاد که در آن آمده بود احمد شاه هنگام رفتن به اروپا، در خاک عراق ۸۱۸۰ روپیه و ۶ آنه هزینه داشته است؛ و تلویحا خواستار پرداخت بود. (۴)

[تصویر] محمد حسن میرزا ولیعهد و احمد شاه

* اقدامات روسها در ماکو

بنا به گزارشی که یاور معین السلطنه فرمانده قشون مستقر در خوی فرستاد، نماینده بلشویکها در شهر ماکو به کردها و اهالی پول می دهد و معاشرت زیادی با خوانین ماکو دارد. وی موفق شده است تعدادی از گروه های مستقر در شهر را به سوی سیاستهای خود جلب کند. وی از اقدامات انگلیسها هم نوشت

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۰۰، صص ۲ و ۳.

۲- آنه: یک شانزدهم روپیه. آنه به یک شانزدهم قیراط هم گفته می شود که در سنجش وزن الماس کاربرد دارد.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۲-۳۶-۱۳۰۱.

[تصویر] بانک شاهنشاهی

که «نماینده انگلیسها در ماکو، مدیر التجار نام، چند روز است عوض شده و مأمور ارومی شده. عیال مدیر التجار یکی از بستگان اقبال السلطنه است.» (۱)

* اجلاس سران قفقاز در بادکوبه

امروز با دستور مسکو نمایندگان همه مناطق قفقاز در یک مجمع عالی در بادکوبه شرکت کردند. تعداد شرکت کنندگان حدود هفتصد نفر بود. آنها رأی به اتحاد قفقاز داده اند و از میان خود هفتاد نماینده را انتخاب کرده اند. کنسول ایران در نخجوان با ارسال این خبر نوشت که این هیأت منتخب عازم مسکو خواهند شد و در برگشت «بدیهی است ... بدون چون و چرا کلیه قفقاز را به امضای خودشان تسلیم حکومت روس خواهند نمود.» (۲)

* سرپرسی لورن: مساعده بدهیم یا نه؟

میلسپو در نامه ای که به رئیس بانک شاهنشاهی می نویسد، می خواهد که با ضمانت درآمدهای نفتی جنوب ماهانه یک میلیون تومان برای تأمین هزینه های جاری پرداخته شود. «مدیر برای کسب اجازه به هیأت مدیره بانک تلگراف زده است و مشتاق است که نخستین درخواست مشاور مالی را رد نکند.» سرپرسی لورن با ارسال این خبر به کرزن وزیر امور خارجه انگلیس ادامه داد که اینک به دستور دولت ایران هیچ حواله ای بدون امضاء میلسپو پرداخت نمی شود. لورن پرسید «با وجود شرایط جدید آیا همچنان مخالف مساعده بانک به پشتوانه تضمین مشخص شده هستید؟» (۳) (ر. ک: ۲۶ آذر)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۳۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۵-۱۵-۱۳۰۱.

۳- FO E ۱۴۰۰۹ / ۷ / ۳۴.

پنج شنبه ۲۲ آذر ۱۳۰۱ / ۱۴ دسامبر ۱۹۲۲ / ۲۴ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تعلیق دستور جلوگیری از مهاجرت کلیمیان

به دنبال دستور العملی که قوام السلطنه برای جلوگیری از مهاجرت بی رویه کلیمیان ایران به فلسطین صادر کرده بود (ر. ک):

۷ آذر) روزنامه ایران در خبری که امروز چاپ کرد از تعلیق این دستور نوشت. در خبر، بی آن که به علت تعلیق اشاره شود آمده بود که ریاست وزراء چنین دستوری داده و آن را موقوف الاجرا دانسته تا «هرچه زودتر قانونی برای مهاجرت تهیه نمایند که به مجلس شورای ملی تقدیم شده پس از تصویب» اجرا شود. (۱)

[تصویر] انجمن یهودیان تهران

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. ابتدا ماده ای از قانون استخدام مورد مشورت قرار گرفت و به تصویب رسید. سپس بودجه عدلیه از ماده بیستم به بعد مطرح شد. در پایان جلسه مخبر السلطنه پیشنهاد کرد که به دولت اخطار شود در محافظت از تمبرهای باطله که ارزش زیادی دارند بکوشد. سلیمان میرزا قیمت سالیانه این تمبرها را پنجاه هزار تومان دانست که عاید دولت می شود. وزیر پست که در جلسه حاضر بود گفت که تمبرهای باطله در اداره پست جمع آوری می شود و به فروش می رسد و از این بابت نگرانی ای نیست. (۲)

* دستور قوام السلطنه به علاء برای تحقیق از یک کمپانی نفت امریکایی

قوام السلطنه رئیس الوزراء در تلگرامی که امروز به حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا فرستاد با استناد به خبری که در روزنامه «مانچستر گاردن» انتشار یافته نوشت که یک کمپانی امریکایی به نام بارنزداویل برای استخراج نفت قفقاز با روسیه شوروی قراردادی بسته است. قوام در ادامه تلگرام شرایط کمپانی را برای این کار یادآور شد و در نهایت خواست که «چون این کمپانی در قفقاز مشغول کار خواهد شد، ممکن است به واسطه مجاورت نواحی نفت خیز ایران به امتیاز نفت شمال علاقه مند شود. لازم است در این باب تحقیق و با رؤسای کمپانی مزبور داخل مذاکره شده نظریات آنها را راجع به نفت شمال ایران معلوم» دارید. (۳)

* موقعیت اسفناک ایرانیان در کویت و کراچی

حاکم دزداب امروز به وزارت امور خارجه نوشت که تعداد ایرانیان در کویت و کراچی زیاد است، اما نبود نمایندگی ایران در آن دو شهر موجب ضایع شدن حقوق اتباع ایرانی شده است. او برای نمونه نوشت که مسلمانهای هند و بربرها از مشهد، بیرجند، سیستان و سایر شهرهای خراسان همسر اختیار کرده به هندوستان می برند که اینک هم معمول است. این زنها پس از

مدتی رها شده برای کسب معاش ناچار به فحشا روی می آورند. «برای حفظ حقوق ایرانی هایی که در این محل هستند
خاصه برای این قبیل نسوان لازم است در کویته و کراچی دو نفر ویس کنسول از طرف ایران گذارده شود.» (۴)

۱- همان، شم ۱۲۷۷، ص ۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۸، ص ۱.

۳- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۲۱۴ و ۲۱۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۲-۱۴-۱۳۰۱.

* تذکر دوباره وزارت خارجه در جلوگیری از مهاجرت اهالی ماکو

وزارت امور خارجه امروز در نامه ای که به وزارت داخله نوشت بار دیگر نسبت به مهاجرت پی در پی رعایای ماکو که از بدرفتاری حکمران و خوانین آن منطقه دست به مهاجرت می زنند هشدار داد و خواستار جلوگیری از این امر شد. در این نامه خواسته شده بود نسبت به بدرفتاری حاکم و خوانین منطقه اقدامی صورت پذیرد. به ضمیمه این درخواست، پاسخ اقبال السلطنه ماکویی هم بود که از نظر او مهاجرت رعایا به روسیه آن طور که شهرت یافته نیست و موضوع بی جهت بزرگ شده، است. (۱)

* عقد اخوت ترکیه و ایران در روزنامه های انگلیس

نماینده سیاسی ایران در لندن نوشت که روزنامه های انگلیسی در بررسی اوضاع ترکیه از معاهده اخوت سیاسی بین آنکارا و تهران خبر می دهند و نیز «مسئله ازدواج بین [اتباع] ایران و عثمانی را که سابقاً ممنوع بود» نقض شده عنوان می کنند. نماینده ایران ضمن ارسال یک قطعه از این روزنامه ها از وزارت امور خارجه خواستار صحت و سقم موضوع شد. در پانوشت این نامه آمده است که نادرستی این خبرها به اطلاع سفیر ایران برسد. (۲)

* خبر ورود احمد شاه به تهران

رضا خان وزیر جنگ که برای مشایعت احمد شاه از بوشهر تا تهران همراه اوست امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که شاه ایران یکشنبه ۲۵ برج جاری ساعت چهار بعد از ظهر وارد تهران خواهد شد. (۳)

* درخواست از اعضاء سفارت خانه ها برای حضور در استقبال احمد شاه

اداره تشریفات وزارت امور خارجه امروز در یادداشتی که به سفارت خانه های افغانستان، انگلیس، فرانسه، امریکا، عثمانی، آلمان، ایتالیا، روسیه و بلژیک فرستاد از آنان خواست که در مراسم استقبال از احمد شاه که روز یکشنبه ۲۵ آذر صورت می گیرد با لباس تمام رسمی در باغ شاه حاضر باشند. (۴)

* دیدگاه های اوزدمیر پاشا و استقلال کردستان

اوزدمیر پاشا در نامه ای به نایب سرهنگ یوسف خان رئیس قشون ساوجبلاغ، اوضاع و احوال کردستان را برای او تفسیر و تحلیل کرده است؛ یوسف خان نیز اطلاعات دریافتی را به امیر لشکر شمال غرب فرستاد. این اطلاعات می گوید سید طه هم ردیف اول سیمیتقو پس از ۲۰ روز توقف در بغداد و مذاکره با مقامات انگلیسی به همراه ماژور نودی انگلیسی به اربیل بازگشت. او در بغداد به انگلیسها قول داده که همراه با سیمیتقو خادم سیاست انگلستان باشد. و نیز کوشش نماید رؤسای عشایر ساکن اربیل را دعوت به اجتماع کرده، به استقلال کردستان جنوبی ترغیب شان کند. اوزدمیر معتقد است شیخ محمود حرکات خصومت آمیزی نسبت به عثمانی و ایران نخواهد کرد و حتی مخفیانه ابراز ارادت هم کرده است.

انگلستان از این جهت به شیخ محمود مشکوک است؛ یا او را عزل می کند و یا دایره نفوذش را محدود خواهد کرد. اوزدمیر معتقد است انگلیس از سید طه و سیمیتقو به عنوان جانشین شیخ محمود بهره خواهد گرفت. اوزدمیر همچنین پیشنهاد هایی برای جابه جایی نیروهای نظامی ایران در منطقه کردستان داد تا بدین طریق از اقدامات نظامی شیخ محمود که قرار است حمله سریعی به طرف کرکوک نماید حمایت شود. این گزارش از طریق امیر لشکر شمال غرب به تهران فرستاده شد. (۵) برخلاف این گزارش منابع دیگر از همراهی هرچه بیشتر انگلستان با شیخ محمود یاد کرده اند تا او هرچه بیشتر و راحت تر بتواند تحت نظر انگلستان بر منطقه کردستان حکمرانی کند. از آن جمله سیطره شیخ محمود بر منطقه «رانیه» بود که هوایمهای انگلیس پس از بمباران آن ناحیه و عقب راندن قوای ترک موجب شدند که شیخ محمود امروز وارد رانیه شود. (۶)

* دیدار میلسپو از وزارت خانه های داخله و عدلیه

امروز میلسپو مدیر مالیه کشور از دو وزارت خانه عدلیه و داخله دیدن کرد و درباره بودجه و تشکیلات آنها اطلاعاتی به دست آورد. (۷)

* درخواست اعطای لقب

بنابر سند موجود در دفتر مخصوص شاهنشاهی، امروز از قوام السلطنه ریاست وزراء خواسته شد که برای ملک المحققین تقوی (۸) مدیر نشریه گلستان که در شیراز به چاپ می رسد و نیز حجت الاسلام سید محمد شریف مجتهد از شاه تقاضای لقب کند. متقاضی یادآور می شود که نماینده فارس در مجلس شورای ملی «شریعتمدار آقای محقق العلما» با این موضوع موافق است. (۹) در خبرهای چاپ شده جراید آمده بود که ملک المحققین تقوی و نیز عبدالمحمد مؤدب السلطان (۱۰) مدیر روزنامه چهره نما که در مصر چاپ می شود اخیرا وارد تهران شده اند. (۱۱)

* تیرگی روابط ایران و شوروی از نگاه تایمز

روزنامه تایمز از قول خبرنگارش در ریگا گزارش داد که علت تیرگی روابط ایران و شوروی زیاده روی وزیر مختار آن کشور، شومیاتسکی، درباره قدرت نفوذ خود بر دولت ایران است. شومیاتسکی از دولت ایران خواسته است تا آن دسته از افراد که نسبت به شوروی خصومت می ورزند از ایران اخراج شوند؛ و این درخواست رد شد. (۱۲)

-
- ۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند ششم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۰۱۱. برای آگاهی از موقعیت آن روز ماکو، ر. ک: روزنامه اتحاد، شم ۲۷۰، ص ۳.
  - ۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۵-۶-۱۵-۱۳۰۱.
  - ۳- همان، ۲۶-۳-۳۶-۱۳۰۱.
  - ۴- همان، ۳-۳۶-۱۳۰۱.
  - ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، صص ۱۵۱ تا ۱۵۴.
  - ۶- همدی، کردستان و کرد در اسناد...، ص ۸۷.

۷- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۱، ص ۱.

۸- سید محمد تقی گلستان شیرازی فرزند سید محمد شریف مجتهد ونکی به سال ۱۲۷۴ ش در شیراز به دنیا آمد. پس از دوران کودکی در تحصیل صرف و نحو و منطق و مبادی فقه همت گماشت و از آنجا که در اوایل عمر جزو وعاظ درجه اول شیراز بود به «ملک المحققین» ملقب گشت. اوضمن ورود به عالم سیاست در سال ۱۲۹۲ ش وارد حزب دمکرات فارس شد. همچنین از طرف کمیته ایالتی همان حزب مأموریت‌های مهم گرفت. با آغاز جنگ جهانی اول و نبرد انگلیسها با عشایر فارس، وی به طرفداری از هم وطنان به نبرد بیگانگان رفت و در این راه صدمات فراوان دید. با سوء قصد دشمنان به جان او به وساطت عبد الحسین میرزا فرمانفرما، والی وقت فارس از مرگ جان سالم به در برد. ملک المحققین در سال ۱۲۹۷ ش خدمت مطبوعاتی را با انتشار روزنامه گلستان در شیراز آغاز نمود و سردبیری روزنامه را شخصا به عهده گرفت. وی در عمر مطبوعاتی اش، در پاسخ به نطق کنل لوکس صاحب منصب انگلیسی که جنوب ایران را جزو امپراطوری دولت انگلیس قلمداد کرده بود مقاله ای در شماره هشتم سال دوم روزنامه اش خطاب به احمد شاه قاجار و وثوق الدوله رئیس الوزرای وقت و فرمانروای فارس نوشت و اعتراض خودش را اعلام کرد. سید محمد تقی گلستان در سال ۱۳۰۴ ش از حوزه انتخابیه شیراز به نمایندگی مجلس مؤسسان برگزیده شد و در صف هیأت رئیسه مجلس قرار گرفت. بعد از قیام سی تیر ۱۳۳۱ دفتر روزنامه گلستان به دلیل طرفداری از قوام السلطنه و درج اعلامیه او در روزنامه، مورد حمله و غارت قرار گرفت و بدین ترتیب به عمر مطبوعاتی آن پایان داده شد. افزون بر اینها گلستان چندی شهردار شیراز بود و در امور عام المنفعه از قبیل شیر و خورشید سرخ ایران، تربیت بدنی، شورای عالی فرهنگ و انجمن آثار باستانی نیز فعالیت داشت. وی در ۲۴ شهریور ۱۳۴۲ در سن ۶۸ سالگی درگذشت. (رکن زاده آدمیت، دانشمندان و سخن سرایان فارس، ج ۴، صص ۲۶۶-۲۶۳؛ بهار ایران، ص ۴).

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۸۵.

۱۰- عبدالمحمد ایرانی ملقب به مؤدب السلطان از مردم اصفهان، فرزند علی زاده در حدود ۱۲۵۰ ش متولد شد. در سن هفت سالگی پس از فوت پدر، در حجره تجارتهی برادران خود مشغول به کار شد. همزمان در مدارس قدیم اصفهان به تحصیل پرداخت و در ۱۷ سالگی به شیراز و سپس به بوشهر رفت. پس از گذشت یک سال عازم عتبات شده، چندی بعد به اصفهان بازگشت. سپس به نمایندگی از طرف شرکت تازه تأسیس اسلامیة رهسپار بادکوبه شد. پس از چند سال در محرم ۱۳۲۲ ق به مصر رفت. ابتدا در اسکندریه و به دنبال آن در قاهره روزنامه مصور چهره نما را منتشر ساخت. این روزنامه ابتدا به صورت ماهانه و سپس هفتگی چاپ می شد که تا شماره دوم سال دوم آن در اسکندریه و از شماره سوم سال دوم آن در قاهره به چاپ رسید. عبدالمحمد ایرانی در مدت اقامت خود در مصر تا سال ۱۳۱۴ ش چندین مرتبه به ایران و اروپا مسافرت کرد که شرح این سفرها را در روزنامه خود منتشر کرده است. وی از تهران، آذربایجان و اصفهان دیدن کرد و دوباره به مصر بازگشت و تا پایان عمر در قاهره ماند. وی علاوه بر روزنامه نگاری تألیفاتی نیز دارد که از مهم ترین آنها می توان به خط و خطاطان در شرح انواع خط و خطاطان معروف و زرتشت باستانی و تاریخ مفصل افغان، اشاره نمود. وی در پنجم آبان ۱۳۱۴ بر اثر بیماری قلبی درگذشت. (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱، صص ۱۹۹-۱۹۷).

۱۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۱، ص ۲.

۱۲- روزنامه تایمز، به تاریخ ۱۴ دسامبر ۱۹۲۲، ص ۱۱.

جمعه ۲۳ آذر ۱۳۰۱ / ۱۵ دسامبر ۱۹۲۲ / ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* کرایه کشتی از شرکت لیانازوف

پس از تذکرات مستشار الدوله رئیس کمیسیون مرزی ایران و نیز هشدار فرمانده قشون استرآباد از ضرورت وجود یک کشتی برای جلوگیری تعدیات دزدان دریایی (ر. ک: ۸ و ۱۳ آذر) غلامحسین سالار انتظام کفیل ارکان حرب لشکر مرکز با مراجعه به وزارت فواید عامه درخواست کرد که کشتی متعلق به لیانازوفها را کرایه کنند تا موضوع موقتاً رفع شود. وزارت فواید عامه پس از مذاکره با لئون لیانازوف اطلاع داد که وزارت جنگ می تواند مستقیماً با او وارد مذاکره شده، کشتی را کرایه کند. در نهایت وزارت جنگ بارکاس (کشتی کوچک) یاد شده را برای ده روز و به مبلغ ۱۷۰ تومان کرایه کرد.

موضوع امروز به رضا خان وزیر جنگ منعکس شد تا اگر موافق باشد کرایه را تمدید و گرنه بارکاس را پس بدهند.

بارکاس سفیدرود هم که پیش از این در کار رفت و آمد بود و با اشرار دریایی مقابله می کرد، در حال غرق شدن است. (۱)

* حقوق عقب افتاده عدلیه همدان

کارکنان عدلیه همدان از ابتدای سال تاکنون حقوق نگرفته اند. امین مالیه همدان می گفت که حواله ای برای پرداخت حقوق معوقه کارمندان عدلیه نرسیده است. اما اینک که این حواله صادر شده «می گوید عایدی مالیه را اداره قشونی می برد و دیناری در محل باقی نمی گذارد.» (۲)

* بی پولی قشون مازندران

گزارشهای رسیده از رئیس قشون مازندران که درستی آن توسط مالیه قشون تأیید شده می گوید که نظامیان در مضیقه هستند. این نظامیان مازندران هزینه های خود را باید از گمرک و مالیه مازندران دریافت کنند که فعلاً عایداتی ندارد. «به طوری که رئیس قسمت مزبور برای تهیه لباس زمستانی هم به مرکز مراجعه و کسب تکلیف می کند.» (۳)

* چپاول نهصد گاو و بقیه ماجرا

روستاهای بخش کتول برای مراقبت و نگهداری از خود، سالی پنجاه خروار شالی به طایفه داز و دویچی (۴) می دادند. این روستاییان امسال نگهداری خود و اموال شان را به طایفه قرچی دادند. موضوع، دو طایفه دیگر را خوش نیامد با عده ای سوار به کتول رفتند و نهصد گاو آنها را دزدیدند. «طایفه قرچی عده ای سوار به اتفاق علی اکبر خان کتولی و سیصد نفر پیاده در داز اردو انداخته [که] یا گاو را بدهید یا نزاع نمایید. چون یاغیها کمتر بوده، پیرمردهای طایفه جمع شده، گاوها را گرفته، مسترد نمودند. و چهل رأس گاو را ... کشته بودند.» (۵)

- ۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۲ و ۱/۳۷۱۴.
- ۲- روزنامه امروز ایران، شم ۲۸، ص ۱.
- ۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۱۵.
- ۴- داز و دوجی از طوایف یموت ساکن در دشت گرگان هستند که در کنار رود گرگان در صحرا میان آلاچیق زندگی می کنند. (ستوده، از آستارا تا استرآباد، ج ۵، صص ۱۲ و ۳۶۶).
- ۵- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۴۳.

شنبه ۲۴ آذر ۱۳۰۱/۱۶ دسامبر ۱۹۲۲/۲۶ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. ابتدا لایحه اتحادیه تجار کرمانشاه در منع حمل مسکوکات طلا و نقره قرائت شد. چهار تن از نمایندگان به دولت پیشنهاد دادند به هیچ بانکی اجازه حمل مسکوکات طلا و نقره ندهد. سپس لایحه مبارزه با ملخ با اعتباری معادل پنجاه هزار تومان خوانده شد که به تصویب نمایندگان رسید. موضوع تأیید اعتبارنامه پوررضا نماینده بوشهر که برخی سن او را ۲۵ سال دانسته و برای نمایندگی مجاز نبوده، مطرح شد که در نهایت به جلسه آتی موکول گردید. (۱)

* وحشت اهالی سقز از دیدار سیمیتقو با شیخ محمود

اداره مالیه کردستان در سقز امروز در تلگرامی به وزارت مالیه اطلاع داد که بنابر آخرین اخبار رسیده اسماعیل آقا سیمیتقو به نزد شیخ محمود در کردستان عراق رفته «اهالی از این خبر در وحشت [هستند] خصوصاً عده نظامی در سقز خیلی کم است.» (۲) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۵۵۴ * نمونه ای از دعوت نامه های سید طه برای استقلال کردستان ..... ص: ۵۵۴

* نمونه ای از دعوت نامه های سید طه برای استقلال کردستان

امیر لشکر شمال غرب امروز یکی از دعوت نامه های سید طه را که برای گردهم آیی سران اکراد در اربیل به نواحی مختلف کردنشین ارسال کرده بود به مرکز فرستاد. در این دعوت نامه از تشکیل یک مجلس ملی و «تعیین خط حرکت ملت کرد» سخن رفته است. دعوت نامه چنین شروع می شود: «در این زمان حکومت بریتانیای کبیر مقدرات ملت کرد جنوبی به دست اختیار خودشان تسلیم نموده در این روزها یک مجلس ملی برای تعیین خط حرکت ملی کرد در اربیل جمع می شود.» و سپس خطاب به رئیس آن طایفه اضافه می کند: «بنده نمی خواهم حضرت عالی از [این] فیض عظمی بی بهره بمانید و در هیأت جامعه کردی خانواده شما هم بی موقع باشد.» او در پایان نامه درخواست کرده هرچه زودتر راهی اربیل شوند. (۳)

* ممانعت از حضور نمایندگان شیخ محمود در سقز

شهاب الدوله حاکم کردستان امروز با ارسال تلگرامی به قوام السلطنه اطلاع داد که به حکومت سقز دستور اکید داده ام از دخالت سوارهای شیخ محمود جلوگیری کنند. وی یادآور شد این سوارها بدون گرفتن نتیجه ای بازگشته اند. شهاب الدوله از خبری هم که آن را شنیده بود، نخست وزیر را باخبر کرد:

«می گویند هزار نفر عثمانی به دربند آمده اند. به تحقیق نمی دانم این نقطه کجاست، البته در کردستان عثمانی است.» (۴)

* درخواست وزارت داخله از حاکم آذربایجان برای جلوگیری از مهاجرت اهالی ماکو

وزارت داخله امروز با اشاره به مکاتبات گذشته خود در مورد علت مهاجرت اهالی ماکو به خاک نخجوان یادآور شد که طبق اطلاعات موثق سبب این مهاجرت‌های متوالی تعدیات و سوءرفتار حاکمان ماکو نسبت به اهالی است. وزارت داخله خواست که ایالت آذربایجان اقدامات لازم برای جلوگیری از این امر و آسایش اهالی را فراهم کند. (۵)

* عزیمت قوام السلطنه به قم

دیروز قوام السلطنه برای استقبال از احمد شاه راهی قم شد.

وی در منزل متولی باشی ساکن شد و عصر امروز که کاروان احمد شاه به نزدیکی قم رسید بیرون از شهر به استقبال او رفت. اعیان، حاکم قم و ذی نفوذان شهر قم نیز در این مراسم شرکت داشتند. «و در التزام رکاب وارد قم گردیدند.» (۶) احمد شاه پس از ورود به قم صحن حضرت معصومه (س) را زیارت کرد و هدایایی به متولی باشی و نیز متولیان مقبره فتحعلی شاه داد و نیز پانصد تومان به خدام آستانه، یک حلقه

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۰۱، ص ۳. آیت الله سید حسن مدرس درباره خروج مسکوکات از کشور نظر دیگری داشت و گفت اگر هم به فرض از انتقال پول به خارج از کشور جلوگیری شود، تا زمانی که واردات کشور قانون مند نشود و مردم در مصرف کالاهای خارجی قناعت به خرج ندهند، این پولها از کشور خارج خواهد شد. علاج کار مراقبت از واردات است. او افزود که در این مورد لایحه ای در مجلس وجود دارد که در کمیسیون فوائد عامه مانده و به صحن مجلس نیامده است. مدرس با اشاره به رو به پایان بودن زمان مجلس چهارم گفت «هنوز در مسئله اقتصاد قدمی برداشته نشده است.» (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۳۷۰).

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۶۰. وزارت مالیه هم خیلی فوری موضوع را به وزارت امور داخله منعکس کرد تا «برای جلوگیری از خطرات محتمل الوقوع و تأمین محل مزبور اقدامات لازمه مبذول» شود. وزارت داخله هم نامه را به وزارت جنگ فرستاد. این وزارت خانه امیر لشکر غرب را در جریان امر قرار داد تا مراقب اوضاع باشد. (همان جا)

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، صص ۱۴۸ و ۱۴۹.

۴- همان، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۴۶. قوام السلطنه موضوع را به وزارت جنگ منعکس کرد. وزیر جنگ هم دستور داد نامه بایگانی شود. (همان، سند شم ۳۷۴۵).

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۰۱۱.

۶- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۰۱، ص ۲.

انگشتی الماس به آقای میرزا سید محمد مجتهد و یکی به آقای حاج میرزا محمد مجتهد و یک لباس تشریفاتی هم به حاکم قم هدیه کرد و نیز حاج شیخ عبد الکریم حائری نیز با احمد شاه دیدار کرد که «طرف توجه و مراحم مخصوصه ملوکانه واقع گردیده اند.» (۱)

* شکایت اردستانیها از اداره نواقل

تعدادی از متنفذین اردستان با ارسال نامه ای به مجلس شورای ملی ضمن توضیح ناامنی های شهر خود در اثر هجوم گاه و بی گاه اشرا، از اداره غیرقانونی نواقل که تبدیل به وسیله ای برای سرکیسه کردن مردم این ناحیه شده شکایت کردند. آنان توضیح دادند که این مسئله حدود سه سال است گریبان گیر اهالی شده گاه به اسم امنیه و باج راه، گاه به اسم نواقل و اینک به اسم اداره تحدید از عابران پول دریافت می کنند. «اردستان نه شهریت دارد، نه دروازه و حصار دارد که قابل نواقل باشد. نه بلدیة دارد و نه لایق است.» آنها از طریق نامه و نمایندگان اصفهان و آیت الله مدرس خواستند که به درخواست شان رسیدگی شود. (۲)

* اسارت یک روضه خوان

امروز ترکمانان طایفه جعفربایی آقا سید محمود روضه خوان را اسیر کردند و با خود بردند. «به توسط آقا میرزا هادی پنجاه تومان وجه، یک بار برنج برای نفس سردار فرستاده شد» تا مقدمات آزادی آقا سید محمود فراهم شود. (۳)

* انصراف کمپانی استاندارد از اعزام نماینده به ایران

حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا در تلگرامی محرمانه به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت که کمپانی استاندارد اوایل نماینده خود را به ایران نخواهد فرستاد؛ چون این شرکت به این شرط نماینده اش را روانه ایران می کرد که دولت علاوه بر اصول پیشنهادی او موضوع تازه ای را به شرایط پیشین امتیاز نفت شمال تحمیل نکند. با این حال شرکت نفتی استاندارد مایل است از شرایط جدید دولت با اصلاحاتی که میلسپو در آن کرده مطلع شود. علاء در پایان متذکر شد مورگان شوستر از پیش آمد جدید اظهار تأسف می کند و می گوید مکرر به دولت ایران لزوم عجله در انعقاد قرارداد نفت شمال با کمپانی استاندارد اوایل را تذکر داده بودم اما به نصایح من توجهی نشد. (۴)

* آزمون مترجمی برای کار با میلسپو

برای امور ترجمه و نگارش کارهای میلسپو رئیس کل مالیه ایران عصر امروز از ۳۲ تن از داوطلبان در محل دفتر کار وزیر مالیه امتحان به عمل آمد. کسانی که بهتر توانسته باشند از عهده آزمون برآیند برای کار با میلسپو پذیرش خواهند شد. (۵)

* روابط ایران و روسیه از نگاه انگلستان

سرپرستی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران در توصیف روابط ایران و روسیه نوشت که روسها بر این باورند که قوام السلطنه آدم انگلیسهاست و منافع روسیه را به خطر می اندازد. لورن در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه کشورش فرستاد با ذکر دلایل خود در تبیین این اعتقاد روسها افزود که از ملاقات با قوام السلطنه پرهیز می کند تا این شائبه پیش نیاید که او از حمایت انگلستان برخوردار است. (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۲، ص ۱.

۲- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، صص ۲۰۰ و ۲۰۱.

۳- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۴۳.

۴- اسنادی از امتیاز نفت شمال...، ص ۲۱۶.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۷۹، ص ۴.

۶- FO E ۱۱۱۸ / ۸۸ / ۳۴.

یکشنبه ۲۵ آذر ۱۳۰۱/۱۷ دسامبر ۱۹۲۲/۲۷ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* تعطیلی ادارات به مناسبت ورود احمد شاه

طبق بخش نامه دولت به مناسبت ورود احمد شاه به تهران بعد از ظهر امروز و فردا وزارت خانه ها و ادارات دولتی تعطیل خواهد بود و مدیران ادارات برای استقبال از شاه در باغ شاه حاضر خواهند شد. «امشب را هم اغلب از وزارت خانه ها و ادارات چراغانی نموده و آذین بسته اند. یکی - دو شب مراسم جشن و چراغانی و آتش بازی مجرا می شود.» (۱)

* ورود احمد شاه به تهران

امروز بعد از ظهر احمد شاه وارد تهران شد و در باغ شاه از او استقبال کردند. طبق برنامه از پیش تعیین شده، پس از مراسم استقبال، وی از طریق خیابان باغ شاه و ناصری به قصر سلطنتی رفت. در طول راه دسته های نظامیان و آژانها صف کشیده بودند و موزیک هم نواخته می شد و صدای شلیک توپها دائما به گوش می رسید. (۲)

* تحلیل شفق سرخ به مناسبت ورود احمد شاه به تهران

سرمقاله امروز شفق سرخ درباره مسافرت احمد شاه به اروپا بود که به مناسبت ورود او به تهران و پایان این مسافرت نگاشته شد. نویسنده مقاله ضمن اشاره به اقدامات دولت در تزئین معابر، استقبال، تشریفات و ... نوشت که چهره مردم چیز دیگری می گوید. او در ادامه بود و نبود احمد شاه را در پایتخت علی السویه دانست و بهترین تبریک را برای ورود او نشان دادن افکار و عقاید و حال و روز مردم به پادشاه دانست. وی در تشریح موقعیت فکری و اجتماعی مردم ایران نوشت با این که مشروطه برقرار شده و مقدرات اجتماعی مردم از تحت اداره سلاطین مستبد خارج شده است، با این حال ایرانیها سعادت و عظمت خود را در پرتو وجود یک شخص بزرگ جست و جو می کنند و نمی خواهند اعتراف کنند سعادت و شقاوت آنها در وهله اول متوقف اعمال خود آنهاست. نویسنده در انتقاد از تشریفات ورود احمد شاه یادآور شد این شاه از یک مسافرت تفریحی بازمی گردد، اگر از جبهه جنگی که پیروز آن بود بازمی گشت، چه می کردند؟ (۳)

[تصویر] احمد شاه و رضا خان

* ادامه مهاجرت اهالی ماکو به نخجوان

کنسول ایران در نخجوان امروز در گزارشی نوشت که «اخیرا نیز باز دویست خانوار از اکراد سرحدی ماکو از معبرهای غیررسمی عبور و در قراء محال شرور که جزو نخجوان است مسکون [کذا فی الاصل] شده اند.» وی یادآور شد که مأموران سرحدی روس از این مهاجرت استقبال می کنند چرا که در دو- سه سال اخیر به واسطه جنگ های آرامنه و مسلمانان و تاخت و تاز قشون روسیه شوروی، روستاهای نخجوان به کلی خالی از سکنه شده و ورود این افراد به آن صفحات، باعث آبادی روستاهای مخروبه شده، منفعت بزرگی برای حکومت نخجوان است. کنسول ایران پیشنهاد کرد یا باید نماینده دولت ایران به

این منطقه مرزی بیاید و اهالی را از مزاحم دولت مطمئن کند و یا این

۱- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۰۱، ص ۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۱، ص ۱. برای آگاهی از تشریفات کامل پیش بینی شده در این روز تحت عنوان «پروگرام ورود اعلی حضرت اقدس شهریار ارواحنا فداه به دار الخلافه طهران» ر. ک: اسناد وزارت امور خارجه، ۳/ ۳۰ تا ۱/ ۳۰ - ۳ - ۳۶ - ۱۳۰۱.

۳- همان، ص ۱.

که یک گروه ۶۰-۵۰ نفره نظامی در مناطق و معابر غیررسمی مستقر شود و از مهاجرت جلوگیری کند. در ضمن اگر یک دهم در آمد اقبال السلطنه ماکویی حاکم این منطقه صرف امنیت مردم شود از این مهاجرتها کاسته خواهد شد. (۱)

* بدرفتاری حکومت ارمنستان با ایرانیان

کنسولگری دولت ایران در ایروان با ارسال نامه ای به حاکم آذربایجان از بدرفتاری حکومت ارمنستان نسبت به اتباع ایرانی خبر داد. موضوع از طریق وزارت داخله به وزارت امور خارجه منعکس شد تا آنها از طرق معمول از اجحافات و تعدیات مأموران حکومت ارمنستان با اتباع ایران جلوگیری کنند. (۲)

[تصویر] نمایی از ایروان قدیم

* در دسر فراوانی زندانیان در ایالت خراسان

بنا به گزارش رسیده از کفیل ایالت خراسان، فراوانی زندانیان در نظمیة خراسان باعث ددرسهای زیادی شده است.

آنها که اتهامات جزئی دارند در کنار کسانی که اتهامات سنگین دارند، مثل قتل، بسر می برند. با این که در این گزارش به ناتوانی نگهداری و رسیدگی به معیشت زندانیان اشاره نشده اما می شود گمان برد که این موضوع، علاوه بر شمار زیاد زندانیان باعث شد که کمیسیونی از نماینده ایالت، عدلیه و قشون به بررسی وضعیت زندانیان پرداخته و آنانی که اتهامات جزئی دارند مرخص کنند و بیش از این نگه ندارند. (۳)

* توقیف روزنامه نامه عمل

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود از توقیف شدن روزنامه نامه عمل خبر داد. علت توقیف این جریده نگارش مقاله ای در نقد مسافرت احمد شاه بود. (۴)

* پایان کار ممتاز الدوله در آنکارا

پس از تمایل ممتاز الدوله به بازگشت به ایران و پذیرش آن از طرف قوام السلطنه ریاست وزراء هیأت اعزامی به ترکیه امروز از اسلامبول راهی باطوم شدند تا از آنجا به ایران بیایند.

پس از حرکت این هیأت «از طرف دولت به جناب مصطفی کمال پاشا تلگرافی مخابره شد و پرنس مفخم الدوله را به سمت سفارت کبرای دولت علیه در دربار عثمانی معرفی کرده اند.» (۵)

[تصویر] نمایی از اسلامبول

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم. این گزارش نیز طبق معمول به وزارت داخله منعکس شد و این وزارت خانه کار همیشگی خود را انجام داد که با نوشتن نامه ای به ایالت آذربایجان خواستار جلوگیری از این مهاجرتها شد. شیوه کار نشان می دهد که سازوکاری برای به ثمر نشاندن این دستورها وجود نداشته و پی گیری هم نمی شده است.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۱۲-۱۵/۱-۱۳۰۱.

۳- روزنامه شفق سرخ، شم ۱۰۱، ص ۲.

۴- همان، ص ۳.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۴، ص ۲.

دوشنبه ۲۶ آذر ۱۳۰۱ / ۱۸ دسامبر ۱۹۲۲ / ۲۸ ربیع الثانی ۱۳۴۱

* ای شاه ایران، نیک بنیوش

«ای شاه ایران، نیک بنیوش» عنوان سرمقاله امروز روزنامه اقدام بود. با این که بیشتر روزنامه ها امروز تعطیل بودند اما روزنامه اقدام امروز در دو صفحه منتشر شد و در صفحه اول خود با عنوان یاد شده احمد شاه را مخاطب خود قرارداد و با حکایتی از بهلول و هارون الرشید، موقت بودن این تاج و تخت را یادآور شد و نوشت که «شما را دوست می داریم ولی سعادت خود و عظمت ایران را بیش از شما دوست می داریم». آن گاه با پرسش هایی که مطرح کرد، از احمد شاه پرسید از اروپا چه چیزی آورده؟ «رفتی و آمدی و ایران همان است که بود.» (۱) همین سرمقاله موجب تعطیلی روزنامه اقدام شد.

* بخش نامه جدید میلپو

میلپو مستشار مالی ایران در بخش نامه ای از همه رؤسای مالیه خواست میزان مالیات های دریافت نشده ایالت و ولایت خود را با علت تأخیر، به او گزارش کنند. (۲)

* تقویت نیروهای نظامی روسیه در مرزهای شمالی

حاکم نظامی آذربایجان امیر لشکر اسماعیل خان امروز به وزارت جنگ خبر داد که در حدود اردبیل، آستارا و جلفای روس نیروهای نظامی تازه ای وارد شده اند که به اسم تعویض پستهای سرحدی است اما «مطلب غیر از این است.» او افزود که روسها با مأمورین سرحدی ایران با خشونت رفتار می کنند. (۳)

* عدم همکاری اقبال السلطنه با نیروهای نظامی ایران

بنابر گزارش امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی، اقبال السلطنه مانع خلع سلاح افراد منطقه است. با این که «یک قبضه ماکزیم و یک قبضه کلت از کامل پاشا خان و مهدی قلی خان تحویل گرفته شده لیکن برای چهار قبضه باقی مانده ... اقبال السلطنه پاره ای اشکال تراشیها کرده و صاحب ان آنها را برای عدم تسلیم تحریکات می کند.» او یکی دیگر از مزاحمت های اقبال السلطنه را سنگ اندازی برای جمع آوری فوج خوی دانست که نزدیک دو ماه است با بهانه جویهای اقبال السلطنه «موفق به تشکیل این نیرو نشده ایم.» فوج خوی می بایست با حد اقل ۳۰۰ نفر تشکیل شود که نشده است. او برای تهیه سلاح این فوج هم بهانه می آورد، درحالی که «بالغ بر بیست و هفت قبضه مسلسل در نزد اقبال السلطنه است.

طهماسبی در پایان نوشت که «وجود مشار الیه مانع بزرگی است برای پیشرفت امور نظامی و منافع دولتی.» (۴)

* نارضایتی امیر لشکر غرب از مندرجات روزنامه دستور اخوت

احمد خان امیراحمدی امیر لشکر غرب در نامه محرمانه ای که امروز به رئیس ارکان حرب کل قشون فرستاد از حمله روزنامه دستور اخوت (۵) به خودش ابراز ناراحتی کرد. او یادآور شد که مطلبی هم با تعرض به رئیس ارکان حرب کل قشون، امان الله میرزا، در این نشریه چاپ شده است. او خواستار محاکمه مدیر این روزنامه شد. «و ضمناً گوشمال صحیحی به عمل آید» چرا که «مدارک و اسناد بنده محکم و اطمینان به محکومیت طرف دارم.» (۶) مطلبی که جریده دستور اخوت درباره احمد خان امیر لشکر غرب نوشته بود چنین بود: «از قراری که خبازباشی بروجرد اظهار می نماید و جماعتی هم صحت او را نوشته اند، امیر لشکر غرب که مأمور انتظامات است در بروجرد مشغول دخل کردن، و وجه گزافی از مشار الیه گرفته فعلاً عارض بیچاره در تهران متظلم است. خوب است وزارت جلیله جنگ مأمورین خود را محدود نماید.» (۷)

* اعلامیه جمعیت معارف پرور ایران

جمعیت معارف پرور ایران امروز با صدور اعلامیه ای از

- ۱- روزنامه اقدام، شم ۹۹، ص ۱. در بایگانی کتاب خانه های معتبر از این شماره تا ۲۸ بهن ۱۳۰۱ از روزنامه اقدام نسخه ای یافت نشد. ۲۸ بهمن روزنامه بیداری تا مدتی به جای اقدام انتشار یافت.
- ۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۱، ص ۱.
- ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲- ۱- ۴۰- ۱۳۰۱.
- ۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، ص ۱.
- ۵- روزنامه دستور اخوت در ۱۳۰۱ ش در تهران به مدیرمسئولی سلطان الکتاب تأسیس و انتشار یافت. در اواخر سال مذکور مسئولیت اداره روزنامه به عهده سید محمد باقر دبیری واگذار گردید. در شماره ۲۴ روزنامه طوفان- ۱۰ دلو ۱۳۰۱- درباره سید محمد باقر دبیری چنین آمده است: آقای آسید محمود باقر دبیری رئیس سابق معارف و اوقاف سیستان که از جوانان تحصیل کرده و خدماتشان در معارف به خصوص جریده نگاری غیرقابل انکار است به مدیریت و سردبیری دستور اخوت انتخاب و از شماره آینده مسئولیت مندرجات آن را به عهده خواهند گرفت. درباره شمارگان و مدت زمان انتشار دستور اخوت اطلاعی به دست نیامد. (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱ و ۲، ص ۲۸۷).
- ۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۴۹.
- ۷- روزنامه دستور اخوت، شم ۲۰- ۱۹، ص ۳. مطلبی که در همین شماره با عنوان «سؤال از ریاست محترم ارکان حرب کل قشون دام اقباله» چاپ کرده بود چنین بود: «صولت الملک امیر شوکت در موقعی که در قصر شیرین حکومت بوده در بین ایلات برای تولید اغتشاشاتی بر علیه حکومت مرکزی بنا به دستور اجانب اسلحه توزیع می نموده و به همین جرم مدت دوازده روز در اداره ارکان حرب قشون کرمانشاه توقیف و بنا به اوامر صادره در ارکان حرب کل قشون تحت الحفظ او را به تهران جلب نموده اند.» دستور اخوت در ادامه خواستار توضیح درباره این حادثه مهم از مسئولین وزارت جنگ شده بود. (همان، ص ۴).

کوشش هایی که در رفع کاستی و نقائص مدارس قدیمه در تهیه وسایل و روان سازی آموزش طلاب به ویژه در مورد مدرسه معصومیه بیرجند صورت گرفت از همه دست اندرکاران به ویژه امیر شوکت الملک علم تقدیر و تشکر کردند. «جمعیت معارف پرور از قدرشناسی نسبت به یک چنین اقدامی که معارف را رونق می دهد و حیات ملت ایران را تجدید می کند نمی تواند خودداری نماید.» (۱)

[تصویر] شوکت الملک علم و پسرش اسد الله

* تأکید سیمیتقو بر ایرانی بودن خود

در نامه ای که سیمیتقو امروز برای سرهنگ یوسف خان رئیس قشون ساوجبلاغ فرستاد چنین نوشت که نامه شما را دریافت کردم و «اسباب مسرت و خوشوقتی گردید ... من ایرانی هستم، تعصب ایرانی هم دارم. چنانچه اشعار گردیده بود هرگاه اولیاء امور توجهات فرمودند و اطمینان لازم بدهند من هم همه قسم از برای خدمت به دولت متبوعه خود با کمال افتخار و اطمینان حاضرم.» (۲)

* موافقت کرزن با مساعده بانک شاهی

در پی درخواست میلسپو از مدیر بانک شاهنشاهی برای پرداخت ماهیانه یک میلیون تومان با ضمانت عواید نفت جنوب و استفسار وزیر مختار انگلیس از وزارت امور خارجه در این باره (ر. ک: ۲۱ آذر)، کرزن امروز در پاسخ لورن نوشت:

«با آن که به طور کلی با دادن مساعده های مالی بیشتر مخالفم، به نظر می رسد در این مورد خاص مصلحت سیاسی توجیه کافی دارد. از این رو چنانچه بانک نظر مرا خواسته باشد، من مخالفتی با مساعدت پیشنهاد شده ندارم. [البته] بدهیهای [ایران] مربوط به دولت اعلی حضرت [انگلستان] نباید از نظر دور داشته شوند.» (۳)

۱- منصف، امیر شوکت الملک علم (امیر قائن)، صص ۱۴۶ و ۱۴۷.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۸۲.

۳- FO E ۱۴۰۰۹/۷/۳۴.

سه شنبه ۲۷ آذر ۱۳۰۱ / ۱۹ دسامبر ۱۹۲۲ / ۲۹ ربيع الثاني ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه شیخ الاسلام اصفهانی درباره منع کشت تریاک که سالانه ۱۵ کرویر تومان صادرات آن است توضیح داد و درخواست کرد منع کشت تریاک که اینک هیأت اتحادیه تجار اصفهان را وحشت زده کرده باید در مجلس مطرح و تصمیم گیری شود. موضوع تصویب شد. سپس اعتبارنامه پوررضا نماینده بوشهر که گفته می شود سن او برای نمایندگی کم است مورد بحث قرار گرفت. مخبر کمیسیون مدارکی که دال بر کفایت سن پوررضا است ارائه کرد. در ن هایت با رأی گیری، ۳۹ نماینده به ورود او به مجلس رأی دادند که درست نیمی از نمایندگان حاضر را شامل می شد. موضوع بلا تکلیف ماند. در ادامه مؤتمن الملک از وجود ۲۱۲ فقره کار در مجلس گفت که ۱۱۲ فقره آن در کمیسیون ها، ۵۰ فقره در دستور کار و ۵۰ فقره هم از کمیسیون ها گذشته منتظر ورود به صحن مجلس است. در ادامه جلسه، لایحه «ابسیون (واگذاری) خط آهن» به علی قلی خان نبیل الدوله و صالح خان حشمت السلطنه مطرح شد و موافقان و مخالفان درباره آن صحبت کردند و در ن هایت قرار شد جزئیات آن در جلسه آتی مطرح شود. (۱) در این جلسه اعلام شد که اعتبارنامه پوررضا با توجه به ماده ۲ قانون اساسی منتفی است. (۲)

* مراسم سلام با یک روز تأخیر

مراسم سلام به واسطه بازگشت احمد شاه که قرار بود دوشنبه برگزار شود به دلیل خستگی شاه به امروز موکول شد.

احمد شاه امروز بر تخت مرمر نشست. مراسم سلام با حضور قوای نظامی برگزار شد و رجال کشور در کاخ گلستان به حضورش رسیدند. بعد از ظهر امروز هم قوام السلطنه دیداری با احمد شاه داشت و مدتی راجع به امور کشوری با یکدیگر گفت و گو کردند. با انتقال مراسم سلام به امروز برخی از دوایر دولتی در نوبت صبح و بعد از ظهر تعطیل بودند. (۳)

[تصویر] مراسم سلام در کاخ گلستان

* گلایه سفارت روسیه از کمیسیون سرحدی ایران

نمایندگی مختار روسیه شوروی در تهران امروز در نامه ای که به وزارت امور خارجه فرستاد از تأخیر پنجاه روزه کمیسیون سرحدی ایران برای ورود به منطقه انتقاد کرد. در این نامه آمده بود که ضرورت شروع کار کمیسیون های ایران و روس در حل و فصل اختلافات آبهای سرحدی بوده و هست و توافق بر تقسیم آب تجن می تواند به در گیریهای اتباع ایران و روس در مناطق مرزی پایان دهد. در این نامه آمده است که هیأت ایرانی با پنجاه روز تأخیر به سوی منطقه مورد نظر حرکت کرد. «اگرچه هیأت ایرانی می خواهد عملیات خود را در نواحی صحرا که هیچ آب و رود خانه ندارد شروع نماید ولی به واسطه اینکه برف، صحرا را پوشانده است عملیات مساحی و غیره فعلا- در آنجا غیر ممکن» است. در این نامه آمده است که در

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۰، صص ۱ و ۲. برخی از جراید به دادن این امتیاز به این افراد اعتراض کرده و آن را نوعی پارتی بازی تلقی کردند. مشخصاً روزنامه اتحاد طی دو سرمقاله به این موضوع حمله کرد و گذشتن سریع این لایحه را در کمیسیون مربوطه مشکوک ارزیابی نمود. اتحاد نوشت که واگذاری این امتیاز به علیقلی خان نبیل الدوله پیشکار ولیعهد و صالح خان حشمت السلطنه که او هم از گماشتگان ولیعهد است نشانگر حضور دست هایی در پشت پرده این لایحه است که امتیاز این لایحه را در حقیقت نصیب همان دست هایی پنهان خواهد کرد. (روزنامه اتحاد، شم ۲۷۱، ص ۱).
- ۲- تعداد حاضران در این جلسه ۷۹ نماینده بود. مؤتمن الملک رئیس مجلس معمولاً به همه لوایح رأی ممتنع می داد، بنابراین ۳۹ نماینده رأی مثبت و ۳۹ نماینده دیگر رأی منفی دادند و موضوع بلا تکلیف ماند و به جلسه بعد کشیده شد.
- ۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۰، ص ۲.

این همه «ممکن است روابط دولتین را تیره و کدر سازد.» در پایان نامه درخواست شده، ایران هرچه سریع تر خود را به ناحیه ای که دارای آب باشد بفرستد و گرنه روسیه هیأت اعزامی خود را فرا خواهد خواند و تمام مسئولیت به عهده دولت ایران خواهد بود. (۱)

* تقاضای حق وکالت در محاکمات برای اتباع روسی

کنسولگری روسیه شوروی در تبریز درخواست کرد طبق ماده شانزدهم عهدنامه ۱۹۲۱ بین ایران و روسیه شوروی «باید حقوق اتباع روس با حقوق اتباع ایرانی مساوی شود؛ تحدید حقوق آنها جایز نیست.» کنسول روس با اشاره به این که قبل از الغای کاپیتولاسیون، اتباع روس از حق وکالت در امور قضایی محروم بودند، اینک برطبق ماده شانزدهم عهدنامه باید «به اتباع روس نیز حق وکالت در محاکمات داده شود.» مشاور السلطان کارگزار وزارت امور خارجه موضوع را به وزارت خانه متبوع خود فرستاد و وزارت امور خارجه هم پاسخ داد که «برای وکالت رسمی تابعیت ایرانی شرط ... است، ولی اتباع خارجی می توانند اتفاقاً وکالت نمایند نه این که وکالت را شغل اسمی خود قرار دهند.» (۲)

* عنصر نامطلوب روسیه در دره جز

مقرب السلطنه کارگزار وزارت امور خارجه امروز از مشهد نوشت که فیلیپوف آگنت (کارگزار) سفارت روسیه در دره جز که آخر پاییز مأموریتش تمام می شود «آدم سالم و متینی نیست.» او در مناسبت هایی آشکارا در دره جز تبلیغات کمونیستی می کند و مردم را دعوت به این مرام می نماید. «در صورتی که بخواهند مأموریت او را در دره جز ادامه دهند قبول نفرمایند.» وزارت امور خارجه نظر کارگزار خود را می پذیرد و اضافه هم می کند که خوب است از طرف اهالی دره جز نامه اعتراض آمیزی درباره فعالیتهای تبلیغی فیلیپوف به ویژه از جانب علما و اهالی به دولت نوشته شود تا بر آن مبنا بتوانیم اعتراض خود را به سفارت روسیه شوروی و نیز به مسکو منعکس کنیم.

قوام السلطنه به این پیشنهاد اضافه کرد که «طوری اقدام شود که روسها نفهمند ... برطبق دستور مرکز بوده است.» (۳)

* عبور نظامیان ترکیه از خاک ایران

بنابر گزارش فرمانده قوای ساوجبلاغ امروز دو گروه از نظامیان ترک وارد خاک ایران شدند و پس از مدتی راه خود را به طرف منطقه کردستان عراق کج کردند. «سه نفر صاحب منصب و هفت نفر عسکر مسلح از طرف قارص از خط دیلمقان وارد اشنویه و همان روز به طرف رواندوز حرکت کردند.» همچنین از طرف رواندوز دو نفر صاحب منصب با ۱۶ نفر سرباز مسلح وارد شدند. آنها ۳۴ رأس قاطر با خود داشتند.

«گویا مسیر راه به واسطه برف به کلی مسدود فقط راه جلدیان باز است؛ از آن راه مراجعت خواهند کرد.» فرمانده قوای ساوجبلاغ از قول یکی از این صاحب منصبان از حمایت مالی انگلیسها از اسماعیل آقا سیمیتقو هم نوشت. وی یادآور شد

گروه های نظامی عثمانی که از اوزدمیر پاشا «وثیقه» نداشته باشند، اجازه عبور و مرور نخواهند یافت. (۴)

* دیدار سردار عشایر با احمد شاه

سردار عشایر قراچه داغی که توسط مصدق السلطنه دستگیر اما با توصیه صاحب نفوذان آزاد شد و همراه امیرارشاد به تهران آمد، امروز به دیدار احمد شاه رفتند. این دو پیش از این به زیارت مراقد ائمه معصومین علیهم السلام در بین النهرین رفته بودند. (۵)

* بی اعتنایی و توهین به کنسول امریکا

در مراسم استقبال از احمد شاه، بعد از ظهر امروز برنارد گاتلیب کنسول امریکا زمانی که به اتفاق همراهان خود به ساختمان بلدییه می رفت هنگام عبور از میدان توپ خانه یکی از نظامیان نگهبان در میدان «به طریق عنیفی خانمی را که پهلوی» کنسول بود عقب راند. کنسول اعتراض کرد و راه را ادامه دادند. در آن طرف میدان نظامی دیگری جلو آنها را گرفت و با چنگ انداختن به لباس کنسول او را به گوشه ای هل داد.

درگیری مختصری رخ داد و نظامی خواست با قنداق تفنگ پاسخی بدهد که دو نظامی دیگر با سرنیزه وارد معرکه شدند.

در این بین سرتیپ جان محمد خان دخالت کرده و گفت چون لباس رسمی پوشیده اید، نظامیان نتوانسته اند شما را شناسایی کنند. کنسول گفت که برای مصون ماندن از اهانت نظامیان الزاما نباید لباس رسمی پوشید. (۶)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹۸، ۱۹۷/۱، ۱۹۷، ۲-۴۹-۱۳۰۱. وزارت امور خارجه ایران پاسخ نامه سفارت روسیه شوروی را داد، اما تاریخ این پاسخ روی نامه درج نشده است. بدین منظور با یک روز فاصله یعنی ۲۸ آذر پاسخ وزارت امور خارجه درج خواهد شد.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۲-۵۱-۴۵/۲-۱۳۰۱.

۳- همان، ۹۶-۱-۲-۱۳۰۱. چند روز بعد وزارت امور خارجه در نامه ای به نمایندگی مختار دولت جمهوری شوروی سویت روسیه پایان مأموریت مسیو فیلیپوف را در دره جز کلات رسماً اطلاع داد (همان، ۱۰۳-۱-۲-۱۳۰۱).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، صص ۱۴۲ و ۱۴۳. همچنان که از متن سند برمی آید میان ایران و عثمانی نوعی توافق برای رساندن تدارکات و تجهیزات به رواندوز از خاک ایران به عمل آمده بود. این توافق در مقابله با کوششهای شیخ محمود در ایجاد کردستان بزرگ شکل گرفته بود. مأموران انگلیس این تحرکات را زیر نظر داشتند و بعدها به دولت ایران اعتراض کردند.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۱، ص ۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۷ و ۶-۹-۱۰-۱۳۰۱.

چهارشنبه ۲۸ آذر ۱۳۰۱ / ۲۰ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه موضوع تساوی رأی نمایندگان درباره یک لایحه یا پیشنهاد که در جلسه گذشته اعتبارنامه پوررضا نماینده بوشهر همین وضع را داشت؛ و این که ممتنع آیا در شمار حاضران در جلسه است یا خیر گفت و گو شد. در ن هایت بنا گردید کمیسیونی تشکیل و موضوع در آن بررسی شود. (۱)

* دیدار قوام السلطنه با لورن

امروز عصر پس از پایان جلسه هیأت دولت، قوام السلطنه به وزارت امور خارجه رفت و وزیر مختار انگلیس سرپرسی لورن به همراه هاوارد به وزارت امور خارجه آمده، با یکدیگر گفت و گو کردند. (۲)

* پاسخ و اعتراض متقابل ایران به نامه سفارت روسیه شوروی

وزارت امور خارجه در پاسخ به نامه اعتراض آمیز سفارت روسیه شوروی (ر. ک: ۲۷ آذر) نوشت که اطاله وقت نه تنها متوجه هیأت ایرانی نبوده بلکه این هیأت روسی بود که ۴۹ روز هیأت ایرانی را در استرآباد معطل نگه داشت «که هیأت روسی نواقص خود را از حیث اعضاء و غیره تکمیل نماید.» وزارت امور خارجه با ابراز تأسف از فحوای نامه سفارت روس ادامه داد که «اگر موجبات حرکت هیأت روس فراهم بود و بی جهت چهل و نه روز اسباب معطلی هیأت ایرانی فراهم نمی گردید یقیناً عملیات سرحدی تاکنون به طور رضایت بخشی پیشرفت» کرده بود. در ادامه جوابیه آمده است که برای ایران هم حل و فصل اختلافات مربوط به تقسیم آب مهم است و هم رفع اختلافات ارضی اهمیت دارد. وزارت امور خارجه در ادامه به اقدامات روسها در کندن نهر جدید در منطقه مرزی که موجب اعتراض ایران شده اشاره کرد که اقدامی غیرعادی در شروع مذاکرات به حساب می آید. در این نامه آمده است که اینک درجه هوا بین ۲۰ تا ۲۴ درجه است.

خوب است عملیات از حسن قلبی و اترک شروع شود. (۳)

[تصویر] سفارت روسیه

* توقف مستشار الدوله در گمیش تپه

بنا به آنچه که روزنامه ایران نوشت مستشار الدوله هنوز در گمیش تپه است و به مناطق مرزی حرکت نکرده است. در این خبر علت توقف او بیان نشده اما طبق نامه ای که مستشار الدوله به شویروف رئیس هیأت روسی مذاکره کننده نوشته خواستار توقف برخی عملیات غیرموجه روسها در مناطق مرزی شده تا پس از آن حرکت کند. (۴)

در تلگرامی که ایالت آذربایجان به مرکز فرستاد از وضعیت اسفناک اهالی لکستان ۵ خبر داد که حال و روزشان بسیار بدتر از مهاجرین سلماس و ارومیه است و سپس به تظلم آنها اشاره

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۱، صص ۱ و ۲.

۲- همان، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲ و ۱- ۱۹۱- ۲- ۴۹- ۱۳۰۱. درباره استدلال های دولت ایران درباره بهانه جویی های طرف روسی نامه ای هم از مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی دولت ایران به مسیو شوپروف رئیس هیأت روسی کمیسیون تحدید حدود ایران و روس در دست است که با جزئیات بیشتری پاسخ طرف روسی را داده است (همان، ۱- ۱۹۳- ۲- ۴۹- ۱۳۰۱).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۰، ص ۲.

کرد که مأمورین مالیه با شدت مشغول مطالبه مالیات هستند و اهالی قدرت پرداخت ندارند. آنها می خواهند تا زمانی که توان پرداخت نیافته اند از فشار مأموران مالیات آسوده باشند. (۱)

* تبلیغات کمونیستی تحت لوای کارهای بازرگانی

امروز، قوام الوزاره به کارگزاری آذربایجان گزارش داد که بعضی از اتباع روس که با عنوان تجارت خانه ونشترک به شهر خوی می آیند، با همکاری برخی از مهاجران مسلمان قفقازی مخفیانه اقدام به نشر مرام کمونیستی می کنند. آمدن ابرام آقا رودینکوف [یا رودنیکوف] را در همین جهت باید ارزیابی کرد. آنها حتی به مساجد قند می دهند و یا به قرائت خانه نفت می دهند؛ آن هم در برابر نگاه مردم تا جلب نظر کنند. (۲)

* نامه ای از قول سیمیتقو

اسماعیل آقا سیمیتقو امروز در نامه ای به یوسف خان نایب سرهنگ «فرمانده توپ خانه لشکر شمال غرب و رئیس قوای ساوجبلاغ» نوشته است که «معلوم است که همیشه برای دولت علیه ایران چه ها فداکاری نموده ام و وقایع آخرین که روی داده از عدم وقوف مأمورین سیاسی حکومت بود و غرض آمدن من به داخل حدود دولت انگلیس بلکه یک توسط از حکومت فخمه گرفته که حکومت ایران از تقصیر گذشته من درگذرد و حالا که حضرتعالی این عفو عمومی را شامل حال من هم می دانید بنده حاضر هستم که به وطن خودم عودت نمایم.» در ادامه این نامه آمده است که «مخصوصا با هر که از مأمورین حکومت انگلیس ملاقات حاصل می شد مهرا طلب می نمودند که من بار دیگر داخل حکومت دولت علیه ایران شوم.» (۳)

* تمرکز قوای نظامی روسیه در مرز اردبیل

بنا بر گزارش حاکم اردبیل اخیرا تعدادی از نیروهای نظامی روسیه شوروی که گفته می شود مسلح به توپ هم هستند در پشت مرز در منطقه اجارود جاگیر شده اند. بنا به اظهار خودشان برای نگهبانی از مرزهای خودشان به این قسمت آمده اند. (۴)

* ازدیاد قوای روس در مرز شاه تختی

به گزارش فوری امیر لشکر شمال غرب به وزارت جنگ طبق اطلاعی که اقبال السلطنه می دهد در مرز شاه تختی که سابق بر این روسها پنج- شش نگهبان داشتند اینک ۲۰۰ نفر نظامی به آنجا گسیل داشته و خیال دارند ۲۰۰ نفر دیگر به آنها بیفزایند. اقبال السلطنه تقاضا کرده خودش نیروی نظامی بدان مرز بفرستد، اما اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان می گوید اگر اقبال السلطنه این کار را بکند آن را به حساب مالیات نپرداخته اش می گذارد، و بهتر است این نیروی نظامی از قشون آذربایجان باشد. عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب اضافه می کند که ارسال قشون چه بسا باعث تشویش اقبال السلطنه شده، موجبات شکایت او را به مرکز فراهم نماید. (۵)

* تقاضای امیر لشکر جنوب برای انضمام جهازات بوشهر به قشون

محمود آیرم امیر لشکر جنوب امروز در نامه ای که به رضا خان وزیر جنگ فرستاد تقاضا کرد جهازات جنگی موجود در بوشهر در اختیار لشکر جنوب قرار گیرد. رضا خان پاسخ صریحی به درخواست نداد و نوشت فعلا به همین شکل باشد و «در فکر هستیم.» (۶)

* بی اعتنایی به خسارت ایرانیان عراق

پی گیریهای ایران برای اعاده خسارات وارد شده به ایرانیان مقیم کوفه و سماوه به هنگام در گیریهای نظامی مردم عراق با انگلیس نتیجه ای نداشته است و همان جوابی را که سفارت انگلیس در تهران به وزارت امور خارجه داده، در بین النهرین به نماینده سیاسی ایران می دهند. ژنرال کنسولگری ایران در بین النهرین ضمن اعلام این موضوع نوشت که خواسته بودید تحقیق شود آیا اتباع دیگر کشورها هم دچار چنین خساراتی شده اند و این که چه معامله ای با آنها شده، «سایر دول در اینجا اتباعی ندارند که دچار قتل و غارت شوند و تمام فلاکت ها بر سر ایرانیهای بی گناه وارد می باشد.» (۷)

[تصویر] نظامیان انگلیس در عراق

* تشریف به آیین اسلام

بنابر خبری که امروز از آستارا رسیده حبیب الله مترجم اداره گمرک در حضور مجتهد منطقه و جمعی از اهالی آستارا «با توسل به حبل المتین ولایت علی ابن ابوطالب علیه السلام داخل در شرع انور اسلام گردید.» (۸)

* گلوله در پاسخ به اعتراض

امروز میرزا حسین خان تحصیلدار اداره خالصه که به روستاهای خالصه کتول استرآباد مأمور شده بود، یکی از روستاییان را به عنوان مقصر نزد او می آورند و او دستور زندانی شدن روستایی را می دهد. روستایی که حق را به جانب

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۰، ص ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳- ۵۱- ۴۵/۲- ۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۸۴. رضا خان پس از دیدن این نامه نوشت که سیمیتقو تبعه ایران است و برای جلب و تأمین او فقط می توان با شخص خودش داخل مذاکره شد (همان، پ ۳، ص ۸۵).

۴- همان، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۴۴. موضوع به شکل محرمانه از دفتر قوام السلطنه ریاست وزراء به وزارت جنگ انتقال یافت و ظاهرا پی گیری نشد. (همان، سند شم ۳۷۴۳).

۵- همان، پ ۳، ص ۱۱۹.

۶- همان، پ ۴، ص ۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲- ۲۹- ۱۶- ۱۳۰۱.

خود می دیده اعتراض می کند. نظامی حاضر در آنجا با یک گلوله روستایی را از پا درمی آورد. جسد بی جان این روستایی معترض را به خانه حاج شیخ حسین برده متظلم می شوند تا رسیدگی شود. (۱)

* شایعه تهاجم روسها و مشورت با سفیر انگلیس

قوام السلطنه در دیداری که امشب با سرپرستی لورن وزیر مختار انگلیس داشت درباره شایعاتی که پیوسته از انزلی و رشت مبنی بر آمادگی نیروهای نظامی روسیه به استعداد ۴۰ هزار نفر برای عبور از ایران و ورود به خاک عراق، می رسد از لورن نظر خواست. لورن گفت که تأییدی برای این خبر ندارد.

لورن خطاب به کرزن نوشت که احتمالاً این قضیه اقدام تازه روسها برای ترساندن دولت ایران است. با این حال خواست اگر خبر تازه ای در وزارت امور خارجه انگلیس وجود دارد برای او فرستاده شود. (۲)

۱- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۴۴.

۲- ۳۴ / ۱۴۲۹۰ / ۱۴۲۹۰ FO E ..

پنج شنبه ۲۹ آذر ۱۳۰۱ / ۲۱ دسامبر ۱۹۲۲ / ۲ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست آیت الله مدرس تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه حقوق بازنشستگی برای ۱۵ صاحب منصب نظامی تصویب شد. سپس لایحه منع خروج طلا و نقره مورد بررسی قرار گرفت. ماده اول این لایحه خروج مسکوکات طلا- و نقره را برای سه سال از مرزهای کشور ممنوع می کرد؛ فقط زوار عتبات می توانستند تا ۵۰ تومان پول مسکوک همراه داشته باشند. ماده دوم نیز دو وزارت مالیه و پست و تلگراف را مأمور اجرای این مصوبه معرفی کرده بود. ادامه مذاکرات به جلسه آتی واگذار شد. (۱)

* تکذیبیه قوام السلطنه

در تلگرافی که امروز قوام السلطنه به مشاور الممالک در مسکو فرستاد، با اشاره به مطالبی که روزنامه های آن کشور به چاپ رسانده بودند، نوشت که «اینجانب همواره از تشبثات مبلغین هواخواهان استقلال کردستان جدا جلوگیری نموده، اخیرا هم به مجرد وصول اطلاع که شیخ محمود در سلیمانیه شروع به پاره ای اقدامات در میان طوایف مختلفه کرد، فوراً به جاهای لازم اکیدا دستور داده است که از هرگونه دسایس و تحریکاتی که در این موضوع می شود جلوگیری نمایند.» (۲)

* نامه وزیر مختار امریکا به قوام السلطنه

جوزف. سی. کرنفلد وزیر مختار امریکا در تهران امروز ضمن ارسال نامه اعتراض کنسول امریکا (ر. ک: ۲۷ آذر) که هنگام حضور کنسول در میدان توپ خانه برخورد نامناسبی با او شد، خطاب به نخست وزیر نوشت که «چون توهین صاحب منصبان را نسبت به مشار الیه سخت می داند اطمینان دارد حضرت اشرف فوراً امر به محاکمه، تعیین تقصیر و مجازات آنها خواهند داد.» (۳)

* هجوم قراباغی ها به گمرک خداآفرین

امروز حدود ۳۰۰ نفر تفنگ به دست از اهالی قراباغ خود را به اداره گمرک خداآفرین رسانده، خواستار تحویل اموال به سرقت رفته خود شدند. این اموال را آقار خان از اشرار ایرانی ساکن مرز و ساکن چناقچی به یغما برده بود. او شبانه به طرف قراباغ رفته، اموال آن طرف را چپاول، یک نفر را کشته و به این طرف بازگشته است. قراباغیها می گفتند یا اموال و احشام ما را پس گرفته تحویل دهید و یا از گمرک رد شده برای تلافی به خاک ایران خواهیم رفت. مأموران گمرک هم اسناد و مدارک را از محل بردند تا در صورت هجوم قراباغیها از آسیب به دور باشد. (۴)

* ایجاد تسهیلات برای بازگشت مهاجران ایرانی در قفقاز

وزارت امور خارجه امروز ابلاغیه خود را به کنسولگری نخجوان به اطلاع وزارت داخله رساند؛ مبنی بر این که آن کنسولگری از اخذ «پانزده منات طلا که حکومت محلی از هر یک نفر اتباع ایران در موقع معاودت به ایران مطالبه می نماید اقدامات لازم را به عمل آورده و مخصوصاً به سفارت کبرای دولت علیّه در مسکو مراتب اعلام شده است که در عدم مطالبه این نوع عوارض اوامر لازمه صادر نمایند.» (۵)

* بارندگی در بیشتر نقاط کشور

بنا بر گزارشهای رسیده از شهرهای مختلف در این چند روز بارندگیهای خوبی شده و زارعین و رعایا که نگران نیامدن باران بودند، از نگرانی درآمدند. (۶)

* آمار مدارس و دانش آموزان ابتدایی و متوسطه تهران

بنا به گفته وزیر معارف در تهران ۳۰ باب مدرسه ۶ کلاسه ابتدایی پسران و ۹ باب مدرسه ابتدایی دختران وجود دارد که با حمایت دولت گردانده می شوند. دانش آموزان این مدارس ۵۰۵۳

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۲، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۷-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۳- همان، ۵-۹-۱۰-۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۲۷.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۰۱۱.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۱، ص ۲.

دانش آموز پسر و ۱۹۱۸ دانش آموز دختر هستند. اما مدارس متوسطه دولتی پسران در تهران ۸ باب و یک مدرسه دخترانه هم با عنوان دارالمعلمات مشغول کار است که مجموعاً ۲۰۶۸ دانش آموز در آنها تحصیل می کنند. در سال ۱۳۰۰ ش ۴۲۷ دانش آموز پسر و ۱۶۹ دانش آموز دختر دوره متوسطه ۶ ساله را به پایان بردند و دیپلم گرفتند. در تهران تنها مدرسه ای که دوره شش ساله متوسطه دارد، دارالفنون است. عده شاگردان دارالفنون فعلاً ۳۲۲ نفر است. مدرسه دارالمعلمین که در دی ماه سال ۱۲۹۷ تأسیس شد اکنون ۱۱۰ دانش آموز دارد که امسال برای نخستین بار چهارده نفر فارغ التحصیل داشته که اینان به عنوان معلم در مدارس مشغول کار می شوند. وی در جمع بندی تعداد مدارس گفت که در تهران ۸۰ باب مدرسه دولتی و ملی وجود دارد که روی هم رفته ۱۴۲۴۸ دانش آموز را در خود جای داده است. وی وضعیت مدارس را در شهرستانها به دلیل نبود بودجه کافی مناسب ارزیابی نکرد. (۱)

[تصویر] یکی از مدارس تهران

* دخالت حکومت نیشابور در عدلیه

بنا به گزارشی که امین صلح نیشابور به مرکز فرستاده از دو ماه پیش که عدلیه نیشابور بازگشایی شده، حکومت مانع پیشبرد کار آن می شود. حکومت اجازه نمی دهد مردم برای طرح دعاوی خود به عدلیه مراجعه کنند و خود حاکم به مرافعات رسیدگی می کند، حکم صادر می کند و طبعاً درآمد آن را هم مال خود می کند. (۲)

* شیوه های اعمال قدرت توسط نظامیان

تلگرام محرمانه ای از عبد الله طهماسبی امیر لشکر قشون شمال غرب خطاب به رضا خان وزیر جنگ در دست است که گویای روش های برخورد رضا خان با مخالفان خود است. این برخوردها از طریق صاحب منصبان نظامی گوش به فرمان رضا خان اعمال می شد. رضا خان راجع به امام جمعه خویی دستور هایی به عبد الله طهماسبی می دهد که یکی از آنها مربوط به بدهی مالیاتی او می شد. دیگری سه روستای موقوفه بود که باز از نظر وزیر جنگ باید از دست امام جمعه خویی خارج می شد. یکی از راه ها مکاتبه با مراکزی چون مجلس شورای ملی بود که معمولاً از زبان مردم و اهالی منطقه و علیه شخص مورد نظر انجام می شد. امیر لشکر شمال غرب چنین کاری کرد و سپس یادآور شد که «راجع به مالیات هم برطبق دستور، غیرمستقیم سخت تحت فشار واقع خواهد شد.» این اقدامات با رعایت محفوظ داشتن سیاست به عمل آمده است ... راجع به امام جمعه خویی و بستگانش اقدامات دیگری خواهد شد که ابداً ممکن نیست نسبت سوئی به اداره لشکری داده شود.» وی در این تلگرام رمز محرمانه از رضا خان می خواهد که به او اجازه دهد «راجع به وکالت میرزا جواد خان و همچنین مصدق الملک خائن که در موضوع نفت از مجلس خارج شده بودند که اکثریت حاصل نشود ... تلگرام عدم رضایت و اعتراض آمیز و همچنین سوابق سوئی که در مالیه و عدلیه و غیره دارند مفصلاً از طرف اهالی به تهران تلگراف شود یا به امضای خود اهالی در روزنامه درج شود.» (۳)

* اعزام نجفقلی آلارلو به تبریز

نجفقلی آلارلو که در اردبیل دستگیر شده بود به تبریز اعزام شد، چون «تولید پاره ای خیالات در افکار بعضی از طوایف و منسوبان مشارالیه» در مورد رهایی او شده است. او را امروز تحت الحفظ به تبریز فرستادند. «در اینجا راجع به تسلیم اسلحه و مال و منال دولتی و غیره» اقدامات لازم به عمل خواهد آمد. (۴)

* تأسیس شهرداری عثمانی در همدان

امروز در مراسمی که از طرف کفیل شهرداری عثمانی برای افتتاح این دفتر در همدان برگزار شده بود، با شرکت رؤسای دوایر دولتی، پرچم عثمانی در این محل بالا رفت و رسماً نمایندگی آن دولت در شهر همدان گشایش یافت. (۵)

۱- همان، ص ۴. گزارش وزیر معارف در شماره های ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲ و ۱۲۸۴ روزنامه ایران به چاپ رسید.

۲- همان، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۴، صص ۵۸ تا ۶۰.

۴- همان، پ ۳، ص ۱۱۵.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۴، ص ۲.

جمعه ۳۰ آذر ۱۳۰۱ / ۲۲ دسامبر ۱۹۲۲ / ۳ جمادی الاول ۱۳۴۱

* میزان استخراج نفت ایران

بنا به آن چه که روزنامه ایران از قول روزنامه تایمز در شماره امروز خود به چاپ رساند، سال گذشته از ایران سه میلیون تن نفت استخراج شده است و یا روزانه ۶۵ هزار باریل (بشکه) بوده است. و این میزان در مقایسه با دیگر چاه ها مانند چاه های کالیسی سالی ۵۰۰ هزار تن، چاه های مصر سالی ۲۰۰ هزار تن و چاه های ونزویلا سالی ۲۰۰ هزار تن رقم هنگفتی است؛ که شرکت نفت انگلیس و ایران از چاه های ایران برداشت کرده است. (۱)

* وضعیت اسف بار نظمی تبریز

وضعیت نظمی تبریز بسیار اسفبار گزارش می شود. ماه ها است که آژانها حقوق دریافت نکرده اند و فلاکت آژانها باعث شده که برخی از آنها مرتکب سرقت شوند که پس از برملا شدن موضوع، تنبیه و از کار اخراج شده اند. پرداخت حقوق ادارات دیگر مثل مالیه منظم انجام می شود و این تبعیض غیرقابل قبول است. (۲)

* وضعیت اسفناک آموزش و پرورش در ماکو

آن چه از معارف در شهر ماکو وجود دارد یک مدرسه چهار کلاسه ابتدایی با یک معلم است که آن هم وضعیت مناسبی ندارد. خوانین، متمولین و صاحب نفوذان شهر به فکر توسعه معارف نیستند. خوانین، فرزندان خود را اکثرا به روسیه می فرستند و در مدارس آنجا تربیت می شوند. آنها با زبان روسی می نویسند و حرف می زنند و «جای خیلی تأسف است که هیچ کدام نمی توانند یک کاغذ یا خط فارسی نوشته و یا با زبان فارسی حرف بزنند.» تعدادی از زنان ماکویی هم برای تحصیل به روسیه می روند. البته پنج سال قبل زمانی که دمکراتهای تبریز در نقاط مختلف آذربایجان نفوذ داشتند خوانین ماکو برای جلب نظر آنها مدرسه ای به نام اقبال تأسیس کرده، از تبریز مدیر و معلم آورده، پسران خوانین در آنجا مشغول تحصیل شده و جمعی از فقرا را هم رایگان به مدرسه اقبال راه دادند که مخارجشان از موقوفه مرحوم تیمور آقا داده می شد. با از بین رفتن نفوذ دمکراتها مدرسه هم از رونق افتاد. (۳)

* تعیین قیمت نفت در مازندران

حاکم مازندران با تشکیل هیأتی قیمت نفت را در این ولایت تعیین کرد؛ از این قرار که هر پونظ نفت در مشهدسر یک تومان و دهشاهی و در ساری ۱۲ قران به فروش برسد. به تجار و کسبه هم اخطار شد که از این قیمت تعیین شده تخطی نکنند. این نفت از روسیه وارد می شد. (۴)

* انتصاب و استعفا

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت که پس از انتصاب مشیراعظم از طرف هیأت دولت به سمت مدیرکلی وزارت داخله، مدیران دواير وزارت داخله همگی از مشاغل خود استعفا دادند. این روزنامه به علت اعتراض این استعفای دسته جمعی اشاره نکرد. (۵)

* گشایش مدرسه روسی غازیان

امروز مدرسه روسی غازیان علی رغم مخالفت مقامات ایران گشایش یافت. این مدرسه دارای چهار کلاس و ۲۸ دانش آموز روسی و ایرانی است. (۶)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۲، ص ۱.

۲- همان، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴ و ۲۵-۳۲-۳۲-۱۳۰۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۲، ص ۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۳، ص ۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۲۳-۳۲-۱۳۰۱.

شنبه ۱ دی ۱۳۰۱ / ۲۳ دسامبر ۱۹۲۲ / ۴ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه کلیات منع خروج مسکوکات در دستور قرار داشت. پیش از آن درباره مستمریات برخی اشخاص مشورت شد. براساس قانون منع خروج مسکوکات که مورد تصویب نمایندگان قرار گرفت تا سه سال خروج طلا- و نقره اعم از مسکوک و غیرمسکوک به هر عنوانی از مرزها ممنوع است. مسافرین به خارج از کشور می توانند تا ۱۲ تومان مسکوک را با خود خارج کنند. (۱) در این جلسه حائری زاده به دولت تذکر داد با وجود تصویب قانون هیأت منصفه «چرا جراید را دولت بدون محاکمه توقیف می نماید. خوب است هیأت منصفه را تشکیل و آنها را مطابق قانون توقیف نماید.» (۲)

* اعطای مدال به امیر لشکر شرق

امروز از طرف آستان قدس رضوی «برای اظهار قدردانی و مراقبت نظامیان در حفظ آسایش و امنیت اهالی یک قطعه نشان ... با الماس» به امیر لشکر شرق، حسین خزاعی (۳)، هدیه شد. (۴)

* نخستین حواله میلسپو برای وزارت جنگ

پس از ممانعت میلسپو رئیس کل مالیه ایران از صدور حواله ها، امروز نخستین حواله را به مبلغ هفتصد و پنجاه هزار تومان برای وزارت جنگ به رضا خان وزیر جنگ فرستاد. (۵)

* اهمیت وجود وزیر مختار ایران در بمبئی

اعتلاء الملک سفیر ایران در افغانستان پس از اطلاع از این که نماینده سیاسی تازه ای راهی هندوستان شده است این اقدام را ستود و در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد یادآور شد که هندوستان هفتاد میلیون مسلمان دارد و عده بسیاری از زردشتیها که در بمبئی ساکن هستند از متمول ترین و صاحب نفوذترین افراد هندوستان هستند؛ و این طایفه نسبت به ایران حسن توجه را دارد.

وی از وجود این شایعه گفت که اگر دولت ایران اهواز را به عنوان محل اقامت جدید زردشتیان هند تعیین کند (به دلیل نزدیکی آب و هوای آن شهر به هندوستان) و به آنها تأمین داده شود، مایل اند مهاجرت کرده به ایران بیایند. انگلستان به اختلاف میان هندیها و زردشتیها دامن زده، زردشتیها ترسیده اند که اگر نهضت آزادی خواهی هندیها بالا بگیرد تکلیف آنها چه خواهد شد. (۶)

* معرفی کنسول روسیه در کرمانشاه به وزارت داخله

وزارت امور خارجه امروز به وزارت داخله اطلاع داد که بنا بر درخواست سفارت روسیه شوروی «مارک یا کولویچ اختین» به سمت کنسول آن کشور در کرمانشاهان پذیرفته شده است.

در این نامه از وزارت داخله خواسته شد که ضمن شناسایی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، شم ۸-۶۴-۳۰-۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۳، ص ۱.

۳- حسین آقا میرپنج (۱۳۲۰-۱۲۵۷ ش) که بعدها به حسین خزاعی مشهور گردید، در تهران به دنیا آمد. تحصیلاتش را در مدرسه صاحب منصبی قزاق خانه انجام داد و با درجه افسری مأمور خدمت در آذربایجان شد؛ در ۱۲۹۵ ش به درجه سرهنگی و دو سال بعد به درجه سرتیپی رسید؛ در تیرماه ۱۳۰۰ در رأس هیأتی برای سرکوبی قیام کلنل محمد تقی خان پسیان راه خراسان در پیش گرفت، ولی مقاومت کلنل پسیان و اسماعیل خان بهادر فرماندار نظامی سبزوار، خزاعی را پیش از رسیدن به مشهد به تهران بازگرداند. حسین خزاعی در همان سال در پی قتل کلنل پسیان، با سمت رئیس قزاق خانه خراسان و در رأس یک اردوی پنج هزار نفری، عازم مشهد شد، و با محاکمه و اعدام یاران و دوستان کلنل در مدت کوتاهی منطقه را آرام نمود. وی در سازمان جدید قشون به درجه امیر لشکری نائل آمد و به فرماندهی لشکر شرق منصوب شد. امیر لشکر خزاعی، با برهم خوردن جریان جمهوری خواهی (اوایل ۱۳۰۳ ش)، در بازگشت مجدد رضا خان سردار سپه به رئیس الوزرای تلاش بسیاری از خود نشان داد. او در سال ۱۳۰۳ ش و در بازدید سردار سپه از لشکر شرق از فرماندهی این لشکر برکنار و به تهران فراخوانده شد. [تصویر] حسین خزاعی وی پس از چندی در ۱۳۰۸ ش به فرماندهی لشکر لرستان رسید که در همین سمت چهارده تن از رؤسای آن ناحیه، از جمله معین السلطنه فرماندار بروجرد را به جوخه اعدام سپرد؛ سپس به مأموریت لشکر آذربایجان رفت؛ بعد از آن دوباره به تهران بازگشت و به فرماندهی توپخانه و مهمات ارتش منصوب شد. حسین خزاعی تا سال ۱۳۲۰ ش، که زمان مرگش فرارسید، در این سمت باقی ماند. (امیراحمدی، خاطرات نخستین سپهبد ایران، ص ۵۶۰؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۶۰۴، ۶۰۵ و ۶۰۶).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۳، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۲-۱۴-۱۳۰۱.

این شخص به عنوان کنسول روسیه، همکاریهای لازم با او صورت گیرد. (۱)

* معرفی کفیل کنسول روسیه در اردبیل

وزارت امور خارجه امروز به سفارت روسیه شوروی در تهران خبر داد که الکساندر ناویویچ را به عنوان کفیل کنسولگری آن کشور در اردبیل به مقامات محلی معرفی کرده است. (۲)

* توصیه به وزارت معارف برای توجه به مدارس ایرانیان عراق

وزارت امور خارجه به وزارت معارف توصیه کرد به مدارس ایرانیان در عراق عرب توجه کند. این مدارس اینک دچار بی نظمی، نبود برنامه و معلم و کسر بودجه است. (ر. ک):

۱۲ آذر) وزارت امور خارجه یادآور شد که اوضاع فعلی بین النهرین ایجاب می کند که مدارس ایرانی آن صفحات تقویت شود. (۳)

* هشدار قوام السلطنه به سفیر ایران در اسلامبول

قوام السلطنه ریاست وزراء در تلگرام رمزی که امروز به سفارت ایران در اسلامبول فرستاد، ضمن یادآوری تحركات شیخ محمود در کردستان عراق، تشکیل دولت و جلب نظر دیگر طوایف کرد نوشت که «مأمور سیاسی انگلیس طرف مشورت مشار الیه است و برای پیشرفت کار پول هایی هزینه می نماید.» در ایران حاکم کردستان مراقب است تا تبلیغات شیخ محمود در جلب طوایف کرد تأثیری نبخشد. با سفارت انگلیس هم مذاکراتی صورت می گیرد. البته «لازم است حکومت آنقره را به این مطالب متوجه فرمایید مراقب عملیات شیخ محمود باشند و اطلاعاتی که در این موضوع تحصیل می فرمایید راپورت بدهید.» (۴)

* ادامه چپاول ترکمنها در استرآباد

طایفه اتابای پس از دزدیدن هفده رأس «مال مکاری» با تهدید رئیس قشون استرآباد امروز اسبها و قاطرهای دزدیده را تسلیم می کنند. این کار با گرفتن مبلغی پول از صاحب ان اموال همراه بود. با وجود باجی که به افراد این طایفه داده شد، آنها با حمله به کاروانسرای قیصریه محل استقرار مالهای مکاری همان هفده رأس را بار دیگر دزدیدند. نکته این که این ترکمنها مستمری ماهیانه نیز معادل ماهی شانزده تومان دریافت می کنند. (۵)

* تقاضای لقب

قوام السلطنه ریاست وزراء امروز برای آقا بزرگ خان برادرزاده منصور الممالک، لقب ناصر دیوانی، برای غلامرضا خان

رئیس نظمیہ قوچان لقب رشید الممالکی و برای شاهزاده سلطان حسین سالار مظفر که رئیس سابق قشون خراسان بوده لقب سردار مظفر را از شاه تقاضا نمود. (۶)

* بازرسی از کار گزار روسیه در مشهد

بنابر دستور وزارت امور خارجه درباره تحقیق از خارجیان هنگام ورود به ایران «که اشخاص سوئی نباشند» کار گزار سیاسی روسیه هنگام بازگشت از بندر جز به مشهدسر توسط نظامیان به اداره قشون خوانده شد. «همین که رئیس نظامیان مشهدسر مشار الیه را شناخته، ترضیه خواسته با وجود این اگنط (کار گزار) متقاعد نشده به سفارت شکایت می نماید.» (۷)

* سؤال شیخ الاسلام اصفهانی از مداخلات همسایه جنوبی در جزایر ایرانی

در پی درج مطلبی در شماره ۱۱۳ روزنامه ستاره ایران، شیخ الاسلام اصفهانی نماینده اصفهان به استناد این مطلب از وزارت امور خارجه خواست در مورد صحت و سقم آن نظر دهد. موضوع به مداخلات انگلستان در جزایر ایرانی خلیج فارس مربوط می شد. در این سؤال آمده بود که اگر موضوع صحت دارد «چه اقدام مؤثری در رفع این تعدیات همسایه جنوبی فرموده اند و آیا مأمورین عالی مقدار در جامعه ملل این تعدیات همسایه مزبور را به عرض نمایندگان دول و ملل رسانیده و نتیجه گرفته اند یا خیر.» (۸)

* توصیه های سرپرسی لورن به قوام برای مقابله با روس ها

بنابر گزارشی که سرپرسی لورن امروز به انگلستان فرستاد با توجه به مذاکرات بی نتیجه سید حسن تقی زاده در مسکو، وی توصیه هایی به قوام می کند تا نوعی مقابله به مثل با اقدامات تجاری روسها باشد: آزادی تجارت، برآورد خسارات وارده به اتباع ایران پس از انقلاب ۱۹۱۷، باز کردن پرونده های مدنی و جنایی اتباع روس، گرفتن مالیات از روسهای مقیم ایران، بررسی وضعیت کارکنان بنگاه ونشترک در ایران و ... قوام در برابر این توصیه ها ابراز می دارد که مایل نیست روابط ایران با روسیه به این ترتیب ادامه یابد و از لورن می خواهد که میانجی گری کند.

در ادامه گزارش می خوانیم که موضوع با پی گیری لورن ادامه می یابد. او پس از در میان گذاشتن خواست قوام با روسها درمی یابد که روسها در ماهی گیری در دریای خزر، چگونگی مذاکرات تجاری، دعاوی مربوط به اتباع روسیه، کمیسیون مرزی استرآباد و تأسیس یک بانک مشترک روسی- ایرانی درخواست هایی دارند. (۹)

[تصویر] نقشه ۱۹۰۷ م ایران و نمونه ای از مداخلات دو قدرت

* دیدار رئیس ب هاییان امریکا با حسین علاء

به دنبال ملاقاتی که دو تن از سرکردگان فرقه ب هاییت امریکا با وزیر مختار ایران در امریکا داشتند (ر. ک: ۱۲ آبان) مستر

میلز

۱- همان، ۴۲-۱-۲-۱۳۰۱.

۲- همان، ۳۸-۱-۲-۱۳۰۱.

۳- همان، ۹-۲۸-۳۲-۱۳۰۱.

۴- همان، ۳۳-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۵- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۴۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، صص ۱۲۴، ۱۲۷ و ۱۵۵.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۳۳-۲-۱۳۰۱

۸- همان، ۳۴-۱-۵۱-۱۳۰۱

۹- FO E ۱۱۱۸/۸۸/۳۴

رئیس مجمع ب هاییان امریکا بار با علاء دیدار کرد. او بار دیگر گزارشهای رسیده از حیفا به لندن و از آن جا به امریکا را نشان حسین علاء داد و گفت که این مجمع تصمیم گرفته برای برطرف کردن مضایق ب هاییان در ایران به وزارت امور خارجه امریکا متوسل شود. علاء ظاهرا او را متقاعد می کند که این تهدید را عملی نکند و خطاب به وزارت امور خارجه ایران می نویسد که یکی از علل سخت گیری دول خارجه نسبت به عثمانی شهرت سوء آن دولت در بدرفتاری نسبت به صاحب ان ادیان و ملل مختلفه است. اینک ایران نیز در مظان چنین شهرتی قرار دارد. (۱)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۴-۲۳-۱۳۰۲؛ این نامه ظاهرا اقداماتی را در ایران موجب شد که از آن جمله بود نامه قوام السلطنه به مستر میلز رئیس کل ب هاییهای امریکا. این نامه با تمجید رؤسای ب هاییی آن کشور مواجه شد (همان، ۶-۴-۲۳-۱۳۰۲).

یکشنبه ۲ دی ۱۳۰۱ / ۲۴ دسامبر ۱۹۲۲ / ۵ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد.

برخی نمایندگان ضرورت طرح قانون انتخابات را به مجلس پیشنهاد کردند که با توجه به مسیر طولانی آن در کمیسیونها و زمان اندک از عمر مجلس چهارم، طرح آن به تصویب نرسید.

پس از طرح لایحه مستمری ها و اظهارات و پیشنهادها برخی نمایندگان جلسه یک ساعت بعد از ظهر خاتمه یافت. (۱)

* هدایای مصطفی کمال به رضا خان

مصطفی کمال پاشا رئیس مجلس کبیر ملی ترکیه با فرستادن نماینده ای به سفارت ایران در ترکیه، هدایایی از جمله یک قطعه عکس امضاء شده خود را به رضا خان وزیر جنگ ایران داد. این هدایا توسط سلطان مظفر بیگ آجودان مصطفی کمال پاشا تحویل سرهنگ سالار نظام شد. این خبر را روزنامه حاکمیت ملّیه چاپ آنکارا درج کرد و امروز اداره دوم وزارت امور خارجه آن را دریافت کرد. (۲)

* پی گیری یک خبر

وزارت امور خارجه امروز در نامه ای به وزارت داخله، نوشت که در پی رسیدن خبر ورود اسماعیل آقا سیمیتقو با ده نفر سوار به سلیمانیه، بلافاصله موضوع به ژنرال کنسول ایران در بغداد منعکس شد تا درباره صحت و سقم این خبر تحقیق کند. (۳)

* شکایت روسیه از تجاوزات اشرار مرزی اردبیل

مسئولان روسیه شوروی و آذربایجان از تعدیات اشراری که از مرز اردبیل به خاک روسیه می روند و مرتکب دزدی و غارت می شوند، به ایران شکایت کرده اند «که اگر فوراً جلوگیری نشوند ناگزیر آنها را تعقیب خواهند نمود». وزارت امور خارجه از کارگزاری تبریز خواست که وزارت خارجه را از اقداماتی که برای تهیه نقشه مرزی آن ناحیه شده است مطلع کند تا پاسخ مقتضی به روسیه داده شود. ظاهراً دولت ایران این حوادث را در مرزهای خود می دانست نه در خاک روسیه. (۴)

* اخباری از فراریان ایرانی به بادکوبه

نماینده سیاسی ایران در بادکوبه امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که ابو القاسم لاهوتی به مسکو رفته و دیگر طرفداران او فعلاً متفرق شده اند. «فقط احسان الله خان [دوستدار] با بعضی از نزدیکان خود عجلتا در بادکوبه توقف دارند». (۵)

برگه های دولتی ادارات شهر مشهد اخیرا به صورت پاکت درآمده، برخی از عطاریها داخل آن ادویه های خریداری شده را ریخته و به مشتری می دهند. تحقیقات نشان می دهد که ۳۵ من کاغذ نشان دار دولتی از قرار یک من سه قران فروخته شده و شیخ باقر عطار آنها را خریده است. اقدام برای بازگرداندن کاغذها شروع شده است. (۶)

* کتاب برای کودکان فقیر

اداره کتاب خانه معارف امروز در اطلاعیه ای اعلام کرد که از ابتدای آبان تا ۲۴ آذر نزدیک به دو هزار تومان کتاب بین دانش آموزان فقیر توزیع کرده است و طبق محاسبات ۱۰۳۷ محصل صاحب کتاب شده اند. (۷)

* گزارش یک قتل

زمانی که امیر لشکر غرب گروهی را برای وصول بقایای مالیات به گیلان غرب و محل حکمرانی حاکم کلهر می فرستد، حاکم کلهر، عباس خان امیر مخصوص، (۸) اظهار می کند که مالیاتی بر ذمه او نیست و هرآنچه هست مربوط به سلیمان خان

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۴، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۲-۶-۱۵-۱۳۰۱.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۸-۱-۴۵-۱۳۰۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۳۶.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۳، ص ۳.

۷- همان، ص ۴.

۸- عباس قبادیان مشور به امیر مخصوص از رؤسای ایل کلهر در ۱۲۷۸ ش متولد شد. وی از نوادگان داود خان کلهر و فرزند عباس میر کلهر بود. او تحصیلاتش را در حد متعارف زمان خود خوانده بود؛ در پی اختلافاتی که بر سر املاکش در غرب کشور با رضا شاه پیدا کرده بود، از ۱۳۰۶ تا ۱۳۲۰ ش در زندان رضا شاهی بسر برد، اما پس از شهریور ۱۳۲۰ و آزادی از زندان با اجازه محمد رضا پهلوی به نمایندگی دوره های ۱۴، ۱۵ و ۱۶ از حوزه انتخابیه کرمانشاه به مجلس شورای ملی رفت. امیر مخصوص (عباس قبادیان) در سالهای پس از آزادی از زندان هیچ گاه نتوانست املاکش را از خاندان پهلوی بازستاند و مرگش در سانحه اتومبیل در خارج از کشور نیز به باز پس گیری املاکش خاتمه داد. انور خامه ای او و برخی دیگر از رؤسای عشایر را از جمله عوامل و گردانندگان اصلی کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ معرفی کرده که مستقیما با مراکز انگلیسی یا امریکایی در ارتباط بودند. (فرمانفرمایان، از تهران تا کاراکاس - نفت و سیاست در ایران، صص ۵۰۰-۴۹۹؛ خامه ای، خاطرات سیاسی، ص ۱۰۱۲).

امیر اعظم (۱) حاکم سابق کلهر است. گروه اعزامی به سراغ امیر اعظم می روند و از او طلب مالیات عقب افتاده را می کنند.

امیر اعظم قبوض پرداختی مالیات های زمان حکومت خود را نشان می دهد؛ و بنا می شود وی همراه گروه اعزامی به کرمانشاه برود. اما با نقشه ای که از قبل طراحی شده بود، افراد امیر مخصوص، امیر اعظم را غافلگیر کرده او را با شلیک چند گلوله از پای درمی آورند. پس از این حادثه عباس خان امیر مخصوص وارد خانه امیر اعظم شده همه دارایی او را تصاحب می کند. به دنبال این حادثه همسر امیر اعظم (بدر اعظم) با دیگر اعضای خانواده تبعید می شوند. «جمعیت اناث تبعیدشدگان از خانم و کلفت سی نفر می باشند؛ بان هایت فلاکت و پریشانی» در مندلی اقامت دارند. این گزارش را امروز ویس کنسول ایران در مندلی به ایران فرستاد. (۲)

* انتقاد شدید ژنرال کنسول ایران در بین النهرین از نظام قضایی عراق

«رجوع محاکمات اتباع دولت علیه ایران در بین النهرین به محاکمات محلی ... به کلی مخالف صلاح و صرف دولت و ناشی از بی اطلاعی است.» ژنرال کنسول ایران در عراق با نگاشتن این جمله و با اشاره به حضور ۲۰۰ هزار ایرانی ساکن در بین النهرین و ۵۰ هزار زائر ایرانی در این منطقه اضافه می کند «یک نفر بقال حساب دخل و خرج و نفع و ضرر خود را در کارش می نماید. ما همین قدر هم نباید ملاحظه نفع و ضرر امور خود را بنماییم و حقوق ۲۰۰ هزار ایرانی متوقف اینجا را در مقابل دو سه نفر اتباع بین النهرین که آیا در سال به ایران مسافرت بکنند، پایمال نماییم؟» وی پذیرش این قانون را از طرف ایران کاری ناشیانه تلقی نموده و آن را قابل پذیرش آیات عظام ایرانی ساکن عراق و دیگر اتباع ایرانی نمی داند.

نظر به اهمیت این اظهارات متن کامل نامه ژنرال کنسول ایران در بغداد به وزارت امور خارجه که امروز نوشته شده در پاورقی می آید.

* انتشار خبر توقیف روزنامه شفق سرخ

روزنامه امروز ایران در شماره امروز خود از توقیف و تعطیلی روزنامه شفق سرخ خبر داد. (۳)

* تقاضای همکاری وزارت خارجه با مأمور اعزامی وزارت جنگ

وزارت جنگ امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه تقاضا کرد سفارت ایران در برلن با نماینده وزارت جنگ سرهنگ اسماعیل خان رئیس ارکان حرب لشکر مرکز که مأمور تحویل گرفتن اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان است، همکاری کنند. در این نامه یادآوری شده است که اسماعیل خان بیستم آبان وارد برلن شده است. (۴)

* پیشنهاد قوام السلطنه به منتخب الدوله

قوام السلطنه ریاست وزراء در نامه ای که امروز به منتخب الدوله ژنرال کنسول ایران در بغداد فرستاد پیشنهاد کرد پیرو نگرانی

های او از دخالت انگلستان در پشتکوه که زمینه آن اختلاف حاکم پشتکوه با پسرانش بوده است، به آن ناحیه برود و با رفع و رجوع مسائل پیش آمده موجبات عدم دخالت خارجی را فراهم کند. «اگر حاضر هستید تلگراف نمایید تا دستور مأموریت و حرکت داده شود.» (۵)

* دیده ها و شنیده های یک بازرگان در سلیمانیه عراق

بنابر آنچه که علی کمری از کسبه بوکان که برای تجارت به سلیمانیه عراق رفته بود می نویسد، انگلیسها از کالا هایی که از سلیمانیه به بغداد حمل می شود گمرک می گیرند. شیخ محمود هم از کالا هایی که از بغداد به سلیمانیه می آید گمرک می گیرد.

در سلیمانیه یک انگلیسی [بلند پایه] هست که در کارها دخالت نمی کند، اما مکتوباتی که با هواپیما می رسد به شیخ محمود ارائه می کند. (۶)

* نپذیرفتن حضور ایران در کنفرانس لوزان

کرزن وزیر امور خارجه انگلیس از لوزان اطلاع داد که دولت ایران از دول انگلیس، فرانسه و ایتالیا خواسته است تا سفیر ایران، در ارتباط با مرزهای غربی ایران و خصوصا کردستان در کنفرانس لوزان شرکت جوید، اما «هیچ مسئله ای درباره تغییر مرزهای موجود میان عراق و ایران در این کنفرانس طرح نخواهد شد و این که قدرت های متفق از این بابت که نمی توانند هیچ نماینده ای از ایران را برای حضور در لوزان دعوت نمایند متأسف هستند.» (۷) به دنبال این موضوع امروز سفارت فرانسه در تهران اطلاع یافت تا موضوع را به دولت ایران اطلاع دهد. «از آن جا که ایران از دول داخل در جنگ، یا ساحل دریای سیاه نبوده است، دلیلی برای حضورش در لوزان وجود نداشته و علاوه بر این در آن جا مسئله مرزهای ایران و عراق مورد بحث قرار نخواهد گرفت.» (۸)

۱- سلیمان خان امیر اعظم کلهر فرزند داود خان ملقب به سردار مظفر، فرزند عباس خان از ایل خانان ایل کلهر بود. داود خان در درگیریها و جنگهای زمان مشروطه، در منطقه صحنه به محاصره نیروهای دولتی به فرماندهی عبدالحسین میرزا فرمانفرما درآمد و شکست سختی خورد و به همراه پسر ارشدش علی اکبر خان به قتل رسید. پس از مرگ داود خان امیر اعظم، سلیمان پسرش به عنوان امیر اعظم کلهر به ریاست رسید. در آغاز کودتای ۱۲۹۹ سلیمان خان امیر اعظم در تهران تحت نظر بود. سید ضیاء الدین طباطبایی نخست وزیر کودتا، در جریان احضار فرمانروایان ایالات در مورد دستگیری صارم الدوله، با دریافت جواب مثبت از سلیمان خان مبنی بر همکاری او را آزاد کرد. [تصویر] سلیمان خان امیر اعظم وی پس از بازگشت به میان ایل با همکاری ماژور محمود خان فولادین، صارم الدوله را دستگیر و به تهران فرستاد. سلیمان خان در جریان مسافرت احمد شاه با برپایی طاق نصرت در هارون آباد، به همراه پنج هزار سوار احمد شاه را در موقع خروج از مرز بدرقه کرد. پس از بازگشت به میان ایل با کسب اطلاع از اینکه، احمد شاه توسط رضا خان سردار سپه تبعید گردیده است با دستور بستن راه و بازگشت رضا خان در حین بازگشت حکم قتل وی را صادر نمود. رضا خان از طریق تلگراف خانه کردند و خانقین در جریان نقشه سلیمان خان قرار گرفت و از آنجایی که او را مانعی در پیش رو دید موجبات قتل وی را فراهم کرد. سرهنگ عبد الله خان

شرابی مأمور اجرای این امر گردید و او هم پاشا خان را که جوانی خام و کم تجربه بود با دادن تضمین و منصبی مهم تحریک به قتل عمومی خود کرد. پس از ترور امیر اعظم، قاتل او را فراری دادند و بعدها هم مورد تعقیب قرار نگرفت. بازماندگان سلیمان خان امیر اعظم پس از کشته شدنش، به دستور سردار سپه به سرخس تبعید گردیده، مدت هشت سال در آن منطقه در تبعید به سر بردند. (محمدی، جغرافیای تاریخی ایوان غرب (ایوان کلهر)، صص ۹۷-۹۲؛ سلطانی، جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل...، ج ۳-۲، صص ۶۰۶-۶۰۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، صص ۵ تا ۸؛ همراه این گزارش نامه فاطمه بدر اعظم همسر سلیمان خان امیر اعظم نیز پیوست بود که در آن از شرح پریشانی خود و ظلمی که از طرف عباس خان امیر مخصوص چه در قتل شوهرش و چه در تبعید آنان روا داشته شده سخن رفته است. بدر اعظم در این نامه یادآور می شود که «جواهرات و سردوشی الماس و اسباب طلا و نقره متجاوز از دویست هزار تومان» آنها به یغما رفته، اما اینک برای رفع سرمای زمستان، رختی ندارند که به برکنند (همان، پ ۲۰، صص ۳ و ۴).

۳- روزنامه امروز ایران، شم ۳۰، ص ۱.

۴- همان، ۲-۸-۳۱-۱۳۰۱.

۵- همان، ۲۶-۱۳-۴۷-۱۳۰۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۶۵.

۷- FO E ۱۴۳۷۱ / ۲۷ / ۴۴.

۸- FO E ۱۴۳۸۵ / ۲۷ / ۴۴ این استدلال برای ایران قابل پذیرش نبود (ر. ک: ۱۹ دی).

دوشنبه ۳ دی ۱۳۰۱ ۲۵ دسامبر ۱۹۲۲ ۶ جمادی الاول ۱۳۴۱

* دو پرسش از قوام السلطنه

روزنامه ایران در شماره امروز خود دو پرسش خود و پاسخ قوام السلطنه ریاست وزراء را در مورد روابط تجاری ایران و روسیه شوروی چاپ کرد. پرسش اول در مورد شروع دوباره مذاکرات تجاری بود که قوام السلطنه ضمن اشاره به تلاش هیأت ایرانی در مسکو آن را تأیید نکرد و گفت که این اهتمامات «را نمی توان به منزله تجدید مذاکرات قرار داد.» پرسش دوم درباره حضور کشتی های نظامی روس در آبهای سرزمینی ایران بود که نخست وزیر آن را تکذیب کرد. (۱)

* سرگذشت کمیسیون سرحدی

مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی ایران امروز با گزارش مشروحي که به قوام السلطنه ریاست وزراء فرستاد علل ناکامی این هیأت را تشریح کرد و آن را در چهار بخش چنین عنوان کرد: حاضر نشدن هیأت روسی در ابتدای امر، ناکافی بودن اختیارات شویروف و اصرار بر این که مأموریت هیأت روسی فقط متمرکز بر تقسیم آبهای مرزی است، نفرستادن یک مترجم که تا امروز هم نرسیده است، عدم اعزام ۶۰-۵۰ نظامی برای تأمین امنیت دو هیأت مذاکره کننده. وی با اشاره به این که با این نواقص به گمیش تپه حرکت کرده و هیأت روسی را تشویق به آمدن نموده، اما آنان همچنان به کارشکنی خود ادامه دادند، یادآور شد بهتر است هیأت ایرانی منطقه را ترک نکند تا اگر در بهار آینده قرار شد مذاکرات مرزی شروع شود، نتوانند بیش از این به شروع کار از آبهای سرحدی اصرار ورزند و تحدید حدود، از بخش ارضی آغاز گردد. (۲)

* حضور نظامی روسیه در مرزهای شمال شرقی

چند سالی بود که روسیه تأسیسات حکومتی (گمرک، پست و پاسگاه نظامی) را از ناحیه حسن قلی (۳) برچیده بود ولی اخیراً همه آنها را به سرعت برقرار کرده است؛ از ترکمنهای ایران که می خواهند به حسن قلی بروند رواید و جواز عبور می خواهند و ایرانیان را مجبور می کنند که از کارگزار روسیه در گمیش تپه جواز بگیرند. جالب این که این کارگزار یک ایرانی است.

مستشار الدوله ضمن اعلام این موضوع به وزارت امور خارجه نوشت که حسن قلی موافق عهدنامه ۱۹۲۱ جزو خاک ایران، و رود اترک برطبق معاهده ۱۸۸۱ مرز ایران و روس است. وی این رویه روسها را خلاف تبلیغات بلشویکی آنها دانست و نوشت که حسن قلی محتاج گمیش تپه است؛ هم از نظر نیازهای اجتماعی و هم از جهت نیازهای اقتصادی. وی پیشنهاد کرد اگر قرار است اهالی گمیش تپه برای رفتن به حسن قلی جواز عبور بگیرند، خوب است دولت ایران هم با گماردن مأمورانی از اهالی حسن قلی که به گمیش تپه می آیند جواز عبور و رواید درخواست کند. وی نوشت که اخیراً روسها از روستای فیروزه تا حسن قلی پستهای نظامی ۲۵ نفره دایر و از اهالی حسن قلی شروع به گرفتن مالیات کرده اند. (۴)

* ارسال سکه های کشف شده به وزارت داخله

حکومت دامغان اطلاع داد که پس از کشف سکه های عهد شاهرخ شاه که چندی قبل در یک کوزه سفالی آبی روشن پیدا شد، این سکه ها به همراه یک زوج النگو توسط اداره پست به وزارت داخله فرستاده شد. تعداد سکه ها ۶۰ عدد است. این کشفیات از وزارت داخله به موزه معارف تحویل داده خواهد شد. (۵)

* توجیه شیخ خزعل برای ارتباط با انگلیس

نماینده سیاسی ایران در خوزستان ضمن تأکید بر ارتباط نزدیک شیخ خزعل با دولت انگلیس به وزارت امور خارجه نوشت که «لازم است از طرف دولت علیه ترتیبی اتخاذ شود که شیخ خزعل جرأت و جسارت به چنین اقدامات را نداشته باشد.» بنابر شنیده ها، خزعل در توجیه این نزدیکی به انگلیس

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۴، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱ تا ۳-۱۲۷-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۳- خلیج حسن قلی، خلیج کوچک و کم عمقی در جنوب شرقی دریای خزر است که هم اکنون خشک شده است. رود اترک به این خلیج می ریخته، خط سرحد ایران و شوروی هم از این نقطه امتداد می یابد. به گونه ای که سواحل جنوبی دریای خزر از خلیج حسن قلی تا آستارا مربوط به خط ساحلی ایران بوده، سهم استان گلستان (ترکمن صحرا) در این نواحی ۸۲ کیلومتر است (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۸۵۱).

۴- همان، ۱/۱۳۵ و ۱۳۵-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۴، ص ۲.

در مجلس گفته است برای حفظ خود و دارایی ام از دولت فعلی مأیوس هستم و چاره ای ندارم که مناسبات خود را با دولت انگلیس محکم کنم. (۱)

[تصویر] شیخ خزعل

* بی اطلاعی قوام السلطنه از امان دهی به سید طه

امروز قوام السلطنه در نامه ای به وزارت جنگ و شخص رضا خان، ضمن اشاره به دریافت پاسخ سفیر انگلیس و اخبار مربوط به شیخ محمود، سیمیتقو و سید طه می گوید که در این موارد با سفارت ایران در لندن، سفیر لندن در تهران و سفیر عثمانی در تهران مکاتبه و مذاکره شده تا مصونیت مرزهای ایران حفظ شود.

قوام السلطنه با بیان این که درباره اسماعیل آقا سیمیتقو و سید طه اعتراضات سختی به سفارت انگلیس در تهران کرده، پاسخ این سفارت را متذکر شد که سفیر می گوید شما به سید طه امان داده اید و این تأمین نامه به امضای امان الله میرزا رئیس کل ارکان حرب قشون است؛ و حتی نسبت به اسماعیل آقا سیمیتقو وعده داده شد که در صورت عدم تعرض می تواند به خاک ایران بیاید.

وی یادآور شد من اقدامات خود را بدون اطلاع از این موضوعات کرده ام. «لازم است تفصیل تأمین سید طه را مرقوم فرمایند.» (۲)

* حکم قشونی شماره ۱۰۲

رضا خان وزیر جنگ امروز با صدور حکم قشونی شماره ۱۰۲ سرتیپ امان الله میرزا رئیس ارکان حرب کل قشون را مسئول انتظام و حسن جریان امور فنی توپخانه کرد. در این حکم تشکیلات جدید تیپ توپخانه لشکر مرکز با مسئولان آن مشخص شده بود. (۳)

* یورش کرد محله ای ها به طایفه جعفربایی

امروز پنجاه نفر از اهالی کردمحل به طایفه جعفربایی یورش برده، ۹۰ رأس گاو، هفت رأس مادیان، ۲۹ رأس گاو میش را دزدیدند. آنها یک نفر ترکمن را هم کشتند و سرش را بریدند. (۴)

* استعفای وزیر عدلیه

بنابر خبری که روزنامه ایران به چاپ رساند وزیر عدلیه، مشار السلطنه (۵) امروز از سمت خود استعفا داد. در رد یا قبول این استعفا خبری منتشر نشده است اما وزیر از حضور در محل کار خودداری کرده است. «کارها فعلا به عهده منصور السلطنه

* بازدید از انستیتو پاستور

امروز وزیر معارف، امیر اعلم رئیس مجلس حفظ الصحة و دکتر سیف الاطباء رئیس اداره حفظ الصحة وزارت معارف و لسان الحکماء معلم امراض چشم مدرسه طب به انستیتو پاستور رفتند و از این مرکز دیدن کردند. آنها از خدمات دکتر منار (۷) فرانسوی اظهار رضایت نمودند. (۸)

* خبر هایی از لاهوتی و همراهانش

نماینده سیاسی ایران در تفلیس گزارش داد که ابو القاسم لاهوتی برای حضور در کنگره کمونیستها راهی مسکو شده و همراهان او از طریق بادکوبه به طرف تهران حرکت کرده اند. (۹)

- ۱- سیاست بریتانیا در خلیج فارس ...، ص ۱۵۴.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۶.
- ۳- همان، پ ۱۵، صص ۲۷ تا ۲۹.
- ۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۴۴.
- ۵- اسد الله قدیمی نوایی معروف به مشار السلطنه فرزند میرزا هدایت الله فرزند حاج میرزا رضا قلی منشی الممالک به سال ۱۲۴۸ ش متولد شد. تحصیلات عالی را در رشته حقوق و علوم سیاسی در اروپا گذراند. سپس وارد وزارت امور خارجه شد و در آن وزارت خانه ریاست ادارات مختلف را برعهده گرفت و افزون بر اینها چند مأموریت مهم به خارج از کشور را پذیرفت. او مدتی معاون وزارت مالیه و معاون وزارت خارجه بود و چندی نیز معاونت و کفالت وزارت عدلیه را داشت و در دوره سوم مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه تهران به نمایندگی مجلس انتخاب گشت. مشار السلطنه در دوران پادشاهی احمد شاه قاجار در کابینه میرزا حسن خان مشیر الدوله در اسفند ۱۲۹۳ به وزارت مالیه رسید و در ۱۲۹۶ ش در کابینه ترمیمی میرزا حسن مستوفی الممالک همین سمت را برعهده گرفت. وی در کابینه صمصام السلطنه بختیاری وزیر پست و تلگراف بود و در ترمیم همان کابینه در ۲۹ خرداد ۱۲۹۷ به جای علیقلی خان مشاور الممالک به وزارت امور خارجه منصوب گردید. او در کابینه دوم مشیر الدوله در تیر ۱۲۹۹ وزیر خارجه بود. اسد الله قدیمی در کودتای ۱۲۹۹ از طرف حکومت وقت بازداشت شد و به زندان افتاد و در طول حکومت سید ضیاء الدین همراه با عده ای از رجال و افسران در زندان به سر برد. با سقوط سید ضیاء و نخست وزیری قوام السلطنه در سال ۱۳۰۰ ش به ترتیب وزارت پست و تلگراف، عدلیه و وزارت امور خارجه را تصدی نمود. یک سال بعد در نخست وزیری دوم قوام السلطنه بار دیگر وزارت عدلیه را برعهده گرفت. مشار السلطنه در آذر ۱۳۱۴ در تهران درگذشت و در مقبره خانوادگی خود در امام زاده صالح تجریش مدفون گشت. (دولتهای ایران از میرزا نصر الله خان مشیر الدوله تا ...، صص ۱۲۸، ۱۲۵، ۱۲۴، ۱۲۰، ۱۰۸، ۱۰۴، ۱۰۳، ۱۰۲، ۷۸؛ مرسلوند، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۵، ص ۱۶۲؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۲، صص ۱۱۹۷-۱۱۹۶). [تصویر] اسد الله قدیمی نوایی
- ۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۵، ص ۲.

۷- دکتر ژوزف منار فرانسوی اولین رئیس انستیتو پاستور ایران بود. در ۱۲۹۸ ش دولت ایران بر آن شد روابط علمی خود را با کشور فرانسه تجدید کند و در این راستا به فکر استخدام پزشکان فرانسوی افتاد. به همین منظور، هیأت نمایندگی سیاسی ایران به همراه عده ای از پزشکان عازم اروپا شدند تا در انتخاب پزشکان فرانسوی اقدام کنند. هیأت مزبور در ۲۳ اکتبر ۱۹۱۹ با امیل رو، رئیس انستیتو پاستور پاریس، ملاقات کرده، در همان دیدار اساس و شالوده تأسیس انستیتو پاستور ایران را پی ریختند. سه ماه بعد، انستیتوی علمی و بهداشتی به نام انستیتو پاستور در ایران تأسیس شد و دکتر ژوزف منار فرانسوی از سوی امیل رو برای ریاست انستیتو پاستور ایران برگزیده شد و متعاقب آن در اوت ۱۹۲۰ وارد تهران شد. او در آغاز در خانه ای اجاره ای مستقر شد و به سرعت به ساختن پاره ای از واکسنها که در درجه اول مورد نیاز مردم ایران بود پرداخت؛ بعدها در زمین هایی که از سوی عبد الحسین فرمانفرمایان به او واگذار شد اقدام به ساختمان آزمایشگاه هایی نمود که بیش از سی سال مورد استفاده انستیتو پاستور ایران قرار داشت. عده ای از جوانان ایرانی از جمله دکتر ابو القاسم بهرامی معلم علوم طبیعی مدرسه دار الفنون، دکتر حسین مشعوف، دکتر سید حسن میردامادی و دکتر علی محمد ثمری با منار برای آموختن دانشی که تا آن وقت در ایران سابقه نداشت همکاری صمیمانه ای داشته اند و اکثر آنان بعدها به مقامات عالی علمی و دانشگاهی نائل آمدند. دکتر منار فرانسوی پس از پنج سال خدمت در ایران سرانجام در ۱۹۲۵ م به کشورش بازگشت و پس از وی کفالت انستیتو پاستور ایران به همکار نزدیک او، دکتر ابو القاسم بهرامی، سپرده شد (قدسی، تاریخچه انستیتو پاستور ایران، صص ۱۸-۱۴).

۸- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۵، ص ۳.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۲، ص ۵۲؛ موضوع شرکت لاهوتی در کنگره کمونیستها بعدها توسط سفارت ایران در مسکو بدین شکل اصلاح شد که «مشار الیه در یکی از مدارس السنه شرقی مسکو مشغول تدریس است و خبر دخالت او در کنگره مذکور خالی از صحت می باشد.» (همان، پ ۳۲، ص ۵۰).

سه شنبه ۴ دی ۱۳۰۱/۲۶ دسامبر ۱۹۲۲/۷ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در این جلسه فصل سوم از عهدنامه ایران و افغانستان در دستور کار قرار گرفت و قرائت شد. سپس درباره استخدام دکتر ویلهلم بحث شد که برخی از نمایندگان با این استدلال که ایران خود از پزشکان ماهری برخوردار است با آن مخالفت کردند. قرار بود این پزشک برای تدریس جراحی استخدام شود.

نمایندگان به طرح لایحه رأی دادند و لایحه قرائت و نمایندگان چهار ماده آن را تصویب کردند. (۱)

* ارسال نامه شیخ الاسلام اصفهانی به وزارت امور خارجه

در پی طرح سؤال شیخ الاسلام اصفهانی نماینده اصفهان از وزیر امور خارجه درباره وضع جزایر ایرانی خلیج فارس (ر. ک: ۱ دی) این سؤال امروز توسط رئیس مجلس به وزارت امور خارجه منعکس شد و از آن وزارت خانه دعوت شد تا برای پاسخ در مجلس حاضر شود.

با رسیدن نامه رئیس مجلس به وزارت خانه یاد شده، فوری دستور داده شد که یک نفر مأمور تهیه گزارش از جزایر ایرانی خلیج فارس شود. در ن هایت موضوع به کارگزاری بوشهر احاله شد تا جواب دهد. (۲)

* تعیین اسامی فعالان سیاسی ارمنی در تبریز

به دنبال ارسال نامه ای از طرف سفارت روسیه شوروی به وزارت امور خارجه که در آن ادعا شده بود یک گروه ارمنی از مسئولان و دولتمردان سابق ارمنستان اینک در تبریز اجتماع کرده و علیه موقعیت سیاسی فعلی ارمنستان فعالیت می کنند، (ر. ک: ۵ آبان) دولت ایران که به نظر می رسد از موضوع بی خبر بود، دستور پی گیری داد. امروز وزارت داخله در نامه ای که به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که ایالت آذربایجان پاسخ داده و صورت اسامی این افراد تهیه شده است. (۳)

* جابه جایی نیروهای نظامی به جای چریک های مرزی در ماکو

بنا به دستوری که امروز به امیر لشکر شمال غرب داده شد، عبد الله طهماسبی موظف شد «مأمورین چریک سرحدی ماکو را تدریجا تبدیل به نظامیان نموده» اما به نحوی که «موجبات دلتنگی اقبال السلطنه فراهم نشده و سرحدات ماکو» در ن هایت به دست نظامیان بیفتد. با این حال این دستور به این نحو ترمیم شد که اگر وجود عده ای از این چریکها در آن حدود ضروری است یک عده صاحب منصب برای اداره کردن آنها بفرستید و مخارج آن را هم بدهید که بی جهت از طرف اقبال السلطنه برای دولت حساب سازی نشود. (۴) این اقدامات در حالی صورت می گیرد که رضا خان به اقبال السلطنه قول داده بود اقداماتی علیه او نخواهد کرد. (۵)

وزارت داخله امروز از شاه خواست از آنجا که حسینعلی خان عظام الملک نوایی اخیراً فوت کرده «محض تشویق بازماندگان آن مرحوم و سایر خدمتگزاران وزارت داخله ... اعطای لقب عظام الملکی» به پسر متوفی، عبد العلی خان که در نظمیّه مازندران کار می کند داده شود. (۶)

* وصول مطالبات تنها راه پرداخت بدهیها

مرتضی ممتاز الملک امروز بار دیگر تأکید کرد که بهترین راه پرداخت بدهیهای بانک ایران، وصول مطالبات است. برخی از بدهیهای بانک ایران شامل ۳۵ هزار تومان طلب اتباع آلمان، حدود دو هزار تومان بلدیّه، سی هزار تومان طلب اتباع انگلیس و ۲۰۰ هزار تومان طلب یک عده زن و مرد بیچاره که از یک صد تومان تا دو هزار تومان اندوخته خود را در این بانک گذاشته اند، می شود.

اکنون کسانی هستند که در کمیسیون های مربوطه محکوم به

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۵، ص ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۱-۵۱-۱۳۰۱.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۳۷۵۶، آرشیو ۷۲۲ ع ۵ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۶۰۰۴۰.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، صص ۱۱۷ و ۱۱۸.

۵- همان، پ ۳، ص ۱۱۶.

۶- همان، پ ۶، ص ۵۹.

پرداخت بدهی خود به بانک شده اند، مانند ارباب بهمن (۱) که بیش از یکصد هزار تومان قرض دارد؛ یا سید مهدی مهنا و ...

ممتاز الملک در نامه ای که به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت و این موارد را توضیح داد، درخواست کرد که او هم در این راه بانک را کمک کند. (۲)

* موجب بگیران قاتل

امشب چند نفر از ترکمن هایی که به استخدام فصلی درآمده بودند و از دولت موجب می گرفتند پس از دریافت هشت تومان برای هر نفر شامل حقوق پانزده روز خود پس از خروج از استرآباد به شهر باز می گردند و یک آژان نگهبان بازارچه سرچشمه را کشته تفنگ او را می برند. (۳)

* گیلان از نگاه انگلیس

سرهنگ دوم ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس پس از مأموریت اخیر خود به گیلان و نیز بررسی وجود یا نبود نشانه هایی از قصد روسها برای پیاده کردن نیرو در آن منطقه، اوضاع ارتش ایران در گیلان و میزان توان او در برابر تهاجم روسها و تبلیغات بلشویکی موجود در گیلان، نوشت که ریشه مفاسد سیاسی منطقه والی روسوفیل گیلان نیر السلطان است. او گوش به فرمان آپرسوف کنسول روسیه در رشت است.

تبلیغات روسها به دلیل انتقال دفتر مرکزی ونشترک به رشت فزونی یافته؛ فرخی سردبیر توقیف شده طوفان هم در جهت تبلیغات فعال است.

شایعه تهاجم روسها به گیلان در منطقه جدی گرفته شده و تجار مایل هستند اموال خود را از بانک شاهنشاهی بیرون کشیده به جای امنی ببرند. ساندرز یادآور شد که ایران نیروی قابل توجهی برای مقابله با تهاجم احتمالی روسها ندارد.

تجارت راکد است و از نظر روسها علت آن تسلط انگلیس بر بازرگانان و سنگ اندازی آنها در مسیر مذاکرات تجاری میان ایران و روس است. ساندرز دیدگاه خود را نسبت به گیلان چنین پایان می دهد که کلید حل مشکلات تغییر والی گیلان است. (۴)

علت اصلی مأموریت ساندرز به گیلان رسیدن این خبر از باکو بود که اگر نتایج کنفرانس لوزان باب طبع روسیه نباشد، روسیه از خاک ایران برای حمایت از ترکها در عراق نیرو اعزام خواهد کرد. (۵)

[تصویر]

۱- ارباب بهمن که در منابع از او ارباب بهمن بهرام هم یاد شده از تاجران و بازرگانان زرتشتی در ایران بود که در دوره آخر حکومت قاجارها و اوایل حکومت رضا شاه پهلوی در ایران مشغول فعالیتهای بازرگانی بود. از آنچه از منابع به دست می آید او در ۱۲۸۷ ش با تأسیس اداره ای مسئولیت تعمیر و تعویض تیرهای خطوط تلفن را برعهده داشت. در کنار آن مسئولیت حمل محمولات پستی بین قزوین و ساوجبلاغ و تهران را با استفاده از گاری هایی که در اداره اش داشت برعهده گرفته بود. در کتاب اسنادی از زرتشتیان معاصر علاوه بر مسئولیتهای پیش گفته، مسئولیت تعمیر راه شوسه تهران، قزوین و انزلی که به دولت روسیه تعلق داشت نیز به او نسبت داده شده است. ارباب بهمن بهرام در جابه جا کردن مال التجاره تجار زرتشتی یا اموال زرتشتیان مبالغ کمتری از آنان دریافت می کرده است. ارباب بهمن بهرام همچنین از اعضای انجمن زرتشتیان به شمار می رفت و در اوایل اردیبهشت ۱۳۰۲ در جریان انتخابات انجمن مرکزی برای نظارت بر انتخاب یک نفر نماینده زرتشتیان برای دوره پنجم مجلس شورای ملی، او در زمره اعضاء انجمن و نیز یکی از نامزدهای نمایندگی مجلس شورای ملی بود که رأی نیاورد. او با خزانه داری کل ایران قرارداد هایی می بست که اسناد مربوط به آن در کتاب اسنادی از زرتشتیان معاصر آمده است. (امینی، اسنادی از زرتشتیان معاصر ایران (۱۲۵۸-۱۳۳۸ ش)، صص ۵۹۳-۵۸۷).

۲- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، صص ۴۷ و ۴۸.

۳- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۴۵.

۴- FO E ۱۷۱۳/۱۷۱۳/۳۴.

۵- FO E ۱۷۱۴/۶۹/۳۴.

چهارشنبه ۵ دی ۱۳۰۱/۲۷ دسامبر ۱۹۲۲/۸ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تکمیل نیروی دریایی

امروز رضا خان وزیر جنگ به محمود آیرم امیر لشکر جنوب نوشت که «درصدد تکمیل قوای بحری» است. آیرم پیش از این خواسته بود جهازات موجود در بوشهر در اختیار لشکر جنوب قرار گیرد (ر. ک: ۲۸ آذر) و رضا خان آن را موکول به این اقدام کرد که «پس از موفقیت دستور لازم به شما داده و کشتی های جنوب نیز در تحت نظر شما گذاشته خواهد شد.» (۱) در همین روز رضا خان در نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء از او درخواست کرد به وزارت فواید عامه بگوید که جهازات جنگی موجود در بوشهر را تحت نظر اداره قشونی در آورد. (۲)

* فراهم کردن زمینه های عقد قرارداد تجاری با ترکیه

قوام السلطنه ریاست وزراء در تلگرافی که امروز به سفیر ایران در اسلامبول فرستاد با توجه به مساعد بودن طرح موضوع ترانزیت و حقی که عثمانی برای ایران در این مورد قائل است و نیز با اشاره به اشکالاتی که روسیه شوروی برای ایران در این زمینه فراهم کرده، از سفیر خواست که اقدام لازم در زمینه عقد قرارداد تجاری را به عمل آورد و موضوع ترانزیت صراحتاً در آن قید گردد. (۳)

* اعلامیه شیخ محمود

امیر لشکر شمال غرب امروز اعلامیه چاپی و دو صفحه ای شیخ محمود را که به تازگی به دستش رسیده به مرکز فرستاد.

این اعلامیه که به زبان کردی نگارش یافته بود با جمله «بسمه و ما توفیقی و لا- اعتصامی الا بالله علیه توکلت و الیه منیب» شروع می شد و با امضاء «فدایی ملت کرد، حقیرزاده، محمود» به پایان می رسید. شیخ محمود در این اعلامیه هدف اصلی خود را استقلال ملت کرد اعلام کرده بود. (۴)

* اجرای تعرفه اروپایی در امور گمرکی

بنا به خبری که نماینده سیاسی ایران در بادکوبه به وزارت امور خارجه فرستاد، با استناد به حکم صادره از مسکو بار دیگر تعرفه اروپایی در امور گمرکی جایگزین تعرفه آسیایی شده است. موضوع به وزارت فواید عامه منعکس شده تا به اطلاع بازرگانان برسد. (۵)

* دخالت برخی حاکمان ایالات در امور عدلیه

بنابر آنچه که از وزارت عدلیه به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشته شده، برخی از حاکمان ایالات در امور حقوقی دخالت می

کنند. وزارت عدلیه درخواست کرده: «برای جلوگیری از دخالت حکام در امور حقوقی تصمیمی اتخاذ فرمایند و یا امر دهند که مأمورین وزارت عدلیه در نقاط مزبور احضار به مرکز شوند.» (۶)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه اعتبارنامه دانش (۷) نماینده نیشابور و لسان‌الملة (۸) نماینده جهرم با اکثریت آراء تصویب شد. نصرت‌الدوله در تذکری به مجلس در مورد وام درخواست شده از بانک شاهنشاهی با وثیقه عواید نفت جنوب، پیشنهاد کرد این نوع درخواستها در مجلس مطرح و پس از تصویب ارائه شود. مجلس در ادامه کار به برخی از لوایح دولت درباره شهریه‌ها رسیدگی کرد. (۹)

* نجفقلی آلارلو و تأکیدات وزارت امور خارجه

عبدالله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب امروز به رضا خان وزیر جنگ نوشت که وزارت امور خارجه در مورد نگهداری نجفقلی که چندی پیش دستگیر شده بود تأکید می‌کند. موضوع این سفارش برای ادامه حبس او روشن نیست؛ دیگر آن که «امر توقیف یا استخلاص فقط بایستی از حضرت اشرف دامت عظمته صادر شود.» وی ادامه داد نجفقلی اینک در تبریز

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۱۰.

۲- همان، پ ۳، ص ۱۳۹.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۶-۱۵-۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲، صص ۱۵۵ تا ۱۵۷. برای آگاهی از اصل اعلامیه و ترجمه آن به فارسی ر. ک: اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵۷ تا ۱۶۰-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۵، ص ۳. اقدامات بعدی دولت ایران در خبرهای روز بیستم دی آمده است.

۶- همان جا.

۷- محمد دانش بزرگ نیا فرزند حاج عبدالحسین تهرانی- از تجار مشهور- در ۱۲۶۸ ش در مشهد متولد شد. تحصیلات خود را در مشهد و تهران به پایان رساند و عربی و فرانسه را به خوبی آموخت. او از شعرای خراسان به شمار می‌رفت و در شعر او را در زمره شاگردان ادیب و ایرج میرزا دانسته‌اند. از او دیوان شعری با عنوان «راز دانش» در ۱۳۴۴ ش منتشر شد. دانش عضو شرکت «فرهنگ» بود که مؤسس چند مدرسه در خراسان به حساب می‌آمد و خودش نیز دبیرستان «دانش» را در مشهد تأسیس و مجله ادبی «دانش» را منتشر کرد؛ هرچند که ظاهراً یک شماره از آن بیشتر منتشر نشد و در دی ۱۲۹۸ ش انتشار آن متوقف شد. او در چهارمین دوره مجلس شورای ملی از جانب اهالی نیشابور به نمایندگی رسید و نیز در اولین دوره مجلس مؤسسان که تغییر سلطنت به نفع پهلوی را به همراه داشت از جانب مردم مشهد به نمایندگی این مجلس رسید. پس از آن ریاست انجمن شهر مشهد را برعهده گرفت و در سالها بعد چند شرکت تأسیس کرد و به تجارت و فعالیت اقتصادی پرداخت. رزا دختر محمد دانش بزرگ نیا به عقد احمد رضا پهلوی- برادر کوچکتر محمد رضا شاه- درآمد و همین امر موجبات رشد و ترقی محمد دانش را فراهم کرد. فرزند دیگر او- حسین دانش بزرگ نیا- پس از ازدواج خواهرش رزا با

احمد رضا پهلوی، به ریاست دفتر احمد رضا منصوب شد. محمد دانش بزرگ نیا در اول فروردین ۱۳۴۷ به علت سکت قلبی درگذشت (اسحاق، سخنوران نامی ایران در تاریخ معاصر، ج ۲، صص ۱۸۳-۱۸۲؛ اطلاعات، شم ۱۲۵۴۲ (۴ فروردین ۱۳۴۷)، ص ۱۷).

۸- عبدالمحمد سپهر معروف به لسان الملک از مشروطه خواهان بنام بود که سالها قبل از سلطنت رضا شاه پهلوی و بعد از آن در سمت هایی مانند مدیرکل وزارت جنگ، فرمانداری و استانداری برخی از نقاط کشور از جمله تهران فعالیت نمود. او در بامداد سوم اسفند ۱۲۹۹ با ورود قزاقان به تهران و پیروزی کودتای رضا خان به همراه ۴۰۰ الی ۵۰۰ نفر که بسیاری از آنها شاهزاده ها و رجال بودند دستگیر شد. لسان الملک در دوره چهارم مجلس شورای ملی در سال ۱۳۰۰ ش از حوزه انتخابیه جهرم به نمایندگی انتخاب گشت. وی در سال ۱۳۴۰ ق / ۱۳۰۱ ش روزنامه استقامت را تأسیس نمود که دو بار در هفته با مطالبی از اخبار مجلس و اخبار داخله چاپ و منتشر می شد. او در سال های آخر عمر به مطالعه و تحقیق مشغول بود و سرانجام در بهمن ۱۳۵۱ درگذشت. (اطلاعات، شم ۱۴۰۱۰ (۵ بهمن ۱۳۵۱)، ص ۴؛ شیخ الاسلامی، «نصرت الدوله فیروز و داستان سقوط وی»، آینده، ص ۴۳؛ صدرهاشمی، تاریخ جراید و مطبوعات ایران، ج ۱، صص ۱۵۸-۱۵۷).

۹- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۶، ص ۱.

زندانی است؛ و از دواير دولتي و مالي خواسته شده که صورت بدهي او را بدهند تا تصفيه حساب شود. (۱)

* دیدار خصوصی احمد شاه و لورن

امروز سرپرسي لورن در دیداری خصوصی با احمد شاه شنید که سفیر روسیه از او خواسته است دولت قوام السلطنه را کنار بگذارد. احمد شاه خواستار اظهار نظر لورن می شود. وزیر مختار انگلیس می گوید برکناری دولت در شرایط فعلی، مطلوب نیست. او در ادامه می گوید در شرایط فعلی، تهاجم روسیه به ایران بعید است. لورن توصیه می کند شاه موضوع را به مجلس واگذارد. در این دیدار لورن از فضای ضد انگلیسی حاکم بر ایران می گوید و این که حجم این تبلیغات در پایان تابستان چنان شدت گرفت که مجبور شد به دولت هشدار دهد اگر این جو نشکند انگلیس نمایندگان خود را از ایران فرا خواهد خواند. احمد شاه نیز در پاسخ می گوید: متأسفم. انگلیس باید میان نظر واقعی ایران و نظر کسانی که تحت تأثیر روسیه هستند تفاوت قائل شود در این بین لورن از نصرت الدوله به عنوان عنصری ضد انگلیسی یاد کرد و از شاه خواست با او برخورد کند.

(۲)

۱- مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۱۴.

۲- FO E ۱۱۲۴ / ۷۷ / ۳۴.

پنج شنبه ۶ دی ۱۳۰۱/۲۸ دسامبر ۱۹۲۲/۹ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی پس از پیشنهاد هایی که نمایندگان برای طرح و تصویب برخی لوایح داشتند، بخش دیگری از مواد بودجه عدلیه مطرح شد. بعد از تنفس لایحه استخدام معلمین رشته حقوق توسط قوام السلطنه ریاست وزراء پیشنهاد گردید. پس از مخالفتها و موافقت های تنی چند از نمایندگان در ن هایت استخدام سه استاد علم حقوق با سالیانه چهار هزار تومان، برای سه سال تصویب شد. مخالفتها درباره استخدام مسیو مرل (۱) بیشتر بود اما در ن هایت با اکثریت ۴۰ رأی استخدام او به تصویب رسید. (۲)

* توصیه نامه برای سالارمبشر

کفیل ارکان حرب لشکر مرکز در نامه ای که امروز به رضا خان وزیر جنگ فرستاد از او خواست که از سالار مبشر رئیس سابق تلگراف خانه گیلان حمایت کند و با نوشتن شرحی به وزارت پست و تلگرام خدمات او بیان گردد. وی یادآور شد که سالار مبشر در کشف خیانت دو نفر تلگرافچی رشت که مرموزات وزارت جنگ را می فروختند «خدمات شایانی به وزارت جنگ و دولت کرده است و هیچ سزاوار نیست ... از شغل خود» منفصل شود و اینک در تهران سرگردان باشد. (۳)

* پاسخ وزیر جنگ به قوام السلطنه درباره سید طه

پس از نامه ای که قوام السلطنه ریاست وزراء برای رضا خان وزیر جنگ نوشت و در ضمن هشدار به فعالیتهای تجزیه طلبانه شیخ محمود و تحریکات او در کردستان ایران، از چگونگی تأمین دادن به سید طه اظهار بی اطلاعی کرد (ر. ک: ۳ دی)، وزیر جنگ در شرحی که امروز برای نخست وزیر فرستاد نوشت که پس از شکست سیمیتقو دولت ابلاغیه ای صادر کرد که در آن فقط فرد یاد شده را به یاغی گری شناخت و بقیه افراد را در صورتی که از کارهای گذشته خود دست کشیده و نسبت به دولت اظهار اطاعت کنند، بخشیده، اجازه می دهد به محل خودشان باز گردند. سید طه نیز از این فرصت بهره برد و تأمین گرفت ولی چندی بعد روشن شد که با کمک مأموران انگلیسی علیه مصالح و نافع دولت ایران فعالیت می کند. و اینک سید طه برای دولت فردی یاغی شناخته می شود. (۴)

* درخواست دوباره وزارت امور خارجه برای جلوگیری از مهاجرت اهالی ماکو

امروز بار دیگر وزارت امور خارجه از وزارت داخله خواست از ادامه مهاجرت رعایای ماکو به خاک روسیه جلوگیری کند. «این اواخر طایفه عبدوی در نتیجه فشار تحمیلات خوانین ماکو مهاجرت به روسیه نموده در موقع عبور از سرحد دو نفر زن مقتول و مجروح و تعدادی گوسفند آنها از میان رفته است.» وزارت خارجه از اقدامات خود در جهت جلوگیری از بدرفتاری مأموران روسی در مرز نخجوان با نماینده سیاسی ایران در آن منطقه خبر داد و در پایان از وزارت داخله خواست «موجبات

رفاهیت و آسایش رعایای ستم دیده فراهم» شود و این مهاجرتها پایان گیرد. (۵)

* عزیمت ساعد الوزاره به مسکو

ساعد الوزاره نماینده دولت ایران در بادکوبه برای مذاکره و گرفتن آخرین دستورها به مسکو سفر کرد تا با سفارت ایران رایزنی کند.

روزنامه ایران از قول منابع خصوصی نوشت که ساعد الوزاره برای مشورت درباره موقعیت سخت و غیرقابل تحمل بازرگانان ایرانی راهی مسکو شده است. (۶)

* توقف عملیات راه آهن در دزداب

مأموران دولت انگلیس در منطقه دزداب مشغول کشیدن

۱- در ۱۲۹۸ ش پس از آنکه آدلف پرنی (مستشار حقوقی و مشاور عالی قضایی دولت ایران- از ۱۲۹۸ تا ۱۳۰۴ ش) مدرسه عالی حقوق را در تهران بنیاد نهاد و به فرانسه بازگشت عده ای از معلمین حقوق را از فرانسه به تهران فراخواند که مسیو مرل هم در دسته همین معلمان به ایران آمده، تدریس یکی از گرایشهای حقوق در آن مدرسه را به عهده گرفت. (گلشائیان، خاطرات من یا مجموعه گذشته ها و اندیشه ها، ج ۱، ص ۴۴).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۷، صص ۱ و ۲؛ در این جلسه مدرس نظر منفی نسبت به استخدام استادان علم حقوق نداشت اما متذکر شد: «آقایان نمایندگان فرمایشاتی فرمودند که همان عرایضی بود که بنده منظورم بود و تکلیفا عرض می کنم که شخص من بلد نیستم درسی که آنها می خوانند چه چیز است، لیکن می خواهم خودمان را معرفی کنیم که هرچه علم در دنیا است، ما طالب هستیم و همین طور که دستور العمل ماست باید علم را دریابیم، از هر جا که باشد، لکن به قدر امکان و ضرورت. ولی اگر معلمی که به زبان ایرانی تدریس کند بهتر و زودتر توسعه پیدا می کند، و عده شاگردان زیادتر می شود، لکن اگر به زبان خارجه بگویند این طور توسعه پیدا نمی کند، چند سال بگذرد آیا ده نفر یاد بگیرند یا مثل این دو سه سال هیچ یاد نگیرند، جمع این دو مطلب همان طور است که آقای زنجانی اظهار کردند که به قدر ضرورت یکی یا دو نفر که خیلی مهارت داشته باشد اختیار کنیم و ما بقی را به عهده ایرانی ها که تحصیل کرده اند دولت واگذار کند که خرجش هم زیاد نشده باشد. و بنده کاملا عقیده دارم. حالا آقای شیخ ابراهیم زنجانی فرمودند یک نفر بیشتر لازم نیست، بنده عرض می کنم اگر دولت زیادتر احتیاج داشته باشد ممکن است دو نفر که خیلی مهارت دارد استخدام کند و ما بقی را خود ایرانی ها تدریس کنند تا انشاء الله الرحمن معلوم شود که فایده دارد یا ندارد، دیگر عرضی ندارم.» (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۳۷۳ و ۳۷۴).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۸۷؛ سالار مبشر ۲۷ سال در اداره تلگرام کار می کرد. او از استرآباد به گیلان منتقل شد و به گفته خودش نیر السلطان حاکم گیلان و سعد الملک معاون او، او را برنتافتند و برای آگاهی از اخبار ارسالی و رسیده یکی از همدستان خود را به ریاست تلگراف خانه گیلان گماشتند. اما علت اصلی برکناری از نظر سالار مبشر کشف «خیانت یک نفر تلگرافچی راجع به فروش مرموزات اداره قشونی به اجانب» بوده است (همان، پ ۱۱،

صص ۸۸ و ۸۹).

۴- همان، پ ۱۱، ص ۷.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۴۲۲۵، آرشیو ۷۱۶ غ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۳۰۰۰۱۱.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۶، ص ۱. این احتمال وجود دارد که ساعد الوزاره این خبر، حسن خان ساعد الوزاره باشد که جایگزین محمد ساعد الوزاره شده است.

راه آهن بودند؛ اما به دلیل نداشتن مجوز و امتیاز این کار توسط حکومت دزداب از این عملیات جلوگیری شد. (۱)

* اقدامات فرصت طلبانه رئیس نظمیہ اراک

بیست نفر از آزانهای عراق (اراک) در نامه ای به روزنامه ایران نوشتند که رئیس نظمیہ این شهر تاکنون یک هزار تومان از زنان بدکار شهر پول گرفته و از این نوع عواید برای خود ممر درآمد ساخته است. او به جای چهار ماه حقوق آزانها فقط ده تومان به آنها داده و تهدید کرده هرکس حرفی بزند صد ضربه شلاق خواهد خورد. آزانها نوشتند که بازرسی هم که برای رسیدگی به کارهای رئیس نظمیہ آمده بود، سراغی از ما نگرفت. (۲)

* حاکم جدید ساوجبلاغ

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر از انتصاب شجاع نظام به حکومت بلوک ساوجبلاغ داد و نوشت که او از کارکنان کارآزموده وزارت داخله بوده است. (۳)

* نشریه روژ کوردستان

امروز ششمین شماره روژ کوردستان منتشر شد. این نشریه که در سلیمانیه و با حمایت شیخ محمود منتشر می شد، مقالات متعددی در حقانیت استقلال کوردستان به چاپ رسانیده بود؛ و نیز مطالبی درباره ضرورت اتحاد کردهای منطقه و تبدیل شدن به یک ملت برای رهایی از تجاوزات دیگران. (۴)

[تصویر]

* کمک انگلیس به بازماندگان امیر اعظم

به دنبال کشته شدن سلیمان خان امیر اعظم حاکم سابق کلهر و تبعید خانواده او به بین النهرین، حیدر قلی نایب کنسول ایران در مندلی نوشت که امروز کریم خان سردار نصرت و غلامرضا خان پسر امیر اعظم از بغداد وارد مندلی شدند. او نوشت آنها در بغداد با نماینده عالی انگلیس دیدار کرده اند و گویا «مقداری وجه به حضرات برای مصارف داده شده و وعده قوی هم گرفته اند که احقاق حق و اصلاح کار و اموراتشان را هم به واسطه سفارت تهران با اولیای دولت علیه به عمل بیاورند.» (۵)

* موفقیت‌های بانک شاهنشاهی

امروز سی و سومین جلسه عمومی بانک شاهنشاهی ایران به ریاست «هیو بارنس» برپا شد. وی در این جلسه سال مالی گذشته این بانک را موفق ارزیابی کرد. وی با تمجید از اقدامات رضا خان وزیر جنگ در توسعه ارتش و آرامش حاکم بر کشور گفت که همه شعب بانک در طی سال گذشته فعال بوده اند و تعطیل نشده اند. وی گفت مجموع واردات ایران ۱۰۰۰ / ۲۵۰

۱۲ پوند بوده که از این مقدار ۹/۲۰۰/۰۰۰ پوند سهم دولت انگلیس است.

بارنس وجود راه آهن بلوچستان هند به سیستان ایران را پراهمیت خواند که موجب دوبرابر شدن تجارت ایران با هند شده است. به دلیل همین رونق شعبه ای از بانک در دزداب افتتاح شده و به دلیل اتصال سیستان به بم قرار است شعبه ای هم در شهر بم گشایش یابد. در ادامه وی از حضور مستشاران مالی امریکایی در ایران ابراز رضایت کرد و سپرده های بانک شاهنشاهی را ۳/۹۹۶/۰۶۴ پوند اعلام کرد. این سپرده ها در سال قبل ۲/۸۰۵/۳۷۴ پوند بوده است. (۶)

۱- همان، ص ۲.

۲- همان جا. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۵۸۲ * موفقیت‌های بانک شاهنشاهی ..... ص : ۵۸۲

۳- همان جا.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، پ ۳، صص ۱۸۶ تا ۱۹۲.

۵- همان، پ ۲۰، ص ۹.

۶- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۹ دسامبر ۱۹۲۲، ص ۱۷.

جمعه ۷ دی ۱۳۰۱ / ۲۹ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۰ جمادی الاول ۱۳۴۱

* اطلاعیه وزارت امور خارجه درباره تلگرافهای شخصی

وزارت امور خارجه در اطلاعیه ای که امروز در مطبوعات به چاپ رساند یادآور شد که نمایندگی های سیاسی ایران در خارج از کشور از تلگراف امور شخصی به ویژه تلگراف های محصلین ایرانی معذور هستند. «اعتبار مصوبه تلگرافی این وزارت خانه محدود» است. در این اطلاعیه آمده است که دانشجویان فقیر از این مورد مستثنا هستند. از این به بعد هزینه تلگرامهای شخصی باید پرداخته شود. (۱)

* احضار فرمانده نظامیان استرآباد به تهران

وزارت جنگ، محمد حسین آیرم رئیس قشون استرآباد را به تهران احضار کرد و او امروز به همراه یکصد نفر نظامی از راه بندر جز و از دریا به انزلی و رشت حرکت کرد. (۲)

* تحصن گروهی از اهالی دودانگه

اجحافات نایب الحکومه دودانگه باعث شده است که گروهی از اهالی شهر برای نشان دادن اعتراض خود به مقامات مرکزی در تلگراف خانه این محل تحصن کنند. آنها خواستار تغییر نایب الحکومه هستند. (۳)

* تأسیس آموزشگاه مهندسی

بنا به نوشته روزنامه اتحاد گردان مستقل مهندسی که یکی از شعبه های اداره قشونی است به تازگی اقدام به تأسیس آموزشگاه علوم مهندسی کرده و عده ای را برای تربیت استخدام کرده است. (۴)

* تقاضای انضمام بحرین، عمان و مسقط به پست خلیج فارس

در نامه ای که با عنوان «از بحرین خلیج فارس» امروز به وزیر پست و تلگراف فرستاده شد، با اعلام خرسندی از بازگشت پست جنوب به ایران و اداره آن توسط مأموران بومی نوشته شده بود که «این خبر بهجت اثر یک فرح و انبساط نامحدودی در خاطر دوستان اسلام عموما، و رعایای دولت علیه ایران خصوصا تولید نموده است.» نویسندگان نامه افزوده اند که جراید داخلی و خارجی نامی از نقاطی که پست ایران باید در آن جاها دایر شود نبرده اند، از این رو «به نام ایران [و] محض تذکار امنای آن دولت معروض می داریم که اهمیت بنادر خودسر خلیج [فارس] از قبیل ... بحرین، عمان و مسقط ...

[و] بنادری که فعلا ایران در آنها گمرک دارد بیشتر است؛ و این بنادر از روی تاریخ و علامات ... جزء ممالک محروسه ایران است ولی به واسطه غفلت امنای دولت سابق از اخذ مالیات و فرستادن ساخلو نظامی، به مرور ایام خودسر گشته اند» و لازم

است نام آنها نیز در شمار پست خلیج فارس ذکر شود. (۵)

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۷، ص ۱.
- ۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۴۵.
- ۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۶، ص ۳.
- ۴- همان جا.
- ۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۷-۴-۵۱-۱۳۰۲.

شنبه ۸ دی ۱۳۰۱ / ۳۰ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۱ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در این جلسه لایحه تأسیس شعبه حفظ الصحه حیوان و نبات مطرح شد و نمایندگان درباره آن اظهار نظر کردند؛ این که وابسته به کدام وزارت خانه یا سازمان باشد و بودجه آن از چه طریق تعیین گردد.

در پایان این جلسه تعدادی از نمایندگان از این که پرسشهای آنان از طرف مقامات نظامی و دولتی بی پاسخ می ماند گله کردند. (۱)

* پسر سیمیتقو در ساری قمیش

حاکم نظامی اشنویه در اخباری که برای امیر لشکر شمال غرب فرستاد، ضمن اشاره به تحرکات نظامیان عثمانی در کوه سنجاق و تصرف برخی از نواحی این ارتفاع نوشت که «پسر سمکو (سیمیتقو) از طرف دولت عثمانی برای تحصیل در مدرسه روانه صاری [ساری] قامش گردیده است.» (۲)

وزیر مختار انگلیس در تهران امروز نسبت به این که سیمیتقو و سید طه در کردستان عراق با تکیه به اسلحه و تجهیزات انگلیسی خود را مهیا نگه داشته اند ابراز نگرانی کرد؛ چرا که دولت ایران از تأثیر این فعالیتها بر کردهای ایران نگران است.

وی این نگرانیها را علی رغم اطمینان بخشی انگلیس مبنی بر بی ضرر بودن این حرکتها به دولت ایران همچنان پابرجا دانست. (۳)

* انوش گرگانرودی در راه رشت

بنابر گزارش سلیمان پاشا طالشی که کارش فرستادن اخبار ویژه برای رضا خان وزیر جنگ است، به دنبال روابط و مذاکراتی که انوش گرگانرودی با وساطت معتمد همایون رشتی با کنسول روس داشت، اینک عازم شهر رشت شده است. او ظاهراً توسط نظامیان احضار شده است، اما در باطن برای استحکام روابط خود با کنسول روس به آن شهر رفته است. (۴)

* تهیه فهرستی از اموال روسی

در دستوری که امروز به امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی رسید از او خواسته شد از همه وسایلی که روسها از قبیل خودرو، تلگراف بی سیم، تلفن صوتی و ... در شرف خانه به جا گذاشته اند فهرستی تهیه شود. این وسایل ممکن است در تصرف اداره قشونی و یا در اختیار سایر دوایر و یا نزد اشخاص باشد. (۵)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۸، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۴۱.

۳- FO E ۷ / ۷ / ۳۴

۴- همان، پ ۱۹، ص ۳۳.

۵- همان، س ۱۳۰۱، سند شم ۳۷۴۲. چند روز بعد فرمانده گروهان مهندسی نام یازده مورد از دستگاه هایی که تحویل انبار این گروهان شده بود برای امیر لشکر غرب فرستاد تا به مرکز ارسال شود؛ از ماشین گندم پاک کنی تا موتور نفت.

یکشنبه ۹ دی ۱۳۰۱ / ۳۱ دسامبر ۱۹۲۲ / ۱۲ جمادی الاول ۱۳۴۱

* شکایت انبارداران نفت آستارا

چهار انبار نفت در آستارا وجود دارد که مالکان آنها نفت وارداتی از بادکوبه را در آنها انبار کرده به فروش می رساندند.

اما اینک شرکت نفت گوم که یک شرکت روسی است، یکی از این انبارها را کرایه کرده و با نرخى که خود تعیین می کند نفت را وارد و توزیع می کند.

مالکان سه انبار دیگر که موقعیت خود را در خطر می بینند با شکایت به کارگزاری آستارا درخواست یاری کردند. وزارت امور خارجه ایران امروز این شکایت را به نمایندگی سیاسى ایران در بادکوبه منعکس کرد تا اقداماتی را برای رفع اضطراب انبارداران کنار مانده صورت دهد. (۱)

* تقاضای ارتقای درجه برای رئیس نظمیۀ مشهد

وزارت داخله امروز از احمد شاه خواست که نظر به مراتب دولتخواهی و خدمات شایان یاور پاشا خان رئیس نظمیۀ مشهد به او درجه نایب سرهنگی داده شود. (۲)

* راه آهن ماکو در شرف تخریب

راه آهن ماکو که توسط روسیه با هزینه ای نزدیک به ۳۰ میلیون منات تأسیس شده و طبق قرارداد دولتی ایران و روسیه شوروی متعلق به دولت ایران است، اینک توسط برخی افراد غیرمسئول در حال تخریب و فرسودگی است. با دستوراتی که به ایالت آذربایجان داده شده درخواست گردیده از «تفریط و تضییع اثاثیه راه آهن جلوگیری» کنند. (۳)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی به ریاست سید حسن مدرس، اعتبارنامه سردار معتمد رشتی (۴) به تصویب رسید. در این جلسه مذاکرات در مورد شعبه حفظ الصحه حیوان و نبات ادامه یافت. (۵)

* ورود ممتاز الدوله به انزلی

ممتاز الدوله نماینده سیاسى ایران در آنکارا که به عنوان سفیر کبیر فوق العاده به آن کشور عزیمت کرده بود، امروز در بازگشت از این مأموریت وارد انزلی شد. وی تا دو روز دیگر به تهران می رسد. (۶)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۶، ص ۶۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۸۸، ص ۲.

۴- میرزا صادق خان ملقب به مجیب السفراء، محتشم الملک، در اوان نهضت مشروطیت لقب سردار معتمد دریافت کرد و بدان مشهور گردید. زمانی هم که گرفتن نام خانوادگی مرسوم شد عنوان اکبر را برگزید و بسیاری از او با نام صادق اکبر یاد کرده اند. وی فرزند حاج میرزا مهدی خان گیلانی است که در ۱۲۵۰ ش به دنیا آمد. با دختر اکبر خان بیگلربیگی امشه ای رشتی که عمویش نیز بود ازدواج کرد و به واسطه آنکه عمویش از ملاکان طراز اول گیلان بود، میرزا صادق خان هم ثروت و مکنت یافت. در دوره سوم نماینده مجلس شورای ملی شد. وی در کابینه متزلزل عموزاده اش فتح الله خان اکبر معروف به سپهدار اعظم رشتی، چند صباحی وزارت پست و تلگراف را به عهده گرفت. پس از آن بار دیگر به نمایندگی روی آورد و در ادوار چهارم و پنجم و هشتم مجلس شورای ملی نماینده شد. سردار معتمد رشتی در ۱۳۱۱ ش درگذشت. خانه مجلل و وسیع سردار معتمد را که در خیابان استانبول قرار داشت بعدها بانک عمران خرید و بنای بزرگی در آنجا ساخت. از فرزندان او هم محمد اکبر چند سالی رئیس تشریفات دربار پهلوی و بعد معاون وزارت دربار بود. (بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، ج ۲، ص ۱۶۱؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۱۶۹ و ۱۷۰).

۵- همان، شم ۱۲۹۹، ص ۱.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۸، ص ۱.

دوشنبه ۱۰ دی ۱۳۰۱ / ۱ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۳ جمادی الاول ۱۳۴۱

* اقدام به تحصن در مجلس شورای ملی

امروز تعدادی از آوارگان ارومیه ای برای تحصن به مجلس شورای ملی آمدند. آنها خواستار تعیین تکلیف و حرکت به سمت ارومیه بودند؛ این که امکاناتی در اختیار داشته باشند تا به اوطان خود برگردند. (۱)

* شکایت اهالی تبریز از عدلیه

امروز گروهی از مردم تبریز با تلگرامی که به تهران فرستادند و گیرنده آن وزارت عدلیه، مجلس شورای ملی، وزارت امور خارجه و برخی روزنامه ها بود از وجود ظلم و فساد در عدلیه تبریز شکایت کردند و اظهار داشتند که حقوق اهالی پایمال می شود. گرفتن رشوه امری عادی شده، و تا رشوه ای ردوبدل نشود محکمه شروع به کار نمی کند. اهالی تبریز نوشتند که تلگرامهای زیادی در این مورد به مرکز فرستاده اند اما تأثیری نداشته است. (۲)

* پاسخ سفارت ایران در مسکو به ورود پنهانی مسکوکات به ایران

به دنبال اقدام کنسول روس در بندر انزلی به ورود چند جعبه مسکوکات ایرانی ضرب شده در خاک روسیه و زیر بار نرفتن او در اجرای تشریفات گمرکی، موضوع در مراکز ذی ربط مطرح و در نهایت به سفارت ایران در روسیه منعکس شد.

امروز این سفارت خانه پاسخ داد که این سکه ها، باقی مانده مسکوکات ضرب شده قبلی است که پس از عدم حصول موافقت بین ایران و روسیه شوروی در ادامه ضرب سکه، به جا مانده و از ایران درباره آنها کسب تکلیف شد، اما پاسخی داده نشد. «عجالتاً لازم است به سرحدات امر قطعی شود که از ورود مسکوکات مزبور به خاک ایران به طور سختی جلوگیری شود.» (۳)

* درخواست تغییر رئیس نظمیہ کرمان

عبدالحسین تیمور تاش حاکم کرمان در تلگرامی که امروز به رضا خان وزیر جنگ فرستاد خواستار تعویض رئیس نظمیہ این شهر شد. او توضیح داد که رئیس نظمیہ یک صاحب منصب اداره قشونی است و در زمانی که رئیس نظمیہ قبلی با متحصنین تلگراف خانه هم نوایی می کرد این صاحب منصب نظامی جای او انتخاب شد، اما بصیرت و اطلاعی از کار نظمیہ ندارد و نظمیہ کرمان رو به خرابی است. سردار معظم خراسانی (تیمور تاش) از رضا خان خواست فکر عاجلی برای موضوع بکند. (۴)

[تصویر] عبدالحسین تیمور تاش

- ۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۱۳-۳۴-۱۳۰۱. ۳۲ روز بعد وزارت عدليه در نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که برای رفع نواقص عدليه تبریز مشغول اقداماتی است (همان، ۱۶-۱۳-۳۴-۱۳۰۱).
- ۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۰۳۳۳، آرشیو ۴۰۶ ض ۳ آ آ ا، شم میکروفیلم ۰۲۱۱۰۰۳۲.
- ۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۹۷.

* حاکمان جدید قم، فیروز کوه و قزوین

بنا به اطلاعی که وزارت داخله داد، شاهزاده رکن الدوله به سمت حکمرانی شهر قم و ناصر قلی خان فرزند حاج فخر الملک به سمت حاکم فیروز کوه انتخاب شدند. (۱) حکمران قم ثقه السلطنه روز سوم ماه جاری به مرکز احضار شده و از دخالت در امور حکومتی منع گردیده بود. به نوشته روزنامه اتحاد حکومت قزوین نیز به مهام الدوله سپرده شد. (۲)

* وضع آشفته بلدیة مشهد

پس از روشن شدن این که عواید بلدیة مشهد صرف وظایف این اداره نمی شود، تحقیقات نشان می دهد که دوره قانونی نمایندگان بلدیة به سر آمده، جلسات آنها به درستی تشکیل نشده و تصمیم گیری نمی شود. از طرف دیگر سالار ممتاز رئیس بلدیة که به سمت نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شده از ریاست بلدیة مشهد استعفا نمی دهد «و ماهی سه هزار تومان عواید اداره بلدیة را دریافت و به هیچ وجه به مصارف مربوطه نمی رساند.» پیشنهاد شده انتخاب نمایندگان بلدیة آغاز شود و سالار ممتاز نیز تکلیف خود را روشن کند. (۳)

* منع کشت تریاک در بجنورد

پس از آن که حکومت محلی، عموم علما و تجار با مشورتهای زیاد تصمیم به منع زراعت تریاک گرفتند، از طرف حکومت بجنورد به تمام حوزه های حکومتی دستور داده شد که از کشت خشخاش ممانعت کنند. «از قرار اطلاع صحیح که می رسد امسال در تمام بجنورد و قرا یک من تخم تریاک کاشته نشده» است. احتمال می رود با این کار پس از یکی - دو سال، استعمال تریاک در این منطقه پایان یابد. (۴)

* انتقاد از عدم اتحاد مسلمانان نسبت به موضوع فلسطین

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود متن سخنرانی مدیر روزنامه المفید بغداد را که چند ماه پیش توسط انگلستان توقیف و خود او نیز تبعید شد، به چاپ رساند. این سخنان درباره سکون و سکوت غم انگیز مسلمانان نسبت به سرنوشت فلسطین بود.

او در بخشی از سخنان خود گفت: «مسلمانان امروز از دست می دهند چیزی را که پانزده قرن در دست داشتند و یهود استرداد می کند وطنی را که ۱۹ قرن قبل از دست آنها رفته بود.» (۵)

* احضار شومیاتسکی به مسکو

روزنامه اتحاد از قول منابع خصوصی یاد کرد که مسکو سفیر خود در ایران، شومیاتسکی را احضار کرده و به جای او پستخوف را تعیین نموده است. بنابراین خبر شومیاتسکی تا چند روز دیگر عازم مسکو خواهد شد. (۶)

* ابلاغ تعرفه های کشتی رانی در دریاچه ارومیه

امروز از طرف «ترسکین اسکی» رئیس کشتی رانی دریاچه ارومیه تعرفه های کشتی رانی مسافر و کالا در این دریاچه اعلام شد. قیمت مسیرهای چهارگانه ای که عنوان مبدأ و مقصد داشتند در یک جدول ترسیم شده بود. این قیمتها در برخی موارد برای مهاجران ارومیه ای با تخفیف ارائه شده بود. (۷)

* انتشار روزنامه کوشش

روزنامه کوشش نخستین شماره خود را امروز منتشر کرد.

مدیر این نشریه شکر الله خان صفوی بود. (۸)

* شنیده های وزیر مختار انگلیس از عواقب شکست کنفرانس لوزان

سرپرستی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران امروز به وزیر امور خارجه کشور خود نوشت که اطلاع یافته ام اگر کنفرانس لوزان میان متفقین و ترکیه به شکست انجامد، روسها بلافاصله نیروهای خود را از خاک ایران روانه عراق خواهند کرد. وی افزود اگر روسها نتوانند موفقیتی در کنفرانس لوزان کسب کنند، حزب کمونیست آذربایجان به حرکت انقلابی تازه ای در گیلان دست خواهد زد. (۹) لورن این گزارش را با طبقه بندی فوق سری به لندن فرستاد.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۹، ص ۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۶، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۹، ص ۲.

۴- همان جا.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۷۷، ص ۱.

۶- همان، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۹-۳۵-۱۳۰۱.

۸- طلوعی، بازیگران عصر پهلوی، ج ۲، صص ۷۷۴ و ۷۷۵. روزنامه کوشش به مدیریت شکر الله حسینی صفوی، تأسیس شد. اولین شماره این روزنامه به روش سیاسی، اجتماعی، خبری، در دی ماه ۱۳۰۱ انتشار یافت. روزنامه در ابتدا، هفته ای سه شماره و در چهار صفحه و هر صفحه پنج ستون منتشر می شد که این روش تا پنج سال نیز ادامه داشت. سپس در ابتدای سال ششم به طور یومیه، هفته ای شش شماره و با قطع بزرگ و در چهار صفحه انتشار یافت. سرمقاله اولین شماره این روزنامه علیه سلطنت قاجار و تشویق به برقراری حکومت جمهوری بود که در همین شماره سرود و مارش جمهوری ایران هم چاپ گردید. شعار روزنامه که در هر شماره بالای اسم روزنامه چاپ می شد؛ آیه «لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى» بود. انتشار این روزنامه تا سال ۱۳۳۱ ادامه داشت. پس از سرمقاله، مطالب آن غالباً مربوط به اوضاع روز، اخبار داخله و خارجه و اخبار مجلس شورای ملی بود. صفوی مدیرمسئول آن از نمایندگان مجلس شورای ملی بود و تا دوره شانزدهم در مجلس حضور داشت. چاپ خانه

سیروس، محل انتشار روزنامه نیز توسط وی تأسیس شد. این روزنامه در مدت انتشار خود یکی دو بار توقیف شد. محمد نجفی آخرین سردبیر آن بود. (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳ و ۴، صص ۱۴۶ و ۱۴۷ و ۱۴۸؛ اسناد مطبوعات ایران ...، ج ۱ و ۴، صفحات متعدد).

FOE ۱۰۶/۱۰۶/۳۴-۹

سه شنبه ۱۱ دی ۱۳۰۱ / ۲ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۴ جمادی الاول ۱۳۴۱

* اعتصاب در وزارت داخله

در پی انتشار خبر انتصاب مشاور اعظم به مدیریت کل وزارت داخله کارمندان این وزارت خانه در اعتراض به این انتخاب دست از کار کشیدند. مدیران دواير وزارت داخله نیز با حضور در دفتر کفيل وزارت داخله درخواست کردند که این اعتراض به گوش نخست وزیر برسد. وزارت داخله امروز تا غروب تعطیل بود و کارکنان تهدید کردند در صورت ورود مشاور اعظم به وزارت خانه از محل خارج خواهند شد. (۱)

* حل و فصل اختلافات داخلی کلیمیان

به دنبال عمیق شدن مخالفت‌های داخلی یهودیان با انجمن ملی کلیمیان و تصمیم مخالفان به ایجاد انجمن دیگری که «همه روزه اسباب مزاحمت یکدیگر را فراهم می نموده اند» و برای جلوگیری از اختلاف بیشتر، امشب با پی گیری اداره ایالتی تهران نمایندگان انجمن سابق، انجمن جدید و پنج کلیمی بی طرف انتخاب شدند. آنها رأی به انحلال این دوره انجمن داده و خواستار تدوین نظامنامه جدید و انتخابات درست آتی شدند. (۲)

* تأکید رضا خان به بی توجهی نسبت به نظرات دواير دولتی

پس از آن که امیر لشکر شمال غرب، رضا خان وزیر جنگ را از مکاتبات وزارت امور خارجه نسبت به نگهداری نجفقلی آلایرلو در زندان باخبر کرد (ر. ک: ۵ دی) و نوشت که توقیف یا آزادی او منوط به دستور وزیر جنگ است نه شخص دیگری، رضا خان امروز به او نوشت که به این مکاتبات که از سایر دواير و یا وزارت خانه ها می رسد به هیچ وجه ترتیب اثر ندهد. (۳)

* تبلیغات کمونیستی در مازندران

در تلگرامی که امروز وزارت امور خارجه به کارگزاری مازندران فرستاد خبر داد که نایب کنسول روس و رئیس بنگاه ونشترک با تشکیل گروه های سرّی تبلیغات کمونیستی می کنند.

«اطلاعات و نظریات خودتان را به ضمیمه اقداماتی که در این باب به عمل آورده اید تحقیقا اطلاع دهید.» (۴)

* اطلاعات اقبال السلطنه از سیمیتقو

کارگزاری آذربایجان از قول اقبال السلطنه خبر داد که اسماعیل آقا سیمیتقو که نزد شیخ محمود رفته بود «انگلیسها قبول نکرده او را مراجعت داده اند که باز به طرف حدود عثمانی و ایران معاودت کرده» است. بنابر همین خبر چهار تن از زنهای

اسماعیل آقا در خانه عثمان آقا از رؤسای عشایر عثمانی که از متحدان اسماعیل آقا است، اقامت دارند. (۵)

* جذب سیمیتقو در دستور کار

امروز عبد الله طهماسبی از اقدامات خود درباره سیمیتقو نوشت. از نوشته او چنین برمی آید که برخلاف اظهارات رضا خان وزیر جنگ به قوام السلطنه (ر. ک: ۶ دی) قشون درصدد جذب سیمیتقو بوده، امیر لشکر شمال غرب این وظیفه را پی گیری می کرد. بنابراین گزارش، سیمیتقو قرار بود در خانه «حسن آقا منگور» با نماینده امیر لشکر شمال غرب دیدن کند اما به واسطه ملاحظه ای که از انگلیسها داشته از این کار امتناع می کند و پیام می دهد که «برای سرعت و سهولت کار، خوب است از طرف دولت علیه توسط قونسول بغداد تلگرافا تأمین داده شود و توسط قونسول مشار الیه برای مراجعت من به ایران نزد انگلیسها اقدامات لازمه به عمل بیاید. مراسلات سمکو (سیمیتقو) با پست تقدیم خواهد شد.» (۶)

* دعوت نامه سید طه

وزارت جنگ امروز یک نمونه از دعوت نامه هایی را که سید طه در منطقه کردنشین توزیع کرده برای قوام السلطنه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۰، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۱۳.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱۲-۴۹-۱۳۰۱. نامه ای مشابه در پانزدهم دی به وزارت داخله نیز ارسال گردید (همان، ۸-۱۲-۴۹-۱۳۰۱).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۹۱.

۶- همان، پ ۳، ص ۸۶.

ریاست وزراء فرستاد. در نامه ای که دعوت نامه پیوست آن شده بود، توضیحی درباره مفاد آن داده نشده بود. (۱)

* نهضت ملی کرد از نگاه روزنامه العراق

کنسولگری ایران در کربلا مطلبی را که جریده العراق در شماره امروز خود با عنوان «نهضت ملی کرد» به چاپ رسانده بود به ایران فرستاد. این روزنامه نوشته بود که «در کردستان امروز یک نهضت ملی موجود است که غرض آن تقویت حکومت وطنی و قومی است و این نهضت ملی در تمام اراضی کردنشین وجود دارد و بعضی از رؤسای اکراد برای پیشرفت این غرض منتهای جهد و کوشش را به عمل می آورند.» همین نشریه از قشون گیری در سلیمانیه هم خبر داد که توسط «صالح زکی بیک» صورت می گیرد. (۲)

* انعکاس توصیه ارکان حرب لشکر مرکز به وزارت پست و تلگراف

به دنبال پیشنهادی که کفیل ارکان حرب لشکر مرکز در مورد سالارمبشر رئیس تلگراف خانه گیلان به وزیر جنگ نمود (ر. ک: ۶ دی) وزارت جنگ این پیشنهاد را به صورت توصیه و درخواست به وزارت پست و تلگراف انعکاس داد و تقاضا کرد از آنجا که سالارمبشر خدمات شایانی در تلگراف خانه گیلان با کشف خیانت دو نفر تلگرافچی در رشت کرده است، شایسته نیست اکنون در تهران سرگردان و بلا تکلیف باشد. (۳)

* بازگشت مستشار الدوله

بنا به گزارش تلگرافچی استرآباد، مستشار الدوله پس از مدتی توقف در گمیش تپه و تلاش برای حل و فصل مسائل ارضی و آبی با روسها بدون نتیجه امروز بازگشت. کمیسیون سرحدی ایران با همه بار و بنه از راه قراسو به سمت بندر جز آمدند تا از آن جا راهی تهران شوند. (۴)

* توسل سعد الدوله به رضا خان

سعد الدوله در نامه ای به رضا خان وزیر جنگ، خواستار رسیدگی به مطالبات خود از بانک ایران شد؛ و این که در هیأت دولت موضوع را طرح کند شاید به واسطه طرح مسئله توسط او ترتیب اثری داده شود. رضا خان هم نامه را به قوام السلطنه ریاست وزراء فرستاد و در ن هایت قرار شد در هیأت دولت مطرح شود. (۵)

* ارسال اعتراضیه سفیر امریکا به وزارت جنگ

در پی بدرفتاری نظامیان با برنارد گاتلیب کنسول امریکا در روز ورود احمد شاه به تهران (ر. ک: ۲۷ و ۲۹ آذر) سفیر امریکا در تهران نامه ای اعتراض آمیز به وزارت امور خارجه فرستاد.

این نامه امروز به وزارت جنگ فرستاده شد تا «هر جوابی که باید به سفارت مشار الیها داده [شود] وزارت امور خارجه را مستحضر فرمایند.» (۶)

* جشن به رسم روسها

زمانی که روسها امتیاز راه شوسه را در ایران داشتند در ابتدای هر سال میلادی جشن می گرفتند. اینک حسین خان میرپنجه رئیس خط قزوین به تأسی از آن مراسم، در شهر قزوین جشن برگزار کرد و عمید السلطنه وزیر فواید عامه، معاون او و برخی رؤسای ادارات دولتی در این جشن شرکت کردند. (۷) روزنامه ایران در خبر دیگری به تکمیل این گزارش پرداخت و نوشت این مراسم شب سه شنبه دوم ژانویه در قزوین برپا شد که مناسبت آن افتتاح مدرسه اداره راه و دایر شدن راه شوسه سلطان آباد و ملایر بوده است. در این جشن غیر از مقامات یاد شده، کنسول انگلیس، نایب کنسول روس و نزدیک به ۱۸۰ نفر شرکت کرده اند. (۸) به نوشته منابع انگلیسی مدرسه روسی قزوین هم دیروز (اول ژانویه) توسط نایب کنسول روس افتتاح شد. (۹)

۱- همان، پ ۳، ص ۱۵۰.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۱-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۹۰.

۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۴۹. البته مستشار الدوله وزارت امور خارجه را از ماندن خود در منطقه باخبر کرده بود نه مراجعت به تهران.

۵- اسنادی از اختلافات و دعاوی...، صص ۲۹۱ و ۲۹۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۹-۱۰-۱۳۰۱.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۱، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۲۹۳، ص ۴.

۹- FO E ۲۹۳۷/۶۹/۳۴

چهارشنبه ۱۲ دی ۱۳۰۱/۳ ژانویه ۱۹۲۳/۱۵ جمادی الاول ۱۳۴۱

* درخواست نخست وزیر از رئیس مجلس برای طرح لایحه نفت

در نامه ای که قوام السلطنه ریاست وزراء امروز به رئیس مجلس شورای ملی فرستاد یادآور شد لایحه امتیاز نفت شمال که قرار بود روز یکشنبه گذشته در دستور گذارده شود، چنین نشد و موضوع به روز پنج شنبه احاله گردید که بار دیگر طرح نشد. «این است که نظر به فوریت موضوع که تذکار آن محتاج به تصدیق نیست مجددا تقاضا می نمایم مقرر فرمایید لایحه نفت را جزو دستور فردا بگذارند که در اول جلسه مطرح شود.» (۱)

* ادامه درگیری بین طوایف حاجی خواجه لو و گیکلو

در درگیری هایی که اخیرا بین دو طایفه حاجی خواجه لو (۲) و گیکلو (۳) رخ داده، یازده نفر از طایفه حاجی خواجه لو و هفت نفر از طایفه دوم به قتل رسیده اند و این مصادمات همچنان ادامه دارد. امیر لشکر شمال غرب با ارسال این خبر، رئیس ارکان حرب کل قشون را مطلع کرد که به فرمانده قوای اردبیل دستور داده است طایفه گیکلو را به اطاعت دولت جلب کند تا از آنها علیه حاجی خواجه لو استفاده شود. وی در ادامه این گزارش محرمانه از اقدامات خود برای عملیات نظامی در بهار آینده خبر داد. (۴) عبدالله طهماسبی در دو تلگرام جداگانه دیگر که به مرکز فرستاد خبر داد که از سالار خاقان یک قبضه مسلسل تحویل گرفته شده و نیز حسن آقا منگور هم ابراز اطاعت کرده و یک قبضه مسلسل خود را به قوای اعزامی ساوجبلاغ تحویل داده است. (۵)

* تأسیس قرائت خانه توسط مهاجران در ماکو

خبر تأسیس قرائت خانه توسط تعدادی از مهاجران روسی در ماکو که با تحریک «دوبسون» صورت می گیرد توسط اقبال السلطنه به ایالت نظامی آذربایجان رسید و اضافه شد که «چون مقصود آنها معلوم است ممانعت خواهم کرد.» اسماعیل خان حاکم نظامی آذربایجان به اقبال السلطنه حاکم ماکو توصیه کرد راه های غیرمستقیم را برای جلوگیری از این کار انتخاب کند که توأم با متانت و نزاکت باشد. «این طور جواب به میسیون بدهید که اجازه این قبیل تأسیسات باید از مرکز داده شود؛ از تبریز و تهران دستور خواسته ام، اگر اجازه بدهند مانعی نخواهد بود.» (۶)

* دیدار اقبال السلطنه با نماینده شیخ محمود

بنابر گزارشی که نماینده لشکر شمال غرب از ماکو تهیه کرد امشب نماینده شیخ محمود به دیدار اقبال السلطنه رفت و تا صبح با یکدیگر گفت و گو کردند. بنابر آنچه از این جلسه درز کرد نماینده شیخ محمود ضمن بیان موقعیت خود خواستار همکاری اقبال السلطنه در عملیات آتی شده است. (۷) عبدالله طهماسبی با ارسال این گزارش به وزارت جنگ آن را شاهدی برای درستی تحلیلهای گذشته خود نسبت به اقبال السلطنه دانست. (۸)

روزنامه رسمی (۹) در دوره دوم مجلس شورای ملی تأسیس شد. این روزنامه حاوی اخبار قطعی تشکیلات حکومتی و مذاکرات کامل مجلس است. وزارت داخله برای گرداندن هر چه بهتر این روزنامه، فخر الدین خان وفا (۱۰) مدیر روزنامه ملی شهاب را عهده دار مدیریت روزنامه رسمی کرد. (۱۱)

* تکذیب خبر احضار شومیاتسکی به مسکو

شومیاتسکی وزیر مختار روسیه شوروی در مصاحبه با نماینده آژانس تلگرافی روس (۱۲)، خبر احضارش را به مسکو تکذیب کرد و گفت: «من خیال حرکت به جایی ندارم.» وی درباره پیدا شدن راه حلی برای ادامه مذاکرات تجاری که چندی

۱- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، ص ۲۱۷.

۲- طایفه حاجی خواجه لو یا حاجی خوجالو از طوایف عمده شاهسون قراجه داغ است که از کوه های ساطی میزان تا گوی جبل (کوه آبی) و در قسمتی از قوری چای و اصلاندوز مغان، قشلاق و در قوشاداغ (در منتهالیه رشته کوه سبلان) بیلاق داشته اند. این طایفه به احتمال از اعقاب قبیله خوجاحاجیلو از قبایل اتحادیه آق قویونلو و یا حاجی کازیلو هستند که در سفرنامه التاریوس از آن یاد شده است. اینان را برخی با طوایف بیگدلو، اجیرلو و یتدی ایماق خویشاوند دانسته اند. بنابراین می توان گفت که طایفه حاجی خوجالو هم خواستگاه افشاری داشته است. این طایفه در قرن نوزدهم قدرتمندترین طایفه شاهسونهای شاخه مشکین به شمار می رفت. در اوایل دهه ۱۲۵۰ ش زمستان سخت بیشتر افراد آن را در میان دیگر طوایف پراکند که پس از چندی بار دیگر تمرکز یافتند. حاجی خوجالوها در زمان ریاست قدرتمندانه حضرتقلی خان و بعدها جواد خان توانست از پس درگیری با قوجاییگلو برآمده، در ۱۲۹۰ و ۱۲۹۱ ش نیز با قوای روسی به جنگ پرداختند. جواد خان رئیس طایفه، دو طایفه چلبیانلو و حاجی خوجالو را هم باهم متحد ساخت و بر امیر ارشد حاج علیلو پیروزی یافت و علیلوها را از اهر بیرون کرد. گبه لو و حاجیلو از طوایف تابع حاج خواجه لو بوده اند (بایوردی، تاریخ ارسباران، ص ۱۰۵؛ تاپر، تاریخ سیاسی اجتماعی شاهسون های مغان، ص ۴۲۸).

۳- طایفه گیکلو جزو طوایف شاهسون مشکین است که هم در مغان و هم در بیلاق با طایفه حاجی خواجه لو (حاجی خوجالو) همسایه بودند که گهگاهی میانشان درگیری هایی نیز بروز می کرد. گیکلو در اواسط قرن نوزده طایفه ای خرد بود و تنها از افراد ناهم تبار تشکیل می شد. تا آنکه علیرضا بیگ و پسرش محمد رضا که پس از جنگ های ایران و روس از قره باغ به ایران کوچیدند ریاست طایفه گیکلو را در دست گرفتند. این زمان اواسط قرن نوزدهم بود که تیره ای از طایفه یورتچی نیز به آن طایفه پیوستند. در اواخر قرن، افراد طایفه رو به فزونی گذاشته و با خاندان های حاکم بر سایر طوایف که ویژگی های اشرافیت و بیگ زادگی داشتند وصلت کردند. چند سالی میان گیکلوه درگیری خانوادگی برقرار بوده، قلمرو طایفه هم به دو قسمت جدا گردید. اما در هردو قسمت همچنان نام طایفه محفوظ ماند. گیکلوه همچون طایفه حاجی خواجه لو و در اتحاد باهم دشمن دیرینه قوجاییگلو بودند. از رؤسای بنام گیکلو حاج فرج را می توان نام برد که در زمان ریاست او طایفه رو به فزونی نهاد و توانست از طایفه حاجی خواجه لو مستقل گردد. همچنین زیوه و خیاو دو قصبه بزرگ ناحیه را از دست قوجاییگلو خارج ساخت و طوایف کوچک حسین حاجیلو، کلاش، کورعباسلو، شاهعلی بیگلو و بعدها سیدلر و میلی را تحت

تابعیت خود درآورد. حاتم خان پسر دوم حاج فرج که پس از پدرش ریاست طایفه را در دست گرفت بار دیگر گیکلوه‌ها را متحد ساخت و تا ۱۳۳۸ و ۱۳۳۹ ش همچنان به عنوان رئیس بلامنازع طایفه به شمار می رفت (تایپر، تاریخ سیاسی اجتماعی شاهسون های مغان، ص ۴۲۷).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۲۰.

۵- همان، پ ۳، صص ۱۲۷ و ۱۲۸.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۳۲-۳۲-۳۲-۱۳۰۱. گویا در خلال مکاتبات اداری برای گرفتن یا نگرفتن مجوز، این قرائت خانه بدون توجه به نظر دولت ایران دایر شد (همان، ۲۹-۳۲-۳۲-۱۳۰۱).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۳۴.

۸- همان، پ ۳، ص ۱۳۲.

۹- روزنامه رسمی دولت ایران، نشریه دولتی، ویژه خبرها و آگهی های رسمی کشور و حاوی مشروح مذاکرات مجلسین شورای ملی و سنا هم بود. شماره اول آن روز سه شنبه ۱۸ ربیع الثانی ۱۳۲۹ / ۲۸ فروردین (حمل) ۱۲۹۰ با ۶۸ صفحه و در قطع وزیری متوسط در چاپ خانه دولتی به چاپ رسیده، منتشر گردید. مدیریت آن را مرتضی قلی مؤید الممالک به عهده داشت و هفته ای سه مرتبه (روزهای یکشنبه، سه شنبه و پنجشنبه) منتشر می شد. از ویژگیهای مهم این روزنامه چاپ صورت تفصیلی مذاکرات مجلس شورای ملی است؛ به صورتی که می توان گفت بعد از روزنامه مجلس تنها روزنامه آن زمان بود که از زبان نمایندگان اخبار مجلس را پراکنده می ساخت. مدیریت روزنامه پس از مرگ مؤید الممالک (اردیبهشت ۱۲۹۷ / جمادی الآخر ۱۳۳۶) به فرزند وی شاهرخ فکری واگذار گردید که او نیز تا آخر مرداد / شوال - ذی قعدة همان سال روزنامه را اداره کرد. از این هنگام تا دی ۱۳۰۱ به دلیل مسائل مالی چاپ و نشر آن به تعویق افتاد. تا اینکه در ۱۲ دی همین سال روزنامه رسمی با مدیریت فخر الدین وفا (که قبلا مدیر روزنامه شهاب بود) چاپ و منتشر گردید. این امر مخالفت شاهرخ فکری را که بدون اطلاع او مدیریت روزنامه تغییر یافته بود، برانگیخته، میان آن کشمکش افتاد. طوری که فکری نوشته ای را با عنوان «دفاع و دادخواهی» تنظیم کرد و در بهمن ۱۳۰۱ در روزنامه طوفان به چاپ رساند. روزنامه رسمی دولت ایران از اوایل دهه ۱۳۲۰ ش با تغییر نام به روزنامه رسمی کشور شاهنشاهی ایران به روی پیشخوان روزنامه فروشها رفت (برزین، شناسنامه مطبوعات ایران، ص ۲۱۵؛ صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱ و ۲، ص ۳۲۹).

۱۰- فخر الدین وفا روزنامه نگار و مدیر و مؤسس روزنامه شهاب در ۱۳۰۱ ش در تهران بود. در دوره پنجم مجلس شورای ملی چهارده نفر به پیشوایی سید حسن مدرس با رویه سردار سپه ساز مخالفت زده و دسته اقلیت نام گرفتند. این دسته اقلیت را در بیرون از مجلس عده ای روزنامه نگار از جمله فخر الدین وفا حمایت می کردند. مدیران جراید وابسته به اقلیت پس از قتل میرزاده عشقی به عنوان نداشتن تأمین جانی از حکومت وقت، در مجلس شورای ملی تحصن کرده، نامه ای به رئیس مجلس نوشتند. فخر الدین وفا علاوه بر امضای نامه مذکور، خود نیز مقاله شیوایی با عنوان «مرگ شاعر - خون بی گناه» نوشت و به عنوان ضمیمه شماره ۱۳۳ روزنامه شهاب منتشر ساخت. مقاله مزبور بعدها، به هنگام چاپ دیوان میرزاده عشقی، به عنوان مقدمه آن قرار گرفت. در دی ماه ۱۳۰۱ روزنامه رسمی دولت ایران پس از گذراندن یک دوره کوتاه تعطیلی، مجددا انتشار یافت و این بار مدیریت آن به فخر الدین وفا واگذار شد. در شماره دوازدهم (جدی ۱۳۰۱) این روزنامه درباره تاریخچه و دلایل واگذاری مدیریت آن به فخر الدین وفا چنین آمده است: «روزنامه رسمی در دوره دوم مجلس شورای ملی تأسیس گردید که مطابق معمول محتوی اخبار قطعی تشکیلات حکومتی و درج تمام مذاکرات مجلس و انتشار تمام تعیین های رسمی

و حکومتها و مأموران دولتی می باشد و چون لازم بود عین مذاکرات مجلس شورای ملی کاملاً انتشار یابد دولت مجدداً به تأسیس روزنامه مزبور مبادرت نمود. نظر به اینکه لازم بود شخص فاضل و طرف اعتمادی عهده دار مسئولیت انتشار روزنامه مزبور باشد از طرف وزارت داخله مدیریت روزنامه مزبور به آقای فخرالدین وفا مدیر روزنامه ملی شهاب واگذار گردید. به نوشته محمد صدر هاشمی، واگذاری مدیریت روزنامه به وفا با مخالفت و دادخواهی شاهرخ فکری، فرزند مؤید الممالک - که پیش از آن مدیریت روزنامه برعهده او بود - مواجه شد و این اولین باری است که در تاریخ جراید ایران برای اداره نمودن روزنامه بین دو نفر کشمکش آغاز می گردد. از سرانجام این رویارویی اطلاعی به دست نیامد (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱، صص ۳۳۰-۳۲۹؛ قاسمی، راهنمای مطبوعات ایران عصر قاجار، ۱۳۷۲ ش).

۱۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۰، ص ۱.

۱۲- آژانس تلگرافی روس یا آژانس تلگرافی اتحاد شوروی همان آژانس تاس است که از اول کلمات **Telegrafions Agenstvo Sovietskavo Soiuza** در زبان روسی گرد آمده است. آژانس تاس منبع عمده اخبار جهان برای خبرگزاریهای ملی ممالک کمونیستی بود. پیش از انقلاب ۱۹۱۷ م، روسیه یک خبرگزاری به نام آژانس تلگرافی پترزبورگ داشت، که پس از انقلاب خبرگزاری روستا (**rosta**) جایگزین آن گردید و آن هم در ژوئیه ۱۹۲۵ م تجدید سازمان یافته، به آژانس تاس موسوم گردید. (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۸۸۳).

پیش قطع شده بود نیز اظهار داشت این هم یک شایعه دیگر است. او گفت که مناسبات ما با کابینه فعلی مثل گذشته است و ما منتظر ایجاد نوعی موازنه در روابط طرفین هستیم. (وی تلویحا به ادامه قطع مذاکرات تجاری و نبود راه حل صحه گذاشت).[\(۱\)](#)

پنج شنبه ۱۳ دی ۱۳۰۱ / ۴ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۶ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه نمایندگان پرسشهای خود را از برخی وزراء مطرح کردند. برخی نمایندگان نیز تذکراتی داشتند؛ همچون امین التجار که درباره منع کشت تریاک در بجنورد تذکر داد که چنین تصمیماتی به دلیل زیانهای مالی به دولت باید در مجلس شورای ملی طرح شود. ملک الشعراى بهار از منع کشت خشخاش در بجنورد دفاع کرد و گفت که عدم کشت خشخاش هم به دلیل فشارهای بی اندازه مأموران تحدید بوده و هم از گسترش استعمال این «شجره خبیثه» جلوگیری می کند. در ادامه سلیمان میرزا از وضعیت وخیم معیشتی مردم و رسیدگی نکردن به شکایات آنها سخن راند. او در مورد عدم آزادی مطبوعات هم تذکراتی داد. سپس درباره این که لایحه نفت در دستور قرار گیرد یا نه اظهاراتی شد. (۱) عده ای موافق و عده ای مخالف بودند. در این جلسه آیت الله سید حسن مدرس بیاناتی در جهت حفظ منافع ملی ایراد نمود که در بخشی از آن به ضرورت وجود اقلیت و اکثریت در مجلس، حمایت از قوام السلطنه و اهمیت بالادست مجلس شورای ملی نسبت به دولت اشاراتی شده بود. (۲)

* درخواست توضیح درباره دعوت نامه سید طه

در پی ارسال نمونه ای از دعوت نامه های سید طه به قوام السلطنه - که در منطقه کردنشین توزیع شده بود - (ر. ک: ۱۱ دی) نخست وزیر امروز از وزارت جنگ پرسید که آیا «سید طه از دعوت نامه های مزبور برای مشایخ اکراد ایران نیز فرستاده است یا خیر؟» و آیا این شیخ عبید الله افندی که دعوت نامه خطاب به او نوشته شده تبعه عثمانی است یا در خاک ایران به سر می برد؟ (۳)

* مکاتبات شیخ محمود و سیمیتقو درباره استقلال کردستان

نشریه «روژ کوردستان» در شماره امروز خود نامه های ردو بدل شده بین سیمیتقو و شیخ محمود را درباره استقلال کردستان به چاپ رساند. نامه اول سیمیتقو که با تاریخ ۱۴ کانون اول ۱۳۳۸ / ۲ جمادی الاول ۱۳۴۱ نوشته شده شیخ محمود را با عنوان «حکم دار اعظم کردستان» مورد خطاب قرار داده، می گوید که هیچ اقدامی در کردستان بدون اراده ذات عالی مناسب نخواهد بود. او در این نامه آمادگی خود را برای استخلاص وطن کرد اعلام کرده است. شیخ محمود نیز که او را در این نشریه «ملک کردستان» می نامیدند، با خطاب «قهرمان کردستان» به اسماعیل آقا پاسخ داد که برای اخذ حقوق ملت کرد از هر فداکاری دریغ نکرده است، اما در موقعیت فعلی که حق رسمی به ما داده نشده و وعده های انگلستان تحقق پیدا نکرده، هر اقدامی باید معقولانه باشد.

شیخ محمود یادآور شد در موقعیت فعلی سیاست بی طرفی بهترین راه است. در نامه دوم، سیمیتقو می نویسد که فقط بریتانیا می تواند حقوق ملت کرد را بدهد و در مقابل از ما انتظاراتی دارد. اما این حقوق را ما می توانیم به دست خودمان اخذ کنیم؛

هرگاه که رأی آن حکم دار اعظم به آن تعلق گیرد «صلاح می دانم که متفقا دشمن را از دایره خویش بیرون کرده و استقلال خود را نیز از حکومت بریتانیا و عرب باهم دریافت نمایم.» شیخ محمود در پاسخ به نامه دوم، پیشنهاد سیمیتقو را امری غیر معلوم و بی آینده دانست که «فدا کردن موجودیت در راه منافع غیر است.»

شیخ محمود نوشت: «من امروز متعرض وطن و دشمن ملیت خود را نمی شناسم. نمی دانم حق دهنده کیست و یا تعرض کننده کدام حکومت خواهد بود. بدون فهمیدن سبب و بدون مشاهده حق، مجادله برای چه و خون ریزی مسلمانان برای که؟» (۴)

* تکذیب اهمیت قوای تمرکز یافته روسی در مرزهای شمال شرقی

به دنبال اخباری که از تمرکز قوای روس در مناطق شمال

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۲، صص ۱ و ۲.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۳۷۴ تا ۳۷۶. مدرس در این جلسه چنین گفت: «عرض می شود بنده مهمانمکن مایل نیستم عرایضی بکنم، بالخصوص در بعض مطالب که تناسب تامه [ای] هم با من ندارند، ولیکن یک مثلی است معروف که می گویند «پس خبر بر نمی آیند، می چسبند به پالانش»، بنده نفهمیدم بعد از این مدت فترت، یک دوره چهارمی تشکیل شده است باید ما غنیمت بدانیم و خودمان را به دنیا معرفی کنیم که ما می توانیم کارهای اساسی بکنیم، از آن جمله امتیاز معادن نفت یک قسمت مملکت را به یک کمپانی آخر دنیا بدهیم که ابا با آنها مربوط نبوده ایم، یا هیچ توجهی هم نداشته باشیم که دول بزرگی همسایه داریم و شاید آنها هم بخواهند. و این امتیاز هم منفعت اقتصادی دارد و هم منفعت سیاسی، و به یک شوقی هم از اول مجلس تمام وکلادرسدد این کار بودند؛ کمیسیونها تشکیل شد و جلب نظریاتی شد و بالا-خره مستشاران که آمدند جلب نظریات آنها هم شد. به علاوه حالا- هم شور اول است، ولی بعضی از آقایان همین طور که در بعضی مجلسها مرسوم است مسئله اقلیت و اکثریت را در این قضیه پیش آورده اند. بلی حسن یک مجلس بر این است که یک جمعیتها و دسته هایی داشته باشد، یا حزبی و غیرحزبی، و یا اکثریت و اقلیت، و یا بدبختانه مثل مجلس ما یک بی طرفی، که تمام دوره های مجلس را بی طرف فلج کرد، و آن روزی که مجلس موفق بشود که بی طرف در مجلس نباشد، آن وقت می شود پارلمان گفت. [تصویر] آیت الله سید حسن مدرس و پسرش البته مجلس باید دارای حزب سیاسی و غیرسیاسی باشد و اقلیت و اکثریت باید باشد، و یک مطالبی هم مطرح مذاکره بشود، ولیکن غالبا اکثریت و اقلیت نسبت به موضوع دولت است. وظیفه اقلیت تنقید است، وظیفه اکثریت هم مساعدت است. ولی باید مجلس مطالب راجع به قوانین و مصالح مملکت را داخل این کار نکند. به عقیده من اگر یک قانونی که پیشنهاد می شود به مقتضای صلاح مملکت است، باید سایرین موافقت کنند. قضیه امتیاز نفت بدبختانه رنگ اقلیت و اکثریت به خودش برداشته و حال آن که هیچ مناسبت ندارد، اگر نفع دارد برای مملکت است و برای همه است، و ضرر هم اگر دارد، ضررش برای همه است. همه به نحو توافق ملاحظه بفرمایید، دیگر عقب افتادنش جهت ندارد. شور اولش می شود و می رود برای شور دوم، شاید دو سه ماه طول بکشد و هیچ اهمیت ندارد که با یک کابینه [ای] بگذرد، و با یک کابینه [ای] نگذرد. چرا مطالب را به خودتان اشتباه می کنید، ما می فهمیم که آقایان رفقا میل ندارند که مسئله نفت به این کابینه بگذرد. ما هم همچو عشقی نداریم که حتما با این کابینه بگذرد. شاید سه کابینه طول بکشد و آیا این مسئله بگذرد [؟] گذشته از این، از این کارها هیچ چیزی در نمی آید، تا پارلمان هست، دولت ها نمی توانند

چیزی ببرند. باز بنده عرض می کنم دولت و پارلمان مثل آب جاری است. دولت ها می آیند و می روند، ولی وکلاء ثابت هستند، و باید قوانین بگذرد، و باید این موضوع را اهمیت بدهند که قوانین را به نظر اتفاق در صلاح مملکت بگذرانند، و این بهانه جویی ها را نباید کرد، برای اینکه با این ها دولت از بین نمی رود، مخصوصاً دولتی که رئیس الوزراء آن قوام السلطنه است، که از کوچکی در کار بوده و خیلی سخت است. برای از بین رفتن دولت باید ورقه آبی داد، هر دولتی که به بهانه جویی برود قابل حکومت در این مملکت نیست. قابل حکومت در این مملکت یک شخص محکمی است که با ورقه آبی برود و با ورقه سفید بماند.» (همان جا)

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۴۷.

۴- همان، پ ۳، صص ۱۷۷ تا ۱۸۴.

شرقی داده شد (ر. ک: ۲۸ آذر) امیر لشکر شمال غرب، سلطان حسن خان را با عنوان مأمور مالیه با ده نفر نظامی و دستورات لازم راهی ماکو کرد. حسن خان اینک گزارش می دهد که ورود قوای روسیه شوروی به این مرز درست نیست. «فقط یک عده ۲۰۰ نفری به شاه تختی وارد شده برای استقرار پست های سرحد [و] جلوگیری از تجاوز اکراد جلالی به خاک روسیه و همیشه این قبیل قوا در سرحد روس بوده» است. (۱)

* آخرین اخبار آستارا و تقاضای اعمال روشهای مذاکره

نبیل الدوله کار گزار آستارا در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد خبر داد که گروهی از نظامیان اردبیل وارد آستارا شده، سالار اشجع را دستگیر و به اردبیل منتقل کرده اند. این امر موجب وحشت سالار رشید شده، خبر می دهند که هفتاد نفر از اتباع سالار رشید به خاک روسیه رفته و خود او هم مصمم است راهی آن دیار شود. نبیل الدوله اضافه کرد که درگیری نظامی با سالار رشید به دلیل تحریک شدن روسها نتیجه ای ندارد و خوب است به من اجازه دهید وارد مذاکره شوم و سوءظن را از سالار رشید دور کنم. از این طریق امکان دارد ناغافل او را هم مثل سالار اشجع دستگیر کنیم. وی یادآور شد که روسها با سالار رشید در تماس هستند. (۲) روزنامه ایران هم خبر دستگیری سالار اشجع را چاپ کرد؛ این که او مدتها در صفحات آستارا مشغول خودسری بوده و اینک با دو پسر دستگیر شده اش به تبریز منتقل شده است. (۳)

[تصویر] نبیل الدوله

* پاسخ وزیر جنگ به حاکم کرمان

به دنبال درخواست سردار معظم خراسانی (تیمور تاش) از وزیر جنگ برای تعویض ریاست نظمی کرمان (ر. ک: ۱۰ دی) رضا خان وزیر جنگ امروز پاسخ او را داد: «در این باب به نظمی تهران مراجعه نمایید که از مرکز شخص بصیری فرستاده شود. در این صورت این جانب هم در تغییر فعلی نظمی آنجا مخالفتی نداشته و مساعدت خواهم کرد.» (۴)

* سرقت از کنسولگری انگلیس در رشت

امشب کنسولگری انگلیس در رشت مورد سرقت قرار گرفت و مقداری از اسناد و مدارک موجود در آن دزدیده شد.

کنسول این حادثه را به نظمی شهر اطلاع داد و دو گماشته خود را به آنجا فرستاد تا مورد بازرسی و تحقیق قرار گیرند.

کنسول انگلیس حدس می زند این اقدام از ناحیه کنسولگری روس و شخص کنسول، آپرسوف، صورت گرفته باشد. (۵)

سارقین به دنبال اسناد محرمانه بوده اند لکن چیزی به دست شان نیفتاده و آن چه برده اند ارزشی ندارد. (۶)

* شروع به کار کارکنان وزارت داخله

کارکنان وزارت داخله که در اعتراض به انتصاب مشاور اعظم به مدیریت کل وزارت داخله از کار دست کشیده بودند (ر. ک: ۱۱ دی) امروز پس از توضیحات کفیل وزارت خانه که از این اقدام جلوگیری شده است مشغول کار شدند. (۷)

* پیکر شیخ حسین خان چاه کوتاهی و انگلیس

بنابر اخبار رسیده از بوشهر پس از آن که از سالار اشجع پسر بزرگ شیخ حسین خان چاه کوتاهی و دیگر فرزندان آن مرحوم تقاضا شد پیکر پدرشان را برای دفن به بین النهرین نفرستند و در بوشهر خاک کنند، تصمیم گرفته شد وی در امام زاده بوشهر و در جوار شهدای کوه کزی، جایی که یکی از سخت ترین جنگهای مردم بوشهر با انگلیسیان در آن رخ داده، دفن شود.

بوشهریها با صرف حدود هفت هزار تومان، با ساخت مرقد و نیز بنای یک مدرسه چهار کلاسه برای کودکان فقیر امام زاده، و تأمین آب آشامیدنی محل، زمینه تشییع جنازه شیخ حسین خان چاه کوتاهی را فراهم کردند. انگلستان از طریق کنسولگری خود فعال شد و دم از مخالفت زد؛ این که «مجاز نیستید نعش او را علنی و به طور احترام وارد کنید؛ یا مخفیانه او را آورده و مدفون سازید و یا روانه عتبات نمایید.» نشریه عصر انقلاب (شفق سرخ) با چاپ این نامه وارده تأسف خود را از بی کفایتی مقامات محلی که اجازه می دهد بیگانگان در مسائل داخلی کشور تا این حد مداخله نمایند ابراز کرد. (۸)

۱- همان، پ ۳، ص ۱۳۸. گزارش حضور نظامیان روسی در مرز را اقبال السلطنه داد و خواستار کشیدن قوای محلی خود به آن حدود شد. اما حاکم نظامی آذربایجان و امیر لشکر شمال غرب این خبر و اقدام اقبال السلطنه را خرج تراشی برای دولت دانسته، خود نیرو بدان محال اعزام کردند. عبد الله طهماسبی که این گزارش سلطان حسن خان را به مرکز فرستاد در خاتمه نامه یادآور شد که ضمن ادامه مناسبات دوستانه با اقبال السلطنه در موقع مقتضی اقدامات او را برای خرج تراشی علیه دولت عقیم خواهد گذاشت (همان جا)

۲- همان، پ ۱۶، ص ۵۴. عین گزارش و پیشنهاد کارگزار آستارا اول بهمن از طرف وزارت جنگ به امیر لشکر شمال غرب منعکس شد (همان، پ ۱۶، ص ۵۱).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۲، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۹۶.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۳۳-۴۶-۱۳۰۱.

۶- FO E ۲۴۶۳ / ۶۹ / ۳۴.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۲، ص ۳.

۸- روزنامه عصر انقلاب (شفق سرخ)، شم ۱۰۵، صص ۱ و ۲.

جمعه ۱۴ دی ۱۳۰۱ / ۵ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۷ جمادی الاول ۱۳۴۱

* لزوم تعویض رئیس نظمیہ کرمان

پس از پاسخ رضا خان وزیر جنگ به سردار معظم خراسانی (تیمورتاش) حاکم کرمان مبنی بر مراجعه به نظمیہ تهران و درخواست از آنان برای فرستادن شخص قابلی برای این منصب در کرمان (ر. ک: ۱۳ دی) حاکم کرمان امروز تلگرامی به وزیر جنگ گفت که کمتر کسی پیدا می شود که با ماهی هشتاد تومان از تهران به کرمان بیاید. دیگر آن که اگر هم پیدا شود دو ماه طول می کشد به این جا برسد. «تبلیغات روسها و نگرانی انگلیسها مستلزم بودن نظمیہ در دست شخص زرنگی است که متأسفانه فعلاً مفقود است. استدعا می کنم اجازه مرحمت فرمایید رئیس نظمیہ فعلی عوض شده موقتاً یک نفر نظمیہ را اداره کند.» (۱)

* عدم مساعدت به مدارس ایرانی تا تصویب مجلس

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد یادآور شد تا زمانی که لایحه این وزارت خانه در مجلس شورای ملی به تصویب نرسد - که تاکنون به واسطه تراکم کاری در مجلس طرح نشده است - امکان کمک به مدارس ایرانی خارج از کشور همانند مدرسه مظفری عشق آباد، مدارس بین النهرین و مدرسه اتحاد ایرانیان در بادکوبه، وجود ندارد. (۲)

* درگیری نظامی بین طرفداران شیخ محمود و قوای عثمانی

روزنامه ایران در شماره امروز خود و به نقل از منابع خصوصی نوشت که درگیری هایی بین قوای ترک و طرفداران شیخ محمود در حدود سلیمانیه به وقوع پیوسته و در این جنگ پیروزی از آن قوای ترک بوده است. (۳)

* گزارشی از قرائت خانه فردوسی

قرائت خانه فردوسی توسط «هیأت ترقی پروران پارسی» تأسیس شده است. در مراسمی که امروز در این قرائت خانه برگزار شد ابتدا خدارحم بهمن (۴) از مقاصد هیأت ترقی پروران پارسی گفت؛ و این که چرا نام این مکان را فردوسی گذاشته اند.

پس از او اردشیر جیانگلستان و خدماتی که به نفع انگلستان انجام داده بود به او لقب شوالیه داد. شش سال پس از ورود اردشیر جی به ایران با تأسیس مدرسه علوم سیاسی وی جزو مدرسین آن مدرسه شد. او در ۱۳۲۲ ق / ۱۹۰۴ م در انجمن سری تهران عضویت داشت. در ۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ ق با تشکیل لژ بیداری ایران وی از اعضای اصلی آن به حساب آمد و خبرنگار روزنامه تایمز لندن در ایران بود. وی به جهت صمیمیتش با محمد حسین فروغی در دوره پیش از مشروطه در روزنامه تربیت با وی همکاری نمود و در روزنامه پرورش به مدیریت سید محمد علی پرورش نیز همکاری داشت.

اردشیر جی در تحصن مشروطه خواهان در سفارت بریتانیا نقش داشت و در نخستین جشن مشروطه به عنوان رئیس انجمن زرتشتیان در آن شرکت کرد. در دوره پرتلاطم مشروطه وی به دلیل دوستی و صمیمیتش با رجال معروف انگلیسی چون پرسی سایکس، دنیس راس و لرد لینگتن به یکی از شخصیت‌های شاخص این دوره مبدل گردید.

[تصویر] اردشیر جی

در ۱۹۱۷ م با پیروزی انقلاب روسیه و خروج این کشور از صحنه سیاست که راه برای نفوذ همه جانبه انگلستان باز شد همزمان اردشیر جی در اکتبر همان سال با رضا خان آشنایی یافت و طی ملاقاتی، با بیان اجمالی اوضاع و احوال ناشی از جنگ جهانی و حساسیت قوای قزاق، وی را تحت تأثیر خود قرار داد. او رضا خان را به آبرونساید (فرمانده کودتای ۳ اسفند ۱۲۹۹) معرفی کرد و پس از کودتای ۱۲۹۹ ش و روی کار آمدن رضا خان وی همچنان در ایران به سر برد و با رجال سیاسی ارتباط داشت. حسینقلی خان نواب از جمله دوستان نزدیک وی در این زمان بود. اردشیر جی در ۱۴ اسفند ۱۳۱۱/۲۳ فوریه ۱۹۳۳ در تهران درگذشت. از او وصیت نامه ای به تاریخ نوامبر ۱۹۳۱/آبان ۱۳۱۰ بر جای مانده است (آبادیان، «اردشیر جی»، صص ۳۷۸-۳۷۶).

(۵) درباره فردوسی سخن راند و گفت که روح فردوسی را با عمل به نصایح او می شود شاد کرد. سخنرانی بعدی محمود رضا خان از شاگردان مدرسه سیاسی بود. در این جلسه میرزاده عشقی شعر خواند و در پایان میرزا صادق بروجردی برای حاضران سخنرانی کرد. این مراسم، مراسم افتتاحیه قرائت خانه فردوسی بود. مجسمه فردوسی و شاهنامه او نیز به عنوان زینت در مجلس گذاشته شده بود. (۶) قرائت خانه فردوسی وابسته به گروهی از زرتشتیان بود.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۹۵.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲-۳۲-۱۳۰۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۲، ص ۳.

۴- خدارحم بهمن از جمله زردشتیان سرشناسی بود که نامزد انتخابات برای ورود به پنجمین دوره مجلس شورای ملی بود. او در این دوره از انتخابات فقط ۶ رأی از مجموع ۲۰۹ برگ تعرفه را به خود اختصاص داد. در این دوره طبق دوره های گذشته ارباب کیخسرو شاهرخ عهده دار نمایندگی زرتشتیان شد. (اسنادی از زرتشتیان معاصر ایران، ص ۱۹۲).

۵- اردشیر جی مشهور به اردشیر ریپورتر، فرزند ایدلجی، در ۳۱ مرداد ۱۲۴۴/۲۲ اوت ۱۸۶۵ در بمبئی متولد شد. بخشی از تحصیلاتش را در این شهر گذراند. سپس عازم انگلستان شد و در رشته علوم و حقوق سیاسی، همچنین تاریخ شرق و تاریخ باستان تحصیل نمود و ضمن آشنایی با فلسفه و زبانهای عربی و فارسی در ۲۷ سالگی به هندوستان بازگشت. او پس از بازگشت از انگلستان به عنوان صاحب منصب سیاسی در دفتر نایب السلطنه هندوستان وارد خدمت شد و در ۱۸۹۳ به عنوان مستشار سیاسی سفارت انگلستان در ایران، به دربار ایران معرفی گردید. سبب حضور وی در ایران رسیدگی به امور هم کیشان زرتشتی خود و نیز گزارش اوضاع ایران به نایب السلطنه و حکومت هند بود. اردشیر جی سومین نماینده انجمن اکابر پارسیان هند بود که پس از درگذشت کیخسرو جی (خان صاحب) در ۱۲۷۲ ش به تهران آمد. او در ایران ازدواج کرد که

حاصل آن دو پسر به نام های جمشید و شاپور بود. (در ۱۹۷۳ م کاخ باکینگهام به دلیل تأثیر گذاری شاپور در روابط ایران و
۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۱، ص ۲.

شنبه ۱۵ دی ۱۳۰۱ / ۶ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۸ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست آیت الله سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه به دلیل پایان دوره عضویت نمایندگان در شعب مختلف مجلس، اعضای جدید شعب شش گانه تعیین شدند. در ادامه موادی از لایحه کارخانه کبریت سازی در دستور قرار گرفت و به تصویب رسید. (۱)

* انعکاس نامه قوام السلطنه به امیر لشکر شمال غرب

پس از پرسش هایی که قوام السلطنه درباره دعوت نامه ای که سید طه در منطقه کردنشین توزیع کرده بود مطرح نمود (ر. ک):

۱۳ دی) وزارت جنگ این پرسشها را به امیر لشکر شمال غرب منعکس کرد و با قید فوریت خواست که درباره آنها تحقیق کند. «لازم است فوراً توضیح دهید که عبید الله افندی تبعه عثمانی و ساکن خاک عثمانی است یا تبعه ایران و در حدود ایران سکونت دارد و همچنین از دعوت نامه مزبور برای سایر مشایخ ایران نیز فرستاده است یا خیر». (۲)

* اعتراض شدید عدلیه گیلان به مندرجات ندای گیلان

محمد تقی طباطبایی رئیس عدلیه گیلان در نامه ای که به کارگزاری مهام خارجه گیلان نوشت، ضمن اشاره به «وقایع اخیر بین عدلیه و حکومت» گیلان، مندرجات «ورق پاره ندای گیلان» را اقدام حکومت علیه عدلیه دانست و آن را «اقدام یک طفل به اتکاء دیگران [منظور وی روسهاست]» تشبیه کرد که حیثیتی برای دولت باقی نمی گذارد. در نامه محمد تقی طباطبایی به حکومت گیلان، مسئولیت مندرجات نشریه ندای گیلان علیه عدلیه را متوجه حاکم گیلان دانست و خواستار جلوگیری از تخریب عدلیه شد. (۳)

* مرگ نجفقلی آلارلو

امشب نجفقلی آلارلو در مریض خانه لشکری تبریز مرد.

علت مرگ او در گزارشی که امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی به تهران فرستاد چنین بیان شده است که او برای فرار اقدام کرد؛ پس از لو رفتن موضوع، نجفقلی و نظامی دیگری که به او کمک کرده بود تنبیه شدند. «پس از این قضیه چند روز بود نجفقلی مریض و در مریض خانه تحت معالجه بود [که] در نتیجه مرض» از دنیا رفت. (۴)

[تصویر] امیر لشکر عبد الله طهماسبی

- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۳، صص ۱ و ۲.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۴۶.
- ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳ و ۱۲ - ۱۰ - ۴۶ - ۱۳۰۱.
- ۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۱۱.

یکشنبه ۱۶ دی ۱۳۰۱ / ۷ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۹ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست آیت الله سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. در این جلسه نمایندگان برخی سئوالات خود را مطرح کرده، وزراء پاسخ دادند. از جمله میرزا شهاب الدین درباره ورود مأموران تحدید [تریاک] به خانه های مردم که این موضوع خلاف شرع و قانون اساسی است پرسید و وزیر مالیه ضمن تکذیب آن گفت فقط به خانه هایی که سوءظن قوی داشته باشند وارد می شوند. پس از این پرسشها و پاسخ ها لایحه امتیاز نفت مطرح شد و ماده ۱۲ آن قرائت گردید. این ماده درباره معافیت اراضی، محصولات نفتی و تأسیسات آن از گمرک و مالیات بود. پس از مخالفت سلیمان میرزا، قوام السلطنه ریاست وزراء بیاناتی ایراد کرد و تلویحا گفت که برخی نمایندگان تمایلی به تصویب این لایحه ندارند. با این حال پیشنهاد کرد در کنار طرح این لایحه در صحن علنی کمیسیون امتیاز هم در کنار آن تشکیل شود و نماینده دولت در آن کمیسیون حاضر باشد و با توضیحات به موقع تصویب لایحه جلو بیفتد. قوام السلطنه خواست که این کار ظرف پنج روز به نتیجه رسیده، لایحه به تصویب برسد. (۱)

* پاسخ عبد الله طهماسبی به پرسشهای قوام السلطنه

در پی طرح سئوال هایی از طرف قوام السلطنه ریاست وزراء درباره چگونگی اقدامات سید طه در مناطق کردنشین و انعکاس آن به امیر لشکر شمال غرب (ر. ک: ۱۵ دی)، وی امروز پاسخ داد که دعوت نامه سید طه به ضمیمه گزارشی بود که اوزدمیر پاشا به نایب سرهنگ یوسف خان داده بود. در گزارش اوزدمیر پاشا آمده است سید طه رؤسای عشایر حوالی اربیل را دعوت به اجتماع و مذاکرات راجع به استقلال کردستان جنوبی (کردستان عراق) می نماید. (ر. ک: ۲۴ آذر) دعوت نامه یاد شده هم در آن حوالی به دست اوزدمیر پاشا افتاده و این دعوت نامه ها خطاب به رؤسای عشایر حوالی اربیل است. شیخ عبید الله هم تبعه عثمانی و مقیم خاک عثمانی است. وی در پایان یادآور شد که پیش از این سید طه با رؤسای اکراد ایرانی روابطی داشت اما اینک چنین روابطی دیده نمی شود. (۲)

* تأکید رضا خان به جمع آوری اسلحه در آذربایجان

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی به امیر لشکر شمال غرب تأکید کرد که کلیه اسلحه صفحات آذربایجان جمع آوری شود و اگر لازم شد آنها را با قیمت نازلی بخرید. مثلا برای اسلحه های موجود در شهر خوی چنین اقدامی شود، مناسب است. (۳)

* پیشنهاد رضا خان به سردار نصرت برای سفر به تهران

در نامه ای که رضا خان وزیر جنگ امروز به سردار نصرت در قصر شیرین فرستاد در پاسخ به اظهارات او مسائل مطرح شده را امور داخلی و ایلیاتی دانست و از آنجا که «اینجانب مخالف با این گونه تعدیات و اعمال نفوذ شخصی هستم لازم است خود

شما به تهران آمده مراتب را حضورا مذاکره نمایید تا حقیقت امر مکشوف گردد.» (۴)

* گسترش آبله در گیلان در اثر نرسیدن حقوق

بنا به اطلاعی که حاکم گیلان داده است بیماری آبله در این ایالت گسترش یافته است و «رئیس صحیه به واسطه تعویق حقوق خود به مبتلایان رسیدگی نمی نماید. در صورتی که حقوق ایشان نرسد حالت صحیه (بهداشت) خوب نخواهد بود.» (۵)

* تحویل دفاتر پست جنوب از انگلستان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که مأموران اعزامی ایران به بوشهر «دفاتر پست جنوب را موافق تعلیمات صادره از نمایندگان دولت انگلیس تحویل گرفته و از طرف

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۴، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۴۵.

۳- همان، پ ۳، ص ۱۲۹.

۴- همان، پ ۲۰، ص ۱۱.

۵- همان جا.

وزارت پست و تلگراف دستوراتی برای اداره نمودن دفاتر مزبور صادر گردیده» است. [\(۱\)](#) کامیل مولیتور نماینده اعزامی دولت ایران به بوشهر پس از پایان مأموریت خود از همان جا عازم بلژیک شده است. [\(۲\)](#)

[تصویر] پستی

* تحصن برای تأسیس صلحیه

گروهی از اهالی مازندران برای تأسیس صلحیه (دادگاه صلح) در تلگراف خانه منطقه متحصن شده اند. آنها ضمن این درخواست می خواهند که میرمیران به ریاست صلحیه انتخاب و تأسیس آن هم اعلان شود. [\(۳\)](#)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۳، ص ۳.

۲- همان، ص ۴.

۳- همان جا.

دوشنبه ۱۷ دی ۱۳۰۱ / ۸ ژانویه ۱۹۲۳ / ۲۰ جمادی الاول ۱۳۴۱

* توضیح سفارت انگلیس در مورد سید طه

با رسیدن اخباری از فعالیت سید طه در مناطق کردنشین قوام السلطنه مراتب را طی سه نامه در پنجم، دوازدهم و سیزدهم دی به سفارت انگلیس در تهران منعکس کرد و خواستار پاسخ آنان شد. سرپرسی لورن در پاسخ مشروحی حد و اندازه ارتباط انگلیس با سید طه را برای قوام السلطنه توضیح داد و درباره سیمیتقو هم گفت که از ایران تأمین گرفته و ضمن ارائه متن تأمین نامه اظهار داشت سیمیتقو آزاد است به ایران بیاید یا خارج از مرزهای ایران به سر برد.

[تصویر] سفارت انگلیس

در این نامه لورن نوشت که انگلستان خواستار نظم و آرامش در کردستان ایران است و بی نظمی در این ناحیه برخلاف مصالح مأموران انگلیس است. (۱) نظر به اهمیت این نامه متن کامل آن در پاورقی می آید.

* ملاحظه وزارت امور خارجه در برخورد با دولتمردان سابق ارمنستان

پس از آن که سفارت روسیه شوروی از وجود یک گروه ارمنی اپوزیسیون در تبریز خبر داد که دولت در تبعید تشکیل داده و با عناصر مخالف در ارمنستان مرتبط هستند، موضوع از طرف ایران پی گیری و درستی آن تأیید شد. سفارت روسیه خواستار دستگیری و تبعید این عده شده بود و دولت ایران نیز چنین دستوری را به مقامات آذربایجان داده بود. (ر. ک: ۵، ۲۶ و ۲۸ آبان) امروز وزارت امور خارجه در نامه ای به وزارت داخله یادآور شد که «مقتضی نمی داند در این زمینه فعلا اقدامی برای تبعید کارکنان سابق ارمنستان به عمل آید ولی لازم است ایالت جلیله آذربایجان ن هایت مراقبت را در اعمال آنها داشته مخصوصا مواظبت نماید که پیش آمد غیر مترقبه بروز» ننماید. وزارت داخله نیز مطابق همین توصیه نامه ای به ایالت آذربایجان نوشت. (۲)

* خروج مسکوکات از مرز

با وجود تصویب منع خروج مسکوکات خبرهایی از این مورد همچنان به مرکز می رسد. وزارت امور خارجه موضوع را به وزارت مالیه منعکس کرد. پاسخ وزارت مالیه ناکارآمدی مأموران مرزی عنوان شد. وزارت خارجه این بار از وزارت داخله خواست «احکام مؤکده به مأمورین سرحدی در جلوگیری از [خروج] هر قسم مسکوک طلا و نقره به عمل آورند.» (۳)

* وزیر مختار آلمان در راه ایران

کنت دولنبورگ که به عنوان وزیر مختار آلمان در ایران انتخاب شده است از برلن حرکت کرده، از راه روسیه در حال رسیدن به طرف ایران است. او به همراه یک نایب کنسول اینک در تفلیس است و امکان دارد تا چهاردهم ژانویه وارد

* تجمع قشون روس در لنکران

بنابر آنچه نبیل الدوله کارگزار آستارا امروز به وزارت امور

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، صص ۲ تا ۵؛ «مراسلات جناب اشرف مورخه پنجم جدی ۱۳۰۱ نمره ۳۴۰۹/۶۰۲۸ و ۱۲ جدی نمره ۳۵۳۴/۶۱۷۴ و ۱۳ جدی نمره ۳۵۶۵/۶۲۲۶» در خصوص سید طه و اسمعیل آقا سمیکو شرف وصول بخشید. در خصوص مراسله اولی زائد نمی دانم اظهارات شفاهی و پنجم ژانویه خود را (۱۴ جدی) تکرار نمایم. راپرتهای واصله به دولت علیه در خصوص مساعدتی که از طرف مأمورین انگلیس در عراق به سید طه شده است خیلی اغراق آمیز است و اصل مسئله را به طور غیر واقع بیان نموده اند. به سید طه حکم اکید شده است که به هیچ وجه به اکراد ایران کاری نداشته باشد و مشار الیه درصدد بر نیامده که به هیچ وجه آنها را به کار وادارد. نفوذ سید طه فقط برای این به کار برده می شود که اکراد شمال عراق عرب را جمع نماید که از تجاوزات بلاحقه عثمانیها به خاک عراق جلوگیری نمایند. دولت علیه نمی تواند چندان این عملیات را نامطبوع بشمارند؛ مگر اینکه مایل باشند که اقتدارات عثمانیها به طرف جنوب امتداد یابد و به اعتقاد دوستدار دولت علیه مایل به این فقره نیستند. از طرف دیگر امکان هرگونه اغتشاش و بی نظمی در کردستان ایران به کلی برخلاف میل و مصالح مأمورین انگلیس است و خرسندم از اینکه از طرف سرپرسی کاکس به جناب اشرف اطمینان دهم که معزی الیه نیز کاملا با میل دولت ایران برای اعاده و وقایه نظم در میان اکراد ایران همراه می باشند؛ خصوصا اگر اقدامات دولت علیه در این مورد مؤثر واقع گردد زیرا که مسلما اثرات مسالمت آمیز به سرحد عراق نخواهد بخشید. در خصوص عفوی که سید طه می گوید از دولت ایران به او اعطا شده است بایستی نظریات جناب اشرف را به مأمور عالی انگلیس مقیم بغداد مراجعه دهم و البته خاطر محترم را از جواب معظم له مستحضر خواهم داشت. نظر به دلائل کتبی که به مأمورین انگلیس داده شده است که عفو دولت ایران نیز شامل حال سمیکو بوده، ظاهرا لازم است که دولت علیه مجددا تحقیقاتی در این مسئله بفرمایند. چنانچه در ملاقات اخیرا احتراماً خاطر جناب اشرف را مستحضر داشتم سمیکو اصل کاغذ رسمی به نمره ۶۳۴ مورخه ۱۳ قوس را که از طرف یوسف خان جنرال فرمانده ساوجبلاغ به او داده شده به نزدیک ترین مأمور انگلیس فرستاده است. کاغذ مزبور از قرار ذیل است: [تصویر] اسماعیل سیمیتقو «برحسب اجازه امیر لشکر جنرال فرمانده قشون شمال غربی به شما اطلاع می دهم که عفو عمومی که از طرف وزیر جنگ داده شده است شامل حال شما می شود.» بنابراین برای مأمور عالی انگلیس طبیعی بوده است باور نماید که سمیکو را دولت ایران عفو داشته است. سرپرسی کاکس به دوستدار اطلاع می دهند که در هر حال سمیکو نیز از هرگونه مداخلات به اکراد ایران خودداری نماید. نظر به توضیحات فوق بلاشک جناب اشرف ملتفت خواهند بود که در خصوص حفظ حسن همجواری که مأمورین انگلیس همیشه مایل به حفظ و توسعه آن می باشند هرگونه بیمی بی مأخذ خواهد بود.» (همان جا)

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۳۷۵۶/۲۹۳۰، آرشیو ۷۲۲ ع ۵ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۲۶۰۰۴۰.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۴، ص ۳.

۴- همان جا.

خارجه نوشت حدود دو هزار نفر نظامی با حد اقل ۱۲ عراده توپ در لنکران مستقر شده اند. این موضوع توسط مسافری که از آن ناحیه به ایران آمده، تأیید شده است. وی افزود: «پستهای سرحدی هم از نیم فرسنگ به آن طرف زیاد شده است.» مراتب به مسکو، بادکوبه و تفلیس منعکس شد تا نمایندگان سیاسی ایران در آن مناطق پی گیر موضوع باشند. (۱)

* بی نتیجه بودن اعزام نماینده تجار ایران به مسکو

سید جعفر خان رضازاده که از طرف هیأت اتحادیه تجار تهران راهی مسکو شده بود، اینک طبق نامه هایی که از مسکو می رسد مأموریت او چندان امیدبخش نبوده و گفته می شود که حتی لطمه هم به پیشرفت مذاکرات وارد آورده است. این را نبیل الدوله کارگزار آستارا امروز به وزارت امور خارجه نوشت و انعکاس آن را بنابر تقاضای شفاهی هیأت تجار آستارا دانست. وزارت امور خارجه خیلی فوری موضوع را به وزارت فوائد عامه و نیز نمایندگی ایران در مسکو منعکس کرد. (۲)

* وعده میلسپو به نظمیه

به دنبال پایان محاسبات اداره نظمیه و مشخص شدن میزان حقوق عقب افتاده اجزاء این اداره، میلسپو وعده داده است از ابتدای دی، هرماه پنج هزار تومان مرتبا به نظمیه پرداخت شود تا حقوق معوقه کارکنان آن تسویه شود. (۳)

* درخواست مجازات سالار اشجع

به دنبال رسیدن خبر دستگیری سالار اشجع و پسرانش، وابستگان و خویشان سردار ناصر که گفته می شود به دست سالار اشجع و اتباع او کشته شده اند در تلگراف خانه نمین تحصن کرده خواستار گرفتن غرامت و خسارتهای وارده هستند. آنان خواهان قصاص سالار اشجع هستند. (۴) عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب در همین مورد گزارش داد که بعد از دستگیری حسینعلی طالش یا همان سالار اشجع وراث و شاکیان او نزدیک به پانصد نفر در تلگراف خانه اردبیل تحصن اختیار کرده، با تلگرافهای متعدد شکایت خود را اطلاع می دهند. (۵)

* شیوع آبله در آمل

خبرهای رسیده از شهر آمل حکایت دارد که بیماری آبله بین اهالی گسترش یافته، تلفات چشمگیری گرفته است. مایه آبله هم در شهر یافت نمی شود. غیر از این بیماریهای دیگر نیز گریبان گیر مردم آمل است. آنها در تلگراف خانه تحصن کرده و منتظر پاسخ درخواستهای خود از مرکز هستند. (۶)

* انتصاب رئیس عدلیه شاهرود و سمنان

ناظم الممالک یزدی که سوابق زیادی در وزارت عدلیه دارد به ریاست عدلیه شاهرود، بسطام و سمنان انتخاب شد. (۷)

* اجابت تقاضای هیأت نشر اطلاعات بلژیک

وزارت داخله در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد به ضمیمه ۴۵ نسخه از قوانین و نظام نامه های اداری وزارت خانه ها را نیز ارسال کرد و نوشت که این تقاضا را هیأت نشر اطلاعات بلژیک کرده بود که اینک آماده تحویل است. (۸)

* حمایت از حشمت الممالک برای ساخت مدرسه

حشمت الممالک از خوانین ماکو تنها مدرسه ابتدایی سه کلاسه روستای «عرب» را در منطقه ماکو تأسیس کرده و اینک به عنوان نایب الحکومه چهارپاره از طرف اقبال السلطنه عازم آن منطقه است. حشمت الممالک در چهارپاره ملک و علاقه دارد و چنانچه تشویق شود در آن منطقه نیز اقدام به تأسیس مدرسه خواهد کرد. مسئول کمیسیون سرحدی ماکو و جلفا، معتمد الوزاره، با نوشتن این نامه به وزارت امور خارجه خواست به او اجازه داده شود در تشویق حشمت الممالک بکوشد. (۹)

* تعیین تکلیف عواید پوطی پنج شاهی

امروز با حضور حاکم گیلان، ریاست مالیه ایالت، رئیس معارف و انجمن خیریه و اعضای آن مقرر شد مادامی که بودجه ای مستقل از مرکز برای معارف گیلان تعیین نشده عواید پوطی پنج شاهی برای معارف ایالت تخصیص یابد. در این جلسه ۹ ماده برای این موضوع تصویب شد. در نخستین ماده آمده بود: «کلیه عایدات پوطی پنج شاهی از این تاریخ به اسم انجمن خیریه در بانک گذاشته خواهد شد» و طبق ضوابطی این انجمن بودجه جمع شده را به مصرف معارف گیلان می رساند. (۱۰)

* پاسخ به توصیه رضا خان

به دنبال توصیه رضا خان به وزارت پست و تلگراف برای اشتغال سالار مبشر (ر. ک: ۱۱ دی) این وزارت خانه در پاسخ به وزیر جنگ نوشت که نامه شما درباره سالار مبشر رئیس سابق تلگراف خانه گیلان دریافت شد. به کفالت ریاست کل تأکید گردید که شغل و مأموریت مناسبی برای او در نظر گرفته شود. (۱۱)

* اعدام دو شرور در بروجرد

امروز بعد از ظهر در حضور گروه بسیاری از مردم بروجرد و نیز افراد قشون و صاحب منصبان، دو نفر از اشرار معروف منطقه بروجرد که سالها به یاغی گری و سرقت مشغول بودند، به دار مجازات آویخته شدند. «اهالی با روح بشاشت به بلند کردن صدای هله هله و پاینده باد» ابراز احساسات کردند. (۱۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵- ۱- ۴۰- ۱۳۰۱.

۲- همان، ۲- ۱۱- ۳۵- ۱۳۰۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۴، ص ۳.

۴- همان، ص ۴.

- ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۲۸.
- ۶- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۴، ص ۴.
- ۷- همان جا.
- ۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۱-۷-۱۳۰۱.
- ۹- همان، ۱۶-۳۲-۳۲-۱۳۰۱.
- ۱۰- همان، ۴-۴۱-۳۲-۱۳۰۱.
- ۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۸۵.
- ۱۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۲، ص ۴.

سه شنبه ۱۸ دی ۱۳۰۱ / ۹ ژانویه ۱۹۲۳ / ۲۱ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. در این جلسه نیز لایحه نفت در دستور کار قرار گرفت و ماده سیزدهم آن خوانده شد. این ماده درباره لوله گذاری، شرایط و تأسیسات جنبی آن بود. پس از تذکرات و سخنان موافقان و مخالفان، قوام السلطنه ریاست وزراء بار دیگر با انتقاد از طولانی شدن مذاکرات درخواست جلسه پیش خود را مبنی بر تشکیل یک کمیسیون امتیاز که در آن جا نماینده دولت به همه سئوالات نمایندگان در مورد لایحه نفت پاسخ دهد، مطرح کرد. (۱)

* دستور رضا خان به برکناری رئیس نظمیہ کرمان

به دنبال درخواستهای مکرر امیر معظم خراسانی (تیمور تاش) حاکم کرمان در تعویض رئیس نظمیہ این شهر (ر. ک: ۱۴ دی) سرانجام رضا خان وزیر جنگ در نامه ای به امیر لشکر جنوب نوشت که «یک نفر صاحب منصب قابل برای ریاست نظمیہ کرمان انتخاب و رئیس فعلی آنجا را به خدمت دیگری بگمارید.» (۲) در پی این دستور محمود آیرم امیر لشکر جنوب موضوع را به رئیس قشون کرمان منتقل کرد. (۳)

* ندادن تذکره به افراد مشکوک

وزارت امور خارجه در تلگرام رمزی که امروز برای مسکو فرستاد از نمایندگی سیاسی خود در آن شهر خواست اطلاعات لازم را درباره تبلیغاتی که روسها در نقاط شمالی ایران می کنند ارسال دارد. در این تلگرام آمده است که مأموران روسی در اغلب مناطق شمالی کشور با جدیت مشغول تبلیغات کمونیستی هستند و اخیرا خبر رسیده خیال دارند عده ای را هم محرمانه یا به عنوان مأمور راهی ایران کنند تا به این تبلیغات بیشتر دامن بزنند. «به باد کوبه تلگرام شد در ویزای تذکره مراقبت، [و] از امضای تذکره اشخاص مجهول الهویه خودداری نمایند.» (۴)

* مدرسه روسی غازیان پس از افتتاح

تلاش ایران برای گرفتن مدرسه روسی غازیان از دست روسها با موفقیت همراه نبود. این مدرسه افتتاح شد، اما موضوع یکی بودن بنای این مدرسه با کلیسا برای دولت ایران همچنان لاینحل باقی مانده است. وزارت امور خارجه امروز به کارگزاری رشت نوشت اگر ساختمان کلیسا جدا از مدرسه باشد وفق عهدنامه بین دو دولت امکان بازپس گیری ساختمان مدرسه نیست.

سفارت شوروی می گوید کلیسا در یکی از ادارات شیلات واقع است. در صورتی که اداره معارف گیلان پیش از این بنای مدرسه و کلیسا را یکی دانسته بود. «لازم است به فوریت تحقیقات کامله از اشخاص مطلع و از مدرسه و کلیسا به عمل آورده و راپورت جامعی ارسال دارید تا با اطلاعات صحیحه بتوان موافق عهدنامه اقدام مقتضی نمود.» (۵)

* درخواست برای توقیف عصر آزادی

سید محمد سلطانی رئیس معارف فارس امروز در نامه ای به وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه تقاضا کرد روزنامه عصر آزادی(۶) که بدون مجوز در شیراز منتشر می شود تعطیل گردد. وی این روزنامه را دارای شرایط قانونی انتشار ندانست.

گفته می شود درخواست تعطیلی عصر آزادی به واسطه اعتراضات گسترده مطبوعات شیراز از جمله عصر آزادی به ورود کنسول انگلیس به این شهر بوده است. (۷)

* انتصاب رئیس مدارس نظامی

سرهنگ عزیز الله خان ضرغامی فرمانده رژیمان دوم ژاندارمری به ریاست کل مدارس نظامی، و کلنل محمد باقر خان امیرنظامی به فرماندهی مدرسه صاحب منصبی منصوب شدند. (۸)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۵، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۹۳.

۳- همان، پ ۱۰، ص ۹۲. چند روز بعد روزنامه ایران نوشت که شاهزاده محمد حسین میرزا از ریاست نظمیہ برکنار و آجودان علی اصغر خان به ریاست نظمیہ منصوب شد (روزنامه ایران، شم ۱۳۰۵، ص ۲).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۱۲-۴۹-۱۳۰۱؛ این درخواست در پی گزارش رئیس قسمت مستقل گیلان به کارگزاری رشت صورت گرفت (همان، ۷-۳۳-۲-۱۳۰۱).

۵- همان، ۱۹-۲۳-۳۲-۱۳۰۱.

۶- روزنامه عصر آزادی به وسیله جواد آزادی معروف به مدیرزاده فرزند شیخ محمد حسین حیات، روزنامه نگار دوره مشروطیت در تیرماه ۱۲۹۹ بدون امتیاز رسمی در شیراز چاپ و منتشر شد. نحوه نشرش در ابتدا هفتگی و سپس روزانه بود. بعد از مدتی روزنامه به علت عدم صدور امتیاز رسمی توقیف گردید. محمد تقی گلستان صاحب امتیاز روزنامه گلستان در آبان ۱۲۹۹ رفع توقیف روزنامه و ارسال امتیاز رسمی را از وزارت معارف و اوقاف درخواست کرد. روزنامه به هر ترتیب چند ماهی چاپ شد. اما در آبان ۱۳۰۱ از طرف ریاست وزرا به همراه روزنامه های عدالت و استخر تذکر گرفت. و در نهایت با ورود «چیک» کنسول انگلیس به شیراز که اعتراض شدید روزنامه های فارس را در پی داشت با شکایت نامبرده به تهران، رئیس اداره معارف فارس که به دنبال بهانه بود از وزارت معارف دستور تعطیلی روزنامه را درخواست کرد. با انتخاب جواد آزادی به نمایندگی نهمین دوره مجلس شورای ملی از حوزه انتخابیه لار، روزنامه با صاحب امتیازی او و مدیرمسئولی و نگارندگی فضل الله شرقی در شیراز منتشر شد؛ در ۵ آبان ۱۳۱۷ علی اکبر بصیری به عنوان سردبیر عصر آزادی معرفی گردید. شماره اول، سال بیستم عصر آزادی که دارای شماره مسلسل ۱۹۳۷ می باشد در چهار صفحه در تاریخ یکشنبه سوم تیر ۱۳۱۸/۷ جمادی الاول ۱۳۵۸ توزیع شده است. این روزنامه حدود ۲۰ سال دوام آورده و حدود دو هزار شماره از آن چاپ و منتشر شد. (صدر هاشمی، تاریخ جراید و محلات ایران، ج ۴، صص ۲۳-۲۱؛ رومی، تاریخ مطبوعات فارس: قاجاریه، صص ۹۷-۹۴).

۷- رومی، اسناد و گزارش های گروه ها ...، صص ۹۴ و ۹۵.

۸- یکرنگیان، سیری در تاریخ ارتش ایران ...، ص ۲۳۳.

[تصویر] عزیز الله ضرغامی

* افتتاح تلگراف خانه قصر شیرین

بنابر اطلاعیه ای که وزارت پست و تلگراف در جراید به چاپ رساند، امروز تلگراف خانه قصر شیرین افتتاح شد و آماده ارائه خدمت عمومی است. (۱)

* اظهار آمادگی برای فتح بلوچستان

بنابه آنچه که امیر لشکر جنوب محمود آیرم امروز از قول رئیس قشون کرمان به وزارت جنگ نوشت «شاه جهان خان بلوچ یک سال از طرف بعضی خوانین بلوچ به کرمان آمده، اظهار می دارد عده ای از خوانین بلوچستان حاضرند که در تسخیر و فتح بلوچستان با قوای دولتی مساعدت نمایند و اطلاعات کاملی از آن صفحه دارد. چنانچه وجودش در اصفهان یا مرکز لازم باشد ممکن است با مخارج دولتی او را حرکت دهیم.» (۲)

* لزوم حضور شرکتهای انگلیسی در شمال ایران

کرزن وزیر امور خارجه انگلیس در تلگرامی که امروز به سرپرستی لورن وزیر مختار دولت انگلیس در تهران فرستاد بر ضرورت حضور شرکتهای تجاری انگلیس در شمال ایران تأکید کرد تا در غیبت روسها با گرفتن امتیازاتی بتوان جای پای انگلیس را در این ناحیه محکم کرد. (۳)

* نامه ای از بحرین به مجلس شورای ملی و تقاضای وکیل برای مجلس پنجم

نامه ای با بیش از چهل امضاء «ایرانی ایران دوست باغیرت ساکن بحرین ... [که] سی و پنج نفر از آنها از اشخاص معروف و محترم این شهر شهیر و این معدن مروارید» هستند امروز به رئیس مجلس شورای ملی فرستاده شد. در این نامه آمده بود که ما امضاءکنندگان «به نام ایرانیت خود» خواستار بازگشت نفوذ از کف رفته «ممالک محروسه» به این ناحیه هستیم. آنها نوشتند: «عربهای این جا در صد [نفر] نود و شش اثنی عشری و ایرانیان مقیم و ساکن این [صفحه] نیز در صد نفر هشتاد و شش شیعی مذهب می باشند. بدین واسطه استدعای وکیل اثنی عشری شد و چنانچه قانون ایران به ما اجازه تعیین وکیل مخصوص ندهد اجازه به ما بدهند که وکلای محترم بنادر جنوب و کالت از بحرین نیز داشته باشند.» (۴)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۹، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۹۹.

۳- FO E ۲۲۴ / ۲۲۴ / ۳۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۰-۴-۵۱-۱۳۰۲.

چهارشنبه ۱۹ دی ۱۳۰۱ / ۱۰ ژانویه ۱۹۲۳ / ۲۲ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست آیت الله سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. پس از تذکرات و پیشنهادهای نمایندگان، گفت و گوها پیرامون ماده سیزدهم لایحه امتیاز نفت شمال ادامه پیدا کرد و پس از موافقت با کفایت مذاکرات، پیشنهادهای واصله قرائت و به کمیسیون ارسال گردید. (۱)

* ایران و کنفرانس لوزان

«ایران و کنفرانس لوزان» عنوان سرمقاله امروز روزنامه ایران است. در این مقاله ضمن اشاره به درخواست ایران برای عضویت در این کنفرانس که یک بار در فوریه ۱۹۲۰ و بار دیگر در ۲۴ آذر ۱۳۰۱ ارائه گردید، نوشته است که هر بار اعضای اصلی این کنفرانس عضویت ایران را رد کردند.

نویسنده با اعتراض به این برخورد نوشت که با وجود طرح مسائلی چون کردستان یا استقلال کلدانیها که در این کنفرانس طرح می شود و هر دو موضوع به مرزهای ایران نیز مرتبط است چگونه از عضویت ایران برای دفاع از حقوق خود جلوگیری می شود؟ در این مقاله با بیان این که اینک شیخ محمود با داعیه استقلال کردستان تشکیل دولت داده، خطاب به مسئولان کشور گفت که ایران نمی تواند در چنین مسائلی بی تفاوت باشد. (۲)

* بازگشت تقی زاده به برلن

در پی قطع مذاکرات تجاری ایران و روس، روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که سید حسن تقی زاده رئیس هیأت مذاکره کننده ایرانی که برای آغاز مذاکرات از برلن به مسکو رفته بود، اینک در پی قطع گفت و گوها از مسکو به برلن رفته و پانزده روز در پایتخت آلمان توقف خواهد داشت و پس از آن بار دیگر به مسکو برخواهد گشت. (۳)

* نخستین گزارش میلسپو

امروز نخستین گزارش میلسپو درباره امور مالی کشور در جراید منتشر شد. این گزارش مفصل بیشتر به امور کلی موضوعات مالی اشاره داشت. میلسپو در این گزارش با توضیح کاری که همکاران امریکایی اش به عهده دارند و برشماری وظیفه هر یک از آنها از نابسامانی موجود در بین کارمندان بخش مالی کشور نوشت که گاه با توقعات بی جا، بعضا با رشوه گیری و برخی با بی کاری و منتظر خدمت بودن گذران می کنند. وی برای همه این موارد خط و نشان کشید و گفت که از خطاهای این قبیل افراد گذشت نخواهد کرد. میلسپو ضمن توضیح اقداماتی که تاکنون کرده به بدهی فوق العاده دولت اشاره کرد و نوشت که چاره ای جز ایجاد موازنه در بودجه نیست؛ مخارج باید در حدود عایدات قرار گیرد. او تأکید کرد مداومت در استقراض موجب ورشکستگی خواهد شد. (۴)

* پاسخ وزارت جنگ درباره رفتار غیرمتعارف با کنسول امریکا

پس از شکایت جوزف. س. کرنفلد وزیر مختار امریکا در ایران به سبب اهانتی که به کنسول آن سفارت خانه در روز ورود احمد شاه به تهران صورت گرفت (ر. ک: ۲۷ و ۲۹ آذر) موضوع به وزارت جنگ منعکس گردید. این وزارت خانه امروز در پاسخ به وزارت امور خارجه نوشت که «روز ورود موکب همایونی که دارای موقعیت نظامی است و برحسب دستور قراولان نظامی برای حفظ انتظام موظف از جلوگیری عابرین به طور مطلق بوده اند یک نفر قراول نظامی عادی اگر قونسول امریکا را در لباس غیررسمی نشناخته و از عبور او جلوگیری کرده است برحسب وظیفه نظامی بوده و مورد بحث و ایراد نیست و این شکایت در آن روز به خصوص گمان می کنم موردی نداشته که از طرف سفارت اظهاری

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۶، ص ۱.

۲- همان جا. کنفرانس لوزان (Lausanne) پس از فروری امپراتوری عثمانی و به منظور انعقاد پیمان صلح جدیدی با ترکیه، در نوامبر ۱۹۲۲ / مرداد ۱۳۰۱؛ در لوزان (سوئیس) تشکیل شد که چندین ماه ادامه یافت. در این کنفرانس ملیون ترک و نمایندگان حکومت جدید آنکارا باهم مذاکرات مفصل و طولانی انجام داده، سرانجام در ۲۴ ژوئیه ۱۹۲۳ / ۲ مرداد ۱۳۰۲ پیمان صلح لوزان با حضور امضاکنندگان پیمان سور- که قبلا در ۱۰ اوت ۱۹۲۰ / ۱۹ مرداد ۱۲۹۹ بسته شده بود- و نمایندگان شوروی به امضا رسید. برپایه برخی از مواد این پیمان نامه، تراکیا (تراس) ی شرقی، چندین جزیره دریای اژه، حق بارگیری در کنار مرز سوریه، بخش از میر و منطقه تنگه های بوسفور و داردانل به ترکیه بازگشت و ترکیه جدید نیز بر قلمرو فعلی خود حق حاکمیت تام پیدا کرد. همچنین مناطق نفوذ و آخرین بقایای امتیازات خارجیان از جمله کاپیتولاسیونها ملغی و ترکیه از پرداخت خسارت جنگ جهانی اول معاف گردید و در مقابل ترکیه متعهد شد که از هر ادعایی بر اراضی سابق دولت عثمانی در خارج از مرزهای دولت جدید دست بردارد و حقوق اقلیتها را هم تضمین کند. [تصویر] کنفرانس لوزان در ضمن هرگونه استفاده نظامی یا ایجاد استحکامات نظامی در تنگه های بوسفور و داردانل موکول به موافقت دول متفق گردید که آن هم در کنفرانس مونترو (سوئیس) در ۱۹۳۶ م / ۱۳۱۷ ش حاصل گردید. در این میان دولت جدید ترکیه تأکید می کرد که چون مطابق عهدنامه کنفرانس لوزان، عهدنامه های منعقد شده بین ایران و عثمانی لغو شد، دولت ایران بایستی معاهدات جدیدی را با دولت ترکیه منعقد کند. ولی مقامات ایرانی در مقابل آن اعلام کردند که دولت ایران جزو دول محارب نبوده، و در آن کنفرانس هم عهدنامه مزبور را امضا نکرده است. بنابراین اجرای تعهدات عهدنامه مزبور برای ایران الزام آور نیست. افزون بر این تأکید نمودند که طبق قوانین بین المللی تغییر رژیم در کشوری نمی تواند تأثیری بر اجرای معاهدات گذشته داشته باشد. به همین سبب ایران اجرای همه آن عهود را از دولت جدید ترکیه درخواست می کرد. (اسعدی، جهان اسلام، ج ۲، ص ۳۲۲؛ اسنادی از روابط ایران و ترکیه، صص ۱ و ۲).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۶، ص ۲.

۴- همان، صص ۳ و ۴.

شود.» این نامه را رضا خان وزیر جنگ امضا کرده بود. (۱)

* پی گیری های بی نتیجه یک درخواست

به دنبال هشدار نماینده سیاسی ایران در تفلیس از نبود مدرسه ایرانی و سوق یافتن کودکان ایرانی و فارسی زبان به سوی زبان و فرهنگ آن ناحیه (ر. ک: ۱۳ آذر) وزارت امور خارجه نامه یاد شده را به وزارت معارف فرستاد و به نمایندگی سیاسی خود پاسخ داد که هر جوابی از وزارت معارف دریافت دارد به اطلاع آن نمایندگی خواهند رساند. (۲)

* هشدارهای نماینده سیاسی ایران در بین النهرین از تبلیغات قومی کردها

محمد حسن بدیع کارپرداز دولت ایران در کربلا در شرحی که امروز به وزارت امور خارجه نوشت با اشاره به تبلیغاتی که به نام قومیت و استقلال کردستان و دستهای پشت پرده آن در بین النهرین و توسط انگلستان می شود نوشت غرض این است که تمام قطعات کردنشین ایران و عثمانی را متحد ساخته به حکومت مستقل کردستان عراق منضم نمایند. وی با توجه به مسموم بودن این نوع تبلیغات برای کردهای ایران، دولت را به هوشیاری بیشتر دعوت کرد. او نوشت که اسماعیل آقا سیمیتقو هم اینک در یکی از ملحقات پنجوین اقامت دارد و مانند یک مار زخمی منتظر فرصت است. بدیع با اشاره به مندرجات روزنامه العراق در شماره ۷۹۹ درباره مساعی رؤسای کرد در تأمین استقلال خود، آن را یکی از بازیهای سیاسی انگلستان خواند که با این شیوه می خواهد اطراف مملکت ایران را قیچی و پس از به وجود آوردن کردستان مستقل نفوذ خود را از شمال تا کوه های آرارات و از شرق تا حدود شمال ایران وسعت دهد.

وی نوشت که کردهای ایران به واسطه باورهای مذهبی از انگلستان متنفر هستند و راحت می شود نظر آنان را به دسایس انگلستان جلب کرد. وی در انتها پنج پیشنهاد به دولت ایران کرد تا مصونیت خود را در برابر سیاست استقلال کردستان و عواقب بعدی آن حفظ کند. (۳)

* تعیین قیمت گوشت در تهران

در جلسه ای که امروز با حضور حاکم تهران برگزار شد، رؤسای اصناف، نماینده وزارت داخله، مدیران جراید و قصابان نشستی داشتند و درباره قیمت گوشت مشورت کردند. در این جلسه نتیجه قطعی به دست نیامد اما حاکم تهران خواست که تا اول بهمن گوشت چارکی دو قران به فروش برسد تا در جلسه دیگری قرار قطعی صادر شود. (۴)

* اقدام به کاهش قیمت نفت

در پی درخواست وزارت داخله از حکومت مازندران، با اقدامات رشید السلطان معاون حکومت در بارفروش و بندر مشهدسر قیمت نفت از ۱۴ قران به یک تومانی و ده شاهی تنزل داده شد. علت اصلی گرانی نفت انحصار تجارت آن توسط دو بنگاه روسی ونشترک و سانترسایوز است.

این دو بنگاه نفت وارداتی را که در انحصار خودشان است پس از وارد کردن از قفقاز در انبارها نگه می دارند و زمانی که نفت بازرگانان ایرانی تمام شد، آن را با ب های بیشتر به فروش می رسانند. (۵)

* دست کمونیست ها در انجمن خیریه و عواید پوطی پنج شاهی

مؤید حضور کارگزار رشت در تلگرام رمزی که به وزارت امور خارجه فرستاد امضاء مواد هشتگانه (این توافق نامه ۹ ماده داشت) را که با حضور رؤسای دولتی و اعضاء انجمن خیریه برای مصارف معارف گیلان صورت گرفته بود (ر. ک: ۱۷ دی) با اجبار حاکم گیلان و حضور کنسول روس و چند نفر از کمونیست ها دانست. او نوشت که رئیس مالیه و معارف به اجبار آن را امضاء کرده اند. این موضوع موجب برانگیخته شدن احساسات برخی بازرگانان شهر شد که در تلگراف خانه تحصن کردند، چرا که فهمیدند آلت دست قرار گرفته اند. «از این موفقیت کمونیستها به یکدیگر تبریک می گفتند.» مؤید حضور می نویسد که این یک نقشه بود. «کنسول آرزو داشت به طور غیر مستقیم در معارف دست داشته باشد ... پیش از این کنسول مکرر به فدوی اظهار می داشت که ما حاضریم پوطی ده شاهی بدهیم مشروط بر این که چند نفر که طرف اعتماد کنسولگری است در اداره خیریه عضویت داشته باشند.» (۶)

* تأسیس شعبه چکا

کارگزار رشت امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که کنسول روس شعبه «چکا» را محرمانه تأسیس کرده است. (۷) این شعبه ۱۲ نفر عضو دارد. «فدوی مشغول تحصیل اسامی آنها هستم.» پس از رسیدن این خبر به وزارت امور خارجه، معاون این وزارت خانه، انتظام الملک به کارگزاری رشت دستور داد «هرچه زودتر اعضاء شعبه چکا را تحقیقا معین، معلوم کنید در رشت یا انزلی تشکیل یافته؛ اعضاء آن روس هستند یا ایرانی.» (۸)

* رضا خان جایگزین مناسب برای قرارداد ۱۹۱۹

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران، در نامه بلندی که امروز به نایب السلطنه هندوستان نوشت، این گمان را که رضا خان وزیر جنگ تمایلات ضد انگلیسی دارد، مردود دانست. «سردار سپه علی رغم اشکالات و موانع عدیده و علی رغم یک خزانه تهی و ضعف و فساد کارمندان کشوری و همچنین علی رغم دسایس و تحریکات سیاسی، عملا در اموری توفیق می یابد که اگر اوضاع به گونه ای دیگر می بود، مستشاران نظامی انگلیس آن را به عهده می گرفتند.» لورن با اشاره به این که رضا خان موفق خواهد شد با این ارتش منظم تا ۱۸ ماه آینده کنترل تدریجی کشور را به دست گیرد افزود:

«ما باید این امکان موفقیت را جدی به حساب بیاوریم زیرا توفیق رضا خان از بسیاری جهات وضع ایران را آن طوری که ما سالیان بسیار دراز شناخته و سیاست خود را لزوما بر آن استوار کرده ایم از بنیان دگرگون خواهد کرد. به نظر من سرو کار داشتن با یک حکومت مقتدر مرکزی به شرطی که به اعتقاد ما شانس دوام و ثبات معقولی داشته باشد و از جمیع جهات بی دردمس باشد، مناسب تر است.» لورن یادآور شد که حمایت از رضا خان موقعیت انگلیس را میان طوایف تحت نفوذ انگلستان سست خواهد کرد، اما «این وضع در صورتی که حکومت مرکزی همچنان با ثبات و مقتدر باقی بماند به زودی عادی خواهد

شد. «لورن بار دیگر تأکید کرد که ممکن است به نظر رسد رضا خان دارای انگیزه های ضد انگلیسی است اما «در حقیقت کارهایی را که سردار سپه با داشتن وسایل و منافع به

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۹-۱۰-۱۳۰۱.

۲- همان، ۲-۴۴-۳۲-۱۳۰۱.

۳- همان، ۱۴۷ تا ۱۴۵-۱۱-۴۷-۱۳۰۱. توصیه های پنج گانه محمد حسن بدیع چنین بود: «اولا- در نقاطی که بیشتر احتمال خطر می رود دولت باید به قدر کفایت ساخلو نظامی داشته باشد. ثانيا- دولت باید از وقایع روزمره عشایر کاملاً مستحضر باشد و به مجرد اینکه از یک عشیره احساس مخالفتی نمود فوراً آن را گوشمال و خلع اسلحه نماید و برعکس عشایر مطیع را محبت و نوازش فرماید. ثالثا- حتی الامکان باید میان عشایر اکراد تولید اختلاف و نفاق نمود و نگذارند باهم متفق شوند. رابعا- با ترکها در سرکوبی عشایر اکراد و جلوگیری از طغیان و بغاوت آنها قبلاً داخل مذاکره شده، موافقت آنها را جلب نمایند. اگرچه ترکها جماعت موذی هستند و نمی شود از ایشان مطمئن شد ولی چون نقشه سیاسی را که انگلیسها امروز در کردستان تعقیب می نمایند به منافع ترکها نیز برمی خورد در این مورد به ایران مساعدات معنوی می کنند. خامسا- دولت باید پسرهای خوانین اکراد را به طهران طلبیده در مدارس تربیت کند و در شهرهای کردنشین ایران به قدر کفایت مدارس تأسیس و بچه های اکراد را به تربیت ملی ایران پرورش بدهند. تعمیم مدارس و ادبیات فارسی آنها را به کلی از بعضی خیالات منصرف می سازد و از تعصب مذهبی آنها نیز می کاهد.» (همان جا)

۴- همان، ۱۵-۱-۵۹-۱۳۰۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۱، ص ۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۴۱-۳۲-۱۳۰۱.

۷- مأمور سیاسی ایران در عشق آباد درباره سازمان «چه کا» چنین توضیح داده است که پس از پیروزی انقلاب در روسیه، حاکمان برای مبارزه با اقدامات ضد انقلابها و نیز عملیات جاسوسان خارجی، سازمانی به نام «آبچکا» تأسیس کردند که در همه شهرهای روسیه شعبه داشت. این سازمان «از هیچ گونه فشار و صدمه به اهالی خصوصاً به اتباع خارجی خودداری نمی نمود.» وی مأموران این اداره را بسیار قسی القلب دانسته که تن به هر رفتاری می دهند. آبچکا یا چکا در سال ۱۳۰۱ ش برچیده می شود و «چند ماهی اهالی نفس به راحتی می کشیدند» تا این که اداره ای دیگر موسوم به «گ پ ا» تأسیس شد و «اهالی را سخت تر در فشار انداخت.» (اسناد وزارت امور خارجه، ۴۹-۱۵-۱۶-۱۳۰۲). منابع انگلیسی معتقد بودند شعبه چکا در انزلی هم تأسیس شده بود. «کدوروف که یک سازمان دهنده کمونیست است در اوایل ژانویه از مسکو به این منظور به انزلی اعزام شد.» (FO E ۲۹۳۷/۶۹/۳۴) و موروسوف رئیس چکا در انزلی شد. [تصویر] رئیس دفتر چکا

۸- همان، ۶ و ۵-۳۳-۲-۱۳۰۱.

مراتب ناچیزتر درصدد انجام دادن آن است همان کار هایی است که چنانچه معاهده ۱۹۱۹ انگلستان و ایران به تصویب می رسید و به اجرا درمی آمد، برعهده مستشاران انگلیسی واگذار می گردید.» (۱)

* عملکرد رضا خان در جهت منافع انگلستان

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران در نامه ای بلند که امروز به کنسولگریهای بوشهر، شیراز و اهواز فرستاد تأکید کرد که رضا خان فردی ضد انگلیسی نیست. علت این توضیح به زمانی بازمی گشت که رضا خان برای استقبال از احمد شاه راهی بوشهر شده بود. او در آنجا الله کرم پسر حیدر خان حیات داوود را دستگیر کرد. حیدر خان از طرفداران سیاست انگلیس بود و هنگام جنگ جهانی اول خدمات پر دامنه ای به آنها کرده بود. هرچند قرار شد الله کرم آزاد شود اما ذهنیت کنسولهای دولت انگلیس در جنوب ایران باید تصحیح می شد.

لورن با اشاره به نامه ای که پیش از این برای کرزن و نایب السلطنه هندوستان فرستاده بود یادآور شد که هدف سردار سپه ایجاد دولت مرکزی و برچیدن قدرتهای محلی به ویژه ایلات جنوب کشور است. این تصمیم موجب این تلقی می شود که اهداف سردار سپه ضد انگلیس است. «من با این نظر موافق نیستم. سردار سپه مخالف افراد قدرتمند خرد است و هدف او همبسته ساختن ایران در یک پیکره واحد و قرار دادن آن تحت کنترل مستقیم دولت تهران است.» وی بار دیگر تصریح کرد: «در واقع کاری که سردار سپه با وجود کمبود منابع درصدد انجام آن است، عملاً همان کاری است که بنا بود با تصویب قرارداد ۱۹۱۹ ایران و انگلیس، مشاوران انگلیسی انجام دهد.» وی در ادامه کنسولها را قانع کرد که باید از سنت حمایت از رهبران ایلات رفته رفته دست شست. (۲)

* کتک خوردن بازرس مالیه

پس از یک ماهی که دستور رسیده بود نصب باندرول (۳) مشروبات الکلی ممنوع شده و نباید مالیات گرفت، «لکن رئیس مالیات غیرمستقیم محرمانه پوطی یک تومان از ارامنه می گرفت.» این خبر را تلگرافچی استرآباد نوشت و ادامه داد که امشب بازرسی که برای رسیدگی به همین موضوع به منطقه آمده بود، کتک مفصلی از رئیس مالیات غیرمستقیم خورد. (۴)

* تصرف مواضع آلالوها

بنا به اطلاع حاکم نظامی آذربایجان امروز نظامیان در ناحیه قشلاقی آلالوها با این طایفه درگیر شده، موفق شده اند پس از هشت ساعت درگیری مواضع آنها را تصرف کنند. نظامیان توانستند محل استقرار روح الله آلالو و نصرت آلالو را نیز به چنگ آورند. (۵)

- ۳- باندرول واژه ای فرانسوی است و به کاغذی نازک و باریک و دراز منقوش به نقش خاص به خطوط و عبارات مخصوص که به دهانه شیشه ها و یا قوطی های محتوی کالاهای خاص یا مایعات مخصوص نظیر مشروبات الکلی می چسبانند برای پیش گیری از تقلب. (لغت نامه دهخدا، ج ۳، ص ۴۳۰۶).
- ۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۵۰.
- ۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۲، ص ۲.

پنج شنبه ۲۰ دی ۱۳۰۱ / ۱۱ ژانویه ۱۹۲۳ / ۲۳ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست آیت الله سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه تدین درباره تذکرات و پرسشهای نمایندگان که خطاب به دولت بیان می شود و پاسخی دریافت نمی کنند سخن گفت و سپس درباره کتک خوردن یک مادر حامله در نظمی که پسرش متهم به دزدی بوده صحبت کرد که لطمات سختی به این مادر بی گناه خورده است. به طوری که چند روز بعد جنین او سقط می شود و مادر اکنون در حال فوت است. تدین ادامه داد موضوع بعدی ادامه استخدام و ستداهل رئیس نظمی بدون قرارداد جدید است و این غیرقانونی است و نمی توان او را تعقیب کرد. وی با اشاره به تصویب قانون موقت هیأت منصفه در ادامه تذکراتش گفت که از آن روز تاکنون روزنامه های زیادی بدون محاکمه تعطیل شده اند، از جمله اقدام و شفق سرخ. و در این هفته نیز سه روزنامه بدون محاکمه تعطیل شده اند:

کردار، گلشن، سروش. چه فرقی هست میان زمانی که هیأت منصفه نبود و این زمان که طبق قانون هست؟ وی عدم پاسخ به این مسائل را مورد انتقاد قرار داد. در ادامه سلیمان میرزا نیز با بیاناتی داغ و انتقاد صریح از قوام السلطنه و تشبیه او به فرعون گفت وقتی این بی قانونیها صورت می گیرد و مسئولان در برابر پرسش نمایندگان پاسخی نمی دهند، چسبیدن به لایحه نفت چه فایده ای دارد؟ وی در میان صحبت هایش حرف از ۱۵۰ هزار دلار کمیسیون برای تصویب لایحه امتیاز نفت شمال نیز زد که سریع از آن رد شد و توضیحی دیگر نداد. در این بین قوام السلطنه وارد صحن مجلس شد و ضمن بعید دانستن سقط جنین یک مادر، با اشاره به ماده ۴۹ قانون مطبوعات که نظمی می تواند مستقیماً اقدام به توقیف جراید کند، توقیف جراید یاد شده را قانونی دانست. قوام السلطنه در ادامه موضوع کمیسیون ۱۵۰ هزار دلار را برای تصویب لایحه امتیاز نفت شمال تکذیب کرد و گفت بی شرف است کسی که بخواهد برای خدمت به کشور رشوه بگیرد. (۱)

[تصویر] روزنامه سروش ایران

* تأکید امیر لشکر شمال غرب در مراقبت از اقبال السلطنه

عبد الله طهماسبی ضمن بیان این که دستورهای لازم را به رئیس نظامیان ماکو داده تا با هر وسیله ممکن از تبلیغات روسها و عثمانیها جلوگیری کند، گفت که راه های اطمینان بخش را برای اقبال السلطنه باز نگه داشته، اما تحت نظر است. (۲)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۷، صص ۱ تا ۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۳۷.

* گزارش مستشار الدوله از نقشه جعلی روسها

مستشار الدوله که به واسطه استنکاف هیأت روسی موفق به حل و فصل اختلافات ارضی و آبی دولتین ایران و روس در منطقه حسن قلی، اترک و فیروزه نشده بود، امروز یکی از یافته های خود را از ترسیم نقشه جعلی روسها برای تصاحب بخش هایی از زمینهای مرغوب نواحی حسن قلی به وزارت امور خارجه گزارش داد. او نوشت آن طرف رود اترک قابل کشت نیست و از آب اترک در آن سو نمی شود بهره برد. و روسها برای این که بتوانند طوایف یموت را در هر دو طرف مرز تحت استیلاي خود داشته باشند «نهر کوچکی را که موسی خان ترکمن تبعه ایران برای زراعت مزارع خود حفر کرده بوده است، در نقشه جات رسمی به اسم اترک ترسیم نموده، به این دسیسه متجاوز از ده فرسخ مربع بهترین اراضی نواحی حسن قلی را از خاک ایران منتزع نموده اند.» و در پایان یادآور شد «در صورتی که اترک حقیقی سرحد اتخاذ شود اراضی قابل زراعت در داخل ایران مانده کلیه طوایف یموت طبعاً تابع ایران خواهند بود.» (۱)

* از سرگیری مذاکرات مرزی در اوایل بهار

مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی دولت ایران خبر داد که طرف روسی در نامه ای که اخیراً نوشته خواستار از سرگیری کار کمیسیون از اوایل بهار آینده شده است. آنها می گویند حل اختلافات از لطف آباد که نزدیک ترین مجرای آب است شروع شود و از آنجا به تجن رفته اختلافات حل شود. مستشار الدوله پاسخ داده است طبق قرارداد، کار باید از بحر خزر شروع شود و اترک نزدیک ترین مجرای آب مرزی است و روشن شدن اختلافات در این بخش به نفع اهالی است. وی خاطر نشان کرد که روسها علاقه مند به تقسیم آبهای مرزی لطف آباد و تجن هستند، آن هم تقسیم به نسبت نه تقسیم به تساوی. آنها به تقسیم و حل اختلافات ارضی علاقه نشان نمی دهند.

مستشار الدوله با اشاره به این جمله شوپروف رئیس کمیسیون سرحدی روسیه که «در سنوات اخیر به زحمت از ترکمانهای روس جلوگیری کرده اند» آن را تهدیدی تلویحی دانست که اگر ایران به حل و فصل موضوع از مناطق مورد علاقه آنها تمایل نشان ندهد، روسها با اغتشاشاتی که از طریق ترکمنها ایجاد خواهند کرد ایران را مجبور به تمکین خواست هایشان می کنند. وی در پایان پیشنهاد کرد با همین اسلحه که به ما نشان می دهند می توانیم مقابله کنیم و از حالا به مأمورین سرحدی دستور داده شود آماده پاسخگویی هر نوع تعرضی باشند. (۲)

* اعلامیه شیخ محمود

دبیر الوزاره منشی کارگزاری ساوجبلاغ ترجمه اعلامیه شیخ محمود را که در مناطق کردنشین توزیع شده بود برای کارگزاری آذربایجان فرستاد. در این اعلامیه شیخ محمود نوشته بود که حاضر است همه چیز خود را برای استقلال و استخلاص کردستان فدا کند. او قوم کرد را دیندار و جنگاور معرفی کرده که برای حفظ خاک خود هم می میرد و هم می کشد. شیخ محمود نوشته است که شنیده ام سید طه متعهد شده به اسم کرد و اتکا به پول و نیروی چند صد نفری به جنگ نظامیان ترک در

رواندوز و اطراف آن برود. من موافق این کار نیستم. اگر چنین اقدامی را صلاح می دانستم با قدرتی که دارم دست به این کار می زدم. وی تأکید کرد در این مرحله ضمن پافشاری بر استقلال و تلاش در این راه نمی توانیم ملت کرد را قربانی منافع دیگران کنیم. (۳) این همان اعلامیه ای است که در روز پنجم دی بدان اشاره شد.

* استقبال از ورود سیمیتقو به سلیمانیه

هفته نامه روژ کوردستان در شماره امروز خود (۲۳ جمادی الاول) شرحی از ورود «قهرمان کردستان حضرت اسماعیل آقا سمکو» به سلیمانیه چاپ کرد. در روز ورود تمام دواير حكومتی و بازار سلیمانیه تعطیل بودند و مقامات شهر و اهالی تا نیم فرسخ سواره و پیاده به استقبال سیمیتقو رفته بودند.

در این بین «جناب رئیس داخله با جناب کاپیتن چمن وکیل مندوب سامی [سرپرسی کاکس] با اتومبیل ... تا یک فرسخی» به استقبال سیمیتقو شتافته بودند. شیخ محمود نیز در این مراسم حضور داشت. سیمیتقو با برادرش احمد آقا همراه بود.

یکی از تشریفات ورود سیمیتقو شلیک هفت گلوله توپ بود.

به نوشته این هفته نامه وی در هشتم کانون ثانی وارد سلیمانیه شد. (۴)

[تصویر] شیخ محمود و احمد اوتومان

* بار دیگر تعرفه اروپایی

مالیات از مال التجاره های بازرگانان ایرانی در مرز روسیه که با تعرفه آسیایی - که قیمتی نازل تر است - گرفته می شد، پیش از این، تبدیل به تعرفه اروپایی با قیمتی بالاتر شده بود.

پی گیریهای مسئولان ایرانی موجب شد که این تعرفه به شکل اولیه خود باز گردد.

اینک خبر می رسد که دولت روسیه بار دیگر تعرفه اروپایی را اعمال می کند. اقداماتی از طرف وزارت امور خارجه آغاز شده و در مکاتباتی با بادکوبه، دستور هایی برای مذاکره ارائه گردیده است. (۵)

* درخواست اطلاعات از مصرف الکل در ایران

اداره بین المللی مبارزه با الکل در نامه ای به وزارت امور خارجه خواسته است اطلاعاتی از استعمال الکل در ایران برای آن اداره بفرستند تا در سالنامه رسمی آنان چاپ شود. موضوع از طرف وزارت خارجه به مجلس حفظ الصحه دولتی منعکس شده تا اطلاعات لازم را به آن وزارت خانه تحویل دهد تا متعاقباً «به اداره بین المللی ضد استعمال الکل» فرستاده شود. (۶)

۲- همان، ۱۳۲/۳ تا ۱۳۲/۱ - ۲ - ۴۹ - ۱۳۰۱.

۳- همان، ۱۵۳ تا ۱۵۱ و ۴۲ - ۱۱ - ۴۷ - ۱۳۰۱.

۴- هفته نامه روز کوردستان، شم ۸، ص ۴؛ همان، شم ۹، ص ۳.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۲۹۶، ص ۲.

۶- همان، ص ۳.

* تحصن و اعتراض به بی عدالتیهای امنیه

گروهی از اهالی ایوانکی برای اعتراض به بی عدالتیهای افراد امنیه و رساندن صدای خود به مسئولان در تلگراف خانه این شهر متحصن شده اند. آنها خواستار رسیدگی به رفتار غیرعادلانه امنیه با اهالی هستند. «از طرف امنیه نیز مأمور برای رسیدگی اعزام گردیده است.»^(۱)

* سهم دولت ایران از تعمیر پل آستارا

پس از تخریب پل آستارا، براساس توافق دولتین ایران و روس، قرار شد طرف روسی پل را تعمیر کرده نصف مخارج آن را از ایران بگیرد.

حال از طرف شورای اقتصادی آذربایجان شوروی خرج تعمیر پل ۸۹۰۰۰ منات طلا و سهم ایران بیش از ۴۴۰۰۰ منات طلا اعلام گردیده است.^(۲)

* رایزنی انگلیس با رضا خان و احتمال تجاوز روس به خاک ایران

پس از خبری که لورن وزیر مختار انگلیس از شنیده های خود مبنی بر احتمال ورود روسیه به خاک ایران برای عبور از این ناحیه و پیشروی به سوی عراق (ر. ک: ۱۰ دی) داد، وابسته نظامی سفارت به دیدار رئیس ارکان کل حرب قشون رفت و موضوع را با او در میان گذاشت. حال لورن از قول مسئول نظامی ایران می گوید که وزیر جنگ تصمیم دارد در برابر هم تجاوزی به خاک ایران مقاومت کند. وی این خبر را نیز با طبقه بندی فوق سری برای انگلستان فرستاد و آن را نمادی از بی طرفی ایران دانست.^(۳)

* اعزام محمد حسین خان به گیلان

منابع انگلیسی می نویسند سرهنگ محمد حسین خان آیرم به فرمان رضا خان وزیر جنگ برای سربازگیری و سرکوب فعالیتهای انقلابی در گیلان و مازندران امروز تهران را به قصد رشت ترک کرد.^(۴) بدین ترتیب وی جانشین علی اکبر درخشانی شد و سرپرستی قشون را در گیلان و مازندران به عهده گرفت.

۱- همان جا.

۲- همان، ص ۲.

۳- FO E ۵۹۳ / ۱۰۶ / ۳۴ این خبرها گرمای خود را تا روز ۱۶ ژانویه حفظ کرد؛ روزی که کرزن به لورن نوشت که بررسی قضیه نشان می دهد که تهدید بین النهرین از سوی روسیه با توجه به قرائن موجود محتمل نیست. با این حال رایزنیهای نظامی انگلیس با مقامات نظامی ایران به ویژه امان الله میرزا رئیس ارکان حرب کل قشون همچنان ادامه یافت.^(۴) FO E ۳۹۶ / ۱۰۶

جمعه ۲۱ دی ۱۳۰۱ / ۱۲ ژانویه ۱۹۲۳ / ۲۴ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تمرکز افغانهای شرور در نزدیکی قائنات

بنابر اخبار رسیده از بیرجند یک صد و پنجاه نفر از اشرار افغان در سه فرسنگی قائنات در ناحیه ای موسوم به جنگل اجتماع کرده، احتمال حمله آنها به شهر وجود دارد. نظامیان اقداماتی برای پیشگیری از تهاجم آنها کرده و درگیر هم شده اند. در این خبر از نتایج این برخورد نظامی چیزی نیامده است. (۱)

* ورود محمود خان شهاب السلطان به مندلی

نایب کنسول ایران در مندلی در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که محمود خان شهاب السلطان رئیس طایفه «خمان» از شاخه های ایل کلهر که مدتی در گیلان غرب زندانی عباس خان امیر مخصوص بوده، موفق به فرار شده، از طریق قصر شیرین به خانقین آمده است. شهاب السلطان اینک با خدم و حشم خود که حدود سی نفر می شوند وارد مندلی شده و به کریم خان سردار نصرت و خویشان امیر اعظم مقتول ملحق شده است. او نیز مانند خویشان امیر اعظم طبق دستور نماینده عالی انگلیس در بین النهرین اجازه اقامت در مندلی یافته است. حیدر قلی نایب کنسول ایران در ادامه از شنیده های خود نیز نوشت که محترم السلطنه مادر امیر اعظم مقتول به کرمانشاه رفته و در آنجا به حاکم ایالت و اولیای دولت متظلم شده و تقاضای رسیدگی به قتل پسرش را کرده است. (۲)

* امتناع رئیس معارف گیلان از مهر کردن مواد هشتگانه

پس از آن که مؤید حضور رئیس کارگزاری رشت، تأسیس انجمن خیریه را که مسئول خرج عواید پوطی پنج شاهی برای معارف گیلان است به دست کمونیستها دانست و گزارش آن را به مرکز فرستاد (ر. ک: ۱۹ دی) نوشت که حاکم گیلان مواد هشتگانه را پس از امضاء رئیس مالیه و رئیس معارف، امروز برای مهر کردن رئیس معارف نزد او فرستاد. مؤید حضور با آگاهی از موضوع خود را نزد رئیس معارف می رساند. «به او فهماندم که این اقدامات با دست خارجی است. رئیس معارف از مهر کردن ورقه امتناع و علنا اظهار داشته است که امضای من به فشار حکومت و قونسول روس بوده است.» (۳)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۲، ص ۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، صص ۱۴ تا ۱۶.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱- ۴۱- ۳۲- ۱۳۰۱.

شنبه ۲۲ دی ۱۳۰۱/۱۳ ژانویه ۱۹۲۳/۲۵ جمادی الاول ۱۳۴۱

* پلیس نفت جنوب

محمود آیرم امیر لشکر جنوب امروز اطلاع داد که بنابر اخبار رسیده، انگلیس مشغول تشکیل و سازماندهی عده ای در مسجد سلیمان به اسم پلیس نفت است. از اصفهان هم عده ای داوطلب عضویت در این سازمان جدید هستند و اخیراً خلیل خان صاحب منصب سابق که به دلیل سوء عملکرد از خدمت قشونی اخراج شده بود با سی نفر همراه در این تشکیلات وارد شده است. آنها از اصفهان به مسجد سلیمان رفته اند. (۱)

وزارت جنگ این گزارش را بلافاصله به وزارت امور خارجه منعکس کرد و نوشت چون این اقدام برخلاف مصالح مملکتی است اگر کمپانی نفت جنوب نیرویی لازم دارد این امکان هست که دولت ایران آن را در اختیار آن کمپانی بگذارد. (۲)

* انگلیس و مبارزه با قحطی

روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۶۱۳۲ * انگلیس و مبارزه با قحطی ..... ص: ۶۱۳

پی درج مقاله ای در جریده عصر انقلاب با عنوان «سفید کردن سیاه» که در شماره ۱۰۶ این نشریه و در ۱۹ جمادی الاول ۱۳۴۱ منتشر شد سرپرسی لورن سفیر انگلیس در تهران نامه ای به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت و در آن قحطی سالهای ۱۹۱۸-۱۹۱۷ را که به انگلیس نسبت داده شده بود تکذیب کرد.

در این مقاله انگلستان متهم شده بود که با جمع آوری غله موجبات این قحطی را به وجود آورد و زمانی که جمع آوری غله را ترک کرد قحطی هم مرتفع شد. لورن نوشت که دولت انگلیس کوششهای چشمگیری علیه قحطی کرد: برای قحطی زدگان فارس از هند آرد آورد، در تهران آشپزخانه ای برای فقرا نزدیک مریض خانه دولتی تأسیس کرد که روزی به سه هزار نفر غذا می داد؛ ژنرال دانسترویل با آردی که از بغداد آورده بود در همدان روزانه به سه هزار نفر نان می داد؛ در سفارت خانه نانوائی باز کرده بودیم و به مردم نان می دادیم.

«خود دولت ایران چنین اقدامی را برای تخفیف عسرت فقرا ننموده و وقتی که در عوض اظهار امتنان نسبت به دولت دوستدار از طرف یکی از جراید طهران به آن دولت اتهام زده می شود» نمی توانم اعتراض نکنم. لورن خواست با استفاده از قانون هیأت منصفه با این نشریه برخورد شود. (۳)

* تشکیل مجلس شورای ملی

امروز مجلس به ریاست آیت الله سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. ابتدا سلیمان میرزا در پاسخ به اظهارات رئیس الوزراء در جلسه گذشته که گفته بود مخالفت با لایحه امتیاز نفت شمال، مخالفت با مصالح کشور است، گفت ما مخالف اصل امتیاز

نیستیم بلکه در مواد آن حرف داریم. وی بار دیگر قوام السلطنه را متهم کرد چون می خواهد از حق دلالی و کمیسیون وجوه وام گرفته شده استفاده کند اصرار به تصویب این لایحه دارد. وی با اشاره به تکذیب موضوع از طرف قوام السلطنه، موضوع کمیسیون از بابت استقراض یک میلیون دلار را در کابینه پیشین قوام السلطنه دانست و خواستار رسیدگی به آن شد. ملک الشعراى بهار در نقد گفته های سلیمان میرزا صحبت کرد. در ادامه بحثها شیخ اسد الله از طرح این موضوعات اظهار تأسف کرد و آن را در شأن مجلس ندانست. (۴)

* درگذشت حاج میرزا محمد مجتهد

جریده اتحاد نوشت که میرزا محمد مجتهد امروز در سن ۶۸ سالگی دار فانی را وداع گفت. تشییع پیکر او با حضور وجوه علما و اهالی با احترام صورت گرفت. «و محض احترام آن مرحوم ادارات دولتی را در آن روز تعطیل و بازارها و دکانها به کلی بسته بودند.» (۵) میرزا محمد مجتهد از علمای مقیم قم بود. پیکر او در گورستان شیخ ان دفن شد. (۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۷۶.

۲- همان، پ ۱۰، ص ۷۵.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ تا ۶-۸-۶۳-۱۳۰۱. درباره قحطی سالهای ۱۸-۱۹۱۷ ر. ک: مجد، محمد قلی، قحطی بزرگ، ترجمه: محمد کریمی، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، تهران، ۱۳۸۶. قحطی ۱۹۱۷ م تا ۱۹۱۹ م در ایران را می توان یکی از بزرگ ترین فجایع تاریخ ایران دانست چرا که در آن بیش از ۴۰ درصد جمعیت ایران به سبب گرسنگی، سوء تغذیه و بیماری های ناشی از آن جان باختند. [تصویر] در پی جنگ جهانی اول اگرچه ایران اعلان بی طرفی کرده بود اما بیشترین لطمات را متحمل شد، چرا که کشورهای متخاصم (انگلیس، روس و عثمانی) بی طرفی ایران را نقض کردند و خاک کشور را مورد هجوم قرار داده، بخشهای وسیعی از کشور را به تصرف خود درآوردند. در این تهاجمات و تصرفات و در ادامه آن بروز قحطی، انگلستان بیشترین نقش را داشت. این کشور که تا پیش از انقلاب روسیه جنوب و غرب کشور را به تصرف درآورده بود پس از آن بر پیشروی های خود افزود؛ چرا که هم امریکا به نفع او و متحدانش (متفقین) وارد جنگ جهانی شده بود و هم به دلیل خارج شدن بغداد از دست عثمانی ها موفقیت هایی در بین النهرین به دست آورده بود. از این رو توانست تمام خاک ایران را تصرف نماید. تأمین نیازهای خوراکی سربازان تحت فرمان انگلیس سبب شد تا اینان دست به خرید غله در نواحی مختلف کشور بزنند درحالی که می توانستند از هند تحت تسلط خود گندم، جو و دیگر غلات وارد کنند، اما به علت بهره مندی بیشتر از ظرفیت کشتیها، به این کار اقدام نکرده، از این سیاست که توانسته اند نیازهای خود را به هر قیمت در داخل کشور ایران تأمین کنند خرسند بودند. انگلیسها همچنین برای تأمین نیازهای مالی جنگ، ایران را در تنگنا قرار داده، این کشور را از درآمدهای هنگفت نفت محروم کردند، هرچند که این همه تنگنای مالی نبود. به علت جنگ درآمدهای گمرکی در جنوب و شمال که هریک در اختیار انگلیس و روس بود، کاهش یافته بود و دولت های روس و انگلیس هریک برای تأمین بخشی از منابع مالی خود برخلاف قراردادی که با ایران داشتند مبالغ کلانی را از درآمدهای گمرکی برداشته و باقی را به ایران می پرداختند. گفتنی است این پرداختها از طرف روسها پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ مسدود و از جانب انگلیسها نیز نامنظم انجام می شد. مجموع این عوامل سبب شد تا قحطی و کمبود مواد غذایی که از پاییز ۱۹۱۶

آغاز شده بود در اوت ۱۹۱۷ (مرداد ۱۲۹۶) شدت بگیرد و سرانجام هم در ژانویه ۱۹۱۸ (دی ۱۲۹۶) به اوج خود برسد و مردم را بدانجا بکشاند که بر سر لاشه حیوانی به جان هم بیفتند یا آنان را به مردارخواری بکشاند. در بهار ۱۹۱۸ (بهار ۱۲۹۷) وبا، تیفوس و تیفوئید بر قحطی افزوده شد و مرگ و میر را بیشتر کرد.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۳، ص ۲.

۵- همان، شم ۲۸۵، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۲، ص ۲. آیت الله میرزا محمد اشراقی مشهور به ارباب قمی فرزند محمد تقی بیگ قمی در ۱۲۷۶ قمی در قم متولد شد. در اوان جوانی به تهران رفت و از عالمان وقت آنجا بهره های فراوان برد. سپس به قصد ادامه تحصیل راهی نجف شد و از محضر استادان بزرگی چون آخوند خراسانی و میرزا حبیب الله رشتی و بزرگانی دیگر بهره برد تا به درجه اجتهاد نائل شد. سپس به قم بازگشت و عهده دار تدریس، اقامه جماعت و تبلیغ دین گردید. پیش از تأسیس حوزه علمیه قم به دست آیت الله شیخ عبد الکریم حائری او در قم مرجعیت دینی داشت و از این رو در امور روزمره مردم دخیل بود تا آنجا که در پی جنگ اول جهانی و هجوم روسها در قم او تنها عالمی بود که برای آسایش مردم قم با روسها مذاکره و ظاهراً قراردادی مبنی بر حضور نیروهای روسی در خارج شهر امضا کرد. پس از تأسیس حوزه علمیه قم او نیز در کنار شیخ عبد الکریم حائری به تدریس و تربیت عالمان بسیاری کوشش کرد که برخی از آنان حاجی میرزا محمد فیض قمی، حاج شیخ عباس قمی، میرزا محمد کبیر قمی، شیخ حسن یونسی و بسیاری دیگر بودند. از کوشش های علمی دیگر او آثاری است که به رشته تحریر کشیده است. ارباب قمی سرانجام در دی ماه ۱۳۰۱ در قم درگذشت و در قبرستان شیخ ان دفن شد. آقا میرزا محمد تقی اشراقی، آقا سعید اشراقی و آقا محسن اشراقی که همگی از عالمان دین بودند از جمله فرزندان ایشانند. (احمدیان، شیخ ان قم، صص ۸۷-۸۲).

یکشنبه ۲۳ دی ۱۳۰۱/۱۴ ژانویه ۱۹۲۳/۲۶ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز پیش از ظهر مجلس به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدا قوام السلطنه رئیس الوزراء موضوع ۱۵۰ هزار دلار کمیسیون را که در جلسه گذشته و نیز جلسه بیستم دی از طرف سلیمان میرزا مطرح شد تکذیب کرد و آن را بی اساس خواند. وی سپس در اهمیت تصویب لایحه امتیاز نفت شمال صحبت کرد و با اشاره به جمله یکی از نمایندگان که لایحه نفت در این دولت تصویب نمی شود گفت که امتیاز نفت مربوط به این کابینه یا آن کابینه نیست، بلکه مربوط به مملکت است. قوام السلطنه سپس تلگرام هایی را که بین او و علاء در مورد اقدامات شوستر برای استقراض ردوبدل شده و در آن حرف از کمیسیون رفته قرائت کرد و نشان داد که طمعی برای گرفتن حق دلالی در بین نبوده است. (۱)

* کشتی جنگی انگلیس در جزیره ابو موسی

کارگزار بندر لنگه در گزارشی که امروز از محل کار خود به مرکز فرستاد با این توضیح که «این اوقات مأمورین انگلیسی در مسقط و بنادر عمان به عجله و جدیت اقدامات می نمایند و تاکنون چند بندر از بنادری که تحت امر مسقط بوده و سرپیچی کرده اند به توپ بسته» تخریب نموده اند، افزود که «کشتی جنگی انگلیس به جزیره ابو موسی رفته؛ چون جزیره مزبوره از جزایر متعلق به دولت علیّه بوده» تفصیل حوادث آن جزیره را تا سال جاری در گزارش دیگری خواهم نوشت. (۲)

* تشکیل محکمه برای اتهامات حسینعلی طالشی

به دنبال انعکاس رخداد هایی که پس از دستگیری حسینعلی طالشی یا همان سالار اشجع در اردبیل اعم از تحصن و تلگرامها و ... توسط شاکیان او صورت گرفت (ر. ک: ۱۹ دی) رضا خان وزیر جنگ امروز به امیر لشکر شمال غرب نوشت که «دستور داده ام قاتل محاکمه و رأی محکمه اجرا شود». (۳)

* پیدا شدن دو عراده مسلسل

پس از تأکید رضا خان وزیر جنگ مبنی بر جمع آوری سلاح (ر. ک: ۱۶ دی) در منطقه آذربایجان، عبد الله طهماسبی امیر لشکر غرب خبر داد که دو عراده مسلسل نزد شعبان علی خان، سرهنگ سابق، پیدا شده است که برای گرفتن آن مشغول مذاکره هستیم. و یادآور شد که جمع آوری اسلحه متوقف نشده و آن چه اضافه است به مرکز خواهد فرستاد. (۴)

* ابلاغ قانون منعقدہ بین ایران و افغانستان به وزارت امور خارجه

امروز قانون راجع به فصل سوم الحاقیه به عهدنامه منعقدہ بین دولتین ایران و افغانستان (ر. ک: ۳۱ شهریور) به وزارت امور خارجه ابلاغ شد. (۵)

رئیس تیپ مستقل شمال امروز از رضا خان خواست که شش قاطر از مرکز برای او بفرستد. او نوشت دو مسلسلی که اخیراً به این تیپ اضافه شده و تا اندازه ای نیازمندی این تیپ را به این اسلحه برطرف کرده، محتاج قاطر است؛ یا شش رأس قاطر امر فرماید از مرکز فرستاده شود یا اجازه خرید آن در منطقه داده شود. (۶)

۱- مذاکرات مجلس ...، صص ۱۵۴۸-۱۵۴۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱-۱۳-۵۱-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۲۷.

۴- همان، پ ۳، ص ۱۲۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۵-۶۶-۱۳۰۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۶، ص ۵۶.

دوشنبه ۲۴ دی ۱۳۰۱ / ۱۵ ژانویه ۱۹۲۳ / ۲۷ جمادی الاول ۱۳۴۱

* اطمینان دادن انگلیس از منع عملیات ضد ایرانی شیخ محمود

در نامه ای که سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران به قوام السلطنه ریاست وزراء نوشت در پاسخ به نگرانیهای ایران از تحرکات شیخ محمود گفت که موضوع را «به مأمور عالی انگلیس مقیم بغداد اطلاع دادم ... به موجب تلگرافی که از سرپرسی کاکس رسیده است به شیخ محمود آگاهی داده شده است که از عملیاتی که محتمل است اسباب تشویق طوایف کردستان ایران بر ضد دولت علیه بوده باشد کاملاً احتراز جوید.» (۱)

[تصویر] شیخ محمود برزنجی

* نظامیان ایرانی در رواندوز

سرپرسی لورن امروز در نامه ای به قوام السلطنه، او را از برخی تحرکات نظامیان ایرانی در کردستان عراق باخبر کرد و آن را برخلاف سیاست بی طرفی ایران دانست. وی با اتکاء به اطلاعات مأموران انگلیسی مقیم عراق گفت که یک صاحب منصب از قشون ایران به همراه شش نفر اکتبر گذشته به رواندوز رفته و در پنج روز اقامتی که در آن جا داشته اند دو عراده توپ را که از کار افتاده بود تعمیر کرده اند. همچنین در اوایل دسامبر تعدادی از نظامیان ایرانی که یکی از آنها برادر امیر حشمت بوده با یازده نفر دیگر به رواندوز رفته و مبلغ قابل توجهی به اوزدمیر که در تدارکات حمله عثمانیها به خاک عراق بوده، داده است. «و از قرار به اوزدمیر گفته شده که قشون ایران برای کمک دادن او حاضر می باشد.» لورن از قوام السلطنه خواست نتیجه اقدامات خود را در این موضوع به اطلاع او برساند. (۲)

* انعکاس تشکیل پلیس نفت جنوب به وزارت امور خارجه

به دنبال خبری که امیر لشکر جنوب از تشکیل پلیس نفت جنوب در مسجد سلیمان توسط انگلیس به وزارت جنگ داد (ر. ک: ۲۲ دی) موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد.

وزیر جنگ نوشت که «این اقدام برخلاف مصالح مملکتی بوده و در صورتی هم که برای نفت جنوب قوایی لازم باشد ممکن است از دولت ایران تقاضا و استمداد جویند.» وی خواست با مقامات انگلیس وارد مذاکره شده نتیجه را به وزارت جنگ اطلاع دهند. (۳)

* مذاکرات محرمانه آنوش گرگانرودی با کنسول روس

سلیمان پاشا خان که اطلاعات مورد نیاز منطقه خود را برای وزیر جنگ ارسال می دارد امروز به او نوشت که آنوش

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۲-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۷۶.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۹-۵۱-۱۳۰۱.

گرگانرودی پس از بازگشت از رشت در انزلی با کنسولگری محرمانه وارد گفت و گو شده است. کسی هم به نام عبد الحسین خان که با جنگلی ها همکاری کرده با آنوش گرگانرودی همراه است. (۱)

* دیدار اقبال السلطنه با شهبندر عثمانی

سلطان حسن خان مأمور لشکر شمال غرب در ماکو خبر داد که امشب طاهر بیگ شهبندر عثمانی پنج ساعت با اقبال السلطنه دیدار کرده است. آن چه از این ملاقات طولانی درز کرده نشانگر نارضایتی اقبال السلطنه و عدم اطمینان او به دولت فعلی است و اظهار داشته «چون دولت به پیشنهادهای من جواب نمی دهد می خواهم از حکومت مستعفی شوم.» سلطان حسن خان معتقد است اقبال السلطنه متمایل به عثمانی و علیه روسیه است و روسها هم این مطلب را حس کرده اند. (۲)

* توقیف روزنامه سیاست

روزنامه اتحاد نوشت که جریده سیاست، امروز توقیف شد.

اتحاد، سیاست را یک روزنامه دست چپی و مخالف جدی کابینه قوام السلطنه معرفی کرد و از بسته شدن این روزنامه بدون تشکیل هیأت منصفه ابراز تأسف نمود. (۳)

* بازگشت تقی زاده به مسکو

برطبق اخبار رسیده به وزارت امور خارجه سید حسن تقی زاده که در پی قطع مذاکرات بین ایران و روسیه از مسکو به برلن رفته بود بار دیگر راهی مسکو شده است. (۴)

* پیشنهاد روزنامه الاهرام به حلمی افندی

ابراهیم حلمی افندی مدیر جریده تعطیل شده المفید عراق که توسط انگلیس نشریه اش تعطیل و سپس به ایران تبعید شد، اخیراً پیشنهادی از روزنامه الاهرام «که از بزرگ ترین جراید شرق و یومی و هر روزه در ۸ صفحه منتشر می شود» دریافت کرده که عهده دار خبرنگاری آن جریده در ایران باشد. (۵)

[تصویر] نخستین شماره روزنامه الاهرام

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۱۱.

۲- همان، پ ۳، ص ۱۳۱.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۳، ص ۳.

۴- همان جا.

۵- همان جا. الاهرام) Al. Ahram) روزنامه ای سیاسی و خبری است که به اهتمام دو برادر به نامهای سلیم (۱۸۹۲-۱۸۴۹ م) و بشارت تقلا (۱۹۰۱-۱۸۵۳ م) به زبان عربی در کشور مصر چاپ و منتشر شد. این نشریه نخست در ۱۸۷۵ م/ ۱۲۵۴ ش در اسکندریه به طور هفتگی و سپس روزانه پراکنده می گشت که پس از مرگ سلیم تقلا (۱۸۹۲ م) با مدیریت بشارت به قاهره (پایتخت مصر) انتقال یافت. پس از مرگ بشارت (۱۹۰۱ م) هم پسرش جبرائیل تقلا (۱۹۴۳-۱۸۹۰ م) انتشار آن را به عهده گرفت. الاهرام در حال حاضر از روزنامه های مشهور مصر است که سالهای متمادی چاپ و منتشر شده است (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۱، ص ۱۹۶).

سه شنبه ۲۵ دی ۱۳۰۱/۱۶ ژانویه ۱۹۲۳/۲۸ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه بودجه وزارت داخله مطرح شد.

مخالفان لایحه از نبود سازمان و نظم و ترتیب در وزارت داخله گفتند و از تفاوت هایی که بین دریافتها وجود دارد. برای نمونه حقوق حاکم مازندران ماهی دو هزار تومان است اما یک نایب الحکومه ماهی ۳۰ تومان دریافت می کند. منصور الملک کفیل وزارت داخله ضمن پذیرش کاستی ها گفت تا قانون استخدام اجرا نشود این مسائل وجود خواهد داشت. او توضیحاتی درباره نظمی، امنیه و بلدییه داد که مستقیم یا غیرمستقیم وابسته به وزارت داخله هستند.

[تصویر] منصور الملک

برخی نمایندگان با وجود گذشت ده ماه از سال تصویب بودجه را برای سال جاری مناسب ندانسته، خواستند موادی تهیه و به تصویب برسد که وزارت داخله در ماه های باقی مانده سال گذران کند. (۱)

* هدف قشون، سلطه بر صفحات جنوب

رضا خان وزیر جنگ در پاسخ به محمود آیرم امیر لشکر جنوب که درباره شاه جهان خان و ادعای او مبنی بر تصرف کامل بلوچستان طرح موضوع کرده بود (ر. ک: ۱۸ دی) امروز خطاب به او نوشت که اگر لازم می دانید او را به اصفهان بخوانید اما همان طور که پیش از این گفته ام «صفحات جنوب ... بایستی بالاخره در تحت نفوذ دولت و سلطه قشون درآید ولی عجالتا موضوع بلوچستان چندان قابل اهمیت نیست.» (۲)

* واگذاری جهازات جنگی جنوب به قشون

وزارت مالیه در نامه ای که امروز به وزارت جنگ نوشت پیرو درخواست از ریاست وزراء، گفت که به اداره کل گمرکات دستور داده شده تا به رئیس گمرک بوشهر ابلاغ کند تمام جهازات جنگی که تحت نظر و اختیار دارد، به اداره قشونی محل واگذار شود. پیش از این محمود آیرم امیر لشکر جنوب چنین درخواستی را از رضا خان کرده بود که پی گیری او نتیجه داد. (۳)

* مقابله با اقدامات تبلیغاتی روسها

در دعوت نامه ای از رؤسای ادارات و دوایر دولتی و خوانین ماکو خواسته شد که در محل قرائت خانه ماکو که با حمایت نماینده سیاسی روسیه شوروی در این شهر گشایش یافته، گرد هم آیند و در مراسمی که در نظر گرفته شده بود شرکت کنند.

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۴، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۹۸.

۳- همان، پ ۳، ص ۱۰۹.

آگاهی از این موضوع توسط سالار منصور اقداماتی صورت داد که کسی حاضر نشد در آن شرکت کند. فقط تعدادی از اتباع روسی در آن مراسم حاضر شدند. «هرگاه خوانین و اجزاء ادارات رفته بودند قطعا اهالی از هر طبقه آمدوشد می نمودند و به هیچ وجه ترسی برای آنها باقی نمی ماند» و تبلیغات روسها مؤثر واقع می شد. (۱)

* رتبه بندی حقوق ها در وزارت مالیه

با تصویب قانون استخدام، کمیسیونی که امروز در وزارت مالیه با حضور نمایندگان وزارت خانه های مختلف تشکیل شد تصمیم گرفت مستخدمین و دواير دولتی را در پنج ردیف تقسیم بندی کند و حقوق آنها را این چنین تعیین کرد: حقوق درجه يك ۱۵ تومان- درجه دوم به اضافه ربع ۱۸ تومان- درجه سوم به اضافه ثلث ۲۳ تومان- درجه چهارم به اضافه نصف ۳۰ تومان- درجه پنجم به اضافه دو ثلث ۴۰ تومان. (۲)

* لزوم دستگیری و تنبیه آقالار خان

مدیر گمرکات خداآفرین از فرمانده نظامی منطقه قراچه داغ درخواست کرد آقالار خان که مایه شرارت و فساد منطقه است دستگیر شده به مجازات برسد. «وجود این قبیل اشخاص در سرحدات علاوه بر این که مخل نظم و آسایش اهالی داخله می باشد ممکن است منتج به نتایج وخیمه دیگری نیز» بشود و روابط دوستانه با دولت همجوار آسیب ببیند. (۳)

* تشویق خوانین ماکو به تحصیل فرزندانشان در ایران

در پی اقدامات رئیس کمیسیون امور سرحدی ماکو و جلفا برای توسعه معارف در ماکو، وی خبر داد که موفق شده است نظر خوانین منطقه را به فرستادن فرزندانشان به مدارس ایرانی جلب کند. آنان پیش از این مدارس روسی را در آن کشور ترجیح می دادند. امیر ارفع و نصیر الملک پسران خودشان را به تبریز فرستادند که در مدارس دولتی آن جا مشغول تحصیل شوند. «پسر اکرم الدوله مرحوم را هم به مدرسه دولتی خوی فرستادند ... اقبال السلطنه سردار هم وعده می دهند بعد از عید ...

پسر کوچک خودشان را به تهران بفرستد». (۴)

۱- همان، پ ۳، ص ۳۹.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۰، صص ۱ و ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۲۶.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۳۲-۳۲-۱۳۰۱.

چهارشنبه ۲۶ دی ۱۳۰۱/۱۷ ژانویه ۱۹۲۳/۲۹ جمادی الاول ۱۳۴۱

* برشماری مزیت های نسبی ایران برای تولید کاغذ

در پی آگاهی وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه از نظر دولت امریکا مبنی بر این که در ایران بازار مهمی برای مصرف کاغذ نیست و نیز چون مواد اولیه یافت نمی شود، تأسیس کارخانه کاغذسازی به صرفه نیست، این وزارت خانه امروز توضیحاتی به وزارت امور خارجه فرستاد که آنها را به نظر سفیر امریکا در ایران برساند. «کافی است احصائیه گمرکی صادرات و واردات نه ساله کاغذ در ایران» را نشان دهید تا مقدار مصرف آن معلوم شود.

«طول جنگلهای ایران در سواحل بحر خزر قریب نود و شش فرسخ است و عرض آن به اختلاف نقاط دو الی ده فرسخ است» و انواع جنگل های صنعتی و غیرصنعتی به حد بسیار در آن یافت می شود. دیگر آن که فاصله جنگل تا دریا بسیار کم و مسطح است و برای حمل و نقل آسان. «حد اکثر مزد عملیات در سواحل بحر خزر روزی سه قران است ... ایران به طور متوسط سوای پارچه های نخی که در داخله تهیه می کنند سالیانه یازده میلیون تومان پارچه پنبه ای از خارج وارد می نماید.» وزارت فواید عامه این توضیح را از آن رو داد که کهنه های نخی هم در ساخت کاغذ کاربرد دارند. این وزارت خانه در ادامه توضیح، به مقدار کاه برنج و کتان و شاهدانه نیز اشاره کرد که برای نمونه در سال ۱۹۱۶ شش میلیون تومان برنج و ۱۵۰ هزار تومان کتان و شاهدانه صادر شده است. این ارقام نیز در تولید کاغذ به کار می رود. (۱)

* حاکم جدید ابهرود

ناصر لشکر از اعضای قدیمی وزارت داخله به سمت حکومت ابهرود انتخاب شد. «اهالی ابهرود استدعا نموده اند زودتر حکومت آنجا از مرکز حرکت و خاتمه به تعدیات دبیر دربار نایب الحکومه سابق بدهند.» (۲)

* تعیین هشت مسجد برای بیتوته فقرا

بلدیه تهران در اعلانی که امروز در جراید به چاپ رساند نام هشت مسجد و نشانی آنها را برای اقامت شبانه فقرا اعلام کرد. این مساجد با هوایی که گرم شده است شبها پذیرای مستمندان است. مسجد همت آباد کوچه مریض خانه، مسجد حاج رجبعلی تکیه حاج رجبعلی، مسجد حاج میرزا شفیع دروازه غار، مسجد ملک سر قبر آقا، مسجد جامع عبد العلی صابون پز خانه، مسجد صغیرها خیابان یخچال صغیرها، مسجد سپهدار کوچه حاجی بهاء الدوله، مسجد شهرنو مقابل دار الایتام. (۳)

* عکس یادگاری

کارگزاری بندر عباس از تقاضای هیأت کنفرانس پستی بوشهر برای گرفتن یک عکس یادگاری که اعضاء در آن پیدا باشند خبر داد. وی پس از اجابت این خواسته یک نسخه از این عکس را هم برای وزارت امور خارجه فرستاد و نوشت که چهل تومان خرج برداشته است. کنسول انگلیس در بوشهر و آرنولد ویلسن رئیس کمپانی نفت جنوب نیز در این عکس حاضر

بودند. (۴)

* مکاتبه با امریکا برای خرید هواپیما

برخی منابع نوشته اند دولت ایران در چنین روزی تمایل خود را برای خرید چند هواپیمای نظامی و اعزام افرادی برای آموزش به اطلاع دولت امریکا رساند. (۵)

* تقدیر روزنامه نوبهار از چیچرین

روزنامه نوبهار در شماره امروز خود از حمایت چیچرین رئیس هیأت نمایندگان روسیه شوروی در کنفرانس لوزان تقدیر کرد. به نوشته این روزنامه این مقام روسی یادداشتی به کنفرانس لوزان داده، علیه ممانعت فرانسه و انگلیس از ورود ایران به کنفرانس اعتراض کرده است. او نوشته است «دولت ژاپون و ممالک اسکاندیناوی که هیچ گونه منفعی در شرق

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۲۶-۳۵-۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۰، ص ۲.

۳- همان، ص ۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰-۵-۳۳-۱۳۰۱.

۵- سینایی، دولت مطلقه نظامیان ...، صص ۳۲۱ و ۳۲۲. دولت امریکا به این درخواست پاسخ منفی داد چرا که این کشور عضو کنفرانس خلع سلاح بود و تمایلی به فروش سلاح به دیگر کشورها نداشت.

ندارند، نماینده آنها به کنفرانس لوزان دعوت شده است ولی از حضور ایران که خود یکی از ممالک شرق نزدیک است ممانعت به عمل آورند.»^(۱)

[تصویر] چیچرین

* تشکیل جلسه برای رسیدگی به آوارگان ارومیه

عصر امروز کمیسیونی مرکب از وزراء و نمایندگان مجلس برای رسیدگی و تصمیم گیری نسبت به جنگ زدگان ارومیه تشکیل شد. پیش از این، تصمیم گرفته شده بود یک کرور تومان برای رفاه حال آوارگان و جنگ زدگان ارومیه، به علاوه هزار خروار کالا- اختصاص یابد. از جزئیات این جلسه با توجه به خزانه خالی دولت خبری درج نگردید اما گفته شد که تصمیمات این کمیسیون به مجلس شورای ملی و هیأت دولت ارائه خواهد شد تا صورت اجرایی بگیرد.^(۲)

* تسویه بخشی از حقوق عقب افتاده کارمندان عدلیه

امروز وزارت مالیه بخشی از حقوق عقب افتاده کارمندان وزارت عدلیه را پرداخت کرد. قرار است افرادی که حقوق شان از ماهیانه سی تومان تجاوز نمی کند تا پایان تیر حقوق معوقه شان داده شود؛ آنان که تا سقف پنجاه تومان می گیرند تا پایان خرداد و کسانی که بیش از پنجاه تومان دریافت می کنند تا پایان اردیبهشت حقوق عقب افتاده شان را بگیرند. همچنین حقوق معوقه وزارت معارف که به دلیل کسری قابل توجه تقسیم نشد، اینک مقرر گردید در این مرحله فقط به معلمان داده شود و در وهله بعد نوبت به کارمندان برسد.^(۳)

۱- روزنامه نوبهار، شم ۱۷، به تاریخ ۲۶ جدی ۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۱، ص ۱.

۳- همان جا.

پنج شنبه ۲۷ دی ۱۳۰۱ / ۱۸ ژانویه ۱۹۲۳ / ۳۰ جمادی الاول ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در جلسه امروز، دانش نماینده نیشابور از قوام السلطنه خواست که در مورد کنفرانس لوزان و همچنین شایعه تصدیق دولت ایران نسبت به قیمومت انگلستان بر کشور عراق توضیح دهد. نخست وزیر با توضیح علت برپایی کنفرانس لوزان که پس از جنگ‌های یونان و ترکیه و برای حل و فصل مسائل این دو کشور و بغازها تشکیل شده بود گفت که ایران درخواست عضویت در این کنفرانس را کرده اما رد شده است و علت آن هم مربوط نبودن موضوع کنفرانس با ایران بوده. اما سخنرانی یک شخص به نام پطرس که نماینده کلدانها بود و استقلال قوم خود را طلب می کرد و در ترسیم مرزهای کشورش، جنوب آن به دریاچه ارومیه می رسید باعث شد ایران به این موضوع اعتراض کرده، از طریق نمایندگان سیاسی خود در اروپا آن را پی گیری کند. (۱) قوام السلطنه در مورد قیمومت انگلیس بر عراق هم گفت که این موضوع مربوط به ایران نمی شود و ما خواسته ایم که اوضاع بین النهرین طبق آمال مردم آن منطقه پیش برود. مدرس در ادامه جلسه نسبت به رخدادهای بین النهرین سخنانی راند و دخالت انگلیس در سرنوشت عراق را محکوم کرد. (۲) پس از مدرس، سلیمان میرزا هم نطقی مشابه کرد و ضمن نشان دادن مدارکی دال بر نارضایتی مردم عراق خواستار طبع این اوراق شد. (۳)

* توصیف مانور نظامی

امروز مانور نظامی در میدان مشق تهران در حضور احمد شاه برگزار شد. روزنامه اتحاد در سرمقاله ای که در این باره چاپ کرد با تمجید و توصیف از این مانور نوشت «ما به نظامیان خود تبریک می گوئیم و به آنها خطاب می کنیم که یک ملت سی کروری با تمام قوای خود به تو می گوید: «پیش مارش» برو و در دنبال تو احساسات گرم یک ملتی روان است.» (۴) رضا خان وزیر جنگ، در حکم قشونی ۱۱۰ می نویسد که احمد شاه از این رژه بسیار اظهار رضایت کرد و به من دستور داد «مراحم کامله ... همایونی را به تمام اجزاء قشون ابلاغ دارم.» از این رو دستور داده شد این رضایت در مقابل صف نظامیان به همه گفته شود. (۵) در این مانور نظامی بیش از ۸۵۰۰ نفر شرکت داشتند. (۶)

* درخواست امیر لشکر شمال غرب از اقبال السلطنه برای تحویل سلاح

در تلگراف رمزی که امروز عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب به اقبال السلطنه فرستاد با یادآوری وفاداری و خدمتگزاری او به دولت مرکزی و نیز با ذکر این که قشون ایران بنابر نظم و اصول در نواحی پنج گانه ایران در حال گسترش است، (۷) با این دست آویز که «برای تکمیل نواقصات» به اسلحه های موجود نزد اقبال السلطنه و دیگر خوانین احتیاج است درخواست تحویل آنها را کرد. او با ذکر نوع سلاح های موجود در نزد خوانین ماکو نوشت که «برای تأیید صداقت و صمیمیت خودتان» نزد وزیر جنگ «قدغن فرمایید مسلسلهای مزبور را ... تحویل ... حسن خان جلیل وند» نمایند. امیر لشکر

شمال غرب نسخه ای از این تلگرام را که توأم با احترام و تهدید نوشته شده بود برای وزیر جنگ هم فرستاد. (۸)

* خروج هفتگی ۲۰۰ هزار تومان مسکوک نقره و طلا از مرز کویته

در گزارشی که امروز برای وزارت امور خارجه نوشته شد، نماینده سیاسی ایران در بمبئی خبر داد که طبق تحقیقات به عمل آمده، تجار عرب و یهودی «از راه بغداد و بنادر جنوب مسکوکات طلا و نقره را حمل و به کویته و از آنجا متدرجا به بمبئی ارسال می دارند؛ چنانچه هر هفته متجاوز از دویست هزار

۱- روزنامه نوبهار مانند بقیه جراید همچون ایران و اتحاد در برابر اظهارات این شخص (پطرس) موضع گیری کرد. «تفصیل واقعه چنین است که «پطرس» نامی از رؤسای آشوریان، به لندن رفته و به وسیله حمایت لندن به کنفرانس لوزان معرفی شده و در کنفرانس مزبور عنوان کرده است که ملت آشوری و کلدانی که از ملل قدیمه است، در یک حدود معینی که تاریخ قدیم و مسکن فعلی این اقوام شهادت می دهد و آن عبارت است از حدود موصل و کردستان عثمانی و کردستان ایران تا حدود ارومیه، باید دارای یک قانون خاص باشند. سپس خدماتی که آشوریه در مدت جنگ به دولت انگلیس و روس و متفقین نموده اند (مرادش ظاهرا همان قتل عام ها و تاراج هایی است که نسبت به مسلمانان ایران در کردستان ایران و عثمانی از طرف آشوریه صورت گرفته ...) بیان کرده و از کنفرانس لوزان برای این حق الزحمه خونین خود و سایر اوانتوریه های [ماجراجویی های] آشوری حق داشتن یک قانون خاص در حدود مزبور تقاضا نموده است! کنفرانس لوزان تدقیق و مطالعه در تقاضاهای مزبور را به یک کمیسیون که مربوط به امور اقلیت های دولت عثمانی است واگذار نموده ... ما قبل از شیوع این خبر اطلاع داشتیم که پطروس مذکور که او را برحسب سفارش لرد کرزن «ژنرال پطروس» معرفی می نمایند از کنفرانس لوزان تقریبا ناراضی خارج شده و به لندن رفته بیان نامه تنیدی مبنی بر درخواستهای خود و لزوم موافقت متفقین با آن درخواست ها و اعتراض بر کنفرانس لوزان منتشر ساخته بوده است ... طرفداران ایجاد قانون وحشی آشوری در حدود ایران و عثمانی، بار دیگر از او سفارش کرده اند و دوباره در کمیسیون اقلیتها مسئله مزبور مطرح شده و رضا نوری بیک نماینده ترک با آن مخالفت ورزیده است ... اگر سایر ممالک اروپا از عادات خونریزانه و وحشیانه آشوریه و جلوهها در سنوات اخیر بی اطلاع باشند، خاصه حرکات خونین و قاسیانه و بی رحمانه ای که نسبت به رعایای ارومیه و سایر حدود آذربایجان غربی به دست این قوم شریر و خون خوار و غارتگر ارتکاب شده است، هر گاه بر ملل اروپا و امریکا خاصه بر ملت فرانسه پوشیده باشد (گرچه گمان نداریم مخفی باشد) لا اقل دولت انگلستان به خوبی آنها را می داند، خیلی هم خوب و درست و کامل از آن خبر دارد. در این صورت متحیریم چگونه سعی دارند یک چنین قانون فسادى در بین سه ملت مسلم: ایران، عثمانی و عراق ایجاد سازند؟! ... آیا مطمئن خواهند بود که هر گاه یک قانونی از این قوم سرگردان و وحشی و کم جمعیت در حدود مذکور ایجاد شود به زودی به حالت ارمنستان نیفتاده و هر روز آلت دست دول و احزاب مخصوص واقع نشوند؟ بالاخره آیا ملت ایران از هم جواران دوست خود انتظار خواهد داشت که در مورد پطروس اوانتوریه در کنفرانس لوزان همراهی کرده ولی با عضویت نماینده ایران که یکی از ملل مهم شرق و اسلام است در کنفرانس مزبور مخالفت ورزند؟ و آیا ممکن خواهد بود که در کنفرانس لوزان که هنوز نماینده ایران عضویت ندارد بتوان چنین مذاکراتی به نام (مراعات اقلیتها) که یک قسمت آن قطعا به ضرر ایران است به میان آورد؟» (بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، صص ۲۷۹ و ۲۸۰).

۲- نطق کامل مدرس چنین بود: «در این مدت اخیره یک اطلاعات و نوشتجات، بلکه یک احکامی از حجج الاسلام عتبات عالیات به وضعیات بین النهرین می رسد. لذا بنده خیلی خوب و مناسب دیدم (با مشاوره خیلی از آقایان) یک اظهاراتی در موضوع بین النهرین و وضعیات آنجا به مجلس مقدس عرض کنم. اولاً، بین النهرین چه نسبتی به ایران دارد [؟] این یک حقیقتی است که هر کس اطلاعات از قرون سابقه داشته باشد، شاید یک استشکافاتی بکند. ولی چون الآن موقع ذکر آنها نیست؛ این مسئله را مسکوت عنها می گذارم. اما ایران چه نسبتی به بین النهرین دارد [؟] البته قلب اغلب مسلمانان دنیا و بالخصوص ایرانیان متوجه بین النهرین است. (بعضی گفتند: صحیح است) و بلکه این قطعه بین النهرین که امروز اسمش عراق عرب است و قبل از این به واسطه مجاورت با جزیره العرب مستعرب شد، اساساً یک قطعه اصلی از ایران بود (صحیح است). ما روحاً و جسماً از هر جهت به آن زمین و اهالی آنجا علاقه مند هستیم، و به واسطه آن مشاهده مشرفه و متبرکه که یک قسمت بزرگ، بلکه اکثر مسلمانان دنیا متوجه به آن ارض هستند (صحیح است). وضعیات کنونی بعد از جنگ عمومی در بین النهرین چه حوادث و اتفاقاتی و چه وضعیاتی ایجاد کرد [؟] این مسئله را هم مسکوت عنها می گذارم، و رفقایی که در این سفر مهاجرت خدمتشان بودم خوب بصیرت دارند که متارکه ترکها از این خاک چه نحوه رجوعی بود. حالا بنده وارد در حقیقت آن نمی شوم، و از برای موقع دیگر می گذارم و کیف کان امروز بین النهرین دارای امیری شده است مجعول یا منجمل، به این معنی که استقلال دارد. باوجود این دولت انگلیس که همیشه غمخوار عالم، به خصوص مسلمانها است (یک روز رأفت و تلافش نسبت به ایرانی ها متوجه می گردد، و آن قرارداد کذا و کذا را [قرارداد ۱۹۱۹] که حقیقت و حالش معلوم است می گذارند)، بالاخره در بین النهرین یک قراردادی با امیر حالیه (آنچه شنیده و پرسیده و فهمیده ام قرارداد یک طرفی محسوبست). (بعضی نمایندگان: صحیح است)، منعقد نموده، آن هم الآن مسکوت عنه مانده است. بالاخره بنای اهالی آنجا شده که افتتاح یک مجلس ملی بکنند که آن هم جزء قرارداد است و به واسطه یک خصوصیتی که ضررش بین است، اهالی فعلاً مایل نیستند و آنچه خبر می رسد و اطلاع داریم به فشارهای صوری و معنوی انگلیسها (که هنوز من نمی دانم نسبتشان به این خاک چه نسبتی است [؟]) گرفتارند. عقلاً و رؤسای آنجا تمام اظهار نگرانی و عدم رضایت از این انتخاب کرده اند تا به جایی رسیده است که علماء که مرجعند، نوشته اند: این انتخاب مشروع نیست و برای اسلام و مسلمانان ضرر دارد. (صحیح است) بنده با این ترتیبی که نسبت به دخالت انگلیس در بین النهرین عرض کردم، در این مجلس که مرکز مسلمانانست و می توانم بگویم توجه اکثر مسلمانان دنیا به ایرانست، اظهار تنفر از این فشار و ناملایماتی که از طرف انگلیسها به اهالی بین النهرین وارد می آید، می کنم. (از طرف نمایندگان: صحیح است، احسن ت، احسن ت.)» (مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۳۷۸ تا ۳۸۰).

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۵، صص ۱ و ۲.

۴- همان، ص ۱؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۳۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۵، ص ۲۴.

۶- FO E ۲۹۴۱ / ۶۹ / ۳۴.

۷- برخی منابع نوشته اند که در دی ماه ۱۳۰۱ نفرات ارتش به حدود ۳۰۰۰۰ نفر رسید (سینایی، دولت مطلقه نظامیان ...، ص ۳۱۸).

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، صص ۱۲۲ تا ۱۲۴.

تومان طلا و نقره مسکوک ایران وارد اینجا می شود.» وی اضافه کرد «بعضی تجار بمبئی برای فرار از پرداخت حقوق گمرکی بعضی از مال التجاره هایی که گمرک آنها زیاد است از قبیل قند و شکر و چای و غیره این اجناس را هم حمل به کویته و بحرین نموده از آنجا به طور قاچاق وارد ایران می نمایند.» (۱)

* انعکاس نظرات میلسپو به علاء در مورد امتیاز نفت شمال

قوام السلطنه ریاست وزراء در تلگرامی که امروز به حسین علاء وزیر مختار ایران در امریکا فرستاد او را در جریان سیر تصویب لایحه نفت در مجلس شورای ملی و نظراتی که میلسپو رئیس کل مالیه پس از رسیدن به ایران در مورد جزئیات این لایحه دارد، گذاشت. او به علاء یادآور شد آن چه در مجلس می گذرد درباره کلیات لایحه است و جزئیات امر توسط دولت با کمپانی نفت قطع و فصل خواهد شد. قوام نوشت که از نظر دولت ایران موضوع قرض از امریکا جدا از موضوع امتیاز است، با این حال اگر کمپانی نفت استاندارد تضمین کند که یک سال پس از گرفتن امتیاز نفت شمال ده میلیون دلار وام به ایران داده شود، قابل پذیرش است؛ البته به شرطی که بودجه سال آینده تعدیل شود و موقعیت داخلی ایران و مداخلات خارجی در وضعی مساعد باشد. (۲)

* ورود وزیر مختار آلمان به تهران

روزنامه ایران خبر داد که کنت شولنبرگ وزیر مختار جدید آلمان امروز وارد تهران شد؛ از او استقبال به عمل آمد و قرار است ظرف روزهای آینده به حضور احمد شاه برسد. (۳)

* اعزام بصیر دیوان به شیراز

سرتیپ بصیر دیوان (فضل الله زاهدی) به عنوان رئیس قشون فارس امروز راهی شیراز شد. چهل افسر او را همراهی می کردند. (۴)

[تصویر] بصیر دیوان (فضل الله زاهدی)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵- ۴۱- ۳۰- ۱۳۰۱.

۲- اسنادی از امتیاز نفت شمال ...، صص ۲۱۸ و ۲۱۹.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۳، ص ۳. «از سوی وزارت خارجه آلمان کنت شولنبرگ (Werner Friedrich Graf Von Der Schulenburg) به عنوان اولین سفیر آلمان در ایران، پس از جنگ تعیین شد. [تصویر] کنت شولنبرگ هر چند شولنبرگ در تاریخ ۲۵/۷/۱۹۲۲ بدین سمت منصوب گردید اما توانست در ۲۳/۱/۱۹۲۳ به تهران وارد شود. (این تاریخ با تاریخی که روزنامه ایران یاد کرده متفاوت است) دکتر زولش (Zoelch) به عنوان منشی سفارت او را همراهی می کرد و همچنین سکه های نقره قرانی را که قبلا برای مصارف خانگی ضرب شده بود و در هلند نگاهداری می شد را به ایران آورد.

(این سکه ها که حدود دو واگن (قران نقره) می شد، برای مصارف جنگی و پرداخت دیون آلمان به متحدین خود در ایران ضرب شده بود، پس از جنگ نیز به طور امانت به یکی از افراد علاقه مند به امور ایران در آمستردام هلند سپرده شده بود.) بلوشر سفیر آینده آلمان درباره سوابق شولنبورگ می گوید: «وی از مجرب ترین و کارآزموده ترین مردان سیاست خارجی بود.» این سخن تا حد بسیاری صحت داشت. وی بعدها توانست با همدلی و همراهی تیمورتاش نقش مهمی در گسترش مناسبات سیاسی و اقتصادی ایران و آلمان ایفا کند و از طریق دوستی و نزدیکی با وزیر دربار رضا شاه موفقیت های شایانی به دست آورد. اما به هنگام ورودش به تهران، ایران هنوز مشارکت و مساعدت مستشاران امریکایی را در امور مالی خود تجربه می کرد. هیأت یازده نفری دکتر میلسپو هنوز سرگرم تنظیم امور مالیه کشور بود و قرارداد آنها همچنان تا سال ۱۳۰۶/۱۹۲۷ ادامه داشت و چنان که گفته شد، رضا خان نیز طی این سال ها سرگرم تثبیت اوضاع سیاسی و امنیت داخلی کشور بود.» (پیرا، روابط سیاسی - اقتصادی ایران ...، ص ۱۵۸).

۴-۳۴/۶۹/۲۹۴۱.FO E

جمعه ۲۸ دی ۱۳۰۱ / ۱۹ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* ادامه خلع سلاح در آذربایجان

خلع سلاح در منطقه آذربایجان همچنان ادامه دارد. عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب این خبر را امروز برای وزیر جنگ نوشت و اضافه کرد که تاکنون چند قبضه مسلسل و دیگر سلاح ها جمع آوری شده و «چندین قبضه مسلسل و کلت و غیره در نزد اقبال السلطنه به انضمام یک عراده توپ کوهستانی نزد خوانین ماکو موجود است که برای تحویل گرفتن آن مشغول مذاکره هستیم.» پیش از این رضا خان یادآور شده بود که چه با مذاکره و چه با خرید، این کار باید انجام شود. امیر لشکر شمال غرب در ادامه این گزارش نوشت که به واسطه نظر مثبت مقام وزارت جنگ به اقبال السلطنه، خلع سلاح او با مساعدتهای مادی و معنوی همراه خواهد بود. (۱)

* وضع دلخراش فقرا و تنگدستان در مراغه

بنا به اطلاعات رسیده از مراغه اوضاع فقرا و تهی دستان شهر بسیار ناگوار است و با حالی پریشان در معابر و کوچه ها پراکنده هستند. اخیرا حکومت مجلسی از دولتمندان و محترمان شهر تشکیل داده و پس از مذاکراتی فقرا بین ملاکین و معاریف تقسیم شدند تا به اعاشه آنان رسیدگی شود. (۲)

* توقیف روزنامه ستاره شرق

روزنامه ستاره شرق به مدیریت بنان السلطان توقیف شد. این خبر را روزنامه اتحاد در شماره امروز خود چاپ کرد. (۳)

* دستور منع توقیف اشخاص به نظمی

هروزارت خانه یا اداره ای که درخواست دستگیری فردی را از نظمی می کرد، این اداره موظف به توقیف آن شخص بود.

اینک مدعی العموم در نامه ای که به نظمی فرستاده این کار را خلاف قانون و دستگیری افراد را فقط از ناحیه کسانی که حق قضاوت دارند مجاز دانسته است. مدعی العموم متذکر شده «در صورت اقدام به این عمل موجب مؤاخذه و مسئولیت برای اداره نظمی و آمر خواهد بود.» (۴)

* وجوب پوشیدن لباس با پارچه ایرانی

بنا به خبری که روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد، در پی مذاکرات مجلس شورای ملی و نیز مذاکره با بازرگانان تصمیم گرفته شد لباس همه مستخدمین لشکری و کشوری از منسوجات وطنی باشد؛ و همه کسانی که از این پس به استخدام دولت درمی آیند موظف شده اند لباسهای خود را از پارچه های ایرانی تهیه کنند. (۵)

صفاء السلطنه در گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که می‌گویند شیخ خزعل به تحریک انگلیس پرچم مخالفت با دولت مرکزی را برافراشته و این کار موجب لشکرکشی به سمت محمره شده است. وی گفت اگر موضوع حقیقت داشته باشد دفع این غائله جز خسارت و ناامنی راه‌ها و اتلاف نفوس نتیجه‌ای دربر نخواهد داشت. وی پیشنهاد کرد می‌توان به کمک منتصر الملک نماینده خوزستان وارد عمل شد. او با شیخ خزعل رابطه خوبی دارد و همین موجب انتخاب او شده است. از طرف دیگر او با پسران شیخ خزعل هم مرتبط است که فعلا در دشمنی کامل با پدر خود هستند. در حال حاضر می‌توان منتصر الملک را واسطه اصلاح کار شیخ خزعل و دولت قرار داد. (۶)

* شکایت اتحادیه اصناف تویسرکان

به دنبال ضرب و شتم دو نفر کاسب توسط نظمیه شهر شکایتی با امضاء اتحادیه اصناف تویسرکان به حکومت بروجرد فرستاده شد که قاسم میرزا رئیس نظمیه تویسرکان بعد از دستگیری و تنبیه بدنی این دو کاسب از آنها خواسته تا پای

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۴۶.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۵، ص ۲.

۳- همان جا. روزنامه ستاره شرق در تهران به صاحب امتیازی میرزا حسین خان صبا ملقب به کمال السلطان و مدیرمسئولی میرزا باقر میثمی تأسیس و در عقرب (آبان) ۱۳۰۱ منتشر شد. شماره اول این روزنامه در چهار صفحه به قطع بزرگ چاپ و در تاریخ سه شنبه ۱۷ ربیع الاول ۱۳۴۱ مطابق ۱۵ آبان ۱۳۰۱/۷ نوامبر ۱۹۲۲ نشر یافت. محل اداره روزنامه تهران و طرز انتشار روزنامه هفته‌ای سه بار: روزهای یکشنبه، سه شنبه و پنج شنبه بود. این روزنامه تا شماره ۳۳ سال اول مورخ چهارشنبه ۲۹ جمادی الاول چاپ و نشر گردید. شماره مذکور به جای میهن که توقیف بود منتشر شده، پس از انتشار به دستور قوام السلطنه توقیف شد. ظاهراً بعد از این شماره، ستاره شرق دیگر ادامه نشر پیدا نکرد. روزنامه راه نجات، چاپ اصفهان، در تاریخ ۱۱ برج دلو (بهمن) ۱۳۰۱ راجع به این توقیف نوشت: «جریده ستاره شرق که به جای گرامی نامه میهن یک شماره در طهران انتشار یافت چنگال بیرحمانه ارتجاع گلوی او را گرفت و باز توقیف نمود. ما از اینگونه آزادی کشانه قوام السلطنه اظهار تنفر می‌نماییم.» در ۲۰ خرداد ۱۳۰۴ شورای عالی معارف امتیاز مجله ستاره شرق را در تهران به مدیریت حسن علی خان فردوس تصویب نمود و مجله ستاره شرق به طور هفتگی تأسیس گردید. (برزین، شناسنامه مطبوعات ایران ...، ص ۲۳۸؛ صدرهاشمی، تاریخ جراید و مطبوعات ایران، ج ۳، صص ۲۳-۲۲).

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۲، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- سیاست بریتانیا در خلیج فارس ...، صص ۱۵۵ و ۱۵۶.

او را ببوسند. حاکم تویسرکان نیز در پاسخ به این پیش آمد چیزی جز تغیر از خود نشان نداده است. این اتحادیه در شکایت نامه خود نوشته است که «اگر حکومت نظامی است، چرا از اول اعلان فرمودند تا ما تکلیف خود را بدانیم.» (۱)

[تصویر] تویسرکان، مقبره حیقوق نبی

۱- اسنادی از انجمنهای بلدی ...، ج ۱، ص ۱۱.

شنبه ۲۹ دی ۱۳۰۱ / ۲۰ ژانویه ۱۹۲۳ / ۲ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه لایحه امتیاز نفت شمال در دستور جلسه قرار گرفت و ماده شانزدهم آن قرائت شد. در این ماده نمایندگان موافق و مخالف درباره بهره گیری از نیروی بومی و آموزش آنها در امر استخراج نفت صحبت کردند. ماده هفدهم نیز در مورد حکمیت بین ایران و شرکت صاحب امتیاز بود که نمایندگان عقاید خود را درباره آن ابراز داشتند.

[تصویر] جزوه مظالم بین النهرین

پس از بررسی ماده هجدهم پیشنهادی از طرف شیخ الاسلام و چندتن دیگر از نمایندگان خوانده شد «که اوراق راجعه به بین النهرین که در نزد شاهزاده سلیمان میرزا بود از طرف اداره مباشرت طبع شود.» پس از اظهارات نمایندگان تصویب شد یک کمیسیون شش نفری از نمایندگان تشکیل گردد و با جزئیات درباره این موضوع تصمیم گیری کند. (۱)

* اقدام نظامی انگلیس و یونان علیه عثمانی در خبر کارگزاری بارفروش

امروز رکن الوزاره، کارگزار بارفروش، اخبار رسیده از روسیه را به وزارت امور خارجه چنین گزارش کرد: «دولتین انگلیس و یونان متفقا با عثمانی شروع به جنگ نموده و دولت روس از راه گیلان خواسته است قشون وارد و به بغداد حمله نماید.» رکن الوزاره اضافه کرد که همزمان با رسیدن این خبر یک روسی به نام «اوزیک» هم وارد بارفروش شده، او راه یک هفته ای را سه روز از مسکو به بادکوبه آمده است. می گوید که برای تجارت و خرید آذوقه آمده، اما با حضور در تلگراف خانه یک متن آلمانی را که امکان خواندنش نبوده و احتمالا رمزی است می خواهد به مسکو مخابره کند. اینک برای ارسال آن کسب تکلیف شده؛ اجازه فرستادن بدیم یا نه؟ اوزیک یک نظامی است. بلافاصله با نظمی صحبت شد تا مراقب رفتار و حرکات او باشند. (۲)

* حکم رضا خان در مصرف درست بودجه قشون

رضا خان وزیر جنگ در حکم قشونی ۱۱۱ که امروز صادر کرد دستور داد از آن جا که اعتبارات تخصیص یافته به وزارت جنگ باید به شکل واقعی استفاده شود، دواير مختلف موظف هستند حد اقل مستخدمین را داشته باشند و از بین صاحب منصبان فعلی دفتری عده ای را برای کارهای نظامی در نظر بگیرند. رضا خان در ماده ۱۲ این حکم نیز دستور داد

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۳، ص ۱. قیومت انگلستان بر بین النهرین (عراق) که پس از جنگ جهانی اول صورت گرفت، موجب گردید کشورها و ملتهای مختلف جهان به ویژه همسایگان آن واکنش هایی را از خود نشان دهند. در این میان مردم

ایران آن چنان که انتظار می رفت، بیش از دیگر ملل در رد و مخالفت با چنین ادعایی فعالیت کرده، به اقدامات بایسته ای دست زدند که از جمله آنها چاپ و انتشار کتابچه ای با نام مظالم انگلیس در بین النهرین است که نمایندگان چهارمین دوره مجلس شورای ملی آن را پیشنهاد داده، چاپ خانه برادران باقرزاده هم بر آن جامه عمل پوشاند. این پیشنهاد به دنبال سؤال یکی از نمایندگان در جلسه بعد از ظهر ۲۷ دی ۱۳۰۱ مطرح گردید؛ محمد خان دانش در ضمن دو سؤال از قوام السلطنه (رئیس الوزرای وقت) پرسید که دولت ایران در برابر ادعای قیمومت انگلستان بر بین النهرین چه اقداماتی انجام داده است؟ سؤال او و بحث و گفت و گو درباره آن در چند جلسه بعدی مجلس پی گیری شد و نمایندگان هر کدام به فراخور توان خود در مورد اهمیت موضوع سخن گفتند. در این میان سید حسن مدرس و سلیمان میرزا اسکندری سخنرانیهای مستدلی انجام دادند و علاوه بر بیان تاریخچه ای از روابط ملت و دولت ایران و عراق خواستار اقداماتی شدند. به دنبال آن در جلسه ۲۹ دیماه سلیمان میرزا پیشنهاد کرد که «اگر مجلس در نظر دارد اسناد و مدارک مربوط به بین النهرین طبع و توزیع گردد.» نمایندگان با اکثریت به آن پیشنهاد رأی موافق دادند و یک کمیسیون شش نفری هم مسئولیت یافت «در خصوص طبع و مقدار مطبوع و سایر ترتیبات آن» تصمیماتی را گرفته به موقع اجرا بگذارد. این اسناد که به احتمال بسیار نزد شیخ محمد خالصی زاده فرزند آیت الله محمد مهدی خالصی (از علمای مبارز بین النهرین که مدتی هم در ایران روزنامه لواء بین النهرین را به دست انتشار سپرد) نگهداری می شد در خرداد ۱۳۰۲ روانه بازار شد و در دسترس عموم قرار گرفت. عنوان کامل آن مظالم انگلیس در بین النهرین از روی کتابچه ای که به تصویب مجلس شورای ملی ایران به طبع رسیده به اضافه ملحقات، بود که به ضمیمه جریده اتحاد اسلام در مطبعه برادران باقرزاده (تهران) چاپ گردید. («مظالم انگلیس در بین النهرین»، فصلنامه مطالعات تاریخی، صص ۹ تا ۷۳).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۷-۷-۴۹-۱۳۰۱.

حقوق شش ماهه مرحوم صدر المتألهین، واعظ سابق تپ توپ خانه لشکر مرکز به خانواده اش پرداخت شود. (۱)

* تقاضای پی گیری تعدیات اشرا قره باغ

وزارت داخله در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد با اشاره به شرارت اخیر اشرا قره باغ نوشت که اینان با بستن جاده و شلیک گلوله ایجاد ناامنی می کنند و اخیرا با حمله به قشلاقات چند نفر را مقتول و مجروح کرده اند و نزدیک به دو هزار رأس احشام و هشت هزار تومان اموال سردار نصرت چلبیانلو و سایر رعایا را غارت کرده، برده اند. این اقدامات موجب سلب امنیت و آسایش مرزنشینان شده است.

وزارت خارجه پس از دریافت نامه وارد مکاتبه با سفارت روسیه شوروی شد. همچنین خلاصه حادثه را به نماینده سیاسی ایران در مسکو فرستاد تا او نیز موضوع را پی گیری کند. (۲)

* نمایشگاه میلان و بازرگانان ایرانی

در پی آمادگی نمایشگاه میلان برای به نمایش گذاشتن کالاهای ایرانی، موضوع به اطلاع بازرگانان رسید و این که «مسیو مانفی در میلان نماینده دولت ایران می باشد و هریک از تجار بخواهند از امتعه و منسوجات وطنی نمونه بدهند می توانند به توسط ایشان در اکسپوزیسیون میلان به مورد نمایش در آورند.» (۳)

* غنایم به دست آمده از آالروها

امیر لشکر شمال غرب در گزارشی که امروز به وزارت جنگ فرستاد بنا به قول فرمانده قوای اردبیل نوشت که «یک قبضه پنجاه تیر و یک عراده گاری قور خانه توپ و یک دستگاه دوچرخه و لوازمات و یک مقدار اشیاء متفرقه خاموت توپ از آالروها» به دست آمده است. در این بین مقداری اغنام و احشام و اموال متفرقه نیز به دست اهالی نمین افتاده است. (۴)

* سیمیتقو در صف شیخ محمود علیه عثمانیها

شهاب الدوله حاکم کردستان امروز به قوام السلطنه نوشت که بنا به اطلاعات رسیده نیروهای نظامی ترک در جنگ با شیخ محمود موفقیت داشته، پیروز شده اند؛ از این رو شیخ محمود خود را بی طرف جلوه می دهد. و نیز در جنگ هایی که تاکنون با ترکها صورت گرفته قوای سیمیتقو و سید طه بوده اند که می جنگیدند. در این درگیریهای نظامی هواپیماهای انگلیسی بارها اردوی عثمانیها را بمباران کرده اند. (۵)

* توضیح اقبال السلطنه درباره قرائت خانه ماکو

پس از آن که روسها درصدد برآمدند با تأسیس قرائت خانه ای در ماکو و در قالب یک تشکیلات فرهنگی، منویات سیاسی

خود را پی بگیرند، اقداماتی برای شرکت نکردن مسئولان دولتی در این افتتاحیه صورت گرفت. (ر. ک):

۲۵ دی) اقبال السلطنه نیز امروز گزارش داد که آن روز به همه مأمورین دولت و خوانین و اشراف محرمانه پیغام داده که از رفتن به قرائت خانه و قبول دعوت کارگزاری روس در ماکو خودداری کنند. اقبال السلطنه می نویسد این اقدام او قرین موفقیت بوده است. (۶) فرمانده قشون ماکو نیز ادعای مشابهی کرده بود.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۵، صص ۲۰ تا ۲۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۵۴-۲/۴۵-۱۳۰۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۳، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۲۸. طایفه آلالو یا آرالو از طوایف شاهسونهای اردبیل است که تا قرن بیستم در زمره طوایف شاهسون قرار نداشتند. اجارود، گرمی و لنگان روستاهای آنان بوده، در باغرو بیلاق می کردند که بعدها در سبلان هم بیلاق هایی را به دست آوردند. قلمروی آلالوها در امتداد مرز روسیه واقع شده بود که پس از ۱۲۷۸ ش به غارتگری و راهزنی هم پرداخته، در این کار در شمار رقیبان قوجاییگلوها که در راهزنی شهرتی داشتند، بودند. بیگدلو، علی بابالو، جهان خانلو و چند طایفه دیگر از جمله اجیرلو از طوایف تابع آرالو بودند (تاپر، تاریخ سیاسی اجتماعی شاهسون های مغان، ص ۴۳۵).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۹-۱۱-۴۷-۱۳۰۱؛ پس از رسیدن نامه به قوام السلطنه او با قید «فوری» دستور داد که وزارت امور خارجه نامه ای به سفارت انگلیس بنویسد و حمایت مأمورین انگلیس را از اسماعیل آقا سیمیتقو که تبعه ایران است و طرفیت او بر ضد قوای ترک مخالف بی طرفی دولت ایران، و برای پیش گیری از این مسائل، تسلیم سیمیتقو به ایران درخواست شود. (همان جا).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۴۰.

یکشنبه ۱ بهمن ۱۳۰۱ / ۲۱ ژانویه ۱۹۲۳ / ۳ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تکذیب حضور نظامیان ایران در رواندوز

پس از آن که سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران از حضور نظامیان ایران در رواندوز خبر داد و نیز از ارتباط آنها با اوزدمیر، صاحب منصب عثمانی پرده برداشت، موضوع به وزارت جنگ منعکس شد و قوام السلطنه درخواست کرد پاسخ این اظهارات داده شود. (ر. ک: ۲۴ دی) رضا خان وزیر جنگ امروز شرحی به سفارت انگلیس نوشت و تأکید کرد که این موضوع کذب محض است و آن را شایعه خواند. «دوستدار چنین تصور می کند این گونه شایعات در نتیجه روابطی بوده که قشون ایران در هنگام دفع غائله سیمیتقو موقتاً با قوای سرحدی عثمانی حاصل نمود و روابط مزبور فقط از نقطه نظر جلوگیری از فرار سیمیتقو از سرحدات عثمانی و عدم همراهی اکراد عثمانی» با او بوده است. (۱)

* دستور به مراقبت از انوش گرگانودی

با رسیدن اخباری از ارتباط انوش گرگانودی با کنسولگری روسیه در شهرهایی چون رشت و انزلی (ر. ک: ۲۴ دی) موضوع از طریق وزارت جنگ به رئیس تپ مستقل شمال منعکس شد و درخواست گردید مراقب اعمال او باشند. (۲)

* جلوگیری از ارسال تلگرام مأمور روسی

کارگزاری بارفروش به وزارت امور خارجه گزارش داده بود که یک فرد روسی در حال ارسال تلگرامی به زبان آلمانی به مسکو است (ر. ک: ۲۹ دی)؛ این کارگزاری همچنین توضیح داد که براساس شایعات و شنیده ها، روسیه احتمالاً از خاک ایران به بغداد حمله خواهد کرد؛ و این شایعات با آمدن فرد روسی مزبور همزمان است. وزارت امور خارجه به کارگزاری بارفروش یادآور شد که «غیر از نمایندگان رسمی احدی حق مخابره تلگراف رمز ندارد، حتی این حق به نمایندگان [شرکت] ونشترک هم صادر نشده است.» وزارت خارجه اضافه کرد در مورد اخباری که ارسال می شود به ویژه اخبار مهم به منبع آن توجه شود و «همیشه باید مأخذ و منشأ آنها را اشعار دارید.» (۳)

* لزوم تمهید مقدمات برای سرکوبی شاهسونها

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب در تلگرامی که امروز برای رضا خان وزیر جنگ فرستاد یادآور شد که برای ملاقات با بعضی از رؤسای طوایف و تهیه زمینه برای سرکوبی اشرار شاهسون در بهار، لازم است که چند روزی به اردبیل برود «شاید به وسیله مذاکرات و ملاقات با سرکردگان طوایف نتایج عملی خوبی حاصل شود.» او برای این سفر از وزیر جنگ اجازه خواست. (۴)

* هشدار نسبت به اقدامات سرپرسی کاکس

نماینده سیاسی ایران در تلگرام رمز و محرمانه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد از عداوت فطری سرپرسی کاکس نماینده عالی دولت انگلیس در بین النهرین خبر داد و افزود که وی مصمم است در سفری که به لندن دارد تدارک «حرکت دادن عموم علما به طرف ایران» را ببیند. وی پیشنهاد کرد فوری به وزیر مختار ایران در لندن گفته شود مواظب اقدامات کاکس باشد و از طریق مطالبی که در جراید انگلیس به چاپ می رساند سیاست ضد ایرانی کاکس را برملا کند و بنویسد که اقدامات او سبب تنفر عموم اهالی از انگلیس شده است. «اگر ممانعت از خیالات او نشود تولید زحمت بزرگی برای دولت خواهد کرد.» (۵)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه لایحه گل سرخ و سپس بودجه عدلیه مطرح شد. در این جلسه قرار بود ابتدا

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۷۴.

۲- همان، پ ۱۹، ص ۱۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۳۳-۲-۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۴۸. رضا خان وزیر جنگ ضمن موافقت با این سفر و مناسب دانستن این زمان به دلیل نزدیکی بهار، از امیر لشکر شمال غرب خواست که در غیاب خود از مرکز لشکر اطمینان حاصل کند سپس حرکت نماید.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۰-۱۶-۱۳۰۱.

لایحه بودجه وزارت خارجه مطرح شود که نصرت الدوله مخبر کمیسیون بودجه اظهار داشت چون خودم با برخی از مواد آن مخالف هستم، لایحه ای دیگر در دستور قرار گیرد. (۱)

* مقاومت در برابر تأسیس کنسولگری روس در ماکو

وزارت امور خارجه در تلگرام رمزی به کارگزاری آذربایجان دستور داد که در برابر اصرار روسها در ایجاد کنسولگری سخت مقاومت کند. آنها «شناسایی قونسول ایران در عشق آباد را موکول به شناسایی دویسون کرده بودند. دولت به ملاحظاتی عملاً دویسون را به سمت قونسولی شناخته اما تاکنون رسماً مأموریت او را تصدیق نکرده است.» وزارت خارجه یادآور شد موضوع به اقبال السلطنه منعکس نشود اما محرمانه کارگزاری ماکو را باخبر کنید. (۲)

* انعکاس توصیه کارگزاری آستارا به امیر لشکر شمال غرب

در پی دستگیری سالار اشجع در آستارا و امکان عکس العمل سالار رشید برای ترک خاک ایران و نیز توصیه کارگزاری آستارا نسبت به مذاکره با سالار رشید و جلب نظر او از این طریق (ر. ک: ۱۳ دی) موضوع از طریق وزارت جنگ به امیر لشکر شمال غرب منعکس شد تا به رئیس قسمت قشون اردبیل توصیه کند با سالار رشید وارد مذاکره شود. وزارت جنگ در نامه ای دیگر به وزارت امور خارجه با یادآوری توصیه خود به امیر لشکر شمال غرب، نوشت که قول هایی که بخش نظامی می دهد باید پاس داشته شود. این تذکر از آن رو داده شده بود که کارگزاری آستارا پیشنهاد داده بود در طول مذاکره می شود سالار رشید را هم مثل سالار اشجع دستگیر کرد. (۳)

* حمایت خارجی ها از سالار مبشر

پس از نامه نگاریهای وزارت جنگ با وزارت پست و تلگراف برای بازگرداندن سالار مبشر به ریاست تلگراف خانه گیلان، امروز در نامه ای خصوصی بدون سربرگ و با امضایی لاتین که خطاب به یکی از مقامات وزارت جنگ نوشته شده، آمده است که «برحسب امر ریاست وزراء عظام نظر به پاره ای ملاحظات قرار است که شاهزاده مبشر السلطان رئیس تلگراف خانه مرکزی گیلان به فوریت احضار شود. نظر این جانب این است شاهزاده سالار مبشر رئیس سابق ... مجدداً به رشت مراجعت نماید. آیا می توانم در این موقع توقع مساعدت از طرف جناب مستطاب عالی داشته باشم که درباره او سفارشات به آقای وزیر پست و تلگراف بفرمایید؛ زیاده از حد متشکر خواهم شد.» (۴)

* گزارشی از اقدامات آقازیاء علیه حکومت نظامی

رضا خان وزیر جنگ به امیراکرم حاکم مازندران، دستور داد از سفر آقازیاء فرزند شیخ فضل الله نوری، که به منطقه کجور و نور آمده گزارشی تهیه کند. امیراکرم نیز با مأمور کردن فردی که تا سرحد گیلان موضوع را پی گیری کرده، می گوید که آقا ضیاء از تهران به کجور و از آنجا به تنکابن و سپس به رشت رفته و علیه حکومت نظامی تبلیغ کرده، به طوری که در

«تنکابن بعد از یک هفته اثر کرده است. جمعی از روحانیون پس از شورش و تلگرافات متوالیه به مرکز تقاضای عضویت دو نفر نماینده تنکابن در مجلس محاکمه» حاکم نظامی را کرده اند که مورد پذیرش حکومت نیز واقع شده است. (۵)

* تعطیلی شهر قم

امروز به مناسبت «وفات حضرت فاطمه سلام الله علیها تمام کسبه [قم] تعطیل نموده و بازارها بسته بود.» (۶)

* دیدار رضا خان با وابسته نظامی سفارت انگلیس

امروز سرهنگ دوم ساندرز با رضا خان وزیر جنگ دیدار کرد. بیشتر گفت و گوها در مورد ارتش ایران، رژه نیروهای مسلح که در ۲۷ دی ماه در تهران صورت گرفت، پیش بینی های صورت گرفته از سوی رؤسای قشون در صورت تجاوز روسها با ترکها به ایران و بودجه ارتش بود. سرهنگ دوم ساندرز وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران در گزارشی که از این ملاقات برای سفارت تهیه کرد، برخورد رضا خان را دوستانه توصیف نمود. (۷)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۶، ص ۱ (شماره مسلسل این نسخه از روزنامه اتحاد به اشتباه ۲۸۰ حروف چینی شده است).

۲- همان، ۹۱-۱-۲-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۶، صص ۵۱ و ۵۲.

۴- همان، پ ۱۱، ص ۸۳. این نامه که به احتمال زیاد از طرف یکی از هواخواهان یا اعضای سفارت انگلیس به یکی از مقامات وزارت جنگ نوشته شده نشان از درگیری پنهان روسیه شوروی و انگلستان برای حاکم شدن بر تلگراف خانه گیلان، یعنی مرکز ورود و خروج اطلاعات شمال ایران دارد. سالار مبشر از طریق حاکم گیلان که معروف بود طرفدار سیاستهای روسیه است از تلگراف خانه اخراج شد. گفته می شد سالار مبشر درز اطلاعات به مأموران دولتی توسط یکی - دو تن از کارمندان تلگراف خانه را کشف کرده بود و به همین دلیل مورد خشم حاکم گیلان واقع، اخراج شده بود. اینک انگلیس و طرفداران او در حال بازگرداندن سالار مبشر هستند. یک روز بعد گیرنده نامه در پاسخ به این مراسله خصوصی نوشت که «قربانت شوم. در جواب مرقومه شریفه راجع به آقای سالار مبشر زحمت می دهد که برای انجام فرمایش جنابعالی از طرف بنده مضایقه نمی رود...» (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۸۴).

۵- همان، پ ۱۰، صص ۴۱ و ۴۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۵، ص ۲.

۷- FO E ۲۹۴۰ / ۷۱ / ۳۴.

دوشنبه ۲ بهمن ۱۳۰۱ / ۲۲ ژانویه ۱۹۲۳ / ۴ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* مزاحمت یک روضه خوان برای حاکم استرآباد

در نامه ای که امروز حاکم استرآباد به رضا خان وزیر جنگ نوشت از تبلیغات یک سید روضه خوان در تهران که ملقب به معتضد الاسلام است خبر داد که با «کاغذپراکنی به استرآباد یک نفر حاکم معین می نماید و اخیراً امیر اعظم را معرفی نموده است و مردم عوام هم به خیال سابق آخر سال و تغییر حکام مراسلات بی اساس او را قبول می نمایند.» او خواست از اقدامات او علیه حکومت استرآباد جلوگیری شود. (۱)

* پیشنهاد تشویق رئیس نظمیه کرمانشاهان

احمد آقا خان امیراحمدی امیر لشکر غرب درخواست کرد که یاور رکن الدین خان رئیس نظمیه کرمانشاهان تشویق شود، چرا که در کار خود جدیت داشته و در حفظ انتظامات حوزه مأموریت خود موفق بوده است. دیگر آن که «یگانه نظمیه که در غرب از روی اصول تشکیلات صحیح اداره می شود فقط نظمیه کرمانشاهان است.» احمد آقا خان پیشنهاد کرد رکن الدین خان به درجه نایب سرهنگی نائل شود. (۲)

[تصویر] گروهی از مردم کرمانشاه

* تأسیس مدرسه پهلوی در سلماس

امروز به مناسبت تقدیر از فوج پهلوی مدرسه ای که در شهر سلماس گشایش یافت، نام این فوج را به خود گرفت. برای افتتاح این مدرسه مراسمی از طرف هیأت معارف برپا شد.

برای مخارج ابتدایی مدرسه نزدیک به هشتصد تومان اعانه از طرف اهالی و رؤسای دواير محلی جمع شده بود. (۳)

* اعتراض به استخدام مستر رید

امروز اطلاعیه ای در روزنامه اتحاد با امضاء «یک نفر اصلاح طلب مالیه» درج شد که در آن از میلسپو رئیس کل مالیه ایران سؤال شده بود چرا مستر «رید» انگلیسی را استخدام کرده اید؟ «آیا جنابعالی از هویت این آدم و سوابق جاسوسی و نوکریش به اربابان واقعی خود (سفارت انگلیس) اطلاع داشته اید؟ ... تمنا می کنیم دست این گونه اشخاص معلوم الحال را از کارهای مالیه و از نزدیکی مدیران امریکایی بی آلايش دور نمایید.» (۴)

* کشتی رانی هامبورگ - انزلی

براساس اطلاعات رسیده، دولت آلمان تجربه سفر یک کشتی تجاری از هامبورگ تا انزلی را که از طریق رود ولگا صورت

گرفت موفق ارزیابی کرده، تصمیم دارند در سال جاری میلادی کشتی های تجاری دیگری را در این مسیر فعال کنند. (۵)

* محکومیت امین الدوله در محکمه

حدود دو سال، پرونده ای که رقم مالی آن دویست هزار تومان بود علیه امین الدوله در عدلیه مطرح بود. اخیرا امین الدوله با استناد به ماده ۱۴۸ صلاحیت محکمه را مخدوش دانسته و درخواست کرد پرونده به محضر شرع ارجاع شود. از آنجا که حدود ۳/۴ رقم یاد شده در دور اول بررسی در

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۹۲.

۲- همان، پ ۲۰، ص ۳۴. موضوع به وزارت داخله منعکس شد و در اسفندماه با تشویق او موافقت گردید (همان، پ ۲۰، صص ۳۳ و ۳۵ و ۳۶).

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۱۵۵۳، ۲۹۳۰، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم، ۰۰۱۰۰۱۶۰.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۶، ص ۱.

۵- همان، ص ۲.

محکمه رسیدگی شده بود و دعوا در مرحله اولیه قرار داشت به محضر شرع ارجاع و در ما بقی که حدود پنجاه هزار تومان می شد رأی به محکومیت امین الدوله داده شد. (۱)

* طرح بدهیهای ایران در مجلس اعیان

مجلس اعیان انگلیس در پرسشی از وزارت خزانه داری از وضع بدهیهای ایران خبر جست و ضمناً پیشنهاد شد که انگلستان طلب خود را از ایران بابت گمرکات جنوب، به شرکت نفت انگلیس و ایران منتقل کرده، از آن محل جبران نماید. پیش از این سرپرستی لورن وزیر مختار انگلیس در ۱۳ نوامبر و ۸ ژانویه در دو نامه جداگانه به قوام السلطنه موضوع بدهیهای ایران به انگلیس را مطرح کرده بود. (۲)

۱- همان جا.

۲- FO E ۲۸۰۷ / ۲۲۳ / ۳۴

سه شنبه ۳ بهمن ۱۳۰۱ / ۲۳ ژانویه ۱۹۲۳ / ۵ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه مواد دیگری از لایحه امتیاز نفت قرائت شد و مورد بررسی قرار گرفت. پس از آن لایحه منسوجات وطنی که مستخدمان دولتی و نیز مسئولان لشکری و کشوری را مجبور می کرد که لباسهای خود را از پارچه های وطنی تهیه کنند خوانده شد. یکی از مواد این لایحه می گفت که این قانون از مهر ماه ۱۳۰۲ به اجرا گذاشته خواهد شد. در این جلسه برخی نمایندگان از عضویت در کمیسیون ارومیه که وظیفه اش رسیدگی به وضعیت آوارگان ارومیه ای بود استعفا دادند. علت آن عدم پیشرفت کار در این کمیسیون بود. (۱)

* دیدار قوام السلطنه با احمد شاه

عصر امروز احمد شاه قوام السلطنه را احضار کرد و با او گفت و گو نمود. از جزئیات این دیدار و اظهارات ردوبدل شده خبری درج نگردید. روزنامه ایران به طور کلی نوشت که آنها در مورد اوضاع جاریه کشور و مسائل مهم مملکتی گفت و شنود کردند. (۲)

* مقاله ای علیه احمد شاه

روزنامه قیام (۳) در شماره امروز خود مقاله ای تحت عنوان «ایران آزاد» نوشت که مفاد آن علیه احمد شاه و پیش از او علیه دولت قوام السلطنه بود. روزنامه قیام که به مدیریت موسوی زاده اداره می شد در این مقاله آورده بود: «... در مملکت مشروطه و استبدادی شاه مادامی که بر سریر سلطنت نشسته نمی تواند خود را بی علاقه نسبت به مملکت بداند. هر قدر هم بی حس و عیاش و خوشگذران و پول دوست باشد باز به مملکت و تاج و تخت بی اعتنا نخواهد بود و در خلال خوشگذرانیها و منفعت پرستیها راضی نمی شود که زمام امور به دست کسی قرار گیرد که در اثر زمامداری او شورش و هیجانی میان مردم بر ضد سلطنت ریشه بدواند ... سفر می کند در حالی که ملت ایران از علل موجب آن مسافرت بی خبر و بی اطلاع است، مراجعت می کند در حالی که از مسافرت به خارج و دیدن احوال ممالک سائره و مشاهده ترقی ملل تغییری در او مشهود نمی شود ... عجب این همه استرحام و استغاثه ملت در گوش او مؤثر واقع نشد، توجه به مسائل مهمه از او دیده نمی شود اگر از اوضاع داخلی و عدم صلاحیت زمامدار کنونی [مقصود قوام السلطنه است] بی خبر است، پس صرفنظر [کردن] از مقام سلطنت از مقدس ترین وظایف اولیه ملت خواهد بود ...» (۴)

* هشدار نسبت به تبلیغات روسها

وزارت خارجه در نامه ای که امروز به حاکم نظامی آذربایجان نوشت، هشدار داد که بعضی از روس های ارمنی تبار که به اسم تجارت خانه ونشترک به صفحات آذربایجان می آیند با برخی از «مهاجرین مسلمان قفقاز دست به هم داده مشغول

تبلیغات می شوند. و از قرار معلوم آمدن آبرام آقا رودینکوف به خوی نیز برای انجام همین مسائل بوده است.» در این نامه خواسته شده مراقبت کامل از یاد شده و اقدامات او به عمل آید و مراتب به مرکز گزارش شود. (۵)

* دستگیری آقالار خان

به دنبال توضیح اقدامات ایذایی آقالار خان توسط اداره گمرک خداآفرین، امیر لشکر شمال غرب امروز گزارش داد که به فرمانده قوای قراجه داغ دستور داده شد به محل رفته و در صورت درستی گزارش، آقالار خان را دستگیر کند. او اینک در اهر تحت بازجویی است. (۶)

* شکایت تلگراف چی گمیش تپه

در نامه ای که تلگرافچی گمیش تپه محرمانه به حاکم استرآباد (احتمالاً) نوشت، اطلاع داد که «خبیر حضور» با آمدن به

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۵، صص ۱ و ۲.

۲- همان، ص ۲.

۳- روزنامه قیام، روزنامه ای سیاسی با مدیرمسئولی سید علی اکبر موسوی زاده یزدی بود، که در ۱۳۰۱ ش و در تهران انتشار یافت. موسوی زاده علاوه بر انتشار روزنامه قیام و پیکار، با روزنامه طوفان با مدیریت فرخی یزدی نیز همکاری داشت. روزنامه قیام به صورت هفتگی و به جای هفته نامه های طوفان و پیکار انتشار یافت. اما چندان پایید و توقیف شد. [تصویر] سید علی اکبر موسوی زاده موسوی زاده در شماره سوم آن در مقاله ای با عنوان «وضعیت پوشالی» انتقادهای شدیدی را متوجه احمد شاه و قوام السلطنه نخست وزیر وقت کرد. انتشار این مقاله در روزنامه ایران آزاد که به مدیریت ضیاء الواعظین منتشر شد، توقیف دو روزنامه قیام و ایران آزاد و محاکمه مدیران آن دو را در پی داشت. این محاکمه اولین محاکمه مطبوعاتی بود که با حضور هیأت منصفه در ایران صورت گرفت و نخست وزیر وقت مستوفی الممالک، سرانجام صلاح را در آن دید که آن دو را تبعید کند. موسوی زاده به یزد و ضیاء الواعظین به اصفهان تبعید شد. چندی بعد فرخی در شماره ۳۱ روزنامه طوفان ضمن شرح جریان توقیف روزنامه و مدیران آن، از دو همکار خود به شدت دفاع کرد و در شماره ۳۶ روزنامه اش بار دیگر به آن توجه نموده و خبر محاکمه موسوی زاده را تحت عنوان «شاه و موسوی زاده» به چاپ رساند. پس از این تعطیلی روزنامه قیام روی چاپ خانه ندید و مجال انتشار نیافت. (برزین، شناسنامه مطبوعات از ۱۲۱۵ تا ۱۳۵۷ ش، ص ۳۱۷؛ صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۳ و ۴، صص ۱۱۴ و ۱۱۵).

۴- مکی، مختصری از زندگانی سیاسی ...، ص ۲۰۵. حسین مکی در تحلیل این موضوع چنین می نویسد: «تبلیغات و تحریکات بیگانگان از یک طرف و نفوذ و اقتدار و دسیسه بازی سردار سپه و اطرافیانش از طرف دیگر روز به روز رو به ازدیاد می رفت و دائماً علیه کابینه قوام السلطنه تبلیغات سوء و انتشارات خالی از حقیقتی در مورد شناختن قومیت انگلستان بر بین النهرین و بر سر مسئله امتیاز نفت شمال و غیره پراکنده می شد که اذهان عمومی را نسبت به کابینه متنفذ نموده و وسائل سقوط آن را فراهم نمایند تا از این راه اولاً موضوع امتیاز نفت شمال را که کابینه نامبرده در انعقاد آن کوشش فراوانی از خود بروز می داد از بین برده عملیات دولت و اکثریت مجلس را خنثی نموده نگذارند به مرحله عمل برسد. ثانیاً مقدمات ریاست

وزرایی سردار سپه را به نحو مطلوبی فراهم کرده حریف زورمند او را برای همیشه از میدان خارج نمایند. ثالثاً رفته رفته مقدمات زمزمه تنفر و انزجار مردم را نسبت به خانواده قاجاریه شروع کرده چشم و گوش آنها را پر کنند. به همین جهات هم برخی از جراید مرکز مستقیم و غیرمستقیم دانسته و ندانسته تحت تأثیر این تبلیغات و انتشارات واهی قرار گرفته نسبت به کابینه بر سر مسائل فوق و نسبت به احمد شاه راجع به اینکه با این تنفر عمومی چرا کابینه را ساقط نمی نمایند حملات شدید نموده به دولت و شاه تاخت و تاز می کردند.» (همو، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۳۷).

۵- فعالیتهای کمونیستی در دوره ...، ص ۲۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۲۴.

تلگراف خانه می خواهد که من ترکمنها را علیه «حضرت اشرف تحریک کنم ... چه طور می توانم فدوی به حضرت اشرف خیانت کنم. در صورتی که فدوی سمت چاکری دارم ... از طرفی می ترسم بالاخره آقای خبیر حضور اسباب زحمت فدوی را فراهم نماید. متحیرم چه بکنم.»^(۱)

* نامه بانک ایران به محمد تقی صراف اصفهانی

محمد تقی صراف که حساب و کتاب حل نشده ای با بانک دارد و این موضوع را تا نخست وزیری هم کشانده است، امروز نامه ای از بانک دریافت کرد که در آن نوشته بود «محاسبه بانک با دولت مجزی است. اگر بروات و قبوض دولتی در دست دارید باید مستقیماً به وزارت مالیه مراجعه نمایید تا رسیدگی و تسویه نماید. طلب بانک که یک مؤسسه اقتصادی است مربوط به محاسبه دولت نیست و باید تأدیه شود.»^(۲)

* حمله به ساختمان ارکان حرب لشکر شمال غرب

ساعت ۱۲ شب امروز چهار نفر ناشناس به ساختمان ارکان حرب لشکر شمال غرب آمده، دو تن مخفی و دو نفر دیگر نزد نگهبان ساختمان رفته، می گویند که حامل نامه ای برای امیر لشکر هستند. نگهبان هنگام صدا زدن مأمور دیگری با شلیک اسلحه این دو تن روبه رو شده، زخمی می شود. نگهبان نیز متقابلاً به سوی آنان آتش می گشاید؛ هرچهار نفر فرار می کنند.^(۳)

۱- همان، پ ۱۹، ص ۲۸. به راستی روشن نیست صحت و سقم اظهارات تلگرافچی گمیش تپه چه میزان است. چند روز بعد خبیر حضور از استرآباد به گمیش تپه و خطاب به تلگرافچی آن جا می نویسد که چرا گزارش وقایع را منعکس نمی کند. «الآن یک ماه است که راپورت شما نرسیده در صورتی که همه روزه اخبار موحش از سایرین می رسد.» خبیر حضور اخطار کرد اگر به این روال ادامه دهد به مرکز گزارش خواهد کرد. (همان، پ ۱۹ ص ۲۴) همین خبر را نوزدهم بهمن حکمران نظامی استرآباد به رضا خان، وزیر جنگ اطلاع داد. (پ ۱۹، ص ۲۱).

۲- اسنادی از اختلافات و دعاوی ...، ص ۲۷۵.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۵، ص ۱۳.

چهارشنبه ۴ بهمن ۱۳۰۱ / ۲۴ ژانویه ۱۹۲۳ / ۶ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* دیدارهای سران کشور

امروز هیأت دولت به ریاست قوام السلطنه تشکیل جلسه داد.

قوام امروز به مجلس شورای ملی هم رفت، اما جلسه مجلس تشکیل نشد. امروز رضا خان وزیر جنگ نیز به دیدار احمد شاه رفت و با او گفت و گو کرد. از جزئیات این دیدار خبری به بیرون داده نشد. (۱)

* گسیل نماینده احمد شاه به سفارت شوروی

امروز احمد شاه نماینده خود را به سفارت روسیه شوروی فرستاد تا با وزیر مختار این کشور، شومیاتسکی دیدار کند.

بصیر الدوله (۲) عهده دار این مأموریت بود.

[تصویر] احمد شاه

پیغام این بود که هرزمان حرفی و یا کاری بود از طریق بصیر الدوله به احمد شاه انتقال یابد. «میان من و شما غیر از بصیر الدوله نبایستی رابط باشد و دیگری هم نباید از مطالب ما مسبوق باشد.» ۳ ملاقات نماینده احمد شاه با سفیر روسیه شوروی یک روز بعد صورت گرفت.

* شرط تأمین به سیمیتقو

در میان اسناد وزارت جنگ تلگرامی از رئیس ارکان حرب کل قشون به امیر لشکر شمال غرب وجود دارد که امروز آن را ارسال کرده، از قول وزیر جنگ یادآور می شود «در صورتی که اظهارات سیمیتقو مقرون به صحت و حقیقت باشد تأمین داده خواهد شد، مشروط بر این که به تهران بیاید.» (۳) از سابقه این تلگراف که اظهارات سیمیتقو چه بوده، سندی در دست نیست.

* لزوم برقراری نظم و امنیت در استرآباد

وزیر جنگ در نامه ای که امروز به حاکم استرآباد نوشت با اشاره به گزارش هایی که حکایت از وجود هرج و مرج در آن منطقه است، تأکید کرد آن صفحه به دلیل سیاسی حائز اهمیت است و «لزوما بایستی ن هایت جدیت را در اعاده نظم و امنیت و جلوگیری از اغتشاشات استرآباد به عمل آورده، نگذارید اتفاقی رخ دهد.» (۴)

* ارتباط سیاسی - نظامی رشید خان با روسها

کارگزاری آستارا بنابر اخبار رسیده از مفتش خود می نویسد که رشید خان مشغول مراوده با روسهاست. برای نمونه وقتی

رئیس قشون منطقه به رشید خان می نویسد که می خواهد در کشتی محل اقامت او پنج نظامی بگذارد، ضرغام برادر رشید خان که رئیس سواران محلی امنیه است تهدید به استعفا می کند. نماینده رشید خان نیز پنهانی به خاک روسیه رفته و در مشورت با یک کارگزار روسی گفته است که زمان برای در

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۶، ص ۱.

۲- رضا بصیر الدوله هروی فرزند میرزا علی اکبر خان کجوری در ۱۲۵۵ ش متولد شد. او از نزدیکترین افراد به احمد شاه بود و به علت عدم علاقه به سیاست هیچ گاه پست دولتی قبول نکرد و تا آخر عمر نیز این رویه را پیروی کرد. رتشتین وزیر مختار شوروی پس از ورود به ایران (در فروردین ۱۳۰۰) و در اردیبهشت ۱۳۰۰ رسماً با احمد شاه ملاقات نموده، نامه لنین را به وی تسلیم کرد. رتشتین از ابتدای ورودش به ایران سعی کرد روابط و مذاکرات دوستانه ای با احمد شاه و برخی از رجال سیاسی کشور برقرار کند و از همین رو توانست اعتماد احمد شاه را به خود جلبه‌مو، ص ۶۹. انتخاب نماینده ویژه از سوی احمد شاه برای مذاکره با وزیر مختار روسیه شوروی، شومیاتسکی، آن هم به فاصله یک روز پیش از استعفای قوام السلطنه و آغاز مذاکرات پس از سقوط کابینه، نمایانگر این موضوع است که یکی از علل اصلی برکناری قوام السلطنه، حاکم شدن روابط تیره بر فضای مناسبات ایران و روسیه بوده است. با این که شومیاتسکی در نخستین دیدار خود با نماینده ویژه احمد شاه، بصیر الدوله، اظهار می کند «چون میل اعلی حضرت همایونی این بوده که با کابینه قوام السلطنه مخالفتی نشود، من هم قبول نمودم و حالا خود کابینه از میان رفت» اما نمی توان خرسندی روسیه را از برکناری دولت قوام السلطنه نادیده گرفت. به طوری که شومیاتسکی می گوید «پس از آن که آقای مستوفی الممالک کابینه خودش را معرفی نمود مشغول مذاکره روابط تجارته بین دولت روسیه و ایران خواهم شد.» رفتار سیاسی- تجاری روسیه در تمام مدت دولت قوام السلطنه سیری به سوی تیرگی داشت. اگر واکنشهای روسیه شوروی را در قبال مذاکرات ایران و امریکا درباره امتیاز نفت شمال، محدودیتهای تجاری در مرزهای شمالی برای بازرگانان ایرانی، بالا- بردن تعرفه های گمرکی، اخلال در مذاکرات مرزی استرآباد، مقالات جراید طرفدار سیاستهای روسیه شوروی علیه دولت پی گیری شود و در ن هایت قطع مذاکرات تجاری که همانا معلق ماندن مهم ترین گلوگاه تجاری ایران در مرزهای شمالی بود در نظر گرفته شود، روشن می شود که عملکرد کابینه قوام السلطنه با آن چه که سیاست خارجی شوروی برای همسایه جنوبی خود (ایران) تعریف کرده بود منافات داشت. و از آن جا که عملکرد دولت قوام با انگلیس به نحوی نبود که حسادت روسیه را برانگیزد، بلکه برعکس، در این دوره احساسات ضد انگلیسی در کشور رشد چشمگیری داشت، تقابل، نارضایتی و حتی تضییقات پدید آمده از طرف شوروی نسبت به ایران را پیش از همه باید در ورود اقتصادی دولت وقت امریکا به ایران دانست.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۷۹.

۴- همان، پ ۱۸، ص ۹.

اختیار گذاردن «چهارصد نفر ایرانی انقلابی متوقف روس» مناسب است تا با همراهی لاهوتی، احسان الله خان دوستدار و حاج احمد علیه دولت وارد عمل شویم. نبیل الدوله کارگزار آستارا پس از این اظهارات نبود قشون در آستارا را یادآور می شود که اگر چنین هجومی رخ دهد وضعیت خطرناکی پیش خواهد آمد. (۱)

* حضور نظامیان عثمانی میان نیروهای اقبال السلطنه

بنا به گزارش فرمانده نظامی خوی و سلماس، یاور معین السلطنه، بنابر تحقیقات صورت گرفته «اقبال السلطنه و خوانین ماکو از عساکر عثمانی هر کدام ده نفر پنج نفر نگاه داشته ... متجاوز از هفتاد و الی هشتاد نفر نزد خوانین مستخدم هستند.» در این گزارش محرمانه قید شده است که لباسهای این نظامیان با رنگهای مختلف تهیه شده است. (۲) گویا این نظامیان از فراریان نظامی عثمانی بودند که خوانین ماکو آنها را به استخدام خود درآورده بودند.

* همکاری خوانین ماکو در امر خلع سلاح

بنا به گزارش رئیس کمیسیون امور سرحدی ماکو و جلفا چند روزی است یکی از صاحب منصبان نظامی برای جمع آوری سلاح وارد ماکو شده و مشغول گرفتن آنهاست.

«خوانین هم در تسلیم آنها مضایقه ندارند.» با این حال اقبال السلطنه با دلخوری گفته است «احتیاج به اعزام مأمور نداشت. هرگاه به خود من تلگراف می کردند از خوانین گرفته به اداره قشونی می فرستادم.» (۳)

* دستور تحقیق از وضعیت ایرانیان مقیم کویت و کراچی

به دنبال گزارش حاکم دزداب از وضعیت وخیم ایرانیان مقیم کویت و کراچی (ر. ک: ۲۲ آذر) به کنسولگری ایران در بمبئی دستور داده شد تحقیقات کاملی در این زمینه صورت دهد «و در صورتی که تعیین ویس قونسول افتخاری با شرایط لازمه در نقاط مزبور ممکن و مفید باشد راپورت دهید که اجازه صادر گردد تا سرپرستی از ایرانیان آنجا [تعیین] شده تحمیلی هم بر بودجه دولت نشود.» (۴)

[تصویر] نمایی از شهر کراچی در ۱۹۲۰ میلادی

* اغتشاش و ناامنی در بین النهرین

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود خبر داد که ناامنی و عدم آسایش در بین النهرین حکمفرماست و مردم از شرکت در انتخابات خودداری می کنند. سرپرستی کاکس نماینده عالی انگلیس راه لندن را در پیش گرفته و گویا از طرف دولت انگلستان احضار شده است «و تصور می رود دیگر به واسطه سیاست خشنی که در مدت مأموریت خود در عراق اعمال شده مراجعت ننماید.» این خبر می افزاید که وهابیان که پیش از این دست به شرارت هایی در منطقه عراق زده بودند، اینک بار

دیگر به سمت ناصریه حمله کرده اند. (۵)

* جلوگیری از صدور اغنام و احشام

از طرف دولت به همه مأموران مرزی دستور داده شد که از صدور هر نوع اغنام و احشام از خاک ایران جلوگیری کنند.

روزنامه ایران با چاپ این خبر در علت این دستور العمل فقط نوشت که این مسئله باعث شکایات زیادی شده بود. (۶)

* درخواست فهرست حقوق دی ماه کارمندان

میلسپو مدیرکل مالیه از وزارت خانه ها و دواير دولتی خواست که صورت حقوق دی ماه کارمندان خود را ارسال دارند تا وزارت مالیه اقدام به پرداخت آن کند. همچنین قرار شده است صورت شهریه های دی ماه را نیز تهیه و شروع به پرداخت آن کنند. (۷)

* کشف آثار باستانی در قروس تپه

بنا به اطلاع حکومت قزوین، نایب الحکومه دودانگه گفته است که رعایای روستای حیدریه هنگام حمل خاک از ارتفاعی که «قروس تپه» گفته می شود نه عدد سکه طلا پیدا کرده اند. از طرف حکومت، نمایندگان اداره اوقاف و نظمییه بدان محل رفته و از ادامه حفاری و خاک برداری جلوگیری شده است. (۸)

* اطلاعات دیگری از مدرسه روسی غازیان

در پی درخواست وزارت امور خارجه از کارگزاری رشت (ر. ک: ۱۸ دی) درباره موقعیت ملکی مدرسه روسی غازیان این کارگزاری امروز نوشت که زمین مدرسه «متعلق به آقایان سپهدار، سپهسالار و تومانیانس بوده و قباله زمین را به طور اعانه به روسها داده اند» و ساختمان در سال ۱۳۳۲ ق ساخته شده و ابتدا مدرسه بوده است نه کلیسا. (۹)

* تفتیش چاپار یک انگلیسی و اعتراض سفارت

سرپرسی لورن امروز در نامه ای به قوام السلطنه از قول کنسول انگلیس در کرمانشاه نوشت که مأموران نظامی در بازار کرمانشاه چاپار و کیل انگلیس در کردستان را نگاه داشته و نامه ای که کنسول انگلیس نوشته بود، گرفته، خوانده و به چاپار پس داده اند. «مستر وارل از این اقدام غیر [اصولی] به حکمران کرمانشاهان پروتست نموده اند.» لورن از قوام السلطنه خواست از وزیر جنگ بخواهد تحقیقات لازم را در این مورد به عمل آورد. (۱۰)

۱- همان، پ ۱۶، صص ۴۲ و ۴۳. این نامه، محرمانه به وزارت جنگ ارسال شد.

۲- همان، پ ۳، ص ۳۵.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۳۷-۱/۴۵-۱۳۰۱.

۴- همان، ۲-۲-۱۴-۱۳۰۱.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۷، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۵، ص ۲.

۷- همان جا.

۸- همان جا.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۲۳-۳۲-۱۳۰۱.

۱۰- همان، ۷-۱۵-۳-۱۳۰۱.

کند. در نتیجه این اعتماد در ۲۲ مهر ۱۳۰۰ احمد شاه با احضار رتشتین، میرزا رضا بصیر الدوله را که از دوستان و ملازمان محرم خود می دانست، رسماً به عنوان رابط خود و وزیر مختار معرفی کرد تا پیامهای محرمانه آن دو را ردوبدل کند. این مهم برقرار بود تا اینکه احمد شاه در ۲۷ دی ۱۳۰۰ راهی سفر فرنگ (اروپا) شد. پس از آن رتشتین به روسیه فراخوانده شد و شومیاتسکی در ۸ اردیبهشت ۱۳۰۱ به عنوان کاردار سفارت به تهران وارد شد و در ن هایت در ۱۷ تیر همان سال به عنوان وزیر مختار شوروی به احمد شاه معرفی شد. شومیاتسکی اگرچه نتوانست همچون رتشتین اعتماد احمد شاه را جلب کند اما روابط محرمانه او با احمد شاه به وساطت بصیر الدوله از ۴ بهمن ۱۳۰۱ آغاز و تا ۲۹ مهر ۱۳۰۲ ادامه داشت. رضا بصیر الدوله هروی یادداشتهای خود از این دیدارها و مذاکرات محرمانه را در دفترچه ای نگه داشته بود که نزد دامادش عیسی صدیق نگه داری می شد. این یادداشتهای بعدها تحت عنوان «دو سال روابط محرمانه احمد شاه و سفارت شوروی» به کوشش مجید تفرشی چاپ و منتشر گردید. میرزا رضا بصیر الدوله هروی در ۱۳۳۷ ش در سن ۸۲ سالگی درگذشت. حاصل دو ازدواج او پنج فرزند (سه دختر و دو پسر) است (هروی بصیر الدوله، دو سال روابط محرمانه احمد شاه و سفارت شوروی، صص ۳۲-۷).

پنج شنبه ۵ بهمن ۱۳۰۱ / ۲۵ ژانویه ۱۹۲۳ / ۷ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه ادامه طرح لایحه گل سرخ در دستور قرار گرفت. امروز مجلس زود تعطیل شد.

قرار بود در این روز لایحه ای که از طرف «هیأت مؤتلفه» مجلس با ۴۹ نماینده با موضوع کابینه قوام السلطنه نگاشته شده بود قرائت شود. این لایحه علیه کابینه نوشته شده بود. این گروه موفق شدند با غلبه بر طیف اکثریت، نسبت به عدم صلاحیت دولت ابراز نظر کرده، عقیده خود را به کرسی بنشانند. «اکثریت سابق که طرفدار و موافقین کابینه آقای قوام السلطنه بودند کوشش نمودند که کابینه را ثابت و محافظت کنند ولی موفقیت حاصل نشد.» (۱)

* استعفای قوام السلطنه

پیش از ظهر امروز قوام السلطنه به حضور احمد شاه رسید و استعفای خود را تقدیم کرد. این استعفا مورد قبول احمد شاه واقع شد. (۲)

* اطلاع استعفای قوام السلطنه به مجلس

امروز عمید السلطنه از طرف قوام السلطنه در مجلس شورای ملی حاضر شد و خبر استعفای او را به رئیس مجلس و نمایندگان رساند. (۳)

* دیدار رسمی سفیر جدید آلمان با احمد شاه

بعد از ظهر امروز کنت شولنبرگ سفیر جدید آلمان در ایران با تشریفات خاصی به حضور احمد شاه رسید و اعتبارنامه خود را تسلیم کرد. (۴)

نطق شولنبرگ و اظهارات احمد شاه در روزنامه ایران درج گردید. (۵)

* اعتصاب آژانها

از ساعت هشت صبح امروز آژانهای کمیساریای نمره ۷ ناحیه قاجار به علت عقب افتادن حقوق پنج ماهه خود دست از کار کشیدند و اعتصاب کردند. مسئولان نظمی که اوضاع را وخیم دیدند با حضور در بین آژانهای اعتصاب کننده با دادن مواعید آنها را متقاعد کردند که تا روز شنبه حقوق آنها را پرداخت خواهند کرد. (۶)

* پرسش وزارت امور خارجه از تأمین نامه سیمیتقو

وزارت امور خارجه در نامه ای که امروز به وزارت جنگ نوشت ضمن اشاره به پاسخ سفارت انگلیس درباره اعتراضات دولت ایران نسبت به تحرکات اسماعیل آقا سیمیتقو و سید طه در مرزهای کردستان و آذربایجان ایران (ر. ک: ۱۷ دی) از عفونامه ای که ایران به دست سیمیتقو داده سؤال کرد؛ سفارت انگلیس مدعی است این عفونامه دیده شده است. «متمنی است صحت و سقم مسئله و نظریاتی که راجع به سایر مسائل مندرجه در مراسله سفارت دارند مرقوم فرمایید.» (۷)

* کشته شدن عموزاده سیمیتقو

بنا به خبری که امیر لشکر شمال غرب به مرکز فرستاد عبد الله بیگ عموزاده اسماعیل آقا که یک تپانچه ده تیر همراه داشته [تپانچه اش] خودبه خود شلیک شده و به قلب او اصابت کرده است. عبد الله بیگ در اثر این حادثه فوت کرده است. (۸)

* توافق با امیر مؤید

حاکم استرآباد امروز به وزیر جنگ نوشت که موفق شده است امیر مؤید را از ترکمن صحرا به استرآباد بیاورد. او دیروز وارد استرآباد شد. «اصرار و تأکید می کنم هرچه زودتر به مرکز حرکت نماید.» (۹) امیر مؤید در استرآباد در خانه سردار رفیع توقف کرد. (۱۰)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۷، صص ۱ و ۲. «سقوط قوام و تقلیل طرفداران او در مجلس، علل مختلفی داشت. یکی مبارزه پنهانی و آشکار سردار سپه وزیر جنگ با او بود. ضربتی که قوام به سردار سپه وارد کرد گرچه ظاهراً التیام یافت ولی کینه قوام در دل او باقی مانده بود و لذا مصلحت خود را در این دید که با سوسیالیست ها نزدیک شده، به دست آنها کلک قوام را بکند. سردار سپه میل داشت نظمی را ضمیمه کار خود کند و یکی از نظامیان مورد اعتماد خود را در رأس آن بگمارد و کلیه افسران سوئدی را مرخص کند و در این مورد گزارشی به قوام السلطنه داد. ولی رئیس دولت از انجام چنین تقاضایی سر باز زد و خواسته او را اجابت ننمود. غیر از مخالفت سردار سپه با رئیس دولت که از طریق حزب سوسیالیست انجام می گرفت، دولتین انگلستان و شوروی هم از او روی برگردانیدند. انگلیسها از اینکه قوام السلطنه سیاست خارجی سومی را در ایران بنیاد نهاد ناراضی، بلکه از مخالفین سرسخت او شدند. قوام السلطنه با استخدام مستشاران امریکایی برای مالیه ایران و مذاکره با شرکت های ... [نفتی امریکا] برای اعطای نفت شمال، نفوذ یک دولت خارجی را در ایران موجب می شد و طبعاً منافع انگلیسها به خطر می افتاد. شوروی ها هم در امر تجارت و صادرات و واردات و مسئله ترانزیت و ماهیگیری بحر خزر انتظاراتی از دولت قوام السلطنه داشتند که چون انجام نپذیرفته بود، برای ساقط کردن وی تلاش می کردند. بالاخره تدریجاً از موفقیت دولت کم شد و اقلیت مجلس به زعامت سلیمان محسن و سید محمد صادق طباطبایی به ۴۸ نفر رسیدند و چون قوام هوا را پس دید، قبل از آنکه با رأی عدم اعتماد مواجه شود، از کار کناره گیری کرد.» (عاقلی، میرزا احمد خان ...، ص ۲۳۳). «برخلاف کابینه اول قوام السلطنه که به محض اعلام سقوط آن مردم را متأثر کرده و تأثیر عمیقی بخشیده بود این مرتبه خبر استعفای مشار الیه در بین طبقات مختلفه با خوشوقتی تلقی گردید زیرا قوام السلطنه در سیاست خارجی خیلی قوی و صاحب عزم و اراده و تصمیم بود ولی برعکس در سیاست داخلی کشور ضعیف و اصولاً مردم دار نبود. به این جهت هم روزبه روز بر تعداد مخالفین کابینه

افزوده می گشت و سردار سپه هم مخفیانه علیه کابینه اقداماتی می نمود. علت ضعف سیاست داخلی هم این بود که روح آریستوکرات منشی قوام السلطنه مانع از این بود که بتواند با مردم کاملاً تماس و آنها را با زبان نرم و ملایم راضی نماید. به همین لحاظ پس از تشکیل کابینه در خارج از مجلس جراید طرفدار سوسیالیستها بنای حملات شدید را گذاشته و در مجلس هم نمایندگان سوسیالیست بنای مخالفت شدید را با کابینه قوام السلطنه گذاشته در سقوط آن نهایت کوشش را می نمودند. منتهی مقاومت و طرفداری مدرس لیدر اکثریت و نمایندگان اکثریت مجلس در مقابل حملات سوسیالیست ها در مجلس، مانع از سقوط کابینه بودند. تا اینکه بالاخره قوام السلطنه از این کشمکشها خسته شده روز پنجم دلو در قصر گلستان به حضور احمد شاه رفته، استعفای خود را تقدیم نمود. گرچه خارجیا هم به علت موافقت قوام السلطنه با مسئله نفت شمال و کمپانیهای امریکایی باطنا علیه کابینه تحریکاتی می کردند و می توان علت اصلی سقوط کابینه را در اثر مخالفت آنها دانست ولی وسائل و ظاهر امر و اسباب کار طوری چیده شده بود که کابینه ناگهان به شرح بالا ناچار به استعفا گردید.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۳۴).

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۷، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۷، ص ۳.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۷، ص ۲.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۷، ص ۳.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۷، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۲.

۸- همان، پ ۳، ص ۷۷.

۹- همان، پ ۱۸، ص ۷.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه ۲۴-۱۴-۴۹-۱۳۰۱.

[تصویر] امیر مؤید سواد کوهی

* درخواست انتقال رافائیل به تبریز

وزارت داخله از وزارت جنگ خواست که رافائیل آشوری که اینک در کرمانشاه زندانی است و اتهامات بزرگی متوجه اوست، برای تعیین و تحقیق این اتهامات لازم است به تبریز منتقل شده، با تشکیل هیأتی از آگاهان آن منطقه به این اتهامات رسیدگی شود. رافائیل آشوری متهم است هنگام طغیان آشوریها که حاکم سلدوز بوده ۳۵۰۰ نفر از مسلمانها را کشته و عده زیادی از زنان مسلمان را اسیر کرده و به عشایر کرد اطراف سلیمانیه و موصل فروخته است. درباره این اتهامات سندی در دست نیست؛ لازم است در تبریز به این اتهامات رسیدگی شود. (۱)

* تهدید رضا خان و ابلاغ آن به اهالی استرآباد

پس از آن که حاکم استرآباد از تحرکات یک روحانی به نام متعضد الاسلام وزیر جنگ را باخبر کرد و نوشت که با نامه پراکنیهای خود از تهران برای این منطقه حاکم تعیین می کند، رضا خان امروز به حکومت استرآباد نوشت که «امر می کنم به عموم مفسدین گوشزد نمایم چنانچه به [محض] وصول این تلگراف دست از حرکات بی رویه خود بردارند شدیداً تنبیه و مجازات خواهند شد.» (۲)

* خرید ما زاد گندم در خمسه

بنا به گفته مفتش خالصجات دولتی در خمسه، رئیس کل خالصجات و ارزاق مملکتی که از مستشاران امریکایی تازه وارد به ایران است، می خواهد ما زاد گندم ایالت خمسه را از قرار خرواری دوازده تومان خریداری کند. این مفتش از حاکم خمسه خواست برای اجرای این دستور پنج نفر نظامی در اختیار او قرار گیرد. و نیز تقاضا کرد موضوع فعلاً آشکار نشود تا از هرگونه هوچی گری پیش گیری شود. (۳)

* دانشجویان ایرانی مقیم روسیه

ژنرال کنسول روسیه شوروی در مشهد به کارگزاری اول مهم خارجه خراسان و سیستان خبر داد که یکصد محصل ایرانی در مدارس دار الفنون روسیه تحصیل می کنند. از این تعداد ۲۵ دانشجو در ترکستان مشغول آموزش هستند که رایگان تحصیل می کنند اما مخارج زندگی با خودشان است. ژنرال کنسول گفته است جوانان ایرانی مایل به تحصیل در روسیه باید به کنسولگری آمده، تقاضای خودشان را تقدیم کنند و این که چه معلوماتی دارند، زبان روسی می دانند یا خیر؛ اگر معلومات کافی برای دخول به مدرسه دار الفنون روسیه ندارند چه طور خود را مهیا خواهند کرد. روسیه حاضر است برای آماده کردن داوطلبان، مدرسانی را به مشهد گسیل داشته با تأسیس مدرسه، آنها را آموزش اولیه دهد. (۴)

* ارسال آیین نامه سجل احوال انگلستان به ایران

سفیر ایران در لندن امروز بنا به درخواستی که بلدیہ از وزارت امور خارجه کرده بود «چهار نسخه کتابچه قانون سجل احوال و نظامنامه آن که فعلا در مملکت انگلستان مجری است» به این وزارت خانه فرستاد. (۵)

[تصویر] تصویری از شناسنامه های قدیم

* ریاست افتخاری جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران

نظامنامه اساسی جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران به ولیعهد داده شد و او امروز در ابتدای این نظامنامه نوشت که «ریاست افتخاری این جمعیت نوع پرور را با کمال مسرت می پذیرم». (۶)

[تصویر] نشان شیر و خورشید

* تقی زاده در مسکو

سید حسن تقی زاده که پس از قطع مذاکرات تجاری بین ایران و روسیه شوروی از مسکو به برلن رفته بود، اینک به مسکو بازگشته و بنا به اطلاع وزارت امور خارجه مکاتبات خود را با این وزارت خانه از مبدأ مسکو آغاز کرده است. (۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۵۹.

۲- همان، پ ۱، ص ۹۱.

۳- همان، پ ۱۷، ص ۲۸.

۴- اسناد وزارت امور خارجه ۶-۴۳-۳۲-۱۳۰۱.

۵- همان، ۴-۱-۵۳-۱۳۰۱.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۰۰۳۵۰۲، آرشیو ۳۰۴ ع ۴ آ ج ۱، شم میکروفیلم ۰۰۱۸۰۰۶۴. در جزوه ای که اساسنامه این جمعیت در آن درج شده بود تاریخ تأسیس جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران، اسفند ۱۳۰۱ یاد شده است.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۶، ص ۱.

* تبریک به انتشار قرن بیستم

روزنامه ایران امروز انتشار دوباره نشریه قرن بیستم (۱) را تبریک گفت و نوشت که این جریده سال گذشته در شانزده صفحه منتشر می شد و اینک با مدیریت میرزاده عشقی و عباس میرزا بار دیگر در اختیار خوانندگان قرار گرفته است. (۲)

* تذکر به رکن اعظم نایب الحکومه سابق تربت

در پی رسیدن اخباری از تحرکات و دسیسه های رکن اعظم نایب الحکومه سابق تربت بر ضد مصالح ولایتی از طرف قوام السلطنه ریاست وزراء تلگرافی به او فرستاده شد که در برابر اوامر دولت مطیع باشد و آرامش آن منطقه را برهم نزند. (۳)

* پرداخت حقوق دی ماه کارمندان وزارت مالیه

امروز «حقوق برج جدی اعضاء و اجزاء وزارت مالیه پرداخت شد و برطبق دستور مدیرکل وزارت مالیه حقوق های بالای ۶۰ تومان با چک تحویل شد تا از بانک بگیرند.» (۴)

* امتناع گمرک از دادن کشتیها

پس از توافقات صورت گرفته بین وزارت جنگ و وزارت مالیه برای تحویل کشتی هایی که در بوشهر هستند به نماینده قشون در بندر، گمرک می گوید که هنوز در این مورد دستوری نرسیده است. (۵) موضوع به وزارت جنگ منعکس شد و رضا خان به حکومت بنادر نوشت که اظهارات گمرک بی مورد است؛ از وزارت مالیه حکم لازم صادر شده است که جهازات به اداره قشونی تحویل داده شود. (۶)

[تصویر] بوشهر قدیم

۱- قرن بیستم هفته نامه تندرو سیاسی و مخالف جمهوری رضا خان به صاحب امتیازی و نویسندگی سید محمد رضا میرزاده عشقی که نخستین شماره آن (سال اول) در ۱۶ صفحه و به قطع وزیری روز جمعه (۲۷ شعبان ۱۳۳۹/۱۶ اردیبهشت ۱۳۰۰) در تهران منتشر گردید. قرن بیستم به صورت سری و در مطبعه روشنایی تهران چاپ می شد. اکثر مقاله های آن را میرزاده عشقی می نوشت که از بهترین مقاله ها به شمار می آید. شماره اول سال دوم این نشریه در ۲۸ جمادی الاولی ۱۳۴۱/۲۵ دی ۱۳۰۱ به مدیرمسئولی عباس اسکندری منتشر شد. [تصویر] میرزاده عشقی این شماره به جای روزنامه سیاست به چاپ رسید که باز میرزاده عشقی صاحب امتیاز آن بود. این بار مندرجات قرن بیستم سرمقاله های تند و آتشین به همراه قسمتی از اشعار عشقی و مقالات اجتماعی و اخبار داخله بود که تا ۲۸ حمل (فروردین) ۱۳۰۲ هجده شماره از آن در دوره دوم چاپ و منتشر گردید. قرن بیستم به مدت چهار ماه به محاق رفت تا اینکه سومین دوره آن در ۱۳۰۳ ش همزمان با آغاز نغمه جمهوریت از سر گرفته شد. در این دوره بیش از یک شماره منتشر نشد و مطالب و مقالات همین شماره باعث کشته شدن صاحب امتیاز آن میرزاده

عشقی گردید. این شماره که در ۷ تیر ۱۳۰۳/۲۴ ذی قعدة ۱۳۴۳ به چاپ رسید مطالب و اشعاری را دربر می گرفت که مهم ترین عناوین آن عبارت است از «آرم جمهوری»، «جمهوری سوار» و «نوحه جمهوری». کاریکاتوری هم در کنار مقاله آرم جمهوری که در صفحه ۸ نشریه مندرج بود قرار داشت که همه بر ضد جمهوری خواهی رضا خان سردار سپه دلالت می نمود. با انتشار همین شماره، روزنامه قرن بیستم توقیف گردید و میرزاده عشقی در ۱۲ تیر ۱۳۰۳ هنگام بامداد در منزل مسکونی اش (در دوازده دولت تهران) توسط دو نفر به قتل رسید (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، صص ۱۰۵ تا ۱۰۷).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۶، ص ۱.

۳- همان جا. این تلگراف قطعا پیش از استعفای قوام ارسال شده است.

۴- همان، شم ۱۳۰۷، ص ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۱۰۵.

۶- همان، پ ۳، ص ۱۷.

جمعه ۶ بهمن ۱۳۰۱/۲۶ ژانویه ۱۹۲۳/۸ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* عدم اعتماد به وحید السلطنه

سرکنسول ایران در بین النهرین در مکاتبه امروز خود با وزارت امور خارجه گزارشهای رسیده از وحید السلطنه کار گزار ایران در محمره را درباره شیخ خزعل فاقد ارزش دانست.

[تصویر] شیخ خزعل

از نظر این نماینده سیاسی وحید السلطنه جیره خوار شیخ خزعل است و ماهی یکصد تومان از او حقوق می گیرد. او «وقایع مهم سرحدی را به دولت راپورت نداده و اگر هم داده دروغ و به عکس به عرض رسانیده است.» سرکنسول ایران نوشت از نظر او شیخ خزعل یک مأمور ایرانی نیست؛ او عامل انگلیسهاست «و با کشتی هایی که دولت انگلیس در مقابل خدماتش به او داده دائما به اتفاق حاج رئیس پیشکارش مال التجاره وارد کرده و ابداء گمرک نمی دهد و بالاتر از همه خود را مالک الرقاب این دو شهر مهم (محمره- ناصری) دانسته و عواید آن را تماما برده و دیناری به دولت نمی دهد.» وی در انتهای نامه با توجه به قرارداد هایی که شیخ خزعل رأسا با انگلیس منعقد کرده و نیز اقداماتی که انگلیس در مرزهای ایران برای تحکیم نفوذ خود می کند موضوع را قابل تعقیب دانست. (۱)

* توضیحات حاکم استرآباد درباره بی نظمیهای این منطقه

در پی ابراز نارضایتی وزیر جنگ از اغتشاش و هرج و مرج موجود در منطقه استرآباد، حاکم استرآباد توضیح داد که گزارش هایی که از هرج و مرج استرآباد به وزارت جنگ رسیده براساس اغراض شخصی بوده و مبالغه گویی است. اما روشن است که مناسبات بین ترکمانها براساس گروکشی و خون ریزی است. با این حال سعی بر جدیت در ایجاد آرامش بوده است. حاکم استرآباد با یادآوری اقدامات خود درباره امیر مؤید نوشت که در وظایف خود کوتاهی نکرده است. (۲)

* شکایت اقبال السلطنه از مأموران مالیه

بنا به گزارش امیر لشکر شمال غرب، اقبال السلطنه خوانین طرفدار خود را وادار کرده است علیه «نظامیان مأمور مالیه ماکو شرح مفصلی به وزارت مالیه» بنویسند. این شرح وقتی برای امضاء نزد سالار منصور که از دسته مخالف اقبال السلطنه است برده می شود، از امضاء آن امتناع می ورزد. سالار منصور در اقدامی متقابل شرحی مبنی بر رضایت از نظامیان مأمور مالیه تهیه و ارسال می کند. (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۳-۵۲-۱۳۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۸.

* کرج، بدون مدرسه

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود نوشت در کرج و نواحی آن که چند هزار نفر زندگی می کنند حتی یک مدرسه هم برای آموزش اطفال وجود ندارد. «واقعا خیلی تأسف آور است که ساکنین پنج- شش فرسخی پایتخت مملکت در این قرن نورانی به واسطه عدم توجه وزارت معارف در حالت بی علمی و جهالت زندگانی» کنند. (۱)

* قلعه گیری در زمین فوتبال مدرسه امریکاییها

امروز بازی قلعه گیری بین شاگردان مدرسه نظام و کلوپ ژیمناستیک برگزار شد و مدرسه نظام موفق شد این بازی را به سود خود به پایان ببرد. این مسابقه با تدارک هیأت مروجین ورزش ایران انجام گرفت. (۲)

[تصویر] نمایی از مدرسه نظام

* اطلاعیه نشریه ندای گیلان

نشریه ندای گیلان که تعطیل شده بود با انتشار فوق العاده ای رفع توقیف خود را به اطلاع خوانندگان رساند. اما امروز عده ای با شکستن قفل در چاپ خانه اتحاد، روزنامه را که در حال کامل شدن بود به علاوه اسباب و وسایل چاپ به سرقت بردند. مدیر روزنامه ندای گیلان با چاپ اطلاعیه ای این موضوع را به اطلاع رساند و در پایان افزود که «با بودن چنین حکمران موهومی که خود محرک این قضایا است» عدم امنیت ادامه خواهد یافت. (۳) قوام السلطنه پیش از استعفا دستور رفع توقیف ندای گیلان را داده بود.

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۷، ص ۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۹، صص ۳ و ۴.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵- ۱۰- ۴۶- ۱۳۰۱.

شنبه ۷ بهمن ۱۳۰۱ / ۲۷ ژانویه ۱۹۲۳ / ۹ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* اظهار تمایل به نخست وزیری مستوفی الممالک

امشب مجلس شورای ملی جلسه خصوصی تشکیل داد و با رأی ۵۵ نسبت به ریاست وزرایی مستوفی الممالک ابراز تمایل کرد. (۱)

[تصویر] مستوفی الممالک

* فراکسیون های جدید مجلس پس از سقوط دولت قوام

پس از آن که امروز مجلس در جلسه خصوصی خود با ۵۵ رأی به ریاست وزرایی مستوفی الممالک (۲) ابراز تمایل کرد «شاهزاده نصرت الدوله و نه نفر دیگر موافقت خود را موقوف به پروگرام دولت کرده و یک عده ده- دوازده نفری به ریاست و لیدری آقای مدرس اقلیت را تشکیل داده و اسم خود را هیأت مثبت نام گذاشته اند.» (۳)

* گزارشی دیگر از وضعیت سیمیتقو و کردستان عراق

بنا به گزارش فرمانده قوای ساوجبلاغ که از منابع محلی کسب اطلاع کرده بود «سمیکو نزد شیخ محمود رفته است و سید طه در اربیل مانده. عثمانیها انگلیسها را مغلوب نموده و در پیشرفت می باشند. قورخانه ای که اخیرا عثمانی ها از راه ارومیه آورده بودند به واسطه مسدودیت راه گردنه شیخ ... مانده است که نمی توانند بپس روند.» (۴)

* انعکاس درخواست حاکم دزداب به وزارت جنگ

در پی گزارش حاکم دزداب از حضور انگلیسها در نقاط مختلف این ناحیه، وزارت امور خارجه در شرحی که به وزارت جنگ نوشت با اشاره به پیشینه حضور انگلیسها در دزداب نوشت که در اوایل جنگ بین الملل راه آهن هندوستان به دزداب رسید و این نقطه اهمیت یافت و حاکم مخصوصی بدانجا اعزام گردید. قبل از ورود این حاکم همه امور دزداب توسط مأمورین انگلیسی و هندی اداره می شد و در همه کارها دخالت می کردند. همه حاکمانی که از آن زمان تاکنون به دزداب فرستاده شده اند دستور داشته اند از مداخلات خارجی پیش گیری کنند و کارها را به دست خود بگیرند. اکنون در خاش، ماشکیل و میرجاوه انگلیسها حضور دارند. بهانه آنها تأمین راه تجارتنی است و در این نقاط یکصد نفر قشون و یک تحصیل دار دارند که در واقع بر اهالی مناطق یاد شده حکومت می کند. ایران در این نواحی حاکمیت ندارد. حکومت دزداب پیشنهاد کرده است که پانصد نفر از قوایی که در بیرجند متوقف هستند به جای قشون انگلیس به منطقه بیاید؛ هم نفوذ دولت در بلوچستان تعمیم یابد و هم مالیاتهای نگرفته، گرفته

استعفای قوام السلطنه را به مجلس ابلاغ و تأکید در اظهار تمایل اکثریت مجلس نسبت به رئیس الوزرای آتیه نموده، نمایندگان را به جلسه خصوصی دعوت کرد. یک ساعت از شب گذشته همان روز جلسه خصوصی تشکیل و به اکثریت پنجاه و پنج نفر تمایل مجلس شورای ملی نسبت به ریاست وزرائی مستوفی الممالک معین گردید و قبل از ظهر روز هشتم دلو رئیس مجلس به حضور شاه رفته، تمایل مجلس را راجع به ریاست وزرائی مستوفی الممالک به سمع شاه رسانیده، مراجعت نمود.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۳۵)

۲- میرزا حسن آشتیانی مستوفی الممالک (سوم) فرزند میرزا یوسف مستوفی الممالک که بعدها نام خانوادگی مستوفی گرفت در ۱۲۹۲ ق/ ۱۲۵۰ ش در تهران به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را نزد معلمین خصوصی فراگرفت و در سن ۶ یا ۷ سالگی پس از اینکه میرزا یوسف خان، صدراعظم ناصر الدین شاه شد بنا به درخواست وی از شاه لقب و منصب مستوفی الممالک (وزیر دارایی آن زمان) به میرزا حسن رسید و حاج میرزا نصر الله گرگانی که یکی از مستوفیان درجه اول بود به نیابت او تعیین گردید. مستوفی در ۱۳۰۳ ق پس از درگذشت پدر، رسماً همه مشاغل میرزا یوسف را برحسب امر شاه با پیشکاری میرزا هدایت الله وزیر دفتر (پدر دکتر مصدق) برعهده گرفت. در سال ۱۳۱۰ ق که میرزا هدایت درگذشت میرزا حسن مستوفی خود امور استیفاء (مالیه) را انجام می داد. در اوایل سلطنت مظفر الدین شاه، امین الدوله صدر اعظم جدید، ناصر الملک را به جای مستوفی به وزارت مالیه برگزید. مستوفی نیز در ۱۳۱۸ ق در سن ۲۶ سالگی به اروپا رفت و مدت هفت سال در پاریس اقامت گزید. در اوایل مشروطیت به تشویق میرزا علی اصغر خان امین السلطان اتابک اعظم، به ایران بازگشت و در کابینه اتابک، وزیر جنگ شد. پس از قتل اتابک در چند کابینه دیگر همین سمت را حفظ کرد. مستوفی شش بار (۱۲۸۹ ش- ۱۳۰۶ ش) به ریاست الوزرائی رسید که هر دوره بنا به دلایلی از این سمت کناره گیری می کرد. او چهار نوبت وزیر کشور، یک بار وزیر امور خارجه و یک بار وزیر مشاور شد. در ادوار اول، سوم، چهارم، پنجم و ششم نماینده مجلس شورای ملی بود. از جمله مهم ترین وقایعی که در دوران رئیس الوزرائی او اتفاق افتاد می توان به موارد ذیل اشاره کرد: وقوع جنگ جهانی اول و اعلام بی طرفی ایران در این جنگ، اشغال ایران از طرف متفقین، تخلیه نیروهای متفق از ایران پس از جنگ، تهدید پایتخت توسط نیروهای روسی و مهاجرت عده ای از رجال و نمایندگان به کرمانشاه، تعطیلی مجلس سوم به دلیل مهاجرت، خلع سلاح مجاهدین مشروطه، استخدام مستشاران خارجی، تأسیس ذوب آهن ایران، کتاب خانه ملی و تقویت قانون سربازگیری (نظام وظیفه). مستوفی پس از کناره گیری از کار در ۱۳۰۶ ش، تا آخر عمر شغلی اختیار نکرد. سرانجام در ۶ شهریور ۱۳۱۱ بر اثر سگته قلبی درگذشت و در مقبره خانوادگی در ونک به خاک سپرده شد. (بامداد، شرح حال رجال ایران در ...، ج ۱، ص ۳۱۸؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، ص ۱۴۱۲).

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۹، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۸۸.

شود. موافقت مقامات انگلیسی برای این موضوع جلب شده است. (۱)

* تبلیغات کمونیستی در انزلی

مؤید حضور کارگزار رشت به وزارت امور خارجه اطلاع داد که مجالس کمونیستی در انزلی علنا حکمفرماست. اخیرا جمعی بی کار به خانه امام جمعه که مورد وثوق و توجه اهالی است می روند و پس از تهدید او می گویند اگر برای ما کار تهیه نشود شروع به آتش زدن و غارت خانه ها خواهیم کرد. یک نفر از این گروه هم که مست بوده جلو امام جمعه را گرفته و به او توهین کرده است. امام جمعه برای اعتراض از شهر خارج شده، به آب کنار رفته است. عده ای از تجار و اهالی انزلی برای بازگرداندن امام جمعه راهی آب کنار شده اند. مؤید حضور در پایان گفت که با رئیس قشون ملاقات کرده و پس از شرح موقوف وی راهی انزلی شده است. (۲) در این زمان محمد حسین آیرم به عنوان رئیس جدید قشون مستقل شمال وارد منطقه شده بود.

یکی از مأموریت‌های او مقابله با فعالیت‌های کمونیستی بود. این وجه از حضور او چنان پررنگ بود که اعتراض والی گیلان نیر السلطان را برانگیخت و در مورد دخالت‌های محمد حسین خان در امور غیرنظامی به تهران اعتراض کرد. (۳)

* اجازه بازگشت به حسن آقا مهری

با مجوز نخست وزیر در اردیبهشت سال جاری به وزارت امور خارجه، حسن آقا مهری از بادکوبه به رشت آمد و حدود هفت ماه در این شهر متوقف بود تا این که پس از بیماری با اجازه اداره حکومتی بار دیگر راهی بادکوبه شد. وی پس از معالجه در بازگشت به ایران با ممانعت مأموران مواجه، و بازگردانده شد. اما اینک نظر به این که سابقا به وی تأمین داده شده بود و با اجازه حکومت گیلان راهی بادکوبه شده بود، مقتضی است اجازه ورود او صادر شود. این درخواست را حکومت گیلان و طوالتش از ارکان حرب لشکر مرکز کرد. (۴) وی متهم بود که در وقایع گیلان سوء سابقه دارد و به رفت و برگشت او به قفقاز با سوءظن سیاسی نگاه می شد.

* شکایت اقبال السلطنه از اقدامات امیر لشکر شمال غرب

در دیدار خصوصی ای که اقبال السلطنه با حاکم سابق سلماس داشت از موقعیتی که مأموران نظامی در ماکو پدید آورده اند شکایت، و از برخوردهای عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب گلایه نمود و گفت نه تنها طهماسبی به پیشنهادهای من پاسخ نمی دهد بلکه رفتاری می کند که دولت را هم رودروی من قرار دهد. در این دیدار حاکم سابق سلماس به اقبال السلطنه پیشنهاد می دهد خوانین ماکو را متحد کرده و متعاقبا عشایر کرد منطقه را نیز با خود هم آوا نمایند.

این گزارش را حسن خان جلیوند رئیس نظامیان ماکو محرمانه کسب کرده، به مرکز فرستاد. (۵)

* دستور تشکیل محکمه برای سالار اشجع

سالار اشجع که متهم به قتل سردار ناصر است، اخیراً دستگیر و در اردبیل زندانی است. از طرف بازماندگان سردار ناصر نامه هایی برای انتقام خون مقتول به سران مملکتی فرستاده می شود.

رضا خان در تلگرامی که امروز به امیر لشکر شمال غرب فرستاد به او نوشت که پیش از حرکت به سمت اردبیل دستور دهید محکمه برای استنطاق از حسینعلی سالار اشجع تشکیل شود تا «رأی محکمه را به موقع اجرا گذارید.» (۶) شاید نظر رضا خان این بود که همزمان با رسیدن عبداللّه طهماسبی به اردبیل حکم هم صادر شده باشد و با اجرای آن اقتدار و شوکت ارتش بیش از پیش نزد مردم جلوه کند.

* حکم قشونی شماره ۱۱۲

وزیر جنگ امروز با صدور حکم قشونی شماره ۱۱۲ تعدادی از نظامیان را که در جمع آوری سلاح طوایف شاهسون فعالانه شرکت داشتند ترفیع درجه داد. در ماده یک این حکم نیز سرهنگ محمد حسین میرزا رئیس دایره عملیات ارکان حرب کل قشون، به سمت مفتش سری قسمت‌های سوار منصوب شد. (۷)

* شرح کشتی های فروشی انگلیس

کنسول ایران در بصره امروز مشخصات چند کشتی جنگی را که انگلیس آنها را خلع سلاح کرده و به فروش می رساند به وزارت امور خارجه فرستاد. این مشخصات شامل سال ساخت، اندازه عرض و طول، اندازه آبخور، سرعت، تعداد سیلندر موتور و قدرت و قیمت آن بود. وی پس از آوردن این مشخصات نوشت که امکان دارد انگلیس با ایران وارد معامله نشود. «هرگاه مقتضی بدانید، تا فروش نرفته امر فرمایید غیرمستقیم خرید شود.» (۸)

وزارت امور خارجه پس از دریافت گزارش آن را به وزارت جنگ و مالیه منعکس کرد. (۹)

* پاسخ حکومت خمسه به مفتش خالصجات و ارزاق

مفتش خالصجات و ارزاق ناحیه خمسه از حاکم این ایالت درخواست کرده بود تعدادی نظامی برای خرید ما زاد گندم در اختیار او بگذارد. (ر. ک: ۵ بهمن) حاکم خمسه امروز به او نوشت که در اختیار گذاردن نظامی فقط به دستور مرکز و وزارت جنگ صورت می گیرد. وی در ادامه با اشاره به قیمت گذاری گندم منطقه از طرف مفتش، یادآور شد که قیمت هر روز تغییر می کند و بعد با یادآوری روش قیمت گذاری گندم در منطقه (تشکیل اداره ارزاق در محل، تهیه مقدمات تأمین ارزاق محل) گفت که این تمهیدات هنوز انجام نیافته است. (۱۰)

* تخصیص بودجه برای حقوق معوقه نظمی

پس از اعتصاب آژانهای ناحیه بازار در اعتراض به عقب افتادن حقوق خود (ر. ک: ۵ بهمن) امروز وزارت مالیه مبلغ ۳۰ هزار تومان به اداره نظمی تخصیص داد تا بخشی از حقوق معوقه آژانها را پرداخت کند. (۱۱)

* اقدامات کنسول روسیه در اصفهان برای تبلیغات کمونیستی

به نوشته منابع انگلیسی، م. تاردوف کنسول روسیه در اصفهان امروز یک قفقازی را به نام حمید بیک به سوی بوشهر و شیراز فرستاد. همچنین تاردوف برای گسترش تبلیغات کمونیستی کمیته ای به نام «بدبختان بختیاری» تشکیل داده است. (۱۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶ و ۷-۱۳-۵۰-۱۳۰۱.

۲- همان، ۹-۳۳-۲-۱۳۰۱.

۳- FO E ۲۹۴۵ /۶۹ /۳۴. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۶۴۶ * اقدامات کنسول روسیه در اصفهان برای تبلیغات کمونیستی ..... ص : ۶۴۵

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۷۵.

۵- همان، پ ۳، صص ۳۷ و ۳۸.

۶- همان، پ ۱۱، ص ۲۳.

۷- همان، پ ۱۵، صص ۱۸ و ۱۹.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۱۸-۱۴-۱۳۰۱.

۹- همان، ۱-۱۸-۱۴-۱۳۰۱.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۷، ص ۲۹.

۱۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۸، ص ۲.

۱۲- FO E ۳۲۱۷ /۶۹ /۳۴

یکشنبه ۸ بهمن ۱۳۰۱ / ۲۸ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۰ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه دو ماده ۹ و ۱۰ که از لایحه امتیاز نفت شمال باقی مانده بود مطرح شد. این دو ماده درباره چگونگی تعیین قیمت نفت بود. جلسه پس از تنفس به ریاست سید حسن مدرس تشکیل شد و بحثها ادامه یافت. قوام السلطنه نیز که از نخست وزیری استعفا داده بود در این جلسه حاضر بود و اظهاراتی درباره لایحه نفت ایراد کرد.

شرکت قوام السلطنه در مجلس به واسطه بقای او در سلک نمایندگی مجلس بوده است. مؤتمن الملک که جلسه مجلس را زودتر ترک کرده بود نزد احمد شاه رفت و تمایل اکثریت مجلس را به ریاست وزرای مستوفی الممالک به اطلاع او رساند.

(۱)

* گردش امور اجرایی دولت توسط معاونین وزارت خانه ها

پس از استعفای دولت قوام السلطنه، در دو روز گذشته وزارت خانه ها توسط معاونین اداره شد. آنان امروز در دربار حاضر شدند و با یکدیگر به مشورت پرداختند. (۲)

* بازپس گیری اموال به سرقت رفته از دست افغانها

به گزارش رسیده از بیرجند شرارتها و دزدیهای اتباع افغانی در مناطق مرزی که اخیرا بالا گرفته، با کوشش مأموران بخشی از اموال مسروقه به دزداب آورده شد. این اموال که شامل تعداد قابل توجهی شتر، ۶۳ الاغ، ۲۸ عدل قند و دیگر کالاها بود، تحویل اداره قشونی شد تا به مال باختگان پس داده شود. (۳)

* سفیر جدید عثمانی در راه تهران

محیی الدین پاشا (۴) سفیر جدید دولت عثمانی امروز وارد انزلی شد؛ و گفته می شود پنجشنبه آینده به تهران خواهد رسید.

(۵)

* مالکیت قانونی ایران بر مدرسه روسی غازیان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه پس از تحقیقاتی که به عمل آورد و با استناد به آگاهیهای ارائه شده از سوی اداره معارف گیلان، در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه نوشت افتتاح مدرسه روسی غازیان را موافق مقررات وزارت معارف ندانست و اضافه کرد که ساختمان این مدرسه هم طبق عهدنامه روس و ایران باید به دولت واگذار شود، اما روسها از

تحويل آن ممانعت می کنند. وزارت معارف از وزارت امور خارجه خواست موضوع را پی گیری کند. (۶)

* حکم قشونی شماره ۱۱۴

وزیر جنگ در حکم قشونی شماره ۱۱۴ که امروز صادر شد، سردار همایون را با درجه امیر لشکری به عضویت شورای عالی قشون منصوب نمود. (۷)

* جلب مدیر چاپ خانه روشنایی

به نوشته روزنامه اتحاد بر مبنای اقدامی غیرقانونی، مدیران مطابع باید به درخواست شفاهی نظمیه از چاپ روزنامه ها ممانعت کنند؛ و اینک از مدیر مطبعه روشنایی خواسته اند التزامی بدهد که هر زمان چنین درخواستی از او کردند، به اجرا بگذارد. وی پس از استتکاف از امضاء این التزام نامه امروز بعد از ظهر توسط مأمورین نظمیه جلب شد و پس از چند ساعت توقیف و بازجویی آزاد گردید. (۸)

* انتشار نخستین شماره مرد آزاد

امروز نخستین شماره روزنامه مرد آزاد به مدیریت علی اکبر داور منتشر شد. گفته شده او نام روزنامه خود را از نشریه کلمانسو آخرین نخست وزیر فرانسه در جنگ جهانی اول اقتباس کرد. مرد آزاد در قطع بزرگ، چهار صفحه و با «سرمقاله های تند و آتشین بود که با نثری ساده و عوام پسند

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۹، صص ۱ و ۲.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۹، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۹، ص ۲.

۴- دوران مأموریت محیی الدین پاشا در اوایل سده اخیر در تهران همزمان با روی کار آمدن مصطفی کمال (آتاتورک) و تأسیس دولت جمهوری ترکیه بود. با این که در ورود به تهران به واسطه پیروزیهای مصطفی کمال پاشا بر یونان و احساسات ضد انگلیسی حاکم بر ایران با خرسندی مواجه گشت، اما طولی نکشید که زبری و نادانی محیی الدین پاشا که مرد خشن نظامی و خشکی بود، موجب گردید که این شادی و امیدواری چندان نپاید تا اینکه از سفارت ترکیه در تهران برکنار شد و به جای او ممدوح شوکت بیگ که یک فرد ایران دوست بود به تهران آمد. (انتظام، خاطرات، صص ۱۵۲ و ۱۵۳).

۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۸، ص ۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲۳-۳۲-۱۳۰۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۵، ص ۱۰. قاسم خان والی یا پوروالی معروف به سردار همایون فرزند علی خان والی در سال ۱۲۵۳ ش به دنیا آمد. پس از تحصیلات مقدماتی برای ادامه تحصیل عازم فرانسه شد و در مدرسه معروف سن سیر به تحصیل اشتغال ورزید. وی دانشکده نظامی آنجا را به پایان رسانید و پس از بازگشت به ایران وارد خدمت دولتی گردید. او بنا به پیشنهاد و صلاحدید امیر نظام گروسی به ژنرال آجودانی محمد علی میرزا ولیعهد منصوب شد.

قاسم خان والی در اولین اقدام در تبریز به آوردن یک دستگاه ماشین چاپ با حروف سربی اهتمام ورزید و مطبعه مجهزی درست کرد. او همچنین گارد مخصوص تشکیل داد و در تأسیس شرکت تلفن و کارخانه برق تلاش بسیار نمود. هنگامی که حسین قلی خان نظام السلطنه با سمت پیشکار ولیعهد به آذربایجان رفت برای قاسم خان درجه امیر تومانی گرفت و او را به معاونت قشون آنجا برگزید. در سال ۱۳۲۴ ق به فرماندهی قشون آذربایجان انتصاب یافت و در این سمت در تأسیس بلدیة (شهرداری) تبریز همت گماشت. او در سال ۱۲۹۱ ش به ریاست کل شهربانی و درجه سرداری رسید و سردار همایون لقب یافت. سردار همایون سپس به حکومت تهران منصوب شد و مدتی نیز فرماندهی بریگاد مرکزی را برعهده گرفت. او در ۱۲۹۷ در کابینه وثوق الدوله به عنوان کفالت وزارت جنگ معرفی شد و سپس ریاست تفتیش قشون و حکومت اراک را تصدی نمود. در اواخر ۱۲۹۹ فرماندهی دیویزیون قزاق را عهده دار گردید. سردار همایون همان کسی است که احمد شاه وی را برای متوقف ساختن حرکت قزاقان از قزوین به تهران به آن شهر فرستاد، وی نیز با شتاب به استقبال اردوی قزاق رفت، اما به محض رسیدن بازداشت شد. وی در سال ۱۳۰۱ با درجه سرلشگری داخل نظام نوین ارتش شد و به عضویت شورای عالی نظام و مدتی نیز به ریاست تفتیش مالی ارتش برگزیده گشت و سرانجام در ۲۳ مرداد ۱۳۱۲ در شهر ارومیه درگذشت و در صحن امام زاده ابراهیم چهار فرسنگی آن شهر به خاک سپرده شد. (سیفی فمی تفرشی، نظم و نظمیة در دوره قاجار، صص ۱۷۹-۱۷۸؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۳، صص ۱۶۹۱-۱۶۸۹؛ سرمد، اعزاز محصل به خارج از کشور (در دوره قاجاریه)، ص ۴۷۱).

توسط داور تنظیم می شد و غالباً با وزراء و وکلای مجلس به گفت و گوهای تند می پرداخت.»^(۱)

[تصویر] روزنامه مرد آزاد

* ادعای یک روزنامه عراقی در تعلق جزیره قشم به انگلیس

روزنامه اوقات عراق مقاله ای به چاپ رسانده و در آن جا آورده است که جزیره قشم از ۱۸۰۹ متعلق به انگلیس بوده و پرچم آن کشور در این جزیره بلند است. کنسول ایران در بصره با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه پرسید: «هر گاه باید تکذیب شود امر فرمایید.»^(۲) با رسیدن این خبر به وزارت امور خارجه، دستور تکذیب آن داده شد.^(۳)

* منصب آجودانی برای معتمد الدوله

رضا خان وزیر جنگ امروز اسماعیل میرزا معتمد الدوله پسر ظل السلطان را به آجودانی خود برگزید. «صاحب منصب «دوبرلین» سابق اسماعیل میرزا معتمد الدوله از تاریخ اول دلو هذبه السنه (اول بهمن سال جاری) با رتبه سلطانی به سمت آجودانی منصوب می گردد.»^(۴)

۱- عاقلی، داور و عدلیه، ص ۳۲؛ این روزنامه در تهران و به مدیریت و صاحب امتیازی میرزا علی اکبر خان داور تأسیس و شماره اول آن روز یکشنبه ۸ دلو (بهمن) ۱۳۰۱ منتشر شده است. داور پیش از این فعالیت سیاسی خود را با نمایندگی دوره چهارم مجلس شورای ملی آغاز کرده بود. او از خوار و ورامین انتخاب گردید و در ۱۰ میزان (مهر) ۱۳۰۱ اعتبارنامه اش با اکثریت آرا تصویب گردید. دفتر روزنامه مرد آزاد در تهران در خیابان علاء الدوله بود و طرز انتشار آن از ابتدا روزانه و با قطع بزرگ و در چهار صفحه در چاپ خانه بوسفور چاپ و توزیع می گردید. در عنوان روزنامه، بالا اسم روزنامه (مرد آزاد) عبارت «اول اصلاح اقتصادی» درج شده بود. محمد صدر هاشمی درباره مشی این روزنامه می نویسد مرد آزاد دارای سرمقاله های تند و آتشین و در اغلب مسائل با وزراء و وکلای مجلس مخالف و دارای عقاید و نظریات سیاسی است. سرمقاله های روزنامه در ستون اول شروع و به عنوان «یادداشت یومیه» نوشته می شد. در سرمقاله شماره اول که تنظیم آن مصادف با تغییر کابینه بود و دولت در صدد تأسیس بود- که در آن آقای مستوفی الممالک نامزد ریاست الوزراء بوده است- داور با ریاست وزرایی مستوفی الممالک به شدت مخالفت نموده و معتقد است باید یک نفر جوان مأمور تشکیل کابینه گردد، نه کسانی که در عهد استبداد با شال و قبا برای سلام حاضر می شده اند. به غیر از سرمقاله روزنامه، بقیه مطالب آن شامل مقالات مختلف و مذاکرات مجلس شورای ملی و اخبار داخلی و خلاصه ای از اخبار خارجی بوده است (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مطبوعات ایران، ج ۴، صص ۲۰۲-۲۰۱).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸- ۲۰- ۵۱- ۱۳۰۱.

۳- همان، ۳- ۲۰- ۵۱- ۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۵، ص ۱۳. نکته قابل توجه در این خبر تغییر رفتار رضا خان، وزیر جنگ،

نسبت به معتمد الدوله از تهدید به تشویق است. رضا خان تهدیدات زیادی نسبت به معتمد الدوله روا می داشت. این تهدیدات وقتی شروع شد که رضا خان متوجه شد معتمد الدوله ماترک پدرش، ظل السلطان در بانک سوئیس را یک تنه مال خود کرده است. وزیر جنگ راضی شد که نیمی از این پول به وزارت جنگ داده شود تا از تعقیب موضوع منصرف شود. اینک روشن نیست چه حوادثی رخ داده که آن تهدیدها تبدیل به تشویقی تا حد انتصاب به سمت آجودانی گردیده است.

دوشنبه ۹ بهمن ۱۳۰۱ / ۲۹ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۱ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* درخواست تبعید معین الرعایا

امیر اکرم حاکم مازندران در تلگرام امروز خود به رضا خان وزیر جنگ اطلاع داد که معین الرعایا در بارفروش «برخلاف حسن انتظامات محلی مجالس و محافل تشکیل داده اذهان اهالی را مشوب می نماید.» امیر اکرم یادآور شد که پیش از این، موضوع را به وزارت داخله خبر داده و خواستار تبعید معین الرعایا شده بود، اما «چون بدون اجازه از طرف مقام مقدس [رضا خان] مبادرت نخواهد نمود چنانچه اجازه فرمایند این مایه فساد یک چندی از بارفروش به نقاط دیگر مازندران تبعید شود.»

(۱)

* اقدام حاکم اردبیل به مصادره اموال حسینعلی سالار اشجع

حاکم اردبیل با فرستادن دو تفنگدار به روستای ویرمونی آستارا درصدد ضبط دارایی حسینعلی سالار اشجع است. از آنجا که این دو تفنگچی روزی شش تومان از اهالی روستا مخارج می گیرند، اهالی برای اعتراض در تلگراف خانه متحصن شده، شکایت دارند. امیر لشکر شمال غرب با فرستادن این خبر به وزارت جنگ، از آن جا که سالار اشجع در اردبیل زندانی اداره قشون است، و رسیدگی به موضوع را در دایره مسئولیت های خود می داند، خواستار کسب تکلیف شد. (۲)

* ارتباط تیمورتاش با کنسول انگلیس

نایب سرهنگ محمد، فرمانده قشون کرمان، امروز شرح مفصلی از اوضاع کرمان برای امیر لشکر جنوب، محمود آیرم، نوشت و از ارتباط والی کرمان، سردار معظم خراسانی (تیمورتاش) با کنسول انگلیس پرده برداشت. نایب سرهنگ محمد با یادآوری اصرار والی کرمان به تغییر رئیس نظمی شهر (ر. ک: ۱۰ و ۱۳ دی) آن را نه به دلیل ناتوانی در برقراری نظم و آرامش، بلکه ایجاد زمینه مناسب برای انتخابات آینده مجلس و ورود نمایندگان یک گروه بخصوص دانست؛ و باز این نه به درخواست و عقیده خود بلکه با اتکاء به نظریات کنسول انگلیس بوده است. «سردار معظم اخیرا یعنی از موقع ورود قونسول جدید انگلیس به کلی طرفدار آنها شده است و در عرض هفته چندین مرتبه با قونسول انگلیس خلوت می نماید و صحبت های محرمانه ای می نماید.» از نظر نایب سرهنگ محمد، همین سیاست والی کرمان او را نزد عامه مردم منفور کرده است. (۳)

* تصمیم جدید برای درآمدهای بلدیة

طبق تصمیمی که گرفته شده، در همه شهرهایی که از طریق بلدیة درآمد دارند، می بایست نیمی از آن به اداره نظمیة داده شود و نیمی دیگر برای نظافت و روشنایی آن شهر صرف شود. این دستور را وزارت مالیه ابلاغ کرد. (۴)

* خریداری محلی برای باشگاه نظامیان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که وزارت جنگ موفق شد ساختمان پشت باغ بانک دولتی را برای اعضاء خود به عنوان کلپ نظامیان بخرد. وزارت جنگ با وزارت مالیه برای خرید این محل به توافق رسید. (۵)

* برکناری يك مسئول در امنیه قم

با پی گیریهای وزارت داخله و دستور اداره امنیه خان بابا دستجردی که در امنیه قم مسئولیتی داشت اما شرارتهای او در منطقه همچنان ادامه می یافت، توسط رئیس امنیه قم جلب و پس از ثبوت اتهامات از خدمت منفصل شد. (۶)

* رژه نیروهای نظامی در دزداب

بنا به اطلاع رسیده از دزداب سلطان ابراهیم خان رئیس قوای نظامی منطقه ترتیب رژه نیروهای تحت امر خود را داد و «در

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۶.

۲- همان، پ ۱۱، ص ۲۰.

۳- همان، پ ۱۰، صص ۸۷ تا ۹۱.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۰۹، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

حضور رؤسای دواير دولتی و اهالی و متصدیان انگلیس مانور و نمایشات باشکوهی داده شد.» (۱)

* نایب الحکومه جدید بنادر

بنا به خبر روزنامه اتحاد، دبیر همایون به عنوان نیابت حکومت بنادر تعیین شده است و برای تصدی این سمت راهی جنوب کشور شده است. (۲)

* تهران سفیدپوش

امروز از صبح تا غروب در تهران برف بارید. (۳)

* دیدار وثوق السلطان با نمایندگان شیخ محمود

امروز نصر الملک مراغه ای نماینده اعزامی عبد الله طهماسبی به کردستان عراق، همراه رشید بیگ و میرزا عارف نمایندگان شیخ محمود وارد مراغه شد. آنها بر سر راه خود به تبریز و دیدار با امیر لشکر شمال غرب با وثوق السلطان مأمور تذکره مراغه دیدار و گفت و گو کردند. وثوق السلطان خلاصه دیدار خود را از قول تازه واردان به وزارت امور خارجه گزارش داد و اقدامات اسماعیل آقا سیمیتقو را پیش از آخرین تصمیم او (گرفتن تأمین از مسئولان ایرانی و بازگشت به کشور) چنین نوشت: «اسماعیل آقا بعد از یأس از ایران و شکست اخیر از نظامیان عثمانی و گرفتاری پسرش خسرو با مختصر سوار میان عشایر حدود رفته و فردا فرد با رؤسای عشایر ملاقات، به هر وسیله آنها را حاضر قیام بر ضد دولت ایران کرده و با بستن پیمان با آنان برای دیدار با مأموران انگلیس عازم اربیل شد. او از آنجا نزد شیخ محمود رفت. «نظر به این که دو سال قبل انگلیسها شیخ محمود را اسیر و عیال و اطفالش فرارا به ایران آمده، اسماعیل آقا مدتی از آنها نگهداری و فوق العاده محبت و احترامات کرده، حق بزرگی در ذمه شیخ داشته، رأی او را هم به دست آورده بر ضد ایران حاضر» کرد. در این زمان که نصر الملک در مرزها با رؤسای عشایر مشغول مذاکره بود، پی به موضوع برده و در سلیمانیه با حضور شیخ محمود و سیمیتقو مذاکراتی می کند و بالاخره اسماعیل آقا حاضر می شود از دولت مرکزی ایران اطاعت کند. «راجع به قرار و ترتیب این مسئله شیخ مزبور دو نفر نماینده فوق الذکر را همراه آقای نصر الملک فرستاده که با مذاکره با مقامات مربوطه و حصول اطمینان در مراجعت اسماعیل آقا را آورده در چهریق سکنا دهند.» (۴)

* مصادره املاک ایرانیان در ترکستان

بنا به نوشته ژنرال کنسول ایران در عشق آباد «منازل و املاک ایرانیان ترکستان چندی است برخلاف آن مواعید و اطمیناناتی که برطبق اعلانات رسمی از طرف حکومت ترکستان به ایرانیان داده شده بود» مصادره می شود و دواير دولتی روسیه در آنها مستقر می شوند. ایرانیان این منطقه به شدت نگران و مضطرب هستند. وی با ذکر نمونه ای از تصرف خانه «مهدی یوسف حسین اف میلانی» از ایرانیانی که بیش از سی سال در عشق آباد ساکن بود و از معاریف شهر به شمار می رفت نوشت که

خانه او را مصادره کردند، خود و خانواده اش آواره شدند. «در موقع حرکت و انتقال این پیرمرد مفلوج تمام کسانی که در کوچه بوده و این منظره را تماشا می کردند، از درشکه چی، عرابه چی، عابرین، حتی اشخاصی که مجری این امر بودند به گریه درآمدند.» با رسیدن این گزارش، وزارت امور خارجه مراتب را به سفارت ایران در مسکو منعکس کرد تا موضوع پی گیری شود. (۵)

[تصویر] نمایی از ترکستان قدیم

۱- همان جا.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۹، ص ۲.

۳- امیر بهادر، خاطرات جعفر قلی خان سردار...، ص ۸۵.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، صص ۶۲ و ۶۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۵-۳۹-۱۶-۱۳۰۲.

سه شنبه ۱۰ بهمن ۱۳۰۱ / ۳۰ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۲ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. گفت و گوها درباره ماده دهم لایحه نفت که موضوع آن به حقوق دولت از امتیاز نفت شمال مربوط می شد ادامه یافت. پیشنهادهای دریافتی از سوی نمایندگان همگی به کمیسیون مربوطه ارجاع شد تا بررسی گردد. دستور بعدی لایحه گل سرخ بود. ریاست بعد از تنفس با سید حسن مدرس بود، و از آنجا که تعداد نمایندگان در این زمان به حد نصاب نرسید، جلسه تعطیل شد. بنا به درخواست مستوفی الممالک مجلس بعد از ظهر جلسه خصوصی تشکیل داد. موضوع این جلسه تشکیل کابینه بود. مستوفی الممالک در دیداری که پیش از ظهر امروز با احمد شاه داشت پذیرش ریاست وزرایی را منوط به مذاکره با نمایندگان کرده بود. (۱) روزنامه ایران نوشت مستوفی الممالک امروز در محل مجلس با فراکسیون هیأت مؤتلفه راجع به تشکیل کابینه دیدار و گفت و گو کرد. به نوشته این روزنامه فراکسیون یاد شده تعیین وزراء را به صلاحدید نخست وزیر دانست و در این امر دخالت نکرد. (۲)

* دست خط احمد شاه برای ریاست وزرایی مستوفی الممالک

احمد شاه امروز فرمان نخست وزیری مستوفی الممالک را صادر کرد. «نظر به مرحمت و اعتماد و اطمینانی که به جناب اشرف مستوفی الممالک داریم معزی الیه را به ریاست وزراء منصوب و برقرار فرمودیم.» (۳)

* اعتراض دوباره انگلیس به رفتار مأموران نظامی کرمانشاهان

سرپرسی لورن امروز بار دیگر اعتراض خود را نسبت «به رفتار مأمورین نظامی کرمانشاهان که کاغذی که از طرف قونسول انگلیس به توسط چاپار به وکیل انگلیس مقیم کردستان نوشته شده بود» و آن را گرفته، خوانده و پس داده اند (ر. ک: ۴ بهمن) نشان داد و با نوشتن نامه به وزارت امور خارجه اضافه کرد که موضوع فراتر از اینهاست و محل کنسولگری در کرمانشاهان تحت نظر است که از طرف مأموران نظامی صورت می گیرد. لورن خواست فوری به «این رفتارهای خارج از قانون که به کلی برخلاف معمول و خارج از نزاکت بین المللی می باشد» خاتمه داده شود. (۴)

* پایه گذاری جمعیت نسوان وطن خواه ایران

امروز محترم اسکندری (۵) مدیر دبستان دخترانه شماره ۳۵ دولتی با دعوت از جمعی از زنان، پس از امتحان دانش آموزان مدرسه سخنانی درباره ترقی جوامع اروپایی و علت عقب ماندن زنان ایران ایراد کرد و در پایان از زنان حاضر در جلسه خواست به ترویج و پوشیدن پارچه های وطنی رغبت نشان دهند. سخنان او مورد استقبال قرار گرفت و پیمانی بسته شد که مبنای تشکیل جمعیت نسوان وطن خواه ایران گردید. (۶)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۰، صص ۱ و ۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۰، ص ۳.

۳- همان، ص ۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۱۵-۳-۱۳۰۱. موضوع به وزارت جنگ منعکس شد. وزارت جنگ پاسخ نامه را به تعویق انداخت تا جایی که وزارت امور خارجه یک بار دیگر در ۳۰ بهمن نامه مشابهی به وزارت جنگ نوشت: توضیحی بدهید که به سفارت انگلیس داده شود. در ن هایت روز ششم اسفند رضا خان وزیر جنگ به وزارت امور خارجه نوشت که مراتب از امیر لشکر غرب تحقیق، جوابا وقوع قضیه را تکذیب نموده است (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، صص ۲۴ تا ۲۶)

۵- محترم اسکندری، دختر محمد علی میرزا اسکندری، در ۱۰ بهمن ۱۳۰۱ زمانی که مدیریت مدرسه دخترانه شماره ۳۵ دولتی تهران را داشت، عده ای از زنان محله قنات آباد (وحدت اسلامی کنونی) را دعوت کرد تا در جلسه امتحانات شاگردان مدرسه حاضر شوند. او پس از امتحانات، در یک جلسه سخنرانی، به مقایسه اوضاع ممالک اروپایی با ایران، به ویژه پیشرفتهای زنان آن کشورها پرداخت و نیز سفارش کرد که زنان ایران برای تهیه لباس از پارچه های تولید داخلی استفاده کنند. در پایان سخنرانی، از بانوان جلسه خواست تا جمعیتی را برای حمایت از حقوق اجتماعی زنان ایران تشکیل دهند. [تصویر] محترم اسکندری بدین ترتیب «جمعیت نسوان وطن خواه» پا گرفت که ریاست آن به عهده خود او سپرده شد. از اعضای این جمعیت نوار الهدی منگنه، فخر آفاق پارسا، فخر عظمی ارغون و مستوره افشار شایان ذکرند. هدف از تشکیل جمعیت، احترام به شعائر و قوانین اسلام، توجه به آموزش و پرورش زنان و تشویق آنان به فراگیری دانش، حمایت از زنان و دختران بی سرپرست، ترویج صنایع ملی و تشکیل هیأت تعاونی به منظور حمایت از صنایع داخلی، تأمین بیمارستان برای زنان مستمند و کمک به مدافعان وطن در زمان جنگ بیان شده است. انتشار مجله جمعیت نسوان وطن خواه، در ۱۳۰۲ ش، نخستین و مهم ترین اقدامی است که جمعیت بدان اقدام کرد. این مجله، با گرایش سوسیالیستی منتشر شد و مقاله هایی به قلم اعضای خود، درباره حقوق زنان، لزوم جلوگیری از ازدواج دختران خردسال، تربیت دوشیزگان، اصلاحات اجتماعی و نیز مقالاتی در زمینه شعر و ادب منتشر می کرد. از دیگر فعالیتهای جمعیت نسوان وطن خواه، تأسیس مدرسه اکابر زنان، برگزاری جلسه های سخنرانی درباره حقوق زنان و اجرای نمایشنامه آدم و حوا به کارگردانی میرزاده عشقی را می توان نام برد. پس از درگذشت محترم اسکندری در ۲۴ تیر ۱۳۰۴ مدیریت جمعیت نسوان و مجله آن را مستوره افشار به عهده گرفت. (بامداد، زن ایرانی از انقلاب مشروطیت تا انقلاب سفید، ج ۱، صص ۴۶ تا ۴۸؛ آریابخشایش، "اسکندری، محترم"، ص ۵۳۸). [تصویر] جمعیت نسوان وطن خواه

۶- خسرو پناه، هدف ها و مبارزه زن ایرانی ...، ص ۱۸۴.

چهارشنبه ۱۱ بهمن ۱۳۰۱ / ۳۱ ژانویه ۱۹۲۳ / ۱۳ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد و درباره ۴۳۰۰ تومان اعتبار اضافه مخارج سال گذشته عدلیه ولایات بحث شد که در نهایت بلا تکلیف ماند. سپس لایحه ای که شهریه هایی برای ۹ نفر از افراد متفرقه تعیین می کرد مطرح شد که پس از گفت و گوهای بسیار به کمیسیون ارجاع داده شد. لایحه بعدی ۱۴ فقره شهریه در حق وراثت مستخدمین دولت بود که آن نیز به کمیسیون برگشت (۱) تا با قانون استخدام تطبیق داده شود. (۲)

* پیشبرد امور سیاسی در برابر شیخ محمود

احمد آقا خان امیراحمدی امیر لشکر غرب امروز محرمانه به رضا خان وزیر جنگ نوشت که توانسته است احمد بیگ قائم مقام را که یکی از رؤسای عشایر کردستان ایران و عثمانی است و صاحب اقتدار در منطقه خود است در برابر شیخ محمود برای انجام مقاصد سیاسی دولت ایران حاضر کند. او آماده است، اما «قوای رسمی می خواهد که در موقع لزوم تقویت کامل از مشارالیه بشود. مشارالیه یگانه شخصی است که در مقابل شیخ محمود جاف می تواند عرض اندام نماید.» رضا خان هم در پاسخ امیر لشکر غرب نوشت که «همه قسم مساعدت با مشارالیه به عمل خواهد آمد. دستورات لازمه به مشارالیه صادر نمایند.» (۳)

* بازگشت مأمور امیر لشکر شمال غرب از اربیل

عبد الله طهماسبی زمانی که به نواحی غربی کشور مسافرت کرده بود شخصی را به نام نصر الملک «برای تأمین و جلب سمکو [سیمیتقو] اعزام به اربیل» کرده بود. حال به گزارش رسیده از فرمانده قوای ساوجبلاغ، نصر الملک، به همراه عارف افندی از طرف شیخ محمود از مرز سقز وارد ایران شده و به طرف تبریز در حال حرکت هستند. «چون سمکو [سیمیتقو] بر طبق راپرت سابق که عرض شده بود در نزد شیخ محمود است تصور [می رود نامه ای] راجع به سمکو از طرف شیخ محمود فرستاده است.» (۴)

* توضیح وزارت جنگ درباره عفو سیمیتقو

پس از آن که سفارت انگلیس در نامه ای به وزارت امور خارجه از دادن تأمین وزارت جنگ به سیمیتقو یاد کرد، (ر. ک):

۱۷ دی و ۵ بهمن) موضوع از وزارت جنگ پی گیری و چنین پاسخ داده شد که «عفو عمومی در صورتی شامل حال اسماعیل آقا می شود که فوراً تسلیم قوای دولت شده به تهران می آمد، نه آن که در سرحدات اعمال بی رویه خودسرانه خود را تعقیب و عشایر سرحدی را تحریک نماید.» (۵)

* عدم رضایت باطنی اقبال السلطنه از خلع سلاح

«اقبال السلطنه از دادن مسلسل‌های خود و خوانین طوایف ن‌هایت باطنا دلتنگ» است. این عقیده امیر لشکر شمال غرب است که می‌نویسد «ولی برعکس، خوانین ضد مشار الیه عموماً اظهار اطاعت و پسران آنها را جهت دخول در خدمت نظام درخواست» کرده‌ام. عبد الله طهماسبی درباره حضور تعدادی از نظامیان عثمانی در نیروهای محلی اقبال السلطنه و دیگر خوانین افزود که گفته‌ام اگر نیازی به نیروی نظامی دارید اطلاع دهید اعزام کنم. «استخدام فراریان نظامی عثمانی مسلک بی طرفی دولت علیه را نقض و بالاخره ممکن است تولید اشکالات سیاسی نماید.» در خلع سلاح خوانین ماکو تا این روز «ده قبضه ماکزیم و کلت و غیره مأخوذ شده است که دو قبضه از اسلحه فوق را اقبال السلطنه تحویل» داده است. (۶)

* درخواست یک ماه تأخیر برای اعزام رافائل

پس از درخواستی که برای رسیدگی به اتهامات رافائل آشوری از طرف حکومت کرمانشاه مطرح شد (ر. ک: ۵ بهمن)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۱، ص ۱.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۳۸۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، پ ۲۰، صص ۸۱ و ۸۲.

۴- همان، پ ۳، ص ۵۷.

۵- همان، پ ۱۱، ص ۱.

۶- همان، پ ۳، صص ۳۴ و ۴۹.

اینک تقاضایی به وزارت داخله رسید که به دلیل خرابی راه و برف باریده در آذربایجان، یک ماه دیگر نسبت به اعزام رافائیل اقدام شود تا عیال و اطفال او هم بتوانند همراهی اش کنند. (۱)

* موافقت وزارت جنگ با درخواست وزارت امور خارجه

پس از آن که وزارت خارجه از حضور نظامیان انگلیس در بخش هایی از منطقه دزداب (خاش، ماشکیل، میرجاوه) خبر داد و امکان جایگزین شدن نیروهای ایرانی را به جای آنها امری ممکن دانست (ر. ک: ۱۸ آذر) وزارت جنگ در لزوم اعزام قوای نظامی به آن حدود اظهار داشت که تعلیمات لازمه به امیر لشکر شرق در این مورد داده شده است. (۲)

[تصویر] نقشه ای از منابع لاتین از منطقه بلوچستان

* زمان سیطره بر خرم آباد

شریف الدوله حاکم بروجرد و لرستان امروز در نامه ای به وزارت داخله نوشت: «دولت خواهانه عرض می کنم ... از موقع تسخیر لرستان و استقرار انتظامات این سازمان می گذرد و اگر تدارکات لازمه برای حرکت به خرم آباد و تهیه لوازم نظم و امنیت لرستان قبل از بهار به عمل نیاید اعاده نظم لرستان برای دولت در تابستان ن هایت اشکال را دارد.» شریف الدوله با این تذکر که امیر لشکر غرب در تهران است، مناسب دانست که با مشارکت او تصمیم ن هایی درباره خرم آباد گرفته شود. از دیگر اخباری که حاکم بروجرد و لرستان داد رفتن تعدادی از کدخدایان دیرکوند نزد شیخ خزعل است که هنوز از مقاصد آنها اطلاعی به دست نیامده است. (۳)

[تصویر] نمایی از جنوب غربی خرم آباد

۱- همان، پ ۱۹، ص ۵۶.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۳-۵۰-۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۵۰.

پنج شنبه ۱۲ بهمن ۱۳۰۱ / ۱ فوریه ۱۹۲۳ / ۱۴ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سید حسن مدرس برگزار شد. در این جلسه تعدادی از نمایندگان مراسم تحلیف را به جا آوردند. سپس لایحه شورای دولتی مورد مشورت قرار گرفت. ماده اول این لایحه می گفت که شورای دولت مرکب از ۱۸ مشاور دائم و ۱۲ مشاور فوق العاده است و مشاوران فوق العاده مانند مشاوران دائمی حق رأی خواهند داشت.

(۱)

* بخش نامه نخست وزیر

امروز مستوفی الممالک بخش نامه ای به همه ایالات و ولایات فرستاد مبنی بر این که حسب الامر احمد شاه ریاست وزراء را قبول کرده، مشغول کار شده است. در مورد کابینه هم یادآور شد که مشغول انتخاب اعضای آن است و به زودی به شاه و مجلس شورای ملی پیشنهاد خواهد شد. (۲)

* ارسال برنج اعانه به روسیه

وزارت جنگ خبر داد که هزار خروار برنج به عشق آباد و معادل همین مقدار به گنجه ارسال کرده است. این میزان از طرف کمیسیون اعانه و توسط تجارت خانه ونشترک فرستاده شده تا بین اتباع ایرانی و غیر آن تقسیم شود. (۳)

* نگرفتن حق گمرکی

حدود یک هفته است که گمرک روسیه در منطقه استرآباد از حمل پنبه عوارض نمی گیرند. گفته شده این تصمیم به درخواست مردم بوده است. با این حال برخی از بازرگانان ایرانی عقیده دارند این اقدام مبنای سیاسی دارد؛ تا یک ماه دیگر گمرک به حال اولیه خود بازخواهد گشت. (۴) این روزها برنج صدری درجه یک در استرآباد، ۴۵ من تبریز هشت تومان معامله می شد و گندم ۴۵ من تبریز هفت تومان. (۵)

* عدم برگزاری انتخابات در بین النهرین

به نوشته روزنامه ایران در پی تحریم انتخابات در بین النهرین از طرف روحانیان آن منطقه، موضوع تعلیق شده، چرا که کسی حاضر به شرکت در امر انتخابات و تعیین وکیل نیست. (۶)

* تأسیس دار العجزه در آستارا

هیأت اتحادیه تجار آستارا خبر داده است که به دلیل فزونی عده فقرا در این شهر و اجتماع در معابر عمومی پس از تشکیل

مجلسی با شرکت تجار و رؤسای دوایر دولتی تصمیم به تأسیس دار العجزه گرفته تا از هر پوط کالایی که وارد یا خارج می شود یک شاهی توسط گمرک گرفته شود و به صندوق این مرکز واریز گردد. منتظر اجازه از مرکز هستند تا کار شروع شود.

(۷)

* امریکاییها در زنجان

دو امریکایی که یکی از آنها پزشک است و یک نفر مسیحی اهل موصل، پس از سه ماه حضور در زنجان با اعتراض روحانیان شهر مواجه شده، خواستار برخورد حکومت با آنان شده اند. حاکم خمسه نام یکی از امریکاییها را «سپمن» یاد می کند که با همسر خود از تبریز به زنجان آمدند و گفتند مأمور هستیم چند ماهی در این شهر باشیم تا هنگام عبور و مرور آشوریها از سمت همدان به آذربایجان کمک آنها باشیم.

چندی بعد یک دکتر امریکایی به همراه همسرش از همدان به زنجان رسید که «آسیس» نام داشت. او کار طبابت را در زنجان شروع کرد. آنها یک مسیحی اهل موصل را هم با خود آورده بودند. «گرچه در بدو ورود حضرات مهمه و اظهاراتی از طرف هیأت طلاب زنجان شد» اما پس از اطلاع از مأموریت آنها صداها خوابید. طبابت و جراحی های صورت گرفته نظر اهالی و علما را جلب کرد و «نسبت به آنها اظهار محبت و مهربانی گردید.» اما اخیراً از طرف علما و طلاب اظهار می شود

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۱، صص ۱ و ۲.

۲- همان، ص ۲.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۱، ص ۲.

۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد...، ج ۲، ص ۸۵۱.

۵- همان، ص ۸۵۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۱، ص ۲.

۷- همان، ص ۳.

موصلی همراه این هیأت نسبت به اولیای مقدس اسلام و ائمه توهین کرده است. حاکم زنجان با توضیح جو مذهبی حاکم بر شهر که «از قدیم علاوه بر دو نفر مسیحی و چند نفر کلیمی» اقلیت دیگری در این شهر اقامت نداشته و «اهالی خمسه عموماً روحانی و مقید به حفظ احترامات و شعائر شرع مقدس اسلام هستند» از اقدامات خود برای پایان دادن به موضوع نوشت؛ و یادآور شد که در ملاقات با دکتر امریکایی «در کمال رأفت به او اخطار کردم که از مذاکرات و اقدامات شخص موصلی جلوگیری نماید.» (۱)

[تصویر] بازار زنجان

* صدور حواله های حقوق برج دی ماه

پس از بی نظمی هایی که گریبان حقوق بگیران دولتی را گرفته بود اینک خبر هایی که نشان از سامان یابی این مسئله است در جراید درج می شود. روزنامه اتحاد نوشت که امروز حواله حقوق دی ماه دربار و وزارت خانه های امور خارجه، عدلیه، داخله، فواید عامه، و کابینه ریاست وزراء صادر شده است. (۲)

* موافقت رضا خان با تبعید معین الرعایا

پس از تصمیم امیر اکرم، حاکم مازندران، به تبعید معین الرعایا از بابل (ر. ک: ۹ بهمن) و تأکید او نسبت به این موضوع، رضا خان، وزیر جنگ، امروز در پاسخ او نوشت که «خود من در جلب و تبعید معین الرعایا حکم داده بودم ولی اقدام به این امر باید از طرف حکومت به عمل آید؛ اداره قشونی مداخله ننموده و ممانعتی هم نخواهد داشت.» (۳)

* آمادگی دو شرکت انگلیسی برای فروش کشتی به ایران

نماینده سیاسی ایران در لندن خبر داد که جراید انگلیس پس از چاپ خبری مبنی بر نیاز ایران به خرید کشتی هایی که بتواند در امر مبارزه با قاچاق به کار آید، دو شرکت کشتی سازی صورت کشتی های خود را به این سفارت فرستاده اند. آنها به همراه مشخصات این شناورها پنج قطعه عکس و پنج قطعه نقشه نیز که توضیحات تصویری بیشتری در مورد کشتی ها می داد ضمیمه کرده بودند. (۴)

* نبود قوای نظامی در مرز آذربایجان

بنابر گزارش مفصلی که وزارت مالیه امروز به وزارت امور خارجه فرستاد یادآور شد که طول زمین های مرزی بین آستارا و ارس ۳۵ تا ۴۰ مایل فرسخ است و در این فاصله خبری از قوای نظامی نیست. در این مرز چندین دفتر گمرکی وجود دارد، مانند بیله سوار، آزادلو و ... که تعداد کارکنان آن بسیار کم است و قدرت انجام وظایف محوله را ندارند تا چه رسد به وظیفه ای که برای اداره قشون تعریف شده است. (۵)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷ و ۸- ۱۰- ۱۰- ۱۳۰۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۱، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه ۳- ۱۸- ۱۴- ۱۳۰۱. موضوع در پایان اسفندماه به وزارت مالیه منعکس شد اما از اقدام بعدی در

این مورد خاص خبری منعکس نشده است (همان، ۴۲- ۱۸- ۱۴- ۱۳۰۱).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، صص ۶۰ و ۶۱.

جمعه ۱۳ بهمن ۱۳۰۱ / ۲ فوریه ۱۹۲۳ / ۱۵ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* چراغ سبز احمد شاه به وزیر مختار روسیه شوروی

پس از نخستین ملاقاتی که بصیر الدوله نماینده ویژه احمد شاه با شومیاتسکی داشت (۱)، امروز بار دیگر بصیر الدوله به دستور شاه راهی سفارت روسیه شد. شاه بیت مذاکرات بصیر الدوله با شومیاتسکی و آن چه که امروز مأموریت داشت به وزیر مختار بگوید آغاز مذاکرات تجاری بین دولتین بود. (۲)

* بدهی مالیاتی خوانین بختیاری و شیخ خزعل

بنابر اطلاع وزارت مالیه خوانین بختیاری و شیخ خزعل در سال باید ۱۲۵ هزار تومان نقد و ۱۵۰۰ خروار جنس بابت مالیات املاک خود پردازند، اما از این کار امتناع می کنند. غیر از این آنها حقوق سواران چریک و امنیه را نیز پرداخت نمی کنند. وزارت مالیه از وزارت داخله درخواست کرد در این جهت اقدامی نماید. (۳)

* توفان شن در دزداب

بنابر اخبار رسیده از دزداب توفان شدیدی دزداب را دربر گرفته، چند باب مغازه را تخریب کرده و کالسکه ها [واگون ها] بی که برای ایستگاه کوبته می رفته، واژگون کرده است. «در کوچه های دزداب شن مثل آب جریان دارد.» (۴)

* نزاع اداری در استرآباد

اختلافاتی که بین رئیس اداره مالیات غیرمستقیم و رئیس عدلیه استرآباد وجود دارد آنها را به لجاجت کشانده است.

محل اداره این دو سازمان در یک مکان است و عدلیه در طبقه بالای اداره مالیات غیرمستقیم واقع شده است. اختلاف بین این دو مسئول محلی موجب شده که رئیس اداره مالیات غیرمستقیم در ورودی عدلیه را قفل کند و این در حالی است که حدود «سی نفر متظلمین و اجزاء عدلیه در عمارت بوده اند و ظهر اعضاء و متظلمین برای پایین آمدن نردبان تهیه نموده از بالا به پایین می آیند. این اقدام در انظار خارجه و داخله خیلی سوء اثر نموده است.» (۵) این خبر را روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد.

* تهدید حاکم استرآباد از طرف ترکمنها

رؤسای دو ایل یموت و جعفربای در تلگرامی که امروز به حاکم استرآباد فرستادند نوشتند که «از قرار مذکور رئیس [تلگراف خانه] استرآباد با اسباب چینی و غرض شخصی رئیس تلگراف گمیش تپه را تغییر داده» است. در این تلگرام ضمن ابراز رضایت از «سالک» رئیس تلگراف خانه گمیش تپه این تهدید نیز به چشم می خورد که «اگر کسی دیگر بیاید و زحمتی

برایش فراهم شود ما مسئول نخواهیم بود؛ التزامی هم که به تلگراف خانه سپرده ایم پس خواهیم گرفت.» (۶) خیر حضور رئیس تلگراف خانه استرآباد از عدم اطلاع رسانی سالک شکایت داشت و او را تهدید کرده بود اگر به همین نحو بخواهد ادامه دهد از طریق مرکز برکنارش می کند. (۷)

۱- هروی بصیر الدوله، دو سال روابط محرمانه ...، صص ۷۱ تا ۷۴.

۲- همو، ص ۷۴.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۱، ص ۳.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۲، ص ۳.

۵- همان جا.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۲۶.

۷- همان، پ ۱۹، ص ۲۵.

شنبه ۱۴ بهمن ۱۳۰۱/۳ فوریه ۱۹۲۳/۱۶ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر تشکیل جلسه داد. غیر از بررسی موادی از لایحه گل سرخ، گفت و گویی هم درباره لایحه محاکمه وزرا صورت گرفت. مدرس در این مورد گفت یکی از علت‌های تعویق طرح لایحه در مجلس این است که «پیشنهادکنندگان این قانون یک قدری بی تناسب مواد قانون محاکمه وزرا را پیشنهاد کرده بودند، و بعضی از مواد مجازات عرفی را ضمیمه این قانون کرده بودند، و این لایحه که تحت نظر [تصویر] مجلس شورای ملی

آمد، قریب صد ماده بود، و آقای منصور السلطنه قریب سه هفته آن لایحه را برده اند که تحت مطالعه گذارند، و هنوز به کمیسیون عودت نداده اند، و الا اعضای کمیسیون که یکی بنده هستم نظریاتمان را در آن قانون تکمیل کرده ایم. به هر جهت سبب تعویق آن، کمیسیون نبوده است، و چنانچه فرمودند مسئله خیلی مهمی است و امیدوارم زودتر به مجلس بفرستند که تکلیف آن معلوم شود.» در ادامه جلسه درباره قانون انتخابات هم صحبت شد، اما برای قرار گرفتن در دستور رأی نیاورد. (۱)

۱- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ص ۲۸۳؛ روزنامه اتحاد، شم ۲۹۲، ص ۲.

* نامه سفارت انگلیس درباره سیمیتقو

سفارت انگلیس در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد در پاسخ به یادداشتی که دولت ایران روز هشتم بهمن برای آن سفارت ارسال کرده بود نوشت: «به سفارت اطلاع داده اند که اسماعیل آقا به اتفاق عده زیادی سوار خیال مراجعت به خاک ایران را دارد ... [و] از مأمورین انگلیس خواسته بودند حتی المقدمور نگذارند این اقدام از طرف سیمکو صورت گیرد.» در ادامه این پاسخ آمده است که موضوع با مأمور عالی انگلیس مقیم بغداد در میان گذاشته شد و جواب دادند که سیمیتقو اواخر ژانویه به سلیمانیه رفته و شاید هنوز هم آنجا باشد. شاید همین جابه جایی «اسباب تشویش دولت ایران شده است ...

فعلا- سیمکو قصد مراجعت به ایران را ندارد تا این که تصویب عفو خود را از دولت علیه تحصیل کند.» سفارت انگلیس یادآور شد که خواهان آرامش در کردستان ایران است و در پایان خواست پاسخی به این موضوع داده شود که آیا دولت ایران عفونامه به سیمیتقو داده است یا خیر. (۱)

* بی خبری از سرهنگ اسماعیل خان

رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که برای سفارت ایران در برلن فرستاد خطاب به سرهنگ اسماعیل خان که برای انتقال اسلحه های خریداری شده ایران به آلمان رفته نوشت که تاکنون دو تلگراف بیشتر از طرف شما از برلن نرسیده است.

«برای تحصیل اسلحه باید ن هایت کوشش [را] نمایید. اگر حمل اسلحه از راه روسیه با اشکال مصادف می شود جدیت نداشته باشید، بلکه اسلحه را تهیه، راپرت» دهید تا دستور حمل آن داده شود. (۲) تلگرامی نیز امروز به سفیر ایران در مسکو فرستاده شد و رضا خان در آن خواست که از مساعدت نسبت به سرهنگ اسماعیل خان و مأموریتی که به عهده دارد مضایقه نشود. (۳)

* تقاضای مصادره اموال سالار اشجع

رئیس قشون اردبیل تقاضا کرد اموال حسینعلی سالار اشجع و فرزندانش در آستارا توقیف شود. آنها از گفتن میزان دارایی خود امتناع می کنند و همه دارایی خود را یک باب خانه در آستارا معرفی می کنند «در صورتی که زیاده از یک کرور مال اهالی و دولت را از ادارات گمرک و لیانازوف و خوشتاریا و مال التجاره مردم را از اداره قفقاز مرکزی شعبه آستارا» مال خود کرده اند. امیر لشکر شمال غرب با ارسال این پیشنهاد به وزارت جنگ خواستار توقیف اموال یادشده گان گردید. (۴)

* تحویل دو مسلسل به اردوی نظامی

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب اطلاع داد که ضرغام برادر سالار رشید طالشی «دو عراده مسلسل که در خانه داشت به فرمانده قشون اردبیل تحویل داده است.» (۵)

بنابر آن چه که امروز سفارت انگلیس در تهران به وزارت امور خارجه اطلاع داد، این وزارت خانه در هشتم بهمن از سفارت خانه مزبور سؤال می کند آیا سیمیتقو به همراه عده زیادی خیال مراجعت به ایران دارد؟ اگر چنین است از دولت انگلیس خواسته می شود که از این کار ممانعت کند. سفارت نوشت که پس از مذاکره با مأمور عالی انگلیس در بغداد اطلاع حاصل شد که چنین خبری درست نیست. سیمیتقو اواخر ژوئیه به سلیمانیه رفته و شاید «این خبر اسباب تشویش دولت ایران شده است.» در ادامه این یادداشت یادآوری شده که انگلیس خواستار آرامش در منطقه کردستان ایران است؛ و سپس درخواست شده لازم است اطلاعات بیشتری از امان دادن ایران به سیمیتقو و صحت و سقم آن در اختیار این سفارت خانه قرار گیرد. (۶)

-
- ۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، صص ۶۰ و ۶۱. خبر سفارت انگلیس برای ایران تازگی نداشت. فرمانده قوای ساوجبلاغ رفتن سیمیتقو نزد شیخ محمود را در ۲۷ ژانویه به اطلاع مقامات بالاتر رسانده بود (ر. ک: ۷ بهمن)
  - ۲- همان، پ ۱۸، ص ۲۱.
  - ۳- همان، پ ۱۸، ص ۲۰.
  - ۴- همان، پ ۱۱، صص ۱۸ و ۱۹.
  - ۵- همان، پ ۱۶، ص ۱.
  - ۶- همان، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، صص ۶۹ و ۷۰.

یکشنبه ۱۵ بهمن ۱۳۰۱/۴ فوریه ۱۹۲۳/۱۷ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل نخستین جلسه محاکمه مطبوعات

امروز نخستین جلسه محاکمه مطبوعات با حضور هیأت منصفه در شعبه دوم استیناف تشکیل شد. علت برپایی این محکمه شکایت مدعی العموم بدایت از طرف احمد شاه علیه موسوی زاده مدیر روزنامه قیام بود. (ر. ک: ۳ بهمن) جذابیت موضوع باعث تجمع گروه های مختلف شده بود به طوری که امکان عبور و مرور را در محل گرفته بود. (۱) این که شاه ایران از مطبوعه ای که علیه او مقاله ای درج کرده به محکمه شکایت برده و آن را به داوری یک گروه قانونی بسپارد پدیده تازه ای در ایران بود که دیگر هرگز تکرار نشد. این موضوع با استقبال مطبوعات مواجه شد. البته «احمد شاه به توصیه رئیس الوزراء (مستوفی الممالک) شکایت خود را استرداد نموده بود و چون مدعی خصوصی در بین نبود از تعقیب موضوع صرفنظر شد.

روزنامه طوفان هم به دستور مستوفی الممالک از توقیف خارج شد و قیام روزنامه ای که بعد از توقیف طوفان منتشر شده بود انتشار نیافت. بعدها قانونی تصویب شد که اهانت یا اسائه ادب به بعضی از مقامات عالیه مملکتی یا مذهبی را از شمول جرائم مطبوعاتی خارج کرد و اعمال بعضی مجازاتها را تابع شکایت مدعی خصوصی ندانست.» (۲)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. ابتدا نامه هیأت اتحادیه تجار همدان که تشکر از تصمیم مجلس برای منع خروج مسکوکات طلا و نقره بود، قرائت شد. در این نامه تقاضا شده بود از ورود اشیاء تجملی و تفنی نیز جلوگیری شود. در این جلسه تا پانزده ماده از لایحه شورای دولتی قرائت شد. (۳)

* ورود نمایندگان شیخ محمود به تبریز

نصر الملک نماینده اعزامی امیر لشکر شمال غرب به کردستان عراق «پس از پنجاه و پنج روز مسافرت و عملیات» به همراه «ارشید بیک مین باشی رئیس سواره نظام قوای شیخ محمود [و] عارف افندی منشی شیخ» وارد تبریز شدند که حامل نامه هایی از شیخ محمود هستند. یکی از این نامه ها درخواست ضمانت برای سیمیتقو و نیز دادن تأمین نامه از طرف وزیر جنگ برای اوست. یکی دیگر از نامه ها، نامه خود سیمیتقو است. (۴) امیر لشکر شمال غرب پس از گزارش این اخبار به وزیر جنگ، از او خواست تلگرافی به سیمیتقو بفرستد و در آن از طرف وزیر جنگ این قول داده شود که به مکاتبات و گفته های امیر لشکر شمال غرب اطمینان داشته باشد؛ و چون از آمدن به تهران وحشت دارد در این نامه چیزی از این موضوع قید نشود. (۵)

* شایعه آمدن سیمیتقو در نواحی مرزی شمال شرق

بنا به گزارش کارگزار تبریز، مشاور السلطان، از قول امین تذکره خوی، عثمان بیک رئیس ایل میلان (۶) از عشایر عثمانی، به تمام ایلات مرزنشین خاک ایران و عثمانی پیغام فرستاده که دولت آنکارا به اسماعیل آقا سیمیتقو عفو داده، از این رو به زودی

راهی ایران خواهد شد. باید تمام عشایر مراسم استقبال را به عمل آورند. او در پایان اضافه کرد که همین خبر باعث تجری اکراد شده، گوش به حرف مأموران دولت در این منطقه نمی کنند. (۷)

* توضیح اقبال السلطنه درباره نظامیان تحت امر او

پس از آنکه مأموران قشون مستقر در ماکو از وجود تعدادی نظامی فراری عثمانی در بین نیروهای محلی اقبال السلطنه و دیگر خوانین ماکو خبر دادند و متعاقباً موضوع به وی منعکس شد (ر. ک: ۴ بهمن) امروز اقبال السلطنه در پاسخ ابراز داشت که تعداد این نظامیان کمتر از آن چیزی است که تصور می کنید. از وجود این نظامیان پیش از این سرتیپ بصیر دیوان

- ۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۲، ص ۲.
- ۲- ذاکر حسین، ادبیات سیاسی ایران ...، ج ۱، ص ۵۹۹.
- ۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۲، ص ۲.
- ۴- این نامه به احتمال زیاد همان نامه ۲۸ ربیع الثانی است که در ۲۶ آذرماه بدان اشاره شد. شاید تاریخ نگارش نامه ۲۶ آذر بوده که امروز به تبریز رسیده است.
- ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، صص ۵۵ و ۵۶.
- ۶- ایل میلان از ایلات ترک در آذربایجان غربی است که در اطراف شهرستان ماکو به صورت پراکنده زندگی می کنند. سرزمین پهناوری از کنار رود خانه «زنگمار» ماکو تا دهستان قطور شهر خوی، طایفه های ایل میلان را از کوچ رو، و روستانشین زراعت پیشه، دربر گرفته است. مشخص نیست که واژه میلان از که یا چه چیزی گرفته شده است. برخی از میلانیان می گویند: چون مردی «میلی» نام، این ایل را تشکیل داد از این رو آن را میلان نامیدند و بعضی دیگر بر این باورند که از واژه مل mel- به معنی کوه گرفته شده است. ایل میلان در تابستان در حوالی سیه چشمه (مرز ترکیه) بیلاق و در زمستان در ساحل رود ارس (مرز شوروی) قشلاق می نمایند. از لحاظ سازمان و سرپرستی این ایل به دو دسته بزرگ به نام میلان و خلکانی تقسیم می شوند. میلان دارای ۵ طایفه می باشد که عبارتند از: ممکن لو، دودکان لو، مندولکان لو، شیخ کان لو، سارمان لو، این ایل در سال ۱۳۴۲ ش دارای ۲۰۳۰ خانوار بوده است. افراد ایل میلان پیرو دین اسلام و دارای مذهب سنی شافعی می باشند (افشار سیستانی، مقدمه ای بر شناخت ایلها، چادر نشینان و ...، ج ۱، صص ۱۴۸-۱۴۱؛ ستوده، نامنامه ایلات و عشایر و طوایف (ایران تاریخی و فرهنگی)، صص ۴۸۸).
- ۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۴۳.

(زاهدی) اطلاع داشت. آنها با صداقت خدمت می کنند و حدود ۲۰ نفر در خوی نزد شجاع الدوله هستند. اگر بخواهید «می گویم سرهنگ شجاع الدوله با خود بیاورد تبریز داخل خدمت بفرمایند.» و در پایان نوشت که «در سایه دولتم احتیاج به این قبیل نظامیان نیست.» (۱)

* انعکاس تنشهای پیش آمده در زنجان به وزارت امور خارجه

پس از آن که حاکم خمسه از تنشهای پیش آمده ناشی از حضور دو آمریکایی در این شهر و یک مسیحی اهل موصل که به شعائر مذهبی اسلام توهین کرده، اخباری به وزارت داخله فرستاد (ر. ک: ۱۲ بهمن) عین گزارش به وزارت امور خارجه منعکس شد تا «با مقامات لازمه مذاکرات به عمل آمده "عنایت" نام موصلی را به طور مقتضی از زنجان احضار نموده و به اختلافات حاصله که ممکن است به تولید فساد منجر شود خاتمه دهند.» (۲)

* اجتماع علیه عدلیه بروجرد

اخیرا نشست هایی از طرف علماء بروجرد علیه عدلیه تشکیل می شود که حاکم بروجرد موفق نشده است آنها را از این اقدام منصرف کند. «آنها جدا تعطیل اداره عدلیه را تقاضا می نمایند.» (۳)

* تحصن معلمان در مجلس

دو روز است که معلمان مدارس تهران در مجلس شورای ملی تحصن کرده، تقاضا دارند حقوقشان طبق بودجه جدید وزارت معارف تعیین شود. از آنجا که بودجه جدید وزارت معارف در مجلس شورای ملی تصویب نشده، بنابر نظر میلسپو حقوق معلمان باید طبق مصوبه گذشته پرداخت شود. (۴)

* قانون علامات تجارتي و صنعتی

قانون علامات تجارتي و صنعتی که از طرف وزارت فواید عامه قرار بود برای تصویب به مجلس شورای ملی فرستاده شود، پس از ترجمه به میلسپو داده شد تا نظر او را بگیرند.

اینک او با اعلام نظرات خود با اصل لایحه موافقت کرده است. (۵)

* شرارتهای بلوچ در نواحی کرمان

بنا به اطلاع رسیده از راور کرمان پانصد نفر از بلوچها به رباط دربند در خاک کرمان حمله کرده و پس از زدو خورد، دو تن از مأموران امنیه را مجروح کرده اند. تاخت و تاز بلوچها ادامه دارد و شامل جیرفت و نواحی آن هم شده است. (۶)

* راهی شدن امیر مؤید به طرف تهران

بنا به گزارش رسیده از استرآباد اسماعیل خان امیر مؤید پس از خروج طوایف ترکمن و آمدن به استرآباد، اینک همراه سیف الممالک از طریق شاهرود راهی تهران شده است. (۷) پیش از حرکت سهام الممالک پسر کوچک امیر مؤید به ریاست امنیه استرآباد منصوب شد. (۸)

* تعیین حاکم برای لشت نشا

پس از تظلمات فراوان اهالی لشت نشا و شکایت هایی که در جراید منتشر شد و حتی کشیده شدن موضوع به مجلس شورای ملی اینک یک مأمور دولتی از طرف وزارت داخله تعیین شده که به محل رفته تحقیقات لازم را انجام دهند. اهالی لشت نشا برای خلاصی از گماشتگان امین الدوله و فخر الدوله تلاش می کنند. (۹)

* دو پیشنهاد برای مقابله با سرکشی ایلات

وزارت امور خارجه در پیش نویس پیشنهادی برای هیأت دولت دو راه حل برای فرونشاندن ترمرد و طغیان ایلات و عشایر ارائه کرد؛ اول این که پسرهای خوانین به تهران جلب شوند و در مدارس پایتخت تربیت گردند. این کار نوعی گروگان گیری است که خوانین را از خیال ترمرد منصرف می کند. و نیز در میان خود آنها مدارسی تأسیس شده، کودکان شان تحت آموزش و پرورش قرار گرفته «رفته رفته این حالت وحشی گری از سر آنها بیرون برود.» دوم این که از میان ایلات برای قشون نیرو گرفته شود و در غیر محل خودشان خدمت کنند و در مواقع مقتضی به کار گرفته شوند. این موضوع نیز به فرمان بری و اطاعت از دولت می انجامد. (۱۰)

* گزارشی متفاوت از سالار رشید

پس از گزارش کارگزاری آستارا از امکان خروج سالار رشید از خاک ایران (ر. ک: ۱ بهمن) اینک فرمانده قوای اردبیل سرهنگ ابو الحسن خان، پس از فرستادن نماینده ای نزد سالار رشید می گوید که سالار رشید قول داده پس از پانزده روز به اردبیل بیاید و فعلاً مشغول جمع و جور کردن زندگی خود است. نماینده سرهنگ ابو الحسن خان تأکید دارد که مفسده ها زیر سر کار گزار آستارا است. «ابدا شخص خود رشید در خیال رفتن به روسیه نیست.» موضوع هجرت هشتاد نفر از رعایای سالار رشید به خاک روسیه هم واقعیت ندارد. (۱۱)

* لقب های جدید

امروز میرزا بهاء الدین خان به لقب مترجم السلطنه، و میرزا زین العابدین خان شیرازی به لقب مشکوه السلطنه ملقب شدند؛ و انتقال لقب شجاع السلطان قراگوزلو، که در گذشته بود، به علی خان پسر وی توسط احمد شاه تصویب و ابلاغ شد. (۱۲)

* تعویض اسکناسها در منطقه قفقاز

بنا به اخبار رسیده از تفلیس «شورای جماهیر متحده قفقاز» تصمیم گرفته اسکناسهای جماهیر ناحیه قفقاز جمع آوری شده، اسکناس یک شکل تازه جایگزین آن شود. «اشخاصی که اسکناس جماهیر آذربایجان، گرجستان و ارمنستان را دارند بایستی

تا اول ماه مارس هذه السنه به بانكهاى دولتى ارائه داده با اسكناس هاى جديدى كه چاپ شده است معاوضه نمايند.» (۱۳)

* تدارك نمايشگاه كالاهاى داخلى

امروز در نشستى كه براى برپايى نمايشگاه كالاهاى وطنى برگزار شد مقرر گرديد در محل تكيه دولت چنين نمايشگاهى برپا شود. گشايش نمايشگاه از ابتداى فروردين سال آتى خواهد بود. (۱۴)

* اطلاعیه حاکم نظامی لنگرود

سرهنگ حسینیقلی خان حاکم نظامی لنگرود امروز اطلاعیه ای

- ۱- همان، پ ۱، ص ۱۱۵.
- ۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۱۰-۱۰-۱۳۰۱.
- ۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۲، ص ۲.
- ۴- همان جا.
- ۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۳، ص ۴.
- ۶- همان جا.
- ۷- همان جا.
- ۸- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ص ۸۵۳.
- ۹- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۳، ص ۴.
- ۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳-۶-۲۹-۱۳۰۱.
- ۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۶، ص ۳۸. از سالار رشید مکتوبی در دست است که به نبیل الدوله کارگزار آستارا نوشته و در آن با برشمردن خدمات خود به دولت از این که او را شورشى می خوانند ابراز تعجب و تأسف می کند. او در پایان این نامه می نویسد: «انصاف اولیای دولت چطور اجازه می دهد در عوض و مقابل فداکاری چندساله در موقع امنیت ایران دست عیال و اطفال خودمان را گرفته به خاک خارجه پناهنده شوم؟» (همان، پ ۱۶، صص ۴۷ تا ۴۹). علی قلی خان نبیل الدوله که بعدها نام خانوادگی ضرابی اختیار کرد در ۱۲۹۵ ق در کاشان به دنیا آمد. پدرش عبد الرحیم کلانتر مؤلف «مرآت قاسان» بود. او از مدرسه دار الفنون فارغ التحصیل شد و در خارج از کشور به تحصیلات خود ادامه داد. کارهای اداری خود را با ورود به وزارت امور خارجه شروع کرد. آتاشه سفارت ایران در واشنگتن به سال ۱۳۲۰ ق، نیابت اول و شارژداری همان سفارت به سال ۱۳۲۸ ق، و باز مستشاری سفارت ایران در واشنگتن به سال ۱۳۳۲ ق از مناصب او در امریکا بود. وی یک بار در سال ۱۳۲۸ ق نشان طلای علمی و بار دیگر در ۱۳۳۲ ق نشان درجه اول شیر و خورشید را دریافت کرد. (ممتحن الدوله شقاقی، رجال وزارت خارجه ...، ص ۱۸۸؛ زاوش، دولتهای ایران ...، ص ۹۵). وی در سال ۱۳۰۱ ش کارگزار آستارا و با حفظ سمت در همان زمان جایگزین عباسعلی خان صلاحی رئیس کمیسیون سرحدی بيله سوار شد. نبیل الدوله از ب هایان متعصب بود. زمانی که در امریکا مأمور بود آیین این فرقه را تبلیغ می کرد و با کارهای تجاری نیز مأنوس

بود. او یک بار هم به عنوان نماینده سیاسی ایران مأمور دربار عثمانی شد، اما باب عالی با این قید که چنین شخصی نمی تواند نماینده دولت اسلامی باشد از پذیرش او سر باز زد و او ناچار با همسر امریکایی اش به امریکا بازگشت.

۱۲- همان، پ ۶، صص ۸۲، ۸۴ و ۹۵.

۱۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۲، ص ۲.

۱۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۴، ص ۲.

در سطح شهر منتشر کرد. «از تاریخ نشر این اعلان کلیه مجالس و اجتماعات در منازل و معابر و غیره به هر اسم و رسم به کلی ممنوع است.» اجتماعات بیش از چهار نفر هم در هر نقطه ای ممنوع شد. وی متخلفان از این دستور را تهدید کرد «بدون استثناء مورد مجازات سخت واقع و تبعید خواهند شد.» (۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۵۰.

دوشنبه ۱۶ بهمن ۱۳۰۱ / ۵ فوریه ۱۹۲۳ / ۱۸ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* رویارویی با روحانیان لنگرود

سرهنگ حسینقلی خان حاکم نظامی لنگرود به حاکم گیلان و طولش خبر داد که تعدادی از روحانیان این شهر رعایا را علیه صاحب ان ملک تحریک نموده اند. او این کار را «اغراض شخصی و انجام مقاصد فاسده» نامید و این که «برای جلوگیری از این عملیات و رفع اغتشاش محل اعلانی در شهر منتشر» کرده ام. حاکم نظامی لنگرود نام این روحانیان را هم ذکر کرد: شریف العلماء، آقا شیخ عبد الله، آقا سید ابو جعفر، حاج محمد عبد الباقي. (۱)

* تأکید گمرک بنادر به نداشتن اجازه در تحویل کشتی ها

رئیس گمرک بنادر بار دیگر تأکید کرد که برای تحویل دادن کشتی هایی که در این منطقه تحت اختیار دارد دستوری از اداره مرکزی کل گمرکات به او نرسیده است. این در حالی است که «رئیس قشون بنادر مکرر در خصوص تحویل گرفتن جهازات به گمرک مراجعه می نماید و از تکرار تقاضای مشار الیه چیزی استنباط نمی شود.» امیر لشکر جنوب این موضوع را به اطلاع مرکز رساند. (۲) چند روزی است که این کشمکش اداری در میان مکاتبات امیر لشکر جنوب، محمود آیرم، با وزارت جنگ دیده می شود. رضا خان امروز هم به حکومت بنادر تلگرافی فرستاد که در آن یاد شده بود «سواد حکم وزارت مالیه که به اداره گمرک صادر شده در وزارت جنگ موجود است.» (۳)

* تحقیق درباره تجری اکراد مرزنشین

پس از گزارشی که کارگزاری تبریز در مورد اظهارات عثمان بیک رئیس ایل میلان در عفو سیمیتقو توسط دولت عثمانی و آمدن قریب الوقوع او به ایران به وزارت امور خارجه فرستاد (ر. ک: ۱۵ بهمن) وزارت جنگ موضوع را به امیر لشکر شمال غرب منعکس کرد و نوشت که اگر در اثر این شایعه اکراد مرزنشین بنای تجری گذاشته اند، تحقیق و گزارش شود. (۴)

* اشکال تراشی کارگزاری آستارا در قضیه سالار رشید

پس از اطلاعاتی که رئیس قشون اردبیل از قول نماینده اعزامی خود به آستارا کسب کرد، به این عقیده رسید که کار گزار آستارا در تسلیم شدن سالار رشید به قوای نظامی کارشکنی می کند. کار گزار که پیش از این مدعی شده بود می تواند با گفت و گو سالار رشید را خام کرده و مثل سالار اشجع در معرض دستگیری قرار دهد و در این مورد هم اختیاراتی بدو داده شد، اینک باعث مرعوب شدن سالار رشید شده و رشید از آمدن به اردبیل امتناع می کند. امیر لشکر شمال غرب با این مقدمه از وزیر جنگ، رضا خان، خواست اگر کار گزار آستارا می تواند مقدمات دستگیری سالار رشید را فراهم کند، چه خوب، و گرنه به وزارت امور خارجه گفته شود او را از دخالت منع کرده تا لشکر بتواند در جلب یاد شده اقدام نماید. (۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۳۹.

۲- همان، پ ۳، ص ۹۹.

۳- همان، پ ۳، ص ۱۹.

۴- همان، پ ۳، ص ۹۳.

۵- همان، پ ۱۶، ص ۴۰. به دنبال این گزارش وزیر جنگ به وزارت امور خارجه نوشت که دستور دهد کارگزار آستارا دست از مداخلات خود در این مورد بردارد (همان، پ ۱۶، صص ۲۸ و ۳۹) نبیل الدوله پس از این مکاتبات گفت که همه اینها از سر خیرخواهی بود. «حسب الامر از آن هم خودداری خواهم نمود.» (همان، پ ۱۶، ص ۳۱).

سه شنبه ۱۷ بهمن ۱۳۰۱ / ۶ فوریه ۱۹۲۳ / ۱۹ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه لایحه انتخابات مطرح شد.

سپس لایحه کبریت سازی تهران و مازندران طرح گردید و یازده ماده آن مورد بررسی قرار گرفت. لایحه بعدی قانون شورای دولتی بود که پس از شور در ۱۵ ماده آن به همراه پیشنهادها به کمیسیون مورد نظر فرستاده شد. (۱)

* توزیع اعلامیه منع مهاجرت یهودیان در جنوب کشور

پس از گزارش هایی که از وضع وخیم یهودیان ایرانی مهاجر به فلسطین به وزارت امور خارجه رسید و نیز رخداد هایی که در داخل کشور به این مهاجرت دامن زد، دولت قوام السلطنه اعلانی در منع مهاجرت یهودیان صادر کرد. این اعلان به دلیل نامعلومی چندی بعد ملغی اعلام شد و مقرر گردید موضوع پس از تصویب در مجلس شورای ملی جنبه عملی پیدا کند. ظاهراً لغو این بخش نامه به اطلاع همه گیرندگان قبلی از جمله حکومت بنادر و جزایر خلیج فارس نرسید، چون امروز این حکومت از قول «شاوول مراد» تاجر کلیمی منطقه، نامه ای دریافت کرد که در آن آمده بود «سی نسخه اعلانی که لفا فرستاده بودید راجع به مهاجرت کلیمیان بوشهر و بنادر رسید.

حسب الحکم ... جهت کلیمیان کنگان، دبی، محمره، شیراز، اصفهان فرستادم. البته به موجب اعلان واصله رفتار خواهند نمود.» (۲)

* تکذیب شایعه طغیان کردهای مرزنشین

امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی، در پی انعکاس گزارش کارگزاری تبریز به وزارت جنگ مبنی بر شایعه قریب الورد سیمیتقو به ایران و هیجان و تمردی که از این خبر در بین کردهای مرزنشین رخ داده (ر. ک: ۱۵ بهمن) امروز با ارسال تلگرامی یادآور شد که این گونه خبرها عاری از حقیقت است. او با اشاره به نماینده خود در منطقه، حسن خان جلیل وند، نوشت که از تحركات ایل هایی چون جلالی و میلان مطلع است و تاکنون اختلالی در افکار و رفتار آنان پدید نیامده. دیگر آن که اکنون «نمایندگان سمکو در بنده منزل مهمان می باشند ... خوب است وزارت خارجه از کارگزاری اسامی یکی از ایلات متجری را سؤال نمایند.» (۳) طهماسبی در تلگرام فوری دیگری به وزیر جنگ ابراز داشت که به دلیل برخی مسائل سیاسی نمی توانم نمایندگان سیمیتقو و شیخ محمود را راهی شهر کنم. آنها را در منزل خود نگه داشته ام تا دستورات شما برسد. (۴)

* یادداشت اطمینان رضا خان به سیمیتقو

پس از درخواست امیر لشکر شمال غرب از وزیر جنگ نسبت به معرفی و اطمینان بخشی آن وزارت در برقراری ارتباط سردار نصرت (سیمیتقو) با امیر لشکر شمال غرب (ر. ک: ۱۵ بهمن) رضا خان امروز خطاب به سردار نصرت نوشت: «مذاکرات و مکاتباتی که امیر لشکر شمال غرب با شما می نمایند کاملاً اطمینان داشته باشید و هرگونه قراری که لازم است با شما» می گذارند. (۵)

* درخواست وزارت جنگ از وزارت مالیه

به دنبال امتناع رئیس گمرک بنادر از تحویل دادن کشتی های جنگی موجود در بنادر به اداره قشونی (ر. ک: ۱۶ بهمن) وزارت جنگ امروز از وزارت مالیه خواست حکم تصرف این کشتی ها که قبلاً صادر شده به اداره گمرک جنوب ارسال شود.

چون رئیس گمرک بوشهر به دلیل نرسیدن دستور از مرکز از دادن این جهازات نظامی به قشون منطقه خودداری می کند. (۶)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۳، صص ۱ و ۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۵۹۴۶، آرشیو ۳۰۱ ق اب آ، شم میکروفیلم ۰۰۴۷۰۰۵۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۹۲.

۴- همان، پ ۳، ص ۵۲.

۵- همان، پ ۳، ص ۵۳.

۶- همان، پ ۳، ص ۱۰۲.

چهارشنبه ۱۸ بهمن ۱۳۰۱ / ۷ فوریه ۱۹۲۳ / ۲۰ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* منع ورود نخهای رنگ جوهری از ابتدای فروردین ۱۳۰۲

طبق اطلاعیه ای که وزارت مالیه امروز در جراید چاپ کرد با اشاره به مصوبه مجلس شورای ملی در جلوگیری از کاربرد نخهای رنگ جوهری در فرشبافی یادآور شد که ورود این گونه نخها از ابتدای فروردین ۱۳۰۲ ممنوع است. خوب است سفارش دهندگان این نوع کالا از هم اکنون نقل و انتقال لازم را معمول دارند و از تاریخ یادشده تابع قانون جدید باشند. (۱)

* تعطیلی ادارات

به مناسبت تولد حضرت فاطمه سلام الله علیها امروز همه وزارت خانه ها و دواير دولتی تعطیل بود. (۲)

* ورود سفیر کبیر ترکیه به ایران

محیی الدین پاشا سفیر کبیر عثمانی که روز پانزدهم بهمن از رشت به طرف قزوین حرکت کرده بود امروز بعد از ظهر به تهران رسید. (۳) برخی روزنامه ها به واسطه تولد حضرت فاطمه سلام الله علیها و ورود محیی الدین پاشا آن را مقارنتی مبارک تلقی کرده، تبریک گفتند. استقبال کنندگان که ارباب جراید نیز در میان آنها بودند در مهرآباد تهران حاضر بودند. در ملاقاتی که مدیران روزنامه ها با سفیر کبیر عثمانی داشتند، ضمن معرفی به یکدیگر، محیی الدین پاشا گفت به واسطه حسن نیتی که با خود آورده ام به ملاقاتهای بعدی با شما امیدوار هستم. دیدار بعدی سفیر عثمانی در باغ سردار محتشم با بازرگانان بود. او پس از آن راهی محل سفارت خانه شد. (۴)

* خشنودی از تعیین حاکم برای لشت نشا

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود از تعیین حاکم - بنابر شنیده ها - برای لشت نشا اظهار خرسندی کرد و نوشت جای تعجب است که دولت نتوانسته بود تاکنون برای این منطقه حاکم تعیین کند، چرا که لشت نشا از آن امین الدوله است و «مردم نمی خواهند کارهای اجتماعی خود را به دست نوکرهای شخص آقای امین الدوله حل و فصل نمایند. خوب است دولت بیش از این به مردم فشار نیاورده و راضی نباشد که باز یک انقلابات خونین در گیلان و لشت نشا پیدا شود». (۵)

* شروع ماهی گیری و اجازه دولت

مأمورین دولت در سواحل دریای خزر یادآور می شوند که زمان شروع ماهی گیری رسیده است و چون برای صید تاکنون دستوری نرسیده، لازم است هرچه زودتر تکلیف موضوع روشن شود. از پایتخت نیز اطلاع داده اند تا زمانی که هیأت دولت تعیین نشود و جلسات آن برقرار نگردد، امکان صدور دستور وجود ندارد. (۶)

* مهاجران هندی در خراسان

روزنامه ایران در شماره امروز خود از قول کفیل ایالت خراسان می نویسد که اخیراً تعدادی از هندیها وارد خراسان شده که وضعیت آنان بسیار رقت بار است. «لازم است از طرف اولیای دولت توجهی به حال آنها شده و برای معاش و گذران آنها کمک و مساعدتی نمایند.» (۷)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۳، ص ۱.

۲- همان، ص ۲.

۳- همان جا.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۶، ص ۲. ورود سفیر ترکیه به ایران از سوی منابع انگلیسی رصد می شد. آنها گزارش دادند که وقتی محیی الدین پاشا وارد رشت شد گروهی به سرپرستی آقا محمود به ایراد سخنانی پرداختند و از او استقبال کردند. این سخنانیها مضامین پان اسلامیستی و ضد انگلیسی داشت. مأموران انگلیسی جزئیات حرکات او را پس از رسیدن به ایران زیر نظر داشتند.) FO E ۳۲۱۸ / ۶۹ / ۳۴

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۳، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۵، ص ۳.

۷- همان جا.

[تصویر] خوانین شاهسون

* جلوگیری از منهیات شرعی

در پی درخواست وزارت داخله از نظمیة برای مراقبت و جلوگیری از ارتکاب منهیات شرعی، اداره نظمیة پاسخ می دهد که حکم مؤکدی به کمیساریهای نواحی مختلف صادر شده که کاملاً از تخلفات شرعی جلوگیری کنند و اخطار شده که هر یک از مأمورین در ادای این وظیفه قصور نمایند مجازات خواهند شد. (۱)

* لزوم برخورد صحیح با طوایف مرزنشین

کارگزار اردبیل در گزارشی که امروز به مرکز فرستاد از برخورد درست با طوایف مرزی گفت؛ چرا که اینان از یک طرف در بیم حمله نظامیان هستند و از طرفی در معرض تبلیغات بلشویکها قرار دارند. «اگرچه قطعاً شاهسونها بالشوئیک نخواهند شد اما جلوگیری از این خیال لازم و به وسیله انتخاب مأمورین صحیح العمل» می توان از این موضوع پیشگیری کرد. وی با آوردن نمونه ای از طایفه قوجه بیگلو نوشت که نوروز خان رئیس این طایفه پیام می دهد که ما از دولت مرکزی سرپیچی نکرده ایم و شرط ادامه این وضع آن است که مأموران اعزامی دولت درستکار باشند؛ برای بهره های شخصی به اینجا نیایند. ما مالیات خود را به مأموران درستکار می پردازیم. «برای ما ن هایت صعوبت دارد که بتوانیم کیسه فلان آدمی را که از طرف حکومت بدون حقوق به سمت ایل بیگی تعیین و می خواهد با سی نفر آمده حکمرانی نماید پر کنیم.» او باید بداند که داروندار ما در فلان سال توسط روسها غارت شد و فلان سال قحطی دمار از روزگار ما درآورد. (۲)

۱- همان جا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۰، ص ۹۶.

پنج شنبه ۱۹ بهمن ۱۳۰۱ / ۸ فوریه ۱۹۲۳ / ۲۱ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه اعتبارنامه نمایندگان سپهدار اعظم (فتح الله اکبر) به تصویب رسید.

[تصویر] مؤتمن الملک

پیش از شروع دستور، نجات نماینده ساری و تنکابن درباره اعلامیه ای که در برابر مجلس به او داده اند که با امضاهای مجعول در آن تعدادی از نمایندگان مجلس تخطئه و مورد توهین قرار گرفته بودند، سخن گفت و با توجیه این که در مطبعه یهودیان چاپ شده بود، درخواست کرد از طریق چاپ خانه موضوع پیگیری شود که چه گروهی اقدام به نشر آن کرده است.

قرار شد موضوع در جلسه خصوصی مجلس پی گیری شود. (۱)

* مذاکره با امیر لشکر غرب برای امنیت خرم آباد

پس از آن که حاکم بروجرد و لرستان در نامه ای به وزارت داخله درخواست کرد که موقعیت برای انتظام امور خرم آباد و به دست گیری قدرت در آن منطقه فرارسیده است، موضوع به وزارت جنگ منعکس شد (ر. ک: ۱۱ بهمن) و رضا خان وزیر جنگ امروز خطاب به وزارت داخله نوشت که امیر لشکر غرب به زودی از تهران عازم آن صفحه خواهد شد.

به حاکم بروجرد و لرستان بگویید «که در موضوع تنظیم امور صفحه لرستان مستقیماً به امیر لشکر مراجعه نموده و با مشار الیه داخل مذاکره گردد.» (۲)

* درخواست سفیر ایران در لندن برای اطلاع رسانی

وزیر مختار ایران در لندن امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه خواست از آن جا که سفارت خانه ها و تجارت خانه های گوناگون مقیم لندن راجع به اوضاع مالی، تجاری، کشاورزی و ادبی ایران سئوالاتی می کنند، خوب است تصویب شود هر سه ماه یک بار همان طور که رخدادهای مهم را به این سفارت خانه می فرستند، اطلاعاتی نیز از امور یادشده ارسال کنند تا بتوان پاسخگوی پرسشهای بالا بود.

پانوشتی که در ذیل این نامه وجود دارد نشان از موافقت وزارت امور خارجه دارد. (۳)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۴۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۴-۲۹-۱۳۰۱.

[تصویر] لندن قدیم

* هشدار مستشار الدوله درباره تحرکات یک جاسوس

مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی ایران در استرآباد با دادن گزارشی از فردی به نام غفارزاده که پدرش همدانی اما زادگاهش حاجی ترخان است، یادآور شد که رفتار سوء او در نقاط مختلف آذربایجان برای وزارت امور خارجه روشن است. زمانی که کمیسیون سرحدی وارد استرآباد شد او در کنسولگری روس سمت مترجمی داشت. کمیسیون که برای مذاکره از استرآباد خارج شد او هم کنسولگری را ترک کرد و در مدتی که در گمیش تپه بودیم و یا در بندر جز او مرتب به این مناطق می آمد. غفارزاده اینک راهی تهران است. او می خواهد سمت کارگزار کنسولگری روس در گمیش تپه را بگیرد. «دولت نباید قبول فرماید که روسها در میان تراکمه ایران مأمور رسمی داشته باشند.» او عامل سیار روسهاست و در این موضوع شکی نیست. (۱)

* شکوائیه مجمع اتحاد حسینی استرآباد

در نامه ای که امروز با امضاء «مجمع اتحاد حسینی» از استرآباد به تهران فرستاده شد، خطاب به «حضرت معتضد الاسلام» و گیرندگان دیگر نوشته شد که حدود یک سال است امنیت از خطه استرآباد رخت بر بسته است. در این نامه برای نمونه به اسارت دو زن توسط ترکمنها اشاره شده که یکی از آنها حامله بوده و هنگام اسارت وضع حمل کرده است. مجمع اتحاد حسینی سؤال کرده بود آیا استرآباد از نظر مبارک اولیاء دولت محو شده یا اینکه ملت این منطقه را ایرانی نمی دانند؟ (۲)

* استمهال برای پرداخت دیون

در پی فشارهای انگلیس برای پرداخت قروض دولت ایران، دولت برای پرداخت دیون خود تا پس از نوروز پیش رو فرصت خواست. این درخواست با نظر مثبت سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران به لندن منعکس شد. (۳)

۱- همان، ۹۲-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۸۹.

۳- FOE ۱۶۲۶ / ۲۲۳ / ۳۴.

جمعه ۲۰ بهمن ۱۳۰۱ / ۹ فوریه ۱۹۲۳ / ۲۲ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* ارسال نامه شیخ محمود و سیمیتقو به رضا خان

امروز عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب سه فقره نامه ای را که اخیرا نصر الملک نماینده او، از کردستان عراق به ایران آورده برای رضا خان وزیر جنگ فرستاد. این نامه ها متعلق به شیخ محمود و سیمیتقو بود. به ضمیمه این نامه چهار قطعه عکس نیز بود. «بنابر تحقیقاتی که از نصر الملک به عمل آمده شیخ محمود فعلا دارای هشتصد نفر سوار و ششصد نفر پیاده با توپ خانه بوده، اسلحه های آنها عموما پنج تیر انگلیسی است. تعلیمات افراد مزبور توسط صاحب منصبان کرد که سابقا از صاحب منصبان قشون عثمانی محسوب بودند، می شود.» (۱) نامه اول از آن شیخ محمود بود که در واقع سراسر توصیه است برای بازگشت سیمیتقو به ایران. شیخ محمود که با امضاء «ملک کوردستان» نامه را امضا کرده و ناحیه تحت حاکمیت خود کردستان جنوبی می نامید، از ورود نصر الملک به کردستان «به عنوان مأمور مخصوص جهت اطمینان و تسلیت خاطر و مراجعت دادن جناب آقای سردار نصرت [سیمیتقو]» نوشت و خواستار ارسال تلگرامی از طرف وزیر جنگ برای اطمینان خاطر و تأمین سیمیتقو شد تا پس از آن وی به ایران مراجعت کند. شیخ محمود مقابله با آشوریها را در صفحات ارومیه و کشتن رئیس آنها را از جمله خدمات سیمیتقو به دولت علیه ایران دانست و سپس به گرفتاریهای او در این ناحیه از جمله کشته شدن برادرش اشاره کرد و در بخش بعد التحریر یادآور شد که این نامه را تحویل نصر الملک داده، همراه رشید افندی فرمانده سوار کردستان و عارف افندی منشی مخصوص خود به ایران می فرستم. (۲) نامه دوم مربوط به خود سیمیتقو است که در ابتدا از تأمین نامه امیر لشکر غرب تشکر کرده و در میان نامه اش به تأکید شیخ محمود اشاره نموده که اگر تأمین نامه ای از طرف وزیر جنگ برسد حاضر است به ایران بازگردد و مشغول خدمات دولتی شود. نامه دوم نیز که از آن سیمیتقو است مضمونی شبیه نامه اول دارد و هر دو با مهر معروف او که یک شیر نشسته است، امضا شده است. (۳)

* نماینده امیر فیصل در کردستان جنوبی

به گزارش فرمانده قوای ساوجبلاغ به امیر لشکر شمال غرب امیر فیصل پادشاه عراق یک نماینده برای مذاکرات و ایجاد ارتباط با شیخ محمود روانه کردستان جنوبی کرده است. نایب سرهنگ یوسف خان اضافه کرد که رؤسای کردها که اخیرا در سلیمانیه گردهم آیی داشتند هنوز در این شهر هستند. (۴)

* نبود محکمه قضایی در ماکو و مشکلات ناشی از آن

معمد الوزاره مأمور کمیسیون سرحدی در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد نوشت که پیش از این در لزوم تشکیل محکمه قضایی در این ولایت نامه ای فرستاده بودم که پاسخی به آن داده نشد. نبود محکمه ای برای رسیدگی به تظلمات و استیفای حقوق اهالی از هر جهت باعث یأس و ناامیدی شده، به ویژه در ظرف چند روز اخیر همه اصناف مأیوس شده اند چرا که می بینند اگر کشته یا غارت شوند دادرسی نخواهد بود. از این رو «قریب سی خانوار از اصناف و سایر اهالی

خود ماکو به خیال مهاجرت افتاده» به تدریج با فروش اموال خود درصدد هستند پس از عید راهی روسیه شوند و یا به دیگر شهرهای کشور مهاجرت کنند. اگر این اقدام توسط اصناف صورت گیرد گروه های بسیاری از ایشان تبعیت خواهند کرد. معتمد الوزاره عاجزانه خواست اگر تشکیل محکمه ممکن نیست از اقبال السلطنه خواسته شود از بین خوانین و بیک ها، تجار و مأمورین دولتی چند نفری را معین کند و تحت ریاست خودش به شکایات رسیدگی نماید. (۵)

* اطلاعیه ای علیه انگلیس

کارگزار ساوجبلاغ امروز گزارش داد که یک اطلاعیه به دو زبان ترکی و عربی با امضاء «جمعیت اسلامیة واحده» منتشر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۶۹.

۲- همان، پ ۳، صص ۶۹ و ۷۰.

۳- همان، پ ۳، صص ۶۶ و ۶۷.

۴- همان، پ ۳، ص ۵۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷ و ۲۹-۱۳-۳۴-۱۳۰۱.

شده که در آن همه مسلمانان به اقدام علیه دولت انگلیس دعوت شده اند. (۱)

[تصویر] نمایی از ساوجبلاغ قدیم

* مسابقه فوتبال

امروز مسابقه فوتبال بین کلوپ انگلیسها و کلوپ تهران برگزار شد. حدود ۲۰۰ نفر ایرانی و اروپایی مقیم تهران از این بازی دیدن کردند. کلوپ تهران این بازی را واگذار کرد که یکی از گلها، گل به خودی بود. میرمهدی ورزنده گزارش این بازی را در شماره ۱۳۱۸ روزنامه ایران به چاپ رساند. (۲)

* اعتراض به مواضع لرد کرزن در کنفرانس لوزان

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود با عنوان «دعاوی بی اساس انگلستان» مدعیات لرد کرزن در کنفرانس لوزان را به یاد استهزاء گرفت، و حرص و طمع او را نسبت به ممالک اسلامی از خصائص دولت استعمارگر او دانست. نویسنده مقاله، کنفرانس لوزان را بازیچه دست انگلیس دانست که هرچه خواست به نمایندگی از کشورهای اسلامی تحت سلطه خود در کنفرانس داد سخن داد. این مقاله تخطئه شدن عثمانی را توسط انگلیس در این کنفرانس محکوم کرد و نوشت: «مقصود انگلستان چنانچه همه می دانند تسلط بر ممالک اسلامی و رسمیت دادن این نفوذ و شهوت رانی مرض استعمار است. و بنابراین به جای این که برای خون های جوانان ترک [در نبرد با یونان] قیمتی قائل شود و جراحات قلوب مسلمانان عالم را مرهم گذارد و به جای این که حق فتح و مظفریت را که دستور متفقین در جنگ بوده رعایت نماید می خواهد مصر را ببرد، عراق را ببلعد، موصل را تصرف کند، حجاز را تحت الحمايه قرار دهد و به دست چند نفر مسلمان خائن حسن تعصب دینی و غیرت اسلامی را پایمال کند.» (۳)

۱- همان، ۵۳-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۸، ص ۴.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۴، ص ۱.

شنبه ۲۱ بهمن ۱۳۰۱ / ۱۰ فوریه ۱۹۲۳ / ۲۳ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* بی اطلاعی وزارت امور خارجه از اقدامات وزارت جنگ

وزارت امور خارجه در نامه محرمانه ای که امروز به وزارت جنگ فرستاد از بی اطلاعی این وزارت خانه از اقدامات وزارت جنگ درباره اسماعیل آقا سیمیتقو نوشت. وزارت خارجه با استناد به تلگرامهای کارگزاری تبریز راجع به سیمیتقو و یادداشت سفارت انگلیس در همین موضوع یادآور شد که وزارت جنگ درصدد «جلب و اسکات» اوست. «در این صورت هر نظریه که در این موضوع اتخاذ فرموده و می فرمایید متمنی است وزارت خارجه را نیز مستحضر فرمایند.» در پانوشت این نامه یکی از مسئولان وزارت جنگ پرسیده است «آیا لازم است نظریات وزارت جنگ به آنها اطلاع داده شود؟» و در پاسخ آمده است: «اطلاع داده شود.»

نظریات وزارت جنگ این است که سیمکو تأمین داده شود در صورتی که برای توقف محل دیگری را در ایران انتخاب کند.

سیمیتقو غیر از درخواست تأمین از وزیر جنگ مایل بود به چهریق بازگردد. (۱)

* اعطای نشان به دو امیر لشکر

در حکم قشونی ۱۱۶ آمده است که امیر لشکر محمود آیرم فرمانده لشکر جنوب و امیر لشکر محمود انصاری (امیر اقتدار) حکمران اصفهان از طرف پادشاه هریک «به اعطاء یک قطعه تمثال همایونی از درجه دوم قرین افتخار گردیده اند.» (۲)

* مذاکرات کارگزار بارفروش با نایب کنسول روس

رکن الوزاره کارگزار بارفروش نتایج گفت و گوهای خود را با ویس کنسول روس امروز به اطلاع وزارت امور خارجه رساند.

رکن الوزاره می نویسد پس از چهار ساعت مذاکره او را راضی کرده فروش نفت به ایران از خط شمال که قطع شده بود آغاز شود. ویس کنسول روس علت قطع فروش نفت را گمرک گزاف ایران برای کالاهای روسی عنوان کرده بود. در این گفت و گو طرف روسی از سقوط کابینه قوام السلطنه اظهار خرسندی کرده، ابراز امیدواری نمود در دولت جدید «رفع محذورات شده عهدنامه تجارتی منعقد شود.» (۳)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد. ابتدا گزارش کمیسیون بودجه راجع به روشنایی اماکن مقدس مطرح شد. سپس قانون انتخابات مطرح گردید که ناتمام ماند. (۴)

* لزوم محاکمه حسینعلی طالشی از زبان کارگزار اردبیل

کارگزار اردبیل وزارت امور خارجه را ترغیب به رسیدگی جدی نسبت به اشرار منطقه طالش به ویژه حسینعلی طالشی (سالار اشجع) کرد. او با یادآوری سال ۱۳۲۷ ق که با مخارج فراوان و اردو کشی، وی دستگیر و به تهران برده شد اما با ابراز خدمتگزاری آزاد شد، یادآور گردید که خوب است به پرونده سال ۱۳۲۹ ق رجوع شود که حسینعلی پس از بازگشت به آستارا چه فجایعی مرتکب شد و باعث ورود قشون روس گردید و این قشون چه جنایتها که نکرد. «اگر دوسیه همان سال را ملاحظه فرمایید تصدیق خواهند فرمود که قطع نسل این گونه اشرار را باید کرد.» کارگزار اردبیل اضافه کرد حسینعلی اینک بار دیگر دم از خدمتگزاری می زند و پسر خود را شاهد می آورد که با صد نفر اسلحه شخصی به خدمت قشون ایران فرستاده است.

از طرف دیگر ارسال عریضه ها و تلگرافها در دفاع از او شروع شده تا مقدمات آزادی او را فراهم کنند. اگر این بار نیز او آزاد شود همان اتفاقات بار دیگر رخ خواهد داد. (۵)

* عزیزمت امیر لشکر غرب به اردبیل

امیر لشکر عبد الله طهماسبی امروز راهی اردبیل شد. او بنا

-
- ۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۵۹.
  - ۲- همان، پ ۱۵، ص ۶.
  - ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۴-۴۹-۱۳۰۱.
  - ۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۷، صص ۱ و ۲.
  - ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، صص ۹ و ۱۰.

دارد برای سرکوب اشرار شاهسون با رؤسای برخی از طوایف دیدار کرده، مقدمات آن را برای فصل بهار آماده کند. او با ارسال تلگرافی فوری به وزارت جنگ ضمن بیان حرکت خود اضافه کرد نماینده شیخ محمود و سیمیتقو به همراه نصر الملک امروز بازگشت داده شدند. و اظهار امیدواری کرد که در نتیجه این عملیات موفق به جلب سیمیتقو شود. (۱)

* توصیه به همکاری

وزارت جنگ در نامه ای که امروز به حاکم نظامی آذربایجان نوشت خبر داد که «شریعتمدار آقای حاج سیف العلماء» راهی آن خطه است. «قطع نظر از این که باید حفظ مراتب و احترامات ایشان را در هر مورد منظور و ملحوظ دارید لازم است که نسبت به مطالب و مقاصد ایشان هم کمال مساعدت و همراهی را مرعی فرمایید.» (۲)

* شورای عالی تجارت و تعرفه های گمرکی

پس از این که دولت روسیه اخذ گمرک از بازرگانان ایرانی را از تعرفه آسیایی به تعرفه اروپایی تغییر داد و از این طریق نرخ آن را بالا برد، شورای عالی تجارت با برپایی جلساتی در صدد اقداماتی است که بتواند تجار ایرانی را از این مخمصه که نوعی ترفند سیاسی نیز هست رهایی بخشد. شورای عالی تجارت غیر از این تصمیمات دیگری را هم راجع به تجارت با دولت روسیه شوروی اتخاذ کرده که پس از تشکیل کابینه به اجرایی کردن آنها مبادرت خواهد نمود. (۳)

* ورود کنسول انگلیس و رئیس خیریه امریکا به ارومیه

بنا به خبر کوتاهی که روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد، کنسول انگلیس در تبریز و رئیس خیریه امریکا با کشتی وارد ارومیه شدند و در دار الحکومه اقامت کردند. علت این سفر بیان نشد. (۴)

* دو مدیر روزنامه در راه اصفهان

ضیاء الواعظین مدیر روزنامه ایران آزاد و موسوی زاده مدیر روزنامه قیام راهی اصفهان شدند. (۵) موسوی زاده اخیرا توسط مدعی العموم به دلیل چاپ مقاله ای علیه احمد شاه تحت محاکمه قرار گرفت، اما این محاکمه پس از پایان جلسه اول دیگر تشکیل نشد. گفته شد احمد شاه با توصیه مستوفی الممالک از ادامه طرح موضوع در محکمه جلوگیری کرد.

روزنامه اتحاد این عزیمت را تبعید دانست و ضمن اشاره به مقالاتی که جراید این دو روزنامه نگار علیه احمد شاه نوشته بودند یاد آور شد که ضیاء الواعظین و موسوی زاده در نوشته های خود رعایت انصاف را نکرده بودند؛ اما تبعید این دو، آن هم در آستانه تشکیل کابینه مستوفی الممالک امری ناگوار برای جامعه مطبوعات است. (۶)

* استیصال اهالی فیروزکوه

بنابر گزارش رسیده از فیروزکوه با وجود آفت ملخ که در سالهای گذشته کشت و زرع فیروزکوه را نابود کرده و اغلب اهالی به طرف مازندران و استرآباد مهاجرت کرده اند، با این حال مأموران مالیات در حال ستاندن مالیات و جریمه دیرکرد آن هستند. اهالی باقی مانده فیروزکوه اقدام به شکایت کرده اند. (۷)

* بارندگی در مشهد

به گزارش رسیده از مشهد یک هفته است که شبانه روز برف می بارد و بیشتر راه های مواصلاتی بسته یا خراب شده اند و عبور و مرور با سختی صورت می گیرد. گردنه خماری در راه تربت بسته شده است و چند کاروان و نیز پست در دو طرف گردنه معطل مانده اند. (۸)

* هانری ماسه در تهران

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که هانری ماسه مستشرق فرانسوی مدتی است به تهران آمده و در هتل پاریس اقامت دارد. علت ورود او به ایران تکمیل زبان فارسی و تصحیح لهجه، گفته شده است. (۹)

۱- همان، پ ۳، ص ۵۰.

۲- همان، پ ۱۹، ص ۶۹.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۷، ص ۲.

۴- همان جا.

۵- همان جا.

۶- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۵، ص ۱.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۷، ص ۲.

۸- همان جا.

۹- همان جا. هانری ماسه (Henry Masse) خاورشناس و ایران شناس فرانسوی در ۲ مارس ۱۸۸۶ در شهر لونویل (Luneville) به دنیا آمد. تحصیلاتش را در همان جا آغاز کرده، از مدرسه ملی زبانهای شرقی پاریس دیپلم گرفت. آنگاه عربی و فارسی و ترکی را هم در مدرسه عالی زبانهای شرقی آموخت. چندی به مصر رفت و به تحقیق و تتبع در متون عربی گذراند. مدتی بعد متصدی کرسی تدریس زبان فارسی در مدرسه مزبور شد. در ۱۹۲۰ م / ۱۲۹۹ ش با گذراندن رساله مبسوطی درباره سعدی درجه دکتری خود را از دانشگاه پاریس دریافت کرد. او ۵ مرتبه به ایران آمد که نخستین بار آن در ۱۹۲۲ م / ۱۳۰۱ ش بود که انجمن جدید التأسيس ایران جوان مجلس ضیافتی با حضور برگزیدگان ادبی کشور برپا کرد. برخی او را شیفته زبان و ادبیات فارسی دانسته اند که سالها در زندگی و افکار و آثار شاعران و ادیبان بزرگ و نامور ایرانی چون فردوسی و سعدی به تحقیق و مطالعه پرداخته، آثاری را به جا گذارده است. ماسه در دانشگاه تهران با عنوان استاد افتخاری تدریس می کرده، عضو وابسته فرهنگستان ایران هم بود. افزون بر این در آکادمی کتیبه ها و فرهنگستان عربی دمشق عضویت داشت. او در شناساندن و ترویج زبان فارسی در فرانسه و تمام کشورهایی که تحت الحمایه یا جزو مستعمرات

فرانسه بودند نقش عمده ای داشته است. آخرین سفر وی به ایران در ۱۹۵۴-۱۹۵۵ م/ ۱۳۳۳-۱۳۳۴ ش بود که به منظور شرکت در کنگره ابن سینا به تهران آمد؛ حدود سه سال بعد بازنشسته شد؛ پس از آن به ریاست افتخاری مدرسه عالی زبانهای شرقی پاریس منصوب گردید و تا پایان زندگی به خواندن و نوشتن گذراند. هانری ماسه در ۹ نوامبر ۱۹۶۹ درگذشت. از آثار اوست: شخصیت فردوسی، منوچهری، باباطاهر شاعر ایرانی، نظام الملک، بهارستان، دانشنامه علایی، گرشاسب نامه و ... (اتحاد، پژوهشگران معاصر ایران، ج ۱، صص ۱۱۰ تا ۱۱۵؛ دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۷، ص ۲۵۹۶).

یکشنبه ۲۲ بهمن ۱۳۰۱ / ۱۱ فوریه ۱۹۲۳ / ۲۴ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی شور در قانون انتخابات را پی گرفت. اقبال السلطان (۱) پرسشی که در جلسه گذشته مطرح کرده بود بار دیگر ارائه کرد و گفت که نتوانستم دلیل قانع کننده ای برای محرومیت وزراء، معاونین و رؤسای دوایر دولتی از نامزد شدن برای نمایندگی مجلس پیدا کنم. اگر دلیل این مسئله اعمال نفوذ است، بسیار اشخاص متنفذ دیگر هستند که باید در دایره این محرومیت قرار گیرند. اقبال السلطان با بیان موارد دیگری از نواقص این قانون گفت بهتر است با همان رویه سابق انتخابات برگزار شود چون بیش از یک ماه به انتخابات مجلس نمانده است. سپس بودجه وزارت داخله مطرح شد. (۲)

* پاسخ فرمانده لشکر شرق به پیشنهاد حاکم دزداب

پس از آن که حامد الدوله حاکم دزداب پیشنهاد کرد در صورت حضور پانصد نظامی ایرانی در این منطقه، قوای انگلیس از دزداب خارج می شوند، فرمانده لشکر شرق، حسین خزاعی، وزارت جنگ را مطلع کرد که «قوای ساخلو آن جا اخیرا به طور کافی تکمیل و تمام سرحدات آن مستحفظ نظامی دارد و البته تا وقتی هم که لازم باشد، عده حاضر از توپ خانه و پیاده و سوار در آن حدود اقامت خواهند داشت.» (۳)

* درز اطلاعات از تلگراف خانه رشت

رئیس تیپ مستقل شمال گزارش داد که اطلاعات کنسول روس از گزارشهای من بیش از آن است که بتوان تصور کرد موضوع تصادفی است. کنسول می گوید اطلاعات خود را از سفارت می گیرد «ولی به واسطه رابطه فوق العاده خفیه رئیس تلگراف با حکومت که تولید اشکال جهت اهالی نیز کرده است گمان می رود سواد تلگرافات را می رسانند.» او اضافه کرد من اعتمادی به ارسال تلگرافهای خود ندارم. لازم است یک نفر تلگرافچی برای رشت در نظر گرفته شود. وی پیشنهاد کرد رئیس تلگراف خانه استرآباد جایگزین تلگرافچی رشت شود. (۴)

* امکان پراکنده شدن تجار ایرانی در آستارا

بنا به خبری که روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد به واسطه فشارهای مستمری که دولت روسیه در روابط تجاری خود با ایران بر بازرگانان ایرانی وارد کرده، آنان را به مرحله ای رسانده که عده ای از این منطقه مهاجرت کرده، احتمال می رود این روند ادامه داشته باشد. (۵)

* دستور میلسپو به ادغام دو اداره مالی

میلسپو در بخشنامه ای که اخیرا صادر کرده به مسئولان اداره مالیات غیرمستقیم و اداره خالصجات دستور داده است که باید

در یکدیگر ادغام شده و سازمان واحدی را تشکیل دهند. (۶)

* اعتراض اهالی لشت نشا به حاکم اعزامی

اهالی لشت نشا پس از تظلمات فراوان موفق شدند نظر وزارت داخله را برای فرستادن یک حاکم به این منطقه جلب کنند. اینک گفته می شود شخص انتخاب شده از وابستگان امین الدوله است؛ چیزی که اهالی لشت نشا از آن فرار می کنند.

آنها خواستار اعزام کسی بودند که در حفظ حقوق ایشان در برابر خاندان امین الدوله توانایی داشته باشد. (۷)

* موقعیت جزیره هنگام

یمین الممالک حاکم بنادر در گزارشی که امروز از جزایر هنگام به وزارت امور خارجه فرستاد (او در این گزارش می نویسد که به تازگی حاکم بنادر شده است) نوشت که شیخ احمد بن عبید که وهابی مسلک است قدرت مقاومت ندارد. وی با این توضیح که «هنگام» و «هنگام عرب» دو محل هستند و شیخ احمد در جزیره هنگام با قاچاق کالا و عدم پرداخت گمرک به دولت گذران می کند، نوشت به راحتی

۱- میرزا ابو تراب ملقب به اقبال التولیه، مقبل السلطنه و اقبال السلطان که بعدها نام خانوادگی اقبال را برگزید و فرزندانش منوچهر و علی و خسرو هم بدان نام مشهور گردیدند. او در ۱۲۴۴ ش به دنیا آمده، پس از تحصیلات اولیه، مدتی به مشاغل آزاد پرداخت؛ در جلوی صحن امام رضا (ع) مسکوکات قدیمی می فروخت تا اینکه سرمایه ای گرد آورد و جزء مستأجرین آستان قدس رضوی درآمد؛ ابتدا مزرعه ای را در کاشمر اجاره کرد و چون حق آستانه را به موقع پرداخت می کرد مورد توجه تولیت قرار گرفت و با گذشت زمان دیگر املاک کاشمر را به اجاره خود درآورده، ثروتی به هم رسانید. فرزندانش هم در این راه به وی کمک کرده، در انتخابات دوره چهارم مجلس شورای ملی نماینده مردم سقز و بانه شد؛ چند ماهی در تهران بود، اما پیش از آنکه عمر مجلس به پایان برسد به مشهد بازگشت و به همان کار سابق خود ملاکی و اجاره داری پرداخت. او در ۱۳۱۰ ش درگذشت. از فرزندانش منوچهر اقبال بعدها در کابینه های متعددی وزارت های مختلفی را برعهده گرفت و سرانجام در نیمه فروردین ۱۳۳۶ خود مأمور تشکیل کابینه شد. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۱۵۸ و ۱۵۹؛ فهرست اسامی و مشخصات نمایندگان ۲۴ ...، ص ۱۹).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۸، صص ۱ و ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴- ۱۳- ۵۰- ۱۳۰۱. روشن است که این پاسخ آن چیزی نیست که حاکم دزداب از دولت مرکزی توقع داشت. اگر چنین قوایی در آن حدود مستقر شده بود، باز هم کفایت از خروج قوای انگلیس از منطقه دزداب نمی کرد. اساسا از دستوراتی که رضا خان وزیر جنگ چه در برابر این درخواست و چه در برابر درخواستی که امیرلشکر جنوب از او برای تسخیر کامل سیستان نمود، صادر کرده، چنین برمی آید که مناطق شرق و جنوب شرقی اولویتی در نظر او نداشته است.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۲۳. این گزارش از طریق وزارت جنگ پی گیری شد و نامه ای به وزارت پست و تلگراف ارسال گردید و درباره انتقال رئیس تلگراف خانه استرآباد به رشت استعلام شد. جواب آمد که چون

حکومت استرآباد از رئیس تلگراف خانه این شهر شکایت دارد انتصاب او در تلگراف خانه رشت به صلاح نیست؛ «تجدید مکاتبه در این باب هم مورد ندارد.» (همان، پ ۱۹، ص ۱۸) نکته عجیب در این جا چشم پوشی وزارت جنگ از این موضوع است. به درستی روشن نیست که چرا وزارت جنگ به فعالیت مأموران روسی آن هم جاسوسانی که اطلاعات این وزارت خانه را به کنسول روسی می رسانند بی توجه است؛ این در حالی است که رضا خان نسبت به همه کسانی که گرایش به کمونیسم یا تمایل به همسایه شمالی داشتند، سخت ترین عقوبتها را روا می داشت.

۵- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۸، ص ۲.

۶- همان جا.

۷- همان جا.

می توان با اعزام نیرو او را دستگیر کرد یا فراری داد. در این جا انگلیسها تلگراف بی سیم و باسیم دارند و مرکز تخلیه زغال سنگی است که از لندن به این ناحیه حمل می شود.

زغال سنگ برای مصرف سوخت کشتی های جنگی انگلیس است. انگلیس در جزیره هنگام اداره دیگری هم دارد که به اداره نفت مشهور است. وی اضافه کرد انگلیس از ساخت اداره گمرک در جزیره هنگام جلوگیری می کند. در ضمن در هنگام عرب از انگلیسها خبری نیست. از خارجیان فقط دو نفر هندو که مشغول کسب یا قاچاق کالا هستند، ساکن اند. (۱)

[تصویر] نمایی قدیمی از جزیره هنگام

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۲۴۹۰. جزیره هنگام که به دلیل اهمیت نظامی به اشغال پرتغالیها درآمده بود در زمان شاه عباس اول با همیاری انگلیس بازپس گرفته شد؛ ولی انگلیسها در آن مستقر شده و همچنان در آنجا بودند تا در سال ۱۳۱۳ ش به ایران بازگردانده شد. جزیره هنگام از دو آبادی هنگام نو و هنگام کهنه تشکیل می شود که منظور یمن الممالک از هنگام و هنگام عرب چه بسا همین دو محل باشد. (دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۲، ص ۳۳۰۷).

دوشنبه ۲۳ بهمن ۱۳۰۱ / ۱۲ فوریه ۱۹۲۳ / ۲۵ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* هشدار اتحادیه تجار

اتحادیه تجار امروز با دعوتی که از مدیران جراید به عمل آورد آنها را در جریان امور اقتصادی ایران قرار داد و وخامت آن را تشریح کرد. این اتحادیه با اتکا به آمار گمرک خطاب به مدیران روزنامه ها گفت پس از جنگ جهانی اول، به هم ریختگی اوضاع روسیه، مسدود شدن راه های شمالی تجارت و نیز عوارضی که از بازرگانان ایرانی گرفته می شود موقعیت اقتصادی به جایی رسیده که ایران را تبدیل به کشوری وارد کننده کرده است. اتحادیه تجار گفت از ابتدای سال ۱۲۹۳ تا پایان ۱۲۹۷ اضافه واردات کشور بر صادرات ۱۱۶ میلیون و ۳۸۸ هزار و ۳۴۸ تومان بوده است. در دو سال ۱۲۹۸ و ۱۲۹۹ این رقم به ۱۵۶ میلیون تومان و در سال ۱۳۰۰، هشتاد میلیون تومان رسیده است. در این هشت سال، ایران ۳۵۲ میلیون و ۳۸۸ هزار تومان تراز بازرگانی منفی داشته است. اتحادیه تجار آن گاه با اشاره به ارقام وارداتی یادآور شد که مشروبات الکلی با ۲۰۰ هزار تومان در سال از جمله کالاهای وارداتی است.

آنها میوه، حبوبات، بیسکویت، شکلات، کاکائو، پنیر پاریسی، گوشت خشک، ماهی های جعبه شده، چوب آلات، زغال، آلات موسیقی، مجسمه، انواع پارچه، اسباب بازی، ظروف نقره، ورق بازی و ... را از دیگر کالاهای وارداتی غیر ضروری شمردند.

اتحادیه تجار گفت که از ذی قعدة ۱۳۳۸ تا گشایش مجلس چهارم به هر دری برای اصلاح امور تجاری زده است به جایی نرسیده است. در پایان این دیدار اتحادیه راه های زیر را برای بازگشت اقتصاد مطلوب به ایران یادآور شد: منع ورود اجناس لوکس به ایران، ترویج استفاده از کالاهای وطنی و تهیه قانون شرکتها. (۱)

* اقدامات وزارت امور خارجه درباره پلیس نفت

پس از اطلاعی که به وزارت امور خارجه راجع به تشکیل پلیس نفت در مسجد سلیمان توسط کمپانی نفت جنوب رسید یادداشتی به سفارت انگلیس نوشته شد و ضمن اعتراض به این اقدام گفته شد که این تشکیلات باید منحل شود و در صورتی که نیرویی برای حفظ مؤسسات نفتی لازم باشد از دولت مرکزی خواسته شود.

وزارت خارجه به کارگزاری محمره هم تلگرافی فرستاد که تحقیقات خود را در این موضوع ادامه دهد و به مسئولان شرکت نفت جنوب اطلاع دهد که از تشکیل چنین سازمانهای نظامی خودداری کنند.

[تصویر] دکل نفت شرکت نفت جنوب در مسجد سلیمان

وزارت خارجه با ارسال این گزارش به وزارت جنگ از آن وزارت خانه خواست که موضوع را از طریق وزارت فوائد عامه نیز پی گیری کند چرا که مسائل کمپانی نفت جنوب به این وزارت خانه مربوط می شود. (۲)

* ورود امیر لشکر شمال غرب به اردبیل

امیر لشکر عبد الله طهماسبی امروز وارد اردبیل شد. نخستین اقدام او فرستادن نمایندگان برای احضار خوانین و رؤسای

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۹، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱- ۹- ۵۱- ۱۳۰۱.

طوایف شاهسون بود. او برای فرونشاندن شرارت شاهسونها وارد اردبیل شده است. (۱)

* ادامه ناامنی در استرآباد

شرارت ترکمنها همچنان استرآباد و اطراف آن را ناامن نگاه داشته است. امروز ترکمنهای اتابایی به شهر آمده، اموال خانه ای را دزدیده و سپس با هفت آزان درگیر شدند و یکی از آنها را کشتند. (۲)

* آمار سواریه‌های تهران

امروز اعلام شد که بنابر آمار موجود در شعبه اتومبیلها، تاکنون ۳۴۰ دستگاه خودرو نمره شده وجود دارد که از این تعداد ۱۹۲ دستگاه در حال رفت و آمد و بقیه از بین رفته است.

بنابراین گزارش تاکنون ۱۲ دستگاه موتورسیکلت نیز نمره شده است. اما بنابر آمار بلدیة تعداد اتومبیلهای تهران ۱۱۸ دستگاه، موتورسیکلت ۸، درشکه کرایه ۳۱۹، درشکه اربابی ۲۲۰، کالسکه ۲۴، دوچرخه ۱۹۱ و چهارچرخه ۶۲ دستگاه است. (۳)

[تصویر]

* اقدام میلسپو برای ساماندهی به بانک ایران

به دستور میلسپو هیأتی در وزارت مالیه تشکیل می شود تا به مطالبات بانک ایران رسیدگی کرده، بدهیهای آن را برآورده کرده، و دعاوی آن حل و فصل گردد و از ارجاع به محاکم جلوگیری شود. (۴)

* اعتصاب کارمندان عدلیه همدان

بنابر گزارش رسیده از همدان کارمندان اداره عدلیه از امروز دست به اعتصاب زده اند. علت آن نرسیدن حقوق است. اینان چند ماه است که حقوق نگرفته و زندگی را با سختی طی می کنند. (۵)

* تقاضای روسیه برای استقرار نیرو در شمال غرب ایران

بنابر آن چه منابع انگلیسی می نویسند روسیه به رضا خان وزیر جنگ پیشنهاد کرده، بیست هزار نیروی ایرانی در کردستان و آذربایجان به هزینه و فرماندهی روسها مستقر کند تا با همکاری بختیاریه‌ها و نیروهای ترک این مناطق را تحت کنترل درآورند.

این منبع می افزاید که وزیر جنگ گفته است پاسخ این درخواست را به سفارت روسیه در تهران خواهد داد. «احتمالا پاسخ وی منفی است زیرا رابطه خوبی با روسها ندارد.» (۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، ص ۳۰.

۲- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ص ۸۵۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰ و ۱۰-۴-۲۸-۱۳۰۱.

۴- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۵، ص ۲. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۶۷۶ * تقاضای روسیه برای استقرار نیرو در شمال غرب

ایران ..... ص : ۶۷۶

۵- همان، شم ۲۹۷، ص ۲.

۶- FO E ۱۷۳۷ /۸۸ /۳۴

سه شنبه ۲۴ بهمن ۱۳۰۱/۱۳ فوریه ۱۹۲۳/۲۶ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* راه حل امیر لشکر شمال غرب برای آرامش ایلات شاهسون

امیر لشکر عبد الله طهماسبی که برای سرکوب و امن کردن مناطق شاهسون نشین عازم اردبیل شده به فاصله یک روز پس از رسیدن به منطقه در یک نتیجه گیری سریع به رضا خان وزیر جنگ پیشنهاد کرد طبق اطلاعات به دست آمده برای «تأمین دائمی ایلات شاهسون و رفع اختلافات بایستی ایل بیگی کلیه طوایف شاهسون از نظامی تعیین شود.» چنین شخصی در لشکر شمال غرب نیست. اگر شخص قابلی از مرکز بیاید و ایل بیگی طایفه ها را به عهده بگیرد با مراقبت از رفتار و تحرکات آنها آرامش در میان آنها تأمین خواهد شد. وی اضافه کرد رؤسای طوایف اینانلو و فولادلو که به اردبیل آمده اند موافق این نظریه هستند. فرمانده لشکر شمال غرب در پایان این پیشنهاد خواست که فعلا سرهنگ محمد علی خان را به این سمت برگزیند و شخص آگاه در امور طوایف نیز به معاونت او انتخاب شود تا شخص مورد نظر از تهران برسد. رضا خان با این نظر موافقت کرد. (۱)

* وخامت اوضاع معارف بارفروش از نظر کارگزار مازندران

کارگزار مازندران وضعیت معارف مازندران به ویژه بارفروش را بسیار وخیم توصیف کرد. او رئیس معارف را مستوجب برکناری و مجازات دانست تا مقدمه ای برای اصلاح امور باشد. وی پس از شرح مفصلی از میرزا همایون رئیس مدرسه حافظیه که گویا افکار کمونیستی دارد و با خریدن نشان علمی درجه یک معارف از بازار، خود را دوستدار علم و دانش معرفی می کند، همه این نابسامانی ها را متوجه بی کفایتی رئیس فعلی معارف دانست و در پایان اظهار امیدواری کرد با سپردن این مسئولیت به سعید العلماء افتخاری موقعیت معارف مازندران رو به بهبود بگذارد. (۲)

* کاهش ارزش پول ایران در عراق

پول ایران به دلیل کثرت ورود به عراق ارزش قبلی خود را از دست داده است. این نظر صفاء السلطنه نماینده سیاسی ایران در نجف است. او می نویسد در ابتدای ورودم به نجف اشرف قیمت دو هزاری برابر ده آنه و یک قرانی نصف آن بود. در زمان فراوانی زائر، دو هزاری برابر می شد با نه آنه و نیم. اما اینک این برابری به هشت آنه و نیم رسیده است و این افت ارزش به ضرر تبعه دولت ایران است. اخیرا نیز گفته می شود زایران که از کرمانشاه به این طرف می آیند پول خود را تبدیل به روپیه می کنند «و تمام منافع این کار عاید انگلیسها می شود.» وی در پایان بار دیگر به ادامه خارج کردن پولهای طلا و نقره ایران توسط انگلیس با خودرو و غیره تأکید کرد. (۳)

[تصویر] دوهزاری احمدشاهی

* تقاضای مشاور الممالک برای ارسال اطلاعات بیشتر

مشاور الممالک وزیر مختار ایران در روسیه با ارسال نامه ای به وزارت امور خارجه خبر داد که روسها از تعللی که هیأت مذاکره کننده ایرانی برای حل وفصل مسائل مرزی به خرج داده شکایت دارند. او یادآور شد که در این دوره [پس از انقلاب] مسائل زراعی برای روسها بسیار اهمیت دارد؛ از این رو می خواهند حد اکثر بهره برداری را از پنبه ترکستان بکنند. و می دانیم که بخش عمده اراضی زراعتی ترکستان از آبهای ایران

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۳، صص ۳۱ و ۳۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۹/۱ و ۳۳-۳۲-۱۳۰۱.

۳- همان، ۱-۱۴-۳۰-۱۳۰۱.

آبیاری می شود. روسها پیش بینی می کنند در فصل بهار مشکلاتی از این جهت به وجود آید.

[تصویر] مشاور الممالک انصاری

مشاور الممالک خواست برای رد ادعای روسها اطلاعات کافی در مورد آن چه که بین دو هیأت ایرانی و روسی در منطقه استرآباد گذشته برای او فرستاده شود. اداره دوم وزارت امور خارجه امروز دستور داد همه مکاتبات مرتبط با موضوع که بین مستشار الدوله رئیس کمیسیون سرحدی ایران و شوپروف رئیس هیأت روسی صورت گرفته برای وزیر مختار ایران فرستاده شود. غیر از این بنا شد تلگرام مفصلی نیز تهیه و برای مشاور الممالک ارسال گردد. (۱)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از غروب امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در این جلسه درباره تعدیات حکومت نظامی ساوه و زرنند از طرف دو تن از نمایندگان اظهاراتی شد و لغو حکومت نظامی در آن منطقه را خواستار شدند. در ادامه جلسه قانون انتخابات مطرح گردید. در این جلسه بین مؤتمن الملک و ملک الشعراى بهار بر سر شیوه اجازه دادن برای بیان نظرات بحث لفظی در گرفت. بهار تهدید کرد دیگر به مجلس نخواهد آمد، اما نمایندگان مانع شدند. (۲)

۱- همان، ۹۰-۲-۴۹-۱۳۰۱. در نامه ای که کمیساریای خارجه روسیه شوروی به مشاور الممالک در این مورد فرستاده بود، ضمن مقصر دانستن ایران خواسته شده بود که «به حرکت فوری میسیون ایران، به یکی از نقاط پرآب امر صادر نماید و در غیر این صورت دولت روس مجبورا مسئولیت تمام اتفاقات ناگوار را به عهده دولت ایران می داند.» که به نوعی تهدید به شمار می رفت (همان، ۸۹-۲-۴۹-۱۳۰۱).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۱۹، ص ۲.

چهارشنبه ۲۵ بهمن ۱۳۰۱/۱۴ فوریه ۱۹۲۳/۲۷ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* معرفی اعضای دولت به احمد شاه و مجلس شورای ملی

امروز صبح مستوفی الممالک در دربار حاضر شد و اعضای دولت خود را به احمد شاه معرفی کرد. او که به همراه وزراء به دربار رفته بود وزیران خود را چنین معرفی کرد: میرزا حسن خان مستوفی الممالک رئیس الوزراء و وزیر داخله، رضا خان سردار سپه و وزیر جنگ، میرزا حسن علی خان نصر الملک و وزیر مالیه، محمد علی خان ذکاء الملک و وزیر خارجه، مرتضی ممتاز الملک و وزیر عدلیه، میرزا حسن خان محتشم السلطنه و وزیر معارف.

[تصویر] محتشم السلطنه

دو وزیر پست و تلگراف و فواید عامه در این بین نبودند که به گفته نخست وزیر ظرف دو-سه روز آینده معرفی می شوند.

این ترکیب بعد از ظهر نیز در مجلس شورای ملی حاضر شد و ریاست وزراء اعضاء دولت خود را به نمایندگان معرفی کرد. (۱) نمایندگان پس از معرفی، تذکراتی به مستوفی الممالک دادند، از جمله موقعیت اقتصادی کشور که نخست وزیر همه را به ارائه برنامه خود در روزهای آتی حواله داد. مجلس در ادامه کار خود به قانون انتخابات پرداخت. (۲)

* تأکید نیر السلطان در برخورد با روحانیان معترض

مصطفی نیر السلطان حاکم گیلان و طولش در نامه ای که امروز به حاکم لنگرود نوشت ضمن آگاهی از برخورد حاکم لنگرود با تعدادی از روحانیان این شهر (ر. ک: ۱۶ بهمن) تأکید کرد که «عملیات آنها را در تحت نظر گرفته چنانچه برخلاف وظیفه از آنها رفتاری دیدید فوراً آنها را تنبیه و به وظایف خودشان آگاه دارید.» (۳)

* تأکید وزارت امور خارجه به فراخوانی عضو هیأت امریکایی در زنجان

پس از آن که حاکم زنجان از تنش های پیش آمده در این شهر بر اثر اظهارات یکی از اعضاء میسیون امریکا علیه آیین اسلام و شعائر دینی خبر داد و از اقدامات خود برای آرام نگاه داشتن زنجان گفت (ر. ک: ۱۲ بهمن) اینک وزارت امور خارجه در نامه ای به سفارت امریکا با شرح ماجرای پیش آمده از سفیر خواست عضو موصلی الاصل این هیأت را که در زنجان به کار پزشکی اشتغال دارند فرابخواند تا عواقب آن گریبان گیر آن فرد نشود. هیأت علمیه زنجان با قاطعیت خواستار خروج این شخص - که نام او را «عنایت» نوشته اند- از زنجان شده بود. (۴)

* مدارس ایرانی کربلا در خطر تعطیلی

محمد حسن بدیع کارپرداز ایران در کربلا، امروز در نامه ای که وزارت امور خارجه فرستاد نسبت به احتمال تعطیلی دو

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۰، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۴۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱ و ۲-۱۰-۱۰-۱۳۰۱.

ایرانی حسینی و احمدی هشدار داد. پیش از این او درخواست بودجه ای معادل دو هزار روپیه در سال برای این دو مدرسه کرده، پاسخی نگرفته بود. «اجزای مدارس از مدیر و معلم مکرر از پریشانی و استیصال خود به کارپردازی شکایت نموده و خواسته اند مدارس خود را تعطیل نمایند.» اما با امیدوار کردن آنها به کمکهای ارسالی ایران از این کار تاکنون جلوگیری شده است. بدیع در ادامه نامه خود تأکید می کند که نگهداری این دو مدرسه «برای حفظ قومیت ۲۰ هزار ایرانی مقیم کربلا و پیشرفت اغراض ملی ایران خیلی لازم است و اگر این دو مدرسه وجود نداشت بر دولت لازم بود که به خرج خود دو باب مدرسه در کربلا- تأسیس نماید زیرا که دولت به حفظ روابط دینی و سیاسی خود در این مملکت مقید و مجبور است.» در حاشیه این نامه که احتمالاً دست خط محمد علی فروغی وزیر وقت امور خارجه است، نوشته شده: «کمک به این مدارس و رسیدگی به تربیت [و] تدریس در آنها از واجبات است و بقای زبان فارسی در بین النهرین بسته به آن.» (۱)

* انضمام مالیات خانواری به وزارت مالیه

روزنامه اتحاد در شماره امروز خود از منابع خصوصی نقل کرد که مالیات خانواری را که وزارت جنگ عهده دار وصول بود بنابر تصمیم جدید از عهده وزارت جنگ خارج شده، به عهده وزارت مالیه افتاده است. (۲)

* انتشار دوباره روزنامه اقدام

روزنامه اقدام پس از چند ماه تعطیلی امروز یکصدمین شماره خود را منتشر کرد. البته این نشریه رسماً از توقیف خارج نشده بود، اما با تغییر کابینه از فرصت پیش آمده سود جست و روزنامه را با دو نام بیدار و اقدام به دست چاپ سپرد. اقدام با همین دو عنوان تا ۲۱ فروردین منتشر شد تا این که در آن تاریخ از توقیف خارج شد. (۳)

[تصویر]

* بخش نامه جدید میلسپو

بعد از ظهر امروز میلسپو در بخش نامه ای که به امناء و پیشکاران مالیه در ایالات و ولایات فرستاد، از آنها تقاضا کرد فوراً صورت درآمدهای امسال را برای او بفرستند. گفته می شود همه رؤسا و دوایر مالیه غیر از چند ولایت تا نیمه شب صورت های درخواستی را برای مرکز ارسال کردند. از جمله استرآباد که به واسطه اغتشاشات حاکم بر شهر امکان این کار به وجود نیامد. (۴)

۱- روزنامه اتحاد، ۱۲-۲۸-۳۲-۱۳۰۱.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۶، ص ۲.

۳- روزنامه اقدام، شم ۱۰۰ تا ۱۱۵.

۴- همان، شم ۲۹۷، ص ۲.

پنج شنبه ۲۶ بهمن ۱۳۰۱/ ۱۵ فوریه ۱۹۲۳/ ۲۸ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از غروب تشکیل جلسه داد.

در این جلسه لایحه لباسهای وطنی برای شور دوم مطرح شد.

ماده اول که می گفت دولت موظف است همه لباس هایی را که برای مستخدمین لشکری و کشوری تهیه می کند از منسوجات وطنی باشد، تصویب گردید. ماده دوم نیز که مسئولان را به پوشیدن لباس ایرانی ملزم می کرد به تصویب رسید. ماده سوم که میزان جریمه را برای خاطیان کسر یک ماه حقوق تعیین کرده بود به کمیسیون بازگشت داده شد. ماده چهارم می گفت که این قانون از مهر ۱۳۰۲ قابل اجراست که آن نیز به تصویب رسید. (۱) همچنین امروز ماده واحده ای که اجازه می داد قرارداد موقتی تجارتی بین ایران و مصر منعقد شود به تصویب رسید. (۲)

* سخنرانی قوام السلطنه در صحن مجلس

در جلسه امروز مجلس شورای ملی، قوام السلطنه در تکذیب مطالب برخی از جراید مبنی بر این که در زمان ریاست وزرایی او قیومت انگلیس بر عراق به رسمیت شناخته شده، گفت که ایران حکومت جدید بین النهرین را به رسمیت نشناخته است.

وی ادامه داد این نه به دلیل عدم علائق ایران در آن سرزمین است، که عراق وطن روحانی روحانیان است، بلکه از این جهت بوده که پس از پایان جنگ جهانی اول ایران را به عضویت کنفرانس صلح نپذیرفتند، بنابراین تصمیمات آن کنفرانس ربطی به دولت ایران ندارد. نماینده ما در مجمع اتفاق ملل گفته است که مقدرات بین النهرین باید توسط اهالی آن جا تعیین شود. وی در خلال صحبت خود از این که برخی مطبوعات با نادیده گرفتن تکذیبیه های او همچنان این دروغ را به او نسبت می دهند ابراز تأسف کرد. (۳)

* تشکیل هیأتی برای رسیدگی به عملکرد حسینعلی طالشی

هیأتی به ریاست سرهنگ ابو الحسن خان (۴) فرمانده قوای اردبیل و نیز عضویت صدق السلطان نایب الحکومه، امجد السلطان رئیس مالیه، عباسعلی خان کارگزار، علی خان رئیس تلگراف خانه و محمد قلی رئیس تأمینات تشکیل شد.

آنها پس از شنیدن دعاوی مردم علیه حسینعلی طالشی و پسرانش به این نتیجه رسیدند که فراوانی جرائم اینها امکان رسیدگی به تک تک دعاوی را نمی دهد اما مسلم است که قتل ها و غارت های بسیاری مرتکب شده، و از آن چه در کارگزاری اردبیل وجود دارد معلوم می شود در اثر شرارت اینان، قشون تزاری به سرحد آستارا آمده، جنایات فراوانی مرتکب شده است. در پایان این گزارش، امضاء کنندگان نوشته اند که مجازات حسینعلی طالشی و پسران منوط به نظریه اولیای معظم دولت

* درخواست وزیر جنگ برای تغییر رئیس تلگراف خانه رشت

پس از گزارش های رئیس قسمت مستقل قشون گیلان مبنی بر مطمئن نبودن رئیس تلگراف خانه رشت و درز اطلاعات به منابع روسی (ر. ک: ۲۲ بهمن) وزیر جنگ رضا خان در نامه ای به وزارت پست و تلگراف درخواست کرد رئیس تلگراف خانه استرآباد به جای او منصوب شود. (۶)

* پاسخ وزارت مالیه در مورد کشتیهای جنگی سواحل خلیج فارس

بنابر نامه ای که با تاریخ امروز در وزارت جنگ ثبت شده است، وزارت مالیه پس از موافقت برای واگذاری جهازات جنگی موجود در بندر بوشهر به وزارت جنگ و قشون مستقر در آن منطقه، موضوع مورد اعتراض گمرک جنوب قرار می گیرد؛ این که عملیات قاچاق در این منطقه حکمفرماست و از دست دادن این کشتی ها اشکالات فراوانی را در مبارزه با قاچاق پدید خواهد آورد و خساراتی به دولت وارد خواهد

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۷، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۵- ۱۷- ۳۵- ۱۳۰۱.

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۸، صص ۱ و ۲.

۴- ابو الحسن خان پورزند فرزند صمصام السلطان در سال ۱۲۶۷ ش در تهران متولد شد. پس از طی دوره تحصیلات مقدماتی در مدرسه صاحب منصبان ژاندارمری داخل شد و بعد از پایان دوره مدرسه با درجه افسری وارد خدمت ژاندارمری گردید. او در واحدهای مختلف به عنوان فرمانده دسته و گروهان خدمت نمود و در جریان جنگ جهانی اول که موضوع مهاجرت پیش آمد و دولت موقت ایران در کرمانشاه به ریاست نظام السلطنه مافی تشکیل گردید، ابو الحسن خان با گردان خود به سمت قم حرکت کرده و با استقرار در شورآباد با نیروی قزاق روس به جنگ پرداخت. ابو الحسن خان در سال ۱۳۰۰ ش پس از انحلال ژاندارمری و ادغام آن در ارتش با درجه سرهنگی وارد قشون شد و به فرماندهی یک قسمت از نیروهای اعزامی به آذربایجان منصوب گردید. او مدتی رئیس قشون اردبیل بود و در جنگ با سیمیتقو و فتح قلعه چهریق فرمانده واحد نظامی در شرف خانه بود. وی در سال ۱۳۰۲ درجه سرتیپی گرفت و فرمانده تیپ لرستان شد. در سال ۱۳۰۳ در سفر جنگی سردار سپه به خوزستان، ابو الحسن خان با تیپ خود برای جلوگیری از الحاق احتمالی والی پشتکوه به شیخ خزعل، به آن سامان اعزام شد و در ۱۳۰۷ ش در ابتدای شروع شورش عشایر فارس، فرمانده تیپ مستقل فارس گردید. وی در چند مرحله با عشایر به جنگ پرداخت ولی به طور ناگهانی سمتش تغییر یافته، سرتیپ شاه بختی جای او را گرفت. آنگاه فرماندار نظامی لارستان و خمسه گردید. در این مأموریت نیز دیری نپایید تا اینکه در سال ۱۳۱۱ حکمران لرستان شد. تا سال ۱۳۲۰ مأموریتهای نظامی او بیشتر در غرب کشور بود. او مدتی فرمانده لشکر آذربایجان گردید. پورزند سپس ریاست دادرسی ارتش، ریاست قورخانه و ریاست اداره اصلاح نژاد اسب را برعهده گرفت. وی در سال ۱۳۲۲ به درجه سرلشکری نایل آمد و در هفتم شهریور همان سال از سوی متفقین به جرم طرفداری از آلمانها دستگیر و در اراک زندانی شد و مدت یک سال حبس کشید. پس از آزادی، در سال

۱۳۲۴ با تسلیم لشکر آذربایجان به پیشه وری و توقیف سرتیپ درخشانی، وی فرمانده لشکر آذربایجان شد و با چند واحد به سمت تبریز حرکت نمود. او در شریف آباد قزوین در مواجهه با قوای روسیه و توقف حرکت لشکر، وارد مذاکره با شورویها شد و چون توفیقی به دست نیاورد به تهران بازگشت و جای خود را به سرتیپ شعری داد. سرلشکر ابو الحسن خان پورزند در اردیبهشت ۱۳۲۶ وفات یافت. (اطلاعات، «درگذشت یک فرزند رشید ایران»، ص ۶؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و...، ج ۱، صص ۳۸۱-۳۸۰).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، صص ۱۵ و ۱۶.

۶- همان، پ ۱۹، ص ۱۹.

کرد. از این رو موضوع به ریاست وزراء انعکاس یافت تا پس از کسب تکلیف، اقدام شود. (۱)

* ترغیب تجارت خانه روسی به فروش نفت در رشت

وزارت امور خارجه امروز در تلگرام رمز به کارگزاری رشت فرستاد نوشت که «تجارت خانه روسی از فروش نفت در آن جا امتناع [می کند و] به این واسطه قیمت ترقی [کرده و] باعث زحمت اهالی ... شده [است] با قونسول مذاکره نمایید به طوری که در مازندران فروش آن را آزاد گذارده اند، در گیلان هم آزاد نمایند.» (۲) (ر. ک: ۲۱ بهمن)

* ادامه تحصن در شیراز

تجار و علمایی که به دلیل گرفتن عوارض راه شیراز به کازرون در شهر تحصن کرده بودند، پس از مخابره تلگرام حضوری با نمایندگان فارس در مجلس شورای ملی بنا شد پس از تشکیل کابینه موضوع رسیدگی و اعلام شود، اما متحصنین تأکید داشتند تا تصمیم جدید مبنای عوارض باید همان قیمت‌های سابق باشد نه بهای جدید. متحصنین گفتند همان اجحافات فراوانی که سالهاست در راه شیراز- بوشهر مطالبه می کنند ما را بس است. تحصن ادامه دارد. (۳)

* جمع آوری فقرا و مساکین در تبریز

بنابر گزارش حاکم نظامی آذربایجان پس از تشکیل کمیسیونی برای تهیه آسایش و جمع آوری فقرا در تبریز، بودجه ای بین رؤسای دواير دولتی تقسیم شد و از این طریق تهی دستان از سطح خیابانها و معابر عمومی جمع شده، در محل مخصوصی اسکان داده شدند. تا آخر فروردین سال آینده که سرما فروکش می کند آنها تحت حمایت خواهند بود. (۴)

* ادامه هرج و مرج در استرآباد

هرج و مرج و ناامنی همچنان در استرآباد ادامه دارد. از نظر ناظران محلی این وضعیت نتیجه بی کفایتی حاکم نظامی است.

روزی نیست که اموال کسی به سرقت نرود و ناله رعایا شنیده نشود. «کسی نیست که احقاق حق بنماید.» مسئولان نیز در کار تحکیم موقعیت خود هستند. (۵)

۱- همان، پ ۳، ص ۲۰.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۴-۴۹-۱۳۰۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۰، ص ۲.

۴- همان جا.

۵- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ج ۲، ص ۸۵۳.

جمعه ۲۷ بهمن ۱۳۰۱/۱۶ فوریه ۱۹۲۳/۲۹ جمادی الثانی ۱۳۴۱

* عدم مخالفت خوانین ماکو در تسلیم سلاح

رئیس کمیسیون سرحدی ماکو و جلفا امروز به وزارت امور خارجه گزارش کرد که خوانین ماکو برای تحویل دادن سلاح های خود با لشکر شمال غرب کمال همکاری را کردند.

سلاح ها حمل به تبریز شده است و دیده نشد که خوانین شکایتی کنند. (۱)

* وبال شاهزاده ها بر گردن سفارت

وزیر مختار ایران در لندن امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت با این که برای شاهزاده ابراهیم میرزا [پسر شاهزاده یمین السلطنه] از طریق بانک شاهنشاهی مقرری ماهانه معادل پانزده لیره تعیین شده «ولی این وجه کفایت نصف مخارج ایشان را نمی دهد و مبلغی هر ماهه از بابت کسری مخارج ایشان پرداخته شده و سفارت طلبکار است.» وی در ادامه یادآور شد که تلگراف شخصی از طریق سفارت انجام نمی دهد «ولی تلگرافاتی که از آن وزارت جلیله راجع به محصلین و اشخاص متفرقه به این سفارت مخابره و جواب می خواهند چون تصور می شود که قیمت جواب آنها نیز در تهران دریافت می شود» قیمت آنها در اینجا دریافت نمی شود.

«ضمنا بعضی تلگرافات هم از طرف شاهزادگان مثل شاهزاده سالار الدوله و رکن السلطنه به این سفارت فرستاده می شود» که برای حفظ آبروی دولت ناگزیر هستیم آنها را بپذیریم. (۲) (ر. ک):

۲۹ مهر

* تخم پنبه امریکایی

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که یک علاقه مند به امور کشاورزی مقداری تخم پنبه امریکایی که قبلا با خود به ایران آورده بود، اخیرا پس از کاشت، و برداشت محصول، آن را همراه با پنبه ایرانی برای مقایسه به وزارت فواید عامه فرستاده تا بررسی شود. او می گوید اگر از تخم امریکایی استفاده شود، محصول بیشتری به دست می آید و به رشد صادرات کمک می کند. (۳)

[تصویر] نشسته: سالار الدوله

* مقاله هانری ماسه

پس از خبری که روزنامه ایران از حضور مستشرق فرانسوی هانری ماسه در ایران خبر داد (ر. ک: ۲۱ بهمن) و گوشه هایی از

زندگی او را به چاپ رساند، ماسه در پاسخ به آن مقاله ضمن سپاس از این توجه در نامه ای خطاب به مدیر روزنامه از

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۱۳۷-۱/۴۵-۱۳۰۱.

۲- همان، ۹ تا ۷-۸-۳۲-۱۳۰۱.

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۱، ص ۲.

احساسات خود در نخستین برخورد با آثار باستانی ایران از جمله کتیبه های بیستون و طاق بستان نوشت و از احساسات مشترک و گرم میان ایران و فرانسه گفت؛ و این که در فرانسه همه نوابغ ادبی ایران چون شاهکارهای فردوسی، سعدی، مولوی و حافظ را می ستایند و آثار باستانی این سرزمین را می شناسند. او نوشت یکی از دلایل سفر من به ایران بردن همین اطلاعات به فرانسه است. (۱)

* دیدگاه های معتمد الوزاره از ارومیه

معتمد الوزاره کارگزار سابق ارومیه و رئیس فعلی کمیسیون سرحدی ماکو در گزارشی که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد با یادآوری هشدارها و پیش بینی های خود درباره فجایعی که در منطقه ارومیه پیش آمد و نیز ترکتازی هایی که سیمیتقو نشان داد و مردم آن ناحیه را آواره نمود، نوشت تفصیل این حوادث را در کتابچه ای پیش از این تقدیم کرده ام.

وی وجود مسیونرهای آمریکایی در منطقه را به عنوان پشتیبان جنبشهای بعدی ارامنه و آشوریان مطرح کرد و افزود: «این دو جماعت فاسد العقیده و خون ریز در ارومی از اشخاص بانفوذ، متفق و متحد دارند؛ چنانکه غائله ... آشوریها به خصوص قضیه ... سیمیتقو به دستگیری همان اشخاص و اقدامات عوام فریبانه آنها صورت وقوع یافت و چندین ولایت مهم سرحدی خراب و اهالی محو و میلیونها به دولت خسارت وارد آمد.» وی در پایان بار دیگر نوشت: «خاصه در این موقع که گویا مسیونرهای امریکا هم در ارومی هستند ... خیلی محل ملاحظه و قابل توجه است.» (۲)

۱- همان، صص ۳ و ۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۶، ص ۵۴.

شنبه ۲۸ بهمن ۱۳۰۱ / ۱۷ فوریه ۱۹۲۳ / ۱ رجب ۱۳۴۱

* ادامه مذاکرات نماینده احمد شاه با شومیاتسکی

امروز بار دیگر بصیر الدوله نماینده احمد شاه به دیدار شومیاتسکی وزیر مختار شوروی در تهران رفت. این دیدارها که از پنجم بهمن شروع شده بود امروز ادامه یافت. در این دیدار شومیاتسکی نظر بصیر الدوله را درباره کابینه مستوفی الممالک پرسید و او پس از ارائه تحلیل خود در این باره گفت که مجاز نیست در امور سیاسی اظهار نظر کند! وزیر مختار روسیه شوروی گفت که نسبت به این دولت خوش بین است و برای روی کار آمدن آن همراهی بسیار کرده است. آنها هر دو از کابینه قوام السلطنه به عنوان خائن به کشور یاد کردند. در این دیدار شومیاتسکی اظهار امیدواری کرد به همین زودی روابط تجاری آغاز گردد. او اضافه کرد در این گفت و گوها قطعاً اختلافاتی پیش خواهد آمد اما من خود شاه را حکم قرار می دهم.

(۱)

* توضیحات کارگزار آستارا درباره یک زن

نبیل الدوله کارگزار آستارا پس از این که از طرف رئیس قشون اردبیل به بی درایتی در برخورد با سالار رشید طالشی متهم شد، از او خواستند که در این مورد خود را کنار بکشد.

در گزارشها علیه او اشاره ای هم به نگهداشتن یک زن شده بود، و او امروز مجبور شد توضیحاتی به وزارت امور خارجه بدهد. نبیل الدوله از یک زن روسی گفت که دو سال و نیم پیش به ایران آمد، اسلام آورد، اسم لیلی انتخاب کرد و به عقد دائمی رضا قلی خان رئیس طرق مظفری با چهارصد تومان مهریه درآمد. نبیل الدوله اشاره ای به جدایی این روسی با رضا قلی خان نمی کند اما می نویسد وقتی به آستارا آمدم چون زبان فارسی را به خوبی نمی دانست تصمیم گرفتم او را نگه دارم. وقتی دشمنان از این موضوع آگاه شدند، لیلی را روانه بادکوبه کردم و اکنون یک ماه و نیم از آن موضوع می گذرد. او در پایان نوشت در این منطقه هستند بسیاری که زنان روسی را در صیغه خود دارند اما کسی متعرض آنها نمی شود، اما تعقیب حکومت اردبیل از این موضوع نسبت به من نشان از ضدیت وی دارد. (۲)

* رونق تجارت در مازندران

کارگزاری مازندران امروز به وزارت امور خارجه نوشت که تجارت مازندران در این چند روزه رونق چشمگیری گرفته. او از بالا رفتن قیمتها به واسطه تقاضای زیاد نوشت. تلگرافهای درخواست پنبه از ایران که از بادکوبه می رسد رو به فزونی است.

او یادآور شد اگر اوضاع به همین منوال پیش برود اقتصاد مازندران به وضع پیش از جنگ جهانی اول باز خواهد گشت. (۳)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس ادامه قانون انتخابات مورد شور نمایندگان قرار گرفت. در این جلسه نسبت به تهیه هرچه سریعتر بودجه دواير دولتي هم صحبت شد تا در زمان باقاي مانده از عمر مجلس به تصويب برسد. (۴)

* گزارشي عليه خبير حضور

نامه اي كه امروز به وزارت جنگ رسيد از وزير اين وزارت خانه مي خواست كه نسبت به خبير حضور رئيس تلگراف خانه استرآباد تصميمي گرفته شود، چون اقداماتي مي كند كه معلوم نيست ريشه آن كجاست. وي مي نويسد ابتدا حدس مي زدم او از طرف قوام السلطنه، مستشار الدوله يا امير مؤيد تحريك مي شود.

خبير حضور نمي تواند سياست امروز تركمن صحرا را درك كند.

اين نامه را حاكم نظامي استرآباد نوشته بود و مي خواست كه فكري براي تغيير اين شخص بشود. (۵)

* انتشار نشريه فره وهر

امروز جريده فره وهر نخستين شماره خود را به مديريت

۱- هروي بصير الدوله، دو سال روابط محرمانه ...، صص ۷۴ تا ۷۷.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهاي سياسي، پ ۱۶، ص ۱۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۷-۷-۴۹-۱۳۰۱.

۴- روزنامه ايران، شم ۱۳۲۲، صص ۱ و ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهاي سياسي، پ ۱۹، ص ۲۷.

خداحرم آبادیان منتشر کرد. این نشریه، هفتگی و روزهای شنبه انتشار می یافت. در سرمقاله این شماره فره وهر آمده بود که فقط زرتشتیان بودند که از ملل و طوایف ساکن ایران نشریه ویژه خود را نداشتند. نویسنده سرمقاله یادآور می شود که این مطبوعه «به جز مسلک ایران دوستی و ایران پرستی و راستی و پاکی و درستی در اصلاح جویی و تعمیم معارف و ترقی خواهی هیچ مسلک دیگری» نخواهد داشت. (۱)

[تصویر]

* گزارش روزنامه قفقازی از تجارت ایران

روزنامه زاریاوستکا چاپ قفقاز در شماره امروز خود مقاله ای از مدیر بنگاه اقتصادی ونشترک در تبریز به چاپ رساند و دیدگاه های او را از تجارت ایران بیان کرد. او به انحصار تجارت بنگاه متبوع خود در تعیین قیمت ها و تأثیر آن اشاره می کند و می نویسد که این اواخر در شمال غربی ایران قند روسی یافت نمی شد و همه قندی که در این ناحیه استعمال می شد از همدان می آمد. «پس از این که از قفقازیه شکر وارد کردند و مأمورین ونشترک قیمت دائمی برای شکر معین کردند حمل قند از همدان قطع شد. و چون هنوز قند کله از قفقازیه حمل نمی شود تجار مجدداً از همدان و طریق ترابوزان قند وارد می کنند.» اما چون گران درمی آید خریدار ندارد. اکنون ۶۰۰ صندوق قند هلندی روی دست تجار تبریزی مانده است.

وی تأکید کرد که همه اجناس وارد شده از طریق ترابوزان و همدان گران تمام می شود. رئیس بنگاه ونشترک نوشت که قالی تبریز بین تجار انگلیسی و امریکایی خریدار زیاد دارد. هزینه حمل قالی از تبریز تا نیویورک ۵۰ قران و مدت آن ۴۵ تا ۵۰ روز است. (۲)

* شکایت طالقانیها از شیوه گرفتن مالیات

امروز با امضاء «اتحادیه طالقان» نامه ای به وزارت مالیه فرستاده شد و در آن از این که مأموران مالیات از جیب مردم برای خود حقوق تعیین کرده اند شکایت گردید. آنها گفتند غیر از مالیات، یک فرع هم معادل پانصد تومان از مردم می گیرند که باید ملغاً شود. در ثانی دستور العملی وجود داشته باشد که رعیت بدانند بر چه اساسی و به چه میزان باید مالیات پردازد. (۳)

۱- روزنامه فره وهر، شم ۱، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/ ۸۰ و ۸۰-۸-۳۵-۱۳۰۱.

۳- اعظام قدسی، کتاب خاطرات من یا ...، ج ۱، صص ۵۲۶ و ۵۲۷.

یکشنبه ۲۹ بهمن ۱۳۰۱ / ۱۸ فوریه ۱۹۲۳ / ۲ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز نماینده بلوچستان سید حسن خان بلوچ شرحی از موقعیت شهر خود به نمایندگان داد و پیشنهاد کرد نماینده ویژه ای از طرف دولت همراه او به منطقه برود و با تهیه گزارشی، دولت برای تکمیل نفوذ و اقتدار خود اقدام نماید. او یک نماینده را برای آن منطقه کافی ندانست. امروز طرح چهار ماده ای قانون استعمال البسه وطنی به تصویب نمایندگان رسید. (۱)

* نامه وزارت جنگ به وزارت فواید عامه درباره پلیس نفت

وزارت جنگ با این توضیح که وزارت خارجه درباره تشکیل پلیس نفت توسط انگلیس در مسجد سلیمان به سفارت آن کشور اعتراض کرده، از وزارت فواید عامه خواست او نیز این اعتراض را به کمپانی نفت جنوب بکند و خواستار ترک این اقدام گردد «و در صورتی که قوایی لازم دارند از دولت ایران تقاضا نمایند.» (۲) (ر. ک: ۲۳ بهمن)

* تکذیب سفارت انگلیس نسبت به اخراج روحانیان

پس از گزارشی که نماینده سیاسی ایران در بین النهرین از سفر سرپرسی کاکس به لندن، به وزارت امور خارجه فرستاد، وزارت امور خارجه مفاد آن را با سفارت انگلیس در میان گذاشت.

نماینده ایران گفته بود سفر کاکس به لندن، تدارک برای حرکت دادن علمای عراق به ایران است. نماینده وزارت امور خارجه در مذاکره با مستشار سفارت انگلیس موضوع را انتقال داد و گفت اگر چنین اقدامی صورت گیرد اثرات سوئی در ممالک اسلامی خواهد داشت و برای دولت ایران هم محذوراتی تولید خواهد کرد. مستشار سفارت پاسخ داد چنین خبری به سفارت نرسیده با این حال با لندن مذاکره خواهد کرد و نتیجه را اطلاع می دهد. (۳)

* توسل حاکم خمسه به وزیر جنگ

پس از کشمکش هایی که میان نماینده اداره ارزاق، حیدر خان زند، و حاکم خمسه در چگونگی خرید گندم این منطقه پیش آمد، حاکم خمسه صلاح را در این دید که متوسل به رضا خان وزیر جنگ شود. او با نوشتن نامه ای حیدر خان را فردی که در صدد آنتریک و تولید انقلاب است توصیف و اضافه کرد «نظر به مسئولیتی که در حفظ نظم دارم لزوماً خاطر مبارک را مستحضر می دارد که مقرر فرمایند فوراً این دو نفر [حیدر خان زند و احمد خان سلطان] را به مرکز احضار و عوض اینها مأمور سالمی برای خرید و حمل جنس فرستاده شود.» وی در پایان نامه ابراز کرد اگر اقدامی در فراخوان این دو نشود مرا احضار کنید تا به حیثیت نظامی ام لطمه ای وارد نشود. (۴)

* مباران دشت حریر توسط هواپیماهای انگلیسی

بنا به گزارش سرهنگ یوسف خان فرمانده قوای ساوجبلاغ صدای انفجاری که در این دو روزه به گوش می رسید مربوط به بمباران طیاره های انگلیس در دشت حریر بوده است. این دشت مابین رواندوز و اربیل قرار دارد. بمبارانها صدمات و تلفات بسیاری به روستاهای دشت حریر وارد کرده است. خبر دیگر آن که سید طه فعلا با سیصد نفر از قوای خود در همان حوالی است. (۵)

* جمع آوری کمک کنسول روس برای اهالی کرمان

مؤید حضور کارگزار رشت امروز وزارت امور خارجه را باخبر کرد که کنسول روس در این شهر مشغول جمع آوری کمک از اتباع روس و ایران برای اهالی کرمان است. جزئیات بیشتری از این خبر ذکر نشده است. (۶) اما روزنامه اقدام نوشت که سیل هولناک به کرمان خسارات فراوانی وارد کرده است.

این روزنامه نوشت هفتاد خانه ویران شده و ساکنین از استیصال به مساجد و تکایا پناه برده اند. (۷)

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۹۸، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۷۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲- ۱۰- ۱۶- ۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۷، صص ۳۸ و ۳۹.

۵- همان، پ ۳، ص ۴۴.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱- ۱۵- ۵۰- ۱۳۰۱.

۷- روزنامه اقدام، شم ۱۰۰، ص ۳.

* اعتقاد امیر لشکر شمال غرب به اعزام بیگ زادگان ایلات به تهران

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب خبر داد که پس از مدتی پی گیری برای اعزام بیگ زادگان ایلات جلالی، میلان و حیدرآلو که در مرز ماکو مستقر هستند، اینک از طرف اقبال السلطنه و حسن خان جلیوند خبر می رسد که دو طایفه حاضر به اعزام بیگ زادگان خود هستند. «چنانچه اجازه فرمایند به تهران اعزام شوند خیلی خوب است. همچنین این عقیده را نسبت به شاهسون دارم.» (۱)

* به عهده گیری مبارزه با قاچاق

پس از آن که وزارت فواید عامه موضوع مبارزه با قاچاق را در سواحل خلیج فارس مطرح کرد و آن را دلیل اصلی واگذار نکردن جهازات نظامی به قشون جنوب عنوان کرد (ر. ک: ۲۶ بهمن) وزارت جنگ در نامه ای که امروز به وزارت فواید عامه نوشت گفت که «حفظ حدود و جلوگیری از قاچاق به عهده قشون خواهد بود. در این صورت مأمورین گمرک می توانند با مساعدت قشون به خوبی از اقدامات و عملیات قاچاقچیان مدافعه نمایند.» (۲)

* اعطای لقب به میرزا ابو الحسن خان شیرازی

امروز بنا به پیشنهاد میرزا حسن خان مستوفی الممالک رئیس الوزراء و موافقت احمد شاه، میرزا ابو الحسن خان شیرازی، لقب انتظام السلطان یافت. (۳)

* دست دزدها در جیب یکدیگر

دو طایفه اتابایی و جعفربایی همچنان در کار دزدی از یکدیگر نرسند. اخیرا ترکمانهای جعفربایی یک زن با کودک دو ماهه و اموال و اسبهای همراه او را دزدیدند. این زن از طایفه اتابایی بود. اتابایی ها هم در برابر به زدو خورد پرداخته، امروز «سه عراده مال التجاره ولایتی را [که] تراکمه جعفربایی حمل می نمودند ... با سه نفر عرابه چی اسیر کرده بردند.» (۴)

* پیشنهاد یک شهروند قزوینی

مشهدی ابو طالب قزوینی از بازرگانان شهر قزوین به حکومت قزوین پیشنهاد کرد حاضر است نرخ گوشت را در این شهر ثابت نگه دارد. او به همراه دو تن دیگر آمادگی خود را برای حفظ قیمت گوشت به مدت سه سال، به قیمتی کمتر از قیمت گوشت در تهران، اعلام کرد.

علاوه بر این مشهدی ابو طالب قزوینی اطمینان داد هر ماه سیصد تومان به اداره معارف قزوین کمک کند تا خرج کسر بودجه مدارس شود. (۵)

* تغییر اسامی روسی به ایرانی

وزارت امور خارجه از وزارت داخله خواست نام ایستگاه های راه آهن جلفا- تبریز- دریاچه ارومیه را که روسی هستند تغییر داده و برای آنها نام های ایرانی انتخاب کند. (۶)

* امنیه های متحصن در گلپایگان

بنا به اخبار رسیده از گلپایگان عده ای از امنیه های این شهر به دلیل عدم پرداخت حقوق در تلگراف خانه تحصن کرده اند.

آنها می گویند شش ماه است حقوق نگرفته اند. (۷)

* انبارهای نفت آستارا

پس از آن که گزارشی از کرایه یکی از انبارهای نفت توسط یک شرکت روسی در آستارا به وزارت امور خارجه رسید، و این که شرکت، انحصار واردات و توزیع نفت را به عهده گرفته و فرصتی به بازرگانان ایرانی نمی دهد، موضوع به نمایندگی ایران در بادکوبه منعکس شد و از او درخواست گردید به موضوع رسیدگی کند. (ر. ک: ۹ دی) نماینده ایران در بادکوبه امروز پاسخ داد که بهترین راه این است که دولت انبارهای موجود نفت در ساحل دریا را ضبط کند تا در کرایه آن به دیگران منافع ملی را در نظر بگیرد، و گرنه اگر دست اشخاص باشد از این اتفاقات خواهد افتاد. روسیه با کرایه یکی از انبارها و انحصار واردات و توزیع نفت، قیمت آن را نیز خود تعیین می کرد. (۸)

[تصویر] نمایی از آستارای قدیم

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۱۸.

۲- همان، پ ۳، ص ۲۱.

۳- همان، پ ۶، ص ۹۶.

۴- مقصودلو، مخابرات استرآباد ...، ص ۸۵۴

۵- اسنادی از انجمنهای بلدی ...، ص ۱۲.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۲، ص ۲.

۷- همان جا.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۲-۴-۴۹-۱۳۰۱.

دوشنبه ۳۰ بهمن ۱۳۰۱ / ۱۹ فوریه ۱۹۲۳ / ۳ رجب ۱۳۴۱

* نامه دوم وزارت امور خارجه به سفارت امریکا

پس از نخستین نامه ای که وزارت امور خارجه به سفارت امریکا فرستاد (ر. ک: ۲۵ بهمن) و در آن از هیأت امریکایی ساکن زنجان که یکی از اعضای آن با اهانت به شعائر اسلامی باعث ایجاد هیجان در شهر شده بود، خبر داد، امروز دومین نامه با همان مضمون به این سفارت خانه فرستاده شد. «برای جلوگیری از پیش آمد هایی که قهرا برای دولت و آن سفارت تولید مشکلات خواهد نمود حکومت زنجان تقاضا نموده است که هرچه زودتر میرزا عنایت مزبور به محل دیگری اعزام گردد.»

(۱)

* ادامه اقدامات برای تحدید اقبال السلطنه

امیر لشکر شمال غرب در ادامه اقدامات خود برای تحدید قدرت اقبال السلطنه ضمن تحکیم روابط دوستی با او و خوانین مخالف او یادآور شد که تاکنون شانزده قبضه مسلسل کلت و پنجاه تیر به دست آورده، همچنین بالغ خان پسر کوچک اقبال السلطنه را نیز برای استخدام در نظام راضی کرده و این تمهید برای خان زاده های دیگر نیز ادامه دارد. (۲)

* پرداخت مخارج محاکمه به صندوق وزارت خانه

وزارت عدلیه اعلام کرد از این به بعد مخارج محاکمه اشخاص باید به صندوق وزارت عدلیه واریز شود. سابق بر این هزینه محاکمات به دفاتر محاکماتی واریز می شد. (۳)

* آگهی های عیدانه

روزنامه ایران در صفحه آخر خود دو آگهی عیدانه داشت.

یکی سفارش برای کارت تبریک بود. کسانی که کارت تبریک برای عید سفارش دهند چهار ساعته آماده می شود. دیگر آگهی فروش تقویم دیواری و رومیزی: دفتر مجله اقبال تقویم مصور اقبال را برای علاقه مندان عرضه کرده است. (۴)

* قوانین جاری ایران برای کودکان

سفیر بلژیک در ایران امروز از وزارت امور خارجه خواست که آیین نامه ها و قوانین خود را درباره کودکان بی سرپرست، کودکانی که در معرض بدرفتاری قرار می گیرند، کودکانی که سلامت و امنیت شان به واسطه مکانی که در آن زیست می کنند به خطر می افتد، کودکانی که به واسطه بی لیاقتی والدین تربیت شان در مخاطره است، در اختیار این سفارت خانه قرار دهد. (۵)

- ۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲- ۱۰- ۱۰- ۱۳۰۱.
- ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۱۹.
- ۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۳، ص ۲.
- ۴- همان، ص ۴.
- ۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲- ۱- ۷- ۱۳۰۱.

سه شنبه ۱ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۰ فوریه ۱۹۲۳ / ۴ رجب ۱۳۴۱

* نزدیکی انتخابات و اقدامات سران نظامی

با نزدیک شدن زمان انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی تحركات وزیر جنگ و امرای زیردست او برای نشان کردن نمایندگان طرفدار او و زمینه سازی برای انتخاب آنها شروع شد.

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب امروز در نخستین اقدام تلگرام رمزی به فرمانده قوای مرند فرستاد و چنین توصیه کرد: «کسانی که در این دوره به نمایندگی ملت و کرسی نشینی مجلس منتخب می شوند باید به استقلال و عظمت وطن مقدس علاقه مند بوده و از وکالت جز خدمتگزاری و خیرخواهی ملت و مملکت قصد دیگری نداشته باشند». این توصیه ها چنین ادامه می یابد: «بدیهی است این قبیل اشخاص بالطبع طرفدار و حامی قشون ... خواهند بود.» طهماسبی در پایان خواست کاملاً مراقب باشند تا انتخابات آن محل با رعایت موارد یاد شده انجام یابد. (۱)

* هیأت تبشیری امریکا در مشهد

نظمیه مشهد گزارش داد که «هیأت روحانیون امریکایی» در مشهد و در منطقه نادری قطعه زمینی به مساحت ۵۲۶۳۷ ذرع را از چهار نفر به مبلغ ۲۳۹۲۹ / ۱۸ تومان خریده و می خواهد، بیمارستان، مدرسه و خانه سازمانی بسازد. این اقدام اعتراض اهالی، به ویژه علما را برانگیخته و از این رو کارگزاری نظر به اعتراضات صورت گرفته قباله زمین های یاد شده را به اسم هیأت امریکایی امضا نمی کند. با این که اخیراً وزارت امور خارجه دستور داده کارگزاری قباله زمینها را امضا کند اما «چند روز است بر ضد تأسیساتی که از طرف هیأت روحانیون امریکایی می خواهد [ساخته] شود، از طرف عده ای تحریکاتی می کنند. با این که از طرف هیأت مزبور نوشته به آقایان علما داده شده است که در مشهد کلیسا نسازند معذکک هیأت علمیه [مشهد] متقاعد نشده جلساتی تشکیل و بر ضد عملیات روحانیون امریکایی اوراق مفصلی مهور می نمایند.» اداره نظمیه از ادامه این ماجرا اظهار نگرانی کرد که ممکن است در دسر هایی پیش آید. (۲)

* پاسخ سفارت امریکا به درخواست های وزارت خارجه

پس از آن که وزارت امور خارجه در ۱۲ و ۲۵ بهمن در نامه هایی از سفارت امریکا خواست که یکی از اعضای هیأت امریکایی مقیم شهر زنجان را فراخواند، وزیر مختار امریکا امروز به وزارت امور خارجه نوشت که «مراتب را به دو نفر اطباء زنجان که تبلیغات آنها موجب رنجش خاطر علماء آن شهر گردیده اطلاع داده است. وزیر مختار امریکا اطمینان دارد که سوء تفاهم مزبور به زودی مرتفع خواهد شد.» (۳)

* شکایت دوباره حاکم لنگرود از روحانیان شهر

حاکم لنگرود امروز بار دیگر در یادداشت ارسالی به حکومت گیلان و طوالش نوشت با این که گفته شده اجتماعات ممنوع است اما روحانیان شهر بار دیگر «اجتماع نموده و مشغول تحریک و آنتریک اهالی بودند.» وی مقصود خود را از تحریک و آنتریک اهالی یاد نکرد. شریف العلماء، حاجی شیخ حبیب الله، حاجی شیخ محمد امام، حاجی شیخ علی، آقا شیخ فرج الله، آقا شیخ عبد الله، آقا شیخ عبد الرحمن نام روحانیونی است که از نظر حاکم نظامی لنگرود محرک شناخته شده اند. (۴)

* درخواست کنسول ارمنستان در تبریز برای ادغام در کنسولگری روس

مشاور السلطان کارگزار تبریز به وزارت امور خارجه خبر داد که کنسول ارمنستان اظهار می دارد طبق دستوری که از تفلیس رسیده نظر به اتحاد دولت ارمنستان، گرجستان و آذربایجان قفقاز با دولت روسیه شوروی، کنسولگری ارمنستان باید جزو

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۱۱۹. دستور رضا خان برای اعمال نفوذ امرای قشون در امر انتخابات شامل همه مناطق می شد و از خلال اسناد چنین برمی آید که افرادی که می باید از هر منطقه به مجلس راه یابند قبلاً تعیین شده و اقدامات لازم برای راه یابی آنها به عنوان نماینده مردم صورت می گرفت. در سندی که با طبقه بندی محرمانه، از سوی رئیس ارکان حرب کل قشون به امیر لشکر غرب فرستاده می شود با صراحت بیان می شود که قرار است جلیل الملک از بنی طرف، یکی از ایلات خوزستان، انتخاب شود. «به تصدیق آن که موجبات پیشرفت مقصود با نداشتن قوا در عربستان (خوزستان) مشکل است، حسب الامر به وسایلی که ممکن است و به دست اشخاص غیرنظامی که طرف اعتماد هستند اقدامات نمایند.» (همان، پ ۱۰، ص ۱۰۹). [تصویر] رضا خان توضیح اینکه کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ و حوادثی که در طی پنج سال تا ۱۳۰۴ ش و برآمدن رضا پهلوی رخ داد حکایت از آن دارد که مجلس پنجم شورای ملی از اهمیت و حساسیت ویژه ای برخوردار بوده، در تاریخ معاصر ایران جایگاه منحصر به فردی را داشته است. رضا خان سردار سپه که در انجام کودتا همکار سید ضیاء الدین طباطبایی و از عاملین اصلی آن بود توانست از فردای کودتا نفوذ چشمگیر و مؤثری به دست آورد و در دستیابی به آنچه می خواست از همه توان خود بهره ببرد. در چند کابینه متوالی وزارت جنگ را برعهده گرفت که کسب موفقیت‌های نظامی و انتظامی اش در این سالها جای پای محکمی را در ارکان حکومتی برای او به ارمغان آورد و گذشته از فرماندهان و صاحب منصبان نظامی بسیاری از اعضای هیأت دولت را نیز گوش به فرمان وی کرد. مداخله هواداران او که بیشتر کارگزاران دولتی را تشکیل می دادند در انتخابات مجلس دوره چهارم آغاز شد؛ اما در روزهای پایانی همین مجلس، که مقدمات انجام انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای ملی فراهم می شد دخالت‌های آنان گسترش فزاینده ای یافت. با تلاش هواخواهان رضا خان در مجلس در اسفند ۱۳۰۱ اعتباری به مبلغ صد هزار تومان برای انجام انتخابات اختصاص پیدا کرد. همچنین مقرر گردید که انتخابات از فروردین ۱۳۰۲ شروع شود. اما با تکاپوی عوامل سردار سپه زمان رأی گیری دو مرتبه به تعویق افتاد. در این فاصله طرفداران وزیر جنگ که بیشتر فرماندهان لشکر و فرمانداران نظامی در شهرهای مختلف بودند انتخاب حامیان سردار سپه را تدارک دیدند و تصمیمات کمیسیونی که مرکب از ملک الشعرا بهار، محمد مصدق و ابو الحسن حائری زاده برای تجدید نظر در قانون انتخابات و جلوگیری از دستبرد صاحب ان نفوذ در امر رأی گیری تشکیل شده بود، به جایی نرسید. تنها در تهران چند نفر به تعداد انگشتان یک دست به عنوان نماینده واقعی مجلس پنجم برگزیده شدند که انتخاب آنان هم در زمانی انجام گرفت که هنوز چند روزی از عمر مجلس چهارم باقی بود. در دیگر نقاط کشور هم

انتخابات اغلب به دست فرماندهان لشکر و فرمانداران نظامی و گروه های متنفذ وابسته به وزارت جنگ صورت پذیرفت. در این میان تعدادی از احزاب و دسته های سیاسی همچون «تجدد» و «دموکرات های مستقل» دست به دست هم دادند و ترکیب سیاسی و حزبی مجلس پنجم را به سمت و سویی بردند که غیر از اجرای برنامه های رضا خان سردار سپه- که پس از مدت کوتاهی به ریاست الوزرایی رسید- فرجام دیگری نداشت. رضا خان از همان روزهای پایانی مجلس چهارم به ترکیب کلی مجلس پنجم می اندیشید که توانست با اعمال نفوذ و وارد ساختن هوادارانش به درون آن سلطنت قاجاریان را منقرض کرده، بر مسند حکومت نشیند. (بهار، تاریخ احزاب سیاسی تا انقراض قاجاریه، ج ۱، صص ۳۰۳ و ۳۰۴؛ مستوفی، شرح زندگانی، من یا ...، ج ۳، ص ۶۰۶).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۳- همان، ۵-۱۰-۱۰-۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۴۲.

کنسولگری روس باشد. (۱)

* آغاز سال دوم مجله قشون

امروز سال دوم انتشار مجله قشون آغاز شد. سال اول مجله قشون از اول اسفند ۱۳۰۰ تا اول اسفند ۱۳۰۱ مجموعاً ۴۷ شماره منتشر شد و از امروز سال دوم آن آغاز شد. (۲)

* تهیه فهرست روستاهای تخریب شده

صورت روستا هایی که در زمان غائله سیمیتقو غارت شده یا تخریب گشتند، توسط هیأتی از اهالی و معاریف سلماس تهیه شد و امروز به امین مالیه تحویل گردید تا به مرکز ارسال شود. (۳)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۵-۱-۲-۱۳۰۱.

۲- عاقلی، رضا شاه و قشون متحد الشکل، ص ۱۴۶. قشون مجله اختصاصی وزارت جنگ بود که در اواخر سال ۱۳۰۰ ش، توسط محمد حسین میرزا فیروز، در تهران منتشر شد. این نشریه به طور منظم و مستند به مدت ده سال، ماهانه در دو شماره (اول و پانزدهم هر ماه) طبع گردیده، سپس به ارتش تغییر نام یافت. مدیریت این نشریه را در ابتدا سلطان (سروان) افتخار نظام و پس از او، حبیب الله نوبخت برعهده داشت. نشان مخصوص نظامیان و وزارت جنگ روی جلد مجله درج می گردید. (صدر هاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۴، صص ۱۱۰ و ۱۱۱؛ برزین، شناسنامه مطبوعات ایران، ص ۳۱۵).

۳- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۹، ص ۱.

چهارشنبه ۲ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۱ فوریه ۱۹۲۳ / ۵ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس قانون تأمین اعتبار برای مصارف روشنایی بقاع متبرکه در عراق به تصویب رسید. لایحه بعدی که در دستور قرار گرفت امتیاز گوگرد و نمک بود که مجلس پس از تنفس و به ریاست سید حسن مدرس آن را بررسی کرد. (۱)

* دیدار محیی الدین پاشا با احمد شاه

محیی الدین پاشا سفیر کبیر عثمانی در ایران امروز به دیدار احمد شاه رفت. او که به تازگی وارد تهران شده در دیدار امروز نامه دولت متبوع خود را تقدیم کرد و سخنانی از دوستی دو کشور گفت. احمد شاه هم سخنانی با توجه به «جامعه اسلامیت» در حسن روابط و مناسبات و تحکیم روابط دوستی و مودت با حکومت ملی ترکیه ایراد کرد. (۲)

* آغاز انتخابات قشونی در کرمانشاه

امیر لشکر غرب، احمد خان امیراحمدی، در تلگرامی که امروز برای رضا خان وزیر جنگ فرستاد، ضمن یادآوری دستور او درباره چگونگی انتخابات آینده مجلس شورای ملی به او نوشت که «امید است لشکر غرب با نفوذ مؤثری که در اهالی این خطه دارد کاملاً موفق به جلوگیری از دسیسه گردیده چنانچه امر و دستور فرموده اند انتخابات آتیه خالی از هر دسیسه و مقصود و به منافع مملکت و قشون خاتمه یابد.» امیرلشکر غرب با این امیدواری اضافه کرد که این اقدام با بودن حاکم کرمانشاه شدنی نیست «و بقای آنها موجب اشکال برای پیشرفت انتخابات مطابق مصالح مملکت خواهد بود.» او از رضا خان خواست که این مشکل را برطرف کند. (۳) (ر. ک: ۵ اسفند)

* کنسول روس در رشت، عنصر نامطلوب

وزارت امور خارجه امروز در تلگرامی به سفارت خود در مسکو بار دیگر از رفتار ناپسند و غیرمتعارف کنسول روسیه شوروی در رشت نوشت و یادآور شد که با این که وعده تغییر کنسول داده شده، اما او با راه اندازی تشکیلات کمونیستی مشغول تبلیغات است. شبیه این نامه در هفتم بهمن نیز به سفارت ایران در مسکو، و این بار با امضاء ذکاء الملک وزیر جدید امور خارجه ارسال شده بود. (۴)

* پاسخ وزارت پست و تلگراف در مورد تغییر رئیس تلگراف خانه رشت

پس از این که رضا خان وزیر جنگ از وزارت پست و تلگراف درخواست کرد که رئیس تلگراف خانه استرآباد جایگزین رئیس تلگراف خانه رشت شود (ر. ک: ۲۶ بهمن) وزارت پست و تلگراف امروز پاسخ داد که تلگراف خانه رشت از مراکز درجه اول و مهم است و رئیس آن جا هم باید از رؤسای درجه اول باشد. از این رو اعزام رئیس فعلی تلگراف خانه استرآباد

هم به این جهت و هم از نظر سوابقی که دارد تجویز نمی شود. (۵)

* تبعید معین الرعایا از بارفروش

پس از درخواست امیر اکرم حاکم مازندران از رضا خان برای موافقت با تبعید معین الرعایا و موافقت وزیر جنگ با این اقدام، حاکم مازندران امروز در تلگرافی به وزیر جنگ نوشت که کربلایی جعفر معین الرعایای بروجردی که اسباب زحمت شده بود از بارفروش به بندپی تبعید شد. (۶)

* گزارشی از اقدامات امیر لشکر شمال غرب از اردبیل

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب که برای مقدمه چینی سرکوب شاهسونها در بهار آینده به اردبیل رفته امروز خبر داد که امیر خان قوجه بیگلو خود را تسلیم کرده و یک عراده توپ صحرایی که نزد وی بوده در حال تحویل دادن است. (۷)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۴، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۴۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۳۳-۲-۱۳۰۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۱۹.

۶- همان، پ ۸، ص ۴.

۷- همان، پ ۱، ص ۱۰۷.

* ارسال جوابیه اقبال السلطنه

امیر لشکر شمال غرب امروز جوابیه اقبال السلطنه را در مورد وجود تعدادی از نظامیان عثمانی در بین تفنگداران او و دیگر خوانین (ر. ک: ۱۵ بهمن) برای وزیر جنگ فرستاد و اضافه کرد که در این باره به اقبال السلطنه گفته شده نگهداری نظامیان عثمانی با سیاست بی طرفی ایران همخوانی ندارد و در ن هایت به اعتراض همسایگان منجر می شود. بهتر است عذر آنها از خدمت خواسته شود. نظامی ایرانی هر تعداد که بخواهند اعزام می شود. (۱)

* جابه جایی در ریاست کابینه وزارت امور خارجه

مهدب الدوله (۲) رئیس کابینه وزارت امور خارجه به سمت مستشاری سفارت ایران در واشنگتن منصوب شد و متعاقب آن میرزا علی اصغر خان زرین کفش، نایب اول سفارت ایران در واشنگتن که به همراه هیأت مستشاری امریکا به سرپرستی میلسپو به تهران آمده بود به ریاست کابینه وزارت امور خارجه رسید. (۳)

* انضمام اداره بیوتات به اداره خزانه داری

بنا به درخواست میلسپو، از طرف وزارت مالیه اداره بیوتات منضم به اداره خزانه داری شد. (۴)

[تصویر] امنیه خانه دوشان تپه

* کمک به سیل زدگان گرگان

ذکاء الملک وزیر امور خارجه در نامه ای خصوصی به سرپرستی لورن از این که آن سفارت پیشنهاد کرده در کمک به سیل زدگان مشارکت داشته باشد تشکر کرد و نوشت: «چند روزی است عده ای از آقایان و کلا و اعیان کرمان کمیسیونی برای جمع آوری اعانه [برای] سیل زدگان کرمان تشکیل گردیده و البته دولت هم مساعدت لازم خواهد نمود.» (۵) پس از این پاسخ، سفارت پی گیر اسامی اعضای کمیسیون شده بود.

وزارت خارجه هم اعضای «کمیسیون سیل زدگان کرمان» را این طور به سفارت انگلیس معرفی کرد: رفعت الدوله، آصف الممالک، آقا سید شهاب الدین، سید علی خان تاجر کرمانی، عطاء الملک. (۶)

* شکایت از ناامنی های استرآباد

معتضد الاسلام در پی نامه ای که مجمع اتحاد حسینی از استرآباد برایش فرستاد و از ناامنی اسفناک آن منطقه شکایت کرد (ر. ک: ۱۹ بهمن) به وزیر جنگ نوشت که روزی نیست در جراید خبری از قتل و غارت در این منطقه طبع نشود؛ گویی نزدیک است موقعیتی شبیه ارومیه جنگ زده پیدا کند.

وی پیشنهاد کرد حاکم نظامی این شهر که منشأ خرابیها و ناامنی هاست برکنار شود و از افراد بصیر و مطلع برای اداره استرآباد استفاده گردد. (۷)

۱- همان، پ ۱، ص ۱۱۴.

۲- باقر کاظمی معروف به مهذب الدوله، فرزند احمد خان معتصم الدوله به سال ۱۲۷۱ ش / ۱۳۰۹ ق در تهران دیده به جهان گشود. پس از اخذ دیپلم در مدرسه علوم سیاسی در تهران، کار خود را در سال ۱۲۹۱ ش در وزارت امور خارجه آغاز کرد و پس از طی مراحل اداری به ریاست دفتر وزارت امور خارجه رسید و مستشار سفارت ایران در امریکا (واشنگتن) شد. او از سال ۱۳۰۳ ش تا ۱۳۰۵ ش سفیر ایران در امریکا بود و از ۲۲ دی ۱۳۰۷ مستشار سفارت کبرای ایران در کابل گردید. وی در سال ۱۳۰۸ ش که سید حسن تقی زاده به وزارت طرق و شوارع برگزیده شد به معاونت آن وزارت خانه انتخاب گردید. [تصویر] باقر کاظمی (مهذب الدوله) با انتقال تقی زاده به وزارت دارایی او سرپرستی وزارت خانه را برعهده گرفت و از ۳۰ دی ۱۳۰۹ تا ۶ اسفند سال بعد در کابینه مهدی قلی هدایت (مخبر السلطنه) کفیل وزارت طرق و شوارع شد. سپس تا ۲۶ شهریور ۱۳۱۲ وزیر مختار ایران در عراق گردید و در کابینه محمد علی فروغی در شهریور ۱۳۱۲ ش وزیر امور خارجه شد. او در کابینه محمود جم نیز این سمت را تا ۲۸ اسفند ۱۳۱۴ برعهده داشت. مهذب الدوله از فروردین ۱۳۱۵ تا مرداد ۱۳۱۷ استاندار آذربایجان بود و از مرداد همان سال تا مهر ۱۳۱۸ سفیر ایران در افغانستان شد. پس از آن تا مهر ۱۳۱۹ به سفارت ایران در ترکیه رفت. بعد از شهریور ۱۳۲۰ وی در کابینه محمد علی فروغی به ترتیب وزیر بهداری و بعد وزیر کشور شد. او در ۱۳۲۱ در کابینه احمد قوام برای بار دوم به وزارت کشور منصوب گردید و در ترمیم کابینه عهده دار وزارت دارایی گردید. در سال ۱۳۲۳ محمد ساعد مراغه ای او را به وزارت فرهنگ برگزید و بعد از سقوط کابینه در ۲۷ اسفند همان سال به عنوان عضو هیأت ایرانی در کنفرانس سانفرانسیسکو شرکت نمود. سومین کابینه ابراهیم حکیمی در ۶ دی ۱۳۲۶ تشکیل گردید و در این کابینه کاظمی به وزارت امور خارجه برگزیده شد. وی در انتخابات دوره اول مجلس سنا، سناتور بود. در اردیبهشت ۱۳۳۰ به هنگام نخست وزیری دکتر مصدق، به وزارت امور خارجه تعیین گردید. پس از چندی نایب نخست وزیر شد و از وزارت امور خارجه به وزارت دارایی رفت. سفیری ایران در فرانسه و وزیر مختاری ایران در اسپانیا و پرتغال از دیگر سمتهای او بود. با سقوط مصدق از سفارت استعفا داد و به ایران آمد. پس از چندی به علت فعالیتهای سیاسی بازداشت شد و در ۳۱ اردیبهشت ۱۳۳۴ به جنوب کشور تبعید گردید. پس از پایان دوره تبعید به ریاست شورای عالی جبهه ملی انتخاب شد و تا پایان عمر در راه آرمانهای مصدق گام برداشت. او در سال ۱۳۵۵ در تهران درگذشت. (کریمیان، علی، «نمونه امضای اعضای هیأت دولت»، صص ۴۶ و ۴۷، عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، صص ۱۲۸۲ تا ۱۲۸۰).

۳- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۴؛ ص ۱.

۴- همان جا. بیوتات یا همان بیوتات سلطنتی مجموعه ای از سازمان ها، کارخانه ها، کارگاه ها و واحدهای خدماتی است که وظیفه آنها تهیه حوائج و ملزومات مورد نیاز دربار شاهان بود. این تعبیر به این مفهوم که تبدیل به اصطلاحی خاص شده بود، از اوایل عهد صفوی رواج یافت و وارد ادبیات دیوانی گردید. متصدی و مسئول اداره بیوتات سلطنتی را، ناظر بیوتات می گفتند. در اداره امور بیوتات، وزیر بیوتات زیردست ناظر و در واقع دستیار و معاون او به شمار می رفت. وزیر بیوتات نیز دبیری داشت که مکلف بود صورت کارهای روزانه هر بخش را تنظیم و به رؤیت ناظر برساند. وظیفه دیگر او نگهداری حسابهای روزانه شخص شاه بود. در دوره قاجار برخی ادارات دولتی از دیوان دولت متزع شد و به بیوتات پیوست که از

جمله آنها خزانه دولتی بود که رسماً تحت نظارت مسئول بیوتات درآمد. کارکنان اختصاصی شاه در مرکز اصلی بیوتات یعنی «خلوت» شاه مستقر بودند. از میان این کارکنان یا «عمله خلوت» کسی با نام «ریش سفید خلوت» که مقامی معادل ناظر بیوتات بود ریاست بقیه را به عهده داشت. بعدها ناصر الدین شاه نام این سمت را به «وزیر حضور» و سپس «وزیر حضور اعظم» تغییر داد، اما در زمان مظفر الدین شاه به دارنده این مقام رسماً عنوان وزیر دربار داده شد. در اواخر عهد ناصری وزارت دربار اعظم با وزارت مالیه، وزیری واحد داشت. به طور کلی مجموعه تأسیسات بیوتات سلطنتی در عصر ناصری عبارت بودند از: [تصویر] نمایی از آبدار خانه بیوتات ۱- خزانه که بزرگ ترین بخش بیوتات که بودجه کشور در آن متمرکز و با ضراب خانه توأم بود؛ ۲- خزانه اندرون که طلا و جواهر در آن نگهداری می شد و شخص شاه کلید آنجا را داشت؛ ۳- ضراب خانه؛ ۴- آشپز خانه به انضمام شربت خانه؛ ۵- آبدار خانه؛ ۶- قهوه خانه؛ ۷- فراش خانه؛ ۸- سرایدار خانه؛ ۹- بنا خانه و فخار خانه؛ ۱۰- صندوق خانه و رخت دار خانه؛ ۱۱- ایشیک خانه؛ ۱۲- کشیک خانه؛ ۱۳- اسلحه خانه. در دوره قاجار وظایف ناظر بیوتات یا همان وزیر دربار گاه افزایش می یافت و گاه محدود می شد. از این رو می توان این طور گفت که بیوتات پس از یک دوره جدایی با مسائل مالی در دوم اسفند ۱۳۰۱ دوباره به خزانه داری منضم شد. اعتماد السلطنه در المآثر و الآثار، از بیوتات سلطنتی و سازمان های تابع آن به طور مستقل یاد نکرده و بخشهای آن را ذیل وزارت مالیه یا سازمان های دیگر آورده است. در عصر پهلوی مجموعه سازمان ها و ادارات تابع دربار سلطنتی موسوم به «وزارت دربار» بود، که یکی از ادارات این وزارت خانه «اداره بیوتات سلطنتی» بود. وظیفه این اداره تقریباً منحصر و محدود به نظارت در اداره برخی کاخهای سلطنتی بود (دایره المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۳، صص ۴۶۹-۴۷۱).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱۴-۵۰-۱۳۰۱.

۶- همان، ۱-۱۴-۵۰-۱۳۰۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، صص ۸۸.

پنج شنبه ۳ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۲ فوریه ۱۹۲۳ / ۶ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

بعد از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدا نماینده کردستان نامه تظلم اهالی اسفندآباد کردستان را خواند. سپس معاون وزارت خارجه لایحه شهریه و حقوق بازنشستگان این وزارت خانه را مطرح کرد و ماده واحده آن تصویب شد. در این جلسه ماده ای از قانون انتخابات که می گفت نامزدهای هر شهر باید پنج سال اقامت محلی در آن جا داشته باشند پس از بررسی در کمیسیون مبتکرات قابل اعتنا دانسته نشد. این ماده در بین مطبوعات با اعتراضات فراوانی روبه رو شده بود. (۱)

* دستور اعدام حسینعلی طالشی

رضا خان وزیر جنگ امروز دستور اعدام حسینعلی طالشی (سالار اشجع) را صادر کرد. در نامه ای که به امیر لشکر شمال غرب در اردبیل فرستاده شد آمده بود که «پس از محاکمه در قضیه قتل سردار ناصر، حسینعلی طالشی را اعدام نمایند.» رضا خان حکم محکمه را پیش از تشکیل آن صادر کرد. (۲)

* شانه خالی کردن انگلیس از جبران خسارات

در طول سال جاری پی گیری های متعددی از طرف وزارت امور خارجه برای جبران خسارات وارده به ایرانیان ساکن بین النهرین که در تقابلات عشایر با نیروهای انگلیس به آنها وارد شده بود (برای نمونه ر. ک: ۲۴ تیر) به عمل آمد. پاسخی که امروز انگلستان به ژنرال کنسول ایران در بغداد داد، نشان می دهد که تصمیمی برای جبران آن خرابیها ندارند. آنها نوشتند که مستشار قضایی تحقیقاتی در این مورد کرده است و اظهار می دارد «به کلی غیرممکن است که معین کنیم که آیا خساراتی را که ادعا کرده اند در وقتی بوده که عشایر (شورش) یا قوای اردوی انگلیسی سماوه را گرفته اند.» در این جوابیه سئوالات دیگری هم مطرح شده که ادعاکنندگان اغلب افراد فقیری هستند و معقول نیست تصور شود که اموالی را از دست داده اند و یا این که مدعیان خسارات همه نمی توانند ایرانی باشند. «نظر به نتیجه تحقیقات فوق الذکر حضرت مندوب سامی [نماینده عالی انگلستان] متأسف اند که نمی توانند توصیه کنند که با این اشخاص معامله مخصوصی بشود.» (۳)

* ابراز نارضایتی اقبال السلطنه

با این که برخی گزارشها حکایت از همکاری اقبال السلطنه و خوانین ماکو در تحویل اسلحه ها دارد، اما این خلع سلاح و حضور نظامیان در اداره مالیه ماکو «اقبال السلطنه را ن هایت دلتنگ کرده» و گفته است باید به هر قیمتی که برای من تمام شود اسبابی فراهم بیاورم امیر لشکر از آذربایجان برود.» امیر لشکر شمال غرب با ارسال این گزارش به وزارت جنگ از سیر خلع سلاح هم گفت که فعلا بیست قبضه مسلسل از خوانین بازستانده شده اما هنوز سه قبضه نزد اقبال السلطنه و چهار قبضه

نزد دیگر خوانین هست که مخفی کرده اند. اقدام برای کشف آنها ادامه دارد. (۴) خبر دیگر حاکی است که اختلاف میان اقبال السلطنه و خوانین دیگر بالا گرفته است و هر کدام جداگانه برای جلب کردهای مرزنشین نمایندگان به سوی طوایف جلالی و میلان فرستاده اند. رؤسای این طوایف باید به تبریز رفته و خود را معرفی می کردند. (۵)

* احضار احمد خان سلطان

احمد خان سلطان مأمور اداره ارزاق زنجان که به کمک حیدر خان زند رئیس آن اداره با حاکم خمسه دچار اختلاف شدند و کار به شکایت حاکم به وزیر جنگ کشید، امروز از زنجان فراخوانده شد. احمد خان سلطان از صاحب منصبان فوج دوم دویزیون قزاق بود. مدتی مستعفی گردید اما مجدداً پس از چندی داخل خدمت شد و در شمار اردوی قزوین قرار گرفت. او از طرف ریاست اردوی قزوین برای حمل ارزاق

۱- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۹، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۱۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۲۹-۱۶-۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۲۰.

۵- همان، س ۱۳۰۲، پ ۲، ص ۳۶.

خمسه به زنجان مأمور شد. پس از رسیدن این گزارش به رضا خان وی دستور داد حاکم خمس، احمد خان سلطان و حیدر خان زند را از زنجان بیرون کند. (۱)

* دیدار مقامات ایرانی با سفیر روسیه

به نوشته برخی منابع مستوفی الممالک ریاست وزراء و ذکاء الملک وزیر امور خارجه امروز به سفارت روسیه شوروی رفتند و با شومیاتسکی وزیر مختار روسیه دیدار کردند. در این دیدار آن چه مطرح شد حق گمرکی بود. روسیه برای فشار به ایران تعرفه گمرکی خود را از آسیایی به اروپایی تغییر داده بود و از این طریق حقوق گمرکی بسیار افزایش یافته بود و بازرگانان ایرانی توان صدور کالا نداشتند. گفته می شود در این مذاکرات مسئله تعرفه اروپایی حل شد، بدین ترتیب که کالا هایی که از ۱۵ نوامبر تا اول «مارس در گمرک خانه ها بود، حقوق گمرکی آن مطابق تعرفه آسیایی سابق گرفته شود، از اول مارس تا سه ماه که مطابق ده جوزا (خرداد ۱۳۰۲) می شود تعرفه قبل از جنگ بین المللی برقرار گردد. و در ظرف مدت سه ماه متخصصین تجارتي شوروی به طهران بیایند و تعرفه گمرکی جدید بین دولتین وضع کنند. ولی موضوع ترانزیت واردات باز هم به وعده آینده موکول شد.» (۲)

[تصویر] ذکاء الملک (محمد علی فروغی)

* تقاضای روحانیان مشهد از وزیر جنگ

در تلگرامی که تعدادی از روحانیان مشهد امروز به رضا خان وزیر جنگ فرستادند، نوشتند که امریکاییها زمین هایی را در مشهد مقدس خریده اند و درصدد هستند تأسیساتی که موجب تقویت کفر و تضعیف اسلام است در آن ایجاد کنند. این اقدام باعث هیجان عمومی در این منطقه خواهد شد. «مستدعی است از پیشرفت این مقصود فتنه خیز جلوگیری فرمایید که باعث دعاگویی داعیان و عموم مسلمانان است.» (۳)

۱- همان، پ ۱۷، ص ۳۴ تا ۳۶.

۲- منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس در ...، ص ۲۱۹؛ مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۴۳؛ روزنامه ایران، شم ۱۳۲۵، ص ۱؛ همان، شم ۱۳۲۶، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۳۴.

جمعه ۴ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۳ فوریه ۱۹۲۳ / ۷ رجب ۱۳۴۱

* نبود شهروند یهودی در بندر لنگه

نایب حکومت بندر لنگه امروز به حاکم بنادر و جزایر خلیج فارس نوشت که «در این بندر کلیمی وجود ندارد. سه نفر که دو نفر آنها اهل اصفهان و یک نفر تهرانی [است] و هر سه در اداره گمرک خانه مستخدم می باشند.» این اعلان از آن جهت صورت گرفت که اطلاعیه منع مهاجرت کلیمیان به فلسطین به نقاط مختلف کشور اعلام شد و این پاسخ ها از آن رو به ادارات متبوع داده می شد. نکته قابل توجه آن که دولت قوام السلطنه پس از ابلاغ این بخشنامه، چند روز بعد آن را ملغی نموده، موضوع را به تصویب مجلس شورای ملی و در واقع به عهده تعلیق درآورد اما ظاهراً ابلاغیه ای که حاکی از منع این موضوع باشد به ایالات و ولایات فرستاده نشد و اگر هم ارسال گردید، به همه مناطق ارسال نگردید. (۱)

* اوضاع سیاسی بلوچستان ایران

پس از آن که حاکم دزداب از حضور انگلیس در بلوچستان ایران خبر داد و اظهار کرد که با پانصد نفر قشون می توان این منطقه را تحت حاکمیت ایران درآورد، موضوع به وزارت جنگ منعکس شد و امیر لشکر شرق، حسین خزاعی موظف شد گزارشی در این مورد تهیه کند. او نیز از رضا قلی افشار کفیل تیپ سیستان و قائنات پی جوی موضوع شد و در نهایت رضا قلی افشار امروز گزارش مهمی از وضعیت آن منطقه ارائه کرد که نظر به اهمیت آن متن کامل در پاورقی آمده است. (۲)

* دو گزارش برون مرزی از درجز

سلطان عباسقلی فرمانده پادگان درجز امروز دو گزارش کوتاه به امیر لشکر شرق فرستاد که یکی از آنها مربوط به تحرکات نظامی روسها بود. «از قرار اطلاع یک هزار نفر سالدات با چند عراده توپ چند روز قبل از تاشکند به طرف عشق آباد حرکت نموده اند. مقصود آنها معلوم نیست.» گزارش دوم از مرز لطف آباد بود که سلطان عباسقلی نوشت اعلامیه ای در خاک روسیه منتشر شده که اتباع ایران که در روسیه ساکن هستند تا سه ماه اجازه دارند وسایل خود را جمع کرده به ایران بروند. پس از پایان فرصت داده شد تبعه ایرانی به عنوان سرباز دستگیر و به جبهه فرستاده خواهد شد. (۳)

* کشف جدید امیر لشکر شمال غرب

عبدالله طهماسبی امروز خبر داد که ضمن حضور چند روزه اش در اردبیل موفق شده سلاح های قابل توجهی به دست آورد. [رئیس] آتریاد اردبیل در زمان جنگ سلاح های زیر را در خانه خورشید خانم جا داده بود که همگی تحویل گرفته شد: پنج شراپنل کوهستانی روسی، شصت و یک گرناد کوهستانی روسی. (۴)

* آیین نامه میلسپو برای وزارت مالیه

میلسپو رئیس کل مالیه ایران آیین نامه ای را برای کارمندان وزارت مالیه ابلاغ کرد که آنها را موظف می کرد در قبال ارائه خدمت به ارباب رجوع چیزی دریافت ندارند. این آیین نامه دریافت هرگونه هدیه یا رشوه را برای انجام کارها ممنوع کرده و متخلفین تهدید به تنبیه طبق قانون استخدام شده بودند.^(۵)

* ورود نمایندگان شیخ محمود به ساوجبلاغ

نمایندگانی که از طرف شیخ محمود و سیمیتقو به تبریز آمده بودند پس از ردوبدل کردن نامه ها و مذاکرات، در بازگشت به کردستان عراق وارد ساوجبلاغ شدند. «رشید افندی و نصر الملک توقف کرده، عارف افندی جهت ملاقات سمکو و تبلیغ (رساندن) مراسلات فدوی به سلیمانیه رهسپار شده است.»^(۶)

* وفات آقا نور الدین مجتهد

به گزارش رسیده از عراق (اراک) حجت الاسلام آقا نور الدین

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۹۴۶، آرشیو ۳۰۱ ق ا ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۴۷۰۰۵۴.

۲- «دستخط رمز ۵۲۲ در موقع حرکت از دزداب زیارت و جواب آن را اینک با کمال توقیر به عرض می رساند. سرحد واقعی بین بلوچستان ایران از قدیم ایالت کوچک «خاران» و نقطه عمده سرحدی دالبندین که قریب پنجاه فرسنگ تا دزداب مسافت دارد بوده و نقطه مهم سرحدی بلوچستان انگلیس در آن موقع نوشکی بوده است. راه آهن در بلوچستان انگلیس تا نوشکی امتداد داشته و راه تجارتنی آن وقت از دزداب نمی گذشته فقط از خطوط سرحدی افغان و بلوچستان انگلیس عبور نموده بالاخره از کرتاکه به رباط و از آنجا به ملک سیاه کوه می آمده است. دزداب در آن زمان یک نقطه بی آبادی و مسکن دسته جات راه زنان بلوچ از قبیل ملک سعید خان و غیرها بوده است. میرجاوه فقط یکی از نقاط آبگاه ارض راه بین نوشکی، دالبندین و دزداب بوده است. در موقع جنگ عمومی که دول اروپایی هریک به فراخور حال خود خواستند استفاده از مملکت ما بنمایند دولت انگلیس برای حفاظت بلوچستان و هند و توسعه تجارت خود راه آهن کویت و نوشکی را تا دزداب امتداد داده و قسمت قشونی برای حفظ راه آهن و منافع خود به دالبندین، میرجاوه و دزداب فرستاده اند؛ از آن زمان راه تجارتنی به کلی تغییر نموده و به خط مستقیم از کویت به دزداب برقرار شده است. در مدت توقف قشون انگلیس در این حدود همه روزه دچار زحمت و اشکال و چپاول و قتل [و] غارت از طرف بلوچها بوده اند بالاخره سیاست چنین مقتضی داشته است که از وجود همان بلوچها استفاده نموده و ایاب و ذهاب قوافل خود را بدین وسیله تأمین نمایند. اولیاء امور مملکتی هم به هیچ وجه مانع نشده که سهل است هیچ مداخله هم نکرده اند. لهذا با دادن پول، خوانین بلوچ را تطمیع نموده هریک را با عده مستحفظ نقاط ارض راه و خطوط سرحدی نموده اند که ذیلا- صورت آن عرض می شود. [تصویر] راه قدیم خاش به میرجاوه دالبندین- (که اولین نقطه سرحدی ایران است) سردار تاج محمد خان پسر سردار علی خان از طایفه براهوی با یکصد و پنجاه نفر لیوی موظف شده و حدود دالبندین را محافظت می نمایند. استاسیون راه آهن هم با منازل بسیاری در دالبندین ساخته شده که همیشه به غیر از استعداد بلوچها قریب هزار نفر هم عده نظامی در آنجا داشته اند ولی حالیه از عده قشونی خود کاسته و بلوچها به همان حال اولیه باقی هستند. میرجاوه- که قریب سی فرسنگ از دالبندین مسافت دارد و تا دزداب هم

بیست فرسنگ، به هیچ وجه آبادی نیست فقط استاسیون راه آهن و منازل اجزاء آن و دسته کوچکی هم نظامی است. حفاظت میرجاوه از طرف انگلیسها سپرده شده است به سردار تاج محمد خان با یکصد نفر عده بلوچ (لیوی) که همه ماهه حقوق دریافت می دارند و از آب میرجاوه که دولت فخمیه با لوله از راه دور آورده است اجازه زراعت هم به آنها داده شده و مقدار جزئی هم در سال زراعت می نمایند. خواش - (خاش) شهر بسیار خوش آب و هوا و نقطه مهم سرحدی بلوچستان ایران و در واقع بندر بلوچستان محسوب می شود. در اینجا سرکرده منطقه بلوچ سردار جهند خان از طایفه یار محمد زئی است که به هیچ وجه حاضر برای خدمت انگلیس نشده، یک مرتبه بعد از جنگهای خونین مشار الیه را دستگیر و در موقعی که با عده زیادی نظامی او را تحت الحفظ به هندوستان می فرستاده اند جمعی به عده قشون دولت فخمیه حمله کرده تلفات سنگینی به آنها وارد و سردار جهند خان را خلاص نموده اند. از آن تاریخ دولت انگلیس در ماه قریب دو هزار و پانصد رویه برای سردار جهند خان و دو برادر او خان محمد و نورمحمد و یک برادرزاده اش شاهسوار معین نموده و تا الآن همه ماهه تأدیه می نمایند، مشروط بر اینکه سردار معروض مداخلاتی در امور خواش ننماید و سردار عیدو خان را از طایفه ریگی تا صد و پنجاه نفر عده بلوچ استخدام نموده لقب خان صاحب هم به مشار الیه داده مأمور خواش کرده اند و هنوز هم باقی و همه ماهه حقوق دریافت می دارند. شوراب (شوراو- و گلوگاه) که یکی از نقاط سرحدی بلوچستان ایران است سپرده اند به سردار جمعه خان پسر سردار جهیل از طایفه اسمعیل زئی با پنجاه نفر بلوچ که پانزده نفر آن در رباط تقطه سرحدی بین ایران، افغان و بلوچستان انگلیس است مستحفظ می باشند و حقوق دریافت می دارند. در نقاط سرحدی دالبندین، میرجاوه و دزداب اشخاصی به اسم تحصیل دار از طرف دولت فخمیه گماشته شده اند که به کارهای تجارتنی و حکومتی و بلدی و غیرها رسیدگی می نمایند و در تمام این نقاط حتی دزداب داد ستد و همه چیز به وضع انگلیس است. مثلا ساعت از روی کلکته، وزن پوند انگلیس، پول رویه و آنه [ناخوانا] و همه چیز به همین منوال و حکومت دزداب هم به هیچ وجه اقتداراتی ندارد مگر به چهار نفر رعیت رنجبر بدبخت ایران- این است راپورت سرحدی و اوضاع سیاسی بلوچستان ایران- اگر دولت بخواهد نفوذ خود را در این حدود که عرض شد اعاده داده این نقاط مهم مملکت را در قبضه اقتدار خود بیاورد (اولا) لازم است دولت فخمیه از هرگونه مداخلاتی دست برداشته مجددا سرحد خود را به نوشکی انتقال دهد. ثانيا برای چند مدتی باید همان قسمی که دولت انگلیس به خانهای بلوچ و عده آنها حقوق می داده این حقوق از طرف دولت ایران تأدیه شود و آن سرحدی ها را به وظیفه وطن پرستی و نوکری مملکت آگاه نمود. ثالثا یک عده هزار نفری لازم است فقط برای بلوچستان سرحدی تخصیص داده شود که پانصد نفر آن در دزداب، سیصد نفر در خواش، پنجاه نفر میرجاوه و یکصد و پنجاه نفر در دالبندین ساخلو باشند. برای این عده لوازم نقلیه مفصلی لازم است که آذوقه باید از نقاط بسیار دور دست حمل نمود. البته لوازمات جنگی آنها هم باید کاملا مرتب باشد. در صورت مجری شدن شرایط فوق چاکر داوطلب هستم اعاده انتظامات را در حدود سرحدی کاملا برقرار و پس از مدت یک سال تمامی بلوچستان را به حیظه اقتدار دولتی داده که در واقع یکی از ایالات ایران شمرده شود. باقی بسته به رأی اولیاء امور و رؤسای مافوق است. این بود راپورت جامع سرحد که به عرض رسانیدم- محل امضاء کفیل تیب سیستان و قائنات رضاقلی افشار.» (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، صص ۱۹ تا ۲۲).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، صص ۲ و ۳.

۴- همان، پ ۱، ص ۱۰۰.

۵- روزنامه اتحاد، شم ۲۸۹، ص ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۱.

مجتهد (۱) پس از یک ماه کسالت شدید امروز دار فانی را وداع گفت. اهالی، روحانیان، رؤسای ادارات و مأموران لشکری و کشوری در مراسم مرگ این عالم شرکت کردند «و در اغلب مساجد و منازل مجلس ترحیم منعقد و فقدان مرحوم حجت الاسلام تأثیر غریبی نسبت به اهالی کرده است.» (۲)

[تصویر]

* دیدار مؤتمن الملک با سرپرسی لورن

امروز مؤتمن الملک رئیس مجلس شورای ملی با وزیر مختار انگلیس دیدار کرد. در این دیدار که محرمانه تلقی شد درباره راه آهن گفت و گو شد. مؤتمن الملک گفت که از نظر او مهم ترین کار دولت ساخت راه آهن است و اگر کار دست او بود آن را به سندیکای راه آهن ایران واگذار می کرد. اما این موضوع به دلیل روحیه نافرمانی در مجلس، وحشت عمومی از نفوذ انگلیس و ترس از تقاضای روسیه ممکن نیست. لورن می گوید که وحشت از نفوذ انگلیس را می توان با دخالت دادن امریکا برطرف کرد. رئیس مجلس شورای ملی هم پاسخ می دهد به هر حال با تشکیل مجلس پنجم نمی توان کاری کرد. (۳) لورن پس از این جلسه با وزیر مختار امریکا برای شرکت در سندیکای راه آهن ایران صحبت کرد. بنا شد وزیر مختار امریکا محرمانه با وزارت امور خارجه امریکا تماس گرفته، کسب تکلیف کند. (۴) کرزن پس از باخبر شدن از ایده لورن آن را تأیید کرد، اما وزیر مختار را از امضای هر گونه توافق نامه ای در این جهت، به دلیل نامشخص بودن وضعیت راه آهن عراق (بین النهرین) منع کرد. (۵)

۱- آقا سید نور الدین حسینی مشهور به آقانور فرزند سید شفیع عراقی است که در ۱۲۳۸ ش در سلطان آباد (اراک فعلی) به دنیا آمد. تحصیلاتش را در عتبات عالیات به پایان برد و آنگاه به زادگاهش بازگشت و مرجع عالمان و فاضلان منطقه گردید. او را بانفوذترین فرد در عصر خود برشمرده اند که در زمانهای مختلفی به سبب احترامی که همه طبقات اراک و تهران برای وی قائل بودند، شهر اراک از غارت و چپاول نجات یافت که از جمله آنها می توان به بازگشت سالار الدوله (برادر محمد علی شاه مخلوع) اشاره نمود که می خواست سلطنت برادرش را بازگرداند، اما با پیشگامی و جایگاه آقا نور الدین مجتهد از حمله و یورش به منطقه سلطان آباد منصرف شد و از ورود به داخل شهر بازماند. آقا نور الدین در صدر مشروطیت با طرفداری مشروطه خواهان کمیته های محلی را تقویت و پشتیبانی می کرد و پس از استقرار مشروطه هم ریاست انجمن ولایتی در اراک را برعهده گرفت. در ۱۳۳۴ ق/ ۱۲۹۴ ش که آتش جنگ جهانی اول بخشی از ایران را هم در گرفته بود، عده ای از مشروطه خواهان همچون مساوات، دهخدا، استرآبادی غروی، دهخوارقانی، صور اسرافیل از تهران به اراک رفتند و از آقا نور الدین خواستند که برای مقابله با انگلیس و روس حکم جهاد دهد. او نیز چنین کرد و افراد نامبرده به همراه جمعی از سران منطقه از اراک به کرمانشاهان و از آنجا هم به عراق و اسلامبول رفتند. آقا نور الدین حسینی در سال ۱۳۰۱ ش درگذشت. تفسیر قرآن به زبان عربی، طهارت، صلوا، مکاسب، مباحث عقلیه و مباحث الفاضلیه و حقوق المرء فی شریعت الاسلام از جمله آثار وی است. (صدیق، نامداران اراک، صص ۲۳۷ تا ۲۴۱؛ کسروی، تاریخ هجده ساله آذربایجان، صص ۶۵۰ و ۶۵۱).

۲- روزنامه اتحاد، شم ۳۰۰، ص ۲.

۳- FO E ۲۱۳۴ / ۲۰۷ / ۳۴

۴- FO E ۲۳۰۵ / ۲۰۷ / ۳۴

۵- FO E ۲۳۰۵ / ۲۰۷ / ۳۴

شنبه ۵ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۴ فوریه ۱۹۲۳ / ۸ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز در جلسه مجلس شورای ملی لایحه تشکیلات خزانه داری مطرح شد. این تشکیلات که بنابراین لایحه باید در وزارت مالیه تأسیس می شد، مسئولیت آن به یک مستشار امریکایی از همراهان میلپو واگذار می گردید و مسئولیت آن تجمیع همه عواید مالی و جنسی دولت بود که با دستور وزیر مالیه و تأیید میلپو به مصرف می رسید. (۱)

* درخواست وزیر جنگ از وزارت داخله برای تغییر حاکم کرمانشاهان

پس از آن که امیر لشکر غرب دستور یافت انتخابات مجلس شورای ملی را که در آینده نزدیک صورت می گیرد به نفع نمایندگان که با وزیر جنگ همدلی و هماهنگی دارند سامان بدهد، احمد خان امیراحمدی فرمانده لشکر غرب به رضا خان گزارش داد که این امر با جابه جایی حاکم کرمانشاهان ممکن خواهد شد. (ر. ک: ۲ اسفند) از این رو رضا خان در نامه ای که امروز به وزارت داخله نوشت با این توجیه که «امورات صفحه غرب جنبه مهمی به خود گرفته ... و مخصوصاً باید یک نفر صاحب منصب کاردان و با کفایتی برای این ایالت مهم معین گردد» درخواست کرد سردار عظیم حکمران فعلی خمسه را به حکومت کرمانشاه، و قائم مقام حاکم فعلی کرمانشاه را به حکومت خمسه منصوب کنید. (۲)

* اعدام دو تن از اشرار شمال شرق

حسین خزاعی امیر لشکر شمال شرق اطلاع داد که چهار بعد از ظهر امروز صفر خان و حسین خان بلوچ اعدام شدند.

دستور اعدام آنها را رضا خان وزیر جنگ داده بود. (ر. ک: ۱۷ آذر) وی اضافه کرد که تومان خان با نامه ای که از ژنرال کنسول افغانستان به کارگزاری رسید مبنی بر این که وی تبعه افغانستان است، از اعدام او فعلاً صرف نظر نموده، اما او هفت سال است که مشغول شرارت بوده، اموال مردم را غارت می کرده است. (۳)

* تقاضای رضا خان از سفیر انگلیس برای سهولت ورود اسلحه

رضا خان وزیر جنگ امروز از سرپرستی لورن خواست که اجازه دهد اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان از طریق هندوستان وارد بوشهر شود. وی در این نامه یادآور شد که این سلاحها پیش از آغاز جنگ خریداری شده است. او نامه ای را که همزمان به وزارت امور خارجه ایران در همین مورد فرستاده بود، ضمیمه این درخواست کرده بود. وزارت جنگ در نامه دیگری به سفیر نوشت که مشخصات این سلاحها توسط وزارت امور خارجه تقدیم خواهد شد و تقاضا کرد موضوع به لندن مخابره شود. در این نامه اضافه شده که سرهنگ اسماعیل خان نماینده وزارت جنگ حامل این اسلحه هاست. استدلال و تأکید وزارت جنگ برای مساعدت دولت انگلیس در حمل سلاحها به ایران، خرید آن پیش از آغاز جنگ بود. «اسلحه و مهمات مزبوره قبل از جنگ بین المللی از دولت آلمان خریداری و به طوری که ... خاطر اولیای محترم آن وزارت خانه را نیز

از سابقه امر مستحضر داشته، یک قسمت از اسلحه مزبور که بایستی از طریق روسیه به ایران حمل شود فقط به واسطه وقوع جنگ و مسدود بودن راه ها جبرا در آلمان توقیف گردید. خرید اسلحه مزبور با ملاحظات منعقدہ بین متفقین و آلمان به هیچ وجه منافات و تباہی ندارد.» (۴)

* روابط حسنہ قشون کرمان با ضرغام السلطنہ

رئیس قشون کرمان امروز به امیر لشکر شرق نامہ محرمانہ ای نوشت و گفت کہ ضرغام السلطنہ رودباری (۵) ارتباط مناسبی با اداره قشونی دارد و «ان شاء اللہ در موقع فتح بلوچستان ہمہ قسم فداکاری و مساعدت از طرف مشار الیہ به عمل» خواهد آمد. (۶)

۱- روزنامہ ایران، شم ۱۳۲۶، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسہ مطالعات و پژوهشہای سیاسی، پ ۲۰، ص ۴۵.

۳- همان، پ ۱۰، ص ۸.

۴- همان، پ ۱۸، صص ۱۶ تا ۱۹.

۵- تیرہ ضرغام در کنار تیرہ های مالکی، مہیمی و عبدی مالکی از جملہ تیرہ های طایفہ مالکی منطقہ رودبار در کرمان است کہ در دورہ ای از تاریخ معاصر جیرفت و کهنوج تأثیر گذار بودہ اند. از خوانین معروف این تیرہ و طایفہ و منطقہ، ضرغام نظام رودباری است کہ در دوران حکمرانی اش بر ولایات جیرفت و رودبار کہ از زیرمجموعہ های ایالت کرمان- بلوچستان بہ حساب می آمدند، نکته های بسیاری نقل شدہ است. از جملہ اینکہ ہر روز در مکانی معین بہ دادخواہی می نشست و بہ تظلم اہالی گوش می داد و رسیدگی می کرد و در مواقع لزوم کیفر و مجازات می داد. او برای ادارہ قلمرواش، در ہر منطقہ یک نفر ریش سفید طایفہ را مسئول می ساخت و مسلح می کرد و طایفہ ہا مسئول حفظ امنیت خویش می گشتند و در مواقع تجاوز طایفہ ہا بہ یکدیگر، طایفہ متجاوز مجازات می شد؛ سلاح منطقہ را با ارسال مأموری از جانب خویش بہ بمبئی تہیہ می کرد و برای ارشاد مردم و انجام کارہای دینی و شرعی، ساداتی از نجف و کربلا- بہ آنجا می آورد کہ از جملہ سادات موسوی نجفی کهنوج مشہورند. دربارہ او گفتہ شدہ است کہ بہ ہنگام انتصاب لطفعلی خان امیر مفخم بختیاری بہ والیگری ایالت کرمان و بلوچستان، ضرغام نظام رودباری با ارسال ہدایا و یا ذکر عذرہای بسیار از ملاقات با والی جدید خودداری کرد. او ہمین رفتار را نیز پس از این در زمان حکومت گرفتن سردار ظفر بختیاری در ۱۳۳۳ ق انجام داد و از دیدار با والی کہ بہ جیرفت و رودبار رفتہ بود خودداری ورزید. (رفعتی، جیرفت در آینہ تاریخ، صص ۲۰۰ و ۲۰۴ و ۲۰۵ و ۲۰۷).

۶- اسناد مؤسسہ مطالعات و پژوهشہای سیاسی، پ ۱۰، ص ۸۰.

* تبعید علماء لنگرود به رشت

بنابر آنچه که حاکم گیلان و طوالتش امروز برای وزیر جنگ نوشت، علمای لنگرود با وضعیت نامناسبی در آن شهر دستگیر و به رشت تبعید شده اند. او نوشت این کار بدون اطلاع من صورت گرفته است. او این خبر را پس از رسیدن نامه علما به وزیر جنگ نوشت. علمای لنگرود نوشته بودند: «حسینقلی خان سرهنگ بدون هیچ جهتی دعاگویان علمای لنگرود را با حالت فجیع اسفناک رقت آوری که از حیز تحریر و تقریر خارج است تحت الحفظ از لنگرود تبعید رشت نموده» است. در این نامه روحانیان خواستار احضار حاکم نظامی لنگرود و محاکمه او شده بودند. (۱) بنا به نامه های ردوبدل شده این تبعید در روزهای سوم و چهارم اسفند صورت می گیرد «و این مسئله فعلا موجب هیجان اهل علم رشت گشته است.» (۲) موضع مصطفی نیر السلطان حاکم گیلان در این نامه کاملا مغایر با آن چیزی است که پیش از این به حاکم نظامی لنگرود توصیه کرده بود: «عملیات آنها را در تحت نظر گرفته چنانچه برخلاف وظیفه از آنها رفتاری دیدید فوراً آنها را تنبیه» کنید. (ر. ک: ۲۵ بهمن)

* گزارشهای امروز امیر لشکر شمال غرب از اردبیل

گزارشهای امروز امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی از اردبیل حکایت از تبعیت رؤسا و خوانین طوایف مختلف شاهسون از قبیل آلالو و قوجه بیگلو و نیز تحویل دادن اسلحه های خود است. در این بین میرزا علی خان امیر تومان که گفته می شود دو بیست قبضه تفنگ و دو میلیون فشنگ دارد، فقط هشتاد و پنج تفنگ و هشتاد و پنج هزار فشنگ تحویل داده است. «نظر به این که اداره لشکری متعهد شده است که چند پارچه املاک مشار الیه را ... در موقع تصفیه [تسویه] عملی ... به او مسترد دارد و امیر تومان مزبور در عوض این مساعدت و همراهی اداره لشکر این قسم خبثت را مرتکب شده است» شایسته جریمه است. (۳)

* علل عدم موفقیت کمیسیون سرحدی و کارشکنی روسها

پس از درخواست مشاور الممالک سفیر ایران در مسکو برای ارسال آگاهی هایی در مورد علل توقف مذاکرات سرحدی بین ایران و روس، وزارت امور خارجه امروز خلاصه ای از وقایع و رخداد هایی که منجر به ترک مذاکرات از طرف هیأت روسی شد به مسکو فرستاد. این گزارش بدین ترتیب خلاصه می شود:

۱. ۳۰ اوت / ۷ شهریور ورود هیأت ایرانی به استرآباد؛ ۲. عدم حضور هیأت روسی غیر از شوپروف رئیس هیأت؛ ۳. ۱۰ اکتبر / ۱۷ مهر ورود هیأت روسی به استرآباد؛ ۴. نبود اختیارات کامل در هیأت روسی؛ ۵. اطلاع کتبی رئیس هیأت ایرانی به هیأت روسی برای حرکت در روز معین؛ ۶. موافقت هیأت روسی برای حرکت به مرز در ۲ دسامبر / ۱۰ آذر؛ ۷. اطلاع شوپروف برای رفتن به گمیش تپه؛ ۸. امتناع شوپروف از آمدن به گمیش تپه و تمایل او به حرکت به سوی حسن قلی؛ ۹. ورود هیأت ایرانی به گمیش تپه؛ ۱۰. امتناع شوپروف از رفته به حسن قلی و ورود به گمیش تپه؛ ۱۱. اظهار شوپروف به این که مذاکرات باید تا بهار آینده متوقف شود (با وجود مساعد بودن هوا)؛ ۱۲. عزیمت مهندس هیأت روسی به تاشکند و مراجعت دو تن دیگر از

اعضاء این هیأت به استرآباد؛ ۱۳. توقف مذاکراتی که هرگز آغاز نشد. (۴)

* تیره شدن روابط شیخ محمود با انگلیس

به دنبال دعوت نماینده دولت اشغالگر انگلیس از شیخ محمود برای سفر به بغداد و مذاکره با مقامات انگلیس و استنکاف شیخ محمود از این دعوت - که نوعی استقلال طلبی و عدم وفاداری به انگلیس به حساب می آمد - امروز اعلامیه هایی توسط هواپیما در سلیمانیه توزیع شد که در آن آمده بود اگر ظرف پنج روز شیخ محمود به بغداد نیاید - و در واقع ابراز اطاعت نکند - بریتانیا تمام قدرت خود را برای سرکوب حاکمیت سلیمانیه به کار خواهد بست. (۵)

* اعتصاب آزانها

از امروز و برای چندمین بار آزانهای بعضی از کمیسرهای نواحی مرکز به دلیل گرفتاریهای ناشی از پرداخت نشدن حقوق دست از کار کشیدند و اعتصاب کردند. این اعتصاب در حال گسترش و سرایت به کمیسرهای دیگر است. (۶)

* تقاضای سفیر روسیه برای شروع مذاکرات

در نامه ای که شومیاتسکی وزیر مختار روسیه شوروی در تهران به وزیر امور خارجه فرستاد درخواست کرد مذاکرات در مورد همه مسائل متنازع فیه که تاکنون باقی مانده آغاز و انجام یابد. وی پیشنهاد کرد که هرچه زودتر در تهران راجع به انعقاد و امضاء نمودن قراردادهای ذیل مذاکرات لازمه شروع گردد: قرارداد راه آهن، قرارداد عبور و مرور از سرحدات، قرارداد مزارع. (۷)

* معرفی معتضد الاسلام

در پی شکایت معتضد الاسلام به رضا خان وزیر جنگ از ناامنی های استرآباد (ر. ک: ۲ اسفند) وزیر جنگ در تلگرافی به حاکم نظامی استرآباد ضمن اشاره به مفاد نامه نوشت که این اخبار نشان از بی مبالاتی شما دارد. در ضمن لازم است با معرفی معتضد الاسلام، حقیقت امر نیز گزارش شود. (۸)

* لزوم توجه به روشنایی اماکن متبرکه

[تصویر] صحن حرم کاظمین

ژنرال کنسول ایران در بین النهرین یاد آور شد که در حرم امام موسی کاظم و امام محمد تقی در کاظمین «که دوازده لنتر و سه چهل چراغ یکی به اسم مرحوم ناصر الدین شاه و دیگری به اسم مرحوم مظفر الدین شاه و سیمی به نام محمد علی شاه است» به واسطه نرسیدن مخارج روشنایی آنها «متروک و مهجور» مانده است؛ و از آنجا که این وضعیت در انظار خودی

۲- همان، پ ۱، ص ۶۷.

۳- همان، پ ۱، صص ۹۹ و ۱۰۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۴ تا ۱۱۶-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۵- همدی، کردستان و کرد در اسناد...، صص ۸۸ و ۸۹؛ متن اعلامیه این چنین بود: «به نام نماینده سامی، این اعلامیه را به اطلاع مردم سلیمانیه می‌رسانم. حکومت بریتانیا مسئله بازگشت شیخ محمود را به سلیمانیه با توجه کافی مورد نظر قرار داده است. مسئله حکمرانی شیخ محمود بر سلیمانیه فقط با هدف رضایت مردم و براساس قانون صورت گرفته است اما متأسفانه، این موضوع تبدیل به یک معضل بزرگ میان کردها و بریتانیا شد که دلیلی جز سرپیچی مقامات سلیمانیه از قوانین نداشت. از زمان اعلام این اخطار لازم است «شیخ محمود افندی» و اعضای کادر رهبری سلیمانیه از طریق کرکوک به بغداد عزیمت کنند. پیش از ترک سلیمانیه شیخ موظف است چند نماینده از طرف خود، برای اداره شهر انتخاب کند. اگر ظرف مدت ۵ روز از اعلام این اخطار، شیخ محمود و اعضای رهبری شهر، خود را به بغداد نرسانند دولت بریتانیا تمام قدرت خود را برای سرکوب این قیام به کار خواهد گرفت... در صورتی که هیأت مزبور در ضرب الاجل تعیین شده به بغداد برسد ضرر و زیانی متوجه هیچ کس نخواهد شد.» (همان) اعلامیه مشابه دیگری با امضاء «مشاور کرکوک» در دست است که با تاریخ ۲۴ شباط [فوریه] ۱۹۲۳ در منطقه توزیع شده است (ر. ک: اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، صص ۳۶ و ۳۷).

۶- روزنامه اتحاد، شم ۳۰۰، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۲۸-۳۵-۱۳۰۱.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۸۷.

و بیگانه بدنما است فکری به حال روشنایی چراغها بشود. (۱)

* دیدار مستوفی الممالک و لورن

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران در گزارش تفصیلی خود که امروز به انگلستان فرستاد به تشریح علل سقوط دولت قوام السلطنه و نقش روسیه در این باره؛ و به توضیح مواضع دولت مستوفی الممالک که به دنبال دیداری چند ساعته با رئیس الوزراء جدید برای او روشن شده پرداخت. در این دیدار لورن متوجه شد که مستوفی الممالک علاقه ای به تصدی این سمت نداشته است. او از خودباختگی رئیس الوزراء در برابر اظهارات خود می نویسد و این که مستوفی الممالک بدون یاری انگلیس کاری از پیش نخواهد برد. نتیجه گیری ن هابی لورن این است در مجموع این دولت در راستای منافع بریتانیا حرکت خواهد کرد. (۲)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۴-۲۷-۱۳۰۲.

یکشنبه ۶ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۵ فوریه ۱۹۲۳ / ۹ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز در جلسه مجلس شورای ملی قانون انتخابات در ادامه مذاکرات پیشین در دستور کار قرار گرفت و مواد دیگری از آن بررسی شد. از نکاتی که بیش از دیگر مواد مورد توجه نمایندگان بود وجود فاصله یا عدم آن بین دادن تعرفه و گرفتن رأی بود.

کسانی که موافق نبود فاصله میان این دو امر بودند استدلال می کردند که در صورت وجود فاصله امکان نفوذ ارباب قدرت در جلب آراء مردم و یا در شرکت نکردن مردم در انتخابات مؤثر است. «در غالب نقاط دیده می شود که مقدار تعرفه اخذ شده بیش از رأی داده است.» (۱)

* گشایش امور تجاری با همسایه شمالی

بنابر آنچه که روزنامه ایران در شماره امروز خود چاپ کرد، با اقدامات مسئولان کشوری، به خصوص دیدار و مذاکره ریاست وزراء و وزیر امور خارجه در سوم اسفند با شومیاتسکی وزیر مختار روسیه شوروی در ایران، درهای داد و ستد کالا با دولت روسیه باز شده و نقل و انتقال کالاها آغاز شده است. تعرفه های گمرکی نیز به تعرفه آسیایی تبدیل شده است. (۲)

* تقاضاهای شومیاتسکی برای گسترش نفوذ روسیه در ایران

شومیاتسکی وزیر مختار روسیه شوروی در ایران امروز از وزیر امور خارجه خواست «نظر به مناسبات حسن ه فیما بین دولتین و نظر به لزوم حفظ منافع تجاری و دولتی» هرچه سریع تر دستور دهید کنسولگریهای روس در ارومیه و بندر بوشهر گشایش یابد.

همچنین شومیاتسکی «به ملاحظه لزوم تسویه دوستانه مسائل و قضایای» مرزی خواستار افتتاح کار گزار کنسولگری روس در آستارا و دره گز شد. و از آنجا که کار گزاران در محل هستند، این موافقت نیز صورت پذیرد.

وی در پایان تقاضای گشایش کنسولگری روس را در ماکو مطرح کرد که پیش از این و در دولت قبلی شفاهی با گشایش آن موافقت شده بود. (۳)

* تذکر رضا خان به حاکم نظامی لنگرود درباره تبعید علما

پس از رسیدن خبر تبعید علمای لنگرود به رضا خان وزیر جنگ، وی خطاب به سرهنگ حسین قلی خان متذکر شد پیش از اقدام باید موضوع را گزارش کرده، در این قبیل موارد باید با نظر مساعد رئیس قوا هماهنگ بود. (۴)

* امیر حشمت حاکم بربرود

شاهزاده امیر حشمت (۵) حاکم بربرود و جاپلق که گفته می شد برای معالجه راهی تهران شده، تمایلی به بازگشت به مسئولیت قبلی را ندارد. زمانی که امروز امیر لشکر غرب از رئیس ارکان حرب کل قشون خواست که از امیر حشمت خواسته شود هر چه زودتر به محل مأموریت خود برگردد، موضوع به ریاست وزراء و وزارت داخله منعکس شد. با این که وزارت داخله همین تقاضا را از او کرد. (۶)

* گزارش محرمانه از رئیس گردان کاشان

رئیس گردان مستقل کاشان در گزارش محرمانه امروز خود به امیر لشکر جنوب خبر داد که در شهر کاشان جمعیتی به نام «احرار اسلامی» فعال شده، با تشکیل جلساتی درباره مسائل روز سیاسی به ویژه انتخابات مجلس شورای ملی گفت و گو می کنند.

آنها کاملاً با یکدیگر هم آوا نیستند. افرادی که با این جمعیت مخالف هستند هنوز تشکیلاتی به راه نینداخته اند و

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۷، ص ۱.

۲- همان جا.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۴- ۱- ۲- ۱۳۰۱. پس از رسیدن این درخواست به وزارت امور خارجه، مسئولان آن وزارت خانه با همه این درخواستها موافقت کردند، فقط در مورد کنسولگری ماکو نوشتند نظریه دولت به زودی اعلام می شود (همان، ۳۵- ۱- ۲- ۱۳۰۱).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۶۸.

۵- حیدرقلی میرزا امیر حشمت کمره ای که بعدها نام خانوادگی حشمتی را برگزید فرزند عبد الله میرزا حشمت الدوله است که در ۱۳۰۶ ق در تهران تولد یافت. بعد از فراغت از تحصیل به خدمت وزارت جنگ درآمده، مأموریتهای مختلفی را عهده دار شد. چندی بعد به وزارت داخله (کشور) انتقال یافته، حکومت بم و نرماشیر، گلپایگان، خونسار، سمنان، دامغان، محلات را برعهده گرفت. در کرمان نیز مدتی حاکم بود. او در ابتدای تشکیلات قشون جدید، زمانی که امیر لشکر امیر احمدی فرماندهی لشکر غرب را برعهده داشت، در جمع آوری سوار و چریک های محلی و دستگیری الوار کوشش زیادی از خود نشان داد. در ایامی که رضا خان سردار سپه وزیر جنگ بود بدو نزدیکی می نمود و در مجالس و محافل از عملیات و اقدامات وی در نظم و رونق دادن به امور قشون تمجید و اظهار قدردانی می کرد. امیر حشمت در سال ۱۳۰۱ ش حاکم جاپلق و در دوره های پنجم و ششم مجلس شورای ملی هم از سوی مردم محلات به نمایندگی انتخاب شد. افزون بر این در نخستین دوره مجلس مؤسسان (۱۳۰۴ ش) که برای تغییر سلطنت قاجاریه به پهلوی تشکیل شد از محلات به آن راه یافته جزو نمایندگان موافق، در برآمدن رضا پهلوی ایفای نقش کرد. (اطلاعات، شم ۳۰۶ (۲۱ شهریور ۱۳۰۶)، ص ۱؛ بهبودی، رضا شاه، صص ۲۵۶ و ۵۲۶).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، صص ۵۴ تا ۵۹. با این حال تا پایان اسفندماه حرکتی از او دیده نشد.

در ن هایت وزارت جنگ به این نتیجه رسید که «امیر حشمت برای حکومت بالاتری کار می کند.»

منتظر شروع انتخابات هستند. اسامی برخی از اعضاء احرار اسلامی عبارت است از: عماد الاسلام شاغل در عدلیه، حاج آقا علی پسر حاج آقا شهاب که از ذی نفوذان شهر است، حاج آقا فیض که مباشر مالیه است، حسام الاسلام، میرزا محمد از روحانیان کاشان، حاج آقا احمد پسر حاج محمد حسین تاجر، حاج آقا میرزا از روحانیان، میرزا حسن خان که در نظمیّه است.

(۱)

[تصویر] نمایی قدیمی از باغ فین کاشان

* سرایت اعتصاب آژانها به سراسر تهران

پس از اعتصاب آژانهای کمیسری (- کلاتری) نواحی مرکز در روز گذشته (ر. ک: ۵ اسفند) امروز اعتصاب همه اندام نظمیّه را فراگرفت و همگی دست از کار کشیدند. آژانهای معترض هنگام ظهر در میدان بهارستان اجتماع کردند و حقوق معوقه خود را مطالبه نمودند. ۳۰۰ آژان تا بعد از ظهر در میدان بهارستان بودند. (۲)

[تصویر] نمایی از محبس نظمیّه

۱- همان، پ ۱۰، ص ۷۸.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۳۰۰، ص ۲.

دوشنبه ۷ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۶ فوریه ۱۹۲۳ / ۱۰ رجب ۱۳۴۱

* تکذیب کمپانی نفت جنوب در مورد پلیس نفت

یکی از مقامات کمپانی نفت جنوب امروز در پاسخ به اعتراضیه وزارت فواید عامه در مورد تشکیل پلیس نفت در مسجد سلیمان (ر. ک: ۲۳ بهمن) نوشت که این خبر حقیقت ندارد و افزود «خیلی متشکر خواهم بود که آن وزارت خانه بنده را مستحضر دارد که این خبر از چه کسی به آن وزارت خانه رسیده است.» وی در ادامه یادآور شد که پیش از این نیز اول دی ماه نظیر این تهمت را بی اساس خوانده بودم. کمپانی اشاعه این اخبار را تخریب روابط حسن ه بین دولت و کمپانی نفت جنوب دانست. ۱

* اعتراض به تبعید روحانیان لنگرودی

آقا سید محمد موسوی بهبهانی در نامه ای که در اعتراض به دستگیری و تبعید روحانیان لنگرود نوشت با اشاره به خبر رسیده از حاج شیخ آیت الله زاده رشتی، از رفتار نامناسب حاکم نظامی لنگرود نسبت به روحانیان لنگرود انتقاد کرد. وی در این نامه که در وزارت جنگ ثبت شده می خواهد که هرچه زودتر به موضوع رسیدگی و اسباب آسایش عمومی فراهم شود. از پاسخی که رضا خان وزیر جنگ خطاب به «حضرت مستطاب حجت الاسلام آقا سید محمد بهبهانی» می نویسد روشن می شود که خطاب نامه به رضا خان بوده، هرچند یادی از او در طلعه نامه نکرده است. وزیر جنگ در این جوابیه تأکید می کند که حاکم لنگرود را نسبت به این اقدام مؤاخذه کرده، دستورهای لازم در پیش گیری از این نوع حوادث داده شده است. رضا خان در تلگرامی هم که به مصطفی نیر السلطان فرستاد گفت که من هم از موضوع بی اطلاع بودم.

«دستور داده شد که من بعد بدون اطلاع آن حکومت و اجازه این جانب مبادرت» به این گونه اقدامات نشود. (۱)

* انتقاد روزنامه اتحاد از دست به کار نشدن برای انتخابات مجلس

روزنامه اتحاد در سرمقاله امروز خود نوشت که از عمر مجلس چهارم، چهار ماه مانده است و لازم است از هم اکنون مقدمات انتخابات مجلس پنجم آغاز گردد. در این مقاله با اشاره به دوره های فترت آمده است که از عمر ۱۷ ساله مشروطیت فقط هشت سال مجلس فعال بوده است. در دوره چهارم نیز که بیست ماه از عمر آن می گذرد؛ عده نمایندگان به ۹۱ نفر رسیده و هنوز انتخابات چهار نفر وکیل گیلان، دو نفر از مازندران، دو تن از کرمانشاه، پنج شش نفر از تبریز و دو سه نفر از خراسان صورت نگرفته و یا انتخاب شدگان هنوز به مرکز نیامده اند. نویسنده مقاله با تذکر این نکات شروع مقدمات انتخابات دوره پنجم را از همین زمان ضروری دانست. (۲)

* نگرانی اتحادیه اصناف همدان

اتحادیه اصناف همدان در نامه ای که امروز به امیر لشکر غرب نوشت ضمن یاد کرد این خبر که موفق الدوله حاکم همدان

استعفا داده، خواست از حرکت او جلوگیری شود، چرا که «رسیدگی به محاسبات و استرداد پول هایی که از اهالی به عناوین مختلف گرفته است» امری ضروری است. این اتحادیه نوشت که تصور می کنیم شکایتهای متعدد اهالی همدان موجبات این استعفا را فراهم کرده است. غیر از این، نامه مشابهی هم از طرف اتحادیه زارعین و رنجبران همدان با محتوایی مشابه در این روز برای امیر لشکر غرب فرستاده شد. (۳)

* سرگردانی شاهزاده تنبل در لندن

وزیر مختار ایران در لندن امروز بار دیگر در تلگرامی که به خانم نزهت السلطنه فرستاد از بی پولی محمد تقی میرزا و این که سفارت دیگر بیش از این نمی تواند مخارج او را متحمل شود گفت. مشابه این پیام پیش از این نیز برای او ارسال شده بود.

(ر. ک: ۶ آذر) سفیر ایران تقاضا کرد فوری ۱۳۷ لیره به لندن بفرستد و اگر می خواهد او در این شهر بماند باید مقرری ماهیانه برایش تعیین کند و از طریق بانک ارسال نماید. با این

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۶۶.

۲- روزنامه اتحاد، شم ۲۰۰، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، صص ۶۶ و ۶۷.

حال او پیشنهاد کرد مخارج راه او را بفرستید عازم تهران شود.

«این طور درس خواندن جز اتلاف وقت و ضایع کردن طفل هیچ فایده دیگری نخواهد داشت.» (۱)

* هماهنگی برای ورود اسلحه

امروز به سرهنگ اسماعیل خان نماینده اعزامی وزارت جنگ به برلن اطلاع داده شد، اقدامات لازم صورت گرفته، «با رئیس کمیسیون اسلحه متفقین مقیم برلن داخل مذاکره شده» اسلحه های متعلق به ایران را از طریق هندوستان و بوشهر وارد کنید.

(۲)

* ضرورت کشیدن سیم تلگراف بین اردبیل و خلخال

نبود وسایل تلگرافی در اردبیل باعث شده امور نظامی و تجاری با تأخیر مواجه شود و زیان های قابل توجهی از این طریق پدید آید، به ویژه در عملیات نظامی مضرات فراوانی در پی دارد. امیر لشکر شمال غرب با این مقدمه درخواست کرد یک رشته سیم بین اردبیل و خلخال کشیده شود و از وزیر جنگ خواست با وزارت خانه مربوطه در این مورد مذاکره کند. (۳)

* تعرض ایلات قراباغ به ایران

با تجاوز یکصد نفر از طوایف ساکن قراباغ به اهالی مرزنشین ایران که به دلیل نداشتن سلاح نتوانستند از خود دفاع کنند، اموال و مواشی آنها به غارت رفته است. این حادثه نشان می دهد که «چنانچه شاهسونهای سرحدی ایران نیز خلع اسلحه شوند نه فقط مورد عنایت و چپاول طوایف اتباع روس خواهند شد بلکه از تجاوزات دیگر هم نمی توانند جلوگیری نمایند، از بین خواهند رفت.» امیر لشکر شمال غرب با فرستادن این خبر اضافه کرد با این که شاهسونها مطیع دولت نبودند اما در مواقع ضروری از مرزها در برابر تهاجمات بلشویکها مراقبت می کردند. «اگرچه قطع دارم خلع اسلحه هم نشوند ممکن است در آتیه مجددا رویه خودسری را پیش گرفته تولید اشکال نمایند» راه حل مناسب همان خلع سلاح است اما لازم است یک فوج سواره نظام در این منطقه مستقر شود تا در برابر تجاوزات بیرونی مقاومت نشان دهد. (۴)

* درخواست تحقیق برای اقدامات امریکاییها در مشهد

وزارت جنگ پس از دریافت نامه ای از علمای مشهد مبنی بر خرید زمین و تأسیس مراکزی از طرف امریکاییها در این شهر (ر. ک: ۳ اسفند) از امیر لشکر شرق خواست موضوع را پی گیری کند و «نوع مؤسساتی که تشکیل آن را در نظر دارند اطلاع» دهد. (۵) مقرب السلطنه کارگزار مشهد هم امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که به دنبال امضاء قباله زمین های خریداری شده توسط هیأت تبشیری امریکایی (ر. ک: ۱ اسفند)، روزنامه فکر آزاد با چاپ مقاله ای خبر از هیجان ایجاد شده بین اهالی و علمای مشهد داد و این که «حوزه علمیه مشهد شدیداً بنای اعتراض و شکایت را گذاشتند.» وی یادآور شد که پیش از این عواقب خطیر این کار را گوشزد کرده بود.

«اقدام میسیون امریکایی در ترویج مذهب و خریدن اراضی و تأسیسات مریض خانه و مدرسه و کلیسا در شهر مشهد ... مآلا زحمت بزرگی برای دولت تولید خواهد» کرد. وی ضمن توصیه به وزارت امور خارجه برای مذاکره با سفارت امریکا آن هم پیش از شروع عملیات ساختمانی نوشت که لازم است تعصب «مجاورین و زائرین شهر مشهد و موقعیت محلی آنجا» بیان شود و بساط ترویج مذهب را جمع کنند. وی در پایان موضوع وقف بودن اراضی خریداری شده را پیش کشید که در مطبوعات عنوان شده وقف بودن این زمینها مسجل شده است.

در این باره «هنوز از طرف تولیت اظهار رسمی به کارگزاری نشده، صحت وقف نامه» را فعلا نمی توان تأیید کرد. (۶)

[تصویر] اعتراض نامه علمای مشهد

* رافائیل آشوری در قزوین

رافائیل که در کرمانشاه دستگیر شده بود توسط مأموران لشکر غرب تحویل لشکر مرکز شد تا برای رسیدگی به اتهاماتی که دارد به تبریز برده شود. وی اینک در قزوین است. قلعه بیگی قزوین برای بردن او به تبریز پول ندارد. قرار است با نخستین پست به لشکر شمال غرب اعزام گردد. «تکلیفی برای مخارج مشار الیه معین» شود، فرستاده می شود. (۷) موضوع به حکومت قزوین منعکس شد تا وجهی را در اختیار قلعه بیگی قرار دهد. (۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۸-۳۲-۱۳۰۱. هزینه این تلگرام چهل و سه تومان و سه قران و ده شاهی شد که با حقوق ماهیانه یک کارمند با سابقه در آن زمان برابری می کند. وزارت خارجه دستور داده بود این هزینه ها نه از جیب دولت بلکه توسط خانواده شاهزاده ها پرداخت شود که ظاهرا گاه چنین می شد و گاه نه.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۴۹.

۳- همان، پ ۱۱، ص ۴۴.

۴- همان، پ ۱۱، صص ۵۶ و ۵۷.

۵- همان، پ ۱۰، ص ۳۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۱۶-۹-۱۳۰۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۵۴.

۸- همان، پ ۱۹، ص ۵۳. پیش از این نامه رافائیل در سندها «رافائیل ارمنی» نوشته می شد، اما اینک «رافائیل آشوری» یاد شده است.

سه شنبه ۸ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۷ فوریه ۱۹۲۳ / ۱۱ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی دولت مستوفی الممالک برنامه خود را به نمایندگان ارائه کرد. برنامه دولت توسط وزیر عدلیه قرائت شد. (۱)

۱. حفظ مناسبات با دول متحابه و بستن معاهدات و قراردادهای پستی و تجارتي و غيره.

۲. تسهيل وسايل تسريع در انتخابات دوره آتیه.

۳. پیشنهاد لایحه قانون سربازگیری و اصلاح امور قشونی و اسلحه و غيره.

۴. سعی در انجام گذراندن امتیاز نفت شمال و تهیه مقدمات راه آهن و کوشش در ایجاد نظام امور اقتصادی و استخدام متخصصین برای فواید عامه.

۵. تدارک بودجه - اصلاح ادارات مالیه و تهیه پرداخت حقوق معوقه ادارات و مرتب کردن بانک ایران.

۶. اهتمام در امر حفظ الصحه عمومی.

۷. تکمیل قانون اصول محاکمات حقوقی و قانون: تجارت و ثبت اسناد و محاکمه وزرا و هیأت منصفه.

۸. مساعدت با مستشارهای مالیه.

۹. توسعه معارف در کلیه نقاط مملکت. (۲)

* استدلال حاکم نظامی لنگرود برای دستگیری و تبعید روحانیان شهر

حاکم نظامی لنگرود و رانکوه که از مکاتبات اخیر وزیر جنگ و رئیس ارکان حرب کل قشون نسبت به اقدام خود در تبعید علمای لنگرود متعجب بود، در نامه ای که امروز به رئیس ارکان حرب کل قشون فرستاد نوشت به واسطه اطلاع ندادن به حاکم گیلان درباره دستگیری و تبعید روحانیان لنگرود، ابراز تعجب و شگفتی می کنم. او نوشت که بنابر دستوری که هنگام حرکت از تهران داشتم باید همه امورات را بدوا به اطلاع حاکم می رساندم. در مورد تحرکات روحانیان لنگرود نیز چنین بود و بنده به موقع اطلاع داده ام. حاکم گیلان در پاسخ به این تصمیم جوابیه ای هم برای من فرستاده است که به ضمیمه این نامه آن را می فرستم. (۳)

* درخواست مهمات برای لشکر غرب

امیر لشکر غرب امروز از رئیس ارکان حرب کل قشون خواست از آنجا که «مهمات توپ های روسی [که] از زنجان مشغول حمل به مرکز هستند... هزار تیر از مهمات مزبور را برای این لشکر تخصیص» دهند تا نماینده لشکر از همدان برای حمل آنها به زنجان بیاید. با این درخواست موافقت شد. (۴)

* تقاضای بازگشت یک تبعیدی

حاکم بایزید درخواست کرد که زیبا سلطان خانم، که به دستور رضا خان تبعید شده و حدود چهار ماه است در بایزید به سر می برد، به ایران بازگردد و اجازه دهند به تهران بیاید.

حاکم بایزید با ارسال نامه ای به اقبال السلطنه این درخواست را کرد و اقبال السلطنه نیز آن را امروز به اطلاع رضا خان رساند که چون او تبعید کرده، خودش نیز باید اجازه بازگشت بدهد. (۵)

* ادامه اجتماع آژانها در میدان بهارستان

اعتصاب آژانها به دلیل نرسیدن حقوق چندین ماهه و گرد آمدن آنها در میدان بهارستان دیروز و امروز ادامه یافت. نظمیة ادامه وضعیت را تاب نیاورد و با دستگیری گروهی از آنان که احتمال اخراج شان هم می رود موضوع خاتمه یافت. (۶)

* تصحیح تاریخ

مطابق تلفنی که یازدهم شهر رجب «از حجت الاسلام آقای آقا شیخ عبد الکریم مجتهد از قم به آقای آقا میرزا سید محمد بهبهانی (۷) رسیده است اطلاع داده اند که رؤیت هلال ماه جاری در شب شنبه نزد معظم له ثابت شده است و برای رفع اشتباه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۸، ص ۱.

۲- بهار (ملک الشعرا)، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۱، صص ۲۹۸ و ۲۹۹.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۳۸. واقعیت این است که حاکم نظامی لنگرود، حاکم گیلان را در جریان تصمیم خود قرار داده بود. اما زمانی که حاکم گیلان متوجه شد دستگیری و تبعید روحانیان لنگرود نتیجه عکس داده و واکنشهای منفی در پی داشته، خود را زیرکانه از موضوع کنار راند تا همه تیرها به سوی حاکم لنگرود نشانه رود.

۴- همان، پ ۱۴، ص ۱۱۲.

۵- همان، پ ۱۱، صص ۷۱ و ۷۳. در این نامه، از مشخصات زیبا سلطان آمده است که عیال یاور اسماعیل خان بوده است. پاسخی که رضا خان وزیر جنگ به اقبال السلطنه می دهد پاسخی غیرمستقیم است و موافقت یا عدم آن روشن نیست (همان، پ ۱۱، ص ۷۰).

۶- روزنامه اتحاد، شم ۳۰۱، صص ۲ و ۳.

۷- آیت الله سید محمد بهبهانی مجتهد پرنفوذ تهران و از فعالان اجتماعی- سیاسی دوره پهلوی در سال ۱۲۹۱ ق در تهران متولد شد. پدرش سید عبد الله بهبهانی از رهبران مشهور مشروطه بود. سید محمد تحصیلات مقدماتی اعم از صرف و نحو،

فارسی، عربی و حساب و هندسه را تحت نظر معلمین خصوصی فراگرفت. پس از مدتی به نجف رفت و در فقه و اصول، در دروس استادانی چون آخوند ملا محمد کاظم خراسانی حاضر شد. وی در فلسفه و علوم معقول از شاگردان میرزا ابو الحسن جلوه بود. فعالیت‌های سیاسی وی در دوره مشروطه در کنار پدرش آغاز شد. پس از دوره استبداد صغیر و سقوط محمد علی شاه، در شورایی از مشروطه خواهان که برای اعاده مشروطیت تشکیل شده بود، عضویت یافت. این شورا در نخستین جلسه، محمد علی شاه را از سلطنت خلع و احمد میرزا را به سلطنت برگزید. وی در تشکیل مجلس نیز فعالیت بسیار کرد و در دوره دوم مجلس به نمایندگی مردم تهران برگزیده شد. پس از شهادت پدرش، نفوذ و اعتبار بهبهانی افزایش پیدا کرد و تقریباً در تمام حوادث سیاسی نقش ایفا نمود. وی در اولین اقدام به تبعید علما از عتبات توسط حکومت عراق و به دستور انگلیس، در ۱۳۰۲ ش اعتراض نمود. او در ۱۳۰۴ ش، به عضویت مجلس مؤسسان انتخاب گردید و تا پایان سلطنت رضا شاه با دربار مناسباتی داشت. با این همه ظاهراً تا پس از سلطنت رضا شاه در فعالیت اجتماعی مهمی شرکت نکرد. در دوره حکومت محمد رضا شاه، بهبهانی، به عنوان یک روحانی طراز اول روابط خود را با دربار حفظ کرد. وی در روز ۹ اسفند ۱۳۳۱ که طبق توافق مصدق و محمد رضا پهلوی قرار بود شاه از ایران خارج شود، به اتفاق عده ای در دربار حضور یافته و شاه را از این مسافرت منع نمود. در مرداد ۱۳۳۲، در پی اعلام همه پرسی مصدق راجع به انحلال مجلس هفدهم، بهبهانی به همراه آیت الله کاشانی اقدام مصدق را خلاف شرع و حرام دانست. پس از کودتای ۲۸ مرداد، محمد رضا پهلوی طی تلگرامی از رم به بهبهانی خواستار اجرای دستورات دولت زاهدی، رهبر کودتا شد و بهبهانی نیز طی تلگرافی به شاه پاسخ مثبت داد. در پی ترویج فرقه ب‌هاییت بهبهانی به همراه مرجع تقلید، علما و مردم به دولت فشار آورد و در نتیجه شاه به اجبار دستور بسته شدن حظیره القدس، مرکز تجمع ب‌هاییان را صادر کرد. روابط بهبهانی با حکومت، از ۱۳۳۷ ش به بعد رو به تیرگی نهاد. در دی ماه همین سال او طرح مجدد مسئله شرکت زنان در انتخابات مجلس سنا را مورد حمله قرار داد. به دنبال تصویب قانون انجمنهای ایالتی و ولایتی در ۱۶ مهر ۱۳۴۱، که در آن شرط قسم به قرآن و مسلمان بودن از شرایط انتخاب شونده‌گان و انتخاب کنندگان حذف و به زنان نیز حق رأی داده شده بود، رابطه بهبهانی و حکومت تیره تر شد. اقدام وی و سه نفر از مجتهدان در ترغیب مردم به تحصن در مسجد حاج سید عزیز الله در لغو تصویب نامه مؤثر بود. وی در قضیه اصول ششگانه انقلاب سفید، که امام خمینی همه پرسی شاه را برای انقلاب سفید تحریم نمود، در کنار آیت الله سید احمد خوانساری به تحریم همه پرسی فتوا داد. وی در فاجعه فیضیه نیز جنایت رژیم شاه را به شدت محکوم کرد. آیت الله سید محمد بهبهانی در ۲۰ آبان ۱۳۴۲ در تهران بر اثر سرطان درگذشت و جنازه او به نجف انتقال یافت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۳۳۸-۳۳۴؛ دانشنامه جهان اسلام، ج ۴، صص ۷۶۷-۷۶۴).

عامه اطلاع داده اند.» (۱)

* پاسخ حسین خزاعی به درخواست وزارت جنگ در مورد اقدامات امریکاییها

امیر لشکر شرق، حسین خزاعی، در پاسخ به درخواست وزارت جنگ، که در پی تلگراف علمای مشهد به وزیر جنگ صورت گرفت (ر. ک: ۳ و ۷ اسفند) نوشت که «امریکاییها در حدود خیابان علیا، پشت مقبره نادر شاه چهل هزار ذرع اراضی به امضای آیت الله زاده خراسانی ابتیاع و خیال ساختمان مفصلی از قبیل مدرسه و غیره دارند ولی حجت الاسلام آقای حاجی آقا حسین قمی و سایر آقایان علماء محترم اجماعاً با ابتیاع و ساختمان اراضی مخالف، همه روزه جلسات عدیده دارند.

نظریه بنده هم این است که به کلی جلوگیری بشود.» (۲)

* پاسخ حاکم استرآباد به شکایت معتضد الاسلام

پس از شکایت معتضد الاسلام از ناامنی در استرآباد و درخواست رضا خان وزیر جنگ برای روشن شدن موضوع، حاکم نظامی استرآباد امروز نوشت که معتضد الاسلام یک روحانی مداخله جو است و توقعات بی جا دارد. اخیراً با تغییر کاربری مدرسه دار الشفاء استرآباد به مدرسه اطفال، اعتراض کرده و اینک که وقت انتخابات مجلس است برای وکالت افراد مورد نظر خود فعالیت می کند. حاکم نظامی استرآباد از رضا خان خواست که برای آگاهی از وضعیت استرآباد از تاجران این شهر که اول علاقه مندان امنیت هستند، تحقیق شود. (۳)

* تذکر رضا خان به ژنرال کنسول افغانستان در مشهد

پس از آن که در حکم اعدام یکی از سه شرور دستگیر شده در مرزهای شمال شرقی، اگر و اما پیش آمد و ژنرال کنسول افغانستان در مشهد با افغانی خواندن تومان خان تقاضای عفو او را نمود (ر. ک: ۵ اسفند)، امروز رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی به امیر لشکر شرق حسین خزاعی، دستور داد که به ژنرال کنسول افغانستان بگوید ابتیاع خارجی که در کشور دیگری مرتکب جنایت می شوند باید مطابق قوانین همان مملکت مجازات شوند «معدلک از اعدام تومان خان صرف نظر می شود تا موجبات کدورتی حاصل نگردد.» (۴) روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۷۰۸ * تذکر رضا خان به ژنرال کنسول افغانستان در مشهد ..... ص: ۷۰۸

۱- روزنامه ایران، ش ۱۳۲۸، ص ۱. روزنامه ها ماه جمادی الثانی را سی روز حساب کرده و با همان محاسبه ماه رجب یک روز دیرتر در سرصفحه ها درج می شد، تا این که آیت الله حاج شیخ عبد الکریم حائری یزدی این خبر را به تهران مخابره کرد.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۳۲.

۳- همان، پ ۱، صص ۸۵ و ۸۶.

چهارشنبه ۹ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۸ فوریه ۱۹۲۳ / ۱۲ رجب ۱۳۴۱

* درخواست امیر لشکر غرب برای دستگیری حاکم همدان

پس از درخواست اتحادیه ها و مجامع صنفی همدان برای رسیدگی به عملکرد موفق الدوله حاکم همدان (ر. ک: ۷ اسفند) امیر لشکر غرب امروز درخواست کرد اگر وزیر جنگ اجازه دهد او را دستگیر کند. احمد خان امیراحمدی امیر لشکر غرب نوشت بنابر اظهار اهالی، حاکم هشت هزار تومان در دو ماه اخیر از اهالی گرفته و در اثر شکایتهای متعدد مجبور به استعفا شده و خیال دارد شبانه از شهر خارج شود. مردم می گویند «چنانچه اداره قشونی از حرکت و فرار مشار الیه جلوگیری نکند شخصا او را تا وصول جواب تلگراف از مرکز توقیف خواهیم نمود.»

[تصویر] نمایی از همدان قدیم

مردم هر روز در مساجد و مجالس اجتماع کرده و علیه او سخن می گویند. امروز هم اجتماعی از طبقات مختلف به اداره قشونی آمدند و خواستار توقیف او شدند. ادامه این وضعیت در آینده تولید زحمت خواهد کرد. «چنانچه امروز اجازه می فرمایید کمیسیونی از نمایندگان کلیه طبقات اهالی و رؤسای دوایر کشوری یا لشکری تشکیل و به عرایض متظلمین قبل از حرکت مشار الیه رسیدگی» شود. (۱)

* چاپ تکذیبیه ایران در جریده اوقات عراق

روزنامه اوقات عراق با چاپ مطلبی عنوان کرده بود که جزیره قشم از آن انگلیس است (ر. ک: ۱۲ بهمن) وزارت امور خارجه از نمایندگی خود در بصره، که این خبر را فرستاده بود خواست موضوع تکذیب شود. امروز از بصره پاسخ داده شد که «فورا شرحی به مدیر روزنامه اوقات عراقیه نوشت، جوابی از آن اداره رسیده است» که خبر از تکذیب موضوع می دهد.

این نشریه در تکذیبیه خود یاد کرده بود که این مطلب را از قول «بلک وودز مگزین» چاپ کرده بود «ولی از قرار اطلاعاتی که حاصل نموده ایم نقطه مزبوره ملک ایران است.» (۲)

* ارتباط آلالوها و رشید خان با مقامات باکو

نماینده سیاسی ایران از بادکوبه به وزارت امور خارجه خبر داد که ید الله آلالو و غلام آلالو و نیز رشید خان آستارایی با مقامات نظامی بادکوبه مکاتبه دارند. «لازم است زودتر توقیف» شوند. وزارت خارجه این خبر را امروز به وزارت جنگ فرستاد. (۳)

* تهدید زنان آموزگار به اعتصاب

مدیران و زنان مدارس دخترانه تهران با نوشتن نامه ای به وزارت معارف تهدید کردند اگر در چند روز آینده که شب عید نزدیک است حقوق معوقه آنان پرداخت نشود همگی دست از کار خواهند کشید. (۴)

* شیوع آبله در مازندران

حاکم مازندران اطلاع داد که بیماری آبله در همه نقاط مازندران شایع شده و پانصد سرم آبله ای که فرستاده شده بود

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، صص ۷۷ و ۷۸.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۷- ۲۰- ۵۱- ۱۳۰۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۶، ص ۱۳. اما ارتباط سالار رشید طالشی و برادرش ضرغام با روسها چندان مورد پذیرش وزارت جنگ قرار نگرفت و آن را بعید دانست (همان، پ ۱۶، ص ۶).

۴- روزنامه اتحاد، شم ۳۰۱، ص ۳.

کفاف نمی دهد. «تقاضا می شود عاجلا- به مجلس حفظ الصحه دولتی دستور داده شود به اسرع وقت پنج هزار سرم آبله ارسال دارند.» (۱)

* بی نتیجه بودن اقدامات برای جلب نظر سالار رشید و ضرغام

عبدالله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب امروز در تلگرامی که به رضا خان وزیر جنگ فرستاد نوشت که هر وسیله ای را برای جلب سالار رشید و ضرغام به کار برده ام ولی اثر نکرده است. بهار در پیش است و احتمال خودسری اینها هم می رود.

«اجازه فرمایند پس از اینکه قطعا از عملیات مسالمت کارانه مأیوس شدم مشارالیه را تعقیب بلکه ان شاء الله موفق به دستگیری ایشان بشوم.» او اضافه کرد که اعدام حسینعلی طالشی را که امر کرده بودید اجرا شود برای ملاحظه سالار رشید و ضرغام بود که شاید خود را تسلیم کنند. (۲)

۱- همان جا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۶، ص ۲۷.

پنج شنبه ۱۰ اسفند ۱۳۰۱ / ۱ مارس ۱۹۲۳ / ۱۳ رجب ۱۳۴۱

* تعطیلی عمومی

امروز به مناسبت تولد حضرت علی علیه السلام همه دواير دولتی تعطیل بود. به همین مناسبت مراسم سلام در حضور احمد شاه برگزار خواهد شد. شب قبل نیز به همین مناسبت مراسم آتش بازی مقابل ساختمان وزارت جنگ برپا شد. (۱)

* اطلاعیه میلسپو درباره حقوق معوقه

روزنامه ایران امروز اطلاعیه ای را با امضاء مدیرکل مالیه ایران، میلسپو چاپ کرد که در آن وی خطاب به همه کسانی که برای گرفتن حقوق معوقه خود اصرار می ورزند نوشت که چنین ذخیره ای برای پرداخت حقوق های عقب افتاده وجود ندارد، اما تصمیم گرفته شده طبق برنامه آنها را پرداخت کنیم.

وی یادآور شد که خود را ملزم می داند در حدود مصوبات مجلس این کار را انجام دهد. میلسپو گفت در حال حاضر نمی توانم بگویم ماهیانه چه میزانی می توان پرداخت کرد و یا کی می شود با طلبکاران تسویه حساب کرد. اما اینک همه معوقه های مربوط به فروردین و اردیبهشت سال ۱۳۰۱ تأدیه می شود. وی در پایان از این که در آستانه سال نو نمی تواند پاسخگوی طلبکاران دولت باشد اظهار تأسف کرد و گفت اصلاحات مالی نیازمند شکیبایی است. با این حال وزارت مالیه پرداخت ده هزار تومان به ولیعهد، ۷۵۰ هزار تومان به وزارت جنگ، حدود سی هزار تومان به اداره امنیه، هشت هزار تومان به وزارت خارجه و ۲۲ هزار تومان به اداره نظمی را عملی کرد و گفته شد که حقوق بهمن ماه وزارت خانه ها تا دو سه روز دیگر پرداخت می شود و حقوق اسفند نیز شاید تا نیمه همین ماه تأدیه شود. (۲)

* تحصن در قزوین

گروهی از اهالی قزوین به دلیل گرفتن عوارض راه بی جا از مسافران توسط امیر امجد غیاث وند تحصن اختیار کرده، شکایت خود را به وزارت داخله فرستاده اند. گماشتگان امیر امجد غیاث وند از هر الاغ ده شاهی و قاطر یک قران باج راه می گیرند درحالی که اصل آن بسیار کمتر است و تاکنون حدود ده هزار و هشتصد تومان عوارض گرفته شده است. (۳)

* پی گیری بدهی های ولیعهد توسط سفارت انگلیس

وزیر مختار انگلیس در تهران، سرپرسی لورن، در نامه ای که به وزیر امور خارجه، ذکاء الملک، نوشت با اشاره به این که هنوز پاسخ قبلی در مورد تأدیه بدهی ولیعهد داده نشده، یادآور شد که وی هنگام سفر به اروپا و مراجعت از آنجا ۶۲۶۱ روپیه و ۵ آنه بدهکار است. از این بدهی ۱۸۱۵ روپیه و ۱۲ آنه به این سفارت رسیده که آن را به مأمور عالی انگلیس در بغداد فرستاده ایم. «این وجهی که داده شده، کمتر از یک ثلث تمام این قرض می باشد.» در پایان سفیر انگلیس خواست بقیه بدهی هرچه زودتر پرداخت شود، در غیر این صورت سود آن نیز روی بدهی باقی مانده اضافه خواهد شد. (۴)

* خبر حاکم استرآباد از مداخلات معتضد الاسلام

حاکم نظامی استرآباد امروز به وزیر جنگ خبر داد که دخالت‌های معتضد الاسلام از تهران ادامه دارد. پیش از این نیز وی به رضا خان نوشته بود که معتضد الاسلام در صدد تعیین حاکم است! وی افزود چندی است میرزا محمد مهدی به این خیال افتاده که به واسطه افزایش جمعیت استرآباد بر تعداد نمایندگان این شهر بیفزاید و از من توقع دارد او را یاری کنم.

رضا خان در مورد خبر اول عکس العمل نشان داد و با ارسال نامه ای به معتضد الاسلام نوشت: «مداخله در امور دولت از وظیفه شما خارج است.» (۵)

* دیدار وزیر مختار شوروی با نماینده احمد شاه

شومیاتسکی وزیر مختار روسیه شوروی در تهران امروز در

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۹، ص ۱.

۲- همان، صص ۱ و ۲.

۳- همان، ص ۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۲-۳۶-۱۳۰۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، پ ۱، صص ۸۳ و ۸۴.

خانه بصیر الدوله نماینده ویژه احمد شاه برای ارتباط با وزیر مختار حاضر شد و گفت و گوهای پیشین خود را ادامه دادند. این دیدارها از پنجم بهمن شروع شده بود. در این ملاقات وزیر مختار نسبت به دولت مستوفی الممالک ابراز خرسندی کرد و گفت که رضایت کامل را از این کابینه دارد «زیرا که کارهای ما به طور خیلی سهل و آسان رو به اصلاح است.» او از مذاکرات خود با اعضای هیأت دولت گفت و خواست که رضایت خود و دولت متبوعش را به اطلاع احمد شاه برساند. بیشتر گفت و گوهای بعدی بر سر قوام السلطنه و دولت او بود. شومیاتسکی گفت که قوام «در پیشرفت کارهای ما کوتاهی می کرده؛ نظر به این که انگلیسی است، البته دستور از انگلیسها داشته.» (۱)

* تأسیس قرائت خانه تصویر اخلاق

امروز قرائت خانه تصویر اخلاق در خیابان ناصریه تهران گشایش یافت. این قرائت خانه را «اتحادیه موزعین جراید» (۲) با هدف «تنویر افکار و توسعه معارف» تأسیس کرد. (۳)

* جشن میلاد در مسجد حاجی صنیع دیوان

جمعیت جامعه اسلامی به مناسبت سالروز تولد امام علی علیه السلام امروز چهار ساعت به غروب مانده مجلس جشنی در مسجد حاجی صنیع دیوان واقع در ابتدای خیابان امیر بهادر برگزار کرد. (۴)

* اعزام دو عراده توپ به لشکر غرب

امروز دو عراده توپ کوهستانی از طرف قوای آذربایجان به لشکر غرب فرستاده شد. (۵) توضیح این که دست لشکر آذربایجان به واسطه خلع سلاح منطقه، از این گونه تجهیزات پر بود.

* ضرورت تحکیم مواضع نظامی از سلماس تا ساوجبلاغ

حاکم ارومیه با این تحلیل که عشایر منطقه مسلح هستند، و انگلستان درصدد تأسیس کردستان بزرگ است و دولت ترکیه نیز در کار حفظ یا توسعه حدود فعلی خود است، و عواقب این رخدادهای احتمالی آینده کردستان و آذربایجان ایران را تحت تأثیر قرار می دهد، خواستار تقویت قوای نظامی در این ناحیه شد. وی در ادامه یادآور شد که اگر بر سر موصل جنگی بین ترکیه و انگلیس رخ دهد، ترکها قوای خود را از خاک ایران عبور خواهند داد و این یعنی نقض بی طرفی دولت و دادن بهانه دست انگلیس. وی در پایان درخواست کرد «اقلا- از سلماس تا ساوجبلاغ قشون حاضر» باشد تا از پیش آمدهای احتمالی جلوگیری کند. (۶)

* گزارشی تفصیلی درباره پاریسیان هند

کنسولگری ایران در بمبئی امروز گزارش بلندی درباره پاریسیان هند به وزارت امور خارجه فرستاد. وی با اشاره به این که

پیروان زرتشت در این جا به دو دسته پارسیان (اخلاف کسانی که بعد از حضور اسلام در ایران در قرون اولیه از ایران به هند مهاجرت کردند) و ایرانی (زرتشتیانی که اخیراً از ایران به هند رفته اند) تقسیم می شوند، نوشت این دو دسته رابطه و آمیزشی باهم ندارند «زیرا پارسیان خود را برتر و آیین خود را از آیین زردشتیان ایرانی پاکتر می دانند. عجب این جا است که نام ایرانی فقط به زردشتیان جدید الورد تعلق گرفته و مسلمانان ایرانی را در اینجا به اسم مغول خطاب می کنند.» وی ادامه داد که تعداد پارسیان نزدیک به صد هزار نفر است که ۷۵ هزار تن از آنها در بمبئی ساکن هستند. ارتباط پارسیان با انگلیسیان است. عمدتاً ثروتمند و صاحب بانکهای بزرگ هستند. فقیر ندارند. مشاغل رده بالا- در اختیار آنان است. زبان فارسی را فراموش کرده اند و به زبانهای گجراتی، مراتی و اردو سخن می گویند. وی اضافه کرد آمیختگی پارسیان با انگلیسیان موجب شده نگران زمانی باشند که استیلای انگلیس بر هند پایان پذیرد و امنیت آنها به خطر افتد. به ویژه پس از قیام گاندی علیه انگلیس به این فکر می کنند که بتوانند به سرزمین اجدادی خود ایران بازگردند. کنسول از موانع موجود برای مهاجرت پارسیان به ایران نوشت و از وزارت امور خارجه خواست که در رفع آنها بکوشد. (۷)

۱- هروی بصیر الدوله، دو سال روابط محرمانه ...، صص ۷۷ تا ۷۹.

۲- تولد مطبوعات در ایران به همراه خود شبکه توزیع مطبوعات را نیز پدید آورد. این توزیع از همان روزهای اول برعهده مأموران دولت بود که بعدها بیشتر این ها را مأموران پستی (پستیچی ها) تشکیل می دادند. با حضور مطبوعات و جراید مختلف در بخش خصوصی، موضوع توزیع این مطبوعات نیز وسعت یافت، از این رو روزنامه های این بخش (بخش خصوصی) بر آن شدند تا برای توزیع جرایدشان «وکیل جراید» برگزینند. در نتیجه در جای جای شهر تهران شبکه های مستقل توزیع به وجود آمد. در ۱۳۳۶ ق، دوازده نفر از روزنامه فروشان تهران برای حفظ منافع مشترک تشکلی به نام «اتحادیه بخش جراید» (اتحادیه موزعین جراید) را بنیان نهادند و برای تصدی این اتحادیه نیز محمد حسین مسکین را که پیشکسوت بود برگزیدند. در ۱۳۰۵ ش با انتشار روزنامه اطلاعات «اتاق توزیع» در این روزنامه تشکیل شد و نظام توزیع جراید را وارد مرحله جدیدی کرد. پس از تشکیل اتاق توزیع، در ۱۳۱۰ ش به همت حاج محمد سقا، «سازمان توزیع مطبوعات» به وجود آمد و تا آنجا پیش رفت که دولت شغل روزنامه فروشی را به عنوان یک کسب به رسمیت شناخت. این حرفه در سالهای بعد ساختار کامل تری به خود گرفت. در ۱۳۲۶ ش «اتحادیه صنف فروشندگان و توزیع کنندگان جراید و مجلات داخلی» پدید آمد به طوری که در دهه سی توزیع جراید برعهده این اتحادیه و شرکت پخش مطبوعات بود. دست اندرکاران این بخش چند سال بعد آیین نامه هایی را غیر از آنچه پیش از این تصویب شده بود به تصویب رساندند. همچنین در ۱۳۵۰ ش فروشندگان مطبوعات خارجی در تهران اتحادیه ای را سامان دادند. این روند پس از پیروزی انقلاب اسلامی همچنان ادامه یافت. به طوری که در ۱۳۵۸ ش شورای انقلاب، آیین نامه نمایندگی توزیع و فروش نشریات را به تصویب رساند (رضایی، «مشکلات و تنگناهای توزیع ...»، ص ۷۷).

۳- اسناد و گزارش های گروه ها ...، ص ۷۷.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۲۹، ص ۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۴، ص ۱۱۴.

۶- همان، س ۱۳۰۲، پ ۷۹، صص ۱۱۷ و ۱۱۸.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶- ۲۲- ۱۷- ۱۳۰۲.

جمعه ۱۱ اسفند ۱۳۰۱ / ۲ مارس ۱۹۲۳ / ۱۴ رجب ۱۳۴۱

* یادداشت سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه

سفارت انگلیس در تهران امروز یادداشت بلندی به وزارت امور خارجه فرستاد و با اشاره به دو فقره پی گیریهای بی پاسخ مانده، سه رخداد دیگر را نیز یادآور شد که دولت ایران باید پاسخ آنها را بدهد.

اتهام قاچاق به یک تاجر تریاک و جریمه کردن او به مبلغ ۱۸۰۰ تومان و توقیف چهل خرکچی با عنوان قاچاق تنباکو و ضبط اموال ایشان از مواردی است که تاکنون پاسخی به آنها داده نشده است. هر دو حادثه در کرمانشاه و توسط عوامل لشکر غرب صورت گرفته است. اینک لوله های نفت کمپانی نفت انگلیس و ایران که سرقت شده بود در کرمانشاه دیده شده؛ و نیز شکایت کنسول انگلیس در کرمانشاه نسبت به جاسوسی از کسانی که به این کنسولگری رفت و آمد می کنند؛ و همچنین دستگیری قاصدی که برای وکیل انگلیسی مقیم سنندج نامه می برد و خواندن نامه او در بازار کرمانشاه از مواردی است که پاسخی به آنها داده نشده است. در این نامه خواسته شد که دولت ایران ترتیبی برای استرداد نظامیان فراری از عراق عرب به ایران داده شود، چرا که با حل نشدن این موضوع روابط دولت عراق با ایران دوستانه نخواهد شد. (۱)

* گرفتن یک عراده توپ

امروز یک عراده توپ شنیدر صحرائی از نوروز خان قوجه بیگلو (۲) تحویل قشون اردبیل شد. این اقدام در ادامه خلع سلاح مسالمت آمیز در منطقه اردبیل صورت گرفت. (۳)

* حمله به پاسگاه یازتپه

حدود بیست نفر پس از گذشتن از مرز «به پست یازتپه (۴) هجوم آورده، محاصره می نمایند و قریب یک ساعت با نظامیان پست زدوخورد» می کنند. با رسیدن کمک، اشرار به خاک روس متواری می شوند. (۵) این حادثه در حوزه استحفاظی امیر لشکر شرق رخ داد. ماجرا از طرف وزارت جنگ به وزارت امور خارجه منعکس شد تا از طریق ارسال یادداشت به سفارت روسیه در تهران یا سفارت ایران در مسکو پی گیری شود. (۶)

* انتشار روزنامه پیکان

روزنامه پیکان به مدیریت محمد وثوق همایون در تهران منتشر شد. «نویسنده و سردبیر روزنامه میرزا عبد الحسین خان فرزند وثوق همایون است که در سفارت روس سمت منشی گری و مترجمی دارد.» (۷)

* اعلام موجودیت هیأت متحده علمیه طلاب

- ۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، صص ۲۳ و ۲۳.
- ۲- نوروز خان قوجه بیگلو فرزند سردار بیگ قوجاییگلو که پس از پدرش رئیس قوجاییگلوهای مغان (اردبیل) شد. وی همانند سردار بیگ از رؤسای قدرتمند طوایف شاهسون در اردبیل به شمار می آمد که در برخی مواقع، حتی پس از آنکه مراتع میان طایفه ها تقسیم شد به قشلاقهای طوایف ضعیف تر هجوم برده، آنها را تصرف می کرد. از جمله او رعایای خود را از اجارود و خروسلو به سوی شمال حرکت داد و قشلاقهای طوایف پیرایواتلو، عربلو، جعفرلو و اجیرلو را به تصرف درآورد. او در زمانی هم که با قوای دولتی به فرماندهی پیرم خان ارمنی (۱۳۲۷ ق) برای قلع و قمع شاهسونها به اردبیل حمله ور شدند و با طایفه قوجاییگلو در اوایل ۱۳۲۷ ق/ ۱۲۸۸ ش جنگیده و عده زیادی از آنان را کشتند در آزادی به سر می برد. اما چند سال بعد (۱۲۹۹ ش / ۱۹۲۰ م) که قوای شوروی به بهانه حملات گاه و ناگاه دسته های شاهسون به داخل مرزها و قوای آنها، به تدارک تهاجم به آذربایجان پرداختند و تا مرز آستارا هم آمدند طوایف تابع نوروز خان که البته از سوی فراریان مساواتی حکومت قفقاز پشتیبانی می شد با آنان جنگیدند و قوای شوروی را شکست دادند. او در بهمن و اسفند ۱۳۰۱ که قوای دولتی ایران عملیاتی را بر ضد طوایف حاجی خوجالو، پلاتلو، آلالو، قوجاییگلو و دیگر طوایف شاهسون آغاز کردند، همچون چند تن دیگر از رؤسای آن طوایف تسلیم قوای دولتی شد. (تاپر، تاریخ سیاسی اجتماعی شاهسون های مغان، صص ۲۶۴، ۳۰۱ و ۳۱۴ و ۳۲۴).
- ۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۰۲.
- ۴- یازتپه دهی است از بخش سرخس شهرستان مشهد و در ۱۲ کیلومتری شمال باختری سرخس که محصولش غلات و بنشن و شغل مردم آن کشاورزی، مالدار، قالیچه و جوالبافی است.
- ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۱۲.
- ۶- همان، پ ۱۰، ص ۱۱.
- ۷- عاقلی، روزشمار تاریخ ایران، ج ۱، ص ۱۷۶. میرزا عبدالحسین خان همان عبدالحسین هژیر است که بعدها به مقامات بالا ارتقاء یافت. چندی نخست وزیر و وزیر دربار بود که در سمت اخیر در مدرسه عالی سپهسالار هدف گلوله قرار گرفت. [تصویر] عبدالحسین هژیر روزنامه پیکان در تهران به مدیریت و صاحب امتیازی محمد وثوق همایون تأسیس و شماره اول آن در چهار صفحه به قطع بزرگ در چاپ خانه روشنایی و در ۱۱ اسفند ۱۳۰۱ چاپ و منتشر شد. این روزنامه در ابتدا هفته ای دو بار (یکشنبه و پنجشنبه) چاپ می شد اما از شماره ۱۲، سال اول به بعد هفته ای سه شماره منتشر گردید. پیکان از لحاظ مرام و مسلک طرفدار اکثریت مجلس شورای ملی و مخالف اقلیت آن و از دشمنان سرسخت سید ضیاء الدین طباطبایی بود (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۲، ص ۹۱).

گروهی از طلاب اصفهانی با اعتقاد به ضرورت ایجاد تشکیلات در ترویج علوم و معارف، امروز اعلام موجودیت کرد و اهداف خود را در مرامنامه ای در ده ماده اعلان کرد. (۱)

۱- اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، صص ۲۰۵ و ۲۰۶. «بسم الله تعالی شأنه- مرام نامه هیأت علمیه طلاب اصفهان دام افضالهم- ماده ۱. ترویج علوم و معارف حقه. ۲. تشویق محصلین و تنظیمات امور آنها از تمام جهات. ۳. حفظ حوزه اسلامی از تعرضات اجانب و مساعدت در اجرای قواعد مسلمه اسلامیة. ۴. احیاء مدارس و معابد مسلمین و سایر آثار و ابنیه عتیقه اسلامیة. ۵. تأسیس شعب در بلاد اسلامیة و مساعدت با محصلین آن بلاد. ۶. تقویت از قوانین مشروعه دولت. ۷. تأسیس کتاب خانه عمومی که محتوی کتب دیانتی و اخلاقی و ادبی و تاریخی بوده باشد با مساعدت اداره محترم معارف. ۸. تشکیل مجلس علمی برای اشاعه احکام و بیان اصول عقاید حقه و دفع شبهات از ارباب مذاهب باطله و طبع و نشر مجلات دیانتی. ۹. تصفیه افکار عمومی و ابطال اصول مذمومه تشخصات، الا آن تشخصاتی که اسلام اجازه می دهد از قبیل علم و فضل و تقوی و غیره. ۱۰. احقاق حقوق حقه و طرفدار عدالت و معاونت با مظلومین.» (همان، ص ۲۰۶)

شنبه ۱۲ اسفند ۱۳۰۱/۳ مارس ۱۹۲۳/۱۵ رجب ۱۳۴۱

* دیدار کارگزار خرمشهر با رئیس کمپانی نفت جنوب

پس از آن که گزارشی در مورد تشکیل پلیس نفت در مسجد سلیمان به تهران رسید، موضوع از طرف چند وزارت خانه، از کمپانی نفت جنوب سؤال شد. وزارت خارجه نیز از کارگزار خود در خرمشهر خواست که در این باب تحقیقاتی کند. وحید السلطنه کارگزار خرمشهر در دیداری که با رئیس کمپانی نفت جنوب داشت از او شنید که تأسیس این پلیس عاری از حقیقت است. او گفت ما بیست نفر مستخدم برای نظارت بر کارگران داریم و هفتاد تفنگچی بختیاری هم از خوانین برای محافظت از ادارات و لوله های نفت در اختیار هست. غیر از این زمانی که مهندسین و مساحان برای سرکشی به چاه های نفت یا نقشه برداری می روند گاهی تا یکصد نفر سوار بختیاری همراه آنها هستند و این به دلیل نبودن قوای دولتی در این منطقه است. با این حال برای تحقیقات بیشتر به مسجد سلیمان می روم و نتیجه را به اطلاع می رسانم. (۱)

* اعترافات حسینعلی طالشی

امیر لشکر شمال غرب امروز گزارش داد که حسینعلی طالشی به قتل سردار ناصر اعتراف نمی کند اما محرک قتل بوده.

او نسبت این قتل را به سالار رشید می دهد. با این حال حسینعلی در طول محاکمه اقرار به قتل اشخاص دیگر کرده و تحریک به قتل سردار ناصر هم ثابت شده است. محکمه رأی به اعدام او داده است. پرونده اتهامات پسرهای او هنوز تکمیل نشده است. (۲)

* تقاضای وزیر جنگ برای تأسیس خط تلگراف اردبیل به خلخال

پس از آن که عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب از ضرورت وجود سیم تلگراف بین اردبیل و خلخال برای وزیر جنگ نوشت (ر. ک: ۷ اسفند) رضا خان امروز در نامه ای به وزارت پست و تلگراف موضوع را منعکس کرد و نوشت که این کار از نظر نظامی و تجارت امری ضروری است. (۳)

* توجیهات حاکم نظامی لنگرود برای تبعید روحانیان این شهر

حاکم نظامی لنگرود در نامه ای که امروز به رئیس تیپ مستقل شمال فرستاد در علت دستگیری و تبعید روحانیان این شهر نوشت که اینان پنج نفر هستند که «تشکیل انجمن خمسه» داده اند و همواره در مقام دسیسه و تحریک هستند. او نمونه ای از این تحریکات را هم یاد کرد؛ چندی قبل یک نظامی را برای مأموریتی به محلی فرستاده که یکی از این روحانیان مردم را تحریک کرده آن نظامی را از محل خارج می کنند. حاکم نظامی لنگرود بی آنکه به علت موضوع اشاره کند نمونه دیگر را تحصن عده ای در قلعه آقا سید حسین دانست که وقتی آژان هایی برای جلوگیری از تحصن به آنجا می روند، به دستور یکی دیگر از این روحانیان آژانها را می زنند. او مواردی از این دست را بدون ذکر علت آنها عامل دستگیری و تبعید ایشان دانسته،

در پایان نوشته است این کار «بی اعتدالی» نیست. (۴)

* نگهداری و مراقبت از مأموران ارزاق در زنجان

وزیر جنگ که پیش از این از حاکم خمسه خواسته بود سلطان احمد خان و حیدر خان زند مأموران خرید و حمل غله از خمسه را از شهر بیرون کرده، به تهران بفرستد، اینک در نامه ای دیگر به حکومت خمسه خواست که آنها را در زنجان نگاه دارند تا مأموران جدید برسند. این تصمیم بنا به خواست میلسپو صورت گرفت. میلسپو از رضا خان خواسته بود که عملیات این دو تن متوقف شود تا تحقیقات لازم درباره شیوه خرید ارزاق آنها به عمل آید. از نظر حاکم خمسه سلطان احمد خان و حیدر خان زند راساً اقدام به تعیین نرخ کرده، اقداماتی را برای توقیف جنس ملاکین کرده بودند که اسباب

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۹-۵۱-۱۳۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۱۱.

۳- همان، پ ۱۱، ص ۴۲.

۴- همان، پ ۱، ص ۳۲.

تولید بی نظمی می شد. (۱)

* ارتباط کدخدایان و خوانین لرستان با شیخ خزعل

شریف الدوله (۲) حاکم بروجرد و لرستان از قول نایب الحکومه خرم آباد نوشت که کدخدایان دیرکوند و چند نفر از خوانین سگوند که اخیراً نزد شیخ خزعل رفته بودند به هریک از آنها هزار تومان انعام داده شده است. او در ادامه این گزارش نوشت که ویلسن رئیس کمپانی نفت پذیرای برخی از اهالی لرستان است. او هم با دادن پول و تعلیمات آنها را راهی لرستان کرده است. کمپانی نفت در منطقه دهلران تاکنون سه قلعه ساخته و درصدد است که شهری هم در دهلران بنا کند. (۳)

* درخواست وزارت خارجه از عدلیه برای تعقیب مطبوعات

وزارت امور خارجه امروز از وزارت عدلیه خواست از آنجا که سفارت انگلیس اخیراً از مندرجات روزنامه عصر انقلاب (شماره ۱۰۶) و ندای گیلان (شماره ۴۱) شکایت کرده «و نظر به این که این گونه مقالات در روابط سیاسی دولت با دول خارجه سوءاثر [می گذارد] لازم است آن وزارت جلیله توجه مخصوصی در این باب مبذول و یک نفر از وکلای عمومی را برای مراقبت و تعقیب این موارد معین فرماید.» (۴)

* ادامه شرارت قراباغی ها در مرزهای ایران

ادامه تعدی و دست اندازیهای اشرار قراباغی باعث شد که وزارت داخله در نامه ای که امروز به وزارت امور خارجه فرستاد بنویسد که این اشرار در حین شرارت جمعی را می کشند و مجروح می کنند و اموال مرزنشین ها را می برند. اخیراً «عباسقلی نام نوکر فرخ خان را گرفتار و تیرباران کرده اند و برای احدی در آن حدود امنیت باقی نمانده» است. از طرف دیگر روسها این اجازه را به این یاغیان می دهند که «هر قدر می توانند ایرانیها را غارت کرده و از هیچ گونه شرارت فروگذار ننمایند. وقوع این اتفاقات با روابط حسن ه بین دولتین فوق العاده محل تأسف» است. وزارت داخله خواستار اقدامات وزارت امور خارجه برای پیشگیری از ادامه این تجاوزات شد. (۵)

* پذیرش یکصد دانشجوی ایرانی در مدارس عالی روسیه

سفارت روسیه شوروی امروز به وزارت امور خارجه ایران اعلام کرد که مدارس عالی روسیه برای سال تحصیلی ۲۴-۱۹۲۳ می تواند تا یکصد دانشجوی ایرانی را بپذیرد. این سفارت تعداد دانشجویان و رشته های آن را بدین ترتیب اعلام کرد: ۲۰ نفر برای رشته علوم اجتماعی دانشگاه مسکو، سه نفر برای رشته پزشکی در همین دانشگاه، ۵ نفر برای رشته اقتصاد، یک نفر رشته الکترونیک و صناعت، یک نفر در رشته شناخت فنون دانشگاه اقتصاد ملی مسکو، ۴ نفر برای رشته راه در مدرسه عالی طرق و شوارع مسکو، دو نفر برای مدرسه عالی فنی مسکو، یک نفر برای مدرسه عالی مهندسی معماری مسکو، یک نفر در مدرسه عالی الکترونیک و مکانیک مسکو، یک نفر در آکادمی معدن شناسی مسکو، دو نفر در آکادمی کشاورزی مسکو و پنج نفر

در مدرسه عالی پزشکی حاجی ترخان قابل پذیرش هستند. (۶)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست سید حسن مدرس تشکیل جلسه داد. ابتدا اعتبارنامه قوام السلطنه نماینده مشهد که با ۱۵۴۹۱ رأی به نمایندگی انتخاب شده بود قرائت شد. چون یک نماینده با این اعتبارنامه مخالفت کرد، موضوع طبق آیین نامه به جلسه بعدی موکول شد. دستور بعدی قانون استخدام قضات عدلیه بود. (۷)

* تلگرامی از مشهد برای مجتهد اردبیل

امروز تلگرامی به امضاء شش نفر از علمای خراسان به حاج میرزا علی اکبر آقامجتهد (۸) روحانی صاحب نفوذ اردبیل رسید که می گفت در این جا بخشی از زمین های دولتی را به امریکاییها اختصاص داده اند «که در آنجا ابنیه ضد اساس مذهب اسلام ... تأسیس» کنند. در این نامه از مجتهد اردبیل تقاضا شده است در پیش گیری از این موضوع اقدام کند. امیر لشکر شمال غرب با ارسال این خبر به وزارت جنگ از وزیر خواست «به وزیر پست و تلگراف قدغن شود که به رئیس تلگراف خانه اردبیل دستور دهند این قبیل مخابرات را به مقصد نرسانده و انتشار ندهند که تولید اختلال حواس طوایف شود.» (۹)

[تصویر] حاج میرزا علی اکبر آقای مجتهد

* بمباران سلیمانیه

پس از اخطار انگلیس به شیخ محمود مبنی بر ترک سلیمانیه و آمدن به بغداد و امتناع شیخ محمود، امروز نیروی هوایی انگلیس در عراق، سلیمانیه را بمباران کرد و در اثر همین اقدام شیخ محمود مجبور به ترک سلیمانیه شد. (۱۰)

* بازگشت سلطان فتح الله خان

مؤید حضور کارگزار رشت امروز به وزارت امور خارجه نوشت که سلطان فتح الله خان که از اجزاء و افراد خالو قربان بود و از انزلی به تبریز رفته بود و مدتی هم در تهران توقیف بود اینک وارد انزلی شده و با ویس کنسول مرآوده دارد. (۱۱) منظور از ویس کنسول به احتمال زیاد، نایب کنسول روسیه است.

* ناامیدی معتمد الوزاره از ادامه مذاکرات سرحدی با نماینده روسیه

معتمد الوزاره رئیس کمیسیون سرحدی ایران در ماکو امروز در گزارشی به کارگزاری آذربایجان نوشت که گفت و گوهای مرزی با مسیو دوسون مسئول طرف روسی منتج به نتیجه نمی شود. او اظهار داشت که تصور می کردم موضوع ظرف سه ماه تمام شود، اما دگرگونیهای پدید آمده در مرکز و مذاکرات

۲- علی محمد خان ملقب به شریف الدوله که مدتی به وزیرزاده معروف بود و بعدها شهرت بنی آدم را پسندید و بدان مشهور گردید، در ۱۲۹۲ ق در کاشان به دنیا آمد. پدرش میرزا محمد علی تعجب کاشانی و از خانواده غفاری و از عموزادگان صاحب اختیار و معاون الدوله بود. بخشی از تحصیلاتش را در کاشان گذرانده، در مدرسه علوم سیاسی آن را ادامه داد. آنگاه به وزارت خارجه رفت و همزمان با نهضت مشروطیت کنسول ایران در بادکوبه (باکو) شد. در ۱۳۲۷ ق کارگزار گیلان گردید. تا اینکه با برخورداری از جایگاهی که میان مردم آن نواحی به دست آورده بود، در دوره دوم مجلس شورای ملی به نمایندگی برگزیده شد. اما پیش از آنکه عمر مجلس به سر آید به وزارت خارجه انتقال یافت و ریاست اداره انگلیس را برعهده گرفت. سپس معاون وزیر امور خارجه شد؛ چندی بعد به معاونت وزارت جنگ رسید؛ در حوالی ۱۳۳۲ ق کارگزار کل آذربایجان شد تا اینکه به تهران فراخوانده شد و معاونت وزارت داخله را به عهده گرفت؛ در ۱۳۳۶ ق/ ۱۲۹۷ ش به حکومت کردستان رفته، اندکی بعد حکومت لرستان و بروجرد را هم بدو سپردند؛ سه سالی در آنجا بود. در اوایل سلطنت رضا پهلوی والی آذربایجان شد؛ چندسالی گذشت و به استانداری خراسان منصوب گردید. بنی آدم در سالهای پایانی عمرش حس شنوایی اش را از دست داده، چند سالی را به انزوا گذراند تا در ۱۳۲۴ ش درگذشت (ایران نو، شماره ۲۰ (۳۰ شعبان ۱۳۲۷)، ص ۲؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۱، صص ۳۱۳ و ۳۱۴).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۳-۵۲-۱۳۰۱.

۴- همان، ۱۲-۸-۶۳-۱۳۰۱.

۵- همان، ۳۵-۵۴-۴۵/۲-۱۳۰۱.

۶- همان، ۱-۴۳-۳۲-۱۳۰۱. پیش از ۱۲۶۷ ق تعدادی از ایرانیان به صورت پراکنده به روسیه رفته، با هزینه شخصی در مدارس آن کشور تحصیلات خود را ادامه می دادند. اما در این سال شش نفر ایرانی به روسیه اعزام شدند تا حرفه و فن بیاموزند. سرپرستی این عده را حاجی میرزا محمد تاجر تبریزی به عهده داشت که به خوبی از عهده کار برآمد و همه محصلین اعزامی حرفه هایی را یاد گرفته، پس از بازگشت به ایران در ۱۲۷۰ ق کارخانه هایی چون شکرریزی، چدن سازی، چیلانگری (قفل و کلیدسازی) و نجاری را دایر کردند. روسها ایرانیان را به رایگان در مدارس خود نمی پذیرفتند، از این رو بیشتر، خانواده های متمول می توانستند فرزندان خود را به روسیه یا دیگر ممالک اروپایی رهسپار ساخته، مقدمات تحصیل آنان را در سطوح عالی فراهم کنند. رغبت برای تحصیل در مدارس روسیه پس از انقلاب ۱۹۰۵ م میان ایرانیان رو به فزونی گذاشت و هر ساله عده ای راهی روسیه شده، در مدارس ابتدایی و عالی شهرهایی چون پترزبورگ، مسکو، بادکوبه، تفلیس درس می خواندند. افزون بر این فرزندان و وابستگان کارگزاران و وابسته های سفارت ایران در روسیه با برخورداری از امکانات موجود می توانستند تحصیلات خود را ادامه دهند. از جمله ایرانیان مشهوری که تحصیلات خود را در آن کشور گذراندند می توان افراد زیر را نام برد: میرزا حسن خان مشیر الدوله (پیرنیا) که در رشته حقوق در دار الفنون مسکو درس خوانده، پس از بازگشت به ایران مشاغل مهمی همچون نمایندگی مجلس شورای ملی و وزارت را به عهده گرفت. عبدالحسین خان معزز الملک (تیمورتاش) که در پترزبورگ درس خواند و پس از ۶ سال از مدرسه نظام در رسته سواره نظام نیکلا با درجه ممتاز فارغ التحصیل شده، بعدها در دوره سلطنت رضا پهلوی به وزارت دربار رسید. میرزا حسن خان ارفع و پسرش میرزا رضا خان ارفع از دیگر ایرانیانی هستند که در روسیه تحصیلات خود را پی گرفته اند. (سرمد، اعزام محصل به خارج از کشور «در دوره قاجاریه»، صفحات متعدد؛ مستوفی، شرح زندگانی من یا ...، ج ۲، صص ۸۰ تا ۸۶). نکته قابل توجه در این خبر تعداد بالای ظرفیت پذیرش دانشجو در رشته های علوم اجتماعی است. روسیه با پیکان ایدئولوژیک خود برای

نفوذ به کشورهای دیگر نیازمند مبلغان بومی بود و آموزش دادن چنین افرادی طبعا در رشته های علوم انسانی اهمیت ویژه ای داشت.

۷- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۰، صص ۱ و ۲.

۸- میرزا علی اکبر اردبیلی از علمای پرنفوذ اردبیل در عصر خود است. او فرزند حاج میرزا محسن مجتهد اردبیلی است که در ۱۲۹۶ ق در اردبیل متولد شد. مقدمات و سطح را در زادگاه خود و زنجان و بروجرد آموخت. آنگاه راه نجف اشرف را در پیش گرفت و از درس آیات عظام میرزای شیرازی، سید حسین کوه کمری و دیگر اعظام آن حوزه بهره برد و به درجه اجتهاد رسید. سپس به اردبیل بازگشت و مرجع امور دینی مردم آن سامان شد. او را پس از درگذشت حاج میرزا صالح مجتهد عالم بلا- منازع محل خود دانسته اند. در این اوان ایران با وقایع مهمی مواجه شد که از مهم ترین آنها ضعف دولت قاجار، آغاز نهضت مشروطیت، و جنگ جهانی اول بوده، به همین سبب آیت الله میرزا علی اکبر آقای مجتهد در کانون این وقایع در منطقه اردبیل قرار گرفت. در وعظ و خطابه ها به امور جاری کشور می پرداخت. در مذهب همواره به دنبال اجرای دقیق دستورات اسلام بود. در چندین واقعه تلگرام هایی به تهران برای آگاهی بخشیدن به حکومت مرکزی فرستاد که از جمله آنها تلگرامی است که در ۱۳۰۶ ش هنگام فتنه وهاییها خطاب به رضا شاه ارسال کرد. بیشتر تلگرامها و نامه هایی را که وی در موضوعات مختلفی به رضا پهلوی فرستاده و دریافت کرده، در کتاب تاریخ اردبیل و دانشمندان آمده است که برخی از آنها از اهمیت تاریخی برخوردار است. اثبات تقلید میت، صورت سؤال و جواب راجع به واقعه زید و رساله ای درباره قیامت از آثار وی است. میرزا علی اکبر در ۲۵ شعبان ۱۳۴۶/۲۶ بهمن ۱۳۰۶ درگذشت و جنازه اش در گوشه مسجد خود (اردبیل) به امانت گذاشته شد؛ و بنا به وصیت آن مرحوم پس از ۲۲ سال به کربلا منتقل و در پایین پای سید الشهداء مدفون گردید. (موسوی اردبیلی نجفی، تاریخ اردبیل و دانشمندان، ج ۲، صص ۱۳۰ تا ۱۴۹؛ واعظ خیابانی، علمای معاصرین، صص ۳۹۴ و ۳۹۵).

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۲۹.

۱۰- همدی، کردستان و کرد در اسناد...، ص ۸۹. چند روز پیش از مباران، اعلامیه هایی در سطح منطقه توزیع شد که با امضاء سرپرستی کاکس نماینده عالی انگلیس در بین النهرین بود. در این اعلامیه خطاب به مردم نوشته شده بود که شیخ محمود با کمک عثمانیها می خواست کردستان را محو نماید. «آمدن او را به بغداد اخطار نمودم مشار الیه احمقانه اخطار مرا رد نمود و به این جهت مجازات او را ضروری دانستم.» (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۳۸).

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۰.

بیش از حد خارج از موضوع در این کمیسیون موجب شده که راه به جایی نبرم. او تصریح کرد که دویسون کارشکنی می کند و با این شیوه کمیسیون سرحدی به نتیجه ای نخواهد رسید. (۱)

معمد الوزاره امروز در خبر کوتاه دیگری به وزارت امور خارجه نوشت که مدتی است «قوای ملیون عثمانی» از طرف ارزروم و دیگر نقاط حرکت کرده به طرف موصل می روند. (۲)

۱- همان، س ۱۳۰۲، پ ۲، ص ۳۰.

۲- همان، س ۱۳۰۲، پ ۲، ص ۲۷. موضوع در دوم اردیبهشت ۱۳۰۲ به وزارت جنگ منعکس شد. (همان، پ ۲، ص ۲۵).

یکشنبه ۱۳ اسفند ۱۳۰۱/۴ مارس ۱۹۲۳/۱۶ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. مهم ترین دستور امروز بررسی برنامه دولت بود.

آیت الله سید حسن مدرس در مخالفت با این برنامه سخنرانی مفصلی کرد که در طول جلسات سال ۱۳۰۱ سابقه نداشت.

متن کامل این سخنان در منابع متعدد درج شده است.

[تصویر] آیت الله سید حسن مدرس

مدرس در مخالفت با برنامه دولت گفت من به وظیفه نمایندگی خود عمل می کنم؛ مستوفی الممالک از اشخاص خوب و صالح است اما خوبی شخص غیر از کاردان و سیاستمدار بودن است. او ضمن تأیید نمایندگان فعلی گفت:

«ولی بنده در این شهر شما و مملکت شما معتقد به سیاست هیچ یک از رجال نیستم و هیچ رجلی را سراغ ندارم که از خودم بالاتر باشد.» وی با اظهار امیدواری که این بیان دلیل بر جهل مرکب نباشد، ادامه داد برخی از دولتمردان مثل «شمشیر برنده هستند برای موقعی، بعضی هم شمشیر مرصع هستند برای موقعی.» و با این بیان مستوفی الممالک را شمشیر زینتی دانست و سپس مواد برنامه را نقد کرد و آنها را مسائل کلی برشمرد که امکان سنجش آنها وجود ندارد. مدرس یک یک مواد برنامه را که کدام عملی است و کدام غیر عملی یاد نمود و آرزو کرد موضوع سربازگیری عملی شود چرا که «حفظ حدود و ثغور ممالک اسلامی وظیفه هر شخص مسلمان است و تمام دنیا از ما گرفته اند و حالا ما در دنبال همه مانده ایم؛ و اول روز سعادت مملکت روزی خواهد بود که دست به این کار زده شود و من امیدوارم که به همت نمایندگان محترم، دولت حالیه و آقای وزیر جنگ حالیه این قدم برداشته شود.» (۱)

* نارضایتی امیر لشکر غرب از برخورد امیر لشکر شمال غرب

احمد خان امیراحمدی امیر لشکر غرب از اینکه پس از گذشت شش ماه مذاکره و دو ماه توقف در تهران هنوز هم امیر لشکر شمال غرب مایل است به خواسته خود عمل کند، ابراز تأسف کرد و یادآور شد که او به جای فرستادن توپهای روسی کوهستانی، دو عراده توپ شنیدر فرانسوی فرستاده که فشنگ آن در ایران وجود ندارد. غیر از این دو عراده توپ صحرائی هم که در زنجان باید تحویل ما می دادند فقط چهار گلوله دارد. وی در ادامه این گلایه به وزیر جنگ نوشت که نمی توانم باور کنم به انجام و سرعت جریان امورات نظامی غرب علاقه مند نیستید، از طرفی سر از این اشکال تراشیها در نمی آورم. او در پایان این تلگرام خواست توپها را به

آذربایجان باز گردانند. «اگر من توانایی داشته باشم با توپهای خراب فعلی لشکر انتظامات را برقرار می‌نمایم.» (۱) پس از رسیدن این نامه به مرکز، به امیر لشکر شمال غرب دستور داده شد توپهای فرانسوی را پس گرفته، توپهای روسی را به لشکر غرب بفرستد. (۲) از دیگر خبرهای تسلیحاتی آن که امروز از طرف وزارت جنگ به حکومت خمسه دستور داده شد چهارصد گلوله توپ صحرایی و دویست گلوله توپ کوهستانی را که از تبریز به طرف تهران حمل می‌شد در آن جا نگه داشته تحویل مأمور لشکر غرب شود. (۳)

* دستور باز گرداندن خانواده امیر اعظم

پس از قتل سلیمان خان امیر اعظم به دست عباس خان امیر مخصوص و غارت اموال او، خاندان امیر اعظم کوچ کرده، در خاک عراق و شهر مندلی [در اصل سند مندلیح] اقامت گزیدند. امروز رضا خان وزیر جنگ از امیر لشکر غرب خواست «هرچه زودتر وسائل تأمین و جلب متحصنین مندلیح به خاک ایران را فراهم آورد.» (۴)

[تصویر] نفر دوم از سمت چپ: عباس خان امیر مخصوص

* اعلام نظر رئیس تیپ مستقل شمال درباره تبعید روحانیان لنگرود

رئیس تیپ مستقل شمال امروز نظر خود را درباره دستگیری و تبعید روحانیان لنگرود به وزارت جنگ چنین نوشت که حاکم لنگرود ابتدا از اجتماعات این روحانیان جلوگیری به عمل آورد و چون علما از اقدام به آن خودداری کردند، دستگیر و تبعید شدند. البته تا حدی رضایت خاطر تبعیدشدگان را در رشت به دست آورده ام اما علمای گیلان خواستار عزل و محاکمه حاکم نظامی لنگرود هستند. حاکم لنگرود در این اقدام خود بی‌سیاستی به خرج داده، اما اگر علیه او اقدامی شود از اقتدار دولت کاسته خواهد شد. «عقیده بنده این است که علما را به محل خود برگردانده و از حکومت هم موقتا نگاهداری شود.» (۵) با رسیدن این نظر، رضا خان کلیات آن را پذیرفت، اما دستور داد رئیس تیپ مستقل شمال «به طور محرمانه شدیداً از حکومت لنگرود مؤاخذه نماید که چرا برخلاف سیاست این گونه رفتار کرده است.» (۶)

* خلع سلاح طوایف شاهسون

عبدالله طهماسبی در تلگرام امروز خود به وزارت جنگ اطلاع داد که اینک خلع سلاح از طوایف شروع شده است. او پیش از این موفق شد سلاح خوانین منطقه را که عمدتاً تجهیزات سنگین مثل توپ بود بگیرد. طهماسبی امیر لشکر شمال غرب افزود که در چنین موقعیتی قاچاق اسلحه به سمت جنگل فزونی خواهد گرفت؛ و بهتر است به فرمانده قوای گیلان دستور داده شود که او نیز جمع آوری اسلحه را آغاز کند. وی در پایان اشاره کرد که طایفه سردار مقتدر طالشی آماده تحویل اسلحه خود است. (۷) طهماسبی برای خلع سلاح سردار مقتدر اعلام آمادگی کرد.

* اعتراض بازرگانان به اقدام ونشترک

امروز مستشار الدوله از بندر جز به وزارت امور خارجه گزارشی ارسال کرد که بنگاه روسی ونشترک اعلامیه ای توزیع کرده که هرکس بخواهد کالایی به روسیه حمل کند باید از این اداره تقاضا کند. این تقاضا باید به سفارت منعکس شده، پس از کسب اجازه با گرفتن ۲٪ مالیات می توانند کالا را به روسیه حمل کنند. بازرگانان ایرانی از این اقدام برآشفته شده اند و از مأموران دولتی خواسته اند اگر این نوع دخالت در امور بازرگانی لغو نشود، از حمل کالا توسط ونشترک ممانعت خواهند کرد. مستشار الدوله در خاتمه نوشت که تجار ایرانی منتظر پاسخ هستند. (۸)

* آغاز مذاکرات سرحدی در بیله سوار

بنا به نوشته روزنامه ایران برای رفع اختلافات اتباع روس و ایران در مرز بیله سوار اخیرا کمیسیونی مرکب از نمایندگان دو دولت در این منطقه تشکیل شده، برای رفع اختلافات مرزی وارد مذاکره شده اند. (۹)

* اعطای نشان به رئیس کابینه وزارت فواید عامه

ساعده السلطان رئیس کابینه وزارت فواید عامه بنا به پیشنهاد این وزارت خانه و موافقت احمد شاه یک قطعه نشان شیر و خورشید درجه اول با حمایل قرمز گرفت. (۱۰)

* ارجاع موضوع زمین های خریداری شده امریکاییها به ریاست وزراء

پس از پاسخی که وزارت جنگ از امیر لشکر شرق در مورد اقدامات امریکاییها در مشهد گرفت، شکایت علمای آن شهر (ر. ک: ۳ اسفند) و پاسخ حسین خزاعی امیر لشکر شرق را (ر. ک: ۸ اسفند) امروز به ریاست وزراء مستوفی الممالک فرستاد و درخواست جواب کرد. (۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۴، ص ۱۱۰.

۲- همان، پ ۱۴، ص ۱۰۹.

۳- همان، پ ۱۴، ص ۱۱۳. بنابر آنچه عبد الله طهماسبی چند روز بعد به وزارت جنگ نوشت، یادآور شد که قرار است اسلحه لشکر شمال غرب از نوع روسی باشد به همین دلیل توپهای فرانسوی را به لشکر غرب فرستادم. اگر در تلگرام اول یادآوری می شد که سلاحهای ارسالی باید روسی باشد، توپهای روسی را به لشکر غرب ارسال می کردم (همان، پ ۱۴، ص ۱۰۵)

۴- همان، پ ۲۰، ص ۱۸.

۵- همان، پ ۱، ص ۵۶.

۶- همان، پ ۱، ص ۵۵.

۷- همان، پ ۱، ص ۱۰۶.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۸-۲-۴۹-۱۳۰۱.

۹- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۰، ص ۲.

۱۰- همان جا.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۳۱.

دوشنبه ۱۴ اسفند ۱۳۰۱/۵ مارس ۱۷/۱۹۲۳ رجب ۱۳۴۱

* نبود اعتبار برای کشیدن سیم تلگرام

در پی درخواست رضا خان وزیر جنگ از وزارت پست و تلگرام برای کشیدن سیم تلگرام بین اردبیل و خلخال، از وزارت یاد شده به وزارت جنگ اطلاع داده شد که این سیم کشی ۵۷۰۰ تومان هزینه دارد و اینک چنین وجهی موجود نیست. «به علاوه موقع و هوای آن صفحات هم حالیه اقتضای اقدام ندارد. در سال نو باید با تحصیل اعتبار و تصویب نامه اقدامات مقتضیه به عمل بیاید.» (۱)

[تصویر] آرامنه در خلخال قدیم

* ادامه خلع سلاح در آذربایجان

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب اطلاع داد که امروز ید الله برادر نجفقلی آلارلو یک قبضه پنجاه تیر به اداره لشکر تحویل داد. (۲)

* دستور وزیر جنگ به اعدام سارقان

حسین خزاعی امیر لشکر شرق امروز خبر داد که در نتیجه تعقیب و گریز افراد این لشکر سارقین خط دزدان که چهار نفر بلوچ هستند دستگیر شده اند. امیر لشکر شرق آنها را مستحق اعدام دانست و این خبر را امروز به وزارت جنگ فرستاد. وزیر جنگ هم در حاشیه این تلگرام نوشت: «اعدام شوند.» (۳)

* ناسازگاری مالک بروجن با مأموران قشون

محمود آیرم امیر لشکر جنوب از اصفهان خبر داد که اخیراً علی قلی سارق که مدت‌ها مصدر شرارت و راهزنی بوده با چند نفر از اتباعش در بروجن که ملک شهاب السلطنه است دستگیر شدند و با حکم سهام السلطنه برادر او به زندان افتادند. اما وقتی اداره قشونی و حکومت از موضوع آگاه شدند و برای جلب دستگیرشدگان به بروجن رفتند، دزد را آزاد کردند و گفتند که فرار کرده است. رفتار اهالی بروجن هم با مأموران اداره قشون غیر مناسب بود. (۴)

* پرهیز دادن امیر لشکر غرب از تعرض به حاکم همدان

پس از شکایت گسترده مردم همدان از موفق الدوله حاکم همدان و درخواست امیر لشکر غرب برای جلوگیری از حرکت او به تهران و مشخص کردن اموالی که تصرف کرده (ر. ک: ۹ اسفند) رضا خان وزیر جنگ امروز از او خواست این کار را نکند. «چون موفق الدوله سمت حکومت را دارا بوده اهانت به مشار الیه برای دولت نیز موهن می باشد. علی هذا بهتر این

است که اهالی شکایت خود را به مرکز مراجعه نموده، و شما به هیچ وجه در این باب مداخله ننمایید.» (۵)

* نظر رئیس قشون رشت درباره حاکم آینده گیلان

محمد حسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال در تلگرام امروز خود به وزارت جنگ گزارش کرد که براساس شنیده ها آصف الدوله به عنوان حاکم گیلان انتخاب شده است. «مطابق اطلاعات محلی مشار الیه بی حال است. در صورت صلاحدید

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۴۱.

۲- همان، پ ۱، ص ۱۰۹.

۳- همان، پ ۱۰، ص ۱۴.

۴- همان، پ ۳، ص ۱۱.

۵- همان، پ ۲۰، ص ۷۵.

مؤید الدوله برای گیلان مناسب تر است.» (۱)

[تصویر] آصف الدوله

* توصیه وزیر جنگ به جلب سالار رشید و برادرش

رضا خان وزیر جنگ به عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب توصیه کرد «کوشش کنید که سالار رشید و ضرغام را جلب نمایید که آلوده به عملیات نشوید.» (۲) طهماسبی از رضا خان اجازه خواسته بود با عملیات نظامی این دو را تسلیم کنند. (ر. ک: ۹ اسفند)

* گزارشی از دزداب

بنا به گزارش کفیل تپ قائنات و سیستان، رضا قلی افشار، کنسول انگلیس در دزداب به تازگی اظهار کرده جاده نظامیان ایران باید تغییر پیدا کند و از محوطه انگلیسها عبور و مرور نکنند. بنابراین گزارش، کفیل تپ اظهار می دارد این حرف را او نباید بزند؛ ما باید به آنها بگوییم کجا بیایند و کجا بروند.

اینجا خاک ایران است و ما هم ایرانی هستیم. کنسول انگلیس اظهارات دیگری هم کرده که ایرانیها حق ندارند به سنگرهای آنها بروند و مشق کنند. رضا قلی افشار هم در این مورد پاسخ داده که باید از مافوق خود حکم بیاورید. در این گزارش از اوضاع منطقه هم یاد شده است. خوانین و سردارهای بلوچ را تحریک کرده اند در اطراف دزداب شرارت بکنند. خبر دیگر آن است که علیشاه جان رئیس طایفه بلوچ ناروئی با عده ای کامل برای غارت به صفحات قائنات حرکت کرده است. با این که این خبر تأیید نشده، اقدامات پیش گیرانه صورت گرفته است. (۳)

* بودجه سال ۱۳۰۱

وزارت مالیه امروز اطلاع داد که بودجه کشور در سال جاری (۱۳۰۱) معادل ۲۰ / ۵۹۹ / ۷۰۰ تومان بوده است. (۴)

۱- همان، پ ۱۹، ص ۱.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۲۶.

۳- همان، پ ۱۰، ص ۱۷.

۴- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، ج ۱، ص ۳۶.

سه شنبه ۱۵ اسفند ۱۳۰۱/۶ مارس ۱۹۲۳/۱۸ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز ابتدا قرار بود اعتبارنامه قوام السلطنه مطرح شود اما به خواست خود او به جلسه بعدی موکول شد. مدرس اعتراض کرد که نمی توان این دستور را خارج کرد مگر به رأی اکثریت. پس از مذاکراتی مقرر شد طرح اعتبارنامه به جلسه آتی انتقال یابد. سپس برنامه دولت در دستور کار قرار گرفت.

[تصویر] بهار (ملک الشعرا)

ملک الشعرا به عنوان مخالف از این برنامه انتقاد کرد. پس از صحبت موافقان، در وقت تنفس مشاجراتی که تا حدودی در صحن مجلس شکل گرفته بود در بیرون از صحن ادامه یافت و کار به زدو خورد هم کشید و گویا ملک الشعرا نماینده ای را که نسبت به او فحاشی کرده بود، به باد کتک گرفت. بعد از ظهر که جلسه بار دیگر تشکیل شد، مؤتمن الملک رئیس مجلس اظهار داشت: «چون در خارج پارلمان قضیه ای حادث شده است برطبق ماده ۱۳۴ بایستی به اطلاع مجلس شورای ملی برسد. در خارج بین چند نفر از نمایندگان گفتگویی شده است و بالاخره منجر شده است به بعضی اعمالی که شبیه به جنحه است. برحسب وظیفه بنده تحقیقات مقدماتی کردم ولی چون هنوز بر بنده معلوم نشده است که منشأ اصلی این قضیه و اشخاصی که شریک بودند کی ها بوده اند این است که چنین صلاح دیده شود که مطلب به عرض مجلس برسد و از آقایان خواهش شود که این مطلب را اینجا عنوان نفرمایند تا در ثانی در هیأت رئیسه مطلب عنوان و تحقیق شده بعد به عرض مجلس برسد.»^(۱)

* فرستادن یادداشت سفارت انگلیس به وزارت جنگ

پس از یادداشت اعتراض گونه ای که سفارت انگلیس در تهران به وزارت امور خارجه فرستاد (ر. ک: ۱۱ اسفند) و در آن از اقداماتی که در منطقه کرمانشاه علیه منافع انگلیس شده یاد کرد، یادداشت مزبور امروز به وزارت جنگ ارسال گردید.

مشابه این یادداشت به کارگزاری کرمانشاه هم فرستاده شد. در نامه ای که به وزارت جنگ رفت، خواسته شده بود «به امیر لشکر غرب تعلیمات لازمه صادر نمایند که به اتفاق کارگزاری تحقیقات و اقدامات مقتضیه به عمل آورند و رفع اشکالات متضمنه بشود.»^(۲)

* اخباری از سالار رشید طالشی

بنابر گزارش نماینده قشون در آستارا، سالار رشید طالشی گماشتگان خود را برای آوردن حاکم آستارای روس فرستاده و

۱- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۵۷؛ روزنامه ایران، شم ۱۳۳۲، ص ۱؛ روزنامه نوبهار، شم ۲۲، ص ۳۵۱؛ عاقلی، روزشمار تاریخ ایران، ج ۱، ص ۱۷۶.

گویا ملاقاتی هم بین آنها صورت گرفته است. ضرغام طالشی هم دو عراده توپ در بلندیهای منطقه مستقر کرده است.

آخرین خبر هم این که خواهرزن رشید طالشی که برای آوردن دختر خود به خاک روسیه رفته، توسط روسها توقیف شده و فعلا در زندان حکومت آستارای روس است. (۱)

* پیشنهاد دیپلماتیک امیر لشکر شمال غرب

عبدالله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب امروز در پیشنهادی به وزارت جنگ با اشاره به خلع سلاح طوایف مرزنشین ایران در منطقه آذربایجان نوشت که «فقدان تحکیمات» مرزی زمینه را برای غارت ایلات ایرانی توسط روسها فراهم کرده است.

در این موقعیت لازم است برای پیش گیری از تجاوزات «فعلا» با سفارت مربوطه مذاکرات لازمه به عمل آید که در آتیه اشکالاتی فراهم نشود. (۲)

* دیدار بصیر الدوله با شومیاتسکی، وزیر مختار روسیه

بنا به تقاضای وزیر مختار شوروی در تهران، بصیر الدوله نماینده ویژه احمد شاه امروز در محل سفارت با او دیدار کرد.

در این ملاقات شومیاتسکی با اشاره به شایعاتی که می گوید در گیلان روسها با اشرار آن منطقه هم آهنگ شده اند تا بنای شورش بگذارند و یا جمعی از روسها در اطراف نخجوان بنای شرارت گذارده اند و با جمعی از ایرانیان ناراضی و تبعیدی هم دست شده اند، گفت که همه اینها نادرست است. این شایعات توسط دشمنان ما (انگلیس) منتشر می شود تا در جراید انعکاس یابد و ذهن ملت ایران نسبت به ما بدبین شود.

او از بصیر الدوله خواست تا موضع روسیه شوروی را در باب این شایعات به اطلاع احمد شاه برساند. (۳)

* اعتصاب آژانها در اراک

بنابر اطلاع رسیده از عراق (اراک) امروز همه آژانهای شهر و اجزای نظمی به تلگراف خانه آمده، متحصن شدند. آنها «با یک حالت رقت آور مطالبه حقوق می نمایند». (۴)

* دردسر ایرانیان مقیم نخجوان برای ورود به ایران

کنسولگری ایران در نخجوان خیر داد که حدود یک ماه است روادید صادر شده برای مسافران در اداره حکومتی نخجوان توسط مأمور حکومت روسیه (آسوب پست) تأیید نمی شود. پیش از این با پرداخت ۱۵ منات طلای روس روادید صادر می شد، اما اکنون مقرر شده ایرانیانی که می خواهند از نخجوان راهی وطن شوند باید برای تأیید روادید به تفلیس بروند و این کار غیرممکن است. کنسول نخجوان اضافه کرد این محدودیت برای پیک کنسولگری که هفته ای یک بار راهی ایران می

شود نیز گذاشته شد که با مقابله به مثل و تهدید به این که با نمایندگان روسیه در داخل ایران چنین معامله ای خواهد شد موضوع حل شد. اما مسافران و تاجران ایرانی از وضع موجود شاکی هستند. مذاکره برای استثناء کردن ایرانیان شروع شده است، اما تاکنون نتیجه ای به دست نداده است. (۵)

* طوایف سرکش مرزی آذربایجان

کارگزار آذربایجان، قوام الوزاره، امروز و در پی درخواست وزارت جنگ نام و شرح مختصری از طوایف سرکش منطقه را به مرکز فرستاد. او با نام بردن از ۵ طایفه ولدی، شیخ کانلو، ممی کانلو، بالیانلو، دوکانلو و ذکر سران آنها، بیشترشان را متحدان سیمیتقو دانست و احتمال داد که در بهار آینده بار دیگر شرارت‌های خود را از سر گیرند. (۶)

۱- همان، پ ۱۶، ص ۷.

۲- همان، پ ۱۱، ص ۵۵. این دومین باری است که امیر لشکر شمال غرب خطر هجوم روسها را به طوایف خلع سلاح شده و مرزنشین آذربایجان یادآوری می کند. و این حکایت از آن دارد که چه بسا این اقدام با توجه به کامل نشدن ارتش و عدم امکان برای حضور در چنین مناطقی، کاری زود هنگام و بدون در نظر گرفتن عواقب آن برای مردم منطقه بوده است.

۳- هر وی بصیر الدوله، دو سال روابط محرمانه ...، ص ۸۰.

۴- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۸۵، ص ۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۳-۵۱-۱۶-۱۳۰۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲۶، صص ۳۹ و ۴۰.

چهارشنبه ۱۶ اسفند ۱۳۰۱/۷ مارس ۱۹۲۳/۱۹ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. دستور امروز نیز مانند چند روز گذشته برنامه دولت بود. در شور ماده سوم آیت الله سید حسن مدرس با بخشی از آن مخالفت کرد. این ماده درباره سربازگیری و اصلاح امور قشون و خرید سلاح بود. وی با اشاره به این که تمایل داشت وزیر جنگ هم حاضر بود و حرفهای او را می شنید، موضوع سربازگیری را امری تکلیفی دانست نه داوطلبانه و آرزو کرد اساس این ماده بر سربازگیری تکلیفی باشد، منتها وقتی جوانی به سربازی می رود باید اخلاق و دیانتش محفوظ بماند؛ رفتن به سربازی باید توأم با توجه به اخلاق باشد. مدرس درباره امنیت کشور و چگونگی تأمین آن صحبت کرد و پیش از آن از شیوه خرید اسلحه انتقاد کرد. «با این کیفیت حاضر همیشه یک پول هابی از ایران به خارج می رود و یک اسلحه های کهنه قدیمی با مخارج زیاد وارد این مملکت می شود که پس از چند صباح دیگر ابداً به کار نمی خورد.» مدرس پیشنهاد کرد دولت شالوده یک کارخانه اسلحه سازی را در کشور بریزد. (۱)

* ممانعت انگلیس از ورود اسلحه های جدید

سرهنگ اسماعیل خان که برای وارد کردن اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان در برلن به سر می برد، امروز پیامی از وزیر جنگ دریافت کرد که برای حمل اسلحه ها از برلن به ایران با سفارت انگلیس مذاکراتی صورت گرفته است.

انگلیس می گوید شما به انتقال اسلحه خریداری شده قبل از جنگ اکتفا نکرده در خیال خرید و حمل اسلحه تازه هستید.

انگلیس با حمل اسلحه های جدید موافقتی ندارد و فعلاً این کار غیرممکن است.

رضا خان در ادامه افزود: «باید اسلحه قدیم را بدو از راه هندوستان سریعاً حمل و سپس راجع به خرید اسلحه جدید و حمل آن از راه روسیه مخفیانه اقدام نمایید.» (۲)

* تکذیب سفارت انگلیس

وزارت جنگ در نامه ای که امروز به لشکر جنوب فرستاد نوشت که موضوع تشکیل پلیس نفت توسط کمپانی نفت جنوب از طریق وزارت خارجه و فواید عامه پی گیری شد و به سفارت انگلیس اعتراض گردید. جواب آنها تکذیب این خبر است. «لازم است قدغن فرمایید مدرک و منشأ راپرت مزبور را اطلاع دهید که حقیقت امر مکشوف گردد.» (۳)

* رسیدن نامه علمای مشهد به تبریز

در پی نامه پراکنی روحانیان مشهد در اعتراض به اقدام امریکاییان به خرید زمین برای ایجاد تأسیساتی، چون مدرسه، کلیسا،

بیمارستان و ... امروز نامه علمای مشهد به تبریز رسید.

حاکم نظامی آذربایجان خبر داد که این نامه خطاب به حجت الاسلام آقای حاجی میرزا صادق (۴) و سایر حجج اسلام بوده است: «امریکاییها در ارض اقدس، اراضی جهت اساسهای مضر به اسلام خریداری نموده، امید از توجهات مقدسه با داعیان در تقاضای از دولت علیه استرداد اراضی را از آنها فرمایید.» نام برخی امضاکنندگان نامه طباطبایی قمی، مرتضی رضوی، علی اکبر نهانندی، محمد نهانندی، حاج محمد هاشم، مرتضی ابن محمد تقی، محمد شورجانی بود. در پایان این گزارش آمده است که «حجج اسلام تبریز در صدد بودند ترتیب اثری به این تلگراف بدهند، فدوی ممانعت نمود.» (۵)

* انعکاس عملیات نظامی انگلیس در مناطق مرزی ایران

پس از آغاز بمباران سلیمانیه توسط انگلیس که از سیزدهم اسفند شروع شد، رئیس قوای مرزی بی آن که به جزئیات آن اشاره کند فقط با اشاره به این که سه روز است ده هواپیما از حدود سلیمانیه به بغداد می روند که پنج عدد آنها جنگی است و جنگ در نواحی کرکوک آغاز شده است، خواستار تقویت نیرو در مرزها از قصر شیرین تا آذربایجان شد. او یادآور شد با

۱- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۳۹۸ تا ۴۰۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۸، ص ۸۴.

۳- همان، پ ۱۰، ص ۷۰.

۴- میرزا صادق آقا مجتهد تبریزی فرزند میرزا محمد آقا مجتهد و نوه میرزا محمد علی اونساری قراجه داغی بود که همگی از عالمان درجه اول تبریز برشمرده می شدند. [تصویر] حاج میرزا صادق آقا میرزا صادق آقا در حدود ۱۲۷۳ ق در تبریز متولد شد و تحصیلات ابتدایی را در همان شهر به پایان رساند؛ در نوزده سالگی به همراه برادر بزرگ ترش میرزا حسن آقا مجتهد راهی نجف شد؛ در طی ۲۴ سال تحصیل علم از بزرگان نجف به درجه اجتهاد نائل گردید و مدتی نیز به تدریس و تربیت شاگرد همت گماشت. او در نجف تحت تأثیر استادش شیخ هادی تهرانی بود و پس از مراجعتش به ایران نظرات او را ترویج و بیان می نمود. میرزا صادق آقا در ۱۳۱۲ ق به ایران و زادگاهش مراجعت کرد. در جریان مشروطیت در عداد موافقان نهضت بود اما از موافقت خود بازگشت و تا مدتها پس از آن در کاری مداخله نکرد، تا اینکه در دوره رضا شاه به مخالفت با برخی قوانین از جمله قانون نظام وظیفه (سربازی) پرداخته، به دستور او بازار تبریز بسته شد. در پی این اقدام رضا شاه او و برادرش را به سردشت و سپس به قم تبعید کرد. میرزا صادق آقا پس از پایان دوره تبعید دیگر به تبریز مراجعت نکرد و در قم ماندگار شد، اما در انزوا به زندگی ادامه داد تا اینکه در ۵ ذی قعدة ۱۳۵۱ / ۱۰ اسفند ۱۳۱۱ درگذشت. میرزا صادق آقا از اوتاد زمان خود بود (مجتهدی، رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، صص ۱۰۳-۱۰۵). «مرحوم آیت الله العظمی آقا میرزا صادق آقا مجتهد تبریزی»، صص ۱۵۳-۱۴۳).

۵- همان، پ ۱۰، ص ۲۸.

این کار «از انقلابات ترک و کرد و غیره جلوگیری کامل به عمل می آید، از تبلیغات خارجی که قطعا بین عشایر شروع می شود جلوگیری شده و عظمت دولت در مقابل متنفذین و انظار خارجه محفوظ می ماند.» (۱)

* نامه ریاست وزراء درباره تبعید علمای لنگرود

امروز مستوفی الممالک نخست وزیر در نامه ای که به وزارت جنگ نوشت خبر از تلگرامها و گزارشهای متعدد رسیده درباره تبعید علماء لنگرود داد. «شکایاتی از محل می رسد که مقتضی است زودتر مرتفع گردد.» (۲) وزیر جنگ نیز در پاسخ ریاست وزراء نوشت که این اقدام با اطلاع حکومت گیلان بوده «با این حال برطبق دستوراتی که قبلا صادر شده بود تبعیدشدگان به محل خود معاودت و غائله مرتفع گردیده است.» (۳)

* درخواست وزیر جنگ برای راهی نکردن رئیس نظمیہ کرمان

رضا خان وزیر جنگ امروز از وزارت داخله خواست از عزیمت رئیسی که برای نظمیہ کرمان تعیین شده و در حال اعزام به آن شهر است جلوگیری کند. او یاد آور شد که در این خصوص حضورا توضیح می دهد. (۴)

* پیدا شدن آقا ضیاء در تنکابن

حضور آقا ضیاء پسر شیخ فضل الله نوری در منطقه مازندران که حساسیت وزارت جنگ را برانگیخته بود و دستور داده شده بود او را تعقیب کرده، از موقعیت او خبر دهند، اینک امیر اکرم حاکم مازندران با گزارشی که از مفتش منطقه ای به دستش رسید خبر می دهد که آقا ضیاء در تنکابن و با تشکیل انجمن مشغول دسیسه و برهم زدن نظم منطقه است. امیر اکرم بدون اشاره به این که تشکیل جلسه ها از چه روست و امنیت منطقه چگونه به هم ریخته خواستار دستوری برای روشن شدن وضعیت آقا ضیاء گردید. بازرس منطقه با نام بردن تعدادی از روحانیان تنکابن (آقا شیخ نور الدین، آقا سید علینقی حکیم، آقا میرزا یحیی و میرزا علی نقی) که با کسبه طالقانی و بعضی دیگر از تنکابنی ها این جلسه ها را تشکیل می دهند در گزارش خود نوشت که این گروه سابق بر این با بلشویکها مراد شده داشتند و حال هم با انقلابیون گیلان ارتباط پنهان دارند. (۵)

* پیشگیری از قاچاق اسلحه به جنگل

پس از پیشنهاد و توصیه امیر لشکر شمال غرب نسبت به آغاز خلع سلاح در منطقه گیلان برای پیش گیری از قاچاق اسلحه به جنگل در بهار آینده؛ و همچنین آمادگی طایفه سردار مقتدر طالشی برای تحویل سلاح هایشان (ر. ک: ۱۳ اسفند)، موضوع به رئیس تیپ مستقل شمال منعکس شد تا نظر خود را ابراز دارد. (۶) امیر لشکر شمال غرب پیش از این آمادگی خود را برای خلع سلاح طایفه سردار مقتدر طالشی اعلام کرده بود.

* دسته بندیهای سیاسی در اصفهان و شیراز

دسته بندیهای سیاسی در شهر اصفهان و شیراز از منظر گزارشی که امروز به وزیر جنگ داده شد، چنین است: در اصفهان مقامات شهر در دو گروه سیاسی دسته بندی می شوند.

یک گروه طرفدار سرتیپ حیدر قلی خان و یک عده طرفدار محمود آیرم امیر لشکر جنوب هستند. این دو دسته همیشه با یکدیگر اختلاف دارند «و این ... باعث تضعیف قشون و عدم پیشرفت و مانع حسن جریان امور گردیده». اما شیراز انجمن هایی دارد که مهمترین آنها فرقه دمکرات و جمعیت علمیه اتحاد اسلام است. فرقه دمکرات در شیراز به دو دسته دمکرات غربی و دمکرات شرقی بخش پذیر است. شرقیها طرفدار انگلیس و غربیها ابراز وطن خواهی و دوری از بیگانگان می کنند. جمعیت علمیه اتحاد اسلام خود را طرفدار وزیر جنگ می داند. (۷)

* صادرات نفت ایران در سال ۱۹۲۲

ایران در سال مسیحی ۱۹۲۲ به میزان ۲۲/۲۴۷/۰۰۰ بشکه نفت خام تولید کرد و از این محل ۵۰۰ هزار لیره درآمد داشت. (۸)

* امتناع علمای نجف از دیدار با فرمانده کل نظامیان انگلیس

سرجان سالمند فرمانده کل قوای نظامی انگلیس در عراق از بغداد راهی نجف شد تا به دیدار علمای این شهر برود. او به ویژه مایل بود با آیت الله سید ابو الحسن اصفهانی دیدار کند.

«ولی آقای معظم له فوراً به بهانه زیارت به کربلا آمد، در نتیجه فرمانده کل هیچ یک از آقایان علماء را ملاقات نکرد. اما جمعی از اعیان شهر و مشایخ عرب را طلبیده در حضور آنها مختصر خطابه خواند.» محمد حسن بدیع کارپرداز ایران در کربلا امروز این خبر را به وزارت امور خارجه فرستاد و افزود که سالمند در حضور حاضران در نجف شنید که «عراق عرب با وجود شما هیچ استقلالی ندارد و این مملکت را وقتی می توان مستقل شمرد که دست اجنبی در کار آن دخالت نداشته باشد.» بنابراین گزارش صاحب منصب عالی رتبه انگلیس بدون نتیجه از نجف به بغداد بازگشته است. (۹)

[تصویر] سرجان سالمند

۱- همان، پ ۱۰، صص ۱۱۱ و ۱۱۲. این عملیات مربوط به حمله قوای انگلیس علیه شیخ محمود بود. شیخ محمود پس از تخلیه سلیمانیه به طرف رواندوز رفت و در قریه دیزج به پیش قراولان قوای عثمانی برخورد؛ در همین زمان هواپیماهای انگلیسی مواضع شیخ محمود را بمباران کردند و شش نفر از یاران او را کشتند. (همان، س ۱۳۰۲، پ ۴۷، ص ۱۰۳).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۵۲.

۳- همان، پ ۱، ص ۵۱.

۴- همان، پ ۱۰، ص ۸۴. همچنان که در خبرهای دی و بهمن اشاره شد پس از آن که تیمور تاش حاکم کرمان با نظر کنسول انگلیس درصدد برآمد رئیس نظمیۀ کرمان را تغییر دهد و شخص مورد نظر خود را به این سمت بگمارد تا در انتخابات آتی مجلس، نمایندگان مورد نظر انگلیس از کرمان راهی مجلس شورای ملی شوند، نامه هایی میان او و وزیر جنگ

ردوبدل شد و در ن هایت وزیر جنگ رئیس نظمی آن جا را که یک فرد نظامی بود با یک نظامی دیگر تعویض کرد؛ اما این تعویض رضایت خاطر تیمور تاش را جلب نکرد چرا که او مایل بود فرد مورد نظر خود را به آن سمت برساند. اینک وزارت داخله کسی را برای تصدی این کار از مرکز اعزام می دارد که با مخالفت وزیر جنگ روبه رو می شود. این در حالی است که در یکی از تلگرام هایی که رضا خان به تیمور تاش فرستاد تذکر داد که بهتر است شخصی از مرکز برای گرفتن این پست بیاید.

۵- همان، پ ۱۰، صص ۳۹ و ۴۰.

۶- همان، پ ۱۹، ص ۷.

۷- همان، پ ۳، ص ۱۵.

۸- گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، ج ۱، ص ۳۶.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۵۴-۲۷-۱۳۰۲.

پنج شنبه ۱۷ اسفند ۱۳۰۱ / ۸ مارس ۱۹۲۳ / ۲۰ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز بعد از ظهر مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدا سردار معظم کردستانی (۱) نماینده کردستان در برابر اظهاراتی که از طرف نصرت الدوله شده بود، کردها را جزئی از ملت ایران دانست و اقدامات افرادی چون سیمیتقو را مربوط به کردها ندانست.

[تصویر] سردار معظم کردستانی

سپس برنامه دولت در دستور کار قرار گرفت، و مواد باقی مانده آن توسط نمایندگان موافق و مخالف نقد و بررسی شد و در نهایت از ۸۸ نماینده حاضر ۶۶ نفر به برنامه دولت رأی مثبت دادند. در این جلسه بار دیگر مدرس ضمن تمجید از شخصیت مستوفی الممالک، دولت فعلی را شایسته احراز قدرت ندانست. (۲)

* اعتصاب معلمان در رشت

کارگزار گیلان، مؤید حضور، امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که به دلیل نرسیدن حقوق معلمان، آنها مدارس را تعطیل کرده، از تدریس خودداری کرده اند. «این اقدام معلمان در انظار اثرات سوء خواهد بخشید. به حکومت امر فرمایید فوراً اقدام در رفع تعطیل بنمایند.» (۳)

* خطر سقوط خرم آباد

شریف الدوله حاکم بروجرد و لرستان در تلگرامی که برای وزارت داخله فرستاد هشدار داد اگر تا پیش از نوروز نیروی کافی به این منطقه اعزام نشود و عشایر از نواحی قشلاقی به بیلاق باز گردند، شهر خرم آباد به تصرف الوار درخواهد آمد.

وی تحرکات برخی از خوانین را در دیدار با ویلسن انگلیسی رئیس کمپانی نفت جنوب و گرفتن پول از او، قرینه ای برای اقدام آتی الوار در تهدید خرم آباد دانست. (۴)

* آخرین گزارش از وضعیت شیخ محمود

بنا به اخباری که نماینده مخفی فرمانده قوای ساوجبلاغ که با لباس مبدل برای ملاقات سیمیتقو و سید طه و ابلاغ پیام مسئولان قشون ایران، به سلیمانیه رفته بود می دهد، تقابل انگلیس و شیخ محمود بالا گرفته است. انگلیس اطراف سلیمانیه را بمباران کرده و اعلامیه ای در سطح منطقه توزیع کرده است. اعلامیه از شیخ محمود و اعضاء مجلس او خواسته است که هرچه زودتر از راه کرکوک، به بغداد بیایند.

۱- میرزا فرج الله آصف، ملقب به سردار معظم کردستانی، در ۱۲۶۰ ش در سنندج به دنیا آمد. میرزا علی نقی پدر آصف، از مالکان بانفوذ کردستان و از لشکرنویسان بود. علی نقی در ۱۳۱۳ ق به لقب آصف دیوان و پس از گذشت ده سال به آصف اعظم مشهور شد. این لقب سبب شد تا فرزندان وی نام خانوادگی آصف را برای خود برگزینند. میرزا فرج الله پس از پایان تحصیلات مقدماتی نزد حاج شیخ عبد الحمید متخلص به عرفان به نظام روی آورد و به فرماندهی قشون ظفر کردستانی رسید. در ۱۲۹۳ ش همزمان با بازگشایی مجلس شورای ملی به نمایندگی از کردستان به سومین دوره مجلس راه یافت و به سردار معظم کردستانی مشهور شد. این دوره به دلیل مهاجرت نمایندگان به قم و کرمانشاه در آبان ۱۲۹۴ تعطیل شد. انتخابات مجلس چهارم در اردیبهشت ۱۲۹۶ شروع و مجلس با چهار سال تأخیر در تیر ۱۳۰۰ آغاز به کار کرد. آصف در مجلس چهارم و پنجم نیز حضور داشت. وی در دوره پنجم از جمله نمایندگان بود که در ۹ آبان ۱۳۰۴ به ماده واحده خلع قاجاریه از سلطنت و واگذاری حکومت موقت به رضا خان رأی مثبت داد. پس از آن مجلس مؤسسان در آبان و آذر ۱۳۰۴ تشکیل شد که سلطنت ایران را به رضا خان انتقال داد. آصف نیز در این مجلس عضویت داشت و از جمله رأی دهندگان به آن ماده واحده بود. وی در دوره های هفتم تا سیزدهم نیز از طرف مردم سنندج نماینده مجلس شورای ملی شد، اما در دوره سیزدهم از نمایندگی استعفا کرد؛ هرچند دوباره در دوره بعدی به مجلس شورای ملی راه یافت، و در این دوره از اعضای شاخص گروه اکثریت به رهبری طاهری بود. آصف از جمله زمین داران صاحب نام سنندجی بود. با تعویقی که در تشکیل مجلس پانزدهم روی داد، احمد قوام حزب دمکرات ایران را به راه انداخت که آصف هم به عضویت آن درآمد و از منزل وی در سنندج به عنوان پایگاه اولیه نمایندگان حزب دمکرات سنندج استفاده می شد. آصف در ۱۳۲۴ ش مدتی سرپرستی فرمانداری شهرستانهای گروس و سنندج را به عهده داشت و در ۱۳۲۵ ش نیز به فرمانداری این دو شهرستان منصوب شد. در تیر ۱۳۲۶ برای دوازدهمین بار وارد پانزدهمین دوره مجلس شورای ملی گردید، و پس از پایان این دوره در ۱۳۲۸ به همراه ۵ تن دیگر با سمت نماینده کردستان در مجلس مؤسسان دوم حضور پیدا کرد. در انتخابات دوره شانزدهم مجلس شورای ملی و اولین دوره مجلس سنا، در ۱۳۲۸ ش، به عنوان سناتور انتخابی کردستان و کرمانشاه به مجلس سنا رفت. آصف تا پایان عمر در این مقام باقی ماند، تا اینکه در ۲۱ دی ۱۳۳۳ بر اثر عارضه قلبی درگذشت. (آرامش، خاطرات سیاسی، صفحات متعدد؛ متین دفتری، خاطرات یک نخست وزیر، ج ۲، ص ۳۶؛ اسناد احزاب سیاسی ایران، ج ۲، صفحات متعدد).

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۴، صص ۱ و ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۴۱-۳۲-۱۳۰۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۵۲.

طوایف هم قسم شده که با انگلیسها بجنگد. گویا شیخ محمود نزدیک به هزار تفنگچی دارد. سیمیتقو هم چند روز قبل با چهل نفر سوار از سلیمانیه خارج شده و نزد عباس آقا رئیس ایل پشت در رفته است. سرهنگ یوسف خان فرمانده قوای ساوجبلاغ می افزاید مأمور مخفی این قشون نامه ها و تلگرافها را تحویل داده تا به دست سیمیتقو برسد. پیام های شفاهی مأمور مخفی هم برای سید طه ارسال شده که وی پاسخ داده نیازی به پول ندارم، اما اگر سیمیتقو حاضر به بازگشت شد برای من هم اطمینان نامه بیاید برمی گردم. در پایان این گزارش آمده است که گویا انگلیس حدود هفتصد نفر از آشوریها را با چند عراده توپ در اختیار سید طه گذاشته است. (۱)

* فرار رافائیل آشوری از دست نظامیان

امروز بعد از ظهر رافائیل آشوری که باید به تبریز فرستاده می شد تا به اتهامات او رسیدگی شود، تحویل دو سوار از مأمورین اجرائیات حکومت نظامی قزوین می شود. در نزدیکی مهدی آباد وقتی در قهوه خانه استراحت می کردند، مأمور همراه رافائیل سرش از نوشیدن الکل گرم می شود؛ پس از راهی شدن، رافائیل از غفلت مأمور مست سود جسته، از قاطر پیاده می شود و خود را گم می کند. (۲)

* دیدار بصیر الدوله با شومیاتسکی

بصیر الدوله نماینده ویژه احمد شاه برای ارتباط با وزیر مختار روسیه شوروی امروز به دیدار شومیاتسکی وزیر مختار روسیه به سفارت آن کشور در تهران رفت و اظهارات احمد شاه را به اطلاع وزیر مختار رساند. پیام احمد شاه تأکید بر حفظ گسترش مناسبات بود و این که شبهات نمی تواند نظر او را نسبت به این روابط تغییر دهد. (۳)

* اعزام نماینده لشکر شمال غرب نزد سالار رشید

امیر لشکر شمال غرب امروز خبر داد که سرهنگ محمد علی خان را به عنوان نماینده نزد سالار رشید و ضرغام عشایر فرستاده است تا شاید موفق به جلب نظر او در اطاعت از دولت شود و به اردبیل بیاورد. (۴)

* نیاز وزارت جنگ به سیم مس

وزارت جنگ از وزارت مالیه خواست سیمهای مس اضافی خود را در تبریز به وزارت جنگ بدهد. متعاقباً تلگرافی نیز از ارکان حرب کل قشون به لشکر شمال غرب شد تا این سیمهای اضافی را که در کارخانه چراغ برق تبریز وجود دارد تحویل گرفته، به تهران بفرستد. (۵)

* مهاجرت روستاییان به خاک روسیه

کارگزار اردبیل امروز وزارت امور خارجه را مطلع کرد که روستاهای خالصه و اربابی حسن خانلو به کلی از سکنه خالی و

خراب شده است. روستاییان پیش از این از دست شرارت‌های شاهسون‌های منطقه راهی خاک روسیه شوروی شده اند. عباسقلی صلاحی کارگزار اردبیل ادامه می دهد که می توان این مهاجران را با معافیت پنج ساله از مالیات به وطن دعوت کرد؛ البته امنیت آنها باید تأمین شود؛ وگرنه با وضعیت فعلی شاهسون‌ها که به قول آنها نمی توان اطمینان کرد و به شرارت‌های خود ادامه می دهند امکان فراخوانی این روستاییان وجود ندارد. (۶)

* بخش نامه انتخاباتی

رئیس ارکان حرب کل قشون امروز در بخش نامه ای به فرماندهان لشکر غرب، شمال غرب، شرق، جنوب، تیپ مستقل شمال، حاکم نظامی تبریز، خمسه، استرآباد، مازندران و اصفهان دستور داد پیرو درخواست گذشته «اسامی اشخاصی را که در هر حوزه مسئولیت شما برای نمایندگی مجلس نامزد گردیده و یا احتمال آن می رود که انتخاب شوند اطلاع دهید.» (۷)

۱- همان، پ ۱، صص ۱۳ تا ۱۵.

۲- همان، پ ۱۹، صص ۴۶ و ۴۷. با فرار رافائیل تا چهار روز بعد عوامل محلی منطقه را زیرورو می کنند ولی اثری از او به دست نمی آید. رئیس ارکان حرب کل قشون رؤسای امنیه غرب و شمال غرب و مرکز و زنجان را هم به پیدا کردن او فرامی خواند و مشخصات او را هم توزیع می کنند: قد متوسط، دماغ کشیده، چهره سبزه زرد، باریک اندام، کلاه کوچک قزاقی مشکی در سر، مچ پیچ مشکی، پوتین زرد، پالتو مستعمل انگلیسی، پای راست خود را می کشد، اما تا پایان اسفندماه تلاش برای یافتن او نتیجه ای نداد. (همان، پ ۱۹، صص ۴۴ و ۴۹ تا ۵۱).

۳- هروی بصیر الدوله، دو سال روابط محرمانه ...، صص ۸۱ و ۸۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، پ ۱۶، ص ۲۲.

۵- همان، پ ۱۱، صص ۷۷ و ۷۸.

۶- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱، ص ۸۹.

۷- همان، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۱۰۱.

جمعه ۱۸ اسفند ۱۳۰۱ / ۹ مارس ۱۹۲۳ / ۲۱ رجب ۱۳۴۱

* مخالفت تلویحی فرمانده تیپ شمال با خلع سلاح

محمد حسین خان آیرم فرمانده تیپ شمال که به پیشنهاد امیر لشکر شمال غرب قرار شد خلع سلاح را در منطقه گیلان آغاز کند امروز به وزارت جنگ نوشت خلع سلاح در گیلان اعلان شده اما به مأمورین طولش دستور داده ام از جمع آوری اسلحه ایلات طولش تا اطلاع بعدی خودداری کنند. او با اشاره به تمرکز قوای روس در قفقاز و حدود ایران یادآور شد که خلع سلاح طوایف مرزنشین خطرناک است و کاملاً به نفع روسهاست.

او همچنین با توجه به این که سیاست قطعی اروپا در قبال جنگ روشن نشده و تکلیف صلح هم معلوم نیست، خاطر نشان کرد که جذب قلوب طوایف که می توانند شانه به شانه قوای نظامی در دفع دشمن مشارکت کنند، بهتر از خلع سلاح آنهاست. مضاف بر این که خلع سلاح ممکن است آنها را برنجاند و به آغوش خارجیان براند. (۱)

* تکذیب سفارت انگلیس

سفارت انگلیس در تهران امروز در نامه ای به وزارت امور خارجه رسماً وجود پلیس نفت جنوب را تکذیب کرد.

«کمپانی نفت انگلیس و ایران هیچ استعدادی به اسم پلیس نفت جمع ننموده و تغییراتی در ترتیبات سابقه خود در این خصوص نداده است.» (۲)

* شکایت از حاکم بروجرد و لرستان

امروز نامه ای با امضاء «عموم زارعین و رنجبر و کسبه بروجرد» علیه شریف الدوله حاکم بروجرد و لرستان به امیر لشکر غرب فرستاده شد، و در آن او را به بی کفایتی متهم کردند و برای آن که انتقادات خود را مؤثر نشان دهند شریف الدوله را به ایجاد تفرقه بین طبقات مختلف با نظامیان معرفی کردند تا از این طریق نظر امیر لشکر غرب را بیشتر علیه او تهییج کنند. (۳)

* اقدام برای جلب رشید الممالک خلخالی

امیر لشکر شمال غرب امروز خبر داد که اقداماتی برای جلب رشید الممالک خلخالی (۴) به اردبیل صورت داده است. او در محاصره و قتل چهل نظامی پیش از این شرکت داشته و غنائمی را هم با خود برده است و به همین علت تاکنون خود را نشان نداده است. «پس از چند فقره مکاتبه و اعزام اشخاص متعدد امروز سرهنگ ابو الحسن خان را به نزد مشار الیه اعزام داشتم شاید مطمئن نموده به اردبیل بیاورد.» (۵)

* اخراج معتادان از وزارت مالیه

بنابر دستور العمل میلسپو رئیس کل مالیه که به همه دوایر وزارت مالیه صادر شد از ابتدای فروردین هر کسی که معتاد تشخیص داده شود مطابق قانون استخدام از وزارت خانه اخراج خواهد شد. (۶)

* پرداخت عواید گمرک انزلی به بانک

گمرک انزلی که پیش از این درآمدهای خود را تحویل اداره قشونی می داد، حال بنا به دستور میلسپو این درآمدها باید به بانک واریز شود، چرا که اداره قشونی نیز حقوق خود را از بانک دریافت می دارد. (۷)

* پرداخت حقوق بهمن ماه

بنا به نوشته روزنامه ایران حقوق بهمن ماه وزارت خانه ها و دوایر دولتی پرداخت شد و امید می رود حقوق اسفند نیز که حدس زده می شد تا ۱۵ اسفند پرداخت شود، تا ۲۵ این ماه داده خواهد شد. (۸)

* پیشکار امریکایی مالیه آذربایجان

یکی از مستشاران امریکایی که اخیرا به تهران وارد شده به نام مستر جنس از طرف میلسپو به سمت پیشکاری مالیه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، صص ۵ و ۶.

۲- همان، پ ۱۰، ص ۶۹.

۳- همان، پ ۲۰، صص ۷۱ و ۷۲.

۴- حبیب الله خان رشید الممالک خلخال متولد حدود ۱۸۷۵ م / ۱۲۹۲ ق برادر امیر عشایر از رؤسای ایل شاهسون و رئیس طایفه شاطرانلو بود. وی با اینکه اتحاد سوم را در ماسوله با میرزا کوچک خان جنگلی منعقد نموده بود در نتیجه احساس ضعف قوای جنگل و یقین به اینکه دولت آنها را راحت نگذاشته و حتما از بین خواهد برد، از فرصت استفاده کرده، برای تأمین آینده خود و خدمت به دولت به کمک سردار مقتدر طالشی موضوع اتحاد را زیرپا گذاشت و حاضر شد قوای خود را در کنار قوای دولتی برای جنگ با جنگلیها به گیلان اعزام کند، اما بعد از خاتمه نهضت جنگل دولت از لحاظ محو آثار ملوک الطوائفی و خلع سلاح ایلات و عشایر، بلافاصله با ایلات ایران شروع به زدوخورد و در دفعه اول ایلات شمال و مقدم بر همه آنها ایل شاهسون و مخصوصا رشید الممالک و برادر وی امیر عشایر را مطمح نظر قرار داد. رشید الممالک بعد از نبرد مختصر به ناتوانی خویشتن پی برده از راه آستارا به روسیه رفت. در بادکوبه، او به کمک حاج احمد کسمایی و تعدادی از انقلابیون که از گیلان رفته بودند یکی دو نفر از سران انقلاب روسیه و آذربایجان را با خود همراه و آنها را متقاعد نمود که با مختصر نیرو و کمک از طرف آنان مجددا او و حاج احمد، انقلاب را در گیلان و خلخال برپا کنند. روزی در یکی از سخنرانیهای عمومی جمعی از کارگزاران بادکوبه که همه خلخال و اغلب از ظلم و تعدیات شاهسونها از ولایت خود فرار کرده بدانجا رفته بودند رشید الممالک را شناخته و بعد از دشنام زیاد خواستند او را بکشند. وی به ناچار با چادر زنانه از بادکوبه فرار کرده، مجددا به ایران مراجعت نمود و مدتی در خلخال منزوی گردید تا اینکه از طرف دولت به کرمانشاهان تبعید شد و در آنجا وفات یافت. (گیلک (خمامی)، تاریخ انقلاب جنگل، ص ۴۸۶؛ فورسکیو، رجال تهران و برخی ولایات

شمال غرب ایران، ص ۱۱۲).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۹۷.

۶- روزنامه اقدام (بیدار)، شم ۱۰۷، ص ۲.

۷- همان جا.

۸- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۴، ص ۲.

آذربایجان منصوب شد. گفته می شود مستر جنس هفته آینده به آذربایجان خواهد رفت. همچنین برای تقسیم مقداری اعانه که دولت برای جنگزدگان اورمیه در نظر گرفته، از طرف وزارت مالیه یک امریکایی برای نظارت بر تقسیم این اعانه تعیین شده که همراه مستر جنس راهی آن محال خواهد شد. نام شخص اخیر مستر دنوی یاد شده است. (۱)

* ادامه مهره چینی قشون برای انتخابات مجلس شورای ملی

عبدالله طهماسبی امیر لشکر غرب در میان دستور العمل هایی که به فرماندهان زیردست خود می داد، امروز در تلگرام رمزی به فرمانده قوای مرند «در تعقیب متحد المآل نمره ۱۱۷» نوشت که «لازم است اسامی اشخاصی که در حوزه مسئولیت شما برای نمایندگی مجلس نامزد گردیده و یا احتمال می رود که انتخاب شوند سریعاً راپرت دهید.» وی در تلگرام رمز دیگری به فرمانده قوای مرند یادآور شد که دستور العمل نمره ۱۱۷ «را کاملاً مخفی داشته و غیر از خودتان ابداً دیگری اطلاع حاصل نکند و برای اجرای آن نیز باید مراقبت نام نمایید که با ن هایت استادی انجام گیرد.» (۲)

* ایران و روسیه شوروی در آستانه انعقاد قرارداد تجاری

به نوشته روزنامه اتحاد، ایران و روسیه شوروی امروز جلسه مهمی درباره انعقاد قرارداد تجاری تشکیل دادند و مذاکرات با تفاهم پیش می رود. «از قرار آن چه که شنیده می شود قرارداد به همین زودی امضا خواهد شد.» (۳)

* توسل والی پشتکوه به ملک فیصل

[تصویر] فیصل

بنابر آن چه که منابع انگلیسی نوشته اند، والی پشتکوه در برابر محدودیت هایی که دولت ایران برای او فراهم کرده در بغداد به ملک فیصل متوسل شده، از او یاری خواسته است. سرپرسی لورن معتقد است که در این زمان دولت انگلیس نمی تواند امکاناتی در اختیار سران محلی قرار دهد که احیاناً علیه دولت مرکزی استفاده شود. لورن با ارسال این نظر به وزارت امور خارجه کشور متبوعش خواستار پاسخ آنان شد که مورد تأیید قرار گرفت. (۴)

۱- همان جا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، صص ۱۱۷ و ۱۱۸.

۳- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۸۷، ص ۲.

۴- FO E ۲۶۳۲ / ۲۶۳۲ / ۳۴

شنبه ۱۹ اسفند ۱۳۰۱ / ۱۰ مارس ۱۹۲۳ / ۲۲ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی اعتبارنامه قوام السلطنه به عنوان نماینده مشهد تصویب شد. دستور بعدی رسیدگی به بودجه وزارت معارف بود که ده ماده آن مورد مشورت و تصویب قرار گرفت. (۱)

* نیروهای نظامی ایران در میان قوای انگلیس

بنابر گزارشهای رسیده از بین النهرین که نمایندگان لشکر غرب آنها را جمع آوری می کردند، بریتانیا روزبه روز بر قوای خود در عراق می افزاید. انگلیس این افراد را از اتباع کشورهای دیگر انتخاب می کند. «عده انگلیسها منحصر به دو هزار نفر پیاده و دویست طیاره که تمام صاحب منصبان و عمله جات فنی آن انگلیسی هستند. بقیه قوا مرکب از ایرانی و هندی که در تحت ریاست سرکردگان انگلیسی تربیت می شوند.» در ادامه این گزارش آمده است که ایرانی هایی که وارد قشون انگلیس شده اند عموماً در پلیس جنوب بودند. عده ای هم در امنیه و نظمیه خدمت می کردند و روزبه روز به شمار این افراد در ارتش انگلیس افزوده می شود. این گزارش شمار نیروهای نظامی انگلیس را در عراق حدود ده هزار نفر برآورد کرد و حضور آنها را اولاً برای مقابله با عثمانی و در ثانی برای مقابله با مخالفتهای داخلی دانست.

گزارش می افزاید «به طور تحقیق صدی شصت از ساکنین بین النهرین شیعه و در تحت نفوذ و اطاعت اوامر علمای شیعه هستند و در انتخابات اخیر سیاست اساسی به کار برده و در نتیجه تحریم انتخاب و کیل نقشه انگلیسی را به کلی برهم زدند.» در این گزارش از حضور ایرانیان در ارتش انگلیس انتقاد شده، آن را در عرض منافع ایران ارزیابی کرده و در پایان آورده است که «نواحی غرب و حدود سرحدی از دسایس و حیل دشمن در صورتی مصون و محفوظ می ماند که یک هیأت جاسوسی تشکیل و مأمورین سیار در ایران وقایع مهمه را به موقع راپرت دهند.» (۲)

* توزیع شب نامه در انزلی

پس از به دست آمدن شب نامه ای که در انزلی توزیع شده بود، رئیس تیپ مستقل شمال آن را به مرکز فرستاد و نوشت که از انتشار این گونه اوراق جلوگیری خواهد کرد. به جز تیترا شب نامه که «کابوس منحوس حکومت نظامی» است بقیه متن خوانده نمی شود. محمد حسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال می نویسد که کنسول روس از انتشار این شب نامه ابراز تأسف کرده و می گوید که چاپ و توزیع آن را به ما نسبت می دهند ولی ما این نوع کارها را از ناحیه کمیته ای که انگلیسها تشکیل داده اند می دانیم. وی در پایان می افزاید که تحقیقات خصوصی و محرمانه من می گوید «به دستگیری چند نفر ایرانی در قونسول خانه روس ژلاتین شده است.» (۳)

* دلایل سوءظن نبیل الدوله به سالار رشید

پس از آن که نبیل الدوله در مکاتبات خود با وزارت امور خارجه از نزدیکی سالار رشید به روسها نوشت، و موضوع به وزارت جنگ منعکس شد، مسئولان وزارت جنگ این تحلیل را نپذیرفته، خواستار قرائن و شواهد نبیل الدوله کارگزار آستارا شدند.

او امروز در نامه ای که به وزارت امور خارجه نوشت دلایل سوءظن خود را برشمرد: دیدار با ایرانیان فراری به روسیه، دیدار با کفیل کنسولگری روس، اشاعه حمله سالار رشید به آستارا. (۴)

* آمادگی سفارت ایران در لندن برای همکاری با سرهنگ اسماعیل خان

در آستانه انتقال اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان از طریق انگلیس، وزارت خارجه امروز وزارت جنگ را مطلع کرد که سرهنگ اسماعیل خان نماینده آن وزارت خانه می تواند اقدام کند؛ مراتب به سفارت ایران در لندن ابلاغ شده است. (۵)

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۵، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، صص ۳۸ تا ۴۰.

۳- همان، پ ۱، صص ۷۰ و ۷۱.

۴- همان، پ ۱۶، صص ۹ و ۱۰.

۵- همان، پ ۱۸، ص ۱۵.

* مأموران جدید ارزاق در زنجان

پس از جلوگیری از کار حیدر خان زند مأمور ارزاق در زنجان، و تأکید حاکم خمسه برای اخراج او از این ناحیه و موافقت وزیر جنگ، اینک حکمران خمسه گزارش می دهد اسفندیار خان معین نایب به همراه ۹ نفر نظامی دیگر از گردان اول فوج حمله به عنوان مأموران ارزاق وارد زنجان شده اند. (۱) سردار عظیم حاکم نظامی خمسه که مأموران ارزاق پیشین را از زنجان اخراج کرده بود بنابر دستور وزیر جنگ از میانه راه آنها را برگرداند. (۲)

* کشف حجاب در آستارای روسیه

بنابر گزارش امیر لشکر شمال غرب امروز در آستارای روسیه مغازه ها را بستند و اهالی را برای شنیدن سخنرانی دعوت کردند. سخنرانی که از سمت و نام او یاد نشده «در ضمن نطق شرح مفصلی بر علیه اسلامیت و راجع به عالم نسوان عنوان، در خاتمه اظهار داشتند که از امروز تمامی طبقات نسوان ساکن آستارای روس بایستی بدون چادر در کوچه و بازار گردش کنند. تا کی در گوشه های خانه مستور و روحشان خفه شود؟» بنابراین گزارش عده ای از زنان در این اجتماع سرگشاده حاضر بودند. (۳)

[تصویر]

* استقرار پایگاه های مراقبتی در مرزها توسط قوای اردبیل

در پی ابراز نگرانی امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی، از ایجاد ناامنی پس از خلع سلاح شاهسونها، رضا خان وزیر جنگ ضمن پذیرش این امر به او نوشت، برای این که اشرار روسیه نتوانند از خاک خود تجاوز کرده، صدمه ای به اهالی وارد آورند پس از خلع سلاح شاهسونها، از قوای اردبیل برای ایجاد پستهای نظامی استفاده شود. (۴)

* تقاضا برای تأمین اعتبار خط تلگرام اردبیل به خلخال

پس از مکاتباتی که بین وزارت جنگ و وزارت پست و تلگراف برای کشیدن سیم تلگراف بین اردبیل و خلخال صورت گرفت و با اعلام بی پولی وزارت پست و تلگراف، وزیر جنگ امروز در نامه ای به مستوفی الممالک ریاست وزراء با تشریح اهمیت موضوع از او خواست که اعتبار لازم را برای ایجاد این خط تهیه کند. (۵)

* پرسش وزارت داخله از وزارت جنگ درباره رئیس نظمیہ کرمان

به دنبال درخواست رضا خان وزیر جنگ برای دست نگاه داشتن وزارت داخله از اعزام رئیس نظمیہ جدید کرمان، وزارت داخله امروز به واسطه نامعلوم بودن مسئله درخواست کرد چنانچه نسبت به شخص انتخاب شده اطلاعات و نظریاتی هست که رفتن او را به کرمان منتفی می کند خوب است این وزارت خانه را در جریان بگذارید تا فرد دیگری را تعیین کنیم.

وزارت داخله تأکید کرد مطابق اصولی که برای تشکیلات نظمی در نظر گرفته شده اعزام صاحب منصب تشکیلاتی از مرکز به کرمان ضرورت دارد. (۶) وزارت داخله با این نامه تلویحا تأکید کرد که وزارت جنگ نمی تواند ریاست نظمی آن ایالت را انتخاب کند و این کار به عهده وزارت داخله است.

(ر. ک: ۱۶ اسفند)

* تقاضای تشکیل جلسه برای رسیدگی به پیشنهاد روسیه

وزارت امور خارجه از سه وزارت خانه مالیه، فواید عامه و داخله خواست که نماینده خود را برای تشکیل نشستی درباره پیشنهاد سفارت روسیه با موضوع راه آهن و عبور و مرور اتباع دو کشور از مرزها (ر. ک: ۵ اسفند) که فردا ساعت سه بعد از ظهر در وزارت امور خارجه برپا می شود، شرکت دهند. (۷)

* تعداد درشکه های تهران

از مجموع ۴۱۴ دستگاه درشکه ای که در تهران شماره گذاری شده ۳۵ دستگاه از بین رفته و ۸۳ دستگاه آن نیز عجالتا کار نمی کند. اکنون ۲۹۶ دستگاه درشکه در تهران رفت و آمد می کند که همه آنها دارای چرخ لاستیک دار هستند. این آمار بنا به درخواست سفارت انگلیس از وزارت امور خارجه تهیه شد. (۸)

[تصویر]

* گزارشی از خالصجات اصفهان

شهر اصفهان پنجاه و سه خالصه انتقالی دارد که درآمد اجاره آن تقریبا ۱۴ هزار تومان نقد و ۶۴۰۰ خروار غله است. اجاره نقدی از قبل کشت تریاک و پنبه و لوبیا و دیگر محصولات صیفی است. این بخش مرتب پرداخت می شود، اما مال الاجاره های فصلی این طور نیست؛ و علت آن در ناتوانی

۱- همان، پ ۱۷، ص ۱۵.

۲- همان، پ ۱۷، ص ۱۹.

۳- همان، پ ۱۱، ص ۶۷.

۴- همان، پ ۱۱، ص ۵۴.

۵- همان، پ ۱۱، ص ۴۰.

۶- همان، پ ۱۰، ص ۸۳.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲- ۲۸- ۳۵- ۱۳۰۱.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷ و ۲۱- ۴- ۲۸- ۱۳۰۱.

زارعین، تعلق روستاهای خالصه به متنفذین که احکام عمومی در مورد ایشان هیچ وقت اجرا نمی شود، توسعه صیفی کاری نسبت به گندم و جو (چون کمتر در معرض آفت قرار می گیرد)، بی دیانتی امین مالیه اصفهان که در فکر منافع شخصی است، می باشد. این عوامل موجب شده عواید دولت از خالصجات انتقالی کاهش یابد. حسام الدوله که این گزارش را برای میلسپو تهیه کرد، در ادامه می نویسد که امور مالیه اصفهان به قدری مغشوش است که امکان تهیه فهرستی دقیق از عواید خالصجات وجود ندارد. فقط می توان فهرست سه سال اخیر را تهیه کرد. (۱)

* پرداخت حقوق اسفند وزارت مالیه

امروز حقوق اسفندماه کارکنان وزارت مالیه پرداخت شد.

حقوق اسفند سایر وزارت خانه ها ظرف چند روز آینده داده خواهد شد. (۲) ظاهرا میلسپو برای ترمیم عقب ماندگی در پرداخت حقوقها، آن را از پایتخت و در میان آنها از وزارت متبوع خود یعنی وزارت مالیه آغاز کرده است.

* شکایت اهالی فندرسک علیه حاکم

اهالی فندرسک و کوهسار و رامیان با نوشتن عریضه ای که نشان می داد بیشتر مردم این مناطق آن را امضاء کرده اند علیه حاکم این منطقه شکایت کرده، آن را نزد حکومت استرآباد فرستادند. آنها در عریضه خود، حاکم منطقه را بی کفایت دانسته، او را معتاد به تریاک معرفی کرده و تعویض او را خواستارند. (۳)

* تقاضای شیخ محمود برای اتحاد با عثمانی علیه انگلیس

بنابر گزارشی که سرهنگ یوسف خان فرمانده قوای ساوجبلاغ امروز داد، شیخ محمود بعد از خروج از سلیمانیه فعلا در «سوزداش» در شش ساعتی سلیمانیه متوقف است و با اعزام نماینده خود نزد عثمانیها از آنها تقاضا کرده برای جنگ علیه انگلیس با او متحد شوند. این خبر می گوید سیمیتقو هم نزد طایفه پشت در است. اخیرا نامه ای هم از طرف سیمیتقو رسیده که گیرنده آن نصر الملک است. مفاد نامه متعاقبا گزارش خواهد شد. (۴)

* خبری مبهم از بازگشت سیمیتقو به ایران

گفته می شود اسماعیل آقا سیمیتقو چند روز قبل از راه سردشت به طرف ایران حرکت کرده است. به فرمانده قوای ساوجبلاغ حکم داده شد که اگر این خبر درست است زودتر خبر دهد تا برای ورودش به ساوجبلاغ رویه و دستور لازم صادر شود. (۵)

* دیدگاه رئیس تیپ شمال نسبت به فعالیتهای روسها برای مجلس پنجم

محمد حسین آیرم رئیس تیپ مستقل شمال امروز نظر خود را درباره مقاصد روسها برای انتخابات مجلس پنجم، برای رضا

خان وزیر جنگ نوشت که طبق اظهارات روسها «کابینه حاضر را کابینه محلل تصور کرده و کلیه امیدشان به آتیه است.» او تأکید کرد روسها با جدیت می خواهند برنده انتخابات مجلس آتی باشند و برای نمونه یادآور شد که در انتخابات فومنات چنین اتفاقی قرار بود بیفتد. اینک «مستدعی است در صورتی که اشخاص صالحی در پیشگاه مبارک در این حدود معرفی شده اند امر به اطلاع فرمایید که جدیت در انتخابات همان اشخاص بشود.» (۶) با این حال وی کسانی را که در منطقه شمال برای انتخاب شدن می کوشند چنین معرفی کرد؛ استرآباد: مستشار الدوله، حاج شفیع محمد حسین، امیر مؤید، سید مهدی، مازندران: نجات، عدل الملک، محتشم السلطنه، نصیر السلطنه، سردار کبیر، سیف الاسلام، نظام الدوله، سیف الله خان، شریعت زاده، قوام السلطنه، نیر السلطان، دکتر احیاء السلطنه. گیلان: سپهدار، سردار معتمد، آخونداف، مدیر الملک. وی در انتها اضافه کرد که روسها هنوز تمایل خود را به این افراد علنی نکرده اند. (۷)

امیر اکرم حاکم مازندران هم به همین مناسبت یادآور شد که معین الرعایا که یکی از فعالان این منطقه برای نمایندگی مجلس شورای ملی بود خوشبختانه تبعید شده، در تهران است.

هم اینک عده ای برای رهایی او تلاش می کنند. در غیاب او «با کمال اطمینان عرض می کنم هرکس را بندگان حضرت اشرف اعظم [رضا خان] در نظر گرفته باشند ... ملت مازندران از صمیم قلب انتخاب خواهند نمود.» (۸)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۵۸۹۳، آرشیو ۸۰۱ خ ۳ آ آ، شم میکروفیلم ۰۱۱۵۰۰۰۲.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۵، ص ۲.

۳- مقصودلو، مخبرات استرآباد ...، ج ۲، صص ۸۵۶ و ۸۵۷.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۱۷.

۵- همان، پ ۱، ص ۱۸.

۶- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۵۷.

۷- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۵۵.

۸- همان، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، ص ۶۵۳. معین الرعایا به بندپی تبعید شد، و روشن نیست چرا در این گزارش نام تهران برده شده است.

یکشنبه ۲۰ اسفند ۱۳۰۱ / ۱۱ مارس ۱۹۲۳ / ۲۳ رجب ۱۳۴۱

* خبرهای سلیمانیه و شیخ محمود

امروز امیر لشکر شمال غرب بنابر اخبار تأیید نشده نوشت که سید طه کشته شده است. وی در این گزارش با اشاره به بمباران سلیمانیه توسط هواپیماهای جنگی انگلیس و خروج شیخ محمود از سلیمانیه آورده است که فعلا شیخ قادر برادر شیخ محمود حکومت سلیمانیه را به خواست انگلیس در اختیار گرفته است. علت عملیات انگلیسها علیه شیخ محمود، ارتباط او با عثمانیها بوده است. وزارت جنگ با ارسال این اخبار به امیر لشکر غرب از او خواست تحقیق کند که شیخ محمود پس از خروج از سلیمانیه «کدام طرف فراری شده و فعلا در کجاست؟» (۱)

* گزارش رئیس تیپ مستقل شمال از اقدام حاکم نظامی لنگرود

رئیس تیپ مستقل شمال نتیجه دریافت خود را از اقدام حاکم نظامی لنگرود در تبعید علمای لنگرود امروز به وزارت جنگ منعکس کرد؛ این که رفتار حاکم لنگرود «بی مورد بوده و تقریبا اهالی را تا یک اندازه از خود رنجانده است. و از طرف دیگر با وجود این که این اقدام برخلاف سیاست محلی بوده، بی جا هم نبوده، فقط اشتباه بزرگی که کرده است این است که یک اشخاص بدون تقصیری را هم تبعید کرده» است. و در پایان نوشت که قرار شده تبعیدشدگان به محل خود بازگردند. (۲)

* مراعات حال موفق الدوله

رئیس ارکان حرب کل قشون در تلگرامی که امروز به امیر لشکر غرب فرستاد از او خواست رعایت حال موفق الدوله حاکم همدان را بکند چون از بستگان رجال بلندپایه است و با «حضرت اشرف روابط مخصوصی» دارند. (۳) مردم همدان از این حاکم شکایت داشتند و امیر لشکر غرب نیز مستقیم در جریان سوء رفتار و کارهای مفسده انگیز او بود، از این جهت او را مستوجب تعقیب می دانست.

* ارسال یادداشت سفارت انگلیس به امیر لشکر غرب

به دنبال پی گیری سفارت انگلیس در باب رخداد هایی که علیه مأموران انگلیس یا اتباع بین النهرین در کرمانشاه رخ داده (ر. ک: ۱۱ و ۱۵ اسفند) موضوع از طریق وزارت جنگ به امیر لشکر غرب اطلاع داده شد تا پاسخ آنها را بدهد. یکی از این موارد درخواست وجه برای نگرانی از کنسولگری انگلیس در کرمانشاه بود. (۴)

* درخواست تحقیق درباره اقدامات آقا ضیاء

پس از گزارشی که امیر اکرم حاکم مازندران درباره آقا ضیاء پسر شیخ فضل الله نوری در تنکابن به وزارت جنگ فرستاد، این وزارت خانه امروز به حکومت تنکابن دستور داد در مورد آقا ضیاء و جلساتی که او در این شهر با علمای دیگر و چند نفر

از کسبه تشکیل می دهد تحقیق کرده، گزارش دهد. (۵)

* اوضاع دالکی و سرکشی غضنفر السلطنه

بنابر آنچه که امروز امیر لشکر جنوب خبر داد فتح الله خان ضابط فعلی دالکی برای تخلیه دالکی تمکین نمی کند. همچنین غضنفر السلطنه به واسطه مخالفتی که با ضرغام السلطنه دارد مشغول تحریکات است. از این رو پنجاه نیرو از قشون بنادر تحت فرماندهی سلطان عزیز الله خان به دالکی اعزام شدند. (۶)

* درخواست اخراج پنج معلم از انزلی

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه امروز در نامه ای که با قید فوری به وزارت جنگ فرستاد نوشت که رئیس قشون گیلان خواستار اخراج پنج نفر از اعضای این وزارت خانه از انزلی شده است. او خواسته که اینها از گیلان خارج شوند. «در وزارت معارف هیچ سابقه ای از این فقره

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، صص ۱۶ و ۱۷.

۲- همان، پ ۱، ص ۲۱.

۳- همان، پ ۲۰، ص ۷۶.

۴- همان، پ ۲۰، ص ۲۰.

۵- همان، پ ۱۰، ص ۳۸.

۶- همان، پ ۳، ص ۵.

نیست.» وزارت معارف خواستار توضیح موضوع شد. (۱)

* اظهارات قاطرچی سالار رشید

بنابر اظهاراتی که قاطرچی سالار رشید پس از بازپرسی کرده، سالار رشید در دیدار با حاکم آستارای روس و معاون او اظهار کرده که دولت فعلی ایران را به رسمیت نمی شناسد و نسبت به آن متمرد است. سالار رشید از این دولتمردان روسی تقاضای مساعدت کرده تا به نفع آنان و علیه دولت مرکزی خروج کند.

سالار رشید اظهار داشته در دولت ایران فقط یک وزیر جنگ را می توان نام برد که او هم با ماهی ۱۵۰۰ تومان حقوقی که می گیرد در واقع به آن پول خدمت می کند نه به دولت و ملت.

سالار رشید با اشاره به کمک روسها، گفته است که تا نوروز پرچم سرخ بلشویکی را در این منطقه بلند خواهد کرد. روسها مساعدت به سالار رشید را منوط به تحویل اسلحه او دانستند، اما آماری که سالار رشید از موجودی تجهیزات خود داد، با آن چه که پیش از این به روسها داده بود بسیار متفاوت است.

امیر لشکر شمال غرب ضمن ارسال این گزارش به مرکز یادآور شد سرهنگ محمد علی خان نماینده اعزامی لشکر که برای گفت و گو با سالار رشید و ضرغام عشایر طالشی رفته بود، اینک گزارش می دهد که آنان از آمدن به اردبیل امتناع می کنند و حتی حاضر نیستند به آستارا هم بروند. اگر بیش از این فشار آورده شود فرار خواهند کرد و به احتمال زیاد به روسیه می روند. تلاش برای متقاعد کردن آنها ادامه دارد. (۲)

* علت ارتباط خونین دیرکوند با شیخ خزعل

شیخ خزعل در اطراف دزفول املاک قابل توجهی دارد. به همین جهت با عشایری که به آن منطقه بیلاق و قشلاق می کنند یا باید مقابله کند و یا راضی شان نگه دارد. «طرفیت با الوار برای سردار اقدس (شیخ خزعل) نتیجه ندارد. این است توسط عمال خودش چند نفر آنها را خواست، روی هم رفته از اسب و خلعت شاید یک دو هزار تومان به آنها داده باشد و همین مسئله باعث شد که این زمستان هنوز در اطراف دزفول از آنها شرارتی بروز نکرده است.» اینها توضیحاتی بود که مشار الدوله از خوزستان به وزارت داخله فرستاد و موضوع ملاقات خونین با ویلسن انگلیسی (ر. ک: ۱۲ اسفند) را هم تکذیب کرد. (۳)

* ورود مستشار مالی خراسان به دامغان

مستشار مالی خراسان که یکی از اعضای هیأت امریکایی است امروز صبح وارد دامغان شد «و از طرف حکومت و رؤسای دوایر دولتی از ایشان ملاقات به عمل آمده و دو ساعت پیش از ظهر به سمت شاهرود حرکت نمودند.» (۴)

* اعتراض دانش آموزان به اعتصاب معلمان

دانش آموزان ساروی عصر امروز به اداره تلگراف خانه آمدند و از اعتصاب معلمان و تعطیلی مدارس گله کردند. آموزگاران ساری به واسطه نرسیدن حقوق در اعتصاب هستند. (۵)

* دستگیری و بازجویی آنوش گرگانرودی

امروز تیپ مستقل شمال در نامه ای که به وزارت جنگ فرستاد خبر از دستگیری و بازجویی آنوش گرگانرودی داد. از نظر مسئولان این تیپ وی فردی کمونیست است که با مأموران سیاسی روسیه ارتباط دارد. «آنوش قطعا کارکن کامونیستها و به همین دلیل ... در توقیف است. در صورت اجازه مرکز تحت الحفظ اعزام شود.» (۶) (ر. ک: ۱ بهمن)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر تشکیل جلسه داد.

در این جلسه بودجه وزارت معارف در دستور کار قرار گرفت و بودجه مدارس پسرانه و دخترانه، مدارس ابتدایی و متوسطه، مدرسه دارالمعلمت، مدرسه دارالفنون، حقوق معلمان، بودجه مدرسه طب و مدرسه موزیک و نیز مدارس ایرانی خارج از کشور مورد بررسی قرار گرفت و به تصویب رسید. (۷)

* ورود والی پشتکوه به شهریان

امیر جنگ والی پشتکوه که عازم بغداد است (ر. ک: ۲۹ اسفند) امروز وارد شهریان شد و از وی استقبال مفصلی به عمل آمد. جریده العراق نوشت که مقامات بلندپایه عراقی و انگلیسی در این استقبال شرکت داشتند. امیر جنگ سه روز در شهریان واقع در استان دیاله اقامت می کند. (۸)

۱- همان، پ ۱، ص ۵.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۲۰؛ همان، پ ۱۶، صص ۴ و ۵.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۳-۵۳-۱۳۰۱.

۴- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۸۷، ص ۲. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۷۳۵ * ورود والی پشتکوه به شهریان ..... ص: ۷۳۵

۵- همان جا.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۹.

۷- روزنامه اقدام (بیدار)، شم ۱۰۸، ص ۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲، ص ۱۶.

دوشنبه ۲۱ اسفند ۱۳۰۱ / ۱۲ مارس ۱۹۲۳ / ۲۴ رجب ۱۳۴۱

* آمادگی اعزام نیرو به خوزستان

امیر لشکر غرب در گزارشی که امروز برای وزیر جنگ فرستاد، نوشت که عده ای آماده حرکت به منطقه عربستان (خوزستان) هستند.

اما از آن جا که انگلیسها در اطراف رود خانه کرخه برای حفاظت معادن نفت پست نگهبانی دارند و مانع از عبور اشخاص مسلح هستند «چنانچه رأی مبارک اقتضاء فرماید امر مقرر فرمایید از مجاری سیاسی مذاکرات لازم برای عبور عده از محل معروضه» به عمل آید. پیش از حرکت نیرو باید تعلیمات لازم به آنان داده شود و اگر زودتر حرکت کنند به دلیل نبود تلگرام عبور آنها از رود خانه به اشکال برخورد خواهد خورد. (۱)

[تصویر]

* تقاضای رفع توقیف از انبارهای غله

امروز گروهی از ذی نفوذان شهر زنجان از نمایندگان خود خواستند توقیف انبارهای غله پایان یابد. ظاهرا این اقدام هنگام بروز اختلاف بین حاکم خمسه و نمایندگان اداره ارزاق یعنی حیدر خان زند و سلطان احمد خان رخ داده بود. این گروه ضمن تقدیر از اخراج این دو از زنجان و نیز ابراز تأسف از بازگشت آنان از قزوین خواستند به دلیل مضایق موجود در آذوقه منطقه و نیز نیاز رعایا به تخم و خوراک، انبارهای غله از توقیف به در آیند. (۲)

* ارسال اسلحه از طریق هامبورگ

سرهنگ اسماعیل خان مأمور وزارت جنگ برای تحویل و انتقال اسلحه های خریداری شده از آلمان امروز از برلن تلگرامی فرستاد که تجهیزات پس از تحویل گرفتن از شهرهای مختلف به هامبورگ حمل شده تا از راه روسیه به ایران فرستاده شود.

[تصویر] نمایی از هامبورگ قدیم

نیاز به مساعدت مشاور الممالک وزیر مختار ایران در مسکو هست. محرمانه موضوع به او منتقل شود. وی در ادامه این مراسله خبر داد که امکان خرید تجهیزات دیگر مانند مسلسل و توپ به دور از چشم متفقین وجود دارد. (۳)

* دستور سانسور تلگرامها

وزارت جنگ امروز از وزارت پست و تلگراف خواست که هر تلگرام رسیده ای را به دست مخاطبش نرساند. اخیرا تعدادی از روحانیان مشهد در مورد اقدامات امریکاییها در آن شهر نسبت به خرید زمین و ساخت تأسیسات، تلگرامی به اردبیل [و خطاب

به روحانی صاحب نفوذ این شهر [فرستاده اند.

رسیدن این گونه مراسلات اثرات سوء دارد. «مقتضی است به رئیس تلگراف خانه اردبیل دستور فرمایید که این گونه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۱۱۴.

۲- همان، پ ۱۷، صص ۱۱ تا ۱۳. بازگشت این دو به واسطه درخواست میلسپو بود که وزیر جنگ آن را پذیرفت. رضا خان در نامه ای به میلسپو نوشت که امیدوار است آنها پس از بازگشت به زنجان از حدود وظایف خود تجاوز نکنند (همان، پ ۱۷، ص ۲۱).

۳- همان، پ ۱۸، ص ۸۳.

مخابرات را به مقصد نرسانده و از انتشار اخباری که اسباب هیجان مردم می شود خودداری نمایند.» (۱) (ر. ک: ۱۲ اسفند)

* جلوگیری از پرداخت دو حقوق برای یک نفر

با توجه به مصوبه دولت قوام السلطنه که ماهی سیصد تومان می باید به اعضاء کمیسیون شورای تجارت یعنی منصور السلطنه، صدیق حضرت و اوئسی پرداخت شود، میلسپو رئیس کل مالیه مانع از پرداخت آن شد. وی «وجه فوق را قلم کشیده و گفته است یا حقوق معاونت باید بگیرند و یا حقوق کمیسیون تجارت.» (۲)

* فرار سالار رشید به جنگل

از اردیبهل امروز خبر داده شد که سالار رشید در جنگلهای ایران متواری شده است. این خبر را سرهنگ محمد علی خان که برای جلب نظر سالار رشید به آستارا رفته بود، داد.

امیر لشکر شمال غرب با ارسال این خبر تقاضا کرد «به فرمانده تیپ شمال امر اکید صادر فرمایند که مشار الیه را در جنگ تعقیب و دستگیر نمایند.» (۳)

* هشدار دوباره کارگزار مشهد درباره هیأت تبشیری امریکا

مقرب السلطنه امروز بار دیگر نسبت به اقدامات هیأت تبشیری امریکا در مشهد هشدار داد و وزارت امور خارجه را از اقدامات آنها نسبت به شروع ساخت بناهایی که گفته می شود بیمارستان، مدرسه، کلیسا و خانه های سازمانی است آگاه کرد. (ر. ک: ۷ اسفند) «میسوون امریکایی در مشهد باطنا مشغول ترویج [مذهب] هستند. اهالی به علما فشار آورده و هیأت علمیه هم جدا از کفیل ایالت و کارگزاری منع امریکاییها را در ترویج مذهب و ساختمان در اراضی» خواسته است. آنها صریحا می گویند اگر جلوگیری نشود، اقدام به قیام خواهند کرد. چند روز پیش «از طرف هیأت علمیه مخصوصا آقای قمی و شاهرودی و کاظمینی اقدام کرده، خواسته بودند اجتماعا بروند ممانعت نمایند ... کفیل ایالت به مواعظ حسن ه و مواعید قطعیه در موقوف شدن آن از طرف دولت آنها را» از این کار بازداشت. مقرب السلطنه باردیگر خواست با سفارت امریکا وارد مذاکره شوند چون هیأت امریکایی مشهد می گوید فقط آن چه سفارت بگوید به کار خواهد بست. (۴)

۱- همان، پ ۱۰، ص ۳۶.

۲- روزنامه اقدام (بیدار)، شم ۱۰۸، ص ۳.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۶، ص ۱۶. وزیر جنگ عقیده داشت که نباید با سالار رشید و ضرغام رودر رو شد. اگر شد با تدبیر نظرشان جلب گردد؛ «در صورتی که فرار نماید نیز اهمیتی نخواهد داشت.» (همان، پ ۱۶، ص ۱۹).

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۱۶-۹-۱۳۰۲.

سه شنبه ۲۲ اسفند ۱۳۰۱/۱۳ مارس ۱۹۲۳/۲۵ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. در ابتدا مواد دیگری از بودجه وزارت معارف در دستور کار قرار گرفت. سپس لایحه مخارج مستشاران امریکایی به مبلغ چهل و هشت هزار تومان بررسی و به تصویب رسید. در ادامه جلسه ماده واحده ای که مبلغ یکصد هزار تومان برای مصارف انتخابات دوره پنجم قانون گذاری اختصاص می داد، مطرح و با اکثریت ۶۶ رأی از ۷۷ نماینده حاضر تصویب شد. (۱)

* بی اهمیت بودن تلگرام علمای مشهد از نظر وزارت پست و تلگراف

در پی درخواست وزارت جنگ از وزارت پست و تلگراف نسبت به سانسور تلگرام هایی که موجب هیجانانگیزی عمومی می شود، وزارت پست و تلگراف امروز پاسخ داد تلگرام علمای مشهد به اردبیل پیش از تحویل به مخاطب آن تحت مطالعه و دقت قرار گرفت، اما اهمیتی نداشت. «مع هذا توصیه و تأکید شد که در آتیه بیشتر دقیق شده و این قبیل مطالب را بدون اجازه به مقصد نرسانند.» (۲) (ر. ک: ۲۱ اسفند)

* تأکید امیر لشکر غرب بر فاسد بودن موفق الدوله

امیر لشکر غرب امروز خطاب به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت که مرا دعوت به مساعدت با موفق الدوله حاکم همدان می کنید. (ر. ک: ۲۰ اسفند) اما می دانید که به پیشنهاد من وی حاکم این منطقه شده اما «طوری از موقعیت و مقام و مساعدت قشون با خود سوءاستفاده نکرده است که قابل جبران و مساعدت باشد. مشار الیه علنا دزدی کرده و در مجالس اظهار می دارد حقوق حکومتی کفاف مخارج مرا نداده، ناچار دزدی می کنم.» وی در ادامه به مشکلاتی که موفق الدوله برای وی فراهم کرده اشاره کرد و نوشت افرادی از صاحب منصبان مرا ب هایی می داند. دیگر آن که «توسط سید علی اکبر وکیل الدوله کارگزار انگلیسها تأسیس اتحادیه فامیلی را در همدان نموده و این زمینه بزرگی است که او فراهم می نماید که ممکن است برای تشکیلات قشون موجب زحمت گردد.» وی فرقه بازی و ایجاد انجمن ها و دسته های ریز و درشت را از دیگر ندانم کاریهای موفق الدوله عنوان کرد. (۳)

* مذاکره درباره راه آهن و آمدوشدهای مرزی

وزارت امور خارجه امروز به سفارت روسیه شوروی در تهران نوشت که پیرو تقاضای آن دولت برای شروع مذاکرات در مورد راه آهن و عبور و مرور ساکنین روستاهای مرزی از جمله قشلاق و بیلاق به خاک دو کشور (ر. ک: ۵ اسفند) یادآور می شود که پیش از این مذاکراتی در مسکو و تهران در این مورد بوده است. درخواست شده اطلاعات آن مذاکرات برسد تا با ملاحظه آنها تاریخ شروع و در واقع ادامه مذاکرات پیشنهاد شود. (۴)

* پیشنهاد وزارت فواید عامه برای مراسلات جزیره بحرین

وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه درباره آنچه که «مراسلات چهارگانه معاریف» نامید و این که بتوان درباره این مراسلات از جزیره بحرین پاسخ گرفت، پیشنهاد کرد کمیسیونی ویژه در وزارت امور خارجه تشکیل شود. از آنجا که «دولت علیه هنوز دست از ادعای مالکیت جزیره بحرین برنداشته و دخالت‌های مأمورین انگلیس را غاصبانه می داند برای این که نسبت به مراسلات مزبوره ترتیب اثری داده شود» تشکیل آن کمیسیون پیشنهاد می شود. (۵)

* دستور دوباره به جمع آوری اسلحه در گیلان

امروز برای دومین بار به رئیس تیپ مستقل شمال دستور

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۷، صص ۱ و ۲. «مجلس در ۲۲ اسفند ۱۳۰۱ اعتباری به مبلغ یکصد هزار تومان به عنوان هزینه انتخابات دوره پنجم تصویب کرد. انتخابات براساس قانون می بایست اوایل فروردین ۱۳۰۲ آغاز گردد. لذا در مجلس کمیسیونی برای تجدید نظر در نظام نامه انتخابات تشکیل شد تا انتخابات برخلاف دوره پیشین از دستبرد ارباب نفوذ مصون بماند. اما این تلاش ها در پی مخالفت های وسیع صاحب ان قدرت که در همه مراکز و محافل سیاسی نفوذ گسترده ای داشتند، راه به جایی نبرد. نقطه آسیب پذیر کابینه مستوفی الممالک تعلق و کندی در برگزاری انتخابات دوره پنجم بود. اعلان انتخابات از اول فروردین به پانزدهم و شروع آن از هفدهم به بیست و چهارم موکول شد و صدای مخالفان را در مجلس و مطبوعات بلند کرد. ناتوانی در آغاز انتخابات حتی جریان های معتدل مجلس مانند مؤتمن الملک رئیس مجلس را به اعتراض واداشت و کفیل وزارت کشور نیز در واکنش به این موضوع استعفا داد. تعلق در این ماجرا انتخابات را آن قدر به عقب انداخت که دوره مجلس به پایان آمد و کار به دست وزیر جنگ و عوامل نظامی او افتاد.» (ملائی توانی، مشروطه و جمهوری، ص ۲۴۱)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۲۶.

۳- همان، پ ۲۰، صص ۷۲ تا ۷۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳- ۲۸- ۳۵- ۱۳۰۱.

۵- همان، ۲۵۵- ۴- ۵۱- ۱۳۰۱.

داده شد تا جمع آوری اسلحه را از عشایر و طوایف گیلان آغاز کند. (۱) پس از آن که امیر لشکر شمال غرب خلع سلاح را از شاهسونهای منطقه اردبیل در یکی - دو ماه اخیر شروع کرد، عقیده داشت خلع سلاح منطقه گیلان مکمل اقدام او خواهد بود.

* اعزام ششصد نظامی به مشکین شهر

امیر لشکر شمال غرب خبر داد که «جهت تهدید طوایف شاهسون که در مغان هستند و برای سرعت در تسلیم نمودن اسلحه یک عده ششصد نفری به مشکین اعزام شدند.» (۲)

* دستور رضا خان برای اخراج معین الرعایا به بروجرد

وزارت جنگ امروز به حاکم مازندران یادآوری کرد که معین الرعایا که اهل بروجرد است و دستور تبعید او نیز داده شده باید به محل اصلی خود بازگردد. پس از دستگیری معین الرعایا سفارش هایی برای آزادی او رسید که وزیر جنگ با این استدلال که او باید به موطن خود بازگردد دستور داد و تأکید کرد چنانچه دستوری برای معاودت او رسید ابدا توجه نکنید. (۳)

* مذاکره میلسپو با ممتاز الملک

امروز میلسپو در محل وزارت عدلیه با وزیر، ممتاز الملک دیدار و گفت و گو کرد. مذاکرات راجع به بودجه سال آینده وزارت عدلیه بود که هرچه زودتر تهیه گردد. گویا میزان این بودجه پانصد هزار تومان است. (۴)

* فعالیتهای تبلیغاتی در اصفهان برای مجلس پنجم

حاکم اصفهان امروز به درخواست رضا خان وزیر جنگ گزارشی از فعالیت های تبلیغاتی افراد مختلف را در اصفهان که برای ورود به مجلس شورای ملی تلاش می کنند برای او فرستاد. محمود آقا انصاری حاکم نظامی اصفهان که پیش از این حاکم نظامی تهران بود، حاجی میرزا علی، شیخ مرتضی پسر حاج آقا جمال، حاجی میرزا یحیی، سید عبد الله محرر، حاج آقا نور الله، شیخ محمد حسین قمشه ای، افتخار السادات، اعتماد التجار و امین التجار را در شمار افرادی دانست که در این انتخابات فعال هستند. (۵)

[تصویر] نمایی از اصفهان قدیم

* توصیه هایی برای بهادر السلطان

در نامه ای که امروز شیخ احمد فرامرزی (۶) برای رضا خان وزیر جنگ نوشت از سوابق مبارزاتی امیر برکت خان بهادر

السلطان در حفظ حدود ایران و مقابله با نیروهای تجاوزگر انگلیس یاد کرد و تأکید کرد اگر سایر رؤسای آن حدود از او تأسی کردند محال بود دشمن بتواند یک قدم از بندر عباس یا بندر دیگر به داخل ایران قدم بگذارد. چنانچه تمام جنگهای بهادر السلطان چه پیش از جنگ بین الملل و چه پس از آن نوشته شود کتاب مفصلی خواهد شد. در این نامه به اختلافات موجود بین شجاع نظام حاکم بندرعباس و پسرش اعتماد نظام نایب الحکومه میناب با بهادر السلطان اشاره شده است. شیخ احمد فرامرزی شجاع نظام را برکشیده انگلیسها دانست که حکومت هندوستان به او لقب «سی آی» داد و نوشت شجاع نظام در هنگام جنگ بیش از یک تبعه انگلیس به انگلیس خدمت کرده است. فرامرزی از رضا خان خواست نظر به سابقه بهادر السلطان به اختلافات پیش آمده در آن منطقه رسیدگی کند. (۷)

* رایزنی وزرای مختار آلمان و انگلیس درباره بازگشایی مدرسه آلمانی

دولت ایران از آلمان تقاضا کرده است مدرسه آلمانی را که پیش از این فعال بوده با سه آموزگار آلمانی و به هزینه ایران در تهران بازگشایی کند. سرپرسی لورن با ارسال این خبر به انگلیس می نویسد که سفیر آلمان در این باره نظر انگلستان را خواسته است و اطمینان می دهد که آلمان به دنبال گسترش نفوذ خود در ایران نیست. (۸) انگلیس نه تنها با این موضوع مخالفت نکرد، بلکه کرزن به لورن یادآور شد که شفاهی به سفیر آلمان تبریک بگوید. (۹) اما ظاهراً دولت آلمان در جریان بازگشایی این مدرسه نبود و سفیر هنگام ورود به ایران از طرف خود چنین قولی داده و اینک که دولت ایران مصرانه افتتاح مدرسه را پی گیری می کند، سفیر آلمان پاسخ صریحی به ایران نمی دهد. اما او به دولت انگلیس اطمینان داده است که اگر هم چنین مدرسه ای افتتاح شود به لحاظ فنی سطح بالایی نخواهد داشت. (۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۹، ص ۴.

۲- همان، پ ۱، ص ۱۰۴.

۳- همان، پ ۱۸، ص ۲.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۸، ص ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، صص ۱۰۵ و ۱۰۶.

۶- احمد فرامرزی فرزند شیخ عبد الواحد در ۱۲۶۸ ش در قریه گچویه از توابع فرامرزین لارستان به دنیا آمد. در ده سالگی به همراه پدرش به بحرین رفت و در آنجا مقدمات فقه شافعی و نحو را نزد پدرش آموخت. پس از آن به بستک رفت و در مدرسه سلطان العلماء عبد الرحمن بستکی مشغول تحصیل شد. پس از بازگشت به فارس به امر پدرش به کوهج رفت و دو سال در مدرسه کوهج به تحصیل پرداخت. در خلال نهضت مشروطیت با خانواده عازم بحرین شد و ابتدا کار تجارت پیشه کرد اما بعداً آموزگار مدرسه ابتدایی ایرانیان در بحرین شد. در ۱۳۰۱ ش از راه بوشهر و شیراز به همراه برادرش عبد الرحمن فرامرزی راهی تهران شد و پس از مدتی بی کاری در ۱۳۰۴ ش چند روزی در چاپخانه مجلس به کار تصحیح مشغول بود و بعد به کتابخانه مجلس شورای ملی منتقل شد. در مهر ۱۳۰۸ به وزارت خارجه و در ۱۳۰۹ به وزارت مالیه منتقل شد. حدود چهار سال بعد به وزارت خارجه بازگشت و در شهریور ۱۳۱۶ در وزارت دادگستری و در دادگاه استان به کار پرداخت؛ تا اینکه در ۱۳۲۴ به مدیرکلی وزارت دارایی منصوب شد و مدتی نیز دادستان دیوان محاسبات بود. [تصویر] احمد

فرامرزی او در دوره های ۱۵، ۱۷ و ۱۸ از بوشهر به وکالت مجلس شورای ملی انتخاب شد. پس از آن به وزارت دادگستری رفت و در تیر ۱۳۳۵ بازنشسته شد. از او آثاری در تألیف و ترجمه انتشار یافته است. همچنین او به همراه برادرش عبد الرحمن فرامرزی در ۱۳۰۶ ش یازده شماره از مجله تقدم را منتشر کردند و نیز پس از شهریور ۱۳۲۰ روزنامه «خاور» را برای سه دوره منتشر نمود. او مقالات بسیاری نیز در نشریات به چاپ رسانده بود. احمد فرامرزی در ۲۱ اسفند ۱۳۴۰ درگذشت. رکن زاده آدمیت، دانشمندان و سخن سرایان فارس، ج ۴، صص ۷۴-۷۰؛ افشار، ایرج، سواد و بیاض، ص ۲۷۳).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، صص ۶۳ و ۶۴. وزارت جنگ در پی گیری موضوع از لشکر جنوب خواست هویت و سوابق بهادر السلطان را به ارکان حرب کل قشون بفرستد. (همان، پ ۱۰، ص ۵۵).

۸- FO E ۲۷۴۵ / ۲۷۴۵ / ۳۴.

۹- FO E ۲۷۴۵ / ۲۷۴۵ / ۳۴

۱۰- FO E ۳۰۳۳ / ۲۷۴۵ / ۳۴.

چهارشنبه ۲۳ اسفند ۱۳۰۱ / ۱۴ مارس ۱۹۲۳ / ۲۶ رجب ۱۳۴۱

* تقاضای حاکم کردستان برای تقویت مرز

شهاب الدوله حاکم کردستان و گروس در گزارشی که برای مستوفی الممالک فرستاد با اشاره به تحولاتی که در کردستان عراق پیش آمده خواستار تقویت نیروها در مناطق مرزی کردستان ایران شد. وی در نامه دیگری به وزارت داخله رخدادهای کردستان عراق را از زبان محمود خان مریوانی معاون کابینه ایالتی کردستان و گروس که مدتی در سلیمانیه بود و به تازگی به مریوان بازگشته منعکس کرد. در این گزارش به رودرویی شیخ محمود با انگلیس، خروج شیخ محمود از سلیمانیه، بمباران سلیمانیه که در آن یازده زن و کودک کشته شدند، مذاکرات شیخ محمود با اوزدمیر پاشا حاکم رواندوز و اتحاد با نیروهای ترک اشاره شده است. (۱)

* اعتراض مکتوب به دستگیری و تبعید علمای لنگرود

امروز تلگرامی از لاهیجان به ریاست وزراء و وزیر جنگ فرستاده شد و از دستگیری و تبعید علمای لنگرود به شدت انتقاد شد. این نامه که امضاءهای زیادی در پای خود دارد حاکم نظامی لنگرود، حسینقلی خان سرهنگ، را عامل صدماتی دانست که شبیه آن در سالهای شوم گذشته دیده نشده است.

رسیدن این نامه در حالی است که وزیر جنگ در نامه ای به مستوفی الممالک خبر از مرتفع شدن موضوع داده است. (۲)

* اقدامات خارج از وظیفه رئیس تیپ مستقل شمال

وزیر جنگ در تلگرامی که به رئیس تیپ مستقل شمال فرستاد با اشاره به اطلاع وزارت معارف، نوشت که «شما اخراج چند نفر اعضای معارف انزلی را خواسته و نیز مطابق اطلاعاتی که به این جانب رسیده اعلاناتی راجع به احسان الله خان منتشر کرده اید. در صورتی که مطلب صحت داشته باشد خارج از وظیفه بوده است.» رضا خان به او یادآوری کرد که برای این گونه اقدامات باید تأیید مرا داشته باشید. (۳) (ر. ک: ۲۰ اسفند)

* زیانهای مهاجرت فصلی ایلات و عشایر مرزنشین

مهاجرت فصلی ایلات و عشایر مرزنشین از خاک ایران به کشورهای همسایه صرف نظر از مسائل جنبی، از حیث تأدیه مالیات، خسارات زیادی به مالیه کشور وارد می کند. دیگر آن که اقامت آنها در ممالک اجنبی امکان دارد با تزریق آرا و عقایدی از طرف آن کشورها همراه شود که قطعاً مضر به حال کشور است.

امیر لشکر غرب با اظهار این مطلب از وزیر جنگ خواست که در دولت فعلی تصمیمی برای جلوگیری از این گونه مهاجرتها گرفته شود. او اضافه کرد مراتع منطقه برای اقامت ایلات و عشایر در تابستان کافی است و نیازی به خروج آنها از مرزها

* تردید طایفه فولادلو در تسلیم سلاح خود

امیر لشکر شمال غرب، عبد الله طهماسبی، وزیر جنگ را مطلع کرد «نظر به این که طایفه فولادلو در تسلیم اسلحه خود مردد هستند، ۴۸ ساعت به مشار الیهم جهت تحویل کلیه اسلحه وقت داده شد [و] یک عده نظامی نیز بدان صوب حرکت داده شد.» (۵)

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از غروب امروز مجلس به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد. دستور این جلسه قانون استخدام قضات عدلیه بود.

تبعیت ایران، دین اسلام، حد اقل سی سال، دادن امتحان یا داشتن لیسانس حقوق، عدم محکومیت و قیام علیه حکومت و عدم محکومیت به فساد عقیده و اعتیاد از شرایط ضروری فرد متقاضی برای احراز سمت قضاوت بود. نمایندگان مخالف و

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۹۹؛ سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۱۵۵۳، آرشیو ۱۰۸ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۱۶۰. مستوفی الممالک نامه شهاب الدوله را با قید محرمانه برای وزیر جنگ فرستاد و نظر او را برای تقویت مرزهای شمال غربی تأیید کرد (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۲۰، ص ۹۸).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، صص ۳۴ تا ۳۷.

۳- همان، پ ۱، ص ۴.

۴- همان، پ ۲۰، صص ۸۵ و ۸۶.

۵- همان، پ ۱۱، ص ۱۱۳.

موافق پیرامون این لایحه گفت و گو کردند. سپس وزیر معارف بخشهای باقی مانده از لایحه بودجه وزارت معارف را طرح و پس از مشورت به تصویب رسید. (۱)

* توضیح وزارت جنگ در انتخاب رئیس نظمیہ کرمان

پس از آن که وزارت جنگ در انتخاب رئیس نظمیہ کرمان توسط وزارت داخله موافقتی نشان نداد و بدین ترتیب پرسش وزارت داخله را موجب شد (ر. ک: ۱۹ اسفند) امروز در نامه ای محرمانه، وزارت جنگ نوشت که این وزارت خانه در اطراف انتخاب مدیر الملک به ریاست نظمیہ کرمان نظر خاصی ندارد «فقط چون اخیرا ایالت کرمان (تیمورتاش) برخلاف مصالح مملکت شروع به یک سلسله اقداماتی نموده [تماس با کنسول انگلیس و اجرای درخواست او برای تعیین رئیس جدید نظمیہ] خواستار تأمل بیشتر در این موضوع شده ایم و فعلا اقتضا می کند نظمیہ در دست قشون باشد.» (۲)

[تصویر] عبد الحسین تیمورتاش در جوانی

* فعال شدن رئیس گردان آبادیه برای انتخابات مجلس

در پی دستور وزیر جنگ به امرای لشکر و متعاقبا دستور امیر لشکر جنوب به زیردستان خود، رئیس گردان آبادیه امروز در گزارشی به محمود آیرم امیر لشکر جنوب موقعیت آبادیه را تشریح کرد: ۱. در انتخابات دوره چهارم مردم آبادیه تحت فشار قوام الملک به قوام السلطنه رأی دادند و پس از استعفای او سردار فاخر که نفر دوم بود راهی مجلس شد. در دوره پنجم نیز بعید است قوام الملک در امر انتخابات دخالت نکند. ۲. به تازگی امیر نصرت (۳) حاکم آبادیه خود را به نمایندگی مجلس معرفی کرده است ولی با حکمی که از طرف لشکر رسید اقدامات او خنثی شده است. ۳. واعظزاده از اهالی آبادیه برای نامزدی مجلس تلاش هایی آغاز کرده اما من او را تصدیق نمی کنم. ۴. ضیاء الواعظین شیرازی در نزد مردم آبادیه به آزادی خواهی و وطن دوستی شهرت داشته، مردم نسبت به او اقبال دارند، اما من نظر خاصی نسبت به او ندارم. ۵. دکتر اعلم الملک هم که از اهالی آبادیه است طرفدار قشون و عظمت آن است اما فعلا نمی توان یقین کرد که بتوان به درستی نقش سیاسی خود را بازی کند ولی می توان حدس زد که مطیع قشون باشد. وی در پایان این گزارش تلویحا نوشت که می تواند رأی امرای قشون را برای انتخاب نماینده موردنظر مجری دارد. (۴)

* درخواست برای ابقای رئیس گردان بنادر

حاکم بنادر جنوب از وزیر جنگ خواست از جابه جایی شاهزاده محمد علی میرزا رئیس گردان بنادر جنوب جلوگیری کند. او نوشت شنیده شده وی تغییر خواهد کرد. او اضافه کرد از همه طبقات به دار الحکومه آمده و تقاضای ابقای او را کرده اند.

(۵)

* تقاضای انعام برای ولی الله

امروز امیر لشکر غرب برای ولی الله قاتل علی مردان تقاضای یکصد تومان پاداش کرد «چون دو نفر برادران مشار الیه که همدست او بوده در الشتر گرفتار و به دست برادران علی مردان تیرباران و اعدام شده اند.» اما خود توانسته سالم بازگردد. با پرداخت این پاداش موافقت شد. (۶)

* انتقاد وزیر جنگ از اوضاع نابسامان لشکر جنوب

رضا خان امروز در تلگرامی به محمود آیرم گفت که بر اساس اطلاعات رسیده موقعیت لشکر جنوب با بی نظمی و خرابی همراه شده است. اخیراً می گویند «یک عده نظامی و امنیه در بنادر تحصن اختیار کرده اند... لازم است به فوریت قضیه را اطلاع داده اقدام جدی در رفع غائله بنمایید.» (۷)

* نظر وزیر جنگ درباره خرید سلاح

رضا خان وزیر جنگ ضمن حواله پنج هزار تومان به سرهنگ اسماعیل خان در برلن در پاسخ او گفت که اگر هر تفنگ با تمام لوازمات و هزار فشنگ سر هم ۱۹ دلار باشد می ارزد «ولی در صورتی باید اقدام به خرید نمود که ترتیب حمل آنها مطمئناً تأمین شده باشد و الا برای قشون ضرر بزرگی می شود.» پیش از این سرهنگ اسماعیل خان نماینده وزارت جنگ که برای انتقال اسلحه های خریداری شده ایران از آلمان در برلن بسر می برد از رضا خان خواسته بود نظرش را درباره خرید این سلاح بگوید. در پایان این تلگرام رضا خان یادآور شد که محرمانه به سفارت ایران در مسکو گفته است که برای حمل سلاحها از راه روسیه هرکاری که لازم است، انجام دهد. (۸) (ر. ک: ۲۱ اسفند)

* استعفای وزیر مالیه

به نوشته برخی منابع، نصر الملک (حسن علی هدایت) وزیر مالیه به دلیل اختلاف با میلسپو امروز استعفا داد. (۹) مستوفی الممالک نیز چند روزی است که به علت بیماری در خانه است و نمی تواند در هیأت دولت حاضر شود. (۱۰)

* مشخصات ایلات ترکمن صحرا

بنابر آن چه که به درخواست وزارت داخله از استرآباد

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۸، ص ۱.
  - ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، صص ۸۱ و ۸۲.
  - ۳- میرزا تقی خان نوری ملقب به فتح الممالک، سالار نصرت و امیر نصرت به سال ۱۲۵۸ ش مطابق با ۳ ربیع الثانی ۱۲۹۸ در تهران به دنیا آمد. پدرش میرزا عبد الله خان مستوفی بود و از طرف مادر نواده میرزا آقا خان صدر اعظم محسوب می شد. وی از ۳ رجب ۱۳۳۵ تا ۲ جمادی الاول ۱۳۳۶ به حکومت کازرون منصوب گردید و از ۲ رجب همان سال تا ۴ ربیع الثانی ۱۳۳۸ حاکمیت جهرم را داشت. معاونت مالیه بنادر و ریاست محاسبات (۳ اسفند ۱۲۹۸)، حکومت دشتی و دشتستان (۵ اردیبهشت ۱۲۹۹)، کفالت مالیه بنادر جنوب (۹ اردیبهشت ۱۲۹۹ - ۲۹ مهر ۱۲۹۹)، حکومت دشتی و دشتستان و متصدی وصول مالیات

(اول آبان ۱۲۹۹-۱۸ دی ۱۲۹۹)، حکومت جهرم (اول اسفند ۱۲۹۹- اول تیر ۱۳۰۰)، حکومت کازرون و دشتستان (۲ تیر ۱۳۰۰-۱۷ شهریور ۱۳۰۰)، حکومت جهرم (۲۳ شهریور ۱۳۰۰-۶ بهمن ۱۳۰۰) و معاونت ایالت اداره ایالتی و اداره مالیه از ۲۸ اسفند ۱۳۰۰ تا ۲۹ اردیبهشت ۱۳۰۱ از دیگر سمتهای او بود. میرزا تقی خان نوری از تاریخ ۳ اردیبهشت ۱۳۰۱ به لقب امیر نصرت مفتخر شد و از اول خرداد ۱۳۰۱ به مدت یک سال در آباءه و اقلید حاکم بود. او همچنین به عنوان عضو و منشی انجمن نظار دوره پنجم تقنینیه مشغول خدمت شد و از ۱۱ آذر ۱۳۰۲ تا ۸ مهر ۱۳۰۳ ریاست بلدیہ شیراز را برعهده داشت. وی در اردیبهشت ۱۳۲۹ درگذشت (دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه هنری، بایگانی).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۱۰۷.

۵- همان، پ ۱۰، ص ۱۰۲.

۶- همان، پ ۱۰، صص ۱۱۵ و ۱۱۶.

۷- همان، پ ۳، ص ۱۴.

۸- همان، پ ۱۸، ص ۸۱.

۹- مستوفی، شرح زندگانی من یا ...، ج ۳، ص ۵۵۰. حسن علی خان نصر الملک که بعدها شهرت کمال هدایت را برگزید، فرزند حسینعلی خان مخبر الدوله و از خانواده هدایت است که در ۱۲۸۹ ق/ ۱۲۶۰ ش به دنیا آمد. او پس از اتمام تحصیلات در دار الفنون راهی فرانسه شد و در رشته حقوق به ادامه تحصیل پرداخت. همزمان با آن در سفارت ایران در پاریس با عنوان نیابت سفارت مشغول گردید. آنگاه به ایران بازگشت و در وزارت امور خارجه مدتی کار کرد. در اولین دوره مجلس شورای ملی از طرف طبقه اعیان به نمایندگی مجلس انتخاب شد که در دوره بعدی هم، این بار به عنوان نماینده مردم تهران بدان مجلس راه یافت. نصر الملک تا ۱۳۰۱ ش مناصب مختلفی را پذیرفت و در کابینه های مختلفی عضویت یافت. در همین اوان که کابینه میرزا حسن خان مستوفی الممالک (از ۲۵ بهمن ۱۳۰۱ تا ۲۶ خرداد ۱۳۰۲) روی کار آمد او ابتدا وزارت مالیه (دارایی) را برعهده گرفت که پس از چندی با بهاء الملک همدانی (وزیر پست و تلگرام همان کابینه) جابه جا شد و نصر الملک از اول فروردین ۱۳۰۲ وزارت پست و تلگرام را در عهده تصدی گرفت. حسن علی خان کمال هدایت مدتی هم والی اصفهان شد. دیگر مشاغل مهم او عبارت است از: والی گری و بعد استانداری فارس، رئیس دیوان محاسبات کشور، وزیر مختاری ایران در بغداد، سفارت ایران در کابل و واتیکان. علاوه بر این در انتخابات دوره اول مجلس سنا برگزیده شد و به نیابت آن رسید. وی فراماسونر و عضو لژ بیداری ایران بود؛ و در ۱۹۱۱ م/ ۱۲۹۰ ش دیپلم استادی ماسونی دریافت کرده بود. حسن علی خان کمال هدایت در ۱۳۳۵ ش در تهران درگذشت. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و ...، ج ۳، صص ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴؛ دولتهای ایران از میرزا نصر الله خان مشیرالدوله تا ...، ص ۱۳۰).

۱۰- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۹، ص ۳.

گزارش شد ترکمنها شامل دو گروه یموت و کوکلان هستند و آنانی که صاحب دام زیاد هستند «چاردا» نامیده می شوند و کسانی که بدون دام هستند «چهر». چهرها حدود ۲۰ هزار خانوارند که در گمیش تپه و خواجه نفس و آق قلعه اقامت دارند.

چارداها بیلاق و قشلاق می کنند و برای قشلاق شش ماه کنار رود کوکان و جنگلهای نزدیک استرآباد اقامت دارند. این گزارش که امروز به وزارت داخله فرستاده شد از نظر مسئولین این وزارت خانه بسیار مختصر و فاقد توضیحات ضروری ارزیابی گردید. قرار شد به کارگزاری استرآباد نوشته شود گزارش کامل تری تهیه و ارسال کنند. (۱)

[تصویر] نمایی از ترکمنها

* ادامه تحصن در شیراز

اعتراض به گرفتن عوارض راه همچنان معترضان را در تحصن نگه داشته است. ادامه این امر باعث شد که امروز منصور الملک کفیل وزارت داخله و ناظم العلوم معاون وزارت فواید عامه با حاکم فارس مذاکره کرده، از طریق مخابرات حضوری، چاره جویی نمایند. (۲)

* درخواست وزیر خارجه برای خروج نظامیان انگلیسی از بنادر

ذکاء الملک وزیر امور خارجه به سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران نوشت که نامه شما «مشعر از عوض شدن عده ای نظامی انگلیس در بنادر خلیج فارس» رسید. «قوای نظامی ایرانی به قدر لزوم در بوشهر گذاشته شده و امنیت آن نواحی مورد نگرانی نیست و دولت ایران» ضرورتی به بقای نیروی خارجی در آن منطقه نمی بیند.

ذکاء الملک از لورن خواست دستورهای لازم را برای خروج نظامیان انگلیس صادر کند «و بیش از این بر توقف آنها در حدود ایران که برخلاف رسم بین المللی و مناسبات حسن ه طرفین است ادامه ندهند». (۳)

* موقعیت فعلی تبریز و انتخابات مجلس

در پی بخش نامه ارتش به امرای لشکر و حاکمان نظامی برای فرستادن اطلاعاتی از جنب و جوش حاکم بر شهرها در انتخابات پنجم مجلس شورای ملی، حاکم نظامی آذربایجان امروز نوشت که فرقه دمکرات در تبریز فعال است. با این که نفرات کمی دارند ولی در فعالیتهای خود منظم و جدی هستند.

«طبقات اشراف و فلاح و مردمان صلح طلب اگرچه جمعیت شان دو مقابل فرقه است، چون تشکیلات منظمی ندارند» نمی توانند با دمکراتها برابری کنند. فرقه دمکرات تاکنون کسی را نامزد نکرده است. وی سپس از احتمال نامزد شدن رجالی چون تقی زاده، مصدق السلطنه، حاجی محمد جعفر اصفهانی، صدق السلطنه و نصرت الدوله یاد کرد. (۴)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱ و ۳۲-۶-۲۹-۱۳۰۱.

۲- روزنامه ايران، شم ۱۳۳۸، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سياسي، ۱۳۰۲، پ ۲، ص ۴۶.

۴- همان، س ۱۳۰۲، پ ۵۱، ص ۱۰۵.

پنج شنبه ۲۴ اسفند ۱۳۰۱ / ۱۵ مارس ۱۹۲۳ / ۲۷ رجب ۱۳۴۱

* عید مبعث

امروز ادارات، وزارت خانه ها و دواير دولتي به مناسبت عيد مبعث تعطيل بود. (۱)

* تقاضای نگهبان برای زمینهای امریکایی

حسین خزاعی امیر لشکر شرق در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد، خبر داد که امریکایی هایی که در مشهد زمین هایی را خریده اند، اکنون تقاضای سه نفر نگهبان می کنند.

او خواستار کسب تکلیف شد. (۲) موضوع این زمینها هیجاناتی را در مشهد پدید آورد و باعث شد علمای آن شهر، دیگر روحانیان ذی نفوذ شهرها را به واکنش بخوانند.

* اثبات وقف بودن زمین های هیأت تبشیری امریکا

تولیت آستان قدس رضوی امروز وقف نامه زمین های خریداری شده توسط هیأت تبشیری امریکا در مشهد را به وزارت امور خارجه فرستاد. (ر. ک: ۷ اسفند) او نوشت که «اقدامات شرکت سبطیریان امریکایی در خرید اراضی و خیال ساختن مدرسه و کنیسه [کلیسا] در این شهر مقدس» که هیجان عمومی را در پی داشته، با وقف بودن اراضی، باطل است. او با ضمیمه کردن وقف نامه ابراز داشت «با سفارت امریکا مذاکره فرمایید که این زمین و قنات محکوم به وقفیت است ... و اولیای آستان قدس برحسب وقفیت و حکم تمام علمای اعلام» زمینها را تصرف خواهد کرد. (۳)

* سخنرانی در مجمع دمکرات

مجمع دمکرات امروز در آگهی ای که در جراید به چاپ رساند از عموم علاقه مندان خواست برای شنیدن سخنرانی آقای سید ابو الفتح علوی «راجع به علاقه مندی ایرانیان به آمال اهالی اسلامیة بین النهرین» که فردا جمعه سه ساعت مانده به غروب در محل مجمع دمکرات ایراد می گردد، شرکت کنند. (۴)

* گزارشهای یکسان از شیخ محمود

امروز بار دیگر لشکر شمال غرب از قول فرمانده قوای ساوجبلاغ خبر داد که شیخ محمود از ترس هواپیماهای جنگی انگلیس به پشت در آمده و شیخ قادر برادر خود را با تعدادی از معاریف به کرکوک فرستاده، اما انگلیس خود شیخ محمود را می خواهد. «گویا انگلیسها کاغذ (نامه) محرمانه شیخ محمود را که به اوزدمیر پاشا نوشته شده بود به دست آورده و این قضایا را فراهم آورده اند.» (۵)

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر از تشکیل مجلس فقها در وزارت عدلیه داد که یکشنبه آینده تشکیل خواهد شد.

«موضوع مذاکره راجع به حل بعضی مسائل معضله و شکایات واصله از بعضی محاضر شرع می باشد.» (۶)

* ممنوعیت حمل اسلحه

رضا خان وزیر جنگ در اطلاعیه ای که امروز در جراید منتشر شد خبر داد که حمل اسلحه تخلف است. وی امتناع از این دستور را موجب ضبط اسلحه و تنبیه متخلفان دانست. (۷)

-
- ۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۸، ص ۱.
  - ۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۲۵.
  - ۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۲-۱۶-۹-۱۳۰۲.
  - ۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۸، ص ۱.
  - ۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۱۶. منظور واکنشی است که انگلیس پس از اتحاد شیخ محمود با عثمانی از خود نشان داد. به کرسی نشاندن شیخ محمود در سلیمانیه توسط انگلیس نوعی مقابله غیرمستقیم با عثمانیها در منطقه کردستان بود که اینک پاسخ مثبتی از آن دریافت نکردند.
  - ۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۸، ص ۲.
  - ۷- همان، ص ۱.

جمعه ۲۵ اسفند ۱۳۰۱/۱۶ مارس ۱۹۲۳/۲۸ رجب ۱۳۴۱

* توضیحات وزیر مختار انگلیس

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران پیرو دیداری که رضا خان وزیر جنگ با سرهنگ ساندرز، وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران، درباره اقدامات اوزدمیر پاشا در مناطق مرزی ایران داشت امروز به او نوشت که «مایل بوده اید که تفصیل مسئله نگاشته شود و بنابراین محرمانه زحمت می‌دهم». لورن اضافه می‌کند که اوزدمیر پاشا مایل است نظامیان، تجهیزات و ملزومات خود را از خاک ایران به رواندوز برساند و در این مورد هم با عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب مکاتبه کرده، مصالح عثمانی و ایران را یکی دانسته است. اوزدمیر مایل است فرمانده قوای ایران را در سردشت متقاعد کند علیه طوایف و ایلاتی که با عثمانیها سازگار نیستند وارد عمل شود.

ما مایل نیستیم کمک و آذوقه به اوزدمیر پاشا یا شیخ محمود از طرف خاک ایران برسد. «بنابراین یقین داریم همه قسم اقدامات به عمل خواهد آمد که بی طرفی ایران از طرف عثمانیها نقض نشود و به فسادهای که اوزدمیر در میانه طوایف سرحدی می‌نماید تقویتی به عمل نیاید.» (۱)

* دستور العمل غیر معمول فرمانده تیپ شمال

مصطفی نیر السلطان حاکم گیلان در نامه ای که امروز به وزارت جنگ نوشت خبر داد که فرمانده تیپ مستقل شمال با انتشار اعلامیه ای گفته است هر جابه جایی باید با اجازه فرماندهی تیپ باشد. کسانی که به طرف فومن می‌روند باید عکس خود را هم بدهند تا به جواز الصاق شود. دیگر این که عده ای از نظامیان را با توپ و مسلسل در سطح شهر رشت حرکت داده و با تیراندازیهای زیاد باعث رعب و وحشت اهالی شده است. حاکم گیلان می‌افزاید متعاقب این رخداد شایع شد که کشتی جنگی در انزلی نیرو پیاده کرده که تشویش حاصله را دوچندان کرد. این اقدامات اعتراض کنسول روسیه را هم برانگیخت. سرتیپ محمد حسین خان آیرم می‌گوید این جواز فقط برای سارقین بوده است. «نتیجه اقدامات بی مطالعه رئیس تیپ فقط زحمت و تزلزل عامه است. مستدعی است امر فرمایند موضوع جواز فوری مرتفع و رئیس تیپ را متذکر سازند راجع به این قبیل اقدامات بدون اطلاع بنده که یقیناً از ایشان به سیاست آشناتر هستم قبلاً مشورت نمایند.» (۲)

* توصیه محتشم السلطنه به رعایت حال موفق الدوله

امروز محتشم السلطنه وزیر معارف در نامه ای به رضا خان ضمن تمجید از او نوشت «آقای امیر لشکر غرب که باید بدانند بنده و منسوبانم از خود حضرتعالی هستیم» و به جهت فتنه جوایی چند نفر، موفق الدوله نباید مورد تهدید قرار گیرد. او از رضا خان خواست «همه قسم مساعدت و تقویت را از ایشان بنمایند.» (۳) (ر. ک: ۱۴ و ۲۰ اسفند) از نظر امیر لشکر غرب موفق الدوله متهم به دزدی و فساد بود.

در آخرین سرشماری از زرتشتیان مقیم تهران که از طرف انجمن زرتشتیان به عمل آمده شمار زرتشتیان مقیم تهران، ۸۲۰ نفر بوده است. (۴)

* تقاضای هیأت اتحادیه تنکابن

هیأت اتحادیه تنکابن در نامه ای که امروز به مجلس شورای ملی نوشت درخواست کرد اهالی تنکابن نماینده ای مستقل در مجلس پنجم داشته باشند، چرا که «تنکابن دارای ۲۴ بلوک» است و نباید از داشتن نماینده محروم باشد. (۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۷۳.

۲- همان، پ ۱۹، صص ۱۵ و ۱۶.

۳- همان، پ ۲۰، ص ۷۹.

۴- اشیدری، تاریخ پهلوی و زرتشتیان، ص ۳۴۹.

۵- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۷۲-۴-۳-۹-۴.

شنبه ۲۶ اسفند ۱۳۰۱/۱۷ مارس ۱۹۲۳/۲۹ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس امروز به ریاست مؤتمن الملک تشکیل جلسه داد.

مهم ترین دستور امروز ادامه بررسی قانون استخدام قضات بود.

شرایط استخدام رؤسا و اعضاء محاکم و مدعی العموم ها و وکلای عمومی مورد بررسی قرار گرفت. در این جلسه بحثی هم پیرامون محاکم شرعی و محاکم عرفی در گرفت و سید حسن مدرس در این باب سخنانی ایراد کرد. (۱)

* گزارش بی سیم مسکو از مطالب جراید روسیه درباره مذاکرات تجاری

بی سیم مسکو امروز به مناسبت تجدید مذاکرات بین ایران و روسیه برای عقد قرارداد تجاری با اشاره کلی به مقالاتی که مطبوعات آن کشور در این باره می نویسند گزارش داد که «در ذیل این مقالات اشعار می شود که هر قدر کابینه جدید ملی در استقرار موازنه سیاست خارجی که قوام السلطنه آن را بر له انگلیس نقض کرده بود موفقیت حاصل کند همان اندازه پیشرفت استقرار مناسبات عادی تجاری بین روسیه ساوتی و ایران تأمین خواهد شد. جراید اشعار می دارند که سیاست تند و بالا-تر از خصومتی که قوام السلطنه نسبت به روسیه شوروی اتخاذ کرده و شخصا آن را معین می ساخت، تقریباً برای مدت هشت ماه ترقی این مناسبات را به تعویق انداخت.» (۲)

* امتناع طایفه فولادلو از خلع سلاح و اقدامات امیر لشکر شمال غرب

عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب امروز گزارش داد که طایفه فولادلو از تسلیم اسلحه خود امتناع می کند. او می نویسد که آنها درصدد بودند علیه قوای اعزامی به منطقه سکونتشان اقدام کنند. قوای کمکی فرستاده شد. این طایفه به خوانین و رؤسای مقیم شهر اطلاع داده بودند که فرار کنند، اما همگی دستگیر شدند. با این حال چند متنفذ دیگر را برای متقاعد کردن آنها برای تسلیم سلاح فرستاده ام. در نهایت با حرکت قسمتی از قشون وحشت زده شدند و پسر کوچک امیر فیروز را با قرآن فرستادند و قسم یاد کردند که اسلحه خود را تحویل خواهند داد. «بیست نفر در بداق لار برای تحویل گرفتن اسلحه گذارده» ام. عبد الله طهماسبی که همراه قشون عازم منطقه سکونت فولادلو شده بود این اقدام آنها را (تسلیم شدن و تشبث به قرآن) امری مزورانه دانست و یادآور شد اگر از تحویل اسلحه استنکاف کنند این بار تنبیه خواهند شد. (۳)

* تأکید امیر لشکر جنوب به اقدام انگلیس در تشکیل پلیس نفت

به دنبال تکذیب خبر تشکیل پلیس نفت در مسجد سلیمان از سوی مأموران سیاسی انگلیس، و درخواست وزارت جنگ برای دریافت منشأ این خبر، محمود آیرم امیر لشکر جنوب امروز نوشت که گزارش متواتر بازرسان و حرکت عده ای داوطلب از

جمله دو صاحب منصب سابق نظامی برای شرکت در آن پلیس از اصفهان به صفحات جنوب، دلایلی برای این موضوع است «ولی اخیراً به علت مجهولی این اقدام از طرف انگلیسها متروک و موقوف گردیده و دو نفر صاحب منصبان فوق الذکر نیز به اصفهان معاودت نموده اند.» (۴)

* اداره معارف گیلان، لانه کمونیستها

در پی شکایت رئیس معارف گیلان از اقدامات رئیس تیپ شمال علیه تعدادی از آموزگاران انزلی (ر. ک: ۲۳ اسفند) رئیس تیپ مزبور چهار معلم را سردسته کمونیستهای منطقه معرفی کرد که بین دانش آموزان و اهالی این مرام را تبلیغ می کنند.

«وزارت معارف دستورات قطعی داده بود که کلیه اشخاصی که داخل سیاست شوند از خدمت اخراج نمایند ولی چون سردسته حقیقی نیر السلطان (حاکم گیلان) بوده است رئیس معارف هر مرتبه به یک محذوراتی دچار شده است.

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۹، صص ۱ و ۲؛ مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۴۰۴ و ۴۰۵.

۲- منشور گرگانی، رقابت شوروی و انگلیس ...، صص ۲۱۹ و ۲۲۰.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، صص ۱۱۰ و ۱۱۲.

۴- همان، پ ۱۰، ص ۶۷.

محمد حسین خان آیرم رئیس تیپ مستقل شمال در مورد اعلاناتی که به اسم احسان الله خان (ر. ک: ۲۳ اسفند) منتشر می شود نوشت که اینها را خود روسها منتشر می کنند تا بدین وسیله اهالی را متوحش کرده و از این طریق به طرف خود جلب کنند. او در پایان یادآور شد که روسها وجود او را در منطقه خلاف اهداف خود می دانند. (۱)

* دستور دستگیری سالار رشید

رضا خان وزیر جنگ در تلگرافی که امروز به رئیس تیپ شمال فرستاد به او دستور داد از آنجا که سالار رشید بنا بر گزارش امیر لشکر شمال غرب از آستارا به جنگل فرار کرده است، دستور دهید او را تعقیب کرده، دستگیر کنند. (۲)

* موافقان و مخالفان قشون و انتخابات مجلس

پس از گزارشی که محمود آیرم از دسته بندیهای سیاسی در دو شهر اصفهان و شیراز و طرفداران قشون در میان این افراد برای وزارت جنگ فرستاد (ر. ک: ۱۶ اسفند) امروز در گزارش محرمانه و بلند دیگری فهرستی از گروه های فعال در سه شهر شیراز، یزد و کاشان را که برای انتخابات دوره پنجم فعالیت می کنند و این که نسبت به اداره قشون چه نظری دارند، برای رئیس ارکان حرب کل قشون فرستاد. در شیراز دو گروه عمده وجود دارد:

۱. دمکراتهای شرقی که متمایل به انگلیس هستند و کسانی که برای نامزدی مجلس معرفی کرده اند، عبارتند از:

سید محمد حسن دستغیب، نصرت الدوله، سید یعقوب، نصر السلطنه، حاجی آقای شیرازی

۲. دمکراتهای غربی که ضد انگلیسی هستند و نامزدهای شان عبارتند از: صدر الاسلام، ناظم التولیه، ضیاء الادبا، سردار فاخر.

فرقه شرقی با قشون مخالف ولی فرقه غربی موافق است. در این بین صدر الاسلام، ضیاء الادبا و ناظم التولیه طرف اعتماد قشون هستند. گروه های سیاسی یزد به دو دسته تقسیم می شوند: تشکیلی و ضد تشکیلی. نامزدهای گروه تشکیلی عبارتند از: حائری زاده و آقا سید کاظم که فعلا نمایندگان یزد در مجلس شورای ملی هستند، و آقا شیخ هادی، میرزا عباس صراف. گروه ضد تشکیلی نامزدهای زیر را برای مجلس در نظر گرفته اند: نواب، سید عبد الرسول موسی زاده، اناری زاده، حاجی افتخار، فرخی. از این عده «سید عبد الرسول، شیخ هادی و سید کاظم نسبتا اصلح می باشند.»

در کاشان دسته های سیاسی فعلا ظهور و بروز کامل نیافته، اما از کسانی که موافق قشون هستند، می توان از آقامیرزا سید حسن نماینده فعلی، جلیل الملک و آقا احمد معروف به گنبد نام برد. مخالفان هم شیانی، وحید الملک، متین السلطنه، حاجی آقا علی پسر میرزا شهاب الدین، میرزا محمد حسین، سید عبد الرحیم تمبرفروش، حسام الاسلام، سید محمد مدیر که از طرف تجار هستند قابل یاد کردن هستند. معین الممالک رئیس اداره مالیات غیرمستقیم اصفهان از طرف اهالی نطنز و جوشقان برای نمایندگی نامزد است. (۳)

به نوشته روزنامه ایران مازور محمود خان اخیرا به سمت ریاست نظمیہ رشت انتخاب شده و به زودی به محل مأموریت خود حرکت خواهد کرد. (۴)

* نفع ایران در معارضه انگلیس با شیخ محمود

محمد حسن بدیع کارپرداز ایران در کربلا ضمن فرستادن گزارشی از حوادث اخیر کردستان عراق (بمباران سلیمانیہ توسط انگلیس، کشته شدن عده ای بی گناه، خروج شیخ محمود از کردستان) نوشت که اینک سلیمانیہ حکومتی ندارد و طرفداران انگلیس آنجا هستند. او افزود اقدام اخیر انگلیس علیه شیخ محمود به دلیل نزدیکی او به عثمانی بوده است.

«اگراد به واسطه تعصب مذهبی باطنا به ترکها بیشتر میل دارند تا انگلیس ... چیزی که هست هر قدر مناسبات انگلیس با اکراد سست و ضعیف شود برای ایران خالی از فایده نیست زیرا وجود یک کردستان مستقل و تحت وصایت و حمایت انگلیس از برای کردستان ایران خطرناک است.» (۵)

* شرایط عفو سیمیتقو

پس از پاسخ سفارت انگلیس به یادداشت وزارت امور خارجه که سیمیتقو خیال آمدن به ایران را ندارد و در آن از صحت و سقم عفو سیمیتقو توسط ایران نیز سؤال شده بود، (ر. ک: ۱۴ بهمن) وزارت امور خارجه امروز سفارت انگلیس را باخبر کرد که موافق اظهارات وزارت جنگ سیمیتقو در صورتی عفو می شود که خود را تسلیم قوای دولتی کرده به تهران بیاورد. (۶)

* فعالیتهای سیاسی «اجتماعیون» در بارفروش

بنابر گزارشی که کارگزاری مهام خارجه مازندران امروز به وزارت امور خارجه فرستاد انجمن اجتماعیون با فعالیت هایی که میرزا حیدر علی شیرازی و منشی انجمن سید حسن خان گنجه ای از خود نشان می دهند، فعالیت خود را گسترش داده است. از نظر نماینده وزارت امور خارجه سید حسن خان گنجه ای اصلا اصفهانی است، خود را پزشک جا زده و پیش از این با بلشویکها سرسری داشت. او احتمال می دهد میرزا حیدر علی شیرازی و گنجه ای «قوه عامله دیگران باشند.» (۷)

۱- همان، پ ۱، صص ۲ و ۳.

۲- همان، پ ۱۶، ص ۱۵.

۳- همان، پ ۱۰، ص ۱۰۸.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۹، ص ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۲، صص ۳۲ و ۳۳.

۶- همان، س ۱۳۰۲، پ ۴۹، ص ۶۸؛ سفارت انگلیس از این پاسخ قانع نشد و بار دیگر یادآور شد که عفونامه مکتوب به اسماعیل آقا سیمیتقو داده شده است که با موارد مطرح شده مغایر است (همان، ص ۶۷) موضوع بازمی گردد به خودمختاری

وزارت جنگ در تصمیم گیریهای خود که بدون مشورت یا مجوز رئیس دولت به هر اقدامی که می خواست عمل می کرد.
۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۸-۹-۴۹-۱۳۰۲.

یکشنبه ۲۷ اسفند ۱۳۰۱ / ۱۸ مارس ۱۹۲۳ / ۳۰ رجب ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد و لایحه گل سرخ (۱) مطرح و همه مواد آن مورد گفت و گو قرار گرفت. قرار بود در انتهای جلسه امروز وزاری که صبح هنگام به احمد شاه معرفی شده بودند در مجلس حاضر شوند که به دلیل گذشت زمان ممکن نشد. (۲) در واقع مستوفی الممالک پس از ترمیم کابینه خود باید آنها را به مجلس معرفی می کرد.

وزرای تازه که امروز به احمد شاه معرفی شدند عبارت بودند از: نصر الملک وزیر مالیه سابق به سمت وزارت پست و تلگراف، مخبر السلطنه وزیر فواید عامه و تجارت و فلاح، بهاء الملک وزیر مالیه، ادیب السلطنه کفیل وزارت داخله. سایر وزراء در سمتهای سابق خود ابقا شدند. (۳)

* شومیاتسکی در منزل بصیر الدوله

شومیاتسکی وزیر مختار روسیه امروز در ادامه دیدارهای گذشته خود با بصیر الدوله نماینده ویژه احمد شاه، در منزل او حاضر شد.

حرف اصلی شومیاتسکی حاضر نشدن در مراسم سلام عید نوروز در دربار بود. او از این جهت که باید برای چند روز راهی انزلی شود از شرکت در مراسم سلام عذر خواست.

بصیر الدوله که متوجه طفره رفتن شومیاتسکی شده بود در ن هایت شنید که «دستور شرف یابی به حضور اعلی حضرت را این طور داده اند که اول سفیر کبیر عثمانی شرفیاب می شود و بعد سفیر افغانستان و بعد کلیه کردیلماتیکها من جمله ما را هم جزو کردیلماتیکها نوشته اند که باید حضور اعلی حضرت برویم.

در صورتی که ابدا من نمی توانم با حضرات یک جا برویم [به] حضور. زیرا که میانه ما با انگلیس خصوصا، [و] سایر دول عموما خیلی بد است و در موقعی که حضور به هم رساندیم بایستی وزیر مختار انگلیس از طرف دولت خودش و سایر دول عرض تبریک بگویند و با این روابط غیر حسن ه چگونه می توانم حاضر شوم. به همین جهت است و نخواهم آمد. خواهش دارم حضور اعلی حضرت عرض کنید و بنده را معذور بفرمایید از شرف یابی روز عید نوروز.» (۴)

* لزوم اظهار عقیده درباره نامزدهای شهر اصفهان

در پی ارسال گزارشی از حاکم اصفهان در مورد افرادی که خود را نامزد پنجمین دوره مجلس شورای ملی کرده اند، وزیر جنگ امروز از او خواست «لازم است عقیده خود را راجع به اشخاص که صلاحیت نمایندگی را دارند اظهار دارید.» (۵) (ر. ک:

* نظارت بر رفت و آمد زنان در مرزهای غربی

تعدادی از زنان که به بین‌النهرین مسافرت کرده بودند، اینک تقاضای بازگشت به ایران دارند. از آن جا که موضوع برای دولت ایران روشن نیست در دستور العملی به مأموران مرزی خواسته شد از این به بعد از خروج زنان مجهول‌الهویه جلوگیری به عمل آید. مقرر شد به زنان خواستار بازگشت، اجازه ورود به کشور داده شود. (۶)

* درخواست توضیح وزارت داخله از وزارت جنگ درباره تبعید علمای لنگرود

وزارت داخله امروز از وزارت جنگ خواست که در مورد رفتار نامناسب نایب‌الحکومه لنگرود نسبت به روحانیان آن شهر توضیح دهد. وزارت داخله یاد کرد که اهالی لنگرود در این زمینه تلگرافی به رئیس‌الوزراء فرستاده‌اند و دادخواهی کرده‌اند. وزارت جنگ نیز در پاسخ نوشت که قبلاً در این مورد به نخست‌وزیر اطلاعات لازم داده شده و فعلاً «غائله مرتفع و از حکومت مشار‌الیه (لنگرود) نیز مؤاخذه به عمل آمده است.» (۷)

۱- منظور از گل سرخ همان امتیاز خاک سرخ جزایر هرمز، قشم، لارک و هنگام است.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۰، صص ۲ و ۳.

۳- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، ص ۲۶۲.

۴- هروی بصیرالدوله، دو سال روابط محرمانه ...، صص ۸۲ و ۸۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۰، ص ۱۰۴.

۶- روزنامه ایران، شم ۱۳۳۹، ص ۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، صص ۴۷ و ۴۸.

* تأمین امنیت مرزها در آینده نزدیک

پس از آن که وزارت امور خارجه از نبود پستهای نگهبانی در مرزهای شمال و عدم امکانات امنیتی در این بخش خبر داد، وزارت جنگ امروز اطمینان داد «برای تأمین نقاط سرحدی اقداماتی به عمل آمده و قریباً پست نظامی مستقر خواهد گردید.»

(۱)

* تکذیب بی‌نظمی در اجزاء لشکر جنوب

محمود آیرم امیر لشکر جنوب در پی دریافت گلایه ای از وزیر جنگ مبنی بر وجود بی‌نظمی در ادارات تابعه لشکر جنوب (ر. ک: ۲۳ اسفند) نوشت که چنین گزارشی تاکنون از رؤسای قشون کرمان و فارس نرسیده است. آن چه در این چند روز گذشته رخ داده تغییر رئیس ساخلوی بندر عباس بوده که رئیس قشون کرمان به دلیل بی‌لیاقتی او را برکنار کرده است. (۲)

* همکاری روسیه در انتقال اسلحه به ایران

رضا خان وزیر جنگ امروز در تلگرافی که به سرهنگ اسماعیل خان در برلن فرستاد نوشت که در تهران با سفارت روسیه مذاکرات لازم به عمل آمده «اولیای سفارت متعهد شده اند دو هزار قبضه تفنگ سیستم جدید فعلاً بلا عوض به دولت ایران تفویض نمایند تا بعد برای تکمیل بقیه اسلحه که مایحتاج دولت است مساعدت کامل نمایند. موقع مراجعت دو هزار تفنگ را همراه بیاورید.» (۳)

* شکایت از ضیاء السلطان

وزارت جنگ در دو نامه ای که خطاب به وزارت داخله و حاکم نظامی آذربایجان نوشت از شکایت اهالی تبریز از سوء رفتار ضیاء السلطان رئیس تأمینات تبریز خبر داد. وزارت جنگ از هر دو مخاطب خواست «هرچه زودتر مشار الیه را منفصل و یک شخص لایق و امین با کفایتی را به عوض او معین نمایند که رفع نگرانی و شکایت اهالی شود.» (۴)

* نقض خلع سلاح در میان طوایف گیلان

امیر لشکر شمال غرب که خلع سلاح طوایف مقیم گیلان را مکمل اقدامات خود در اردبیل می‌داند امروز خبر داد که طایفه سردار مقتدر طالشی تاکنون خلع سلاح نشده و تیپ مستقل شمال اقدامی در این جهت صورت نداده. طایفه فولادلو هم با اتکاء به قرابتی که با امیر نصرت فولادلو داماد مرحوم سردار مقتدر طالشی دارد از آنجا که تصور می‌کند می‌تواند مثل آن طایفه اسلحه خود را به جنگل ببرد، از تحویل تجهیزات خودداری می‌کند. خبری هم رسیده که سلیمان پاشا پسر سردار مقتدر طالشی به رعایای خود در خلخال دستور داده اسلحه به دست در آق مسجد گرد هم آیند. عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب با این مقدمات از وزیر جنگ درخواست کرد دستور دهد تیپ مستقل شمال اقدامات خود را در خلع سلاح هرچه زودتر آغاز کند. (۵)

* وجود امکانات برای کشیدن تلگراف اردبیل به خلخال

پس از آن که وزارت پست و تلگراف به دلیل نبود بودجه از کشیدن خط تلگراف از اردبیل به خلخال شانه خالی کرد، امروز به وزارت جنگ خبر داده شد که «وسایل دایر نمودن تلگراف از قبیل سیم، مقره و تیر در تلگراف خانه اردبیل موجود و فقط صدور اجازه از وزارت مربوطه لازم است.» امیر لشکر شمال غرب با ارسال این خبر درخواست کرد هرچه زودتر شروع به کشیدن سیم شود بهتر خواهد بود. (۶)

* پرسش از پول نقره ایران

سفارت امریکا در تهران از وزارت امور خارجه خواست که به پرسشهای وزارت تجارت آن کشور درباره پولهای نقره ایران پاسخ دهد. موضوع امروز از طریق وزارت امور خارجه به وزارت مالیه منعکس شد تا همکاری شود. وزارت مالیه نیز از مستر بوکار رئیس بانک ایران موضوع را پی گیری کرد. (۷)

* زندانیان حزب مساوات در بادکوبه

امروز عرض حال زندانیان سیاسی حزب مساوات که حدود چهار ماه است توسط اداره امنیتی «چکا» ی روسیه شوروی دستگیر و در بادکوبه محبوس شده اند به اداره دوم سیاسی وزارت امور خارجه رسید. این زندانیان شرح وضعیت خود را به نماینده سیاسی ایران در آن شهر رسانده، گفته اند که پس از ضرب و شتم توسط کارکنان چکا «در زیرزمینهای مربوط و سرد» نگهداری می شوند که در نتیجه چند نفر فلج و اکثرا بیمار شده اند. زندانیان برای رساندن صدای خود به بیرون و رهایی از این موقعیت نامطلوب اعتصاب غذا کرده، ده روز از خوردن امتناع کردند. «هرچند تقاضاهای محبوسین پس از ده روز گرسنگی مورد قبول واقع گردید ولی هیچ تأمینی موجود نیست که در آتیه حرکات وحشیانه فوق الذکر تجدید» نشود.

تعداد زندانیان ۲۰ نفر بود. «حزب ملی مساوات به دولت و ملت هم کیش و نجیب ایران متوسل و با اظهار پروتست بر علیه حرکات وحشیانه و جنایات روسها و عمال آنها به نام جامعه اسلامیت مداخله و معاونت دولت علیه ایران را توسط آن جناب عالی استدعا می نماید.» (۸)

* شکواییه صنعتگران آذربایجان از واردات کالاهای خارجی

گروهی از تولیدکنندگان آذربایجان در شکایتی که به رئیس مجلس شورای ملی نوشتند از واردات کالاهایی که مشابه آن در داخل کشور تولید می شود ابراز نگرانی کردند چرا که «چندین هزار نفر از این راه به تأمین معاش» مشغولند اما «در این قرب عید بعضی از تجار خائن اشیایی که در وطن خود ایجاد و رفع احتیاج خلق و هم سد پریشانی صنعتگران را می نمود از خارجه وارد وطن عزیز خود نموده دست دعاگویان بلکه هزاران نفوس بسته است. استدعا این که آن چه در ایران درست می شود آن قبیل اشیاء را قدغن نمایند» که وارد کشور شود. (۹)

* موقعیت شیخ محمود در گزارش کارگزار ساوجبلاغ

کارگزار ساوجبلاغ از خبرهایی که به او رسیده وزارت امور خارجه را مطلع کرد که شیخ محمود در روستای سوری (ساری) داش است و تلاش می کند عشایر عثمانی را برای حمله به کرکوک با خود متحد کند. چند روز قبل هواپیماهای جنگی انگلیس ساری داش را بمباران کردند. سیمیتقو که با توصیه شیخ محمود به نزد طایفه پشت در رفته بود به همراه عباس محمود آقا یکی از رؤسای ایل پشت در به رواندوز نزد

۱- همان، پ ۱۱، ص ۵۸.

۲- همان، پ ۳، ص ۱۳.

۳- همان، پ ۱۸، ص ۷۹.

۴- همان، پ ۱۹، صص ۷۰ و ۷۱.

۵- همان، پ ۱۹، ص ۲.

۶- همان، پ ۱۱، ص ۴۶.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۰۸۱۸۳. پاسخ پرسشها در خرداد سال بعد به سفارت امریکا فرستاده شد

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۲۷-۱۶-۱۳۰۲؛ حزب مساوات به سال ۱۹۱۱ م توسط تقی نقی زاده، محمد علی رسول زاده و عباس کاظم زاده در باکو بنیاد گذاشته شد. برنامه حزب مذکور بنا به نوشته دایره المعارف بزرگ شوروی «اتحاد کشورهای اسلامی تحت رهبری ترکیه بود.» در ماه فوریه ۱۹۱۷ با پیروزی نخستین انقلاب روسیه و سقوط تزاریسم، سران حزب مساوات موافقت خود را با «جمهوری دموکراتیک روسیه» اعلام نمودند و در همان سال کنگره مشترکی با «حزب فدرالیستهای ترک» برگزار کردند. در این کنگره دو حزب نامبرده ادغام شده و نام تازه ای تحت عنوان «حزب دموکراتیک فدرالیستهای مساوات ترک» برای خود برگزیدند. حزب مذکور پس از آن ادعای خودمختاری و استقلال نموده و در کنگره حزب، رسول زاده، گوجینسگی، اوسوبگ اوف، آقاییف و چند تن دیگر به عضویت کمیته مرکزی انتخاب شدند. ارگان مطبوعاتی حزب مذکور روزنامه استقلال بود. پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ و کناره گیری روسیه از شرکت در جنگ جهانی اول، ترکان نفوذ خود را در قفقاز گسترش دادند. سران حزب مساوات ابتدا به بلشویکهای قفقاز نزدیک شدند ولی سرانجام با بروز اختلاف در میانشان، مساواتیان در ۲۷ مه ۱۹۱۸ در شهر تفلیس دولت خود را تشکیل داده و به نام «جمهوری آذربایجان» اعلام استقلال کردند. دولت مذکور در ژوئن همان سال مقرر خود را به گنجه انتقال داد و در ۱۵ سپتامبر ۱۹۱۸ با تصرف شهر باکو توسط سپاهیان ترک به فرماندهی نوری پاشا، دولت مساواتیان که از پشتیبانی ترکان برخوردار بود، به شهر باکو منتقل شد. در سی ام اکتبر ۱۹۱۸ سپاهیان انگلیس به فرماندهی ژنرال تومسون شهر باکو را اشغال نموده، سپاه ترک را که در نخستین جنگ جهانی شکست یافته بود، از آن سرزمین بیرون راندند. ولی دولت «جمهوری آذربایجان» که توسط مساواتیان تأسیس گردیده بود، همچنان به رسمیت شناخته شد. دولت مساوات حدود ۲ سال زیر عنوان «دولت جمهوری آذربایجان» بر ارّان و شیروان حکومت کرد و این وضع تا ۲۸ آوریل ۱۹۲۰ ادامه یافت. در این تاریخ واحدهای ارتش سرخ، باکو را تصرف نموده و دولت مساواتیان را ساقط و بسیاری از سران حزب و دولت مذکور را دستگیر و اعدام کردند. رسول زاده و عباس کاظم زاده از جمله دستگیرشدگان بودند و به دستور رسول زاده میرزا بالا محمدزاده به ریاست حزب منصوب گردید. (رضا، آذربایجان و ارّان، صص ۲۱۶-۲۱۲؛ آبادیان، رسول زاده، فرقه دمکرات و تحولات معاصر ایران، صص ۲۸-۱۷).

۹- اسناد مجلس شورای ملی، شم سند ۲۰۰۱۰۰۳۰، ۲۵۱۲۰۰۰۵.

اوزدمیر پاشا رفته است. خبر غیر موثقی هم می دهند که ترکیبی از قوای عثمانی و روس وارد زاخو در نزدیکی موصل شده اند. (۱)

* امتناع والی آذربایجان از شرکت در مراسم افتتاح باشگاه روس ها

امیر لشکر اسماعیل خان والی نظامی آذربایجان خبر داد که در روز افتتاح باشگاه روسها در تبریز به دعوت کنسول روس پاسخ مثبت نداده، در آن مراسم شرکت نکرده است. مدعوین «احساس کرده بودند که مقصود از تأسیس این کلوپ فقط تبریکات و دعوت ایرانیان برای [آشنایی با] انقلاب است و قطعا در سرحدات و سایر ولایات نیز به همین رویه اقدام و در صورت ادامه بدیهی است در آتیه مفاسدی بروز خواهد کرد که جلوگیری آن بسی دشوار خواهد بود.» (۲)

* پی گیری سفارت عثمانی از غارتهای مرزی

سفارت عثمانی در تهران امروز دو نامه به وزارت امور خارجه فرستاد. یکی از نامه ها می گفت که اخیرا اتباع فقیر «حکومت مجلس کبیر ملی ترکیه» در زمینهای متعلق به ماکو قتل و غارت شده اند و شصت نفر از طایفه جوکانلی که تحت حمایت اقبال السلطنه هستند به روستایی در خاک ترکیه تجاوز کرده اند. نامه ای دیگر خبر از غصب و غارت در منطقه بایزید می داد که اموال مسروقه به ایران آورده شده است. حکومت ترکیه فهرست اموال غارت شده و مرتکبین را به «باش شهیندر» تبریز تسلیم کرده و او متعاقبا آنها را از طریق حکومت آذربایجان در اختیار اقبال السلطنه قرار داده است. وی در این دو نامه خواستار امنیت در مناطق مرزی و بازپس دادن اموال غارت شده، بود. (۳)

* خبر تعویض نظامیان انگلیس در بنادر جنوب

سرپرسی لورن امروز خطاب به وزیر امور خارجه ایران نوشت: «سال گذشته نظر به پاره ای عملیات که در تغییر و تبدیل دستجات قشونی بریتانیا در بنادر جنوب اعمال گردید، این مطلب مورد سوء تفاهمی شده بود که با تبادل یادداشت های فیما بین این سفارت خانه و وزارت امور خارجه روشن و مرتفع گردید. برای جلوگیری از تکرار نظیر چنین سوء تفاهمی بر خود لازم می دانم که جنابعالی را مطلع سازم که تا پایان ماه فوج بوپال که فعلا مستقر در این نواحی است با هنگ بیست و هفتم پنجاب عوض خواهد شد. این اقدام به طور عادی هر سال انجام می شود، و وضع فعلی طبیعتا هیچ افزایش نیرویی را شامل نخواهد بود.» (۴)

* ایرانشهر به جای دزداب

حامد الدوله حاکم دزداب در گزارشی که امروز به وزارت خارجه فرستاد، ضمن ارسال نقشه ای از شهر جدید دزداب که توسط یک مهندس هندی و با پرداخت ۳۴۰ تومان ترسیم شده بود، نوشت که اسم دزداب را به «ایرانشهر» تغییر داده ام. «این تغییر اسم بنا بر امر حضرت اشرف آقای مشیر الدوله است که در زمان زمامداری به چاکر حکم فرموده بودند.» وی افزود

حاکم نشین را هم «بلوچستان سرحدی» نامگذاری کرده ام که از بلوچستان کرمان و بلوچستان انگلیس تشخیص داده شود.

حامد الدوله درخواست کرد اگر این تغییرنامها شایسته است، ابلاغ گردد تا مراجع رسمی از این به بعد اسامی جدید را به کار برند. (۵)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۶-۱۱-۴۷-۱۳۰۱.

۲- همان، ۱-۵۸-۲-۱۳۰۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵۰، صص ۸۳ و ۸۶.

۴- همان، س ۱۳۰۲، پ ۲۶، ص ۵۰. این نامه مورد اعتراض وزارت امور خارجه واقع شد. ذکاء الملک در پاسخ به این نامه نوشت که «دولت ایران داعی برای وجود قوه خارجی در بنادر نمی بیند ... اعلام فرمایید که قوای مزبور را به کلی از بنادر عودت دهند و بیش از این بر توقف آنها در حدود ایران ... ادامه ندهند.» (همان، ص ۴۷).

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱ و ۱۹-۶-۵۰-۱۳۰۲۱.

دوشنبه ۲۸ اسفند ۱۳۰۱ / ۱۹ مارس ۱۹۲۳ / ۱ شعبان ۱۳۴۱

* تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز نمایندگان مجلس زمان اجرای لایحه قانون موقتی هیأت منصفه را تا وقتی که قانون دائم هیأت منصفه به تصویب برسد، تمدید کردند. در ادامه مذاکرات، لایحه گل سرخ نیز از تصویب نمایندگان گذشت. همچنین «مبلغ ۲۴۰۰۰ تومان شهریه از قرار ماهی پانصد تومان» در حق شاهزادگان رکن الدوله، یمین الدوله، سالار السلطنه، عضد السلطنه تصویب و برقرار گردید. (۱) در این جلسه مدرس تأکید کرد تعطیلات مجلس در روزهای اول سال به درازا نکشد. «لازم می دانم ۴-۵ روز از عید گذشته مجلس منعقد شود.» (۲)

* اخطار وزیر جنگ به طایفه فولادلو

پس از گزارش هایی که امیر لشکر شمال غرب از عدم تسلیم سلاح های طایفه فولادلو (۳) به وزارت جنگ فرستاد، رضا خان وزیر جنگ در تلگرامی که به سلیمان پاشا خان پسر سردار مقتدر طالشی فرستاد خطاب به عموم رؤسای طایفه فولادلو نوشت «به تمام شماها گوشزد می کنم چنانچه شنیده شود از اطاعت به اوامر امیر لشکر شمال غرب و استرداد و تحویل کلیه اسلحه خودتان به قشون جزئی مسامحه و سرپیچی نمایید، نه فقط خود شماها به شدیدترین مجازات ها خواهید رسید بلکه تمام طایفه فولادلو مضمحل و نابود خواهند شد.» (۴) عبد الله طهماسبی در تلگرامی که امروز برای رضا خان فرستاد، او را مطلع کرد که فولادلوها مقداری از سلاح های خود را تحویل دادند و احتمال دارد برخی از بیگ زادگان این طایفه نیز امروز به شهر بیایند. (۵)

* پاسخ رضا خان به محتشم السلطنه

به دنبال سفارشهای محتشم السلطنه نسبت به رعایت حال موفق الدوله حاکم همدان و مساعدت اداره قشون با او (ر. ک: ۲۵ اسفند) رضا خان امروز با انعکاس نظرات امیر لشکر غرب به محتشم السلطنه و یادآوری اقدامات موفق الدوله در همدان نوشت که امیر لشکر غرب می گوید اگر حکومت او ابقا شود اداره قشون مسئولیت هرگونه اتفاقاتی را که در آنجا رخ نماید به عهده نخواهد گرفت. «بنابراین مقتضی است خود جنابعالی مستقیماً به موفق الدوله مرقوم فرمایید به فوریت رویه فعلی خود را متروک» کند و رضایت خاطر امیر لشکر غرب را جلب کند. (۶)

[تصویر] محتشم السلطنه

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۱، ص ۹. توضیح این که روزنامه ایران شماره یادشده خود را در ده صفحه منتشر کرد و علت آن مصادف بودن با روز اول فروردین و پرداختن به وقایع سال ۱۳۰۱ بود.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، ص ۴۰۶.

۳- فولادلو، یا پلاتلو در میان طوایف شاهسون اردبیل تنها طایفه ای است که ادعای بیک زادگی داشت. روستاهای بسیاری در جنوب شرق اردبیل در مالکیت رؤسای همین طایفه بود و عده زیادی از افراد فولادلوها در آن روستاها (پیش از بسته شدن مرز) یکجانشین شده بودند. این طایفه به دو تیره تقسیم می شد، که غالباً دشمن خونی یکدیگر بودند. تیره بزرگتر با نام جوروغلو (غیر از جوروغلوی قوجاییگلو) پس از یکجانشینی به کشاورزی رو آورد و همچنان با نام پلاتلو شناخته می شد. تیره کوچکتر هم با نام جدید قشلاق یا آصف خامسلو که به کوچ نشینی ادامه داده، در امتداد رود کر واقع در مغان روسیه بیشتر در کنار جاده اصلی تجاری مغان، قشلاق می کردند. خامسلوها به سبب اشتغال به راهزنی در این جاده شهرت بدی داشتند. بیلاقشان هم در باغرو یعنی در بالادست روستاهای خود قرار داشت. بیشترشان مسلح بودند. (تاپر، تاریخ سیاسی اجتماعی شاهسون های مغان، صص ۴۳۵ و ۴۳۶).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۱۱۱.

۵- همان، س ۱۳۰۲، پ ۳۶، ص ۷۹.

۶- همان، س ۱۳۰۱، پ ۲۰، ص ۸۰.

* پرسش از علت برکناری رئیس گردان بنادر

وزارت جنگ امروز از امیر لشکر جنوب محمود آیرم پرسید که حاکم بنادر گزارش می دهد رئیس گردان بنادر قرار است تغییر کند. (ر. ک: ۲۳ اسفند) اما حاکم بنادر خواستار ابقای رئیس گردان شده است. اهالی نیز چنین خواستی دارند.

«حسب الامر [وزیر جنگ] مراتب را تصریحا اطلاع دهید.» (۱)

* صدور مجوز نشریه نسیم صبا

شورای عالی معارف امروز در محل وزارت معارف تشکیل جلسه داد و صلاحیت چند روزنامه را تصویب کرد که یکی از آنها مجله نسیم صبا به مدیریت حسین کوهی کرمانی بود. (۲)

۱- همان، پ ۱۰، ص ۱۰۱.

۲- بهزادی، شبه خاطرات، ج ۲، صص ۳۷۱ و ۳۷۲. مجله هفتگی نسیم صبا به مدیریت و صاحب امتیازی حسین کوهی کرمانی در ۲۸ حوت (اسفند) ۱۳۰۱ اجازه انتشار یافت و کار خود را در ۱۳۰۲ آغاز نمود. [تصویر] حسین کوهی کرمانی روش این مجله اجتماعی، ادبی، فکاهی بود. اداره (دفتر مجله) تهران، خیابان لاله زار، کوچه حاج باقر صراف و در چاپ خانه بوسفور چاپ می شد. این مجله در سال دوم انتشارش در ۱۵ حمل (فروردین) ۱۳۰۳ در چهار صفحه و به قطع وزیری با چاپ سربی منتشر شده است. مجله نسیم صبا بارها تعطیل شد، از این رو به طور مرتب انتشار نیافت. دوره دوم انتشار این مجله پس از شهریور ۱۳۲۰ و زیر نظر مرتضی بشارت انتشار یافت. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مطبوعات ایران، ج ۴، صص ۳۰۱ و ۳۰۲؛ برزین، شناسنامه مطبوعات ایران، ص ۴۰۵).

سه شنبه ۲۹ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۰ مارس ۱۹۲۳ / ۲ شعبان ۱۳۴۱

* آخرین جلسه مجلس شورای ملی در سال ۱۳۰۱

آخرین جلسه مجلس شورای ملی در سال ۱۳۰۱، امروز پیش از غروب به ریاست مؤتمن الملک تشکیل شد. (۱) در این جلسه لایحه روشنایی و تعزیه در اماکن مقدسه مطرح شد.

سید حسن مدرس در گفت و گوی نمایندگان درباره این لایحه توضیحاتی در حفظ موقوفاتی که برای مصارف خاص تعیین شده اند داد. او گفت مواردی دیده می شود که دولت این موقوفات را تصرف کرده، با عنوان خالصه آن را کرایه می دهد. (۲) امروز وزرای جدید نیز به نمایندگان مجلس معرفی شدند.

* انتظار برای گزارش کارگزاری محمره

وزارت امور خارجه در نامه ای که امروز به وزارت فواید عامه نوشت با یادآوری این که سفارت انگلیس موضوع تشکیل پلیس نفت را در شهرهایی چون مسجد سلیمان و آبادان تکذیب کرده، با این حال از کارگزاری محمره (خرمشهر) خواسته شده است که در صحت و سقم آن تحقیق کند. «بدیهی است هر راپرتی برسد به استحضار آن وزارت جلیله خواهد رسانید.» (۳)

* دستور دستگیری فتح الله خان

وزیر جنگ امروز به رئیس تیپ مستقل شمال دستور داد سلطان فتح الله خان را که سابقاً از افراد خالو قربان بوده و فعلاً در رشت است دستگیر کند. (۴)

* پاسخ امیر لشکر جنوب درباره جابه جایی رئیس گردان بنادر

محمود آیرم در پاسخ به چرایی برکناری رئیس گردان بنادر (ر. ک: ۲۸ اسفند) امروز به وزارت جنگ نوشت که جابجایی رئیس گردان بنادر زمانی که وزیر جنگ برای استقبال از احمد شاه به بوشهر آمده بود، بنا به پیشنهاد سرتیپ بصیر دیوان (فضل الله زاهدی) رئیس قشون فارس و بنابر دستور شفاهی وزیر جنگ صورت گرفت و شخص دیگری به جای او منصوب شد. و اگر منظور رئیس پادگان بندرعباس است قبلاً علت برکناری او توسط رئیس قشون کرمان به اطلاع رسیده است. (۵)

* والی پشت کوه در راه بغداد

در خبری که امروز به وزارت امور خارجه رسید، امیر جنگ والی پشتکوه به واسطه روابطی که با انگلیسها پیدا کرده در حال آمدن به بغداد است و «از حکومت اجازه خواسته که پنجاه سوار همراه بیاورد و این تقاضای مشار الیه هم از طرف حکومت

[اشغالگر انگلیس] قبول شده است.» پیش از این امیر جنگ والی پشتکوه با علی قلی خان صارم السلطنه، پسرش، اختلافاتی پیدا کرده بود که موجب شد صارم السلطنه به مناطق مرزی حرکت کند. امیر جنگ در تعاقب پسر با او درگیر شد و از طرفین چند نفر کشته شدند. در این بین سردار اشرف پسر کوچک تر امیر جنگ نیز نسبت به او تمرد کرد و به مندلی رفت.

با ملحق شدن صارم السلطنه به برادر کوچکتر در مندلی، آنها خواستار وساطت انگلیسها بین خود و پدر شدند. در نهایت «سید الیاس افندی نقیب الاشراف مندلی با طرفین مذاکره نموده و ملاقاتی از والی [پشتکوه] کرده، مبلغی که اظهار می دارند سی هزار تومان بوده به جهت سردار اشرف دریافت داشته و مابین آنها را صلح داده است. چندی بعد راپرت رسید که صارم السلطنه نیز اصلاح کرده و به ملاقات والی [پدرش] رفته» است. (۶)

* سیمیتقو در رواندوز

حاکم نظامی آذربایجان اسماعیل خان، امروز وزارت داخله را مطلع کرد که اتحادیه ای از عشایر عثمانی علیه انگلیس در حال

۱- روزنامه ایران، شم ۱۳۴۱، ص ۹.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۱، صص ۴۰۶ و ۴۰۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۹-۵۱-۱۳۰۱).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱، ص ۸.

۵- همان، پ ۱۰، ص ۱۰۰.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵ و ۴۶-۱۳-۴۷-۱۳۰۱.

شکل گیری است. در این بین اسماعیل آقا سیمیتقو نیز در تشکیل اتحادیه فعال است و اینک با عباس محمود آقا در رواندوز اقامت دارد. (۱) گزارش مشابه دیگری حاکی است که شیخ قادر برادر شیخ محمود که به کرکوک رفته و از اطمینان انگلیسها مطمئن شده به سلیمانیه بازگشته است و رئیس طایفه پشت در هم مشغول میانجی گری بین انگلیس و شیخ محمود است. (۲)

[تصویر] نشسته در وسط سیمیتقو

* ضرورت خرید و انتقال غله از زنجان به تهران

امروز میلسپو در نامه ای به وزیر جنگ یادآور شد که اگر ظرف دو هفته غله خمسه به تهران نرسد پایتخت با کمبود آذوقه مواجه خواهد شد. وی افزود: «به رئیس مالیه زنجان دستور داده شده است که به حد لزوم تحصیل آذوقه نماید و اگر آقایان امیر افشار و اسعد الدوله و سایر ملاکین در فروش ما زاد عایدات خود خودداری نمایند، ما زاد محصول آنها را توقیف نماید.» میلسپو با ذکر این موضوع خواستار همکاری رضا خان شد؛ که به حاکم نظامی خمسه دستور دهد در این جهت با رئیس مالیه زنجان همکاری کند. (۳)

* دستور پرداخت حقوق کارمندان عدلیه

از طرف وزارت مالیه به ادارات این وزارت خانه در شهرهای مختلف دستور داده شد حقوق عقب افتاده عدلیه ها را پرداخت کنند و حساب آن را به مرکز ارسال دارند. چنانچه در این کار با کمبود پول مواجه شدند، اطلاع دهند تا از مرکز فرستاده شود. (۴)

* اخطار به حکومت قوچان

با توجه به رفتار ناشایست حاکم قوچان نسبت به اهالی شهر و شکایتهای فراوانی که از این شخص صورت گرفته بود، وزارت داخله به او اخطار کرد چنانچه تغییر رویه ندهد «برای رفاه حال اهالی حکم انفصال شما صادر و دیگری را برقرار [می] نماید.» (۵)

* بخش نامه وزارت مالیه

وزارت مالیه در بخش نامه ای به تمام وزارت خانه ها اعلام کرد از ابتدای سال ۱۳۰۲ تمام عواید کشور باید به وزارت مالیه ارسال شود و پولی بدون اجازه میلسپو نباید پرداخت شود. (۶)

* جابه جایی حاکم کرمانشاهان

روزنامه اقدام در شماره امروز خود بنابر شنیده ها نوشت که قائم مقام، حاکم کرمانشاه، احضار شده و به جای او وثوق السلطنه

به حکومت کرمانشاه منصوب شده است. (۷)

* دستور نخست وزیر به وزارت مالیه

مستوفی الممالک ریاست وزراء به وزارت مالیه دستور داد تا زمانی که حقوق دواير دولتی «جزئا و کلا پرداخت نشده شعبات مربوط به پرداخت حقوق وزارت مالیه تعطیل نمایند.» این دستور امروز صادر شد. (۸)

* فعالان سیاسی در غرب کشور برای ورود به مجلس

بنا به بخش نامه ای که رضا خان به امرای لشکر خود فرستاده بود تا فعالان سیاسی هر منطقه را که برای ورود به دوره پنجم مجلس شورای ملی فعالیت می کنند معرفی نماید، امیر لشکر غرب، احمد خان امیراحمدی امروز گزارش داد در کرمانشاه نصیر دیوان، نصرت الدوله، وکیل الملک، امیر کل، سید حسن اجاق نامزدهای اعتدالیون و سلیمان میرزا، امین الرعایا، شیخ علی آخوندزاده و امیر مقتدر از طرف دمکراتها فعال هستند. در بروجرد هم شریف العلما و عزیز الله خان مطرح اند. در عراق (اراک) سهام السلطان، آقا مهدی، حاج آقا اسماعیل، وقار الملک، سالار حشمت و صمصام الممالک احتمال انتخاب شدن دارند. از کردستان نیز شیخ عارف، سید عبد العزیز، شیخ الاسلام، معین دیوان و حاج عز الملک، اعتضاد الدوله، اعزاز الملک، سالار سعید و میرزا مهدی خان مطرح هستند. در ولایات ثلاث هم حاج آقا حسین، ملا احمد، سید زین العابدین، ظفر السلطان همدانی، نوبری، شهیدزاده، امیر تومان و حاج میرزا عبد الوهاب فعالیت می کنند. (۹)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۱۵۵۰، آرشیو ۱۰۵ ظ ۲ ب آ، شم میکروفیلم ۰۰۱۰۰۱۵۷.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۶، ص ۷۸.

۳- همان، س ۱۳۰۱، پ ۱۷، صص ۵ و ۶.

۴- روزنامه اقدام (بیدار)، شم ۱۱۰، ص ۲.

۵- همان جا.

۶- همان جا.

۷- همان، صص ۲ و ۳. این خبر درست نبود، اما شایعه آن وجود داشت.

۸- همان، شم ۱۱۱، ص ۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۱۷، صص ۲۶۴ و ۲۶۵.

چهارشنبه ۳۰ اسفند ۱۳۰۱ / ۲۱ مارس ۱۹۲۳ / ۳ شعبان ۱۳۴۱

* پاسخ رضا خان به سفارت انگلیس

پس از آن که وزیر مختار انگلیس، سرپرسی لورن، درباره اقدامات اوزدمیر پاشا حاکم رواندوز توضیحاتی به رضا خان داد (ر. ک: ۲۵ اسفند) وزیر جنگ امروز در پاسخ او نوشت که به امیر لشکر شمال غرب دستور داده است که بی طرفی دولت ایران را کاملاً رعایت کند. (۱) اوزدمیر برای مقابله با نیروهای انگلیس مایل بود سلاح های خود را از خاک ایران رد کرده به رواندوز برساند که گاه چنین نیز می شد. وزارت جنگ اصل نامه سفیر انگلیس را نیز محرمانه به عبد الله طهماسبی امیر لشکر شمال غرب ارسال کرد، (۲) اما در آن توصیه خاصی به او نکرد.

* شکایت امیر لشکر غرب از حاکم همدان و کرمانشاه

احمد خان امیراحمدی امیر لشکر غرب در نامه بلندی که امروز به وزارت جنگ فرستاد از شکایتهای روزافزون مردم از حاکمان دو شهر همدان و کرمانشاه خبر داد؛ و این که چون این شکایتها در ادارات و دوائر دولتی رسیدگی نمی شود، به طرف اداره قشون سرازیر می شود و چون رئیس قشون اختیاری برای پاسخگویی ندارد، اسباب تزلزل مقام و عظمت قشون فراهم می گردد. امیر لشکر غرب نوشت که این دو حاکم برای پیشبرد مقاصد خود از روحانیان منطقه نیز بهره می گیرند. در نتیجه اقدامات سوء این دو حاکم روزی نیست که تجمع و اعتراضی نباشد «در صورتی که قائم مقام (حاکم کرمانشاه) و موفق الدوله (حاکم همدان) به زودی احضار نشوند مسئول وقایع و حوادثی که در شهرها ممکن است رخ دهد نخواهد بود.» (۳)

* دومین گزارش میلسپو

امروز دومین گزارش میلسپو پس از حضورش در ایران، به عنوان رئیس کل مالیه ایران، ارائه گردید. این گزارش که عملکرد او را در سه ماهه اخیر شامل می شد در ۱۲ فصل تنظیم شده بود.

وی با اشاره به اصلاح ساختار مالی کشور، عایدات سال ۱۳۰۲ را تقریباً ۴۶ کرور تومان برآورد کرد. میلسپو به عدم توازن صادرات و واردات اشاره کرده، واردات کشور را بسیار بیشتر از صادرات آن دانست و راه رسیدن به توازن در این دو مقوله را تشویق مردم به مصرف کالاهای داخلی دانست. (۴)

* آمار مرگ و میر تهران در سال ۱۳۰۱

در سال ۱۳۰۱ در مجموع ۴۲۸۴ تن در تهران درگذشتند که از این تعداد ۲۴۸۵ تن مرد و ۱۷۹۹ تن زن بودند. (۵) جمعیت تهران در این سال ۱۹۶ / ۲۵۵ نفر یاد شده است. (۶)

* سالنامه روزنامه اتحاد

روزنامه اتحاد امروز در آخرین شماره سال ۱۳۰۱ خود سالنامه ای منتشر کرد که در آن مهم ترین رویدادهای داخلی و خارجی به طور خلاصه آن هم با تجزیه و تحلیل درج شده بود. سقوط دولتها و برآمدن دولتهای جدید در ایران، نقش انگلیس و روسیه در این فراز و فرودها، لایحه نفت، سرکوب اسماعیل آقا سیمیتقو، تیرگی روابط ایران و روس و قطع مناسبات تجاری، توقیف روزنامه ها، و نیز مهم ترین لوایحی که در این سال در مجلس شورای ملی به تصویب رسید در میان عناوین و مطالب مختلف به چشم می خورد. (۷)

* پرداخت مرتب حقوق ها از ابتدای سال ۱۳۰۲

میلسپو در اطلاعیه ای که به همه وزارت خانه ها فرستاد، نوشت که از ابتدای سال ۱۳۰۲ حقوق کارکنان دولت مرتب پرداخت می شود. حقوق های معوقه نیز به تدریج تأدیه خواهد شد. میلسپو از وزارت خانه ها خواست که دیگر در این مورد با او مکاتبه نکنند. (۸)

* اقدام فرقه مساوات علیه حکومت آذربایجان

فرقه مساوات در بادکوبه با اجتماع در کوه های اطراف، علیه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، پ ۱۱، ص ۸۰.

۲- همان، پ ۱۱، ص ۸۱.

۳- همان، پ ۲۰، صص ۶۰ تا ۶۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱ تا ۱۹-۶۳-۳۰-۱۳۰۱.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۵۷۹۳، آرشیو ۸۰۹ ل آ آ، شم میکروفیلم ۰۲۹۲۰۱۰۰.

۶- آبراهامیان، ایران بین دو انقلاب، ص ۱۳۵. البته رقم ۲۱۰ / ۰۰۰ نفر نیز در برخی منابع آمده است. (اتحادیه، مجلس و انتخابات از مشروطه ...، ص ۲۲۷).

۷- روزنامه اتحاد، س ۲، شم ۸۸، صص ۱ تا ۴.

۸- روزنامه اقدام (بیدار)، شم ۱۱۱، ص ۲.

حکومت آذربایجان قیام کرده، به مسلمانان مخالف کمکهای لازم را می‌کند. بنابراین گزارش نزدیک به چهار هزار نفر از روسهای مخالف بلشویسم نیز فرقه مساوات را همراهی می‌کنند. «از قرار معلوم با تعلیمات کمیته اتحاد شرق این عده قیام کرده و از طرف کمالیون نیز معاضدت و همراهی می‌شود.» این خبر را صادق الملک نایب الحکومه آستارا به مرکز فرستاد.

(۱)

* پیش بینی آجودان تپ شمال

یاور احمد خان آجودان تپ شمال استنباط خود را از آغاز یک قیام در منطقه شمالی ایران با دخالت کنسول روس امروز به مرکز گزارش داد. او نوشت با دستیاری کنسول و همراهی گروهی از طرفداران سیاستهای بلشویکی زمینه های انقلاب در این منطقه از کشور فراهم می‌شود. آنان «به تازگی هم عکس میرزا کوچک [خان] را در یکی از مطابع گراور» کرده که در بیشتر مغازه ها نصب شده است. او در پایان گزارش خود نوشت که از اداره نظمیته خواسته است فوری عکسها را جمع آوری

کند. (۲)

* استقبال از کنسول عثمانی در مشهد

بنابر خبری که روزنامه تایمز در شماره امروز خود چاپ کرد هنگام ورود سامی بیک کنسول عثمانی به این شهر تمام طبقات به استقبال او آمدند. (۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۳۶، ص ۷۷.

۲- همان، س ۱۳۰۲، پ ۳۶، ص ۷۱.

۳- روزنامه تایمز، به تاریخ ۲۱ مارس ۱۹۲۳، ص ۱۳.

ص: ٧٥٧

* فهرست منابع

: اداره کل اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه

بایگانی ملی انگلستان

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

کتاب:

۱. آ

آبادیان، حسین، «اردشیر جی»، فرهنگ ناموران معاصر ایران، ج ۲، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۴ ش.

آبادیان، حسین، رسول زاده، فرقه دمکرات و تحولات معاصر ایران، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۷۶ ش.

آبادیان، حسین، زندگینامه سیاسی دکتر مظفر بقایی، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ۱۳۷۷ ش.

آبراهامیان، یرواند، ایران بین دو انقلاب، ترجمه کاظم فیروزوند حسن شمس آوری و محسن مدیر شانه چی، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۷ ش.

آخرین سنگر آزادی، به کوش رحیم رئیس نیا، تهران، شیرازه، ۱۳۷۷ ش.

آدمیت، فریدون، ایدئولوژی نهضت مشروطیت ایران، ج ۱، تهران، پیام، ۱۳۵۵ ش.

آذر شهرضایی، رضا، سید ضیاء الدین طباطبایی و فلسطین، تهران، شیرازه، ۱۳۸۱ ش.

آذر شهرضایی، رضا، فرخی یزدی سرانجام یک رویای سیاسی، تهران، شیرازه، ۱۳۸۱ ش.

آذری، علی، قیام کلنل محمد تقی خان پسیان در خراسان، تهران، بنگاه مطبوعاتی صفی علیشاه، ۱۳۴۴ ش.

آرامش، احمد، خاطرات سیاسی، به کوشش غلامحسین میرزا صالح، تهران، جی، ۱۳۶۹ ش.

آریابخشایش، یحیی، «اسکندری، محترم»، فرهنگ ناموران معاصر ایران، ج ۲، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۴ ش.

آریابخشایش، یحیی، «حسین علاء»، فصلنامه مطالعات تاریخی، س دوم، شم ۵ (زمستان ۱۳۸۳ ش)، صص ۶۱ تا ۶۹.

آزاد، عبد القدیر، «سرتیب آیرم، رئیس شهربانی»، خاطرات وحید، شم ۵ (۱۳۵۱ ش)، ص ۴۰.

آشتیانی زاده، محمد رضا، «سوابق رضا خان و کودتای حوت ۱۲۹۹»، تاریخ معاصر ایران، کتاب سوم (زمستان ۱۳۷۰ ش)، ص ۱۱۹.

آقابزرگ طهرانی، محمد محسن، نقباء البشر فی القرن الرابع العشر، ج ۲، مشهد، دار المرتضی، چ دوم، ۱۴۱۴ ق.

آوانسیان، اردشیر، خاطرات سیاسی، به کوشش علی دهباشی، تهران، سخن - شهاب، ۱۳۷۷ ش.

آوری، پیتر، تاریخ معاصر ایران، ج ۱، ترجمه محمد رفیعی مهرآبادی، تهران، عطائی، ۱۳۷۳ ش.

آهنجیده، اسفندیار، ایل بختیاری و مشروطیت، اراک، ذره بین، ۱۳۷۴ ش.

ابو الحسن ی (منذر)، علی، شیخ ابراهیم زنجانی زمان، زندگی، خاطرات، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر، ۱۳۷۹ ش.

اتابکی، تورج، تجدد آمرانه جامعه و دولت در عصر رضا شاه، ترجمه مهدی حقیقت خواه، تهران، ققنوس، ۱۳۸۵ ش.

اتحاد، هوشنگ، پژوهشگران معاصر ایران، ج ۱ و ۲ و ۴، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۸۰ ش.

اتحادیه (نظام مافی)، منصوره، «لیست سیاه ایران در جنگ جهانی اول ۱۹۱۸-۱۹۱۴ م»، نگین، س ۱۳، شم ۱۴۶ (۳۱ تیر ۱۳۵۶)، صص ۳۱-۳۴.

اتحادیه، منصوره، مجلس و انتخابات از مشروطه تا پایان قاجاریه، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۷۵ ش.

اثر آفرینان، ج ۲، زیر نظر کمال حاج سید جوادی و عبدالحسین نواب، تهران، انجمن آثار مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۷ ش.

احتشام السلطنه، محمود، خاطرات، به کوشش محمد مهدی موسوی، تهران، زوار، ۱۳۶۶ ش.

احمدی، حمید، تاریخچه فرقه جمهوری انقلابی ایران و گروه ارانی: (۱۳۱۶-۱۳۰۴)، تهران، آتیه، ۱۳۷۹ ش.

احمدیان، مینا، شیخ ان قم، دلیل ما، ۱۳۸۳ ش.

ارتش در عصر پهلوی (تاریخ جوان - ۱۰)، تهیه و تنظیم از رضا داد درویش، تهران، جهان کتاب، ۱۳۷۹ ش.

ارفع، حسن، در خدمت پنج سلطان، تهران، مهرآئین، ۱۳۷۷ ش.

استفانی، کرونین، ارتش و تشکیل حکومت پهلوی در ایران، ترجمه غلامرضا علی بابایی، تهران، خجسته، ۱۳۷۷ ش.

استیون، همزلی، عراق ۱۹۵۰ - ۱۹۰۰ م تاریخ سیاسی اجتماعی و اقتصادی، ترجمه علی درویش، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۶ ش.

اسحاق، محمد، سخنوران نامی ایران در تاریخ معاصر، تهران، نشر طلوع و سیروس، چ دوم، ۱۳۶۳ ش.

اسعدی، مرتضی، جهان اسلام، ج ۱ (بنگلادش، پاکستان، ترکیه)، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۹ ش.

اسناد احزاب سیاسی ایران، ج ۲، به کوشش بهروز طیرانی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۹ ش.

اسناد روحانیت و مجلس، ج ۲، به کوشش منصوره تدین پرور و عبدالحسین حائری، تهران، مجلس، ۱۳۷۴ ش.

اسناد مطبوعات ایران (۱۳۳۲-۱۳۲۰ ش)، ج ۱ و ۴، به کوشش غلامرضا سلامی و محسن روستایی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۴ ش.

اسناد مهاجرت یهودیان ایران به فلسطین (۱۳۳۰-۱۳۰۰ ش)، به کوشش مرضیه یزدانی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۴ ش.

اسناد نخستین سپهد ایران احمد امیراحمدی، به کوشش سیروس سعدوندیان، تهران، مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۳ ش.

اسنادی از اختلافات و دعاوی بانک ایران (بانک استقراضی سابق)، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۸۰ ش.

اسنادی از امتیاز نفت شمال ۱۳۰۳-۱۳۰۰ ش، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۸ ش.

اسنادی از انتخابات مجلس در دوره رضا شاه، به کوشش غلامرضا سلامی، تهران، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، ۱۳۸۴ ش.

اسنادی از انجمنهای بلدی، تجار و اصناف (۱۳۲۰-۱۳۰۰ ش)، ج ۱، به کوشش رضا مختاری اصفهانی، تهران، سازمان

چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۸۰ ش.

اسنادی از روابط ایران و ترکیه، به کوشش نظامعلی دهنوی، تهران، مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه، ۱۳۸۶ ش.

اسنادی از زرتشتیان معاصر ایران (۱۲۵۸-۱۳۳۸ ش)، به کوشش تورج امینی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۸۰ ش.

اسنادی از صنعت جهانگردی در ایران، ج ۱، به کوشش ایرج محمدی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۸۰ ش.

اسنادی از مدارس ایرانی در خارج و مدارس خارجی در ایران ۱۳۱۷-۱۳۰۰ ش، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۸۱ ش.

اشکوری، حسن، در تکاپوی آزادی، ج ۱، تهران، قلم، ۱۳۷۶ ش.

اشیدری، جهانگیر، تاریخ پهلوی و زرتشتیان، ج ۱، ماهنامه هوخ، ۲۵۳۵ شه (۱۳۵۵ ش).

اطلاعات، ش ۶۳۲۶ (اردیبهشت ۱۳۲۶ م، ص ۶.

اطلاعات، شم ۷۷۷۰ (۱۷ اسفند ۱۳۳۰)، ص ۱۰.

اعتماد السلطنه، محمد باقر، «نواب مستطاب اشرف والا موق الدوله»، شرافت، ش ۱۸ (رجب ۱۳۱۵)، صص ۸۱ و ۸۲.

اعتماد السلطنه، محمد حسن خان، المآثر والآثار، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۶۳ ش.

اعظام قدسی (اعظام الوزاره)، حسن، کتاب خاطرات من یا روشن شدن تاریخ صد ساله، ج ۱، تهران، ۱۳۳۲ ش.

افشار، ایرج، سواد و بیاض، تهران، دهخدا، ۱۳۴۴ ش.

افشار سیستانی، ایرج، مقدمه ای بر شناخت ایل ها، چادرنشینان و طوایف عشایری ایران، ج ۱، تهران، نسل دانش، ۱۳۶۸ ش.

افشار سیستانی، ایرج، نگاهی به آذربایجان شرقی، ج ۲، تهران، مؤسسه تحقیقاتی و پژوهشی رایزن، ۱۳۶۹ ش.

افشار سیستانی، ایرج، نگاهی به آذربایجان غربی، ج ۲، تهران، نسل دانش، ۱۳۶۹ ش.

اکبری، محمد علی، دولت و فرهنگ در ایران (۱۳۵۷-۱۳۰۴ ش)، تهران، مؤسسه انتشاراتی روزنامه ایران، ۱۳۸۲ ش.

الرهیمی، عبد الحلیم، تاریخ حرکت اسلامی در عراق، ترجمه محمد نبی ابراهیمی، تهران، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه هنری، ۱۳۷۵ ش.

الموتی، ضیاء الدین، فصولی از تاریخ مبارزات سیاسی و اجتماعی ایران، تهران، چاپخش، ۱۳۷۰ ش.

الموتی، مصطفی، ایران در عصر پهلوی، ج ۱ و ۲ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۲ و ۱۵، لندن، چاپ خانه پکا، ۱۹۹۰ م.

الول ساتن، ال. پی، رضا شاه کبیر یا ایران نو، ترجمه عبد العظیم صبوری، تهران، تابش، [۱۳۳۵ ش].

امداد، حسن، سیمای شاعران فارس در هزار سال، ج ۱، تهران، ما، ۱۳۷۶ ش.

امیراحمدی، احمد، خاطرات نخستین سپهبد ایران، به کوشش غلامحسین زرگری نژاد، تهران، مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۲ ش.

امیر احمدیان، بهرام، ایل بختیاری، تهران، نشر دشتستان، ۱۳۷۸ ش.

امیر بهادر، جعفر قلی خان، خاطرات جعفر قلی خان سردار اسعد امیر بهادر، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۷۲ ش.

امیر خسروی، بابک و محسن حیدریان، مهاجرت سوسیالیستی و سرنوشت ایرانیان، تهران، پیام امروز، ۱۳۸۱ ش.

امیر طهماسبی، عبد الله، تاریخ شاهنشاهی اعلیحضرت رضا شاه کبیر، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۵ ش.

امینی، علیرضا، تاریخ روابط خارجی ایران در دوره رضا پهلوی، تهران، صدای معاصر، ۱۳۸۱ ش.

انتظام، نصر الله، خاطرات، به کوشش محمد رضا عباسی و بهروز طیرانی، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۱ ش.

انوار، سید عبد الله، «یک رجل از میان رجال»، جهان کتاب، س ۷، شم ۳-۶ (خرداد- تیر ۱۳۸۱)، صص ۸ تا ۱۲.

ب

بابائی، غلامرضا، تاریخ نیروی هوایی ایران، تهران، آشیان، ۱۳۸۳ ش.

بایوردی، حسین، تاریخ ارسباران، تهران، کتاب خانه ابن سینا، ۱۳۴۱ ش.

بازرگان، مهدی، خاطرات بازرگان، شصت سال خدمت و مقاومت، ج ۱، تهران، رسا، ۱۳۷۵ ش.

باستانی پاریزی، محمد ابراهیم، تلاش آزادی (محیط سیاسی و زندگانی مشیرالدوله پیرنیا)، تهران، نوین، ۱۳۵۶ ش.

باقی، عبد العلی، مدرس مجاهدی شکست ناپذیر، قم، نشر تفکر، ۱۳۷۰ ش.

بامداد، بدر الملوک، زن ایرانی از انقلاب مشروطیت تا انقلاب سفید، ج ۱، تهران، ابن سینا، ۱۳۴۷ ش.

بامداد، مهدی، شرح حال رجال ایران در قرنهای ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری، ج ۶، تهران، زوار، ۱۳۷۱ ش.

براون، ادوارد، انقلاب ایران، ترجمه احمد پژوه تهران، ۱۳۳۸ ش.

براون، ادوارد، نامه های ادوارد براون به سید حسن تقی زاده، به کوشش عباس زریاب و ایرج افشار، تهران، شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۷۱ ش.

برزین، مسعود، شناسنامه مطبوعات ایران، تهران، بهجت، ۱۳۷۱ ش.

برقعی، سید محمد باقر، سخنوران نامی معاصر ایران، ج ۱، قم، خرم، ۱۳۷۳ ش.

برهان، عبد الله، بیراهه، تهران، رسا، ۱۳۶۸ ش. روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۷۶۲ ب ..... ص : ۷۶۱

یر الممالک شیبانی، میرزا طاهر، روزنامه خاطرات، به کوشش ایرج افشار و محمد رسول دریاگشت، تهران، دنیای کتاب، ۱۳۷۴ ش.

بصیرت منش، حمید، علما و رژیم رضا شاه، تهران، عروج، ۱۳۷۶ ش.

بهار ایران، ش ۱۶۲۵ (۲۵ شهریور ۱۳۳۲)، ص ۴.

بهار (ملک الشعرا)، محمد تقی، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۲، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۱ ش.

بهبودی، سلیمان، رضا شاه (خاطرات بهبودی)، به کوشش غلامحسین میرزا صالح، تهران، صهبا، ۱۳۷۲ ش.

بهبودی، علی، شبه خاطرات، ج ۳، تهران، زرین، ۱۳۷۵ ش.

بهنام، جمشید، برلنی ها اندیشمندان ایرانی در برلن (۱۹۱۵-۱۹۳۰)، تهران، نشر پژوهش-فرزان روز، ۱۳۷۹ ش.

بیات، کاوه، قیام نافرجام (شورش لهاک خان سالار جنگ)، تهران، پروین، ۱۳۷۵ ش.

بیات، کاوه، کودتای لاهوتی تبریز بهمن ۱۳۰۰، تهران، شیرازه، ۱۳۷۶ ش.

بیانی، خانابا، غائله آذربایجان، تهران، زریاب، ۱۳۷۵ ش.

پ

پاشا صالح، علی، «شریف الدوله بنی آدم»، وحید، شم ۲۷ و ۲۱۲ (تیر ۱۳۵۶)، صص ۳۱-۲۶.

پاولویچ، م. و. تریا و س. ایرانسکی، ترجمه هوشیار، سه مقاله درباره انقلاب مشروطه ایران، ترجمه م. هوشیار، تهران، شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۵۷ ش.

پرتوی مقدم، عباس، «تأملی در جمهوری رضا خانی با اتکاء به اسناد تاریخی»، فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۶ (بهار ۱۳۸۴)، صص ۱۱۹-۱۷۵.

پروین، ناصر الدین و محمد رسول دریاگشت، نصرت الدوله و میلپو، تهران، اساطیر، ۱۳۸۱ ش.

پژمان، جلال، فروپاشی ارتش شاهنشاهی (خاطرات سپهبد جلال پژمان)، تهران، نامک، ۱۳۸۶ ش.

پست تهران، ش ۱۶۹ (۲۳ بهمن ۱۳۳۲)، صص ۱ و ۶۴.

پسیان، نجفقلی و خسرو معتضد، معماران عصر پهلوی، تهران، نشر ثالث-آتیه، ۱۳۷۹.

پوربختیار، غفار، «حاکمان بختیاری تبار اصفهان از مشروطیت تا سقوط قاجاریه»، گنجینه اسناد، س ۱۶، دفتر چهارم، شم پیاپی ۶۴ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵ ش)، صص ۴۲ تا ۵۵.

پورشالچی، محمود، قزاق: عصر رضا شاه پهلوی براساس اسناد وزارت خارجه فرانسه، تهران، فیروزه، ۱۳۸۴ ش.

پهلوی، رضا، یادداشتهای سّری رضا شاه، [تهران]، اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر، ۲۵۳۵ شه (۱۳۵۵ ش).

پهلوی ها (خاندان پهلوی به روایت اسناد)، ۲ ج، به کوشش فرهاد رستمی جلال الدین اندر زمانی زاده و مختار جدیدی، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر، ۱۳۷۸ ش.

پیرا، فاطمه، روابط سیاسی- اقتصادی ایران و آلمان (بین دو جنگ جهانی)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۹ ش.

ت

تاپر، ریچارد، تاریخ سیاسی اجتماعی شاهسون های مغان، ترجمه حسن اسدی، تهران، اختران، ۱۳۸۴ ش.

تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۳، به کوشش یحیی آریابخشایش، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۴ ش.

تاریخ ارتش نوین ایران، ج ۱، [تهران]، چاپ خانه ارتش.

تاریخ طب و طبابت در ایران- از عهد قاجار تا پایان عصر رضا شاه، ۲ ج، به کوشش محسن روستایی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی، ۱۳۸۲ ش.

تاریخچه سی ساله بانک ملی ایران، تهران، بانک ملی، ۱۳۶۹ ش.

ترابی، یوسف، بررسی روابط اقتصادی نظامی ایران و ایالات متحده آمریکا، تهران، عروج، ۱۳۷۹ ش.

تربتی سنجابی، محمود، قربانیان باور و احزاب سیاسی ایران، تهران، آسیا، ۱۳۷۵ ش.

ترکمان، محمد، آراء، اندیشه ها و فلسفه سیاسی مدرس، تهران، هزاران، ۱۳۷۴ ش.

ترکمان، محمد، مدرس در پنج دوره تقنینه، ج ۱، تهران، نشر فرهنگ- بنیاد، ۱۳۷۴ ش.

تقی زاده، سید حسن، زندگی طوفانی (خاطرات)، به کوشش ایرج افشار، تهران، علمی، ۱۳۷۲ ش.

تکمیل همایون، ناصر، تاریخ اجتماعی و فرهنگی تهران، ج ۲، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۷۸ ش.

تنکابنی، محمد ولی خان، یادداشتهای محمد ولی خان تنکابنی (سپهسالار اعظم)، به کوشش اللهیار خلعتبری و ایرج کجوری، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۸ ش.

توانا، مراد علی، زن در تاریخ معاصر ایران، ج ۱، تهران، برگ زیتون، ۱۳۸۰ ش.

تیمورزاده، مصطفی، وحشت در سقز، به کوشش شهباز محسنی، تهران، شیرازه، ۱۳۸۰ ش.

جابری انصاری، حاج میرزا حسن خان، تاریخ اصفهان، مشعل و شرکت بهی، ۱۳۷۸ ش.

جعفری ولدانی، اصغر، بررسی تاریخی اختلافات مرزی ایران و عراق، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، ۱۳۶۹ ش.

جعفریان، رسول، سید اسد الله خرقانی (روحانی نوگرای روزگار مشروطه و رضا شاه)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲ ش.

جمشیدی، محمد حسین، رفتارشناسی امریکا در قبال نهضت ملی ایران ۱۳۳۵ - ۱۳۲۹، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۸ ش.

جمعی از نویسندگان، پنجاه سال تبه کاری و خیانت سلسله پهلوی.

جنبش میرزا کوچک خان بنابر گزارشهای سفارت انگلیس در تهران، گردآوری و ترجمه غلامحسین میرزا صالح، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۹ ش.

جی شاو، استانفورد و ازل کوران شاو، تاریخ امپراتوری عثمانی و ترکیه جدید (۱۹۷۵ - ۱۸۰۸)، ج ۲، ترجمه محمود رمضان زاده، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۰ ش.

«حاجی عز الممالک (میرزا امان الله خان اردلان)»، ایران ما، شم ۴۱۸ (۲۸ خرداد ۱۳۲۴)، صص ۱ - ۴.

حسینیان، روح الله، بیست سال تکاپوی اسلامی شیعی در ایران (۱۳۲۰ - ۱۳۴۰)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱ ش.

حقیقت، عبد الرفیع، فرهنگ تاریخی و جغرافیایی شهرستانها، ایران، تهران، کومش، ۱۳۷۶ ش.

خ

خاتمی، محمد، رضا خان در مطبوعات دیروز، [تهران]، مدبر، ۱۳۷۷ ش.

خاطرات سیاسی رجال ایران، ج ۱، به کوشش علی جانزاده، تهران، جانزاده، ۱۳۷۱ ش.

خامه ای، انور، خاطرات سیاسی، تهران، گفتار، ۱۳۷۲ ش.

خسروپناه، محمد حسین، هدف ها و مبارزه زن ایرانی از انقلاب مشروطه تا سلطنت پهلوی، خسرو پناه، محمد حسین، تهران، پیام امروز، ۱۳۸۲ ش.

خسروی، محمد رضا، طغیان نائبان در جریان انقلاب مشروطیت ایران، به کوشش علی دهباشی، تهران، به نگار، ۱۳۶۸ ش.

خلخالی، سید عبد الحمید، تذکره شعرای معاصر ایران، ج ۲، تهران، طهوری، ۱۳۳۷ ش.

خلیلی فر، محمد رضا، توسعه و نوسازی در دوره رضا شاه، تهران، جهاد دانشگاهی واحد شهید بهشتی، ۱۳۷۳ ش.

د. د

دانشنامه جهان اسلام، ج ۴ و ۵، تهران، بنیاد دایره المعارف اسلامی، ۱۳۷۹ ش.

دانشنامه مشاهیر و مفاخر یزد، ج ۱، به اهتمام سید محمد کاظم مدرسی و میرزا محمد کاظمینی، یزد، بنیاد فرهنگی، پژوهشی ریحانه الرسول، ۱۳۸۲ ش.

دانشور علوی، نور الله، جنبش وطن پرستان اصفهان و بختیاری، تهران، آتزان، چ دوم، ۱۳۷۷ ش.

دایره المعارف ایرانیکا، ج ۹، نیویورک، ۱۹۹۹ م.

دایره المعارف بناهای تاریخی ایران در دوره اسلامی - مساجد تاریخی، ج ۳، تهیه و تدوین از کاظم ملازاده و مریم محمدی، تهران، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۸ ش.

محمدی، تهران، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۸ ش.

دایره المعارف تشیع، ج ۳ و ۶ و ۷، زیر نظر احمد صدر حاج سید جوادی، تهران، نشر شهید سعید محبی، ۱۳۷۶ ش.

دایره المعارف فارسی (مصاحب)، ج ۳، تهران، شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۷۴ ش.

درخشانی، علی اکبر، خاطرات سرتیپ علی اکبر درخشانی از جنگهای گیلان و لرستان تا واقعه آذربایجان.

«درگذشت یک فرزند رشید ایران»، اطلاعات، ش ۶۳۲۶ (اول اردیبهشت ۱۳۲۶)، ص ۶.

دریابگی، بابک، سازمان پرورش افکار، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲ ش.

دستره، آنت، مستخدمین بلژیکی در خدمت دولت ایران، ترجمه منصوره اتحادیه (نظام مافی)، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۳ ش.

دفتر روائی، ناصر، خاطرات و اسناد، به کوشش ایرج افشار و بهزاد رزاقی، تهران، فردوسی، ۱۳۶۳ ش.

دلدم، اسکندر، حاجی واشنگتن (تاریخ کامل روابط ایران و آمریکا در دوره قاجار و پهلوی)، چاپ امین، ۱۳۶۸ ش.

دولت آبادی، سید علی محمد، خاطرات، تهران، فردوسی- ایران و اسلام، ۱۳۶۲ ش.

دولت آبادی، یحیی، حیات یحیی، ج ۳، تهران، عطار- فردوسی، ۱۳۷۱ ش.

دولتهای ایران از میرزا نصر الله خان مشیرالدوله تا میر حسین موسوی، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۷۸ ش.

ذاکر حسین، عبد الرحیم، مطبوعات سیاسی ایران در عصر مشروطیت، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۰ ش.

ذبیح، سپهر، تاریخ جنبش کمونیستی در ایران، ترجمه محمد رفیعی مهرآبادی، تهران، عطائی، ۱۳۶۴ ش.

ذوقی، ایرج، تاریخ روابط سیاسی ایران و قدرتهای بزرگ، تهران، پازنگ، ۱۳۶۸ ش.

ر

رئیس نیا، رحیم، ایران و عثمانی در آستانه قرن بیستم، ج ۳، تهران، ستوده، ۱۳۷۴ ش.

رئیس آتئی، گلبرار، فرزنانگان مازندران، ج ۱، ساری، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان مازندران، ۱۳۷۷ ش.

رائین، اسماعیل، اسناد خانه سدان، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۸ ش.

راینو، لویی، دیپلماتها و کنسولهای ایران و انگلیس، ترجمه غلامحسین میرزا صالح، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۳ ش.

راینو، ه ل، مشروطه گیلان، ترجمه محمد روشن، رشت، طاعتی، ۱۳۶۸ ش.

رجبی، محمد حسن، «علمای شیعه جنبش صهیونیسم و اسرائیل»، مجله الکترونیکی دوران (شماره ۴ تیر ۱۳۸۵)، به نشانی
اینترنتی WWW.doWran.ir

رجبی، محمد حسن، علمای مجاهد، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲ ش.

رحمانیان، داریوش، چالش جمهوری و سلطنت در ایران، تهران، مرکز، ۱۳۷۹ ش.

رزم آسا، اسماعیل، قضاوت تاریخ (از آقامحمد خان تا محمد رضا شاه)، تهران، نشر علم، ۱۳۷۷ ش.

رستاخیز ایران مدارک، مقالات و سفارشات خارجی ۱۲۹۹-۱۳۲۳، به کوشش فتح الله نوری اسفندیاری، تهران، چاپ خانه
سازمان برنامه، ۲۵۳۵ شه (۱۳۵۵ ش).

رسول زاده، محمد امین، جمهوری آذربایجان چگونگی شکل گیری و وضعیت کنونی آن، ترجمه تقی اسلام زاده، تهران،
شیرازه، ۱۳۸۰ ش.

رضا، عنایت الله، آذربایجان و ازان، تهران، مرد امروز، ۱۳۶۷ ش.

رضایی، محمد و بهروز فتحی، «مشکلات و تنگناهای توزیع مطبوعات محلی»، دفتر مطالعات و ترجمه رسانه ها به نشانی
اینترنتی WW.rasaneh.org

رفعتی، حسین، جیرفت در آئینه تاریخ، کرمان، مرکز کرمان شناسی، ۱۳۸۳ ش.

رفیع (قائم مقام الملک)، رضا، خاطرات قائم مقام الملک رفیع، به کوشش خسرو معتضد، تهران، قطره، ۱۳۸۳ ش.

رکن زاده آدمیت، محمد حسین، دانشمندان و سخن سرایان فارس، ۳ ج، تهران، اسلامیه-خیام، ۱۳۳۹ ش.

رکن زاده آدمیت، محمد حسین، دلیران تنگستانی، تهران، اقبال، [۱۳۵۲ ش].

رواسانی، شاپور، نهضت میرزا کوچک خان جنگلی و اولین جمهوری شورایی ایران، تهران، شمع، ۱۳۶۸ ش.

رومی، سیروس، تاریخ مطبوعات فارس: قاجاریه، شیراز، بنیاد فارسی شناسی، ۱۳۸۲ ش.

ریاحی، منوچهر، سراب زندگی، تهران، تهران، ۱۳۷۱ ش.

ز

زاوش، ح. م، دولتهای ایران در عصر مشروطیت، ج ۱، تهران، اشاره، ۱۳۷۱ ش.

زرگر، علی اصغر، تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در دوره رضا شاه، تهران، پروین، ۱۳۷۲ ش.

زندگی نامه و خدمات علمی و فرهنگی دانشمند فقید استاد عباس سحاب (پدر کارتوگرافی ایران)، به کوشش علی اکبر محمودیان، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۰ ش.

زیبائی، علی، کمونیزم در ایران یا تاریخ مختصر فعالیت کمونیستها در ایران، تهران، ۱۳۴۳ ش.

س

سائلی کرده ده، مجید، سیر تحول قوانین انتخاباتی مجلس در ایران، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۵ ش.

ساجدی، احمد، مشاهیر سیاسی قرن بیستم، تهران، محراب قلم، ۱۳۷۴ ش.

ساعد مراغه ای، محمد، خاطرات سیاسی، به کوشش باقر عاقلی، تهران، نامک، ۱۳۷۳ ش.

ساناساریان، الیز، جنبش حقوق زنان در ایران، ترجمه نوشین احمدی خراسانی، تهران، اختران، ۱۳۸۴ ش.

سپهر (مورخ الدوله)، احمد علی، خاطرات سیاسی مورخ الدوله سپهر، به کوشش احمد سمیعی، تهران، نامک، ۱۳۷۴ ش.

سپهر، عبد الحسین، مرآه الوقایع مظفری، به کوشش عبد الحسین نوایی، تهران، زرین، ۱۳۶۸ ش.

سپهرم، امیر مسعود، تاریخ برگزیدگان و عده ای از مشاهیر ایران و عرب، تهران، زوار، ۱۳۴۱ ش.

ستوده، منوچهر و خورشید مؤمنی، نامنامه ایلات و عشایر و طوایف (ایران تاریخی و فرهنگی)، تهران، مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۵ ش.

ستوده، منوچهر، از آستارا تا استرآباد، ج ۵، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۷۷ ش.

سرتیپ پور، جهانگیر، نامها و نامداران گیلان، رشت، گیلکان، ۱۳۷۱ ش.

سردارآبادی، خلیل، موانع تحقق توسعه سیاسی در دوره سلطنت رضا شاه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۸ ش.

سرمد، غلامعلی، اعزام محصل به خارج از کشور (در دوره قاجاریه)، تهران، چاپ و نشر بنیاد، ۱۳۷۲ ش.

سعیدیان، عبدالحسین، شناخت شهرهای ایران، تهران، علم و زندگی، ۱۳۷۹ ش.

سلسله پهلوی و نیروهای مذهبی به روایت تاریخ کمبریج، دانشگاه کمبریج، ترجمه عباس مخبر، تهران، طرح نو، ۱۳۷۲ ش.

سلطانی، محمد طاهر، خاطرات سلطانی «از قصر شیرین تا قصر قجر»، به کوشش محمد علی سلطانی، تهران، سها، ۱۳۸۴ ش.

سلطانی، محمد علی، احزاب سیاسی و انجمن های سری در کرمانشاه، تهران، سها، ۱۳۷۸ ش.

سلطانی، محمد علی، جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان، ج ۲ و ۳، تهران، سها، چ دوم، ۱۳۸۱ ش.

سلیمانی، کریم، القاب رجال دوره قاجاریه، تهران، نشر نی، ۱۳۷۸ ش.

سنجابی، علی اکبر، ایل سنجابی و مجاهدات ملی ایران، تهران، شیرازه، ۱۳۸۰ ش.

سیاست بریتانیا در خلیج فارس (بررسی غائله شیخ خزعل)، به کوشش نادره جلالی، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۹ ش.

سیفی فمی تفرشی، مرتضی، پلیس خفیه ایران (۱۳۲۰-۱۳۹۹)، تهران، ققنوس، ۱۳۶۷ ش.

سینایی، وحید، دولت مطلقه نظامیان و سیاست در ایران ۱۳۵۷-۱۲۹۹.

ش

شاهدی، مظفر، تاریخ بانک استقراضی روس در ایران، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۱ ش.

شاهرخ، کیخسرو، یادداشتهای کیخسرو شاهرخ، به کوشش جهانگیر اشیدری، ۲۵۳۵ شه (۱۳۵۵ ش).

شایان، عباس، شرح حال رجال معاصر مازندران، تهران، ۱۳۲۷ ش.

شایسته، فریدون، نهضت جنگل از آغاز تا فرجام، رشت، فرهنگ ایلیا، ۱۳۸۲ ش.

شجیعی، زهرا، نخبگان سیاسی ایران از انقلاب مشروطیت تا انقلاب اسلامی، ج ۳ و ۴، تهران، سخن، ۱۳۷۲ ش.

شروین، محمود، دولت مستعجل، تهران، علمی، ۱۳۷۴ ش.

شریف رازی، محمد، گنجینه دانشمندان، ج ۴، تهران، اسلامیه، ۱۳۵۳ ش.

شریفی، احمد، شورشهای کردان مگری در دوران سلطنت دودمان پهلوی، تهران، تلاش، ۱۳۵۷ ش.

شکوری، ابو الفضل، خط سوم در انقلاب مشروطیت ایران، زنجان، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان زنجان، ۱۳۷۱ ش.

شکوه، سید محمد، «زندگانی سید محمد تدین»، نامه تدین، س ۱، شم ۲ (آبان ۱۳۳۰)، صص ۹۵ و ۹۶.

شوکت، احمد، در تیررس حادثه - زندگی سیاسی قوام السلطنه، تهران، اختران، چ دوم، ۱۳۸۶ ش.

شیبانی (ذکاء السلطنه)، موسی، «مجله علمی»، آینده، شم ۳-۴ (۱۳۵۹ ش)، ص ۲۷۴.

شیبانی، رحمت الله، خاندان شیبانی، تهران، مرکز نشر سپهر، ۱۳۷۱ ش.

شیخ الاسلامی، سید محسن، مصونیت پارلمانی در ایران، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴ ش.

شیخ الاسلامی، محمد جواد، «نصرت الدوله فیروز و داستان سقوط وی»، آئنده، شم ۱-۲ (۱۳۶۸ ش).

شیخ الاسلامی، محمد جواد، سیمای احمد شاه قاجار، ج ۲، تهران، نشر گفتار، ۱۳۷۲ ش.

شیفته، نصر الله، سه مرد عجیب لورنس - سیمیتقو، سید فرهاد، تهران، مؤسسه مطبوعاتی عطایی، ۱۳۶۳ ش.

ص

صانعی، منوچهر «یادی از رجال دربار رضا شاه پهلوی»، ره آورد، ش ۴۷ (۲ شعبان ۱۳۷۷)، ص ۲.

صبور، داریوش، تذکره ای از سخنوران روز، تهران، کتاب خانه ابن سینا، ۱۳۲۵ ش.

صدرهاشمی، محمد، تاریخ جرائد و مجلات ایران، ج ۴، اصفهان، کمال، ۱۳۶۳ ش.

صدیق، حسن، نامداران اراک، به کوشش محمد رضا محتاط، ۱۳۷۲ ش.

صدیق، عیسی، یادگار عمر، ج ۱ تا ۳، تهران، دهخدا، ۱۳۵۲ ش.

صفائی، ابراهیم، اسناد سیاسی دوران قاجاریه، تهران، چاپ شرق، ۱۳۴۶ ش.

صفایی، ابراهیم، چهل خاطره از چهل سال، تهران، علمی، ۱۳۷۳ ش.

صفایی، ابراهیم، رضا شاه کبیر در آئینه خاطرات، [تهران]، اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر، ۲۵۳۵ شه (۱۳۵۵ ش).

صفایی، ابراهیم، نخست وزیران، ج ۱، [تهران]، کتابفروشی سخن، ۱۳۵۱ ش.

صفایی، ابراهیم، وثوق الدوله (۱۳۲۹-۱۲۵۴)، تهران، کتاب سرا، ۱۳۷۴ ش.

صفوی، امان الله، تاریخ آموزش و پرورش ایران از ایران باستان تا ۱۳۸۰ هجری شمسی، تهران، رشد، ۱۳۸۳ ش.

ط

طاهر احمدی، محمود، روابط خارجی ایران و شوروی در دوره رضا شاه، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴ ش.

طاهری، سید صدر الدین، یک بررسی تحلیلی از زندگانی سیاسی مدرس، تهران، رسا، ۱۳۷۳ ش.

طاهریا، محمد علی، دامغان شش هزار ساله، دامغان، چاپ خانه گیلان، ۱۳۴۷ ش.

طغرانگار، حسن، حقوق سیاسی - اجتماعی زمان قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳ ش.

طلوعی، محمود، بازیگران عصر پهلوی (از فروغی تا فردوست)، ۲ ج، تهران، نشر علم، ۱۳۷۲ ش.

طلوعی، محمود، پدر و پسر، تهران، نشر علم، ۱۳۷۲ ش.

«طلیعه نوآفرینی در ادبیات ایران زمین»، همشهری، س ۹، شم ۲۴۰۶ (۳۰ اردیبهشت ۱۳۸۰)، ص ۱۰.

ع.غ

عادلفر، باقر علی، «اردلان، امان الله»، فرهنگ ناموران معاصر ایران، ج ۲، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۴ ش.

عاقلی، باقر، ذکاء الملک فروغی و شهریور ۱۳۲۰، تهران، علمی - سخن، ۱۳۶۷ ش.

عاقلی، باقر، رضا شاه و قشون متحد الشکل، تهران، نامک، ۱۳۷۷ ش.

عاقلی، باقر، روزشمار تاریخ ایران از مشروطه تا انقلاب اسلامی، ج ۱، تهران، نشر گفتار، ۱۳۷۲ ش.

عاقلی، باقر، شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، ج ۳، تهران، نشر گفتار - نشر علم، ۱۳۸۰ ش.

عاقلی، باقر، میرزا احمد خان قوام السلطنه در دوران قاجاریه و پهلوی، تهران، جاویدان، ۱۳۷۶ ش.

عبدلی فرد، فریدون، تاریخ پست در ایران، تهران، هیرمند، ۱۳۷۵ ش.

عسگری رانکوهی، عظیم، «دوره پنجم و ششم مجلس شورای ملی»، وحید، س ۸، شم ۳ (اسفند ۱۳۴۹)، ص ۳۶۰.

علوی، سید ابو الحسن، رجال عصر مشروطیت، به کوشش حبیب یغمایی و ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۶۳ ش.

علی بابایی، غلامرضا، تاریخ ارتش ایران از ۵۵۸ پیش از میلاد تا ۱۳۵۷ شمسی، تهران، آشیان، ۱۳۸۲ ش.

غنی، سیروس، ایران برآمدن رضا خان/ برافتادن قاجار و نقش انگلیسها، ترجمه حسن کامشاد، تهران، نیلوفر، ۱۳۷۷ ش.

ف

فاتح، مصطفی، پنجاه سال نفت ایران، تهران، پیام، چ دوم، ۱۳۵۸ ش.

فارسانه دوم (شناختی تاریخی، فرهنگی، اقتصادی)، ج ۲، به کوشش عبدالمحمد طاهری، شیراز، نشر امیدواران، ۱۳۸۰ ش.

فخرایی، ابراهیم، سردار جنگل، تهران، جاویدان، چ دوازدهم، ۱۳۶۸ ش.

فراشبندی، علیمراد، تاریخچه احزاب دموکرات فارس، تهران، ۱۳۰۹ ش.

فراهانی، حسن، روزشمار تاریخ معاصر ایران، ج ۱، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ۱۳۸۵ ش.

فربد، ناصر، نقش ارتش در تحولات تاریخی ایران، تهران، کومش، ۱۳۸۳ ش.

فرخ (معتصم السلطنه)، مهدی، خاطرات سیاسی فرخ (معتصم السلطنه)، تهران، جاویدان.

فرزندان استر «مجموعه مقالاتی درباره تاریخ و زندگی یهودیان در ایران»، به کوشش هومن سرشار، ترجمه مهرناز نصریه، تهران، کارنگ، ۱۳۸۴ ش.

فرمانفرما، عبدالحسین میرزا، گزیده ای از مجموعه اسناد عبدالحسین میرزا فرمانفرما، ج ۳، به کوشش منصوره اتحادیه، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۶ ش.

فرمانفرمائی، منوچهر، از تهران تا کاراکاس - نفت و سیاست در ایران، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۷۳ ش.

فعالتهای کمونیستی در دوره رضا شاه (۱۳۱۰-۱۳۰۰)، به کوشش کاوه بیات، تهران، سازمان اسناد ملی، ۱۳۷۰ ش.

فلور، ویلهلم، جستارهایی از تاریخ اجتماعی ایران (۶) اتحادیه های کارگری و قانون کار در ایران، ترجمه ابو القاسم سری، تهران، توس، ۱۳۷۲ ش.

فورتسکیو، ل. سی، رجال تهران و برخی ولایات شمال غرب ایران، ترجمه محمد علی کاظم بیگی، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۹ ش.

فهرست اسامی مشخصات نمایندگان ۲۴ دوره مجلس شورای ملی، نشریه شماره ۵، تهران، دفتر انتخابات وزارت کشور، ۱۳۶۸ ش.

ق

قائم مقامی، جهانگیر، تاریخ تحولات سیاسی نظام ایران، تهران، علی اکبر علمی و شرکاء، ۱۳۲۶ ش.

قائم مقامی، جهانگیر، تاریخ ژاندارمری ایران «از قدیم ترین ایام تا عصر حاضر»، تهران، اداره روابط عمومی ژاندارمری کشور شاهنشاهی، ۲۵۳۵ شه (۱۳۵۵ ش).

قاسمی پویا، اقبال، مدارس جدید در دوره قاجاریه؛ بنیان و پیشه وران، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۷ ش.

قاسمی، ابو الفضل، «سیاستمداران ایران در اسناد محرمانه وزارت خارجه بریتانیا»، آینده، س ۱۵، شم ۱۰-۱۲ (دی-اسفند ۱۳۶۸)، ص ۷۸۳.

قاسمی، سید فرید، راهنمای مطبوعات ایران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها، ۱۳۷۲ ش.

قاسمی، سید فرید، رویدادهای مطبوعاتی در ایران ۱۳۸۲-۱۳۱۵، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها، ۱۳۸۳ ش.

قاسمی، سید فرید، مطبوعات ایران در قرن بیستم، تهران، قصه، ۱۳۸۰ ش.

قدسی، مهدی، تاریخچه انستیتو پاستور ایران.

قدیمی، ذبیح الله، سپهر، تاریخ ۲۵ ساله ارتش شاهنشاهی ایران، تهران، سالنامه آریان، ۱۳۲۶ ش.

قهرمانی ابیوردی، مظفر، تاریخ وقایع عشایر فارس، تهران، علمی، ۱۳۷۳ ش.

ک

کاتوزیان، محمد علی (همایون)، اقتصاد سیاسی ایران (از مشروطیت تا پایان سلسله پهلوی)، ترجمه رضا نفیسی و کامبیز عزیزی، تهران، مرکز، ۱۳۷۲ ش.

کاتوزیان، محمد علی (همایون)، دولت و جامعه در ایران، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۹ ش.

کاظم بیگی، محمد علی، دریاچه شاهی و قدرتهای بزرگ (پژوهشی در کشتیرانی دریاچه ارومیه عصر قاجاریه)، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰ ش.

کتاب آبی، ج ۶ و ۷ و ۸، به کوشش احمد بشیری، تهران، نشر نو، ۱۳۶۶ ش.

کتاب گیلان، ج ۲، به سرپرستی ابراهیم اصلاح عربانی، گروه پژوهشگران ایران، ۱۳۷۴ ش.

کتاب نارنجی، ج ۱، به کوشش احمد بشیری، تهران، نشر نو، ۱۳۶۷ ش.

کتابی، سید محمد باقر، رجال اصفهان در علوم و عرفان و ادب و هنر، ج ۱، اصفهان، گلها، ۱۳۷۵ ش.

کتیرایی، محمود، «یادی از محمود محمود»، نگین، ش ۴۳ (آذر ۱۳۴۷)، صص ۳۰ و ۴۰.

کریمیان، علی، «نمونه امضای اعضای هیأت دولت»، گنجینه اسناد، شم ۲ و ۳ (۱۳۷۲ ش)، صص ۷۵ تا ۸۴.

کسرائی، محمد سالار، چالش سنت و مدرنیته در ایران از مشروطه تا ۱۳۲۰ ش، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۹ ش.

کسروی، احمد، تاریخ هجده ساله آذربایجان، تهران، امیر کبیر، ۱۳۵۷ ش.

کشف تلبیس یا دورویی و نیرنگ انگلیس، به کوشش عین اله کیانفر و پروین استخری، تهران، زرین، ۱۳۶۳ ش.

کمره ای، سید محمد، روزنامه خاطرات، ج ۲، به کوشش محمد جواد مرادی نیا، تهران، شیرازه، ۱۳۸۲ ش.

کوچرا، کریس، جنبش ملی کرد، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران، نگاه، ۱۳۷۳ ش.

کولائی (طبرستانی)، الهه، استالینسم و حزب توده ایران، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۶ ش.

کوهستانی نژاد، مسعود، چالشها و تعاملات ایران و عراق در نیمه نخست سده بیستم، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت

امور خارجه، ۱۳۸۴ ش.

کهن، گوئل، تاريخ سانسور در مطبوعات ايران، ج ۲، تهران، آگاه، ۱۳۶۲ ش.

کيا، ايرج، مروری بر تاريخ پست ايران، تهران، نگين، ۱۳۷۶ ش.

کيانفر، جمشيد، «احسان الله خان»، فرهنگ ناموران معاصر ايران، ج ۲، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۴ ش.

کيانوری، نور الدين، خاطرات، تهران، مؤسسه اطلاعات، ۱۳۷۱ ش.

کيانوری، نور الدين، گفتگو با تاريخ، تهران، نشر نگره، ۱۳۷۶ ش.

کيوانفر، محمد، «اگر به گناه مخالفت با مشروطه...»، خرد، س ۷، شم ۳ (۳ دی ۱۳۲۷)، ص ۳.

گ

گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، ج ۱، کتاب خانه پهلوی.

گلبن، محمد، «ميرزا رضا خان طباطبائی نائینی و روزنامه تياتر او»، کيهان فرهنگي، شم ۱ (۱۳۶۳ ش)، صص ۳۲ و ۳۳.

گلبن، محمد، مدرس در تاريخ و تصوير، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۶۷ ش.

گلشائیان، عباسقلی، خاطرات من يا مجموعه گذشته ها و اندیشه ها، تهران، انيشتين، ۱۳۷۷ ش.

گلشن روغنی، جعفر، «آشتیانی، ميرزا هاشم»، فرهنگ ناموران معاصر ايران، ج ۱، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۱ ش.

گلشن روغنی، جعفر، «آقازاده خراسانی، محمد»، فرهنگ ناموران معاصر ايران، ج ۱، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۱ ش.

گیلك (خمامی)، محمد علی، تاريخ انقلاب جنگل، رشت، گيلکان، ۱۳۷۱ ش.

لاجوردی، حبیب، اتحادیه های کارگری و خودکامگی در ایران، ترجمه ضیاء صدقی، تهران، نشر نو، ۱۳۶۹ ش.

لارودی، اسد الله، اسیران، تهران، شرکت سهامی چاپ، ۱۳۲۲ ش.

لاهوئی، ابو القاسم، شرح زندگانی من، [تهران]، ارشاد- مفید.

لغت نامه دهخدا، دوره ۱۴ جلدی، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۳ ش.

لنچافسکی، ژ. ژ، غرب و شوروی در ایران سی سال رقابت ۱۹۱۸-۱۹۴۸ م، ترجمه حورا یآوری، تهران، ابن سینا، ۱۳۵۱ ش.

لنزوسکی، جورج، رقابت روسیه و غرب در ایران، ترجمه اسماعیل رائین، تهران، جاویدان، ۱۳۵۳ ش.

لورین، پرسسی، شیخ خزعل و پادشاهی رضا خان (خاطرات سیاسی سرپرسی لورن)، ترجمه محمد رفیعی مهرآبادی، تهران، فلسفه، ۱۳۶۳ ش.

ماجرای قتل سردار اسعد بختیاری، به کوشش حمید رضا دالوند، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۹ ش.

ماهنامه اقتصاد ایران، ش ۶۵ (تیر ۱۳۸۳)، ص ۸۱.

مبارکیان، عباس، چهره ها در تاریخچه نظام آموزش عالی حقوق و عدلیه نوین، تهران، پیدایش، ۱۳۷۷ ش.

متین دفتری، احمد، خاطرات یک نخست وزیر، به کوشش باقر عاقلی، تهران، علمی، ۱۳۷۱ ش.

مجتهدی، مهدی، رجال آذربایجان در عصر مشروطیت، به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد، تبریز، زرین، ۱۳۷۷ ش.

مجد (فطن السلطنه)، محمد علی، گذشت زمان (خاطرات)، ج ۱، ۱۳۵۱ ش.

مجموعه اسناد سرداران قره داغ (مرزبانان دژپا و آتورپاتنا)، به کوشش جهانشاه حاج علیلو، تهران، زرین، ۱۳۸۳ ش.

مجموعه اسناد نهضت جنگل، رشت، شهر باران، ۱۳۸۲ ش.

مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت هشتادمین سال شهادت رئیس علی دلواری، بوشهر، کنگره، ۱۳۷۳ ش.

مجموعه مقاله های همایش بازشناسی نهضت جنگل، رشت، شهر باران، ۱۳۸۲ ش.

مجموعه مکاتبات اسناد فیروز میرزا، ج ۳، به کوشش منصوره اتحادیه، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۹ ش.

محبوبی اردکانی، حسین، تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران، ج ۲، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۵۷ ش.

محبوبی اردکانی، حسین، چهل سال تاریخ ایران، ج ۲، تهران، اساطیر، ۱۳۶۸ ش.

محمدی، آیت الله، جغرافیای تاریخی ایوان غرب (ایوان کلهر)، مؤلف، ۱۳۷۶ ش.

مختاری اصفهانی، رضا، «اسلامبولجی، سید محمد»، فرهنگ ناموران معاصر ایران، ج ۲، تهران، سوره مهر، ۱۳۸۴ ش.

مدرس و مجلس، نامه ها و اسناد، تهران، بنیاد مستضعفان، ۱۳۷۳ ش.

مدرسی، علی، مدرس شهید، اصفهان، بنیاد فرهنگ و انتشاراتی بدر، ۱۳۲۶ ش.

مدرسی، علی، مدرس، ج ۱، تهران، بنیاد تاریخ، ۱۳۶۶ ش.

مدرسی، علی، مدرس، ج ۲، تهران، بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۶۶ ش.

مدرسی، علی، مرد روزگاران (مدرس شهید نابغه ملی ایران)، تهران، هزاران، ۱۳۷۴ ش.

مدرسی، یحیی و دیگران، فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار، قشون و نظمیه، تهران، دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۸۰ ش.

مدنی، سید جلال الدین، تاریخ سیاسی معاصر ایران، ج ۱، تهران، اسلامی، ۱۳۶۱ ش.

مدیر شانه چی، محسن، احزاب سیاسی ایران (با مطالعه موردی نیروی سوم و جامعه سوسیالیستها)، تهران، رسا، ۱۳۷۵ ش.

مذاکرات مجلس شورای ملی، دوره چهارم، از جلسه ۱۲۷ تا جلسه ۲۹۴، تهران، اداره روزنامه رسمی کشور شاهنشاهی ایران، ۱۳۳۳ ش.

مرسلوند، حسن، زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۶، تهران، الهام، ۱۳۷۳ ش.

«مرحوم آیت الله العظمی آقامیرزا صادق آقامجتهد تبریزی»، نور علم، دوره سوم، شم ۵ (۱۳۶۷ ش)، صص ۱۴۳-۱۵۳.

«مرحوم سید محمد تقی فخر داعی»، هلال، شم ۱۰ (۱۳۴۷ ش)، ص ۱۶.

مستشاران و کارشناسان بیگانه (با بیست ساله ها)، شم ۹، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی، ۱۳۷۷ ش.

مستوفی، عبد الله، تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه یا شرح زندگانی من، ج ۳، تهران، زوار، ۱۳۷۱ ش.

مسعود انصاری، عبد الحسین، خاطرات سیاسی و اجتماعی (مروری بر پنجاه سال تاریخ)، تهران، علمی، ۱۳۷۴ ش.

مسعود انصاری، عبد الحسین، زندگانی من و نگاهی به تاریخ سیاسی ایران و جهان، ج ۲ و ۳، تهران، ابن سینا، ۱۳۸۳ ش.

مشار، خانبابا، فهرست کتابهای چاپی فارسی، ج ۱، تهران، ۱۳۴۰ ش.

مشایخ فریدنی، آذرمیدخت، مسائل مرزی ایران و عراق، تهران، امیر کبیر، ۱۳۶۹ ش.

«مظالم انگلیس در بین النهرین»، تصحیح، اضافات و مقدمه از یحیی آریابخشایش، فصلنامه مطالعات تاریخی، س ۲، شم ۶ (بهار ۱۳۸۴ ش)، صص ۹ تا ۷۳.

معمد الوزاره، رحمت الله خان، ارومیه در محاربه عالمسوز، به کوشش کاوه بیات، تهران، شیرازه، ۱۳۷۹ ش.

معمدی، محسن، جغرافیای تاریخی تهران، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۱ ش.

معظم پور، اسماعیل، نقد و بررسی ناسیونالیسم تجددخواه در عصر رضا شاه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳ ش.

معلم حبیب آبادی، محمد علی، مکارم الآثار در احوال رجال دو قرن ۱۳ و ۱۴ هجری، ج ۴ و ۷، اصفهان، انجمن کتاب خانه های عمومی اصفهان، ۱۳۵۲ ش.

مقصودلو (وکیل الدوله)، حسینقلی، مخابرات استرآباد گزارشهای حسینقلی مقصودلو (وکیل الدوله)، ج ۲، به کوشش ایرج افشار و محمد رسول دریاگشت، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۳ ش.

مک داول، دیوید، تاریخ معاصر کرد، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران، پانیند، ۱۳۸۰ ش.

مکی، حسین، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲ و ۶، تهران، علمی، ۱۳۷۴ ش.

مکی، حسین، مختصری از زندگانی سیاسی سلطان احمد شاه، تهران، امیر کبیر، ۱۳۶۲ ش.

مکی، حسین، مدرس قهرمان آزادی، ج ۱ و ۲، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۸ ش.

مکین روز، الیزابت، با من به سرزمین بختیاری بیایید، ترجمه مهتاب امیری، تهران، سهند، ۱۳۷۳ ش.

ملایی توانی، علیرضا، مجلس شورای ملی و تحکیم دیکتاتوری رضا شاه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱ ش.

ملایی توانی، علیرضا، مشروطه و جمهوری، تهران، نشر گسترده، ۱۳۸۱ ش.

ملک زاده، مهدی، تاریخ انقلاب مشروطیت ایران، ج ۱، تهران، علمی، چ سوم، ۱۳۷۱ ش.

ملک محمدی، حمید رضا، مدرس و سیاست گذاری عمومی، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲ ش.

ملیکف، ا. س، استقرار دیکتاتوری رضا خان در ایران، ترجمه سیروس ایزدی، تهران، شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۵۸ ش.

ممتحن الدوله، میرزا مهدی خان و میرزا هاشم خان، رجال وزارت امور خارجه در عصر ناصری و مظفری، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۶۵ ش.

ممتحن الدوله، میرزا مهدی خان، خاطرات، به کوشش حسینقلی خان شقاقی، تهران، فردوسی - نشر فرهنگ، ۱۳۶۲ ش.

منشور گرگانی، محمد علی، رقابت شوروی و انگلیس در ایران (از ۱۲۹۶ تا ۱۳۰۶ خورشیدی)، تهران، عطائی، ۱۳۶۸ ش.

منصف، محمد علی، امیر شوکت الملک علم (امیر قائن)، تهران، امیر کبیر، ۲۵۳۵ شه (۱۳۵۵ ش).

موجانی، سید علی، بررسی مناسبات ایران و امریکا، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴ ش.

موحد ابطحی، میرسید حجت، ریشه ها و جلوه های تشیع و حوزه علمیه اصفهان، ج ۱، اصفهان، دفتر تبلیغات المهدی، ۱۳۸۸ ش.

موحدی، محمد مهدی، زندگی نامه پزشکان نام آور معاصر ایران (۲)، تهران، ابرون، ۱۳۷۹ ش.

موسوی اردبیلی نجفی، فخر الدین، تاریخ اردبیل و دانشمندان، ج ۲، مشهد، چاپ خانه خراسان، ۱۳۵۷ ش.

مولانا بروجردی، غلامرضا، تاریخ بروجرد، تهران، صدر، ۱۳۵۱ ش.

مهجوری، اسماعیل، دانشمندان و رجال مازندران، شرق، ۱۳۵۳ ش.

مهدوی، سید مصلح الدین، تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در ۲ قرن اخیر، ج ۲، قم، الهدایه، ۱۳۶۸ ش.

مهدوی، سید مصلح الدین، تذکره القیور یا دانشمندان و بزرگان اصفهان، اصفهان، ثقفی، ۱۳۴۸ ش.

مهدوی، سید مصلح الدین، تذکره شعرای معاصر اصفهان، اصفهان، تأیید، ۱۳۳۴ ش.

مهدوی، عبد الرضا (هوشنگ)، سیاست خارجی ایران در دوران پهلوی، ۱۳۰۰-۱۳۵۷ ش، تهران، البرز، ۱۳۷۳ ش.

مهدی نیا، جعفر، زندگی سیاسی سید ضیاء الدین طباطبائی، تهران، پاتوس، ۱۳۶۹ ش.

میراحمدی، مریم، پژوهشی در تاریخ معاصر ایران: برخورد شرق و غرب در ایران (۱۹۵۰-۱۹۰۰)، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۸ ش.

میرنیا، سید علی، وقایع خاور ایران در دوره پهلوی، ج ۲، مشهد، اردشیر، ۱۳۷۳ ش.

«من مرد کار هستم، نه مرد سیاسی»، سالنامه دنیا، ش ۴ (۱۳۲۷ ش)، ص ۱۵۲.

ن

ناطق، هما، کارنامه فرهنگی فرنگی در ایران (۱۹۲۱-۱۸۲۷ م)، تهران، معاصر پژوهان، ۱۳۸۰ ش.

نامه های تهران (شامل ۱۵۴ نامه از رجال دوران به سید حسن تقی زاده)، به کوشش ایرج افشار، تهران، نشر پژوهش - فرزاد روز، ۱۳۷۹ ش.

نبوی، حسن، تاریخ معاصر ایران از انقلاب مشروطیت تا انقلاب سفید، تهران، دانشسرای عالی، ۱۳۵۰ ش.

نجاتی، رحمت الله، «داوری، کشاورز، یغمایی»، آینده، س ۱۸، شم ۷-۱۲ (۱۳۷۱ ش)، صص ۳۹۷-۳۹۴.

نجفی، موسی و موسی فقیه حقانی، تاریخ تحولات سیاسی ایران، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۱ ش.

نقی پور، علی اکبر، نوآوری در شعر فارسی، مشهد، ۱۳۵۲ ش.

نوذری، عزت‌الله، تاریخ احزاب سیاسی در ایران، شیراز، نوید شیراز، ۱۳۸۰ ش.

نوری پاشا، احسان، وقایع آزارات (خاطرات احسان نوری پاشا فرمانده کردهای شورشی ترکیه)، به کوشش کاوه بیات، تهران، شیرازه، ۱۳۷۸ ش.

نوزاد، فریدون، تاریخ جراید و مجلات گیلان، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۹ ش.

نهضت جنگل، به کوشش رقیه سادات عظیمی، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۷ ش.

نیازمند، رضا، رضا شاه، لندن، بنیاد مطالعات ایران، چ دوم، ۱۳۷۵ ش.

و

واعظ خیابانی، علی، علمای معاصرین، تهران، مطبعه اسلامی، ۱۳۶۶ ق.

والی زاده معجزی، محمد رضا، تاریخ لرستان، به کوشش حسین و محمد والی زاده معجزی، تهران، حروفیه، ۱۳۸۲ ش.

والی زاده معجزی، محمد رضا، تاریخ لرستان؛ (روزگار پهلوی) از کودتای ۱۲۹۹ تا نهضت ملی شدن صنعت نفت، به کوشش حسین و محمد والی زاده معجزی، تهران، حروفیه، ۱۳۸۲ ش.

وثوق، احمد، داستان زندگی خاطراتی از پنجاه سال تاریخ معاصر (۱۳۴۰ - ۱۲۹۰ ش).

وزیری، احمد علی خان، جغرافیای بلوچستان، به تصحیح محمد رضا نصیری، تهران، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۶ ش.

«وفیات المعاصرین، شاهزاده ابو الفضل عضد»، یغما، س ۲۳، ش ۲۶۹ (بهمن ۱۳۴۹)، ص ۶۹۲.

ولایتی، علی اکبر، تاریخ روابط خارجی ایران در دوره اول مشروطه، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، ۱۳۷۰ ش.

ولی زاده، اکبر، اتحاد جماهیر شوروی و رضا شاه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۵ ش.

۵ ی

هدایت (مخبر السلطنه)، مهدیقلی، خاطرات و خطرات، تهران، زوار، ۱۳۶۳ ش.

هدایت (مخبر السلطنه)، مهدیقلی خان، طلوع مشروطیت، به کوشش امیر اسماعیلی، تهران، جام، ۱۳۶۳ ش.

هروی بصیر الدوله، رضا، دو سال روابط محرمانه احمد شاه در سفارت شوروی، به کوشش مجید تفرشی، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۷۲ ش.

همدی، و، کردستان و کرد در اسناد محرمانه بریتانیا، ترجمه بهزاد خوشحالی، تهران، نور علم، ۱۳۷۸ ش.

همو، ادبیات سیاسی ایران در عصر مشروطیت، ج ۱، تهران، نشر علم، ۱۳۷۷ ش.

همو، تیمورتاش در صحنه سیاست ایران، تهران، جاویدان، ۱۳۷۲ ش.

همو، داور و عدلیه، تهران، علمی، ۱۳۶۹ ش.

هوشمند فینی، غلامرضا، مروری بر تاریخچه سرشماریها و آمارگیریهای ایران و جهان از دیرباز تاکنون، تهران، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان تهران، ۱۳۸۵ ش.

یغمایی، اقبال، وزیران علوم و معارف و فرهنگ ایران، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۵ ش.

یکرنگیان، امیر حسین، سیری در تاریخ ارتش ایران (از آغاز تا پایان شهریور ۱۳۲۰)، تهران، خجسته، ۱۳۸۴ ش.

یوسفی، علی اصغر، تاریخ تنکابن، ج ۱، تهران، قطره، ۱۳۷۰ ش.

مطبوعات:

الف) مطبوعات اصلی

آسیای مرکزی - ۱۳۰۱ ش

اتحاد- ۱۳۰۱ ش

استقامت- ۱۳۰۱ ش

اقدام- ۱۳۰۱ ش

امروز ایران- ۱۳۰۱ ش

ایران- ۱۳۰۱ ش

بیدار- ۱۳۰۱ ش

تایمز- ۱۹۲۲ م

تملق- ۱۳۰۱ ش

دستور اخوت- ۱۳۰۱ ش

روز کوردستان- ۱۳۴۱ ق

ستاره ایران- ۱۳۰۱ ش

شفق سرخ- ۱۳۰۱ ش

عصر انقلاب- ۱۳۰۱ ش

نوبهار- ۱۳۰۱ ش

وطن- ۱۳۰۱ ش

ص: ۷۷۴

هجیم- ۱۳۰۱ ش

ب) مطبوعات دیگر

آینده

اطلاعات

اطلاعات هفتگی

اقتصاد ایران

ایران

ایران ما

بهار ایران

پارس

پست تهران

تاریخ معاصر ایران

جهان کتاب

جبل المتین

خاطرات وحید

خرد

سالنامه دنیا

شرافت

کیهان

کيهان فرهنگي

گنجينه اسناد

مطالعات تاريخي

نامه تمدن

نگين

هلال

همشهری

ص: ٧٧٥

* فهرست تصاویر

۱. آ

آرتور میلسپو / ۲۰۶

آصف الدوله / ۷۲۱

آقا نجفی و آقا نور الله / ۲۸۲

آیت الله حاج شیخ عبد الکریم حائری یزدی / ۲۱

آیت الله خالصی زاده / ۳۳۰

آیت الله خالصی زاده / ۴۶۰

آیت الله سید ابو الحسن اصفهانی / ۳۶۸

آیت الله سید حسن مدرس و پسرش / ۵۹۴

آیت الله سید حسن مدرس / ۷۱۸

آیت الله ناینی / ۴۸۳

ابراهیم خان امیر ارفع (بهبودی) / ۲۱۰

ابن سعود / ۹۱

ابو الفتح خان کشکولی به همراه فرزندان / ۱۶۷

ابو القاسم لاهوتی / ۸۸

احسان الله خان دوستدار / ۴۶۸

احسان الله خان دوستدار / ۳۱۲

احمد شاه در مراسم سلام / ۵۵

احمد فرامرزی / ۷۴۰

احمد آقا خان امیر احمدی / ۲۰۰

احمد خان امیر احمدی / ۱۲۴

احمد خان امیر احمدی / ۴۲۲

احمد شاه / ۸

احمد شاه رضا خان / ۵۵۶

احمد شاه / ۳۳۲

احمد شاه / ۴۹۳

احمد شاه / ۶۳۵

اردشیر جی / ۵۹۶

استخراج نفت در جنوب / ۵۰۲

اسد الله قدیمی نوایی / ۵۷۶

اسماعیل سیمیتقو / ۶۰۲

اعتراض نامه علمای مشهد / ۷۰۶

اعتلاء الملک خلعتبری / ۷۳

امام زاده زید کازرون / ۵۲۸

امان الله میرزا جهانبانی / ۱۷۳

امنیه خانه دوشان تپه / ۶۹۳

امیر حجاز و حبیب الله خان عین الملک / ۵۱۶

امیر حسین ایل خان بختیاری / ۲۷۵

امیر سهام الدین غفاری / ۴۱۸

امیر لشکر عبد الله طهماسبی / ۵۹۷

امیر مؤید سواد کوهی / ۶۳۹

انجمن صهیونیستهای تهران / ۲۹۸

انجمن یهودیان تهران / ۵۵۰

انگلیسیها در جنوب / ۷۳۶

انگلیسیها در مصر / ۲۲

ب

بادکوبه و چاه های نفت آن / ۴۳۸

بازار زنجان / ۶۵۶

بازار مراغه / ۲۴۹

باقر کاظمی (مهدب الدوله) / ۶۹۳

بانک شاهنشاهی / ۱۱۹

بانک شاهنشاهی / ۵۴۹

برلن قدیم / ۴۳۱

بصیر دیوان (فضل الله زاهدی) / ۶۲۳

بقیع پیش از تخریب توسط وهابیهها / ۱۰۸

ص: ۷۷۸

بندر پورت سعید / ۴۹۰

بوشهر قدیم / ۶۴۰

بهار (ملک الشعرا) / ۷۲۲

پ

پارک اتابک / ۱۷۷

پرونده ای از مدارس آلیانس / ۳۷۳

پستچی / ۵۹۹

پل آجی چای تبریز / ۳۸

ت

تبریز قدیم / ۴۹۶

تصویری از شناسنامه های قدیم / ۶۳۹

تفنگداران بختیاری / ۳۶

تقی زاده و نواب / ۳۴۱

تمبر روز کارگر / ۸۹

تنبيه اشرار / ۵۲۹

تویسرکان، مقبره حقیق نبی / ۶۲۶

ج.ج

جامعه ملل / ۳۱۶

جعفر قلی سردار اسعد / ۳۵۰

جلفای اصفهان و کلیسای معروف وانک / ۴۴۷

جمعی از یهودیان / ۲۹۱

جمعی معتاد / ۸۴

جمعیت نسوان وطن خواه / ۶۵۲

جوزف سائول کرنفلد وزیر مختار امریکا / ۱۱

جولیوس رویتز / ۵۰۶

چیچرین / ۶۲۱

ح

حائری زاده / ۲۶۶

حاج میرزا صادق آقا / ۷۲۶

حاج میرزا علی اکبر آقای مجتهد / ۷۱۶

حجاب زن ایرانی / ۷۳۲

حجاب / ۲۴۸

حرم امام رضا (ع) / ۳۴۶

حرم کاظمین / ۷۰۱

حسین خزاعی / ۵۷۰

حسین علاء / ۱۴

حسین کوهی کرمانی / ۷۵۲

حکیم الملک / ۱۱

حکیم الملک / ۴۲۷

خ

خانه عباسیان در کاشان/ ۱۲۵

خوانین بختیاری/ ۳۳۹

خوانین شاهسون/ ۶۶۶

خیابان لاله زار قدیم/ ۳۵۲

د. د

داشناکسیونها/ ۲۵۹

دکتر امیر اعلم/ ۱۱۰

دکل نفت شرکت نفت جنوب در مسجد سلیمان/ ۶۷۵

دو هزاری احمدشاهی/ ۶۷۷

ذکاء الملک (محمد علی فروغی)/ ۶۹۶

ر

رئیس دفتر چکا/ ۶۰۸

راه عراق در رشت/ ۱۶۴

راه قدیم خاش به میرجاوه/ ۶۹۸

رجبعلی منصور/ ۱۵۴

رشید یاسمی/ ۲۳۶ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۷۷۸ ر ..... ص : ۷۷۸

ا خان و مرتضی یزدان پناه/ ۵۲۵

رضا خان و محمد صادق کوپال/ ۱۸۸

رضا خان/ ۶۹۱

رضا خان / ۹۰

روزنامه اقدام / ۵۰

روزنامه بهار / ۶۸۰

روزنامه سروش ایران / ۶۹۰

روزنامه مرد آزاد / ۶۴۸

ز

زامنهوف / ۳۲۵

زنان قالیباف کرد / ۹۷

زندان / ۹۵

زین العابدین رهنما / ۸۱

س

ساختمان قدیم وزارت امور خارجه / ۳۰۲

سالار الدوله / ۶۸۳

سبزوار قدیم / ۲۷۴

سپهدار اعظم / ۶۶۷

سرآرنولد ویلسون / ۱۵۱

سرپرسی سایکس / ۱۴۰

سرپرسی لورن / ۲۴۵

سرپرسی لورن وزیر مختار انگلیس در تهران / ۵۲

سرجان سالمند / ۷۲۵

سردار اسعد بختیاری / ۳۰۰

سردار فاخر حکمت / ۱۹۳

سردار محیی / ۲۳۸

سردار معظم کردستانی / ۷۲۷

ص: ۷۷۹

سفارت انگلیس در تهران / ۴۲۱

سفارت انگلیس / ۶۰۰

سفارت روسیه / ۵۶۲

سلطان عبد الحمید دوم / ۴۸۵

سلیمان میرزا / ۳۷۹

سلیمان خان امیر اعظم / ۵۷۳

سید عبد الوهاب ضیابری / ۳۹۹

سید اسد الله خرقانی / ۴۰۷

سید حسن مدرس / ۱۷۰

سید حسن مدرس / ۲۱۹

سید علی اکبر موسوی زاده / ۶۳۴

سید محمد دهگان / ۴۰

سیمیتقو / ۱۱۸

سیمیتقو / ۷۵۴

ش

ش. ح. حایم / ۱۴۳

شاگردان مدرسه دختران آمریکایی / ۱۶۰

شاهسونها / ۱۳۲

شکر الله صفوی، سید محمد طباطبایی سید کاظم اتحاد (سرکشیک زاده)، عباس خلیلی، عباس مسعودی، علی دشتی، فرخی

یزدی، زین العابدین، امیر رضوانی، اعتصام زاده / ۵۷

شوکت الملک علم و پسرش اسد اللہ / ۵۵۹

شومیاتسکی / ۷۷

شهر اراک / ۲۶۸

شهر نجف، نمایی از بالا در سال ۱۹۱۸ / ۴۵۳

شیخ خزعل / ۱۴۲

شیخ خزعل / ۵۲۴

شیخ خزعل / ۵۷۵

شیخ خزعل / ۶۴۲

شیخ محمود برزنجی / ۱۹۴

شیخ محمود برزنجی / ۴۴۳

شیخ محمود برزنجی / ۶۱۶

شیخ محمود و احمد اوتومان / ۶۱۰

شیراز قدیم؛ خیابان زند / ۴۹۸

ص. ظ

صارم الدوله پسر ظل السلطان / ۲۴۳

صحن حضرت معصومه (س) / ۴۷۱

صحن مجلس شورای ملی / ۲۲۷

صدیقه دولت آبادی / ۱۸۴

صفحه اول قرارداد نفتی خوانین کشکولی با انگلیس / ۱۱۵

صوالت الدوله سردار عشائير / ۴۸

صوالت الدوله / ۲۱۸

ظل السلطان / ۲۶۳

ع.غ

عباس خان امير مخصوص / ۷۱۹

عباس ميرزا سالار لشكر / ۱۵۳

عبد الحسين تيمور تاش در جواني / ۷۴۲

عبد الحسين تيمور تاش / ۵۸۶

عبد الحسين فرمانفرما / ۲۳۳

عبد الحسين هژير / ۷۱۴

عبد الصمد عز الدوله / ۴۳۷

عزاداري محرم / ۳۴۴

عزاداري مردم در ماه محرم / ۳۲۲

عزاداري مردم در ماه محرم / ۳۳۵

عزيز الله ضرغامی / ۶۰۴

عشق آباد / ۱۷۴

علي اكبر داور / ۷۹

علي رضا پهلوی / ۲۵

عمارت كلاه فرنگي قزوين / ۹۸

غضنفر السلطنه / ۲۷۷

غلامرضا خان ابو قداره (امیر جنگ) والی پشتکوه / ۴۱۶

ف

فتح الله اکبر (سپه‌دار رشتی) / ۴۴۹

فرخی یزدی / ۴۷۴

فرخی یزدی / ۵۸

فرمانفرما، قوام الملک، سایکس / ۲۱۷

ق

فیصل عراق / ۷۳۰

فیصل و کار گزاران انگلیسی / ۴۳۳

قصر شیخ خزعل / ۵۱۷

قلعه چهریق / ۲۹۵

قوام السلطنه / ۱۶۳

ک. گ

کارگران نفت هنگام لوله گذاری / ۱۹۸

کاروانسرای شلیل / ۲۷۰

کاکس و ابن سعود / ۶۱

کاکس و شیخ خزعل / ۵۱۸

کعبه / ۸۹

کلنل محمد تقی پسیان / ۳۸۰

کلنل نوئیل / ۳۸۴

کنت بالفور / ۱۶۸

کنت شولنبورگ / ۶۲۴

کنفرانس سان ریمو: لوید جرج، لرد کرزن، میلران، نیتی / ۹

کنفرانس لوزان / ۶۰۷

کوفه / ۳۹۳

گروهی از علما و طلاب اصفهان / ۷۱۳

ص: ۷۸۰

ل

لئون تروتسکی / ۳۲۳

لرد کرزن / ۱۲۸

لرد کرزن / ۵۲۱

لندن قدیم / ۶۶۸

لنین / ۴۷۳

م

مؤتمن الملک / ۹۳

متعلق به حاج محمد ابراهیم تاجر کاشانی / ۱۲۵

مجلس شورای ملی / ۴۴۶

مجلس شورای ملی / ۶۵۸

محترم اسکندری / ۶۵۲

محتشم السلطنه در جوانی / ۶۷۹

محتشم السلطنه / ۳۹۶

محتشم السلطنه / ۷۵۱

محلہ لیل آباد تبریز / ۶۳

محمد حسن خان افشار / ۱۶۱

محمد حسن میرزا / ۱۰۲

محمد حسن میرزا ولیعهد و احمد شاه / ۵۴۸

محمد حسن میرزا ولیعهد / ۴۶۴

محمد حسین خان آیرم / ۴۶۵

محمد علی نظام مافی، امان الله اردلان، سید حسن مدرس، رضا قلی مافی، محمد علی فرزین، حسین سمیعی، قاسم
صویراسرافیل / ۲۰۲

محمود آیرم عبد الله طهماسبی، رضا خان / ۲۰۱

محمود پولادین / ۲۸۳

مدارس آلیانس / ۴۱۲

مدرسه آمریکایی در تهران / ۳۳۱

مدرسه در قدیم / ۳۲

مدرسه و مسجد سپهسالار / ۴۳۵

مراسم سلام در کاخ گلستان / ۵۶۰

مردم قحطی زده ترکستان / ۱۱۴

مرقد آقا نور الدین عراقی اراک / ۶۹۸

مرکز اسلامی واشنگتن / ۵۰۳

مزرعه خشخاش / ۳۸۰

مستشار الدوله / ۳۲

مستوفی الممالک / ۶۴۴

مسجد الاقصی / ۳۲۴

مشاور الممالک انصاری / ۶۷۸

مشیر الدوله / ۱۴

مصدق السلطنه / ۱۴۹

مصطفى كمال پاشا / ۳۶۱

مصطفى كمال پاشا / ۳۷۰

مصطفى كمال پاشا / ۵۱۰

مفخم الدوله / ۲۶۷

مقبره شاه عبد العظيم (ع) / ۳۹۰

ملك فيصل و كار گزاران انگلیسی / ۲۷۳

ملك فيصل / ۳۸۱

ملك الشعراى بهار / ۴۵۷

ممتاز الدوله / ۱۲۰

منصور الملك / ۶۱۸

مورگان شوستر / ۲۵

میدان مشق / ۳۰۶

میرزا احمد خان متین الدوله / ۴۴۵

میرزاده عشقی / ۶۴۱

میرزا هاشم آشتیانی / ۱۳۰

ن

نبیل الدوله / ۵۹۳

نخستین شماره روزنامه الاهرام / ۶۱۷

نشان استاندارد اوایل / ۳۰۷

نشان ذو الفقار / ۴۷۸

نشان شیر و خورشید / ۶۳۹

نشان کمپانی نفت سینکالر / ۱۸۱

نصرت الدوله فیروز و صولت الدوله / ۲۷۹

نظام السلطنه / ۱۴

نظامیان انگلیس در عراق / ۵۶۳

نفر وسط حبیب الله خان شیبانی / ۱۲۷

نقشه شمال ایران / ۴۷۶

نقشه فلسطین / ۲۱۲

نقشه ای از بلوچستان / ۵۴۳

نمای عمومی شهر بادکوبه / ۳۱۰

نمای عمومی شهر بصره / ۱۲۶

نمای عمومی شهر کربلا / ۲۹۶

نمای عمومی شهر نجف / ۸۶

نمای قدیمی مسقط / ۴۵۵

نمایی از آبدار خانه بیوتات / ۶۹۴

نمایی از آستارای قدیم / ۶۸۸

نمایی از اردبیل قدیم / ۳۵

نمایی از اسلامبول / ۵۵۷

نمایی از اصفهان قدیم / ۷۳۹

نمایی از انزلی قدیم / ۴۱۴

نمایی از ایروان قدیم / ۵۵۷

نمایی از بادکوبه- باکو / ۳۵۹

نمایی از بغداد قدیم / ۳۶۸

نمایی از بمبئی قدیم / ۵۰۹

گروهی از مردم کرمانشاه / ۶۳۱

نمایی از تاشکند قدیم / ۵۳۸

نمایی از تبریز قدیم / ۳۵۴

نمایی از تبریز قدیم / ۴۵۰

نمایی از ترکستان قدیم / ۶۵۰

نمایی از ترکمنها / ۷۴۳

نمایی از تهران قدیم / ۱۱۷

نمایی از جنوب غربی خرم آباد / ۶۵۴

نمایی از خلخال قدیم / ۷۲۰

نمایی از دروازه شاه عبد العظیم (س) / ۴۶

نمایی از زندگی ترکمنها / ۱۷۲

نمایی از ساوجبلاغ قدیم / ۶۷۰

نمایی از شمیران قدیم / ۲۳۹

نمایی از شهر برلن / ۵۲۶

نمایی از شهر بغداد / ۲۸۹

نمایی از شهر بمبئی / ۵۶۸

نمایی از شهر قزوین / ۴۱۱

نمایی از شهر کراچی در ۱۹۲۰ میلادی / ۶۳۶

نمایی از شهر مسکو / ۷۸

نمایی از شهر یزد / ۲۹۴

نمایی از شیراز قدیم / ۳۸۹

نمایی از شیراز قدیم / ۵۳۰

نمایی از عشق آباد قدیم / ۴۲۵

نمایی از فعالیتهای نفتی کمپانی استاندارد اوایل / ۲۸۴

نمایی از کربلا/ ۴۸۴

نمایی از کویت قدیم/ ۶۳

نمایی از مادرید ۱۹۲۲/ ۴۱۷

نمایی از محبس نظمیه/ ۷۰۴

نمایی از محله کلیمی ها/ ۳۷۱

نمایی از مدارس دینی/ ۲۳۴

نمایی از مدرسه نظام/ ۶۴۳

نمایی از منطقه ساوجبلاغ/ ۱۳۴

نمایی از هامبورگ قدیم/ ۷۳۶

نمایی از همدان قدیم/ ۴۷۹

نمایی از همدان قدیم/ ۷۰۹

نمایی قدیمی از باغ فین کاشان/ ۷۰۴

نمایی قدیمی از جزیره هنگام/ ۶۷۴

نمایی قدیمی از سواحل خزر/ ۶۶۵

نواب (وزیرمختار ایران در آلمان)/ ۳۷۵

نیر الملک/ ۴۳

و. ه

وثوق الدوله/ ۴۹۷

وحید الملک/ ۳۱۶

وستداهل/ ۳۸۸

هادی خان کشکولی و امام قلی خان رستم / ۳۹

ی

یکی از خوانین گلباغی / ۱۷۰

یکی از دروازه های تهران / ۶۷۶

یکی از مدارس تهران / ۵۶۶

ص: ٧٨٣

* فهرست اعلام

ص: ۷۸۵

فهرست اعلام

۱. آ

آئین دوست یابی (کتاب) / ۲۳۶

آب بید / ۱۵۱

آبادان / ۱۴۸، ۲۸۹، ۴۲۵، ۴۸۷، ۷۵۳

آباده / ۴۸، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۸، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۶۶، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۹۳، ۲۹۶، ۴۳۲، ۴۶۵، ۴۹۴، ۴۹۶، ۷۴۲، ۷۴۳

آبادیان، حسین / ۵۹۶، ۷۵۰

آبادیان، خدارحم / ۶۸۶

آبخواره / ۴۲، ۵۹، ۱۳۲، ۲۲۲

آبخور زاینده رود / ۴۲

آبراهامیان، یرواند / ۷۵۶

آبراهامیانس، پطرس / ۲۴۲، ۲۵۹

آب کنار / ۶۴۵

آبله (بیماری) / ۲۶۹، ۴۱۱، ۴۴۳، ۵۹۸، ۶۰۱، ۷۰۹، ۷۱۰

آپرسوف (کنسول روس) / ۵۳۵، ۵۴۴، ۵۷۸، ۵۹۳

آپین / ۷۷، ۸۱

آتابایی (طایفه) / ۲۹، ۷۵، ۷۶، ۱۴۶، ۲۸۲، ۳۷۶، ۵۶۹، ۶۷۶، ۶۸۸

آتشکده آذرگشپ / ۱۳۶

آتن / ۱۶، ۳۶۲

آخوند خراسانی، ملا محمد کاظم / ۲۱، ۲۸، ۹۱، ۱۵۰، ۱۹۳، ۳۶۴، ۳۹۹، ۴۰۷، ۴۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۴۱، ۶۱۴، ۷۰۸

آخونداف / ۷۳۳

آخوندزاده / ۳۴۵

آخوندزاده، شیخ علی / ۷۵۴

آذر برزین (سرهنک آقا خان) / ۲۸۸

آذربایجان شرقی / ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۶۴، ۳۰۳

آذربایجان شوروی / ۲۶، ۳۹، ۲۵۷، ۴۲۶، ۴۸۶، ۶۱۱

آذربایجان غربی / ۴، ۱۳۶، ۲۰۳، ۲۵۸، ۳۰۷، ۳۴۱، ۴۳۵، ۶۲۳، ۶۶۲

آذربایجان / ۴، ۵، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۳۲، ۳۵، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۵۶، ۶۶، ۶۹، ۸۱، ۸۲، ۸۶، ۸۷، ۱۰۰، ۱۰۸، ۱۲۷، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۸، ۱۸۳، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۵، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۱۰، ۲۱۳، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۳۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۷، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۸، ۲۶۴، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۶، ۲۹۰، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۵، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۱۳، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۴، ۳۲۳، ۳۴۰، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۵۴، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۱، ۳۷۱، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۸۰، ۳۸۲، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۹۴، ۳۹۷، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۹، ۴۱۳، ۴۱۵، ۴۲۶، ۴۲۹، ۴۳۸، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۵۰، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۲، ۴۶۵، ۴۶۷، ۴۷۰، ۴۷۶، ۴۸۰، ۴۸۶، ۴۹۱، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۰۳، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۲۰، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۳۳، ۵۳۵، ۵۳۷، ۵۴۱، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۵۲، ۵۵۴، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۷، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۷، ۵۸۵، ۵۸۸، ۵۹۰، ۵۹۴، ۵۹۸، ۶۰۰، ۶۰۷، ۶۱۰، ۶۱۵، ۶۲۵، ۶۳۰، ۶۳۳، ۶۳۸، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۶۱، ۶۶۸، ۶۷۲، ۶۷۶، ۶۸۲، ۶۹۴، ۶۹۵، ۷۱۲، ۷۱۴، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۴۳، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۳، ۷۵۵

۷۵۶

آذرشهر / ۳۰۳

آذری / ۳۹۱

آارات (کوه) / ۳۱۴، ۶۰۶

آراسته، نادر میرزا / ۲۱۶، ۳۱۰، ۳۲۷، ۳۶۶

آراکلیان، سورن / ۴۵۵

آرالو / ۶۲۸

آرژانتین / ۲۶۷، ۹۹

ص: ۷۸۶

آرسن (خلیفه) / ۴۴۷

آرشو ملی اسناد انگلیس / ۱۲۳، ۳۱۳

آریا (نژاد) / ۱۵۶

آریابخشایش، یحیی / ۶۵۲

آزادلو / ۶۵۶

آزادی، جواد (مدیرزاده) / ۶۰۴

آزاد یخواه (فراکسیون) / ۹۶

آژانس تاس / ۵۹۱

آژانس تلگرافی اتحاد شوروی / ۵۹۱

آژانس تلگرافی پترزبورگ / ۵۹۱

آستارا (روسیه) / ۴۹، ۳۰۲، ۴۸۰، ۵۳۸، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۳۲، ۷۳۵

آستارا / ۴۹، ۹۳، ۹۷، ۱۳۸، ۱۴۲، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۷۳، ۲۲۰، ۲۹۳، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۱۵، ۳۱۷، ۳۲۴، ۳۶۸، ۳۹۳، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۵۹،
۴۷۲، ۴۷۶، ۴۸۰، ۴۸۸، ۵۳۱، ۵۳۳، ۵۳۸، ۵۴۳، ۵۵۸، ۵۶۳، ۵۷۵، ۵۸۵، ۵۹۳، ۵۹۴، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۱۱، ۶۳۰، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۴۹،
۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۹، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۷۱، ۶۷۳، ۶۸۱، ۶۸۵، ۶۸۸، ۷۰۳، ۷۲۲، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۵، ۷۳۷، ۷۴۷، ۷۵۶

آستان قدس رضوی / ۱۳، ۲۴۸، ۳۴۵، ۴۲۹، ۴۵۴، ۴۶۰، ۴۸۳، ۵۶۸، ۶۷۴، ۷۴۴

آستانه (بازار) / ۲۰۴

آستانه شیخ صفی / ۱۵۸

آستروف / ۱۴۲

آسیای صغیر / ۳۶۱، ۳۶۳، ۴۲۹

آسیای مرکزی (نشریه) / ۱۵۱، ۴۸۸

آسیای مرکزی / ۴۰۱

آسیای وسطی (روزنامه) / ۴۷۰

آسیس / ۶۵۵

آشتیانی، میرزا حسن / ۱۲۹، ۳۶۴، ۴۴۹

آشتیانی، میرزا هاشم / ۱۱۲، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۷

آشور بزرگ / ۳۶۹

آشور کوچک / ۳۶۹

آشوراده / ۸۶، ۱۱۰، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۳۱، ۱۶۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۲۱۵، ۳۶۹، ۵۲۴

آصف اعظم (میرزا علی نقی) / ۷۲۸

آصف، میرزا فرج الله (سردار معظم کردستانی) / ۷۲۸

آصف الدوله / ۷۲۰

آصف الممالک / ۶۹۳

آفتاب (رود خانه) / ۴۱۶

آفتاب (روزنامه) / ۲۸

آق زوج (گردنه) / ۵۲۹

آق قویونلو / ۵۹۱

آق مسجد / ۷۴۹

آقا بزرگ خان (ناصر دیوان) / ۳۱۸، ۵۶۹

آقا سید ابو جعفر / ۶۶۳

آقا سید ابو طالب / ۲۳۵

آقا سيد شهاب الدين / ٦٩٣

آقا سيد جلال الدين / ١٥٩

آقا سيد كاظم / ٧٤٧

آقا سيد محمود روضه خوان / ٥٥٥

آقا سيد مهدي / ٢٧

آقا شريف / ٣٨٧

آقا شيخ حسن / ٥١٨

آقا شيخ عبد الرحمن / ٦٩٠

آقا شيخ عبد الله / ٦٩٠

آقا شيخ فرج الله / ٦٩٠

آقا شيخ نور الدين / ٧٢٥

آقا شيخ هادي / ٧٤٧

آقا ضياء (فرزند شيخ فضل الله نوري) / ٧٢٥، ٦٣٠، ٤٦٩، ٤٦٨، ٧٣٤

آقا محمد خان / ٧٣

آقا مهدي / ٧٥٤

آقا احمد (گنبد) / ٧٤٧

آقا بزرگ كشوري / ٥١٢

آقاجي، محمد علي / ٤٤٣

آقا خان محلاتي / ٢٢٤، ٥٠٩، ٥١٠

آقا خاني، محمد علي خان (سرهنك) / ٥

آقاریات (روستا) / ۵۱۸

آقازاده خراسانی، میرزا محمد / ۲۸، ۵۴۱

آقازاده نجفی، میرزا محمد / ۵۴۱

آقالار خان / ۵۶۵، ۶۱۹، ۶۳۳

آقا محمود / ۶۶۶

آقا میرزا سید حسن / ۷۴۷

آقا میرزا علی اکبر خان / ۵۴۴

آقامیرزا هادی / ۵۵۵

آقامیرزا یحیی / ۷۲۵

آقایف / ۷۵۰

آقایبی، اسمعیل / ۳۴۲

آق قلعه / ۷۴۳

آکیول، صاها / ۳۸۰

آل رضا / ۵۱۶

آل سعد / ۴۵۵

آلارلو / ۳۱۷، ۳۲۴، ۴۷۶، ۶۰۷، ۶۲۸، ۷۰۱، ۷۰۹، ۷۱۴

آلارلو، روح الله / ۶۰۷

آلارلو، غلام خان / ۴۱۹، ۷۰۹

آلارلو، غلامعلی / ۳۲۴

آلارلو، نجفقلی خان (سالار منصور) / ۳۱۵، ۳۱۷، ۳۲۴، ۳۴۱، ۵۰۷، ۵۱۳، ۵۲۸، ۵۶۶، ۵۷۹، ۵۸۸، ۵۹۷، ۷۲۰

آلارلو، نصرت / ٦٠٧

آلارلو، يد الله / ٧٠٩، ٧٢٠

آلاشت / ٤٣٣

آلمان / ١٤، ٢٣، ٤٠، ٤٣، ٤٩، ٥٨، ٦٤، ٨٥، ١١١، ١٢١، ١٢٢،

۱۲۴، ۱۵۴، ۱۶۲، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۳۱، ۲۵۰، ۲۷۶، ۲۸۳، ۲۸۴، ۳۲۴، ۳۴۸، ۳۵۷، ۳۶۱، ۳۶۹، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۸۱، ۴۰۹، ۴۳۱، ۴۳۹،
۴۴۹، ۴۸۲، ۵۰۶، ۵۱۴، ۵۲۱، ۵۲۶، ۵۳۳، ۵۴۵، ۵۴۷، ۵۵۱، ۵۷۲، ۵۷۷، ۶۰۰، ۶۰۵، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۳۱، ۶۳۸، ۶۵۹، ۷۰۰، ۷۲۴،
۷۳۱، ۷۳۶، ۷۳۹، ۷۴۲

آلیانس اسرائیلیت یونیورسال (اتحادیه جهانی یهودیان) / ۲۹۲

آلیانس تهران / ۲۹۲

آلیانس شیراز / ۲۹۲

آلیانس فرانسه / ۲۹۲

آمستردام / ۶۲۴

آمل / ۱۸۶، ۱۸۹، ۲۸۲، ۴۴۴، ۴۴۹، ۶۰۱

آملی، محمد تقی / ۳۷۲

آموزش و پرورش (مجله) / ۱۶

آموزشگاه اقدسیه / ۴۴۹

آنا دیلی (روزنامه) / ۲۹۹

آناتولی / ۳۵۸، ۳۶۲، ۳۷۰، ۳۷۶

آندریفسکی (ژنرال) / ۲۴۲

آنژلو (مسیو) / ۵۳۲

آنغوزه (گیاهی با خواص دارویی) / ۷۲

آنقره - آنکارا

آنکارا / ۳۲، ۱۳۳، ۱۵۴، ۲۰۹، ۳۱۰، ۳۲۴، ۳۳۱، ۳۶۳، ۳۸۳، ۴۱۹، ۴۳۸، ۴۵۷، ۴۸۵، ۴۸۹، ۴۹۸، ۵۱۰، ۵۱۴، ۵۵۱، ۵۵۷، ۵۶۹،
۵۷۱، ۵۸۵، ۶۰۷، ۶۶۰

آنه (واحد پول) / ۳۸۳، ۴۲۱، ۵۴۸، ۵۴۹، ۶۷۷، ۶۹۹، ۷۱۱

آهی، میرزا مجید خان / ۱۷۸

آوکایی جان (اداره ای در شهر بمبئی) / ۵۴۴

آوه / ۶۰، ۱۳۱

آیت الله زاده خراسانی، میرزا احمد / ۵۴۱

آیت الله زاده خراسانی، میرزا محمد / ۴۵۴، ۴۶۰، ۴۸۴، ۵۳۰، ۵۴۱، ۷۰۸

آیت الله زاده، آقا میرزا مهدی / ۴۸۴، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۴۱

آیدین / ۳۶۲

آیرم، محمد حسین خان / ۵۶، ۴۰۹، ۴۲۲، ۴۴۷، ۴۶۵، ۴۶۸، ۴۸۳، ۵۳۳، ۵۸۳، ۶۱۱، ۶۴۵، ۷۲۰، ۷۲۹، ۷۳۱، ۷۳۳، ۷۴۵، ۷۴۷

آیرم، محمود (امیر لشکر) / ۳، ۸، ۹، ۱۰، ۱۶، ۳۱، ۳۹، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۱۵، ۲۱۹، ۲۲۵، ۲۲۹، ۲۳۲، ۲۳۷، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۶۶، ۲۷۶

۲۷۸، ۲۸۶، ۲۹۳، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۳۴، ۳۳۶، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۹، ۴۳۲، ۴۶۲، ۵۶۳، ۵۷۹، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۱۳، ۶۱۸، ۶۴۹، ۶۶۳، ۶۷۱

۷۲۰، ۷۲۵، ۷۴۲، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۹، ۷۵۲، ۷۵۳

آیرملو، نیمتاج خانم / ۲۶

آیرونساید / ۵۹۶

آینده (نشریه) / ۴۱۸

آینده ایران (روزنامه) / ۵۷

آینه (روزنامه) / ۲۳۶

آینه وند (ایل) / ۳۷۴

ابراهیم (مسیو) / ۴۵۷

ابراهیم خان / ۱۴۸

ابراهیم میرزا (شاهزاده) / ۴۳۷، ۶۸۳

ابرقو / ۲۲۳، ۲۹۱

ابن بابویه / ۱۲

ابن دوبش / ۹۱

ابو الحسن خان (سرهنگ) / ۲۸۱، ۶۶۱، ۶۸۱، ۷۲۹

ابو الفتح خان / ۲، ۹، ۶۰، ۱۶۷، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۹۲، ۱۹۳

ابو القاسم بیگ (سرهنگ) / ۴۶۳

ابو القاسم خان (نایب دوم) / ۵۳۲

ابو صخیر / ۲۵۸

ابو قداره، حسینقلی خان والی / ۴۱۶

ابهرود / ۱۳۸، ۶۲۰

اتازونی / ۴۵۱

اتحاد (روزنامه) / در صفحات متعدد

اتحاد اسلام / ۵۷، ۳۹۹، ۴۰۶

اتحاد جماهیر شوروی - روسیه شوروی

اتحاد، هوشنگ / ۲۸، ۴۵۸

اتحادیه اصناف تویسرکان / ۶۲۵

اتحادیه پخش جراید (اتحادیه موزعین جراید) / ۷۱۲

اتحادیه جهانی پست / ۳۸۷

اتحادیه سادات / ۳۶۴

اتحادیه معلمان تهران / ۳۲۸

اتحاديه، رحيم/ ۴۹۶

اترك / ۴۶۲، ۵۴۵، ۵۶۲، ۵۷۴، ۵۷۵، ۶۱۰

اتريش / ۱۰، ۱۲، ۴۰، ۲۶۷، ۴۴۰

اجارود / ۵۶۳، ۶۲۸، ۷۱۴

اجاق، حاج سيد اسماعيل / ۱۴۸

اجاق، سيد حسن / ۱۴۷، ۱۴۸، ۷۵۴

اجيرلو (طايفه) / ۵۹۱، ۶۲۸، ۷۱۴

احتسابيان / ۱۵۰

احتشام حضور / ۲۸۹، ۳۵۷، ۴۰۶

احتشام الدوله / ۱۶۰، ۱۶۱

احتشام السلطنه، ميرزا محمود خان / ۱۶۱، ۲۱۰، ۳۶۹

احسان الله خان (دوستدار) / ۳۶، ۱۲۰، ۱۲۱، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۳۱، ۴۶۷، ۴۶۹، ۵۷۱، ۶۰۲، ۶۳۶، ۷۴۱، ۷۴۷

احمد بيك / ۳۸، ۶۵۳

احمد بيك فتاح بيك / ۴۴۸

احمد خان (ياور) / ۳

احمد خان سلطان / ۶۸۷، ۶۹۵، ۶۹۶

احمد شاه / ۲، ۳، ۵، ۸، ۱۲، ۱۴، ۱۹، ۳۹، ۴۳، ۴۵، ۵۵، ۷۵، ۷۶، ۸۰، ۸۳، ۸۶، ۹۹، ۱۰۲، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۶، ۱۲۰، ۱۲۶، ۱۲۹،

۱۳۰، ۱۳۴، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۱، ۱۴۸، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۷، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۲۴، ۲۳۴، ۲۵۶، ۲۶۵، ۲۹۶،

۲۹۸، ۳۰۱، ۳۰۸، ۳۱۲، ۳۱۷، ۳۳۲، ۳۵۲، ۳۸۳، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۰۸، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۳۰، ۴۳۴، ۴۳۶، ۴۴۲،

۴۵۴، ۴۶۱، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۷۷، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۸، ۴۹۰، ۴۹۳، ۴۹۶، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۲، ۵۱۷، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۹، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۴، ۵۴۸، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۷۳، ۵۷۵، ۵۸۰، ۵۸۵، ۵۸۹، ۶۰۵، ۶۰۷، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۴۰، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۵۱، ۶۵۵، ۶۵۷، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۷۲، ۶۷۹، ۶۸۵، ۶۸۸، ۶۹۲، ۷۰۸، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۹، ۷۲۳، ۷۲۸، ۷۴۸، ۷۵۳

احمد علی خان (یاور) / ۱۵، ۳۲۳، ۴۳۶

احمدی (ایل) / ۳۸۹

احمدی (پزشک احمدی) / ۴۸

احمدی، سید منیر الدین / ۲۳۹

احمدیان، مینا / ۶۱۴

احوال ابن یمین (کتاب) / ۲۳۶

احوال سلمان ساوجی (کتاب) / ۲۳۶

احیاء الدوله / ۲۳۹، ۲۴۰

احیاء السلطنه / ۷۳۳

احیاء الملک، شیخ محمد خان / ۲۴۰

اختر، حاج میرزا حسن خان / ۴۲۴

اختین، مارک یا کولویچ / ۵۶۸

اداره تذکره / ۶۴، ۷۸، ۴۰۰

اداره ثبت احوال تهران / ۵۱۲

اداره فرهنگ اوقاف فارس / ۲۸

اداره کل آمار و ثبت احوال / ۱۹۳

اداره کل انتشارات تبلیغات و رادیو / ۱۳۸

اداره کل پست خانه هند انگلیس / ۳۸۷

اداره کل گمرکات / ۸۲، ۸۶، ۹۳، ۹۵، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۱۷، ۱۲۹، ۱۳۸، ۱۶۵، ۱۷۱، ۱۹۹، ۲۳۵، ۲۴۲، ۲۵۶، ۲۶۲، ۲۸۲، ۳۴۷، ۴۶۸، ۶۱۸

اداره کل مالیات تهران / ۲۴۹

اداره گمرک خدآفرین / ۶۳۳

اداره معارف گیلان / ۳۳۱، ۳۴۹، ۳۵۳، ۴۳۲، ۴۸۸، ۵۰۵، ۵۴۴، ۶۰۳، ۶۴۷، ۷۴۶

ادیب پیشاوری / ۵۸۰

ادیب، علی / ۷۶

ادیب السلطان / ۵۱۵

ادیب السلطنه / ۷۴۸

ادیب الممالک / ۸۲

ارادان / ۴۱۰

اراک / ۲۱، ۳۰، ۷۸، ۱۸۴، ۱۸۶، ۲۱۰، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۶۸، ۲۸۳، ۲۹۴، ۴۲۹، ۴۴۵، ۵۰۹، ۵۱۸، ۵۸۲، ۶۸۲، ۶۹۹، ۷۲۳

ارامنه تهران / ۴۴۷

ارژان / ۷۵۰

ارباب بهمن (ارباب بهمن بهرام) / ۵۷۸، ۵۹۵

ارباب جمشید / ۱۰۳، ۱۹۹

ارباب کیخسرو / ۲۹، ۱۵۵، ۱۸۵، ۴۰۸، ۵۹۵

ارییل / ۱۹۵، ۳۰۹، ۳۷۶، ۵۱۴، ۵۲۷، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۹۸، ۶۴۴، ۶۵۰، ۶۵۳، ۶۸۷

ارتدكس / ۲۸۷

ارتش (مجله - قشون سابق) / ۶۹۱

ارتش پنجم سرخ / ۸۳

ارتش سرخ (شوروی) / ۱۲۱، ۷۵۰

ارتش سرخ ایران / ۱۲۱

ارتش سرخ رشت / ۱۲۱

ارجمند، مسیح خان (مسیح الدوله) (دکتر) / ۴۲۵، ۴۷۰، ۴۹۱

اردبیل / ۳، ۱۷، ۳۵، ۴۹، ۵۶، ۶۳، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۳۲، ۱۵۲، ۱۵۸، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۷۲، ۲۰۵، ۲۵۳، ۳۰۰، ۳۰۵، ۳۱۵، ۳۱۷،
۳۲۴، ۳۴۱، ۳۵۴، ۳۷۱، ۳۹۳، ۴۵۶، ۴۵۹، ۴۵۷، ۵۱۳، ۵۳۳، ۵۵۴، ۵۵۸، ۵۶۳، ۵۶۶، ۵۶۹، ۵۷۱، ۵۹۰، ۵۹۳، ۶۰۱، ۶۱۵، ۶۲۸،
۶۲۹، ۶۳۰، ۶۴۵، ۶۴۹، ۶۵۹، ۶۶۱، ۶۶۳، ۶۶۶، ۶۷۱، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۵، ۶۹۲، ۶۹۵، ۶۹۷، ۷۰۱، ۷۰۶، ۷۱۳،
۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۲۰، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۲، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۹، ۷۵۲

اردبیلی، جعفرقلی / ۵۳۱

اردستان / ۲۹، ۳۷، ۱۵۹، ۳۶۱، ۴۶۲، ۵۵۵

اردشیر جی (ریپورتر) / ۵۹۵، ۵۹۶

اردشیر خان / ۱۸۲

اردکان / ۲۱

اردلان (طایفه) / ۱۵۰، ۲۰۳

اردلان، امان الله (عز الممالک) / ۲۰۲، ۲۰۳

اردن / ۹

اردو (زبان) / ۱۵۰، ۳۵۸، ۴۴۴، ۷۱۲

ارزروم / ۳۶۳، ۳۸۵، ۷۱۷

ارس / ۴۹، ۵۳۰، ۶۵۶

ارسباران / ۴۴، ۵۶

ارشاد الدوله / ۱۰۷

ارشاد الملک ارومیه ای / ۴۱۹

ارشاد الممالک / ۱۹۸

ارغوان، فخر عظمی / ۵۷، ۶۵۲

ارفع، میرزا حسن خان / ۷۱۷

ارفع، میرزا رضا خان / ۷۱۷

ارفع الدوله / ۳۱۰، ۳۱۶، ۳۷۲

ارفع الممالک / ۱۳۸، ۱۶۹، ۱۸۴، ۲۱۸، ۳۷۴، ۴۳۹

ارفعی، یوسف خان (سرهنگ) / ۵

ارک (منطقه ای در تهران) / ۹۳، ۱۱۷ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۷۸۸ آ. .... ص : ۷۸۵

مغان (روزنامه) / ۲۳۶

ارمنستان / ۱۱۷، ۳۳۳، ۴۵۰، ۴۵۵، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۳۲، ۵۵۷، ۵۷۷، ۶۰۰، ۶۲۳، ۶۶۱، ۶۹۰

اروپا / ۳، ۸، ۱۲، ۱۶، ۱۹، ۲۲، ۲۶، ۲۸، ۴۳، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۶۶، ۷۴، ۷۸، ۱۰۲، ۱۲۱، ۱۲۶، ۱۴۱، ۱۴۸، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۷۷، ۱۸۰،

۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۲۶، ۲۳۶، ۲۵۰، ۲۵۷، ۲۶۱، ۲۶۷، ۳۰۵، ۳۰۹، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۳۲، ۳۴۰، ۳۵۷، ۳۵۸

۵۷۳، ۵۵۲، ۵۴۸، ۵۳۵، ۵۱۸، ۵۱۴، ۵۰۸، ۴۹۹، ۴۵۸، ۴۳۷، ۴۳۶، ۴۳۳، ۴۲۱، ۴۲۰، ۴۱۸، ۴۱۷، ۴۱۲، ۳۹۷، ۳۹۶، ۳۹۳، ۳۸۳،
۷۲۹، ۷۱۱، ۶۴۶، ۶۳۷، ۶۲۳، ۶۲۲، ۵۷۶، ۵۷۵

اروسی دوز، محمد/ ۲۳۰

ارومیه (دریاچه) / ۱۱۷، ۲۱۹، ۲۸۱، ۳۰۳، ۵۶۴، ۵۸۷، ۶۲۲، ۶۸۸

ارومیه / ۴، ۴۰، ۸۲، ۱۱۳، ۱۱۷، ۱۳۲، ۱۳۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۳، ۱۶۵، ۱۸۸، ۲۳۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۷، ۲۵۱، ۲۵۸، ۲۶۳، ۲۸۴، ۲۹۴،
۳۰۱، ۳۰۶، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۴، ۳۱۸، ۳۴۲، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۶۸، ۳۸۰، ۳۸۴، ۴۰۴، ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۵۶، ۴۷۰، ۴۹۱، ۴۹۸، ۵۰۲، ۵۰۴،
۵۲۸، ۵۴۰، ۵۴۷، ۵۴۹، ۵۶۲، ۵۸۶، ۵۸۷، ۶۲۱، ۶۲۳، ۶۳۳، ۶۴۴، ۶۶۹، ۶۷۲، ۶۸۴، ۶۹۳، ۷۰۳، ۷۱۲، ۷۳۰

از قصر شیرین به طوس (کتاب) / ۲۳۶

ازبکان / ۱۵۰

ازمیر / ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۵۱۶، ۶۰۷

ازنا / ۱۰۷

اسالم / ۵۳۳

اسپارز (روزنامه ارگان دانشناکسیون) / ۴۵۰

اسپانیا / ۱۸، ۴۳، ۵۰، ۹۹، ۳۳۲، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۱۷، ۴۴۲، ۴۷۹، ۶۹۴

اسپرانتو (زبان) / ۳۲۵

اسپکتیتور (نشریه) / ۵۳

استاجلو (ایل) / ۱۵۰

استانبول - اسلامبول

استاندارد اوایل / ۸، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۳، ۲۵، ۳۱، ۳۴، ۳۷، ۳۸، ۵۱، ۵۳، ۶۰، ۸۱، ۸۵، ۹۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۶، ۱۴۵، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۲،
۱۶۳، ۱۷۱، ۱۷۷، ۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۹، ۱۹۱، ۲۰۵، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۴۴، ۲۵۶، ۲۶۹، ۲۷۸، ۲۸۴، ۲۹۵، ۳۰۷، ۳۱۰، ۳۱۸، ۳۱۹،
۳۳۱، ۳۳۶، ۳۴۹، ۳۷۰، ۳۸۰، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۸۲، ۴۹۶، ۵۴۱، ۵۵۵

استخر (روزنامه) / ۶۰۴

استرآباد / ۱۹، ۳۴، ۳۷، ۳۸، ۴۲، ۵۹، ۶۱، ۶۵، ۷۳، ۸۲، ۸۶، ۸۸، ۹۰، ۹۲، ۹۳، ۱۰۴، ۱۱۵، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۳۹، ۱۴۶، ۱۵۸، ۱۶۷،
۱۷۱، ۱۸۷، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۰۲، ۲۱۵، ۲۲۶، ۲۳۰، ۲۶۲، ۲۸۲، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۱۶، ۳۲۱، ۳۲۸، ۳۵۳، ۳۶۰، ۳۶۸، ۳۷۶، ۳۸۲،
۳۸۳، ۳۹۲، ۳۹۳، ۴۰۰، ۴۰۹، ۴۲۲، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۶۵، ۴۶۸، ۴۷۲، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۸، ۴۸۳، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۷، ۴۹۸، ۵۱۵، ۵۲۴،
۵۲۶، ۵۳۱، ۵۳۳، ۵۳۵، ۵۳۹، ۵۴۵، ۵۴۷، ۵۵۳، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۹، ۵۷۸، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۹، ۶۰۷، ۶۳۱، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۷،
۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۲، ۶۵۵، ۶۵۷، ۶۶۱، ۶۶۸، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۶، ۶۷۸، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۵، ۶۹۲، ۶۹۳، ۷۰۱، ۷۰۸، ۷۱۱،
۷۲۸، ۷۳۳، ۷۴۲، ۷۴۳

استرآبادی غروی / ۶۹۹

استرالیا / ۱۵، ۲۹۲

استقامت (روزنامه) / ۲۴۸، ۳۲۸، ۵۸۰

استقلال ایران (روزنامه) / ۴۵۵

استقلال وطن (روزنامه) / ۴۴۴

استقلال، محمد / ۷۵۰

اسحاق یوسف / ۲۳۰

اسدآباد / ۴۷۷

اسدآبادی، سید جمال الدین / ۲۴۸

اسعد الدوله / ۱۶۱، ۷۵۴

اسعدی، مرتضی / ۶۰۷

اسفراین / ۳۹۶

اسفندآباد / ۶۹۵

اسفندیار خان / ۷۳۲

اسفندیاری مازندرانی (خاندان) / ۷۸

اسکات (دکتر) / ۳، ۳۲۰

اسکاندیناوی / ۶۲۰

اسکستانی، رضا / ۱۳۶

اسکندرآباد (روستا) / ۷۱

اسکندری، سلیمان میرزا / ۲۱، ۳۳، ۶۹، ۷۰، ۹۹، ۱۲۸، ۱۴۷، ۱۵۵، ۲۰۴، ۲۰۶، ۲۶۰، ۲۶۵، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۳۹، ۳۴۹، ۳۷۹، ۳۹۸،
۴۰۰، ۴۲۸، ۴۳۲، ۴۳۴، ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۴۲، ۴۴۶، ۴۹۷، ۵۰۲، ۵۱۷، ۵۳۴، ۵۴۲، ۵۴۶، ۵۵۰، ۵۹۲، ۵۹۸، ۶۰۹، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۲۲،
۶۲۷، ۶۲۸، ۷۵۴

اسکندری، عباس (عباس میرزا) / ۱۰۴، ۱۰۵، ۶۴۰

اسکندری، محترم / ۶۵۱، ۶۵۲

اسکندری، محمد علی میرزا / ۶۵۱

اسکندریه (بندر) / ۲۲، ۵۵۲، ۶۱۷

اسکی، ترسکین / ۵۸۷

اسکی شهر / ۳۶۲

الاسلام (مجله) / ۴۴۴

اسلامبول / ۱۱، ۱۴، ۳۲، ۱۰۲، ۱۲۹، ۱۸۸، ۲۱۰، ۲۲۵، ۲۴۰، ۲۵۷، ۲۶۵، ۲۷۱، ۳۴۴، ۳۶۲، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۸۷، ۳۹۹، ۴۰۳، ۴۵۸،
۵۱۵، ۵۵۷، ۵۶۹، ۵۷۹، ۶۹۹

اسلامبولچی، حاج کاظم / ۱۰۱

اسلامبولچی، سید محمد / ۱۰۰، ۱۰۱

اسلامی، میرزا ابو طالب / ۱۰۰

اسلامیه، میرزا ابو طالب / ۴۲۹، ۴۹۶

اسلان / ۲۸۷

اسلاو (نژاد) / ۲۸۶، ۲۸۷

اسلاوی (زبان) / ۲۸۷

اسماعیل (شاهزاده) / ۴۰۷

اسماعیل خان (سرہنگ) / ۱۲۴، ۱۶۲، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۱۱، ۲۲۵، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۵۷، ۲۶۲، ۲۷۶، ۳۰۱، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۶،
۳۶۰، ۳۷۹، ۴۰۹، ۴۱۸، ۴۳۷، ۴۶۷، ۴۶۹، ۴۸۲، ۴۸۳، ۵۶۳، ۵۷۲، ۵۹۰، ۶۵۹، ۷۰۰، ۷۰۶، ۷۲۴، ۷۳۱، ۷۳۶، ۷۴۲، ۷۴۹، ۷۵۳

اسماعیل خان (یاور) / ۷۰۸

اسماعیل خان امیر لشکر / ۱۰۰، ۱۷۴، ۲۵۰، ۲۷۰، ۲۹۰، ۳۰۷، ۴۰۹، ۴۶۵

اسماعیل خان سرهنگ / ۱۹۶، ۴۸۳

اسمایس (کلنل) / ۲۹۸

اسموند (طایفه) / ۲۸۰

اسمیت (آرمیتاژ) / ۲۹۸

اسمیت، راس (سر) / ۱۵

اسنوروف / ۴۷۵

اسیری، محمد / ۲۸۹

اشترینان / ۱۵۴

اشراقی، آقا سعید / ۶۱۴

اشراقی، آقا محسن / ۶۱۴

اشراقی، آقا میرزا محمد تقی / ۶۱۴

اشراقی، میرزا محمد (ارباب قمی)، آیت الله / ۶۱۴

اشرف (شهر) / ۱۸۹

اشعار گزیده فرخی سیستانی (کتاب) / ۲۳۶

اشعار گزیده مسعود سعد سلمان (کتاب) / ۲۳۶

اشنویه / ۱۹۵، ۳۱۴، ۵۶۱، ۵۸۴

اشیدری / ۷۴۵

اصانلو (طایفه) / ۱۹۸، ۴۱۰

اصانلو، غلامحسین خان / ۱۶۰

اصانلو، محمد خان / ۱۶۰

اصفهان / ۲، ۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۲۱، ۲۶، ۳۶، ۴۲، ۶۰، ۶۳، ۶۹، ۷۴، ۷۸، ۹۱، ۹۷، ۱۰۷، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۷، ۱۲۳، ۱۲۹، ۱۴۳، ۱۵۰،
۱۵۹، ۱۶۵، ۱۶۷، ۱۷۵، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۲۳، ۲۲۵، ۲۲۷، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۴۱، ۲۴۲،
۲۴۵، ۲۴۸، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۰، ۲۶۳، ۲۶۶، ۲۶۸، ۲۷۲، ۲۷۴، ۲۷۹، ۲۸۲، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۶،
۲۹۸، ۳۰۰، ۳۱۵، ۳۲۰، ۳۲۳، ۳۲۷، ۳۳۱، ۳۳۸، ۳۴۰، ۳۴۹، ۳۵۵، ۳۶۰، ۳۶۴، ۳۷۹، ۳۹۲، ۴۰۹، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۳۱، ۴۴۱،
۴۴۳، ۴۴۴، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۷، ۴۹۰، ۵۱۵، ۵۲۷، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۴۲، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۵۲، ۵۵۵، ۵۶۰، ۵۶۹،
۵۷۷، ۶۰۴، ۶۱۳، ۶۱۸، ۶۲۶، ۶۳۴، ۶۴۵، ۶۶۴، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۹۷، ۷۱۴، ۷۲۰، ۷۲۵، ۷۲۸، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۹، ۷۴۳، ۷۴۶، ۷۴۷،
۷۴۸

اصفهانى، آقا نجفى / ۴۴۱

اصفهانى، حاج آقا نور الله / ۶۳، ۲۵۶، ۲۸۲، ۳۱۵، ۳۲۷، ۴۴۱، ۷۳۹

اصفهانى، حاج آقا جمال / ۴۴۱، ۷۳۹

اصفهانى، حاجى محمد جعفر / ۷۴۳

اصفهانى، سيد ابو الحسن (آيت الله) / ۱۰۹، ۲۷۳، ۲۹۷، ۳۳۰، ۳۶۴، ۳۶۷، ۳۶۹، ۴۸۳، ۴۸۴

اصفهانى، ميرزا آقا (اسلامبولى - نفتى - فلسفى - اعتماد الملك) / ۳۷۲

اصفهانى، ميرزا فتح الله (شيخ الشريعه) / ۲۱

اصلان خان (رئيس طايفه زلقى ها) / ۱۰۷

اصلاندوز مغان / ۵۹۱

اطريش - اتريش

اطلاعات (روزنامه) / ۱۸۲، ۲۰۸، ۲۲۶، ۲۳۴، ۵۸۰، ۶۸۲، ۷۰۴، ۷۱۲

اطلاعات هفتگى (مجله) / ۲۲۶

اعتضاد حضور / ۴۸۸

اعتضاد دفتر / ۱۳۳

اعتضاد همايون / ۲۴۱

اعتضاد الدوله / ۷۵۴

اعتضاد السلطنه، حسينعلى ميرزا / ۲، ۳، ۸، ۳۹، ۴۵، ۷۵، ۱۳۹

اعتضاد السلطنه، عليقلي ميرزا / ۴۳۷

اعتضاد لشكر، ميرزا محمود خان / ۴۴۴

اعتلاء الملك (نصر الله خلعتبرى) / ۷۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۵۶۸

اعتماد نظام / ۷۳۹

اعتماد همايون، شعبان خان سرهنگ / ۱۱۱

اعتماد التجار / ۷۳۹

اعتماد الملك / ۳۷۲

اعتمادى، آقا خان / ۳۷۲

اعزاز الملك / ۷۵۴

اعظام قدسى / ۶۸۶

اعظام الدوله / ۳۹۶

اعظم السلطنه، عباس قاجار / ۴۳۹

اعلاميه بالفور / ۹، ۲۹۹، ۳۲۷، ۴۰۱

اعلم الدوله، خليل خان / ۱۲

اعلم الملك / ۷۴۲

افتخار التجار كردستانى، ميرزا محمود (وكيل الرعايا) / ۹۳، ۳۱۸

افتخار السادات / ۳۶۴، ۷۳۹

افتخار العلماء / ۴۸۹

افتخاری، سعید العلماء / ۶۷۷

افشار (ایل) / ۲۶۶، ۵۹۱

افشار سیستانی / ۵۶، ۶۶۲

افشار قاسملو، خسرو / ۴

افشار، ایرج / ۵۳۶، ۷۴۰

افشار، رضا قلی / ۶۹۷، ۶۹۹، ۷۲۱

افشار، علی / ۴۹۶

افشار، محمد حسن خان (جهانشاه امیر افشار) / ۱۶۰، ۱۶۱، ۷۵۴

افشار، مستوره / ۶۵۲

افغان (تیره) / ۵۶، ۶۱۲، ۶۹۸

افغانستان / ۱۳، ۴۳، ۵۴، ۵۷، ۷۶، ۱۲۱، ۱۴۴، ۱۴۵، ۲۲۲، ۲۵۶، ۳۱۴، ۳۳۵، ۳۴۵، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۸۰، ۳۸۷، ۴۰۱، ۵۱۰، ۵۲۶، ۵۵۱

۵۶۸، ۵۷۳، ۶۱۵، ۶۹۴، ۷۰۰، ۷۰۸، ۷۴۸

افق روشن (نشریه) / ۴۹۹، ۵۱۱، ۵۱۲

افندی السویدی، یوسف / ۳۹۲

افندی، سید احمد / ۱۹۴، ۱۹۵

افندی، سید الیاس / ۷۵۳

افندی، عبید الله / ۵۹۲، ۵۹۷

افیون قره حصار / ۳۶۲

اقبال، عباس / ۲۳۶، ۲۸۳

اقبال، علی / ۶۷۴

اقبال، منوچهر / ۱۸، ۴۱۸، ۶۷۴

اقبال السلطان (میرزا ابو تراب) / ۶۷۳، ۶۷۴

اقبال السلطان، میرزا علی اصغر خان / ۲۶۹

اقبال السلطنه ماکویی / ۵، ۳۶۳، ۳۶۴، ۴۰۹، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۳۸، ۴۵۶، ۴۶۸، ۵۰۳، ۵۴۹، ۵۵۱، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۶۳، ۵۷۷، ۵۸۸، ۵۹۰، ۷۰۸، ۷۰۷، ۶۹۵، ۶۹۳، ۶۸۹، ۶۸۸، ۶۶۹، ۶۶۰، ۶۵۳، ۶۴۵، ۶۴۲، ۶۳۶، ۶۳۰، ۶۲۸، ۶۲۵، ۶۲۲، ۶۱۹، ۶۱۷، ۶۰۹، ۶۰۱، ۷۵۰

اقبال الملک / ۴۹۸، ۵۱۴

اقتدار نظام (سرهننگ) / ۲، ۲۷، ۶۰

اقتدار الدوله / ۲۲۵، ۲۲۶

اقتدار الملک / ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۳۲، ۳۶۵، ۴۲۴

اقتصاد ایران (روزنامه) / ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۱، ۳۹۰، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹

اقتصاد ایران (ماهنامه) / ۵۱۲

اقتصاد ایران امروز (روزنامه) / ۳۲۸

اقتصادی، حاج حسین (مستشار الممالک) / ۴۵۸

اقدام (روزنامه) / ۱، ۳، ۴، ۹، ۱۳، ۱۴، ۲۸، ۳۵، ۳۶، ۴۳، ۴۶، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۶۴، ۶۷، ۶۸، ۷۱، ۷۲، ۸۰، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۴، ۹۸، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۴، ۱۶۸، ۱۷۲، ۱۷۴، ۱۸۰، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۱۴، ۲۱۸، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۶، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۴، ۲۳۶، ۲۳۸، ۲۴۰، ۲۴۲، ۲۴۴، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۳، ۲۸۱، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۸، ۳۱۰، ۳۱۴، ۳۱۶، ۳۱۸، ۳۲۲، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۸، ۳۳۰، ۳۵۹، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۶، ۳۷۲، ۳۷۴، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۰۱، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۱۲، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۴۲، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۹۹، ۵۰۳، ۵۰۵، ۵۱۶، ۵۲۶، ۵۳۰، ۵۴۱، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۶۰۹، ۶۸۰، ۶۸۷، ۶۸۸، ۷۳۰، ۷۳۵، ۷۳۷، ۷۵۴، ۷۵۶

اقلید / ۷۴۳

اكبر، صادق - سردار معتمد

اكبر، فتح الله (سپهدار اعظم) / ۴۴۹

اكبر، محمد / ۵۸۵

اكبر ميرزا (ياور) / ۲، ۶۰

اکرم الدوله / ۶۱۹

الاهرام (روزنامه) / ۶۱۷

التاریوس / ۵۹۱

الحديد (روزنامه) / ۲۹۹

الحزب الوطني / ۳۹۲

الدعوه الحق (مجله) / ۱۵۰

الرافدان (روزنامه) / ۴۳۳

الرهمی، عبد الحلیم / ۸۷

الشر / ۱۴۳، ۷۴۲

العراق (روزنامه) / ۱۳۵، ۴۳۳، ۴۴۸، ۵۸۹، ۶۰۶، ۷۳۵

الله كرم / ۶۰۷

المبشر الاسلامی، محمد صادق / ۵۰۳

المفيد (روزنامه) / ۲۶۴، ۲۹۰، ۳۸۸، ۴۳۳، ۵۲۴، ۵۳۰، ۵۸۷، ۶۱۷

الموت / ۲۸۲

الوار / ۵۲۴

الهی قمشه ای، محی الدین مهدی / ۴۳۵

الیگودرز / ۱۰۷، ۲۲۷

امام جعفر صادق (ع) / ۴۱۰، ۴۷۲

امام حسین (ع) / ۲۳، ۲۴، ۳۳۵، ۳۴۶، ۴۱۷

امام رضا (ع) / ۲۱، ۱۳۰، ۶۷۴

امام زمان (عج) / ۴۸، ۴۹

امام محمد تقی (ع) / ۷۰۱

امام موسی کاظم (ع) / ۷۰۱ امام آباد / ۵۴۲

امام زاده ابراهیم / ۴، ۶۴۸

امام زاده بوشهر / ۵۹۳

امام زاده سید محمد / ۲۵۶

امام زاده صالح (تجریش) / ۱۹، ۵۷۶

امام زاده عبد الله / ۱۴، ۴۸، ۶۶، ۳۵۸، ۳۷۲، ۴۵۸

امامقلی خان حاجی ایل خانی / ۱۸۲، ۲۱۰

امامقلی خان رستم / ۳۹، ۴۰، ۱۱۵

امامی کاشانی (آیت الله) / ۴۳۵ امان الله خان (رئیس قشون آباده) / ۲۶۶

امتیاز نفت ساخالین / ۱۸۲

امتیاز نفت شمال / ۳۱، ۳۴، ۳۷، ۳۸، ۵۳، ۵۸، ۸۱، ۸۵، ۹۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۴۵، ۱۵۸، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۷۵، ۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۹،
۲۰۶، ۲۰۹، ۲۵۱، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۸۴، ۳۰۷، ۳۱۹، ۳۲۲، ۳۳۶، ۳۵۷، ۳۸۲، ۳۹۹، ۴۸۲، ۴۸۷، ۴۸۹، ۵۱۷، ۵۵۰، ۵۵۵، ۵۹۰، ۶۰۵،
۶۰۹، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۲۳، ۶۲۷، ۶۳۴، ۶۳۷، ۶۴۷، ۶۵۱، ۷۰۷

امجد السلطان / ۶۸۱

امر الله خان / ۴۹۹

امرای، نظر علی خان / ۱۵۳

امروز ایران (روزنامه) / ۲۲۰، ۵۰۸، ۵۱۰، ۵۱۴، ۵۱۹، ۵۲۳، ۵۲۵، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۵۳، ۵۶۴، ۵۷۲، ۵۷۳

امریکا / ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۵، ۲۷، ۳۱، ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۵، ۴۷، ۴۹، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۸، ۶۰، ۶۶، ۸۱، ۸۳، ۸۵، ۹۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۱۴، ۱۳۴، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۹، ۱۹۰، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۲۷، ۲۲۹، ۲۳۸، ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۸۴، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۵، ۳۰۷، ۳۱۰، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۶، ۳۴۱، ۳۴۳، ۳۵۲، ۳۵۷، ۳۷۱، ۳۷۵، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۹، ۴۰۶

۵۶۹، ۵۶۵، ۵۶۱، ۵۵۵، ۵۵۱، ۵۵۰، ۵۴۵، ۵۴۱، ۵۳۹، ۵۰۴، ۵۰۳، ۴۹۵، ۴۹۱، ۴۸۸، ۴۸۷، ۴۷۴، ۴۶۱، ۴۵۱، ۴۵۰، ۴۴۴، ۴۲۹،
۷۴۴، ۷۳۷، ۶۹۸، ۶۹۳، ۶۹۰، ۶۸۴، ۶۷۹، ۶۷۲، ۶۴۰، ۶۳۷، ۶۲۳، ۶۲۱، ۶۲۰، ۶۱۴، ۶۰۵، ۵۸۹، ۵۷۰

امشه ای رشتی، (بیگلریگی)، اکبر خان / ۲۲۶، ۵۸۵

امشه ای، محمد علی خان / ۳۸۷

امیر ارفع / ۵۲۴، ۶۱۹

امیر انتصار / ۵۲۱

امیر تومان / ۷۵۴

امیر عشایر خلخالی / ۳۵۴

امیر عشایر / ۸۲

امیر مقتدر / ۷۵۴

امیر ناصر / ۴۵۲

امیر احمدی، احمد خان / ۳۰، ۹۹، ۱۲۴، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۷۱، ۱۸۶، ۲۲۹، ۲۸۳، ۳۰۵، ۳۷۴، ۴۲۲، ۵۲۵، ۵۵۸، ۵۷۰، ۶۳۱، ۶۹۲،
۷۰۴، ۷۰۹، ۷۱۸، ۷۵۶

امیر ارشد / ۸۱، ۵۶۱

امیر اسعد / ۵۲۱

امیر اسعد، خیر الله خان / ۱۴۷، ۱۴۸، ۳۰۵

امیر اسعد، علی آقا / ۳۸، ۴۲، ۴۸۲، ۵۲۱، ۵۳۴

امیر اعظم (استرآباد) / ۶۳۱

امیر اعظم (حاکم گیلان) / ۲۳۰

امیر اعظم، داود خان / ۵۷۲

امیر اعظم، سلیمان خان / ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۸۲، ۷۱۹

امیر اعظم، نصرت اللہ / ۹۹

امیر اعلم / ۳، ۱۱۰، ۱۱۱، ۳۸۰، ۳۸۱، ۴۷۰، ۵۴۰، ۵۷۵

امیر افخم / ۳۰۷

امیر اکرم بختیاری / ۴۸۲

امیر اکرم، چراغعلی خان پهلونژاد / ۴۰، ۲۲۶، ۳۹۸، ۴۳۳، ۴۶۸، ۵۳۲، ۵۴۰، ۵۴۱، ۶۳۰، ۶۴۹، ۶۵۶، ۶۹۲، ۷۲۵، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۵۴

امیر السلطنہ / ۱۷، ۳۵، ۴۹

امیر بہادر / ۱۰، ۶۵۰

امیر جنگ، غلامرضا خان ابو قدارہ / ۴۱۶

امیر حسین خان / ۶۹، ۲۷۴، ۳۳۶

امیر حسینی، محمد علی / ۱۵۰

امیر حشمت کمرہ ای، حیدر قلی میرزا (حشمتی) / ۶۱۶، ۷۰۳، ۷۰۴

امیر خسروی / ۳۱۲

امیرزادہ امیر خان / ۱۳۵

امیر زید (برادر ملک فیصل) / ۳۶۸

امیر سرداری / ۵۱۶

امیر طہماسبی، عبد اللہ خان - طہماسبی، عبد اللہ خان (امیر لشکر)

امیر عشایر مامش / ۵۱۴

امیر علایی، جان محمد خان (سرتیپ) / ۲۰۰، ۵۱۸، ۵۲۴، ۵۶۱

امیر فیروز / ۷۴۶

امیر کبیر (قائم مقام فراهانی) / ۲۳۰، ۵۴۵

امیر کل / ۷۵۴

امیر مؤید سواد کوهی، اسماعیل خان / ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۰۵، ۳۶۰، ۳۹۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۸۳، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۳، ۴۹۷، ۴۹۸، ۵۲۶، ۵۴۰، ۵۴۱، ۶۳۸، ۶۴۲، ۶۶۱، ۶۸۵، ۷۳۳

امیر مجاهد / ۳۵۵

امیر مخصوص، عباس خان (قبادیان) / ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۶۱۲، ۷۱۹

امیر معزز / ۳۴۴

امیر معظم، محمد ابراهیم (کاکاوند، امیر معظم) / ۱۴۷

امیر مفخم بختیاری، لطفعلی خان / ۲۱۰، ۳۶۳، ۷۰۲

امیر منظم، مهر علی خان / ۱۷۶، ۴۲۲

امیر موثق / ۱۷۴

امیر ناصر (ایل بیگی) / ۶۳

امیر ناصر / ۲۹، ۴۹، ۴۰۸

امیر نصرت، محمد حسن خان (ظفر نظام شاهسون) / ۱۵۷، ۷۴۲

امیر نظام / ۱۳۲

امیر نظامی، محمد باقر خان (کلنل) / ۶۰۳

امیریه / ۵۲۰

امین خاقان / ۶۰

امین دربار، میرزا مصطفی خان / ۲۲۱

امین دیوان حمزه خان / ۶۳

امین التجار اصفهانی (حاج میرزا شفیع) / ۴۰۳

امین التجار، میرزا محمود علی / ۱۳۷، ۴۷۵، ۵۹۲، ۷۳۹

امین الدوله، میرزا علی خان / ۳۴، ۱۲۱، ۲۹۲، ۳۷۱، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۴۶، ۶۶۱، ۶۶۵، ۶۷۳

امین الرعايا / ۷۵۴

امین السلطان، میرزا علی اصغر خان (اتابک اعظم) / ۲۹۲، ۶۴۶

امین الشریعه / ۱۱۷، ۱۳۷

امین الملک / ۹۴، ۱۹۶، ۳۱۴

امین الممالک، میرزا منصور خان / ۱۱۱

امینی / ۵۷۸

اناری زاده / ۷۴۷

انتظام الدوله / ۴۶۳

انتظام السلطان، محمد علی خان / ۱۱۱، ۶۸۸

انتظام الملک / ۱۳۶، ۱۶۳، ۴۲۷، ۶۰۶

انتقام (روزنامه) / ۳۷۲

انجمن (روزنامه) / ۲۴۸

انجمن آبادی خواهان ایران / ۶۶

انجمن اتحاد وطن خواهانه وطن / ۲۶۱

انجمن اتحادیه طلاب / ۴۴۹

انجمن آثار باستانی / ۵۵۲

انجمن آثار ملی و سازمان پرورش افکار / ۱۳۸

انجمن استقراضی ایران / ۱۱۳

انجمن اکابر پارسیان هند / ۵۹۵

انجمن ایالتی گیلان / ۳۹۹

انجمن ایالتی و انجمن بلدی (شهرداری) انزلی / ۱۸۰

انجمن ایران جوان / ۶۷۲

انجمن ایران و آلمان (مجله ماهیانه) / ۶۱

انجمن ایران و انگلیس / ۱۳۸

انجمن ایران / ۱۵۱

انجمن پادشاهی هنرهای زیبا / ۱۵۱

انجمن حقیقت / ۱۲۱

انجمن دعوت الاسلام / ۱۵۰

انجمن سری تهران / ۵۹۶

انجمن سلطنتی آسیایی لندن / ۱۵۱، ۱۵۰

انجمن صهیونیست ایران / ۲۳۰، ۳۲۷، ۴۰۱

انجمن فرهنگی ایران و امریکا / ۱۳۸

انجمن کلیمیان / ۵۶، ۱۷۶، ۳۸۶، ۵۸۸

انجمن معارف / ۴۰۳

انجمن ملی تبریز / ۴۰۳

انجمن نظار آرامنه / ۲۷

انجمن نظار ایوانکی / ۲۳۷

انجمن نظار کلیمیان کاشان / ۲۳۰

انجمن ولایتی بوشهر / ۱۹۳

انجمن ولایتی رشت / ۲۳۰

انجمن ولایتی / ۲۴۸، ۶۹۹

انجمن های ایالتی و ولایتی / ۱۷۵، ۴۰۲

انجیل / ۲۸۷

انجیلانی، محمد حسین / ۱۶۷

اندرز (نشریه) / ۱۵۷

اندرزنامه اسدی طوسی (کتاب) / ۲۳۶

اندلس / ۳۷۰

اندمشک / ۱۰۷

انزلی / ۵، ۴۰، ۴۶، ۴۸، ۵۴، ۷۲، ۸۰، ۸۲، ۱۱۳، ۱۲۱، ۱۳۱، ۱۳۶، ۱۴۲، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۷۱، ۱۷۳، ۱۹۰، ۱۹۵،
۱۹۹، ۲۰۸، ۲۲۰، ۲۲۹، ۲۳۱، ۲۴۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۷۱، ۳۰۲، ۳۱۷، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۴۵، ۳۵۳، ۴۰۷، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۶، ۴۳۲، ۴۴۰،
۴۵۷، ۴۸۸، ۴۹۵، ۵۰۹، ۵۲۱، ۵۲۷، ۵۳۳، ۵۴۴، ۵۶۴، ۵۷۸، ۵۸۳، ۵۸۵، ۵۸۶، ۶۰۶، ۶۰۸، ۶۱۷، ۶۲۹، ۶۳۱، ۶۴۵، ۶۴۷، ۷۱۶،
۷۲۹، ۷۳۱، ۷۳۴، ۷۴۱، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۸

انستیتو پاستور پاریس / ۵۷۶

انستیتو پاستور / ۴۱، ۴۲، ۲۴۰، ۲۸۲، ۳۵۴، ۵۷۵، ۵۷۶

انصاری، محمود آقا (امیر اقتدار) / ۳، ۷۷، ۸۴، ۱۰۲، ۱۸۰، ۲۰۵، ۲۳۶، ۳۱۵، ۳۷۳، ۴۰۸، ۴۶۳، ۴۷۰، ۴۸۰، ۶۷۱، ۷۳۹

انقلاب ۱۹۰۵ روسیه / ۸۳، ۷۱۷

انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ روسیه / ۹، ۳۴، ۴۰، ۶۶، ۸۳، ۸۶، ۱۶۶، ۲۴۲، ۴۷۲، ۴۷۳، ۵۶۹، ۵۹۶، ۶۱۴، ۷۳۰، ۷۵۰

انقلاب سفید / ۷۰۸

انگجی تبریزی (آیت الله) / ۵۳۳

انگلیس / ۳، ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۵، ۲۷، ۲۸، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۴۰، ۴۱، ۴۳، ۴۷، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۴، ۶۱، ۶۳، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۷، ۸۱، ۸۵، ۸۷، ۸۸، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۸، ۱۰۳، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۵، ۱۶۸، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۸۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۶، ۲۲۸، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۹، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۸، ۲۶۰، ۲۶۲، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۷، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۵، ۲۷۷، ۲۷۹، ۲۸۲، ۲۸۵، ۲۸۹، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۴، ۳۰۷، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۵، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۶، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۴، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۲، ۳۹۶، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۶، ۴۰۹، ۴۱۲، ۴۱۴، ۴۱۶، ۴۱۸، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۹، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۶، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۷، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۸، ۴۷۳، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۳، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۹۱، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۴، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۴، ۵۲۷، ۵۳۲، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۸، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۵، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۹، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۲، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۴، ۵۸۷، ۵۸۹، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۲، ۵۹۶، ۵۹۸، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۰، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۲، ۶۳۴، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۲، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۴، ۶۵۶، ۶۵۹، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۷، ۶۸۱، ۶۸۷، ۶۹۵، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۸، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵

انو (ایالتی در جنوب غربی بلژیک) / ۱۰۹

انوار اردکانی / ۵۴

انوار شیرازی، سید یعقوب / ۵۳، ۵۴، ۱۱۷، ۴۲۸، ۴۳۸، ۷۴۷

انوشیروان میرزا / ۴۳۷

انیس الواعظین / ۲۳۳

انیس الدوله / ۲۳۴

انیس الطیف / ۴۲۳

اوج دره / ۱۳۲

اورشليم / ۱۷۶

ص: ۷۹۴

اورمیه - ارومیه

اوزدمیر پاشا (شفیق، علی) / ۳۷۶، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۲، ۵۵۱، ۵۹۸، ۶۱۶، ۶۲۹، ۷۴۱، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۵۰، ۷۵۵

اوزیک / ۶۲۷

اوستایی (زبان) / ۴۴۴

اوسوبگ اوف / ۷۵۰

اوقات عراق (روزنامه) / ۶۴۸، ۷۰۹

اوکراین (نژاد) / ۲۸۷

اوگست (مستشار بلژیکی) / ۱۹۶

اولویی (طایفه) / ۴۳۵

اولیسن / ۷۰

اونساری قراجه داغی، میرزا محمد علی / ۷۲۶

اویسی / ۱۷۸، ۱۸۶، ۷۳۷

ا‌هایو / ۱۰

ا‌هر / ۵۵، ۸۶، ۱۵۲، ۱۸۲، ۴۳۵، ۵۰۹، ۵۹۱، ۶۳۳

ا‌هرابی، حاج میرزا علی اکبر / ۵۳۱

ا‌هری، سید مرتضی / ۱۳۶

ا‌همه بی (طایفه) / ۴۳۵

ا‌هواز / ۱۵۱، ۱۶۵، ۲۸۹، ۳۸۷، ۵۲۷، ۵۶۸، ۶۰۷، ۶۴۲

ایاصوفیه (مسجد) / ۳۶۲

ایتالیا/ ۹، ۴۳، ۱۲۲، ۱۵۴، ۲۶۷، ۲۷۳، ۲۹۲، ۳۱۰، ۳۱۷، ۳۳۰، ۳۶۲، ۳۷۹، ۳۸۱، ۳۸۴، ۳۸۷، ۳۸۹، ۵۵۱، ۵۷۲

ایتوند (طایفه)/ ۹۹

ایجرود/ ۱۳۸

ایران (روزنامه)/ در اکثر صفحات

ایران آزاد (روزنامه)/ ۳۴، ۴۹، ۱۸۷، ۱۹۶، ۲۲۰، ۲۹۵، ۲۹۶، ۳۳۱، ۴۱۵، ۴۴۶، ۴۵۷، ۵۱۹، ۶۳۴، ۶۷۲

ایران امروز (روزنامه)/ ۴۰، ۷۳

ایران در زمان ساسانیان (کتاب)/ ۲۳۶

ایران نو (روزنامه)/ ۴۵۵، ۷۱۷

ایران/ ۴، ۶، ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۲۱، ۴۳، ۴۷، ۵۷، ۲۲۵، ۴۵۲، ۵۳۵، ۵۷۰، ۵۷۶، ۶۲۲، ۶۴۳، ۶۶۱

ایرانشهر (دزداب)/ ۷۵۰

ایرانی، عبدالمحمد (مؤدب السلطان)/ ۵۵۲

ایرج میرزا/ ۵۸۰

ایرکوتسک/ ۸۳

ایروان/ ۱۵۸، ۳۷۶، ۵۱۳، ۵۵۷

ایروانی، حاجی احمد خان (سرتیپ)/ ۱۰۵

ایزمیت/ ۳۶۲

ایزنیک/ ۳۶۲

ایقرلو (بلوک)/ ۱۰۷

ایل خان ظفر بختیاری، امیر حسین/ ۲۷۵

ایل خان ظفر بختیاری، محمد حسین/ ۶۹، ۲۷۴

ایلہان، آتیلا (ترک) / ۳۸۰

ایمبری / ۴

اینالو (طایله) / ۶۷۷

ایوانف / ۱۱۳

ایوانکی / ۵۵، ۷۳، ۷۹، ۱۹۹، ۲۳۷، ۲۴۱، ۲۵۰، ۴۱۰، ۶۱۱

ایوب خان (سرتپ) / ۷۷

ایوب خان میرپنج / ۱۰۴، ۱۰۵

ب

بابابکر آقا / ۱۹۴، ۱۹۵

بایوردی / ۵۹۱

باجگیران / ۶، ۳۳۲

بادامک (جنگ) / ۴۵۵

بادکوبه (باکو) / ۱۳، ۳۶، ۴۲، ۵۶، ۶۲، ۷۸، ۸۷، ۸۹، ۹۳، ۱۰۷، ۱۱۴، ۱۲۱، ۱۴۶، ۱۵۰، ۱۵۸، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۹۵، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۱۱، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۲۹، ۲۳۸، ۲۵۷، ۲۷۳، ۲۸۳، ۲۸۶، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۲۱، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۴۴، ۳۴۸، ۳۶۶، ۳۷۲، ۳۷۶، ۳۸۰، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۵۱، ۴۶۹، ۴۷۹، ۴۸۱، ۴۸۶، ۴۹۴، ۴۹۵، ۵۰۳، ۵۰۵، ۵۴۹، ۵۵۲، ۵۷۱، ۵۷۵، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۱، ۵۸۵، ۵۹۵، ۶۰۱، ۶۰۳، ۶۱۰، ۶۲۷، ۶۴۵، ۶۸۵، ۶۸۸، ۷۰۹، ۷۱۷، ۷۳۰، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۵

بارفروش (بابل) / ۵۶، ۶۲، ۷۸، ۱۵۶، ۱۸۹، ۲۹۵، ۳۲۸، ۳۷۲، ۴۳۳، ۴۶۳، ۴۶۸، ۴۷۲، ۴۹۳، ۵۳۲، ۵۳۵، ۵۴۴، ۶۰۶، ۶۲۷، ۶۲۹، ۶۴۹، ۶۵۶، ۶۷۱، ۶۷۷، ۶۹۲، ۷۴۷

بارکلاه / ۱۵۷

بارنز (کمپانی امریکایی) / ۵۵۰

بارنز، هیو (سر) / ۱۲۱، ۵۸۲

بارو، ا. / ۱۲۱

بارو، ادموند / ۱۲۱

بارولی (تیره) / ۳۷۴

بازار تهران / ۱۷۴، ۳۷۲

بازار دهشال / ۲۰۴

بازار رودسر / ۳۶۴

بازار سرشور مشهد / ۴۵۲

بازار سنگر / ۲۰۴

بازار علافها (کرمانشاه) / ۲۳

بازار مکاره بادکوبه / ۳۵۹، ۴۸۱

بازار مکاره روسیه / ۲۱۳، ۲۵۰، ۳۵۲

بازارچه سراب / ۱۸۴

بازپرس (روزنامه) / ۵۷، ۴۴۴

بازرگان، اسماعیل / ۶۳

بازرگان، عباسقلی (آقا تبریزی) / ۱۰۰، ۱۰۱، ۴۵۵

بازیل (مستر) / ۱۸۷

باژانف / ۱۶

باستانی پاریزی، محمد ابراهیم / ۴۰

باش شهندر / ۷۵۰

باش قلعه / ۲۸۸، ۴۴۸، ۴۸۲، ۴۸۵

باصري، رمضان / ٤٥٢، ٥٢٩

باطوم / ٢٠٩، ٢٥٧، ٣١٠، ٣٣٣، ٥٥٧

ص: ۷۹۵

باغ سالاریه / ۲۹۶

باغ سرتیپ اسکندر خان / ۲۴۰

باغ شاه / ۳۲، ۵۵۱، ۵۵۶

باغ کالاری / ۲۱۴، ۲۱۸

باغ مخبر الدوله / ۴۰۶، ۵۲۸

باغ ملی / ۳۰۸

باغچه علیجان حضرت عبد العظیم / ۴۴۵

باغچه (ده) / ۶

باغچه سرا / ۴۹

باغرو (روستا) / ۶۲۸

باغشاه / ۲۸۳

باقر خان (رئیس طایفه چلبیانلو) / ۵۶

باقر خان (سرهنگ) / ۲۴۷

باقر خان / ۱۶۷

باقر دبیری، آسید محمود / ۵۵۹

بالاکوه (طایفه) / ۲۳۷

بالغ خان / ۶۸۹

بالفور (لرد) / ۹، ۱۴۲، ۱۴۶، ۱۶۸، ۲۹۹، ۳۲۴، ۳۲۷، ۴۰۱

بالفور، جی. م / ۵۳، ۵۴، ۲۲۸، ۵۱۳، ۵۱۴

بالکان / ۵۰، ۳۴۴

بالوا / ۲۹۲

بالیانلو (طایفه) / ۷۲۳

بامداد روشن (روزنامه) / ۲۸

بامداد، محمد علی / ۲۷، ۲۸

بامداد، مهدی / ۱۲، ۱۴، ۳۲، ۶۶، ۱۰۳، ۱۶۱، ۲۱۰، ۲۶۲، ۲۷۷، ۲۹۷، ۳۴۴، ۴۳۷، ۴۴۵، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۸۰، ۵۸۵، ۶۴۱، ۶۴۶، ۶۵۲

بانان، مکردیج / ۲۷۲

بانک استقراضی آذربایجان / ۳۶۰

بانک استقراضی / ۶۶، ۷۲، ۸۰، ۸۶، ۱۱۳، ۱۸۶، ۲۷۲، ۲۹۴، ۳۲۶، ۳۶۰، ۴۰۹، ۴۵۲، ۴۶۸، ۴۸۱، ۵۱۸

بانک انگلیس / ۱۴۰

بانک ایران و شوروی / ۴۰

بانک ایران / ۴۰، ۶۶، ۱۰۳، ۱۱۳، ۱۷۶، ۱۹۹، ۲۱۵، ۲۷۲، ۲۹۴، ۳۲۶، ۳۴۷، ۳۶۰، ۳۷۹، ۴۰۹، ۴۵۲، ۴۶۸، ۴۸۱، ۴۹۰، ۴۹۱

۴۹۸، ۴۹۹، ۵۱۸، ۵۲۱، ۵۴۳، ۵۷۷، ۵۸۹، ۶۳۴، ۶۷۶، ۷۰۷، ۷۴۹

بانک بیروت / ۴۲۳

بانک روسی / ۴۵۲

بانک سپه / ۵۲۵

بانک سوئیس / ۲۳۲، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۶۳، ۲۷۲، ۲۷۴، ۲۸۱، ۲۹۶، ۳۲۱، ۳۳۲، ۴۷۷، ۶۴۸

بانک شاهنشاهی / ۱۶، ۱۰۲، ۱۱۳، ۱۱۹، ۱۳۵، ۱۴۰، ۲۹۲، ۳۲۱، ۴۵۲، ۴۵۷، ۴۶۲، ۴۸۶، ۵۲۳، ۵۴۵، ۵۴۹، ۵۵۹، ۵۷۸، ۵۷۹

۵۸۲، ۶۸۳

بانک عثمانی سلطانی (بانک امپریال) / ۲۷۰، ۲۷۱، ۴۲۳، ۴۳۹

بانک عمران / ۵۸۵

بانک فرانکواتومان / ۱۵۶

بانک مرکزی روسیه و ایران / ۴۰۹

بانک مرکزی روسیه / ۴۰۹

بانک ملی ایران / ۱۸، ۲۸، ۴۳، ۴۴۹

بانک مورگان / ۳۱۰، ۵۰۴

بانک، ث. ث. ارلی / ۵۳۶

بانہ / ۳۸، ۳۶۶، ۴۶۵، ۶۷۴

باوی (ایل) / ۳۹، ۴۰

باویله (طایفه) / ۹۹

بایزید (منطقه) / ۷۰۷، ۷۵۰

بایندر، غلامعلی (نایب اول) / ۲۸۸

بجنورد / ۱۵۹، ۱۶۵، ۱۶۹، ۵۴۳، ۵۸۷، ۵۹۲

بچه هالی (تیره) / ۳۷۴

بحر العلوم / ۳۸۷

بحرین / ۹۰، ۹۱، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۸۹، ۳۸۰، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۸۳، ۶۰۴، ۶۲۳، ۷۳۸، ۷۴۰

بخارا / ۴۲۴، ۵۰۳

بختیاری (ایل) / ۳۶، ۱۰۷، ۱۵۱، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۶، ۱۹۲، ۲۰۱، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۵، ۲۳۷، ۲۴۵

۲۴۶، ۲۵۲، ۲۶۱، ۲۷۱، ۲۷۴، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۹، ۲۹۳، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۰۶، ۳۱۱، ۳۲۳، ۳۲۷، ۳۳۶، ۳۳۸، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۴

۳۵۵، ۳۵۶، ۳۶۰، ۳۶۴، ۳۶۶، ۳۷۹، ۴۱۲، ۴۳۷، ۴۶۱، ۴۶۷، ۶۵۷

بختیاری، ابدال / ۱۸۲

بختیاری، آقا خان / ۱۸۲

بختیاری، ثریا (اسفندیاری) / ۲۷۵

بختیاری، حمید / ۱۸۲

بختیاری، خداداد خان / ۳۸۵

بختیاری، قهرمان / ۱۸۲

بختیاری، مجید / ۱۸۲

بداق لار / ۷۴۶

بدر، میرزا احمد خان (نصیر الدوله) / ۵۲۲

بدر اعظم، فاطمه / ۵۷۲، ۵۷۳

بدره / ۴۱۶

بدیع، محمد حسن (نصر الوزاره) / ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۹۶، ۳۴۰، ۳۴۲، ۴۴۸، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۹۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۷۹، ۶۸۰، ۷۴۷

بrazجان / ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۴۱

براکین / ۴۱۳، ۵۴۴

برانان، ت. و / ۲۲۰

براهوی (طایفه) / ۶۹۸

براون، ادوارد / ۹۸، ۱۳۸، ۲۳۶، ۳۱۶

بربر / ۵۵۰

بربرود / ۱۶۷، ۲۱۱، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۵۳، ۲۷۸، ۲۹۱، ۷۰۳

برزنج (طایفه) / ۵، ۱۹۳

برزنجی، احمد / ۴۴۸

برزنجی، شیخ محمود/ ۵، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۸۰، ۳۸۴، ۳۸۵، ۴۴۳، ۴۴۸، ۴۴۹،
۴۶۵، ۴۶۸، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۹۱، ۴۹۵، ۴۹۸، ۵۱۴، ۵۳۴، ۵۴۶، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۶۱، ۵۶۵، ۵۶۹، ۵۷۲، ۵۷۹، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۸،
۵۹۰، ۵۹۲، ۵۹۵، ۶۰۵، ۶۱۰، ۶۱۶، ۶۲۸، ۶۴۴، ۶۵۰، ۶۵۳، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۴، ۶۶۹، ۶۷۲، ۶۹۷، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۲۶،
۷۲۷، ۷۲۸، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۴۱، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۷، ۷۴۹، ۷۵۴

برزند (اردبیل) / ۱۳۲

برزیل / ۹۹، ۲۶۷

برزین / ۵۹۱، ۶۳۴، ۶۹۱، ۷۵۲

برق (روزنامه) / ۵۱۶

برگاما / ۳۶۲

برلن / ۵۸، ۹۹، ۱۲۴، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۵، ۲۱۱، ۲۷۶، ۳۰۱، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۶، ۳۶۹، ۳۷۵، ۳۷۹، ۳۸۳، ۴۰۹، ۴۳۱، ۴۳۷، ۴۴۹، ۴۶۷،
۴۶۹، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۸، ۵۱۴، ۵۲۲، ۵۲۶، ۵۷۲، ۶۰۰، ۶۰۵، ۶۱۷، ۶۳۹، ۶۵۹، ۷۰۶، ۷۲۴، ۷۳۶، ۷۴۲، ۷۴۹

برن / ۱۹۶، ۴۱۷، ۴۳۶

برهان الدوله (حیدر قلی خان) / ۱۴

برهان المتکلمین / ۳۹۴، ۴۰۶

بروتوپال (طایفه) / ۴۳۵

بروجرد / ۵، ۶، ۱۳، ۱۴، ۲۴، ۳۰، ۳۵، ۳۶، ۴۸، ۵۱، ۵۶، ۶۰، ۶۹، ۷۰، ۸۰، ۸۸، ۹۹، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۲۴، ۱۲۷، ۱۳۱، ۱۳۳،
۱۴۳، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۶۲، ۱۷۶، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۹۱، ۱۹۷، ۲۰۲، ۲۰۷، ۲۲۱، ۲۲۴، ۲۲۸،
۲۳۱، ۲۳۳، ۲۳۸، ۲۴۶، ۲۴۹، ۲۵۲، ۲۷۰، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۹، ۲۹۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۴۰۷، ۴۲۲، ۴۳۷، ۴۳۳، ۴۵۸، ۴۵۷، ۴۶۱، ۴۶۲،
۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۲۷، ۷۲۹، ۷۳۹، ۷۵۴

بروجردی، میرزا صادق / ۵۹۵

بروجن / ۷۲۰

بروکسل / ۴۹۶، ۵۰۶

بریتانیا- انگلیس

بزچلو / ۵۱۸

بزیرآباد (تیره) / ۳۷۴

بستک / ۷۴۰

بسطام / ۲۶۲، ۶۰۱

بسفر (تنگه) / ۳۶۲، ۶۰۷

بشارت، مرتضی / ۷۵۲

بشارت السلطان / ۴۷۱

بصره / ۱۷، ۱۲۶، ۱۴۸، ۲۶۴، ۲۸۳، ۲۸۹، ۳۰۴، ۳۱۰، ۳۴۰، ۴۲۵، ۴۸۲، ۴۸۶، ۵۱۴، ۶۴۵، ۶۴۸، ۷۰۹

بصیر دیوان (فضل الله خان زاهدی) / ۳، ۱۶۷، ۲۲۴، ۲۶۷، ۲۷۵، ۲۸۱، ۲۸۸، ۳۰۷، ۴۷۸، ۶۲۳، ۶۶۱، ۷۰۸، ۷۵۳

بصیر الدوله هروی، میرزا رضا / ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۵۷، ۶۸۵، ۶۸۶، ۷۱۲، ۷۲۳، ۷۲۸، ۷۴۸، ۷۵۰ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج

۲ ۷۹۶ ب ..... ص : ۷۹۴

یر السلطنه / ۱۷، ۱۷۲

بصیر الملک شیانی، میرزا طاهر / ۳۹۷

بصیری، علی اکبر / ۶۰۴

بغایری، عبد الرزاق / ۴۲۱

بغداد / ۱۷، ۱۸، ۴۰، ۵۸، ۸۶، ۱۰۲، ۱۰۸، ۱۲۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۶، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۳، ۲۱۶، ۲۲۱، ۲۲۳، ۲۳۳، ۲۵۱

۲۵۸، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۲، ۳۰۴، ۳۰۹، ۳۲۹، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۶۶، ۳۶۸، ۳۷۳، ۳۷۶، ۳۸۴، ۳۸۵

۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۳، ۴۰۴، ۴۱۶، ۴۲۱، ۴۳۰، ۴۳۳، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۴۰، ۴۴۸، ۴۶۲، ۴۸۱، ۴۸۴، ۴۸۶، ۴۹۸، ۵۰۳، ۵۱۴، ۵۲۰، ۵۲۴

۵۳۱، ۵۳۵، ۵۴۰، ۵۴۵، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۵۱، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۸۲، ۵۸۷، ۵۸۸، ۶۰۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۶، ۶۲۲، ۶۲۷، ۶۵۹، ۶۹۵، ۷۰۱

۷۰۲، ۷۱۱، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۲۴، ۷۲۷، ۷۳۰، ۷۳۵، ۷۴۳، ۷۵۳

بقاء الدوله / ۸۲، ۲۲۹

بقایى، حسن (سرهنگ) / ۲۸۱

بلبله بادکوبه، حاج میرزا عبد الرحيم / ۵۳۱

بلديه (روزنامه) / ۵۶

بلديه تهران / ۲۴۰، ۲۴۷، ۳۲۴، ۳۸۶، ۴۰۹، ۵۳۵، ۶۲۰

بلژيک / ۲، ۱۷، ۴۳، ۷۳، ۷۵، ۱۰۹، ۱۲۲، ۲۴۹، ۲۹۲، ۳۱۰، ۳۸۷، ۳۹۳، ۴۴۳، ۴۹۸، ۵۰۶، ۵۵۱، ۵۹۹، ۶۰۱، ۶۸۹

بلغار (نژاد) / ۲۸۷

بلغارستان / ۱۰۹

بلفه تیمور (روستا) / ۲۱۰

بلک وودز مگرين (روزنامه) / ۷۰۹

بلوچ (ايل) / ۵۵، ۲۳۹، ۶۰۴، ۶۶۱، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۲۱

بلوچ (ده) / ۶

بلوچ ناروئى (طایفه) / ۷۲۱

بلوچ، حسين خان / ۵۳۹، ۷۰۰

بلوچ، سيد حسن خان / ۶۸۷

بلوچ، شاه جهان خان / ۶۰۴

بلوچ، صفر خان / ۱۸۶، ۳۱۴

بلوچ، کریم خان / ۸۰، ۱۴۳، ۱۸۶، ۳۱۴، ۵۲۱، ۵۳۷

بلوچ، محمد ولى خان / ۶۳

بلوچستان انگليس / ۶۹۸، ۷۵۰

بلوچستان ايران / ۶۹۸، ۶۹۹

بلوچستان کرمان / ۷۵۰

بلوچستان هند / ۵۸۲

بلوچستان / ۷۵۰، ۷۰۲، ۷۰۰، ۶۹۹، ۶۹۸، ۶۹۷، ۶۸۷، ۶۴۴، ۶۱۸، ۶۰۴، ۵۴۳، ۵۴۲، ۴۳۴، ۲۰۲، ۱۹۳، ۵۴

بلورفروش، عبد الحسین / ۴۹۶

بلوری / ۵۶

بلوشر / ۶۲۴

بلیس (مستر) / ۱۴۰

بلیک (ماژور) / ۲۳۸

بم / ۷۰۴، ۵۸۲، ۴۸۲

ص: ۷۹۷

بمبئی / ۱۷، ۳۷، ۶۶، ۹۸، ۱۵۰، ۳۱۰، ۳۳۸، ۴۴۴، ۴۵۷، ۴۶۱، ۴۶۲، ۵۰۷، ۵۰۹، ۵۴۴، ۵۶۸، ۵۹۵، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۳۶، ۷۰۲، ۷۱۲

بمپور / ۵۵

بناب / ۱۴۷

بنپارت، ناپلئون / ۲۲، ۳۸۳

بنان السلطان / ۶۲۵

بنجامین (نمایندہ یہودی) / ۱۱

بند عمر شاه / ۲۳۲

بندیپی / ۶۹۲، ۷۳۳

بندر بلوچستان / ۶۹۸

بندر خضرہ / ۴۵۵

بندر لنگہ / ۲۴۸، ۳۸۷، ۴۰۹، ۴۵۵، ۶۱۵، ۶۹۷

بندر جز / ۱۴، ۳۷، ۸۸، ۹۳، ۱۳۹، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۷۲، ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۰، ۲۰۲، ۲۱۵، ۲۴۷، ۳۴۳، ۳۵۱، ۳۶۸، ۴۷۲،

۴۷۵، ۵۱۵، ۵۲۴، ۵۳۱، ۵۳۳، ۵۴۵، ۵۶۹، ۵۸۳، ۵۸۹، ۶۶۸، ۷۱۹

بندرعباس / ۱۵، ۶۳، ۶۷، ۷۷، ۱۵۷، ۲۳۸، ۲۴۷، ۲۵۶، ۳۸۷، ۳۸۹، ۴۰۶، ۴۵۷، ۵۲۱، ۶۲۰، ۷۳۹، ۷۴۹، ۷۵۳

بنکدار، محمد تقی / ۱۰۱

بنگال / ۱۵۱

بنہ کوہ / ۴۱۰

بنی اسرائیل (طایفہ) / ۱۰، ۱۱

بنی طرف (ایل) / ۶۹۱

بنی آدم وزیرزاده کاشانی، میرزا علی محمد خان شریف العلماء / ۶۶۳، ۷۵۴

بنی آدم، علی محمد خان / ۷۱۷

بوئنوس آیرس / ۹۹

بوایل (کاپیتان) / ۱۳۱

بورژ، پول / ۲۳۶

بورسا / ۳۶۲

بورین (کوه) / ۶

بوزین (سرحد ایران و ترکمنستان) / ۶

بوشهر / ۴، ۱۶، ۲۷، ۴۱، ۴۷، ۵۹، ۹۵، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۲۱، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۵۱، ۱۷۱، ۱۷۳، ۱۹۳، ۲۲۵، ۲۴۷، ۲۶۱، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۸۶،
۲۸۹، ۳۴۵، ۳۵۶، ۳۷۳، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۲۵، ۴۵۴، ۴۵۹، ۴۸۰، ۴۸۸، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۱،
۵۱۲، ۵۱۸، ۵۲۰، ۵۲۲، ۵۲۷، ۵۳۲، ۵۴۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۴، ۵۶۰، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۷۷، ۵۷۹، ۵۹۳، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۷، ۶۱۸، ۶۲۰،
۶۴۰، ۶۴۵، ۶۶۴، ۶۸۱، ۶۸۲، ۷۰۰، ۷۰۳، ۷۰۶، ۷۴۰، ۷۴۳، ۷۵۳

بوشهری، حاجی معین / ۲۱۱

بوکار (مستر) / ۷۴۹

بوکان / ۱۰۰، ۱۳۵، ۵۷۲

بوگارت، ا. ل / ۱۸۷، ۳۷۵، ۵۳۶

بویراحمدی (ایل) / ۳۹، ۴۰، ۲۰۷

بویس، ا. س / ۴۱۹

بهاء الله / ۵۱۶

بهاء الملک همدانی / ۷۴۳، ۷۴۷

بهادر، اسمعیل خان / ۵۷۰

بهادر السلطان، امیر برکت خان / ۷۳۹، ۷۴۰

بهادر السلطنه بختیاری / ۵۰، ۲۷۹، ۲۹۳، ۳۲۷، ۳۸۵

بهادر السلطنه، علی رضا خان / ۲۸۰

بهادری، میرزا محمود / ۲۱

بهار ایران، خزان گلستان / ۵۵۲

بهار، محمد تقی (ملک الشعرا) / ۳، ۳۷، ۱۱۷، ۲۳۶، ۲۶۶، ۳۰۸، ۳۳۲، ۳۹۷، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۱۰، ۴۱۹، ۴۵۷، ۵۲۲، ۵۳۱، ۵۳۳

۷۲۲، ۷۰۸، ۶۹۱، ۶۷۸، ۶۲۳، ۶۱۳، ۵۹۲، ۵۴۵، ۵۳۶

بهارستان (روزنامه) / ۳۲۸

بهارستان / ۱۷۴، ۳۲۲، ۴۰۸، ۴۲۴، ۴۲۸، ۴۳۲

بهبهان / ۳۶، ۳۹، ۶۳، ۱۹۷، ۲۰۷، ۲۱۵، ۲۵۲، ۴۶۱

بهبهانی، آقا سید محمد (حجت الاسلام) / ۵۰، ۱۳۰، ۳۸۸، ۵۰۴، ۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۸

بهبهانی، آقا میر سید علی / ۳۹۰، ۳۹۴

بهبهانی، سید عبد الله (آیت الله) / ۱۵۹، ۷۰۸

بهبهانی، سیمین / ۵۷

بهبهانی، ملا رضا / ۲۸۳

بهبهانی، میر محمد / ۳۵۳

بهبودی، امیر ارفع خان / ۲۱۰

بهبودی، حاج عباسعلی خان / ۲۱۰

بهبودی، سلیمان / ۴۸

بهداری کل کشور / ۱۱۱

بهرامی / ۹۶

بهرامی، ابو القاسم (دکتر) / ۵۷۶

بهرامی، عبد الله / ۳۰۸

بهرامی، علی / ۵۳۴

بهرامی، فرج الله (دبیر اعظم) / ۴۷، ۲۸۳، ۳۰۶

بهری بیگ / ۴۲۸

بهرادی، علی / ۷۵۲

بهرل گرد (روستا) / ۲۶۶

بهرول / ۵۵۸

بیابانک / ۴۵۲

بیات (ایل) / ۱۹۶

بیات (بلوک) / ۱۰۷

بیات، کاوه / ۳۱۴

بیات، مرتضی قلی / ۱۳۸

بیان الدوله / ۱۱۷، ۲۹۴

بیان الملک، میرزا علی خان / ۱۱۷، ۲۴۱

بیان الممالک، سلطان یوسف میرزا / ۳

بی بی شهربانو (کوه) / ۲۰۲

بیت الحرام / ۸۹

بیت المقدس / ۱۳۹، ۱۴۷، ۲۳۵

ص: ۷۹۸

بیجار / ۳۲، ۱۳۶، ۲۱۱، ۲۱۲

بیدار (روزنامه) - اقدام

بیداری (روزنامه) / ۵۵۹، ۶۸۰

بیرانوند (طایفه) / ۶۹، ۷۰، ۱۵۶، ۳۲۹، ۳۷۴، ۴۲۲

بیرانوند، شیخ علی خان (امیر عشایر) / ۱۵۸

بیرانوند، مراد خان / ۱۵۸

بیرانوند، منصور خان / ۴۲۲

بیرجند / ۵۳، ۵۴، ۱۶۵، ۲۳۲، ۲۶۶، ۲۸۶، ۵۴۳، ۵۵۰، ۶۱۲، ۶۴۴، ۶۴۷

بیروت / ۶، ۱۹۴، ۵۱۵، ۵۱۶

بیزانس / ۲۸۷

بیستون / ۱۳۶، ۶۸۴

بی طواط / ۵

بیگدلو (طایفه) / ۵۹۱، ۶۲۸

بیگ زاده / ۳۸

بیگ زاده، مجید خان / ۱۹۱

بیگه بیگ (حاکم کردستان) / ۱۵۰

بیلاور / ۱۵۰

بیله سوار / ۱۰۸، ۱۳۲، ۳۴۱، ۶۵۶، ۷۱۹

بیمارستان حضرتی / ۱۱۱

بیمارستان دولتی / ۲۵۳

بیمارستان سهامیه / ۲۱

بیمارستان مسعود / ۲۳۴

بیمارستان نسوان / ۲۵۳

بیمارستان نظامی احمدیه / ۱۱۱

بیمارستان وزیری / ۷۴، ۲۵۳

بین النهرین / ۹، ۱۷، ۸۶، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۳۱، ۱۴۸، ۱۹۹، ۲۳۹، ۲۷۱، ۳۰۴، ۳۳۰، ۳۴۰، ۳۴۲، ۳۶۳، ۳۶۷، ۳۸۲، ۴۰۴، ۴۱۶، ۴۱۸،
۴۲۵، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۹۰، ۵۰۵، ۵۱۷، ۵۲۲، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۵، ۵۴۸، ۵۶۱، ۵۶۳، ۵۶۹، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۸۲، ۵۹۳، ۵۹۵،
۶۰۶، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۴، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۴، ۶۳۶، ۶۴۲، ۶۵۵، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۷، ۶۹۵، ۷۰۱، ۷۱۷، ۷۳۱،
۷۳۴، ۷۴۴، ۷۴۸

بیوک تپه (تپه بزرگ) / ۱۳۶

پ

پاپ / ۱۴۷

پاتریک، فیتز / ۲۸۹

پاچنار / ۳۲۵

پادگان سنگ کاظم / ۲۸۱

پادگان عشق آباد / ۶

پارس (ایران) / ۶۴

پارس، (روزنامه) / ۲۹۷

پارسا، فخر آفاق / ۱۸۴، ۶۵۲

پارسا، فرخ دین / ۱۸۴

پارک اتابک / ۱۴۲، ۱۷۷

پارک امین الدوله / ۱۲، ۲۱۰

پارک ایالتی / ۶۸

پارک زرگنده / ۱۷۷

پارک مختار السلطنه / ۳۲۷

پاریس / ۴، ۲۳، ۴۸، ۶۴، ۶۶، ۸۳، ۱۰۲، ۱۱۱، ۱۳۴، ۱۳۸، ۱۶۲، ۱۷۶، ۲۱۰، ۲۳۶، ۲۴۰، ۲۶۵، ۲۹۲، ۳۴۹، ۳۵۷، ۴۰۰، ۴۱۷،

۴۳۶، ۴۸۲، ۵۰۶، ۵۲۶، ۶۴۶، ۶۷۲

پاشا صالح، علی / ۳۴۴

پاشا خان (یاور) / ۴۶۰، ۵۷۳، ۵۸۵

پاشا خان، سلیمان / ۵۳۸، ۵۸۴، ۶۱۶، ۷۵۱

پاشا خان، کامل / ۵۵۸

پاشویی (طایفه) / ۴۳۵

پاکستان / ۱۶، ۵۷، ۵۴۳

پامنا / ۲۸، ۱۷۳، ۳۷۱، ۴۴۳، ۵۲۱

پتروگراد (سن پترزبورگ) / ۱۸، ۸۳، ۱۱۳، ۳۱۰، ۴۸۸، ۷۱۷

پراودا (جریده) / ۸۳

پرتغال / ۶۹۴

پرتو اعظم / ۴۳

پرچل / ۱۰۷

پرس پولیس / ۳۸۹

پرسش (منطقه) / ۲۹۳

پرشیا (نام قدیم ایران) / ۱۵۶

پرنی، آدلف / ۱۸۶، ۲۴۰، ۳۱۸، ۵۸۲

پروتستان / ۲۹۲

پرورش (روزنامه) / ۵۹۶

پرورش، سید محمد علی / ۵۹۶

پژوتن / ۳۵۸

پژوهش (روزنامه) / ۲۲۰، ۴۴۲، ۴۴۴

پست تهران (روزنامه) / ۷۸

پست چاه (ده) / ۶

پست لورند علی (قصبه) / ۶

پستخوف / ۵۸۷

پسیان، حسین علی / ۳۹۱

پسیان، حمزه (ژنرال) / ۱۶

پسیان، حیدر قلی خان / ۱۵، ۱۶

پسیان، محمد تقی (کلنل) / ۱۴، ۳۳، ۴۶، ۴۹، ۵۴، ۷۲، ۱۳۷، ۲۰۸، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۹۱، ۴۰۱، ۵۴۱، ۵۷۰

پسیان، نجفقلی / ۲۶

پشت ماله (تیره) / ۳۷۴

پشت در (طایفه) / ۵، ۱۹۴، ۱۹۵، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۳۳، ۷۴۴، ۷۴۹، ۷۵۴

پشتکوه / ۳۶، ۱۸۸، ۱۹۸، ۲۵۸، ۲۸۳، ۲۸۹، ۳۵۸، ۴۱۶، ۴۳۷، ۵۰۵، ۵۳۱، ۵۳۵، ۵۷۲، ۶۸۲، ۷۳۰، ۷۳۵، ۷۵۳

پشته (بلوڪ) / ۱۰۷

پشتو (زبان) ۳۵۸

پطر کيڙ / ۲۸۷

ص: ۷۹۹

پترزبورگ - پتروگراد (سن پترزبورگ)

پطرس / ۱۴۸، ۶۲۲، ۶۲۳

پل آبگینه / ۵۰۸

پلاتلو (طایفه) / ۷۱۴

پلکوف / ۱۳

پلیس جنوب / ۴۷، ۱۳۵، ۱۳۶، ۲۳۸، ۲۹۸، ۴۲۵، ۴۸۷، ۷۳۱

پلیس نفت جنوب / ۶۱۳، ۶۱۶، ۷۲۴، ۷۲۹

پنجوین / ۶۰۶

پنس / ۴۳۹

پوپ (کلنل) / ۲۸۲

پوتوپ (ژنرال) / ۹۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۸۰

پورت سعید / ۱۷، ۴۹۰، ۴۹۳

پوررضا (نماینده بوشهر) / ۳۷۳، ۵۵۴، ۵۶۰، ۵۶۲

پورزند، ابو الحسن خان (سرلشکر) / ۲۸۱، ۲۸۳، ۶۸۲

پورشالچی / ۹، ۳۷۱

پوزن / ۵۱۴

پوط (واحد وزن) / ۸۶، ۱۱۷، ۱۲۹، ۱۳۱، ۱۶۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۹، ۳۱۶، ۳۱۴۷، ۳۵۲، ۳۷۴، ۴۸۱، ۵۶۷، ۶۰۱، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۱۲،

۶۵۵

پولادین، محمود خان (نایب سرهنگ) / ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۸، ۴۶۳، ۵۷۳

پولن / ۴۹۸

پولیاکف، ژاک / ۱۱۳

پوند انگلیس / ۲۳، ۳۴، ۲۲۲، ۲۲۸، ۲۴۲، ۵۸۲، ۶۹۹

پهلوی، احمد رضا / ۵۸۰

پهلوی، تاج الملوک (آیرملو) / ۲۶

پهلوی، رضا (رضا خان) / در اکثر صفحات

پهلوی، علیرضا / ۲۶

پهلوی، محمد رضا (شاه) / ۱۸، ۲۶، ۴۳، ۵۴، ۷۸، ۸۳، ۱۱۱، ۱۵۴، ۱۹۳، ۲۰۳، ۲۵۶، ۲۷۵، ۳۱۰، ۳۵۸، ۵۱۶، ۵۷۲، ۵۸۰، ۷۰۸

پهلوی، محمود / ۵۳۴، ۵۳۵

پیچه میرزا / ۱۳۶

پیرا / ۳۶۹، ۶۲۴

پیرایواتلو (طایفه) / ۷۱۴

پیرسن / ۵۱۸، ۵۳۶

پیشکوه (ایل) / ۲۲۸

پیشکوه / ۳۶، ۸۸، ۴۱۶

پیشه وری، سید جعفر / ۱۶۰، ۲۵۸، ۲۸۳

پیکار (روزنامه) / ۶۲، ۲۹۶، ۵۱۶، ۵۱۸، ۵۱۹، ۶۳۴

پیکان (روزنامه) / ۷۱۳، ۷۱۴

پیمان سنتو / ۱۸

پیمان سور / ۳۸۱، ۳۸۳، ۶۰۷

پیمان صلح لوزان / ۶۰۷

پی، یر، امیل / ۱۷

ت. ث

تئاتر (روزنامه) / ۲۴۸

تئاتر انوش (کتاب) / ۲۳۶

تاپر، ریچارد / ۷۵۲، ۷۱۴، ۵۹۱

تاج پروس (نشان) / ۱۱۱

تاج محمد خان (سردار) / ۶۹۸

تاجر اصفهانی، حاج محمد مهدی / ۱۱۱

تاجر بلور فروش، حاج محمد حسین / ۸۶

تاجر کاشانی، حاج محمد ابراهیم / ۱۲۵

تاجر کرمانی، سید علی خان / ۶۹۳

تاجر باشی، حاجی حسن آقا / ۴۴۳

تاجر تبریزی، حاجی میرزا محمد / ۷۱۷

تاجمیری (طایفه) / ۱۰۷

تاردوف. م / ۶۴۵

تارکوف (مسیو) / ۴۵۶

تاریخ ادبیات ایران (کتاب) / ۲۳۶

تاریخ انقلاب ایران (کتاب) / ۹۸

تاریخ ایران (کتاب) / ۹۸

تاریخ حرکت اسلامی در عراق (کتاب) / ۸۷، ۴۸۴

تاریخ ژاندارمری ایران از قدیم ترین ایام تا عصر حاضر (کتاب) / ۷۴

تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در ۲ قرن اخیر (کتاب) / ۲۵۶

تاریخ عمومی قرن هجدهم (کتاب) / ۲۳۶

تاریخ مختصر ایران (کتاب) / ۲۳۶

تاریخ ملل و نحل (کتاب) / ۲۳۶

تاریخچه نادر شاه (کتاب) / ۲۳۶

تازه آباد (محل) / ۲۶۵

تاشکند / ۹۳، ۱۱۴، ۱۵۹، ۱۹۲، ۴۲۴، ۵۱۶، ۵۳۸، ۶۹۷، ۷۰۱

تاگابزدک / ۱۱۳

تامسون، لستر / ۱۸۱، ۱۹۱، ۲۶۸

تایمز (روزنامه) / ۲۳، ۲۴، ۴۶، ۵۱، ۵۲، ۵۸، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۲، ۱۱۷، ۱۲۱، ۱۳۴، ۱۴۰، ۱۴۶، ۱۵۶، ۱۷۶، ۲۰۲

۲۲۲، ۲۲۸، ۳۱۶، ۳۷۱، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۳۳، ۴۵۵، ۴۷۹، ۴۸۸، ۵۰۳، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۶۷، ۵۸۲، ۵۹۶، ۷۵۶

تبریز / ۳، ۴، ۶، ۱۱، ۱۶، ۳۲، ۳۳، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۴۲، ۴۳، ۴۵، ۵۹، ۶۰، ۶۳، ۶۸، ۸۰، ۸۲، ۸۶، ۸۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۱۳

۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۵، ۱۴۷، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۶۱، ۱۶۴، ۱۶۹، ۱۷۴، ۱۸۲، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۸، ۲۰۰

۲۰۳، ۲۰۴، ۲۱۰، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۳۵، ۲۴۲، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۰، ۲۷۲، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۹۲، ۲۹۵، ۳۰۳، ۳۰۵، ۳۰۷، ۳۲۰

۳۵۴، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۶۱، ۳۶۵، ۳۶۸، ۳۷۲، ۳۷۹، ۳۸۲، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۹، ۴۱۳، ۴۳۸، ۴۴۷، ۴۵۰، ۴۵۵، ۴۵۸

۴۶۳، ۴۷۲، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۰۸، ۵۳۲، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۶۱، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۷۱، ۵۷۷، ۵۷۹، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۹۰، ۵۹۳، ۵۹۷، ۶۰۰، ۶۱۹

۶۳۹، ۶۵۰، ۶۵۳، ۶۵۵، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۶، ۶۸۸

۶۹۰، ۶۹۵، ۶۹۷، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۱۶، ۷۱۹، ۷۲۴، ۷۲۶، ۷۲۸، ۷۴۳، ۷۴۹، ۷۵۰

تبریزی، میرهاشم (دوه چی) / ۳۵۸

تجارت خانه طومانیانس / ۶۷، ۶۸، ۱۴۵، ۵۲۱

تجارت خانه لیانازوف / ۴۵۶، ۴۷۴، ۴۹۱، ۵۳۹، ۵۴۴

تجارتی / ۱۰۱

تجدد (روزنامه) / ۸۰، ۹۶

تجدد (فراکسیون) / ۹۶

تجدد، محمد رضا (شیخ العراقین زاده) / ۷۹، ۸۰، ۹۶، ۱۰۷

تجریش / ۱۹، ۵۷۶

تجن / ۵۳۹، ۵۶۰، ۶۱۰

تخت زمرد / ۵۲۲

تخت سلیمان / ۱۳۶

تخت فولاد اصفهان / ۹۱، ۳۶۴

تدین، احمد / ۵۳۷، ۵۴۶

تدین، سید محمد / ۱۹۶، ۲۶۵، ۲۶۶، ۳۴۹، ۴۷۰، ۴۸۷، ۵۰۴، ۵۱۷، ۵۳۷، ۵۴۲، ۵۴۶، ۶۰۹

تراپوزان / ۳۶۳، ۶۸۶

تراکیا (تراس) / ۶۰۷

تراکیه شرقی / ۳۶۲

تربت حیدریه / ۲۹۴، ۵۴۵، ۶۴۰

تربت / ۱۳۲، ۱۶۵، ۶۴۰، ۶۷۲

تربیت (روزنامه) / ۵۹۶

تربیت، محمد علی / ۲۷۲

تربی (طایفه) / ۱۰۷

ترجمه (روزنامه) / ۳۵۷

ترشیزی، یوسف (شمس الافاضل) (شمس کاشمیری) / ۴۹۲

ترک افشار (طایفه) / ۱۳۶

ترکستان / ۶، ۱۴، ۲۷، ۳۴۷، ۳۵۵، ۳۵۸، ۳۶۵، ۴۲۴، ۴۴۳، ۵۰۳، ۶۳۹، ۶۵۰، ۶۷۷

ترکمان، محمد / ۲۱، ۳۱۶

ترکمانچای / ۳۰۵

ترکمن (طایفه) / ۷۶، ۱۴۳، ۱۴۶، ۱۵۷، ۱۷۲، ۳۶۰، ۴۴۷، ۴۷۸، ۴۹۷، ۵۰۱، ۵۷۵، ۶۶۱

ترکمن، موسی خان / ۶۱۰

ترکمن صحرا / ۱۳۱، ۴۶۲، ۴۶۵، ۴۸۳، ۴۹۷، ۵۲۶، ۵۳۳، ۵۴۵، ۶۳۸، ۶۸۵، ۷۴۲

ترکیه عثمانی / ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۴، ۲۲، ۴۳، ۶۳، ۷۴، ۷۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۱۱، ۱۵۶، ۱۸۸، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۱۰، ۲۲۴، ۲۴۰، ۲۶۷، ۲۷۱، ۲۷۳، ۲۸۸، ۲۹۲، ۳۰۱، ۳۰۵، ۳۱۰، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۶، ۳۵۰، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۴، ۳۷۶، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۵، ۳۸۷، ۳۹۰، ۳۹۲، ۳۹۴، ۴۰۱، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۹، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۵، ۴۳۸، ۴۴۴، ۴۴۸، ۴۵۴، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۶۲، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۱، ۵۰۱، ۵۱۰، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۲۷، ۵۳۴، ۵۴۳، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۵۷، ۵۶۱، ۵۶۶، ۵۷۰، ۵۷۵، ۵۷۹، ۵۸۴، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۹۲، ۵۹۵، ۵۹۷، ۵۹۸، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۹، ۶۱۴، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۶، ۶۴۴، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۵۰، ۶۵۳، ۶۶۰، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۹۲، ۶۹۳، ۷۱۲، ۷۱۷، ۷۲۶، ۷۳۱، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۳، ۷۵۶

ترمولان (مسیو) / ۳۳۸، ۴۸۰

تروتسکی / ۷۷، ۱۲۱، ۳۲۳، ۴۶۷، ۴۶۹

تزار روس / ۹۶، ۴۷۳

تعجب کاشانی، میرزا محمد علی (داماد) / ۳۴۴، ۷۱۷

تعلیم و تربیت (روزنامه) / ۲۳۶

تفرش / ۴۲۹

تفرشی، مجید / ۶۳۷

تفرشی، میرزا علی اکبر خان / ۱۵۳

تفلیس / ۲۳، ۳۷، ۶۲، ۷۵، ۷۸، ۸۷، ۱۱۴، ۱۳۳، ۱۳۸، ۱۵۸، ۳۱۰، ۳۳۳، ۴۱۳، ۵۳۲، ۵۷۵، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۶، ۶۶۱، ۶۹۰، ۷۱۷،

۷۲۳، ۷۵۰

تقدم (مجله) / ۷۴۰

تقلا، بشارت / ۶۱۷

تقلا، جبرائیل / ۶۱۷

تقلا، سلیم / ۶۱۷

تقوی، سید نصر الله / ۳۸۵، ۴۵۶، ۴۸۳، ۵۰۴

تقی آقا (سرتیپ) / ۳۰۵

تقی خان نایب اول / ۱۶۰

تقی زاده، سید حسن / ۱۲، ۲۳، ۵۸، ۷۸، ۸۵، ۱۳۳، ۱۸۶، ۲۰۷، ۲۷۰، ۲۹۹، ۳۰۷، ۳۱۶، ۳۴۱، ۴۴۹، ۵۲۲، ۵۲۶، ۵۶۹، ۶۰۵،

۶۱۷، ۶۳۹، ۶۹۳، ۶۹۴، ۷۴۳

تکاب - تیکان تپه

تکاتکین (مسیو) / ۲۸۲

تکامل (فراکسیون) / ۹۶

تکمه داش / ۳۷۶

تکيه اسماعيل يزاز / ۸

تکيه حاج رجبعلی / ۶۲۰

تکيه دولت / ۶۶۱

تکيه مير اکبر شاه / ۳۳۵

تمبرفروش، سيد عبد الرحيم / ۷۴۷

تمپل، ب (سرگرد) / ۱۲۲

تملق (روزنامه) / ۵۱۲

تميجان / ۱۵۰

تنبيه درخشان (روزنامه) / ۶۲

تنکابن / ۷۸، ۱۳۷، ۲۹۹، ۵۱۴، ۶۳۰، ۶۶۷، ۷۲۵، ۷۴۵

تنکابنی، حاج ميرزا / ۳۷۱

تنکابنی، ميرزا محمد طاهر / ۸۹، ۱۰۷، ۴۴۹

تنگ تارسوان / ۳۷۴

تنگستان / ۱۳۶، ۲۷۶، ۲۷۷، ۳۸۸

تهديد / ۲۰۲

ص: ۸۰۱

تهران مصور (روزنامه) / ۵۷

تهران / در اکثر صفحات

تهرانی، حاج عبد الحسین / ۵۸۰

تهرانی، سید جلال الدین / ۱۹۳

تهرانی، شیخ هادی / ۷۲۶

تهرانی زاده، م. ی / ۳۷۲

توتون فروش / ۴۹۶

توجه (ده) / ۶

تورات / ۳۹۴

تورنه / ۱۰۹

توفیق پاشا / ۲۲

توکیو / ۶۴

تولم / ۲۰۴

تولوزان (دکتر) / ۲۹۲

تومان خان / ۷۰۸، ۷۰۰، ۵۳۹

تومانیا نس / ۶۳۶

تومسون (ژنرال) / ۷۵۰

تون / ۲۱۲

تویسرکان / ۸، ۲۴۶، ۳۱۳، ۳۳۰، ۴۳۷، ۶۲۵، ۶۲۶

تیاتر (روزنامه) / ۲۴۸

تیسفون / ۱۲۱

تیفوئید (بیماری) / ۶۱۴

تیفوس (بیماری) / ۳۲، ۶۱۴

تیکان تپه / ۱۳۵، ۱۳۶

تیگرانف / ۱۳۲

تیمور آقا / ۵۶۷

تیمور تاش، عبد الحسین (سردار معظم خراسانی) / ۲، ۱۶، ۲۸، ۲۹، ۳۷، ۵۱، ۶۳، ۲۷۴، ۳۴۳، ۳۶۸، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۴۵، ۴۷۲، ۵۳۳، ۵۸۶، ۵۹۳، ۵۹۵، ۶۰۳، ۶۲۴، ۶۴۹، ۷۱۷، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۴۲

تیمور خان / ۳۰۶

تیمورزاده، مصطفی / ۳۸، ۴۳

تیمور شاه / ۵۰۸

ثقه الاسلام / ۳۸۰

ثقه السلطنه / ۲۱۹، ۵۸۷

ثمری، علی محمد (دکتر) / ۵۷۶

ج

جایلق / ۱۰۶، ۱۰۷، ۲۰۷، ۲۱۱، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۵۳، ۲۶۱، ۲۹۳، ۳۰۰، ۳۶۱، ۷۰۳، ۷۰۴

جاجرم / ۳۹۶

جاف، شیخ محمود / ۶۵۳

جامعه اسلامیہ / ۴۸

جامعه ملل / ۲۴۰، ۳۳۰، ۳۸۱، ۴۴۴، ۵۶۹

جاوری (ایل) / ۹۹

جباری (ایل) / ۱۹۶

جبرئیل / ۳۵۸

جبهه ملی / ۵۷، ۶۴، ۲۶۷، ۶۹۴

جده / ۳۸۱

جرج (مسیو) / ۳۰۷، ۵۰۵

جزایری، عبد الرحیم / ۴۱۰

جزیره ابو موسی / ۶۱۵

جزیره قشم / ۶۴۸، ۷۰۹، ۷۵۰

جزیره لارک / ۷۵۰

جزیره هرمز / ۷۵۰

جزیره هنگام / ۵۴۴، ۶۷۳، ۶۷۴

جزیره العرب / ۶۲۳

جعفربای (دهستان) / ۳۶۹

جعفربایی (ایل) / ۱۵، ۲۹، ۶۱، ۷۵، ۷۶، ۱۳۱، ۱۴۶، ۱۵۷، ۱۶۷، ۲۸۲، ۳۲۲، ۳۶۰، ۴۱۰، ۴۹۰، ۵۴۷، ۵۵۵، ۵۷۵، ۶۵۷، ۶۸۸

جعفر خان / ۵۳۹

جعفر سلطان / ۳۰۵

جعفر قلی آقا (سرتیپ) / ۳۰۱

جعفرلو (طایفه) / ۷۱۴

جعفری ولدانی، اصغر / ۲۷۳

جغتای / ۳۹۶

جلاء السلطنه / ۳۲۳، ۳۳۸، ۳۴۰، ۳۴۹

جلال الملک (شاهزاده) / ۷۲

جلالی (ایل) / ۴۳۵، ۵۹۳، ۶۶۴، ۶۸۸، ۶۹۵

جلالی، خالد آقا / ۴۳۵

جلدیان / ۵۶۱

جلفا / ۱۱۳، ۱۵۲، ۲۷۲، ۳۶۵، ۳۶۸، ۳۸۰، ۴۱۳، ۴۸۶، ۶۰۱، ۶۱۹، ۶۳۶، ۶۸۳، ۶۸۸

جلفای اصفهان / ۲۴۲، ۴۴۷

جلفای روس / ۲۷۴، ۵۵۸

جلوه، میرزا ابو الحسن / ۳۶۴، ۷۰۸

جلیل الملک / ۱۳۷، ۳۶۶، ۳۹۲، ۶۹۱، ۷۴۷

جلیل وند، حسن خان / ۶۱۸، ۶۲۲، ۶۴۵، ۶۶۴، ۶۸۸

جلیلی، سید کاظم / ۲۶۶

جم، محمود / ۵۴، ۱۵۳، ۱۵۴، ۲۰۲، ۳۰۵، ۴۴۵، ۶۹۴، ۷۴۲

جمال الدین واعظ / ۴۴۹

جمال وند (طایفه) / ۱۰۷

جمشید (پسر اردشیر جی) / ۵۹۵

جمشیدی (طایفه) / ۵۰۱

جمعه خان (سردار) / ۶۹۸

جمعیت احرار اسلامی / ۷۰۳، ۷۰۴

جمعیت اسلامیہ واحدہ / ۶۶۹

جمعیت جامعہ اسلامیہ / ۷۱۲

جمعیت شیر و خورشید سرخ / ۱۱۰، ۱۱۱، ۲۱۰، ۳۰۵، ۳۷۶، ۵۵۲، ۶۳۹، ۶۴۰

جمعیت علمیہ اتحاد اسلام / ۷۲۵

جمعیت فدائیان اسلام / ۱۸

جمعیت معارف پرور ایران / ۵۵۸

جمعیت نسوان وطن خواه ایران / ۶۵۱، ۶۵۲

جمعیت یهودیان ایران / ۲۹۲

جمهوری آذربایجان / ۲۶، ۳۶۵، ۴۲۶، ۴۵۱، ۷۵۰

جمهوری لتونی / ۴۱۸

جنبش جنگل / ۱۲۱، ۳۹۹

جنبش گیلان / ۲۳۰

جنبش مشروطه گیلان / ۵۳۶

جنت (روزنامه) / ۵۰۴

جندق / ۴۵۲، ۵۲۹

جنده بی (طایفه) / ۴۳۵

جنس (مستر) / ۷۲۹، ۷۳۰

جنگ جهانی اول / ۶، ۸، ۱۴، ۲۲، ۴۴، ۴۸، ۵۴، ۷۸، ۹۲، ۱۲۱، ۱۳۳، ۱۴۰، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۷۶، ۱۸۸، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۰۲، ۲۱۰، ۲۲۲، ۲۴۹، ۲۵۶، ۲۷۳، ۲۷۷، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۹۶، ۳۱۴، ۳۱۶، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۶، ۳۸۱، ۴۰۱، ۴۴۱، ۴۴۴، ۵۱۴، ۵۳۶، ۵۵۲، ۶۰۷، ۶۱۴، ۶۲۸، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۷۵، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۵، ۶۹۹، ۷۱۷، ۷۵۰

جنگ جهانی دوم / ۱۵۱، ۱۵۴، ۲۵۰، ۲۸۳، ۴۶۹

جنگ غوریان / ۵۶

جواد خان / ۵۹۱

جواهر خانم / ۲۸۸

جور (ایل) / ۱۳۲

جوروغلو (ایل) / ۷۵۲

جوشقان / ۱۰۶، ۱۶۷، ۱۸۰، ۱۸۹، ۱۹۲، ۱۹۵، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۴۷

جوشی رشی (طایفه) / ۱۵۰

جوین / ۵۴۳

جهان زنان (نشریه) / ۱۸۴

جهانبانی، امان الله / ۱۵، ۱۵۷، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۹۲، ۲۰۰، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۷، ۲۴۲، ۲۷۰، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۶، ۲۸۸، ۲۹۰، ۲۹۴، ۳۰۱، ۳۰۷، ۳۲۰، ۳۳۵، ۳۵۶، ۳۶۱، ۴۰۴، ۴۷۸، ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۸۵، ۵۷۵، ۶۱۱

جهان خانلو (طایفه) / ۶۲۸

جهانشاه خان / ۱۶۰

جهانگیر (کمیته) / ۴۵۵

جهانگیری (مستعان الملک) / ۴۵۵

جهرم / ۴۸، ۵۸۰، ۷۴۳

جهند خان (سردار) / ۶۹۸

جهیل (سردار) / ۶۹۸

جیرفت / ۴۸۲، ۶۶۱، ۷۰۲

چ

چابهار / ۲۳۸

چاپ خانه برادران باقرزاده / ۶۲۸

چاپ خانه بوسفور / ۶۴۸، ۷۵۲

چاپ خانه روشنایی / ۶۴۷

چاپ خانه روشنایی / ۶۴۷، ۷۱۴

چاپ خانه سیروس / ۵۸۷

چارتیرین (د) / ۶

چال میدان (محلہ) / ۶۵، ۱۰۱، ۴۰۶، ۴۴۲

چالان چولان / ۱۵۴

چاہ کوتاہی، شیخ حسین خان (سالار اسلام) / ۲۷۷، ۳۸۸، ۵۹۳

چرچیل، وینستون / ۲۷۳

چقاخور / ۲۷۹

چکا (آبچکا) (سازمان) / ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸

چک اسلاو کی / ۱۱

چکشتر (منطقہ) / ۱۷۲، ۴۴۷

چگینی کش (قلعہ و تنگہ) / ۲۰۰

چلبی ابو التمن، محمد جعفر / ۳۹۲

چلبیانلو (طایفہ) / ۵۵، ۵۶، ۸۶، ۵۹۱

چلبیانلو، سردار نصرت / ۶۲۸

چمخالہ / ۱۶۴

چمن سلطان / ۱۰۷

چمیل آباد / ۱۳۸

چناقچی / ۵۶۵

چند گانلو (طایفہ) / ۴۳۴

چنگیز خان / ۲۳۶

چواری (ایل) / ۳۷۴

چوپازوند (طایفه) / ۱۰۷

چوق رود (روستا) / ۳۸۵

چهارپاره / ۶۰۱

چهار دانگه / ۹۲، ۱۰۷

چهار دولی (الوار) / ۱۳۶

چهار لنگ / ۳۶، ۱۰۷

چهار محال / ۴۱۳

چهار باغ (خیابان) / ۴۱۰

چهاربری (طایفه) / ۱۰۷

چهارپاره / ۶۰۱

چهار دولی، بهاء السلطنه / ۵۰

چهار راهی (ایل) / ۲۶۷

چهار راهی / ۲۶۶، ۴۹۶

چهره نما (روزنامه مصور) / ۵۵۱، ۵۵۲

چهریق (قلعه) / ۳۸، ۱۰۰، ۲۸۱، ۲۸۳، ۲۸۸، ۲۹۰، ۲۹۵، ۳۰۸، ۳۲۰، ۳۲۹، ۴۲۶، ۶۵۰، ۶۷۱، ۶۸۲

چهل چشمه / ۲۷۹

چهل ستون / ۳۲۷، ۳۳۹

چهل قپان (روستا) / ۷۱

چيچرين / ۸۶، ۶۲۰

چيڪ (كنسول انگليس) / ۶۰۴

ح

حائري يزدي، شيخ عبد الكريم (آيت الله) / ۲۱، ۲۲، ۱۰۰، ۵۰۴

ص: ۸۰۳

۶۱۴، ۷۰۸، ۷۰۸

حائری، سید محمد / ۲۳۰

حائری، میرزا سید علی / ۲۶۶

حائری، هادی / ۲۷

حائری زاده، سید ابو الحسن / ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۳۷۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۸۷، ۵۴۲، ۵۶۸، ۷۴۷

حائری زاده، مهدی / ۴۳۵ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ / ۸۰۳ ح ..... ص : ۸۰۲

تم خان / ۵۹۱

حاج ابو الحسن معمار / ۴۳۴

حاج احتشام نظام / ۲۰۲

حاج احمد / ۳۲۶، ۶۳۶

حاج اسماعیل قهوه چی / ۳۲۷

حاج آقا احمد / ۷۰۴

حاج آقا اسماعیل / ۷۵۴

حاج آقا بزرگ رشتی / ۴۸۹

حاج آقا حسین / ۷۵۴

حاج آقا شهاب / ۷۰۴

حاج آقا علی / ۷۰۴

حاج آقا فیض / ۷۰۴

حاج آقا میرزا / ۷۰۴

حاج امين الضرب / ١٧٣، ١٧٨، ١٩٩، ٤٦٨، ٤٩٦

حاج ايل خانى / ٣٨

حاج رئيس / ٦٤٢

حاج ربيع تاجر / ٤٠٦

حاج شعبان على / ٨٢، ٨٦، ٨٧

حاج شفيح محمد حسين / ٧٣٣

حاج شفيح / ١٧٨

حاج شمس العلماء / ٣٨٥

حاج شيخ اسد الله / ٧٩

حاج شيخ آيت الله زاده رشتى / ٧٠٥

حاج شيخ حسين / ٣٦٠، ٥٦٤

حاج شيخ محمد (ابن الشيخ) / ٤٣٥

حاج صدر الدوله / ٤٣٥

حاج عباسقلى خان / ١٦٨

حاج عليلو (طايفه) / ٤٤، ٥٩١

حاج عليلو، ضرغام (سردار عشاير) / ٤٣، ٤٤، ٥٩١

حاج عميد الملك / ١٨٠

حاج فخر الملك / ٥٨٧

حاج محمد حسين تاجر / ٧٠٤

حاج محمد هاشم / ٧٢٤

حاج میرزا مرتضی / ۲۵۵

حاج میرزا حسین، حاج میرزا خلیل تهرانی / ۵۶

حاج میرزا عبد الوهاب / ۷۵۴

حاج ناظم / ۴۳

حاج احمد / ۷۳۰

حاج باقر صراف (کوچه) / ۷۵۲

حاجب الدوله، قهرمان خان / ۲۱۸

حاج خواجه لو / ۵۹۱

حاج شیخ عبد الحمید (عرفان) / ۷۲۸

حاج فرج (طایفه) / ۵۹۱

حاجی افتخار / ۷۴۷

حاجی آقا علی / ۷۴۷

حاجی آقا محمد مهدی / ۴۳۹

حاجی آقا ناصر / ۴۸۹

حاجی آقای شیرازی / ۷۴۷

حاجی امین دیوان / ۶۳

حاجی ایل خانی / ۲۸۰

حاجی تر خان (منطقه) / ۶۶۸، ۷۱۶

حاجی حشمت لشکر سمنانی / ۱۱۱

حاجی خواجه لو (حاجی خوجالو «طایفه») / ۵۹۰، ۵۹۱، ۷۱۴

حاجی سیاح، حمید خان / ۴۳۲

حاجی سید صالح / ۳۰۴

حاجی سیف الشریعہ / ۱۱۸

حاجی شیخ حبیب اللہ / ۶۹۰

حاجی شیخ محمد امام / ۶۹۰

حاجی شیخ علی / ۶۹۰

حاجی عثمان / ۴۳۴

حاجی علی خان / ۵۶

حاجی علیلو (طایفہ) / ۵۶

حاجی قاضی تهرانی / ۳۷۲

حاجی محمد حسین / ۲۹

حاجی محمد علی آقا / ۳۲۰

حاجی میرزا حسن خان / ۵۳۵

حاجی میرزا موسی خان / ۴۶۸، ۳۶۳

حاجی میرزا یحیی / ۷۳۹

حاجی میرزا علی / ۷۳۹

حاجی ناظم / ۴۳، ۲۵۰

حاجی نصیر خانی، احمد خان / ۱۰۵

حاجی آباد / ۲۸۹

حاجی کازیلو (طایفہ) / ۵۹۱

حاجيلو (طايفه) / ٥٩١

حافظ الصحه، ميرزا على اكبر / ١٢١

حافظيه / ١٦

حاکميت مليه (روزنامه ترک) / ٥٧١

حامد الدوله / ٤١٧، ٤٥٧، ٦٧٣، ٧٥٠

حيشه / ٥٧

حبل المتين (روزنامه) / ٤٠، ١٨٠، ٢٨٣، ٢٩٦، ٥٦٣

حبله رود / ٤١٠

حبيب الله (مترجم) / ٥٦٣

حبيب الله خان (دکتر) / ٤٨٦

حبيب الله خان آل رضا (هويدا) / ٤٠١، ٥١٦

حجاز (عربستان) / ٩، ٢٧٣، ٣٣٠، ٣٦٨، ٥١٦، ٦٧٠

حجت، سید عبد الحسین / ۴۸۳

حزب اتفاق / ۴۵۵

حزب اجتماعیون / ۷۴۷، ۵۳۶، ۵۳۴

حزب احرار / ۲۵۸

حزب تجدد / ۹۶

حزب ترقی / ۴۵۵

حزب توده / ۴۱۸، ۲۵۸، ۲۰۳، ۱۶۰

حزب خلق (خلق فرقه سی) / ۳۸۳

حزب دمکرات آذربایجان / ۲۵۸

حزب دمکرات ایران / ۷۲۸، ۵۱۹، ۲۶۶، ۱۹۳، ۱۵۴، ۲۸

حزب دمکرات سندج / ۷۲۸

حزب دمکرات فارس / ۵۵۲، ۲۹۹، ۲۵۶، ۱۹۳

حزب دمکرات / ۲۶۶

حزب سوسیال دمکرات / ۵۳۴

حزب سوسیالیست اونیفیه (اجتماعیون) / ۵۳۴

حزب عامیون / ۶۴

حزب کمونیست آذربایجان / ۵۸۷

حزب کمونیست ایران / ۵۰۵

حزب کمونیست باکو / ۵۳۱

حزب کمونیست / ۸۳، ۱۲۱، ۳۱۲، ۵۰۵، ۵۳۱

حزب مساوات / ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۵

حزب ملیون / ۱۶

حزب نجات العراق / ۲۵۸

حسام الاسلام / ۷۰۴، ۷۴۷

حسام الدوله / ۷۳۳

حسن آباد (اردستان) / ۴۶۲

حسن آباد (اصفهان) / ۹۱

حسن آباد (تهران) / ۱۳۴، ۳۲۰

حسن آباد (قم) / ۹۳

حسن بیگ / ۲۱۰

حسن خان والی / ۴۱۶

حسن خانلو / ۷۲۸

حسن لو (طایفه) / ۴۱۹

حسن آباد / ۴

حسن آقای سرهنگ / ۴۷۸

حسن علی / ۱۱۷

حسن قلی (منطقه) / ۵۴۲، ۵۶۲، ۵۷۴، ۶۱۰، ۷۰۱

حسن لو، علی / ۱۳۲

حسن ون، محمد علی خان / ۱۹۸

حسن وند (طایفه) / ۱۴۳، ۲۲۸

حسین آقا معین نایب / ۳۸۵

حسین حاجیلو (طایفه) / ۵۹۱

حسین خان / ۵۳۹

حسین قلی (حاکم قصر شیرین) / ۳۲۳

حسین قلی خان (حاکم دامغان) / ۱۵۷، ۷۰۳

حسین کلو (طایفه) / ۵۶

حسین آباد / ۳۶

حسین اف میلانی، مهدی یوسف / ۶۵۰

حسین خان میرپنج / ۵۸۹

حسین زاده / ۳۲۶

حسینعلی (شرور) / ۳۸۰

حسینعلی / ۶۷۱، ۷۱۵

حسینقلی خان (سرهنگ) / ۶۶۱، ۶۶۳، ۷۰۱، ۷۴۱

حسینقلی / ۵۳۳

حسینی صفوی، شکر الله / ۵۸۷

حسینی، آقا سید نور الدین حسینی (آقانور) / ۶۹۹

حسینی، صدر الدین / ۷۱

حسینیه قزاق خانه / ۳۴۳

حشمت لشکر، حسین خان / ۱۱۱

حشمت الدوله، عبد الله ميرزا / ۷۰۴

حشمت السلطنه (كار گزار) / ۳۶۳

حشمت السلطنه، صالح خان / ۵۶۰، ۵۶۱

حشمت الملك، امير علم خان / ۵۴

حشمت الممالك / ۹۴، ۶۰۱

حصار (روستا) / ۲۴۸

حضرت ابو الفضل (ع) / ۱۵۸، ۱۶۴، ۱۷۷، ۲۰۹، ۲۱۴، ۴۸۹

حضرت عبد العظيم (ع) / ۳۳، ۳۴، ۴۶، ۵۲، ۱۰۵، ۱۷۲، ۱۹۷، ۲۲۸، ۳۷۲، ۳۸۸، ۳۹۰، ۳۹۴، ۴۳۳، ۵۲۳، ۵۴۱

حضرت على (ع) / ۲۱۴، ۲۶۲، ۲۹۰، ۵۶۳، ۷۱۱، ۷۱۲

حضرت فاطمه (س) / ۶۳۰، ۶۶۵

حضرت محمد (ص) / ۳۶۱، ۴۷۲

حضرت معصومه (س) / ۲۱، ۲۲، ۴۱۲، ۴۷۱، ۵۵۴

حضرت موسى (ع) / ۱۹۰، ۳۹۴

حضرت تقلى خان / ۵۹۱

حظيره القدس / ۷۰۸

حقيقت (روزنامه) / ۳۴، ۴۰، ۴۶، ۶۷، ۹۴، ۹۹، ۱۹۶، ۲۰۱، ۳۲۸، ۳۲۹، ۵۱۱

حكمت، رضا (سردار فاخر) / ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۳۵، ۴۶۵، ۷۴۲، ۷۴۷

حكمت، على اصغر / ۲۷، ۱۹۳، ۴۳۵

حكيم باشى، ميرزا ابو الحسن / ۱۱

حكيم، آقا سيد على نقى / ۷۲۵

حكيم الدوله / ٤٣

حكيم الملك، ميرزا محمود خان / ١٢

حكيم الملك، ميرزا ابراهيم خان / ١٠، ١١، ١٢، ٢١، ٤٧، ٨٥، ٢١٠، ٢٣٧، ٢٤٧، ٢٧٠، ٣٥٨، ٤٢٧، ٥٠٤، ٦٩٤

حكيمى، ابو الحسن / ٦٤، ٣٠٥

حلمى افندى، ابراهيم / ٥٣٠، ٦١٧

حمام گلشن / ٤٤٢

حماميان / ٣٨، ٤٢

حمزه آقا / ١٣٢

حمزه لو (بلوڪ) / ١٠٧

ص: ۸۰۵

حمیدبیک / ۶۴۵

حوزه علمیه اصفهان / ۵۴، ۹۱، ۲۴۸، ۲۵۶، ۴۱۰

حوزه علمیه تهران / ۵۳۶

حوزه علمیه دامغان / ۳۷۲

حوزه علمیه قم / ۲۱، ۲۲، ۶۱۴

حوزه علمیه کربلا / ۸۰

حوزه علمیه مشهد / ۷۰۶

حوزه علمیه نجف / ۴۰۷

حیات (روزنامه) / ۳۷۱، ۳۷۲، ۴۰۱

حیات ایران (نشریه) / ۲۲۰

حیات جاوید (روزنامه) / ۳۴، ۳۷۲، ۴۰۱

حیات، شیخ محمد حسین / ۶۰۴

حیات داوود، حیدر خان / ۶۰۷

حیدر (از اشعار) / ۲۷۹

حیدرآباد دکن / ۴۴۴

حیدرآنلو (ایل) / ۶۸۸

حیدر خان زند / ۶۸۷، ۶۹۵، ۶۹۶، ۷۱۵، ۷۳۲، ۷۳۶

حیدرقلی خان / ۱۴، ۱۶، ۲۶، ۲۹، ۶۹، ۱۶۷، ۱۸۵، ۱۸۹، ۱۹۵، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۴۶، ۲۵۲، ۲۵۷، ۲۶۰، ۲۶۳

۲۷۴، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۹۳، ۲۹۸، ۵۸۲، ۶۱۲، ۷۲۵

حیدریہ (روستا) / ۶۳۶

حیفا / ۵۷۰، ۳۸۰

حییم، شموئیل (حایم) / ۱۴۳، ۱۶۹، ۱۷۶، ۲۲۰

خ

خاتون آبادی، آقا محمد باقر / ۴۱۰

خادم الشریعہ، علی اکبر / ۳۰۴

خاران (ایالت) / ۶۹۸

خازن خلوت، کلبعلی خان / ۲۸

خاش / ۵۴۲، ۶۴۴، ۶۵۴، ۶۹۸، ۶۹۹

خالصی، شیخ محمد مہدی (آیت اللہ) / ۲۷۳، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۸۰، ۳۸۸، ۳۹۰، ۳۹۲، ۳۹۴، ۳۹۶، ۴۲۹، ۴۳۳، ۴۶۰، ۴۸۳، ۴۸۴، ۵۳۰، ۶۲۸

خالو قربان (سالار ظفر) / ۱۲۱، ۱۳۲، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۹۱، ۳۱۳، ۷۱۶، ۷۵۳

خامہ ای، انور / ۵۷۲

خامہ ای، محمد جعفر / ۴۹۶

خان دیزج / ۱۹۸، ۲۲۷

خان محمد / ۶۹۸

خانقین / ۱۹۳، ۳۱۴، ۳۲۳، ۳۵۷، ۳۷۶، ۳۸۰، ۵۷۳، ۶۱۲

خانلر میرزا / ۴۳۷

خاور (روزنامہ) / ۷۴۰

خاورمیانہ / ۹، ۲۷۳، ۳۸۱

خبر (روزنامه) / ۲۹۹

خبرگزاری آسوشیتدپرس / ۵۰۶

خبرگزاری روستا (۱۹۵ / rosta)

خبرگزاری رویتر / ۴۶، ۵۱، ۵۲، ۱۲۱، ۱۶۹، ۴۴۴، ۵۰۵، ۵۰۶

خبیر حضور / ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۵۷، ۶۸۵

خبیر السلطنه / ۲۴۹، ۳۱۵، ۳۶۴، ۳۹۶

خداآفرین / ۵۶۵، ۶۱۹

خداداد خان (سردار) / ۵۵، ۶۳، ۶۴

خدایار خان امیر لشکر / ۲۴۱، ۲۵۶، ۳۱۶، ۴۰۸، ۵۳۵، ۵۴۸

خدایاری، سلطان آقا خان / ۲۶۰

خدایی خان / ۱۴۳

خدروند (طایفه) / ۱۰۷

خراسان (روزنامه) / ۷۲، ۲۱۲، ۲۲۰، ۲۴۰

خراسان / ۳، ۴، ۶، ۱۳، ۱۴، ۲۷، ۴۶، ۵۴، ۵۶، ۶۰، ۶۹، ۷۲، ۷۴، ۸۰، ۹۳، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۴۴، ۱۴۹، ۱۵۴، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۹،
۱۸۳، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۱۲، ۲۲۳، ۲۲۶، ۲۳۹، ۲۵۵، ۲۶۶، ۲۸۶، ۲۹۴، ۳۲۸، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۶۴، ۳۸۳، ۳۸۸، ۳۹۹، ۴۳۲،
۴۴۲، ۴۶۰، ۴۶۳، ۴۸۷، ۴۹۱، ۴۹۶، ۵۰۲، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۳۹، ۵۴۱، ۵۴۵، ۵۵۰، ۵۵۷، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۸۰، ۶۳۹، ۶۶۵، ۷۰۵، ۷۱۶،
۷۱۷، ۷۳۵

خراسانی، حاج سید محمد جواد (جارچی) / ۹۱

خراسانی، محمد رضا / ۹۰، ۹۱، ۱۵۷

خراسانی، ملاهاشم / ۳۶۴

خراسانی، میرزا حبیب / ۲۸

خراط، عبد الحسين / ۵۱۳

خراط، محمد علی / ۵۱۳

خررود / ۱۳۸

خرقانی، سید اسد الله / ۴۰۶، ۴۰۷

خرم آباد تنکابن / ۱۹۹، ۲۴۴

خرم بید / ۴۳۱

خرم آباد / ۵، ۱۷، ۶۹، ۱۴۳، ۱۵۳، ۱۶۲، ۱۹۹، ۲۸۳، ۶۵۴، ۶۶۷، ۷۱۶، ۷۲۷

خرمشهر / ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۷۳، ۲۸۹، ۳۸۷، ۴۸۷، ۵۱۷، ۷۱۵

خروب، شیخ محمد / ۵۰۳

خروسلو (منطقه) / ۷۱۴

خزاعی، حسین (امیر لشکر) / ۵۲۱، ۵۳۹، ۵۶۸، ۵۷۰، ۶۹۷، ۷۰۰، ۷۰۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۴۴

خزل / ۱۷۶

خسرو انوشیروان / ۵۱۲

خسرو پناه / ۶۵۲

خسرو خان / ۴۱۹

خسروی، محمد باقر میرزا (شاهزاده) / ۲۳۶

خشاب (مفتش بانک استقراضی ایران) / ۸۰، ۱۸۶، ۲۷۲، ۳۲۶، ۴۰۹، ۴۵۶، ۴۹۱

خضر سلطان / ۵۶

خلجستان / ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۷۱

خلخال / ۳، ۵۶، ۳۱۷، ۴۴۹، ۷۰۶، ۷۱۵، ۷۲۰، ۷۳۰، ۷۳۲، ۷۴۹

خلعتبری، میرزا شکر الله (نامه نگار) / ۳۵۸

خلق (روزنامه) / ۱۳۳

ص: ۸۰۶

خلکانی (ایل) / ۶۶۲

خلیج حسن قلی / ۴۶۲، ۵۷۵

خلیج فارس / ۱۶، ۷۸، ۹۵، ۱۲۲، ۱۵۱، ۲۴۷، ۲۴۹، ۲۶۰، ۲۸۹، ۳۵۶، ۳۸۹، ۴۵۴، ۴۵۹، ۵۱۲، ۵۶۹، ۵۷۷، ۵۸۳، ۶۶۴، ۶۸۱، ۶۸۸، ۶۹۷، ۷۴۳

خلیج گرگان / ۳۶۹

خلیفه اسحق (خلیفه خدابخش) / ۱۳۹، ۱۴۷، ۲۳۵

خلیکانلو (طایفه) / ۴۳۴، ۴۳۵

خلیل خان / ۶۱۳

خلیلی (طایفه) / ۴۳۵

خلیلی، عباس / ۵۶، ۵۷، ۹۰، ۱۰۴، ۱۰۸، ۵۳۰

خمام / ۲۰۴

خمان (طایفه) / ۶۱۲

خمسه / ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۸۳، ۲۸۳، ۵۱۵، ۶۳۹، ۶۴۵، ۶۵۵، ۶۸۷، ۶۹۵، ۶۹۶، ۷۱۵، ۷۲۸، ۷۳۲، ۷۳۶

خمین / ۱۵۸، ۱۶۸، ۲۰۸، ۲۴۳، ۳۶۱، ۴۷۱

خمینی، روح الله (امام) / ۴۳۵، ۷۰۸

خنده (روزنامه) / ۱۸۶، ۲۲۰، ۳۲۸

خواجه (طایفه) / ۲۹۱

خواجه شکر الله خان / ۲۶۱

خواجه نصیر طوسی / ۴۱۰

خواجه نفس / ۱۱۵، ۳۶۸، ۳۶۹، ۷۴۳

خواجه (پل) / ۴۱۱، ۴۱۲

خوار (گرمسار کنونی) / ۵۵، ۷۹، ۱۹۹، ۲۳۷، ۲۵۵، ۳۶۶، ۴۰۰، ۴۰۸، ۴۱۰، ۶۴۸

خواف / ۱۹۲

خوانسار / ۱۶۷، ۱۷۴، ۲۰۸، ۲۲۳، ۲۵۳، ۳۱۰، ۴۷۱، ۵۱۳، ۷۰۴

خوانساری، سید احمد (آیت الله) / ۷۰۸

خوجا حاجیلو (ایل) / ۵۹۱

خورشید (مجله) / ۲۲۰

خورشید خانم / ۶۹۷

خورگامی، شیخ ابو القاسم / ۳۸۷

خورموسی / ۱۷

خورنه (خوآرنه) / ۴۱۰

خوزستان / ۵، ۱۴، ۱۶، ۶۱، ۶۴، ۶۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۲۰۲، ۲۲۵، ۲۳۲، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۵، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۷۰، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۳، ۲۸۹، ۲۹۳، ۳۰۱، ۳۲۳، ۳۳۸، ۳۴۴، ۳۵۱، ۴۱۶، ۴۲۳، ۴۸۰، ۴۸۳، ۴۸۷، ۵۷۴، ۶۲۵، ۶۸۲، ۶۹۱، ۷۳۵، ۷۳۶

خوشتاریا (امتیازنامه) / ۱۹، ۲۰، ۲۵، ۳۰۷، ۳۱۹، ۶۵۹

خوشناو (قبیله) / ۳۷۶

خونخوره / ۴۳۱

خوی / ۳۶، ۶۶، ۱۵۲، ۱۶۵، ۱۸۸، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۲۷، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۶، ۳۰۶، ۳۴۱، ۳۵۴، ۴۲۸، ۴۳۸، ۴۴۳، ۵۴۸، ۵۵۸، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۹۸، ۶۱۹، ۶۳۳، ۶۳۶، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲

خوبی (امام جمعه) / ۹۴، ۵۶۶

خوبی آجودان باشی، حسن علی خان / ۴۳۷

خوبی / ۲۰۷

خوبی، شیخ محمد امین / ۴۷۰

خیابان استانبول / ۴۰۷، ۵۸۵

خیابان البمارل / ۱۵۶

خیابان امیر بهادر / ۴۸، ۷۱۲

خیابان باب همایون / ۵۰

خیابان باغ شاه / ۵۵۶

خیابان چراغ برق / ۳۱، ۳۲، ۴۳۴

خیابان ری / ۵۴۱

خیابان سعدی / ۱۷۴، ۴۰۷

خیابان شاه آباد / ۴۴۴

خیابان علاء الدوله / ۳۰۲، ۶۴۸

خیابان علیا / ۷۰۸

خیابان گمرک / ۱۸۰

خیابان لاله زار / ۳۵۲، ۳۷۱، ۴۲۴، ۷۵۲

خیابان ماشین / ۱۷۳، ۱۷۴، ۲۱۳

خیابان ملت / ۱۷۴

خیابان منوچهری / ۴۰۷

خیابان نادری / ۵۲۲

خیابان ناصر خسرو (تهران) / ۲۷۱

خیابان ناصری (تهران) / ۳۱۳، ۵۵۶

خیابان ناصریه (تهران) / ۱۸۴، ۳۵۲، ۷۱۲

خیابان یخچال صغیرها / ۶۲۰

خیابانی، شیخ محمد / ۳۳، ۴۹، ۲۲۲

خیام (شاعر) / ۱۲۶

خیاو (قصبه) / ۵۹۱

خیرآباد / ۶، ۵۵

خیر الله خان / ۱۴۷

د

دادسرای تهران / ۲۶۶

دادور، مهدی (وثوق السلطنه) / ۲۲۶

داراب خان (ایل بیگی) / ۴۸

دار الانشای بانک ملی ایران / ۱۶

دار الفنون دولتی تبریز / ۴۳

دار الفنون مسکو / ۷۱۷

دار الفنون مظفری (تبریز) / ۱۱

دار الفنون / ۱۱، ۴۳، ۶۳، ۷۸، ۱۰۱، ۱۳۸، ۲۶۶، ۲۹۷، ۳۱۷، ۳۵۸، ۳۹۷، ۴۲۵، ۴۵۸، ۵۲۱، ۵۴۵، ۵۶۶، ۵۷۶، ۶۳۹، ۷۴۳

دار المعلمین / ۱۲، ۵۲۲

داردافل (تنگه) / ۱۲۱، ۳۵۸، ۳۶۲، ۶۰۷

داز (طایفه) / ۵۵۳

داعی الاسلام، سید محمد علی / ۴۴۴، ۴۴۳

داغستان / ۵۱۵، ۴۰۹

دالبندین / ۶۹۹، ۶۹۸

ص: ۸۰۷

دالکی / ۸۰، ۳۵۶، ۷۳۴

دامغان / ۳۷، ۹۹، ۱۰۷، ۱۳۷، ۱۵۷، ۲۵۵، ۲۶۱، ۳۷۲، ۵۴۲، ۵۷۴، ۷۰۴، ۷۳۵

دانسترویل (ژنرال) / ۶۱۳

دانش (مجله ادبی) / ۵۸۰

دانش بزرگ نیا، حسین / ۵۸۰

دانش بزرگ نیا، محمد / ۵۷۹، ۵۸۰، ۶۲۸

دانش، میرزا محمود / ۲۷۴

دانشسرای عالی / ۱۶

دانشکده پزشکی بیروت / ۱۱۱

دانشکده پزشکی پاریس / ۴۳

دانشکده فلاحتی کرج / ۲۵۰

دانشگاه اقتصاد ملی مسکو / ۷۱۶

دانشگاه آکسفورد انگلستان / ۳۲۷

دانشگاه ایلینویز / ۲۰۸

دانشگاه پاریس / ۱۱، ۶۷۲

دانشگاه تبریز / ۱۳۸

دانشگاه تهران / ۱۶، ۳۶، ۴۳، ۱۳۸، ۲۳۶، ۲۶۶، ۳۱۷، ۴۱۸، ۴۴۵، ۴۵۸، ۶۷۲

دانشگاه جان هاپکینز / ۲۰۸

دانشگاه دکن / ۴۴۴

دانشگاه شیراز / ۱۶

دانشگاه کلمبیا (نیویورک) / ۱۶، ۱۳۸

دانشگاه کمبریج / ۱۳۸، ۳۱۶

دانشگاه لندن / ۱۸

دانشگاه لیون فرانسه / ۱۱۱

دانشگاه مسکو / ۴۰

دانویی (طایفه) / ۴۳۵

داود بن عمر بن هبیره / ۱۰۷

داود خان (سردار مظفر) / ۵۷۲

داور، میرزا علی اکبر خان / ۲۷، ۲۸، ۳۱، ۴۲، ۵۵، ۶۳، ۷۹، ۸۰، ۱۳۸، ۱۹۹، ۲۳۷، ۲۴۸، ۴۰۰، ۴۱۰، ۵۱۷، ۵۳۳، ۶۴۷، ۶۴۸

داوری، هدایت الله خان / ۳۷۱، ۳۷۲

داویجال / ۱۷۱

دایره المعارف بزرگ اسلامی / ۳۵۹، ۶۹۴

دایره المعارف بزرگ شوروی / ۷۵۰

دایره المعارف تشیع / ۲۲، ۲۸، ۵۷، ۸۰

دایره المعارف فارسی / ۸۰، ۸۳، ۱۳۲، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۵۴، ۱۸۸، ۲۴۰، ۲۸۷، ۲۹۹، ۳۰۳، ۳۴۱، ۳۸۱، ۴۱۰، ۵۰۶، ۵۴۳، ۶۷۴

دایری یزدی، سید علی / ۲۸

دبستان ایرانیان / ۴۵۸

دبستان برزگران / ۹۴

دبوآ، گوستا لئون / ۴۵، ۴۶، ۷۱، ۷۲، ۱۳۷، ۳۹۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۸۷، ۴۹۶، ۴۹۸، ۵۰۲

دبی / ۶۶۴

دبیر همایون / ۶۵۰

دبیر الوزاره / ۶۱۰

دبیرستان دانش / ۵۸۰

دبیری، سید محمد باقر / ۵۵۹

دجله (رود) / ۸۶، ۳۵۷

در بند ذو الفقار (محور مرزی) / ۳۱۴

در بند / ۵۵۴

در جز / ۲۳، ۲۳۶، ۳۴۷، ۵۴۱، ۵۶۱، ۶۹۷، ۷۰۳

در چه ای، سید محمد باقر (آیت الله) / ۹۱

درخشانی، علی اکبر خان (سرهنگ) / ۵، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۸۳، ۳۰۱، ۳۸۰، ۴۵۹، ۴۸۶، ۴۸۸، ۵۷۲، ۶۱۱

در گاهی، محمد (سرتیپ) / ۱۸۸، ۲۸۳

دره ابهر رود / ۱۳۸

دره اشکفتی (طایفه) / ۱۰۷

دره زنجان رود / ۱۳۸

دره سای / ۱۰۷

دره سراوان / ۵۴۳

دره شولی (دره شوری) / ۶۰، ۸۰

دره قزل اوزن / ۱۳۸

دره قطور / ۳۴۱

دره کائدی (طایفه) / ۱۰۷

دره گاماسب / ۱۳۶

دره یوت / ۱۳۲

دروازه باغ شاه / ۴۰۷

دروازه دولت / ۶۴۱

دروازه غار / ۶۲۰

دروازه قزوین / ۴۰۷

دروازه یوسف آباد / ۵۲

دروس (قریه) / ۳۹۷

دریابیگی، میرزا احمد خان / ۴۰۷

دریای اژه / ۳۶۱، ۶۰۷

دریای بالتیک / ۴۱۸

دریای خزر / ۳۴، ۵۴، ۷۳، ۸۶، ۱۰۷، ۱۲۲، ۱۴۲، ۱۶۴، ۲۲۵، ۲۹۹، ۲۳۳، ۳۱۹، ۳۲۴، ۳۶۷، ۴۵۹، ۴۹۵، ۵۲۴، ۵۳۳، ۵۴۲، ۵۷۵، ۶۱۰، ۶۲۰، ۶۴۰، ۶۶۵

دریای سیاه / ۱۲۲، ۱۸۲، ۵۷۲

دریای عمان / ۲۶۰

دریای مازندران - دریای خزر

دریای مدیترانه / ۳۶۲

دریای مرمره / ۳۶۲

دزداب / ۱۳۸، ۱۶۸، ۱۸۴، ۲۱۸، ۳۷۴، ۴۳۹، ۴۴۳، ۴۵۷، ۴۶۲، ۵۲۹، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۵۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۶۳۶، ۶۴۴، ۶۴۷، ۶۴۹، ۶۵۴، ۶۵۷، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۵۰

دزفول/ ۶۳، ۱۰۷، ۲۰۲، ۲۲۸، ۴۸۱، ۷۳۵

دستجرد/ ۴۲۹

دستجردی، خان بابا/ ۶۴۹

دستغیب، حاجی سید محمد باقر/ ۷۹، ۲۵۶

ص: ۸۰۸

دستغیب، سید محمد حسن / ۷۴۷

دستغیب، سیف الدین / ۲۵۶

دستور اخوت (روزنامه) / ۵۵۸، ۵۵۹

دشت حریر / ۶۸۷

دشت عراق / ۴۱۶

دشت گرگان / ۵۵۳

دشت مغان / ۱۰۸

دشتستان / ۱۴، ۱۹۳، ۲۷۶، ۷۴۳

دشتک (ناحیه) / ۲۷۸

دشتی (منطقه) / ۲۷۶، ۴۲۷، ۷۴۳

دشتی، علی / ۵۷، ۱۵۶، ۳۱۲، ۴۲۷

دعوت الاسلام (مجله) / ۴۴۴

دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه هنری / ۱۶۱، ۲۰۳، ۷۴۳

دفتری / ۴۴۴

دفلین، ویکتور (مسیو) / ۱۰۸، ۱۰۹

دکن / ۴۴۳، ۴۴۴

دلار / ۱۹، ۲۳، ۱۸۲، ۱۹۰، ۲۵۳، ۳۷۵، ۵۰۴، ۶۰۹، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۲۳، ۷۴۲

دلال موغاری، سید محمد علی / ۸

دلال موغاری، عزیز / ۸

دلکروا (مسیو) / ۱۸۶

دلنبرگ (کنت) / ۶۰۰

دلوار / ۲۷۷

دلواری، رئیس علی (تنگستانی) / ۲۷۷

دمان (منطقه) / ۳۱۷

دماوند / ۱۳۷، ۱۶۷، ۲۸۲، ۳۵۹، ۴۱۰، ۴۴۴، ۵۱۳

دمشق / ۲۹۲، ۳۹۲، ۶۷۲

دنگی (ایل) / ۳۷۴

دنوی، جون (مستر) / ۵۳۶، ۷۳۰

دنیا (سالنامه) / ۶۴، ۲۶۶

دوبسون / ۴۷۵، ۵۹۰، ۶۳۰، ۷۱۶، ۷۱۷

دوجی (طایفه) / ۵۵۳

دودانگه / ۵۸۳، ۶۳۶

دودکان لو (طایفه) / ۶۶۲

دورود / ۱۵۴

دوزدوزان / ۱۵۹

دوسگور (کنتس) / ۲۳۶

دوکانلو (طایفه) / ۷۲۳

دوکروا / ۲۹۲

دوگوبینو (کنت) / ۱۶۶

دولت (محلہ) / ۴

دولت آبادی / ۱۲۸، ۴۳۴

دولت آبادی، صدیقہ / ۱۸۴

دولت شاہی، عصمت الملوک / ۳۱۴

دولت شاہی، مجلل الدولہ / ۳۱۴

دوملویینار / ۳۶۲

دوچی (طایفہ) / ۶، ۵۵۳

دویل / ۲۶۵

دہ خوارقان / ۳۰۳

دہ مکرئی / ۴۸۲

دہ نو (آبادی) / ۲۶۱

دہان (مهندس مسیو) / ۲۸۲

دہ بید فارس / ۲۶۶، ۲۲۹، ۲۷۸

دہخدا، علی اکبر / ۱۸۸، ۲۴۰، ۳۰۳، ۴۷۰، ۵۳۴، ۶۹۹

دہخوارقانی، شیخ رضا / ۲۹۶، ۶۹۹

دہدشتی، محمد / ۴۹۶

دہقانان (روزنامہ) / ۳۷۲

دہکان، سید محمد (مدیر روزنامہ حقیقت) / ۴۰، ۵۱۱

دہکرد / ۲۳۸، ۲۷۰، ۲۷۴، ۲۷۹، ۳۰۰

دہکردی، سید ابو القاسم (آیت اللہ) / ۹۱

دهلران / ۷۱۶

دیاله / ۴۱۶، ۷۳۵

دیبا، وکیل الملک / ۳۱۴

دیرکوند (طایفه) / ۲۲۸، ۶۵۴، ۷۱۶، ۷۳۵

دیره / ۵۲۷

دیزج / ۷۲۶

دیزدی (ایل) / ۱۹۵

دیزلی، محمود خان / ۱۹۶

دیسپیل (کتاب) / ۲۳۶

دیلمان / ۲۰۴

دیلمقان / ۲۸۶، ۲۸۸، ۳۱۲، ۵۶۱، ۵۶۴

دیلی تلگراف (روزنامه) / ۲۰۲

دیلی میل (روزنامه) / ۲۰۲، ۳۲۸

دیتریوف / ۲۱۹

دینار / ۳۴، ۴۷، ۷۷، ۸۰، ۱۱۷، ۱۳۷، ۲۰۵، ۲۳۶، ۳۰۹، ۳۴۷، ۳۷۹، ۵۲۴، ۵۵۳

دیوان محمد باقر میرزا خسروی کرمانشاهی (کتاب) / ۲۳۶

دیوان مسعود سعد سلمان (کتاب) / ۲۳۶

دیوان هاتف اصفهانی (کتاب) / ۲۳۶

دیوکه (تیره) / ۳۷۴

ذاكر حسين / ٣٨١، ٦٦٢

ذكاء الدوله / ٣١٦، ٣٢٥، ٤١٧، ٤١٨، ٤٢٩، ٤٣٦

ذكاء الملك فروغى، محمد على / ٥، ١٢، ١٨، ٥٤، ٨٠، ٩٩، ١٣٨، ١٥٣، ١٥٤، ٢٣٦، ٢٦٦، ٣٠٥، ٣٨٥، ٤٢٧، ٤٥٦، ٤٧٠، ٤٨٣،

٥٠٤، ٥٢٢، ٦٧٩، ٦٨٠، ٦٩٢، ٦٩٣، ٦٩٤، ٦٩٦، ٧١١، ٧٤٣، ٧٥٠

ذكاء الملك، امير سهام الدين (غفارى) / ٤١٨

ذو الفقار خان / ٣٣٩

ذوب آهن ايران / ٦٤٦

ذهاب / ١٦٥، ٤١٦

ص: ۸۰۹

ر

رئیس التجار، آقا محمد حسین / ۱۱۷، ۱۳۷، ۳۰۷، ۳۳۶ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۸۰۹ ر ..... ص: ۸۰۹

بینو / ۱۱۳

راتب خان، احمد / ۱۳

راديو مسكو / ۵۲۰

راس، دنيس / ۵۹۶

راستيسلاو / ۲۸۶

راسخ گيوچي، حسين / ۵۳۴

راشد / ۴۳۵

راضي (روستا) / ۳۴۱

رافائيل (دکتر يهودي) / ۲۶۸

رافائيل خان ارمني (آشوري) / ۴۰، ۶۹، ۱۴۷، ۱۴۸، ۳۷۳، ۳۷۴، ۶۳۹، ۶۵۳، ۷۰۶، ۷۲۸، ۷۳۳

رافت پاشا / ۵۱۵

راکفلر / ۱۸۲

راميان / ۷۳۳

رانکوه / ۱۵۰، ۷۰۷

رانکوهي، شيخ حسن / ۳۰۷

رانيه / ۵، ۳۵۷، ۳۷۶، ۵۵۱

راه نجات (روزنامه) / ۶۲۶

راہ آہن جنوب / ۷۸

راہجرد / ۴۲۹

راور / ۶۶۱

راولینسن / ۳۷۶

رباط دربند / ۶۶۱

رباط کریم / ۶۰

رباط / ۱۴۳، ۶۹۸

ربیع کلیمی / ۴۲۶

ربیع زادہ / ۵

ربیع زادہ، ہاشم / ۴۰۶

رتشتین، تئودور / ۳، ۴۰، ۴۲، ۵۱، ۷۵، ۷۷، ۸۳، ۸۶، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۱۲۲، ۱۲۹، ۱۴۰، ۱۴۲، ۱۶۶، ۳۰۱، ۳۴۱، ۶۳۶، ۶۳۷

رجال اصفهان در علوم و عرفان و ادب و هنر (کتاب) / ۹۱

رحمت وند (طایفہ) / ۱۰۷

رحیم خان (نصرت السلطان - سردار نصرت) / ۵۶

رحیم خان میرپنج / ۴۰۴

رزم آرا / ۱۸، ۲۰۳

رستم (تیرہ) / ۳۷۴

رسول زادہ، محمد علی / ۷۵۰

رشت / ۳، ۵، ۲۱، ۴۰، ۵۹، ۸۰، ۸۴، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۱۳، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۳۶، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۹، ۱۵۸، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۸۸، ۲۲۰، ۲۲۶

۲۳۰، ۲۳۱، ۲۵۰، ۲۶۲، ۲۷۱، ۲۸۵، ۲۹۲، ۲۹۶، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۵، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۷، ۳۳۱، ۳۴۴، ۳۴۹، ۳۵۱، ۳۶۸، ۳۸۷، ۳۹۴

۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۱۳، ۴۱۹، ۴۳۶، ۴۴۹، ۴۷۲، ۵۰۵، ۵۱۳، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۸، ۵۴۴، ۵۶۴، ۵۷۸، ۵۸۱، ۵۸۳، ۵۸۴

۷۰۱، ۶۹۲، ۶۸۷، ۶۸۲، ۶۸۱، ۶۷۴، ۶۷۳، ۶۶۶، ۶۶۵، ۶۴۵، ۶۳۶، ۶۳۰، ۶۲۹، ۶۱۷، ۶۱۲، ۶۱۱، ۶۰۶، ۶۰۴، ۶۰۳، ۵۹۳، ۵۸۹
۷۵۳، ۷۴۷، ۷۴۵، ۷۲۷، ۷۲۰، ۷۱۹، ۷۱۶

رشتی، حاج آقا رضا / ۴۸۹

رشتی، سید قاسم / ۲۹۷

رشتی، سید کاظم / ۲۹۷

رشتی، میرزا حبیب الله / ۳۶۴، ۶۱۴

رشتی، میرزا کریم خان / ۳۸۷

رشدیه، میرزا حسن / ۳۷۲

رشید افندی / ۶۶۹، ۶۹۷

رشید بیک / ۶۵۰

رشید طالش / ۷۲۳

رشید نظام، ابو القاسم خان (سرهنک) / ۵

رشید یاسمی، غلامرضا / ۲۳۶

رشید یاسمی، محمد ولی خان / ۲۳۶

رشید الدوله، کریم خان / ۵۶

رشید السلطان / ۶۰۶

رشید الممالک خلخالی، حبیب الله خان / ۷۲۹، ۷۳۰

رشید الممالک قوچانی، غلامرضا خان / ۵۶۹، ۵۸۲

رشید خان آستارایی / ۶۳۵، ۷۰۹

رشید نظام، محمود خان / ۴۷۸، ۴۷۹

رضا بيك (ماژور) / ۱۹۵

رضائيه - اروميه

رضا خان ژنرال / ۵۱۴

رضازاده شفق / ۶۳

رضازاده، خير خان / ۴۲۱

رضازاده، ميرزا جعفر خان / ۴۸۸، ۶۰۱

رضا قلى خان (رئيس طرق مظفرى) / ۶۸۵

رضا قلى خان (معاون اداره نظميه) / ۵۱۸

رضانور (دكتور) / ۳۶۶

رضايى / ۷۱۲

رضوانى، امير / ۴۴۶

رضوى، حاج ميرزا عبد الوهاب / ۱۱۷

رضوى، مرتضى / ۷۲۴

رعد (روزنامه) / ۵۶، ۹۴، ۵۱۶

رفعت الدوله / ۴۱، ۱۵۵، ۶۹۳

رفيع الممالك، ميرزا محمد / ۲۸

رقيبى / ۱۸۲

رکن اعظم / ۶۴۰

رکن الدوله / ۷۵۱

رکن الدين (شاهزاده) / ۵۸۷

رکن الدین خان (یاور) / ۶۳۱

رکن السلطنہ / ۶۸۳

رکن الملک / ۱۱۷

رکن الوزارہ، میرزا ابراہیم خان / ۵۴۴، ۵۴۵، ۶۲۷، ۶۷۱

رکن زادہ آدمیت / ۱۶، ۱۹۳، ۲۷۷، ۲۹۹، ۵۵۲، ۷۴۰

ص: ۸۱۰

رم/ ۱۶، ۱۳۹، ۱۴۷، ۱۵۴، ۲۸۷، ۳۷۹، ۳۸۴، ۵۴۲، ۷۰۸

رو، امیل (دکتر فرانسوی) / ۵۷۶

رواندوز/ ۵، ۳۴۱، ۳۶۶، ۳۸۲، ۴۸۰، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۶۱، ۶۱۰، ۶۱۶، ۶۲۹، ۶۸۷، ۷۲۶، ۷۴۱، ۷۴۵، ۷۴۹، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵

روبل / ۴۰

روپیه (واحد پول) / ۱۴۸، ۱۵۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۷، ۳۴۰، ۳۸۳، ۴۲۱، ۴۲۵، ۴۴۰، ۵۰۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۶۷۷، ۶۸۰، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۱۱

روحانی، آقا میرزا هدایت الله / ۲۵۶

رود اترک / ۵۴۲، ۶۱۰

رود ارس / ۵۶، ۳۶۵، ۶۶۲

رود ده خوارقان / ۳۰۳

رود سارق / ۱۳۶

رود سیمره / ۴۱۶

رود کارون / ۱۵، ۱۹۲

رود گرگان / ۵۵۳

رودبار (کرمان) / ۷۰۲

رودباری، سید رضا / ۳۹۹

رود خانه کرخه / ۷۳۶

رودسر / ۲۰۴، ۳۶۴

رود متکین / ۱۲۹

رودینکوف (رود نیکوف)، ابرام آقا / ۵۶۳، ۶۳۳

روزنامه رسمی دولت ایران / ۵۹۰، ۵۹۱

روزولت (رئیس کمپانی سینکالر) / ۲۰۵

روژ کوردستان (هفته نامه) / ۴۸۱، ۴۹۸، ۵۸۲، ۵۹۲، ۶۱۰، ۶۱۱

روس / ۱۴، ۲۱، ۴۲، ۴۸، ۴۹، ۵۶، ۶۶، ۶۸، ۷۳، ۷۵، ۱۰۱، ۱۰۷، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۴۵، ۱۵۰، ۱۷۲، ۲۱۳، ۲۲۵، ۲۳۳، ۲۳۵، ۲۵۶،
۲۶۵، ۲۸۳، ۲۹۷، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۹، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۳۲، ۳۴۷، ۳۵۴، ۳۵۸، ۳۶۳، ۳۶۵، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۹۴، ۳۹۹، ۴۱۳، ۴۱۶،
۴۳۷، ۴۵۷، ۴۶۰، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۹۳، ۴۹۴، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۱۴، ۵۱۷، ۵۲۳، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۹، ۵۴۲، ۵۴۵، ۵۴۹، ۵۵۶، ۵۶۰، ۵۶۱،
۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۷۴، ۵۸۴، ۵۸۶، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۲، ۵۹۳، ۶۰۰، ۶۰۵، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۶، ۶۲۳، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۳۰، ۶۴۷،
۶۶۸، ۶۷۱، ۶۷۳، ۶۷۸، ۶۸۷، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۷۰۱، ۷۰۳، ۷۰۶، ۷۱۳، ۷۱۹، ۷۲۳، ۷۲۹، ۷۳۱، ۷۵۰، ۷۵۵، ۷۵۶

روستایی، محسن / ۴۳

روسیه شوروی / در اکثر صفحات

روضه خوان، سید محمد تقی / ۲۶۶

روگاجف (سرهنگ) / ۷۷

رومی / ۱۶، ۴۳۹، ۶۰۴

رویترا، جولوس پاول / ۵۰۶

رویس (پرنس) / ۵۱۴

رهاال (روستا) / ۱۹۶

رهبر / ۳۸۶

رهنما، زین العابدین / ۵، ۴۰، ۸۰، ۸۱، ۵۰۸

رهنما، میرزا غلامحسین خان / ۴۷۰

ری / ۱۷۲، ۴۱۰، ۵۴۱

ریاحی / ۴۹۹

رید (مستر) / ۶۳۱

ریزه (کوه) / ۶

ریشارد، ژوزف (مؤدب الممالک) / ۲۹۲

ریکان / ۶۳، ۴۱۰

ریگا / ۴۱۸، ۵۵۱

ریگی (طایفه) / ۶۹۸

ریمن / ۳۱۰

ز

زائر خضر خان تنگستانی (امیر اسلام) / ۲۷۶، ۲۷۷، ۳۸۸

زابل / ۱۱۳

زاخو / ۷۵۰

زاریا وستکا (روزنامه) / ۶۸۶

زامنهوف، لورویک لازاروس / ۳۲۵

زاهدی، فضل الله - بصیر دیوان

زاینده رود / ۱۵، ۴۲، ۹۷، ۱۶۸

زبان آزاد (روزنامه) / ۴۴۴

زبان زنان (نشریه) / ۱۸۴

زبردست خان / ۲۳، ۸۰، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۸۶، ۲۰۸

زرآسوند (طایفه) / ۲۸۰

زرتشتی (اقلیت مذهبی) / ۲۰۰، ۲۳۹، ۵۰۹، ۵۶۸

زرتشتی، منوچهر / ۶۶

زرزا (ایل) / ۳۱۴

زرگرآباد / ۳۷۲

زرگنده / ۲۴۰

زرنند (ناحیه ای در ساوه) / ۷۱

زرنند / ۶۷۸

زرین کفش، میرزا علی اصغر خان / ۶۹۳

زرین کوه / ۴۱۰

زغلول پاشا / ۲۲

زکی بیک، صالح / ۵۸۹

زلئی (طایفه) / ۶۹۸

زلّی (ذلکی - ایل) / ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۲۳، ۱۶۷، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۵، ۱۸۹، ۱۹۲، ۱۹۵، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۳۵،
۲۵۰، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۷۹، ۲۹۱، ۲۹۳، ۳۰۰، ۳۲۷، ۳۷۴، ۴۹۰

زلقی، غلامحسین خان / ۳۲۷

زنجان رود / ۱۳۸

زنجان / ۷۴، ۱۳۱، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۶۰، ۱۶۱، ۲۶۴، ۲۷۰، ۲۷۶، ۲۸۵، ۲۹۷، ۳۰۷، ۳۲۰، ۳۳۹، ۴۳۷، ۴۵۵، ۴۶۳، ۵۰۹، ۵۱۸، ۵۲۹،
۵۴۱، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۶۱، ۶۷۹، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۵، ۶۹۶، ۷۰۷، ۷۱۵، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۳۲، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۵۴

زنجانی، شیخ ابراهیم / ۲۹۷، ۳۶۷، ۵۸۲

زنجانی، غفور / ۴۹۶

زند، حیدر خان / ۷۱۵

زندان اوین / ۲۵۸

زندان قصر / ۴۸

زندیه، غلامعلی خان (سرهنگ) / ۵

زنگمار (رود خانه) / ۶۶۲

زنگنه (ایل) / ۱۹۶، ۳۷۶

زوگمایر / ۵۱۴

زولا (رود خانه) / ۵۶۴

زولش (دکتر) / ۶۲۴

زیاد خانف، عادل خان / ۳۵۶

زیبا سلطان خانم / ۷۰۷، ۷۰۸

زیران / ۵

زیلبر / ۵۱۴

زینوویف / ۱۲۱

زیوه (قصبه) / ۵۹۱

ژ

ژاپون (ژاپن) / ۶۴، ۳۲۵، ۳۸۱، ۶۲۰

ژاندارمری خراسان / ۷۲

ژاندارمری کل کشور / ۱۸۸، ۵۲۵

ژنو / ۱۵۴، ۳۸۱، ۴۱۸، ۴۲۹

ژورنال دو ژنو (روزنامه) / ۴۱۷

س

ساخالین / ۱۸۲

سادات احمد فداله (طایفه) / ۱۰۷

سادووسکی / ۵۲۳

سارمان لو (طایفه) / ۶۶۲

ساروق / ۱۴۷، ۱۵۵

ساری قمیش / ۱۳۲، ۳۱۲، ۵۸۴

ساری / ۸۰، ۱۲۱، ۱۸۹، ۲۹۷، ۳۰۱، ۳۵۳، ۴۴۴، ۴۹۸، ۵۱۳، ۵۳۲، ۵۶۷، ۶۶۷، ۷۳۵

ساری داش / ۲۸۸، ۲۹۵، ۷۴۹

سازمان اسناد ملی ایران / ۴، ۲۸، ۴۲، ۴۶، ۴۸، ۵۹، ۶۱، ۷۸، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۴۰، ۱۴۸، ۱۶۸، ۱۸۲، ۱۸۸، ۱۹۳، ۲۲۲، ۲۲۸، ۲۳۶،

۲۴۰، ۲۷۷، ۲۸۳، ۲۹۰، ۲۹۴، ۲۹۶، ۳۰۱، ۳۰۳، ۳۰۵، ۳۳۵، ۳۷۲، ۴۰۷، ۴۱۴، ۴۱۶، ۴۱۹، ۴۲۷، ۴۲۹، ۴۳۵، ۴۴۱، ۴۵۱، ۴۵۸،

۴۸۶، ۴۹۶، ۵۰۱، ۵۱۲، ۵۱۴، ۵۱۹، ۵۲۹، ۵۳۱، ۵۵۱، ۵۵۵، ۵۵۷، ۵۶۶، ۵۷۲، ۵۷۸، ۵۸۲، ۵۸۷، ۶۰۲، ۶۳۲، ۶۴۰، ۶۶۴، ۶۷۴،

۶۹۸، ۷۳۳، ۷۴۳، ۷۵۰، ۷۵۴، ۷۵۶

سازمان امور عشایر / ۱۵۰

سازمان برنامه و بودجه / ۳۸۷، ۵۱۲

سازمان توزیع مطبوعات / ۷۱۲

سازمان صهیونیست / ۲۹۹

سازمان کل اداره امنیه / ۴

سازمان ملل متحد / ۱۲، ۱۵۴، ۳۲۵، ۳۸۱

ساسانیان (سلسله) / ۵۱۲

ساطی میزان (کوه) / ۵۹۱

ساعد سلطان (مقبره) / ۴۳۳

ساعد الدوله / ۱۲۱، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۱۱، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۵، ۲۲۹، ۲۳۲، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۸۵، ۲۹۳،

۴۸۰، ۳۳۱

ساعد السلطان / ۷۱۹

ساعد السلطنه / ۲۲۷

ساعد الملك / ۲۸۲

ساعد الوزاره (محمد ساعد مراغه ای) / ۱۸، ۸۹، ۲۱۶، ۲۶۷، ۳۰۵، ۳۱۰، ۳۲۷، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۷۹، ۴۹۴، ۵۲۵، ۵۸۱، ۵۸۲، ۶۹۴

ساعد الوزاره، حسن خان / ۳۱۰

سالار اشرف (معدوم) / ۳۴۴

سالار اشرف، امیر قاسم خان (نایب سرهنگ) / ۵

سالار مظفر / ۵۶۹

سالار معظم / ۱۴

سالار منصور قزوینی، میرزا غفار خان / ۱۶۱

سالار اشجع، حسینعلی (طالشی) / ۵۹۳، ۶۰۱، ۶۱۵، ۶۳۰، ۶۴۵، ۶۴۹، ۶۵۹، ۶۶۳، ۶۷۱، ۶۸۱، ۶۹۵، ۷۱۰، ۷۱۵

سالار الدوله، ابو الفتح میرزا / ۳، ۲۲۴، ۶۸۳، ۶۹۹

سالار السلطنه / ۷۵۱

سالار انتظام، غلامحسین / ۱۹۷، ۴۸۲، ۴۸۶، ۴۸۹، ۴۸۶، ۴۸۶، ۴۹۳، ۵۳۵، ۵۳۸، ۵۵۳

سالار خاقان / ۵۹۰

سالار دیوان، حسینعلی خان / ۶۳

سالار رشید / ۹۳، ۳۲۱، ۳۷۹، ۴۵۹، ۴۸۶، ۴۸۸، ۵۹۳، ۶۳۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۵۹، ۶۸۵، ۷۱۰، ۷۱۵، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۸، ۷۳۱

۷۴۷، ۷۳۷، ۷۳۵

سالار سعید / ۷۵۴

سالار لشکر، عباس میرزا (فرمانفرمایان) / ۶، ۲۴، ۴۸، ۵۱، ۶۰، ۶۹، ۸۸، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۲۴، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۵، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۲

۱۵۳، ۱۵۵، ۱۶۲، ۱۷۶، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۷، ۲۰۷، ۲۱۳، ۲۲۱، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۴۶، ۲۴۹، ۲۵۲، ۲۷۰، ۲۷۸، ۳۴۳

سالار مبشر / ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۹، ۶۰۱، ۶۳۰

سالار محتشم / ۸۲، ۲۵۰، ۳۰۷

سالار معظم / ۱۴، ۱۵۵، ۲۱۲

سالار ممتاز / ۱۵۷، ۵۸۷

سالار منتظم (نایب سرهنگ) / ۶۰

سالار منصور / ۶۱۹، ۶۴۲

سالار منظم / ۲، ۷۴

سالار ناصر زند / ۱۳۳

سالار نصرت / ۳۲۱، ۵۰۸

سالار نظام (محمد صادق کوپال) / ۱۰۲، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۱۱، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۵، ۲۲۹

ص: ۸۱۲

۵۷۱، ۴۸۶، ۴۳۸، ۳۳۱، ۲۹۳، ۲۷۶، ۲۵۷، ۲۵۱، ۲۳۲

سالسبوری (لرد) / ۳۷۰

سالک / ۶۵۷

سالور (طایفه) / ۴۳۷

سام خان تنگستانی / ۲۷۷

سام خان (زلفی) / ۱۰۷

سامرا / ۲۱، ۳۶۴

سامی بیک / ۷۵۶

سان ریمو (بندر) / ۹

سان ریمو (موافقت نامه) / ۸

سان ریمو / ۲۷۳

سانتر سایوز (بنگاه اقتصادی) / ۱۳، ۱۴، ۲۶، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۶۲، ۸۷، ۱۳۹، ۲۲۸، ۲۵۷، ۳۴۷، ۳۶۵، ۴۷۸، ۴۸۱، ۵۲۱، ۶۰۶

ساندرز، م (نایب سرهنگ انگلیسی) / ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۹۲، ۳۰۱، ۴۶۲، ۵۰۵، ۵۳۱، ۵۷۸، ۶۳۰، ۷۴۵

سانسکریت (زبان) / ۴۴۴

سانیانس / ۴۱۹

ساواک / ۲۵۸

ساوجبلاغ / ۵، ۳۸، ۱۰۰، ۱۰۶، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۴۶، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۹۱، ۱۹۵، ۲۴۲، ۲۵۰، ۳۰۶، ۳۴۶، ۳۹۴، ۴۳۸، ۴۴۳، ۴۸۰،

۴۸۲، ۴۸۸، ۴۹۸، ۵۰۲، ۵۱۴، ۵۵۱، ۵۵۹، ۵۶۱، ۵۶۳، ۵۷۸، ۵۸۲، ۵۹۰، ۶۰۲، ۶۱۰، ۶۴۴، ۶۵۳، ۶۵۹، ۶۶۹، ۶۸۷، ۶۹۷، ۷۱۲،

۷۲۷، ۷۲۸، ۷۳۳، ۷۴۴، ۷۴۹

ساوه / ۶۰، ۷۱، ۴۲۹، ۶۷۸

سایکس پیکو (موافقت نامه) / ۹

سایکس، پرسی (سر) / ۸، ۱۲۱، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۵۰، ۱۵۶، ۵۹۶

سبزعلی (طایفه) / ۷۰

سبزه (ایل) / ۳۷۴

سبزوار / ۱۱۳، ۱۳۰، ۲۷۴، ۳۷۲، ۴۹۲، ۵۲۴، ۵۷۰

سیلان / ۵۹۱، ۶۲۸

سپمن / ۶۵۵

سپهدار اعظم، محمد ولی خان (تنکابنی) / ۶، ۱۹، ۳۲، ۶۶، ۱۲۱، ۱۳۰، ۱۷۸، ۱۹۶، ۲۱۰، ۲۲۶، ۲۹۴، ۳۱۷، ۴۴۹، ۴۸۸، ۵۸۵

۶۳۶، ۶۶۷، ۷۳۳

سپهر، عبدالمحمد (لسان الملک) / ۵۸۰

سپهرم، امیر مسعود / ۲۸

سپهسالار قزوینی، میرزا حسین خان / ۷۴، ۱۰۳، ۱۹۹، ۴۳۴، ۴۳۷، ۵۰۶، ۶۳۶

سپیده دم (مجله) / ۱۵، ۱۶

ستاره ایران (روزنامه) / ۲۴۹، ۳۴۵، ۴۱۵، ۴۴۴، ۴۷۹، ۴۹۱، ۴۹۳، ۵۶۹

ستاره شرق (روزنامه) / ۶۲۵، ۶۲۶

ستوده / ۶۶۲

ستوده، منوچهر / ۵۵۳

سجاسرود / ۱۳۸

سحاب، ابو القاسم / ۴۲۱

سد جاجرود / ۶۷

سد رود خانه قم / ۲۱

سدید الملک، مهدی قلی خان / ۹۲، ۹۴

سراب / ۶۳، ۱۰۸، ۱۵۹، ۱۷۲، ۲۰۵، ۲۵۳، ۳۲۰، ۳۷۱، ۳۷۶

سراسب (روستا) / ۳۷۱

سراواره (ایل) / ۳۷۴

سرباز خانه محمدیه / ۴

سرتیب خان / ۲۲۷

سرتیب زاده / ۲۷۴، ۳۶۵

سرچشمه / ۳۷۱، ۳۷۲، ۵۷۸

سرخ گریه هزار جریب (قریه) / ۱۰۷

سرخس روس / ۵۳۷

سرخس کهنه / ۲۲۳

سرخس / ۷۳، ۸۰، ۹۳، ۱۵۹، ۲۲۳، ۳۱۴، ۵۰۱، ۵۲۱، ۵۴۵، ۵۷۳، ۷۱۴

سردار احتشام / ۲۱۱

سردار ارشد (سام خان) / ۴۴

سردار اسعد بختیاری، جعفرقلی / ۱۰، ۲۷۱، ۳۰۰، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۶۰، ۳۶۶، ۳۶۸، ۳۷۹، ۵۳۳

سردار اشجع بختیاری، سلطان محمد خان / ۱۷۵، ۱۷۸، ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۷۲، ۳۲۳، ۳۲۷، ۳۷۹، ۳۸۳، ۳۸۸، ۴۴۳

۴۷۰، ۷۵۳

سردار اشرف / ۲۷۹، ۲۹۳، ۷۵۳

سردار اعتماد (خسرو خان، مقتدر نظام، سردار فشفشه) / ۱۰۲، ۱۰۳، ۴۵۵

سردار اعظم قهرمانی / ۹

سردار افخم (آقابالا خان) / ۳۹۹

سردار امجد / ۵۳۳

سردار بهادر (آقا یاور) / ۱۷۲

سردار بیگ قوجایگلو / ۷۱۴

سردار بیگ / ۱۳۲

سردار حشمت / ۲۴۳

سردار رشید کردستانی / ۱۰۷

سردار رفعت، علی خان / ۲، ۳، ۴۶۱، ۴۹۷

سردار رفیع / ۶۳۸

سردار سپه - پهلوی، رضا سردار سطوت / ۱۴۱، ۴۱۹

سردار صولت بختیاری / ۲۹، ۱۵۹، ۳۶۱

سردار ظفر بختیاری / ۶۹، ۲۱۰، ۲۷۴، ۲۷۵، ۳۲۷، ۳۳۶، ۷۰۲

سردار عشایر (صولت الدوله) / ۴۷، ۴۸، ۶۰، ۷۰، ۱۲۳، ۱۵۷، ۱۷۹، ۲۲۵، ۲۲۹، ۲۶۶، ۲۷۶، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۶، ۲۹۳، ۲۹۶، ۵۰۸،

۵۳۰

سردار عشایر قراچه داغی / ۴۲، ۴۳، ۴۸، ۵۵، ۵۹، ۶۸، ۸۱، ۸۶، ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۵۹، ۲۲۲، ۲۷۰، ۴۵۶، ۴۶۱، ۵۰۸، ۲۵۰، ۵۶۱

سردار عشایر / ۲۷۷

سردار عظیم (محمد خان) / ۳۰۵

ص: ۸۱۳

سردار عظیم / ۷۰۰، ۷۳۲

سردار فاتح کاکاوند (امیر اسعد، خیر الله خان) / ۱۴۸

سردار فاتح / ۱۶۰، ۳۵۵، ۴۵۶

سردار فاتح، حسن علی خان / ۱۶۰

سردار کبیر / ۵۳۵، ۷۳۳

سردار محتشم / ۱۴۴، ۱۴۹، ۶۶۵

سردار محتشم، غلامحسین خان / ۱۸۲، ۲۱۰

سردار محیی / ۲۳۷، ۲۳۸، ۳۸۷

سردار مظفر، امیرقلی خان / ۱۳۵، ۵۶۹

سردار معتمد رشتی / ۳۸۷، ۵۸۵، ۷۳۳

سردار معظم خراسانی - تیمور تاش، عبد الحسین

سردار مفخم ابرقویی / ۵۳۷

سردار مقتدر طالشی / ۱۲۹، ۱۵۳، ۳۵۴، ۳۶۸، ۴۴۹، ۴۶۲، ۷۱۹، ۷۲۵، ۷۳۰، ۷۴۹، ۷۵۱

سردار ناصر (حاکم مراغه) / ۱۳۴، ۱۳۵

سردار ناصر (نایب الایاله شیراز) / ۳۸۹

سردار ناصر نمینی / ۲۲۶، ۶۰۱، ۶۴۵، ۶۹۵، ۷۱۵

سردار نصرت (کریم خان) / ۵۹۸، ۶۱۲، ۶۶۴، ۶۶۹، ۵۸۲

سردار همایون / ۶۴۷

سردشت / ۵، ۱۰۷، ۴۶۲، ۴۸۰، ۷۲۶، ۷۳۳، ۷۴۵

سرکشیک زاده، حاج میرزا ابو الفضل / ۱۷۶، ۲۹۸

سرکشیک زاده، سید کاظم / ۵، ۱۷۶

سرمد / ۷۱۷

سرهنگ، علی خان / ۲

سرور علی خان / ۶۹۸

سروری، محمد / ۲۸

سروستان / ۲۹۹

سروش (روزنامه) / ۶۰۹

سروش ایران (روزنامه) / ۲۱۶

سطوت السلطنه / ۱۳۲، ۱۳۵، ۴۵۶

سعادت آباد / ۴۳۲

سعد الدوله / ۲۹، ۳۷، ۵۹، ۸۶، ۴۶۸، ۴۹۰، ۵۴۳، ۵۸۹

سعد الملک / ۵۸۲

سعدی (شاعر) / ۶۷۲، ۶۸۴

سعید ذوالفقار پاشا / ۴۹۰

سعید الاطباء، ۱۱۷

سعید العلماء مازندرانی (ملا محمد اشرفی بارفروش) / ۳۷۲

سعید العلماء مازندرانی، ابراهیم (شمس لاریجانی) / ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۹۰

سعید الملک (دکتر) / ۲۴۱

سفارت اتریش / ۴۰۷

سفارت ارمنستان / ۴۵۵

سفارت افغانستان (تهران) / ۱۹۲، ۲۳۹

سفارت آلمان (تهران) / ۳۶۹، ۴۴۳، ۴۴۴

سفارت آلمان (مسکو) / ۴۰۹

سفارت امریکا (تهران) / ۳۹، ۱۷۸، ۱۸۵، ۳۲۴، ۳۵۴، ۳۸۲، ۶۸۹، ۶۹۰، ۷۰۶، ۷۳۷، ۷۴۹، ۷۵۰

سفارت انگلیس (تهران) / ۱۶، ۴۳، ۶۶، ۷۰، ۷۳، ۷۷، ۸۱، ۸۵، ۹۳، ۱۰۲، ۱۰۸، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۳۶، ۱۴۳، ۱۵۹، ۱۶۸، ۲۲۶، ۲۳۱، ۲۴۹، ۳۰۱، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۳۱، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۸۳، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۳، ۳۹۶، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۴۰، ۴۵۹، ۴۸۶، ۴۹۱، ۵۰۵، ۵۰۷، ۵۲۱، ۵۲۴، ۵۳۱، ۵۴۸، ۵۶۳، ۵۹۵، ۵۶۹، ۵۷۵، ۶۰۰، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۸، ۶۵۱، ۶۵۳، ۶۵۹، ۶۷۱، ۶۷۵، ۶۸۷، ۶۹۳، ۷۱۱، ۷۱۳، ۷۱۶، ۷۲۲، ۷۲۴، ۷۲۹، ۷۳۲، ۷۳۴، ۷۴۵، ۷۵۳، ۷۵۵

سفارت ایران (افغانستان) / ۶۴، ۷۶، ۱۴۴، ۲۳۹، ۲۵۶، ۳۵۸، ۳۸۰، ۶۹۳، ۷۴۳

سفارت ایران (آلمان) / ۳۲۴، ۳۴۹، ۴۳۱، ۵۰۳، ۵۲۶، ۵۴۶، ۵۷۲، ۶۵۹

سفارت ایران (امریکا) / ۵۳، ۱۳۹، ۲۶۴، ۳۲۹، ۴۴۴، ۶۶۲، ۶۹۳

سفارت ایران (انگلیس) / ۱۸، ۱۳۵، ۲۳۱، ۲۳۸، ۳۹۳، ۴۳۷، ۴۶۸، ۵۷۵، ۷۳۱

سفارت ایران (ایتالیا) / ۳۶۶

سفارت ایران (بلژیک) / ۲۲۳، ۳۱۷، ۴۸۷، ۵۰۲

سفارت ایران (ترکیه عثمانی) / ۳۲، ۱۵۴، ۲۶۵، ۳۱۰، ۳۳۲، ۵۷۱، ۵۶۹، ۷۱۷

سفارت ایران (روسیه) / ۷۸، ۸۵، ۱۵۰، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۶۷، ۲۹۹، ۳۴۸، ۴۰۹، ۴۳۹، ۴۴۳، ۴۷۶، ۵۰۵، ۵۷۶، ۵۸۶، ۶۵۰، ۶۹۲، ۷۱۳، ۷۴۲، ۷۱۷

سفارت ایران (سن پترزبورگ) / ۱۸

سفارت ایران (سوئیس) / ۶۱، ۳۴۹

سفارت ایران (فرانسه) / ۱۸، ۴۸۲، ۷۴۳

سفارت ایران (مصر) / ۱۳۹، ۱۴۷، ۵۰۷

سفارت ایران (هندوستان) / ۹۹

سفارت ایران (واتیکان) / ۳۱۰

سفارت ایران (یونان) / ۱۵۴

سفارت بلژیک (بانکوک) / ۳۱۰

سفارت ترکیه عثمانی (تهران) / ۱۳۹، ۳۵۰، ۳۶۱، ۶۴۸، ۷۵۰

سفارت روسیه (تهران) / ۱۳، ۲۱۳، ۲۶، ۲۷، ۳۳، ۳۴، ۴۰، ۴۲، ۴۶، ۵۱، ۵۲، ۵۸، ۶۲، ۶۵، ۶۶، ۷۳، ۷۵، ۷۷، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۴، ۸۸، ۹۳، ۹۶، ۱۱۳، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۵۶، ۱۷۶، ۱۸۷، ۱۹۸، ۲۱۳، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۵۰، ۲۷۲، ۲۸۴، ۲۹۳، ۳۰۱، ۳۰۷، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۳۸، ۳۴۱، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۹، ۳۹۳، ۴۰۲، ۴۰۶، ۴۰۹، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۶، ۴۲۱، ۴۳۷، ۴۵۰، ۴۵۵، ۴۵۷، ۴۷۰، ۴۷۲، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۸۰، ۴۸۳، ۴۹۱، ۴۹۳، ۴۹۵، ۵۰۰، ۵۱۷، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۷، ۶۰۳، ۶۲۸، ۶۳۵، ۶۵۷، ۶۷۶، ۶۹۶، ۷۱۳، ۷۱۶، ۷۳۲، ۷۳۸، ۷۴۹

سفارت فرانسه (تهران) / ۱۲، ۲۱۰، ۳۰۱، ۳۲۹، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۹۴، ۴۱۲، ۵۰۲، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۲۴، ۵۷۲

سفلیس (بیماری) / ۱۸۱

سفیددشت / ۲۳۸

ص: ۸۱۴

سفیدرود / ۵۵۳

سقا، حاج محمد / ۷۱۲

سقز / ۳۸، ۴۲، ۹۳، ۱۳۱، ۱۳۸، ۳۱۸، ۴۶۵، ۴۸۰، ۵۱۴، ۵۵۴، ۶۵۳، ۶۷۴

سگوند (طایفه) / ۲۲۸، ۲۳۷

سگوند / ۷۱۶

سگوند، اکبر خان (ایل بیگی) / ۴۲۲

سگوند، صادق خان / ۱۸۵، ۲۷۸، ۲۷۹

سگوند، کریم خان (ایل بیگی) / ۴۲۲

سل (نوعی بیماری) / ۱۵۹

سلدوز / ۲۸۶، ۶۳۹

سلطان آباد (اراک) / ۲۱

سلطان ابراهیم خان / ۶۴۹

سلطان احمد / ۶۱

سلطان احمد خان / ۷۱۵، ۷۳۶

سلطان المحدثین، آقا سید جواد / ۳۸۰

سلطان حسن خان / ۵۹۳، ۵۹۴، ۶۱۷

سلطان حسین صفوی / ۴۱۰

سلطان حمید / ۴۸۵

سلطان رحمت الله خان / ۲۶۳

سلطان سلیم / ۵۱۵

سلطان سلیمان افندی / ۵۱۴

سلطان عباسقلی / ۶۹۷

سلطان عبد العزیز پادشاه نجد / ۶۱

سلطان عزیز اللہ خان / ۷۳۴

سلطان فتح اللہ خان / ۷۱۶، ۷۵۳

سلطان فضل اللہ خان / ۲۹۶

سلطان محمد شاہ آقا خانی / ۵۳۱

سلطان مظفر بیگ / ۵۷۱

سلطان آباد (اراک) / ۷۸، ۶۹۹

سلطان آباد / ۷۸، ۱۶۵، ۴۴۴، ۵۸۹

سلطان العلماء (اصفہانی)، حاج علی اصغر / ۴۳۹

سلطان العلماء / ۱۱۷، ۴۳۹

سلطان العلماء بروجردی / ۴۳۸

سلطان الکتاب / ۵۵۹

سلطانی، سید محمد / ۶۰۳

سلطانیہ / ۱۳۸

سلطنت آباد / ۲۴۷

سلماس / ۲۴۷، ۲۸۶، ۲۸۸، ۲۹۰، ۳۰۶، ۳۱۲، ۳۲۰، ۳۳۵، ۳۶۸، ۴۱۹، ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۸۵، ۵۲۸، ۵۶۲، ۵۶۴، ۶۳۱، ۶۳۶، ۶۴۵، ۶۹۱

سله تيم (طايفه) / ۴۳۵

سلیمان پاشا / ۷۴۹

سلیمانی (طايفه) / ۱۵۰

سلیمانیه / ۵، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۳۱۴، ۳۱۴، ۳۴۱، ۳۵۷، ۳۶۱، ۳۶۹، ۳۷۶، ۳۸۴، ۳۸۵، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۸۱، ۴۹۸، ۵۱۴، ۵۴۰، ۵۴۷، ۵۶۵، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۸۲، ۵۸۹، ۵۹۵، ۶۱۰، ۶۳۹، ۶۵۰، ۶۵۹، ۶۶۹، ۶۹۷، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۱۶، ۷۲۴، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۴۱، ۷۴۴، ۷۴۷، ۷۵۴

سماوه / ۹۱، ۵۶۳، ۶۹۵

سمکو - سمیتقو، اسماعیل آقا

سمنان / ۷۴، ۸۲، ۸۷، ۹۹، ۱۰۷، ۱۳۷، ۲۵۵، ۲۹۶، ۴۰۰، ۴۱۰، ۴۱۵، ۴۹۹، ۵۰۹، ۶۰۱، ۷۰۴

سمیزه، ه (مستر) / ۳۴۵

سمین خان / ۱۷۰

سنجابی (ایل) / ۸۸

سنجابی، منصور / ۱۵۳

سنجاق (منطقه) / ۳۷۶

سندولی (طايفه) / ۱۵۰

سنقر / ۸۰

سنگسر / ۳۰۴، ۴۹۹

سنگلج / ۴، ۱۰۳

سندج / ۳۸، ۹۳، ۱۳۶، ۲۰۳، ۲۹۲، ۳۷۴، ۴۵۹، ۷۱۳، ۷۲۸

سنه / ۲۹۲

سوئد / ۵۰، ۲۶۷، ۳۲۶

سوئیس / ۲۸، ۵۳، ۱۲۲، ۱۷۶، ۱۹۰، ۳۱۰، ۳۴۹، ۳۸۱، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۳۶، ۵۲۶، ۶۰۷

سواد کوه (ایل) / ۲۹۷

سواد کوه / ۲۹۶، ۳۶۰، ۴۳۳، ۵۳۲

سوانکوه / ۴۱۶

سویر (مسیو) / ۲۶۸

سوئیس / ۶۰۷

سوران / ۵۴۳

سورچی (قبیله) / ۳۷۶

سوریه / ۹، ۱۱۱، ۳۸۱، ۴۲۴، ۶۰۷

سوزداش (منطقه) / ۷۳۳

سوکویی / ۳۷۴

سوگون (مسیو) / ۲۹۲

سهام الدوله / ۱۱۷

سهام السلطان / ۱۳۷، ۷۵۴

سهام السلطنه / ۷۲۰

سهام الممالک (قوچ خان) / ۲۹۷، ۳۹۴، ۴۸۳، ۴۹۸، ۶۶۱

سهیلی، علی / ۹۹، ۱۳۸، ۲۶۶، ۳۱۰

سهیم الملک (کوچه) / ۵۲۲

سی و سه پل / ۴۱۱

سیاح / ۴۷

سیاح، کلنل کاظم خان/۴۸۳

سیاست (روزنامه)/۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۷، ۳۲۸، ۴۳۲، ۶۱۷، ۶۴۱

سیام/۳۱۰

سیاہ دهن/۱۳۱، ۳۳۹

سیاہ زخم- شاربن (بیماری دام)/۲۲۸

سیاهرود/۱۳۶

ص: ۸۱۵

سیاهکل / ۲۰۴

سیاه کو / ۷۴

سیب / ۵۴۳

سیبری / ۶، ۸۳، ۲۵۵، ۳۲۵

سیک (روستا) / ۳۸۵

سید احمد خان / ۱۵۰

سید باقر خان / ۵۳۷

سید زین العابدین / ۷۵۴

سید ضیاء الدین / ۵۲

سید عبد الرسول / ۷۴۷

سید عبد العزیز / ۷۵۴

سید عبد الوهاب (دکتر) / ۷۴

سید عبد الوهاب / ۳۸۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۱۳، ۴۳۶

سید عزیز الله (پسر صدر العلماء) / ۳۱۸

سید لر (طایفه) / ۵۹۱

سید محمد خان (دکتر) / ۱۸۵

سید نصر الله / ۷۳

سید العراقین / ۴۳۵

سید المحققین / ۳۰۰

سید جلال (شهر آشوب) / ۱۲۹، ۱۳۴، ۱۴۹، ۱۵۳، ۱۷۶، ۲۳۰، ۲۳۳، ۲۳۷، ۲۶۲، ۳۰۱، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۴۳، ۳۵۴، ۳۷۶، ۴۰۴، ۴۰۶

۴۰۷

سید جواد خان (یاور) / ۲۴۷

سید صالح / ۳۹۹

سید ضیاء الواعظین / ۴۹

سید طه / ۱۰۷، ۱۳۲، ۱۳۵، ۱۹۲، ۱۹۵، ۳۸۰، ۳۸۵، ۴۷۰، ۴۸۰، ۵۱۴، ۵۲۰، ۵۴۰، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۷۵، ۵۸۱، ۵۸۴، ۵۸۸، ۵۹۲، ۵۹۷

۵۹۸، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۱۰، ۶۲۸، ۶۳۸، ۶۴۴، ۶۸۷، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۳۴

سید عبد اللہ، انوار / ۵۴

سید فاضل / ۴۳۸

سید کاظم / ۷۴۷

سید محمود / ۳۶۴

سید مہدی / ۷۳۳

سید ناصر الدین (کوچہ) / ۵۲۱

سید نصر اللہ (شجر الواعظین) / ۶۵

سیرجان / ۱۰

سیروس (خیابان) / ۳۷۲

سیریلیک (الفا) / ۲۸۷

سیستان / ۴، ۵۴، ۲۸۶، ۳۴۵، ۳۸۳، ۴۴۴، ۴۶۰، ۵۲۹، ۵۴۵، ۵۵۰، ۵۵۹، ۵۸۲، ۶۳۹، ۶۷۴، ۶۹۷، ۶۹۹، ۷۲۱

سیف افشار، علی اکبر (سیف السلطنہ) / ۴

سیف افشار، محمد حسین خان (سردار کل) / ۴

سیف الاسلام / ۵۳۵

سیف الاطباء، میرزا عبد العلی / ۴۱، ۴۳، ۵۷۵

سیف السلطنه (سرتیپ) / ۳

سیف العلماء (شریعتمدار) / ۶۷۲

سیف اللہ خان (کار گزار وزارت خارجه) / ۴۳۹

سیف اللہ خان (نایب سرهنگ) / ۴۶۳

سیف اللہ خان (سیف الممالک) / ۴۶۳، ۴۸۹، ۴۹۳، ۵۲۶

سیف الملک / ۴۹۳

سیلاخور / ۱۰۷، ۱۵۳، ۱۵۴، ۲۰۰، ۴۲۲

سیمره / ۴۱۶

سیمقو - سیمیتقو، اسماعیل آقا

سیمکو - سمیتقو، اسماعیل آقا

سیمیتقو، اسماعیل آقا (سردار نصرت) / ۵، ۱۶، ۳۵، ۳۸، ۴۲، ۴۴، ۸۱، ۸۹، ۹۳، ۱۰۰، ۱۰۶، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۹، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۶۹، ۱۷۴، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۱۳، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۷، ۲۳۱، ۲۳۵، ۲۴۲، ۲۶۴، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۶، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۶، ۲۸۸، ۲۹۰، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۳، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۹، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۶، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۶۱، ۳۶۶، ۳۸۰، ۳۸۲، ۳۸۵، ۳۹۴، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۹، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۴۳، ۴۴۸، ۴۵۰، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۶۲، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۶، ۴۷۸، ۴۸۰، ۴۸۵، ۴۹۹، ۴۹۸، ۵۱۴، ۵۲۰، ۵۲۲، ۵۲۷، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۳، ۵۴۷، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۵۹، ۵۶۱، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۵، ۵۸۱، ۵۸۴، ۵۸۸، ۵۹۲، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۶، ۶۱۰، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۵، ۶۳۸، ۶۴۴، ۶۵۰، ۶۵۳، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۹، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۸۲، ۶۸۴، ۶۹۱، ۶۹۷، ۷۲۳، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۳۳، ۷۴۷، ۷۴۹، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵

سیمیتکو - سمیتقو، اسماعیل آقا

سینائی، وحید / ۴۰۱، ۶۲۱، ۶۲۴

سیندیکیت، نوبل / ۱۰۳

سینکلر (کمپانی نفت) / ۳۷، ۳۸، ۵۱، ۱۰۴، ۱۴۴، ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۲۰۵، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۴۴، ۲۵۱

۲۵۶، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۸، ۳۰۷، ۳۱۰، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۹، ۳۳۱، ۳۳۶، ۳۴۱، ۳۴۹، ۳۵۷، ۳۶۳، ۳۷۰، ۳۸۰، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۷۴، ۴۸۲،
۵۰۴، ۵۴۱

سینما توگراف همدان / ۳۰۷ روز شمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۸۱۵ س ..... ص : ۸۱۱

ه چشمه (مرز ترکیه عثمانی) / ۶۶۲

ش

شاپور (پسر اردشیر جی) / ۵۹۵

شاپور (کازرون) / ۸۰

شاطرانلو (طایفه) / ۷۳۰

شالوم (روزنامه صهیونیستی) / ۲۹۹

شالوم، مردخای / ۲۹۹

شام (سوریه) / ۹، ۴۰۹، ۴۱۲، ۵۱۵

شام غزانی، سید حسین (عد الملک) / ۳۰۵

شامات / ۲۷۱

شاملو، میرزا عبد الله (صدیق التجار) / ۱۳۸

شاه تهماسب صفوی / ۱۵۰

شاه جهان خان / ۶۱۸

شاه عباس اول / ۶۷۴

شاه بختی (سرتیپ) / ۹، ۶۸۲

شاه تختی / ۵۶۳، ۵۹۳

شاه چراغ / ۳۲۹

شاهرخ (عهد- دوره) / ۵۴۲

شاهرخ خان / ۳۳۹

شاهرخ شاه (عهد- دوره) / ۵۷۴

شاهرود / ۲۷، ۴۸، ۸۲، ۹۰، ۹۹، ۱۳۷، ۲۵۵، ۲۶۲، ۳۷۲، ۳۹۶، ۴۵۲، ۵۰۹، ۶۰۱، ۶۶۱، ۷۳۵

شاهرودی (آیت الله) / ۷۳۷

شاهزاده حسین (مقبره) / ۲۵۰

شاهسوار / ۶۹۸

شاهسون (ایل) / ۳۵، ۴۳، ۱۳۲، ۱۵۲، ۱۶۰، ۱۶۴، ۱۶۹، ۱۸۲، ۲۰۰، ۲۰۵، ۲۱۰، ۳۰۰، ۳۴۱، ۳۵۴، ۳۷۱، ۳۷۶، ۴۳۸، ۴۵۰، ۴۷۶

۴۸۲، ۵۹۱، ۶۴۵، ۶۶۶، ۶۷۲، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۸۸، ۶۹۲، ۷۰۱، ۷۰۶، ۷۱۹، ۷۲۸، ۷۳۰، ۷۳۲، ۷۳۹، ۷۵۲

شاهسون / ۵۹۱، ۶۲۸، ۷۱۴

شاهعلی بیگلو (طایفه) / ۵۹۱

شاهنامه (فردوسی) / ۵۷، ۵۹۵

شاهوردی (طایفه) / ۷۰

شاهی (واحد پول) / ۱۳۱، ۶۰۱، ۶۰۶، ۶۱۲، ۶۵۵، ۷۱۱

شاهین دژ - صابین قلعه

شاول مراد / ۶۶۴

شایان / ۷۸

شبانکاره (طایفه) / ۸۰

شیلی (گردنه) / ۱۵۲

شیلی نعمانی / ۱۵۰

شترانلو (طایفه) / ۳۱۷

شجاع نظام (حاکم بندرعباس) / ۷۳۹

شجاع نظام (حاکم ساوجبلاغ) / ۵۸۲

شجاع نظام، محمود خان / ۴۷۹

شجاع الدوله (سرهنگ) / ۲۸۸، ۶۶۱

شجاع السلطان قراگوزلو / ۶۶۱

شجاع السلطنه، حسن علی میرزا / ۵۰۸

شجاع الملک / ۱۳۵، ۱۴۷، ۲۴۹

شرابی، عبد الله خان / ۵۷۳

شریبانی، ملا محمد / ۳۹۹

شرف الملک / ۳۰۴، ۵۳۴

شرف خانه / ۳۵، ۲۸۲، ۲۸۳، ۳۶۱

شرق (روزنامه) / ۲۸

شرق اعظم فرانسه (گراند اوریان) / ۱۰۹، ۱۸۰، ۲۹۲

شرق نزدیک (روزنامه) / ۲۱۵، ۲۱۶

شرقی، فضل الله / ۶۰۴

شرکت تلفن / ۷۸

شرکت توسعه مخابرات / ۱۰۱

شرکت حریر / ۷۸

شرکت رازان / ۷۸

شرکت راه / ۷۸

شرکت ری / ۷۸

شرکت سهامی بیمه ایران / ۴۱۸

شرکت کامپاکس / ۱۵۳

شرکت ملی نفت / ۶۴

شرکت نفت اکسپورت / ۴۳۸

شرکت نفت انگلیس و ایران / ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۴، ۲۵، ۲۷، ۳۱، ۳۴، ۳۸، ۴۱، ۵۱، ۵۶، ۵۹، ۸۵، ۹۲، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵،
۱۲۳، ۱۳۵، ۱۴۷، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۰۹، ۲۱۶، ۲۵۱، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۹۵، ۳۰۷، ۳۴۵، ۳۸۹،
۳۹۹، ۴۰۲، ۴۲۳، ۴۷۴، ۴۸۲، ۴۸۳، ۵۰۲، ۵۳۲، ۵۴۴، ۶۱۳، ۶۲۰، ۵۶۷، ۶۳۲، ۶۷۵، ۶۸۷، ۷۰۵، ۷۱۳، ۷۱۵، ۷۲۴، ۷۲۷، ۷۲۹

شرکت نفت گوم / ۵۸۵

شریعت اصفهانی (آیت الله) / ۳۶۴

شریعت زاده / ۲۹۶

شریعتمدار کرمانی / ۴۶۶

شریعتمدار / ۴۸۹، ۵۵۱

شريف امامي، جعفر / ۹۹، ۱۳۸

شريف پاشا / ۳۵۷

شريف حسين (اولين پادشاه عربستان) / ۳۸۱

شريف مجتهد، سيد محمد (حجت الاسلام) / ۵۵۱

شريف آباد قزوین / ۶۸۲

شريف الدوله / ۳۴۳، ۳۴۴، ۶۵۴، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۲۷، ۷۲۹

شريف الدوله، ميرزا زين العابدين خان / ۳۴۴

شريف الملك / ۹۵

شريكر (مسيو) / ۴۰۲

ششگلان (تبريز) / ۵۳۵

شعاع الملك، ابراهيم خان / ۲۹۷

شعبان (طايفه) / ۷۰

شعبان علي خان / ۸۲، ۸۶، ۶۱۵

شعراني، ميرزا ابو الحسن / ۳۷۲

شعري (سرتيپ) / ۶۸۲

شعله (روزنامه) / ۳۷۲

شفت / ۲۰۴، ۵۳۶

شقق سرخ (روزنامه) / ۱، ۳۳، ۳۴، ۵۴، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۷، ۱۱۸، ۱۳۴، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۲، ۱۷۴، ۱۷۸، ۱۹۰، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۱۲، ۲۱۶، ۲۲۰، ۲۲۳، ۲۳۴، ۲۳۶، ۲۳۸، ۲۴۲، ۲۵۰، ۲۵۲، ۲۵۴، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۹۶، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۹، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۹، ۳۶۴، ۳۶۹، ۳۷۲، ۳۷۴، ۳۷۶، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹

،۴۴۴ ،۴۴۳ ،۴۴۲ ،۴۳۹ ،۴۳۷ ،۴۳۵ ،۴۳۱ ،۴۳۰ ،۴۲۷ ،۴۲۶ ،۴۲۵ ،۴۲۴ ،۴۲۳ ،۴۱۰ ،۴۰۸ ،۴۰۷ ،۴۰۶ ،۴۰۳ ،۴۰۱ ،۳۹۹ ،۳۹۵
،۴۹۲ ،۴۹۱ ،۴۸۴ ،۴۸۱ ،۴۷۹ ،۴۷۸ ،۴۷۷ ،۴۷۵ ،۴۷۴ ،۴۷۳ ،۴۷۱ ،۴۶۹ ،۴۶۶ ،۴۶۴ ،۴۶۲ ،۴۶۱ ،۴۶۰ ،۴۵۳ ،۴۴۹ ،۴۴۷ ،۴۴۶
،۵۴۹ ،۵۴۷ ،۵۴۶ ،۵۴۳ ،۵۴۱ ،۵۳۸ ،۵۳۷ ،۵۳۳ ،۵۲۹ ،۵۲۵ ،۵۱۹ ،۵۱۷ ،۵۱۶ ،۵۱۴ ،۵۱۲ ،۵۱۰ ،۵۰۳ ،۴۹۹ ،۴۹۸ ،۴۹۶ ،۴۹۴
۶۰۹ ،۵۷۲ ،۵۵۷ ،۵۵۶ ،۵۵۵

شکاک (ایل) / ۳۱۴

شکاک، احمد آقا / ۲۸۸ ، ۴۱۹ ، ۴۲۸ ، ۶۱۰

شکاک، جعفر آقا / ۴۴

شکر الله خان / ۲۶۰

شکریازی / ۲۸۱

شکوه الملک / ۵۶ ، ۱۰۴ ، ۴۳۹

شلیل / ۲۵۲ ، ۲۶۰ ، ۲۶۱ ، ۲۷۰ ، ۲۷۴ ، ۲۷۸ ، ۲۷۹ ، ۲۸۸ ، ۲۹۳ ، ۲۹۸ ، ۳۰۰ ، ۳۰۶ ، ۳۵۱ ، ۳۵۵ ، ۳۵۶ ، ۳۶۴ ، ۳۶۶ ، ۴۱۶ ، ۴۷۶

شلینگ / ۴۳۱ ، ۴۳۹ ، ۴۸۶

شمس (روزنامه) / ۲۲۰

شمس الافاضل / ۴۹۲

شمس العماره / ۴

شمیران / ۲۳۹ ، ۲۴۰ ، ۲۴۷ ، ۳۸۷

شنیدر (دکتر) / ۲۹۲

شوبو (مسیو) / ۴۲۵ ، ۴۹۱

شورا (روزنامه) / ۲۸ ، ۴۵۵ ، ۵۳۶

شوراب / ۶۹۸

شورآباد قم / ۲۸۳، ۶۸۲

شوراو / ۶۹۸

شورای انقلاب / ۷۱۲

شورای عالی کشاورزی / ۹۴

شورای عالی معارف / ۲۱۰، ۳۰۹، ۴۱۸، ۵۳۷، ۷۵۲

شورای کمیسرهای خلق / ۴۷۳

شورای متحده دول قفقازیه / ۳۳۳

شورای ملی فرهنگ / ۱۱۱

شورجانی، محمد / ۷۲۴

شوستر، مورگان / ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۵، ۳۱، ۳۴، ۵۳، ۸۱، ۸۵، ۹۲، ۹۸، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۶۳، ۱۷۷، ۲۰۵، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۵۵، ۲۵۶،

۲۸۴، ۲۸۹، ۲۹۵، ۳۳۱، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۵۵، ۶۱۵

شوشتر / ۶۳، ۱۵۱، ۱۶۸، ۱۹۲، ۴۲۳

شوقی افندی / ۳۸۰

شوکت الملک علم، محمد ابراهیم خان / ۵۳، ۵۴، ۲۳۲، ۳۴۵، ۵۵۹

شوکت الملک، امیر اسماعیل خان / ۵۴

شول (آبادی) / ۸۰

شول (طایفه) / ۸۰

شولستانات ممسنی / ۸۰

شولنبرگ (کنت) / ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۳۸

شومیاتسکی / ۷۷، ۸۱، ۸۳، ۹۵، ۱۴۶، ۱۷۷، ۳۰۱، ۳۰۹، ۳۲۱، ۳۴۱، ۳۷۳، ۳۸۶، ۴۵۵، ۴۶۹، ۴۷۲، ۵۱۱، ۵۲۳، ۵۲۵، ۵۳۹، ۵۵۱،

۵۸۷، ۵۹۰، ۶۳۵، ۶۳۷، ۶۵۷، ۶۸۵، ۶۹۶، ۷۰۱، ۷۰۳، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۲۳، ۷۲۸، ۷۴۸

شوویو (مسیو) / ۳۴۵

شویروف / ۳۲۸، ۵۲۴، ۵۴۲، ۵۶۲، ۵۶۴، ۵۷۴، ۶۱۰، ۶۷۸، ۷۰۱

شهاب (روزنامه) / ۳۲۸، ۵۹۰، ۵۹۱

شهاب الدوله / ۵۵۴، ۶۲۸، ۷۴۱، ۷۴۳

شهاب السلطان / ۶۱۲

شهاب السلطنه، غلامحسین خان / ۸۰، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۲، ۷۲۰

شهاب السلطنه، محمود خان / ۶۱۲

شهیندر عثمانی / ۵۴۳، ۵۶۶، ۶۱۷

شهر بابک / ۲۰۷

شهر ری / ۴۸، ۶۶، ۳۷۲، ۳۸۷، ۴۵۸

شهربان / ۷۳۵

شهرستانی (آیت الله) / ۲۳۵

شهرنو (محلّه) / ۴، ۱۳۴

شهرورزی، میرزا حسینعلی خان / ۴۲۵، ۴۹۱

شهریار / ۲۰۴، ۲۶۱، ۳۹۶، ۴۲۹، ۴۴۶

شهمیرزاد / ۳۰۴، ۴۰۰

شهمیرزادی، شیخ محمد حسین / ۳۰۴

شهید آباد (گردنه) / ۴۳۱

شهید مصطفی خمینی (خیابان) / ۴۳۴

شهیدزاده / ۷۵۴

شيب كوه / ٤٠٩

شيباني، بصير الممالك / ٣٩٧

شيباني، حبيب الله خان / ١٧٤، ٤٨٦

شيباني، حبيب الله خان / ٨٧، ١٠٠، ١٢٧، ١٩١، ١٩٢، ٣١٦، ٧٤٧

شيباني، موسى (ذكاء السلطنة) / ٤١٨

شيخ احمد (حاكم كويت) / ٦٣

شيخ احمد بن عبيد / ٦٧٣

شيخ اسد الله / ٦١٣

شيخ باقر عطار / ٥٧١

شيخ خزعل / ١٦، ٦١، ١٤٢، ١٥٢، ١٧٩، ١٩٧، ١٩٨، ٢١١، ٢٣٧، ٢٤٥، ٢٥١، ٢٥٥، ٢٥٧، ٢٦١، ٢٦٤، ٢٧١، ٢٨٣، ٢٨٩، ٢٩٠،

٣٣٦، ٣٤٤، ٣٥٥، ٣٨٩، ٤١٦، ٤٨٢، ٥١٧، ٥١٨، ٥٢٤، ٥٣٥، ٥٧٤، ٦٢٥، ٦٤٢، ٦٥٤، ٦٥٧، ٦٨٢، ٧١٦، ٧٣٥

شيخ شعيب (جزيره) / ١٦

شيخ عارف / ٧٥٤

شيخ عبد الكريم (پسر شيخ خزعل) / ٢٦٤

شيخ عبد الله / ١٣٢، ٦٦٣

شيخ عبيد الله / ٤٤، ١٩٥، ٣٨٥، ٥٩٨

شيخ على خان / ٤٢٢

شيخ على اكبر / ٣٠٤

شيخ عيسى / ٢٨٩

شيخ فخر الدين (شيخ فخرى) / ٢٩٧

شیخ قادر / ۳۵۷، ۳۶۱، ۳۶۵، ۴۴۸، ۴۴۹، ۷۳۴، ۷۴۴، ۷۵۴

شیخ کانلو (طایفه) / ۶۶۲، ۷۲۳

شیخ کبیر (حجت الاسلام) / ۳۰۴

شیخ کبیر (شهمیرزادی) / ۳۶۰

شیخ گوشه (طایفه) / ۱۰۷

شیخ محمد حسن (پسر افتخار العلماء) / ۴۸۹

شیخ محمد خان / ۳۸۸

شیخ مرتضی / ۷۳۹

شیخ نوری / ۳۷۲

شیخ الاسلام اصفهانی، میرزا علی اکبر / ۲۶، ۱۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶، ۳۲۱، ۵۲۳، ۵۶۰، ۵۶۹، ۵۷۷، ۶۲۷، ۷۵۴

شیخ الاسلام، میرزا محمد رحیم / ۲۵۶

شیخ العراقین مازندرانی، حاج شیخ علی / ۸۰، ۹۶

شیخ عبد الواحد / ۷۴۰

شیخ علی خان (طایفه) / ۷۰

شیخ یه / ۲۹۷

شید (مستر) / ۳۳۱، ۳۴۹، ۵۰۵

شیراز / ۱۰، ۱۶، ۳۹، ۴۵، ۴۸، ۵۴، ۶۰، ۶۳، ۶۶، ۱۱۱، ۱۱۴، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۳۶، ۱۴۳، ۱۵۷، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۷۲، ۱۷۹، ۱۹۲، ۱۹۳،
۲۱۱، ۲۱۹، ۲۲۵، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۶، ۲۴۱، ۲۴۴، ۲۵۱، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۷۸، ۲۸۶، ۲۹۲، ۲۹۶، ۲۹۹، ۳۲۹، ۳۳۱، ۳۳۹، ۳۸۷، ۳۸۹،
۴۰۵، ۴۱۸، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۴۴، ۴۴۷، ۴۶۳، ۴۸۰، ۴۹۶، ۴۹۸، ۵۰۸، ۵۱۲، ۵۱۵، ۵۲۷، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۴۲، ۵۵۱، ۵۵۲، ۶۰۳، ۶۰۴،
۶۰۷، ۶۲۳، ۶۴۵، ۶۶۴، ۶۸۲، ۷۲۵، ۷۴۰، ۷۴۳، ۷۴۷

شیرازی، آقا محمد رضا (قناد) / ۵۱۶

شیرازی، میرزا آقا خان / ۱۶

شیرازی، میرزا محمد تقی / ۲۱، ۳۰۹، ۳۶۴

شیرازی، میرزا محمد حسن (آیت الله) / ۲۱، ۲۳۵، ۲۹۷، ۳۲۷، ۲۶۴، ۳۷۲

شیرازی، میرزا ابو الحسن خان / ۶۸۸

شیرازی، میرزا حیدر علی شیرازی / ۷۴۷

شیرازی، میرزا زین العابدین خان (مشکوه السلطنه) / ۶۶۱

شیرامین / ۳۰۳

شیرگاه مازندران / ۱۰۳

شیروان / ۳۱۹، ۷۵۰

شیروانی، علی حیدر / ۴۸۶

شیز / ۱۳۶

شیزند افشاریه (قریه) / ۴۰۷

شیشه بر، میرزا رحیم / ۲۳۰

شیکاگو / ۸۳، ۵۰۳

شیلات شمال / ۳۴، ۲۵۰، ۴۷۴، ۵۳۹

شیلاندر (افسر سوئدی) / ۲۸۲

شیلی / ۹۹

شیور (کوه) / ۵۶

گردنه شیخ / ۶۴۴

صاحب جمع خزانہ، آقا کمال / ۴۱۰

صاحب ، محمد حسین / ۹۸

صاحب اختیار / ۷۱۷

صاحب الزمانی، ناصر الدین / ۳۲۵

صاحب قرانیہ (کاخ) / ۴۱۰

صادق خان (سرهنگ) / ۴۶۳

صادق الملک / ۵۳۸، ۷۵۶

صادق خان (یاور) / ۲۷۴، ۲۷۹، ۳۳۶، ۳۸۵

صارم الدولہ (اکبر مسعود) / ۱۷۹، ۲۳۲، ۲۳۵، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۸۲، ۳۲۷، ۴۶۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۲۹، ۵۷۲، ۵۷۳

صارم السلطان / ۵۳۵

صارم السلطنہ، علیقلی خان / ۴۱۶، ۷۵۳

صالح پیمبر (کوہ) / ۱۹۵

صایین قلاع - صایین قلعه

صایین قلعه / ۱۳۲، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۴۷، ۱۹۱، ۲۴۲

صبا، میرزا حسین خان (کمال السلطان) / ۶۲۶

صحن حاجی آقا / ۲۰۰

صحنہ / ۳۰۵

صدای اصفہان (روزنامہ) / ۲۵۶

صدر بلاغی / ۴۳۵

صدر، آقا سید حسن (حجت الاسلام) / ۳۲۹

صدر، آقا سيد محمد / ۳۳۰، ۳۸۸، ۳۹۰، ۳۹۶، ۴۲۹، ۴۳۳، ۴۵۴، ۴۶۰، ۵۳۰

صدر، حاج سيد محمد / ۳۶۳، ۳۹۲

صدر، محسن (صدر الاشراف) / ۴۳۵، ۴۴۴، ۴۸۳

صدر الاسلام / ۱۱۷، ۷۴۷

صدر العلمای خلخالی / ۳۱۸

صدر المتألهين / ۶۲۸

صدر هاشمی، محمد / ۵۵۲، ۵۸۷، ۵۹۱، ۶۰۴، ۶۴۱، ۶۴۸، ۷۱۴، ۷۵۲

صدری، ميرزا احمد خان / ۵۲۹

صدق السلطان / ۶۸۱

صدق السلطنه / ۷۴۳

صديق حضرت / ۱۷۸، ۱۸۶، ۳۸۴، ۷۳۷

صديق قادری پاشا، ميرلوا / ۴۴۹

صديق، حسن / ۶۹۹

صديق، عيسى / ۱۳۷، ۱۳۸، ۶۳۷

صديق التجار (صديق اعلم) / ۱۳۸

صراف اصفهانی، محمد تقی / ۳۲۶، ۳۴۷، ۵۱۸، ۶۳۴

صراف، علی / ۴۹۶

صراف، ميرزا عباس / ۷۴۷

صرب (نژاد) / ۲۸۷

صفاء السلطنه / ۴۵۲، ۶۲۵، ۶۷۷

صفائیه تهران / ۲۸

صفایی / ۴۸۶

ص: ۸۱۹

صفر خان / ۱۴۳، ۵۳۹، ۷۰۰

صفوی (سلسله) / ۴۱۰، ۵۱۵

صفوی، رحیم زاده / ۱۴۸

صفوی، شکر الله خان / ۵۸۷

صلاحی، عباسقلی (کارگزار اردبیل) / ۶۶۲، ۶۸۱، ۷۲۸

صلاحیه / ۳۸۴

صلیب احمر ملل مسیحیه / ۱۱۰

صمصام السلطان / ۲۸۳، ۶۸۲

صمصام السلطنه، نجفقلی خان (بختیاری) / ۱۲، ۱۸، ۳۲، ۶۶، ۱۹۲، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۴۵، ۲۷۸، ۳۵۵، ۴۰۶، ۵۷۵

صمصام الممالک / ۷۵۴

صنایع مستظرفه / ۳۵۳

صنیع حضرت، سید محمد خان / ۱۰۳

صور اسرافیل (روزنامه) / ۵۳۵

صور اسرافیل، قاسم / ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶

صور اسرافیل، میرزا جهانگیر خان / ۶۹۹

صورتگر، لطفعلی / ۱۵، ۱۶

صوفی، سید جواد خان / ۹

صوفیه / ۱۰۹

صولت الملک امیر شوکت / ۱۵۷، ۵۵۹

صهیونیست / ۴۲، ۱۷۶، ۳۲۴، ۴۱۲

صهیونیسم / ۲۹۹

صید هاشم / ۱۴۳

ض

ضرغام (تیره) / ۷۰۲

ضرغام طالشی / ۴۵۹، ۴۸۶، ۶۳۵، ۶۵۹، ۷۱۰، ۷۲۳، ۷۳۵، ۷۲۸، ۷۳۷

ضرغام السلطنه رودباری / ۷۰۰، ۷۰۲، ۷۳۴

ضرغامی، عزیز الله خان / ۵۲۵، ۶۰۳

ضیاء ولیعهد / ۱۵۶

ضیاء الادبا / ۷۴۷

ضیاء الدین خان (سرهنک) / ۹، ۱۸۵، ۱۸۹، ۱۹۵، ۲۴۷، ۲۵۰، ۲۹۳، ۵۰۱

ضیاء السلطان / ۷۴۹

ضیاء الواعظین / ۳۴، ۴۹، ۵۰، ۷۳، ۲۹۶، ۲۹۷، ۵۱۹، ۶۳۴، ۶۷۲، ۷۴۲

ضیاء بری، سید صالح / ۳۹۹

ضیابر (روستا) / ۳۹۹

ط

طارم / ۳۳۹

طاری (طایفه) / ۷۰

طاعون (بیماری) / ۳۲، ۹۳، ۱۷۳، ۱۹۹

طاعون گاوی (بیماری) / ۲۴۴

طاق بستان / ۶۸۴

طالش / ۱۳۸، ۲۲۶، ۳۵۴، ۳۶۸، ۳۹۴، ۴۰۴، ۴۴۹، ۵۳۳، ۵۳۵، ۶۷۱

طالشی، نوروز خان / ۱۵۳

طالقان / ۱۳۷، ۲۴۱، ۲۶۹، ۶۸۶

طاهر بیک (شهیندر عثمانی) / ۶۱۷

طاهری (دکتر) / ۲۶۶

طاهری / ۷۲۸

طایر، تقی خان / ۵۳۵

طباطبایی بهبهانی، سید محمد رضا / ۴۵، ۶۰، ۱۶۷، ۱۸۲، ۱۹۲، ۱۹۳

طباطبایی حسینی / ۳۶۴

طباطبایی نائینی، میرزا رضا / ۲۴۸

طباطبایی همدانی، سید محمد / ۳۰۷

طباطبایی، آقا سید حسن / ۴۸۳

طباطبایی، سلیمان محسن / ۶۴۰

طباطبایی، سید محمد صادق / ۲۶۷، ۴۰۵، ۵۳۴، ۵۹۷، ۶۴۰

طباطبایی، سید ضیاء الدین / ۱۹، ۲۸، ۴۲، ۴۳، ۵۱، ۵۴، ۵۶، ۸۷، ۱۰۱، ۱۳۰، ۱۴۵، ۱۵۶، ۱۶۱، ۱۷۶، ۲۶۶، ۲۸۲، ۲۹۸، ۳۰۵

۳۸۷، ۵۷۲، ۵۷۶، ۶۹۱، ۷۱۴

طباطبایی، سید محمد / ۲۱۲، ۲۴۰

طباطبایی، سید محمود (آیت الله) / ۵۴۱

طباطبایی، میرزا سید محمد / ۴۳۹

طیس / ۲۱۲

طسوج / ۲۹۰

طغرانگار / ۴۸۶

طلوعی / ۵۸۷

طوالش / ۵۱۵، ۶۴۵، ۶۷۹، ۶۹۰، ۷۰۱، ۷۲۹

طوفان (روزنامه) / ۳۳، ۳۴، ۲۹۶، ۳۲۸، ۳۴۷، ۳۷۲، ۴۰۱، ۴۱۵، ۴۳۲، ۴۳۷، ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۹۸، ۵۰۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۵۹، ۵۷۸، ۵۹۱، ۶۳۴، ۶۶۰

طهران - تهران

طهماسبی، عبد الله (امیر لشکر) / ۵، ۹۹، ۱۰۱، ۳۷۹، ۴۶۳، ۴۶۷، ۴۷۰، ۴۷۶، ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۹۸، ۵۰۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۴۷، ۵۵۸، ۵۶۳، ۵۶۶، ۵۷۷، ۵۷۹، ۵۸۴، ۵۸۸، ۵۹۰، ۵۹۴، ۵۹۷، ۵۹۸، ۶۰۱، ۶۰۹، ۶۱۵، ۶۲۲، ۶۲۵، ۶۲۹، ۶۴۵، ۶۵۰، ۶۵۳، ۶۵۹، ۶۶۴، ۶۶۹، ۶۷۱، ۶۷۵، ۶۷۷، ۶۸۸، ۶۹۰، ۶۹۲، ۶۹۷، ۷۰۱، ۷۱۰، ۷۱۵، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۳، ۷۳۰، ۷۳۲، ۷۴۱، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۹، ۷۵۱، ۷۵۵

ظ

ظفر نظام / ۱۵۷، ۱۷۸، ۳۰۶

ظفر الدوله (سرتیپ) / ۲۸۱، ۲۸۲

ظفر السلطان همدانی / ۷۵۴

ظل السلطان / ۲۳۲، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۵۰، ۲۵۳، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۷۲، ۲۷۴، ۲۸۱، ۲۹۶، ۳۲۱، ۳۳۲، ۴۷۷، ۶۴۸

ظهیر الدوله / ۳۹۹

ص: ۸۲۰

ظہیر الملک / ۱۵۳، ۵۴۱

ظہیر الممالک / ۳۶۰

ع

عادل الدولہ / ۵۱۵

عادلقر، باقر / ۲۰۳

عارف افندی / ۶۵۳، ۶۶۰، ۶۶۹، ۶۹۷

عاشورا / ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۹، ۳۳۵

عاقلی، باقر / ۳، ۴، ۵، ۷، ۱۴، ۲۸، ۴۳، ۵۴، ۷۸، ۸۰، ۱۸۸، ۳۰۵، ۳۰۸، ۳۱۰، ۴۳۳، ۵۰۱، ۵۷۰، ۵۷۶، ۵۸۵، ۶۴۸، ۶۹۱، ۷۰۸،

۷۱۴، ۷۱۷، ۷۲۳

عالی قابو / ۴۴

عبادان - آبادان

عباس (سارق) / ۵۱۸

عباس خان امیر پنجه / ۲۸۲

عباس خان / ۳۲۸، ۴۴۷

عباس محمود آقا (رئیس ایل پشت در) / ۷۲۸، ۷۴۹، ۷۵۴

عباس خان میر پنجه / ۳۸

عباسعلی ترشیزی / ۴۹۲

عباسقلی (زلقی) / ۲۷۹

عباسقلی خان (یاور) / ۱۷۸

عباس میرزا (روزنامه نگار) / ۴۳۲، ۶۴۰

عباس میرزا نایب السلطنه / ۶، ۶۰، ۶۶، ۸۶

عباسی (واحد پول) / ۵۳۵

عبد الباقي خان / ۱۳

عبد الباقي، حاج محمد / ۶۶۳

عبد الحسين خان / ۶۱۷

عبد الرحمن بيك / ۴۴۴

عبد الرحمن خان / ۴۰۹

عبد الرضا خان (سرهننگ) / ۳۰

عبد الصمد خان / ۸۹

عبد العزيز بن سعود / ۹۱

عبد العلي خان / ۵۷۷

عبد العلي ميرزا (شاهزاده) / ۱۵

عبد الغني، س / ۲۹۶

عبد الله بيك / ۶۳۸

عبد الله خان (ماژور) / ۲۲۱

عبدلي فر، فريدون / ۳۸۷

عبدہ، شيخ محمد / ۴۴۴

عبدوکوری (طایفہ) / ۴۳۵

عبدوی (طایفہ) / ۳۱۴، ۵۸۱

عبدی مالکی (تیره) / ۷۰۲

عبری (زبان) / ۱۷۶، ۲۸۷، ۲۹۹، ۴۰۱

عثمان (ترکمن) / ۷۶

عثمان آقا (رئیس طایفه) / ۵، ۵۸۸

عثمان بیک (رئیس ایل میلان) / ۴۲۸، ۶۶۰، ۶۶۳

عدال السلطنه / ۴۰۸

عدالت (روزنامه) / ۲۹۹، ۶۰۴

عدالت، سید محمد حسین / ۲۹۹

عدل (واحد وزن) / ۹۷، ۴۳۰، ۶۴۷

عدل، غلامرضا خان / ۳۰۵

عدل، یحیی / ۳۰۵

عدل الدوله / ۴۳، ۸۲، ۲۵۰

عدل السلطنه کرمانی / ۲۹

عدل الملک / ۷۳۳

عدن / ۴۶۱، ۴۹۳

عراق (اراک) / ۲۱، ۳۵، ۵۵، ۶۰، ۱۰۶، ۱۵۸، ۱۷۶، ۱۸۳، ۱۸۵، ۲۰۴، ۲۲۷، ۲۴۴، ۲۶۸، ۲۹۴، ۵۰۹، ۵۱۸، ۵۲۴، ۵۸۲، ۶۹۷

۷۲۳، ۷۵۴

عراق بغداد (روزنامه) / ۵۳۸

عراق / ۵، ۶، ۹، ۲۱، ۵۳، ۵۶، ۶۴، ۸۰، ۸۷، ۹۰، ۹۱، ۹۹، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۴۳، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۶۵، ۱۸۳، ۱۹۳، ۱۹۴، ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۲۱

۲۲۴، ۲۳۱، ۲۵۸، ۲۶۴، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۸۲، ۲۸۵، ۲۸۹، ۲۹۴، ۳۰۴، ۳۰۹، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۵، ۳۵۰، ۳۵۷

۳۵۸، ۳۶۱، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۷۲، ۳۷۴، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۸، ۳۹۰، ۳۹۲، ۳۹۶، ۴۰۱، ۴۰۶، ۴۲۱

۵۱۶، ۵۱۳، ۵۱۲، ۵۰۵، ۴۸۴، ۴۸۳، ۴۸۲، ۴۶۲، ۴۶۰، ۴۵۴، ۴۵۳، ۴۴۹، ۴۴۸، ۴۴۰، ۴۳۷، ۴۳۶، ۴۳۳، ۴۳۲، ۴۲۹، ۴۲۵، ۴۲۴،
۶۲۲، ۶۱۷، ۶۱۶، ۶۱۱، ۶۰۲، ۶۰۱، ۵۸۷، ۵۷۸، ۵۷۳، ۵۷۲، ۵۶۹، ۵۶۴، ۵۶۳، ۵۴۸، ۵۴۱، ۵۳۱، ۵۳۰، ۵۲۸، ۵۲۲، ۵۲۰، ۵۱۷،
۷۳۱، ۷۱۹، ۷۱۳، ۷۰۸، ۶۹۹، ۶۹۴، ۶۹۲، ۶۸۱، ۶۷۷، ۶۷۰، ۶۶۹، ۶۹۸، ۶۴۸، ۶۳۶، ۶۲۸، ۶۲۳

عراقی، سید شفیع / ۶۹۹

عرب کاشی (ده) / ۶

عربستان (خوزستان) / ۴، ۳۱، ۱۵۰، ۱۸۵، ۲۰۱، ۲۱۹، ۲۲۵، ۲۲۷، ۲۳۷، ۲۴۱، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۹، ۲۷۹، ۲۸۹، ۳۰۰، ۴۲۵، ۶۹۱،
۷۳۶

عربستان سعودی / ۲۸۹، ۳۸۱، ۵۱۷

عربلو (طایفه) / ۷۱۴

عز الدوله، عبد الصمد میرزا / ۴۳۷

عز الملک / ۴۳۷، ۷۵۴

عزرا (کتاب) / ۱۵۶

عزیز الله خان / ۷۵۴

عزیز الله / ۴۲۶

عشرت خانم / ۴۹۸، ۵۱۴

عشق آباد / ۶، ۲۷، ۳۲، ۱۱۴، ۱۲۹، ۱۴۹، ۱۵۹، ۱۶۵، ۱۷۴، ۱۸۵، ۲۱۷، ۲۹۱، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۲۵، ۳۳۲، ۳۴۴، ۳۵۵، ۳۶۵، ۴۲۴،
۴۳۹، ۴۴۱، ۴۴۳، ۴۶۵، ۴۹۰، ۵۹۵، ۶۰۷، ۶۳۰، ۶۵۰، ۶۵۵، ۶۹۷

عصار، محمد کاظم / ۴۳۵

عصر (روزنامه) / ۳۷۲

عصر آزادی (روزنامه) / ۶۰۳، ۶۰۴

عصر انقلاب (شفق سرخ) (روزنامه) / ۳۱۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۶۱۳، ۷۱۶

عصر جدید (روزنامه) / ۴۴۴

عضد السلطان، ابو الفضل (ابو الحسن میرزا) / ۱۵۶، ۱۵۸، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۳۳، ۳۰۵

عضد السلطنه / ۷۵۱

عضدی، يد الله (امیر اعظم - شاهزاده) / ۹۹

عطاء الدوله / ۳۳۲

عطاء الله / ۳۳۲

عطاء الملك / ۶۹۳

عظام الملك نوابی، حسینعلی خان / ۵۷۷

عظمت خانم / ۳۱۷

عظیمی، نظام الملك / ۲۷۲، ۳۲۶

عکله، عبد الکریم / ۴۴۸

علاء، حسین / ۱۰، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۲۵، ۳۱، ۳۴، ۳۷، ۵۱، ۵۳، ۸۱، ۸۵، ۹۲، ۹۴، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۱۴، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۷۷، ۱۸۰، ۱۸۹، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۳، ۲۵۶، ۲۸۴، ۲۹۴، ۲۹۵، ۳۰۷، ۳۱۰، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۹، ۳۳۱، ۳۳۶، ۳۴۱، ۳۴۳، ۳۵۷، ۳۷۱، ۳۷۵، ۳۸۰، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۸، ۴۴۴، ۴۷۴، ۴۹۶، ۵۵۰، ۵۵۵، ۵۶۹، ۵۷۰، ۶۱۵، ۶۲۳

علاء السلطنه، میرزا محمد علی خان / ۱۲، ۱۷، ۱۸۰، ۲۱۰

علاء الملك، حاج میرزا عبد الله خان / ۴۳۷

علائی، آقا میرزا حسن خان / ۲۲۹

علاقه بند، مشهدی اسد الله / ۲۳۰

علائی (روستا) / ۷۱

علائی، رحمت اللہ / ۳۳۲

علمدار / ۲۷۴

علمی (نشریہ ماہانہ مجلہ) / ۴۱۸، ۴۴۴

علوی، ابو الحسن / ۵۳۶

علوی، سید ابو الفتح / ۷۴۴

علوی زادہ / ۱۳۳

علی آقا، امیر اسعد / ۵۳۴

علی بابایی، غلامرضا / ۱۸۸

علی بیگ / ۱۵۰

علی خان (سردار) / ۶۳

علی قلی (رئیس ایل زلق) / ۲۷۹

علی محمد خان (نایب دوم ژاندارمری) / ۳۶۵

علی، کریمیان / ۶۹۴

علی آباد / ۲۵۸، ۵۱۳

علی آبادی، میرزا علی اصغر خان / ۳۶۱

علی اصغر تاجر / ۲۶۸

علی اصغر خان (آجودان) / ۶۰۴

علی اف / ۴۰۹

علی اف، تیمور / ۴۵۱

علی اکبر خان / ۲۵۷

علی بابالو (طایفه) / ۶۲۸

علی خان (رئیس ایل در فارس) / ۲۱۱، ۲۱۸، ۲۲۹، ۶۶۱

علی خان (رئیس تلگراف خانه طالش) / ۱۶۰، ۶۸۱

علیرضا بیگ / ۵۹۱

علی زاده / ۵۵۲

علیشاه جان / ۷۲۱

علی قلی (سارق) / ۷۲۰

علیم السلطنه، یوسف خان / ۵۳۳

علی مردان خان (طایفه) / ۷۰

علی مردان / ۷۴۲

عماد الاسلام / ۷۰۴

عمارہ / ۴۳۰

عمان / ۵۸۳، ۶۱۵

عمر خیام (شاعر) / ۱۲۶

عمر آقا / ۲۹۴، ۳۸۲

عمو اوغلی، حیدر خان / ۱۲۱

عمید السلطنه / ۵۹، ۱۷۵، ۳۹۶، ۵۳۹، ۵۸۹، ۶۳۸

عمید الممالک، میرزا محمد حسین / ۱۰۷

عمید الممالک، میرزا محمود خان / ۱۰۷

عنايت الملڪ / ۳۰۷

عندليب كاشاني، سيد تقى / ۴۰

عود لاجان / ۴، ۴۰۶

عودويي (طايفه) / ۴۳۵

عهد انقلاب (روزنامه) / ۳۱۲، ۳۲۸

عهدنامه ايران و افغانستان / ۳۷۹، ۳۸۰، ۵۷۷

عهدنامه تركمان چاي / ۱۰۵

عهدنامه سور / ۵۰۷

عهدنامه مودت / ۸۵، ۸۶، ۲۳۱، ۳۰۷، ۳۹۹، ۴۷۶، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۴۴، ۵۶۱، ۵۷۴

عيد اضحى / ۲۶۵

عيد پسخ / ۲۹۹

عيد نوروز / ۲، ۲۰، ۷۴۸

عيدو خان (سردار) / ۶۹۸

عيسى بيگلو (عيسى لو) / ۱۳۲

عيسى لو (تيره) / ۱۳۲

عين الدوله / ۱۲، ۹۹، ۱۹۹، ۲۱۰، ۳۷۲

عين الملڪ / ۳۶۳، ۵۱۵، ۵۱۶

عين الممالڪ / ۴۴۴

عيوضى، ميرزا على / ۸۵

غازی بن فیصل / ۳۸۱

غازیان / ۳۵۳، ۳۷۴، ۴۳۲، ۴۸۸، ۶۳۶

غروه / ۳۳۹

غروی، سید کاظم / ۱۱۷

غریب خان / ۲۱۰

ص: ۸۲۲

غریب، شیخ محمد / ۴۴۸

غضنفر السلطنه / ۲۷۷، ۷۳۴

غفارزاده / ۶۶۸

غفاری، محمد (کمال الملک) / ۱۲، ۲۰۲

غلامان / ۶

غلامحسین خان (دکتر) / ۵۳۳

غلامحسین خان / ۱۶۰

غلام خان / ۳۱۷

غلامرضا خان (ریاست نظمیہ لاهیجان) / ۳۵

غلامرضا خان امیر پنجه / ۲۴

غلامرضا خان (رئیس طایفه کاکاوند) / ۳۳۹

غلامرضا خان (کلهر) / ۵۸۲

غلامعلی خان (طایفه بیرانوند) / ۷۰

غلامعلی خان / ۵، ۱۸۶

غلو (تیره) / ۱۳۲

غنی، سیروس / ۱۰

غیاث وند / ۴۱۶

غیاث وند، امیر امجد / ۷۱۱

غیب اله وند (طایفه) / ۱۰۷

غیبی وند (طایفه) / ۱۰۷

ف

فاتح (مسجد) / ۳۶۲

فاتح، محمود / ۹۴

فارس همایون / ۲۶۴، ۲۷۶، ۳۰۶

فارس / ۱۴، ۱۶، ۲۸، ۳۱، ۴۵، ۴۷، ۵۴، ۶۰، ۷۰، ۸۰، ۱۰۱، ۱۱۳، ۱۱۶، ۱۵۱، ۱۵۷، ۱۶۵، ۱۷۲، ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۸۶، ۱۹۲، ۱۹۳،
۲۰۱، ۲۰۲، ۲۱۱، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۹، ۲۴۱، ۲۵۱، ۲۵۶، ۲۶۶، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۸۶، ۲۹۳، ۲۹۶، ۳۰۰، ۴۰۹، ۴۱۰،
۴۱۳، ۴۱۸، ۴۳۱، ۴۳۹، ۴۴۲، ۴۶۳، ۴۸۶، ۵۰۱، ۵۰۸، ۵۱۵، ۵۲۱، ۵۵۱، ۵۵۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۱۳، ۶۲۳، ۶۸۲، ۷۴۰، ۷۴۳، ۷۴۹،
۷۵۳

فارسی چین، عبد الحسین / ۳۲۵

فاضل هندی / ۹۱

فاضل، شیخ محمد علی / ۲۸

فاضل آباد / ۶

فاطمی، حسین (دکتر) / ۶۴

فتاح بیک، کریم / ۱۹۶

فتح الله خان / ۷۳۴، ۷۵۳

فخر الدوله / ۳۷۱، ۶۶۱

فخر الملک اردلان، ابو الحسن خان / ۲۰۲ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۸۲۲ ف ..... ص : ۸۲۲

ر الممالک / ۱۷۶، ۲۴۶

فخر داعی گیلانی، سید محمد تقی (فخر المحققین) / ۱۵۰، ۱۵۱

فدایان اسلام / ۱۸

فراش (رود) / ۸۶ / ۳۰۴

فراشباشی، محمد علی خان / ۸

فرامرزی، شیخ احمد / ۷۳۹، ۷۴۰

فرامرزی، عبد الرحمن / ۷۴۰

فرامرزیان (لارستان) / ۷۴۰

فرانسه / ۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۹، ۲۸، ۴۰، ۴۲، ۴۳، ۴۹، ۶۰، ۶۱، ۶۴، ۶۶، ۷۶، ۸۴، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۹، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲،
۱۳۵، ۱۳۸، ۱۵۶، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۸۷، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۲۱، ۲۳۶، ۲۶۵، ۲۷۱، ۲۹۲، ۳۰۱، ۳۱۲، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۸، ۳۳۰، ۳۴۹،
۳۶۲، ۳۷۳، ۳۸۱، ۳۸۳، ۳۸۷، ۴۰۰، ۴۰۷، ۴۰۹، ۴۳۶، ۴۴۲، ۴۶۱، ۴۷۹، ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۱۰، ۵۳۳، ۵۵۱، ۵۷۲، ۵۷۶، ۵۸۲، ۶۲۰،
۶۲۳، ۶۴۷، ۶۷۲، ۶۸۴، ۶۹۴، ۷۴۳

فرانک (واحد پول) / ۱۰۱، ۲۰۹، ۳۳۲، ۳۶۴، ۴۰۰

فرانک بلژیک / ۲۹۹

فرانک سوئیس / ۴۲۹

فراهان / ۵۱۸

فرج الله خان (سرهنگ) / ۲۹۱

فرخ خان / ۷۱۶

فرخی یزدی / ۳۳، ۳۴، ۴۰، ۵۱، ۵۸، ۶۶، ۸۱، ۲۹۶، ۳۰۱، ۳۴۷، ۳۷۲، ۴۳۲، ۴۳۷، ۴۷۴، ۵۱۶، ۵۱۹، ۵۷۸، ۶۳۴، ۷۴۷

فردوس، حسن علی خان / ۶۲۶

فردوسی، ابو القاسم (شاعر) / ۶۴، ۵۴۵، ۵۹۵، ۶۷۲، ۶۸۴

فرزین / ۵۰۰، ۵۰۴

فرصت الدوله / ۱۶

فرعون / ۶۰۹

فرقه ب هاییت / ۲۲۸، ۲۳۰، ۳۰۴، ۳۳۸

فرقه دمکرات اصفهان / ۳۲۷

فرقه دمکرات ایران / ۳۰۷

فرقه دمکرات مستقل ایران / ۳۱، ۸۰، ۹۵، ۹۶

فرقه دمکرات / ۱۶۰، ۷۲۵، ۷۴۳

فرمانفرما، عبد الحسین / ۴، ۶، ۷، ۲۴، ۵۲، ۵۷، ۷۰، ۱۳۲، ۱۵۳، ۱۸۴، ۲۳۳، ۲۵۶، ۴۸۶، ۴۹۷، ۵۵۲، ۵۷۲، ۵۷۶

فرمن، م / ۲۲۰

فرمی (مسیو) / ۵۰۰

فرهنگ (شرکت) / ۵۸۰

فرهنگ اصطلاحات دوره قاجار (کتاب) / ۷۴

فرهنگستان (مهر) / ۲۳۶

فرهنگستان ایران / ۴۳، ۱۳۸، ۶۷۲

فرهنگستان زبان / ۱۶

فره وهر (هفته نامه) / ۶۸۵، ۶۸۶

فروزان فر، بدیع الزمان / ۴۳۵

فروغی، ابو الحسن / ۱۲، ۵۲۲

فروغی، محمد حسین / ۵۹۶

فروغی، محمد علی - ذکاء الملک

فریدن / ۲۰۸، ۲۵۳، ۲۶۰، ۲۷۹، ۲۹۳، ۳۳۶، ۳۸۵

فشارکی / ۲۱

فطن الدوله / ٥١، ٢٣٣

فكر آزاد (نشریه) / ٢٢٠، ٧٠٦

ص: ۸۲۳

فکری، شاهرخ / ۵۹۱

فلاح زاده / ۱۸۶

فلانگان، ژ. ه / ۵۳۶

فلسطين / ۹، ۱۳، ۴۲، ۵۳، ۱۷۶، ۱۹۰، ۲۱۲، ۲۳۰، ۲۳۸، ۲۸۵، ۲۹۹، ۳۲۴، ۳۲۷، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۱۲، ۴۲۰، ۴۲۴، ۵۰۷، ۵۲۰، ۵۵۰،
۵۸۷، ۶۶۴، ۶۹۷

فلسفی / ۳۴، ۳۷۱، ۳۷۲، ۴۰۱

فلسفی، حسن / ۵۳۴، ۵۳۶

فلسفی، محمد تقی / ۴۳۵

فلک الدین (روستا) / ۴۲۲

فلیسی (کتاب) / ۲۳۶

فندر سک (طایفه) / ۲۶۲

فندر سک / ۷۳۳

فنتستین (مأمور چک اسلواکی) / ۱۱

فنلاند / ۳۷

فورتسکیو، ل. سی / ۱۳۶، ۷۳۰

فوریه (دکتر) / ۲۹۲

فولادلو (طایفه) / ۶۳، ۱۳۸، ۶۷۷، ۷۴۱، ۷۴۶، ۷۴۹، ۷۵۱، ۷۵۲

فولادلو، امیر نصرت / ۷۴۹

فولادلو، حسینعلی خان / ۳۵۴

فومن / ۵۳۶، ۷۴۵

فومنات / ۲۰۴، ۳۴۴، ۷۳۳

فهیم الملک، میرزا خلیل خان / ۱۷۵، ۱۸۳، ۲۵۵، ۲۵۶

فهیمی، محسن / ۳۵۳، ۳۷۶، ۵۴۴

فیروز (رود خانه) / ۶

فیروز آباد / ۵۴۸

فیروز آبادی / ۲۹۷

فیروز کوه / ۴۸، ۱۳۷، ۱۹۸، ۲۸۲، ۴۱۰، ۴۴۴، ۵۱۳، ۵۸۷، ۶۷۲

فیروزه (روستا) / ۶، ۸۶، ۱۱۰، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۳۱، ۱۵۶، ۲۰۸، ۲۱۵، ۲۳۲، ۲۹۳، ۵۲۴، ۵۴۵، ۵۷۴، ۶۱۰

فیض قمی، حاجی میرزا محمد / ۶۱۴

فیلا دلفیا (روزنامه) / ۲۳

فیلی، میرزا حسن خان / ۲۴۱

فیلیوف، نیکولای واسیلویچ / ۳۴۷، ۵۶۱

ق

قائم مقام، میرزا ابو القاسم / ۶۶

قائم مقام الملک / ۳۸۷، ۴۸۰، ۴۸۹

قائم مقامی / ۷۴

قائم مقام، میرزا یوسف خان عدل / ۳۰۵

قائنات / ۵۴، ۲۸۶، ۳۴۵، ۶۱۲، ۶۹۷، ۶۹۹، ۷۲۱

قاجار (ایل) / ۴۳۷

قاجار/ ۲۲۴، ۳۱۴، ۴۰۷

قاجار، آغا محمد خان/ ۴۱۰

قاجار، فتحعلی شاه/ ۹۹، ۱۳۶، ۳۱۴، ۴۱۶، ۵۰۸، ۵۵۴

قاجار، محمد شاه/ ۵۶، ۲۰۲، ۴۳۷

قاجار، محمد علی شاه/ ۳، ۵۶، ۱۰۳، ۱۶۱

قاجار، مظفر الدین شاه/ ۳، ۱۱، ۱۲، ۱۸، ۳۳، ۴۸، ۱۰۳، ۲۰۲، ۲۲۳، ۲۲۶، ۲۶۷، ۲۹۲، ۲۹۷، ۳۷۲، ۴۴۴، ۴۵۵، ۵۰۸، ۵۳۵، ۶۴۶

۶۹۴، ۷۰۱

قاجاریه (محلہ)/ ۴

قاجاریه/ ۸۰

قارص/ ۵۶۱

قازان خان بیگ/ ۲۳

قاسم میرزا/ ۶۲۵

قاسمی، پویا/ ۲۹۲

قاسمی، سید فرید/ ۵۹۱

قاضی زاده، احمد/ ۳۱۰

قامشلو/ ۳۷۹

قانون (روزنامه)/ ۵۰۴

قانون اخلاق (کتاب)/ ۲۳۶

قاهره/ ۱۳، ۱۷، ۱۰۲، ۲۷۳، ۵۵۲، ۶۱۷

قاینات/ ۵۴

قائنی، شیخ محمد حسین / ۲۹۴

قبرستان شیخ ان / ۶۱۴

قبرستان ظهیر الدوله / ۲۳۶

قبضه، محمد علی / ۱۵۰

قحطبه بن شیب / ۱۰۷

قدس نخعی، حسین / ۱۸

قدسی / ۵۷۶

قدیمی نوایی، اسد الله (مشار السلطنه) / ۵۹، ۱۷۵، ۴۲۷، ۵۷۵، ۵۷۶

قرائت خانه تصویر اخلاق / ۷۱۲

قرائت خانه جمهور / ۵۰، ۷۳

قرائت خانه خیام / ۱۲۶

قرائت خانه فردوسی / ۵۹۵

قرائت خانه مخدرات اسلامی / ۱۷۳

قراچه داغ / ۴۲، ۴۳، ۵۵، ۵۶، ۵۹، ۶۸، ۸۱، ۱۳۲، ۲۲۲، ۲۷۹، ۴۵۶، ۵۹۱، ۶۱۹، ۶۳۳

قراچورلو (طایفه) / ۵۶

قرارداد ۱۹۱۹ / ۶، ۲۸، ۵۴، ۵۶، ۶۶، ۱۴۱، ۱۹۳، ۲۱۰، ۲۶۵، ۲۷۳، ۳۹۹، ۴۰۲، ۴۸۶، ۵۱۳، ۵۱۴، ۶۰۷

قرارداد پستی بین المللی مادرید / ۲۳۱

قرارداد نفت شمال ایران / ۱۸۲

قرارداد نفت شمال / ۵۵۵

قراسو / ۵۸۹

قراسوران / ۱۶، ۷۴، ۳۸۳

قراقاش (مسیو) / ۵۳۲

قرآن / ۳۴، ۷۱، ۷۷، ۱۲۹، ۱۴۰، ۱۵۰، ۱۷۲، ۱۸۰، ۱۸۴، ۱۸۶، ۱۸۷، ۲۰۵، ۲۲۹، ۲۴۳، ۲۵۱، ۲۹۹، ۳۰۹، ۳۱۴، ۳۵۰، ۳۶۱، ۳۷۹

۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۶، ۳۸۸، ۳۹۱، ۴۰۴، ۴۱۵، ۴۳۰، ۴۳۹، ۴۷۸، ۴۸۶، ۵۳۱، ۵۶۷، ۵۷۱، ۶۰۶، ۶۲۰، ۶۲۴، ۶۸۶، ۷۰۶

ص: ۸۲۴

۷۱۱

قران / ۷۷

قراویران (ده) / ۱۳۲، ۱۴۷، ۲۵۰

قرقایه / ۳۰۷

قرقچی (طایفه) / ۵۵۳

قرکه (تیره) / ۳۷۴

قرن بیستم (روزنامه) / ۶۴۰، ۶۴۱

قره دره / ۲۹۰

قره قشلاق / ۵۶۴

قره بابا / ۳۷۶

قره باغ / ۵۳۷، ۵۶۵، ۵۹۱، ۶۲۸، ۷۰۶

قره تو / ۱۲۶، ۴۰۰

قره داغ / ۵۶

قره سو / ۱۳۹

قره نی / ۳۸

قره یوف، حیدر / ۴۲۶

قروس تپه / ۶۳۶

قروه چی (طایفه) / ۴۳۵

قری (تیره) / ۳۷۴

قريب، عباسقلی (مسیو عباسقلی خان) (مترجم الممالک) / ۴۲۴، ۴۲۵

قريب، میرزا محسن خان / ۲۰۷، ۲۰۸، ۵۰۵

قزاق / ۴۱، ۹۰، ۱۹۶، ۲۳۸، ۲۵۸، ۲۸۲، ۲۸۳، ۳۰۵، ۳۲۸، ۳۵۳، ۴۰۷، ۵۲۵، ۵۳۳، ۶۹۵

قزل داغ / ۲۸۱

قزل کوه / ۱۳۲

قزن اوزن (رود خانه) / ۵۲۹

قزوین / ۱، ۵، ۱۳، ۲۴، ۲۹، ۶۰، ۷۴، ۹۸، ۱۱۳، ۱۲۶، ۱۲۹، ۱۳۱، ۱۳۴، ۱۳۸، ۱۵۳، ۱۶۱، ۱۶۵، ۱۷۶، ۱۸۰، ۱۸۳، ۱۹۵، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۳۵، ۲۵۰، ۲۵۹، ۲۶۴، ۲۷۱، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۹۷، ۳۱۸، ۳۲۰، ۳۳۹، ۳۶۶، ۳۹۰، ۳۹۳، ۳۹۶، ۴۰۷، ۴۱۱، ۴۳۷، ۴۶۸، ۴۷۲، ۵۰۹، ۵۱۵، ۵۲۱، ۵۴۱، ۵۷۸، ۵۸۷، ۵۸۹، ۶۳۶، ۶۶۵، ۶۸۸، ۶۹۵، ۷۰۶، ۷۱۱، ۷۲۸، ۷۳۶

قزوینی، حاج رحیم / ۴۱

قزوینی، مشهدی ابو طالب / ۶۸۸

قسطنطنیه / ۳۸۱

قشقای (ایل) / ۴۸، ۱۱۶، ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۱۸، ۲۷۸، ۲۹۶، ۵۳۰

قشقای / ۱۲۳، ۵۱۵

قشقای، محمد ناصر خان / ۴۸، ۱۲۳، ۲۱۱

قشون (مجله) / ۴۷، ۶۹۱

قصر قاجاریه / ۲۱۴

قصر شیرین / ۱۳۲، ۱۴۱، ۱۴۸، ۲۸۲، ۲۹۲، ۳۲۳، ۳۳۰، ۴۰۰، ۴۰۶، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۴، ۶۱۲، ۷۲۴

قصیر دیوان / ۲۹

قطور / ۳۴۰، ۳۴۱، ۴۲۸

قطورچای (رود خانه) / ۳۴۱

قفقاز/ ۱۳، ۱۴، ۱۸، ۲۳، ۲۶، ۴۱، ۵۴، ۵۶، ۷۵، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۹، ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۱۴، ۱۲۰، ۱۲۲، ۱۳۳، ۱۴۸، ۱۶۴، ۱۷۲،
۱۸۵، ۱۸۷، ۲۰۹، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۷۴، ۳۱۰، ۳۱۹، ۳۲۳، ۳۳۳، ۳۵۵، ۴۲۶، ۴۶۸، ۴۸۷، ۵۳۳، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۶۰۶،
۶۳۳، ۶۴۵، ۶۵۹، ۶۶۱، ۶۸۶، ۶۹۰، ۷۱۴، ۷۲۹، ۷۵۰، ۶۸۶

قلايوند/ ۲۲۸

قل خانى (طایفه)/ ۳۷۴، ۴۵۹

قل خانى، رشيد السلطنه/ ۱۵۳

قلعه آقا سيد حسين/ ۷۱۵

قلعه ايوز/ ۲۶۴

قلعه سرخ/ ۱۰۷

قلعه سفيد/ ۸۰

قلعه شاهرخ محل/ ۳۳۶

قلعه كيوره/ ۱۸۶، ۲۲۹

قلعه ناير/ ۱۰۶

قلعه نو/ ۱۰۷

قلعه زنجير (تيره)/ ۳۷۴

قلقالى (طایفه)/ ۱۵۰

قلهك/ ۲۴۷

قم/ ۱۴، ۲۱، ۲۲، ۴۰، ۶۰، ۹۳، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۶، ۱۵۰، ۱۸۶، ۲۰۲، ۲۱۹، ۲۸۳، ۲۹۷، ۳۲۰، ۳۶۴، ۴۱۲، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۴۱، ۴۷۱،
۵۳۶، ۵۳۹، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۸۷، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۳۰، ۶۴۹، ۶۸۲، ۷۰۷، ۷۲۶، ۷۲۸

قمر الدوله (دختر سالار الدوله)/ ۳

قمشه/ ۹۴، ۲۵۲، ۴۹۳

قمشه ای، شیخ محمد حسین / ۷۳۹

قمصر / ۱۰۶

قمی، حاج آقا حسین (آیت الله) / ۳۶۴، ۵۴۱، ۷۰۸، ۷۲۴، ۷۳۷

قمی، حاج شیخ عباس / ۶۱۴

قمی، سید علی محمد / ۲۹۹

قمی، لطف الله / ۲۹۹

قمی، محمد تقی بیگ / ۶۱۴

قمی، میرزا محمود / ۳۶۴

قمی، میرزا ابراهیم / ۴۰۸

قمی، میرزا سید محمد / ۴۸۳

قمی، میرزا محمد کبیر / ۶۱۴

قنات آباد (وحدت اسلامی کنونی) / ۶۵۱

قنات آباد / ۴، ۱۳۴

قندی، میرزا عبد الحسین / ۴۵۵

قوام الدوله / ۶۹، ۱۹۸، ۵۲۲

قوام السلطنه، احمد / ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۹، ۲۵، ۴۶، ۵۴، ۷۱، ۷۲، ۸۷، ۹۹، ۱۰۰، ۱۱۲، ۱۲۵، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۵، ۱۵۳، ۱۵۴،
۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۷۱، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۷،
۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۳

۲۱۴، ۲۱۵، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۹، ۲۳۱، ۲۳۹، ۲۵۱، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۹، ۲۷۱، ۲۷۶، ۲۷۸، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۴، ۲۸۶، ۲۹۳، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۰۷، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۱، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۹، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۶، ۳۳۹، ۳۴۱، ۳۴۳، ۳۴۵، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۲، ۳۵۷، ۳۶۳، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۳، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۶، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۵، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۴، ۴۳۶، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۶۳، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۴، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۶، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۸، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۷، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۲، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۲، ۵۹۴، ۵۹۷، ۵۹۸، ۶۰۰، ۶۰۳، ۶۰۹، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۶، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۴، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۶۴، ۶۷۱، ۶۸۱، ۶۸۵، ۶۹۷، ۷۰۲، ۷۱۲، ۷۱۶، ۷۲۲، ۷۳۱، ۷۳۳، ۷۳۷، ۷۴۲، ۷۴۶

قوام الملک / ۳۲، ۳۹، ۱۰۱، ۲۰۷، ۲۱۱، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۹، ۲۶۶، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۸۶، ۲۹۳، ۳۰۵، ۴۱۸، ۴۴۵، ۴۴۶، ۵۴۶، ۶۹۴، ۷۲۸، ۷۴۲

قوام الوزاره / ۳۵۴، ۵۶۳، ۷۲۳

قوجاييگلو (طایفه) / ۱۳۲، ۵۹۱، ۶۲۸، ۶۶۶، ۷۰۱، ۷۱۴، ۷۵۲

قوجه بيگلو، امير خان / ۶۹۲

قوجه بيگلو، نوروز خان / ۶۶۶، ۷۱۳، ۷۱۴

قوچان / ۶، ۱۱۳، ۱۳۲، ۲۳۶، ۲۶۶، ۳۴۶، ۵۶۹، ۷۵۴

قورتازلو (طایفه) / ۵۶

قور خانه / ۴۹

قوره تو (عشاير) / ۱۹۴، ۴۸۸

قوری چای / ۵۹۱

قوش آداسی / ۳۶۲

قوشاداغ / ۵۹۱

قهرمان شرق (روزنامه) / ۳۶۱

قهرمانی ابوردی / ۴۸

قهوه رخ / ۲۴۶

قیام (روزنامه) / ۵۱۹، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۶۰، ۶۷۲

قیام (فراکسیون) / ۹۶

قیام سی تیر / ۱۸۸، ۵۵۲

قیراط (واحد وزن) / ۵۴۹

ک

کابل / ۱۲۱، ۲۳۹

کاپک (واحد پول) / ۳۷۹

کاپیتولاسیون / ۸۶، ۳۱۸، ۴۰۰، ۴۲۰، ۴۷۰، ۵۶۱، ۵۷۳

کاتار (نوعی بیماری) / ۱۴۱

کاخ باکینگهام / ۵۹۵

کاخ صاحب قرانیه / ۱۹۱، ۲۴۳، ۴۴۰

کاخ گلستان / ۲، ۴۹، ۵۵، ۷۵، ۱۱۰، ۱۳۹، ۲۰۵، ۲۲۶، ۴۰۸، ۴۱۰، ۴۲۰، ۴۴۰، ۶۴۰

کارخانه کبریت سازی / ۲۶۴

کارنگی، دیل / ۲۳۶

کارنوک (لرد) / ۱۲۱

کاروانسرای قیصریه / ۵۶۹

کارون (رود) / ۱۶۸

کازرون / ۳۵۶، ۵۰۸، ۵۲۸، ۶۸۲، ۷۴۳

کازرونی / ۳۸۸، ۴۰۸

کازرونی، حاج محمد حسن / ۱۹۳

کازرونی، علی / ۱۸۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۵۵

کازرونی، میرزا حسین / ۱۹۳

کازو، ژوزف / ۲۹۲

کاسل / ۵۰۶

کاشان / ۱۵، ۱۷، ۲۸، ۵۴، ۶۰، ۶۶، ۷۴، ۱۰۶، ۱۲۳، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۶، ۱۸۹، ۲۰۴، ۲۱۰، ۲۳۰، ۳۱۶، ۳۳۰، ۳۴۴، ۳۶۱، ۴۴۴، ۴۵۸، ۴۶۳، ۵۰۸، ۶۶۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۱۷، ۷۴۷

کاشانچی، علینقی / ۴۹۶

کاشانی، سید ابو القاسم (آیت الله) / ۳، ۷۰۸

کاشانی، سید حسن / ۱۳۷

کاشمر / ۶۷۴

کاظم بیگ / ۱۰۰

کاظم خان قوشچی / ۲۸۸

کاظم خان / ۴۸۸

کاظم زاده، عباس / ۷۵۰

کاظمی، باقر (مهدب الدوله) / ۶۹۳، ۶۹۴

کاظمی، سید مصطفی / ۱۹۹

کاظمین / ۲۵۸، ۲۸۳، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۶۴، ۴۸۴، ۵۳۱

کاظمینی (آیت اللہ) / ۷۳۷

کا کا احمد شیخ / ۱۹۳، ۳۵۶، ۳۸۵، ۴۴۹

کا کاوند (طایفہ) / ۱۴۷، ۱۴۸، ۳۳۸، ۳۳۹

کا کاوند / ۳۷۴

کا کاوند، امیر اسعد / ۳۰۵

کا کاوند، امیر معظم / ۱۴۷، ۱۴۸

کا کس، پرسی (سر) / ۶۱، ۹۰، ۹۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۸۹، ۳۲۸، ۳۶۷، ۴۳۷، ۵۱۴، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۴۸، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۱۰، ۶۱۶، ۶۲۹، ۶۳۶، ۶۸۷، ۷۱۷

کا لانی (مسیو) / ۳۸۹

کا لچ ایندور / ۱۵۰

کا لدول (وزیر مختار امریکا) / ۱۰

کا لیفرنیا / ۱۷۶

کا مران میرزا (امیر کبیر) / ۳۴، ۶۶، ۲۰۷، ۲۶۰، ۲۹۲

ص: ۸۲۶

کامل، حسین / ۲۲

کاملی (طایفه) / ۱۵۰

کانادا / ۸۳، ۱۹۰

کانال سوئز / ۱۵۱، ۴۹۰

کانون (روزنامه) / ۵۷، ۶۲۳

کانون ایران جوان / ۱۷۸، ۳۰۲

کانون بانوان / ۵۷

کانون ملی یهود / ۳۲۷

کاوه (مجله) / ۵۲۲

کبریت خان (ابراهیم خان) / ۳۵، ۳۶، ۲۵۷

کبیر کوه / ۲۵۸، ۴۱۶

کتاب خانه فیضیه / ۲۱

کتاب خانه مجلس شورای ملی / ۷۴۰

کتاب خانه معارف (کتاب خانه ملی) / ۲۴۴، ۵۷۱

کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران / ۵۴

کتاب خانه ملی / ۶۴۶

کتول (استرآباد) / ۵۵۳، ۵۶۳

کتولی، علی اکبر خان / ۵۵۳

کتیرا (گیاهی با خواص دارویی) / ۴۹، ۷۱، ۱۳۶، ۱۷۵، ۱۸۵، ۲۰۶، ۳۶۷

کتیرایی، محمود/ ۵۳۵

کجراتی (زبان)/ ۷۱۲

کجور/ ۴۶۸، ۶۳۰

کجوری، میرزا علی اکبر خان/ ۶۳۶

کچلی (نوعی بیماری)/ ۱۸۱

کحال، حسین/ ۴۴۴

کحال زاده، میرزا ابو القاسم خان/ ۴۴۴

کدوروف/ ۶۰۸

کر (رود)/ ۷۵۲

کراچی/ ۵۵۰، ۶۳۶

کراسنوسکی/ ۱۴۳، ۱۷۲

کراسنویارسک/ ۸۳

کر بلا/ ۲۱، ۸۰، ۸۶، ۱۷۹، ۲۲۴، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۹، ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۴۰، ۳۵۰، ۳۶۷، ۴۴۸، ۴۶۶، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۹۵، ۵۰۸، ۵۳۱

۵۴۵، ۵۸۹، ۶۰۶، ۶۷۹، ۶۸۰، ۷۰۲، ۷۱۷، ۷۴۷

کرین، هانری/ ۲۸

کر تاکه/ ۶۹۸

کرج/ ۹۴، ۱۳۸، ۶۴۳

کرخه/ ۴۱۶

کرد (طایفه)/ ۵، ۱۵۰، ۲۲۸، ۴۳۴، ۴۴۳، ۵۱۴

کرد (نژاد)/ ۵۹۲

کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او (کتاب) / ۲۳۶

کردار (روزنامه) / ۶۰۹

کردستان ترکیه عثمانی / ۱۹۳، ۳۵۷، ۵۵۴، ۶۲۳

کردستان عراق / ۱۹۵، ۱۹۶، ۳۰۹، ۳۳۲، ۳۴۰، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۶۱، ۳۶۵، ۳۷۶، ۳۸۰، ۳۸۴، ۴۴۳، ۴۴۸، ۴۶۵، ۴۸۰، ۴۹۱، ۴۹۸، ۵۳۴، ۵۵۴، ۵۶۱، ۵۶۹، ۵۸۴، ۵۹۸، ۶۰۶، ۶۱۶، ۶۴۴، ۶۵۰، ۶۶۰، ۶۶۹، ۶۹۷، ۷۴۱، ۷۴۷

کردستان / ۱۶، ۳۰، ۶۱، ۷۸، ۸۰، ۹۳، ۹۹، ۱۰۷، ۱۳۲، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۶۵، ۱۷۰، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۸۰، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۲۰۲، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۲۴، ۲۵۵، ۲۸۹، ۲۹۲، ۲۹۴، ۳۰۴، ۳۱۶، ۳۳۲، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۵۰، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۶۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۵، ۳۹۵، ۳۹۷، ۴۳۰، ۴۴۳، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۶۰، ۴۶۸، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۹۱، ۴۹۵، ۴۹۸، ۵۱۴، ۵۲۴، ۵۴۶، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۶۱، ۵۶۵، ۵۶۹، ۵۷۲، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۹، ۵۹۲، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۱۰، ۶۱۶، ۶۲۳، ۶۲۸، ۶۳۶، ۶۳۸، ۶۵۱، ۶۵۳، ۶۵۹، ۶۶۹، ۶۷۶، ۶۹۵، ۷۱۷، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۴۱، ۷۴۷، ۷۵۴

کردستانی، حاج میرزا اسد الله خان / ۲۹

کردمحلہ / ۱۶، ۱۳۹، ۱۵۷، ۵۷۵

کردمحلہ ای، حاج عسکر / ۱۵

کردنیک، والتر / ۲۰۲

کرزن (لرد) / ۲۱، ۸۵، ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۲۸، ۱۳۶، ۱۴۱، ۱۶۸، ۲۲۴، ۲۲۸، ۳۰۱، ۳۲۹، ۳۳۴، ۳۳۶، ۳۸۰، ۴۰۲، ۴۱۴، ۴۱۶، ۵۱۴، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۳۸، ۵۴۹، ۵۵۹، ۵۶۴، ۶۰۴، ۶۰۷، ۶۱۱، ۶۲۳، ۶۷۰، ۷۳۹

کرسف (روستا) / ۱۶۰

کرفتو (غار) / ۱۳۶

کر کوک / ۳۵۷، ۳۶۶، ۳۷۶، ۵۵۱، ۷۰۲، ۷۲۴، ۷۲۷، ۷۴۴، ۷۴۹، ۷۵۴

کرمان / ۱۰، ۱۴، ۳۹، ۴۱، ۶۳، ۶۶، ۸۰، ۱۱۴، ۱۲۲، ۱۸۳، ۱۹۳، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۲۶، ۲۶۶، ۲۹۱، ۳۴۳، ۳۶۸، ۴۳۴، ۴۷۲، ۴۸۲، ۵۱۹، ۵۸۶، ۵۹۳، ۵۹۵، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۴۹، ۶۶۱، ۶۸۷، ۶۹۳، ۷۰۰، ۷۰۲، ۷۰۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۳۲، ۷۴۲، ۷۴۹، ۷۵۳

کرمانشاه (کرمانشاهان) / ۶، ۱۰، ۱۴، ۲۷، ۳۰، ۴۲، ۸۰، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۱۳، ۱۲۱، ۱۲۶، ۱۳۱، ۱۳۶، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۶۸، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۳، ۱۹۱، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۳۶، ۲۳۹، ۲۴۴، ۲۷۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۹۲، ۲۹۷، ۳۰۴، ۳۰۵

۶۱۲، ۵۷۲، ۵۶۸، ۵۵۹، ۵۵۴، ۵۴۱، ۵۳۶، ۵۲۴، ۵۱۴، ۵۰۹، ۴۸۸، ۴۸۱، ۴۷۲، ۳۹۳، ۳۷۴، ۳۷۳، ۳۶۳، ۳۳۹، ۳۳۰، ۳۲۹، ۳۱۴
۷۵۵، ۷۵۴، ۷۳۴، ۷۳۰، ۷۲۸، ۷۲۲، ۷۱۳، ۷۰۶، ۷۰۵، ۷۰۰، ۶۹۹، ۶۹۲، ۶۸۲، ۶۷۷، ۶۵۳، ۶۵۱، ۶۴۶، ۶۳۹، ۶۳۶، ۶۳۱

کرمانشاهی، میرزا حسن / ۱۲۹

کرمیو، آدولف / ۲۹۲

کرنند لق (ده) / ۶

کرنند / ۱۴۳، ۱۵۲، ۲۹۲

کرنسکی، الکساندر / ۴۷۲، ۴۷۳

کرنفلد، جوزف سائول / ۱۰، ۱۱، ۱۷، ۳۸۲، ۵۶۵، ۶۰۵

کره سنی (طایفه) / ۳۴۱

کرور (واحد سنجش) / ۴۰۲، ۵۰۰، ۵۳۴، ۵۶۰، ۶۲۱، ۶۲۲

کروسوس / ۱۵۶

کرونین، استفانی / ۱۶، ۶۸، ۱۸۸، ۳۰۵

کریستنسن / ۲۳۶

کریم بیک جاف / ۱۹۵

کریم خان زند / ۲۰۸، ۲۳۳، ۴۴۷، ۵۳۹

کریم خان / ۵۳۹

کریم خان کرد / ۱۳۶

کریمی، علیقلی / ۵۶

کریمی، محمد / ۶۱۴

کریمیان / ۵۴

کزن / ۱۳۱

کسروی، احمد / ۳۱۴، ۶۹۹

کسکر / ۲۰۴، ۵۳۶

کسما / ۳۰۱

کسمایی، حاج احمد / ۳۵، ۷۳۰

کشاورز، علی اصغر / ۳۷۲

کشکولی (خوانین) / ۲۷، ۴۱، ۵۹، ۶۰، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۲۳، ۱۶۷، ۱۸۲، ۱۹۲

کشکولی، ابو الفتح خان / ۱۶۷، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۹۲

کشکولی، غلامحسین / ۱۲۳

کشکولی، هادی / ۱۲۳

کشمیری، سید مرتضیٰ / ۳۶۴

کفایی، حسن / ۵۴۱

کفری، حسن خان (سرہنگ) / ۲۸۲

کلات / ۱۰۳، ۲۱۲، ۲۴۰، ۳۱۴، ۳۷۲، ۵۴۵، ۵۶۱

کلاتہ خنج / ۲۶۲

کلارش / ۳۱۳

کلاش (طایفہ) / ۵۹۱

کلالی، توفیق / ۱۵۰

کلبراس / ۳۸۶

کلبعلی خان (سرہنگ) / ۵، ۲۸۱

کلدانی / ۶۲۳

کلروپ / ۱۰۰

کلک (مستر) / ۲۷

کلکتہ / ۲۸۳، ۲۹۶، ۶۹۹

کلمانسو (نخست وزیر فرانسه) / ۶۴۷

کلمبوس / ۱۰، ۱۱

کلنل محمد خان / ۵۹، ۹۰

کلہر (ایل) / ۸۸، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۸۲، ۶۱۲

کلہر (روستا) / ۲۱۰

کلہر (طایفہ) / ۱۵۰، ۱۹۴

کلهر، داود خان / ۵۷۲

کلهر، کریم / ۱۶۸

کلو، فوگل / ۳۶۶، ۲۲۲، ۲۲۱

کلوپ شرق / ۵۲

کلیات سعدی (کتاب) / ۵۷

کلیسای رم / ۲۸۷

کمال هدایت، حسن علی خان / ۶۷۹، ۷۳۳، ۷۴۲، ۷۴۳

کمال هدایت، حسینعلی خان (نصر الملک) / ۷۴۳

کمال الوزاره / ۱۷۸

کمالیون ترکیه / ۳۱۱

کمالیون / ۴۹۸

کمپانی نفت ایران و امریکا / ۲۵

کمپانی هند و اروپا / ۲۱۱

کمره / ۱۷۴، ۱۸۳، ۲۳۵، ۲۵۳

کمری، علی / ۵۷۲

کمونہ زاده، شیخ محمد علی / ۲۹۷

کمیته جهانگیر / ۴۵۵

کمیته ائتلاف / ۱۲۱

کمیته اتحاد شرق / ۷۵۶

کمیته اعتصاب کارگران راه آهن / ۸۳

کمیته انقلاب آزادکننده ایران / ۱۲۱

کمیته حزبی بلشویک / ۸۳

کمیته خیریه امریکایی / ۱۸۵

کمیته سری انقلاب ملی / ۱۲

کمیته مرکزی حزب بلشویک / ۸۶

کمیته مرکزی حزب کمونیست آذربایجان / ۳۱۲

کمیته مرکزی حزب کمونیست روسیه / ۸۳

کمیترین / ۸۳

کنار / ۵۳۲

کنستانتین (پادشاه یونان) / ۳۶۲

کنفرانس بین المللی صلیب سرخ / ۴۱۸

کنفرانس ژنو / ۵۳

کنفرانس سانفرانسیسکو / ۶۹۴

کنفرانس صلح پاریس / ۹

کنفرانس صلح ورسای / ۱۸، ۳۸۱

کنفرانس لوزان / ۲۶، ۲۶۷، ۴۳۶، ۵۷۲، ۵۷۸، ۵۸۷، ۶۰۵، ۶۰۷، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۷۰

کنفرانس مادرید / ۱۸۹، ۲۳۱، ۵۴۶

کنفرانس مونترال / ۶۰۷

کنگان / ۶۶۴

کنگاور / ۱۹۱، ۲۸۳، ۳۰۵

کنگوری، محمد جعفر / ۱۳۶

کنگرلو، علینقلی خان / ۲۵۸

کنگره ابن سینا / ۶۷۲

کنگره جهانی اسپرانتو / ۳۲۵

کنگره نویسندگان ایران / ۵۱۶

کنی، پیراحمد / ۴۳

کنی، محمد رضا خان / ۹

کنی، میرزا محمد (فخر الاطباء) / ۴۳

کوت / ۱۲۱

کوچصفهان / ۲۰۴، ۳۸۰

کوچه حاجی بهاء الدوله / ۶۲۰

کوچه سراج الملک / ۳۲

کوچه صدراعظم نوری / ۱۷۳

کوچه مریض خانه / ۶۲۰

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ / ۱۹۳، ۲۷۵، ۲۶۷، ۵۷۲، ۷۰۸

کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ / ۲۸، ۳۴، ۱۰۱، ۱۳۰، ۱۴۵، ۱۸۸، ۲۱۰، ۲۲۴، ۲۲۶، ۳۳۷، ۳۸۷، ۴۴۱، ۵۱۶، ۵۷۲، ۵۷۶، ۵۹۶، ۶۹۱

کورعباسلو (طایفه) / ۵۹۱

کوروش (پادشاه ایران) / ۱۵۶، ۵۱۲

کوریه دنپزل (نشریه) / ۶۰

کوشش (روزنامه) / ۵۸۷

کوفه / ۱۶۵، ۳۹۳، ۵۶۳

کوکان (رود) / ۷۴۳

کوکلان (طایفه) / ۷۴۳

کولاک (مسیو) / ۲۷۲، ۳۲۶، ۴۵۱

کولز، کلادیا استوارت / ۴۵۱

کولی کش (گردنه) / ۴۳۰، ۴۳۱

کونتر پروژه (لایحه) / ۳۹۹

کوه بلاغ / ۱۳۶

کوه سنجاق / ۵۸۴

کوه شهیدان / ۳۱۴

کوه طاف / ۲۲۸

کوه مروارید / ۲۶۱

کوه ملک سیاه / ۳۱۴

کوه هشتاد پهلوی / ۲۲۸

کوهج / ۷۴۰

کوه رنگ (رود) / ۹۷

کوه رنگ / ۱۶۸، ۴۲

کوهسار / ۷۳۳

کوهک (آبادی) / ۵۴۳

کوه کزی / ۵۹۳

کوه کمری، سید حسین / ۷۱۷

کوهی کرمانی، حسین / ۷۵۲

کویان (عشایر) / ۱۹۴

کویت / ۶۱، ۶۳، ۱۹۴، ۲۸۹، ۳۵۷، ۳۸۴، ۵۱۸

کویتہ / ۵۵۰، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۳۶، ۶۵۷، ۶۹۸

کھگیلویہ / ۳۱، ۳۶، ۳۹، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۱۵، ۴۶۱

کھم (ایل) / ۳۹، ۴۰

کهن صدق / ۲۹۹

کهنوج / ۷۰۲

کی استوان / ۳۶۰

کيالان ملاير / ۲۲۸

کيخسرو جي (خان صاحب) / ۵۹۵

کيسم / ۲۰۴

کيکايي (ايل) / ۳۶۶

کيل (کانال) / ۴۸۸

کينگ، گرین (کميسیون) / ۹

کيهان (روزنامه) / ۲۳۴

کيهان فرهنگي (مجله) / ۲۴۸

کيهان، مسعود / ۱۵۰

کيوان ميرزا (نايب سرهنگ) / ۲، ۶۰

گک

گک پ ۱ (سازمان امنيتي) / ۶۰۸

گاتليب، برنارد / ۵۶۱، ۵۸۹

گاثر (طايفه) / ۱۰۷

گالورسکي / ۳۷۳

گاماساب / ۴۱۶

گاندي، مهاتما / ۵۶، ۳۵۸، ۴۳۰

گاوغان (گاوان) / ۳۰۳

گاوميري (طاعون گاوي) / ۱۹۹

گبه لو (طايفه) / ۵۹۱

گچویه (قریه) / ۷۴۰

گدا، آندره / ۲۳۶

گر، فرانک / ۵۳۶

گراوند / ۴۱۶

گرستان / ۳۳۳، ۵۳۲، ۶۶۱، ۶۹۰

گرکانی، حاج میرزا نصر الله / ۲۰۳، ۶۴۶

گرگان (رود خانه) / ۳۶۹

گرگان / ۲۶، ۷۴، ۱۰۷، ۲۵۸، ۳۶۹، ۳۷۲، ۶۹۳

گرگانرود / ۵۳۳، ۵۳۸

گرگانرودی، آنوش / ۵۳۸، ۵۸۴، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۲۹، ۷۳۵

گرگر / ۲۷۴

گرم آب (ده) / ۶

گرمودی، حشمت السلطان / ۵۳۵

گرمسیرشان (کوه) / ۵۶

گرمی (روستا) / ۶۲۸

گروب / ۱۱۳

گروس / ۱۳۱، ۱۳۲، ۲۱۱، ۲۶۸، ۳۹۵، ۷۲۸، ۷۴۱

گروسی، حسن علی خان / ۱۳۲

گری، ادوارد (سر) / ۳۵۰

گرینهاوس (ماژور) / ۱۹۴

گرینوی، چارلز (سر) / ۱۷

گشتاپو (سازمان) / ۵۳۳

گفتار راست (نشریه) / ۴۳۹

گل زرد (نشریه) / ۲۲۰

گل گلاب (ده) / ۶

گل میرزا / ۳۲۵

گلباغی (ایل) / ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۷۰، ۳۹۵

گلباغی، عباس آقا / ۱۵۰

گلبراس / ۲۷۲

گلپایگان / ۱۵۰، ۱۵۸، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۸۳، ۱۹۲، ۲۰۸، روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۸۲۹ گ ..... ص : ۸۲۸

۷۰۴، ۶۸۸، ۴۷۱، ۴۰۷، ۳۹۶، ۳۰۰، ۲۹۰، ۲۵۳، ۲۵۰، ۲۳۵، ۲۲۳

گلریش / ۳۱۳

گلستان (استان) / ۵۷۵، ۳۶۹

گلستان (روزنامه) / ۲۳۳، ۵۵۱، ۵۵۲، ۶۰۴

گلستان شیرازی، سید محمد تقی / ۵۵۱، ۵۵۲، ۶۰۴

گلستانه، سید نور الدین / ۴۳۹

گلشائیان / ۵۸۲

گلشن (روزنامه) / ۴۶، ۳۴۵، ۴۴۶، ۵۰۴، ۶۰۹

گلوگاه / ۶۹۸

گملیک / ۳۶۲

گمیشان / ۳۶۹

گمیش تپه / ۹۳، ۹۷، ۱۱۵، ۱۷۲، ۱۸۷، ۲۶۴، ۴۴۷، ۴۶۲، ۴۸۳، ۵۳۱، ۵۶۲، ۵۷۴، ۵۸۹، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۵۷، ۶۶۸، ۷۰۱، ۷۴۳

گنبد کاووس / ۲۵۸، ۳۷۶، ۵۴۵

گنجه / ۱۶۵، ۲۱۶، ۴۸۲، ۶۵۵، ۷۵۰

گنجه ای، سید حسن خان / ۷۴۷

گوپان (عشایر) / ۱۹۴

گوچینسگی / ۷۵۰

گودرزی (منطقه) / ۱۴۳

گوران (ایل) / ۱۹۴، ۲۳۶، ۳۷۴

گوردین / ۴۷۲

گورستان شیخ ان / ۶۱۳

گورستان مدیریه / ۳۹۹

گوگان / ۳۰۳

گوی جبل (کوه آبی) / ۵۹۱

گیکلو (طایفه) / ۵۹۰، ۵۹۱

گیلان غرب / ۵۷۱، ۶۱۲

گیلان / ۴، ۱۴، ۲۱، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۵۶، ۵۹، ۶۳، ۷۴، ۹۳، ۹۸، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۳، ۱۵۸، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۸۰، ۱۸۳، ۱۸۶، ۱۸۸، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۲۴، ۲۲۶، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۴۱، ۲۴۵، ۲۵۰، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۷۶، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۹، ۳۱۳، ۳۲۷، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۹، ۳۵۴، ۳۶۸، ۳۷۴، ۳۸۰، ۳۸۷، ۳۸۹، ۳۹۴، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۷، ۴۱۳، ۴۲۵، ۴۳۲، ۴۳۶، ۴۴۰، ۴۵۵، ۴۵۹، ۴۶۲، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۲، ۴۸۶، ۴۸۸، ۴۹۱، ۴۹۶، ۵۰۰، ۵۰۵، ۵۰۸، ۵۱۵، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۵، ۵۳۳، ۵۳۵، ۵۷۸، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۵، ۵۸۷، ۵۸۹، ۵۹۷، ۵۹۸، ۶۰۱، ۶۰۴، ۶۰۶، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۲۷، ۶۳۰، ۶۴۵، ۶۶۳، ۶۶۵، ۶۷۹، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۹۰، ۷۰۱، ۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۱۷، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۳، ۷۲۵، ۷۲۷، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۹

گیلانی، حاج میرزا مهدی خان / ۲۲۶، ۵۸۵

گیلک (خمامی) / ۷۳۰

ل

لاتین (زبان) / ۲۸۷، ۳۲۵

لار / ۲۸، ۸۰، ۶۰۴

لارستان / ۲۸۳، ۳۸۹، ۶۸۲

لارودی، اسد الله / ۲۸۳

لاریجان / ۵۶، ۴۴۴

لاسوئیس (روزنامه) / ۴۱۷

لاله زار نو / ۴۰۷

لاله زار / ۹۰، ۳۵۲، ۴۰۷

لامبرت / ۱۹۶

لانسینگ / ۱۶۳، ۳۹۹

لانگریٹ، استیون همزلی / ۲۷۳

لاهاک خان (سروان) / ۲۹۷

لاہہ / ۵۰

لاہوتی، ابو القاسم / ۸۸، ۸۹، ۱۲۰، ۲۳۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۸۲، ۲۸۳، ۳۶۵، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۸۰، ۴۳۷، ۴۶۷، ۴۶۹، ۵۷۱، ۵۷۵، ۵۷۶، ۶۳۶

لاہیجان / ۳۵، ۱۶۵، ۴۴۹، ۵۱۵، ۵۱۶، ۷۴۱

لاہیجانی، آقا سید مہدی (حجت الاسلام) / ۳۰۹، ۴۷۰

لاو، بنار / ۴۴۱

لایحہ امتیاز نفت شمال / ۳۷۳، ۳۹۸، ۴۹۶، ۵۹۰، ۵۹۸، ۶۰۵، ۶۰۹، ۶۱۳، ۶۱۵، ۶۲۷، ۶۳۳، ۶۴۷

لایحہ قانون بلدی / ۹۷

لایحہ گس - گلشائیان / ۱۵۴

لایحہ گل سرخ / ۶۲۹، ۶۳۸، ۶۵۱، ۶۵۸، ۷۴۸، ۷۵۰، ۷۵۱

لبنان / ۹، ۵۱۶

لدرن ژیت (نوی بیماری) / ۱۴۱

لدلو بگارت، ارنست / ۳۷۵

لر (طایفه) / ۳۶، ۶۰، ۱۰۷، ۱۶۹، ۲۰۲، ۲۱۳

لرستان / ۵، ۱۴، ۱۶، ۲۴، ۳۰، ۵۶، ۶۰، ۶۹، ۸۰، ۸۸، ۱۲۴، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۵، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۶۲، ۱۶۹،
۱۸۵، ۱۸۶، ۱۹۱، ۱۹۷، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۷، ۲۱۳، ۲۲۴، ۲۲۸، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۹، ۲۵۲، ۲۵۸، ۲۷۸، ۲۸۳، ۳۰۵، ۳۴۳،
۳۴۴، ۴۰۷، ۴۱۶، ۴۴۸، ۵۰۵، ۵۷۰، ۶۵۴، ۶۶۷، ۶۸۲، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۲۷، ۷۲۹

لژ ایران باستان / ۱۹

لژ بزرگ اعراب مصر / ۱۹۰

لژ بیداری ایران / ۱۲، ۱۸، ۴۳، ۱۰۹، ۱۵۴، ۱۸۰، ۲۱۰، ۲۹۲، ۴۲۵، ۵۹۶، ۷۴۳

لژ مهر / ۱۸

لژ همایون / ۱۸

لسان الحکماء / ۱۱۱، ۵۷۵

لسان العرب (روزنامه) / ۵۳۰

لسان الملت (نماینده جهرم) / ۵۷۹

لسانی، ابو الفضل / ۳۲۸

لشت نشا / ۲۰۴، ۲۳۰، ۳۷۱، ۶۶۱، ۶۶۵، ۶۷۳

لطف آباد (منطقه مرزی) / ۸۰، ۹۳، ۱۵۹، ۱۶۰، ۲۶۶، ۶۱۰، ۶۹۷

لطفعلی آقا (سرتیپ) / ۱۷۲، ۲۳۲

ص: ٨٣٠

لطفعلی خان / ١٦، ٤٢٣

لقمان ادهم، محمد حسین (لقمان الدوله) / ٤٣، ٤١، ٤٦، ٧٩، ١٧٦، ٣٩٤

لقمان میرزا / ٣٨٦

لقمان الملک، سعید (دکتر) / ١٩٥

لک (زبان) / ٣٣٩

لکستان (دهستان) / ٥٦٢، ٥٦٤

لمب، هارلد / ٢٣٦

لمینگتون (لرد) / ١٢١

لندن / ٤، ٦، ٨، ١٧، ١٨، ٤٣، ٤٧، ٥٠، ٥١، ٥٢، ٥٣، ٧٣، ٨٥، ١٠٨، ١١٩، ١٢٤، ١٣٥، ١٣٦، ١٤٨، ١٥١، ١٥٢، ١٦٨، ٢٠٢، ٢٢٤،
٢٣١، ٢٥٦، ٢٦٤، ٢٨٥، ٢٩٩، ٣٤٩، ٣٦٢، ٣٦٦، ٣٨١، ٣٨٧، ٤٠٢، ٤٢١، ٤٣٧، ٤٥١، ٤٥٦، ٥١٨، ٥٥١، ٥٧٠، ٥٧٥، ٥٨٧، ٦٢٣،
٦٢٩، ٦٣٦، ٦٣٩، ٦٥٦، ٦٦٧، ٦٦٨، ٦٧٤، ٦٨٣، ٦٨٧، ٧٠٠، ٧٠٥

لنزی (مستر) / ٤٧

لنکران / ٣٢٤، ٦٠٠، ٦٠١

لنکرانی، شیخ حسین / ٤٣٤

لنگان (روستا) / ٦٢٨

لنگرگاه / ٥٢٠

لنگرود / ١٦٤، ١٧٧، ١٧٨، ٢٣٢، ٣٦٤، ٦٦١، ٦٦٣، ٦٧٩، ٦٩٠، ٧٠١، ٧٠٣، ٧٠٥، ٧٠٧، ٧٠٨، ٧١٥، ٧١٩، ٧٢٥، ٧٣٤، ٧٤١، ٧٤٨

لنین / ٤٧٣، ٦٣٦

لهستان / ٨٤، ٩٩، ١٠٧

لواء بین النهرین (نشریه) / ٦٢٨

لواسانات / ۲۶۹

لوبون، گوستاو / ۱۵۰

لورن، پرسى (سر) / ۱۵، ۱۶، ۲۱، ۵۱، ۵۲، ۶۹، ۸۵، ۱۰۲، ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۶، ۱۶۸، ۱۸۰، ۲۳۷، ۲۴۵، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۷۱، ۲۸۹، ۳۰۱، ۳۱۱، ۳۱۹، ۳۲۹، ۳۳۴، ۳۳۶، ۳۴۵، ۳۵۸، ۳۸۰، ۳۸۳، ۳۸۶، ۴۰۲، ۴۱۴، ۴۱۶، ۴۵۴، ۴۸۶، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۹، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۳۸، ۵۴۱، ۵۴۵، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۵، ۵۵۹، ۵۶۲، ۵۶۴، ۵۶۹، ۵۸۰، ۵۸۷، ۶۰۰، ۶۰۴، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۱۱، ۶۱۳، ۶۱۶، ۶۲۹، ۶۳۲، ۶۳۶، ۶۵۱، ۶۶۸، ۶۹۳، ۶۹۸، ۷۰۰، ۷۰۲، ۷۱۱، ۷۳۰، ۷۳۹، ۷۴۳، ۷۴۵، ۷۵۰، ۷۵۵

لوکس (کلنل) / ۵۵۲

لومحمدى (ايل) / ۳۸۹

لونويل / ۶۷۲

لياخوف (کلنل) / ۴۳۵، ۵۳۳

ليانازوف، لئون / ۳۴، ۲۶۵، ۴۵۱، ۴۷۴، ۴۹۳، ۵۱۷، ۵۵۳، ۶۵۹

ليانازوف، مارتين / ۳۴، ۴۹۳

ليانازوفها / ۴۵۸، ۴۷۴، ۴۹۳، ۵۲۴، ۵۳۳، ۵۵۳

ليختن اشتاين / ۵۳۳

ليرکى (طايفه) / ۱۰۷

ليره (واحد پول ترکیه) / ۲۷۱

ليره عثمانى / ۴۴۰

ليره / ۵۰، ۸۶، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۶۵، ۱۷۹، ۱۹۴، ۲۷۱، ۲۸۴، ۲۸۸، ۴۲۹، ۴۳۱، ۴۳۹، ۴۴۹، ۴۸۶، ۵۱۴، ۵۱۸، ۵۳۴، ۶۸۳، ۷۰۵، ۷۲۵

لينکن (دکتر) / ۱۵۲

لينگتن (لرد) / ۵۹۶

ليوٹ، مارگو / ۲۳۶

مؤتمن السلطنه / ۱۵۵، ۲۱۶، ۲۳۳، ۲۵۱، ۴۰۴

مؤتمن الملک / ۱۵، ۱۶، ۲۰، ۲۵، ۲۹، ۳۳، ۵۲، ۵۳، ۶۰، ۶۲، ۶۹، ۷۱، ۷۹، ۸۵، ۹۲، ۹۳، ۹۷، ۱۰۱، ۱۱۲، ۱۱۶، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۵۵، ۱۶۲، ۱۶۷، ۱۷۱، ۱۷۵، ۱۸۱، ۱۸۵، ۱۹۱، ۱۹۸، ۲۰۶، ۲۱۱، ۲۱۵، ۲۱۹، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۳۲، ۲۴۱، ۲۵۱، ۲۵۵، ۲۶۳، ۲۶۵، ۲۶۷، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۹۱، ۳۰۰، ۳۰۶، ۳۱۱، ۳۱۵، ۳۲۱، ۳۴۵، ۳۵۳، ۳۶۳، ۳۶۷، ۳۷۳، ۳۷۹، ۳۸۴، ۳۸۶، ۳۸۸، ۳۹۲، ۳۹۴، ۳۹۸، ۴۰۵، ۴۰۸، ۴۱۳، ۴۱۵، ۴۲۶، ۴۲۸، ۴۳۷، ۴۴۰، ۴۵۰، ۴۵۶، ۴۶۱، ۴۶۵، ۴۶۷، ۴۷۴، ۴۷۶، ۴۸۷، ۴۸۹، ۴۹۰، ۵۱۷، ۵۲۰، ۵۳۷، ۵۴۰، ۵۴۶، ۵۵۰، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۸، ۵۷۹، ۵۹۲، ۶۱۵، ۶۱۸، ۶۲۲، ۶۲۷، ۶۲۹، ۶۳۳، ۶۳۸، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۵۱، ۶۵۳، ۶۶۰، ۶۶۴، ۶۶۷، ۶۷۱، ۶۷۸، ۶۹۵، ۶۹۸، ۷۱۸، ۷۲۲، ۷۲۴، ۷۲۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۱، ۷۴۶، ۷۵۳

مؤدب السلطان، عبدالمحمد / ۵۵۱

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران / ۳۱۲، ۳۲۰، ۳۲۹، ۳۳۲، ۳۴۶، ۳۴۸، ۴۳۵، ۴۴۴، ۵۰۵

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی / ۴، ۵، ۹، ۱۰، ۱۶، ۲۶، ۳۰، ۳۲، ۳۸، ۴۰، ۵۹، ۶۱، ۶۴، ۷۰، ۸۳، ۸۷، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۷، ۱۱۱، ۱۱۵، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۷، ۱۳۴، ۱۴۸، ۱۵۳، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۸، ۱۷۴، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۴، ۱۸۶، ۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۵، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۰، ۲۲۳، ۲۲۶، ۲۲۸، ۲۳۰، ۲۳۴، ۲۳۶، ۲۳۸، ۲۴۲، ۲۴۴، ۲۴۶، ۲۴۸، ۲۵۰، ۲۵۲، ۲۵۴، ۲۵۶، ۲۵۸، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۱، ۲۷۳، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۳، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۹۰، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۰۵، ۳۱۲، ۳۱۸، ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۷، ۳۳۰، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۳۶، ۳۳۹، ۳۴۱، ۳۴۹، ۳۵۱، ۳۵۵، ۳۵۷، ۳۶۱، ۳۶۴، ۳۶۶، ۳۷۲، ۳۷۶، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۵، ۴۰۴، ۴۰۷، ۴۱۰، ۴۱۲، ۴۱۴، ۴۱۹، ۴۲۳، ۴۳۱، ۴۳۳، ۴۳۷، ۴۳۹، ۴۴۵، ۴۶۰، ۴۶۲، ۴۶۴، ۴۶۹، ۴۷۱، ۴۷۷، ۴۷۹، ۴۸۱، ۴۸۳، ۴۸۶، ۴۸۸، ۴۹۰، ۴۹۴، ۴۹۹، ۵۰۱، ۵۰۳، ۵۰۸، ۵۱۴، ۵۱۹، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۹، ۵۳۳، ۵۳۶، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۱، ۵۴۳، ۵۴۹، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۵، ۵۵۹، ۵۶۱، ۵۶۴، ۵۶۶، ۵۷۰، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۸، ۵۸۰، ۵۸۲، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۷، ۵۸۹، ۵۹۱، ۵۹۴

۵۹۵، ۵۹۷، ۵۹۹، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۴، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۷، ۶۱۹، ۶۲۶، ۶۲۸، ۶۳۰، ۶۳۲، ۶۳۴، ۶۳۷، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۳، ۶۴۶، ۶۴۸، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۴، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۹، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۶، ۶۶۸، ۶۷۰، ۶۷۲، ۶۷۴، ۶۷۶، ۶۷۸، ۶۸۰، ۶۸۲، ۶۸۴، ۶۸۶، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۱، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۶، ۶۹۹، ۷۰۲، ۷۰۴، ۷۰۶، ۷۰۸، ۷۱۰، ۷۱۲، ۷۱۴، ۷۱۷، ۷۱۹، ۷۲۱، ۷۲۳، ۷۲۶، ۷۲۸، ۷۳۰، ۷۳۳، ۷۳۵، ۷۳۷، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۷، ۷۵۰، ۷۵۲، ۷۵۴، ۷۵۶

مؤسسه ملی طوفان / ۵۱۹

مؤید الاسلام، سید جلال الدین / ۴۰، ۲۹۶

مؤید الدوله / ۷۲۱

مؤید السلطان / ۴۳۱

مؤید الممالک، مرتضی قلی / ۴۱۵، ۵۹۱

مادرید / ۴۱۷، ۵۴۰

مادکی (طایفه) / ۱۵۰

مارسی (از شهرهای بندری فرانسه) / ۴۴۲، ۴۷۹

مارکوف / ۴۹۱

ماریس (کاپیتان) / ۴۸۷

مازندران / ۳۴، ۵۰، ۷۴، ۷۷، ۷۸، ۹۲، ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۱۳، ۱۳۷، ۱۵۸، ۱۸۳، ۱۸۹، ۱۹۱، ۲۰۲، ۲۰۷، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۵۰، ۲۵۸، ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۲۷، ۳۶۰، ۳۶۶، ۳۷۱، ۳۸۷، ۳۹۳، ۳۹۸، ۴۰۲، ۴۰۹، ۴۱۸، ۴۲۰، ۴۲۹، ۴۳۳، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۳، ۴۶۳، ۴۶۵، ۴۶۸، ۴۷۸، ۴۸۳، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۶، ۴۹۸، ۵۰۵، ۵۰۸، ۵۱۳، ۵۲۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۵، ۵۳۷، ۵۴۰، ۵۴۵، ۵۵۳، ۵۶۷، ۵۷۷، ۵۸۸، ۵۹۹، ۶۰۶، ۶۱۱، ۶۱۸، ۶۴۹، ۶۵۶، ۶۶۴، ۶۷۲، ۶۷۷، ۶۸۲، ۶۸۵، ۶۹۲، ۷۰۵، ۷۰۹، ۷۲۵، ۷۲۸، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۴۷، ۷۳۹

مازندرانی، شیخ عبد الله / ۱۵۰

مازندرانی، شیخ علی اکبر / ۲۹۶

ماسال / ۳۷۶

ماسيندان / ۳۶

ماسه، هانری / ۶۷۲، ۶۸۳

ماسوله / ۱۳۶، ۷۳۰

ماشکیل / ۵۴۲، ۵۴۳، ۶۴۴، ۶۵۴

ماکو / ۱۱۶، ۳۱۴، ۳۶۳، ۴۰۹، ۴۲۷، ۴۳۵، ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۶۸، ۴۷۵، ۴۸۶، ۴۸۹، ۵۰۳، ۵۱۳، ۵۲۸، ۵۳۰، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۱،
۵۵۴، ۵۵۶، ۵۶۷، ۵۷۷، ۵۸۱، ۵۸۵، ۵۹۰، ۵۹۳، ۶۰۱، ۶۰۹، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۲، ۶۲۵، ۶۲۸، ۶۳۰، ۶۳۶، ۶۴۵، ۶۵۳، ۶۶۰،
۶۶۲، ۶۶۹، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۸، ۶۹۵، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۵۰

مال اسد (طایفه) / ۷۰

مالاریا / ۲۶۱، ۴۲۹، ۵۱۵

مالکی (طایفه) / ۷۰۲

ماله، آلبر / ۲۳۶

مامش (طایفه) / ۱۹۴، ۳۱۴، ۴۴۳، ۴۸۲

مامش (قره نی آقا) / ۳۸

مامین (مسیو) / ۳۹۳

ماندنی (طایفه) / ۱۰۷

مانفی (مسیو) / ۶۲۸

مانگو (عشایر) / ۱۹۴

مانیسا / ۳۶۲

ماه تاج خانم / ۴۹۸، ۵۱۴

ماهیدشت / ۳۷۴

مایر، نیدر / ۵۴، ۵۱۴

مبشر السلطان (شاهزاده) / ۶۳۰

مترجم الاياله / ۲۹۳

مترجم السلطنه (ميرزا بهاء الدين خان) / ۶۶۱

متفقه، ميرزا محمود / ۴۵۵

متفقين / ۹، ۴۸، ۱۵۴، ۱۸۸، ۲۸۳، ۳۲۴، ۳۶۲، ۳۶۹، ۴۴۵، ۴۶۹، ۶۱۴، ۶۲۳، ۶۷۰، ۷۰۰، ۷۰۶، ۷۳۶

متوديوس / ۲۸۷

متولى باشى قم / ۵۵۴

متولى باشى، مرتضى قلى خان / ۲۴۸

متين دفترى، هدايت الله / ۱۵۴، ۶۴۶

متين الدوله، ميرزا احمد خان (دفترى) / ۵۴، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵

متين السلطنه / ۷۴۷

مجتهد اردبيلى، حاج ميرزا محسن / ۷۱۷

مجتهد بيرجندى، شيخ محمد هادى / ۵۳

مجتهد تبريزى، ميرزا حسن آقا / ۷۲۶

مجتهد جازارى قائنى، حاج شيخ محمد باقر / ۵۳

مجتهد رشتى (ميرزا على) / ۳۹۹

مجتهد سروستانى، سيد ابو تراب / ۲۹۹

مجتهد قزوينى، حاج ملا على اكبر / ۲۹

مجتهد كاشانى، شيخ حسن / ۴۵

مجتهد كلانترى تهرانى، ميرزا ابو الفضل / ۴۳۵

مجتهد ونکی، سید محمد شریف / ۵۵۱

مجتهد یزدی، آقا سید یحیی (کبیر) / ۲۱

مجتهد، آقا نور الدین / ۶۹۷، ۶۹۸

مجتهد، آقا میرزا محمد مهدی / ۴۹۷

مجتهد، حاج آقا جمال الدین / ۴۴۰

مجتهد، حاج سید حسین (قزوین) / ۱

مجتهد، حاج میرزا محمد / ۶۱۳

مجتهد، حاج شیخ عبد النبی (نوری) / ۳۷۱، ۳۷۲، ۴۲۶، ۴۴۹

مجتهد، حاج میرزا صالح / ۷۱۷

مجتهد، حاج میرزا محمد / ۵۵۵، ۶۱۳

مجتهد، سید عبد الوهاب / ۳۹۹

مجتهد، میرزا محسن / ۱۲۱

مجتهد، میرزا جواد آقا / ۱۶۱

مجتهد، میرزا حسن / ۳۶۳

مجتهد، میرزا سید محمد / ۵۵۵

مجتهد، میرزا سید علی / ۲۰۰

مجتهد، میرزا علی اکبر آقا / ۷۱۶، ۷۱۷

مجتهد، میرزا محمد آقا/ ۷۲۶

مجتهد تبریزی، میرزا صادق آقا/ ۷۲۴، ۷۲۶

مجتهدزاده/ ۲۹۶

مجتهد مازندرانی حائری، محمد حسین (آیت الله)/ ۱۷۹

مجتهدی، مهدی/ ۳۰۵

مجد، محمد علی (فطن السلطنه)/ ۲۵۰، ۴۵۱، ۴۷۵

مجد، محمد قلی/ ۶۱۴

مجد الاسلام کرمانی/ ۳۷۲

مجد العلماء اردکانی، شیخ علی اصغر/ ۲۱

مجد الكتاب، محمد/ ۲۵۰

مجدد، (آیت الله میرزا حسن شیرازی)/ ۲۱

مجلس (روزنامه)/ ۵۹۱

مجلس اعیان بریتانیا/ ۳۲۴

مجلس سنا/ ۴، ۱۲، ۱۸، ۵۲، ۷۸، ۱۳۸، ۱۹۳، ۲۰۳، ۲۲۴، ۲۵۰، ۲۶۶، ۲۷۵، ۳۰۵، ۳۵۸، ۴۴۵، ۵۲۵، ۵۴۱، ۵۹۱، ۶۹۴، ۷۰۸،

۷۴۳، ۷۲۸

مجلس سنای امریکا/ ۲۳۸

مجلس شورای اسلامی/ ۳۴، ۷۲، ۲۷۵، ۲۹۲، ۲۹۴، ۵۱۶، ۷۴۵

مجلس شورای ملی/ ۱، ۴، ۵، ۷، ۱۲، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۷، ۳۸، ۴۱، ۴۲، ۴۵،

۴۸، ۵۰، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۹، ۶۰، ۶۲، ۶۳، ۶۵، ۶۶، ۶۹، ۷۱، ۷۳، ۷۴، ۷۶، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۲، ۸۵، ۸۶، ۹۰، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵،

۹۶، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۳، ۱۰۷، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۶، ۱۲۰، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۷، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۲،

مجید خان (ایل) / ۱۷۰

مجیداف / ۱۷۲

مجیر الدوله / ۴۷۰

محاسب الممالک شیانی، میرزا محمود خان / ۱۰۶، ۱۹۶، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۷۱

محب السلطان / ۳۸۰، ۳۸۱

مجبعلی خان / ۴۳۴

محترم السلطنه (مادر امیراعظم) / ۶۱۲

محتشم نظام، حسین آقا خان (نایب سرهنگ) / ۵

محتشم السلطنه اسفندیاری، میرزا حسن خان / ۱۷۵، ۲۰۵، ۲۲۶، ۲۳۳، ۳۹۶، ۴۲۷، ۵۱۵، ۶۷۹، ۷۳۳، ۷۴۵، ۷۵۱

محدث نوری (علامه) / ۳۶۴

محرر، سید عبد الله / ۷۳۹

محقق العلما / ۵۵۱

محلات / ۱۰۶، ۱۴۴، ۵۳۳، ۷۰۴

محمد (از اشارار) / ۲۷۹

محمد (نایب سرهنگ) / ۶۴۹

محمد خنجر / ۴۲۲

محمد میرزا / ۱۱۷، ۲۸۶

محمد الحسینی، علی / ۵۳۴

محمد باقر (امین تذکره جلفا) / ۳۶۵

محمد باقر خان (نایب) / ۸

محمد تقی میرزا / ۵۱۸، ۷۰۵

محمد حسن میرزا (ولیعهد) / ۳، ۴۳، ۱۰۲، ۱۲۶، ۱۴۱، ۱۴۳

۱۴۴، ۱۴۹، ۱۵۶، ۱۸۰، ۲۳۴، ۳۸۳، ۴۱۰، ۴۰۴

محمد حسین / ۱۶۷

محمد حسین میرزا (سرهنگ) / ۶۴۵

محمد خان (پسر سردار معتمد) / ۳۸۷

محمد خان (دکتر) / ۹۷

محمد خان (سرتیپ) / ۵۹، ۵۲۴

محمد خان آژان / ۴۶۸

محمد خان لو (طایفه) / ۵۶

محمد خان / ۸

محمدزاده، میرزا بالا / ۷۵۰

محمد شاه / ۴۳، ۴۰۷

محمد علی پاشا / ۲۲

محمد علی خان (سرهنگ) / ۵، ۶۷۷، ۷۲۸، ۷۳۵، ۷۳۷

محمد علی شاه / ۳، ۴، ۱۲، ۱۸، ۲۸، ۳۲، ۴۴، ۵۴، ۷۴، ۱۰۳، ۱۰۷، ۱۹۳، ۲۱۰، ۲۱۸، ۲۲۴، ۲۸۳، ۲۹۲، ۳۱۴، ۳۵۸، ۳۹۹، ۵۰۸،

۵۳۶، ۵۴۱، ۶۹۹، ۷۰۱، ۷۰۸، ۷۴۲

محمدقلی (رئیس تأمینات طالش) / ۶۸۱

محمد قلی خان سردار بختیاری / ۹

محمد میرزا / ۳۲۰

محمد هاشم میرزا / ۱۷۱

محمد ولي خان (بلوچ) / ۵۵، ۶۳

محمد ولي ميرزا (فيروز فرمانفرما) / ۴۳، ۱۵۲

محمديه / ۴

محمده (خرمشهر) / ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۲۶، ۱۴۳، ۱۴۷، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۹۷، ۳۸۹، ۴۹۱، ۵۱۷، ۶۲۵، ۶۴۲، ۶۶۴، ۶۷۵، ۷۵۳

محمود، محمود / ۵۳۵

محمود آقا (رشتي) / ۴۸۹

محمود خان (ماژور) / ۷۴۷

محمود خان / ۱۹۵، ۱۹۶

محمود رضا خان / ۵۹۵

محمودزاده / ۴۴۴

محيط (روزنامه) / ۵۷، ۲۷۰، ۴۵۷

محيي الدين پاشا / ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۹۲

مخبر الدوله (چهارراه) / ۴۰۷

مخبر الدوله / ۱۳۶، ۲۱۵، ۲۱۶، ۴۹۵

مخبر الدوله، حسينعلي خان / ۷۴۳

مخبر الدوله، عليقلي خان / ۴۰۷

مخبر السلطان / ۳۸۸

مخفم الدوله / ۱۲۹

مدبر الملك / ۴۴۹، ۷۳۳

مدرس زنوزي، حاج علي آقا / ۵۳۶

مدرس نوری، شیخ علی / ۴۴۹

مدرس یزدی، شیخ علی / ۳۶۴

مدرس، سید حسن (آیت الله) / ۲۰، ۲۹، ۳۳، ۳۷، ۴۵، ۴۹، ۵۶، ۵۷، ۷۱، ۷۹، ۸۰، ۹۰، ۹۶، ۱۱۷، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۴۸، ۱۵۵، ۱۶۷،
۱۶۹، ۱۷۵، ۲۰۶، ۲۱۱، ۲۱۹، ۲۲۳، ۲۶۶، ۲۷۸، ۳۱۵، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۶، ۳۷۲، ۳۹۲، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۷، ۴۲۶،
۴۲۸، ۴۳۵، ۴۳۸، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۶، ۴۵۹، ۴۶۷، ۴۷۴، ۴۸۹، ۴۹۵، ۴۹۷، ۵۰۲، ۵۱۱، ۵۱۳، ۵۲۷، ۵۳۴، ۵۴۰، ۵۴۶، ۵۵۵، ۵۶۵،
۵۸۲، ۵۸۵، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۷، ۵۹۸، ۶۰۳، ۶۰۵، ۶۰۹، ۶۱۳، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۸، ۶۴۴، ۶۴۷، ۶۵۱، ۶۵۵، ۶۵۸، ۶۹۲، ۷۱۶، ۷۱۸،
۷۲۲، ۷۲۴، ۷۲۷، ۷۴۶، ۷۵۱، ۷۵۳

مدرسه اتحاد ایرانیان / ۵۹۵

مدرسه اخوت ایرانیان / ۵۳۱

مدرسه افتخار ایرانیان / ۵۳۱

مدرسه افسری قزاق خانه / ۵

مدرسه اقبال / ۵۶۷

مدرسه اقدسیه / ۴۴۹

مدرسه السنه شرقی / ۵۷۶

مدرسه آلیانس / ۱۷۶، ۲۹۱، ۲۹۲، ۳۲۹، ۳۷۳، ۳۸۳، ۳۸۶، ۴۱۲، ۵۱۰، ۵۲۴

مدرسه ایرانی مظفری / ۴۶۵

مدرسه ایرانیان کاظمین / ۵۳۱

مدرسه بیروت / ۲۹۲

مدرسه پهلوی / ۶۳۱

مدرسه تدین / ۳۱

مدرسه تربیت آباده / ۴۹۶

مدرسه تربیت البنات / ۵۴۴

مدرسه تربیت تهران / ۱۲۱

مدرسه تمدن / ۲۶۶

مدرسه چهارباغ اصفهان / ۹۱، ۳۲۷، ۴۰۹، ۴۱۰

مدرسه حافظیه / ۶۷۷

مدرسه حسینی / ۵۳۱

مدرسه خان شیراز / ۲۹۹

مدرسه خان / ۲۱

مدرسه دار الشفاء، ۷۰۸

مدرسه دار الفنون روسیه / ۶۳۹

مدرسه دار الفنون / ۴، ۲۸، ۴۲، ۴۳، ۶۶، ۲۴۰، ۳۱۶، ۴۵۸، ۵۱۱، ۵۴۵، ۶۶۲، ۷۳۵

مدرسه دار المعلمات / ۷۳۵

مدرسه دار المعلمین / ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۶۶

مدرسه روسی غازیان / ۴۱۳، ۴۳۲، ۴۸۸، ۵۴۴، ۵۶۷، ۶۰۳، ۶۳۶، ۶۴۷

مدرسه سپهسالار / ۱۰۳، ۲۳۷، ۴۳۴، ۴۳۵، ۷۱۴

مدرسه سلطان العلماء عبد الرحمن بستکی / ۷۴۰

مدرسه سن لویی / ۷۸، ۱۲۱، ۱۶۵، ۱۶۶، ۲۳۶

مدرسه سن سیر پاریس / ۴، ۲۳۴

مدرسه سیروس / ۴۴۹

مدرسه شرافت ایرانیان / ۵۳۱

مدرسه شرف / ۱۵۳

مدرسه شوکتیه / ۵۳، ۵۴

مدرسه صدر / ۹۱، ۲۹۹، ۴۱۰

مدرسه صنایع مستظرفه / ۱۲

مدرسه صنعتی ایران و آلمان / ۳۶۷، ۴۴۴

مدرسه صنعتی فارس / ۲۹۷

مدرسه عالی الکترونیک و مکانیک مسکو / ۷۱۶

مدرسه عالی فلاحت و صنایع روستایی / ۹۴

مدرسه عالی فنی مسکو / ۷۱۶

مدرسه عالی مهندسی معماری مسکو / ۷۱۶

مدرسه عربان / ۹۱

مدرسه علمیه صدر / ۹۱

مدرسه علمیه / ۱۵۳

مدرسه علوم سیاسی / ۱۵۳، ۱۸۰

مدرسه علوی / ۵۳۰، ۵۳۱

مدرسه فلاحت مظفری / ۹۴

مدرسه فلاحتی کرج / ۹۲

مدرسه فیضیه / ۲۱

مدرسه قدسیه / ۴۴۹

مدرسه قزاق خانه / ۲۸۲، ۵۲۵

مدرسه کاظمین / ۵۳۱

مدرسه کوهج / ۷۴۰

مدرسه لقمانیه / ۴۳

مدرسه مخدرات / ۱۷۳

مدرسه مرتضوی / ۵۳۱

مدرسه مظفری / ۴۴۱، ۴۶۵

مدرسه معصومیه بیرجند / ۵۵۹

مدرسه میرزا جعفر / ۲۵۶

مدرسه ناظمیه / ۳۷۲

مدرسه نظامی کادکسی کرپوس / ۱۸

مدرسه وست مینیستر / ۱۸

مدرسه وطن / ۲۲۴

مدرسی / ۷۱۹

مدروک (طایفه) / ۱۰۷

مدنی، سید حسین / ۸۲

مدنی، میر محمود / ۳۵۱

مدیر، سید محمد / ۷۴۷

مدیر اقدسیه، ابراهیم / ۵۳۴

مدیر التجار / ۵۴۹

مدیر الدوله / ۲۹۴، ۳۸۴

مدیر السلطان، علی رضا خان / ۲۱۶

مدیر الملک - جم، محمود

مرآت الذاکرین (کتاب) / ۴۴۲

مرآت، اسماعیل / ۵۲۲

مرآت البلدان (کتاب) / ۱۰۷

مرآت الممالک / ۴۳۲

مرادف / ۵۳۱

مرادگورانی (طایفه) / ۱۵۰

مراغه / ۷، ۴۳، ۵۰، ۸۲، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۴۷، ۱۵۲، ۱۶۹، ۱۹۱، ۱۹۵، ۲۰۲، ۲۳۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۳۰۷، ۳۲۰، ۶۲۵، ۶۵۰

مراغه ای، بهرام خان / ۲۶۸

مراکش / ۲۹۲، ۴۶۱

مرتضی ابن محمد تقی / ۷۲۴

مرتضی خان (دکتر) / ۲۲۸

مرتضی خان (سرتیپ) / ۴۸۰، ۵۲۳

مرتضی قلی خان / ۲۴۸

مرد آزاد (روزنامه) / ۲۸، ۱۳۸، ۶۴۷، ۶۴۸

مرداب انزلی / ۱۳۴، ۳۰۲، ۴۱۴

مرد آزاد (روزنامه) / ۶۴۸

مردوخ کردستانی / ۱۵۰

مرسلوند، حسن / ۱۸۸، ۵۷۶

مرکز آمار ایران / ۵۱۲

مرکز تاریخ شفاهی یهودیان ایرانی / ۱۷۶

مرکوری (کمپانی) / ۳۶۸

مرگان تو / ۱۱

مرگان / ۳۱۰

مرل (مسیو) / ۵۸۱، ۵۸۲

مرنارد (بلژیکی) / ۷۲، ۱۹۶، ۴۲۶، ۴۲۷

مرند / ۱۵۲، ۲۷۹، ۵۰۸، ۵۰۹، ۶۹۰، ۷۳۰

مرواہ تپہ / ۲۹۷

مرویوان / ۷۴۱

مرویوانی، محمود خان / ۷۴۱

مری (مستر) / ۴۱۹

مژدکی (طایفہ) / ۴۳۵

مساوات، سید محمد رضا / ۱۲، ۱۱۲، ۱۲۸، ۳۱۶، ۴۳۸، ۵۳۴، ۶۹۹

مساواتیان / ۷۵۰

مستشار الدولہ، میرزا صادق / ۳۱، ۳۲، ۱۵۹، ۱۷۱، ۲۱۵، ۳۲۸، ۳۶۰، ۳۶۸، ۳۹۲، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۱۰، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۷۶، ۴۸۷، ۴۹۷،

۵۲۴، ۵۳۱، ۵۴۲، ۵۴۵، ۵۵۳، ۵۶۲، ۵۶۴، ۵۷۴، ۵۸۹، ۶۱۰، ۶۶۸، ۶۷۸، ۶۸۵، ۷۱۹، ۷۳۳

مستشار السلطنہ / ۱۹۶، ۴۰۸

مستشار الممالک / ۴۵۸

مستعان الملک، زین العابدین / ۴۵۵

مستوفی، حمد اللہ / ۱۰۷

مستوفی، زین العابدین خان / ۲۰۲، ۲۰۳

مسجد بالاسر / ۲۲

مسجد جامع عبد العلی صابون پز خانه / ۶۲۰

مسجد جمعه همدان / ۴۷۹

مسجد حاج رجبعلی / ۶۲۰

مسجد حاج سید عزیز الله / ۷۰۸

مسجد حاج میرزا شفیع (دروازه غار) / ۶۲۰

مسجد خازن الملک / ۴۰۶

مسجد دولت آباد مرند / ۴۲۹

مسجد سپهدار / ۶۲۰

مسجد سپهسالار / ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۴۰، ۴۴۸، ۴۵۵

مسجد سر پولک / ۱۵۹

مسجد شاه / ۱۷۹، ۲۸۱، ۴۴۱

مسجد شهر نو / ۶۲۰

مسجد شیخ عبد الحسین / ۳۸۰، ۳۸۱

مسجد صغیرها / ۶۲۰

مسجد صنیع دیوان / ۴۸، ۷۱۲

مسجد گوهرشاد / ۳۶۴، ۴۶۰، ۵۴۱

مسجد ملک سر قبر آقا / ۶۲۰

مسجد همت آباد / ۶۲۰

مسجد ہندی / ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۸۲

مسجد سلیمان / ۱۹۸، ۴۸۷، ۶۱۳، ۶۱۶، ۶۷۵، ۶۸۷، ۷۰۵، ۷۱۵، ۷۴۶، ۷۵۳

مسجد شاہی، شیخ محمد رضا / ۹۱

مسعود، محسن / ۴۲۱

مسقط / ۴۵۵، ۵۸۳، ۶۱۵

مسکو / ۱۶، ۱۸، ۲۳، ۳۹، ۵۸، ۷۱، ۷۷، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۹، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۴۰، ۱۴۳، ۱۴۸، ۱۵۶، ۱۵۹،
۱۶۴، ۱۸۶، ۱۹۵، ۲۰۵، ۲۰۷، ۲۱۱، ۲۲۵، ۲۲۹، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۷۶، ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۱۰، ۳۱۶، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۳۳، ۳۴۱،
۳۴۴، ۳۴۸، ۳۵۵، ۳۵۷، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۵، ۳۷۶، ۳۷۹، ۳۸۹، ۴۰۹، ۴۱۸، ۴۳۷، ۴۴۹، ۴۵۵، ۴۶۷، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۳، ۴۸۳، ۴۸۷،
۴۸۸، ۴۹۱، ۴۹۵، ۵۰۵، ۵۰۹، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۲۳، ۵۲۶، ۵۳۵، ۵۳۹، ۵۴۷، ۵۴۹، ۵۶۱، ۵۶۵، ۵۶۹، ۵۷۱، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۹،
۵۸۱، ۵۸۷، ۵۹۰، ۶۰۱، ۶۰۳، ۶۰۵، ۶۰۸، ۶۱۷، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۳۹، ۶۵۹، ۶۹۲، ۷۰۱، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۳۶، ۷۳۸، ۷۴۶

مسکین، محمد حسین / ۷۱۲

مسیح الملک شیرازی، حسام الدین / ۱۹۲

مشار، خانابا / ۱۵۰

مشار الدولہ / ۴۱، ۴۲، ۴۲۳، ۴۸۰، ۷۳۵

مشاور اعظم / ۵۸۸

مشاور السلطان / ۵۶۱، ۶۶۰، ۶۹۰

مشاور الممالک انصاری، علیقلی خان / ۱۸، ۸۶، ۱۲۹، ۱۴۳، ۱۴۸، ۱۵۶، ۲۰۵، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۵۵، ۳۵۷، ۳۸۳، ۳۸۹، ۴۷۰، ۵۶۵،
۵۷۵، ۶۷۷، ۶۷۸، ۷۰۱، ۷۳۶

مشرق الاذکار / ۳۰۴

مشعوف، حسین (دکتر) / ۵۷۶

مشکوہ حضرتی / ۶۲

مشکوہ الدولہ، ابراہیم میرزا / ۳۱۴

مصر / ۲۱، ۲۲، ۵۷، ۸۶، ۱۰۲، ۲۶۷، ۲۷۱، ۲۹۲، ۳۶۶، ۳۸۷، ۳۹۲، ۴۶۱، ۴۹۰، ۴۹۳، ۵۱۶، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۶۷، ۶۱۷، ۶۷۰، ۶۷۲،

۶۸۱

مصطفی پاشا (میرلوآ) / ۴۴۸

مصطفی پاشا (امیر تومان عثمانی) / ۱۹۵، ۳۸۰

مصطفی خان / ۴۲۴

مصطفی قلی میرزا / ۴۸

مصطفی کمال پاشا (آتاتورک) / ۴، ۳۳۱، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۷۰، ۳۸۳، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۳۰، ۴۴۸، ۴۸۶، ۴۹۸، ۵۵۷، ۵۷۱،

ص: ۸۳۶

۵۷۳، ۵۸۵، ۶۴۸

مطبعه برادران باقرزاده / ۶۲۸

مطبعه روشنایی / ۶۴۰

مطبعه شرافت (انتشارات) / ۹۸

مطبعه طوس / ۱۸۴

مطبعه عروه الوثقی / ۳۹۹

مطبعه کلیمیان / ۵۱۲

مظفر (روزنامه) / ۵۷، ۷۰

مظفر تبریز (فوج) / ۴۴۴

مظفر، عبد القادر / ۳۲۴

مظفر الملک، میرزا محسن خان / ۲۲۳

معاهده ۱۸۸۱ / ۵۷۴

معاون التجار (آقا میرزا بزرگ) / ۳۷۲

معاون الدوله / ۳۹، ۷۱۷

معتصم الدوله، احمد خان / ۶۹۳

معتصم السلطنه / ۴۳۲، ۴۳۴

معتضد الاسلام / ۵۲۱، ۶۳۱، ۶۶۸، ۶۹۳، ۷۰۱، ۷۰۸، ۷۱۱

معتمد همایون رشتی / ۴۸۹، ۵۳۸، ۵۸۴

معتمد التجار، میرزا محسن / ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۲۶

معتمد الدوله، اسماعيل ميرزا/ ۱۹۳، ۲۳۲، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۵۰، ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۷۲، ۲۷۴، ۲۸۱، ۲۹۶، ۳۲۱، ۳۳۲، ۴۰۶، ۴۷۷، ۶۴۸

معتمد الملك، يحيى خان/ ۴۳۷

معتمد الوزاره، رحمت الله خان/ ۳۱۴، ۴۸۹، ۵۱۳، ۶۰۱، ۶۶۹، ۶۸۴، ۷۱۶، ۷۱۷

معتمد الوزاره، على اكبر خان/ ۱۱۱

معتمد ديوان، ميرزا حسين خان/ ۴۸۸

معتمدى/ ۳۱۴

معجم البلدان (كتاب)/ ۱۰۷

معز الدوله/ ۲۶۰

معظم پور/ ۵۱۲

معمارباشى كاشانى، استاد جعفر خان/ ۴۳۴

معيير الممالك/ ۲۷

معين ديوان/ ۷۵۴

معين لشكر (ايل)/ ۱۷۰

معين همايون/ ۴۸۹

معين الاسلام/ ۳۶۴

معين التجار/ ۱۷۸، ۳۰۷

معين الرسائل/ ۲۴۱، ۲۵۰

معين الرعايا/ ۶۴۹، ۶۵۶، ۶۹۲، ۷۳۳، ۷۳۹

معين السلطنه/ ۵۴۸، ۵۷۰، ۶۳۶

معین الممالک / ۱۴۳، ۷۴۷

معینی آزاد، ماه منیر / ۵۷

مغازه، میرزا محمد علی خان / ۴۵۵

مغان روسیه / ۷۵۲

مغان / ۱۰۸، ۱۳۲، ۳۱۷، ۵۹۱، ۷۱۴، ۷۳۹، ۷۵۲

مغول / ۷۱۲

مغولستان / ۸۳

مفتاح لشکر / ۴۴۳

مفخم الدوله / ۱۲۹، ۲۱۶، ۲۶۵، ۲۶۷، ۵۵۷

مفروش (طایفه) / ۱۰۷

مقام ایران در تاریخ اسلام (کتاب) / ۲۳۶ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۸۳۶ م ..... ص : ۸۳۰

بل السلطنه / ۱۱۷

مقتدر السلطان / ۴۸۹

مقتدر نظام، خسرو خان / ۱۰۳

مقدم، حسن / ۳۰۷

مقرب السلطنه / ۵۶۱، ۷۰۶، ۷۳۷

مقصودلو، حسینقلی / ۶، ۱۶، ۳۰، ۶۱، ۷۶، ۱۴۳، ۳۰۵، ۳۲۲، ۳۲۹، ۳۵۳، ۳۶۱، ۳۹۳، ۴۱۰، ۴۲۳، ۴۹۰، ۵۱۶، ۵۳۱، ۵۴۷، ۵۵۳

۵۵۵، ۵۶۴، ۵۷۰، ۵۷۵، ۵۷۸، ۵۸۳، ۶۰۸، ۶۵۶، ۶۶۲، ۶۷۶، ۶۸۲، ۷۳۳

مک کاسکی، چارلز. ی. / ۵۳۶

مک کرماک، د. و (کلنل) / ۵۳۶

مكاريف (صومعه قديس مكار يوس) / ٣٥٩

مكرم، ميرزا محمد علي / ٢٥٦

مكرم السلطنه، علي اكبر خان / ٢١٠

مكرم الملك، يوسف / ٣٠٥

مكري، مجيد / ١٩١

مكزيك / ٢٦٧

مكليف / ٣٤٦

مكه / ٣٨١

مكي، حسين / ٤، ٢١، ٤٢، ٥٠، ٥٢، ٥٩، ٦٦، ٧٤، ١١٢، ٢٠٠، ٣٠٨، ٣٢٧، ٤١٦، ٤٥٧، ٤٩٦، ٥٤١، ٥٤٥، ٦٢٤، ٦٣٤، ٦٤٠، ٦٤٦،

٧٥٠، ٧٢٣، ٦٩٦

ملائي تواني / ٧٣٩، ٤٢٧

ملا احمد / ٧٥٤

ملا سليمان (روحاني يهودي) / ٣٩٤

ملا صدر / ٢٨

ملا مهدي (نوري) / ٣٧١

ملاير / ١٠٦، ١٢٧، ١٣٩، ١٤٣، ١٥٤، ١٨٠، ٢٤٦، ٢٥٢، ٢٨٣، ٣١٣، ٣٦١، ٣٧٤، ٤٣٧، ٥٠٩، ٥٢٤، ٥٨٩

ملك سعيد خان / ٦٩٨

ملك سياه كوه / ٦٩٨

ملك فؤاد اول / ٢٢

ملك فيصل / ١٦، ٢٥٨، ٢٧٢، ٢٧٣، ٢٨٢، ٣٣٠، ٣٥٧، ٣٦٧، ٣٦٨، ٣٧٩، ٣٨١، ٣٩٢، ٤٣٣، ٤٨٤، ٥١٨، ٧٣٠

ملك التجار آملی، حاج یوسف / ۳۶۶

ملك المتكلمین / ۱۲، ۴۴۹

ملك المحققین تقوی / ۵۵۱، ۵۵۲

ملك حسین (شریف مكه) / ۲۲۱

ملك زاده (دكتر) / ۴۳۴

ملكشاهی / ۴۱۶

ص: ٨٣٧

ملككم خان / ٤٤٩

ملكى (تيره) / ٣٧٤

مليح السلطنه (ربابه خانم) / ٣

مليثور (مسيو) / ١٧٨

مليون (فراكسيون) / ٩٦

ممتاز الدوله / ١٢٠، ١٣٣، ١٣٨، ٢٠٩، ٢١٠، ٣٢٨، ٣٣١، ٣٦٣، ٣٨٢، ٤١٩، ٤٢٧، ٤٥٧، ٤٦٨، ٤٨٥، ٥٥٧، ٥٨٥

ممتاز السلطنه / ١٣٨

ممتاز الملك، مرتضى خان / ٦٦، ٨٠، ١٩٩، ٢١٥، ٣٢٦، ٣٤٧، ٣٤٩، ٤٠٩، ٤٥٢، ٤٦٨، ٤٨١، ٤٩١، ٤٩٨، ٥٢١، ٥٤٣، ٥٧٧، ٥٧٨

٦٧٩، ٧٣٩

ممتحن الدوله شقاقى / ٦٦، ٣١٧، ٣٤٦، ٣٥٨، ٤٢٥، ٥٤٥، ٦٦٢

ممدوح شوكت بيك / ٦٤٨

ممسنى / ٣٩، ٤٠، ٨٠، ١١٥، ٢٣٢، ٢٦٧

ممقان (مامقان) / ٣٠٣

ممقانى، اسد الله / ١٥٤

ممى كانلو (طايفه) / ٦٦٢، ٧٢٣

من تبريز (واحد وزن) / ٢٣٦، ٣٩١، ٦٥٥

منات (واحد پول) / ١١٣، ٣٠٢، ٣٣٢، ٣٧٤، ٣٧٩، ٤٤٠، ٤٨١، ٤٨٦، ٥٦٥، ٥٨٥، ٦١١، ٧٢٣

منار، ژوزف (دكتور) / ٤٢، ٤٣، ٢٤٠، ٥٧٥، ٥٧٦

منتخب الدوله / ١٩٢، ١٩٤، ١٩٥، ٢٢١، ٢٥٨، ٢٧٢، ٢٨٣، ٢٨٩، ٢٩٠، ٣٠٤، ٣٠٩، ٣٢٩، ٣٤٠، ٣٥٧، ٣٦١، ٣٦٨، ٣٦٩، ٣٨٥

٤٣٠، ٤٣٣، ٥٣٥، ٥٧٢

منتصر الملك / ٢٩، ٦٢٥

منتظم الملك / ٥٢١

منجیل / ١٣١

منچستر گاردن (روزنامه) / ٥٥٠

مندلی / ١٩٩، ٤١٦، ٥٧٢، ٥٨٢، ٦١٢، ٧١٩، ٧٥٣

مندولکان لو (طایفه) / ٦٦٢

منشور گرگانی، محمد علی / ٦، ٤٩٢، ٤٩٤، ٤٩٦، ٤٩٦، ٧٤٧

منشی الممالک، حاج میرزا رضا قلی / ٥٧٥

منصف / ٥٤، ٥٥٩

منصور السلطنه / ١٧٨، ١٨٦، ٢٤٧، ٣٠٤، ٣٥٢، ٣٨٥، ٤٠٦، ٤٥١، ٤٥٦، ٤٨٣، ٥٧٥، ٦٥٨، ٧٣٧

منصور الملك، رجبعلی / ١٨، ٥٤، ٦٤، ١٥٢، ١٥٣، ١٥٤، ١٥٥، ١٥٦، ١٦٩، ١٨٤، ٢٩٤، ٤٠٦، ٤٢٠، ٤٣٩، ٥٢١، ٥٢٥، ٥٥٩، ٦١٨، ٧٤٣

منصور الممالک / ٥٦٩

منصور خان / ٤٢٣

منصوریه (قریه) / ٢٠٧

منگنه، میرزا غلامحسین / ٧٢

منگنه، نور الهدی / ٦٥٢

منگور (طایفه) / ٤٨٢

منگور، حسن آقا / ٥٨٨، ٥٩٠

منیع السلطنه / ٧١، ٤٨٢

منبع الملک، میرزا اسد اللہ خان / ۳۳۸

موثق الدوله، مغرور میرزا / ۵۰۸

مودانیه / ۳۶۲

مور، آرتور (کنسول انگلیس در کویت) / ۶۳، ۲۲۲، ۲۲۸

موراویا / ۲۸۶

مورچه خورت / ۱۸۹

مورخ السلطنه / ۴۶۳

مورل (مسیو) / ۲۶۵

مورینگ پست (روزنامه) / ۱۶۵، ۲۰۲، ۲۳۳، ۲۴۴، ۲۵۷، ۵۳۸

موروسوف / ۶۰۸

موزه معارف / ۵۷۴

موزه ملی / ۶۶

موسوی اردبیلی نجفی / ۷۱۷

موسوی بهبهانی، محمد / ۷۰۵

موسوی زاده یزدی، سید علی اکبر / ۶۲، ۹۰، ۱۰۰، ۲۹۶، ۵۱۹، ۶۳۴، ۶۶۰، ۶۷۲

موسی تپه / ۱۳۶

موسی خان میرپنج / ۹۴

موسی زاده، سید عبد الرسول / ۷۴۷

موصل / ۹، ۱۹۵، ۲۶۴، ۳۵۷، ۳۷۶، ۴۳۰، ۴۵۷، ۵۴۰، ۵۴۷، ۶۲۳، ۶۳۹، ۶۵۵، ۶۶۱، ۶۷۰، ۷۱۲، ۷۱۷، ۷۵۰

موصلی، عنایت / ۶۶۱

موفق الدوله / ۱۵۳، ۷۰۵، ۷۰۹، ۷۲۰، ۷۳۴، ۷۳۸، ۷۴۵، ۷۵۱، ۷۵۵

مول، آرام / ۳۳

مولوی (شاعر) / ۴۲۸، ۶۸۴

مولیتور، کامیل (مسیو) / ۷۳، ۱۰۰، ۱۸۶، ۱۹۶، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۲۳، ۲۲۹، ۲۳۶، ۲۴۹، ۳۶۴، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۴۶، ۴۸۷، ۴۹۱، ۵۱۵،

۵۱۷، ۵۴۶، ۵۹۹

موند، آلفرد (سر) / ۳۲۷

مونیک / ۲۸۳

مهاجری، حسین آقا خان / ۹

مهام الدوله / ۵۸۷

مهدوی / ۵۲۲

مهدی خان (نایب سرهنگ) / ۵۳۹

مهدی قلی خان / ۵۵۸

مهدی آباد / ۷۲۸

مهدیقلی خان (نایب سرهنگ) / ۳۳۸

مهدب الدوله / ۶۹۳

مهر (روزنامه) / ۲۳۶

مهر منیر / ۲۱۲

مهرآباد تهران / ۶۶۵

مهرجرد / ۲۱

مهرعلی خان امیرمنظم / ۱۴۳، ۱۷۶، ۱۸۵

مہری، حسن آقا / ۶۴۵

مہنا، سید مہدی / ۵۷۸

مهندس، میرزا عبد الرزاق خان / ۱۰۷

مهندس الدوله، علیقلی خان / ۶۷، ۳۹۶

مهندس الممالک، میرزا نظام / ۳۴۴

مهمی (تیره) / ۷۰۲

میامی / ۴۲۹

میان قلعه / ۳۶۹

میانجایی (طایفه) / ۱۰۷

میاندوآب / ۳۶، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۶، ۱۴۶، ۱۶۹، ۲۴۲، ۲۵۰، ۲۸۶

میان کاله / ۳۶۸، ۳۶۹

میان کوه (بزم نوی) / ۱۰۷

میانه (میانج) / ۱۳۱، ۱۵۲، ۱۶۹، ۲۰۵، ۲۱۰، ۳۲۰، ۳۷۶

مبید / ۲۱

میثمی، میرزا باقر / ۶۲۶

میچل، ت. ت. / ۵۳۶

میدان (گردنه) / ۳۱۳

میدان ارک شیراز / ۴۰۵

میدان بهارستان / ۱۷۴، ۲۷۰، ۲۹۷، ۳۶۸، ۴۳۴، ۷۰۴، ۷۰۷

میدان توپ خانه / ۱، ۲۳، ۳۷، ۱۲۷، ۱۶۸، ۱۷۴، ۲۲۰، ۳۴۶، ۵۶۱، ۵۶۵

میدان قزوین / ۴۸

میدان مشق تهران / ۶۲۲

میدانک / ۱۰۷

میرجاوه / ۵۴۲، ۶۴۴، ۶۵۴، ۶۹۸، ۶۹۹

میردامادی، سید حسین (دکتر) / ۵۷۶

میردانسف / ۳۴

میرزا احمد خان / ۷۲، ۴۸۱

میرزا حسن خان (آقا خان) / ۳۱۶

میرزا رحیم شیشه بر / ۲۳۰

میرزا زین العابدین (فخر الاطباء) / ۴۳

میرزا سید محمد خان / ۱۰۴

میرزا شکر الله خان / ۴۹۷

میرزا عبد الجواد / ۳۷۲

میرزا عبد الحسين (پسر آیت الله شیرازی) / ۲۹۷

میرزا عبد الغنی / ۲۶۷

میرزا علی خان / ۱۸۰، ۱۹۳

میرزا علی اصغر خان / ۲۶۷

میرزا قاجار، حیدر قلی / ۲۵۲

میرزا کوچک خان جنگلی (شیخ یونس) / ۳۳، ۱۲۱، ۱۲۹، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۵۳، ۲۳۰، ۲۵۷، ۲۵۸، ۳۱۱، ۳۹۹، ۷۳۰، ۷۵۶

میرزا محمد تاجر / ۱۸۸

میرزا نصر الله خان / ۴۳

میرزا یوسف خان / ۳۰۵

میرزا اسحاق خان / ۲۷۲

میرزا آقا خان صدر اعظم / ۷۴۳

میرزا جواد خان / ۵۶۶

میرزا حبیب اللہ خان (رئیس محاسبات) / ۹۹

میرزا حسن خان (رئیس راه قم - تهران) / ۴۲۹

میرزا حسن خان (کاشانی) / ۷۰۴

میرزا حسین خان / ۵۶۳

میرزاده عشقی، سید محمد رضا / ۵۹۱، ۵۹۵، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۵۲

میرزا سلیمان خان (حاکم یزد) / ۲۹۱، ۲۹۴

میرزا سید باقر خان / ۵۳۷

میرزا سید احمد خان / ۴۰

میرزا شهاب الدین / ۵۹۸، ۷۴۷

میرزا صادق خان (مجیب السفراء، محتشم الملک) / ۵۸۵

میرزا طاہر / ۸۹

میرزا عارف / ۶۵۰

میرزا عباس / ۵۶

میرزا عبد الوہاب خان / ۲۷

میرزا عزیز اوغلی / ۴۷۵

میرزا علی تقی خان / ۹۹

میرزا علی خان (سرهنگ) / ۱۲۹

میرزا علی خان امیر تومان / ۷۰۱

میرزا علی محمد خان / ۲۴۱

میرزا علی نقی / ۷۲۵

میرزا علی اصغر خان / ۵۳

میرزا علی اکبر خان / ۳۱، ۲۴۱، ۵۴۴

میرزا عنایت / ۶۸۹

میرزا فیروز، محمد حسین / ۶۹۱

میرزا کریم خان / ۳۸۷

میرزا لقمان / ۳۸۶

میرزا محمد / ۲۶۴، ۷۰۴

میرزا محمد تقی (شریعتمدار) / ۴۸۹

میرزا محمد حسین / ۷۴۷

میرزا محمد خان (خان بهادر) / ۲۸۹، ۳۲۷

میرزا محمد مهدی / ۷۱۱

میرزا محمود (کوچه) / ۱۲۶

میرزا محمود امینی (کوچه) / ۴۴۳

میرزا منصور خان / ۶۰

میرزا مهدی خان / ۹۸، ۵۱۴، ۷۵۴

میرزا هدایت الله / ۵۷۵

میرزا همایون (رئیس مدرسه حافظیه بارفروش) / ۶۷۷

میرزا همایون خان / ۴۳۴، ۴۳۲، ۹۹

میرزای آشتیانی / ۴۴۹

میرزای جلوه (حکیم) / ۴۴۹، ۴۰۷

میرزایانس، یوسف / ۳۳

میرسلامی خرقانی، زین العابدین / ۴۰۷

میرمیران / ۵۹۹

میشوداغ / ۲۸۱

میکده، حبیب الله خان / ۲۰۰

میکده، سلیمان میرزا / ۲۰۴، ۲۰۰

میلان (طایفه) / ۶۶۰، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۸۸، ۶۹۵

ص: ۸۳۹

میلان / ۳۸۴، ۶۲۸

میلز (مستر) / ۴۴۴، ۵۶۹، ۵۷۰

میلسپو، آرتور / ۲۶، ۱۱۴، ۲۰۶، ۲۰۸، ۲۵۱، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۸۹، ۲۹۴، ۲۹۵، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۱، ۳۲۹، ۳۳۶، ۳۴۱،
۳۴۳، ۳۵۲، ۳۵۷، ۳۷۱، ۳۷۵، ۳۸۰، ۳۹۸، ۴۰۱، ۴۰۶، ۴۲۹، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۸۱، ۴۸۸، ۴۹۵، ۴۹۸، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۳، ۵۱۳، ۵۱۵،
۵۱۸، ۵۲۰، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۸، ۵۳۲، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۴۱، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۱، ۵۵۵، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۸،
۵۷۰، ۶۰۱، ۶۰۵، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۳۱، ۶۳۶، ۶۷۳، ۶۷۶، ۶۸۰، ۶۹۳، ۶۹۷، ۷۰۰، ۷۱۱، ۷۱۵، ۷۲۹، ۷۳۳، ۷۳۷، ۷۳۹، ۷۴۲، ۷۵۴،
۷۵۵

میلّی (طایفه) / ۵۹۱

میلیکوف / ۱۸۹

میمه / ۱۸۹

میناب / ۷۳۹

مین باشی، رشیدیک / ۶۶۰

مینورسکی، ولادیمیر / ۲۳۶

میهن (روزنامه) / ۲۲۰، ۴۳۴، ۴۴۲، ۴۴۴، ۶۲۶

ن

نائین / ۲۴۸

نائینی، آقا میرزا حسین (آیت الله) / ۱۰۹، ۲۷۳، ۲۹۷، ۳۳۰، ۴۸۳، ۴۸۴

نائینی، میرزا رضا / ۱۳۷، ۱۸۰، ۲۴۸

نائینی، میرزا سید ابو الحسن خان / ۲۴۹

ناویویچ، الکساندر / ۵۶۹

نابیر / ۱۰۶

نادرشاه / ۳۸۳، ۷۰۸

نادری (منطقه) / ۶۹۰

نارویی، خداداد خان / ۲۳۹

ناصر دیوان / ۲۷۷

ناصر لشکر / ۶۲۰

ناصر الاسلام گیلانی (سید یحیی) / ۵۳۴، ۵۳۶

ناصر الحکما / ۱۱۷

ناصر الدین شاه / ۳، ۸، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۷۴، ۱۰۵، ۱۱۳، ۱۲۹، ۱۹۲، ۲۲۳، ۲۳۴، ۲۹۲، ۲۹۷، ۳۸۷، ۴۳۴، ۴۳۷، ۵۰۸، ۵۱۲، ۶۴۶،

۶۹۴، ۷۰۱

ناصر السلطنه / ۱۷۶

ناصر الملک / ۲۲۴، ۶۴۶

ناصرانی، شیخ علی / ۳۹۹

ناصر قلی خان / ۱۸۶، ۳۰۲، ۴۳۰، ۵۸۷

ناصری (دوره - سلسله) / ۳۹۷

ناصریه / ۶۳۶

ناظم الاسلام کرمانی / ۲۲۴

ناظم التجار / ۴۳۴

ناظم التولیه / ۷۴۷

ناظم الدوله / ۴۸۸

ناظم العداله / ۱۲۹

ناظم العلوم / ۱۸۰، ۷۴۳

ناظم الممالك يزدي / ۶۰۱

ناظم المهام، ميرزا جبار / ۶۶

نامدار خانی (طایفه) / ۳۳۹

نامه عمل (روزنامه) / ۵۵۷

نایینی، میرزا رضا / ۲۴۷

نبوی تفرشی، سید مهدی / ۶۲

نبوی / ۴۰۷

نبوی، سید مهدی / ۶۲، ۱۰۰

نبیل الدوله، علیقلی خان / ۴۳۷، ۴۸۸، ۵۱۵، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۹۳، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۳۶، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۸۵، ۷۳۱

نبیل الدوله، میرزا فضل الله خان / ۲۹۹

نجات ایران (نشریه) / ۲۲۰، ۳۴۵، ۴۰۶

نجات / ۷۳۳

نجاتی، رحمت الله / ۳۷۲

نجد / ۹۱، ۵۱۶، ۵۱۸

نجد السلطنه (میرزا صدرا) / ۷۲

نجف اشرف / ۲۱، ۲۸، ۵۶، ۸۰، ۸۵، ۸۶، ۱۰۸، ۱۵۰، ۱۶۱، ۱۶۵، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۲، ۲۷۳، ۲۸۲، ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۰۴، ۳۱۴، ۳۵۰،

۳۶۴، ۳۶۷، ۳۹۲، ۳۹۹، ۴۰۷، ۴۵۲، ۴۶۶، ۴۶۹، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۹۲، ۵۳۱، ۵۴۱، ۶۱۴، ۶۷۷، ۷۰۲، ۷۰۸، ۷۱۷، ۷۲۶

نجف آبادی، آقا سید علی / ۹۱

نجفقلی خان / ۴۷۶، ۵۰۷، ۵۱۳

نجفقلی / ۵۷۹

نجفی (تیره) / ۳۷۴

نجفی مرندی، شیخ ابو الحسن / ۴۲۹

نجفی مسجد شاهی، حاج محمد باقر / ۲۵۶

نجفی، محمد / ۵۸۷

نجم، ابو القاسم (نجم الملک) / ۶۳، ۶۴

نجم آبادی، یحیی / ۴۴۲

نجم الدوله، میرزا عبد الغفار خان / ۶۴

نجم الملک غفاری، میرزا عبد الغفار / ۴۲۱

نحمیا (کتاب مقدس) / ۱۵۶

نخجوان / ۱۳۸، ۱۴۸، ۲۸۰، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۷۵، ۳۸۰، ۴۱۰، ۴۲۶، ۴۵۱، ۴۸۶، ۵۱۳، ۵۳۰، ۵۴۹، ۵۵۴، ۵۵۶، ۵۶۵، ۵۸۱، ۷۲۳

نخجوانی، کلبعلی خان (سرهنگ) / ۵

ندای آزادی (روزنامه) / ۵۷

ندای گیلان (نشریه) / ۲۹۶، ۳۵۰، ۳۵۱، ۴۷۲، ۵۹۷، ۶۴۳، ۷۱۶

نراق / ۱۴۴، ۲۰۸

نراقی، میرزا احمد خان (مشار افخم) / ۲۰۷، ۲۴۶، ۲۶۱، ۲۹۴، ۴۴۳

نرگس ملایر / ۱۷۱

نرمان شیر / ۶۳، ۴۸۲، ۷۰۴

نروژ / ۲۶۷

نریمانوف، نریمان / ۴۲۶

نزہت بیگ / ۳۶۱

نزہت السلطنہ (شاهزادہ خانم) / ۷۰۵، ۵۱۸

نسیم صبا (مجلہ) / ۷۵۲

نشان ذوالفقار / ۲۸۳، ۲۸۸، ۴۷۸

نشان سرپرستی سایکس / ۱۵۰

نشان شیر و خورشید / ۲۱۹، ۳۱۷، ۴۲۵، ۴۴۳، ۴۵۴، ۵۳۳، ۶۶۲، ۷۱۹

نشان لئوئیلڈ بلژیک / ۳۱۷

نشان لژیون دونور / ۴۳

نصر، سید حسین / ۴۵۸

نصر، سید ولی اللہ / ۴۵۸

نصر الاطباء کاشی، سید احمد / ۴۵۸

نصر السلطنہ / ۷۴۷

نصر اللہ خان (سردار نصرت) / ۳۸، ۶۳

نصر اللہ خان (کلنل) / ۱۳۲، ۱۵۸، ۱۹۱

نصر اللہ خان (یاور) / ۱۵۸

نصر الملک (مراغہ ای) / ۶۵۰، ۶۵۳، ۶۶۰، ۶۶۹، ۶۷۲، ۶۹۷، ۷۳۳، ۷۴۸

نصر الملک (میرزا حسن علی خان) / ۶۷۹

نصر الممالک، بیوک خان (سردار نصرت) / ۵۶

نصرت لشکر / ۲۲۷

نصرت آباد یزد / ۲۰۰

نصرت الحکما / ۱۱

نصرت الدوله (فیروز) / ۳، ۶، ۷، ۲۴، ۲۸، ۲۹، ۴۹، ۵۶، ۵۷، ۸۹، ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۲۸، ۱۴۷، ۱۵۵، ۱۷۱، ۲۴۰، ۲۴۳، ۲۶۵، ۲۷۹، ۳۰۰، ۳۱۶، ۳۵۸، ۳۸۵، ۳۸۷، ۳۸۸، ۴۰۰، ۴۱۳، ۴۶۹، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۲۳، ۵۷۹، ۵۸۰، ۶۳۰، ۶۴۴، ۷۲۷، ۷۴۳، ۷۴۷، ۷۵۴

نصرت السلطنه / ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۲۴، ۴۴۲، ۵۱۵

نصیر بختیاری / ۴۱۲، ۴۱۳

نصیر دیوان / ۱۱۷، ۷۵۴

نصیر السلطنه / ۷۳۳

نصیر الملک / ۲۳۳، ۶۱۹

نصیری، پولاد (سرتیپ) / ۱۰۵

نصیری، حسین آقا (سرهنک) / ۲۳۸، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۶۰، ۲۷۹

نطنز / ۷۴۷

نظام اصفهان / ۱۸۶

نظام لشکر آذربایجانی، میرزا محمد مهدی خان / ۴۶۸

نظام الدوله / ۲۹، ۴۶۳، ۴۸۰، ۵۳۵

نظام السلطنه، رضا قلی خان (مافی) / ۱۳، ۱۴، ۶۹، ۱۲۱، ۲۰۲، ۲۱۲، ۴۶۰، ۵۲۱، ۶۸۲

نظام الملک / ۳۴۴

نظام الممالک / ۴۶۸

نعیم، عزیز الله / ۲۹۹

نفت ساخالین / ۱۸۲

نفت شمال / ۶۰، ۸۵، ۱۰۳، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۹۱، ۲۰۵، ۲۴۴، ۲۸۱، ۲۹۸، ۳۰۱، ۳۶۳، ۳۷۰، ۳۷۹، ۴۸۲، ۴۹۱، ۵۳۹، ۵۴۱، ۵۵۰، ۶۴۰، ۶۰۹

نفت قصر / ۱۹۴

نفس سردار / ۵۲۶، ۴۹۷، ۵۵۵

نقیسی، سعید / ۲۳۶، ۲۸۳

نقلا، بشارت / ۶۱۷

نقیب / ۴۸۴

نقی زاده، تقی / ۷۵۰

نکراسف / ۳۹۹

نگین (مجله) / ۵۳۵

نمایشگاه نیجنی نووگراد / ۵۰۳

نمین / ۲۲۶، ۶۰۱، ۶۲۸

نوئیل (کلنل) / ۳۸۴، ۳۸۵

نواب / ۷۴۷

نواب، حسینقلی / ۱۲، ۴۳۱، ۳۷۵، ۳۸۳، ۴۳۱، ۴۳۹، ۵۹۶

نواب الملک / ۳۸۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۳۶

نوار الهدی منگنه / ۶۵۲

نوان خانه بیرجند / ۵۴

نوآوری در شعر فارسی (کتاب) / ۲۳۶

نوبخت، حبيب الله / ۶۹۱

نوبری، آقا میرزا اسماعیل / ۴۳، ۲۹۱، ۳۰۵، ۷۵۴

نوبندجان / ۸۰

نوبهار (نشریه) / ۳۷، ۴۰۱

نوبهار (هفته نامه) / ۲۳۶، ۳۸۳، ۳۹۱، ۳۹۹، ۴۰۱، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۴۱، ۴۵۸، ۵۲۵، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۳، ۷۲۳

نوبخت (مسیو) / ۳۶۰

نودری (ماژور) / ۵۵۱

نور / ۳۷۱، ۴۶۸، ۵۳۲، ۶۳۰

نور الله بیگ / ۱۳۲

نورمحمد / ۶۹۸

نوروگرد (شهری در روسیه) / ۳۵۹

نوری بیگ، رضا / ۶۲۳

نوری پاشا / ۷۵۰

نوری، سید هادی / ۲۹۶

نوری، شیخ فضل الله (آیت الله) / ۳۵۸، ۳۶۴، ۳۷۲، ۴۶۸، ۴۶۹، ۶۳۰، ۷۲۵، ۷۳۴

نوری، شیخ علی / ۱۲۹

نوری، محمد تقی (علامه) / ۳۷۱

نوری، میرزا تقی خان (فتح الممالک - سالار نصرت - امیر نصرت) / ۷۴۳

نوری، میرزا حسین / ۴۳۴

نوری زاده / ۴۳۴

نوز (مسیو) / ۱۹۶

نوشکی / ۶۹۸، ۶۹۹

نھاوند / ۶، ۸، ۳۰، ۹۹، ۱۳۱، ۱۵۴، ۱۷۶، ۲۴۶، ۳۱۳، ۳۳۰، ۳۷۴، ۴۰۶، ۴۲۲، ۴۲۹، ۴۳۷، ۴۹۴

ص: ۸۴۱

نھاوندی، علی اکبر / ۷۲۴

نھاوندی، محمد / ۷۲۴

نھاوندی، ملا علی / ۳۶۴، ۳۹۹

نھضت جنگل / ۴۹، ۱۲۱، ۱۳۶، ۱۸۸، ۳۱۱، ۴۰۷، ۷۳۰

نھضت مشروطیت / ۱۲۱، ۱۵۰، ۲۶۷، ۴۶۹، ۵۸۵، ۷۱۷، ۷۴۰

نھضت ملی کرد / ۱۰۱، ۵۸۹

نیارک (قریہ) / ۴۴۴

نیاکی لاریجان / ۴۴۴

نیاوران / ۲۴۷

نیر السلطان، مصطفیٰ / ۲۲۶، ۲۴۱، ۳۸۷، ۳۹۸، ۴۱۳، ۴۳۶، ۴۷۰، ۵۰۸، ۵۷۸، ۵۸۲، ۶۴۵، ۶۷۹، ۷۰۱، ۷۰۵، ۷۳۳، ۷۴۵، ۷۴۶

نیریز / ۱۰

نیشابور / ۹۹، ۲۱۰، ۲۵۵، ۲۷۴، ۴۴۴، ۵۶۶، ۵۷۹، ۵۸۰، ۶۲۲

نیکلای دوم / ۴۷۲

نیکلایویچ / ۵۴۴

نیل (رود) / ۸۶

نینا- لیون (دکتر قلابی) / ۳۲۰

نیوجرسی / ۹۲

نیویورک / ۵۳، ۳۵۷، ۵۰۴

و. لاند (دکتر) / ۷۴

واتیکان / ۷۴۳

وارسته، محمد علی / ۲۰۸

وارل (مستر) / ۶۳۶

وارلیق (روزنامه) / ۳۱۲، ۵۴۱، ۵۴۳

وارن (کاپیتان) / ۴۵۹

واسموس / ۵۱۴

واشنگتن (جرج واشنگتن) / ۳۸۳

واشنگتن پست (روزنامه) / ۱۰، ۱۱

واشنگتن / ۱۸، ۲۰، ۵۳، ۹۹، ۲۵۳، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۹۴، ۶۹۳

واعظ خیابانی / ۷۱۷

واعظ، سید خلیل / ۵۴

واعظزاده / ۷۴۲

واقعہ رژی / ۱۲۹

والدو گراس (دانشکده طبی نظامی پاریس) / ۱۱۱

والی، علی خان / ۴

والی، قاسم (سردار همایون) / ۳، ۴

والی زاده / ۹۳

والیس (کاپیتان) / ۲۸۹

وامق، حاج میرزا حسن / ۲۱

وبا (بیماری) / ۱۱، ۹۳، ۱۵۸، ۶۱۴

وثوق همایون، محمد / ۷۱۳

وثوق الدوله / ۶، ۲۸، ۳۳، ۳۴، ۵۱، ۵۲، ۶۶، ۱۲۱، ۱۹۳، ۱۹۸، ۲۱۰، ۲۲۸، ۲۶۵، ۲۷۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۳۱۹، ۳۵۸، ۳۹۷، ۳۹۹، ۴۰۷،

۴۴۴، ۴۹۷، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۵۲

وثوق السلطان / ۶۵۰

وثوق السلطنه / ۵۹، ۱۴۹، ۲۲۶، ۳۸۷، ۷۵۴

وثوق الممالک / ۳۸۰

وثوق همایون، محمد / ۷۱۴

وثیق السلطنه / ۲۹۴

وثیق الملک / ۴۵۴

وحید (نشریه) / ۳۴۴

وحید السلطنه / ۱۴۷، ۱۵۲، ۱۹۷، ۴۸۷، ۵۱۷، ۶۴۲، ۷۱۵

وحید الملک شیبانی، میرزا عبد الحسین خان / ۱۵۵، ۱۷۵، ۱۹۶، ۲۱۶، ۲۶۱، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۷۹، ۳۸۴، ۳۹۶، ۵۴۶، ۷۴۷

ورامین / ۲۸، ۵۵، ۷۳، ۷۹، ۱۰۷، ۱۴۴، ۱۹۹، ۲۳۷، ۲۸۲، ۴۰۰، ۴۱۰، ۴۳۵، ۶۴۸

ورزنده، میرمهدی / ۶۷۰

ورقبایی (ایل) / ۳۸۹

وزارت امور خارجه افغانستان / ۱۴۴

وزارت امور خارجه آلمان / ۵۱۴، ۶۲۴

وزارت امور خارجه امریکا / ۱۹، ۲۰۸، ۱۴۰، ۳۰۷، ۳۳۱، ۴۹۶، ۵۷۰، ۶۹۸

وزارت امور خارجه انگلیس / ۱۶، ۴۷، ۵۴، ۱۲۴، ۱۳۶، ۲۳۱، ۲۵۲، ۲۸۵، ۳۸۰، ۴۲۰، ۴۸۲، ۵۰۷، ۵۶۴

وزارت امور خارجه روسيه/ ۷۷، ۳۶۰، ۴۶۹، ۴۰۹

وزارت امور خارجه فرانسه/ ۱۸۷

وزارت امور خارجه/ در صفحات متعدد

وزارت بازرگانی/ ۲۰۳

وزارت بحريه امريكا/ ۲۰۷

وزارت بهداری/ ۴۳، ۱۱۱

وزارت پست و تلگراف/ ۱۴۶، ۱۵۹، ۱۶۷، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۱۵، ۲۲۶، ۲۲۹، ۲۳۱، ۲۳۶، ۲۴۹، ۲۶۱، ۲۹۰، ۳۱۵، ۳۳۲، ۳۴۰،
۳۴۶، ۳۵۴، ۳۵۹، ۳۶۴، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۱۸، ۴۲۵، ۴۴۶، ۴۹۱، ۵۳۵، ۵۴۲، ۵۴۶، ۵۷۶، ۵۸۱، ۵۸۹، ۵۹۹، ۶۰۱، ۶۰۴،
۶۳۰، ۶۷۴، ۶۸۱، ۶۹۲، ۷۱۵، ۷۲۰، ۷۳۲، ۷۳۶، ۷۳۸، ۷۴۳، ۷۴۸، ۷۴۹

وزارت پيشه و هنر/ ۶۴، ۱۵۴، ۲۰۳

وزارت تجارت امريكا/ ۳۹۱

وزارت تجارت و فوايد عامه/ ۶، ۲۶۸

وزارت جنگ/ ۲، ۳، ۵، ۱۰، ۱۶، ۲۴، ۲۶، ۲۹، ۳۵، ۳۷، ۴۴، ۴۷، ۵۵، ۵۹، ۶۷، ۶۸، ۷۰، ۸۴، ۹۲، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۲۳، ۱۲۴،
۱۲۶، ۱۳۵، ۱۴۲، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۲، ۱۷۱، ۱۷۸، ۱۸۰، ۱۸۳، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۰۵،
۲۰۹، ۲۱۱، ۲۲۳، ۲۲۶، ۲۳۵، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۶۲، ۲۶۶، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۹۱، ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۰۵، ۳۰۷، ۳۱۳، ۳۱۶، ۳۲۵،
۳۴۰، ۳۴۴، ۳۶۰، ۳۶۶، ۳۷۱، ۳۷۵، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۵، ۳۸۷، ۳۹۳، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱،
۴۱۵، ۴۲۲، ۴۲۶، ۴۳۱، ۴۳۷، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۷، ۴۹۷، ۵۰۷، ۵۱۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۳۷، ۵۳۹، ۵۴۶، ۵۵۳،
۵۵۵، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۳، ۵۶۴

۶۲۹، ۶۲۸، ۶۲۷، ۶۲۵، ۶۱۸، ۶۱۶، ۶۱۳، ۶۰۵، ۶۰۴، ۵۹۷، ۵۹۴، ۵۹۲، ۵۹۰، ۵۸۹، ۵۸۸، ۵۸۳، ۵۸۱، ۵۸۰، ۵۷۵، ۵۷۲، ۵۶۸،
۶۷۴، ۶۷۳، ۶۷۲، ۶۷۱، ۶۶۷، ۶۶۴، ۶۶۳، ۶۵۵، ۶۵۴، ۶۵۳، ۶۵۱، ۶۴۹، ۶۴۸، ۶۴۵، ۶۴۴، ۶۴۰، ۶۳۹، ۶۳۸، ۶۳۷، ۶۳۵، ۶۳۰،
۷۱۹، ۷۱۷، ۷۱۶، ۷۱۳، ۷۱۱، ۷۱۰، ۷۰۹، ۷۰۸، ۷۰۶، ۷۰۵، ۷۰۴، ۷۰۰، ۶۹۷، ۶۹۵، ۶۹۱، ۶۸۸، ۶۸۷، ۶۸۵، ۶۸۱، ۶۸۰، ۶۷۵،
۷۴۸، ۷۴۷، ۷۴۶، ۷۴۵، ۷۴۴، ۷۴۲، ۷۴۰، ۷۳۹، ۷۳۸، ۷۳۶، ۷۳۵، ۷۳۴، ۷۳۲، ۷۳۱، ۷۲۹، ۷۲۸، ۷۲۵، ۷۲۴، ۷۲۳، ۷۲۲، ۷۲۰،
۷۵۵، ۷۵۳، ۷۵۲، ۷۵۱، ۷۴۹

وزارت داخله / ۲۷، ۳۲، ۳۵، ۳۷، ۴۳، ۴۵، ۴۷، ۵۱، ۵۵، ۵۶، ۵۹، ۶۰، ۶۳، ۶۵، ۷۱، ۷۳، ۷۹، ۸۰، ۸۲، ۸۴، ۸۹، ۹۷، ۱۰۴، ۱۰۶،
۱۰۷، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۲۰، ۱۲۳، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۸، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۲،
۱۷۷، ۱۷۸، ۱۸۱، ۱۸۴، ۱۸۶، ۱۸۹، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۷، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۵، ۲۲۶،
۲۳۵، ۲۳۷، ۲۳۹، ۲۴۱، ۲۴۴، ۲۴۶، ۲۵۱، ۲۵۵، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۷۲، ۲۹۱، ۲۹۴، ۳۰۴، ۳۰۹، ۳۱۴، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۳۸، ۳۴۱، ۳۴۴،
۳۴۵، ۳۶۶، ۳۷۱، ۳۷۴، ۳۸۴، ۳۸۹، ۳۹۳، ۳۹۵، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۳، ۴۰۸، ۴۱۱، ۴۲۰، ۴۲۸، ۴۳۹، ۴۴۳، ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۹، ۴۶۰،
۴۶۲، ۴۶۸، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۳، ۴۸۸، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۳، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۶، ۵۳۷،
۵۴۲، ۵۴۳، ۵۵۱، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۷، ۵۶۵، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۷۱، ۵۷۴، ۵۷۷، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۵، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۳،
۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۶، ۶۱۸، ۶۲۰، ۶۲۸، ۶۳۲، ۶۳۹، ۶۴۹، ۶۵۴، ۶۵۷، ۶۶۱، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۷۳، ۶۸۸، ۷۰۰، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۱۱، ۷۱۶،
۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۳۲، ۷۳۵، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۳، ۷۵۴

وزارت دادگستری / ۲۸، ۸۰، ۲۰۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۵۱۹، ۷۴۰

وزارت دارایی / ۱۲، ۲۸، ۶۴، ۹۹، ۲۰۳، ۲۰۸، ۴۱۰، ۴۵۸، ۶۹۴، ۷۴۰

وزارت دربار / ۱۸، ۱۴۴، ۴۲۴، ۴۳۳، ۵۰۸، ۵۸۵، ۶۹۴، ۷۱۷

وزارت طرق و شوارع / ۲۰۳، ۵۲۵، ۶۹۳، ۶۹۴

وزارت عدلیه / ۱، ۲، ۶، ۱۹، ۲۰، ۲۸، ۳۷، ۴۲، ۶۷، ۸۰، ۸۶، ۹۵، ۱۲۶، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۸۰، ۱۸۳، ۲۲۰، ۲۴۰، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۹۴،
۳۰۴، ۳۰۷، ۳۲۹، ۳۵۲، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۹۴، ۳۹۸، ۴۰۶، ۴۴۴، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۸، ۴۶۱، ۴۶۸، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۹،
۵۸۶، ۵۸۷، ۶۰۱، ۶۲۱، ۶۸۹، ۷۱۶، ۷۳۹، ۷۴۴

وزارت علوم و آموزش عالی / ۵۲۲

وزارت فرهنگ / ۱۶، ۴۳، ۸۰، ۱۱۱، ۱۳۸، ۲۶۶، ۶۹۴

وزارت فلاح و تجارت و فواید عامه / ۱۸، ۱۹، ۲۸، ۳۴، ۴۱، ۴۲، ۴۹، ۶۶، ۶۷، ۷۶، ۸۶، ۹۲، ۹۴، ۹۷، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۴، ۱۵۹،
۱۶۷، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۵، ۲۰۲، ۲۰۴، ۲۲۰، ۲۴۴، ۲۵۰، ۲۶۱، ۲۶۴، ۲۷۱، ۲۸۲، ۲۸۶، ۳۱۳، ۳۲۷، ۳۵۲، ۳۵۹، ۳۶۳، ۳۶۶، ۳۷۹

۶۸۳، ۶۷۵، ۶۲۰، ۶۰۱، ۵۷۹، ۵۵۳، ۵۴۰، ۵۳۷، ۵۲۹، ۵۰۲، ۴۷۸، ۴۶۸، ۴۵۹، ۴۵۴، ۴۲۹، ۴۱۸، ۴۱۱، ۴۰۲، ۳۹۷، ۳۹۶، ۳۸۴
۷۵۳، ۷۴۳، ۷۳۸، ۷۱۹، ۷۰۵، ۶۸۸، ۶۸۷

وزارت کشاورزی / ۳۵۸

وزارت کشور / ۲۹، ۳۲، ۹۴، ۲۰۳، ۲۶۶، ۳۰۵، ۳۸۷، ۵۱۲، ۶۹۴، ۷۳۹

وزارت مالیه / ۱۲، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۸، ۵۳، ۵۴، ۵۹، ۶۳، ۶۵، ۶۷، ۷۱، ۷۲، ۷۴، ۷۵، ۸۰، ۸۲، ۸۶، ۸۷، ۹۳، ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۱۰، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۲۹، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۷۱، ۱۷۳، ۱۷۷، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۳، ۲۱۰، ۲۲۱، ۲۲۶، ۲۲۹، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۷، ۲۵۴، ۲۵۶، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۹، ۲۸۴، ۲۹۴، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۹، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۵، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۴۳، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۸، ۳۶۱، ۳۶۸، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۶، ۴۰۱، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۹، ۴۲۱، ۴۲۶، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۴۲، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۶۳، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۱، ۴۹۵، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۹، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۲۱، ۵۲۳، ۵۲۸، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۸، ۵۴۲، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۶۵، ۵۷۵، ۶۰۰، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۱، ۶۳۴، ۶۳۶، ۶۴۰، ۶۴۲، ۶۴۵، ۶۴۹، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۷۶، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۶، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۷، ۷۰۰، ۷۱۱، ۷۲۱، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۳، ۷۴۰، ۷۴۳، ۷۴۹، ۷۵۴

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه / ۲، ۱۲، ۲۷، ۲۸، ۴۲، ۶۶، ۷۴، ۱۳۸، ۱۵۰، ۱۵۷، ۱۸۰، ۱۹۶، ۲۰۷، ۲۴۰، ۲۴۲، ۲۴۴، ۲۴۸، ۲۵۶، ۲۶۱، ۲۸۲، ۳۰۹، ۳۱۳، ۳۲۵، ۳۲۸، ۳۵۱، ۳۵۳، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۷، ۳۶۹، ۳۸۶، ۴۱۵، ۴۱۸، ۴۲۱، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۶، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۸، ۴۸۸، ۴۹۰، ۴۹۲، ۵۰۵، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۳۱، ۵۳۳، ۵۳۸، ۵۴۴، ۵۶۹، ۵۷۵، ۵۹۵، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۶، ۶۲۱، ۶۴۳، ۶۴۷، ۶۶۱، ۷۰۹، ۷۳۱، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۸، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۶، ۷۵۲

وزو / ۴۲۹

وزیر، میرزا محمود / ۲۰۳

وزیر حضور اعظم / ۶۹۴

وزیر لشکر (میرزا موسی) / ۲۲۶

وزیر نظامی، محمد خان (جمهور) / ۵۰

وزیری، یوسف / ۲۷۰

وزیوز، آویت / ۲۹۲

وستداهل / ۱۰۰، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۶۶، ۳۸۸، ۴۰۶، ۴۱۰، ۵۰۴، ۵۰۵، ۶۰۹

وصالى، ميرزا اسماعيل خان/ ٦٧

وطن (روزنامه)/ ١٢٧، ١٣٠، ١٣٥، ١٣٦، ١٣٧، ١٣٨، ٥٠٤

وفا، فخر الدين خان/ ٥٩٠، ٥٩١

وفد (حزب)/ ٢٢

وقار الملك/ ٢٩٤، ٧٥٤

وکیل الدوله، سيد علی اکبر/ ٧٣٨

وکیل الملك/ ٤٢٨، ٧٥٤

ولادى وستک/ ٨٣، ٤٨٧

ولدى (طایفه)/ ٧٢٣

ولگا (رود)/ ١١٤، ٣٥٩، ٤٨٨، ٦٣١

ص: ۸۴۳

ولمن / ۹۲

ولی (سارق) / ۵۱۸

ولی الله (قاتل علیمردان) / ۷۴۲

ولی الله خان (دکتر) / ۴۵۶

وندیداد / ۴۴۴

ونزوئلا / ۵۶۷

ونشترک (بنگاه اقتصادی) / ۱۳، ۱۴، ۲۶، ۳۹، ۴۱، ۵۰، ۶۲، ۸۷، ۱۲۲، ۱۳۹، ۱۵۷، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۰، ۲۰۲، ۲۲۸، ۲۵۰، ۲۵۷، ۲۹۱، ۳۴۷، ۳۵۹، ۳۶۵، ۴۰۰، ۴۷۲، ۴۷۸، ۴۸۱، ۵۰۵، ۵۲۱، ۵۳۹، ۵۶۳، ۵۶۹، ۵۷۸، ۵۸۸، ۶۰۶، ۶۲۹، ۶۳۳، ۶۵۵، ۶۸۶، ۷۱۹

ونک / ۶۴۶

ویرمونی (روستا) / ۶۴۹

ویس / ۴۱۶

ویس، پلن (مسیو) / ۳۱۰

ویستعلی (تیره) / ۳۷۴

ویلسن (ماژور) / ۳۰۴، ۳۴۰

ویلسن، آرنولد (سر) / ۴۱، ۴۲، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۲۶۴، ۲۸۹، ۳۴۵، ۳۸۹، ۴۸۲، ۴۸۷، ۵۳۲، ۶۲۰، ۷۱۶، ۷۲۷، ۷۳۵

ویلسون (رئیس جمهور امریکا) / ۳۸۱

ویلن (مسیو) / ۲۹۹

ویلهلم (دکتر) / ۳، ۷۴، ۴۴۴، ۵۷۷

وینر / ۴۷۵

ھاردینگ، پريدان (سر) / ۱۰

ھارون الرشيد / ۵۵۸

ھارون آباد / ۵۷۳

ھازھ (مسيو) / ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۷۵، ۴۳۱، ۵۴۷

ھاشمي (خاندان) / ۲۷۳

ھامبورگ / ۱۶، ۴۸۸، ۶۳۱، ۷۳۶

ھاوارد / ۵۶۲

ھايس (مستر) / ۴۲۳

ھايم (مسيو) - ھاييم، شموييل

ھتام / ۱۵۷

ھتل پاریس / ۶۷۲

ھتل عباسی / ۴۱۰

ھحيم (نشريه) / ۱۴۳، ۱۷۰، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۹۰، ۲۱۲، ۲۲۰، ۲۳۸، ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۷، ۳۶۱، ۳۸۶، ۳۸۷، ۴۰۱

ھدايت، رضاقلی خان (نير الملك) / ۲، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۷۴، ۴۰۷، ۴۲۷

ھدايت، مھديقلي (مخبر السلطنه) / ۵، ۳۳، ۴۳، ۴۴، ۸۰، ۱۵۳، ۱۹۳، ۲۶۶، ۲۸۲، ۳۱۴، ۴۲۹، ۵۵۰، ۶۴۹، ۶۹۴، ۷۴۸

ھرات / ۵۶، ۲۵۶، ۲۸۳، ۳۳۵، ۳۴۵، ۳۸۷

ھرسين / ۱۳۶، ۳۷۴

ھرکی (ايل) / ۳۱۴

هریرود/ ۱۴۳

هرینگتون/ ۳۶۲

هزار جریبی، حاجی نجفقلی خان/ ۱۰۷

هزار سی (طایفه)/ ۱۰۷

هزار جریبی، علی قلی خان (مسعود الملک)/ ۱۰۷

هژیر، عبد الحسین / ۲۶۷، ۳۰۵، ۷۱۳، ۷۱۴ روزشمار تاریخ معاصر ایران ج ۲ ۱۴۳۳ ه ..... ص : ۸۴۳

یر السلطان/ ۲۹۷

هژیر السلطنه/ ۲۸۰

هستینگر، پاتریک/ ۵۱۴

هفت لنگ (طایفه)/ ۳۶

هلال احمر عثمانی/ ۱۱۰

هلند/ ۶۲۴

همایون (برادر ظفر نظام)/ ۱۷۸

همدان/ ۱۳، ۱۵، ۲۷، ۳۰، ۴۰، ۶۰، ۱۰۲، ۱۱۳، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۳۸، ۱۴۳، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۶۵، ۱۷۶، ۱۸۰، ۱۸۳، ۱۸۵، ۲۲۳، ۲۲۴،

۲۴۲، ۲۷۱، ۲۸۱، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۹، ۳۰۵، ۳۰۹، ۳۴۶، ۳۶۳، ۳۸۰، ۳۸۸، ۳۹۰، ۳۹۳، ۴۰۴، ۴۱۵، ۴۲۳، ۴۳۵، ۴۳۷، ۴۴۳، ۴۴۴،

۵۱۵، ۵۲۴، ۵۳۷، ۵۴۵، ۵۵۳، ۵۶۶، ۶۱۳، ۶۵۵، ۶۶۰، ۶۷۶، ۶۸۶، ۷۰۵، ۷۰۷، ۷۰۹، ۷۲۰، ۷۳۴، ۷۳۸، ۷۵۱، ۷۵۵

همدانی، حسین/ ۲۹۶

همدانی، میرزا آقا خان/ ۳۱۲

همدی/ ۷۱۷، ۷۰۲، ۵۵۱

همه وند (قبیله)/ ۳۷۶

هموند (ایل)/ ۱۹۶

هند / ۳، ۶، ۱۶، ۲۴، ۵۶، ۱۱۴، ۱۲۱، ۱۴۰، ۱۴۳، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۹۴، ۱۹۸، ۲۲۲، ۲۳۶، ۲۶۰، ۲۸۶، ۲۹۶، ۳۱۶، ۳۳۶، ۳۴۵، ۳۵۷،
۳۵۸، ۳۸۳، ۳۸۶، ۳۸۷، ۴۲۵، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۷، ۴۵۷، ۴۶۱، ۴۸۱، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۹، ۵۳۲، ۵۴۰، ۵۵۰، ۵۴۳، ۵۵۰، ۵۶۸، ۵۸۲،
۵۹۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۱۳، ۶۴۴، ۶۹۸، ۷۰۰، ۷۰۶، ۷۱۲، ۷۲۴، ۷۳۹

هنکز، استدمن / ۹۲، ۱۰۳

هنگ شوستر / ۴۲۳

هوامان (ایل) / ۱۹۶

هویدا، امیر عباس / ۵۱۶

هویدا، حبیب الله / ۵۱۶

هویدا، فریدون / ۵۱۶

هويزه / ۲۶۴، ۳۳۰، ۴۳۰

هيات، ميرزا علي آقا / ۱۵۴

هيرمند / ۵۴

ی

ياتری / ۴۱۰

ص: ۸۴۴

ياراحمد (طایفه) / ۷۰

يارمحمد زلئی / ۶۹۸

يازتپه / ۷۱۳، ۷۱۴

ياسمی، رشید / ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۸۳، ۳۰۲

ياقوت حموی / ۱۰۷

پيرم خان ارمنی / ۷۱۴

يتدی ایماق (طایفه) / ۵۹۱

یحیی آباد (روستا) / ۷۱

یحیی امین / ۱۵۰

یحیی خان / ۲۶

ید الله خان (آلارلو) / ۳۴۱

یزد / ۲۱، ۵۴، ۶۳، ۶۹، ۱۵۰، ۱۸۳، ۱۹۳، ۲۰۰، ۲۲۳، ۲۴۸، ۲۶۶، ۲۶۸، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۶، ۳۱۴، ۳۳۰، ۳۶۴، ۳۷۲، ۴۲۴،

۴۶۸، ۵۱۹، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۴۱، ۶۳۴، ۷۴۷

یزدآبادی، میرزا صادق / ۹۱

یزدان پناه، مرتضی (مرتضی خان) / ۵۲۵

یزدکان / ۲۸۸

یزدی، حسین / ۱۶۵

یزدی، سید محمد کاظم / ۳۶۴

یزدی، سید عبد الرسول / ۴۲۴

یزدی، میرزا سید محمود / ۳۸۵

یژدر (قبیله) / ۳۷۶

یغما (نشریه) / ۲۲۴

یغمایی، حبیب / ۴۳، ۳۷۲

یکرنگیان، میرحسین / ۳۱۴، ۶۰۴

یموت (طایفه) / ۱۷۲، ۳۰۵، ۴۰۹، ۴۱۰، ۵۵۳، ۶۱۰، ۶۵۷، ۷۴۳

یمین الدوله / ۷۵۱

یمین السلطنه / ۵۱، ۶۲، ۱۰۰، ۴۳۷

یمین الملک / ۵۶، ۶۲

یمین الممالک مازندرانی، جعفر خان / ۷۸

یمین الممالک، اسد الله یمین اسفندیاری / ۷۷، ۷۸، ۱۶۴، ۱۷۲، ۲۴۷، ۲۶۱، ۶۷۳، ۶۷۴

ینسکی (مسیو) / ۳۲۷

ینکجه (روستا) / ۲۱۰

یورتچی (طایفه) / ۶۳، ۵۹۱

یوسف آباد / ۴۶۴

یوسف خان (نایب سرهنگ) / ۵، ۵۵۹، ۵۶۳، ۵۹۸، ۶۰۲، ۶۶۹، ۶۸۷، ۷۲۸، ۷۳۳

یوسف خان / ۵۵۱

یوسف وند / ۴۱۶

یونان / ۲۷۱، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۷۰، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۸، ۴۲۶، ۴۸۵، ۶۲۲، ۶۲۷، ۶۴۸، ۶۷۰

یونسکو / ۳۲۵

یونسی، شیخ حسن / ۶۱۴

یهود / ۱۷۶، ۲۳۸، ۲۹۲، ۳۲۴، ۳۷۳، ۳۸۲، ۵۸۷

یهودا کوپلیویتز / ۲۹۹

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

